1936-37
III

1936/37(3)

60ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 24 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**). — Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 45 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Blaauw, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, van Sandick, Sandkuyl, Soeroso, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Peekema en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 18 September 1936 No's 6, 7, 8 en 13 en van 21 September 1936 No. 2 ter aanbieding van

a. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling III der begrooting voor 1936 (Ond. **77**);

b. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1937 (Ond. **78**);

c. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX der begrooting voor 1936 (Ond. **79**);

d. een ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke regeling van den invoer van autobanden (Ond. **80**);

e. een ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen, een ontwerp-algemeenen maatregel van bestuur tot wijziging van het Reglement voor het Weduwen- en weezenfonds der Europeesche officieren van het Nederlandsch-Indische leger, alsmede van het Reglement voor het Weduwen- en weezenfonds van Europeesche militairen beneden den rang van officier bij de Koloniale troepen en een ontwerp-algemeenen maatregel van bestuur houdende wijziging van de regelen betreffende de toekenning van pensioen aan personen die in Nederland een betrekking bekleeden ten laste van de geldmiddelen van Nederlandsch-Indië en aan hun weduwen en weezen (Ond. **81**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 17 September 1936 No. 1894*a*/B houdende mededeeling, dat de begrootingsrekening der gezamenlijke Landsbedrijven over het jaar 1933 in overeenstemming met den Volksraad is vastgesteld (zitt. 1935—'36, Ond. **88**; zitt. 1936—'37 Ond. **57**).

3. Als voren van 15 September 1936 No. 1893*i*/B houdende mededeeling, dat ter tegemoetkoming aan de motie-Soeroso c.s. houdende verzoek om te bevorderen, dat meer jongelieden van Inheemschen landaard tot de officiersfunctie bij de Koninklijke Nederlandsche Marine zullen worden opgeleid, Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal den Commandant der Zeemacht heeft uitgenoodigd de noodige voorstellen in te dienen, teneinde bij de aanneming van adelborsten ruimer bekendheid te geven aan de gelegenheid, ook voor jongelieden van Inheemschen landaard, tot opleiding voor officier bij de Koninklijke Nederlandsche Marine en verder de mededeeling, dat de Landvoogd ook na nadere overweging meent te moeten blijven bij het standpunt, dat is ingenomen ten aanzien van de motie-Soeroso c.s. betreffende herstelling van de formatie van de Inheemsche schepelingen van vóór 1933.

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 11 September 1936 No. 37 bepalende onder anderen dat voor den duur van de afwezigheid met buitenlandsch verlof van Mr. J. B. Akkerman, lid tevens Secretaris van de Pensioenscommissie voor particuliere werknemers, met de waarneming van die functiën wordt belast Mr. Th. J. van Tetering.

5. Als voren van 11 September 1936 No. 41 houdende machtiging, krachtens artikel 105 I. S., aan den Commandant der Zeemacht om te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken fondsen voor de aanstelling van een hoofdambtenaar voor sociale zaken te Soerabaja en van een wervingsambtenaar, een klerk en een volontair bij het departement der Marine.

De sub 2 t/m genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid van 9 September 1936 No. 27903/C houdende machtiging aan den fd. Inspecteur van den Dienst der Volksgezondheid te Pontianak om ter bestrijding van de materieele uitgaven verbonden aan de aanschaffing van een Röntgentoestel voor de Westerafdeeling van Borneo, gelden aan te vragen bij den Resident van de Westerafdeeling van Borneo.

2. Motie van de Centrale van de Indische Vakorganisaties van Overheidspersoneel te Bandoeng, waarbij wordt aangedrongen op zoo spoedig mogelijke intrekking van de Regionale salarisregeling en het Maandlooners-reglement.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een nieuw reglement op het verleenen van verlof naar het buitenland aan burgerlijke landsdienaren (Ond. **25**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (stukken 6 en 7).

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag wel beginnen met den Regeeringsgemachtigde mijn dank te betuigen voor de wijze, waarop hij in eersten termijn ons heeft beantwoord. In het algemeen was die rede van een tegemoetkomenden en begrijpenden aard ten aanzien van de door ons geopperde wenschen en bezwaren.

De Regeering blijft nog altijd afwijzend tegenover de ideeën over de stichting van een verlofs-, of wel een spaarfonds. Ik blijf met de Regeering daaromtrent van opinie verschillen, maar ik vind den tweeden termijn niet het geschikte tijdstip om daarover opnieuw een lang betoog te houden. Ik zal er dus niet verder op aandringen zoo'n fonds op te richten en ik wil ook niet aan de Regeering verzoeken om daar alsnog een onderzoek naar in te stellen. De Regeering zeide, dat als algemeen uit den Volksraad blijkt, dat men gaarne een onderzoek daarnaar heeft, Zij dat wil laten instellen, maar

Tz b 9390 T

Cb | g | 4055

(Roep.)
dat antwoord is mij te lauw, dan dat ik daarvan gebruik wil maken. Als dat met zoo weinig animo zou gebeuren, heb ik daarvan toch heel weinig verwachtingen. Wij van onzen kant dringen dus niet aan op een onderzoek in die richting.

Wil de Regeering dat eigener initiatief alsnog doen, omdat Zij wellicht vindt, dat het toch niet zoo vreemd is, dat er toch wel goede elementen in zitten, dan zullen wij dat waardeeren.

Tegenover mijn aandrang om de salarislimiet van de groep der Europeesche ambtenaren zonder bijzondere belangen in Europa van meer dan *f* 475 te veranderen in *f* 400 of meer, neemt de Regeering een tegemoetkomend standpunt in. Ik zal in verband daarmede ten aanzien van deze salarisgrens een amendement indienen, waarin wordt voorgesteld de grens van meer dan *f* 475 te wijzigen in *f* 400 of meer.

Ten aanzien van de groep van hier te lande aangenomen ambtenaren, die wel bijzondere belangen in Europa hebben, werd door ons bepleit om de salarisgrens van meer dan *f* 300 te wijzigen in *f* 300 of meer. De Regeering houdt daarover een betoog, maar de conclusie is in elk geval niet scherp. De Regeering zegt niet: Ik voel er niets voor; of wel: Ik sta er welwillend tegenover. Het einde van dat betoog is eenigszins vaag. Ik meen, dat het redelijk is, dat voor deze groep, die zooveel belangen in Europa heeft, belangen, die de Regeering nadrukkelijk wil erkennen, de salarisgrens van meer dan *f* 300 te wijzigen in de grens van *f* 300 of meer. Ook ten aanzien van dit onderdeel van het regeeringsontwerp zal mijn fractie een amendement indienen.

Evenzoo zal mijn groep een amendement indienen om in art. 4 (1) elke salarisgrens te doen vervallen. Het betreft hier de hoogere kaste van Inheemsche ambtenaren. Het gaat hierbij om een wel zeer bijzondere bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om wegens langdurigen dienst, en dan alléén in bijzondere gevallen, buitenlandsch verlof toe te kennen. De bijzonderheid der gevallen staat enkel en alleen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal. Het lijkt mij daarom beter en soepeler toe, dat de Regeering bij de hanteering van deze bevoegdheid niet imperatief gebonden is aan de bezoldiging van *f* 475 of meer. De Regeering zegt wel: Als het noodig of wenschelijk is, kan ik buiten het verlofsreglement om een studieverlof toekennen, maar het instituut van het studieverlof is door art. 4 van het ontwerp vrijwel overbodig geworden. Indien men eenvoudig de salarisgrens opheft, kan het instituut van het studieverlof voor eens en voor altijd vervallen. De Regeering houdt de zaak altijd in de hand en kan altijd de limiet van het jaarlijksch bedrag blijven bepalen, dat Zij voor deze bijzondere gunst over heeft. Ik meen dus, dat er redenen zijn van algemeen belang of — als ik mij anders mag uitdrukken — dat er redenen zijn van staatsbelang — het gaat hier in ieder geval om zeer bijzondere figuren —, waardoor het mij beter lijkt hier niet alleen de salarisgrens van *f* 475, maar elke limiet te doen vervallen.

De Regeering stond afwijzend tegenover onze motieven om de bepaling, dat men drie maal met verlof kan en mag gaan te wijzigen in twee maal; Zij stond ook afwijzend tegenover onze suggestie om den termijn van 6 jaar te wijzigen in 8 jaar. Het betoog van den Regeeringsgemachtigde was ons eigenlijk te zwak om ons inzicht op dit punt te doen veranderen, want de Regeering zegt zelf in haar antwoord in eersten termijn, dat Zij ook wel vindt, dat in verband met verschillende omstandigheden de termijn van 6 jaar zal kunnen worden verlengd.

Wij blijven van opinie, dat in verband met de groote verbeteringen op het gebied van hygiëne, onderwijs, op algemeen maatschappelijk en cultureel gebied in Indië gedurende de laatste 20 à 25 jaren, dus tengevolge van de groote verbeteringen in de levensverhoudingen alhier, de wijziging

(Janssen.)
van den termijn van 6 in 8 jaren mogelijk en aanvaardbaar is. Ik zou dit niet bepleiten, indien er geld genoeg in de schatkist was; dan zou ik er niets op tegen hebben de ambtenaren na zes jaren of wat mij betreft zelfs na vijf of vier jaren met buitenlandsch verlof te laten gaan en aldus het voorbeeld van de goede particuliere ondernemingen, zooals de heer Janssen releveerde, te volgen. Maar dit is helaas niet het geval; wij zitten zeer krap in onze geldmiddelen en als dan tengevolge van dezen zeker niet onredelijken maatregel het onkostenbedrag kan worden verminderd, dan lijkt mij in verband met 's lands financiën de door ons voorgestelde maatregel wel zeer gewenscht.

Wij zullen over dit punt twee amendementen indienen, één om den termijn van zes in acht jaar te wijzigen en het andere amendement om het totale aantal verloven, dat men wegens ziekte en langdurigen dienst mag genieten en dat in het ontwerp is bepaald op drie, te veranderen in twee. In dit verband is er ook nog een klein amendement noodig ten aanzien van sub IV van de overgangsbepalingen.

Ik zou voorts nog een amendement betreffende de overgangsbepalingen willen indienen, een amendement, dat ik het cijfer V zou willen geven.

Indien men toch gaat bepleiten en indien dit wellicht in de ordonnantie wordt opgenomen de wijziging van den termijn, waarna men met verlof kan gaan van 6 in 8 jaren, dan lijkt het mij redelijk, een overgangsbepaling in het leven te roepen ten aanzien van die ambtenaren, die als het ware vlak bij hun eerstkomend buitenlandsch verlof staan en ik zou hierbij een limiet willen stellen van één jaar. De overgangsbepaling zou er dan toe leiden, dat voor de ambtenaren, voor wie in de toekomst zou gelden een diensttermijn van 8 jaar, indien zij op het oogenblik minstens vijf achtereenvolgende Indische dienstjaren hebben en wellicht reeds allerlei maatregelen hebben getroffen in verband met hun aanstaand buitenlandsch verlof, waar zij uit den aard der zaak er niet op hebben kunnen rekenen, dat de termijn in deze van 6 op 8 jaar zou worden gebracht, nog éénmaal den termijn van 6 jaar wordt gehandhaafd. Dit lijkt ons alleszins redelijk. Niemand wordt hierbij dan gedupeerd. Voorzoover men met den termijn van 6 jaar rekening heeft gehouden en daarvoor allerlei maatregelen heeft getroffen zal dat verlof dan op den vastgestelden datum worden geëffectueerd. In de toekomst wordt die termijn dan 8 jaar en iedereen weet dan ook precies, waaraan hij toe is.

Uit den aard van de zaak zullen wij straks het voorrecht hebben, om bij de behandeling van de verschillende amendementen over deze verschillende aangelegenheden nader te discussieeren zoowel met mijn geachte medeleden als met den geachten Regeeringsgemachtigde.

Ik zou mij dan willen veroorloven, Mijnheer de Voorzitter, zoo aanstonds op Uw tafel te deponeeren een zestal amendementen op het ontwerp der Regeering.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Blijkens het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde heeft mijn rede in eersten termijn op het eerste aanhooren bij hem den indruk gevestigd, als zouden de voorstellen der Regeering voor mijn fractie volstrekt verwerpelijk zijn en als zou de tegenwoordige regeling, volgens welke naast uitzending, salaris het eenige criterium voor verlofsverleening is, bij ons de voorkeur genieten. Bij nadere beschouwing zou echter gebleken zijn, dat de principes, waarvan de Regeering is uitgegaan dezelfde zijn als die, welke ten grondslag strekten aan mijn betoog en dat ik slechts de uitwerking op een aantal punten geamendeerd zou willen zien. Ik geloof, dat hier nog al wat misverstand in het spel is, een misverstand, dat nu ik mijn betoog in eersten termijn nog eens heb doorgelezen, mij onbegrijpelijk voorkomt.

(Janssen.)

Het eenige wat door mij ten opzichte hiervan gezegd werd, is dat het voor ons liggende ontwerp voor ons moeilijk te aanvaarden is om twee redenen, en wel in de eerste plaats, omdat het verlofrecht te veel is vastgekoppeld aan salarisgrenzen, die mijns inziens niets te maken hebben met de wenschelijkheid of noodzaak om met verlof te gaan en ten tweede omdat wij ernstige bezwaren hadden tegen de 21 dienstjaren in art. 6 genoemd.

Daaruit de conclusie te trekken, dat wij aan de thans nog geldende regeling de voorkeur geven, is geheel onjuist. Het zal in sommige gevallen gewenscht zijn, ook indien een nieuwe regeling verbetering zal brengen, daartegen te stemmen, indien tegen het ontwerp op belangrijke punten onoverkomelijke bezwaren bestaan, vooral wanneer die bezwaren van principieelen aard zijn. En nu ben ik vanzelf gekomen aan het tweede meeningsverschil, omdat naar mijn inzicht tusschen mijn fractie en de Regeering wel degelijk principieele verschilpunten bestaan. Een eerste verschilpunt is dan, dat de Regeering, hoewel Zij in art. 2 lid 1 sub *a* en in art. 3 lid 1, sub *a* en *b* van het juiste standpunt uitgaat, dat alle uitgezonden Europeesche ambtenaren zonder het salaris in aanmerking te nemen, aanspraak op verlof hebben, dat juiste principe direct al in den steek laat door in art. 3 lid 1, sub c ten aanzien van Europeesche ambtenaren, die door den Gouverneur-Generaal voor wat hun verlofsaanspraken betreft met uitgezonden ambtenaren worden gelijkgesteld, een salarisgrens van *f* 300 te stellen.

Naar de meening van mijn fractie is een verlof naar Europa in de allereerste plaats slechts gerechtvaardigd, wanneer het belang van den ambtenaar tegelijkertijd gediend is met het belang van den lande, terwijl daarbij de persoonlijke bijzondere belangen van den ambtenaar op zichzelf beschouwd slechts een ondergeschikte rol mogen spelen.

Nu brengt het belang van den lande mede, dat ook de groep hier te lande niet geboren en getogen Europeesche ambtenaren die hier zijn aangenomen, periodiek zonder uitzondering met verlof gaan, omdat dit slechts ten goede kan komen aan de arbeidsprestatie van die ambtenaren. Het is mij opgevallen, dat de hier door mij bedoelde gezondheidsfactor, die door mij zeer nadrukkelijk in mijn betoog in eersten termijn naar voren is gebracht, door de Regeering met geen enkel woord is beantwoord. Is het juist, dat de medische adviseurs, ook wat de tusschen de verloven in liggende perioden betreft, hier aan mijn zijde staan. Zoo ja, Mijnheer de Voorzitter, dan erkenne de Regeering dat en dan mag om geen financieele redenen dat verlof geweigerd worden, aangezien dit moreel niet verantwoord zou zijn.

Mijn fractie zou dan ook de in artikel 3 lid 1 sub c genoemde salarisgrens van *f* 300, die zij om boven uiteengezette redenen onjuist acht, willen laten vervallen en gewijzigd willen zien in den geest als door mij in eersten termijn teruggeven, omdat ook met betrekking tot de hier aangenomen Europeesche ambtenaren met bijzondere belangen in Europa, die nog geen salaris van *f* 300 hebben, een verlof naar Europa zoowel in het belang van den lande, als met het oog op de persoonlijke omstandigheden van die ambtenaren, wenschelijk of zelfs noodig kan zijn.

Indien echter de Regeering onverhoopt tegen dit voorstel afwijzend zal blijven staan, zullen wij ons noodgedwongen er bij moeten neerleggen omdat wij van het doorzetten van ons standpunt geen succes verwachten, maar een amendement indienen om de woorden „meer dan *f* 300 's maands'' voorkomende in artikel 3 lid 1 sub c te wijzigen in „*f* 300 's maands of meer'', waardoor bereikt zou worden, dat een grooter groep Europeesche ambtenaren met bijzondere belangen in Europa verlofrechten zou krijgen. Ik vertrouw er op, dat de Regeering hiertegen niet afwijzend zal staan, in verband met haar tegemoetkomende houding ten opzichte van de in artikel 2 lid 1 sub *b* genoemde salarisgrens. Intusschen heeft de heer Roep, naar ik meen, reeds eenzelfde amendement aangekondigd. Het onze wordt op het oogenblik vermenigvuldigd; waarschijnlijk zullen wij ons amendement dus niet behoeven in te dienen.

Verder zou ik den aanhef van lid 2 van artikel 3 als volgt gewijzigd willen zien.

> „Als ambtenaren, die bijzondere belangen in Europa hebben, zullen in ieder geval worden beschouwd zij, die enz.''

Door deze wijziging krijgen de hier bedoelde ambtenaren in ieder geval aanspraak op verlof, terwijl het den Gouverneur-Generaal bovendien de gelegenheid geeft andere in dit artikelgedeelte niet genoemde bijzondere belangen, in zeer bijzondere gevallen in aanmerking te nemen.

Wat art. 2 lid 1, sub *b* betreft, blijft mijn fractie het een groot bezwaar achten, ook indien de salarisgrens tot *f* 400 wordt teruggebracht, dat een groot gedeelte van de onder deze bepaling vallende ambtenaren eerst met verlof zal gaan, indien zij slechts enkele jaren van hun pensioen af zijn.

Hier is geen enkel landsbelang aanwezig om deze menschen met verlof te laten gaan, zoodat een dergelijk verlof zuiver als een pleizierreis is te beschouwen, terwijl aan den anderen kant in verband met de rijkseenheidgedachte een dergelijk verlof op vroeger tijdstip gewenscht zou zijn. De door mij gedane suggestie om te bepalen, dat Europeesche ambtenaren, die na hoogstens acht jaren dienst een salaris van meer dan *f* 300 bereikt hebben, aanspraak op verlof zouden krijgen, zou volgens den geachten Regeeringsgemachtigde niet in het belang van bepaalde ambtenaren zijn. Aangezien echter om de reeds genoemde reden de thans opgenomen bepaling wel heel ongewenschte gevolgen heeft, zou ik den Regeeringsgemachtigde willen vragen of dit artikelgedeelte niet zoodanig te wijzigen is, dat dezelfde hierbedoelde ambtenaren ongeveer midden in hun diensttijd deze verlofsaanspraak verkrijgen, waardoor de in Europa opgedane ervaringen den lande nog jaren ten goede zouden kunnen komen.

Aangezien in artikel 4 vermeld staat, dat de Gouverneur-Generaal in bijzondere gevallen verlof kan verleenen, komt mij het opnemen van een salarisgrens overbodig voor. Reeds in eersten termijn wees ik erop, dat het gewenscht kan zijn, een bepaald ambtenaar op jeugdigen leeftijd verlof naar Europa te verleenen, hetgeen door de thans opgenomen salarisgrens niet zou kunnen geschieden. De Regeering staat trouwens tegenover deze suggestie niet geheel afwijzend, maar meent, dat er tegen het schrappen van de salarisgrens bezwaar bestaat, omdat Europeesche ambtenaren, die door een salarisgrens belet worden met buitenlandsch verlof te gaan, ook niet bij het bestaan van bijzondere omstandigheden een verlofsaanspraak kunnen erlangen. Welnu, aan dat bezwaar is heel eenvoudig tegemoet te komen door de in artikel 4 voorkomende woorden „niet Europeesche'' weg te laten. Te veel gebruik kan van deze bepaling toch nimmer gemaakt worden, omdat de Regeering zelf dit artikel naar eigen inzicht kan hanteeren.

Ik meen, dat de heer Roep ook op dit artikel een amendement heeft ingediend. Indien dat zoo is, behoeft het door ons opgestelde amendement op dit artikel waarschijnlijk eveneens niet ingediend te worden.

Hoewel ik de verklaring van de Regeering, dat Zij bereid is een speciale voorziening in overweging te nemen, zoo zich een geval voordoet, dat een in Holland aangenomen, niet uitgezonden, kracht, na zes jaren de vereischte bezoldiging niet kan bereiken, ten zeerste op prijs stel, komt het mij gewenscht voor, deze overweging in een verlofsaanspraak om te zetten door in artikel 2, lid 1, sub *a*, de woorden: „uit Europa naar Nederlandsch-Indië zijn uitgezonden'' te wijzigen in: „In Europa zijn aangenomen''. Wanneer het der Regeering ernst is met haar toezegging, zal tegen een dergelijke wijziging wel geen bezwaar bestaan.

(Doeve.)

Tenslotte blijft mij nog over de bespreking van artikel 6. Hoewel de Regeering hier door de 21 jaar in 20 jaar te veranderen gedeeltelijk aan mijn bezwaren is tegemoet gekomen, waarvoor ik gaarne mijn dank betuig, blijven toch ook tegen deze regeling bezwaren bestaan. Wanneer de Regeering bedenkt, dat deze bepaling in de toekomst slechts zal gelden voor ambtenaren, die 25 jaar zullen moeten dienen, dan is het toch vanzelfsprekend, dat het belang van den lande meebrengt, dat de drie verloven zoo gunstig mogelijk over die periode verdeeld worden, omdat de ambtenaren dan fit blijven, hetgeen hun arbeidsprestaties slechts ten goede zal komen. De twintig dienstjaren als eisch voor het gaan met een derde verlof, heeft tot gevolg dat — terwijl de verloven om de zeven jaar genoten zijn — na het derde verlof de ambtenaren in den regel nog slechts drie jaren hebben te dienen, alvorens zij met pensioen gaan. Geeft men de verloven om de zes jaar, dan blijven na het derde verlof nog juist 6 volle dienstjaren over, voordat met pensioen wordt gegaan. Een aanmerkelijk betere en wat de financieele gevolgen betreft voor den lande voordeeliger regeling, door de geringere verlofskosten, in verband met de lagere salarissen, mogelijk kleinere gezinnen en lagere bootklasse, zooals ik in eersten termijn ook reeds zeide.

In verband hiermede begrijp ik niet, dat de Regeering tegen de medische adviezen in, de tusschen de verloven liggende perioden meent te moeten verlengen.

In eersten termijn wees ik er eveneens reeds op, dat de bepalingen die terzake bij verschillende particuliere maatschappijen bestaan, veel gunstiger waren, terwijl toch niet verwacht mag worden, dat deze maatschappijen haar onkostenrekening onnoodig zullen verhoogen, door hun personeel onnoodig met verlof te zenden. In verband hiermede zal door mij een amendement ingediend worden om de bepaling, dat eerst na 21 dienstjaar aanspraak op het derde verlof bestaat, te laten vervallen, terwijl tenslotte aan artikel 6, lid 2 sub *a* is toegevoegd: „behoudens de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om in bijzondere gevallen een vierde verlof toe te kennen".

De reden van deze toevoeging, Mijnheer de Voorzitter, is hierin gelegen, dat zich gevallen zullen voordoen, tengevolge waarvan door een ziekteverlof een ambtenaar een buitengewoon lange periode achtereen in Indië zal moeten blijven. Neemt men het geval, dat iemand eerst na 25 dienstjaren recht op pensioen heeft. In het eerste dienstjaar gaat hij met ziekteverlof komt terug wanneer hij 1½ jaar dienst heeft, gaat vervolgens na 7 jaar met zijn eerste verlof wegens langdurigen dienst, gevolgd na wederom 7 jaar door een tweede verlof wegens langdurigen dienst. Dan zal hij daarna niet meer met verlof kunnen gaan en nog ongeveer 9 jaar hebben te dienen alvorens hij met pensioen naar Europa kan gaan. In dergelijke bijzondere gevallen moet de Gouverneur-Generaal bevoegd zijn, nog een extra verlof toe te kennen.

Ik hoop, dat de Regeering tegen de verschillende door mij ingediende amendementen geen bezwaar zal hebben, omdat deze amendementen, als zij worden aangenomen, tegemoet komen aan de belangrijkste bezwaren, die tegen deze regeling bij verschillende groepen ambtenaren bestaan.

De heer **Doeve**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil mijn stelling niet betwisten, noch beamen, dat ook voor hier geboren en getogen ambtenaren een langdurige periode van physieke en vooral van psychische rust geen overbodige luxe is. Ik hoop echter, dat de Regeering, zoo Zij zich hieromtrent nog geen meening heeft gevormd, deze kwestie dan toch in studie zal willen nemen en niet onder het loodje zal leggen.

Dat deze aangelegenheid niets met het buitenlandsch verlof naar Europa te maken heeft, is dunkt mij niet heelemaal juist. Wanneer hier geboren en in Indië aangenomen werk-

(Ratu Langie.)

krachten gedurende hun diensttijd eenige malen een langdurig binnenlandsch verlof kunnen krijgen om op verhaal te komen, wordt toch de tegenstelling verzacht, die de Regeering op het punt staat te scheppen tusschen de dienstvoorwaarden van ambtenaren met en zonder recht op buitenlandsch verlof. Waar de Regeering zoo angstvallig waakt voor de belangen van de ambtenaren, die volgens haar behoefte hebben aan buitenlandsch verlof, mag toch zeker wel verwacht worden, dat Zij met evenveel zorg zal letten op de behoeften van de ambtenaren aan wie Zij geen buitenlandsch verlof wil geven.

De Regeering heeft zich met het aanleggen van het behoeftecriterium naar mijn meening op glad ijs begeven. Of men aan iets wel of geen behoefte heeft is iets, dat zeer subjectief en ook zeer rekbaar is. Ik begrijp daarom niet, dat de Regeering er zoo afwijzend tegenover staat, dat de ambtenaren, die met buitenlandsch verlof willen gaan, althans een deel van de kosten van het verlof zelf zullen moeten betalen. Dan immers zal pas goed blijken, wie er wèl en wie er geen behoefte aan hebben. Die er wel behoefte aan hebben, zullen er voor willen sparen; de andere niet. Ambtenaren aan wie de Regeering nu buitenlandsch verlof wil geven, zullen een offer moeten brengen. Maar offers aan den nood van 's lands schatkist zijn door de hier geboren ambtenaren in de lagere en middelbare betrekkingen nu percentgewijze reeds in sterkere mate gebracht dan door de meerendeels hoogere importkrachten. De ambtenaren, die volgens de Regeering rechtmatig behoefte hebben aan buitenlandsch verlof zullen vinden, dat zij mee moeten betalen aan het verlof van ambtenaren, die volgens de Regeering geen behoefte aan buitenlandsch verlof behooren te hebben, zeide de geachte Regeeringsgemachtigde. Wanneer de Regeering echter buitenlandsch verlof geeft aan ambtenaren, die volgens de meerderheid van de belastingplichtigen in dit land aan dat verlof geen of in mindere mate behoefte behooren te hebben, is dat voor die meerderheid van de belastingbetalers ook niet bepaald prettig.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering gaat met het hanteeren van het behoeftecriterium in het ontwerp-buitenlandsch verlofreglement wel heel ver. Wij zullen zien of Zij voor de nooden en behoeften van de hiergeboren en getogen ambtenaren een even open oog zal hebben.

Tenslotte nog het volgende.

Onder de bijzondere belangen voor rechtvaardiging van een buitenlandsch verlof bij meer dan *f* 300 salaris behoort een verblijf van tien achtereenvolgende jaren in Europa. Ik zou de Regeering, indien Zij dit criterium toch wenscht te handhaven, willen vragen of het niet juist zou zijn, deze tien jaar tot vijf te verminderen. Het zal voor vele Europeesche ouders noodzakelijk zijn, in het vervolg hun kinderen in Indië te houden tot zij in Nederland een academische opleiding moeten volgen, welke tijd vijf jaar bedraagt. In dien tijd vergroeit de student met de Europeesche samenleving, meer dan door een tienjarig verblijf in een andere levensperiode en deze samengroeiïng dient de maatstaf te zijn der bijzondere behoeften.

De heer **Ratu Langie**: Mijnheer de Voorzitter! In mijn rede in eersten termijn heb ik speciaal aandacht gewijd aan twee bepaalde groepen van Inheemsche ambtenaren de districtshoofden en de Inheemsche ambtenaren, die een functie vervullen, waarvoor een academische opleiding vereischt wordt. Uit de rede van den heer Roep van zooeven heb ik meenen te moeten opmaken, dat door het geachte lid een amendement zal worden ingediend met betrekking tot artikel 4, waardoor aan mijn verlangens, wat de districtshoofden betreft, tegemoet zou kunnen worden gekomen. De kwestie van de andere Inheemsche ambtenaren, zij, die een academische functie vervullen of zouden kunnen vervullen

(Soeroso, Wermuth.)

is echter naar mijn meening nog niet op bevredigende wijze geregeld. Ik zou de Regeering dan ook in ernstige overweging willen geven deze personen, wat het recht op buitenlandsch verlof betreft, gelijk te stellen met de hier aangenomen Europeesche ambtenaren, zoodat dus individueel voor ieder van hen zal worden uitgemaakt, of hij verlof kan krijgen, maar dat zij normaal, volgens vast te stellen bepalingen buitenlandsch verlof kunnen erlangen. De argumenten hiervoor heb ik in eersten termijn aangevoerd; zij komen in het kort hierop neer, dat het gewenscht is dat zulke ambtenaren in Europa kunnen zien, hoe de verschillende vraagstukken, waarvoor zij hier worden geplaatst, daar in de practijk opgelost zijn.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik in eersten termijn reeds heb gezegd, beschouw ik het buitenlandsch verlof als een onderdeel van de arbeidsvoorwaarden, welke door de Regeering zijn aanvaard, omdat het nu eenmaal noodzakelijk is.

Niet alleen uit de Memorie van Toelichting op het voorliggende ontwerp, maar ook uit het regeeringsantwoord in eersten termijn is mij echter gebleken, dat de Regeering het instituut van het buitenlandsch verlof niet alleen als een arbeidsvoorwaarde beschouwt, maar ook als een middel om den band tusschen het moederland en deze landen te versterken. Het spreekt vanzelf, dat hiermede een politiek element in het debat is gebracht, waardoor het buitenlandsch verlof nooit kan verdwijnen of alleen zal kunnen verdwijnen met het Nederlandsche gezag zelf.

Zooals de regeling thans wordt voorgesteld hebben niet alleen de uitgezonden ambtenaren aanspraak op buitenlandsch verlof, maar ook bepaalde groepen van niet uitgezonden ambtenaren, waaronder ook bepaalde groepen van Inheemsche ambtenaren.

Wat de laatste groep betreft vind ik de aanspraken, die in dit reglement voor de Inheemsche ambtenaren geregeld zijn, van zeer weinig beteekenis, want, zooals in de Memorie van Antwoord zelf wordt gezegd, het aantal Inheemsche ambtenaren, dat naar Europa wordt gezonden, wordt beheerscht door het financieele vermogen van het land.

Het spreekt vanzelf, dat waar de Regeering nu nog streeft naar bezuiniging en het ook vanzelf spreekt, dat in de toekomst dit streven nimmer zal worden verlaten, het aantal Inheemschen, die met verlof naar Europa kunnen gaan, daardoor zeer gering zal zijn. Ik geloof, dat het aantal voor die groep hoogstens één per jaar zal zijn. Dat een dergelijke regeling tenslotte voor de Inheemsche ambtenaren van weinig beteekenis is, is natuurlijk zeer duidelijk en juist daarom, hoewel dit reglement door het scheppen van die mogelijkheid voor de Inheemsche ambtenaren in zekeren zin aantrekkelijk is, is het, indien men de practijk ervan ziet, te begrijpen, dat men de neiging heeft dit reglement niet te aanvaarden. Op grond van de overwegingen, die ik in eersten termijn naar voren bracht, bestaat voor mij reeds voldoende aanleiding om zonder meer mijn stem aan dit reglement te onthouden. Maar omdat, naar het schijnt, de meerderheid van dit college nog geporteerd is voor het aanvaarden van dit buitenlandsch verlofreglement, is het voor mij misschien beter, dat ik eenige voorstellen in den vorm van amendementen indien, met de bedoeling dit reglement zooveel mogelijk te doen aanpassen aan de behoeften van dit land en ook om de uitvoering van dit reglement zooveel mogelijk in overeenstemming te doen zijn met het financieele vermogen van dit land. Juist hierom, heb ik zooeven eenige amendementen bij U, Mijnheer de Voorzitter, ingediend, met de strekking, als ik zooeven heb uiteengezet.

De heer **Wermuth**: Het spijt mij, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering blijft vasthouden aan het behoeftecriterium

(Wermuth.)

als één der voornaamste grondslagen voor het buitenlandsch verlof en, dat Zij de toepassing hiervan voor de in Indië aangenomen werkkrachten met bijzondere belangen in Nederland even ruim heeft gesteld als voor de uitgezonden ambtenaren. Ik zal op het behoeftecriterium niet meer terugkomen, omdat ik het inzicht van de Regeering heb te eerbiedigen. Naar mijn meening wordt de behoefte om met buitenlandsch verlof te gaan niet bepaald door den werkgever maar door den werknemer. De werkgever zal alleen moeten nagaan, of de voorwaarden die door den werknemer worden gesteld, in de arbeidsvoorwaarden kunnen worden opgenomen.

De Regeering heeft het aantal malen om met buitenlandsch verlof te gaan op 3 gesteld; ik kan mij voorstellen, dat in een bepaalde conjunctuur door den werknemer als eisch wordt gesteld, dat om de 4 of 5 jaar het buitenlandsch verlof moet worden toegekend en de werkgever heeft daarin toe te stemmen, indien hij den werkkracht noodig heeft. Ook ben ik ervan overtuigd, dat men thans met wat straffere bepalingen ten aanzien van den importkracht kan volstaan. Hiermee wil ik alleen zeggen, dat het buitenlandsch verlof meer past in het raam der arbeidsvoorwaarden, die door de omstandigheden worden bepaald, dan het behoeftecriterium, dat hiervan geheel onafhankelijk moet zijn. Tenslotte komt het er niet op aan, of men zijn inzichten bouwt op verschillende grondslagen, indien de resultaten maar ten naastenbij gelijk zijn.

Ik geloof eveneens, dat voor de hier te lande geboren en getogen ambtenaar de salarisgrens van *f* 475 veel te hoog is gesteld en ik zal pogen, de Regeering aan te toonen, dat bij een maandelijksch salaris van meer dan *f* 300 een ruim voldoende schifting plaats heeft. De tegenwoordige regeling geeft een grens aan van *f* 400 op B. B. L.-basis, hetgeen overeenkomt met *f* 300 in het raam van de H. B. B. L. In de ontwerp-ordonnantie wenscht de Regeering deze groepen van ambtenaren van het buitenlandsch verlof uit te sluiten en in verband hiermede is de salarisgrens verhoogd tot *f* 475.

Als men even bedenkt, dat bij de invoering van de regionale schalen een groot deel van deze groepen van ambtenaren buiten het buitenlandsch verlofsreglement gevallen zijn en dat eerstdaags bij de verdere afwerking van de regionale schalen, zooals de Regeering bij de begrootingsbehandeling heeft aangekondigd, nog meer ambtenaren bezoldigd zullen worden volgens het regionale systeem, dan beteekent dit voor den hier te lande geboren en getogen ambtenaar een voortdurende en geleidelijke versobering van zijn dienstvoorwaarden. Ik waardeer dan ook de tegemoetkomende houding van de Regeering zeer, dat Zij verklaard heeft, dat de grens van *f* 475 niet onwrikbaar is gesteld. Maar tot welk salarisniveau de Regeering bereid is terug te vallen heeft Zij niet medegedeeld. Dit zou dus evengoed gereduceerd kunnen worden tot „meer dan *f* 300".

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft voor de in Indië aangeworven werkkrachten mijn suggestie van de hand gewezen, om deze ambtenaren ten aanzien van het buitenlandsch verlof gelijk te behandelen. Zij kan niet inzien, dat deze ongelijkheid, gebaseerd op verschillende omstandigheden, reden zou kunnen zijn voor ontevredenheid.

Ik geloof, dat men Indo-Europeaan moet zijn om deze schrijnende onbillijkheid te kunnen aanvoelen. Omstandigheden, los van elke dienstprestatie, bieden bepaalde meerdere rechten. Men beschouwt het buitenlandsch verlof als een natuurlijk recht, omdat bijzondere belangen den ambtenaar met Nederland binden.

Ik zou der Regeering, die het natuurlijk recht eveneens erkent, willen vragen of de hier te lande geboren en getogen werkkracht, een werkkracht, die dus geheel aan dit land gebonden is, ook den voorrang heeft bij het dingen naar een overheidsemplooi. Hoogstwaarschijnlijk zullen de Regeering en de particuliere werkgever antwoorden, dat de keuze zal

(Van Helsdingen.)
moeten vallen op de beste, maar waar blijft dan het natuurlijk recht van de hier geboren en getogen werkkracht?

De Regeering zou ik nogmaals in overweging willen geven om van artikel 2 lid 1 sub *b* de woorden „van meer dan *f* 475'' te wijzigen in „van meer dan *f* 300'' en in artikel 3, sub *c* te supprimeeren, waarmee dus de hier in Indië aangenomen Europeesche werkkrachten over één kam worden geschoren.

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn gevoelen ben ik hiermede niet onredelijk, omdat elke wijziging in dit verlofsreglement een versobering beteekent van de dienstvoorwaarden van den Indo-Europeeschen ambtenaar en de bezuiniging voor een goed deel op hem wordt verhaald.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering verdient inderdaad waardeering door de tegemoetkomende houding, die Zij heeft aangenomen ten opzichte van verschillende bezwaren, die in eersten termijn tegen deze regeling zijn voorgebracht. Wat mij betreft, zou ik geen enkele aanleiding hebben om in tweeden termijn nog het woord te voeren, ware het niet, dat de Regeering zich ten aanzien van het verlofsfonds m.i. een onjuiste voorstelling heeft gevormd.

De Regeering heeft op blz. 2540 van het Stenografisch Verslag erkend het principieel karakter van mijn betoog en Zij heeft zelfs gezegd, dat Zij voor een goed deel daarmede kan medegaan,

> „met dien verstande, dat Zij, als gezegd, ook ten aanzien van hen, die geen bijzondere belangen in Nederland hebben een — zij het beperkte — behoefte van een verlof daarheen kan erkennen .....''.

En zij heeft daaraan toegevoegd, dat het verleenen van verloven aan degenen, die daarvoor naar haar oordeel in aanmerking komen, ook bepaald moet worden beschouwd als een belang van de Indische gemeenschap, zoodat de kosten daarvan dan ook — en tegen die conclusie zou ik willen opkomen — ten koste van den lande moeten komen, derhalve noch van Nederland, noch ten deele van belanghebbenden zelve.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat de Regeering hier toch geheel over het hoofd heeft gezien, dat er nog een andere kant aan de zaak is, nl. de kant van het cultureel belang, nu niet louter en alleen beschouwd vanuit het gezichtspunt van de behoefte van het individu maar ook ten aanzien van de meerdere beïnvloeding van de Indische gemeenschap door de westersche — in het bijzonder de Nederlandsche — cultuur en het aantrekken van den band tusschen Nederland en Indië. Dit element, waar ik in eersten termijn persoonlijk min of meer sceptisch tegenover stond, heeft de Regeering volkomen verwaarloosd en daarop juist bouwde ik mijn betoog, nl. indien men aanneemt, dat het buitenlandsch verlof ook daarvoor dienstig kan zijn, dat het, waar door het direct in contact komen met de Nederlandsche cultuur inderdaad de band tusschen Nederland en Indië wordt aangetrokken, dan ook volkomen gerechtvaardigd is te achten, dat Nederland bijdraagt in de kosten van dat verlof.

Dit deel van mijn betoog, Mijnheer de Voorzitter, heeft de Regeering, als ik goed zie, volkomen verwaarloosd.

De Regeering heeft over het verloffonds ook allerlei opmerkingen gemaakt en betoogd, dat dit vraagstuk door haar zeer uitdrukkelijk is bekeken, maar dat tenslotte de Regeering, niettegenstaande Zij voor de goede zijde van dit denkbeeld niet blind is geweest, dit denkbeeld heeft moeten laten varen. Zij heeft er vooral op gewezen, dat de instelling van een dergelijk verloffonds een bron van ongenoegen zou opleveren en dat er een krachtige aandrang zal ontstaan bij degenen, die in die kosten zullen moeten bijdragen, om de kosten geheel af te wentelen op het land, terwijl tenslotte bij degenen, die aan dat fonds moeten bijdragen, een gevoel zal ontstaan, dat zij medebetalen voor het verlof aan hen, die in het geheel geen behoefte aan buitenlandsch verlof hebben.

Het wil mij voorkomen, dat de Regeering hier niet voldoende heeft onderscheiden ten aanzien van den aard van het recht op buitenlandsch verlof. Ik heb in eersten termijn nadrukkelijk gezegd, dat voorzoover betreft de uitgezondenen dit recht zou zijn te beschouwen als een contractueel recht. Ik spreek niet van een natuurlijk recht, maar van het verlof als voorwaarde gesteld voor de indiensttreding; dit geldt dus ten aanzien van de uitgezonden ambtenaren en voor enkele ambtenaren, die hier te lande worden aangenomen en wier indiensttreding de Regeering zoozeer op prijs stelt, dat Zij als voorwaarde voor die indiensttreding aanvaardt het verleenen van buitenlandsch verlof.

Voor deze personen zou het verloffonds allerminst geschapen behoeven te worden, immers zij zouden in dit fonds niet behoeven bij te dragen. De kosten van het verlof van deze ambtenaren komen volkomen ten laste van den lande. Vandaar dat ik zei, dat er eigenlijk tweeërlei verlofsregeling noodig is, nl. een voor de zooeven bedoelde ambtenaren, omdat wij niet kunnen volstaan met een contractueele vastlegging van het verlof, wijl er nog zooveel uitgezonden ambtenaren zijn dat een algemeene regeling op haar plaats is, wat niet noodig zou zijn, als dat aantal zeer gering was. Ik heb er in dit verband juist op aangedrongen, dat de Regeering de opleidingsinstituten hier te lande op elk gebied zooveel mogelijk zal vermeerderen, opdat de uitzending van ambtenaren uit Nederland steeds minder zal kunnen worden. Maar de kosten van het verlof van deze personen vallen dus geheel buiten het verloffonds; zij hebben daar niets mee te maken.

Die kosten komen, zooals ik zooeven al zei, volkomen ten laste van den lande. Het fonds zal alleen zijn voor hen, die geen contractueel recht op buitenlandsch verlof hebben, die er dus een behoefte aan hebben, hetzij personeel, hetzij door dat de Regeering erkent, dat door het met verlof gaan inderdaad die ideëele waarden zullen worden behartigd. Maar dan begrijp ik niet, dat deze personen voor wie dat verlof iets abnormaals is, iets als een gunst, ooit zouden kunnen aandringen op een volkomen afwenteling van de kosten op den lande. De Regeering zegge eenvoudig: het is te nemen, of niet; wilt ge niet met verlof gaan, wilt ge de kosten daarvoor niet dragen, hebt ge die voor het verlof niet over, welnu, dan behoeft ge niet toe te treden tot het verloffonds. Dus er is nooit sprake van een afwenteling van de kosten op den lande. Ik heb daarin dus gezien een persoonlijke behoefte, doch die persoonlijke behoefte treedt in zekeren zin op den achtergrond, omdat de Indische Regeering zelf erkent de ideëele waarde van het met buitenlandsch verlof gaan. Maar die ideëele waarde, waarin o.a. ook is begrepen het nauwer aanhalen van den band tusschen Nederland en Indië, behoort ook door Nederland te worden erkend. Dan is het ook redelijk, dat Nederland eveneens bijdraagt in dit verloffonds en dan is de betaling van de premie opzichzelf door den ambtenaar uiteraard vanzelf reeds een rem om te lichtvaardig zich bij dat verloffonds aan te sluiten.

De Regeering heeft verklaard, dat harerzijds geen aanleiding bestaat tot een nader onderzoek, doch Zij heeft zich bereid verklaard dit alsnog te doen, indien de Volksraad dat zou wenschen. Het spijt mij, dat het geachte lid, de heer Roep dit lauwe antwoord, zooals hij het qualificeert, voldoende heeft gevonden om zijnerzijds op dat nader onderzoek niet meer aan te dringen.

(De heer Roep: Vindt U het dan een warm antwoord?)

Dat is het inderdaad ook niet. Doch het spijt mij, dat de heer Roep daarvoor dadelijk uit den weg is gegaan en gezegd heeft: nu zal ik van mijn kant ook niet meer daarop aandringen. Ik zou de Regeering gaarne willen vragen, of Zij nu verwacht, dat er een bepaalde Volksraaduitspraak ten deze

(Hildebrand.)
zal zijn b.v. in den vorm van een motie, of dat Zij bereid is alsnog tot dat nader onderzoek over te gaan, temeer, waar onzerzijds de al dan niet aanneming van het voorliggend ontwerp niet afhankelijk is gesteld van dat onderzoek omtrent dat verloffonds. De kwestie kan gewoon zijn gang gaan, doch ik zou de Regeering nog met klem willen vragen, of Zij alsnog niet wil overgaan tot het nader onderzoek.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij in eersten termijn onthouden van het bespreken van de artikelen. Ik wil dat nu ook in algemeenen zin niet doen. Voorzoover de amendementen, die zijn ingediend mij daartoe aanleiding geven, zal ik uiteraard op een en ander nog wel terugkomen. Alleen op één punt zou ik de Regeering wel iets willen vragen.

In artikel 3 van het voorliggend ontwerp wordt bepaald ten aanzien van drieërlei categorieën van ambtenaren, die ik kortheidshalve hier niet zal opsommen, maar waarvoor ik naar het artikel zelf verwijs dat de Gouverneur-Generaal kan bepalen, dat zij voor wat betreft hun verlofsaanspraken met voor den vasten burgelijken dienst uitgezonden ambtenaren worden gelijkgesteld. Dit is een tegemoetkoming aan een betoog, dat ik bij de algemeene beschouwingen heb gehouden en waarbij de Regeeringsgemachtigde toen verwezen heeft, wanneer ik mij niet bedrieg, naar dit artikel. Het gold in het bijzonder de categorie ambtenaren sub *b*, n.l. zij, die in eenigen vorm van tijdelijk dienstverband zijn uitgezonden en zonder onderbreking van den diensttijd in vasten burgerlijken dienst zijn overgegaan. Nu kan ik dit op zichzelf volkomen aanvaarden. Doch ik voel dit toch als een zekere onbillijkheid ten aanzien van die personen, die reeds in tijdelijken dienst waren uitgezonden, vóór de inwerkingtreding van dit reglement. Daarom zou ik de Regeering willen vragen, of Zij er niet toe kan overgaan ten opzichte van deze personen sub *a*, *b* en *c*, een overgangsbepaling vast te stellen, waarbij wordt bepaald, dat die ambtenaren in art. 3 genoemd, die vóór de inwerkingtreding van het reglement reeds in die omstandigheden verkeerden, met betrekking tot hun verlofsaanspraken, met de andere ambtenaren worden gelijkgesteld.

Het faculatieve element zou ik hier dus meer positief willen stellen. Waar het hier vooral betreft een zeer klein aantal, geloof ik niet, dat de Regeering wat sub *b* betreft daar ernstig bezwaar tegen zal maken. Ik zal overwegen — het zal alsnog van het regeeringsantwoord afhangen — of ik een amendement in dien geest zal indienen.

De **Voorzitter**: Ik zou U dan toch wel willen verzoeken het amendement alvast geheel gereed te maken, opdat wij kunnen overzien, hoeveel amendementen er zijn. Op het oogenblik zijn er al meer dan een dozijn ingediend.

Het woord is thans aan den heer Hildebrand, de laatste spreker, die in eersten termijn het woord heeft gevoerd door tusschenkomst van den heer Kasimo.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn erkentelijk voor de tegemoetkomende houding, die de Regeering ten opzichte van twee bepaalde punten heeft aangenomen, al moet ik er direct aan toevoegen, dat die tegemoetkomende houding, wat betreft de wijziging van de grens van 21 in 20 jaar, naar onze meening niet voldoende is. In dit opzicht zou ik mij willen aansluiten bij het betoog van den heer Janssen, die bepleit heeft den ouden toestand te handhaven en dus de buitenlandsche verloven te verleenen driemaal, telkens na een minimum van zes jaren dienst.

Een ander punt, dat ik in eersten termijn heb laten aanvoeren betrof het geval van het totaal aantal verloven, wegens langdurigen dienst en ziekte. De Regeering heeft daarop geantwoord, dat het geval van de vier aangehaalde verloven wegens langdurigen dienst en ziekte zoo goed als nooit is voorgekomen, en overigens, dat de overgangsbepaling door de Regeering alleszins voldoende wordt geacht. Die overgangsbepaling luidt aldus, dat wanneer tot 1 Januari 1943 nog iemand aanspraak zou kunnen maken op een buitenlandsch verlof wegens ziekte, dit niet zou medetellen bij het totaal aantal verloven, dus dan zou er een extra verlof wegens ziekte — als ik het goed heb begrepen — nog bij kunnen komen. Maar ik wil het volgende betoogen.

Ten aanzien van de hier te lande aangenomen ambtenaren, die eenmaal verlof kunnen krijgen wegens langdurigen dienst is een bepaling opgenomen, dat het totaal aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven twee kan bedragen. Ook ten aanzien van de vierde overgangsbepaling bestaat een regeling van dezelfde strekking, dat deze categorie ambtenaren, behalve het normaal buitenlandsch verlof ook, wanneer hun dit ongeval overkomt, één keer met ziekteverlof mogen gaan.

Nu lijkt het mij toch wel billijk en in de praktijk komen toch naar mijn meening die gevallen wel voor, dat bv. iemand na het eerste verlof na twee jaren met ziekteverlof moet gaan, dat dan het ziekteverlof niet meegerekend wordt en in zoo'n geval het aantal verloven niet wordt gelimiteerd tot het totaal aantal verloven, die ten hoogste drie kunnen bedragen.

Ik zou de Regeering dan ook willen vragen of Zij zonder meer niet in artikel 6, lid 2 sub *a* aan het slot het woord „drie" kan vervangen door: vier.

Nu nog een laatste opmerking. Overigens is bij de amendementen nog gelegenheid genoeg ons standpunt nader toe te lichten.

Bij nota van wijzigingen is artikel 4 lid 2 veranderd in dier voege, dat ook wegens ziekte in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal buitenlandsch verlof verleend kan worden aan: Europeesche ambtenaren op wie dit verlofsreglement niet van toepassing is.

Nu is mij een geval bekend, dat een Inheemsche een ziekte heeft, die volgens verklaring van verschillende medici uitsluitend kan genezen worden door verblijf in Europa. Waar hier een categorie wordt ingeschakeld, die überhaupt geen aanspraak heeft op buitenlandsch verlof wegens langdurigen dienst, noch wegens ziekte, terwijl die gevallen zich zeer sporadisch zullen voordoen, en een en ander, blijkens den tekst van de ordonnantie, reeds wordt beperkt tot bijzondere gevallen ter beoordeeling van den G.-G., wil ik de Regeering verzoeken, de woorden in letter *b* van het bij nota van wijzigingen stuk 6 gewijzigde tweede lid van artikel 4: „de overige Europeesche", te doen vervallen en te vervangen door het woord „die", zoodat de bepaling zou luiden, dat in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den G. G. verlof kan worden verleend

> „wegens ziekte aan de onder sub *a* van dit artikellid genoemde ambtenaren zoomede aan die ambtenaren, op wie dit verlofsreglement niet van toepassing is."

(De heer De Hoog: U kunt gemakkelijk gul zijn, dat is een kwestie, waar de importkrachten geheel buiten staan.)

Mijnheer de Voorzitter, ik begrijp deze duistere interruptie niet. Ik geloof niet, dat mijn betoog tot een dergelijke interruptie aanleiding kan geven. Misschien heeft de heer De Hoog nog gelegenheid, bij de behandeling der amendementen zijn bedoeling te verduidelijken.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. De ingediende amendementen zijn thans in bewerking. Is de Regeeringsgemachtigde bereid, nadat hij kennis heeft kunnen nemen van den letterlijken tekst ervan, na de pauze te antwoorden?

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

(Soeria Nataätmadja.)

De **Voorzitter**: Dan wordt de behandeling van dit onderwerp thans opgeschort.

Aan de orde is de behandeling der ontwerp-ordonnantie tot regeling van steunmaatregelen ten behoeve van de Nederlandsch-Indische koffiecultuur (koffiebelangen-ordonnantie 1936; Ond. **63**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regeering zeer erkentelijk, dat het haar, na lang gewikt en gewogen te hebben, tenslotte gelukt is een oplossing te vinden, om de koffiecultuur hier te lande, die door de critieke situatie, waarin zij ten gevolge van een voortdurende overproductie in de wereldmarkt verkeert, voor een bijna zekeren ondergang te behoeden. Juist in een tijd, dat in breede lagen van de Indische bevolking algemeen geklaagd wordt — en mijns inziens niet ten onrechte — over de eenzijdige en soms zelfs kortzichtige houding van het moederland tegenover Indië, als het erom gaat, elkaar de hand te reiken in deze critieke tijden, valt dit mooie gebaar van Nederland niet genoeg te loven.

Op den invoer van koffie daar te lande zal een heffing worden ingesteld. De baten hiervan zijn bestemd voor een alhier op te richten koffiefonds, welk fonds zal dienen om de steunmaatregelen van de Indische Regeering ten behoeve van de koffiecultuur hier te lande te financieren. Deze steun zal echter niet rechtstreeks worden uitgekeerd aan de producenten zelf, doch er zal een stelsel van exportpremies worden ingevoerd, die uitgekeerd zullen worden bij den uitvoer van het product: met andere woorden de bedragen, die bestemd zijn om de koffiecultuur te steunen, komen niet in handen van hen, die de koffie verbouwen, doch zullen worden uitgekeerd aan exporteurs, voor wie deze steun eigenlijk allerminst bestemd is.

De Regeering motiveert haar conclusie, dat deze steun niet rechtstreeks aan de individueele producenten kan worden uitgekeerd door erop te wijzen, dat alle gehouden onderzoekingen en besprekingen haar in de overtuiging hebben gesterkt, dat een ander systeem, waarbij de Inlandsche producenten gebaat zijn, kortweg niet te vinden zou zijn. Van dit thans door haar voorgestane stelsel van exportpremies verwacht de Regeering, dat zijn goede werking in de practijk ten gunste van den Inheemschen producent verzekerd zal zijn.

Om kort te gaan moge ik bij mijn betoog dadelijk de uitspraak van de Regeering zelf voorop stellen, dat een stelsel van rechtstreekschen steun aan de producenten zonder bezwaar kan worden toegepast voor de ondernemingen, doch dit m.b.t. de Inheemsche producenten onnoemelijk veel bezwaren zou ontmoeten.

In de als bijlage van de Memorie van Antwoord overgelegd nota staat hieromtrent o.m. het volgende:

> „In de eerste plaats kwam aan de orde rechtstreeksche uitkeering van een zeker bedrag per geproduceerde picol koffie, hetzij aan de erbij betrokken onderneming, hetzij aan den Inheemschen koffieverbouwer. Voor de Europeesche cultuur bleek dit op eenvoudige wijze mogelijk te zijn, aangezien alle ondernemingen zijn aangesloten bij de Crisis-Koffie-Centrale, die volledige gegevens zou kunnen verstrekken omtrent de geproduceerde hoeveelheden koffie van elke onderneming, terwijl de uitkeering der steunbedragen eveneens door hare bemiddeling zou kunnen plaatsvinden.
>
> Bij de bevolkingscultuur stuit men echter op groote moeilijkheden, welke bij een nauwgezet verder onderzoek en na veelvuldig overleg met tal van bestuursambtenaren en landbouwconsulenten in deze productiegebieden, zoowel als met particuliere deskundigen, vrijwel onoverkomelijk waren te achten. Eenigermate nauwkeurige gegevens omtrent het bevolkingsbezit van koffietuinen bleken niet te bestaan. De wijze van onderhoud der tuinen, de productie per boom en per bouw en de omvang van het bezit bleken van plaats tot plaats en van streek tot streek zeer groote verschillen te toonen. Betaling aan de producenten zelf zou dan ook op den duur slechts te effectueeren zijn door het scheppen van een zeer omvangrijk apparaat, dat tot taak zou hebben de registratie van het geheele uitgebreide productieapparaat der bevolkingskoffie hier te lande, verdeeld als dit is over tal van gewesten, niet alleen op Sumatra, doch ook in Celebes, de Molukken en de Kleine-Soenda-eilanden."

Het wil mij weinig dankbaar voorkomen om de Regeering in haar betoog tegen de invoering van rechtstreekschen steun aan den Inheemschen producent te volgen. Ik moge daarom volstaan met de verklaring mijnerzijds, dat bij het stelsel van exportpremies de steun, dien de Regeering ook aan den Inheemschen producent beoogt te geven, hem in de practijk nauwelijks zal kunnen bereiken. Dit zal mij elken insider moeten toegeven, die weet hoe de verhoudingen op het platteland zijn. Tusschen den exporteur en den Inheemschen koffieplanter bevindt zich een reeks van tusschenpersonen, die het onmogelijk maakt, dat het geld veilig den langen weg van exporteur tot den Inheemschen koffieboer kan bewandelen. In het bijzonder het armste deel van de Inheemsche koffieplanters zal niet opgewassen zijn tegen de trucs van zijn tangkoelaks. Het lijkt mij volslagen onmogelijk om na te gaan, op welke wijze het voor den Inheemschen koffieplanter bestemde geld op dat lange lijdenspad is weggesmolten; vast staat echter, dat de Inheemsche koffieplanter daarvan niets of maar heel weinig te zien zal krijgen.

Elke steunmaatregel, die niet ten goede komt van hen, die gesteund dienen te worden, is verwerpelijk, en kan funest zijn voor de toch reeds ongunstige verhoudingen. Waar het voorpogezette doel van steun aan den Inheemschen koffieplanter dus op deze wijze niet bereikt kan worden, zou de Regeering dezen geheelen steun aan den Inheemschen koffieplanter beter kunnen nalaten.

In dit verband is het toch wel teekenend, dat ook de koffieondernemingen voor dit stelsel van exportpremies niets gevoelen en van meening zijn, dat exportpremies niet ten goede zullen komen van de produceerende ondernemingen, doch wel van de buitenlandsche consumenten. Immers zal een exportpremie een prijsdaling ten gevolge hebben in het buitenland, naast een prijsstijging in het binnenland. Deze prijsstijging zal echter voor wat den handel in koffie, die door de bevolking wordt geproduceerd, betreft, in de eerste plaats ten goede komen van den grooten schakel van tusschenpersonen, terwijl de binnenlandsche consument in ieder geval het kind van de rekening zal worden.

Men zal mij vragen, hoe ik mij dan den door de Regeering te verleenen steun gedacht heb, opdat deze in werkelijkheid ten goede kan komen van de koffieverbouwende bevolking.

Voor de ondernemingen is gemakkelijk na te gaan, hoe groot haar productie in een bepaald tijdvak bedraagt, aangezien zij allen haar oogst nauwkeurig registreeren. Bij een stelsel van rechtstreekschen steun kan dus het totaal bedrag, dat aan de ondernemingen zal worden uitgekeerd, gemakkelijk berekend worden. Eveneens is bekend het bedrag, dat in genoemd tijdvak bij wijze van steun aan de koffiecultuur beschikbaar zal worden gesteld. Hierdoor is ten slotte dus ook het bedrag, waarmede de Inheemsche koffieplanter zal worden gesteund, bekend. Thans gaat het erom, de bedragen te berekenen, die aan elken Inheemschen koffieplanter individueel zullen worden uitgekeerd.

Wij hebben bij de daadwerkelijke uitvoering van de thee-

(Beets.)
restrictie gezien, welke bevredigende resultaten bij de uitwerking van het z.g. Kingmasysteem de onder leiding van de plaatselijke commissies van overleg door de z.g. Groepleiders verrichte taxaties van de standaardproducties van de bevolkingstuinen hebben opgeleverd. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, welke bezwaren zouden er tegen bestaan, indien deze werkwijze ook werd toegepast bij de steunmaatregelen ten bate van de koffiecultuur?

De taxaties waren te verrichten door de plaatselijke bestuursambtenaren in overleg met de belanghebbende Inheemsche koffieplanters in de betrokken streek. Men zou daarbij de beproefde en klassieke methode kunnen toepassen, die men volgt bij de repartitie van de landrente, zoodat ook hier aan de belanghebbenden zèlf, uiteraard onder leiding van het B.B., moet worden overgelaten, hoe groot de bedragen zijn, die aan elk hunner aan de hand van de in onderling overleg vastgestelde taxaties van de producties hunner tuinen moeten worden uitgekeerd. Deze taxaties behoeven maar eenmaal voor den duur van de steunmaatregelen in kwestie plaats te hebben, aangezien de meeste bevolkingstuinen een vrij constante productie hebben. Anders is het gesteld met de bevolkingskoffiecultuur in eenige gedeelten van Sumatra, waar de koffie verbouwd wordt op ladangs, en daarna in de steek wordt gelaten. In de Memorie van Antwoord staat, dat dit verschijnsel, dat toch waarlijk als een uitzondering moet worden beschouwd, voor de Regeering doorslaggevend was bij haar besluit om het stelsel van exportpremies te prefereeren boven dat van rechtstreeksche uitkeering.

Ik geloof, dat dit standpunt niet heelemaal juist is. Het bestaan van een uitzondering mag er immers niet toe leiden, dat een stelsel, welks deugdelijkheid door de Regeering zelf wordt erkend, verworpen wordt.

De juistheid van een stelsel vooropstellende, dient men toch er op uit te zijn om de uitzonderingsgevallen, die daaraan afbreuk zouden kunnen doen, door bijzondere tegenmaatregelen te ondervangen.

Terugkomende op de op ladangs verbouwde koffie op Sumatra, vraag ik mij zelf af, of het wel juist is om menschen, die op een dergelijke wijze roofbouw plegen, op deze wijze te steunen. Dat zou verre van opvoedend zijn, terwijl ik mij sterk maak, dat indien deze steun alleen wordt uitgekeerd aan planters, die koffie op een regelmatige wijze verbouwen in geregeld onderhouden tuinen, aan dien roofbouw tevens een eind zal komen, doordat de menschen de eenmaal geplante koffie blijven onderhouden, en deze niet wispelturig aan haar lot overlaten.

Summa summarum komen mijn suggesties dus hierop neer, dat:

1e. het thans door de Regeering voorgestane stelsel van exportpremies op grond van de door mij daartegen ontvouwde bezwaren worde verlaten;
2e. dat instede daarvan worde overgegaan tot de invoering van directe steunverleening aan de koffieproducenten, als door mij is uiteengezet, en
3e. dat van deze directe steunverleening voorhands degenen waren uit te sluiten, die zich zoo weinig aan deze cultuur gelegen laten liggen, dat zij de eenmaal geplante koffie aan haar lot overlaten, waardoor deze aanplant dan ook in werkelijkheid een zeer korten levensduur heeft.

De heer **Beets**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met op te merken, dat ik het betoog van den vorigen spreker in het algemeen geheel kan onderschrijven en derhalve bij mijn volgend betoog noodwendig in een herhaling van de zooeven gehouden beschouwingen zal vervallen, zij het wellicht met eenige variatie.

Intusschen schaar ik mij gaarne aan de zijde van de leden, die, zooals uit het Afdeelingsverslag blijkt, erkentelijk zijn voor het feit, dat het dan toch eindelijk gekomen is, tot den reeds zoolang met ongeduld verwachten steun aan de koffiecultuur in deze gewesten, al moet ik hier tot mijn leedwezen al dadelijk op laten volgen, dat de wijze waarop de onderwerpelijke steunverleening werd voorbereid en uiteindelijk in de voorliggende ontwerp-ordonnantie is verwerkt en aan den Volksraad voorgelegd, niet mijn bewondering heeft. Ik zal mij intusschen niet begeven in beschouwingen omtrent de gevolgen, welke de langdurige voorbereiding van den aanhangigen steunmaatregel heeft gehad voor de koffiemarkt en het feit, dat o.m. ook daardoor deze steun den belanghebbenden producenten niet reeds voor het jaar 1936 ten goede kon komen, althans niet op de wijze als dat vrij algemeen wenschelijk wordt geacht.

Ik mag wat evenbedoelde beschouwingen aangaat o.m. wel verwijzen naar de critiek — en naar mijn oordeel niet ten onrechte in misprijzenden zin —, vervat in talrijke persartikelen in vrijwel alle voornaamste dagbladen hier te lande en zou in dit verband bv. willen noemen een artikel in de Locomotief van 28 Aug. jl. onder het hoofd „Gevolgen van den beloofden koffiesteun", in welk artikel wordt gesproken van stagnatie en ontwrichting in den koffiehandel en op de koffiemarkt en waarin zelfs gewezen wordt op verloren markten.

Ik zou voorts willen wijzen op een artikel in het Soerabaiaasch Handelsblad dd. 7 Sept. 1936 onder het hoofd „Dit jaar geen koffiesteun", waarin gesproken wordt van eindeloos getraineer en fouten bij de voorbereiding. En zoo is er meer. Hooger bedoelde critiek werd in de Memorie van Antwoord op summiere wijze beantwoord en ik ben het met de Regeering eens, dat het weinig vruchtbaar is, ten deze in retrospectieve beschouwingen te treden en o.m. te verwijlen bij de oppositie in Nederland tegen dezen steunmaatregel, al is de in dit verband in belanghebbende kringen algemeen verwekte en gerezen wrevel en teleurstelling begrijpelijk en gerechtvaardigd. Met de Regeering ben ik het eens, dat de oplossing van de vraag, hoe de uitvoering hier te lande dient te worden bewerkstelligd, thans de volle aandacht vergt.

Deze laatste zinsnede nam ik over uit de Memorie van Antwoord en het is niet alleen deze passage uit de Memorie van Antwoord welke aantoont, dat feitelijk ook de Regeering twijfelt of Zij met haar voorstel belichaamd in de aanhangige ordonnantie, wel den juisten en kortsten weg heeft gekozen om de direct belanghebbenden bij dezen steunmaatregel i.c. de producenten, in de allereerste plaats te bereiken, want op blz. 2 (roneo) van de Memorie van Antwoord deelt de Regeering mede, dat Zij zich op het oogenblik nog niet definitief gebonden heeft aan den eenen of anderen vorm van steunverleening. De vraag is nu maar wat bedoelt de Regeering met deze mededeeling. Bedoelt de Regeering, dat Zij den onderwerpelijken steunmaatregel middels het stelsel van exportpremie voorshands slechts als een voorloopige wenscht beschouwd te zien, evenals bv. het uitvoerrecht op de bevolkingsrubber in de buitengewesten achteraf plaats moest maken voor het stelsel der individueele restrictie en licentieering, welk stelsel den Volksraad aanvankelijk als een onuitvoerbaar stelsel werd voorgehouden voor de meeste streken der buitengewesten; of bedoelt de Regeering dat haar nog niet duidelijk, althans niet bepaald definitief voor oogen staat op welke wijze bv. bij regeeringsverordening een zoodanige voorziening zal worden getroffen, dat aan de belanghebbende koffieproducenten een redelijk aandeel in de opbrengst van den koffiesteun zal worden verzekerd.

Zou de Regeering intusschen thans reeds kunnen bekend stellen, welke voorziening Zij zich heeft gedacht opdat de producent langs wettelijk geregelden weg — in het bijzonder ook den klein-producent, die geen W.I.B., dus geen gepelde koffie ten verkoop aanbiedt — inderdaad een redelijk aandeel uit de opbrengst aan koffiesteun zal worden verzekerd, want ook de wijze waarop de Regeering zich den steunmaatregel i.c. door middel van het stelsel van exportpremies heeft gedacht, heeft vrijwel in alle dagbladen aanleiding gegeven tot veel critiek.

(Beets.)

Zoo lezen wij in het Nieuws van den Dag van 8 Sept. jl. dat de ontwerp-ordonnantie met haar Memorie van Toelichting den indruk maakt, alsof de Regeering nonchalant mededeelt, „dat is zoo ongeveer het beste wat wij U kunnen aanbieden", waaraan dan dit dagblad toevoegt, dat de Regeering met deze koffiesteunregeling inderdaad de gemakkelijkste boven de beste oplossing heeft verkozen.

Algemeen en in allerlei toonaard wordt door de pers betoogd, dat de voorgestelde steunmaatregel slechts in zeer geringe mate aan het gestelde doel zal beantwoorden. Ik deel dit inzicht en meen mijn oordeel te mogen baseeren op eigen waarneming en ervaring. Het is mij nl. uit eigen ervaring bekend, dat o.m. als gevolg van de sterke daling der koffieprijzen, het voor sommige roode bes opkoopende fabrieken dat zijn dus niet exporteurs die de bes dus van den kleinproducent-kleinlandbouwer of van den inheemschen producent opkochten en tot zgn. W.I.B. markt koffie bereidden, dezen opkoop als gevolg van de sterke prijsdaling niet meer konden voortzetten. Het directe gevolg hiervan en in het bijzonder geldt zulks voor den Inheemschen producent en den klein landbouwer, is dat de kleinproducenten in handen geraakten van minder bonafide opkoopers. Voorverkoop van den oogst van het komende jaar had plaats tegen in het voorafgaande jaar overeengekomen lage prijzen, ja er werd zelfs vóórverkocht tegen bonnen, waarop levensmiddelen of andere huishoudelijke benoodigdheden verkrijgbaar waren.

Er was en is nog geen voldoende geld aanwezig voor een behoorlijk onderhoud der koffie-aanplantingen, hetgeen uiteraard zoowel de kwantiteit der productie als de kwaliteit van product nadeelig heeft beïnvloed. En meent de Regeering nu in ernst, dat de gedachte premies, die de exporteurs straks zullen ontvangen, inderdaad goeddeels den kleinproducent ten goede zullen komen? Weinigen in dit land zullen het optimisme der Regeering ten deze deelen.

De Regeering legt hier den exporteur inderdaad een taak op, welke hij in de meeste gevallen niet zal kunnen dragen. De meeste zoo niet alle koffie van den kleinproducent — de inheemsche bevolking en de kleinlandbouwer — wordt uiteraard door den exporteur niet rechtstreeks opgekocht, want de kleinproducent verkoopt de koffie — ik merkte het zoo even reeds op — niet in gepelden vorm, maar als roode bes, en of op eigen erf of droogvloer gedroogd.

Een serie van kleinere en grootere opkoopers bevindt zich tusschen den opkooper en den kleinproducent, en het spreekt wel van zelf, dat ieder dezer tusschenschakels voor zich een deel zal opeischen van den toeslag, welke straks door het koffiefonds zal worden verstrekt. Wanneer men zou veronderstellen, dat een goed deel van den toeslag den kleinproducent ten goede zal komen, schijnt men het juiste karakter van den tusschenhandel te miskennen. Hierbij komt nog, dat nog niet met zekerheid valt te zeggen, hoe de invloed van den toeslag per uitgevoerde picol koffie, op de prijsvorming der marktkoffie zal zijn. Ook ten deze zijn de meeningen verschillend.

Het betreft hier echter speculatieve beschouwingen, waaraan ik mij voorloopig niet zal wagen, maar in ieder geval is er in dit verband inderdaad sprake van onzekerheid wat de prijsvorming betreft en dientengevolge ook onzekerheid omtrent den omvang van de afzet mogelijkheid der gepelde koffie, dus ook omtrent den opkoop der koffie van een kleinproducent. Wat echter wel zeker schijnt, dat is, dat middels het voorgestane stelsel een directe en effectieve steun aan de in verval geraakte koffiecultuur, aan de aanplantingen en tuinen, in het bijzonder die van den kleinproducent, niet wel mogelijk is.

Wil men deze steun effectief maken dan is herstel middels eenig behoorlijk onderhoud der koffie-aanplantingen in de allereerste plaats noodzakelijk. Middels deskundige en technische voorlichting alleen komt men er niet. Er is directe materieele a.w.z. geldelijken steun noodig, ten einde de ingetreden verwaarloozing zooveel mogelijk te stuiten en te herstellen. Terloops moge ik de opmerking maken, dat het mij overigens ontgaat, waarom de mede in moeilijkheden verkeerende ondernemingen, die al dadelijk op behoorlijke en regelmatige wijze hun productie gepelde koffie kunnen opgeven, toch hun steun via den exporteur moeten ontvangen, omdat de kleinproducent zijn productie-aandeel in den vorm van gepelde koffie niet aanstonds behoorlijk kan aantoonen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zei in den aanvang van mijn betoog reeds, dat ik erkentelijk ben voor den geboden steun en ieder zal uiteraard alle waardeering hebben voor de goede bedoelingen der Regeering. Desalniettemin is het hoofdzakelijk vrees, dat, wanneer de thans voorliggende ordonnantie niet door den Volksraad zou worden aanvaard, dat dan van den gedachten steunmaatregel wellicht zal worden afgezien, dan wel deze wederom op de lange baan zal worden geschoven, die mij voorloopig eenigermate weerhoudt mijn steun aan het Regeeringsvoorstel te onthouden. Voor aanvaarding van het Regeeringsvoorstel voel ik echter zeer weinig.

De bezwaren tegen een rechtstreeksche uitkeering van den koffiesteun werden door de Regeering omstandig uiteengezet in bijl. 1 behoorende bij de Memorie van Antwoord en komen in hoofdzaak neer op het ontbreken van behoorlijke en min of meer nauwkeurige gegevens omtrent de bevolkingskoffieaanplantingen en de bevolkingskoffieproductie.

Voor het moment, d.w.z. tijdelijk kan ik deze bezwaren inderdaad tot groote hoogte erkennen al betreur ik het, dat wellicht niet in voldoende mate het noodige is verricht om deze bezwaren uit den weg te ruimen. Ook acht ik het begrijpelijk, dat het binnenlandsch bestuur opziet tegen regelingen, waarbij het binnenlandsch bestuur weer op dezelfde wijze als o.m. bij de toepassing der rubberrestrictiebepalingen het geval is, zal worden ingeschakeld indien tot rechtstreeksche steun zou worden overgegaan.

Ik moge echter wel nogmaals wijzen op dezelfde en gelijksoortige bezwaren, welke destijds van Regeeringszijde werden aangevoerd, toen in den Volksraad werd gepleit voor een directe of althans zoo spoedig mogelijke invoering der individueele rubberrestrictie in de Buitengewesten inplaats van het te heffen uitvoerrecht.

Eene doorvoering dezer individueele restrictie werd, vrijwel op gelijksoortige gronden als thans wederom aangevoerd tegen een directe koffiesteunverleening, onmogelijk geoordeeld. Inderdaad bleek een doorvoering dezer individueele rubberrestrictie achteraf wel mogelijk — zij het ook om internationale redenen wellicht wel noodgedwongen — en al kwam daar ook een belangrijke organisatie aan te pas, welke echter tevens velen weer, zij het ook tijdelijk, aan werk hielp

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft bij de Memorie van Toelichting stuk 3 wel jaarcijfers kunnen overleggen omtrent den omvang der bevolkingskoffiecultuur in tons. Uiteraard zijn deze cijfers gewest- en afdeelingsgewijze samengesteld en uiteraard mede te herleiden tot de kleinste administratieve eenheid, welke eenheid dan wellicht als basis zou kunnen dienen voor een daaraan toe te kennen aandeel in den koffiesteun, via welke eenheid, dan weer onder leiding van het B. B. een verdere individueele rechtstreeksche verdeeling van den steun ware te bewerkstelligen.

Middels een organisatie of een apparaat van koffiecontroleurs — wij kennen thans reeds theecontroleurs voor de theerestrictie, rubbercontroleurs voor de rubberrestrictie — kan dan, naast een deskundige koffiecultuurvoorlichting, controleerend worden opgetreden ten aanzien van een redelijke verdeeling van den koffiesteun en een aanwending van dezen steun zooveel mogelijk in het belang van een herstel der vervallen of verwaarloosde aanplantingen en tuinen.

Voor wat de eventueele steunverleening aan koffie verbouwende kleinlandbouwers aangaat, zou voorts mede gebruik

(Beets.)
gemaakt kunnen worden van de in hun belang werkzaam zijnde organisaties.

Alvorens mijn standpunt ten aanzien van de voorliggende ordonnantie definitief te bepalen, zou ik gaarne willen vernemen of de Regeering, evenals zulks ten aanzien van de doorvoering der individueele rubberrestrictie in de buitengewesten het geval is geweest, het noodige wil doen verrichten, opdat zoo mogelijk — zegge uiterlijk voor den koffieoogst 1938 — een directe steunverleening aan den producent zelf mogelijk zal zijn. Wellicht zou ten deze een stelsel van steun kunnen worden doorgevoerd op deze wijze nl., dat voor de groep kleinproducenten dus de kleinlandbouwers en de Inheemsche producenten-, die wel over regelmatig aangelegde, aaneengesloten complexen koffieaanplantingen beschikken en van welke producenten wel gegevens beschikbaar zijn of kunnen worden verkregen en van wie de productie wel kan worden berekend, een zeker aandeel van den toeslag wordt gereserveerd en bestemd voor individueelen rechtstreekschen steun op een nader vast te stellen wijze.

(De heer Soeria Nataätmadja: Zeer juist.)

Voor de ondernemers, die over behoorlijke en juiste gegevens kunnen beschikken, is de rechtstreeksche steun uiteraard aanstonds veel gemakkelijker te berekenen. Evenals bij de rubberrestrictie ware dan voor ieder soort producenten — naar een zekere verhouding te berekenen — een bepaald aandeel van den toe te kennen toeslag jaarlijks te fixeeren. Dan blijft nog een aandeel voor de verdeeling over, voor die producenten, die niet beschikken over behoorlijk aaneengesloten of in het bezit zijn van niet geregistreerde of moeilijk te registreeren koffieaanplantingen. Dit laatste betreft dan hoofdzakelijk den zgn. ladang koffiebouw. Deze wil ik natuurlijk niet zonder meer van steun uitsluiten, alhoewel men zich ten aanzien van deze cultuur wellicht behoort af te vragen, welke kosten voor onderhoud en arbeid de bezitters der hierbij betrokken aanplantingen zich wel hebben getroost voor de instandhouding hunner koffie. En dan rijst van zelf de vraag, moeten de goeden dan toch maar met de kwaden lijden? Gaat dit nu niet wat te ver?

Wanneer de Regeering dus de thans voorgelegde wijze van steunverleening slechts als een provisorische zou willen aanmerken, ben ik wel eenigszins geneigd mijn stem aan de voorliggende ordonnantie te geven.

Liever echter ware het mij nog, dat de wijze van verdeeling van den steun, in afwachting van een rechtstreeksche steunmogelijkheid, nader werd bepaald en dat de voorliggende ordonnantie voorloopig werd teruggenomen, of aangehouden. De vorming van het koffiefonds kan intusschen op de gedachte wijze voortgang vinden.

Met betrekking tot enkele artikelen moge ik mij nog korte opmerkingen veroorloven.

Allereerst heb ik mij afgevraagd of het geen aanbeveling verdient in de artikelen 4 en 9, in plaats van het woord „Regeeringsverordening", het woord „ordonnantie" te stellen. Mijns inziens behandelen evengenoemde artikelen twee voor de belanghebbende producenten zeer belangrijke elementen van den koffiesteun, bij de regeling waarvan de Volksraad ware in te schakelen.

Voorts zou ik willen vragen in art. 4 lid 1, in plaats van de woorden „kunnen voorzieningen worden getroffen", te stellen de woorden „worden voorzieningen getroffen", en dus het woord „kunnen" te laten vervallen en aan dit artikel een lid sub d toe te voegen, luidende als volgt:

> „ter bereiking, dat het voor uitvoer premies beschikbaar gestelde bedrag ten volle aan de producenten ten goede komt".

Bij overname van dit artikellid kan het gedeelte in lid 1 sub a luidende „en ter verzekering van een redelijk aandeel in de opbrengst aan de koffieproducenten" vervallen en wordt dan op meer positieve wijze bepaald of verzekerd,

(Kasimo.)
dat aan den producent de steun verleend wordt, die ook voor hem bedoeld en bestemd is.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog iets willen opmerken in verband met hetgeen in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord vermeld staat, met betrekking tot de verbetering van de koffiecultuur enz., het research en voorlichtingswerk.

In de Memorie van Antwoord heb ik met genoegen gelezen dat, waar de proefstations voornamelijk zijn ingesteld op de producten van ondernemingskoffie, de vraag of het product van den kleinproducent — bevolking en klein-landbouwer — op hulp in andere vorm aanspraak heeft, bevestigend moet worden beantwoord.

Uit de toelichting bij de ontwerp-ordonnantie blijkt, dat het proefstationswerk ten behoeve van de koffiecultuur voortaan geheel zal worden bekostigd uit de steungelden, dus uit algemeene fondsen.

Ik vraag mij af, en zou de Regeering willen verzoeken mijn vraag ernstig te overwegen, of wij daarmede niet het juiste moment hebben bereikt, dat proefstationswerk voortaan rechtstreeks te doen strekken tot nut van de geheele koffiecultuur, dus ook van de Inlandsche koffiecultuur en de koffiecultuur van den klein-landbouwer.

Ten aanzien van onderzoek en voorlichting verkeeren deze twee categorieën in een veel minder gunstige positie. De voorsprong ten deze van de koffie-ondernemingen is ten volle gerechtvaardigd, zoolang zij het proefstationswerk zelf bekostigen. Maar zoodra dat werk mede door de gemeenschap wordt betaald, dient het aan alle belanghebbenden rechtstreeks ten goede te komen. Dan behoort één gouvernementsinstelling het geheel aan belangen te behartigen.

Het voorstel is eigenlijk het ondernemingsapparaat ten deze volledig als zoodanig te handhaven en daarnaast het apparaat voor de koffiecultuur van den Inlander en den kleinlandbouwer, inmiddels ingeschrompeld tot iets, wat geen naam meer mag hebben, geleidelijk weer nieuw leven in te blazen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, dit acht ik een onnoodige verdeeling, wat toch tot dubbel werk zal moeten leiden en zeker ook onnoodig duur is. Waarom thans dus niet teruggekeerd tot den oorspronkelijken toestand onder den grooten Melchior Treub, van één onderzoekingsstation en één centraal adviescollege voor alle koffieplanters, en dan werkende als gouvernementsinstelling? Naar ik meen wordt in de Engelsche koloniën aan een dergelijken centralen organisatievorm den voorrang gegeven en zeker niet zonder succes.

Ik weet, dat de ondernemers liever hun eigen proefstation hebben en ik heb daar ook geen bezwaar tegen, zoolang zij voor het voldoen aan dien wensch zelf ten volle de kosten dragen. Als het publiek echter betaalt, dan kunnen de ondernemers zeker geen meerdere of bijzondere voordeelen laten gelden, welke zij thans ten aanzien van de wetenschappelijke verzorging hunner cultures in belangrijke mate bezitten en ten rechte. Ik zou dan ook gaarne mijn standpunt, hetwelk zou leiden tevens tot een veel deskundiger en ook overigens veel betere verzorging van het onderzoek en de voorlichting ten behoeve van de koffiecultuur van den Inlander en den klein-landbouwer, door den geachten Regeeringsgemachtigde in beschouwing zien genomen.

Ik kan mij natuurlijk ook nog een vorm voorstellen, waarbij de proefstations voor de koffiecultuur onder supervisie van het gouvernementsproefstation tevens de zorg — en dan een evenredige zorg — op zich nemen voor de koffiebelangen, die ik zooeven noemde. Ik volsta echter, met hetgeen ik heb opgemerkt in de bijzondere aandacht der Regeering aan te bevelen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen omtrent het voorliggend ontwerp is gezegd door mijn beide

(Kasimo.)

voorgangers op dit spreekgestoelte, de heeren Soeria Nataätmadja en Beets, zou ik eigenlijk niet veel meer te zeggen hebben, omdat ik in het algemeen hun betoog kan onderschrijven. Wanneer ik hier echter toch nog het woord vraag is dit eigenlijk, om nog meer nadruk te leggen op de bezwaren welke naar voren zijn gebracht tegen het voorstel der Regeering, en sterker te pleiten voor het stelsel van steunverleening door rechtstreeksche uitkeering aan de koffieproducenten.

Mijnheer de Voorzitter! Uiteraard heb ik groote waardeering voor de geste van Nederland, om jaarlijks ongeveer *f* 2 à 3 millioen beschikbaar te stellen voor steun aan de noodlijdende Indische koffiecultuur, hoewel het mij niet is ontgaan, hoe hiertegenover schril afsteekt het betrekkelijk zeer kleine bedrag, door Nederland beschikbaar gesteld voor steun aan een, eveneens noodlijdenden, tak van nijverheid hier te lande, batikindustrie, welker beteekenis voor de Indische economie zeker niet geringer is dan de koffiecultuur. Ik zal het echter over den steun aan de batik-industrie niet verder hebben, aangezien deze hier niet aan de orde is.

Bij het in behandeling zijnde onderwerp wordt de hoofdschakel ongetwijfeld gevormd door de vraag, welke wijze van steunverleening dient te worden toegepast teneinde te bewerkstellingen, dat de steun zoo effectief mogelijk werkt ten bate van de noodlijdende Indische koffiecultuur — zoowel die van de bevolking als wat de ondernemingscultuur betreft. Na de uitvoerige gedachtenwisseling in de schriftelijke stukken valt over deze kwestie overigens niet veel meer te zeggen. Maar er blijkt wel duidelijk uit, dat elk der twee systemen van steunverleening, die onder de oogen werden gezien — dat van rechtstreeksche uitkeering aan de producenten en dat van steunverleening middels een exportpremie — gebreken heeft. Hier is dus geen sprake van twee goede systemen, van welke het beste dient te worden gekozen. Wij hebben hier te onderzoeken, welk der twee systemen het minst kwade is in verband met het doel, dat wij hier voor oogen hebben en dat dienen wij dan toe te passen.

Hoewel zoowel in de Memorie van Toelichting als de Memorie van Antwoord gezegd wordt, dat de Regeering zich op het oogenblik nog niet definitief heeft gebonden aan den eenen of aan den anderen vorm van steunverleening, blijkt uit de schriftelijke gedachtenwisseling toch genoegzaam, dat Zij vooralsnog veel meer voelt voor het systeem van steunverleening middels exportpremies. Ik ben met de heeren Soeria Nataätmadja en Beets niet zoo optimistisch als de Regeering, die verwacht, dat — zooals het in de Memorie van Antwoord staat —

> „door de scherpe onderlinge concurrentie, gepaard aan ontwikkelden handelsgeest en reeds zeer voldoende kennis van prijzen enz. bij den producent, welke voor zooveel noodig door doeltreffende bekendmaking van overheidswege nog kan worden aangevuld",

de geheele premie of op enkele procenten na de geheele premie den producent, ook den Inheemschen koffieplanter, zal toevallen.

Maar aan den anderen kant wil ik toch erkennen, dat een deel van bedoelde premie zeker terecht zal komen bij den Inheemschen koffieplanter. Verder wil ik ook erkennen, dat de producent van de voor binnenlandsche consumptie bestemde koffie eveneens daarvan profijt zal trekken, en wel omdat het binnenlandsche prijsniveau zich voor alle koffie zal fixeeren op de tegenwaarde van de wereldmarktprijzen, vermeerderd met bedoeld deel van de premie, dat bij den producent van de voor uitvoer bestemde koffie terecht komt. Maar hier zie ik in zeker opzicht juist een nadeel in het door de Regeering voorgestelde exportpremiestelsel. Want de verhooging, die de prijs van de voor binnenlandsch verbruik bestemde koffie ondergaat, moet worden gedragen door den binnenlandschen consument. De consument van koffie hier te lande moet — het werd zooeven ook reeds door den heer Soeria Nataätmadja opgemerkt — dus ten slotte het gelag betalen, wat toch zeker niet in de bedoeling ligt. Dit nadeelige gevolg van het premiestelsel zal de Regeering zeker niet willen ontkennen.

Is dit nadeel op zich zelf reeds ernstig genoeg, nog ernstiger is het, dat naar mijn meening in tegenstelling met de verwachting der Regeering, van de premie ten slotte slechts een klein deel den Inheemschen koffieplanter zal toevallen. In de eerste plaats komt dit, doordat zooals door den heer Soeria Nataätmadja reeds is betoogd, tusschen genoemden planter en de douane zooveel tusschenschakels zijn gelegen, die alle toch wel mede willen profiteeren van de gelegenheid. Voorts ben ik er niet heelemaal van overtuigd, dat het uitgesloten is, dat de exporteurs een deel van de exportpremie aanwenden voor concurrentiedoeleinden. Zeker, ik geef toe, dat aanbod van Indische koffie tegen een iets lageren prijs dan de noteering van koffie op de wereldmarkt geen invloed zal kunnen uitoefenen op de prijsvorming van koffie op de wereldmarkt, maar het zal den afzet van Indische koffie toch wel kunnen vergemakkelijken en bespoedigen en dit is op zichzelf reeds een voordeel voor de exporteurs.

Nu zegt de Regeering met betrekking tot deze kwestie, dat — ik citeer de Memorie van Antwoord. —

> „zelfs indien zich gevallen mochten voordoen als hier bedoeld, zouden deze met de bevoegdheden, welke deze ordonnantie geeft, ongetwijfeld worden opgemerkt en achterhaald".

Naar aanleiding hiervan zou ik willen vragen, welke bevoegdheden hier worden bedoeld en voorts betwijfel ik, of het wel gemakkelijk is zulke manipulaties van exporteurs, die daarbij toch wel de noodige handigheid zullen betrachten, met zekerheid zijn te achterhalen.

Tenslotte wil ik in dit verband nog opmerken, dat het toch mogelijk is, dat de exporteurs in een bepaald rayon meer op eigen voordeel bedacht zich meer zullen aansluiten en een soort van onderlinge afspraak zullen maken over de aan te leggen opkoopprijzen voor de bevolkingskoffie, zoodat de onderlinge concurrentie veel geringer wordt. Zij kunnen daardoor een grooter deel van de exportpremie voor zich behouden ter vergrooting van hun winstmarge en ten nadeele van den producent.

De bovengenoemde oorzaken als aanwending van een deel der premie door exporteurs voor concurrentiedoeleinden of verlaging van den verkoopsprijs in het buitenland — wat mijns inziens nog lang niet uitgesloten is te achten — aanwending van een ander deel ter verhooging van de winstmarge van de exporteurs en vele tusschenhandelaren, die er tusschen den Inheemschen koffieplanter en den exporteur bestaan, enz. al deze oorzaken zullen ertoe leiden, dat ten slotte slechts een klein deel van de uitvoerpremie, voorzoover zij ook is bedoeld voor steun aan de bevolkingscultuur, het einde bereikt en terecht komt bij den Inheemschen koffieplanter. En de bedoeling is toch, dat deze de geheele premie zal krijgen. Doeltreffend kan ik het exportpremiestelsel dus niet noemen, althans aan de doeltreffendheid ervan ontbreekt nog zeer veel. Maar afgezien van het bovenvermelde zijn aan het uitvoerpremiestelsel naar mijn meening nog meer nadeelen verbonden, zij het niet zulke groote, ik noem onder anderen het volgende.

Een gevolg van het stelsel zal zijn, dat de export van koffie min of meer kunstmatig zal worden gestimuleerd. Het gevaar is groot, dat het buitenland, dat in de kunstmatige bevordering van den uitvoer een soort agressie ziet, op afweermaatregelen zint met het gevolg, dat de afzet van onze Indische Robustakoffie nog meer zal worden bemoeilijkt dan nu reeds het geval is en dat de prijs in het buitenland zal zakken. Men moet hierbij immers niet vergeten, dat de Indische Robusta-koffie op bepaalde markten is aangewezen en de afzetmogelijkheden daarvan in menig land door handelspolitieke maatregelen zijn beperkt. Het onder den invloed der exportpremie verhoogde

60ste VERGADERING — DONDERDAG 24 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Koffiebelangen-ordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Kasimo.)

aanbod zal zich dus voornamelijk concentreeren op een klein aantal markten waardoor een grooter gevaar ontstaat, dat de prijs zakt.

Verder moet men niet vergeten, dat de veroorzaakte vermeerdering van den export tot gevolg zal hebben, dat ook de mindere kwaliteiten van de Robusta-koffie worden uitgevoerd. Dit zal aan den naam der Indische Robusta-koffie afbreuk doen en later den afzet daarvan nog meer bemoeilijken en doen verminderen.

Wanneer ik mij goed rekenschap geef van hetgeen boven is vermeld met betrekking tot het systeem van steunverleening door middel van exportpremie, kan ik tot geen andere conclusie komen dan dat aan het andere systeem, namelijk steunverleening door rechtstreeksche uitkeering aan de producenten, ondanks zijn gebreken, de voorkeur dient te worden gegeven. Zeker zijn hieraan bij de uitvoering veel meer moeilijkheden verbonden, maar deze zijn mijns inziens niet onoverkomelijk. Men zou b.v. de volgende werkwijze kunnen toepassen.

Op basis van de productiecijfers van ondernemings- en bevolkingskoffie in een vorig jaar wordt het totaal aan steun beschikbaar gestelde bedrag verdeeld in tweeën, een gedeelte bestemd voor de ondernemingskoffiecultuur en het andere deel bestemd voor de bevolkingskoffiecultuur. Hoe het gedeelte, dat bestemd is voor steun aan de ondernemingskoffiecultuur verder onder de ondernemers wordt onderverdeeld, is vrij eenvoudig, want alle noodige gegevens zijn beschikbaar.

De verdeeling van het bedrag, dat bestemd is voor steun aan de bevolkingskoffiecultuur gaat veel moeilijker, maar de bezwaren zijn mijns inziens niet onoverkomelijk, als men zich maar niet te veel laat leiden door een streven naar perfectionisme. De cijfers betreffende de koffieproductie in elk gewest, waar bevolkingskoffie wordt gecultiveerd zijn, zij het ook bij benadering, bekend. Aan de hand en op basis van die cijfers nu wordt het bedoelde bedrag onderverdeeld tusschen de gewesten, waar bevolkingskoffie wordt geproduceerd. Zoo krijgt men jaarlijks voor elk gewest dan een bepaalde som toegewezen. Deze som wordt weer onderverdeeld tusschen de verschillende districten of onderafdeelingen, waar de bevolking koffie produceert. Op basis van het aantal produceerende boomen, dat elke Inheemsche koffietuinbezitter bezit, wordt het voor elk district of onderafdeeling beschikbaar gesteld steunbedrag weer onderverdeeld tusschen de verschillende daarin wonende koffietuinbezitters. Er moet dus een telling van de produceerende boomen en registratie der bezitters voorafgaan. Wanneer dit mogelijk is bij de rubber, dan zie ik niet in, waarom het niet zou gaan voor de veel minder omvangrijke bevolkingskoffiecultuur, die in menig opzicht bovendien veel overzichtelijker is dan de bevolkingsrubbercultuur.

Nu zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat registratie, zoo al uitvoerbaar, een groot verlies van geld en tijd zou meebrengen, want — en nu citeer ik uit de Memorie van Antwoord:

> „de bevolkingskoffiecultuur voor zooveel deze op ladangs wordt uitgeoefend, wisselt voortdurend in omvang en productiviteit en zou daarom een jaarlijks hernieuwde registratie noodig maken".

Een dergelijke zienswijze kan ik aan niets anders toeschrijven dan aan een te sterk streven naar een soort perfectionisme, dat eer nadeel dan voordeel brengt.

Koffie is toch een overjarig gewas, dat bovendien pas op een leeftijd van rond 5 jaar goed begint te produceeren. Bij de Robusta begint het iets vroeger en bij de Arabica begint het iets later. Waarom zou men dan niet kunnen volstaan met registratie b.v. om de 5 jaar?

Veel geld en tijd behoeft dit niet te kosten, want in elke desa of marga of hoe zoo'n kleine rechtsgemeenschap in de buitengewesten heet, kan het betrokken hoofd gemakkelijk

(Kartowisastro.)

te weten komen, hoeveel produceerende koffieboomen ieder in zijn desa bezit. Zeker, ik geef toe, dat een dergelijke om de 5 jaren uitgevoerde registratie geen 100% zuivere basis vormt voor de verdeeling van het steunbedrag onder de belanghebbenden. Onbillijkheden zijn daarbij onvermijdelijk, maar ik acht ze niet zóó groot, dat ik het systeem van rechtstreeksche uitkeering aan den producent daarvoor zou willen prijsgeven en vervangen willen zien door het andere stelsel, nl. het uitvoerpremiestelsel.

Ook wanneer men de moeilijkheden en bezwaren, verbonden aan het systeem van rechtstreeksche uitkeering en de bovenbedoelde onnauwkeurigheden en onbillijkheden, die daarvan het gevolg zijn, op den koop toe neemt, dan nog meen ik, dat aan dit systeem de voorkeur dient te worden gegeven boven het exportpremiestelsel, en wel:

1e. omdat er veel meer zekerheid bestaat, dat een belangrijk grooter deel van het totale door Nederland beschikbaar gestelde steunbedrag werkelijk den Inheemschen koffieplanter, of in het algemeen den koffieproducent, zal toevallen;

2e. omdat het uitgesloten is, dat een deel daarvan aangewend zal worden door exporteurs voor concurrentiedoeleinden en dus ten bate komt van het buitenland;

3e. omdat het systeem van rechtstreeksche uitkeering aan den producent in tegenstelling met het exportpremiestelsel geen gevaar levert voor verstoring van de huidige koffiemarktconstellatie en deze dus onaangetast laat. Het veroorzaakt geen kunstmatige stimuleering van den uitvoer en wekt in het buitenland geen neiging tot het toepassen van afweermaatregelen, welke moeilijkheden zouden leveren voor den afzet van onze Indische koffie;

4e. omdat de binnenlandsche concurrent niet gedwongen zal worden voor de door hem geconsumeerde koffie een hoogeren prijs te betalen.

Ik blijf dan ook van meening, dat aan het stelsel van rechtstreeksche uitkeering aan de koffieproducenten, de voorkeur dient te worden gegeven, en zou de Regeering gaarne in overweging willen geven dit stelsel toe te passen.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorliggende ontwerp beoogt in de eerste plaats het treffen van maatregelen „tot het versterken van de positie van de koffiecultuur" h.t.l., zooals duidelijk in den considerans is aangegeven, terwijl deze maatregelen meer in het bijzonder den geldelijken steun aan de koffiecultuur betreffen. Dit zien wij aangegeven in art. 2 lid 1. Vraagt men welke beweegredenen de Regeering ertoe hebben geleid dezen steun te verleenen, dan doet de Memorie van Toelichting ons zien, dat,

> „de koffiecultuur hier te lande als gevolg van de ontwikkeling van de wereldmarkt in de laatste jaren en door een chronische staat van overproductie, voornamelijk in Brazilië, in een critieke situatie is geraakt". (pag. 7).

Deze omstandigheden maken, dat de koffieprijs in den groothandel schommelt tusschen de *f* 10 en *f* 12 per picol, terwijl de kostprijs gemiddeld *f* 14 per picol bedraagt, m.a.w. er wordt de laatste jaren geregeld verlies geleden van *f* 2 tot *f* 4 per picol.

Gezien deze feiten is het lofwaardig van de Regeering, dat Zij onmiddellijk overleg heeft gepleegd met het moederland hoe deze voor Indië zoo belangrijke cultuur te redden. Al moet men het langzaam tempo, waarin deze onderhandelingen hebben plaats gehad, waardoor voor den oogst van 1930 geen steun meer is kunnen worden verleend, ook ten zeerste betreuren, toch moet men niet vergeten, dat daarbij blijkbaar groote moeilijkheden moesten worden ondervonden, welker oplossing veel overleg en veel tijd behoefden. Hiertegen zullen dan ook mijn bezwaren niet gericht zijn.

Zoowel uit den considerans als uit art. 2 lid 1 en ook uit

(Kartowisastro.)
de Memorie van Toelichting blijkt ten duidelijkste, dat het de Indische koffiecultuur is, die momenteel in een critieke situatie is geraakt. Ik leg hierbij den nadruk op het woord „koffiecultuur".

Is dit zoo, dan moet het mijns inziens ook deze cultuur zijn, die in de eerste plaats dien steun verdient. Dadelijk komen hierbij twee vragen bij mij op: 1e Hoe wordt de steun verkregen? en 2e, Op welke wijze zal deze steun tot zijn recht komen, m.a.w. op welke wijze zullen de gelden worden verdeeld, opdat het doel: „het versterken van de positie van de koffiecultuur" alleszins wordt bereikt?

De 1e vraag vindt haar antwoord in de Memorie van Toelichting (pag. 10 roneo), waarin staat, dat het Opperbestuur zich bereid heeft verklaard in het kader van de economische samenwerking tusschen de deelen van het rijk een heffing in te stellen op den invoer van koffie in Nederland, waarvan de baten voor het grootste deel zullen ten goede komen aan een hier te lande te stichten fonds, dat zal worden belast met het treffen van maatregelen ten behoeve van de Indische koffiecultuur. Een woord van erkentelijkheid is hier wel op zijn plaats jegens het opperbestuur en ook jegens de gemeenschap in het moederland, die bereid zijn gevonden om een last op zich te nemen, welke ten goede komt aan het Indische deel van het koninkrijk der Nederlanden. Ik zie dit feit als een begin van de zoo noodige economische samenwerking tusschen deze rijksdeelen, welk begin — naar ik van harte hoop — gevolgd zal worden door meerdere daden van den kant van het moederland.

De tweede vraag op welke wijze de geldelijke steun verdeeld zal worden, is er een van grooter belang. Eigenlijk concentreerde alle belangstelling bij de behandeling van dit onderwerp in de afdeelingen zich hoofdzakelijk op deze kwestie. Dat kan ook niet anders, omdat van deze vraag zal afhangen of de steun doeltreffend zal zijn, ja dan neen. Dit punt is mijns inziens de quintessence van de geheele kwestie, welke alle aandacht verdient.

Bij de beantwoording van deze vraag doemen al dadelijk twee principes op: eenerzijds een rechtstreeksche steun aan den koffieproducent, anderzijds een indirecte steun via den exporteur. Wil men maatregelen treffen, dan dient men derhalve in de eerste plaats een keuze te doen tusschen deze twee principes. Een compromis tusschen deze principes schijnt niet mogelijk. De Regeering staat hier tegenover een „entweder — oder".

Waar het hier om een zoo belangrijke kwestie gaat, daar verwachtte men, dat de Regeering na rijp beraad en na langdurig overleg — zooals dat in de officieele taal heet — voor den dag kwam met een bepaalde keuze. Dit is echter niet gebeurd. Leest men de ordonnantie van A tot Z, dan zal men nergens een bepaling vinden, welke daarop wijst. Eerst bij lezing van de betrekkelijke Memorie van Toelichting ontdekt men, dat de Regeering haar keuze heeft laten vallen op den indirecten steun via den koffie-exporteur.

Op de juistheid van deze keuze kom ik straks nader terug. Maar ik wil hier toch al dadelijk verklaren, dat zulk een wetgeving, waarbij het essentieele, het principieele niet in de ordonnantie zelf tot uiting komt, staatsrechtelijk niet juist kan zijn. Niet voldoende is mijns inziens, dat slechts zijdelings uit de artikelen 5 en 9 blijkt, welk principe men hierbij huldigt. Hier wordt gesproken van „uitvoervergunning", van „koffie-exporteur". Doch deze zijdelingsche aanduidingen wekken slechts vermoedens op en gissingen en, Mijnheer de Voorzitter, U zult mij toch wel moeten toegeven, dat in een wet geen plaats is voor vermoedens en gissingen.

Het principieele, het essentieele moet in de wet zelf tot uitdrukking komen. En nu moet de Regeering zich daarbij niet beroepen op het karakter van den maatregel, namelijk dat deze een crisismaatregel is, waarbij de Regeering de mogelijkheid moet worden gelaten om snel in te grijpen, snel maatregelen te treffen en snel zich aan te passen aan de veranderde omstandigheid. Dat Zij soms snel moet ingrijpen, Mijnheer de Voorzitter, niemand zal dit ontkennen, maar dit snel ingrijpen mag toch niet zoover gaan, dat men van principe gaat veranderen. Dit lijkt mij veel te ver gaand. Men mag zooveel in de uitvoeringsvoorschriften veranderen als de omstandigheden zulks gebieden, maar het principe dient te blijven bestaan. Wil men van principe veranderen, dan moet dit veranderde principe uitgedrukt worden in de ordonnantie zelf. In dit licht bezien, lijkt het mij niet juist, dat bij de verdediging van artikel 2, waarbij critiek wordt uitgeoefend op de delegatie van de regeling op een lagere instantie dan Regeering met Volksraad, een beroep wordt gedaan op het wettelijk gebruik van delegatie van uitvoeringsvoorschriften aan een lageren wetgever. Zooals ik gezegd heb, heeft men hier niet te doen met uitvoeringsvoorschriften, het is hier het principe zelf. Ik blijf dus volhouden, dat dit duidelijk uitgedrukt moet worden in artikel 2, lid 1.

(De heer Beets: En daarom ook bij ordonnantie te bepalen.)

Natuurlijk. Behalve dat de huidige redactie van artikel 2, lid 1 staatsrechtelijk onjuist is, geeft het bovendien ook den indruk van een zekere weifeling bij de Regeering. Het is net, alsof Zij nog niet zeker is van haar keus, alsof bij haar nog niet de overtuiging bestaat, dat de door haar gedane keuze de eenig juiste is. Ook vele passages in de Memorie van Toelichting wijzen hierop. Ik behoef slechts te wijzen op hetgeen staat op pagina 12 (roneo) van de Memorie van Toelichting:

> „De Regeering koestert daarom de verwachting, dat het gekozen stelsel in de praetijk naar voldoening zal kunnen werken, doch onderzoekt niettemin, of aan een ander stelsel eventueel de voorkeur zou moeten worden gegeven".

en op pagina 2 (roneo) van de Memorie van Antwoord:

> „dat de Regeering Zich op het oogenblik nog niet definitief heeft gebonden aan den eenen of den anderen vorm van steunverleening, al heeft Zij Zich uiterst sceptisch betoond ten aanzien van de uitvoerbaarheid van directen steun en het stelsel van exportpremies voorshands als doeltreffend geschetst".

(De heer Verboom: Maar op andere plaatsen wordt een heel ander geluid gehoord.)

Dat is juist het onzekere in de geheele zaak.

Deze passages geven, zooals ik zooeven zei, den indruk, alsof de Regeering het nog niet geheel met zichzelf eens is. Er is een zekere mate van weifeling bij haar en dat kan nooit goed zijn. De uitvoerige verdediging van het stelsel van uitvoerpremie verliest hierdoor veel van haar waarde.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn opmerkingen ten aanzien van de formeele zijde van het voorliggend ontwerp. Ik wil thans overgaan tot de bespreking van den materieelen inhoud van den maatregel zelve.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals gezegd, heeft de Regeering haar keus laten vallen op het stelsel der exportpremies, dus op indirecten steun via den exporteur. Laat ik dadelijk zeggen, dat ik de voorkeur geef aan het andere stelsel, aan den directen steun. Ik zal straks trachten de bezwaren van de Regeering tegen dit laatste stelsel te weerleggen. Wanneer ik vóór den directen steun ben, dan heeft mij daar toe geleid de overweging, dat het doel, namelijk den steun aan de koffiecultuur zelve — hoe onvolmaakt en onvolledig ook — bereikt moet worden. En dit kan alleen gebeuren, wanneer zekerheid bestaat, dat het geld — hoe miniem ook — in handen komt van den producent zelf.

Ik zal nu eerst de argumenten voor het stelsel van uitvoerpremie een voor een bekijken en daarbij de Memorie van Antwoord op den voet volgen.

In de eerste plaats zegt de Regeering op pag. 2 roneo van de Memorie van Antwoord het volgende:

(Kartowisastro.)

„Daargelaten dat het stelsel nog niet veroordeeld zou mogen worden geacht indien enkele procenten van den steun in andere handen mochten blijven, moet toch op grond van de geaardheid van den koffiehandel hier te lande worden aangenomen, dat zelfs de economisch zwakkere producent bij deze wijze van uitkeering van den steun verzekerd is."

Op grond van de geaardheid van den koffiehandel is bij deze wijze van uitkeering dus zelfs de economische zwakkere producent van den steun verzekerd. Dit argument spreekt niet tot mij. Wat bedoelt de Regeering met geaardheid van den koffiehandel hier te lande? Ik zou zeggen, dat juist bij de geaardheid van dezen koffiehandel de economisch zwakkere producent daarvan niet verzekerd is. Wanneer men weet, dat de Inheemsche producent het product bij geringe hoeveelheden op de markt brengt, dat deze hoeveelheden opgekocht worden door personen, die zich uitsluitend bezighouden met den opkoop, de z. g. desaopkoopers en dat boven deze opkoopers nog grootere, financieel krachtiger opkoopers staan en dat via verschillende handen het product ten slotte bij den exporteur belandt, die uit de eerste hand de premie ontvangt, dan zal het een ieder duidelijk zijn, dat van een verzekering van den steun aan den economisch zwakkeren producent geen sprake is.

Dan zegt de Regeering, dat de vrije prijsvorming gewaarborgd wordt door de scherpe concurrentie (pag. 2 Memorie van Antwoord, roneo). Welke scherpe concurrentie bedoelt de Regeering hier: de concurrentie onder de exporteurs, of de opkoopers?

Mijnheer de Voorzitter! Wie den toestand in de binnenlanden kent zal dit dadelijk moeten betwijfelen. Reeds door het feit, dat het aantal exporteurs gering is en goed georganiseerd, zal enkel uit eigen lijfsbehoud, concurrentie tusschen hen niet gebeuren. Zij zullen zich eerder aaneensluiten en dan is concurrentie uitgesloten. Bedoelt de Regeering concurrentie onder de opkoopers? Het is waar, dat hun aantal grooter is dan dat der exporteurs, maar in zulke zaken bestaat hier te lande echter reeds ervaring, een ervaring, die doet zien, dat concurrentie onder de opkoopers zoo goed als niet bestaat. Ik doel hierbij op den opkoop van padi. Hierbij toch zien wij steeds, dat de opkoopers weliswaar geen formeele kongsie hebben, maar toch een soort afspraak onderling maken, een afspraak, waarbij het opkoopterrein wordt verdeeld. Op deze wijze wordt de prijs gefixeerd en bepaald door de diverse opkoopers.

Wanneer er dus een concurrentie is, dan is dit niet bij de opkoopers of exporteurs maar bij de producenten zelf, zooals dat ook het geval is bij de padiproducenten. Voeg daarbij de economisch zwakkere positie van de kleine planters, dan is het duidelijk, dat deze zoo goed als afhankelijk zijn van de opkoopers. Van doorwerking van de premie tot aan den producent bestaat derhalve geen zekerheid.

Voorts zegt de Regeering op pagina 2 der Memorie van Antwoord (roneo):

„Doch zelfs indien zich gevallen mochten voordoen als hier bedoeld, zouden deze met de bevoegdheden welke deze ordonnantie geeft, ongetwijfeld worden opgemerkt en achterhaald."

Ik moet hieruit opmaken, Mijnheer de Voorzitter, dat de ordonnantie de Regeering de bevoegdheid geeft om de binnenlandsche prijzen vast te stellen, c.q. te verhoogen naar verhouding van de aan de exporteurs verleende premies. Een dergelijke bepaling heb ik in de ordonnantie echter niet kunnen vinden. Zulk een bepaling zal mijn bezwaren tegen het gehuldigde stelsel wel gedeeltelijk ondervangen, Mijnheer de Voorzitter! maar of desondanks de producent zelf direct mede zal profiteeren van de premies en of niet hiertegen het blok van tusschenhandelaars en opkoopers zich zal verzetten, althans de prijsverhooging voor zich zal houden, is bij mij nog een zeer twijfelachtig en onzeker punt. Op grond hiervan ben ik dan ook niet overtuigd van de uitspraak der Regeering op pagina 3 der Memorie van Antwoord, dat:

„Als gevolg van het feit, dat het binnenlandsche prijsniveau zich door dat stelsel voor alle koffie zal fixeeren op de tegenwaarde van de wereldprijzen, vermeerderd met de premie, zal eveneens de binnenlands verbruikte koffie dat niveau moeten volgen."

Meen ik hiermede de argumenten althans de voornaamste, vóór het hier door de Regeering gehuldigde stelsel te hebben bestreden, ik zal nu trachten de bezwaren van de Regeering tegen een stelsel van directen steun te ontzenuwen.

Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats wil ik opmerken, dat om verschillende redenen een rechtstreeksche steun aan den producent verre de voorkeur verdient boven een indirecten steun. De voornaamste overweging hiertoe is, dat zekerheid bestaat, dat de producent zelf het geld in handen krijgt, dat dus de steun inderdaad ten goede komt van de koffiecultuur, hetgeen de maatregel juist beoogt. Ik geef toe, dat groote moeilijkheden daaraan verbonden zijn, maar onoverkomelijk zijn ze niet, terwijl deze bezwaren, zooals de Regeering ook beaamt, hoofdzakelijk de kleine Inheemsche en Europeesche planters betreffen en niet de ondernemingen.

Voordat ik overga tot weerlegging van deze bezwaren, zou ik even willen uiteenzetten, hoe ik mij in grove trekken dezen rechtstreekschen steun heb voorgesteld.

De steun aan de Inheemsche planters ware te verstrekken via het bestuur, dan wel via de dorpsorganisatie, die de steun zal verdeelen aan de individueele planters naar gelang der productiviteit van den tuin of de uitgestrektheid van den tuin.

Aan de niet Inheemsche kleine planters kan de verdeeling via het bestuur geschieden, eveneens naar productiviteit, dan wel de uitgestrektheid van den tuin.

Nu oppert de Regeering daartegen verschillende bezwaren.

In de eerste plaats zegt de Regeering, pagina 11 van de Memorie van Antwoord:

„Eenigermate nauwkeurige gegevens omtrent het bevolkingsbezit van de koffietuinen bleken niet te bestaan."

Ik kan dat zoo voetstoots maar niet aannemen, omdat men in elk dorp en in iedere desa weet hoe groot ieders grondbezit is. Men weet hoeveel sawahs, hoeveel tegallans, ladangs, erven en ook hoeveel koffietuinen iedere desabewoner bezit, zoodat dus nauwkeurige gegevens omtrent het bezit der bevolking zeer zeker aanwezig is.

(De heer Van Helsdingen: Zijn die koffietuinen niet een wisselend bezit?)

Bij dit tuinbezit bestaan geen wisselende koffietuinen.

(De heer Van Helsdingen: Volgens de Regeering wel.

De heer Groenenberg: En op Sumatra?)

Daarop kom ik terug. In de tweede plaats zegt de Regeering:

„Gebruikmaking van de gegevens van den belastingdienst omtrent uit koffie-aanplant verworven inkomsten moet, behalve met het oog op het vorenstaande als criterium voor rechtstreeksche steunuitkeering, ook wegens de vaststaande onvolledigheid van deze gegevens als ondoelmatig worden aangemerkt."

Al moet worden toegegeven, dat de aanslag in de inkomstenbelasting niet geheel volledig is, toch geef ik aan deze wijze van berekening de voorkeur, omdat deze aanslag toch wel eenig houvast geeft ten aanzien van de inkomsten der bevolking uit haar koffietuinen. Al is dan de verdeeling niet geheel nauwkeurig, er staat tegenover, dat het geld in elk geval in handen van den producent komt, wat bij een indirecten steun lang niet zeker is, want er ligt, zooals ik reeds zeide, een lange weg tusschen producent en exporteur.

De Regeering voert verder aan, dat men in Sumatra koffiecultuur op ladangs aantreft, waardoor vaststelling van de

Koffiebelangen-ordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Weyer.)
uitgestrektheid moeilijk is door de groote wisselingen en den korten levensduur van deze cultuur. Maar uit wat de heer Kasimo aanvoerde meen ik te mogen opmaken, dat deze cultuur voor een beschrijving geen al te groote bezwaren oplevert, omdat het een overjarig gewas betreft. Wanneer het een eenjarig gewas betrof, zouden er inderdaad onoverkomenlijke bezwaren zijn, maar bij dit overjarige gewas is er een langere periode tusschen aanplant en pluk en zijn bezwaren ten aanzien van de wisselvalligheid en korten duur niet gegrond. Gezien de intensieve wijze, waarop de cultuur wordt bedreven, zal de bevolking er niet licht toe overgaan, de cultuur dadelijk te abandonneeren. Denkt men daarbij nog aan de hooge kosten, die aan deze cultuur moeten worden besteed, dan zal men tot de conclusie moeten komen, dat de aangevoerde bezwaren toch niet gegrond zijn.

Ten slotte lees ik in bijlage 1 der Memorie van Antwoord op blz. 11 roneo, dat aan deze methode hooge kosten zijn verbonden, waardoor een aanzienlijk deel van de voor den steun beschikbare bedragen verloren zou gaan. Ik geef toe, dat aan deze wijze van steun grootere kosten zijn verbonden, maar wat voor mij den doorslag geeft, is, dat hierdoor de zekerheid wordt verkregen dat de steun, hoe miniem ook, in handen komt van den koffieproducent zelf.

Op grond van wat ik heb aangevoerd meen ik dan ook, mij principieel te moeten keeren tegen een indirecte steunverleening via de exporteurs. Nu is het ontwerp naar opzet en inhoud ingericht op het principe van indirecten steun. Wanneer men tegen dit principe is, moet men ook tegen de geheele ontwerp-ordonnantie stemmen. Amendeering is niet mogelijk, tenzij zij zoodanig zijn zou, dat er een geheel nieuw ontwerp uit te voorschijn zou komen en dan kan men beter met een initiatiefvoorstel komen. Ik wil redelijk zijn en noch het eene, noch het andere doen en ik doe dit dan uit practische overwegingen. Aan den eenen kant is er nu geen tijd meer voor een nieuwe ordonnantie, gebaseerd op een ander principe en aan den anderen kant heeft de cultuur onmiddellijk steun van noode, en is zij dus met een uitstel van de regeling niet gebaat.

Op grond hiervan geef ik de Regeering in overweging, den werkingsduur der ordonnantie voorloopig op één jaar te stellen, hetgeen zou kunnen gebeuren, door in artikel 22 een desbetreffende bepaling op te nemen. In dat eene jaar zal de Regeering dan moeten nagaan, of het gevolgde stelsel aan het doel beantwoordt, nl. steun aan de koffiecultuur hier te lande.

Blijkt dit niet het geval te zijn dan dient een nieuwe ordonnantie ontworpen te worden gegrond op het andere stelsel van directen steun aan den producent.

Zoo de Regeering hiertoe bereid is, zal ik mijn stem aan de ontwerp-ordonnantie geven, doch niet dan nadat de Regeering ook mijn bezwaar tegen artikel 2 lid 1 heeft ondervangen namelijk, dat in dit artikel het gehuldigde principe van indirecten steun tot uitdrukking komt.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil op den voorgrond stellen, dat een woord van erkentelijkheid op zijn plaats is, in de eerste plaats aan de Regeering in het moederland, die bereid is gevonden de in grooten nood verkeerende Indische koffiecultuur te hulp te komen en in de tweede plaats aan de Indische Regeering voor de volharding, waarmede Zij deze zaak voor ons geëntameerd en tot een goed einde gebracht heeft.

Terecht is in de Memorie van Toelichting den nadruk gelegd op het feit, dat de koffiecultuur, zooals zij hier te lande wordt uitgeoefend, een arbeidsintensief bedrijf is. Bij het aantal handen dat in de koffie-cultuur werk vindt, verzinkt volstrekt in het niet de werkgelegenheid, die wij een enkele maal verschaffen door het uitbreiden van onze industrieën of het scheppen van een nieuw bedrijf. Het sluiten van een middelmatige koffie-onderneming heeft ten gevolge het werkloos worden van een zeer groot aantal arbeiders, dat uiteraard, gegeven het milieu, waarin de arbeiders altijd verkeerd hebben, uitermate moeilijk weder aan den slag te helpen is en zeker niet in de industrie. Daargelaten nog, dat deze arbeiders slechts bij uitzondering plaats zouden kunnen vinden in de industrie is er nog een groot aantal andere arbeiders, die niet doorloopend, maar ten deele, dus intermitteerend werk vinden in de koffiecultuur. Het zijn dus niet alleen de vaste opgezetenen van de koffie-ondernemingen, maar daarnevens komen telkenjare gedurende de oogsttijden duizenden menschen op de koffie-ondernemingen werken, die als gevolg daarvan in het bezit raken van een suppletoir inkomen, dat zij, gegeven de agrarische gesteldheid van de desa bezwaarlijk kunnen missen. Ik wijs slechts op het feit, dat telkenjare tienduizenden Inheemsche werklieden van Madoera Straat Madoera oversteken, teneinde in de koffie-oogsttijden werk te vinden op de koffie-ondernemingen. Na enkele maanden trekken zij naar hun desa op Madoera terug met het door hen opgespaarde geld, dat zij volstrekt noodig hebben als aanvulling van hun inkomen uit anderen hoofde.

Het is moeilijk na te gaan, hoeveel arbeid gemoeid is bij de Inheemsche cultuur, maar men mag toch wel zeggen, dat het zeer aanzienlijk is. Voor de ondernemingscultuur laat het zich beter schatten; ik heb bij een vorige gelegenheid reeds een cijfer genoemd dat ik nog eens heb trachten te verifieeren en daarbij ben ik tot hetzelfde resultaat gekomen namelijk, dat in de Indische ondernemingskoffiecultuur plaats is voor 35 millioen arbeidsdagen per jaar, wat wil zeggen, dat wanneer iedere arbeider, die op een koffie-onderneming werkt, daar het geheele jaar werkte, in deze cultuur 100.000 menschen werk zouden vinden. Aangezien zij echter niet allen het geheele jaar werken, aangezien er seinzoensarbeid bij is en bovendien het gezin om de menschen heenzweeft, meen ik niet te overdrijven, als ik zeg, dat zeker een half millioen inwoners van deze gewesten van de koffiecultuur volstrekt afhankelijk zijn.

De cultuur staat verder op een zeer hoog peil. Ook en zelfs in het bijzonder in de crisisjaren zijn de cultuur en de bereidingsmethoden in hooge mate geperfectionneerd, het beheer is gerationaliseerd en bedrijfseconomisch staat het bedrijf zooals ik zeide, op een hoog peil. Het bedrijf zit goed in elkaar en men moet vooral niet denken, dat de steun, die ons bij dit ontwerp bezighoudt, gegeven wordt aan een tak van bedrijf, die het eigenlijk niet zou verdienen.

Het stemt mij tot groote vreugde, dat dit zoowel door de moederlandsche als door de Nederlandsch-Indische Regeering wordt ingezien. Waardoor die cultuur dan wel in groote moeilijkheden is geraakt, is ons toegelicht in de Memorie van Toelichting. Ik kan mij daarbij goeddeels aansluiten.

Mijn waardeering voor het feit, dat steun aan de Nederlandsch-Indische koffiecultuur zal worden verleend neemt nochtans niet weg, dat ik het ontwerp, zooals het op het oogenblik voor ons ligt, niet in allen deele kan bewonderen. Ik kan er mij zeer wel mede vereenigen, gegeven de wijze, waarop in Nederland de steunverleening tot stand gekomen is en de wijze, waarop de gelden in Nederland worden bijeengebracht, dat de gedachte is gerezen een zoogenaamd koffiefonds tot stand te brengen dat tot taak zal krijgen de besteding, ten behoeve van de cultuur, van de in Nederland voor ons bijeengebrachte gelden voor dit speciale doel. Maar wat ik niet begrijp is de mededeeling, vervat op pagina 10 (roneo) onderaan en pagina 11 (roneo) bovenaan van de Memorie van Toelichting, welke ik even in haar geheel moge citeeren. Zij luidt als volgt:

> „Tegen dezen gang van zaken" — dat betreft dan de oprichting van het koffiefonds — bestond te minder bezwaar, omdat daar toch reeds vanaf den aanvang de mogelijkheid in overweging was genomen eene organi-

(Weyer.)

satie te scheppen, die eenigermate zou overeenkomen met de reeds bestaande Kapok Centrale en die tot taak zou krijgen om niet alleen voor rechtstreeksche geldelijken steun aan de koffie-cultuur te zorgen, doch tevens op allerlei wijzen te trachten de positie van deze cultuur te versterken, maatregelen te bestudeeren, die tot verbetering van den afzet zouden kunnen leiden en na te gaan, op welke manieren het hier te lande voortgebrachte product aan zoo hoog mogelijke eischen zou kunnen voldoen."'

Ik begrijp niet waarom een speciaal lichaam noodig wordt geacht om de positie van de cultuur te versterken, om maatregelen tot verbetering van de kwaliteit en van den afzet te beramen enz. De proefstations van de ondernemingen hebben in dit opzicht voortreffelijk werk gedaan. Ik heb dat zooeven reeds in het kort in het licht gesteld. Zij doen dat ook heden ten dage nog met onverflauwde animo, niettegenstaande het feit, dat de ondernemingen met groote geldelijke zorgen hebben te kampen en dus ook op haar uitgaven voor het proefstationwezen nauwlettend moeten toezien. Dat eenig ander lichaam dat werk zou kunnen doen op een betere wijze dan door de proefstations reeds geschiedt, is mijns inziens uitgesloten. Sterker, Mijnheer de Voorzitter, indien een ander lichaam zich daarmede zou gaan bemoeien, dan loopt naar mijn gevoelen de zaak kans in de war te geraken.

Wat de Inheemsche cultuur betreft, ligt de zaak uiteraard eenigszins anders. Daar hebben wij echter het algemeen proefstation voor den landbouw en den geheelen landbouwvoorlichtingsdienst te onzer beschikking. Ook dit is specialistenwerk; en juist daarom is dat ook voor de Inheemsche cultuur specialistenwerk, omdat de Inheemsche cultuur op een andere wijze wordt gedreven dan de ondernemingscultuur, op een veel meer extensieve wijze, die weer gansch andere economische vraagstukken aan de orde stelt. Ook hier moet dus alles, wat voor die cultuur noodig is, worden ondernomen met groote deskundigheid en door personen, die geheel in dat vak zijn. Trouwens de Regeering zegt zelf in de Memorie van Antwoord (blz. 8 roneo):

„Het ligt niet in de bedoeling aan het Bestuur van het Koffiefonds inmenging toe te kennen in de Crisis Koffie Centrale, ...".

Maar als dat dan zoo is, dan begrijp ik niet goed de overweging, waarvan gerept wordt in de Memorie van Toelichting. Ik zal daarop dus gaarne van de Regeering een nadere toelichting ontvangen.

Wat de verbetering van den afzet betreft, wat eveneens een overweging is, blijkens de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord, voor de oprichting van het fonds, vestig ik er de aandacht op, dat de Nederlandsch-Indische koffiehandel er steeds in geslaagd is, den geheelen Nederlandsch-Indischen koffie-oogst ten volle tot export te brengen. Voorraadvorming heeft bij mijn weten hier nooit plaats gehad, behalve in enkele oorlogsjaren, toen wij de koffie, bij gebrek aan scheepsgelegenheid, niet konden verschepen. Maar in den normalen tijd, dien wij dus reeds lang terug hebben, slaagt de koffiehandel er in den geheelen koffie-oogst overigens op volkomen normale en regelmatige wijze te exporteeren. Deze exporthandel heeft steeds de markten opgespoord, waar wij met onze koffie terecht konden.

Nu zegt de Regeering m.i. terecht in de Memorie van Toelichting, dat de moeilijkheden bij de plaatsing van onze koffie op de buitenlandsche markten in verschillende landen toenemen alsgevolg van contingenteering, colonial preference, en dergelijke. Maar deze moeilijkheden, waarvan ik zeker erken, dat ze bestaan en waarop hier trouwens herhaaldelijk de aandacht is gevestigd, moeten m.i. worden overwonnen, althans dat moet worden geprobeerd, door handelspolitieke besprekingen, handelsaccoorden en dergelijke; dat is ook tot dusverre hier en daar geslaagd. Wederdom: daarbij kan een koffiefonds, van een structuur als in dit ontwerp is ontworpen, ons stellig geen hulp bieden. Daarvoor hebben wij een gansch ander apparaat noodig en laten wij ons gelukkig prijzen, dat ook dit apparaat hier aanwezig is en dat wij dus ook daarvoor niets nieuws behoeven te bedenken. Ik vestig daarop nadrukkelijk de aandacht, omdat het ontwerp duidelijk de sporen draagt van te zijn geinspireerd door de nevenoverwegingen, waarover ik het zooeven had en die ik niet als deugdelijk kan erkennen. Dit blijkt ook duidelijk uit de toelichting op art. 2, welk artikel sterk parallel loopt met de regeling van de kapokcentrale, waarvan de Regeering bij de toelichting nog eens ten overvloede zegt, dat zij duidelijk bewezen heeft aan de eischen van de praktijk te voldoen.

Ik wil dat gaarne aannemen, maar de kapokcentrale — dat moet ik dan betoogen — is opgericht voor een gansch ander doel dan waarvoor dit koffiefonds, waarin het ontwerp voorziet, zal worden opgericht. De kapokcentrale dient dus gansch andere belangen dan gediend zullen moeten worden door het koffiefonds. Daarom wil het mij voorkomen, dat een verwijzing naar deze kapokregeling, welke zoo uitdrukkelijk is gedaan in de Memorie van Toelichting, stellig in dit geval niet relevant is. Ik kan dus niet ontkomen aan den indruk, dat de nevenoverwegingen, die ik — ik herhaal het — bepaald niet deugdelijk acht, de Regeering sterk hebben beïnvloed bij het ontwerpen en construeeren van deze regeling en dat het eenvoudige primaire doel van het fonds, nl. het verdeelen van de gelden, die ons uit Holland zullen toekomen, daardoor sterk op den achtergrond is geraakt. Indien men slechts dit primaire doel voor oogen had gehouden, zou men met een zeer veel eenvoudiger constructie hebben kunnen volstaan. Nu zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat de secundaire doeleinden, die de Regeering nastreeft, wel degelijk zijn toegelicht en daarom kan de Regeering ook niet instemmen met de denkbeelden van de leden, die in het Afdeelingsverslag hebben bepleit den considerans te wijzigen en daarin de doelstelling van het fonds en van de geheele regeling te beperken tot het eigenlijke doel, dat dus — ik herhaal — slechts is het scheppen van een gelegenheid ter verdeeling van de gelden, die wij uit Holland krijgen.

Inderdaad zijn deze secundaire doeleinden in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord wel toegelicht, maar zij zijn desniettemin, voor mij althans, daarmede niet verklaard, althans voor mij is volstrekt nog niet duidelijk gemaakt, waarom het bepaald noodzakelijk is die nevendoeleinden na te streven en de verwezenlijking door den ruimen tekst van de ordonnantie mogelijk te maken. Woordelijk zegt de Regeering, dat de regeling „vrij wat meer" beoogt dan alleen het verdeelen van den steun. Maar wanneer men inderdaad voor een van onze belangrijkste stapelexportproducten, een van de weinige producten, die op het oogenblik nog heelemaal vrij zijn, bindende regelingen gaat maken, gelijk in dit ontwerp geschiedt, wanneer men de productie van dat artikel, de bereiding en den handel in dat product gaat stellen onder toezicht van de overheid, dan wordt dunkt mij, naar de eigen woorden der Regeering meer geregeld dan voor de steunverleening op zichzelf noodig is. Wanneer men bevoegdheden gaat leggen in handen van verschillende instanties, dan moet toch de noodzakelijkheid daarvan eerst terdege worden aangetoond en dan mag toch niet worden volstaan met een toelichting, als gegeven is bij dit speciale steunontwerp — want iets anders wil ik er voorloopig nog liever niet inzien —, dan mag men deze aangelegenheid mijns inziens niet aangrijpen om in een ontwerp, dat met deze bijoogmerken principieel niets te maken heeft, na een toch nog altijd summiere behandeling deze bijoogmerken te verwezenlijken. Ik wijs op de gedegen en zeer principieele behandeling, die in dezen Raad de verschillende regelingen ten aanzien van onze andere producten hebben ondervonden en dan vraag ik mij af: Mag in dit geval, dus in het geval van de koffie, dit alles zoo —

(Weyer.)

U veroorloove mij dit te zeggen, Mijnheer de Voorzitter — oppervlakkig geschieden? Mijns inziens mag dat toch bepaald niet.

Ik zou willen vragen: Staat het a priori vast, dat het koffiefonds, geconstitueerd op de wijze als in het ontwerp is aangegeven, het aangewezen lichaam is om deze bijdoeleinden, welke ik voorloopig nog niet als noodzakelijk aanmerk, maar de Regeering wel, te verwezenlijken? Het wil mij voorkomen, dat deze vraag aanstonds ontkennend zal moeten worden beantwoord. In de eerste plaats dienen die bijoogmerken, al datgene, wat de Regeering noemt: „vrij wat meer", naar het mij voorkomt, ter dege en principieel in overleg met belanghebbenden te worden onderzocht. Blijkt bij dat gedegen onderzoek naar de noodzakelijkheid van deze bijoogmerken, dat inderdaad ingegrepen moet worden — maar dat betwijfel ik voorloopig —, dan zijn het bedrijfsleven zelf en zijn organen, uiteraard met volledige voorlichting van de overheid, daarvoor de aangewezen instanties. Noch het fonds, noch de instanties, die aan deze ordonnantie handelingsbevoegdheid zullen ontleenen, kunnen dan met succes voor deze taak worden gesteld. Het kan mijns inziens nooit aan de economische situatie ten goede komen, indien nieuwe en daartoe naar mijn meening minder geëigende organen zich op dit terrein gaan begeven en ik mis in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord noode een verklaring, waarom dit allemaal noodzakelijk is. Er komt nog bij, dat de constructie zoodanig is, dat het koffiefonds zelf eigenlijk vrijwel geen handelingsbevoegdheid heeft; niet de rechtspersoon, het koffiefonds, krijgt de voornaamste bevoegdheden, maar voornamelijk worden die via de ordonnantie gelegd in handen van den directeur van Economische Zaken en zijn ambtenaren. De directeur van Economische Zaken en zijn ambtenaren krijgen dus via de ordonnantie groote bevoegdheden, die zij tot dusverre niet hadden, bevoegdheden tot een zeer sterk ingrijpen in het bedrijfsleven. Slechts kunnen zij zich, indien zij het gewenscht achten, veroorlooven — op grond van den tekst van de ordonnantie, maar ze zijn daartoe ook weer niet verplicht — zich te voorzien van de adviezen en de medewerking van het koffiefonds.

Ik vraag alweer: Is dat allemaal nu noodzakelijk en onvermijdelijk? Is het inderdaad noodzakelijk en onvermijdelijk, soit, dan hebben wij ons daarbij neer te leggen, maar ik meen toch, dat die noodzakelijkheid en onvermijdelijkheid dan eerst duidelijk moeten worden aangetoond en het spijt mij te moeten zeggen, dat ik dat in de overgelegde stukken niet heb kunnen vinden, althans niet tot mijn volledige bevrediging.

Thans een enkel woord over de wijze van steunverleening. In art. 9 — dat is naast het 2de lid van artikel 2 overigens de eenige plaats, waar in de ordonnantie van den steun, van het principieele doel dus van deze geheele geschiedenis, wordt gerept — is de wijze van steunverleening, en mijns inziens zeer terecht, in het midden gelaten. Terecht, omdat een zeer belangrijk onderzoek, wederom volgens de verklaring van de Regeering, nog niet is geëindigd; het onderzoek namelijk naar de mogelijkheid van het verleenen van directen steun aan de Inheemsche producenten. Vandaar dan ook, dat ter zake nog geen definitief besluit is genomen en dat artikel 9 in dit opzicht blanco is.

Nu in de eerste plaats een vraag aan de Regeering. Is de Regeering bereid de uitkomsten van dat onderzoek, dat nog gaande is en dat ongetwijfeld diepgaand en breed opgezet zal zijn, een onderzoek, dat stellig zal worden ingesteld en al aan den gang zal zijn in de verschillende koffiestreken van Nederlandsch-Indië en dat dus ook rekening zal houden met de zeer verschillende omstandigheden in die verschillende koffiestreken, te zijner tijd aan den Volksraad over te leggen en ons daarvan inzage te verleenen? Dat komt mij zoo redelijk voor, omdat de Raad op het punt staat te beslissen inzake iets, dat naar de uitdrukkelijke mededeeling van de Regeering, nog niet grondig onderzocht is. Doch hoezeer de Regeering dit belangrijke punt in de ordonnantie blanco laat, zoowel uit de Memorie van Toelichting als uit de Memorie van Antwoord, blijkt wel, dat Zij de kans uitermate gering acht, dat Zij te zijner tijd zal besluiten tot een ander stelsel dan het stelsel van de exportpremies. Toch zou ik voor mij de mogelijkheid voor een andere decisie willen openhouden. De Regeering denkt daar anders over. Uit de Memorie van Antwoord blijkt, dat Zij eventueel alleen tot een ander stelsel zou willen overgaan, bijaldien het stelsel van de uitvoerpremies zou mislukken, zooals het er woordelijk staat.

Ik vraag mij af, waarom is dit zoo negatief gesteld? Mij dunkt, dat de Regeering na beëindiging van het onderzoek, waarover ik het zooeven had, zal moeten besluiten tot aanvaarding van het beste stelsel. Zij behoeft daarvoor niet te wachten tot het premie-stelsel mislukt is en bovendien, hoe zal men die mislukking van dat stelsel constateeren? Dat lijkt mij op zichzelf reeds een zeer groote moeilijkheid.

Voor mij staat uiteraard buiten twijfel, — en dat staat ook buiten twijfel blijkbaar voor de leden, die vóór mij aan het woord zijn geweest —, dat een stelsel van rechtstreeksche steun, verre te verkiezen is boven een indirect stelsel als het stelsel van uitvoerpremies en ik meen ook in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord een gelijke meening bij de Regeering te mogen constateeren.

(De heer Van Helsdingen: Inderdaad is de Regeering alleen tot een ander stelsel overgegaan, omdat de onmogelijkheid van het eerste bleek.)

Voor de Regeering!

(De heer Van Helsdingen: Juist:)

Dus ik betoog hier iets, waarmede de Regeering het in principe eens is. Wanneer dat de strekking van de interruptie van den heer Van Helsdingen is, ben ik het er geheel mede eens.

Welnu, ik zou dan willen zeggen, dat, wanneer dat stelsel van den directen steun uitvoerbaar is, wanneer dus de uitkomsten van het onderzoek binnen zijn, er dan ook, dunkt mij, van het stelsel van uitvoerpremies geen sprake meer moet zijn. Dan moet daarover ook niet meer worden gedacht. Maar dan behoeft men toch ook de mislukking van dat stelsel niet eerst af te wachten.

Doch ik vraag mij iets anders af en wel het volgende. Wanneer dat allemaal zoo is, waarom moet dan de geheele ordonnantie al bij voorbaat worden toegespitst op deze exportpremie? Waarom moet dan b.v. een stelsel van bindende uitvoerbepalingen bij voorbaat worden ingevoerd? Men moet daarover niet te licht denken. In een land, dat van zijn uitvoer moet leven, moet die uitvoer zoo weinig mogelijk worden gehinderd. Ook zonder een lang betoog is dat dunkt mij voor iedereen volkomen duidelijk. Ik wil maar zeggen, vóórdat men bepalingen gaat maken, die een belemmering beteekenen, een binding in ieder geval beteekenen van den uitvoer, die last kunnen berokkenen aan den uitvoer, moet men zich toch wel eerst realiseeren of dat een volstrekte noodzakelijkheid is en zulks te meer — ik herhaal het — in een land, dat geheel op zijn export is aangewezen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans op een ander punt. De Regeering is ervan overtuigd, dat een exportpremie geheel of behoudens een te verwaarloozen fractie van het bedrag, tenslotte ten bate zal komen van de producenten. En bovendien is de Regeering ervan overtuigd, dat de prijsvorming op de binnenlandsche markt zich zoo zal voltrekken, dat ook hij, die zijn koffie op de binnenlandsche markt verkoopt, die premie zal ontvangen in den vorm van een verhoogden prijs, die door den kooper op de binnenlandsche markt voor de koffie zal worden betaald. Ik heb die overtuiging niet. Laat ik het juister uitdrukken. Ik weet het niet en betwist, dat iemand het weet. Ik zeg: „wait and see".

(Weyer.)

Maar wat ik wel weet is, dat de directe steun zonder eenigen twijfel wel bij de producenten terecht komt. Met de Regeering ben ik van meening, dat geen gevaar bestaat, dat een deel van de premie zal terecht komen in de zakken van exporteurs. Dat wordt wel voorkomen — en in dit opzicht deel ik volkomen de meening van de Regeering — door de groote onderlinge concurrentie, die er tusschen deze bedrijven heerscht.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, als dat dan zoo is — en daarover bestaat tusschen de Regeering en mij geen verschil van meening — dan vraag ik mij af, waarvoor het nog noodig is, dat aan dien exporthandel een toch nog altijd zeer hinderlijke licentieering wordt opgelegd.

Door een dergelijke regeling als in de ordonnantie is ontworpen, krijgt de exporteur — die met dezen geheelen steun niets te maken heeft en die volgens de verklaring der Regeering daarvan ook niet zal profiteeren — een huis vol last. Hij moet vergunning vragen voor den uitvoer, moet gegevens verstrekken, hem kunnen voor en na voorwaarden worden opgelegd en — dat vind ik zeer belangrijk — dit alles op straffe van straks te worden geschrapt van de lijst van gelicentieerde koffie- exporteurs, hetgeen beteekent op straffe van het verlies van zijn broodwinning, om het zoo maar eens te zeggen.

Nu vraag ik mij af, waarvoor is dit alles noodig? Als vaststaat, dat de steun, die inderdaad niet voor hem bestemd is, niet bij hem terecht zal komen, ook geen beduidende fractie daarvan. Ik kan zulks alleen verklaren, wanneer ik moet aannemen, dat ook dit valt onder de rubriek, die de Regeering heeft genoemd „vrij wat meer" en waarover de Regeering het ook in de Memorie van Antwoord heeft gehad.

Ik vraag mij af of de Regeering meent, dat dit de manier is om onzen exporthandel, waaraan overigens geen droog brood wordt verdiend — waarmede ik geen fiscaal geheim verklap — te bevorderen en het leven gemakkelijk te maken.

Ik vraag mij wederom af: moet, wanneer men dat dan wel wil, niet alles veel principieeler van te voren worden bekeken, principieeler dan geschied is in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord? Ik moet ronduit zeggen, dat ik weinig bewondering heb voor deze methoden van voorbereiding van ingrijpende wettelijke maatregelen. Ik spreek nu niet alleen over den koffiesteun, maar heb hier het oog op de rubriek „heel wat meer".

Ik zie geen kans, Mijnheer de Voorzitter, dit ontwerp, zooals het voor ons ligt op constructieve wijze te amendeeren, zoodat het zou voldoen aan het primaire doel, dat is de verdeeling van den Nederlandschen steun, want als men een dergelijke amendeering zou trachten te verwezenlijken, zou men komen tot een volkomen reconstructie van dit ontwerp. Ik zie daar dus van af en volsta met hetgeen ik hierover gezegd heb in de ernstige aandacht der Regeering aan te bevelen. Slechts nog één opmerking.

Door het lang hangende blijven van deze aangelegenheid, waarover ik de Regeering overigens in het geheel geen verwijt maak, is de koffiemarkt verontrust. De producenten en de exporteurs hebben langen tijd niet geweten waar zij aan toe waren. Men vroeg zich af: komt er een exportpremie of komt die er niet? Indien zij wel komt, hoe groot zal zij dan zijn, en wanneer zal zij ingaan? Hoe zullen de uitvoerbepalingen zijn? Wat zal geschieden met de voorraden, die in de pakhuizen liggen? Op al die vragen wist men hier geen antwoord te geven. Noch de producent, noch de exporteur hebben dus gedurende een aantal maanden geweten, waar zij aan toe waren. Wederom, hier mag bepaaldelijk niemand een verwijt voor treffen, maar zoo was de situatie nu eenmaal.

Nu zal iedereen uit het ontwerp, de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord, zooals die voor ons liggen, voor zichzelf de conclusie trekken, niettegenstaande het blanco zijnde artikel 9, dat er inderdaad een export-

(Van Helsdingen.)

premie komt. Men vindt uiteraard wel, dat die zekerheid thans aanwezig is, maar op de vragen: hoe zal de uitvoering van dit stelsel zijn, en hoe zal gehandeld worden met de voorraden, wanneer gaat dit stelsel in, kent men het antwoord uiteraard ook nog niet, want dieaangaande verspreidt noch de Memorie van Toelichting noch de Memorie van Antwoord licht.

En toch is dit buitengewoon wenschelijk, omdat de op dit punt bestaande onzekerheid zoo snel mogelijk dient te worden weggenomen. Juist daarom ook betreur ik het zoo uitermate, dat het onderzoek naar de mogelijkheid van directen steun, dus naar de mogelijkheid van het invoeren van een geheel ander stelsel, dat toch dunkt mij reeds ongeveer een half jaar geleden met kracht had kunnen zijn aangevat, nog steeds niet is beëindigd. Zooals de zaken nu staan en met de bestaande onzekerheid, die ik bepaald catastrofaal acht, zoowel voor de producenten als de exporteurs, gevoel ik langzamerhand neiging, de Regeering aan te raden. Jouez mal mais jouez vite. Ik geloof, dat dàt het voornaamste is.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Mèt andere geache medeleden zou ik willen beginnen, mijn groote waardeering uit te spreken voor den steun, door de Nederlandsche Regeering aan de Indische koffiecultuur verleend. Met belangstelling nam ik kennis van de Memorie van Antwoord, waarin in verschillende opzichten op m.i. overtuigende wijze wordt aangetoond, dat de manier, die de Regeering zich op het oogenblik voor de steunverleening denkt, vermoedelijk de meest effectieve zal zijn. De bezwaren tegen een individueelen en rechtstreekschen steun — dien ik het meest voor de hand liggend acht en die mij het meeste toespreekt — blijken grooter en ernstiger te zijn dan ik mij dacht.

Ik zou dan ook niet het woord hebben gevraagd, ware het niet, dat over de geheele procedure van het ontwerp toch wel het een en ander valt op te merken. Ik wil mijn verwondering uitspreken over den door de Regeering gevolgden weg, zoowel op het stuk van voorbereiding der behandeling in dezen Raad als van den opzet der ordonnantie. In de Memorie van Toelichting heeft de Regeering in totaal een 26 regels gewijd aan het belangrijke vraagstuk, of de steun rechtstreeks individueel — voor mij, als reeds gezegd, het meest aanlokkelijk — dan wel via een exportpremie dient te worden verleend. De aanhef van die passage (Memorie van Toelichting blz. 11 roneo) luidt:

> „Na rijp beraad en ruim overleg is de conclusie bereikt, dat deze te verleenen steun niet rechtstreeks aan de individueele producenten kan worden uitgekeerd, doch dat verhooging van de opbrengst voor den producent zal moeten worden verkregen door een stelsel van exportpremies, die bij den uitvoer van het product worden uitgekeerd".

Dit klinkt dus positief, stellig! maar dan leest men aan het slot der passage de wel ietwat ontnuchterende verklaring:

> „De Regeering koestert daarom de verwachting, dat het gekozen stelsel in de practijk naar voldoening zal kunnen werken, doch onderzoekt niettemin, of aan een ander stelsel eventueel de voorkeur zou moeten worden gegeven".

Het is wel duidelijk, dat dit laatste element van twijfel uiteraard ook bij de leden van den Volksraad allerlei twijfelgedachten moest opwekken. Tengevolge van deze constructie in de Memorie van Toelichting was te verwachten, dat de Volksraad de Regeering dadelijk de vraag zou stellen, met wie Zij dat rijpe beraad en het ruime overleg dan wel had gehad en dat gevraagd zou worden om allerlei inlichtingen over de wijze, waarop de steun zal worden verleend en vooral waarom de directe steun niet mogelijk wordt geacht. Bij lezing van de Memorie van Toelichting moest de Volksraad wel den indruk krijgen, dat het ontwerp is gebaseerd op een toch altijd nog door de Regeering twijfelachtig geachte op-

Koffiebelangen-ordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Van Helsdingen.)
lossing en dat is natuurlijk voor ons college weinig bevredigend. Daarom is in het Afdeelingsverslag dan ook sterk de aandrang tot uiting gekomen, dat men zich alleen zou moeten bepalen tot het stichten van een koffiefonds. Ik zelf heb mij in de afdeelingen hiervoor uitdrukkelijk uitgesproken en gevraagd, dat de Regeering zich in de ordonnantie uitsluitend zou bepalen tot de oprichting van een koffiefonds om binnen te halen wat Indië werd aangeboden, niet zoozeer, zooals de heer Weyer zeide, om een gelegenheid te scheppen tot het verleenen van steun, doch om een gelegenheid te scheppen om de ons toegezegde gelden te incasseeren, en verder natuurlijk het koffiefonds te organiseeren en de noodige bevoegdheden aan het fonds toe te kennen, terwijl de wijze van steunverleening dan eventueel nader kan worden geregeld.

Nu is de Memorie van Antwoord gekomen met een uitvoeriger toelichting, terwijl aan de Memorie van Antwoord nog is toegevoegd een nota, waarin uitdrukkelijk aan den dag treedt, dat de eerste gedachte van de Regeering is geweest het ook te zoeken in een directe steunverleening, maar dat de Regeering — en dat was de strekking van mijn interruptie tegenover den heer Weyer — alleen van deze meest voor de hand liggende oplossing heeft afgezien op grond van de in het onderzoek naar voren gekomen bezwaren.

Nu noteer ik uit de nota met groote belangstelling, dat de Regeering verklaart, dat met vele bestuursambtenaren overleg is gepleegd. De Regeering verwijst in dezelfde nota naar de op 20 Mei j.l. te Palembang gehouden bespreking onder leiding van den directeur van Economische Zaken, terwijl op blz. 4 (roneo) van de Memorie van Antwoord wordt gezegd:

> „De instanties en personen, die aan het overleg over de regeling hebben deelgenomen, waren van ambtelijke zijde: het Binnenlandsch Bestuur, de landbouwvoorlichtingsdienst en de Directeur van het Departement en zijn staf; van particuliere zijde: deskundigen uit de kringen van cultuur en handel."

Als ik dat zoo lees, moet ik toch wel terzijde schuiven den bij mij opgewekten twijfel, dat, zooals enkele mijner geachte medeleden hebben opgemerkt, het onderzoek toch niet zoo omvangrijk schijnt te zijn geweest, niet zóó intensief, als de Regeering nadrukkelijk verklaart; ik neem de regeeringsverklaring voor juist aan.

Maar dan vraag ik mij toch af, waarom wachtte de Regeering dan met het overleggen van deze zeer belangrijke nota tot de Memorie van Antwoord? Waarom voegde Zij de nota niet dadelijk bij de Memorie van Toelichting? Als de nota bij de Memorie van Toelichting was overgelegd, zou het Afdeelingsverslag in vele opzichten anders hebben geluid, dan zou de Volksraad bij de schriftelijke gedachtenwisseling zijn aandacht meer hebben geschonken aan de verschillende bezwaren, zouden tegenover de argumenten der Regeering tegenargumenten zijn gesteld, terwijl op het oogenblik de nota den Volksraad min of meer overvallen heeft. Ik zou de Regeering daarom wel zeer ernstig willen vragen, om in den vervolge niet zoo te handelen, doch om bij de voorbereiding van de schriftelijke gedachtenwisseling den Volksraad reeds in de gelegenheid te stellen om van alle betrekkelijke stukken, die de Regeering den Volksraad kan overleggen, kennis te nemen. Deze nota had moeten worden overgelegd bij de Memorie van Toelichting en niet bij de Memorie van Antwoord.

Er zijn bij de nota wel enkele vraagteekens te stellen, ik heb ze ook gesteld en enkele leden hebben de bezwaren nog eens nader ander de loupe genomen. Ik denk in het bijzonder aan ons geacht medelid, den heer Kartowisastro. Ik voel verschillende van deze bezwaren wel aan; noode ga ik met de voorgestelde oplossing mede; ik geef verre de voorkeur aan een directen steun aan de koffie-producenten maar ik geloof niet, dat in dezen stand van het geding in de zaken veel wijziging te brengen is en ben geneigd te zeggen — gelet

(Voorzitter.)
op de door de Regeering voorgebrachte bezwaren — laat de practijk maar uitwijzen, of de Regeering de juiste oplossing heeft gekozen. Het is gelukkig, dat een omzwaai naar een ander stelsel nog mogelijk blijkt. Ik herhaal dus, ik hoop, dat de Regeering in den vervolge de voorbereiding voor den Volksraad gemakkelijker maakt, dat den Volksraad in de Memorie van Toelichting niet die bijdragen onthouden worden, waarop hij mijns inziens recht heeft.

Het tweede bezwaar betreft den opzet van het ontwerp, een wel zeer opmerkelijken opzet. Nu gaan mijn opmerkingen geheel in de richting van den heer Weyer, daarom kan ik mij bekorten.

Over de steunverleening, waarop het toch eigenlijk aankomt, wordt vrijwel nergens in het ontwerp gesproken, alleen in artikel 9 en dan nog alleen maar in voorwaardelijken zin, „indien van steunverleening sprake kan zijn". Overigens is het ontwerp eigenlijk een ontwerp, dat voorbereiding geeft voor de steunverleening, door regeling, licentieeringen van den export — in wezen, zooals terecht ons geacht medelid Weyer zeide, een ernstige bemoeienis met het export-wezen en het bedrijfsleven, — maar dat eigenlijk in het geheel geen grondslag meer heeft, als blijkt, dat de exportpremie niet te handhaven is, zoodat alle bepalingen dienaangaande bij een eventueelen omzwaai zouden kunnen vervallen, behoudens de enkele artikelen betreffende het koffiefonds.

Ik zal het artikel niet voorlezen. Ons geacht medelid, de heer Weyer heeft het al besproken en ik kan deze zaak dus verder laten rusten. Deze geheele wijze van behandeling lijkt mij echter mèt den heer Weyer, inderdaad min of meer bedenkelijk, en alleen te aanvaarden omdat wijziging in den opzet thans niet meer mogelijk is en art. 9 uitweg biedt voor een andere regeling.

Waar de heer Weyer uitdrukkelijk heeft gevraagd om aan den Volksraad bekend te stellen de uitkomst van het onderzoek, dat thans nog gaande is, zou ik daar nog aan willen toevoegen, de vraag of de Regeering bereid is om binnen een jaar, of na een jaar, aan den Volksraad uitvoerig mededeeling te doen, hoe het stelsel der exportpremie heeft gewerkt. Het gaat er dus om, dat de Volksraad op de hoogte komt van de werkwijze en het effect van deze regeling.

Hieraan zou ik nog verder willen toevoegen de vraag, wat er nu gebeuren zal, wanneer blijkt, dat de exportsteun niet doeltreffend is. Ons geacht medelid, de heer Weyer, heeft reeds gezegd, dat de Regeering krachtens de bewoordingen in de Memorie van Antwoord groote neiging heeft om deze regeling te handhaven en alleen geneigd is haar te veranderen, wanneer blijken mocht, dat de exportsteun inderdaad „mislukt" is. Ik ga hier geheel met hem mee, dat wanneer inderdaad een „beter" stelsel kan worden gevonden, hetwelk b.v. in de richting gaat van den individueelen steun, de Regeering dan bereid zal moeten zijn deze regeling te wijzigen.

Indien dat gebeurt, dan hoop ik echter, dat de Regeering ook de toezegging zal willen doen, dat een en ander dan in een ontwerp-ordonnantie aan den Volksraad zal worden voorgelegd, zoodat niet alles als thans bij regeeringsverordening alleen wordt afgedaan. Zulks zal toch, naar het mij wil voorkomen, ook moeten — immers alle in deze ordonnantie geregelde overheidsbemoeienis met export- en bedrijfswezen moet dan toch weer vervallen — en het spreekt daarom bijna vanzelf, maar ik houd mij toch aanbevolen, voor een uitdrukkelijke verklaring te dezen opzichte van de Regeering.

De **Voorzitter**: De voortzetting van dit ontwerp zal plaats vinden na een zeer korte pauze. Daarna zal het regeeringsantwoord, betreffende het buitenlandsch verlofreglement plaats vinden. Vervolgens zullen zoo mogelijk, nog eenige daarop ingediende amendementen worden behandeld. De

(Roep.)
stemming over die amendementen zal echter tot morgenochtend worden aangehouden.

De vergadering wordt te 11.31 uur v.m. geschorst en te 11.53 uur v.m. hervat.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft mij verzocht enkele opmerkingen te maken naar aanleiding van het voorstel der Regeering en dan zou ik in de eerste plaats gaarne enkele oriënteerende inlichtingen willen hebben. Wij zouden bv. gaarne willen vragen, op welke wijze het geld, dat nu door Nederland als steun voor de Indische koffie wordt verstrekt, wordt bijeengebracht. Gebeurt dit door middel van een extra-heffing? Zoo ja, wanneer is die extra-heffing in Nederland ingevoerd en wat is tot heden toe de opbrengst ervan geweest? Geldt die heffing voor alle in Nederland geïmporteerde koffie of is de koffie, die uit Nederland weer wordt uitgevoerd daarvan vrijgesteld en geldt dit dus alleen voor de koffie, die voor de Nederlandsche consumptie wordt verbruikt? Ik heb uit den aard der zaak hierover van buitenaf een en ander vernomen, maar wij zouden gaarne formeele inlichtingen op dit gebied vernemen, die dan in de stukken vastliggen.

Waarom de zaak draait, is het volgende. Zal de koffiesteun worden verleend krachtens het systeem, dat de Regeering voornemens is in te voeren, nl. door middel van een exportpremie, of zal de koffiesteun het meest tot zijn recht komen door dien steun rechtstreeks uit te betalen aan de producenten? De algemeene gedachte van mijn fractie is deze, dat wij vreezen, dat door het systeem van de exportpremie het geld voor een belangrijk deel niet zal komen aan de koffieboeren, vooral wat betreft de Inheemsche koffieboeren.

Wij zijn het met de Regeering eens, dat het verwerpelijk is om dien steun aan de Inheemsche gemeenschap te geven in den vorm van een uitkeering aan de Inlandsche rechtsgemeenschappen. Daarover bestaat tusschen de Regeering en ons geen verschil van meening en ik kan hier dus verder over zwijgen. Wij zijn het ook met de Regeering eens, dat wanneer, zooals Zij in de stukken deed uitkomen, eenige procenten van dat totaal-bedrag volgens het systeem der Regeering van exportpremies zouden blijven hangen bij de exporteurs, de opkoopers en wellicht nog bij enkele andere phasen van het proces, dit niet zoo heel erg zou zijn. Het gaat dan ook niet om enkele procenten, die volgens het systeem der Regeering wellicht niet tot den producent zouden komen, maar mijn fractie vreest, dat het grootste deel van de uitkeeringen — dus niet slechts eenige procenten, als waarover de Regeering spreekt — de producenten, en vooral de Inheemsche producenten niet zal bereiken. Nu wijst de Regeering wel op de vrije prijsvorming, die het gevolg is van de scherpe onderlinge concurrentie — en dit zal in sommige streken ongetwijfeld haar eigen waarde hebben en ongetwijfeld goed werken — maar het is stellig niet te verwachten dat de scherpe onderlinge concurrentie op alle terreinen, waar Inheemsche koffieboeren aanwezig zijn, goed zal werken en zal doorwerken. De vrees van mijn fractie en ook van andere leden uit de buitengewesten is vooral deze, dat stellig buiten Java in minder of meerder geïsoleerde streken het systeem van de scherpe onderlinge concurrentie niet zal doorwerken en niet het gewenschte effect zal bereiken. De heer Mapoedji zal dit voor Zuid-Celebes nog nader accentueeren.

Nu zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, waar Zij het heeft over de vraag of die steunpremie tenslotte wel de producenten zal bereiken, het volgende:

> „Doch zelfs indien zich gevallen mochten voordoen als hier bedoeld", — nl. dat de steun niet tot de producenten zou doordringen — „zouden deze met de bevoegdheden, welke deze ordonnantie geeft, ongetwijfeld worden opgemerkt en achterhaald".

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze ordonnantie eens nagekeken op deze mededeeling van de Regeering, doch ik heb daarin toch niet kunnen ontdekken de bevoegdheden, die dan het middel zouden zijn om dergelijke gevallen op te merken en te achterhalen. Ik zou aan de Regeering willen vragen: bedoelt Zij wellicht, dat dit zal kunnen worden geregeld in de Regeeringsverordeningen, die het gevolg zullen zijn, die de uitwerking zullen zijn van deze ordonnantie? In elk geval zouden wij wel gaarne — dit is uiteraard zeer belangrijk — van de Regeering willen vernemen op welke wijze dan indien die gevallen, welke ik zoo juist opmerkte, zich voordoen, deze zullen worden opgemerkt en achterhaald; krachtens welk systeem zou dat geschieden, krachtens welke bevoegdheden zou de Regeering daar ingrijpend kunnen optreden? Op welke wijze zou de Regeering, — veronderstel nu dat die gevallen zich zouden voordoen — dat ten gunste van de producenten kunnen regelen?

Het is uiteraard van belang, dat vooral hieromtrent duidelijke inlichtingen door de Regeering worden verstrekt, aangezien hiermede de sympathie voor de ordonnantie voor een belangrijk gedeelte staat of valt. Indien toch het systeem van de exportpremie niet in de gewenschte richting zou uitloopen, zou uit den aard der zaak voor menigeen, dit systeem door de Regeering voorgesteld, volkomen verwerpelijk zijn. Doch indien vaststaat, dat, wanneer de werking verkeerd zou gaan en dus de premie niet aan producenten zou komen, de Regeering ingrijpend en alsnog ordenend kan optreden, dan staan wij uit den aard der zaak eenigzins anders tegenover de voorstellen van de Regeering, aangezien wij misschien dan in zoo'n geval mede zouden kunnen gaan, om het in den aanvang eens te probeeren met het door de Regeering voorgestelde systeem.

Doch nu een oogenblik aannemende, dat het systeem van de Regeering, het systeem van de exportpremie, principieel verwerpelijk zou zijn, zou ik willen vragen, is het dan niet mogelijk de directe uitkeering aan de producenten te bewerkstelligen op een andere wijze? De Regeering heeft in de stukken verklaard, dat geconfereerd is met het B. B., met de landbouwconsulenten en particuliere belanghebbenden enz. enz. en dat Zij tot geen andere oplossing is kunnen komen. Dat is dus geen veelbeloovend vooruitzicht ten aanzien van een gunstige beantwoording van hetgeen ik opmerk. Maar toch wil ik haar vragen of het niet mogelijk is, met gebruikmaking van gegevens ten aanzien van de landrente- of van de inkomstenbelasting van de Inheemsche bevolking, waarin ook verwerkt worden de inkomsten, die zij uit haar koffie heeft, te komen tot een systeem van directe uitkeering? Alle gronden, die met koffie beplant zijn, den omvang dus van de Inheemsche beplantingen, is vrijwel geregistreerd. Ik geef toe, dat dit op zich zelf misschien nog een zwakke basis is, want met de registratie heeft men nog niet het kwantum koffie, dat in een bepaald jaar wordt geproduceerd en meer in het bijzonder voor den export wordt bestemd. Is het niet mogelijk, indien uit de landrente en inkomstenbelastinggegevens en de registratie van de koffie-gronden een basis kan worden gedistilleerd, voor de directe uitkeering een kaartencontrôle in te voeren ten aanzien van den verkoop door de Inheemschen van kun koffie. Is het b.v. niet mogelijk om contrôle-verkoopkaarten te dien aanzien in te voeren, die afgeteekend worden door den passarmandoer, en indien de verkoop van de koffie door den Inlandschen planter door hem thuis plaatsvindt, die verkoopkaarten te laten controleeren of parafeeren door de betrokken kamponghoofden of hun ondergeschikten?

En indien dat allemaal ook niet kan, is het dan niet mogelijk, dat hetzij door de Regeering zelf, hetzij door den invloed van de Regeering, inkoopcentrales in de verschillende koffiestreken worden gevestigd, inkoopcentrales voor den opkoop van de Inheemsche koffie. Die inkoopcentrales zouden dan op centrale punten kunnen worden gevestigd en daarheen zou de bevolking

(Roep.)
haar koffie kunnen brengen en dan zou automatisch kunnen worden geregistreerd, hoeveel van de koffie wordt opgekocht en hoeveel van de koffie bestemd wordt voor den export en naar gelang van die gegevens zou dan de premieuitkeering kunnen worden vastgesteld.

Zou het niet mogelijk zijn bijvoorbeeld, op de districtshoofdplaatsen of de onderdistrictshoofdplaatsen, bij of naast de kantoren van het districts- of onderdistrictshoofd, door het districts- of onderdistrictshoofd of een anderen functionaris, dan wel door tusschenkomst van de plaatselijke zoutpakhuismeesteren of hulp-zoutpakhuismeesteren waar die aanwezig zijn, of middels inschakeling van deze functionarissen te komen tot een benadering van de hoeveelheid koffie, die van Inheemsche zijde wordt geproduceerd en voor export wordt verkocht?

(De heer K r u y n e: Geven die functionarissen ook voorschotten? Anders kunnen zij wel naar huis gaan.)

Ook dat zal wellicht kunnen, vooral als het geschiedt door tusschenkomst of invloed van de Regeering, zij het ook, dat het op particuliere leest wordt geschoeid, dan geloof ik, dat ook wel voorschotten zullen kunnen worden verstrekt.

Ik heb deze verschillende suggesties gegeven, omdat wij er in beginsel afkeerig van zijn ons scherp tegen een voorstel der Regeering te verzetten. Wij zouden dat alleen willen doen in den uitersten nood.

Wij verzoeken daarom aan de Regeering alles wat genoemd is — en ook wat nog niet genoemd is — nog eens ernstig te overwegen om — en dat ligt voor den Volksraad en alle belanghebbenden wel zeer zwaar — tenslotte tot het resultaat te komen dat de gelden die in Nederland worden opgebracht voor de Europeesche en Inlandsche planters, inderdaad komen in de portemonnaie van hen, waar zij behooren en niet in alle tusschen phasen blijven hangen. Dit laatste wordt door ons zeer ernstig gevreesd, vooral voor de meer geïsoleerde gebieden, terwijl dan de zaak toch niet gaat in de richting zooals zij door Nederland, de Indische Regeering, de bevolking zelf en den Volksraad, alsmede andere instanties wordt gewenscht.

Het heeft mij genoegen gedaan in de stukken te lezen, dat de Regeering nog niet definitief gebonden is aan een of anderen vorm van steunverleening. Ik meen, dat op het oogenblik het voornemen bestaat die steunverleening 1 Januari 1937 te doen ingaan. Wij hebben dus nog eenige maanden den tijd en als dan de knappe hoofden van de Regeeringsambtenaren worden gezet aan een ernstige overweging van dit alles, dan zal het toch met zooveel intellect niet geheel onmogelijk zijn om alsnog te komen tot een systeem, dat niet voor 100% bevredigend is, — dat verlangen wij in dit ondermaansche ook niet en dat verlangt ook niemand — maar dan toch voor 60, 70 of 80%.

De Regeering deelt in de Memorie van Antwoord mede, dat Zij uiterst sceptisch staat tegen de invoering van directen steun, en enkel en alleen om die reden — en daar leg ik den nadruk op — van plan is het systeem van de exportpremie te hanteeren. Wij — en ik spreek hier namens mijn fractie en vooral namens die Inlandschen leden, die uit de koffiestreken afkomstig zijn en goed bekend zijn met het milieu van dat land, dus in het bijzonder de leden van Zuid-Celebes en Bali — staan uiterst sceptisch tegenover het systeem der Regeering, om die exportpremie toe te passen. Wij moeten er zeer ernstig aan twijfelen of zelfs maar een belangrijk percentage van die steun zal komen in de zakken van de Inlandsche planters.

Dit zijn in het algemeen mijn opmerkingen over dit ontwerp. Ik zou aan het eind gekomen van mijn opmerkingen nog aan de Regeering willen vragen, wat gebeurt er als dit voorstel der Regeering door den Volksraad wordt verworpen? In de tweede plaats zou ik aan de Regeering de positieve vraag willen stellen, of Zij nog eens alles er op wil zetten om te trachten te geraken tot een systeem, waarbij de premie direct zal worden uitgekeerd aan de ondernemingen, zoowel als aan de Inheemsche planters.

(Mapoedji.)
Ik wil eindigen met op te merken, dat wij ons nog geen eindoordeel over deze materie gevormd hebben, dat wij gaarne het Regeeringsantwoord willen hooren en afwachten, en dat wij niet dan in de uiterste noodzakelijkheid — die uitdrukking zal den heer Kerstens wel bekend zijn — ertoe zullen overgaan om aan deze voorstellen der Regeering onze stem niet te geven.

Maar wanneer het verdere verloop van de debatten alsnog onzen indruk zou versterken, dat in dezen geest de zaak falikant zal uitloopen en er bijwijze van spreken geen 25% kans is, dat het geld daar komt waar het behoort, zouden wij niet schromen, onze stem aan het regeeringsvoorstel te onthouden.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Voor wat Zuid-Celebes betreft zou de koffiesteun alleen dan aan de bevolking ten goede kunnen komen, wanneer de geldelijke steun direct in handen kan komen van de producenten. Bij een exportpremie zou het geld uitsluitend komen ten bate van de exporteurs en de opkoopers, terwijl het uitgesloten zou zijn dat een bepaald percentage der premie de producenten bij een indirect stelsel zou bereiken. Om dit te kunnen verklaren moet men de bevolking van Zuid-Celebes dieper kennen. De Inheemsche landbouwers of planters zijn daar nog te weinig ontwikkeld om eenige actie te kunnen voeren tegen opkoopers of handelaren om van de premie te kunnen profiteeren, terwijl er de Inheemsche handelaren en opkoopers in zoo grooten getale en van zoodanigen aard zijn, dat van de door de Regeering verwachte onderlinge concurrentie niets zal komen en eer het tegendeel zal worden bereikt, n.l. dat de handelaren een stille overeenkomst zullen sluiten van een zoodanigen inhoud, dat van de premie niets of zoo goed als niets in handen van de Inheemsche producenten zal komen.

Ik heb gedacht over een oplossing, teneinde er toe te komen, dat in Zuid-Celebes de premie den producenten wel zal bereiken. De verkoop van koffie moet in dat systeem worden bevestigd door een verkoopkaart, welke wordt verstrekt en gecontroleerd door een pasarmandoer b.v.. Voor den verkoop in den kampong, dus niet op de markt, zouden verstrekking en contrôle kunnen worden uitgeoefend door het kamponghoofd of het onder-kamponghoofd, dan wel door de politiedienaren in den kampong. De kaarten worden door tusschenkomst van het bestuur vanwege het koffiefonds worden verstrekt, b.v. in boekvorm en voorzien van een doorloopende nummering, ter voorkoming van vervalsching zoonoodig voorzien van een bepaald waarmerk. Van de aan de verkoopers of producenten verstrekte kaarten moet dan ter betere contrôle in het uitgegeven boekje een duplicaat worden aangehouden, of een souche, zooals in een kwitantieboek. De kaarten, die de Inheemsche producenten in handen krijgen, dienen zoodanig te worden gedrukt, dat ook voor een leek gemakkelijk valt te constateeren, dat ze betrekking hebben op een bepaalde hoeveelheid verkochte koffie. Zoo zou b.v. een witte kaart kunnen aangeven den verkoop van 10 kati, rood een kwart picol; groen een halve en zwart 1 picol. Na verloop van een maand of een kwartaal moeten de producenten de ontvangen kaarten inleveren bij het districtshoofd of ten kantore van de onderafdeelingschefs, waar de verkochte hoeveelheid wordt getotaliseerd en de onmiddellijke uitreiking van de premie kan plaats vinden.

Ik bracht een en ander naar voren ook omdat het aan de belastinginning ten goede kan komen, aangezien bij de uitbetaling van de premie de verschuldigde belasting onmiddellijk kan worden afgehouden. Ik beveel dit of een dergelijk systeem aan, omdat ik zoo gaarne zou zien, dat de geldelijke steun van de Regeering ook inderdaad aan de producenten ten goede zal komen, hetgeen naar ik vrees bij het regeeringsvoorstel van premieverleening aan exporteurs niet het geval zal zijn.

Koffiebelangen-ordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Moelia.)

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het voor ons liggende ontwerp vormt de wettelijke belichaming van den lang verwachten steun voor de koffiecultuur. Ik zal de redenen, waarom Nederland tot het mijns inziens breed gebaar gekomen is, van deze plaats niet een voor een opsommen, wij weten allen, dat de koffiecultuur in een toestand is gekomen, waarbij directe steun onvoorwaardelijk noodzakelijk is. Ik zal ook niet nagaan de geschiedenis van de vormen, waarin men den steun wilde gieten: differentieele rechten, toewijzing van contingenten aan de Nederlandsch-Indische koffie, enz.; dat zijn in dit stadium van behandeling uitgemaakte onderwerpen, waarover met de Regeering niet meer valt te discussieeren.

Het slot is dus, dat door Nederland in principe tot steunverleening is besloten in den vorm van een contante bijdrage, van een geldelijke donatie en niet door handelspolitieke maatregelen of door preferentieele rechten, maar in geld en liefst aan de direct-belanghebbenden. Ik stel op den voorgrond, dat het de uitdrukkelijke bedoeling is — ik zal niet zeggen van den wetgever, want die staat in Nederland min of meer buiten de kwestie — maar van den consument in Nederland, die toch uiteindelijk het geld moet opbrengen, dat de belanghebbenden bij de koffiecultuur rechtstreeks worden gesteund en niet dus de tusschenhandelaren en de exporteurs.

In dit ontwerp wordt nu een figuur voorgesteld, welke min of meer als een pendant te beschouwen is van de landbouwcrisiscentrale in Nederland, die de functie van de financiering van den koffiesteun op zich zal nemen.

Wanneer men het ontwerp goed beschouwt, is het eigenlijke doel van het ontwerp het projecteeren van de centrale, om haar een wettelijke basis te geven, om de regeling van het instituut vast te leggen, het bestuur, de aansprakelijkheid en de bevoegdheden te regelen, etc. Slechts sporadisch blijkt uit het ontwerp in welke richting de Regeering zich den steun denkt te geven. De heer Van Helsdingen heeft dezen morgen een bepaald artikel aangehaald en wel artikel 9, waarin verscholen ligt, dat de steun gegeven zal worden in den vorm van een exportpremie.

(De heer K e r s t e n s: Neen, dat de wijze van steunverleening bij regeeringsverordening geregeld zal worden.)

Wanneer men den tekst der ordonnantie leest, voelt men dat de Regeering den steun inderdaad in den vorm van een exportpreimie wenscht te geven, want anders zou het ontwerp zich niet verdiepen in het geven van definities van koffie-exporteur en dergelijke zaken meer. Trouwens elk artikel ademt den wil der Regeering om steun te geven in den vorm van exportpremies.

Over de verschillende stelsels van steunverleening is in deze zaal reeds zeer veel gezegd. Er zijn ten slotte, als ik mij niet vergis, drie hoofdstelsels namelijk: het stelsel van directen individueelen steun; van indirecten, min of meer individueelen steun, aan de producenten en ten slotte het stelsel van exportpremies.

Met den tweeden vorm bedoel ik steunverleening door tusschenkomst van de rechtsgemeenschappen, met den eersten uiteraard de rechtstreeksche individueele verdeeling naar het aantal boomen, of naar de kwantiteit der productie, die de verschillende koffie-aanplantbezitters hebben. Ik zal op deze drie stelsels niet verder ingaan, waar de Regeering thans nog geen definitief standpunt heeft ingenomen, natuurlijk met een zeker voorbehoud, want, gelijk ik zooeven zeide, de Regeering staat voor 80% aan de zijde van de voorstanders van steunverleening in den vorm van een exportpremie.

De Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord zijn één betoog waarin de Regeering, met alle kracht van argumentatie, waarover Zij beschikt, het goed recht van de exportpremie wil veilig stellen. Ik zal de verschillende bezwaren tegen de exportpremie hier niet uitvoerig, één voor één aan de orde stellen. Ik zou de Regeering echter met klem willen verzoeken om de tallooze bezwaren, die tegen

(Soeroso.)

dit stelsel hier te berde zijn gebracht nauwkeurig en omstandig, één voor één op hun waarde te toetsen. Dan hoop ik daarbij ten zeerste, dat de Regeering zal beslissen in dezen zin, dat Zij zal afzien van het exportpremiestelsel. Persoonlijk beschouw ik het stelsel van directen steun als het meest verkieselijk.

Daartegen rijze natuurlijk ook tal van bezwaren. Het is ondoenlijk om alle koffieboomen, die in Sumatra, Celebes, Bali en Lombok groeien één voor één te tellen en op grond van de hoeveelheid boomen den koffieproducent voor een zeker kwantum steun toe te kennen.

De heer Mapoedji heeft zoo juist ook verschillende suggesties gegeven. Ook deze lijken mij wel zeer aannemelijk. In de practijk zijn zij misschien niet zoo uitvoerbaar, maar ik zou de Regeering willen vragen of het niet mogelijk is om een tusschenweg te bewandelen, in dien zin nl. dat men de kleine aanplantingen, de z.g. ladang koffie, als ik haar zoo noemen mag, voorloopig uitschakelt en zich beperkt tot de opzettelijk gecultiveerde koffietuinen. Men kan dan, om mij tot een zeker getal te bepalen, productievergunningen toekennen, b.v. aan het bezit van een tuin, met een gemiddelde productie van ongeveer 10 picol per maand. Hierin zit zeker geen bepaalde willekeur, omdat dit de menschen met een minder aantal boomen min of meer dwingt om een zekere belangengemeenschap aan te gaan, waardoor zij het productiequotum van ongeveer 10 picol van de verschillende tuinen zouden kunnen bereiken.

(De heer K e r s t e n s: En dan onderling ruzie maken over de verdeeling!)

Natuurlijk bestaat de kans van ruzie maken over de verdeeling, maar op deze wijze beperkt men een groot deel van den administratieven arbeid der telling en registratie van boomen. Men zou dus dezen koffieplanters een productievergunning toewijzen, terwijl bij elke transactie van koffie hun onmiddellijk het door het Bestuur vastgestelde bedrag, in den vorm van steun wordt uitbetaald, waardoor het risico, zooals in het geheele ontwerp te constateeren is, komt op den kooper; de kooper, die dus de koffie heeft gekocht en daarbij een zeker bedrag heeft betaald aan steun, gaat dan bij wijze van spreken naar de desakas of naar de volkscredietbank, waar hem dit bedrag wordt uitbetaald of gerestitueerd. Er staan nog tal van andere wegen open, maar ik zou er nogmaals op willen aandringen alle mogelijke middelen te beramen teneinde af te komen van het door het meerendeel van den Volksraad veroordeelde exportpremiesysteem.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de redevoeringen der vorige sprekers aandachtig beluisterd en wanneer ik deze redevoeringen goed heb begrepen, dan geeft geen dezer sprekers, althans wat betreft de wijze van steunverleening, de voorkeur aan het systeem der Regeering. Zelfs de heer Weyer heeft zooeven twijfel uitgesproken over de goede werking van dit systeem. De heer Weyer heeft, als ik hem goed heb begrepen, eenige vragen gesteld o.a. deze vraag of het niet mogelijk zou zijn op een andere wijze steun te verleenen. De heer Van Helsdingen, die in het algemeen niet standvastig is ten aanzien van vele onderwerpen, heeft zich in dit geval definitief uitgelaten over de voorgestelde steunverleening. Ik meen, dat de heer Van Helsdingen heeft verklaard, dat, indien een andere wijze van steunverleening, met name een directe steunverleening mogelijk zou zijn, hij de voorkeur zou geven aan deze directe steunverleening. Wanneer ik dus al deze redevoeringen in het kort naga, kom ik tot de conclusie, dat geen der aan het woord geweest zijnde sprekers de voorkeur geeft aan het systeem der Regeering. Dat is tenslotte begrijpelijk, omdat de Regeering zelf niet duidelijk is geweest in haar verklaring ten aanzien van de wijze, waarop deze indirecte steunverleening gegeven zal worden. De Regeering heeft alleen in de Memorie van Antwoord gezegd, dat door de wijze van steunverleening, zooals door de Regeering

(Verboom.)
voorgesteld, de economisch zwakkere producenten verzekerd zullen zijn van de uitkeering van steun. Ik zou gaarne van de Regeering vernemen, hoe de Regeering zich deze steunverleening voorstelt, zoo, dat de economisch zwakkere producenten verzekerd zullen zijn van de uitkeering van steun, want de Regeering heeft zich daaromtrent met geen woord uitgelaten. De Regeering heeft alleen in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat door een bekendmaking van overheidswege de producenten op de hoogte zullen worden gesteld van den stand van zaken.

Maar ik geloof, dat deze wijze van voorlichting thans niet voldoende zal zijn, om de kleine producenten in het algemeen verzekerd te doen zijn van den steun; de vorige sprekers, o.a. de heeren Soeria Nataätmadja en Kasimo hebben er reeds op gewezen, dat er tusschen de planters en de douane nog zooveel schakels bestaan. In dit geval moet men niet vergeten, dat bij den opkoop van koffie in het algemeen door de tusschenhandelaren gebruik wordt gemaakt van het systeem van voorverkoop, het zoogenaamde ngidjo-systeem. Het is niet te voorkomen, dat de economisch zwakkere producenten, die in het algemeen doorloopend gebrek hebben aan geldmiddelen, licht overgaan tot voorverkoop van hun product tegen zeer lage prijzen. De Regeering heeft niet gezegd, hoe Zij denkt een dergelijk systeem van voorverkoop aan de tusschenhandelaren te voorkomen. Ik ben van meening, dat het van zeer groot belang zou zijn, wanneer men dit euvel zou kunnen voorkomen.

Het is daarom dan ook, dat de nationale fractie in twijfel verkeert omtremt de vraag of het systeem, zooals dit door de Regeering is voorgesteld, beteekenis zal hebben ook voor de Inheemsche koffieboeren.

De bezwaren ten aanzien van de directe steunverleening, als in de Memorie van Antwoord toegelicht en ook in de nota, welke als bijlage van de Memorie van Antwoord aan den Volksraad is overgelegd, zijn naar mijn bescheiden meening niet onoverkomelijk. Alleen is hier gezegd, dat bij de directe steunverleening de registratie van de bevolkingskoffie noodig zal zijn en deze zeker tijdroovend zal zijn en bovendien hooge kosten met zich zal brengen. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat over deze bezwaren zou kunnen worden heengestapt, als de Regeering de overtuiging zou hebben, dat tenslotte directe steunverleening voor de Inheemsche koffieboeren het best zou zijn. Ik zou er dan bijv. geen bezwaar tegen hebben om het grootste deel van de steunverleening gedurende een of twee jaren te besteden voor de registratie van de aanplantingen, want intusschen hebben de koffieboeren een zekere verwachting, dat zij na verloop van een aantal jaren een redelijken geldelijken steun zullen ontvangen.

Ik ben daarom van meening, hoewel het grootste deel van de steunverleening dus in de eerste jaren zou worden besteed voor de kosten van de registratie, e. d., dat directe steunverleening voor de koffieboeren het beste is.

In verband daarmede geeft de nationale fractie de voorkeur aan een directe steunverleening boven een steunverleening, zooals door de Regeering is voorgesteld.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie kan veel van hetgeen hier dezen ochtend is gezegd over het aanhangige onderwerp onderschrijven. Niettemin lijkt het ons nuttig, dat ook wij onze visie geven ten aanzien van deze kwestie.

Wij hebben groote erkentelijkheid voor den daadwerkelijken steun, welken het moederland ten dezen aanzien aan Nederlandsch-Indië zal verleenen; wij hebben groote erkentelijkheid ook voor de wijze, waarop het moederland ons bij onze moeilijkheden op dit speciale gebied tegemoetkomt. Daartegenover staat, dat wij voor het voorstel, zooals het ons hier is voorgelegd, onmogelijk groote appreciatie kunnen hebben. Ik moet tot mijn leedwezen zelfs zeggen, dat die appreciatie er bij ons na de schriftelijke gedachtenwisseling met de Regeering niet grooter op geworden is. De Memorie van Antwoord is naar onze meening niet overtuigend; om een woord te gebruiken, dat een van mijn geachte medeleden op de lippen bestorven ligt: wij vinden hier meer beweringen dan argumenten. De Memorie van Antwoord spreekt zichzelf voorts, zooals ook door andere sprekers is betoogd, op verschillende punten tegen, zooals trouwens ook de Memorie van Toelichting op een enkel punt doet.

Het ontwerp brengt, zooals de heer Weyer uitvoerig heeft betoogd, een vergaande bemoeienis met den koffiehandel en alles wat daarmede verband houdt, brengt een keurslijf van bepalingen, waarvoor o.i. geen enkele aanleiding is op dit moment. Wanneer men immers tenslotte een ander systeem zou kiezen, zouden b.v. de licentiebepalingen en wat ermede verband houdt, die voor den koffiehandel zoo belemmerend zijn, in geen enkel opzicht noodig zijn.

Ook overigens is in het ontwerp groote aandacht besteed aan nevenregelingen. De Memorie van Antwoord stipuleert dit trouwens uitdrukkelijk, waar op pag. 7 (roneo) wordt gezegd, dat de regeling nog vrij wat meer beoogt dan een billijke verdeeling van den door Nederland voor de koffiecultuur gepresteerden steun. Dat meerdere, hetwelk deze regeling beoogt, is o.m. de verbetering van het product. Wanneer ik lees hetgeen hierover wordt gezegd speciaal in de Memorie van Toelichting, waarnaar verwezen wordt in de Memorie van Antwoord, dan bekruipt mij de vrees, dat ook hier weder een te vergaande bemoeienis met het bedrijfsleven zal plaatsvinden. Ik kan het op zichzelf natuurlijk toejuichen dat gestreefd wordt naar een verbetering van het product, doch ik vraag mij met den heer Weyer af, in hoeverre daarvoor aanleiding is bij de Europeesche cultuur. Deze cultuur toch beschikt over een goed uitgerust proefstation en heeft al vele jaren getoond aan dezen kant van de zaak groote aandacht te willen wijden. Een groot gevaar acht ik, dat de verschillende instanties, die bij deze ordonnantie zullen worden ingesteld, zich met de zaken van het proefstation zullen gaan bemoeien, misschien zelfs te veel zullen gaan bemoeien. Dit lijkt mij toch in het geheel niet wenschelijk, waar het hier een instelling geldt, die door het particulier initiatief is tot stand gekomen en door het particulier initiatief tot bloei is gebracht, zij het dan ook in het bijzonder in de laatste jaren met hulp van de Regeering. Ik zou in ieder geval willen, dat de regeeringsbemoeienis met het proefstation zoo gering mogelijk zal zijn en voorts, dat in de ordonnantie worde bepaald, dat de werkingsduur ervan beperkt blijft tot de periode, gedurende welke geldelijke steun aan de koffiecultuur wordt verleend.

De verbetering van het product zal zich ook uitstrekken tot de Inlandsche cultuur, wat op zichzelf begrijpelijk is, wanneer men aan den anderen kant afzondert voor den steun aan de proefstations, maar onwillekeurig rijst bij mij de vraag: hoe stelt men zich eigenlijk voor de Inlandsche cultuur te helpen? De heer Beets heeft het idee geopperd om daartoe het proefstation in te schakelen en het particuliere proefstation dus te maken tot een gouvernements instelling. Bij de visie, die wij op de zaak hebben, zal het U duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat wij dit de omgekeerde wereld zouden vinden. Er is zeker geen aanleiding tot verdergaande regeeringsbemoeienis, wanneer het particulier initiatief heeft getoond ten volle de taak waarvoor het gesteld is, te kunnen vervullen.

Bovendien heeft de heer Weyer er reeds op gewezen, dat er voor de Inlandsche cultuur in dit opzicht al een instantie is, dat is het proefstation voor den landbouw en voor de bevolkingscultures. Daarom zou ik dus gaarne van de Regeering vernemen hoe Zij zich eigenlijk die hulp voorstelt? Ik zou zeggen, dat wij zeker niet moeten komen hier tot het aanstellen van nieuw personeel en tot het vormen van weer een nieuwe organisatie, maar dat wij, zooals de heer Weyer zeer terecht heeft aangetoond in zijn betoog, moeten benutten

(Verboom.)
de bestaande organisatie en dus, als men meer menschen daarvoor aan het werk wil stellen, moet nemen de landbouwconsulenten en zeker niet krachten, die geheel buiten de bestaande organisatie staan.

Overigens heb ik tegen deze geheele regeling nog een bezwaar, hetwelk voor onze fractie wel zeer zwaar weegt, een bezwaar van financieel-technischen aard, n.l. dat op deze wijze allerlei potjes en fondsen gevormd worden, die zich voor een goed deel onttrekken aan de contrôle van den Volksraad en van de publieke opinie en die het overzicht over de ambtelijke organisatie steeds moeilijker maken.

(De heer Van Helsdingen: Dat is toch niet noodig, indien voorgeschreven wordt, dat een jaarlijksche begrooting van dat fonds aan den Volksraad moet worden overgelegd.)

Dat zou natuurlijk een verbetering zijn, mits deze begrootingen een onderdeel zouden vormen van de hoofdbegrooting, zoodat wij ieder jaar daarover opnieuw van gedachten zouden kunnen wisselen. Maar ook dan blijft, al stelt men nog zulke mooie begrootingen op, voor mij het bezwaar bestaan, dat op deze manier allerlei fondsen ontstaan waarop wij de contrôle behooren uit te oefenen en welke tot op zekere hoogte aan onze contrôle worden onttrokken. Wij hebben op het oogenblik al verschillende van die fondsen. Ik herinner aan het greys- of het cambries-potje of hoe men het noemen wil. Ik geloof, dat het zelfde het geval is met de gelden, die voor de kapokeentrale worden afgezonderd. Op deze wijze is een juist overzicht volstrekt onmogelijk en ik vrees dat zulks op den duur zal leiden tot allerlei ongewenschte misschien zelfs wel onverkwikkelijke dingen. Men kan naar de meening van onze fractie — wij hebben daarop bij herhaling den nadruk gelegd — de waarde van een overzichtelijke opstelling van de cijfers, van een voortdurende contrôle op deze middelen en de besteding ervan niet hoog genoeg aanslaan.

Terwijl allerlei nevenzaken uitvoerig geregeld worden in het ontwerp blijft de zaak waarop het ten slotte aankomt ongeregeld. Dit komt al dadelijk tot uitdrukking in de considerans, die de heer Weyer al heeft aangevochten en die ook ik weinig fraai vind. In die considerans toch worden uitsluitend de nevenzaken genoemd, terwijl het voornaamste punt, de zaak waarvoor de geheele regeling in het leven wordt geroepen, met geen enkel woord wordt genoemd. Ook overigens vind ik den consideras, die spreekt van een versterking van de positie van de koffiecultuur, niet bijzonder fraai.

In de Memorie van Antwoord motiveert de Regeering nader, waarom Zij tot deze constructie is gekomen; dat is dan speciaal het merkwaardige artikel 9 waarin feitelijk staat dat de zaak, die bij deze ordonnantie geregeld moet worden, niet in deze ordonnantie zal worden geregeld. De Regeering verdedigt dit in de Memorie van Antwoord met het motief, dat het geheel in den aard van dezen tijd ligt, dat steeds meer bevoegdheden worden overgedragen aan de uitvoerende macht, omdat dit nu eenmaal niet anders kan. En dan zegt de Regeering:

> „dat naar het oordeel der Regeering in deze methode van wetgeving zèlfs dient te worden berust waar het betreft de wijze van steunverleening, hoewel deze terecht als de eigenlijke kern der zaak worden aangeduid. De eisch, dat de uitvoering zich practisch en snel aan de omstandigheden moet kunnen aanpassen, maakt dit onvermijdelijk".

Het spijt mij zeer, maar deze passage in de Memorie van Antwoord is voor mij weinig overtuigend. Ik kan mij voorstellen, dat de Regeering op een gegeven oogenblik zegt, dat Zij op een bepaald gebied groote bevoegdheden moet hebben, omdat het noodzakelijk is, snel en onverwijld te kunnen handelen zoodra zich moeilijkheden voordoen. Maar ik kan geen oogenblik inzien, waarom de Regeering deze bevoegdheid ten aanzien van dit punt zou moeten bezitten. Wanneer Zij bij den Volksraad komt met het voorstel in zulke dringende gevallen tot een dergelijke regeling te besluiten, zal de Regeering onze fractie steeds onvoorwaardelijk aan haar zijde vinden. Wij zijn — het is in dezen raad voldoende bekend — geen menschen, die zich blind staren op wat op een bepaalde plaats geschreven staat; wij houden steeds en ten volle rekening met de realiteit.

Ik heb deze zaak zoo nauwkeurig mogelijk bezien en de motiveering verschillende keeren herlezen, maar mijns inziens ontbreekt hier elke aanleiding om een dergelijke vergaande overdracht van bevoegdheden aannemelijk te maken. De situatie is hier geheel anders. Wanneer de Regeering in deze ordonnantie met een bepaald systeem zou komen en op een gegeven oogenblik tot de overtuiging zou geraken, dat er een ander systeem noodig is, dan kan de wijziging, dank zij het bestaan van het college van Gedelegeerden, op zeer korten termijn worden aangebracht en ik houd er mij van overtuigd, dat dit ook op zeer korten termijn zal geschieden; daarvoor zijn uit de geschiedenis der afgeloopen jaren voorbeelden te over aan te halen. Waarom dan deze bepaling, die per slot van rekening niets zegt en waarom deze motiveering ervan, die naar mijn meening nog minder zegt en waardoor de Regeering het zeer juiste beginsel, dat Zij in de Memorie van Antwoord heeft geponeerd en dat door ons in het algemeen tenvolle wordt aanvaard, zelf weer verzwakt?

Wanneer een dergelijke gedachtengang algemeen ingang zou vinden, zou men in den vervolge kunnen volstaan met een ordonnantie van één artikel waarin wordt bepaald, dat de zaak bij of krachtens regeeringsverordening zal worden geregeld. Dat zou voor ons volksraadleden het bestaan zeer veel vergemakkelijken, misschien zelfs wel veraangenamen, maar ik vraag mij toch af of, gezien ons geheele staatsbestel, een dergelijke toestand en een dergelijke regeling juist zou zijn.

De heer Beets heeft een poging gedaan hierin verbetering te brengen door het voorstel, dat hier niet zou worden gezegd: bij of krachtens regeeringsverordening, maar: bij ordonnantie. Ik geef toe, dat een dergelijke wijziging in zeker opzicht aan ons bezwaar tegemoet zou komen. Maar — al ben ik geen jurist, ik neem toch de vrijheid, hierover een oordeel uit te spreken — ik kan een dergelijke constructie heel weinig fraai vinden, dat men een ordonnantie maakt omtrent een bepaalde zaak waarin wordt medegedeeld, dat men bij ordonnantie de zaak zal gaan regelen. Het voorstel van den heer Beets — hoewel ik den zin, dien erin te onderkennen valt, ten volle waardeer — lijkt mij dus evenmin een juiste oplossing voor de moeilijkheden, de uiterste vaagheid der bepalingen. Hierover zou trouwens nog veel meer te zeggen zijn. Eerst immers worden in artikel 9 allerlei ondergeschikte zaken genoemd en dan wordt aan het eind plotseling de zaak genoemd, waarom het hier tenslotte gaat en waar alles om draait.

Tot een dergelijke regeling bestaat te minder aanleiding waar, zooals zoowel uit de Memorie van Toelichting als uit de Memorie van Antwoord duidelijk blijkt, het systeem, dat de Regeering zal kiezen, feitelijk reeds vaststaat. Als dat zoo is, vraag ik mij af, waarom het systeem, hetwelk de Regeering zich voorstelt te hanteeren niet in de ordonnantie zelf wordt vastgelegd en waartoe vaagheid dan nog noodig is.

Dat het voor de Regeering vaststaat, welk systeem zal worden gekozen, blijkt, zooals ik reeds zeide, heel duidelijk zoowel uit de Memorie van Toelichting als uit de Memorie van Antwoord. Wel wordt op blz. 2 (roneo) van de Memorie van Antwoord gezegd, dat wij nu de gelegenheid hebben" welke volledig wordt benut" om deze kwestie nog eens terdege te overwegen, maar als men dan leest, wat op de pagina's 5 en 6 (roneo) wordt gezegd komt men tot een geheel andere conclusie. Op p. 5 leest men o.m.:

> „Doch practisch ziet de Regeering zóó weinig uitzicht

(Verboom.)

op verandering van Hare zienswijze, dat alleen een exportpremiestelsel uitvoerbaar is, dat Zij het beter acht in dit ontwerp tegelijk neer te leggen al wat noodig is om dat stelsel te kunnen toepassen.

Op p. 6 luidt het voorts:

„Terecht wordt dan ook van andere zijde aangevoerd, dat de vrijheid welke de Regeering Zich voorbehoudt om tot een ander stelsel over te gaan, hoofdzakelijk op een zeer onwaarschijnlijke mislukking van het premiestelsel betrekking heeft.''

Dezelfde tegenstelling, welke ons hier treft ontmoeten wij, naar ik reeds zeide, in de Memorie van Toelichting; daarop is reeds door den heer Van Helsdingen gewezen.

Tegen het stelsel nu, dat de Regeering hier wil invoeren, het stelsel dus van uitvoerpremies, bestaan bij onze fractie groote bezwaren. Het belangrijkste bezwaar is wel, dat op deze wijze de premie niet in handen zal komen van degenen, waarvoor zij bestemd is, althans niet ten volle. Dat het slechts enkele procenten zouden zijn, die onderweg blijven steken gelijk de Memorie van Anwoord betoogt, meen ik te moeten ontkennen. Al zou dit al gelden voor de Europeesche cultures, voor de Inheemsche cultures, waarbij het product een zeer langen weg moet afleggen van producent naar exporteur, zooals de heer Soeria Nataätmadja heeft gezegd op welken weg de premie naar diens meening geheel zal wegsmelten, geldt dit stellig niet.

Verder bestaat o.i. het bezwaar — ik kan op het oogenblik natuurlijk niet aantoonen, dat het zoo is, omdat wij nog niet aan de toepassing van dit stelsel toezijn — dat het zal leiden tot een stimuleering van den export. Zelfs is het mogelijk, dat een gedeelte van de premie door de exporteurs zal worden gebruikt, om goedkooper naar het buitenland te verkoopen dan op het oogenblik mogelijk is. Die stimuleering van den export zal tijdelijk tengevolge hebben in Indië zelf een tekort aan koffie, althans een aanzienlijke inkrimping der voorraden met het gevolg, zooals reeds door anderen is betoogd, een verhooging van den prijs in het binnenland, waarvan dus de consument de dupe is, terwijl er voor de gemeenschap als zoodanig geen of slechts gering voordeel tegenover staat. Deze bezwaren doen zich niet voor, wanneer men het stelsel van rechtstreeksche steunverleening verkiest; dan zal immers ook voor de koffie voor de binnenlandsche markt een zekere premie worden uitbetaald en de prijs op die markt zal dus in het algemeen dezelfde blijven als op het oogenblik.

Deze stimuleering van den export zal op den duur zeer waarschijnlijk leiden tot een stimuleering mede van de productie, met alle nadeelige gevolge daarvan. Juist op het oogenblik, nu de internationale situatie immers nog steeds zoo is, dat niet een verhooging van de productie gewenscht is, maar integendeel een restrictie van de productie, kan deze uitbreiding van productie zeer gemakkelijk leiden tot concurrentie van de zijde van het buitenland. Als het eenmaal zoover is, zit men weer in een van onze beroemde vicieuze cirkels; er is dan alle kans, dat een verdere verlaging der prijzen zal plaats vinden. Het lijkt mij zelfs niet onmogelijk, dat deze vicieuze cirkel een heel groote cirkel zal blijken te zijn en dat op die wijze Nederland aldus weer een kleiner of grooter deel van den steun, dien het verleent, langs indirecten weg zal terug krijgen, omdat het immers de koffie zooveel goedkooper zal krijgen. Op die manier zou van de hulp aan Nederlandsch-Indië welke Nederland met de beste bedoelingen is ingegeven, weinig overblijven.

Ik heb nog een ander ernstig bezwaar. Het stelsel is niet uitgewerkt; weet dus niet precies, hoe het in bijzonderheden zal zijn. Indien ik het echter goed heb begrepen, is de bedoeling die uitvoerpremie van te voren voor een reeks van jaren vast te stellen daarop wijst ook het bestaan van het nivelleeringsfonds. Trouwens, ook om andere redenen lijkt dat nodzakelijk, want zou men tusschentijds de uitvoerpremie gaan veranderen, dan zou dat weer tot verschuivingen in den handel aanleiding kunnen geven, tot onrust in den koffiehandel en dergelijke meer, wat zeker niet gewenscht is. Maar als het waar is, dat de premie te voren zal zijn gefixeerd voor een reeks van jaren, dan beteekent dat ook, dat in een jaar van goede oogsten de cultuur, zoowel de Europeesche als de bevolkingscultuur, veel meer geld in handen zal krijgen — dat „veel meer'' is betrekkelijk, zooals ik al betoogd heb, want een groo gedeelte der gelden, welke rechtens aan de bevolkingscultuur en de Europeesche cultuur toekomen, zal onderweg blijven steken, maar in elk geval, het gedeelte dat aan de koffiecultuur ten goede zal komen zal in goede jaren, omdat het bedrag der premie immers een fixum is, het grootst zijn en in de jaren van slechte oogsten het kleinst. Juist dus in jaren, waarin de steun voor de cultuur het meest noodig is, zal deze steun het geringst zijn.

Hiermede hangt onmiddellijk samen een ander motief, dat in dit verband genoemd is, nl., dat bij het stelsel van rechtstreekschen steun onmiddellijke steun mogelijk is, d.w.z. steun nog over dit jaar, terwijl dit bij het stelsel van exportpremies uitgesloten is. Nu zegt de Memorie van Antwoord wel, dat dit niet zoo erg is, want dat op de duur het geld toch wel aan de producenten komt, maar het kan van ontzettend veel belang zijn, juist onder de huidigen omstandigheden, juist waar er sprake is van een noodlijdende cultuur, zooals van verschillende zijde is betoogd, dat men over dat geld ook zoo spoedig mogelijk beschikt. Directe hulp is in vele gevallen de beste hulp en ik geloof, dat dit ook hier geldt.

Nu zegt de Regeering verder: dat is allemaal goed en wel, maar per slot van rekening is het systeem van rechtstreekschen steun onmogelijk. Dit wordt door de Regeering dan uitvoerig toegelicht. Ik heb ten volle waardeering voor deze uiteenzetting van de Regeering en ik begrijp ook zelf wel dat zich groote moeilijkheden hierbij voordoen, maar ik vraag daarnaast: is het nu zoo zeker, dat dit stelsel tenslotte onuitvoerbaar is? De hoeveelheden, die door de ondernemingen worden geëxporteerd en die, welke door de bevolking worden geëxporteerd, zijn toch nauwkeurig bekend en het is dus ook nauwkeurig vast te stellen, welk gedeelte van het geld aan de bevolking en welk gedeelte van het geld aan de Europeesche cultures zal moeten komen. De verdeeling over de Europeesche cultures geeft bovendien, zooals ook in de stukken wordt toegegeven, verder geen moeilijkheden, omdat men ten deze beschikt over concrete cijfers. Voor de bevolking — dat geef ik onmiddellijk toe — doen zich wel groote moeilijkheden voor, maar ik zou daartegenover willen stellen, dat het hier toch niet gaat om absolute cijfers, dat het er evenmin om gaat tot in decimalen nauwkeurig te zijn, maar dat het gaat om relatieve cijfers, en tevens dat, wanneer bij die cijfers een kleine fout zou worden gemaakt, dit lang niet zoo erg is als wanneer — zooals het geval is bij het stelsel, dat men nu naar voren schuift — een groot deel der premie in handen komt van menschen, voor wie zij nooit bestemd is geweest. Naar mijn meening moet het mogelijk zijn, al is het misschien globaal en betrekkelijk ruw, om vast te stellen niet alleen, welk gedeelte in handen van de bevolking moet komen maar tevens hoe dit onder de bevolking in de verschillende streken verdeeld moet worden en welk gedeele der bevolking daarop aanspraak zal hebben. Dat zal geld kosten, maar ook het tegenwoordig systeem met zijn licentieering en dergelijk kost geld. Bovendien komt bij dit stelsel een groot deel van het geld, dat uitbetaald wordt, in handen van andere menschen; indien men dat ook in aanmerking neemt geloof ik, dat zelfs de hoogere kosten, die mijn systeem — als ik dat woord mag gebruiken — zou medebrengen per slot van rekening verantwoord zullen zijn.

(Verboom, Voorzitter.)

Ik wil er in dit verband nog op wijzen — en dat moet toch wel iets aan de Regeering zeggen — dat dit voorstel van geen enkele zijde steun heeft ondervonden, noch van de zijde der Europeesche cultures, noch van de zijde der bevolking, noch van de zijde van de pers die, zooals de heer Beets hedenmorgen heeft betoogd, zich in allerlei toonaarden in afkeurenden zin over deze regeling heeft uitgelaten, noch ook van de zijde van den Volksraad, die vrijwel over de geheele linie in afkeurenden zin heeft gesproken.

(De heer Peekema, De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: En de deskundigen?)

Deskundigen zullen zich toch zeker ook bevinden onder degenen, die ik hier genoemd heb; ik denk hier in het bijzonder aan de Europeesche cultures en aan de schrijvers in de pers; men kan moeilijk aannemen, dat dit allen ondeskundigen zouden zijn. Overigens zou ik ook in dat geval de eenstemmigheid van al deze „ondeskundigen" op zichzelf zeer merkwaardig vinden, want men weet, dat ook eenvoudige lieden dikwijs tot groote waarheden kunnen komen.

Ik ben overtuigd, dat de Regeering ernstige aandacht zal schenken aan de bezwaren, die hier van allerlei kanten zijn naar voren gebracht. Ik vertrouw verder, dat de Regeering ernstig zal willen overwegen een herziening van de ordonnantie, speciaal wat betreft art. 9, dat in dezen vorm vrij wel onaanvaardbaar is en dat feitelijk een aanfluiting is van wat wetgeving dient te zijn. Ik hoop verder, dat de Regeering wat betreft het stelsel van directen steun, hetwelk ook door ons wordt voorgestaan, de toezegging zal willen doen om zonder reserve en zonder — ik zou haast zeggen — vooropgezetten twijfel aan de waarde van het stelsel, zooals deze tot uitdrukking komt in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord, ernstig in overweging te nemen de invoering van een stelsel, dat door allen wordt geprefereerd boven het door de Regeering voorgestelde stelsel.

De **Voorzitter**: Verlangt een van de leden nog het woord over dit onderwerp? Zoo niet, — is de Regeeringsgemachtigde dan bereid, op een nader te bepalen dag van de volgende week te antwoorden?

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord omtrent dit onderwerp door de Regeering op een nader te bepalen dag in de volgende week plaats hebben.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een nieuw reglement op het verleenen van verlof naar het buitenland aan burgerlijke landsdienaren (Ond. **25**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 6 en 7).

Ingediend zijn de volgende amendementen:

1e. Amendementen, voorgesteld door de heeren Soeroso, Boestan en Ko Kwat Tiong, (Ond. **25**, stuk 8), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de na te noemen artikelen van het ontwerp „Buitenlandsch verlofreglement 1936" (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals dit ontwerp bij Nota's van Wijzigingen is gewijzigd, de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. Artikel 1 wordt gelezen als volgt:

1. Verloven door te brengen in Nederland worden verleend wegens ziekte en wegens langdurigen dienst.

2. De Gouverneur-Generaal kan in bijzondere gevallen vergunning verleenen verloven wegens ziekte buiten Nederland door te brengen, zulks zooveel mogelijk op den voet van dit reglement, en met dien verstande dat

(Voorzitter.)

voor overtocht van Landswege niet meer te goed wordt gedaan dan indien het verlof in Nederland werd doorgebracht.

II A. In artikel 2 lid 1 vervalt het woord „Europeesche".

B. In artikel 2 lid 1, sub *b* wordt *f* 475 gewijzigd in *f* 400.

III A. In artikel 3 lid 1 vervallen het sub c gestelde en, in de laatste alinea, de letters „a t/m c".

B. Lid 2 van artikel 3 vervalt.

C. In artikel 3 lid 3 wordt, inplaats van „in dit, in het vorige en in het volgende artikel aangegeven salarisgrens van onderscheidenlijk *f* 300 en *f* 475" gelezen: „in het vorige artikel aangegeven salarisgrens van *f* 400.

IV In artikel 4:

A. vervalt lid 1:

B. wordt lid 2, zooals aangevuld bij eerste Nota van Wijzigingen, gelezen:

Tevens kan in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal verlof worden verleend.

a. wegens langdurigen dienst aan ambtenaren, die zoo zij in actieven dienst waren, aanspraak op buitenlandsch verlof zouden kunnen doen gelden, doch op het tijdstip waarop zij verlof vragen geen bezoldiging, non-activiteitstraktement of wachtgeld ontvangen, dan wel op het tijdstip onderstand genieten.

b. wegens ziekte aan alle ambtenaren.

V In artikel 6, lid 2 wordt

A. sub *a* gelezen:

„de uitgezonden en daarmede op één lijn gestelde ambtenaren ten hoogste twee maal verkregen, telkens na ten minste tien volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande, dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst „te verleenen verloven ten hoogste drie kan bedragen".

B. sub b gelezen:

„de overige hier te lande aangenomen ambtenaren éénmaal verkregen na ten minste tien volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste twee kan bedragen"."

2e. Amendement voorgesteld door de heeren Roep, van Sandick en Soekawati, (Ond. **25**, stuk 9), luidende:

„Ondergeteekende hebben de eer in het ontwerp-„Buitenlandsch-verlofreglement 1936" (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, de volgende wijziging voor te stellen:

In artikel 2 lid 1 sub *b* wordt in plaats van de woorden „van meer dan *f* 475 's maands" gelezen „van *f* 400 's maands of meer"."

3e. Amendementen, voorgesteld door de heeren Roep, Soekawati, Yo Heng Kam en Mapoedji (Ond. **25**, stuk 10), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een nieuw reglement op het verleenen van verlof naar het buitenland aan burgerlijke landsdienaren (zitt. 1936—'37, Ond. **25**) zooals dit ontwerp bij nota's van wijzigingen is gewijzigd, de navolgende wijzigingen aan te brengen:

A. Wijzigingen van „Ten tweede" (Ontwerp-Buitenlandsch verlofreglement 1936"):

I. In artikel 3 lid 1 onder *c* worden de woorden „méér dan *f* 300" gewijzigd in: „*f* 300 of méér".

(Toelichting. De strekking van dit amendement is om eenige verruiming aan te brengen in de betrokken

(Voorzitter.)

groep ambtenaren, aan wie wegens erkende bijzondere belangen, in de tweede alinea van artikel 3 nader omschreven, verlofsaanspraken als voor uitgezonden ambtenaren zullen kunnen worden verleend).

II. In artikel 4 lid 1 vervallen de woorden:

„die een bezoldiging genieten van meer dan *f* 475.— „'s maands, dan wel in het genot zijn van een non-acti- „viteitstraktement of wachtgeld, berekend over een „dusdanige bezoldiging''.

(Toelichting. Tot toelichting moge worden verwezen naar de rede van den eersten onderteekenaar in eersten termijn, alsmede naar de verklaring der Regeering in het mondelinge antwoord luidend: „Toegegeven kan „worden, dat, gezien het exceptioneele karakter van „deze verloven, het stellen van een salarisgrens hier „minder beteekenis heeft dan bij andere groepen'').

III. Artikel 6 lid 2 komt te luiden:

2. Aanspraak op verlof wegens langdurigen dienst wordt, voor zoover betreft:

a. de uitgezonden en daarmee op één lijn gestelde ambtenaren ten hoogste twee maal verkregen, telkens na ten minste acht volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië met dien verstande, dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste twee kan bedragen;

b. de overige hier te lande aangenomen ambtenaren éénmaal verkregen na tenminste acht volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste twee kan bedragen.

(Voor de toelichting wordt verwezen naar de rede in eersten termijn van eersten onderteekenaar).

IV. In artikel 16 lid 2 wordt het woord „acht'' gewijzigd in „tien''.

(Toelichting. Indien de diensttermijn, waarna verlof wordt verleend van zes tot acht jaar wordt verlengd is het redelijk den verlofstermijn van acht tot tien maanden te verlengen).

B. Wijzigingen van „Ten derde'':

I. Sub IV wordt inplaats van „drie'' gelezen „twee''.

(Toelichting. Deze wijziging houdt verband met de voorgestelde wijziging van artikel 6 lid 2).

II. Aan „Ten derde'' wordt toegevoegd een nieuwe alinea V, luidende:

V. Aan de op den dag van inwerkingtreding dezer ordonnantie in 's Lands vasten dienst zijnde burgerlijke landsdienaren, die krachtens de bepalingen dezer ordonnantie aanspraak op buitenlandsch verlof hebben en die, zonder onderbreking door buitenlandsch verlof, minstens vijf volle jaren dienst hebben verricht, zal het eerstvolgend verlof wegens langdurigen dienst worden verleend na zes volle jaren dienst.

(Toelichting. Deze toevoeging houdt verband met de wijziging in artikel 6 lid 2 van zes volle jaren dienst in acht volle jaren dienst.

Het is redelijk, dat aan de ambtenaren, die op grond van de bestaande bepalingen vlak door hun buitenlandsch verlof staan en in verband daarmee reeds allerlei voorbereidingen hebben getroffen nog eenmaal dit buitenlandsch verlof na zes volle jaren dienst wordt toegekend.)''

4o. Amendementen, voorgesteld door de heeren Janssen, Kerstens en Van Lonkhuyzen (Ond. **25**, stuk 11), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in het ontwerp-„Buitenlandsch verlofreglement 1936'' (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. Artikel 2 lid 1 sub *a* wordt gelezen als volgt:

„in Europa voor den vasten burgerlijken dienst zijn aangenomen of aangeworven, behoudens het bepaalde in artikel 5(1) van dit reglement''.

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)

II. In artikel 3 lid 2 wordt, in plaats van de woorden „als regel'' gelezen: „in ieder geval''.

III. Artikel 4 lid 1 wordt gelezen als volgt:

„In bijzondere gevallen kan de Gouverneur-Generaal aan ambtenaren die niet onder één van de voorgaande artikelen vallen verlof wegens langdurigen dienst verleenen''.

IV. Artikel 6 lid 2 sub *a* wordt gelezen als volgt:

„de uitgezondenen daarmede op één lijn gestelde ambtenaren ten hoogste drie maal verkregen, telkens na ten minste zes volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste drie zal bedragen, behoudens de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om in bijzondere gevallen een vierde verlof toe te kennen''.''

5o. Amendement voorgesteld door de heeren Hildebrand, Janssen en Van Lonkhuyzen (Ond. **25**, stuk 12), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 6 lid 2 sub *a* van het ontwerp-„Buitenlandsch verlofreglement 1936'' (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, in plaats van de woorden „ten hoogste drie kan bedragen'' te lezen „ten hoogste vier kan bedragen.''

Het is niet de bedoeling de amendementen vandaag nog af te handelen. Heden zal alleen nog plaats hebben het antwoord van den Regeeringsgemachtigde in tweeden termijn.

Er zijn 23 wijzigingen in dit ontwerp voorgesteld en ik heb goede verwachting, dat de twee dozijn nog wel vol zullen komen. Er zal een lijstje worden verstrekt voor de stemmingen. Het woord is thans aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken voor het uitspreken van het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter. Ik wil beginnen met de geachte leden te beantwoorden, die gesproken hebben over het verlooffonds.

De heer Roep betreurt het, dat de Regeering afwijzend blijft staan tegenover het denkbeeld van oprichting van een verlooffonds. Hij zal daarop niet verder aandringen, nu de Regeering een zooals hij het uitdrukte, zoo lauw antwoord heeft gegeven op zijn verzoek om een onderzoek in te stellen.

(De heer Roep: Maar de karakteristiek was toch wel goed nietwaar?)

De heer Roep vraagt, of de karakteristiek niet goed was, maar ik zou willen vragen, of hij eenig enthousiasme van de Regeering zou kunnen verwachten, waar Zij de uitdrukkelijke verklaring heeft gegeven, dat Zij in beginsel bezwaar had tegen het denkbeeld.

(De heer Roep: Inderdaad).

Intusschen is de Regeering geneigd hierin verder te gaan dan het geachte lid verwacht. Nu de heer Van Helsdingen andermaal op het instellen van zulk een onderzoek heeft aangedrongen en ook de heer Doeve blijk heeft gegeven, veel voor dit denkbeeld te voelen, is de Regeering bereid toe te zeggen een onderzoek te zullen instellen naar de practische mogelijkheden voor de oprichting van een dergelijk fonds en het resultaat hiervan te zijner tijd ter kennis van den Volksraad te brengen.

(De heer Van Helsdingen: Dank U.)

Het principieel bezwaar tegen dit denkbeeld, moet de Regeering onverminderd handhaven. Hoe moeilijk deze zaak is, blijkt reeds uit het feit, dat de heeren Roep en van Helsdingen geenszins dezelfde gedachten hebben over de personen, die hieronder gebracht kunnen worden. Eerstgenoemde spreker zou verlof van landsrekening alleen tot de uitgezonden krachten willen beperken en de tweede spreker zou de mogelijkheid ruimer willen stellen.

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)

De heer Van Helsdingen betwijfelt de juistheid van de meening der Regeering, dat het meebetalen door de ambtenaren een bron van ongenoegen voor velen zal vormen. De Regeering erkent aanspraken op verlof van vele ambtenaren, die niet uitgezonden zijn, hetzij omdat zij bijzondere belangen in Nederland hebben, maar ook, zooals schriftelijk en mondeling door de Regeering is uiteengezet, voor ambtenaren zonder die bijzondere belangen. Deze nu heeft de Regeering op het oog. De heer Van Helsdingen zegt, dat voor deze ambtenaren het verlof iets abnormaals is, een gunst, zoodat zij zich niet tekort gedaan kunnen voelen, maar naar het reeds uitvoerig medegedeeld oordeel van de Regeering gaat dit Haar te ver. En waar de Regeering het niet als billijk voelt, dat deze ambtenaren zullen moeten meebetalen, behoeft men niet te vragen, hoe de ambtenaren zulk een regeling zouden opnemen.

Ten slotte hebben de geachte leden niet besproken het ernstig bezwaar van de Regeering, dat het land ook zal moeten bijdragen voor hen, die aan zulk een fonds zouden willen deelnemen, doch voor wie naar het oordeel der Regeering geenerlei aanleiding is om hen in de gelegenheid te stellen om met buitenlandsch verlof te gaan.

(De heer Van Helsdingen: Dan verwaarloost U toch weer geheel de versterking van den band van Holland met Indië?)

Daar kom ik straks nog op.

De uitgaven hiervoor, die belangrijk zouden zijn, acht de Regeering niet verantwoord.

(De heer Roep: Dat hangt van het aantal der deelnemers af.)

Dat zou ongetwijfeld zeer groot zijn, vooral wanneer ook, zooals de heer Van Helsdingen wenscht, particulieren aan dat fonds zouden kunnen deelnemen.

(De heer Roep: Daarom ben ik dáár ook niet voor.)

Dat, zooals de heer Van Helsdingen meent, hier over het hoofd zou zijn gezien het element van het cultureele belang van meerdere beïnvloeding van de Indische gemeenschap door de Nederlandsche cultuur, kan de Regeering niet toegeven. Zij kan echter geen aanleiding zien, dat Nederland hier in de kosten zou moeten bijdragen.

Ik kom thans tot de salarisgrens van meer dan *f* 475 voor de ambtenaren, die geen bijzondere belangen in Europa hebben. De heer Roep heeft zijn in eersten termijn verdedigd standpunt gehandhaafd en met twee medeleden een amendement ingediend (stuk 9) strekkende om in artikel 2 lid 1 sub *b* de woorden „van meer dan *f* 475 's maands'' te wijzigen in „van *f* 400 's maands of meer''.

De heer Wermuth heeft betoogd dat de grens beter tot *f* 300 ware te verminderen, waarbij ik in de eerste plaats een misverstand moet rechtzetten bij dit geachte lid, dat van de meening uitgaat, dat de grens van de betrokken ambtenaren thans *f* 400 zou zijn op B. B. L.-basis. Ten rechte is dit *f* 400 op H.B.B.L.-basis. Dit bedrag terug te brengen tot *f* 300 zou de grenzen van het tegemoetkomend standpunt, dat de Regeering heeft toegezegd, echter overschrijden. Het geachte lid heeft gewezen op de salarisverlagingen, die zijn aangebracht en nog te wachten zijn en zou gelijke behandeling willen van deze groep met hen, die wel bijzondere belangen in Europa hebben. Maar dit zou zoo geheel in strijd zijn met de beginselen, welke aan de ontwerp-regeling ten grondslag liggen, dat de Regeering haar standpunt moet handhaven.

In aansluiting op hetgeen door mij in eersten termijn hierover is gezegd, kan ik verklaren, dat het evengenoemd amendement van den heer Roep c.s. door de Regeering wordt overgenomen. Ik moge hieraan toevoegen, dat het bezwaar, dat de heer Janssen in dit verband heeft geopperd, dat de verloven ook bij verlaging van de grens tot *f* 400 dikwijls pas na zeer langen diensttijd verleend zullen kunnen worden, door de Regeering wel gevoeld wordt, maar gelijk in eersten termijn medegedeeld door haar niet overwegend wordt geacht. Het geachte lid heeft gevraagd, of niet een bepaling in dezen zin zou kunnen worden getroffen, dat betrokkenen ongeveer in het midden van den diensttijd met verlof kunnen gaan. Mijnheer de Voorzitter, men zou uiteraard een bepaling kunnen treffen, waarbij deze ambtenaren b.v. op een salaris van *f* 300 al met verlof zouden kunnen gaan, maar alleen wanneer zij dienen in betrekkingen, waarin een eindbezoldiging van meer dan *f* 475 bereikbaar is, maar daardoor zouden tal van ambtenaren in het geheel niet met verlof kunnen gaan, die dit wel kunnen bij de verlaging van de grens tot *f* 400 of meer, waartegen de Regeering geen bezwaren heeft. Stelt men de geëischte eindbezoldiging op *f* 400 en zou men toestaan op b.v. *f* 250 met verlof te gaan, dan zou men te veel in strijd komen met de in de Memorie van Toelichting neergelegde overweging, dat alleen de beter gesitueerden met verlof kunnen gaan.

Een onderwerp van uitvoerige discussie heeft verder uitgemaakt de verlaging van de grens van meer dan *f* 300 voor de hier te lande aangenomen krachten met bijzondere belangen in Europa. Dit voorstel is verwerkt in het amendement in stuk 10.

De heer Janssen zag liever geen grens gesteld, maar zou desnoods genoegen willen nemen met een verlaging als door den heer Roep aangegeven.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil ook ten deze het door haar aanvankelijk ingenomen standpunt niet onverkort handhaven, zoodat het amendement van de heeren Roep c.s., strekkende om deze grens terug te brengen tot *f* 300 of meer, ook door haar overgenomen wordt.

(De heer Roep: Ik dank U daarvoor.)

De heer Roep heeft verder nader zijn zienswijze verdedigd, dat voor de Inheemsche landsdienaren, wien verlof wordt verleend, in het geheel geen salarisgrens ware te stellen. Hij wil een zoo soepel mogelijke regeling, die de Regeering niet onnoodig bindt.

De heer Janssen wil hetzelfde met dien verstande, dat hij liever een algemeene bepaling zag opgenomen, die de mogelijkheid opent om alle landsdienaren, die niet onder het reglement vallen, in bijzondere gevallen verlof te verleenen. Hierover handelt amendement No. III van stuk 11.

De heer Ratu Langie zou met den heer Roep mede willen gaan, aangezien hij de mogelijkheid wil openen voor districtshoofden en Inlandsche academici om met verlof te gaan. Het liefst zou dit geachte lid de Inheemschen voor de toepassing van dit reglement geheel met hier aangenomen Europeesche krachten gelijk willen zien gesteld.

De heer Soeroso acht de tegemoetkoming van de Regeering door de mogelijkheid te openen aan Inlandsche landsdienaren om met verlof te gaan, van zeer weinig beteekenis. Wil die aanspraak eenige beteekenis hebben, dan zou z.i. een gelijkstelling moeten plaats hebben als door den heer Ratu Langie bepleit.

De heer Soeroso geeft hier blijk van mindere waardeering over de aan Inheemsche landsdienaren geopende gelegenheid om met verlof te gaan, dan blijkens het Afdeelingsverslag het gevoelen is van andere leden. Wat nu de onderwerpelijke bepaling betreft, kan de Regeering ten deze in haar standpunt de volgende wijziging brengen, dat nu Zij geen bezwaren heeft om de grens ten aanzien van hier te lande aangenomen Europeesche krachten zonder bijzondere belangen tot *f* 400 of meer terug te brengen, dit haars inziens ook ten aanzien van de Inheemsche landsdienaren kan geschieden.

Inderdaad zijn de verlofsaanspraken van deze twee groepen geheel verschillend, doch de Regeering acht het, gelijk gezegd, minder juist om — terwijl het uitgesloten is dat Europeesche ambtenaren, die niet aan de salarisgrens voldoen, buitenlandsch verlof kunnen krijgen — dit wel toe te staan aan Inheemsche landsdienaren, die alleen in bijzondere gevallen met verlof kunnen gaan.

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)

Tegen de algemeene bepaling, die de heer Janssen zou wenschen, bestaat dit bezwaar, dat een dergelijke bepaling gevaar doet ontstaan voor een te ruime toepassing van de regeling. De voorgebrachte regeling voldoet, naar het voorkomt, volkomen aan de eischen van soepelheid. Tal van ambtenaren zonder verlofaanspraken, zouden op grond van zulk een bepaling een beroep doen op het bijzondere geval waarin zij verkeeren of meenen te verkeeren om verlof aan te vragen.

Tegen overneming van amendement No. 3 van stuk 11 moet de Regeering dan ook bezwaar maken. Wordt de grens tot *f* 400 of hooger verlaagd, waarmede de Regeering kan instemmen, dan wordt ook ten deele aan de hier geuite wenschen tegemoet gekomen, doch het gaat de Regeering te ver om, gelijk de heer Ratu Langie vraagt, de gelegenheid om met verlof te gaan te openen voor alle Inheemsche academici. De bedoeling is, dat zij die leidende functies bekleeden hiervoor in aanmerking komen. Over de mate, waarin de Regeering van deze bevoegdheid ten behoeve van genoemde categorie gebruik zal maken, valt thans nog niets te zeggen.

De heer Soeroso heeft het zooeven genoemd desideratum om ten aanzien van de toepassing van die bepalingen geen onderscheid te maken tusschen Europeanen en Inheemschen verwerkt in een door hem ingediend amendement. Het zal het geachte lid duidelijk zijn, dat hetgeen hij wil van zoo verre strekking is, dat de Regeering tegen deze amendeering overwegende bezwaren moet maken.

Thans kom ik tot het aantal verloven, dat de heer Roep tot twee zou willen zien beperkt, terwijl die verloven naar zijn meening pas na acht jaar waren te verleenen. Dit denkbeeld is belichaamd in een door het geachte lid tezamen met een drietal andere leden ingediend amendement, stuk 10.

Een tweede amendement, dat hierover handelt is het evengenoemde van den heer Soeroso c.s., stuk 8, waarin o.a., wordt voorgesteld den termijn op 10 jaar te brengen.

Wat de verlenging der termijnen betreft zou ik de geachte leden, die daarop hebben aangedrongen in de eerste plaats willen doen opmerken, dat zulk een verlenging op zichzelf geen bezuiniging brengt. Integendeel, de verlofssalarissen zijn dan hooger en soms zal in een hoogere klasse gereisd moeten worden. Alleen dan wanneer deze beperking gepaard gaat met een vermindering van het aantal verloven is bezuiniging wel het gevolg.

Over het aantal verloven hebben behalve de genoemde leden, ook nog gesproken de heeren Janssen en Hildebrand, die ernstige bezwaren hebben tegen een vermindering van het aantal verloven. De heeren Hildebrand c.s. hebben een amendement ingediend — stuk 12 — strekkende om het aantal verloven op ten hoogste vier in plaats van ten hoogste drie te stellen, terwijl het amendement van den heer Janssen — stuk 11 — een minder verstrekkende wijziging beoogt, nl. om den Gouverneur-Generaal in bijzondere gevallen de bevoegdheid te geven een vierde verlof toe te staan.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van deze voorstellen is het herhaaldelijk voorgekomen, dat op gevallen die zich kunnen voordoen of zich hoogstzelden hebben voorgedaan, een beroep is gedaan om eenige wijziging aan te brengen. Zulke gevallen kunnen echter zoo exceptioneel zijn, dat zij toch moeilijk een reden voor een wijziging kunnen opleveren. Ik zou een beroep willen doen op alle hier aanwezige leden om te vragen of hun een geval bekend is van iemand, die vier buitenlandsche verloven wegens langdurigen dienst of ziekte gehad heeft. Ik ben in mijn geheelen diensttijd bij het toepassen van personeele bepalingen er slechts één tegengekomen.

Ik vraag mij ook af of het bezwaar van langer dan 6 jaar in Indië te moeten blijven door de geachte leden niet wordt overschat. De heer Janssen sprak van medische bezwaren. Tot het indienen van deze voorstellen zou de Regeering niet zijn overgegaan, indien bezwaren van dien aard zouden zijn gemaakt, doch van de medische adviseurs zijn bezwaren in die richting niet vernomen. De Regeering moet dan ook bezwaar maken tegen overneming van deze amendementen.

Tegen een beperking van het aantal verloven tot twee, hetgeen de heer Roep zou willen, heeft de Regeering eveneens bedenkingen. Hier zou inderdaad, wanneer zich het geval van ziekteverlof voordoet, een te lange tijd tusschen het tweede verlof en de pensionneering kunnen komen te liggen. Verlenging van den termijn tot 10 jaar, gelijk de heer Soeroso zou wenschen, acht de Regeering ook niet verantwoord, aangezien dit zou kunnen leiden tot een vermeerdering van het aantal ziekteverloven en, indien ook deze worden beperkt, tot voortijdige pensionneering.

Ik ben thans genaderd tot een bespreking van den door de Regeering tot 20 jaar teruggebrachten diensttijdeisch voor het verkrijgen van een derde verlof wegens langdurigen dienst. De heeren Janssen en Hildebrand achten de door de Regeering ten deze betrachte tegemoetkoming niet voldoende. Het is juist, wat eerstgenoemd lid zeide, dat, indien het derde verlof eerder wordt verleend, het land daarna normaliter langer van de diensten van betrokkenen profijt zal kunnen trekken. Daar staat echter tegenover, dat de Regeering een, zij het ook geringe, beperking der derde verloven noodzakelijk blijft achten. Het in stuk 11 punt 4 vervatte amendement kan de Regeering dan ook op dit punt niet overnemen.

Verder moet ik ingaan op een in amendement stuk 10 sub B ad II voorgestelde overgangsbepaling, strekkende om, indien de door den heer Roep voorgestelde verlenging van den diensttijd tot 8 jaar wordt aanvaard, de ambtenaren, die binnen het jaar met verlof zouden gaan, dit nog te verleenen na 6 jaar. Deze bepaling zou echter overbodig zijn, aangezien de hier bedoelde ambtenaren reeds zouden vallen onder de algemeene overgangsbepaling sub III.

De heer Doeve uitte de vrees, dat aan de door hem in eersten termijn voorgebrachte vraag door de Regeering geen verdere aandacht zou worden geschonken, dat die vraag, zooals het geachte lid het uitdrukte, onder het loodje zou worden gelegd. Ik kan hem verzekeren, dat deze vrees ongegrond is en dat de Regeering en haar adviseurs aan deze belangrijke aangelegenheid zeker de noodige aandacht zullen schenken.

Hetzelfde geachte lid vroeg nog of de termijn van 10 jaar, genoemd in artikel 3, lid 2 sub a niet beter tot 5 jaar kan worden teruggebracht, opdat ambtenaren, die alleen hun studietijd in Nederland hebben doorgebracht, mede van deze bepaling zullen kunnen profiteeren. In de eerste plaats wil ik opmerken dat de stelling van den heer Doeve, dat iemand juist in zulk een studietijd meer vergroeit met de Europeesche samenleving dan in een andere periode, betwistbaar lijkt. Er wordt juist dikwerf betoogd, dat men juist in den studietijd slechts met een zeer beperkt deel van de samenleving voeling houdt. Bij het opnemen van de bepalingen, dat als regel gedurende 10 jaar in Nederland moet zijn verbleven, heeft de gedachte voorgezeten, dat één opleiding dan wel de daarop aansluitende studie, niet voldoende is om een bijzonder belang in Europa te scheppen.

De zoo juist door mij aangehaalde woorden „als regel" in artikel 3 lid 2 hebben nog aanleiding gegeven tot een amendement van de heeren Janssen c.s., sub II van stuk 11, om die woorden te vervangen door „in ieder geval". Ik moge er de geachte voorstellers op wijzen, dat door deze amendeering het facultatieve karakter niet zou worden weggenomen, aangezien in lid 1 van het aangehaalde artikel wordt bepaald, dat de Gouverneur-Generaal „kan" bepalen, dat de daar bedoelde ambtenaren met uitgezondenen kunnen worden gelijkgesteld. Dit facultatieve karakter wenscht de Regeering te handhaven, omdat er zich gevallen kunnen voordoen, dat ondanks het voldoen aan de hier bedoelden eisch, toch voor de gelijkstelling geen aanleiding bestaat. Deze

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)
bepaling is opzettelijk in soepelen zin geredigeerd, omdat bij de toepassing eenige vrijheid wenschelijk is.

De Regeering heeft geen bezwaar tegen overneming van het door de heeren Janssen c.s. in stuk 11 onder 1 ingediend amendement strekkende om in artikel 2 lid 1 sub a met uitgezondenen gelijk te stellen hen, die in Europa zijn aangenomen of aangeworven.

Ten slotte heeft de heer Van Helsdingen een overgangsbepaling voorgesteld, waardoor voor de in dienst zijnde ambtenaren, die onder artikel 3 vallen, het facultatieve karakter aan deze bepaling wordt ontnomen.

(De heer Van Helsdingen: Alleen voor hen, die vóór de inwerkingtreding van dit reglement in dienst zijn.)

(Voorzitter.)
De Regeering kan zich hier niet binden, maar is bereid toe te zeggen, dat Zij hier bij de toepassing een ruim standpunt zal innemen.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van het ontwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Morgen zullen de amendementen behandeld en zooveel mogelijk afgehandeld worden; daarna komt zoo mogelijk aan de orde de overdracht van het onderwijs en de volksgezondheid (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

De vergadering wordt te 1.27 uur n.m. gesloten.

61ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 25 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Buitenlandsch verlofsreglement 1936 (Ond. **25**). — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 47 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Blaauw, Boestan, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soetardjo, Soeroso, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, De Kat Angelino, Offringa en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van verhindering wegens ziekte van den heer Danoesoegondo.

Wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikking:

1. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 23 September 1936 No. 1940/C houdende mededeeling, dat de Gouverneur-Generaal, instede van den Directeur van Financiën, den Hoofdambtenaar voor Algemeene Ambtenaarszaken en den Hoofdambtenaar ter beschikking van den Legercommandant heeft aangewezen om bij de beraadslagingen over het ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen en een tweetal daarmede verband houdende ontwerp-algemeene maatregelen van bestuur namens de Regeering voorlichting te verschaffen.

2. Als voren van 22 September 1936 No. 1917/B ter aanbieding van een exemplaar van het Muntverslag over het jaar 1935.

3. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 8 September 1936 No. 18 houdende aanwijzing van het te Batavia verschijnend halfmaandelijksch orgaan „Masjarakat" als periodiek verschijnend drukwerk, welks verschijning tijdelijk kan worden verboden.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een nieuw reglement op het verleenen van verlof naar het buitenland aan burgerlijke landsdienaren (Ond. **25**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (stukken 6 en 7) en bij monde van den Regeeringsgemachtigde in het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.) Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde tot aanvulling van het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Bij een antwoord als door mij gisteren uitgesproken, waarbij op een groot aantal opmerkingen moet worden ingegaan zonder dat men nog de beschikking heeft over het Stenografisch Verslag, ontgaat uiteraard wel eens een opmerking aan de aandacht. Dit is mij gisteren althans overkomen, waardoor ik tot mijn spijt niet gereageerd heb op een vraag van den heer Hildebrand. Nu het geachte lid mij op dit verzuim opmerkzaam heeft gemaakt, acht ik mij verplicht deze omissie te herstellen door alsnog, voor de amendementen aan de orde komen, op bedoelde vraag in te gaan.

De heer Hildebrand heeft een geval genoemd waarin een Inheemsch ambtenaar een ziekte heeft, die volgens een verklaring van verschillende medici alleen genezen kan worden door verblijf in Europa. Aangezien in zulk een geval geen verlof naar Europa verleend zou kunnen worden, heeft het geachte lid in overweging gegeven om art. 4 van de regeling in dier voege te wijzigen, dat in bijzondere gevallen ook aan Inheemsche ambtenaren verlof wegens ziekte kan worden toegekend.

Ik heb gisteren gewaarschuwd tegen het voorstellen van wijzigingen, alleen op grond van een exceptioneel geval, dat zich wel eens kan voordoen en ik moge dit hier met nadruk herhalen. Een regeling als de onderwerpelijke kan nu eenmaal niet zoo zijn, dat met alle mogelijke gevallen, die zich wel eens kunnen voordoen, rekening wordt gehouden.

Bij Europeesche landsdienaren doet het zich inderdaad, — zij het slechts bij enkele ziektegevallen — voor, dat het verblijf in Europa voor genezing onvermijdelijk wordt geacht. Daarom heeft de Regeering gemeend voor Europeesche ambtenaren de gelegenheid te moeten openen om in bijzondere gevallen met ziekteverlof te kunnen gaan. Zooals in eersten termijn medegedeeld, werd een dergelijke bepaling door het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid alleen voor Europeanen noodig geoordeeld. Om nu op grond van een geval, dat zich, naar moet worden aangenomen, zoo goed als niet voordoet, de mogelijkheid voor zulk een verlof te openen ook voor Inheemsche landsdienaren, daarvoor schijnt toch werkelijk geen voldoende aanleiding aanwezig. Zulke bepalingen wekken maar verwachtingen, die leiden tot verzoeken in gevallen, waarvoor de bepaling niet bestemd is, en het gevolg is, òf een niet bedoelde uitbreiding der buitenlandsche verloven, òf teleurstelling. De Regeering moet tegen de aanneming van een dergelijke bepaling dan ook bezwaar maken.

Tenslotte kunnen zich altijd zeer uitzonderlijke gevallen voordoen en de praktijk wijst uit, dat als een voorziening *moet* worden getroffen voor een geval, waarin een regeling niet voorziet, zulks altijd nog wel mogelijk is, maar met dergelijke mogelijkheden behoeft niet in een regeling als deze rekening te worden gehouden.

(De heer Hildebrand: Daarmee ben ik tevreden gesteld.

De heer Sosrohadikoesoemo: Het is toch nog nooit gebeurd dat in zulk geval verlof werd verleend?)

Het is bij mijn weten één keer gebeurd.

(De heer Soeroso: De persoon in kwestie, Dr. Soewarno, moest voor ziekte naar Zwitserland gaan.)

Ook op een ander punt zou ik nog even een aanvulling willen geven van het gisteren door mij gesprokene. Ik heb gezegd, dat het amendement van den heer Janssen c.s. (stuk 11, sub I), strekkende om art. 2, lid 1, sub *a* te lezen als volgt:

> „in Europa voor den vasten burgerlijken dienst zijn aangenomen of aangeworven, behoudens het bepaalde in artikel 5 (1) van dit reglement"

(Janssen, **Voorzitter.**)

door de Regeering kan worden aanvaard. Bij nader inzien komt het echter voor, dat deze bepaling beter eenigszins anders ware te redigeeren. In de eerste plaats loopt men met deze redactie vast, in verband met verschillende andere bepalingen in het reglement, waarin van uitzending wordt gesproken. Verder wordt daarbij niet voldoende voorkomen, dat in gevallen, die hier door de voorstellers in het geheel niet zijn bedoeld, personen er aanspraak op zouden maken, onder deze bepaling te vallen.

Ik zou den geachten voorstellers in overweging willen geven hun amendement in dier voege te wijzigen, dat de bovenaangehaalde woorden veranderd worden in

„uit Europa naar Nederlandsch-Indië zijn uitgezonden voor den vasten burgerlijken dienst, dan wel onder zoodanige omstandigheden aldaar voor dien dienst zijn aangenomen, dat zij ten deze als uitgezonden krachten kunnen worden beschouwd, zulks ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal, een en ander behoudens het bepaalde in art. 5 (1) van dit reglement;''

De **Voorzitter**: Zijn de voorstellers van het amendement-Janssen c.s. van oordeel, dat de door de Regeering voorgelezen gewijzigde tekst, de gedachte van het amendement juist weergeeft?

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil daarover gaarne even met de mede-onderteekenaren van het amendement overleg plegen.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Ik vraag nogmaals aan den eersten onderteekenaar van het amendement-Janssen c.s. (st. 11-I) of de formuleering, zooals die zoo juist door den Regeeringsgemachtigde is aangegeven, den voorstellers van het amendement aanleiding geeft, het amendement in te trekken.

De heer **Janssen**: Zeker, Mijnheer de Voorzitter! Wij gaan met de redactie, door de Regeering aangegeven, accoord.

De **Voorzitter**: Dan kan ik dus aannemen, dat de Regeering de redactie, zoo juist door haar aangegeven, beschouwt als in het ontwerp te zijn geïnsereerd?

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Zeker, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Thans kan worden aangevangen met de behandeling van de artikelen van het ontwerp en de daarop ingediende amendementen. Gisteren is een lijst van de volgorde van stemmingen te dien aanzien aan de leden toegezonden. Het is mijn bedoeling die volgorde in hoofdzaak te behouden; slechts zal hier en daar een kleine wijziging daarin worden aangegeven bij de betrokken artikelen. Het is voorts mijn voornemen om ieder amendement bij het betrokken artikel in stemming te brengen. Wanneer op een artikel, of onderdeel van een artikel meerdere amendementen zijn ingediend, worden die tegelijkertijd in behandeling genomen. De stemming over de verschillende amendementen zal ik echter aanhouden tot na de behandeling van art. 6, aangezien tusschen de eerste 6 artikelen een zoo nauwe samenhang bestaat, dat ik mij kan voorstellen, dat men liever de behandeling van al die amendementen wil kunnen overzien, alvorens tot de stemming over die amendementen wordt overgegaan.

Mocht van een voorsteller, de reeks door hem ingediende amendementen zoo nauw samenhangen, dat hij bij de toelichting van zijn eerste amendement tegelijkertijd de toelichting op de onderdeelen daarvan beter kan geven, dan is daartegen geen bezwaar.

(Soeroso, **De Hoog.**)

Ik vestig er de aandacht op, dat de behandeling uiteraard betrekking heeft op het ontwerp, zooals het er na de verwerking daarin van de Nota's van Wijzigingen uitziet; dit zal derhalve niet telkens bij het vallen van beslissingen over de artikelen worden herhaald.

Het bepaalde sub „Eerstelijk'' wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Soeroso c.s. op art. 1 (st. 8. I), luidende:

„Artikel 1 wordt gelezen als volgt:

1. Verloven door te brengen in Nederland worden verleend wegens ziekte en wegens langdurigen dienst.

2. De Gouverneur-Generaal kan in bijzondere gevallen vergunning verleenen verloven wegens ziekte buiten Nederland door te brengen, zulks zooveel mogelijk op den voet van dit reglement, en met dien verstande dat voor overtocht van Landswege niet meer te goed wordt gedaan dan indien het verlof in Nederland werd doorgebracht.''

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van het amendement is om den inhoud van het reglement zooveel mogelijk in overeenstemming te brengen met het streven van de Regeering om de betrokken landsdienaren alleen in Nederland het verlof te laten doorbrengen. Ik geloof, dat dit amendement voldoet aan de behoeften, die door de Regeering naar voren zijn gebracht. Die behoeften zijn o.a. het bezoeken van familieleden, het onderhouden van de banden tusschen het moederland of het stamland en dit land door de hiergeboren Europeanen, of het kennisnemen met het Nederlandsche bestuur of de Nederlandsche cultuur door de Inheemsche landsdienaren.

De strekking van dit amendement is dus geheel in overeenstemming met het streven der Regeering zelf om de landsdienaren buitenlandsch verlof te verleenen.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Deze wijziging zou een grooten achteruitgang beteekenen en bovendien onaanvaardbare gevolgen met zich brengen.

De heer Soeroso heeft namelijk één punt over het hoofd gezien, dat voor Europeesche ambtenaren het verlof ook noodzakelijk is om gezondheidsredenen. Wanneer men naar Europa gaat, zou het noodig kunnen zijn in Europa dat klimaat op te zoeken, — bv. Zwitserland — wat voor de gezondheid het best is.

Bovendien wil ik opmerken, dat men in de praktijk op de moeilijkheid stuit, dat men Nederland niet zou mogen uitgaan, waardoor de Regeering een contrôle-systeem zou moeten invoeren. Bijvoorbeeld zou moeten worden bepaald, dat ieder ambtenaar zich elke week op het departement van koloniën zou moeten melden. Om al deze redenen acht onze fractie dit amendement onaanvaardbaar.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Men moet om te beginnen het amendement-Soeroso verdeelen in twee deelen en wel in 1: een langdurig verlof en 2: in een verlof wegens ziekte. Nu heeft de heer Janssen gesproken over een verlof wegens ziekte en een voorbeeld aangehaald, dat ik niet geheel juist acht, maar daarop kom ik zoo aanstonds.

Ik wil beginnen met punt 1, een langdurig verlof. Wanneer men het altijd heeft over het aanhalen van de banden met het moederland en dat de uit Nederland uitgezonden ambtenaren weer eens in Holland terug willen komen, om hun familie te bezoeken, dan is het duidelijk, dat men dan zegt: maar dan moeten die ambtenaren dat verlof ook in Nederland doorbrengen. Aan den anderen kant: wanneer hier staat „door te brengen in Nederland'', dan gaat men mijns inziens te ver. Dat de bedoeling is, dat het verlof in hoofdzaak aldaar

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(**Reg. Gem. voor Algemeene Ambtenaarszaken, Soeroso.**) moet worden doorgebracht is een andere kwestie, maar het gaat mijns inziens te ver om te zeggen, dat men het verlof in Nederland moet doorbrengen en zich niet daarbuiten mag begeven.

Het tweede punt betreft, zooals ik reeds zeide, het ziekteverlof. De heer Janssen heeft mijns inziens hier dezelfde fout gemaakt, die hij den heer Soeroso verwijt, n.l. dat hij over het hoofd heeft gezien, dat hier ook bepaald is, dat de Gouverneur-Generaal in bepaalde gevallen vergunning kan verleenen om een verlof wegens ziekte buiten Nederland door te brengen.

(De heer Janssen: Ik heb niet over een ziekte-verlof gesproken, maar gezegd, dat het geval zich kan voordoen, dat het voor de gezondheid wenschelijk is naar Zwitserland te gaan.)

Dan valt dit onder punt 1, Mijnheer de Voorzitter. De Gouverneur-Generaal zal natuurlijk van dit lid 2 gebruik maken wanneer iemand door een geneeskundig attest kan aantoonen, dat het verlof wegens ziekte elders dan in Nederland moet worden doorgebracht, bv. in Davos voor een t. b. c. lijder. Dan is het van zelfsprekend, dat lid 2 tot zijn recht komt.

Bovendien moet men lid 2 bezien ook uit financieel oogpunt en dan moet ik opmerken, dat dit geval op het oogenblik toch ook al zoo is, als hier wordt voorgestaan. Men krijgt alleen de reis naar Nederland vergoed. Nu kan men zoo'n verlof nog wel in Davos doorbrengen, dat ligt toch zoo ongeveer op den weg naar Nederland, maar wanneer iemand bv. zegt ik wil mijn verlof ergens in de Vereenigde Staten doorbrengen, dan zal niemand er aan denken, ook al is die persoon in het bezit van een geneeskundig certificaat, om de reis daarheen voor rekening van den lande te doen komen. Betaald wordt de reis naar Nederland; de financieele toestand blijft feitelijk zooals hij reeds is.

Ik heb dus bezwaar tegen dit amendement, niet wat punt 1 betreft, want ik vind het begrijpelijk, dat wanneer men uitgaat van een Nederlandsch ambtenaar, dat die in Nederland moet terugkomen en daar in ieder geval het grootste deel van zijn verloftijd moet doorbrengen; dan kan ik mij daarmede vereenigen. Maar om imperatief voor te schrijven, dat het verlof altijd geheel in Nederland moet worden doorgebracht gaat ons te ver.

Het tweede punt vind ik veel sympathieker en juister. Wij zouden dus genegen zijn om dit voorstel goedwillend te zijn, maar zullen eerst het antwoord der Regeering afwachten.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De bezwaren van de heeren Janssen en De Hoog tegen het amendement worden door de Regeering gedeeld. De Regeering wil de ambtenaren niet zoodanig in hun bewegingsvrijheid beperken, dat ze niet buiten Nederland zouden mogen komen dan alleen in bijzondere gevallen wegens ziekte. De ambtenaar moet zijn verlof kunnen doorbrengen waar hij dat in verband met allerlei factoren als de woonplaats van familieleden, den gezondheidstoestand enz. het beste oordeelt.

De heer **Soeroso:** Mijnheer de Voorzitter! Op hetgeen de heer Janssen opmerkte t.a.v. het verlof om gezondheidsredenen merk ik op, dat in het verleenen van dergelijke verloven is voorzien in sub 2 van het amendement, waar wordt gezegd, dat ziekteverloven buiten Nederland kunnen worden doorgebracht. Wat de heer Janssen opmerkte over de moeilijkheid van de contrôle geldt ook voor de door de Regeering voorgestelde regeling, want de Regeering zou wel degelijk ook contrôle moeten uitoefenen op de buiten Nederland in Europa vertoevende verlofgangers.

(De heer Kerstens: Dat is een reusachtig verschil, U zoekt spijkers op laag water.)

(**Voorzitter.**)
Die interruptie begrijp ik niet.

(De heer Kerstens: Maar wij begrijpen U uitstekend!)

Al achtte de heer Janssen contrôle onmogelijk, de voorstellers hebben een en ander in het amendement gebracht n.a.v. wat de Regeering zelf heeft gezegd en wil men dus contrôle uitoefenen op de gestes van de verlofgangers, dan moet de contrôle ook worden ingesteld op degenen, die elders in Europa verblijf houden.

(De heer Kerstens: Daar juist niet.)

De menschen kunnen stilletjes buiten Europa gaan.

(De heer Kerstens: Ja, als ze van U een toeslag van een paar duizend gulden op hun verloftractement krijgen.)

Naar ik meen gaat de heer De Hoog in principe accoord met de strekking van het amendement. Hij meent alleen, dat het amendement te ver gaat, terwijl de Regeeringsgemachtigde den ambtenaren een dergelijke beperking niet wil zien opgelegd. Maar het amendement is geheel in overeenstemming met de bedoeling van het verlofreglement en komt tegemoet aan de behoefte om familie in Nederland te bezoeken, de band tusschen moederland en kolonie te onderhouden en de behoefte voor de Indonesische ambtenaren om kennis te nemen van de Nederlandsche bestuursmethoden, voor bevordering van de samenwerking tusschen Nederland en Indië; het zijn alle behoeften, die door het amendement worden versterkt.

(De heer Kerstens: Als ik het dus goed begrijp, wilt U ons helpen.)

Natuurlijk, dat spreekt vanzelf.

(De heer Kerstens: Dat had ik nog niet begrepen.)

Als men het buitenlandsch verlof werkelijk beschouwt als de voldoening aan bepaalde behoeften en niet alleen als een gelegenheid om pleizier te maken buiten Nederland, moet het amendement voor ieder aanvaardbaar zijn.

De **Voorzitter:** Hiermede is de behandeling van dit amendement beëindigd.

Mijnerzijds bestaat er geen aanleiding om de beide leden afzonderlijk in stemming te brengen, maar als het verzoek daarvoor mij tijdig wordt gedaan, heb ik tegen een gesplitste stemming ook geen bezwaar.

Aan de orde is de behandeling van artikel 2 en de daarop ingediende amendementen t.w.:

1. Amendement-Soeroso c.s. (stuk 8 II A) op artikel 2 lid 1, luidende:
„In artikel 2 lid 1 vervalt het woord „Europeesche".

2. Amendement-Roep c.s. (stuk 9) op artikel 2 lid 1 sub *b*, luidende:
„Ondergeteekenden hebben de eer in het ontwerp-„Buitenlandsch verlofreglement 1936" (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, de volgende wijziging voor te stellen:
In artikel 2 lid 1 sub *b* wordt in plaats van de woorden „van meer dan *f* 475 's maands" gelezen „van *f* 400 's maands of meer".

3. Amendement-Soeroso c.s. (stuk 8 II B) op artikel 2 lid 1 sub *b*, luidende:
„In artikel 2 lid 1, sub *b* wordt „*f* 475" gewijzigd in „*f* 400".

Het amendement-Roep c.s. (stuk 9) is ook door de Regeering overgenomen. Mag ik aannemen, dat in verband hiermede de voorstellers dit amendement intrekken?

(Voorzitter, De Hoog e.a.)

De heer **Roep**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan is het amendement-Roep c.s. (stuk 9) dus ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Doordat het amendement-Roep door de Regeering is overgenomen, heeft het amendement-Soeroso c.s. (stuk 8 II B) geen beteekenis meer. Mag ik aannemen, dat dientengevolge de voorstellers ook dit amendement intrekken?

De heer **Soeroso**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan is ook het amendement-Soeroso c.s. (stuk 8 II B) door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve ook dit amendement geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Ik herinner eraan, dat ook het amendement-Janssen c.s. (stuk 11 I) op artikel 2 lid 1 sub *a* door de voorstellers is ingetrokken, wijl het gewijzigd door de Regeering is overgenomen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de overname door de Regeering van het amendement van de heeren Janssen c.s. (stuk 11 I) wil ik verklaren, dat ik deze daad van de Regeering betreur. Wanneer wij het aanstonds zullen hebben over artikel 3 sub *c* zal ik daarop nader ingaan. Ik wil thans alleen opmerken, dat door de veranderde redactie de mogelijkheid is geschapen — waarvan zeer zeker gebruik zal worden gemaakt — dat men zich in Nederland door het ministerie van Koloniën laat aanwerven onder voorwaarde, dat men op eigen kosten naar Indië gaat. Zoo wordt de deur daarvoor wijder opengezet dan bij de overige redactie der Regeering.

Bij artikel 3 *c* zal ik, zooals ik zeide, nader op de kwestie terugkomen, maar ik betreur de overname van het amendement zonder slag of stoot door de Regeering, waardoor, wat ik aanstonds bij artikel 3 *c* bestrijden zal, reeds is aanvaard.

(De heer Van Lonkhuyzen: Het amendement is overgenomen.)

Daarom betreur ik het.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Krachtens de nieuw voorgestelde redactie van het artikel blijft de beoordeeling van ieder geval aan de Regeering. Ik meen, dat dit een voldoende waarborg tegen misbruik is.

De **Voorzitter**: Dan blijft van de oorspronkelijk op artikel 2 ingediende amendementen alleen over het amendement-Soeroso c.s. (stuk 8 II A) op artikel 2 lid 1.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van dit amendement is om de Indonesische ambtenaren boven een zekere salarisgrens gelijke aanspraken op buitenlandsch verlof te geven als in dit lid thans aan bepaalde Europeesche ambtenaren gegeven worden. De voorstellers stellen daarom voor het woord „Europeesche" te schrappen.

De heer **Westerouen van Meeteren**, hoofdambtenaar voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen heel kort te kunnen zijn. Uit hetgeen door de Regeering in eersten en in tweeden termijn is medegedeeld, blijken de overwegende bezwaren, die tegen het amendement bestaan, zoodat de Regeering de aanneming daarvan meent te moeten ontraden.

De **Voorzitter**: Dan zijn hiermede de beraadslagingen over artikel 2 en de amendementen daarop beëindigd.

(Voorzitter, Soeroso, De Hoog.)

Wij kunnen thans overgaan tot de behandeling van artikel 3, dat ik lid voor lid aan de orde zal stellen.

Aan de orde is de behandeling van art. 3 lid 1 met de daarop ingediende amendementen t. w.:

1. het amendement-Roep c. s. (st. 10, A, I; met toelichting) luidende:
   „In artikel 3 lid 1 onder *c* de woorden „meer dan *f* 300" gewijzigd in: „*f* 300 of meer".

2. het amendement-Soeroso c. s. (st. 8, III, A), luidende:
   „In artikel 3 lid 1 vervallen het sub *c* gestelde en, in de laatste alinea, de letters „*a* t/m *c*":"

Het amendement-Roep c.s. is door de Regeering overgenomen, in verband waarmede het door de voorstellers is ingetrokken en derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer behoeft uit te maken.

Het amendement-Soeroso c.s. heeft de strekking om het bepaalde sub *c* in art. 3 te doen vervallen. Het heeft derhalve minder het karakter van een amendement dan van een verzoek om het bepaalde bij sub *c* apart in stemming te brengen. Dat zal straks dan ook gebeuren.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De indiening van dit amendement, dat volgens U eerder kan worden beschouwd als een verzoek, spruit voort uit de omstandigheid, dat de voorstellers ervan van meening zijn, dat het niet zoo heel juist is, dat de groep, welke hier wordt gecreëerd door de Regeering, recht heeft op buitenlandsch verlof. Zij zijn van meening, dat gelijke aanspraken op buitenlandsch verlof moeten bestaan voor bepaalde groepen van landsdienaren, van welken landaard ook, gebaseerd op het salaris en niet op verschillende behoeften, zooals door de Regeering zijn naar voren gebracht. Juist omdat de voorstellers van meening zijn, dat alle landsdienaren, ongeacht landaard, met een salaris van *f* 400 geacht kunnen worden behoefte te hebben om met buitenlandsch verlof te gaan, hebben zij gemeend, te moeten voorstellen sub *c* van art. 3 lid 1 te doen vervallen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot, de heer Wermuth heeft bij de behandeling van het ontwerp reeds gewezen op dit principe. Wij hebben ons altijd op het standpunt gesteld, dat wat het buitenlandsch verlof betreft — en dat is dan in strijd met de opvatting van heel wat andere leden in dezen raad — geen discriminatie mogelijk mag zijn. Wij hebben dit pleit in tal van gevallen telkens verloren en wij zijn in dat opzicht ook steeds achteruitgegaan. Doch ten slotte is de Regeering gekomen tot een regeling, welke ook nog niet zoo oud is, nl. van 1934, waarbij men alle rechten op buitenlandsch verlof gaf aan uitgezonden ambtenaren en deze rechten in beperkte mate verstrekte aan de hier aangenomenen. Wat doet de Regeering thans echter? Zij begint zelfs in de aangenomenen in Nederlandsch-Indië onderscheid te maken en een splitsing aan te brengen. Ik wil deze zaak uit tweeërlei standpunt bekijken, van het standpunt van de hiergeborenen en van dat van de uitgezonden krachten. Eerst dan de kwestie, voor wat de hier aangenomen en hier geboren ambtenaren betreft. Wij vinden het niet juist, dat b.v. twee personen, die precies dezelfde betrekking hebben, doordat de een met een Hollandsche vrouw is getrouwd en de ander met een Indisch meisje, ten opzichte van het buitenlandsch verlof in geheel andere omstandigheden komen te verkeeren, nog daargelaten, dat aan dergelijke menschen wanneer zij met een Hollandsche vrouw zijn getrouwd, zelfs driemaal

(Voorzitter, De Hoog.)
verlof naar Europa wordt toegestaan, terwijl de ander in het geheel geen recht op buitenlandsch verlof heeft, tenzij hij in het bezit is van een salaris van *f* 475, welke limiet wij hopen dat op *f* 400 gesteld zal worden.

Discriminatie in eigen gelederen dus is het, wat de Regeering hier voorstelt. Wij hebben het gevoel gehad, dat een en ander is voorgesteld, opdat degenen, die op het oogenblik op eigen kosten uit Nederland komen, dezelfde rechten zullen hebben en in dezelfde conditie zullen worden gebracht als zij, die uitgezonden worden. Ik meen, dat, wanneer men op de Indische arbeidsmarkt solliciteert en zelf de overtochtskosten heeft betaald om hier te solliciteeren, dit een loyale concurrentie is, waarbij wij ons hebben neer te leggen. Maar wanneer aan die loyale concurrentie een tintje wordt gegeven door deze menschen die op de Indische arbeidsmarkt worden aangenomen, de kans te geven in dezelfde voordeelen te deelen als de uitgezondenen, dan gaan wij daarmede niet accoord.

Nu is ook duidelijk, waarom ik tegen de in het amendement-Janssen voorgestelde redactie van art. 2 bezwaar maak. Immers door die redactie ontstaat er kans, dat men personen in Holland aanneemt en hen hier op de arbeidsmarkt laat komen, waardoor zelfs, al verwerpen wij punt *c*, toch dezelfde discriminatie, welke wij onjuist achten, wordt doorgevoerd. Dit is voor ons het groote punt. Wij moeten ons neerleggen bij discriminatie tusschen de uitgezonden en de hier aangenomen krachten, maar wij willen geen discriminatie bij de hier aangenomen krachten, naar gelang deze personen al dan niet familiebetrekkingen in Nederland hebben.

De **Voorzitter**: Misschien is het den vorigen spreker ontgaan, dat de redactie van het overgenomen amendement-Janssen, c.s. (st. A, I) is gewijzigd en dat de Regeeringsgemachtigde hedenmorgen den factor erin heeft gebracht, dat ieder geval door den Gouverneur-Generaal wordt beoordeeld.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het amendement-Janssen, c.s. voor mij, waarin staat:

„in Europa voor den vasten burgerlijken dienst zijn aangenomen of aangeworven".

De **Voorzitter**: Dat is juist vanmorgen gewijzigd. Door den Regeeringsgemachtigde is gisteren gezegd, dat het amendement is overgenomen, maar hedenmorgen heeft de Regeeringsgemachtigde nog medegedeeld, dat de gedachte in het amendement neergelegd, door de Regeering werd overgenomen, doch dat de redactie nog eenigermate moest worden gewijzigd.

De heer **De Hoog**: Mag ik die nieuwe redactie nog eens hooren, Mijnheer de Voorzitter?

De **Voorzitter**: Zij is reeds voorgelezen, doch ten overvloede zal ik haar hier nog even doen hooren.

De gewijzigde redactie van art. 2 lid 1 sub *a* luidt:

„uit Europa naar Ned. Indië zijn uitgezonden voor den vasten burgerlijken dienst, dan wel onder zoodanige omstandigheden aldaar voor dien dienst zijn aangenomen, dat zij ten deze als uitgezonden krachten kunnen worden beschouwd, zulks ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal, een en ander behoudens het bepaalde in art. 5 (1) van dit reglement".

De heer **De Hoog**: Waar ik de gewijzigde redactie van de Regeering niet voor mij heb, wil ik mijn bezwaar tegen artikel 2 lid 1 sub *a* laten vallen. Maar ik handhaaf onverkort mijn bezwaar ten aanzien van artikel 3 (1), sub *c*.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van het gewijzigde art. 3 (1) en van het daarop ingediende amendement beëindigd.

(Janssen, Voorzitter, De Hoog.)
Aan de orde is de behandeling van artikel 3 (2) met de daarop ingediende amendementen, t.w.:

1. het amendement-Janssen c.s. (stuk 11, II), luidende:

„In artikel 3 lid 2 wordt, in plaats van de woorden „als regel" gelezen: „in ieder geval"."

2. het amendement-Soeroso, c.s. (stuk 8, III B), luidende:

„Lid 2 van artikel 3 vervalt."

Ook dit laatste amendement heeft weer meer het karakter van een verzoek, nl. om over dit lid afzonderlijk te stemmen. Lid 2 van art. 3 zal derhalve afzonderlijk in stemming worden gebracht.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent, dat het niet juist is om de woorden „als regel" in art. 3 (2) te vervangen door „in ieder geval". De Regeering motiveert dit door te zeggen dat, ook wanneer deze wijziging wordt aangebracht, het nog niet zeker is, dat de bedoelde ambtenaren met verlof kunnen gaan, omdat in art. 3 staat, dat de Gouverneur-Generaal aan deze ambtenaren verlof kan verleenen. Hiertegenover kan worden opgemerkt, dat er op het oogenblik zooals de redactie thans luidt, twee onzekere factoren zijn. De eerste is of men behoort tot de gelijkgestelden. Wanneer men tot de gelijkgestelden behoort is de tweede onzekere factor of de Gouverneur-Generaal dan bezwaar heeft dat deze gelijkgestelde ambtenaren met verlof gaan. De bedoeling is nu om een van deze onzekere factoren, nl., de vraag of men tot de gelijkgestelden behoort, weg te nemen. Wanneer in plaats van de woorden „als regel" de woorden „in ieder geval" worden opgenomen, dan is het zeker, dat men in de gevallen bedoeld in lid 2 sub *a* en *b* tot de gelijkgestelden behoort.

Behoort men tot de gelijkgestelden dan kan de Gouverneur-Generaal in bijzondere gevallen, die natuurlijk uitzonderingen zullen zijn, dat verlof toch niet toestaan. Bovendien bereiken wij door deze wijziging, dat de Gouverneur-Generaal bevoegd is, indien daartoe redenen bestaan, ambtenaren niet vallende onder *a* en *b*, met uitgezondenen gelijk te stellen.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gisteren gezegd, dat men die bijzondere gevallen niet te veel moest regelen. Ik wil er echter op wijzen, dat wanneer men deze bepaling niet opneemt de Gouverneur-Generaal de bevoegdheid zou missen in bepaalde bijzondere gevallen, ambtenaren met uitgezondenen gelijk te stellen, hetgeen tegenover die ambtenaren zeer onbillijk zou kunnen zijn. Ik wil dus nog even herhalen dat wanneer deze wijziging wordt aangebracht, in elk geval de onzekerheid wordt weggenomen, dat men in de gevallen bedoeld onder *a* en *b* tot de gelijkgestelden wordt gerekend en in de tweede plaats, wordt de mogelijkheid in het leven geroepen om ambtenaren die niet onder *a* en *b* van art. 3 lid 2 vallen met uitgezondenen gelijk te stellen, zoo andere omstandigheden dit rechtvaardigen.

De **Voorzitter**: Gezien den samenhang van dit amendement-Soeroso met het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, III A), ziet de heer Soeroso af van een nadere toelichting.

Ik herhaal, dat men zoo noodig beide amendementen tegelijkertijd kan bespreken.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij voorloopig bepalen tot het amendement-Janssen c.s. Wat het amendement-Soeroso c.s. betreft, is ons standpunt t.o.v. lid 2 eigenlijk al bepaald door hetgeen ik zooeven al zeide t.a.v. lid 1 sub *c*. Maar ik wensch toch nog even met betrekking tot het amendement-Janssen c.s. de volgende

(De Hoog, Reg. Gem. voor Algemeene Ambtenaarszaken.) opmerking te maken. Ten eerste geloof ik, dat de indieners van dat amendement beter hadden gedaan met de woorden „als regel" te laten vervallen en niet te insereeren de woorden „in ieder geval." Dan krijgt men niet een eenigszins vreemde constructie in de wetgeving, waarbij wordt gesproven „in ieder geval". „In ieder geval" sluit in iets dergelijks imperatiefs, dat wij als regel niet in de wetgeving hebben.

Maar ik zou ten aanzien van dit amendement nog het volgende willen opmerken. Wanneer er echter stond: als ambtenaren, die bijzondere belangen in „Nederland" — inplaats van „Europa" — hebben enz., dan zou ik er alles voor voelen een dergelijke wijziging aan te brengen. Ik kan mij voorstellen, dat men zegt, dat voor de personen, die uit Nederland zijn gekomen deze belangen gelden. Doch in het amendement wordt gesproken over Europa. En ik wensch niet, in elk geval, om zoo te zeggen, een Duitscher, een Oostenrijker, of iemand uit Hongarije te laten vallen onder de voorgestelde gunstige regeling. Ik zou dat liever overlaten aan het inzicht van de Regeering te dien aanzien. Natuurlijk zal de Regeering — telkens en telkens heeft Zij ons dat voorgehouden —, ten deze een ruim standpunt innemen. Doch om het scherp te zeggen, wanneer het hier alleen ging om ambtenaren uit Nederland, zou een dergelijke regeling begrijpelijk zijn, maar wanneer er wordt gesproken van „Europa", dan zijn de woorden „als regel" mijns inziens te prefereeren boven de in het amendement voorgestelde redactie.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De heer Janssen heeft opgemerkt, dat bij de redactie van de Regeering, de Gouverneur-Generaal niet bevoegd zou zijn in gevallen, die niet geheel aan de eischen gesteld in dat artikel voldoen, toch gelijkstelling daarmede te verleenen. Doch de betrokken bepaling is juist daarom zoo soepel geredigeerd, dat dat wel mogelijk is. Tegen de woorden „in elk geval" deelt de Regeering de bezwaren, die de heer De Hoog daaromtrent heeft genoemd. Er kunnen zich n.l. bepaalde gevallen voordoen, dat iemand voldoet aan de eischen, die in het artikel genoemd worden, terwijl er toch aanleiding is om de gelijkstelling niet te verleenen.

Ik mag misschien wel een voorbeeld noemen, al is het een eenigszins populair geval. Het is namelijk voorgekomen bij het toepassen der overgangsbepalingen, dat iemand verlof vroeg uitsluitend gegrond op de omstandigheid, dat hij een schoonmoeder in Nederland zou hebben, maar de relatie was van dusdanigen aard, dat hij niet eens wist of die dame nog wel in leven was. Daarnaar moest eerst een onderzoek worden ingesteld. In een dergelijk geval bestaat er geen aanleiding de gelijkstelling te verleenen.

Wat de opmerking van den heer De Hoog betreft, dat de bepaling beperkt zou moeten worden tot ambtenaren uit Nederland het volgende.

(De heer De Hoog: Dat vind ik veel begrijpelijker.)

Inderdaad, doorgaans zal ook het geval zijn, maar ook ten aanzien van Nederlanders kan zich de mogelijkheid voordoen, dat zij een tijd in het buitenland zullen verblijven. Daarom komt het de Regeering beter voor de bestaande redactie te handhaven.

De heer **Janssen:** Mijnheer de Voorzitter! De heer De Hoog heeft mij er opmerkzaam opgemaakt, dat het beter zou zijn de woorden „als regel" weg te laten in welk geval wij hetzelfde, wat wij nu voorstaan, zouden bereiken Indien wij dat zouden doen zou het den Gouverneur-Generaal echter niet vrij staan in gevallen niet genoemd in art. 3 lid 2 sub *a* en *b* ambtenaren met uitgezondenen gelijk te stellen, hetgeen ook in andere gevallen wenschelijk zou kunnen zijn.

Ten aanzien van het voorbeeld, dat de geachte Regeeringsgemachtigde naar voren bracht, zij opgemerkt, dat in geval

(Janssen, Voorzitter, Soeroso.) de door mij voorgestelde wijziging werd aangebracht, de hier bedoelde persoon inderdaad in ieder geval tot de gelijkgestelden zou behooren, maar dat de Regeering dan toch om bepaalde redenen het verlof nog zou kunnen weigeren. Dat in het hier genoemde voorbeeld verlof geweigerd zou worden, niettegenstaande de gelijkstelling, daaraan zal wel geen twijfel bestaan.

De **Voorzitter:** Hiermede is de behandeling van deze amendementen beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van artikel 3 (3) met het amendement-Soeroso c.s. (St. 8, III, C), luidende:

„In artikel 3 lid 3 wordt, in plaats van „in dit, in het vorige en in het volgende artikel aangegeven salarisgrens van onderscheidenlijk *f* 300.— en *f* 475.—" gelezen: „in het vorige artikel aangegeven salarisgrens van *f* 400.—."

Dit amendement is overgenomen wat betreft de wijziging van het bedrag van *f* 475 in *f* 400. Er blijft dus nog over het gedeelte van dit amendement betreffende de *f* 300.

Dit gedeelte hangt echter zeer nauw samen met en is eigenlijk een consequentie van het amendement-Soeroso, st. 8, III, A.

Wenscht niemand hierover het woord? Zoo neen, — dan is ook de behandeling van dit amendement beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van artikel 4, lid 1, en van de daarop betrekking hebbende amendementen, t.w.:

1. het amendement-Roep c.s. (met toelichting; st. 10, A, II), luidende:

„In artikel 4 lid 1 vervallen de woorden: „die een bezoldiging genieten van meer dan *f* 475 's maands, dan wel in het genot zijn van een non-activiteitstraktement of wachtgeld, berekend over een dusdanige bezoldiging."

2. het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, IV A), luidende:

„In artikel 4 vervalt lid 1."

3. het amendement-Janssen c.s. (stuk 11, III), luidende:

„Artikel 4 lid 1 wordt gelezen als volgt:

„In bijzondere gevallen kan de Gouverneur-Generaal aan ambtenaren die niet onder één van de voorgaande artikelen vallen verlof wegens langdurigen dienst verleenen"."

Dit amendement is van de verste strekking, daar het slaat op alle ambtenaren, zonder onderscheid van landaard en gaat daarom bij de stemming, aan de andere amendementen vooraf; de amendementen kunnen echter tegelijkertijd besproken worden.

De heer **Soeroso:** Mijnheer de Voorzitter! Over het amendement zelf zal ik het woord niet voeren, de strekking ervan is duidelijk genoeg. Ik zal alleen iets opmerken over het amendement van den heer Roep. Dit geachte lid stelt voor, voor de Indonesische ambtenaren de grens van *f* 400 te laten vervallen, omdat naar zijn meening de uitdrukking „in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal" reeds voldoende is om uit te maken, welke Indonesische ambtenaren aanspraak zouden kunnen doen gelden op een buitenlandsch verlof. De regeling is echter niet geheel duidelijk en zekerheid bestaat er geenszins. Wij hebben

(Hildebrand, Roep.)
gekend de regeling van de studie-opdrachten aan Indonesische ambtenaren, die een belangrijke functie vervullen, maar die werd in de practijk maar sporadisch toegepast en ook toen er van crisis nog geen sprake was werd er jaarlijks niet meer dan één Indonesisch ambtenaar naar Europa gezonden uithoofde van een studie-opdracht en bij de regeling zooals de heer Roep zich die voorstelt, zal er wat dat betreft geen toename intreden. Om deze reden achten wij de door ons voorgestelde regeling beter dan die van den heer Roep.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot deze amendementen verklaarde de Regeering gisteren, dat Zij tegen het overnemen ervan bezwaar heeft. Maar de Regeeringsgemachtigde voegde er aan toe dat, wanneer de grens zou worden verlaagd tot *f* 400 of hooger, de Regeering daarmede zou kunnen instemmen. Mag ik den Regeeringsgemachtigde de vraag stellen, of deze wijziging moet worden beschouwd als in het ontwerp te zijn aangebracht?

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: In artikel 4 is dus het bedrag van meer dan *f* 475 eveneens gewijzigd in *f* 400 of meer.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Deze wijziging heft onze bezwaren toch niet geheel en al op, want ook dan nog meenen wij, dat de vrijheid van de Regeering ten aanzien van deze ambtenaren te veel wordt beperkt.

Tegenover de opmerking van den heer Soeroso over een sporadisch gebruik ook van deze regeling stel ik, dat dat geen argument is tegen mijn amendement, want een bepaalde volmacht, die door de Regeering in de wet is neergelegd, zal uiteraard altijd méér aanleiding geven tot toepassing dan wanneer een dergelijke regeling in het geheel niet bestaat.

Met betrekking tot het geheel en al doen vervallen van de salarisgrens wijs ik er nogmaals op, dat voor deze bijzondere gunst — daarover zal de Regeering het toch wel met mij eens zijn — alleen Inheemsche ambtenaren van een zekere standing en een zeker intellect in aanmerking zullen komen, van wie verwacht mag worden, dat hun gaan naar Europa voor henzelf en voor de Indische maatschappij nuttig zal zijn.

Als men van dit standpunt uitgaat, moet de Regeering zich zoo weinig mogelijk aan banden leggen, dan moet Zij de keuze van de ambtenaren, die met verlof zullen gaan zoo weinig mogelijk beperken. Ik bedoel niet dat men het instituut van de hierbedoelde verloven op ruime schaal moet gaan toepassen, maar ik vind het onjuist, dat de Regeering zichzelf een beperking oplegt bij de keuze van de ambtenaren, die voor zulk een verlof in aanmerking komen.

Bovendien krijgt men door handhaving van 's Regeerings systeem twee groepen van Inheemsche ambtenaren, die met verlof kunnen gaan nl. de Inheemsche ambtenaren, die met verlof kunen gaan op grond van artikel 4 lid 4 en daarnaast nog weer andere ambtenaren, van dezelfde standig uiteraard en van hetzelfde intellect voor wie dezelfde motieven gelden, dat het nuttig is, dat zij naar Europa gaan en aan wie een studieverlof wordt verleend. Men krijgt twee maatstaven en twee regelingen. Daarom is het toch veel practischer de salarisgrens te laten vervallen. De Regeering kan bepalen welk bedrag Zij voor dit doel er elk jaar kan uittrekken en daardoor de macht aan zich houden.

Op grond van al deze overwegingen, waarbij dan vooral nog komt, dat de ambtenaren in de buitengewesten op grond van de wettelijke regeling toch ook wel in aanmerking behooren te komen voor een buitenlandsch verlof, geef ik den Volksraad in overweging ons amendement aan te nemen.

(Janssen, Voorzitter.)
De Regeering zal misschen verklaren, dat door de verlaging van de salarisgrens tot *f* 400 de ambtenaren in de buitengewesten hier en daar sporadisch misschien wel onder de regeling zullen vallen, maar dat zal alleen zijn als zij volkomen aan het eind van hun loopbaan zijn en dan kan ik het algemeen belang van zulk een verlof naar Europa niet inzien. Ook ik wil het gaan naar Europa van de bedoelde ambtenaren beperken, ook ik wil er niet te veel geld voor uittrekken, het verlof moet in de eerste plaats gefundeerd zijn op het nut, dat het verblijf in Europa voor Indië kan hebben, maar om al deze redenen blijf ik de beperking, die de Regeering zich oplegt, zij het ook, dat het bedrag van *f* 475 tot *f* 400 is teruggebracht, onjuist achten en blijf ik aandringen op het laten vervallen van de salarisgrens.

(De heer Janssen: Blijft U erbij, dat „niet-Europeesch" gehandhaafd moet blijven?)

In de eerste plaats heb ik nog niet gezegd, dat ik daarbij blijf, ik heb er niet over gesproken, maar ik heb mij wel afgevraagd en dat wil ik bij deze gelegenheid nog wel even doen, welke groepen van ambtenaren onder de verruiming van het begrip vallen. Wellicht kan de heer Janssen dat nog even toelichten.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag van den heer Roep wil ik het volgende antwoorden. Evengoed als het wenschelijk kan zijn, dat Inlandschen ambtenaren in bijzondere gevallen door den Gouverneur-Generaal verlof wordt verleend, kan dit wenschelijk zijn voor Europeesche ambtenaren, die niet vallen onder de artikelen 2 en 3.

Ik geef toe, dat dit zeer uitzonderlijke gevallen zullen zijn, maar wanneer die gevallen zich inderdaad zouden voordoen, zou de Gouverneur-Generaal volgens de door de Regeering voorgestelde redactie daartoe niet de bevoegdheid hebben, terwijl wanneer het woord „niet-Europeesche" geschrapt zou worden, de Europeesche ambtenaren in dezelfde bijzondere gevallen als de Inheemsche ambtenaren verlof zouden kunnen krijgen.

(De heer Roep: Welke gevallen zouden dat kunnen zijn?)

Wanneer bv. ambtenaren niet het in artikel 2 genoemde salaris van *f* 475 genieten en evenmin vallen onder artikel 3 lid 1 sub *c* dan kunnen zich toch gevallen voordoen, waarin het belang van het land medebrengt, dat dergelijke personen toch met buitenlandsch verlof gaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van art. 4 lid 1 en van de amendementen, die daarop betrekking hebben, beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van art. 4 lid 2, met amendement-Soeroso c.s (stuk 8, IV B), luidende:

„wordt lid 2, zooals aangevuld bij eerste Nota van Wijzigingen, gelezen:

Tevens kan in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal verlof worden verleend.

a. wegens langdurigen dienst aan ambtenaren, die zoo zij in actieven dienst waren, aanspraak op buitenlandsch verlof zouden kunnen doen gelden, doch op het tijdstip waarop zij verlof vragen geen bezoldiging, non-activiteitstraktement of wachtgeld ontvangen, dan wel op het tijdstip onderstand genieten.

b. wegens ziekte aan alle ambtenaren".

Wenscht iemand over dit amendement of over artikel 4 lid 2 het woord? Zoo neen, dan is de beraadslaging daarover gesloten.

Aan de orde is de behandeling van artikel 6, lid 2, sub *a* met de daarop betrekking hebbende amendementen, t.w.:

(Hildebrand.)

1. het amendement-Soeroso c.s. op art. 6 lid 2 sub *a* (st. 8, V, A), luidende:

„In artikel 6, lid 2 wordt sub *a* gelezen:

„de uitgezonden en daarmede op één lijn gestelde „ambtenaren ten hoogste twee maal verkregen, telkens „na ten minste tien volle jaren dienst in Nederlandsch-„Indië, met dien verstande, dat het totale aantal wegens „ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten „hoogste twee kan bedragen".''

2. het amendement-Roep c.s. op art. 6 lid 2 sub *a* (st. 10, A, III), luidende:

„Artikel 6 lid 2 komt te luiden:

2. Aanspraak op verlof wegens langdurigen dienst wordt, voor zoover betreft:

a. de uitgezonden en daarmee op één lijn gestelde ambtenaren ten hoogste twee maal verkregen, telkens na ten minste acht volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië met dien verstande, dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste twee kan bedragen.''

3. het amendement-Janssen c.s. op art. 6 lid 2 sub *a* (st. 11, IV), luidende:

„Artikel 6 lid 2 sub *a* wordt gelezen als volgt:

„de uitgezonden en daarmede op één lijn gestelde ambtenaren ten hoogste drie maal verkregen, telkens na ten minste zes volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste drie zal bedragen, behoudens de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om in bijzondere gevallen een vierde verlof toe te kennen".''

4. het amendement-Hildebrand c.s. op art. 6 lid 2 sub *a* (stuk 12), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 6 lid 2 sub *a* van het ontwerp-„Buitenlandsch verlofreglement 1936'' (zitt. 1936—'37, Ond. **25**), zooals gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, in plaats van de woorden „ten hoogste drie kan bedragen'' te lezen „ten hoogste vier kan bedragen".''

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van mijn amendement is het volgende geweest. In art. 6 staat een bepaling, dat aan ambtenaren, die eenmaal met verlof mogen gaan, kan worden toegestaan nog eenmaal met ziekteverlof te gaan, terwijl voor de ambtenaren, die 3 maal wegens langdurigen dienst met buitenlandsch verlof mogen gaan, de mogelijkheid van verlof wegens ziekte beperkt wordt en wel doordat de totale duur van het buitenlandsch verlof wegens langdurigen dienst en wegens ziekte gesteld wordt op drie jaar.

Nu heeft de Regeeringsgemachtigde gezegd, dat hem in zijn langdurige praktijk, wat betreft de toepassing der personeelsbepalingen, maar één geval bekend was, waarin een ambtenaar in totaal 4 maal met verlof is geweest. Ik zou den Regeeringsgemachtigde zoo dadelijk echter eenige gevallen kunnen noemen, die zich op het oogenblik voordoen, waardoor, wanneer deze bepaling zou worden toegepast, zooals zij nu luidt, de menschen toch wel gedupeerd zouden zijn.

Aan den anderen kant zou ik ook niet de bijzondere gevallen, die zich daarbij kunnen voordoen, als algemeenen regel in de ordonnantie willen opnemen. Ik kan dan ook volstaan met te verklaren, dat het amendement-Janssen (st. 11, IV) feitelijk twee bepalingen inhoudt nl. de bepaling, dat driemaal met verlof wordt gegaan, telkens na ten minste zes volle jaren dienst in Ned.-Indië; en een tweede bepaling, nl. dat de Gouverneur-Generaal de bevoegdheid heeft om in bijzondere gevallen een vierde verlof toe te kennen. Met die laatste bepaling zou ik volkomen tevreden zijn.

Als dan ook dit amendement-Janssen c.s., dat aan die bijzondere gevallen tegemoetkomt, wordt aangenomen, is er voor mij aanleiding om mijn amendement in te trekken.

(De Hoog, Janssen.)

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn grief tegen de verlofsregelingen, die de Regeering aan de orde heeft gesteld, is altijd deze geweest, dat de Regeering het steeds probeert te zoeken in verhooging van de salarisgrens en verder niet; dat zij b.v. nooit eraan gedacht heeft, zooals trouwens ook in het Afdeelingsverslag naarvoren is gebracht, om weer terug te keeren tot den ouden tijd, toen men minstens tien jaren dienst moest hebben. De Regeering houdt vast aan 6 jaar en beroept er zich op, dat men met verschillende omstandigheden rekening moet houden, maar Zij vergeet, dat Indië intusschen heel wat beter is geworden uit een oogpunt van hygiëne, bewoonbaarheid enz., als ik het zoo noemen mag, dan bijv. een twintig jaar terug toen men nog na 10 jaar dienst met verlof ging. Neen, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering houdt vast aan een buitenlandsch verlof na een diensttijd van 6 jaar, terwijl het amendement-Roep, c.s. vraagt verlof na 8 jaar dienst en het amendement-Soeroso c.s. na 10 jaar.

Ten aanzien van dit laatste amendement zegt de Regeering, dat als Zij na tien jaar verlof zou verleenen, en het aantal verloven zou niet worden beperkt, dit voor 's lands schatkist om het eens vlotweg te zeggen geen zooden aan den dijk zou zetten, want, zegt de Regeeringsgemachtigde, dan heeft de betrokkene een hooger salaris en uit den aard der zaak zal het land hiervan geen voordeel hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is niet juist zooals uit een eenvoudig sommetje blijkt. Als men aanneemt, dat men in den tijd tusschen de zes en tien jaar dienst *f* 100, of desnoods *f* 150, in tractement is vooruitgegaan, dan beteekent dit, dat men aan hooger salaris per jaar 30% meer moet betalen. Dit zou dan zijn 30% van *f* 150, dus *f* 45 per maand, of *f* 540 per jaar, welk bedrag het land meer zal moeten betalen. En dit weegt ruimschoots op tegen het mindere dat men te betalen heeft aan de overtochtskosten naar Nederland. Dit argument der Regeering kunnen wij dus mijns inziens voorbijgaan.

Het tweede argument, dat door de Regeering naarvoren is gebracht, is, dat de betrokken ambtenaren dan veel meer met ziekteverlof zullen gaan dan op het oogenblik is te verwachten en daarom wenscht de Regeering vast te houden aan den termijn van zes jaar.

Ik wees er zooeven reeds op, dat Indië in elk opzicht heel wat gezonder is geworden dan in vroegere jaren, zoodat ik ook dit argument meen terzijde te moeten leggen.

Als wij nu toch door het amendement-Roep c.s. terugkeeren naar den mijns inziens aangewezen weg, n.l. dat men na langen tijd naar Holland terugkeert, dan vind ik het amendement-Roep sympathieker, al ware het alleen maar als overgangsvorm, dan het amendement-Soeroso, dat voorstelt een verlof om de tien jaar, wat wij een te grooten sprong vinden ten aanzien van den thans bestaanden termijn van 6 jaar. Wij zullen dus vóór het amendement-Roep stemmen en tegen het amendement-Soeroso.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers van het amendement-Roep c.s. — de heer De Hoog heeft zich daarbij aangesloten — achten een verlof om de acht jaar billijk en wijzen daarbij onder meer op den vooruitgeganen hygiënischen toestand hier in Indië. De heer Soeroso c.s. zouden willen terugkeeren naar de oude periode van 10 jaar. De Regeering is echter uitgegaan van het standpunt: verlof naar behoefte. Wanneer wij die behoefte aan verlof nagaan, dan geeft de Regeering toe, dat deze behoefte om de 6 jaar bestaat, al wenscht Zij het derde verlof niet toe te kennen

(Janssen.)
dan na 21 dienstjaren. Deze behoefte staat niet slechts in verband met den tot nu toe als redelijk erkenden wensch van de in Holland geboren ambtenaren om het contact met hun familieleden en hun land te bewaren, maar is ook een gevolg van het feit dat in het algemeen wordt aangenomen, dat na een periode van 6 jarig verblijf in Indië, een periode waarin door de ambtenaren in den regel hard gewerkt moet worden, in een zeer warm klimaat, het voor de gezondheid wenschelijk is om met Europeesch verlof te gaan.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb in mijn rede in eersten termijn reeds uiteengezet, dat de handel, de particulieren, in het algemeen een veel gunstiger verlofsregeling ten deze hebben. Die gunstige bepalingen zouden niet in het leven zijn geroepen, wanneer het gewicht en de noodzaak van dat verlof door de particulieren niet werd erkend. Integendeel, de handel is er in het algemeen op uit om zooveel mogelijk geld te verdienen zoodat ik toch mag veronderstellen, dat de onkostenrekening van den handel niet noodeloos met groote uitgaven voor verlofskosten zou worden verhoogd, indien die uitgaven niet noodzakelijk werden geacht. Integendeel, ik heb het al gezegd, men is er op uit om zoo zuinig mogelijk het beheer te voeren.

(De heer Van Baalen: Hoeveel personen in den handel hebben er geen verlof?)

Ik heb deze week verschillende voorbeelden te dezen opzichte opgenoemd. Ik weet ze niet allemaal precies uit het hoofd, maar als ik mij goed herinner, krijgt men bij de B. P. M. het verlof den eersten keer na 5 jaren en de tweede en volgende keeren na 4 jaren; bij de K. P. M. krijgt het walpersoneel verlof na 6 jaar en het varende personeel na 4 jaar.

Bij de Internatio krijgt men verlof na 7, 6 en 5 jaren, dus afloopende termijnen. Zoo zijn er verschillende andere voorbeelden te noemen. Maar er is nog iets anders. Wij hebben kortgeleden de plantersregeling in den Volksraad behandeld en in die regeling is toekenning van verlof om de 7 jaren verplichtend gesteld. Ik meen dat ook de heeren Roep en De Hoog voor deze regeling hebben gestemd. En nu vraag ik mij af, waarom nu plotseling voor de Europeesche ambtenaren de verlofsbepalingen slechter moeten worden dan voor de planters.

(De heer White: U hebt aangetoond, dat het tevoren altijd zoo geweest is.)

Ik vestig er bovendien de aandacht op dat volgens de plantersregeling verlof om de zeven jaar, zonder beperking van het aantal, moet woden toegekend, terwijl op dit moment voor de Europeesche ambtenaren slechts twee maal verlof om de acht jaar wordt voorgesteld. Er zouden in vergelijking met de plantersregeling dan ten deze bij het gouvernement twee verslechteringen te constateeren zijn. In de eerste plaats zou het verlof beperkt worden tot twee en bij de plantersregeling niet, terwijl in de tweede plaats bij het gouvernement verlof verleend zou worden om de acht jaar tegenover de plantersregeling, die verlof om de zeven jaar geeft. Deze inconsequentie begrijp ik niet en zou daarom den verschillenden voorstanders van het amendement willen vragen, waarom zij den Europeeschen ambtenaren een slechtere positie willen geven dan den planters. Ik wil er nogmaals op wijzen, dat deze ambtenaren dat verlof absoluut noodig hebben. Niet allen. Ik geef toe, dat er personen zijn, die na tien, of meer jaren achtereen in Indië geweest te zijn, even gezond zijn als bij hun komst in Indië. In het algemeen ziet men echter dat de Europeesche ambtenaren, die na 6 jaren met verlof gaan, dat verlof hard noodig hebben.

(De heer Doeve: De nood van 's landsschatkist spreekt hierbij eveneens.)

Ik moet daartegen sterk protesteeren, want wanneer het verlof om gezondheidsredenen noodig is, acht ik het immoreel dat verlof niet te geven alleen om bezuinigingsredenen.

(Voorzitter, Roep.)
Wil men bezuinigen op het salaris, accoord, wil men op alle mogelijke andere regelingen bezuinigen, accoord, doch wil men bezuinigen ten koste van de gezondheid van de ambtenaren, die bovendien er zeer veel prijs op stellen hun familie in het moederland weer te zien, dan is ten deze een woord van protest op haar plaats.

(De heer Doeve: En niet voor de hier geborenen?)

De **Voorzitter**: Wanneer de opmerkingen van de eerste onderteekenaars straks nog aanleiding geven tot repliek, heb ik daartegen geen bezwaar, gezien de belangrijkheid dezer kwesties, doch thans komen eerst aan het woord de eerste onderteekenaars van de verschillende amendementen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag wel beginnen met den eenigen spreker, die bezwaar heeft gemaakt tegen ons amendement, den heer Janssen, allereerst even te beantwoorden. Dit geachte lid brengt als voornaamste, tot zekere hoogte klemmende, argument naar voren, de regeling voor de planters en verklaart dan: wanneer aan de planters nu om de 7 jaar verlof wordt verleend, waarom moeten dan de Europeesche ambtenaren — en de heer Janssen noemt dan in het bijzonder de importkrachten — om de acht jaar verlof krijgen? Ik zou daarop willen antwoorden, dat men in het algemeen kan zeggen, dat de planters hun geheelen diensttijd doorbrengen op afgelegen plaatsen, waar dikwijls geen dokter is of een dokter moeilijk te bereiken is en waar in de meeste gevallen geen scholen zijn en verdere in het algemeen de levensomstandigheden weinig comfortabel zijn. De situatie is althans zeker voor 80% der ambtenaren geheel anders. Maar er is voor mij een belangrijker argument om deze vergelijking niet te doen doorvoeren.

Het plantersverlof wordt niet betaald door de berooide Indische schatkist. Dat is voor mij wel een zeer belangrijk argument, hetgeen ik van den aanvang af, zoowel in eersten als in tweeden termijn, ook heb laten gelden.

Ik heb uitdrukkelijk gezegd, dat wij dit amendement niet zouden ingediend hebben, indien de toestand van de landsmiddelen niet zoo slechts was. Maar waar wij de vrijheid genomen hebben enkele wijzigingen in het ontwerp aan te brengen, die wat meer uitgaven vorderen zullen, willen wij daarnaast eenige verlichting aan de schatkist geven door de verlenging van den termijn van zes tot acht jaren.

Als de heer Janssen nu spreekt van het immoreele uitgaande van het standpunt, dat het voor de gezondheid noodig is om na zes jaren met verlof te gaan omdat zulks tenkoste gaat van de gezondheid van de uitgezonden ambtenaren, dan zou ik zulks met hem eens zijn, indien het waar was, maar dat is het juist niet, en dat wil ik met nadruk constateeren.

De Regeering heeft in eersten termijn reeds en ook gisteren nog nadrukkelijk verklaard — ik heb dat genoteerd — dat tegen een verlengd verblijf in Indië van deze ambtenaren, waar het hierom gaat, dus langer dan zes jaren, geen medische bezwaren bestaan. Dus dat protest van den heer Janssen inzake de immoraliteit is hier niet op zijn plaats. Ik hecht zeer veel aan de verklaring van de medische autoriteiten, meer dan aan het pleidooi, wat ik overigens altijd zeer weet te waardeeren, in dit geval van den heer Janssen.

De Regeering heeft gezegd, dat Zij bedenkingen heeft tegen dit amendement. Nu wijst het woord „bedenkingen" niet op een verzet à outrance tegen de door ons voorgebrachte gedachte.

De Regeering zegt, een verlenging van het verlof tot na 8 jaren dienst, zal alleen dan bezuiniging brengen, indien het gepaard gaat met een vermindering van het aantal verloven. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, daarom hebben wij van den beginne af aan ook het standpunt ingenomen, dat met verlenging van den termijn van 6 op 8 jaar ook het aantal verloven moet worden verminderd van drie op twee.

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)
De Regeering heeft gezegd: indien in den aanvang van den diensttijd de Europeesche ambtenaar met ziekteverlof naar Europa moet gaan en hij krijgt dan na acht jaren zijn tweede buitenlandsch verlof, er dan een veel te lange tijd tusschen ligt, tusschen dat tweede verlof en zijn pensionneering. Inderdaad kan zulks het geval zijn. Iemand die bv. na een of twee jaren dienst met buitenlandsch verlof gaat wegens ziekte en na een jaar of twee terugkomt en dan weer na acht jaren dienst met verlof gaat, geniet dat tweede verlof dus na 12 jaren dienst. Hij zal dan na terugkomst van zijn tweede buitenlandsch verlof onafgebroken een langen tijd moeten dienen voordat het tijdstip zijner pensionneering is aangebroken. Nu heeft de Regeering zelf ook gezegd, dat men op uitzonderingsgevallen geen regels moet bouwen en dan zal de geachte Regeeringsgemachtigde het wel met mij eens zijn, dat het aantal Europeesche ambtenaren, dat na twee jaren dienst in Indië met verlof moet gaan wegens ziekte, uiterst beperkt is.

Ik beroep mij op hetzelfde argument, waarop de Regeering andere wijzigingen in het ontwerp heeft afgewezen, n.l. een uitzonderingsgeval kan geen grondslag voor de regeling vormen .Ik erken dat, wanneer zich dit uitzonderingsgeval zou voordoen, de ambtenaar inderdaad in een impasse zou komen te verkeeren. Het zou onjuist en onredelijk zijn, dat, wanneer de gezondheid inderdaad in het gedrang zou komen, zoo iemand zou worden gedwongen, 10 à 13 jaar achtereen in Indië te blijven. Het bezwaar zou zijn op te heffen, door den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid te verleenen, in bijzondere gevallen een derde verlof te verleenen boven de twee, die de ordonnantie kent. Het is op het oogenblik niet de tijd, een nieuw amendement te formuleeren en ik zou op het oogenblik ook niet precies weten hoe de bewoordingen ervan zouden moeten luiden. Maar als straks de ordonnantie eventueel kracht van wet zal krijgen, zou de Regeering voor dit kleine inconvenient, dat naar ik erken, dan inderdaad in de ordonnantie aanwezig zou zijn, wellicht alsnog een oplossing kunnen vinden door haar alsnog aan te vullen met een bepaling, die de bevoegdheid verleent, in bijzondere gevallen een derde verlof toe te kennen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Volgens den heer Janssen is het standpunt der Regeering, dat aan de ambtenaren na 6 jaar verlof moet worden verleend, doch de heer Roep wees er reeds op, dat dit niet geheel juist is. Wat de Regeering heeft gezegd is, dat de ambtenaren aanspraak hebben op drie verloven wegens langdurigen dienst, verdeeld over een tijdsverloop van ten minste 21 jaar, die ze dan wat de twee eerste verloven betreft, kunnen verdeelen zooals ze zelf wenschen. Dat is dus niet hetzelfde als wat de heer Janssen zegt. Hieruit blijkt dus ook dat de factor, dien de heer De Hoog in het geding bracht, n.l. de op gezondheids- en ander gebied verbeterde toestanden hier te lande, door de Regeering ook wordt erkend. Den termijn evenwel op 8 jaar te stellen gaat de Regeering evenwel te ver. Ik moge hiervoor verwijzen naar hetgeen door de Regeering reeds werd opgemerkt.

De heer Roep wees er op dat een geval dat de Regeering gisteren noemde, n.l. dat een ambtenaar in het begin van zijn diensttijd met ziekteverlof zou gaan, tot de uitzonderingen zou behooren en dat men op zulk een uitzondering geen wijziging van den regel mag baseeren. Een geval als genoemd, is echter niet zulk een uitzondering als men wel denkt, want bij een beperking van de verloven tot twee zal telkens wanneer zich een ziekteverlof voordoet, ook al doet het zich niet direct bij den diensttijd voor, een zeer lange periode voor den ambtenaar om in Indië te blijven, moeten volgen.

(De heer Doeve: Het risico van ziek worden behoeft ook niet geheel op de gemeenschap te worden afgewenteld.)

(De Hoog, Roep e.a.)
Uit de regeling blijkt ten volle, dat dit ook niet geschiedt.

(De heer Leunissen: Het is iets anders wanneer de keuring maar voldoende streng is.)

Die is voldoende streng.

(De heer Leunissen: Op het oogenblik wel.
De heer Doeve: Het is ook wel eens anders geweest!)

Op grond van een en ander, Mijnheer de Voorzitter, meent de Regeering, aanneming van de amendementen te moeten ontraden.

De heer **De Hoog:** Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen een opmerking maken naar aanleiding van hetgeen de heer Janssen zooeven heeft gezegd. De heer Janssen heeft gevraagd, waarom wij bij de plantersregeling voor 7 jaar gestemd hebben.

Ik zou willen opmerken, dat deze beide kwesties niet gelijk zijn. Bij de plantersregeling heeft ieder, die een salaris van *f* 350 of meer heeft absoluut gelijke rechten, dat is hier niet het geval.

In de tweede plaats kent de plantersregeling niet zooals het gouvernementsreglement het verlof wegens ziekte en in de derde plaats heeft men bij het gouvernement de vrije overtocht, die bij de plantersregeling slechts voor een gedeelte bestaat. Er zijn zooveel voordeelen aan den eenen kant, dat zij ook wel opwegen tegen de nadeelen.

In beide gevallen hebben wij gedaan en zullen wij doen wat wij meenen, dat goed is, wij steunen amendementen, waarbij naar onze meening de belangen van de uitgezondenen niet in het gedrang komen en aan den anderen kant aan onze wenschen wordt tegemoetgekomen.

De heer **Roep:** Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er nogmaals op wijzen — de geachte Regeeringsgemachtigde is er niet op ingegaan — dat aan het bezwaar van de zijde der Regeering dat iemand, die uit Europa komt en een jaar daarna met ziekteverlof gaat, na 8 jaar weder met buitenlandsch verlof gaat, dan daarna in de noodzakelijkheid zou verkeeren hier 12, 13 of 15 jaar te moeten blijven, op eenvoudige wijze kan worden tegemoet gekomen. Men kan hierin namelijk voorzien door aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid te verleenen — in de ordonnantie door ordonnantiewijziging in te lasschen — om in bijzondere gevallen een derde verlof — dat in zulk een geval volkomen redelijk is, dat erkennen wij gaarne — te verleenen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Een bepaling als bedoeld lijkt mij zeer moeilijk, want waar moet men de grens trekken? Bij ambtenaren die na één jaar of bij ambtenaren, die na twee, drie of hoeveel jaar met ziekteverlof gaan? De bepaling zal in de practijk groote bezwaren opleveren en ik geloof, dat een dergelijke bepaling dan ook geen aanbeveling verdient.

De heer **Janssen:** Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat ik veel succes zal hebben met een verdere verdediging van ons amendement. De standpunten door de verschillende leden naar voren gebracht, staan zoo muurvast, dat het me voorkomt dat ik evengoed tegen een rots kan praten. Ik wil echter toch nog het volgende zeggen.

Door den heer Roep is in de eerste plaats gezegd, dat de arme planters dikwijls op ver afgelegen ondernemingen zitten en verlof meer noodig hebben dan ambtenaren. In de tweede plaats is het financiele motief naar voren gebracht; de berooide schatkist kan een 3e verlof, wanneer de verloven om de 6 jaar worden verleend, niet dragen. Dan zijn verder zeer duidelijk bij het I. E. V., de heer Doeve liet dit blijken bij interruptie en de heer De Hoog sprak over gelijke rechten,

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(Janssen.)
andere motieven in het spel, op grond waarvan deze groep meent dat den uitgezonden ambtenaren een recht, hetwelk zij jarenlang bezaten, moet worden ontnomen.

(De heer Doeve: De hiergeboren ambtenaren hebben hun recht ook jarenlang gehad.)

Allereerst wil ik er dan op wijzen, dat de door den heer Roep bedoelde planters, als regel verlof minder noodig hebben dan ambtenaren, die op gouvernementskantoren dag in, dag uit achter hun schrijftafel zitten en geestelijken arbeid te presteeren hebben. Het plantersleven is in het algemeen heel wat gezonder dan het leven der ambtenaren, die als regel geheel anderen, nl. administratieven arbeid te verrichten hebben, en daardoor veelal het verlof harder noodig hebben dan de planters.

Ik kom dan tot de financieele motieven van den heer Roep.

De Volksraad heeft — en nu kom ik weer terug op de plantersregeling — bij de plantersregeling een verlof na 7 jaar verplichtend gesteld en dat nog wel als een minimumregeling. Elke planter heeft recht na 7 jaar met verlof te gaan maar het is ook mogelijk, dat hij binnen die 7 jaar verlof krijgt hetgeen, naar ik met zekerheid kan verklaren, in zeer vele gevallen geschiedt. Men zegt nu, dat de schatkist een derde verlof voor ambtenaren niet kan betalen, maar heeft de Volksraad zich afgevraagd, of de cultuurmaatschappijen, die het in het algemeen de laatste jaren niet zoo goed gaat, het kunnen betalen? Neen, de Volksraad heeft gemeend eenzijdig de regeling te moeten opleggen. Ik ga daarmede accoord omdat gezondheidsredenen het wenschelijk maken, dat deze menschen om de 7 jaar verlof krijgen, maar ik wil er op wijzen dat men niet heeft gevraagd, of de ondernemingen die verloven kunnen betalen; men heeft de balans en winst- en verliesrekeningen niet nagegaan, maar eenvoudig gezegd: om de 7 jaar moet verlof verleend worden.

Deze aan derden opgelegden last kost het gouvernement geen geld. Nu het echter om de ambtenaren gaat en het verlof der ambtenaren het gouvernement wel geld kost weigert de Volksraad de aan derden opgelegde verplichtingen, zelf na te komen. Is dat behoorlijk? De tegenstelling is zóó schrijnend en zóó onbillijk, dat ik daarop niet verder behoef in te gaan. Ik herhaal, wat ik in eersten termijn reeds heb gezegd, dat men geen bezuinigingen mag doorvoeren ten koste van de gezondheid van de ambtenaren. Ik wil er nogmaals op wijzen, dat de handel algemeen erkent, dat een verlof binnen 6 jaren gewenscht en noodig is. Ik geef den heer Van Baalen toe, dat in vele, kleine handelszaken men daartoe niet komt, maar de handel, althans de groote Europeesche maatschappijen, geven aan haar personeel in het algemeen verlof om de 6 jaar. Daaruit blijkt voldoende, dat zulk een verlof om gezondheidsredenen noodig wordt geacht, anders zou men dat niet doen.

Ik kom thans tot de niet-gelijke rechten van de ambtenaren en dan zou ik de groep van den heer De Hoog het volgende willen zeggen. Moet men nu omdat een bepaalde groep van het I. E. V., in casu de hiergeborenen, die geen bijzondere belangen in Europa hebben, teleurgesteld is, aan een andere groep, die verlof absoluut noodig heeft, dat verlof ontnemen of beperken, alleen om gelijke rechten te krijgen?

(De heer Blaauw: Die menschen krijgen het ook niet, omdat de schatkist het niet betalen kan.)

Ik herhaal: ook bij de Plantersregeling heeft men niet gevraagd of het betaald kon worden. Dit vraagt men wél nu het om ambtenaren gaat, omdat er een groep is, bestaande uit menschen, die hier geboren en getogen zijn, die geen verlof krijgen omdat zij dat verlof om gezondheidsredenen niet noodig hebben.

(De heer Doeve: Wie beoordeelt dat? U hebt niet te oordeelen over onze behoeften!)

Wanneer deze menschen dat verlof ook noodig hebben, moet het I. E. V. trachten ook voor die groep gedaan te krijgen, dat zij driemaal verlof naar Europa krijgt.

Ik blijf het echter betreuren dat men aan ambtenaren, die verlof noodig hebben, dat verlof wenscht af te nemen of te beperken, omdat anders ambtenaren die dezelfde soort betrekking bekleeden ongelijke rechten zouden hebben. Wanneer men voor een groep ambtenaren de behoefte aan verlof om gezondheidsredenen erkent, terwijl diezelfde behoefte voor een andere groep niet bestaat, dan wil dat niet zeggen, dat die tweede groep minderwaardig is aan de eerste omdat zij het verlofrecht mist. De beide groepen zijn volkomen gelijk, en zij die geen verlofsaanspraken hebben, zijn daardoor geen ambtenaren van den tweeden of derden rang. Neen, beide groepen zijn gelijk, maar voor de eene groep is het uit gezondheidsoverwegingen beslist noodig met verlof te kunnen gaan, ook omdat die groep familie in Europa heeft, welke men nog eens wil opzoeken, terwijl dat voor de andere groep niet het geval is. Ik wil tenslotte nogmaals een beroep doen op de betrokken leden, hoewel ik vrees, dat de kans op succes vrij hopeloos is, om ertoe mede te werken, dat de uitgezondenen drie keer telkens na 6 jaar dienst met verlof kunnen gaan, omdat ook volgens de Regeering op die wijze de beste verdeeling over een diensttijd van 25 jaar wordt verkregen.

(De heer De Hoog: Er zitten onder de uitgezonden ambtenaren ook velen van onze groep.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van artikel 6 lid 2 sub *a* beëindigd en tevens die van de daarop ingediende amendementen.

Aan de orde is de behandeling van artikel 6 lid 2 sub *b* met de daarop ingediende amendementen, t.w.:

1. het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, VB), luidende:

„In artikel 6, lid 2 wordt sub *b* gelezen:

„de overige hier te lande aangenomen ambtenaren één „maal verkregen na ten minste tien volle jaren dienst in „Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale „aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen „verloven ten hoogste twee kan bedragen".''

2. het amendement-Roep c.s. (st. 10, A, III sub *b*) luidende:

„Artikel 6 lid 2 sub *b* komt te luiden:

b. de overige hier te lande aangenomen ambtenaren éénmaal verkregen na tenminste acht volle jaren dienst in Nederlandsch-Indië, met dien verstande dat het totale aantal wegens ziekte en langdurigen dienst te verleenen verloven ten hoogste twee kan bedragen.''

Verlangt iemand hier over het woord? Zoo neen, dan is de beraadslaging hierover gesloten.

Ik deel aan de vergadering mede, dat het amendement-Soeroso c.s op art. 1 (st. 8 I) aldus is gewijzigd, dat sub 1, na het woord „Nederland'' wordt ingevoegd:

„en in bijzondere gevallen buiten Nederland, doch in Europa.''

Deze wijziging spruit voort uit de debatten en daarmede kan dus straks bij de stemming rekening worden gehouden.

Het is mijn bedoeling nu artikel 6 is afgehandeld, om, zooals ik reeds in het begin der vergadering heb medegedeeld, achtereenvolgens alle amendementen en de daarmee verband houdende artikelen in stemming te brengen.

Aan de orde is de stemming over het gewijzigde amendement-Soeroso c.s. op artikel 1 (stuk 8, I).

Het gewijzigde amendement-Soeroso c.s. wordt in stemming gebracht en aangenomen met 27 stemmen vóór en 18 stemmen tegen.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(Voorzitter.)
Vóór stemmen de leden: Van Ardenne, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, mevr. Razoux Schultz, Alatas, Ratu Langie, Mohamad Noor, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Wermuth, Soeroso, Doeve, Leunissen, Hoedojo, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid en Blaauw.

Tegen stemmen de leden: Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Yo Heng Kam, Van Baalen, Weyer, Groenenberg, Soekawati, Kan, Mapoedji, Kruyne, Verboom, Roep, Soeria Nataätmadja, Hildebrand, Sosrohadikoesoemo en de Voorzitter.

Art. 1, als geamendeerd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Soeroso c.s. op art. 2 lid 1 (stuk 8, II A).

Het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, II A) op art. 2 lid 1 wordt in stemming gebracht en verworpen met 18 stemmen voor en 27 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Ratu Langie, Mohamad Noor, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Soeroso, Hoedojo, Gandasoebrata, Abdul Rasjid, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja en Alatas.

Tegen stemmen de leden: Weyer, Groenenberg, Soekawati, Kan, Mapoedji, Kruyne, Wermuth, Verboom, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Blaauw, Hildebrand, Sosrohadikoesoemo, Van Ardenne, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, White, Beets, Yo Heng Kam, mevrouw Razoux Schultz, Van Baalen en de Voorzitter.

Art. 2, zooals het is gewijzigd bij monde van den Regeeringsgemachtigde, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Het amendement-Soeroso op art. 3 (1) (st. 8, III A) heeft eigenlijk de strekking, stemming te vragen over het eerste lid, sub *c*. Ik zal daarom aan de orde stellen de stemming over art. 3 lid 1, sub *c*, van het regeeringsontwerp.

Aan de orde is de stemming over art. 3, lid 1, sub *c*.

Art. 3, lid 1, sub *c*, wordt in stemming gebracht en verworpen met 19 stemmen voor en 27 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Groenenberg, Soekawati, Kan, Mapoedji, Kruyne, Verboom, Roep, Soeria Nataätmadja, Hildebrand, Sosrohadikoesoemo, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Yo Heng Kam, Van Baalen, Weyer, Sandkuyl en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Mohamad Noor, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Wermuth, Soeroso, Doeve, Leunissen, Hoedojo, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid, Blaauw, Van Ardenne, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, mevrouw Razoux Schultz, Alatas en Ratu Langie.

De **Voorzitter**: Aangezien het eerste lid bestaat uit de punten *a* en *b*, moet in het daarop volgende lid gelezen worden: „*a* en *b*," in plaats van „*a* t/m *c*".

(Janssen, De Hoog e.a.)
Aan de orde is de stemming over het eerste lid van artikel 3, als gewijzigd bij amendement.

Het gewijzigde lid 1 van artikel 3 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aan de orde is de stemming over het amendement-Janssen c.s. op het tweede lid van artikel 3 (st. 11, II).

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de besprekingen van hedenmorgen en uit de aanname van het amendement op art. 3 lid 1 sub *c*, blijkt zeer duidelijk, dat de Volksraad geen rekening wenscht te houden met de meest billijke wenschen van onze groep. Daarom trekken de onderteekenaars van de door mij als eerste onderteekenaar ingediende amendementen al deze amendementen in.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een woord van protest willen laten hooren naar aanleiding van hetgeen de heer Janssen zoo pas gezegd heeft, dat de Volksraad — en dan heb ik speciaal het I.E.V. op het oog — geenszins rekening wenscht te houden met billijke aanspraken. Vooral bij punt *c* heb ik uitdrukkelijk gemotiveerd op grond waarvan wij tegen dat punt waren en ik wijs de beschuldiging van het niet rekening houden met billijke aanspraken van anderen terug.

De **Voorzitter**: De heer Janssen bedoelde natuurlijk te zeggen: „wenschen, die onze groep billijk acht". Over billijkheid kan meeningsverschil bestaan.
De overige amendementen-Janssen c.s. (st. 11, sub II, III en IV) zijn door de voorstellers ingetrokken en maken derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Ook wij trekken, naar aanleiding van de gevallen beslissing, ons amendement in.

De **Voorzitter**: Ook het amendement-Hildebrand c.s. (stuk 12) is ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is het amendement-Soeroso c.s. op artikel 3, lid 2 (st. 8, III B).

De strekking van dit amendement is weer het vragen van stemming over lid 2, weshalve ik deze stemming aan de orde zou moeten stellen. De hieromtrent te nemen beslissing hangt echter zeer nauw samen met die over lid 1 sub *c*, zoodat ik, tenzij hoofdelijke stemming gevraagd wordt, aanneem dat lid 2 met dezelfde stemmen voor en tegen is verworpen, als lid 1 sub *c*.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het amendement-Soeroso c.s. op art. 3, lid 3 (st. 8, III, C).

Dit amendement is voor wat betreft de wijziging van het bedrag van *f* 475 in *f* 400 door de Regeering overgenomen. Het overblijvende gedeelte, de wijziging van het bedrag van *f* 300 in *f* 400, hangt weer nauw samen met de zooeven genomen beslissingen, zoodat ik ook ten aanzien van dit amendement aanneem, dat het is aangenomen met dezelfde stemmen voor en tegen — in omgekeerden zin —, als waarmede lid 1 sub *c* is verworpen.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Buitenlandsch verlofreglement 1936 (Ond. **25**).

(Voorzitter, Soeroso.)
Dienovereenkomstig wordt besloten.

Artikel 3, zooals het is gewijzigd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is art. 4, lid 1.

Komende tot de stemmingen betreffende artikel 4 deel ik mede, dat in het amendement-Soeroso op lid 1 (st. 8, IV, A) zoo juist door de voorstellers een wijziging is gebracht. Terwijl het oorspronkelijk de strekking had van het vragen van stemming over het eerste lid, is het thans aldus gewijzigd, dat niet het eerste lid in stemming wordt gebracht, maar dat wordt voorgesteld, den aanhef van lid 1 te lezen:

„De Gouverneur-Generaal kan verlof wegens langdurigen dienst verleenen" enz.

De woorden „in bijzondere gevallen" worden dus geschrapt, indien het amendement wordt aangenomen.

Nu dit amendement is gewijzigd, wil ik in afwijking van de behandelingswijze der andere amendementen de leden in de gelegenheid stellen, vragen te stellen.

Als geen der leden hiervan gebruik wenscht te maken, is het woord aan den eersten onderteekenaar van het gewijzigde amendement-Soeroso.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! In verband met de verwerping van mijn amendement op art. 2 (stuk 8 II A), dat tot strekking had de woorden „Europeesche" uit artikel 2 lid 1 te doen vervallen, kan natuurlijk mijn amendement stuk 8, IV, A op artikel 4 lid 1 niet gehandhaafd worden, maar omdat ik van meening ben, dat de Indonesische ambtenaren met een salaris van *f* 400 of meer als regel dezelfde aanspraken op buitenlandsch verlof kunnen doen gelden als hun collega's-Indo-Europeanen, heb ik voorgesteld uit artikel 4 de woorden „in bijzondere gevallen" te schrappen, om de werking van dit artikel zooveel mogelijk te verzachten.

Ik zag gaarne, dat aan Indonesische ambtenaren met een salaris van *f* 400 of meer zooveel mogelijk buitenlandsch verlof werd verleend.

De **Voorzitter**: Dan kan thans tot de stemmingen worden overgegaan.

De vraag is opgeworpen, of door de zoo juist aangebrachte wijziging het amendement-Soeroso niet van verdere strekking is geworden dan het amendement-Roep (stuk 10, A, II).

Het wil mij echter voorkomen, dat de amendementen geheel los van elkaar staan; ik kan mij zeer wel voorstellen, dat men vóór of tegen beide amendementen is, maar evenzeer, dat men vóór het eene en tegen het andere amendement is. Het gewijzigde amendement-Soeroso beoogt het artikel niet op bijzondere gevallen, maar op alle gevallen te laten slaan, terwijl de bedoeling van den heer Roep is de hierbedoelde verlofsverleening niet aan eenige salarisgrens te binden.

Aan de orde is de stemming over het amendement-Roep c.s. op art. 4 lid 1 (st. 10, A, II).

Het amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 36 stemmen vóór en 10 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mapoedji, Iskandar Dinata, Wermuth, Soeroso, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, Hoedojo, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid, Blaauw, Sosrohadikoesoemo, Van Ardenne, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, Yo Heng Kam, mevr. Razoux Schultz, Alatas, Ratu Langie, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Soekawati, Moh. Noor, Kan, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo en Boestan.

Tegen stemmen de leden: Kruyne, Ko Kwat Tiong, Verboom, Hildebrand, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Van Baalen en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het gewijzigde amendement-Soeroso c.s. (st. 8, IV, A).

Het gewijzigde amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen vóór en 21 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Sosrohadikoesoemo, Van Ardenne, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, mevr. Razoux Schultz, Ratu Langie, Moh. Noor, Kan, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Wermuth, Soeroso, Doeve, Leunissen, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid en Blaauw.

Tegen stemmen de leden: Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Yo Heng Kam, Van Baalen, Alatas, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Soekawati, Kasimo, Kartowisastro, Mapoedji, Kruyne, Verboom, Roep, Soeria Nataätmadja, Hoedojo, Hildebrand en de Voorzitter.

Art. 4 lid 1, als geamendeerd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Soeroso c.s. op artikel 4, lid 2 (stuk 8 IV B).

Het amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 28 stemmen vóór en 18 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soeroso, Doeve, Leunissen, Hoedojo, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid, Blaauw, Van Ardenne, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, mevr. Razoux Schultz, Alatas, Ratu Langie, Moh. Noor, Kan, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata en Wermuth.

Tegen stemmen de leden: Verboom, Roep, Soeria Nataatmadja, Hildebrand, Sosrohadikoesoemo, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Yo Heng Kam, Van Baalen, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Soekawati, Mapoedji, Kruyne en de Voorzitter.

Artikel 4, lid 2, als geamendeerd, het geamendeerde art. 4 in zijn geheel, art. 5 en art. 6, lid 1, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: In de eerste plaats komt thans in stemming het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, V, A) op art. 6, lid 2, sub *a*. Wanneer dat wordt aangenomen, vervalt daarmede automatisch het amendement van de heeren Roep c.s. op lid 2 sub *a* (st. 10, A, III). Wanneer het amendement-Soeroso c.s. niet wordt aangenomen, komt het amendement-Roep c.s. uiteraard in stemming.

Aan de orde is de stemming over het amendement-Soeroso c.s. (st. 8, V, A) op art. 6, lid 2, sub *a*.

Het amendement wordt in stemming gebracht en verworpen met 16 stemmen vóór en 30 stemmen tegen.

(Voorzitter, Thamrin.)

Vóór stemmen de leden: Soeroso, Hoedojo, Gandasoebrata, Abdul Rasjid, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, Alatas, Ratu Langie, Moh. Noor, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong en Iskandar Dinata.

Tegen stemmen de leden: Wermuth, Verboom, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Blaauw, Hildebrand, Sosrohadikoesoemo, Van Ardenne, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, White, Beets, Yo Heng Kam, mevr. Razoux Schultz, Van Baalen, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Soekawati, Kan, Kasimo, Kartowisastro, Mapoedji, Kruyne en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Roep c.s. op art. 6, lid 2, sub *a* (st. 10, A, III sub *a*).

Het amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 34 stemmen vóór en 12 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto, Jahja, White, Beets, Yo Heng Kam, mevrouw Razoux Schultz, Alatas, Ratu Langie, Soekawati, Mohamad Noor, Kan, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Mapoedji, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Wermuth, Soeroso, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, Hoedojo, Gandasoebrata, De Hoog, Abdul Rasjid, Blaauw, Sosrohadikoesoemo en Van Ardenne,

Tegen stemmen de leden: Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, Van Baalen, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Kruyne, Verboom, Hildebrand en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Het amendement-Soeroso c.s., stuk 8, V, B, op art. 6, lid 2 sub *b*, dat met het vorige (st. 8, V, A) nauw samenhangt, is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de stemming over het amendement-Roep c.s. op artikel 6, lid 2, sub *b* (Stuk 10, A, III, sub *b*).

Dit amendement wordt op voorstel van den Voorzitter geacht te zijn aangenomen met dezelfde stemmen voor en tegen als het amendement-Roep c.s., stuk 10, A, III, sub *a*.

Achtereenvolgens worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen het geamendeerde artikel 6, alsmede de artikelen 7 tot en met 15, en artikel 16, 1.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Roep c.s. (met toelichting) op art. 16, lid 2, (st. 10, A, IV) luidende:

> „In artikel 16 lid 2 wordt het woord „acht'' gewijzigd in „tien''.''

Dit amendement hangt zoo nauw samen met het aangenomen amendement-Roep op art. 6, lid 2 sub *a* (st. 10 III), dat ik — tenzij hoofdelijke stemming wordt gevraagd — aanneem, dat dit amendement met dezelfde stemmenverhouding is aangenomen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag hoofdelijke stemming.

Het amendement wordt in stemming gebracht en verworpen met 17 stemmen voor en 29 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Eekhout, White, Beets, Yo Heng Kam, mevr. Razoux Schultz, Soekawati, Mapoedji,

(Kerstens, Voorzitter, Van Baalen.)

Kruyne, Wermuth, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Blaauw, Sosrohadikoesoemo en Van Ardenne.

Tegen stemmen de leden: Thamrin, Van Lonkhuyzen, Prawoto, Jahja, Van Baalen, Alatas, Ratu Langie, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Moh. Noor, Kan, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Verboom, Soeroso, Hoedojo, Gandasoebrata, Abdul Rasjid, Hildebrand, Koesoemo Oetoyo, Kerstens, Janssen en de Voorzitter.

Artikel 16 en de artikelen 17 tot en met 31 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de amendementen-Roep c.s. op „Ten derde'' (met toelichting; stuk 10, B, I en II), luidende:

> „I. Sub IV wordt inplaats van „drie'' gelezen „twee''.
>
> II. Aan „Ten derde'' wordt toegevoegd een nieuwe alinea V, luidende:
>
> V. Aan de op den dag van inwerkingtreding dezer ordonnantie in 's Lands vasten dienst zijnde burgerlijke landsdienaren, die krachtens de bepalingen dezer ordonnantie aanspraak op buitenlandsch verlof hebben en die, zonder onderbreking door buitenlandsch verlof, minstens vijf volle jaren dienst hebben verricht, zal het eerstvolgend verlof wegens langdurigen dienst worden verleend na zes volle jaren dienst.''

Besloten wordt deze amendementen te beschouwen als te zijn aangenomen met dezelfde stemmen vóór en tegen als het amendement-Roep c.s. (stuk 10, A, III).

De overgangsbepalingen, als gewijzigd bij amendement stuk 10, B, worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van de stemmingen over de artikelen beëindigd.

Gezien het belangrijke aantal wijzigingen, hedenmorgen in de ontwerp-ordonnantie aangebracht, lijkt het mij raadzaam, de eindstemming over het geheele ontwerp niet nog hedenmorgen te doen plaats hebben, doch de gelegenheid te scheppen, rustig te doen nagaan, in hoeverre de aanneming der amendementen wijziging in andere artikelen met zich dient te brengen.

De eindstemming over het ontwerp zal morgen plaats hebben, waarbij ik gelegenheid zal geven tot stemmotiveering. Teneinde daarbij zooveel mogelijk tijd te besparen, stel ik degenen, die hun stem reeds over het geheele ontwerp thans wenschen te motiveeren, daartoe nu in de gelegenheid.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen tegen het ontwerp stemmen, zooals het nu is geamendeerd en wij willen met dit tegenstemmen tevens tot uitdrukking brengen de sterke hoop, dat de Regeering haar eigen ontwerp zooals het bij de verschillende nota's van wijzigingen veranderd is, zal doorzetten.

Dit doen wij, omdat het ontwerp door allerlei stemmingen, die minder met de mérites van het ontwerp dan met allerlei andere overwegingen rekening houden, zoozeer is verminkt en gedesorganiseerd, dat het naar onze meening onbruikbaar is geworden.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij volkomen bij de woorden van den heer Kerstens aan.

(Janssen, Thamrin e.a.)

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Na alles wat door mij namens mijn groep reeds is gezegd, zal het wel duidelijk zijn, dat wij tegen het ontwerp zullen stemmen, omdat het geamendeerde ontwerp door ons onaantastbaar geachte rechten aantast.

Overigens kan ik mij geheel aansluiten bij hetgeen door den heer Kerstens is gezegd.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij indenken, dat men tegen het ontwerp is, maar de argumentatie van den heer Kerstens moet ik toch terugwijzen. Alleen, omdat bepaalde wenschen en verlangens van de groep van den heer Kerstens en anderen niet zijn vervuld, wordt de voorstelling gewekt, alsof de Volksraad een beslissing gaat nemen, die hij niet kan verantwoorden.

Ik herhaal, ik kan mij voorstellen, dat men tegen het ontwerp is, maar de argumentatie van den heer Kerstens acht ik minder gelukkig.

(De heer S o e r o s o: Inderdaad!)

Mijnheer de Voorzitter! U wilt de stemming aanhouden tot morgen uithoofde van de omstandigheid, dat men zich de aangebrachte wijzigingen thans niet kan realiseeren.

De **Voorzitter**: Ik wil uw betoog even onderbreken. Het zal bij nader inzien niet noodig zijn de stemming aan te houden. In overleg met den Regeeringsgemachtigde is mij gebleken, dat het geheel reeds is overzien. Ik heb gezegd, dat een aantal amendementen misschien eenige wijzigingen noodig zullen maken, de Regeeringsgemachtigde meent echter, dat dit niet noodig zal zijn. Tenzij uit de vergadering een verzoek daartoe komt, zal het dus niet noodig zijn de stemming tot morgen aan te houden.

De heer **De Hoog**: Als U thans tot de eindstemming wilt overgaan, vraag ik U, de vergadering even te schorsen. Wij zouden voordeel hebben bij het handhaven van den bestaanden toestand door tegen het ontwerp te stemmen, maar toch willen wij overleg plegen met geaffilieerde fracties om te zien, wat wij, in het belang van de ambtenaarswereld het best kunnen doen.

De **Voorzitter**: Dan schors ik de vergadering.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Ik geef thans gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! De Economische Groep is van meening, dat door de tallooze wijzigingen, die in dit ontwerp zijn aangebracht, wijzigingen, waartegen de Economische Groep met een heel enkele uitzondering dan ook heeft gestemd, het ontwerp dermate uit zijn voegen is geraakt en onharmonisch is geworden, dat zij aan dit geamendeerde ontwerp, tot haar leedwezen, haar stem niet kan geven.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn groep heeft getracht dit ontwerp zoodanig te wijzigen, dat de verschillende belangen, ook die van het land en van de schatkist, naar ons inzicht in een zekere harmonie zouden worden behartigd, terwijl toch aan ieder zooveel mogelijk de volle maat wordt gegeven.

Het offer, dat de Europeesche ambtenaren in het door ons gedachte systeem zouden moeten brengen, n.l. om den diensttermijn voor verlof te verlengen van zes op acht jaar, hebben wij van den beginne af als groot en ernstig aangevoeld. Het was voor ons dan ook een bepaalde voorwaarde, dat in dat geval de verlofsduur zou worden gebracht van 8 op 10 maanden, omdat wij dit volkomen in overeenstemming met de redelijkheid achtten. Nu echter dit laatste amendement verworpen is en dus de Europeesche ambtenaren na 8 jaar dienst slechts met 8 maanden verlof zullen kunnen gaan, meenen wij dat een te zwaar offer van de Europeesche ambtenaren zou worden geëischt, indien hun diensttijd voor het verlof van 6 tot 8 jaar zou worden verlengd terwijl zij daarbij hetzelfde aantal maanden buitenlandsch verlof zouden behouden als thans nu zes jaren Indischen dienst. Mijn groep wil niet het uiterste van de Europeesche ambtenaren vergen. Wij vinden het niet redelijk, dat zij aan alle kanten de dupe worden van de omstandigheden en den financieelen nood van het land.

(De Hoog, Soeria Nataätmadja, Voorzitter.)

Wij meenen, dat de harmonie tusschen de door ons voorgestelde gedachten van 8 jaar diensttijd en 10 maanden buitenlandsch verlof door het verwerpen van het laatste amendement is verbroken en om die reden zullen wij tegen het ontwerp der Regeering stemmen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft van den beginne af aan in dit ontwerp, zooals het uit de handen der Regeering is gekomen, gezien een groote achteruitstelling ten aanzien van de ambtenaren, speciaal van haar groep. Toch hebben wij geprobeerd het beste ervan te maken, maar na hetgeen uit deze zaal is gebleken, vooral na de verwerping van het laatste amendement, waarin gevraagd werd 10 maanden verlof na 8 jaar dienst, blijven al onze bezwaren, zelfs tegen het eenigszins minder ongunstig geworden ontwerp bestaan en wij hebben daarom besloten om tegen het regeeringsontwerp te stemmen.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij volkomen aansluiten bij de visie van den heer Roep.

De **Voorzitter**: Verlangt nog iemand het woord voor stemmotiveering? Zoo niet, dan wil ik nog even mijn stem motiveeren. Ik sluit mij daarvoor aan bij de stemmotiveering zoo juist door den heer Weyer gegeven.

In verband met art. 60 van het reglement van orde stel ik voor om niettegenstaande er heden wijzigingen in het ontwerp zijn aangebracht, de eindstemming toch nu te doen plaats vinden.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot de eindstemming overgaan.

De ontwerp-ordonnantie in haar geheel, als geamendeerd en gewijzigd bij nota's van wijzigingen en bij monde van den Regeeringsgemachtigde wordt in stemming gebracht en verworpen met 18 stemmen v ó ó r en 27 stemmen t e g e n.

V ó ó r stemmen de leden: Alatas, Ratu Langie, Mohamad Noor, Kasimo, Kartowisastro, Wirjopranoto, Soetardjo, Boestan, Ko Kwat Tiong, Iskandar Dinata, Soeroso, Hoedojo, Gandasoebrata, Abdul Rasjid, Koesoemo Oetoyo, Thamrin, Prawoto en Jahja.

T e g e n stemmen de leden: Yo Heng Kam, mevr. Razoux Schultz, Van Baalen, Weyer, Sandkuyl, Groenenberg, Kan, Moelia, Mapoedji, Kruyne, Wermuth, Verboom, Doeve, Roep, Leunissen, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Blaauw, Hildebrand, Van Ardenne, Kerstens, Janssen, Eekhout, Van Lonkhuyzen, White, Beets en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van het ontwerp beëindigd. Ik stel mij voor eerst te pauzeeren. Na de pauze wordt een begin gemaakt met de behandeling van de op de agenda aangegeven onderwerpen omtrent overdracht van onderwijs en volksgezondheid aan de locale ressorten, terwijl

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Soeria Nataätmadja.)
morgenochtend daarmede zal worden voortgegaan, na afhandeling van de onderwerpen, die in de afdeelingen zullen worden behandeld. Hoogstwaarschijnlijk zal de openbare vergadering dan om ongeveer half elf beginnen.

De vergadering wordt te 11.30 uur v.m. geschorst en te 11.55 uur v.m. weder hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:
1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen, (stukken 6A, 6B en 6C);

II. de ontwerpordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**) als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, V, departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Aangezien ik sedert de eerste behandeling in de commissie van voorbereiding, waarin U mij als lid benoemd had, tot op dit oogenblik tot de weinigen onder mijn geachte medeleden heb behoord, die met groote overtuiging de thans aanhangige overdracht zoowel van de landszorg voor de volksgezondheid, als voor het onderwijs voorstaan, heb ik bijzondere appreciatie voor de heldere wijze, waarop het standpunt van de Regeering ten aanzien van de onderwerpelijke materie zoowel in de Memorie van Toelichting, als in de Memorie van Antwoord wordt uiteengezet en verdedigd. Deze lof geldt wel in het bijzonder de Memorie van Antwoord. De uitvoerigheid van dit stuk heeft mij er van doen afzien, om op deze plaats de wenschelijkheid voor het aannemen van de voorliggende ontwerpen in den breede te betoogen.

Ik ontveins mij geenszins, dat deze ontwerpen verre van volmaakt kunnen zijn, ja, dat er daarin in het oog vallende onvolkomenheden aan te wijzen vallen, maar deze hebben mij er niet toe geleid, thans tegenover de voorstellen zonder meer een afwijzend standpunt in te nemen. Het zou mijns inziens onjuist zijn, alleen op grond daarvan de overdracht in kwestie, een aangelegenheid, waarvan reeds bij de invoering van een bestuurshervorming op Java en Madoera sprake was, nog langer tegen te houden.

Den tegenstanders zou ik de vraag willen stellen, wanneer dan volgens hun inzichten wèl de tijd zal zijn aangebroken om deze deelen van landszorg aan de provincies en de regentschappen over te dragen. Deze tegenstanders wenschen volgens het Afdeelingsverslag daarmede o.a. te wachten totdat het geheele complex van overheidszorg voor de volksgezondheid en het onderwijs definitief zal zijn vastgelegd in een speciale mooie wetgeving. Nu zijn er naar mijn meening in de eerste plaats geen redenen, die de urgentie van zulk een wetgeving aantoonen en voorts zullen, indien daaraan ooit behoefte mocht bestaan, er jaren en jaren mede gemoeid zijn, voor en aleer dit veelzijdige en ingewikkelde complex van overheidszorg den weg naar de wet zou hebben afgelegd. Waarom dit element nu ineens te berde is gebracht, terwijl de reeds overgedragen diensten als de waterstaat, de landbouwvoorlichting en den veeartsenijkundigen dienst, die in belangrijkheid in geenen deele onderdoen voor, althans minstens gelijk te stellen zijn met de zorg voor gezondheid en onderwijs, toch ook werden overgedragen zonder tevoren te zijn vastgelegd in wettelijke bepalingen, is mij niet duidelijk.

Voorts koesteren de hier bedoelde leden vrees voor verwarring, indien deze overdracht zal plaats hebben voordat de bestuurshervorming in de buitengewesten een voldongen feit zal zijn. Het ligt misschien aan mij, Mijnheer de Voorzitter, maar ik begrijp niet, dat daarin een motief wordt gezien om tegenover de onderhavige plannen afwijzend te staan.

Het is toch zeker, dat de bestuurshervorming in de buitengewesten haar beslag zal krijgen, zij het tengevolge van de aanneming van het amendement-Joekes later dan aanvankelijk verwacht werd.

Het college van gecommitteerden van het regentschap Tjiandjoer kan zich gelukkig prijzen, tot die instanties te hebben behoord, die door de Regeering bij de voorbereiding der plannen werden aangezocht van advies te dienen. Reeds bij de eerste kennismaking met de voorstellen bracht ik het bezwaar naar voren, dat de voorgenomen overdracht niet vergezeld zou gaan van een deugdelijke regeling van de financiën, zoodat de regentschappen geen zekerheid hadden omtrent de financiering van de hun toe te wijzen taak. Met het oog op de berooide financiën van de regentschappen achtte ik een gezonder financieele regeling bij de overdracht een conditio sine qua non, waarmede de kwestie staat of valt. In de Memorie van Antwoord pagina 3 (roneo) lees ik hierover het volgende:

> „Immers de uitkeeringen welke aan deze overdrachten verbonden zijn en die berekend zijn op de basis van hetgeen het Land in 1937 aan de over te dragen landszorg zou ten koste leggen, zullen in den overgangstijd naar de nieuwe regeling van de financieele verhouding niet worden verminderd. Ook zullen die uitkeeringen niet worden samengesmolten met de uitkeeringen welke worden toegekend voor te voren overgedragen Landszorg. In deze uitkeeringen terzake van overdracht van onderwijs en volksgezondheid zijn zekere speling als gevolg van de omstandigheid dat salarisverminderingen na de overdracht zullen doorwerken. Deze speling komt ten bate van de overgedragen zorg. Daarbij zegt de Regeering toe rekening te willen houden met in de naaste

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Soeria Nataätmadja.)

toekomst opkomende nieuwe behoeften. Voor zoover de budgetaire toestand dat toelaat, zullen dan de uitkeeringen aan de gebiedsdeelen bij begrootingspost worden verhoogd."

Mijnheer de Voorzitter! Deze verklaring van de Regeering laat mijns inziens aan duidelijkheid niets te wenschen over. Er is dus géén sprake van, dat deze overdracht nu ter hand is genomen alleen maar om een verlichting te bewerkstelligen van het landsbudget. Neen, deze overdracht is een daad, die in het licht gezien van de doorgevoerde bestuurshervorming niet langer uit kan blijven, terwijl er in feite geen steekhoudende argumenten zijn aan te wijzen om ze nog langer tegen te houden.

Bij de invoering van de bestuurshervorming werden tegen de overdracht van belangrijke diensten als die van den drogen en natten waterstaat, van de landbouwvoorlichting, van de veeartsenijkunde reeksen van bedenkingen geopperd. De praktijk heeft aangetoond, hoe zeer de pessimisten zich toen vergist hadden. Een jarenlange ervaring in een intensieve praktijk hebben mij de overtuiging geschonken, dat overdracht van de daarvoor in aanmerking komende deelen van de staatstaak aan lagere gemeenschappen een betere verzorging van belangen als gevolg van de veel betere kennis van de plaatselijke omstandigheden verzekert, althans mogelijk maakt. Hoe sceptisch stond men toen tegenover wat de Regeering aan de regentschappen ter verdere verzorging overdroeg. En nu, wil men nu nog volhouden, wat toen van deze autonome gemeenschappen beweerd werd met betrekking tot de hun toebedeelde taak?

Ik moge nu overgaan tot de behandeling van eenige suggesties over de overdracht van het onderwijs, en wil dadelijk beginnen met de H. I. S. en de schakelschool. Door de Regeering is bij herhaling verzekerd, dat het onderwijs aan deze scholen volkomen gelijkwaardig is aan dat van het Europeesch lager onderwijs. Nog bij de behandeling van de onderwijsbegrooting voor 1937 vernamen wij de verklaring van den Regeeringsgemachtigde, dat het onjuist was om uit eenigen maatregel tegenover de H. I. S. de conclusie af te leiden, dat het peil van het op de H. I. S. gegeven onderwijs achteruit zou gaan, althans ten achter zou zijn gesteld bij dat van de E. L. S. en H. C. S. De Regeering baseert de overdracht van de H. I. S. aan de provincie voornamelijk op de verinheemsching van het personeel van de H. I. S. Afgescheiden van het feit, dat nog slechts op 22 van de 135 over te dragen H. I. S.-en en schakelscholen op Java en Madoera de indianisatie volledig is doorgevoerd, vraag ik mij af, of alleen een meer vlotte personeelsvoorziening voldoend motief is om de H .I. S. en schakelschool voortaan van de E. L. S. en H. C. S. af te scheiden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Inderdaad!)

Of laat mij de vraag aldus stellen: Zijn door dit enkele feit zulke overwegende bedenkingen ontstaan om de H. I. S. en schakelschool bij het land te laten?

Hiertegen bestaan mijns inziens te minder bezwaren, waar het toezicht op het geheele Westersch lager onderwijs bij dezelfde centrale inspectie zal blijven. Ook uit politieke overwegingen zou ik het betreuren, dat door de voorgenomen overdracht — zij het ongewild — een opvallende discriminatie wordt teweeggebracht tusschen de school van het Inheemsche kind en die van het niet-Inheemsche. Het lijdt immers geen twijfel, dat daardoor op de H. I. S. en schakelschool, althans in de oogen van de Inheemsche samenleving, een stempel zal worden gedrukt van minderwaardigheid, n'en déplaise alle verzekeringen van de Regeering van de gelijkwaardigheid van het onderwijs met dat van de H. I. S. en schakelschool.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zeer juist.)

Verder verklaart de Regeering niet te vreezen, dat door de overdracht de aansluiting van de H. I. S. en de schakelschool op een hoogere opleiding in gevaar zou worden gebracht, omdat — aldus de Regeering — dezelfde regelen zullen blijven gelden als thans van kracht zijn voor de inrichting van het onderwijs op die scholen. Als al deze regelingen voor de H. I. S. en schakelschool volkomen intact blijven, dan ontgaat mij de logica van het vasthouden van de Regeering aan haar idee om de H. I. S. en schakelschool ineens anders te behandelen den de E. L. S. en de H. C. S.

Thans kom ik tot de volksschool. Het is der Regeering bekend, dat deze school slechts in naam een instelling is van de desa. In feite is zij niets anders dan een instelling van het bestuur.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Inderdaad.)

Voor de oprichting moet wel is waar een beslissing van de betrokken desa worden uitgelokt, doch daarna valt die desa in den passieven staat terug als te voren. De Regeering huldigt ten aanzien van de desaschool het z.g. zelfbekostigingsbeginsel, maar in de practijk is het in hoofdzaak het land, dat de kosten van dit onderwijs moet dragen, aangezien het voor verreweg de meeste desa's uitgesloten is te achten, dat zij deze scholen volledig kunnen bekostigen. Het zooeven door mij aangehaalde stelsel van zelfbekostiging zou ik voor 100% gehandhaafd willen zien. Als ik nu er voor pleit om in de zorg voor de instandhouding der volksscholen de regentschappen in te schakelen, dan geschiedt zulks uitsluitend uit reëele en practische overwegingen. Niet wil ik daarmede aan de desa het denkbeeld ontnomen zien, dat deze school haar school is, die floreeren moet in het eigen belang van de desa zelf. Dit alles doet echter niets af aan het nuchtere feit, dat de desa ten eenenmale niet in staat is om het eigenlijke beheer van die school te voeren. Op grond hiervan ziet het B. B. zich voor de zaak geplaatst om dat beheer van de desa over te nemen. Het is in de practijk de regent, die zich met dat beheer belast, en door het land als bestuurder is aangewezen van het z.g. desaschoolfonds. Wat ik nu beoog is niets anders dan een bestaanden toestand wettigen, met dien verstande, dat in de plaats van den regent straks zal treden het autonome regentschap of het dagelijksch bestuur daarvan.

De feitelijke positie van de desa ten opzichte van de volksschool zal practisch ongewijzigd blijven. Voor het beheer van het groote aantal scholen, dat in één en hetzelfde regentschap tot 200 à 300 kan bedragen, is het noodig, dat het regentschap de beschikking krijgt over krachten, die door het regentschapsbestuur als schakel worden beschouwd tusschen het regentschap en de desa. Deze schakel, die tevens het toezichthoudend orgaan is op de desascholen, vindt men in den persoon van den schoolopziener. Deze functionaris zij dus ambtenaar van het regentschap en make geen deel uit van de provinciale organisatie, al zal hij met betrekking tot de inrichting van het onderwijs de instructies hebben te volgen van de provinciale inspecteurs. Een niet minder belangrijk voordeel van dit stelsel is, dat dit de belangstelling van het autonome regentschap zal prikkelen. Daarin zie ik een waarborg, dat de desaschool tot volle ontplooiing zal komen.

Het is geenszins mijn bedoeling om den toestand, zooals ik zooeven schetste, voor altijd te behouden. Deze zou ik willen beschouwen als een noodtoestand, die zoo spoedig als de omstandigheden dat toelaten, opgeheven moet worden. In het raam van het ook door mij aangehangen beginsel van zelfbekostiging is dit standpunt duidelijk en vanzelfsprekend.

Zoodra immers in de toekomst de desa's in staat zullen zijn om de door de omstandigheden afgedwongen inmenging van het regentschap te missen, dient het regentschap zich verder terug te trekken, en de volledige zorg van het volksonderwijs zal dan eens en vooral aan de desa worden overgelaten. Er is een logisch verband tusschen dit tijdstip en de plannen van de Regeering tot instelling van desaraden. Wanneer in de toekomst het tijdstip daar zal zijn, dat de desagemeenschappen in economisch, financieel en sociaal opzicht een stadium zullen hebben bereikt, dat zonder onoverkomelijke bezwaren tot het instellen

(Iskandar Dinata.)

van desaraden zal kunnen worden overgegaan, dan zal meteen de tijd zijn aangebroken om de zorg voor de eigen onderwijsvoorziening in de ruimste beteekenis van het woord over te dragen aan de desa, een en ander uiteraard onder leiding en toezicht van de autonome regentschappen, en voor wat de inrichting van het onderwijs betreft, mede onder contrôle van de huidige instanties.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van deze overdrachtordonnantie zou ik voorop willen stellen, dat ik principieel moeilijk bezwaren kan hebben tegen overdracht van bevoegdheden aan de verschillende autonome ressorten, omdat dit in de lijn is van de decentralisatiegedachte en mede van de democratische ontwikkeling van deze landen.

Als ik straks bezwaren opper tegen de voorgenomen plannen van de Regeering, dan is dit, omdat ik de basis niet juist en de voorafgaande voorbereidingen niet voldoende acht, zoodat ik niet de overtuiging kan hebben, dat de overdracht de zaak zelve ten goede komt. De Regeering zeide in de Memorie van Antwoord, dat deze overdracht niet kan voeren tot uitbreiding der administratie. Mijnheer de Voorzitter. In tegenstelling met de Regeering heb ik een andere meening.

De overdracht van de overheidstaak met name van de volksgezondheid en het onderwijs zal niet in al zijn geledingen plaats vinden, doch slechts in gedeelten. Er blijft nog geen behoorlijk gedeelte over, dat bij het land blijft. Dit heeft tot gevolg, dat de toporganisatie van de ter zake zijnde landsdiensttakken volledig in stand zal moeten worden gehouden. Daartegenover zullen de lagere autonome ressorten, aan welke deze overheidstaak gegeven wordt, wel ertoe moeten overgaan om een nieuwen staf van personeel voor de administratie van de overgedragen zaken in dienst te nemen.

Om een voorbeeld te noemen diene het volgende. Volgens de ontwerp-ordonnantie zullen de vervolgscholen aan de regentschappen, bijv. om bij deze te blijven, worden overgedragen. Voor de uitbetaling van het onderwijzend personeel, evenzoo voor de contrôle van schoolgeldinning zal een uitbreiding van administratief personeel wel noodzakelijk zijn.

Zoo zal deze wijze van overdracht totaliter leiden tot duurdere organisatie, wat in strijd is met de in dezen tijd erkende noodzakelijkheid van algemeene bezuiniging.

Mijn volgende opmerking betreft de financieele zijde. De Regeering verklaarde hieromtrent:

> „Immers de uitkeeringen welke aan deze overdrachten verbonden zijn en die berekend zijn op de basis van hetgeen het Land in 1937 aan de over te dragen landszorg zou ten koste leggen, zullen in den overgangstijd naar de nieuwe regeling van de financieele verhouding niet worden verminderd. Ook zullen die uitkeeringen niet worden samengesmolten met de uitkeeringen welke worden toegekend voor te voren overgedragen Landszorg. In deze uitkeeringen terzake van overdracht van onderwijs en volksgezondheid is zekere speling als gevolg van de omstandigheid dat salarisverminderingen na de overdracht zullen doorwerken. Deze speling komt ten bate van de overgedragen zorg. Daarbij zegt de Regeering toe rekening te willen houden met in de naaste toekomst opkomende nieuwe behoeften. Voor zoover de budgetaire toestand dat toelaat, zullen dan de uitkeeringen aan de gebiedsdeelen bij begrootingspost worden verhoogd".

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze verklaring der Regeering zijn enkele dingen vast komen te staan. Ten eerste de toezegging, dat de uitkeeringen gedurende het overgangstijdperk naar de nieuwe regeling van de financieele verhouding niet zullen worden verminderd.

En ten tweede dat die uitkeeringen eventueel kunnen worden verhoogd.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de eventueele verhooging is echter niet nader vermeld, tot hoever de verhooging zal gaan. Verder is uit deze woorden af te leiden, dat de lagere ressorten bij de uitoefening van de overgedragen bevoegdheid afhankelijk zijn van de inzichten van de Regeering.

Ik vrees dan ook, dat in de praktijk, de locale ressorten niet bij machte zullen zijn om de overgedragen bevoegdheid, dus ook de beoordeeling of uitbreiding bijv. van onderwijsgelegenheid noodig is, tot volle uiting te brengen en wel door gemis aan de noodige fondsen. Ik meen dan ook te moeten aanbevelen, om aan een overdracht als de onderhavige, eerst te laten voorafgaan een regeling van de financieele verhouding tusschen land en lagere ressorten. Hier zou ik de woorden van Minister Colijn even willen citeeren:

Minister Colijn zeide in de Tweede Kamer:

> „Ik heb het juist aangehaald om te bewijzen, hoe gebrekkig de decentralisatie op Java werkt, en hoe men vermijden moet, dat in de Buitengewesten bij de decentralisatie een soortgelijke toestand zal ontstaan, doordat men van meet af aan een behoorlijke financieelen grondslag legt voor het gedecentraliseerde bestuur."

De heer Colijn verklaarde verder, dat om tot een werkelijk slagende decentralisatie te komen, deze gebaseerd moet zijn op een behoorlijke verhouding betreffende de financiën van het land en lagere (dan wel) regionale ressorten.

Waar iemand als de heer Colijn van die meening is, is het hier niet te veel gevraagd om voor de overdracht van bevoegdheid de financieele aangelegenheid eerst vast te leggen.

Met de financieele verhouding bedoel ik in het kort de overdracht van inkomstenbronnen aan de lagere ressorten, dus de belastingen. De autonome ressorten moeten wat betreft hun inkomsten bewegingsvrijheid hebben en niet afhankelijk zijn van de inzichten van de Regeering.

Hoe is het nu met den financieelen toestand van de autonome ressorten? Ik zou hierbij gaarne een vraag stellen. Gaarne zou ik door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Decentralisatie ingelicht willen worden, of het juist is, dat van de zijde van de Regeering in het begin van dit jaar aan de besturen van de provincies en regentschappen is kenbaar gemaakt, dat de Regeering door den financieelen nood gedwongen zal worden tot vermindering van de vaste uitkeering voor 1937 en de volgende jaren, tot een zoodanig bedrag als strikt noodzakelijk is om de huishouding van de gemeenschappen op den meest versoberden crisisvoet gaande te houden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat gebeurt haast ieder jaar!)

Juist daarom. Indien dit juist is, is het heelemaal uit den booze om in deze omstandigheden met totaal onzekere financieele mogelijkheden bevoegdheden over te dragen.

Mijnheer de Voorzitter! Na deze algemeene opmerking kom ik nu tot het voorstel zelf en ik zal mij uitsluitend bepalen tot de onderwijsoverdracht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de woorden van den directeur van Onderwijs en Eeredienst aan te halen, geuit in den tweeden termijn bij de behandeling van afd. V in deze zitting, luidende:

> „Zooals ik reeds mededeelde, acht de Regeering den tijd nog niet geheel rijp voor dergelijke algemeene wettelijke voorzieningen."

Dit betreffende de wenschelijkheid om den gang van het onderwijs in wettelijke regelingen vast te leggen. Verder zegt de directeur:

> „Naar haar meening bevindt zich de nog zeer jonge onderwijsorganisatie hier te lande in allerlei onderdeelen nog te zeer in een staat van ontwikkeling dan dat men goed zou doen thans reeds allerlei onderwerpen door wettelijke regelingen vast te leggen."

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is dus van meening, dat de onderwijsorganisatie in allerlei onderdeelen zich nog te zeer in een staat van ontwikkeling bevindt. Het verwondert

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)

mij dan ook, dat zij na deze verklaring een ontwerp-ordonnantie als deze heeft ingediend. Logischer zou het zijn om de onderwijsorganisatie zich eerst goed te laten ontwikkelen en dan pas over te dragen. Nu zegt de Regeering in haar Memorie van Antwoord (pag. 1, roneo):

„In deze twee uitspraken is immers het woord „organisatie" in geheel verschillende beteekenis gebruikt; in het eerste geval toch is gedacht aan de onderwijsorganisatie in den zin van onderwijsstelsel, terwijl in de toelichting bepaaldelijk wordt gedoeld op het onderwijsapparaat. Ten aanzien daarvan nu is na de saneering en versobering van de voorafgaande jaren thans een zoodanige stabiele structuur verkregen, dat verdere veranderingen, tenzij in den zin van uitbreiding, niet behoeven te worden verwacht. Daarom meent de Regeering dat wat betreft de verzorging van een deel van dit apparaat thans een basis aanwezig is voor overdracht aan de lagere gemeenschappen".

De toestand van het onderwijs van thans is, zoowel wat betreft het stelsel als het onderwijs-apparaat, een product van overmatige bezuiniging. De belanghebbende bevolkingsgroep is er niet mee tevreden. Ook in dezen raad vindt de huidige toestand van het onderwijs geen bepaalden bijval. Ik heb hier slechts te releveeren de verwerping van de onderwijsbegrooting van een paar jaren terug.

De Volksraad verwerpt niet gemakkelijk een ontwerp afdeelingsbegrooting. En als hij het wel doet, dan is dat lot vanaf de oprichting van den Volksraad, slechts ten deel gevallen aan afdeeling V.

Het is dan ook te danken aan de tact en beminnelijkheid van den betrokken Regeeringsgemachtigde voor onderwijs dat in de laatste jaren de stemmen tegen de onderwijsbegrooting minder luid klonken.

De toestand van het Inlandsch onderwijs bv. is, zooals ik gezegd heb, de belanghebbende bevolkingsgroep, opgedrongen. We willen wat anders.

Betreffende het Inheemsch lager onderwijs is bijv. aangedrongen op terugkeer tot de volledige standaardschool. De personeelsbezetting is nog niet voldoende geacht, evenmin de leermiddelen. Hoe kan de Regeering verklaren, dat nu een zoodanige stabiele structuur is verkregen, dat verdere veranderingen, tenzij in den zin van uitbreiding, niet behoeven te worden verwacht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan u zeggen, dat ik elke gelegenheid, die zich voordoet zal aangrijpen, om voor het Inheemsch onderwijs zoowel betreffende het stelsel als het apparaat verbeteringen te trachten te verkrijgen, en met mij zeker vele andere Indonesische leden. Want ik ben er van overtuigd, dat dit de wensch is van de Inheemsche gemeenschap.

Of is de Regeering ten deze van plan imperatief te handelen, zonder rekening te willen houden met de wenschen van de betrokken bevolkingsgroep? Is dit laatste wèl het geval, dan kan men er van op aan, dat het voorbarig is om de thans bestaande toestanden als stabiel te beschouwen. Ik kan het daarom niet juist achten om de thans bestaande toestanden van het onderwijs als basis te nemen voor de overdracht van deze staatstaak.

Mijnheer de Voorzitter! Een van de geldende argumenten voor onderwijs-decentralisatie is, dat het onderwijs overeenkomen moet met de plaatselijke sfeer of dat het onderwijs moet aanpassen aan het plaatselijk millieu.

Dit kan slechts geschieden, indien het betrokken locaal ressort bevoegd is het leerplan vast te leggen. Volgens het voor ons liggend ontwerp is dit ook niet doenlijk. Immers artikel 2 van het ontwerp zegt:

„Onder de in deze ordonnantie over te dragen zorg voor het onderwijs is niet begrepen de regeling van de inrichting van het onderwijs".

En hiermede vervalt dus ook het bovengenoemde argument.

Overigens kan ik begrijpen, dat de bevoegdheid tot regeling van de inrichting van het onderwijs niet gegeven wordt aan de regentschappen omdat dit dan kan leiden tot uiteenloopende verschillen tusschen de scholen van de verschillende regentschappen.

De zorg voor de oprichting van volksonderwijs is opgedragen aan de desa's. In dezen toestand is volgens het ontwerp weinig verandering gekomen.

Ik heb meermalen bezwaren geopperd tegen deze gang van zaken. Hierin is immers het principe besloten van het zelfbedruipingssysteem. De desa's moeten de kosten op den duur zelf dragen.

Wanneer deze gang van zaken voor alle bevolkingsgroepen gold, ik bedoel, wanneer alle bevolkingsgroepen de kosten voor alle respectieve scholen droegen, zou dat ten minste niet stuiten tegen het billijkheidsgevoel.

Nu is dat niet het geval. De idee van zelfbekostiging is alleen toegepast op de Inheemsche bevolkingsgroep, juist de armste van alle bevolkingsgroepen.

Tegen het idee om het volksonderwijs te doen verzorgen door een overheidslichaam als de regentschappen zijn door de Regeering bezwaren geopperd.

In de Memorie van Antwoord staat:

„Een dergelijke handelswijze zal in strijd zijn met de grondgedachte van de onderhavige ontwerp-ordonnantie, welke juist beoogt tot dusver meer centraal verzorgde belangen aan plaatselijke lagere organen toe te vertrouwen".

Ik wil niet pleiten voor overdracht van volksonderwijs aan de regentschappen; ik wil slecht het volgende naar voren brengen.

Het volksonderwijs heeft na de splitsing van de volledige standaardscholen een ander karakter gekregen dan voordien. Het is niet meer een op zich zelf staand geheel, maar vormt een deel van het lager Inheemsche onderwijs.

Het Inheemsche lager onderwijs bestaat nu immers uit

a. den onderbouw, dat is de volksschool, en

b. den bovenbouw, de vervolgschool.

Het lijkt mij noodzakelijk, dat deze deelen van het onderwijs, door een zelfde lichaam worden verzorgd. Dit is noodig zoowel uit technisch als uit organisatorisch oogpunt.

De Regeering schilderde den vorm van bijdragen van de desa voor de instandhouding van de desaschool als juist. Zij zegt in de Memorie van Antwoord:

„Worden de scholen echter aan het regentschap overgedragen, dan worden dergelijke bijdragen zuiver belastingen ten behoeve van het regentschap; er is grond voor de vrees, dat zulks een ongunstigen invloed zal hebben op den omvang der bijdragen".

Als ik aan de vele klachten denk betreffende de desalasten vooral in dezen moeilijken tijd, waarin menig desaman moeilijk kan rondkomen, dan betwijfel ik, of het voor de menschen verschil maakt, dezen vorm van bijdragen of die van belastingen te voldoen. Derhalve is dit bezwaar van de Regeering niet steekhoudend. Verder oppert de Regeering in de Memorie van Antwoord als bezwaar:

„Daar komt bij, dat overdracht aan het regentschap de positie van het onderwijzend personeel geheel zou veranderen. De volksonderwijzer immers zou regentschapsambtenaar worden, hetgeen hem niet alleen het zoo noodige innige contact met de desa zou doen verliezen maar ook financieele consequenties zou hebben die thans onmogelijk kunnen worden aanvaard".

Ook dit kan ik niet onderschrijven. Het noodige contact met de desa zal bij verzorging van het volksonderwijs door de regentschappen niet te loor gaan. Immers vanzelf zal voorgeschreven worden door den betrokken regentschapsraad dat elke volksonderwijzer zich in de desa moet vestigen waar hij werkt. Verder mag mijns inziens het feit, dat het desa-

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)

verband er zich toe leent om de volksonderwijzers niet pensioengerechtigd te laten, niet aangegrepen worden om het volksonderwijs niet door het regentschap of hoogere lichamen te doen verzorgen als het onderwijsbelang zulks vordert.

Betreffende lid 2 van art. 3 zegt de Memorie van Antwoord, dat het regentschap het aangewezen lichaam zal zijn voor aanvullenden steun aan de volksscholen.

Ik wil slechts dit vragen: 1e zal het bedrag, dat volgens den ouden toestand uitgekeerd wordt aan de schoolfondsen, voortaan gegeven worden aan de regentschappen voor den aanvullenden steun aan de volksschoolfondsen?

Zal de regent als beheerder van dit schoolfonds rekenplichtig zijn aan den regentschapsraad? En indien aanvullende steun van de stadsgemeente wordt ontvangen (artikel 5 lid 2) is de regent dan ook rekenplichtig aan den betrokken gemeenteraad?

Thans een enkele opmerking over de overdracht van de H. I. S.-en en Schakelscholen. Is verzorging van de deelen van het Inheemsch lager onderwijs door een en hetzelfde lichaam noodig, des te meer geldt dit voor het westersch lager onderwijs.

De H. I. S.-en en Schakelscholen vormen hier een deel van W. L. O. Uit den aard der zaak moet er verband bestaan tusschen de H. I. S.-en, H. C. S.-en en Eur. lagere scholen, te meer waar deze drie type scholen hun abituriënten even ver moeten brengen, om hun gelijke kansen voor hun verdere studie te geven.

De Regeering heeft dan ook meermalen verklaard, dat de drie scholen gelijkwaardig zijn te achten.

Nu weten wij, dat voor de H. I. S.-en in de laatste jaren een nieuw leerplan is voorgeschreven. Deze proefneming moet nog doorwerken. De directeur van Onderwijs heeft wel meermalen verklaard, dat dit geen achteruitgang zal beteekenen. Ik heb er tot nu toe aan getwijfeld, maar wil gaarne de resultaten afwachten. Waar voor mij de H. I. S., wat het leerplan betreft, nog in het stadium van proefneming is, vind ik het niet juist, dit gedeelte van het onderwijs reeds nu over te dragen. Zooals in de Memorie van Toelichting is uiteengezet bestaat tegen overdracht van Europeesche lagere scholen en H. C. S.-en bezwaar gezien de personeelsvoorziening.

Dit bezwaar geldt ook voor de overdracht van H. I. S.-en en schakelscholen. Volgens de Memorie van Antwoord zijn er op dit oogenblik 39 Inheemsche leerkrachten die vanwege hun bevoegdheid in aanmerking kunnen komen voor benoeming tot hoofd der school. Dit aantal is nog te gering om te kunnen zeggen, dat de overdracht van 135 H. I. S.-en en schakelscholen geen moeilijkheden betreffende de personeelsvoorziening met zich zal brengen. Daarbij komt nog voor ons, Indonesiërs, het onaangename gevoel, dat de Regeering haar proefneming toepast alleen op de scholen voor onze bevolkingsgroep.

Het is toch zeker niet te veel gevraagd, als wij gelijke behandeling wenschen van de scholen voor ons met de gelijksoortige scholen voor andere bevolkingsgroepen?

Verder zou ik ten sterkste ontraden het inspectieapparaat over te dragen aan de provincie. Dit zal op den duur leiden tot duurdere voorziening in de inspectie, want op den duur zal de Overheid zelf moeten overgaan tot het instellen van een eigen inspectie, die het toezicht moet uitoefenen op de beheersvoering van de onderwijsinstellingen.

Deze verwachting is gewettigd, als wij nagaan, dat in Holland, waar de toestand in een eindstadium verkeert, naast de inspectie-apparaten der autonome ressorten een rijksinspectie bestaat.

Ten slotte nog de onderwijzersopleiding. Waar de Regeering vele onderwijs-opleidingen heeft gestopt, is het niet zeer billijk om deze te doen entameeren door de lagere ressorten.

Met De School, het orgaan van N. I. O. G. zou ik ter zake willen zeggen:

> „Nu lijkt ons de opleiding van leerkrachten wel het allerlaatst voor overdracht in aanmerking te komen.

(Kasimo.)

> Zelfs in Holland is deze zorg nog voor een belangrijk deel in handen van het Rijk".

Resumeerende kan ik de overdrachtsplannen in dit stadium niet toejuichen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met even te verklaren, dat ik ten aanzien van de vijf in behandeling zijnde onderwerpen alleen in het kort wensch te spreken over de gedeeltelijke overdracht van de onderwijsvoorziening. Over deze kwestie zijn reeds breedvoerige beschouwingen gehouden, zoowel in de pers als in vergaderingen van politieke vereenigingen en vakbonden. En over de op deze zaak betrekking hebbende regeeringsvoorstellen, die nu voor ons liggen, kan men zeker ook nog diepgaande beschouwingen leveren. Als leek op onderwijsgebied zal ik het niet doen en laat het liever aan de deskundigen onder mijn geachte medeleden over. Zooals gezegd zal ik mij slechts bepalen tot een korte uiteenzetting van mijn standpunt ter zake.

Het is een eisch van algemeen belang, dat met het totaal van de door de gemeenschap opgebrachte en ter beschikking gestelde middelen voor onderwijsdoeleinden wordt verkregen de best mogelijke onderwijsvoorziening, kwalitatief zoowel als kwantitatief. Uitgaande van deze stelling, die ieder zeker wil onderschrijven, is de alles beheerschende vraag, die men zich moet stellen bij de beschouwing van de voorgenomen gedeeltelijke overdracht van onderwijs, dus deze:

Zal de voorgenomen overdracht van het onderwijs, zooals deze is uiteengezet in de voor ons liggende voorstellen, leiden tot een betere onderwijsvoorziening, kwalitatief zoowel als kwantitatief dan wij op het oogenblik hebben?

Het ligt misschien aan mij, maar noch uit de Memorie van Toelichting, noch uit de Memorie van Antwoord heb ik de overtuiging kunnen putten, dat met hetzelfde voor onderwijsdoeleinden beschikbaar gestelde bedrag een betere onderwijsvoorziening voor dit land zal worden verkregen. Uit de lezing van beide memories heb ik zelfs den indruk gekregen, dat de Regeering zich niet voldoende moeite heeft gegeven om aan te toonen, dat met de voorgenomen overdracht met hetzelfde bedrag een betere onderwijsvoorziening zal worden gewaarborgd. Integendeel, wanneer ik in de Memorie van Antwoord lees een passage met betrekking tot het onderwijspeil, die als volgt luidt: (pag. 2, roneo).

> „De Regeering heeft met voldoening gezien dat verscheidene leden zich over het algemeen met de voorgestelde taakoverdracht en de taakafbakening tusschen het Land en de locale gemeenschappen konden vereenigen. Zij is met deze leden van oordeel, dat de voorgestelde regeling afdoende waarborgen biedt voor handhaving van de kwaliteit van het onderwijs."

en verder een andere passage, die verband houdt met de kwantiteit van de onderwijsvoorziening en als volgt luidt: (pag. 3, roneo).

> „De Regeering vreest van de overdracht geen kwantitatieven achteruitgang van het onderwijs. Zij verwacht, dat de lagere gemeenschappen voor hun nieuwe taak op dit gebied zooveel belangstelling zullen hebben, dat van een inkrimping van de onderwijsgelegenheid geen sprake zal zijn.",

wanneer ik zulke passages lees, dan meen ik, dat de Regeering hoogstens alleen aannemelijk heeft willen maken, dat bij doorvoering van de voorgenomen overdracht geen verslechtering in de onderwijsvoorziening, kwalitatief zoowel als kwantitatief, plaats zal hebben. Hoogstens zal men dus een onderwijsvoorziening krijgen, die kwalitatief en kwantitatief gelijk is aan die wij op het oogenblik hebben. Maar uit de ons voorgelegde stukken blijkt al dadelijk, dat diezelfde onderwijsvoorziening de gemeenschap *f* 50 000 meer zal kosten dan wanneer er geen overdracht plaats zal hebben.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Kasimo.)

Als ik maar de overtuiging had, dat in de onderwijsvoorziening, kwalitatief zoowel als kwantitatief, niet de minste achteruitgang zal plaats hebben, dan zou ik over dat betrekkelijk geringe bedrag van meerdere kosten ad *f* 50 000 heen kunnen stappen en minder bezwaar hebben tegen de overdracht.

Maar juist die overtuiging heb ik — na mij goed rekenschap te hebben gegeven van hetgeen de regeeringsvoorstellen inhouden — niet.

Deze regeeringsvoorstellen houden onder anderen in:

a. overdracht van het Hollandsch-Inlandsch en het schakelonderwijs aan de provincie;

b. overdracht van het vervolg-onderwijs en het Inlandsch vakonderwijs aan het regentschap.

Tegen de voorgestelde overdracht van het H.I.O. en het schakelonderwijs aan de provincie, heb ik, evenals de heer Iskandar Dinata, ernstige bezwaren. Behalve om redenen, die reeds zijn uiteengezet in het Afdeelingsverslag, zou ik in dit verband alsnog het volgende willen zeggen. Het Hollandsch-Inlandsch- en het schakelonderwijs zijn innig verbonden met de andere deelen van het westersch lager onderwijs. Het geheele westersch lager onderwijs, zooals dit er op het oogenblik uitziet, vormt een geheel, een eenheid. En hierin mag mijns inziens geen wig worden gedreven door losmaking van het H. I. en het schakelonderwijs van de centrale overheid, en overdracht daarvan aan de provincie.

Het westersch lager onderwijs, zooals dit op het oogenblik is georganiseerd, kan men vergelijken met een boom, die verschillende takken heeft, zooals het op de Europeesche lagere school gegeven onderwijs, het Hollandsch-Chineesche onderwijs, het Hollandsch-Inlandsch onderwijs en het schakelonderwijs. Het is mijns inziens echter een boom, die zich als zoo vaak het geval is, niet laat tjangkokken. Van dien boom kan men geen takken afhakken om ze daarna elders in den grond te steken en daarbij nog te eischen, dat die takken even levenskrachtig zullen blijven doorgroeiën als toen ze nog aan den boom vastzaten. En zoo kan men ook niet verwachten, dat het Hollandsch-Inlandsch- en schakelonderwijs, eenmaal afgescheiden van den stam, het westersch lager onderwijs, even levenskrachtig zullen blijven doorgroeien als gewenscht is voor de ontwikkeling der Inheemsche bevolking.

Ook tegen de overdracht van het vervolgonderwijs en het Inlandsch vakonderwijs aan het regentschap en de stadsgemeente, heb ik bezwaar. Met vele andere leden in het Afdeelingsverslag meen ik, dat — wanneer deze soorten van onderwijs overgedragen moeten worden — de overdracht dient te geschieden aan de provincie. Dan zijn er meer waarborgen, dat de voorziening in de behoefte aan vervolg- en Inlandsch vakonderwijs op die wijze plaats zal hebben als in overeenstemming is met de beteekenis van deze soorten van onderwijs voor de ontwikkeling der Inheemsche bevolking en samenleving. Het autonome regentschap acht ik in het algemeen in het huidige stadium nog niet zoo goed geoutilleerd, dat het opgewassen zal zijn tegen de eischen, die een dergelijke onderwijsvoorziening als bovenbedoeld, stelt.

Wat de opleiding van leerkrachten betreft, zou ik mij geheel willen aansluiten bij hetgeen zooeven door den heer Iskandar Dinata is voorgebracht.

Nu nog enkele woorden over het volksonderwijs. Het wordt mijns inziens tijd, dat men zich ten aanzien van dit onderwijs wat meer los maakt van de theorie. De theorie, die zegt, dat de volksschool behoort te zijn de school van de Inheemsche volksgemeenschap, de desa. Dit zou noodig zijn om de volksschool zuiver in de plaatselijke sfeer te houden, om de desamenschen te leeren, dat de school hun school is en dat de instandhouding daarvan, een desabelang, ook hun belang is en verder hen op te voeden en zoo ver te krijgen, dat de school heelemaal zou worden bekostigd door de desa.

(Abdul Rasjid.)

Mijnheer de Voorzitter, als ik het wel heb, heeft het instituut van het volksonderwijs tot nu toe reeds een 30 jaren bestaan. In deze 30 jaren is de practijk heel anders dan de theorie. De Regeering erkent het zelf, dat het beginsel volgens hetwelk de desaschool geheel door de desa behoort te worden onderhouden, nog niet verwezenlijkt is en dat het grootste deel der kosten nu nog wordt gedragen door het land.

Ik heb de overtuiging, dat voor een afzienbaren tijd de toestand niet veel zal veranderen, ik bedoel den toestand, waarbij de desa niet in staat is om de kosten der desaschool geheel op zich te nemen. En niet alleen financieel, maar ook in menig ander opzicht schiet de desa nog te kort om het beheer van de desaschool op zich te nemen.

Onder deze omstandigheden ga ik daarom accoord met hen, die er op hebben aangedrongen de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen, kortom dus om de voorziening in de behoefte aan volksonderwijs, aan de desa te ontnemen en over te dragen aan het autonome regentschap. Ik meen, dat dit verzoek zooeven reeds is voorgebracht door mijn geacht medelid, den heer Soeria Nataätmadja. Dit verzoek zou ik ten sterkste willen ondersteunen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooeven heb ik eenige bezwaren voorgebracht tegen de voorgestelde gedeeltelijke overdracht der onderwijsvoorziening, zooals deze is uiteengezet in de voorliggende regeeringsvoorstellen. Andere bezwaren heb ik ook nog, welke in het algemeen reeds zijn voorgebracht in het Afdeelingsverslag door de tegenstanders van de overdracht. Enkele suggesties heb ik aan de hand gedaan om die bezwaren te verminderen. Van de mate, waarin aan die bezwaren door de Regeering zal worden tegemoetgekomen, zal het afhangen, of ik aan de voorliggende voorstellen mijn stem kan geven.

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de beide onderhavige ontwerpen omtrent de gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid en het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen, zal ik niet in details treden. Het gaat hier zuiver om overdracht op Java en Madoera. En om die reden laat ik dit liever over aan meer bekwame fractiegenooten van Java. Ik zal mij dus ten aanzien van beide ontwerpen slechts bepalen tot de beschouwing van enkele algemeenheden, die door de Regeering zijn aangestipt en alleen voorzoover zij in de naaste toekomst ook op de buitengewesten van toepassing zullen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Bij elk ontwerp, dat het college ter overweging is aangeboden, is het naar mijn meening goed zich rekenschap te geven in de allereerste plaats van de beweegredenen, die bij de Regeering bij de indiening hebben voorgezeten. Voor mij staat het dan ook vast, dat hoe volmaakt gepolijst een ordonnantie op zich zelf mag zijn, zij daarom nog geen reden mag zijn, om er maar direct voor te gaan stemmen. Aan den anderen kant mogen wij niet vergeten, dat het heel goed mogelijk is, dat verschillende beweegredenen, mede onder den drang der omstandigheden, tot het zelfde practische resultaat kunnen leiden. Al kan ik dus erkennen, dat kennisneming der beweegredenen van belang is, toch zal men moeten toegeven, dat in bepaalde gevallen de uiteindelijke beslissing bij de bepaling van zijn eigen standpunt in hooge mate wordt beinvloed door practische mogelijkheden.

Wij hebben hier voor ons twee belangrijke onderwerpen, die voor de bevolking direct spreken. Met de Regeering ben ik van meening, dat de behartiging van elementair onderwijs en gezondheidszorg thuis behoort in regionale samenlevingen. Ik kan mij heel goed voorstellen, dat bij velen onzer de indruk is gewekt, alsof de voorgestelde overdracht in hoofdzaak zou zijn ontworpen, om te komen tot een bezuiniging van het land, wat echter door de Regeering, blijkens de Memorie van

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Abdul Rasjid.)

Antwoord wordt ontkend. Maar dat komt, omdat n.m.m. deze overdracht te laat is ingediend, volgens de Regeering door het uitblijven der overdrachtsregelingen. Maar waarom de regelingen zoo lang zijn uitgebleven, zegt de Regeering niet.

(De heer Offringa, hoofd van den dienst der Volksgezondheid: Zij waren zeer uitvoerig.)

Ik kan mij ook voorstellen, dat de voorgestelde overdracht de bedoeling heeft, om de centrale organen van overbelasting te bevrijden, maar het kan ook zijn, dat het juiste moment is aangebroken, om den jarenlangen strijd tusschen de centrale bureaucratie en de decentralisatiegedachte ten gunste van deze laatste te doen beslissen. Maar ik vraag mij af: is het wel noodig en verstandig, om, nu wij concreet twee ontwerpen van belangrijke overdracht als de onderhavige hebben te beoordeelen, zich te verdiepen in allerhande overwegingen? Ik voor mij houd liever vast aan het door de bestuurshervormingswet gevorderde stelsel van ruime decentralisatie van daarvoor in aanmerking komende overheidszorg, zooals de Memorie van Antwoord zegt. Waar de Regeering dus huldigt het beginsel van decentralisatie of m.a.w. het beginsel van democratie, kan ik uiteraard moeilijk mijn stem daaraan onthouden. Dat wij bij de practische uitwerking van de decentralisatie-gedachte, in geen geval de werkelijkheid van een paradijs kunnen bereiken, ik ben de eerste, om dat te erkennen. Maar over de noodzakelijkheid van decentralisatie hoef ik hier zeker niet verder uit te weiden. Ik kan volstaan met te verklaren, dat de uitbreiding van het Nederlandsche gezag in deze landen, de verschillende graad van ontwikkeling der bevolking, het groote onderscheid in behoeften van de op ongelijken trap van economische ontwikkeling staande deelen van Indië en de rol, die het toeval speelde bij de voorziening of niet-voorziening dier behoeften in die uiteenloopende gebieden, duidelijk maken, dat deze decentralisatie vrij algemeen wordt gewenscht. In het kort komen de voordeelen van decentralisatie hier op neer:

Ten eerste doet zij meer recht wedervaren aan het sterk uiteenloopend karakter van de onderscheidene gebiedsdeelen en hun bewoners. In onzen tijd van sterk nivelleerende tendenzen is dit nog altijd als een positieve winst voor de bevolking te beschouwen.

Ten tweede is tegemoet gekomen aan het bezwaar, dat het centrale bestuur niet op de hoogte is van plaatselijke toestanden en met het bijzondere karakter van bepaalde takken van overheidszorg.

Ten derde hebben wij in de decentralisatie een der krachtigste wapenen tegen bureaucratie. Want hoe verder de organen, die te beslissen hebben van de burgerij afstaan, des te sterker zijn de bezwaren, omdat de ambtenaren, die alleen op de hoogte zijn, oppermachtig geworden zijn, met als gevolg langzame afdoening van zaken, door het moeten passeeren van een ontelbaar aantal schijven. Dat hiermede de omvang van vele onnoodige administratie toeneemt, behoeft naar mijn meening geen nadere toelichting.

Ten vierde komt het individu meer naar voren en voelt zich niet meer uitsluitend als object alleen.

Ten vijfde is de onzichtbare contrôle van de burgerij op de handelingen van de bestuurders vergemakkelijkt, met als gevolg een zuiniger en doelmatiger beheer.

Wanneer ik deze voordeelen nader toets aan de beide ontwerp-ordonnanties, dan moet ik eerlijk bekennen, dat zij beide aan mijn verwachtingen hebben voldaan. Ook uit dezen hoofde kan ik dus moeilijk mijn stem daaraan onthouden.

Ik ben er niet voor, om de begrippen centralisatie en decentralisatie streng tegenover elkander te stellen. Met de Regeering ben ik van meening, dat het begrip decentralisatie een samengesteld begrip is. Men schermt tegenwoordig veel met het woord dynamiek. Ook ik wil mij voor dezen keer daaraan schuldig maken. We moeten ons de begrippen centralisatie en decentralisatie, niet al te statisch denken, maar meer dynamisch. Voor mij duiden zij geen toestanden aan, maar meer tendenzen. Zaak is het daarom meer naar evenwicht te streven tusschen centripetale en centrifugale krachten, en wel op zoodanige wijze, dat decentralisatie kan worden doorgevoerd, voor zoover de belangen van het geheel niet in het gedrang komen. In dit verband behoef ik slechts te wijzen op de verhouding, die bestaat tusschen het intellect als een centrale functie en de autonomische functies van de inwendige organen van het menschelijk lichaam.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou natuurlijk graag willen zien, dat eerst de financieele verhouding tusschen het land en de zelfstandige gemeenschappen werd geregeld, alvorens met de overdracht te beginnen. Maar de Regeering zegt ten aanzien van deze materie in de Memorie van Toelichting:

> „Deze regeling zal waarschijnlijk in den loop van 1937 bij den Volksraad kunnen worden ingediend. De landsuitkeeringen voor onderwijs en volksgezondheidsoverdrachten zullen gescheiden van elkander en apart van vroegere uitkeeringen worden gehouden".

En in de Memorie van Antwoord zegt de Regeering:

> „Ook zullen die uitkeeringen niet worden samengesmolten met de uitkeeringen, welke werden toegekend voor te voren overgedragen landszorg. Daarbij zegt de Regeering toe rekening te willen houden met in de naaste toekomst opkomende nieuwe behoeften".

Mijnheer de Voorzitter! De kansen voor het gelukken van deze ruime decentralisatie zijn voornamelijk afhankelijk van drie factoren nl. geld, personen en omstandigheden. Nu zijn deze drie factoren zeer wisselend van karakter. Vooral hier in Indië is dit uitermate het geval, niet alleen het karakter, maar ook wat betreft den omvang en inhoud van hun werkingsferen. De Regeering spreekt van haar behoefte om te experimenteeren. Voor een Oosterling heeft het woord „experiment" steeds een bijsmaak. Maar dat komt misschien hierdoor, dat Spinoza weerklank bij hem heeft gevonden, wanneer deze wijsgeer spreekt over drie soorten van kennis: ervaringskennis, redelijke kennis en een andere soort, die niet van buiten komt, doch ons is ingeboren en die hij intuïtieve kennis noemt.

Ik wil gaarne aannemen, dat in het centrum een schat van ervaring ligt opgetast, gelijk nooit ontstoken kaarsen, netjes verpakt in doosjes en kistjes, maar ik vraag mij af: hoe kan men weten of een proefneming is geslaagd, wanneer de experimentators telkens van persoon veranderen en de beoordeeling daarvan telkens aan anderen en weer anderen wordt overgelaten en in de meeste gevallen nog voordat de duur van het experiment is afgeloopen? Het wil mij dan ook voorkomen, dat onder deze omstandigheden aan de voorwaarden voor het gelukken van het experiment niet wordt voldaan. Wil iemand experimenteeren, mij goed, maar laat men hem dan tenminste een termijn geven, waarin hij tot een beslissing moet komen, en men vergunne hem niet tot het oneindige te experimenteeren. En bovenal het experiment zij een experiment op het gebied van toepassingen en niet telkens herhalingen van hetgeen reeds anderen van naam hebben gedaan. Dat is alleen tijd- en geldverspilling.

(De heer Beek, adviseur voor de bestuurshervorming: De Regeering beschouwt deze overdracht niet als een experiment.)

Het wekt soms den indruk van wel; ik hoop, dat ik het verkeerd zie.

Een andere factor, waarmede wij rekening moeten houden, is de toestand der zelfstandige gemeenschappen hier te lande. De gemeenschappen, waarmede wij in dit geval te maken hebben, zijn: de provincies, de regentschappen, de gemeenten (groote en kleine) en de Inlandsche gemeenten. Nu zijn de provincies en de gemeenten van westerschen oorsprong en de regentschappen en de Inlandsche gemeenten zijn van oosterschen oorsprong.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Abdul Rasjid.)

Stellen we vast, dat in onzen tijd de decentralisatie dient te worden bevorderd als tegenwicht van al te sterke centralisatie, dan is het niet voldoende, dat wij slechts de mate van decentralisatie bepalen, maar we moeten ook nog aangeven den toe te passen vorm. Dat zijn dus de door de Regeering bedoelde nuttige tusschenvormen, die zich bevinden tusschen de uitersten van centrale regeling en centrale uitvoering eenerzijds en volledige regionale zelfstandigheid anderzijds. De vraag rijst dus: welke vormen van decentralisatie verdienen de voorkeur? Is de bestuursvorm alleen een doelmatigheidseisch of zal men ook rekening moeten houden met het historisch gewordene?

Historisch beteekent hier geen stilstand, maar groei. Worden alleen de eischen van het heden en toekomst als richtsnoer genomen en maakt men zich los van de historische traditie, dan komen we op het gebied van rationalisatie. Ik geloof niet, dat men de bevolking een dienst bewijst door het rationalistisch standpunt in te nemen. Stelt men als eisch, dat een goed bestuur steun moet vinden in het meeleven en belangstelling der inwoners, dan zal men in de zelfstandige gemeenschappen drie beginselen in acht moeten nemen. In de eerste plaats moet zorg worden gedragen, dat elke wijziging zal aanmoedigen, althans niet doet ontmoedigen. De bevolking moet vertrouwen hebben in haar vertegenwoordigers en belangstelling hebben in gemeentezaken. In de tweede plaats moet men rekening houden met historie en prestige van den bestaanden bestuursvorm. Eerst dan komt als derde beginsel het rationalisme nl. het streven naar de hoogst mogelijke opbrengst van de aangewende energie. Erkent men deze drie vooropgestelde beginselen, dan is het zaak na te gaan, of zij ook zijn verwezenlijkt geworden in die zelfstandige gemeenschappen van oosterschen oorsprong. Ik bedoel hiermede dus de regentschappen en de Inlandsche gemeenten. Men heeft speciaal na te gaan, of en in hoeverre het geboden is, het historisch gewordene te eerbiedigen, te handhaven en te veredelen. Eerbiediging dus van de staatkundige organen, die levenskrachtig zijn. Men heeft na te gaan, in hoeverre de Indonesische democratie practisch vereenigbaar is met de westersche democratie. In elke zelfstandige gemeenschap wordt onderscheid gemaakt tusschen zaken, die in medebewind worden behartigd en zaken, die in autonomie zijn toevertrouwd. Spreekt men van autonomie, dan denken wij dadelijk aan het element „initiatief". In hoeverre is nu het initiatief van de zelfstandige gemeenschappen gewaarborgd? Ik geloof niet, dat in de praktijk veel daarvan terecht is gekomen. Om dit aan te toonen, behoef ik slechts te wijzen op hetgeen Adam in zijn boek: „De autonomie van het Indonesische dorp", heeft medegedeeld. Hij zegt het volgende:

> „Toezicht van hoogere overheidsorganen zijn natuurlijk noodig. Daarbuiten kan het dorp het natuurlijk niet stellen. Maar aan den anderen kant is het ontaard in een drillend regeeren van bovenaf. Wil men van het dorpseigenmeesterschap, dat door het R. R. geëerbiedigd wordt, nu niet absoluut een doode letter maken, dan zal aan deze bemoeiïng van het dorp een einde moeten komen. Maar een politiek van een kleine eeuw is niet zoo gauw weg te werken. Waar de contrôle nog in handen blijft van het bestuur is een opgeven van efficiency noodzakelijk; want alleen wanneer de verwezenlijking van het volksrecht onmiddellijk na handhaving van orde het doel van de Staat wordt, gelijk Meyer Ranneft wil, is er kans, dat de dorpsautonomie opleeft."

Deze uitspraak kan ik onderschrijven. In de Memorie van Toelichting zegt de regeering (§ 10 blz. 6):

> „Wat betreft het volksonderwijs wordt het oorspronkelijke uitgangspunt gehandhaafd, dat de volksschool behoort te zijn de school van de Inheemsche volksgemeenschap, de desa. Dit uitgangspunt, dat in de praktijk nog lang niet ten volle is verwezenlijkt, mag niet worden verlaten, omdat alleen langs dezen weg het volksonderwijs werkelijk wortel kan schieten in de inheemsche maatschappij, en door deze maatschappij zelf kan worden gedragen en ontwikkeld. Ook uit financieel oogpunt is het noodig dit laagste onderwijs zooveel mogelijk in te stellen op de volksgemeenschappen, wil men het gelegenheid geven zich in den breede te ontplooien."

Dit regeeringsstandpunt is naar mijn meening alleen dan practisch door te voeren, wanneer men vooraf de daartoe geëigende sfeer van ontwikkeling heeft geschapen.

In het kort komen mijn conclusies dus op het volgende neer:

1. Met het principe van overdracht van onderwijs en de landszorg voor de volksgezondheid aan de zelfstandige gemeenschappen kan ik mij vereenigen.
2. Verwacht mag worden, dat bij de practische doorvoering daarvan, vooral in den overgangstijd vele bezwaren zullen rijzen.
3. De autonomie van de zelfstandige gemeenschappen dient te worden gewaarborgd, aangezien anders het gevaar bestaat, dat het initiatief telkens wordt bedreigd. Speciaal heb ik dat van de Inheemsche gemeenten en regentschappen op het oog.
4. Alleen onder die voorwaarde is de behoefte om te experimenteeren gerechtvaardigd. Zonder opstelling van de daarbij behoorende voorwaarden en het scheppen van een daartoe geëigende sfeer, lijkt mij elk experiment met de kans op goeden uitslag, problematisch.
5. In afwachting van het moment, waarop het experiment zal zijn afgeloopen, zou ik gaarne zien, dat de H. I. S.-en en schakelscholen voorloopig centraal blijven en nog niet worden overgedragen.
6. Voor mij is een minder goede beslissing nog altijd te prefereeren boven in het geheel geen beslissing.
7. Alles bij elkaar genomen, kan ik dus niet anders verklaren dan beide ontwerpen te aanvaarden.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Voor de behandeling van het complex van onderwerpen, dat ons thans bezighoudt, is door mijn fractie de taakverdeeling getroffen, dat ik zal spreken over de overdracht in het algemeen en die van het onderwijs in het bijzonder en dat de heer Kruyne zal behandelen de overdracht van de zorg voor de volksgezondheid.

In de voorjaarszitting van dezen raad heb ik mij genoodzaakt gezien te spreken tegen de destijds aan de orde zijnde bestuurshervorming in de buitengewesten en ook thans voel ik mij genoopt wederom met ernstige bezwaren — gedeeltelijk dezelfde — te komen tegen de overdracht van onderwijs en gezondheidszorg aan de autonome ressorten op Java. Ik ben er mij van bewust, dat ik als centraal ambtenaar daardoor het odium op mij laad van tegen elke decentralisatie te zijn; dat ik de voordeelen der decentralisatie niet kan inzien, daar ik, steeds werkzaam geweest zijnde in het centrum der administratie, de overtuiging zou hebben, dat men daar alleen behoorlijk kan oordeelen, dat men daar alles beter weet en dat iedere decentralisatie per sé zou beteekenen achteruitgang. Dit odium moet ik toch van mij afwijzen.

Principieel ben ik voorstander van decentralisatie en ik geloof, dat ik met de Regeering de voordeelen daarvan wel degelijk kan inzien. Ik ben overtuigd, dat door de uitbreiding van de bestuurstaak in de laatste decennia, zoowel in de breedte als in de diepte, de centrale administratie meer en meer overbelast is geraakt. Uit administratief oogpunt acht ik alleen reeds hierom decentralisatie hoog noodig. Bovendien ben ik overtuigd, dat vele zaken beter locaal en regionaal beoordeeld en geregeld kunnen worden dan van uit één centrum. Staatkundig is decentralisatie noodzakelijk, omdat wij ons nu eenmaal de invoering van een westersch democratisch stelsel in dit oostersche land als ideaal hebben gesteld en men de ingestelde autonome ressorten

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Eekhout.)

moeilijk zonder een voldoende taak voor hun werkzaamheid kan laten. Voor een geleidelijke opvoeding der bevolking tot zelfbestuur is allereerst noodig het geven van financieele verantwoordelijkheid, het bijbrengen van het besef, dat de overheidszorg door de bevolking betaald wordt en dat de vervulling van iederen nieuwen wensch geld kost. Dit besef kan ongetwijfeld veel beter locaal en regionaal worden verkregen dan in het centrum. Om al deze redenen ben ik voorstander van decentralisatie, zoodat op dit gebied tusschen de Regeering en mij geen principieel verschil bestaat.

Mijn bezwaren gaan dus niet tegen elke overdracht van staatszorg als zoodanig, maar speciaal tegen deze overdracht, zooals thans voorgesteld. Hierbij denk ik niet aan die moeilijkheden, welke zich altijd zullen voordoen bij elken overgang van een sterk gecentraliseerd naar een gedecentraliseerd bestuur; dit zijn moeilijkheden van tijdelijken aard, welke er zijn om overwonnen te worden.

Mijn bezwaren zijn gericht tegen de basis van deze overdracht, welke ik niet redelijk acht; mijn ongerustheid ten deze is ten zeerste versterkt door het gebrek aan enthousiasme, waarmede de overdracht op deze basis is ontvangen door de autonome ressorten. De centrale administratie zal natuurlijk haar hart vasthouden bij overdracht van groote bevoegdheden uit haar handen in die van minder deskundige autonome raden; dit op zichzelf behoeft geen bezwaar te zijn, maar wanneer ook de andere partij, die der decentralisatie-mannen, vol wantrouwen staat tegenover het geschenk, waarmede men hen gelukkig wil maken, dan bestaat er alle aanleiding om te vragen of er niet iets hapert aan de wijze van overdracht.

De bezwaren van mijn fractie tegen deze voorstellen zijn van velerlei aard:

Onderwijs en volksgezondheid behooren tot de meest belangrijke en primaire deelen van welvaartszorg, meer nog dan de reeds eerder overgedragen onderwerpen; deze primaire belangen gaan wij nu overdragen van een volkomen deskundige ambtelijke instantie naar politieke colleges, welke niet deskundig zijn, maar bovendien, naar onze meening niet op de juiste wijze zijn samengesteld en door een ongelukkige regeling van kies- en benoemingsrecht geen juiste afspiegeling zijn van de burgerij, welke deze colleges heeten te vertegenwoordigen. Bovendien overheerschen in deze colleges soms ongewenschte politieke stroomingen en particuliere- of partijbelangen. Onder deze omstandigheden kan onze fractie bij voorbaat al niet enthousiast staan tegenover het toevertrouwen van de belangrijkste takken van staatszorg aan dergelijke politieke colleges. Dit is echter een bezwaar van algemeenen aard, waaraan niet bij deze voorstellen, doch bij de herziening van het kiesstelsel eventueel zou kunnen worden tegemoetgekomen. In de commissie, welke zich daarmede bezig houdt, zal door onzen vertegenwoordiger, den heer Verboom, hierover het noodige worden gezegd.

Overigens erkennen wij, dat dit politieke bezwaar geen reden mag zijn, om verdergaande decentralisatie zonder meer af te wijzen. Zulks te minder, waar de Regeering bij deze voorstellen met dit bezwaar wel degelijk rekening heeft gehouden, voornamelijk door elke bemoeienis met de subsidieering van particuliere scholen en ziekenhuizen buiten de overdracht te houden. Hiermede is voor de geneeskundige zorg het voornaamste bezwaar tegen karakter en samenstelling van de autonome raden zeker wel vervallen; hoogstens zal men naast confessioneele ziekenhuizen op Chriselijken grondslag, welke voldoende in de behoefte aan individueele ziekenzorg voorzien, misschien van overheidswege andere ziekenhuizen, hetzij zelf gaan oprichten, hetzij gaan subsidieeren, maar dit moet men maar voor de decentralisatie over hebben. Hetzelfde kan zich ook voordoen bij de oprichting of subsidieering van scholen, maar bovendien heeft men hier bij onderwijs het gevaar van aanstelling van eigen onderwijzerspersoneel van een ongewenschte politieke richting. Kan tegen onnoodige kosten voor ziekenhuizen en scholen een rem worden gezocht in het toezicht van gedeputeerden op de begrootingen der lagere autonome ressorten, tegen aanstelling van ongewenscht onderwijzerspersoneel zie ik geen remedie, zoolang tenminste de woorden en daden van dit personeel hen niet in aanraking brengen met den strafrechter.

Maar ook vóór men tot dit uiterste is gekomen, kan de verkeerde geest van de onderwijzers een fatalen invloed uitoefenen op den geest der leerlingen. Gaarne zou ik daarom aan de Regeering de uitdrukkelijke vraag willen stellen, of een autonoom ressort geheel vrij is in de aanstelling van eigen onderwijzerspersoneel, mits voorzien van de noodige bewijzen van bekwaamheid, ook wanneer dit personeel naar het inzicht der onderwijsinspectie een verkeerden invloed zou hebben op de jeugd.

Ik stap thans af van wat ik zou willen noemen het politieke bezwaar en kom tot het voornaamste: het financieele bezwaar. Dit is mijns inziens hetzelfde, als hetgeen ik naar voren bracht bij de bestuurshervorming der buitengewesten. Ik bedoel de vertroebeling van het mooie, dat ongetwijfeld in de decentralisatie-gedachte ligt opgesloten, door den wensch om langs dezen weg te geraken tot verdere saneering van het budget.

Als vaststaande opinie van den geheelen Volksraad mag worden aangenomen, dat thans het Gouvernement in totaal te weinig besteedt en besteden kan aan onderwijs en volksgezondheid. Er wordt gewerkt met een minimum aan personeel en een minimum aan geld, maar dat minimum wordt door het sterk gecentraliseerde departement van Onderwijs en den dienst van de Volksgezondheid zoo efficient en zoo economisch mogelijk aangewend. Nu gaat men dit minimum aan personeel en financiën verdeelen over 88 autonome ressorten. Die zullen elk een zeer klein gedeelte daarvan krijgen en zullen moeten trachten om daarmede rond te komen; ook zonder dat men behoeft te denken aan uitbreiding, wil het mij voorkomen, dat deze niet deskundige autonome ressorten, die voor een nieuwe taak komen te staan, in den beginne onmogelijk met hetzelfde geld hetzelfde effect zullen kunnen bereiken, zoodat vooral in den eersten tijd deze decentralisatie noodwendig zal moeten leiden, ook zonder eenige uitbreiding, hetzij tot achteruitgang van de diensten die verzorgd moeten worden, hetzij tot het uitgeven van meer geld. De extra *f* 50 000, die beschikbaar worden gesteld voor meerdere administratiekosten, meen ik ter zijde te moeten laten. De meerdere kosten, die ik bedoel, zijn die voor onderwijs en volksgezondheid zelve.

Daar komt nog bij, dat het uiterste minimum, waarmede het gouvernement thans kan rondkomen, alleen mogelijk is door de buitengewoon lage prijzen, waarvoor b.v. voeding en kleeding in de ziekenhuizen en allerlei materialen kunnen worden verkregen. Op dit oogenblik is, wat dit betreft, werkelijk het allerlaagste minimum bereikt.

Juist eergisteren zag ik hierover een statistiek in de Java-Bode, waaruit blijkt, dat de algemeene verpleegkosten zonder medicijnen en zonder salaris van den directeur, maar overigens met inbegrip van alle andere salarissen en alle verdere uitgaven per patiënt en per dag, voor 5 ziekenhuizen in West-Java zijn gedaald van 104.7 in 1930 tot 59.5 cent in 1935, welk cijfer in Januari 1936 zelfs verder is gedaald tot 52.8. De voedingskosten per patiënt zijn zelfs gedaald van 21 tot 7.2 cent. Dit is het alleruiterste minimum, dat zeker niet gehandhaafd zal kunnen blijven. In deze statistiek wordt juist opgemerkt, dat nog niet de kosten van de voeding, maar wel de algemeene kosten sinds Januari van dit jaar reeds weer een stijging vertoonen. Wat over de geheele linie verwacht mag worden, begint zich dus nu reeds af te teekenen, dat ook zonder eenige verdere ontwikkeling of uitbreiding van deze diensten, de kosten binnenkort weer aanmerkelijk zullen stijgen. De Regeering vindt dit nu zoo mooi, dat wij op dit oogenblik deze takken van staatszorg

(Eekhout.)

overdragen, aangezien nu het uiterste laagtepunt is bereikt. Ik voor mij voel hierin iets, als — wanneer het geoorloofd is, zou ik bijna zeggen — minder „fair" tegenover de autonome ressorten. De autonome ressorten krijgen deze diensten in een toestand van alleruiterste bezuiniging, met fondsen, die tot het alleruiterste zijn teruggebracht en zullen nu — nog afgezien van vernieuwing en uitbreiding — het belangrijk aceres van die uitgaven in de toekomst maar moeten zien te dragen.

Daarnaast worden overgedragen vele gebouwen en inventarissen in een toestand, welke niet aan redelijke eischen voldoet. Hoe dit is bij de scholen, is mij niet zoozeer bekend. Maar wel is mij bekend, dat van de kleine ziekeninrichtingen op Java zeer vele verkeeren in een toestand, welke spot met de allereerste eischen van de moderne hygiëne. Nog daargelaten, dat de gebouwen niet voldoende zijn onderhouden. Op een dergelijke wijze schuift het gouvernement deze uiterst belangrijke takken van staatszorg van zich af en geeft die over aan autonome ressorten, die toch werkelijk ook niet in weelde baden. Wat men zeker kan verwachten is, dat deze locale overheden geen genoegen zullen nemen met den toestand, waarin dergelijke gebouwen en inrichtingen momenteel verkeeren, maar zich verplicht zullen achten, deze inrichtingen in een behoorlijken staat te brengen. Dit zou een voordeel kunnen zijn van de decentralisatie, wanneer die autonome ressorten over voldoende middelen beschikten.

Mijn fractie is echter van oordeel, dat de lasten van allerlei aard, welke op de burgerij drukken, in den laatsten tijd zoodanig drukkend zijn geworden en dat een verlaging daarvan zoo zeer urgent is, dat wij het een overwegend bezwaar achten, dat men thans deze diensten in zoo'n slechten staat, als ik dat mag zeggen, overdraagt aan de autonome ressorten, daarbij een wissel trekkend op de opoffering, die deze autonome ressorten zich zeker wel zullen getroosten om deze zaak verder op een betere wijze te onderhouden, dan het gouvernement in den laatsten tijd noodgedwongen gedaan heeft.

In de Memorie van Antwoord wordt een beroep gedaan op de groote, levendige belangstelling, die bij die autonome ressorten bestaat voor onderwijs- en volksgezondheidszorg. Volkomen terecht. Ik geloof, dat er weinig takken van staatszorg zijn, waarvoor de belangstelling zoo groot is. Maar daarnaast wordt in de Memorie van Antwoord tot driemaal toe een beroep gedaan op de offervaardigheid van de autonome ressorten. Ik acht in deze tijden dat beroep eenigszins misplaatst. Ik meen dat juist ten aanzien van vele van die autonome ressorten bovendien nog het bezwaar bestaat, dat verdere verhooging van de lasten zou worden afgewenteld op een zeer kleine groep van de burgerij, die dan nog tot eenige betaling in staat is. Het lijkt mij niet gelukkig gekozen, dat men in dezen tijd op de offervaardigheid van die zeer kleine groep, die dan misschien nog iets zou kunnen missen, een beroep doet om de overdracht onder deze omstandigheden te motiveeren.

Nu zegt de Regeering wel, dat de mogelijkheid wordt open gelaten voor een verhooging van de bijdragen, waarmede de autonome ressorten in den aanvang zullen moeten werken, maar alleen, wanneer de toestand van 's lands budget dat toelaat en wanneer het geldt bijzondere voorzieningen. Het is mij in de afdeelingen en ook bij de sprekers die hedenmorgen het woord hebben gevoerd reeds opgevallen, dat men zich aan die uitspraak vastklemt met de gedachte, dat iedere aanvraag om geld voor herstel van gebouwen, ziekeninrichtingen of scholen in de toekomst zal worden opgevangen door de Regeering.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is wel optimistisch gedacht.)

Mijnheer de Voorzitter! Dat is ten eenenmale in strijd met den financieelen opzet van deze geheele overdracht.

(De heer Verboom: In strijd ook met elke traditie op dit gebied.)

Inderdaad. Deze bijzondere bijdragen zullen alleen zijn bestemd voor bijzondere uitgaven, groote assaineeringswerken, maatregelen ter bestrijding van een zware epidemie e.d., waarbij de krachten van een autonoom ressort klaarblijkelijk tekort schieten. Maar het kan nooit de bedoeling der Regeering zijn om de noodzakelijke verbeteringen van deze takken van staatszorg, welke ook onder normale omstandigheden noodig zijn, op een dergelijke wijze weer uit 's lands kas te betalen, boven de bijdragen welke thans gegeven zullen worden.

Ik ben dus van oordeel, dat de minimum bijdragen, welke thans aan de autonome ressorten gegeven zullen worden en welke zonder vermindering worden toegezegd voor 1937 en eventueel voor 1938, volkomen ontoereikend zullen zijn en dat dit binennkort praktisch zal blijken het geval te zijn.

Bovendien ontbreekt ook nu bij deze overdracht weer, zooals herhaaldelijk is gebeurd, de definitieve financieele regeling tusschen het land en de autonome ressorten. Weliswaar wordt er gezegd, dat „voorshands" niet verder zal worden bezuinigd, maar wat die definitieve financieele regeling zal inhouden, daarover heeft de Regeering zich bij geen enkele gelegenheid uitgelaten. Misschien kan Zij zich daarover ook niet uitlaten. Maar in ieder geval hebben wij hier weer hetzelfde als wij steeds gehad hebben, dat de autonome ressorten nieuwe belangrijke takken van staatszorg zullen moeten overnemen, zonder eenige zekere toezegging hoeveel zij in de toekomst daarvoor vergoed zullen krijgen.

Dit financieel bezwaar en dit tijdstip van overdracht is voor onze fractie van zulk groot belang, dat wij zeer ernstig bezwaar tegen deze voorstellen hebben.

Over de andere punten zou misschien nog te spreken vallen, maar deze bezwaren zijn voor ons van overwegend belang.

Wanneer wij nagaan, wàt nu aan de autonome ressorten zal worden overgedragen, dan vinden wij daarbij verschillende onderwerpen, die van zeer verschillend belang zijn en waarvan sommige veel gemakkelijker voor overdracht in aanmerking kunnen komen dan andere. Wij zien hier in de eerste plaats, de individueele ziekenzorg. Naar onze overtuiging had deze tak van overheidszorg al veel eerder kunnen zijn overgedragen en had dit zelfs verder kunnen zijn uitgebreid, doordat de krankzinnigenzorg daaraan was toegevoegd. Dit is een onderwerp, uit zijn aard meer geschikt voor locale en regionale verzorging dan voor centrale verzorging. Wij kunnen dus alleen betreuren, dat de overdracht van deze zorg pas nu komt en dan nog beperkt is alleen tot de eigenlijke ziekenzorg met uitsluiting van de krankzinnigenverzorging, althans voorloopig.

Dan zal worden overgedragen het Inlandsch onderwijs en een brokstuk van het op westerschen grondslag gebaseerd onderwijs. Tenslotte wordt overgedragen de preventieve gezondheidszorg en zelfs de voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten.

Nu is naar de meening van mijn fractie, die door den heer Kruyne aanstonds nader zal worden uiteengezet, de preventieve gezondheidszorg en speciaal de voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten, een zoodanig algemeen belang, dat deze toch wel het laatst in aanmerking zal kunnen komen voor overdracht aan autonome ressorten, die de organen voor de verzorging van deze takken van staatszorg ten eenenmale missen en waarbij dan bovendien nog tal van andere bezwaren komen. Hier vooral doet zich het groote bezwaar voelen — evenals trouwens bij het onderwijs — van het ontbreken van een behoorlijke wetgeving, waarin deze onderwerpen zijn geregeld en waarin de bevoegdheden van den staat en van de autonome ressorten behoorlijk worden afgebakend.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Eekhout.)

Nu tracht de Regeering dit gebrek, dat door haar erkend wordt, van een wettelijke regeling der materie, weg te nemen, en wel voor het onderwijs door feitelijk alleen over te dragen de financieele verzorging, de uitvoering van de onderwijstaak, terwijl de geheele inrichting van het onderwijs aan het centrale apparaat blijft voorbehouden en door, wat de volksgezondheid betreft, de autonome ressorten te binden aan medisch-technische aanwijzingen van het hoofd van den D.V.G.

Ik zal de eerste zijn om mèt de Regeering dit voorbehoud van de inrichting van het onderwijs en het instituut van medisch-technische aanwijzingen toe te juichen als zijnde onder de huidige omstandigheden volkomen onmisbaar bij een dergelijke overdracht. Maar het lijkt mij toch ten eenenmale in strijd met het wezen van de decentralisatie en van de autonomie der betrokken ressorten, dat men takken van staatszorg overdraagt op zoodanige wijze, dat geheel de inrichting van die takken van staatszorg centraal blijft geregeld en de autonome ressorten worden gebonden aan bindende aanwijzingen van een centralen ambtenaar.

Maar hiermede is men nog niet aan het einde van onze bezwaren. Wanneer we een vergelijking treffen tusschen de wijze van overdracht voor de volksgezondheid en die voor het onderwijs, zien we nog een groot verschil, n.l. dat bij het onderwijs voor een groot deel ook de inspectie centraal zal blijven terwijl dit voor de volksgezondheid blijkbaar niet noodig wordt geacht.

Hier wordt de vroegere inspecteur van den centralen dienst hoofd van den provincialen dienst en tegelijk een soort inspecteur over de daaronder ressorteerende kleine autonome ressorten. Hierbij komt te ontbreken de onmisbare inspectie vanuit het centrum. Wij zien dat zelfs in Nederland, waar een zoo sterke mate van decentralisatie bestaat, toch naast de buitengewoon sterke autonome ressorten de centrale inspectie is gehandhaafd; hier te lande komt deze geheel te ontbreken. Men krijgt alleen den provincialen inspecteur die een dubbele functie vervult, namelijk als hoofd van den provincialen dienst en als inspecteur over de lagere ressorten binnen zijn ressort; maar de band tusschen de provincie en het centrum wordt feitelijk afgekapt.

De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord dat Zij dat juist niet wenscht en dat Zij vóór alles die band wil handhaven en daarvoor geeft Zij aan de autonome ressorten een inlichtingenplicht en aan het centrum de bevoegdheid om medisch-technische aanwijzingen te geven. Maar het eenige noodige, dat voor het centrum onmisbaar is, om de medisch-technische aanwijzingen te kunnen geven, het zichzelf persoonlijk op de hoogte stellen, het uitzenden van inspecteurs naar de peripherie, wordt hier juist onmogelijk gemaakt. Het is een groot bezwaar van onze fractie tegen deze voorstellen, dat men bij de preventieve gezondheidszorg, bij de bestrijding en voorkoming van besmettelijke ziekten juist zoozeer den band tusschen de peripherie en het hoofdkantoor wegneemt terwijl deze bij het onderwijs gehandhaafd blijft. Toch is het gevaar, dat de decentralisatie voor de volksgezondheid kan hebben van veel ernstiger aard dan bij het onderwijs. Als bij het onderwijs in een bepaald ressort een verwaarloozing of minder goede behartiging van de overgedragen belangen zou plaats hebben, behoeft dat voor de buiten het ressort gelegen streken geen enkel bezwaar te hebben. Bij de bestrijding en voorkoming van besmettelijke volksziekten kan verwaarloozing op één punt groote gevolgen hebben voor de omgeving, zelfs voor het geheele land en zelfs voor het buitenland. Wij achten de regeling bij het onderwijs, waar de inspectie centraal blijft, aanmerkelijk beter dan bij de volksgezondheid.

Daarbij komt nog, dat ook in andere opzichten de band tusschen de peripherie en het centraal kantoor met al zijn wetenschappelijke en speciale afdeelingen en instellingen bij de volksgezondheid verbroken wordt. Daar ziet men — en mijn fractiegenoot zal er zeker op terugkomen — bij de assaineering, dat de centrale deskundige afdeeling assaineering van het hoofdkantoor volkomen in de lucht komt te hangen en dat de assaineering wordt opgedragen aan de regentschappen en gemeenten, die er absoluut niet toe bevoegd zijn en die voor hun handelingen en voorstellen de goedkeuring behoeven van het niet-deskundige college van gedeputeerden voorgelicht door een inspecteur van de volksgezondheid, die alleen ten eenenmale niet kan voorzien in de taak, welke nu door het hoofdkantoor met zijn deskundige afdeelingen wordt verricht.

(Kruyne.)

Wanneer ik thans meer speciaal inga op de onderwijsoverdracht zou ik mij desnoods ermede kunnen vereenigen, dat men begint, meer geleidelijk aan, met over te dragen het Inlandsch onderwijs. Op dit punt verschil ik van meening met mijn geachte medeleden, die vóór mij het woord hebben gevoerd en die bezwaren hebben tegen handhaving van het desaonderwijs als instelling van de desa, die het willen overbrengen naar het regentschap. Ik voor mij acht de bestrijding hiervan in de Memorie van Antwoord volkomen gemotiveerd. Juist de groote voordeelen van het desaonderwijs komen bij de overdracht tot hun recht. Het eenige verschil met den bestaanden toestand is alleen, dat de aanvullende en controleerende taak van het land thans door de regentschappen wordt overgenomen.

Ook voor het voortgezet Inlandsch onderwijs behoeft naar mijn meening geen overwegend bezwaar te bestaan tegen de voorgestelde overdracht aan het regentschap.

Wat betreft het schakel- en het Hollandsch-Inlandsch onderwijs ben ik daarentegen met mijn geachte medeleden, die vóór mij het woord hebben gevoerd, van oordeel, dat het veel beter zou zijn dit brokstuk uit het onderwijs op westerschen grondslag niet direct voor overdracht in aanmerking te brengen.

Het groote ongeluk bij deze voorstellen is, dat niet overheerscht de vraag: welke deelen van de staatstaak kunnen dadelijk zonder groote bezwaren worden overgedragen, doch dat men om tot een groot en afgerond geheel te komen ten einde de gewenschte financieele saneering te bereiken, dadelijk wil beginnen met over te dragen een veel te groot brok van volksgezondheid en onderwijs aan de autonome ressorten, die op dit gebied niet de minste ervaring hebben, dat men te veel ineens wil bereiken en dat men overdraagt deelen van staatszorg, die daarvoor bij lange na niet in aanmerking komen. Wanneer men uitgaat — en dat is mijn groote grief — niet van de financieele saneering, maar van de vraag: hoe kan men geleidelijk de autonome ressorten leeren het behartigen van nieuwe takken van staatszorg, hoe kan men geleidelijk die deelen van staatszorg, die daarvoor in aanmerking komen, overdragen aan de periferie? Dan zou men moeten komen tot een geleidelijke overdracht; men zou moeten beginnen met de overdracht van het ziekenhuiswezen en een proef moeten nemen met de overdracht van Inlandsche scholen, terwijl men bv. na vijf jaren zou moeten zien hoe zich dat alles heeft ontwikkeld en of er aanleiding is op dien ingeslagen weg voort te gaan.

Ik hoop van de Regeering in eersten termijn nader te zullen vernemen, waarom dit niet mogelijk is ,waarom hier vóór alles het financieele op den voorgrond moet worden gesteld, ook wanneer dit zou gaan ten koste van de overgedragen takken van staatsdienst en ten koste van de burgerij, die ongetwijfeld hiervoor meer te betalen zal hebben dan zij thans doet.

Ik wacht hierop gaarne het regeeringsantwoord in eersten termijn af.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte vorige spreker is begonnen een verdeeling aan te geven tusschen de beide fractiegenooten, die hierover zouden spreken, waarbij mij een betrekkelijk bescheiden deel was toebedacht. Dat bescheiden deel is ten slotte, als ik zie, wat er nog overschiet, nog bescheidener geworden dan ik had ge-

(Kruyne.)

dacht, want ook over de détails en de inwendige regeling van de overdracht van de volksgezondheid heeft de heer Eekhout heel veel gezegd. Er zal dus voor mij niet heel veel meer overschieten en wanneer ik in sommige opzichten, waar hij zich in détails heeft begeven, het daarbij niet in allen deele met hem eens ben, zal hij mij dat wel ten goede willen houden, in verband met het annexeeren van het wel zeer groote deel van onze gemeenschappelijke portie.

Waar de Regeering op bladzijde 9 (roneo) van de Memorie van Antwoord verklaart, met belangstelling kennis te hebben genomen van het door mij uitgebrachte prae-advies op het 26ste decentralisatiecongres, mag ik mij wel ontheven achten van de taak de daarin opgenomen beschouwingen en conclusies hier opnieuw naar voren te brengen.

Ik wil alleen even memoreeren, dat een van de voornaamste principes daarin was, om bij deze overdracht zooveel mogelijk te scheiden de preventieve gezondheidszorg van de individueele ziekenzorg.

De Regeering heeft gemeend in het definitieve ontwerp van de in het prae-advies getrokken conclusies practisch geen enkele tot de hare te moeten maken, maar vrijwel geheel te moeten vasthouden aan den oorspronkelijken in de bekende 12 punten of 14 punten gegeven opzet. Ook met de adviezen van de locale ressorten althans voorzoover die te mijner kennis zijn gekomen, is practisch in de eindvoorstellen weinig rekening gehouden; misschien is er wel rekening mede gehouden, maar zij komen daarin niet tot uiting. Ik wil alleen even memoreeren, dat wel eenigszins meer de provincie als instantie in dezen overgang is ingeschakeld, maar dan toch wel in zeer geringe mate. Op enkele punten zal ik in mijn bespreking van de Memorie van Antwoord nog terugkomen.

Van een principieele bestrijding van de grondgedachten van het ontwerp, wat aangaat organisatie en financiën, zal ik afzien, omdat vooral inzake de taakverdeeling in de personeelsregeling ik zoover van de Regeering afsta, dat een gedachtenwisseling alleen een nuttelooze verkwisting van den nationalen tijd zou beteekenen, omdat alleen een algeheele omwerking van het ontwerp aan mijn wenschen zou kunnen tegemoet komen. Ik zie te eer af van deze principieele bestrijding, omdat ik er van overtuigd ben, dat ten slotte, zoodra de kleine locale ressorten, kleine stadsgemeenten en vooral regentschappen eigener initiatief zich zullen gaan ontwikkelen, dit onvermijdelijk zal leiden tot een provinciale organisatie en werkverdeeling, zooals die door mij is bepleit. Wat toch zal het geval zijn, als deze overdracht een feit is geworden, laat ik zeggen als 31 December 1936 heeft plaats gemaakt voor 1 Januari 1937? Wat zal er dan veranderd zijn? De menschen, die voor dit werk zullen hebben te zorgen, zullen precies dezelfde zijn, zullen precies dezelfde mentaliteit hebben, zijn dezelfde staatsambtenaren nourris dans le sérail, zij zullen het werk op precies dezelfde wijze doen en het vermoedelijk met dezelfde opvattingen, rustig voortzetten. Het eenige personeelsverschil, dat er is, voor zoover men dat zoo kan noemen, is dat dit personeel het tractement zal halen bij de provinciale resp. regentschaps- of andere locale kassen, die dit tractement zullen uitbetalen, maar overigens zal er geen nieuws zijn. Dit is ten slotte maar gelukkig, omdat, wanneer er wel wat nieuws zou zijn en gesteld, dat men hier gesplitst had de individueele ziekenzorg van de preventieve gezondheidszorg, dan zou dit iets nieuws zijn — dan zou ongetwijfeld deze overgang niet zoo volkomen geruischloos en zonder eenige schokken kunnen plaats hebben, als nu het geval zal zijn. In zooverre kan ik met de Regeering meegaan, dat het organisatorisch moeilijkheden zou hebben gegeven, indien mijn advies zou zijn gevolgd. Wanneer dit nu alles zoo kon blijven, wanneer deze gang van zaken door deze alleen van naam veranderde ambtenaren, rustig zou kunnen worden voortgezet, dan zou de Regeering het groote voordeel hebben behaald, dat Zij af is van de financieele verantwoording en dat Zij die heeft verschoven naar de locale ressorten, terwijl verder alles rustig zijn lieven gang kan gaan.

Maar dat zal en moet ook volgens de wenschen der Regeering niet het geval zijn, want de Regeering verwacht van deze overdracht aan de locale ressorten ook een ontwikkeling van initiatief, warme belangstelling voor deze overgedragen takken van staatsdienst. Ik zal mij buiten de onderwijskwestie houden, maar gesteld nu, dat deze locale ressorten initiatief gaan toonen. Tot dusver is dit initiatief altijd getoond door de groote locale ressorten, ik bedoel de groote gemeenten, die op dit gebied al een en ander hebben gepresteerd en in dit opzicht zal vermoedelijk ermede kunnen worden voortgegaan, omdat de financiën van de groote gemeenten een ontwikkeling in die richting wel eenigszins zullen toelaten. Maar wat zal het geval zijn met de kleine gemeenten en speciaal met de regentschappen, indien zij het initiatief gaan ontwikkelen waarop de Regeering rekent? In welke richting zal dat initiatief gaan? Zullen zij met evenveel enthousiasme, wetenschappelijken zin en lust voor goede hygiëne als bij het centrale orgaan bestaat, op dezen weg voortgaan en zullen zij zich sterk toeleggen op assaineering en al dergelijke zaken? Ik meen dit — ik durf niet te zeggen volkomen te moeten ontkennen — wel zeer sterk te moeten betwijfelen. Het initiatief van deze kleine gemeenschappen zal meer gaan in de richting van verschaffing van meer individueele geneeskundige hulp door poliklinieken en ziekenhuizen. In dat opzicht zullen zij, zoodra zij het eenigszins kunnen betalen, een belangrijk initiatief kunnen ontwikkelen, maar wanneer deze gemeenschappen staan voor de keuze tusschen een assaineeringswerk en een ziekenhuis, die beide evenveel kosten, is het voor mij niet twijfelachtig in welke richting die keuze zal uitvallen.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, kan het de personen in de regentschappen — ook de leidende personen — ik zonder het Europeesche deel uit — eigenlijk heel weinig schelen hoe het met die algemeene hygiëne gaat. Het kan hen weinig schelen, of het sterftecijfer nu van 18 promille of 19, tot 20 promille klimt, het laat ze volkomen koud.

De opvatting, die ze in het algemeen hebben van het sterven, de opvatting van alle dergelijke zaken is, dat zij dat in het geheel geen bijzondere gebeurtenissen achten, zooals wij Westerlingen dat vinden. Hun opvatting is van dien aard, dat al deze zaken hen betrekkelijk onverschillig zijn. De opvatting zal zijn: minta obat en niets anders. Wat zal daarvan het gevolg zijn? Dat tenslotte deze kleine ressorten dus geheel gaan in de richting van individueele ziekenzorg en dat zij de algemeene hygiëne, de preventieve gezondheidszorg, zullen laten voor wat ze is. Maar nu komen de technische aanwijzingen van het centrum en zegt dat centrum: ja, dat vinden wij niet goed en dat moet gij veranderen; ge moet U meer bemoeien met de zaken, die onze aandacht hebben gehad en die wij zeer belangrijk achten.

Ziehier, Mijnheer de Voorzitter, geschapen het conflict, een conflict dat tenslotte, gezien de groote capaciteit in den vorm van passieven weerstand, waarover deze lichamen beschikken, eenvoudig er toe zal leiden, dat ze dezen weg niet wenschen te gaan en dat dus alleen prentahs aloes in deze richting zullen kunnen helpen.

En dan vraag ik mij tenslotte af, wat is er, behalve de overdracht van de financieele zorg, dan tenslotte in dit geheele gedoe veranderd? Naar mijn meening niets, tenzij men het initiatief rustig zijn gang laat gaan, de kleine ressorten hun gang laat gaan op het gebied van de ontwikkeling der individueele ziekenzorg en dan zal automatisch de preventieve gezondheidszorg terugvallen en teruggevallen zijn op het centrum en zal tenslotte bereikt zijn hetgeen ik in mijn prae-advies heb aangegeven. Dit is naar mijn meening de gang van zaken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nu nog op een andere kwestie wijzen, waarop ik ook de aandacht heb gevestigd en die is,

61ste VERGADERING — VRIJDAG 25 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Kruyne.)
dat naast de mogelijkheid van de prentah aloes, die dit logische en natuurlijke proces zal onderbreken, er een andere mogelijkheid is, namelijk de instelling van plaatselijke gezondheidscommissies. Maar dan moet die niet zijn facultatief, zooals werd bepleit in de Memorie van Antwoord, doch imperatief.

Ik wil nu aan de hand van de Memorie van Antwoord nog enkele kwesties bespreken. Op pag. 9 (roneo) bovenaan, wordt gesproken over de overdracht van de subsidieering van de particuliere ziekenhuizen, aan de locale ressorten. Of liever gezegd, er wordt practisch niet over gesproken, want van eenig ernstig streven om deze subsidieering en daarmede ook het toezicht op de particuliere ziekenhuizen over te dragen aan de provincie, is in den geheelen opzet van deze overdracht eigenlijk geen sprake. Wat daarvan ter sprake geweest is in de eerste toelichting, is tenslotte verder in de behandeling van dit ontwerp verdwenen. Ik geloof, dat het ongewenscht is om dezen staat in den staat te laten voortbestaan. Ik meen, dat het zaak is, dat de individueele ziekenzorg in haar geheel komt in provinciaal verband, dat ook dus het toezicht op de particuliere ziekenhuizen, die althans subsidie krijgen, moet komen aan de provincie, omdat op die wijze alleen het aaneengesloten geheel kan worden verkregen, wat betreft de verzorging van individueele ziekenzorg in de provincies en in de kleinere locale raden.

Er staat hier op pagina 10 bovenaan omtrent deze overdracht:

> „Overdracht van de bestaande Landssubsidieering van de particuliere ziekenzorg is — evenals bij onderwijs — buiten deze voorstellen gehouden, wijl de op dit punt bestaande wetgeving naar het oordeel der Regeering nog niet voldoende is uitgebouwd."

Maar nu wil ik even teruggrijpen naar bladzijde 4*a* van die zelfde Memorie van Antwoord, waarin staat naar aanleiding van de overdracht van onderwijs en volksgezondheid:

> „Een dergelijk uitstel zou afstel zijn. Men moet wel heel ver kijken om een periode te zien waarin een dergelijke wetgeving volledig aanwezig zal zijn. Het zal bij het samenstellen van een dergelijke wetgeving bovendien zeer nuttig zijn, indien te voren ervaring is opgedaan met onderwijs- en volksgezondheidsverzorging door provincies en lagere gemeenschappen."

Dit is wel zeer volkomen met elkaar in strijd, want voor de overdracht, die ik hier heb genoemd is deze ervaring noodig en daarom moet die overdracht plaats hebben, maar de overdracht van particuliere ziekenhuizen en de subsidieering ervan stelt men juist uit, omdat men die ervaring niet bezit. De logica is hier mijns inziens wel eenigszins zoek.

Ik kom nu nog even op het principe, dat besproken is op pagina 11 in de Memorie van Antwoord boven aan. De Regeering zegt daar, dat de scheiding van het personeel voor de individueele ziekenzorg en voor de preventieve gezondheidszorg een dubbel stel ambtenaren vereischt en dit dus veel te duur is.

Mijnheer de Voorzitter! Mag ik even een beetje grooten sprong maken en verwijzen naar een fabriek? Ik noem hier bv. de Ford-fabriek, waar deze scheiding van verschillende functies tot het uiterste is doorgevoerd en waar men werkt met minder personeel, billijker en voordeeliger, door de zeer ver doorgevoerde differentiatie.

Nu zal misschien de Regeering zeggen, dat de geneeskundige dienst geen fabriek is. Dan zou ik even willen verwijzen ook naar het bij de Regeering wel bekende voorbeeld van de Mayokliniek in Rochester in de Vereenigde Staten, niet ten onrechte de fabriek genoemd, waar dit systeem is doorgedreven en in belangrijke mate voordeelig werkt.

Ik zou verder willen verwijzen naar de argumenten, die ik in dit opzicht in mijn prae-advies heb gegeven, waaruit blijkt dat ongetwijfeld deze splitsing kan leiden tot meer efficiency zonder verdere uitbreiding der personeelsbezetting. Ik zal verder de discussie hierover staken.

(Voorzitter.)
Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog iets te zeggen naar aanleiding van hetgeen in de Memorie van Antwoord staat over een paar artikelen. In art. 1 wordt gezegd, dat de opleiding van medisch hulppersoneel ook plaats heeft in de inrichting te Semarang. Dit ziekenhuis staat niet ten dienste van het hooger onderwijs, waarvoor ik gaarne een uitzondering wil maken, omdat dit zeer bijzondere eischen stelt, maar dit is eenvoudig een inrichting voor de opleiding van hulppersoneel. Daarvoor is allerminst een zeer speciaal ziekenhuis noodig, zoodat dit aan de overdracht aan de locale ressorten niet in den weg staat. Ik kan dit argument niet aanvaarden en zou gaarne van de Regeering meer houtsnijdende argumenten hooren, waarom deze inrichting niet wordt overgedragen.

Bij artikel 6 wordt gezegd, dat de overdracht van de waterleidingen van het gouvernement aan de lokale ressorten onmiddellijk plaats heeft, dus zonder intermediair van de provincie. Als dat juist is, en de opvatting is, dan is ook artikel 6 onjuist, want daarin staat, dat binnen een jaar na de inwerkingtreding der ordonnantie onder voorwaarden, door den Gouverneur-Generaal te regelen, de waterleidingen aan de betrokken stadsgemeenten, regentschappen of provincies in beheer worden overgedragen.

Het woord provincies behoort dus, wanneer het artikel in overeenstemming zal zijn met de opvatting in de Memorie van Antwoord gehuldigd, daaruit te verdwijnen.

Ik heb voorts nog een opmerking over artikel 9. De Memorie van Antwoord zegt:

> „De Regeering kan niet inzien, waarom aan geneesheeren van ziekeninrichtingen van stadsgemeenten en regentschappen niet kan worden overgelaten medisch hulppersoneel op te leiden. Met die vermeerdering van opgeleid personeel kan de gemeenschap slechts gediend zijn. Lid 2 waakt tegen verkeerd gebruik van diploma's".

Dat lid 2 luidt:

> „De diploma's dezer opleidingen geven geen wettelijke bevoegdheden, tenzij de G. G. deze daaraan verbindt".

Maar dit lijkt mij een volkomen onvoldoende zekerheid tegen slecht opgeleid verplegend personeel. De zekerheid, dat er goed verplegend personeel zal worden opgeleid, kan alleen worden verkregen door nauwkeurig den gang van zaken in de ziekenhuizen, die zich daarvoor aanmelden, gade te slaan en te zien, of werkelijk hun geheele inrichting en het patiëntenmateriaal geschikt is voor een opleiding. Wij kennen hier te lande geen officieele diploma's, wij kennen eigenlijk geen enkel soort diploma, de ziekenhuizen geven zelf de diploma's af en als de ziekenhuizen daartoe het recht hebben dan hebben die diploma's een zekere waarde, misschien niet voor de Regeering, bij het in dienst stellen van officieel verplegend personeel, maar wel degelijk in de oogen van het publiek, dat de waarde der diploma's niet kan beoordeelen. Daarom moeten ziekenhuizen, die het recht verkrijgen om personeel op te leiden en diploma's af te geven, zeer behoorlijk aan bepaalde eischen voldoen. Derhalve moet ik den eisch om in sub (1) van artikel 9 een behoorlijke clausule aan te brengen, die dit garandeert, ten volle handhaven.

De **Voorzitter**: De verdere behandeling van deze onderwerpen wordt opgeschort tot morgenochtend te 10.30 uur v.m. of zooveel eerder als mogelijk is, de openbare vergadering aan te vangen; dit zal afhangen van het verloop van het voorafgaande onderzoek van eenige onderwerpen in de afdeelingen.

Er dient op te worden gerekend, dat de behandeling van de thans aan de orde zijnde onderwerpen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad morgen zal kunnen worden beëindigd.

De vergadering wordt te 1.53 uur n.m. gesloten.

62ste VERGADERING — ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

62ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 26 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 10.15 voormiddag.)

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 34 leden, te weten:

de heeren Alatas, Van Ardenne, Blaauw, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Jahja, Janssen, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Moelia, Mohamad Noor, Ratu Langie, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Soetardjo, Soeroso, Soekawati, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom en Wirjopranoto.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, De Kat Angelino en Offringa.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:
1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen, (stukken 6A, 6B en 6C);

II. de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, V, departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

(Leunissen.)

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met op den voorgrond te stellen, dat ik, over het algemeen, zeer gaarne mijn medewerking zal verleenen aan regelingen, betreffende geheele of gedeeltelijke taakoverdrachten van het land op de locale ressorten. Daarom juist spijt het mij, dat ik met de ons thans voorgelegde ontwerp-ordonnanties niet voor de volle 100% kan medegaan. Op enkele, voor mij zeer voorname punten, wijkt het regeeringsinzicht sterk van het mijne af. Om deze kloof voor zoover mogelijk te overbruggen, heb ik in de afdeelingen enkele suggesties aan de hand gedaan, hopende, dat de Regeering een enkele er van, eventueel misschien eenigszins gewijzigd, zou kunnen overnemen. Helaas is dit niet gebeurd. De Memorie van Antwoord is, wat dit betreft, weinig tegemoetkomend geweest. Ik kan niet anders dan dit betreuren. Het wordt mij daardoor wel moeilijk gemaakt, om ter wille van de noodige overeenstemming, over kleinere bezwaren heen te stappen. Dit laatste zou niet het geval behoeven te zijn, als ten aanzien van eenige grootere bezwaren van regeeringswege meer blijk ware gegeven van een vasten wil om met elkander tot overeenstemming te komen. Ik wil nochtans probeeren, nu mondeling op enkele mijner bezwaren in te gaan, daarbij de hoop uitsprekende, dat de Regeering mijn ernstigen wil om met haar tot overeenstemming te komen, zal honoreeren door een meer tegemoetkomende houding.

De Regeering heeft de eerste twee en een halve bladzijde van haar Memorie van Antwoord geheel gewijd aan de beantwoording van een vraag, welke in de afdeelingen werd gesteld, de vraag nl. welke redenen haar er toe hebben geleid om deze voorstellen in te dienen en waarom Zij het oogenblik daarvoor thans gunstig achtte. Behalve op één punt, waarop ik straks nog nader zal terugkomen, bevatte dit antwoord echter weinig nieuws. De Regeering, het betreurende, dat deze overdracht niet eerder is kunnen worden voorgebracht, noemt als redenen hiervoor de bezwaren, welke betrekking hebben op de praktische vorming van het personeel en op de personeelsvoorziening in de buitengewesten, bezwaren, die uitvoerig in de Memorie van Toelichting zijn besproken. Het valt op, dat deze bezwaren niet dezelfde zijn als die, welke vroeger steeds werden aangevoerd en waarop ook in het Afdeelingsverslag werd gewezen. Wanneer in voorgaande jaren van de zijde van den Volksraad werd aangedrongen op deze overdrachten, dan werd van regeeringszijde steeds geantwoord, dat gewacht moest worden op de definitieve financieele regeling tusschen het land en de gemeenschappen èn op een definitieve wettelijke regeling van het onderwijs en de gezondheidszorg. Gevraagd werd de overweging bekend te stellen, waarom deze twee voorheen door haar gestelde voorwaarden zijn los gelaten. En nu is het opmerkelijke, dat de Regeering hierop geen rechtstreeksch antwoord heeft gegeven, maar zich bijverd heeft deze twee, vroeger door haar gestelde voorwaarden, thans aan te vechten. Nu is het naar mijn meening heelemaal niet zoo erg, dat de Regeering thans een ander principe huldigt, maar wat voor bezwaar is er toch tegen om hier rond voor uit te komen? Om mede te deelen, dat deze bezwaren voorheen inderdaad voor haar zwaar wogen, maar dat sinds dien de omstandigheden in die mate veranderd zijn, dat Zij thans meent een andere lijn te moeten volgen?

Wat gebeurt er nu? Terwijl vroeger met de overdracht gewacht moest worden tot de totstandkoming van een definitieve financieele regeling tusschen het land en de locale res-

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Leunissen.)

sorten, hooren wij thans betoogen, dat deze overdracht juist noodig is om der wille van een goede en spoedige financieele regeling. Ik weet het, dit geluid op zich zelf is hier niet nieuw. De bestuurshervorming, die werd opgeschort wegens den slechten toestand van 's lands financiën is nu immers noodzakelijk geacht juist met het oog op den slechten financieelen toestand. Maar toch wou ik over die financieele regeling het volgende vragen. De Regeering motiveert dus den spoed bij deze overdrachten betracht met de noodzakelijkheid voor een juiste afbakening van een afgerond geheel, waarop die financieele verhouding kan worden afgestemd.

Maar hoe moet het dan met de in de buitengewesten te creëeren zelfstandige gemeenschappen? De bedoeling is toch, dat de financieele regeling met die gemeenschappen reeds dadelijk mede door middel van de regionale rekeningen zal worden tot stand gebracht. Dus, alvorens nog tot overdracht van belangrijke onderwerpen van staatszorg wordt overgegaan. Heeft men voor die gemeenschappen zonder belangrijke overdracht reeds een goed inzicht in de financieele verhoudingen? Dit zal toch het geval moeten zijn, wil men reeds het volgend jaar met die regionale rekeningen klaar zijn?

Ik moet dan ook bekennen, dat dit argument voor mij geenszins doorslaggevend is. Ik erken gaarne, dat deze overdrachten een financieele regeling misschien zullen vergemakkelijken, maar ik zie niet in, dat zij daarvoor noodzakelijk zouden zijn.

Het tweede bezwaar, door de Regeering vroeger genoemd het ontbreken van een wettelijke regeling voor onderwijs en gezondheidszorg, wordt nu niet alleen niet meer aanvaard, maar integendeel, heftig bestreden.

> „Een dergelijk uitstel zou afstel zijn. Men moet wel heel ver kijken om een periode te zien, waarin een dergelijke regeling volledig aanwezig zal zijn",

aldus de Memorie van Antwoord op pagina 4*a* (roneo). Gelukkig kan ik dit inzicht van de Regeering volkomen deelen, maar ik vraag mij dan toch af, hoe het mogelijk was, dat de Regeering niet reeds veel vroeger dit inzicht tot de hare heeft gemaakt.

In de afdeeling is, wat dit punt betreft, nog een andere vraag gesteld. Gevraagd is, of voornamelijk financieele redenen de Regeering tot haar besluit hebben gebracht of — en hier wensch ik den nadruk op te leggen — is Zij van meening, dat bij de voorgestelde overdracht een betere verzorging van de belangen in kwestie mogelijk zal zijn? Op deze laatste vraag heb ik in de Memorie van Antwoord vergeefs naar een antwoord gezocht.

Wel heeft de Regeering verklaard, dat bezuiniging bij deze voorstellen niet voorzit. Ik kan dit geredelijk toegeven, wat betreft den toestand op het oogenblik, maar een feit is toch, dat alle accres-uitgaven voortaan komen voor rekening van de locale ressorten. Feit is ook, dat voor zware herstellingen en vernieuwingen van gebouwen en inventaris slechts beperkte sommen kunnen worden besteed, zoodat dus ook, wat dit betreft, de locale ressorten weer voor de mocilijkheden alleen komen te staan. De Regeering zegt wel, dat in geval van dringende behoefte verhooging van dit gedeelte der uitkeeringen in den loop van het jaar niet is uitgesloten, maar deze verklaring geeft toch geen voldoende oplossing. De praktijk zal worden, dat de locale ressorten een deel van deze zorg zelf zullen moeten betalen. En nu moge de Regeering op bladzijde 2 (roneo) van de Memorie van Antwoord een loflied zingen op de

> „groote levende belangstelling voor onderwijs en volksgezondheid in deze regionale samenlevingen en dervelver besturen,"

en Zij moge

> „aldaar ook zekere offervaardigheid voor deze objecten verwachten"

dit alles klinkt mooi op papier, maar in werkelijkheid blijft er weinig van over. In werkelijkheid is er niets meer te offeren. Men kan toch geen veeren plukken van een kikker?

Het betoog van de Regeering betreffende den aard en omvang der over te dragen taak kan ik voor een groot deel onderschrijven. Op één punt, mijns inziens een kardinaal punt, verschil ik echter met de Regeering van meening. Het betreft namelijk het contact tusschen de periferie en het centrum. De Regeering verklaart, dat het noodzakelijk is, om een zeker verband tusschen het centrum en de zelfstandige lichamen in de periferie te handhaven. Zij meent hierin geslaagd te zijn door de bepaling, dat de inrichting van het onderwijs bij het land blijft en door de bevoegdheid van het hoofd van den D. V. G. om de periferie te voorzien van medisch-technische aanwijzingen. Kan dit voor het onderwijs met de centrale inspecties voor een groot deel waar zijn, voor den D. V. G. zal de theorie mooier blijken dan de praetijk. Immers, wat hebben wij hier? De centrale inspecteurs worden nu hoofden van de provinciale gezondheidsdiensten, die overigens alleen rekening en verantwoording schuldig zijn aan het college van gedeputeerden c.q. den gouverneur.

Immers, deze ambtenaar zal niet meer verplicht zijn om het hoofd van den D. V. G. geregeld op de hoogte te houden van de toestanden in zijn ressort. Slechts als hem inlichtingen gevraagd worden, moet hij die geven. Ongevraagd hoeft hij geen inlichtingen te verstrekken. Hierop werd in de afdeelingen nadrukkelijk de aandacht gevestigd. „Hoe moet men het hoofd van den D. V. G. zijn medisch-technische aanwijzingen geven, als de gegevens hiervoor hem niet worden aangebracht?" is er in de afdeelingen geredeneerd. Hoewel dus het contact van het centrum naar de periferie voldoende kan worden geoordeeld, is het contact van de periferie naar het centrum nog onvoldoende geregeld. Straks bij het hoofdstuk „organisatie der taakuitoefening" zal ik nader op dit punt terug komen. Verder wordt in de Memorie van Toelichting gezegd, dat die „medische aanwijzingen" slechts spaarzaam zullen zijn te geven, zoodat zelfs het contact van het centrum naar de periferie niet meer zoo innig is als thans het geval is. Dat op zichzelf, vind ik nu minder bezwaarlijk, immers bij decentralisatie is het juist de bedoeling om de banden losser te maken. Hoofdzaak voor mij blijft, dat de mogelijkheid om medische aanwijzingen te kunnen geven, is geschapen en hoe minder ervan gebruik gemaakt behoeft te worden, hoe liever het mij zal zijn, omdat die medische aanwijzingen toch eigenlijk niet thuis hooren bij een overdracht aan autonome ressorten. Zij doen naar mijn meening geweld aan het beginsel van decentralisatie. Echter moet ik deze in de gegeven omstandigheden als een noodzaak aanvaarden, een noodzaak, die leidt tot wat de Regeering noemt een „beheerschte decentralisatie".

Dat ik overigens in dezen toestand kan berusten, zal de Regeering duidelijk worden, als ik mededeel, dat ik mij wel kan aansluiten bij die leden, die meer een geleidelijke overdracht voorstaan. Eerst de curatieve gezondheidszorg met bijv. de vaccinatie, terwijl over een jaar of tien weer kan worden nagegaan, wat er alsdan voor overdracht in aanmerking zal komen. Men heeft dan ervaring van de samenwerking tusschen de regentschappen onderling en van de regentschappen met de kleine gemeenten; men heeft ervaring over het practische contact tusschen het centrum met haar wetenschappelijke instellingen en de periferie. Men heeft dan wellicht andere financieele perspectieven, etc., etc. In elk geval geeft een dergelijke meer geleidelijke overdracht meer waarborgen voor een beter slagen, dan de manier, die thans is gevolgd.

Men heeft zich thans tot taak gesteld „zooveel als eenigszins mogelijk is" over te dragen, waarbij, naar het mij voorkomt, in twijfelgevallen de beslissing is gevallen naar den kant van „wèl overdragen", terwijl ik meer voorsta een systeem, waarbij

(Leunissen.)

in twijfelgevallen voorloopig niet wordt overgedragen, een en ander aangevuld met de bepaling, hierin na verloop van ongeveer 10 jaar weer de noodige correctie te brengen.

Ik kan niet inzien, dat deze periodieke herzieningen moeilijk tot stand zouden kunnen komen. Bovendien kan ik er geen bezwaar in zien, dat dan dezelfde bezwaren in algemeenen zin weer opnieuw in discussie zullen worden gebracht. Immers, het zijn dan misschien wel dezelfde vraagpunten, maar deze vraagpunten hebben door de dan opgedane ervaring op meerderlei gebied een andere belichting gekregen en een revisie van deze vraagpunten zal eerder nuttig dan bezwaarlijk kunnen zijn.

De Regeering verwijt deze leden, dat zij steun bieden aan een gedragslijn, welke geen vertrouwen stelt in decentralisatie. Het spijt mij, dat de Regeering gemeend heeft zich op zulk een manier over het standpunt van bovengenoemde leden te moeten uitspreken. Immers, er is bij deze gedragslijn geen kwestie van vertrouwen of wantrouwen, er is slechts kwestie van voorzichtig en behoedzaam voortgaan op den weg naar uiteindelijke volledige decentralisatie. Deze leden hebben evenals de Regeering de volledige decentralisatie als doel. Zij geven echter de voorkeur aan een meer geleidelijken vorm van overdracht. Dat er dan regelingen zouden komen, die voor de autonome gebiedsdeelen niet bevredigend zouden zijn, moge misschien waar zijn, maar dan zou ik toch de Regeering deze vraag willen stellen. „Meent Zij, dat deze regeling de autonome gebiedsdeelen volledig bevredigt? Meent Zij, dat een inbreuk op het recht van autonome ressorten om haar eigen ambtenaren aan te stellen, aangenaam is? Meent Zij, dat de bepaling, dat „medische aanwijzingen" moeten worden aanvaard voor deze autonome ressorten niet een bitteren bijsmaak heeft? Meent Zij tenslotte, dat men zich moet laten leiden door de vraag: Wat zullen de autonome gebiedsdeelen ervan zeggen? Of dat voor haar de vraag moet zijn: Wat is in de gegeven omstandigheden het best bereikbaar?

Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag is door eenige leden verwondering uitgesproken over de toelichting bij art. 1, waarin het beginsel werd verkondigd, dat individueele ziekenzorg aan particulieren en particuliere vereenigingen wordt overgelaten en de centrale, zoowel als de locale overheid hierbij slechts aanvullend werkzaam is. Let wel, bezwaar werd gemaakt tegen deze gedragslijn als „beginsel". De Memorie van Antwoord verwijst naar de handelingen 1935—1936, blz. 855 e.v., waar het waarnemend hoofd van den Dienst van de Volksgezondheid aan het woord is. Nu zal ik niet uitvoerig op dit punt ingaan, maar ik kan wel verklaren, dat ik uit deze uiteenzetting van het waarnemend hoofd van de D. V. G. iets geheel anders lees. In het kort komt dit op het volgende neer:

Dr. De Vogel sprak in 1916 de meening uit, dat alleen preventieve geneeskunde staatstaak is. De curatieve, de persoonlijke ziekenzorg had hij wenschen over te dragen op de locale ressorten. Op blz. 857 staat woordelijk:

> „Ook Dr. De Vogel had hier groote verwachtingen van, daar hij in zijn nota de overdracht aan locale raden in de eerste plaats noemt."

Dit is echter niet zoo vlot verloopen. De locale ressorten kregen met vele, vooral financieele moeilijkheden te kampen en deden toen pogingen, om een overgenomen ziekenhuis weder over te dragen aan particuliere vereenigingen. En dan lees ik weder op blz. 857:

> „Hoewel te betreuren, is het te begrijpen" enz.

Het waarnemend hoofd van den D. V. G. betreurt hier dus, dat de overdracht van de ziekenhuizen aan de locale ressorten zooveel moeilijkheden gaf. Terwijl tevoren te lezen stond, dat ook Dr. De Vogel in de eerste plaats aan locale raden heeft gedacht als instanties, aan wie de individueele ziekenzorg zal moeten worden overgedragen. Mag ik nu uit deze uiteenzetting lezen, dat de D. V. G. het „beginsel" voor zou staan, dat de persoonlijke ziekenzorg allereerst een taak is van particulieren en particuliere vereenigingen? Integendeel, deze taak is weggelegd voor de locale raden in de allereerste plaats. Dat door de financieele moeilijkheden voorshands de locale raden hierin nog tekort schieten, mag betreurd worden, en in dit verband kan dankbaar de hulp van particuliere vereenigingen worden aanvaard, dit alles duidt echter in geenen deele op het beginsel, dat in de toelichting van art. 1 aan den D. V. G. werd toegedicht. Ik meen goed te doen dit punt nog even scherp te belichten.

Ik kom nu aan de organisatie, de taakuitoefening, leiding, toezicht en financiering. Op één punt gaan de inzichten van de Regeering en van mij zoo ver uit elkaar, dat ik genoodzaakt ben, eenigszins uitvoerig op dit punt in te gaan. Dit betreft n.l. de overdracht van de gezondmakingswerken, waarover art. 5 handelt.

Onder deze gezondmakingswerken vallen: de bodemassaineering, drinkwatervoorziening, afvalverwijdering, volkshuisvesting e.d. Dit gedeelte van de taak van den D. V. G. werd tot nu toe verricht door de afdeeling „Gezondmakingswerken" aan het hoofdkantoor van den D. V. G.

Nu valt het wel op, dat bij overdracht van een gedeelte van deze taak op de lagere gemeenschappen, de Regeering een scheiding maakt tusschen eenerzijds bodemassaineering en afvalverwijdering en anderzijds de drinkwatervoorziening. Het is mij werkelijk niet duidelijk, waarom hier een scheiding is gemaakt. Waarom bv. bodemassaineering en afvalverwijdering wèl in aanmerking zouden komen voor algeheele overdracht en de drinkwatervoorziening niet. In de afdeelingen is dit tot uitdrukking gekomen in de suggestie om de leden 2 en 3 van dit artikel 5 weer samen te voegen en voor beide gedeelten van deze zorg bij de overdracht dezelfde gedragslijn te volgen. In de Memorie van Antwoord nu mis ik allereerst een argumentatie van de voorgestelde scheiding in deze twee deelen van hygiënische voorzorg. Gaarne zie ik daarom alsnog een nadere, uitvoerige argumentatie van deze gedragslijn tegemoet. Wel heeft de Regeering op bladzijde 12 roneo trachten te motiveeren, waarom Zij de bodemassaineering en afvalverwijdering wel voor algeheele overdracht in aanmerking heeft gebracht. In het kort komt dit hierop neer, dat de provinciale besturen toch beschikken over een goed geoutilleerden waterstaatsdienst en na de overdracht ook over een goed geoutilleerd geneeskundig inspectie-apparaat, zoodat aan deze instanties gerust de bovenomschreven taak kan worden overgedragen. Allereerst zou ik willen vragen:

maar waarom zijn deze instanties dan niet geschikt om ook de volledige taak van de drinkwatervoorziening op zich te nemen? Dit echter maar terloops. Hoofdzaak voor mij is en blijft, dat de Regeering thans wel een zeer vèrstrekkenden maatregel voorstelt, een maatregel, waarvan ik mij in gemoede afvraag, of de Regeeringsgemachtigde de consequenties hiervan wel voldoende heeft overzien.

Immers, een goed geoutilleerde waterstaatsdienst impliceert nog in het geheel niet een goede technische voorbereiding van deze assaineeringswerken. Het land had vóór 1915 toch ook een goeden waterstaatsdienst? En toch werd in 1915 de noodzaak ingezien van een afzonderlijke afdeeling assaineering op het toenmalige departement van B.O.W. Men voelde toen aan den lijve, dat men hiervoor ingenieurs noodig had, die zich op dit deel van hun vak speciaal hadden ingeschoten; ingenieurs, die hieromtrent ook een ruimere ervaring hadden opgedaan. Daarom werd in 1915 die speciale afdeeling assaineering ingesteld; daarom werden daar de benoodigde aantallen ingenieurs gedetacheerd, teneinde dus ervaring op te doen van dit speciaal gedeelte van hun vak. Een goed geoutilleerde waterstaatsdienst op zichzelf garandeert dus allerminst een goede technische voorbereiding van assaineerings- en rioleeringswerken.

62ste VERGADERING — ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Leunissen.)

De Regeering heeft verder gezegd: de provincies beschikken na de overdracht ook over een goed geoutilleerd geneeskundig inspectie-apparaat. Dit moge voor het gewone geneeskundige werk voor een groot deel waar zijn, wat dit speciale deel van den medischen arbeid behoeft, is ook deze stelling onjuist. Of vergeet de Regeering dat voor een goede voorbereiding van assaineerings- en rioleeringswerkzaamheden noodig zijn malariologen, parasitologen, bacteriologen en chemici? Zoo zijn de geneeskundige inspecties van de provincies toch niet uitgerust?

Maar er is nog wat anders. Ook al zou de provincie hebben een goed geoutilleerde assaineeringsafdeeling van den provincialen waterstaat en daarnaast een goed geoutilleerde medische inspectie, ik herhaal, ook al zouden deze twee apparaten naast elkaar ter beschikking staan van de provinciale besturen, dan nog zijn voor een goede voorbereiding der assaineerings- en rioleeringsontwerpen niet de meest gunstige voorwaarden geschapen. Immers, hiervoor is ook noodig een innige samenwerking tusschen deze beide instanties.

De ervaring bij het land heeft uitgewezen, — en laat ons toch deze ervaring ten nutte maken — dat deze samenwerking pas goed kan worden tot stand gebracht, indien deze beide organen, vereenigd tot één dienstonderdeel, onder verantwoordelijkheid komt van den hoogsten geneeskundigen gezaghebbende. Slechts dan zijn de beste voorwaarden geschapen. Daarom juist werd in 1925 de afdeeling assaineering van het departement van B. O. W. overgebracht naar het hoofdkantoor van den D. V. G. En daarom ook zijn in de laatste tien jaren de resultaten van deze samenwerking zoo uitermate gunstig geweest.

Wat gebeurt er nu, als de plannen der Regeering zouden worden doorgevoerd? Wij zouden niet alleen denzelfden toestand krijgen als bij het land bestond vóór 1925, maar de toestand zou nog slechter zijn, want het land beschikte tenminste vóór 1925 èn over een deskundig technisch apparaat èn over deskundige medische adviesinstanties, terwijl voorloopig de provincies deze instanties zullen moeten missen. Ik blijf dan ook met den meesten nadruk waarschuwen tegen dit „achteruitzetten van de wijzers van het uurwerk''. Als wij niet zoo'n assaineeringsbureau hadden, dan zou ik er tenslotte het zwijgen toe doen, maar wij bezitten er één, welke ontstaan is uit een in den loop der jaren gebleken behoefte en nu gaan wij ..... mir nichts dir nichts, dat bureau uitschakelen, en waarom eigenlijk? Het antwoord op deze vraag zie ik gaarne van de Regeering tegemoet. In verband met het vorenstaande brachten enkele leden in de afdeelingen een paar suggesties naar voren.

Allereerst achtte men de grens van *f* 25 000 voor assaineeringswerken, die zelfstandig door de regentschappen en kleinere gemeenten zouden kunnen worden uitgevoerd, te hoog. Het is toch duidelijk, dat, waar de outillage van de provincies al ontoereikend wordt geacht, die van de regentschappen en kleine gemeenten natuurlijk in veel meerdere mate aan dit euvel zullen moeten lijden. Het is daarom, dat in overweging werd gegeven om de grens voor regentschappen en kleinere stadsgemeenten te verleggen naar *f* 5 000 en die voor de provincie terug te brengen op *f* 25 000. Het is ook hierom, dat aangeraden werd om voor belangrijke werken boven de *f* 25 000 het hoofd van den D. V. G. in te schakelen of bindend of als adviseerend lichaam.

De Regeering staat tegenover beide suggesties afwijzend. Toch zou ik de Regeering dringend in overweging willen geven, om in deze haar standpunt nog eens te herzien. De belangrijkheid van dit punt geeft er m.i. alle aanleiding toe. Men kan hier niet volstaan met een verklaring als de Regeering deed op blz. 12 (roneo):

> „Overigens mag worden verwacht, dat de provinciale besturen in gevallen, waarin daartoe aanleiding bestaat, niet zullen nalaten het hoofd van den dienst der Volksgezondheid te vragen''.

Neen, m.i. dient men op zijn minst dit „vragen van advies'' in deze ordonnantie vast te leggen. De onderwerpelijke kwestie is te belangrijk, dan dat men hierin iets aan toevallige omstandigheden zou mogen overlaten.

Ik dring er dus nogmaals met nadruk bij de Regeering op aan, haar standpunt in deze nog eens te herzien.

Een ander ook zeer voornaam punt, waarin ik het niet eens kan zijn met de Regeering is de kwestie van het contact tusschen de periferie en het centrum, waarover ik reeds eerder in mijn betoog heb gesproken.

De Regeering verklaart op blz. 6 (roneo) van de Memorie van Antwoord, dat:

> „een algemeene inlichtingsplicht, gevestigd bij Staatsblad 1934, No. 547, ertoe bijdraagt, dat men centraal steeds op de hoogte is van de voornaamste gebeurtenissen van de periferie''.

Toch is Zij, misschien door het terzake voorgebrachte in de afdeelingen hier blijkbaar niet rustig op, want op blz. 12 (roneo) verklaart Zij, dat:

> „het de bedoeling is na het totstandkomen van deze overdracht met gebruikmaking van artikel 136 bis der Provinciale ordonnantie de provinciale besturen te verzoeken het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid regelmatig te voorzien van de gegevens, welke onmisbaar zijn om een overzicht over den gang van zaken op het gebied van de volksgezondheid te behouden en welke gegevens genoemd diensthoofd in staat stellen de noodige medisch-technische aanwijzingen te geven''.

Deze verklaring komt al eenigszins aan mijn bezwaren tegemoet, maar waarom dit niet in de ordonnantie vastgelegd? Immers, een gelijkluidend artikellid is voor het contact tusschen regentschaps- en stadsgemeentebesturen met het hoofd van den provincialen dienst der volksgezondheid wèl in de ordonnantie vastgelegd in artikel 12 lid 5. Welk principieel bezwaar is er nu om hetzelfde te doen voor de provinciale besturen en het hoofd van den D. V. G.? Ook voor dit punt zou ik de bijzondere aandacht van den Regeeringsgemachtigde willen vragen. Mocht de Regeering bij nader inzien geen bezwaar hebben tegen opname van een door mij bepleit artikellid in de ordonnantie, dan zou dit b.v. kunnen geschieden door een opname van een soortgelijk artikellid als artikel 12 lid 5 als nieuw lid 1 bij artikel 17.

Verder heb ik over de artikelen weinig meer te zeggen, behalve nog iets over de overgangsbepalingen. Hierin is sub I bepaald dat bij het in werking treden dezer ordonnantie, dus b.v. op 1 Januari 1937, de subsidieregeling aan de gesubsidieerde ziekenhuizen automatisch ophoudt van kracht te zijn. Echter worden deze subsidies eerst na het einde van het exploitatiejaar vastgesteld. De subsidie over 1936 zal dus pas in den loop van 1937 berekend en toegekend worden. Er zal dus alsnog een overgangsbepaling in het leven moeten worden geroepen om ook na het in werking treden van deze ordonnanties de subsidies over het verloopen verslagjaar alsnog te doen uitbetalen.

Ik heb thans nog eenige opmerkingen over de overdracht van het onderwijs. Wanneer ik de stemming in deze zaal met betrekking tot beide overdrachts-ordonnanties goed heb gepeild, valt mij iets merkwaardigs op. Er zijn hier natuurlijk verklaarde voorstanders van de decentralisatie, leden, die geneigd zijn, de bezwaren licht te tellen en slechts de voordeelen, in deze overdracht gelegen, te zien. Ik heb dan ook bij de bespreking van de overdracht van den D. V. G. hooren beweren: Nu ja, er zijn natuurlijk wel bezwaren, maar die zullen in de practijk wel meevallen. Ook bij de overdracht van irrigatie en den burgerlijk veeartsenijkundigen dienst werden gelijksoortige bezwaren naar voren gebracht en wat is er van die bezwaren thans overgebleven? Maar nu de onderwijsoverdracht. Het valt daarbij toch wel duidelijk in het oog, dat hetzelfde vertrouwen, dat bij de overdracht van den D. V. G. zoo licht over de bezwaren deed heenstappen, bij de overdracht van het onder-

(Soeroso.)

wijs toch blijkbaar niet in dezelfde mate aanwezig is. Hier wordt over het algemeen door dezelfde leden gewaarschuwd tegen te ver gaande decentralisatie aan organen, die voorshands nog niet tegen die taak zijn opgewassen, zoodat volgens deze leden die overdracht beter ware te bewerkstelligen naar de grootere locale ressorten, de provincies en de grootere gemeenten. Ik kan met deze redeneering geheel medegaan, alleen zou ik willen zeggen, dat dezelfde redeneering dan ook opgaat voor overdracht van den D. V. G.

Ik wil niet pogen, dit opmerkelijke verschil in zienswijze te verklaren. Ik meen grond te hebben voor de veronderstelling, dat de technische moeilijkheden bij de overdracht van het onderwijs waarschijnlijk sterker tot deze leden spreken, omdat zij zich meer intensief bemoeid hebben met het onderwijs. Maar ik kan den heeren verzekeren, dat de moeilijkheden bij overdracht van den D. V. G. niet geringer zijn. Dat is geen reden, om zich tegen de overdracht te keeren, maar wèl, om met de noodige voorzichtigheid die overdracht te bewerkstelligen. Hierbij zal aan het „vertrouwen'' een groote plaats moeten worden ingeruimd, doch men dient er zich wel voor te hoeden, daar niet alle moeilijkheden kunnen worden opgelost, met er maar op te vertrouwen, dat dit of dat wel gedaan zal worden, dat het met de samenwerking tusschen de verschillende instanties wel zal losloopen, dat de hoog geroemde belangstelling der autonome gebiedsdeelen hun offervaardigheid wel voldoende zal prikkelen enz. Ik zal er mij van onthouden, hier een bloemlezing te geven van de zinsneden, die men in de Memorie van Antwoord in dit opzicht op verschillende plaatsen ontmoet.

Ik zal, wat betreft de overdracht van volks- en vervolgscholen, mijn standpunt nog nader bepalen en het laten afhangen van den uitslag der debatten. Met betrekking tot de overdracht der H. I. S.-en heeft de Memorie van Antwoord mij niet kunnen overtuigen.

Ik acht het onjuist, dat één deel van het westersch lager onderwijs wordt overgedragen en de beide andere deelen niet.

En aangezien ook ik de noodzakelijkheid inzie om de beide andere onderdeelen — Europeesch lager en Hollandsch Chineesch onderwijs — nog centraal te houden, dient mijns inziens ook de H. I. S. nog niet te worden overgedragen. Het door de Regeering als motief hiervoor aangevoerde, namelijk de verinheemsching van dit onderwijs kan ik niet als zulk een doorslaggevend argument aanvoelen. Nog afgezien van de bijna algemeene vrees, dat het peil van de H. I.S. bij de overdracht zal dalen, zie ik in verinheemsching op zichzelf nog geen motief voor de overdracht. Ik blijf de overdracht van de H. I. S. dus onjuist vinden.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Op blz. 2 van de Memorie van Antwoord (onderwerp **47**, stukken 5 en 6 A, B en C) lees ik op blz. 2 (roneo):

> „Aan de bedoeling van de bestuurshervorming en aan de ingestelde provinciën en regentschappen zou bepaald onrecht worden gedaan indien nu niet een eind werd gemaakt aan den toestand, waarbij de ingestelde provincies en lagere gemeenschappen, buiten landbouwvoorlichting en veeartsenijkundige zorg, zich hoofdzakelijk occupeeren met natten en drogen waterstaat.''

Als een groote voorstander van de doorvoering der decentralisatie kan ik deze woorden natuurlijk zonder meer onderschrijven, maar men moet bij zijn beschouwingen over deze kwestie niet vergeten de daaraan verbonden gevolgen. Uit het Afdeelingsverslag blijkt, dat de Volksraad eigenlijk niet zoo enthousiast is over de plannen der Regeering, omdat men nog niet weet, hoe de financieele verhouding tusschen het land en de lagere ressorten zal worden. Als lid van den provincialen raad van Oost-Java en van den regentschapsraad van Modjokerto heb ik ten deze geen bemoedigende ervaringen opgedaan. Deze niet-bemoedigende ervaringen zijn in de eerste plaats te wijten aan de omstandigheid, dat de lagere gemeenschappen vooral in dezen crisistijd voortdurend met gebrek aan financiën te kampen hebben. Dit gebrek aan middelen is in de eerste plaats toe te schrijven aan het feit, dat de inkomsten van de lagere gemeenschappen in deze crisisjaren voortdurend terugloopen, maar ook aan de omstandigheid, dat de Regeering, ondanks de daartegen geuite bezwaren, toch steeds vasthoudt aan haar voornemen om de vaste landsuitkeeringen aan de locale ressorten telkenjare te verminderen.

Ik heb toevallig de Memorie van Toelichting op de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1937 van de provincie Oost-Java.

Ik lees daarin o.a. de volgende passage:

> „Indien dan ook ten slotte het nadeelig verschil, na nauwkeurige bestudeering van elken post en ampel overleg terzake van elken voorgestelden maatregel, is kunnen worden weggewerkt, dan dient te worden bedacht, dat het college van gedeputeerden daarbij noodgedwongen den weg moest gaan van wegneming van elke, ook de geringste, speling uit deze begrooting, van liquidatie van alle reserves, ja, zelfs van afbraak, waar namelijk van verscheidene posten de fondsen moesten worden beknot zoodanig, dat niet meer van een behoorlijk instandhouden van der provincie toevertrouwde belangen mag worden gesproken''.

Het spreekt vanzelf, dat men in zekeren zin nieuwsgierig is te vernemen, waarom het college van gedeputeerden van de provincie Oost-Java dergelijke verklaringen heeft afgelegd. Uit de genoemde Memorie van Toelichting is wel duidelijk gebleken, dat op het oogenblik het college van gedeputeerden van de provincie Oost-Java bij de opstelling van de begrooting voor het dienstjaar 1937 in moeilijkheden verkeert, omdat de geldmiddelen voor het bedoelde jaar voor de behoorlijke instandhouding van de provincie niet voldoende zijn. Deze gebrekkige geldmiddelen zijn in de eerste plaats te wijten aan de geste van de Regeering zelf, want —, ik heb het zooeven al gezegd — ondanks de bezwaren van de zijde van de betrokken lagere gemeenschappen, heeft Zij niet afgezien van haar voornemen om de jaarlijksche uitkeering te verminderen. Wat de jaarlijksche uitkeering voor de provincie Oost-Java betreft, voor het jaar 1937 zal minstens 5% van het bedrag worden gekort en door deze vermindering verkeert de provinciale huishouding in moeilijkheden. Ook zijn deze moeilijkheden het gevolg van handelingen der Regeering als de verhooging van den zoutprijs, waarvan de vermindering van den zoutverkoop het gevolg is geweest. De lagere gemeenschappen, en in het bijzonder de provincie, moeten de nadeelige gevolgen daarvan opvangen. In de genoemde Memorie van Toelichting van het college van gedeputeerden is ook de volgende passage te lezen:

> „Van de Regeering is bericht ontvangen, dat in verband met het beginsel, dat de landsuitkeering in den vervolge zal worden gesteld op zoodanig bedrag als noodig is om de huishouding drijvende te houden, voor 1937 geen bijdrage wegens winstderving uit den zoutverkoop wordt uitgekeerd.''

Uit deze mededeeling blijkt duidelijk, dat de Regeering de provincie de gevolgen van haar eigen handelingen wil laten opvangen.

Verder wordt hier gezegd, dat de Regeering geen meerdere bedragen in den vorm van uitkeering zal geven, omdat Zij van meening is, dat de bestaande toestand der provinciale huishouding in ieder geval niet uitgebreid moet worden, want, zooals gezegd, wordt de uitkeering alleen zoodanig vastgesteld, dat de provincie haar huishouding drijvende kan houden.

Uit de ervaring opgedaan met de groote autonome lichamen, zooals de provincie Oost-Java, is gebleken dat gemist wordt een goede en juiste financieele verhouding tusschen het land en de lagere gemeenschappen. Het is daarom

(Soeroso.)

begrijpelijk, dat van de zijde van verschillende leden, zooals kan blijken uit het Afdeelingsverslag, erop wordt aangedrongen, dat een financieele regeling zoo spoedig mogelijk tot stand moet worden gebracht. Nu verklaart de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat het niet mogelijk zal zijn een financieele regeling te maken, zoolang de overdracht van de overheidstaak nog niet is vervolledigd; naar de meening der Regeering zal, zoolang deze overdracht van de overheidstaak niet is vervolledigd, de financieele regeling elk jaar ingrijpend moeten worden herzien, hetgeen de Regeering een bezwaar acht. De Regeering is daarom van meening, dat het beter is eerst de overdracht van de overheidstaak te doen plaatsvinden, terwijl pas daarna, aan de hand van de opgedane ervaring een financieele regeling zal worden in het leven geroepen. Ik geloof echter, dat deze meening niet zoo heel juist is, want indien de financieele verhouding straks geregeld moet worden, aan de hand van de opgedane ervaring, welke ervaring wellicht niet op een goede basis is opgedaan, dan kan men verwachten, dat die financieele regeling ook niet juist zal zijn.

Ik wil in verband hiermede als voorbeeld noemen het regentschap Modjokerto, welk regentschap weinig bronnen van inkomsten heeft, waardoor een vaste bijdrage van regeeringszijde niet kan worden gemist. Maar ondanks het feit, dat het regentschap Modjokerto in den laatsten tijd niets te doen heeft met het oog op het gebrek aan geldmiddelen, wil de Regeering toch overgaan tot een halveering der vaste uitkeering, welke reeds niet zooveel meer beteekent. Als ik mij niet vergis bedraagt de vaste uitkeering voor dit jaar slechts *f* 16 000, wat de Regeering wil reduceeren tot *f* 8 000. Het spreekt vanzelf, dat door dit dwingend optreden der Regeering het regentschap Modjokerto, dat arm is, gedwongen zal zijn al de hem toevertrouwde belangen te verwaarloozen. Het is bv. een feit, dat het onderhoud der wegen in het regentschap zeer veel te wenschen overlaat. Indien straks de Regeering naar aanleiding van de opgedane ervaring, voor het regentschap Modjokerto een financieele regeling in het leven zal roepen, dan kan men slechts verwachten, dat die financieele regeling niet juist zal zijn, omdat die regeling op een ongezonden toestand is gebaseerd. In verband hiermede is naar mijn meening het streven der Regeering niet juist, om eerst de overdracht van de overheidstaak te vervolledigen en daarna de financieele regeling gebaseerd op de opgedane ervaring in het leven te roepen.

Zooals reeds door mij naar voren gebracht, kan ik dezen gang van zaken niet juist vinden, omdat naar mijn meening de basis dezer regeling niet gezond kan zijn, daar de ervaring dan gebaseerd zal zijn op feiten, die niet normaal zijn. Ik doel hiermede op de gebrekkige middelen, waarmede de betrokken regentschappen de verschillende belangen moeten behartigen. Ik vraag mij dan ook af, of het niet mogelijk zal zijn, om, hoewel de overdracht van de overheidstaak nog niet volledig zal zijn geschied, thans reeds de regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de lagere gemeenschappen in het leven te roepen en ik beantwoord deze vraag bevestigend. Ik ben ervan overtuigd, dat het mogelijk is deze financieele regeling in het leven te roepen, gebaseerd op den bestaanden toestand en wel op hetgeen op het oogenblik door de Regeering is gedaan ten aanzien van bepaalde deelen van de overheidstaak, waarbij dan ook gedacht zou kunnen worden aan den eventueelen uitbouw van de bedoelde onderdeelen. Ik geloof, dat aan de hand van de jaarlijksche uitgaven, die op de begrooting voorkomen, en daarbij in aanmerking genomen de eventueele verhooging dezer uitgaven als gevolg van den uitbouw der onderdeelen van de overheidstaak, de financieele regeling tusschen het land en de lagere gemeenschappen, hoewel de overdracht der overheidstaak nog niet vervolledigd is, toch wel mogelijk zal zijn.

Ik zou daarom de Regeering in overweging willen geven om thans niet over te gaan tot de verdere overdracht van de bevoegdheden, alvorens deze financieele regeling tusschen het land en de lagere gemeenschappen door de Regeering in het leven is geroepen. Ik doe dit, omdat ik vrees, dat de Regeering haar toezegging ten aanzien van het bedrag, dat als uitkeering moet worden beschouwd voor de overdracht van de overheidstaak, zooals het hier is voorgesteld, vandaag of morgen, wanneer de Regeering genoodzaakt is om verdere bezuiniging op de landsbegrooting te effectueeren, wellicht niet gestand kan doen.

Blijkens de Memorie van Antwoord is door de Regeering toegezegd, dat het bedrag van de uitkeering, zooals dat is gedacht, niet zal worden verminderd gedurende den overgangstijd naar de nieuwe regeling van de financieele verhouding. De Regeering heeft ook verklaard, dat het niet gewenscht is, dat de bedoelde uitkeering zal worden samengesmolten met de uitkeeringen die reeds tevoren plaatsvonden als gevolg van de overdracht van andere onderdeelen van de landszorg. Doch wat betreft het verbieden van het samensmelten van de uitkeering, zooals hier bedoeld met de uitkeeringen, die wij nu kennen als gevolg van de overdracht van andere onderdeelen van landszorg, zou ik willen opmerken, dat het gevolg van dit systeem natuurlijk zal zijn, dat straks op de begrooting van de provincie opgenomen moeten worden uitkeeringen met een speciale bestemming en uitkeeringen met geen speciale bestemming. Ik zou daartegen geen bezwaar hebben, ware het niet, dat daardoor de behartiging van het eene onderdeel minder zal zijn dan dat van het andere onderdeel.

Nu kan ik mij niet voorstellen, waarom b.v. de irrigatie minder beteekenis zou hebben voor de bevolking dan b.v. onderwijs. Waarom zou de landbouwvoorlichtingsdienst b.v. voor haar van minder beteekenis zijn dan de ziekeninrichtingen? Tengevolge van dit systeem zullen de provincies wel vrijheid hebben noodzakelijke bezuinigingen te treffen ten aanzien van de uitgaven voor den landbouwvoorlichtingsdienst, irrigatie of veeartsenijkundigen dienst, doch niet ten aanzien van de uitgaven voor onderwijs en volksgezondheid, omdat de uitkeering daarvoor een speciale bestemming heeft, waarover praktisch de provincie niets te zeggen heeft. Ik geloof, dat een dergelijk systeem tenslotte toch niet juist is. Ook vooral voor de provincie is dat tenslotte lastig, omdat het standpunt van de provincie ten aanzien van verschillende belangen kan verschillen met dat van de Regeering. Zoodat het wel kan gebeuren, dat de provincie van meening is, dat op een gegeven moment de uitgaven voor de volksgezondheid verminderd kunnen worden, terwijl die voor de irrigatie niet moeten worden verminderd. Nu zou het toch voor de provincie aangenaam zijn, indien zij daartoe de noodige vrijheid zou hebben. In dit geval heeft de provincie die vrijheid echter niet. Ik geloof, dat een dergelijke regeling tenslotte niet raadzaam is.

Mijnheer de Voorzitter! Inzake den omvang van de decentralisatie spreekt de Memorie van Antwoord van een „beheerschte decentralisatie", een uitdrukking, die ik hier voor het eerst heb ontmoet en vroeger nog nimmer ben tegengekomen.

(De heer Eekhout: Toch wel aardig gevonden.)

Inderdaad, maar zij klinkt ons toch niet zoo aangenaam in de ooren, want bij het lezen van deze uitdrukking krijgt men den indruk, dat de gevolgen dier decentralisatie niet naar onzen zin zullen zijn.

De Regeering bedoelt met: „beheerschte decentralisatie" een decentralisatie, die in de onderdeelen niet volledig mag zijn. Ik zeg niet „kan" zijn en daarom wordt deze vorm van decentralisatie genoemd een beheerschte. Of die vorm wel de beste zal zijn voor het land kan ik niet beoordeelen, maar de Regeering — gelijk blijkt uit de Memorie van Antwoord — is ervan overtuigd dat deze vorm, vooral in dezen tijd van beperkte middelen, wel de beste is. Ik zal maar afwachten of deze meening der Regeering de juiste is, maar ik kan wel

(Moelia.)
alvast zeggen, dat een vorm als is gedacht in de praktijk moeilijkheden zal opleveren, bv. wat betreft het onderwijs.

Het is de bedoeling, dat het lageronderwijspersoneel wordt overgedragen aan de provincies en de andere lagere gemeenschappen, maar over de inrichting van het lager onderwijs zelf hebben deze gemeenschappen niets te zeggen.

De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord, dat juist in verband met de belangstelling der bevolking in het onderwijs verwacht wordt, dat deze overdrachten zullen worden bevorderd. Maar ik geloof, dat die belangstelling niet zoo erg zal worden opgewekt in verband juist met het feit, dat de lagere gemeenschappen tenslotte slechts toezicht zullen moeten uitoefenen op den gang van zaken en verder niets te zeggen zullen hebben over de kern der zaak. De inrichting van het onderwijs toch is wel het belangrijkste deel daarvan, maar daarover hebben, zooals ik reeds zeide, die lagere gemeenschappen niets te zeggen. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de belangstelling voor dat onderwijs bij de lagere gemeenschappen en in het bijzonder bij de leden der verschillende raden niet alleen niet gewekt wordt, maar zal verflauwen en misschien zelfs wel geheel zal verdwijnen.

De Regeering heeft in de Memorie van Antwoord ook verklaard, dat de belangrijkheid van dezen vorm van overdracht niet moet worden onderschat en er op gewezen, dat mede het personeel van het lager onderwijs zal overgaan, n.l. de inspecteur, hoofdschoolopzieners, onderwijzers e.a. Inderdaad, als men alleen kijkt naar het aantal menschen, is het wel belangrijk, maar we moeten de zaak toch nuchter beschouwen. Wanneer het land het belangrijkste aan de centrale bureau's voorbehoudt, spreekt het wel vanzelf, dat de lagere gemeenschappen deze overdracht toch niet zoo belangrijk zullen achten als de Regeering dit doet.

In de Memorie van Antwoord op ond. **47** zegt de Regeering met betrekking tot de financieele positie der lagere gemeenschappen:

> „De gemeenschappen, aan wie deze zorg zal worden overgedragen, hebben thans economisch-financieel tenminste een horizontale-, waarschijnlijk zelfs een licht stijgende lijn in het vooruitzicht".

Het optimisme der Regeering, dat in deze zinsnede tot uitdrukking komt, kan ik toch moeilijk deelen, de practijk heeft het wel anders uitgewezen. Als men de Memorie van Toelichting van de provincie Oost-Java op de provinciale begrooting voor 1937 naslaat, dan blijkt de financieele toestand dier provincie zeer zorgwekkend en er blijkt niet in het minst uit, dat die positie zoo is als de Regeering haar hier voorspiegelt, zij beweegt zich eer in dalende-, dan in stijgende lijn. Men zij dan ook, ondanks alle optimisme der Regeering, uiterst voorzichtig met de overdracht, vooral omdat nog niet vaststaat, wat de Regeering zal beslissen ten aanzien van de vaste uitkeering. Wel is gezegd dat deze, ook gedurende den overgangstijd tot de definitieve financieele regeling niet zal worden verminderd, maar daaraan heeft men geen houvast.

Over de overdracht van de H. I. S.-en en de schakelscholen zou ik het volgende willen opmerken.

Ik geloof, dat de door mijn geachte medeleden, de heeren Soeria Nataätmadja en Kasimo naar voren gebrachte bezwaren wel juist zijn, want ik geloof, dat dit onderwijs in ieder geval een zeker verband moet houden met het Europeesch lager onderwijs. En als volgens de Regeering de tijd voor de overdracht van de Europeesche lagere school nog niet aangebroken is, meen ik, dat ook de overdracht van de H. I. S.-en en schakelscholen aan de lagere gemeenschappen nog uitgesteld dient te worden.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! De ontwerpers van de bestuurshervormingswet en de daaruit voortvloeiende provincie-, regentschaps- en stadsgemeenteordonnanties hebben waarschijnlijk niet kunnen bevroeden, dat eerst ruim tien jaren later de Regeering erin zou slagen om een ontwerp ter beoordeeling aan den Volksraad voor te leggen, dat de overdracht beoogt te regelen van objecten van overheidszorg, die zij onvoorwaardelijk tot de taak hebben gerekend van de toen in het leven te roepen organen.

De aan de autonome organen toegedachte taak zou in het raam van de bestuurshervormingswet na de overdracht van B.V.D. en Landbouwvoorlichtingsdienst inderdaad onvolledig zijn, indien onderwijs en gezondheidszorg, al ware het in den aanvang slechts voor een deel, niet zouden kunnen worden overgedragen op de locale ressorten.

Het ligt voorts in de sociaal-economische omstandigheden en het stadium, waarin dit land en volk in zijn strevingen ter verkrijging van meerdere cultuur, welvaart en betere levensvoorwaarden, dat de belangstelling en zeer zeker de offervaardigheid van de volksgenooten als van nature aanwezig zijn en ook bereid zijn om onderwijs en gezondheidszorg naar de mate van hun krachten locaal te behartigen en te bekostigen.

Staatsrechtelijk en sociaal zijn er dus geen klemmende bezwaren aan te voeren tegen het voornemen om deze overdracht thans wettelijk te vestigen en eerlang in werking te laten treden.

Over den vlotten gang van zaken bij den verderen uitbouw van de bestuurshervorming mogen wij thans tevreden zijn. Er is sedert het vorige jaar schot in gekomen; er is door het optreden van den heer Visman opruiming gehouden van argumenten, die vroeger indruk maakten, maar aan welker steekhoudendheid men thans opeens schijnt te twijfelen; zij zijn als sneeuw voor de zon verdwenen.

Sedert 1926 is de kwestie van de overdracht van onderwijs, eerst alleen van het volksonderwijs, toen in ruimer verband van het Inlandsch onderwijs en de gezondheidszorg in den Volksraad schier elk jaar aan de orde gesteld. De verschillende vragen hebben weliswaar het niet verder gebracht dan het Afdeelingsverslag, maar even stereotyp volgde in bijna eentonigen regelmaat het antwoord, dat moet worden gewacht op een definitieve regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de locale ressorten, waaraan door de stellers van de Memorie van Antwoord op Afdeeling V speciaal nog het argument werd toegevoegd, dat

> „de overdracht niet los te maken was van een algeheele herziening van de verouderde en weinig overzichtelijke onderwijswetgeving".

Toen later bleek, dat zelfs de knapste koppen aan het departement niet in staat bleken, om de belofte, die in het argument lag opgesloten in te lossen, heeft men zich verschanst achter het hoofdbolwerk van de financieele verhouding tusschen het land en de locale ressorten. En toen ook dit bolwerk het vorige jaar moest vallen, had natuurlijk ook Onderwijs geen enkel bezwaar meer tegen de overdracht.

Het verzekert ons thans, dat juist met het oog op de algemeene wetgeving, die immers zoo gecompliceerd en omvangrijk is, „ervaring met de practijk van de verzorging van een deel van de onderwijsvoorziening door de lagere gemeenschappen" van te voren gewenscht is. Tien jaren lang is men dus doende geweest om uit te denken, wat men centraal zal regelen en wat wordt overgedragen ter regeling op de autonome organen en gedurende dien tijd overdracht tegenhield, thans zegt men: de overdracht moet gebeuren, anders weten wij niet wat wij in algemeen wettelijke regelingen zullen vaststellen. Deze omkeering in den bewijslast is dan ook m.i. niet geslaagd, en is waarschijnlijk meer bedoeld om de noodzaak van de overdracht, die sedert het vorige jaar alleen te verdedigen is als maatregel van saneering en aanpassing, door middel van een begin van bewijs aan te toonen.

In tegenstelling tot het Departement van Onderwijs heeft de D. V. G. zich aanvankelijk verzet tegen de overdracht. Toen werd een commissie in het leven geroepen om dit vraagstuk in studie te nemen, maar verder kwam er geen voortgang meer.

(Moelia.)

Dit even teruggrijpen in de historie bedoelt alleen om te wijzen op de tegenstelling, die er bestaat tusschen den tragen gang van zaken in den verderen uitbouw van de bestuurshervorming in de vorige jaren en den grooten voortgang waarmee de uitbouw thans is aangevat.

Voortvarendheid niet alleen, maar ook de ernstige wil om over het doode punt, waartoe de overdracht, door sterke weerstanden in het centrum, is aangeland, heen te komen.

Kan ik mij dus vereenigen met de argumenten der Regeering, die in de Memorie van Toelichting zijn weergegeven, en nader geaccentueerd in de Memorie van Antwoord ter motiveering van de wenschelijkheid der overdracht, ten aanzien van den vorm, waarin de overdracht wordt bewerkstelligd, maar vooral ten aanzien van den aard en den omvang van de over te dragen taak, bestaat deze algeheele overeenstemming tot mijn spijt niet.

De kwestie van de overdracht is niet los te maken van het decentralisatiebesluit en de bestuurshervormingswet en daaruit voortvloeiende ordonnanties, speciaal de gedeelten daaruit, die de regeling en het bestuur van de huishouding aan de provincie, regentschap of gemeente overlaten. Ook de ontwerpen moeten geheel worden bezien in den geest, waarin de vorige legislatieve producten zijn tot stand gekomen.

De Memorie van Toelichting verzekert ons en de Memorie van Antwoord herhaalt dit om elken twijfel uit te sluiten, dat de overdracht van landszorg voor volksgezondheid en onderwijs zal geschieden in autonomie.

Over de begrippen „autonomie'' en „zelfbestuur'' heerschen allerlei opvattingen, die men tot de enge of ruime zou kunnen rekenen. Ik kan niet nalaten, even in herinnering te brengen, hoe de grootmeester van het Nederlandsche staats- en administratiefrecht, wijlen staatsraad Oppenheim, deze begrippen op de hem eigen heldere wijze heeft gedefinieerd. Dit citaat is te vinden op pag. 12 en 13 van het „*Nederlandsch Gemeentere*cht'' *deel 1, 4e druk* — een beetje verouderd, maar de tekst is in den nieuwen druk, wat dit betreft niet veranderd — en luidt:

> „Zelfbestuur (in den ruimsten zin genomen) bestemd den bureaucratischen politiestaat veraf te houden, vertoont twee even belangrijke zijden: zelfstandigheid van onafhankelijkheid wèl te onderscheiden, in de eigen rechtssfeer in het regelen der specifiek gemeentelijke, der zuiver huishoudelijke belangen: autonomie, eigen beweging van de gemeente overeenkomstig hare bestemming, zich het krachtigst openbarende in de bevoegdheid om uit eigen, vrije aandrift voor haar gebied de regels en perken te stellen, die zij noodig acht, en daarnaast zelfbestuur in den engen zin, waarmede is gemeend het recht en de plicht der lokale besturen aan de organen van den staat medewerking te verleenen bij het volvoeren van zijn, des staats, bedrijf en op deze wijs een gedecentraliseerd staatsbestuur te helpen verwezenlijken naast een eigen zelfstandig, gemeentelijk huishouden.''

Hoewel deze uitspraak in de eerste plaats geldt de Nederlandsche gemeenten, die om historische redenen een krachtige autonomie hebben, is het m.i. geen bezwaar om aan deze definitie, die trouwens in het Nederlandsch staatsrecht als de gangbare is aanvaard, ook voor Indië vast te houden. Toetst men nu de voorgestelde overdracht aan de essentialia van het begrip autonomie, dan geloof ik, dat men meer kan spreken van zelfbestuur dan van autonomie. De Regeering stelt personeel ter beschikking van de locale ressorten; Zij kan deze personen overplaatsen, vervangen, reprimandes geven, hun werkzaamheden opdragen, behoorende tot de landstaak. De inrichting van het onderwijs blijft bij de Regeering. Regels kunnen de locale ressorten hieromtrent niet geven; trouwens de grens tusschen inrichting en goede behartiging of uitwerking is moeilijk te trekken. Hetzelfde geldt voor de volksgezondheid. Het hoofd van den D. V. G. kan elk oogenblik ingrijpen in den vorm van aanwijzingen, die toch bindend moeten zijn; anders hebben zij niet het gezag, dat uitgaat van een centraal orgaan. Wat blijft er nu over van de autonomie, indien de locale ressorten zich dit alles moeten laten welgevallen? Van een regeling van eigen onderwijs en eigen gezondheidsdienst is geen sprake; alles beteekent een uitvoering geven aan maatregelen, die tot nu toe bij de Regeering berusten.

Ik zie de taakverdeeling dan ook meer als een opdracht dan als een overdracht, meer taak van zelfbestuur dan van autonomie. Hiermede wil ik niet zeggen, dat dan de locale ressorten volkomen vrij zouden moeten zijn in de regeling, dus ook van aanstelling van personeel, vaststelling van normen en bepalingen, waardoor ze de geheele zaak in handen zouden hebben; ik erken gaarne, dat wij er nog niet aan toe zijn. Te zeer heeft de centralistische zuurdeesem in ons staatsorganisme doorgewerkt dan dat wij in een vloek en een zucht ons daarvan zouden kunnen bevrijden.

Mijnheer de Voorzitter! Hierin zit iets onbevredigends en dit is het gevolg van een stelsel, dat de decentralisatie meer zoekt in de breedte dan in de diepte. Ik voor mij zou de voorkeur geven aan overdracht van geringen omvang, maar dan volledig ingepast in de locale autonomie. Daardoor zal vanzelf het centraal toezicht terugtreden. Ik ben voor beperkte overdracht, maar in autonomie. Maar de Regeering wenscht te veel ineens over te dragen en moet dus om de zaak te blijven beheerschen en overzien het centrale apparaat inschakelen van af den gouverneur tot den onderwijzer toe en houdt daardoor alles wat volgens de beginselen van autonomie behoort te berusten bij de plaatselijke organen, hardnekkig in eigen handen.

Dit heeft tot gevolg, dat de Regeering ook niets anders kan dan den feitelijken toestand handhaven, alleen met dit verschil, dat de financiering van volksgezondheid en onderwijs ten aanzien van sommige gedeelten loopt over de kassen der aan te wijzen locale ressorten. Alles blijft dus min of meer stationnair. Men zal zich tevreden stellen met de landsuitkeeringen, omdat de middelen, waarover de ressorten beschikken, tenzij men overgaat tot verhoogde belastingheffingen, beperkt zullen blijven.

De Regeering beschouwt het vraagstuk te zeer van uit egocentrisch standpunt. Terwijl men vroeger zich afvroeg: Hoe is de omvang en de capaciteit der locale autonomie? en: Wat kan ik met vertrouwen ter zelfstandige regeling overdragen? — redeneert thans de Regeering: Ik kan geen dag en geen nacht wachten met mijn saneering met verplichte aanpassing aan den localen standaard, dus leg ik eenzijdig mijn wil op, doch ik moet daarbij zorgen, dat de locale ressorten de middelen krijgen, terwijl ik moet toezien, dat de zaak marcheert. Dit noemt de Memorie van Antwoord „beheerschte decentralisatie'', daarbij zich spiegelende aan de moderne tijdstroomingen, die de tendenzen inhouden van zelfbinding, intooming van de vrije democratische en liberale krachten op economisch en staatsrechtelijk gebied. Voor de omschrijving van het begrip „beheerschte democratie'' is in de Memorie van Antwoord, pagina 6 (roneo), een casuïstiek gevolgd, die even spitsvondig als verbazingwekkend is. En ik heb zoo'n sterk vermoeden, dat deze volkomen nieuwe constructie ook in de wetenschappelijke wereld alle aandacht zal trekken. Ik ga thans op deze kwestie niet in. Daarvoor is het nu niet de gelegenheid, maar ik wil toch deze opmerking maken.

Er is nu eenmaal bij elk Volksraadslid een antinomie tusschen politiek en wetenschap, die hij voor zichzelf moet overwinnen. Wetenschappelijk, Mijnheer de Voorzitter, is deze constructie, waarop de ontwerpen zich baseeren voor mij volkomen onaanvaardbaar. Maar, zeer terecht is, gelijk een onzer medeleden eenigen tijd geleden met een beroep op een citaat van Bismarck gezegd heeft, „politiek de kunst van het bereikbare''.

62ste VERGADERING — ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Moelia.)

Tot dit bereikbare wensch ik thans over te gaan en ik wil beginnen met betrekking tot de volksgezondheid enkele opmerkingen te maken.

Hoewel de kwestie van decentralisatie van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, zooals deze dienst toen heette, reeds vanaf 1917 dateerde, hebben de achtereenvolgende hoofden zich tegen de overdracht, althans overdracht, die meer omvatte dan individueele ziekenzorg, verzet. Er is daarvoor toen een commissie ingesteld, maar ook toen stuitte de overdracht op het gebrek aan een algemeen wettelijke regeling. Nu heeft men over dit bezwaar, gelijk ik straks zei, heengestapt. De Regeering is zelfs optimistisch gestemd en stelt thans een ontwerp-overdracht aan de orde van zulk een omvang, waarvan de vurigste strijder voor de decentralisatiegedachte misschien een oogenblik zou terugschrikken. Er is hier een zware wissel getrokken op de belangstelling en offervaardigheid en wat meer zegt, op de technische deskundigheid van organen, die òf nooit met deze materie in aanraking zijn gekomen, òf alleen dilettantistisch werk in den goeden zin verrichten, dan wel sporadisch tot medebestuur zijn geroepen. Een zware wissel ook op de objectieve beoordeeling van maatregelen op medisch-hygiënisch gebied door politieke colleges, vooral omdat het hier belangen van de eerste orde, n.l. de bescherming van het individu en de gemeenschap betreft. In dit verband constateer ik met voldoening, dat de subsidieering van ziekenhuizen geheel buiten de overdracht zal worden gehouden en dus centraal zal worden behartigd. De particulier gesubsidieerde ziekenhuizen, die een zegen zijn voor deze maatschappij, zullen daardoor niet elk jaar behoeven bloot te staan aan openbare besprekingen of gevaar te loopen hun subsidies te zien verminderd of ingetrokken. Hierin ligt dus een gelukkig beschermingsmiddel tegen de gevolgen van een toevallige samenstelling der autonome raden.

Wat de individueele ziekenzorg betreft, Mijnheer de Voorzitter, ik voor mij zie in de oprichting van ziekenhuizen door de locale ressorten hier in Indië, waar de omstandigheden gansch anders zijn dan in Europa, geen aanvullende taak, maar ook een wezenlijk opbouwende taak, die door de centrale overheid moet worden aangemoedigd. Ik zie hierin niet zoo zeer een principieele kwestie, als een die zuiver het gevolg is van de achterlijke sociale en economische toestanden van het volk, waardoor dus in normale omstandigheden zooals in het Westen, aan de overheid meer moet worden overgelaten dan aan particulieren of kerkgenootschappen. Wanneer dus na 1937 bijvoorbeeld blijkt, dat de behoefte hieraan groot is, dan zou ik niet willen nalaten om mede te werken aan de verhooging van de uitkeering voor dit onderdeel.

Het kan niet juist zijn om den bestaanden toestand, waar in nog zooveel achterstand bestaat, als basis van de overdracht te nemen. Achterstand in den zin van het nog niet beschikbaar zijn, maar ook achterstand bestaande in de noodzaak tot vernieuwingen, reparaties, uitbreiding van formaties enz. Het is evenwel de vraag, of de locale ressorten dit alles in de toekomst zouden kunnen financieren. Medische zorg is nu eenmaal overal ter wereld een duur object; belangstelling en offervaardigheid daarentegen zijn in deze landen slechts sporadische verschijnselen.

Het is zeer waarschijnlijk, dat wij binnen niet al te langen tijd een periode van stilstand tegemoet zullen zien, die dan onvoorwaardelijk tot achteruitgang voert. Het vooruitzicht, dat de dienst door de inschakeling van instanties, die niet deskundig zijn, niet volledig en effectief zal fungeeren, dat allerlei bevoegdheidskwesties in hooge mate stagneerend zullen werken, is niet opwekkend. Het vormt dan ook een van de vele bezwaren, die tegen dit ontwerp kunnen worden aangevoerd.

Ik kom thans aan den omvang van het over te dragen deel van het onderwijs. Lag het aanvankelijk in de bedoeling om alleen het volksonderwijs over te dragen, in later stadium wilde men, zooals uit de openingsrede van den Gouverneur-Generaal in 1931 en in 1935 blijkt, het over te dragen gebied uitbreiden tot het geheele veld van het Inlandsch onderwijs mitsgaders opleidingsscholen, terwijl in de Memorie van Antwoord op de bestuurshervorming-buitengewesten in 1935 voor het eerst melding is gemaakt, dat op de overdracht van het Hollandsch Inlandsch onderwijs moet worden gerekend. (Ond. **94**, Afd. IV, st. 5, pag. 19). Hieruit blijkt dus, dat men den achterstand, veroorzaakt door een tienjarige stagnatie, in eenige flinke stappen wil inhalen.

Ik zou allereerst willen stilstaan bij het volksonderwijs. Blijkens het ontwerp zal het volksonderwijs worden overgedragen op

a. de Inlandsche gemeenten

b. de stadsgemeenten, waar geen Inlandsche gemeenteverband bestaat, of dit verband te zwak is geworden.

Zijn de desa's in het platteland en de desa's binnen de stadsgemeenten, niet in staat om in de oprichting en instandhouding te voorzien, dan dragen respectievelijk de regentschappen en de stadsgemeenten, den regent gehoord, deze kosten. Zij verleenen dus aanvullende steun. Gisteren heeft het geachte lid, de heer Soeria Nataätmadja, een pleidooi gehouden voor de overdracht — in eigenlijken zin kan men hier niet van overdracht spreken, doch van het overlaten van volksonderwijs — niet aan de Inlandsche gemeenten, doch aan de regentschappen. Ik geloof, dat hij daarmede een zeer goede suggestie gaf.

Mijnheer de Voorzitter! Het is van voldoende bekendheid, dat het volksonderwijs op Java en Madoera nog niet overal is doorgedrongen. Te veel moet bij de uitbreiding van dit onderwijs nog het bestuur worden ingeschakeld; initiatief, belangstelling voor en medeleven met het elementaire onderwijs, ontbreekt niet zelden bij de desabevolking. Van de ± 19 000 desa's op Java en Madoera bezit dan ook niet eens de helft eigen desascholen. In vele gevallen behoort een school aan 2, soms aan 3 desa's, terwijl het echter ook voorkomt, dat een bloeiende desa er meer dan één school op na houdt.

In de tweede plaats ontbreken op Java en Madoera de desaraden, niet desabesturen natuurlijk, die de oprichting en instandhouding van volksscholen zouden kunnen stimuleeren en bevorderen. Dit maakt, dat de bemoeienis van de desa met haar school zeer gering is. Zij bestaat uit het onderhoud van gebouw en erf, terwijl het dorpsbestuur zich hier en daar verdienstelijk maakt met inning van schoolgelden, het bevorderen van den schoolgang en het opnemen van absenties van leerlingen. Zoolang de desaraden er niet zijn, ligt de drijvende kracht niet in desa, doch elders, namelijk bij den regent en de overige bestuursambtenaren. Meer dan 75% van de volksscholen is nog niet in staat zich zelf te bedruipen en moet steeds een beroep doen op het schoolfonds, waarin behalve de regeeringssubsidie, schoolgelden, bijdragen van de desa en bijzondere heffingen worden gestort, dat door een commissie onder leiding van den regent wordt beheerd.

Het is noodig om in de veelsoortige desaheffingen en fondsen, die thans door B. B. ambtenaren worden beheerd, orde te scheppen en het is beter dit toe te vertrouwen aan den regentschapsraad. Al deze fondsen komen ten goede aan de huishouding van het regentschap, waaronder ook onderwijs valt.

Het college van gedeputeerden van de provincie West-Java was reeds in 1927 geporteerd voor het overlaten van het volksonderwijs aan het regentschap, zoowel personeel als materieel. Het gaat bij de decentralisatie van onderwijs en gezondheidszorg om de verzekering van efficiency en behoud van het bestaande apparaat, niet om experimenten te doen op het gebied van de autonomie. Wanneer in de praktijk gebleken is, dat het de organen van het regentschap zijn, die de wagen van het volksonderwijs op het rechte spoor houden, dan geloof ik, dat men juist ter verzekering van het nor-

(Moelia.)

male functionneeren van dit apparaat de bestaande verhouding moet sanctioneeren en daaraan een vaste wettelijke basis geven.

Wanneer te zijner tijd de desa-autonomie zich heeft ontwikkeld, wanneer zij over een raad beschikt met een zekere mate van bestuursvermogen, dan is er geen bezwaar, om binnen het gebied van het regentschap, decentralisatie, in den zin van overdracht van het volksonderwijs op de daarvoor in aanmerking komende desa's, aan de orde te stellen.

Desaonderwijs, verzorgd en geregeld door de desa, moet tenslotte het hoofddoel zijn. Alleen de voorwaarden voor het bereiken van dit hoofddoel zijn slechts in geringe mate aanwezig. Voor sommige streken, als Bantam en Madoera ontbreken zij zelfs geheel. Juist de uiteenloopende toestanden, waarin het desaonderwijs in verschillende streken verkeert, maken het moeilijk om zonder meer, zooals de Regeering doet, bij den opzet uit te gaan van een eindtoestand, die nog zeer verwijderd is. Daarom lijkt het mij gewenscht en met het oog op de instandhouding van het apparaat veiliger, de decentralisatiegedachte voorloopig haar eindpunt te doen bereiken bij het regentschap, totdat de desa over de organen en de capaciteit beschikt om zelfstandig het onderwijs als onderwerp van plaatselijke zorg te behartigen.

Wat de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen binnen stadsgemeenten betreft, ligt het voor de hand, dat deze ressorten daarmede belast worden, gezien de geringe rol, die deze soort desa's in de gemeenten vervullen. Ook waar de desa's nog levensvatbaarheid bezitten is het vanzelfsprekend, dat de gemeente, waarin de desa's als een soort enclaves beklemd zijn, de aanvullende steun verleenen. In dit opzicht ga ik dus accoord met het regeeringsvoorstel. Evenzeer sluit ik mij aan bij de voorstellen der Regeering, de opleiding voor onderwijzers aan de volksscholen toe te vertrouwen aan de regentschappen.

Thans een opmerking ten aanzien van de vervolgscholen. Deze zullen volgens het ontwerp worden overgedragen op: *a*. het regentschap, *b*. de stadsgemeenten.

In het door mij en anderen verdedigde stelsel om het volksonderwijs tot onderwerp van zorg te doen uitmaken van het regentschap, zou de vervolgschool moeten worden overgedragen op het naast hooger liggend ressort, nl. de provincie. Er zijn factoren, die daarvoor pleiten. De provinciale inspectie heeft onmiddellijk de scholen onder zich, zonder een nieuwe instantie. Ook het personeel kan om verschillende redenen, als ziekte, taalverschil, van het eene regentschap naar het andere worden overgeplaatst. De toevoeging van landbouw- en handelsklassen kan in grooter verband worden gezien. Maar na ernstig beraad zie ik in de overdracht op de provincies geen oplossing, omdat vervolgschool en desaschool organisatorisch bij elkaar behooren en ook beter door hetzelfde orgaan zouden kunnen worden behartigd. Dat door deze dubbele taak het regentschap overbelast zou worden, daarvoor bestaat geen vrees. Want het zijn juist ook de welvarende regentschappen, die tegelijk het meeste aantal volks- en vervolgscholen hebben. Bovendien krijgen de regentschappen toch uitgekeerd, wat het land hiervoor uitgeeft.

Tegen overdracht op de provincie pleit bovendien de omstandigheid, dat provinciale organen te ver zullen staan van de sfeer, waarin deze school moet groeien om allerlei factoren van localen aard, zooals aanpassing van het leerplan aan de plaatselijke behoeften, dislocatie van scholen etc. te kunnen beoordeelen.

Ik kom thans tot de overdracht van het H. I. onderwijs. De door de Regeering gedachte overdracht op de provincies, en de groote stadsgemeenten is nu een duidelijk bewijs, voor de stelling, dat doel en opzet van de overdracht is: bezuiniging of naar de woorden der Regeering: blijvende saneering. Overal waar Zij op het wijde gebied van onderwijs en gezondheidszorg een begin bespeurt van voldoend personeel in regionaal verband, indianiseering en de mogelijkheid om de regionale tering naar de regionale nering te zetten, betrekt Zij dit deel in de overdracht. Het gevaar van te omvangrijk te zijn, bezweert zij gelijk wij zagen, door inschakeling van het centraal apparaat. Met hetzelfde recht als ten aanzien van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs kan men zeggen, dat redenen van personeelen aard zich niet verzetten tegen overdracht van het Europeesch, Hollandsch Chineesch en zelfs van het Mulo-onderwijs. Er zijn genoeg Europeesche en Chineesche onderwijzers, die gaarne in dezelfde gemeente, provincie en zelfs op Java zouden willen blijven, desnoods in provinciaal of gemeentelijk verband, en dus ook in dezelfde positie kunnen worden gebracht als de Inheemsche onderwijzers. Bijzondere zwarigheden zijn daaraan dus niet verbonden.

Maar tenslotte is voor mij de personeelskwestie niet alleen beslissend, ook het onderwijs spreekt een woordje mee. Nu wordt ons wel bij herhaling verzekerd, dat het onderwijs niet zal achteruitgaan, aangezien het toezicht centraal blijft, maar wanneer men bedenkt, dat de H. I. S. niet in de bevoorrechte positie verkeert van met rust te worden gelaten als de Europeesche school en dat de ettelijke nieuwe voorschriften, waarmede het departement zijn troetelkind jaarlijks blij maakt, voortaan van het provinciale bestuur moeten uitgaan dan moet er toch ergens iets blijven hangen, waardoor de zaken niet zoo vlot kunnen verloopen als bij centralisatie het geval is.

Overigens wordt het verband tusschen de verschillende geledingen van het onderwijs verstoord; de eenheid is niet zonder strijd verkregen. Niet de inspectie waarborgt uitsluitend het peil van het onderwijs, maar de onderwijzers, die de verschillende schooltypen kennen en die overal het maximum trachten te bereiken, onverschillig aan welke scholen zij worden geplaatst. Wordt de H. I. S. nu afgezonderd, dan zal zij in haar isolatie verkommeren en dan kunnen bezoeken van inspecteurs om het jaar, zelfs om het kwartaal, niet veel meer verhelpen.

De verzekering van de Regeering, dat het H. I. O. niet achteruit zal gaan vermag mij tot mijn spijt niet gerustestellen; ik verwacht integendeel, ook tengevolge van het doorwerkende proces van verinheemsching, dat door deze overdracht wordt versneld, in de toekomst achteruitgang van dit onderwijs.

Ook de huidige samenstelling der provinciale raden stemt niet hoopvol. Het onverwijld kennisgeven van het besluit tot oprichting, opheffing of verplaatsing van H. I. scholen en schakelscholen aan den directeur van O. en E. is een bloote formaliteit, en wanneer het aanleiding geeft tot bijzondere maatregelen beteekent het een ingrijpen in de autonomie van de provincie, omdat de provincie immers alleen behoeft af te blijven van de inrichting van het onderwijs en oprichting en sluiting hiertoe niet behooren.

Wat nu de opleiding betreft, de Regeering draagt de opleiding van normalisten over op de provincie uit overweging, dat deze onderwijzers niet behoeven te worden geplaatst buiten de provincie. Dezelfde overweging van personeelen aard moet in den gedachtengang van de Regeering dan toch ook gelden ten aanzien van de overige onderwijzers aan de H. I.- en schakelscholen, van wie de Regeering immers verwacht, dat zij binnen niet te langen tijd het geheele onderwijs in handen zullen hebben.

Maar afgezien van deze inconsequentie lijkt het mij toch beter om de normaalschoolopleiding centraal te houden. In de eerste plaats zal zij voorloopig nog niet opnieuw worden hersteld, maar ook terwille van de toekomstige reorganisatie der opleiding bij den verderen uitbouw van het Inlandsch onderwijs. Ik denk hierbij aan de toevoeging van landbouw- en handelsklassen en de plannen tot oprichting van Inheemsche Muloscholen. Juist met het oog op de perspectieven, die deze opleiding in het kader van het Inlandsch onderwijs biedt zou ik die opleiding centraal willen houden. De heer

62ste VERGADERING — ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Sosrohadikoesoemo.)
Iskandar Dinata wees op den overeenkomstigen toestand in Nederland, maar ook daar bestaat decentralisatie, men heeft er naast de rijkskweekscholen tal van bijzondere kweekscholen, terwijl gemeentelijke kweekscholen om redenen van principieelen aard, met uitzondering van die in de groote gemeenten, er niet meer gewild zijn en dus worden gesloten. Met de voorgestelde opleiding van volksonderwijzers ga ik accoord.

Thans nog iets over het toezicht. Over het centrale toezicht op de H. I.- en schakelscholen behoef ik het niet meer te hebben, omdat ik deze scholen niet in de overdracht zou willen betrekken. Het Inlandsch onderwijs met uitzondering van het Inlandsch vakonderwijs wordt onder toezicht gesteld van de provincie. Artikel 15 van het ontwerp regelt de organisatie van het toezicht echter niet zoo duidelijk als artikel 11 van het ontwerp overdracht volksgezondheid. Wie stelt de ressorten van de inspecteurs en die van de schoolopzieners vast? Blijft alles bij het oude of moet het college van gedeputeerden, na overleg met den directeur van O. en E., die ressorten vaststellen?

Ik vraag mij af, of het geheele toezicht niet centraal zou kunnen blijven met toekenning van de bevoegdheid aan stadsgemeenten en regentschappen om eigen schoolopzieners aan te stellen onder leiding van de centrale inspectie, zooals trouwens de regeling ook in Nederland is. Thans staat tusschen het centraal gezag en de provinciale inspectie, de provinciale raad, het college van gedeputeerden en de gouverneur, waardoor m.i. het doel en de taak van de inspectie, die in de eerste plaats toch erop gericht is om het bestaande onderwijspeil en de organisatie, in den zin van inrichting, te bewaken en te behouden.

Allerlei vragen doen zich voor. Waar en wanneer handelt de inspecteur als landsorgaan; is hij als zoodanig verantwoordelijk aan het departement of aan den gouverneur? Wat valt bij toezicht onder het begrip „inrichting", die bij het land berust, wat onder „uitvoering", die ter beoordeeling staat van gedeputeerden? Zoo zullen allerlei zwarigheden over bevoegdheidsafbakening zich voordoen, die alleen voorkomen kunnen worden door de inspectie centraal te maken. Hebben de locale ressorten en hun organen meer ervaring op het gebied van de onderwijszorg verkregen, dan bestaan tegen de provinciale inspectie geen overwegende bezwaren meer.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Men zou van mij, die tot voor kort gedurende ruim 5 jaar deel heeft uitgemaakt van het dagelijksch bestuur eener provincie uit den aard der zaak verwachten, dat de voorliggende regeeringsvoorstellen in mijn persoon een warmen voorstander zullen hebben. Niets is minder waar. Juist de ervaring door mij als lid van het college van gedeputeerden terzake opgedaan, doet mij sceptisch tegenover deze voorstellen staan. Het wil mij voorkomen, dat, waar de financieele verhouding tusschen het land en de zelfstandige gemeenschappen nog niet op afdoende wijze is geregeld en vooral ook het feit, dat bijv. de huidige ingekrompen organisatie van het onderwijs naar mijn meening juist niet geschikt mag worden geacht om als basis te worden gebruikt voor de overdracht van de zorg voor dit onderdeel van de landstaak op de zelfstandige gemeenschappen, het oogenblik zeer slecht gekozen is.

Ik heb het altijd betreurd, dat, waar de Java-provincies financieel nog geheel afhankelijk zijn van het land, de dienst der landbouwvoorlichting en de burgerlijke veeartsenijkundige dienst zijn overgedragen aan de provincies. Door deze overdracht toch is het kunnen gebeuren, dat deze diensten in de provincie Midden-Java als gevolg van de geringe financieele draagkracht hun taak niet op dezelfde wijze hebben kunnen ten uitvoerleggen als in de provincies West- en Oost-Java. Zoolang de financieele verhouding tusschen het land en de autonome ressorten nog niet op afdoende wijze is geregeld, maakt men bij de verdere doorvoering van overdracht van eenige landszorg in feite een sprong in het duister.

De Regeering zal tegen dit mijn standpunt, wel, gelijk zulks in de Memorie van Antwoord reeds is gezegd, aanvoeren, dat mijn vrees absoluut ongegrond is, wijl er toch voor wordt zorggedragen, dat de noodige gelden voor de over te dragen zaken aan de autonome ressorten worden uitgekeerd. Ik moge in dit verband de Regeering er toch op wijzen, dat als gevolg van de door de Regeering ten aanzien van de provincies toegepaste financieele politiek — ik doel hier bepaaldelijk op de opgelegde kortingen — men bijv. in de provincie Midden-Java:

primo: de provinciale ziekenhuizen niet naar behooren kan exploiteeren, wijl door de Regeering het aantal bedden van deze ziekeninrichtingen wordt vastgesteld. Alleen in de exploitatiekosten met het door de Regeering vastgestelde aantal bedden, wenscht de Regeering haar aandeel bij wijze van subsidie uit te keeren. Later werd deze subsidie op een vast bedrag gefixeerd, bij de berekening van welk bedrag men als basis nam het eerdervermeld vastgestelde aantal bedden en dat nog wel in een tijd, waarin de bevolking door verarming en ondervoeding juist veel vatbaarder is voor allerlei ziekten.

secundo: het aantal landbouweursussen door de adjunct-landbouwconsulenten aan de „goeroe's desa" gegeven, als gevolg van de opgelegde kortingen belangrijk moest verminderen.

tertio: een tuinbouwambtenaar in dienst nam tegen gelijktijdige vermindering van het aantal adjunct-landbouwconsulenten met één, omdat anders de betrekkelijke begrootingspost zou worden overschreden. En zoo zijn er meerdere kwesties, die bij het college van gedeputeerden van Midden-Java vaak het onaangename gevoel wekten aan handen en voeten te zijn gebonden. Men vergete toch niet, dat den autonomen gebieden door de wet is voorgeschreven steeds sluitende begrootingen bij de bevoegde instanties in te dienen. Dat een door de Regeering opgelegde korting het dagelijksch bestuur bij de opstelling van een ontwerp-begrooting vaak voor een puzzle plaatst, behoeft geen nader betoog.

Bij de voorgestelde overdracht nu van een gedeelte van het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen, verdedigt de Regeering het voorstel met er op te wijzen, dat de huidige sterk ingekrompen organisatie — organisatie dan in de beteekenis van „apparaat" — als basis voor de overdracht kan dienen. De Regeering moge nu van oordeel zijn, dat Zij de verzorging van een deel van dit „apparaat" als overdrachtbasis geschikt acht, ik ben zoo vrij in deze met de Regeering van meening te verschillen. Ter bekorting moge ik in dit verband verwijzen naar het ter zake gisteren door ons geacht medelid, den heer Eekhout, gehouden uitvoerig betoog, dat ik volkomen kan onderschrijven. Tot mijn leedwezen moet ik daarom hierbij verklaren, dat ik door de opgedane ervaringen onmogelijk aan de voorliggende voorstellen mijn stem kan geven, zoolang de financieele verhouding tusschen het land en de zelfstandige gemeenschappen nog niet behoorlijk is geregeld.

Mijnheer de Voorzitter! Als er nu iets is, waarvoor ik als lid van het door U voorgezeten college bijzondere belangstelling heb, dan is zeker de zorg voor het onderwijs aan de bevolking, daar toch onderwijs voor de bevolking van zeer groote beteekenis is.

Waar ik vrees, dat de voorliggende regeeringsvoorstellen toch door de meerderheid van den Volksraad zullen worden aanvaard — een feit, dat door mij ten zeerste zou worden betreurd — wil ik nochtans van deze gelegenheid mede gebruik maken om nog het ondervolgende naar voren te brengen.

Ik kan het politiek niet juist achten, dat de Regeering thans het voorstel doet om het Hollandsch-Inlandsch onderwijs aan een lagere zelfstandige gemeenschap over te dragen, terwijl het Europeesch lager onderwijs en het Hollandsch-Chineesch onder-

62ste VERGADERING — ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Sosrohadikoesoemo.)

wijs centraal behartigd blijven. De Regeering had mijns inziens beter gedaan met de overdracht van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs te wachten, totdat ook het Europeesch lager en het Hollandsch-Chineesch onderwijs eveneens kan worden overgedragen. Dat de Regeering de psychologische zijde der zaak heeft verwaarloosd, althans daaraan niet veel aandacht heeft geschonken, moet door mij ten zeerste worden betreurd.

Na de overdracht van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs zal de Volksraad zich hiermee niet meer intensief kunnen bemoeien, terwijl zulks met het nog niet overgedragen Europeesch lager en Hollandsch-Chineesch onderwijs wel het geval zal zijn. Dat het standpunt der Regeering, dat het Europeesch lager en het Hollandsch-Chineesch onderwijs centraal behartigd zullen blijven, gelijk uit het Afdeelingsverslag kan blijken, door verscheidene leden werd toegejuicht, zal niemand bevreemden. Maar deze instemmers zal men dan toch uitsluitend vinden bij de niet-Inheemsche leden van dit college. De Regeering heeft bij de indiening van haar voorstel naar ik vermoed, niet gedacht, dat Zij onbewust op het Hollandsch-Inlandsch onderwijs een „tjap" van „stiefkind", het merk van minderwaardigheid drukte. En wanneer de Regeering bij de indiening van dit onderwerpelijk voorstel deze „feeling" niet had, dan had zeker de lezing van het Afdeelingsverslag haar deze „feeling" moeten bijbrengen. Immers leest men op pagina 3 van het Afdeelingsverslag, dat de leden, die hun instemming betuigden, met het standpunt, dat het Europeesch lager onderwijs en het Hollandsch-Chineesch onderwijs centraal behartigd zullen blijven er bij de Regeering op aandrongen, deze onderdeelen van onderwijs niet op zelfstandige gemeenschappen over te dragen, alvorens de resultaten van de voorgestelde overdracht duidelijk zijn gebleken. Uit deze passage kan, dunkt mij, zonneklaar blijken — ook voor de Regeering — dat door de hier aan het woord zijnde leden het Hollandsch-Inlandsch onderwijs min of meer wordt beschouwd als een soort proefkonijn. De Regeering moge nu mijn zienswijze terzake niet juist achten en Zij moge met een vloed van woorden trachten mijn visie op deze kwestie te wijzigen, Zij aanvaarde van mij nochtans de verzekering, dat vele mijner landgenooten mijn meening in deze deelen. Het is mijn plicht, der Regeering deze zijde van de medaille te toonen. Aan Haar nu om de fout te herstellen. Gelet op den stand van zaken zie ik de urgentie werkelijk niet in om met de overdracht van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen, niet te wachten tot een later, meer geschikt tijdstip. Dit tijdstip zal dan zijn, wanneer ook het Europeesch lager en Hollandsch-Chineesch onderwijs tegelijkertijd kan worden overgedragen aan de daarvoor in aanmerking komende autonome ressorten.

Het spreekt wel vanzelf, dat, waar ook het schakelschoolonderwijs aansluit op een hoogere opleiding, ik met de overdracht van dit soort onderwijs zou willen wachten tot het daareven door mij bedoeld tijdstip.

Thans nog een enkel woord over het volksonderwijs. De Regeering wenscht met betrekking tot dit onderwijs rekening te houden met de omstandigheid, dat bij de desa het besef is ontwaakt, dat de volksschool hàár school is, welker instandhouding als een desabelang wordt gevoeld en daarom is Zij van oordeel, dat de zorg voor de instandhouding en oprichting van volksscholen niet mag worden overgedragen aan de regentschapsraden. Bij het lezen van deze passage kon ik niet nalaten te glimlachen. Ik heb mij afgevraagd of de samensteller van het regeeringsantwoord alleen maar om het regeeringsstandpunt terzake te verdedigen, tegen beter weten in, niet met de realiteit wenscht rekening te houden en daarom deze mooie tirade heeft neergeschreven. Ik kan toch bezwaarlijk aannemen, dat het der Regeering niet bekend zou zijn, dat het in de meeste gevallen aan de activiteit van het B. B. is te danken, dat desascholen kunnen worden opgericht en dat veelal mede aan de bedrijvigheid van den betrokken Inlandschen bestuursambtenaar en schoolopziener te danken is, dat te groote absenties onder de leerlingen wordt voorkomen. Is het nu bepaald een onoverkomelijk bezwaar om de zorg voor de oprichting en instandhouding van de desaschool over te dragen aan het regentschap met medewerking van de desa? Ik leg den nadruk op de laatste voorwaarde. Ingevolge het voorstel der Regeering heeft het regentschap in de kosten van de volksscholen bij te dragen, terwijl het geen recht heeft op de contrôle op de aanwending der gelden. Ook heeft de regentschapsraad geen medezeggenschap in de onderwijsvoorziening en dat terwijl dit college uit den aard van zijn samenstelling en van zijn oriëntatie mijns inziens bij uitstek het aangewezen orgaan is, dat in staat is te beoordeelen of en in hoeverre en waar het volksonderwijs binnen het regentschap uitbreiding behoeft.

In de Memorie van Toelichting op de ontwerp-ordonnantie tot instelling van de provincie West-Java en tot aanwijzing van de binnen deze provincie gelegen regentschappen als zelfstandige gemeenschappen lees ik op pag. 106 o.m. het volgende:

„Op den grondslag van het op pagina 11 en volgende van de bijlage 1e gewone Volksraadzitting 1921, Ond. **1**, afdeeling V, stuk 10 omtrent de verbetering van het volksonderwijs medegedeelde, zal aan den regentschaps-(gemeente) raad een belangrijk aandeel in de bevordering van dit onderwijs kunnen worden gegeven. Zijn taak zal zijn het beheer der volksscholen, de oprichting van nieuwe scholen, de regeling der bekostiging binnen de geldende voorschriften, de benoeming van onderwijzers en de vaststelling van het schoolgeld."

Men ziet, dat de Regeering ten aanzien van deze materie vroeger een ander en m.i. juister standpunt heeft ingenomen. Een standpunt, dat rekening houdt met de werkelijkheid.

De Regeering wil thans teneinde het zelfbekostigingsbeginsel niet prijs te geven, de zorg voor de oprichting en instandhouding der volksscholen aan de desa opdragen en dat, terwijl de Regeering de wetenschap bezit, dat de doorsnee-desa daartoe niet alleen financieel onmachtig is, maar ook niet in staat is het beheer over de desaschool naar behooren te voeren, waarom dit beheer in grooter verband gevoerd wordt door een commissie, waarvan de regent voorzitter is, welke commissie ook het zgn. schoolfonds beheert. De spil, waaromheen alles draait, is en blijft de regent. In feite is er dan ook geen verandering gekomen in den toestand, die wij in het begin der 19e eeuw hadden, toen ook in de „Instructie voor de regenten van het voormalige gouvernement van Java's Noord-Oostkust" het onderwijs van de jeugd in de zeden, gewoonten en godsdienstige begrippen van den Javaan en het oprichten van de daartoe benoodigde scholen en het plaatsen van goede en geschikte onderwijzers in die scholen aan de zorg der regenten werd toevertrouwd.

Wat de Regeering thans in feite wil is mijns inziens niet anders dan dat de desaschool in principe als desa-instelling gehandhaafd moet blijven. De werkelijke toestand is dan toch deze, dat de desa-instelling thans niet wordt beheerd door de desa, maar door een commissie, die tegelijkertijd beheerster is van het zoogenaamde schoolfonds. Het opdragen van de zorg voor de oprichting en instandhouding der desaschool aan den regentschapsraad met medezeggenschap van de desa zal dan ook aan den feitelijken toestand van thans niets veranderen. Het wil mij daarom voorkomen, dat de suggestie nl. het overdragen van het volksonderwijs op de regentschapsraden door de Regeering nader ernstig dient te worden overwogen. De regentschapsraad zal als het bij uitstek aangewezen college de bevoegdheid hebben om bv. samenvoeging van te kleine desascholen te bewerkstellingen en nieuwe scholen in een ander gedeelte van 's raads ressort, zoo de behoefte daaraan bestaat, op te richten.

(Blaauw.)

Wat aangaat het door de Regeering geopperde bezwaar, dat overdracht van het volksonderwijs op de regentschapsraden noodwendig tot gevolg moet hebben, dat de desa-onderwijzers dan regentschapsdienaren zullen worden, moge ik opmerken, dat dit bezwaar op eenvoudige wijze zou kunnen worden ondervangen. De desa-onderwijzer, die door de desa behoort te worden aangesteld, kan bij een zoogenaamde „Poetoesan desa" ter beschikking worden gesteld van het regentschap.

Mijnheer de Voorzitter! Gisteren heeft ons geacht medelid dr. Kruyne met betrekking tot het initiatief, dat door de kleine gemeenten en speciaal de regentschappen zal worden ontwikkeld o.m. gereleveerd, dat het de inheemsche bevolking weinig kan schelen, of het sterftecijfer onder de bevolking van 18 pro mille bijv. klimt tot 19 of 20 pro mille. De opvatting, die de inheemsche bevolking in het algemeen heeft omtrent het sterven, is volgens Dr. Kruyne, dat zij het sterven in het geheel geen bijzondere gebeurtenis acht. Ik moet hiertegenover aanvoeren, Mijnheer de Voorzitter, dat de onverschilligheid omtrent de stijging van het sterftecijfer niet mag worden toegeschreven aan de door Dr. Kruyne gedachte opvatting der bevolking inzake den dood, maar uitsluitend aan het feit, dat een eenvoudig inheemsch lid van den regentschapsraad zich geen voorstelling kan maken van de beteekenis dier sterftecijfers. Hij kan zich deze cijfers niet voldoende realiseeren. Anders zou het zijn, wanneer men het juiste aantal sterfgevallen in een bepaald deel van 's raads ressort gedurende een zekeren tijd noemde. Is dit aantal groot, dan zal zulks ook meer indruk maken op den regentschapsraad en zal het college ook niet onverschillig zijn voor de preventieve gezondheidszorg. Dr. Kruyne heeft naar het mij wil voorkomen deze kwestie niet juist aangevoeld.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij beperken tot een korte bespreking van onderwerp **45**, tewerkstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeentebetrekkingen.

Reeds bij de behandeling van de hoofdbegrooting voor 1937 bij afd. IV, onderdeel Decentralisatie, is de opmerking gemaakt, dat bij de Regeering zoo langzamerhand de neiging te onderkennen viel, zooveel mogelijk centraal te regelen, zooveel mogelijk centraal te houden en zoo weinig mogelijk te decentraliseeren. Er zijn toen bij het openbare debat enkele voorbeelden genoemd ten bewijze van de meeningen, die uit den Volksraad naar voren zijn gekomen en de debatten hebben geresulteerd in een kwestie van appreciatie, in hoeverre die houding van de Regeering noodzakelijk was. Wanneer ik op dat moment kennis had gedragen van dit onderwerp **45**, zou ik ook dit hebben aangehaald als voorbeeld van een regeling, waaruit te concludeeren valt, dat de Regeering erg gaarne alles centraal houdt en centraal regelt en zelfs terugneemt wat reeds gedecentraliseerd is, teneinde zooveel mogelijk alles in eigen hand te houden.

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Teneinde zooveel mogelijk rekening te houden met den toestand.)

Teneinde zooveel mogelijk rekening te houden met den toestand; ik wil graag deze verbetering op mijn voorstelling van zaken overnemen. Maar toch vrees ik, dat ook wanneer wij deze zaak samen met de Regeering gaan bespreken, onze beraadslagingen zullen resulteeren in een appreciatie of dit al dan niet noodzakelijk is. Welnu, dan wil ik wel vast te voren verklaren, zeer tot mijn leedwezen, dat ik dit ontwerp naar zijn inhoud en zijn ratio, niet noodzakelijk acht, zelfs niet gewenscht, en naar zijn vorm onwettig, qua stelsel zelfs gebrekkig, onvoldoende ter bereiking van het door de Regeering gestelde doel, en tenslotte bedenkelijk.

Ik zei zooeven, dat ik deze regeling niet noodzakelijk acht. Wij hebben een ervaring opgedaan met het deel dat reeds is overgedragen en ten opzichte daarvan zou ik dan aan de Regeering willen vragen: Is de ervaring ten opzichte van het overgedragen gedeelte zoodanig, dat daaruit te concludeeren valt, dat het voor het vervolg absoluut noodzakelijk zal zijn, dat de ordonnantiewetgever een dergelijke ingrijpende beknotting van de autonomie vaststelt, dat voor het vervolg de betrokken autonome ressorten niet meer geheel vrij zijn in de aanstelling van het eigen personeel?

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat, wanneer de Regeering ons een dergelijk voorstel ter vaststelling voorlegt, Zij dan ook komen moet met bewijzen, dat de bestaande praktijk noopt tot een regeling, zooals hier is vervat en niet alleen met een ietwat breed opgezet betoog, dat het toch wel in de lijn der zaken ligt, dat men hier een algemeene regeling maakt, waardoor de betrokken autonome ressorten gedwongen zullen worden landspersoneel over te nemen. Ik zeide zooeven ook reeds, dat dit ontwerp naar zijn inhoud niet gewenscht was. En ook hier wil ik dan verwijzen naar de bestaande praktijk ten opzichte van b.v. den overgedragen waterstaat aan de provinciën, de overgedragen landbouwvoorlichtings- en veeartsenijkundigen dienst. De bestaande praktijk is dan zoo, dat ten opzichte van het personeel, voorzoover dat aan de autonome ressorten wordt gegeven, tevoren overleg wordt gepleegd en dat overleg eindigt steeds in een bevredigende oplossing, bevredigend, zoowel voor het landspersoneel, voor het land, voor de Regeering als voor de provincie en het provinciaal personeel. Alleen in frappante gevallen, van onpleizierigheid, zou ik ze haast noemen, wordt geen overeenstemming bereikt en dan staat de Regeering op het oogenblik de bevoegdheid open, de beslissingen van de autonome ressorten, voorzoover die niet strooken met de inzichten van de Regeering, te vernietigen.

En ik zou willen vragen, of er in de praktijk, die wij achter ons hebben, gevallen aanwezig zijn, waarin de Regeering van dat vernietigingsrecht heeft gebruik gemaakt. Ik geloof van niet. Doch wel hebben wij in de bestaande praktijk gevallen medegemaakt, zooals ik zooeven reeds zeide, van onpleizierige kwesties. Ik kom daar straks op terug. Dat zijn dan gevallen, min of meer van willekeur en van reactie, die er meer voor pleiten, om dit ontwerp niet vast te stellen, dan wel. De bestaande praktijk acht ik ook juist en in de eerste plaats wel hierom, aangezien de autonome ressorten verantwoordelijk zijn voor de taak, die hun is opgedragen. Die verantwoordelijkheid sluit dan in de eerste plaats in, dat zij geheel vrij zijn in de keuze van het personeel. Bovendien zal dat personeel betaald moeten worden door de autonome ressorten en dit houdt ook weder voor mij in, dat die autonome ressorten geheel vrij moeten worden gelaten in de keuze van het personeel, om te zorgen, dat zij voor het geld, dat zij er voor uitgeven, inderdaad ook waar krijgen.

Ten derde heeft de Regeering als motief voor een wettelijken dwang, zooals die in dit ontwerp is vastgelegd, aangehaald het belang van de ressorten in de buitengewesten. Ik zou ten aanzien hiervan willen verklaren, dat mij dat niet voldoende lijkt voor een dergelijke vergaande beknotting van de autonomie van de autonome ressorten van Java. Ik zou te dien aanzien in de eerste plaats het volgende willen vragen. De Regeering heeft verklaard, dat, wanneer niet een rouleering zou kunnen worden bewerkstelligd van het personeel in de buitengewesten en op Java, men er dan toe zou moeten komen het personeel in de buitengewesten te duur te betalen. Is dit in het algemeen wel juist? Wat de lagere ambten betreft, geloof ik zeker, dat men op den duur er toe zal moeten komen, die te doen vervullen door personeel, dat ter plaatse woont en dan zie ik niet in, dat dat personeel duurder zal moeten worden betaald dan het personeel op Java.

(De heer Beck, adviseur voor de bestuurshervorming: Voor dat personeel is deze regeling niet gemaakt.)

Het is wel te lezen uit de Memorie van Toelichting. Ik vermoed, dat de geachte Regeeringsgemachtigde meer het oog heeft op het hooger personeel, dat daarboven uitgaat. Doch

(Blaauw.)

dan zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen verwijzen naar een ander voorbeeld, een voorbeeld van het corps, waar hij zelf uit is gekomen, n.l. het bestuurspersoneel van de buitengewesten. Wij hebben een scheiding gehad tusschen het bestuurspersoneel voor Java en voor de buitengewesten.

Mag ik den geachten Regeeringsgemachtigde vragen of dat personeel in de buitengewesten zwaarder is betaald dan het personeel op Java? En zoo neen, of dat personeel in de buitengewesten onaangenamer heeft gediend, dan het bestuurspersoneel op Java? Ik geloof, dat de geachte Regeeringsgemachtigde mij ten aanzien van dit punt wel een zeer bevredigend antwoord zal kunnen geven.

Wanneer dat ten opzichte van het bestuurspersoneel zoo is, waarom zou het dan niet kunnen ten opzichte van het ingenieurs-, landbouwkundig personeel enz.? Derhalve, dat motief, dat wij voor de belangen van de ressorten buiten Java en Madoera deze regeling moeten hebben, aanvaard ik niet.

Tenslotte heb ik een vierde argument, dat het gewenscht is de bestaande praktijk te volgen in het gevaar, dat in dit ontwerp zou liggen, wanneer het wet zou worden voor willekeur en reactie. Ik heb het genoegen gehad eenigen tijd in het dagelijksch bestuur van een autonoom ressort te zitten en ik heb daardoor met de praktijk van de bestaande toestanden van dichtbij kennis kunnen maken en daarbij hebben zich eenige gevallen voorgedaan van afschuiving van landspersoneel, zooals in dit onderwerp besloten ligt, een paar gevallen, die een zeer wrange nasmaak hebben achtergelaten bij den bestuurder van dat autonome ressort, gevallen, waarin wel degelijk een zekere willekeur te onderkennen viel van het centrale departement ten opzichte van de keuze van het personeel, dat het in dit geval zoo graag naar de provincie zou willen overhevelen, en dat door de provincie niet gaarne zou worden aanvaard.

Ik zeide zooeven, ook dit onderwerp geeft gevaar voor reactie. Ik bedoelde daarmede, dat wanneer de ontwikkeling van de decentralisatie niet dagelijks voor oogen wordt gehouden wij er dan vrij regelmatig aan moeten worden gewend, dat al het personeel bij die autonome ressorten moet bestaan uit landspersoneel, eventueel dan beschikbaar gesteld. Daarvoor zou ik o.a. willen verwijzen naar het staatje, dat de Regeering zelf in de Memorie van Toelichting heeft overgelegd op blz. 6. Nu hebben wij al tien jaren bestuurshervorming en ietwat korter overdracht van bv. landbouwvoorlichtingsdienst en veeartsenijkundigen dienst en zoo zien wij, dat van het personeel van den landbouwvoorlichtingsdienst 81 man landspersoneel is en slechts 12 man personeel bij de provincie. Wat den veeartsenijkundigen dienst betreft, 45 landsdienaren tegen geen enkelen ambtenaar bij de provincie.

Ik zeide zooeven reeds, wij hebben al een tienjarige bestuurshervorming. De gegeven getallen wijzen er echter op, dat wij met die bestuurshervorming niet zoo hard vooruit gaan en wanneer dit ontwerp wet wordt, vrees ik, dat wij met dezen toestand nog jaren en jaren blijven zitten, terwijl wij, naar mijn opvatting, daarheen moeten, dat zooveel mogelijk het personeel, dat bij de autonome ressorten werkt, ook inderdaad autonoom personeel wordt en is.

De Regeering zal er aan moeten wennen, dat voor het gezamenlijk personeel bij de autonome ressorten en het landspersoneel, alleen bepaaldelijk landspersoneel dat moet zijn, hetwelk buiten Java en Madoera werkt en dat men er toe moet komen een regeling te ontwerpen, waardoor uitwisseling kan plaats hebben van dat personeel van de buitengewesten met het personeel der autonome ressorten op Java. Ik geloof ook wel, dat dit van voordeel zal kunnen zijn zoowel voor het landspersoneel als voor het personeel der autonome ressorten, ofschoon ik niet zoo die enorme voordeelen zie, die de Regeering in de Memorie van Toelichting heeft aangehaald voor een systeem van uitsluitend landspersoneel, dat ter beschikking moet worden gesteld van de autonome ressorten. Zoo heeft de Regeering bv. op blz. 4 van de Memorie van Toelichting het volgende aangehaald:

> „Hierin zijn ook aanmerkelijke voordeelen voor de zelfstandige gemeenschappen gelegen, immers de meerdere ervaring van deze ambtenaren — welke op haar beurt leidt tot een grooter veelzijdigheid, een breeder opvatting en een ruimer blik in het wezen en doel van hun taak — kan bij hunne ter beschikkingstelling de gemeenschappen niet anders dan tot voordeel strekken en zal" — en hier komt het voor mij aan — „ruimschoots opwegen tegen de grootere detailkennis van het bijzondere karakter en de speciale verhoudingen van een bepaalde landstreek, welke als een voordeel van een langdurig verblijf aldaar is aan te merken."

Hier stelt de Regeering dus den ruimeren blik en de algemeenere ontwikkeling van steeds rouleerend personeel tegenover de meerdere practische bruikbaarheid van het personeel, dat steeds vast in een autonoom ressort blijft. Ook hier ben ik echter genoopt een standpunt in te nemen tegenover dat van de Regeering. Ik zie wel degelijk in dat rouleering voordeelen biedt, maar er zijn ook groote nadeelen. Het voordeel van steeds in hetzelfde autonome ressort werkzaam te zijn is voor mij van veel grooter belang dan wat de Regeering er tegenover stelt. Laat de Regeering eens naar Nederland kijken, waar de locale ressorten in hun eigen personeel voorzien.

(De heer Beck, adviseur voor de bestuurshervorming: In Nederland heeft men geen buitengewesten!)

Inderdaad, maar daar heeft men den toestand, dat al het personeel is gebonden, zelfs dikwijls aan één bepaalde stad en wanneer dan op dat personeel het requisitoir, zou ik het willen noemen, wordt toegepast van het andere personeel, dat dan bij herhaling wordt overgeplaatst, en dat dan zou hebben een grootere veelzijdigheid, een breedere opvatting en een ruimeren blik, dan geloof ik dat het personeel van de locale ressorten, dat steeds op dezelfde plaats is gebleven, daar niet al te veel van zou accepteeren. Ik geloof, dat men die veelzijdigheid, die opvatting en dien blik evengoed zou krijgen als men zijn geheelen diensttijd alleen op Batavia had gediend.

Bovendien moet men het voordeel van steeds in een zelfde streek te zijn, niet onderschatten. Indië heeft met zijn buitengewesten een zeer groote verscheidenheid in land en volk en daardoor zal iemand, b.v. van den veeartsenijkundigen dienst, die geheel is ingeschoten op den toestand zegge in Timor of Flores, en die in West-Java komt, kennis maken met een heel ander soort volk, een geheel andere taal moeten leeren en zich geheel moeten inwerken in een nieuw terrein. Een dergelijk ambtenaar, die in een bepaalde streek zegge 5 of 6 jaar heeft gezeten, is veel bruikbaarder. Ik zou het betreuren als iemand, die plaatselijke detailkennis heeft opgedaan, waarover de Regeering nu zoo kleinerend spreekt, steeds aan overplaatsing onderhevig moet zijn. Ik hecht aan de diensten van zoo iemand meer waarde dan aan die van een ambtenaar die kersversch uit Ambon of Makassar komt.

Tenslotte vraag ik mij af wat er, wanneer dit ontwerp tot wet zal zijn verheven, langzamerhand overblijft van de autonomie der locale ressorten op dit terrein. Wat de financiën betreft, heeft bij de behandeling van de IVe begrootingsafdeeling de heer Janssen reeds een keurig pleidooi gehouden over het ontbreken van een financieele regeling tusschen het land en de locale ressorten, waaruit zou kunnen worden opgemaakt, dat inderdaad de autonome ressorten volkomen aan handen en voeten zijn gebonden wat de financiën betreft. Verder heeft men de dwingende regelingen ten aanzien van het salarisstelsel. Nu zullen de autonome ressorten ook nog wettelijk kunnen worden verplicht, een zeker aantal ambtenaren van de Regeering over te nemen, die hen ook in bepaalde functies te werk zullen moeten stellen, terwijl men tenslotte ook nog de personen zal moeten accepteeren, die de Regeering ter be-

(Blaauw.)

schikking zal stellen. Dit alles zijn voor mij motieven waardoor ik dit onderwerp wat den inhoud en de ratio betreft, niet noodzakelijk en niet gewenscht acht.

Ik zeide zooeven reeds, dat ik den vorm onwettig acht.

Wat de onwettigheid betreft, zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde in de eerste plaats willen verwijzen naar artikel 119 (7) I. S., waarin staat:

> „Voor het overige worden de inrichting, de bevoegdheid en de verplichtingen van de provinciale besturen, alsmede het beheer en de verantwoording van de geldmiddelen der provinciën bij ordonnantie geregeld".

De bevoegdheid van de provinciën, in dit geval de bevoegdheid tot het aanstellen van eigen personeel, zal derhalve bij ordonnantie worden geregeld.

Wat hebben wij hier? Hier wordt bij ordonnantie bepaald, dat de bevoegdheid van de provincie tot het aanstellen van eigen personeel zal worden geregeld bij regeeringsverordening. Immers, in artikel 1 lezen wij:

> „Bij regeeringsverordening wordt bepaald in hoever ter beschikking van de provincie gestelde landsdienaren moeten worden werkzaam gesteld.
>
> Bij regeeringsverordening worden de voorwaarden van dergelijke terbeschikkingstelling geregeld".

Wanneer men zich afvraagt, wat de ratio van het 7e lid van artikel 119 I.S. is, is het toch wel — en daaraan kan men m.i. niet ontkomen — dat bij ordonnantie de omvang van de bevoegdheid, de omvang van de beperking van de bevoegdheid, de mate van de bevoegdheid, de objecten en wijze, waarop de bevoegdheid uitgeoefend wordt, moeten worden vastgesteld, maar niet bij regeeringsverordening.

Hier zal n.l. echter de regeeringsverordening uitmaken in hoeverre de bevoegdheid van de provincies zal worden beknot, de omvang van de bevoegdheid zal de Regeering bepalen, de objecten — in dit geval subjecten, in het algemeen de ambtenaren, waarop het betrekking heeft — dit alles zal in de regeeringsverordening staan en bovendien zal dan nog in de regeeringsverordening de wijze, waarop de beknotting werkt, nl. de voorwaarden van een dergelijke ter beschikkingstelling staan. In de ordonnantie vinden wij niets.

Ik geloof niet, dat er bij neutrale juristen zeer veel verschil van meening zal bestaan, wanneer ik hier de stelling poneer, dat wanneer aan den ordonnantiewetgever wordt opgedragen — zooals in de I.S. gebeurt — de bevoegdheid van de provinciale besturen te regelen, de ordonnantiewetgever zijn plicht verzaakt, zich van zijn plicht afmaakt, als hij in de ordonnantie de bepaling opneemt, dat de bevoegdheid zal worden geregeld en beknot bij regeeringsverordening.

Bovendien, dit is niet de eerste keer, dat ik een betoog ten opzichte van iets dergelijks houd. U zult zich herinneren, Mijnheer de Voorzitter, dat eenige jaren geleden van de zijde der Regeering aan den Volksraad een ordonnantie ter vaststelling werd voorgelegd, waarbij de geldmiddelen voor de locale ressorten in het vervolg niet meer bij ordonnantie zullen worden bepaald, maar dat de ordonnantie de bepaling van de grootte der geldmiddelen aan den Gouverneur-Generaal overlaat. Nu bepaalt artikel 123 I.S. ten opzichte van de geldmiddelen het volgende:

> „De aanwijzing van gewesten of gedeelten van gewesten, waarop de voorgaande bepaling zal worden toegepast, van de daarvoor af te zonderen geldmiddelen en van de behoeften, waarin niet meer uit de algemeene geldmiddelen van Nederlandsch-Indië zal worden voorzien, geschiedt bij ordonnantie".

De door mij bedoelde ontwerp-ordonnantie is toen door den Volksraad afgestemd en een voornaam deel van de motieven, waarop de Volksraad het ontwerp afstemde, was, dat de ontwerp-ordonnantie onwettig was.

Nu hebben wij hier precies hetzelfde. De I. S. draagt aan den ordonnantiewetgever op de bepaling van de af te zonderen geldmiddelen en nu kan de ordonnantiewetgever zich er niet van afmaken door bij ordonnantie te bepalen, dat de Gouverneur-Generaal de geldmiddelen aanwijst.

Ik herhaal, de door mij genoemde ordonnantie is door den Volksraad als zijnde onwettig verworpen en ik geloof, dat met wat toen gezegd is, en met wat toen de Volksraad aangenomen heeft, zonder eenig onderscheid door den Volksraad thans rekening kan worden gehouden.

Ik wil nog op iets anders wijzen. Bij herhaling krijgen wij ordonnanties ter behandeling voorgelegd waarbij de uitwerking ervan wordt opgedragen aan de regeeringsverordening. Nu is de opvatting èn van de Regeering — ik onderstreep dit — èn van den Volksraad deze dat, wanneer in de ordonnantie staat, dat de uitwerking zal geschieden bij regeeringsverordening, de volledige uitwerking ook zal staan in de regeeringsverordening. Is het noodig, dat naast de regeeringsverordening bijv. ambtelijke voorschriften zullen worden uitgevaardigd, dan staat in de ordonnantie altijd: „bij, of krachtens regeeringsverordening." Die woorden „of krachtens" geven de bevoegdheid om in de regeeringsverordening die regeling nog eens nader te delegeeren aan ondergeschikte ambtenaren. Maar de woorden „of krachtens" vindt men niet in de I. S. Daar staat, dat die bevoegdheid zal worden geregeld bij ordonnantie en niet wordt gesproken van: „bij, of krachtens". Stonden die woorden er wel bij, dan zou ik tegen de onwettigheid van het voorliggende ontwerp geen bezwaar kunnen maken.

Ik heb voor dit betoog tot nu toe alleen verwezen naar art. 119 (7) I. S. waar de onwettigheid klinkbaar blijkt voor wat art. 1 der voorliggende ontwerp-ordonnantie (Ond. **45**) betreft. Ik zou verder nog moeten verwijzen naar art. 121 (4) I. S. ten betooge, dat de art. 2 en 3 van de voorliggende ordonnantie ook onwettig zijn.

Verder heb ik gesteld, dat de voorliggende regeling qua stelsel gebrekkig is. Ik bedoel daar dit mee: de opzet van de decentralisatiewetgevingen, van de bestuurshervormingswetgeving is, dat het personeel, dat bij de autonome ressorten zal worden aangesteld, zelfstandig personeel zal zijn van de betrokken autonome ressorten zelf. De Regeering zegt het zelf in de eerste alinea van haar Memorie van Toelichting waarin Zij het volgende heeft opgenomen:

> „Het ligt ongetwijfeld in den opzet van de decentralisatie zoowel als in die van bestuurshervorming opgesloten, dat de zelfstandige gemeenschappen op den duur met eigen personeel gaan werken."

Welnu, wanneer dit het stelsel van de decentralisatie en bestuurshervorming is en dit neergelegd is in de provincie-, stadsgemeente-, en regentschapsordonnanties, dan gaat het niet aan dezen geheelen opzet ondersteboven te gooien en nu een regeling op te nemen waarin een geheel andere opzet is verwerkt.

De voorliggende ordonnantie is bestemd om binnen afzienbaren tijd — ik hoop afzienbaar, maar ik ben daar heelemaal niet zeker van — te verdwijnen. In de Memorie van Toelichting zegt de Regeering dan ook, dat de regelen die ten opzichte van dit punt getroffen zullen worden, om de 5 jaren zullen worden herzien. Men zal dan vermoedelijk iets dergelijks krijgen als b.v. bij de koelieordonnantie ter Oostkust van Sumatra welke ook om de 5 jaar zal worden herzien maar bestemd is om binnen afzienbaren tijd te verdwijnen. Wanneer dat het geval is, kan men thans niet in de provincie-ordonnantie opnemen een maatregel, welke alleen voor een bepaalden tijd zal moeten gelden. In dat geval is het stelsel, dat men, zoolang men nog rekening moet houden met omstandigheden die zulks eventueel noodzakelijk zouden moeten maken — ik ontken echter dat dit noodzakelijk is — is aangewezen op een regeling in een afzonderlijke ordonnantie, een regeling dus buiten de provincie-ordonnantie, stadsgemeente-ordonnantie of regentschapsordonnantie.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen.
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Blaauw.)

Voorts heb ik gesteld, dat de voorliggende regeling onvoldoende was ter bereiking van het gestelde doel. De Regeering heeft hier als doel niet alleen gesteld, dat de autonome ressorten verplicht zullen worden landspersoneel over te nemen, maar ook, dat de wettelijke bevoegdheid van de locale ressorten om eigen personeel aan te nemen zal worden aangetast.

Dit blijkt bv. uit de volgende alinea van de Memorie van Toelichting:

> „Zoo blijkt het dus volstrekt noodzakelijk om in het belang van de personeelsvoorziening, vooral in de Buitengewesten, aan de zelfstandige gemeenschappen op Java zekere beperkingen op te leggen ten opzichte van hun wettelijke bevoegdheid om eigen personeel in dienst te nemen."

Een eind verder zegt de Regeering ten opzichte van dit punt het volgende:

> „Een wettelijke basis voor de regeling dezer zaak, welke neerkomt op beperking van het wettelijke recht van zelfstandige gemeenschappen om eigen personeel aan te nemen, moet onmisbaar worden geacht, doch de regeling kan overigens worden overgelaten aan een regeeringsverordening."

Mijnheer de Voorzitter! Dit laatste betwist ik, maar het kan op het oogenblik buiten beschouwing blijven. De Regeering schijnt dus de bevoegdheid van de autonome ressorten om naast het ter beschikking te stellen landspersoneel eigen personeel aan te stellen, te willen aantasten.

Ik zou willen vragen: Waar is in deze regeling de aantasting van het recht om eigen personeel aan te stellen, te vinden? In de ordonnantie zelf wordt daarover niet gesproken. Daarin wordt aan de autonome ressorten alleen de verplichting opgelegd om landspersoneel over te nemen, voor zoover het land dat landspersoneel wil afschuiven, maar niets belet krachtens deze ontwerp-ordonnantie de locale ressorten om naast het ter beschikking te stellen landspersoneel eigen personeel aan te stellen. Dit zal nu in het algemeen niet gebeuren. Wanneer de provincie bv. 10 ingenieurs noodig heeft, terwijl bij ordonnantie en regeeringsverordening zal worden bepaald, dat die 10 ingenieurs door het land zullen worden geleverd, zal de provincie die 10 ingenieurs moeten accepteeren, en in het algemeen zal zij niet daarnaast eigen personeel aanstellen. Maar wanneer het geval zich voordoet en dat geval heeft zich reeds voorgedaan, dat van landswege een ambtenaar op de provincie wordt afgeschoven, een ambtenaar, die de provincie niet welgevallig is, die zij niet hebben wil omdat haars inziens die ambtenaar niet in staat is de taak te vervullen, die hij zou moeten vervullen, dan zie ik heelemaal de onmogelijkheid niet van het geval, dat de provincie een eigen functionaris zal benoemen en den landsdienaar, die door haar overgenomen moet worden, op wachtgeld zal stellen. Dit is natuurlijk niet de bedoeling, maar dan vraag ik mij nog af: Waar is te vinden, dat de provincie dit niet zal mogen doen, waar er in de ordonnantie zelf niet over wordt gesproken? En wanneer een dergelijke regeling zou worden opgenomen in de regeeringsverordening, zou deze onwettig zijn, want zij zou dan uitbreiding geven buiten de wet om, aan een opdracht, die in de ordonnantie is vervat.

Ik kan mij een tweede mogelijkheid denken, nl. dat de Regeering denkt: de regeling behoeft niet in een ordonnantie te staan noch in een regeeringsverordening, maar in dergelijke gevallen zal ik gebruik kunnen maken van het vernietigingsrecht; het benoemingsbesluit van zulk een ambtenaar zal de Regeering met haar vernietigingsrecht teniet kunnen doen.

Maar het is juist de bedoeling der Regeering om aan den ouden toestand een einde te maken. Iets dergelijks kan Zij nu ook al doen maar Zij wil daaraan een einde maken en dan zal dus in de ordonnantie zelf ook een regeling gevonden moeten worden, waarin de beperking tot aanstelling van eigen personeel ook een omschrijving zal vinden.

Tenslotte mijn laatste bedenking tegen deze ontwerp-ordonnantie, welke deze is, dat ik haar naar haar vorm ook bedenkelijk acht. Ik bedoel daarmede, dat de werkelijke beknotting, de werkelijke regeling van de bevoegdheid der locale ressorten tot aanstelling en ter beschikking nemen van landspersoneel zal geschieden bij regeeringsverordening. Het orgaan, dat de regeeringsverordeningen vaststelt is — om het eenvoudig te zeggen — de Gouverneur-Generaal, maar het orgaan, dat de chef is van het landspersoneel, is ook de Gouverneur-Generaal. Nu heeft men deze voor mij onaanvaardbare en zeer bedenkelijke zijde van den vorm der regeling bij regeeringsverordening, dat men aan dengene, die verantwoordelijk is voor de landswerknemers, de uitsluitende bevoegdheid geeft om de regelingen te maken voor de overdracht van dat personeel. Ook hieraan zou kunnen worden ontkomen door de volledige regeling van terbeschikkingstelling van het landspersoneel niet bij regeeringsverordening te doen geschieden, maar bij ordonnantie.

Mocht de Regeering uit deze laatste mededeeling de conclusie putten, dat ik, wanneer dit gebeurt, geen bezwaar meer tegen een dergelijke ordonnantie zou hebben, dan zou ik haar die illusie moeten ontnemen, wat wel uit het begin van mijn betoog is gebleken.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van de zijde van den Volksraad over deze onderwerpen beëindigd. Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid op een nader te bepalen dag, maar in geen geval vóór de tweede helft der volgende week, te antwoorden?

De heer **De Kat Angelino**, directeur van Onderwijs: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord op een nader te bepalen dag in de volgende week plaats hebben.

De vergadering wordt te 12.49 uur n.m. gesloten.

63ste VERGADERING — MAANDAG 28 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stukken. — Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

63ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 28 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Petitie-voorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**). — Voorbehoud der bevoegdheid om toe te treden tot het te Londen gesloten verdrag betreffende de bescherming van de fauna en flora (Ond. **60**). — Hervaststelling aantal Inheemsche onderdanen, niet-Nederlanders, voor den provincialen raad van Oost-Java door elke residentie aldaar aan te wijzen (Ond. **75**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 44 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Blaauw, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Moelia, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Soekawati, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigde: de heer Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen een bericht van verhindering van de heeren Danoesoegondo en Sosrodiprodjo voor den verderen duur van deze zitting en van den heer Notosoetarso voor heden.

Wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het petitie-voorstel van den heer Soetardjo c.s., dat de Volksraad, met gebruikmaking van de bevoegdheid aan den Raad toegekend bij artikel 68 der Indische Staatsregeling, zich wende tot het Opperbestuur en de Staten-Generaal met het verzoek te willen bevorderen, dat een conferentie van vertegenwoordigers van Nederland en Nederlandsch-Indië worde bijeengeroepen, welke conferentie op den voet van gelijkgerechtigdheid een plan zal hebben op te stellen, teneinde aan Nederlandsch-Indië langs den weg van geleidelijke hervorming binnen tien jaar, althans binnen een zoodanigen tijd, als de conferentie voor de uitvoering van de gedachte mogelijk zal achten, den staat van zelfstandigheid toe te kennen binnen de grenzen van artikel 1 der grondwet. (Ond. **26**.)

De behandeling is gevorderd tot aan het antwoord in eersten termijn van den eersten onderteekenaar van het voorstel.

De heer **Soetardjo**, eerste onderteekenaar van het petitievoorstel: Mijnheer de Voorzitter! Met den heer Kan betreur ik, dat de Regeering zich bij de behandeling van dit voor Nederland en Indië uiterst belangrijk onderwerp, hetwelk de toekomst der beide landen raakt, niet heeft doen vertegenwoordigen. U heeft wel is waar als verklaring voor de afwezigheid van een Regeeringsgemachtigde ons medegedeeld, dat met het oog op het ziekteverlof van den directeur van Economische zaken, de Regeeringsgemachtigde voor Alg. zaken dit departement, ter voorkoming van stagnatie in het werk, niet kan verlaten, doch hiertegenover moet toch worden geconstateerd, dat in de jongste eerste gewone zitting departementshoofden dagen achtereen in deze zaal de Regeering hebben vertegenwoordigd. Zelfs hebben onlangs, nadat de heer Hart met verlof was gegaan, de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene zaken met den Onderdirecteur van het Departement van Economische zaken te samen eenige dagen de Regeering in dit college vertegenwoordigd en zulks terwijl niet alleen de heer Hart, doch ook de heeren Van Mook en Van Hoogstraten van hetzelfde departement eveneens afwezig waren. Blijkbaar gold zulks toch niet als een bezwaar voor de afdoening van het werk op dat departement. Ik kan dan ook niet nalaten mijn ernstige teleurstelling uit te spreken over de afwezigheid van een Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van het aan de orde zijnde onderwerp.

(Soetardjo.)

Mijnheer de Voorzitter! Men heeft zich afgevraagd, waarom juist ik, een bestuursambtenaar, een voorstel als het onderhavige in dezen raad heb ingediend. Deze vraag is begrijpelijk, omdat men in vele kringen nu eenmaal gewend is geraakt aan de sleur, volgens welke aan den Indonesischen bestuursambtenaar in den loop der jaren een taak is toebedeeld geworden, die sterk afweek van de oorspronkelijke taak van ons corps. Over dit punt heb ik het sinds mijn zittingnemen in dezen raad reeds vaak genoeg gehad. Het Indonesisch bestuur kreeg in den loop der jaren een taak toebedeeld, die niet kon bogen op grootheid in formaat. In mijn oogen heeft dit de beteekenis van een degeneratie van het corps, hoewel moet worden erkend, dat sinds de ontvoogding en bestuurshervorming hierin een kentering ten goede is ingetreden. Doch de toestand is nu nog zoo, dat men over de behartiging van groote zaken van bevolkingsbelang slechts fluisterend durft te spreken, bang als men is door anderen beluisterd te worden. Gewend als men is geraakt den bestuursprijaji te beschouwen als zuiver een gezagsapparaat, dat alleen werkzaamheden heeft te verrichten van ondergeschikte beteekenis, is het wel begrijpelijk, dat men vreemd opkeek, toen men een bestuursambtenaar zich een taak zag toeëigenen, welke ver uitgaat boven de positie, waarin men hem heeft geplaatst. Ik ben echter van meening, dat ik geheel in de lijn van het Nederlandsch bestuur handel, wanneer ik na jarenlangen achteruitgang van de positie van ons corps den bestuursprijaji bevrijd van het dwangbuis, waarin hij door traditie en sleur bekneld is geraakt. Het Indonesisch bestuur dient hier ten opzichte van de bevolking mijns inziens dezelfde positie in te nemen als de Samoerai's in Japan, welke een door eeuwenlange strenge traditie een door en door met staats- en bestuurszaken vertrouwd keurcorps is, aan wiens wijding, inzicht en ridderlijkheid het dankbare volk zijn merkwaardige krachtsontplooiing toeschrijft.

De mooiste en verhevenste taak van het Indonesisch bestuur is die van trait d'union tusschen het Nederlandsch bestuur en de autochtone bevolking van dit land, waarbij zijn positie echter niet die mag zijn van enkel een gezagsdrager, die bestuursmaatregelen, welke bovendien door de bevolking vaak niet worden begrepen en haar soms zelfs onsymphatiek zijn, heeft uit te voeren. Hem moet in ruime mate bewegingsvrijheid worden toegekend, opdat hij ten volle de hem door de historie opgelegde taak kan uitvoeren, nl. om met De Kat Angelino te spreken, de ontmoeting tusschen Oost en West voor beide zoo vruchtdragend mogelijk te doen zijn. Zeker, leiding is noodig en wordt ook gewenscht, doch die leiding vereischt naar omstandigheden wisselende toepassing en juist daarom, aldus Dr. de Kat Angelino,

> „stelt ze de allerhoogste eischen aan allen, die in de koloniale wereld een werkkring hebben. Fouten kunnen daarbij steeds voorkomen, doch kennis en sympatie voor

(Soetardjo.)

de Inheemsche maatschappij zullen die feiten tot kleine afmetingen beperken''.

Het was voor mij geen openbaring, Mijnheer de Voorzitter, dat in een brief van een der regenten, die mij over deze petitie hebben geschreven, de schrijver zijn voldoening heeft uitgesproken, dat nu eens eindelijk met de sleur werd gebroken, waarmee aan corpsgenooten werd getoond, dat men als bestuursambtenaar een verhevener taak heeft te vervullen dan enkel te werken voor zijn carrière, waarbij men zelfs er niet tegen opzag, eigen principes als onnoodige ballast over boord te gooien. Ik ben er dan ook heilig van overtuigd, dat wanneer de Indonesische bestuursambtenaar zich kan loswringen uit het keurslijf van de sleur van allen dag, zoowel het Nederlandsch bestuur als de bevolking zooveel meer aan hem zullen hebben.

Mijn geachte medeleden, de heeren Wirjopranoto en Soeria Nataätmadja hebben aangevoerd, dat de P.P.B.B. mij ten aanzien van het onderhavige voorstel los heeft gelaten of iets van dien aard. Maar, Mijnheer de Voorzitter, van een dergelijke uitschakeling van mij, laat staan van een désaveu, door de P.P.B.B. is hoegenaamd geen sprake. Zooals ik eerder heb uiteengezet, is in het onderhavige geval het ontbreken van een band tusschen de P.P.B.B. en haar vertegenwoordigers in den Volksraad enkel het gevolg van de omstandigheid, dat ingevolge de door die vereeniging op haar algemeene vergadering in 1932 genomen beslissing haar vertegenwoordigers in den Volksraad alleen ten aanzien van bestuursaangelegenheden volmacht hebben namens haar op te treden. In alle andere gevallen bestaat er tusschen de vereeniging en haar genoemde vertegenwoordigers geen organisatorische band, om de eenvoudige reden, dat de P.P.B.B. als zuiver vakvereeniging van bestuursambtenaren, zich niet wenscht te mengen in andere zaken dan die, welke het bestuur betreffen. Dit besluit is destijds in ruime mate bekend gemaakt en de heer Soeria Nataätmadja, toentertijd een actief lid van onze vereeniging, evenzoo de heer Danoesoegondo, die bij de Algemeene beschouwingen in de jongste hoofdzitting met zeker accent het eveneens daarover heeft gehad, moet het dus weten. Het ontbreken van een organisatorischen band, Mijnheer de Voorzitter, ten aanzien van andere zaken dan die, welke het bestuur raken, is uiteraard geen beletsel voor het bestaan van een geestelijken band tusschen de leden der vereeniging en ons, en deze band blijkt zelfs niet beperkt tot de P.P.B.B.-leden, doch bestaat ook tusschen onze groep en andere groepen van intellectueelen, die van dezelfde geestelijke richting zijn als wij. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de kiezers, die ons naar dezen raad hebben afgevaardigd en die geen leden zijn van onze vereeniging. De heer Soeria Nataätmadja weet in zijn rede te zeggen, dat verreweg de meeste prijaji's zich niet met het petitie-voorstel zouden kunnen vereenigen. Mijn geacht medelid, dat in dit college altijd beweerd heeft namens de regenten te spreken, heeft echter tot mijn groote voldoening en erkentelijkheid verklaard zijn steun aan dit voorstel te zullen geven, waaruit dus de conclusie valt te trekken, dat alle regenten het met dit petitie-voorstel eens zijn. De uitlating van verschillende regenten, die ons over dit voorstel hebben gesproken of geschreven, wijzen ook in die richting. Maar wanneer zelfs de regenten een dergelijk standpunt innemen dan is het geen vraag meer, hoe de andere bestuursprijaji's hiertegenover staan. Trouwens het geacht medelid zelf, heeft daarop reeds het noodige antwoord gegeven. Immers nadat hij heeft gezegd, dat bij geen der regeeringsinstanties in den grond over de onderwerpelijke materie een principieel meeningsverschil kan zijn, heeft hij op een interruptie van den heer Thamrin, dat zulks dus ook niet bij de P.P.B.B.-leden het geval zou zijn, het positieveantwoord gegeven: „Neen, ook niet''. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, naar mijn meening, is het bijna als een uitgemaakte zaak te beschouwen, dat onder de gematigden en loyalen geen principieel meeningsverschil over deze petitie bestaat. Enkele van onze hoofdbestuursleden hebben mij verzekerd, dat onze leden hiertegenover symphatiek staan. In dit verband valt een merkwaardig feit te vermelden, nl. dat, nadat in de pers was bekend gemaakt, dat het grootste deel van den Volksraad aan ons voorstel zijn steun zou geven, ik van prijaji's in eenige regentschappen telegrafische gelukwenschen ontving, en zulks terwijl over dit voorstel nog geen beslissing door den Volksraad is genomen. Een bewijs van een sterk medeleven van die leden met onze geste, ondanks de afwezigheid van een organisatorischen band dus. Tenslotte zij nog gewezen op hetgeen mijn geacht medelid den heer Soeria Nataätmadja als zijn meening heeft uitgesproken, nl. dat niemand van zijn landgenooten, die zich zelf respecteert, tegen het voorstel principieele bezwaren kan opperen. Zie, dat is duidelijke taal en daarom betreur ik het des temeer, dat mijn geacht medelid, de heer Sosrohadikoesoemo er nog aan schijnt te twijfelen, of hij aan dit voorstel wel zijn stem kan geven. Indien hij slechts kennis wenscht te nemen van de reactie van nagenoeg de geheele Inheemsche pers op dit voorstel, dan zal hij de juistheid van de visie van het geachte medelid, den heer Soeria Nataätmadja moeten erkennen.

De vraag is opgeworpen, of het tijdstip van indiening van deze petitie juist moet worden geacht. Naar mijn meening is dit het meest geschikte moment. Er moet aan worden herinnerd, dat toen eenige jaren geleden, de toenmalige leider van de vrijzinnige fractie in dit college, de heer Soejono, in zijn politiek program opnam het streven naar het bereiken van den dominion-status, bedoeld lid op heftige wijze door de Inheemsche pers werd becritiseerd. Wanneer dus dit voorstel eenige jaren geleden was ingediend, dan zouden de onderteekenaars in nog erger mate aan dergelijke aanvallen hebben blootgestaan. Is mijn visie juist, dan zullen wij over weinige jaren weer met een dergelijke geestesgesteldheid te maken hebben, waar immers het verlangen naar onafhankelijkheid sterker zal worden, gezien de gebeurtenissen in de koloniale landen in Azië en Afrika. Gedachtig aan het Maleische spreekwoord: „bersedia pajong, sebeloem hoedjan'', hebben daarom onderteekenaars gemeend deze uitermate belangrijke zaak thans aanhangig te moeten maken, bewust als zij zijn, dat een gunstig moment als dit, niet spoedig zal wederkeeren.

Er wordt zoowel in dezen raad als in de Inheemsche pers de meening verkondigd, dat het voorstel meer effect zou sorteeren, indien het gedragen werd door de breede lagen der bevolking. Daartoe zou van de bevolking, voor zoover zij is georganiseerd, een uitspraak moeten worden uitgelokt. In mijn algemeene beschouwingen in tweeden termijn heb ik als mijn meening uitgesproken, dat wanneer de petitie was voorbereid, zooals men dat heeft gesuggereerd, door de uitspraak van de massa vooraf uit te lokken, men dan veel verdergaande wenschen te hooren zou krijgen. Ik heb daarbij herinnerd aan het feit, dat de Indonesische nationale vereenigingen zich ten doel stellen de verkrijging van algeheele onafhankelijkheid van Indonesia. Ik wensch voorts te wijzen op de Saminbeweging in Midden- en Oost-Java, op het Djojobojo-idee en den ratoe-Adil-geest, die overal rondwaart. Men heeft de juistheid van mijn opvatting betwijfeld, doch deze opvatting blijkt te zijn gedeeld door een vooraanstaande figuur in de Inheemsche beweging, n.l. door den Voorzitter van de meer dan 200 000 leden tellende vereeniging: „Pakempelan Kawoelo Ngajogjakarta'', Prins Harjo Soerjodiningrat. In een interview door het dagblad Matahari, verklaarde deze adellijke volksleider, op de vraag of het niet beter ware, indien over het petitie-voorstel eerst met de bevolking overleg werd gepleegd, dat, ik vertaal woordelijk, Mijnheer de Voorzitter:

„het bepreken van politieke vraagstukken als het onderhavige met de bevolking in dezen tijd groote gevaren met

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Soetardjo.)

zich brengt, omdat men, vóórdat men tot een definitieve uitspraak komt, groot gevaar loopt, hartstochten te ontketenen, waarbij vele delicten zouden worden gepleegd".

Er is dus een treffende overeenkomst tusschen de meening van dezen Pangeran-volksleider en de mijne.

Voorts is twijfel uitgesproken of dit moment van indiening wel gunstig is in verband met de moeilijke financieele en economische omstandigheden, waarin het land momenteel verkeert. Ik daarentegen ben van meening, dat juist deze omstandigheden duidelijk hebben aangetoond, hoe onmachtig Indië is en in casu de kinderen van het land om eenigen invloed uit te oefenen op den gang van zaken ten gunste van de autochtone bevolking. Wij hebben immers vaak gezien, hoe in den strijd tegen die moeilijkheden de belangen van Indië, en van de autochtone bevolking in het bijzonder, in het gedrang komen. Ik verwijs hierbij naar het artikel van den heer Zentgraaff in de Java Bode van 24 Augustus 1936, waarin wordt gewezen op den geest van de Regeering in Holland, om zich voortdurend te bemoeien met allerlei zaken in Indië.

„Deze geest" — ik citeer, Mijnheer de Voorzitter —, „demonstreert zich in voortdurende drang op Indië om jegens bepaalde bedrijven en ondernemingen een gunstiger houding aan te nemen dan door Indië zelve wenschelijk wordt geacht".

Aan het slot van zijn artikel schreef de heer Zentgraaff:

„Geleidelijk kan hier niets meer aan de orde komen, of Holland spreekt er zijn afwijkend oordeel over uit. De plantersregeling, de ongevallenverzekering, de tin, de olie, de bestuurshervorming, de waterkracht exploitatie, en talrijke andere zaken ..... en men vraagt zich af, hoe dit alles zal gaan onder den nieuwen landvoogd, van wien niet of nog niet kan worden gezegd, of hij voldoende sterk zal staan tegenover de geweldige uitbreiding van bevoogding van Indië".

We zullen op dit chapiter niet dieper ingaan, aangezien dit gedeelte reeds uitvoerig door den heer Kasimo is behandeld. Ik wil volstaan met nogmaals als mijn meening uit te spreken, dat de financieele en economische moeilijkheden waarin het land in de laatste jaren is komen te verkeeren, ons voldoende bewijs hebben opgeleverd, dat de huidige ondergeschikte en afhankelijke positie van Indië niet langer kan worden gehandhaafd.

De vraag, of op het oogenblik of althans binnen een tijd van om en bij de 10 jaar, Indië al rijp kan worden geacht voor het innemen van een zelfstandige positie, kan, gelijk mijn geacht medelid de heer Roep terecht heeft gezegd, bezwaarlijk objectief worden beantwoord. Dit antwoord toch is geheel afhankelijk van de subjectieve opvatting van den beoordeelaar, die zich begrijpelijkerwijs richt naar de door hem toegedachte positie van dit land. Iemand die wars is van elke zelfstandigmaking van Indië, zal altijd argumentatie genoeg vinden om tot de conclusie te komen, dat de bevolking daartoe nog niet rijp is. Een ander, die het ideaal van „Indonesia merdeka sekarang" huldigt, zal eveneens genoegzame argumenten bij elkaar kunnen brengen om zijn visie aannemelijk te maken. De vraag dus, of de bevolking al dan niet rijp is, is naar mijn meening van dusdanig subjectieve waarde, dat ze als argument, hetzij vóór, hetzij tegen de verleening van de zelfstandige positie aan Indië slechts heel weinig beteekenis heeft. Overal ter wereld wordt immers de positie van het land beheerscht door en afgemeten naar de bovenlaag van de bevolking. Indien deze in staat en bereid is de noodige leiding te geven voor het innemen van een zelfstandige positie van het land, is de toekomst van dit land gewaarborgd; de massa zal haar leiders wel volgen. De bewering van ons geacht medelid, den heer Van Helsdingen, dat de Indonesische intellectueelen in vele opzichten zoo bijzonder onbetrouwbaar zijn, dat hun de leiding over hun volk nu en tot in afzienbare toekomst niet kan worden toevertrouwd, zal geen objectieve beoordeelaar kunnen beamen. Verschijnselen van onbetrouwbaarheid, als welke door den heer Van Helsdingen uitsluitend onzen intellectueelen zijn aangewreven, komen in de leidende functies in de Europeesche ambtelijke en particuliere wereld herhaaldelijk voor .....

(De heer Soangkoepon: Denkt U maar aan den regententijd in Nederland!)

.....en niet zelden in ernstiger mate dan die, welke in verantwoordelijke Indonesische kringen worden geconstateerd.

Wat betreft de kwestie, waarover de heer Van Helsdingen met zooveel accent heeft gesproken, ik bedoel het feit, dat de prijaji's zooveel schulden hebben, moge worden opgemerkt, dat, behalve dat deze wantoestand wel degelijk vatbaar is voor verbetering, bovendien niet uit het oog mag worden verloren, dat deze schulden voor het grootste deel te wijten zijn aan de onmacht van betrokkenen tegenover het in dit land gevoerd koloniaal beleid. Deze misstand heeft nl. diepere oorzaken dan men op het eerste gezicht geneigd is te denken. Onze prijaji's worden belast met zulke zware ongeschreven maatschappelijke verplichtingen, dat wel nagenoeg niemand onder hen in staat is zich buiten schulden te houden. Daar is in de eerste plaats de zorg voor de hulpbehoevende familieleden, welke, gezien de wijde strekking die men aan het begrip familie geeft, nogal groot in aantal zijn. In de tweede plaats moet er op worden gewezen, dat de bestuursprijaji's in het belang van het gezag een staat moeten voeren, die hun financieele draagkracht te boven gaat. Indien bij de salarieering van de bestuursprijaji's deze normen werden in acht genomen, hetgeen immers geheel in de lijn ligt van het tot dusver in dit land gehuldigd koloniaal stelsel, volgens hetwelk het gezag van het Nederlandsch bestuur wordt gegrondvest op dat van de Indonesische hoofden, dan zouden onze bestuursprijaji's waarlijk op veel hooger peil gesalarieerd dienen te worden, iets waarop in dit college behalve door onze groep ook herhaaldelijk door anderen is gewezen, onder anderen door den heer Kan en door den heer Van Helsdingen zelf.

(De heer Soeroso: Het woord „prijaji" moet U voortaan niet meer bezigen.)

Voorts wil ik wijzen op het feit, dat nog vele andere uitgaven in het belang van den dienst door de bestuursprijaji's uit eigen middelen worden betaald.

Is het daarom wel billijk om, dit alles in aanmerking genomen, onze prijaji's zoo hard te vallen gelijk de heer Van Helsdingen dat gedaan heeft en nog wel als argument tegen de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Indië?

Ik zal de laatste zijn om te ontkennen, dat de Indonesiërs, de intellectueelen onder hen inclusief, vrij zijn te pleiten van gebreken, doch deze gebreken zijn naar mijn opvatting niet van dien aard, dat hun het vertrouwen om een grooter aandeel in de leiding van het volk te hebben moet worden ontzegd. Bovendien moet men in de zelfstandigmaking van Indië toch niet zien een stap, die er toe moet leiden, dat de Nederlanders in het bestuur dadelijk geheel worden uitgeschakeld. Zoolang Indië toch niet over voldoende geschikte eigen krachten beschikt, is de medewerking van den Nederlander als onontbeerlijk te achten. Ook nadat Indië den staat van zelfstandigheid zal hebben verkregen, zal het werk voor den opbouw van het land door Indonesiër en Nederlander hand aan hand worden voortgezet.

Een ander bezwaar, dat tegen de zelfstandigmaking van Indië wordt aangevoerd is wel, dat van een volkseenheid in dit land nog geen sprake zou zijn. Het heeft mij als Indonesiër waarlijk niet weinig verbaasd, dat het poneeren onzerzijds van deze volkseenheid juist van Nederlandschen kant tegenstand heeft ontmoet. Dit wijst op kortzichtigheid. Erkenning van de volkseenheid in Nederlandsch-Indië toch beteekent erkenning en aanvaarding van het bovenmenschelijke, doch grootsche werk van de Nederlanders, die met

(Soetardjo.)

vaste hand tusschen de verschillende rassen in dezen archipel een band hebben weten te smeden, waardoor de onderscheidene rassen ondanks verschil in taal, zeden en gewoonten, godsdienst, ontwikkelingspeil etc. etc. zich niet alleen één voelen, doch die eenheid onderling ook krachtig propageeren. Elke groot-Nederlander kan naar mijn meening rechtmatig trotsch zijn op dit resultaat van zijn werk, een werk voor hetwelk Nederland zelfs de bewondering heeft weten af te dwingen van andere groote koloniale mogendheden. De petitie nu sluit in zich een voornaam punt, waarop de Nederlanders werkelijk trotsch mogen zijn, nl. de erkenning, aanvaarding en waardeering van hun werk niet alleen, doch ook de consolidatie van dat werk door hen, die de objecten hebben uitgemaakt van hun bestuursbeleid en bestuurszorg. Wel worden er wel eens uitingen van gebrek aan harmonie onder de verschillende rassen geconstateerd, doch deze zijn van incidenteelen en niet ernstigen aard. Daartegenover kan worden gesteld, dat het toch wel vast staat, dat in alle groepen de wensch tot eenheid is uitgesproken en voortdurend krachtig gepropageerd.

Mijnheer de Voorzitter! Op grond van deze overweging verdient onze petitie naar mijn meening eerder waardeering en aanvaarding door de Nederlandsche groepen in dezen raad en door het Opperbestuur en de Staten-Generaal dan afwijzing, gelijk zulks tot uiting is gebracht door sommigen van mijn geachte Nederlandsche medeleden. Deze medeleden meen ik het volgende citaat uit de Kat Angelino's „Staatkundig Beleid en Bestuurszorg" te moeten voorhouden:

> „Zij, die eigenbelang door de miskenning van anderer rechtmatige aanspraken gelooven te kunnen dienen, zullen dat belang juist schaden".

Mijnheer de Voorzitter! De geestelijke, stoffelijke en maatschappelijke achteruitgang, die de Indonesische bevolking gedurende de laatste jaren heeft moeten doormaken, kan op den duur leiden tot aantasting van het vertrouwen in Nederland's goede bedoelingen ten opzichte van ons volk en schadelijk worden voor de Nederlandsche zaak. Voorkoming hiervan eenerzijds en behartiging van de belangen van ons volk anderzijds heeft onderteekenaars er toe gebracht, dit petitie-voorstel in te dienen. De opvatting is hoe langer hoe meer tot de Indonesische intellectueelen doorgedrongen, en zulks als gevolg van de ondervonden ervaringen, dat zelfs ter verkrijging van de minste verbetering van hun positie, langdurige en vermoeiende strijd noodig is, zoodat ernstige twijfel is gerezen omtrent de verwezenlijking van Nederland's zedelijke roeping. Vandaar de door ons geconstateerde matheid etc. onder de Indonesische intellectueelen. Wanneer het geachte lid de heer Soeria Nataätmadja hiervoor tastbare bewijzen vraagt, moeten onderteekenaars hem teleurstellen. Daarentegen zijn wij er vast van overtuigd, dat wanneer hij zich de moeite wil getroosten nauwer contact met zijn intellectueele landgenooten te zoeken, hij tot de erkenning zal moeten komen, dat hetgeen wij als argument in de petitie hebben geponeerd, niets anders dan de waarheid weergeeft. Wij hebben helaas niet de vrijheid om uitlatingen terzake in het openbaar te bespreken, daar zulks naar onze overtuiging de Nederlandsche zaak zou schaden en wellicht ook het prestige van de groep, die het geachte medelid hier meent te vertegenwoordigen. Het geeft immers te denken, dat een regent niet eens de stroomingen in de gelederen van zijn ondergeschikten blijkt te kunnen onderkennen, hetgeen schadelijk is voor het prestige van corpsgenooten, die daaraan wel aandacht schenken.

Behalve de inwendige politieke toestand, is ook de internationale politieke toestand voor ons een motief voor de indiening van de petitie. Deze toestand maakt een nauwer aaneensluiten van alle bevolkingsgroepen in dit land eenerzijds en van Nederland en Indië anderzijds absoluut gewenscht. De duurzaamheid der gemeenschap tusschen Nederland en Indië kan volgens Gladstone en Thorbecke immers alleen verzekerd worden door een moreelen band, en niet, gelijk sommigen meenen, door moderne bewapening en techniek. Technische hulpmiddelen en bewapening mogen onontbeerlijk zijn voor de instandhouding van het Nederlandsche Imperium, doch ze zullen aanmerkelijk aan waarde verliezen, wanneer zij niet gegrondvest zijn op een stevigen moreelen grondslag. Zoodra over en weer vertrouwen en waardeering zijn opgewekt, kan de autochtone bevolking van dit land gerustelijk in de verdediging van het imperium worden ingeschakeld. De Maleiers in het algemeen en de Javanen in het bijzonder hebben op zee reeds hun sporen verdiend. Menadoneezen, Amboneezen, Atjehers en andere volksgroepen vormen waardevolle elementen voor de verdediging te land. Indien eenmaal Nederland zich heeft uitgesproken voor de toekenning van zelfstandigheid aan dit land, kunnen wij de profetie van het geachte medelid den heer Sosrohadikoesoemo, die zeer positief weet te zeggen, dat binnen 5 jaren een wereldoorlog zich zal ontketenen, met meer vertrouwen afwachten. Immers het moreele effect op de bevolking hier te lande van een dergelijke Nederlandsche uitspraak zal niet gering zijn.

Het geachte medelid, de heer Verboom, die zich tegen de zelfstandigmaking van Indië heeft gekant, moge ik het volgende citaat uit het zooeven genoemde boek van dr. de Kat Angelino voorhouden:

> „Ver zijn we reeds voortgeschreden op den weg der evolutie; ongetelde krachten bewegen zich in die richting. Den twijfelmoedigen, in wier harten de schroom voor de toenemende verantwoordelijkheid van het leiderschap gestaag wil verkeeren in vreesachtigheid en neiging tot terugwijken, zij aangezegd, dat geen weg terugvoert uit het terrein, dat onze besten als schouwplaats van het volkskunnen der leidende naties hebben aangewezen".

Mijnheer de Voorzitter! Het doet den Nederlandschen naam waarlijk geen goed zoo afwijzend te staan tegenover zulke gematigde verlangens als wij in de petitie hebben vertolkt. Ik moge dan ook de hoop uitspreken, dat ook de V. C.-fractie deze petitie zal weten te begrijpen en te waardeeren, teneinde straks zonder eenig aarzelen daaraan haar stem te geven.

Wat betreft het verzet van de heeren Soeroso en Wirjopranoto, onderteekenaars eerbiedigen hun verlangens. Ik moge hun echter met nadruk er op wijzen, dat ze met de afwijzing van onze voorstellen waarlijk de hoogste belangen van hun volk niet dienen. Wij mogen dan ook de verwachting uitspreken, dat zij alsnog hun stem aan dit voorstel zullen willen geven.

Mijnheer de Voorzitter! Verschillende leden zijn blijkbaar nog huiverig hun steun te geven aan ons voorstel, wijl nog geen juiste voorstelling schijnt te kunnen worden gemaakt van de verhouding tusschen Indië en Nederland en tusschen de verschillende bevolkingsgroepen onderling hier te lande. Aan het eerste punt zal ik straks een kort woord wijden. Omtrent de verhouding tusschen de bevolkingsgroepen onderling, stel ik er prijs op, namens de onderteekenaars van de petitie het volgende te zeggen.

Bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn heb ik gezegd, dat het burgerschap van het zelfstandig Indonesië wordt uitgeoefend door Indonesiërs, dat zijn zij, die door geboorte, afstamming en toekomstoriëntatie tot Indonesië behooren; dat zijn dus zij, die Indonesië als hun vaderland wenschen te erkennen. Het zijn met andere woorden de Indonesiërs in engeren zin, de Indo-Europeanen, de Indo-Chineezen, de Indo-Arabieren, de Nederlanders en anderen, blijvers in dit land.

Indien wij dit vooropstellen, zijn de door den heer Sosrohadikoesoemo gelanceerde vragen waarlijk niet zoo moeilijk te beantwoorden als hij zulks wil doen voorkomen. De eerste vraag luidt:

> „Of Indo-Europeanen, die het Nederlanderschap prefereeren boven den status van Inheemsche, straks ook een cereplaats krijgen."

(Soetardjo.)

Vooreerst een antwoord op de vraag, wat wij onder „eereplaats voor den Nederlander'' wenschen te verstaan. Daaronder verstaan onderteekenaars dit, dat na den Indonesischen burger, de Nederlanders niet-blijver op het gebied van het bekleeden van staatsbetrekkingen, de toekenning van verschillende rechten, etc. den voorrang hebben boven alle anderen. De Indo-Europeaan wordt in den zin van deze petitie niet beschouwd als Nederlander, evenmin de Indo-Chinees als Chineesch onderdaan van de Chineesche Republiek. Wanneer een Indo-Europeaan het Indonesische burgerschap niet wenscht te aanvaarden, zal het niet van ons, doch van Nederland afhangen, of hij het Nederlanderschap kan behouden. De 2de vraag, bf het toekennen van het Indonesisch burgerschap aan Indo-Europeanen, Indo-Chineezen, Indo-Arabieren, Nederlanders-blijvers impliceert het toekennen van precies dezelfde rechten als die, welke de autochthone bevolking thans bezit, moet als volgt worden beantwoord. Zoodra Indië den staat van zelfstandigheid heeft gekregen en in dit land een burgerschap is ingesteld, behoort de Regeering er naar te streven, dat zoo spoedig doenlijk eenheid in de behartiging der belangen van de burgerij wordt tot stand gebracht. Zoolang zulks nog niet mogelijk is, zal verschil in den vorm van belangenbehartiging voorshands onvermijdelijk zijn. Evenmin als het mogelijk is aanstonds over te gaan tot unificatie van het burgerlijk recht, tot toepassing van het handelsrecht op de autochthone bevolking, of tot unificatie van het kiesrecht, het onderwijs, de rechtspraak, etc, evenmin is het mogelijk om bijvoorbeeld ten aanzien van het grondrecht dadelijk een algemeenen regel vast te stellen. Dit behoeft geen bevreemding te wekken, aangezien in welk land ook op maatschappelijk, economisch en ander gebied maatregelen bestaan tot bescherming van de zwakke groepen. Dit wil niet zeggen, dat bij een gestadige ontwikkeling van de maatschappij in haar geheelen omvang, vooral van de plattelandsbevolking, aan dien toestand geen geleidelijke verandering zal komen. Unificatie op elk gebied dient de Indonesische Regeering zich straks als een voorname taak steeds voor oogen te stellen.

De derde vraag behoeft derhalve geen beantwoording. Men dient toch vooral de kern van deze petitie te begrijpen. Zij bedoelt namelijk een grondslag te zoeken voor een betere en eervolle verhouding tusschen alle bevolkingsgroepen in dit land en tusschen de twee deelen van het Nederlandsch imperium, Indië en Nederland. Vele leden hebben dit gelukkig begrepen en hebben hun steun aan het voorstel toegezegd, waarvoor ik hun namens alle onderteekenaars erkentelijken dank betuig, namelijk in de volgorde van hun spreekbeurt, de heeren Roep, De Hoog, Soeria Nataätmadja en Kan. De petitie baseert zich dan ook op het onderling vertrouwen, teneinde te komen tot een betere wederzijdsche waardeering en tot harmonie.

Mijn geacht medelid, de heer Van Helsdingen, heeft verwarring geconstateerd in het gebruik van de terminologie „Indonesiërs'' en „Inheemschen'' en heeft daarbij opgemerkt, dat wanneer wij de Indo-Europeanen wenschen te rangschikken onder „Inheemschen'' of „Indonesiërs'', reeds velen uit deze groep thans een leidende functie vervullen. Ik wensch mijnerzijds daartegen de opmerking te maken, dat naast de door Indo-Europeanen momenteel bekleede functies, er nog tal van andere leidende functies zijn, die door de Indonesiërs in engeren zin bezet zouden kunnen worden.

Wat betreft het gebruik van de nieuwe terminologie „Indonesië'' en „Indonesiër'' zou ik, hoewel dit terzake voorloopig er slechts weinig toedoet, de opmerking willen maken, dat het wel gewenscht is, dat nu eindelijk eens worde overgegaan tot aanvaarding van deze nieuwe benaming, al ware het alleen maar om verder misverstand te voorkomen. Het voorstel van de P.P.B.B. in 1932 voorgebracht, was immers juist bedoeld om den politiek hatelijken klank van deze woorden weg te nemen. De daarop gevolgde polemiek in de pers niet alleen hier te lande, maar ook in Nederland en in Suriname heeft tot het resultaat geleid, dat men het er over eens is, tegen het gebruik van de nieuwe terminologie verder geen bezwaar te zullen maken. Wanneer men nagaat, dat Engeland zonder eenig bezwaar aan Britsch-Indië den door de autochtone bevolking gevraagden naam „India'' en aan de Straits-Settlements officieel den naam „Malaya'' heeft gegeven, dan vraag ik mij af, waarom men aan Nederlandsch-Indië den gevraagden naam van „Indonesië'' wil onthouden.

Mijnheer de Voorzitter! Thans een enkel woord over den in de petitie genoemden termijn van tien jaar ter verkrijging van den staat van zelfstandigheid van dit land. Er bestaat hieromtrent begrijpelijkerwijs nog al verschil van meening. Er zijn er, die dezen termijn te kort vinden en anderen, onder anderen de heer Sosrohadikoesoemo, die van meening zijn, dat de termijn van tien jaar veel te lang is. Ik moge dus het feit constateeren, dat wij den gulden middenweg hebben bewandeld. En naar onze meening is een termijn van tien jaar voor dit land waarlijk niet te kort te achten, waar wij in de achter ons liggende jaren hebben gezien, hoe ontzaglijk veel gedurende een zoodanig tijdsverloop in dit land kan worden tot stand gebracht. Vooral wanneer men zich straks doelbewust en met vaste hand zet aan de maatregelen, welke moeten leiden tot het mogelijk maken van de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Indië binnen den vast te stellen termijn van tien jaar, dan ben ik er vast van overtuigd, dat binnen dien tijd ook genoeg kan worden tot stand gebracht, om dergelijke waarborgen te scheppen voor die zelfstandigheid.

In de Memorie van Antwoord hebben voorstellers hoewel niet in technisch-systematische volgorde verschillende zaken aangegeven, die in aanmerking zouden komen voor een verwezenlijking binnen den termijn van tien jaar. Overigens is blijkens de redactie van de petitie het niet de bedoeling van de onderteekenaars om bedoelden termijn imperatief te doen vaststellen. Hij is genoemd niet om de conferentie daaraan te binden, doch enkel om de gedachte van onderteekenaars te bepalen. Onze medeleden, die hierover het woord hebben gevoerd, hebben onze bedoeling dan ook wel degelijk goed begrepen. Alhoewel wij dus er van overtuigd zijn, dat voor het verkrijgen van den staat van zelfstandigheid de termijn van 10 jaar niet te kort kan worden geacht, zijn wij niettemin bereid, om, zulks teneinde eenigen onzer medeleden tegemoet te komen, de redactie van de ontwerp-adressen aldus te wijzigen, dat de woorden: „binnen 10 jaar althans'' komen te vervallen.

(De heer De Hoog: Dat is een verbetering.)

De heer Van Helsdingen heeft aanstoot genomen aan onze bewering, dat de bestuurshervorming op Java reeds geconsolideerd is. Naar zijn meening is dit nog niet het geval, omdat er nog te weinig bevoegdheden aan provinciale- en regentschapsraden zijn overgedragen. Verder vermeent hij, dat de regentschapsraden nog geen wortel hebben geschoten bij de Inheemsche bevolking. Wat de overdracht van bevoegdheden betreft, zoo kan de heer Van Helsdingen moeilijk beweren, dat dit een absoluut criterium moet zijn voor de consolidatie. Dat hier in Indië nog vele zaken in handen zijn van het centrale gezag, althans veel meer dan in Holland, is een gevolg van de historische wording der gedecentraliseerde lichamen.

Ik wil het in het kort als volgt schetsen. In Indië was een centraal gezag en dat gezag heeft zijn bevoegdheden overgedragen aan de gedecentraliseerde lichamen, terwijl in Nederland de provincies en gemeenten met hun autochthone bevoegdheden later overkapt zijn door de Nederlandsche eenheid. Men mag dus in Indië de quantiteit der overgedragen bevoegdheden niet als criterium stellen van het geconsolideerd zijn. Wij achten den toestand van nu geconsolideerd, omdat men nu reeds positief weet in welke richting de verdere opbouw der bestuurshervorming geleid

(Soetardjo.)

moet worden. In den aanvang, namelijk in de eerste 5 jaren, twijfelde men bijvoorbeeld aan de wenschelijkheid van het voortbestaan der regentschapsraden. Op het oogenblik twijfelt er niemand meer aan en zal geen ernstige onderzoeker meer afstand willen doen van deze raden, evenmin van provinciale raden. Dat er natuurlijk in de toekomst nog veranderingen mogelijk zijn en zullen komen, dat spreekt vanzelf. In elk land heeft men doorloopende hervormingen en veranderingen, die geboden zijn door de steeds veranderende aspecten van de samenleving. Mijn geacht medelid zal toch niet beweren, dat hij een stelsel kan ontwerpen, dat voor 100 jaren kan voldoen?

En nu de vraag, of de regentschapsraden reeds wortel geschoten hebben in de Inheemsche bevolking. Ik wil het beantwoorden met een wedervraag. Heeft mijn geacht medelid in de desa's de periodieke verkiezingen van den regentschapsraad meegemaakt? Hij zou dan een buitengewone activiteit hebben kunnen opmerken, zich uitend in de bespreking van de te verkiezen kiesmannen, die op hun beurt de leden van den regentschapsraad zullen moeten verkiezen; nog dagen na de verkiezingen zijn de uitslagen daarvan het onderwerp van gesprekken bij koempoelans.

Een andere opmerking van den heer Van Helsdingen is, dat de bevolking eerst vertrouwd moet raken met de begrippen van zelfbestuur en autonomie. Ik kan verklaren, en de heer Van Helsdingen zal dit niet kunnen tegenspreken, dat wat betreft de desa-autonomie en desa-zelfbestuur de bevolking er volkomen mee vertrouwd is. Het geachte medelid moet maar eens een desakoempoelan bijwonen, waar het desabestuur de getroffen maatregelen moet verklaren en verantwoorden. En wat de autonomie en zelfbestuur in grooter verband betreft, is de eisch, door den heer Van Helsdingen gesteld, zelfs in de westersche landen niet vervuld. Ook daar zijn het de leiders, voortgekomen uit intellectueele kringen, die de desiderata formuleeren en deze formuleeringen uitleggen aan de bevolking. Wat dit land betreft hebben wij bovendien te maken met een volk, dat van aanleg gewend is zich te onderwerpen aan de inzichten van de leiders, zoowel aan de leiders door traditie, ik bedoel hiermede de hoofden, als die, welke uit de moderne beweging zijn voortgekomen. Het is een volkomen natuurlijke toestand. En wat deze intellectueelen betreft — de hoofden en de nieuwe leiders — men kan hun niet gemis aan belangstelling en kennis van de belangen van het algemeen aanwrijven. Niettegenstaande het onderwijs bij mondjesmaat wordt gegeven, groeit de groep der intellectueelen elk jaar aan; op deze intellectueelen komt het ten slotte aan. Zij zullen de zaken moeten uitdenken, hun inzichten populariseeren en trachten doorgevoerd te krijgen. Dit is hier in Indië en is ook zoo in Europa.

De heer Van Helsdingen heeft ten slotte de verhouding tusschen Nederland en Indië willen vergelijken met die tusschen voogd en pupil. Hij is wel zoo vriendelijk om toe te geven, dat over het tijdstip van rijp zijn voogd en pupil het nooit eens zijn. Zoo kan ik me begrijpen, dat de heer Van Helsdingen, die zich vereenzelvigd heeft met den voogd, het wel nimmer met ons, die hij als zijn pupil beschouwt, eens zal zijn over dat tijdstip en dit is ook de reden, dat zoo dikwijls als de mondigheid van Indië in het geding wordt gebracht, wij steeds moeten vernemen, dat dit land nog niet rijp is voor zelfstandigheid. Met alle mogelijke kunstmatige argumenten tracht men dit aan te toonen en men ziet bijvoorbeeld over het hoofd, dat praktisch het heele bestuur buiten de hoofdsteden in handen is gelegd van de Inheemsche ambtenaren. In de centrale en technische diensten heeft men het Inheemsche element slechts schoorvoetend toegelaten. Maar de weinigen, die leidende functies buiten het Binnenlandsch Bestuur vervullen, schijnen dan toch te voldoen. Ik behoef geen voorbeelden aan te halen. Er zijn er zoo weinigen, zoodat ze iedereen bij name bekend zijn.

Ik hoop met deze korte uiteenzetting ook den heer Van Helsdingen aangetoond te hebben, dat de verwerkelijking van de zelfstandigheid niet zal stuiten op het gebrek aan bekwaamheid van het Inheemsche element van onze samenleving om deze zelfstandigheid naar de eischen te kunnen hanteeren.

Gelijk uit de redactie van de petitie duidelijk moge blijken, hebben wij de toekenning van zelfstandigheid aan Indië gebaseerd op de bewoordingen van artikel 1 van de Grondwet, zooals dit luidt sinds de herziening in 1922. In tegenstelling met de opvatting van het geachte medelid, den heer Wirjopranoto, mag als vaststaand worden aangenomen, dat men in vooraanstaande staatsrechtsgeleerde kringen het er over eens is, dat het nieuwe artikel 1 van de Grondwet, een belangrijke wijziging in het Nederlandsch koloniaal beleid heeft tot stand gebracht. Tot in de Grondwet van 1848 werd in artikel 1 met geen woord over de Overzeesche gewesten gewag gemaakt. Het bestuur over deze gewesten was gebaseerd op de koloniale artikelen 59 en 60. In de grondwet van 1887 en 1917 luidde de redactie van artikel 1 als volgt:

> „Het koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied in Europa, benevens de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen".

Volgens de wijziging in 1922 luidt het artikel thans als volgt:

> „Het koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied van Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao".

Zich beroepende op Huart, heeft de heer Wirjopranoto als zijn meening kenbaar gemaakt, dat art. 1 van de grondwet 1922 een nietszeggend artikel is. Nu moet ik de opmerking maken, dat de combinatie Huart-Wirjopranoto, om de terminologie van den heer Van Helsdingen te gebruiken, nogal „rammelt" en het heeft mij dan ook niet weinig verbaasd, dat iemand als de heer Wirjopranoto, zich krampachtig vasthoudt aan een meening van zoo'n conservatieven staatsrechtsgeleerde als Prof. Huart. En nog liefst met volkomen terzijdestelling niet alleen van de Leidsche richting, doch zelfs van een zoo gematigd staatsrechtsgeleerde als Prof. Eigeman. De heer Wirjopranoto heeft zich hier ontpopt als pleitbezorger van de Utrechtsche school, die de overzeesche gebiedsdeelen naar het schijnt niet wenscht los te laten als privaat of publiekrechtelijk bezit van het rijk in Europa, en die de grondwet, volgens Thorbecke de wet aller wetten, wenscht te degradeeren tot een economische formule. Het wordt waarlijk een raadsel, waarheen de heer Wirjopranoto wenscht te gaan.

(De heer Verboom: Dat heb ik ook altijd gezegd.

De heer Soangkoepon: Hij wenscht onafhankelijkheid!)

Het verwijt van nonchalance van het geachte medelid tot ons gericht, verliest hierdoor elke waarde.

Wat betreft den inhoud van art. 1 van de grondwet 1922, zooals die door vooraanstaande staatsrechtgeleerden als Van Vollenhoven, Kleintjes, Eigeman, Struycken, Kranenburg e.a. is geïnterpreteerd, moet als vaststaande worden aangenomen, dat sinds de wijziging in 1922 ten aanzien van de gebiedsdeelen in Azië en Amerika een nieuwe positie is ingeluid. Het was niet mijn bedoeling om uitvoerig hierover uit te weiden; ik moge slechts verwijzen naar de desbetreffende werken van bedoelde rechtsgeleerden en voorts naar het rapport van de commissie-Oppenheim. Waren blijkens de redactie van het oude artikel, zooals zooeven weergegeven, Oost- en West-Indië objecten van bestuurszorg, door de wijziging van dat artikel in 1922, zijn deze gebiedsdeelen verheven tot subjecten van bestuur. Door deze grondwetswijziging wordt toekenning van zelfstandigheid aan de overzeesche gebiedsdeelen mogelijk gemaakt, volgens sommige staatsrechtsgeleerden zelfs „voorgeschreven", in tegenstelling met wat het oude artikel 1 van de grondwet van 1887 en 1917 bepaalde. Indien het waar was, dat de petitie, die om verwezenlijking van het voorschrift van

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Soetardjo.)
het nieuwe artikel 1 van de grondwet vraagt, kan worden aangemerkt als „een muis zonder inhoud", zooals de heer Verboom triomfantelijk den heer Wirjopranoto nazegt, dan vraag ik mij af, waarom de fractie van de V. C. dan zoo beducht is voor deze petitie, ...

(De heer Verboom: Ik heb dat heelemaal niet triomfantelijk nagezegd.)

..... en haar afwijst met de argumentatie, dat de Indonesische bevolking daartoe nog niet rijp is. Dit wijst ontegenzeggenlijk op een gedachtenverwarring. Onderteekenaars stellen er prijs op zich te houden aan de interpretatie, zooals die wordt gegeven door zooevengenoemde, meer vooruitstrevende staatsrechtgeleerden van naam en wenschen dan te constateeren, dat de uitwerking van het nieuwe artikel 1 van de grondwet in de Indische Staatsregeling van 1925 niet beantwoordt aan den wezenlijken inhoud van evengemeld grondwetsartikel. Kleintjes noemt in een commentaar, voorkomende in het „Gedenkschrift" van het Koninklijk Instituut voor Taal-Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië bij gelegenheid van zijn 75 jarig bestaan, de Indische Staatsregeling „een caricatuur van de door de grondwet voorgeschreven nieuwe staatsinrichting" dan wel „een serieuze aanwinst van het Staatsblad" en meent verder, op grond van de door hem geconstateerde tekortkomingen van de wet, dat het nieuwe product van wetgeving enkel uit een technisch oogpunt de hoopvolle verwachting, die de grondwet van 1922 had opgewekt, niet weinig heeft teleurgesteld.

Onderteekenaars nu bedoelen in de petitie de gemaakte fout te herstellen, dat, met andere woorden, zoo spoedig mogelijk gevolg worde gegeven aan het voorschrift van het nieuwe artikel 1 van de grondwet nl. door aan Ned.-Indië den staat van zelfstandigheid toe te kennen. De heer Wirjopranoto heeft onder opsomming van voorbeelden twijfel uitgesproken, of onderteekenaars met deze petitie op het gebied van staatkundige hervorming iets van beteekenis zouden kunnen bereiken, waar de ervaring volgens hem immers geleerd heeft, dat aan vele toezeggingen door den wetgever in Nederland en het Opperbestuur niet de hand werd gehouden. Hij wijst daarbij op het feit hoe van de voorstellen van de Indische Herzieningscommissie weinig terecht is gekomen.

(De heer Wirjopranoto: Is dat juist of niet?)

Ik moet het geachte lid er op wijzen, dat de voorstellen van bedoelde Herzieningscommissie niet waren gebaseerd op een reeds bestaande grondwettelijke bepaling, zooals die thans aanwezig is in het eerste artikel sinds 1922. Ik zou het geachte lid tot eenig geduld willen aanmanen en aanraden af te wachten, of ondanks het bestaan van een grondwettelijk voorschrift aan den in de petitie vertolkten wensch van groote groepen van deze samenleving door het Opperbestuur en de Staten-Generaal geen of niet voldoende aandacht zal worden geschonken.

(De heer Wirjopranoto: U bent nog steeds naïef.)

In het ontkennend geval zal er voor hem reden zijn ernstig te twijfelen aan den goeden wil van Opperbestuur en Staten-Generaal om aan dit deel van het koninkrijk der Nederlanden een betere positie te doen deelachtig worden, een positie, die — dit zij nogmaals gezegd — grondwettelijk is gewaarborgd.

Wat betreft den vorm van aan Indië toe te kennen zelfstandigheid, de tweede onderteekenaar van het petitie-voorstel, de heer Ratu Langie, heeft bereids in eersten termijn medegedeeld, dat onderteekenaars dien vorm niet in de petitie wenschen aan te geven, in de eerste plaats, omdat deze kwestie niet alleen afhangt van de verlangens van Indië zelf, maar ook van de mogelijkheid, die van den kant van Nederland bekeken, aannemelijk geacht kan worden, en in de tweede plaats, omdat tusschen de staatsrechtelijke verhouding van heden en die volgens de interpretatie van Kleintjes graden en andere soorten van zelfstandigheid bestaan, die volgens andere interpretatoren ook vallen binnen de omlijning van artikel 1 van de grondwet.

Zonder de bedoeling te hebben de gevraagde conferentie aan onze meening te willen binden en zonder vooruit te willen loopen op de uitspraak dier conferentie stel ik er prijs op — en zulks ten einde gevolg te geven aan den aandrang van verschillende medeleden, — onze gedachten iets positiever te formuleeren.

Uitgaande van de stelling, dat Indië buiten de grondwet om reeds lang ontgroeid was aan de voorstelling, als zou het een bezit zijn van het rijk in Europa en hiervan in art. 1 der grondwet van 1922 werd getuigd, moeten onderteekenaars als hun meening uitspreken, dat aan het voorschrift van dit grondwettelijk artikel ook consequent de hand dient te worden gehouden. De wijziging van dit artikel in 1922 had geen andere beteekenis dan dat de grondwetgever wenschte voort te gaan op den weg, die leidt naar opheffing van Indië tot zoodanig maatschappelijk, economisch en staatkundig peil, dat de effectieve Nederlandsche leiding kan worden gemist.

Het is Thorbecke, die daartoe den eersten stoot heeft gegeven, welke er toe heeft geleid, dat Indië „van onder het ministerie van Koloniën uit werd gehaald" en zulks ter versterking van de positie van het Indische gouvernement. Het een en ander vond uitdrukking in de koloniale artt. 59 en 60 van de grondwet van 1848. Intusschen moest een tweede stap worden gedaan, waaraan door de grondwet 1922 werd voldaan; want aanpassing van de staatkundige organisatie aan de gewijzigde maatschappelijke verhoudingen is volgens prof. Eigeman de hoogste taak der Regeering. Het heeft dan ook niet weinig teleurstelling gewekt, dat toen de wetgever het grondwettelijke voorschrift moest uitwerken, hij voor de consequenties daarvan terugdeinsde, zoodat het in 1925 tot stand gebracht wetgevend product, dat als grondslag moest dienen voor wetgeving en bestuur in Indië, slechts in den naam, doch minder in den inhoud zijn kracht ging zoeken. Dit wetgevend product, dat den wijdschen naam droeg van: „Wet op de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië" bracht ons geen ander voordeel dan handhaving van den toestand van vóór 1922, zoodat aan den geest van het nieuwe artikel 1 der Grondwet, zooals die volgens de interpretatie van Kleintjes en anderen aanwezig is, wel voelbaar geweld werd aangedaan.

Men vraagt ons, wat voorstellers toch precies wenschen. Het antwoord hierop is bereids in de Memorie van Antwoord gegeven. Wij wenschen voor Indië een volledige autonomie en zelfbestuur. Wetgeving en bestuur, die raken de inwendige aangelegenheden van dit land, geene uitgezonderd, wenschen wij volledig aan Indië zelf opgedragen te zien. Deze wensch is, gelijk de heer Wirjopranoto terecht heeft opgemerkt, niet nieuw. De muis knaagt inderdaad aan een oude koek; doch indien deze koek niet thans genuttigd wordt, bestaat er groot gevaar, dat ze beschimmelt en oneetbaar wordt. Dan komen er straks andere, grootere muizen op een andere koek af, waarop aangeplakt staat een etiket met de woorden: „verboden te eten". Onze wensch is weliswaar niet nieuw, doch verwezenlijking daarvan wordt sinds 1922 door de Grondwet mogelijk gemaakt. Ze is niet nieuw, omdat reeds in 1918 de Indische Herzieningscommissie hetzelfde heeft bepleit. Bedoelde commissie heeft namelijk als haar voorstel geformuleerd, „dat zonder verder verwijt de noodige voorzieningen moeten worden getroffen om het belang van Indië voortaan daar te doen behartigen, waar de behoeften van land en volk het levendigst worden gevoeld en dus het sterkst de prikkel zich doet gelden om daarin zoo spoedig en zoo doelmatig mogelijk te voorzien".

Dit voorstel heeft zij als volgt gemotiveerd:

„Ten eerste bestaat altijd de mogelijkheid, dat daarbij overwegende aandacht zal worden geschonken aan specifiek Nederlandsche belangen, die zich van nabij op sterk sprekende wijze doen gelden en dat, zelfs wanneer zulks niet het geval is, in Indië het vermoeden zal

(Soetardjo.)

bestaan, dat het beleid in dit opzicht gebreken vertoont en het belang van Indië wordt achtergesteld bij dat van Nederland,

Ten tweede zullen in Nederland de behoeften van Indië zoo goed als altijd minder duidelijk worden beseft dan in het land zelf, waar zij zijn ontstaan, terwijl ook in de meeste gevallen ginds minder goed zal worden ingezien, in welke richting stappen dienen te worden gedaan om in die behoeften te voorzien,

Ten derde is het gevolg van een voortdurende leiding van Nederland uit, dat de afdoening van tal van urgente Indische zaken op uiterst hinderlijke wijze wordt vertraagd".

Ik ben het geheel met Kleintjes eens, dat consequente toepassing van artikel 1 der Grondwet er toe moet leiden, dat Indië en de twee andere overzeesche deelen van het koninkrijk een staatkundige positie innemen geheel gelijk aan het deel in Europa, dat de vier deelen van het koninkrijk dus geheel staan naast elkander. De drie overzeesche deelen staan derhalve niet onder en zijn geen aanhangsels meer van Nederland. De Nederlandsche staat is boven deze vier deelen de hoogste rechtsgemeenschap.

Hoezeer onderteekenaars wenschen, dat aan Indië een positie wordt toegekend zelfstandig tegenover en in het imperiale verband staande naast Nederland, toch zijn wij met Eigenman bereid, de vooraanstaande positie van Nederland in dat imperiale verband te erkennen. Nederland is in vergelijking met de andere leden van den Staat in het bezit van een veel grooter geestelijk en stoffelijk kapitaal en heeft op bestuursgebied in den ruimsten zin des woords veel meer ervaring dan zijn medeleden. Het mag er aanspraak op maken in de groote rechtsgemeenschap de positie van primus interpares in te nemen. Wij wenschen echter daarbij uitdrukkelijk te verklaren, dat wij deze positie aanvaarden als overgang naar een volgenden stap, die namelijk leidt tot algeheele gelijkstelling van de vier deelen van het koninkrijk, een positiebepaling die door de Grondwet volgens Kleintjes en andere vooraanstaande Nederlandsche staatsrechtsgeleerden thans reeds wordt gewaarborgd.

Tot welke inrichting van den staat zal deze positie-indeeling moeten leiden? Naar onze meening de volgende:

Indië, evenzeer als de overige overzeesche deelen van het koninkrijk, zal op wetgevend en bestuursgebied tegenover zijn oudste medelid, Nederland, een volkomen zelfstandige positie innemen. De vier deelen van het koninkrijk worden overkapt door de Kroon. Het bestuur der overzeesche deelen staat onder leiding van een vertegenwoordiger en vertrouwensman der Kroon, Onder-Koning of Gouverneur-Generaal genoemd, en wordt ook door de Kroon benoemd en ontslagen, mitsgaders van instructies voorzien. Deze Onder-Koning of Gouverneur-Generaal is dus geen ambtenaar van het rijk in Europa (Nederland), doch een tegenover dit rijk zelfstandige ambtenaar van het koninkrijk in zijn geheelen omvang.

(De heer Wirjopranoto: Moet het altijd een Nederlander zijn?)

Ik zal die vraag maar onbeantwoord laten.

Het beginsel van de individueele verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën ten aanzien van het in Indië gevoerd beleid behoort alsdan losgelaten te worden. Instede daarvan zal die verantwoordelijkheid aan den ministerraad worden opgedragen. Uit hoofde van zijn positie van oudste in de groote rechtsgemeenschap kan dit voorrecht aan Nederland worden gegund. En op grond van de zooeven door mij genoemde overwegingen zal zulks ten goede aan de overige leden kunnen komen.

Daarnaast zal evenwel moeten worden ingesteld een rijksraad als door ons geacht medelid, den heer De Hoog, bepleit en door mij bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn bereids genoemd. Deze rijksraad worde samengesteld uit vertegenwoordigers der vier deelen van het koninkrijk. In de door ons gedachte inrichting van het koninkrijk zullen aan dezen rijksraad voorshands slechts adviseerende bevoegdheden worden toegekend. In een zooeven genoemden volgenden stap zullen met uitschakeling van den Nederlandschen Ministerraad, wetgevende bevoegdheden aan dien rijksraad worden toegekend, terwijl daarnaast het instituut van verantwoordelijke ministers van het koninkrijk zal moeten worden ingesteld.

Opgemerkt moge worden, dat de instelling van een rijksraad als overkapping ter behartiging van de belangen der vier gebiedsdeelen niet wel doenlijk is, alvorens de positie der te overkappen deelen zoodanig geregeld wordt, dat zij als gelijkgerechtigde partijen naast elkaar staan. De overkapping loopt anders gevaar naar een of meer zijden in te zakken. Het is zooals Thorbecke zeer treffend zegt:

„Mijns inziens is eenheid zonder zelfstandigheid van de leden of deelen despotisme, en is zelfstandigheid der deelen zonder eenheid regeeringloosheid".

Wat aangaat de inwendige inrichting van het zelfstandige Indonesië, moge worden verwezen naar mijn globale uiteenzetting bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn gegeven (Handelingen 1936/1937, bladzijde 81—82), waarin de vraag van den heer Soeria Nataätmadja over het dualisme bij het binnenlandsch bestuur bereids beantwoording heeft gevonden. Trouwens lang vóór de indiening van deze petitie, heeft onze groep voor opheffing van dit dualisme, als zijnde schadelijk voor de positie van het Indonesisch B. B., gepleit.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de aanwijzing van afgevaardigden, die aan de conferentie zouden deelnemen, moet als speciale wensch van de onderteekenaars bekend worden gesteld, dat naar de meening van onderteekenaars het vanzelf spreekt, dat personen gekozen of aangewezen worden, van wie bekend is of verwacht kan worden, dat zij de wijzers van de klok van Indië's staatkundige ontwikkeling niet wenschen terug te zetten.

De vraag van den heer Soeroso, wat er dan gebeurt, wanneer ten aanzien van een bepaalden candidaat geen overeenstemming tusschen Regeering en Volksraad kan worden verkregen, behoeft naar onze meening geen beantwoording, zullende deze kwestie in de praktijk wel haar eigen oplossing vinden. Immers bij de opstelling van de candidatenlijst zal tusschen den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en de fractie-leiders wel zoo vaak mogelijk voeling worden gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans aan het slot van mijn antwoord. Het is na het voorgaande wel duidelijk, dat onderteekenaars niet bereid zijn in te gaan op de suggestie tot het doen bestudeeren van de staatkundige ontwikkeling van dit land door een staatscommissie, gelijk door den heer Van Helsdingen bepleit. Wij kennen zoo langzamerhand de beteekenis van het ter bestudeering opdragen van een zoo uitermate belangrijk onderwerp als het onderhavige aan een staatscommissie.

(De heer Van Helsdingen: Dat is toch precies hetzelfde als Uw conferentie.)

Ik geloof, dat het anders is.

(De heer Van Helsdingen: In het geheel niet.

De heer Iskandar Dinata: Laat de heer Van Helsdingen dan voor stemmen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in tweeden termijn daarop wel ingaan.

De resultaten van het werk der Indische Herzieningscommissie liggen ons nog versch in het geheugen. Wil men waarlijk iets bereiken, dan dient men de gevraagde conferentie zoo spoedig mogelijk bijeen te roepen. De heer Soeroso bepleit ter verkrijging van zelfstandigheid eerst machtsvorming, wellicht om die meerdere rechten met moreelen dwang Nederland te kunnen afpersen.

(De heer Soeroso: Zoo noodig.)

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Voorzitter, Van Helsdingen.)

Maar op die wijze wenschen wij de belangen van ons volk niet te dienen. Het moet Nederland voldoende zijn, indien de gelanceerde gedachten gedragen worden door groote intellectueele groepen in deze samenleving.

Uit de debatten in dit college nu is ten duidelijkste gebleken, dat de gedachte tot het geven van den staat van zelfstandigheid aan dit land binnen den kortst mogelijken tijd niet alleen wordt gedragen door groote groepen der landskinderen in engeren zin. De heer Roep acht het voorstel alleszins redelijk; de heer Kan verbaast er zich over, dat onder de leden van dezen raad er nog menschen zijn, die aan ons voorstel hun stem niet wenschen te geven, terwijl in I. E.V.-kringen er niet anders over wordt gedacht.

Mijnheer de Voorzitter! Laat men deze vriendenhand, die Nederland door de gematigde en loyale elementen in dit land wordt toegestoken, niet van zich afwijzen. Laat men eindelijk eens over het enge Nederlandsche standpunt heen stappen en op de basis van wederzijdsch vertrouwen hand aan hand met de kinderen van dit land onversaagd werken aan den opbouw van een grooter Indonesië, dat een mooie toekomst heeft. Nederland en Indië beiden zullen alsdan een voor het nageslacht voldoening brengende toekomst tegemoet kunnen gaan.

De **Voorzitter**: Ik deel de vergadering mede, dat zoo dadelijk — ongeveer 10.30 of 10.45 uur v.m. — een vergadering zal plaats hebben van het College van Gedelegeerden. Er is namelijk zoo juist binnengekomen bij den Volksraad een ordonnantie, waarover op zeer korten termijn een beslissing van den Volksraad moet worden vernomen en wel voor hedenmiddag 2 uur. Aangezien die spoed-ordonnantie niet op den oproep voor de buitengewone zitting van den Volksraad is vermeld, is de Volksraad niet bevoegd om deze spoed-ordonnantie in deze buitengewone zitting te behandelen, zoodat die behandeling dus wel moet plaats hebben in het College van Gedelegeerden. Het betreft een ontwerp tot het verbieden van den gouduitvoer. Dit verbod wordt noodzakelijk geacht in verband met eventueele monetaire maatregelen, die ook in Nederland worden genomen. Welke deze precies zullen zijn is echter nog niet bekend. Ik twijfel er niet aan of de Regeering zal, als er aanleiding toe bestaat, den Volksraad daarover wel mededeelingen doen.

Ik kan de vergadering inmiddels wel mededeelen, dat hedenmiddag 2.10 uur minister Colijn per radio daaromtrent eenige mededeelingen zal doen. Met het oog daarop is het mijn bedoeling heden niet al te lang te vergaderen.

De aanhef van het antwoord van den heer Soetardjo betreffende de afwezigheid van een Regeeringsgemachtigde, tijdens de behandeling van het petitie-voorstel, dat aan de orde is, geeft mij aanleiding, na afhandeling van dit onderwerp daarover nog een enkele opmerking te maken. Het lijkt mij echter beter deze opmerking niet te maken tijdens de behandeling.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Er is in overweging geweest, of wij er niet van zouden afzien, bij dit onderwerp in tweeden termijn het woord te voeren. Ik heb echter gemeend, daartegen bezwaar te moeten maken, aangezien tegen mijn betoog in eersten termijn verschillende bezwaren zijn ingebracht, die mij persoonlijk betreffen, waardoor ik meende, verplicht te zijn tot een wederwoord. Ik zal verschillende in eersten termijn gerezen misverstanden daarbij niet, of slechts summier behandelen.

Ons geacht medelid de heer Datoe' Toemenggoeng heeft opgemerkt, dat indien ik mij aan Uw richtlijn had gehouden en niet was getreden in beschouwingen over den toekomstigen staatkundigen vorm van Indië, mijn rede aan lengte zou hebben verloren, maar aan inhoud gewonnen. U hebt hem reeds gecorrigeerd en gezegd, dat ik mij precies aan Uw verzoek heb gehouden.

(Van Helsdingen.)

Inderdaad moet worden gezegd, dat er alleen maar plaats is voor groote verwondering, als men ziet, dat in mijn geheele betoog slechts welgeteld 15 regels aan de toekomstige staatkundige positie van Nederlandsch-Indië zijn gewijd en ik deed dit alleen om te zeggen, dat het onderwerp beter buiten bespreking blijven kon. In tweeden termijn zal ik dit standpunt handhaven en niet ingaan op de zeer uitvoerige uiteenzetting van den heer Soetardjo over den toekomstigen toestand van een zelfstandig Indië en mij bepalen tot de petitie zelf.

Bij ons geacht medelid — en ook bij U, Mijnheer de Voorzitter — is nog een ander misverstand, gevolg klaarblijkelijk van het wegvallen van een paar aanhalingsteekens. Een korte samenvatting gevende van een betoog dienaangaande van dr. Colijn besloot ik met een aanhaling, te vinden op twee plaatsen op bladzijde 525 van het meermalen aangehaalde „Saevis tranquillus in undis"

> „alles wat zich n u in dien stijl aandient ..... is een krasse misleiding van onwetenden."

In het roneogram zijn de betrekkelijke aanhalingsteekens weggevallen en daardoor kon het gebeuren, dat men mij die terminologie in de schoenen schuift, terwijl ik toch nadrukkelijk deze conclusie ten aanzien van de voorstellers wraakte, en nadrukkelijk verklaarde

> „dat ik bij den geachten voorsteller en zijn mede-onderteekenaars niet den minsten opzet veronderstel om onwetenden te misleiden",

ja, hen als volkomen te goeder trouw beschouwde, maar ze slechts „voorbarig" noemde, grijpende naar wat in de toekomst onvermijdelijk komen zal.

Ik heb, om een verder voortwoekeren van dat misverstand te voorkomen, den heer Soetardjo op deze passage en het wegvallen der aanhalingsteekens gewezen.

De heer Datoe' Toemenggoeng heeft mij nadrukkelijk uitgedaagd, te bewijzen, dat de woordvoerders zich aandienen als de woordvoerders van „een machtige aaneengesloten Nederlandsch-Indische volkseenheid". Hier is wéér plaats voor verwondering, hoe slecht men mijn rede heeft aangehoord en gelezen. Of was juist niet de betrekkelijke passage gebaseerd op de uitspraak van den eersten onderteekenaar:

> „Het Indonesische volk kan niet langer wachten. Het heeft er reeds lang op gewacht".

Ik geef toe, dat we langzamerhand een geheel nieuwe terminologie krijgen; dat het oude gezegde: verba valent usu — de woorden ontleenen hun beteekenis aan het gebruik — hier niet meer van toepassing schijnt te zijn. Immers, tot nu toe meende ik — op grond van vroegere uitlatingen — het begrip „Indonesisch volk", Indonesische natie" te moeten interpreteeren als dat geheel der Inlandsche — nog steeds klaarblijkelijk de duidelijkste term — volken, dat staat naast de Indo-Nederlandsche, of ruimer: Indo-Europeesche, Indo-Chineesche en Indo-Arabische groepen der Indische samenleving. En zoo heeft de eerste voorsteller het ook ontegenzeggelijk bedoeld. Nu raak ik zoo zoetjes aan de kluts geheel kwijt. Wie de rede van ons geacht medelid aandachtig leest, behoeft niet eens de door den spreker mij toegekende „scherpzinnigheid" — een zoete bete tusschen de mij toegediende bittere broodjes! — te bezitten om te constateeren, dat ook de spreker er niet in geslaagd is inzake deze woordkeus en het daaraan verbonden begrip meer zekerheid te brengen.

Terwijl in de Memorie van Antwoord nadrukkelijk wordt verzekerd, dat onder „Inheemschen" ook worden verstaan „Indonesiërs", maar ook Indo-Europeanen, Indo-Chineezen, enz. worden nu door ons geacht medelid deze Indo-groepen ook al gebracht onder het begrip „Indonesiër". En als ons geacht medelid, de heer Doeve, hem opmerkzaam maakt op deze klaarblijkelijke vergissing en interrumpeert „als een Inheemsche" bevestigt hij zijn opvatting: „Neen, als een Indonesiër". Trouwens, de spreker behoeft zijn eigen rede maar

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Van Helsdingen.)

eens rustig na te lezen, om te zien, hoezeer al deze begrippen bij hemzelf en ook in verband met de redevoeringen van andere voorstellers lustigjes „stuivertje wisselen".

Ik bleef hier met opzet wat langer bij stilstaan, omdat het voor de zuiverheid van betoog toch wel noodig is, om met scherp mogelijk omlijnde begrippen en woorden te werken.

Ons geacht medelid, de heer Soetardjo, heeft hedenmorgen de laatste opvatting van ons geacht medelid, den heer Datoe' Toemenggoeng, volkomen onderschreven en aan het begrip „Indonesiër" weer een zoo ruim begrip gehecht als vroger niet gebruikelijk was en dat dit alles niet bevorderlijk is voor een elkaar goed begrijpen spreekt vanzelf.

Aan verkeerd-lezen maakt zich al evenzeer schuldig ons geacht medelid, de heer Alatas. Zeker zal ik hem niet volgen in zijn wijdloopige historische beschouwingen met het betrekkelijke onderwerp in geen of slechts ver-verwijderd verband staande. Maar waar hij in korte passages verwijt te hebben gezongen „de lofzang van zijn deugden in plaats van een dankgebed aan God en diepere ootmoet" — immers dit verwijt kan op niemand anders doelen dan op mij — en mijn betoog leest als een

> „betoog om de Christelijke deugden, die ook bij de overweging van het vraagstuk van de zelfstandigheid van Indonesia als voorwaarde worden gesteld"

daar kan men zich alleen maar weer verwonderd afvragen, wat ons geacht medelid de oogen zoo heeft kunnen verblinden, dat hij heeft kunnen lezen over de nadrukkelijke verklaring mijnerzijds:

> „Ik ben niet zoo kortzichtig aangelegd om te zeggen, dat deze deugden bij uitstek Christelijk zijn"

en wat daar verder volgt.

Ik heb er alleen op gewezen — met in het middenlating van zoovele andere invloeden, met name die van den Islam—, dat

> „daarom het Christendom met zijn sterken aandrang tot gehoorzaamheid aan God, tot liefde voor den naaste, tot reinen levenswandel, tot mijding en bestrijding van alle in het hart opkomende zonden, een machtige, welhaast onmisbare factor is, ook voor de verdere staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië".

Dit zal zelfs ons geacht medelid niet kunnen ontkennen.

(De heer Soangkoepon: Dat geldt ook voor den Islam.)

Daarover heb ik mij niet uitgelaten, ik wil toegeven, dat het gedeeltelijk ook voor den Islam geldt.

Maar wat heb ik dan hiermede miszegd, dat mij het zoo harde verwijt moet worden naar het hoofd geslingerd als ons geacht medelid zich heeft veroorloofd?

Wat is nu het resultaat van de bestrijding van mijn betoog? De eerste voorsteller heeft een klemmend beroep gedaan op Dr. Colijn en aan de hand van velerlei citaten gemeend te kunnen aantoonen, dat hij niet anders kan doen dan aan het petitie-voorstel gevolg geven. Ik heb met de stukken aangetoond, dat een beroep op Dr. Colijn slechts in algemeenen zin mogelijk is, maar dat in concreto alle beroep op hem moet worden gewraakt. Dit betoog is volstrekt intact gebleven.

Ik heb betoogd, dat het ontactvol was om te gewagen van een wensch van het Indonesische volk, omdat deze onjuiste term bij den realiteitsmensch Colijn verzetsinstincten wakker moet roepen en aangetoond, dat inderdaad van een Indonesisch volk als organische eenheid — en dit was toch wat de eerste voorsteller bedoelde — vooralsnog geen sprake kan zijn, daarbij de argumenten voor een bestaand saamhoorigheidsbesef erkennende, maar ze tot hun ware proporties terugbrengende.

Dit betoog is door ons geacht medelid, den heer Datoe' Toemenggoeng, bestreden met eenige irriëele uitspraken van de Leidsche school — prof. Van Vollenhoven en prof. Snouck Hurgronje — die ik juist op dit punt nooit heb kunnen waardeeren.

De heer Soetardjo heeft er nog eens zijn verwondering over uitgesproken, dat de eenheid, die wordt erkend, zoo weinig waardeering heeft gevonden bij de Nederlandsche groep, dat zij daarentegen rechtmatig trotsch moest zijn op het verkregen resultaat.

Men kan tegenover dit standpunt min of meer sceptisch staan, ik althans doe dat. Wanneer op het oogenblik die eenheid en dat besef, deze eerste kiemen van het besef van saamhoorigheid bestaan, is dat ontegenzeggelijk het gevolg van de overkapping van het Nederlandsche gezag en de Nederlandsche leiding. Maar de vraag, waarom het ging is of in een zelfstandig Nederlandsch-Indië dat eenheidsbesef, en dat saamhoorigheidsbesef even ontwikkeld zullen blijven en dat betwijfel ik.

(De heer Wirjopranoto: Het zal dan sterker worden!)

Ik heb betoogd: het is pas een begin van het proces; men loopt op het proces vooruit. Ik heb betoogd, dat een beroep op de z.g. consolidatie van decentralisatie en bestuurshervorming misplaatst was, dat daarvan nog in het geheel geen sprake was, en dat die consolidatie dus nooit als argument voor de toekenning van zelfstandigheid binnen afzienbaren tijd kon gelden.

Dit betoog is door de sprekers na mij wederom geheel intact gelaten. Maar de heer Soetardjo heeft zoo juist een nadere toelichting daarvan gegeven, een toelichting echter, die m.i. niet erg bevredigend is. Hij heeft gezegd, dat deze wetgeving, deze bestuurshervorming geconsolideerd zijn, omdat wij nu weten, in welke richting wij gaan. Ik zou willen wijzen op het merkwaardige verloop van de bestuurshervorming. Eindelijk is de Regeering ertoe overgegaan om verdergaande bevoegdheden aan de in het leven geroepen autonome ressorten toe te kennen, bevoegdheden ten aanzien van het onderwijs en den D. V. G. En wat zien wij nu? Dat bij de Inheemsche leden van den raad het grootste bezwaar wordt gemaakt tegen deze afwenteling van het centraal gezag naar de autonome ressorten. Men vraagt zich verwonderd af, of dit is omdat men deze zeer belangrijke bevolkingsbelangen niet toevertrouwt aan deze autonome ressorten. Is het de vrees, dat die belangen dan niet voldoende zullen worden behartigd? Ik weet het niet, ik constateer alleen het merkwaardige verschijnsel, dat terwijl die verdergaande bevoegdheden nu aan de autonome ressorten worden toegekend men van Inheemsche zijde afwijzend daartegenover staat.

(De heer Soeroso: Omdat de financieele verhouding tusschen het land en de autonome ressorten nog niet is geregeld.)

Dat is niet de eenige reden.

Er is ook nog iets anders. Wanneer men zich beroept op de consolidatie dan ligt die consolidatie niet in de toekenning van de bevoegdheden, maar men kan eerst werkelijk spreken van de consolidatie der bestuurshervorming wanneer men in de practijk heeft doorgemaakt, wat het gebruik is van de toegekende bevoegdheden.

Ons geacht medelid, de heer Iskandar Dinata noemde mij conservatief — een woord, dat op zich zelf niets zegt, zelfs een eerenaam kan zijn — het hangt er maar van af, wat men conserveeren wil.

Ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto bezigde een andere kwalificatie, deelde mij „tot zijn spijt" in „in de groep van twijfelaars en aarzelaars", iemand, die niet alleen in staatkundig opzicht stil staat, „doch zelfs een paar mijlen achteruit is gegaan" en ten bewijze daarvan haalt hij aan een passage van het verslag der Indische Herzieningscommissie, die reeds in 1918 zou hebben verklaard, dat Indië „thans toch ongetwijfeld rijp moet worden geacht". Waarvoor, Mijnheer de Voorzitter? Voor een autonomie of zelfstandigheid,

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Van Helsdingen.)

zooals de voorstellers zich — althans aanvankelijk — hebben gedacht? Het lijkt er niet op. Ons geacht medelid zag in diezelfde passage een paar onnoozele woorden over het hoofd, die echter alles beslissen nl. deze: dat bedoelde commissie Indië „ongetwijfeld rijp" achtte niet voor „een volkomen autonomie", welke zij toen — in 1918 — „nog niet dadelijk bereikbaar achtte", doch voor een „beperkte autonomie". Welnu, bezitten wij die dan niet — wellicht niet in die mate als bedoelde commissie zich dacht — na de vaststelling der Indische staatsregeling? Dat valt toch niet te ontkennen, al bestaat door de gebruikte terminologie en de niet preciese omschrijving van de verschillende begrippen het gevaar, dat de zelfstandigheid elke keer weer in gevaar wordt gebracht en daarom prefereer ik juist ook de staatscommissie, die deze omschrijvingen uitdrukkelijk zou onderzoeken en scherper formuleeren.

(De heer Wirjopranoto: Het gaat niet om de formuleering, maar om de uitvoering.)

Er is door den eersten voorsteller gezegd, dat zelfstandigverklaring niet beteekent, dat de Nederlanders dadelijk uit het bestuur zouden moeten gaan maar, dat daarentegen de samenwerking met de Nederlanders in den eersten tijd nog noodzakelijk zou zijn. Maar uit alles blijkt toch, dat de periode van overgang dan toch zoo kort en zoo klein mogelijk moet zijn; de voortgaande indianisatie wijst erop, dat het de bedoeling is dat in den kortst mogelijken tijd de leiding zal behooren aan het niet-Nederlandsche element.

Waar wel krachtige reactie op is gevolgd — doch mijns inziens ten onrechte — is de passage in mijn rede betreffende de noodzakelijkheid van

> „consolidatie in algemeenen zin van de normen van moraal, zooals die in het Westen zijn aanvaard onder de beïnvloeding van het Christendom, dat in die samenleving zoo diep en krachtig heeft ingewerkt enz."

en betreffende den twijfel of

> „de zedelijke normen van eerlijkheid, integriteit, onomkoopbaarheid e.d. zoo diep wortel (hebben) geschoten, dat zij in staat zijn het telkens weder zich openbarend nepotisme en wat daarmede samenhangt te neutraliseeren, te vernietigen?"

Verschillende sprekers hebben mij dat zeer euvel geduid. De heer Iskandar Dinata noemde dat „onnoodige uitlatingen", die voor de intellectueele Indonesische groepen grievend zijn te noemen; ik deed hem denken „aan iemand, die tegen een ander een vriendelijk gezicht zet en dezen tegelijkertijd een klap geeft". Veel feller in zijn critiek en afkeuring was ons geacht medelid, de heer Datoe' Toemenggoeng, die mij onder anderen voorhield dat

> „er nu eenmaal geen volk op aarde (is), dat uitsluitend bestaat uit engelen",

die verklaarde, dat de discussie niet moest

> „ontaarden in een wederzijds elkaar verwijten aanwrijven voor de fouten, die begaan worden door enkelingen in alle bevolkingsgroepen en overal ter wereld".

Mijnheer de Voorzitter! Men heeft mijn opmerking dan toch wel geheel verkeerd opgevat.

Jaren geleden heeft een Volksraadslid — ik meen dat het de heer Van der Jagt is geweest — in dezen Raad zeer rake dingen gezegd ten aanzien van den Inlander in het algemeen, — opmerkingen, die ook zeer veelvuldig kwamen uit den mond van het lid Kamil — en daarover is ook veel critiek geweest. Ergernis was er alom. Toen ik de betrekkelijke passage in de rechtsschool behandelde zeide een der leerlingen: De bom is verkeerd gesprongen.

(De heer Soeroso: Dat was niet de heer Wirjopranoto.)

Op mijn vraag wat hij daarmede bedoelde zeide hij: „In plaats van er boos om te worden, hadden die woorden ons tot zelfinkeer en zelfbezinning moeten brengen."

Datzelfde zou ik mijn geachten opponenten ook willen voorhouden. Te meer, waar zij weten, dat hier van geen vermoeden of veronderstellen sprake is, maar van een weten: dat mijn spijtbetuiging dàt ik tot zulk een oordeel moest komen, maar niet voor den vorm was, maar dat alles een zaak van heiligen ernst is. Het zou natuurlijk gemakkelijker zijn geweest dit alles te denken en niet te zeggen, men roept geen verzet wakker, maar na ernstig beraad met anderen, heb ik besloten het te zeggen — bewust als ik mij ervan ben, dat men mij er redelijkerwijze niet van verdenken kan, dat ik zulks gedaan heb om te grieven. Mijn geheele Indische diensttijd, niet alleen mijn 17-jarig leeraarschap aan rechts- en bestuursschool beide, maar evenzeer mijn 12 jaar onafgebroken arbeid in dezen Raad zijn daarvoor waarborg.

(De heer Kan: Zeer zeker!)

Tegenover een mr. Haase, die iederen Inlander volstrekt ongeschikt oordeelde voor de rechterlijke functie, heb ik met klem bepleit, dat hun een kans en gelegenheid gegeven moest worden óók in deze uiterst belangrijke functie, waarin de door mij genoemde eigenschappen als het ware moeten culmineeren. Er zijn er, die in hun taak gefaald hebben, maar anderen die uitstekend te boek staan. En zoo heb ik ook in dezen Raad zelfs nog in eersten termijn met klem bepleit de opneming ook in de leidende functies, waar slechts mogelijk — uiteraard met den eisch, dat zij aan de daarvoor gestelde voorwaarden voldoen — van Inheemschen.

Ons geacht medelid, de heer Soetardjo, heeft gezegd, dat het onbillijk was, dat ik de schulden, door B. B.-ambtenaren gemaakt, genoemd had; dat was het gevolg van hun onmacht tegenover het gevoerde koloniale beleid. Hij heeft gewezen op de zware ongeschreven verplichtingen, die op deze groep van ambtenaren rusten, op den staat, dien zij hebben te voeren en die vaak uitging boven hun financieele draagkracht en hij heeft mij aangehaald als een van degenen, die dit hebben ingezien en bij de Regeering voortdurend ervoor hebben gepleit, dat de B.B.-ambtenaren hooger bezoldigd moesten worden. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, ik neem van dit laatste gaarne goede nota, maar ik zou willen vragen, of niet juist in dit betoog van ons geacht medelid, den heer Soetardjo, voor een deel tot uiting komt de juistheid van mijn stelling, dat deze dikwijls hoogstaande ambtenaren ten slotte toch zwak zijn voor den op hen uitgeoefenden drang van hun naaste familileden of die in verder verwijderd verband, zoodat zij gekomen zijn tot handelingen, die zij zelf afkeurden. Ik althans heb herhaaldelijk dergelijke gevallen gehad van menschen, die terwille van de familie zijn gestruikeld en daarom is juist, hetgeen ik zooeven zei, dat deze zeer nauwe familieband voor hen steeds een dreiging voor de toekomst kan vormen.

Maar — en dat is de kardinale fout, die in de redevoering van mijn opponenten schuilt — het gaat hier niet om de individuen, maar het gaat om de geheele samenleving. En dan poneer ik — en ik herhaal het met diep leedwezen —, dat mijn welhaast 27-jarige ervaring mij tot geen andere conclusie heeft kunnen brengen, dan dat de Inlandsche samenleving in haar geheel in haar publiek oordeel nog niet zoo krachtig reageert tegen overtredingen van die algemeen erkende moraal, als zulks in het algemeen in de Nederlandsche samenleving het geval is. Ook in de Nederlandsche samenleving zijn zwarte schapen, maar zoodra hun handelingen bekend worden, richt zich de publieke opinie, nog steeds Goddank sterk beïnvloed door de moreele normen, zooals deze in het westen gevormd zijn onder de beïnvloeding van het Christendom, met felle kracht tegen den overtreder.

(De heer Iskandar Dinata: En hoe is het met de moraal van de staatslieden in Frankrijk gesteld?)

Ook daarop heb ik in eersten termijn gewezen, n.l. dat het helaas in vele gekerstende landen ook volstrekt niet meer zoo-

(Van Helsdingen.)

danig is, als het behoort te zijn. Wanneer ons geacht medelid, de heer Iskandar Dinata, Frankrijk noemt, zou ik daarnaast andere gekerstende landen kunnen noemen, waar zich thans verschijnselen van verwording voordoen. Maar die felle reactie, door mij bedoeld, mis ik als regel in de Inheemsche samenleving.

(De heer Iskandar Dinata: Maar U kent de Inheemsche samenleving nog niet zoo goed als U wel denkt.)

Ik zou met grooten ernst mijn medeleden willen wijzen op de „Nieuw leven-beweging" in China door Chiang Kai Sjek begonnen. Wat is dit anders dan een poging om in dit moreel verziekte land tot nieuwe publieke normen te komen?

Mijnheer de Voorzitter! Ik herhaal, iedere chadenfreude, ieder leedvermaak was mij vreemd. Wat ik zeide, was mijn oprechte, innige overtuiging en ik ben in de juistheid daarvan gesterkt niet alleen door de uitspraken van onze geachte medeleden Notosoetarso en Sosrohadikoesoemo, maar ook in vele particuliere gesprekken met vele Inheemsche leden van dezen raad. Mijn opvatting is ook versterkt door de redevoeringen van verscheidene leden in dezen raad, al staan zij dan ook de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië voor, die zoo beducht zijn voor de onjuiste behandeling van de minderheden, in welken vorm ook, dat men een supervisie wil, ook van de interne aangelegenheden, waarbij die minderheden betrokken zijn, bij, of het Nederlandsche staatsgezag, of een speciale in te stellen instantie, den rijksraad, een rijksraad die toch eigenlijk meer bedoeld is als een instantie om de gerezen geschillen tusschen de rechtsgemeenschappen Nederland en Indië te beslechten dan zich te bemoeien met de interne aangelegenheden als door hen bedoeld.

Terecht werd ook door het geachte lid, den heer Sosrohadikoesoemo, geïnterrumpeerd, dat op die wijze van de zelfstandigheid niet veel terecht komt.

Ons geacht medelid, de heer Soetardjo, heeft verklaard — hetgeen ik trouwens in eersten termijn reeds heb gezegd —, dat de beslissing over de rijpheid van het land toch altijd slechts van subjectieve beteekenis is. Niemand onzer zal dat ontkennen. Ik heb het zelf ook gezegd. Doch die subjectiviteit is voor ieder van ons persoonlijk, die onze stem hebben uit te brengen voor of tegen dit ontwerp dan toch van de allergrootste beteekenis.

De voorstellers hebben aan de suggesties in dezen raad gedaan, gevolg gegeven en den termijn van tien jaren uit het voorstel gelicht. Mijn suggestie mocht geen genade in hun oogen vinden. Dat spijt mij, want ook na deze wijziging kan ik mij niet met het voorstel vereenigen. Door weglating van den termijn van tien jaren is zeker een ernstig bezwaar vervallen. Doch uit de rede van ons geacht medelid, den heer Soetardjo, blijkt wel, dat hij en vermoedelijk ook de overige voorstellers die tien jaren ruim voldoende achten en dat men dien termijn alleen heeft laten wegvallen om aan de bezwaren van anderen tegemoet te komen. Doch, behalve dat, blijft mijn hoofdbezwaar bestaan, dat men hier een toekomstbeeld, de zelfstandigheid van dit land, reeds als verwezenlijkbaar op den voorgrond stelt en daardoor verwachtingen wekt, die mijns inziens vooralsnog niet kunnen worden verwezenlijkt.

Ik wil de taakomschrijving der commissie nog ruimer hebben. Ik wil meer algemeen een onderzoek naar de grondlijnen, waarlangs zich het staatkundig leven van Nederlandsch-Indië behoort te ontwikkelen, met wegneming van de bestaande moeilijkheden, die het gevolg zijn van onjuiste formuleering en onzuivere bevoegdheidafbakening. Ik zal niet in herhaling treden van hetgeen ik in eersten termijn naar voren heb gebracht. Alleen zou ik nog willen zeggen, dat uiteraard die commissie ook zal hebben te onderzoeken, welke wijzigingen in de grondwet en de I. S. moeten worden aangebracht. Ook zal zij moeten onderzoeken, of en zoo ja, welke objectieve maatstaven er zijn voor de verleening van een zelfstandigheid als door de voorstellers gewenscht.

(Soeroso.)

Ons geacht medelid, de heer Ratu Langie, meent, dat die objectieve maatstaven er reeds zijn en dat zij reeds verwezenlijkt zijn. Ik kan mij met zijn betoog dienaangaande niet vereenigen.

Voorts zal die commissie oordeelen over het tempo, waarin dit alles verwezenlijkt moet worden. Het oproepen van dergelijke verwachtingen als binnen afzienbaren tijd te verwezenlijken is voor mij echter een overwegend bezwaar tegen dit voorstel, al ben ik het met de voorstellers roerend eens dat het hoogst gewenscht is, dat al deze aangelegenheden nu eens rustig en bezonnen door een commissie worden beoordeeld. Wat betreft mijn interruptie, dat tusschen een conferentie en een staatscommissie geen wezenlijk onderscheid bestaat, heeft ons geacht medelid, dit betwijfeld. Ik zou hem alleen deze vraag willen stellen. Is het zijn bedoeling geweest, dat die conferentie met uitsluiting verder van de Staten-Generaal en de Nederlandsche Regeering en het Opperbestuur precies zal voorschrijven — niet maar een advies indienen, door voorschrijven —hoe zich die ontwikkeling van Indië zal verwezenlijken? Dat is een voorstel, dat eenvoudig zoo irreëel is, dat ik niet kan aannemen, dat de voorstellers dit hebben beoogd.

(De heer Soetardjo: Dat heeft niemand gezegd.)

Dus die conferentie kan niet anders zijn dan een staatscommissie, zooals ik het heb bedoeld, waarin vertegenwoordigers van Nederland en Indië zitten, die dan gezamenlijk op den voet van gelijkheid en gelijkberechtigdheid deze zaken zullen onderzoeken. In dat opzicht verschillen dus de voorstellers en ik niet, maar ik betreur, dat hun taakomschrijving zoo eng is, dat ik mij niet met hun voorstel kan vereenigen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heeft de heer Van Helsdingen gezegd, dat het Christendom voor de staatkundige ontwikkeling van dit land een onmisbaren factor vormt.

Ik ben toen met opzet niet ingegaan op deze woorden, omdat ik weet, dat de heer Van Helsdingen wat betreft godsdienstaangelegenheden zeer eenzijdig is. Maar omdat in tweeden termijn de heer Van Helsdingen weer *allerlei woorden* naar voren heeft gebracht, die tenslotte voor mij niet aangenaam zijn, moet ik tot mijn spijt op die woorden ingaan.

Als ik mij niet vergis, heeft de heer Van Helsdingen zooeven gezegd, dat in de Inheemsche maatschappij op het oogenblik nog geen publieke opinie bestaat, die niet alleen durft, maar ook de laakbare behandelingen op zichzelf niet veroordeelt, doch tolereert.

De heer Van Helsdingen heeft dat gezegd, omdat hij van meening is, dat onder ons de invloed van het Christendom nog niet zoodanig is, als door hem gewenscht. Ik geloof, dat deze uitspraak van den heer Van Helsdingen niet geheel juist is. Het kan zijn, dat de heer Van Helsdingen in dit opzicht een verkeerde visie heeft, omdat hij in het algemeen dagelijks geen Indonesische kranten leest alleen misschien de Europeesche bladen. Juist daarom kent de heer Van Helsdingen de Inheemsche samenleving niet goed.

Ik betreur, dat de heer Van Helsdingen een dergelijke uitspraak durft doen. Ik geloof, dat hij in dit geval wat lichtzinnig is geweest.

Ik kom nu tot het betoog van den heer Soetardjo, die zoo even gezegd heeft, dat indien ik zijn petitie ondersteun, dit beteekent, dat ik de hoogste belangen van het volk niet dien. Ik vind, dat de heer Soetardjo in dat geval heeft overdreven.

In eersten termijn zeide ik reeds, dat het voorstel zeer vaag is opgesteld en voor de autochthone bevolking eigenlijk geen beteekenis heeft. Ik deed daarom de suggestie, aan het woord „zelfstandigheid" toe te voegen „met een overwegend Indonesisch element in het bestuur". Ik acht dit een zeer bescheiden verlangen mijnerzijds, maar het is in overeenstemming met het verlangen dat buiten deze zaal gekoesterd

63ste VERGADERING — MAANDAG 28 SEPTEMBER 1936.

TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**). — Voorbehoud der bevoegdheid om toe te treden tot het te Londen gesloten verdrag betr. de bescherming van de fauna en flora (Ond. **60**). — Hervaststelling aantal Inheemsche onderdanen, niet-Nederlanders, voor den provincialen raad van Oost-Java door elke residentie aldaar aan te wijzen (Ond. **75**).

(Voorzitter, Van Helsdingen, Verboom.)

wordt. Men heeft niets aan zelfstandigheid, wanneer de overmacht berust bij een kleine groep, zooals die van de Indo Europeanen of de Europeesche blijvers en met die mogelijkheid dient rekening te worden gehouden aangezien de voorstellers niet reppen van de inrichting der zelfstandigheid. Als de heer Soetardjo mijn suggestie overneemt, gaat ons de strekking van het voorstel weliswaar nog niet ver genoeg, maar dan is er tenminste een zekere duidelijkheid verkregen. Ik zal daarom verder afwachten, wat de voorstellers in dit opzicht zullen doen. Ik had eigenlijk over wat de heer Soetardjo zooeven te berde heeft gebracht, nog verschillende opmerkingen te maken, doch ik zal dit achterwege laten, aangezien het voor mij zijn voorstel aannemelijk kan zijn, wanneer hij mijn suggestie overneemt. Als hij op dat bescheiden verlangen niet ingaat zal ik tot mijn spijt mijn stem aan het voorstel moeten onthouden.

De **Voorzitter**: De beraadslaging over dit onderwerp wordt opgeschort tot na de pauze. Na de pauze zullen allereerst de overige op den rooster voorkomende punten in behandeling komen, n.l. onderwerp **60**, Voorbehoud der bevoegdheid, toe te treden tot het te Londen gesloten verdrag betreffende de bescherming van de fauna en flora en Ond. **75**, Hervaststelling aantal leden inheemsche onderdanen niet-Nederlanders enz..

De vergadering wordt te 10.50 uur v.m. geschorst en te 11.41 uur hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp tot voorbehoud der bevoegdheid om toe te treden tot het op 8 November 1933 te Londen gesloten verdrag betreffende de bescherming van de fauna en flora in haar natuurlijken staat. (Ond. **60**.)

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts twee korte opmerkingen maken. De Memorie van Antwoord geeft ons een uitsluitsel, wat de bedoeling is van de toezending van dit ontwerp van wet aan den Volksraad, wat ik volkomen onderschrijf, maar ik zou toch willen opmerken, dat bij de conferentie in Londen van 8 November 1933 onder de waarnemers aanwezig was de heer P. G. van Tienhoven als vertegenwoordiger van Nederland en dat dus deze vertegenwoordiger wel degelijk — zij het ondershands — naar voren had kunnen brengen, dat nu men uit locale belangen trad en de zaak internationaal ging regelen, het gewenscht was geweest den opzet eenigszins anders te stellen dan hij gesteld is.

Mijn tweede opmerking is, dat ik de Regeering hartelijk dank wensch te zeggen voor de uitdrukkelijke toezegging, dat op de internationale conferentie een vertegenwoordiger van Nederlandsch-Indië aanwezig zal zijn, teneinde de belangen van dit land te doen behartigen door een kenner van Nederlandsch-Indië en van de alhier heerschende toestanden op het gebied der natuurbescherming.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts een korte opmerking maken en wel deze, dat ook ik hier nog eens mijn erkentelijkheid wil uitspreken voor het feit, dat besloten zal worden tot aansluiting van Nederland en Nederlandsch-Indië bij de onderhavige conventie, welke ik, zooals ik reeds bij de behandeling van de begrooting voor Economische Zaken heb doen uitkomen, van zeer veel belang acht.

Daar dit in het Afdeelingsverslag naar mijn meening niet voldoende tot uitdrukking is gekomen, en in ieder geval de woorden van waardeering gekoppeld zijn aan een aantal bezwaren, wilde ik hier nog even uitdrukkelijk mijn dank uitspreken.

(Wirjopranoto.)

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten tot vaststelling van het ontwerp van wet te adviseeren.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerp-ordonnantie tot hervaststelling van het aantal leden, Inheemsche onderdanen niet-Nederlanders, dat door de betrokken kiezers binnen het gebied van iedere residentie voor den provincialen raad van Oost-Java wordt aangewezen. (Ond. **75**.)

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het gewijzigde petitievoorstel van den heer Soetardjo c.s., dat de Volksraad, met gebruikmaking van de bevoegdheid aan den raad toegekend bij artikel 68 der Indische Staatsregeling, zich wende tot het Opperbestuur en de Staten-Generaal met het verzoek te willen bevorderen, dat een conferentie van vertegenwoordigers van Nederland en Nederlandsch-Indië worde bijeengeroepen, welke conferentie op den voet van gelijkgerechtigdheid een plan zal hebben op te stellen, teneinde aan Nederlandsch-Indië langs den weg van geleidelijke hervorming binnen een zoodanigen tijd, als de conferentie voor de uitvoering van de gedachte mogelijk zal achten, den staat van zelfstandigheid toe te kennen binnen de grenzen van artikel 1 der grondwet. (Ond. **26**.)

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Soetardjo heeft de opmerkingen van de verschillende sprekers in eersten termijn beantwoord en het is mij opgevallen, dat hij in deze kwestie, het aanvragen van een conferentie ter bespreking van de door hem gewenschte zelfstandigheid, verschillende onderwerpen heeft binnengeloodst, die naar mijn meening beter buiten beschouwing hadden kunnen blijven. In het bijzonder doet het mij eenigszins vreemd aan, dat hij hier, om zijn terminologie te gebruiken, de positie van de bestuursprijaji's in beschouwing heeft genomen, en verder ook de salarieering van deze groep van ambtenaren. De min of meer uitvoerige beschouwingen van den heer Soetardjo omtrent deze materie klinken voor mij in deze aangelegenheid min of meer als een wanklank. Het is toch den voorstellers duidelijk, dat bij de zaak, welke zij thans bepleiten, er veel andere, hoogere belangen op het spel staan, dan de positie van de Inheemsche bestuursprijaji's en de salarieering van deze menschen.

Ik stap thans af van deze materie en kom tot de eigenlijke bestrijding nl. betreffende het verschil van opinie in de wijze van interpretatie van art. 1 der grondwet. Het behoeft geen betoog, dat ik thans in tweeden termijn op deze materie, die, zooals ik reeds gezegd heb, voor mij zelf niet van groot belang is, niet diep zal ingaan. Maar ik wil toch den heer Soetardjo herinneren aan het standpunt niet ten aanzien van de interpretatie zelf, maar het algemeen gangbare standpunt, dat altijd als men te maken heeft met wetsbepalingen, men niet zoozeer waarde moet hechten aan den uitleg, maar dat de belangstelling vooral moet gaan in de richting van de uitvoering van de betrokken wetsbepaling. Het moge zijn, dat de betrokken wetsbepalingen keurig en netjes worden geformuleerd, de uitvoering, waar wij toch per slot van rekening mee hebben te maken, is voor ons

(Wirjopranoto.)

van veel grooter belang. Om een voorbeeld te noemen, binnen het kader van de grondwet zelf, zou ik den heer Soetardjo willen verwijzen naar artikelen, welke inhouden dat Nederland Indië bestuurt nl. art. 60 en volgende van de grondwet. In die artikelen wordt gezegd, dat de inwendige aangelegenheden betreffende Nederlandsch-Indië, door de bestuursorganen hier te lande behooren te worden geregeld.

De formuleering is duidelijk, maar de uitvoering daarvan — en dat zal de heer Soetardjo toch ook niet ontkennen — laat veel te wenschen over. Immers zelfs voor kleine zaken moeten wij steeds nog het advies of de goedkeuring hebben van de machthebbers in Nederland.

Ik heb reeds in eersten termijn gezegd, dat dit alles verklaarbaar is n.l. door de zeer vergevordere techniek in verband met de communicatie tusschen Indië en Nederland. Het moet den heer Soetardjo duidelijk zijn, dat wij toch in de eerste plaats te maken hebben met de uitvoering van wetsbepalingen en pas later met de interpretatie. Heb ik zijn redevoering goed begrepen, dan gaan de gedachten van den heer Soetardjo meer in de richting om de bepalingen, zooals zij zijn neergelegd, in art. 60 en volgende van de grondwet, loyaal te doen uitvoeren. Als dit alleen de strekking is van de petitie, dan is naar mijn meening een conferentie niet noodig. Immers voor de uitvoering, of beter gezegd, voor de toekenning van de door hem gewenschte zelfstandigheid, is een petitie in dezen vorm naar mijn meening niet noodzakelijk.

Ik ga verder en dan is het mij opgevallen, dat de heer Soetardjo, niettegenstaande zijn pogingen om in zijn antwoord het petitievoorstel eenigszins te retoucheeren en te fatsoeneeren, daarin naar mijn meening niet ten volle is geslaagd. Een klein voorbeeld zou ik hem willen noemen: wij hebben nl. over het onderwerp waarover de conferentie gaat, nog geen duidelijke formuleering van de voorstellers gehoord. Niet alleen wat betreft den inhoud, doch ook wat betreft de samenstelling der conferentie hebben wij tot dusverre geen klaarheid kunnen waarnemen.

Ik zou den heer Soetardjo slechts enkele vragen willen stellen. Wat zal er gebeuren, indien de conferentie zoodanig zal zijn samengesteld, dat men zoo op het eerste gezicht al tot de conclusie komt, dat er geen eenheid van opinie zal bestaan, maar de meeningen, die in de conferentie worden vertolkt, juist steeds tegenover elkaar zullen staan.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dan gaat de conferentie kalm uit elkaar.)

Dan heeft het ook geen zin een conferentie te houden.

(De heer De Hoog: Gelooft U niet, dat de meerderheid zal beslissen?)

Ik zal daarover straks spreken. Is de heer Soetardjo verder van meening, dat de disciplinaire houding op de conferentie zal worden inachtgenomen? Naar aanleiding van de interruptie van den heer De Hoog moet de heer Soetardjo de disciplinaire houding op de conferentie wel aanbevelen, maar wanneer de heer Soetardjo omtrent de samenstelling van de commissie reeds zulk een groote concessie heeft gedaan, nl. dat praktisch alle schakeeringen en groepeeringen in de conferentie moeten zijn vertegenwoordigd .....

(De heer Soetardjo: Dat heb ik toch niet gezegd?)

Dat is door een der voorstellers of in de Memorie van Antwoord gezegd, maar het staat ook vast, juist als een concessie voor de minderheden, en dan moet de heer Soetardjo de samenstelling der conferentie dus zoo ruim mogelijk laten vaststellen. Er zal dan weinig terecht komen van de disciplinaire houding, welke een allereerste eisch is voor het slagen der conferentie. Om een voorbeeld te noemen. Wanneer dit voorstel straks door den Volksraad wordt aangenomen en de Regeering zal overgaan tot benoeming van delegaten van alle partijen en geestesstroomingen, die in den Volksraad zijn vertegenwoordigd, of buiten den Volksraad aanwezig zijn, in het bijzonder de geestesstroomingen, die zich hebben verzet tegen dit voorstel — ik noem de partij van den heer Van Helsdingen, die van den heer Kerstens en die van den heer Verboom — is de heer Soetardjo dan van plan om deze geestesstroomingen van de conferentie uit te schakelen? Ik geloof, dat, wil de heer Soetardjo in zijn gedachtengang redelijk en billijk zijn, hij dan juist moet pleiten voor een vertegenwoordiging van deze groepen uit den Volksraad, de C. S. P., de I. K. P. en de Vaderlandsche Club. Maar indien het zoover zou komen, zou de heer Soetardjo redelijkerwijze kunnen verwachten, dat straks de vertegenwoordigers dezer partijen zich zullen onderwerpen aan de medeleden der conferentie. Dit zijn slechts kleine gevallen, welke er alle op wijzen, dat de conferentie, zooals die door den heer Soetardjo is geschilderd, op een fiasco zal moeten uitloopen.

(De heer Soeroso: De machtsvorming naar buiten is noodzakelijk.)

Ik heb over die machtsvorming naar buiten reeds in eersten termijn gesproken. Ik zal er straks waarschijnlijk nader op terugkomen.

Ik geloof, dat den voorstellers bij het opstellen van het petitievoorstel een beeld van de conferentie voor oogen heeft gestaan, een beeld, dat terug te vinden is in andere landen nl. het beeld van de bekende round table-conference. Maar dit beeld is van geheel andere strekking en van geheel ander karakter dan de conferentie, thans door den heer Soetardjo gevraagd. Ik zou den heer Soetardjo daarvoor willen verwijzen naar de prachtige redevoering van ons geacht medelid, den heer Alatas, op Vrijdag j.l., waarin dit lid op uitvoerige wijze de gebeurtenissen, die zich in landen als Egypte hebben afgespeeld, heeft geschilderd. In Egypte hebben wij een reeks van conferenties gehad.

Wanneer de heer Soetardjo de redevoering van den heer Alatas naleest, zal hij tot het inzicht moeten komen, dat de conferenties, die door de Egyptische delegaties worden gehouden, in aard, karakter, omvang en kracht een groot verschil vertoonen met de conferentie, die hier door den heer Soetardjo wordt bedoeld. Ten aanzien van de samenstelling zijn daar factoren aanwezig, welke alle op een eenheid van opinie ter conferentie wijzen. Verder is de moreele en geestelijke kracht der delegatie, zooals wij die in Egypte kunnen waarnemen, niet weg te cijferen en tot mijn spijt moet ik verklaren, dat de conferentie, die de heer Soetardjo beoogt, alle geestelijke of moreele kracht mist.

Ik heb reeds gezegd — en de heer Soeroso wees er ook bij interruptie op —, dat het petitievoorstel is losgemaakt van de publieke opinie buiten deze zaal en dit moet ik nogmaals ten zeerste betreuren. De heer Soetardjo moet toch ook kunnen begrijpen, dat, waar hij thans vraagt om een staatkundige hervorming, deze in feite niets anders beteekent dan een concessie, die straks door de Nederlandsche Regeering of het Nederlandsche volk zal worden gedaan. Wanneer wij te maken hebben met concessies, wat betreft economische of andere aangelegenheden, dan kunnen wij die concessies koopen, maar in dit speciale geval, waar het betreft een staatsrechtelijke hervorming, kunnen wij geen concessies koopen of zelfs niet vragen, althans niet door enkel de hand uit te steken om te ontvangen wat Nederland ons zal willen geven. Neen, Mijnheer de Voorzitter, ik ben ervan overtuigd, dat wij alleen concessies kunnen verkrijgen door geestelijken en moreelen dwang uit te oefenen op het Nederlandsche volk. Wanneer de heer Soetardjo mij vraagt, of wij in staat zijn zoover te gaan, dat wij dien geestelijken en moreelen dwang kunnen uitoefenen, teneinde een concessie te verkrijgen, moet ik den heer Soetardjo verklaren, dat wij in dit geval niet pessimistisch zijn, integendeel, wij hebben zeer goede verwachtingen.

Die dwang kan op tweeërlei wijze worden bewerkstelligd, n.l. doordat wij de moreele en geestelijke kracht der volksbeweging hier te lande stimuleeren en verder zou dwang

(Wirjopranoto.)

ook kunnen worden veroorzaakt door factoren buiten ons om, die wij niet in de hand hebben. In dit verband zou ik willen wijzen op de gebeurtenissen, verwikkelingen in Europa of elders, waardoor Nederland tot het inzicht zal komen, dat Nederland Indië noodig heeft en dat het ook de krachten, in dit land aanwezig, noodig heeft. Wanneer Nederland er niet van overtuigd is, dat het de hier aanwezige krachten, zoowel geestelijke als physieke, noodig heeft, zal Nederland nimmer tot een concessie kunnen worden bewogen.

Naar mijn meening is het verkrijgen van staatkundige hervormingen een zaak van psychologische factoren, want ik heb eens gehoord, dat het besturen van landen in de eerste plaats berust op psychologische factoren en dit heeft de heer Soetardjo uit het oog verloren.

Ik heb reeds gezegd, dat de heer Soetardjo elken band met de publieke opinie buiten deze zaal heeft doorgesneden; ik heb hem geadviseerd om dien band alsnog te leggen, alsnog te versterken, doch de heer Soetardjo is daarop niet ingegaan. Ik stel voor mij zelf de vraag: bewijst het niet een innerlijke zwakte van de zijde der voorstellers om met dit voorstel het intellectueele deel der bevolking tegemoet te komen?

Bewijst het niet innerlijke zwakte, dat men de voorstellen rustig bespreekt met het denkend deel van de samenleving in de Indonesische kringen?

De voorstellers denken direct bij zoo'n gelegenheid aan vergaderingen, waarbij b.v. analphabeten of tani's zullen spreken. Neen, er zijn middelen genoeg om de voorstellen rustig te bespreken met die groepen van de samenleving, welke in staat zijn te beoordeelen de draagwijdte en kern van de kwestie. Wanneer dit had plaatsgehad, zou het voorstel voor mij meer sympathiek zijn geweest.

Thans bestaat er het gevaar, dat wij straks worden overvallen of beter gezegd, dat wij krijgen voorstellen, die worden samengesteld van de schrijftafel. Dit doet mij denken aan het bereiden van etenswaren, niet in de keuken, doch in een ontvangsalon. Wij kunnen dan wellicht zeggen, dat het eten hygiënisch en goed bereid is, doch tenslotte is het voor ons smakeloos.

Ik kom thans tot een ander bezwaar en dat is, dat, wanneer straks dit voorstel zou worden aangenomen en de Regeering zou overgaan tot benoeming van de delegatie, ik vrees, dat zooals het vaak in deze landen is geschied, de conferentie een kapstok zal blijken te zijn en zal worden gebruikt voor de verschillende voorstellen of incidenteele hervormingen, die te zijner tijd zullen worden voorgesteld. De conferentie, zooals de heer Van Helsdingen heeft opgemerkt, verschilt in karakter niet veel van commissies. Van de conferentie zonder inhoud zonder bepaalde mandaten, zal geen kracht kunnen uitgaan. Elk incidenteel voorstel tot hervorming zal straks worden verwezen naar de conferentie en de conferentie zal dan een kapstok zijn, zooals gezegd, van die voorstellen.

Verder heb ik nog een ander bezwaar, n.l. dat ik het voorstel van den heer Soetardjo min of meer bedenkelijk acht.

(De heer Verboom: Wij ook.)

Het doet mij genoegen, dat wij het tenslotte dan eens een keer met elkaar eens zijn.

(De heer Verboom: Ik geloof het niet.)

Ik voeg er aan toe: zij het op andere gronden. Ik zal dat dadelijk motiveeren. Ik noemde het voorstel reeds daarom bedenkelijk, aangezien naar mijn gevoelens het voorstel een zekere verzwakking, verlamming teweeg zal brengen in de ideologie van de gelederen van de volksbeweging, die wij hier te lande kunnen waarnemen. Ik vrees, dat dit gevaar niet denkbeeldig is en daarom kan ik ondanks het uitvoerige antwoord van den heer Soetardjo onmogelijk medegaan met het petitie-voorstel, want, zooals ik in eersten termijn reeds heb gezegd, het petitievoorstel komt mij niet effectief voor en lijkt mij naïef.

(Sosrohadikoesoemo.)

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn het woord voerende kan ik naar ik meen heel kort zijn.

Bij de intrede in 1931 als lid van het door U voorgezeten college heb ik in mijn maidenspeech reeds aangekondigd, dat ik, niet aangesloten zijnde bij eenige politieke partij of groep, bij het dienen van het algemeen belang mij uitsluitend wilde richten naar de werkelijkheid. In het kort ik wilde en wil nu nog slechts realpolitiek voeren. Ook dus bij het in beschouwing nemen van het petitievoorstel-Soetardjo heb ik dit beginsel voor oogen gehad. Ik heb mijzelf dadelijk afgevraagd of ik, dit principe getrouw, juist zou handelen met mijn stem aan het voorliggende voorstel te geven, zonder daarbij in overweging te nemen of de gevraagde conferentie straks inderdaad practische resultaten zal kunnen opleveren.

Die vraag, Mijnheer de Voorzitter, kon ik met geen mogelijkheid bevestigend beantwoorden. In tegenstelling met de geachte voorstellers en, naar ik vermoed ook in tegenstelling met de meerderheid van dit college, ben ik ook na het aanhooren van de verdediging van het voorstel door den eersten onderteekenaar nog de meening toegedaan, dat het verzoek om toekenning van zelfstandigheid, gelet op de trap van intellectueele, sociale en politieke ontwikkeling, waarop de heterogene autochthone bevolking dezer landen staat, slechts een theoretische kwestie is en dat ook de conferentie, zoo zij inderdaad mocht worden bijeengeroepen, slechts zal theoretiseeren, en dus niet in staat zal zijn de meest belangrijke vraagstukken, welke nauw in verband staan met bedoelde zelfstandigheid, pragmatisch te behandelen.

Het is op grond van deze overweging, dat ik, alhoewel de voorstellers blijkens de Memorie van Antwoord de behandeling van de waarborgen voor den ordelijken overgang naar den door hen gedachten nieuwen toestand aan de conferentie willen overlaten, in eersten termijn nochtans enkele dingen naar voren heb gebracht, waarover men ter conferentie het nooit eens zal kunnen zijn en ik bovendien nog eenige pertinente vragen heb gesteld, welke betrekking hebben op de in het bezit der autochhone bevolking zijnde grondrechten. Men zou mij nochtans kunnen verwijten, dat ik deze kwestie bij de behandeling van het petitie-voorstel heb ter sprake gebracht wijl toch de conferentie ze zal hebben te behandelen.

Dit verwijt kan ik echter met een gerust hart langs mij heen laten gaan, omdat toch ook de voorstellers bij monde van ons geacht medelid, Mr. Ko Kwat Tiong, voor het vraagstuk „bescherming van de minderheden" reeds een oplossing aan de hand hebben gedaan.

Begrijp ik den heer Ko Kwat Tiong goed, dan zullen de minderheden zoo zij zich ten achter gesteld mochten achten, bij de meerderheden, altijd het recht hebben om in hooger beroep te gaan bij een in Nederland in het leven te roepen soort rijksraad, aan wiens beslissing het Indisch parlement zich steeds heeft te onderwerpen. Hier worden dus door de voorstellers voor een bepaald vraagstuk reeds enkele lijnen uitgestippeld, die de conferentie straks zal hebben te volgen, terwijl door mij slechts enkele vragen werden opgeworpen.

Het heeft mij verbaasd, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Soetardjo hedenochtend heeft verklaard, dat de hier bedoelde rijksraad voorloopig slechts een adviseerend lichaam zal zijn. Ik zou gaarne willen weten of deze uitleg ook de goedkeuring kan wegdragen van de mede-onderteekenaars de heeren Ko Kwat Tiong en Alatas.

Met betrekking tot den door den heer Ko Kwat Tiong gegeven oplossing van het minderhedenvraagstuk wil ik thans niet in beoordeeling treden. Alleen wil ik erop wijzen, dat Mr. Ko moeilijkheden voorziet en daarbij dus reeds te kennen heeft gegeven, dat de kans niet gering is, dat ook van het principe van een harmonische samenwerking van alle bevolkingsgroepen straks in de praktijk niet veel terecht komt.

63ste VERGADERING — MAANDAG 28 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Sosrohadikoesoemo.)
Ook ik deel volkomen zijn vrees in deze. En wanneer mijn visie juist is, zal van het recht op hooger beroep het meest worden gebruik gemaakt door de Indo-Europeesche groep, die, gelijk het zich laat aanzien, in het toekomstig Indisch parlement in de minderheid zal zijn, althans niet in een overwicht bezittende positie zal verkeeren. En gelet op de geestesgesteldheid der partijen — ik doel hier dan op de Indo-Europeesche groep eenerzijds en de Inheemsche nationalisten anderzijds —, zullen in de toekomst de wrijvingen en botsingen niet van de lucht zijn. Ik wil hopen, dat ik mij ten deze vergis, maar met betrekking tot deze kwestie kan ik volkomen onderschrijven wat de commissie-Spit omtrent de vraag of een Indisch burgerschap zonder een eenheidsbesef denkbaar is, heeft gezegd.

Op pagina 102 van de bijlage van deel III van het rapport der commissie voor het grondbezit van Indo-Europeanen lees ik o.m. het volgende:

> „Al dadelijk toch komt als eerste en principieele vraag naar voren, deze, hoe men zich een reëel burgerschap denkt, zonder dat er is een eenheidsbesef — een eenheid althans globale eenheid, in denken, voelen, belangen en streven? Zulk een eenheidsbesef — men zal het moeilijk kunnen tegenspreken — is er (nog) niet — zooals telkens blijkt, wanneer men afdaalt tot concrete feiten en vragen — en zal zeker hier te lande nog moeten groeien — g e l e i d e l i j k en evenredig aan de evolutie der werkelijke verhoudingen. Aldus stoelend op een ideëele, doch niet reëele basis, zou een Indisch burgerschap voorshands en voor een onafzienbare reeks van jaren, feitelijk niets anders zijn, dan een schoone schijn, zonder inhoud, met allen strijd daaraan verbonden van de zijde van hen, die zich in hunne verwachtingen bedrogen zouden voelen".

Tot zoover het citaat, met den inhoud waarvan ik mij volkomen kan vereenigen. Wellicht had de heer Thamrin gelijk toen hij mij interrumpeerde, zoo hij mocht bedoelen een eenheidsgedachte, die zou leven in de Inheemsche maatschappij. Ik zeg „wellicht", omdat ik zelf daarvan niet de zekerheid bezit. Maar dat er reeds een eenheidsbesef zou bestaan tusschen de Inheemsche bevolking eenerzijds en de Indo-Europeesche, Indo-Chineesche en Indo-Arabische groep anderzijds zal toch zelfs ook de heer Thamrin niet kunnen bewijzen of zelfs aannemelijk maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet langer beslag leggen op den kostbaren tijd van dit college. U en mijn geachte medeleden zullen na mijn betoog wel begrijpen, dat ik bij het bepalen van mijn stem ten aanzien van het voorliggend petitievoorstel niet het standpunt kan innemen van: „nu ja, het is een onschuldig voorstel. Het wordt toch niets. Laat ik het maar steunen".

Neen, Mijnheer de Voorzitter, zulk een standpunt mag ik niet innemen, ook al weet ik, dat de meerderheid van den Volksraad het voorstel steunen zal.

Den geachten voorstellers, op grond van de aan het slot van mijn rede in eersten termijn bekend gestelde overwegingen, nogmaals dank zeggend voor hun initiatief, moet ik zeer tot mijn leedwezen aan hun voorstel mijn stem onthouden, omdat de nadere uiteenzetting van den eersten onderteekenaar, alsook de rede van den heer Wirjopranoto, mij juist in de meening hebben versterkt, dat het door de voorstellers zoozeer gewenschte compromis ter conferentie niet zal kunnen worden bereikt.

Ten slotte moge ik, naar aanleiding van de beantwoording van mijn vragen, betrekking hebbende op de grondrechten de geachte petitionarissen vragen, of zij de consequentie van hun standpunt terzake zullen aanvaarden, namelijk dat ook de economisch zwakken onder de Indo-Europeesche, Indo-Chineesche en Indo-Arabische groep straks dezelfde grondrechten zullen moeten hebben als die, welke de autochthone bevolking thans bezit. Dan heeft de heer Soetardjo gemeend, dat ik den termijn van 10 jaar te lang zou vinden. Dit moet op een vergissing berusten. Als de heer Soetardjo mijn rede in eersten termijn wil nalezen, zal hij begrijpen, dat ik den termijn van 10 jaar te lang heb gevonden, wanneer bespoediging van de bijeenroeping der conferentie moet worden gegrond op het feit, dat de politieke toestand, zoo in Europa als in den Pacific, thans précair is.

(Datoe' Toemenggoeng.)
De heer **Datoe' Toemenggoeng**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst beginnend met een beantwoording van de opmerkingen, door den heer Van Helsdingen hedenmorgen gemaakt, wil ik er op wijzen, dat naar de meening van dit geachte lid ieder onzer hem verkeerd verstaan heeft. Hierbij schiet mij in de gedachte een Oostersche spreuk, die zegt, dat de pijl in de macht van den schutter is, voordat hij hem heeft losgelaten, maar dat, eenmaal afgeschoten, de pijl het doel volgt, dat er in ligt en kwetst, waar hij treft, los van de bedoeling van den schutter. De zin hiervan is, dat een spreker verantwoordelijk is voor den indruk, dien hij met zijn woorden vestigt, los van zijn oorspronkelijke bedoelingen.

Nu heb ik met genoegen vernomen, dat veel van dien indruk valt toe te schrijven aan een misverstand, gelegen in het wegvallen van aanhalingsteekens, waardoor in de rede niet uitkwam, waar de heer Van Helsdingen zijn eigen meening weergaf en waar hij citeerde uit het werk van Dr. Colijn. Na zijn uiteenzetting is er voor ons geen reden om te twijfelen aan de verzekering van den heer Van Helsdingen, dat hij de voor ons onaangename passages niet heeft uitgesproken om te kwetsen.

Nochtans is het voor ons grievend, deze zaak telkens weder te moeten aanhooren en daarom valt het zeer te betreuren, dat de heer Van Helsdingen er ook heden weer in den breede op is teruggekomen. Hij sprak daarbij over zwarte schapen, die in onze samenleving zijn te vinden.

(De heer Van Helsdingen: In de Nederlandsche samenleving, zeide ik.)

Dat neemt niet weg, dat de heer Van Helsdingen op deze zaak toch nog weer is teruggekomen. Nu neem ik grif aan, dat bij hem niet de opzet voorzit om te kwetsen. Maar ik wil hem toch dit zeggen. Veronderstel, dat wij het willen hebben over Nederland en over wat Nederland voor ons land heeft gedaan en dat daarbij steeds weer wordt getamboereerd op het verleden.

Ik zou daarbij aan het woord kunnen laten G. F. van Hogendorp, die in zijn „Bijdragen tot de huishouding van staat" met betrekking tot de O. I. C. constateert:

> „Land en Volk worden uitgezogen en de beschaving zelve gestremd in haar natuurlijken loop",

om niet te spreken van Pierson, die in zijn „Koloniale Politiek" oordeelt:

> „De geschiedenis der voormalige Oost-Indische Compagnie, die gedurende bijna twee eeuwen het beheer over onze Aziatische bezittingen had gevoerd, was voor het meerendeel een geschiedenis geweest van wanbestuur, onverstand en groote oneerlijkheid".

Dan heb ik nog den heer M. L. Van Deventer, die in zijn Geschiedenis der Nederlanders op Java gezegd heeft:

> „Geld- en heerschzucht waren de kenschetsende trekken onder de bestuurders der Compagnie op Java",

om niet te spreken van de „eereschuld", zooals die ons door Mr. Van Deventer wordt voorgelegd, en die „de millioenen bevat, waarmede het cultuurstelsel Indië had verarmd tot verrijking van Nederland".

Wanneer wij het over de tekortkomingen van Nederland hebben en telkens op deze zaken terugkomen, kan ik best aanvoelen dat dit voor de Nederlanders grievend en pijnlijk is.

(Datoe' Toemenggoeng.)

(De heer Sosrohadikoesoemo: U heeft in ieder geval het voorbeeld van den heer Van Helsdingen gevolgd.)

Dat heb ik gedaan, om den heer Van Helsdingen te doen gevoelen, hoe wij ons door de herhaalde aanhalingen gegriefd voelen.

Wat de zaak zelve betreft, bestaat tusschen den heer Van Helsdingen en ons misverstand over het woord „Indonesiër". De heer Van Helsdingen beroept zich op den heer Colijn en waardeert in dit opzicht den heer Colijn. Ik van mijn kant waardeer ten deze de Nederlanders, die ik in eersten termijn genoemd heb, prof. Snouck Hurgronje, prof. Van Vollenhoven en den adviseur voor Inlandsche Zaken. Maar waarom moeten wij nu weder vallen over het begrip „Indonesiër"? Wat toch is de bedoeling van de voorstellers van het petitievoorstel? De heer Kan heeft het in eersten termijn zoo duidelijk gezegd, dat het gaat om de zelfstandigheid van de gemeenschap Indië, waarin dus alle bevolkingsgroepen, hier aanwezig, opgenomen zullen worden.

Ik geloof echter, dat wij het ten deze met den heer Van Helsdingen nooit eens zullen worden, want zie ik niet verkeerd, dan staat in artikel 8 van het algemeen staatkundig program van de C. S. P., handelende over de vertegenwoordigende lichamen in Indië, dat de C.S.P. de gedachte aan een bestaande Indische natie of Indisch volk ten eenenmale afwijst.

Waar dit het geval is, moet ik constateeren, dat overeenstemming op dit punt tusschen den heer Van Helsdingen en ons onmogelijk te verkrijgen is.

(De heer Verboom: Het is verschrikkelijk.

De heer Sosrohadikoesoemo: Moet de heer Van Helsdingen aanstonds ook zitting in de conferentie hebben?)

Dan zou ik nog een enkele opmerking willen maken naar aanleiding van hetgeen de heer Kerstens in eersten termijn opmerkte, namelijk, dat de Volksraad naar zijn oordeel zich voorloopig beter voor het grootste deel kan richten op het financieel-economisch standpunt der bevolking. Misschien vindt de heer Kerstens de financieele kwestie van het land zeer gewichtig en de kwestie van de petitie niet zoo gewichtig, de heer Kerstens moge dat vinden, maar ik wil slechts constateeren, dat de zaak onze voortdurende aandacht zal trekken, ons bezielt en steeds bezielen zal. In dit verband wil ik den heer Kerstens herinneren aan een artikel van pastoor Van Lith, dien de heer Kerstens natuurlijk evenzeer waardeert, over de politiek van Nederland ten opzichte van Nederlandsch-Indië.

Ik wil slechts het slot van dat artikel citeeren. In dat slot heeft hij zich tot ons gericht. Hij zegt dan:

> „Daarom richt ik ten slotte tot hen" — dat zijn wij dan — „deze bede: Laat U niet onbetuigd. Mijn artikel is voor U een oproep om U te plaatsen achter mij. Wanneer Uw instemming kracht komt bijzetten aan mijn zwakke stem, dan twijfel ik er niet aan, dat zij heel Nederland zal wakker schudden en U brengen, wat Uw ziel verlangt: dat Java, uitgegroeid tot Indië, de geheele Noesantra (Archipel), zijn glorietijd eindelijk zal weerzien en ten slotte herboren, een waardige plaats zal innemen in de rij der volkeren".

Daarmee is dan in het kort gezegd, dat het onze ziel is, die steeds verlangt naar hetgeen wij hier voorgesteld hebben.

(De heer De Hoog: De dwalende ziel.)

Dan kom ik nog ten slotte tot den heer Verboom, die in eersten termijn heeft gezegd, dat:

> „deze maatschappij in economisch en sociaal opzicht, eigenlijk zelfs de eenvoudigste organisatie mist",

en voor deze uitspraak beroept hij zich op zijn fractiegenoot, het geachte lid den heer Eekhout.

Ik zou den heer Verboom, en eventueel den heer Eekhout, den raad willen geven, een studie te maken van bij voorbeeld de ethnologie van de bevolking van Nederlandsch-Indië, zij zouden ongetwijfeld tot andere conclusies komen.

Maar waar zij dat klaarblijkelijk nog niet gedaan hebben, daar wil ik hun wijzen op enkele zaken.

Als zij zich ernstig gaan toeleggen op de studie van de ethnologie, dan zullen zij ook moeten stuiten op de sociale constructie van de verschillende Inheemsche samenlevingen.

Maar hoe verschillend deze samenlevingen ook mogen zijn, daar zijn bepaalde kenmerken, die zij gemeen hebben, en den serieuzen studiosus tot de erkenning moeten voeren, dat zij getuigen van socialen organisatorischen zin.

Ik wil dan in de eerste plaats wijzen op een instituut, dat in heel Indonesië bestaat onder verschillende benamingen. Het principe is, dat in gemeenschappelijken arbeid bij toerbeurt door de leden der gemeenschap werk wordt verricht ten behoeve van de leden der gemeenschap.

Een heel eenvoudig principe, zou de heer Verboom zeggen, wat zit er nu aan.

Welnu, wat er aan vast zit is onder anderen niets meer en niets minder dan het welslagen van alle Inheemsche landbouwkolonisaties, met of zonder leiding van regeeringsorganen.

Zij, die het voorrecht gehad hebben, om aan zoo'n werk een leidend aandeel te hebben toebedoeld, waarbij men zelf met opgestroopte handen midden in het werk zit, zullen moeten erkennen, dat dit een stuk organisatie is van ongemeene beteekenis.

Dan wil ik den heer Verboom wijzen op iets meer algemeens, en dat is op de ingewikkelde desaorganisaties op Java en die van de kleine rechtsgemeenschappen in de buitengewesten. Ik wil niet trachten in het bestek dezer rede ook maar een benaderende schets hiervan te geven, het is te veel en te veelsoortig.

Zou het geachte lid denken, dat de Java-productie aan padi van ruim 7 100 000 kg/ton (1934) geproduceerd zou zijn geworden, zonder dat er een inwendige organisatie van het inheemsche leven zou zijn geweest?

En wat de buitengewesten betreft, hoe stelt het geachte lid het zich voor, dat, om ons tot het voornaamste te bepalen, de 429 000 ton coprah en 185 000 ton rubber is geproduceerd kunnen worden door een bevolking, bij wie het, volgens het geachte lid, „mangelt aan de allereenvoudigste organisatie op sociaal en economisch gebied"?

Dit zijn cijfers, die tot uiting komen in de statistieken. Maar daar is een binnenlandsche consumptie en dat is bedoeld met „intensieve economische wisselwerking tusschen bevolkingsdeelen onderling", welke geschat wordt op *f* 700 millioen per jaar.

Hoe moet men zich dit bij een bevolking voorstellen, bij wie het zou ontbreken aan „de allereenvoudigste organisatie op sociaal en economisch gebied"?

Wanneer het geachte lid de leurders en rondventers op straat tegenkomt, als hij b.v. groenten en vruchten koopt voor het dagelijksch maal, heeft dan het geachte lid er zich wel eens rekenschap van gegeven, dat achter die rondventers staat een heele „sociale en economische organisatie", die geen statuten en geen huishoudelijk reglement heeft, maar waarbij een minitieuse arbeidsverdeeling heeft plaats gehad, welke des te moeilijker is, omdat het gaat om in onze oogen minuscule bedragen.

(De heer Verboom: Heeft het geachte lid er zich wel rekenschap van gegeven, dat de organisatie, die er achter staat, niet een Inheemsche organisatie is?

De heer Thamrin: De heer Verboom vergist zich.)

Ik doe niet alleen een beroep op de interruptie van den heer Thamrin, maar ik kan voor mijzelf al constateeren, dat de heer Verboom zich leelijk heeft vergist.

Heeft de heer Verboom zich wel eens afgevraagd wat de „sociale en economische" beteekenis is van het familiewezen, dat over heel Indië in allerhande vormen en benamingen bestaat en hoe dit familieverband op geruischlooze wijze, zonder

(De Hoog.)
de oprichting van comité's, sub-comité's en eerecomité's, de heele werkloosheid heeft opgevangen, toen honderdduizenden wegens de depressie in de ondernemingswereld teruggeslagen werden in de desa's en kampoengs? Ik vraag in gemoede en zonder fraaie woorden: Is dat de maatschappij, die volgens mijn geacht medelid „in economisch en sociaal opzicht, eigenlijk zelfs de eenvoudigste organisatie nog mist''?

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn heeft mijn geacht medelid, de heer Soetardjo, een heel betoog gehouden om duidelijk zijn meening naar voren te brengen. Daarnaast hebben vooral mijn geachte medeleden, de heeren Soeroso en Wirjopranoto, zich beijverd om hetgeen de heer Soetardjo heeft gezegd, zooveel mogelijk af te breken. Wanneer wij zouden moeten afgaan op hetgeen de heeren Soeroso en Wirjopranoto hebben gezegd en eenigszins ook op de nadere uiteenzetting op verschillende punten van den heer Soetardjo, zouden wij zoo langzamerhand tot de idee komen, dat wij het beste zouden doen te stemmen tegen het petitie-voorstel van den heer Soetardjo. Wij doen het echter niet. Wij zijn nog steeds overtuigd van het nut van de indiening van dit petitievoorstel, al wil ik dadelijk precies uitleggen hoe wij deze zaak zien.

Ik zal eenige punten naar voren brengen, die de heer Soetardjo heeft besproken en aanhalen, wat enkelen mijner medeleden in verband daarmede hebben gezegd. In de eerste plaats zou ik den heer Soetardjo even hierop willen wijzen. Als hij zich — laat ik zeggen — bijna triomphantelijk beroept op de Inheemsche pers en het resultaat daarvan, dan beteekent dat voor ons eerder iets onaangenaams. De houding der Inheemsche pers, — indien wij die bekijken ten aanzien van de grondrechten voor de Indo-Europeanen bv.

(De heer Soeroso: Dat verwachtte ik.)

..... en ten aanzien van onze houding bij de stemming over de begrooting van Financiën, — is een dusdanige, dat wanneer wij inderdaad gelooven, dat de Inheemsche pers voorgeeft de meening van onze Inheemsche medeleden en van de groote massa daarachter, wij dan toch zeker een ander standpunt zouden moeten innemen. Maar juist omdat wij daarvan niet overtuigd zijn, willen wij dat niet doen.

Ik wensch echter het volgende even naar voren te brengen. De heer Soetardjo heeft groot gelijk, als hij thans, gesteund door deze Inheemsche pers, zich op het standpunt stelt, nu juist zijn voorstel naar voren te moeten brengen.

Thans het voorstel zelf. Het geachte lid Van Helsdingen, dat men de rol zou kunnen toebedeelen, naar de mate van het standpunt, dat men tegenover hem inneemt van „père noble'' of „enfant terrible'', heeft het gehad over de tekortkomingen in de Inheemsche maatschappij in het algemeen en meer speciaal van haar leiders. Ik zou te dien opzichte het volgende willen opmerken. De heer Van Helsdingen dacht bij hetgeen hij daaromtrent uitsprak aan niet anders dan aan het individu en hij laat daarbij onaangetast de geheele maatschappij en die is het toch, die straks ten aanzien van de veranderingen in de staatkundige verhoudingen hier te lande, die ik zoo dadelijk nader in beschouwing zal nemen, de rol zal spelen en niet het individu.

Maar de heer Soetardjo en ook andere leden — ik geloof het laatst de heer Datoe' Toemenggoeng — heeft het bij voorbeeld gehad over het woord „Indonesia'' en hij heeft gevraagd: waarom is men zoo tegen dat woord gekant?

Ik zou hieromtrent het volgende willen opmerken. Indien niet aan het woord „Indonesia'' een speciale politieke beteekenis werd gehecht in den zin van zich onafhankelijk maken, indien het slechts zou zijn evenals de benaming „India'' of „Malaya'' een naam zonder meer, dan zou de heer Soetardjo al lang bereikt hebben, dat men den naam „Indonesia'' accepteerde, al is zijn standpunt voor ons minder begrijpelijk. Zeventien jaar geleden sprak men niet graag van „Indo'' of „Indo-Europeaan'', en toch hebben wij Indo-Europeanen er geen bezwaar tegen, dat iedereen ons zoo noemt; ik geloof integendeel, dat wij in groote mate trotsch op dezen naam zijn geworden. Voor ons is het dus eenigszins vreemd, dat men van dien naam zulk een kwestie maakt.

Thans kom ik terug op het petitie-voorstel zelf. Ik wil vaststellen, dat wij goed onderscheid moeten maken tusschen twee dingen en ik geloof, dat de heer Van Helsdingen, wanneer hij dit doet, eenigszins anders tegenover deze zaak zal staan dan hij in zijn rede in tweeden termijn deed. Men moet goed onderscheid maken tusschen de ontwikkeling van Indië inwendig en de ontwikkeling van de verhouding van Indië ten opzichte van Nederland. Waarom gaat het immers? Wij voelen, zooals de toestand thans is, zooals de Indische staatsregeling wil, zooals wij thans in dezen raad werken voor geheel Indië, dat men in Nederland heeft te beslissen over Indië, buiten Indië en zonder Indië en daartegen wenschen wij op te komen. Wij wenschen een dergelijken toestand niet langer bestendigd te zien en vinden, dat wij wel degelijk zeggingskracht moeten hebben in het beslissen van onze eigen aangelegenheden, en dat, wanneer van de door den Volksraad over Indië genomen besluiten in de groote lijn moet worden afgeweken of deze moeten worden vernietigd, dit door een ander lichaam behoort te geschieden dan alleen het Nederlandsche parlement en den Minister van Koloniën.

(De heer Thamrin: Dat staat toch buiten het petitievoorstel?)

Als dus de petitie vraagt te komen met een veel grootere zelfstandigheid, dan gaat het in de eerste plaats om de verhouding van Indië tot Nederland en dan staat de uitwerking van wat wij inwendig in Indië zelf wenschen te zien, er naast

(De heer Sosrohadikoesoemo: Ik meen, dat U zich vergist.)

Zoo moet toch de kwestie beschouwd worden. De heer Soetardjo vraagt juist in de verhouding Nederland-Indië grootere zelfstandigheid en straks de zelfstandigheid op zichzelf.

(De heer Thamrin: Voor andere kwesties dan U voorbrengt.)

Dat is de reden, waarom ik ook in eersten termijn bij de algemeene beschouwingen sprak van den rijksraad. De rijksraad staat dan boven Nederland en eveneens boven Indië.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Volgens den heer Soetardjo zal deze rijksraad alleen een adviseerend college zijn.)

De heer Soetardjo is begonnen te spreken van een adviseerend college. Dat vind ik ook niet erg. Want de adviseur kan straks worden de beslisser. Dat is allemaal in de richting van hetgeen de heer Soetardjo heeft uitgestippeld, de zelfstandigheid van Indië.

(De heer Van Helsdingen: Hij wil het verdergaand dan U.)

Ik heb verklaard — en hiervan verzoek ik den heer Van Helsdingen goed nota te nemen — dat ik kon zeggen, dat de heer Soetardjo in ieder geval dichter bij ons zou staan dan uit zijn woorden zelfs in tweeden termijn zou zijn af te leiden. Wij hebben gezegd, dat wij wenschen te werken in de richting van de zelfstandigheid, doch dat het bij ons gaat niet om een principieel, doch een gradueel verschil. Daarom hebben wij als eersten stap gesproken van een rijksraad en dat heb ik naar voren gebracht niet eens, maar elken keer, dat ik over de kwestie sprak. Ik zeide zooeven, dat wij elkaar goed moeten begrijpen. Ik wensch mede te werken aan deze petitie, aangezien ik daarin zie, dat een eerste stap kan worden gedaan in de richting van grooter, van algeheele zelfstandigheid, niet van onafhankelijkheid van Ned.-Indië. Als eersten stap had ik mij daarbij gedacht de rijksraad. Wanneer de heer Soetardjo nu vanochtend daarvan een andere beschou-

(Verboom.)
wing geeft en zegt, dat hij in den rijksraad ziet een adviseerend college, acht ik dit op zichzelf niet zoo erg. Het adviseerend college — ik zeide dat zooeven reeds — kan straks worden het college, dat beslist. En dan is er nog het volgende. Wanneer de heer Wirjopranoto zegt, dat zijn concessies, die wij moeten koopen — en daarmede bedoelde hij de economische concessies —, of wij moeten ze door dwang krijgen, dan zeg ik neen. Wanneer wij deze kwesties naar voren brengen, beteekent het niets anders dan de uitwerking van de gedachte, die telkens en telkens door Nederland is geuit en waarvan wij hier thans de uitwerking van het beloofde hebben, in wat ik nu vraag.

(De heer Wirjopranoto: U zult daarin teleurgesteld worden.)

Wij zullen dat afwachten.

(De heer Wirjopranoto: U bent al zoovele malen teleurgesteld.)

Ik wil te dien aanzien duidelijk stellen, dat de Volksraad toch in de eerste plaats het lichaam is, dat onze wenschen naar voren kan brengen bij de Nederlandsche Regeering. Wanneer men hier staat en dus niet spreekt van concessies, die men koopen moet en niet van dwang, — de heer Wirjopranoto heeft allerlei qualificaties gebruikt ten aanzien van het woord dwang, behalve geweld —, dan zeg ik, dat dit niet noodig is. Wanneer wij aantoonen, dat hier moet komen een verandering in den toestand, zooals ik zoo herhaaldelijk heb geconstateerd, van beslissen over en zonder ons, wanneer wij dat goed en zuiver naar voren brengen en wij staan hier eensgezind ten aanzien van dat beginsel naast elkaar, dan ben ik ervan overtuigd, dat deze petitie wel degelijk haar nut zal hebben en dat zij in die richting ook persé ten aanzien van de Nederlandsche Regeering, zij het misschien niet direct, tot uiting zal komen. De conferentie — nu kom ik tot een ander punt — kan en zal moeten zijn een vertegenwoordiging van alle stroomingen; daarin kome men natuurlijk niet op tegen de opvattingen van andere stroomingen. Men begrijpe goed, dat ook de heer Van Helsdingen, die er tegen heeft gesproken en zelfs de heer Verboom, die zich eveneens verklaard heeft tegen het petitie-voorstel, zij het om verschillende redenen, wanneer straks een beroep wordt gedaan om deze bespreking te voeren tusschen Indië en Nederland voor een rijksraad, zij het als adviseerend of beslissend college, dat de door de twee hiervoren genoemde leden vertegenwoordigde stroomingen ook tenvolle zullen meewerken aan die conferentie en de samenstelling van den raad, zooals ik mij die denk en die tenslotte ook al in de bedoeling van den heer Soetardjo ligt, en tenvolle van hun krachten gebruik zal worden gemaakt.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Soetardjo heeft ons bestreden voornamelijk met een tweetal citaten uit het bekende werk van De Kat Angelino: Staatkundig beleid en bestuurszorg in Nederlandsch-Indië. Ik moet daartegen ernstig bezwaar maken en wel om tweeërlei reden.

In de eerste plaats wordt aldus de indruk gewekt, dat de voorstellers van deze petitie den heer De Kat Angelino aan hun zijde zouden vinden en dat is geenszins het geval. Op tal van plaatsen in zijn boek verklaart de heer De Kat Angelino zich juist uitdrukkelijk tegen een tempo van staatkundige ontwikkeling, dat niet in overeenstemming, niet in harmonie is met de structuur van deze maatschappij.

In de tweede plaats wordt door deze citaten, speciaal door het eerste, den indruk gewekt, dat wij eigenbelang zouden stellen boven anderer rechtmatige aanspraken. Ik moet speciaal tegen dit laatste met nadruk protesteeren. Wij stellen als Vaderlandsche Clubook hier in den Volksraad steeds het algemeen belang voorop. Natuurlijk zooals wij dat zien; wij zijn nu eenmaal menschen en hebben dus allemaal een beperkten gezichtskring, maar voor zoover wij dat algemeen belang vermogen te zien, streven wij steeds naar bevordering ervan.

(De heer Thamrin: In keukentaal heet dat eigenbelang.)

Ik spreek bij voorkeur in den Volksraad geen keukentaal. Ik stel hiertegenover wat de heer De Kat Angelino op tal van plaatsen in zijn boek zegt, b.v. — ik zal in tegenstelling met den heer Soetardjo wel de juiste plaats aangeven — op de pagina's 709 en 710 van zijn werk.

De heer De Kat Angelino heeft het daar over een mogelijke phase, in de ontwikkeling van deze landen, van kleine naties. Hij zegt daarvan:

> „Men zou deze eventueele phase van kleine naties slechts mogen aanmerken als een overgangsstadium, dat op zijn beurt een hooger stadium met misschien velerlei loyauteiten, doch slechts één staatgedachte, één natie, één groot-maatschappij voorbereidt".

Hij werkt dit laatste nader uit; ik zou gaarne dit gedeelte volledig in de Handelingen zien opgenomen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Verboom**: De Kat Angelino betoogt hierin, dat onze koloniale staatkunde met krachtige hand het reusachtige gewelf vasthoudt, waaronder de volle wasdom zich geleidelijk voltrekt, waaronder het eenheidsbesef der tallooze groepen zal moeten groeien. Eerst wanneer de volkskracht zóó hoog is uitgegroeid, dat zij het gewelf raakt, dan eerst kan de hand der overheid de stutsels loslaten. Doet de overheid dat eerder dan stort het gewelf in en het verplettert de millioenen-massa.

(De heer Soeroso: De Kat Angelino is niet zoo vooruitstrevend als de heer Soetardjo meent.)

Ik heb in de rede van den heer Soetardjo een waarschuwing beluisterd, speciaal aan de Nederlandsche groep, welke hier-

[1]) „Dit laatste is het groote doel ook van Nederland's koloniale staatkunde en van dat doel legde zij een klaar getuigenis af, toen zij den Volksraad voor geheel Nederlandsch-Indië in het leven riep, toen zij een universitair onderwijs ging opbouwen, dat de sluitsteen zal vormen van een cultureele en intellectueele pyramide, waarvan de basis zich over den *geheelen* Archipel uitstrekt, welke eenheid bovendien in een geordend bestuursstelsel, verkeerswezen en economische structuur reeds vele spierbundels bezit, welke een zelfstandige staatsorganisatie noodig heeft. Welke phases de groeiende volksziel ook uit eigen drang moge willen doorleven, de koloniale staatkunde houdt ook in Nederlandsch-Indië met haar krachtige hand het reusachtig gewelf vast als een stille, maar dringende uitnoodiging om al die stadia der metamorphose te bekronen met den wasdom tot een den geheelen Archipel omvattend Eenheidsbesef en tot die volle Menschelijkheid, welke een wereldgemeenschap kan mededragen. Haar gezagshandhaven is de „conditio sine qua non" voor het Eenheidsbesef der versplinterde afzonderlijkheden; zij stelt deze in staat om zonder boting of hindernis van onder op omhoog te streven, tot de volkskracht het gewelf aanraakt en de verantwoordelijkheid overneemt. Dan eerst laat die hand het gewelf los, dat niet nederploft, niet in stukken uiteenbreekt en de massa's bij millioenen verplettert, omdat het gedragen wordt en misschien — hopen wij het — nog hooger verheven zal kunnen worden.

In dit beeld wordt de gevaarlijke onwetendheid en zelfoverschatting duidelijk van hen, die nog geen schoor of stut wilden bouwen van beneden naar boven, doch tot de massa gaan met een propaganda welke den stormloop tegen de koloniale staatkunde, den zwaardslag naar de hand, die het gewelf houdt, als het ware revolutionnaire middel voorstelt. Zulk een miskenning van hetgeen het leiderschap uit eigen initiatief voor het wekken van het eenheidsbesef deed, doet en nog zal moeten doen, wil men ooit op resultaten mogen hopen, gelieft men „politiek", zulke propagandisten politieke „leiders" te noemen. Politiek is onder de geschetste omstandigheden het *allerlaatste* dat wordt vereischt; de staatkunde der Overheid zelve heeft aan dergelijke politieke activiteit alle reden van bestaan ontnomen. Wie tot de massa wil gaan, heeft zich, nu alle evolutionnaire wegen voor en na werden geopend, in te spannen voor het *welslagen* dier staatkunde."

(Verboom.)

op neerkomt: Kom ons in deze zaak toch tegemoet, want als gij dat niet doet, zouden de dingen wel eens minder plezierig kunnen verloopen. Ik wijs op wat op pagina 9 (roneo) van de uiteenzetting van den heer Soetardjo aan ons adres voorkomt, onmiddellijk na het citaat van den heer De Kat Angelino. Ik wijs ook op het slot van de rede van den heer Soetardjo, waar hij het heeft over de vriendenhand, die Nederland door de loyale en gematigde elementen in dit land wordt toegestoken. Ik geloof, dat er voor deze waarschuwing geen aanleiding is, omdat uit het citaat van De Kat Angelino — en trouwens uit diens geheele werk dat, kan men gerust zeggen, in groote trekken door vrijwel elken Nederlander in deze Indische samenleving wordt onderschreven — overtuigend blijkt, dat het geen oogenblik onze bedoeling is vast te houden aan dingen, welke niet te handhaven zijn, doch dat wij ons uitsluitend laten leiden door het belang van deze gemeenschap, ons voortdurend afvragen of bepaalde maatregelen al dan niet verantwoord zijn in de huidige phase waarin deze samenleving verkeert.

Uit het betoog van den heer Soetardjo van dezen morgen is mij één ding wel zeer duidelijk geworden, n.l. dat wij door in te gaan op dit voorstel, op een uiterst gevaarlijken weg zijn, een weg, die leidt tot verbrokkeling en onrust, in plaats van tot de eenheid en de rust, welke ook door de voorstanders der petitie wordt voorgestaan. Wij maken, om het beeld van De Kat Angelino te vervolgen, in het stutsel van het gewelf een steen los zonder bij benadering te weten, wat daarvan het gevolg zal zijn.

Wij zien voorts in het voorstel — en deze indruk is zeer versterkt door wat de heer Soetardjo hedenochtend heeft gezegd — een miskenning van wat onze arbeid en ons gezag voor deze landen beteekent. Ook hiervoor verwijs ik den heer Soetardjo naar De Kat Angelino, die op blz. 652 en 653 van zijn werk o.m. zegt:

> „Over duizenden zendelingen, missionarissen, onderwijzers, philantropen, over geleerden en denkers, die geheele oostersche *culturen* uit het stof hebben doen herrijzen, wordt geen woord gezegd. Zij bestaan blijkbaar niet in de betrekkingen tusschen Oost en West, schoon hun arbeid bibliotheken vult, op duizenden scholen, hospitalen en kerken kan wijzen en tienduizenden hoogstaande Oostersche bouwers, onder wie wereldvermaarde mannen en vrouwen, den weg heeft helpen vinden om hun naties ten zegen te zijn. Dat zelfs Oostersche lepralijders telkens opnieuw een ander Westerling vinden, die zich hun vreeselijk lot aantrekt, schijnt niet te worden opgemerkt. Dat de zoogenaamde „georganiseerde macht", waarmede men in de koloniale wereld in de eerste plaats de bestuurscorpsen vereenzelvigt, gedurende de laatste halve eeuw honderden van de edelste mannen kan aanwijzen, die voor een schamel traetement zich niet zelden, onder ongetelde opofferingen, wijdden aan het geestelijk en materieel welzijn der bevolking, wordt al evenzeer vergeten".

In de derde plaats weten wij bij deze voorstellen niet — ook dat is hedenochtend komen vast te staan — waar ze in werkelijkheid aan toe zijn. Er wordt gezegd, dat er een „eereplaats voor den Nederlander" zal worden gereserveerd in den komenden staat, maar als wij de zaak nader bekijken, zien wij, dat men onder deze eereplaats dit verstaat

> „dat na den Indonesischen burger" — en dat is practisch iedereen hier te lande, behalve de Nederlander, Mijnheer de Voorzitter — „de Nederlanders op het gebied van het bekleeden van staatsbetrekkingen, de toekenning van verschillende rechten, etc. den voorrang hebben boven alle anderen".

Alleen uit dezen hoofde reeds is dit voorstel voor ons onaanvaardbaar.

Deze maatschappij is — ik zeide het reeds in eersten termijn — in geen enkel opzicht rijp voor de maatregelen, welke hier worden voorgesteld. De heer Datoe' Toemenggoeng heeft trachten aan te toonen, dat dit wèl het geval is, maar de voorbeelden welke hij aanhaalt komen ten slotte op niet veel anders neer dan dat er binnen het verband van de desa een zekere economische en sociale ontwikkeling is en dat is toch wel een heel zwakke argumentatie. Zoo gauw men het verband van de desa overschrijdt komt men terecht bij den tusschenhandel, voor een belangrijk deel bij Chineezen en andere uitheemschen, die deze heele organisatie moeten steunen niet alleen, maar haar voor een belangrijk deel ook vormen. De heer Thamrin kwalificeerde een opmerking mijnerzijds van deze strekking bij interruptie als een vergissing, maar ik vrees, dat in werkelijkheid deze vergissing een vergissing was. De heer Datoe' Toemenggoeng heeft in dit verband nog gezegd: maar de Inlandsche gemeenschap heeft toch maar de crisis opgevangen op de wijze als in de afgeloopen jaren heeft plaats gehad en als van alle kanten met zooveel lof is vermeld, maar dan wil ik toch wijzen op wat reeds eerder in dezen raad is gezegd, dat dit alleen mogelijk is geweest dank zij het wijze beleid van de Nederlandsch-Indische Regeering, die ervoor gezorgd heeft, dat het grondbezit van de Inheemschen hier te lande zoo goed mogelijk blijft bewaard. Wanneer het Nederlandsche bewind dezen maatregel niet getroffen had, was er, durf ik gerust zeggen, in elk geval tijdens deze crisis van het grondbezit der Inheemschen weinig of niets overgebleven en dat zou de grootste en onoverkomelijkste ramp voor de bevolking zijn geweest, welke men zich kan denken. Iedere schrijver op koloniaal gebied, van welke richting overigens, zal dit onderschrijven.

Voor zoover bij ons twijfel mocht bestaan ten aanzien van de juistheid van ons standpunt, heeft de behandeling van het buitenlandsch verlofreglement in de afgeloopen week een taal gesproken, welke niet kan worden misverstaan. Bij deze gelegenheid is ons duidelijk gebleken, dat de groote belangen, die zich bij deze en andere kwesties voordoen, niet voldoende veilig zouden zijn als er in dit stadium een zelfstandig Indië zou zijn.

Deze politieke zelfstandigheid staat naar onze meening geheel los van de sociale en economische vraagstukken, die zich op het oogenblik voordoen en ten aanzien waarvan ook wij van oordeel zijn, — dat hebben wij bij de algemeene beschouwingen over de begrooting en op verschillende andere tijdstippen duidelijk te kennen gegeven — dat Nederland dikwijls te veel het woord, vooral het laatste woord heeft. Het was daarop, dat Zentgraaff in het geciteerde artikel doelde en ik geloof, dat dit artikel in dit verband dan ook niet de minste waarde heeft. Want al heb ik en al hebben vele anderen ook groote bezwaren tegen de politiek, welke door Nederland op sommige oogenblikken gevoerd wordt, naar onze meening zijn de belangen van Nederlandsch-Indië toch nog altijd het veiligst bij de huidige constructie. Nederlandsch-Indië kan — dit ook in antwoord op de opmerkingen van den heer Kan in eersten termijn — bij de huidige staatkundige constructie veel beter dan bij welke andere constructie ook het geval zou zijn, zijn belangen bepleiten en zal aan het eind aan die belangen ook — daarvan ben ik overtuigd — ten volle recht weten te doen wedervaren.

Ik wil tenslotte, wijl men het doet voorkomen, alsof wij omdat wij tegen het voorstel zijn, vijanden zouden zijn van den staat en van deze gemeenschap, de voorstellers nog wijzen op een artikel, voorkomende in de Groene Amsterdammer van 29 Augustus j.l., waarin de heer K. W. L. Bezemer het voorstel-Soetardjo aan critiek onderwerpt en het voorstel scherper veroordeelt dan wie ook in dezen raad. Hij zegt omtrent dit voorstel o.m.:

> „Het is zoo verleidelijk om een beetje te schermen met begrippen als „Dominion" en autonomie binnen een Nederlandsch Empire-verband en de slaafsche navolging door het kleine broertje zelfs thans zoover te willen uitstrekken, dat men een round-table-conference wenscht! Ont-

(Verboom.)

breekt bij de nationalistische leiders van dit kaliber dan elk gevoel van verantwoordelijkheid tegenover de volksmassa en elk besef hoe deze millioenen (volgens de memorie van toelichting op het petitie-voorstel vormen zij het niet-denkend deel der Inheemsche samenleving!) over deze „Spielerei'' met diep ernstige begrippen ..... „denken.''

De heer Bezemer besluit zijn artikel als volgt:

Men kan niet zeggen, dat alle bladzijden van Nederland's koloniale geschiedenis even schoon en fraai beschreven zijn naar ons oordeel. Er was een tijd, waarin we er niet ver van af waren parasitisme in Insulinde te bedrijven. Maar niemand zal kunnen tegenspreken, dat het Hollandsche bewind der laatste decenniën een koers heeft ingeslagen, waarbij aan het welzijn der niet-Westersche bevolking evenzeer volle en toegewijde aandacht wordt besteed.

(De heer Soangkoepon: Denkt U maar eens aan de contingenteeringen en licentieeringen!)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon luistere liever. Ik vervolg:

„Het tijdvak van het parasitisme heeft — om in biologische beeldspraak verder te gaan — plaats gemaakt voor dat van de symbiose, waaronder men verstaat de samenleving van twee in den grond verscheiden organismen, die juist door hun samenleven elkaar wederzijds nut brengen en geheel aan elkaar zijn aangepast.

Wat voor teekenen er zouden zijn, dat de beide samenstellende deelen, de „symbionten'' Nederland en Indië, binnen afzienbaren tijd beter gescheiden worden in het

(Voorzitter.)

heil van beiden (dat zou toch bepalend criterium moeten zijn) zal wel een ieder ontgaan, die de huidige verhouding Nederland-Indië ernstig bestudeert.''

(De heer Soetardjo: Maar wie spreekt er van scheiding?)

Wij vinden hier dezelfde gedachte terug als in het werk van den heer De Kat Angelino tot uitdrukking komt; zij geeft ook onze opvatting weer. Wanneer wij tegen dit voorstel zullen stemmen, zal dit zijn op de gronden, welke ik hier heb ontvouwd.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de eerste onderteekenaar bereid morgenochtend te antwoorden?

De heer **Soetardjo**, eerste onderteekenaar van het petitievoorstel: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal de beantwoording morgenochtend plaats hebben. Aangezien de laatste sprekers den voorloopig getaxeerden spreektijd belangrijk hebben overschreden, is er geen tijd meer om nu te beginnen met het regeeringsantwoord betreffende de koffiebelangen-ordonnantie (Ond. **63**). Dit regeeringsantwoord zal daarom plaats hebben morgenochtend in het begin van de vergadering. Daarna afhandeling van het petitievoorstel-Soetardjo en vervolgens behandeling van de koffiebelangen-ordonnantie in tweeden termijn en voor zoover mogelijk, de afhandeling van het program, dat op den rooster staat.

De vergadering wordt te 12.57 uur n.m. gesloten.

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

64ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 29 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**). — Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**). — Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 50 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Soekawati, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Enthoven, Luytjes en Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van steunmaatregelen ten behoeve van de Nederlandsch-Indische koffiecultuur (koffiebelangen-ordonnantie 1936; Ond. **63**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De behandeling is gevorderd tot aan het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men zonder voldoende acht te slaan op de schriftelijke voorbehandeling in de stukken, de beraadslagingen van de zijde van den Volksraad zou hebben aangehoord, dan zou men den indruk kunnen krijgen, dat hier van allen kant critiek wordt uitgeoefend op een Regeering, die haar hart zou hebben verpand aan een stelsel van steunverleening aan de noodlijdende koffiecultuur, langs den indirecten weg door middel van exportpremies, en dat nog wel op tamelijk lichtvaardige gronden, en met negatie van zulke evidente gebreken in het systeem, zóó evident, dat de mislukking ervan tevoren door elkeen als vaststaand moet worden aangenomen. Een dergelijke indruk zou onjuist zijn. Maar eigenlijk heeft alleen het geachte lid, de heer Van Helsdingen, voldoende laten uitkomen, dat de Regeering volstrekt niet van stonde af aan zich als het ware heeft laten overmannen door een soort van abstracte voorliefde voor een indirect stelsel van steunverleening, maar dat Zij aan elken denkbaren vorm van steunverleening aan de koffiecultuur volledige aandacht heeft geschonken, zoodra er zekerheid kwam uit Holland dat er geld beschikbaar zou komen. En zelfs nu, terwijl deze quaestie reeds verscheidene malen met de menschen uit de practijk van allen kant was bekeken, zelfs tot nu toe heeft de Regeering nog een „fair chance" willen openlaten voor de verwezenlijking van denkbeelden en plannen, ook zulke, waar Zij op grond van alle ingewonnen adviezen en informaties uiterst sceptisch tegenover moet staan. Dit gebeurt alléén, omdat de Regeering het volle pond wil geven aan de belanghebbenden, die over deze aangelegenheid gevestigde opinies hadden en met bepaalde plannen en raadgevingen voor den dag zijn gekomen.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

Om dezelfde redenen heeft de Regeering deze denkbeelden, d.w.z. de uitvoerbaarheid van een stelsel van directe uitkeering aan de koffieproducenten, ook na het indertijd reeds gehouden overleg nog eens terdege laten onderzoeken en overwegen. En ten slotte heeft de Regeering in afwachting van den uitslag dezer herhaalde overweging, haar zienswijze nog niet definitief willen bepalen.

Nu is het eigenaardige, Mijnheer de Voorzitter, dat deze ruime mate van voorzichtigheid welke de Regeering betracht, niet overal goed is begrepen. Zoo zijn er enkele geachte leden, die daarin meenen te zien een soort van twijfelmoedigheid of een gebrek aan besluitvaardigheid van de Regeering: aldus bijv. de heeren Soeria Nataätmadja, Kartowisastro en Van Helsdingen. In werkelijkheid is het anders.

De Regeering had — op grond van de haar ten dienste staande gegevens — alle aanleiding om te opteeren voor een systeem van indirecte steunverleening, en Zij wordt nog voortdurend versterkt in de neiging daartoe; ik kom daar aanstonds uitvoerig op terug. Maar de ruime mate van bereidheid tot overleg, die bij haar aanwezig is, deed de Regeering besluiten haar zienswijze ten deze liefst niet voor te dragen als iets, wat à prendre ou à laisser is.

Ook de behandeling van de zaak in den Volksraad zou dit niet ten goede zijn gekomen. Het was bekend, dat sommige groepen van belanghebbenden ernstige en begrijpelijke bezwaren tegen het exportpremiestelsel hebben. Welnu, wat ligt dan meer voor de hand dan zoolang mogelijk de gelegenheid open te laten voor overleg en onderzoek, of een andere methode aangetoond kan worden en ook inderdaad door te voeren is?

Aldus, Mijnheer de Voorzitter, werd de goede atmospheer geschapen om deze zaak nog eens rustig van alle kanten te bekijken, hetgeen nog iets anders is dan besluiteloosheid.

Ik zou er thans toe willen overgaan, de zienswijze van de Regeering toe te lichten als antwoord op de beschouwingen van de zijde van den Volksraad, en ik mag dan wel beginnen met de kwestie van het steunverleeningsstelsel. Dit heeft aan alle kanten verreweg de meeste aandacht gevonden, hoewel het strikt genomen eenigszins staat buiten het formeele kader van het voorgelegde ontwerp, waarop ik naderhand terugkom.

Het gaat erom, een methode te bedenken om te zorgen, dat de door Nederland beschikbaar gestelde som zoo goed mogelijk verdeeld wordt over de koffieproducenten, voor wie de steun bestemd is. Wanneer wij hierbij nu alleen te maken hadden met ondernemingsproductie, zou deze opgave eenvoudig zijn. Maar dat is nu eenmaal niet zoo: wij hebben te maken met de bevolkingskoffie, waarvoor de steun gelijkerwijs bestemd is. Omtrent deze bevolkingsproductie bestaan wel samenvattende globale cijfers, maar geen individueele gegevens en de moeilijkheid is bovendien, deze individueele producenten en hun individueele productie op te sporen en hun het bedrag per eenheid uit te keeren.

Voor deze moeilijkheid staande, kon de Regeering twee mogelijkheden in overweging nemen, en dat heeft Zij ook gedaan. Zij kon in de eerste plaats overwegen het aandeel in den steun, waarop de ondernemingscultuur aanspraak had, af te splitsen, en op eenvoudige wijze onder de rechthebbenden van de ondernemingscultuur te verdeelen, en in de tweede plaats kon de Regeering een systeem doen ontwerpen, om ook de Inlandsche en andere kleine producenten, benevens hun producties individueel te fixeeren, ten einde het andere deel van de beschikbare steungelden over hen te

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

distribueeren. Mocht dit practisch onuitvoerbaar blijken, dan zou er aan gedacht kunnen worden voor deze producentengroep dan desnoods een indirecte methode van steunverleening te bedenken; voor de directe steunuitkeering aan de ondernemingen behoefde dit nog niet noodzakelijk gevolgen te hebben, deze steunverleening zou desnoods haar gang kunnen gaan.

Nu is de gang van zaken de volgende geweest. In de eerste plaats kwam de Regeering tot de overtuiging, althans voorloopig, dat er feitelijk geen systeem van directe steunverleening voor de Inheemsche koffiecultuur te bedenken was, dat niet hetzij al te ruw en al te ondoeltreffend was, hetzij een enormen omslag van ambtelijke bemoeienis meebracht, gepaard aan aanstelling van veel personeel en ten koste van onevenredig veel geld. In de tweede plaats kwam de Regeering tot de overtuiging — en die heeft Zij nog — dat een verschillende behandeling van Europeesche en Inlandsche producenten zoowel om principieele als om practische redenen verwerpelijk is; ik kom daarop, naar aanleiding van een vraag van den heer Beets, later nog terug. In de derde plaats kwam de Regeering, na een degelijke gedachtenwisseling, waarbij alle aspecten van de zaak behoorlijk tot hun recht kwamen, tot de conclusie dat er daarentegen een indirecte steunverleening bestaanbaar was, die een zeer redelijke mate van zekerheid gaf dat de steun inderdaad in hoofdzaak zou komen in handen van degenen, die er aanspraak op hebben, dat zijn de Inlandsche en andere kleine producenten.

Ziehier, Mijnheer de Voorzitter, den gang van zaken geschetst. Uiteraard kom ik op de détails aanstonds uitvoerig terug. Intusschen blijkt hieruit, dat het voor de Regeering ook is geweest een zoeken van de beste oplossing in een verre van gemakkelijke zaak, of wil men het met den heer Kasimo anders zeggen, het vinden van het minst kwade systeem. De Regeering pretendeert niet, dat het exportpremiestelsel feilloos is, maar wel dat het minder aanvechtbaar is dan waarvoor het door de geachte sprekers in deze zaal wordt gehouden. De Regeering pretendeert ook niet, dat een direct systeem voor de kleine producenten niet denkbaar is, maar wel dat elke tot dusver aangegeven methode van dien aard vrijwel op onverkomelijke practische en financieele bezwaren stuit. De Regeering is voorts van oordeel, dat ook de meest pessimistische raming van het resultaat der indirecte methoden, welke nog op goede gronden berust, toch nog altijd voor de producenten voordeeliger uitkomsten geeft dan de meest optimistische visie op een direct stelsel, ten minste als men daarbij genoegzaam recht doet wedervaren aan de fouten, den omslag, de personeelsbehoeften en de kosten die daaraan verbonden zouden zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nu allereerst de aandacht vragen voor de bij de Regeering bestaande bezwaren tegen de directe methode, waarvoor vrijwel alle geachte sprekers zich zoo geporteerd toonen. Wanneer ik er in mocht slagen het College een indruk te geven van den ernst dezer bezwaren die — dat moet ik tot mijn genoegen opmerken — ook al grootendeels zijn erkend door de heeren Beets en Verboom, dan is wellicht de juiste stemming geschapen om te komen tot een minder afkeurend oordeel omtrent de indirecte methode, waarover ik het daarna zal hebben. Ik hoop dan n.l. aannemelijk te maken, dat het exportpremiestelsel niet maar alleen een noodoplossing is, maar dat op goede gronden kan worden aangenomen dat verreweg het grootste deel van den steun inderdaad in handen van den kleinen producent komt, zonder dat de schakels tusschen hem en den exporteur daarvan een noemenswaard deel in beslag kunnen nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat nu betreft de suggesties over een direct uitkeeringsstelsel valt het te waardeeren, dat zoovelen der geachte sprekers zich daarvoor moeite hebben gegeven en enkele van hen zelfs met gedetailleerd uitgewerkte denkbeelden zijn gekomen. Ik noem in dit verband speciaal de heeren Roep en Daeng Mapoedji. Daar staat tegenover, dat enkele andere geachte leden in dat opzicht feitelijk in hun gedachtengang zijn blijven steken op het punt waar de moeilijkheden eerst recht beginnen. Ik bedoel hiermede, dat men op een gegeven moment aanlandt bij de kleinste territoriale eenheid, waarover het steunbedrag zou kunnen worden uitgesplitst — overigens een uitsplitsing met grove fouten en onjuistheden, waarop ik aanstonds nog terugkom — waarna men zegt: „en wat daarna de uitkeering aan de individueele producenten betreft, daarvoor is met behulp van het B.B. of de dorpshoofden wel iets te bedenken.

Mijnheer de Voorzitter! Laat ons even vaststellen dat dit, bij een directe steunregeling, nu juist het punt is waar alles om draait. En laat ik er voorts tot vermijding van misverstand, uitdrukkelijk bij zeggen, dat men de gedachte aan medewerking van het B.B. feitelijk moet laten varen, aangezien er bepaaldelijk niet aan kan worden gedacht dit overbelaste corps anders dan in geval van volstrekte noodzakelijkheid, ook nog bemoeienis met deze aangelegenheid op te dragen. Wanneer men deze twee dingen in het oog houdt, Mijnheer de Voorzitter, wordt de uitvoerbaarheid van een directe steunregeling in de Inlandsche productiesfeer in het licht gesteld dat voor de beoordeeling noodig is, en evenzoo de in dit opzicht voorgebrachte suggesties van de zijde van den Volksraad. Ik ga nu over tot de bespreking van die suggesties op zich zelve.

Bij een directen steun dan dienen de beschikbare steungelden ten eerste te worden gesplitst in een aandeel voor de ondernemingskoffie en een aandeel voor de bevolkingskoffie. Bij deze eerste berekening wordt reeds onmiddellijk een onjuistheid begaan. Terwijl de aanplant en ook de productie van de ondernemingskoffie bekend is en derhalve de uitkeering der gelden zonder eenig bezwaar aanstonds kan plaats vinden, is dit niet het geval voor de bevolkingskoffie. Weliswaar vindt jaarlijks een s c h a t t i n g plaats van de productie van de bevolkingskoffie, doch deze is voornamelijk gebaseerd op de uitvoercijfers. De op die wijze verkregen cijfers der bevolkingskoffieproductie stemmen dientengevolge lang niet altijd overeen met de realiteit. Met een vaststelling van de te verleenen steunbedragen aan de twee culturen, gebaseerd op dergelijke dubieuse premissen omtrent de productie, wordt dus reeds direct een ernstige fout gemaakt.

De Regeering zou deze onvolkomenheid echter kunnen aanvaarden, Zij zou dan kunnen overgaan tot verdeeling van het voor de ondernemingen bestemde steunbedrag onder de individueele ondernemingen, hetgeen niet het minste bezwaar oplevert. Hoe zal dan de verdeeling van het steunbedrag, bestemd voor de bevolkingsprodutie, verder moeten plaats hebben? Inderdaad zou het mogelijk zijn aan de hand van bovenbedoelde cijfers het aandeel in de bevolkingskoffie-productie van ieder gewest te taxeeren. Daarbij zou echter een tweede onjuistheid worden begaan, daar de uitvoercijfers van een gewest in geenen deele gelijk moeten worden gesteld met de productiecijfers van die residentie. In de eerste plaats toch is de binnenlandsche consumptie in het betrokken gewest onbekend en voor iedere residentie sterk uiteenloopend. Voorts valt in het geheel niet uit te maken of de uitvoer van een gewest inderdaad berust op de productie, daar in vele gevallen uit bepaalde havens van een gewest uitvoer plaats vindt van koffie, geproduceerd in een aangrenzend gewest. Als voorbeeld noem ik, dat uitvoer van Palembang-koffie plaats heeft uit Kroë, en al naar gelang van omstandigheden Palembang-koffie uit Benkoelen en Benkoelen-koffie uit Palembang wordt uitgevoerd.

De uitvoercijfers van een gewest kunnen dus geen juisten maatstaf voor een gewest-gewijze vaststelling der productie vormen, doch ook deze tweede onvolkomenheid zou de Re-

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

geering desnoods kunnen accepteeren en er een benaderende taxatie voor in de plaats stellen. Deze verdeeling zou moeten worden gevolgd door een verdere onderverdeeling. De voor de hand liggende oplossing hiervoor zou zijn door middel van de Inlandsche rechtsgemeenschappen, maar het blijkt al dadelijk, dat de heer Roep en de zijnen deze methode weer afkeuren. Nu zou een opgave verstrekt dienen te worden van het aandeel, hetwelk aan iedere rechtsgemeenschap zou dienen toe te komen. Afgezien van het feit, dat die onderverdeeling gebrekkig is uit hoofde van de niet volledige beschikbare gegevens, de verspreidheid der cultuur en het steeds wisselende karakter daarvan, vooral bij den ladangbouw — hierbij kan aangenomen worden, dat de productie van deze ladangs vooral in het Sumatraansche gebied ongeveer 60% van de bevolkingsproductie uitmaakt —, afgezien van dat alles vraagt men zich dadelijk af, op welke basis deze verdeeling plaats zal moeten vinden. Sommige leden denken aan verdeeling op basis van het beplant areaal, maar dan zou allereerst de tegenstelling geschapen worden, dat een intensief beplant areaal evenveel steun zou ontvangen als een extensief beplant areaal. Areaal is nog heel wat anders dan werkelijke productie en daarom gaat het toch, of zou de verdeeling onder de Inlandsche rechtsgemeenschappen moeten geschieden op basis van een te schatten productie? Dan moet gewezen worden op het feit, dat de productie van een koffiestruik of een met koffie beplant areaal jaarlijks sterk kan uiteenloopen; een zelfde aanplant zal het eene jaar tweemaal zooveel, of wel de helft van de daaraan voorgaande jaarproductie kunnen opleveren. Bij het volgen van dit systeem zouden dus, na de hiervoren genoemde beide min of meer ernstige onvolkomenheden, thans grove onjuistheden moeten plaats grijpen. En daarna komen wij eerst tot den uiteindelijk individueelen steun aan den bevolkingsproducent.

Op welke basis zou nu de rechtsgemeenschap de toegewezen steungelden kunnen verdeelen, indien over deze drie genoemde ernstige bezwaren zou worden heengestapt?

De bedoelde registratie zou onvolledig of onjuist zijn, de koffieproducent wordt daarbij slechts gedeeltelijk bereikt, zoodat op basis van areaal en aanplant een zelfs benaderende verdeeling niet wel mogelijk is, ook al weder in verband met het steeds wisselende karakter van de cultuur. Voorts moet gewezen worden op het b. v. in Sumatra voorkomend stelsel van „noempangen", waarbij gronden voor langen tijd in huur afgestaan worden. In dit geval zou de bezitter van den grond den steun verwerven en niet de producent zelve. Een stelsel van directe steunverleening, zooals door de meeste sprekers aanbevolen, zou dus op tal van onjuistheden berusten, en wel dergelijke grove onjuistheden, dat de Regeering dit stelsel anders dan in geval van nood n i e t zal mogen aanvaarden, indien Zij tenminste voor oogen houdt, dat de steun werkelijk aan den producent ten goede dient te komen, ook al zou Zij ook in dit geval met een minder perfecte invoering genoegen willen nemen. Daarnaast dient de Regeering er zich rekenschap van te geven, dat bij dit stelsel het B. B. geheel ingeschakeld zal moeten worden; voor de uitvoering van een zoodanige steunregeling zou zeer veel werk worden geladen op de schouders van de betrokken bestuursambtenaren. Aangezien het Binnenlandsch Bestuur reeds door eigen werk en door crisismaatregelen sterk overbelast is, kan op deze medewerking bepaaldelijk geen beroep meer worden gedaan, zooals ik reeds heb gezegd.

(De heer S o a n g k o e p o n: Het werk wordt toch reeds gedaan bij de vaststelling van de aanslagen in de inkomstenbelasting?)

Op de inkomstenbelasting kom ik zoo aanstonds nog terug.

Door eenige leden is, ter vaststelling van de bevolkingsproductie, registratie van de koffieheesters aanbevolen, waarbij zij wezen op de registratie van de bevolkingsthee en -rubberproductie, welke dus ook voor koffie uitvoerbaar zou moeten worden geacht. Ook deze aanbeveling kan de Regeering niet volgen, op de volgende gronden. Bij rubber vond door middel van het tellen der boomen registratie plaats, welke telling, hoewel op zich zelf tal van moeilijkheden opleverend, nog werd vergemakkelijkt door het vrij gesloten complex, dat de rubber-cultuur vormt. Nu komen bij de bevolkingskoffie-cultuur eveneens gesloten complexen voor, doch deze vormen verreweg de minderheid; het grootste deel der bevolkingsproductie (dit in tegenstelling tot de meening van den heer Soeria Nataätmadja) is afkomstig van verspreid en uit elkander liggende tuinen en ladangs. Nu willen sommige leden — o.a. de heeren Beets en Moelia — deze ladangproducenten desnoods uitschakelen, maar daarmede wordt de helft of meer van de bevolkingsproductie uitgeschakeld. De Regeering kan daar bezwaarlijk aan denken. Voor de rubberregistratie was voorts een lange tijd van voorbereiding en uitvoering noodig en de daaraan verbonden kosten bedroegen ca. 1½ millioen gulden — de helft van een jaar koffie steun —, terwijl een zelfde dure registratie voor koffie, in tegenstelling met die voor de rubber, tengevolge van den steeds wisselenden aanplant meerdere malen zal moeten plaats vinden. Het steunbedrag zou derhalve voortdurend zwaar worden aangetast en de zaak zou eerst in gereedheid gebracht kunnen zijn, wanneer de steunregeling over 1½ of 2 jaar misschien niet eens meer noodig zou zijn. Het grootste bezwaar is echter dat, in tegenstelling met rubber, het aantal koffieheesters zooals gezegd, niet bij benadering inzicht in de productie geeft. Zelfs tot voor 3 maanden voor het oogsten is het niet met eenige zekerheid te zeggen, hoeveel product een heester zal opbrengen en die opbrengsten verschillen weder van jaar tot jaar zeer sterk.

Een parallel tusschen thee en koffie — als door eenige leden gemaakt — is evenmin te trekken. Eerstens vindt aanplant van bevolkingsthee slechts op Java plaats en dan nog wel voornamelijk in één groot complex in de residenties Buitenzorg en Priangan, tezamen bijna 93% van den totalen bevolkings-aanplant uitmakende, terwijl koffie over den geheelen archipel wordt aangeplant. Voor opkoop-thee is de standaardproductie gebaseerd op de verwerkte hoeveelheid thee uit opkoopblad gedurende 1931. Bij het Kingma systeem is gebleken, dat groote correcties uit hoofde van onjuiste gegevens noodig waren. De onvolkomenheden zijn dus ook bij de thee gebleken, hetgeen voor dit product echter niet zoo ernstig is, aangezien het doel, nl. een rayonsgewijze verkoopmogelijkheid voor de bevolking, een geheel ander is dan hetgeen de directe steun voor koffie beoogt. Daar het B. B. bij de thee-registratie medewerking verleende, is het bovendien niet bij benadering na te gaan, welke de totaalkosten der registratie zijn geweest.

Ten aanzien van de werking van taxatie van koffiebezit, moge nog worden verwezen naar de werking van de Koffieverordening in de provincie Oost-Java, waarbij door artikel 5, lid 1, schatting van het koffiebezit der bevolking noodzakelijk was. Blijkens het verslag over deze verordening van 20 Juli 1935 wordt opgemerkt, dat het in de practijk zeer moeilijk bleek te zijn, om eenigszins nauwkeurige taxaties te verkrijgen. Men heeft in dit geval ten slotte de zaak moeten opgeven. Dit eene voorbeeld uit de practijk, betrekking hebbende op een klein gebied, nl. de omstreken van Malang in Oost-Java, is wel een sterke waarschuwing tegen het entameeren van soortgelijke experimenten op groote schaal in den geheelen archipel.

Ik zeide in den aanvang reeds, Mijnheer de Voorzitter, dat vooral de heeren Roep en Daeng Mapoedji zich veel moeite hadden gegeven om gedachten uit te werken voor een systeem van individueele steunverleening, welke denkbeelden ten volle de aandacht hebben gehad.

Zoo heeft de heer Roep bepleit eventueel inkoopcentrales van Overheidswege te doen instellen, dan wel de zoutregie bij

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
den opkoop en derhalve bij de premieuitkeering in te schakelen: aldus mag ik sprekers suggestie om de „pakhuismeesteren van het zout" hiermede te belasten, zeker wel weergeven. Mijnheer de Voorzitter! De instelling van inkoopcentrales zou — ook al weer als noodmaatregel — zeker overwogen kunnen worden, maar men bedenke wel dat dit, behalve een geheel nieuwe tak van staatszorg, tevens zou meebrengen bemoeienis met den verkoop, kortom het overnemen van economische functies van grooten omvang, die in onze maatschappelijke structuur uitgeoefend worden door den handel, het particuliere element.

(De heer Roep: Ik bedoelde inkoopcentrales eventueel van particulieren, opgericht onder invloed van de overheid, wat trouwens ook in het stenogram staat.)

Dat is mij dan ontgaan, Mijnheer de Voorzitter. Ik zal misschien wel gelegenheid hebben, hierover nog in tweeden termijn met den heer Roep van gedachten te wisselen.

Wat dergelijke denkbeelden als omtrent de zoutregie aangaat, het zijn op zich zelf volkomen redelijke gedachten, maar die in de practijk op ernstige moeilijkheden stuiten.

Hierover dien ik mede te deelen, dat deze suggestie is overwogen, doch dat noch de omvang van de zoutverkoopplaatsen, noch de personeelsbezetting toelaten deze gedachte van den heer Roep te verwezenlijken. Voor de koffieproduceerende gewesten, waar de zoutregie niet werkt, zou nog gedacht kunnen worden aan de opiumregie, maar daar doen zich dezelfde bezwaren voor.

Wat betreft de vragen van den heer Mapoedji omtrent de uitvoerbaarheid van een stelsel van verkoopkaarten, waarop de steunpenningen zouden kunnen worden uitgekeerd, daarover kan ik mededeelen, dat dit stelsel eveneens in overweging was genomen, doch dat ook daarvan de uitvoerbaarheid in de practijk sterk in twijfel wordt getrokken. Het is een systeem met veel registratie en schrijfwerk, dat voor een betrekkelijk weinig ontwikkelde bevolking als die van Zuid-Celebes, waarop het geachte lid waarschijnlijk het oog heeft gehad, ernstige bedenkingen ontmoet. Verder: wie controleert of het reëele verkoop is, of alleen maar een middel om steun te toucheeren? Men zou er aan kunnen denken, dat de menschen dat onderling afspraken en dat zij dezelfde koffie twee of drie keer verkoopen, teneinde de bonnetjes uit het boekje te krijgen. Er zou dus ernstige en strenge contrôle met veel aanwending van personeel en moeilijk werk mee gepaard moeten gaan en dat zou groote kosten met zich brengen, waartegen bezwaren bestaan. Niettemin kan ik het geachte lid verzekeren dat hetgeen hij heeft voorgebracht, althans voor Zuid-Celebes, stellig nadere overweging verdient, voor het geval, dat men alsnog naderhand van stelsel zou moeten verwisselen.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, moge ik overgaan tot de bespreking van het indirecte stelsel, het systeem van exportpremies.

Ik herhaal nog even wat daarvan de grondgedachte is. De wereldmarktprijs is tegenwoordig zoo laag, dat hij hier te lande een verliesmarge veroorzaakt voor den producent. Deze noodtoestand kan zoo goed mogelijk verholpen worden, wanneer men die marge kan overbruggen, door een toeslag op den prijs. Deze toeslag kan worden uitbetaald aan den exporteur bij uitvoer van het product. Tengevolge van de structuur van den koffiehandel, de vrije prijsvorming en de scherpe concurrentie zal de exporteur dien toeslag ten goede moeten doen komen van den producent, en wel in den vorm van verhooging van den prijs, waarvoor hij het product op de markt kan koopen. Dus de marktprijs binnenslands stijgt met het bedrag van de premie, en dat geldt ook voor koffie, die binnenslands blijft.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zou dat ook in de praktijk kunnen gebeuren?)

Ik stelde de zaak in haar eenvoudigste gedaante. De toelichting, daar kom ik nu aan. De critiek zegt, dat het verwachte gevolg, d.w.z. de prijsstijging bij verkoop van den producent, niet of slechts in geringen omvang zal plaats grijpen, doordat de tusschenhandel zich van de verhooging zal weten meester te maken.

Ik stel nu enkele punten voorop. In de eerste plaats, dat deze critiek kennelijk alleen betrekking heeft op de Inlandsche cultuur. Men moet aannemen, dat de Europeesche ondernemer weinig moeite zal hebben zich de verhooging te verzekeren, hetzij waar hijzelf tevens exporteur is, zooals in toenemende mate geschiedt, hetzij in zijn contracten met den exporteur: met den heer Weyer, en trouwens met den exporthandel zelf, neemt de Regeering althans aan, dat de kans voor den exporteur om de premie voor zich te behouden, uiterst gering of nihil is.

Dat neemt niet weg, dat directe uitbetaling ook voor den Europeeschen ondernemer in sommige gevallen zekere voordeelen heeft, of kan hebben, waarover ik op het oogenblik niet behoef uit te weiden, en dat maakt het verklaarbaar, dat men van die zijde zoo weinig voor het indirecte stelsel gevoelt en daartegen zooveel bedenkingen aanvoert. Evenwel, in hoofdzaak gaan de thans geopperde bezwaren toch tegen de indirecte steunverleening voor den inheemschen en den kleinen Europeeschen producent. En dan is het hoofdbezwaar, dat men denkt, dat de prijsverhooging zal worden opgeslokt door den tusschenhandel, door de opkoopers, door de tangkoelaks, en hoe deze heeren nog anders mogen heeten.

Daartegen zij allereerst dit opgemerkt, Mijnheer de Voorzitter. Deze opkoopers vervullen in economisch opzicht een zeer nuttige functie, zij gaan het diepste binnenland in, zij zorgen voor het vervoer en maken verschillende kosten, altegader werkzaamheden, die de bevolking moeilijk voor haar eigen rekening kan nemen, en op grond waarvan deze opkoopers aanspraak hebben op loon en op eenige winst. Het zou daarom in het geheel niet afkeurenswaard zijn, indien zij van den steun een bescheiden gedeelte opstreken, en het steunstelsel zou nog niet veroordeeld zijn, wanneer dat gebeurde. Anders zou het natuurlijk zijn, wanneer zij in de gelegenheid waren, de prijsverhooging geheel of vrijwel geheel aan den kleinen producent te onthouden, en wanneer alle verschijnselen erop wezen, dat dit inderdaad in de practijk het geval zou worden. In dat geval zou de indirecte steunverleening wèl veroordeeld zijn.

Gaan wij nu eens na of dat werkelijk zoo is. Wanneer men de sprekers over dit punt aanhoort, zou men den indruk krijgen, dat dit eigenlijk van te voren al vaststaat. Met den heer Soeria Nataätmadja voorop, zeggen zij dit met groote stelligheid. Dit geachte lid gebruikt daarvoor de uitdrukking, dat de premie geheel zal zijn „weggesmolten", voor men den eigenlijken producent zelf heeft bereikt.

Men zou aldus op de gedachte komen, dat de exportpremie te vergelijken is met een stuk ijs, dat bij de douane in handen wordt gegeven van den exporteur, met het vriendelijk verzoek het door te geven naar het binnenland aan den geadresseerde aldaar, en dat wanneer het via een aantal begeerige handen bij hem arriveert, tot een klein klompje is versmolten. Maar dat is toch eigenlijk niet de juiste visie op de zaak. De premie dient niet te worden beschouwd als een afzonderlijk bedrag, dat op zich zelf aldus aan het spel der commercieele krachten wordt prijs gegeven, met de illusie, dat de tusschenschakels het wel zullen willen doorgeven.

De premie is een prijsverhooging, die aan het einde van den keten wordt teweeggebracht, op een bepaalde manier, maar die overigens in alle andere opzichten moet worden beschouwd net als elke andere prijsverhooging. Wil men nu over de werking van de exportpremie een prognose maken, die zooveel mogelijk rekening houdt met ervaringsfeiten, dan moet men nagaan, hoe het in de practijk gaat met an-

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

dere prijsveranderingen, bijvoorbeeld een prijsverhooging op de wereldmarkt.

Zou men nu willen zeggen en volhouden, dat de producent er ook nooit in slaagt het voordeel van een dergelijke prijsverhooging te genieten? Men zou daarmede in strijd komen met de feiten en met de werkelijkheid.

De ervaring leert, dat dergelijke prijsverhoogingen wel degelijk aan den producent ten goede komen. Zeker komt het wel voor, dat dit niet onmiddellijk geschiedt, of dat er producenten zijn, die in den beginne door schulden, voorschotten of voorverkoopen zich eenigen tijd lang de prijsverhooging op de wereldmarkt zien ontgaan. Maar dat doet niet af aan den regel. Zooals gezegd, de ervaring leert, dat de opkoopprijzen de wisselingen van het wereldmarktniveau regelmatig en met bekwamen spoed volgen.

In hoeverre, en met welke snelheid zulks geschiedt, en waaraan dit te danken is, hangt van velerlei factoren af. Een daarvan is de bijzonder scherpe concurrentie op dit gebied, ook bij de opkoopers van bevolkingskoffie.

Een andere factor is de handelsgeest van de bevolking zelve. Zooals in de stukken reeds tot uiting komt, moet men daarover niet te gering denken; de Regeering heeft den indruk, dat vele van de geachte sprekers dien handelsgeest der bevolking te licht opvatten, en dat zij buitendien uit het oog verliezen, dat daarbij nog zal komen de voorlichting omtrent de geldende prijzen. Daarmede zou men kunnen aanvullen wat aan de gebruikelijke gewone informatie in het binnenland op dit punt nog ontbreekt. Dit gaat in dit geval van de exportpremie des te gemakkelijker, wijl het hier betreft een prijsverhooging, die gemakkelijk is te fixeeren: men kan er eenvoudig mede volstaan algemeen bekend te maken, dat er een bepaald bedrag per pikol op den prijs is gelegd, waarmede de producent dan bij den verkoop rekening kan houden. Doet hij dat in bepaalde gevallen niet, dan zal hij daarvoor wel zijn redenen hebben: de Overheid kan den producent daartegen en tegen zichzelf niet in bescherming gaan nemen. Maar in den regel is dat niet zoo.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De producenten organiseeren zich.)

Zij beginnen zich te organiseeren. Men doet het in vele gevallen. Doch het ligt op het oogenblik nog niet op den weg van de Regeering om dat kunstmatig te bevorderen, aangezien, zooals ik zooeven uiteenzette, de bestaande wijze van opkoop van het product zeer goed werkt en haar redelijk bestaansrecht heeft.

Bij wijze van voorbeeld wil ik de mate van „Konkurrenzfähigkeit" der betrokken bevolking, behalve aan de ervaringen met de rubberprijzen, maïs e.d., nog eens toelichten aan het volgende, waarbij ook blijkt, dat de bevolking zeer goed van de schommelingen van het marktniveau op de hoogte is. Om dichter bij huis te blijven, zal ik het even met een voorbeeld uit den koffiehandel zelf toelichten. In een der koffieproduceerende streken in Nederlandsch-Indië wordt circa 80% van den export uit die streek verzorgd door een groote exportfirma, die tot in het binnenland haar eigen opkoop-organisatie heeft. Men zou nu geneigd zijn aan te nemen, dat vooral hier zulk een firma daardoor een zeer grooten invloed om prijzen en leveringen zou kunnen hebben en de met haar gelieerde opkoopers eveneens. En toch is dit geenszins het geval: de betreffende firma moet alle krachten aanwenden en haar opkoopprijzen op basis van export-pariteit stellen, wil zij het percentage van dezen uitvoer op haar naam houden.

Voorts staat het vast, dat in de maand, voorafgaande aan de koffiesteunregeling, vele kleine producenten in verband met een eventueel in te voeren exportpremie onwillig waren koffie af te geven; dat was toen nog maar een gerucht. Hoeveel te meer zullen zij op dergelijke voordeelen bedacht zijn, wanneer het gaat om een zeker en vast bedrag, dat overal bekend wordt gemaakt. Bij de toepassing van het rubberuitvoerrecht is o.m. gebleken, dat de bevolking zeer snel reageert op prijsschommelingen in de uitvoerhavens. Het is derhalve volkomen rationeel ten aanzien van koffie, van welke opbrengst men in het algemeen lang niet zoo afhankelijk is als van rubber, hetzelfde te verwachten.

Enkele leden merkten op, dat de exportpremie wellicht door exporteurs zou kunnen worden aangewend, teneinde de koffie goedkooper op de wereldmarkt aan te bieden. De Regeering kan niet inzien, waarom zulks in verreweg de meeste gevallen zou geschieden. Zooals reeds meerdere malen opgemerkt, brengt Nederlandsch-Indië slechts 4 à 5% van de geheele wereldproductie voort, zoodat de Indische koffie geen invloed heeft op het niveau van de wereldmarkt. Prijzen voor Nederlandsch-Indische koffies op de wereldmarkt loopen wel niet geheel parallel met b.v. wereldprijzen van Braziliaansche koffies, doch daarentegen mag toch worden opgemerkt, dat de prijzen van de Nederlandsch-Indische koffies wel geheel afhankelijk zijn van de Braziliaansche koffiepolitiek, derhalve van de prijzen, welke voor Braziliaansche koffies op de wereldmarkt worden gemaakt. Al bestaat er dus geen parallelverloop, dan toch wel een sterke correlatie en afhankelijkheid. Zou de export er nu toe overgaan de uitvoerpremie te verdisconteeren in het aanbod, dan zou de bestaande prijsverhouding verstoord worden, met als logisch gevolg een grootere vraag naar Nederlandsch-Indische koffies, welke grootere vraag weder leidt tot hoogere prijzen en wel tot een niveau, dat de oorspronkelijke verhouding weer hersteld is geworden. Dank zij het feit dus, dat de Nederlandsch-Indische koffie geen invloed op de wereldmarkt uitoefent, zal een dergelijke practijk van de zijde der exporteurs zich automatisch rectificeeren. Hieraan kan ik nog toevoegen, dat de wereldprijzen voor Nederlandsch-Indische koffie niet bepaald worden door den vraagprijs van de Nederlandsch-Indische exporteurs, maar in verband met de bestaande verhoudingen op de wereldmarkt hoofdzakelijk bepaald worden door den vraagprijs in verband met de daar aangegeven koffieprijzen. Er bestaat dus voor den exporteur tenslotte geen belang of voordeel koffie goedkoop los te laten.

Individueel zou misschien de wensch, den omvang van zijn handel te vergrooten, hem in deze richting kunnen voeren. Waar echter deze wensch bij iederen exporteur voorzit, zou de verhoogde vraag van deze exporteurs tot een verhoogden prijs in het binnenland moeten leiden en dus een minder uitkomst uit de exportpremie voor den producent gecompenseerd worden door een hoogere opbrengst op basis van de reëele koffie-waarde.

Het geachte lid, de heer Beets heeft opgemerkt, dat vóórverkoopen van den oogst van het komende jaar tegen bonnen, waarop levensmiddelen of andere huishoudelijke benoodigdheden verkrijgbaar zullen zijn, plaats vindt. Dit is over het algemeen geen ongewone toestand in de koffiestreken, waar de leveranciers meestal een „langanan" hebben, aan wien zij hun product verkoopen en bij wien zij hun noodige inkoopen verrichten. Dit mag echter geen aanleiding zijn om te meenen, dat deze producenten in de macht van deze langanans zouden zijn, daar practisch in de koffiestreken iedere handelaar in importgoederen en de eerst benoodigde levensmiddelen tevens koffie opkoopt. Waar het aantal van deze handelaren zeer groot is in die productiestreken, en zij zich niet gaarne de kans laten ontgaan om het mes van beide kanten te laten snijden, t.w. inkoop van koffie, teneinde deze met winst te verkoopen, en winst op de benoodigde consumptie-artikelen, is het begrijpelijk, dat zij den hoogst mogelijken prijs voor de koffie zullen betalen.

(De heer Soeroso: Maar de opkoopers vormen een kongsie om de prijzen te drukken.)

Deze suggestie van kongsievorming is bij de behandeling verschillende malen naar voren gekomen, maar het lijkt de Regeering niet waarschijnlijk, dat de tangkoelaks kongsie's

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

zouden gaan vormen. Dat verschijnsel heeft zich in de practijd nooit voorgedaan, ook niet bij natuurlijke prijsstijgingen, en in tijden van zeer hooge prijzen. Het is derhalve niet aan te nemen, dat deze menschen wel terwille van een rijksdaalder per picol hun toevlucht zouden nemen tot dergelijke practijken.

(De heer Kartowisastro: Dat hebben we bij de padi echter wèl zien gebeuren.)

Ik zou op het oogenblik niet kunnen zeggen, of een vergelijking met de padi hier opgaat. Het gaat hier om de koffie, een product, dat over heel Indië verspreid voorkomt en overal wordt verkocht en waarbij altijd een zoo scherpe concurrentie heeft bestaan, dat aan een kongsievorming onder de tallooze opkoopers niet kan worden gedacht. Of dat bij de padi wèl het geval is, doet op het oogenblik minder terzake. De meening, als zou een serie van kleinere en grootere tusschenhandelaren, welke zich tusschen den groot-opkooper en den klein-producent bevinden, ieder voor zich een deel opeischen van den toeslag, welke door het Koffiefonds zal worden verleend, moet ook daarom minder juist worden geacht, omdat dit dan ook het geval zou zijn, indien een normale wereldprijsstijging plaats vindt. En een stijging in den prijs van koffie komt door de snelle reactie van den producent geheel aan dien producent ten goede. De jaren geleden geldende hoogere prijzen bezorgden percentage-gewijs aan den tusschenhandel en den exporteur geen groote winsten, hetgeen toch wel het geval zou zijn geweest, indien inderdaad de tusschenhandel zich van alle voordeelige prijsverschil kan meester maken.

De heer Beets maakte voorts nog de opmerking, dat het hem ontgaat, waarom de mede in moeilijkheden verkeerende ondernemingen, die al dadelijk op behoorlijke en regelmatige wijze hun productie gepelde koffie kunnen opgeven, toch hun steun via den exporteur moeten ontvangen, omdat de kleinproducent zijn productie-aandeel in den vorm van gepelde koffie niet aanstonds behoorlijk kan aantoonen. Ik zeide zooeven reeds, hierop te zullen terugkomen.

Het geachte lid zou, indien ik hem hierin goed heb gevolgd, derhalve een steunregeling voorstaan, welke voor de ondernemingen op rechtstreeksche basis zou moeten geschieden en voor den klein-producent desnoods op basis van exportpremie. Afgezien van het feit, dat de Regeering het bepaald ongewenscht acht de beide cultures op verschillende wijze te steunen, zou van een tweeledig systeem van steun het gevolg zijn, dat het prijsniveau van bevolkingskoffie zou oploopen met het bedrag van de exportpremie, terwijl de ondernemingskoffie op hetzelfde niveau zou blijven, derhalve een manke verhouding, met het resultaat, dat de bevolkingskoffie geëxporteerd zou worden en de ondernemingskoffie op het binnenland zou zijn aangewezen. Voorts doet zich daarbij de moeilijkheid voor om bij den uitvoer te onderscheiden, wat nu bevolkings-, en wat ondernemingskoffie is. Vele ongewenschte praktijken zouden zich daarbij kunnen gaan voordoen. Dit tweeledige stelsel acht de Regeering dus beslist onaanvaardbaar.

De geachte leden, de heeren Soeria Nataätmadja, Moelia, en Beets, hebben betoogd, dat een stelsel van steun zou kunnen worden doorgevoerd op zoodanige wijze, dat aan de groep klein-producenten, die wel over regelmatig aangelegde en gesloten complexen koffie-aanplantingen beschikt en van welke producenten wel gegevens beschikbaar zijn, of kunnen worden verkregen, steun te verleenen en derhalve de z.g. ladangbouw geheel of gedeeltelijk van den steun uit te sluiten. Dit is niet doorvoerbaar, aangezien, zooals ik reeds opmerkte, ladang-koffie een zeer groot percentage van de bevolkingskoffie vormt, en deze producent dus geen steun zou ontvangen en de vraagprijzen van de producenten, die wel steun ontvangen, op een lager niveau zou trekken. De meening van den heer Kasimo, dat ten gevolge van de exportpremie de binnenlandsche prijs eveneens stijgt, zoodat dus de consumptie in Indië mede haar deel bijdraagt aan de te verleenen steun, kan de Regeering onderschrijven, doch Zij acht dit niet een bezwaar, doch een voordeel. Eerstens oordeelt de Regeering het niet onbillijk, dat de Nederlandsch-Indische consument ook bijdraagt aan den te verleenen steun. Het is opmerkelijk, dat zoodra de Nederlandsche consument sputtert tegen deze heffing de critiek niet van de lucht is, terwijl als op deze wijze ook de Nederlandsch-Indische consument zijn penningske bijdraagt daartegen direct protesten opgaan. Bovendien behoeft men zich over de stijging van den prijs uit dezen hoofde niet ongerust te maken, zij zou — ik heb het eens laten narekenen — neerkomen op nog geen halve cent per 10 koppen koffie.

De mogelijkheid, waarop de heer Kasimo wijst en waarop ook de heer Mapoedji zinspeelt, dat de exporteurs of opkoopers in een bepaald rayon, op eigen voordeel bedacht, zich zullen aansluiten en een afspraak maken over de aan te leggen opkoopprijzen voor de bevolkingskoffie, acht de Regeering, zooals ik in antwoord op een interruptie zooeven reeds zeide, beslist uitgesloten. Het is afdoende in de practijk van den handel gebleken, dat dergelijke afspraken ten aanzien van opkoop niet kunnen worden gehandhaafd, tenzij door de dwingende hand der Regeering.

Wanneer ik nu de bespreking van het indirecte stelsel samenvat, doe ik dat als volgt.

De Regeering acht dit stelsel volkomen „workable", niet voor de volle 100% wellicht en ook niet overal en onder alle omstandigheden, maar er is een redelijke mate van zekerheid, op grond van de ervaringen en van de adviezen van alle experts, die de Regeering geraadpleegd heeft, dat het overgroote deel — meer dan 90%, kunnen wij wel zeggen — in handen zal komen van den producent, met effect voor alle koffie, ook voor de binnenlandsche markt.

Ik moet er voorts nog op wijzen, dat het indirecte stelsel geenszins een verzinsel is, dat in de practijk nog niet zou zijn beproefd. In Venezuela, welk land als koffie-exporteur in rang op Nederlandsch-Indië volgt, werkt ook een exportpremiestelsel ten faveure van de noodlijdende koffiecultuur en het werkt daar zeer behoorlijk.

Ik moet er verder bij de vergelijking van de beide stelsels nog op wijzen, dat het steunbedrag bij een indirect stelsel alleen over de geëxporteerde koffie wordt omgeslagen, dat is over 70% van de productie, en dat het dus méér per picol oplevert dan het geval zou zijn bij een direct stelsel, waarbij het bedrag over de volle 100% productie zou moeten worden omgeslagen. Wanneer men dit in de eerste plaats in acht neemt en zich er dan nog rekenschap van geeft, dat het indirecte stelsel, zooals ik zooeven heb uiteengezet, enorme kosten met zich medebrengt, nog daargelaten, dat het langen tijd zou moeten duren, vóór het zou kunnen worden ingevoerd, dan is het dunkt mij wel verklaarbaar, dat de Regeering nog steeds de voorkeur blijft geven aan de invoering van een indirect stelsel.

Ik kom nu aan enkele andere vragen, welke meer direct betrekking hebben op de ontwerp-ordonnantie, aan den Volksraad voorgelegd. Er is gevraagd — o.a. door de heeren Kartowisastro en Verboom — waarom de Regeering dit stelsel, waarvoor Zij geporteerd is, niet in de ordonnantie heeft neergelegd. De Memorie van Antwoord verwijst dienaangaande naar een algemeene tendenz in de wetgeving, welke meebrengt, dat hoe langer hoe meer wordt overgelaten aan de uitvoeringsvoorschriften. Dat is een ontwikkeling, waarbij men zich eenvoudig heeft neer te leggen, wijl er niets aan te doen is. De heer Verboom heeft dit niet zeer overtuigend gevonden en ik wil er dus nog even op ingaan. Ik stel natuurlijk voorop, dat ik deze juridische aangelegenheid niet in vollen omvang en theoretisch zal behandelen; dat is meer iets, hetwelk ligt op den weg van den Regeeringsgemachtigde voor dergelijke zaken „par excellence", den directeur van

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

Justitie. Maar de Regeering wil toch, blijvend bij de crisismaatregelen, de aandacht van den heer Verboom speciaal bij wijze van voorbeeld vestigen op de Nederlandsche clearingwet. Nederland nu is een land, hetwelk als het ware overdekt is met juristen; met de Staten-Generaal bestaat daar een gevestigde practijk van wetgeving.

Als de heer Verboom nu eens deze clearingwetgeving in Holland wil nazien, zal hij bemerken, dat deze inderdaad feitelijk bestaat in een zoodanige gedaante, als het geachte lid zelf bij wijze van karikatuur heeft voorgedragen, namelijk louter uit artikelen, waarin een volmacht wordt gegeven om de zaken te regelen door middel van algemeene maatregelen van bestuur.

Wanneer ik nu in dit verband op de koffiesteunregeling terugkom, zou ik de zaak eens willen omdraaien en willen vragen: Kan de heer Verboom of de heer Kartowisastro aangeven, waarom de uitvoering wel in de ordonnantie zou moeten staan? Zij zeggen — de heer Kartowisastro heeft dat woord gebruikt —: „Het gaat om het essentieele". Ik stel daar tegenover den aard van deze geheele regeling. Waarmede hebben wij te maken? Buiten de Nederlandsche begrooting om wordt door het Landbouwcrisisfonds een som gelds ter beschikking van de Indische Regeering gesteld, ten einde dit geld zoo goed mogelijk te doen toekomen aan de koffiecultuur. Men heeft dus te maken met een zuiveren uitvoeringsmaatregel, die als zoodanig eigenlijk niet met de wetgeving, en a fortiori niet met het neerleggen in de ordonnantie te maken heeft. Bij die zuiver uitvoerende taak heeft de Regeering zekere bevoegdheden noodig, en bovendien is noodig de instelling van het koffiefonds; dat zijn zaken, welke bij ordonnantie moeten worden geregeld. De Regeering heeft dus ingediend een ordonnantie tot instelling van het koffiefonds, welke ordonnantie tevens bepaalde bevoegdheden geeft ten aanzien van de exporteurs, aan wie zekere verplichtingen moeten worden opgelegd. De Regeering regelt dit in den vorm van een ordonnantie, zooals het behoort. Wat het overige betreft, de uitvoering van de opdracht, waarmede dat bedrag uit Holland beschikbaar gesteld wordt, — dat is een zuivere uitvoeringszaak, welke zelfs naar de Regeering meent naar haar aard niet in een ordonnantie thuis behoort.

Hoe men de zaak ook keert of wendt, of men hier werkt met het „materieel rechtsbegrip" — wat ik niet zou aanraden, want dat is al een verlaten standpunt — of dat men van andere gedachten uitgaat, men komt toch tot geen andere conclusie dan dat deze zaak aan de uitvoerende macht ter regeling moet worden overgelaten.

Mijnheer de Voorzitter! Tegen dit ontwerp zijn voorts bezwaren aangevoerd door de heeren Weyer en Verboom, welke bezwaren voornamelijk hierom gaan, dat bij deze ordonnantie aan de exporteurs wordt opgelegd een keurslijf van bepalingen en dwingende verplichtingen. Ik kan daar het volgende tegenover stellen. Nadrukkelijk kan de Regeering verklaren, dat het ingrijpen in den exporthandel — en dit is heel iets anders dan het scheppen van enkele bepalingen van administratieven aard, als wekelijksche stockopgave, verschepingen en prijsopgaven — alleen zal plaats hebben, indien er alle aanleiding zou bestaan aan te nemen, dat een exporteur met de exportpremie onjuiste en eigenaardige manipulaties heeft verricht. Op de ervaringen van den exporthandel zal het bestuur van het Koffiefonds bij de uitvoering van zijn taak zeker een beroep willen doen, maar het ligt verre buiten de bedoeling den exporthandel hier in andere opzichten te binden door uitvoeringsbepalingen.

Verder deelt de Regeering met nadruk mede, dat Zij volstrekt niet voornemens is aan koffies uit den 1936-oogst steun te verleenen. De geldelijke steun zal aanvangen met den 1937-oogst; door een tijdige voorraadopname bij producenten en exporteurs kan die splitsing in 1936- en 1937-oogst worden gemaakt. Ook daarvoor is een regeling van de rechten en van de verplichtingen, die in de ordonnantie aan de exporteurs wordt opgelegd, onontbeerlijk.

Ik ontmoet verder weer de heeren Weyer en Verboom in hun bezwaren tegen de zoogenaamde secundaire maatregelen, die dit ontwerp behelst. Ook te dien aanzien meent de Regeering de geachte leden te kunnen geruststellen. Er wordt in het geheel geen ingrijpen beoogd, waar reeds voldoende particulier initiatief aanwezig is, bij de proefstations, bij den afzet, enz.

De Regeering is niet van plan in het werk, dat reeds door het particuliere initiatief werd opgebouwd en voor welks resultaten Zij waardeering heeft, in te grijpen. De secundaire maatregelen zullen dan ook alleen van toepassing zijn op de bevolkingskoffie, die terzake van proefstationswerk en andere voorlichting nog veel van noode heeft, vooral voorzoover dit de verbetering van de kwaliteit betreft.

Uit billijkheidsoverwegingen zullen alleen de kosten van het proefstationswerk der ondernemingen door het Koffiefonds worden vergoed. Het Koffiefonds zal slechts onderzoeken, welke maatregelen naar zijn inzien noodzakelijk zijn. Voor de uitvoering van deze maatregelen echter zal zeer zeker met het Algemeen proefstation voor den landbouw en den landbouwvoorlichtingsdienst worden samengewerkt, zoodat geen dubbel werk of geldverlies daarvan te duchten zijn.

Ten aanzien van verbetering van den afzet zal het bestuur van het Koffiefonds, naast eigen initiatief terzake, de voorgebrachte desiderata van ondernemers en exporteurs in beschouwing kunnen nemen. De uitwerking van deze desiderata zal uiteraard behandeling vinden door het bestuur van het Koffiefonds en de betreffende instanties van de Regeering, welke hiermede belast zijn.

Ik herhaal: het ligt bepaald niet in de bedoeling van de Regeering in te grijpen in het zich reeds sterk ontwikkelde particuliere initiatief der ondernemers en den werkkring der exporteurs, ten aanzien van den afzet. Voor bindende maatregelen, welke voor de ondernemers en de exporteurs een ongewenscht keurslijf zouden vormen, behoeft derhalve niet gevreesd te worden.

De heer Verboom heeft bezwaar tegen de instelling van dit fonds en tegen den vorm van deze — zooals hij het noemt — „potjes" in het algemeen.

De heer Verboom prefereert, indien mogelijk, een regeling van de financiën, welke tengevolge zal hebben dat die financiën zullen zijn onderworpen aan de contrôle van den Volksraad. Mijnheer de Voorzitter. Als ik het zoo zeggen mag, de Regeering gelooft dat dit een min of meer theoretisch ideaal is, ook al weer min of meer uit den tijd. Het betreft hier vooreerst geen landsgelden. Het betreft hier fondsen, die ter beschikking worden gesteld, buiten de Nederlandsche begrooting om, door het landbouwcrisisfonds en die bestemd zijn voor een zeer speciaal doel. In overeenstemming met de wijze van behandeling in het moederland, waar de begrooting van het Landbouw Crisis Fonds ook niet door de rijksbegrooting loopt en derhalve niet in de Staten-Generaal behandeling vindt, vindt de vaststelling van de begrooting door het Koffiefonds i. c. door de belanghebbenden en niet door Regeeringsinstanties plaats.

De Regeering is echter volkomen bereid om aan de belangstelling van het College tegemoet te komen door geregeld de begrooting en de financieele jaarresultaten aan den Volksraad ter inzage over te leggen.

Door het geachte lid den heer Kartowisastro is gevraagd, of met het artikel, dat de Regeering zekere bevoegdheden geeft tot „achterhaling van misstanden en tot het onderkennen daarvan", zooals deze nader in de Memorie van Toelichting zijn omschreven, ook gedoeld is op binnenlandsche prijszetting. Ook de heer Roep heeft een vraag van deze strekking gedaan.

Ik kan hierop antwoorden, dat dit niet de bedoeling is. Prijszetting is een zeer delicate en moeilijke zaak, waarvoor meer

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**). — Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

noodig zou zijn. Daar komt men er niet aan toe met een maatregel als deze, gesteld dat men het wilde. Deze bevoegdheden hebben dus alleen betrekking op het verkrijgen van gegevens, op de mogelijkheid van contrôle op de exporteurs. En in geval van schromelijke misbruiken — maar daaraan moeten wij bij de behandeling van een ontwerp niet in de eerste plaats denken — zou intrekking van de vergunning kunnen plaats hebben. Het gaat dus om een complex van bevoegdheden, die op indirecte wijze zorgen, dat de zaak in het goede spoor blijft.

De Regeering heeft voorts nog bedenkingen vernomen van de zijde van de heeren Kasimo en Verboom, die vreesden, dat deze steunregeling wel eens een stimuleering van de productie tengevolge zou kunnen hebben, met eventueel als gevolg daarvan afweermaatregelen van het buitenland.

In de eerste plaats wil ik opmerken, dat niet is in te zien waarom een dergelijke stimuleering van de productie niet gelijkerwijs zou plaats hebben, wanneer men de cultuur direct zou steunen. Dit zou hetzelfde gevolg moeten hebben.

Maar in de tweede plaats moet ik daarop laten volgen, dat deze steunmaatregelen niet de bedoeling hebben om deze koffiecultuur thans tot een enorm winstgevend bedrijf te maken, zoodat iedere producent op expansie belust wordt, doch de bedoeling is, dat zij op zijn hoogst — als ze goed werken —, voldoende zullen zijn om te voorkomen, dat verlies wordt geleden en een redelijke opbrengst wordt verkregen.

Bovendien kan in dit opzicht geruststellend werken de zekerheid, dat deze maatregelen, die natuurlijk in vakkringen in het buitenland bekend zijn, in de groote consumptielanden, waarheen onze afzet voornamelijk gaat, vooral de Vereenigde Staten, zeer rustig en welwillend zijn ontvangen.

De heer Beets, dien ik zooeven al in ander verband heb beantwoord, heeft gevraagd, of het mogelijk zou zijn enkele door hem genoemde wijzigingen aan te brengen in de artikelen 4 en 9. Wat dit artikel 9 betreft, hierop behoef ik thans niet weder in te gaan. Dit gaat om het opnemen van het systeem in de ordonnantie, waartegen de Regeering zooeven principieele bedenkingen heeft ontwikkeld.

Wat artikel 4 betreft, moet ik het geachte lid nog even te woord staan. De heer Beets heeft in de eerste plaats gevraagd om in den aanhef van dat artikel te lezen in plaats van:

„Bij regeeringsverordening k u n n e n voorzieningen worden getroffen."

„Bij regeeringsverordening w o r d e n voorzieningen getroffen":

In de tweede plaats heeft de heer Beets gevraagd, of dat eerste lid sub *a* zou kunnen vervallen, n.l. de zinsnede „ter verzekering van een redelijk aandeel in de opbrengst aan de koffieproducenten", dat dan ware te vervangen door de zinsnede: ter bereiking, „dat het voor uitvoerpremies beschikbaar gestelde bedrag geheel aan de producenten ten goede zou komen."

Het is de Regeering een genoegen den heer Beets hier, althans gedeeltelijk, tegemoet te kunnen komen. De Regeering heeft er geen bezwaar tegen in den aanhef van het artikel het woord „kunnen" te laten vervallen, waardoor dus het geven van voorschriften tot verzekering van de goede werking voor den producent meer positief in de ordonnantie wordt neergelegd. Maar tegen de andere door hem voorgestelde wijziging, moet de Regeering bezwaar maken, n.l. dat een regeling zou worden getroffen, die garandeert, dat het voor uitvoerpremies beschikbaar gestelde bedrag t e n v o l l e aan de producenten ten goede komt. Zooals reeds eerder gezegd, heeft de Regeering de overtuiging, dat niet misdaan wordt, indien een redelijk percentage van deze te verleenen steun aan de tusschenhandelaars ten goede zou komen, zoodat Zij het niet alleen onmogelijk, doch ook niet wenschelijk acht om een regeling te scheppen, die het steunbedrag voor honderd procent in handen van de producenten zou doen komen.

(Regeeringsgem. voor Alg. Zaken, Voorzitter.)

Eenige geachte leden — ik noem de heeren Beets, Van Helsdingen, Weyer, Kartowisastro en Verboom — hebben gevraagd om op de een of andere wijze een beperking in de ordonnantie neer te leggen van haar werkingsduur, althans van het export — premiestelsel. De Regeering zou aan de wenschen van deze geachte leden, die ik gemakshalve gezamenlijk wel mag beantwoorden, zooveel mogelijk tegemoet willen komen. Het premiestelsel zal terdere worden gecontroleerd, en zal zeker worden verlaten wanneer het onverhoopt tegenvallen zou. In verband hiermede kan de Regeering toezeggen, dat de rapporten, die thans aan de Regeering over de geheele kwestie van het stelsel zijn ingediend en ook de rapporten, die Zij zal vragen over het resultaat, wanneer het stelsel eenigen tijd zal hebben gewerkt, aan den Volksraad zullen worden overgelegd.

Doch, zooals ik al zeide, wat betreft de keuze van het stelsel en de doorvoering daarvan, kan de Regeering de geachte leden niet tevreden stellen. Dat staat buiten de ordonnantie. Zij kan zich daaromtrent de handen niet binden. Dit gaat trouwens ook buiten de werkingsduur van de ordonnantie zelve om.

De heer Roep heeft nog eenige informatorische vragen gesteld. In de eerste plaats, hoe deze heffing in Nederland eigenlijk werkt. Het steunbedrag, Mijnheer de Voorzitter wordt gevormd door fondsen, die het landbouwcrisisfonds in Nederland ter beschikking stelt, en die aan dat landbouwcrisisfonds voortvloeien uit hoofde van een extraheffing van 12 cent per kg op ten verbruik in Nederland ingevoerde koffie; die heffing is ingegaan op 16 April. De taxatie van deze inkomsten is voor het gedeeltelijke jaar 1936 *f* 780 000, voor 1937 2½ tot 3½ millioen gulden.

Nu nog een laatste en niet onbelangrijk punt, n.l. de vraag van den heer Roep, wat er zou gebeuren, indien deze ontwerp ordonnantie eens zou worden verworpen. Mijnheer de Voorzitter, dat is natuurlijk altijd een punt, waaromtrent de Regeering zich nog geen oordeel pleegt te vormen, wanneer zij een ontwerp-ordonnantie indient en ook niet tijdens de behandeling daarvan. Ik zou den heer Roep dus eigenlijk iets in dezen trant moeten antwoorden, „dat de Regeering zich dan nader zou beraden". Maar ik wil het geachte lid hiermede niet afschepen doch in negatieven zin duidelijker antwoorden. Wat ook de gevolgen zouden zijn van eventueele verwerping van deze ontwerp-ordonnantie (waaraan ik overigens niet geloof) in geen geval kan daarvan het resultaat zijn, dat de Regeering als het ware gedwongen zou overgaan tot een frontverandering t.a.v. een stelsel van uitkeering, dat Zij niet voor haar eigen verantwoording zou kunnen nemen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van den kant van de Regeering beëindigd. De verdere beraadslaging hierover zal worden opgeschort, tot straks na afhandeling van het petitievoorstel Soetardjo c.s. Na afhandeling van het petitievoorstel zal worden voortgegaan met de behandeling van de koffiebelangenordonnantie in tweeden termijn van den kant van den Volksraad en zoo mogelijk zal deze worden afgehandeld. Ik verzoek de leden, die eventueel moties en amendementen wenschen in te dienen, deze thans voor te bereiden en zoo spoedig mogelijk in te dienen.

A a n d e o r d e i s d e v o o r t z e t t i n g d e r b e h a n d e l i n g v a n h e t g e w ij z i g d p e t i t i e - v o o r s t e l v a n d e n h e e r S o e t a r d j o c . s ., d a t d e V o l k s r a a d , m e t g e b r u i k m a k i n g v a n d e b e v o e g d h e i d a a n d e n R a a d t o e g e k e n d b ij a r t i k e l 6 8 d e r I n d i s c h e S t a a t s r e g e l i n g , z i c h w e n d e t o t h e t O p p e r b e s t u u r e n d e

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Soetardjo.)
Staten-Generaal met het verzoek te willen bevorderen, dat een conferentie van vertegenwoordigers van Nederland en Nederlandsch-Indië worde bijeengeroepen, welke conferentie op den voet van gelijkgerechtigdheid een plan zal hebben op te stellen, teneinde aan Nederlandsch-Indië langs den weg van geleidelijke hervorming binnen een zoodanigen tijd, als de conferentie voor de uitvoering van de gedachte mogelijk zal achten, den staat van zelfstandigheid toe te kennen binnen de grenzen van artikel 1 der grondwet. (Ond. **26**.)

De heer **Soetardjo,** eerste onderteekenaar van het petitievoorstel: Mijnheer de Voorzitter! De sprekers in tweeden termijn beantwoordende, zal ik trachten zooveel mogelijk de volgorde dier sprekers te volgen. Niemand zal echter van mij verwachten, dat ik na mijn uitvoerig antwoord in eersten termijn in deze instantie mijn medeleden in detail zal volgen.

Indien ik als eersten spreker ontmoet mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen, dan kan ik uit zijn uitvoerig en gedetailleerd betoog deze kern halen, dat hij zijn opvatting handhaaft, dat de Indonesiers, en met name de intellectueelen onder hen, nu nog niet en in afzienbare toekomst ook niet rijp kunnen worden geacht om in een zelfstandig Indonesie de leidersrol te vervullen. Het geachte medelid heeft wel is waar vaak verzekerd, dat hij elke poging onzerzijds om meer aandeel te hebben in de centrale taak van harte zou steunen, doch de ervaring heeft geleerd, dat, wanneer het op realisatie van dezen wensch aankomt, het geachte medelid de laatste is, bij wien wij steun moeten zoeken. Ik moge slechts herinneren aan de behandeling van mijn amendement beoogende enkele Indonesische bestuursambtenaren van hoogeren rang op het departement B.B. werkzaam te stellen. Hoewel het geachte medelid verklaarde symphatiek te staan tegenover de suggestie, wist hij toch onmiddellijk een argument aan te voeren om tegen het amendement te stemmen. En zoo is het altoos bij dit geachte medelid gegaan, wanneer het aankomt op verbetering van de positie van de inheemsche bevolkingsgroep. Wanneer men het betoog van het geachte lid in eersten termijn aandachtig beluistert, dan komt duidelijk naar voren de vrees, dat het enge Nederlandsche belang bij een zelfstandig Indonesie in het gedrang zal komen. Onder deze omstandigheden is het wel duidelijk, dat tusschen het geachte medelid en ons ten aanzien van dit principieele punt nimmer overeenstemming zal kunnen worden verkregen.

(De heer Van Helsdingen: U geeft een volkomen onjuiste samenvatting van mijn standpunt, het zal U moeilijk vallen, wat U zegt, ook te bewijzen.)

Ik meen een en ander te kunnen distilleeren uit verschillende redevoeringen van ons geacht medelid.

De heer Van Helsdingen heeft getracht ons te doen gelooven, dat tusschen de door ons gevraagde conferentie en de door hem aanbevolen staatscommissie geen principieel verschil bestaat. Maar als dit zoo was, welk bezwaar bestaat er verder voor den heer Van Helsdingen om zijn stem aan deze petitie te geven.

(De heer Van Helsdingen: Het ontgaat U, dat de taakomschrijving een andere was, maar niet de samenstelling en de beteekenis ervan.)

De tweede spreker, het geachte medelid de heer Soeroso, is in een zelfstandig Indonesië beducht voor overheersching van de Indonesische groep in engeren zin door andere groepen en dringt er op aan, dat de redactie van de petitie zoodanig wordt gewijzigd, dat daarin tot uitdrukking kome, dat het Indonesische element in het bestuur een overwegende plaats inneemt. Wanneer onderteekenaars aan deze suggestie gevolg gaven, zouden zij n.m.m. een gebrek aan zelfvertrouwen demonstreeren. De onderteekenaars zijn er van overtuigd, dat indien Indië den staat van zelfstandigheid heeft verkregen, er voor het Indonesische element, voor zoover men intellectueel als anderszins de noodige geschiktheid bezit, zich in ruimere mate de gelegenheid openen zal om meer aandeel te krijgen in de leiding van dit land. Overigens zal naar onze meening geen onderscheid gemaakt mogen worden tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Individueele geschiktheid en bekwaamheid zal de maatstaf moeten zijn. Ik geloof, dat de suggestie van het geachte medelid van dien aard is, dat daarvan zijn houding tegenover dit voorstel niet behoeft af te hangen. Ik moge derhalve nog de hoop uitspreken, dat hij aan de petitie straks zijn stem zal willen geven.

(De heer Soeroso: Het spijt mij, maar het zal niet gaan.)

De heer Wirjopranoto verweet mij, dat ik bij de verdediging van dit zeer belangrijke onderwerp, het noodig heb gevonden om de positie van het Indonesische B. B. en, zij het met een enkel woord, ook de salarieering daarvan ter sprake te brengen. Het geachte medelid vergeet, dat deze onderwerpen, die inderdaad heel weinig te maken hebben met den gevraagden staat van zelfstandigheid van Indië, slechts door mij zijn behandeld geworden, wijl zij in de redevoeringen van enkele medeleden zoo in eersten termijn bij de behandeling van deze petitie, als bij de Algemeene Beschouwingen in de jongste hoofdzitting als argumenten zijn naar voren geschoven tegen de indiening van dit petitie-voorstel.

De heer Wirjopranoto, die in eersten termijn steunende op prof. Huart zijn kracht heeft willen zoeken in een onjuiste interpretatie, heeft, nadat hij door mijn antwoord den grond onder zijn voeten voelde wegzakken, thans zijn bezwaar tegen de petitie geconcentreerd op de practische uitvoering van art. 1 der grondwet.

(De heer Wirjopranoto: In het geheel niet.)

Maar ook hierin is hij niet in het minst geslaagd; want indien het geachte medelid mijn antwoord in eersten termijn aandachtig had beluisterd, dan is de eenige opzet van de petitie juist gericht op verbetering van de practische uitwerking van bedoeld grondwetsartikel. Ik heb in eersten termijn immers betoogd, dat de uitwerking, zooals die in de vigeerende Indische Staatsregeling heeft plaats gevonden, aller teleurstelling heeft gewekt. De bedoeling van de petitie is juist om verbetering te verkrijgen in de practische uitwerking van het nieuwe artikel 1 der grondwet, nl. door toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Indië op de wijze zooals die door mij in mijn antwoord in eersten termijn breedvoerig is uiteengezet.

Ik geloof, dat ik den heer Wirjopranoto ten slotte geen anderen, beteren raad kan geven dan vóór de petitie te stemmen.

Ik kom thans tot den heer Sosrohadikoesoemo. Indien men het betoog van dit geachte medelid goed analyseert, moet men wel tot de conclusie komen, dat op het gebied van behartiging van hoogere belangen van dit land, tusschen het geachte medelid en onderteekenaars wel nimmer overeenstemming zal worden bereikt, hetgeen wij eveneens ten aanzien van den heer Van Helsdingen hebben geconstateerd. Op grond hiervan lijkt het mij tijdsverspilling om op het betoog van den heer Sosrohadikoesoemo thans nog uitvoerig in te gaan. Ik kan evenwel niet nalaten te constateeren, dat de heer Sosrohadikoesoemo die anderen vaak zoo gaarne verscherping der tegenstellingen tusschen onderscheidene groepen in dit land in de schoenen schuift, thans continueering van de bestaande tegenstellingen bepaaldelijk wenscht. Uit zijn redevoering in tweeden termijn is het ons volkomen duidelijk geworden, waarheen het geachte medelid eigenlijk wil. Meer zal ik er niet van zeggen.

Heel anders is het gesteld met mijn geacht medelid, den heer De Hoog, die blijkbaar duidelijk heeft kunnen onderkennen de ideëele beteekenis van deze petitie, n.l. een basis te vinden om de bestaande tegenstellingen te elimineeren niet

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Soetardjo.)
alleen, maar ook om tusschen de verschillende groepen een betere harmonie en samenwerking te scheppen. De opbouwende beschouwingen van het geachte medelid in eersten en tweeden termijn hebben onderteekenaars dan ook hoogelijk gewaardeerd. De door hem gemaakte opmerking betreffende de houding van de Inheemsche pers inzake bijvoordeeld het grondbezit berust naar mijn meening op een misverstand. Onderteekenaars zijn er stellig van overtuigd, dat indien tusschen de Indo-Europeesche groep en de Indonesiërs in engeren zin harmonie en betere samenwerking zullen zijn tot stand gebracht een houding van de inheemsche pers als door hem bedoeld spoedig tot het verleden zal gaan behooren.

Wat betreft de instelling van den door den heer De Hoog bepleiten Rijksraad, moeten wij, zij het ten overvloede, het geachte medelid de stellige verzekering geven, dat ook in onze gedachten de instelling van dien Rijksraad een integreerend deel uitmaakt van de constructie van het imperium; voorloopig als adviseerend college, moet hij uitgroeien tot een wetgevend orgaan voor het geheele Koninkrijk betreffende imperiale aangelegenheden.

Ten slotte kom ik tot den heer Verboom. Dit geachte medelid heeft zich bij zijn bestrijding van de motiveering der petitie wel vele keeren vergaloppeerd. In eersten termijn begon hij met de boute bewering, dat de Inheemsche samenleving in sociaal en economisch opzicht „zelfs de eenvoudigste organisatie nog mist."

Nadat de onjuistheid van deze bewering door den heer Datoe' Toemenggoeng duidelijk is aangetoond, draait de heer Verboom bij en zegt dan, dat al die organisaties zich bepalen tot de desasfeer. Maar daar gaat het in de petitie ook niet om; het is niet voor de desa, dat wij zelfstandigheid vragen. Wat wij vragen is de zelfstandigheid van de Indische samenleving in haar geheel. Het geringschattend oordeel over de Inheemsche sociale en economische organisaties is voor mij een bewijs, dat de heer Verboom den samenhang der zaken niet doorziet.

De sociale en economische organisatie van de desa is de basis van alles, wat er opgegroeid en opgebouwd is. Haalt men die basis weg, dan stort het geheele gebouw in elkaar, ook de middenstand en het grootbedrijf. Haalt men daarentegen de bovenconstructie van onze samenleving weg, dan blijft de Inheemsche samenleving zooals zij is, zij het ook met eenige aanpassing aan de nieuwe structuur. Naar onze meening zou zij er zelfs sterker door zijn, omdat ze dan vrij zou zijn van den op- en neergang van hetgeen buiten gebeurt.

Het is niet mijn bedoeling om hierover uitvoerige beschouwingen te houden; ik wilde alleen wijzen op de lichtvaardige wijze, waarop mijn geacht medelid over de Inheemsche sociale en economische organisatie-vormen heeft gesproken. Nogmaals, de zelfstandigheid, die wij vragen, is een zelfstandigheid voor de geheele Indische Maatschappij, die alle organen der samenleving omvat, zooals zij nu staat. En deze samenleving, dat wil zeggen de Indische maatschappij, is een volgroeide samenleving; stoelende op de Inheemsche organisaties is zij via middenstand, grootbedrijf en groothandel opgenomen in het internationale economische verkeer.

Uit het uitvoerige betoog van den heer Verboom kan een kernpunt te voorschijn worden gehaald. Het geachte medelid is kennelijk geschrokken van de beteekenis van de ereplaats, die onderteekenaars aan den Nederlander-trekker in een zelfstandig Indonesië toegekend wenschen te zien. Hij heeft een diepgevoelde verwondering tot uiting gebracht over het feit, dat onderteekenaars aan den Nederlander, geen burger zijnde van het zelfstandig Indonesië, een plaats hebben toegekend, die volgt op die van den Indonesischen burger, al heeft hij den voorrang boven alle anderen. Dit schijnt voor den heer Verboom aanleiding geweest te zijn, om ons petitievoorstel evenals de heer Wirjopranoto, te qualificeeren als te zijn „bedenkelijk". Ik moge terloops het geachte medelid

(Voorzitter, Kartowisastro.)
er op wijzen, dat voor den heer Wirjopranoto het bedenkelijke karakter van het voorstel hierin ligt, dat het niet ver genoeg gaat.

Ik moet het betreuren, dat de heer Verboom het zwaartepunt van zijn bezwaren tegen dit voorstel legt op het enge Nederlandsche belang. Het geachte medelid laat immers duidelijk blijken, dat het voorstel voor den Nederlander zooveel baantjes minder zal beteekenen. Hij betoogt dan verder, dat de huidige toestand de meest veilige is. Hij ziet daarbij over het hoofd, dat een dusdanig standpunt, dat alleen een klein-Nederlander kan innemen, de veel hoogere belangen van Groot-Nederland zal schaden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan dit antwoord besluiten met ons desideratum samen te vatten in een aanhaling uit Eigeman's „Indië en het Koninkrijk" luidende als volgt:

> „Toekenning van meerdere zelfstandigheid aan de overzeesche gebieden bij krachtiger en doelmatiger organisatie van het geheel; want wat in een klein verband niet kan worden toegestaan om der gevolgen wille, kan in een groot verband juist uitnemend op zijn plaats zijn, omdat het ruimte verschaft aan te gespannen betrekkingen. Zoo" — en zoo alleen zeg ik — „kan men ontkomen aan de noodlottige antithese, die ons nu beheerscht en krachtens welke zij, die ijveren voor handhaving der rijkseenheid, als tegenstanders van Indië's ontwikkeling tot zelfbestuur worden beschouwd, terwijl omgekeerd zij, die wenschen te komen tot zuiverder coördinatie van het rijk in Europa, vereenzelvigd worden met hen, die het algemeen staatsverband wenschen te verbreken".

Doel van deze petitie nu is geen andere, dan dat wij dat staatsverband wenschen te versterken door versterking van de positie van een der deelen van den staat.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van het petitievoorstel ook van de zijde van de voorstellers beëindigd, zoodat tot stemming over het voorstel, zooals het ten slotte is gewijzigd door het laten vervallen van de woorden „binnen tien jaar, althans", kan worden overgegaan. Er is mijnerzijds geen reden, om de drie adressen elk afzonderlijk in stemming te doen brengen. Indien er niet uitdrukkelijk om wordt gevraagd, zal dus tot stemming over alle drie adressen tegelijk worden overgegaan. Ik geef tevoren gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik mijn stem aan het onderhavige petitievoorstel geef, dan is het om de navolgende redenen:

1. De staatkundige verhouding tusschen Indië en Nederland is momenteel zoodanig, dat het bestuursbeleid hier te lande te veel afhankelijk wordt gesteld van de politieke constellatie van de Staten-Generaal. Hierdoor wordt de Indische politiek te veel opgehangen aan de Nederlandsch politiek.

2. Door deze figuur prevaleert bij een belangenconflict in den regel het Nederlandsche belang boven het Indische. De economische politiek, die door Nederland jegens Indië wordt gevoerd, levert hiervoor vele voorbeelden op.

3. Hoewel art. 61 (2) grondwet zegt, dat de regeling van de inwendige aangelegenheden van Nederlandsch-Indië overgelaten wordt aan aldaar gevestigde organen, verliest in de practijk deze bepaling veel van haar waarde, doordat tot dusver door de Nederlandsche Regeering — meer dan noodig en goed was — de haar toekomende bevoegdheid ex art. 1 I. S. wordt gehanteerd, de bevoegdheid namelijk, om de Indische Regeering aanwijzingen te geven in de uitoefening van het bestuursbeleid.

4. Deze aanwijzingen ontaarden vaak in bemoei- en bedilzucht, hetgeen in strijd is met den geest der grondwetsherziening van 1922, welke herziening beoogde een zelfstandige regeling van de inwendige aangelegenheden door de eigen

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Wiwoho, Moh. Noor.)

organen en een regeling door de Nederlandsche Regeering met de Staten-Generaal van de imperiale en internationale belangen.

Om deze redenen wordt door mij wenschelijk geacht een dusdanige wijziging aan te brengen in de staatkundige verhouding tusschen Indië en Nederland, dat aan de Indische organen wordt overgelaten de regeling van de inwendige aangelegenheden en dat door de Nederlandsche Regeering met Staten-Generaal, dan wel door een in te stellen orgaan — b.v. een rijksraad — enkel de imperiale en internationale belangen worden behartigd. De uitwerking van deze idee ware aan de conferentie over te laten.

Deze mijn visie beoogt derhalve slechts een wijziging in de huidige staatkundige verhouding tusschen beide rijksdeelen: Indië en Nederland, zonder ook maar in het minst de imperiale band onderling te willen aantasten.

Voorts behoeft deze opvatting niet te impliceeren een wijziging in het bestuur en de organisatie van het landsbestuur in Nederlandsch-Indië. Deze kunnen onaangetast blijven, ook na wijziging van de staatkundige verhouding tusschen Indië en Nederland. In dit opzicht maak ik mijn stem derhalve geheel los van de toelichting, die de eerste onderteekenaar aan het voorstel heeft gegeven.

De **Voorzitter**: Ik mag wel even in herinnering brengen, dat het thans de gelegenheid is om zijn stem te motiveeren en niet om redevoeringen te houden.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal zeer kort zijn.

In deze zaal is de zelfstandigheidspetitie op zeer kundige wijze van uit een Islamietisch standpunt beschouwd, welke beschouwing ik gaarne wil onderschrijven. Inderdaad is de leer van den Islam zoodanig, dat een poging tot zelfstandigmaking van Ned.-Indië van dien kant steun behoeft.

Wanneer ik echter dit petitie-voorstel toets aan de werkelijkheid, dan is het niets anders, dan dat er een conferentie, in wezen ten rechte aan te duiden als een commissie, wordt aangevraagd. Het zeer ernstige bezwaar, dat ik, ook na de gegeven uiteenzettingen door de verdedigers, nog aanwezig acht, is de omstandigheid, dat alles afhangt van de conferentie. Geen enkele waarborg bestaat er, dat door het werk der conferentie een zelfstandigheid zal worden geschapen, waarbij Indië als een even gelijkwaardig deel van het rijk, als Nederland, zal worden aangemerkt. Kan Indië in laatste instantie ooit „neen" zeggen als Nederland „ja" zegt?

Op grond van deze overwegingen, Mijnheer de Voorzitter, alsmede vooral om het feit, dat ik dit voorstel als een zeer weifelachtige uitvoering der Islam-beginselen beschouw, zal ik mijn stem niet aan dit voorstel geven, hoezeer ik het initiatief van den heer Soetardjo en de zijnen waardeer.

De heer **Mohamad Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik straks mijn stem tegen de petitie-Soetardjo zal uitbrengen, dan is dat niet, omdat ik tegen de zelfstandigheid van Indonesia ben. Ik koester ten aanzien hiervan „weit besseres Verlangen" dan de voorstellers der petitie beoogen. Ik zie als toekomstideaal niet meer en niet minder dan een onafhankelijk Indonesia.

Mijn voornaamste bezwaar tegen de petitie is, dat hierbij ter verkrijging van staatkundige hervormingen een politiek van „handjes ophouden" wordt gevolgd, welke om het vernederende en bovenal het nuttelooze daarvan mijn goedkeuring niet kan wegdragen. De historie heeft immers geleerd, dat staatkundige concessies van groot formaat nimmer en nergens ter wereld enkel uit billijkheidsoverwegingen worden gegeven, doch den machthebbers moeten worden afgedwongen door omstandigheden zoowel van binnen als van buiten. Van binnen door moreelen dwang van den georganiseerden volkswil en van buiten door moreelen internationalen druk.

(Soekawati, Weyer, Thamrin.)

Ik bewonder het optimisme der voorstellers van de petitie en daardoor hun initiatief ten zeerste. Het spijt mij echter dat ik vooralsnog dat optimisme niet deel en tegen de petitie zal stemmen om het nuttelooze daarvan, met de bede tevens, dat de komende jaren mij in het ongelijk mogen stellen.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om mijn stem te motiveeren.

De petitie-Soetardjo c.s. vraagt, om het met eigen woorden te zeggen „het traceeren van een weg, welke leidt tot zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen de grenzen van artikel 1 van de grondwet". Over de methode en den vorm spreekt de petitie niet, over de waarborgen voor minderheden evenmin. Welke opvattingen hieromtrent bij de leden van dezen Raad leven, is uit de discussies eenigermate gebleken en kan van nut zijn bij de beoordeeling van het al of niet gevolg geven aan de petitie. Verder zal de conferentie al deze vraagstukken overzien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal vóór deze petitie stemmen, omdat ik van meening ben, dat bij elk individu het verlangen leeft in een zelfstandige gemeenschap te leven. Dit is zoo'n natuurlijk verlangen, dat het door de besten van het Nederlandsche volk, van elke staatkundige gezindheid, wordt gedeeld.

Tegen deze petitie te stemmen, zou voor mij beteekenen het tegengaan, belemmeren van dien opwaartschen weg van de Indische volkeren, hetgeen ook ten nadeele van het rijksverband zoude strekken.

Met deze weinige woorden, Mijnheer de Voorzitter, meen ik te mogen volstaan. Ik geef derhalve gaarne mijn stem aan het voorstel.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! De Economische groep wil zich in de eerste plaats aansluiten bij al hetgeen ons geacht medelid, de heer Verboom, gisteren heeft gezegd, ten aanzien van het praematuре en inopportune van het petitievoorstel. Ik zou hieraan gaarne iets willen toevoegen — zij het ook zeer kort — dat aansluit op het door den heer Verboom zeer juist geciteerde uit het boek van Dr. De Kat Angelino.

De Economische groep vraagt zich af, of alles, wat zich op het oogenblik om ons heen in de wereld afspeelt, niet tot leering moet strekken.

Nemen wij niet dagelijks met klemmende bezorgdheid kennis van alles, wat gebeurt, met klemmend mededoogen ook voor de betrokkenen? Nemen wij niet kennis van alles, wat geschiedt in de landen, die weliswaar niet gewikkeld zijn in internationale conflicten, maar nochtans verscheurd worden door de botsingen van verschillende ideologieën of plaatselijke chauvinismen, botsingen, die deze landen welhaast dood doen bloeden. Moeten wij dan niet eerder naar aanleiding van deze berichten, die niet ophouden tot ons te komen, God in den hemel danken, dat wij mogen leven onder een overheid, die dit alles weet te voorkomen?

Is dit oogenblik nu de juiste tijd om in te grijpen in het apparaat van ons beheer?

Mijnheer de Voorzitter! De Economische groep beantwoordt deze vraag zonder eenig voorbehoud ontkennend en zal dus tegen deze petitie stemmen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie is van oordeel, dat het petitievoorstel Soetardjo als zoodanig in geenen deele beantwoordt, zoowel aan onze idealen als aan redelijk geachte verwachtingen van nationale vereenigingen met minder verstrekkende doelstellingen.

Het petitievoorstel toch heeft met den staatkundigen status van dominion alleen den naam gemeen. Richtlijnen ontbreken op welke wijze de gedachte doelstelling zou kunnen worden bereikt, terwijl uit de redevoeringen der verschillende onderteekenaars geen eenstemmigheid blijkt aanwezig te zijn over

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Petitievoorstel-Soetardjo betr. verleening van zelfstandigheid aan Ned.-Indië (Ond. **26**).

(Kerstens, Mevr. Razoux Schultz, Voorzitter.)

verschillende belangrijke onderdeelen van het petitievoorstel. Het petitievoorstel in zijn geheel kan ons derhalve niet bekoren.

Er is echter één punt in het voorstel, hetwelk het overgroote deel onzer fractie eenigszins gunstig doet stemmen voor het voorstel, en wel het verzoek tot het houden van een conferentie met Nederland ter bespreking van den toekomstigen staatkundigen status dezer landen.

Dit deel onzer fractie wenscht de totstandkoming van deze conferentie te bevorderen, los van de doelstelling en los ook van de toelichting van het petitievoorstel zelf. Wij willen hiermede tot uitdrukking doen brengen, dat de staatkundige toestand anders moet zijn, dan zij nu is, en dat de bestaande staatkundige status als onhoudbaar moet worden gequalificeerd.

Het stemmen voor het petitievoorstel is daarom alleen te beschouwen als een bereidverklaring onzerzijds om aan de gedachte conferentie deel te nemen, teneinde op korten termijn den door ons noodzakelijk geachten staatkundigen status dezer landen mede te helpen ontwerpen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou aan hetgeen ik in eersten termijn over dit onderwerp heb gezegd, nog slechts enkele kleine opmerkingen willen toevoegen ter motiveering van ons tegenstemmen. Er zijn aan dit petitievoorstel zulke verschillende inhouden gegeven door de onderscheidene sprekers, die wij hier gehoord hebben, er zijn daaromtrent zooveel verschillende opvattingen onder de Inheemsche leden van dezen raad zelf tot uiting gekomen, dat wij van oordeel zijn dat, door het stemmen voor deze petitie en door het dragen van de mede-verantwoordelijkheid voor het totstandkomen van de conferentie, de verwarring nog veel grooter zou worden. Die verwarring kunnen wij, gezien de huidige omstandigheden, waarover de heer Weyer sprak, beter dan ooit missen, zoodat wij meenen beter te kunnen doen door tenslotte tegen het petitievoorstel te stemmen.

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij gaarne aansluiten bij de woorden van den heer Verboom en zal, waar ik dit petitie-voorstel voorbarig acht, er tegen stemmen.

De **Voorzitter**: Ik wil gaarne ook zelf even mijn stem motiveeren. Ik acht het gewenscht, dat de bestaande instituten van decentralisatie en bestuurshervorming eerst intensief functioneeren en doorwerken, alvorens op staatkundig terrein verdere stappen worden gedaan. Ik ben overigens van meening, dat zoowel in Nederland als hier te lande alle krachten nog moeten worden geconcentreerd om eerst uit de ergste financieele en economische zorgen te komen. Eerst daarna, (of dat drie of meerdere jaren zal duren, is in het geheel niet aan te geven) is mijns inziens een conferentie of commissie gewenscht met een taakopdracht ongeveer in den geest als door den heer Van Helsdingen en anderen aangegeven.

Op die gronden zal ik thans tegen het petitie-voorstel stemmen.

Het petitie-voorstel, zooals het bij monde van den eersten onderteekenaar is gewijzigd, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 26 stemmen voor en 20 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Wermuth, Prawoto, Thamrin, Van Ardenne, Ratu Langie, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Beets, Roep, Kasimo, Soetardjo, White, Datoe' Toemenggoeng, Leunissen, Soangkoepon, Soekawati, Kartowisastro, Boestan, Iskandar Dinata, Jahja, Gandasoebrata, Ko Kwat Tiong, Doeve, De Hoog, Mapoedji en Abdul Rasjid.

T e g e n stemmen de leden: Eekhout, Janssen, Van Lonkhuyzen, Notosoetarso, Van Helsdingen, Van Baalen, Sandkuyl, Van Kesteren, Hildebrand, Kruyne, Sosrohadikoesoemo,

(Voorzitter.)

Weyer, Verboom, Soeroso, Wiwoho, Kerstens, Wirjopranoto, mevr. Razoux Schultz, Moh. Noor en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Alvorens de behandeling van dit onderwerp te besluiten, wil ik nog een opmerking maken naar aanleiding van den aanhef van het antwoord in eersten termijn van den heer Soetardjo, waar hij er zijn teleurstelling over uitsprak, dat de Regeeringsgemachtigde niet aanwezig was. In aansluiting op hetgeen ik bereids aan het adres van den heer Kan opmerkte, wil ik er den heer Soetardjo op wijzen, dat noch de Indische Staatsregeling noch ons Reglement van Orde ook maar met een woord rept over de tegenwoordigheid van een Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van een petitievoorstel in den Volksraad.

Dit is niet vergeten, bij de behandeling van het Reglement van Orde, want ten eerste zijn in art. 73 alle artikelen omtrent het overleg met de Regeering uitdrukkelijk niet van toepassing verklaard; ten tweede is in art. 65 ten aanzien van initiatief-ontwerpen uitdrukkelijk bepaald, dat de Voorzitter aan den Gouverneur-Generaal vraagt of Hij er prijs op stelt, inlichtingen omtrent het standpunt der Regeering te geven of te doen geven.

De Gouverneur-Generaal is krachtens art. 63 I. S. geheel vrij om „wanneer hij dat noodig acht" „de beraadslagingen door gemachtigden te doen bijwonen, teneinde namens hem voorlichting te verschaffen."

Over aanwezigheid van een Regeeringsgemachtigde zonder het doel van voorlichting wordt zelfs niet gesproken. Er was dus allerminst reden om bij afwezigheid gebrek aan belangstelling te verwijten, zonder dat de reden van de afwezigheid bekend is.

Op een steeds gevolgd, vaststaand gebruik kan geen beroep worden gedaan; een gebruik kan trouwens nooit een bij de wet vastgelegde vrijheid van beslissing aan den Gouverneur-Generaal ontnemen. In het verleden heeft de Gouverneur-Generaal zich nu eens niet doen vertegenwoordigen, zooals bij de petitie betreffende de suiker (zitt. 1934—'35 Ond. **158**; H. G. 407 e.v.), zich dan weer eens doen vertegenwoordigen zonder voorlichting te geven (onlangs in deze zitting bij de petitie betreffende de regionale bezoldigingen), dan weer mèt voorlichting (zooals bij de petitie betreffende het interpellatierecht; zitt. 1934—'35 Ond. **170**; H.G. 540—543). Dit laatste geschiedde toen op uitdrukkelijk verzoek van den plaatsv. voorzitter van het College van Gedelegeerden, nadat hem daartoe het verzoek van een der leden had bereikt. Ik kan mededeelen, dat mij van geen der leden thans een verzoek dienaangaande heeft bereikt, weshalve er ook geen verzoek aan de Regeering is gericht.

Het is zeer wel mogelijk, dat de Regeering deze behandeling aan den Volksraad intern heeft willen overlaten, zooals Zij bv. ook deed in de zitting 1926—1927 bij de behandeling van het Reglement van Orde van den Volksraad, een materie, die toch de Regeering volstrekt niet onverschillig liet.

Mijn conclusie is dus, dat men niet te spoedig uit de afwezigheid van den Regeeringsgemachtigde moet concludeeren een gebrek aan belangstelling en zeker niet als om de aanwezigheid niet eens gevraagd is.

Hiermede is de behandeling van het petitievoorstel beëindigd.

Ik zou thans aan de orde willen stellen de voortzetting van de behandeling der Koffiebelangenordonnantie (Ond. **63**), tweeden termijn van de zijde van den Volksraad, doch mij heeft van verschillende leden het verzoek bereikt om den tweeden termijn liever op morgenochtend te willen stellen.

Gezien het feit, dat in de vorige maanden meermalen een geforceerde behandeling noodig was, wil ik de behandeling van de Koffiebelangenordonnantie thans niet forceeren en de behandeling van deze ordonnantie in tweeden termijn alleen aan de orde stellen, wanneer een der ingeschre-

(Kasimo.)
ven leden liever vandaag dan morgen wenscht te spreken. Aangezien geen dezer leden daartoe den wensch te kennen geeft, stel ik den tweeden termijn dus uit tot morgenochtend.

Het laat zich aanzien, dat het regeeringsantwoord betreffende de derde aanvullende begrooting voor 1936 betreffen de Afd. II inzake voorzieningen ten behoeve van werkloozen (Ond. **59**) nog hedenmorgen aan de orde zal kunnen komen.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van den afzet van kina-bast en tot beperking van den kina-aanplant in de periode 1937—1947 (Ond. **68**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

Voor de behandeling van deze ontwerp-ordonnantie was een betrekkelijk korte termijn gesteld, namelijk tot 30 September a.s.

De Regeering heeft echter met het oog op het overladen program van de laatste gewone zitting van den Volksraad dezen termijn verlengd.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen wil ik aanstonds verklaren, dat ook ik onder de gegeven omstandigheden de groote wenschelijkheid van restrictie op den uitvoer van kinabast inzie. Ik vind het zeer wenschelijk, omdat ik erken, dat de productiecapaciteit van de kinacultuur hier te lande den mogelijken economischen afzet van kinine belangrijk overtreft.

Wanneer ik U, Mijnheer de Voorzitter, bij de behandeling van het voorliggend ontwerp toch nog voor ongeveer een half uur het woord vraag, is het, om in de eerste plaats in beschouwing te nemen de voorgenomen restrictiemaatregel in zijn betrekking tot de bevolkingskinacultuur. Uit het door het kantoor voor landbouwerisiszaken opgestelde verslag over de werking der kinarestrictie gedurende het jaar 1935 weet men, dat de productie der bevolkingskina voor zoover deze in de kinauitvoerordonnantie te rekenen is onder de derde groep te stellen is op 0,34% der totale normale kinaproductie in Nederlandsch-Indië.

Ook wanneer men aanneemt, dat dit cijfer te laag is, omdat nog niet alle bevolkingskinatuinen in Nederlandsch-Indië zijn geregistreerd, dan nog zou men er niet veel naast zijn, wanneer men de totale normale opbrengst der bevolkingskina schat op ongeveer ½% van de totale normale kinaproductie in Nederlandsch-Indië. Veel is het, in absoluten zin genomen, dus niet. En wellicht meent men, dat men daarom zich niet druk behoeft te maken om de bevolkingskinacultuur.

Hiertegenover zou ik het volgende willen opmerken.

Ten eerste: In dezen tijd van zeer nijpende geldschaarschte onder de bevolking is elke inkomstenvermeerdering in geld, hoe gering ook van groote beteekenis en het gaat hier om een bedrag van een kleine *f* 100 000, dat de Inheemsche bevolking jaarlijks aan inkomsten zou kunnen trekken van haar eigen kinacultuur, indien althans de totale normale opbrengst daarvan afzet vindt of kan worden verkocht.

Ik behoef niet te zeggen, dat dit bedrag de bevolking in dezen tijd zeer welkom zal zijn.

Ten tweede: In absoluten zin genomen, mag de beteekenis van de bevolkingskinacultuur klein zijn. Maar relatief beschouwd is deze cultuur zeker van groot belang. Het gaat hier immers om de cultuur van een handelsgewas, gedreven door menschen, die zeker mogen worden gerekend tot de meer energieken onder de Inheemsche landbouwende bevolking. Want het zijn menschen, die — door zich niet uitsluitend te wijden aan den traditioneelen voedselbouw — blijk hebben gegeven van durf en auto-activiteit en aldus den Inlandschen landbouw zullen helpen opheffen uit de fase van geïsoleerden, eenzijdigen en weinig bewegelijken voedselbouw tot een stadium, waarin de teelt van handelsgewassen voor den export een belangrijker plaats inneemt. Van hoe groote beteekenis het is, dat de Inlandsche landbouw een flink aandeel heeft in den export die voor het economische leven hier te lande en trouwens voor de heele Indische huishouding van enorm belang is, hoef ik hier zeker niet meer in de breede uiteen te zetten. Maar wel meen ik niet te mogen nalaten hier alsnog op te wijzen, dat de tani, die zich ook bezighoudt met de teelt van exportgewassen, zooals rubber, peper en koffie, daardoor wordt betrokken in de schommelingen van het economische leven; als van zelf wordt hij daardoor gedwongen het op- en neergaande verloop der prijzen te volgen, hetgeen hem paraat houdt en doelbewust doet streven naar de meest economische productiewijze. Zijn denkwijze gaat zich meer in economische richting ontwikkelen. In zijn bedrijf zal hij zich meer en meer laten leiden door economische factoren. Hoe meer er van zulke landbouwers of tani's zijn, hoe meer de Inlandsche landbouw zal worden beheerscht door economische motieven. Hierdoor zal deze zeer voorname tak van welvaart niet alleen een grootere productie-capaciteit krijgen, maar ook meer perspectieven bieden.

Van de meer energieken onder de landbouwende bevolking hangt het grootendeels af, of en in hoeverre de inlandsche landbouw zich werkelijk in de daareven aangegeven richting zal ontwikkelen. Het is dus zaak er voor te zorgen, dat die meer energieken ten einde hen in de gelegenheid te stellen hun krachten ten volle te kunnen ontplooien — direct ten bate van hun eigen belangen en indirect ten bate van den vooruitgang van den Inlandschen landbouw — van bepaalde regeeringsmaatregelen zoo weinig mogelijk belemmering of overlast ondervinden als in overeenstemming is te brengen met den eisch van het algemeen welzijn. Ook de maatregelen, die ten aanzien van de bevolkingskinacultuur worden getroffen ter uitvoering der kinarestrictie hebben wij in dit raam te bezien.

En wanneer ik mij rekenschap geef van de maatregelen, die straks bij doorvoering van het voorliggend voorstel zullen worden getroffen met betrekking tot de bevolkingskinacultuur, dan kan ik niet anders zeggen, dan dat het bedrijf van den Inheemschen kinatuinbezitter van deze maatregelen niet weinig overlast zal ondervinden. Deze maatregelen zullen immers naar in de Memorie van Toelichting (pag. 23 ronco) is verklaard, dezelfde zijn als die welke reeds nu worden toegepast ter uitvoering van de bestaande kinauitvoerordonnantie. Hoe zijn nu deze maatregelen? Deze komen in hoofdzaak hierop neer. Wanneer iemand een kinatuin of kinaboomen bezit, dan dient hij om te beginnen daarvoor een z.g. aanplantboekje aan te vragen. En dit wordt hem blijkbaar pas verstrekt, nadat de betrokken controleur of zijn assistent de opzichter voor den bevolkingskina-aanplant zich heeft vergewist van de situatie, hetgeen natuurlijk tijd kost.

Wil zoo iemand nu gaan oogsten, dan moet men hiervoor eerst vergunning krijgen. De betrokken opzichter of controleur van de bevolkingskinacultuur wordt hierbij weer ingeschakeld. Bij informaties bij Inheemsche kinatuinbezitters althans heb ik te hooren gekregen, dat bedoelde opzichter dan eerst komt kijken en uitmaakt, hoeveel boomen van een bepaalden aanplant mogen worden gerooid. Hiervoor wordt dan rooi- of oogstvergunning afgegeven.

Gaat men zonder meer over tot rooien, voordat de rooivergunning is verkregen, dan kan men voor de geoogste bast geen uitvoerassignatie krijgen, aangezien voor kinabast van reeds gerooide boomen geen rooivergunning en uitvoerassignatie kunnen worden afgegeven.

Wanneer wij een dergelijke regeling hier hooren uiteenzetten, dan zijn wij eerder geneigd te denken, dat er niets ergs in zit. Wij zijn ook geen kinaboeren of bezitters van kinatuinen en gelukkig maar ook. Want als wij dat waren, zouden wij ons misschien dood ergeren aan den overlast, die deze

(Kasimo.)

regeling in de praktijk teweeg brengt in het bedrijf van den inheemschen kinaproducent.

Maar hoewel niet behoorend tot het gilde der Inheemsche kinaplanters kunnen wij van dien overlast of belemmering toch eenig idee krijgen, wanneer wij ons rekenschap geven van het feit, dat voor meer dan 2000 kina-aanplantingen of aanplantingjes der bevolking, welke bovendien verspreid liggen in verschillende regentschappen, tot zelfs in Midden-Java, althans in de Vorstenlanden, toe, in totaal slechts beschikbaar zijn: 1 controleur en 2 opzichters. Onder deze omstandigheden kan het niet anders of vaak moet een bezitter van een kinatuin maanden wachten, alvorens de betrokken controleur of opzichter bij hem komt en hem helpt aan de gevraagde rooivergunning.

Dat hetgeen ik hier zeg, niet overdreven is, moge o.a. uit het volgende geval blijken. In de maand October 1935 werd namens tientallen inheemsche bezitters van kinaboomen in het regentschap Kota Mangkoenegaran, gouvernement Soerakarta, een verzoekschrift bij de betrokken instanties ingediend om rooivergunning en uitvoerlicentie. Het verzoek, dat namens bedoelde kinatuinbezitters werd ingediend door iemand, die van plan was bevolkingskinabast op te koopen en te exporteeren, was formeel geheel in orde en werd per aangeteekend schrijven verzonden. In de maand December, dus ongeveer twee maanden later, kwam de betrokken controleur ter plaatse, echter niet om de gevraagde rooivergunning en uitvoerlicentie af te geven. Hij nam monsters kinabast mede, waarschijnlijk ter onderzoek op het kinaproefstation Tjinjiroean. Het werd Januari 1936, dus rond drie maanden na het indienen van het verzoek, en nog kwam er geen bericht over het afkomen der rooivergunning.

De man, die het verzoek namens bovengenoemde kinaboomenbezitters had ingediend, ging toen zelf naar Batavia om bij de betrokken instantie aan te dringen op spoed. Ook ontmoette hij den betrokken controleur van den kina-aanplant, die hem alleen kon mededeelen, dat omtrent het gehalte der genomen monsters nog geen bericht was ontvangen van het proefstation Tjinjiroean. Van zijn verblijf te Batavia maakte de man gebruik om te komen op een makelaarskantoor, waar hem hulp werd toegezegd, bij den afzet van kinabast. Eerst moesten echter monsters worden gestuurd ter onderzoek van het gehalte. Hieraan werd spoedig voldaan en begin Februari van dit jaar mocht de man van het makelaarskantoor een gunstig bericht ontvangen aangaande het gehalte.

Aan dit bericht werd gekoppeld een verzoek om spoedige levering van kinabast met overlegging van de betrekkelijke uitvoerlicentie. Hieraan kon de man niet voldoen, omdat hij rond vier maanden na zijn request nog niet in het bezit is van de gevraagde rooivergunning en uitvoerlicentie.

Eindelijk na ruim 4 maanden, namelijk tegen het eind van Februari 1936, mocht de man van de betrokken autoriteit een brief ontvangen aangaande de resultaten van het onderzoek naar de gehalte van de naar Tjinjiroean gezonden monsters. Naar mijn meening is het geconstateerde gehalte voor bevolkingskinabast niet slecht, hetgeen ook moge blijken uit de bereidheid van bedoeld makelaarskantoor, om zijn bemiddeling te verleenen tot verkoop van soortgelijke bast naar het buitenland. Maar in dien brief werd tusschen de regels door toch gewezen op het risico van den opkoop van bast uit vorenbedoelde streek en verder werd gevraagd of de man desondanks bij zijn oorspronkelijk verzoek zou blijven, in welk geval hij dit dan zoo spoedig mogelijk moest mededeelen.

Ondanks het feit, dat de man spoedig daarna telegrafeerde, dat hij bij zijn oorspronkelijk voornemen bleef en dus het verzoek om rooivergunning en uitvoerlicentie werd gehandhaafd, duurde het nog weer bijna een maand, eer bij wijze van voorloopigen maatregel een rooivergunning werd verleend tot een hoeveelheid van ongeveer 3000 kg natte of 1000 kg droge bast. Dit gebeurde tegen het einde van Maart 1936, zoodat het, gerekend van af het indienen van het verzoekschrift, ruim 5 maanden heeft geduurd voor en aleer een voorloopige vergunning werd verleend, om den man in de gelegenheid te stellen een proef te nemen met opkoop en verhandeling van bevolkingsbast. De man mocht daarmee eens verlies lijden; men is hierover in bepaalde regionen blijkbaar zoo bezorgd, dat daarom slechts een voorloopige vergunning werd verleend. Een definitieve beslissing werd toen 5 maanden na de indiening van het verzoek dus nog niet genomen. Of dit nu op dit oogenblik reeds gedaan is, weet ik niet. Wel weet ik met zekerheid, dat na medio Juli, dus 9 maanden na het indienen van het verzoek om rooivergunning en uitvoerlicentie, die definitieve beslissing nog niet is genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben een weinig uitvoerig geweest in de uiteenzetting van bovenbedoeld geval, teneinde goed te doen uitkomen, hoe traag een dergelijke kwestie wordt behandeld.

Het is duidelijk, dat deze trage gang van zaken de betrokken bezitters van kina-aanplantingen niet tot voordeel heeft gestrekt. Integendeel, had men — om maar bij bovengenoemd geval te blijven — na een of hoogstens twee maanden de verlangde rooivergunning en uitvoerlicentie gekregen, dan had men via het bovengenoemde makelaarskantoor ook al veel eerder bevolkingskina uit de betrokken streek naar het buitenland kunnen exporteeren en verkoopen, hetgeen geld zou hebben gebracht onder de betrokken kinatuinbezitters.

Mijnheer de Voorzitter! De eenige conclusie, die men uit boven gegeven uiteenzettingen kan trekken is deze: De contrôle die in verband met de doorvoering der kinarestrictie noodig wordt geacht op de bevolkingskina, heeft geleid tot maatregelen en regelingen, welke een groote mate van stroefheid hebben teweeggebracht in het bedrijf van den inheemschen kinabastproducent. Die maatregelen vormen tezamen een groote belemmering op het bedrijf van den inheemschen kinaplanter.

Dat daaronder de handel en tenslotte ook de export van bevolkingskina niet weinig moet lijden en daaruit groot nadeel ontstaat voor de bezitters van kina-aanplantingen, behoeft hier nauwelijks meer te worden gezegd. En het is naar mijn meening voornamelijk ook hieraan te wijten, dat in de afgeloopen twee restrictiejaren 1934 en 1935 het voor bevolkingskina toegestane uitvoerquotum lang niet is gehaald.

Blijkens het verslag over de werking der kinarestrictie gedurende het eerste restrictiejaar, werd voor de derde groep in totaal een uitvoerquotum toegestaan van 2301,276 kg zwavelzure kinine in bast. In werkelijkheid werd echter alleen uitgevoerd en aan de Bandoengsche kininefabriek geleverd in totaal 905,004 kg kinine in bast, dat is ongeveer slechts 40% van het toegestane uitvoerquotum.

In het tweede restrictiejaar bedroeg het totaal aan de derde groep verstrekte licenties rond 4096 kg kinine in bast. Uitgevoerd werd slechts rond 2992 kg of ongeveer 73% van het toegestane uitvoerquotum.

Volgens het verslag dient dit te worden toegeschreven aan de zeer ruime productie-taxaties welke voor de derde groep hebben gegolden. Maar mij lijkt het toch niet aannemelijk, dat een taxatie van deskundigen, zoo ruim kan zijn, dat ze, zooals in het eerste restrictiejaar het geval was, rond 200% te hoog was.

In bedoeld jaar werd bij de eerste groep namelijk slechts ± 33% uitgevoerd van de berekende totale normale opbrengst. In 1935 was het wel beter, maar toch bedroeg de uitvoer nog maar 60% van de berekende totale normale opbrengst.

De ruime productietaxatie moge een der oorzaken zijn, dat de derde groep bij den uitvoer in sterke mate beneden haar quota is gebleven, de voornaamste oorzaak ligt naar mijn meening in die rompslomp van formaliteiten en maatregelen

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Kasimo.)

waaraan de Inheemsche kinabastproducent is onderworpen en die een groote hinder vormen voor diens bedrijf, hetgeen natuurlijk de lust tot zaken doen sterk vermindert.

En wanneer dezelfde maatregelen maar eveneens worden toegepast op andere groepen, ik bedoel kinaondernemingen van de eerste en tweede groep, dan nog zou men daarmee vrede kunnen hebben, omdat men de overtuiging heeft, dat dan een gelijke behandeling op alle groepen wordt toegepast. Maar zoo is de toestand niet. Een onderneming van de eerste of van de tweede groep krijgt van den directeur een licentie verstrekt. En verder gaat het op deze onderneming den gewonen gang. Men blijft daar ten aanzien van de inrichting van het bedrijf volkomen vrij, als men maar niet meer uitvoert dan op de licentie is vermeld. De Inheemsche bezitter van den kinatuin echter wordt onderworpen aan allerlei maatregelen, die zooals gezegd een grooten overlast vormen op zijn bedrijf terwijl de ondernemingen van de eerste groep of tweede groep daarvan heelemaal vrij blijven. Ik zou wel eens willen vragen of een beheerder van een kinaonderneming het niet als een onduldbare inmenging in zijn bedrijf zou beschouwen, wanneer de Overheid voorschrijft, dat op die ondernemingen pas mag worden geoogst na verkregen aanwijzingen van een ambtenaar, die bepaalt, welke boomen of welke tuingedeelten mogen worden gerooid, welke gesnoeid enz. enz. En toch, dezen toestand heeft men in feite bij de bevolkingskinacultuur onder de werking der bestaande kinarestrictie. En blijkens de in het voorliggende ontwerp voorgestelde voorschriften ten aanzien van de bevolkingskina, zal die toestand ook bestendigd blijven. Wel zegt de Memorie van Antwoord (pagina 2 roneo), dat

> „de contrôlemaatregelen geen te groote belemmeringen mogen vormen op het bedrijf der Inheemsche bastproducenten,''

en dat, mocht alsnog de noodzakelijkheid daartoe blijken, de Regeering dan bereid is een uitbreiding van het toezichthoudend personeel te bewerkstelligen, een toezegging Mijnheer de Voorzitter waarvoor ik uiteraard dankbaar ben. Maar aangezien die eventueele uitbreiding wegens gebrek aan middelen wel niet noemenswaard zal kunnen zijn, zullen de noodzakelijk geachte maatregelen zeker nog groote belemmeringen blijven vormen op het bedrijf van den Inheemschen bastproducent, hetgeen waarschijnlijk ook niet in strijd zou zijn met de bedoeling van de geciteerde woorden uit de Memorie van Antwoord. Immers wanneer hierin wordt gezegd, dat de contrôlemaatregelen geen te groote belemmeringen mogen vormen op het bedrijf van den Inheemschen kinatuinbezitter, dan mag men hieruit toch ook de conclusie trekken, dat de maatregelen wel groote belemmeringen mogen vormen, als ze maar niet te groot zijn.

Dus, Mijnheer de Voorzitter, ook onder de werking der nu voorgestelde kinauitvoerordonnantie zal de bevolkingskinacultuur blijven onderworpen aan voor het bedrijf hinderlijke maatregelen, welke echter niet zullen gelden voor de ondernemingen van de eerste en de tweede groep. Bij elkaar genomen zal dus de bevolkingskinacultuur van den tot 1947 voorgestelden restrictiemaatregel meer last ondervinden dan de ondernemingen der eerste en tweede groep.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van meening, dat tegenover dezen grooteren last een compensatie dient te worden gesteld. Deze compensatie is ook noodig, omdat nog in ander opzicht de belangen van de andere groepen in het kader van de door de Regeering voorgestelde regeling betere behartiging zullen vinden dan die van de derde groep. Ik doel hier onder anderen op de vaststelling van de standaardproducties bij de ondernemingen van de eerste en tweede groep en de vaststelling van de normale opbrengst bij kina-aanplantingen van de derde groep. Ook de Regeering zal moeten erkennen, dat in het belang van de ondernemingen van de eerste en tweede groep de vaststelling dier standaardproducties zooals deze straks zal worden geregeld, met grootere waarborgen is omgeven dan de vaststelling der normale opbrengsten bij de derde groep. Ook de daarbij in uitzicht gestelde regeling van het verzetsrecht zal in de practijk bij de eerste en tweede groep effectiever werken dan bij de derde groep.

En vooral de eerste groep zal in het kader van de voorgestelde maatregelen in het genot blijven van een zeer groot voorrecht. Ik doel op het recht, dat in handen is gegeven van de eerste groep om de hoegrootheid van het restrictiepercentage vast te stellen, dat ook geldend wordt gemaakt voor de andere groepen. Dit vloeit voort uit hetgeen in artikel 3 is bepaald: Van de hoeveelheid kinabast, uitgedrukt in kinine-aequivalent, welke de eerste groep in een bepaald jaar meent te kunnen afzetten, hangt het af hoeveel het toewijzingspercentage en dus ook het restrictiepercentage zal bedragen. En in de bepaling van de hoeveelheid kinine, welke de eerste groep zelf wenscht af te zetten, is bedoelde groep zoo goed als volkomen vrij.

Als dit voor de eerste groep geen groot voorrecht beteekent, dan weet ik niet, wat het wèl is. En is het nu niet vreemd, dat aan de eerste groep, waaraan juist grootendeels het ontstaan van de overproductie is toe te schrijven, deze bevoordeeling wordt gegeven? Want het is voornamelijk onder de ondernemingen van de eerste groep, dat de onderlinge wedloop naar een hooge productiecapaciteit, waarvan in de Memorie van Toelichting sprake is, plaats heeft gehad. Wanneer men voorts bedenkt, dat niets de belangengroep, gevormd door de eerste groep en de drie Nederlandsche fabrieken — waaronder ook te verstaan de Bandoengsche kininefabriek, belet om leveringscontracten af te sluiten met alle andere kininefabrieken, die tot dusver geen contracten hebben of niet in relatie staan met bedoelde belangengroep, zoodat laatstgenoemde fabrieken niet langer behoefte zullen hebben aan z.g. outsiderbast, dan zal men te meer onder den indruk moeten komen van het groote voorrecht, dat aan de eerste groep geschonken wordt.

Dit alles zou nog zijn te aanvaarden, indien maar tegenover de grootere lasten en nadeelen, die in de practijk als gevolg van de doorvoering der kinarestrictie tenslotte neerkomen op de bevolkingscultuur, gelijk hiervoren gevraagd een soort compensatie wordt gegeven. Als compensatie zou ik dan willen voorstellen, — en dat idee is blijkbaar ook reeds geopperd in een voetnoot op blz. 79 van het rapport der studiecommissie door een der leden — dat aan de ondernemingen van de derde groep een licentie wordt gegeven voor haar totale normale productie. Onder de gegeven omstandigheden lijkt mij dit stelsel een redelijke compensatie tegenover de grootere lasten en nadeelen, die de bevolkingskinacultuur van de doorvoering der restrictie ondervindt in vergelijking met de andere groepen. Mijns inziens is er geen aanleiding tot de vrees, dat de resultaten der restrictie hierdoor in gevaar zouden worden gebracht. Blijkens het verslag nopens de werking der kinarestrictie gedurende het jaar 1935, tot dusver het meest recente verslag, bedraagt de totale normale opbrengst bij de derde groep slechts 5 000 kg zwavelzure kinine in bastvorm. De hiervoor verleende definitieve licenties omvatten in totaal 4 096,122 kg zwavelzure kinine in bast. Het door mij bepleite compensatiestelsel zou dus een licentievermeerdering voor de derde groep tengevolge hebben van slechts rond 900 kg zwavelzure kininebast.

Zulk een minimale verhooging van het totale uitvoerquotum van Ned.-Indië, dat jaarlijks rond 600 000 kg bedraagt, zal toch niet het minste gevaar opleveren voor de restrictie en niet het minste nadeel berokkenen, aan wie ook.

Nu zou men wellicht willen zeggen, dat dit stelsel een onbillijkheid inhoudt jegens de inheemsche kinabastproducenten, die bij de eerste groep zijn aangesloten, want zij zouden lang geen licentie krijgen voor hun volle normale opbrengsten. Ik stel hier tegenover, dat deze kinatuinbezitters door hun aansluiting bij de eerste groep reeds groote voordeelen genieten. Ik zou wat dit betreft willen wijzen op het

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Kasimo.)

feit, dat zij niet zijn onderworpen aan de voor het bedrijf hinderlijke formaliteiten, die reeds eerder werden uiteengezet, en waaraan de menschen van de derde groep wèl zijn onderworpen. Bovendien hebben zij door hun aansluiting de zekerheid van afzet van hun product tegen behoorlijke prijzen, welke zekerheid de kinatuinbezitters van de derde groep in het geheel niet hebben.

In het licht van hetgeen ik hiervoren uiteenzette lijkt een stelsel van compensatie, zoodanig, dat aan de ondernemingen der derde groep licentie zal worden verleend voor de volle totale normale opbrengst, dan ook alleszins redelijk. Ik verzoek daarom de Regeering, deze suggestie wel over te willen nemen. Dit zou impliceeren, dat in artikel 6 van het ontwerp, in c van lid (1), de bijzin:

„vermenigvuldigd met het voor dat restrictiejaar geldende toewijzingspercentage''

wordt geschrapt.

Verder, dat lid (3) van hezelfde arikel zal moeten vervallen en tenslotte, dat in lid (4) de woorden „en lid (3)'' eveneens moeten vervallen.

In dit verband zou ik alsnog op het volgende willen wijzen. Wat ik hier vraag is eigenlijk niets anders dan inlossing en vastlegging van hetgeen is toegezegd door den toenmaligen Regeeringsgemachtigde, den heer B. H. Paerels, bij de behandeling van de ontwerp-kinauitvoerordonnantie 1934. In antwoord op desbetreffende vragen van het toenmalige lid van dit college den heer Wiranata Koesoema zeide de Regeeringsgemachtigde bij de verdediging van het betrekkelijke ontwerp in tweeden termijn o.a. het volgende:

„De bedoeling is dus juist, dat de Inlandsche productie inderdaad ook opgenomen zal worden met 100% per jaar''.

Dit laat aan duidelijkheid toch niets te wenschen over. Hier is dus niet alleen sprake van aanplantingen, die minder dan 10 000 boomen tellen, maar van „de Inlandsche productie'', die zou worden opgenomen met 100% per jaar. De geheele derde groep valt er dus onder. Het blijkt dus, dat wat ik nu vraag, eigenlijk in 1934 door de Regeering reeds is toegezegd. Nogmaals zou ik er dan ook met klem op willen aandringen, dat in de ordonnantie vastgelegd wordt, dat aan elke onderneming van de derde groep licentie wordt verleend voor haar volle totale normale productie, zoodat dus aan elke bevolkingskinatuin uitvoerassignatie wordt gegeven voor zijn volle normale opbrengst.

Verder zou ik een korte opmerking willen maken met betrekking tot de voorgestelde overgangsbepalingen.

Het bepaalde in lid (5) acht ik nog geen voldoende tegemoetkoming aan de bevolkingskinacultuur. Ik meen te weten, dat veel tuinbezitters nog geen verzoekschrift hebben ingediend voor herbeplanting ter vervanging van boomen, die zij in vorige jaren hebben gerooid en dat, als zij maar voldoende op de hoogte zijn van de bepalingen, zij een dergelijk verzoekschrift ook wel zullen indienen.

Nu wordt in lid (5) van de overgangsbepalingen bepaald; dat

„Vergunningen, welke op den voet van de Kina-aanplant-ordonnantie (Staatsblad 1934 No. 70) zijn aangevraagd, doch op het tijdstip van het in werking treden van deze ordonnantie nog niet zijn verleend, kunnen alsnog op den voet van deze ordonnantie worden verleend; de termijn, bedoeld in artikel 16 lid (1) wordt ten aanzien van deze aanvragen niet in acht genomen.''

Blijkens deze bepaling wordt er dus een termijn gegeven tot het einde van dit jaar voor het indienen van verzoekschriften tot herbeplanting. Naar mijn meening is deze termijn voor de inheemsche kina-planters te kort. Daarom zou ik het verzoek willen voorbrengen om aan bezitters van kinatuinen van welke groep ook een termijn te stellen voor het indienen van verzoekschriften, tot laat ik zeggen medio 1937, waarbinnen het verzoekschrift tot herbeplanting moet zijn ingediend, willen zulke verzoekschriften voor inwilliging in aanmerking kunnen komen. Deze suggestie wil ik warm in de aandacht der Regeering aanbevelen.

(Iskandar Dinata.)

Ten slotte wil ik nog een tegemoetkoming aan de kleine tuinbezitters bepleiten. Voor velen levert het opstellen en verzenden van een verzoekschrift reeds groote moeilijkheden op. Ik zou daarom willen voorstellen, dat de bezitters van kleine tuinen in de desa kunnen volstaan met mededeeling aan den betrokken loerah of het betrokken desahoofd, om tot herbeplanting te mogen overgaan ter vervanging van de boomen, die zij gerooid hebben.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Van alle restrictiemaatregelen, welke ons college in den loop der jaren heeft behandeld, zal in de groote handelswereld geen enkele zooveel belangstelling vragen, als wel de restrictie voor de kinacultuur. En wel, omdat hier twee groote machten om de heerschappij strijden, met dikwijls verwaarloozing van andere grootere belangen, nl. van het algemeen, het groote wereldbelang.

Het is hierom, dat ik de woorden van de Regeering wensch vast te leggen, nu Zij blijkens het voorliggend ontwerp en de daarbij gevoegde Memorie van Toelichting deze belangen als domineerende factor voor oogen houdt en verdedigt. Immers op blz. 17 (roneo) dezer memorie zegt Zij:

„dit algemeen belang dient echter op den voorgrond te worden gesteld, daar de Regeering bij het overwegen of Zij haar medewerking aan restrictiemaatregelen zal verleenen, zich in de eerste plaats de vraag stelt, of deze maatregelen in overeenstemming zijn met het algemeen belang.''

En verder vervolgt de Memorie van Toelichting:

„Zonder dit laatste voorbehoud zou in het onderhavige geval van een internationaal standpunt bezien ook niet de verantwoording kunnen worden gedragen van een samengaan met de bestaande verkoopsorganisatie.''

Deze woorden klinken sympathiek en wekken vertrouwen. Toch zou ik nog gaarne enkele wenschen naar voren willen brengen met het oog op de belangen van de derde groep, dat zijn de belangen van den Inheemschen kinatuinbezitter. De heer Kasimo heeft het zooeven ook daarover gehad.

Ik wil deze wenschen naar voren brengen juist in verband met de woorden in de Memorie van Antwoord, waar de Regeering het volgende zegt:

„Anderzijds moet worden toegegeven, dat de contrôlemaatregelen geen te groote belemmeringen mogen vormen op het bedrijf der inheemsche bastproducenten''.

Het moet voor elken bezitter van kinatuinen, zijnde reeds ingeschreven in de registers van het departement van Economische Zaken, mogelijk zijn oogstvergunningen te verkrijgen.

Art. 11 der ontwerpverordening schrijft voor, dat deze vergunningen moeten worden aangevraagd. Ik zou gaarne zien, dat men de menschen evenals bij de rubberoogstvergunningen deze oogstvergunnigen automatisch ter beschikking stelde tegen afgifte van een bewijs, dat zij daarop prijs stellen. Want het komt meermalen voor, dat men boomen heeft, doch deze niet wenscht te rooien, omdat de onkosten voor verkoop — analyse-rapport, monsterzending etc. — hooger zijn dan de totale opbrengst aan bastvoorraad. Hierom zouden de menschen gaarne deze vergunningen willen noteeren en naar omstandigheden willen handelen, b.v. door coöperatief te werk te gaan.

Ook de kwestie van de analyse-rapporten zou ik gaarne aangeroerd wenschen te zien. Momenteel betalen de menschen voor de mogelijkheid tot verkoop reeds ruim *f* 25 voor een particuliere analyse, terwijl de uitkomsten bij eventueelen uitvoer straks vele, en dikwijls groote, verschillen geven met de douane-analyse-uitkomsten. Kan de Regeering geen goed-

(Iskandar Dinata.)

koopere gelegenheden openstellen tot het verkrijgen van voorloopige analyse-rapporten? Ik noodig de Regeering slechts uit om haar toezegging 1934 ten uitvoer te brengen. In dat jaar zeide immers de Regeeringsgemachtigde in deze zaal:

> „Ik ben in staat de toezegging te doen dat voor de analyseering van de bevolkingskinabasten een speciaal laag tarief zal worden vastgesteld."

Ook zou ik gaarne bij de Regeering willen aanbevelen, dat de door het departement van Economische Zaken aangewezen ambtenaren de bevolking steeds wijzen op de mogelijkheid tot verkrijging van vergunning voor nieuwe aanplantingen, daar ik gehoord heb, dat vele der Inheemsche kinaplanters vanwege de vele soesahs niet meer planten, zoodat de bevolkingskina vermindert, wat toch niet de bedoeling van deze restrictiemaatregelen mogen zijn. Behalve de groote ondernemingen heeft ook de bevolking recht op de kennis van kina-cultuur en haar beteekenis voor de welvaart in deze landen.

En daarom zou ik het ten zeerste betreuren, indien door bemoeilijking van aanplant of afvoer, het volk „kina-schuw" wordt.

In het Afdeelingsverslag wordt gepleit voor de mogelijkheid om de normale opbrengst van de aanplantingen van de inheemsche kinaplanters te laten uitvoeren. De heer Kasimo heeft daarover zijn inzichten kenbaar gemaakt en ik kan mij bij zijn betoog aansluiten. Inderdaad is naar mijn meening hiertegen geen noemenswaard bezwaar, omdat juist de hoeveelheid inheemsche kinaproductie een zeer gering deel vormt van de totale kinaproductie. Het bedraagt slechts ⅓% van de totale kinaproductie.

In den aanhef van mijn rede sprak ik van twee groote machten in de kina-beweging; ik zie deze machten als de oorzaak van de maatregelen tot beperking van den kinabastuitvoer. Deze machten zijn de kina-ondernemingen en de kininefabrikanten. Kina is een wereldvraagstuk geworden. Een vraagstuk van internationale beteekenis. Immers 97% van de wereldproductie levert Indonesia en het hangt dus van de Nederlandsche Regeering af, of een land kina krijgt of niet. Maar juist daarom rust op de Nederlandsche Regeering en hiermede op ons de zware plicht dit vraagstuk ook in internationaal verband te zien.

Hoe is nu de gang van zaken?

De fabrikanten willen een goeden prijs voor hun product hebben, de bastproducenten een goeden prijs voor hun bast en om dezen prijs te kunnen handhaven, neemt men maatregelen, welke leiden tot een beperking van den voorraad en beperking dus ook van het verbruik; immers de prijs is barometer van de vraag tot koop en verkoop.

Ik heb me laten inlichten, dat in de geheele wereld slechts enkele fabrieken zijn, die kinine-sulfaat noodig hebben. Maar er zijn er toch genoeg. In Duitschland, in Frankrijk en in Japan, staan fabrieken, die onze bast van een hooger gehalte dan 3% gaarne willen hebben en hiervoor ook graag een goeden prijs betalen willen. Vooral de vraag van Japan en Duitschland moet groot zijn.

Het Nederlandsch consortium geeft dezen fabrieken de zoo verlangde bast niet, omdat dit een concurrentiemiddel geeft voor de combinatie van de Nederlandsche fabrieken, welke haar prijs van tabletten en andere producten hoog willen houden.

Uit handelsoverwegingen valt zulks wel te billijken, maar nogmaals, het algemeen belang, het internationaal belang, zal straks mogelijk een woordje meespreken en mogelijk tot schade en schande van hen, die hierin een monopolie-object zien en geen algemeen object.

Hierdoor moet het juist zijn, dat de kinine te duur kost.

Men zegt, dat indien Japan of Duitschland bast met hooger zwavelzure kininegehalte kunnen krijgen, de Bandoengsche Kininefabriek haar prijzen zal moeten wijzigen en met minstens 40% zal moeten verlagen.

In het Afdeelingsverslag is terecht verwondering geuit, dat na drie jaren van restrictie, de voorraden kinabast nog zoo groot zijn en dat de productiecapaciteit van de kinacultuur den mogelijken afzet nog steeds in belangrijke mate overtreft.

In de Memorie van Antwoord is hierop geantwoord (pag. 1 roneo):

> „Dat na drie jaren van restrictie de bastvoorraden nog zoo groot zijn en de productiecapaciteit van de kinacultuur den mogelijken afzet nog steeds in belangrijke mate overschrijdt, is een gevolg van de omstandigheid, dat een beperking van de productie in de kinacultuur moeilijk is te bewerkstelligen, daar een regelmatige aangroei van den bast in de tuinen bezwaarlijk kan worden tegengegaan".

Heeft de Regeering reeds de vraag nagegaan of het juist is, dat tot de trust aangesloten fabrieken den verkoop van bast beperken en de niet-leden zelfs uitsluiten om den prijs maar hoog te houden, en aldus niet alleen de concurrentie onmogelijk te maken? Vanzelf zullen op deze manier de bastvoorraden groot blijven. Indien het waar was, dat door het groote lichaam van fabrieken het principe werd gehuldigd om ter handhaving van den prijs van eigen kinine alle verkoopmogelijkheden van kinabast uit te sluiten, meen ik, dat de restrictiemaatregel van regeeringswege onnoodig is. Dit kan slechts nadeel berokkenen aan andere kinaplanters.

De verklaring van de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat de groote hoeveelheid bastvoorraad toe te schrijven is aan den aangroei van de bast in de tuinen, is voor mij een toegeven aan de bewering, dat de restrictiemaatregel niet doelmatig is. Het lijkt mij dan ook noodig, een anderen uitweg te zoeken en die dient te worden gevonden in de meerdere mogelijkheid tot afzet van kinabast in andere landen en zoo ik juist ben ingelicht, bestaat hiernaar een behoorlijke vraag.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, dat is ook een argument om er over na te denken: men laat ons in het eigen land van de kina nu te veel betalen voor onze eigen geneesmiddelen.

Ook het vraagstuk der malariabestrijding vraagt de aandacht van ons college. Er zijn nog zoovele desa's die mededeelen, dat zij moeilijk aan kininepillen kunnen komen. Een tube van tien tabletten kost in de desa's nog altijd 10 cent en het is nog altijd moeilijk om bij de loerah's een tube voor 8 cent te krijgen. Ik zou in verband met de welwillendheid van de Regeering in deze, den heeren kininefabrikanten willen vragen, of zij niet bereid zijn speciale tarieven te stellen voor streken waar maralia heerscht. In West-Java zijn streken genoeg aan te wijzen, waar deze gevreesde ziekte heerscht. ((Plaboean, Djampangkoelon, Indramajoe, Bajah, etc. etc.).

Ook een ander punt voor de volksgezondheid in verband met de verstrekking van kinine heeft onze aandacht. Naar mijn zegslieden mij mededeelen, moeten in malariastreken goede resultaten zijn bereikt met de hier bereide „atrebrine" tabletten. Vergis ik mij niet, dan zijn er in 1932 door den D. V. G. proeven genomen, met deze alhier gefabriceerde tabletten. Deze tabletten moeten uitstekend voldoen. De ernstigste lijders hebben onmiddellijk baat bij de toediening van deze tabletten gevonden. Ik zou hierom de Regeering willen verzoeken met de proeven door te willen gaan en op grooter schaal hiermede te beginnen.

Het is hierom, dat ik mij afvraag, of de Regeering niet den tijd gekomen acht, nu welvaartmiddelen moeten worden gezocht voor het land en haar bevolking, zelve over te gaan tot de oprichting van een kininefabriek ten dienste van den eigen dienst der volksgezondheid. Immers, daar zal onze D. V. G. zich geheel kunnen geven tot de bereiding van eigen geneesmiddelen, welke straks in tijd van oorlog of isolatie van het moederland toch ook van grooten dienst kunnen zijn.

(Van Ardenne.)

En mocht de Regeering zelf niet daartoe kunnen overgaan, de bepalingen verbieden niet, dat Zij kan toestaan, dat een andere fabriek naast de Bandoengsche kininefabriek een bestaansrecht krijgt. Dit zal de bevolking althans ten goede komen.

Op het gebied van pharmaceutische middelen staan wij zoo afhankelijk van het buitenland, en ik kan toch niet aannemen, dat er in onze hoogescholen geen krachten zijn, die in staat zijn medicinale middelen te vervaardigen, welke kunnen concurreeren tegen de buitenlandsche.

De vergadering wordt te 11.23 uur v.m. geschorst en te 11.53 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een amendement, ingediend door de heeren Beets, Kartowisastro en Kasimo (Ond. **63**, st. 7) luidende als volgt:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in het ontwerp-„Koffiebelangenordonnantie" (zitt. 1936—'37, Ond. **63**) de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. Aan artikel 4 wordt, met vernummering van de bestaande leden 1, 2 en 3 in 2, 3 en 4, een nieuw eerste lid toegevoegd, luidende als volgt:

1. Bij Regeeringsverordening wordt in de eerste plaats een voorziening getroffen, dat het voor steunverleening beschikbaar gesteld bedrag hoofdzakelijk aan de koffie-producenten ten goede komt.

II. In het eerste lid — te vernummeren in lid 2 — van art. 4 vervallen sub *a* de woorden „en ter verzekering van een redelijk aandeel in de opbrengst van de koffie aan de koffie-producenten".

III. In artikel 9 lid 1 vervallen de woorden „of krachtens".

Toelichting.

De strekking van amendement I is om in de ordonnantie uitdrukkelijk voorop te stellen, dat de op grond daarvan te treffen voorzieningen in de eerste plaats en hoofdzakelijk zullen strekken tot steun van de koffieproducenten. Wel is waar wordt in de Memorie van Toelichting op blz. 11 opgemerkt, dat het in de praktijk uitgesloten zal zijn, dat de aan de exporteurs toe te kennen export-premies geheel of gedeeltelijk zullen worden aangewend om hun producten goedkooper te kunnen aanbieden in stede van haar in de opkoopprijzen ten bate van de producenten te doen komen, doch, waar de Regeering blijkens art. 4 lid 1 sub *a* zelf met de mogelijkheid rekening houdt, dat ter zake voorzieningen noodig kunnen zijn, lijkt het ondergeteekenden juister om bedoelde bepalingen reeds dadelijk vast te stellen. Het betreurende dat deze maatregelen waarvan het succes van de onderwerpelijke koffie steun-regeling feitelijk afhankelijk is, niet in het ontwerp zijn opgenomen, komt het ondergeteekenden voor dat zij ten minste in den vorm eener Regeeringsverordening moeten worden belichaamd.

Ook de strekking van amendement III is om voor de aldaar bedoelde even belangrijke bepalingen den vorm van een Regeeringsverordening voor te schrijven".

Dit amendement zal worden geroneografeerd en rondgedeeld.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Den 2den Februari 1934 werden de ontwerp-ordonnanties betreffende de kinarestrictie in den Volksraad aangenomen en den 13den d. a. v. afgekondigd. Tevens werd er tijdens de besprekingen eene motie aangenomen, teneinde eene commissie te benoemen om dit vraagstuk nauwkeurig te bestudeeren doch eerst ruim 1½ jaar later werd deze geïnstalleerd. Een tijdsduur, welke nutteloos verloren ging, terwijl de commissie deze denkelijk zeer goed had kunnen gebruiken. Nu heeft zij poot-aan moeten spelen om haar verslag op tijd gereed te krijgen. Het verslag beslaat een kloek boekdeel, voorzien van grafische voorstellingen en geeft een zeer goeden indruk van de werkkracht der commissie en den tijd door haar aan het onderzoek besteed. Een woord van lof voor dien gepresteerden arbeid, waardoor een beter inzicht verkregen werd in het totstandkomen van de kina-overeenkomst en in de werking der restrictie, is hier dus zeer wel op zijn plaats en ik breng der commissie daarvoor gaarne alle hulde.

Dit sluit echter niet in zich, dat ik het in allen deele met hare inzichten en conclusies eens ben.

Wij komen al dadelijk tot de vraag, of behalve aan overproductie niet gedacht moet worden ook aan onderconsumptie. Is de potentieele productie der kina-ondernemingen nagegaan geworden, of werd hier slechts geoordeeld op de cijfers, vermeld door de Vereeniging conform Art. 6 (1a)?

Uit bijlage II van het rapport blijkt, dat met uitzondering van eene kleine daling in '28 en '33 de potentieele productie voortdurend steeg van het jaar '23 tot en met '34. Eene totale stijging van ± 100%. En dat bovendien, in het eerste restrictiejaar, de voorraad zwakib zelfs vermeerderde met liefst 200 000 kg, of 2/5 van het jaarlijks aangenomen verbruik. Deze stijging moet dus gekomen zijn door het rooien van den aanplant in '34 en '35. En typisch is, dat met deze zeer groote-vermeerdering in de productie tevens de consumptie met bijna dezelfde hoeveelheid steeg. Dit lijkt toch niet veel op zelfrestrictie, welke reeds zou zijn toegepast door de aangesloten kinaplanters. En nu zegge men niet, dat, ondanks de inkrimping van plantareaal de potentieele productie zooveel hooger is geworden, door rationeele toepassing van de juiste cultuurtechnische maatregelen, want hiermede zou men zeggen, dat na het jaar 1934 het kinine-equivalent plotseling met ± 20% gestegen is. En dit lijkt mij een weinig te optimistisch na de stijging van dat equivalent na 1918 met 150%.

En verder!

Is de vraag onder de oogen gezien hoe het mogelijk is, dat in twintig jaren tijd de vraag naar kinine constant is gebleven, niettegenstaande het ontsluiten van nieuwe, voor de consumptie geschikte reuzen-gebieden? Niettegenstaande de meerdere ontwikkeling, waartoe de wereldbevolking gekomen is, waardoor zij beter heeft leeren inzien, het nut van de kinine, ook als voorzorg tegen malaria en griep? En is men niet op de gedachte gekomen, dat deze constante afname behalve door de in de Memorie van Antwoord genoemde oorzaken ontstaan kon zijn, omdat die omzet constant werd gehouden, teneinde de hooge prijzen te handhaven?

Wel wordt het door de commissie wenschelijk geacht meer geld beschikbaar te stellen voor propaganda. De hiervoor bestede som werd sinds kort verdubbeld.

Hierdoor geeft de commissie alzoo te kennen, dat inderdaad vermeerderde consumptie mogelijk is bij intensievere propaganda. En de omzet is ook inderdaad verhoogd (zie bijl. II) en zal steeds hooger worden, gezien den aanplant en de uitbreiding hiervan in andere landen, doch ten koste van de onze.

Maar wat heeft men tenslotte aan propaganda, wanneer eventueele opkoopers slechts van kinabast mogen voorzien worden, „indien hierdoor het belang der aangesloten fabrikanten niet in ernstige mate zal worden geschaad" (onderstreping van mij). Ik vraag mij af hoe en door wie dit „niet in ernstige mate" zal aangetoond moeten worden.

Waarom is de aanvraag van de firma C. H. Bochringer Sohn, gericht aan het Kinabureau, voor een hoeveelheid van 2 millioen kg kinabast geweigerd? Eveneens de aanvraag van

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Van Ardenne.)

400 000 kg bast ingevolge eener bestelling van de firma Takeda en Co? Men kan wel kinine verkrijgen, waardoor alle winsten aan de leden der kina-overeenkomst blijven. Volledigheids- en kortheidshalve moge hiervoor verder verwezen worden naar het schrijven van den gemachtigde Twijsel dd. 6/8—'34 aan den fgd. directeur van Economische Zaken, waarvan een afschrift ook aan den Volksraad gezonden werd.

Begrijpt men dan niet, dat landen, waar een groot percentage malarialijders zijn, zich liever met eigen fabricatie van kinine, waardoor men tevens de bijzouten verkrijgt, bezig houden en dat deze beter de kanalen voor de eigen markt weten te vinden? Beseft men dan niet, dat door eigen fabricatie de kostprijs veel lager wordt, omdat daardoor werkverschaffing van het eigen volk in de hand wordt gewerkt? En dat tenslotte een Regeering zich meer voor een tak van nijverheid zal interesseeren, wanneer de belangen van het eigen land daarmede samengaan?

Onze belangen, de Indische belangen, hangen in dit geval niet samen met het monopolie der fabrikanten, doch met dat der grondstoffen.

De Commissie gaat uit van een verlaging van *f* 5 per kg, waardoor de kinine per tablet 0,1 cent minder zal kosten. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, zal 0,1 cent meer of minder weinig verschil geven. Maar wèl zal gewicht in de schaal leggen het bedrag van *f* 5 per kg, dat door de Regeeringen, die aan kininisatie willen doen, alsdan minder zal worden betaald. Zeer zeker maakt de kinineprijs slechts een onderdeel uit van de kosten van kininisatie, doch juist waar deze reeds zoo duur uitkomt, is eene verlaging van *f* 5 per kg voorzeker niet te versmaden.

En dan is een prijs van *f* 25,50 per kg, welke eerst in 1933 werd ingesteld — dus een jaar voor de behandeling der restrictieordonnantie, hetgeen te denken geeft — na te voren, steeds *f* 35 te hebben bedragen, mijns inziens wèl te hoog. De aangesloten planters ontvangen eerst *f* 12. Het Kinarestrictieverslag over het tweede restrictiejaar spreekt van 7 cent per unit op *f* 14 per kg zwakib. Welk cijfer is nu juist? Volgens mijn inlichtingen is de kostprijs van de bast gemiddeld *f* 11 franco Amterdam.

De productieprijs van zwavelzure kinine bedraagt in Japan ± *f* 2 en in Duitschland ± *f* 3. Nemen wij dezen laatsten prijs, benevens *f* 1 voor andere kosten, dan zou 1 kg komen te staan op *f* 15, zoodat de winst zou bedragen *f* 11,50 en die van z.g. goedkoope kinine *f* 5.

Van die winst ontvangt de planter 3/5 × *f* 6,50 — nl. het bedrag boven den standaardprijs van *f* 20, te verrekenen eerst na ± 3 jaar — = *f* 3,90. Alzoo is de totale winst *f* 4,90. De winst van den fabrikant bedraagt *f* 11,50 — *f* 4,90 = *f* 6,60, zonder de risico van mislukten aanplant, waaruit weer besloten kan worden, dat de paarden, die de haver verdienen, daar het minste van krijgen. In het rapport van de Kinastudiecommissie staat ook te lezen, dat de producenten ontvangen (blz. 12) 3/5 van de netto-opbrengst. Waar de syndicaatsprijs *f* 26,50 per kg bedraagt en ± 10% voor verkoop- en andere kosten in rekening kan worden gebracht, bedraagt de netto-opbrengst rond *f* 24, waarvan de planter ontvangt het 3/5 gedeelte of *f* 14.40, dus nog minder dan hierboven werd berekend.

Hieruit kan dus blijken, dat de producent niet in gelijke mate in de voordeelen deelt als de fabrikant, zooals door mij ook op andere gronden reeds werd betoogd in de Januarizitting van 1934. Toenmaals werd door mij de wensch uitgesproken, een commissie te benoemen om deze aangelegenheid te onderzoeken. Het spijt mij, dat dit gedaan is door eene commissie enkel van belanghebbenden, instede van b.v. door een gouvernementsaccountant als leider. Uit mijn bovenstaande berekening blijkt, dat deze het tegengestelde aangeeft van het resultaat, waartoe de commissie is gekomen. Ik hoop, dat de Regeering met cijfers zal kunnen bewijzen, dat mijn berekening geheel onjuist is. Tevens spijt het mij, dat de Regeering niet heeft mogen opgeven den prijs, waartegen de z.g. goedkoope kinine aan den Volkenbond geleverd wordt en zelfs niet tegen welken prijs wij die ontvangen. Wel valt uit den laatsten zin van de laatste alinea betreffende „Kinineprijzen" uit de Memorie van Antwoord te lezen, dat deze te hoog was.

In de bijlage van de Memorie van Toelichting op de ontwerp-kinauitvoerordonnantie van 1934 staat onder andere, dat het Kinabureau aan den Volkenbond heeft aangeboden jaarlijks, boven de gewone wereldconsumptie, extra een hoeveelheid van circa 500 000 kg zwavelzure kinine te leveren, speciaal voor malariabestrijding in verarmde gebieden tegen een prijs, welke voor vele kinaondernemingen niet of nauwelijks loonend zou zijn. Op eene andere plaats van die Memorie van Toelichting wordt gezegd, dat deze prijs, nl. van *f* 20 reeds verliesgevend is. Zooals boven reeds werd uitgerekend, bedraagt de kostprijs rond *f* 15 zoodat de winst nog zal bedragen *f* 5 per kg. Het is dus niet te verwonderen, dat de Volkenbond van het aanbod geen gebruik heeft gemaakt.

In het pamflet, getiteld „Kinabast of Kinazouten", uitgegeven door de Vereeniging van Vrije Kinaplanters, staat op blz. 4 van bijlage 8 onder andere, dat het Kininesyndicaat kinabast opkoopt in Bolivia, waar zekere heer Priester met de transactie werd belast, en dat ook te Hamburg biedingen werden gedaan op plantage-bast in eigendom van een groep Boliviaansche belanghebbenden, waarbij de Boliviaansche bast-leverancier zelfs *f* 4,35 per kg kininesulfaat meer zou ontvangen dan de Indische planter. Op de eerste pagina van bijlage 10, gedateerd 30/6-36, van dit pamflet, als bijlage van een rekest aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal gezonden, staat, dat het Kininesyndicaat wederom Boliviaansche kinabast heeft gekocht, met vermelding van den prijs daarvan, terwijl tevens onderhandelingen zijn aangeknoopt tot afname van 200 ton Boliviaansche kinabast.

Gaarne wordt vernomen of deze krasse beschuldiging is onderzocht, waartoe voldoende tijd is geweest. Mocht dit gedaan zijn en deze beschuldiging gegrond zijn bevonden, dan is m.i. deze transactie alleen reeds voldoende om onmiddellijk de restrictieordonnantie op te heffen en in elk geval niet te verlengen. Vooral waar art. 3 der Kina-overeenkomst zegt: „De Nederlandsche fabrikanten mogen uitsluitend basten overnemen van de aangesloten producenten." Weet de Regeering dit en zoo ja, wat werd door haar gedaan om onze planters te beschermen? Begint ook Zij niet in te zien, dat de restrictiemaatregelen voor den uitvoer van kinabast, in verband met de bestaande kinaovereenkomst, niet geheel in het Indische belang zal zijn? Het kleinste deel der commissie zegt, dat tot het aanleggen van eigen aanplant des te gereeder zal worden overgegaan, indien reeds een fabriek bestaat en aan deze de bast geweigerd wordt, terwijl de meerderheid concludeert, dat producenten, die aan niet-aangesloten fabrikanten leveren, het aanplanten van kina in het buitenland stimuleeren. Weet die meerderheid dat men nu in verscheidene landen begint te planten, juist omdat aan hun fabrikanten de bestelling van bast geweigerd wordt en wist zij, hetgeen ik hierboven vertelde van het opkoopen van bast uit Bolivia? Aangeteekend moge nog worden, dat waar, zooals ik hiervoren berekende, de Indische producent *f* 14,40 per kg zwakib ontvangt, de Boliviaansche producent, naar vernomen werd, *f* 18,75 in handen zal krijgen, of ruim 25% meer. Dus niet alleen wordt de Indische Producent als dat juist is, tekort gedaan in den prijs van zijn product, maar tevens zal door de Boliviaansche transacties minder van zijn product afgenomen kunnen worden. En dit alles om te coupeeren, dat deze bast in handen van niet-aangesloten fabrikanten komt, tegen de overeenkomst in.

Mijnheer de Voorzitter. Voor zoover bekend heeft de Regeering geen zelfstandig onderzoek ingesteld naar de noodzaak der restrictie ofschoon haar toch bekend moest zijn uit

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Van Ardenne.)

de debatten, dat de juistheid der toen verstrekte cijfers voor verscheidene leden van dit college niet vaststond. Waarom b.v. werd door haar niet onmiddellijk de last gegeven aan de regeeringscommissarissen, om de voorraden bast in Amsterdam en Bandoeng door een beëdigde commissie dan wel accountant te doen opnemen? Waarom zal deze taak van den regeeringsgemachtigde eerst nu vastgesteld worden terwijl zulks reeds verzocht werd bij sub II van het amendement Van Holst Pellekaan c.s., ingediend 31 Januari '34, dat werd ingetrokken en vervangen door een artikel in meer zachtere bewoordingen?

Want om contrôle te kunnen uitoefenen op de mutaties der kinabastvoorraden, moeten deze van tijd tot tijd daadwerkelijk worden opgenomen en moet men zich niet tevreden stellen met een opgave van belanghebbenden. Indien er werkelijk zulk een groote voorraad van kinabast bestaat, waarom is dan, het zij nogmaals voorgebracht, de aanvraag tot een hoeveelheid van 2 millioen kg bast van de firma C. H. Boehringer Sohn, een firma, welke reeds sinds 1859 kinine gefabriceerd heeft, geweigerd? En hoe staat het met het verzoekschrift van deze firma aan Zijn Excellentie den Gouverneur-Generaal van 26 Juni jl. om alsnog deze hoeveelheid te ontvangen? Zegt het der Regeering niets, als ook deze gevestigde firma in haar rekest verklaart, dat een aanmerkelijke verhooging van den afzet nog mogelijk is, mits men een grooter aantal firma's met het maken van propaganda en den verkoop der kinine belast? Moet daar, voor het minst, niet een onderzoek naar worden ingesteld? Evenmin als toen is nu door de Regeering bewezen, dat de consumptie geen grootere afmetingen kan aannemen. Indien geen meerdere kinine gewenscht wordt, waarom gaat men dan over tot den aanmaak van surrogaten? Waarom is men dan begonnen met den aanplant van kinaboomen, indien er op de markt geen tekort is, een kunstmatig tekort, naar men zegt ontstaan door het monopolistisch drijven der syndicaatsfabrikanten? Want door dit tekort, de daarmede samenhangende hooge prijzen en de afwezigheid van of weinige medewerking tot uitbreiding van den afnemerskring — naar ik meen slechts 18 fabrikanten voor de heele wereld —, welke zou kunnen bijdragen tot verhooging van den afzet, forceert men andere landen om tot zelfproductie over te gaan. Men is met planten begonnen in de Fransche koloniën, Malakka, Britsch-Indië, Engelsch-Afrika en de Philippijnen. In „Die Pharmazeutische Industrie" van Januari jl. moet een artikel gestaan hebben over den verbouw van Cinchona op Reunion, waar men reeds de beschikking had over 20.000 één tot tienjarige boomen, welke genoeg zaden leveren om tot uitbreiding van den aanplant over te gaan. In een artikel in het Algemeen Landbouwweekblad over de kinacultuur op Formosa, overgenomen uit de „Osaka Asahi" van 3 October 1935, staat o.a., dat aldaar reeds eenige honderden hectaren met succes beplant zijn met kinaboomen.

Ook in den Congo moet men zich reeds met den aanplant van Cinchona op groote schaal bezig houden. Zegt dit alles der Regeering niets? Want dit alles moet haar toch bekend zijn? En wat het ergste is, dit planten van kina door de andere landen, m.i. daartoe gedwongen voornamelijk door de verkooppolitiek van de kinafabrikanten, zal enkel en alleen tot nadeel zijn van de Indische producenten. Want indien de andere produceerende landen krachtig genoeg zijn geworden op dit punt, zullen zij onze kina dood-concurreeren, dan wel den invoer daarvan verbieden ten gunste van het eigen product. De fabrikanten kan dit koud laten; die kunnen dan desnoods den kinabast uit andere landen misschien zelfs tegen billijker prijs koopen, zoodat hun fabrieken zullen blijven draaien.

In het meergenoemde rapport van de commissie is op blz. 125 opgenomen een zeer interessante grafische voorstelling van de wereldproductie van kinabast. Hieruit blijkt, dat deze bedroeg voor Nederlandsch-Indië 97%, voor Britsch-Indië 2,5% en voor andere landen in totaal 0,5%. Jammer alleen, dat deze grafiek dateert van 1930 en dat daarnaast niet dezelfde voorstelling werd geproduceerd voor 1935. Ik ben ervan overtuigd, dat deze er geheel anders zal uitzien en dat wij op lange na geen 97% van de wereldproductie meer halen. Het kinarestrictieverslag over het tweede jaar spreekt reeds van 95%, alzoo een achteruitgang van 2%.

Het zij wederom gezegd, dat het hier in de eerste plaats moet gaan om de Nederlandsch-Indische kinacultuur en eerst daarna om het speciaal belang van de kininefabrikanten.

Wanneer men een uitvoerrestrictie voor een product uitvaardigt, behoort dit te zijn een doelmatigheidsmaatregel in het belang van het product zelve en van het produceerende land. Zoolang deze urgentie niet met betrouwbare cijfers aangetoond is, moet een restrictie achterwege blijven. En tot mijn spijt moet ik verklaren, dat mijns inziens de urgentie eener zoo strenge restrictie voor de uitvoer van kinabast nog niet is bewezen. Maar wel meen ik te kunnen bewijzen, dat die beperking niet zoo streng behoeft te zijn. Laten wij voor het moment aannemen, dat de totalen der hoeveelheden zwakib, waarvan die voor de eerste groep door de Vereeniging zelf zijn opgegeven, vermeld op blz. 14 van het Kina-restrictieverslag over het tweede restrictiejaar, juist zijn. Voor het jaar 1934 bedroeg de totale opbrengst aan zwakib rond 1 267 474 kg; het restrictiepercentage bedroeg 55%. Indien de bestelling van de firma Boehringer ad 2 millioen kg bast, overeenkomende met rond 143 000 kg zwakib aangenomen mocht worden, zou de uitvoer voor dat jaar met rond 11% van de totale opbrengst vermeerderd zijn geworden, zoodat het restrictiepercentage op 44 zou zijn gesteld. In verband met andere, nu niet uitgevoerde orders, zou dit percentage nog meer verminderd kunnen zijn.

Men kan de restrictiebepalingen, hier en daar verbeterd, behouden, doch in elk geval moet het verkoopsysteem gewijzigd worden, terwijl een kina-overeenkomst liefst niet moet gesloten worden tusschen de Vereeniging van Indische Producenten en drie Kininefabrikanten, doch enkel en alleen tusschen de eerste groep eenerzijds en de Bandoengsche Kininefabriek anderzijds, op den grondslag als beoogd bij haar oprichting in 1896 (blz. 9 van het rapport) dan wel dat de Regeering zelf een fabriek opricht. Men make van de Amsterdamsche fabrikanten desgewenscht sub-contractanten. Waar steeds gezegd wordt, dat deze zeer goed behandeld worden, kan hiertegen voor de Amsterdamsche fabrikanten geen bezwaar bestaan, terwijl ook de aangesloten producenten geen reden van klagen hebben, aangezien aan hun rechten niet in het minst getornd zal worden. Het geheel moet staan onder directe auspiciën der Regeering, die over alle voorkomende kwesties in hoogste instantie beslist. Het lijdt geen twijfel, dat dan ook de vrije kinaplanters zich zullen aansluiten. De directie enz. moet in Indië gevestigd wezen; de markt moet zijn die te Batavia. Het is toch werkelijk te gek, waar Indië ± 97% van de wereldproductie levert, dat alle hoogste instanties in Nederland zijn gevestigd. Handelingen, zooals zijn voorgekomen en die weinig vertrouwen hebben doen stellen in de kininefabrikanten, zullen dan voor goed verdwenen zijn. Uit het rapport van de Kinastudiecommissie citeer ik daaromtrent het volgende:

> 1e. „De prijsdaling sedert 1890 is mede te wijten aan het ontstaan eener nauwe samenwerking tusschen de Europeesche fabrikanten. In 1893 vormden deze eene conventie onder Duitsche leiding, met de bedoeling den kinineprijs hoog en den bastprijs laag te houden.".

Dus ten nadeele van producenten.

> „De voornaamste leden der Conventie waren drie Duitsche Kininefabrieken, twee Nederlandsche en een Engelsche fabriek. De Bandoengsche Kininefabriek onthield zich aanvankelijk van aansluiting in verband met het doel harer oprichting."

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Van Ardenne.)

2e. „De aangesloten fabrieken bonden tegen de Bandoengsche fabriek den strijd aan door voor de basten hoogere prijzen te bieden."

Toen de Bandoengsche fabriek klein gekregen was, gebeurde het volgende — ik citeer weer —:

3e. „De Conventieleden boden steeds lagere prijzen volgens tevoren gemaakte afspraken. De vorming der Conventie deed den winstprijs van 6.2 cent in 1892 dalen tot 4.44 cent in 1893 en zelfs tot 2.68 cent in 1896."

4e. „Daarna kwam er, voornamelijk onder invloed van de werkzaamheden der Bandoengsche Kininefabriek eene verbetering. In 1900 bedroeg de winstprijs zelfs 10 cent."

Hulde hiervoor.

5e. „Het daarna steeds krachtiger wordende verbond der fabrikanten, waarbij de Bandoengsche kininefabriek zich sindsdien had aangesloten (denkelijk had moeten aansluiten), wist echter tegen de ongeorganiseerde bastproducenten den winstprijs weer te doen dalen tot 3 à 4 cent in de jaren 1908/12"

(De heer Van Helsdingen: Den unitprijs, niet „den winstprijs".)

Er staat winstprijs, doch dat komt op hetzelfde neer. Het feit blijft dat de prijs gedaald is.

Bijlage I van het rapport is zeer leerrijk; het zou interessant zijn te weten waarom de Kininefabriek te Bandoeng zich plotseling bij de Conventie aansloot.

6e. „Producenten trachten zich te verweren door eene overeenkomst in September 1902, waarbij besloten werd om geen bast te verkoopen beneden een limiet van 6 cent per unit."

7e. „De fabrikanten kwamen in 1905 overeen geen bast meer te koopen van de producenten, die aan de afspraak van 1902 hadden deelgenomen. Dit had ten gevolge, dat verscheidene producenten hun bast niet te gelde konden maken en heele jaaroogsten te Amsterdam geconsigneerd lagen. De producenten besloten tenslotte de afspraak van 1902 te laten varen en legden het hoofd in den schoot."

Arme optimistische planters, die zonder voldoende kapitaal den strijd tegen het machtige kapitaal aanvingen!

Het jaar 1906 bracht unit-prijzen van 4.25 en 4.5 cent.

„In hoeverre de omstandigheid, dat het bedrijf der Bandoengsche kininefabriek in 1905 grootendeels wegens uitbreiding en verbouwingswerkzaamheden stilgelegd was, eene rol speelde, kan niet gezegd worden, maar zeker is, dat de producenten, nu zij hun bast niet te Bandoeng konden doen verwerken, des te meer aan de uitstekend georganiseerde Europeesche koopers waren o v e r g e l e v e r d." [1])

8e. „De telkens terugkeerende lage bastprijzen werden eene voortdurende bedreiging. De kinacultuur als loonend bedrijf kwam in gevaar. Vele ondernemingen moesten werken met belangrijk verlies."

9e. „De toestand werd zeer verontrustend, ook voor de fabrikanten, die begonnen te vreezen, dat op den duur de grondstof niet meer regelmatig en in voldoende hoeveelheid geproduceerd zou worden".

Dus eerst toen de toestand voor de fabrikanten précair dreigde te worden, begonnen partijen met elkaar te onderhandelen.

In de bijlage van de Memorie van Toeliching op de ontwerp-kinauitvoerordonnantie staat o.a.

„Zoo kwamen zij (nl. de planters) eindelijk in 1913, voornamelijk door invloed van den toenmaligen directeur van Landbouw, Dr. Lovink, tot georganiseerde samenwerking, teneinde het hoofd te kunnen bieden aan de gevolgen der overproductie, waaraan de cultuur dreigde ten onder te gaan".

[1]) Spatieering van den spreker.

Alzoo ontstond de eerste kina-overeenkomst. Met geen woord werd in die bijlage gerept over het verderfelijke aandeel, dat de fabrikanten in de daling der prijzen gehad hebben, doch alles werd geschoven op de overproductie. Dit was een m.i. onvolkomen toelichting der Regeering, want ik kan niet aannemen, dat die mentaliteit der fabrikanten haar onbekend zou geweest zijn.

(De heer Van Helsdingen: Maar de Regeering verwijst toch telkens naar het rapport?)

Dit gaat over 1934. U moet goed luisteren.

10e. „In 1928 werd de derde kina-overeenkomst gesloten, nu tusschen de Vereeniging van kinabastproducenten eenerzijds en de drie Nederlandsche kininefabrikanten, waaronder de Bandoengsche, anderzijds."

De producenten hebben bij de verschillende overeenkomsten steeds betere voorwaarden weten te bedingen, maar, zooals door mij reeds werd aangetoond, maken de fabrikanten grootere winst dan de producenten.

Waar door een regeling, als door mij voorgesteld, zoowel de Indische fabrikant als de Indische producent is gebaat, geloof ik niet, dat velen, die het wel meenen met Indië, tegen mij zullen zijn. Ik hoop, dat de Regeering bij het afloopen der kina-overeenkomst in 1938 deze wijziging kan doen aanbrengen.

Over het „single seller"systeem wil ik het niet hebben. De Regeering, aan de hand van het meergenoemde rapport, doet het voorkomen alsof het bestaande systeem het eenige en alleenzaligmakende is en alle andere systemen niet kunnen voldoen. Zooals gezegd, zal ik er niet op ingaan, doch slechts aanteekenen, dat geen systeem foutloos is, en dat volgens bekomen inlichtingen de verklaring der Regeering, dat het „single seller" systeem eenstemmig door de commissie werd veroordeeld, onjuist moet zijn, want de tweede groep was er vóór. Maar wel wil ik der Regeering in overweging geven: 1e. om streng de hand te houden aan het beginsel, dat aan elken bona-fide fabrikant, die er om vraagt, kinabast verkocht moet worden en dezen niet af te schepen met de dure kinine, en 2e. om te decreteeren, dat de kinineprijs van het Syndicaat met minstens 15% wordt verlaagd, totdat de voorraad hiervan te Amsterdam tot normale afmetingen is teruggebracht. Want een winst van rond 75% zal anderen stimuleeren eveneens tot productie over te gaan.

Overgaande tot de artikelsgewijze bespreking wil ik het volgende naar voren brengen.

Art. 2. (1) „De Directeur stelt voor elke onderneming van de 1e en 2e groep de standaardproducties vast."

Mijnheer de Voorzitter! De bepaling der standaardproducties is van vitaal belang voor de planters, zoodat aanbevolen wordt deze te doen geschieden door beëdigde taxateurs deskundigen, bestaande uit leden van elke groep, zoodanig dat de 1e groep alleen er evenveel zal hebben als de 2e en 3e groep tezamen, onder een neutraal voorzitter met recht van beroep op den directeur. Dus men moet in geen geval de commissie nemen zooals nu is voorgesteld in art. 2 (2), omdat alsdan het recht van reclame in het gedrang kan komen, indien men in beroep gaat van de uitspraak eener commissie, benoemd door den directeur bij dien directeur. Waar de commissie van beëdigde taxateurs, door den Gouverneur-Generaal te benoemen, uit dezelfde personen blijft bestaan, zal dit eveneens een waarborg blijven, dat met de vaststelling der standaardproductie één lijn zal blijven gevolgd. Die beëdigde taxateurs zullen de producties moeten bepalen voor alle drie groepen. In geen geval voor de 3e groep door het comité van advies, dat volgens Art. 18 zal bestaan uit leden der drie groepen in verhouding tot de totalen harer standaardproducties of opbrengsten. Hierdoor zouden in dat comité het aantal leden der 1e, 2e en 3de groep zich kunnen verhouden als 96,83 : 2.83 : 0.34 (rapport blz. 124) of rond als 97 : 3 : 0. Voor het eerste restrictiejaar was deze verhouding gesteld op 8 : 2 : 1. Het behoeft geen betoog, dat de belangen van

(Van Ardenne.)

de 2e en 3e groep, indien deze tegen die van de 1e groep zouden indruischen, steeds in het gedrang zullen komen. De instelling van dit comité is mijns inziens alleen dan verantwoord, indien de belangen der 2e en 3e groep welke vrijwel parallel gaan, tezamen gelijkelijk worden vertegenwoordigd als die der 1ste groep, met een neutraal persoon als voorzitter.

In vier van de 6 punten van art. 2 en in verscheidene andere artikelen zullen de bepalingen bij of krachtens Regeeringsverordening worden vastgesteld. Waarom kunnen de woorden „of krachtens'' niet vervallen en waarom worden die Regeeringsverordeningen niet tegelijk aangeboden of in de ordonnantie verwerkt, zoodat de Volksraad die kan bestudeeren. Nu is alles vaag en men weet niet precies waaraan men zich te houden heeft. Het kan toch niet juist zijn, dat de Volksraad een oordeel uitspreekt over eene ordonnantie, zonder dat hij kan weten hoe de afwerking daarvan precies zijn zal. Volgens de Memorie van Antwoord heeft de Regeering principieele bedenkingen tegen de overlegging van de ontworpen regeeringsverordening, aangezien de vaststelling daarvan bij de wet aan Haar is voorbehouden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, is dat nu een geldig motief? Loopt de Regeering dan liever de kans dat eene ordonnantie door den Volksraad verworpen wordt, omdat deze die ordonnantie in haar uitwerking niet kan beoordeelen? Zou het ook onmogelijk zijn de „Kina Overeenkomst'' door den Volksraad te doen beoordeelen?

Art. 3. De Gouverneur-Generaal stelt het toewijzingspercentage vast op voorstel van den directeur, die hiervoor gebruik maakt van gegevens der 1e groep. Deze opgave van cijfers door de allergrootste belangengroep zonder middel tot contrôle daarvan kan toch nooit juist worden geacht, waar die ook voor de andere groepen zullen gelden. Zoo onnauwkeurig zijn deze cijfers, dat het is kunnen voorkomen, dat het kinabureau in het jaar 1935 de afzetraming met 100.000 kg of eventjes ± 16% verhoogde zoodat licenties werden verleend voor een kinine-equivalent van 720.000 kg. Het is haast hetzelfde als bij de Niam. Moet hier gezien worden door de oogen der directie van de Koninklijke, bij de Kinine moet de Regeering afgaan op de gegevens van den allergrootsten belanghebbende. Hoe minder de Vereeniging opgeeft aan Kinabast, welke zij afnemen kan, des te meer worden de planters van de 2e en 3e groep benadeeld. Inderdaad zullen ook de planters der 1e groep benadeeld kunnen worden, doch niet in zoo groote mate, want de bast, die zij leveren, geeft slechts weinig dadelijke winst en daarvoor worden zij schadeloos gesteld door de winsten, gemaakt uit de reserve-voorraden te Amsterdam. De Regeering zegt dat dit niet juist is; ik kom hier straks op terug.

Het is daarom mijns inziens noodzakelijk, dat om het percentage billijk te kunnen vaststellen ook de 2e en 3e groep hierover wordt gehoord, want door den uitvoer van den bast worden deze hoofdzakelijk geholpen, hetgeen vooral van voornaam belang is voor de klein-landbouwers en de derde groep, voor wie elke kg meer, haast een levensbelang is. De uitvoer is alzoo een Indisch belang; de fabricage hoofdzakelijk een Nederlandsch belang.

Art. 4. Volgens dit artikel kan de Gouverneur-Generaal het toewijzingspercentage verhoogen, onder meer indien dit voor de bestrijding van malaria noodig is. Nu schijnt echter de Regeering het beginsel te zijn toegedaan, dat de planter, die een verhooging aanvraagt, moet bewijzen, dat de afzet hiervan in verband met het voorkomen van malaria noodig is. Nu lijkt mij dit een weinig te veel gevergd. De fabrikant, die de bestelling doet, zal dit wel niet voor de aardigheid gedaan hebben en het kan mijns inziens den planter koud laten of die fabrikant de bestelde hoeveelheid werkelijk noodig heeft of niet. Het is voorgekomen, dat een desbetreffend verzoek van Juli '34 door onze Regeering geweigerd werd (ik citeer).

„omdat geen termen tot inwilliging waren gevonden, doch dat een onderzoek zal worden ingesteld naar de vraag in hoeverre een ruimere voorziening van bepaalde landen van kinabast zal kunnen leiden tot een wezenlijke vermeerdering van den afzet van dat product.''

Voor het woord „wezenlijke'' moet denkelijk het woord „blijvende'' gelezen worden, want natuurlijk zal elke extrabestelling een wezenlijke vermeerdering van den afzet van kinabast tengevolge hebben.

(De heer Luytjes, Regeeringsgemachtigde: Dat is zeer de vraag.)

De Kina Studie Commissie zou in een reden van afwijzing nog toegevoegd willen zien (blz. 47).

„en dat die levering geen benadeeling van beteekenis van den bestaanden afzet van aangesloten fabrikanten ten gevolge zal hebben en evenmin van het belang der organisatie als geheel''.

Waarom deze omschrijving, waar vanzelfsprekend deze fabrikanten zullen deelen in het verhoogde percentage.

Art. 6 (2 en 3) zegt, dat de directeur, het Comité van Advies gehoord, bevoegd is om ten behoeve van ondernemingen van de 2e of eigenaren van de 3e groep, die minder dan 10.000 kinaboomen bezitten, de licentiehoeveelheid hooger te stellen dan de overeenkomstig lid 1 berekende hoeveelheid.

Aangedrongen wordt om in de ordonnantie voor deze groepen de meerdere hoeveelheid precies aan te geven, en liefst geen beperking te stellen. Die kleine hoeveelheden meer, waar deze bezitters in totaal wellicht nog geen 0.5% van de totale Indische productie opbrengen, kunnen m.i. niet veel gewicht in de schaal leggen en de zeer kleine producenten zijn hiermede tenzeerste gebaat. Des te minder kan hiertegen bezwaar bestaan, waar de Memorie van Antwoord op blz. 2/3 roneo zegt, dat het er in de practijk op neerkomt, dat deze eigenaren hun volle standaardproductie of normale opbrengst mogen uitvoeren of leveren.

Nogmaals wordt aanbevolen het Comité van Advies, in de volgens art. 18 aangegeven samenstelling, alzoo momenteel in de verhouding 97 : 3 : 0 op te heffen, want het is voor zulk een comité bovenmenschelijk om te allen tijde neutraal te kunnen blijven.

Aan art. 6 zou ik gaarne een lid toegevoegd zien, waarin vermeld wordt, dat ondernemingen van de 2e en 3e groep met te goeder trouw gesloten voor-contracten, deze geheel mogen uitvoeren. Hetzelfde mogen de aangesloten producenten toch ook doen met de vóór de restrictie aanwezige voorraden te Amsterdam, en in wezen is er toch geen verschil. In het eene geval zit de voorraad bast nog aan den boom en in het tweede is deze reeds opgestapeld in de magazijnen.

Waar de Regeering in de Memorie van Antwoord blz. 3 zegt dat de billijkheid voldoende is betracht moet ik hier tegen aanvoeren, dat dan ook restrictie moet worden toegepast op de voorraden te Amsterdam. Nu staat op dezelfde blz. van de zelfde Memorie van Antwoord, dat deze voorraden niet buiten de restrictie staan en dat vermindering van den bastvoorraad aldaar slechts kan plaats hebben, indien de eerste groep de haar verstrekte licenties niet zou verbruiken. Ik hoop, dat ik mij vergis, maar waarom dan deze bepaling niet in de ordonnantie opgenomen, zooals het geval is met den voorraad in Bandoeng (art. 13).

En al werd dit verbod uitgevaardigd, hoe wil de Regeering dit dan controleeren. Zijn haar de voorraden momenteel aldaar aanwezig, bekend, behalve dan wellicht uit de ongecontroleerde opgave van het Kinabureau? Nu zegt het „verslag over de werking der kinarestrictie over het tweede restrictiejaar'' op blz. 20, dat van de uitgereikte licenties, de ondernemingen der 1e groep rond 10% beneden hun quantum bleven en dat de verklaring hiervan moet worden gezocht in het feit, dat de levering aan de kininefabrieken gedeeltelijk geschied is uit de nog zeer ruime bastvoorraden

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Van Ardenne.)

te Amsterdam en Bandoeng. Hoe is de verslaggever aan dat percentage gekomen, waar hem de voorraden bij het begin der restrictie en het begin van dit jaar onbekend waren, zoo dat hij niet kan weten, hoeveel de vermindering bedragen heeft.

(De heer Luytjes, Regeeringsgemachtigde: De voorraden zijn zeer zeker bekend.)

Wie controleert, indien de fabrikanten meer uit hun voorraden verbruiken, dan bij licentie is toegestaan. Moet art. *a* van de taak van den Regeeringscommissaris (blz. 19 roneo) zóó gelezen worden, dat hij nu wèl het recht zal krijgen de grootte der voorraden als anderszins op te nemen?

(De heer Luytjes, Regeeringsgemachtigde: Inderdaad.)

Zoo ja, zou dit dan niet uitdrukkelijk vastgesteld kunnen worden? Dus dat kan.

(De heer Luytjes, Regeeringsgemachtigde: Inderdaad.)

Ik moge tevens nog even verwijzen naar de circulaire van de Vereenigde Kinabast Producenten dd. 30 Augustus 1933, aan hun leden, waarbij aanbevolen werd, om tijdig voor de kina-uitvoerordonnantie, waarvan het inwerkingtreden spoedig werd verwacht, boven hun verplichte voorraden te Amsterdam, nog te zorgen voor een matig surplus, waarvan de hoegrootheid alsnog in telegrafisch overleg met de directies in Holland kan worden bepaald. Waarvoor zou dit gedaan zijn, indien van die voorraden toch geen gebruik zou mogen gemaakt worden?

Art. 34 geeft den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid om het toewijzingspercentage tot 100% te verhoogen. Maar is dit nu zulk een groote straf voor de overtreders? Neen toch, want alleen de niet-aangesloten producenten zullen hiervan profiteeren en waar hun productie slechts 3% bedraagt van het totaal, zal deze maatregel niet zooveel effect kunnen sorteeren. Al zeggen de fabrikanten nu, dat zonder restrictie de toestand catastrofaal zal worden. De andere producenten toch, mogen slechts aan de fabrikanten leveren volgens de bij de kinaovereenkomst te bepalen hoeveelheid, dus de getroffen maatregel gaat hun ten deele voorbij.

Wat zegt ook de waarborg, dat de Regeering bij verlenging van het lidmaatschap van de Vereeniging van Kinabastproducenten op ultimo 1938 zich het recht zal voorbehouden om uit de vereeniging te treden, met een opzeggingstermijn van 6 maanden (momenteel is deze termijn een jaar), indien Zij meent, dat door de kinaovereenkomst onvoldoende rekening wordt gehouden met het algemeen belang?

Aan wie wil Zij dan haar product van Tjinjirocan tot een hoeveelheid van naar ik meen 10% van de Indische productie verkoopen, indien Zij uitgetreden is? Aan Japan misschien? Want de fabrikanten hebben zich verplicht, slechts van de aangesloten producenten af te nemen. Instede van een straf zou dit terugtrekken juist een voordeel worden voor de Vereeniging en de fabrikanten, want daardoor kan meer van de hand gedaan worden uit de bestaande voorraden in Amsterdam. En in elk geval een nadeel voor ons Indië, dat met die voorraden blijft zitten?

Zeer terecht staat in de Memorie van Toelichting blz. 17, dat de Regeering van een internationaal standpunt bezien, niet de verantwoording kan dragen van een samengaan met een verkooporganisatie, indien het algemeen belang niet op den voorgrond staat. Inderdaad, want de fabricatie van een geneesmiddel mag niet worden gemonopoliseerd en nog minder mag de Regeering hieraan medewerken. En daarom moet aan art. 34 een nieuw punt 3 gevoegd worden, luidende: „De Gouverneur-Generaal is bevoegd deze ordonnantie onmiddellijk in te trekken, indien de volgens punt 1 van dit artikel genomen maatregel geen voldoende effect sorteert."

Art. 35 (2) stelt den duur der restrictie op tien jaar. De Memorie van Toelichting zegt hiervan, dat deze lange periode een essentieel onderdeel vormt van de saneeringsplannen, omdat bij een kortere periode weinig van de stabiliseering van het productieapparaat zou terecht komen. Verder, dat de

(Weyer.)

langdurige periode groote voordeelen biedt voor de propaganda. Dit begrijp ik niet, want men kan zeer goed propaganda voeren zonder restrictie, zooals elke handelaar ook doet. De rubber- en de theerestrictie duren slechts vijf jaar.

Tenslotte vindt de Regeering, dat, met de genoemde waarborgen, de voorgestelde duur der restrictie ten volle aanvaardbaar is te achten. Wat deze waarborgen waard zijn, meen ik aangetoond te hebben bij de behandeling van art. 4 en art. 34, n.l. zeer weinig. De eenige krachtige waarborg zou slechts zijn, hetgeen bedoeld wordt in de Memorie van Toelichting op blz. 17, hetgeen ik daarom opgenomen wil zien in de ordonnantie zelf, nl. in art. 34, zooals reeds werd medegedeeld.

In werkelijkheid zal misschien het productieapparaat na tien jaren restrictie onder deze verkoopspolitiek van het kinabureau gesaneerd zijn, nl. het apparaat van de fabrikanten, doch dan denkelijk ten nadeele van de producenten en voornamelijk ten koste van de groepen 2 en 3. Waar deze over het algemeen, en zeer zeker de klein-landbouwers en de inheemsche bevolking, weinig kapitaalkrachtig is, zullen deze kleintjes denkelijk geheel verdwenen zijn, terwijl ook van de rijkeren der tweede groep verschillenden deze cultuur zullen hebben gestaakt. Want bij het opzetten van hun bedrijf hebben zij op geen restrictie gerekend, zoodat de kans bestaat, dat hun kapitaal geheel opgeteerd zal zijn aangezien door de opbrengst der beperkte productie dit onvoldoende aangevuld zal kunnen worden. Zooals eerder reeds gezegd, is voor deze groepen elke kilogram kinine er één.

Vanzelfsprekend zullen ook verscheidene producenten der eerste groep zwaar gedupeerd worden en het bijltje er bij moeten neerleggen, waar ook op hen de restrictie en bovendien de zelfrestrictie in verband met de voorraden te Amsterdam, waarvan de uitbetaling eerst na ± 3 jaar zal geschieden, van toepassing zal zijn. Beseffen de aaneengesloten producenten dit wel, of zijn zij er zeker van, dat zij aan kapitaal geholpen zullen worden door de rijke fabrikanten, dan wel door bankinstellingen, en hopen, dat na die tien jaren, met den dood van de vrije kinaplanters, hun wereldrijk zal beginnen?

Mijnheer de Voorzitter! Verlenging der restrictie betreffende kina-aanplant en uitvoer van kinazaden — accoord, doch voor die van den uitvoer van kinabast, nog wel voor zulk een langen duur, en tot zulk een hoog percentage zal ik nog gaarne eerst het antwoord van de Regeering vernemen, alvorens mijn standpunt te bepalen. Voorloopig blijf ik van meening, dat de restrictie in dezen vorm hoofdzakelijk slechts ten voordeele van de fabrikanten kan zijn en het algemeen belang hierdoor zal worden geschaad.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! Het zal U zeer begrijpelijk voorkomen, dat ik niet paraat inga op het belangwekkende betoog van den heer Van Ardenne. Dit zou ook vrijwel onmogelijk zijn, omdat het wat verschillende opmerkingen betreft veel verder gaat dan in het Afdeelingsverslag is geschied, zoodat we voor een groot aantal zijner opmerkingen geheel onvoorbereid staan.

Het wil mij voorkomen dat de heer Van Ardenne, wanneer ik dan tòch een kleinigheid wil zeggen, voornamelijk wijzigingen heeft bepleit, die door de commissie van voorbereiding voor deze ordonnantie stuk voor stuk onder de oogen werden gezien en ook stuk voor stuk als ongewenscht terzijde zijn gelegd. Duizend of meer bladzijden der notulen van onze vergaderingen zouden daarvan getuigenis kunnen afleggen.

Het wil mij voorkomen, dat ons geacht medelid toch wel eenigszins over het hoofd ziet met welk een groote conscientie deze materie door de commissie van voorbereiding is bestudeerd en dat, naar mijn meening althans, in het verslag der commissie op overtuigende wijze is aangetoond, dat dit geheele stelsel in het belang is van alle betrokkenen en daarom dient te worden gehandhaafd en aanvaard.

(Weyer.)

Het moet ons geacht medelid toch ook wel iets zeggen, dat de Regeering, na objectieve bestudeering der voorstellen en van het uitvoerig verslag der commissie tot de conclusie is gekomen, dat de verwezenlijking van de daarin vastgelegde denkbeelden in het belang zou zijn van de Nederlandsch-Indische kinacultuur.

Ons geacht medelid heeft een oogenblik bezwaar gemaakt tegen het feit dat de kinineconsumptie constant is gebleven. Hij heeft zich afgevraagd, waaraan dit is toe te schrijven. Ik heb dit met eenige verbazing gehoord, omdat de Memorie van Antwoord op dit punt volkomen duidelijk is en een en ander in finesses verklaart. Het is geloof ik niet noodig de betreffende passages voor te lezen.

(De heer Van Ardenne: Ik heb de zaak zelf geresumeerd.)

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid zal zich daarvan dan ook wel rekenschap geven.

(De heer Van Ardenne: Het gaat om de oorzaken.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat de toelichting in de Memorie van Antwoord geen voldoende ruimte voor eenigen twijfel laat, althans dat is voor mij het geval.

(De heer Van Ardenne: Voor mij wel. De Regeering kan toch het pro en contra in beschouwing nemen en dan een beslissing nemen?)

Ons geacht medelid heeft verder gezegd, dat hij het uitermate bedenkelijk vindt, dat wanneer er aanvragen om bast komen deze dan niet wordt geleverd. Hij zei, dat wij ons er niet in behoeven te verdiepen of men met de bast en de kinine die daaruit gewonnen wordt wel weg weet en hij meent dat dit den planters koud kan laten. Dit is echter juist een der punten, waar de commissie van voorbereiding zich tot in détails rekenschap van heeft gegeven.

Wij zijn nl. tot de conclusie gekomen, dat het den planters in het geheel niet koud kan laten. Ons geacht medelid zegt, dat men dan maar moet blijven zitten met de kinine, maar hij zal moeten toegeven, dat de kinine toch geplaatst moet worden en dat, wanneer dat gebeurt, deze kinine de plaats zal innemen van de regelmatig afgezette kinine. Een en ander zou dus tot een bepaalden verkoopdrang aanleiding geven, met alle catastrophale gevolgen van dien. Wanneer dus de heer Van Ardenne zegt, dat een en ander den planter koud kan laten, dan neemt hij zeer bepaald een standpunt in, in strijd met de conclusie, die de commissie na bestudeering van het vraagstuk heeft getrokken.

Verder heeft ons geacht medelid over den kinineprijs gesproken. Hij heeft gezegd, dat wanneer die prijs zou worden verlaagd, de kosten van de kininisatie belangrijk zouden verminderen. Ik meen allereerst, dat de heer Van Ardenne hierdoor eenigszins in strijd komt met zijn eigen pleidooi voor de belangen van den kinaplanter hier te lande, want deze heeft bij den prijs der kinine natuurlijk wel degelijk belang. Maar mij dunkt, dat, zoowel in het verslag der commissie, als in de overige stukken, overduidelijk is aangetoond, dat de kinineprijs slechts een fractie uitmaakt van de kosten der kininisatie en dat het dus werkelijk de kininisatie niet zal bevorderen, wanneer men den kinineprijs met luttele guldens zou gaan verminderen.

(De heer Van Ardenne: Nu, vijf gulden per kilo, of 20%?)

Een ander punt, dat de heer Van Ardenne heeft aangevoerd — maar ik ben er niet geheel zeker van of hij dat nog geheel heeft gehandhaafd na de opmerking van den Regeeringsgemachtigde — betreft de voorraden te Amsterdam.

(De heer Van Ardenne: Inderdaad.)

Daarover is mijn geacht medelid dus volkomen tevreden gesteld?

(De heer Van Ardenne: In het geheel niet! Ik wil weten of de Regeering deze voorraden zelf heeft opgenomen, dan wel of Zij is afgegaan op de gegevens der producenten.)

(Directeur van Justitie.)

Mijnheer de Voorzitter! Dat is een kwestie die ik niet beantwoorden kan.

Ik zal het voorloopig bij deze korte opmerkingen laten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid om morgenochtend ongeveer na de pauze te antwoorden?

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal de beantwoording morgenochtend na de pauze plaats hebben.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling II, departement van Justitie, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936, (Ond. **59**.)

Het woord is aan den directeur van Justitie ter beantwoording der sprekers in eersten termijn.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De post, waarvan de verhooging thans aan de orde is, heeft verleden jaar het onderwerp uitgemaakt van een zeer uitvoerige en principieele gedachtenwisseling tusschen den Volksraad en de Regeering. Dit jaar moest bij de behandeling van dienzelfden begrootingspost voor 1937 een uitvoerige gedachtenwisseling achterwege blijven. Dit lag voor de hand. Immers, niet alleen was nog op komst de aanvullingsbegrooting, die thans behandeld wordt, maar bovendien moest nog worden ingediend en was aangekondigd de indiening van een overzicht der werkzaamheden voor de werkloozenzorg over het afgeloopen jaar. Thans is dit overzicht ingediend en ook de aanvullende begrooting voor het jaar 1936. De Regeering mag constateeren, dat de critiek, die thans gehoord wordt, nogal medevalt, al staat natuurlijk niet een ieder op het standpunt van den heer Weyer, die meent, dat de Regeering goed op weg is dit moeilijke vraagstuk op de juiste wijze op te lossen. De Regeering waardeert ten zeerste de woorden van den heer Weyer, die meende, dat de betrokken instanties, ook regeeringsinstanties, in deze voor haar werk alle waardeering en medewerking verdienen. De Regeering waardeert dit des te meer uit den mond van den heer Weyer die, zooals hij zeide, in de gelegenheid is geweest om de werkzaamheden op dit gebied van zeer nabij gade te slaan.

Intusschen is ook critiek gehoord, critiek, die de Regeering gaarne zou willen zien in het licht van de woorden van den heer White, die mededeelde, dat hij de overtuiging heeft, dat tal van wenschen, die men nu nog koestert dezelfde zijn, naar de vervulling waarvan het Kantoor van Arbeid reeds ernstig streeft, maar waartoe nu eenmaal tijd en geld beschikbaar moeten zijn, welke zich niet laten forceeren. Ik herhaal, de critiek valt nogal mede, al is men speciaal wat betreft de plannen voor de toekomst nog niet gerust en al meent men, dat op dat gebied wat meer activiteit en ook wat meer systematisch werk misschien noodzakelijk zouden zijn. Dit is te meer verheugend, omdat voor het eerst dit jaar is gewerkt op een werkprogramma en wel op het eerste werkprogramma, en omdat uit de betrekkelijk vriendelijke ontvangst, die de begrootingspost voor de werkloozenzorg heeft ontmoet, mag worden afgeleid, dat men over de eerste uitvoering van dit werkprogram niet ontevreden is. Dit geeft hoop voor de toekomst en dit is wel zeer noodig, omdat dit program immers een eerste program is, een program, dat uit-

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)

breiding noodig heeft, in het bijzonder voor den kant van het probleem, die op het oogenblik de meeste zorg geeft, d.i. de jeugdwerkloosheid.

Al dadelijk moet de Regeering opmerken, dat ten aanzien van dit zeer belangrijke punt, nog slechts zeer voorloopige uitlatingen van de Regeering mogen worden verwacht, aangezien dit vraagstuk nog in overweging is en de Regeering zich nog moet beraden over de meest belangrijke beginselen, waarvan inzake de bestrijding van de jeugdwerkloosheid moet worden uitgegaan.

Intusschen heeft het probleem van de werkloosheid zeer veel kanten; het is een bijzonder gecompliceerd probleem. Twee kanten, die wel bijzonder de aandacht verdienen en zeer veel van elkaar verschillen, zijn de volgende. Ik vestig daarop speciaal de aandacht, omdat men bij de beschouwing van de verrichtingen van de betrokken organisaties en de overheid op dit gebied vooral die twee kanten van het vraagstuk uiteen moet houden.

Men is dan, zooals de situatie thans is, in de eerste plaatsbezig de vraag te beantwoorden, wat er moet gebeuren met die groep van crisiswerkloozen, die er al die jaren niet in zijn geslaagd en er ook in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid niet meer in zullen slagen om aan den slag te komen. De andere kant van de zaak, dien ik hiertegenover wil stellen, is wat er moet worden gedaan voor de jeugdige menschen, van wie gevreesd wordt, dat zij nog lang niet aan den slag zullen komen.

Ik leg er zoo den nadruk op, dat men deze twee zijden van het vraagstuk uiteen moet houden, omdat o.a. het geachte lid White in den aanhef van zijn rede er zijn wrevel over uitsprak, dat de Regeering de stelling verkondigde, dat Zij zou moeten rekenen op blijvende werkloosheid en dit is iets, wat het geachte lid meende niet te mogen accepteeren. De passage in de Memorie van Antwoord, die het geachte lid tot deze opmerking aanleiding gaf, had betrekking op dat gedeelte van de groep van werkloozen, dat nog altijd niet aan den slag is gekomen n.l. de oudere werkloozen, de groep, waarvan men nu wel kan blijven hopen, dat zij nog eens in de maatschappij te werk zal worden gesteld, maar waarvan men toch moet aannemen, indien men de werkelijkheid niet uit het oog wil verliezen, dat die hoop ijdel zal blijken.

(De heer White: Hoe oud zijn die werkloozen ongeveer?)

Men kan de grenzen hiervan niet precies aangeven. Nog steeds verwacht de Regeering, dat er van die groep nog wel een gedeelte zal worden „weggeliquideerd", om hier het woord te gebruiken, dat ook de heer White heeft gebezigd. Maar er is in die groep tenslotte — dat valt niet te ontkennen — een niet zoozeer groot maar toch belangrijk aantal overgebleven, waarvan men niet mag aannemen, dat zij door vrije werkzaamheid zelf in hun onderhoud en dat van hun gezin zullen kunnen voorzien. Dit is nu eenmaal de realiteit; het zou een ongemotiveerd optimisme zijn, dit niet te willen erkennen.

Het is speciaal die groep, waarvan het geachte lid Kruyne zeide, dat hij het nu wel heel aardig vond, wat voor de ouderen in die groep werd gedaan — dat was dan de opname speciaal in de tuindorpen van de A. M. V. J., die de heer Kruyne ziet als een vorm van hofjes — maar dat dit toch eigenlijk zou zijn een vorm van staatspensionneering en dat dit ongewenscht zou moeten worden geacht. Het geachte lid meende, dat voor liquidatie van deze groep slechts één middel beschikbaar zou zijn, een middel, waarop hij met aarzeling de aandacht der Regeering vestigde, nl. de invoering van een werkloosheidsverzekering en een pensioenverzekering.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent hierbij toch al dadelijk te moeten uiteenzetten, waarom Zij het niet geheel met dit geachte lid kan eens zijn. Men mag zich toch werkelijk niet voorstellen, dat een werkloosheidsverzekering toereikend zal zijn om ook deze gevallen te kunnen omvatten? Te veel denkt men zich de werkloosheidsverzekering, waarvan thans de voorbereiding in gang is, als een middel, ik zou haast zeggen tegen alle kwalen op dit gebied.

Dat kan het niet zijn. De werkloosheidsverzekering is en blijft verzekering, is en blijft een voorziening, die door belanghebbende partijen, eventueel gesteund door de Overheid, wordt betaald en waarbij de uitkeeringen in verhouding moeten staan tot die betalingen, tot die premies en dientengevolge een zeer beperkten omvang moeten hebben. Een werkloosheidsverzekering kan nooit iets anders zijn dan een voorziening, die strekt om een min of meer normale werkloosheid, een werkloosheid, zooals men die vroeger voor de crisis in normale tijden heeft gehad, in bedwang te houden. Zij kan nooit zijn een voorziening, die de gevolgen van een crisis als deze kan opvangen. Ook, indien wij zullen zijn gekomen tot invoering van de werkloosheidsverzekering, wat nog zeer veel moeite zal kosten, dan nog zal men daarvan niet mogen verwachten, dat een volgende crisis daardoor volkomen zal zijn zekergesteld en dat men nooit zal krijgen een residu van uitgestooten slachtoffers van een crisis, waarvoor andere voorzieningen zullen noodig zijn. De voorziening ten aanzien van de oudste werkloozen die niet meer aan den slag kunnen komen, is tenslotte evenmin een pensionneering als de armenzorg een pensionneering is en men mag dit misschien hard achten, doch wat voor deze menschen wordt gedaan is tenslotte niets anders dan eigenlijk armenzorg. Het is een verbeterde armenzorg op iets hooger peil staand in verband met de herkomst van deze personen en met het oog op de belangen van hun gezinnen. Speciaal in het belang van de gezinnen van de kinderen, wordt hier niet op het lage niveau van gewone armenzorg gesteund, doch een verbeterde voorziening ten deze voor deze personen in stand gehouden.

(De heer Wirjopranoto: Is dat ook toepasselijk op de Inheemsche werkloozen?)

Ik kom op de Inheemsche werkloozen aan het einde van mijn betoog.

Intusschen, dat deze verbeterde verzorging een pensionneering zou zijn en dat dit dus een argument zou zijn voor de invoering van een pensioenverzekering, kan de Regeering niet erkennen. Niettemin zullen de werkloosheidsverzekering en de pensioenverzekering beide de gevolgen van minder diepingrijpende verslechteringen op de arbeidsmarkt kunnen opvangen en reguleeren. De Regeering is nog steeds ernstig met de voorbereiding van een werkloosheidsverzekering bezig en ook aan de pensioenverzekering wordt met ernst gewerkt.

(De heer Van Helsdingen: Maar wanneer kan de indiening ervan worden tegemoetgezien?)

Men kan op het oogenblik nog niet zeggen, wanneer die voorbereiding zal zijn beëindigd en dus ook nog niet, wanneer de invoering zal kunnen plaats hebben. De Regeering meent er dan ook bezwaar tegen te moeten maken om thans in te gaan op een vraag als van het geachte lid, den heer Kruyne, die zegt, dat men dan toch heel spoedig een antwoord zal moeten geven omtrent de beginselen van b.v. de werkloosheidsverzekering, ook al kan de heer Kruyne erkennen, dat de Regeering ten deze geen bijzonderheden kan mededeelen. Maar bij het antwoord van de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat thans nog geen bijzonderheden kunnen worden medegedeeld, had de Regeering ook het oog op de bijzonderheden van principieelen aard als waarvan de heer Kruyne thans sprak. Het geachte lid, de heer Kruyne, verzocht onder anderen uitsluitsel over een zeer principieel punt, n.l. of de werkloosheidsverzekering, behalve door den werkgever en den werknemer ook zou moeten worden betaald door de overheid, iets waartegen het geachte lid bezwaren had. Daar staat tegenover, dat de groep, wier wenschen door het geachte lid hier werden voorgebracht, de groep van werknemers, zeer bepaaldelijk vraagt om die bijdrage van de overheid.

(Directeur van Justitie.)

Dit is juist een punt, waarop de Regeering nog niet tot een besluit kan komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga thans over tot den tweeden belangrijken kant van het werkloosheidsprobleem, dat ik zooeven noemde, het probleem van de jeugdwerkloozen. Over deze zijde van het werkloozenvraagstuk hebben praktisch alle leden hier het woord gevoerd, ook het geachte lid, de heer Wirjopranoto, die het speciaal van den kant van de Inheemsche werkloozen bezag en eveneens, indien de Regeering goed ziet, het geachte lid, de heer Kartowisastro, hoewel deze zich niet uitsluitend bepaalde tot de belangen van de jeugdwerkloozen.

(De heer Van Helsdingen: Andere leden hebben dat niet gedaan, omdat zij eerst een nadere uitspraak van de Regeering wilden afwachten.)

Mijnheer de Voorzitter! Omtrent de beteekenis van de voorzieningen, die thans reeds voor de jeugdwerkloozen worden genomen, heeft de Regeering een theoretische beschouwing gegeven, in de Memorie van Antwoord, welke door den heer Kruyne geheel fout werd geacht. De Regeering heeft zich zooveel mogelijk onthouden van theorieën op dit gebied, omdat Zij op het standpunt staat, dat speciaal bij de werkloozenzorg de praktijk de beste wegwijzer is en men met dogmatiek en theorieën alleen een ontwikkeling in de beste richting kan bemoeilijken. Bij de beantwoording van een afdeelingsverslag is het echter wel eens noodig om ook theoretische beschouwingen te geven en zoo vindt men dan in de Memorie van Antwoord de uitspraak, dat de overheid verplicht is om naar middelen te zoeken, teneinde de arbeidsmarkt te verlichten. Te zoeken in deze richting, dat het surplus aan arbeidskrachten zooveel mogelijk van de arbeidsmarkt moet worden afgevoerd. Dat dit uiteraard niet beteekent, dat men aan de op deze wijze kunstmatig aan de arbeidsmarkt onttrokken personen een werkkring kan bieden, die hun zekerheid geeft voor de toekomst, doch slechts dat door zooveel mogelijk werkloozen van de arbeidsmarkt af te voeren, de toestand van die arbeidsmarkt zelf wordt verbeterd, waardoor verschuiving plaats vindt, die resulteert in betere arbeidsvoorwaarden voor hen die geplaatst worden en betere vooruitzichten voor hen, die niet terstond een plaats kunnen vinden.

Dit is een uitspraak, die, zooals ik reeds zeide, door den heer Kruyne volkomen wordt verworpen. Hij verwerpt die uitspraak, omdat hij meent, dat hier eigenlijk alleen reëel is: de verschuiving op de arbeidsmarkt, die optreedt en omdat dit is een soort van valorisatie van den arbeid, die principieel fout is, omdat menschelijke arbeid nu eenmaal niet kan worden gelijk gesteld met b.v. koffie, die men van de markt afvoert, door ze in zee te werpen. Het geachte lid vindt, dat hetgeen op dit gebied gedaan wordt, veel te tijdelijk is.

Nu meent de Regeering al dadelijk te moeten opmerken, dat van de suggesties, die het geachte lid zelf doet, speciaal voor de jeugdwerkloosheid, verschillende eveneens een tijdelijk karakter hebben. De Regeering kan niet erkennen, dat het bepaald fout, zelfs principieel fout zou zijn om tijdelijke voorzieningen te treffen, die de arbeidsmarkt tijdelijk verlichten, ook al blijft dan die werkloosheid latent, zooals de heer Kruyne zegt, de arbeidsmarkt bedreigen. Wij weten niet hoe de arbeidsmarkt over eenige jaren zal zijn. Maar wij hopen en verwachten wel, dat die arbeidsmarkt dan beter zal zijn dan thans en in die hoop en verwachting is het zeker wel gerechtvaardigd dien tusschentijd te trachten te overbruggen, door de jeugdigen, die thans niet aan den arbeid kunnen komen in dien tusschentijd fit te houden, in goede conditie, zooveel mogelijk kennis bij te brengen, die later zal kunnen te pas komen en zooveel mogelijk te leiden in de richting, die men verwacht in de toekomst.

Dit laatste is juist zoo heel moeilijk. Het is zoo moeilijk om voorspellingen te geven omtrent die toekomst, om te weten, welke richting voor die menschen de meest aangewezen zal zijn.

Nu is dit geen bezwaar om toch een richting, als bv. landbouwkolonisatie, zoo belangrijk te achten, dat men in die richting wel wat meer pressie wil uitoefenen en wat meer leiding wil geven, dan in andere richtingen, maar het zou niet verstandig zijn zich uitsluitend daartoe te beperken. De Regeering acht het daarentegen wel verstandig zooveel mogelijk jongelui ook wanneer zij juist niet in die richting wenschen te gaan, in die jaren aan den arbeid te houden. De tijdelijkheid van verschillende voorzieningen, die thans worden getroffen, mag daarom geen bezwaar zijn.

Met betrekking tot de kolonisatie, die door den heer Kruyne eveneens als zeer belangrijk en misschien wel als de eenig belangrijke toekomstmogelijkheid wordt gezien, heeft de Regeering met voldoening vernomen, dat zoowel de heer Kruyne als de heer White en de overige leden, die dit punt hebben aangeroerd, bereid zijn, met alle kracht de pogingen te steunen, die in deze richting door de betrokken organisaties en de overheid in het werk worden gesteld. Maar op dit punt is de heer White van een gansch andere opinie dan de heer Kruyne. De heer White is tegen een alles te veel zetten op één kaart, omdat hij kolonisatie iets acht, dat van zeer langen duur zal zijn. De Regeering is dit met den heer White eens. Kolonisatie is iets, dat men niet kan forceeren. Wanneer men kolonisatie aanbeveelt als een oplossing van het probleem, die snel moet werken, zou men, om een voorbeeld te noemen, kunnen denken aan den Hindoe-goochelaar, die uit een manggapit à l'instant een boom laat groeien. Zooiets is wel mogelijk als goocheltruc, maar in een maatschappij als de onze zal de ontwikkeling van een instituut als een landbouwersstand, die er te voren niet was, het vormen van groote kolonies in nog schaarsch bevolkte gebieden, groote moeilijkheden met zich brengen, waarvan men niet moet verwachten, dat binnen enkele jaren daardoor een oplossing mogelijk zal zijn.

(De heer White: Maar waarmede men niettemin moet beginnen.)

Er is al mede begonnen. Met den heer White meent de Regeering, dat kolonisatie iets is voor de toekomst en dat niet aanstonds opluchting kan brengen. Hetzelfde meende de heer White met betrekking tot de klein industrie, de industrialisatie van Indië. Ook hiermede is de Regeering het eens, ook daar moet een aanvang worden gemaakt, doch men mag niet verwachten, dat dit aanstonds een groote verlichting zal brengen.

Waarmede de Regeering het niet eens is, is de conclusie van den heer White, dat de bakens dan te ver zijn uitgezet en men het veeleer moet zoeken in andere middelen, die dan blijkbaar naar zijn meening wel aanstonds groote verlichting kunnen brengen. Die andere mogelijkheid zag de heer White in het openstellen van werkgelegenheid bij het land en bij particulieren. Misschien is de Regeering wat pessimistisch, maar Zij vreest toch, dat ook deze middelen niet op korten termijn uitkomst zullen brengen. Als men het even doordenkt: Waarom niet bij het land? Het geachte lid sprak over de politie, het leger en de vloot als mogelijkheden, speciaal voor werkloozen uit zijn groep. Maar dat heeft alles zeer enge grenzen. Nochtans is de Regeering bereid, ook aan dit punt bijzondere aandacht te geven. De heer White zag echter nog meer vooruitzicht in een uitbreiding van de werkgelegenheid in alle landsdiensten zonder onderscheid en daarbij gaat het dan echter juist om wat de heer Kruyne noemde verschuiving in plaats van werkverruiming. En die werkverschuiving zou er op neerkomen, dat men de eene groep door de andere vervangt en de Regeering is van meening, dat men liever de groepen in vriendschappelijke concurrentie met elkaar moet laten zoeken naar de voor haar meest geschikte mogelijkheden in den landsdienst. Forceeren moet men op dit punt zeker ook niet.

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)

Een andere kwestie is of bij de particuliere werkgevers eveneens spoedig een groot debouché zou zijn te vinden voor werkloozen van verschillenden landaard. Want ten slotte heeft de Regeering hier het werkloozenprobleem in zijn vollen omvang te overzien, dus ook voor de verschillende landaarden en dan geldt weer hetzelfde, dat zooals het geachte lid weet, hier ook zakelijke overwegingen zullen kunnen en moeten gelden en dat hier dus heel weinig invloed kan worden uitgeoefend, zeker niet van overheidswege, op een verschuiving van de eene naar de andere zijde. Maar wanneer het geachte lid voor zijn groep pleit — wat zijn goed recht is — en ook speciaal tegenover de werkgevers die hij in dit deel van zijn rede eigenlijk rechtstreeks toesprak, dan moge de Regeering zich daar eenigszins buiten houden, maar wel mag Zij het oordeel uitspreken, dat hij zich niet ongerust behoeft te maken over wat men zou kunnen noemen, een vooroordeel der ondernemers. Wanneer werkelijk uit zakelijke overwegingen de groep werkloozen, waarvoor de heer White sprak, een bijzonder goede kans heeft in het particuliere, dan zou alleen een bepaald vooroordeel een tewerkstelling van jeugdigen, die aan den slag moeten komen, kunnen tegenhouden. Door het geachte lid, den heer Weyer, is uitdrukkelijk tegengesproken, dat daarvan sprake zou zijn en de Regeering is het volkomen met hem eens, dat men zeker niet beducht behoeft te zijn voor een minder tegemoetkomende houding van Indië, om het zoo in het kort te noemen dan van Nederland, waar de heer White blijkbaar eenigszins bevreesd voor was.

Nu nog een enkele opmerking. Het geachte lid was misschien bevreesd voor een minder gunstige mentaliteit bij de Indische werkgevers, omdat er in de Memorie van Antwoord een passage staat, welke door hem, laat ik het dadelijk zeggen, niet juist is gelezen. Het geachte lid las, dat aan het hoofd van het Kantoor van Arbeid zou zijn medegedeeld, van de zijde der suikerwerkgevers, dat aan de in Indië aanwezige arbeidskrachten — dat wil nog niet zeggen de Indische arbeidskrachten, maar de in Indië aanwezige arbeidskrachten — wel een kans zou worden gegeven. Eén woord is hier al dadelijk onjuist. Er stond, dat deze personen een kans zouden krijgen en uit dit verschil kan men dadelijk zien, waarom het gaat. Er werd gevraagd, naar aanleiding van pogingen in Nederland in het werk gesteld om daar leerlingen te krijgen ter opleiding voor de Indische bedrijven, of men inderdaad hier in Indië verwachtte, dat in de komende jaren — het is al een jaar geleden — in Indië weer uitbreiding van werkgelegenheid zou komen — speciaal in de suikerindustrie — en of men zich dan voorstelde dat dan voornamelijk aanvulling uit Holland zou plaats hebben. Toen is gezegd — er is maar een zeer korte aanhaling in de Memorie van Antwoord geweest — dat men zich daarvan vooral niet te veel moest voorstellen, omdat de uitbreiding van werkgelegenheid die speciaal in de suiker zou tot stand komen wel voor het allergrootste gedeelte zou moeten worden aangewend voor hen, die reeds in de suiker zijn werkzaam geweest, voor de wachtgelders. Er zou slechts zooals de heer Weyer ook mededeelde, een zeer klein percentage beschikbaar komen voor geheel nieuwe krachten. Hieraan werd toegevoegd, dat desondanks, wanneer deze werkgelegenheid zou ontstaan, uiteraard de in Indië aanwezige krachten een kans zouden krijgen.

Hiermede was niet anders gezegd, dan: Maakt U niet te hooge verwachtingen van de zaak, maar komt er uitbreiding van werkgelegenheid dan zullen natuurlijk de in Indië aanwezige krachten — en daaronder in de eerste plaats de Indische krachten — een kans krijgen.

De heer White heeft dan ook gevraagd, wat de Regeering dan nog verder kan mededeelen omtrent de houding der Indische ondernemers ten opzichte van dit punt. De Regeering is reeds lang overtuigd — en er heeft zich niets voorgedaan, dat deze overtuiging geschokt zou kunnen hebben —, dat de Indische ondernemers van harte met de Regeering willen medewerken om de jeugdwerkloosheid te bestrijden en te voorkomen, dat de jeugdige werkloozen, ook van de groep van den heer White, niet zouden profiteeren van een verbetering in den toestand in Indië.

Want tenslotte moet het komen tot een verbetering van de toestanden in de Indische bedrijven. Het zal niet moeten zijn een verschuiving van de eene groep maar de andere groep, van de Inheemsche naar de Indo-Europeesche of van de import-groep naar de Indo-Europeesche; het zal moeten komen tot een verbetering van den toestand in zijn geheel. Het zal moeten komen tot een verruiming van de werkgelegenheid, waarvan allen naar billijkheid zullen kunnen profiteeren.

Nog een enkele opmerking. Men moet niet weer gaan eischen, dat bij aanneming van nieuwe werkkrachten altijd uitsluitend of bij voorkeur vóór alle anderen Indo-Europeesche krachten zullen worden aangenomen.

(De heer Wirjopranoto: Zeer juist.)

Ik mag hier wel even in herinnering brengen een opmerking van den heer De Hoog, onlangs bij de behandeling van de aanvullende Plantersregeling. Het geachte lid verklaarde toen — wat der Regeering bekend was, maar wat de Regeering met genoegen nog eens in het openbaar aanhoorde, — dat, wanneer er een drang zou komen om de importkrachten zooveel mogelijk uit te sluiten, het geachte lid dit zeer zou betreuren, zoowel in het belang van het land als in het belang der werknemers. Bij die uitspraak zou de Regeering zich van harte willen aansluiten. Het eenige wat thans mag worden medegedeeld op dit punt is, dat de Regeering, zooals ook reeds aan den heer Blaauw werd medegedeeld bij de behandeling der begrooting voor 1937, thans geregeld op de hoogte wordt gehouden en zal worden gehouden, speciaal door de suikerwerkgevers, van de wijze, waarop in de vacatures in die cultuur wordt voorzien. De gegevens, die tot dusverre zijn ontvangen, wettigen de verwachting, dat voor alle groepen, zoowel de oude werknemers als de jeugdige en daarbij vooral de Indische jeugdigen, voldoende aandacht wordt gegeven. Veelzeggend is speciaal voor dit punt de medewerking, die door de Indische ondernemers is verleend, voor de opleiding voor chemiker in Nederlandsch-Indië, een opleiding, waarover ook de heer Weyer sprak.

Op het verdere debat tusschen de geachte leden White, Weyer en De Hoog meent de Regeering niet te moeten ingaan. Evenmin wil de Regeering diep ingaan op het dispuut — als ik het zoo noemen mag — dat plaats had tusschen den heer Wirjopranoto en bijkans de geheele I. E. V.-fractie.

Slechts één punt wil de Regeering hier verklaren, d.i. dat Zij zich er niet van bewust is, dat Zij in deze de Indo-Europeanen bevoorrecht, noch dat het haar bekend is, dat dit zou geschieden door de betrokken organisaties. De politie-opleiding, waarvan sprake was, is zeker geen voorbeeld van bevoorrechting van Indo-Europeesche werkloozen. Ook de advertentie betreffende de opleiding in de ceramiek, waarvan de heer Wirjopranoto heeft gesproken, mag niet worden aangevoerd als een voorbeeld van zulk een bevoorrechting. Inderdaad heeft in die advertentie gestaan, dat men bij voorkeur Europeesche leerlingen zocht. Dat komt, omdat die opleiding speciaal voor Europeesche leerlingen geschikt is. Er zullen ook opleidingen zijn, en cursussen, die speciaal geschikt zijn voor Inheemsche leerlingen en dan zal er ook geen enkel bezwaar tegen zijn om in een advertentie mede te deelen, dat die opleiding speciaal geschikt is voor Inheemsche leerlingen, zoodat men speciaal Inheemschen uitnoodigt, om zich aan te melden.

(De heer Wirjopranoto: Op welke gronden zijn de Inlandsche leerlingen niet geschikt?)

Dit is de opvatting geweest van hen, die deskundig den cursus hebben opgezet. De Regeering voegt er aan toe, dat de cursus ten slotte openstaat voor leerlingen van alle

(Directeur van Justitie.)

landaarden, dus ook voor Inheemsche leerlingen, maar de deskundigen meenen, dat de cursus voor hen minder geschikt is. Om nu een cursus te noemen, die minder geschikt is voor Europeesche leerlingen en zeker meer voor Inheemsche leerlingen, wil ik noemen den hoefsmidcursus, waarvan de heer De Hoog sprak, een cursus, die speciaal voldoet aan de behoeften in de Inheemsche maatschappij.

In het algemeen bedenke men bij dit alles, dat ook inzake de werkloosheid en haar bestrijding de algemeene wet van vraag en aanbod haar werking uitoefent. Op den omvang van de vraag naar arbeidskrachten kan de Regeering niet zoo heel veel invloed uitoefenen. Wat men wel kan doen, dat is het aanbod zooveel mogelijk beïnvloeden en in de goede richting leiden. Het gaat hier, zooals ik zooeven reeds in het kort uiteenzette, om aanpassing voor de toekomst. Wij trachten tenslotte ook de maatschappij zelf zich in een bepaalde richting te doen ontwikkelen, nl. in de richting van den landbouw. Dit alles kost tijd. Er is een overgangstijd en in dien overgangstijd moeten wij, of wij willen of niet, tal van tijdelijke oplossingen verkiezen. Maar tenslotte zal voor de jeugdwerkloosheid nog nader moeten worden overwogen — en die overweging is reeds aangevangen — of nog meer ingrijpende voorzieningen mogelijk zijn in verband met den bestaanden toestand en in verband met de verwachtingen voor de toekomst. Het is nog te vroeg om omtrent die plannen thans mededeelingen te doen. Laat men echter niet verwachten, evenmin als bij welke andere voorziening ook, dat zij zullen brengen een magische oplossing, die als bij tooverslag het gevaar van de jeugdwerkloosheid zal opheffen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga thans over tot de bespreking van eenige bijzondere verlangens, die door verschillende leden zijn geuit.

In de eerste plaats wil ik ingaan op enkele wenschen, door het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, geuit. Dit geachte lid verzocht o. m. om toch te bevorderen, dat bij aanstelling van arbeidskrachten meer, en liefst uitsluitend, gebruik zal worden gemaakt van de arbeidsbeurzen, m .a. w. dat de werkgevers zich zooveel mogelijk zouden moeten onthouden van het aannemen van werkkrachten buiten de arbeidsbeurzen om.

De Regeering is het met het geachte lid eens, dat het zeker gewenscht is, dat zooveel mogelijk wordt gebruik gemaakt van de arbeidsbeurzen, maar Zij meent, dat dwang in dit opzicht toch wel heel moeilijk zal zijn toe te passen.

Het tweede punt, door het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, genoemd, was de vrees, welke men blijkbaar koestert omtrent de plannen van de Regeering om over te gaan tot steunverlaging. Van plannen tot verlaging van de steuntarieven is echter geen sprake. De Regeering mag dus het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, op dit punt gerust stellen.

Een derde punt was de suggestie van mevr. Razoux Schultz om meer dan thans rekening te houden met de behoeften van de groote gezinnen. Die suggestie heeft de aandacht van het Centraal Comité.

Een punt, dat zoowel door mevr. Razoux Schultz als door den heer De Hoog werd besproken, was de kwestie van het vervolg-onderwijs. Omtrent het onderwijs aan kinderen uit gezinnen van werkloozen zijn in de Memorie van Antwoord enkele zinnen te vinden. Men zou de juiste draagkracht van die uitlatingen van de Regeering in de Memorie van Antwoord eigenlijk alleen kunnen schatten, als men die legt naast de vragen, welke daarbij werden beantwoord. Blijkbaar heeft de heer De Hoog die uitlatingen meer op zichzelf beschouwd en is hij daardoor gekomen tot een visie, welke pessimistischer is dan noodig zou zijn geweest. Hij meende, dat dus eigenlijk de steunorganisatie geen ander onderwijs wenscht te bekostigen dan onderwijs, precies gelijk aan dat, hetwelk de ouders van de betrokken kinderen hebben gehad. Dit is niet geheel juist. Om duidelijk te maken wat nu eigenlijk het beginsel van de steunorganisatie is, kan ik niet beter doen dan een aanhaling voorlezen uit een schrijven, dat door het Centraal Steuncomité aan verschillende steuncomité's is gericht.

Daarin komt het volgende voor:

„Het beginsel, dat door het Centraal Comité ten aanzien van Middelbaar Onderwijs wordt gehuldigd is dit, dat hiervan slechts sprake kan zijn voor die leerlingen, wier geestelijke begaafdheden daartoe aanleiding geven en voor wie dit onderwijs uit hoofde van hun oorspronkelijk milieu aangewezen is.

Indien de laatste factor ontbreekt kan Middelbaar Onderwijs slechts aan bijzonder begaafde leerlingen worden toegestaan.

Het voorgaande sluit echter niet uit, dat ook aan de minder begaafde leerlingen de gelegenheid moet kunnen worden geboden om zich verder te ontwikkelen, doch dit zal dan niet moeten geschieden in de richting van algemeen vormend Middelbaar Onderwijs, doch hoofdzakelijk in de richting van ambachts-, vak- en landbouwonderwijs."

Mijnheer de Voorzitter! Dit laatste, dat men het niet zoozeer moet zoeken in de richting van algemeen vormend onderwijs, doch liever in de richting van vakonderwijs, van ambachtsonderwijs, stemt naar de Regeering meent overeen met de inzichten van het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, die in het bijzonder ook vroeg om onderwijs voor meisjes, om die meisjes beter geschikt te maken voor het gezin en het leven.

Het geachte lid mag overigens tevreden zijn. Juist op dit punt is de proefneming gedaan, waarvoor mevrouw Razoux Schultz de Regeering dank zeide, de proefneming in Djocja met huishoudonderwijs voor meisjes. Indien die proefneming slaagt, kan op dezen weg verder worden gegaan.

Mijnheer de Voorzitter! Minder zal het slot van de aanhaling het geachte lid, den heer De Hoog, bevredigen, die immers meer voor algemeen vormend onderwijs voelt dan voor onderwijs in de richting van ambachts- en vakonderwijs. Het geachte lid, de heer De Hoog, heeft zelfs gemeend te moeten waarschuwen voor cursussen, althans heeft er op aangedrongen bij het opzetten van cursussen voor werkloozen toch vooral te denken aan de mogelijkheden, die de cursisten bij die opleiding in de maatschappij zouden vinden. De Regeering kan hierop antwoorden, dat zeer zeker met die belangrijke factor moet worden rekening gehouden, doch dat voorzoover de Regeering kan nagaan, door de betrokken organisaties ook altijd juist gezocht wordt naar cursussen voor mogelijkheden, die men meent te zien. Men kan zich misschien wel eens vergissen, doch het beginsel bij het opzetten van deze cursussen is altijd, dat, wanneer men meent, dat er behoefte is aan opgeleide jongelieden voor een bepaald vak, men dan tracht door een cursus hun de kennis van dat vak bij te brengen.

De Regeering is het met het geachte lid, den heer De Hoog, eens, dat men op dit punt zeer voorzichtig moet zijn. Maar misschien even voorzichtig moet men zijn met algemeen vormend onderwijs, onderwijs als op de Mulo's of misschien zelfs de H. B. S.-en wordt gegeven. Wanneer men nagaat in welke groepen de grootste werkloosheid voorkomt, ziet men, dat dit is in de groep van administratief personeel. De groep kantoorpersoneel is juist de groep, die door dat algemeen vormend onderwijs in de maatschappij wordt gebracht. Juist in de betrekkingen, waarvoor men met het algemeen vormend onderwijs kan slagen, bestaat wel het grootste verschil tusschen vraag en aanbod. Het is de vraag, of men in die richting opleidende, niet juist ook zal komen te staan voor een overschot, dat in de maatschappij niet kan worden opgenomen. Nochtans, de suggesties van het geachte lid, den heer De Hoog, wat betreft de bijzondere belangen

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)

van zijn groep bij dit soort onderwijs, hebben intusschen de aandacht èn van de Regeering èn van de betrokken organisaties. Er zal zooveel mogelijk rekening mede moeten worden gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Een bijzondere opleiding is die voor de meisjes, van wie men verwacht, dat zij zullen huwen met kolonisten, het vraagstuk, waarover het geachte lid, de heer De Hoog, het niet geheel eens was met mevrouw Razoux Schultz en met het geachte lid, den heer Wirjopranoto. Beide laatste sprekers immers meenen, dat het gewenscht is meisjes op te leiden om kolonistenvrouwen te worden. Het geachte lid, de heer De Hoog, acht het beter om gehuwde kolonisten, gezinnen, liefst met kinderen, naar de landbouwkolonies te zenden; dan ziet men in de praktijk, dat de vrouw inderdaad even goed of beter kolonist is dan de man.

De Regeering meent, dat men op dit punt het eene kan doen en het andere niet behoeft te laten, dat men kan zoeken zooveel mogelijk naar gezinnen, die geschikt zijn voor kolonisatie, waar dus de vrouw dadelijk den steun kan geven aan den man, dien hij zoo noodig heeft, maar dat men het nochtans wenschelijk kan achten de mogelijkheid open te houden ook voor ongehuwden, naar een kolonie te gaan en dat het uiterst gewenscht is, dat ongehuwde jonge mannen niet naar een kolonie gaan, zonder uitzicht althans op vorming van een gezin. Daarvoor zal de opleiding van meisjes misschien niet zoozeer voor de werkzaamheden, die zij als kolonistenvrouw zullen doen, maar nog meer om haar de mentaliteit bij te brengen, die zij daarvoor noodig hebben, naar de meening der Regeering niet geheel als onnoodig of onjuist mogen worden gezien.

Het vraagstuk van de opleiding van die meisjes verdient dus ook die aandacht en heeft die aandacht, zooals aan den Volksraad zal kunnen zijn gebleken, bij het kolonisatie congres, dat onlangs hier te Batavia werd gehouden, waarop nog een bijzondere voordracht werd gehouden over die opleiding door een ambtenaar, verbonden aan het Kantoor van Arbeid.

Wat nu betreft het kolonisatie-probleem, zooals de heer Wirjopranoto dit in zijn rede heeft behandeld, om dadelijk met concrete dingen te beginnen het volgende. Het geachte lid stelt enkele wenschen op. Hij vraagt om steun voor de plannen die zijn vereeniging heeft ten aanzien van de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen in de Lampongs en de oprichting van een opleidingsinstituut in dat gewest zelf.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan er voor voelen, dat men de kolonisatie van elke groep, hetzij Inlandsche of Europeesche groep, zou willen bevorderen door opleiding, door selectie op het terrein van de kolonisatie zelf ter hand te nemen of door te voeren. De Regeering vraagt zich echter af of het thans reeds de tijd is voor de plannen, die het geachte lid wenscht, waar toch zijn vereeniging zelf nog geheel aan het begin staat van de opleiding van die kolonisten en waarvan zijn vereeniging zelf ook nog geen uitgewerkte plannen in deze richting bekend zijn. De Regeering meent, dat men toch ook, waar het betreft deze kolonisatie van Inheemsche intellectueelen, ook daar van de betrokkenen, van het particulier initiatief meer mag verwachten dan alleen de suggestie, om in die richting werkzaam te zijn en dat het veel beter zal zijn, wanneer de vereeniging van het geachte lid de plannen voor dit opleidingsinstituut uitwerkt, dan dat men nu weer aan de Regeering vraagt ook dat eens uit te zoeken en voor belanghebbenden in gereedheid te brengen.

(De heer Wirjopranoto: Die plannen zijn bij een andere gelegenheid reeds uitgewerkt door den heer Koesoemo Oetoyo.)

De plannen van den heer Koesoemo Oetoyo zijn de Regeering bekend. Wat niet bekend was is, dat die plannen geheel weergaven de denkbeelden van de vereeniging van den heer Wirjopranoto.

(De heer Wirjopranoto: Niet geheel.)

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering moet er op aandringen ook op dat gebied en juist op het gebied van de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen zooveel mogelijk de zelfwerkzaamheid te beoefenen en dus niet te veel aan de Regeering over te laten. Dit is een experiment, dat werkelijk zeer moeilijk zal zijn en dat vooral door de Regeering wel zeer moeilijk is te beoordeelen op dit oogenblik, waar nog geen ervaring op dit punt bestaat en waar ook nog niet bekend is, hoe men zich in belanghebbende kringen zelf dat voorstelt.

(De heer Wirjopranoto: Acht de Regeering selectie noodzakelijk, ja dan neen?)

Selectie is altijd noodzakelijk, ook bij de kolonisatie door Europeanen en daar heeft die selectie tot dusver plaats gehad, zonder dat men daarvoor een bijzonder opleidingsinstituut in het leven heeft geroepen en zonder dat daarvoor extra hulp of steun of medewerking van de Regeering was gevraagd. De Regeering heeft overigens met voldoening gehoord, dat ook van den kant van de fractie van den heer De Hoog geen enkel principieel of practisch bezwaar tegen de denkbeelden van den heer Wirjopranoto ten aanzien van kolonisatie van Inheemsche intellectueelen werd gevoeld.

Tenslotte hebben zoowel de heer Wirjopranoto als de heer Kartowisastro critiek uitgeoefend, als inleiding tot de wenschen, door hen op dit gebied geuit, een critiek, die zoowel de Regeering als de steunorganisaties treft en hierop neerkomt, dat beide, steunorganisaties en Regeering, bij den steun aan de werkloozen partijdig zijn en bepaalde groepen bevoorrechten. Deze critiek is onbillijk en onjuist. Volgens den heer Kartowisastro zijn er zoo weinig inheemsche gesteunden en hij voegt er dadelijk aan toe, dat men van inheemsche werkloozen, die steun behoeven, eigenlijk niet hoort. De Regeering vraagt zich af of het dan billijk is, aan de steunorganisaties, die een en ander toch in eerste instantie hebben te behandelen, te verwijten, dat ze zoo weinig inheemsche werkloozen steunen. Het zijn er overigens niet zoo weinig. Indien echter kon worden aangetoond dat daar, waar hulp werd gevraagd, deze werd geweigerd, zou de critiek billijk zijn; men kan het echter niet aantoonen, dat kunnen allen, die met de werkloozensteun te maken hebben gehad, bevestigen en dan is het onbillijk, te zeggen, dat de organisatie meer is ingesteld op Europeesche- dan op inheemsche werkloozen.

(De heer Wirjopranoto: Wie beoordeelt de noodzakelijkheid van den steun?)

In de eerste plaats de te steunen personen zelf. Als iemand niet om steun vraagt, is het niet onredelijk om aan te nemen, dat hij den steun ook niet zoo erg noodig heeft. Heeft iemand werkelijk steun noodig dan vraagt hij er wel om.

(De heer Wirjopranoto: Maar er zijn wel degelijk vele Inheemschen afgewezen.)

Er zijn vele steunaanvragen afgewezen, maar van personen van alle landaarden. Het gaat er niet om of men tot den eenen of den anderen landaard behoort, alle aanvragen worden eerlijk en billijk onderzocht en behandeld. Ook ging de heer Kartowisastro bij zijn vergelijking uit van cijfers, die niet te vergelijken zijn: hij sprak over den steun en nam de cijfers voor de geheele werkloozenzorg. Dit is echter bijzaak. Het maakt niet veel uit, of het gaat om de belangrijkheid van het bedrag van *f* 500 000 tegenover dat van de overheid ad *f* 1.7 millioen, of *f* 1.85 millioen, of dat men moet rekenen, hetgeen beter zou zijn met den steun alleen van *f* 1.2 millioen, waarvan de helft, of, wil men, *f* 500 000 door particulieren wordt bijgedragen. Het gaat niet om de vergelijking van de cijfers, maar wel of de steun wordt verleend daar, waar hij noodig is. Dan moet ook niet worden gezegd, dat de inheemsche werkloozen bescheiden zijn en geen steun vragen. Een belangrijk punt is ook, dat deze werkloozen niet bevreesd behoeven te zijn voor hun bordje

64ste VERGADERING — DINSDAG 29 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)

rijst. Maar men moet bovendien ook nog in aanmerking nemen alles wat er wordt gedaan in het belang van de Inheemsche bevolking buiten den specifieken werkloozensteun. De heer Kartowisastro maakt met geen enkel woord gewag van wat er wordt gedaan op het stuk van reliefworks, werkverschaffing en de bevordering van de welvaart onder de Inheemsche bevolking.

(De heer Wirjopranoto: Hier hebben we te maken met de door de steuncomité's verstrekte bedragen.)

Waar dat de speciale werkloosheidszorg betreft ten aanzien waarvan de heer Kartowisastro erkent, dat ze niet in de Inheemsche maatschappij past — en waarvoor de Inheemsche maatschappij trouwens andere verzorgingsvormen heeft — is dit geen argument voor de hier vernomen critiek op het feit, dat van deze gelden nu eenmaal meer wordt uitgegeven voor Europeesche- dan voor Inheemsche werkloozen.

(De heer Kartwisastro: Ik zei, dat men meer aandacht moet besteden aan de Inheemschen, maar ik heb in het geheel geen vergelijking gemaakt tusschen hetgeen men voor de Inheemschen en de Europeanen doet.)

Mijnheer de Voorzitter! Aan de Inheemschen wordt reeds alle aandacht gegeven en uit de cijfers welke gegeven zijn heeft het geachte lid reeds daarom geen juiste conclusie getrokken, omdat wanneer men daaruit licht de cijfers voor de werkverschaffing, voor de I. M. I. W., men weer geheel andere verhoudingen krijgt dan voor wat de bedragen aan steun betreft.

Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, gaf eigenlijk een even weinig bevredigende motiveering voor zijn critiek. Hij zeide, dat nu al een uitzondering gemaakt werd op het regeeringsstandpunt ten aanzien van zijn vereeniging, een kolonisatievereeniging te Malang. Dit was een uitzondering maar overigens werden de Inheemsche organisaties op dit gebied stiefmoederlijk behandeld.

Ook dit moet de Regeering pertinent tegenspreken. Het is al dadelijk merkwaardig, dat juist ten aanzien van de plaats, waar het geachte lid het best over kan oordeelen, de plaats, waar hijzelf werkt, waar zijn vereeniging werkt, hij moet erkennen, dat de Regeering wel steun verleent. Wanneer hij zegt, dat dit een uitzondering is, en men elders niet voldoenden steun geeft, dan moet hij dat ook bewijzen. De Regeering kan tegenover zijn bewering stellen, dat naast de kolonisatievereeniging te Malang in vele andere gevallen waar initiatief van Inheemsche zijde werd ontplooid, zeer spoedig steun gegeven werd door de I. M. I. W.. of het Kantoor van Arbeid.

Om nu enkele gevallen te noemen, wijs ik op het volgende:

a. de werkcentrale van het Inheemsche steuncomité te Loemadjang;

b. den landbouwcursus van het Inheemsche steuncomité te Modjokerto;

c. de coöperatie Boemipoetera Pertoekangan Djempol te Poerworedjo, waarin door de oud-ambachtsleerlingen, onder leiding van het hoofd van de ambachtsschool te Poerworedjo, meubels worden gemaakt, welke ten deele door tusschenkomst van de I. M. I. W. worden verkocht;

d. een gelijksoortige organisatie, Boga Krija, te Keboemen en voorts te Poerwokerto;

e. de vereeniging Among Krido in Djokja, waarvan de secretaris door de I. M. I. W. wordt bekostigd, terwijl ook met den afzet der artikelen wordt geholpen. Soortgelijke organisaties werden door de I. M. I. W. elders gestimuleerd.

Het kantoor van Arbeid en de I.M.I.W. zijn steeds bereid nieuw initiatief van Inheemsche zijde te steunen en te stimuleeren, maar waar dat initiatief niet bestaat mag men deze organisatie er geen verwijt van maken, dat ze niet met steun helpt.

(De heer Wirjopranoto: Dat initiatief gaat gepaard met geld.)

Ja, maar wanneer er geen initiatief is, mag men ook niet klagen, dat er geen geld is.

Nu is door beide leden gevraagd in verband met hun opvattingen ten aanzien van de werkloozenzorg en de houding, die de Regeering en de organisaties daartegen zouden aannemen, een onderzoek in te stellen naar den omvang van de werkloosheid. Daarbij hebben beide leden zich beroepen op het feit, dat dit onderzoek en de registratie voor wat de Europeesche werkloozen betreft heeft plaats gehad. Beiden hebben zich er over verwonderd, dat de Regeering de registratie voor de Europeesche werkloozen mogelijk acht en ook heeft uitgevoerd, doch, nu hetzelfde wordt gevraagd voor de Inheemsche werkloozen, de Regeering maar dadelijk zegt, dat dit van zoo grooten omvang zou zijn en veel te kostbaar. Hier is al dadelijk een misverstand. De Regeering heeft alleen gezegd, dat een registratie van alle Inheemsche werkloozen practisch niet mogelijk zou zijn. Maar de beide geachte leden denken ten slotte ook niet aan alle Inheemsche werkloozen. Zij denken aan de Inheemsche intellectueele werkloozen en wat den heer Wirjopranoto betreft hij denkt zelfs in de eerste plaats aan de Inheemsche jeugdige intellectueele werkloozen. Wat dat betreft gaat de Regeering geheel accoord met hetgeen beide geachte leden vragen. Immers Zij heeft zelf gezegd: een onderzoek naar den omvang der werkloosheid onder de Inheemsche intellectueele werkloozen is inderdaad practisch uitvoerbaar. Het moet echter nog blijken, of het onderzoek tot even volledige resultaten zal leiden als het onderzoek betreffende de Europeesche werkloozen. Maar intusschen staat de Regeering hiertegen in het geheel niet afwijzend, integendeel Zij is er reeds mede begonnen.

Nu is door den heer Kartowisastro gevraagd, wat men dan precies doet, hoever men is, wie dat betaalt, enz. Het antwoord kan zeer eenvoudig zijn. Dit is van zeer recenten datum, omdat men eerst het werk moest afmaken, dat reeds was ondernomen, het werk van de registratie van Europeesche werkloozen. Maar nu de gelegenheid daartoe bestaat, is aan alle arbeidsbeuren en correspondentschappen op 15 September jl. bij circulaire gevraagd om, op overeenkomstige wijze als dit ten aanzien van Euroueesche werkloozen heeft plaats gehad, ook een uitbreiding van de registratie van de Inheemsche intellectueele werkloozen ter hand te nemen; ik zeg „een uitbreiding", want ook thans reeds zijn Inheemsche intellectueele werkloozen, voor zoover zij zich bij de arbeidsbeurzen hebben aangemeld geregistreerd, maar die registratie is — dat meent de Regeering wel te weten — onvolledig en daarom zal een vervollediging daarvan, voorzoover praktisch mogelijk, ter hand worden genomen. De Regeering gaat geheel accoord met de suggestie om daarbij de hulp van Inlandsche vereenigingen en van het Inlandsche B. B. aan te wenden. In de betrokken circulaire is reeds gevraagd om een beroep te doen op de Inheemsche organisaties, die zich hiervoor interesseeren en op de Inheemsche pers. Wat het beroep op het Inlandsche B.B. betreft, dit zal nog nader worden nagegaan.

Nu zijn tenslotte deze suggesties naar voren gebracht door beide leden met een praktische conclusie, d.i., dat het noodig zou zijn om een Inheemsche kracht in dienst te stellen voor de uitbreiding van het onderzoek ten aanzien van de werkloosheid onder de Inheemsche intellectueelen. De heer Kartowisastro kwam terug op een suggestie door hem bij de behandeling van de begrooting gedaan, waarbij door hem werd gevraagd om de indienststelling van meer arbeidscontroleurs. De Regeering meent, dat dit eigenlijk een misverstand moet zijn van den kant van het geachte lid, want het zal toch niet zijn bedoeling zijn om de arbeidsinspectie, waartoe de arbeidscontroleurs behooren, in te schakelen bij de werkloozenzorg. Die arbeidscontroleurs hebben geheel ander werk. De Regeering heeft zelfs, toen het geachte lid over dit punt sprak, verklaard, dat met de werkverdeeling, die hij zich tusschen de arbeidscontroleurs en de arbeids-

(Directeur van Justitie.)
inspecteurs dacht, accoord kon worden gegaan, maar een taak voor de arbeidscontroleurs ten aanzien van de werkloozenzorg, kan de Regeering niet zien.

De heer Wirjopranoto vroeg om iets anders. Hij vroeg, praktisch op dezelfde gronden, om de indienststelling van een werkloosheidscommissaris. Dit is al iets dichter bij het doel, want het doel zal door beide leden inderdaad worden bereikt. Maar het is nog niet precies het doel, want de werkloosheidscommissarissen hebben in de organisatie van de werkloozenzorg een andere plaats dan aan de kracht, die het geachte lid wenscht, zou worden gegeven. De werkloosheidscommissarissen, die in dienst zijn, staan tusschen de comité's en het centraal comité en zien toe op de handhaving van de richtlijnen, door het centraal comité aan de steuncomités gegeven. Wat de beide leden willen, is, als de Regeering goed ziet, in het algemeen iets anders; zij wenschen een vertrouwensman voor de Inheemsche werkloozen zelf, die nog dichter bij de Inheemsche werkloozen staat dan de steuncomité's, immers deze comité's bereiken nog niet genoeg de Inheemsche werkloozen. Daarom wenschen beide geachte leden de indienststelling van een speciale kracht voor dit doel. De Regeering voelt voor dit denkbeeld en zal zich dan ook gaarne beraden of de aanstelling mogelijk zal zijn van een speciale Inheemsche kracht, die tot taak zal hebben bij de registratie van Inheemsche intellectueele werkloozen en dus bij de uitbreiding van het onderzoek naar den omvang van de werkloosheid onder de Inheemsche werkloozen leiding te geven en vooral ook contact te zoeken met de betrokken Inheemsche organisaties.

Die kracht, die men in dienst wenscht te stellen, zal niet zijn een „werkloosheidscommissaris", maar de titel zal er wel niet veel op aankomen. Het gaat om den persoon en het werk en daarvoor zou inderdaad naar de meening der Regeering wel aanleiding kunnen worden gevonden. De Regeering stelt zich dan ook voor, het kantoor van Arbeid op te dragen na te gaan of de indienststelling van een

(Voorzitter.)
dergelijke kracht thans met het oog op de registratie van Inheemsche intellectueelen kan plaats hebben.

(De heer Wirjopranoto: Moet daarvoor niet een post op de begrooting komen?)

Dat zal niet noodig zijn. De hulpkracht voor dit soort werk kan uit den algemeenen post van de begrooting worden betaald. Dit zal voor dit jaar zonder verhooging op de begrooting kunnen geschieden; misschien dat voor het volgend jaar een verhooging daarvoor noodig zou zijn. Dit zal dan eventueel alsnog kunnen plaats vinden, zooals dit ook zal moeten gebeuren, wanneer door deze nieuwe werkzaamheden de kosten van de arbeidsbeurzen zouden stijgen boven het beschikbare bedrag.

Omtrent deze kosten is verder gevraagd, wie dit alles betaalt. Dit zal in de eerste plaats worden betaald door de steuncomité's en de arbeidsbeurzen uit de bedragen die beschikbaar zijn. Die bedragen zullen voorloopig vermoedelijk voldoende zijn. Blijkt dit niet het geval te zijn, dan kan verhooging van de subsidies der arbeidsbeurzen voor dit doel overwogen worden. Wat het te verrichten werk betreft, daarvoor zullen de arbeidsbeurzen ook hulpkrachten van de steuncomité's kunnen krijgen.

(De heer Wirjopranoto: Ik heb er geen bezwaar tegen, dat de desbetreffende begrootingspost voor dit doel wordt verhoogd.

De heer De Hoog: U hebt het niet alleen te zeggen.)

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede ben ik aan het einde van mijn beschouwingen gekomen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn ook van de zijde der Regeering over dit onderwerp beëindigd. Morgen zal de behandeling in tweeden termijn op een nader te bepalen uur aanvangen. Er moet echter op gerekend worden, dat ook de koelie-ordonnantie (Ond. **2**) morgen nog wel aan de orde zal komen.

De vergadering wordt te 1.38 uur n.m. gesloten.

65ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 30 Sept. 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**). — Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 39 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Ratu Langie, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Thamrin, Verboom, Weyer, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Enthoven, Luytjes en Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van steunmaatregelen ten behoeve van de Nederlandsch-Indische koffiecultuur (koffiebelangen-ordonnantie 1936; Ond. **63**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De behandeling is gevorderd tot aan den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Beets**: Mijnheer de Voorzitter! Met groote belangstelling heb ik het regeeringsantwoord in eersten termijn aangehoord en moet evenals ik zulks in eersten termijn reeds deed, na de uitvoerige nadere uiteenzetting van den geachten Regeeringsgemachtigde, tot groote hoogte blijven erkennen welke bezwaren voorshands en momenteel inderdaad verbonden zijn aan een uitvoering van den koffiesteunmaatregel, gebaseerd op directen steun aan de belanghebbende producenten.

Dit wil evenwel niet zeggen, dat ik het denkbeeld der directe steunverleening hiermede tevens heb losgelaten. Neen, Mijnheer de Voorzitter, aan dit laatste wordt nog steeds door mij de voorkeur gegeven.

Gelukkig heeft de geachte Regeeringsgemachtigde in eersten termijn opgemerkt, dat de Regeering het door haar gedachte stelsel niet heeft willen voordragen als iets wat à prendre ou à laisser is en dat Zij zoolang mogelijk de gelegenheid open wenscht te laten, ten einde zoo mogelijk door overleg en onderzoek tot een andere steunmethode te geraken.

Mijnheer de Voorzitter! Het moet de Regeering toch zeker wel iets zeggen, dat vrijwel door alle sprekers in eersten termijn — de heer Verboom wees daar ook reeds op — zoo weinig effectiefs wordt verwacht voor de belanghebbende koffieproducenten, in het bijzonder de kleinproducenten, van de door de Regeering voorgestane methode. De Regeering heeft zich ten deze doen voorlichten door deskundigen en experts. Maar ik meen te mogen aannemen, dat er zich onder de sprekers in eersten termijn toch zeker velen zijn, die de sfeer — de locale sfeer — van den opkoopenden tusschen-

handel uit eigen waarneming en aanschouwing kennen en daarom niet voor niets minder hoopvol en minder optimistisch ten deze gestemd zijn dan de Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in eersten termijn betoogd, dat de methode welke de Regeering voorstaat een prijsverhooging der koffie ten gevolge zal hebben, hetgeen den producent ten goede zal blijken te komen en wijst in dit verband op de onderlinge concurrentie der opkoopers, den handelsgeest der bevolking, de gouvernementeele voorlichting der bevolking omtrent de beteekenis van den toeslag per picol marktkoffie, enz.

Mijnheer de Voorzitter! Aan de redeneering of argumenteering van den geachten Regeeringsgemachtigde ten dezen moet mijns inziens zeer zeker tot bepaalde, wellicht zelfs groote hoogte een speculatief karakter worden toegeschreven. Ik wil aannemen, dat inderdaad als gevolg van de omstandigheden, welke de Regeeringsgemachtigde noemde en welke ik zoo juist releveerde, de prijs der koffie eenigermate zal stijgen, ten voordeele van den producent zelf. Hoe groot die prijsstijging zal zijn en derhalve hoe groot het voordeel van den steunmaatregel voor den producent zal blijken te zijn, valt evenwel niet te zeggen. De geachte Regeeringsgemachtigde noemde in dit verband het cijfer 90%.

Aangenomen mag worden, dat dit voordeel echter niet zoo groot zal blijken te zijn als de Regeering schijnt te verwachten. Toen de steunmaatregel nog hangende was en opkoopers der fabrieken of ondernemingen in de meening verkeerden, dat de steunmaatregel nog in 1936 in werking zou treden, openbaarden de gevolgen zich inderdaad reeds van een hoogere prijszetting der roode beskoffie en uit mij overgelegde becijferingen van een belanghebbende bleek mij, dat van den toeslag, welke de opkooper blijkbaar per picol koffie voor zich calculeerde, nl. *f* 2.50 per picol, ± 20 tot 25% ten goede kwam en geen 90%, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde veronderstelt, aan den klein-producent, — dit is inderdaad een voorbeeld dat ik uit de praktijk heb ontleend — al zakte de prijs dan ook op abnormale wijze weder in, toen de verwachte steun voor 1936 uitbleef.

Uit het mij voorgelegde voorbeeld is mij derhalve gebleken, dat inderdaad om met den heer Soeria Nataätmadja te spreken 75% van den steun was weggesmolten alvorens die den klein-producent bereikte.

In het mij voorgelegde geval beteekende deze hoogere prijs een steun van *f* 5 per bouw. Voor een aaneengesloten koffietuin, bij directen steun zou die steun ± *f* 20 per bouw hebben bedragen.

Indien directe steun zou worden verleend, zou bovendien controleerend kunnen worden opgetreden ten aanzien van de aanwending van den geldelijken steun ten behoeve van een herstel der verwaarloosde en in verval geraakte koffiecultuur met dientengevolge sterk verminderde kwalitatieve en kwantitatieve productie, terwijl de klein-producent dan bovendien in direct concreten materieelen vorm waarneemt, dat de landsoverheid hem te hulp komt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet meer ingaan op de in eersten termijn getroffen vergelijking der destijds den Volksraad voorgehouden zeer groote moeilijkheden van velerlei administratieven en organisatorischen en kostbaren aard, toen het ging om de invoering der individueele restrictie voor de bevolkingsrubber in de buitengewesten, ten aanzien van de moeilijkheden bij een door te voeren directen steun aan de koffieproducenten. Inderdaad zijn rubber, koffie en thee andere en geheel verschillende cultures, maar wanneer het moest zou de Regeering zeker wel gemiddelden weten vast te stellen voor de grootte van het bevolkingsproductieaandeel, ook individueel. Zeker men zou zich hierbij 10% of wellicht meer kunnen vergissen, maar daartegenover staat verhoudingsgewijs zeer vermoedelijk een grooteren individueelen concreten steun.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Beets.)

Mijnheer de Voorzitter! Intusschen zal ik niet verder in een beschouwing treden omtrent de door de Regeeringsgemachtigde aangevoerde bezwaren en de voorliggende ordonnantie aanvaarden, niet alleen omdat inderdaad ten minste ook een klein deel van den gedachten steun aan den klein-producent ten goede zal komen, maar uiteraard ook de ondernemingen voordeel hebben bij dezen steun en dan in de gelegenheid zullen zijn, een ingetreden verwaarloozing hunner tuinen en aanplantingen zooveel mogelijk te herstellen, hetgeen weer meer arbeid en meer verdiensten onder de bevolking zal brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb er goede nota van genomen, dat de Regeering t.z.t. in rapporten den Volksraad op de hoogte zal houden van de uitwerking der door haar gedachte steunmethode en de reëele beteekenis daarvan voor de kleine producenten, terwijl Zij voorts niet zal nalaten, nader te doen onderzoeken, of alsnog een andere methode van steun, en dan langs meer directen weg, mogelijk zal blijken. Teneinde evenwel een grootere waarborg in het leven te roepen, dat in de eerste plaats een voorziening zal worden getroffen, dat de steunmaatregel ten goede zal komen aan den belanghebbenden koffieproducent, heb ik met mijn geachte medeleden, de heeren Kartowisastro en Kasimo een drietal amendementen ingediend, vervat in stuk No. 7, en betrekking hebbend op de artikelen 4 en 9.

De wijze, waarop een voorziening zal worden getroffen, opdat de geldelijke steunverleening hoofdzakelijk — ik zeg: hoofdzakelijk, en niet: ten volle, hetgeen de Regeering niet aanvaardbaar achtte — ten goede zal komen aan de koffieproducenten, wenschen wij tenminste bij regeeringsverordening geregeld te zien, en niet krachtens zulk een verordening, terwijl bovendien aan zulk een voorziening voorrang behoort te worden gegeven boven andere te treffen voorzieningen. Ook de wijze waarop en de voorwaarden waaronder uitvoervergunningen zullen worden verleend waren, gelet op de belangen welke er mede zijn gemoeid, niet krachtens doch bij regeeringsverordening vast te stellen. Intusschen ben ik er den geachten Regeeringsgemachtigde erkentelijk voor, dat hij in artikel 4, in plaats van de woorden: kunnen voorzieningen worden getroffen, heeft willen stellen de woorden: worden voorzieningen getroffen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat het onderzoekings- en voorlichtingswerk ten behoeve van de koffiecultuur betreft, waarover ik het in eersten termijn had en waarop de Regeeringsgemachtigde in eersten termijn helaas met geen enkel woord is ingegaan — wel beantwoordde hij de opmerkingen van de heeren Weyer en Verboom in die richting, doch blijkbaar zijn bij de beantwoording mijn opmerkingen over het hoofd gezien — blijf ik bij mijn meening, dat waar die arbeid thans uit de koffiesteungelden, dus uit een publiek fonds, zal moeten worden bekostigd, het — wil men met dat toch al niet ruime fonds zoo zuinig mogelijk omspringen — noodzakelijk is deze werkzaamheden zooveel mogelijk te centraliseeren. Ik kan begrijpen, dat de ondernemingen haar proefstation willen behouden en dat blijven zij volgens den opzet zooals ik die mij in 1en termijn heb gedacht, ook doen. Maar zij mogen, nu zij die proefstations m.b.t. de koffiecultuur niet zelf meer geheel betalen, onmogelijk verlangen, dat de arbeid aldaar uitsluitend ten laste der ondernemingen komt. Het werk dier proefstations zal straks worden een algemeene zaak en moeten strekken ten algemeene nutte, d.w.z. evenzeer ten nutte van de kleine koffieplanters, Inheemsche zoowel als kleinlandbouwers. Om dit te verzekeren is Regeeringstoezicht noodig. Tot op het oogenblik heeft men twee aparte organisaties.

Eenerzijds die van de ondernemers, d.i. het particuliere proefstation met zijn proef- en selectietuin, anderzijds het gouvernementsproefstation evenzeer met de tuinen en met den landbouwvoorlichtingsdienst als buitenapparaat. Deze dubbele outilleering te handhaven is toch zeker niet doelmatig en noodeloos kostbaar. De werkzaamheden loopen ook niet zóó uiteen dat centralisatie onmogelijk of zelfs moeilijk is. Ook bij de ondernemers treft men naast intensieve, extensieve koffiecultuur aan, gelijk bij den klein-landbouwer. En bij de intensiveering aan den eenen, ter verbetering van het product, en extensiveering aan den anderen kant, ter verlaging van de onkosten resp. bij den klein- en groot-koffieplanter, kan het centrale proefstation met ervaring naar beide kanten werken.

(Weyer.)

Mijnheer de Voorzitter! Waar nood is moet de organisatie op noodbasis worden teruggebracht. En hoewel mijn voorstel naar mijn inzicht geen noodbasis is, integendeel een verbetering, zou het wellicht toch voor hen, die dat voorstel wel aldus beschouwen, dan ook acceptabel zijn.

Des te goedkooper de organisaties werken, des te meer kan er besteed worden aan directen steun, hetgeen op dit oogenblik het voornaamste is.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij zelf bepaald geweld moeten aandoen, wanneer ik in den tweeden termijn zou verklaren, dat het regeeringsantwoord in eersten termijn mij geheel heeft bevredigd. Ik zal voorbijgaan, wat de Regeering aanvoerde ten nadeele van het stelsel van de directe steunverleening en ten voordeele van het stelsel van de exportpremies, omdat ik mij in eersten termijn daar ook vrijwel geheel buiten hield. Slechts dit zou ik daarover willen opmerken. Ik wil geenszins ontkennen, dat een stelsel van directen steun groote moeilijkheden met zich mee zal kunnen brengen en evenmin wil ik ontkennen, dat een stelsel van exportpremies de charme van den eenvoud heeft, maar toch is uit het regeeringsantwoord in eersten termijn komen vast te staan — „wederom", mag ik wel zeggen want ik heb het ook in eersten termijn gezegd — ten eerste, dat nog niet beëindigd is een gedétailleerd onderzoek omtrent de mogelijkheden, of de niet bestaande mogelijkheden van een directe steunverleening. Met name is niet onderzocht in hoeverre in het eene gebied misschien mogelijk is wat in een ander gebied op een andere wijze zal moeten geschieden. Een algemeene beschouwing, zooals in het regeeringsantwoord is gegeven omtrent deze kwestie, kan voor het vestigen van een gedegen oordeel over deze zeer moeilijke en voor de verschillende betrokken streken zoo ganschh verschillend liggende materie, naar het mij voorkomt, nooit voldoende zijn.

Het tweede, wat voor mij is komen vast te staan is dit, dat de Regeering, naar mijn gevoelen althans, een te simplistisch idee omtrent de prijsvorming van dat artikel koffie, heeft. De Regeering toch stelt het voor, alsof wij te maken hebben met één groote wereldmarkt voor koffie. Ik zou zeggen: was het maar zoo! Maar de wereld is ook voor koffie, mag ik wel zeggen, verdeeld in tallooze hokjes. Daar zijn hokjes, waar wij vrij en gemakkelijk kunnen binnenkomen met onze Nederlandsch-Indische koffie. Er zijn hokjes, waar wij entrée moeten betalen. Hier is de entrée wat lager dan elders. Er zijn ook hokjes, waar wij niet binnen kunnen komen, omdat de toegang ons daar volstrekt is ontzegd, omdat de deur van het hokje is vernageld, en er zijn ook hokjes, waar wij wel mogen binnenkomen, mits wij genoegen nemen met de betalingsvoorwaarden die de kooper van onze koffie daaraan wil verbinden, in deze tegenwoordige monetaire verwarring. Als ik dat alles in aanmerking neem, dan geloof ik niet zoo heel erg meer in het automatische, ik zou bijna zeggen het mathematische van de prijsvorming, wat de Regeering met zoo grooten nadruk op den voorgrond stelt. Maar wij moeten maar zien, hoe het loopt. Ik zou dat eens rustig willen afwachten, maar meende toch, hetgeen ik hierover heb gezegd niet achterwege te mogen laten.

Waarover ik nog wel het een en ander wil zeggen is over wat de Regeering heeft geantwoord en niet heeft geantwoord op mijn opmerkingen in eersten termijn.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**).

(Weyer.)

In de eerste plaats over de bepalingen en de dwingende verplichtingen, die aan de exporteurs worden opgelegd. De Regeering noemt dit nu bepalingen van administratieven aard; over enkele voorraad- en prijsopgaven heeft de Regeering het, en Zij verklaart dat Zij alleen zal ingrijpen, als blijkt, dat de exporteur met de premie op onjuiste of eigenaardige wijze heeft gemanipuleerd. Wat de Regeering hierover heeft geantwoord, heeft dus de strekking om ons duidelijk te maken: Ach, met het ingrijpen loopt het zoo'n vaart niet. Ik zou niets liever willen dan mij bevredigd verklaren door deze uiteenzetting van de Regeering, maar helaas ben ik niet gerustgesteld. Aan den ingeschreven exporteur toch kunnen voorwaarden worden gesteld voor en na de inschrijving; de mogelijkheid tot het stellen van die voorwaarden blijft te allen tijde bestaan.

Nu ben ik voor dat woord „voorwaarde'' in ordonnanties en verordeningen in den laatsten tijd wel een beetje bang geworden. Dat woord komt o.a. ook voor in de bedrijfsreglementeeringsordonnantie en als wij nagaan hoe de Regeering sedert een ver-strekkende beteekenis is gaan hechten aan het woord „voorwaarde'', nadat Zij zich rekenschap heeft gegeven van het desbetreffende amendement-Thamrin, hetgeen ons allen welbekend is, hoe door de uitvoerende organen van deze bedrijfsreglementeeringsordonnantie het woord „voorwaarde'' wordt gebruikt ver buiten de grenzen, die ons allen bij de behandeling van de bedrijfsreglementeering voor oogen stonden, dan word ik waarlijk een beetje bang en dan ben ik er heelemaal niet zoo zeker van, dat in de toekomst de bevoegdheden, die de Regeering en de uitvoerende organen hierdoor verkrijgen, niet gansch anders zullen worden gehanteerd dan wij op het oogenblik denken. Ik heb mij indertijd over de bedrijfsreglementeering ook niet ongerust gemaakt na de uitdrukkelijke verklaring der Regeering, maar dat is heel anders uitgepakt dan wij ons toen voor oogen hadden gesteld. Dat die ruime bevoegdheden ten aanzien van de exporteurs noodig zouden zijn om in het bezit te komen van de voorraad-opgaven op 31 December a.s., zooals o.a. door de Regeering wordt betoogd, kan ik waarlijk niet inzien. Dat kan dunkt mij op zeer veel eenvoudiger wijze worden geregeld. Maar bovendien heeft men dezelfde opgaven noodig van alle ondernemingen en van alle opslagplaatsen in het binnenland, ook van de opslagplaatsen van het bevolkingsproduct.

Ik heb verder naar mijn meening niet de volle maat van de Regeering gekregen voor wat betreft mijn opmerkingen inzake de bevordering van den afzet. Ik heb het volgende betoogd: Laat dat toch over aan den handel en aan de speciale onderhandelaars. Daarvoor hebben wij toch niet een nieuwe instantie noodig in den vorm van een koffiefonds. Ik heb gevraagd: waaruit is gebleken, dat wij die nieuwe instantie wel noodig hebben? In plaats van ons dat uit te leggen antwoordt de Regeering in eersten termijn, dat het bestuur van het koffiefonds bij de uitvoering van zijn taak zeker een beroep zal willen doen op de ervaring van den exporthandel. Ik zou zeggen: het moest er nog maar bij komen, dat men dat niet zou doen! Maar waarom blijft het koffiefonds die taak dan uitvoeren?

Iets later zegt de Regeering het volgende:

> „Ten aanzien van verbetering van den afzet zal het bestuur van het Koffiefonds, naast eigen initiatief terzake, de voorgebrachte desiderata van ondernemers en exporteurs in beschouwing kunnen nemen. De uitwerking van deze desiderata zal uiteraard behandeling vinden door het bestuur van het Koffiefonds en de betreffende instanties van de Regeering, welke hiermede belast zijn''.

Mag ik tegen dat eigen initiatief van een niet terzake deskundige instantie met grooten nadruk nogmaals waarschuwen? Zooals de Regeering het woordelijk zeide, komt het hierop neer, dat de exporteurs met hun wenschen en verlangens bij het koffiefonds moeten komen. Maar wederom: waarom is dat noodig? De Regeering heeft mij dat in eersten termijn niet verklaard.

Ik kom thans tot de bij-oogmerken van deze ordonnantie, dus tot de rubriek, die de Regeering zelf heeft genoemd „vrij wat meer''. De Regeering heeft gezegd, dat geen ingrijpen wordt beoogd, waar reeds voldoende particulier initiatief aanwezig is, dus b.v. bij de proefstations, bij den afzet e.d. Maar indien dat zoo is, waaruit bestaat dan dat „vrij wat meer''? En waarom moet de verwezenlijking van dat „vrij wat meer'' nu bepaald aan het koffiefonds worden opgedragen? Waarom moet dat fonds zich gaan bewegen op het gebied van den landbouwvoorlichtingsdienst en van het algemeen proefstation? Ik kan dat niet begrijpen en nog minder, waarom de ordonnantie moet voorzien in tallooze bevoegdheden om voorwaarden op te leggen. Juist omdat de Regeering eenige malen heeft herhaald, dat een correctie van het particulier initiatief niet in haar bedoeling ligt en dat wij ons nergens voor bevreesd behoeven te maken, begrijp ik hoe langer hoe minder, wat al dat meerdere, waarover de Regeering het heeft gehad, is en waarom dat noodig is; en dan begrijp ik heelemaal niet, waarom blijkens de Memorie van Toelichting al voordat er van steunverleening aan de koffiecultuur sprake was, gedacht is aan een figuur als de kapokcentrale; ik herhaal dus: geheel los van alle steunoverwegingen. Ik herhaal, dat ik het zoo noodig vind, dat dit alles eens duidelijk door de Regeering wordt uitgelegd, omdat het mij wat vreemd aandoet, dat, als men inderdaad belangrijke zaken voor de koffie wil regelen, de gekozen weg, dus als secundaire bij-oogmerken van die ordonnantie, de juiste zou zijn en dat men dit op die eenigszins singuliere en van andere werkende regelingen gansch afwijkende wijze zou trachten te verwezenlijken. Als dit alles inderdaad noodig is te verwezenlijken, ook ongeacht den steun — en het blijkt zeer duidelijk uit de Memorie van Toelichting, dat het reeds lang in de bedoeling der Regeering lag —, dan moet de zaak voor de koffie principieeler worden bezien, evenals dit is geschied voor de thee, de suiker, de rubber, de kina en andere producten.

Ik ben de Regeering dankbaar voor de toezegging, dat Zij reeds ingediende rapporten en de rapporten, welke Zij zal vragen, als het stelsel van de exportpremie eenigen tijd heeft gefungeerd, aan den Volksraad zal overleggen. Ik neem daarvan dankbaar nota, maar het is niet wat ik gevraagd heb. Ik heb gevraagd overlegging van de rapporten, welke zullen worden uitgebracht naar aanleiding van het thans nog niet geëindigde onderzoek nopens de mogelijkheid of onmogelijkheid van invoering van het directe steunstelsel.

(De heer Peekema, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Dat is ook toegezegd.)

Ik heb het niet kunnen vinden in het regeeringsantwoord. Als de Regeeringsgemachtigde straks wil verklaren, dat het inderdaad zijn bedoeling is geweest dat te zeggen, ben ik volkomen tevreden, maar het kwam in zijn rede in eersten termijn — indien ik mij althans niet al te zeer vergis — niet voor. Ik zou de Regeering dus willen vragen, haar toezegging in den door mij gewenschten zin te herzien.

Tenslotte zei de Regeering in eerste instantie het een en ander, dat ik in mijn eigen woorden als volgt wil samenvatten: wij krijgen geld uit Nederland; voor het besteden daarvan hebben wij een fonds noodig; wij vragen medewerking van den Volksraad voor de instelling van dat fonds en daarmede is het eigenlijk afgeloopen; wat betreft de keuze van het verdeelstelsel kan de Regeering zich de handen niet binden; dat behoort tot de uitvoerende taak der Regeering. Ik kan die opvatting begrijpen, als ik er even over nadenk, maar de zaak wordt toch anders, wanneer de Regeering deze ordonnantie tevens gaat gebruiken voor gansch andere doeleinden, wanneer als gevolg van de keuze van dat verdeelstelsel of als gevolg van den wensch der Regeering om zaken te regelen, welke met het eigenlijke doel van deze ordonnantie niets te

(Roep.)
maken hebben, in de ordonnantie allerlei bepalingen worden opgenomen, liggende op geheel ander terrein, dat wel degelijk het terrein van den Volksraad is, wijl die nu eenmaal in al dergelijke regelingen pleegt te worden gekend. Ik acht dus het antwoord, hetwelk de Regeering op deze overigens niet door mij geplaatste opmerking heeft gegeven, niet geheel relevant, als ik in aanmerking neem alles wat de Regeering zelf bij de behandeling van deze ordonnantie naar voren heeft gebracht en ten behoeve van deze regeling heeft bepleit.

Ik ben mij wel bewust, Mijnheer de Voorzitter, dat ik in herhaling ben vervallen van mijn vragen in eersten termijn. Ik ben overigens zoo beknopt mogelijk gebleven en heb slechts naar voren gebracht, hetgeen ik van het allergrootste gewicht acht. Dat ik in herhaling ben gevallen, is geloof ik niet mijn schuld. Ik heb het moeten doen, omdat ik in eersten termijn van de Regeering geen bevredigend antwoord op mijn vragen en opmerkingen heb mogen beluisteren.

Thans wil ik nog een enkel woord spreken naar aanleiding van een gedeelte uit de rede van den heer Beets. Deze heeft in eersten en tweeden termijn een lans gebroken voor de instelling van een centraal proefstation. Wat hij zegt, komt hierop neer: Nu de ondernemingen haar proefstation niet meer zelf betalen, moeten zij van bepaalde zeggingschap daarover maar afstand doen en moet dat station getrokken worden bij den centralen proefstationdienst.

Ik ben er zeker van, dat de heer Beets bij de ontwikkeling van dit denkbeeld is uitgegaan van een mijns inziens niet geheel juiste praemisse.

De praemisse van den heer Beets is nl.: de ondernemingen betalen hun proefstations niet meer zelf, dus moeten zij ook iets te dien aanzien prijsgeven. Deze praemisse is zeer beslist onjuist. De ondernemingen blijven betalen de volledige kosten van de proefstations. Het eenige, wat geschiedt is, dat de ondernemingen een steun krijgen ten behoeve van het overbruggen van de verliezen, die zij met de koffiecultuur leiden. De Regeering kan dezen steun niet verleenen, naar de uitdrukkelijke verklaring van de Regeering, in den vorm van een directe subsidie. De Regeering kiest daarvoor het stelsel van een exportpremie, doch om te geraken tot een toch nog zooveel mogelijke directe subsidieering aan de ondernemingen, splitst men van dat bedrag — tenminste dat kan men doen, dat is in het vooruitzicht gesteld — een zeker bedrag af en zegt: wanneer wij daarmede nu tegemoetkomen in de kosten van de proefstations, is althans een gedeelte van het door Nederland verstrekte geld op directe wijze onder de ondernemingen verdeeld. Dat is de gedachtengang van de Regeering. Dat is dus historisch bezien gansch iets anders dan dat de Regeering van Ned.-Indië op dit oogenblik zou zeggen: bekommert u niet verder over de proefstations; de kosten daarvan neem ik voor mijn rekening. Daarom geloof ik, wanneer men de zaak zoo beziet, dus historisch juist beziet, — en ik meen, dat zooals ik het hier naar voren bracht de juiste zienswijze is — dat er geen aanleiding bestaat de figuur te construeeren van gesubsidieerde proefstations, die als het ware aan de Overheid zouden moeten worden overgedragen en hun diensten voor het algemeen beschikbaar zouden moeten stellen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik kan in tweeden termijn vrij kort zijn. Om in den aanvang even een misverstand op te helderen het volgende. De Regeering is gisteren in haar antwoord uitgegaan van het idee, dat ik zou hebben bepleit enkel en alleen inkoopcentrales van Overheidswege te doen instellen. Ik heb het echter een klein beetje anders gezegd, meer facultatief. Ik heb gezegd: „Is het dan niet mogelijk, dat hetzij door de Regeering zelf, hetzij door den invloed van de Regeering, inkoopcentrales'' enz. Het is maar een kleine aanvulling. Overigens acht ik dit niet zoo belangrijk en zal ik hier niet verder op ingaan.

Het betoog van de Regeering heeft mij toch wel gebracht tot het koesteren van betere verwachtingen omtrent de werking van de uitvoerpremie. Ik heb in het bijzonder genoteerd, dat de Regeering meent, dat hoe alles ook loopt en welke factoren er ook zullen inwerken, dan toch in elk geval 90% van den steun naar het inzicht van de Regeering in handen zal komen van de producenten, in dit geval meer in het bijzonder van de kleine producenten. Indien dat inderdaad zoo is, indien dus inderdaad 90% doordringt tot de zaken waar het voor bedoeld is, heb ik tegen het voorstel van de Regeering geen overwegend bezwaar meer. Het komt mij voor, dat het verlies van tien procent, wat dan in verschillende fases zou blijven hangen, wel opweegt tegen den betrekkelijken eenvoud van het systeem, dat de Regeering voorstelt, n.l. een systeem zonder overmatig veel administratie en zonder overmatig veel kosten tengevolge van die administratie.

Voor ons is ook het volgende van veel belang. De Regeering wijst in haar antwoord in eersten termijn nogmaals op het complex van bevoegdheden, dat op indirecte wijze zal zorgen, dat deze zaak in het goede spoor zal blijven. Waar dit dus allemaal op neerkomt is, dat de Regeering dus garandeert, dat 90% van den steun zal komen aan de producenten.

(De heer W e y e r: Dat heb ik er niet uit begrepen.)

Dan zou ik er den heer Weyer en ook den heer Leunissen op willen wijzen, dat de Regeering nadrukkelijk heeft gezegd, dat Zij verwacht, dat 90% .....

(De heer V e r b o o m: Minstens 90%).

..... van de steunpremie — ik zal bescheiden zijn en het op 90% houden — in handen komt van de producenten. En welke uitlating van de Regeering geeft mij dan het recht te zeggen, dat Zij dit garandeert? Dat is deze waar Zij zegt: indien het anders mocht loopen, indien die door mij gedachte gang van zaken niet zou plaatshebben, beschik ik over de middelen om die te achterhalen, te onderkennen en in te grijpen.

(De heer B e e t s: Het zal wel de moeite waard zijn te vernemen langs welken weg de Regeering denkt dat te bewerkstelligen.)

De heer Beets heeft dat niet gevraagd in zijn rede. Ik heb het wel staan in mijn aanteekeningen en zal die vraag dan ook straks aan de Regeering stellen. Ik herhaal dus: de Regeering kan, tot op zekere hoogte althans, de werking van dit systeem garandeeren door gebruik te maken van den stok achter de deur, dien Zij zegt te bezitten om de zaak in de goede richting te sturen?

Ik kom nu tot een paar vragen. Is de Regeering bereid groote waakzaamheid te betrachten in deze koffiestreken, ook in de ver verwijderde. En nu kom ik tot de vraag, die de heer Beets straks al bij interruptie stelde: langs welken weg denkt de Regeering dit systeem van waakzaamheid te verwerkelijken?

In de derde plaats: is de Regeering bereid om klachten over het falen van dit systeem — en dan versta ik daaronder, dat er minder dan 90% komt waar het behoort — direct te onderzoeken en maatregelen te treffen, waarop de Regeering zelf doelde, toen Zij sprak over achterhaling van misbruiken, het onderkennen daarvan en het nemen van maatregelen daartegen.

Tenslotte: is de Regeering bereid nader te overwegen de mogelijkheid van een systeem van directe uitkeering aan den producent, indien alsnog naar het oordeel der Regeering een bruikbaar systeem wordt ontdekt?

Wat betreft de in eersten termijn gegeven suggesties voor directe uitkeering van premies aan producenten, heb ik in het antwoord der Regeering ontdekt, dat blijkbaar van al die gedachten die door den raad zijn voorgebracht niets kan komen en niets te verwezenlijken is. Het B. B. heeft het te druk, heb ik genoteerd. Zoutpakhuizen zijn er niet overal

(Mapoedji.)
en al waren zij blijkbaar wel overal, dan zijn zij nog te slecht bezet. Over opium heb ik iets dergelijks gehoord. Van het kaartencontrôlestelsel vreest de Regeering, dat bedrog het gevolg zal zijn, enz. enz. Er is tot dusver blijkbaar niets, wat voor bruikbaarheid in aanmerking kan worden gebracht. Maar ik herhaal mijn vraag: is de Regeering, ondanks deze afwijzing, bereid dit alles nog eens te overwegen en eventueel nieuwe gedachten in die overweging te betrekken?

Tenslotte nog een vraag aan de Regeering. Mogen wij na de in werking treding van de exportpremie t.z.t. een overzicht ontvangen van de werking van het systeem?

(De heer Beets: Dat is toch al toegezegd.)

Ik ben nog niet klaar met mijn vraag. De heer Beets oefent hier een aandrang uit, die mij bijna niet de gelegenheid geeft om mijn vraag tot het einde te formuleeren. Mogen wij ook een overzicht ontvangen, behalve dan van de werking van het systeem, van de eventueel binnengekomen klachten en of die klachten al of niet juist zijn, alsmede een overzicht van de naar aanleiding van de klachten genomen maatregelen?

Ik geloof, dat dat complex van vragen zelfs den heer Beets voldoende zal geruststellen en dat hij dan inderdaad voldaan zal zijn.

Ik stel die vragen ook in het bijzonder, omdat de heer Weyer zijn twijfel heeft uitgesproken over de zekerheid van de automatische werking van het stelsel van de exportpremie.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeeringsgemachtigde heeft ten aanzien van de uitvoerbaarheid van het door mij aanbevolen stelsel van verkoopkaarten, waarop de steunpenningen zouden kunnen worden uitgekeerd, als bezwaren genoemd in de eerste plaats het geven van veel registratie- en schrijfwerk, en in de tweede plaats de contrôle op den reëelen verkoop ter voorkoming van een middel om deze te toucheeren, de contrôle ter voorkoming van twee of driemaal verkoopen van dezelfde koffie, met welke contrôle het aanstellen van veel personeel en moeilijk werk gepaard zou moeten gaan, hetgeen groote kosten met zich zou brengen.

Ik zie niet in, waarom juist veel moet worden geregistreerd en veel moet worden geschreven bij de uitvoering van het mij aanbevolen stelsel. De verkoopkaarten zijn toch gedrukt en voorzien van gedrukte, doorloopende nummers dan wel van een bepaald waarmerk verstrekt door het koffiefonds. Eveneens zullen de registers, waarin de nummers der kaarten gedrukt staan, door het koffiefonds verstrekt worden. De administratie zou zich dan alleen bepalen tot een vermelding, hetzij middels een bepaald teeken, of door doorhaling in het register der nummers van de door de producenten ingeleverde verkoopkaarten. De uitkeering der penningen zou in datzelfde register aangeteekend kunnen worden. Na afloop van een kwartaal zou genoemd register ter verificatie aan het steunfonds moeten worden opgezonden, dat het zoo spoedig mogelijk weder aan het kantoor van den betrokken B.B.-ambtenaar zal moeten terugsturen. Mij dunkt, dat deze werkwijze heel eenvoudig is; immers ook de toepassing van exportpremie zal meerder schrijfwerk met zich medebrengen. Zelfs zou de administratie veel omvangrijker worden dan die bij het stelsel van verkoopkaarten, terwijl men bij dit laatste systeem de zekerheid verkrijgt, dat de premie in handen zou komen van de producenten.

Wat de contrôle betreft, wel, ik weet, dat er in de koffiegebieden van Zuid-Celebes steeds min of meer contrôle vanwege de Inlandsche hoofden is uitgeoefend op den verkoop van koffie. Zulks geschiedt met het oog op de inning van de belasting. Ik heb bij de behandeling van de begrooting voor 1937 in deze zaal medegedeeld, dat geldschaarschte heerscht onder de bevolking van Zuid-Celebes en dat de bevolking onderling is overgegaan tot ruilhandel, in verband waarmee ik voorstelde, de belasting in natura te betalen. Met den

(Verboom.)
verkoop van exportartikelen is het echter anders. Deze artikelen werden meestal tegen klinkende munt verkocht aan opkoopers, of tusschenpersonen van groote handelaren, natuurlijk met kapitaal van die handelaren of exporteurs. De ijverige Inlandsche hoofden weten wel dadelijk van de gelegenheid, dat de belastingschuldigen contant geld in handen krijgen, gebruik te maken om de belastingen te innen. Door deze contrôle en door verkregen ervaring weten de hoofden en hun helpers precies, wie koffieproducenten en wie opkoopers zijn. Er zijn dus bekende koffieproducenten of koffieverkoopers en bepaalde koffieopkoopers, zoodat twee of driemaal verkoopen van dezelfde koffie alleen mogelijk zou zijn wanneer opkoopers en producenten gemeene zaak maken n.l., dat de producent de reeds verkochte koffie, en de opkooper zijn uitbetaald geld telkens zullen terugkrijgen, hetgeen onaannemelijk is. De arme bevolking, de producent, is te arm om het geld weer terug te geven aan den opkooper. Verder moge niet worden vergeten, dat voor verkoop op de markt ook passerheffing is betaald, en dus zou die koffie dubbel of driemaal door die passerheffing worden getroffen.

Mijnheer de Voorzitter! Dergelijke spitsvondigheid n.l. meerdere verkoop van dezelfde koffie om meer premie te ontvangen, zou voor den tani vooral in de Toradjalanden uitgesloten zijn.

(De heer Soangkoepon: De Inheemsche bevolking is er trouwens ook te eerlijk voor.)

Het in het leven roepen van een verordening b.v. een verbod van de ontvangst van een kaart of premie betrekking hebbende op het ten tweeden male of meerdere malen verkoopen van dezelfde koffie e.d. is onnoodig, daar dergelijke handelingen n.m.m. het delict van oplichting vormen en strafbaar zijn volgens het wetboek van strafrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben overtuigd, dat het door mij aanbevolen stelsel met zeer minimale kosten kan worden toegepast n.l. in Zuid-Celebes en dat de contrôle zonder overwegend bezwaar kan geschieden. Ik zou den Regeeringsgemachtigde willen aanraden het systeem van verkoopkaarten ook onder de aandacht van den gouverneur van Celebes te willen brengen met verzoek, zijn gevoelen daaromtrent kenbaar te maken, aangezien naar mijn stellige overtuiging het door de Regeering aanbevolen systeem van exportpremie niet ten goede van de bevolking kan komen, omdat het uitgesloten is, dat de premie, zij het ook maar voor een klein percentage, in handen zou komen van den producent.

Ik begrijp, dat thans op dit moment moeilijk een ander systeem definitief kan worden geaccepteerd. Om die reden en om Indië den koffiesteun niet te laten ontgaan, zal ik mijn stem aan het regeeringsontwerp geven. Met eerbiedigen nadruk verzoek ik de Regeering echter, de door mij voorgebrachte suggestie in welwillende overweging te nemen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg de Regeering gaarne dank voor haar uitvoerig betoog. Tot mijn spijt moet ik daaraan echter onmiddelijk toevoegen, dat de Regeering mij niet heeft overtuigd, noch wat betreft het te volgen stelsel, noch wat betreft de verdere punten, welke door mij in eersten termijn zijn aangeroerd.

De Regeering blijft zich stellen tegen het stelsel van directen steun. Zij acht het stelsel, hetwelk Zij zelf voorstaat eenvoudiger en minder kostbaar en meent, dat een ander stelsel practisch niet mogelijk zal zijn, gezien de vele bezwaren van practischen aard, die daartegen bestaan.

Nu heb ik toevallig juist gisteren een brief gekregen van iemand, die in deze zaak zeker als deskundig kan worden beschouwd — ik hoop zelfs ook door den geachten Regeeringsgemachtigde —; een brief nl. van een administrateur eener landbouwonderneming in Zuid-Sumatra, die daarin enkele dingen mededeelt over de streek in de omgeving van zijn onderneming, welke hij goed kent en welke ongeveer 40%

(Verboom.)

produceert van den geheelen bevolkingskoffieoogst der betrokken residentie. Het betreft hier een drietal marga's, die in totaal ca. 30 000 picols produceeren. Deze administrateur zegt daarin o.m.:

„De koffiecultuur alhier is door gebrek aan verdere geschikte gronden (groote afbakingen voor bosch-reserves) in een stadium van overgang tot een permanente koffiecultuur; er bestaan reeds zeer aardige aanplanten getopt of gestumpt onder schaduw van dadap.

De marga-hoofden (Pasira's) hebben in de zeer zelfbewuste gemeenschap van hun eigen stamgenooten (marga 's) verre niet de macht van een loerah op Java; willekeur bij de uitkeering van koffie-steun-gelden wordt daardoor geremd.

Ieder margahoofd heeft in zijn „Staat-Djiwa'' voor den belastingaanslag een opgave van het aantal koffieboomen, gespecificeerd in jonge en produceerende, voor iederen margagenoot of bewoner van het margagebied; deze gegevens zijn over verschillende jaren beschikbaar.''

Nu heeft mijn zegsman de pasira 's van twee marga 's over de koffiesteunregeling gesproken; van bestuurszijde was hun meening terzake niet gevraagd. Hij schrijft daarover;

„Beide gevraagde pasira 's hielden een steunuitkeering op grondslag van de „Staat-Djiwa''-gegevens, voor eenvoudig en adil; zij waren ervan zeker, dat hun margaleden zulks gaarne zouden accepteeren; beide zouden zulk een directe steunregeling ten zeerste toejuichen; van een exportpremie verwachten zij niets, zij zou in de handen van de tusschenhandelaren blijven.''

(De heer Soangkoepon: Dus het moet in de rechtsgemeenschap komen?)

Inderdaad. Ten slotte zegt hij:

„De margaorganisaties, hier pas in 1929 wederom ingesteld, zijn naar volle overtuiging van de twee geraadpleegde pasira's, waarbij ik mij geheel aansluit, zeer zeker voldoende voor een behoorlijke verdeeling van een individueelen koffiesteun; in andere streken van Sumatra (de Westkust en Tapanoeli), waar soortgelijke adatgemeenschappen altijd intact gebleven zijn, kan mijns inziens een individueele koffiesteunregeling niet de minste moeilijkheid opleveren, mits men niet te overdreven eischen wil stellen; hetzelfde is ook voor de koffiecultuur op Bali, zonder voorbehoud, geldig.''

Ik haal dit hier aan niet om weer in eindelooze debatten te vervallen over het voor en tegen van de eene of de andere regeling, maar alleen als een voorbeeld, dat menschen uit de praktijk, die deze zaken naar mijn meening volkomen kunnen beoordeelen — misschien zelfs beter dan de menschen, die deze zaken van achter hun schrijftafel bekijken — een dergelijke regeling zeer wel mogelijk achten.

Nu kan men komen b.v. met het argument, dat men in Oost-Java heeft getracht tot een taxatie van het koffiebezit te geraken, doch dat dit mislukt is en op allerlei moeilijkheden heeft gestuit. Maar ik heb in eersten termijn al betoogd, dat het hier niet in de eerste plaats gaat om absolute cijfers, maar om relatieve cijfers en voorts dat het, naar mijn meening althans, niet zoo erg is, wanneer de verdeeling meer globaal zou geschieden en men dus bij die verdeeling zou komen tot afgeronde cijfers en niet tot cijfers, welke tot in decimalen nauwkeurig zijn.

(De heer Beets: De moeilijkheid zit, naar het schijnt, in de wilde koffiecultuur, in den zgn. ladangbouw.)

Goed, dan moet die moeilijkheid maar nader worden bekeken.

De Regeering komt tot de conclusie — ook de heer Roep heeft die conclusie aangehaald — dat het overgroote deel van de exportpremie „meer dan 90% kunnen wij wel zeggen'', in handen zal komen van de producenten. Ik hoop, dat de Regeering inderdaad in het gelijk zal worden gesteld door de feiten en dat het pessimisme, hetwelk hier van alle kanten naar voren is gekomen, zich niet zal verwezenlijken. Maar ik zou der Regeering toch wel willen vragen, of Zij dit nauwkeurig zou willen nagaan en nauwkeurig zou willen blijven volgen en ons ook hieromtrent zou willen inlichten; een verzoek dus van dezelfde strekking als de heer Roep heeft gedaan.

Wat de ordonnantie zelf betreft, heeft de Regeeringsgemachtigde uitvoerig stilgestaan bij de bezwaren, die ook ik o.m. heb geopperd tegen art. 9 van de ordonnantie. Hij heeft gewezen op de toestanden in Nederland, die dikwijls, meermalen althans, nopen tot wetten van deze strekking, dat alle bevoegdheden volledig in handen der Regeering worden gesteld. Ik heb in eersten termijn al gezegd, dat ik geen bezwaar heb daarin toe te stemmen — ik heb zelfs gezegd, dat ik mijn toestemming bij voorbaat zou willen geven — mits naar mijn overtuiging de noodzaak voor een dergelijke volmacht zou bestaan. Zooals ik echter reeds in eersten termijn heb gezegd, bestaat die noodzaak in het onderhavige geval naar mijn meening niet. Daarbij komt, dat de ordonnantie toch wel degelijk voortdurend een bepaald stelsel voor oogen heeft; het stelsel van uitvoervergunningen en alles wat daarmede samenhangt, is heelemaal niet noodig, wanneer men komt tot een stelsel van directen steun. Waar dus de ordonnantie het geheele stelsel aangeeft en regelt, vraag ik mij af, waarom dan per slot van rekening hetgeen in dit geval hoofdzaak is, niet is geregeld.

De Regeeringsgemachtigde stelt, dat het hier een zuivere uitvoeringszaak betreft en zooals de Regeeringsgemachtigde dat beredeneert, heeft hij tot op zekere hoogte gelijk. Hij stelt het n.l. voor, alsof het hier gaat om het verdeelen van een zekere hoeveelheid geld, die door Nederland te onzer beschikking is gesteld. Maar men kan de zaak toch ook nog wel van een algemeener kant bekijken en zeggen: Wat hier primair is en waar het hier tenslotte om begonnen is, dat is de koffiecultuur, welke in zeer moeilijke omstandigheden verkeert, zoo goed mogelijk te helpen. Nu is een toevallige gelukkige omstandigheid daarbij, dat Nederland een zeker bedrag tot onze beschikking heeft gesteld; dat maakt de oplossing, ik kan niet zeggen: zooveel eenvoudiger, maar in ieder geval voor ons zooveel gemakkelijker, omdat het ons geen geld behoeft te kosten. Maar op grond daarvan te zeggen, dat het alleen om de verdeeling van dat steunbedrag gaat, lijkt mij de zaak toch wel wat te simplistisch voorgesteld. Naar mijn meening is primair de steun, welke gegeven wordt aan een noodlijdende cultuur; over den vorm, waarin die steun zal kunnen geschieden, kan de Volksraad zich evengoed uitspreken als hij dat op een ander oogenblik doet over het voor en tegen van bepaalde maatregelen bijv. op contingenteerings- of licentieeringsgebied, waarbij wij o.m. wel degelijk uitmaken of contingenteering dan wel licentieering de voorkeur verdient.

De Regeeringsgemachtigde heeft verder gesproken over mijn bezwaar van het vormen van potjes. Ik ben erkentelijk voor de toezegging der Regeering om geregeld de begrootingen en financieele jaarresultaten ter inzage aan den Volksraad over te leggen, maar uit deze woorden blijkt al, dat het bij die overlegging blijft en dat wij ons daarover dus in geen enkel opzicht verder zullen kunnen uitspreken. Mijn bezwaar, dat op die manier een gedeelte van de ambtelijke organisatie aan ons toezicht en onze contrôle wordt onttrokken, blijft dus gehandhaafd, vooral ook het bezwaar, dat op die manier de ambtelijke organisatie steeds onoverzichtelijker wordt, niet alleen voor ons, maar ook voor de Regeering. Ik blijf dit een ernstig bezwaar vinden en wijs erop, tot welke ellende dit in de afgeloopen jaren heeft geleid. Ik denk bijv. aan de kwestie van de militaire pensioenfondsen, ik denk aan de financiën van vele locale ressorten, waarmede dikwijls op onverantwoordelijke wijze is gemanipuleerd. En nu kan men wel zeggen, dat dit hier niet zal gebeuren en dat er voldoende contrôle zal zijn, maar ik houd vol, dat deze contrôle ook voor de Regeering veel moeilijker wordt bij het stelsel, dat hier wordt gevolgd dan bij het stelsel, dat

(Verboom.)
ik voorsta, n.l. dat al deze zaken in de begrooting zelf aan de orde zullen worden gesteld. De verwijzing naar Holland heeft voor mij in dit opzicht niet de minste beteekenis; een der bezwaren toch, die ik en velen met mij tegen den toestand in Holland hebben is juist, dat men daar gekomen is tot het vormen van allerlei potjes en fondsen, waardoor ook voor de Regeering alles zoo ontzettend moeilijk en ingewikkeld is geworden.

Ik ben voorts de Regeering erkentelijk voor hetgeen Zij medegedeeld heeft omtrent haar standpunt ten aanzien van de proefstations. Ik geloof, dat dit inderdaad het eenige juiste standpunt is en ik kan het hierin dus met de Regeering ten volle eens zijn.

Een opmerking van mij, die òf niet goed begrepen, òf toevalligerwijze verkeerd gerangschikt is, betreft de beperking van den werkingsduur van de ordonnantie. Ik heb in eersten termijn gevraagd, of het niet mogelijk zou zijn aan de ordonnantie een bepaling toe te voegen van deze strekking, dat de werkingsduur van de ordonnantie wordt beperkt tot de periode gedurende welke geldelijken steun aan de koffiecultuur wordt verleend. Deze opmerking van mij is samengevat met een opmerking van den heer Kartowisastro eveneens over een beperking van den werkingsduur van de ordonnantie, maar in geheel ander verband geopperd. Het betrof bij den heer Kartowisastro n.l. uitsluitend deze kwestie, dat wij ons voorloopig voor een jaar zouden neerleggen bij het stelsel van een exportpremie en dat wij na dat jaar zouden beslissen of wij dit stelsel zouden volgen dan wel een ander stelsel zouden kiezen.

Mijn opmerking is van een geheel ander karakter. Ik ben n.l. bevreesd, dat op een gegeven oogenblik, wanneer van geldelijken steun aan de koffie in het geheel geen sprake meer is, men zal zeggen: laten wij deze ordonnantie maar handhaven, want in ander opzicht kan die ordonnantie voor ons van veel nut zijn. Ik ben daarvoor hierom zoo bedacht, omdat — met alle waardeering, die ik overigens heb voor hetgeen op dit gebied door de Regeering is verricht — men juist in de ambtelijke maatschappij zoo gemakkelijk de kans loopt, dat er gezegd wordt: laten wij dit of dat systeem nog maar een tijd handhaven, want daardoor krijgen wij over die en die zaken, waarvan wij nog weinig of niets wisten, een overzicht en het is wel heel prettig voor ons, dat te weten. Daarbij wordt dan — zooals ik al eerder heb gezegd — het bezwaar, dat aldus het bedrijfsleven in verschillende opzichten aan banden wordt gelegd en bemoeilijkt, geheel uit het oog verloren. Nu kan men over de zwaarte dezer bepalingen oordeelen zooals men wil, doch dat al die bepalingen voor de ondernemers last en moeite medebrengen, juist in een tijd, dat men toch al zooveel moeilijkheden ondervindt, in een tijd ook, dat men het met een zeer beperkt personeel moet stellen, staat voor mij vast.

Er is voor mij te meer aanleiding nog eens speciaal op dit punt de aandacht te vestigen, aangezien tengevolge van de monetaire maatregelen, die de Nederlandsche en de Indische Regeerng genomen hebben, het in het geheel niet onmogelijk zou zijn in mijn oogen, dat de voordeelen voor de koffie-producenten, die men hoopt te bereiken door deze ordonnantie, zullen worden bereikt langs geheel anderen weg, waardoor de steun van Nederland in dit opzicht dus overbodig zou worden. In dat geval moet naar mijn meening deze ordonnantie onverwijld worden ingetrokken. Het zou deze kwestie belangrijk vergemakkelijken, geloof ik, wanneer de materie, die in deze ordonnantie geregeld is, over twee ordonnanties verdeeld was. Ik zal daar op het oogenblik niet verder op ingaan, aangezien ik thans in tweeden termijn spreek en mij dus dien te beperken.

Ik ben de Regeering erkentelijk voor de toezeggingen, die Zij heeft gedaan in verband met het te houden onderzoek, doch niettemin zou ik er bij de Regeering op willen aandringen om, wanneer dat onderzoek eenmaal heeft plaats gehad en men dus met meer kennis van zaken oordeelen kan dan thans het geval is, tot het door mij voorgestane te besluiten, indien het resultaat van het hiernaar ingestelde onderzoek deze mogelijkheid toelaat, en dus niet pas over stag te gaan, nadat de mislukking van het exportpremiestelsel zal zijn gebleken. Zooals ik reeds in eersten termijn heb betoogd, krijg ik tot nu toe heel sterk den indruk, dat de Regeerng in het door haar voorgestane stelsel zooveel voordeel ziet, dat Zij alleen dan overstag zou willen gaan, wanneer dat stelsel werkelijk op een absolute mislukking zou uitloopen. Daartegenover zie ik in het door mij voorgestane stelsel zooveel voordeelen, dat ik ook wanneer het niet tot deze mislukking mocht komen, aan het eerste stelsel de voorkeur zou willen geven.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad geeindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid dadelijk te antwoorden?

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Zeker, Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de keuze tusschen het stelsel van directen of indirecten steun zal ik mij uit den aard der zaak eenige beperkingen moeten opleggen, al zal ik bij de beantwoording van de afzonderlijke sprekers nog wel gelegenheid hebben daarop met een enkel woord terug te komen. Ik mag dan wel beginnen met de sprekers gemakshalve te beantwoorden in de volgorde waarin zij het woord hebben gevoerd en kom dan in de eerste plaats tot den heer Beets.

De heer Beets is teruggekomen op dat uitkeeringsstelsel en heeft zijn bedachtheid over de goede werking van het stelsel, dat de Regeering voor oogen staat, geuit, en een geval aangehaald van een klein-producent, die in den tijd, dat de steunregeling overwogen werd, er niet in was geslaagd om zich de voordeelen van die premie te verzekeren.

Ik mag hiertegenover er wel op wijzen, dat dit geval door den heer Beets aangehaald betrof den tijd, dat de steunregeling nog maar den vorm van een gerucht had en dat noch omtrent de hoegrootheid van het bedrag, dat men verwachtte, noch omtrent de vraag of dat inderdaad zou doorgaan, eenige zekerheid bestond.

Wanneer het premiestelsel eenmaal in de praktijk zal zijn ingevoerd, staat de zaak toch in zooverre geheel anders, dat op deze beide punten wel zekerheid zal zijn verkregen en dat de producenten — in het midden gelaten of dat Inlandsche of Europeesche kleinproducenten zijn — precies weten waarop zij aanspraak kunnen maken. Zij staan er dan in zoo'n geval veel beter voor om zich in hun contract met de opkoopers deze voordeelen te verzekeren.

(De heer Beets: Dit geval kwam ongeveer op hetzelfde neer.)

Ik zie het niet zoo in, dat dit geval op hetzelfde zou neerkomen, want ik wees op de verschillen. In de tweede plaats is de heer Beets nog teruggekomen op het desideratum, dat hij in eersten termijn heeft aangevoerd omtrent de centralisatie van den voorlichtenden arbeid, meenende, dat de Regeering deze opmerking van het geachte lid over het hoofd had gezien. Dat is niet het geval geweest. Het was haar bedoeling, dat de heer Beets het antwoord op deze door hem voorgebrachte suggestie zou kunnen afleiden uit het instemmend antwoord, dat de Regeering gegeven had op de opmerkingen van de heeren Weyer en Verboom, die zich tegen een zoodanig ingrijpen van de Regeering op het gebied van de proefstations en den voorlichtenden arbeid hadden verzet. Bovendien is de heer Beets reeds te woord gestaan, toen hem is medegedeeld, dat wat betreft de voorlichting ten behoeve van de niet-ondernemingscultuur uit den aard der zaak gebruik zou worden gemaakt van het bestaande algemeen proef-

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
hieromtrent een contrôle-systeem te zullen instellen, hoe dat dan werkt en welken stok zij eventueel achter de deur heeft.

Uit het antwoord van de Regeering in eersten termijn is reeds af te leiden, dat dit contrôle-systeem begint te werken bij de bron, in dit geval bij den exporteur. Het is nl. zeker niet de bedoeling, dat de exporteur zich op een of andere kunstmatige wijze van de premie verzekert en daarmede bepaalde manipulaties verricht, nu even daargelaten of dat in zijn voordeel kan zijn. De contrôle begint dus bij den exporteur, en verder is ontworpen een contrôle in het binnenland door de koffiecontroleurs, die ten gevolge van deze regeling zullen worden aangesteld en waarover, meen ik, in de Memorie van Toelichting al gesproken is. Het is een nauwkeurig werkend stelsel van prijsbewaking, dat de Regeering zich voor oogen heeft gesteld en waarmede Zij vertrouwt, ook terdege contrôle te kunnen uitoefenen op de werking van het stelsel ten aanzien van den kleinen producent.

Voorts is de Regeering uiteraard steeds bereid — dit eveneens in antwoord aan den heer Roep — klachten over de werking van het systeem nauwkeurig te doen onderzoeken, om zich ook op deze wijze voortdurend ervan op de hoogte te houden of inderdaad haar prognose omtrent de werking van het stelsel gegrond is. En voor zoover er maar eenige aanleiding is om te meenen, dat dit niet het geval is, zal de Regeering geen moment aarzelen om van koers te veranderen en zal Zij desnoods besluiten tot een direct systeem van uitkeeringen, hoe grove fouten daaraan ook naar de meening der Regeering verbonden zijn.

Men zal dus de fouten van het directe en van het indirecte stelsel taxatiegewijs tegen elkaar moeten afwegen. De Regeering is allerminst van plan voet bij stuk te houden ten koste van de goede werking van de regeling. Dat maakt dus, dat het noodig is paraat te zijn; de Regeering zal mitsdien alle voorgebrachte suggesties over een direct stelsel voortdurend in het oog houden en dit geldt in het bijzonder ook wat het geachte lid, de heer Mapoedji, heeft voorgebracht, het verkoopkaartenstelsel, waartegen men op het eerste gezicht wel eenige bezwaren kan hebben, doch dat de Regeering gaarne bereid is nog eens in de speciale aandacht van den gouverneur van Celebes te brengen, ten einde deze te doen oordeelen of daarvan c.q. gebruik kan worden gemaakt.

(De heer Weyer: Gedifferentieerd voor de verschillende gebieden; dat was de bedoeling van mijn opmerking.)

Ik zal op het oogenblik, na hetgeen ik den heer Weyer reeds daaromtrent heb geantwoord, liever op deze kwestie niet terugkomen. Hetgeen de Regeering den heer Mapoedji zooeven heeft toegezegd, is een toezegging van nader onderzoek over de uitvoerbaarheid van zijn denkbeeld, in de eerste plaats natuurlijk voor het bepaalde gewest, doch eventueel kan ook worden overwogen of een soortgelijk systeem mutatis mutandis in de andere gewesten mogelijk is. Ik wijs den heer Weyer er voorts op, dat de Regeering van geen enkel systeem direct heeft gezegd, dat het ondenkbaar is en volkomen onuitvoerbaar. De Regeering zegt alleen, afwegende de bezwaren, die tot dusverre tegen alle directe schema's bestaan, moet voorloopig de voorkeur worden gegeven aan een indirect systeem.

Dan heeft ook de heer Roep nog gevraagd het overleggen te goeder tijd van een overzicht. Ik meen, dat hetgeen ik zooeven in mijn antwoord aan andere leden heb gezegd, het geachte lid wel zal hebben bevredigd te dezen aanzien.

Tenslotte kom ik aan de opmerkingen van den heer Verboom, die zich eveneens niet overtuigd heeft betoond van de behoorlijke werking van een exportpremiestelsel, en die deze meening heeft toegelicht aan de hand van een schrijven van een koffie-administrateur, deskundige, die een drietal marga's gelegen rondom zijn onderneming in oogenschouw heeft genomen en met de volkshoofden daarover heeft gesproken.

Ik moet den heer Verboom er echter op wijzen, dat uit hetgeen hij hier heeft medegedeeld valt af te leiden, dat deze administrateur heeft gesproken over een regelmatige bevolkingscultuur. De informaties van den heer Verboom hadden, zooals het geachte lid heeft gezegd, betrekking op heel aardige tuinen met schaduwboomen en koffie-heesters, die regelmatig werden gestumpt enz. en uit dergelijke aanwijzingen valt af te leiden, dat de heer Verboom op het oog had de „gesettlede" goed georganiseerde Inlandsche cultuur. In gelijken trant had de heer Verboom kunnen wijzen op een aantal ondernemingen van klein landbouwers, die ook goed worden gedreven, doch dat strijdt in het minst niet tegen hetgeen de Regeering heeft gezegd. Inderdaad zou in dergelijke gevallen, met de noodige moeite en kosten overigens, een direct systeem van uitkeering zeer goed doorvoerbaar zijn. Maar de Regeering heeft in eersten termijn er al op gewezen: wij moeten rekening houden met die zeer uitgebreide wilde ladangcultuur en daar gaat het juist om; dat neemt van de Inlandsch koffiecultuur het grootste gedeelte in; die moet men op de een of andere wijze zien te bereiken en het is juist daar, dat zich die enorme bezwaren, die de Regeering tegen het directe stelsel ziet, zoo in het bijzonder voordoen.

(De heer Verboom: Die moeilijkheden ontken ik ook niet.)

Dan heeft de heer Verboom nog gesproken over het gebruik maken van de z.g. „Staat-Djiwa", het belastingregister. Dat is echter een middel, dat de Regeering naar ik meen ook in de Memorie van Antwoord heeft ontraden. Dat is een hulpmiddel met buitengewoon groote gebreken. de eerste plaats wordt zoo'n belastingregister al dadelijk in een eigenaardig daglicht, wat de bruikbaarheid daarvan betreft, gesteld door de ons allen menschen eigen neiging om zoo min mogelijk belasting te betalen en deze neiging heeft op de samenstelling van die registers, naar uit de praktijk bekend is, een niet geringen invloed gehad. Ik geloof, dat de heer Verboom, wanneer hij zich daaromtrent verstaat met een van zijn fractiegenooten, die op dit gebied van belastingaanslag en ook in Zuid-Sumatra deskundig is, omtrent de bruikbaarheid van deze „Staat-Djiwa" als hulpmiddel voor eventueele directe steunuitkeeringen van koffie, merkwaardige indrukken zal opdoen.

(De heer Verboom: Dat waren gegevens van een zegsman, niet van mij.)

Dan kom ik nog even met den heer Verboom tot de kwestie van de delegatie van de steunregeling naar de uitvoeringsregeling, of liever gezegd, het ontbreken in de ordonnantie van eenig voorschrift daaromtrent. Daaromtrent heeft de heer Verboom in hoofdzaak opgemerkt, dat hij niet kan inzien, dat het hier betreft een zuivere uitvoeringsmaatregel, die in de ordonnantie feitelijk niet thuis behoort.

De heer Verboom heeft gezegd: het gaat hier toch om een belangrijke zaak, n.l. de verbetering van de koffie-cultuur in het algemeen, en dan is het volstrekt niet noodig en niet wenschelijk zulke zaken buiten de zeggenschap van den Volksraad te houden. Ik zou zeggen, wat die zeggenschap betreft, die valt nogal mee, want daarover zijn wij nu, naar ik meen zelfs in hoofdzaak, twee dagen druk aan het praten. De heer Verboom zal bemerkt hebben, dat hetgeen daaromtrent in dezen raad is opgemerkt, de volle aandacht der Regeering heeft en te zijner tijd, wanneer door de practijk uitspraak is gedaan, ook terdege tot zijn recht zal komen.

Ik wil het hierbij niet laten, maar ik wil trachten den heer Verboom nog te overtuigen aan de hand van een ander voorbeeld, ook van een fonds, en neem daarvoor het Koningin Emmafonds in Nederland. Wanneer dat fonds in staat zou zijn een groot bedrag ter beschikking te stellen voor uitkeering en steunverleening aan de t.b.c.-bestrijding in Nederlandsch-Indië, dan zou dat fonds, dat rechtspersoonlijkheid bezit en dat in zooverre in geen enkel opzicht van het landbouwcrisisfonds verschilt, aan de Indische Regeering een bedrag kunnen overzenden, welke Regeering dit zou distribueeren aan die instituten, die zich ook met deze zeer belangrijke aangelegen-

65ste VERGADERING — WOENSDAG 30 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Koffiebelangenordonnantie 1936 (Ond. **63**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(R. G. voor Algemeene Zaken, Voorzitter.)
heid bezighouden. En dan zou de Regeering er niet aan denken, dat kan ik hier wel verzekeren, om daarmede bij den Volksraad te komen. Het zou bij gouvernementsbesluit of bij een andere vormlooze beschikking tot stand worden gebracht. Bij dergelijke zaken, of zij belangrijk zijn of niet, is het niet noodig formeel den ordonnantiewetgever te betrekken.

(De heer Verboom: Dat is geen fonds van dezelfde orde.)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, doch ik haal het alleen maar aan uit een formeel oogpunt. Wij moeten deze zaak juridisch-formeel bezien en dan is er geen enkel onderscheid te maken.

Dan heeft de heer Verboom nog gesproken over de wenschelijkheid van beperking van den werkingsduur der ordonnantie tot de periode, dat de geldelijke steun wordt verleend. Het geachte lid heeft dit desideratum toegelicht op deze wijze, dat wanneer die geldelijke steun, door welke omstandigheden ook, in eens ophoudt, het niet meer noodig is om de exporteurs met allerlei verplichtingen nog verder lastig te vallen. Mijnheer de Voorzitter! In principe heeft het geachte lid volkomen gelijk en wanneer dan ook deze steunregeling op een bepaald moment ophoudt, dan houdt ook deze ordonnantie grootendeels op van beteekenis te zijn. Maar om haren werkingsduur nu formeel te binden aan het voortbestaan van den steun, dat ontmoet een eigenaardige moeilijkheid. In deze ordonnantie is nu eenmaal tevens verwerkt het bestaan van het fonds en op het moment, dat de steunverleening zou ophouden te bestaan, zouden nog tal van werkzaamheden, zoowel financieel als op het gebied van voorlichting en researchwerk, moeten worden voortgezet, geliquideerd en afgehandeld. Om deze redenen kan de Regeering moeilijk er toe besluiten deze ordonnantie en den werkingsduur daarvan aan een bepaald tijdstip te binden. De juiste oplossing voor deze kwestie is, dat men dan een aantal artikelen van de ordonnantie direct laat vervallen. Dat zal de Regeering ook ongetwijfeld doen, wanneer het eventueel zoo ver is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermede voldoende antwoord te hebben gegeven op de opmerkingen, die in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad zijn gemaakt.

De **Voorzitter**: Mag ik den geachten Regeeringsgemachtigde nog even om een opheldering vragen? Heb ik het wel, dan heeft de Regeering medegedeeld, dat Zij voornemens is de regeling, bedoeld in art. 9 bij regeeringsverordening vast te stellen. Als dat zoo is, dan zullen de onderteekenaars het amendement sub III intrekken.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het gaat daarbij voor de Regeering voornamelijk om het behoud van de sacramenteele formule: „bij of krachtens regeeringsverordening".

De **Voorzitter**: De materie, bedoeld bij artikel 9, zal dus bij regeeringsverordening worden vastgesteld?

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Het gaat hierom, Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft gezegd, dat wat werkelijk essentieel en belangrijk is, door haar ook bij een zoo belangrijk wetgevend product als de regeeringsverordening is, wordt geregeld; de betrekkelijke regeeringsverordeningen liggen, gelijk ik den heer Beets mededeelde, bereids klaar. Maar het kan mogelijk zijn, dat op een bepaald moment er minder essentieele dingen zijn te regelen, en dan moet de mogelijkheid worden opengehouden, deze verder te delegeeren, zonder dat de wettigheid dezer handeling zou kunnen worden aangetast.

De **Voorzitter**: Dan hebben de onderteekenaars verklaard, dat zij het gestelde sub III van het amendement intrekken. Zij zouden ook gaarne een positieve verklaring hebben ten aanzien van het sub I en II vermelde. De onderteekenaren meenen n.l. te hebben begrepen, dat de Regeering tegen het in die punten gestelde geen bezwaar heeft en een en ander overneemt.

(R. G. voor Algemeene Zaken, Voorzitter, Kruyne.)

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, doch onder hetzelfde voorbehoud als zooeven, aangezien in het amendement sub I ook sprake is van „Bij regeeringsverordening"; dat moet dan worden „Bij of krachtens regeeringsverordening".

De **Voorzitter**: Dan vraag ik den onderteekenaars of zij deze wijziging in het amendement wenschen aan te brengen.

De heer **Beets**: Mijnheer de Voorzitter! Ik gaf zooeven bij interruptie reeds te kennen, dat de onderteekenaars daartegen geen bezwaar hebben.

De **Voorzitter**: Na deze aanvulling van den tekst zijn de amendementen sub I en II dus door de Regeering overgenomen. De Regeeringsgemachtigde zal er dan ook wel geen bezwaar tegen hebben, dat in lid 2 van het artikel — inmiddels vernummerd tot lid 3 — wordt gelezen in plaats van „in het eerste lid", „in het eerste en tweede lid".

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Daartegen heeft de Regeering geen bezwaar, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zijn de amendementen sub I en II, aangevuld als zooeven aangegeven, door de Regeering overgenomen, terwijl het amendement sub III door de onderteekenaars is ingetrokken.

Thans kan dan worden overgegaan tot stemming over het geheele ontwerp.

Hoewel er tijdens de beraadslagingen in de ontwerp ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het reglement van orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De ontwerp-ordonnantie, zooals gewijzigd bij nota van wijzigingen en tijdens de beraadslagingen in eersten en tweeden termijn bij monde van den Regeeringsgemachtigde, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling II, departement van Justitie, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936, (Ond. **59**.)

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens op het regeeringsantwoord in te gaan zou ik even eenige opmerkingen willen maken naar aanleiding van de betoogen van eenige geachte medeleden, in de eerste plaats op die van den heer Wirjopranoto die gevraagd heeft om een landbouw-opleidingsinstituut voor inheemsche intellectueelen in de Lampongs. Wanneer wij voor de Nederlandsche groep in Indië vragen om opleidingskampen voor den landbouw, is dat eenvoudig, omdat er in Indië geen Nederlandsche kleine landbouw bestaat en dus de gelegenheid par excellence om den landbouw te leeren, dat is in het gezin en in de landbouwende maatschappij, ten eenenmale ontbreekt.

Deze gelegenheid is voor de Inheemsche intellectueelen hier op Java dusdanig ruim aanwezig, in den landbouw in al zijn verschillende vormen bij de autochthone bevolking, dat het mij een volkomen raadsel is, hoe het mogelijk is om

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Kruyne.)

een speciale landbouwopleiding te vragen en dan nog wel buiten dat milieu. Men krijgt onwillekeurig den indruk, dat hier misschien andere motieven voorzitten en dat het wellicht meer is de lust om het Javaansch intellect over te planten naar de landbouwkolonisatiën in de Lampongs die hier mogelijkerwijze een rol speelt.

Ik zou verder nog, naar aanleiding van eenige opmerkingen van den heer Weyer, iets willen zeggen. De heer Weyer heeft verklaard, naar aanleiding van mijn gezegde, dat de ondernemers verzuimd zouden hebben tijdig te zorgen voor werkloosheidskassen, dat deze bewering onjuist is, want dat dit niet ligt op den weg van de ondernemers. Hij heeft het harnas, dat hij altijd zoo dicht bij de hand heeft, aangetrokken en heeft gemeend, dit tegen te moeten spreken. Ik heb, wanneer ik hier het woord „verzuimd" heb gebruikt, dit in de eerste plaats gebruikt, tegelijk met een geconstateerd verzuim van de Regeering. Er is hier allerminst kwestie geweest van een opzettelijk verzuim. Dit zal de heer Weyer mij wel willen toegeven, dat wanneer dit volkomen onopzettelijke verzuim niet was gepleegd, wij nu heel anders ervoor zouden hebben gestaan en heel anders gewapend zouden zijn geweest tegen de ramp, die ons is overkomen, al zouden wij haar niet heelemaal hebben kunnen afwenden.

De heer Weyer schrijft zoo graag aan den muur. Ik zou zeggen, laat hij eens op den muur van zijn kantoor schrijven, als hij altijd onmiddellijk vlam vat bij iedere opmerking ten aanzien van de ondernemers: „Don 't overdo it". Ik geloof, dat wanneer door hem in dit opzicht eenige meerdere matiging werd betracht, hij zijn groep daarmede zeker geen nadeel zou doen.

Hij heeft verder volgens pag. 2566 van het Stenografisch Verslag gezegd, dat ik de permanente werkloozen zou willen steunen op economische basis. Een dergelijke absurditeit heeft allerminst in mijn bedoeling gelegen en is ook niet uitgesproken.

(De heer Kerstens: Dat is toch heelemaal niet absurd.)

Permanente werkloozen steunen op economische basis, lijkt mij niet mogelijk, maar men kan stellig wel de actieve werkloosheidsbestrijding op economische basis plaatsen en dat is wat door mij is gevraagd. Wanneer de heer Weyer nog eens wil overlezen wat daaromtrent door mij is gezegd, dan zal hij een en ander zeker vinden.

Ik kom nu tot het regeeringsantwoord en daarbij eerst op de groep van de z.g. blijvendwerkloozen. De Regeering is het niet eens met mijn opvatting, als zouden deze menschen zijn staatsgepensionneerden. Dit is ten slotte een formeele kwestie. Maar de Regeering heeft gezegd: dat is eenvoudig een verbeterde armenzorg. Ik geloof, dat principieel het verschil dus niet zoo heel groot is. Wanneer men let op de militaire minimaal gepensionneerden dan kan men hier toch kwalijk van iets anders spreken dan van een verbeterde armenzorg en dit zelfs ternauwernood. Men kan het eigenlijk alleen armenzorg noemen en een principieel verschil tusschen de twee gebezigde begrippen is hier dus zeer zeker niet aanwezig.

De Regeering heeft verklaard, dat ook de voorzieningen door middel van werkloosheidskassen en pensioen voor de particuliere werknemers nooit in staat zouden zijn geweest, deze crisis op te vangen. Ik ben dat volkomen met de Regeering eens, maar ik heb daarnaast ook de overtuiging, dat deze groep van werkloozen die ook in de toekomst zal blijven bestaan, alsdan aanzienlijk kleiner zal worden als zulke maatregelen door de Regeering ten laste van de werknemers en werkgevers zouden worden ingesteld.

Ik wil hier even aan toevoegen — waar de Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat ik als het ware namens de werknemers sprak —, dat de V.C. in het algemeen spreekt en nooit spreekt namens een bepaalde groep. Ik heb dit eenvoudig naar voren gebracht, omdat het hier een maatregel betreft,

(White.)

die in het algemeen belang en in verband met het werkloosheidsvraagstuk gewenscht is.

Ik kom nu op de jeugdwerkloosheid. De Regeering heeft mij verweten, dat ik ook hier bij de jeugdwerkloosheid alleen voor den dag kom met tijdelijke maatregelen. Dat is alleen schijnbaar. Wanneer de Regeering mijn voorstel om in te voeren een praktisch arbeidsjaar voor de Nederlandsche jeugd in Indië, opvat alleen als een tijdelijke ontlasting van de arbeidsmarkt, als het wegnemen als het ware van een jaargeneratie van naar arbeid verlangde jeugd, dan zou het standpunt der Regeering volkomen juist zijn. Maar de wijze waarop ik dit heb geïntroduceerd, geeft toch wel duidelijk aan, dat mijn bedoelingen in deze toch wel wat verder gaan. De Regeering heeft mij er zeer terecht opmerkzaam op gemaakt, dat het zeer moeilijk is de mentaliteit van een groep om te schakelen, dat dit een van de voornaamste bezwaren is tegen een snelle ontwikkeling van de kolonisatie, en dat men zich daarom niet moet voorstellen, dat de kolonisatie een middel is, dat de werkloosheid snel kan opheffen. Niemand is daarvan meer overtuigd dan ik. Inderdaad zal dit langs een langen weg moeten gaan, maar om dien langen weg voor te bereiden, om deze groep die naar mijn vaste overtuiging in de richting van landbouw en speciaal van kolonisatie haar uitweg zal moeten vinden, te helpen, acht ik juist dit praktisch arbeidsjaar, dat ik heb voorgesteld door te brengen met werk in de open lucht, dat nauw verband houdt met den bodem, met bouwgrond, met het landbouwvak, van zoo buitengewoon belang. Deze jongelui, die hun jeugd op hun 19e jaar, of omstreeks dien leeftijd, hebben doorgebracht in aanraking met den bodem, met de buitenlucht, met zon en lucht, zullen daardoor een mentaliteit verwerven, die hen geschikt maakt om de blikken te richten in de richting van den landbouw, die geeft een eigen onafhankelijk bestaan, gehaald uit den bodem. Ik acht dit van zoo groot moreel belang en een zoo gewenschte voorbereiding voor den overgang naar kolonisatie en landbouw van een groote groep Nederlanders hier te lande, dat ik eenigszins teleurgesteld moet verklaren, dat de Regeering n.a.v. dit voorstel niets anders- of zelfs die niet eens — heeft — geuit dan een platonische verklaring, nl., dat Zij ook in deze richting eenig perspectief ziet.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik de werkloosheid onder de Europeesche bevolkingsgroep hier te lande behandeld buiten de zoo sombere sfeer van werkcentrales en geldelijken steun, met het gezicht daarentegen gewend naar een toekomst voor die groep, welke bij de gegeven verhoudingen normaal moest zijn en ook aldus normaal kan zijn, als maar alle krachten en in de eerste plaats die, welke daarbij belang hebben, zich daartoe opmaken om te handelen. Als een normale toestand mag hier te lande worden aangemerkt, dat vrijwel onder alle omstandigheden de in verhouding zoo kleine Europeesche groep in dit groote land gelegenheid heeft in zijn levensbehoeften te voorzien door geëigenden arbeid. Dit is nog lang niet het geval en vandaar mijn beroep op de werkgevers, het gouvernement en de ondernemers, om daartoe te helpen te geraken door ruimere openstelling van betrekkingen voor de Indo-Europeanen, respectievelijk een ruimer gebruik te maken van het Indisch personeel.

Als men mijn geacht medelid, den heer Weyer, bij zijn beschouwing naar aanleiding van mijn beroep volgt, zou men eigenlijk tot de conclusie moeten komen, dat dat beroep onnoodig en zelfs misplaatst is en hier te lande in het bedrijfsleven al alle aandacht aan den „Indischen jongen" wordt besteed. Maar Mijnheer de Voorzitter, de statistieken, de objectieve gegevens dus, van de zijde der Regeering dwingen tot een andere conclusie en wel deze, dat de import van werkkrachten uit Holland, speciaal door en voor dat bedrijfsleven overtreft de aanname van Indische jongens, of liever van in Indië opgeleide Euro-

(White.)

peesche krachten. En nu betreft die import hoofdzakelijk werkkrachten met eenzelfde opleiding of ontwikkeling als van de jongelui, die hier te lande aanwezig zijn. Dit noem ik geen juist beleid ten aanzien van dit land, en een, dat voor een goede verstandhouding, waarvan ik weet, dat ook de ondernemers die zeer op prijs stellen, niet bevorderlijk is.

Dat is de reden, waarom ik in Holland eens met de leiders aldaar ben gaan praten en ik, hier op hun vertegenwoordigers in Indië nogmaals een dringend beroep heb gedaan. Dat beroep acht ik ook geenszins te vroeg gesteld. Geleidelijk neemt het aanstellen van nieuw personeel in het bedrijfsleven weer toe. Op de Hollandsche scholen maakt men zich gereed om aan een komende vraag vanuit Indië te kunnen voldoen. De booten hierheen beginnen weer iets voller te worden. En intusschen blijft Indië maar met het groote overschot aan Europeesche werkkrachten zitten, waarbij volgens dezelfde statistieken zelfs nog geen vermindering van eenige beteekenis is te bemerken, en dat van onderaf ook nog in dezelfde ongewenscht mate aangroeit.

(De heer Kerstens: En de Indische werkloozen dan, die in Holland zijn ondergebracht?)

Wij bespreken hier Indische en geen Hollandsche belangen.

(De heer Kerstens: Dat doe ik ook niet.)

Natuurlijk doet het mij goed, van den heer Weyer te vernemen, dat de suikerindustrie haar medewerking heeft verleend tot de instelling van een chemisch-technischen leergang te Soerabaia, nu de volgens het regeeringsantwoord daarmede inderdaad gelijk te stellen oude suikerscholen zijn verdwenen, welke destijds bij mijn groep zoo in trek waren. Uiteraard stel ik ook de door den heer Weyer gereleveerde belangstelling van de ondernemers voor het ambachtsonderwijs aan mijn groep op prijs en hierbij neem ik dan tevens dadelijk aan, dat men de categorie van werknemers, die dit onderwijs heeft afgeloopen, niet uit Holland laat komen. Maar als ik zie, Mijnheer de Voorzitter, hoe Indië op het gebied van middelbaar en lager landbouw-, handels- en technisch onderwijs is geoutilleerd, en ik aan den anderen kant al jarenlang meemaak, dat voor de abituriënten dier scholen onvoldoende werkgelegenheid is, omdat, zooals alweer de statistieken uitwijzen, de desbetreffende vacatures voor een groot deel vervuld worden van uit Holland, dan moet ik bij die op zichzelf hoogelijk gewaardeerde belangstelling van de ondernemers voor dat onderwijs toch waakzaam blijven.

De heer Weyer vraagt mij „Laat toch het begin van overleg tusschen ons altijd zijn een objectief inzicht in de praktijk van het leven''. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, moet men over zaken onderhandelen, zooals zij werkelijk zijn. Maar ik vraag mij met eenige bezorgdheid af, of bij den heer Weyer zelf, toen hij dit verzoek tot mij richtte, dat juiste inzicht in de praktijk van het leven in voldoende mate aanwezig was. Had hij toen de stukken, die hem over de werkloosheid zijn voorgelegd, dit en vorig jaar, al wel behoorlijk bestudeerd; stukken, waarin immers cijfers, objectieve gegevens dus, zijn verstrekt, die een geheel ander beeld van den toestand geven, dan mijn geacht medelid die schetste en, welke hij blijkbaar verkeerd gepeild heeft door uitsluitend, zooals hij mij n.b. aanraadde, om zich heen te zien en hier met de ondernemers te praten.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Weyer heeft in zijn rede ook het I.E.V. een enkele maal ter sprake gebracht. Hij moge dan, zooals hij aanhaalde, inderdaad tot dusverre van andere zijde meer aanbevelingen voor tewerkstellingen hebben gekregen, dit neemt niet weg, dat wij in den vervolge ook in dit opzicht gaarne zullen concurreeren, ook al zijn wij geen arbeiders en ligt onze weg meer in het helpen oprichten van arbeidsbeurzen, die er dunkt mij dan ook in voldoende mate zijn gekomen.

De fout, welke inderdaad eenmaal door het I. E. V. is gemaakt, n.l., dat door een ongelukkigen samenloop van omstandigheden een door den heer Weyer uitgestoken hand niet vlug genoeg werd gegrepen, is ook evenzeer voor herstel vatbaar. Maar intusschen waren dit in het verband van mijn eerste rede toch maar details, want zij kunnen toch zeker geen merkbaren invloed hebben gehad op de statistieken, waarvan ik ben uitgegaan; en blijkens het betoog van het geachte lid, hebben zij dat tenslotte, dank zij mede zijn bemoeienissen, inderdaad ook niet gehad. Daarom was het bij ons overleg wellicht echter ook beter geweest, dergelijke onaangename details buiten het geding te laten.

Niettemin ben ik er zeker van, dat dit debat niet de minste afbreuk zal doen aan de door het I. E. V. zoo noodzakelijk geachte samenwerking met de groepen van den heer Weyer en, dat ook de heer Weyer er meer overtuigd door zal zijn, hoe gezamenlijk nog veel moet en nog kan worden gedaan, en ook ongetwijfeld bereikt kan worden tot geleidelijke liquidatie van de werkloosheid onder onze Europeesche medeburgers hier te lande en, hoe daartoe de meest effectieven weg tot vlugge resultaten is, zooveel mogelijke beperking van het aanwerven van krachten in Holland.

Uiteindelijk zal dit evenzeer in het belang blijken van de zaak, welke de heer Weyer hier in het bijzonder voorstaat, zooals ik zulks in eersten termijn reeds heb uiteengezet. In het algemeen zijn voor hem en voor ons bij die samenwerking gelukkig geen moeilijkheden te verwachten van den kant van de groote leiders in Holland, die tevoren blijkens mijn ervaring onvoldoende terzake waren ingelicht, doch, naar ik hoop, thans van de noodzaak van die samenwerking doordrongen zijn.

(De heer Van Baalen: Na Uw bezoek weten zij er zeker alles van af; U heeft ze wel voldoende ingelicht.)

Ik heb ze meen ik volledig en objectief ingelicht, hoe de toestand in Indië in werkelijkheid is.

(De heer Leunissen: En als de heeren het dan nog niet weten, dan zal de heer Van Baalen het hun wel zeggen.)

Van de op mijn betoog in eersten termijn gevolgde rede van mijn geacht medelid, den heer Wirjopranoto, wil ik dit zeggen, Mijnheer de Voorzitter.

Het kan toch niet van een goeden geest en van welwillendheid getuigen, als de heer Wirjopranoto stelling neemt tegen een pleidooi om de werkloosheid onder de Europeesche bevolkingsgroep in dit, zijn en mijn land, met gezamenlijke krachten te trachten te bestrijden. Dat ik in mijn betoog in het bijzonder over mijn groep sprak, was alleen al uit deferentie voor de vertegenwoordigers van andere groepen in deze zaal gerechtvaardigd. Overigens liet mijn betoog voor den heer Wirjopranoto ruimte om ook voor zijn groep een beroep op de werkgevers te doen, waar immers mijn wensch betrof verindisching behalve van den Indischen landsdienst ook van het Indische bedrijfsleven.

De heer Wirjopranoto acht verindisching echter niet voldoende en wil per sé verinlandsching. Mijnheer de Voorzitter, begrijpt de heer Wirjopranoto dan nog niet, dat een beroep van den kant van hem en de zijnen tot samenwerking met mijn groep op die opvatting alleen al moet blijven afstuiten? Men kan toch geen enkele groep ooit tot samenwerking bereid vinden, als men geregeld duidelijk laat blijken, haar het licht onder deze gezamenlijke zon niet te willen gunnen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Wirjopranoto verbergt ten deze gelukkig voor ons zijn standpunt nimmer en ook nu kwam dat weer duidelijk naar voren.

Als de Indo-Europeaan eindelijk ook de gelegenheid krijgt politie-agent te worden, dan noemt hij dat een bevoorrechting; niet een gelijkstelling na een jarenlange achteruitstelling, Mijnheer de Voorzitter, maar een bevoorrechting.

(De heer Wirjopranoto: Een verschuiving is het zeker.)

Wil eindelijk van een gelijkstelling sprake kunnen zijn, dan zal die jarenlange achteruitstelling logisch gehandeld toch moeten worden goedgemaakt door een tijdelijk versterkte

(White.)

aanname. Reeds uit dit oogpunt alleen zou een dergelijke handeling niet meer dan een billijke maatregel zijn.

Aldus echter niet de nationalisten, die met hun desbetreffende vraag aan de Regeering echter tevens nogmaals blijk geven het Indo-Europeesche element niet graag bij de politie vertegenwoordigd te zien.

(De heer Wirjopranoto: Wat zegt U b.v. ten aanzien van het keramisch bedrijf?)

Daar heeft de Regeering op geantwoord en kom ik in een tusschenzin op terug.

Op het verdere betoog van den heer Wirjopranoto, als dat met betrekking tot een blijkbaar eindelijk met eenigen durf voor de werkelijkheid geredigeerde advertentie en dat, waarin hij zijn vertrouwen uitspreekt, dat de ondernemersgroep in plaats van tot verindisching wel tot verinlandsching van haar personeel zal overgaan, meen ik niet te behoeven in te gaan. Het eerste is een detail, het tweede lijkt mij prematuur.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tenslotte tot het regeeringsantwoord. Dit luidde ten aanzien van de mogelijkheden van geleidelijke opneming van de groep van Europeesche werkloozen in het maatschappelijk leven voor mij iets minder pessimistisch dan tevoren.

Dat onder de oudere werkloozen een gedeelte wel nimmer dat geluk meer zal toevallen is tenslotte aanvaardbaar, indien intusschen bereikte te hooge ouderdom de weder te werkstelling in den weg staat. Gewaarschuwd dient echter te worden voor een opoffering van nog zeer wel werkbare mannen aan de jeugd, waartoe bedrijfsfactoren kunnen aanlokken en ook kunnen leiden, indien sociale plichten worden vergeten.

Intusschen acht ik voor de oudere werkloozen, die moeilijk meer aan den slag blijken te kunnen komen, maar nog als volkomen werkbaar kunnen gelden, den kleinen landbouw een geëigenden, dadelijk effectieven uitweg, wat armenzorg, hoe verbeterd ook, op zichzelf niet is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Regeering willen verzoeken dit punt nader met zorg uit te werken, waarbij ik dadelijk echter wil opmerken, dat ik met opzet hier niet spreek over kolonisatie, omdat men dan altijd geneigd is te denken aan Nieuw-Guinea en aan iets groots, en daartoe was uitsluitend mijn waarschuwing tegen de verwachting van snelle resultaten gericht, terwijl ik onder kolonisatie ook versta en altijd verstaan heb kolonievorming van kleinlandbouwers, hier, naar de praktijk te oordeelen, vermoedelijk de oplossing. Een kolonievorming dus, zooals die reeds min of meer aan den gang is, vaak met gelijksoortig materiaal, op Tjibadak, Paroeng Koeda en op meer plaatsen en die ook reeds aanwezig is op Kesilir en op de Giesting. Met een dergelijke kolonisatie behoeft men dus niet zoo ontzettend veel moeilijkheden meer te overwinnen, zoodat daarvan op betrekkelijk korten termijn resultaten kunnen worden verwacht.

Wat de introductie van de jongelui in het maatschappelijk leven betreft, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gewezen op het nut, die jeugd bij deze werkloosheid fit te houden en liefst ook beter voor de arbeidsmarkt van straks klaar te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dit prachtig en het werk der Regeering ten deze stel ik uiteraard op hoogen prijs. Maar dat beter klaarmaken moet vooral ook strekken tot overbodig maken van import uit Holland, vooral in het bedrijfsleven.

Het is natuurlijk goed, en evenzeer noodzakelijk, de lagere groepen beter voor den strijd om het bestaan toe te rusten. En in dit verband zou ik nogmaals voor alles willen pleiten voor een soort Gombong, waarbij immers definitief op resultaten kan worden gerekend; dit leert de ervaring. Daarom begrijp ik — en met mij ons heel Verbond — nog steeds niet, dat de Regeering dergelijke voor de hand liggende maatregelen, waarvan Zij thans nog op verschillende posten profijt trekt, niet toepast.

Maar er moet minstens evengoed worden gezorgd voor het beter klaar maken van de daartoe voldoende vooropgeleide jeugd voor de middelbare rangen en meer.

Het zou onjuist, en voor ons ook onaanvaardbaar zijn, als de Indo-Europeesche maatschappij bewust of onbewust zou worden gericht naar, om een typeering van den heer De Hoog aan te halen, een zandloopersstructuur, waarbij de eens zoo sterke en hechte en productieve middengroep dan zou zijn weggevallen. Hiertegen zouden wij ons met klem moeten verzetten.

Ten aanzien van mijn beroep op de ondernemersgroep hier te lande plaatst de Regeering zich achter de op dat beroep gevolgde rede van den heer Weyer.

Het vorig jaar vond ik de houding der Regeering ten deze wel eenigszins anders en zooals haar uit haar eigen statistieken kan blijken, was dat reëel. Maar mag ik vragen, of wellicht het overleg met de ondernemersgroep, hetwelk beloofd werd en waarnaar ik informeerde, maar waarover ik nog geen rechtstreeksche inlichtingen verkreeg, de Regeering de vrijheid heeft gegeven zich van conclusies uit haar eigen statistieken los te maken?

Uit het statistisch materieel trok het vorig jaar de Regeering de conclusie (pagina 6 van de Nota betreffende den omvang van de werkloosheid onder de Europeanen in Nederlandsch-Indië),

> „dat op de huidige Indische arbeidsmarkt een zeer redelijke vraag bestaat voor particuliere functies, waartegenover echter de vraag ten behoeve van overheidsbetrekkingen uiterst gering is. De bestaande vraag naar particuliere arbeidskrachten komt echter" —aldus nog steeds de conclusie — „voor een zeer groot deel aan het buitenland en aan Nederland ten goede. De import van arbeidskrachten was gedurende de crisisjaren telkenjare grooter dan de plaatsing van eigen Indische arbeidskrachten.
>
> Dit heeft tot rechtstreeksch gevolg gehad, dat de Indische arbeidsmarkt elk jaar met een overschot aan eigen krachten is blijven zitten. Uit de beschikbare cijfers kan worden afgeleid, dat dit overschot sedert de laatste jaren meer dan 1 000 man moet hebben bedragen en nog bedraagt, volgens de conclusie der Regeering in 1935."

Mijnheer de Voorzitter! Kan nu de Indische Regeering, die het toch tot haar plicht heeft te rekenen, in de allereerste plaats de welvaart van de Indische bevolking te betrachten, met een dergelijk resultaat van haar eigen onderzoek in handen, een resultaat, dat minstens nog onverzwakt moet blijven gehandhaafd, zich plaatsen achter de personeelspolitiek van het particuliere bedrijfsleven?

Sedert het vorige jaar hebben wij, omdat de Regeering dat urgent achtte, met een ordonnantie in de hand, vreemdelingen zooveel mogelijk geweerd. Ik wil hier met opzet niet detailleeren, welke werkkrachten dat voornamelijk zijn, maar in hoofdzaak waren het andere werkkrachten dan Europeanen; en voorzoover het Europeanen waren, moeten volgens de statistieken hun plaatsen praktisch geheel zijn ingenomen door import uit Nederland. Van den getroffen maatregel heeft de Indo-Europeaan derhalve niet veel geprofiteerd.

Nu moet ik naar aanleiding van het regeeringsantwoord nogmaals verklaren, Mijnheer de Voorzitter, dat het I. E. V. tegenover het binnenkomen van Nederlanders in dit land natuurlijk geheel anders staat dan tegenover dat van vreemdelingen. En hoe wij daartegenover staan kan ik na al de reeds afgelegde betrekkelijke verklaringen, vervat in allerlei bewoordingen, eigenlijk nog eens het best met een voorbeeld aangeven. Daartoe wil ik de houding van Australië jegens Engeland voor oogen stellen. Australië zit op het oogenblik met een overschot aan arbeidskrachten en houdt den stroom vanuit Engeland wat tegen, doch om dien zoo spoedig mogelijk weer van gansche harte vrij te laten, omdat het voor Australië normaal gesproken goed is, dat er zich Engelschen komen vestigen. Is deze opvatting, volkomen gelijk aan die van het

(Wirjopranoto.)

I. E. V. en natuurlijk ook aan die van den heer De Hoog, die door de Regeering is aangehaald, niet volkomen redelijk en voor de Indische Regeering niet aanvaardbaar?

Na al het voorgaande en na deze verklaring, zou ik willen eindigen met het volgende verzoek tot de Regeering te richten, dat Zij den import uit Nederland nauwkeurig blijft gadeslaan, daarvan een nauwkeurige statistiek blijft aanhouden en ons het volgend jaar een uitputtend inzicht in deze materie verschaft. De statistiek moet ons tot een conclusie kunnen leiden omtrent de mate van eventueel onnoodige import van werkkrachten en omtrent de bedrijvers daarvan en moet daarvoor op de wijze, zooals het vorige jaar gevraagd, worden ingericht. Ik vraag de Regeering, of Zij ons dit laatste kan toezeggen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou vooraf den Regeeringsgemachtigde een vraag willen stellen, n.l. waarom in het jaarverslag van het Centraal Comité voor steun aan werkloozen over 1935 en het eindverslag van het Suikercultuurfonds niet volledig en uitvoerig werden opgenomen de verschillende verslagen en de verantwoording van uitgaven, gedaan door de I. M. V. W. Naar mijn meening is deze vraag wel op haar plaats omdat, naar mij bekend is, sedert het begin van dit jaar practisch alle uitgaven van de I. M. V. W. worden gefourneerd uit 's lands schatkist. Daarom lijkt het mij billijk, dat de Volksraad in kennis wordt gesteld met de wijze en den omvang der uitgaven van de I. M. V. W.

Ik kom thans aan mijn antwoord aan den Regeeringsgemachtigde. De Regeering heeft gezegd, dat onze critiek ten aanzien van de voorstellen en de uitvoering van de verschillende plannen van de zijde der Regeering en der organisaties, onbillijk en onjuist is. Ik wil eerst beginnen met een opmerking te maken naar aanleiding van mijn interruptie, gisteren geplaatst, toen de geachte Regeeringsgemachtigde zoo breedvoerig in beschouwing heeft genomen den steun en de wijze van steunverleening, welke wordt gegeven aan de Europeesche bevolkingsgroepen. Ik heb geïnterrumpeerd: Is dat alles van toepassing op de Inheemsche werkloozen? De Regeering heeft geantwoord, dat straks deze kwestie wel aan de orde zou komen. Ik heb met belangstelling verder afgewacht, wat de Regeering alsnog ten aanzien van de Inheemsche werkloozen zou mededeelen, maar ik ben daarin zeer teleurgesteld, want ik heb nergens kunnen ontdekken, dat al die verschillende mooie plannen, welke tot dusverre worden uitgevoerd ten voordeele van de Europeesche bevolkingsgroepen, ook van toepassing zijn op de Inheemsche werkloozen.

Dat mijn critiek, ondanks de kwestie, die ik zoonet naar voren heb gebracht, nog als onbillijk of onjuist zou moeten worden aangemerkt, daartegen moet ik opkomen. De critieken, die van onze zijde zijn gelanceerd, zijn voor het grootste deel gebaseerd op gevallen, welke in de practijk bekend zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ons gevraagd om de gevallen te noemen, dat van de zijde van Inheemsche werkloozen steun werd gevraagd en deze steun niet werd gegeven. Het zou voor ons een kleine moeite zijn om de verschillende plaatsen van Java langs te gaan en gegevens te verzamelen. Ik maak mij sterk, dat ik dan binnen korten tijd verschillende gevallen zou kunnen voorbrengen, met détails, namen en toenamen, waarin inderdaad de Inheemsche werkloozen in behandeling althans ten achter zijn gesteld bij de Europeesche werkloozen.

En toch vind ik het wel op zijn plaats om hier enkele — zij het ook terloops — gevallen op te noemen, welke alsnog kunnen worden gecontroleerd, indien de geachte Regeeringsgemachtigde daartoe aanleiding vindt. Het is nog niet heel lang geleden, dat een abituriënt van de K. W. S. hier ter plaatse zich wendde tot de I. M. I. W.

De betrokkene kreeg ten antwoord dat hij zich moest aanmelden op het kantoor van den werkloosheidscommissaris aan den Steenbrekersweg alhier en wel op dien en dien dag tusschen 9 en 11 uur v.m. Betrokkene heeft zich toen om half 11 vervoegd bij het kantoor van den werkloosheidscommissaris; echter werd hem ten antwoord gegeven, dat hij maar den volgenden morgen moest terugkomen, omdat het te druk was om het geval te behandelen; den volgenden morgen is betrokkene teruggekomen, maar hij werd weer naar huis gezonden met de mededeeling, dat ook op dien dag nog andere gevallen onderzocht moesten worden. Wanneer dit geval zich heeft voorgedaan — en het is inderdaad zoo gebeurd —, dan spreekt het van zelf, dat een dergelijke behandeling een dusdanig effect heeft teweeg gebracht bij den betrokkene, dat hij eindelijk heeft afgezien van verdere pogingen om contact te krijgen met de betrokken instanties.

Dit effect is straks echter niet alleen te constateeren bij den betrokkene, maar het werkt ook na. De betrokkene is werkloos. Hij zal dus in contact blijven met andere werklooze vrienden zoodat deze en soortgelijke bejegeningen — althans de mededeeling daarvan — zich voortplanten naar andere groepen van werkloozen.

Dit heeft een dusdanig effect, dat vele Inheemsche werklooze jongelieden geen groot vertrouwen kunnen stellen in de werkzaamheden van de betrokken instanties. Wij moeten ook niet vergeten, dat de geestesgesteldheid der Inheemsche jonge lieden van dien aard is dat zij niet brutaal genoeg — of om een andere terminologie te gebruiken — niet vrijmoedig genoeg zijn om telkens te verschijnen op het kantoor van de arbeidsbeurs of van de werkloosheidscommissarissen, teneinde daar eenig effect te bereiken. Wie deze geestesgesteldheid der Inheemsche jongelieden kent zal, geloof ik, inzien, dat deze wijze van behandeling een dusdanigen invloed kan uitoefenen op de pogingen van de zijde der Inheemsche werkloozen, dat zij zich niet aanmelden bij de betrokken instanties. Ik geloof, dat de Regeering, wanneer Zij mij verwijt, dat Zij er niets aan kan doen, wanneer er geen steun wordt gevraagd, juist pogingen in het werk zal moeten stellen om er achter te komen, waaraan het te wijten is, dat die steun niet wordt gevraagd.

Ik zou nog een ander geval kunnen noemen, waarin wel om steun werd gevraagd, maar waarbij men een minder prettige behandeling heeft moeten ondervinden, al is het uiteindelijk resultaat bevredigend geweest.

Toen wij in Malang waren begonnen met de bestrijding van de jeugdwerkloosheid, hebben wij ons in verbinding gesteld met de heeren van de I. M. I. W. aldaar. Het eerste antwoord was, dat de I. M. I. W. was bestemd voor de Europeesche werkloozen en niets te maken had met de werkloosheid onder de Inheemschen. De Regeering zal natuurlijk wel zeggen, dat deze opinie onjuist was, maar het typeert toch welke stroomingen en begrippen heerschten in den boezem van de verschillende organisaties. Ik zou kunnen doorgaan met het noemen van verschillende gevallen, maar ik geloof, dat het niet noodig is.

(Mevrouw Razoux Schultz: U hebt er pas twee genoemd!)

Wanneer mevr. Razoux Schultz er belang in stelt, zou ik nog een derde geval kunnen noemen.

De **Voorzitter**: Dat is heelemaal niet noodig.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Dat is misschien toch wel noodig, omdat het een verduidelijking geeft van de zaak. Een mijner kennissen, die in 1932 ontslagen werd op een suikerfabriek, meldde zich aan om steun bij verschillende comité's en arbeidsbeurzen op verschillende plaatsen. Het resultaat was echter, dat hij tot nu toe geen steun heeft kunnen ontvangen en dat hij bij zijn familie om steun heeft moeten aankloppen. Maar erger is nog, dat zijn pogingen om alsnog te werk te worden gesteld bij de suiker, zelfs na opleving dezer industrie, tot heden vruchteloos

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Wirjopranoto.)
zijn gebleven. In haar antwoord op het betoog van den heer White heeft de Regeering gezegd, dat van de zijde der suikerwerkgevers alle moeite zal worden gedaan om de ontslagen werknemers te herplaatsen. Ik zou dit geval daarom onder de aandacht der Regeering en der suikerwerkgevers, die hier worden vertegenwoordigd door den heer Weyer, willen brengen. Ik zou niet gekomen zijn met dit derde geval, indien mev. Razoux Schultz dit niet min of meer had uitgelokt.

(Mevrouw Razoux Schultz: Maar ik ben nog niet bevredigd.)

De **Voorzitter**: Maar ik verzoek in elk geval den heer Wirjopranoto het noemen van verdere gevallen te staken.

De heer **Wirjopranoto**: Ik zal op dit punt mevr. Razoux Schultz thans niet verder beantwoorden. Ik kom er te gelegener tijd wel op terug.

De Regeering heeft gezegd, dat bij de bestrijding van de werkloosheid geen sprake kan zijn van een bevoorrechting van de Europeanen boven de Inheemschen. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de kwestie van het uitsluiten van Inheemsche jongelui bij de opleiding voor keramiek naar voren gebracht. De Regeering ziet in het aangehaalde geval geen bevoorrechting; ik heb echter de oproeping van candidaten voor mij liggen, waaruit niet slechts blijkt, dat er een oproeping is gedaan voor „liefst Europeesche" abituriënten van ambachtsscholen enz., maar waarin onder meer ook het volgende wordt gezegd:

> „Voor enkele abituriënten van dezen cursus bestaat het vooruitzicht, na afloop in een bescheiden ambtelijke positie geplaatst te worden en wel bij de afdeeling Nijverheid van het Departement van Economische Zaken als voorlichters van de bevolking" — ik spatieer deze woorden — „bij de vervaardiging van aardewerk-producten, waarbij zoowel aan bevordering der huisnijverheid wordt gedacht als aan de oprichting van kleine Inheemsche fabriekjes" — ik spatieer ook dit woord — , „welke zich toeleggen op het vervaardigen van bakjes, kopjes e.d. huishoudelijke aardewerk-artikelen," enz.

De Regeering heeft gezegd, dat de Inheemschen niet geschikt zijn om deel te nemen aan deze opleiding, en dat Zij dit oordeel uitsprak op grond van de adviezen van de deskundigen. Wanneer het de bedoeling is, dat de jongelui straks na afloop van de studie voorlichting zullen moeten geven aan de bevolking, en ook van hen verwacht wordt, dat zij zich zullen gaan toeleggen op het creëeren van eigen Inheemsche fabriekjes, dan geloof ik, dat juist op grond van deze doelstelling de opleiding zal moeten worden opengesteld voor jongelui van Inheemschen landaard.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: De opleiding is van begin af aan opengesteld geweest voor jongelui van Inheemschen landaard en is dit nog.)

Als dat zoo is, lijkt mij toch de oproeping, als door mij geciteerd, onjuist.

Het feit, dat van het begin af aan volgens de mededeeling der Regeering Inheemsche jongelui worden toegelaten, bewijst dat de meening der deskundigen, die hier aan het woord zijn geweest, onjuist is.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat moet nog blijken.)

Wanneer de Regeering zegt, dat dit nog moet blijken, dan geloof ik, dat het voor de betrokken Inheemsche leerlingen straks erg moeilijk zal zijn, hun studie te voltooien; wanneer van te voren door de deskundigen, die den cursus hebben opgezet, de meening wordt geponeerd, dat de Inheemschen niet zoo geschikt zijn als de leerlingen van Europeeschen landaard, is dit uiteraard een drawback voor de betrokkenen, wat aangaat het komen tot gelijke studieresultaten als de Europeesche leerlingen.

Ik hoop dat een dergelijke visie zal worden losgelaten. Ik moet met spijt constateeren, dat nog in deze tijden, terwijl er zooveel is gesproken in en buiten deze zaal over de capaciteiten van de Inheemsche en Europeesche jongelui, het plaatsen van een dergelijke advertentie wordt getolereerd.

Ik kom dan tot een ander verwijt van den geachten Regeeringsgemachtigde, nl. dat wanneer er geen initiatief wordt getoond van de zijde van de Inheemsche bevolking, ook van de Regeering geen steun kan worden verlangd. Aldus gesteld is het natuurlijk juist. De Regeering zal echter toch moeten erkennen, dat elk initiatief gepaard zal moeten gaan met geldelijke uitgaven en juist wanneer wij pogingen in het werk stellen om mede te werken aan de bestrijding van de werkloosheid, zullen in de eerste plaats al die pogingen vergezeld moeten gaan van, zullen zelfs aan die pogingen vooraf moeten gaan, eenige geldelijke uitgaven. Wat verstaat de Regeering eigenlijk onder initiatief? Verstaat Zij daaronder, dat Zij van ons eischt, dat wij al vast verschillende gebouwen hebben en cursussen in het leven roepen?

(De heer White: Zoo iets als in Nieuw-Guinea, waar ook arme menschen heen trekken en tevens voor geld zorgen.)

Ja, maar het gaat toch gepaard aan kosten?

(De heer White: Daar komt het juist op de eigen gemeenschap aan.)

Al die pogingen worden voorafgegaan door geldelijke uitgaven en naar mijn meening is het onmogelijk te eischen, dat wij ons eerst financieele offers zouden moeten getroosten om straks wat regeeringssteun te kunnen ontvangen. Wanneer die financieele offers op beperkte schaal blijven, dan is daartegen uiteraard geen bezwaar, maar, Mijnheer de Voorzitter, aan het vraagstuk van de kolonisatie — dit naar aanleiding van de interruptie van den heer White — zijn zulke groote bezwaren verbonden, dat het onmogelijk is de betreffende uitgaven door de betrokkenen te doen dragen.

Ik zou de Regeering dus willen verzoeken ten deze een meer clemente houding aan te nemen door het begrip initiatief uit te breiden tot de uitvoerbare plannen, welke zijn overgelegd door verschillende comité's. Wanneer naar aanleiding van deze uitvoerbare plannen mogelijk wordt geacht, dat daarin eenige toekomst zit, verwacht ik straks, dat van het Centraal Comité of van het Kantoor van Arbeid ten deze steun zal worden verleend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de kwestie van de opleiding van meisjes met betrekking tot het koloniseeren. Hier ontmoet ik dan mevrouw Razoux Schultz. Ik ben verheugd, dat dit geachte lid mij heeft terzijde gestaan ten aanzien van onze denkbeelden om instituten in het leven te roepen ter opleiding van meisjes, die zich interesseeren voor kolonisatiewerk. Het doet mij genoegen, dat de Regeering ook niet afwijzend staat tegenover dit denkbeeld. Alleen zou ik aan de Regeering een concrete vraag willen stellen, n.l. of Zij niet afwijzend zal staan tegenover onze plannen om in Malang een speciale afdeeling in het leven te roepen voor de opleiding van dergelijke meisjes. Ik heb enkele aanteekeningen naar aanleiding van de rede van de heeren Kruyne en White gemaakt. Ik geloof echter, dat opmerkingen van mijn kant hieromtrent thans wel achterwege kunnen blijven. Ik geloof niet, dat op dit tijdstip en ten aanzien van dit geval nog langer over die kwestie moet worden gesproken. Ik zou alleen nog willen mededeelen, Mijnheer de Voorzitter, zooals U bekend is, dat ik met eenige medeleden een amendement en een motie heb ingediend met betrekking tot het in het leven roepen van een instituut voor de opleiding van kolonisten en voor het creëeren van een Inheemschen werkloozencommissaris.

De **Voorzitter**: Ik deel mede dat zijn ingekomen:

1. een amendement, ingediend door de heeren Wirjopranoto, Soeroso en Thamrin (Ond. **59**, Afd. II, st. 7), luidende:

(mevr. **Razoux Schultz.**)

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in het ontwerp der derde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling II der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936 onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„2.6 Bijdragen in de kosten van voorzieningen ten behoeve van werkloozen wordt verhoogd met *f* 701 500".

Toelichting.

De bedoeling van het amendement, waarbij de door de Regeering voorgestelde verhooging nader wordt verhoogd met *f* 1 500, is een Inheemschen werkloozencommissaris aan te stellen."

2. een motie, eveneens ingediend door de heeren Wirjopranoto, Soeroso en Thamrin (Ond. **59** — Afd. II, st. 8), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten

van oordeel, dat het noodzakelijk is zoo spoedig mogelijk over te gaan tot de oprichting in de Lampongsche Districten van een instituut voor praktische opleiding van kolonisten,

noodigt de Regeering uit de daartoe noodige maatregelen te willen treffen."

Het amendement en de motie zullen worden geroneografeerd, rondgedeeld en bij dit onderwerp in behandeling worden genomen.

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor het zeer uitvoerige antwoord, dat mij in vele opzichten zeer zeker heeft bevredigd. Ook dank ik de Regeering voor de mededeeling, dat Zij geen plannen koestert om over te gaan tot steunverlaging en ik ben blijde, dat aan de diverse organisaties, die dit blijkbaar uit verkeerde geruchten hebben vernomen, te kunnen mededeelen en hen daaromtrent gerust te kunnen stellen. Ik ben verder verheugd te vernemen, dat ook de Regeering de meening met mij deelt, dat getracht zal moeten worden de meisjes geschikt te maken, niet direct tot, laat ik het maar noemen, boerinnen, doch dat zij op de hoogte moeten worden gebracht van alles op de boerderij, om het op de kolonisatie niet direct zelf misschien te moeten doen, doch om te weten hoe het gedaan moet worden, zoodat het leven hen daar niet vreemd is en niet te zwaar zal vallen en zij ingelicht, voorgelicht en geschikt gemaakt worden, zooveel mogelijk tenminste, tot goede kolonistenvrouwen. Wij zullen natuurlijk vele moeilijkheden tegenkomen, die overwonnen zullen moeten worden en nu zal worden nagegaan, welke, en zoo die der Regeering reeds bekend zijn, hoe die overwonnen kunnen worden. Eensdeels zijn daar de eigenaars van de groote boerderijen, die zich spontaan tot deze proefneming beschikbaar hebben gesteld. Een woord van dank is hiervoor zeker op zijn plaats. Daarnaast zou ik toch willen bepleiten vooral niet los te laten het idee van een eigen internaat met annex een klein boerderijbedrijf, waar de meisjes zelf alles zullen moeten doen, wat in een uitgebreid huishouden voorkomt, vooral in een huishouden annex een boerderijbedrijf.

Ik bepleit dit mede naar aanleiding van het eerste kolonisatiecongres, waarop de heer De Juth, ambtenaar van het Kantoor van Arbeid te Djokjakarta, heeft gepleit voor een internaat voor meisjes, die een huishoudopleiding krijgen, met daarnaast de typische werkzaamheden, die in het boerenbedrijf voorkomen, vooral ook om de meisjes te onttrekken aan het dikwijls verkeerde milieu, waarin zij verkeeren. Dit idee juich ook ik zeer toe.

Waar ik sprak over het kolonisatieprobleem voor de meisjes en de moeilijkheden daaraan verbonden, heeft dit bij den heer De Hoog den indruk gewekt, als zou ik de Indische vrouwen niet geschikt achten voor kolonistenvrouw. Dit is geenszins mijn bedoeling geweest. Integendeel, maar waar ik sprak over de jeugdwerkloosheid, heb ik mij beperkt tot de meisjes. Ik sluit mij echter aan bij den heer De Hoog, dat de Indische vrouw als vrouw van den kolonist wonderen kan verrichten en zich niet alleen alleszins in de omstandigheden schikt, maar de handen uit de mouwen kan en wil steken als het noodig is, en blijkt een geschikte kolonistenvrouw te zijn, als zij den man harer keuze volgt met haar gezin. Dit heeft bij mij voorgezeten, toen ik bepleitte, dat de Regeering haar aandacht moet richten op de gezinsvorming, omdat dan ook bereikt kan worden hetgeen de heer De Hoog wil.

Met blijdschap vernam ik dan ook, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord zegt, dat Zij het een kan doen en het andere niet behoeft na te laten. Ik hoop, dat middels deze combinatie de moeilijkheden eerder overwonnen zullen worden.

Ik zeg hier gaarne dank aan de Regeering voor de toezegging, dat Zij het met mij eens is, dat vervolgonderwijs in plaats van nijverheids-, handels- en huishoudonderwijs gegeven moet worden, eerder nog dan verdere algemeene ontwikkeling.

Ik mocht tot mijn spijt nog geen antwoord van de Regeering ontvangen op mijn suggestie, ik mag wel zeggen pleidooi, om vooral de onderwijsorganisaties in te schakelen om de Regeering van advies en voorlichting te dienen bij de keuze van het vervolgonderwijs voor de diverse meisjes en jongens die daarvoor in aanmerking komen.

Verder kan ik niet nalaten om de Regeering te steunen bij haar idee gisteren naar voren gebracht in haar antwoord, n.l. dat de steun aan de diverse werkloozengroepen zeer zeker onpartijdig is, en allen die om steun komen geholpen worden als de omstandigheden waaronder de personen verkeeren, hen voor steun in aanmerking doen komen. Voor dien steun zijn normen aangelegd en wordt er niet gevraagd of men Inheemsche, Chinees of Europeaan is, maar wel of steun in elk bijzonder geval verantwoord is.

Ik heb sterk den indruk, dat de heeren Wirjopranoto en Kartowisastro niet weten hoe de gang van zaken is bij de diverse steuncomité's en dat inderdaad ook de personen, die willen trachten steun te trekken zelf naar de comité's moeten toegaan. Die indruk is nog eens versterkt door hetgeen de heer Wirjopranoto zoo juist gezegd heeft naar aanleiding van eenige voorbeelden. Ik geloof, dat wij als Europeesche groep met nog veel meer dergelijke en soortgelijke voorbeelden kunnen komen. Dat is nu eenmaal de gewone gang van zaken, dat de personen, wanneer zij om steun komen, niet een, twee, drie geholpen kunnen worden. Er zijn zooveel menschen, die om steun komen en zooveel moeilijke gevallen, die eerst nagegaan moeten worden. Men moet toch eerst onderzoeken of hetgeen die menschen zeggen hen wel voor steun in aanmerking doen komen. Het ligt toch voor de hand, dat men dan tot zoo iemand zegt: kom morgen nog maar eens terug en als hij dan den volgenden dag terugkomt, dat men dan nog wel weer eens zal moeten zeggen: het spijt mij, maar ik kan het nog niet zeggen, kom dus morgen maar weer terug, er ligt nog zoo veel op afdoening te wachten. Dat is niet aangenaam voor die menschen die om steun komen, Mijnheer de Voorzitter, maar ik kan U verzekeren, dat het evenmin aangenaam is voor degenen die dit moeten zeggen. Het zijn dikwijls ontzettend moeilijke en pijnlijke gevallen voor beide partijen. Ik geloof, dat de heer Wirjopranoto, die dit speciaal naar voren heeft gebracht, zelf nooit in dergelijke omstandigheden verkeerd heeft, ik bedoel nu niet om steun te halen, maar om steun te geven, want het is zeer moeilijk om de menschen, die om steun komen, niet te kunnen helpen en noodgedwongen niet te kunnen zeggen: o, goed, wat is er noodig, hier heb je het. Dat is ten eenenmale uitgesloten.

(De heer Wirjopranoto: Zij moeten toch onmiddellijk hulp kunnen ontvangen, als zij er behoorlijk om vragen.)

(Weyer.)
Dat kan niet, er zijn zooveel menschen, dat het uitgesloten is, dat onder alle omstandigheden onmiddellijk iedereen kan worden geholpen.

(De heer Wirjopranoto: Niet met geld, maar met registratie.)

Dat is zelfs ook niet altijd mogelijk en dat alles kan men practisch constateeren, als men zelf eens in dat werk gaat zitten en zelf eens op de arbeidsbeurzen gaat kijken hoe het er toegaat.

(De heer Wirjopranoto: Dat heb ik al gezien.)

Dan heeft de heer Wirjopranoto zijn oogen niet de kost gegeven, want ik kan hem verzekeren, dat de menschen, die den steun verleenen, werkelijk met alle mogelijke soepelheid en piëteit te werk gaan.

(De heer Wirjopranoto: Voor de Europeesche werkloozen!)

Niet voor hen alleen en daar komt het nu juist op aan. De heer Wirjopranoto beweert, dat de Regeering partijdig is, doch ik en velen met mij zijn van het tegendeel overtuigd.

(De heer Wirjopranoto: Mijn verwijt was niet tegen de Regeering gericht.)

Als zulk een comité door de Regeering is ingesteld dan is het de Regeering, want Zij zou het moeten voorkomen. Ik ben ervan overtuigd, dat de Regeering niet partijdig is, doch iedereen helpt, die geholpen moet worden, ongeacht zijn landaard. Als de heer Wirjopranoto daarvan werkelijk niet overtuigd is zou ik hem willen aanraden toestemming te vragen, eenige dagen in plaats van in den Volksraad eens op een arbeidsbemiddelingsbureau te gaan zitten om te zien hoe het daar toegaat.

Ik moge tenslotte de Regeering dank zeggen voor de toezegging, dat de eventueele verhooging van de kindertoelage boven het aantal van 4 kinderen, de aandacht der Regeering heeft. Ik hoop echter, dat het niet bij deze aandacht zal blijven, doch dat het wat dit betreft ook tot daden zal mogen komen.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had aanvankelijk den tweeden termijn willen laten passeeren, maar ben uit mijn tent gelokt. Ik begin met den heer Kruyne. Tijdens zijn rede was ik helaas niet in de zaal aanwezig, maar het schijnt, zoover ik later heb begrepen, dat ik bepaalde passages uit zijn rede in eersten termijn verkeerd heb begrepen. Indien dit inderdaad zoo is — en ik neem dat op zijn gezag gaarne aan — dan mijn excuses daarvoor.

Met betrekking tot de woorden van den heer White zal ik niet ingaan op het geval van het I.E.V. waarop ik in eersten termijn doelde en waarover de heer White thans een en ander opmerkte. Deze zaak lag bepaaldelijk anders dan de heer White het doet voorkomen, geheel te goeder trouw natuurlijk. In het belang van degenen waarover het hier gaat, zal ik het geval niet verder uitspinnen, er bestaat gelegenheid te over buiten dezen raad om over dit belangrijke geval — en ik doel hier meer speciaal op de gevolgen en wat de toekomst brengen zal — met den heer White, bij wien ik den goeden wil om met mij tot overeenstemming te komen aanwezig acht, te spreken.

De heer White uitte ook nog de klacht, dat hij nog steeds een vrij grooten import van werkkrachten constateert uit het buitenland en hij noemt daarbij ook Nederland. Ik wil wat dit betreft geheel openhartig zijn en zeggen dat het in vele gevallen bepaald een vereischte blijft, dat de rangen worden bezet met speciaal voor die rangen opgeleide krachten. Om maar eens een voorbeeld te noemen: Jongelui voor den import, die hier in den importhandel bepaalde werkzaamheden hebben te verrichten, dienen hier te komen met een bepaalde vóóropleiding, zij dienen werkzaam te zijn geweest op de inkoopkantoren, waar de goederen, die zij hier te lande moeten verkoopen, worden ingekocht, zij dienen in vele gevallen op de hoogte te zijn van de technische détails van de fabricage-

(Voorzitter, Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)
wijze der betrokken artikelen, ze dienen te beschikken over een zeer ruime talenkennis, die men zich alleen in het buitenland eigen kan maken, teneinde met vrucht de noodige correspondentie te kunnen voeren. Een dergelijke opleiding kan hier te lande niet worden verkregen, niet omdat er geen scholen voor zouden zijn, maar omdat deze handel er practisch niet is en dit voorbeeld zou ik met tallooze andere kunnen vermeerderen.

Dat men in het algemeen voor bepaalde rangen toch bepaalde, speciaal opgeleide menschen noodig heeft, zal toch ook de woordvoerder van het I. E. V. begrijpen als hij zichzelf b.v. eens even rekenschap geeft van de samenstelling van zijn eigen fractie hier in den Volksraad. Deze groep van het I. E. V. bestaat louter uit academici en daaronder treft men niet één eenvoudigen Indischen jongen aan als waarover de heer White hedenmorgen heeft gesproken. Toch zou dit desideratum gemakkelijker te verwezenlijken zijn dan vele desiderata waarover de heer White hedenmorgen heeft gerept. Het is dus bepaald niet zoo eenvoudig als de heer White het zich voorstelt. Wanneer hij, ik herhaal het, zich rekenschap geeft van de samenstelling van zijn eigen fractie, dan zal hij mij voetstoots gelijk moeten geven.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeering bereid hedenmorgen aan het eind van de vergadering, dan wel morgen, te antwoorden?

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Gaarne hedenochtend, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Na de pauze zal eerst het regeeringsantwoord plaats hebben betreffende de kinarestrictie-ordonnantie (Ond. **68**), daarna eventueel behandeling in tweeden termijn van dat onderwerp, dan wel beantwoording in tweeden termijn door de Regeering betreffende Ond. **59**, het ontwerp inzake de bestrijding der werkloosheid.

Morgen zal plaats hebben de voortzetting der behandeling van al hetgeen heden niet wordt afgedaan. Echter zal in zooverre daarvan moeten worden afgeweken, dat, met het oog op de komst van den betrokken Regeeringsgemachtigde uit Bandoeng, morgen begonnen zal moeten worden met de behandeling van Ond. **71**, aanvullende begrootingen voor 1936 in verband met de besteding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. Pas nadat dit onderwerp in eersten termijn zal zijn behandeld, kan met het programma worden voortgegaan, voorzoover het vandaag niet is afgehandeld.

De behandeling van de koelieordonnantie (Ond. **2**) zal dus volgen op die van het *f* 25-millioenplan.

De vergadering wordt om 11.28 uur v.m. geschorst en te 12.05 uur n.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van den afzet van kinaaanplant in de periode 1937—1947 (Ond. **68**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde ter beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de ontwerp-Kinarestrictieordonnantie van de zijde van den Volksraad in eersten termijn is door eenige leden uitvoerig op de voorliggende materie ingegaan. Ik hoop deze leden niet te kort te doen, indien

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)

ik hen in mijn beantwoording niet in hun uitvoerigheid volg, doch volsta met het in beschouwing nemen van de essentieele punten uit hun betoog. Zoo zal ik niet ingaan op het door den heer Kasimo aangehaalde voorbeeld van een te late verstrekking van oogstvergunningen; het betreft hier een uitzonderlijk geval van buiten het regelmatig gecontroleerde bevolkingskina-areaal gelegen tuinen. En zijn reeds maatregelen getroffen, dat dergelijke vertragingen niet meer zullen kunnen voorkomen. Evenmin zal ik ingaan op het historische gedeelte uit het betoog van het geachte lid, den heer Van Ardenne, daar het mij juister voorkomt mij tot het voorliggende probleem te bepalen.

Het verheugt de Regeering, van de zijde van het geachte lid, den heer Kasimo, te hebben vernomen, dat door hem de wenschelijkheid wordt erkend van de te nemen maatregelen ter beperking van den afzet van kinabast, zulks in het bijzonder, omdat door hem blijkens zijn rede, de kinarestrictie vooral van de zijde der bevolkingscultuur is bekeken, een cultuur die eerst door de getroffen wettelijke bepalingen binnen het raam der restrictie is getrokken. Ik mag wel aannemen, dat de grondige discussie's in de Kina-Studiecommissie, waarvan het geachte lid deel heeft uitgemaakt, hebben bijgedragen tot de door hem weergegeven overtuiging.

De door den heer Kasimo aangevoerde bezwaren gelden dan ook minder het restrictiestelsel op zich zelf, dan wel de belemmeringen, die naar zijn meening dit stelsel aan de producenten der z.g. derde groep in den weg legt. Hij acht deze belemmeringen grooter dan die, welke aan de ondernemingen der eerste en tweede groep worden opgelegd en vraagt hiervoor een compensatie door aan de derde groep licenties te verleenen gelijk aan de normale productie van deze groep.

Zooals reeds in de Memorie van Antwoord is uiteengezet, is het volstrekt noodzakelijk de derde groep, waartoe de inheemsche kinaplanters behooren, binnen de restrictie te betrekken, daar anders een gedeelte van de Nederlandsch-Indische kinabast ongecontroleerd zou blijven en hiermede de mogelijkheid zou worden geopend, dat kinabast van andere ondernemingen eveneens ongecontroleerd zou worden uitgevoerd, waardoor het restrictiestelsel zijn effect zou verliezen. Ik meen van den heer Kasimo begrepen te hebben, dat hij deze opvatting deelt en daarom niet verzoekt de derde groep buiten de restrictie te stellen, doch onder handhaving van de restrictiebepalingen aan haar bepaalde faciliteiten te verleenen.

(De heer Kasimo: Inderdaad.)

Nu moet worden toegegeven dat de voor de derde groep noodzakelijk geachte contrôlemaatregelen verder ingrijpen in het bedrijf dan zulks voor de eerste en de tweede groep het geval is.

Hieraan is niet te ontkomen. Voor de ondernemingen van de eerste en tweede groep worden licenties afgegeven op grond van hun standaardproducties, ten laste waarvan de beheerders dezer ondernemingen voor de levering of den uitvoer van kinabast assignaties kunnen afgeven. Dit stelsel is ten aanzien van de kleine en verspreide bevolkingskinaaanplantingen niet doorvoerbaar. Men had hier naar andere wegen te zoeken, waarbij het gekozen systeem het meest aanvaardbaar werd geacht. De hiermede samenhangende bedrijfsbelemmeringen vormen een noodzakelijke en onvermijdelijke consequentie.

Zooals in de Memorie van Antwoord reeds is toegezegd zal de Regeering de mogelijke stappen nemen, om deze belemmeringen tot het uiterste te beperken en is zij zoo noodig bereid door uitbreiding van het toezichthoudende personeel een vlotteren gang van zaken te bewerkstelligen. Aan deze aangelegenheid zal dan ook de noodige zorg worden besteed.

De suggestie van den heer Iskandar Dinata om aan de inheemsche kinaplanters automatisch oogstvergunningen te verleenen, evenals zulks bij de bevolkingsrubbercultuur geschiedt, stuit op grootere bezwaren dan oppervlakkig zou worden aangenomen.

In de eerste plaats moge erop worden gewezen, dat hiertoe noodig zou zijn een taxatie van de opbrengst per aanplanting voor een reeks van jaren, op grond van welke taxatie dan automatisch oogstvergunningen zouden kunnen worden afgegeven. Hiertegen rijst het bezwaar, dat dergelijke taxaties voor de verspreide bevolkingskinacultuur zeer veel tijd en moeite zouden vorderen, daar het hier niet gaat, zooals bij de rubber, om het tellen van een aantal boomen, maar om een reëele opbrengstwaardeering voor verschillende jaren. Bovendien zou door dit systeem de bevolkings-kinacultuur in een eng raam worden gedrongen van jaarlijksche vaste toewijzingen, hetgeen in het thans voorgestelde systeem wordt ontloopen, doordat op de meest soepele wijze op elke aanvrage telken jare wordt bepaald welke hoeveelheid bast oogstbaar is en op grond daarvan oogstvergunningen worden verstrekt. Door deze soepele werkwijze is dit systeem voor de bevolking niet alleen meer geëigend, doch ook voordeeliger dan het systeem van vaste toewijzingen, om welke reden juist voor de bevolking is vastgehouden aan het oude systeem van jaarlijksche vaststelling van normale opbrengsten, zulks in tegenstelling met het voor de andere groepen ingevoerd systeem van standaardproducties.

Naar de meening van de Regeering zijn de bedrijfsbelemmeringen voor de derde groep minder sterk dan door den heer Kasimo is aangegeven. Klachten over te late verstrekking van oogstvergunningen zijn dan ook in den laatsten tijd niet meer vernomen. De meening van het geachte lid, dat het niet geheel verbruiken van licenties voor de derde groep een gevolg zou zijn van de bedrijfsbelemmeringen, kan niet worden onderschreven, integendeel bestaan er zeer concrete aanwijzingen, dat de normale opbrengsten van de derde groep zeer ruim zijn geraamd en dat als gevolg hiervan de licenties voor een gedeelte niet konden worden verbruikt.

Tegenover de meening van den heer Kasimo kan dan ook worden gezegd, dat ten aanzien der hanteering van de restrictie voor de bevolkingskinacultuur een ruim standpunt wordt ingenomen, hetgeen ruimschoots opweegt tegen de noodzakelijke bedrijfsbelemmeringen.

De compensatie, welke tegenover deze belemmeringen door hem wordt gevraagd, mist haar doel omdat hierdoor deze belemmeringen niet worden opgeheven en zelfs in geenen deele worden verminderd. Gaarne verzoek ik den heer Kasimo om deze redenen zijn verzoek nog eens in nadere overweging te willen nemen.

Dezelfde spreker heeft de vraag gesteld, of er geen aanleiding is, om den termijn, waarin door de bevolking herbeplantingsvergunningen moeten worden aangevraagd, te verlengen tot 1 Juli 1937.

Hiertegen moet ik bezwaar maken, Mijnheer de Voorzitter, daar het ook uit organisatorisch oogpunt gewenscht is met ingang van de nieuwe regeling een volledig overzicht te bezitten van het kina-areaal, waarvan de herbeplantingsvergunningen deel zullen uitmaken.

Wèl kan ik den heer Kasimo toezeggen, dat de bevolking volledig zal worden voorgelicht over de mogelijkheid tot het aanvragen van herbeplantingsvergunningen vóór 1 Januari 1937, en ben ik bereid de procedure voor de bevolking zooveel mogelijk te vereenvoudigen, door de verstrekking in de desa's van formulieren, waarop de herbeplantingsvergunningen zullen kunnen worden aangevraagd.

De controleur en de opzichters van den kina-aanplant zullen hierbij behulpzaam zijn. Onder deze omstandigheden meen ik, dat het aanvragen van deze vergunningen door de bevolking vóór 1 Januari 1937, waarvoor dus nog een tijdvak van 3 maanden beschikbaar is, geen bezwaren zal ontmoeten.

De Regeering is den heer Iskandar Dinata erkentelijk voor het vertrouwen, dat hij heeft uitgesproken ten aanzien van de door haar gestelde waarborgen.

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)

De door het geachte lid naar voren gebrachte aangelegenheid, betreffende de kosten der kina-bast analysen heeft reeds eenigen tijd de aandacht. Hieromtrent kan worden opgemerkt, dat kortgeleden de kosten voor de z.g. douane analysen zijn teruggebracht tot iets beneden den kostprijs, terwijl door de Regeering besprekingen zijn gevoerd, om ook voor de kosten der handels-analysen, waarvoor momenteel een bedrag wordt gevraagd van *f* 20.— per analyse, een verlaging te bewerkstellingen. Deze besprekingen hebben tot het resultaat gevoerd, dat de toezegging werd verkregen, dat binnenkort een aanmerkelijke verlaging van de kosten der handels-analysen zal worden doorgevoerd.

Dat de Regeering de kinarestrictie niet alleen nationaal maar ook internationaal beziet, is reeds in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord uiteengezet; de gestelde waarborgen leveren hier wel het bewijs van. Immers kan volgens artikel 4 der Ontwerp-Ordonnantie de Gouverneur-Generaal het toewijzingspercentage verhoogen, indien Hij van oordeel is, dat zulks o.m. voor bestrijding van malaria *noodig of gewenscht* is; verder is aan den Gouverneur-Generaal in artikel 34 de bevoegdheid verleend, het toewijzingspercentage op 100 te stellen, indien niet wordt voorzien in een voldoend aanbod tegen voldoend lagen prijs voor kinine ten behoeve van de gebieden, welke kinine behoeven ter bestrijding van malaria; voorts heeft de Regeering zich het recht voorbehouden, om met de gouvernementsonderneming Tjinjiroean uit de Vereeniging van Kinabastproducenten te treden, indien Zij meent, dat de uitvoering der Kina-overeenkomst onvoldoende rekening houdt met het algemeene belang en de belangen van de Nederlandsch-Indische kinacultuur in het bijzonder.

De meening van den geachten spreker als zou het algemeen belang worden geschaad indien niet vrijelijk wordt overgegaan tot levering van kina-bast aan buiten de Kina-overeenkomst staande kinine-fabrikanten, kan niet worden onderschreven.

Het is n.l. zeer de vraag of door bastleveringen aan niet aangesloten fabrikanten de afzet van kinine zal worden vergroot; veel eerder aannemelijk is in vele gevallen, dat hierdoor een verschuiving van den afzet zal plaats vinden, tengevolge waarvan dus door genoemde bastleveringen de buitenstaande fabrikanten zouden worden bevoordeeld ten koste van de aangesloten fabrikanten.

De conclusie, dat het voldoen aan de vraag naar kinabast buiten de aangesloten fabrikanten zou leiden tot een vergrooting van den kinabast-afzet, is dan ook zeer aanvechtbaar. Ik kom nader hierop terug bij mijn beantwoording van den heer Van Ardenne.

De suggestie om de beschikbaarstelling van goedkoope kinine in die streken van Nederlandsch-Indië, waar malaria heerscht, te vergemakkelijken, heeft de aandacht der Regeering.

De met de Bandoengsche kininefabriek overeengekomen voordeelige condities voor de levering van kinine, geven geen aanleiding tot de overweging tot het oprichten van een gouvernementskinine-fabriek.

Het geachte lid, de heer van Ardenne, heeft in een uitvoerig betoog zijn meening weergegeven over het geheele restrictieprobleem en is voorshands tot de conclusie gekomen, dat hij kan instemmen met de verlenging der restrictie betreffende den kina-aanplant en den uitvoer van kinazaden, doch niet onverdeeld gunstig staat tegenover de handhaving der restrictie op den uitvoer van kinabast.

Ik meen het betoog van het geachte lid het best te kunnen beantwoorden door het te analyseeren in een beperkt aantal problemen en deze in het navolgende zoo goed mogelijk te ontwikkelen. Ik zal hierbij zoo kort en zakelijk mogelijk blijven, teneinde de kern dezer problemen zoo scherp mogelijk in het oog te kunnen houden.

In de eerste plaats heeft spreker zich de vraag gesteld, of de voorgelegde uitvoerrestrictie wel noodig is en zoo ja of zij noodig is tot den thans bestaanden omvang. Hij wijst in dit verband op den constanten afzet van kinine in de laatste twintig jaren en is geneigd dit verschijnsel te verklaren uit de weigering van leveringen van kinabast aan niet-aangesloten fabrieken en het hoog houden van den kinineprijs. Beide oorzaken zouden een belemmering hebben gevormd voor de uitbreiding van den kinine-afzet.

Deze meening, Mijnheer de Voorzitter, kan niet worden onderschreven en wel op de volgende gronden:

Zooals reeds uit het rapport van de Kina-Studiecommissie duidelijk zal zijn geworden, is het Kinabureau de kern van een breed opgezette, wijd vertakte organisatie, die haar connecties heeft over de geheele wereld en zoodoende zeer goed op de hoogte is van de afzetmogelijkheden van kinine. De kininefabrikanten, die sub-conctracten hebben gesloten met de Nederlandsche kininefabrieken bevinden zich in een aantal verschillende landen; deze contractanten en sub-contractanten hebben hun agenten over de geheele wereld en streven ernaar in hun eigen voordeel den afzet van kinine tot een zoo hoog mogelijk peil op te voeren. Door het Kinabureau worden jaarlijks belangrijke sommen besteed aan propaganda. Deze propaganda zal in de komende jaren nog worden uitgebreid. Hiernaast heeft elke fabriek zijn eigen propagandadienst. Aangenomen mag dan ook worden, dat deze wereldorganisatie doeltreffend werk verricht in het belang van den afzet van kinine.

Dit belang wordt mede gediend door het afsluiten van zeer belangrijke conctracten tegen prijzen, welke aanmerkelijk lager liggen, dan de officieele kinineprijs van *f* 26.50. Een gevolg hiervan is, dat de gemiddelde opbrengst van kinine niet onbelangrijk is gelegen beneden den officieelen kinineprijs. Zulks valt rechtstreeks op te maken uit het feit, dat de bastproducenten ongeveer *f* 14.— ontvangen voor één kilo zwavelzure kinine, hetgeen 3/5 is van den netto verkoopsprijs van kinine, welke dus uitwerkt op *f* 23.30.

Dit prijsverschil verklaart den aandrang van de zijde van niet-aangesloten fabrikanten om eveneens aan den handel in kinine deel te nemen. Deze outsider-fabrikanten zullen hun kinine immers kunnen plaatsen op de voordeeligste kininemarkten en niet behoeven bij te dragen tot de kosten van de organisatie en de door haar gevoerde centrale propaganda. Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, zij doen dus niet mede aan de groote contractueele leveringen van kinine tegen sterk gereduceerde prijzen, en dragen niet bij aan de offers, die de aangesloten fabrikanten over hebben voor een verruiming van den kinine-afzet.

Het spreekt wel vanzelf, dat zij uit dezen hoofde hoogere bastprijzen zullen kunnen betalen dan de aangesloten fabrikanten en voordeel zouden trekken op den rug van de bestaande organisatie. Indien zich dus van de zijde der buitenstaande fabrikanten een zekere vraag voordoet naar kinabast is dit begrijpelijk, maar eveneens is het volkomen aannemelijk, dat in zeer vele gevallen het voldoen aan deze vraag zal beteekenen het plaatsen van kinine door deze outsider-fabrikanten op de wereldmarkt ten koste van den afzet van kinine van de contractanten en sub-contractanten bij het Kinabureau.

Uit dit oogpunt dienen in hoofdzaak de aanvragen voor levering van kinabast te worden beschouwd, die in den laatsten tijd aan de orde zijn geweest.

Aan de hand van deze opmerkingen zal het duidelijk zijn, dat de aangesloten fabrikanten er zeer weinig voor gevoelen om bastleverantie aan buitenstaanders toe te staan, indien hiervan verwacht kan worden, dat deze leveringen tot gevolg zullen hebben, dat de aangesloten fabrikanten hierdoor op hun eigen markten zullen worden beconcurreerd. De organisatie zou hierdoor worden verzwakt en ook de bastproducenten zouden hiervan slechts nadeel ondervinden.

65ste VERGADERING — WOENSDAG 30 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)

De bastproducenten hebben slechts belang bij bastlevering aan buitenstaande fabrikanten, indien duidelijk zal zijn, dat deze bastleveringen een verruiming van den kinine-afzet ten gevolge zullen hebben. De wijdvertakte organisatie van het Kinabureau maakt het in vele gevallen twijfelachtig of aanvragen van nieuwe fabrikanten op een verruiming van den kinine-afzet zijn gebaseerd.

Kan aannemelijk worden gemaakt, dat door aanvragen voor levering van kinabast buiten de organisatie de afzet kan worden verruimd, zonder den afzet van de aangesloten kininefabrikanten al te zeer te benadeelen, dan staat de Regeering op het standpunt, dat dergelijke aanvragen dienen te worden ingewilligd. Aanvragers zullen dan aannemelijk moeten maken, dat zij in staat zijn deze verruiming van de kininemarkt te bewerkstelligen, zoo al niet tegenover het Kinabureau, aan welke organisatie zij ongaarne hun gegevens zullen overleggen, dan toch aan de Regeering. Een omkeering van den bewijslast om deze verruiming aannemelijk te maken zou absurd zijn, omdat men van het Kinabureau of anders de Regeering niet kan verwachten, dat van die zijde van een willekeurige aanvraag zal kunnen worden bewezen, dat zij zal leiden tot een vergrooting van den afzet.

Hiermede is het vraagstuk van de outsider-fabrikanten duidelijk gesteld en is in andere woorden en met meerdere argumenten de conclusie onderschreven, waartoe terzake ook de Kina-Studiecommissie is gekomen.

Dat de kinineprijs een belemmering zou vormen voor de uitbreiding van den afzet is een bewering, die eveneens met zeer groote voorzichtigheid dient te worden gehanteerd. Indien men de netto-opbrengst van *f* 14 per kilogram zwavelzure kinine voor de bastproducenten en *f* 9.30 voor de fabrikanten in beschouwing neemt, zijn de hierin vervatte winstmarges niet buitensporig. Boven de door den heer Van Ardenne wel als zeer laag aangegeven fabricatiekosten van twee tot drie gulden, moeten de fabrikanten nog alle op den verkoop vallende kosten betalen, terwijl zij tevens het risico van den verkoop zullen dragen in tegenstelling met de bastproducenten.

Indien nu de Vereeniging van Kinabastproducenten een vertrouwelijk onderzoek heeft doen instellen naar de winstmarges van fabrikanten en kina-ondernemingen en tot de conclusie komt, dat door een verdeeling van den kinineprijs in een verhouding van 2:3 de redelijkheid voor beide partijen betracht is, dan is er geen aanleiding, om aan deze verklaring van de vereeniging, waarvan de leden toch wel het meest gebaat zijn bij een behoorlijke toewijzing van een redelijk deel van den kinineprijs, te twijfelen. De huidige kinineprijs levert dan ook naar de meening van de Regeering een redelijke, doch geen overmatige winst voor beide partijen en is daarom aannemelijk te achten.

(De heer D o e v e: Is de kinineprijs niet te hoog om uitbreiding van den aanplant in vreemde koloniën tegen te gaan?)

Daarop kom ik aanstonds.

Dat de kinineprijs een belemmering zou vormen voor den afzet van kinine dient in algemeenen zin te worden betwijfeld. Kinine is nu eenmaal geen genotmiddel en men zal de neiging hebben het te koopen indien men het noodig heeft. Kleine prijsdalingen zullen op den afzet weinig invloed uitoefenen en groote prijsdalingen zouden de winstgevendheid van de cultuur in gevaar brengen, waarbij het nog zeer onzeker zou zijn of hierdoor inderdaad een aanmerkelijke verruiming van den afzet van kinine zou worden verkregen. In het rapport van de Kina-Studiecommissie en in de Memorie van Antwoord werd er reeds op gewezen, dat voor een goed opgezette kininisatie de kinineprijs in de meeste gevallen niet van doorslaggevende beteekenis zal zijn. Ik kan hieraan toevoegen, dat juist in die gevallen prijzen worden aangelegd, die aanmerkelijk liggen beneden de officieele kinineprijs.

Ik hoop hiermede aannemelijk te hebben gemaakt, dat de weigering van levering van kinabast aan buitenstaande producenten en de hoogte van de kinineprijs geen belangrijken invloed hebben uitgeoefend op het verloop van den afzet van kinine. Dat deze afzet in de jaren 1914 tot 1934 ongeveer op eenzelfde niveau is gebleven, vindt dan ook eerder zijn oorzaak in de assaineering van malariagebieden, de opkomst van andere medicijnen voor de genezing van bepaalde kwalen (aspirine, gardan) en in verminderde kininetoediening bij de individueele bestrijding van malaria, zooals zulks in de Memorie van Antwoord reeds werd aangeduid.

Het onderzoek van de Kina-Studiecommissie, dat naar de meening van de geachte leden Van Ardenne en Weyer terecht lof verdient, heeft de Regeering in haar overtuiging gesterkt, dat Zij vertrouwen kan stellen in de werkwijze van het Kinabureau en in deze organisatie een juiste belangenbehartiging kan zien van de Nederlandsch-Indische kinacultuur. Zij hoopt dat haar uiteenzettingen en de inhoud van het rapport van de Kina-studiecommissie eenzelfde vertrouwen bij de leden zullen hebben gewekt.

Na deze algemeene uiteenzetting zou ik nog enkele opmerkingen van het geachte lid, den heer Van Ardenne afzonderlijk willen bespreken.

De aanplantingen van kina in het buitenland worden door de regeeringsinstanties en uiteraard ook door het Kinabureau zoo nauwlettend mogelijk gevolgd. Of deze aanplantingen een gevolg zijn van onvoldoende verstrekking van kinabast in de betreffende landen is een vraag, die moeilijk valt op te lossen. Zeker is dat autarkische tendenzen in deze aangelegenheid een belangrijke rol spelen. Voorts is het een open vraag of verstrekking van kinabast aan deze landen de neiging voor het planten van kina zou verminderen. Evenals geldt bij de thee- en de rubberrestrictie zal het zijn aan te bevelen, de neiging tot het planten van kina in het buitenland niet te stimuleeren door een overdreven prijspolitiek. De aandacht zal op dit punt gevestigd dienen te blijven.

Wat betreft de positie van de bastvoorraden in Amsterdam kan slechts worden herhaald wat hieromtrent is medegedeeld in de Memorie van Antwoord. De restrictie hier te lande wordt gebaseerd op de hoeveelheid zwavelzure kinine, welke van de bij de Vereeniging van Kinabastproducenten aangesloten ondernemingen kan worden opgenomen. Die hoeveelheid is krachtens de bepalingen van de Kinaovereenkomst practisch gelijk aan den afzet van kinine door de Nederlandsche kininefabrieken en de bij haar aangesloten subcontractanten. Het totaal van de in Nederlandsch-Indië aan de ondernemingen van de eerste groep uitgereikte licenties, komt dus overeen met de hoeveelheid zwavelzure kinine die door de aangesloten kininefabrikanten in datzelfde jaar zal worden afgezet. Het toewijzingspercentage wordt dus in wezen berekend uit de verhouding tusschen dezen afzet van kinine en het totaal der standaardproducties van de eerste groep. Dit percentage is eveneens geldig voor de andere groepen, met uitzondering van de bezitters van minder dan 10 000 boomen.

De bastvoorraden in Amsterdam en Bandoeng zitten dus muurvast in deze regeling ingesloten. Eerstgenoemde voorraden kunnen slechts worden aangesproken voor zoover de aan de kinaondernemingen van de eerste groep verstrekte licenties niet worden verbruikt. Zouden deze licenties steeds alle worden verbruikt, dan zou de bastvoorraad in Amsterdam een constanten omvang hebben, aangezien de hoeveelheden, welke hieruit zouden worden geput, automatisch zullen worden aangevuld door krachtens licenties uitgevoerde kinabast. Van een voorziening van den kinine-afzet uit dezen voorraad buiten de verstrekte licenties, kan dan ook geen sprake zijn.

De bastvoorraden en de mutaties hiervan bij de Bandoengsche kininefabriek worden regelmatig gecontroleerd. Tweemaal 's jaars wordt hieromtrent een accountantsrapport aan den directeur van Economische Zaken uitgebracht.

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)

Een effectieve contrôle op de bastvoorraden te Amsterdam is tot nu toe door de Regeering niet ingesteld. Zij beschikt echter over de cijfers betreffende de grootte dezer voorraden en heeft aan de hand van de opgaven van de Vereeniging van Kinabastproducenten kort geleden de mutaties dezer voorraden getoetst aan het licentieverbruik in Nederlandsch-Indië, waarmede een volledige verantwoording is opgesteld omtrent het verloop dezer voorraden. Zij heeft geen enkele aanleiding om aan de juistheid van de haar door de vereeniging verstrekte cijfers te twijfelen.

Zooals op bladzijde 19 onder a. van de Memorie van Toelichting is opgemerkt, zal in de instructie van den regeeringscommissaris te Amsterdam worden neergelegd, dat het uitoefenen van een regelmatig contrôle op de kinabastvoorraden te Amsterdam tot zijn taak zal behooren. De Regeering is bereid, evenals zulks ten aanzien voor de voorraden te Bandoeng geschiedt, hiervoor de hulp in te roepen van een accountant, waarmede bij aanvullende begrooting rekening zal worden gehouden.

De bij de Vereeniging van Kinabastproducenten aangesloten ondernemers ontvangen bij de afgifte van hun kinabast dadelijk *f* 12 per kilogram zwavelzure kinine. Een definitieve afrekening over het uiteindelijk deel van de opbrengst der verkochte kinine volgt later. Over 1935 zal de eindafrekening ongeveer uitkomen op *f* 14 per kilogram zwavelzure kinine. Deze afrekening volgt de laatste jaren op veel korteren termijn dan de door den heer Van Ardenne aangenomen drie jaren.

De conclusie, dat de aanvraag van de firma Böhringer à 2 000 000 kg bast den afzet van kinine in 1934 met rond 11% zou hebben verhoogd kan niet worden onderschreven, daar aangenomen mag worden, dat inwilliging van deze aanvrage slechts een verschuiving van den kinine-afzet zou hebben veroorzaakt.

Aanvrager bleef in gebreke om aan den Regeeringscommissaris te Amsterdam de door hem vraagde inlichtingen te verstrekken,, waaruit had moeten blijken, dat een verhoogde kinine-afzet zou worden verkregen. Ook in het thans ingediende request wordt hieromtrent geen opheldering gegeven.

In de voorgestelde Commissie ter adviseering voor de vaststelling van de standaardproducties, bestaande uit de beste kinadeskundigen hier te lande en een slotbeoordeeling van de voorgestelde standaardproducties door het departement van Economische Zaken wordt een zoo groot mogelijke garantie gezien voor de juistheid van de bepaling der standaardproducties.

Dat de Regeering de mogelijkheid openlaat om „krachtens'' regeeringsverordening nadere voorschriften te stellen, wordt noodig geacht voor een soepele uitwerking der regeling; het is niet mogelijk alle details der regeling in de verordening vast te leggen. De inhoud der Kinarestrictie-verordening is voldoende aangegeven door de in de Memorie van Antwoord neergelegde aanwijzingen.

Ten aanzien van de voorverkoopcontracten en het door den heer Van Ardenne gelegde verband tusschen deze contracten en de bastvoorraden te Amsterdam kan worden verwezen naar de Memorie van Antwoord. Door den geachten spreker zijn terzake geen nieuwe argumenten naar voren gebracht. De aangehaalde circulaire van de Vereeniging van Kinabastproducenten van 30 Augustus 1933 is van geenerlei invloed geweest op de positie van de voorraden te Amsterdam.

De bevoegdheid, welke in artikel 34 aan den Gouverneur-Generaal is verleend om het toewijzingspercentage op 100 procent te brengen, gepaard met de mogelijkheid van uittreding van het gouvernement uit de Vereeniging van Kinabastproducenten, ingeval het Kinabureau een ongewenschte politiek zou voeren, is van voldoende kracht om de Regeering in de gelegenheid te stellen haar wenschen zoo noodig aan de vereeniging op te leggen. De hoeveelheid bast, die hierdoor buiten het Kinabureau verkocht kan worden, zou de positie van dit bureau zeer sterk aantasten.

De in artikel 34 aan den Gouverneur-Generaal gegeven bevoegdheid dient buitendien te worden opgevat als een mogelijk vooruitloopen op een tusschentijdsche intrekking der ordonnantie.

Het verleenen van een verdergaande bevoegdheid aan den Gouverneur-Generaal in de ordonnantie is, zooals in de Memorie van Antwoord werd opgemerkt, staatsrechtelijk niet mogelijk.

(De heer Van Ardenne: Kan dat inderdaad niet?)

Dat zou alleen bij algemeenen maatregel van bestuur kunnen worden bepaald.

Ten aanzien van den noodzakelijk geachten duur van de verlenging van de kinarestrictie, n.l. tien jaren, kan ik slechts herhalen, Mijnheer de Voorzitter, dat deze een essentieel punt vormt voor de nieuwe regeling. Zooals uitvoerig is uiteengezet in het rapport van de Kina-Studiecommissie, is het niet te verwachten, dat producenten tot de zoo gewenschte versobering en saneering van hun bedrijf zullen overgaan, indien hun geen redelijke zekerheid wordt gegeven omtrent de grootte hunner standaardproducties in de komende jaren. Een regeling van korten duur geeft hun die zekerheid niet en zal voor hen slechts aanleiding zijn om te zorgen, hun bedrijf op maximum capaciteit te houden met het oog op niet te voorziene omstandigheden bij den afloop der restrictieperiode. Op het ongewenschte en overbodige van een dergelijken toestand, ook met de hieraan verbonden onnoodig hooge uitgaven, behoef ik hier niet verder in te gaan.

Ook zijn aan het opzetten van een sterk uitgebreide propaganda-campagne door het Kinabureau aanmerkelijke bezwaren verbonden, indien niet een redelijke zekerheid bestaat, dat de bij de Kina-overeenkomst aangesloten partijen in de komende jaren voldoende overschotten zullen boeken om deze propagandakosten te kunnen betalen. Door de verlenging van de restrictie met een tijdvak van tien jaren worden de gunstige omstandigheden hiertoe geschapen.

De Regeering heeft de bezwaren tegen de verlenging der restrictie met een tijdsduur van tien jaren terdege onder oogen gezien. Zij heeft gemeend deze te kunnen ondervangen door het ontwerpen van een zorgvuldig stelsel van waarborgen, dat naar haar meening volkomen effectief is om eventueele ongewenschte handelingen van de zijde van het Kinabureau of de Vereeniging van Kinabastproducenten te kunnen voorkomen. Het spijt haar, dat de heer Van Ardenne deze waarborgen onvoldoende acht; Zij kan slechts de hoop uitspreken, dat het geachte lid bij een nauwkeurige bestudeering van de materie eveneens tot de conclusie zal komen, dat ze afdoende zijn.

Het komt onnoodig voor hier nogmaals in herhaling te vervallen van een opsomming der waarborgen. Slechts zou ik er de aandacht op willen vestigen, dat de Volksraad, nadat de sanctie in artikel 34 vermeld, zonder resultaat is gebleven, moreel volkomen gerechtigd zal zijn, zijn medewerking aan een tusschentijdsche intrekking der kinawetgeving te verleenen.

Tenslotte kan niet worden ingezien, Mijnheer de Voorzitter, dat de restrictiemaatregelen, welke toch een saneeren van de kininemarkt en het handhaven van redelijke kinineprijzen beoogen, een bedreiging vormen voor het bestaan van producenten, welke er aan zijn onderworpen. Zonder deze maatregelen zou door de ondermijning van de kina-overeenkomst integendeel een bedreiging ontstaan van onze kinacultuur, doordat het voor de daarbij aangesloten partijen steeds moeilijker zou worden, een redelijk winstgevende kininemarkt in stand te houden. De leden van de Kina-Studiecommissie, inclusief de vertegenwoordiger van de tweede groep, hebben dan ook unaniem de wenschelijkheid van de restrictiemaat-

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)
regelen erkent. Ik hoop, dat de heer Van Ardenne na de thans gegeven uiteenzetting dit standpunt zal kunnen onderschrijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben mij bewust in het voorgaande niet alle door den geachten spreker voorgebrachte punten in beschouwing te hebben genomen. Ik heb echter getracht den hoofdinhoud van zijn betoog van de zijde der Regeering zoo goed mogelijk toe te lichten en hoop, dat ik daarin ben geslaagd. Gaarne ben ik bereid in tweeden termijn op eventueel nog nader te stellen concrete vragen verder in te gaan.

Ik moge eindigen met het geachte lid, den heer Weyer, dank te zeggen voor den steun, welke hij aan de motiveering van het voorliggende ontwerp heeft gegeven.

De **Voorzitter**: De beraadslaging over dit onderwerp wordt thans geschorst tot straks. Ik verzoek den leden, die amendementen of moties hebben in te dienen, dit zoo spoedig mogelijk te doen.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling II, departement van Justitie, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936. (Ond. **59**.)

Het woord is aan den directeur van Justitie ter beantwoording van de sprekers in tweeden termijn.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de sprekers in tweeden termijn kan ik in het algemeen kort zijn.

Wat door het geachte lid, de heer Kruyne, is gezegd naar aanleiding van de opmerkingen van zijn medeleden, mag ik wel onbesproken laten.

De opmerkingen van het geachte lid naar aanleiding van de beschouwingen der Regeering, geven ook slechts weinig aanleiding tot bespreking. Immers, gebleken is, dat tusschen het standpunt van het geachte lid en dat van de Regeering geen groot verschil bestaat. Dit blijkt al dadelijk, waar het geachte lid ten aanzien van het vraagstuk van de pensioenverzekering heeft verklaard, dat hij toch meent te mogen volhouden, dat bij het bestaan van een pensioenverzekering de groep permanente werkloozen, die ondersteund moet blijven, kleiner zal zijn. De Regeering kan dit onderschrijven. Op dit punt bestaat tusschen het geachte lid en de Regeering geen verschil van meening.

Wat de jeugdwerkloosheid betreft, heeft het geachte lid opgemerkt, dat de suggesties, die hij te dien aanzien heeft gedaan, niet ten volle kunnen worden beschouwd als suggesties betreffende een tijdelijke voorziening. Immers, ook het arbeidsjaar, dat hij zich voorstelt voor de jeugdige werkloozen, moet gezien worden in het licht van de voorbereiding van den langen weg, die leidt tot den landbouw voor een groep, die daar tot nu toe nog niet genoeg werk van maakt. Dat is juist, Mijnheer de Voorzitter. Inderdaad, in den gedachtengang van den geachten spreker vormen ook die min of meer tijdelijke voorzieningen één geheel met wat hij zich denkt voor de toekomst.

Misschien zal de Regeering ook tenslotte kunnen verklaren op dit punt de denkbeelden van den geachten spreker te kunnen deelen. Daartoe is het echter op het oogenblik nog te vroeg, aangezien de plannen ten aanzien van de jeugdwerkloosheid nog in den maak zijn.

Om dezelfde redenen heeft de Regeering zich nog moeten onthouden van het betuigen van adhaesie aan de verdere denkbeelden van het geachte lid ten aanzien van de landbouwkolonisatie en de toekomst van de jeugdige werkloozen in het algemeen. Dit wil dus niet zeggen, dat de Regeering daartegenover onverschillig staat, of daar zelfs tegenover staat. Doch de Regeering hoopt spoedig omtrent deze belangrijke vraagstukken nadere mededeelingen te kunnen doen.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer White, richtte zich ook in de eerste plaats tot zijn medeleden. De Regeering mag ook hieraan voorbij gaan, voorzoover niet bij de beantwoording van zijn opmerkingen over het Regeeringsantwoord nog het een en ander valt op te merken. Het geachte lid verklaarde ten aanzien van het Regeeringsantwoord, dat hij aanvaardde, dat er een groep zou zijn van permanente werkloozen. Hij waarschuwde intusschen om de ouderen — want die ouderen behoorden juist tot die groep —, niet op te offeren aan de jeugd. De Regeering is het daarmede eens. Wanneer het geachte lid echter met de suggestie komt dat die ouderen, liefst dan de heele groep of zooveel mogelijk de heele groep van permanente werkloozen, door kleinlandbouw zou kunnen worden geholpen, moet de Regeering hem verklaren, dat Zij ook hiertegenover niet afwijzend staat, maar dat Zij toch wel eenigszins sceptisch staat tegenover het denkbeeld, dat het mogelijk zou zijn, nog een groot gedeelte van die ouderen te helpen speciaal in de richting van den kleinlandbouw. Ook kleinlandbouw is tenslotte een kwestie, waarvoor selectie noodig is, wil zij niet op mislukking, of teleurstelling uitloopen. Inmiddels kan worden medegedeeld, dat de organisatie voor de werkloozenzorg op het oogenblik bijzondere aandacht schenkt aan de moeilijkheden voor den kleinlandbouw in West-Java en dat naar aanleiding van hetgeen daarbij zal blijken, ook in ernstige overweging zal worden genomen, of in de richting van den kleinlandbouw toch nog een uitweg is te vinden voor een aantal van die zoo moeilijk te helpen oudere werkloozen.

Het geachte lid, de heer White, verzocht nog aandacht voor het denkbeeld van het I. E. V. om voor de jongelieden weder een opleiding als die vroeger te Gombong bestond in het leven te roepen. Dit is een punt waaraan bij de plannen voor de jeugdwerkloosheid bijzondere aandacht zal worden geschonken. Ook ten aanzien van dit punt is het nog te vroeg om met preciese mededeelingen te komen.

Het geachte lid, de heer White, verzocht ook nog nadere toelichting omtrent het overleg tusschen de Regeering en de ondernemers inzake het indienstnemen van jeugdige Indische krachten. Het geachte lid wees erop, dat uit de Regeeringspublicaties van het vorige jaar toch reeds gebleken is, dat er in de afgeloopen jaren meer importkrachten uit het buitenland en Nederland in dienst gesteld zijn dan uit Indië zelf en hij oordeelde het een plicht van de Regeering om dus de personeelspolitiek van de ondernemers op dit punt te bestrijden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is juist, dat de import van krachten uit het buitenland en Nederland ook in de laatste jaren nog vrij belangrijk is geweest, al is die import in vergelijking met de normale jaren ook zeer sterk gedaald. Inderdaad heeft de Regeering om die redenen gemeend, speciaal wat den import van werkkrachten uit het buitenland betreft, een bijzondere voorziening te moeten treffen, een voorziening ten aanzien van den vreemdelingenarbeid. Doch wat het geachte lid, de heer White, nu vraagt is een zeer nauwlettend toezicht op den import van werkkrachten ook uit Nederland, om statistische gegevens ten aanzien van dien import en om overlegging daarvan aan den Volksraad. Dit komt praktisch neer op wat de Regeering bij de behandeling van de crisisordonnantie-vreemdelingenarbeid heeft afgewezen en op het onderwerpen van den import van Nederlandsche krachten aan hetzelfde toezicht, dat is ingesteld op den import van vreemdelingen en ook thans nog handhaaft de Regeering het standpunt, dat op dit punt de vreemdelingen en de Nederlandsche arbeidskrachten niet over een kam geschoren mogen worden, dat men niet mag instellen op den import van Nederlandsche krachten een zoodanig toezicht als voor de vreemdelingen is aanvaard.

65ste VERGADERING — WOENSDAG 30 SEPTEMBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**).

(Directeur van Justitie.)

Uit de toepassing van de ordonnantie betreffende den vreemdelingenarbeid is de Regeering in de elf maanden, die thans zijn verstreken, gebleken, dat tenslotte die import voor het allergrootste gedeelte onvermijdelijk en noodzakelijk was. Juist het gering aantal gevallen, waarin de Regeering zelfs import van buitenlandsche werkkrachten heeft meenen te mogen weigeren, heeft bewezen, dat de import uit het buitenland niet berust op een zekeren voorkeur boven werkkrachten van het eigen land en ten aanzien van de Nederlandsche ondernemers uit Nederland, maar dat in de allergrootste meerderheid van de gevallen daarvoor zeer dringende en volkomen gerechtvaardigde redenen bestaan.

De heer Weyer heeft erop gewezen, dat dit ook het geval is met import van Nederlandsche werkkrachten. Te oordeelen naar de ervaring opgedaan ten aanzien van de werkkrachten uit het buitenland, meent de Regeering volkomen te kunnen onderschrijven, dat men er gerust op kan zijn, dat de import uit Nederland niet geschiedt lichtvaardig of in verband met eenig vooroordeel, maar dat daarvoor altijd zeer dringende bedrijfsbelangen pleiten.

Wanneer de heer White zich herinnert, wat hij in eersten termijn gezegd heeft, dat hier zakelijke argumenten, zakelijke motieven moeten gelden, dan kan hij, dunkt mij, er zeker van zijn, dat hij daarbij den volledigen steun van de ondernemers zal hebben. Voor de ondernemers zullen de zakelijke argumenten wel het zwaarst wegen.

Een toezegging, zooals de heer White gevraagd heeft, ten aanzien van die nauwkeurige statistische gegevens betreffende Nederlandsche importkrachten kan de Regeering dus niet geven.

De volgende spreker, die beantwoordig behoeft, is de heer Wirjopranoto, die begon met de vraag te stellen, waarom de uitgaven voor de I. M. V. W. niet verantwoord zijn in de publicaties van het centraal comité. Het antwoord is zeer eenvoudig. De I. M. V. W., dat is de oude I. M. I. W., heeft zelf een verslag uitgebracht van haar werkzaamheden over het tijdvak 1 Juli 1934 — 31 December 1935. Dit verslag is ongeveer gelijktijdig gepubliceerd met dat van het centraal comité en mocht het geachte lid dat verslag niet bezitten, dan zal ik hem dit gaarne ter hand stellen.

(De heer Wirjopranoto: En na 1935, want daarop komt het aan?)

Van beide organisaties is na 31 December 1935 nog geen verslag verschenen, dat gebeurt na afloop van het jaar 1936. Dit is het laatste verslag van de I. M. V. W.

De heer Wirjopranoto heeft in antwoord op de bemerking, dat zijn kritiek onbillijk is, waar hij meent, dat de Regeering en de organisaties voor werkloosheidszorg een partijdig standpunt innemen en de Inheemsche werkloozen achterstellen, in de eerste plaats gevraagd, waar dan toch het pendant is voor de Inheemsche werkloozen van al die mooie plannen, die voor de Europeesche werkloozen worden uitgevoerd of nog zullen worden uitgevoerd.

Met betrekking tot dit punt wil de Regeering er op wijzen dat het bepaald onjuist is, te verlangen, dat elke voorziening welke wordt getroffen voor werkloozen, behoorend tot een of andere groep, haar pendant moet vinden in voorzieningen ten behoeve van een andere groep. Evenmin als men zal eischen, dat er kolonisatie van Europeesche kolonisten in de buitengewesten zal plaats hebben met de medewerking en volledigen steun en onder leiding van het B. B., omdat er ook kolonisatie van Inheemsche tani's plaats heeft, evenmin mag men eischen dat een voorziening, die speciaal voor Europeesche werkloozen noodig is, ook onmiddellijk navolging zal moeten vinden in een soortgelijke voorziening voor Inheemsche werkloozen.

(De heer Wirjopranoto: Ze hebben ongeveer dezelfde behoeften.)

Naar de behoefte zal men voor elke groep moeten doen wat noodig is, doch men zal steeds bemerken, dat voor de eene groep niet dezelfde plannen moeten worden gemaakt als voor de andere.

(De heer Wirjopranoto: Ongeveer gelijke.)

Ook dat niet, er zal steeds een groot verschil zijn.

In tweeden termijn heeft het geachte lid als bewijsmateriaal voor zijn stelling, dat er toch wel degelijk een zekere achterstelling was voor den steun aan Inheemsche werkloozen, enkele klachten voorgebracht.

Ten aanzien van de eerste daarvan kan de Regeering zich geheel aansluiten bij het antwoord, den heer Wirjopranoto reeds gegeven door mevrouw Razoux Schultz. Inderdaad kan de klacht van een Inheemsche werklooze, die steun vraagt, aanstonds gelegd naast misschien nog meer klachten van Europeesche werkloozen. Wie ervaring heeft omtrent het werk van de steuncomité's zal moeten beamen, dat men vooral voorzichtig dient te zijn met het trekken van conclusies uit klachten. Het is onvermijdelijk, dat er klachten komen. Het is mogelijk, dat sommige klachten gegrond zijn, maar in geen geval kan men uit het voorkomen van een of meerdere klachten van de zijde der Inheemsche werkloozen concludeeren, dat dus alleen de Inheemsche werkloozen hebben te klagen en zij dus blijkbaar worden achtergesteld bij de Europeesche werkloozen. Zij, die het werk der steuncomité's kennen, zullen weten, dat er ook van de zijde der Europeesche werkloozen tal van klachten zijn, gegrond of niet gegrond en dat deze volstrekt geen verband houden met een voorkeur voor Inheemsche, Europeesche of Chineesche werkloozen. Overigens houdt het Kantoor van Arbeid zich aanbevolen voor mededeeling van gefundeerde klachten, die ter kennis van het geachte lid zijn gekomen of nog mochten komen; deze zullen dan worden onderzocht.

Omtrent de kwestie van de opleiding in de ceramische vakken kan ik niet veel toevoegen aan het antwoord der Regeering in eersten termijn. Bij wijze van interruptie heb ik reeds verklaard, dat de opleiding steeds heeft opengestaan voor alle landaarden. Bij het Kantoor van Arbeid is bekend, dat op de lijst van de op te nemen cursisten reeds twee Inheemsche leerlingen zijn vermeld. Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, meent, dat deze opleiding juist zeer geschikt is voor Inheemsche cursisten. De Regeering kan hierover geen oordeel uitspreken, doch moet zich voorshands houden aan het oordeel van degenen, die dezen cursus hebben opgezet.

Het geachte lid verzocht vervolgens om een naderen uitleg van wat wordt verstaan onder „initiatief". Hij had er bezwaar tegen dat van regeeringszijde wordt gezegd, dat er toch niet mag worden geklaagd, dat er geen geld wordt verstrekt voor steun aan Inheemsche werkloozen, wanneer er ook geen initiatief van die zijde komt.

Hij vroeg nu te mogen weten of men initiatief alleen dan aanwezig acht, indien ook geldelijke opofferingen plaats hebben. Het antwoord hierop luidt, dat die eisch niet wordt gesteld. Onder „initiatief" verstaat men niet, dat nu juist geld wordt bijeengebracht. Maar wat initiatief inderdaad is? Het behoeft het geachte lid nauwelijks uitgelegd te worden; hijzelf heeft te Malang initiatief betoond en een ieder, die niet slechts komt met papierenplannen, soms fantastische plannen, maar met reëele plannen en die blijk kan geven, dat hij ook aan de uitvoering daarvan kan medewerken en daarvoor tijd heeft, kan steeds geacht worden inderdaad initiatief te betoonen en die zal van de I. M. V. W. en van het centraal comité steun kunnen ontvangen.

Het geachte lid vraagt of de Regeering dan hulp wil geven aan de oprichting van de meisjesafdeeling van de Malangsche vereeniging. Het geachte lid zal wel niet verwachten, dat de Regeering hier dadelijk een pertinent antwoord op geeft. Laat het geachte lid of zijn vereeniging die plannen

(Kasimo.)
voorleggen aan het centraal comité, dan zullen zij daar ongetwijfeld in welwillende overweging worden genomen.

Het amendement en de motie, meen ik voorloopig onbesproken te mogen laten.

Aan het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, behoeft de Regeering niet veel meer te antwoorden. Het is der Regeering aangenaam, dat het geachte lid met het regeeringsantwoord ingenomen is.

Omtrent één suggestie werd door mij verzuimd in eerste instantie een antwoord te geven, nl. om omtrent de vraag hoe aan kinderen van werkloozen onderwijs moet worden verstrekt, na het eerste lager onderwijs, de onderwijsorganisaties te raadplegen. Ik kan nog antwoorden, dat deze suggestie de volle aandacht heeft van het centraal comité.

Een punt, waarvan mij bekend is, dat een antwoord er op ook nog door het geachte lid op prijs gesteld wordt, is de kwestie der beperking van de kindertoelagen. Gevraagd werd of waar deze voor de eene groep meer en voor de andere groep minder beperkt zijn, maar steeds binnen zekere grenzen worden gehouden, volgens de richtlijnen van het centraal comité, men daarmede niet nog wat verder kan gaan en of men dus de maxima niet geheel of gedeeltelijk kan loslaten. Dit zal in ernstige overweging worden genomen, door het centraal comité.

Aan het geachte lid, den heer Weyer, behoeft de Regeering ten slotte geen nader antwoord te verstrekken. Ik heb reeds medegedeeld, dat de Regeering het eens is met zijn verklaring, dat ten aanzien van den import van werkkrachten, speciaal uit Nederland, altijd zeer belangrijke motieven gelden en dat het nu eenmaal onvermijdelijk is voor de bedrijven om speciaal opgeleide werkkrachten uit Nederland te laten overkomen.

De **Voorzitter**: De verdere behandeling van dit onderwerp zal morgen plaats hebben.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van den afzet van kina-bast en tot beperking van den kina-aanplant in de periode 1937—1947 (Ond. **68**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter In tweeden termijn zal ik zeer kort zijn.

In de eerste plaats moge ik den geachten Regeeringsgemachtigde dankzeggen voor zijn toezegging on de procedure bij het indienen van verzoekschriften voor herbeplanting te vergemakkelijken, door o.a. formulieren ter beschikking te stellen. Ik hoop, dat deze beschikbaarstelling plaats heeft in de desa bij het betrokken desahoofd.

Verder hoop ik, dat aan deze kwestie op zoo ruim mogelijke wijze bekendheid zal worden gegeven, en dat een kinatuinbezitter, die door middel van invulling van bovenbedoeld formulier een verzoek wil indienen tot herbeplanting, dit verzoek ook zal kunnen inzenden via zijn desahoofd, dat dan voor verdere doorzending zorg draagt.

Ten slotte hoop ik, dat de Regeering de noodige maatregelen zal treffen om er zooveel mogelijk tegen te waken, dat door minder scrupuleuze leden van het desabestuur daaruit munt wordt geslagen. Wanneer de geachte Regeeringsgemachtigde in tweeden termijn wil toezeggen, dat aan deze desiderata zal worden voldaan, dan ben ik bereid mijn verzoek om den termijn te verlengen, in te trekken.

Ik kom nu even terug tot het voornaamste deel van mijn rede in eersten termijn. Het doet mij genoegen den geachten Regeeringsgemachtigde te hooren erkennen, dat de contrôle-

(Van Ardenne.)
maatregelen op de bevolkingskina inderdaad belemmeringen opleveren voor het bedrijf van den Inheemschen kinabastproducent, belemmeringen, die de beide andere groepen niet ondervinden.

Maar juist, omdat ik met den geachten Regeeringsgemachtigde inzie, dat aan die contrôlemaatregelen, en dus ook aan de daaruit voortkomende belemmeringen niet te ontkomen valt, eischt van den anderen kant de billijkheid, dat vanwege die belemmeringen, vanwege den grooten last, die daardoor op de bevolkingskinacultuur wordt gelegd, de Inheemsche kinaplanter op de een of andere wijze dient te worden tegemoetgekomen. Daarom heb ik in eersten termijn bij wijze van compensatie voorgesteld om aan de ondernemingen der derde groep licentie te verleenen tot haar volle normale opbrengst. Ook na het regeeringsantwoord blijf ik van meening, dat mijn voorstel als compensatie redelijk is; in verband hiermede heb ik dan ook een amendement ingediend, hetwelk ik uiteraard, indien de Regeering in tweeden termijn alsnog tegemoet komt aan mijn verzoek, zal intrekken.

De **Voorzitter**: Ingediend zijn twee amendementen, voorgesteld door de heeren Kasimo, Iskandar Dinata en Kartowisastro (Ond. **68** — stuk 7), luidende als volgt:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-„Kinarestrictie-ordonnantie 1937" de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. In artikel 1 onder *m*, 1e worden achter het woord „kina-aanplantingen" ingevoegd de woorden: „op 1 Januari 1937".

II. In artikel 6

a. vervallen in lid (1) sub *c* de woorden: „vermenigvuldigd met het voor dat restrictiejaar geldende toewijzingspercentage";

b. vervalt lid (3);

c. vervallen in lid (4) de woorden: „en lid (3)".

Toelichting.

De bedoeling van deze amendementen is, dat aan elke onderneming van de derde groep een licentie wordt verleend voor haar totale normale opbrengst."

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats wil ik den Regeeringsgemachtigde van harte dank zeggen. Zijn betoog heeft voor mij veel verhelderd, wat te voren nog onduidelijk was. Ik was van plan verschillende amendementen in te dienen, doch door het betoog van den Regeeringsgemachtigde zijn die denkelijk geheel overbodig geworden. Ik wil er echter op blijven wijzen, zooals de Regeering ook heeft gestaafd, dat het contact — om het maar zoo te noemen — van de Vereeniging winstgevender is voor den fabrikant dan voor den producent. Zooals uit de berekening van den Regeeringsgemachtigde blijkt, maakt de producent een winst van *f* 3, terwijl de fabrikant *f* 5.30 winst maakt. Terwijl de producent het risico van oogstmislukking loopt, staat daar voor den fabrikant uiteraard tegenover, dat deze het risico heeft van andere mislukkingen zoodat deze beide factoren wel tegen elkaar opwegen.

Wat de bastlevering betreft, heb ik mijn standpunt in deze in eersten termijn uiteengezet en ik kan dat niet wijzigen, ondanks de meening van de meerderheid der commissie en van den Regeeringsgemachtigde. Tegen die beide meeningen in ben ik ervan overtuigd, dat, als de outsiders geen bast kunnen ontvangen, dit eerder den aanplant van kina zal stimuleeren dan wanneer zulks wel het geval is. De commissie neemt het standpunt in, dat, wanneer aan de outsiders bast wordt geleverd, dit in de eerste plaats de oprichting van fabrieken zal stimuleeren en dat, wanneer de fabrieken er zijn, de oprichting van kinatuinen wordt gestimuleerd. Ik

Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**).

(Van Ardenne.)
van mijn kant stel daar tegenover, dat, wanneer geen bast wordt geleverd, vooral in de landen, waar reeds fabrieken zijn gevestigd, de aanplant wordt gestimuleerd. Ik hoop van harte, dat de Regeeringsgemachtigde en de meerderheid der commissie het gelijk aan hun zijde zullen hebben en eveneens hoop ik, dat over 5 jaar bewezen zal kunnen worden uit een grafische voorstelling, dat de toestand niet is veranderd sedert 1935. Zooals ik heb gezegd is in die grafische voorstelling der commissie de Indische productie reeds met 2% verminderd, zoodat het gemakkelijk is verder zelf hierover een berekening te maken.

Tot mijn genoegen heb ik gehoord van den Regeeringsgemachtigde, dat de bastvoorraad in Amsterdam muurvast staat; dat feit was voor mij niet muurvast, voordat de Regeeringsgemachtigde het zeide, want zooals ik ook in mijn rede in eersten termijn reeds zei, in art. 13 staat zulks wel voorgeschreven voor de fabriek te Bandoeng, maar nergens staat zooiets voorgeschreven voor de fabriek in Amsterdam.

De Regeering heeft gezegd, dat dit muurvast staat, dus nu ben ik daarin ook tevreden gesteld.

De Regeeringsgemachtigde heeft verder gezegd, dat een commissie zal worden ingesteld om den directeur van Economische Zaken van advies te kunen dienen. Ik zou aan den Regeeringsgemachtigde de vraag willen stellen, of niet in die commissiën die uit goede deskundigen moet bestaan, zouden kunnen worden opgenomen leden van alle drie groepen, in elk geval ook een lid der tweede groep en of niet de taxaties zooveel mogelijk verricht kunnen worden door beëedigde taxateurs.

Ook heb ik gesproken over den waarborg van art. 34, een waarborg, die voor mij niet vast stond. Na het betoog echter van den Regeeringsgemachtigde, dat wanneer de maatregelen van art. 4 en 34 niet voldoen, dadelijk een ordonnantie aan den Volksraad kan worden voorgelegd om tot intrekking van die maatregelen over te gaan, ben ik ook op dit punt tevreden gesteld. Ik wil alleen nog den Regeeringsgemachtigde vragen met betrekking tot de menschen van de tweede en de derde groep, die minder dan 10.000 boomen hebben, of voor hen niet de volle 100% kan worden toegepast. Ik geloof niet, dat daartegen bezwaar kan bestaan, omdat de Regeering in de Memorie van Antwoord reeds heeft gezegd, dat het practisch daarop neerkomt.

Ook artikel 18 lijkt mij zeer onbevredigend, waar daarin n.l. geschreven staat, dat het comité van advies zal bestaaan uit leden, te benoemen door den Gouverneur-Generaal. Zij zullen worden benoemd uit de drie groepen, die er met inachtneming van de verhouding tusschen de totalen der standaardproducties in vertegenwoordigd zullen zijn. Die commissie zou dus eventueel kunnen bestaan uit 96 leden van de eerste groep, 3 van de tweede en 1 lid van de derde groep. Dit zou ik gaarne veranderd zien. Ik heb mij laten vertellen, dat dit in de praktijk niet zoo zal zijn en dat er in werkelijkheid maar 7 personen in die commissie zouden zitten; ik hoop daarom, dat de Regeering mij op dit punt zal willen geruststellen.

Mijnheer de Voorzitter! Met een kort woord wil ik tenslotte nog even ingaan op het betoog van mijn geacht medelid den heer Weyer, waar hij zegt, dat door de commissie van voorbereiding voor deze ordonnantie de door mij voorgestelde wijzigingen stuk voor stuk onder de oogen werd gezien doch als ongewenscht ter zijde werden gelegd. En dat in het verslag der commissie op overtuigende wijze is aangetoond, dat het geheele stelsel in het belang is van alle betrokkenen. Ik ben begonnen met te zeggen, dat ik alle waardeering heb voor het werk van de commissie. Maar ik kan niet weten, dat alles wat door mij werd voorgebracht, stuk voor stuk aan die commissie bekend was?

(De heer W e y e r: Daarom wordt dit juist gezegd, omdat U het niet kon weten.)

(Voorzitter.)
Dit blijkt toch niet uit het rapport, terwijl de duizend of meer bladzijden der notulen mij onbekend zijn. In dat geval zouden zij denkelijk niet door mij zijn voorgebracht. Maar het spijt mij te moeten hooren, dat de commissie de door mij voorgebrachte wijzigingen stuk voor stuk heeft onderzocht en als ongewenscht heeft ter zijde gelegd.

Ik kan mij bv. niet voorstellen, dat de Commissie een Comité van Advies waarin de leden der groepen zich kunnen verhouden als 97 : 3 : 0 redelijk vindt. (Art. 18).

Zoo zou ik nog andere bepalingen kunnen aanhalen, doch zal met deze eene volstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn geacht medelid is begonnen met te zeggen, dat hij niet paraat kon ingaan op mijn betoog, hetgeen zeer begrijpelijk is. Ik ga dan ook voorbij zijn bewering, dat door mij gezegd zou zijn „dat men dan maar moet blijven zitten met de kinine'' want dit is door mij nooit beweerd. Ook ik heb gezegd, dat het geheele stelsel in het belang is van alle betrokkenen, doch heb, meen ik, tevens bewezen, dat het voordeeliger is voor de fabrikanten dan voor de producenten, hetgeen is beaamd zooeven door den geachten Regeeringsgemachtigde. Ik stond slechts voornamelijk voor de vraag of de restrictie in zoo strenge mate noodig was.

Mijnheer de Voorzitter! Wat mij vooral getroffen heeft in het betoog van mijn geacht medelid is, zooals reeds gememoreerd, het gezegde, dat de commissie stuk voor stuk mijn voorgestelde wijzigingen heeft onderzocht en als ongewenscht terzijde heeft gelegd. Ik meen het te moeten toeschrijven aan de mindere paraatheid, maar nu de heer Weyer denkelijk mijn betoog rustig heeft kunnen nalezen, wil ik hem de volgende vragen stellen: Vindt de heer Weyer het redelijk, zakelijk beschouwd, dat over belangen van drie groepen waarbij belangentegenstellingen kunnen voorkomen, beslist kan worden door een comité, waarin de leden der groepen zich verhouden als 97 : 3 : 0?

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van den kant van den Volksraad omtrent dit onderwerp geëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid morgen hierop te antwoorden?

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan wordt de behandeling van dit onderwerp opgeschort tot morgen.

Ik deel verder mede, dat ingekomen is een verzoek van den heer Soeroso om een interpellatie te mogen houden in verband met den gewijzigden toestand op monetair gebied. De betrokken vragen zullen worden geroneografeerd en aan de leden rondgedeeld.

De vraag òf — overeenkomstig art. 69 van het reglement van orde — en, zoo ja, wanneer de Volksraad dat verlof zal verleenen, wil ik aan de orde stellen op Maandag a.s.

Morgen heeft in de eerste plaats de behandeling van het ontwerp betreffende het eerste deel van de *f* 25-millioen bijdrage van Nederland (Ond. **71**) plaats en wel met het oog op den Regeeringsgemachtigde die uit Bandoeng zal overkomen. Daarna heeft plaats de voortzetting der behandeling van de agenda, voorzoover die heden niet is afgehandeld, n.l. in de eerste plaats de afhandeling van de Kina-restrictie ordonnantie (Ond. **68**) met de desbetreffende aanvullende begrooting en daarna de aanvullende begrootingen betreffende de werkloosheid (Ond. **59**) en de verdere agenda voor morgen. De invoerordonnantie autobanden echter, die op de agenda voor morgen staat, kan pas behandeld worden op Vrijdag a.s., aangezien de Memorie van Antwoord pas morgen is te verwachten.

De vergadering wordt te 1,12 uur n.m. gesloten.

66ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 1 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Aanvullende begrooting voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen IV, Binnenlandsch Bestuur, en VI, Economische Zaken, voor 1936 (Ond. **72**) en voor 1937 (Ond. **73**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen IV, Binnenlandsch Bestuur, en VIII, Oorlog, voor 1936 (Ond. **69**) en voor 1937 (Ond. **70**). — Kinarestrictie-ordonnantie 1937 (Ond. **68**). — Eerste aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **67**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1936 (Ond. **59**). — Motie-Wirjopranoto betr. aanstelling speciale kracht inz. werkloosheidbestrijding onder de Inheemschen (Ond. **59**, st. 9). — Motie-Wirjopranoto betr. oprichting van een instituut tot opleiding van kolonisten (Ond. **59**, st. 8). — Herziening Koelieordonnantie (Ond. **2**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 44 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Koesoemo Octoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Soangkoepon, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops, Van Buuren, Drossaers, Enthoven, Luytjes en Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, Regeering en Hooge College, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VI, departement van Economische Zaken, en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936, in verband met de bestedding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **71**.)

Ik deel aan de vergadering mede, dat ook de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bij dit onderwerp als Regeeringsgemachtigde is aangewezen.

De heer **Doeve**: Ik moge beginnen met de vraag op te werpen, Mijnheer de Voorzitter, of het, nu de monetaire politiek der Regeering is gewijzigd, niet verstandiger zou zijn, het bedrag van *f* 25 millioen, dat wij nu gaan verdeelen, op te zouten en in reserve te houden, om een eventueelen noodtoestand te lenigen, die door een verzwakking van onze munt, bij zekere lagen en groepen der bevolking wellicht zou kunnen ontstaan. De gevolgen, die de gewijzigde monetaire politiek der Regeering zal hebben, laten zich niet zoo heel ongunstig aanzien. Persoonlijk ben ik echter op dat punt niet geheel en al vrij van ongerustheid, en ik weet niet of het niet beter zou zijn, de Nederlandsche gift van *f* 25 millioen voorloopig als een appeltje voor den dorst te houden.

(Doeve.)

Wanneer men dat niet wil, Mijnheer de Voorzitter, zou het mij aangenaam zijn, indien de Regeering met de volgende opmerkingen mijnerzijds rekening zou willen houden.

In het Afdeelingsverslag werd gewaarschuwd tegen het fokken van zware runderen bij de bevordering van de veeteelt, omdat die voor veldarbeid ongeschikt en voor de bevolking te duur zouden zijn. Wanneer men Nederlandsch-Indië als geheel beziet, geloof ik niet, dat onze veestapel kwalitatief dan wel kwantitatief wat te wenschen overlaat. Op het gebied van trek- en slachtvee kan in iedere behoefte worden voorzien. Het is echter een feit, dat in sommige streken van Java in een zeker jaargetijde niet genoeg veevoer beschikbaar is om alle runderen, die gehouden worden, behoorlijk te voeden, en dat het voor de bevolking dan moeilijk is en ook wel eens duur wordt om hun dieren in het leven te houden. Dat wijst er echter nog niet op, dat te groote en te zware runderen worden gefokt en gehouden. De fout schuilt hierin, dat in die streken in den regel te veel dieren worden gehouden; dat de veestapel numeriek niet is aangepast aan de hoeveelheid veevoer, die beschikbaar is, terwijl uit een kleineren veestapel, die goed gevoed kan worden met de beschikbare hoeveelheid veevoer, hetzelfde economische rendement kan worden gehaald. Dit houden van te veel dieren is weer een gevolg van het feit, dat men te veel de dieren, die men noodig heeft, zelf wil fokken en dus naast gebruiksvee ook fokvee houdt. Het zou beter zijn, indien verschillende streken van Java, die over niet genoeg veevoer beschikken, zich beperkten tot het houden van gebruiksvee en dat men dit gebruiksvee betrekt van de Kleine Soenda-eilanden, waar het fokken van vee veel goedkooper is dan hier op Java. Dit gaat op het oogenblik nog zeer moeilijk, omdat de kosten van het veetransport van de Kleine Soenda-eilanden naar Java relatief te hoog zijn.

Dit is op het huidige moment vooral een groot struikelblok om op Java de paarden te krijgen, die men hier noodig heeft. Java fokt niet genoeg paarden om in eigen behoefte te voorzien en is aangewezen op geregelden aanvoer van de kleine Soenda-eilanden. Door de heerschende geldschaarschte onder de bevolking werden in de laatste jaren veel te weinig paarden van de kleine Soenda-eilanden naar Java overgebracht. Hoewel men te Bima voor *f* 7.50 al een vrij goed paard kan krijgen, moeten de dieren door de hooge transportkosten op Java toch nog te duur verkocht worden en wel voor 50 tot 60 gulden en kon het versleten paardenmateriaal op Java slechts voor een klein deel door nieuw materiaal vervangen worden. Vooral langs de Noordkust van Java worden paarden gebruikt, die uit een oogpunt van dierenbescherming al lang afgemaakt hadden moeten zijn. De K. P. M. kan ons hiermede niet helpen. De Paketvaart heeft al herhaalde malen haar vrachtprijzen verlaagd en heeft reeds al het mogelijke gedaan om aan den noodtoestand tegemoet te komen. Een scheepvaartmaatschappij kan met het verlagen van vrachten nu eenmaal niet beneden een zeker minimum gaan.

Zou de Regeering daarom het volgende jaar van de welvaartsbijdrage geen bedrag willen afzonderen voor het construeeren en bouwen van eenige vaartuigen, waarmede vee op goedkoope wijze van de kleine Soenda-eilanden naar Java kan worden overgebracht?

Ik denk hierbij bijv. aan een paar groote mechanisch voortbewogen vlotten of vlotten, die gesleept worden en die door de Landschapskassen in de Residentie Timor en Onderhoorigheden zouden kunnen worden geëxploiteerd. Het transport met zulke vlotten zou uitsluitend in maanden, waarin geen zwaar weer pleegt voor te komen, bewerkstelligd kunnen worden. Voor het ontwerpen van een

Aanvullende begrooting voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Doeve.)

constructie zou een prijsvraag kunnen worden uitgeschreven, waarop ingenieurs in scheepsbouwkunde hun krachten zouden kunnen beproeven.

Hoewel de door mij bedoelde vaartuigen wel hoofdzakelijk van hout zullen moeten worden gebouwd, zal er toch wel wat metaalwerk aan te pas komen, zoodat het werk ook den metaalvakarbeiders te Soerabaja ten goede zal komen.

Voor de welvaart van de kleine Soenda-eilanden is het ook van zeer veel belang, dat het vee op een goedkoopere wijze naar Java getransporteerd kan worden.

Bij de behandeling van post 6.5A in de Afdeelingen verklaarden eenige leden sceptisch te staan tegenover de mogelijkheden van zuivelbereiding in Indië, omdat bodem en klimaat zich minder goed leenen voor deze tak van industrie, terwijl zuivelproducten bovendien tegen lage prijzen uit het buitenland betrokken kunnen worden.

De Bandoengsche melkcentrale brengt tegenwoordig echter reeds zelf bereide boter en kaas in den handel, waarvan de kwaliteit zeer behoorlijk is. De moeilijkheden, die het klimaat de bereiding van deze artikelen in den weg legt, zijn dus al heel aardig overwonnen. Ik weet niet precies ten koste waarvan dit geschiedt, m.a.w. of de productiekosten van de boter en de kaas van de Bandoengsche centrale niet nog te hoog zijn.

Juist hiermede echter zou een goede zuiveldeskundige ons uitnemend kunnen helpen. Bovendien zijn er behalve de zuivelproducten, die men in landen met een gematigd klimaat pleegt te bereiden, van melk ook andere melkproducten te bereiden, die in een tropisch klimaat een voorsprong hebben. Ik denk hier bijv. aan roomijs, geen roomijs, zooals tot nu toe in Indië wordt verkocht, maar ice-cream, zooals die in Amerika wordt bereid en geconsumeerd; een *melkproduct*, dat uit hygiënisch oogpunt boven iedere verdenking staat en dat een zeer goed voedingsmiddel is voor kinderen.

Ik geloof dus wel, dat een goede zuiveldeskundige hier in Indië zeer nuttig werk zou kunnen verrichten. Men neme daarvoor echter geen geleerde, die zich in een laboratorium opsluit, doch wel een man uit de practijk met veel ervaring en vooral ook met commercieel inzicht. Ik weet echter helaas niet, of zoo'n man als ik op het oog heb, wel te krijgen zal zijn, wanneer hij voor niet langer dan drie jaar wordt aangenomen. Een ervaren man met practisch en commercieel inzicht, die hier niet komt om toestanden in Europa te copieeren en die in staat is hier in Indië een zuivelindustrie te grondvesten op Indische toestanden en klimaatsfactoren, *wordt ook in Holland* nog behoorlijk gewaardeerd.

Wat de zuivelproducten betreft, die tegen betrekkelijk lage prijzen uit het buitenland kunnen worden betrokken, staat het melkerijwezen in Indië inderdaad nog in de kinderschoenen en de kostprijs van de melk en grondstof, is hier inderdaad nog te duur.

Voor een deel is dit een gevolg van het feit, dat de melkerijen nog niet economisch genoeg worden gedreven. Er wordt nog te duur en nog niet rationeel genoeg gevoerd; de opfok der kalveren is lang niet altijd economisch; er staan in de melkerijen nog te veel dieren op stal, die meer aan voer opeten dan zij aan melk leveren; dieren, die steriel zijn, die door den eigenaar voor drachtig worden gehouden, terwijl dit toch niet zoo is, enz. enz.

Vermoedelijk daarom werd bij de behandeling van de begrooting van Economische Zaken de vraag gesteld of de veterinaire diensten hier te lande niet zouden kunnen medewerken aan een verbetering van den financieelen toestand der melkerijen door de melkerijhouders, o.a. te helpen met onderzoek op drachtigheid van hun beesten, behandeling van steriliteit enz. enz. De Regeering gaf op die vragen in de Memorie van Antwoord geen rechtstreeksch antwoord en merkte slechts op, dat het ambtshalve verleenen van diergeneeskundige hulp aan melkveehouders, waartoe de bedoelde werkzaamheden blijkbaar worden gerekend, een te groote uitbreiding beteekent van de veeartsenijkundige overheidstaak.

(Soetardjo.)

Inderdaad hebben de veterinaire diensten met de huidige bezetting van het personeel reeds meer dan genoeg te doen. Zouden echter uit de welvaartsbijdrage geen gelden kunnen worden afgezonderd om de melkerijhouders met dergelijke werkzaamheden te helpen, ten einde uit een economisch oogpunt hun bedrijven te verbeteren en te saneeren?

De Regeering wil met de welvaartsbijdrage zoowel de Inheemsche als de Europeesche klein-industrie helpen. Het Europeesche element is in het melkerijwezen zeer sterk vertegenwoordigd; melkerijwezen is dierlijke industrie. Waarom zou dus de Regeering ook in deze richting niets doen!

Zoowel de zuivelindustrie, die nog heelemaal moet worden opgebouwd, als het melkerijwezen, dat nog in de kinderschoenen staat, verdienen geholpen te worden. Men bedenke eens welk een groot voordeel het voor Indië kan zijn om in een tijd van politieke verwikkelingen, wanneer onze verbindingswegen worden afgesneden, op het gebied van melk in eigen behoeften te kunnen voorzien. Een streven naar verlaging van den kostprijs van de melk dient m.i. daarom ook, zij het tijdelijk, gepaard te gaan met de contingenteering van den import van melk. Deze import bemoeilijkt momenteel den opbouw van onze melk- en zuivelindustrie. Daarom pleitte ik voor contingenteering van den import op Java; niet alleen om de op de melkerijen op de Bandoengsche hoogvlakte toegepaste bedrijfsreglementeering onnoodig te maken, maar voor het melkerijwezen op geheel Java. Dit is geen zaak van plaatselijk belang, maar een aangelegenheid, die geheel Java aangaat. De Regeering zeide bij de behandeling van de melkcontingenteering bij de algemeene beschouwingen o.a., dat de melkboeren nu reeds al hun best doen om melk te slijten en dat zij ongetwijfeld een loonend afzetgebied niet braak laten liggen. Volkomen juist, maar bij dat zoeken naar een loonend afzetgebied worden zij gehandicapt door den import van melk.

Financieele en economische saneering van de melkbedrijven dus om den kostprijs van de melk te drukken; contingenteering van den import van melk, zij het tijdelijk, om het melkerijwezen bij de ontwikkeling van dezen tak van dierlijke industrie te helpen; een zuiveldeskundige om de melkerijhouders te leeren, hoe zij het best hun overschotmelk, de melk, die niet als consumptiemelk kan worden verhandeld, kunnen verwerken; zie daar een mooi onderdeel, dunkt mij, van het plan tot welvaartsbevordering, waaraan de Regeering van de welvaartsbijdrage naar mijn meening gerust wel wat gelden mag besteden.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik om te beginnen de richtlijnen, welke door de commissie-Van den Bussche zijn aangegeven, aan een korte beschouwing mag onderwerpen, dan zou ik de volgende opmerking willen maken. Van deze richtlijnen zijn naar mijn meening de eerste en de zesde de belangrijkste; ik zou het anders willen zeggen: de laatste richtlijn is naar mijn meening de belangrijkste van de serie van zes. Het zou naar het mij voorkomt, dan ook meer op den weg van de commissie hebben gelegen, om deze laatste richtlijn als nummer 1 te vermelden.

Richtlijn No. 3, luidende:

> „De ter beschikking komende gelden zullen zoo volledig mogelijk in de jaren, waarin zij worden verstrekt, moeten worden verwerkt; fondsvorming uit deze gelden, zal slechts in enkele gevallen en op bescheiden schaal mogen plaats vinden''

acht ik niet bepaald noodzakelijk. Naar mijn meening is het voldoende, wanneer vooraf duidelijk wordt vastgesteld het object en het bedrag, dat daaraan zal worden besteed. De termijn van drie jaren zou dus zonder bezwaar nl. in bijzondere gevallen met eenige jaren overschreden kunnen

(Soetardjo.)

worden. Ik bedoel met betrekking tot dit punt onder meer de kwestie van de behartiging der belangen van de kolonisatie.

Richtlijn No. 5 is in de ingediende ontwerpen niet steeds nagekomen, met name is bij de voorstellen tot de besteding van gelden voor het bouwen en voor het repareeren van schepen deze richtlijn niet voldoende in acht genomen.

Wanneer ik thans overga tot de bespreking van de besteding van deze gelden, dan zou ik in de eerste plaats in beschouwing willen nemen de kwestie van de kolonisatie. Naar het mij voorkomt is het bedrag, dat bestemd is om aan dit object ten koste te worden gelegd, onvoldoende. In het Afdeelingsverslag wordt een bedrag genoemd van *f* 15 millioen. Het moge nog al overdreven schijnen, doch het komt mij voor, dat een bedrag van ruim *f* 3,3 millioen voor deze belangrijke aangelegenheid, veel te weinig is. Ik moet er bovendien op wijzen, dat de kwestie van de kolonisatie voldoet aan de twee belangrijkste richtlijnen, waarover ik het zooeven had, n.l. de richtlijnen 6 en 1. Het zou naar mijn meening dus op den weg van de Regeering liggen om aan dit vraagstuk de meeste aandacht te schenken.

In de Memorie van Antwoord is gezegd, dat de emigratiewilligheid onder de bevolking op Java nog lang niet van dien aard is, dat een dergelijk bedrag in drie jaar tijds nuttig zou kunnen worden besteed. Ik zou hiertegenover de opmerking willen maken, dat, wanneer door het B. B. en andere instanties de noodige propaganda wordt gemaakt, de vrees voor een mislukking, voor een afschrikken der bevolking, wanneer de proef zou zijn mislukt, mij ongemotiveerd voorkomt. Ik zou er daarom bij de Regeering met klem op willen aandringen, dat voor dit doel een grooter bedrag wordt beschikbaar gesteld. Wanneer met betrekking tot dit punt gesproken wordt over fondsvorming, dan is deze terminologie misschien niet juist, maar het lijkt mij toch wel op zijn plaats om erop aan te dringen, dat, wanneer voor dit doel een grooter bedrag wordt ter beschikking gesteld, men zich niet aan den termijn van drie jaar behoeft te houden. Een overschrijding van — laat ik zeggen — twee of drie jaar behoeft niet als een onoverkomenlijk bezwaar te worden aangemerkt.

Wanneer ik het schema der Regeering vluchtig doorkijk, ben ik geneigd mijnerzijds hiertegenover een suggestie te doen, een suggestie, die met betrekking tot de besteding van de *f* 25 millioen voor de hulpbehoevende massa der bevolking nuttiger zou kunnen zijn. De verdeeling zou naar mijn meening als volgt kunnen geschieden. Voor kolonisatie en irrigatie lijkt mij een bedrag van *f* 18 millioen van de *f* 25 millioen niet bepaald overdreven te noemen; voor landbouw, veeteelt, visscherij, nijverheid en schuldbestrijding *f* 5 millioen; voor wegen, het boschwezen en andere urgente werken *f* 2 millioen. Mij komt het voor, dat een dergelijke verdeeling als doelmatig zou kunnen worden beschouwd.

Naar aanleiding van de passage voorkomende op pag. 5 (roneo) van de Memorie van Antwoord (Algemeen gedeelte), waarin sprake is van het voornemen tot oprichting van een kolonisatieraad, zou ik de vraag willen stellen of deze kolonisatieraad bedoeld is voor de kolonisatie in haar geheelen omvang dan wel enkel voor de Europeanen-kolonisatie.

Mocht het laatste het geval zijn, dan wensch ik mijnerzijds een beroep te doen op de Regeering om ook de inheemsche kolonisatie daarin te betrekken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb geen enkel goed woord voor de besteding van een gedeelte van dat bedrag aan bouwwerken. Ik zou hierbij de vraag willen stellen, welke gebouwen de Regeering voornemens is uit deze geldmiddelen te betalen en welk bedrag aan loonen op deze begrooting is uitgetrokken. Ik moet er de Regeering op wijzen, dat werkverschaffing in den vorm van arbeid voor het opzetten van dergelijke gebouwen de beteekenis heeft van een tijdelijke hulpverleening, waarmede de bevolking in haar geheelen omvang niet gebaat kan zijn. Dit geldt m.i. te meer, waar het de bedoeling is, deze gebouwen op de grootste hoofdplaatsen te doen bouwen, waar de bevolking naar het mij voorkomt minder behoefte heeft aan hulpverleening dan de bevolking op het platteland.

Verder zou het naar mijn meening geen aanbeveling verdienen een gedeelte van het bedrag in den voorgestelden vorm te besteden voor werkverschaffing aan de arbeiders in de metaalindustrie. Ik lees op blz. 7 (roneo) van de Memorie van Antwoord een passage, als antwoord op een vraag in het Afdeelingsverslag gedaan, dat van de *f* 1.100.000, die aan deze werkverschaffing zal worden besteed, slechts *f* 350.000 aan loonen zal worden uitbetaald. Ik heb tegen dezen vorm van besteden van de *f* 25 millioen ernstig bezwaar en ik zou de Regeering in dit verband erop willen wijzen, dat deze hulpverleening slechts een tijdelijk karakter draagt, terwijl volgens punt 6 van de algemeene richtlijnen de aandacht behoort te worden geconcentreerd op hulpverleening, die voor de bevolking van blijvende economische waarde zal zijn.

Verder is naar het mij voorkomt het bedrag, dat zal worden besteed aan landbouw, veeteelt, nijverheid en visscherij, waarbij de grootste bevolkingsbelangen betrokken zijn, wel wat laag genomen. De huidige toestand geeft een zeer belangrijken achterstand in de overheidszorg op dit gebied te zien.

De Memorie van Antwoord op pag. 3 (roneo) zegt:

> „Niet kan worden ingestemd met de meening der leden, die de sommen, uitgetrokken voor landbouw en veeteelt, nijverheid en visscherij naar verhouding laag achten. Bedacht dient te worden, dat het de bedoeling is, deze bedragen in de eerstvolgende drie jaar te besteden. In vergelijking met den huidigen omvang der maatregelen op dit gebied, zijn de uitgetrokken sommen hoog te noemen."

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Overheidsvoorzieningen op dit gebied op het oogenblik een belangrijken achterstand te zien hebben gegeven, dan acht ik het onjuist om te zeggen, dat naar verhouding tot den huidigen omvang der maatregelen op dit gebied, de uitgetrokken sommen hoog zijn te noemen. Ik zou derhalve aan willen dringen op meer aandacht van de Regeering voor dit punt en voor deze doeleinden hoogere bedragen beschikbaar te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts tref ik aan in de aanvullende begrooting bij afdeeling VI een uitgave tot een bedrag van *f* 5.000 ten behoeve van de bevordering van de veeteelt. Doch wanneer ik de Memorie van Toelichting te dien aanzien nalees, dan is het volgens dat stuk de bedoeling, dat om te beginnen gewerkt zal worden aan de bevordering van zuivelbereiding en dat daarvoor een zuiveldeskundige uit Nederland zal moeten overkomen. Het is voor mij werkelijk een teleurstelling, dat dit het begin moet zijn van de behartiging van de belangen van de veeteelt in dit land, waar immers de grootste belangen te dezen aanzien liggen, niet op het gebied, dat door de aanvullende begrooting wordt bestreken, doch op het terrein van de Inheemsche veeteelt.

(De heer D o e v e: Ik houd mij aanbevolen voor suggesties voor wat op het gebied van de Inheemsche veeteelt zou kunnen worden gedaan.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Doeve zal wel kunnen begrijpen, dat hij en in de eerste plaats het departement van Economische Zaken n.l. de afdeeling veeartsenijkundige dienst in staat zullen zijn om met suggesties ten deze voor den dag te komen. Doch het komt mij voor, dat een algeheele negatie van de behartiging van de belangen van de Inheemsche veeteelt bij een naar voren schuiven van een belang, dat in het geheel niet raakt het zooveel grootere belang van de Inheemsche veeteelt, wel pijnlijk aandoet.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrooting voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Soetardjo.)

(De heer Doeve: Er is vrijwel niets te doen op het oogenblik. Daarom houd ik mij aanbevolen, zooals gezegd, voor suggesties, voor wat in die richting zou kunnen worden gedaan.)

Wanneer ik dan een enkele suggestie mag noemen dan zou ik het volgende willen zeggen. Er zijn tal van maatregelen, die ten deze in beschouwing kunnen worden genomen. Men begrijpt, dat het voor mij ondoenlijk is om zoo à bout portant ten deze met bepaalde suggesties voor den dag te komen.

(De heer Kasimo: B.v. een verbetering van den pluimveestapel in de desa's.

De heer Doeve: Daar is al heel veel aan gedaan.)

De heer Kasimo noemt hier een voorbeeld. Een andere suggestie zou ik willen vinden in den vorm van de veredeling van het Inheemsche vee, zooals plaats heeft gehad in het oud-gewest Rembang, waar door kruising met Ongoolsche rassen een verbeterde veestapel is verkregen binnen een minimum aantal jaren.

(De heer Doeve: Daar wordt al heel hard aan gewerkt.)

Als de heer Doeve een reis maakt over geheel Java van west tot oost, zal hij bemerken, dat er nog veel te weinig aan gedaan wordt. Om een voorbeeld te noemen: in West-Java is van een maatregel als door mij bedoeld, nog lang geen sprake.

(De heer Doeve: U kunt in een karbouwenstreek als West-Java maar zoo geen rundvee introduceeren. Dat wil de bevolking niet.)

Dat is niet juist, Mijnheer de Voorzitter! De heer Doeve generaliseert hier, als hij zegt, dat West-Java in zijn geheel als een karbouwenstreek moet worden beschouwd. Er zijn wel degelijk streken, waar de bevolking nog steeds de voorkeur geeft aan het gebruik van koeien.

(De heer Doeve: En daar wordt kruising toegepast.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat de heer Doeve het niet bij het rechte eind heeft. Ik meen wel degelijk gezien te hebben, dat in verschillende streken nog lang niet aan de door mij bedoelde maatregelen wordt gewerkt.

Nu een andere aangelegenheid, de aanleg en verbetering van wegen en bruggen. Bij dit onderwerp zou ik aandrang op de Regeering willen uitoefenen, dat niet tot perfectionneering zal worden overgegaan. Ik bedoel, dat het uitgetrokken bedrag uitsluitend zal worden besteed aan verbetering of aanleg van wegen in gevallen, dat een dergelijk werk ten goede zal komen aan de bevordering van de economische welvaart van de betrokken streek.

Ik kom thans nog aan een andere suggestie, die ook in het Afdeelingsverslag is genoemd, nl. de steunverleening aan de drooglegging van de rawa Lakbok. Ik wil de aandacht der Regeering vestigen op een artikel, voorkomende in „Pemimpin'' van Mei 1936, No. 11, Jaargang VII, waarin de volgende suggesties zijn gedaan:

1. voltooiïng der bedijking van de Tjitandoei, zoowel aan den Westelijken als aan den Oostelijken kant.
2. den aanleg van een bandjirkanaal van de Tjitandoei naar de Tjikoedang en van coupures in de Tjitandoei, als door den regent van Tasikmalaja voorgesteld.
3. den aanleg van irrigatieleidingen met kunstwerken ten behoeve van de bevloeiïng der Lakbok-sawahs, waaronder begrepen de verbetering der bestaande afwateringskanalen.
4. de uitbreiding van het wegennet en het permanent maken dezer wegen.
5. den aanleg van bruggen en duikers.
6. andere door het regentschapsbestuur op te geven noodzakelijke werken als overwegen etc. en
7. vrijstelling der bevolking van de betaling van houtretributie en terugbetaling der reeds gestorte bedragen tot een totaal bedrag van ± *f* 20 000 vooral ook omdat de op de rawa Lakbok voorkomende houtsoorten grootendeels ten eenenmale ongeschikt waren voor timmerhout, terwijl aan brandhout de bevolking meer dan genoeg had.

(Hildebrand.)

Mijnheer de Voorzitter! Verder wil ik mij nog bepalen tot het stellen van de volgende vragen:

Welk resultaat heeft het overleg tusschen de provinciale waterstaatsdiensten van Midden- en West-Java gehad inzake de drooglegging der rawa Lakbok zoowel aan den westelijken als aan den oostelijken kant van de Tjitandoei? Welke steunverleeningen kunnen aan den Tasikmalajakant uit deze *f* 25 mm. worden verwacht? En ten derde: wat is de Regeering voornemens te doen met de rawa ten oosten van de rivier Tjitandoei?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het in dezen termijn hierbij laten.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal bij de bespreking van het *f* 25 mm plan trachten zoo kort mogelijk te zijn om tweeërlei reden. In de eerste plaats, omdat de Regeeringsgemachtigden die hier aanwezig zijn het wel op prijs zullen stellen in dezen tijd niet al te lastig gevallen te worden met besprekingen over dit onderwerp, omdat hun aandacht op andere dingen is geconcentreerd en in de tweede plaats — en dit is wel de eigenlijke reden — dat door het niet overleggen aan den Volksraad van het geheele werkplan en het verslag van de commissie-Van den Bussche, een meer diepgaande beoordeeling en een ernstige bespreking van de verschillende werken en maatregelen, die uit de bijdrage ad *f* 25 millioen zouden kunnen worden betaald, in dit stadium der behandeling voor den Volksraad practisch ondoenlijk is. Ik betreur het, dat de Regeering bij haar standpunt blijft, dat Zij niet het geheele werkplan en het verslag der commissie-Van den Bussche kan overleggen, want ik ben ervan overtuigd, dat de broksgewijze behandeling van de besteding der *f* 25 millioen, in den loop van verschillende jaren en verdeeld over de diverse begrootingsafdeelingen, geen efficiënte wijze van afdoening is.

In dit verband wil ik de Regeering de vraag stellen wat Zij precies bedoelt met de passage uit de Memorie van Antwoord:

> „Echter is de Regeering voornemens in de aanstaande Januarizitting van den Volksraad aanvullende begrootingen voor 1937 in te dienen, waarbij dan rekening zal worden gehouden met den wensch van den Volksraad tot nader overleg inzake de besteding.''

Mag ik uit deze passage de toezegging der Regeering lezen, dat bij de behandeling der verschillende aanvullende begrootingen in 1937 meerdere gegevens aan den Volksraad zullen worden overgelegd, of moet dit worden opgevat als een passage, die uitsluitend tot strekking heeft, dat bij de aanvullende begrootingen méér toelichting zal worden verstrekt dan in de aan de orde zijnde aanvullende begrooting is te vinden?

Tot deze laatste zal ik mij in hoofdzaak beperken en dan heeft het mij getroffen, dat, vóór er iets kan worden gedaan om tot effectieve welvaartsbevordering over te gaan, het allereerst noodzakelijk is, over te gaan tot personeelsuitbreiding. Hieruit blijkt wel, dat de bezetting van de verschillende departementen op het oogenblik in een zoodanig stadium gekomen is, dat het loopende werk misschien met groote moeite kan worden afgedaan en er geen enkel oogenblik tijd is, ook maar eenig plan voor de toekomst te ontwikkelen. Deze toestand is zeer bedenkelijk en nog bedenkelijker wordt het, dat nu voor eenige maatregelen oogenblikkelijk enkele menschen uit Nederland moeten komen, die dan eerst kennis moeten nemen van den toestand in Indië om dan, over eenige jaren misschien, tot voorstellen te kunnen komen waarvan wellicht het gevolg zal zijn, dat de effectieve welvaartsverzorging, waarvan het de bedoeling is, dat ze oogenblikkelijk zal aanvangen, wordt uitgesteld, tot deze studies en conclusies beëindigd zijn.

Aanvullende begrooting voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Hildebrand.)

Om het even concreet te stellen heb ik in deze aanvullende begrooting aangetroffen, dat uit Nederland zullen moeten komen een bodemkundige en een bodemkundige-mineraloog, terwijl andere bodemkundigen hier te lande in opleiding zullen moeten worden genomen. Verder wil men een zuiveldeskundige laten overkomen, die dan moet beoordeelen of het mogelijk is, hier te lande een zuivelindustrie in het leven te roepen. Om bij het laatste te blijven wil het mij met verschillende andere leden, die dienaangaande in het Afdeelingsverslag een opmerking hebben gemaakt, voorkomen, dat deze overkomst van een zuiveldeskundige uit Nederland gevoeglijk achterwege kan blijven.

Het is misschien inderdaad het geval, dat in een bepaalde streek van Java een overproductie aan melk bestaat, maar dit speciale geval wettigt toch nog niet de verwachting, dat, terwijl overigens in geheel Nederlandsch-Indië van geenerlei overproductie van melk sprake is, ook maar eenigszins de hoop kan worden gekoesterd, dat hier een zuivelindustrie in het leven kan worden geroepen. Ik ben dan ook voorloopig zeer pertinent tegen de overkomst van dezen zuiveldeskundige.

Op de aanvullende begrooting betreffende Afd. IV wordt een bedrag uitgetrokken voor de kolonisatie, welk bedrag hoofdzakelijk ten doel heeft de emigratie van Javanen naar de buitengewesten te bevorderen. Ik kan mij er volkomen mede vereenigen en heb dan ook geenerlei bezwaar om dit bedrag toe te staan, maar wel wil ik de aandacht vestigen op de passage in de Memorie van Toelichting, dat blijkens het verslag van de Commissie-Van den Bussche ook overwogen wordt een bedrag af te zonderen voor de kolonisatie van Europeanen. Nu zou ik er toch wel op willen aandringen, dat de steun voor de kolonisatie van Europeanen niet te lang uitblijft en dat de Regeering er met spoed toe overgaat den reeds lang verwachten Kolonisatieraad in te stellen, waarbij ook de particuliere kolonisatievereenigingen de gelegenheid zullen hebben hun stem in het kapittel van dezen raad te doen hooren.

Voorts, wanneer de Kolonisatieraad in het leven is geroepen, zal overwogen worden uit de steungelden een bedrag aan dezen raad ter beschikking te stellen. Ik zou de Regeering derhalve de vraag willen stellen, of het in het huidige stadium reeds mogelijk is aan te geven, welk bedrag van de ruim *f* 3 millioen, die men voornemens is voor de kolonisatie uit te trekken, bestemd zal worden voor de kolonisatie van Europeanen. Ik wil er tegelijk bijzeggen, dat in de toelichting gezegd wordt, dat bij de kolonisatie van Europeanen in de eerste plaats gedacht is aan Nieuw-Guinea. Het moge waar zijn, dat Nieuw-Guinea nog een zeer groot gebied bevat, dat kolonisten kan opnemen, maar het wil mij toch voorkomen, dat de kolonisatie in Nieuw-Guinea wel een der moeilijkste zal zijn vanwege de groote afgelegenheid. Laat men zich dus niet al te spoedig wenden in de richting van de kolonisatie in Nieuw-Guinea, maar laat de steun, dien men voornemens is te geven aan den Kolonisatie-raad, voornamelijk strekken tot een bevordering en krachtige gezondmaking van de bestaande kolonisatievereenigingen, die reeds verschillende resultaten hebben bereikt en die, wanneer men haar een behoorlijk werkkapitaal geeft, in staat zullen zijn de bestaande kolonies tot behoorlijken bloei te brengen. Het lijkt mij noodig, dat niet te lang gewacht wordt met de beschikbaarstelling van de gelden aan den Kolonisatie-raad voor de bestaande kolonisaties in verband met de bevordering van de gezondheidszorg, den irrigatieaanleg en verdere omstandigheden. Het lijkt mij noodzakelijk, dat in ieder geval in 1937 in de Januarizitting nadere voorstellen aan den Volksraad zullen worden voorgelegd. Ik zou het tenminste zeer op prijs stellen, wanneer de Regeering deze gedachte nader in overweging zou willen nemen en mij zou kunnen toezeggen, dat in 1937 in de Januarizitting zoowel de Kolonisatie-raad zal zijn opgericht, alsmede de fondsen ter beschikking zullen worden gesteld om de verdere pogingen en plannen tot practische uitvoering te brengen.

(Koesoemo Oetoyo.)

De heer **Koesoemo Oetoyo**: Mijnheer de Voorzitter! Tot mijn spijt moet ik beginnen met er mijn teleurstelling over uit te spreken, dat de Regeering, ondanks het klemmende betoog van de vele leden in het Afdeelingsverslag weigerachtig blijft ons college het verslag der Commissie-Van den Bussche voor te leggen. Van een geheel, tot in finesses uitgewerkt werkplan, spreek ik niet, daar ik mij heel goed kan indenken, dat de uitwerking van dit plan in den korten tijd van voorbereiding nog niet gereed is, zoodat openbaarmaking daarvan ongewenscht wordt geacht. Blijkens de Memorie van Antwoord beroept de Regeering zich ter motiveering van haar weigering op den beperkten, in dit jaar nog resteerenden tijd, waardoor, ik citeer, Mijnheer de Voorzitter:

> „slechts met enkele maatregelen zou kunnen worden begonnen. Ook daarom konden bij deze aanvullingsbegrooting nog bezwaarlijk verder strekkende plannen, liggende buiten het verband met de thans voorgebrachte maatregelen, worden medegedeeld. Echter — zoo heet het verder — is de Regeering voornemens in de aanstaande Januari-zitting van den Volksraad aanvullende begrootingen voor 1937 in te dienen, waarbij dan rekening zal worden gehouden met den wensch van den Volksraad tot nader overleg inzake de besteding."

Van deze laatste toezegging der Regeering neem ik gaarne nota. Alleen zal het dan voor ons college moeilijk zijn — dit in het Afdeelingsverslag naar voren gebrachte bezwaar kan ik volkomen onderschrijven —:

> „in de reeds door de Regeering vastgestelde en gedeeltelijk tot uitvoering gebrachte verdeeling der gelden ingrijpende wijzigingen aan te brengen".

Om een enkel voorbeeld te noemen: als de Regeering reeds begonnen is om, als steun aan metaalvakarbeiders, een deel van het voor dit doel bestemde bedrag van *f* 1 100 000 uit te geven aan den aanbouw en ombouw van „enkele schepen", dan moet het eenmaal begonnen werk worden afgemaakt en het millioen worden opgemaakt. Zulks terwijl wellicht naderhand, na algeheele opening van zaken, blijkt, dat ons college dit millioen eigenlijk liever aan economisch productiever werk zou willen zien besteed. Terugkrabbelen is dan niet meer mogelijk: de Volksraad is eenmaal in het schuitje en moet meevaren.

Ik kom thans aan de algemeene richtlijnen voor de besteding der *f* 25 millioen. Alvorens ieder afzonderlijk in oogenschouw te nemen, ga een algemeene opmerking vooraf. En dat is deze. Als ik de bedoeling der Nederlandsche Regeering met deze bijdrage goed heb begrepen, dan is zij uitsluitend gericht op maatregelen, die blijvend — ik leg den nadruk op dit woord — tot versterking van de economische weerbaarheid van ons land leiden. Nevenbedoelingen als daar zijn gezondmaking van deelen van groote steden, training van enkele honderden vakmetaalarbeiders en dergelijke mogen naar mijn meening althans daarbij niet worden nagestreefd. Zeker, door assaineering van stadsdeelen verhoogt men de economische weerbaarheid van de inwoners dier stadsdeelen en verruimt men de werkgelegenheid voor de bevolking in de onmiddellijke omgeving, doch blijvende verhooging der economische weerbaarheid van een belangrijk deel der bevolking wordt er niet door verkregen. Als wij over een grooter bedrag dan *f* 8⅓ millioen 's jaars, en dan slechts voor 3 jaren, konden beschikken, b.v. over *f* 30 millioen 's jaars, zooals Prof. Mr. Schrieke in zijn magistrale, goed gedocumenteerde rede in het Indisch Genootschap had betoogd, dan zou ik er minder bezwaar tegen hebben. Maar nu wij slechts over het betrekkelijk, in verband met het groote doel, luttele bedrag van *f* 25 millioen de beschikking hebben, moeten wij ons strikt aan het gestelde doel houden en geen nevenbedoelingen najagen.

(Koesoemo Oetoyo.)

Wat genoemde metaalvakarbeiders aangaat, is de mogelijkheid inderdaad niet uitgesloten dat velen van hen door gemis aan werkgelegenheid tijdelijk zich met niet-technischen arbeid moeten tevreden stellen, maar ik ben overtuigd, dat zoodra zij aan hun vroegeren vakarbeid worden gezet, zij hun vorige vaardigheid spoedig zullen herwinnen. De *f* 1.1 millioen, die de Regeering aan haar training denkt te besteden, ware wellicht op andere wijze economisch productiever te maken.

Ik geef dadelijk toe, dat het niet gemakkelijk is op korten termijn voor het doel geschikte werken uit te vinden. Vooral waar zulke werken in de meeste gevallen zorgvuldige en langdurige voorbereiding vereischen, terwijl de Regeering blijkbaar door dit buitenkansje als het ware verrast is. Doch liever wat laat, doch goed werk dan overhaast de ons geschonken *f* 25 millioen aan minder doeltreffend werk te spendeeren. De Regeering toch is niet gebonden aan het opmaken, elk jaar, van *f* 8½ millioen, maar kan het resteerende bedrag in het volgende en zelfs in het daarop volgende jaar uitgeven. Zoo noodig kan dus in het eerste jaar slechts onderzoekings- en voorbereidingswerk worden verricht om pas in het tweede en derde jaar met de eigenlijke werkzaamheden aan te vangen. Haastige spoed is zelden goed, zegt het spreekwoord. Dit zou ik de Regeering, vooral in deze voor land en volk zoo gewichtige aangelegenheid als welvaartsverzorging is, met nadruk voor willen houden.

Van dit standpunt uitgaande, moet ik mij al dadelijk keeren tegen het 3e beginsel, waarin wordt voorgeschreven, dat:

> „de ter beschikking komende gelden zoo volledig mogelijk in de jaren, waarin zij worden verstrekt, (zullen) moeten worden verwerkt."

Dit voorschrift werkt „haastige spoed" in de hand en kan dus zelden goed zijn. Dat „fondsvorming uit deze gelden", althans op uitgebreide schaal, zooals verder wordt verordonneerd, moet worden vermeden, is te aanvaarden mits vireeren van de uitgavenpost naar een volgend jaar maar wordt toegestaan. Dit kan toch naar mijn meening geen aanleiding geven tot vermindering van het overzicht, dat Volksraad en Staten-Generaal over de besteding hebben, zooals door de Memorie van Antwoord bij fondsvorming wordt gevreesd.

Van hetzelfde standpunt uitgaande zou ik het 6de beginsel in dezen zin willen amendeeren dat het als volgt luidt: Uitsluitend maatregelen, die tot duurzame versterking van den economischen toestand kunnen voeren, worden ter hand genomen; slechts bij hooge uitzondering komen werken voor uitvoering in aanmerking, waarvan het zwaartepunt bij de daardoor geschapen vermeerdering van werkgelegenheid ligt.

Zooals gezegd vind ik een bedrag van *f* 25 millioen te gering om daarmede ook andere doeleinden na te streven dan verhooging van de economische weerbaarheid. Mocht daarmede gepaard gaan vermeerdering van werkgelegenheid, des te beter; doch om op dit laatste, zij het ook in sommige gevallen, het zwaartepunt te leggen, ten koste van het hoofddoel: versterking van den economischen toestand, acht ik minder juist. Tijdelijke verruiming van werkgelegenheid — want van duurzamen verruiming kan hier uiteraard geen sprake zijn — is naar mijn gevoelen alleen noodig daar, waar iets abnormaals het volk tijdelijk in een buitengewoon ongunstige positie heeft gebracht, b.v. misgewas op groote schaal of een natuurramp. Voor dergelijke hulp zijn de gewone fondsen aangewezen, die dan ook steeds worden verstrekt. Deze fondsen zijn sterk genoeg en hebben geen extra-aanvulling noodig. Van werken, die meer met het oog op werkverschaffing worden ondernomen, heb ik echter een teleurstellende ervaring. Zij geven uiteraard niet zulke dagloonen uit, dat het volk er welvarend door wordt. Deze loonen zijn dikwijls zelfs zoo laag, dat dwang van bestuurszijde moet worden uitgeoefend om het volk naar het werk te drijven.

Ik zou dus de Regeering in overweging willen geven om met het doen uitvoeren van zulke werken speciaal uit dit 25 mm fonds voorzichtigheid te doen betrachten.

(Roep.)

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! De warme belangstelling, die voor dit ontwerp bestaat, geeft mij de vrijheid om enkele aangelegenheden van meer localen aard naar voren te brengen. Ik doe dit meer in het bijzonder op verzoek van mijn geachte medeleden, de heeren Soekawati en Mapoedji. De eerste is reeds naar zijn land teruggekeerd en kon dus onmogelijk zelf hier deze belangen bepleiten.

Ik wil dan beginnen met enkele opmerkingen te maken over Bali. Voor Bali is van het bedrag van *f* 25 miljoen *f* 375 000 uitgetrokken, doch ik zou aan de Regeering willen vragen om dit bedrag, zoo eenigszins mogelijk, wat te verhoogen. Wij weten allen, dat Bali in de laatste jaren zeer in het gedrang is gekomen. De prijzen van alle export goederen en ook van vee zijn gedaald ver beneden een loonend peil. Bovendien is dit eiland momenteel zeer geldarm; het meeste goud is verdwenen. Indien men daar de samenleving zou kunnen helpen met eenig geld in circulatie te brengen, zou dit deze samenleving zeer ten goede komen.

Hetgeen ik hier zeg, geldt natuurlijk ook voor vele andere streken. Het is uiteraard een kwestie van afwegen, waar bepaalde maatregelen het meest noodig zijn, waar het dringendst behoefte is aan een voorziening. Ik wil verder enkele maatregelen noemen, die voor Bali het allernoodzakelijkst zijn.

In de eerste plaats de transmigratie naar West-Bali van de overbevolking van Zuid-Bali. Daarmede is reeds een begin gemaakt, maar de gelden, die daarvoor kunnen worden beschikbaar gesteld, zijn op het oogenblik nog zeer gering. Het betreft hier wel een zeer bijzonder punt van welvaartsverhooging. Men zal daarvoor kunnen volstaan met een bedrag van *f* 20 000.

Dan zou ik de aandacht willen vestigen op het irrigatiewerk Toekadbalian in de onderafdeeling Tabanan, geraamd op *f* 200 000. Door dezen maatregel zou niet minder dan 1600 ha grond bevloeibaar worden gemaakt. Over de beteekenis voor de welvaart en de voedselvoorziening der samenleving van een dergelijken maatregel behoef ik niet te spreken, maar daarnaast — en dat is een zeer bijzonder factor — staat, dat in de naaste toekomst volgens gegevens van de deskundigen en van ambtelijke zijde de opbrengt van de landrente hierdoor met niet minder dan *f* 20 000 zou worden verhoogd.

Dan zijn er nog allerlei andere bevloeïingswerken, welke verbetering behoeven en welke in de verschillende voorstellen nader zijn gespecificeerd, hetgeen een bedrag zou vorderen van *f* 150 000.

Verder wil ik noemen den bouw van de nieuwe dodokanbrug met aquaduct in West-Lombok. Deze maatregel zou een bedrag vorderen van *f* 150 000. Dit zou van zeer bijzondere beteekenis zijn, omdat dat ook ten goede komt aan de scheepvaart. Op het oogenblik is toch het geval, dat de schepen in den westmoesson niet in Ampenan kunnen ankeren; zij moeten dan gaan naar de Laboeantrengbaai en wanneer zij daar zijn, hebben zij geen verbinding met het meer bevolkte deel van Bali, aangezien daar een brug ontbreekt in die wegen. Deze maatregel zou dus nog een veel verdergaande beteekenis hebben dan alleen rakende den meer internen economischen toestand op Bali. Hiervoor zou noodig zijn een bedrag, zooals gezegd, van *f* 150 000.

(De heer Kruyne: Dat is meer Lombok.)

Dat is inderdaad voor West-Lombok, doch het geldt hier toch de residentie Bali en Lombok, waarover ik mij enkele aanwijzingen veroorloof te geven.

Dan heeft men op het oogenblik en zeker in de toekomst gebrek aan goede houtsoorten op Bali. Ook dat is een zeer dringend belang voor Bali. Wij weten allen, dat daar zeer veel houtsnijkunst wordt beoefend en niet alleen uit een oogpunt van kunst, doch ook in de laatste jaren uit een oogpunt van economie. Dat afzet van die artikelen is vrij loonend geworden. Het belooft een belangrijke factor te

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Kinarestrictie-ordonnantie (Ond. **68**).

(Roep.)

worden in het economisch leven van Bali en op het oogenblik loopt men met die houtsoorten een beetje vast. De eenige noodzakelijke maatregel ten deze om daarin te voorzien zou zijn de aankoop van enkele gronden, om die te reboiseeren en daar een djatibosch aan te leggen. En vooral met betrekking tot het groeien van boomen moet men daar tijdig bij zijn, want uit den aard der zaak duurt het meerdere jaren, alvorens men daarvan resultaat heeft.

Men zou dan de noodzakelijke houtsoorten moeten aanplanten en voor dezen, speciaal voor Bali zeer belangrijken maatregel zou men met een bedrag van *f* 30 000 kunnen volstaan. Dan is er verder nog ravijnbescherming noodig, die zou *f* 5000 kosten. Aldus zou het totaal bedrag aan kosten voor maatregelen die ik hier genoemd heb en die door alle deskundigen van zeer groot en dringend belang worden geacht en ook volkomen in overeenstemming zijn met de bedoelingen van de beschikbaarstelling van de *f* 25 millioen, n.l. het besteden voor welvaartsplannen, die later geen of weinig extrakosten meer als nasleep zullen hebben, dus geheel passend in dat kader — het totaal bedrag voor die maatregelen zou dan zijn *f* 535 000.

Voorts heb ik dan nog een enkel verzoek omtrent het ziekenhuis van Den Pasar. Met enkele duizenden guldens zou daarvoor kunnen worden volstaan. Dat ziekenhuis is een beetje te klein. De capaciteit is op het oogenblik 40 bedden. Doch de afstand van patient tot patient is veel minder dan door den D. V. G. wordt noodzakelijk geacht. Die afstand bedraagt op het oogenblik een meter twintig en moet volgens den D. V. G. zijn een meter vijf en zeventig. Er is nu eenige uitbreiding daarvoor noodzakelijk en de D. V. G. beschikt te dien aanzien niet over de noodige fondsen. Het ziekenhuis is geheel bezet, de goedangs worden zelfs nog in beslag genomen. Dat zal een maatregel zijn, die aan de hygiëne en aan de verzorging van de ernstigste zieken ten goede zal komen.

Buiten dit alles staat — dat spreekt vanzelf — de regeling en den afkoop van de rechten op het land Tjandikoesoema. Dit is een maatregel, die zeer groote uitgaven van het gouvernement zal vergen, een maatregel, die al lang in behandeling is. Dit staat dus geheel buiten het *f* 25 millioen plan. Ik zou alleen even willen vaststellen, dat ik hoop, dat dit ook zoo zal blijven en dat dus de afkoop van het land Tjandikoesoema ook in de toekomst buiten het *f* 25 millioen plan zal blijven staan.

Dan heb ik nog een enkele opmerking over Celebes en onderhoorigheden. Voor Celebes is een bedrag van *f* 1 370 000 bestemd.

Het komt betrokkenen voor, de kenners van dit land, Mijnheer de Voorzitter, dat dit wat aan den lagen kant is. Ook Zuid-Celebes is zeer geteisterd door de slechte economische toestanden van de laatste jaren. Er is in Zuid-Celebes op het oogenblik groote geldschaarschte. Al het goud uit Zuid-Celebes is weggevloeid. Weerstand is er op het oogenblik nog maar zeer weinig.

Als ik enkele werken met name mag noemen, dan zouden dat zijn: de irrigatiewerken van de Sadangvlakte, waarover de heer Mapoedji reeds gesproken heeft. Verder: bevloeiïngsmaatregelen in Sindjai, Boeloekomba en Bonthain. Tenslotte: verbetering van de zeevisscherij aan de verschillende kusten van Zuid-Celebes.

Ik heb hier maar enkele plannen genoemd. Ik zou voor Zuid-Celebes nog wel in enkele détails kunnen treden, maar uit de stukken kan men nadere gevens daaromtrent putten. Ik meen daarom hiermede te kunnen volstaan en aan de Regeering te verzoeken als algemeen uitgangspunt te nemen dat vooral die landen, die het zwaarst getroffen zijn door de economische gevolgen van de crisis der laatste jaren, en in het bijzonder voor die volkeren, die zooals van Bali en Zuid-Celebes, bij het overwinnen van de moeilijkheden de meest mogelijke medewerking hebben verleend en het meest en sterkst

(Eekhout.)

de moeilijkheden hebben ondergaan, nog wat meer te doen, dan op het oogenblik in het voorloopig voornemen van de Regeering ligt.

Ik heb gemerkt, dat de plannen der Regeering nog voorloopig zijn, dat er dus nog ruimte is voor het aanbrengen van verschillende wijzigingen. Ik hoop, dat dit pleidooi, dat ik zeer in het bijzonder doe namens de leden van Bali en Zuid-Celebes, en dat gegrond is op hun grondige kennis van het land, de toestanden en de bevolking, ertoe zal leiden, dat die streken extra in het oog zullen worden gehouden en besloten zal worden er extra iets voor te willen doen.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen over de ontwerp-begrooting voor 1937 is reeds van verschillende zijden betoogd, dat wij dit geschenk van *f* 25 mm, dat Nederland aanbiedt aan Indië, ten zeerste moeten waardeeren als een bijdrage, om, in den nood van Indië althans eenigszins tegemoet te komen en de welvaartszorg in de eerstvolgende jaren eenigszins te stimuleeren, maar dat deze *f* 25 mm in geen geval zullen mogen worden beschouwd als een blijvende herziening van de finantieele verhouding tusschen Nederland en Indië. Wij blijven die herziening van de finantieele verhouding tusschen Nederland en Indië urgent achten, maar aanvaarden die *f* 25 mm dankbaar als geschenk.

(De heer Soangkoepon: Als compensatie.)

Als compensatie voor de bijzondere opofferingen, die Indië in dezen tijd zich getroost heeft. Inderdaad.

Wij betreuren het, dat thans nog geen vast plan beschikbaar is, aan de hand waarvan wij de verdeeling van die *f* 25 mm in hun geheel kunnen overzien.

Wij begrijpen, dat men een dergelijk plan moeilijk reeds thans in zijn geheel kon gereed hebben. Wij hopen echter toch wel ten zeerste, dat dit in de a.s. zitting van den Volksraad in Januari wel het geval zal zijn. Wanneer men alleen, zooals thans, kleine bedragen van de *f* 25 millioen te behandelen krijgt — en dat zou zich in de volgende jaren dan telkens herhalen — krijgt men geen overzicht over de wijze, waarop het geheele bedrag wordt besteed en kan de Volksraad feitelijk niet oordeelen over de volledige besteding. Wij aanvaarden dan ook dit voorstel alleen als een uiting van het streven om zoo spoedig mogelijk te kunnen beginnen met de welvaartsverzorging in die streken, waar het het meest noodig is, doch wij dringen er bij de Regeering met den meesten klem op aan, dat in de Januarizitting aan den Volksraad een volledig plan zal worden overgelegd voor het resteerende bedrag van de *f* 25 millioen, opdat deze raad zich daarover een oordeel zal kunnen vormen. Het is natuurlijk niet uitgesloten, dat er later in de details nadere wijzigingen zullen moeten worden aangebracht, doch dat is bijzaak. Wij meenen recht te hebben op bekendmaking van de groote lijnen, volgens welke in de komende 3 jaren het bedrag van *f* 25 millioen zal worden verwerkt.

Over wat thans wordt voorgesteld kan ik kort zijn; de bespreking over de verdeeling van het geheele bedrag kan beter worden uitgesteld tot de Januarizitting, wanneer de zaak meer definitief aan ons oordeel zal kunnen worden onderworpen. De Regeering maakt het ons intusschen in zooverre gemakkelijker, dat Zij ons thans de beginselen voorlegt, volgens welke zij zich voorstelt de *f* 25 millioen te verdeelen en verder een schema voor een globale verdeeling van het bedrag over de verschillende onderwerpen van overheidszorg en een globale verdeeling over de verschillende gebiedsdeelen, die voor steun het meest in aanmerking komen.

Wat het laatste betreft meen ik, dat de Volksraad zich hierbij zonder meer zal kunnen neerleggen, aangezien dit voorstel is gedaan in voortdurend overleg met de betrokken departementen en de hoofden van gewestelijk bestuur. Ook de globale verdeeling over de onderwerpen van overheids-

(Eekhout.)
zorg geeft mijns inziens geen aanleiding tot ingrijpende beschouwingen. Vooropgesteld is de irrigatie, als zijnde van het meeste nut voor een blijvende bevordering van de welvaart der Inheemsche bevolking, een inzicht, waarmede ik mij volkomen kan vereenigen. Daarnaast is gedacht aan maatregelen, waarbij vooral werkverschaffing op den voorgrond staat. Ook hiertegen kan mijn fractie, in tegenstelling met hetgeen eenige andere sprekers hieromtrent hedenmorgen aanvoerden, geen overwegend bezwaar hebben, mits de werken welke tot stand zullen worden gebracht, van blijvend er rechtstreeksch nut zullen zijn voor de Inheemsche bevolking. Dit geldt vooral voor die maatregelen, waarbij men b.v. gebouwen wil oprichten; deze kunnen als werkverschaffingsobjecten van groot nut zijn. Maar daarnevens meenen wij te moeten eischen, dat de aanwending dier gebouwen zoodanig zij, dat ze rechtstreeks ten nutte komen van de bevolking . Dit naar aanleiding van plannen, die wel eens zijn geopperd, maar thans gelukkig worden tegengesproken, strekkende tot oprichting van gebouwen, waarvan het nut voor de bevolking zeer twijfelachtig moet worden geacht.

Daarnaast wordt als object terecht de assaineering *genoemd*, maar met eenige bevreemding trof ik als object aan schuldbevrijding van grondbezit. Ons is niet geheel duidelijk, hoe dit geëffectueerd kan worden zonder dat men komt tot een schier onbegrijpelijk ingrijpen van overheidswege in de verhouding tusschen schuldeischer en schuldenaar. Gaarne zou ik van den directeur van B. B. eenige nadere inlichtingen ontvangen, hoe deze schuldbevrijding van grondbezit in de enkele streken, waar in deze richting reeds is gewerkt, tot stand werd gebracht.

Verder nog een enkel woord over het boschwezen. In dit verband worden verschillende voorstellen aanhangig gemaakt, waarvan er één, dunkt mij, van groot nut is voor de blijvende bevordering der volkswelvaart, de herbebossching. Het is duidelijk, dat in streken, waar te veel bosch gekapt is, de hydrologische toestand sterk achteruit gaat, hetgeen kan leiden tot groot gevaar voor den landbouw. Als voor zulke streken reboisatie op het plan wordt gesteld, geloof ik, dat deze van groot belang kan zijn voor de bevordering van de toekomstige volkswelvaart in die streken.

Meer sceptisch staan wij op andere punten ten aanzien van het boschwezen, zooals den aanleg van wegen, railbanen, enz. Wij begrijpen, dat hierin een object van werkverschaffing zit, maar zoolang het boschwezen een objeet is, dat zoo weinig rendabel is en waarbij de afzet van het product met zooveel moeilijkheden gepaard gaat, vragen wij ons af, of het in de lijn van dit plan ligt een dergelijk eenigszins twijfelachtig object met dezen Nederlandschen steun verder uit te breiden en daarin nog meer kapitaal te investeeren dan reeds gedaan is. Op dit punt staan wij eenigszins sceptisch tegenover de gedane voorstellen en meenen wij, dat deze gelden beter kunnen worden besteed voor andere objecten dan voor verdere uitbreiding en outilleering van het boschwezen.

Tenslotte spreken wij er ook onze teleurstelling over uit, dat deze toch werkelijk niet zoo buitengewoon omvangrijke voorstellen al dadelijk weer personeelsvoorzieningen noodig maken. Wij kunnen niet ontkomen aan den indruk, dat van de voorstellen gebruik wordt gemaakt om al dadelijk te komen tot een uitbreiding van personeel, ook daar, waar dit misschien niet absoluut onvermijdelijk is, òf dat in de voorafgaande jaren toch wel te veel bezuinigd is, zoodat men een dergelijke kleine uitbreiding van werkzaamheden niet aan kan, zonder dat daarvoor direct nieuwe personeelsvoorzieningen moeten worden getroffen.

Daarom zou ik gaarne nader aan de Regeering de vraag willen stellen, of deze uitbreiding van personeel niet beperkt kan worden tot werkelijk het allernoodzakelijkste en of de Regeering niet nog eenige nadere toelichting kan geven,

(Kerstens.)
waarom in ieder geval deze niet zoo omvangrijke maatregelen niet kunnen worden getroffen zonder dat daarvoor al direct het personeel moet worden uitgebreid.

(De heer White: *f* 25 millioen is een tiende gedeelte van de geheele begrooting.)

Voorloopig wil ik het hierbij laten, om er, als wij t.z.t. de meer gepreciseerde plannen voor de besteding van de *f* 25 millioen voor ons hebben, nader op terug te komen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik zou willen beginnen met nog eens onze erkentelijkheid uit te spreken over het feit, dat de Nederlandsche Regeering de Indische Regeering door de schenking van deze *f* 25 millioen in staat heeft gesteld nu eens flink te beginnen met concrete welvaartsbevordering.

Wat dan de niet-overlegging van het geheele werkplan betreft, noch de Memorie van Toelichting, noch de Memorie van Antwoord heeft mij kunnen overtuigen, dat de thans gevolgde weg van verbrokkelde aanbieding en behandeling der bestedingsvoorstellen de juiste is. Als de vrees, dat

> „verwachtingen zouden kunnen worden gewekt, die later niet zouden kunnen worden gehonoreerd, waarvan ongewenschte teleurstellingen en wrijvingen het gevolg zouden zijn",

een argument is, waarom is ditzelfde argument dan niet gebezigd voor het achterwege laten van de totaalbecijferingen? Deze zijn te vinden op blz. 8 van het algemeen gedeelte van onderwerp **71**, stuk 2. Zijn bij het overleggen van deze cijfers dan geen teleurstellingen te verwachten wegens niet vervulde verwachtingen?

Er is een complete specificatie gegeven voor het totaal van *f* 25 millioen, waarbij voor allerlei onderdeelen een bepaald aantal millioenen of tonnen is uitgetrokken. Stel nu dat bijv. voor kolonisatie, voor wegenaanleg of visscherij een minder bedrag wordt besteed dan in de stukken is aangegeven. Zou er dan geen gevaar zijn voor teleurstelling, welke wel gevreesd wordt bij overlegging van het geheele plan? Ik kan het mij niet voorstellen. Ik zou willen zeggen: wanneer men bij deze becijfering de opmerking plaatst, dat de Volksraad natuurlijk moet bedenken, dat er in die cijfers wijzigingen kunnen komen, dan kan ik mij niet voorstellen, dat men zulks niet had kunnen vermelden bij de overlegging van het geheele werkplan, dus bij het opgeven van de wijze der besteding en wèl bij de bedragen, die besteed moeten worden. Zulks was evengoed mogelijk geweest en ik geloof, dat de Regeering hierbij wel had kunnen bedenken, dat de Volksraad ook weleens verstandige en redelijke dagen heeft.

In hoofdzaak wilde ik echter over iets anders spreken.

Bij het doorwerken van de stukken trof het mij herhaaldelijk, hoe goed het voor de richtige besteding der welvaartsbijdragen zou zijn geweest, indien tijdig begonnen was met sociaal-economisch research-werk, met technologisch en agronomisch onderzoek. Hoe vaak is daar al op aangedrongen! Hoe heeft zich de Regeering daarvan telkens afgemaakt met allerlei weinig ernstig te nemen argumenten! Het bewijs, dat aan een dergelijk instituut groote behoefte bestond, niet alleen nu, maar ook reeds vroeger, wordt geleverd door wat hieromtrent in de stukken te lezen staat. Nu moet het werk haast-je-rep-je worden verricht en moeten functionarissen en werktuigen als het ware uit den grond worden gestampt.

(De heer Van Baalen: Dat is altijd het geval bij zulke zaken.)

Goed, maar dan had men de noodzaak niet moeten ontkennen, terwijl men haar thans in de stukken toegeeft.

(De heer Van Baalen: Het is nooit heelemaal ontkend.)

Inderdaad, er is altijd omheen gedraaid!

Het heeft echter niet veel zin meer, daarover nu te gaan nakaarten, en daarom wil ik ook op dit terrein verder slechts vooruitzien.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrooting voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen IV, Binnenlandsch Bestuur, en VI, Economische Zaken, voor 1936 (Ond. **72**) en voor 1937 (Ond. **73**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen IV, Binnenlandsch Bestuur, en VIII, Oorlog, voor 1936 (Ond. **69**) en voor 1937 (Ond. **70**). — Kinarestrictie-ordonnantie (Ond. **68**).

(Kerstens.)

Ik zou dan willen voorstellen, alle posten voor onderzoek en exploratie in één fonds bijeen te brengen voor de financiering van één centrale instelling, die b.v. zou kunnen heeten — maar ik geef dezen naam natuurlijk voor beter — „Instituut voor sociaal-economische voorlichting en onderzoek".

Thans staan die posten her en der verspreid.

Voor afd. VI worden gevraagd:

1. een landbouwconsulent of houtvester voor de Cie van Advies inzake de bevordering der cultuur van handelsgewassen;
2. een secretaris voor die commissie;
3. personeelsversterking voor het Landbouwkundig Instituut;
4. enkele jonge landbouwkundige en middelbare krachten voor de verspreiding van verbeterd zaaizaad;
5. een bioloog, analyst en mantri ten behoeve van het Instituut voor de Zeevisscherij;
6. een zuiveldeskundige.

Voor afd. IV:

1. een bodemkundige-mineraloog en een bodemkundige;
2. twee middelbare krachten voor het „Bodemkundig Instituut".
3. eenige bestuursambtenaren voor het kolonisatiewerk;
4. twee adjunct-landbouwconsulenten, eveneens voor het kolonisatiewerk;
5. propagandisten voor het kolonisatiewerk;
6. een cineast voor filmische propaganda.

Het lijkt onjuist, deze nieuwe functionarissen over verschillende departementen en diensten te verspreiden en hen slechts tijdelijk te werk te stellen. Eveneens lijkt het onjuist, deze werkzaamheden zoo incidenteel en onsystematisch aan te vatten.

Er is dringend behoefte aan een permanent instituut voor dit sociaal-economisch research- en voorlichtingswerk. Bij dit onderdeel mag men zich niet instellen op een periode van 3 jaar. Ook al zou er na 3 jaren geen welvaartsbijdrage meer te verdeelen zijn, dan nog is zoo'n instituut onmisbaar in het licht der economische samenwerking tusschen de rijksdeelen.

(De heer Van Baalen: Dat zal administratief niet uit elkaar te halen zijn.)

Dat kan administratief uitstekend uit elkaar te halen zijn, wanneer dit instituut geregeld voeling houdt met de departementen, rapporten en inzichten uitwisselt enz. Bij een gedecentraliseerde werkwijze, zooals nu in de stukken wordt voorgesteld en zooals aanwezig is bij de landbouwvoorlichtingsdiensten van het land en de provincies — ik verwijs hiervoor naar hetgeen ik in eersten termijn bij de begrootingsbehandeling van afdeeling VI heb gezegd — gebeurt het, dat men naast en over elkaar heenwerkt, zonder dat de een van den ander weet, wat er gedaan wordt. Als de zaken gecentraliseerd en gecoördineerd worden onderzocht, heeft men een veel betere werkwijze. Ik pleit er dus voor, waar nu gelden beschikbaar zijn — alleen voor onderzoekingen op nijverheidsgebied wordt op deze begrooting een bedrag van *f* 60 000 gevraagd — thans een behoorlijk instituut in het leven te roepen. De gelden ervoor zijn er en de behoefte aan zoo'n instituut blijkt ook. Laat men dus nu zulk een instituut in het leven roepen, wetenschappelijk opgezet en onder wetenschappelijke leiding en laat men hierin niet voorzien zoo eclectisch, incidenteel en provisorisch als in deze voorstellen gebeurt.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn van onderwerp **71** van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Zijn de voor dit onderwerp aanwezige Regeeringsgemachtigden bereid een der eerste dagen van de volgende week te antwoorden?

(Voorzitter, Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal de beantwoording door de Regeering op een nader te bepalen datum in het begin der volgende week plaats hebben.

Thans kan worden overgegaan tot de behandeling van de verdere op den rooster van heden voorkomende onderwerpen.

Aan de orde is de behandeling van:

1e. De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, en VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936 (Ond. **72**) en voor het dienstjaar 1937 (Ond. **73**);

2e. De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, en VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936 (Ond. **69**) en voor het dienstjaar 1937 (Ond. **70**) in verband met de ontwikkeling van Nieuw-Guinea, de laatste als gewijzigd bij nota van wijzigingen op afd. IV (stuk 4).

Deze ontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans zou kunnen worden voortgegaan met de behandeling der Kinarestrictie-ordonnantie 1937, maar we dienen even te wachten tot de Regeeringsgemachtigde aanwezig is. Het laat zich aanzien, dat hedenmorgen de behandeling dezer ordonnantie met de daarbij behoorende aanvullende begrooting (Ond. **67**) kan worden afgedaan. Daarna zal worden voortgegaan met de behandeling en tevens afhandeling van de aanvullende begrooting 1936 betreffende afd. II, inzake voorzieningen ten behoeve van werkloozen (Ond. **59**); vervolgens zal aan de orde komen de behandeling in eersten termijn van de Herziening der koelieordonnantie (Ond. **2**).

De behandeling der invoer-ordonnantie-autobanden moet, zooals ik gisteren reeds mededeelde, worden aangehouden tot morgen, aangezien de betrekkelijke Memorie van Antwoord nog moet verschijnen.

De vergadering wordt te 10.04 uur v.m. voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot regeling van den afzet van kina-bast en tot beperking van den kina-aanplant in de periode 1937—1947 (Ond. **68**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde ter beantwoording van de sprekers in tweeden termijn.

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking in tweeden termijn van de kinarestrictie van de zijde van den Volksraad, is slechts door twee leden het woord gevoerd en wel door de heeren Kasimo en Van Ardenne.

Het geachte lid, de heer Kasimo, heeft eenige suggesties gedaan ten aanzien van het vergemakkelijken der aanvragen voor

Kinarestrictie-ordonnantie (Ond. **68**).

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)
herbeplantingsvergunningen door de bevolking. Ik wil gaarne toezeggen, dat met deze suggesties zooveel mogelijk zal worden rekening gehouden.

Voorts is de heer Kasimo teruggekomen op de bedrijfsbelemmeringen, die de restrictie de bevolking zou opleggen en hij vraagt hiervoor een compensatie door aan de bevolkingscultuur licenties toe te staan ter grootte van de totale normale opbrengsten.

Ik ben reeds in de gelegenheid geweest te wijzen op het ruime standpunt, dat door de Regeering wordt ingenomen bij de vaststelling dezer normale producties voor de bevolking en heb voorts toegezegd, dat alles zal worden gedaan om de noodzakelijke belemmeringen, die aan de bevolking worden opgelegd, zoo gering mogelijk te doen drukken op deze cultuur. Ik acht het verzoek, dat door het geachte lid, den heer Kasimo is gedaan, minder juist, omdat de belemmering hierdoor niet wordt verminderd en ook minder juist, omdat thans voor alle beplantingen van minder dan tien duizend boomen hooger licenties worden verleend en bij de inwilliging van het verzoek van den heer Kasimo voor beplantingen van meer dan tien duizend boomen bij de berekening der toewijzing verschil zou worden gemaakt tusschen de tweede en derde groep.

Het verheugt de Regeering, dat het geachte lid, de heer Van Ardenne in hoofdzaak de juistheid van de voorgelegde maatregelen heeft kunnen onderschrijven. Op enkele opmerkingen moet ik nog ingaan. Ik blijf van meening, dat de door het geachte lid opgestelde becijfering van de winst van de kininefabrikanten geflatteerd is. Ik kan echter mededeelen, dat aan den Regeeringscommissaris te Amsterdam opdracht zal worden verleend dit punt nader onder oogen te zien.

Voorts zal ik gaarne toezeggen, dat onder omstandigheden, zooals deze thans zich laten overzien aan de bezitters met minder dan tienduizend boomen licenties zullen worden verstrekt, ter grootte van de normale productie hunner beplantingen.

(De heer Van Helsdingen: Dus zij worden geheel behandeld als de derde groep?)

Inderdaad, voorzoover het minder dan tienduizend boomen betreft.

Het comité van advies bestaat momenteel uit een voorzitter en vier leden van de eerste groep, een lid van de tweede groep, en een lid van de derde groep. De heer Van Ardenne zal hieruit zien, dat bij de samenstelling niet strict de hand is gehouden aan de verhouding 96 : 3 : 1.

(De heer Van Helsdingen: Wat te verwachten was.)

De redactie van de voorgelegde ontwerp-ordonnantie op dit punt is opzettelijk ruimer gesteld dan die in de huidige ordonnantie, waardoor de Regeering een grootere vrijheid heeft verkregen om de belangen van de tweede en derde groep voldoende tot hun recht te laten komen.

De commissie ter adviseering voor de vaststelling der standaardproductie heeft geen bemoeienis met de derde groep. Het heeft daarom geen zin een vertegenwoordiger van de derde groep in deze commissie te benoemen. Bij de samenstelling van die commissie zal echter wel rekening worden gehouden met de suggestie van den heer Van Ardenne en zoo mogelijk een kinadeskundige van de tweede groep als lid daarin worden opgenomen.

Voor plaatselijk onderzoek is zoowel bij de rubber, als de thee- en de kinarestrictie herhaaldelijk gebruik gemaakt van taxatiecommissies. Hiervoor worden uiteraard objectieve en betrouwbare personen aangezocht. Beëediging van de taxateurs heeft nooit plaats gehad en de behoefte daaraan is nooit gebleken. Ik geloof ook niet, dat dit in het onderhavige geval een vereischte zal moeten zijn, maar wil deze aangelegenheid nochthans overwegen.

(Voorzitter, Kasimo.)
De **Voorzitter**: Hiermede is ook het Regeeringsantwoord in tweeden termijn beëindigd. Geeft het antwoord van de Regeeringsgemachtigde den indieners van het amendement wellicht aanleiding het geheel of gedeeltelijk in te trekken? Zoo neen, dan zal het nu in behandeling komen. Ik vestig er de aandacht op, dat inmiddels een verbeterd exemplaar van het amendement is rondgedeeld.

Aan de orde is de behandeling van de amendementen (met toelichting) ingediend door de heeren Kasimo, Iskandar Dinata en Kartowisastro (Ond. **68**, st. 7) luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-„Kinarestrictie-ordonnantie 1937" de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. Artikel 1 onder *m* wordt gelezen:
   1e. in de Gouvernementslanden van Java en Madoera: de gezamenlijke in eenzelfde regentschap gelegen kina-aanplantingen in het bezit van de Inlandsche bevolking, tenzij deze aanplantingen op 1 Januari 1937, dan wel op een later tijdstip behooren te worden aangemerkt als ondernemingen van de eerste groep;
   2e. elders in Nederlandsch-Indië: de gezamenlijke in eenzelfde afdeeling gelegen kina-aanplantingen in het bezit van de Inlandsche bevolking, tenzij deze aanplantingen op 1 Januari 1937, dan wel op een later tijdstip behooren te worden aangemerkt als ondernemingen van de eerste groep;

II. In artikel 6
   a. vervallen in lid (1) sub c de woorden: „vermenigvuldigd met het voor dat restrictiejaar geldende toewijzingspercentage";
   b. vervalt lid (3);
   c. worden de leden (4), (5) en (6) vernummerd tot (3), (4) en (5).
   d. vervallen in het nieuwe lid (3) de woorden: „en lid (3)".

III. In artikel 8
   a. worden in lid (1) achter het woord „Directeur" ingevoegd de woorden: „ten behoeve van de ondernemingen van de eerste en de tweede groep".
   b. wordt in lid (2) in plaats van „artikel 6 lid (6)" gelezen „artikel 6 lid (5)".

IV. Artikel 11 lid (3) wordt gelezen:
   „De in de oogstvergunningen te vermelden hoeveelheden zijn de hoeveelheden kinabast, uitgedrukt in kinineaequivalent, welke bij een uit landbouwkundig oogpunt rationeele exploitatie kunnen worden geoogst van de kina-aanplantingen, waarvoor de oogst-vergunningen zijn aangevraagd, met dien verstande, dat het totaal der hoeveelheden te vermelden in alle oogstvergunningen, die kunnen worden uitgereikt voor aanplantingen behoorende tot eenzelfde kina-onderneming van de derde groep, de hoeveelheid, vermeld in de licentie, welke ten behoeve van die onderneming is verstrekt, niet mag overschrijden.

V. In de Overgangsbepaling (2) wordt inplaats van „artikel 6 lid (5) en lid (6)" gelezen: „artikel 6 lid (4) en lid (5)".

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot het voorliggende amendement wil ik het volgende ter verdediging aanvoeren.

Ik erken de groote wenschelijkheid van kinarestrictie. En ik erken, dat — wil de restrictie haar effect niet missen — het noodzakelijk is ook de bevolkingskinacultuur daarbinnen te betrekken. Dit brengt mede: toepassing van contrôlemaatregelen op de bevolkingskina of op de z.g. derde groep.

(Weyer.)

Nu erkent de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord zelf, — ik citeer, Mijnheer de Voorzitter —

„dat de voor de derde groep noodzakelijk geachte contrôlemaatregelen verder ingrijpen in het bedrijf dan zulks voor de eerste en de tweede groep het geval is".

En iets verder zegt de geachte Regeeringsgemachtigde in dit verband:

„De hiermede samenhangende" — dat wil dan zeggen met die contrôle samenhangende — „bedrijfsbelemmeringen vormen een noodzakelijke en onvermijdelijke consequentie".

Juist, Mijnheer de Voorzitter, juist omdat voor de derde groep aan die bedrijfsbelemmeringen niet te ontkomen valt, bedrijfsbelemmeringen, die de ondernemingen van de 1e en 2e groep niet ondervinden, juist daarom dient een soort compensatie te worden gegeven aan de derde groep. Dit is toch niet meer dan billijk.

Nu zei de geachte Regeeringsgemachtigde, dat een dergelijke compensatie haar doel mist, want daardoor worden die belemmeringen niet opgeheven. Maar, Mijnheer de Voorzitter, mijn bedoeling is ook niet om daarmee de belemmeringen op te heffen. Ik kan mij dit ook niet als doel stellen, waar ik erken, dat aan die belemmeringen niet te ontkomen valt. Maar juist omdat hieraan niet te ontkomen is, dient hiertegenover een compensatie te worden gesteld.

Als compensatie heb ik dan gevraagd, hetgeen neergelegd is in ons amendement. Hierin wordt gevraagd om aan de ondernemingen der derde groep licentie te geven tot haar volle normale productie. Dit lijkt veel, maar als men de cijfers raadpleegt, zal het blijken een zeer bescheiden vraag te zijn.

De geheele normale productie van de derde groep bedraagt slechts 5000 kg. In 1935 is hierop aan licenties verleend totaal rond 4100 kg. Het geheele verzoek komt practisch dus neer op een vraag om een verhooging van de licenties met 900 kg of wil men rond 1000 kg zwavelzure kinine in bast ten behoeve van de derde groep. In verhouding tot het geheele uitvoerquotum van Nederlandsch-Indië, dat jaarlijks ongeveer 600 000 kg zwavelzure kinine in bast bedraagt is het dus slechts een zeer minimale hoeveelheid, ongeveer slechts 1/6% daarvan.

Niemand zal toch willen volhouden, dat een dergelijke minimale verhooging ten behoeve van de derde groep het restrictiestelsel ook maar eenigszins in gevaar zal brengen of nadeel berokkenen aan wie ook.

De aanneming van het amendement beveel ik dan ook gaarne ten sterkste aan den Volksraad aan.

De heer **Weyer**: Mijnheer de Voorzitter! Tot mijn leedwezen kan ik het amendement van den heer Kasimo niet ondersteunen. De toelichting zegt:

„De bedoeling van dit amendement is, dat aan elke onderneming van de derde groep een licentie wordt verleend voor haar totale normale opbrengst."

Die bedoeling is duidelijk, maar wat niet is toegelicht en duidelijk gemaakt, is, dat die wijziging welke hier wordt voorgesteld, ook inderdaad redelijk zou zijn. Principieel kan die wijziging natuurlijk nooit redelijk zijn.

Verschillende partijen gaan met elkaar in zee onder auspiciën van de Regeering, tot bereiking van een bepaalde noodzakelijke restrictie van de kina. Welnu, dan dient dit restrictieoffer voor al die partijen, die met elkander in zee gaan onder auspiciën van de Regeering in redelijkheid principieel gelijk te zijn. Voordeel voor den een is zonder twijfel nadeel voor den ander. Nu kan men, gelijk de heer Kasimo heeft gedaan, redeneeren, dat het ten slotte niet zooveel is, maar dat doet aan het principe niets af: wat de eene groep te veel krijgt, krijgt de andere zonder twijfel te weinig.

Als motiveering heeft de heer Kasimo in zijn rede bij de behandeling van het ontwerp zelf en ook nu weer bij de behandeling van het amendement, naar voren gebracht, dat

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde, Kasimo.)

de ondernemingen van de derde groep relatief meer administratieven overlast ondervinden van de restrictie, dan de andere groepen. De Regeering heeft dat inderdaad niet ontkend. Het is een noodzakelijk gevolg, maar de Regeering heeft daarbij toch zeer duidelijk en niet alleen bij de behandeling van dit amendement maar ook bij het ontwerp de toezegging aan den heer Kasimo gedaan, dat de Regeering aan de wenschen van den heer Kasimo in dit opzicht zoo veel als eenigszins mogelijk is tegemoet zal komen, ten einde die overlast voor de leden van de derde groep tot een minimum terug te brengen.

Ik acht het dan ook geen logisch denkbeeld van ons geacht medelid, dat er een conpensatie — en wel op deze wijze — moet worden gevonden tegenover dezen overlast, een overlast die, naar de Regeering ons duidelijk heeft gemaakt zooveel als maar in het vermogen der Regeering ligt zal worden verminderd. Ik sluit mij dan ook volkomen aan bij de uiteenzetting der Regeering en herhaal, dat ik mijn stem niet aan het amendement kan geven. Ik voeg daaraan toe dat het mij bepaald leed doet, dat nu ook weer deze gelegenheid wordt aangegrepen, om aan een der groepen meer te geven dan die groep in redelijkheid toekomt.

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Bij het aangaan der restrictie is het principe gehuldigd van gelijke monniken, gelijke kappen; men ging er van uit, dat alle partijen dezelfde offers zouden moeten brengen om tot een gezondmaking van de kinamarkt te kunnen komen. Van dit principe is afgeweken voor de bezitters van minder dan 10 000 boomen, zoowel voor de tweede groep als voor de derde groep en het is onlogisch, voor de derde groep verder te gaan, aangezien deze faciliteit aan de tweede groep niet zal worden verleend. Ik heb reeds toegezegd, dat alles in het werk zal worden gesteld om de belemmeringen, die op het bedrijf drukken, zoo gering mogelijk te maken.

De Regeering moet het amendement dus ontraden.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Weyer acht het amendement onjuist omdat partijen samen in zee zijn gegaan en het niet billijk is, dat een der partijen dan op andere wijze wordt behandeld dan de de overige. Maar is het wel geheel juist, te zeggen, dat partijen samen in zee zijn gegaan? De Regeering heeft willen ingaan op een verzoek, gedaan door de ondernemers der eerste groep, die een regeeringsmaatregel wenschten.

(De heer Weyer: Welke maatregel dan tevens in het belang der overige groepen was.)

Zeker, en dat was dan ook voorwaarde der Regeering tot inwilliging van het verzoek. De Regeering geeft toe, dat de maatregel een bepaalde belemmering, alleen voor de derde groep, veroorzaakt, en niet voor de andere groepen. Ook in aanmerking genomen de toezegging der Regeering, dat de belemmeringen zooveel mogelijk zullen worden beperkt, zal er toch nog altijd een rest van de belemmering blijven bestaan en daartegenover vraag ik nu een compensatie.

De Regeering voert nog aan, dat steeds dient te worden gehandeld volgens het principe van gelijke monniken, gelijke kappen, hetgeen in theorie wel juist is, maar waarvan hier toch moeilijk sprake kan zijn. Gedurende tientallen jaren hebben de ondernemingen der eerste groep gelegenheid gehad, de productie tot de grootst mogelijke capaciteit op te voeren en zij hebben van die gelegenheid op ijverige wijze gebruik gemaakt. Nadat zij dit reeds gedurende tientallen jaren hadden gedaan, is de bevolking begonnen, hun voorbeeld na te volgen en begon ook zij kina aan te planten. Doch nauwelijks was zij gekomen tot een klein areaal van een 200 bouw—want op deze oppervlakte is het totaal der bevolking kinatuinen te stellen — of de Regeering verbood verderen aanplant. Het is derhalve niet juist om hier te spreken van gelijke monniken, gelijke kappen als eenzelfde plantverbod wordt uitgevaardigd, ter-

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Kinarestrictie-ordonnantie (Ond. **68**). — Eerste aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **67**).

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)
wijl de eene groep eerst volle gelegenheid heeft gekregen, de productie ongelimiteerd op te voeren en de andere maar juist is begonnen, aan de productie mede te werken.

(De heer De Hoog: Er moet toch eens een begin gemaakt worden met de restrictie?)

Inderdaad, maar juist omdat er voor de verschillende groepen verschillende nadeelen aan verbonden zijn, voor de eene grootere nadeelen dan voor de andere, moet tegenover de grootere nadeelen voor de derde groep een compensatie staan. Dat is de bedoeling van het amendement en ik ben van oordeel, dat de gevraagde compensatie zeer billijk is.

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Kasimo, heeft naar voren gebracht, dat de kinarestrictie in het leven zou zijn geroepen op verzoek van de eerste groep. Ik wil dit opzichzelf niet bestrijden, maar ik wil het wèl bestrijden als motiveering van het amendement. De Regeering heeft de restrictie doorgevoerd, omdat zij in het belang is van de kinacultuur in het algemeen.

(De heer Kasimo: Dat erken ik ook!)

Hiermede wil ik slechts aantoonen, dat deze motiveering van het amendement niet opgaat.

Dat hier gewerkt is naar het principe: gelijke monniken, *gelijke kappen*, is volkomen logisch en in de lijn van de bedoeling, waarmede de restrictie in het leven werd geroepen.

De Regeering blijft het amendement onlogisch vinden, omdat door het amendement de belemmeringen, die door de restrictie op de bedrijven gelegd worden, niet worden weggenomen.

(De heer Kasimo: Daaraan is niet te ontkomen, vandaar de compensatie.)

De **Voorzitter**: Dan kan thans tot stemming worden overgegaan.

De amendementen zijn tegelijk in behandeling genomen, omdat zij zoo nauw samenhangen, zij strekken namelijk alle tot toekenning van een licentie aan elke onderneming van de derde groep voor haar totale normale opbrengst.

Het kernachtigst komt dit tot uiting in het amendement op artikel 6 onder II sub A. De uitslag van de stemming over dit amendement is maatgevend, naar het mij wil voorkomen, voor alle andere amendementen.

Het amendement-Kasimo c.s. (stuk 7 II*a*) op artikel 6 lid (1), wordt in stemming gebracht en aangenomen met 23 stemmen vóór en 19 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Hoedojo, Kasimo, Gandasoebrata, Kartowisastro, Soangkoepon, Koesoemo Oetoyo, Mapoedji, Iskandar Dinata, Abdul Rasjid, Wirjopranoto, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Mohamad Noor, Thamrin, Van Helsdingen, Van Lonkhuyzen, Yo Heng Kam, Ratu Langie, Roep, Wiwoho, Boestan, Jahja en Soetardjo.

Tegen stemmen de leden: Weyer, Kan, Doeve, Sosrohadikoesoemo, Groenenberg, Janssen, Hildebrand, Verboom, Leunissen, Van Ardenne, De Hoog, Eekhout, Loa Sek Hie, Wermuth, Van Baalen, Kerstens, White, Kruyne en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Ik stel voor te beslissen, dat de overige amendementen-Kasimo c.s. (Ond. **68** stuk 7, I, II sub *b*, *c* en *d*, III, IV en V) zijn aangenomen met dezelfde stemmen voor en tegen als het amendement-Kasimo c.s. (st. 7, II, sub *a*).

Daartoe wordt besloten.

(Voorzitter, Van Ardenne.)

De **Voorzitter**: In verband met artikel 60 R. v. O. stel ik voor, om niettegenstaande hedenochtend wijzigingen in het ontwerp zijn aangebracht, de eindstemming toch heden te doen plaats hebben.

De ontwerp-ordonnantie in haar geheel, als geamendeerd en gewijzigd bij nota van wijzigingen, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937. (Ond. **67**.)

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag zijn over de landbouwcrisisdiensten algemeene opmerkingen gemaakt, welke tot strekking hebben, dat geheele complex nader te bezien, wat personeelsbezetting en salarieering van het personeel betreft, van hoog tot laag.

Ik kan niet den indruk van mij afzetten, dat op dit gebied te royaal met geld wordt omgesprongen en dat de crisisbureaux wat personeel en salarieering betreft veel te gunstig afsteken bij de andere, oude bureaux, waarvan de meeste tot op den bodem zijn afgezocht op bezuinigingsmogelijkheden.

Bij de noodzakelijke, zeer snelle inrichting der crisisbureaux in de achter ons liggende perioden zal er zeker niet aan te ontkomen zijn geweest, dat op geld minder moest worden gelet dan op tijd. Maar geleidelijk aan is toch de tijd kunnen worden gevonden om die crisbureaux naar crisispeil terug te brengen en op een sobere basis te consolideeren.

Bij de voortgezette bezuiniging in de afgeloopen jaren heeft de Generale Thesaurie als centraal orgaan een zeer werkzaam aandeel gehad en een zeer groote ervaring opgedaan. Ik zou de Regeering willen vragen, thans datzelfde apparaat in werking te stellen tot onderzoek naar bezuinigings- en consolidatiemogelijkheden, op een met alle andere diensten van het gouvernement evenredig peil, bij de landbouwcrisisdiensten van het departement van Economische Zaken en bij het centrale kantoor voor landbouwcrisiszaken, zoowel met betrekking tot de personeelsbezetting als met betrekking tot de salarieering van het personeel, welke beide den indruk wekken, nu weer bij dit ontwerp eener aanvullingsbegrooting, dat er ten aanzien van genoemde diensten niet voldoende rekening wordt gehouden met de geboden uiterste zuinigheid bij het gebruik van gelden bij de gouvernements bureaux, welke zuinigheid immers steeds moet worden betracht, onverschillig van welk deel der maatschappij de gelden afkomstig zijn en voor welk doel zij worden gebruikt.

In de Memorie van Antwoord wordt de mogelijkheid van verdere inkrimping bij de landbouwcrisisdiensten ook aanwezig geacht. Gaarne zal ik daarom van de Regeering vernemen, welke inkrimpingen bij de betreffende bureaux reeds hebben plaats gehad?

Ook zal een aanpassing van de bezoldiging der functionarissen bij de landbouwcrisisbureaux aan de ambtelijke verhoudingen, aldus de Memorie van Antwoord, onder oogen worden gezien. Had dit bij de oudste bureaux en bij het kantoor voor landbouwcrisiszaken niet al eerder kunnen plaats hebben? En kan dan tevens nagegaan worden hoeveel functionarissen zitting hebben in een commissie of commissies waaraan geldelijke voordeelen verbonden zijn?

De bezoldiging van den regeeringscommissaris in Holland bv., die aan de kinazaken lang geen volle dagtaak heeft, zoodat men beter van een toelage kan spreken, tot een jaarlijksch bedrag van *f* 6 000 waarbij nog *f* 1 750 reis- en verblijfkosten komen, acht ik voor deze tijden niet te hoog. Maar wel vind ik deze toelage te veel, wanneer met dezen post een gepensionneerd hoofdambtenaar wordt belast.

Eerste aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **67**).

(Van Helsdingen.)

Ook vraag ik mij af, of het bedrag van *f* 2 050 voor bezoldiging en reiskosten — feitelijk toelage —, voor een regeeringscommissaris voor de kinarestrictie te Batavia noodig is. En waarom deze toelage moet gebracht worden ten gunste van, naar ik meen, ook een gepensionneerd hoofdambtenaar. Nu zegt de Memorie van Antwoord, dat deze toelage nooit is uitbetaald, maar waarom wordt die dan tot dat bedrag op de begrooting uitgetrokken en b.v. niet slechts pro memorie opgebracht? Inderdaad is de combinatie van het ambt van directeur van Tjinjiroean en van regeeringscommissaris voor kinazaken te Batavia een gelukkige en momenteel tevens een goedkoope combinatie.

Anders zou met deze functie misschien tevens belast kunnen worden de adviseur van het comité van advies?

Thans wat de commissies bij het departement van Economische Zaken betreft. Zijn bij de diverse commissies de honoraria reeds in overeenstemming met de tijden gebracht, en zijn er geen gevallen aan te wijzen, dat die honoraria ook worden uitgekeerd aan degenen, die reeds uit anderen hoofde gouvernementsbezoldiging krijgen? Wat de nieuw in te stellen commissie van advies betreffende de vaststelling der standaardproducties van kina betreft, deze commissie zal, aldus de Memorie van Antwoord, bestaan uit de beste kinadeskundigen, die een groot gedeelte van hun tijd aan het hun opgedragen vele en moeilijke werk zullen moeten besteden en dienovereenkomstig zullen moeten worden betaald. Hun zittingsgelden zullen aanmerkelijk lager zijn dan die, welke in het particuliere gelden, doch zal dat niet meer dan gecompenseerd blijken door zeer vele zittingen, welke in de toelichting in uitzicht zijn gesteld? Het daarvoor uitgetrokken totaalbedrag ad *f* 7 500 voor 9 maanden beteekent, dat er op een [illegible] wordt gerekend van ruim *f* 800 per maand, waarbij nog komt een bedrag van *f* 6 750 per jaar aan reis- en verblijfkosten.

Naast deze standaardiseeringscommissie zullen taxatiecommissies worden ingesteld, bestaande uit verscheidene eveneens deskundigen, die voor die taxaties eveneens redelijk moeten worden betaald en waarvoor niet minder dan *f* 20 000 wordt uitgetrokken. In de eerste plaats vraag ik mij af, waar het departement al die kinadeskundigen niet-belanghebbenden toch vandaan denkt te halen, noodig voor al die kinacommissies. Want er is ook nog het comité van advies inzake de kinarestrictie met voor den adviseur een salaris ad *f* 500 's maands en daarnevens een secretaris ad *f* 450 's maands.

Als ik de toelichting op post 6.20.1.1 goed begrepen heb, krijgt de adviseur voor de thee *f* 500 per maand en nu hij tevens belast is met de kina, ook *f* 500. Was het salaris toen te hoog, of is dit nu te laag?

Is er in de kinacultuur dan geen andere arbeid te verrichten, aldus vraagt men zich bij een dergelijken opzet af, dan commissoriale arbeid voor de restrictie? Tevens komt het mij voor een vlotten gang van zaken zeer bezwaarlijk voor met een dergelijk samenstel van commissies te werken. Ten slotte wordt door al deze salarissen de kostprijs der kinine verhoogd.

De kinarestrictie bestaat reeds ruim 2½ jaar; het moeilijkste, namelijk het voorbereidingswerk, is in dien tijd verricht. Men kan voor een groot deel voortbouwen op hetgeen in de afgeloopen jaren tot stand is gebracht en toch worden voor het volgende jaar ten behoeve van die restrictie nieuwe posten op de begrooting gebracht tot een totaal bedrag van ruim één ton.

Men vraagt zich af, of het in de afgeloopen restrictieperiode werkelijk zoo goed gegaan is als aangenomen wordt, en zoo ja, waarvoor dan deze nieuwe post tot zulk een groot bedrag noodig is.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het is uiteraard prijzenswaardig, dat ons geacht medelid, de heer Van Ardenne, hier opkomt voor grootere soberheid, een soberheid trouwens, die de Regeering in de Memorie van Antwoord heeft toegezegd, maar ik zou toch op één punt willen wijzen en daarmede kan ik volstaan. Ziet ons geacht medelid niet te veel over het hoofd, dat het hier betreft tijdelijke krachten, menschen, die dus alle andere voordeelen, die de gewone ambtenaren hebben, volkomen moeten missen? Is hun positie dan niet eenigermate te vergelijken met de positie van seizoen-arbeiders, die juist door de bijzondere positie, die zij innemen, hooger worden bezoldigd dan andere arbeiders? Ik geloof dan ook, dat het in het algemeen niet juist is om te zeggen, dat gestreefd moet worden naar een zooveel mogelijke gelijkmaking van de traktementen dezer personen met de ambtenaren, die in vasten dienst zijn. Ik geloof, dat wij wel degelijk moeten rekening houden met het uitzonderlijke karakter van deze verschillende diensten. Hoezeer moet worden gestreefd naar groote soberheid, niet moet worden gestreefd naar een volkomen gelijkheid van salarieering, zoodat wel degelijk aan deze menschen een iets hooger salaris moet worden toegekend, dan aan ambtenaren in vasten dienst.

(De heer Van Ardenne: Ik heb niet gesproken over een gelijkmaking van de salarissen.)

De heer **Luytjes**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met den heer Van Helsdingen te danken voor de woorden, die hij zoojuist gesproken heeft. Ik kan mij daarbij volkomen aansluiten.

Wat betreft de motieven, welke door den heer Van Ardenne naar voren zijn gebracht, zou ik in de eerste plaats zijn meening willen aanhalen, dat de crisisbureaux, en speciaal de landbouwcrisisbureaux bij het departement van Economische Zaken, een bezetting zouden hebben, welke te groot zou zijn en dat daar een te hooge salarieering zou worden aangelegd.

De Regeering kan hierop antwoorden, dat inderdaad bij het begin van de restricties met een vrij ruime bezetting moest worden begonnen, maar Zij kan daar oogenblikkelijk aan toevoegen, dat met den voortgang van de restricties deze bezetting is ingekrompen.

De heer Van Ardenne heeft bepaalde feiten gevraagd, welke ik uiteraard thans niet kan geven. Ik kan slechts verzekeren, dat met de noodige soberheid te werk is gegaan.

De heer Van Ardenne heeft voorts gevraagd of geen onderzoek kon worden ingesteld door de Generale Thesaurie of door andere instanties naar de bezetting en de salarieering van de landbouwcrisisbureaux. Ik kan hierop antwoorden, dat zulks nog kortgeleden is geschied. Of het rapport, dat hieromtrent door de Algemeene Rekenkamer over de bezetting en de salarieering bij het Kantoor voor Landbouwcrisiszaken zal worden uitgebracht, gepubliceerd zal kunnen worden, kan ik thans niet mededeelen. Ik ben echter bereid, den heer Van Ardenne daarover persoonlijk in te lichten, indien hij dit wenschelijk acht.

Wat betreft de momenteele aanvragen van meerdere credieten kan de Regeering het volgende opmerken. De heer Van Ardenne heeft gemeend, dat hier voortgebouwd zal moeten worden op de resultaten, welke de restrictie thans heeft gehad en op de ervaringen, daarmede verkregen. Het geachte lid ziet evenwel een punt over het hoofd, namelijk dat in 1937 met een geheel nieuw systeem zal worden begonnen; tot nu toe is gewerkt met de z.g. normale producties van de ondernemingen van de eerste, tweede en derde groep; die voor de eerste groep werden vastgesteld door de eerste groep zelf, het gouvernement heeft daar tot nu toe geen bemoeienis mede gehad. Dat alles wordt thans anders. Wij gaan nu over tot een stelsel van standaardproducties, welke integraal door het gouvernement zullen worden vastgesteld zoowel voor de eerste als voor de tweede groep. Deze standaardproducties zullen verschillen van de normale producties, welke tot nu toe zijn vastgesteld. Het

(Luytjes, Regeeringsgemachtigde.)
rapport van de kinastudiecommissie geeft den weg aan voor de berekening daarvan en die weg is geheel nieuw. Buitendien — als reeds gezegd — zal het gouvernement de standaardproducties van de eerste groep vaststellen in tegenstelling met wat tot heden geweest is, zoodat men een geheel anderen gang van zaken krijgt. Deze andere gang van zaken brengt de noodzakelijkheid met zich, met ingang van 1 Januari 1937 een aparte commissie van deskundigen hiervoor in het leven te roepen.

Dit is dan ook vrijwel de eenige reden, waarom de begrooting voor 1937 op dit punt hooger is dan de begrooting voor 1936. Wat betreft de andere maatregelen voor de restrictie wordt voortgewerkt op de bestaande resultaten.

De heer Van Ardenne heeft gemeend, dat een bezoldiging voor den regeeringscommissaris te Amsterdam van *f* 500 per maand te hoog zou zijn. Ik heb hier een klein résumé opgesteld van de eischen, welke onder de nieuwe regeling aan het regeeringscommissariaat te Amsterdam zullen worden gesteld.

(De heer Van Ardenne: Ik heb niet gezegd, dat zulk een bezoldiging te hoog zou zijn; ik heb slechts gezegd, dat die te hoog zou zijn, wanneer de functie werd bekleed door een gepensionneerd hoofdambtenaar.)

De Regeering is van oordeel, Mijnheer de Voorzitter, dat ook een bezoldiging van *f* 500 boven het pensioen van een gepensionneerd hoofdambtenaar niet te hoog zal zijn. Ik wil in de eerste plaats wijzen op de zeer verantwoordelijke positie, welke de regeeringscommissaris in Amsterdam zal moeten bekleeden. Hij zal daar de vergaderingen van het Kinabureau en van de Vereeniging van Kinabastproducenten moeten bijwonen; hij zal op de hoogte moeten blijven van de door het Kinabureau gevoerde prijspolitiek; hij zal contrôle moeten instellen op de bastvoorraden der Vereeniging van Kinabastproducenten; hij zal moeten nagaan of er voldoende wordt gestreefd naar verruiming van kinine-afzet; hij zal om hiervan op de hoogte te komen geregeld contact moeten houden met allerlei leidende figuren uit de kinawereld. Over al deze zaken zal de regeeringscommissaris de Regeering in Nederlandsch-Indië regelmatig moeten inlichten. Ik geloof dat wij hier toch wel met een verantwoordelijke en groote taak te maken hebben, die een bezoldiging van *f* 500 rechtvaardigt. Ik zou hier nog aan toe willen voegen, dat deze *f* 500 niet alleen een bezoldiging uitmaken, doch dat verwacht wordt, dat de regeeringscommissaris uit deze gelden bestrijdt de materieele kosten voor zijn correspondentie, kosten voor een typist e.d. meer.

(De heer Roep: En representatiekosten).

Inderdaad.

De heer Van Ardenne heeft eveneens de aandacht gevestigd op de toelage van *f* 150 die uitgetrokken is in Nederlandsch-Indië en vindt deze eveneens te hoog. Ik moet dat bestrijden, in zooverre, dat ik reeds heb medegedeeld, dat deze toelage tot nog toe niet is uitbetaald. Dat dit bedrag op de begrooting gehandhaafd is, moet hieraan worden toegeschreven, dat de Regeeringscommissaris in den loop van 1937 zal moeten worden vervangen en de wenschelijkheid zich kan voordoen, dat deze toelage zal moeten worden uitbetaald.

De heer Van Ardenne heeft gevraagd, of de honoraria, die worden uitgekeerd aan de commissie van deskundigen, en de verdere gelden, die daaraan verbonden zijn, niet te hoog zijn. Ook dit moet ik bestrijden. Ik geloof, dat de honoraria — het is al in de Memorie van Antwoord medegedeeld —, die zullen worden uitbetaald, lager zijn dan de honoraria die in dit opzicht in het particuliere normaal worden betaald. Door het gouvernement is hier zeer zeker naar versobering gestreefd. Ik kan hiervan een voorbeeld aanhalen. De taxatiekosten, die n.l. in het begin van de restrictie *f* 100 per persoon per dag hebben bedragen, zijn in den loop van de restrictie naar beneden gegaan tot *f* 75 en zullen in het nieuwe systeem nog lager worden gesteld. Ik geloof, dat

(Van Ardenne, Voorzitter.)
deze bedragen, die misschien hoog mogen lijken, in verband met het zeer verantwoordelijke taxatiewerk dat verricht moet worden, niet hoog kunnen worden geacht.

(De heer White: Maar cumuleert het niet?)

De heer Van Ardenne heeft nog gewezen op het ingewikkeld samenstel van commissies, dat momenteel ontworpen is. Dit samenstel is noodzakelijk geacht ook door de kinastudiecommissie. Men heeft het zeer moeilijke en technische werk van de vaststelling van de standaardproducties niet willen opdragen aan het comité van advies, dat voor een groot deel niet-deskundig is, doch men heeft een speciaal deskundige commissie daarvoor willen hebben en m.i. zeer terecht. De standaardproducties zullen moeten worden vastgesteld voor een periode van tien jaren en hierbij dienen alle mogelijke waarborgen te worden gesteld, dat ook die standaardproducties op de juiste wijze zullen worden vastgesteld. Een speciale commissie van deskundigen dient als een van deze waarborgen.

Dat de kostprijs van de kinine door deze uitgave zal worden verhoogd, is natuurlijk juist. Maar ik wil er de aandacht op vestigen, dat dit slechts voor een jaar geschiedt. In 1937 zal voor tien jaar de standaardproductie worden vastgesteld. De meerdere kosten op de begrooting voor 1937 zullen in 1938 weder van de begrooting verdwijnen, zoodat slechts voor een jaar deze meerdere kosten zullen moeten worden betaald.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats wil ik herhalen, hetgeen ik den heer Van Helsdingen al gezegd heb bij interruptie, dat ik niet gevraagd heb om gelijkheid, doch om redelijkheid. Ik wil den geachten Regeeringsgemachtigde bedanken voor zijn nadere toelichting. Ik heb gevraagd enkel en alleen een onderzoek in te stellen ten deze, aangezien mij de honoraria te hoog voorkwamen. De Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat dat eensdeels heeft plaats gehad en dat anderdeels wordt gestreefd naar versobering en dat is mij voldoende.

Ik kan echter niet accoord gaan met hetgeen de Regeeringsgemachtigde zeide omtrent het commissariaat in Amsterdam. Ik kan mij wel voorstellen, hetgeen ik zooeven ook gezegd heb, dat men *f* 500 niet te hoog acht voor iemand, die geen andere inkomsten heeft, doch ten aanzien van een gepensionneerd hoofdambtenaar blijf ik er bij, dat ik daarvoor een dergelijk bedrag van *f* 500 te hoog acht.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Het ontwerp aanvullende begrooting voor Afd. VI (Ond. **67**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp derde aanvullende begrooting, betreffende afdeeling II, departement van Justitie, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936. (Ond. **59**.)

De behandeling van dit onderwerp zoowel in eersten als in tweeden termijn is beëindigd.

Het amendement-Wirjopranoto c.s. (stuk 7), dat gisteren is ingediend, is heden door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit. In de plaats daarvan is ingediend een motie (st. 9), welke zoo dadelijk aan de orde zal worden gesteld en in behandeling genomen.

Thans kan tot stemming van het ontwerp worden overgegaan.

Het ontwerp aanvullende begrooting wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Motie-Wirjopranoto betr. aanstelling speciale kracht inz. werkloosheidbestrijding onder de Inheemschen (Ond. **59**, st. 9).

(Wirjopranoto, Roep.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is behandeling van de motie-Wirjopranoto c.s. (Ond. **59**, stuk 9), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

van oordeel, dat voor de bestrijding van de werkloosheid onder de Inheemschen de aanstelling van een speciale kracht noodzakelijk is, die der Regeering en den werkloozenorganisaties van raad en bijstand zal dienen,

noodigt de Regeering uit zoo spoedig mogelijk de daartoe noodige stappen te willen doen".

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft bij de beantwoording van mijn opmerkingen onder meer gezegd, dat ook de Regeering de wenschelijkheid inziet om over te gaan tot het aanstellen van een speciale kracht ten behoeve van de bestrijding van de werkloosheid. Ik heb echter gemeend aan die gedachte meer concreten en reëelen vorm te moeten geven, omdat naar mijn meening de kwestie waar het hier om gaat, voor ons Inheemsche werkloozen van het allergrootste belang is. Het is naar mijn meening niet voldoende, dat de betrokkene zich zal belasten met de registratie van de Inheemsche werkloozen, maar meer nog verwacht ik van betrokkene, dat hij verder zich zal belasten met — behalve de administratie — constructieve voorstellen ter bestrijding van de Inheemsche werkloosheid.

Om tot die constructieve voorstellen te komen wordt van betrokkene verwacht, dat hij zich in verbinding zal stellen en moeten stellen met de verschillende werkloosheidsorganisaties, hier te lande, maar dat hij ook samenwerking zal moeten zoeken en vinden met het Binnenlandsch bestuur en verder met de bestaande Inheemsche vereenigingen, die zich interesseeren voor de werkloosheid.

Waar hieraan dus meerdere factoren vastzitten, geloof ik, dat waar de oplossing van deze werkloosheid zoo urgent is, dit voorstel te moeten gieten in den vorm van een motie teneinde de Regeering te verzoeken zoo spoedig mogelijk over te gaan tot het creëeren van dit ambt. Ik zeg nogmaals, dat wij op het oogenblik hebben vier werkloozencommissarissen, maar deze staan niet zoo dicht bij de Inheemsche werkloozen, zoodat ik verwacht, dat wanneer wij straks ook over een speciale kracht kunnen beschikken wij veel meer effect zullen kunnen verkrijgen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Deze motie vraagt een speciale kracht, die de Regeering en de werkloosheidsorganisaties van raad en bijstand zal moeten dienen. Ik zou aan de Regeering willen vragen: heeft Zij zoo'n speciale kracht noodig? In welken zin moet dat „speciale" van die kracht worden opgevat? Wat voor soort „speciale arbeid" zal die kracht moeten verrichten, welke op het oogenblik niet verricht wordt?

Welk karakter draagt die speciale arbeid? Het is mij niet recht duidelijk, wat de voorstellers met de motie eigenlijk willen bereiken. Ik zal het dus op prijs stellen nog een en ander te vernemen waaruit kan blijken, dat inderdaad een speciale kracht noodzakelijk is voor arbeid en voor adviezen, die op het oogenblik niet of niet toereikend of onzuiver gegeven worden.

(De heer Wirjopranoto: Hebt U de debatten wel goed gevolgd?)

Zoo goed, Mijnheer de Voorzitter, dat ik ook wel degelijk heb gehoord, dat het volgens de Regeering zijn nut kan hebben, een Inheemer of een Indonesiër of hoe men het noemen wil, in de organisatie in te schakelen en dat Zij, wanneer zich daartoe de gelegenheid voordoet, van de adviezen van zulk een werkkracht partij zal trekken. Maar dat heeft niets te maken met de speciale kracht waarop de voorstellers der motie aandringen. Waar het op aankomt, daar zorgt de Regeering voor, al zal de betrokkene dan wellicht niet werkloosheidscommissaris worden of de een of andere titulatuur krijgen. De heer Wirjopranoto zal duidelijk moeten maken, dat hij met een speciale kracht iets anders bedoelt dan dat, waarmede de Regeering reeds heeft ingestemd.

(Van Baalen, Van Helsdingen.)

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heeft de heer Wirjopranoto duidelijk in het licht gesteld, dat er te Magelang een organisatie bestaat, waarbij ons geacht medelid is betrokken, die zeer goed werk verricht voor de Inheemsche werkloozen en dat is dan ook de richting die we moeten inslaan: eigen initiatief uit Inheemschen kring. Wanneer er ook op andere plaatsen soortgelijke goed georganiseerde Inheemsche instellingen op dit gebied zouden bestaan, die zich het lot der Inheemsche werkloozen aantrokken, zou men ten aanzien van de Inheemsche werkloozen meer houvast hebben en zou de Regeering van dergelijke vereenigingen buitengewoon veel nut en voordeel kunnen hebben in haar werk tot bestrijding der gevolgen van werkloosheid. Voorzoover mij bekend, zal ook het centrale comité zich gaarne verstaan met organisaties als die van den heer Wirjopranoto en is het steeds open om haar suggesties in overweging te nemen en uit te voeren. Daarom begrijp ik niet, dat de heer Wirjopranoto hiervoor een speciale kracht noodig acht; wat dit betreft sluit ik mij geheel aan bij de meening van den heer Roep. Wat moet die man nu nog méér vertellen dan op het oogenblik aangaande de werkloosheid onder de Inheemschen reeds bekend is?

(De heer Wirjopranoto: Daar weten we feitelijk nog niets van.)

Maar dan heeft een speciale kracht ook geen nut. Als de heer Wirjopranoto een speciaal iemand op het oog heeft, die er dan wèl wat van weet, dan ligt het op zijn weg, dien man naar het Centraal Comité te sturen om daar te vertellen wat hem bekend is en dan zijn we meteen klaar. Maar waarom zou zoo iemand nu speciaal moeten worden bezoldigd? Wij, die ons met dit werk bezighouden, doen het geheel en al con amore en in den heer Wirjopranoto, die insgelijks handelt, valt dit werk dan ook zeer te apprecieeren. Ik vermoed, dat de heer Wirjopranoto dus iemand op het oog heeft.

(De heer Wirjopranoto: In het geheel niet.)

Dan is dat voor mij een reden te meer om er nog eens op aan te dringen, dat hij precies uitlegt wat hij onder zulk een speciale kracht verstaat, alvorens ik mijn stem over de motie kan bepalen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De opmerkingen van de beide vorige sprekers hebben mij wakker geschud ten aanzien van deze motie, die ik oorspronkelijk als een betrekkelijk onschuldig verzoek beschouwde. Ik vraag mij thans echter af of de motie wel geheel juist is en precies de bedoeling van de voorstellers weergeeft.

Wanneer hier gesproken wordt van een speciale kracht is het uiteraard de bedoeling, dat het zal zijn een Inheemsche kracht, welnu, laat men het dan uitdrukkelijk verklaren.

Dan is de groote moeilijkheid, dat wij zouden verklaren, dat wij van oordeel zijn, dat voor een ernstige behartiging het bepaaldelijk noodzakelijk is dat er een speciale inheemsche kracht is. Ik zie deze noodzakelijkheid niet direct in, deze dingen kunnen wellicht evengoed behartigd worden door een niet-inheemsche kracht; als er staat, dat het wenschelijk kan zijn, wil ik het gaarne onderschrijven, het kan zeer goed wenschelijk zijn, dat wij een Inheemsche kracht hebben, die daaraan speciaal zijn aandacht schenkt.

De derde opmerking ten opzichte van de motie is, dat de Regeering zoo spoedig mogelijk de noodige stappen moet doen, het schijnt, alsof er geen dag en geen nacht gewacht kan worden.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Motie-Wirjopranoto betr. aanstelling speciale kracht inz. werkloosheidbestrijding onder de Inheemschen (Ond. **59**, st. 9). — Motie-Wirjopranoto betr. oprichting van een instituut tot opleiding van kolonisten (Ond. **59**, st. 8).

(White, Directeur van Justitie.)

(De heer White: Men kan het ook lezen: zoo spoedig als het mogelijk is.)

Inderdaad, het hangt ervan af, hoe men het accent legt.

Ik achtte de motie eigenlijk van geen beteekenis, daarom was ik voornemens, ervoor te stemmen en zelfs na de bezwaren die ik heb voorgebracht vind ik de motie van zoo weinig innerlijke beteekenis, dat ik mij tegen een aanneming niet *zal* verzetten, maar ik heb toch gaarne, dat de voorstellers de noodige inlichtingen geven.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil even het standpunt van de I. E. V.-fractie tegenover de motie bekendstellen. Onze opvatting is, dat als van Inheemsche zijde in een zoo gecompliceerd vraagstuk als het werkloosheidsvraagstuk, dat alle bevolkingsgroepen omvat, de behoefte wordt gevoeld aan speciale voorlichting van Inheemsche zijde aan de Regeering en de werkloozenorganisaties, wij ons daarmede vereenigen, omdat wij in dit geval de behoefte kunnen aanvoelen.

(De heer Van Baalen: Het gevoelen alleen is toch niet voldoende?)

Wij bekijken de zaak niet zoo, dat het gevoelen alleen niet voldoende is.

(De heer Van Baalen: Ik voel voor zooveel dingen, maar daarin zal de I. E. V.-fractie het wel niet met mij eens zijn.)

Wij hebben het over het gecompliceerde werkloosheidsvraagstuk en dat daarbij behoefte gevoeld wordt aan speciale voorlichting der Regeering.

(De heer Van Baalen: Maar dan moet eerst aangetoond worden, dat het noodzakelijk is.)

Dat is reeds met de rede van den heer Wirjopranoto aangetoond.

(De heer Van Baalen: In het geheel niet, leest U de rede er nog maar eens op na.)

En als de Regeering nu maar de vrijheid heeft om als Zij reeds over een kracht beschikt, die dan niet meer te behoeven aan te stellen, heb ik niet voldoende argumenten om tegen de motie te stemmen.

Wij zullen dus vóór de motie stemmen.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering waardeert het in de eerste plaats, dat het geachte lid, de heer Wirjopranoto, zijn amendement heeft vervangen door een motie. Dat is wel een bewijs, dat de argumenten, die de Regeering had aangevoerd tegen zijn oorspronkelijke suggestie om een Inheemschen werkloosheidscommissaris te creëeren, bij het geachte lid indruk hebben gemaakt.

De motie, die het geachte lid nu heeft voorgesteld, gaat dan ook tot op groote hoogte parallel met datgene, wat de Regeering zich heeft voorgesteld. Door den heer Roep is dan ook gevraagd, wat nu het verschil is. De Regeering heeft reeds min of meer een toezegging gedaan — ik wil de toezegging thans positiever herhalen — om een Inheemsche speciale kracht — de term is van de Regeering zelf afkomstig — met de gevraagde werkzaamheden te belasten. Als men nu vraagt, waarvoor deze kracht speciaal zal zijn, wil ik nog even stipuleeren, dat de Regeering de kracht wil voor het werk, dat naar de Regeering meent ook in den gedachtengang van den heer Wirjopranoto het eerst noodige is, dat is een onderzoek naar den omvang van de werkloosheid onder de Inheemsche intellectueelen. Voor dat werk meent het Kantoor van Arbeid — en de Regeering kan zich dat ook voorstellen — aan een speciale kracht veel te hebben, want dit is speciaal werk.

(De heer Roep: Wat valt er dan nog te praten?)

Tenslotte is dat een vraag voor den Volksraad. Als de Volksraad het noodig vindt, de toezegging van de Regeering nog eens te onderlijnen, dan kan het gebeuren. De Regeering acht het niet noodig, dat de Volksraad zich uitspreekt voor iets, waartoe de Regeering reeds bereid is. Wil de Volksraad het echter doen, dan wenscht de Regeering zich daartegen niet te verzetten.

Het eenige, waar het om gaat is of de formuleering, die in de motie staat, geheel juist is. Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, spreekt van raad en bijstand aan de Regeering en werkloozenorganisaties. Dit gaat de Regeering wel iets te ver. Het zal toch niet zoo zeer zijn om de Regeering van raad en bijstand te dienen, maar er is werk en voor dat werk is een kracht noodig, zooals de heer Wirjopranoto zich voorstelt.

(De heer Van Baalen: Het kan toch ook een ambtenaar zijn met een speciale opdracht?)

(Wirjopranoto.)

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Het is voor mij in het geheel niet moeilijk om de opmerkingen van de verschillende sprekers hier te beantwoorden, want wanneer die opmerkingen in verschillende gedeelten worden gesplitst, zijn enkele groepen ervan reeds beantwoord door den geachten Regeeringsgemachtigde, terwijl wat de andere opmerkingen betreft, zooals speciaal die afkomstig van den heer Van Helsdingen, ik vind, dat het op het oogenblik de moeite niet bepaald loont daarop verder in te gaan.

(De heer Roep: Ik doe, voor wat mij betreft, afstand van nadere inlichtingen.)

Dat doet mij genoegen. Ik ben van meening, dat zooals de motie hier voorgesteld is, zij niet, zooals de Regeering gezegd heeft, min of meer te ver gaat. Dat is in werkelijkheid niet het geval. Immers de betrokken kracht zal, zooals ik gezegd heb, niet enkel belast worden met de registratie; van hem moet ook worden verwacht, dat hij zal komen met verschillende constructieve voorstellen ter bestrijding van de werkloosheid.

(De heer Van Helsdingen: In de constructie van den Regeeringsgemachtigde is dat volkomen vrij en kan de betrokkene dat toch ook doen?)

Daarom heb ik het woord „bijstand" gebezigd; overigens vind ik geen aanleiding om de motie in te trekken.

De **Voorzitter**: Wij kunnen nu tot stemming overgaan.

De motie-Wirjopranoto c.s. (Ond. **59**, stuk 9) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Wirjopranoto c.s. (Ond. **59**, stuk 8) luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten
van oordeel, dat het noodzakelijk is zoo spoedig mogelijk over te gaan tot de oprichting in de Lampongsche Districten van een instituut voor praktische opleiding van kolonisten, noodigt de Regeering uit de daartoe noodige maatregelen te willen treffen."

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag veronderstellen, dat mijn geachte medeleden de debatten over deze materie hebben gevolgd, zoodat ik niet in herhaling behoef te treden van hetgeen naar voren is gebracht.

Ik wil alleen een kleine toevoeging geven, nl. omdat er in de motie wordt gesproken van een instituut en ik dit begrip even nader zou willen uitleggen, ter voorkoming van eventueel misverstand. Het gaat om een werkkamp, waar de a.s. kolonisten kunnen worden opgeleid. Wij hebben gemeend, dat wat de uitzending der kolonisten betreft, strenge selectie behoort plaats te vinden en de eerste étappe daarbij zouden kunnen zijn de verschillende werkkampen op Java, terwijl de

Motie-Wirjopranoto betr. oprichting van een instituut tot opleiding van kolonisten (Ond. **59**, st. 8).

(Directeur van Justitie.)
laatste selectie zou kunnen plaats vinden in het werkkamp nabij het kolonisatieterrein. Het is wel van groot belang te weten, dat de kolonisten zich tevoren vertrouwd zullen kunnen maken met de sfeer nabij het kolonisatieterrein en dat zij onder meer kennis zullen kunnen nemen van de bodemgesteldheid en ook van den aard der te planten gewassen. Ik heb ten deze reeds verschillende inlichtingen ingewonnen bij het departement van Binnenlandsch Bestuur, afdeeling Agrarische Zaken, teneinde te kunnen uitzien naar terreinen in de Lampongsche Districten.

Als laatste argument wil ik voorbrengen, dat ik de verantwoordelijkheid niet op mij kan nemen, indien straks van hier een groep personen naar de buitengewesten wordt uitgezonden, zonder dat vooraf een strenge selectie is toegepast.

(De heer Van Helsdingen: Bedoelt U intellectueele Inheemschen?)

Inderdaad; het gaat hier meer om de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Tegenover deze motie van den heer Wirjopranoto staat de Regeering veel meer afwijzend dan tegenover die, welke zoojuist behandeld is. Immers, het geachte lid noodigt de Regeering uit zoo spoedig mogelijk — alweer „zoo spoedig mogelijk", die woorden staan tenminste in de eerste alinea van de motie — maatregelen te treffen tot oprichting in een bepaald gewest van een bepaald instituut voor de practische opleiding van kolonisten. Hier moet worden gelezen: „Inheemsche intellectueele kolonisten, of wil men een term gebruiken die thans vaker wordt gehoord: „Inheemsche grootkolonisten". De Regeering wenscht er de aandacht op te vestigen, dat, wanneer men hier in het algemeen spreekt van kolonisatie, men scherp moet uiteen houden kolonisatie met tani's, zooals die op groote schaal geschiedt onder anderen in het gewest, dat in deze motie wordt genoemd en de kolonisatie van menschen, die voor het grootste gedeelte nog geen landbouwer zijn en ook geen tani willen worden, maar die een soort van midden-landbouw willen beoefenen.

(De heer Roep: Wat is midden-landbouw?)

Landbouw beoefend als midden-bedrijf; het betreft hier dus niet het allerkleinste bedrijf, maar bedrijven die iets grooter zijn dan die van den tani en toch niet zijn ondernemingen in den waren zin van het woord.

Deze tweede vorm van kolonisatie wordt tot dusver praktisch alleen door Europeesche kolonisten toegepast. Van Inheemsche zijde is men begonnen, maar is men ook eerst pas begonnen met een proefneming op hetzelfde gebied. Bij die proefneming ontvangt de betrokkken vereeniging steun van de I.M.I.W. Nu komt de vereeniging, die bij haar eerste pogingen, waarvan het resultaat nog geheel in de lucht hangt, al steun ontvangt, aan de Regeering een tweeden stap vragen. Maar die stap moet nu geheel door de Regeering worden gedaan; zoo leest tenminste de Regeering deze motie. De Regeering zal nu moeten zorgen voor een verdere opleidingsmogelijkheid van de kolonisten, waarvan men eerst nog moet afwachten of zij er zullen komen en geschikt zullen blijken zelfs voor die verdere opleiding. Het komt der Regeering voor, dat het geachte lid te weinig in het oog houdt, dat, waar de Regeering aan den eenen kant met alle haar ten dienste staande middelen met groote uitgaven en zeer veel arbeid van alle daarvoor beschikbare ambtenaren heeft gewerkt voor de kolonisatie van de tanis, Zij daartegenover steeds op het standpunt heeft gestaan, dat de andere kolonisatie, die op het oogenblik alleen door Europeanen wordt beoefend, moet blijven voor risico van de betrokken organisaties, dat de Regeering die kolonisatie een zóó moeilijk experiment acht, dat Zij daarvoor het risico niet op zich kan nemen.

De heer Wirjopranoto sprak nu over verantwoordelijkheid. Naar het gevoelen der Regeering heeft deze motie de strekking om de verantwoordelijkheid te verschuiven, om de verantwoordelijkheid voor de voortzetting van de proefneming op de Regeering over te brengen en de kosten en de moeite, die daarvoor noodig zijn ook aan de Regeering te vragen. De Regeering meent, dat daartoe geen aanleiding bestaat en dat ook wat betreft de proefneming op dit gebied, het particulier initiatief zal moeten voorgaan en zal bewijzen moeten, dat hiervan iets te maken is, dat wel steun kan worden gevraagd, maar dat niet aan de Regeering moet worden gevraagd hier alle stappen te doen om dit nieuwe opleidingsinstituut tot stand te brengen.

(Van Helsdingen, Kruyne.)

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Tegen deze motie zijn inderdaad meer bezwaren aan te voeren dan tegen de vorige. Kon ik bij interruptie de vorige motie karakteriseeren als een symptoom van moticonitis, dus van den zin om maar een motie in te dienen, dit is een motie waartegenover veel meer tegenkanting en verzet geboden is.

In de eerste plaats wordt hier een oordeel van den Volksraad gevorderd omtrent het feit, of het noodzakelijk is om over te gaan tot de oprichting in de Lampongsche districten van een instituut voor practische opleiding van kolonisten. Na alle besprekingen, daarover gehouden, kan ik over het al dan niet noodzakelijke allerminst oordeelen en dus zou ik zeker dit oordeel niet willen geven.

In de tweede plaats staat er, dat de oprichting daarvan zoo spoedig mogelijk moet geschieden. Ook dat is iets, Mijnheer de Voorzitter, dat bij de gegevens, die men thans heeft, buiten de beoordeeling van den Volksraad valt en het is bovendien een rekbaar begrip.

In de derde plaats wordt gevraagd oprichting in de Lampongsche districten van een instituut voor practische opleiding van kolonisten. De Regeeringsgemachtigde heeft erop gewezen, dat deze terminologie onjuist is, want zooals het daar staat, zou men hierbij ook kunnen lezen, dat ook de tani, die als kolonist zou worden uitgezonden, dat opleidingsinstituut noodig zou hebben. Dit zou uiteraard volkomen dwaas zijn. Dit instituut is bedoeld voor de Inheemsche intellectueelen en dan vraag ik met de Regeering: is er dan in de Inheemsche wereld geen eigen particulier initiatief? Ik verwijs bijv. naar Malang, waar het particulier initiatief bij de Europeesche bevolking zich toch zeer zeker heeft uitgesproken. Is er dan in de Inheemsche samenleving geen organisatie te vinden, die deze taak nu eens voor haar rekening wil nemen?

(De heer Wirjopranoto: In de Lampongs.)

Waarom is dit zoo direct noodig in de Lampongs, dat kan op Java even goed gebeuren.

(De heer Wirjopranoto: Hebt U gronden genoeg?)

Waarom komt de Inheemsche wereld niet zelf met een initiatief? Het is juist — wat ik bij de algemeene beschouwingen over de begrooting zoo sterk naar voren heb gebracht — de onmiskenbare zucht bij de Inheemschen om telkens aan den leiband der Regeering te loopen. Men wil telkens weer regeeringshulp in plaats van in de eerste plaats zelf de handen uit de mouwen te steken.

Ik ben het dan ook geheel met de Regeering eens, dat hier in zekeren zin te constateeren valt een afschuiving van de verantwoordelijkheid op de Regeering en ik zal dan ook tegen deze motie stemmen.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de toelichting, die de Regeering op deze motie heeft gegeven, blijkt wel zeer duidelijk, dat de toelichting gegeven door de voorstellers van deze motie te eenenmale onvoldoende is geweest. Ik zou, voor ik verder ga, even den voorstellers van deze motie met Uw toestemming, Mijnheer de Voorzitter, willen vragen, of zij met de toelichting op deze motie, zooals deze door de Regeering is gegeven, accoord gaan. De eerste onderteekenaar schijnt hierop geen antwoord te kunnen geven, dus zal ik deze zaak moeten bespreken aan de hand van de door de Regeering gegeven toelichting.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Motie-Wirjopranoto betr. oprichting van een instituut tot opleiding van kolonisten (Ond. **59**, st. 8).

(White, Wirjopranoto.)

De Regeering spreekt dan van twee soorten kolonisten, nl. in de eerste plaats van de werkelijke landbouwers, die dus te vergelijken zijn met de Javaansche tani's. De voorstellers van de motie wenschen zich er niet over uit te laten, of zij bedoelen deze intellectueelen te doen opleiden tot tani's, zij het misschien tani's van eenigszins grooter formaat.

Een tweede mogelijkheid, die de Regeering stelt is, dat deze motie de bedoeling heeft om op te richten een opleidingsinstituut voor grondbezitters, want daarop komt het neer.

Wanneer ik nu deze beide mogelijkheden in oogenschouw neem, blijf ik, zooals ik gisteren heb gezegd naar aanleiding van wat de heer Wirjopranoto daarover heeft gezegd bij zijn beschouwing over het werkloosheidsvraagstuk, zonderling vinden, dat die gelegenheid hier op Java niet zou bestaan.

(De heer Wirjopranoto: Hebt U gronden daarvoor?)

Deze intellectueelen zijn tenslotte hoogstens 20 jaar geleden voortgekomen uit de tani-maatschappij en hebben in nauw verband gestaan met den tani. Wat is gemakkelijker dan ook in deze tani-maatschappij te zoeken datgene, wat zij noodig hebben om als kolonist te slagen?

Want het zijn toch niet alleen kleine tani's, die wij op Java hebben. Er worden hier op Java toch ook producten gekweekt voor export. Er zijn toch ook betrekkelijk groote grondbezitters. Waarom kunnen deze Inheemsche intellectueelen niet terugvallen op deze groep en daar leeren wat te leeren valt? Dan kunnen zij als kolonisten optreden en vragen om den grond, waar de heer Wirjopranoto het zooeven over had, die dan ongetwijfeld door de Regeering zal worden verstrekt. Maar voor een opleiding buiten Java is *m.i. niet de minst* redelijke grond aan te voeren.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! De richtlijn van de Regeering is, al ik den geachten Regeeringsgemachtigde goed heb begrepen, dat de Regeering pas dan zou willen helpen, wanneer er werkelijk iets ten deze leeft; en nu hebben wij niet den indruk, dat de kolonisatiegedachte bij de Inheemsche intellectueelen werkelijk een levend iets is. Wij hebben hier dikwijls de kolonisatie behandeld in verband met de tani's en wij weten toch allen, dat ook daar die gedachte niet leeft om te koloniseeren naar de buitengewesten. Daarom begrijp ik niet, hoe die gedachte bij de intellectueele groep wel zou kunnen leven op het oogenblik. Ik acht de motie praematuur en wij zullen daarom voorloopig tegen de motie stemmen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Verschillende opmerkingen van onze geachte medeleden hebben mij er toe bewogen de kwestie nu eenigszins uitvoerig te belichten. Ik zou hier in dit verband in het geding willen brengen de zorg van de Regeering en verder ook van de verschillende organisaties — ik noem hier in dit speciale geval den steun ondervonden van de I.M.V.W. — ten aanzien van de Europeesche kolonisatie. Wanneer ik mij niet vergis is de geheele Europeesche kolonisatie in Dairi in S. O. K. geheel en al gefourneerd met gelden van de I.M.V.W.

Wanneer wij verder nagaan, dat gelden van de I.M.V.W. praktisch van de zijde van de Regeering komen, geloof ik derhalve, dat wij hier kunnen spreken van overheidssteun. Ook ten aanzien van de andere Europeesche kolonisaties b.v. in Nieuw-Guinea en andere plaatsen heeft de I. M. V. W. zich bereid verklaard de kolonisten op verschillende manieren tegemoet te komen, door b.v. daar alvast onderscheidene woningen te bouwen en dergelijke zaken meer.

(De heer White: En denkt U wel aan de millioenen, die uitgegeven zijn aan Inheemsche kolonisatie?)

Ik schakel hierbij uit de kolonisatie voor tani's. Ik heb hier meer op het oog de kolonisatie voor Inheemsche intellectueelen. Wij kunnen hier derhalve niet spreken van millioenen, hoogstens van enkele duizenden guldens.

(Wirjopranoto.)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij dit alles in beschouwing nemen, geloof ik toch wel, dat het gerechtvaardigd is om, wanneer van den kant van de Inheemsche intellectueelen ten deze drang bestaat — dit in antwoord op de opmerkingen van den heer White: die drang leeft inderdaad onder de Inheemsche intellectueelen — daaraan tegemoet te komen. Ik zou den heer White willen uitnoodigen eens wat meer te kijken buiten den Volksraad. De heer Weyer heeft een soortgelijk verzoek gedaan aan den heer White. Dan zal de heer White kunnen constateeren, dat onder de Inheemsche intellectueelen, die geen vooruitzicht hebben te komen bij bepaalde administratieve diensten, de jongelieden zich voorbereiden voor het werk van kolonist. Wij hebben nu gemeend aan dezen drang een bepaalde richting te moeten geven, daarbij steun te moeten verleenen door daarvoor comité's en vereenigingen op te richten.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat ten aanzien van dezen drang althans slechts één vereeniging bestaat, die pas kort geleden is geereëerd en die vereeniging kan nog niet bogen op bepaalde resultaten.

Ik moet den geachten Regeeringsgemachtigde nog opmerken, dat wij deze jongens, die wij nu ongeveer een jaar in een landbouwwerkkamp hebben opgeleid, niet tot in lengte van jaren als zoodanig daar kunnen houden.

(De heer White: Hoeveel jongens zijn er?)

Op het oogenblik zijn daar een twintig jongens. Er moet een uitweg voor hen worden gezocht en een zekere toekomst aan hen worden gegeven. Het is juist met het oog hierop, dat wij pogingen in het werk stellen alvast in de toekomst te zien en onze gedachten laten gaan voor het verkrijgen van terreinen. Wij hebben de verschillende gegevens nagegaan welke te onzen dienste stonden ten aanzien van de gronden, welke eventueel op Java ter beschikking zijn, maar wij zijn helaas tot de ontdekking gekomen, dat hier praktisch alle gronden bezet zijn, zoodat de jongelui genoodzaakt zijn naar de buitengewesten te emigreeren.

Wij hebben nu het oog op de Lampongsche Districten, waarvan ons bekend is, dat daar nog een groot complex gronden aanwezig is, welke zeer geschikt geacht kan worden voor kolonisatie voor deze jongelui.

Dit alles beschouwende vinden wij het min of meer onbillijk, dat de Regeering zegt, dat wij dat alles willen schuiven op de schouders der Regeering. Dit geldt ook de opmerking van den heer Van Helsdingen. Het lijkt wel alsof telkens gebedeld is om verschillende faciliteiten van de Regeering, zonder bepaalde argumenten of gevormd initiatief. De verschillende pogingen zijn naar mijn meening al zoover gevorderd, dat wij beslist steun noodig hebben van de Regeering. Vergelijken wij dezen steun, die hier gevraagd wordt met den steun, welke reeds is verleend voor de Europeesche kolonisten, dan moet ik constateeren, dat deze steun, die hier gevraagd wordt, eigenlijk daarbij in het niet verzinkt.

(De heer Roep: U vraagt geen steun. U vraagt of de Regeering het zelf wil doen.)

Het is niet de bedoeling, Mijnheer de Voorzitter, dat dit een regeeringsobject wordt, en de Regeering met haar ambtenaren aan het werk wordt gesteld. De bedoeling is, zooals ik gezegd heb, buiten Java een ander werkkamp in het leven te roepen. Wij hebben er een op Java en het lijkt mij noodig, dat bij dit werkkamp nog een tweede in het leven wordt geroepen, om de jongelui vertrouwd te doen raken met de sfeer, de bodemgesteldheid en den aard der te planten gewassen. Een werkkamp dus, dat op hooger peil staat dan de werkkampen op Java.

Zoo gezien is dit een zeer redelijk verzoek. Ik kom nu nog even tot de opmerking van den heer Kruyne. Ik geloof evenwel, dat de opmerking van dit geachte lid aldus kan worden beantwoord, dat ik tot mijn spijt moet verklaren, dat de heer Kruyne te weinig afweet van de verhoudingen

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Motie Wirjopranoto betr. oprichting van een instituut tot opleiding van kolonisten (Ond. **59**, st. 8). — Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**).

(Directeur van Justitie, Wirjopranoto.)
onder de Inheemsche bevolking en bij een dergelijke meening geloof ik niet, dat het resultaat zal opleveren hierop dieper in te gaan.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen thans nog door den eersten onderteekenaar der motie is naar voren gebracht zou ik willen opmerken, dat het beroep, dat hij thans doet op den steun, die door de Regeering verleend wordt aan de verschillende kolonisatievereenigingen en ook op den steun, die verleend wordt speciaal aan de Dairilanden-kolonisatie, hier niet opgaat.

De motie, zooals zij is gesteld, kan toch niet anders worden uitgelegd, dan dat de Regeering maatregelen moet treffen om te komen tot de oprichting van een opleidingsinstituut.

Nu kan het geachte lid wel zeggen, dat hier gevraagd wordt om steun, maar de Regeering moet blijven volhouden, dat men dan moet beginnen met zelf de plannen op te zetten en te laten zien, wat er zal worden en hoe men zich een en ander voorstelt.

Wanneer de vereeniging, die zich hiervoor gevormd heeft, zich tot de I. M. I. W. wendt, zal de I. M. I. W. aan haar suggesties even welwillende aandacht schenken en zal zij ongetwijfeld evenzeer steun ontvangen als de andere kolonisatievereenigingen. Maar dat is toch nog iets anders, dan dat men aan den Volksraad vraagt, te beslissen, dat van regeeringswege zoo spoedig mogelijk een dergelijk instituut zal worden opgericht.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Na de laatste opmerking van den Regeeringsgemachtigde, n.l. dat, wanneer wij met plannen voor den dag komen en ons daarmede bij het kantoor van de I. M. I. W. vervoegen, die organisatie alle mogelijke medewerking zal verleenen voor het uitvoeren dier plannen achten de voorstellers verder geen termen aanwezig om de motie te handhaven.

De **Voorzitter**: De motie Ond. **59**, stuk 8, is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De vergadering wordt te 11.41 uur v.m. geschorst en te 12.03 uur n.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie, strekkende tot herziening van de koelieordonnantie 1931 (Staatsblad No. 94). (Ond. **2**; zittingsjaar 1935—1936 Ond. **144**).

De heer **Groenenberg**: Mijnheer de Voorzitter! In het kort komt het voorliggende ontwerp erop neer — waar immers na 1931 nagenoeg geen nieuwe ondernemingen zijn geopend en in de komende jaren tot 1941 niet verwacht mag worden, dat zulks in eenigszins belangrijke mate althans wat de landbouwondernemingen betreft het geval zal zijn — dat in de komende vijf-jarige periode de arbeid onder poenale sanctie over practisch de geheele linie zal zijn beëindigd.

Het wil mij toch voorkomen, dat hier stellig van overhaasting sprake is. Weliswaar vindt de Regeering hiertoe een aangrijpingspunt in het gegeven, dat thans reeds ± 93% der van overzee geïmporteerde werkkrachten als vrije arbeiders werkzaam zijn, doch dit cijfer moet met voorzichtigheid worden gehanteerd.

Eenerzijds immers is door groote selectie van de arbeiders als gevolg van sterk verminderde werkgelegenheid het algemeene gehalte der koelies aanzienlijk verbeterd, en anderzijds is de drang tot experiment over vele ondernemers vaardig geworden om aan de practijk te toetsen in hoeverre de nieuwe, door de Regeering imperatief voorgeschreven banen

(Groenenberg.)
moeilijkheden — en welke — met zich mede zouden brengen.

De ondernemingen met een goed scherp geselecteerd arbeidersbestand hadden bij hun experiment wind mee. Het ging — ik durf dit open en eerlijk verklaren — boven verwachting goed. Doch, de vrees bekroop ons weleens, of bij normale, dan wel minder abnormale omstandigheden eenzelfde resultaat zou worden geboekt. In de practijk bleek nl., dat de poenale sanctie feitelijk was vervangen door een economische sanctie. Helderder dan ooit tevoren drong tot onze arbeiders door: „die niet werkt, zal ook niet eten", versterkt nog door de verhalen van verlofgangers, die het Javasche land in alles behalve optimistische kleuren, wat de economische situatie aanging, afschilderden.

Het experiment, — het werd nog gestimuleerd door het veelvuldig gebruikmaken van de zg. „werkovereenkomsten van dag tot dag" (Stbl. 1911—540) met den opzet paraat te zijn bij eventueele noodzaak tot sluiting der onderneming — leidde tot een zeer hoog percentage vrije arbeiders. Dit experiment dus had wèl — ik herhaal het — in zeer bijzondere mate wind mee. Maar de vraag rijst hoe in de toekomst, bij wellicht normale omstandigheden de ontwikkeling van dit probleem zal zijn. Want het is niet geheel juist, wat de Regeering in haar Memorie van Antwoord zegt, n.l., dat geen moeilijkheden werden ondervonden als gevolg van den overgang naar vrijen arbeid.

Ik heb hier voor mij liggen een enquête, ingesteld door de A.V.R.O.S in Mei 1935 naar de ervaringen met vrijen arbeid. En daaruit blijkt, dat naast gunstige ervaringen er ook zijn van — wat ik zou willen noemen — „bedenkelijken aard". Ervaringen, die spreken van: ongeregeld uitkomen, wegblijven van het werk zonder medeweten van het toezichthoudend personeel, verminderende arbeidsprestatie, moeilijkheden bij de contrôle, toenemende desertie met achterlating van schuld.

Het moet mogelijk worden geacht, dat deze moeilijkheden zich in toenemende mate zullen demonstreeren, ondanks een goede selectie van het uitgezonden werkvolk — een goede selectie, die overigens bij opleving van de conjunctuur uiteraard weer moeilijker wordt en ondanks de arbeidsvoorwaarden op de onderneming.

Er is te dezen aanzien — en naar het mij voorkomt terecht — sprake van eenige aarzeling bij de ondernemers, al verder gaande op den nu reeds 5 jaren bewandelden weg. En nu moet deze aarzeling — naar de Memorie van Antwoord in imperatieven zin opmerkt — maar worden overwonnen, wil het gestelde doel: de afschaffing der poenale sanctie ooit worden bereikt.

Inderdaad, er moet na eenmaal, maar dan trapsgewijs, tot afschaffing van de strafsanctie worden gekomen.

Bij de toelichting van art. 45 der Koelieordonnantie 1931 is er van uitgegaan, dat het overleg thans niet meer loopen zou over de vraag of de poenale sanctie al dan niet zal verdwijnen, doch alleen over de wijze waarop en het tempo waarin dit arbeidsstelsel verder, tot de uiteindelijke afschaffing daarvan, door vrijen arbeid kan worden vervangen.

Wij hebben hier dus nu te overwegen, in hoeverre de door mij genoemde bezwaren, bezwaren welke in komende jaren wellicht in toenemende mate aan het licht zullen treden, aanleiding zijn om de uiteindelijke afschaffing der poenale sanctie tot een verder verwijderd tijdstip te verschuiven dan in het voorliggend ontwerp wordt belichaamd.

En ik wijs dan op de mogelijkheid, dat het handhaven of wederom brengen onder de vigueur der poenale sanctie van een zeker percentage der arbeiders van beteekenis kan zijn om de vereischte werkwilligheid en ordentelijkheid langs demonstratieven weg den nieuwelingen bij te brengen. Dit geldt in het bijzonder voor gevallen, waarbij blijken mocht, dat het experiment om tot vrijen arbeid over te gaan tot moeilijkheden op de onderneming aanleiding zou geven en dus incidenteel als mislukt moet worden gekwalificeerd. Deze moeilijkheden kunnen, naar het mij voorkomt, — en de ervaringen

(Groenenberg.)

van 1926—1929 ter Oostkust van Sumatra geven grond aan dit vermoeden — gevolg zijn van een duistere ondergrondsche attaque op den geest der arbeiders. Wij staan dan voor de noodzaak schoonschip te moeten maken en zouden in dat geval de remplaçanten, de nieuwelingen, met behulp der strafsanctie des te gemakkelijker op het goede spoor kunnen brengen en houden. Wij kunnen geen van allen in de toekomst zien; de door mij genoemde moeilijkheid kan uiteraard nimmer opdagen — ik hoop het van ganscher harte — maar het wil mij voorkomen, dat een wijs regeeringsbeleid zal willen rekening houden met deze moeilijkheden.

Het is op grond hiervan, dat ik alsnog pleit voor overname van het voorstel, zooals in het Gedelegeerdenverslag opgenomen (pag. 3), in het kort hierop neerkomende, dat voor ondernemingen, welke tot en met het jaar 1934 geopend zijn en als één groep waren aan te merken, de volgende percentages zullen gelden:

1 Januari 1938 maximaal 40% contractanten.
1 „ 1940 „ 30% „
1 „ 1942 „ 25% „

Ik durf zelfs minder ver te gaan en slechts pleiten voor de 25% contractanten onder poenale sanctie gedurende de periode tot 1 Januari 1942, over welk percentage dan in 1941 bij de alsdan plaats hebbende beraadslagingen over dit onderwerp het licht der opgedane ervaringen opnieuw vermag te schijnen.

Op deze wijze wordt een door ons zeer begeerde en op hoogen prijs gestelde veiligheids- of wil men voorzichtigheidsfactor ingeschakeld, die aan het principe om tot uiteindelijke afschaffing der poenale sanctie te geraken mijns inziens niet in het minst afbreuk doet.

Ik weet wel, dat mij hier zal kunnen worden tegengevoerd, dat de tabak de geheele poenale sanctie inmiddels heeft overboord gegooid, doch daarbij vergete men niet, dat de tabak qua ligging in een zeer gunstige omstandigheid verkeert, dat het hier de oudste ondernemingen van Deli geldt en dat wèl zeer bijzondere omstandigheden een doorslaggevende rol hebben gespeeld, omstandigheden, die voor het oogenblik geen verdere uiteenzetting vorderen.

Het was hier een kwestie van to be or not to be.

(De heer Thamrin: De grootste tegenstand tegen de afschaffing kwam inderdaad ook van de tabak.)

Dit is historie. Ik geloof, dat wij, wat dat betreft, niet te ver in het verleden behoeven terug te grijpen. Ik verdedig op het moment het standpunt der ondernemers, zooals zij meenen dat te kunnen handhaven, door de ervaring van de laatste jaren.

(De heer Thamrin: Ik wees erop, dat de afschaffing juist de sterkste tegenkanting van de tabakscultuur heeft ondervonden.)

Het was hier een kwestie van to be or not to be en de tabakscultuur heeft het experiment genomen op het moment, toen veel wind mee was.

(De heer Hildebrand: Is dat experiment geslaagd?)

Volkomen. Hoe dit ook zij — ik meen met stelligheid te kunnen verklaren, dat van de door mij bepleite veiligheidsarmslag ad 25% contractarbeiders onder poenale sanctie bij uitblijven van noodzaak zeker geen gebruik zal worden gemaakt. De huidige practijk onder de huidige omstandigheden wijst met groote duidelijkheid in deze zelfde richting. Overwegende bezwaren van regeeringszijde kan ik mij dan ook nauwelijks indenken.

Besprak ik hiervoren in hoofdzaak de oudere ondernemingen, thans wil ik de ondernemingen, welke na 1934 werden of zullen worden geopend, dan wel in belangrijke mate werden of zullen worden uitgebreid, onder de loupe nemen. En dan zie ik werkelijk geen spoken op klaarlichten dag, wanneer ik betoog, dat hier grootere moeilijkheden zich kunnen voordoen dan op de oudere ondernemingen. Allereerst al als gevolg van de omstandigheid, dat wij in de laatste jaren, ten gevolge van de depressie en de plantverboden, practisch alle ervaring op dit gebied moesten ontberen.

Het opzetten van een nieuwe onderneming in een verafgelegen streek is een stuk werk, waar slechts weinige van mijn geachte medeleden zich een indruk van hebben kunnen vormen. Eenige honderden arbeiders, die op z'n best soedarakapal zijn, dus met dezelfde boot van Java kwamen, vinden er elkaar. Het werk is voor hen veelal nieuw. De behuizing is nog provisorisch. De sfeer moet nog groeien. De rameh-rameh is nog onvoldoende. Het is onnoodig te zeggen, dat de toezichthoudende staf onder precies dezelfde omstandigheden verkeert. Alleen duchten wij te dien opzichte geen desertie e.t.q. al komt het ongetwijfeld voor, dat de assistent het moment zegenen zou weer op een oude gesettlede onderneming te worden tewerkgesteld.

Deze eerste uiterst moeilijke periode tijdens de ontginning van nieuwe ondernemingen maant tot voorzichtigheid wat de werkvolkvoorziening betreft. De oude beproefde methode was de poenale sanctie, welke thans geleidelijk dient plaats te maken voor vrijen arbeid.

Ik ben erkentelijk voor de bereidwilligheid der Regeering om voor in de eerstvolgende 5 jaren te openen ondernemingen enkel te bepalen, dat op 1 Januari 1942 de helft van het werkvolk uit niet-contractanten zal hebben te bestaan, zoodat bij de herziening in 1941 de ervaring te dezen opzichte nader kan worden gewogen.

Intusschen komt dan door het vervallen der reëngagementscontractanten de automatische overgang tot vrijen arbeid tot stand. Hierin ligt een ook door mij met waardeering geziene prikkel om al die maatregelen op de ondernemingen te nemen, welke er toe leiden moeten den arbeider „bodenständig" te maken, hem a.h.w. te doen wortel schieten. Hij moet daartoe echter in de eerste periode geholpen worden. Wellicht zal in de verdere toekomst de economische sanctie ons daarbij te hulp komen, doch momenteel hebben wij ten aanzien der ontginningen geen op ervaring rustende basis om reeds nu deze factor al in voldoende mate aanwezig te achten.

Ik kom nu, hierop aansluitend, vanzelf aan den duur van het immigratie-contract.

Ik durf hier verklaren, dat een periode van 2 jaar voor landbouwondernemingen voldoende kan worden geacht om den nieuweling te doen wennen aan zijn omgeving. Wanneer hij in 2 jaar nog geen wortel heeft geschoten dan ziet de zaak er vrij hopeloos uit. Dit zullen, naar het mij voorkomt, dan ook uitzonderingsgevallen zijn.

Maar hiertegen gaat mijn bezwaar tenslotte ook niet. De zaak is deze, dat altijd een zeker percentage der arbeiders na ommekomst van hun contract huistoe wil en dus vervangen moet worden. Wanneer nu deze vervanging reeds na 2 instede van na 3 jaar dient te worden geëffectueerd, dan behoef ik geen ingewikkelde becijfering te geven om te constateeren, dat hiermede extra bedragen — en mijns inziens overbodige bedragen — zullen zijn gemoeid.

Ik zou hier een tusschenvoorstel willen doen, n.l. dit: dat indien de Regeering wenscht vast te houden aan den duur van een immigratie-contract van 2 jaren, de terugzendingsplicht eerst ingaat nadat tenminste nog 1 jaar arbeid is verricht, op dezelfde onderneming of groep van ondernemingen, op den voet van Stbl. 1911 No. 540 ten tweede.

Het streven der Regeering om voorbereidingen te treffen, leidende tot uiteindelijke afschaffing der poenale sanctie komt op deze wijze in geen enkel opzicht in gedrang. En tevens wordt voorkomen — wat zeker de bedoeling der Regeering niet kan zijn — dat noodelooze uitgaven moeten worden gedaan.

Ik zal met belangstelling het Regeeringsantwoord te dezer zake afwachten.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**).

(Groenenberg.)

Mijnheer de Voorzitter! Thans een enkel woord met betrekking tot de uitbreiding van bestaande ondernemingen, welke volgens art. 41 lid 5 op een lijn zullen worden gesteld met ondernemingen, welke in de jaren 1931 t/m 1941 zijn geopend.

Deze gelijkstelling is echter op grond van artikel 7 Staatsblad 1931 No. 268 aan beperkende voorwaarden gebonden, in dier voege, dat de uitbreiding voor landbouwondernemingen tenminste 500 ha moet overschrijden, dan wel voor mijnbouwondernemingen het totaal aantal arbeiders tenminste 50% grooter moet zijn dan bij aanvang der 5-jarige periode.

Deze beperkende voorwaarden leggen thans grooter gewicht in de schaal, nu voor oude ondernemingen de poenale sanctie op korten termijn moet worden afgeschaft. Ik zou het dus op prijs stellen zoo de genoemde verordening eveneens zou kunnen worden gewijzigd in dezen zin, dat de limiet van 500 ha wordt teruggebracht tot 300 ha en het percentage van 50 tot 30.

Vervolgens vraag ik mij af, of meergenoemd lid 5 van artikel 41 ook van toepassing zal zijn op cultuur- en nijverheidsondernemingen, welke geheel of gedeeltelijk tengevolge van de crisis of andere omstandigheden buiten exploitatie zijn geweest en daarna heropend dan wel op volle capaciteit gebracht werden. M.i. eischt de redactie van bedoeld lid op dit punt eenige nadere verduidelijking. Het komt mij alleszins redelijk voor dat ook in deze gevallen lid 5 van art. 41 van toepassing wordt verklaard. Bij aanvaarding van dit standpunt ware dan eveneens art. 7 van Stbl. 1931 No. 268 dienovereenkomstig te wijzigen.

Mijnheer de Voorzitter! Een apart woord wil ik wijden aan de mijnbedrijven, die, naar mij gebleken is, er niet op voorbereid waren, dat op zoo korten termijn een dusdanige, drastische beperking van het aantal poenale sanctie-contracten bij de Regeering voorzat. Zij staan op het standpunt, dat geleidelijke beperking toch zeker niet leiden mag tot een zoo abrupte afschaffing als in het voorliggend ontwerp tot uiting komt. De groote moeilijkheid voor bedrijven met ondergrondschen arbeid ligt in de voorziening met nieuwe arbeiders. En nu moge de Regeering in haar Memorie van Antwoord wel zeggen, dat dit punt voor ver afgelegen ondernemingen en voor mijnbedrijven steeds zal blijven gelden en dus de algeheele afschaffing der poenale sanctie zou verhinderen, maar daarmede is dit probleem toch wel ietwat summier benaderd. Bedoelde bedrijven immers hebben in de vaste overtuiging, dat zij nog geruimen tijd nieuwelingen onder P. S.-contracten konden doen uitkomen — en dit geldt speciaal voor op Borneo werkende bedrijven — nog geen proef genomen met werving van vrije lieden op eenigszins beteekenende schaal.

Hier is dus nog geen ervaring opgedaan, zoodat een conclusie, dat het ook voor deze bedrijven „wel gaan zal" niet te trekken valt.

Weliswaar zijn eenige weinige arbeiders als vrije lieden voor de mijnen geëngageerd, doch het resultaat was, dat deze proef vrijwel zonder uitzondering mislukte. Dit ervaringsfeit moge ik in de bijzondere belangstelling der Regeering aanbevelen. Dat nieuwe arbeiders zich gemakkelijk aanpassen bij een geselecteerde kern is — althans tot nu toe — in die mijnbedrijven, waarvan hierboven sprake is, niet gebleken, ondanks het feit, dat het percentage her-contracten zeer hoog te noemen is.

Het gaat er in deze bijzondere bedrijven om bij den arbeider een ongemotiveerde vrees voor mijnwerk te overwinnen. Tot op heden is dank zij de poenale sanctie die vrees steeds overwonnen. Mogen alzoo de omstandigheden van afgelegen ligging, en mijnbedrijf, geen afstel wettigen, ze wettigen mijns inziens wel een vertraging van het voorgenomen tempo van inkrimping, teneinde bij de volgende herziening der Koelie-ordonnantie in 1941 de ervaringen met de verdere aanpassing — onder nauwlettend toezicht van de zijde der arbeidsinspectie op te doen — opnieuw in het geding te kunnen brengen.

(Soangkoepon.)

Ik zou er daarom wel zeer sterk bij de Regeering op willen aandringen zich ernstig te beraden of Zij geen aanleiding vinden kan tot speciale tegemoetkoming van die mijnbedrijven, welke daaraan behoefte hebben.

Naar het voorkomt ligt de oplossing in de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal neergelegd in artikel 42 der Koelie-ordonnantie.

Een soepele hanteering van dit artikel, zoowel voor mijnbedrijven alsook voor andere verafgelegen dan wel met specifieke moeilijkheden te kampen hebbende ondernemingen, voor zoover zij ondanks goede arbeidsvoorwaarden en selectie van koeliebestand in moeilijkheden mochten geraken, worde met nadruk der Regeering verzocht.

Een volgend punt waarvoor ik nog aandacht vraag is de afschaffing der poenale sanctie voor bepaalde bedrijven.

Ik doel hier op de spoor- en tramwegen. De Regeering staat op het standpunt, dat waar bij den aanleg der Zuid-Sumatra Spoorweg reeds 15 jaren lang geen gebruik meer van de poenale sanctie werd gemaakt de behoefte hieraan als niet aanwezig kan worden beschouwd.

Wellicht is deze stelling voor Zuid-Sumatra juist, doch bijvoorbeeld ter Oostkust van Sumatra gelden m.i. andere beoordeelingsfeiten. Daar zal nl. bij uitbreiding van het net der Deli Spoorweg Maatschappij de noodzaak — gezien uit een economischen gezichtshoek — om van de poenale sanctie gebruik te maken wel degelijk aanwezig kunnen zijn. Indien nu de mogelijkheid tot tewerkstelling van arbeiders onder poenale sanctie al bij voorbaat wordt buitengesloten, zooals in het voorliggend ontwerp, dan is hiermede automatisch een beroep op art. 42 buitengesloten. Nu vlei ik mij niet, gezien het vergevordere stadium waarin de voorbereiding van deze ordonnantie momenteel verkeert, dat aan mijn suggestie zal worden tegemoetgekomen; ik wilde evenwel toch niet nalaten op dit punt nog even de aandacht te vestigen.

Het moge de Regeering, die thans in het licht der recente devaluatie wellicht meer nog dan in de afgeloopen jaren de overtuiging zal zien groeien, dat plotseling veranderingen in het aspect van het economische leven, met alle niet of althans uiterst moeilijk te overziene consequenties daarvan, tot voorzichtigheid en bedachtzaamheid manen, om goede en vertrouwde en zeker niet slechte instituten in te snel tempo te doen verdwijnen. Hier blijft ons slechts over een beroep te doen op de Regeering om bij gebleken moeilijkheden ons haar steun niet te onthouden.

De laatste opmerking, Mijnheer de Voorzitter, geldt artikel 23 der Koelie-ordonnantie. Wij verzochten te dien aanzien te willen veilig stellen, dat een arbeider, die na ommekomst van een poenale sanctie-contract een vrije overeenkomst van bepaalden duur aangaat, bij eenzijdige verbreking dier overeenkomst niet desondanks aanspraak kan maken op zijn recht van terugzending.

De Regeering antwoordde hierop, dat, aangezien Stbl. 1911 No. 540, geen begrenzing stelt aan den duur eener vrije overeenkomst, dit uitstel van den terugzendingsplicht dus ongelimiteerd zou zijn, waarom deze materie nader zal worden geregeld bij de voorgenomen herziening der vrije arbeidsordonnantie. Ik zou hier gaarne de vraag willen stellen, of hierin een toezegging te lezen is, dat van Regeeringswege er naar gestreefd zal worden om nonchalance — zal ik het maar noemen — in het nakomen van een werkovereenkomst zoo scherp mogelijk tegen te gaan.

In dat geval, Mijnheer de Voorzitter, kan ik volkomen vrede met dit antwoord hebben.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het doel van de poenale sanctie is geweest, om tegemoet te komen aan het gebrek aan werkvolk voor de openlegging van de buitengewesten. Nu wij in het stadium verkeeren, dat dit gebrek niet

(Soangkoepon.)

meer bestaat en dus overvloed van arbeidskrachten hebben, die genegen zijn zich naar de buitengewesten te verplaatsen, terwijl de voorwaarden tot het verkrijgen van werkvolk thans veeleer vergemakkelijkt dan bemoeilijkt worden, ligt het m.i. voor de hand, dat voor de bestendiging van een sociaal onrechtvaardig instituut, als de poenale sanctie, geen enkele reden meer bestaat. Ik zeg geen enkele reden, omdat ook uit de praktijk volkomen gebleken is, dat de behoefte aan dit instituut zeker niet meer gemotiveerd wordt door de bestaande feiten.

De opgave van het aantal ondernemingen in de buitengewesten, gerangschikt naar het jaar van opening en verdeeld in ondernemingen, werkende mèt en zonder contractarbeiders heeft deze feiten voldoende aangetoond. Immers, van de 436 in de buitengewesten bestaande ondernemingen zijn er reeds 326, welke zonder contractanten werken. Deze niet contractanten zijn 236 145 in getal, terwijl het resteerende 110 tal ondernemingen slechts 16 222 contractanten heeft. Deze cijfers bewijzen m.i. voldoende, dat tegen het werken met vrije arbeiders voor de ondernemingen in de buitengewesten, geen bepaald en overwegend bezwaar bestaat, vooral, wanneer men de nadeelige gevolgen van de poenale sanctie in aanmerking neemt. Het gevaar voor deze nadeelige gevolgen is nog meer geaccentueerd voor verafgelegen ondernemingen. Er is steeds betoogd, dat de ondernemingen moeilijkheden zouden ondervinden bij de afschaffing van de poenale sanctie. De tabakscultuur o.a. zou daardoor met den ondergang worden bedreigd, doch de gevolgen der aanneming in Amerika van het bekende amendement-Blaine, hetwelk de Deli-tabaksplanters praktisch dwong, heeft aangetoond, hoe weinig steekhoudend deze betoogen waren. Ook zonder contractarbeiders is de tabakscultuur in staat zonder nadeelen te ondervinden, te werken. In dit verband betreur ik nog, dat wij dit goede werk te danken hebben aan Amerika en niet aan de Nederlandsch-Indische Regeering. Door de Amerikaansche daad lijkt het nu, alsof Amerika veel beter de moeilijkheden van de contractkoelies in deze gewesten heeft onderkend dan de machthebbers van deze landen.

(De heer Van Helsdingen: U weet toch veel beter!)

Ik zeg: Het lijkt, alsof.

Het is diep te betreuren, dat een druk van het buitenland noodzakelijk is geweest, om de Indische Regeering te wijzen op haar plichten ten opzichte van de bescherming der Inheemsche bevolking in deze landen.

(De heer Van Helsdingen: Dat is geheel onjuist!)

Maar, Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet meer naar het verleden teruggrijpen.

(De heer Van Helsdingen: Dat hadt U beter heelemaal kunnen nalaten.)

Omdat gedane zaken geen keer nemen. Ik heb deze feiten slechts naar voren gebracht, om aan te toonen, dat ook in de vorige perioden — gelijk ik steeds beweerde — de poenale sanctie niet noodzakelijk was om de belangen van het kapitaal in deze gewesten behoorlijk te dienen. Door handhaving van de wettelijke regelingen voorgeschreven in Staatsblad 1911 No. 540, is m.i. in deze materie voldoende voorzien.

Ik betreur het dan ook, dat de Regeering de mogelijkheid tot het aanwerven van contract-koelies voor de nieuw te openen ondernemingen in Nieuw-Guinea openlaat. Het lijkt mij veel beter, de emigratie van Javanen naar dit gebiedsdeel te stimuleeren en te steunen, waardoor de mogelijkheid tot het verkrijgen van vrije arbeiders in die streken zal worden vergemakkelijkt. Deze emigratie kan vermoedelijk gepaard gaan met het emigreeren van meer ontwikkelde inheemschen naar Nieuw-Guinea en ander Oostelijk gelegen gebied; zoowel voor economische als strategische doeleinden is zulk een volksverplaatsing van groote beteekenis.

Hoewel ik mij kan aansluiten bij die leden die in het Afdeelingsverslag te kennen hebben gegeven dat het onderwerpelijk voorstel niet anders is dan de consequente doorvoering van de in 1931 aangenomen richtlijnen, toch zou ik liever de dadelijke afschaffing der poenale sanctie willen zien, omdat deze afschaffing thans geen ernstige bezwaren met zich medebrengt als gevolg van de omstandigheid, dat thans voldoende goede vrije arbeiders te verkrijgen zijn tegen een redelijk loon. De bestaande toestand biedt mijns inziens thans een zeer mooie gelegenheid om dadelijk tot de algeheele afschaffing der poenale sanctie over te gaan, vooral omdat een eventueele uitbreiding van landbouwondernemingen hier te lande niet meer in het voordeel is van het bedrijfsleven in deze gewesten.

Ik geef daarom der Regeering in overweging om maatregelen te nemen tot deze dadelijke afschaffing en tot invoering van normale arbeidsverhoudingen tusschen werkgevers en werknemers in alle ondernemingen in deze gewesten naar analogie van de zoo pas door ons behandelde plantersregeling.

(Thamrin.)

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De uitvoerige en duidelijke Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord geven geen aanleiding om uitgebreid in te gaan op het onderwerp en wie langer in den Volksraad zit dan deze zittingsperiode zal bovendien bemerkt hebben, dat het onderwerp poenale sanctie een, ik zou bijna zeggen doorgekauwd en afgekloven onderwerp is, waarbij geen nieuwe argumenten meer aan te voeren zijn.

(De heer Van Helsdingen: Inderdaad, het is volkomen uitgeput.

De heer Groenenberg: Toch niet.)

Indertijd, in 1931, is de poenale sanctie grondig behandeld met een speciale commissie van voorbereiding, een uitgebreid afdeelingsverslag, een dito Memorie van Antwoord, gevolgd door een zeer grondige mondelinge behandeling. Ook voor 1931 echter vormde het onderwerp „poenale sanctie" een der vaste onderwerpen op de agenda van den Volksraad en ook buiten den Volksraad is het der poenale sanctie gelukt de voortdurende belangstelling van publiek en pers te trekken door de herhaalde aanslagen op assistenten en omgekeerd door handtastelijkheden en mishandelingen van koelies door assistenten. Alzoo is het artikel „poenale sanctie" geen onbekend, maar ook geen gunstig bekend artikel op de markt. Niemand, zelfs van ondernemerszijde, heeft het eigenlijk ooit gewaagd de poenale sanctie uit sociaal, maatschappelijk of moreel standpunt te verdedigen, hoogstens werd van deze zijde gezegd, dat de poenale sanctie een noodzakelijk kwaad is. Daarentegen zijn de gestandaardiseerde kwalificaties van de poenale sanctie veel gevarieerder en ook veel puntiger. De poenale sanctie werd namelijk genoemd een onzedelijk en immoreel stelsel, maar ontkend werd ook, dat de gecombineerde uitdrukking „noodzakelijk kwaad" juist zou zijn. Dat zij een kwaad is, wil ik grif erkennen, dat zij noodzakelijk is, is niet ieders overtuiging. Wij hebben het thans echter niet over de al dan niet handhaving van het stelsel, daarover zijn wij goeddeels, althans staatsrechtelijk, heen. Over de poenale sanctie is — het staat ook nu weder in de Memorie van Antwoord — principeel reeds beslist, het gaat ook thans, zooals door den heer Groenenberg gelukkig erkend is, om de geleidelijke afschaffing, wat mij betreft zou ik liever zeggen, de geleidelijke handhaving, van de poenale sanctie althans tot 1946 en mogelijkerwijze tot langer dan 1946, want door de Regeering is voor bepaalde ondernemingen nog geen eind-datum bepaald, waarop de poenale sanctie moet zijn afgeschaft .

Indien toch vrijwel algemeen erkend wordt, dat de poenale sanctie een onmaatschappelijk verschijnsel is, rijst de vraag, waarom geleidelijke afschaffing — ik zeide zooeven reeds, dat het eigenlijk moest zijn geleidelijke handhaving maar ik zal mij houden aan de terminologie der Regeering — van de poenale sanctie wordt voorgesteld en niet een zoo spoedig mogelijke afschaffing.

66ste VERGADERING — DONDERDAG 1 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. 2).

(Thamrin.)

Is de poenale sanctie een dusdanig stelsel, dat zij, ondanks dat zij een geschiedenis is van „goud en bloed", zooals een van mijn voorgangers in vorige jaren van dit spreekgestoelte de poenale sanctie bestempelde, economisch onmisbaar is en dat men daarom de zoo spoedig mogelijke afschaffing ervan niet aandurft? In de jongste jaren, de practijkjaren, is geenszins gebleken, dat een afschaffing, zelfs een spoedige afschaffing onmogelijk zou zijn, ook al werd nu nog van ondernemerszijde ontkend, dat spoedige afschaffing mogelijk zou zijn. Elke poging toch tot vermindering, laat staan tot afschaffing van de poenale sanctie, is in de afgeloopen jaren — de heer Groenenberg betitelde het welwillend met „historie" — steeds tegengegaan. Het verleden heeft aangetoond, dat elke aantasting, elke vermindering van het stelsel op zeer krachtigen weerstand en tegenstand stuitte van de zijde der ondernemers. Steeds werd van het voorstel, dat vermindering, dan wel afschaffing van de poenale sanctie inhield gezegd, dat het een dusdanig economische uitwerking ten gevolge zou hebben, dat de ondernemingen geruïneerd zouden worden of in ieder geval gesloten zouden moeten worden. Steeds werd het beeld voorgehouden, dat poenale sanctie en openlegging van ondernemingen in de buitengewesten, een onafscheidelijke tweeëenheid zouden vormen en dat afschaffing tot desastreuze gevolgen zou voeren, zoowel voor den arbeider als voor den werkgever. Dit gebeurde, totdat de omstandigheden tot afschaffing, althans vermindering dwongen, totdat de feiten dwongen tot daden en alle getheoretiseer terzijde moest worden gesteld. De heer Soangkoepon heeft er zooeven aan herinnerd hoe een simpel amendementje van Blaine in het Huis van Afgevaardigden te Washington heeft bewerkstelligd, dat de poenale sanctie voor de tabakscultuur met één slag, zonder eenigen overgang, is afgeschaft geworden en, volgens de getuigenis van den vertegenwoordiger van de Oostkust, met volkomen succes en zonder eenige desastreuze gevolgen.

(De heer Groenenberg: Ik voerde ook de motieven aan die daartoe hebben geleid!)

Ik wijs alleen op de resultaten. Ik heb er bij interruptie reeds aan herinnerd, dat de krachtigste weerstand juist telkens gekomen was van de tabakscultuur, waarvan gezegd werd, dat zij zoo een intensieve en bijzondere cultuur was, dat het in stand houden der cultuur met vrijen arbeid moest geacht worden tot de onmogelijkheden te behooren. Maar, zooals gezegd, een simpel amendementje van Blaine heeft tot gevolg gehad, dat al het getheoretiseer eindigde, dat, alle spookbeelden vervaagden als sneeuw voor de zon. De overgang was als gezegd vrij plotseling en hoewel de verandering kwam zonder overgang, de economische gevolgen ervan waren vrijwel nihil, of zelfs geheel nihil.

Een andere drang tot afschaffing was ook de crisis, toen de werkgevers na een rekensommetje tot de conclusie kwamen, dat zij veel goedkooper uit zouden zijn met vrijen arbeid dan met poenale sanctie. Dit had tot gevolg het terugzenden van tienduizenden arbeiders, gedurende de jaren 1929 en 1931, ondanks de z.g. arbeidszekerheid, die geschapen zou zijn door het poenale sanctie-stelsel voor de arbeiders. Toen het rekensommetje voor de ondernemers voordeelig was, bleek het ook ineens mogelijk de poenale sanctie op vrij groote schaal af te schaffen. Er was toen ook geen sprake meer van de z.g. arbeidszekerheid, een van de voordeelen, die men ten opzichte van de arbeiders steeds naar voren bracht, wanneer over de poenale sanctie werd gesproken.

(De heer Groenenberg: Aux grands maux, les grands remèdes.)

Dat moge waar zijn, maar in ieder geval heeft het resultaat de ondernemingen toch in het ongelijk gesteld, wat betreft haar argumenten, dat het onmogelijk zou zijn de poenale sanctie af te schaffen.

Gebleken is, dat de inkrimping van het aantal arbeiders, werkende onder poenale sanctie mogelijk is geweest, ondanks den krachtigsten weerstand, de zwartgallige en pessimistische verwachtingen, die te voren van ondernemerszijde kenbaar waren gemaakt, als er maar sprake was van vermindering van het stelsel der poenale sanctie. Als dat realiteit is, vraag ik mij af, waarom dan zoo getalmd is met de spoedige afschaffing van het stelsel. Het voorliggende ontwerp voorziet in de afschaffing op zijn vroegst binnen tien jaar. Het schema per 1 Januari 1936 geeft voor velen, voor de toelaatbare contractanten een percentage van 50 aan, terwijl de bijlage van de Memorie van Antwoord weergeeft, dat de reëele toestand is, dat slechts 7½% .....

(De heer Groenenberg: 6½.)

..... 6½ % zelfs, van het totaal aantal arbeiders, onder poenale sanctie werkt. Ik vraag mij af: Waarom dergelijke schema's opgesteld, die niet beantwoorden aan de realiteit en geen steun vinden in het werkelijke aantal arbeiders onder poenale sanctie, zooals voorgesteld in het voorloopige schema, opgesteld door de permanente arbeidscommissie.

Omtrent de mogelijkheid van een spoedige afschaffing hebben wij van den heer Groenenberg gehoord, dat die niet aanwezig zou zijn, omdat men vreesde, dat daardoor de openlegging, speciaal van afgelegen ondernemingen zou worden belemmerd of voorkomen. Ik kom er straks op terug. Het is echter toch in de jongste jaren na 1931 gebleken, dat het mogelijk is tot een versnelde afschaffing van het stelsel over te gaan, als de ondernemers maar overtuigd zijn, dat de Regeering van het standpunt uitgaat, dat het nu eenmaal moet. Als het moet, dan, dat is gebleken, weten de ondernemers zich naar die uitspraak te scharen.

Een klein staaltje, hoe in andere landen wordt gewerkt met de afschaffing van een ongewenscht stelsel, dat gelijkenis vertoont met het stelsel van de poenale sanctie, dat dezelfde tendenzen heeft, is het volgende. In de Federated Malay States is b.v. in 1909 een commissoriaal onderzoek ingesteld naar de z.g. „indentured labour", — familie van de poenale sanctie.

(De heer Groenenberg: Neen!)

Inderdaad, dat is geen poenale sanctie, maar het stelsel is toch familie van het poenale sanctiestelsel.

Er verschenen nog in den loop van hetzelfde jaar, in 1909 dus, een rapport van — naar ik meen — Parr, voorzitter van de commissie. 14 Maart 1910, nauwelijks een paar maanden na het verschijnen van het rapport, worden alle residenten bijeengeroepen door den gouverneur en met ingang van 30 Juli 1910, dus ongeveer drie maanden na de bijeenkomst, werd de indentured labour voor de tamils afgeschaft.

(De heer Groenenberg: Wat werd daarvoor in de plaats gesteld om arbeidszekerheid te verkrijgen.)

Niets.

In October 1910, alweer een paar maanden later, volgden de Straits Settlements.

Hier te lande is over de zgn. afschaffing van de poenale sanctie ook heusch niet pas in de laatste jaren begonnen, ook niet pas in 1931. In 1918 richtte de toenmalige Gouverneur-Generaal Van Limburg Stirum een schrijven tot de Deli Planters-vereeniging, waarin medegedeeld werd — ik citeer woordelijk — dat „de afschaffing van de poenale sanctie binnen weinige jaren" zou plaats hebben, dat over dit standpunt niet meer te redeneeren viel. Aangekondigd werd ook b.v., dat 1 Januari 1926 de reëngagementscontracten zouden worden afgeschaft. Destijds is door het ingrijpen van Holland geen gevolg gegeven kunnen worden aan het voornemen der toenmalige Indische Regeering. Men kibbelde in de Tweede Kamer — vooral van ministeriele zijde — over de vraag of de poenale sanctie al dan niet behoorde tot de inwendige aangelegenheden van Ned.-Indië Ik elk geval, men zocht een motief tot ingrijpen in de neiging der toenmalige Indische Regeering om de poenale santie zoo spoedig mogelijk af te schaffen.

(Thamrin.)

Men ziet dus, dat het voornemen der Regeering tot afschaffing van vroeger datum was dan in 1931, daar de Regeering al in 1918 wilde overgaan tot afschaffing van de poenale sanctie binnen weinige jaren. Wij zijn nu welhaast 20 jaar verder en nog is het eindstadium van de poenale sanctie niet te zien.

Uit hoofde daarvan zou ik de Regeering willen voorstellen om nu uiteindelijk eens vast te stellen, wanneer ongeveer de poenale sanctie zal worden afgeschaft. Ik zou daarbij geen uitzonderingen willen maken voor de in latere jaren geopende ondernemingen, zooals die worden genoemd op blz. 4 van het ontwerp in het gewijzigde artikel 41 sub 4 waarbij de mogelijkheid wordt opengelaten om voor ondernemingen, die in de jaren 1931 tot en met 1941 zijn of worden geopend, den toestand dusdanig te doen zijn, dat nog in 1942 50% van het aantal arbeiders contractanten mogen zijn. Dat wil dus zeggen, dat voor die ondernemingen in 1942 nog de mogelijkheid is opengelaten om contractanten in dienst te hebben tot een percentage van 50% van het aantal arbeiders.

Niet alleen wordt hiermee afgeweken van het stelsel van geleidelijke afschaffing met een einddatum, maar hier wordt ook afbreuk gedaan aan de realiteit, doordat in datzelfde schema van de permanente arbeidscommissie voor de sub 4 genoemde ondernemingen per 1 Januari 1940 het toelaatbare aantal contractanten slechts 40% van het totale aantal arbeiders zal bedragen, terwijl voor de ondernemingen, bedoeld in sub 5, het toelaatbare percentage voor die ondernemingen zal zijn 25%. Wij zien hier, dat voor ondernemingen, die veel later zijn geopend, een grooter percentage van het aantal arbeiders aan contractanten wordt toegestaan.

Ik zou daarom willen voorstellen dat de desbetreffende artikelen dusdanig worden geamendeerd, dat wij over 5 jaar definitief van de poenale sanctie af zijn.

Ik heb een schema opgemaakt, dat eind 1936 het toelaatbare aantal contractanten zal zijn 40% van het aantal arbeiders, een percentage dat dat veel grooter is dan de realiteitscijfers aangeven.

(De heer Groenenberg: Bedoelt U voor de jonge ondernemingen?)

Ik bedoel voor het grootste aantal ondernemingen.

(De heer Groenenberg: Dus die van vóór 1931.)

Ik geef de vrijheid aan ieder lid van dit college om een variatie op te stellen voor de verschillende ondernemingen in verschillende jaren, maar die gedifferentieerdheid zou toch tot een dusdanig resultaat moeten leiden dat eind 1936 het toelaatbare aantal contractanten slechts 40% van het totaal aantal arbeiders op de ondernemingen zal bedragen in tegenstelling met het regeeringsvoorstel, dat hiervoor 50% aangeeft.

Eind 1937 zou dit percentage dan moeten worden 30%, eind 1938 20%, eind 1939 10% en eind 1940 nihil, zoodat wij tegen het einde van het jaar 1940 de zekerheid hebben, dat tot uiteindelijke definitieve afschaffing van de poenale sanctie zal kunnen worden overgegaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik herinner er nogmaals aan. De praktijk heeft bewezen, dat de afschaffing der poenale sanctie mogelijk is, zonder eenige economische gevolgen voor de ondernemingen. Het aanbod van de werkkrachten is in deze tijden dusdanig, dat voor gebrek aan arbeidskrachten niet gevreesd behoeft te worden en het heden wijst niet uit, dat er in de toekomst een dusdanige drang naar landbouwexploitatie zal zijn, dat daardoor moeilijkheden zouden kunnen worden verkrgen met het oog op de werkvolkvoorziening.

De heer Groenenberg heeft zooeven naar voren gebracht, dat de poenale sanctie in deze tijden of in de toekomst van groot belang zou kunnen zijn voor de afgelegen ondernemingen. Ik geloof niet, dat zelfs voor een afgelegen onderneming de poenale sanctie een noodwendig stelsel zou moeten zijn tot het verkrijgen van werkvolk. De Memorie van Antwoord vermeldt o.a. als voordeel ten deze, dat het werkvolk op afgelegen

(Eekhout.)

ondernemingen niet kan overgaan naar andere ondernemingen en andere voordeelen. Maar ik zou aan de hand van de praktijk willen aantoonen, dat dit argument van den heer Groenenberg toch eigenlijk niet opgaat. Het is een kwestie van betalen. De praktijk heeft aangetoond, o.a. bij de petroleumbedrijven, die toch in de meest afgelegen streken werken, in de dichtste rimboe, dat bij dat bedrijf nooit behoefte is gevoeld geworden tot het voeren van een stelsel van poenale sanctie.

Nooit is daar geklaagd over gebrek aan werkvolk, zelfs niet ten aanzien van de vakwerklieden. Men heeft er nooit gebrek aan aanbod van werkkrachten gehad. Waarom, vraag ik? Omdat de petroleumbedrijven een dusdanige betaling invoerden, dat men zich aangetrokken voelde om zelfs in de dichtste rimboe van Indië te gaan werken. Dus wanneer de heer Groenenberg samenkoppelt de noodzaak van het stelsel van poenale sanctie met de afgelegen ondernemingen, dan verwijs ik hem naar het voorbeeld, zooeven door mij gegeven, waarbij duidelijk is gebleken, in de practijk, en niet in theorie, dat aantrekking van werkvolk in de meest afgelegen streken mogelijk is, wanneer men maar behoorlijk over de brug komt wat betreft de betaling van den arbeid.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij de hedenmorgen gehouden debatten vergelijken met den strijd, die in den aanvang gevoerd is voor en tegen de poenale sanctie, dan is dit slechts een zwak nagerommel van een hevig onweer. Ik persoonlijk heb in het begin van dien strijd het gevecht van alle kanten meegemaakt. Toen was het zoo, dat de ondernemers zeiden: onze cultures staan en vallen met de poenale sanctie; wanneer die wordt afgeschaft, is het bedrijf verloren en kunnen de ondernemingen wel sluiten. Van de andere zijde werd daartegenover — en niet uitsluitend van Inheemsche zijde, maar er was toen ook een groote Europeesche groep — op heftige wijze de strijd aangebonden tegen de poenale sanctie; daarin zag men de vreeselijkste slavernij, die ooit bestaan had. Wanneer wij thans aan die oude tijden terugdenken, is het bijna met een zeker leedvermaak, wanneer wij zien, hoezeer beide partijen destijds hebben overdreven en hoezeer de werkelijkheid verschilt van datgene wat destijds in uitzicht werd gesteld.

Van Inheemsche zijde is hier — en volkomen terecht — aangevoerd de plotselinge afschaffing der poenale sanctie in de tabakscultuur in Deli, terwijl daarmede het bedrijf geenszins te gronde is gegaan. Het heeft alleen geleden, zooals ieder ander bedrijf, door de crisis, maar ik geloof, dat verder het bedrijf volkomen gezond is en dat het gebleken is, ook zonder poenale sanctie zeer wel te gaan.

Wat betreft de groote grieven over de misbruiken, die onder vigueur van het stelsel van de poenale sanctie hebben bestaan, daarvan is ook niet zoo heel veel meer overgebleven. Het stelsel wordt nog steeds veroordeeld; de heer Thamrin haalde nog even de oude leuze aan van „goud en bloed". Maar ik geloof, dat wanneer wij de poenale sanctie bezien, zooals zij tegenwoordig nog wordt toegepast, met alle waarborgen omgeven, die mogelijk zijn, wij toch ook moeten erkennen, dat die toestand toch niet zoo heel erg is.

(De heer Thamrin: Die waarborgen waren er vroeger ook.)

Die waarborgen zijn steeds verbeterd.

(De heer Thamrin: Het aantal arbeiders werkende onder poenale sanctie is zeer sterk verminderd.)

Inderdaad, maar ook de wetgeving is voortdurend verbeterd en nu wordt weer voorgesteld het immigratiecontract te verkorten tot twee jaar en de reengagementscontracten geheel af te schaffen, zoodat alleen overblijft, dat het werkvolk van Java zich zal verbinden om twee jaren in de buitengewesten te arbeiden onder zekeren dwang.

Wij behoeven over het beginsel niet meer te spreken. Er is besloten dit stelsel geleidelijk te liquideeren en ook de

(Eekhout.)

ondernemers hebben zich daar volkomen bij neergelegd. Wanneer wij thans den vertegenwoordiger van deze groep in dit college hier hedenmorgen het woord hebben hooren voeren, dan heeft hij alleen nog eenige bezwaren tegen het tempo, waarin de liquidatie plaats heeft, maar overigens heeft hij zich volkomen daarbij neergelegd.

Ik geloof dus, dat wij dit vraagstuk thans rustig kunnen bezien en kunnen nagaan of het tempo van afschaffing, dat door de Regeering wordt voorgesteld, aannemelijk is of niet. Ik zou mij hierbij eerder willen scharen aan de zijde van den heer Groenenberg, die waarschuwt tegen onnoodige overhaasting, dan aan de zijde van den heer Thamrin, die een liquidatie in het meest snelle tempo dat maar denkbaar is, voorstelt.

Het gaat hier niet alleen om het percentage van 6½, onder de poenale sanctie werkende koelies, dat nog aanwezig is, het gaat hierom: men kan de overblijfselen van dit stelsel niet zonder meer liquideeren in een periode van vijf jaren.

Zeer veel ondernemingen blijken deze poenale sanctie niet meer noodig te hebben. Zij hebben geen enkelen werkman onder dit stelsel meer in dienst, terwijl er andere ondernemingen zijn, die in de bijzondere omstandigheid verkeeren dit stelsel voorloopig nog wel noodig te hebben. Daarom is het voorstel der Regeering, volgens hetwelk de afschaffing gebonden wordt aan den aard der ondernemingen, waarbij het in hoofdzaak gaat om het tijdstip, waarop die onderneming geopend is of zal worden geopend in ieder geval veel logischer, en meer met de realiteit overeenkomende, dan de wensch van den heer Thamrin om het stelsel zonder rekening te houden met den aard van de ondernemingen, zonder meer in korten termijn af te schaffen.

(De heer Thamrin: Ik heb geen bezwaar tegen differentiatie.)

Maar differentiatie kan op zoo korten termijn niet goed tot haar recht komen.

(De heer Thamrin: Er is geen enkele onderneming, die op 1 Januari 1936 nog 40% arbeiders onder de poenale sanctie had.)

Inderdaad. Daarom heeft voor de oudere ondernemingen deze zaak weinig of geen practisch belang. Met het oog op de weinige thans bestaande jongere ondernemingen en vooal in de hoop op de opening van nieuwe ondernemingen in de komende jaren, zou ik echter vooral niet al te vlug tot algeheele afschaffing der poenale sanctie willen overgaan. Wij willen hopen, dat de devaluatie en als het mogelijk is, het einde van de crisis, kortom de groote wijzigingen in de geheele wereldstructuur misschien zullen leiden tot een weder opleven van de cultures in de buitengewesten. En nu behoort mijn fractie tot diegenen, die in de openlegging van de buitengewesten met behulp van Westersch kapitaal, een grooten zegen zien voor deze landen, ook voor de Inheemsche bevolking.

(De heer Soangkoepon: Dat kan toch gebeuren in vrijen arbeid.)

Wanneer dit mogelijk is zonder poenale sanctie, dan is dat des te beter, maar wanneer het alleen bereikbaar is door nieuwe ondernemingen in afgelegen streken te openen met behulp van de poenale sanctie, dan lijkt mij het voordeel daarvan onder de huidige omstandigheden, bij een contractduur van slechts twee jaar en zonder reengagementscontract, verre op te wegen tegen het nadeel, dat daaraan verbonden is.

Ik denk hierbij juist ook aan de voordeelen voor de Inheemsche bevolking. Indien er werkelijk een aanzienlijke weder-opleving mogelijk zou zijn, in de naaste toekomst, zou dit voor de overbevolkte streken van Java een groote uitkomst kunnen beteekenen. Wanneer wederom, gelijk vroeger, tienduizenden werklieden uit Java naar de buitengewesten zouden kunnen trekken en daar onder behoorlijk toezicht en behoorlijke arbeidsvoorwaarden gedurende twee jaren kunnen worden tewerk gesteld in de hoop, dat zij voor een deel daar zouden blijven, dan zie ik daarin, ook voor de Inheemsche bevolking, een groot voordeel.

Ik bepleit dan ook de wenschelijkheid, dat de Regeering in ieder geval de gelegenheid openhoudt om met bijzondere mogelijkheden rekening te kunnen houden. Indien er niets bijzonders gebeurt, en de zaak zou — behoudens misschien een geringe uitbreiding — ongeveer voortgaan op den huidigen voet, dan zou de p.s. misschien zelfs nog wat sneller kunnen worden afgeschaft dan de Regeering het thans voorstelt. Ik wil echter de mogelijkheid zien opengehouden om met bijzondere uitbreidingen en openleggingen in de buitengewesten steeds zooveel mogelijk rekening te kunnen houden. Kan dit voldoende geschieden op grond van de bijzondere bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal ex artikel 42? Of moet hieraan een zeer beperkte strekking worden toegekend? Hieromtrent zou ik gaarne nader het inzicht der Regeering vernemen.

Indien aan artikel 42 slechts een zeer beperkte strekking moet worden toegekend, zou ik voor nieuw te openen ondernemingen desnoods het tempo nog eenigszins vertraagd willen zien en geen beslissing willen zien genomen over een tijdvak van 10 jaar, zooals voor een bepaalde groep wordt voorgesteld, doch die beslissing liever willen uitstellen tot de volgende herziening in 1941. Er verandert dan op het oogenblik niets, behalve dat men voor die groep in 1941 de situatie in verband met de ontwikkeling van de geheele wereldstructuur zooals die dan zal zijn gebleken, nader kan bezien.

Ik acht het op het oogenblik niet noodig nader op détailpunten in te gaan. Alleen heeft mij in het betoog van den heer Groenenberg getroffen het voorstel om aan de verkorting der immigratiecontracten tot 2 jaar, te verbinden een verlenging met 1 jaar verplichten vrijen arbeid alvorens terugzending zal kunnen worden verkregen. Ik kan mij deze figuur juridisch niet goed voorstellen. Ik kan mij niet goed indenken, hoe men een afgeloopen poenale-sanctie-contract eenigszins gedwongen zou willen omzetten in een vrije arbeids-contract.

(De heer Thamrin: De heer Groenenberg wil een anderen vorm van reëngagement.)

Dât begrijp ik, maar het komt mij niet eenvoudig voor, om daarvoor een juridische constructie te vinden. De Regeeringsgemachtigde zal hierop overigens nog wel terugkomen.

Verder zijn hier in het bijzonder ter sprake gebracht bedrijven, die in bijzondere omstandigheden verkeeren, zooals mijnbedrijven in Borneo en er is ook gesproken over een mogelijke uitbreiding van het Deli-spoorwegnet in Noord-Sumatra. Ik meen — maar ook hieromtrent zou ik gaarne zekerheid verkrijgen — dat hier zeer zeker artikel 42 de noodige uitkomst zal kunnen bieden wanneer hieraan werkelijk behoefte bestaat.

Tenslotte nog een enkel woord over Nieuw-Guinea. Zooals ik tegenover de poenale sanctie sta, sta ik niet bij voorbaat afwijzend tegenover het denkbeeld om Nieuw-Guinea met behulp van de poenale sanctie open te leggen en tot ontwikkeling te brengen. Ik vraag mij alleen af, of de Papoea door een dergelijken gedwongen arbeid tot regelmatig werk zal kunnen worden gebracht. Dat kan ik voor mij, land en volk niet kennende, absoluut niet beoordeelen, maar het geeft toch wel te denken, dat een ongetwijfeld ethisch aangelegd bestuurder als de resident van de Molukken in het belang van de Inheemsche bevolking van Nieuw-Guinea een dergelijk stelsel propageert. Dit is op het oogenblik overigens nog niet aan de orde, maar wij zien toch met belangstelling de verdere ontwikkeling van deze zaak tegemoet, en wanneer op goede gronden kan worden aangetoond, dat Nieuw-Guinea op deze wijze tot ontwikkeling is te brengen en dat het volk der Papoea's op deze wijze tot geregelden arbeid zou zijn te brengen, zou ik geens-

(Voorzitter.)
zins bij voorbaat afwijzend tegen een dergelijk voorstel willen staan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.
Is de Regeeringsgemachtigde bereid hierop te antwoorden morgen na de pauze?

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord zoo mogelijk morgen na de pauze plaats hebben.

Morgen komt eerst aan de orde de Invoerordonnantie-autobanden 1936 (Ond. **80**), vervolgens de aanvullende begrootingen voor 1936 en 1937 betreffende Afd. IIIA, VIII en IX in verband met de defensievoorziening (Ond. **54** en **55**), de vaststelling van de organisatie van het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger (Ond. **19**) en de aanvullende begrooting 1937 betreffende Afd. IX (Ond. **58**) en daarna het regeeringsantwoord in eersten termijn betreffende de herziening der koelie-ordonnantie met zoo mogelijk afhandeling van dit onderwerp.

De vergadering wordt te 1.08 uur n.m. gesloten.

67ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 2 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Invoerordonnantie autobanden 1936 (Ond. **80**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen. — Zesde aanvullende begrooting voor 1936 (Ond. **72**) en eerste aanvullende begrooting voor 1937 (Ond. **58**) betr. Afd. IX, Marine. — Vaststelling van de organisatie van het Koninklijk Ned.-Indische leger (Ond. **19**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 35 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, De Hoog, Jahja, Janssen, Kan, Kerstens, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Notosoetarso, Roep, Van Sandick, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Boerstra, Ferwerda, Götzen en Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 26, 26 en 28 September 1936 Nos. 7, 18 en 17 ter aanbieding van

a. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting voor 1937 (Ond. **86**);

b. een ontwerp-ordonnantie houdende nieuwe voorschriften omtrent in-, uit- en doorvoer, lossing, bezit, handel en vervoer van vuurwapens, buskruit enz. (Ond. **88**);

c. een ontwerp-ordonnantie ter uitvoering van de wet tot instelling van een rubberfonds (Ond. **87**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 21 en 28 September 1936 Nos. 14 en 1z houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld

a. de ordonnantie tot wijziging en aanvulling van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent overeenkomsten tot het verrichten van arbeid op het punt van de regeling der vrije dagen van den werknemer (zitt. 1935—'36, Ond. **149**; zitt. 1936—'37, Ond. **21**);

b. de ordonnantie houdende verbod van uitvoer uit het tolgebied van Nederlandsch-Indië naar buiten dat gebied van gemunt en ongemunt goud (Ond. **85**).

3. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 18 September 1936 No. 25 tot interneering van Mitroroemekso alias Rakijo.

4. Als voren van 25 September 1936 tot nadere wijziging van de H. B. B. L. 1934.

5. Als voren van 25 September 1936 No. 12 houdende machtiging, krachtens artikel 105 I. S., aan den directeur van Justitie om met ingang van 1 Januari 1937 te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken fondsen voor uitbreiding van het aantal inspecteurs, klerk-tolken en kantooroppassers bij de Arbeidsinspectie.

De sub 2 t/m 5 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. Telegram van den Bond van Indische gepensionneerden te 's Gravenhage houdende verzoek om verwerping van de voorstellen inzake herberekening van de Indische pensioenen, in verband met nieuwe rechtsaantasting en devaluatie van den munt.

Wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke regeling van den invoer van autobanden. (Ond. **80**.)

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik U over dit onderwerp het woord heb gevraagd, dan was dat om door het vragen van eenige inlichtingen aan de Regeering, met meer gerustheid mijn stem te kunnen geven aan dit ontwerp, omdat, gezien de toelichtingen, die wij gekregen hebben, in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord, ik op het oogenblik tenminste nog geenszins de noodzakelijkheid inzie om aan deze industrie de bescherming te geven, die de Regeering vraagt.

Bij de oprichting van de bedoelde autobandenfabriek heeft de Regeering vrijdom van invoerrechten gegeven, meen ik, voor de machinerieën. Deze fabriek heeft het voordeel te kunnen arbeiden met goedkoope arbeidskrachten, goedkoopere arbeidskrachten althans dan er in Amerika zijn.

Verder is er ook in het Afdeelingsverslag op gewezen, dat de fabriek een uitzonderlijk voordeel heeft, doordat zij kan werken met een rubberprijs, die 10% is van den algemeenen marktprijs van rubber.

Bij den grondaankoop van deze fabriek hebben de regeeringsinstanties niet nagelaten haar bemiddeling te verleenen voor het verkrijgen van een niet abnormalen grondprijs.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is het eigenbelang van de gemeente.)

Inderdaad; ik keur ook al die maatregelen niet af, maar daartegenover staat, dat ik toch niet overtuigd ben, dat b.v. deze fabriek, die vrijdom van invoerrechten heeft verkregen, daarvan niet eenigszins gebruik heeft gemaakt om buitenlandsch materiaal te prefereeren boven het binnenlandsch materiaal. Ik weet niet of de Regeering in dien zin diligent is geweest, maar dit is „after all'' iets, dat gedaan is. Desniettemin zegt de Regeering, dat ondanks die gunstige voorwaarde voor de fabricage van autobanden in Indië, de fabriek niet rendeerend kan werken door prijsonderbieding, waardoor de Regeering verplicht is de fabriek tegemoet te komen met dezen maatregel. Ik zou willen vragen: is deze prijsonderbieding een internationaal verschijnsel of is zij er een, die te zien is als een maatregel, die door andere fabrieken is genomen tegen deze binnenlandsche fabriek? In het eerste geval, dus in het geval van een internationale prijsonderbieding, meen ik niet, dat wij geneigd moeten zijn daarin als het ware te intervenieeren, al zie ik aanleiding om te intervenieeren, indien deze binnenlandsche fabriek wordt bedreigd door een prijszetting, die er op gericht is deze fabriek afbreuk te doen door een abnormaal lagen autobandenprijs in Indië.

(De heer Van Helsdingen: Dat bewijst de stelselmatige prijsonderbieding.)

Betreft het hier een internationale prijsonderbieding of een binnenlandsche prijsonderbieding, die alleen geldt voor Nederlandsch-Indië? Dat maakt voor mij een zeer groot verschil.

(Van Helsdingen.)

Verder zou ik willen vragen of in verband met de monetaire maatregelen, die onlangs door de Regeering genomen zijn, de Regeering blijft staan op haar toezegging geen prijsverhooging toe te laten.

Thans wil ik een ander punt belichten in deze zaak. Ben ik goed ingelicht, dan worden op de Buitenzorgsche fabriek van Good Year niet alleen Good Year banden gefabriceerd, maar ook Dunlop banden.

Ik zou willen vragen of dat der Regeering bekend is en zoo ja, waarom Zij ons dat niet heeft medegedeeld.

Verder wilde ik vragen of een zelfde politiek wordt gevoerd door de Good Year tegenover de verschillende andere bandenproducenten en of de Good Year getracht heeft andere bandenfabrieken over te halen om haar afzet binnenslands te produceeren en waarom in het bevestigend geval de maatregel is mislukt.

Voorts nog de vraag of de Regeering terdege heeft overwogen of de maatregel niet zal worden gehanteerd als een wapen in den strijd, dien de Good Year met andere bandenmerken heeft gevoerd en indien zij de volkomen overwinning heeft behaald tegenover de concurrentie en bereikt heeft een absolute afwezigheid van concurrentiestrijd, Ned.-Indië niet geheel en al overgeleverd is aan een bepaalde politiek van deze bandenfabriek.

Dit zijn inlichtingen, die ik gaarne van de Regeering wilde hebben.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sta tegenover het voorliggend ontwerp eenigszins anders dan de vorige spreker. Ik heb met belangstelling en veelszins met instemming de Memorie van Antwoord gelezen. Mij is daarin echter een zinsnede opgevallen, die mij noopt, de Regeering nog eenige vragen te stellen. Ik lees daar n.l., dat de Regeering slechts in beperkte mate tot dezen maatregel is overgegaan, want er staat op blz. 1:

> „dat in verband met de consumptiebehoefte hier te lande voor de Buitenzorgsche fabriek in elk geval een afzetmogelijkheid openbleef, juist voldoende om het bedrijf gaande te houden zonder dat verlies werd geleden."

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp deze beperking van de contingenteering niet best en ik zou gaarne van de Regeering eenige nadere inlichtingen dienaangaande willen vragen. Mijns inziens zou geen bezwaar bestaan tegen een eventueel ruimere contingenteering, mits slechts enkele dingen vaststaan.

In de eerste plaats moet hier uiteraard geen sprake zijn van een kunstmatige bescherming van een industrie, die zonder bescherming niet zou kunnen bestaan. Ik acht de aanwezigheid daarvan heel onwaarschijnlijk om driërlei reden. In de eerste plaats hebben wij hier de grondstoffen, die hier veel goedkooper zijn te verkrijgen dan elders. Ons geacht medelid, de heer Loa Sek Hie, wees daar reeds op. Die grondstoffen zijn vrij van invoerrechten. In de tweede plaats hebben wij hier goedkoopere werkkrachten, waar uiteraard gevaar aan verbonden is, doch hierop kom ik nog nader terug. In de derde plaats hebben de hier aanwezige werkkrachten voor dezen arbeid juist een zeer groote geschiktheid aan den dag gelegd. Alle vereischten om tot een loonende exploitatie te kunnen komen zijn dus aanwezig, zoodat wij niet kunnen spreken van een industrie, die kunstmatig door contingenteering beschermd moet worden.

Voorts moet vaststaan, dat het te beschermen product ook is een behoorlijk product; dat die bescherming van het product dus niet beteekent bescherming van een minderwaardig product, maar dat wij ervan op aan kunnen, dat het product inderdaad de vergelijking met andere producten kan doorstaan.

En nu heb ik met genoegen geconstateerd, dat de Regeering op pagina 3 (roneo) van de Memorie van Antwoord verklaart:

> „In de Memorie van Toelichting komt nergens de verklaring voor, dat de hier vervaardigde Goodyearbanden van minstens even goede kwaliteit zijn als het buitenlandsch product, al heeft de Regeering geen enkele reden het tegendeel aan te nemen. Slechts wordt in deze Memorie geconstateerd:
> 1e. dat de Buitenzorgsche banden kwalitatief aan hooge eischen voldoen;
> 2e. dat door buitenlandsche fabrieken hier te lande banden worden ingevoerd, die behoudens hunne kwaliteit in verschillende opzichten nabootsingen zijn van het Nederlandsch-Indisch fabrikaat.
>
> Beide stellingen — aldus gaat de Regeering voort — worden door de praktijk bevestigd."

Ik neem dus op gezag der Regeering aan, dat wij inderdaad met een bescherming van deze soort van banden niet bekocht zullen zijn.

Een derde voorwaarde is, dat wij niet zullen worden overgeleverd aan willekeur van de door contingenteering beschermde en dat deze niet eventueel naar eigen goedvinden de prijzen zou kunnen verhoogen. Ook daarvoor heeft de Regeering gezorgd. De Regeering heeft uitdrukkelijk verklaard, dat Zij aangedrongen heeft op prijsdaling, dat Zij deze zelfs bedongen heeft. De Regeering constateert wel, dat de waarschijnlijkheid groot zou zijn geweest, dat de prijsverlaging ook zonder contingenteering als gevolg van de scherpe concurrentie zou zijn tot stand gekomen, maar ik moge de veronderstelling uiten, dat de Regeering deze prijsbewaking ook voortdurend zal betrachten, ook wanneer de concurrentie min of meer onmogelijk is gemaakt.

Er is dus m.i. alle reden om bescherming aan deze fabrieken te verleenen in ruimere mate dan de Regeering ons in de Memorie van Toelichting heeft bekend gesteld. En er is daarvoor alle reden, omdat de Regeering uitdrukkelijk verklaard heeft, dat de contingenteering van den invoer noodig is, omdat er is een „stelselmatige prijsonderbieding" op de bandenmarkt. De heer Loa Sek Hie heeft gevraagd, of dit nu werkelijk de gewone normale internationale concurrentie was of dat dit een poging is om te dumpen in dien zin, dat het bestaan van deze fabriek onmogelijk wordt gemaakt. Uit die „stelselmatige prijsonderbieding" heb ik niet anders kunnen lezen dan dat hier een poging werd gedaan door dumping zooveel mogelijk het bestaan van deze fabriek in gevaar te brengen en dan acht ik het volkomen gerechtvaardigd, dat de Regeering deze industrie steunt.

In de tweede plaats is er aanleiding om deze fabriek te steunen, aangezien zij blijkt een niet onbelangrijke beteekenis te hebben voor de arbeidsmarkt. Er is een groote werkgelegenheid verschaft, niet minder dan 1500 arbeiders vinden daar hun brood en behoudens een enkele zeer geringe uitzondering, kunnen de meeste van die arbeiders hier te lande worden aangeworven. Ook dat is een rechtvaardiging voor de toepassing van dezen maatregel. Doch bij een verruiming van de contingenteering zou het mogelijk zijn, dat de arbeidsgelegenheid nog wordt vergroot.

Nu kom ik tot hetgeen ik straks aankondigde, mijn bespreking over de loonen. Het is stellig een groot voordeel voor deze fabriek, dat de loonen voor de arbeiders zoo laag zijn. Doch dat brengt tegelijkertijd bij een beschermde industrie mede, dat de Regeering ook op loonbewaking bedacht zij. Wij hebben goedkoope arbeidskrachten en vooral in dezen tijd bestaat er, wanneer de overheid niet voldoende actief is, stellig het groote gevaar, dat de arbeiders worden uitgebuit. Wij herinneren ons, dat bij de oprichting van deze fabriek verschillende minder gunstige berichten over de uitbetaalde loonen van deze fabriek zijn gelanceerd geworden. Indertijd heeft de Regeering daarnaar een onderzoek ingesteld en dientengevolge een verklaring afgelegd, die niet in alle opzichten bevredigend is geweest. De Regeering zegt nu ook, dat Zij geen aanleiding vindt de bedrijfsuitkomsten van de fabriek te pu-

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Invoerordonnantie autobanden 1936 (Ond. **80**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Kesteren.)
bliceeren. Dat acht ik volkomen redelijk. Dat zou niet in het belang van de fabriek zijn en daar hebben wij in zekeren zin ook niets mede te maken. Doch wij hebben wel te maken met de loonen, die worden uitgekeerd en publicatie van de uitbetaalde loonen acht ik volstrekt niet gevaarlijk, zelfs redelijk, aangezien in die publicatie een zekere publieke contrôle ligt, zoodat ervoor zorg wordt gedragen, dat inderdaad van de arbeidskrachten niet te veel werk wordt gevorderd tegen te lage loonen. Ik zou dus willen vragen of de Regeering ook in dit opzicht zoo diligent mogelijk is.

Ik zou derhalve willen concludeeren, dat ik mijnerzijds desnoods bereid zou zijn tot een grooter aantal te contingenteeren ten behoeve van deze fabriek. Holland wordt hierdoor niet benadeeld; voorzoover mij bekend, heeft Holland geen bandenfabricatie en bovendien zou het toch nog de vraag zijn, of hier de Indische industrie niet moest worden bevoorrecht.

Tenslotte zou ik nog een vraag willen stellen aan de Regeering. Met deze industrie is er niet alleen voordeel, doch uiteraard ook een financieel nadeel te boeken voor het gouvernement, n.l. dat tegenover de meerdere werkgelegenheid, de meerder uit te betalen loonen en in het algemeen de verhooging van het maatschappelijk inkomen, staat, dat de fiscus direct verschillende baten moet missen, voorzoover betreft de invoerrechten op den invoer van autobanden. Kan de Regeering nu ongeveer opgeven, hoeveel dat bedrag zal zijn?

De **Voorzitter**: Is de Regeeringsgemachtigde bereid dadelijk te antwoorden?

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Eenige van de gevraagde inlichtingen maken het noodig, dat ik eerst eenige aanteekeningen maak, alvorens te antwoorden.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord worden opgeschort tot een nader aan te geven uur en kan eerst worden overgegaan tot behandeling van een volgend onderwerp.

Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII departement van Oorlog en IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met defensie voorzieningen.

Ik kan mededeelen, dat wegens dringende andere bezigheden de directeur van Financiën als Regeeringsgemachtigde vervangen is door den thesaurier-generaal.

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! De lezing van de voorliggende aanvullende begrootingen is als geheel voor mij een groote teleurstelling geweest en de Memorie van Antwoord, welke op het Afdeelingsverslag daarvan is gekomen, heeft dien gevestigden indruk bij mij in geenen deele kunnen wegnemen. Na de vroegere erkenning door de Regeering toch, dat onze weermacht onvoldoende is, was naar mijn meening —— gezien de internationale verhoudingen en de zware bewapeningen in alle overige landen — de verwachting zeer zeker gerechtvaardigd, dat thans eindelijk met krachtige hand de achterstand zou worden ingehaald, dat de nieuwbouw op allerlei gebied zou worden begonnen en dat een tempo zou worden betracht, als door de omstandigheden geboden zou zijn.

Men mocht toch veronderstellen, dat nu eindelijk, na al deze verloren jaren van afbraak en stilstand, met krachtige lijnen de noodig geachtige eindtoestand zou worden uitgestippeld en dat met een voor ons onbekenden spoed tenslotte, desnoods ten koste van meer offers, naar dien eindtoestand zou worden gekoerst. De tijden zijn naar mijn meening zoodanig, dat elke maand vertraging fataal kan zijn en er op speculeeren, dat wij den algemeen verwachten dans wel zullen ontspringen, schijnt mij een speculatie van de grofste soort, die — gezien den inzet — ontoelaatbaar is.

Het is daarom, dat ik dan ook andermaal van deze plaats meen te moeten waarschuwen tegen alle lauwheid en traagheid en meen te moeten aandringen op een snelle en afdoende verbetering van onze weermacht in haar geheelen omvang, natuurlijk binnen de grenzen van ons finantieel kunnen, doch desnoods met het aanvaarden van zeer zware finantieele offers.

(De heer Notosoetarso: Die grenzen zijn zeer eng.)

Voor wat betreft afdeeling VIII, daar valt ongetwijfeld het streven te onderkennen naar een snel op peil brengen van datgene, wat ons de laatste jaren aan weermacht werd onthouden en ook het streven om de ontbrekingen, die noodig moeten worden aangevuld, zoo snel mogelijk in orde te brengen.

Het stemt dan ook tot dankbaarheid, dat deze verschillende maatregelen op deze aanvullende begrooting en op de volgende voorkomen; toch is ook hier naar mijn meening de eindtoestand nog lang niet bereikt. Doch stelt men daartegenover hetgeen de aanvullende begrooting voor afdeeling IX biedt, dan is de teleurstelling daarover wel zeer begrijpelijk.

In de algemeene toelichting werd aangehaald het ontwerp vlootwet 1921, het plan-1930, het plan-Idenburg, het plan-Kan, betreffende de minderheid en het plan-Kan betreffende de meerderheid, alsmede het huidige plan van den minister. Al die inzichten zijn verschillend en het wordt den lezer wel zeer moeilijk gemaakt om uit deze lawine van plannen wijs te worden en de lijn te vatten, welke den minister via deze plannen tot de voorstellen van heden voerde. Het maakt den indruk, alsof uit al deze plannen geplukt is naar believen om tenslotte te komen tot een voorstel, dat zoo min mogelijk kosten met zich zou brengen.

(De heer Notosoetarso: Is dat geen compromis?)

De redeneering op bladzijde 3 van de algemeene toelichting ten aanzien van de vliegtuigen bijvoorbeeld, is mij volkomen onduidelijk. Het wil mij voorkomen, dat uit de verschillende plannen de noodig geoordeelde aantallen vliegtuigen ten nauwste samenhangen met de in diezelfde plannen ontvouwde denkbeelden ten aanzien van de overige deelen van de weermacht.

Elk plan toch is samengesteld uit de verschillende onderdeelen van de marine en ik kan mij begrijpen dat, wanneer er veel varend materieel aanwezig is, in zulk een plan b.v. weinig of minder vliegtuigen voorkomen en omgekeerd. In de defensiegrondslagen werd aangenomen 72 bommenwerpers, in de minderheidsnota van de commissie-Kan 96 en in het meerderheidsrapport dier commissie 54 mits het leger er over 108 zou beschikken. Al deze getallen houden ten nauwste verband met de overige weermiddelen, in deze plannen genoemd en naar mijn meening behoort daartusschen ook een onverbrekelijk verband te bestaan. Ik lees nu op blz. 3 van de algemeene toelichting:

> „Terwijl in 1930 nog aan 72 groote zeeverkenners gedacht werd en er, uitgaande van dit aantal, vóór einde 1940 niet minder dan 54 vernieuwd moeten worden, vermeent de Regeering, in verband met de aanschaffing van bovenbedoelde gevechtsvliegtuigen voor de landmacht, met een kleiner aantal, vermoedelijk een 60-tal, groote zeeverkenners te kunnen volstaan."

Hoe nu de Minister aan het getal 60 komt, is mij wederom een raadsel. Het zweeft in tusschen de getallen van de meerderheid en van de minderheid der commissie.

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Kesteren.)

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat zou dan 75 zijn.)

Waarop het gebaseerd is, blijkt uit deze gegevens niet.

(De heer Kruyne: De financieele onmacht!)

Het ware mij veel liever geweest, wanneer nu eens onomwonden was gezegd, wat de plannen zijn. Dan zou naar mijn meening de mogelijkheid, om den gewenschten eindtoestand snel te bereiken, zeer zeker worden vergroot. Zoo weten wij b.v. wat de landmacht betreft, dat zij drie afdeelingen bommenwerpers krijgt, in plaats van — Mijnheer de Voorzitter, op deze laatste woorden leg ik den nadruk — de thans aanwezige drie afdeelingen verkenners en jagers. Wanneer nu deze drie afdeelingen bommenwerpers b.v. voorloopers zijn van een later aan te schaffen tweede groep bommenwerpers, zou naar mijn meening een snel bereiken van het einddoel zeer gebaat zijn, wanneer we dit nu reeds pertinent weten, omdat dan met de opleiding van het personeel van de tweede groep zoo spoedig mogelijk een aanvang zou kunnen worden gemaakt; dan zou ook reeds thans moeite kunnen worden gedaan om uit het moederland afgerichte vliegers hier te krijgen. Nu bestaat er kans, dat er later weer stagnatie komt, hetzij in de aanschaffing van het materieel, hetzij in het aanwerven van afgerichte en nog af te richten krachten.

Het schijnt wel, dat de Regeering inderdaad niet in staat is, zich reeds thans over de toekomstige organisatie van de defensie in Nederland uit te spreken. Althans, in de Memorie van Antwoord op Ond. **54** lezen wij:

> „De indruk, dat in de Algemeene Toelichting bij de voorliggende begrootingen twijfel en onzekerheid betreffende de wijze, waarop de defensie voor Nederlandsch-Indië behoort te worden georganiseerd, tot uiting komen, is hieruit te verklaren, dat, als gevolg van de gereleveerde omstandigheden, inderdaad eene principieele beslissing omtrent de uiteindelijke sterkte en samenstelling van de vloot nog niet kan worden genomen."

Maar die gereleveerde omstandigheden betreffen niet anders dan de financieele omstandighden, zoodat, als ik het goed begrijp, de Regeering in Nederland op het oogenblik niet in staat is, plannen te maken, omdat men op het oogenblik niet weet, hoe het met de financiën staat. Maar wanneer we daarop moeten wachten, zullen we wel nooit een behoorlijke defensie krijgen.

(De heer Soangkoepon: Maar wanneer kunnen er plannen worden verwezenlijkt zonder rekening te houden met den toestand der financiën?)

Toch moet er een vaste lijn zijn voor de eerstvolgende jaren; een defensiesysteem koopt men nu eenmaal niet kant en klaar in de toko.

Dat de Regeering het opstellen van een nieuw vlootplan niet in de eerste plaats noodig acht wordt van harte toegejuicht, er zijn thans vlootplannen te over en alles, dat op verdere vertraging zou kunnen uitloopen moet worden vermeden. Wat wij zeer gaarne zouden zien is, dat aan de hand van alle thans bestaande plannen door de Regeering kort en krachtig wordt uitgemaakt, hoe de toestand moet worden, opdat met kracht en voortvarendheid en vooral met zeer groote snelheid daarop kan worden aangekoerst. Zie ik het goed dan is die vaste lijn nog niet gevonden.

Met dankbaarheid werd kennisgenomen van de financieele regeling, welke het moederland op zich genomen heeft.

Verder vind ik op blz. 6 van de Memorie van Antwoord:

> „De vraag of voldoende personeel bij den Marinevliegdienst aanwezig is om de thans in de formatie zijnde vliegtuigen te bemannen, dient te worden beschouwd in verband met het geheele personeelsvraagstuk. Zooals reeds meermalen is betoogd, is thans nog niet al het personeel, dat voor het bemannen van de vloot noodig is, in deze gewesten aanwezig".

Hierin lees ik de erkenning, dat de marinevliegdienst op het oogenblik niet in staat is om de in de formatie zijnde

(Van Ardenne.)

vliegtuigen te bemannen, dat wist ik trouwens al, maar dat dit beschouwd moet worden in verband met het geheele personeelsvraagstuk, ontgaat mij ten eenenmale. Wij hebben bij de marine een belachelijk klein aantal vliegtuigen. Als op zulk een vliegtuig één man, bijv. de marconist ontbreekt is daarmede de werkingssfeer van het vliegtuig tot nul gereduceerd, althans als het als verkenner moet optreden. Het gaat dus om enkele personen, die mankeeren en als zij mankeeren zijn evenzooveel vliegtuigen buiten werking gesteld. Dat is heel iets anders dan dat een enkele mannetje op de vloot ontbreekt. Ik spreek er dan ook mijn verwondering over uit, dat bij de marine de enkele vliegtuigen niet op sterkte gehouden kunnen worden.

Tenslotte moge ik bij de Regeering nogmaals aandringen op spoed, spoed in alle opzichten, opdat onze weermacht binnen den kortst mogelijken tijd in overeenstemming zij met de belangen, die zij hier te verdedigen heeft. Voor alles dient uitgestippeld te worden de vaste lijn, waarlangs wij moeten koersen en het einddoel moet ons duidelijk voor oogen staan.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Wellicht zullen sommigen zich afvragen, of het juist is gezien, in het licht van de zich voor kort afgespeelde devaluatie of depreciatie van onzen gulden, welke zoo diep in ons volksbestaan ingrijpt, nog te denken aan en te behandelen een begrooting voor ons leger en onze vloot en ons geld uit te geven aan de weermacht, welke geen enkel direct althans zichtbaar economisch voordeel oplevert.

Deze vraag kunnen wij met een volmondig „ja" beantwoorden, want een staatshuishouding zonder voldoende weermacht om haar behoorlijk te beschermen en eventueel krachtdadig te verdedigen, is een onding à merci van een ieder, die er de handen naar wil uitsteken, althans voorloopig. Wellicht, dat over tientallen jaren de mentaliteit der menschen zoodanig is veranderd, dat er geen diefstallen meer zullen voorkomen, al schijnt annexatie van een land uit een ander oogpunt beschouwd te moeten worden, en in elk geval veel minder strafbaar te zijn dan het wegnemen van iemands have en goed, althans als de dader sterk genoeg is om onbevreesd te kunnen zijn voor respressaillemaatregelen.

Oorlogsrecht, vredesverdragen zijn vodjes papier voor de grootmachten als het in hun kraam te pas komt. Er is voor zoover mij bekend, geen land, beschaafd of onbeschaafd, dat den diefstal niet strafbaar heeft gesteld, maar, zooals reeds gezegd, schijnt annexatie van grond door een rijk, ten koste van een ander land, hiertoe niet gerekend te worden. En juist in deze tijden van verwarring, van verwording, welke den chaos in de hand werkt, moeten wij paraat zijn. Want groot is de kans, dat volkeren, om binnenlandsche onlusten, burgeroorlogen te vermijden en te voorkomen, den uitlaatklep openen voor een gezamenlijke actie tegen vreemden. Afgescheiden nog van verplichte expansie door economischen en socialen nood. Het is niet noodig, om nogmaals op alle omstandigheden te wijzen, welke een wereldbrand kunnen doen ontstaan. Hierover is bij de hoofdbegrooting reeds het noodige gezegd. Helaas met zeer weinig resultaat, waarvan deze suppletoire begrooting, waar veler hoop op gevestigd was, ten zeerste getuigt. Het onmiddellijke gevolg hiervan is dan ook geweest de weermachtactie, als prompt antwoord. Een antwoord, dat gegeven zal worden door de heele bevolking, van Sabang tot Manokwari, hiermede adhaesie betuigend aan haar vertegenwoordigers in den Volksraad, die allen, zonder uitzondering, een versterking der weermacht hebben voorgestaan.

En nu kan de Regeering in haar Memorie van Antwoord verwijzen naar de Algemeene Toelichting op deze begrooting, waarin gezegd wordt, dat versterking der Indische maritieme defensie in het licht der tegenwoordige internationale verhoudingen urgent wordt geacht, maar wat heeft men daar-

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Ardenne.)

aan? En wat aan de verklaring, dat er geen gereede aanleiding is voor de bewering als zouden „de verantwoordelijke Regeeringsinstanties in Nederland nog steeds niet voldoende begrijpen, dat de aanwezigheid van een krachtige vloot in de Indische wateren voor de veiligheid van Nederlandsch-Indië en voor het behoud van de Rijkseenheid een eisch van de eerste orde is''? Als uit deze verklaring geconcludeerd moet worden, dat men deze urgentie wèl begrijpt, dan is het een des te zwaarder verantwoordelijkheid, dat Nederland hierin ten spoedigste voorzieningen treft, hoe hoog de kosten hiervan ook mogen loopen. Het gaat er niet alleen om, dat Groot Nederland zonder zijn overzeesche gewesten zal worden tot een kleinen onbeteekenenden staat, maar ook om het feit, dat wij, goedwillende bewoners van Insulinde, weigeren te komen onder vreemde overheersching en dit tot elken prijs moeten zien te voorkomen. En altijd weer wordt het uitstel geschoven op gebrek aan financiën; nooit is er voldoende geld geweest voor de weermacht, zelfs niet in het haussetijdperk na 1921 tot 1929. Steeds moest gewerkt worden met minima en deelen daarvan. Ook nu weer. Terwijl de commissie-Kan geheel „op krijgskundige gronden voortbouwende'', enz. — deden alle andere commissies dit dan niet? Ja, toch? — zegt de Minister, dat hoewel het aanbouwplan 1930 volgens die commissie nog minstens moest worden gehandhaafd, zij niet tot een eenstemmig oordeel op de door financieele overwegingen beheersche vraag kwam.

Behalve redenen van financieelen aard, was op dit vraagstuk ook nog van invloed het probleem, in hoeverre men er in zou kunnen slagen, de exploitatiekosten door het treffen van maatregelen op het stuk der personeelsvoorziening in gunstigen zin te beïnvloeden. Was hiervoor nu niet de aangewezen weg, zooals ook reeds door mij werd voorgesteld bij de hoofdbegrooting van dit jaar, het verplicht doen dienen van werkloozen, die daarvoor geschikt zijn? Het mes had dan van twee kanten gesneden.

Aangezien de commissie-Kan het niet eens werd over de vraag „groot of klein materieel'' hakte de Regeering den knoop door. Zeer juist. Hulde! Zij achtte het doelmatig, om „de in het licht der tegenwoordige internationale verhoudingen urgente versterking der Indische maritieme defensie allereerst te doen plaats hebben door voort te gaan met den aanbouw van het kleine materieel''. Accoord. De Gordiaansche knoop is uit den weg geruimd, dus in verband met de „urgentie'' gaat men ten spoedigste beginnen om te komen tot het aanbouwplan 1930, dat „nog steeds minstens moet worden gehandhaafd''? Dit zou men zoo zeggen.

Maar neen, zoo wordt precies niet gedaan. Men heeft om in 1940 het kleine materieel op sterkte te hebben aan te bouwen 4 jagers en 9 onderzeebooten, van welke laatste er reeds 2 op stapel staan. Doch men zal slechts aanbouwen 2 jagers en 4 onderzeebooten, behalve de 2 onderzeebooten, welke reeds in aanbouw zijn.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dan is die Gordiaansche knoop nog niet doorgehakt.)

Maar de maatregelen moeten nog worden uitgevoerd. „Want voorzichtigheid hierbij is mede geboden, wijl zoo weinig zekerheid bestaat met betrekking tot de financieele perspectieven,'' zegt de algemeene toelichting. Dus weer hetzelfde liedje. En omdat het — ik citeer weer —

„vooral met het oog op de personeelsvoorziening geen aanbeveling verdient om het totaal der ontbrekende vaartuigen dadelijk en dus met eenige overhaasting op stapel te zetten.''

Men zou haast bitter worden bij het lezen van deze toelichting, bij deze snijdende ironie der woorden eener Regeering, machteloos geworden, naar het schijnt, door den opgedrongen wil eener Kamermeerderheid. „Met eenige overhaasting.'' Kan het ironischer? En een tekort aan personeel, dat nota bene in 4 jaar tijd niet opgeleid zou kunnen worden. En dit alles, terwijl het weerbaarheidsprobleem een vraagstuk van den dag is. De Memorie van Antwoord spreekt ook nog van een voortbouwen na 1940 als derden stap. Laat mij niet pessimistisch worden en hiertoe het zwijgen doen. Inderdaad is het opstellen van een geheel nieuw vlootplan niet het eerst noodige en valt er binnen het raam van het huidige nog genoeg te doen. Maar alweer, dat minimum moet dan ook ten spoedigste worden bereikt. Want dat de legercommandant en de commandant der zeemacht zich met de tegenwoordige samenstelling der vloot kunnen vereenigen, zal wel een slip of the pen zijn. Want dit zal wel moeten beteekenen, met de samenstelling van de vloot, als het aanbouwplan 1930 voltooid zal zijn en niet slaan op de bestaande sterkte. In de Memorie van Antwoord staat:

> „Uitgaande van een sterkte van 72 zeeverkenners zouden volgens de Algemeene Toelichting voor het einde van 1940 niet minder dan 54 vliegtuigen moeten worden vernieuwd''.

De vraag moge worden gesteld of de vloot momenteel inderdaad over 72 zeeverkenners beschikt dan wel, dat dit getal slechts gebezigd is als zijnde het aantal volgens het plan 1930.

Als ik de Memorie van Antwoord goed begrepen heb, zal dus de vloot in 1940 beschikken over 60 zeeverkenners en 12 bommenwerpers tevens torpedovliegtuigen. Tevens moge de vraag worden gesteld, hoe sterk en van welke soort het aantal landvliegtuigen dan zal zijn.

Tijdens de hoofdbegrooting heb ik bij de behandeling van afd. Oorlog onder anderen gezegd, dat ik mij niet zou mengen in de strijdvraag „bommenwerper'' of „jager''. Ik zeide hierbij, dat men over het algemeen meer geporteerd schijnt voor de bommenwerpers. Nu las ik echter onlangs over de laatste manoeuvres in Frankrijk, dat gebleken zou zijn, dat de bommenwerpers, ook al vlogen zij in verband, het onderspit moesten delven tegen de zeer vlugge jagers van het nieuwste type, die de bommenwerpers met meer dan 100 km uursnelheid overtreffen. Gaarne zal ik over de zienswijze der Regeering hieromtrent worden ingelicht.

De leden van den Volksraad zijn vanzelfsprekend niet zoo bekend met de militaire vraagstukken als de deskundigen van leger en vloot, maar men weet toch wel, zooals men in de Memorie van Antwoord leest, dat de militaire waarde van vliegtuigen niet alleen door hun snelheid wordt bepaald maar tevens afhankelijk is van de te vervullen taak, mede te voeren last, actieradius en zeewaardigheid. Men vergat hierbij nog de bewapening te noemen. Dit spreekt toch vanzelf en het zal toch ook niemand onzer invallen een raceauto te vergelijken met een vrachtauto.

De in het Afdeelingsverslag gestelde vraag of de amortisatietermijnen van 10 en 16 jaar resp. voor zeeverkenners en onderzeebooten niet te lang zijn, moet feitelijk met een volmondig „ja'' worden beantwoord, aangezien volgens de Memorie van Antwoord die termijn van 10 jaar in hoofdzaak gebaseerd is op financieele overwegingen, terwijl de termijn van 16 jaar volgens de Memorie van Antwoord inderdaad langer gesteld is dan vroeger bij de berekeningen der vlootplannen is geschied.

Ook de vraag of de thans aanwezige marinevliegtuigen niet verouderd zijn, moest feitelijk met een volmondig ja bevestigd worden. De Memorie van Antwoord antwoordt echter ontkennend en zegt, dat „herstellingen en onderhoud van materieel ten doel hebben de vliegtuigen in goeden toestand te houden'', enz., wat natuurlijk iedereen weet.

(De heer Ferwerda, Commandant der Zeemacht en Hoofd van het departement van Marine: Maar die vraag is ook niet gesteld.)

Inderdaad wel en dit is ook het antwoord hierop.

Maar verder zegt Zij, dat met veroudering slechts bedoeld kon zijn „veroudering'' als een gevolg van het voortschrijden der techniek. Inderdaad, dat wordt met de vraag ook be-

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Wirjopranoto.)

doeld en gaarne wordt die wederom gesteld, n.l. of deze veronderstelling van veroudering al dan niet juist is, gezien den ouderdom van het grootste aantal der vliegtuigen.

Tot mijn spijt zal weinig aandacht besteed worden aan het bouwen van torpedomotorbooten, omdat zij alleen bruikbaar zijn bij weinig zeegang en in het algemeen moeten worden gebezigd bij locale verdediging. Inderdaad moeten zij ook vooral hierbij gebruikt worden en daarom desnoods vervoerd worden naar de plaatsen, straten en engten, waar zij bij een veilige ligging in kreken of baaien op de loer kunnen blijven, totdat de kans op succes zich voordoet. Vooral ook waar het zware scheepsgeschut van de groote kruisers en slagschepen, de onze zoowel van de zee- als van de landmacht in dracht verre overtreffen, afgescheiden nog van de groote personeelsbesparing, die men hierdoor verkrijgt. De Engelsche slagschepen moeten in de Middellandsche Zee tijdens de laatste strubbelingen met Italië minder aangename oogenblikken doorleefd hebben, ondanks hun groote snelheid, toen zij de Italiaansche torpedomotorbooten van het Mars type steeds om zich heen zagen cirkelen.

Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij ten zeerste, dat ik niet een even opgewekten toon kan voeren als bij de laatste hoofdbegrooting der weermacht het geval was. Wij — want niet alleen met mij was dit het geval — dachten toen, dat het met onze weermacht reeds geheel in kannen en kruiken was. Het telegram, ontvangen in den morgen van ons antwoord in tweeden termijn, deed onze illusie in rook vervliegen.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte een woord van dank aan de moederlandsche Regeering voor het groote aandeel, dat Zij in deze begrooting voor Haar rekening heeft genomen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! De defensiedebatten, welke kort geleden hier in deze zaal zijn gehouden, liggen nog frisch in ons geheugen, zoodat er voor mij geen aanleiding is om deze debatten verder voort te zetten, dan wel hieraan nieuwe gezichtspunten toe te voegen. Voorzoover mij bekend, zijn er geen bepaald nieuwe gezichtspunten, zoodat ik bij deze gelegenheid kan volstaan met een kleine opmerking. Ik wil al vast uitsluiten de verschillende opmerkingen, welke in het aanhangig voorstel zijn gemaakt wat betreft de technische zijde van de zaak, omdat ik uiteraard, geheel verschillend van de beide voorgaande sprekers, geen kennis heb ten aanzien van militair-technische vraagstukken.

Wat ik thans in beschouwing zou willen nemen is grootendeels de financieele zijde. Voordat ik hiertoe echter overga, zou ik eerst een kleine zijsprong willen maken naar aanleiding van het betoog van ons geacht medelid, den heer Van Ardenne.

De heer Van Ardenne heeft gezegd, dat naar zijn meening elke vorm van diefstal strafbaar moet worden gesteld en hij heeft geconstateerd, dat annexatie van gronden in dezen tijd niet als diefstal wordt aangemerkt en dus niet strafbaar wordt gesteld. De heer Van Ardenne is dus van meening, dat elke vorm van grondannexatie strafbaar behoort te worden gesteld. Nu zou ik hem de vraag willen stellen, of ook niet de consolidatie van de eenmaal geannexeerde gronden strafbaar behoort te worden gesteld. Op deze logische gevolgtrekking zal naar mijn meening het antwoord van de zijde van den heer Van Ardenne bevestigend moeten luiden.

(De heer Van Ardenne: U gaat uit van een verkeerde basis.)

Het is dezelfde basis, ik ga alleen iets verder. Ik zou zeggen, dat wanneer de heer Van Ardenne de grondannexatie strafbaar wil stellen, hij ook de consolidatie van wat geannexeerd is strafbaar moet stellen.

(De heer Kruyne: Waar haalt U den strafrechter vandaan?

De heer Leunissen: Dat is hoogere politiek.)

Maar ik weet ook wel, dat de heer Van Ardenne straks een ontwijkend antwoord zal geven, want in deze tijden worden dergelijke toestanden gemotiveerd op andere gronden. Dan wordt n.l. gezegd, dat een beschavingsarbeid moet worden verricht, zoodat dus deze redenen al dadelijk de verschillende minder gewenschte argumenteeringen uitsluiten.

(De heer Kerstens: Hebt U wel eens van verjaring gehoord?

De heer Van Ardenne: Ik sprak van de goedwillende bevolking.)

Ik zal afwachten, wat de heer Van Ardenne hierop in tweeden termijn zal antwoorden. Dan kom ik verder tot mijn eigen opmerkingen over dit onderwerp. Ik zal dan grootendeels in mijn betoog de financieele kwestie van deze kwestie in beschouwing nemen. Wij zullen n.l. straks te maken hebben met uitgaven, die wel is waar door Nederland zullen worden gefourneerd, doch in de toekomst is er geen enkele garantie, dat Indië verschoond zal blijven van verdere betalingen ten deze. Wanneer ik n.l. de constructie van het voorstel naga, moet ik tot mijn spijt constateeren, dat wij hier te maken hebben met een opgedrongen leening, die Indië zal moeten sluiten, opgedrongen in dezen zin, dat Nederland de kapitaalsuitgaven verstrekt, doch dat in de toekomst Indië zal moeten betalen de rente en aflossing.

(De heer Van Helsdingen: Waar blijkt dat uit? Er wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de aflossing en rente door Nederland zal worden betaald.)

Wie de passage dienaangaande in de Memorie van Toelichting goed naleest, zal moeten erkennen, dat de Nederlandsch Regeering geen enkele garantie heeft gegeven, dat Indië verschoond zal blijven van verdere uitgaven.

(De heer Kruyne: Inderdaad en terecht.)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer dit aldus de juiste opinie is, dan geloof ik dat eigenlijk de gevolgde financieele politiek ten deze absoluut strijdig is met de telkens in deze zaal geponeerde zienswijze ook van den kant van de Regeering, dat zoo min mogelijk moet worden gestreefd naar verzwaring van lasten. Wij hebben in deze zaal kunnen waarnemen, dat alle opinies, alle geestesstroomingen hier te lande zich min of meer verzetten tegen elken vorm van lastenverzwaring, terwijl de Regeering zelf bij verschillende gelegenheden heeft verklaard, dat voor het bereiken van een sluitend budget geen verdere schuldtoename zal worden bewerkstelligd. Ik moet dan echter tot mijn spijt constateeren, dat de gevolgde financieele politiek ten deze in strijd is, niet alleen met de eigen woorden der Regeering, doch ook met de algemeene opinie in deze zaal en buiten deze zaal.

Ik kom dan tot een kwestie, die terloops door den heer Van Ardenne in beschouwing is genomen en wel, of het in verband met de gewijzigde monetaire verhouding in Nederland — en het zal ook wel zijn in Indië —, nog gerechtvaardigd is deze handelwijze te volgen. Het spijt mij zeer, dat de heer Van Ardenne ten deze deze vraag bevestigend heeft beantwoord. Ik vermeen, dat wij op dit oogenblik staan voor zulke financieele moeilijkheden, dat het naar mijn meening niet verantwoord is om nog meerdere lasten op ons te nemen. Wat is toch het geval? Wanneer het vaststaat, dat de waarde van den Nederlandschen gulden zal dalen, mag ook verwacht worden, dat de waarde van den Indischen gulden zal dalen, en zal de Indische gemeenschap in haar geheel komen te staan voor hoogere uitgaven.

De Indische gemeenschap heeft reeds het hare bijgedragen tot de handhaving van den Indischen gulden. De Indische gemeenschap heeft zich tot op zeer groote hoogte aangepast — er wordt wel eens gesproken van een phenominale aanpassing, inderdaad de aanpassing is enorm — en de Indische gemeenschap heeft reeds het hare bijgedragen tot het op peil houden van den Indischen gulden, integenstelling met Nederland, waar de bijdrage van de gemeenschap veel gerin-

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Kruyne.)

ger is geweest en nu eigenlijk min of meer rust wordt verwacht in de politiek der montaire verhoudingen, zal Indië genoodzaakt zijn den weg te volgen, dien Nederland noodgedwongen heeft moeten nemen.

Zoo moet ik dus constateeren, dat de Indische gemeenschap juist ten aanzien van de financieele aspecten met den tijd telkens worden belast met de moeilijkheden en de betalingen, waarover Indië praktisch niets te zeggen heeft. Alles wat hiermede ten nauwste in verband staat, wordt beslist in Nederland, zonder dat Indië daartoe de minste zeggenschap heeft.

Als slotconclusie wil ik opmerken, dat waar de aanhangige voorstellen zullen leiden tot financieele lastenverzwaring der Indische gemeenschap, eensdeels direct en anderdeels in de toekomst, en waar de financieele lasten door de Indische gemeenschap moeilijk gedragen kunnen worden, ik onmogelijk mijn stem aan de voorliggende voorstellen zal kunnen geven.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik veel zal moeten zeggen, wat ook door vorige sprekers reeds is gezegd en dus in herhalingen zal moeten vervallen. Dat is jammer van den tijd maar aan den anderen kant geloof ik, dat onder het motto: frappez toujours, zulks vooral in deze materie wel noodzakelijk is.

Ik heb mij dezen keer wat later ingeschreven, omdat ik er buitengewoon veel prijs op stelde den heer Wirjopranoto beleefdheid te bewijzen door hem voor te laten gaan.

Het belangrijkste stuk van deze defensievoorstellen is ongetwijfeld de algemeene toelichting hierbij gegeven door Zijne Excellentie Dr. Colijn, omdat zij weergeeft de inzichten en opvattingen der Nederlandsche Regeering ten aanzien van de Indische weermacht en daarmede het eerste en laatste woord zegt omtrent hetgeen wij hier in de naaste toekomst te dezer zake hebben te verwachten.

Wij hebben, Mijnheer de Voorzitter, deze voorstellen met gespannen verwachting tegemoet gezien in de hoop, dat de herhaalde uitspraken van dezen Volksraad en van de publieke meening in Nederlandsch-Indië zouden leiden tot belangrijke beslissingen op dat gebied. De hier voor ons liggende voorstellen brengen niets van dit alles; zij brengen alleen een groote teleurstelling.

Zij brengen geen beslissingen inzake het kruiservraagstuk, geen beslissingen omtrent aanbouw en snelle inhaling van den achterstand, geen beslissingen nog omtrent het zoo nauw daarmede in verband staande personeelsvraagstuk, zij brengen alleen voor de komende vier jaren eenige uitbreiding, maar een te eenenmale onvoldoende uitbreiding, onzer weermiddelen. Een uitbreiding zonder principe, zonder systeem, hier wat en daar wat, iets voor de vloot, iets voor het leger, iets voor de luchtmacht. Ieder krijgt een beetje op afbetaling, zonder eenig definitief uitzicht op verrekening van de schuld, die door verzuim, de achtereenvolgende Nederlandsche — en ik voeg er bij ook de Nederlandsch-Indische — regeeringen ten aanzien van de Indische defensie hebben laten oploopen.

En welke zijn de redenen, de argumenten, die de Nederlandsche Regeering aanvoert voor haar weigering om de Indische weermacht te brengen op een peil, aangepast aan de tegenwoordige omstandigheden? Het voornaamste argument is: Er is geen geld! Ik herhaal, wat ik reeds bij de algemeene beschouwingen zeide, nl. dat het in ongeveer gelijke financieele en politieke omstandigheden verkeerende Engeland twee en een half tot driemaal zooveel per hoofd der bevolking voor zijn defensie betaalt. Ik kan daar nu bijvoegen dat het kleine Zwitserland, met zijn 4 millioen inwoners en zonder wereldbelangen, 235 millioen francs, dat is ongeveer *f* 120 millioen leent voor den uitbouw van zijn weermacht.

Wanneer Nederland meent, tegenover Indië economische verplichtingen te hebben, dan kan het op korten termijn *f* 25 millioen vinden voor sociaal werk hier. Maar wanneer het dubbele moet worden gevonden voor de Indische weermacht, waarvan dan nog het grootste deel als rentedragend voorschot wordt verstrekt, dan kan dat niet. En waarom niet? Juist, omdat het voor de weermacht bestemd is. Het is geen gebrek aan geld, maar gebrek aan wil. De andere argumenten, in de toelichting der Nederlandsche Regeering aangevoerd, maken in nog veel sterker mate dan het eerste, den indruk, pour besoin de la cause in het geding te zijn gebracht.

Ik noem daarvan allereerst de uitspraak der commissie-Kan. Maar dat is een bezuinigings- een afbraakcommissie. Het ging hier niet allereerst om de vraag: kruisers of niets. Er moest zoo en zooveel af en het was de vraag, of men die bezuiniging op de kruisers of op het andere materiaal zou vinden.

Een ander argument is, dat de kruisers in 1940 pas 14, resp. 15 jaar oud zullen zijn en er dus voor dien tijd geen nieuwe op stapel behoeven te worden gezet, zoodat men de beslissing kon uitstellen. Maar dat zijn alleen de officieele geboortedata. Wij bouwen echter helaas in zulk een langzaam tempo en met zooveel, meestal politieke intermissies — ik verwijs naar het melodrama met de Celebes — en, voeg ik er bij: daarom zoo duur, dat onze kruisers reeds op de aanbouwhellingen staan te verouderen. *Bovendien zijn deze* kruisers reeds in 1920 en 1921 te water gelaten, een jaar, waarnaar de leeftijd der schepen redelijkerwijs dient te worden afgemeten, en we staan derhalve ongetwijfeld op korten termijn voor de vervanging dezer schepen.

Een derde argument om den achterstand bij den aanbouw niet sneller in te halen is, dat de personeelsopleidingen een snelleren aanbouw niet zouden kunnen bijhouden. Ik heb bij de hoofdbegrooting verklaard, dat de snelheid van de uitbreiding onzer maritieme defensie afhangt van de snelheid, waarmede wij personeel kunnen opleiden, omdat de achterstand daarbij nog grooter is dan bij het materieel. Maar bij die uitspraak was gerekend op een snel inhalen van den materieelen achterstand. Dat echter de oplossing van het personeelsvraagstuk geen snelleren aanbouw zou toelaten dan die, welke hier wordt voorgesteld, komt mij wel uitermate onwaarschijnlijk voor. Zeer gaarne zal ik hieromtrent de meening der Regeering vernemen.

Wij zullen nu gaan bouwen in 4 jaar tijds 2 jagers en 4 onderzeebooten. Wanneer wij nu, rekenende met een leeftijd van 16 jaar voor de jagers en 14 jaar voor de onderzeebooten, zien, dat de periodieke vernieuwing op de basis van het m.i. geheel onvoldoende vlootplan-Deckers noodig maakt in elke vierjarige periode den aanbouw van 3 jagers en 5—6 onderzeebooten dan is duidelijk, dat bij deze plannen geen sprake is van inhalen van achterstand, maar integendeel van vergrooting daarvan. Om van de kruisers maar niet te spreken. Wanneer wij in 1944 gelijk moeten zijn, den achterstand ingehaald zouden moeten hebben, zouden wij in de volgende vierjarige periode moeten bouwen 5 jagers en 9 onderzeebooten, zooals ik zeide, ik laat de kruisers nog buiten beschouwing. Dit bewijst wel zeer duidelijk, dat wanneer wij in de komende vierjarige periode dit plan volgen, de aanbouw veel te langzaam gaat, met andere woorden, dat de afbraak als het ware wordt voortgezet.

En wanneer men nu daarbij bedenkt, dat het plan-Deckers of het plan-1930, men raakt met alle plannen in de war, is opgemaakt in een tijd, dat de vredesengelen overal op de wereld rondliepen met in iedere hand een palmtak en de volkenbondsgedachte overal colporteerden, terwijl nu de wereld tot de tanden gewapend is, het hier en daar brandt en overal de brandstof ligt opgestapeld, dan is het toch wel duidelijk, dat dit plan, dat den halven achterstand van het plan-Deckers zal inhalen in 4 jaar om dan voor de komende jaren tegenover een veel grooteren achterstand te staan, ons brengt minder dan niets.

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Kruyne.)

Met eenige verbazing heb ik in het Afdeelingsverslag op blz. 2, alinea 3 gelezen:

„Andere leden die de voorgestelde voorzieningen wel voldoende achtten, betuigden hunne instemming met de in Nederland betoonde belangstelling voor de Indische defensie. Ook zij waren erkentelijk voor de door het moederland te bekostigen versterking der weermacht''.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is de gewone hoffelijkheid.)

Het is ongetwijfeld buitengewoon beleefd, ik zou bijna zeggen, dit is niet door een totok gezegd. De dankbaarheid, die in het Afdeelingsverslag wordt uitgesproken, lijkt mij, zacht uitgedrukt, wel overdreven.

Ik ontmoet hier mijn geacht medelid, den heer Wirjopranoto. Ik ben het met zijn beschouwingen, zooals hierna zal blijken, in financieel opzicht volkomen eens, alleen kom ik tot de tegenovergestelde conclusie, omdat naar mijn vaste overtuiging Indië behoorlijk zijn portie aan de buitenlandsche defensie heeft bij te dragen.

(De heer Wirjopranoto: Dan heeft U een buiteling gemaakt.)

Wat toch is het geval? Nederland zal *f* 4 millioen voorschieten voor 1936 en daarvan den rentelast dragen tegen 3½% voor 3 maanden dus *f* 35 000. Het zal verder 80% dragen van de verhooging der bedrijfsuitgaven in Nederlandsch-Indië ad *f* 1¼ millioen, dus *f* 1 millioen. Daarentegen zal overplaatsing van personeel naar Indië de Nederlandsche begrooting ontlasten met een bedrag van 3½ ton. Tenslotte betaalt Nederland dus van de overschietende 9 ton, 6½ ton, Indië 2½ ton in plaats van de verhouding 50 : 50. Het cadeau voor 1936 bedraagt dus nog geen kwart millioen. Voor 1937 is door Nederland nog niets toegezegd, alleen zal het à 3½% als kassier optreden voor een bedrag van p.m. *f* 20 millioen in de komende 4 jaar.

Wanneer men nu in de Memorie van Antwoord zoekt naar wat de Indische Regeering ter verdediging van deze moederlandsche voorstellen zegt, dan vinden wij alweer het argument der financieele onmacht, die de Regeering er toe brengt, slechts de helft van den achterstand in te halen tot 1940, waardoor de na 1940 in te halen achterstand een dubbel zoo snel tempo van aanbouw zal noodig maken, waaruit de voor de hand liggende conclusie valt te trekken, dat het hier voorgestelde tempo van aanbouw in werkelijkheid afbraak beteekent. Wanneer dan ook op pag. 2 van de Memorie van Antwoord wordt verklaard, dat in verband met de financiën een

„principieele beslissing omtrent de uiteindelijke sterkte en samenstelling van de vloot nog niet kan worden genomen'',

dan moet ik daaraan toevoegen, dat bij dit tempo van aanbouw alleen zou kunnen worden beslist wanneer de afbraak in de oogen der Regeering voldoende ver zal zijn gevorderd.

Wanneer de Regeering dan ook spreekt van een eersten en een tweeden stap, die werden gezet op den weg tot verbetering onzer maritieme defensie, dan moet worden opgemerkt, dat die stappen hoogstens beteekenen een verlangzaming van het afbraak-tempo, dus nog steeds stappen achteruit zijn.

In de aanvullende begrooting van het leger (Ond. **83**) mag naar mijn meening in werkelijkheid worden gezien, een flinke stap tot verbetering onzer weermacht te land. De Regeering zegt verder (derde alinea, pag. 2, roneo der Memorie van Antwoord):

„Dat het overigens onjuist zou zijn, zooals zeer vele leden meenen te moeten opmerken, voor den opbouw van de maritieme defensie uit te gaan van het vlootplan 1930, is — in haar algemeenheid — eene opvatting, welke de Regeering niet kan onderschrijven. Zooals hierboven reeds is aangehaald kon de „Commissie Kan'', waarin toch deskundigen zoowel van Zee- als Landmacht zitting hadden — waaronder de tegenwoordige Legercommandant en Commandant der Zeemacht —, op „krijgskundige gronden voortbouwend'', zich — afgescheiden van de door haar noodzakelijk geachte versterking van de luchtstrijdkrachten van de weermacht — met de tegenwoordige samenstelling van de vloot vereenigen''.

Maar de commissie-Kan had een opdracht tot bezuiniging en bovendien wat verstaat de Regeering onder de „tegenwoordige samenstelling'' van de vloot? Toch zeker niet de werkelijke samenstelling van dit oogenblik, maar wel die van het plan-Dekkers en daarvan raken wij met het nu voorgestelde aanbouw tempo steeds verder verwijderd.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Evenzoo van dat van 1930?)

Ik kan dat niet goed uit elkaar houden. De volgende alinea der Memorie van Antwoord zegt:

„Het opstellen van een geheel nieuw vlootplan acht de Regeering overigens geenszins het eerst noodige. Binnen het kader van het thans bestaande vlootplan valt nog genoeg te doen en Zij acht het gevaar niet denkbeeldig, dat door het instellen van een nieuwe commissie eerder vertraging dan bespoediging van den aanbouw van nieuw materieel zal ontstaan.

Inderdaad valt er nog genoeg te doen''.

Maar waarom doet de Regeering dat dan niet en blijft Zij met haar aanbouwtempo voor onafzienbaren tijd beneden dat plan?

Inderdaad zou een nieuwe commissie wel het ergste zijn, wat ons zou kunnen overkomen.

Het afbraaksysteem zet zich ook consequent voort bij onze luchtmacht. De in de vredesperiode 1930 vastgestelde sterkte van 72 zeeverkenners kan in dezen tijd met 1/6 worden ingekrompen en dat op grond van het feit, dat 39 bommenwerpers voor het leger zullen worden aangeschaft. De heer Van Kesteren vestigde er bij de hoofdbegrooting reeds de aandacht op, dat deze aanschaffing vooral niet moest worden gezien als een uitbreiding der luchtmacht, maar alleen als een vervanging, tevens moderniseering. Deze aanschaffing kan dus nooit dienen als argument voor een vermindering van het aantal zeevliegtuigen. Deze vermindering van 72 op 60 is dus wederom een afbraakmaatregel onder omstandigheden, die een uitbreiding dringend noodig maken.

Bovendien achtte de heer Feuilletau de Bruyn het dubbele aantal bombardeervliegtuigen het minimum, noodig voor de verdediging van Java, speciaal van Soerabaja.

De Regeering verklaart, dat het aantal van 39 is (pag. 3 roneo bovenaan der Memorie van Antwoord): „gebaseerd op de binnen afzienbaren tijd bereikbare personeelsvoorziening en grondorganisatie''.

Kan de Regeering verzekeren, dat met volle kracht en uitersten spoed gewerkt wordt aan deze voorzieningen en dat, zoodra het zich laat aanzien, dat deze voorzieningen ver genoeg gevorderd zijn, tot bestelling van de tweede helft der bombardeervliegtuigen zal worden overgegaan? Vanzelfsprekend zou de hiergevraagde uitbreiding van den vliegdienst niet mogen leiden tot afbraak van de luchtdefensie op maritiem gebied. Bij de meening der Regeering, dat de hier voorliggende defensieplannen ook zonder weerfonds kunnen worden uitgevoerd, kan ik instemmen. Het is inderdaad niet de moeite waard daarvoor een fonds te stichten.

De financieele regelingen besprak ik reeds zooeven. Nederland zal dus voor 1936 *f* ¼ millioen extra betalen. De op blz. 4 der Memorie van Antwoord vermelde sommen ten bedrage van *f* 18.7 millioen, zullen door Nederland worden gefinancierd d.w.z. voorgeschoten. Hierbij is *f* 11 millioen voor de zeemacht, waarvan Nederland 50% moet betalen. Nederland zal dus de rest d.i. ± *f* 13 millioen voorschieten en de rente en aflossing garandeeren met de bedoeling deze bedragen later op de Indische begrooting te brengen, zoodra Indië betalen kan. Reden tot juichen over de royale geste van deze hulp is er dus mijns inziens zeer weinig.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Helsdingen.)

Op pag. 5 (roneo) der Memorie van Antwoord vinden wij de volgende eenigszins zonderling aandoende passage:

„Voor de zeeverkenners was tot dusver een afschrijvingstermijn van 10 jaar reeds gebruikelijk. Deze termijn hield o.m. verband met den ontwikkelingsgang van het zeevliegtuig in het algemeen en was voorts in hoofdzaak gebaseerd op financieele overwegingen."

Dat men op grond van financieele overwegingen een jaar langer loopt met een winterjas, die uit de mode is, kan ik mij voorstellen, maar dat de afschrijvingstermijn van modern oorlogswerktuig daarop in hoofdzaak is gebaseerd, lijkt mij wat machtig. Hier bedriegt de zuinigheid toch wel in sterke mate de wijsheid. Bestaan er geldende technische redenen om den afschrijvingstermijn van een watervliegtuig langer te stellen dan dien van een landvliegtuig? Zijn er voor den verlengden afschrijvingstermijn voor onderzeebooten geldende technische op ervaring gegronde redenen? Of zijn hiervoor ook in hoofdzaak financieele gronden?

Op pag. 6 (roneo) van de Memorie van Antwoord verklaart de Regeering in de 1e alinea, dat de opleiding van het personeel der luchtvaartafdeeling reeds op maximum-capaciteit werkt. Zij laat daarop volgen:

„daarbij is uiteraard het oog gericht op het materieel, dat in de naaste toekomst zal worden aangeschaft."

Beteekent dit, dat bij deze opleiding geen rekening wordt gehouden met uitbreiding van het materieel in iets verdere toekomst? Gaarne zou ik op de in deze beschouwingen gestelde vragen van de Regeering eenig antwoord ontvangen.

Indien ik nu de gehouden beschouwingen samenvat in korte conclusies, dan moeten die helaas weinig gunstig zijn. Wij moeten deze voorstellen qualificeeren als teleurstellend, onbevredigend, ten eenenmale onvoldoende. Zij wijzen duidelijk uit, dat het der Nederlandsche Regeering volstrekt geen ernst is bij den uitbouw der weermacht h.t.l. De mededeeling der regeering, dat

„de noodzakelijkheid om te komen tot een spoedige en afdoende verbetering der Indische Maritieme defensie het Opperbestuur voor oogen staat"

blijkt dan ook uit de Memorie van Toelichting en uit de voorstellen tot aanbouw nergens. Wij moeten er dan ook met nadruk op wijzen, dat deze voorstellen allerminst tegemoetkomen aan de in 1935 en wederom in dit jaar bij de begrooting door een motie duidelijk uitgedrukte gevoelens en wenschen van den Volksraad inzake onze weermacht.

Dat dit niet alleen de meening is onzer fractie en van den Volksraad, maar geheel en al weergeeft de publieke meening h.t.l., wordt overtuigend bewezen door de eenstemmige en krachtige uitingen van publiek en pers.

Ik moet dan ook eindigen met den hartgrondigen wensch uit te spreken, dat het Nederlandsche volk, zijn vertegenwoordiging en zijn Regeering zich spoedig bewust zullen worden van de verplichtingen, die op hen rusten ten aanzien van de verdediging van dit aan hun zorgen toevertrouwde imperium.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Uiteraard zal ik als niet deskundige mij niet begeven op het terrein van de technische organisatie van het leger, al zal ik dienaangaande straks enkele vragen stellen, niet zoozeer over het leger dan wel over de vloot.

Ik zou dan geheel in overeenstemming met onze geachte medeleden, de heeren Wirjopranoto en Kruyne, eenige vragen willen stellen over de financieele regeling.

Het Opperbestuur heeft ons eigenlijk zelf daartoe uitgenoodigd, want op blz. 4 van de Memorie van Toelichting verklaart het het volgende:

„De hiervoor noodige suppletoire begrootingen worden bij den Volksraad ingediend, waarbij het College derhalve gelegenheid zal hebben zich over het aanbouwplan en de gedachte wijze van financieren uit te spreken. In verband met de urgentie van de hierbedoelde maatregelen ontbrak namelijk de gelegenheid om vooraf het advies van den Volksraad over dit wetsontwerp in te winnen".

Het Opperbestuur noodigt ons dus uit om onze gedachten te laten gaan over de financieele regeling. Wanneer men nu de Memorie van Antwoord leest, komt men in een eenigszins optimistische stemming. Wij lezen n.l. op blz. 4 van de Memorie van Antwoord (roneo) — en daarbij komt onwillekeurig een danktoon in ons hart op — het volgende:

„Gelijk uit de algemeene en de bijzondere toelichtingen blijkt wordt, boven en behalve de gewone moederlandsche bijdrage, ten laste van Nederland gebracht de financiering van de volgende uitbreidingen:

voor 1936:	vliegtuigen voor de Marine	*f* 1 500 000
	„ „ het Leger	„ 2 500 000
voor 1937:	torpedobootjagers	„ 2 000 000
	onderzeebooten	„ 2 800 000
	vliegtuigen voor de Marine	„ 4 600 000
	„ „ het Leger	„ 5 300 000

(De heer Kruyne: Dit gaat over de financiering.)

„waarnaast nog een bedrag van *f* 2.4 millioen voor onderzeebooten, dat reeds ten laste van de hoofdbegrooting 1937 was gebracht, eveneens door Nederland zal worden bekostigd" — hier wordt niet gesproken van „financiering" van dat materieel, maar dat dit „bekostigd" zal worden. Mijnheer de Voorzitter. — „Houdt men bovendien rekening met de mededeeling in de algemeene toelichting, dat van de meerdere exploitatiekosten der militaire marine 80% door Nederland zal worden gedragen door een adaequate verhooging van de jaarlijksche bijdrage, dan blijkt, dat de voorliggende aanvullende begrootingen aan den boven gereleveerden wensch meer dan tegemoet komen".

Echter laat de Regeering in de Memorie van Antwoord dadelijk daarop volgen een bepaling uit de Memorie van Toelichting, luidende:

„De in 1935 getroffen regeling beoogde het scheppen van een constructie, waarbij volgens de betrekkelijke memorie van toelichting „de kosten van exploitatie en „instandhouding van het in Nederlandsch-Indië opereer„rend deel der vloot ten volle op de Indische begrooting „worden uitgetrokken, terwijl ten laste van de Rijksbe„grooting (hoofdstuk XI) aan dat gebiedsdeel een bij„drage in die kosten wordt uitgekeerd, waarvan het „bedrag — behoudens een minimum van 50 procent — „telkenjare door den begrootingswetgever wordt vast„gesteld met inachtneming van den financieelen toestand „van beide deelen van het Koninkrijk"."

Wanneer men deze citaten allemaal leest, en men voegt daarbij de bedragen, die hier worden gereleveerd, de *f* 13 miljoen, die als vaste bijdrage van Nederland op de begrooting voorkomt, dan is er inderdaad aanleiding om onze erkentelijkheid uit te spreken voor deze royale geste van Nederland. Maar toch krijgen wij dadelijk een domper, omdat wij ons onmiddellijk de vraag zullen moeten stellen, waarom moet Indië dat allemaal opnemen, zij het dan dat rente en aflossing ten laste van Nederland komen.

Wanneer men naast deze optimistische Memorie van Antwoord de Memorie van Toelichting opslaat, dan is er dadelijk aanleiding om een beetje minder optimistisch te zijn ten aanzien van de financiering van dit plan. Immers — ik zal de betrekkelijke zinsnede niet meer voorlezen, aangezien ons geacht medelid, de heer Kruyne, dat al heeft gedaan —, in de algemeene toelichting vinden wij op pag. 3 de volgende passage:

„Voor de financiering van deze uitgaven" — dat is dus iets anders dan voor de „bekostiging" en het „dragen" van deze uitgaven — „is de Regeering te rade geworden, dat het aanbeveling verdient, gezien den budgetairen toe-

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. 54) en voor 1937 (Ond. 55), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Helsdingen.)

stand zoowel van Nederlandsch-Indië als van Nederland, die uitgaven te brengen ten laste van den buitengewonen dienst der Indische begrooting met vergoeding van rente en aflossing, althans zoolang de financiëele toestand van Nederlandsch-Indië dit noodig maakt, ten laste van de Rijksbegrooting, XIIIe hoofdstuk".

De Regeering gaat daar nog verder op door en op de volgende pagina 4 wordt nog uitvoerig gesproken over de financiering. Ik zou omtrent een en ander nog wel gaarne wat nader wenschen te worden ingelicht, want, wanneer men de Memorie van Toelichting leest nà de Memorie van Antwoord, dan kan men tot geen andere conclusie komen, dan dat inderdaad de goedgeefschheid van Nederland t.o.v. deze bijdragen voor de defensie toch niet zóó groot is als men aanvankelijk daarvan den indruk zou hebben gekregen uit de Memorie van Antwoord. Ik wil mij hier scharen aan den kant van onze geachte medeleden, de heeren Kruyne en Wirjopranoto.

Ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto stelt den eisch dat Nederland de kosten der defensie behoort te dragen. Ik kan echter volstrekt niet met de opvatting accoord gaan, dat de kosten voor de defensie uitsluitend imperiale kosten zijn en geheel ten laste moeten komen van Nederland alleen. Dat zou op zichzelf beschouwd al strijdig zijn met het begrip imperiale kosten, want wanneer ze moeten worden beschouwd als kosten van het imperium, dan behooren alle deelen van het imperium daarin ook mede te dragen.

In het Afdeelingsverslag wordt gezegd, dat als Nederland de defensie niet behoorlijk regelen kan, het dan beter zou zijn om alles maar over te laten aan Nederlandsch-Indië. Geheel overeenkomstig de Memorie van Antwoord geloof ik, dat dit eenvoudig een phrase is. Wanneer wij de kosten van de defensie aan Nederlandsch-Indië zouden overlaten, kwam er in het geheel niets van terecht. De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord op pag. 4 (roneo) terecht het volgende:

„Tegenover de meening van sommige leden, dat, indien Nederland daartoe niet in staat zou zijn, het vraagstuk der Indische defensie beter geheel aan Indië zelf kan worden overgelaten, stelt de Regeering Hare overtuiging, dat Nederland ongetwijfeld dit vraagstuk tot een goede oplossing kan brengen. Zou zulks — hetgeen door eenige leden wordt ondersteld — echter niet het geval zijn, dan zou Nederlandsch-Indië alléén daartoe toch zeker niet in staat zijn".

Ik onderschrijf deze opvatting volkomen.

Onaangenaam in het Afdeelingsverslag is, dat er eenige beschuldigingen worden geuit ten aanzien van de Nederlandsche Regeering, die beter uit het Afdeelingsverslag waren gebleven en beter niet waren geuit.

Ik lees b.v. de volgende uitlatingen in het Afdeelingsverslag.

„Ook voor de Hollandsche defensie schijnt financieel méér te kunnen worden gedaan dan voor de verdediging van den Archipel."

En iets verder:

„Betreurd werd, dat de verantwoordelijke Regeeringsinstanties in Nederland nog steeds niet voldoende begrijpen, dat de aanwezigheid van een krachtige vloot in de Indische wateren voor de veiligheid van Nederlandsch-Indië en voor het behoud van de Rijkseenheid een eisch van de eerste orde is."

Ik zou willen zeggen: laten wij toch nalaten het uiten van dergelijke beschuldigingen. Het is van dergelijke verantwoordelijke staatslieden als die op het oogenblik in Nederland aan het bewind zijn, zeker niet te veronderstellen, dat zij een minder ernstigen kijk op den internationalen toestand zullen hebben dan wij en de leden die speciaal deze uitlatingen hebben gelanceerd. De vraag is een gansch andere. Het gaat hier niet om het al dan niet hebben van een voldoend begrip van den internationalen toestand. Het is de groote kwestie, hoe moet dit alles worden gefinancieerd?

Dat bij deze aangelegenheid de financiën zwaar moeten wegen, ben ik geheel met de Regeering eens. Ik sta hier geheel tegenover den heer Van Ardenne.

Terecht zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord:

„De Regeering kan de meening, dat bij het ontwerpen van de voorstellen tot versterking van de weermacht de financieele zijde zwaarder zou hebben gewogen dan de urgentie van de, met het oog op de vereischte, noodzakelijke defensie-maatregelen, in zooverre onderschrijven, dat inderdaad de defensiemaatregelen hun begrenzing vinden in wat financieel mogelijk is."

Op deze laatste woorden leg ik vooral den nadruk.

Elders heeft de Regeering dat ook verklaard. Zij is op bladzijde 1 van de Memorie van Toelichting te dezen opzichte zeer duidelijk. Daar staat:

„Bij het optreden van ondergeteekende" — dat is Dr. Colijn — „aan het hoofd van het Departement van Koloniën zag hij zich (daardoor) voor de volgende vragen geplaatst:

1o. Welke financieele offers zullen zijn gemoeid met het inhalen van den achterstand?

2e. Zullen de financiën van Moederland en Overzeesche gewesten ook, afgezien van het inhalen van den achterstand, de verdere afwerking van het plan gedoogen?

3o. Zal het, met het oog op die financiën, mogelijk zijn een vloot van den omvang van het plan 1930 naar behooren te exploiteeren?

Voor de beantwoording van deze vragen zag hij zich bovendien gesteld op een tijdstip, dat de financieele toestand van Nederlandsch-Indië en Nederland beide, de Regeering verplichtte het uiterste te beproeven om tot vermindering van uitgaven te geraken."

De beschuldiging alsof men geen inzicht zou hebben in de eischen, die gesteld moeten worden in verband met de huidige internationale omstandigheden en verwikkelingen is mijns inziens onjuist; men kan verschil van meening hebben over de vraag in hoeverre meer geld aan deze verdediging ten koste moet worden gelegd, in hoeverre zulks te verantwoorden is, in verband met andere belangen welke moeten worden behartigd, maar dat is een geheel andere kwestie.

Ik kan het met de Regeering eens zijn, dat het ontwerpen nu van een nieuw plan, het weer in het leven roepen van een nieuwe commissie, die dit alles moet overwegen, niet gewenscht is, omdat daaruit uiteraard een zeer ernstige vertraging volgen zal; het lijkt mij ook toe, dat wij niet zoozeer een uitbreiding noodig hebben, maar in de eerste plaats zullen noodig hebben een vernieuwing van het verouderde en vermeerdering van het bestaande en sneller aanvulling, overeenkomstig het oude plan.

Onze financiën laten naar ik veronderstel, zelfs niet toe, het vroeger zoo laag geschatte uiterste minimum van de defensie thans te financieren.

Ik heb reeds gezegd, dat ik mij geen oordeel zal aanmatigen over de samenstelling van leger en vloot. Ik neem aan, dat de Regeering in dezen zich door haar deskundige adviseurs voldoende heeft laten voorlichten en dat Zij met groote voorzichtigheid deze beslissingen heeft genomen. Maar ik heb wel eenige wenschen ten aanzien van die organisatie, mede in verband met hetgeen de heer Van Kesteren heeft gezegd over het gebrek aan vliegtuigpersoneel en de ontwrichting, die van den geheelen vliegdienst het gevolg zou zijn, wanneer dat personeel ook eenige gapingen zou vertoonen. Immers dan komt bij de luchtmacht de vraag naar voren of en in hoeverre de Regeering hier rekening gehouden heeft met de mogelijkheid om Inheemschen op te leiden tot vliegeniers. Ik meen, dat uiteraard met in achtneming van de zeer zorgvuldige selectie ten aanzien van de mentaliteit en natuurlijk ook van het physiek van deze

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Roep.)

Inheemschen er onder hen toch wel degelijk krachten zullen zijn, die waardevolle aanwinst kunnen zijn voor den luchtdienst.

In de tweede plaats zou ik een opmerking willen maken over de Inheemsche schepelingen. Bij de hoofdbegrooting is deze zaak reeds uitvoerig besproken. Ik zal thans niet in herhalingen vervallen en ook niet meer spreken over de motie-Soeroso en ook niet over de eischen en de diskwalificatie van de Inlanders voor de vloot in een bekend tijdschriftartikel. Dat bewuste artikel is buiten debat gesteld en terecht, nu de Regeering het heeft gedesavoueerd. Maar ik wil wel naar aanleiding van de gemaakte opmerkingen bij de algemeene beschouwingen nog iets zeggen met betrekking tot deze voorstellen.

In eersten termijn der algemeene beschouwingen heb ik gewezen op den eisch van een bepaalde lichaamslengte, waardoor het aan Inheemschen vaak onmogelijk wordt als schepeling dienst te nemen op de vloot.

Ik heb er toen op gewezen, dat de Japanners, die in het algemeen een heel wat kleiner lichaamslengte hebben dan de Europeanen, toch wel degelijk voldoen, dat hun vloot steeds meer in beteekenis toeneemt; ik voeg er aan toe, dat ze als schepelingen, onder anderen in den Russisch-Japanschen oorlog, zeer veel hebben weten te presteeren. Den tweeden termijn der Algemeene Beschouwingen heb ik door familieomstandigheden niet kunnen bijwonen, anders zou ik de Regeering eenige vragen hebben gesteld die ik thans wil stellen in verband met den nieuwen aanbouw van schepen. In zijn antwoord stelde indertijd de Regeeringsgemachtigde, dat er voor de kwestie der lichaamslengte eigenlijk geen oplossing mogelijk is, aangezien we met gemengde bemanningen werken en bij den aanbouw der schepen rekening is gehouden met de gemiddelde lichaamslengte van den Nederlander; daarom zijn op deze schepen Inlandsche schepelingen minder op hun plaats.

Ik kan dit aanvaarden voor de bestaande schepen en ik neem dus aan, dat de Inlanders door hun geringere lichaamslengte niet kunnen voldoen aan de eischen voor de bestaande schepen. Maar er zijn thans nieuwe schepen in aanbouw en kan daarbij nu niet rekening worden gehouden met die kleinere lichaamslengte? Is het niet mogelijk, schepen aangepast aan de geringere lichaamsbouw der Inlanders eveneens te gebruiken voor Europeesch personeel, al hebben die grootere lichaamslengte? Wanneer de Regeering bij nieuwen aanbouw rekening houdt, uiteraard, met een minimum-lengte-eisch voor Inlanders, dan vraag ik mij af, waarom dan niet een grootere ruimte kan worden gegeven voor de Inheemsche schepelingen. Ik stel nog eens op den voorgrond, dat er uiteraard een zeer strenge selectie moet worden toegepast, ook, en niet het minst op het stuk van de bekwaamheid en de mentaliteit; vooral op hun betrouwbaarheid moet men volkomen staat kunnen maken.

De Regeeringsgemachtigde heeft indertijd in tweeden termijn der alg. beschouwingen de verzekering gegeven, dat aan dit desideratum tenvolle gevolg zal worden gegeven, zoodat dit ook geen zorg behoeft te baren en daarbij gezegd, dat juist de aanstelling van een wervingsambtenaar aan de verwezenlijking van dit desideratum ten goede komt. Ik ben het daarmede geheel eens, maar ik zou de Regeering nog eens, en met klem willen vragen, of het niet mogelijk is, den loyalen Inheemschen meer gelegenheid te geven, ook op dit punt mede te werken aan de verdediging van het eigen land. Het lijkt mij volkomen redelijk, dat ook aan de groote loyale groep van Inheemschen daartoe de gelegenheid wordt geboden en mijns inziens kan bij den nieuwen aanbouw hiermede rekening gehouden worden.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! In verband met alles wat over de defensie hedenmorgen reeds werd gezegd, kan ik mij zeer bekorten. Om te beginnen wil ik mij geheel aansluiten bij hetgeen is gezegd door de heeren Van Kesteren, Van Ardenne, Van Helsdingen en Kruyne, welke laatste zeer terecht heeft gewezen op de publieke opinie in Indië en voor een deel ook in Nederland, zooals deze op allerlei wijzen tot uiting is gekomen. Ik voor mij zou nog willen wijzen op beschouwingen, in de Indische pers verschenen, en die ik hier nog even met name wil noemen, n.l. in de Java Bode van 21 Augustus 1936, idem 26 Augustus, in het Nieuws van den Dag van denzelfden datum, het Bataviaasch Nieuwsblad van 29 Augustus en het A.I.D. van 4 September j.l.

Nu had ik uit alle gegevens, die mij uit deze vakkundig geschreven artikelen ten dienste staan en ook uit andere gegevens wel een betoog kunnen opbouwen, maar het lijkt mij om redenen van tijd en ook, omdat in deze bladen precies wordt weergegeven, hoe mijn groep en ik erover denken, beter, hier kortheidshalve naar te verwijzen. Wat in deze artikelen staat, is tenslotte hedenmorgen in deze zaal ook reeds geuit door mijn geachte medeleden, die ik zoo juist noemde.

Mijn eigen inzicht over de voorstellen van de Regeering is verder, dat het mij voorkomt, dat voor het leger vrijwat wordt gedaan, ik zal daarover dan ook op het oogenblik niet spreken maar mij alleen nog enkele opmerkingen veroorloven over de plannen ten aanzien van de marine. Dan blijkt wel uit alle gegevens, die te onzer beschikking staan, dat voor de maritieme defensie veel te weinig wordt gedaan. Ik zal volstaan met er op te wijzen, en waarschijnlijk wel weer tevergeefs erop aan te dringen, dat de volgens de plannen zelf ontbrekende 4 jagers en 7 onderzeebooten alsnog moeten worden aangebouwd, dat hiervoor alsnog gelden moeten worden aangevraagd.

Ik wil verder aandringen op het tijdig aanvangen van den bouw van de nieuwe kruisers, die te zijner tijd moeten dienen ter vervanging van het alsdan verouderde materieel en op spoedigen aanbouw van het overige varende materieel ter vervanging van het varende materieel, dat op een gegeven oogenblik verouderd zal zijn.

Verder dring ik erop aan de verkenners en luchtkruisers in grootere getale te doen aanmaken. Ik zou de Regeering willen verzoeken de gelden aan te vragen voor 108 verkenners en 216 luchtkruisers voor de marine. Ik weet wel, het oude plan-1921 en naar ik meen ook de plannen van de commissie-Kan, spreken van 54 verkenners en 108 luchtkruisers — in werkelijkheid komt van dit alles niets terecht, het aantal, dat men wil gaan bouwen, is veel en veel geringer — maar mij lijken 54 verkenners en 108 luchtkruisers veel te weinig. Deze conclusie is ook zeer voor de hand liggend, want de plannen daartoe zijn opgemaakt onder zeer normale omstandigheden, toen alles pais en vree was in de wereld en als wij dien toestand vergelijken met den huidigen, is het voor ieder duidelijk, dat wat eenige jaren geleden wellicht voldoende werd geacht, het onder de gegeven omstandigheden allerminst is. Bovendien is, naar mij van maritieme zijde werd verzekerd, de gevechtswaarde van de 108 verkenners en de 216 luchtkruisers, die wij wenschen zeer groot, er is zeer veel mede te bereiken. Ik begrijp, dat het wel weder tevergeefsch zal zijn, wij pleiten hier in den regel tevergeefsch voor dergelijke zaken, maar ik veroorloof mij toch, alsnog bij de Regeering aan te dringen op het aanvragen van de noodige fondsen voor het luchtwapen. Wanneer wij de geschiedenis van de verdedigingsplannen en in het bijzonder die van de maritieme verdedigingsplannen nagaan, blijkt wel, dat alles op de lange baan geschoven wordt.

Nu kan men wel denken — en dat denkt men blijkbaar in Nederland, in bevoegde kringen — dat het eind wel den last zal dragen, maar hier in Nederlandsch-Indië zijn wij dan in het bijzonder het kind van de rekening en het lijkt ons toe, dat het beter is nu dan wat meer te gaan betalen, dan dat wij straks ten slotte de dupe van de geschiedenis zijn.

Ik heb mij afgevraagd, of het wellicht niet beter zou zijn om tegen deze defensieplannen te stemmen.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Roep.)

(De heer Kruyne: Dan krijgen wij heelemaal niets!)

Niet, omdat wij dan heelemaal niets zullen krijgen, heb ik daarvan afgezien, maar ik heb er van afgezien, omdat daarop geen sanctie staat. Indien de Tweede Kamer een dergelijk plan zou afstemmen en daardoor uiting zou geven aan de meening, dat men met de defensieplannen van den Minister en het Kabinet niet kan instemmen, zou de sanctie daarop zijn, dat de Minister rustig, of niet rustig, naar huis zou moeten wandelen om door een anderen Minister van Defensie vervangen te worden, die wel zou werken in de richting der opinie van het vertegenwoordigend lichaam. Deze sanctie ontbreekt hier echter juist en het heeft dus voor ons niet de minste waarde om eventueel over te gaan tot afstemming van deze plannen.

Met deze algemeene opmerking mag ik in dit opzicht dan wel volstaan.

Thans zou ik aan de Regeering en in het bijzonder aan den Regeeringsgemachtigde die hier voor het financieele gedeelte is aangewezen, nog wel een vraag willen stellen.

Bij de behandeling der hoofdbegrooting, heb ik de gedachte naar voren gebracht hier blijk te geven van onze offervaardigheid, door hier in Nederlandsch-Indië een defensiebelasting in te voeren. Er was toen geen Regeeringsgemachtigde voor de financieele zijde van het vraagstuk en daarom heb ik toen geen antwoord op mijn vraag gekregen. Ik wil mij daarom thans veroorlooven, deze vraag nog eens aan de Regeering te stellen. Wil Zij in overweging nemen de studie van de mogelijkheid van invoering eener defensiebelasting hier in Nederlandsch-Indië? Ik begrijp, dat zulks met de depreciatie van den gulden wellicht nu moeilijk te beantwoorden zal zijn. Wij weten nog niet in welke richting de financieele, economische en monetaire verhoudingen zich zullen ontwikkelen en op welke wijze een stabilisatie zal plaats vinden. Wanneer de Regeering daarom tegen mij zou zeggen: Waarde heer Roep, ik wil het wel eens overwegen, maar ik kan op zoo'n korten termijn daarop geen antwoord geven en ik weet ook niet, hoe de economische, financieele en monetaire toestanden zullen zijn wanneer wij tot een stabilisatie zullen zijn gekomen, doch ik zal te zijner tijd op deze kwestie terugkomen en b.v. in Januari of Februari daarover een verklaring afleggen, dan zou ik reeds tevreden zijn. Ik ben dus al tevreden, wanneer de Regeering mij toezegt, dat het denkbeeld eener defensiebelasting in beschouwing zal worden genomen en dat Zij den Volksraad daarover nog mededeelingen zal doen.

Het schijnt mij toe, dat de animo van de Regeering en de Regeeringsgemachtigden, die hier deze plannen der Regeering zullen moeten verdedigen, wel niet erg groot zal zijn, want het armzalige plannetje, dat nu aan de orde is, kan toch moeilijk naar het hart van de leiders onze defensie zijn, zooals wij hen kennen en van wie wij weten, dat zij met hart en ziel de nationale belangen zijn toegewijd, welke in het defensieapparaat belichaamd zijn. Ik verwacht op deze opmerking geen antwoord van de zijde der Regeering; het is een overtuiging, welke ik in mij zelf meedraag.

Ik ben thans gereed met hetgeen ik voor mijzelf over deze defensievoorstellen te zeggen had maar er is nog een enkel punt van meer localen aard, dat mijn geacht medelid, de heer Soekawati, mij gevraagd heeft voor te willen brengen. Ik zou speciaal tegenover den Regeeringsgemachtigde voor het leger willen zeggen, dat de heer Soekawati op het oogenblik naar Bali is en tot zijn leedwezen dus hier niet zelf aanwezig kan zijn. De heer Soekawati bedankt de Regeering voor het vertrouwen, dat Zij in het Balische volk stelt, door de goede elementen van dat volk in het defensieapparaat te betrekken. Ook uit een economisch oogpunt en uit het oogpunt van werkverschaffing en geldcirculatie juich ik den voorgestelden maatregel ten opzichte van Bali, van harte toe.

Maar ik zou der Regeering wel willen vragen om ten aanzien van het financieele gedeelte de Balische barisans niet anders te behandelen dan de Madoereesche barisans. In de Memorie van Antwoord lees ik het volgende:

> „In de memorie van toelichting is verband gelegd tusschen het eertijds bestaande instituut der „pengajah" dalem" en de instelling van korpsen prajoda's met geen ander doel, dan om te kennen te geven, dat de werking, eertijds, van bedoeld instituut, dat ook den krijgsdienst voor den Vorst omvatte, en de nawerking ervan tot op den huidigen dag, bevordelijk zullen blijken voor de deugdelijkheid der op te richten korpsen."

Indien dat verband, zooals de Regeering heeft gezegd, met geen ander doel is gelegd dan uit deze regeeringsmededeeling blijkt en spreekt, dan gaan wij daarmede geheel accoord. Maar ik zou toch wel onder de aandacht der Regeering willen brengen, dat de wijze van remuneratie van de leden der barisans, zooals die vroeger kon bestaan in de gesloten Balische maatschappij, thans niet meer kan worden gevolgd en thans niet meer kan dienen. Daartoe is de Balische samenleving te veel in wezen veranderd. Afgescheiden daarvan zijn de petjatoe ajahandalam-diensten, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zal weten, op Bali reeds lang afgeschaft. Ik verwijs daartoe naar Staatsblad 1926 No. 396, waarbij ik in het bijzonder naar artikel 1 daarvan wil verwijzen, luidende:

> „De ten behoeve van de voormalige landsgrooten „dienstplichtige" gronden (petjatoe ajahandalam) en de gebruikers daarvan in de afdeeling Zuid-Bali der residentie Bali en Lombok zijn ontlast van elke verplichting ten behoeve van de voormalige landsgrooten."

Men zou op het oogenblik dus moeilijk een andere verplichting kunnen invoeren ten behoeve van het gouvernement en de oude reeds vervallen remuneratie gebruiken voor de remuneratie van die weerplichtigen. Het schijnt mij niet juist op deze oude materieele belooning den nieuwen weerdienst te baseeren. Wel kan men terecht den weerdienst op Bali in geestelijken en zedelijken zin op het oude gebruik gronden. Het spreekt vanzelf, het leeft nog in het volk, dat weerplicht aan de vorsten verschuldigd was. Dit is dus een geestelijk en zedelijk element, dat kan worden benut voor de oprichting van de barisancorpsen; men kan dien ouden geest weer doen herleven en het geheel op die basis tot een goed instrument maken. Ik zou echter den geachten Regeeringsgemachtigde uitdrukkelijk willen verzoeken om in materieelen zin als basis te nemen de belooning, die voor de barisans op Madoera als grondslag geldt. Niemand verlangt daarvoor, voor wat bezoldiging en pensioen betreft groote bedragen; zij moeten uiteraard op een daartoe geëigende basis worden gevestigd. Ik moet echter ernstig ontraden op suggesties in te gaan, suggesties, die den geachten Regeeringsgemachtigde en ook mij bekend zijn, maar die ik hier niet verder zal ontwikkelen, suggesties, die op oude systemen, die ik zooeven heb vermeld, van belooning berusten, systemen, die eertijds goed waren in een geheel andere Balische samenleving dan die van thans, maar thans niet meer bruikbaar zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde is een groot soldaat en hij zal het met mij eens zijn, dat elk goed soldaat wat centen in de portemonnaie moet hebben. Dat hoort nu eenmaal bij den soldatenstand; die regel gaat overal ter wereld op en gaat ook op op Bali. Populair uitgedrukt moet een soldaat op zijn tijd een sigaar en een borrel hebben en hij moet op zijn tijd eens uit kunnen gaan. Dat moet dan uiteraard getransformeerd worden op de Balische maatschappij, waar de soldaten misschien niet verlangen naar een sigaar of een borrel, maar naar wat anders. Het is de grondslag voor den soldatenstand en het houdt den moed erin, men beweegt zich gemakkelijker, als men uitgaat indien men een paar centen op zak heeft. Bovendien is dit minder de materieele zijde —

67ste VERGADERING — VRIJDAG 2 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.
Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen. — Zesde aanvullende begrooting voor 1936 (Ond. **72**) en eerste aanvullende begrooting voor 1937 (Ond. **58**) betr. Afd. IX, Marine. — Vaststelling van de organisatie van het Koninklijk Ned.-Indische leger (Ond. **19**). — Invoerordonnantie autobanden 1936 (Ond. **80**).

(Voorzitter, R. G. voor Algemeene Zaken.)

al is deze ook van belang — dan wel de psychologische factor, die vooral in deze Indische maatschappij geldt. Een soldaat met een uniform aan voelt zich in deze Indische samenleving een andere figuur, een gezagsdrager en acht zich verheven boven de massa. Daarbij komt — en dit is een formeel argument en juist daardoor van groote waarde — dat de petjatoe ajahandalamdiensten reeds lang zijn vervallen en men kan hier moeilijk op teruggrijpen, men kan hoogstens naar den hierin belichaamden geest teruggrijpen. Ook zijn de gronden reeds vanaf 1926 — ik heb zoo juist het bekende Staatsblad genoemd — ontlast van elke verplichting te dien aanzien.

Ik kom dan aan het eind van mijn beschouwingen, Mijnheer de Voorzitter! Het weerbaarheidskorps zal op Bali naar de meening van het geachte lid Soekawati stellig kunnen slagen.

De animo is er ongetwijfeld, de toewijding eveneens. Maar ik zou de Regeering willen verzoeken en in het antwoord gaarne eenige moedgevende mededeelingen hierover willen ontvangen — laat men deze factoren gunstig stimuleeren door een redelijke belooning en uitzicht op pensioen, zooals het ook bestaat bij de barisans op Madoera.

Voorzoover het mij veroorloofd is, zou ik met klem de Regeering willen voorhouden, dat de zuinigheid in deze de wijsheid niet moet bedriegen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van de zijde van den Volksraad over deze onderwerpen beëindigd.

Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid in een van de eerste dagen van de volgende week, hoogstwaarschijnlijk op Dinsdag, te antwoorden?

De heer **Boerstra**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog, en de heer **Ferwerda**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord der Regeering op een nader te bepalen dag in de eerste helft der volgende week plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van:

1o. de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936 (Ond. **72**);

2o. het ontwerp algemeenen maatregel van bestuur tot vaststelling van de organisatie van het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger (Ond. **19**);

3o. de eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **58**).

De beide aanvullende begrootingen betr. Afd. IX (Ond. **72** en **58**) worden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen, terwijl eveneens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt besloten te adviseeren tot vaststelling van het ontwerp algemeenen maatregel van bestuur (Ond. **19**).

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerpordonnantie tot tijdelijke regeling van den invoer van autobanden. (Ond. **80**.)

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken ter beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter. De Regeering moge beginnen

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

haar erkentelijkheid te betuigen aan het adres van den heer Van Helsdingen voor den steun, dien hij aan het voorliggend ontwerp heeft gegeven. De geachte spreker heeft zijn standpunt ten deze uitvoerig toegelicht, hetgeen de Regeering in staat stelt zich ten aanzien van enkele punten in hoofdzaak aan te sluiten bij hetgeen door het geachte lid is opgemerkt en met enkele toelichtende mededeelingen te volstaan.

Dit geldt in de eerste plaats voor hetgeen te berde is gebracht door het geachte lid, den heer Loa Sek Hie, die de vraag aan de orde heeft gesteld, of deze bescherming van de Indische bandenindustrie wel noodzakelijk is. Zooals ik zeide, na hetgeen de heer Van Helsdingen in dit verband in het midden heeft gebracht, kan de Regeering volstaan met een enkele toelichtende mededeeling en die heeft dan in de eerste plaats betrekking op den aard van de concurrentie, die tot den onderhavigen maatregel aanleiding heeft gegeven. Daaromtrent wil ik dan het volgende aan den heer Loa Sek Hie mededeelen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit verschijnsel, dat zich reeds voordeed ten tijde dat de Good-Year met de fabriek in Buitenzorg begon, was een algemeen verschijnsel, dat zich in 1935 en ook vroeger hier te lande ten aanzien van tal van andere artikelen eveneens voordeed. Het begon in eind 1934, doch in 1935 was het op het hoogtepunt; er was een overstrooming waar te nemen van de binnenlandsche markt met een zeker goedkoop en veelal ook inferieur product. Deze tendenz heeft bij alle andere artikelen, waar zij zich voordeed, aanleiding gegeven tot ingrijpen van de Overheid ten aanzien van den invoer. En zoo zou het dus ook bij den bandenimport zijn gegaan, afgezien van het al of niet bestaan van een eigen Indische industrie. Toen deze fabriek werd opgericht, met alle voordeelen voor het land daaraan verbonden, gold deze aanleiding tot ingrijpen natuurlijk à fortiori. De nieuw opgerichte industrie was, onder de gegeven omstandigheden, niet in staat om op zichzelf zich een behoorlijk bestaan te verzekeren, ondanks de voordeelen, welke die industrie bij haar oprichting ondervond in den vorm van vrijstelling van invoerrecht voor machinerieën en dergelijke, die inderdaad heeft plaatsgehad. De heer Loa Sek Hie heeft in dit verband de vraag gesteld of het de Regeering bekend was, dat er door het concern een zekere preferentie werd getoond voor buitenlandsch materiaal en of de Regeering terzake wel diligent was geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Het is de Regeering niet duidelijk wat de heer Loa Sek Hie op het oog heeft, voorzoover de Regeering bekend, heeft de Good Year bij de oprichting van die fabriek gebruik gemaakt van binnenlandsch materiaal in alle gevallen, waar dat mogelijk was.

Voorts heeft de heer Loa Sek Hie nog gevraagd, hoe het staat met de waakzaamheid der Overheid tegen prijsverhooging onder de tegenwoordige onzekere omstandigheden op monetair gebied. Naar de meening der Regeering zou het praematuur zijn, nu de toestand nog zoo onzeker is en wij niet weten in welke richting het zal gaan, om daaromtrent al van te voren voor langeren tijd vast te stellen wat de Regeering zou gaan doen. Maar ik kan, wellicht tot geruststelling van het geachte lid, mededeelen, dat juist nog deze week door de directie van de Good Year fabriek de mededeeling is gedaan, dat zij in de ontwikkeling van de omstandigheden voorloopig nog geen aanleiding ziet om een prijsverhooging in overweging te nemen. Mocht dit plan naderhand bij de directie van de fabriek wel opkomen, dan zou dit in elk geval toch niet willekeurig kunnen geschieden, aangezien, zooals in de toelichting tot het ontwerp al is medegedeeld, dit niet kan gebeuren buiten de Regeering om. De Good Year is en blijft gebonden aan de terzake aan de Regeering gedane toezeggingen.

Vervolgens kom ik aan de vraag van het geachte lid omtrent de overeenkomst, die bestaat met het Dunlopconcern. Ik kan den heer Loa Sek Hie daaromtrent mededeelen, dat

Invoerordonnantie autobanden 1936 (Ond. **80**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
inderdaad in de Buitenzorgsche fabriek ook Dunlopbanden worden vervaardigd. In het algemeen kan ik daaraan nog toevoegen, dat ook in andere afzetgebieden een hechte samenwerking, wat de productie betreft, tusschen het Good Year concern en het Dunlopconcern bestaat.

Of dit ook mogelijk zou zijn, en voor het betrokken concern aantrekkelijk, met andere bandenfabrikanten, daaromtrent kan ik op het oogenblik geen uitsluitsel geven. Ik kan alleen mededeelen, dat het weinig waarschijnlijk moet worden geacht, aangezien de andere bandenfabrikanten, die met de Good Year concurreeren, meerendeels concerns zijn, die wat hun productie betreft sterk nationaal zijn georiënteerd.

(De heer Loa Sek Hie: Ook de Firestone?)

Ja, Mijnheer de Voorzitter, althans wat betreft de verhouding tot de Good Year. De Regeering ziet van verdere samenwerking met anderen dus voorloopig niet veel komen.

Tenslotte heeft de heer Loa Sek Hie er nog op aangedrongen, dat er voor gewaakt zal worden, dat die bescherming van de Buitenzorgsche fabriek niet zou ontaarden in een wapen tegen andere merken, die hier op de Indische markt worden geplaatst.

Mijnheer de Voorzitter! Naar de meening der Regeering kan het geachte lid ten deze gerust zijn, want om dit te voorkomen, dient juist de beperking van de bescherming tot het minimum, dat noodig is om deze fabriek een redelijk bestaan te verzekeren. Het voortbestaan van concurrentie van andere merken acht de Regeering gewenscht, tot regeling van het prijspeil. Zooals bekend, is de Regeering bij al dergelijke contingenteeringen de meening toegedaan, dat het voortbestaan van een normale concurrentie tot regeling van het prijspeil, als methode tot voorkoming van schadelijke gevolgen verre de voorkeur verdient boven een diepgaand ingrijpen van de Regeering, tot regeling van het prijspeil, door prijszettingen en dergelijke.

Hiermede kom ik tevens tot de vragen die gesteld zijn door den heer Van Helsdingen, die zooeven zich nog niet geheel overtuigd heeft betoond van de wenschelijkheid de bescherming zoo beperkt te houden. Overigens heeft dit geachte lid terecht betoogd, dat deze bescherming voldoet aan de eischen, die daaraan kunnen worden gesteld. Het is in de eerste plaats geen kunstmatige bescherming, want de omstandigheden, waaronder het Indisch bedrijf werkt zijn inderdaad gunstig. Wij zijn in de tweede plaats verzekerd van de aflevering van een behoorlijk product, en in de derde plaats zijn wij niet overgeleverd aan dit eene bedrijf wat betreft de prijzen voor de binnenlandsche consumptie.

Wat dit laatste aangaat, de prijsbewaking, uit hetgeen ik zooeven reeds heb opgemerkt, zal den heer Van Helsdingen gebleken zijn, dat deze inderdaad zoo blijft, en wat de werking in het verleden betreft van deze prijsbewaking moge ik het geachte lid opmerkzaam maken op hetgeen uit de toelichting reeds blijkt, nl. dat de geconditionneerde prijsverlaging van het product zelfs sneller is verloopen, dan was overeengekomen.

Ik kom nu tot een ander punt door den heer Van Helsdingen ter sprake gebracht: de arbeidsvoorwaarden, die in het bedrijf gelden. Gedachtig aan hetgeen inderdaad daarover reeds ter sprake is gekomen, toen bij een andere gelegenheid *in dit* college over de oprichting van de Goodyearfabriek gesproken is, heeft de Regeering zich ten behoeve van deze behandeling in den Volksraad verzekerd van zeer recente cijfers omtrent de loonen, die daar worden uitbetaald. Deze blijken volkomen geruststellend te zijn. Ik zal daarover thans eenige mededeelingen doen.

Wat de Inlandsche arbeidskrachten betreft is over het totaal, dus omgerekend over alle diverse Inlandsche werkkrachten, bij de fabriek werkzaam, sedert Juni 1935, een verhooging van het gemiddelde loon waarneembaar van 33%. Er zijn enkele categorieën Inlandsche werklieden, die in

(Loa Sek Hie, Van Helsdingen.)
gemiddeld loon veel meer zijn gestegen, sommige 60 en zelfs 160%. Ter verklaring hiervan breng ik in herinnering, dat, toen de fabriek werd opgericht, een aantal werklieden moest worden aangenomen op leerlingenbasis; zij moesten nog bewijzen of ze voor het vak geschikt waren, en zoo kon het voorkomen, dat gedurende den eersten tijd van het bestaan der fabriek zeer lage loonen werden betaald, die dan echter, zooals ik reeds zeide, meer als vergoeding aan leerlingen moesten worden beschouwd. Thans staat de zaak natuurlijk geheel anders. Ook omtrent de locale Europeesche krachten, die werden aangeworven, kan ik den heer Van Helsdingen de geruststellende mededeeling doen, dat het gemiddelde van deze loonen een stijging vertoont van 72%, en voor alle werklieden dooreen genomen, zoowel Inlandsch als Europeesch personeel, geven de cijfers een verhooging te zien van 52%.

Ik meen, den heer Van Helsdingen hiermede voorshands voldoende te hebben ingelicht en kan dan besluiten met een beantwoording van de vraag van het geachte lid omtrent de derving van invoerrechten, die met deze contingenteering gepaard gaat. Dank zij het uitstel van de beantwoording dat U, Mijnheer de Voorzitter, mij zooeven welwillend verleend hebt, ben ik in staat geweest, dit te berekenen: die vermindering kan op ongeveer *f* 80 000 worden geraamd.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Op een der belangrijkste punten, waarover ik inlichtingen heb gevraagd — de kwestie der prijszetting — heb ik een antwoord gekregen, dat niet volkomen aan het doel beantwoordt, wil men de hier voorgestelde maatregelen rechtvaardigen. De Regeering zeide wel, dat in het algemeen in 1935 de neiging merkbaar was, producten in te voeren van inferieure kwaliteit tegen een abnormaal lagen prijs en om de bevolking tegen die inferieure kwaliteit te beschermen werd de Regeering bereid gevonden, verschillende maatregelen te nemen. Maar hier geldt het een product als autobanden en nu zou ik den Regeeringsgemachtigde willen vragen of nu elk product behalve Good Year en Dunlop, dat hier op de markt wordt gebracht, inferieur is. Ik geloof toch van niet. Er zijn toch nog andere merken banden, die, laten we niet zeggen: beter — daarover wil ik niet in discussie treden — maar toch even goed zijn als de hier te lande vervaardigde. Een beroep op inferieure kwaliteit acht ik dan ook niet juist. Daarbij zou de Regeering dan ook nog in beoordeeling moeten treden, welke kwaliteiten als inferieur moeten worden aangemerkt en welke als superieur. Nu wordt een product als autobanden gebruikt door menschen, die tot een oordeel over de inferioriteit of de superioriteit van een artikel toch volkomen bevoegd zijn, vooral, waar zij de practijk op dit gebied aan den lijve of in hun portemonnaie ondervinden. Wellicht heeft de Regeering een duidelijker visie op de argumenten, die Zij meende te hebben om deze bescherming door te trekken — immers, de bescherming bestond al vóór de oprichting dezer fabriek — door den invoer van autobanden te licentieeren. Ik ben bereid, in arren moede, het vertrouwen, dat ik in de regeeringsinstanties, die hierover te beslissen hebben, heb, te laten prevaleeren boven de bezwaren, die ik tegen de argumentatie in eersten termijn heb.

De heer **Van Helsdingen**: Ik dank den Regeeringsgemachtigde voor de uitvoerige toelichting en de verstrekte inlichtingen, maar mij is nog niet recht duidelijk geworden, waarom de grens zoo streng en scherp getrokken wordt. Men kan volkomen accoord gaan met de Regeering, dat het niet gewenscht is, de fabriek een monopolistische positie te geven, maar waarom de grens dan getrokken moet worden, gelijk hier gedaan is, dat het bedrijf gaande gehouden moet kunnen worden, zonder dat winst gemaakt wordt, heeft de Regeering niet voldoende duidelijk gemaakt.

Invoerordonnantie autobanden 1936 (Ond. **80**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.) Verder zou ik willen vragen: vormt de fabriek een aparte naamlooze vennootschap, zoodat de winsten, die gemaakt worden, vallen onder de vennootschapsbelasting, dan zou er te meer reden zijn om de grens ruimer te trekken, want dan zal de Regeering via de vennootschapsbelasting ook baten krijgen uit de winsten, die de fabriek maakt.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het blijkt, dat ik in eersten termijn niet voldoende duidelijk ben geweest omtrent de omstandigheden, die zich in 1935 hebben voorgedaan, toen tot de contingenteering werd besloten.

Eind 1934 ontstond de toestand, dat de normale bandenmarkt in Indië, die toen geheel door middel van import van banden voorzien werd, overstroomd werd met producten van voor een groot deel inferieure kwaliteit en tegen een prijs, die normale concurrentie van andere bestaande merken niet mogelijk maakte. Bovendien werd de toestand nog verergerd door zekere minder appreciabele practijken bij den detailhandel van dat bepaalde product. Afgezien dus van de vraag, of er in Indië een eigen industrie was, die daartegen in bescherming moest worden genomen, zou het onder deze omstandigheden toch noodig zijn geweest, dat de Regeering op dit terrein ingreep door reguleering van den import, zooals ook bij tal van andere artikelen moest worden gedaan, teneinde ontwrichting van den import te voorkomen.

Na het oprichten van de onderhavige fabriek werden bedoelde minder te waardeeren handelspractijken en de abnormale concurrentie door systematische onderbieding nog verscherpt, zoodat er toen a fortiori voor de Regeering een reden bestond om op dit gebied in te grijpen.

Mag ik aannemen, dat de heer Loa Sek Hie in dit opzicht thans voldoende is ingelicht, dan kom ik tot den heer Van Helsdingen.

De laatste vraag van het geachte lid, of de fabriek tot den inhoud is gemaakt van een afzonderlijke naamlooze vennootschap, kan ik bevestigend beantwoorden.

(De heer Van Helsdingen: Dus zij valt onder de vennootschapsbelasting?)

Inderdaad.

Dan blijft ter beantwoording slechts over de vraag van den heer Van Helsdingen, waarom de Regeering de bescherming alleen uitstrekt tot het minimum, dat voor het voortbestaan vereischt is. Ik zou daar natuurlijk op kunnen antwoorden, dat de Regeering over het algemeen het ingrijpen in de economische verhoudingen door contingenteeringen alleen invoert en handhaaft voorzoover en voorzoolang dat strikt noodig is.

(De heer Sosrohadikoesoemo: En ook om niet veel invoerrechten te derven.)

Ook deze, door den heer Sosrohadikoesoemo bij interruptie aangegeven factor telt natuurlijk bij de overweging mee.

(Voorzitter.) Maar wanneer de Regeering nu de bescherming van de fabriek beperkt tot het uiterste minimum, dan is daarmede geenszins gezegd, dat ook de bedrijfsresultaten van deze fabriek dientengevolge beperkt blijven tot het uiterste minimum. Ik zou den heer Van Helsdingen aan de hand van de toelichting in de stukken er immers op kunnen wijzen, dat de fabriek nog andere mogelijkheden heeft, n.l. om zich ook op ander terrein te gaan bewegen dan de binnenlandsche markt en om het eigen bedrijf uit te breiden, o.m. door export naar het buitenland. De Good-Year-fabriek exporteert dan ook een gedeelte van haar product.

Bovendien is zij zich ook gaan bezig houden met de fabricage van rijwielbinnen- en buitenbanden, welke buiten deze contingenteering vallen. Het feit, dat de Regeering van meening is met deze bescherming voor de binnenlandsche markt niet verder te moeten gaan dan tot het punt, waarop het voortbestaan der fabriek redelijkerwijs verzekerd is te achten, impliceert dus volstrekt niet, dat daarmede ook de bedrijfsresultaten van het concern hier te lande tot dat minimum zijn beperkt, met de gevolgen welke het geachte lid daaraan verbonden acht.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn, ook van de zijde der Regeering, beëindigd. Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Het lag in het voornemen nu direct, dan wel na de pauze, voort te gaan met de behandeling van de herziening der koelieordonnantie (Ond. **2**) en wel met het regeeringsantwoord in eersten termijn. Zoo juist is echter bericht ontvangen, dat de betrokken Regeeringsgemachtigde voor een dringende vergadering in den Raad van Indië aanwezig moet zijn, zoodat de behandeling van genoemd ontwerp niet nu kan worden voortgezet. Daarmede is dan het programma voor de vergadering van heden afgedaan.

Maandagmorgen zal begonnen worden met het regeeringsantwoord inzake het welvaartsplan (Ond. **71**), hetwelk zoo mogelijk zal worden afgehandeld.

Voor zoover er dan nog voor de pauze tijd beschikbaar zal zijn, zal voortgegaan worden met de behandeling der herziening van de koelieordonnantie en een aanvang worden gemaakt met Ond. **23**, instelling van een rubberfonds. In elk geval zal Maandag, na een betrekkelijk vroege pauze, het regeeringsantwoord betreffende de overdrachtsordonnanties plaats hebben, zoodat de behandeling daarvan in tweeden termijn op Dinsdag a.s. kan worden gesteld.

De behandeling van Ond. **81**, herberekening van de Indische pensioenen, zal dus niet Maandag a.s. plaats vinden, maar, zoo er tijd voor beschikbaar is, Dinsdag a.s.

De vergadering wordt te 11.06 uur v.m. gesloten.

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**).

68ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 5 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag).

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**). — Regeeringsverklaring betreffende den monetairen toestand. — Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**). — Motie-Soetardjo betreffende de voorgestelde besteding van een gedeelte der *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor gebouwen (Ond. **71**, alg. ged. st. 5). — Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1937 (Ond. **78**). — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 45 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Beets, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, *Soeria Nataätmadja*, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, De Bruyn Kops, Van Buuren, De Kat Angelino, Offringa, Peekema en De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie, strekkende tot herziening van de koelieordonnantie 1931 (Staatsblad No. 94). (Ond. **2**; zittingsjaar 1935—1936 Ond. **144**.)

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Justitie ter beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Na al wat er te doen geweest is over de poenale sanctie is het opvallend hoe beknopt en hoe bezadigd de gedachtenwisseling over de nieuwe herziening van de koelieordonnantie thans geweest is.

Men heeft dit toegeschreven aan het feit, dat vrijwel alles, wat men over het probleem zou kunnen zeggen, reeds gezegd is. Kan niet wellicht ook worden aangenomen, dat de strekking van het voorstel der Regeering tot deze kalme, nuchtere stemming heeft bijgedragen?

Immers volkomen duidelijk is thans, dat het ernst is met het voornemen de poenale sanctie af te schaffen. Reeds bij het ingaan van de tweede vijfjarige periode, waarvan artikel 41 der koelieordonnantie spreekt, wordt voor praktisch alle bestaande ondernemingen het eindpunt bepaald. Daarnevens wordt al dadelijk aan in de toekomst nog te openen nieuwe ondernemingen zoodanige beperking opgelegd, dat ook die

(Directeur van Justitie.)
ondernemingen zich aanstonds zullen hebben in te stellen op het zooveel mogelijk gebruik maken van vrije koelies, met het gevolg, dat over vijf jaar ook voor zulke nieuwe ondernemingen ervaring zal beschikbaar zijn, die een beslissing omtrent de uiteindelijke liquidatie zal gemakkelijker maken.

Mij dunkt, dat zelfs de felste tegenstander van poenale sanctie met dit voorstel zou kunnen tevreden zijn. Wie had vóór vijf jaren kunnen denken, dat het einde der poenale sanctie reeds zoo spoedig in zicht zoude komen!

Aan den anderen kant geeft het Regeeringsvoorstel ook aan belanghebbenden bij een geleidelijke, niet overhaaste liquidatie de volle maat. Ofschoon het percentage contractkoelies, dat nog op de ondernemingen in dienst is, in totaal, dooreengenomen, ver ligt onder het wettelijk toegelaten maximum, heeft de Regeering geen aanleiding gevonden om het tempo te versnellen. Aangeknoopt wordt aan de percentages reeds in 1931 vastgesteld voor het jaar 1936 en daarop wordt voortgebouwd met inachtneming van het destijds aangenomen tempo van twee-jarige verminderingen. Voor in de toekomst nog te openen nieuwe ondernemingen wordt de beslissing over de uiteindelijke liquidatie nog vijf jaren uitgesteld. Wordt niet hiermede ruimschoots tegemoetgekomen aan het redelijk verlangen om geleidelijkheid en voorzichtigheid te betrachten?

Mijnheer de Voorzitter! Men heeft er op gewezen, dat het gestelde einddoel, de volledige afschaffing van het stelsel der poenale sanctie, niet meer omstreden wordt. Maar desondanks bestaan nog steeds de twee tegengestelde opvattingen: die van de principieele tegenstanders die elk uitstel feitelijk uit den booze achten en die van de practici die het bezadigd tempo van de liquidatie nog te snel achten.

Het was de moeilijke taak der Regeering een oplossing aan te geven welke die tegengestelde strevingen met elkaar in harmonie, in evenwicht bracht. De Regeering vleit zich daarin redelijk wel te zijn geslaagd. Het is jammer, dat desondanks van beide zijden wordt getracht deze oplossing te doen vervangen door een minder evenwichtig en daarom ook moeilijk te rechtvaardigen systeem.

Mijnheer de Voorzitter! Volkomen onaannemelijk is wat de heer Soangkoepon in overweging geeft. Deze geachte spreker meent, dat de gelegenheid thans gunstig is om nu maar dadelijk de poenale sanctie zonder verderen overgang volledig af te schaffen. De argumenten, die hij aanvoert ten betooge, dat zulk een maatregel geen enkel praktisch bezwaar ontmoet, zijn echter uiterst zwak. Blijkbaar wordt hij dan ook bewogen door zijn visie, dat het gaat om sociaal onrecht, dat niet langer mag worden geduld. Maar de Regeering wijst deze kwalificatie van het hier te lande nog bestaande stelsel van arbeid onder poenale sanctie nadrukkelijk af evenals de zonderlinge commentaar, door het geachte lid gegeven op de bekende historie der afschaffing van de poenale sanctie door de Sumatraansche tabakmaatschappijen.

Waar het geachte lid erkent, dat de ontworpen ordonnantie niet anders is dan de consequente doorvoering van de in 1931 aangenomen richtlijnen, mag men wellicht toch hopen, dat hij aan het stelsel van het ontwerp zijn stem zal geven. Bij een trapsgewijze afschaffing is het consequent doorvoeren van richtlijnen toch altijd het veiligste en .... billijkste!

Mijnheer de Voorzitter! Ook de modificatie van het Regeeringsvoorstel, aanbevolen door den heer Thamrin, en sedert neergelegd in een amendement, ontmoet bij de Regeering overwegende bezwaren. Deze geachte spreker heeft een uiterst simpel schema opgesteld, dat blijkbaar gelden moet voor alle ondernemingen, ook voor die welke in de eerstvolgende jaren mochten worden opgericht en volgens welk schema de poenale sanctie geheel zou moeten verdwijnen vóór eind 1940.

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**).

(Directeur van Justitie.)

Mijnheer de Voorzitter! Ook dit gaat veel te ver! Blijkbaar meent het geachte lid, dat bij aanvaarding van het schema der Regeering onvoldoende druk wordt uitgeoefend op de ondernemers om verder te gaan met de vervanging van den arbeid met poenale sanctie door vrijen arbeid. Dat het totaal van de arbeid onder poenale sanctie nog maar 6½ procent uitmaakt van allen ondernemingsarbeid, terwijl het schema der Regeering uitgaat van een aanvangspercentage van 50% heeft blijkbaar diepen indruk op het geachte lid gemaakt. Maar het geachte lid vergeet, dat er nog tal van ondernemingen zijn, die een veel hooger percentage contractkoelies in dienst hebben dan het algemeen gemiddelde van 6½%.

(De heer Thamrin: Maar toch ook geen 50%.)

Er zijn immers een aantal ondernemingen, die uitsluitend met vrije koelies werken. Contractkoelies ontbreken zelfs geheel in enkele gewesten van Sumatra. Daartegenover staan echter nog ondernemingen welke tot zelfs meer dan 40% contractkoelies in dienst hebben en in verscheidene gewesten is het gemiddelde ook ruim 20, ruim 30, ja zelfs ruim 40%. Wel degelijk worden door het schema der Regeering vele ondernemingen gedwongen met de vervanging van het oude stelsel voort te gaan. Dat hun daartoe een redelijken tijd gegund wordt is niet meer dan billijk. Dat anderen reeds veel verder zijn gegaan, dan de wet voorschreef, mag geen reden zijn om aan degenen die de wettelijk toegelaten marge nog hebben benut, thans zeer abrupt een zeer veel sneller tempo van afschaffing op te leggen.

Ook uit de resultaten, die thans reeds door vele ondernemingen bereikt zijn op den weg naar de volledige afschaffing mag men geen al te haastige conclusies trekken. Terecht heeft het geachte lid de heer Groenenberg er op gewezen, dat de ondernemers in de afgeloopen jaren in dit opzicht „wind mee hadden''. Alles heeft er toe meegewerkt om aan die ondernemers, die zoo spoedig mogelijk tot het vrije arbeidstelsel wilden overgaan, dien overgang zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Er mag niet op gerekend worden, dat het ook in de komende jaren even vlot zal gaan.

Daarom acht de Regeering het schema van den heer Thamrin dan ook geen aannemelijke basis voor de verdere liquidatie van het stelsel der poenale sanctie, afgezien nog van de nieuwe ondernemingen, waarover straks meer.

Evenmin echter heeft de heer Groenenberg gelijk, wanneer hij meent, dat de omstandigheden welke door hem worden aangevoerd, een zoo groote veiligheids- en voorzichtigheidsmarge voorschrijven als door hem gewenscht wordt.

Toen in 1931 de eisch werd gesteld, dat binnen 5 jaren geen onderneming meer dan 50% koelies onder poenale sanctie in dienst zou mogen hebben, werd er niet op gerekend, dat de ondernemers in de komende jaren door bijzondere omstandigheden in dit opzicht wind mee zouden hebben. Men ging er van uit, dat van de ondernemers mocht worden geëischt, dat zij zich voor het eenmaal aangenomen doel veel moeite zouden geven, zich zoonoodig ook opofferingen zouden hebben te getroosten.

Indien moet worden aangenomen, dat door bijzondere omstandigheden moeite en opofferingen in de afgeloopen jaren slechts gering geweest zijn, mag dit geen reden zijn om thans weer den pas in te houden omdat voor de toekomst wellicht op zoo gunstig verloop niet meer kan worden gerekend.

Mijnheer de Voorzitter! Indien het de Indische ondernemers ernst is met hun verklaring, dat zij ten volle aan de bereiking van het einddoel willen medewerken, dan mag toch zeker wel van hen worden verlangd, dat zij met die afschaffing in het eenmaal aangenomen tempo zullen voortgaan ook in de komende jaren. En dat is niet meer, dan wat het Regeeringsvoorstel van hen eischt. Het tegenvoorstel van den heer Groenenberg kan nog niet eens worden gekenmerkt als „den pas inhouden''. Het zou zijn: een stap terug: geen enkel argument van het geachte lid — ook niet dat omtrent „duistere ondergrondsche attaques op den geest der arbeiders'' — wettigt zulk een besluit.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent in het bijzonder vast te moeten houden aan haar voorstel inzake de nog op te richten ondernemingen. Dat de omstandigheden, in de cultures in de afgeloopen jaren abnormaal geweest zijn, geldt in het bijzonder voor het openen van nieuwe ondernemingen. Practisch beschikken wij daarom niet over eenige ervaring ten aanzien van de moeilijkheden en de mogelijkheden bij het openen van nieuwe ondernemingen zonder gebruik te maken van poenale sanctie — althans niet over een ervaring, welke zou rechtvaardigen om ook ten aanzien van die nieuwe ondernemingen reeds thans den einddatum vast te stellen. Met den heer Eekhout is de Regeering het voorts eens, dat openlegging van nieuwe ondernemingen in de buitengewesten niet enkel is ondernemersbelang. Er is dus alle reden de beslissing omtrent de volledige afschaffing der poenale sanctie voor de nieuwe ondernemingen nog aan te houden tot 1941. Alsdan zal de ervaring zijn verkregen, welke het nemen van een beslissing ook voor die groep ondernemingen zal wettigen.

Het schema van den heer Thamrin kan nu reeds daarom niet voldoen omdat het er geen rekening mede houdt, dat de voorzichtigheid gebiedt niet thans reeds voor die nieuwe ondernemingen den einddatum vast te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Aan den heer Eekhout, die niet veel bezwaar heeft tegen het Regeeringsvoorstel mits de Regeering kan verzekeren, dat dit voldoende armslag geeft voor nieuwe ondernemingen, kan het volgende geantwoord worden.

Inderdaad kan in bijzondere gevallen van de bevoegdheid van artikel 42 worden gebruik gemaakt ook ten behoeve van nieuw te openen ondernemingen of van uitbreidingen. Uiteraard zal daaraan een einde komen zoodra voor de betrokken groep de eisch van 100% vrije koelies zal gaan gelden — zoover zijn wij echter thans nog niet. In de komende jaren hoeft men zich echter zeker niet ten opzichte van dit punt ongerust te maken.

Hetzelfde geldt ook voor nieuwe groote uitbreidingen. Aan de suggestie van den heer Groenenberg om de gelijkstelling van uitbreidingen met nieuwe ondernemingen minder beperkt te maken dan thans ingevolge artikel 7 van Staatsblad 1931 No. 268 het geval is, kan de Regeering echter geen gevolg geven.

De suggestie van het geachte lid ten aanzien van de ondernemingen, welke gesloten zijn geweest en weer heropend worden, is overbodig. Artikel 9, tweede lid van de genoemde ordonnantie voorziet reeds in deze kwestie.

Ten aanzien van mijnbedrijven kan de Regeering niet erkennen, dat deze van de algemeene regels moeten worden uitgezonderd. Ook aan toepassing van artikel 42 der koelieordonnantie op zulke bedrijven kan alleen worden gedacht in zeer bijzondere gevallen. Dat zulk een toepassing noodig zou zijn in het belang van de uitbreiding van het net der Deli Spoorweg maatschappij kan de Regeering niet aannemen.

Ten aanzien van het punt, besproken in verband met artikel 23 der Koelieordonnantie, kan den heer Groenenberg alleen worden toegezegd, dat zijn suggestie in ernstige overweging zal worden genomen bij de herziening van Staatsblad 1911 No. 540. Hetzelfde geldt ten aanzien van zijne suggestie in verband met de verkorting van den duur der immigratie contracten.

Waar de heer Groenenberg een beroep doet op de Regeering om de ondernemers, bij gebleken moeilijkheden, haar steun niet te onthouden, kan hem geantwoord worden, dat iedere groep — dus ook de ondernemersgroep — kan rekenen op

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**). — Regeeringsverklaring betreffende den monetairen toestand.

(Voorzitter, Groenenberg.)

Regeeringssteun waar die onmisbaar is en in het algemeen belang wenschelijk blijkt.

Op het bijzondere arbeidsvraagstuk van Nieuw-Guinea, dat door den heer Eekhout werd aangeroerd, wenscht de Regeering thans niet in te gaan. Zooals het geachte lid zelf opgemerkt heeft, is het niet aan de orde.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter de mededeeling, dat de Regeering in het ontwerp de volgende wijzigingen heeft aangebracht. In den nieuwen tekst van artikel 41, opgenomen onder punt XVII van artikel 1, moet in lid 1 sub *a* instede van „1 October 1936" worden gelezen „1 November 1936". Eveneens moet in artikel 2 de datum van inwerkingtreding der ordonnantie worden gelezen: „1 November 1936".

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beeindigd. Het was mijn bedoeling, dat de tweede termijn in den loop van den morgen of zoo daartoe geen tijd meer zou zijn, morgen zou plaats hebben. Het feit, dat het antwoord van den Regeeringsgemachtigde korter heeft geduurd, dan de oorspronkelijke taxatie was, heeft tot gevolg, dat de volgende Regeeringsgemachtigde, die hier het woord zal voeren, nog niet aanwezig is. Ik heb er nu geen bezwaar tegen, indien de leden die in eersten termijn gesproken hebben, bereid gevonden worden dadelijk in tweeden termijn het woord te voeren, hun daartoe de gelegenheid te geven, tot de volgende Regeeringsgemachtigde aanwezig is. Is de heer Groenenberg misschien bereid al dadelijk in tweeden termijn het woord te voeren?

De heer **Groenenberg**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb vernomen, dat er een amendement-Thamrin is ingediend, maar ik heb het nog niet gezien. Mag ik vragen of mijn inlichting juist is en of dit amendement al is rondgedeeld?

*De **Voorzitter**: Het amendement-Thamrin* is nog niet ingediend, doch komt, zoodra het is ingediend en rondgedeeld, afzonderlijk in behandeling, zoodat er nog gelegenheid is afzonderlijk daarover te spreken.

De heer **Groenenberg**: Mijnheer de Voorzitter! Het onderwerp, waarover het hier gaat, de inkrimping van de poenale sanctie, is inderdaad praktisch volkomen uitgeput. De heer Soangkoepon heeft in eersten termijn het amendement-Blaine er nog bij gehaald en ook de heer Thamrin heeft eenige oude koeien uit de sloot gehaald, die principieel al bij de tot standkoming van de herziening der ordonnantie in 1931 buiten debat waren gesteld. De beraadslagingen loopen nu eenmaal niet over principieele punten de poenale sanctie betreffende, maar slechts over de vraag of de poenale sanctie en uiteindelijk in welk tempo zij zal verdwijnen, dan wel trapsgewijze zal worden afgeschaft.

Het voorstel-Thamrin, om tot een andere schaal te komen, wat de afschaffing betreft, tegenover het regeeringsvoorstel, is zoo juist door den geachten Regeeringsgemachtigde in behandeling genomen. De Regeeringsgemachtigde heeft ervan gezegd, dat van regeeringszijde dit voorstel niet in overweging kan worden genomen. Mijn voorstel onderging eenzelfde lot. Ik sprak evenwel op grond van de praktijk, met die voorzichtigheid, die aan het belang van Nederlandsch-Indië als exporteerend land, naar ik meen het volle recht doet wedervaren.

Een enkel punt, dat ik in eersten termijn niet naar voren bracht, is dat nu de Inheemsche rubberproducenten 58 mm kg extra toegewezen hebben gekregen, zulks als het ware een zekere zuiging op de ondernemingen, die daar in de buurt hun bedrijf uitoefenen, met zich brengt. Zoo kan ik aan de hand van de praktijk zeggen, dat het voorgekomen is, dat in het Palembangsche, op de grens van Benkoelen, bij een uitbreiding

(Groenenberg, R. G. voor Algemeene Zaken.)

van de rubberproductie, de landbouwondernemingen daarvan zeer zeker de nadeelige gevolgen ondervonden.

Het was dan ook mede daarom, dat ik als een soort veiligheidsmarge bepleitte, dat nog in 1942 een 25% der arbeiders onder de poenale sanctie zouden kunnen worden aan het werk gehouden. De Regeeringsgemachtigde heeft op dit punt verklaard, dat ook hierin geen enkele tegemoetkoming van de zijde der Regeering te verwachten is, nu eenmaal vaststaat, dat de poenale sanctie voor de oudere ondernemingen, althans in de eerstkomende vijf jaren zal worden beëindigd.

De heer Thamrin gaf bij zijn beschouwing in eersten termijn in hoofdzaak toe aan — wat ik zou willen noemen — sentimenten, die waarschijnlijk meer wortelen in zijn gevoelige ziel, dan in zijn scherp verstand. Er is voor mij op het oogenblik geen aanleiding over de poenale sanctie verder het debat te heropenen. Dat de poenale sanctie geen sociaal onrecht is, heeft zoo juist de geachte Regeeringsgemachtigde nog verklaard en het is mij een bijzonder genoegen mij daarbij te kunnen aansluiten.

Met betrekking tot artikel 42, waarover ik in eersten termijn eenige vragen heb gesteld wat de soepele toepassing betreft, ben ik den Regeeringsgemachtigde dankbaar, dat deze tegemoetkoming voor de nieuwe ondernemingen inderdaad waar noodig zal worden verleend.

Dat mijn suggesties ten aanzien van staatsblad 268 van 1931 niet kunnen worden overgenomen, betreur ik uit den aard der zaak, maar ik kan daar op het oogenblik weinig meer ter verdediging aan toevoegen, na wat ik hieromtrent in den eersten termijn reeds heb gezegd.

Voor wat de Regeeringsgemachtigde heeft toegezegd ten aanzien van artikel 23 der Koelie-ordonnantie, nl. dat ernstig in overweging zal worden genomen om aan de nadeelen, voortspruitend uit nonchalance van de zijde der koelies met betrekking tot het nakomen der werkovereenkomst, zoo goed mogelijk tegemoet te komen, ben ik den Regeeringsgemachtigde ten zeerste dankbaar.

Niet geheel heb ik begrepen wat de Regeeringsgemachtigde zeide ten aanzien van den duur der immigratiecontracten. Heb ik het goed gehoord, dan kunnen *wij te dezen opzichte* evenzeer rekenen op een tegemoetkomende houding van de zijde der Regeering, maar een compleet antwoord op mijn vraag, of wellicht deze tegemoetkoming kan worden gegoten in den vorm, dat na de beëindiging van een tweejarigen contractsduur, de mogelijkheid aanwezig moet worden geacht, den terugzendingsplicht eerst dan te doen ingaan, wanneer nog een contract is uitgediend, voor den duur van 1 jaar bv., op den voet van staatsblad 1911 No. 540 sub 2, mocht ik nog niet ontvangen.

De **Voorzitter**: De behandeling van dit onderwerp wordt thans opgeschort tot een nader te bepalen tijdstip, zoo mogelijk vallende hedenmorgen.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken tot het afleggen eener verklaring namens de Regeering met betrekking tot den monetairen toestand.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering gevoelt de behoefte om den Volksraad en de burgerij mededeeling te doen van den stand van zaken, welke gevolgd is op de recente maatregelen op monetair gebied, voorts om de waarschijnlijke ontwikkeling van dien toestand te schetsen, met de consequenties daarvan, en ten slotte om omtrent de maatregelen welke de Regeering terzake heeft getroffen en nog denkt te treffen, de noodige opheldering te geven.

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Regeeringsverklaring betreffende den monetairen toestand.

(R. G. voor Algemeene Zaken.)

De Regeering stelt hierbij voorop, dat zoowel wat het verder verloop betreft als wat aangaat de door haar te treffen maatregelen, veel onzekerheid blijft. Dit maakt, dat Zij een groote mate van reserve moet betrachten bij haar mededeelingen daaromtrent. Maar het neemt niet weg, dat de Regeering toch daarbij zoo ver mogelijk wil gaan. De Volksraad en de burgerij hebben daarop aanspraak.

In de afgeloopen jaren maakte het Rijk der Nederlanden deel uit van het zg. goudblok, een aantal landen die in 1933 op de Londensche wereldconferentie overeenkwamen den gouden standaard te handhaven. Handhaving van den gouden standaard beteekent: de verzekering van de waarde van de munteenheid in het internationale wisselverkeer door afgifte van goud. Wanneer door bepaalde omstandigheden de kans ontstond, dat de gulden als eenheid minder waard zou worden, vergeleken met buitenlandsche valuta, dan kon dit worden voorkomen door goud beschikbaar te stellen, ten einde aan de buitenlandsche betalingsverplichtingen te voldoen. Aldus wordt, in zeer eenvoudigen vorm, geschetst wat men onder handhaving van den gouden standaard heeft te verstaan. De eventueele landen van het goudblok oordeelden dit de beste monetaire politiek.

Andere landen, die tezamen een groot deel van de wereld beslaan en die ook in de wereldeconomie een zeer groote plaats innemen, dachten over deze zaken anders of waren door omstandigheden tot een andere houding gedwongen. Ik noem het Britsche Rijk, met een aantal landen die hun monetaire politiek aan het Pond Sterling hadden vastgehaakt, zoomede de Vereenigde Staten van Amerika.

In den loop van den tijd is de samenwerking der landen van het goudblok zeer verzwakt geraakt. Voor kort bleven alleen Nederland, Frankrijk en Zwitserland over.

Ten slotte zag Frankrijk, de grootste en krachtigste zuil onder dat allengs verzwakte goudblok, zich genoodzaakt den gouden standaard prijs te geven.

Wat daarop is gevolgd, weet men uit de radio-rede, op 28 September jl. gehouden door den Minister-President Dr. H. Colijn, die hier te lande door den radioomroep en door de pers algemeen is verspreid. Aanvankelijk meende de Nederlandsche Regeering Haar monetaire politiek nog niet te moeten prijs geven, waar Zij overtuigd bleef van de juistheid daarvan. Zij hield daarbij rekening met de verwachting dat ook Zwitserland dit zou doen. Doch toen ook dat land had besloten den gouden standaard prijs te geven werd een hernieuwde overweging van het Nederlandsche standpunt noodig. Deze hernieuwde overweging heeft tot de slotsom geleid, dat Nederland zich niet zeker kon achten in staat te zullen zijn den gouden standaard onder alle omstandigheden te handhaven, en dat het daarom beter was het zekere voor het onzekere te nemen, vooral om mogelijke schade te voorkomen in den vorm van groot verlies van den goudvoorraad. Daarom werd besloten wegens overmacht den gouden standaard tijdelijk prijs te geven, en den uitvoer van goud te verbieden. Dit voorbeeld is in Indië aanstonds gevolgd.

Wat beteekent deze maatregel? Hetzelfde, dat in de periode van 1914 tot 1935 het geval is geweest, nl. dat de waarde van den Nederlandschen gulden en zijn verhouding tot buitenlandsche valuta veranderlijk zullen zijn, en niet meer worden beheerscht door de afgifte van goud naar het buitenland. De factoren, welke thans die waarde en die verhouding tot vreemde valuta bepalen, zijn het binnenkomen en uitgaan van betalingen en de aanpassing aan het buitenlandsche prijspeil.

Tot dusver werd nog slechts gesproken over de recente gebeurtenissen welke geleid hebben tot den huidigen toestand in Nederland. Dit was, tot recht begrip van het volgende, noodig.

Overgaande tot de bespreking van den toestand, zooals die thans is, moeten wij allereerst onder oogen zien de vraag, welk verband er bestaat tusschen de Nederlandsche en de Indische valuta.

Wat de Nederlandsch-Indische munteenheid betreft zijn blijkens art. 5 van de Indische Muntwet 1912 de gouden standpenningen en de zilveren teekenmunten dezelfde als die genoemd in art. 6 van de Nederlandsche Muntwet 1901. Daardoor bestaat eenerzijds een wettelijke pariteit tusschen de munteenheid (den goudgulden) van Nederland en Indië, anderzijds bezit de Nederlandsche grove zilveren munt de hoedanigheid van wettig betaalmiddel tot elk bedrag in Nederlandsch-Indië.

Met betrekking tot de waardeverhouding van den Indischen tot den Nederlandschen gulden zij voorts opgemerkt, dat, gelijk reeds uit de telegrammen en uit het recente verloop der wisselkoersen Batavia-Amsterdam is gebleken, bij de Regeering van den aanvang af de handhaving der bestaande pariteit voorop heeft gestaan. Op goede gronden verwacht de Javasche Bank met stelligheid deze pariteit — welke daarin tot uiting komt dat voor *f* 100.— in Nederland betaald, in Indië ten allen tijde *f* 99.50 betaald wordt — te kunnen handhaven.

Nadat het monetair verband tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië aldus is verklaard, is het thans noodig met een enkel woord te schetsen hoe de Indische maatschappij, op welke de nieuwe verhoudingen en haar gevolgen van invloed zullen zijn, er in economisch en financieel opzicht voorstaat. Dat immers is de vraag welke het handelen van de Regeering in dezen beheerscht.

Nederlandsch-Indië heeft in de afgeloopen jaren de gevolgen der wereldcrisis in hevige mate ondergaan, en is daardoor sterk verarmd. In het bijzonder geldt dit voor een groot deel van de massa der Inheemsche bevolking, al staat het vast dat ook andere groepen zwaar hebben geleden. Vooral de millioenen-massa verkeert in dit opzicht in een bijzondere positie, wijl zij geen noemenswaardige reserves bezit ,welke haar in staat stellen economische verschuivingen van grooteren omvang op te vangen en te boven te komen. Daarom zijn zoowel de bewaking van den gang van zaken door de Overheid als het ingrijpen tot voorkoming van schadelijk gevolg eisch der huidige omstandigheden.

In financieel opzicht was de aanpassingspolitiek in Indië reeds nagenoeg tot haar eindstadium doorgevoerd, met de gevolgen van dien, zoowel bij het Gouvernement als bij het bedrijfsleven ten aanzien van prijzen, loonen en exploitatiekosten in het algemeen. Ook dit is een omstandigheid waarmede in deze rekening valt te houden.

Aan den anderen kant staat, dat Nederlandsch-Indië er dadelijk gunstig voorstond wat betreft de beschikbare middelen, om de ontwikkeling van de gebeurtenissen — en hierbij wordt in het bijzonder gedoeld op de prijsbeweging — te controleeren en in de hand te houden. De Overheid beschikt namelijk reeds over een aantal wettelijke voorzieningen op dit terrein, waarvan een enkele bereids in toepassing is gebracht: genoemd kunnen worden de artikelen 88 en vlg. van de Onteigeningsordonnantie, betrekking hebbende op buitengewone opdrijving van prijzen van levensmiddelen enz., voorts eene ordonnantie van 1918 betreffende de vaststelling van maximum-prijzen, dan de Handelscontrôleordonnantie en de Crisis-uitvoerordonnantie, beide van belang voor de goederenbeweging en de voorziening met gewichte levensbehoeften. Daarop zal aanstonds nog worden teruggekomen.

Omtrent het verleden week afgekondigd uitvoerverbod van goud kan nog worden medegedeeld, dat het in het voornemen ligt dit verbod met redelijkheid toe te passen, met name waar het betreft gouden voorwerpen van de bevolking, zulks

Regeeringsverklaring betreffende den monetairen toestand.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

ten einde een ongewenschten prijsdruk op de artikelen te voorkomen, zoomede voor de behoeften van het reizigersverkeer, o.a. naar Mekka. Hieraan wordt de noodige bekendheid gegeven.

Het kernpunt van het geheele vraagstuk, dat zich thans voordoet, is: de prijsverhooging en haar gevolgen.

Depreciatie en prijsverhooging staan altijd tot elkaar in nauwe relatie. Stijging van prijzen nu kan naar twee kanten werken. Voor dat gedeelte van de bevolking en van het bedrijfsleven, dat geheel of voornamelijk is ingesteld op de productie van uitvoergoederen, brengt die stijging een gunstiger toestand teweeg. Anders staat het met de stijging van geïmporteerde artikelen, van binnenlands geproduceerde consumptiegoederen, van diensten en huren.

Ten aanzien van het verloop der prijzen van geïmporteerde goederen kan allereerst worden vastgesteld dat een verhooging daarvan uiteindelijk niet zal zijn te ontgaan. Wanneer goederen moeten worden betrokken uit dat deel van het buitenland, waar thans de noteering van den gulden lager komt te liggen dan tot voor kort het geval was, dan spreekt het vanzelf dat deze waren na aankomst hier te lande voortaan ook duurder moeten worden verkocht. Voor het levensonderhoud van diverse bevolkingsgroepen hebben, al naar hare geaardheid, deze importgoederen een grootere of een geringere beteekenis.

Voor andere categorieën van verbruiksgoederen, nl. die welke binnenlands worden voortgebracht met binnenlandsche grondstoffen, die welke uit Nederland worden aangevoerd of uit landen, welker valuta met de onze gelijken tred houdt, staat de zaak natuurlijk anders. Maar ook hier is het niet te ontkennen, dat over het algemeen de monetaire toestand van het oogenblik omstandigheden in het leven roept, welke eene tendenz naar prijsverhooging in de hand werken.

De aandacht van de Overheid is nu in de eerste en voornaamste plaats hierop gericht. Hoofddoel van de politiek der Regeering is de daarmede verband houdende tendenz naar verhooging van de kosten van het levensonderhoud in toom te houden en haar tot de geringst mogelijke proporties beperkt te houden, zulks met alle middelen welke daartoe ten dienste staan, preventief en repressief, en welke middelen voor zooveel noodig nog zullen worden uitgebreid.

Deze politiek, welke ook betrekking heeft op de aanwezige voorraden van importartikelen, strekt in de eerste plaats ten voordeele van de producenten die voor het binnenland werken, alsmede alle loontrekkers. Ging de Regeering niet reeds aanstonds de abrupte en in wezen onnoodige prijsverhooging van reeds binnenslands aanwezige importartikelen tegen, en zouden deze goederen snel in prijs stijgen, dan zouden de genoemde categorieën in ongelegenheid komen, of wel zou men moeten overgaan tot verhooging van den prijs der producten van den voedsellandbouw en van de loonen. Daarmede zou de met groote offers in de laatste jaren verkregen aanpassing aan een laag kosten- en prijzenniveau wederom worden ongedaan gemaakt, hetgeen de Regeering in strijd acht met het algemeen belang.

Het eerste middel nu waarvan de Regeering heeft gebruik gemaakt om prijsopdrijving te voorkomen, was een machtiging aan alle Hoofden van Gewestelijk Bestuur en de residentenafdeelingshoofden op Java, om met toepassing van de artt. 88 en 89 van de Onteigeningsordonnantie 1920 onnoodige prijsstijging, overal waar deze plaatselijk zou kunnen intreden, met kracht tegen te gaan.

Door dezen maatregel worden de prijzen van levensmiddelen en huishoudelijke artikelen (waaronder kleeding is inbegrepen) alsmede de grondstoffen daarvoor, over het algemeen met goed gevolg laag gehouden. Deze maatregelen hebben al dadelijk het effect gehad, dat de houders van oude voorraden goederen, bestemd voor binnenlandsch verbruik, uit de depreciatie van den gulden geen abnormale winsten hebben verkregen, welke de verbruikers op het oogenblik ongemotiveerd zouden hebben getroffen.

Voor wat betreft de prijzen van een groot aantal importartikelen, die van direct belang zijn voor de massa der bevolking, heeft de Regeering voorts besloten, prijsverhooging zooveel mogelijk te remmen door de juist vastgestelde douaneprijscourant voor het 4de kwartaal niet te wijzigen, waardoor de druk van het invoerrecht vermindert, terwijl verder de specifieke rechten niet verhoogd zullen worden. Deze beide maatregelen zijn van belang voor minstens 60% van den totalen invoer, waaronder begrepen verreweg het grootste gedeelte van die import-artikelen, welke door de groote massa van de bevolking worden gekocht. Daarenboven zal op korten termijn worden nagegaan of en in hoeverre binnen redelijke grenzen maatregelen noodig zijn tot vermindering van de waarderechten, met bijbehoorende opcenten, op de goederen die daarvoor met het oog op evenbedoelde bevolkingsklassen in aanmerking komen.

Ook door toepassing van de crisis-uitvoerordonnantie, en door een voorgenomen aanvulling van de in 1918 uitgevaardigde, reeds aangehaalde prijszettingsordonnantie, zal de Regeering voorts met kracht voortgaan op den weg van matiging van de stijging van het niveau.

Bij dit alles zijn de prijzen der hoofdvoedingsmiddelen, waaronder de rijst de eerste plaats inneemt, van het uiterste gewicht. Aangezien de groote padioogst nog slechts kort geleden is binnengehaald, welke oogst goed is geweest, en waar zich bij de handelaren en rijstpellers zeer groote voorraden bevinden, moet een prijsstijging van de rijst, die zou worden verkregen uit de nog tegen lage prijzen opgekochte padi, in geenen deele gemotiveerd worden geacht. Een prijsstijging van rijst en mais is niet alleen reeds met het oog op de zeer groote voorraden onwaarschijnlijk, maar wordt bovendien nog tegengegaan door opheffing van de vervoerspremie voor uitvoer van rijst uit Java naar de buitengewesten en door opschorting van de vermindering der monopolieheffing op maïs in Nederland. Ten aanzien van de voedselsituatie kan dan ook met voldoening worden medegedeeld, dat voorshands geen enkel gevaar bestaat voor gebrek of prijsstijging.

Intussehen heeft de Regeering de bewaking van de prijzen van padi en rijst en in het algemeen van de kosten van levensonderhoud, welke contrôle reeds een grooten omvang had, nog verder geperfectionneerd en uitgebreid. Deze bewaking blijft gecentraliseerd bij het departement van Economische Zaken en het Centraal Kantoor voor de Statistiek.

Ook ten aanzien van de prijzen, die de bevolking in handen krijgt bij den opkoop van verschillende exportgewassen, is dadelijk ingegrepen, doch hier in omgekeerden zin. Omtrent de opkoopprijzen van theeblad, die in een „redelijke verhouding" moeten staan tot de theeprijzen te Batavia, is uitdrukkelijk gewezen op de noodzaak deze aanstonds in overeenstemming te brengen met den gestegen uitvoerprijs. De Kapok Centrale heeft een soortgelijken maatregel getroffen ten aanzien van de prijzen van kapokkolven. Voor andere artikelen is er bekendheid aan gegeven, dat de veranderde verhoudingen verschil in de aan te leggen prijzen noodig maken.

Bijzonder aandacht wordt geschonken aan de prijzen van gewichtige levensbehoeften voor het armste deel der bevolking en aan de prijzen van grondstoffen voor de industrieën en de huisvlijt op Java, die met geïmporteerde grondstoffen werken en aan zeer vele handen arbeid geven. In dit verband mogen de batiknijverheid, desaweefnijverheid en de strootjesindustrie, die tezamen 800.000 mannen en vrouwen werk verschaffen, worden genoemd. De Regeering zal uiteraard de situatie in deze industrieën nauwkeurig blijven volgen, waarbij moet worden voorkomen, dat door een te hoogen prijs van het afgewerkte product bij de bestaande geringe koopkracht de afzet in gevaar zou komen en mitsdien werkloosheid zou kunnen ontstaan. Zoodra daaraan behoefte ontstaat, zal Zij de noodige voorstellen in gereedheid brengen om noodzakelijk gebleken

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
voorzieningen te treffen. Welke middelen daarbij kunnen worden toegepast, valt thans nog niet in bijzonderheden te zeggen; dit hangt af van de voor verschillende takken van huisvlijt en industrie zeer uiteenloopende toestanden; als een der middelen om daartoe te geraken, is ook hier gedacht aan een vermindering van de opcenten op de invoerrechten en soortgelijke maatregelen als zooeven in ander verband genoemd.

De Regeering kan in het algemeen ten aanzien van den te verwachten invloed van de depreciatie op de volkshuishouding de geruststellende mededeeling doen, dat Zij de gevolgen voor een deel der samenleving gunstig beoordeelt, en de voor een ander deel nadeelige gevolgen binnen de perken zal weten te houden.

Welke de consequenties van de depreciatie zijn en zullen zijn voor de landsbegrooting — zoowel van dit jaar als van 1937 —, wordt op het oogenblik met voortvarendheid in beschouwing genomen. Van den uitslag van dit onderzoek zal in sterke mate afhangen, welke maatregelen op algemeen financieel en economisch gebied nader voor practische doorvoering in overweging kunnen worden genomen. Het spreekt vanzelf dat de Regeering daaromtrent op dit oogenblik in algemeenen zin nog geene uitspraak kan doen.

Binnenkort zal den Volksraad worden voorgelegd een ontwerp-ordonnantie tot afronding en aanvulling van de beschikbare middelen tot voorkoming en bestrijding van onredelijke prijsopdrijving. Deze ordonnantie, waarbij de Onteigeningsordonnantie en de reeds vermelde prijszettingordonnantie van 1918 worden aangevuld, zal tevens de mogelijkheid openen in te grijpen bij prijsverhooging van huren en diensten. Bij dit laatste valt o.a. te denken aan vrachten in het binnenlandsche verkeer.

In verband met het prijsvraagstuk is nog de vraag gerezen in hoeverre er aanleiding zou kunnen bestaan om aan bedingen, welke strekken om den omvang van bepaalde schuldverplichtingen te binden aan de waarde van het goud of van vreemde valuta, rechtskracht te ontnemen. Een en ander wordt nog onderzocht.

Bij den aanvang van de mededeeling der Regeering, betrekking hebbende op het prijsverloop, kwam reeds tot uiting dat de goede oplossing naar haar oordeel niet ligt in de poging, een stijgende lijn der kosten van levensonderhoud op haar beloop te laten en deze door loonsverhoogingen en salarisverhoogingen voor zooveel noodig te volgen. Intusschen zal, gelijk reeds gezegd, een matige prijsstijging van algemeenen aard niet zijn te voorkomen. Dat een zoodanige stijging tengevolge zou kunnen hebben, dat de loonen, welke door de laagst betaalde arbeiders in de particuliere bedrijven worden verdiend, niet meer toereikend zullen zijn voor een minimum-levenspeil, behoeft niet te worden gevreesd. Er mag op gerekend worden, dat de werkgevers bereid en ook in staat zullen zijn in die gevallen de loonen te verhoogen.

(De heer Kerstens: En als dat niet gebeurd?)

Het verloop van de loonen in de groote Europeesche landbouwbedrijven heeft nochtans de bijzondere aandacht van de Regeering. De loonbewaking door het Kantoor van Arbeid, welke onlangs reeds is voorbereid, zal daarbij van groot nut kunnen zijn en naar behoefte worden geintensiveerd. Ook de vraag, welken invloed de prijsstijging zou moeten hebben op de van Landswege toegekende salarissen en pensioenen, heeft ten volle de aandacht. Uiteraard wordt rekening gehouden met de omstandigheid, dat de salarissen in een geleidelijk tempo reeds in belangrijke mate nader tot het in de laatste jaren sterk veranderde levenspeil zijn gebracht. Voltooiing van dit proces is gewenscht, niet het minst teneinde maatregelen, waartoe te eeniger tijd in verband met prijsstijging zou kunnen worden besloten, zooveel mogelijk van juiste verhoudingen te doen uitgaan. Datzelfde is het geval ten aanzien van de pensioenen en ook de totstandkoming van het thans bij den

(Voorzitter.)
Volksraad aanhangig wetsontwerp tot herberekening van de pensioenen moet mitsdien noodzakelijk worden geacht ter verkrijging van een juiste basis voor eventueele maatregelen als evenbedoeld.

Terstond is het noodige verricht voor intensieve waarneming van de verschillende fluctuaties in de kosten van levensonderhoud.

Als bijzonder gevolg van de depreciatie moesten aanstonds maatregelen worden getroffen inzake de restrictie van den uitvoer der bevolkingsrubber door middel van het bijzonder uitvoerrecht. Het sterke oploopen van den rubberprijs in guldens had anders gemakkelijk kunnen leiden tot een exorbitanten uitvoer, en daardoor een sterke verhooging van de productie tengevolge kunnen hebben.

Zulks moest worden voorkomen, wijl het gevaar dreigde van een ontoelaatbare overschrijding van de voor het jaar 1936 ten uitvoer toegelaten hoeveelheid.

Niet alleen was het noodig om conform de aangenomen gedragslijn het bijzonder uitvoerecht te verhoogen naar gelang van de stijging van de Batavia-noteeringen voor Standardsheets, doch tevens moest zulks op zeer korten termijn geschieden. Daarmede werd een belangrijke wijziging gebracht in de tot nu toe gevolgde gedragslijn, om ten aanzien van de data van ingang van de verhooging van het recht voor sheets en blankets verschuivingstermijnen toe te passen van respectievelijk twaalf en dertig dagen. Deze termijnen moesten noodzakelijkerwijze komen te vervallen; als datum van ingang van de verhooging werd aanvakelijk vastgesteld de datum van afkondiging van de betrokken regeeringsverordening.

De Regeering was Zich bij het nemen van deze maatregelen wel bewust, dat daardoor de mogelijkheid zou ontstaan, dat door sommige exporteurs aanmerkelijke schade zou worden geleden.

Zij is bereid om in bepaalde sprekende gevallen de verleening van een tegemoetkoming te overwegen aan die personen of lichamen, die vóór 27 September contractueele verplichtingen hebben aangegaan tot levering van rubber tegen betaling in guldens, mits tot haar genoegen door overlegging van documenten en door verleening van inzage van boeken de oorzaak en omvang van geleden verliezen wordt aangetoond.

Met dit laatste onderwerp is de Regeering het eind genaderd van deze mededeelingen, welke alleen betrekking hebben op zaken van algemeen belang. Aangelegenheden van meer bijzonder groepsbelang zullen thans niet worden besproken.

Indien hier of daar mocht worden gemeend, dat het voorgenomen ingrijpen verder kon gaan, en dat de overweging van mogelijkheden en maatregelen dienovereenkomstig diende te worden versneld en uitgebreid, dan zou de Regeering daartegenover moeten stellen, dat de ingetreden phase slechts in beperkten zin als een nieuwe toestand behoort te worden opgevat. Waar het mogelijk moet worden geoordeeld de bezwarende gevolgen van de depreciatie van den gulden binnen grenzen te houden, daar eischt het algemeen belang ten deze een rustig en nuchter beleid, dat zijn handelen niet verder projecteert dan voor de naaste toekomst in redelijkheid als nuttig en noodig kan worden aangenomen. 's Lands belang vordert dat wij, na dat gedaan te hebben, onzen weg bedaard vervolgen.

Het ligt in het voornemen van de Regeering, om, zoodra de stand van zaken daartoe weder aanleiding geeft, den Volksraad opnieuw in te lichten, voor zooveel noodig ook buiten de besprekingen om, welke zullen plaats hebben naar aanleiding van de aan het College voor te leggen voorstellen.

De **Voorzitter**: Ik dank de Regeering voor de door haar afgelegde verklaring. Door deze mededeeling is Zij inderdaad tegemoetgekomen aan een in den Volksraad en in de burgerij

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Regeeringsverklaring betreffende den monetairen toestand. – Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Directeur van Financiën.)
bestaand verlangen. Ik dank in het bijzonder ook de Regeering voor den slotzin, waarin medegedeeld wordt, dat wanneer daartoe aanleiding bestaat, opnieuw een dergelijke mededeeling zal worden gedaan.

Gelijk de vergadering bekend is uit het den laatsten rooster begeleidend schrijven, is het mijn bedoeling om het voorstel-Soeroso tot het houden van een interpellatie ook aan de orde te stellen. Ik wil dat echter niet doen, dan nadat de leden grondig kennis hebben genomen door herlezing, van de afgelegde Regeeringsverklaring. Of derhalve de behandeling van dit verzoek hedenmorgen dan wel pas morgen zal plaatshebben, zal nog nader worden bekend gemaakt.

Thans kan worden voortgegaan met de voortzetting van de afhandeling der agenda van heden.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen I, Regeering en hooge colleges, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VI, departement van Economische Zaken en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936, in verband met de besteding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **71**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn. Daarna zal aan de orde komen de tweede termijn van den kant van den Volksraad en zoo mogelijk de afhandeling van het onderwerp.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Mijn aandeel in de mondelinge behandeling van het zg. *f* 25.— millioen-plan is met eenige algemeene punten uitgebreid in verband met de afwezigheid van Mr. Hart, die intusschen, naar de Regeering hoopt, bij de vervolging dezer materie in de voorjaarszitting wel weder present zal kunnen zijn. Na mij zullen de meer technische onderdeelen achtereenvolgens worden besproken door de Regeeringsgemachtigden voor Verkeer en Waterstaat, Binnenlandsch Bestuur en Economische Zaken.

Bij de beantwoording van de sprekers, die over het *f* 25 millioen-plan het woord hebben gevoerd, moge ik beginnen met de erkentelijkheid der Regeering uit te spreken voor de woorden van waardeering, welke in deze zaal, met name door de geachte leden de heeren Eekhout en Kerstens, zijn geuit aan het adres van de Nederlandsche Regeering voor het geschenk, dat Indië ten deel is gevallen. De Regeering sluit zich bij die woorden volgaarne aan. Inderdaad beteekent deze bijdrage een daad van grootsche allure, waardoor Nederlandsch-Indië terzake van de entameering en bespoediging van vele werken op het gebied der welvaartsbevordering een belangrijk eind op weg is geholpen.

De leden, die opnieuw hun teleurstelling hebben uitgesproken over de niet-overlegging in dit stadium van het geheele bestedingsplan, zooals dat door de Commissie-Van den Bussche is opgesteld, moge ik er voor zoover noodig nogmaals op wijzen, dat het — gelijk ook duidelijk in de Memorie van Antwoord tot uitdrukking komt — geenszins de bedoeling der Regeering is den Volksraad een volledig en gedétailleerd overzicht van de wijze van besteding langer dan noodig is te onthouden, doch dat het integendeel in het voornemen ligt zoo spoedig mogelijk aangaande de beste wijze van verdeeling van het krediet omstandig met den raad van gedachten te wisselen. Slechts verschilt de Regeering met de hier aan het woord zijnde leden van meening wat betreft het tijdstip, waarop die meer uitvoerige gedachtenwisseling zal kunnen plaats hebben.

Aan de argumenten, die reeds in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord vóór de door de Regeering gevolgde gedragslijn zijn aangevoerd, valt naar mijn meening in algemeenen zin niet heel veel toe te voegen. Slechts wijs ik er nog op, dat die gedragslijn juist het voordeel heeft, dat rustige bezinning en voorzichtigheid in het voteeren van bepaalde maatregelen in de hand worden gewerkt, een voordeel dat, dunkt mij, bijzonder op prijs moet worden gesteld door het geachte lid, den heer Koesoemo Oetoyo, die zoo nadrukkelijk voor overhaasting heeft gewaarschuwd en zelfs het denkbeeld lanceerde, dat zoo noodig in het eerste jaar slechts onderzoekings- en voorbereidingswerk zou kunnen worden verricht, om pas in het tweede en derde jaar met de eigenlijke werkzaamheden aan te vangen. Tegenover dit denkbeeld, aan de opvolging waarvan uiteraard het bezwaar zou zijn verbonden, dat niet dadelijk met effectieve maatregelen zou kunnen worden begonnen, stelt de Regeering den door haar gekozen middenweg, waarbij dat wèl mogelijk is.

Ongetwijfeld ligt er een grond van waarheid in het betoog van den heer Kerstens, die opmerkte, dat het argument, dat bij overlegging van het geheele werkplan verwachtingen zouden kunnen worden gewekt, welke later mogelijk niet zouden kunnen worden gehonoreerd, waarvan ongewenschte teleurstellingen en wrijvingen het gevolg zouden kunnen zijn, in zekere mate óók geldt ten aanzien van de verstrekking van de complete specificatie op blz. 8 van de algemeene toelichting. Het geachte lid zal mij echter wel toegeven, dat het nog geheel iets anders is, wanneer gedétailleerd alle gedachte werken en maatregelen worden opgesomd, waarbij — ik zou haast zeggen — meer individueele verwachtingen worden gewekt, dan wanneer slechts, gelijk is geschied, een globale cijfer-verdeeling wordt gegeven, waarbij de gewekte verwachtingen zich uitstrekken over groote en meer van algemeene beteekenis zijnde belangencomplexen.

Het streven der Regeering is geweest niet te veel, maar ook niet te weinig te geven. Door het verstrekken van een globale specificatie heeft de Regeering de mogelijkheid willen openen tot een oriënteerende gedachtenwisseling, een opzet die, naar het mij voorkomt, redelijk wel is geslaagd. Door den Volksraad zijn reeds verschillende suggesties gedaan, die bij opvolging zouden leiden tot een andere verdeeling van het krediet, dan de Regeering voor oogen heeft gestaan. Die suggesties zijn voor de Regeering van groote waarde, afgezien van de vraag of zij zullen kunnen worden opgevolgd en zullen passen in het kader van het volledige plan, zooals dat in voortgezet overleg geleidelijk zal worden opgebouwd.

Mijnheer de Voorzitter! In dit verband moet ik even aandacht schenken aan de vraag van de geachte leden, de heeren Hildebrand en Koesoemo Oetoyo, naar de juiste beteekenis van de in de Memorie van Antwoord voorkomende passage:

> „Echter is de Regeering voornemens in de aanstaande „Januari-zitting van den Volksraad aanvullende begroo- „tingen voor 1937 in te dienen, waarbij dan rekening zal „worden gehouden met den wensch van den Volksraad tot „nader overleg inzake de besteding".

De heer Eekhout heeft deze passage opgevat in dien zin, dat reeds vaststaat, dat in Januari het volledige werkplan in eindvorm zal kunnen worden overgelegd. Zóóver gaat echter de gedane toezegging niet. Wèl mag er uit worden gelezen, dat in de Januari-zitting een aanvullende begrooting zal worden ingediend van zoodanigen omvang, dat van de gedachte besteding van het totaal-krediet reeds een duidelijker omlijnd beeld zal kunnen worden verkregen, op basis waarvan verder overleg inzake de eind-verdeeling mogelijk zal zijn. Meer kan ik op dit oogenblik niet toezeggen.

Ik kom nu tot de beantwoording van enkele op zichzelf staande opmerkingen van algemeenen aard.

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Directeur van Financiën.)

Het geachte lid de heer Doeve heeft de vraag opgeworpen of het, nu de monetaire politiek der Regeering is gewijzigd, niet verstandiger zou zijn de beschikbaar gestelde *f* 25 millioen in reserve te houden om een eventueelen noodtoestand te lenigen, die door de muntverzwakking bij zekere lagen en groepen der bevolking wellicht zou kunnen ontstaan. Ik behoef niet te zeggen dat, wanneer deze suggestie zou worden opgevolgd, aan het doel, waarmede de Nederlandsche bijdrage is gegeven, niet zou worden beantwoord.

Overigens moge ik wat betreft de gedragslijn ter zake van de met de muntdepreciatie samenhangende complicaties verwijzen naar de regeeringsverklaring, welke hedenochtend in den Volksraad is afgelegd.

De geachte leden de heeren Hildebrand en Eekhout hebben er hun verwondering en teleurstelling over uitgesproken, dat in verband met de verwerking der welvaartsbijdrage bij enkele diensten aanstelling van eenig nieuw personeel noodig is. Deze gevoelens kan de Regeering niet geheel billijken. Men kan er haar toch moeilijk een verwijt van maken dat Zij, ter voldoening aan den dwingenden eisch tot bezuiniging, de personeelsformaties bij de departementen en diensten zoo sober mogelijk op basis van de normale arbeidstaak heeft doen opzetten, en dat zoodoende thans bij uitzonderlijke vermeerdering van arbeid hier en daar uitbreiding van personeel zal moeten plaats hebben. Zoodanige arbeidsvermeerdering zal als gevolg van de uitvoering van het welvaartsplan zeer zeker bij enkele diensten ontstaan, ook al meent het geachte lid de heer Eekhout, dat hier naar verhouding toch werkelijk niet van zoo buitengewoon belangrijke voorzieningen kan worden gesproken. Ontegenzeggelijk is *f* 25 millioen een zeer aanzienlijk bedrag, en het behoeft toch waarlijk niet te verbazen, dat na de afgeloopen periode van uiterste inkrimping de verwerking daarvan niet zonder eenige personeelsvermeerdering zal kunnen geschieden.

Dat de aanstelling van nieuw personeel uit Nederland nadeelen heeft, omdat dit eerst kennis moet nemen van den toestand in Indië, moet het geachte lid den heer Hildebrand worden toegegeven. Het betreft hier inmiddels slechts enkele functionarissen, en voorts bestaat er naar de meening der Regeering geen goede grond voor de pessimistische veronderstelling, dat die kennisneming voor bedoelde deskundigen misschien eenige jaren zal moeten duren, en dat daarvan het gevolg zou kunnen zijn, dat de effectieve welvaartsverzorging zoolang zal moeten worden uitgesteld.

Den heer Eekhout kan ik toezeggen dat de aanstelling van nieuw personeel tot het hoogst noodige zal worden beperkt.

De Regeering stemt in met de opmerking van het geachte lid den heer Koesoemo Oetoyo, dat fondsvorming, althans op uitgebreide schaal, alleen kan worden vermeden mits vireering der uitgaven naar een volgend jaar wordt toegestaan. Zooals het geachte lid op blz. 11 van de algemeene toelichting (2e alinea) zal hebben gelezen, ligt het inderdaad in de bedoeling de kredieten, voorzoover zij niet zullen kunnen worden verwerkt, voor vireering telkens naar het eerstvolgende jaar in aanmerking te brengen.

Ik kom thans aan de beantwoording van de opmerkingen, welke zijn gemaakt met betrekking tot de algemeene richtlijnen voor de besteding. Die richtlijnen, dat wil dus zeggen de beginselen, waarnaar het bedrag van de *f* 25 millioen zou kunnen worden verdeeld, zijn in het bijzonder in bespreking gebracht door de geachte leden de heeren Soetardjo, Koesoemo Oetoyo en Eekhout. Voor de door laatstgenoemd lid uitgesproken instemming ben ik zeer erkentelijk.

Het geachte lid de heer Soetardjo heeft hierbij de 6e richtlijn de belangrijkste genoemd, en had deze liever voorop geplaatst. Ik kan hem de verzekering geven, dat in de volgorde, waarin de richtlijnen in de Memorie van Toelichting zijn opgesomd, geen beoordeeling der belangrijkheid ligt. Ook de Regeering acht de 6e richtlijn zeer belangrijk.

Het geachte lid de heer Koesoemo Oetoyo zou de 6e richtlijn willen amendeeren, doch de Regeering acht het niet noodig om nog duidelijker te doen uitkomen dan Zij reeds deed, dat zij in de eerste plaats maatregelen, die tot duurzame versterking van den economischen toestand kunnen voeren, in aanmerking brengt voor uitvoering. Tegenover de bedenkingen, die door enkele leden zijn ingebracht tegen den bouw van schepen en het verbeteren of oprichten van gebouwen, zou ik willen opmerken, dat de bedragen, die daarvoor zijn uitgetrokken voor een niet te onderschatten deel van de bevolking en het bedrijfsleven wel degelijk een duurzamen steun beteekenen, aangezien zij verhoeden, dat de economische toestand van dat bevolkingsdeel duurzaam ernstig wordt geschaad.

Den heer Koesoemo Oetoyo kan ik nog mededeelen, dat metaalvakarbeiders, die gedurende enkele jaren werkloos zijn geweest, of in die periode niet-technischen arbeid hebben verricht, hun vroegere vaardigheid niet in korten tijd kunnen herwinnen. De situatie in de metaalnijverheid is naar het oordeel der Regeering zeker van dien aard, dat daaraan behoort te worden tegemoetgekomen. Ik wil in herinnering brengen, dat de Regeering door de steunorders, die ook in den Volksraad instemming verwierven, dezen weg reeds enkele jaren geleden heeft ingeslagen; door den bouw van enkele schepen zal daaraan een zeer urgente uitbreiding worden gegeven.

Met de voorstelling, als zou verbetering van werkgelegenheid ten koste gaan van het hoofddoel: versterking van den economischen toestand, kan de Regeering niet instemmen. De gewone fondsen, die inderdaad sterk genoeg zijn om te helpen, waar misgewas op groote schaal, of een natuurramp heeft plaats gehad, zijn onvoldoende gebleken om de schokken, b.v. van de drastische inkrimping van de suikerindustrie, op te vangen. Het is niet de bedoeling, dat dwang zou moeten worden uitgeoefend om arbeiders voor de uit te voeren werken te verkrijgen. In zeer nauwe samenwerking met de hoofden van gewestelijk bestuur worden werken voorgesteld juist in die streken, waar een groot aanbod van werkkrachten thans moeilijk plaatsing kan vinden.

De geachte leden, de heeren Soetardjo en Koesoemo Oetoyo, achten de derde richtlijn, waarin wordt gezegd, dat zooveel mogelijk de gelden in de jaren, waarin zij worden verstrekt, moeten worden verwerkt, niet noodig; de laatste spreker acht haar zelfs bepaald ongewenscht. Zooals ik reeds mededeelde, ligt het in de bedoeling de uit te geven sommen geheel voor vireering in aanmerking te brengen, zoodat voor het gevaar, dat de derde richtlijn te haastigen spoed met de daaraan verbonden bezwaren in de hand zou werken, niet behoeft te worden gevreesd.

Wat het verlangen betreft van den heer Soetardjo om in bijzondere gevallen den termijn van drie jaar eenigszins te overschrijden, waarbij het geachte lid in het bijzonder de kolonisatie op het oog had, kan ik mededeelen, dat inderdaad de kolonisatie behoort tot de enkele gevallen, waarin de Regeering tegen eenige overschrijding van den termijn geen bezwaar zou hebben.

Op de vraag van het geachte lid den heer Soetardjo, welke gebouwen de Regeering voornemens is uit deze geldmiddelen te betalen, kan in dit stadium bezwaarlijk dieper worden ingegaan, dan bij de beantwoording in algemeenen zin reeds in de schriftelijke stukken heeft plaats gehad.

In de bouwnijverheid wordt een buitengewoon hoog percentage aan loonen en in het binnenland gewonnen grondstoffen, zooals hout, cement, steenen, dakpannen en dergelijke aangewend, zoodat het allergrootste gedeelte van de bouwsommen in het binnenland blijft. De bevolking profiteert in zeer wijden kring van een stimuleering van de bouwnijverheid. Ik moge in dit verband er op wijzen, dat in vrijwel ieder land de Regeering de stimuleering van de bouwnijverheid als één der krachtigste middelen tot versterking van het economische leven aangrijpt.

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

In tegenstelling met het geachte lid den heer Roep heeft de heer Eekhout zich aangesloten bij de in de memorie van toelichting gegeven globale verdeeling over de verschillende gebiedsdeelen. Mijn ambtgenooten van Binnenlandsch Bestuur en Verkeer en Waterstaat zullen straks nader ingaan op de vragen, die de heer Roep in het belang van de gewesten Bali en Lombok en Zuid-Celebes heeft naar voren gebracht.

Een afzonderlijke bespreking van het voorstel van het geachte lid den heer Kerstens, die alle posten voor onderzoek en exploratie in één fonds zou willen bijeenbrengen voor de financiering van een centrale instelling, moge ik overlaten aan den Regeeringsgemachtigde voor de VIe begrootingsafdeeling.

Met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, moge ik thans het woord laten aan den directeur van Verkeer en Waterstaat.

De heer **Van Buuren,** directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Bij de verschillende opmerkingen, welke gemaakt zijn betreffende de uit de bijdrage te financieren openbare werken is door verschillende geachte leden terecht het groote belang van den aanleg van irrigatiewerken voor de bevordering van de welvaart der bevolking naar voren gebracht.

Door het geachte lid, den heer Soetardjo is in het bijzonder de aandacht gevestigd op de werken tot drooglegging van de *Rawa Lombok*.

De uitvoering van deze werken, waarover uitvoerige gegevens aangetroffen worden in het door den heer Soetardjo aangehaalde artikel in de „Pemimpin'' van Mei 1936 No. 11 jaargang VII, is bij de behandeling der begrooting 1937 reeds ter sprake gekomen (vgl. o.m. Hand. 36ste vergadering blz. 1012). Toen is medegedeeld, dat in 1936 met den aanleg dezer werken zal worden begonnen en dat zij in 1937 en volgende jaren met kracht zullen worden voortgezet, waartoe de noodige bedragen uit de gewone middelen beschikbaar zullen worden gesteld.

De in de eerste plaats te entameeren werken betreffen den aanleg van een viertal coupures in de Tjitandoej, ten aanzien waarvan reeds de noodige overeenstemming tusschen de beide provincies is verkregen, en waarvoor dezer dagen een subsidieverzoek van de provincie West-Java is ontvangen.

De aan de West-Java-zijde aan te leggen bedijking maakt nog een punt van overleg uit tusschen de beide provincies, terwijl, voorzoover der Regeering bekend is, bij de provincie Midden-Java nog geen plannen in overweging zijn voor de verbetering van de afwatering der gronden aan de oostzijde van de Tjitandoej.

Daar het zich laat aanzien, dat in 1936 en 1937 met de uit de gewone middelen beschikbare bedragen een goede voortgang zal kunnen gegeven worden aan de werkzaamheden in West-Java, is er voorshands niet op gerekend, om voor de Lakbokwerken gelden uit de *f* 25 millioen bijdrage af te zonderen.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid de heer Roep, heeft mede namens zijn medeleden, de heeren Soekawati en Mapoedji, eenige wenschen betreffende Bali en Lombok en Zuid-Celebes naar voren gebracht. Ik kan te dien aanzien mededeelen, dat de vernieuwing van de Dodokanbrug met aquaduct in West-Lombok uit de *f* 25 millioen-bijdrage reeds in de voorloopige plannen is opgenomen. Mede is gerekend op de uitvoering van verschillende andere irrigatiewerken in het eerstvermeld gewest. Omtrent het nog niet voorgebracht plan tot aanleg van het irrigatie-werk Toekadbalian zijn thans inlichtingen ingewonnen bij den Resident van Bali en Lombok.

Bij de beoordeeling van de grootte van het gedeelte der bijdrage, dat voor irrigatie-werken op Bali en Lombok bestemd is, moet niet uit het oog verloren worden, dat reeds bij de hoofdbegrooting voor irrigatiewerken in dat gewest vrij belangrijke fondsen zijn beschikbaar gesteld.

Zooals reeds in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, ligt het in de bedoeling, om de bevloeiïng van de Sadangvlakte in Zuid-Celebes uit de bijdrage te financieren, terwijl in 1937 ten laste van de normale begrooting een aanvang zal worden gemaakt met de bevloeiïng der Goavlakte. Vermoedelijk zullen naast deze omvangrijke werken nog eenige kleinere werken in Zuid-Celebes ten laste van de *f* 25 millioen-bijdrage worden ter hand genomen. Dienaangaande worden nog voorstellen van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden afgewacht.

Door het geachte lid, den heer Soetardjo, is de wenschelijkheid om een gedeelte van de *f* 25 millioen bijdrage aan gebouwen te besteden, bestreden. Hoezeer ook volgens het oordeel der Regeering werken, welke een duurzame versterking van den economischen toestand brengen, in de eerste plaats in aanmerking komen, acht Zij het te ver gaand om bouwwerken, welke een belangrijke verruiming der werkgelegenheid kunnen geven voor groepen, die steun noodig hebben — gedacht is hier aan vakarbeiders — geheel uit te sluiten. Ik kan overigens verwijzen naar hetgeen zooeven door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën ter zake is medegedeeld.

Aan het geachte lid, den heer Eekhout, kan worden verzekerd, dat de voorkeur gegeven wordt aan gebouwen, die na de voltooiïng rechtstreeks ten nutte komen aan de bevolking. Omtrent de door het geachte lid, den heer Roep, naar voren gebrachte wenschelijkheid om de vergrooting van het hospitaal te Denpasar uit de bijdrage te bekostigen, zal een onderzoek worden ingesteld.

Zooals in de Memorie van Antwoord reeds werd medegedeeld, zijn er nog geen definitieve plannen inzake de besteding van gelden voor bouwwerken en op de voorliggende aanvullende begrooting voor 1936 zijn dan ook nog geen fondsen uitgetrokken. Door het College kan bij de aanvullende begrooting voor 1937 op dit punt worden teruggekomen.

Bij de besteding van een gedeelte der bijdrage aan aanleg en verbetering van wegen en bruggen zullen in de eerste plaats werken in aanmerking worden gebracht, welke ten goede komen aan de bevordering van de welvaart van de betrokken streek, gelijk door het geachte lid, den heer Soetardjo, verzocht is.

Betreffende de bekostiging van assaineeringswerken uit de bijdrage schaart de Regeering zich aan de zijde van hen, die de wenschelijkheid van zulk een bekostiging betoogd hebben.

Het geachte lid, den heer Koesoemo Oetoyo, moge ik erop wijzen, dat niet slechts de assaineering van stadsdeelen, maar o.a. ook de verbetering van riviermondingen en vischvijvers met het oog op het malariavrij maken van bepaalde streken overwogen wordt, welke werken niet alleen voorzien in dadelijke hulp door werkverschaffing maar die ook zeker zullen leiden tot verhooging van de economische weerbaarheid der bevolking.

Waar het geachte lid, de heer Eekhout, er zijn teleurstelling over heeft uitgesproken, dat voor deze naar zijn meening niet zoo buitengewoon omvangrijke voorstellen dadelijk weer personeelsvoorzieningen noodig zijn, moge ik voor wat betreft den aanleg van irrigatiewerken op het volgende wijzen. Uit de bijdrage is een bedrag van *f* 6 350 000 voor irrigatiewerken uitgetrokken, welk bedrag in 3 jaar moet worden verwerkt, terwijl op de gewone begrooting voor 1937 op een bedrag van *f* 1 485 000 voor vernieuwing en nieuwe werken op het gebied van irrigatie is gerekend. De omvang der werken, die voor uitvoering in aanmerking worden gebracht, zal dus in de komende jaren door de *f* 25 millioen-bijdrage meer dan verdubbeld worden. Het behoeft uit dien hoofde geen verwondering te wekken, dat het thans in dienst zijnde waterstaatspersoneel, hetwelk zoo goed mogelijk aan den beperkten omvang der werkzaamheden was aangepast, met het oog op de uit de bijdrage uit te voeren werken versterking behoeft, waarvoor in de

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Regeeringsgemachtigde voor Binnenlandsch Bestuur.) eerste plaats wachtgelders in aanmerking zullen worden gebracht. Het thans voor 1936 aangevraagd extra-personeel dient uiteraard in de eerste plaats om de in 1937 en volgende jaren uit te voeren groote werken voor te bereiden.

De **Voorzitter:** Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Binnenlandsch Bestuur, den heer De Waal, die is aangewezen het regeeringsantwoord uit te spreken in de plaats van den directeur van Binnenlandsch Bestuur, die wegens dringende andere werkzaamheden verhinderd is.

De heer **De Waal,** Regeeringsgemachtigde voor Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Voor wat de IVde begrootingsafdeeling betreft, zijn er maar enkele vragen en opmerkingen te beantwoorden. Ik zal beginnen met de kolonisatie en wel met de opmerkingen van den heer Soetardjo, die — als ik het goed begrepen heb — zou wenschen, dat het tempo der Inlandsche kolonisatie zeer aanzienlijk wordt versneld. Het geachte lid heeft er voor gepleit om een grooter bedrag dan waarop voorloopig is gerekend, voor kolonisatiedoeleinden beschikbaar te stellen.

Op dezen wensch, op zichzelf beschouwd, kan ik nu niet ingaan.

Daar deze opmerking echter ook verband houdt met de ten aanzien van de kolonisatie aanwezig geachte mogelijkheid om op vrij korten termijn gelden nuttig te besteden, zou ik hieromtrent nog het volgende willen opmerken.

Bij de behandeling in eersten termijn van afdeeling IV van de begrooting voor 1937 is er reeds op gewezen, dat de emigratiewilligheid onder de bevolking op Java en de aanwezigheid van voor de kolonisten geschikte terreinen in de buitengewesten, de voornaamste twee factoren zijn, waardoor het kolonisatievraagstuk wordt beheerscht.

Nu moet den heer Soetardjo worden toegegeven, dat die emigratiewilligheid door propaganda zeer zeker kan worden gestimuleerd, maar dat kan toch niet gebeuren in die mate, dat men nu maar dadelijk elk willekeurig aantal tani's tot verhuizing naar den overwal kan overhalen. Ook in de afgeloopen jaren werd door de bestuursambtenaren op Java al krachtige propaganda gevoerd om de emigratiegedachte bij de bevolking ingang te doen vinden en toch zou het dit jaar niet mogelijk geweest zijn om bijvoorbeeld 25 000 voor kolonisatie geschikte lieden aan te werven.

Ongetwijfeld zal een voortgezette propaganda in staat zijn om het aantal emigratiewilligen op te voeren, maar dit zal niet anders dan geleidelijk kunnen geschieden. Doch ook al zou het een of ander propagandamiddel in staat zijn om den emigratielust plotseling fel aan te wakkeren, dan nog mag men niet uit oog verliezen, dat de nu reeds bestaande kolonisatiekernen slechts een beperkte opnamecapaciteit hebben en dat aan een belangrijke uitbreiding van het emigrantenaantal onderzoekingen vooraf zouden moeten gaan naar geschikte terreinen voor de stichting van nieuwe kernen.

Die onderzoekingen kunnen niet achterwege blijven, ook al zou de uitbreiding van de kolonisatie door het doen voorafgaan der onderzoekingen eenige stagnatie ondervinden. De Regeering toch kan Haar ambtenaren alleen propaganda voor de kolonisatie laten maken, indien Zij zelf ervan overtuigd is, dat hetgeen aan de bevolking in uitzicht wordt gesteld, juist is en het zou ook tegenover de kolonisatie als zoodanig niet verantwoord zijn om de kans op mislukkingen aanzienlijk te vergrooten door de overbrenging van emigranten naar terreinen, die tevoren niet voldoende zouden zijn onderzocht.

De heer Soetardjo meent, dat er geen grond bestaat voor de vrees, dat de bevolking op Java door dergelijke mislukkingen zou worden afgeschrikt. In de praktijk is echter gebleken, dat somtijds de terugkeer van een enkel gezin, dat aan den overwal niet kan aarden, voldoende was om aan den emigratielust in de betrokken desa en zelfs in naburige desa's, zoo niet voor goed, dan toch voor meerdere jaren een eind te maken.

Omtrent de Europeanenkolonisatie, waarover de heer Hildebrand het woord voerde, kan ik het volgende mededeelen.

De beslissing der Regeering over de instelling van een kolonisatieraad is spoedig te verwachten, zoodat waarschijnlijk bij aanvullende begrooting voor 1937 het voor steunverleening af te zonderen bedrag zal kunnen worden aangevraagd. Een bindende toezegging omtrent een en ander kan echter niet worden gedaan.

In dit stadium van behandeling kan ook nog niet medegedeeld worden op welk bedrag gerekend wordt voor steunverleening aan de Europeesche kolonisatie.

Zooals in de Algemeene Toelichting al is opgemerkt, is inderdaad in de eerste plaats gedacht aan de kolonisatie in Nieuw-Guinea, doch daarnaast zal — uiteraard — ook aandacht worden geschonken aan kolonisatie in andere deelen van de buitengewesten. Dat daarbij vooral ook het oog gericht zal zijn op een verdere steunverleening, waar noodig, aan die kolonisatiepogingen, die reeds tot eenig resultaat hebben geleid, ligt voor de hand. Over de aan den kolonisatieraad toe te wijzen taak zal mede zoo spoedig mogelijk een beslissing worden genomen. Bij die gelegenheid zal de Regeering dus tevens haar standpunt bepalen met betrekking tot de door den heer Soetardjo gestelde vraag, of de bemoeiingen van den kolonisatieraad zich zullen hebben te beperken tot de Europeanenkolonisatie dan wel de kolonisatie in haar *vollen omvang* zullen bestrijken.

Mijnheer de Voorzitter! Thans moge ik enkele opmerkingen maken over de maatregelen tot schuldbevrijding van grondbezit, waarover de heer Eekhout heeft gesproken. Deze maatregelen zullen worden genomen in het belang van Inlandsche grondbezitters, die door den economischen achteruitgang van de laatste jaren zoo diep in schulden zijn geraakt, dat zij tengevolge daarvan de beschikking over hun bouwgronden, dikwijls voor jaren, hebben verloren en niet meer in staat zijn om zich op eigen kracht van hun schulden te bevrijden. De overwogen maatregelen zullen bestaan in de verstrekking van credieten door de Algemeene Volkscredietbank aan de schuldenaren tot afkoop van hun verplichtingen aan hun crediteuren. De Regeering zal zich voor die leeningen zooveel noodig garant stellen. Uiteraard zullen alleen die grondbezitters worden geholpen ten aanzien van wie kan worden verwacht, dat de hulp blijvend resultaat zal geven.

Bij de behandeling der IVde afdeeling der begrooting voor 1937 werd van de zijde van de Regeering al medegedeeld, dat door de Algemeene Volkscredietbank aan de Inlandsche bevolking in het district Ardjawinangoen in West-Cheribon reeds een bedrag van *f* 100 000 aan zulke credieten was verstrekt. Daarvoor stonden in het algemeen de betrokken desa's borg, terwijl ten behoeve van enkele desa's, wier middelen daartoe niet toereikend waren, door de Regeering aan de Algemeene Volkscredietbank een garantie, ten bedrage van *f* 13 000 werd verstrekt voor de richtige terugbetaling van de in die desa's uitgegeven leeningen.

Het is thans de bedoeling om op dezen weg voort te gaan. Daartoe zullen allereerst in verschillende streken onderzoekingen worden ingesteld om tot een goede selectie van de schuldenaren te kunnen komen. De Algemeene Volkscredietbank heeft behalve in West-Cheribon ook reeds in verschillende andere streken n.l. in Oost-Cheribon, Pemalang, Pekalongan, Serang, Pandeglang en Kediri dergelijke onderzoekingen gehouden. In Brebes en Sitoebondo is een dergelijk onderzoek gaande en binnenkort zullen Ngawi en Indramajoe aan de beurt komen.

Ten slotte heb ik nog met enkele woorden te antwoorden op een onderdeel van de rede van den heer Roep. De ge-

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
achte spreker heeft gepleit voor beschikbaarstelling van een bedrag van *f* 20 000 voor de bevordering van de al in gang zijnde transmigratie van Zuid- naar West-Bali. Vermoedelijk heeft de geachte spreker hier het oog op de transmigratie van Noesa Penida naar Djembrana. Hiervoor heeft de Regeering juist kort geleden een bedrag van *f* 5 500 beschikbaar gesteld ten laste van de gewone fondsen voor kolonisatie en emigratie.

De Regeering zal de beschikbaarstelling van meer fondsen in overweging nemen.

De heer **Peekema,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Zooals zooeven reeds gezegd door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën is er nog één punt van meer algemeene strekking, dat voorafgaande bespreking vereischt. Dat is de gedachte van het geachte lid, den heer Kerstens, die alle posten voor onderzoek en exploratie in één fonds zou willen bijeenbrengen voor de financiering van een centrale instelling daartoe. De Regeering helt over tot de meening, dat de oprichting van een dergelijke instelling groote administratieve moeilijkheden doet verwachten. De heer Kerstens heeft uiteraard niet uit het oog verloren, dat zulk een instituut een technologische en sociaal-economische super visie zou moeten uitoefenen b.v. over het Instituut voor de Zeevisscherij, de Algemeene Volkscredietbank, het Binnenlandsch Bestuur, dat de kolonisatie verzorgd en de Afdeeling Nijverheid, om maar enkele uiteenloopende gebieden te noemen. Wanneer dit zou gebeuren, zou men feitelijk kunnen spreken van een departement in en boven verschillende departementen, en een instituut moeten scheppen, dat zoo deskundig en veelomvattend is, dat het een doublure wordt van het geheele apparaat van de welvaartsbevordering. Dit zou niet alleen kostbaar en weinig efficiënt zijn, maar bovendien zeer veel meer personeel en geld kosten dan de thans gevolgde werkwijze, waarbij alle werkzaamheden organisch zijn ingepast in de bestaande onderzoekings-, voorlichtings- en uitvoerende instanties. Van stelselloos werken is op het oogenblik bepaaldelijk geen sprake. De werkzaamheden van het nieuwe personeel worden dan ook niet incidenteel en onsystematisch aangevat, maar op een logische en efficiënte wijze ingepast aan het bestaande werk. De voorstelling van het geachte lid, alsof de Regeering, die nog dit jaar bij de algemeene schouwingen den heer Kerstens uitvoerig antwoordde op suggesties tot instelling van een centraal sociaal-economisch Instituut, zich daarvan telkens afmaakt met allerlei weinig ernstig te nemen argumenten is toch niet juist. De Regeering zou zeker, als er behoefte aan bestond, zulk een instituut in het leven roepen, doch ziet geen aanleiding op dit punt haar standpunt te wijzigen. Ik moge nog opmerken, dat de heer Kerstens bij de opsomming van het aan te stellen personeel eenzelfde man onder verschillende nummers met verschillende namen heeft aangeduid, zoodat de verspreiding van dat personeel minder groot is als het geachte lid aanneemt.

Een tweede opmerking van meer algemeene strekking, die ik thans even in beschouwing mag nemen, is die van het geachte lid, den heer Soetardjo, die als zijn meening te kennen heeft gegeven, dat het bedrag, dat zal worden besteed aan landbouw, veeteelt, nijverheid en visscherij, waarbij de grootste bevolkingsbelangen zijn betrokken, wel wat laag is genomen, hetgeen het geachte lid te meer betreurt, omdat z.i. de bestaande toestand een zeer belangrijken achterstand in de overheidszorg op dit gebied te zien geeft.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering moet toegeven, dat de welvaartsdiensten niet ontkomen zijn aan besnoeiingen en inkrimpingen, zonder dat nochtans daaruit achterstand in deze overheidszorg is ontstaan. Ook al mocht dit het geval zijn, dan nog zou het niet juist zijn uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage een uitbreiding aan die diensten te geven, welke na drie jaren weder ongedaan zou moeten worden gemaakt, indien de gewone begrooting de daarmede verbonden hoogere uitgave niet zou kunnen dragen.

De uit de *f* 25 millioen voor die welvaartszorg gereserveerde bedragen stellen de diensten echter in staat diverse maatregelen te nemen, waarvan belangrijke resultaten voor den economischen toestand mogen worden verwacht en waarvan de voortzetting na de verwerking van de welvaartsbijdrage geen groote belasting van de gewone begrooting zal vormen.

De Regeering heeft de overtuiging, dat bij den opzet van het geheele samenstel van plannen en maatregelen voldoende rekening is gehouden met de belangen van de bevolking op het gebied van landbouw, veeteelt, nijverheid en visscherij.

Mijnheer de Voorzitter! Het grootste gedeelte van de beschouwingen van den Volksraad, waarvan de beantwoording aan mij is opgedragen heeft betrekking op de veeteelt met alles wat erbij behoort. De heer Soetardjo heeft op dit punt te kennen gegeven, dat hij van meening is dat aan dit punt te weinig aandacht wordt geschonken bij de onderhavige plannen en heeft er bij aangeknoopt het feit, dat voor het loopende jaar alleen geld is gevraagd voor een zuiveldeskundige. Daaruit mag echter niet geconcludeerd worden, dat de belangen van de Inheemsche veeteelt verwaarloosd worden. Het is de bedoeling ook in 1937 en volgende jaren de door het geachte lid verlangde verbetering van den Inheemschen veestapel krachtig ter hand te nemen en wel door zeer goedkoope, en desnoods zelfs kostelooze, verstrekking van fokvee. Deze verstrekking vindt het best plaats aan het eind van den regentijd; thans is de goede tijd daarvoor reeds grootendeels verstreken.

De pogingen tot verbetering van den pluimveestapel zijn helaas niet geslaagd; nadat het gouvernements proefstation voor pluimveeteelt te Buitenzorg eind 1933 om bezuinigingsredenen opgeheven moest worden, bestaat thans geen mogelijkheid bijzondere stappen ter verbetering van den inheemschen pluimveestapel te doen. Wel kan medegedeeld worden, dat in verschillende streken van Java, voornamelijk in Midden-Java, demonstraties en cursussen gehouden worden, ten einde de bevolking in staat te stellen meer economisch voordeel uit de pluimveestapel te trekken.

Wat de opmerking van den heer Soetardjo over de verbetering van den rundveestapel in West-Java betreft, zij medegedeeld, dat in 1927, in welk jaar 37 Bengaalsche dekstieren in West-Java ter beschikking stonden, weer met de verstrekking van Bengaalsche dekstieren werd begonnen en wel zooals vroeger op afbetaling. Vanaf 1933 geschiedt deze verstrekking geheel kosteloos van provinciewege. Verstrekt werden in 1936 40 dekstieren. In Augustus j.l. stonden in de voornamelijk voor rundveeteelt in aanmerking komende regentschappen Soemedang, Krawang en Soekaboemi in totaal 107 Bengaalsche dekstieren ter beschikking van de inheemsche bevolking.

De Regeering kan zich geheel aansluiten bij de zienswijze van den heer Doeve, dat de veestapel van Nederlandsch-Indië als geheel beschouwd zoowel kwalitatief als kwantitatief niets te wenschen overlaat. Toch bestaat gelijk gezegd, geen twijfel, dat de verbetering van den Inheemschen veestapel van verschillende streken krachtiger ter hand genomen dient te worden.

Het valt te betwijfelen of de oostelijke kleine Soendaeilanden ooit in staat zullen zijn — zooals de heer Doeve meent — in de veebehoefte van Java te voorzien.

Ik heb daaromtrent eenige cijfers en een staatje, ook betrekking hebbend op den uitvoer van vee, die ik met Uw toestemming, Mijnheer de Voorzitter, gaarne als noot in de Handelingen zou willen zien opgenomen.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Uit deze cijfers zal de heer Doeve bemerken, dat de veestapel van den Timor-archipel voorloopig bij lange na niet in staat is, vee in noemenswaardige hoeveelheden te leveren, hoewel niet ontkend zal worden, dat uitbreiding van den veestapel aldaar in belangrijke mate mogelijk is.

Overigens mag er op worden gewezen, dat men op Java al naar gelang van economische factoren fok- en opfokstreken kan onderscheiden. Uit de meestal in de vlakte gelegen fokstreken — b.v. Keboemen, Poerworedjo, Karanganjar, Poerwokerto — worden oudere kalveren naar andere aan de hellingen van de Merbaboe, Sindoro enz. gelegen opfokstreken — b.v. Wonosobo, Bandjarnegara (Diëng) — gebracht ter vetmesting. Verder worden uit Keboemen, Karanganjar enz. jonge runderen naar Jogjakarta ter opfok voor trekstier gebracht.

Wat den paardenstapel op Java betreft, moet worden toegegeven, dat vernieuwing van het paardenmateriaal in onvoldoende mate plaats vindt. Inderdaad zijn de van de Kleine Soenda-eilanden naar Java gebrachte paarden voornamelijk tengevolge van de hooge transportkosten voor de meeste Inlandsche aspirantkoopers te duur. De paardenhandel heeft echter sedert eenigen tijd nieuwe wegen ingeslagen en getracht de vervoerskosten te verlagen door in het goede jaargetijde paarden en ook ander vee per prauw van de Kleine Soenda-eilanden naar Java over te brengen.

Naar de mogelijkheid van vervoer van vee per prauw wordt een nader onderzoek gedaan. Verder zal nogmaals overleg worden gepleegd met de K. P. M. inzake vrachtverlaging.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nu even mag terugkomen op den zooeven reeds genoemden consulent voor de zuivel, dan merk ik op, dat het voornamelijk de heer Hildebrand is geweest, die zich daartegen aanvankelijk sterk heeft verzet.

Ik moge het geachte lid mededeelen, dat de overproductie van melk in de omgeving van Bandoeng dermate groot is, dat ook reeds internationale melkconcerns zich daarvoor interesseeren en dat zij deze overproductie voldoende achten voor een melkindustrie. Deze overproductie bedraagt per dag 6000 liter — dit in antwoord op een interruptie van het geachte lid zooeven — terwijl een hoeveelheid van 5000 liter reeds voldoende wordt geacht voor een rendabel bedrijf van de fabriekmatige productie van gecondenseerde melk. Maar niet alleen in West-Java bestaat deze overproductie, doch ook in enkele streken in Midden- en Oost-Java. Verder moet worden bedacht, dat de economische verwerking van melk tot zuivelproducten, perspectief opent voor de ontwikkeling en uitbreiding van melkbedrijven, ook in streken waar deze thans nog niet voorkomen. Op dit punt moge de Regeering zich gaarne aansluiten bij den heer Doeve, die met haar van meening is, dat een goed onderlegde zuiveldeskundige hier veel en goed werk kan verrichten. Het ligt in de bedoeling bij de aanstelling van bedoelden deskundige bovendien op praktische ervaring te letten.

Ingestemd wordt met de meening van den heer Doeve dat aan de economische bedrijfsvoering van melkerijen dikwijls veel ontbreekt. Bij provinciale besturen, wien dit — in verband met het feit, dat de meeste en grootste melkerijen binnen provincies zijn gelegen — het meest aangaat, zal worden aangedrongen om — nog meer dan tot nu toe geschiedt — de overheidsveeartsen als raadsman voor melkveehouders te doen optreden. Het is natuurlijk nog beter dat een ervaren veearts met economischen zin als regelmatig reizend adviseur voor melkveehouders optreedt. Overwogen zal worden of voor dit doel nog gelden kunnen worden afgezonderd.

Ik kom nu aan de contingenteering van den melkinvoer, waarover de heer Doeve heeft gesproken. Bij de behandeling van de begrooting voor 1937 verklaarde de heer Doeve, dat hij bedrijfsreglementeering voor de melkerijen op de Bandoengsche hoogvlakte onnoodig achtte en dat de voorkeur moest worden gegeven aan de contingenteering van den invoer van eenige melkproducten; de Preanger melkerijen

---

1) Java en Madoera 3 602 212
Timor 12 920
Soemba 21 190
Soembawabesar, Raba } Soembawa ± 2 000
Flores 5 338
De uitvoer moge blijken uit den bijgevoegden staat.

Uitvoer van vee.

Jaar	Ambtskring Raba (eiland Soembawa)			Ambtskring Soembawabesar (eiland Soembawa)			Ambtskring Waingapoe (eiland Soembawa)			Ambtskring Roeteng (eiland Flores)		
	P	B	R	P	B	R	P	B	R	P	B	R
1933	781	71	—	1 197	1 429	36	1 236	75	885	1	—	—
1934	1 028	743	3	1 151	2 500	42	1 623	24	536	—	—	—
1935	1 423	630	—	1 169	1 888	86	1 822	622	669	1	—	—

Jaar	Uit den veeartsenijk. ambtskring Koepang *)			Afkomstig van het eiland Timor q)		
	P	B	R	P	B	R
1933	109	114	211	6	114	211
1934	261	89	129	10	89	129
1935	233	25	54	12	25	54

*) Uit den veeartsenijkundigen ambtskring Koepang wil zeggen: eilanden Koepang, Savoe en Rotti tezamen; waarvan de uitvoer van paarden hoofdzakelijk t.a.v. het eiland Savoe plaats had.
q) Alleen eiland Timor.
P = paarden, B = buffels, R = runderen.

(Doeve.)

zouden zich dan vanzelf naar gunstiger streken verplaatsen. Kon de Regeering deze laatste verwachting geenszins deelen, ook het denkbeeld om in het belang der Preangerbedrijven den melkinvoer te beperken, kan Zij bezwaarlijk overnemen. Thans bepleit de heer Doeve in het belang van de melkbedrijven in geheel Indië een beperking van den melkinvoer. Tegen een zoo radicalen maatregel staat de Regeering uiterst sceptisch. Het middel van contingenteering van den invoer dient slechts in gevallen van werkelijke noodzaak te worden toegepast, b. v. waar het gaat om het in het leven houden van bestaande bedrijven. Zou de invoer van melkproducten worden tegengegaan, dan zou dit hoogstwaarschijnlijk slechts leiden tot verhooging van de toch reeds hooge melkprijzen en dat is een gevolg, dat de Regeering afwijzend doet staan tegenover het desideratum van den heer Doeve.

Tot slot heeft de Regeering nog te beantwoorden de opmerkingen van den heer Eekhout, die heeft gesproken n. a. v. de voorgestelde maatregelen op het gebied van het Boschwezen. De heer Eekhout sprak daarbij twijfel uit over de rentabiliteit van den aanleg van wegen, railbanen enz. De Regeering moge hierop antwoorden, dat bij den voorgestelden aanleg van wegen en railbanen bij het Boschwezen, werkverschaffing in de bijzonder zwaar getroffen boschstreken een belangrijk motief is geweest. Intusschen mag men de tentabiliteit van deze uitgaven niet geheel beoordeelen naar de tegenwoordige minder bevredigende resultaten en het is zeker gerechtvaardigd, in herinnering te brengen, dat vóór de crisis, het Boschwezen op Java het land zeer belangrijke saldi heeft opgeleverd. Voorts betreft een gedeelte van dezen wegenaanleg het wildhoutboschgebied waar de teelt van speciale houtsoorten de ontwikkeling van de Indische industrie zeker zal bevoordeelen. Hierbij kan onder anderen worden gedacht aan de looistof, lucifer-, pakkisten en triplex-industrieën.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent, hiermede voldoende recht te hebben doen wedervaren aan de op het gebied van de VIe begrootingsafdeeling door den Volksraad gemaakte opmerkingen.

De heer **Doeve**: Mijnheer de Voorzitter! Dat de veestapel van de Kleine Soenda-eilanden niet geheel kan voorzien in de behoefte aan vee, die op Java bestaat, was ook mij bekend, dat was ook niet mijn bedoeling, maar wel is het, dunkt mij, mogelijk, dat op het oogenblik verschillende streken op Java, waar gebrek aan veevoer heerscht, in hun behoefte aan vee hoofdzakelijk door middel van vee van de Kleine Soenda-eilanden voorzien. Dat is thans reeds mogelijk, omdat op de Kleine Soenda-eilanden thans veel vee aanwezig is, waarvoor men geen afzet kan vinden, het afzetgebied van de Kleine Soenda-eilanden mocht op het oogenblik gerust grooter zijn.

Een prauw lijkt mij niet bepaald een geschikt middel voor het overbrengen van de dieren. Uit een oogpunt van dierenbescherming zijn tegen deze wijze van vervoer wel enkele bezwaren in te brengen. Het is mij bekend, dat men het op het oogenblik nog doet, maar ik vind het geen ideaal transport.

Wat de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd heeft over de melkcontingenteering, heeft mij niet bevredigd, maar het zou mij te ver voeren, wanneer ik daarop wilde ingaan, het tijdstip lijkt mij daarvoor niet zeer gunstig, het komt mij beter voor een daarvoor meer geëigend moment af te wachten.

Hoewel de Regeering er reeds het noodige van heeft gezegd, zou ik toch graag nog enkele woorden willen wijden aan hetgeen mijn geachte medeleden, de heeren Soetardjo en Hildebrand, in eersten termijn hebben gezegd over de bevordering van de veeteelt en de aanstelling van een zuiveldeskundige.

Wanneer men het heeft over bevordering van de Inheemsche veeteelt, mag vooral niet uit het oog worden verloren, dat veeteelt niet alleen is een zaak van zoö-techniek, maar vooral ook van economie. Wanneer men over veeteelt spreekt, moet men niet alleen denken aan mooie dieren, doch vooral ook aan het economisch en financieel voordeel, dat de dieren kunnen opleveren. Dat wordt hier in Indië helaas nog niet genoeg gedaan.

Wanneer de heer Soetardjo op Java van Oost naar West reist en hij ziet onderweg runderen, die hem niet groot genoeg zijn, moet hij zich ook eens afvragen of die kleine runderen in het economisch bestel van de streek, waarin zij gehouden worden, niet beter passen dan grootere dieren. Indien hij hier of daar de grond met de patjol in plaats van met de ploeg ziet bewerken, moet hij niet direct denken, dat zulks gebeurt, omdat men geen vee kan krijgen. Hij moet zich ook afvragen, welke grondbewerking het meest economisch is. Wanneer men hier of daan door de bevolking veevoer wil laten opschuren of inkuilen, moet men zich afvragen of het kapitaal in geld en arbeid, dat daarin gestoken wordt, wel rendeerend zal zijn; of zulke maatregelen dus uit een economisch oogpunt beschouwd wel nuttig zijn.

Er is in den loop der jaren in Indië door ambtenaren, die in overigens prijzenswaardige ijver de veeteelt wilden bevorderen ten koste van de bevolking, al heel wat geld en arbeid verknoeid, doordat zij bij hun streven met economische factoren niet genoeg rekening hielden.

(De heer Kasimo: Zeer juist!)

De bevolking, die intuïtief dikwijls wel aanvoelde, dat zulke maatregelen haar geen voordeel konden brengen, durfde er niets tegen in te brengen en als zij het wèl deed, werden de maatregelen middels bestuursinvloed toch doorgezet en als de zaak dan later doodliep, heette de bevolking dom, lui en indolent.

Er is op het oogenblik op het gebied van de Inheemsche veeteelt vrijwel niets meer te doen, dan reeds gedaan wordt en reeds op het program staat, wanneer men aan bevordering van Inheemsche veeteelt ook den eisch stelt, dat de maatregelen economisch voordeel moeten opleveren.

Er bestaat bij de bevolking op Java momenteel heel veel belangstelling voor geitenfokkerij. Plaatselijk kan verbetering van den geitenstapel heel nuttig zijn. Wanneer bijv. in het regentschap Bandjarnegara door kruising de gefokte geiten grooter worden en aan de Noordkust meer gewild zijn, is zulks voor Bandjarnegara wel van belang. Een algemeen belang voor Nederlandsch-Indië is echter ook de verbetering van den geitenstapel in dat regentschap niet, zoolang wij voor onze geiten geen afzetgebied hebben in het buitenland. Wat een voordeel is voor Bandjarnegara is een nadeel voor de geitenfokkerij in andere streken, die door Bandjarnegara worden beconcurreerd. Het is daarom zeer dubieus, of het economisch wel aangewezen is fokmateriaal uit Britsch-Indië te laten komen om hier de geitenstapel te verbeteren, indien tegenover dezen aankoop in Britsch-Indië geen verkoop aan dat land staat. Daarbij komt, dat de geiten, die in Britsch-Indië kunnen worden aangekocht, ook niet altijd even fraai en raszuiver zijn.

Wat op het gebeid van pluimveefokkerij gedaan kan worden, is ook al lang serieus onder de loupe genomen. In Midden-Java heeft men de bevolking hun haantjes leeren kapoeneeren, opdat de dieren meer waarde zouden krijgen. Met raskippen in de desa werken is echter niets gedaan. De productie van één ei van een raskip is voor de bevolking duurder dan de productie van twee eieren van Inlandsche kippen, terwijl twee eieren van de vogel ajam meer eiwit bevatten dan één ei van een raskip. Daarbij komt het risico van pseudo-vogelpest. Dat voor deze ziekte, die door een filtreerbare smetstof wordt veroorzaakt, die niet kunstmatig gekweekt kan worden, nog geen afdoende bestrijdingswijze gevonden is, is voornamelijk ook een gevolg van het feit, dat de bestrijding gauw meer zal gaan kosten dan de financieele schade, die de ziekte veroorzaakt, groot is.

De veterinaire diensten zijn voortdurend werkzaam om te trachten door veeteeltmaatregelen de welvaart van de bevolking te verhoogen. Dit is echter niet zoo eenvoudig en niet zoo maar tot een financieele kwestie te herleden. In Midden-Java werd

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Soetardjo.)
ernstig door veeartsen en Indische veeartsen bestudeerd, wat in het belang van de pluimveeteelt zou kunnen worden gedaan. Men kwam tot de conclusie, dat behalve het kapoeneeren van hanen, uit een economisch oogpunt het beste was, de bevolking op haar eigen wijze pluimvee te laten fokken.

(De heer Kasimo: Bastaarden?)

Het grootste vraagstuk voor onze Inheemsche veeteelt is, dat wij voor vee en dierlijke producten in het buitenland een goed afzetgebied vinden. Dit is echter geen kwestie van geld en hier wordt al lang hard aan gewerkt.

En nu de zuiveldeskundige. In verschillende streken op Java worden geiten gefokt, die ook zeer geschikt zijn als melkgeit. De bevolking wil echter geen melk consumeeren, hoewel dat de volksvoeding zeer ten goede zou komen. Tot het economisch weerbaar maken van de bevolking behoort ook, dat men haar leert al het waardevolle materiaal, waarover zij beschikt, te benutten. De uitbraak van malaria, die eenige jaren geleden op Ceylon heeft gewoed, werd ten deele ook toegeschreven aan een tekort in het menu van de bevolking aan voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong. Ook daar wil men thans bevorderen, dat de bevolking melk leert consumeeren. Pogingen, die hier zijn gedaan om de bevolking geitenmelk in natura te laten drinken, hebben nog niet veel resultaat gehad. Een zuiveldeskundige zou kunnen onderzoeken, hoe aan geitenmelk goedkoop een vorm kan worden gegeven, waarin de bevolking die melk wel wil nuttigen.

De heer Hildebrand heeft tegen de aanstelling van een zuiveldeskundige aangevoerd, dat slechts in een bepaald deel van Indië overproductie van melk bestaat. Dat valt niet te ontkennen. In het algemeen wordt in Indië nog veel te weinig melk geproduceerd. Wij kunnen in Indië in onze behoefte aan melk nog niet zelf voorzien. Dat zulks moeilijkheden kan geven in een tijd van politieke verwikkelingen, heb ik in eersten termijn reeds gezegd. Een zuiveldeskundige moet er echter juist aan meewerken, dat het melkbedrijf hier in Indië meer loonend wordt en zich kan uitbreiden. Een goede en economische verwerking van melkoverschotten is voor de bedrijfszekerheid van een melkerij van zeer veel belang. Het is voor een melkerij een to be or not to be. Daarmede ook moet een zuiveldeskundige ons te hulp komen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Het is wel overbodig te zeggen, dat ik mij niet bevredigd gevoel, nu ik de uiteenzettingen van de achtereenvolgende geachte Regeeringsgemachtigden heb aangehoord, die het hebben gehad over de besteding van een gedeelte der *f* 25 millioen, aan de oprichting van gebouwen. Ik wil er nogmaals op wijzen, dat hoewel niet ontkend mag worden, dat met dit werk een min of meer groote groep van de burgerij zal worden geholpen, het naar mijn meening toch absoluut vaststaat, dat de groep, die juist de meeste hulp behoeft van de overheid, door de besteding als hier wordt gedacht, geheel buiten het geding wordt gelaten. Aangezien op het oogenblik de urgentie van hulpverleening in het bijzonder ligt op het platteland, zou ik derhalve mijn suggestie willen handhaven, dat voornamelijk hulp wordt verleend aan het lagere deel der bevolking, die zich op het platteland bevindt en tot het oogenblik nog steeds in zeer kommervolle omstandigheden verkeert.

Naar aanleiding van het afwijzend antwoord der Regeering heb ik dus gemeend met eenigen mijner geachte medeleden een motie te moeten indienen met de strekking om afkeuring uit te spreken over de besteding van een gedeelte der *f* 25 millioen voor de oprichting van gebouwen.

Met voldoening heb ik kennis genomen van de verzekering der Regeering, dat meer speciaal ten aanzien van de kolonisatie de vastgestelde termijn zal worden overschreden, daar waar het noodig mocht blijken te zijn.

(Hildebrand.)
Wat betreft de uitvoerige uiteenzetting van den Regeeringsgemachtigde voor B.B. met betrekking tot de kolonisatie, zou ik willen opmerken, dat het natuurlijk niet in mijn bedoeling heeft gelegen aan de emigratie niet te doen voorafgaan een grondig onderzoek evenmin, dat niet voorkomen dient te worden, dat aan de emigratiewilligheid onder de Javanen schade zal worden berokkend. Maar het blijft bij mij toch een heel groot verschil uitmaken of men de zaak op de gewone wijze entameert dan wel of men er een beetje meer spoed achterheen zet. In het laatste geval ben ik er vast van overtuigd, dat, gezien het feit, dat wij op het oogenblik over middelen beschikken, een gedragslijn als door mij wordt aanbevolen, toch zeker op haar plaats is. Ik zou derhalve nogmaals bij de Regeering erop willen aandringen om grootere bedragen ten koste te leggen aan de kolonisatie en deze bedragen te halen uit die, welke bestemd waren voor de oprichting van groote gebouwen op de hoofdplaatsen.

Voorts ben ik nog erkentelijk voor de uiteenzetting van den Regeeringsgemachtigde voor Verkeer en Waterstaat, waar hij heeft verklaard, dat aan de werken aan de Rawah Lakbok de noodige aandacht is geschonken. Meer in het bijzonder heeft mij getroffen de mededeeling, dat in de komende jaren grootere bedragen aan die werken zullen worden besteed. Verdere opmerkingen over deze kwestie wil ik opschorten tot de behandeling van de begrooting voor 1938, waar ik wellicht gelegenheid zal krijgen om op de zaak terug te komen.

Wat betreft de steunverleening aan de metaalvak-arbeiders, als men mijn redevoering in eersten termijn goed had beluisterd, zou men hebben begrepen, dat het geenszins mijn bedoeling was, bezwaar te maken tegen steunverleening aan deze arbeiders, maar wel tegen den vorm, die dé Regeering zich voor deze steunverleening heeft gedacht. Uit de Memorie van Antwoord is toch gebleken, dat van het bestemde bedrag van ruim *f* 1 millioen slechts ⅓ zal worden besteed aan loonen ten behoeve van deze arbeiders. Wanneer de Regeering erin mocht slagen aan deze steunverleening een anderen vorm te geven, dan kan Zij ervan verzekerd zijn, dat Zij mij geheel aan haar zijde zal vinden.

Tot slot Mijnheer de Voorzitter, de kwestie van den steun aan den Inheemsche veestapel en de Inheemsche veeteelt. Het behoeft nauwelijks betoog, dat ik niet uitvoerig kan ingaan op het uitvoerig deskundig betoog van ons geacht medelid, den heer Doeve, doch wel moet mij van het hart, dat, waar de geachte Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken zoo positief heeft verklaard, dat het Inheemsche vee noch kwalitatief noch kwantitatief iets te wenschen overlaat, hij daarbij toch tevens de verzekering heeft gegeven, dat o.a. in West-Java nog steeds maatregelen worden getroffen ter verbetering van den veestapel. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft het gehad over den invoer van buitenlandsche dekstieren e.d. en daaruit blijkt wel, dat de toestand van het Inheemsche vee toch nog niet zoo goed is, zooals door den geachten Regeeringsgemachtigde is geschetst. Mij heeft daarbij vooral getroffen de verzekering, dat in de komende jaren ook uit dit fonds van *f* 25 millioen meerdere bedragen zullen worden besteed in het belang van den Inheemschen veestapel. Ook hieruit valt te concludeeren, dat aan den Inheemschen veestapel nog wel wat te doen valt.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Weliswaar ben ik niet zoo deskundig als mijn geacht medelid, de heer Doeve en evenmin zoo deskundig als de geachte Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken op het gebied van de veeteelt, maar toch waag ik het, in tweeden termijn nog een en ander naar voren te brengen omtrent den aangevraagden zuiveldeskundige.

Ik heb over deze materie nog al wat gelezen en er ook met verschillende veterinaire deskundigen over gesproken en

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Eekhout.)

ben daarbij gekomen tot den totaal-indruk, dat er op het oogenblik veeleer reden is over te gaan tot het verbeteren van den Inheemschen veestapel op zichzelf dan tot het aanstellen van een zuiveldeskundige, die misschien over een jaar of tien, als de Inheemsche veestapel op veel hooger peil is gebracht, waarde kan hebben. Het heeft mij genoegen gedaan, dat de Regeeringsgemachtigde dit zelfde standpunt als overtuiging van de Regeering in eersten termijn heeft medegedeeld, waarbij hij zeide, dat die verbetering van den veestapel krachtig, ja, hij drukte zich nog sterker uit, „nog krachtiger" ter hand zou worden genomen dan dit tot nu toe het geval is. Inderdaad, in verband met den economischen toestand zijn noch de verschillende particulieren noch de desakassen in redelijke mate in staat geweest, voldoende fokmateriaal voor de bevolking aan te koopen, zoodat volgens de inlichtingen, mij verstrekt en uit de door mij daaromtrent gelezen brochures, de conclusie valt te trekken, dat de kwaliteit gedurende vijf jaren in de crisisjaren sterk is achteruitgeloopen.

Verder wil ik nog even opmerken, dat de bestaande melkbedrijven niet economisch kunnen werken op grond van verschillende factoren. In de eerste plaats, omdat de melkbedrijven sukkelen onder den toestand, dat de melkproducent tegelijkertijd distribuant is. Het wil mij voorkomen, dat, wanneer de Regeering met een bijdrage uit dit *f* 25 millioenplan er zich eens op zou zetten een scheiding te brengen tusschen melkproducenten en distribuanten, door nl. de bevolking in de gelegenheid te stellen eens echt aan veeteelt te gaan doen, door daartoe weidegronden beschikbaar te stellen, de productie van de melk sterk kan worden opgevoerd. En dan komt in de eerste plaats als resultaat daarvan naar voren, dat de bevolking veel meer gebruik zal gaan maken van de versche melk dan van de ingevoerde afgeroomde melk. Ik heb dezer dagen in de krant een artikeltje hieromtrent gelezen en daar wordt opgegeven, dat de afgeroomde melk ook tengevolge van de lagere prijzen in breede Inheemsche kringen een populair voedsel is. In 1930 werd minstens 75% van den totalen import hier te lande door Inlanders en Chineezen afgenomen en dit percentage zal nadien weinig veranderd zijn.

Mijn pleidooi komt er op neer, dat in de eerste plaats de verbetering van den Inheemschen veestapel ter hand zal worden genomen voor opvoering van de melkproductie, ...

(De heer Doeve: Dat wordt al gedaan.)

..... zoodat de bevolking zelf voldoende gebruik zal maken van versche melk en dus de import van afgeroomde melk langzamerhand kan achteruitgaan. En wanneer er dan nog eens eindelijk plaats is voor de verwerking van de overproductie, waarvan op het oogenblik alleen maar in één plaats sprake is, wil het mij den juisten tijd voorkomen, dat eens een zuivelconsulent kan worden uitgezonden. Ik blijf derhalve bij mijn bezwaren en acht de overkomst van een zuivelconsulent volkomen praematuur.

(De heer White: Die zuiveldeskundige is noodig voor een verbeterde distributie door conserveering.)

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter: In mijn rede in eersten termijn heb ik twee algemeene opmerkingen gemaakt en enkele beschouwingen gehouden over speciale punten. Nu is het eigenaardig, dat juist ten aanzien van die twee algemeene opmerkingen bij de betrokken Regeeringsgemachtigden eenig misverstand is gerezen. In de eerste plaats heb ik er op aangedrongen om in Januari 1937 aan den Volksraad voor te leggen een volledig plan voor de verdeeling van de *f* 25 millioen. Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën mijn rede zoo begrepen, als zou ik in de Memorie van Toelichting hebben gelezen, dat dit de bedoeling is en hij heeft er daarom tegen gewaarschuwd, dat ik te dezen aanzien vooral niet te optimistisch moet zijn. Doch het was juist andersom. Ik heb uit de Memorie van Toelichting zeer sterk den indruk gekregen, dat dit de bedoeling niet was en dat de Regeering ons juist voortdurend voor de verrassing kan stellen, dat deze voorstellen betreffende de verdeeling van de *f* 25 millioen bij stukjes en brokjes aan den Volksraad worden voorgelegd, zoodat men nooit een behoorlijk overzicht krijgt over het geheel en daarom heb ik er juist op aangedrongen dit niet te doen, maar zoo het eenigszins mogelijk is, ten spoedigste — dat is dus in de a.s. zitting in Januari — te komen met een volledig plan. Dat kan natuurlijk niet verhinderen, dat later op enkele bepaalde punten wijzigingen zullen moeten worden aangebracht naar gelang van veranderde omstandigheden, doch ik zou nogmaals met grooten klem erop willen aandringen, dat alles er op aangestuurd wordt in de Januarizitting te komen met een volledig plan, waaruit de Volksraad zich een idee kan vormen van de totale verdeeling van deze fondsen.

Het tweede misverstand is het volgende. Ik heb in eersten termijn erop aangedrongen om vooral deze *f* 25 millioen niet te gebruiken voor de aanstelling van nieuw personeel, tenzij in die gevallen, waarin het bepaald onvermijdelijk zou zijn. Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde van Verkeer en Waterstaat hierop dadelijk vuur gevat en op klemmende wijze aangetoond, dat dit bezwaar zeker voor de nieuwe irrigatiewerken niet kon gelden, aangezien de nieuwe werken, die tevoren op de begrooting waren uitgetrokken zoo gering in omvang waren, dat hier met een minimum van personeel kon worden volstaan, terwijl die werken thans door de uitvoering van dit plan meer dan verdubbeld zullen worden, zoodat daarvoor aanstelling van nieuw personeel onvermijdelijk zou zijn.

Ik ben hiervan volkomen overtuigd en ik acht het zelfs een gunstige consequentie van dit plan, dat deze uitvoering van nieuwe irrigatiewerken ertoe zal leiden, een deel van de wachtgelders — die bij dit departement in grooten getale voorkomen — weer aan het werk te kunnen zetten. Mijn bezwaren gingen juist niet tegen deze begrootingsafdeeling, maar tegen de IVde en VIde afdeeling. En dan denk ik in dit verband aan de indrukwekkende lijst van nieuw personeel, welke door den heer Kerstens is opgenoemd en die wij vinden op bladzijde 2882 van het Stenografisch verslag. Ik kan natuurlijk niet met zekerheid volhouden tegenover de Regeering, dat aanname van dit personeel niet onvermijdelijk is. Ik zou er echter nogmaals uitdrukkelijk op willen aandringen, dat bij de verdere voorbereiding van deze maatregelen voor landbouw, visscherij en kolonisatie, vooral niet verder wordt gegaan met de aanneming en uitzending van nieuw wetenschappelijk personeel, dan inderdaad strikt noodzakelijk is.

Thans nog een enkel woord over een speciaal punt.

Den geachten Regeeringsgemachtigde voor Binnenlandsch Bestuur ben ik erkentelijk voor de uiteenzetting, die hij heeft willen geven over de maatregelen, die in enkele streken reeds genomen zijn tot schuldbevrijding van grondbezit. Ik wacht met belangstelling af wat verder in deze richting zal worden gedaan. Misschien ben ik op dit punt te pessimistisch, maar ik had het mij als het ware voorgesteld als een bodemlooze put en gemeend, dat de omstandigheden, waaronder de landbouwende bevolking gebukt gaat, van dien aard waren, dat het hier eenigszins gooien van goed naar kwaad geld zou zijn, wanneer men tracht om deze bevolking vrij te maken van de op haar drukkende schulden. Wanneer de Regeering dit toch mogelijk acht, zal ik met belangstelling afwachten, wat ten deze gedaan kan worden. Maar het lijkt mij toch wel buitengewoon noodzakelijk, dat men steeds op den voorgrond stelt, dat alleen die personen geholpen worden, die buiten hun schuld in moeilijkheden zijn geraakt en die door schuldbevrijding van hun grondbezit inderdaad weer een behoorlijke toekomst tegemoet kunnen gaan. Men heeft hier natuurlijk tal van gevallen, waarin men zelfs met nieuwe credieten niet kan helpen en ik vertrouw dan ook op de toezegging

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Kerstens.)
der Regeering, dat hier een zeer scherpe selectie zal worden toegepast van de betrokkenen, die eventueel voor hulpverleening in aanmerking zullen komen.

Tenslotte nog een enkel woord over de VIde begrootingsafdeeling. Ik heb met groote belangstelling gehoord de uitvoerige en deskundige voorlichting van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken op het gebied van melkvoorziening en dekstieren en dergelijke onderwerpen. Ik heb daarvan veel geleerd. Maar daarentegen acht ik toch wel wat te summier de beantwoording, die deze geachte Regeeringsgemachtigde heeft gegeven ten aanzien van mijn opmerkingen over boschwezen.

Ik heb in eersten termijn de voorstellen, die kunnen worden gedaan voor boschwezen in twee zeer verschillende deelen gesplitst. Ten eerste die voor reboisatie, waarvan ik mij een groot voorstander heb getoond en in de tweede plaats, die betreffende den aanleg van nieuwe wegen, railbanen en dergelijke, ten behoeve van het boschwezen. Ten aanzien van het tweede punt ben ik door het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde niet bevredigd.

Ik heb uiteengezet, dat het boschwezen in de laatste jaren in een zoodanig weinig rendabelen toestand verkeert, dat men dunkt mij allereerst zal moeten beginnen met te trachten de afzetmogelijkheden voor het hout te verbeteren en daarmede de rentabiliteit weer op eenigszins vasteren bodem te zetten. Ik kan mij voorstellen, dat men ook in deze streken iets wil doen voor de werkverschaffing van de bevolking. Maar evenals bij het stichten van nieuwe gebouwen stelde ik hierbij op den voorgrond, dat deze werkverschaffing toch ook leiden moet tot het tot stand komen van zoodanige gebouwen, in casu van zoodanige verbeteringen in het bedrijf, dat deze ook rechtstreeks kan strekken tot verhooging van de blijvende welvaart der bevolking. Dat lijkt mij bij gebouwen mogelijk, indien men overgaat tot het oprichten van gebouwen van groot algemeen nut voor de bevolking. Maar wanneer het Boschwezen een weinig rendabel bedrijf blijft met een zeer geringen en moeilijken afzet, lijkt het mij zeer twijfelachtig, of hier een blijvend algemeen belang wordt gediend en of hier het nut der werkverschaffing zoodanig op den voorgrond mag worden gesteld dat het verantwoord is, nog meer kapitaal te investeeren in een bedrijf, waarvan het debiet voorloopig nog niet voldoende verzekerd is. Op dit punt zou ik van de Regeering gaarne nog eenige nadere toelichting ontvangen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is moeilijk, à l'improviste te antwoorden op de repliek die aan mijn verzoek om de instelling van een instituut voor technologisch en agronomisch onderzoek ten deel viel. Ik zal er echter van trachten te maken wat mogelijk is.

In de eerste plaats werd een instituut als door mij bedoeld, bij de jongste algemeene beschouwingen niet voor het eerst gevraagd. Ook vorig jaar heb ik er al over gesproken en ik niet alleen. Dit jaar heb ik er voorts niet alleen het woord over gevoerd bij de Algemeene Beschouwingen, maar ook bij Afd. VI. Nu is mijn bezwaar, dat hier geen ernstige aandacht aan besteed wordt.

„Er is geen sprake van, dat er stelselloos gewerkt wordt", verklaarde zooeven de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Maar dat is betrekkelijk gemakkelijk beweerd. Ik heb bij afdeeling VI uitvoerig en gedetailleerd aangetoond, dat er wel degelijk stelselloos wordt gewerkt op het gebied van landbouwvoorlichting, uitgaande van het gouvernement resp. de provincies. Ik heb aangetoond, dat deze diensten naast elkaar werken en de eene instantie niet weet wat de andere doet, zoodat ze niet over en weer kunnen profiteeren van elkaars bevindingen en resultaten. Ik heb betoogd, dat Indië als geheel en in zijn als sociaal-economische eenheden op te vatten onderdeelen onvoldoende geëxploreerd is en wordt op zijn economische, agronomische en technologische kansen en mogelijkheden. De Regeering was steeds geneigd, dit te ontkennen, maar

(Directeur van Financiën.)
nu er *f* 25 millioen besteed moeten worden, krijgen we aanvullingsbegrootingen, waarbij voor dit onderzoek haast-je-rep-je menschen en materiaal aangevraagd worden, omdat de behoefte zich nu concreet voordoet en zich duidelijk demonstreert.

In het regeeringsantwoord van zooeven viel mij nog op, dat de Regeering aan de door mij geopperde suggestie een veel verdere strekking gaf dan ik, om mij vervolgens hierop te bestrijden. Dat is gemakkelijk, doch het is niet juist. Ik heb volstrekt niet betoogd, dat het volkscredietwezen, het kolonisatiewerk en meer dergelijke groote taken, die de Regeeringsgemachtigde zooeven opsomde, doch die ik mij nu niet direct herinner, alle nu maar dadelijk bij het door mij gevraagde instituut zouden moeten worden ondergebracht. Wilde men dat onmiddellijk gaan doen, natuurlijk, dat er dan een administratieve rompslomp van de andere wereld zou ontstaan, zooals door de Regeering zoo werd gevreesd, maar men kan dit in het leven roepen van een administratieven rompslomp vermijden en toch een noodzakelijk werk ter hand gaan nemen als door mij bedoeld werd. Er is in Indië naast de organen van algemeen bestuur behoefte aan een research-bureau, een instituut voor economische exploratie, of noemt U het, zooals U zelf wenscht Mijnheer de Voorzitter, ik hoop, dat het duidelijk is.

Zoo'n instituut, heb ik in eersten termijn betoogd, moet van een zoodanige wetenschappelijke standing zijn, dat de Regeering of de Volksraad zich op de uitspraken van zulk een instituut kan beroepen. Een instituut voor sociaal-economische onderzoekingen kan het adviesbureau zijn niet alleen voor het departement van Economische Zaken, maar tevens voor andere departementen en diensten, die er behoefte aan hebben het economisch of sociaal effect van ontwerpen of ingevoerde maatregelen of plannen te toetsen aan hetgeen door andere instanties reeds werd verricht of reeds werd overwogen of hetgeen in vroeger jaren in Indië daarover reeds te doen is geweest.

(De heer White: Meer coördinatie is noodig!)

Een dergelijke coördinatie is wel degelijk mogelijk, en verre van andere departementen en diensten in de wielen te rijden, kunnen ook andere departementen en diensten door een behoorlijke samenwerking over en weer terdege van een dergelijk instituut profiteeren. Dan is het misschien bij een volgende gelegenheid niet meer noodig, dat binnen een tijdsbestek van enkele maanden een zuivelexpert, een bodemkundige-mineraloog en dergelijke deskundigen uit Nederland worden uitgezonden om alinea recta hier aan het werk te worden gezet om gelden te besteden over één of twee jaar.

Ik hoop, dat de Regeering alsnog aandacht zal willen schenken aan de suggestie, zooals zij door mij is bedoeld en, naar ik meen, ook is voorgebracht. Als dit zoo is, geloof ik niet, dat de Regeering zich er verder van zal willen afmaken, zooals Zij zooeven in haar antwoord in eersten termijn voor de tweede of derde maal heeft gedaan.

De **Voorzitter**: Ingediend is een motie, voorgesteld door de heeren Soetardjo, Hildebrand en Iskandar Dinata (Ond. **71**, Alg. Ged., st. 5), luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
spreekt zich uit tegen de besteding van een gedeelte van *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor nieuwe gebouwen".

Deze motie zal nog afzonderlijk in behandeling komen na afhandeling van de aanvullende begrootingen.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn moge ik thans antwoorden op eenige opmerkingen van de geachte leden, de heeren Soetardjo en Eekhout.

Het geachte lid, de heer Soetardjo, is begonnen met zijn rede in tweeden termijn in te leiden door aan te geven, dat hij

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**).

(Directeur van Financiën.)

door het regeeringsantwoord in eersten termijn nog geen bevredigd gevoel heeft kunnen ondervinden. Dit onbevredigde gevoel blijkt zich bepaaldelijk toe te splitsen op het chapiter van de beschikbaarstelling van gelden voor de oprichting van gebouwen. Hieromtrent is het hoofdbezwaar van het geachte lid, dat door een dergelijke besteding groote groepen der bevolking en met name van de bevolking ten plattelande geheel buiten het geding worden gelaten. Als ik dit punt even in het oog mag vatten, moet ik erop wijzen, dat van het totaalbedrag van *f* 25 millioen een bedrag van *f* 3 180 000 voorloopig bepaald is voor de uitvoering van bouwwerken. Inderdaad zal deze tegemoetkoming hoofdzakelijk ten doel hebben geschoolde bouwvakarbeiders weder aan het werk te helpen. Maar Mijnheer de Voorzitter, daarmede is nog niet direct gezegd, dat het geheele bedrag uitsluitend in groote gemeenten zal worden verwerkt. Maar nemen wij al aan, dat het overgroote gedeelte daarvan wel in groote gemeenten zal worden besteed, dan kan de Regeering toch nog niet meegaan met de zienswijze, dat daarmede deze bemoeienis onnoodig zou zijn. In de allereerste plaats blijkt ook al uit de lijst van voorgenomen werkzaamheden op dit gebied van het algemeene welvaartsplan, dat in de eerste plaats verreweg de meeste onderwerpen juist dienen tot steun van de plattelandsbevolking terwijl van sommige categorieën valt te zeggen, dat die bemoeienissen zich zullen verdeelen tusschen groote gemeenten en platteland. Maar in het algemeen, wanneer het geachte lid, de heer Soetardjo, deze lijst, die is opgegeven in de Memorie van Toelichting (algemeen gedeelte) nog eens nagaat, dan zal hij tot de conclusie moeten komen, dat slechts een zeer beperkt gedeelte daarvan zal worden besteed buiten het plattelandsrégime. Men moet hierbij ook in de gedachte houden, dat er wel degelijk ook economische welvaartsbelangen gemoeid zijn met het oprichten van gebouwen. In de Memorie van Antwoord is dit door de Regeering in het algemeen, voor *zoover als haar mogelijk* was, reeds toegelicht door er op te wijzen, dat onder meer in aanmerking zouden komen voorzieningen van verbeterde huisvesting op het terrein van ziekenzorg en onderwijs. Het gaat hier dus niet om zuivere relief works, waarbij men de uitwerking als vrij onverschillig beschouwt, maar het betreft hier bijzondere werken, waarbij men in de eerste plaats ook zal nagaan of het materiaal, dat daarvoor gebruik wordt, in hoofdzaak uit het binnenland zal worden betrokken en verder, dat ook in overwegende mate acht wordt geslagen op de economische doorwerking van de geëntameerde bemoeienissen in het belang van de bevolking. Ik mag hierbij wel aansluiten bij hetgeen door het geachte lid, den heer Eekhout, te dien aanzien is opgemerkt.

Dan zou ik nog willen opmerken, dat de reeds rondgedeelde motie-Soetardjo c.s. naar het oordeel van de Regeering op dit oogenblik toch wel eenigszins praematuur is, omdat men hier *ten slotte* wel de noodige algemeene inzichten heeft verstrekt aan den Volksraad, om een algemeen debat te kunnen voeren over het geheele welvaartsplan, maar per slot van rekening is het meest urgent, de afhandeling van de aanvullende begrooting voor 1936, ten aanzien van de daarbij aangegeven werken. En in het lijstje, dat men kan vinden in de desbetreffende Memorie van Toelichting, komen in het geheel geen bouwwerken voor. In zooverre acht de Regeering de behandeling der motie thans, dus wel wat praematuur en Zij zou daarom in overweging willen geven de behandeling der motie te doen plaats hebben in de a.s. voorjaarszitting, waarbij men over de algemeene verdeeling betere inzichten kan hebben.

Ik moge dus nogmaals recapituleeren en er op wijzen, dat de werkwijze van de commissie-Van den Bussche, die een voorloopig werkplan heeft samengesteld, zoodanig is geweest, dat in de allereerste plaats de zienswijze is ingewonnen van de in belangrijkste mate hierbij betrokken hoofden van gewestelijk bestuur en dat daarna in onderling overleg de voorloopige verdeeling tot stand gekomen is. Ook daarom moge ik den heer Soetardjo in overweging geven om den geheelen opzet, de toelichting en de onderverdeeling nogmaals te bezien; misschien dat de heer Soetardjo dan weliswaar tot de conclusie zal kunnen komen, dat men iets meer zal moeten besteden voor de kolonisatie, maar dat aan den anderen kant toch wel degelijk reden bestaat om voor de oprichting van gebouwen in den zin als de Regeering zich heeft gedacht een bepaald bedrag te reserveeren.

De heer Soetardjo heeft ook nog het woord gevoerd over den steun die te verleenen zou zijn aan de metaalvakarbeiders. Hij had eigenlijk alleen bepaald bezwaar tegen het feit, dat van het te besteden bedrag een betrekkelijk klein gedeelte, nl. 1/3 gedeelte, aan loonen voor de metaalvakarbeiders zal kunnen worden besteed. Hierbij staat voorop, zooals reeds blijkt uit de Memorie van Antwoord, het doel om die vakarbeiders niet geheel werkloos te doen zijn in dezen moeilijken tijd, maar hen daarentegen weer op peil te brengen. Daarvoor moeten eenige offers worden gebracht. Dit kan niet anders dan door een bedrag ook te besteden voor materiaal, dat daarvoor benoodigd is. Van dat materiaal zal zooveel mogelijk hier in Indië worden aangeworven, maar daar staat tegenover, dat men ook een gedeelte moet aanhouden voor de aanschaffing buiten Indië. De Regeering ziet echter voorloopig nog niet veel mogelijkheden om een grooter bedrag dan de bedoelde *f* 350 000 in deze verhouding aan loonen te besteden, maar Zij wil gaarne de toezegging doen aan het geachte lid, dat ook deze materie op zichzelf nog nader in beschouwing zal worden genomen met de bedoeling, dat, indien het mogelijk blijkt, de verhouding eenigermate zal worden gewijzigd ten gunste van het bedrag aan loonen.

De heer Soetardjo heeft zich in het algemeen bevredigd getoond over hetgeen is aangevoerd over een eventueele overschrijding van de termijnen. Ik geloof, dat ik hier een kleine opmerking moet maken in dezen zin, dat men dat niet al te algemeen moet opvatten.

(De heer Soetardjo: Dat heb ik ook niet bedoeld.)

Wanneer het geachte lid dat niet heeft bedoeld, behoef ik daarover niet veel meer te zeggen. Wij zijn het dan geheel eens. De Regeering moge nogmaals verklaren, dat meer speciaal het onderwerp kolonisatie zich zeer slecht leent om zich te laten dringen in een zeer beperkten termijn.

Thans moge ik overgaan tot het geachte lid, den heer Eekhout, die gemeend heeft nog den vinger te moeten leggen op eenig misverstand, dat bestaan heeft in de uit de in eersten termijn gehouden rede van den Regeeringsgemachtigde gebleken opvatting als zou de heer Eekhout uit de Memorie van Antwoord begrepen hebben, dat het vaststaat, dat men in de Januarizitting een geheel afgerond algemeen plan aan den Volksraad zal kunnen voorleggen. Ik moet toegeven, dat de woorden, die ik in eersten termijn in dit opzicht heb geuit, daartoe rechtstreeks aanleiding geven maar verder geloof ik toch, dat er geen verschil van meening bestaat, dat n.l. de Regeering heeft gestipuleerd, dat Zij in de a. s. Januarizitting zoover mogelijk zal gaan met het aangeven van de algemeene lijnen langs welke het plan zal kunnen worden doorgevoerd. Hieruit blijkt toch wel, dat de heer Eekhout mogelijkheden ziet, die de Regeering thans nog niet kan zien. Het is der Regeering thans inderdaad niet mogelijk om toe te zeggen, dat men in de voorjaarszitting met een geheel afgerond plan over de geheele linie zal kunnen komen, maar er staat toch tegenover, dat er wel op kan worden gerekend, dat althans verreweg de meeste maatregelen in 1937 zullen worden aangevat, zoodat men, zoowel wat de voorbereiding, als wat het begin der werkzaamheden betreft zeker in de aanstaande voorjaarszitting een uiteenzetting hieromtrent van de Regeering kan verwachten. Dit nu impliceert, dat men zich dan toch een zeer goed beeld zal moeten kunnen vormen van den verderen gang van zaken in het onderhavige algemeene verband.

De Regeering moet daarbij natuurlijk de restrictie maken, dat het mogelijk zal moeten blijven om verschuivingen te doen plaats hebben, dat er wijzigingen noodig kunnen blijken ook

Aanvullende begrootingen voor 1936 i.v.m. de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **71**). — Motie-Soetardjo betreffende de voorgestelde besteding van een gedeelte der *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor gebouwen (Ond. **71**, alg. ged. st. 5).

(R.G. voor B.B., R.G. voor Algemeene Zaken.)
na de voorjaarszitting, welke in alle opzichten dan nog nader aan den Volksraad zullen worden voorgelegd.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat het geachte lid, de heer Eekhout, met deze uiteenzetting tevreden gesteld zal zijn.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde voor B. B. Mijnheer de Voorzitter! Met voldoening is geconstateerd, dat ten aanzien van de Inlandsche kolonisatie met den heer Soetardjo minder verschil van meening bestaat dan aanvankelijk het geval scheen te zijn en dat dit meeningsverschil overigens niet van principieelen aard is. Evenals de Regeering meent de geachte spreker, dat voorzichtig en zorgvuldig moet worden te werk gegaan bij de kolonisatie en evenals de heer Soetardjo meent de Regeering, dat het proces zooveel moet worden bespoedigd als met de inachtneming van de gestelde desiderata in redelijkheid mogelijk is.

Verschil van meening blijft dus alleen bestaan tusschen het geachte lid en de Regeering omtrent de vraag, of de kolonisatie zoodanig kan worden bespoedigd, dat voor de naaste toekomst gerekend zou moeten worden op een hooger bedrag dan daarvoor uitgetrokken is en, zoo ja, of de te treffen maatregelen ten laste zouden moeten komen van het 25 millioen-plan.

Het schijnt mij toe, dat het weinig nut heeft om hierover verder te debatteeren; de gang van zaken moet worden afgewacht.

Den heer Eekhout kan ik mededeelen, dat het inderdaad in de bedoeling ligt, zorgvuldig te selecteeren het aanwijzen van schuldenaren, die geholpen zullen worden bij de bevrijding van hun grond van schuld. Ten aanzien van de mogelijkheid om hier wat van belang voor de bevolking te kunnen doen, is de Regeering optimistischer dan de geachte spreker.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering moge beginnen met het geachte lid, den heer Soetardjo, eenige nadere toelichting te geven omtrent de noodzakelijkheid van de maatregelen ten aanzien van den veestapel.

Deze maatregelen hebben niet zoozeer de strekking om een bestaanden achterstand in te halen, als wel om te continueeren hetgeen elk jaar moet worden gedaan, teneinde achteruitgang van den veestapel tegen te gaan. Waar tegenwoordig de bevolking door verarming minder goed in staat is om zich de voordeelen te verzekeren, die door de overheidszorg op dit punt worden geboden, stellen het 25 millioen-plan en de daarbij op dit terrein uitgetrokken bedragen de Regeering in de gelegenheid, hiervoor gratis of tegen zeer geringen prijs te zorgen, zoodat de bevolking het nut van dezen maatregel kan ervaren.

Van de sprekers ontmoet ik dan verder nog den heer Hildebrand, die zich nog niet overtuigd heeft getoond van de noodzakelijkheid van de uitzending van een zuivelconsulent.

Het doet de Regeering leed, dat, naar het zich laat aanzien, het geachte lid in dit opzicht niet gemakkelijk tot andere gedachten zal kunnen worden gebracht. Ik wil den heer Hildebrand er echter op wijzen, dat wij hier moeten uitgaan van bepaalde toestanden, die noodzakelijk verbetering behoeven. Wij hebben in Bandoeng en omstreken een melksurplus, dat onverkoopbaar is. Goede economie eischt, dat getracht wordt, daaraan iets te doen met gunstig economisch gevolg. De heer Hildebrand beoogt verbetering van den veestapel, vergrooting van de productie op diverse wijzen, maar het een sluit het ander niet uit; wat de heer Hildebrand wenscht, kan ook gebeuren, maar dat neemt de noodzakelijkheid van den door de Regeering voorgestelden maatregel nog niet weg. Ik moge den heer Hildebrand er voorts op wijzen, dat deze maatregel reeds voorkwam in het in 1933 door den Volksraad aanvaarde z.g. economische werkplan en dat het tot het leedwezen der Regeering en waarschijnlijk ook van het geachte College tengevolge van bezuinigingsnoodzaak is moeten worden afgevoerd. Mijnheer de Voorzitter. Wat moet nu aangenamer zijn dan dat deze

(Soetardjo.)
f 25 millioen ons in de gelegenheid stelt daarop terug te komen?

Dan eischt nog beantwoording een vraag gesteld door den heer Eekhout met betrekking tot de rentabiliteit van railbanen e.d. bij het boschbedrijf, die ook in dit plan zijn verwerkt. De Regeering koestert omtrent die rentabiliteit inderdaad geen overdreven verwachtingen. Het gaat er alleen maar om op het oogenblik de exploitatie van bepaalde bosschen minder onrendabel te maken dan zij al zijn. Doch een zeer bijzonder punt, dat op dezen maatregel betrekking heeft en dat de heer Eekhout zal interesseeren, is, dat het hier gaat om een voorziening, waarom dringend gevraagd is door de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur in van nature arme streken als Bodjonegoro, waar de bevolking is aangewezen op de inkomsten van het boschbedrijf. Daar kan n.l. op ander gebied weinig worden bedacht, dat nut zal opleveren voor verhooging van de inkomsten en daarom is met grooten nadruk door die bestuurshoofden gevraagd althans in dit opzicht iets voor de betrokken bevolking te doen.

Tenslotte heb ik nog te beantwoorden de vragen van den heer Kerstens over de instelling van een soort economisch researchbureau. Zooals uit de gedachtenwisseling blijkt wordt en werd deze kwestie in de afgeloopen jaren ook beheerscht door een zeker misverstand ten aanzien van de bedoelingen. Dat de heer Kerstens in 1936 daaromtrent al het woord heeft gevoerd met eenige andere leden, was de Regeering stellig niet ontgaan en ook toen heeft Zij haar standpunt daartegenover reeds uiteengezet. Wanneer de Regeering het goed ziet, is het meeningsverschil tusschen het geachte lid en haar niet zoo groot als het wel zou kunnen schijnen. De Regeering ontkent volstrekt niet de noodzakelijkheid om meer te doen op het gebied van coördinatie van welvaartsonderzoek als reeds geschiedt, doch waar het geschilpunt over loopt, is de vraag, of het noodig is daarvoor een speciale supra-departementale organisatie in het leven te roepen. Deze vraag meent de Regeering bepaaldelijk ontkennend te moeten beantwoorden. Zij is van oordeel, dat dit doel voldoende kan worden nagestreefd, binnen de bestaande organisatie. Ik kan den heer Kerstens overigens nog mededeelen, dat zeer onlangs door een interne reorganisatie van het centraal kantoor voor de statistiek en van de afdeeling algemeen economische zaken van het departement, men erin geslaagd is eenig personeel vrij te maken, dat zich geheel aan dezen arbeid zal kunnen wijden. De Regeering maakt zich sterk, om op dezen weg voldoende voor het beoogde doel te doen en zal overigens niet aarzelen, om, wanneer de noodzaak daartoe blijkt, met voorstellen bij den Volksraad te komen voor personeelsuitbreiding.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van dit onderwerp ook van de zijde der Regeering beëindigd en kan worden overgegaan tot de stemming over de verschillende aanvullingsbegrootingen.

De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, IV, VI en VII (Ond. **71**) worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de motie-Soetardjo c.s. (Ond. **71**, Algemeen Gedeelte, stuk 5), luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
spreekt zich uit tegen de besteding van een gedeelte van de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor nieuwe gebouwen."

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën heeft de indiening van deze motie als praematuur gekenschetst. Ik moet daartegenover de opmerking maken, dat de aanleiding tot de indiening van deze motie is geweest, dat in de opsomming voorkomende

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Motie-Soetardjo betreffende de voorgestelde besteding van een gedeelte der *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor gebouwen (Ond. **71**, alg. ged. st. 5). — Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1937 (Ond. **78**).

(Directeur van Financiën.)
in de Memorie van Toelichting, voorkomt een bedrag van ruim *f* 3 millioen, dat bestemd zou worden voor dergelijke bouwwerken als bedoeld in de motie.

Zooals ik vermoede, heeft dus wel degelijk bij de regeeringsinstanties de bedoeling voorgezeten om het bedrag aan bouwwerken te besteden in de mate als in de Memorie van Toelichting aangegeven.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij den raad gegeven deze motie aan te houden tot de Januarizitting van 1937. Ik zou alvorens daarop in te gaan en mijn medeonderteekenaars dezer motie tot een uitspraak daaromtrent uit te lokken, de volgende vraag beantwoord willen zien.

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën heeft, als ik het goed begrepen heb, zich in dezen zin uitgelaten, dat er geen bezwaar zou bestaan tegen verhooging van den post voor kolonisatie, met een gelijktijdige vermindering van den post voor bouwwerken.

Verder heeft de geachte Regeeringsgemachtigde erop gezinspeeld, dat de besteding voor bouwwerken zou bestrijken de oprichting van gebouwen voor ziekenzorg en onderwijs. De bezwaren, die ik tegen dezen post heb is, dat eenerzijds een te gering bedrag is uitgetrokken voor kolonisatie en daartegenover zoo'n hoog bedrag voor bouwwerken. En verder, dat onder deze bouwwerken worden verstaan gebouwen, welke bestrijken het gebied van ziekenzorg en onderwijs. Ik moet daarbij opmerken, dat de ziekenhuizen en de gebouwen voor onderwijsinrichtingen op het oogenblik in een dusdanigen toestand verkeeren, dat zij, vergeleken bij den toestand, waarin de bevolking op het platteleland op het oogenblik verkeert, kunnen worden gekwalificeerd als een vlag op een modderschuit. Het is daarom, dat ik het ongewenscht acht, wanneer een gedeelte van de *f* 25 mm wordt besteed aan gebouwen.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid om toe te zeggen, dat van de zijde der Regeering ernstig nader in overweging zal worden genomen, dat alleen aan de meest noodzakelijke gebouwen, — om een voorbeeld te noemen: sanatoria voor tbc lijders — gelden zullen worden besteed?

(De heer Van Baalen: En aan lycea.)

In dat geval zal ik er geen bezwaar tegen behoeven te maken, wanneer daarnaast de toezegging kan worden gedaan, dat de post voor kolonisatie zal worden verhoogd.

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën. Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de voorliggende motie (Ond. **71** — stuk 5) heeft het geachte lid, de heer Soetardjo, gezegd begrepen te hebben, dat de Regeering eventueel geen bezwaar zou maken tegen verhooging van het uitgetrokken bedrag voor kolonisatie tegenover een verlaging van het bedrag voor bouwwerken. Ik geloof, dat hier een klein mal à propos is, want dat heb ik niet gezegd.

Ik heb gesproken over het moment van behandeling van deze motie en gezegd, dat die motie eenigszins praematuur is. Daarbij heb ik in overweging gegeven wanneer men de motie wenscht in behandeling te zien genomen, die behandeling dan uit te stellen tot de a.s. voorjaarszitting, waarbij de voorsteller terug zou kunnen komen op zijn bedoeling om eventueel verhooging te verkrijgen van het bedrag voor de kolonisatie tegenover een verlaging van het bedrag voor de bouwwerken. Maar daarmede is nog niet gezegd, dat de Regeering daartegen geen bezwaar zou hebben. Alleen is in overweging gegeven om, wanneer men bij deze bedoeling zou blijven — en ik meende die bedoeling eenigszins te moeten omschrijven — haar nader in debat te brengen in de a.s. Januarizitting van den Volksraad.

De heer Soetardjo maakte nog een vergelijking tusschen den toestand van de gebouwen dienende voor ziekenzorg en onderwijs en den economischen toestand van de bevolking ten

(Soetardjo, Voorzitter.)
plattelande en hij komt daarbij tot de conclusie, dat men hier zou kunnen spreken van een vlag op een modderschuit — ik meen althans, dat het geachte lid deze vergelijking heeft gebezigd. Maar dan is hier naar het oordeel der Regeering een tegenstelling getroffen, die bepaald niet voldoende zuiver is. De Regeering zou liever een andere tegenstelling naar voren willen brengen, n.l. tusschen de positie der plattelandsbevolking en die, waarin de geschoolde bouwvakarbeiders op het oogenblik verkeeren als gevolg van de zeer langdurige crisis en depressie. Dat is een geheel andere tegenstelling en de Regeering is tot de conclusie gekomen, dat de klasse der geschoolde bouwvakarbeiders moet worden gesteund. Daarbij nog gevoegd het economische nut van de bouwwerken, die de Regeering op het oog had meen ik, dat er voor de Regeering geen reden is, om thans van zienswijze af te wijken.

Wat ten slotte aangaat de positieve vraag van het geachte lid om een soort van toezegging, dat de Regeering op het oogenblik verklaart geen andere dan strikt noodzakelijke gebouwen te zullen doen oprichten, waarbij het geachte lid gemeend heeft zich te moeten beperken tot sanatoria en dergelijke inrichtingen, hieromtrent kan de Regeering alleen zeggen, dat Zij terugvalt op hetgeen in de gewisselde schriftelijke stukken en in de mondelinge beantwoording van haar zijde werd naar voren gebracht. Het spreekt wel vanzelf, dat de Regeering alleen zal overgaan tot het oprichten van gebouwen, terzake waarvan een zekere mate van urgentie op het stuk van de verbetering bestaat. Wanneer dat niet het geval is, zal de Regeering er niet toe overgaan en bovendien zal Zij de objecten waar het om gaat naar aard der instellingen zeer sterk in aanmerking nemen, waarbij dan ook naar voren komt de behoefte aan verbetering van de huisvesting van zieken-inrichtingen. Of dit speciaal sanatoria zullen zijn of andere ziekeninrichtingen is een zaak, die in dit stadium niet verder kan worden behandeld. Maar verder kan de Regeering dan ook niet gaan. Men moet vertrouwen hebben, dat wat dit betreft zeer zeker geen gelden zullen worden uitgegeven aan minder noodzakelijke dingen en dat de keus der Regeering zooveel mogelijk zal worden gevestigd op inrichtingen, die zoowel economisch als voor de gezondheidsverbetering van zeer groot belang zijn.

De **Voorzitter**: Vinden de voorstellers in het regeeringsantwoord wellicht aanleiding, deze motie in te trekken?

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het gedeelte van het antwoord der Regeering waarin wordt gezegd, dat onder het oprichten van gebouwen zal worden verstaan het oprichten van die gebouwen, waarvan de urgentie het meest aan den dag treedt, en aangezien de Regeering op het oogenblik nog niet in staat is mede te deelen, welke gebouwen Zij voor oogen heeft, zijn onderteekenaars bereid gevolg te geven aan de suggestie van den geachten directeur van Financiën, om de motie aan te houden tot de aanstaande Januari-zitting van den Volksraad.

De **Voorzitter**: De motie-Soetardjo c.s. (Ond. **71** — Alg. Ged. — stuk 5) wordt aangehouden tot de a.s. Januarizitting en maakt derhalve thans geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **78**).

De ontwerp-aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

De vergadering wordt te 11.17 uur v.m. geschorst en te 11.39 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:

1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**); als gewijzigd bij nota's van wijzigingen, (stukken 6A, en 6C);

II. de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (St. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor de Bestuurshervorming ter beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Beck**, adviseur voor de bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering betuigt gaarne haar erkentelijkheid voor den steun, welken de geachte leden, de heeren Soeria Nataätmadja en Abdul Rasjid, aan de voorstellen tot overdracht van onderwijs en volksgezondheidszorg en tot regeling van het instituut der ter beschikkingstelling van landsdienaren toezegden. De op enkele punten door deze sprekers en de op vele punten door andere sprekers geleverde critiek stelt de Regeering in staat om haar standpunt en haar bedoelingen op de volgende wijze nader te verduidelijken.

Ik zal daarbij eerst handelen over de overdracht van onderwijs, daarna over de terbeschikkingstelling van landsdienaren, en tenslotte over de overdracht van volksgezondheidszorg, waarbij tegelijk gelegenheid zal bestaan om het vraagstuk van de overdracht van taak in meer algemeen verband te bezien.

Evenals zulks ten aanzien van de voorliggende voorstellen in het algemeen het geval is, ontmoet de Regeering ook op het gebied van de onderwijszorg een vrij algemeene, principieele instemming met de gedachte van overdracht als zoodanig, maar een critiek op de onderdeelen van het schema, waarnaar de Regeering deze overdracht thans wil doen geschieden.

Wanneer de Regeering wèl ziet, dan heeft slechts de heer Soeroso bezwaar tegen het feit, dat alleen de zorg voor de onderwijsvoorziening en niet ook de regeling van de onderwijsinrichting wordt overgedragen. Dit geachte lid voorziet zelfs, dat de locale gemeenschappen door deze beperking alle belangstelling voor de haar toe te vertrouwen taak zullen gaan verliezen. Intusschen blijken ook de heeren Iskandar Dinata, Eekhout en Moelia te neigen tot de opvatting dat, bij een wezenlijke decentralisatie, de zorg voor de inrichting van het onderwijs niet, althans niet geheel, centraal zou zijn gebleven, al stemmen deze leden er mede in dat zulks thans wèl geschiedt.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering vraagt zich af of hier geen misverstand in het spel is. Zij kan zich niet voorstellen dat de heer Soeroso — om zich tot dit geachte lid te bepalen — de overdracht eerst bevredigd zou achten, wanneer ieder locaal ressort zelf heeft te beslissen, hoe het onderwijs op de scholen, welke aan zijn verzorging zijn toevertrouwd, zal worden ingericht. Dit zou er in zijn uiterste consequentie toch toe leiden, Mijnheer de Voorzitter, dat er zooveel onderwijsstelsels zouden kunnen ontstaan als er locale ressorten zijn en dat de geldigheid van schoolgetuigschriften niet verder zou gaan dan tot de grenzen van het ressort dat de school onderhoudt. De Regeering vermoedt daarom, dat hier een misverstand in het spel is en dat de heer Soeroso feitelijk iets anders op het oog had n.l. de vraag of zelfstandige gemeenschappen in de toekomst in het geheel niet met de inrichting van het onderwijs op de haar toevertrouwde scholen zullen te maken hebben.

Te dien aanzien kan de Regeering antwoorden, dat deze gemeenschappen daarmede wel degelijk bemoeienis kunnen hebben. Zoo bestaat er niet het minste bezwaar tegen, dat, wanneer een locaal ressort in verband met plaatselijke omstandigheden, bepaalde variaties in het leerplan van scholen wil aanbrengen, het daartoe voorstellen doet aan de centrale overheid. Een belangstelling in deze richting, waarbij nog verschillende andere voorbeelden zouden zijn te noemen kan zelfs veel nut opleveren voor de maatschappelijke waarde van het onderwijs.

Ik nader hiermede vanzelf een ander punt, Mijnheer de Voorzitter, dat door verschillende sprekers in verschillende vormen naar voren is gebracht en dat mede in meer algemeen verband zal worden besproken, maar dat ik ook hier even wil aanstippen. Ik bedoel de uitspraak der Regeering, dat het onderwijsapparaat, zooals het er uitziet na de saneering en versobering van de vorige jaren, een deugdelijke basis biedt voor de overdracht. Verscheidene leden, zooals de heeren Iskandar Dinata en Sosrohadikoesoemo, achten dit apparaat onvoldoende en de eerstgenoemde spreker vroeg of de Regeering ten deze van plan was imperatief te handelen zonder rekening te houden met de wenschen van de betrokken bevolkingsgroep. Wanneer ik dit geachte lid goed begrijp dan vraagt hij of de Regeering aan de locale ressorten zal voorschrijven om de outillage van het onderwijsapparaat, zooals deze thans is, zonder meer te aanvaarden als de eenig mogelijke, zonder dus de mogelijkheid open te laten voor een betere outilleering. Dit is niet de bedoeling der Regeering. Zij draagt over een apparaat, waarvan naar haar meening de outilleering voldoende is voor de instandhouding van het bestaande onderwijsstelsel, en waarop niet verder

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

behoeft te worden bezuinigd. Als zoodanig biedt het een deugdelijke basis voor de overdracht.

Willen evenwel de zelfstandige gemeenschappen deze outilleering, personeel zoowel als materieel verbeteren — en de Regeering acht dit niet onmogelijk wanneer de geldmiddelen weer ruimer gaan vloeien — dan hebben zij daartoe natuurlijk volle vrijheid.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Als het het land maar niets meer kost?)

Als het het land meer zou kosten, dan komt dat tot gelding in de nadere financieele regeling, waarop ik straks nog terugkom. Op het oogenblik hebben wij op de bestaande basis met de beschikbare gelden rekening te houden.

Naar het oordeel der Regeering is dit juist een factor welke vóór overdracht pleit; door de nieuwe constructie kan wellicht plaatselijk reeds aan verbeteringen en uitbouw worden begonnen, welke bij een centrale verzorging nog langen tijd achterwege zouden moeten blijven.

De Regeering wijst hier bijv. op een suggestie als door den heer Kasimo naar voren werd gebracht bij de behandeling van de jongste onderwijsbegrooting nl. om ook de opleiding van volksonderwijzers in internaten te doen geschieden. De Regeering antwoordde toen, dat Zij aan een dergelijke voorziening, waarvan Zij het nut overigens ten volle besefte, om financieele redenen niet kon denken, maar dat Zij het zou toejuichen, wanneer na de overdracht zou blijken, dat hier en daar plaatselijk daartoe zou kunnen worden overgegaan.

Ik kom in dit verband vanzelf tot een andere vraag, welke de onderwijsoverdracht in het algemeen betreft, nl. of de Regeering meent, dat deze overdracht zal kunnen leiden tot een betere behartiging van de onderwijsvoorziening. De heer Kasimo stelde deze vraag en ook de heer Leunissen roerde dit punt aan.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden. Zij heeft met deze overdracht niet alleen op het oog een algemeene politieke doelstelling, maar tevens, ja in de eerste plaats, een meer aan de maatschappij in al haar regionale variaties aanpassende en daarom betere behartiging van de over te dragen belangen zelf.

(De heer Soeria Nataätmadja: Zeer juist!)

Daarbij ziet Zij uiteraard deze nieuwe beheersconstructie in een perspectief dat verder reikt dan het heden.

Dit laatste is een factor, welke naar de Regeering meent, door verschillende der sprekers in eersten termijn te veel uit het oog verloren is. Uit hetgeen de heeren Kasimo, Iskandar Dinata, Soeroso, Eekhout, Leunissen en Sosrohadikoesoemo gezegd hebben, heeft de Regeering sterk den indruk, dat deze geachte leden hun visie op deze overdracht te zeer laten beïnvloeden door de algemeene ongunstige financieele omstandigheden van het heden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: En door de opgedane ervaringen!)

De Regeering erkent de waarschijnlijkheid, dat de eerste jaren veel inspanning en overweging van de zelfstandige gemeenschappen in verband met de onderhavige overdracht zal worden geëischt. Elke nieuwe taak vergt nu eenmaal inspanning. Maar de Regeering is ten volle overtuigd, dat de betrokken zelfstandige lichamen hierbij zullen voldoen aan de verwachtingen. Om het hierbij aan de betrokken lichamen niet al te moeilijk te maken, is bij den financieelen opzet eenige speling gelaten. Er is dus geen aanleiding tot een veroordeeling van het feit, dat de overdracht op dit oogenblik geschiedt. Het gaat hier ook niet om een zaak van incidenteele beteekenis, maar om een materie, welke in een veel breeder perspectief moet worden gezien. En nu is de Regeering er van overtuigd, dat wanneer de economische omstandigheden gunstiger worden, ook de mogelijkheden tot verbetering, kwalitatief zoowel als kwantitatief, onder een stelsel van decentralisatie eerder en meer tot verwezenlijking kunnen komen dan bij een zuiver centrale behartiging.

(De heer Leunissen: En wanneer het niet zoo is?

De heer Sosrohadikoesoemo: De Regeering is erg optimistisch.)

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, acht de Regeering het oogenblik voor de overdracht juist gunstig. Ik kom daar straks op terug.

Dat de Regeering hierbij uitgaat van een vertrouwen in de belangstelling en offervaardigheid van de lagere gemeenschappen, is haar goed recht. Er is daarover in deze zaal eenigszins sceptisch gesproken, o.a. door de heeren Eekhout en Leunissen, zulks vooral met het oog op de huidige beperkte financieele mogelijkheden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering zou deze geachte leden willen uitnoodigen deze materie ook in het perspectief van de toekomst te zien en dan twijfelt Zij niet, dat ook zij met haar van oordeel zijn, dat haar vertrouwen in deze belangstelling en offervaardigheid gerechtvaardigd is. Zou dit niet het geval zijn, Mijnheer de Voorzitter, dan zou men beter doen van elke decentralisatie af te zien.

Bij meer dan één punt, Mijnheer de Voorzitter, heeft de Regeering bij de behandeling van deze materie opmerkingen vernomen, welke getuigen van een zeker wantrouwen tegen de belangenbehartiging door de lagere gemeenschappen, een wantrouwen, dat naar Zij meent, in strijd is met het vertrouwen, dat dezelfde sprekers in beginsel blijken te stellen in de decentralisatie als zoodanig.

Ik doel hiermede inzonderheid op de bezwaren, welke door vrijwel alle sprekers zijn geopperd tegen de overdracht van de verzorging van het H. I. S.-en schakelschoolonderwijs aan de provincies en groote stadsgemeenten. Men heeft der Regeering in dit verband toegevoegd, dat Zij op deze wijze het Hollandsch-Inlandsch onderwijs behandeld als een stiefkind, dat Zij daarop een stempel van minderwaardigheid drukt, dat Zij het beschouwt als proefkonijn, dat Zij hiermede slechts bezuiniging beoogt, ja zelfs heeft men haar verweten hier een politiek van discriminatie te volgen. De heer Sosrohadikoesoemo hield der Regeering voor, dat Zij door dit voorstel blijk gaf zich wel zeer weinig rekenschap te hebben gegeven van de psychologische zijde der zaak. Op welke wijze de verschillende geachte sprekers zich ook uitspraken, aan allen is de gedachte gemeen, dat het niet aangaat op deze wijze een stuk van het Westersch onderwijs af te kappen. De heer Kasimo sprak van een afgekapte tak die elders in den grond gestoken wordt en waarvan dan geëischt wordt, dat zij nu maar even levenskrachtig zal doorgroeien als de takken welke nog aan den boom vastzitten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vermeld hier speciaal dit door den heer Kasimo gebruikte beeld omdat het zoo suggestief uitbeeldt de visie van hem, die van de overdracht van de H. I. S.-en en schakelscholen een breuk vreezen in het systeem van Westersch lager onderwijs, een visie, welke, naar het oordeel der Regeering, evenmin juist is als het illustreerende beeld. Wil men een beeld gebruiken uit de natuur, Mijnheer de Voorzitter, dan zou men beter kunnen spreken van een aanplant, waarvan een deel — overigens onder de algemeene technische leiding van den centralen staf — afzonderlijk wordt beheerd, maar ook dit beeld dekt den toestand niet geheel en daarom is het nog het beste zich te bepalen tot de reëele feiten.

In de eerste plaats dan is er van afkappen geen sprake, Mijnheer de Voorzitter. Waarin toch ligt de eenheid van het hier te lande geldend systeem van Westersch lager onderwijs? Ligt deze misschien in het simpele feit, dat thans het gouvernement zorgt voor de oprichting en instandhouding van de scholen, waar dit onderwijs wordt gegeven?

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

Wanneer dit zoo was, Mijnheer de Voorzitter, dan zou men bijv. in een land als Nederland wel een uiterst verbrokkeld onderwijs-systeem hebben of beter gezegd, een systeem zou dan geheel ontbreken, omdat daar, tot zelfs in het hooger onderwijs toe, het rijk en de gemeenten dezelfde soort scholen onderhouden.

Naar het oordeel der Regeering heeft de eenheid van het systeem van Westersch lager onderwijs niets uit te staan met de vraag door welke instanties de voorziening in onderwijs van dit type wordt verzorgd, maar uitsluitend met de doelstelling en inrichting van het onderwijs.

Ware dit anders dan zou iedere decentralisatie een verbrokkeling in het onderwijsstelsel beteekenen.

Van een afkappen of afsplitsen zou eerst sprake kunnen zijn, wanneer de inrichting van het Hoolandsch-Inlandsch onderwijs aan de provincies en stadsgemeenten zou worden overgelaten. Dan zou inderdaad een breuk kunnen ontstaan in het systeem. Maar het feit, dat een deel der onderwijsvoorziening, binnen het systeem van het Westersch lager onderwijs, wordt behartigd door andere instanties dan die, welke andere deelen van de onderwijsvoorziening verzorgen, heeft niets van doen met aantasting van het systeem.

Trouwens het feit, dat ook de inspectie van het geheele Westersch lager onderwijs in één hand blijft, is voldoende waarborg dat het verband met de andere deelen ten volle bewaard zal worden. Nu sprak de heer Moelia nog van een verstarring van de personeels-voorziening op de H. I. S.-en; maar dan moet de Regeering er toch op wijzen, dat dit alleen betrekking zou kunnen hebben op de Europeesche schoolhoofden en niet op de Inheemsche onderwijzers, die immers toch al uitsluitend op de H. I. S.-en werken. En wat deze Europeesche hoofden betreft zal, zoolang deze functionarissen nog bestaan, toch altijd nog wel verwisseling plaats hebben met krachten, die bij andere takken van het Westersch onderwijs gewerkt hebben. De Regeering ziet werkelijk geen enkelen grond voor de veronderstelling, dat het peil van de H. I. S.-en ook maar eenigszins onder de overdracht zou te lijden hebben.

Zij kan zich daarom niet losmaken van den indruk, dat op den bodem van de critiek tegen dit deel van haar voorstellen ligt een wantrouwen tegen de deugdelijkheid van de verzorging der voorziening in Hollandsch-Inlandsche- en schakelscholen door de provincies en groote stadsgemeenten. Dit wantrouwen meent de Regeering te bespeuren bijv. in een uitspraak van den heer Sosrohadikoesoemo van de strekking, dat, na overdracht, de Volksraad niet meer de gelegenheid zal hebben om over dit deel van het onderwijs mee te spreken; .....

(De heer Sosrohadikoesoemo: Intensief!)

..... evenzeer in een opmerking als van den heer Moelia, dat de huidige samenstelling van de provinciale raden niet hoopvol stemt.

De Regeering koestert een dergelijk wantrouwen niet. En dit niet alleen niet, omdat Zij in de overdracht in het algemeen ziet een vergrooting van de kans tot intensiever belangen-behartiging, maar vooral ook, omdat Zij zich niet kan voorstellen dat een van de provincies of groote gemeenten het odium op zich zou willen laden, dat zij in de voorziening in Hollandsch-Inlandsch en schakelschoolonderwijs te kort zou schieten.

Wat de technische uitrusting van deze lichamen betreft, ziet de Regeering ook geen enkele aanleiding om eenige vrees te koesteren voor een minder goede belangenbehartiging, ook niet voor de eerstkomende jaren, waarin de lagere gemeenschappen zich zullen moeten instellen op de noodzakelijkheid om voor hetzelfde geld als het land dat deed, minstens hetzelfde te leveren. De provincies krijgen immers, door de overdracht van het geheele toezicht-apparaat, dat ook thans reeds in hoofdzaak met beheersfuncties is belast, een staf van uitstekend geschoold personeel, waaraan de leiding van de verzorging en van het beheer van scholen rustig kan worden toevertrouwd. De groote gemeenten beschikken veelal thans reeds over goede onderwijsafdeelingen en eigen scholen van dat type, terwijl bovendien voortaan een nauw contact zal bestaan met de provinciale inspecties.

Verder wordt het thans aanwezige onderwijzend personeel geheel ter beschikking gesteld van deze gemeenschappen, zoodat ook uit dien hoofde van de overdracht zelfs geen tijdelijke stagnatie behoeft te worden gevreesd. Dat deze maatregel zou leiden tot een versnelling van de vervanging van Europeesche schoolhoofden door Inheemsche functionarissen, zooals de heer Moelia vreest, moet de Regeering ontkennen. Het genoemde geachte lid zal zich herinneren, dat de Regeering onlangs heeft verklaard, dat alleen dan een dergelijke vervanging zal plaats hebben, wanneer men beschikt over een Inheemsche leerkracht, die inderdaad ten volle geschikt kan worden geacht om als hoofd van een H. I. S. op te treden. De centrale inspectie van het Westersch lager onderwijs zal er op toezien, dat hieraan stipt de hand wordt gehouden. De Regeering verwacht overigens ook niet, dat de zelfstandige gemeenschappen zèlf een sterken aandrang zullen uitoefenen tot versnelde indianisatie, maar wanneer dit op een enkele plaats het geval mocht zijn, dan zouden onjuiste benoemingen toch dadelijk worden gesignaleerd door de inspectie.

Mijnheer de Voorzitter. Verscheidene der geachte leden — ik noem hier de heeren Soeria Nataätmadja, Iskandar Dinata, Eekhout, Leunissen en Sosrohadikoesoemo — hebben der Regeering voorgehouden, dat de overwegingen van personeelen aard, welke in de toelichting ten aanzien van dit punt zijn vermeld, geen voldoende motief zijn om tot overdracht van H. I. S. en schakelschoolonderwijs te besluiten. Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af of deze geachte leden de zaak niet eenigszins hebben omgekeerd. De Regeering voerde deze overwegingen van personeelen aard inderdaad ook niet aan als motief voor de overdracht van de H. I. S.-en en schakelscholen, maar als verklaring, waarom de E. L. S.-en en H. C. S.-en nog niet worden overgedragen. Dit is toch heel iets anders.

Het spreekt immers van zelf, Mijnheer de Voorzitter, dat een generale ter beschikkingstelling van alle leerkrachten aan de lagere gemeenschappen niet anders dan een maatregel van zeer tijdelijken aard kan zijn. De bedoeling is, dat de provincies, gemeenten en regentschappen zoo spoedig mogelijk deze leerkrachten in eigen dienst hebben. Nu levert dit voor de Europeesche leerkrachten ernstige bezwaren op, omdat, vooral met het oog op de buitengewesten, een centrale voorziening in deze soort leerkrachten vooralsnog de eenige te verantwoorden politiek is. Wanneer nu de E.L.S.-en en H.C.S.-en werden overgedragen, zou tot in lengte van dagen deze uit een decentralisatie-oogpunt min gewenschte toestand van terbeschikkingstelling van alle leerkrachten moeten blijven gehandhaafd. Dit geldt voor de H.I.S.-en en schakelscholen in heel veel mindere mate. Van de 777 thans terbeschikking te stellen leerkrachten, zullen er spoedig 683 — dat zijn de Inheemsche leerkrachten — in dienst der lagere gemeenschappen kunnen overgaan.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering wil de verzorging van de H.I.S.-en en schakelscholen niet overdragen om redenen van personeelen aard, ook niet om bezuinigingsoverwegingen, zooals de heer Moelia vreest, noch ook om een proef te nemen, zooals de heeren Soeria Nataätmadja en Sosrohadikoesoemo opmerkten, maar enkel en alleen omdat Zij vertrouwen heeft in de decentralisatie, en dus gelooft, dat de overgedragen belangen daarbij op den duur slechts gebaat zullen zijn.

Waarborgen tegen een onverhoopte en ook niet verwachte minder goede behartiging van dit deel van de overgedragen

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.
Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen
(Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

taak liggen in de handhaving van een centraal toezicht en de bepaling, dat aanstonds kennis moet worden gegeven van de oprichting of opheffing van een H.I.S. of schakelschool.

De heer Moelia acht dit laatste een formaliteit, dan wel een aanknoopingspunt voor ongewenscht ingrijpen van de centrale overheid in de autonomie der lagere gemeenschappen. Mijnheer de Voorzitter, nòch het een, nòch het ander behoeft het geval te zijn; immers, vóórdat van boven af wordt ingegrepen is er altijd nog een mogelijkheid van gedachtenwisseling tusschen de centrale overheid en de regionale en plaatselijke overheden. Zelfs bij de verst doorgevoerde decentralisatie zal toch een dergelijke gedachtenwisseling tusschen het centrum en de peripherie een volkomen normaal en onmisbaar element vormen van het geheele systeem.

De Regeering kan in verband met al het vorenstaande toch werkelijk niet inzien, dat door de voorgenomen overdracht het H.I.O. en schakelschoolonderwijs ook maar eenigszins in gevaar zou worden gebracht.

De Regeering wacht met belangstelling af of in tweeden termijn andere en praktische bezwaren tegen deze overdracht in dit college nog kunnen worden naar voren gebracht.

Ik kom thans tot een ander punt, dat door verschillende sprekers met nadruk naar voren is gebracht nl. de wenschelijkheid om, zij het ook bij wijze van overgangstoestand, de verzorging van de voorziening in volksscholen aan het regentschap op te dragen.

In dezen zin hebben gesproken de heeren Soeria Nataätmadja, Kasimo, Moelia en Sosrohadikoesoemo, die allen in beginsel wel voorstanders zijn van een verzorging van het volksonderwijs door de desa, maar deze figuur op dit oogenblik in strijd achten met de realiteit; de heer Iskandar Dinata, die overigens niet direct een opdracht van deze taak aan het regentschap bepleit, is voorts een principieel tegenstander van het beginsel van zelfbekostiging.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik wel zie, willen de eerste vier genoemde sprekers in beginsel hetzelfde als de Regeering; het gaat alleen om den weg, om het doel, dat zoowel de Regeering als deze geachte leden voor oogen hebben, te bereiken.

Beide partijen zijn het er over eens, dat ten slotte de desa zelf het volksonderwijs zal moeten verzorgen; beide partijen beseffen, dat deze toestand nog lang niet verwezenlijkt is en dat het volksonderwijs feitelijk drijft op de activiteit van het bestuur, inzonderheid van den regent. De genoemde sprekers willen nu den beheersvorm van het volksonderwijs ook constructief aanpassen aan de praktijk en daarom het regentschap voorloopig de taak doen toevallen, welke de desa later op zich zal moeten nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals de Regeering reeds in de toelichting heeft medegedeeld, heet Zij zelf dit denkbeeld bij herhaling overwogen, zelfs heeft Zij vroeger — de heer Sosrohadikoesoemo heeft daar terecht op gewezen — reeds concrete plannen in deze richting gehad; de voordeelen en ratio van een dergelijken stap ontgaan haar daarom ook niet, maar waar Zij ten slotte op grond van principieele en practische overwegingen besloten heeft het eigenlijk beheer van het volksonderwijs te laten zooals het was, en alleen verandering te brengen in de regeling van de ondersteuning van het volksonderwijs, zullen de geachte sprekers begrijpen, dat Zij met hun suggestie niet kan meegaan.

De Regeering acht na rijpe heroverweging de doelstelling: „de volksschool te bezwaren als instituut van de inheemsche volksgemeenschappen" van zoo groote beteekenis, dat Zij alles wat deze constructie in gevaar zou kunnen brengen, meent te moeten afwijzen. Een dergelijk gevaar is naar het oordeel der Regeering zeer reëel aanwezig, wanneer thans de regentschapsraad de taak, welke tot dusver het Binnenlandsch Bestuur, inzonderheid de regent, vervulde, zou overnemen.

Het is een feit, Mijnheer de Voorzitter, dat de desa-gemeenschappen op dit oogenblik nog lang niet in staat zijn om deze, haar in principe toekomende taak te vervullen. Maar hierbij dient te worden bedacht, dat men deze desa-gemeenschappen in ons staatsverband niet mag losmaken van de figuur van den regent, als volkshoofd in zijn gebied. Deze twee hooren bij elkaar en zoo is te begrijpen, dat zoolang de desa zelf weinig eigen activiteit kan uitoefenen, een zwaardere nadruk valt op de leiding van den regent als volkshoofd. Zeer terecht heeft de heer Sosrohadikoesoemo opgemerkt, dat de regent de spil is, waar, bij het volksonderwijs, alles om draait.

(De heer Iskandar Dinata: In de praktijk heeft de desa niets te zeggen.)

Maar dat is dan de regent als volkshoofd, als eigenlijke bestuurder, en niet de regent als voorzitter van den regentschapsraad. Bij behoud van deze constructie is een ontwikkeling van de eigen activiteit van de desa, ook wat betreft het volksonderwijs, het beste gewaarborgd. Het feit, dat de regent als volkshoofd met een schoolfondscomissie het volksonderwijs in zijn ressort beheert, is als zoodanig niet in strijd met de figuur der desa-autonomie. Draagt men daarentegen de zorg over van de desa aan het regentschap, dan heeft er een wezenlijke structureele verandering plaats, welke, naar de Regeering vreest, niet gemakkelijk meer kan worden hersteld.

Nu zeggen de genoemde sprekers wel, dat zij de medewerking van de desa niet willen uitschakelen, maar, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering ziet, eerlijk gezegd, niet duidelijk, hoe van een dergelijke medewerking van zwakke gemeenschappen als de desa nog sprake kan zijn, wanneer haar taak principieel en in feite aan het zooveel sterkere regentschap wordt opgedragen.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, de regent is de spil en zal dit voorloopig moeten blijven en zijn plaats zal niet mogen worden ingenomen door den regentschapsraad.

De consequenties van de overdracht aan het regentschap zullen zich al dadelijk toonen in de positie van den volksonderwijzer.

Nu zegt de heer Sosrohadikoesoemo, dat men deze consequenties zou kunnen voorkomen door de volksonderwijzers desa-ambtenaren te laten en hen bij poetoesan desa ter beschikking te doen stellen van het regentschap, maar dat wordt toch wel een zeer gewrongen figuur, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering ziet niet, waaraan de desa nog de bevoegdheid zou kunnen ontleenen tot aanstelling van onderwijzers aan scholen, die niet de hare zijn. Wanneer de volksschool regentschapsschool wordt, is wel niet te vermijden, dat de volksonderwijzer regentschapsambtenaar wordt, met al de daaraan verbonden financieele consequenties.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De regentschapsraden hebben toch alleen het beheer over de scholen. Het zijn geen regentschapsscholen.

(De heer Iskandar Dinata: Er zijn ook regenten, die overdracht van de volksscholen aan den regentschapsraad bepleiten.)

En dat dan in de toekomst nog een terugkeer naar de oorspronkelijke constructie mogelijk zou zijn, acht de Regeering vrijwel uitgesloten. Daarmede zou dan tevens zijn prijsgegeven de eenige beheersvorm, welke de financieele mogelijkheid opent voor een algemeen verspreid volksonderwijs.

Intusschen vraagt de Regeering zich af, of de geachte sprekers zich wel realiseeren welk een belangrijke taak het regentschap krijgt ten aanzien van het volksonderwijs nu daaraan de ondersteuning daarvan wordt opgedragen. Terloops zij hier opgemerkt, zulks ter beantwoording van den heer Iskandar Dinata, dat de regentschappen inderdaad hetzelfde bedrag voor dit doel uitgekeerd zullen krijgen, dat anders door het land zou zijn besteed. Waar nu het volksonderwijs nog zoozeer op deze bijdrage steunt, spreekt het vanzelf, dat het regentschap in de toekomst ook veel met het volksonderwijs te maken zal hebben. Het regentschap zal een belangrijk woord hebben mee te spreken in de ontwikkeling en de organisatie van de volksscholen in zijn gebied, omdat het aan de hand van de overgelegde begrootingen den

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

aanvullenden steun zal moeten vaststellen. Het zal daarbij dus een ruime kans krijgen om allerlei wenschen naar voren te brengen. Daarom gelooft de Regeering, dat de constructie, welke Zij thans voorstelt in feite volkomen tegemoet komt aan de wenschen, die aan de sprekers over dit onderwerp voor oogen stonden, terwijl de handhaving van den huidigen beheersvorm, in verband met den principieelen opzet van het volksonderwijs, veel zuiverder is dan een opdracht daarvan aan het regentschap.

De heer Iskandar Dinata houde der Regeering ten goede, dat Zij thans niet ingaat op zijn bestrijding van het zelfbekostigingsbeginsel als zoodanig. De nieuwe regeling brengt in dit opzicht niet de minste verandering in den bestaanden toestand en de Regeering gelooft daarom, dat een principieele bespreking van dit punt niet verhelderend zou werken op de behandeling van de thans aanhangige voorstellen.

(De heer Iskandar Dinata: En toch is dit een belangrijke kwestie.)

Hetzelfde geachte lid heeft nog de vraag gesteld of de regent rekenplichtig zal zijn aan den regentschapsraad of aan den stadsgemeenteraad. Deze vraag moet ontkennend worden beantwoord. Het volksschoolbeheer blijft evenals thans, ook na de overdracht bestuurszaak. Wel echter zullen de regentschapsraden, met het oog op de aanvullende ondersteuning, inzage krijgen van de begrootingen en uiteraard zullen zij daarover hun opmerkingen kunnen maken.

Na al hetgeen hierboven is opgemerkt zal het den heer Iskandar Dinata tevens duidelijk zijn, dat een beheer van de volksscholen en de vervolgsscholen door verschillende instanties door haar nóch organisatorisch nóch technisch bezwaarlijk wordt geacht. Uit organisatorisch oogpunt niet, omdat de regent een sterke schakel vormt tusschen het volksschoolbeheer en het vervolgscholenbeheer door het regentschap, terwijl ook de regentschapsraad op de volkschoolvoorziening in belangrijke mate invloed kan uitoefenen; uit technisch oogpunt niet, omdat de regent voor beide categorieën van scholen beschikt over schoolopzieners, waarvan er één de leiding heeft van de onderwijsaangelegenheden van het regentschap. Wanneer een regentschap dat wenscht, kan het bovendien zijn eigen schoolopzieners aanstellen. Overigens blijft, en dit is het belangrijkst, de inrichting zoowel van het volksonderwijs als van het vervolgonderwijs centraal geregeld.

Er valt over dit onderwerp nog veel te zeggen, Mijnheer de Voorzitter, maar de Regeering vleit zich met de hoop, dat de genoemde sprekers zullen inzien, dat de Regeering in feite hetzelfde wenscht te bereiken als deze geachte leden en dat de weg, welken Zij daartoe heeft gekozen, toch niet zoo onpractisch is als deze sprekers zijn aanvankelijk misschien voorstelden.

Ik kom thans nog tot enkele andere punten, waartegen in deze zaal nog bezwaar zijn geopperd. De heer Kasimo had bezwaar tegen een overdracht van het vervolgonderwijs aan het regentschap en de stadsgemeenten omdat z.i. het regentschap daarvoor niet voldoende is geoutilleerd. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat dit bezwaar op een misverstand moet berusten: het regentschap zal ook zijn eigen dienst voor onderwijszaken krijgen onder leiding van een schoolopziener en zal overigens in technisch opzicht ten volle kunnen steunen op het toezichtapparaat als zoodanig, onder leiding van den inspecteur. Voor een onvoldoende technische outillage behoeft dus niet te worden gevreesd.

De heeren Iskandar Dinata, Kasimo en Moelia zouden de opleiding van normalisten liever laten blijven bij het land. De heer Iskandar Dinata beriep zich daarbij op den toestand in Nederland, maar, zooals de heer Moelia terecht opmerkte, gaat dit beroep niet op, omdat ook daar de onderwijzersopleiding niet uitsluitend in handen is van het rijk. De heer Moelia zou de normaalschoolopleiding centraal willen houden terwille van den toekomstigen uitbouw van het Inlandsch onderwijs en een mogelijk daarmede verband houdende reorganisatie van de onderwijzersopleiding. De Regeering moge het geachte lid erop wijzen, dat dit een zaak is van onderwijsinrichting, welke inderdaad centraal blijft, zoodat uit dezen hoofde de opdracht van de verzorging van de onderwijzersopleiding aan de provincie geen bezwaren kan ontmoeten.

Overigens moge worden bedacht, dat de normaalscholen onder toezicht staan van de Inspectie van het Inlandsch onderwijs, zoodat, wanneer het land deze scholen aan zich zou houden, het toch het toezicht daarop aan de provincie zou moeten overlaten. Waar, zooals gezegd, de kwaliteit van de normaalschoolopleiding door het land zal worden bepaald, kan de Regeering in de overdracht van de verzorging van deze opleiding van de provinciën werkelijk geen enkel bezwaar zien. Zij ziet daarin veeleer een voordeel, omdat ook hier geldt dat decentralisatie de mogelijkheid opent tot snellere en meer intensieve belangenbehartiging.

Dat, zooals de heer Moelia zegt, de overwegingen, welke gelden voor de overdracht van de normaalschoolopleiding aan de provincie, evenzeer van toepassing zijn ten aanzien van de overige onderwijzers aan de Hollandsch-Inlandsche en Schakelscholen, moet de Regeering ontkennen. In het algemeen zal de behoefte aan H. I. K.-ers en kweekscholieren niet zoo groot zijn, dat, ook onder normale omstandigheden, iedere provincie een eigen opleidingsinrichting van dezen aard zal kunnen onderhouden. Daarom blijve deze opleiding liever centraal verzorgd.

De heeren Iskandar Dinata, Eekhout en Moelia hebben gepleit voor behoud van een centraal toezicht ook voor het Lager Inlandsch onderwijs. Ook hierbij is een beroep gedaan op den toestand in Nederland. Maar naar het oordeel der Regeering, gaat dit beroep niet op, omdat in Nederland de positie van de provincie zoo fundamenteel verschilt van die, welke de Indische provincies in het Indische Staatsbestel innemen. Waar de Nederlandsche provincie ten aanzien van het onderwijs geen taak heeft, zou een gedecentraliseerd toezicht in Nederland beteekenen een gemeente-toezicht, hetgeen uiteraard, behoudens voor de enkele zeer groote gemeenten, een onaanvaardbare figuur zou zijn. Men is daar dus wel aangewezen op een toezicht van Rijkswege. Soortgelijke overwegingen gelden niet voor de groote Indische provincies, die blijkens deze voorstellen voor deze toezichtstaak behoorlijk kunnen worden geoutilleerd. De heer Moelia heeft in dit verband nog eenige vragen gesteld omtrent de positie van den inspecteur. Ik kom straks op dit punt der inspecties in meer algemeen verband nog terug en zal dan die vragen beantwoorden. Voorts vraagt dit geachte lid wat bij toezicht valt onder het begrip „inrichting" die bij het land berust, en wat onder „uitvoering", die ter beoordeeling staat van gedeputeerden. Mijnheer de Voorzitter! Het land bepaalt door welke soort van organen dat toezicht wordt uitgeoefend, dus door een inspecteur, plv. inspecteur, hoofdschoolopzieners en schoolopzieners. Het land bepaalt ook de technische wijze, waarop deze organen hun taak uitoefenen. Dienovereenkomstig bepalen de gedeputeerden het aantal van deze organen en voeren zij overigens het toezicht uit.

Alvorens af te stappen van de bespreking van de opmerkingen betreffende de voorgenomen overdracht van onderwijszorg, wil ik nog beantwoorden de vraag van den heer Eekhout, of een autonoom ressort geheel vrij is in de aanstelling van eigen onderwijzend personeel, mits voorzien van de noodige bewijzen van bekwaamheid, ook wanneer dit personeel naar het inzicht der onderwijsinspectie een verkeerden invloed zou hebben op de jeugd. Mijnheer de Voorzitter! Het Europeesch onderwijsreglement kent een bepaling (artikel 17) volgens welke de Gouverneur-Generaal de bevoegdheid tot het geven van onderwijs kan ontnemen aan een onderwijzer, die:

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

a. bij het geven van onderwijs of in zijn optreden buiten de school leeringen verspreidt, dan wel op andere wijze blijk geeft van een geestesgesteldheid, strijdig met de goede zeden of met de verschuldigde gehoorzaamheid aan de wetten van het land;

b. zich schuldig maakt aan ergerlijk levensgedrag;

c. uit den dienst van het land of van eenig overheidslichaam is ontslagen zonder toevoeging van den term „eervol";

d. bij geneeskundig onderzoek ongeschikt is bevonden voor het geven van onderwijs tengevolge van physische afwijkingen.

Binnen korten tijd zullen reglementen voor de H. C.S. en de H. I. S. tot stand komen, waarin een soortgelijke bepaling is opgenomen. Voor de Inlandsche onderwijzers aan de vervolgscholen ontbreekt een dergelijk voorschrift; een voorziening in dezen geest zal worden overwogen.

Overigens moge in dit verband nog worden verwezen naar de ordonnantie in Staatsblad 1935 No. 135, waarin regelen zijn gegeven voor de handhaving van de discipline en goeden geest onder de locale ambtenaren, overeenkomende met de voor landsdienaren geldende maatregelen ter voorkoming van politieke misdragingen.

Mijnheer de Voorzitter! Onderwerp 45, tewerkstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeentebetrekkingen is alleen door het geachte lid de heer Blaauw in het geding gebracht.

Dat op het gebied der personeelsvoorziening door provincies en lagere gemeenschappen ten aanzien van bepaalde categorieën van betrekkingen beperkingen moeten worden gesteld, is in Memorie van Toelichting zóó omstandig aangetoond en ondervindt dan ook in het afdeelingsverslag zoo weinig tegenstaand, dat ik mij van een herhaling van hetgeen daarover in de gedrukte stukken te vinden is, moge onthouden. Het geachte lid, de heer Blaauw, betoont zich niet overtuigd, dat een rouleering tusschen Java en de buitengewesten voor verschillende ambtenaren noodig is, en verwijst daartoe naar het corps bestuursambtenaren in de buitengewesten. Maar vroeger bestond de regeling, dat de candidaat-bestuursambtenaren, die de hoogste cijfers op hun examen hadden gehaald, mochten kiezen of zij op Java dan wel in de buitengewesten wilden dienen, en als regel verkozen zij, die deze keuze mochten doen, Java. Toen deze regeling in verband met de gewijzigde studie-inrichting verviel, was geleidelijk een periode aangebroken, waarbij het Europeesch bestuur, en zijn rechtstreeksche aanrakingen met de bevolking op Java, sterk werden ingekrompen. Er is thans in de lagere rangen een kenmerkend verschil ontstaan tusschen de taak van de Europeesche bestuursambtenaren op Java en in de buitengewesten. Voor vele naturen is deze taak in de buitengewesten aantrekkelijker. Ontegenzeggelijk is voor hen, voor wie de charme van de bestuurstaak vooral schuilt in het directe bestuur, deze charme op Java voor een goed deel en terecht overgegaan op het Inlandsch bestuur. En toch als bij de bestaande fusie der corpsen op Java en in de buitengewesten, na negen jaar een keus wordt gedaan tusschen Java en de buitengewesten, ontbreekt het niet aan goede krachten op Java. Dit geve den heer Blaauw te denken, evenzeer als de omstandigheid, dat, al is daarnaar nimmer een onderzoek gedaan, de indruk bestaat, dat de gezaghebbers het, en terecht, als een nadeel beschouwen altijd in de buitengewesten te moeten dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Indien dit verschil tusschen het dienen op Java en in de buitengewesten al te merken is bij bestuursambtenaren, wier taak in beide gebiedsdeelen zoo uiteenloopt, hoeveel te meer moet dit dan niet het geval wezen bij speciale ambtenaren, wier taak in de buitengewesten geen aantrekkelijke kanten vertoont boven een overeenkomstige taak op Java. Bovendien zijn bestuursambtenaren tenminste verplaatsbaar door heel het gebied van de buitengewesten, terwijl de speciale ambtenaren in een gebied met zelfstandige gemeenschappen in de buitengewesten bij gebreke van een rouleerend landscorps, gebonden zouden wezen aan een bepaald deel van dit gebied. Ook de praktische veelzijdige vorming van de speciale ambtenaren is bij gebreke van een landscorps over het geheel, veel minder verzekerd dan de heer Blaauw meent en dan wellicht in enkele gunstige gevallen kan worden bereikt.

Het is om deze redenen volstrekt noodzakelijk, om ten aanzien van verschillende betrekkingen een rouleerend landscorps aan te houden totdat de omstandigheden zóó zijn veranderd, en door geleidelijke beperkingen van dit landscorps, alsmede door geleidelijke evenredige groei van de ambtenaarscorpsen der provinciën en lagere gemeenschappen zóó overzichtelijk zijn geworden, dat volledige verandering van stelsel op het gebied dezer personeelsvoorziening in overweging kan worden genomen. De aard van de omstandigheden, welke tot het rouleerend landscorps voeren, is zóó natuurlijk en dringend, dat de tegenstand, die vroeger van de zijde van enkele provinciën tegen deze instellingen en haar consequenties is ontwikkeld, met den tijd is geluwd. Hetgeen de heer Blaauw hiervan zeide, wijst ook in deze richting.

Maar dit wil geenszins zeggen, dat men nu voort kan blijven gaan met den bestaanden staat van zaken, waarbij de instelling van een rouleerend landscorps berust op de instemming van de provincies en niet op een wettelijk voorschrift. Immers de thans aanhangige nieuwe overdrachten openen een nieuw, en uitgebreid en gevoelig terrein voor meeningsverschillen. Bovendien ligt het in de rede, dat dergelijke meeningsverschillen op den duur weder zullen oplaaien. Want het gaat hierbij om beperkingen, welke aangelegd worden om het belang dat andere gemeenschappen èn het land daarbij hebben. Dergelijke belangen vallen buiten het gezichtsveld van individueele regionale organen. Deze individiueele regionale arganen zijn van nature slechts ingesteld om de eigen regionale belangen te verzorgen.

Toekomstige conflicten kunnen en zullen dus voorkomen. En waar het praktisch en principieel niet aangaat om het vernietigingsrecht ingeval van strijd met het algemeen belang toe te passen in een serie van gevallen, waar dus beperking moet uitgaan van een regeling, is een wettelijke basis voor een dergelijke beperking onontbeerlijk.

De formeele bezwaren, welke Mr. Blaauw aanvoert tegen de door de Regeering voorgestelde aanvulling van de Provincie-, de Stadsgemeente- en de Regentschapsordonnanties deelt de Regeering niet. Zij acht deze ordonnanties de aangewezen plaats voor een wettelijke basis als zooeven bedoeld. In wettelijke opdracht aan den ordonnantie-wetgever om de bevoegdheid en verplichtingen van provinciale en lagere besturen te regelen, ziet Zij niet den plicht om deze materie tot in haar uiterste regelen bij ordonnantie en alleen bij ordonnantie te regelen. Dergelijke opdracht heeft niet de strekking om de toepassing van artikel 81 van de I. S. buiten toepassingsmogelijkheid te stellen. Zoo was ook de praktijk tot dusver niet. Als gelijk in dit geval, het beginsel van de beperking der autonome gemeenschappen op het gebied hunner personeelsvoorziening bij ordonnantie is gesteld, en als de strekking dier beperking uit de toelichting duidelijk is, dan kan daarbij tegelijk, gelijk in casu, de concrete vaststelling van de mate, waarin die beperking voor elke gemeenschap en voor elke soort van betrekkingen zal werken, aan de regeeringsverordening worden opgedragen. Het doelmatigheidscriterium bepale hierbij de grens tusschen ordonnantie en regeeringsverordening. Te meer is daartoe aanleiding, omdat het hierbij een vaststelling van aantallen of percentages geldt, die differentieeren zal al naar de soort van het ambt, de soort der gemeenschappen, ja wellicht zelfs al naar gelang de individueele gemeenschap, waarop zij betrekking zal hebben.

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben thans toegekomen aan de overdracht van volksgezondheidszorg, waarbij ik gelegenheid zal vinden om sommige punten in meer algemeen verband te behandelen zoodat ik hier en daar ook de overdracht van onderwijs en de overdracht van taak in het algemeen in mijn antwoord zal betrekken.

Met betrekking tot de niet in de overdracht betrokken krankzinnigenzorg, waarover het geachte lid, de heer Eekhout sprak, diene, dat de Regeering, zooals Zij reeds in de Memorie van Toelichting te kennen gaf, de omstandige regeling, welke met deze overdracht gepaard moet gaan, niet tijdig gereed kon krijgen. Zij zal deze aangelegenheid zoo spoedig mogelijk in studie nemen. Over de C.B.Z. te Semarang, welke het geachte lid de heer Kruyne in de overdracht had willen betrokken gezien, kan ik mededeelen, dat dit ziekenhuis hoewel niet direct ten dienste staande van het hooger onderwijs, toch door de keuze van zijn leiding, door het aantal en den aard der patiënten een bijzondere plaats inneemt en reeds jarenlang voor de heropleiding en nieuwe oefening van medisch personeel wordt gebruikt. Ook het verplegend personeel vindt daar zijn herhalingsonderwijs en zoo moet dan ook de C.B.Z. te Semarang als een belangrijke inrichting worden gezien, die den goeden gang van zaken over een grooter gebied helpt bevorderen. De Regeering zal de mogelijkheid van overdracht van de centrale burgerlijke ziekeninrichtingen — waaronder dus ook die te Semarang — nader onderzoeken en naar gelang van haar bevindingen te dier zake deze aangelegenheid entameeren.

Mijnheer de Voorzitter, door het geachte lid de heer Kruyne wordt het voorbeeld van de Mayokliniek in Rochester ter verzachting van zijn gekozen beeld van de Fordfabriek aangehaald om te demonstreeren hoe scheiding van functies en ver doorgevoerde differentiatie voert tot billijker en voordeeliger werkwijze. Bij het zuiver materieele moge zulks het geval zijn, daar, waar ook nog andere dan materieele belangen in het spel zijn, voert het te sterk doorgedreven, gemechaniseerde systeem tot minder te waardeeren consequenties. Bij het vele goede, wat omtrent de Mayokliniek in de medische literatuur wordt gemeld en door mondelinge mededeelingen bekend is, kan niet over het hoofd worden gezien, dat de daar gevolgde werkwijze ernstige nadeelen heeft en voert tot een mechanische instelling, welke van de patiënten nummers maakt en proefobjecten, waardoor het individueele teloor gaat en het geheel der verzorging zeker die toon mist, welke wij althans gaarne in een ziekeninrichting aantreffen.

Dat een dergelijk systeem mag worden ten voorbeeld gesteld aan een zoo groot en in onderdeelen zoo uiteenloopend gebied als Nederlandsch-Indië, waar de behandeling van zieken als mensch en niet als nummer hoogst noodzakelijk is, wil de Westersche medische wetenschap de waardeering vinden welke zij verdient, moet ten sterkste worden betwijfeld.

Bovendien kan de onafwijsbaar noodzakelijke differentiatie op klinisch gebied moeilijk als voorbeeld aangehaald worden om de preventieve en curatieve taak van het gezondheidsapparaat te scheiden. De gebieden van preventieve en curatieve zorgen overlappen elkaar op meerdere gedeelten. Framboesiabestrijding is niet te scheiden van de individueele verzorging der lijders. Bij de leprabestrijding is het onmogelijk om afstand te doen van een zoo goed mogelijke individueele verzorging der lijders. Malariabestrijding kan niet enkel opgaan in assaineeringswerk, maar zal nu en ten allen tijde individueele verzorging der lijders blijven eischen. De goede bestrijder als we zoo den medicus hygiënisch mogen noemen, moet in levendig contact met de curatieve geneeskunde blijven om de rechtvaardiging voor zijn bestrijdingspogingen te kunnen verkrijgen. Op deze kwestie van scheiding van preventieve en curatieve gezondheidszorg, waarvan de Regeering de practische verwezenlijking uitgesloten acht, kom ik straks, bij het algemeene gedeelte van mijn redevoering nog nader terug.

De heer Kruyne heeft verder gesproken over de plaatselijke gezondheidscommissies. Plaatselijke gezondheidscommissies, waarin de Nederlandsche wetgeving voorziet, hebben aldaar over het algemeen genomen weinig effect gesorteerd. Ook de ervaring met de eene plaatselijke gezondheidscommissie hier in Indië gemaakt, stemt niet tot hooge verwachting van de werkzaamheid van zulke instellingen. Al kan de mogelijkheid van nuttige werkzaamheid niet worden ontkend, een imperatief voorschrijven van deze commissies, waarvoor op de meeste plaatsen geen voldoende en deskundige leden zullen zijn aan te wijzen, kan naar het oordeel der Regeering niet worden verlangd.

Om bij denzelfden spreker te blijven, moet ik den heer Kruyne nog mededeelen, dat de Regeering haar standpunt, om de landssubsidieering van ziekeninrichtingen niet in deze overdracht te betrekken, handhaafd. Het geachte lid, de heer Leunissen, greep terug naar het in de Memorie van Antwoord ingenomen standpunt der Regeering, dat de individueele ziekenzorg slechts als aanvullende taak van centrale of locale overheid moet worden gezien. Hij zocht de uiteenzetting van dit standpunt doch kon die niet vinden in de door de Regeering aangehaalde rede van het wd. Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid. (Handelingen van den Volksraad 1935—1936 blz. 855 e.v.). Inderdaad is bovengenoemd standpunt toenmaals door den Regeeringsgemachtigde niet met zooveel woorden tot uiting gebracht. Toch zal de heer Leunissen uit die rede de groote waardeering voor de werkzaamheid van het particulier initiatief kunnen afleiden.

(De heer Leunissen: Dat is heel iets anders.)

Bij de ontwikkeling van de ziekenzorg in deze landen heeft dit initiatief een groote kracht ten toon gespreid en zich zeer waardevol bewezen.

Dit feit brengt als vanzelf mede, dat aan het in gang zetten van het particulier initiatief op het gebied der individueele ziekenzorg bijzondere waarde wordt toegekend, al wil de Regeering gaarne erkennen, dat ook door locale overheden zeer verdienstelijk werk is en wordt verricht. Daarom meent Zij, dat het voor deze locale overheden zaak zal zijn om zooveel mogelijk het particulier initiatief te stimuleeren. De huidige overdracht geeft de ziekenzorg aan vele locale overheden als een eigen taak. Zij mogen bedenken, dat voor verdere goede ontwikkeling zal zijn te bouwen op een sterke ontwikkeling van de zelfwerkzaamheid der onder haar bestuur en leiding staande bevolking.

Het geachte lid, de heer Leunissen, daarin gesecondeerd door den heer Eekhout, heeft met veel aandrang naar voren gebracht om het hoofdkantoor voor de Volksgezondheid meer in te schakelen bij het toezicht op werken voor bodemassaineering en afvalverwijdering aangezien een onderdeel van dit hoofdkantoor gespecialiseerd is op dit gebied.

De Regeering wil aan deze opmerking tegemoet komen en Zij wil daarbij de regeling voor drie soorten van werken: drinkwaterleidingen, bodemassaineering en afvalverwijdering op denzelfden leest schoeien. Bij ingediende tweede Nota van Wijzigingen stelt Zij dan voor werken van de betrokken regentschappen en kleinere stadsgemeenten boven *f* 5 000 te onderwerpen aan de goedkeuring van het College van Gedeputeerden, hetwelk deze goedkeuring niet zal verleenen dan na raadpleging van het hoofd van den dienst, indien deze werken meer dan *f* 25 000 kosten.

Het geachte lid, de heer Kruyne, heeft de aandacht gevestigd op een onjuistheid in artikel 6 van het zelfde ontwerp. Inderdaad behooren in dat artikel de woorden: „aan de betrokken stadsgemeenten, regentschappen of provinciën" te luiden: „aan de betrokken stadsgemeenten of regentschappen". Ook met deze opmerking is in de tweede Nota van Wijzigingen rekening gehouden.

Hetzelfde geachte lid bracht artikel 9 van het ontwerp ter sprake, welk artikel naar zijn meening geen voldoende zekerheid geeft tegen slecht opgeleid personeel.

Uit den aard der zaak is het natuurlijk wenschelijk, ja zelfs noodzakelijk, dat de ziekeninrichtingen ter wille van een goede

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

verpleging worden voorzien van goed opgeleid personeel. Onder goed opgeleid personeel zou dan moeten worden verstaan zoodanig personeel, dat de gelegenheid gehad heeft om in de diverse takken van verpleging oefening op te doen en verder theoretisch te worden opgeleid. Deze beide onderdeelen der opleiding kunnen in bepaalde gevallen wel gescheiden worden. De theoretische opleiding kan door een toegewijd arts ook aan een kleine, weinig gedifferentieerde ziekeninrichting worden begonnen en voor een belangrijk gedeelte voltooid. De practische opleiding zal moeten worden beëindigd aan de grootere centrale inrichtingen, waar aard en tal van het materieel breeder gelegenheid bieden. Zoo toegelicht zal de verklaring in de Memorie van Antwoord den geachten spreker duidelijker zijn geworden. De huidige toestand van de kwaliteit van het personeel aan de ziekeninrichtingen is stellig voor verbetering vatbaar, doch de heer Kruyne vergete niet, dat een volledige voorziening met gediplomeerd personeel natuurlijk veel kostbaarder is.

Hem moge nog worden medegedeeld, dat Nederlandsch-Indië wel het officieele diploma voor de verpleging kent. Deze opleiding is krachtens regeeringsmachtiging door het hoofd van den dienst der Volksgezondheid tot in finesses geregeld, het examen is gebonden aan de officieele instantie en de gediplomeerden zijn geregistreerd.

(De heer Kruyne: Men heeft mij verkeerd ingelicht.)

Zoo kan het publiek zeker onderscheid maken tusschen de volledig en minder volledig opgeleide krachten.

Ook is de erkenning van ziekenhuizen als opleidingsplaatsen voor het officieele diploma aan vrij vaste normen gebonden. Er bestaat geen bezwaar tegen om artikel 9 aan te vullen in dezen zin, dat de opleiding van verplegend personeel ter verkrijging van van landswege ingestelde diploma's aan de goedkeuring van het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid wordt gebonden.

Deze aanvulling is mede verwerkt in de Tweede Nota van Wijzigingen.

Het geachte lid, de heer Leunissen, kan ik verder mededeelen dat aanspraken welke aan een bepaalde ordonnantie ontleend worden voor het tijdstip van intrekking dier ordonnantie natuurlijk rechtsgeldig blijven. De verrekeningen van tegemoetkomingen aan locale ziekeninrichtingen over het bedrijfsjaar 1936 blijven dus ook in 1937 voortgang vinden op den voet van die ordonnantie, al is zij met ingang van 1937 ingetrokken.

Het geachte lid, de heer Iskandar Dinata, blijft vreezen voor uitbreiding van administratie tengevolge van de overdrachten. Omdat er nog een behoorlijk gedeelte landstaak ter behartiging in het centrum overblijft, meent deze spreker dat de toporganisatie van de betreffende landsdiensttakken volledig in stand zal moeten worden gehouden. Maar er gaat ook een zeer behoorlijk gedeelte taak over van het centrum naar de gemeenschappen en dat zal de toporganisaties in ieder geval ontlasten, al moet daarbij worden vermeld, dat deze verlichting voor het centrum eerst volledig zal worden, zoodra de bestuurshervorming ook in de buitengewesten zal zijn voltrokken.

Wat de administratie van de zelfstandige gemeenschappen betreft, breng ik nog eens in herinnering, dat met de overgedragen zorg mede overgaat het administratief personeel in de peripherie, waarover de gemeenschappen de beschikking gaan krijgen. Met betrekking tot de daarboven inderdaad noodzakelijke versterking van het administratief apparaat der provincies en lagere gemeenschappen, moge ik den geachten spreker verwijzen naar hetgeen hierover op blz. 4 van de Memorie van Antwoord is medegedeeld.

Mijnheer de Voorzitter, enkele leden stelden vragen omtrent de positie van de inspecties bij den dienst van onderwijs en van de volksgezondheid. Het geachte lid, den heer Moelia, kan ik dan mededeelen, dat het zich van zelf uitwijst, wanneer deze inspecteurs handelen als landsorgaan en wanneer zij handelen als orgaan der provincie. Als zij nl. landstaak vervullen — en ten aanzien van het onderwijs komt die feitelijk alleen neer op toezicht op het van landswege gesubsidieerde onderwijs —, handelen zij vanzelfsprekend als landsorgaan en anders handelen zij als provinciaal orgaan. Als provinciaal orgaan zijn zij, als alle andere provinciale ambtenaren, ondergeschikt aan den gouverneur in diens kwaliteit van provinciaal orgaan, terwijl zij via dezen Gouverneur alsdan hebben op te volgen de instructies uitgegeven door het College van Gedeputeerden. Als landsorganen zullen zij worden gesteld onder den gouverneur in diens kwaliteit van landsorgaan.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Een vrij ingewikkelde materie.)

Het lijkt mij niet. In de twee-eenheid van het gouverneurschap vinden zij dus practisch één chef, die in staat is om er voor te zorgen, dat de landsfuncties en provinciale functies niet embrouilleeren.

Na de onderhavige overdrachten zal nòch bij het onderwijs nòch bij den Dienst der Volksgezondheid een centrale inspectie worden aangehouden.

De inspecteur bij het Inlandsch onderwijs in algemeenen dienst en werkzaam op het departement van Onderwijs, zal met of zonder handhaving van zijn titel van inspecteur, waaromtrent nog niet beslist is, de functies vervullen van een adviseur van het Inlandsch onderwijs, toegevoegd aan den directeur van Onderwijs. Dit komt overeen met de aanwezigheid op het hoofdkantoor van den Dienst der Volksgezondheid van enkele adviseurs voor speciale onderdeelen van dezen dienst, ik noem b.v. een medisch adviseur en een hoofd van de afdeeling assaineering, die practisch adviseur is van dit onderdeel van den dienst. Het ligt in een normale ontwikkeling, dat in de toekomst een dergelijke specialisatie op het hoofdkantoor van den Dienst der Volksgezondheid zal voortschrijden. Daarbij bestaat echter niet de minste aanleiding om aan deze adviseurs de positie en de bevoegdheden eener centrale inspectie toe te kennen, gelegen boven die van de provinciale inspectie. Dit zou voeren tot een inspectie op een inspectie, die onder de verhoudingen, die zullen ontstaan als gevolg van de onderhavige overdracht, volkomen misbaar is.

Immers, en nu kom ik aan de beantwoording van een vraag, op dit gebied gedaan door het geachte lid, den heer Leunissen, de inlichtingsplicht, ex staatsblad 1934 No. 547 voldoet geheel aan de behoefte van het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid aan actueele inlichtingen omtrent den staat van de volksgezondheid en omtrent den toestand van de volksgezondheidszorg in de gebiedsdeelen alwaar de onderhavige overdracht zal werken. Aan de betrokken dagelijksche besturen zal worden opgedragen om alle belangrijke en nader precies op te sommen, soorten van voorvallen op dit gebied dadelijk te rapporteeren, terwijl periodieke verslagen verder zullen zorgen, dat het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid volkomen op de hoogte blijft en in staat om naar den eisch zijn bevoegdheid tot het geven van technische aanwijzingen uit te oefenen en desnoods den Gouverneur-Generaal voor te stellen in te grijpen, dan wel met landszorg bij te springen.

Aangezien deze inlichtingsplicht reeds gevestigd is in het even genoemde staatsblad, is het overbodig haar opnieuw in de onderhavige overdrachtsregeling te herhalen. Dit zou slechts aanleiding geven tot verwarring en zou ook misverstand kunnen scheppen bij de toepassing van andere speciale regelingen, waarin die inlichtingsplicht niet nogmaals wordt herhaald. De inlichtingsplicht van volksgezondheidsorganen van stadsgemeenten en regentschappen ten opzichte van de provinciale inspecties is bij evenbedoeld staatsblad niet gevestigd. Daarvoor moest dus in de onderhavige regeling een basis gelegd worden. Vandaar dat de onderhavige regeling in artikel 12, lid 5, van laatstbedoelde inlichtingsplicht wel rept, maar niet van eerstgenoemde.

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

De Regeering schaamt zich niet om tegenover het geachte lid, den heer Leunissen, ronduit te erkennen, dat Zij ten opzichte van de vraag of verdere overdracht eerst kan plaats vinden, nadat een definitieve financieele regeling is tot stand gekomen, van oordeel is veranderd. Deze verandering van oordeel heeft goede gronden. Nadat nl. de Regeering in bevestigenden zin had geantwoord op evenbedoelde vraag, is aan de voorbereiding van een definitieve financieele verhouding tusschen het land eenerzijds en provincies en lagere gemeenschappen anderzijds druk gewerkt. Ik doel hierbij op den arbeid van de commissie-Van den Bussche, welke arbeid besloten is door het in 1932 ingediende verslag van deze commissie. Weliswaar is dat gedeelte van dit verslag, waarin door deze commissie een voorloopige uitwerking in cijfers is gegeven van haar principieele beschouwingen, door de crisis achterhaald, maar evenbedoelde principieele beschouwingen, handelende o.m. omtrent landsmiddelen, die al of niet, en zoo ja, in welke mate in aanmerking komen voor overdracht dan wel voor afstand van de opbrengst, zijn nog goeddeels geldig. Men staat dus thans niet zoo onvoorbereid tegenover het vraagstuk van de regeling eener definitieve financieele verhouding als het geval was toen de Regeering de zooevenbedoelde uitspraak deed. Dit verslag nu van de commissie-Van den Bussche maakt duidelijk, dat het vaststellen van een definitieve financieele verhouding een gecompliceerd werk is, en daarom uiterst bezwaarlijk te herhalen als overgegaan zou worden tot een stelsel van geleidelijke broksgewijze overdracht. Bovendien werd duidelijk, dat in zoo'n regeling der financieele verhouding een zekere eenheid ligt, welke men bezwaarlijk in tweeën of in drieën kan uiteenleggen, met de bedoeling om deze deelen na elkaar in toepassing te brengen, gelijk noodzakelijk zou wezen, als overgegaan wordt tot een stelsel van geleidelijke broksgewijze taakoverdracht.

Het was dit nader inzicht, Mijnheer de Voorzitter, hetwelk de Regeering op het evengenoemde punt van oordeel deed veranderen, en haar nader het standpunt deed en doet innemen, dat de overdracht van taak uit het centrum eerst dient te worden vervolledigd, alvorens op het geheel van de bewerkstelligde overdrachten een definitieve financieele regeling zal kunnen aansluiten.

(De heer Leunissen: En voor de buitengewesten?)

Daarop kom ik aanstonds. Een andere gedragslijn acht de Regeering practisch uiterst bezwaarlijk en principieel niet doeltreffend.

De heer Leunissen vraagt zich af of dit oordeel wel in overeenstemming is met wat de Regeering wil gaan doen in de Buitengewesten met de regionale rekeningen. Hier moet een misverstand in het spel zijn. De regionale rekeningen hebben voorshands slechts administratieve beteekenis. Zij gaan niet gepaard met overdrachten uit het centrum op zelfstandige lichamen. Zij dienen voorshands slechts om de financieele basis voor dergelijke overdrachten in ambtelijk verband voor te bereiden. Zij dienen zeer in het bijzonder om er zoodoende voor te zorgen dat, zoodra in de buitengewesten overgegaan wordt tot stichting van zelfstandige lichamen, en zoodra aan deze raden een volwaardige taak zal worden overgedragen — het op Java nu eenmaal toegepaste stelsel van gedeeltelijke overdrachten zal immers in de buitengewesten niet nagevolgd worden — om dan meteen klaar te kunnen zijn, teneinde op de overdracht van deze volwaardige taak dadelijk een behoorlijke financieele verhouding aan te kunnen laten sluiten. In de buitengewesten zal dus niet overgegaan worden om, alvorens de overdracht van taak uit het centrum volledig is, een definitieve financieele regeling in werking te brengen. De volledige overdracht van taak en de definitieve financieele regeling komen daar gelijktijdig tot stand.

Ik ga hier niet in op de beteekenis van de regionale rekeningen voor het geval van administratieve decentralisatie, omdat immers daarbij alleen sprake is van een inwendige wijziging van 's lands administratie en niet van stichting van een zelfstandige kas met eigen inkomsten en eigen uitgaven.

Het vorengaande moge ten deele tevens strekken als antwoord op opmerkingen van de geachte leden, de heeren Iskandar Dinata, Eekhout, Soeroso, Moelia en Sosrohadikoesoemo, die eveneens spraken over deze financieele verhoudingen. Het zal het geachte lid, den heer Iskandar Dinata daarbij duidelijk zijn, dat hetgeen ik zoo juist uiteenzette, geheel in overeenstemming is met de verklaring van den Minister-President in de Tweede Kamer, welke verklaring deze spreker aanhaalde.

Hoe het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo kan zeggen, dat verdere overdracht van landszorg op de basis van de voorloopige financieele regeling, welke daarvoor is aangegeven, een sprong in het duister kan wezen, begrijpt de Regeering niet. Indien deze overdracht van taak plaats vond op de basis van een financieele regeling, waarbij aan de betrokken gemeenschappen dadelijk aandeel zou zijn toegekend in bepaalde middelen, dan zou er eerder sprake wezen van een onzekere financieele basis dan dit nu het geval is. Immers hoe deze aandeelen in middelen praktisch zouden uitvallen, is dan niet precies bekend.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het hangt ervan af vanuit welken gezichtshoek men het beschouwt!)

Daarbij zijn verrassingen mogelijk, prettige en onprettige. Anders is het bij de thans voorgestelde voorloopige financieele regeling. Daarbij weten de betrokken gemeenschappen practisch wat zij krijgen, en wat zij blijven krijgen totdat een definitieve financieele regeling zal zijn tot stand gekomen.

(De heer Kruyne: In het verleden hebben we ook wel onaangename verrassingen gehad!)

En het klinkt niet aangenaam in de ooren, dat het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo, tegen de uitdrukkelijke verzekering van de Regeering in, toch maar aanneemt, dat de uitkeeringen die gedaan zullen worden in verband met deze overdrachten van onderwijs- en volksgezondheidszorg, door de Regeering op den zelfden voet zullen worden behandeld als de uitkeeringen, die aan provincies en lagere gemeenschappen zijn gedaan in een vroegeren tijd, toen de financieele toestand geheel anders was en men veel royaler kon wezen bij het vaststellen van landsuitkeeringen aan lagere ressorten.

Ik kan hier meteen den heer Iskandar Dinata kort bescheid doen op zijn vraag of het juist is, dat de niet met deze overdrachten verband houdende uitkeeringen terzake van vroegere overdrachten voor 1937 weer zullen worden verminderd. Deze vraag staat los van de onderwerpen welke thans in behandeling zijn en ik meen mij aan de orde van die onderwerpen te moeten houden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, deze spreker vindt hierover uitvoerige inlichtingen in de Memorie van Antwoord betreffende de ontwerp-begrooting 1937 Afd. IV (stuk 7, blz. 7) en in het mondelinge antwoord in eersten termijn van den toenmaligen Regeeringsgemachtigde voor de decentralisatie (Handelingen blz. 1110 en 1111).

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft niet geaarzeld om ronduit tegenover de geachte leden de heeren Leunissen, Moelia en Iskandar Dinata te erkennen, dat en waarom Zij ten aanzien van de vraag, of de regeling der financieele verhouding moet voorafgaan aan verdere overdrachten, vergeleken met vroegere uitlatingen op goede gronden van oordeel is veranderd. Zij schroomt evenmin om te erkennen, dat Zij ook ten aanzien van de vraag of verdere overdracht van onderwijs moet wachten op een wettelijke regeling van dit onderwijs, van meening is veranderd. Ten aanzien van volksgezondheid heeft de Regeering, althans voorzoover haar bekend, nimmer gezegd, dat ook hier verdere overdracht moet wachten op een volledige wettelijke regeling van de gezondheidszorg.

Mijnheer de Voorzitter! Reeds bij de behandeling van de onderwijsbegrooting voor 1937 had de Regeering gelegenheid uiteen te zetten, dat Zij, mede in verband met de ontwikkeling

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

van het onderwijs gedurende de laatste jaren, deze materie nog niet rijp acht voor algemeene wettelijke regelingen. Hierbij behoef ik dus thans niet langer stil te staan.

Voor de onderhavige kwestie is van meer belang, dat de Regeering ook tot het inzicht is gekomen, dat voor decentralisatie van de onderwijstaak een dergelijke algemeene regeling ook niet noodig is. Want hoe het onderwijs zich in de toekomst ook zal ontwikkelen, één ding is wel zeker, dat de inrichting van het onderwijs — dat is de inhoud van de eventueele algemeene wetgeving — toch in hoofdzaak een zaak van centrale regeling zal moeten blijven, wil men het onderwijsstelsel als geheel handhaven. Wat op dit gebied te regelen overblijft voor de lagere gemeenschappen zal altijd wel betrekkelijk beperkt blijven. De situatie is dus zoo, dat de decentralisatie zich ook in de toekomst toch in hoofdzaak tot overdracht van de zorg voor de onderwijsvoorziening zal blijven bepalen, weshalve met deze decentralisatie niet behoeft gewacht te worden op een volledige wettelijke regeling van het onderwijs, wijl deze zich zal bepalen tot de in hoofdzaak niet voor decentralisatie vatbare inrichting van het onderwijs.

Voor wat betreft de zorg voor volksgezondheid is, gelijk gezegd, verdere overdracht door de Regeering nimmer afhankelijk gesteld van het tot stand komen eener volledige volksgezondheidswetgeving. Hiervoor waren twee redenen. In de eerste plaats heeft de Dienst van de Volksgezondheid tot op vrij belangrijke hoogte en diepte een bij ordonnantie geregelde inrichting. Ik doel op het Reglement op den dienst van de Volksgezondheid. Bovendien zijn de belangrijkste gedeelten van de zorg voor volksgezondheid reeds bij ordonnantie geregeld. Ik doel op de Epidemie-ordonnantie, op de Quarantaine-ordonnantie en op bij ordonnantie gegeven regelen betreffende de pestbestrijding. Bij elkaar bestrijken deze ordonnanties een belangrijk deel van de zorg voor de volksgezondheid. Zoo vrij volledig, Mijnheer de Voorzitter, was deze regeling, dat men op dit gebied ook reeds overgegaan is tot principieel belangrijke overdracht. Ik doel op de ordonnantie opgenomen in Staatsblad 1921 No. 780, waarbij de gelegenheid is geopend om preventieve zorg voor volksgezondheid over te dragen op gemeenten, van welke ordonnantie en van die in Staatsblad 1921 No. 782 in 1925 is gebruik gemaakt voor de gemeente Batavia, welke overdracht zeer goed werkt. Terwijl bij ordonnantie, opgenomen in Staatsblad 1921 No. 781, in de Epidemie-ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht ten doel hebbend om aan gemeenten aan welke op evenbedoelden voet preventieve gezondheidszorg is opgedragen, in medebestuur op te dragen de bestrijding van besmettelijke ziekten, een opdracht welke hier in Batavia, waar zij is toegepast, al weer uitnemend werkt.

Er is onder deze omstandigheden zeker geen aanleiding om overdracht van zorg voor volksgezondheid te laten wachten op vervolledigiug van de gezondheidswetgeving. Dit is te minder het geval, omdat men zich moeilijk concreet voor oogen kan stellen, waarin die vervolledigiug zou moeten bestaan. Zou men malariabestrijding wettelijk willen regelen, zou men framboesiabestrijding wettelijk willen regelen, of zou men dit willen doen ten aanzien van bestrijding van bijvoorbeeld mijnwormziekten? Men kan zich niet realiseeren in welke opzichten op deze gebieden wettelijke regeling thans noodig en mogelijk is, in dit uitgestrekte land met zijn zeer uiteenloopende onderdeelen en zijn zeer ongelijk ontwikkelde ingezetenen. Een poging destijds om de leprabestrijding wettelijk te regelen strandde, omdat men tenslotte tot het oordeel moest komen, dat de toestanden in Indië daarvoor nog niet rijp waren. Later, zoo kan ik hieraan toevoegen, veranderden de inzichten omtrent leprabestrijding in die mate, dat de destijds voorloopig ontworpen regeling thans heelemaal niet meer zou aansluiten op deze nieuwe inzichten.

Waarlijk, indien er één gebied is waar overdracht van zorg niet moet wachten op een volledig stel regels omtrent die zorg, dan schijnt dit wel te wezen het gebied van de zorg voor de volksgezondheid. Waaraan men op dit gebied behoefte heeft, ook zelfs bij een zeer beperkte overdracht, dat is de bevoegdheid van het hoofd van den dienst om medisch-technisch aanwijzingen te geven.

Alvorens, Mijnheer de Voorzitter, dieper in te gaan op enkele zeer belangrijke punten, welke hier in eersten termijn door verschillende leden zijn naar voren gebracht, wil ik even stilhouden bij een paar opmerkingen afkomstig van het geachte lid, den heer Eekhout en zijn partijgenoot, het geachte lid, den heer Kruyne.

Mijnheer de Voorzitter! Het is opgevallen hoe de heer Eekhout zijn redevoeringen over de bestuurshervorming steeds begint met een platonische liefdesverklaring. Dit was ook het geval in Februari van dit jaar, toen de doorvoering van de bestuurshervorming in de buitengewesten in deze zaal aan de orde was. De heer Eekhout begon toen met ongeveer dezelfde waardeerende betuigingen ten opzichte van decentralisatie als waarmede hij ook thans zijn redevoering aanving. Maar in het vervolg van zijn redevoering bleek spoedig, dat de geachte spreker niet veel moest hebben van decentralisatie en bestuurshervorming. De buitengewesten waren daartoe z. i. heelemaal niet geschikt. Wel was Java, zoo zeide hij toen, daarvoor geschikt. Hier moest men, zoo ried hij toen aan, decentraliseeren. En nu, nu decentralisatie op Java aan de orde is, gaat de heer Eekhout ook met deze decentralisatie niet accoord. De wijze waarop en de mate, waarin deze regeeringsvoorstellen op Java willen decentraliseeren, deugen heelemaal niet, zoo luidt het oordeel van dit geachte lid, en als men dan aan het slot van zijn redevoering leest, wat z. i. wel in aanmerking komt voor decentralisatie op Java, dan is dit al bitter weinig.

Een en ander doet veronderstellen, dat de bezwaren van dit geachte lid tegen decentralisatie heel diep zitten, althans dat zij dieper zitten, dan men bij eerste lezing van zijn redevoering wel zou vermoeden. Bij aandachtiger lezing blijkt dit dan ook het geval te wezen. Immers het geachte lid spreekt duidelijk afkeurend over de samenstelling der huidige raden Trouwens hij is heelemaal niet op deze raden gesteld. Dat bleek reeds in Februari bij de behandeling van de bestuurshervorming voor de buitengewesten, toen het geachte lid vroeg om Oostersche raden, blijkbaar ongemengde raden, die alleen te zeggen zouden hebben omtrent zaken de Inheemsche sfeer betreffende.

Ook sprak dit geachte lid afkeurend over de versnippering van overheidszorg, welke het gevolg zou zijn van de thans voorgestelde overdrachten. Mijnheer de Voorzitter. Indien dit bezwaar gegrond is, dan reikt het natuurlijk verder dan de huidige overdrachten, dan betreft dit bezwaar natuurlijk ook de reeds overgedragen taak, en dan slaat dit bezwaar dus in wezen op de gansche staatkundige organisatie van Java. Van deze bestaande organisatie is de heer Eekhout dan ook geen voorstander. Deze bestaande organisatie schenkt om staatkundige redenen aan de regentschappen een eigen plaats. Van daar dat men bij overdracht van taak op Java met zooveel gemeenschappen krijgt te maken. En daartegen richten zich duidelijk de bezwaren van het geachte lid. De Regeering maakte in Februari van dit jaar hier reeds duidelijk, dat deze bestaande organisatie op Java op goede gronden rust, dat elke organisatie naast inhaerente voordeelen bepaalde nadeelen vertoont en dat men dan deze nadeelen op den koop toe moet nemen.

Het zal aan het geachte lid ook niet ontgaan, dat, hoe beperkter men de taak voor deze gemeenschappen op Java neemt, des te ernstiger de bezwaren zullen wezen, verbonden aan wat hij versnippering noemt. Indien dit bezwaar voor het geachte lid zwaar weegt, zou dit voor hem een reden moeten wezen om zich aan te sluiten bij het voorstel van de Regeering, om de uit het centrum af te wentelen taak niet schriel maar ruim te nemen. De bezwaren van een verdeeling tusschen veel gemeenschappen zijn dan belangrijk geringer dan anders het geval zou wezen.

Dat de bezwaren van de woordvoerders van de Vaderlandsche Club zich in wezen richten tegen de staatkundige organisatie

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

op Java, welke met regentschappen rekent en waarbij raden zijn ingesteld, blijkt ook uit het inzicht, dat hier geuit is door het geachte lid, den heer Kruyne. Het kan, aldus deze spreker, die ik hierbij letterlijk citeer, de personen in de regentschappen — ook de leidende personen — ik zonder het Europeesche deel uit, zegt hij er bij — eigenlijk heel weinig schelen, hoe het met de algemeene hygiëne gaat. Het kan hen weinig schelen, of het sterftecijfer nu van 18 °/₀₀ of 19 °/₀₀ tot 20 °/₀₀ klimt, het laat ze volkomen koud. De opvatting, die zij, aldus nog steeds het geachte lid dat ik letterlijk citeer, in het algemeen hebben van het sterven, de opvatting van alle dergelijke zaken is, dat zij dat in het geheel geen bijzondere gebeurtenis achten, zooals wij Westerlingen dat vinden. Hun opvatting is van dien aard, dat al deze zaken hen betrekkelijk onverschillig zijn. Hier, Mijnheer de Voorzitter, houd ik met citeeren op, en vraag ik mij af, of hierin een billijke beoordeeling schuilt van de leidende personen in de regentschappen. Het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo, kwam tegen deze voorstelling van zaken dan ook reeds, en naar het oordeel der Regeering, terecht, op.

Er zijn nog enkele opmerkingen van de genoemde geachte leden, waarop ik hier kort de aandacht moet vestigen, alvorens over te gaan tot de meer belangrijke punten waarmede ik mijn rede hoop te eindigen.

Zoo is volgens het geachte lid, den heer Kruyne, met de adviezen van de locale ressorten practisch in deze eindvoorstellen omtrent overdracht van onderwijs en volksgezondheid weinig rekening gehouden. Het geachte lid maakte hierbij zelf een voorbehoud voor wat betreft geuite provinciale wenschen, maar bovenal, Mijnheer de Voorzitter, is het toch gewenscht om hier, zonder uitvoerig in te gaan op de door dagelijksche besturen van provincies en lagere gemeenschappen ingediende adviezen, te releveeren, dat op het punt van de regeling van de financieele verhouding, die verbonden wordt aan deze overdracht, in belangrijke mate is rekening gehouden met de adviezen van de genoemde dagelijksche besturen. In beginsel stonden de dagelijksche besturen over het geheel sympathiek tegenover de voorgestelde overdrachten. Hun huivering hield verband met de financieele regeling. Dit maakten zij zeer duidelijk. Zij waren bevreesd, dat de uitkeeringen, te verbinden aan deze overdrachten, zouden worden behandeld op dezelfde wijze als vroegere uitkeeringen terzake van vroegere overdrachten. Zij waren ook bevreesd een onwillekeurig en eventueel onvermijdelijk accres in de uitkeeringen verbonden aan de overgedragen zorg, niet eigener kracht te kunnen honoreeren. Om deze redenen nu, en op al deze punten, heeft de Regeering bij de voorgedragen financieele regeling, verbonden aan deze overdrachten, de bekende waarborgen gesteld, waarbij risico's dezer ressorten uitgesloten zijn. Aan deze waarborgen, Mijnheer de Voorzitter, zal ik straks nog een nieuwe toevoegen, waartoe de Regeering aanleiding gevonden heeft in de depreciatie van den gulden.

Het geachte lid, de heer Eekhout, vindt redenen om de toezegging der Regeering, dat de uitkeeringen zullen worden verhoogd in geval geconstateerde en met den financieelen toestand van het land vereenigbare behoefte aan uitbreiding van zorg, zijnerzijds te becommentarieeren in dien zin dat deze bijdragen zullen zijn bestemd voor bijzondere uitgaven, groote assaineeringswerken en werken ter bestrijding van een zware epidemie en dergelijke, waarbij de krachten van een autonoom ressort klaarblijkelijk te kort schieten. Men neme de toezegging van de Regeering, zooals deze gegeven is en zonder deze toelichting van den heer Eekhout.

Volgens dit zelfde geachte lid is speciaal de voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten een zoodanig algemeen belang, dat deze toch wel het laatst in aanmerking zal kunnen komen voor overdracht aan autonome ressorten, die de organen voor de verzorging van deze takken van staatkundige zorg te eenenmale missen. Hier vooral, aldus het geachte lid, dat ik citeer, doet zich het groote bezwaar voelen van het ontbreken van een behoorlijke wetgeving, waarin deze onderwerpen zijn geregeld en waarin de bevoegdheden van den staat en van de autonome ressorten behoorlijk worden afgebakend. Hoe verstaat zich de inhoud van dit citaat met de omstandigheid, dat de onderhavige overdrachtsregeling er juist wèl voor zorgt, dat de provincies en de groote stadsgemeenten zullen hebben behoorlijke deskundige organen voor de verzorging van de preventieve gezondheidszorg, welke aan hen en niet aan de regentschappen en de kleinere stadsgemeenten wordt opgedragen. En hoe verstaat zich dit citaat met de omstandigheden, dat de Dienst der Volksgezondheid niet gespeend is van een wettelijke regeling, en vooral, dat de voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten zeer deugdelijk bij ordonnantie is geregeld, terwijl het medebestuur, dat bij de onderhavige voorstellen weggelegd is voor de evenbedoelde provincies en stadsgementen, bij deze zelfde voorstellen behoorlijk geregeld en afgebakend is?

Er is nog meer. Het geachte lid, de heer Eekhout, heeft bijna geen woorden genoeg om zijn afkeuring uit te spreken over overdracht van gezondheidszorg, nu, op het diepste punt, terwijl het object van de overdracht vanzelfsprekend de gevolgen heeft ondergaan van de jaren van bezuiniging, die achter ons liggen. Deze spreker haalt hier, naar het oordeel van de Regeering in overdreven bewoordingen, de toestand bij, waarin z.i. verschillende kleine ziekeninrichtingen op Java verkeeren, alsmede den staat van het onderhoud waarin deze ziekeninrichtingen en haar inventaris verkeeren. Ik teeken hierbij aan, dat op de gezondheidszorg in de afgeloopen jaren minder is gekort dan op vele andere zorg. Bovendien moet men zijn eischen op het gebied van de gezondheidszorg niet hooger stellen dan de samenleving nu eenmaal toelaat. Dit was vroeger niet mogelijk en het zal ook in de toekomst niet mogelijk wezen. Maar hoe klopt het met het standpunt van dit geachte lid, dat hij verderop in zijn redevoering, na bestrijding van den omvang der door de Regeering voorgestelde overdrachten, tot de conclusie komt, dat de thans aanhangige overdrachten beperkt moeten worden tot ..... precies dat zelfde ziekenhuiswezen, waarvan hij de overdracht in het eerste deel van zijn redevoering minder „fair" achtte? Van de mogelijkheid om dit ziekenhuiswezen bij deze overdracht met één slag op het peil te brengen waarop het geachte lid, en ongetwijfeld iedereen, deze tak van overheidszorg eigenlijk zou wenschen, rept het geachte lid niet. Terecht, want een dergelijke wensch draagt zijn onvervulbaarheid in zich.

Verbetering van het thans, gegeven de omstandigheden, op redelijk peil gehouden ziekenhuiswezen is alleen mogelijk op geleidelijke wijze, als de geheele gemeenschap daartoe bijdraagt. Deze verbetering zal des te sneller plaats grijpen naarmate te spoediger overeenkomstig de voorstellen van de Regeering besloten wordt tot een volledige afwenteling van taak op provincies en lagere gemeenschappen, waarbij dadelijk kan aansluiten een behoorlijke en definitieve regeling van de financieele verhouding. Een omvangrijke overdracht van taak uit het centrum beteekent straks een omvangrijke overdracht van middelen. Dit beteekent bij beterende conjunctuur omvangrijker accressen dan bij een benepen financieele regeling aansluitend op benepen overdrachten het geval zou wezen, en uit die accressen kan de overheidszorg, die het hart heeft van de vertegenwoordigers der ingezetenen in de provincies en lagere gemeenschappen, verbeterd worden. Op andere wijze is deze verbetering niet en zeker niet spoediger te verwachten. Overheidszorg, welke in landsverband blijft behartigd, lijdt sterk onder de eischen, die talrijke landsdiensten stellen. Men denke aan algemeen bestuur, politie, leger, vloot en zooveel meer. Het zou ongetwijfeld aan de welvaartszorg ten goede komen, indien zij als gevolg van overdracht op lagere ge-

68ste VERGADERING — MAANDAG 5 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

meenschappen kan profiteeren van een apart belastinggebied. Bijzondere steun uit de landskas blijft immers ook dan steeds mogelijk.

In dit verband is het evenwel noodzakelijk om uitdrukkelijk de gedachte te verwerpen, welke door de geachte leden, de heeren Eekhout en Moelia, verondersteld is, dat alleen de wensch naar financieele saneering bewogen heeft deze overdrachten van onderwijs en volksgezondheid aanhangig te maken; en nog meer verwerpt de Regeering de gedachte, welke doorstraalt in uitingen van den heer Eekhout en suggesties van den heer Moelia, dat financieele saneering te laken zou zijn als doelwit van decentralisatie. Als ik te dezen aanzien uitvoerig zou worden, dan zou ik moeten herhalen het debat, dat in deze zaal gevoerd is in Februari van dit jaar, toen de doorvoering van de bestuurshervorming in de buitengewesten aan de orde was en toen zijdelings ook de vervollediging van de hervorming op Java in het geding werd gebracht. Het votum, dat de Volksraad toen naar aanleiding van dat debat gegeven heeft is het beste bewijs, dat de Regeering er toenmaals in slaagde om nagenoeg den geheelen Volksraad te overtuigen van de zuiverheid en de juistheid harer bedoelingen.

Kort samengevat werd toen aangetoond, dat doorvoering van de bestuurshervorming, met inbegrip dus van vervollediging van de hervorming op Java, om haar zelfs wille aanbevelenswaardig is. Het doelwit, dat daarbij voor oogen wordt genomen is: ontlasting van de centrale regeering en instellen en opkweeken van regionale autonomieën, als een middel tot betere overheidszorg en als een middel om de naar afkomst Westersche overheidszorg, welke hier te lande wordt verspreid en welke nog al te zeer aan de oppervlakte blijft, wortel te doen schieten in de naar hun wezen Oostersche regionale samenlevingen, teneinde zoodoende belangstelling te kweeken voor deze overheidszorg en in aansluiting daarop wezenlijke deelneming van de ingezetenen in het regionale bestuur te bereiken. Een opvoeding derhalve tot verantwoordelijk bestuur.

Het is immer de bedoeling geweest om daartoe de overdracht van taak uit het centrum niet bij mondjesmaat toe te dienen, maar om in die overdracht te betrekken al die naar haar aard regionale zorg, welke voor dergelijke overdracht practisch en technisch in aanmerking kan komen. Zóó was de bedoeling in 1922, toen de wet op de bestuurshervorming tot stand kwam, zóó was de bedoeling toen in 1925 de eerste uitvoering aan deze wet werd gegeven, zóó was ook de bedoeling in 1931, toen het voornemen werd bevestigd om de hervorming in de buitengewesten door te voeren en zóó was en is ook de bedoeling in dit jaar, waarin het plan is gerezen om eindelijk die uitvoering en die vervollediging van de hervorming op Java tot werkelijkheid te maken.

Financieele saneering kwam daarbij pas aan de orde, toen de Regeering en deze Volksraad tot de overtuiging kwamen, dat de in 1932 om redenen van de crisis gestaakte doorvoering en vervollediging van de hervorming, om die crisis behoorde te worden hervat. Sinsdien toch was overtuigend gebleken, dat doorvoering van de hervorming, mits op de juiste wijze aangepakt, en aangevuld met een behoorlijke financieele regeling, weliswaar in den aanvang leidt tot meerdere uitgaven, omdat nu eenmaal de „cost gaet voor de baet", maar dat zulke doorvoering van de hervorming op den duur moet voeren tot meer overheidszorg voor hetzelfde geld en tot grootere belastingopbrengsten ook al zouden de lagere ressorten geen nieuwe belastingen opbrengen. Met talrijke argumenten werd de juistheid van deze opvatting destijds aangetoond en zij overtuigden den Volksraad. Hetzelfde algemeene doelwit van de bestuurshervorming en hetzelfde financieele doelwit, dat zooeven bedoeld werd, wordt bij deze overdracht van onderwijs en volksgezondheid voor oogen genomen, waarbij dan tevens bereikt zou worden, dat voor Java eindelijk een organisatie wordt bereikt, opgezet naar wetmatige beginselen, en op eenparigen voet voor alle daarbij betrokken diensten uitgevoerd.

De nuttige uitwerking van een overdracht als thans voorgesteld, zie men toch vooral niet in het schemerige licht van te enge opvattingen. Men hebbe van deze nuttige uitwerking ook geen overdreven verwachtingen. Maar men erkenne een redelijke en natuurlijke saneerende uitwerking, gelijk zooeven werd bedoeld. En men zie toch vooral in, dat inspanning van alle krachten vereischt is om een welvaartspolitiek te kunnen hervatten, welke door de crisis werd doorbroken. Inspanning nu van alle krachten kan men zich zonder decentralisatie ten aanzien van al die overheidszorg, welke daarvoor in aanmerking komt, eenvoudig niet denken. Het centralistische bestuursstelsel in een uitgestrekt gebied als Indië behoeft na de ingrijpende ontwikkeling, welke hier is gebracht, en die door de crisis niet teruggedrongen is, dringend aanvulling met decentralisatie, waarbij de zorg voor onderwijs en volksgezondheid die ook buiten het centrum zoo ruime belangstelling geniet, niet kunnen achterblijven. Overal in regionale sfeer, ook hier op Java, zijn ambtelijke, individueele en sociale krachten, die thans onvoldoende zijn ingeschakeld in het leven en in de zorg van de overheid. Men hoeft hierbij nog niet eens en in ieder geval niet in de eerste plaats te denken aan capaciteiten op belastinggebied, hoewel ook in dit opzicht in regionale sfeer, als straks de toestanden beteren, nog wel eenige steun weggelegd is voor uitbreiding van overheidszorg. Wie in dit opzicht voor de toekomst alleen blijft zien naar de centrale overheid, komt achterop.

Verschillende leden vroegen of niet een stelsel van aanvankelijk beperkte en daarna geleidelijk meerderende overdracht de voorkeur verdient boven een stelsel, als door de Regeering voorgesteld en waarbij een omvangrijke overdracht ondernomen wordt. Het geachte lid, de heer Eekhout, is hiervan een positief voorstander. Ook de geachte leden, de heeren Moelia en Leunissen, vragen zich af of hiervan niet meer heil is te verwachten. De heer Kruyne gaat zelfs zoo ver van een strenge scheiding aan te bevelen tusschen de curatieve en de preventieve gezondheidszorg, waarbij alleen de curatieve zorg voor overdracht in aanmerking komt.

Over deze laatste gedachte is reeds tevoren iets gezegd. Daargelaten of dergelijke strenge scheiding tusschen curatieve en preventieve gezondheidszorg wenschelijk is — de Regeering oordeelt hierover zeer beslist anders dan de heer Kruyne — een practische verwezenlijking van deze gedachte acht de Regeering uitgesloten, al was het alleen, omdat bij de bestaande en ook voor afzienbare toekomst aan te nemen beperktheid der personeele en materieele middelen, volstrekt noodzakelijk is om in zeer vele gevallen beiderlei overheidsben, dat de preventieve gezondheidszorg achtergesteld zou beperking van de overheidszorg der provinciën en lagere gemeenschappen tot individueele ziekenzorg tengevolge hebben, dat de preventieve gezondheidszorg achtergesteld zou worden, aangezien uit het vrij ruime belastinggebied, dat straks zal worden aangewezen voor provinciën en lagere gemeenschappen, dan alleen geput zal worden ten behoeve van de individueele ziekenzorg, tewijl de preventieve gezondheidszorg alsdan totaliter geen belangstelling zou krijgen van deze gemeenschappen.

Ook in het algemeen rijzen ernstige bezwaren tegen een stelsel, waarbij aanvankelijk zeer beperkte, doch geleidelijk meerderende overdracht wordt toegepast. De afgeloopen jaren hebben op ander gebied dan dat van onderwijs en volksgezondheid, met name op het gebied van de zorg voor den waterstaat en voor de landsgebouwen duidelijk de bezwaren, verbonden aan een dergelijken toestand, in het licht gesteld. Niet alleen hoogere kosten zijn het onvermijdelijk gevolg van een dergelijke wijze van overdracht, maar zij brengt ook mede een enormen omslag, verbonden aan herhaaldelijke en zeer moeizame ver-

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

anderingen in de taakverdeeling en nog meer in de aansluitende financieele regelingen. Gelet op deze groote moeilijkheden, waarbij gesproken kan worden op grond van ervaring, en welke op het gebied van het onderwijs en de volksgezondheid op het gebied van de financieele regelingen aanzienlijk grooter zouden zijn, vergeleken bij wat op ander gebied is ondervonden, rijst bij de Regeering zóó ernstige twijfel of de centrale organen, welke toch al overladen zijn met moeilijk werk, berekend zijn of zelfs berekend kunnen worden op een dergelijke werkwijze, dat zij bij voorbaat haar handen hiertegen afwerend moet opsteken.

Waar bij deze werkwijze de herhaaldelijk aan te brengen veranderingen slaan op de overheidsorganisatie, zou deze organisatie, die juist zoo stabiel mogelijk moet wezen, voortdurend in staat van verandering worden gesteld.

Bovendien is het uiterst bezwaarlijk om de te projecteeren overdrachten beperkter te nemen dan de Regeering deed. Dit geldt in het bijzonder de volksgezondheidszorg.

De omstandigheid, dat de praktijk noopt om curatieve en preventieve gezondheidszorg goeddeels aan dezelfde artsen op te dragen brengt mede dat men, om conflicten tusschen de landsorganen en de organen der zelfstandige gemeenschappen tot de geringste proporties terug te brengen, zooveel mogelijk beiderlei zorg overdraagt.

Drinkwatervoorziening en afvalverwijdering, in wezen preventieve gezondheidszorg, zijn nu reeds grootendeels in handen van provinciën en lagere gemeenschappen. Men kan dus deze lagere gemeenschappen van deze preventieve gezondheidszorg zeker niet uitsluiten.

Voor groote assaineeringswerken is nu en in de naaste toekomst geen geld voorhanden. Trouwens de kleine assaineeringswerken zijn bij elkaar practisch het belangrijkst. Hierbij zijn typische regionale en locale belangen betrokken. En hiervoor is een warme regionale en locale belangstelling. Men sluite de organen van deze belangstelling toch niet van deze zorg uit. Dit neemt immer niet weg, dat het land, als het daarvoor geld heeft, voor bepaalde werken kan subsidieeren. Een definitieve financieele verhouding zal dergelijke subsidieering niet uitsluiten.

Verzorging van de koepokinenting brengt ook het geachte lid, de heer Leunissen, voor overdracht in aanmerking, terecht, want deze overdracht herbergt geen bezwaren.

Bestrijding van volksziekten: malaria, framboesia, mijnwormziekte, enz. herbergt bij overdracht aan de provincie geen bezwaren. In zelfbesturend gebied en in de stadsgemeente Batavia wordt deze zorg reeds met goed effect behartigd door regionale lichamen.

Met bestrijding van besmettelijke ziekten is het overeenkomstig gesteld. Zij is trouwens geprojecteerd voor opdracht in medebestuur volgens nauwkeurige regeling bij ordonnantie, waarbij het onontbeerlijk aandeel in deze zorg van Europeeschen Inlandsch bestuur gehandhaafd blijft.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, hoe beperkter de overdracht wordt genomen, hoe moeilijker het wordt om een redelijke dienstorganisatie te verkrijgen voor de provincies en lagere gemeenschappen. Ook bij de meest beperkte overdracht kan een dergelijke dienstorganisatie niet ontbeerd worden. Aan dupliceering, aan instelling van eigen dienstorganisaties naast de bestaande landsorganisaties, valt niet te denken. Aan opdracht van de o v e r g e d r a g e n taak aan de bestaande l a n d sorganisaties kleven uit een oogpunt van decentralisatie allerernstigste bezwaren. Alleen bij een overdracht als thans voorgesteld wordt, en waarbij de landstaak, welke in de peripherie uitgeoefend wordt, zeer belangrijk ingekrompen wordt, is het mogelijk om gelijk thans voorgesteld wordt, de bestaande landsorganisatie buiten het centrum — inspecties en gewestelijke gouvernementsartsen — over te dragen op de provincies, en om daarbij de resteerende en zeer ingekrompen landstaak aan deze voormalige landsorganisatie te blijven opdragen.

Al verder, hoe beperkter men de overdracht neemt, hoe meer neiging ontstaat om hierbij óf de regentschappen óf de provincies over te slaan. Men lette maar op de gedane suggesties om alleen het ziekenhuiswezen over te dragen, om dit ziekenhuiswezen bij de provincie te brengen en het regentschap dus te sluiten buiten alle gezondheidszorg.

Vorengenoemde bezwaren tegen een stelsel van aanvankelijk zeer beperkte, doch geleidelijk meerderende overdracht op het gebied van de volksgezondheidszorg, gelden met nuances ook tegen toepassing van een dergelijk stelsel op het gebied van de onderwijszorg. Deze bezwaren gelden niet in het minst de mogelijkheid van uitbouw van deze zorg, zoodra een definitieve financieele regeling, gebaseerd op overdracht van landsmiddelen, zal zijn tot stand gekomen. Immers, ik wil het hier nog eens herhalen; hoe meer overdracht, hoe grooter belastingaandeelen, hoe meer aceres bij de opbrengsten dezer belastingaandeelen, en hoe meer gelegenheid om de zorg voor onderwijs en volksgezondheid, welke zeer aan het hart gaat, uit te bouwen.

Zoo blijkt dus, Mijnheer de Voorzitter, een stelsel van aanvankelijk zeer beperkte, doch geleidelijk meerderende overdracht om talrijke redenen niet aanbevelenswaard. Het lijkt zoo aantrekkelijk om aan provincies en lagere gemeenschappen eerst een klein stuk zorg over te dragen en door haar te leeren hanteeren, en dan het daarop volgende stuk overheidszorg, en daarna weer het op dit tweede stuk aansluitende deel overheidszorg. In werkelijkheid stuit dit stelsel op principieele en practische bezwaren, welke niet kunnen worden overwonnen.

Ook in opvoedkundig opzicht heeft evengenoemd stelsel voor de Regeering geen enkele aantrekkelijkheid. Wij hebben hier immers niet te maken met provincies, regentschappen en stadsgemeenten, die vandaag of gisteren pas zijn ingesteld. Hier zijn lichamen, die al jaren werken en goed werken en die zelfs een heel moeilijk stadium van bezuiniging met eere zijn doorgekomen. Voor dergelijke lichamen is de geprojecteerde overdracht niet bezwaarlijk, gegeven de passende financieele voorzieningen, waarvan de bijzonderheden uitvoerig zijn medegedeeld en waarover straks in verband met de enkele dagen geleden ingetreden depreciatie van den gulden nog iets zal worden gezegd.

Het zou opvoedkundig onjuist zijn om de voor deze gemeenschappen weggelegde taak broksgewijze toe te dienen. Immers, daargelaten de nadeelen van zulke voortdurende organisatie-verandering, wordt daarbij de aandacht der lagere besturen onvoldoende gespannen op het geheel van de regionale onderwijs- en volksgezondheidszorg. Integendeel wordt daarbij die aandacht telkens slechts gespannen op een deel van die zorg, b.v. eerst op individueele ziekenzorg en niet op preventieve gezondheidszorg. De gevolgen daarvan kunnen niet anders zijn dan eenzijdigheid en onevenwichtigheid in de ontwikkeling van provincies en lagere gemeenschappen. Van den aanvang af moet naar het oordeel van de Regeering de regionale en locale belangstelling zooveel mogelijk gespannen worden op het geheel der regionale zorg. Dan alleen is te verwachten, dat dit of dat deel dier zorg niet practisch als stiefkind zal worden behandeld.

Moet derhalve naar het oordeel van de Regeering de keuze gevestigd worden op een stelsel van omvangrijker overdracht, men moet dan daarbij op den koop toe nemen, dat deze overdracht aan zekere restricties gebonden wordt.

Op het gebied van het onderwijs noem ik de restrictie, dat de regeling van de inrichting bij het land blijft. De Indische Staatsregeling gebiedt dit trouwens, en zelfs indien overdracht beperkter werd genomen dan de Regeering voorstelt, zou om practische redenen dezelfde restrictie geboden wezen.

Op het gebied van de zorg voor volksgezondheid noem ik medischtechnische aanwijzingen van het diensthoofd, die trouwens bij elke meer beperkte overdracht, uitgaande boven individueele ziekenzorg, onvermijdelijk zouden zijn.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)

In de derde plaats noem ik de restrictie op personeelsgebied, waarbij de verplichting wordt opgelegd om zekere percentages of zekere aantallen van ter beschikking gestelde landsdienaren aan te nemen in de plaats van zelf aangestelde ambtenaren. Deze zelfde restrictie zou al evenzeer ook bij beperkter overdracht benoodigd wezen. Op het duidelijkst wordt dit bewezen door de omstandigheid, dat zelfs bij de bestaande taakoverdrachten practisch de zelfde restrictie heerscht.

Ik noem ten slotte de beperking, die gelegen is in de opdracht van landsfuncties aan het personeel van de over te dragen diensten. Deze restrictie zou ook bij beperkter overdracht onvermijdelijk wezen, tenzij men het personeel van deze over te dragen diensten niet mede overdroeg. In dat geval zou men genoodzaakt wezen om aan dit landspersoneel, gelijk tevoren gezegd, de overgedragen overheidstaak als nevenfunctie op te dragen. Een dergelijke toestand lijkt zeker minder aanbevelenswaardig dan wat thans wordt voorgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Om de voorliggende voorstellen nog scherper te teekenen in enkele bewoordingen, gelijk in de Memorie van Antwoord reeds is geschied, kan men hierbij spreken van een omvangrijke doch beheerschte decentralisatie, die men dan kan stellen tegenover een beperkte en ongebonden decentralisatie. Dergelijke typeeringen zijn teekenend, maar zij geven helaas altijd aanleiding tot misverstand, omdat men hierbij met te gecompliceerde zaken heeft te maken dan dat men ze in enkele woorden goed zou kunnen weergeven. Zoo kan men, sprekend van een beperkte doch ongebonden decentralisatie, in deze woorden niet weergeven hoe beperkt de overgedragen taak wel moet worden genomen om wezenlijk volledige vrijheid aan de eigen organen te kunnen laten.

Om misverstand uit zulke nieuwe bewoordingen te vermijden, is het beter om met het geachte lid de heer Moelia ons te houden aan de geijkte juridische termen. Maar dan is het toch goed om zich niet alleen te bepalen tot de begripsdefinities van wijlen staatsraad Oppenheim. Het moderne gemeenterecht in Nederland en de Indische decentralisatie brachten behoeften en brengen vormen voort, die niet dan met moeite zijn te rangschikken onder Oppenheim's definities van autonomie of medebestuur. De I. S. in de artikelen 119 (7) en 121 lid (4) spreekt dan ook van „inrichting, bevoegdheid, en verplichtingen'' van de provinciale en lagere besturen, die geregeld worden bij ordonnantie, en daarbij is dus de weg, geboden voor de in de practijk noodzakelijk gebleken overdracht in autonomie, gebonden aan meer beperkingen dan waaraan Oppenheim dacht. Dergelijke overdrachten, waarbij niet gehandeld wordt over opdracht van bepaalde handelingen, maar waarbij in min of meer ruime bewoordingen een stuk overheidstaak, zij het onder zeker toezicht, overgedragen wordt, is niet dan met verwringing te rangschikken onder medebestuur, of onder zelfbestuur om de terminologie van Oppenheim te gebruiken. De Regeering vereenigt zich gaarne met het standpunt van het geachte lid, den heer Abdul Rasjid, die de noodzaak van dergelijke tusschenvormen erkent, terwijl de omstandigheid, dat het geachte lid, de heer Moelia, uitdrukkelijk zegt oog te hebben voor hetgeen de praktijk vraagt, vertrouwen schenkt, dat ook dit lid zich bij dergelijke tusschenvormen zal neerleggen.

Het geachte lid, de heer Moelia, meent de door de Regeering voorgestelde overdracht te kunnen typeeren als een handhaving van den feitelijken toestand alleen met dit verschil, dat de financieering van volksgezondheid en onderwijs ten aanzien van sommige gedeelten loopt over de kassen der aan te wijzen locale ressorten. Mijnheer de Voorzitter! Indien het geachte lid hiermede bedoelt, dat in den eersten tijd geen belangrijke sommen zullen vrij komen voor uitbreiding van de over te dragen zorg dan heeft hij, vrees ik, inderdaad gelijk. Dit houdt nu eenmaal verband met den economischen en financieelen toestand van dit land. Ook zonder overdracht zou deze staat van zaken niet anders wezen. Evenwel opent de nieuwe staat van zaken na overdracht, gelijk ik tevoren uitvoerig uiteenzette, perspectieven, die zonder overdracht niet bestaan. Bovendien zijn de bemoeiïngen verbonden aan handhaving van den bestaanden toestand niet gering, en zeer leerzaam voor provinciën en lagere zelfstandige gemeenschappen, die zich voornemen onder betere tijden de over te dragen zorg uit te breiden.

Ook stemt de Regeering niet in met het oordeel van het genoemde geachte lid, dat bij die overdracht een zware wissel wordt getrokken onder meer op de technische deskundigheid van organen, die óf nooit met deze materie in aanraking zijn gekomen óf alleen in den goeden zin dilettanten werk op dit gebied hebben verricht. Juist, dat bij deze ruime overdracht gezorgd kon worden voor een deskundige dienstorganisatie der provincies, waarop ook de regentschappen kunnen steunen, zal bewerken dat het aan technische deskundigheid bij de nieuwe organen niet zal ontbreken. Ook hierbij is trouwens de omstandigheid, dat vooralsnog wegens de slechte financieele omstandigheden niet kan worden gedacht aan belangrijke uitbreiding van de over te dragen zorg, een geluk bij een ongeluk. Nu immers is er tijd om eerst de bestaande zorg te leeren beheerschen, voordat men de vleugels kan uitslaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben thans gekomen aan het slot van mijn redevoering. Ik wil hierin de verzekering geven, dat een definitieve regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de provincies en lagere gemeenschappen, waaraan thans reeds wordt gearbeid, spoedigst en wel naar schatting binnen 1½ jaar gereed kan zijn. Zij kan derhalve worden ingevoerd tegen het moment, waarop verwacht mag worden, dat de monetaire toestand weer stabiel zal zijn geworden. Als nu de voorgelegde overdracht van onderwijs en volksgezondheidszorg wordt aangenomen, krijgen derhalve de provinciale en lagere gemeenschappen een inzicht en overzicht van haar geheele taak en van de eischen, welke deze taak stelt, voordat het moment zal zijn aangebroken om met deze gemeenschappen overleg te plegen omtrent deze definitieve regeling van de financieele verhouding. Het is volstrekt noodzakelijk om deze volgorde in acht te nemen, omdat anders het overleg met deze gemeenschappen niet op een deugdelijke basis van inzicht en ervaring harerzijds zou rusten. Zij hebben op deze wijze tegen den tijd der invoering van de nieuwe financieele regeling ook haar handen heelemaal vrij voor de toepassing van dezen financieelen maatregel, die dan haar onverdeelde aandacht kan hebben, hetgeen wezenlijk niet overbodig zal wezen.

Intusschen vordert de ingetreden muntdepreciatie een bijzondere voorziening bij de onderhavige overdracht. De bijzonderheden van de financieele regeling welke bij deze overdracht behooren, hadden, zooals bekend is, de strekking om de financieele risico's dezer overdracht voor de betrokken ressorten weg te nemen. Het risico van de muntdepreciatie, waarvan de gevolgen thans nog niet zijn te overzien, kan alleen volledig weggenomen worden door bij deze overdrachten praktisch toe te passen een stelsel van afrekening, waarbij de meerdere kosten in guldens, welke het gevolg zijn van de muntdepreciatie, voor rekening komen van het land.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering beweert niet, dat de door haar voorgestelde overdrachten van onderwijs en volksgezondheidszorg zonder bezwaren zijn. Er is echter naar haar oordeel op dit gebied geen voorstel denkbaar dat niet ontwikkeld is en dat naast voordeelen geen nadeelen zou herbergen. De vraag is slechts of de voordeelen een saldo overlaten boven de nadeelen. Die vraag beantwoordt Zij in dit geval volmondig bevestigend. Er zijn naar haar oordeel belangrijke voordeelen verbonden aan deze overdracht ook uit een oogpunt van zorg voor onderwijs en volksgezondheid,

(Adviseur voor de bestuurshervorming.)
en naarmate deze overdracht langer werkt, zullen die voordeelen duidelijk naar voren springen. Zij waarschuwt hierbij zeer tegen een engen en kortzichtigen kijk op deze zaken.

De Regeering vindt ook aanleiding om er hierbij aan te herinneren, hoe de Volksraad zich herhaaldelijk uitsprak ten gunste van staatkundige hervorming. Vooral in Februari van dit jaar, toen aanhangig was en goedgekeurd werd de doorvoering van de bestuurshervorming in crisistijd, was dit het geval. Welnu, hier is een ontwerp van staatkundige hervorming, en dit ontwerp ligt volkomen in de lijn van wat destijds naar den geest tusschen Regeering en Volksraad is overeengekomen.

De beteekenis van de onderhavige ontwerpen steekt verre uit boven de oppervlakkige strekking daarvan. Oppervlakkig geoordeeld lijken deze ontwerpen beperkt tot Java. In werkelijkheid zou een verwerping van dit ontwerp, dan wel een belangrijke uitholling, een zeer bijzondere beteekenis hebben ook voor de doorvoering van de staatkundige hervorming in de buitengewesten. Immers, zorg voor onderwijs en zorg voor de volksgezondheid zijn voor doorvoering van de hervorming prominent. Ook voor de buitengewesten. De overdracht van deze zorg aan de te stichten zelfstandige gemeenschappen in de buitengewesten zal niet minder kunnen wezen dan wat thans voorgesteld is voor Java. De vorm zelfs van de thans voorgedragen overdrachtsregelingen zal straks bij de overdrachtsregelen voor de buitengewesten zooveel mogelijk worden nagevolgd. Met de aanneming van deze ontwerpen zal dus practisch ook een stuk staatkundige hervorming voor de buitengewesten zijn voorbereid. En daarmede zal op een zeer moeilijk terrein een belangrijke schrede zijn gedaan in de richting van vervulling van 's Volksraads wenschen op het gebied van de staatkundige hervorming in de buitengewesten. Stichting van raden zonder behoorlijke taak, of stichting van raden, die gelijk de huidige in hoofdzaak wegenraden zijn, vindt de Regeering evenwel niet aantrekkelijk. Gedeeltelijke overdracht van taak bracht voor Java zulke bezwaren mede, dat de Regeering deze werkwijze voor de buitengewesten niet kan aanbevelen. Mijnheer de Voorzitter. De Regeering beveelt dus ook met het oog op de doorvoering van de staatkundige hervorming in de buitengewesten aanneming van deze ontwerpen warm aan.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van deze onderwerpen in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. Ik dring er bij de leden, die amendementen of moties zouden willen indienen, op aan dit zoo spoedig mogelijk te doen en liefst vóór of uiterlijk tegelijkertijd met de behandeling in tweeden termijn van deze onderwerpen; dit ook met het oog op het vaststellen van het sluitingstijdstip van de zitting.

Morgen wordt om half negen aangevangen met de voortzetting der behandeling van de defensie-ontwerpen (Ond. **54** en **55**); daarna komt aan de orde het wetsontwerp tot instelling van een rubberfonds (Ond. **23**) en vervolgens zoo mogelijk de tweede termijn van de overdracht van landszorg aan locale gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**), eventueel onderbroken door de afhandeling van de herziening van de koelieordonnantie (Ond. **2**), welke behandeling nog slechts korten tijd in beslag zal nemen. Wanneer daarna nog tijd overblijft komen de andere onderwerpen, die voor morgen nog op de agenda staan aan de beurt. Omstreeks de pauze heeft de beslissing plaats over het verzoek van den heer Soeroso tot het houden van een interpellatie.

De vergadering wordt te 1.25 uur n.m. gesloten.

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stukken. — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

69ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 6 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensie voorzieningen. — Zevende aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1936 (Ond. **79**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1936 (Ond. **83**). — Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. III, Financiën, voor 1936 (Ond. **77**). — Verzoek-Soeroso tot het houden van een interpellatie over maatregelen op monetair gebied (Ond. **89**). — Herziening Koelieordonnantie 1931 (Ond. **2**). — Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 43 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Boerstra, Drossaers, Enthoven, Ferwerda en Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Telegram van den 1sten Gouvernements Secretaris houdende mededeeling dat voor de loopende zitting door den Landvoogd de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is aangewezen als gemachtigde voor de behandeling van begrootingsvoorstellen betreffende de zesde afdeeling.

Wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 26, 26 en 29 September 1936 Nos. 19, 20 en 16, houdende mededeeling dat zijn vastgesteld

a. de ordonnanties tot wijziging en aanvulling van de ondernemingsrubberuitvoerordonnantie en de bevolkingsrubberuitvoerordonnantie (Ond. **43**);

b. de ordonnantie op vaststelling van een algemeen Waterreglement voor de Gouvernementslanden van Java en Madoera (zitt. 1935—'36, Ond. **107**; zitt. 1936—'37, Ond. **14**);

c. de ordonnantie tot hervaststelling van het aantal leden, inheemsche onderdanen-niet-Nederlanders, dat door de betrokken kiezers binnen het gebied van iedere residentie voor den provincialen raad van Oost-Java wordt aangewezen (Ond. **75**).

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 30 September 1936 No. 2005/A houdende mededeeling, dat nadere overweging van de motie-Thamrin c.s. inzake de vrije dagen van niet-Europeesche werknemers den Gouvereur-Generaal **(Commandant der Zeemacht.)** geen aanleiding heeft gegeven tot wijziging van het standpunt van de Regeering ter zake zooals bij de mondelinge behandeling door den betrokken Regeeringsgemachtigde is uiteengezet.

3. Als voren van 30 September 1936 No. 2007/B betreffende verdere contingenteering van den invoer van Portlandcement voor den tijd van een jaar.

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 25 September 1936 No. 20 houdende ontslag van Mr. G. G. M. A. Martens als secretaris van de Commissie voor georganiseerd overleg en benoeming in zijn plaats van Mr. M. P. G. Kappeijne van de Coppello.

5. Als voren van 26 September 1936 No. 21 houdende ontslag van A. H. Kloppenburg als voorzitter van de Nivas en benoeming in zijn plaats van P. M. Elberg.

6. Als voren van 29 September 1936 No. 17 houdende machtiging, krachtens art. 105 I. S., aan den Directeur van Verkeer en Waterstaat om te beschikken over de bij de 3e, 5e en 6e aanvullende begrootingen betreffende Afd. VII en bij de 1ste aanvullende begrooting betreffende Afd. VII I voor 1936 opgebrachte fondsen.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. Verslag over 1935 van de N. V. Algemeene Nederlandsch-Indische Electriciteit Maatschappij.

Wordt opgenomen in de boekerij.

D. Brief van het Bestuur van het Verbond van Vereenigingen van Overheidsdienaren in zake de devaluatie van den gulden.

Wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, departement van Oorlog, en IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met defensievoorzieningen.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Marine voor de beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Ferwerda**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de mondelinge behandeling in eersten termijn van het voorliggend begrootingsontwerp hebben verscheidene leden uiting gegeven aan teleurstelling en zelfs aan een zekere mate van ontstemming ten aanzien van den omvang van de daarin belichaamde voorstellen.

Slechts van één spreker — nl. van den heer Van Helsdingen — mocht de Regeering op dit punt steun ontvangen en Zij is het geachte lid daarvoor erkentelijk. Met den heer Van Helsdingen is de Regeering van oordeel, dat het niet aangaat beschuldigingen uit te spreken aan het adres van het Opperbestuur, als zoude „voor de Hollandsche defensie financieel meer gedaan kunnen worden dan voor de verdediging van den Archipel", en als zouden „de verantwoordelijke Regeeringsinstanties in Nederland nog steeds niet voldoende begrijpen, dat de aanwezigheid van een krachtige vloot in de Indische wateren voor de veiligheid van Nederlandsch-Indië en voor het behoud van de Rijkseenheid een eisch van de eerste orde is".

Naar aanleiding van wat ik zou willen noemen deze beschuldigingen — die toch eigenlijk niet door den beugel kun-

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Commandant der Zeemacht.)

nen, Mijnheer de Voorzitter — moet de Regeering erop wijzen, dat alléén de verantwoordelijke regeeringsinstanties in Neder land kunnen overzien en hebben te beoordeelen, hoe verschillende groote belangen, het geheele rijk betreffende, tegenover elkaar moeten worden afgewogen. Dat dien instanties daarbij het belang van een krachtige vloot in de Indische wateren niet voor oogen zou staan of dat zij dat belang niet zouden begrijpen, is een bewering, waarvan de geachte leden bij rijpere overweging zelf toch wel zullen erkennen, dat zij niet is vol te houden.

Dat in de zorgelijke tijden, die wij beleven, bij het afwegen van de verschillende groote rijksbelangen financieele en economische overwegingen een zeer belangrijken invloed hebben op de beslissing over hetgeen ten aanzien van de defensie kan en dient te geschieden, is zóó logisch en zóó onvermijdelijk, dat de Regeering het niet noodig acht, in dit stadium opnieuw daarover in beschouwingen te treden.

Het verheugt der Regeering, dat de algemeene belangstelling voor defensiezaken groeiende is. Zij herinnert zich toch den tijd — want die is nog niet zoo heel lang geleden — dat voor dergelijke zaken maar matige belangstelling bestond en dat het vaak moeilijk was de noodige gelden voor defensiemaatregelen gevoteerd te krijgen. Indien men spreekt van een verzuim der Regeering — zooals de heer Kruyne doet — dan mag daarbij het voorgaande niet worden vergeten, al kan worden toegegeven, dat de Volksraad dikwijls een gunstige uitzondering maakte, hoewel ook bij dit college perioden van inzinking waarneembaar waren.

De geachte leden, de heeren Van Kesteren en Kruyne, hebben erop gewezen, dat momenteel voor het leger verder wordt gegaan in de richting van op peil brengen van de weermacht dan ten aanzien van de vloot het geval is. Hoe dit ook zij, de Regeering wijst erop, dat op het voorloopig karakter van de huidige voorzieningen voor leger èn vloot herhaaldelijk de aandacht is gevestigd, zoodat het mogelijk is, dat volgende schreden op den ingeslagen weg het naar het oordeel van genoemde leden verbroken evenwicht zullen herstellen.

Zooals reeds in de Memorie van Antwoord is verklaard, staat der Regeering nog steeds een vloot van de samenstelling van het plan-1930 voor den geest. Inderdaad hebben verschillende omstandigheden tot vertraging in de verwezenlijking van dat plan geleid, maar dat niet reeds een eerste en een tweede stap op den weg naar het eindpunt zouden zijn gezet — zooals de heer Kruyne wil doen gelooven — kan niet worden toegegeven. Ik zou het geachte lid den raad willen geven, voor zichzelven eens na te gaan, hoe de vloot eruit zou zien zónder dien eersten en tweeden stap.

De Regeering wenscht hier met nadruk erop te wijzen, dat uit niets blijkt, dat het Opperbestuur het plan-1930 zou hebben prijsgegeven. Voor de uitspraak van den heer Kruyne, dat er geen gebrek aan geld, maar gebrek aan wil zou zijn, ontbreekt iedere grond.

Het is mogelijk, dat niet alle leden, die met zooveel kracht de zaak der defensie hebben bepleit, door het antwoord der Regeering ervan overtuigd zijn geworden, dat de basis van hun critiek minder juist was; Zij meent echter te mogen vertrouwen, dat die leden bereid zullen blijven met de Regeering samen te werken om te komen tot het doel, dat thans bereikbaar wordt geacht en derhalve thans ook in elk geval bereikt moet worden.

Nader in te gaan op die beschouwingen der verschillende geachte sprekers, welke betrekking hebben op het algemeen beleid inzake de defensie, zou, naar de Regeering meent, geen zin hebben, temeer waar bedoelde sprekers met het voorgaande in algemeenen zin reeds zijn beantwoord.

De Regeering is ervan overtuigd, dat de drang, in dit College tot uiting gekomen, naar versnelling van het tempo, waarin de versterking der weermacht zal worden doorgevoerd, niet aan de aandacht van het Opperbestuur zal ontgaan. Zij heeft er echter geen bezwaar tegen om, indien daarop prijs mocht worden gesteld, op dien drang nog eens in het bijzonder de aandacht te vestigen.

Thans kom ik tot de afzonderlijke beantwoording van opmerkingen en vragen van minder algemeenen aard, door verschillende leden gemaakt en gesteld.

In de eerste plaats dan de vraag van het geachte lid, den heer Van Ardenne, n.l. of de vliegtuigen van den Marine Luchtvaartdienst — gezien den leeftijd van het grootste aantal daarvan — niet als verouderd moeten worden beschouwd.

De beantwoording van de desbetreffende vraag in het Afdeelingsverslag heeft blijkbaar niet plaats gehad in den zin, als door den heer Van Ardenne was bedoeld.

Bij interruptie vestigde ik er reeds de aandacht op, dat de vraag toen anders was gesteld. En inderdaad is bij de beantwoording in de Memorie van Antwoord uitgegaan van de redactie, zooals deze in het Afdeelingsverslag luidde, namelijk of „in verband met de veelvuldige herstellingen aan het materieel" de thans aanwezige marinevliegtuigen — in het bijzonder de Dornier-zeeverkenners — niet geheel of grootendeels als verouderd moeten worden aangemerkt. Deze vraag bedoelde m.i. te weten of — zooals dit ook bij een auto het geval kan zijn — de veelvuldige herstellingen geen aanwijzing zijn van zoodanige slijtage, dat op dien grond de vliegtuigen als verouderd — n.l. oud geworden, achteruitgegaan — moeten worden beschouwd. Aldus opgevat, moest de vraag ontkennend worden beantwoord.

Op de vraag, die de heer Van Ardenne thans stelt, luidt mijn antwoord als volgt: Aangezien de hier bedoelde veroudering van het marine-materieel hoofdzakelijk een gevolg is van het voortschrijden der techniek — die speciaal bij zeevliegtuigen thans in snel tempo voorwaarts gaat — moet rekening worden gehouden met een geregeld voortgaande veroudering van het bestaande materieel. Dit is inderdaad de reden — welke reeds in de algemeene toelichting op het wetsontwerp werd vermeld — dat de toestand bij den Marine Luchtvaartdienst de grootste zorgen baart, en ten gevolge heeft, dat voor 1940 het grootste deel van de thans aanwezige vliegtuigen moet worden vernieuwd. En dit geschiedt dan ook door nieuwe vliegtuigen — de 3-motorige Dornier-zeeverkenners —, die aan veel hooger eischen voldoen, namelijk nagenoeg de dubbele snelheid en actieradius bezitten en een veel grootere bommenlast kunnen vervoeren dan de thans aanwezige. De afschrijvingstermijn is gesteld op 10 jaar op grond van de ervaring opgedaan met de oudere Dornier-zeeverkenners, die na 10 jaar nog zeer goed bruikbaar bleken. Met het voorgaande is tevens de vraag van den heer Kruyne inzake de afschrijving van zeeverkenners beantwoord.

Het geachte lid, de heer Kruyne, vroeg in dit verband of er geldende technische redenen bestaan om den afschrijvingstermijn van een watervliegtuig langer te stellen dan dien van een landvliegtuig. Nu voor beide vliegtuigtypen een overeenkomstige constructie is gekozen (metaal-constructie) is dientengevolge de reden voor dit verschil verminderd. Het is der Regeering niet bekend, welke overwegingen het Opperbestuur ten deze hebben geleid.

Ook heeft de heer Kruyne gevraagd of er voor de verhooging van den afschrijvingstermijn voor onderzeebooten tot 16 jaar op technische ervaring gegronde redenen bestaan. Deze zijn der Regeering hier te lande niet bekend, evenmin echter is het haar bekend of hiervoor in hoofdzaak financieele gronden gelden.

De heer Kruyne komt in zijn betoog tot de conclusie:

> „dat echter de oplossing van het personeelsvraagstuk geen snelleren aanbouw zou toelaten dan die, welke hier wordt voorgesteld, komt mij wel uitermate onwaarschijnlijk voor"

en vraagt hieromtrent de meening der Regeering.

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Commandant der Zeemacht.)

Mijnheer de Voorzitter! Een dergelijke pertinente uitspraak: nl. dat de oplossing van het personeelsvraagstuk geen snelleren aanbouw zoude toelaten, is door de Regeering niet gedaan. Uiteraard is het mogelijk om — door het concentreeren van alle krachten op aanneming en opleiding van personeel — de personeelsaanvulling sneller te doen plaats vinden. De vraag is echter gewettigd of men — aldus werkende en al het verder noodige min of meer ter zijde stellende — niet aan de eene zijde zou verliezen, wat men aan de andere zijde wint. En tevens is het de vraag of men een goeden opbouw van het personeel verkrijgt, indien men eerst eenige jaren de aannemingssluizen vol open zet om eenige jaren later genoodzaakt te zijn deze weer goeddeels te sluiten. Een goede personeelsorganisatie moet gericht zijn op een geleidelijke aan*vulling in* de toekomst, en hiermede ten volle rekening houden, zooals de ervaring van tientallen jaren in de Marine ten duidelijkste heeft aangetoond.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een desbetreffende vraag van den heer Kruyne wil ik in het kort verduidelijken, wat de Regeering in de Memorie van Antwoord verstaat onder de woorden „tegenwoordige samenstelling'' van de vloot. Inderdaad verstaat de Regeering daaronder niet de huidige sterkte. Zij heeft daarmede bedoeld de tegenwoordige „wijze'' van samenstelling — dus eene vloot, bestaande uit onderdeelen, die in een Marine ieder hun afzonderlijke bestemming hebben — een vloot, bestaande uit kruisers, jagers, onderzeebooten en marinevliegtuigen.

Verder kom ik tot de met klem gestelde vraag van den heer Van Helsdingen, of het niet mogelijk is den loyalen Inheemschen meer gelegenheid te geven, om in de Marine mede te werken aan de verdediging van het eigen land.

Zooals het geachte lid bekend is, is bij de behandeling van de IXde Afdeeling der ontwerp-begrooting 1937 het personeelsvraagstuk in extenso door de Regeering behandeld en daarbij zijn de redenen, die geleid hebben tot de tegenwoordige organisatie, ontvouwd. Uit deze beschouwingen zal den heer Van Helsdingen zijn gebleken, dat de Regeering bij de oplossing van het vraagstuk niet over één nacht ijs is gegaan. Nu komt het der Regeering niet juist voor, dat de heer Van Helsdingen het thans doet voorkomen of de Regeering hoofdzakelijk op grond van één motief — n.l. de in het algemeen geringere lichaamslengte van Inheemschen — tot haar oplossing van de personeelsorganisatie is gekomen; — in feite heeft de Regeering deze reden zelfs niet genoemd.

Voor de geschiktheid van de Inheemschen voor den dienst ter zee gelden geheel andere eischen dan voor andere diensten — met name voor het leger. De ervaring over een langdurige periode en betreffende verschillende landaarden — waarbij den Inheemsche alle mogelijke gelegenheid is gegeven om zijn geschiktheid te bewijzen — heeft geleerd, dat deze geschiktheid tot zeevarende voor de oorlogsvloot beperkter is dan eertijds werd aangenomen. Op grond van deze ervaring moest voor de personeelsorganisatie met een beperkter aantal Inheemsche krachten gerekend worden.

De Regeering is daarbij zoover gegaan, als Zij — voor zoover thans te overzien — maar mogelijk acht.

Het zijn dus niet de lengte-eischen, door de marine gesteld, welke hierbij allereerst de indienstneming van de Inheemschen in den weg staan.

(De heer W i r j o p r a n o t o: Welke zijn dan die eischen?)

Ten slotte nog een algemeene opmerking, die mij wordt ingegeven door het verzoek van den heer Roep om gelden aan te vragen voor 108 verkenners en 216 luchtkruisers voor de marine. Het voor de aanschaffing van deze vliegtuigen benoodigde bedrag kan — rekening houdende met den prijs van ± 2½ ton per groot vliegtuig — op rond *f* 80 millioen worden becijferd. Dit is dan alleen nog maar de aanschaf*fing*, waarbij nog komen de telkens terugkeerende kosten van afschrijving en vervanging van deze luchtmacht, van de grondorganisatie, van het personeel, kortom die van de aan een vliegdienst eigen kostbare exploitatie.

Hoe dankbaar de Regeering ook is voor den steun, dien Zij ontvangt van de zijde van den Volksraad bij haar streven om de maritieme defensie van het Rijk te verbeteren, men hoede zich toch voor voorstellen, waarvan de uitvoerbaarheid op grond van financieele overwegingen uitgesloten moet worden geacht.

(Commandant van het Leger.)

De heer **Boerstra**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen door den Regeeringsgemachtigde voor Marine is medegedeeld, rest mij nog de beantwoording van datgene, wat in het bijzonder de aanvullende begrooting voor Afdeeling VIII betreft.

Uit de daaromtrent door de verschillende leden van dit geachte college in eersten termijn gehouden redevoeringen heeft de Regeering de overtuiging geput, dat zij zich in het algemeen met de maatregelen ter versterking van het leger kunnen vereenigen. Zij is erkentelijk voor de te dien aanzien uitgesproken woorden van waardeering.

Met de meening van het geachte lid, den heer Van Kesteren, dat met de voorgestelde maatregelen de eindtoestand nog niet zal zijn bereikt, wordt ingestemd. Evenzoo hiermede, dat er een vaste lijn moet zijn, waarlangs bij den verderen uitbouw gekoerst dient te worden. In de Memorie van Antwoord en het Regeeringsantwoord in eersten termijn op de hoofdbegrooting voor 1937 is die lijn bekend gesteld: versteviging van de bestaande organisatie, aanvulling van enkele leemten daarin, gebruikmaking van de mogelijkheden, welke de voortschrijdende techniek biedt.

De Regeering kan echter niet met den heer Van Kesteren mede gaan, waar deze verlangt, dat thans reeds het einddoel duidelijk voor oogen moet staan. Bij de openbare behandeling van de hoofdbegrooting 1937 gaf Zij reeds te kennen, dat de uiteindelijke omvang van de landmacht van te veel variabele factoren afhankelijk is, dan dat zij thans reeds met zekerheid zou kunnen worden bepaald. Dit neemt niet weg, dat de Regeering voor zich de zekerheid heeft, in de juiste richting te koersen.

Thans kan nog niet met zekerheid worden verklaard, dat na de indienststelling van de drie afdeelingen bommenwerpers, waarvoor credieten zijn opgebracht, een tweede groep bommenwerpers zal worden opgericht; wel kan worden medegedeeld, dat een verdere versterking van de Luchtvaartafdeeling wordt overwogen.

Dat hieromtrent nu nog geen beslissing is genomen, zal niet tot stagnatie in de aanschaffing van het materieel of tot te late aanwerving van afgerichte en nog af te richten krachten behoeven te leiden. De gang van zaken voor dat geval is goed onder de oogen gezien.

Zooals reeds eerder is medegedeeld wordt, wat de opleiding van personeel betreft, op volle capaciteit gewerkt; zulks zal ook in 1937 het geval zijn. Indien slechts in den loop van 1937 een beslissing omtrent de verdere ontwikkeling van de Luchtvaartafdeeling wordt genomen, is er nog voldoende gelegenheid om ten aanzien van de personeelsvoorziening tijdig de noodige maatregelen te nemen.

De omtrent deze aangelegenheid gestelde vragen en opmerkingen van de heeren Van Kesteren en Kruyne mogen hiermede beantwoord worden geacht.

Met betrekking tot hetgeen de heer Van Ardenne heeft opgemerkt over de verhouding van bommenwerper tot jachtvliegtuig, kan na hetgeen daaromtrent reeds in het regeeringsantwoord in eersten termijn op de hoofdbegrooting voor 1937 werd vermeld, worden medegedeeld, dat de ontwikkelingsgang van beide soorten luchtstrijdkrachten nauwlettend wordt gevolgd en dat daarbij de waarde van het moderne jachtvliegtuig geenszins wordt onderschat. Voors-

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Götzen, Regeeringsgemachtigde.)

hands wordt echter de aanschaffing van bommenwerpers een maatregel van allereerste urgentie geacht.

Men moet deze kwestie toch vooral ook bezien in het licht van de voor elk land specifieke factoren. Voor Frankrijk — waarover het geachte lid in dit verband sprak — staan de zaken bepaaldelijk anders dan voor Nederlandsch-Indië. Wij hebben de maatregelen te nemen, welke voor o n s geval, voor o n z e omstandigheden, het passendst zijn, en het rendement der oorlogsmiddelen voor o n z e omstandigheden te beoordeelen. En dan komen de bommenwerpers ongetwijfeld ver vóór de jagers. Dit is overigens naar de Regeering meent, geen vraagstuk, dat zich ertoe leent, in deze vergadering uitputtend in beschouwing te worden genomen.

Naar aanleiding van de woorden, welke de heer Roep heeft gesproken, wenscht de Regeering in de eerste plaats mede te deelen, dat Zij met erkentelijkheid heeft kennis genomen van de betuigde instemming met de instelling van een Prajoda-korps in Bali. Met genoegen vernam Zij, dat naar de meening van den geachten spreker de vorming van een dergelijk korps ongetwijfeld zal slagen.

Bij den heer Soekawati schijnt, naar uit de rede van het geachte lid, den heer Roep, valt op te maken, eenige ongerustheid te bestaan, dat bij het bepalen van de belooning van de diensten der prajoda's zou worden teruggegrepen naar de verplichtingen, waartoe zij voorheen door het pengajahdalem instituut wel is waar gehouden waren, doch waarvan zij door de bepalingen in de staatsbladen 1917 No. 518 en 1926 No. 396 zijn ontheven.

Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt van zelf, dat de Regeering bij de regeling van het Prajoda-instituut ten volle rekening zal houden met den door bedoelde staatsbladen geschapen toestand. Van de Baliërs zullen geen prajodadiensten — welke overigens geheel vrijwillig zullen zijn — worden gevraagd zonder toekenning van een passende vergoeding, die zich zal richten naar de omstandigheden in het gebied, waar de nieuwe instelling in het leven wordt geroepen. Er zullen redelijke bedragen voor z.g. „belandja" c.q. soldij of traktement worden uitgetrokken. Mede ligt het in het voornemen een pensioen in het vooruitzicht te stellen voor diegenen, van wie een langdurige actieve dienst bij het korps wordt gevergd.

Intusschen is omtrent de toe te kennen vergoedingen het overleg tusschen de betrokken instanties nog gaande. De voorstellen ter zake hebben de Regeering nog niet bereikt. Nadere mededeelingen kunnen thans dan ook nog niet worden gedaan. Niettemin wordt vertrouwd, dat de verstrekte inlichtingen het geachte lid, den heer Roep, hebben kunnen bevredigen.

De heer **Götzen**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De beantwoording van wat in eersten termijn door enkele geachte leden is opgemerkt ten aanzien van het financieele gedeelte der onderhavige aanvullende begrootingen kan kort zijn, daar deze opmerkingen zich in hoofdzaak richtten op één punt, n.l. de wijze, waarop een bepaald gedeelte der betrokken voorzieningen zal worden gefinancierd.

Het gaat hier om het aandeel dat door Nederland zal worden gedragen in de kosten van uitbreiding van de vloot en van het leger en waarover de heeren Wirjopranoto, Kruyne en Van Helsdingen het woord hebben gevoerd. Uit de schriftelijke stukken blijkt daaromtrent het volgende.

In de eerste plaats blijft voor de gewone exploitatiekosten van de vloot de in 1935 getroffen regeling van kracht. Voor het jaar 1936 komt dat hierop neer, dat van de zuivere gewone militaire marine-uitgaven, die zich met inbegrip van eenige suppletoire begrootingen thans stellen op rond *f* 22 millioen gulden, een bedrag van *f* 13 millioen, d.i. bijna 60%, door Nederland wordt vergoed. Voor 1937 is het thans bekende totaal dezer uitgaven rond *f* 22.3 millioen, waarvan *f* 13.1 millioen d.i. wederom bijna 60%, door Nederland wordt gedragen.

Naast deze tegemoetkomingen staat de financiering der uitbreidingen. Op de voorliggende aanvullende begrootingen is daartoe voor 1936 uitgetrokken *f* 1,5 millioen en voor 1937 *f* 9,4 millioen. Deze bedragen, zoomede *f* 2,4 millioen die reeds op de hoofdbegrooting 1937 voor den bouw van 2 onderzeeërs waren uitgetrokken, zullen — evenals *f* 2,5 resp. *f* 5,3 millioen voor legervliegtuigen, tezamen dus *f* 21,1 millioen — ten laste van den Indischen buitengewonen dienst worden gebracht, maar met vergoeding van rente en aflossing door Nederland.

(De heer W i r j o p r a n o t o: Ook in de toekomst!)

Ik ontmoet hier in de eerste plaats den heer Van Helsdingen, die de vraag heeft gesteld waarom Indië deze gelden nu moet opnemen. Daarop zou ik willen antwoorden, dat deze vorm — gelijk uit de ministerieele memorie van toelichting blijkt — werd gekozen in verband met den budgetairen toestand zoowel van Ned.-Indië als van Nederland. Maar het heeft noch voor de begrootingspositie, noch voor de schuldpositie van Indië in wezen eenige beteekenis. De benoodigde gelden worden als kasvoorschot bij de Nederlandsche schatkist opgenomen en Nederland vergoedt daarover de rente, tegen den gemiddelden rentevoet der vlottende schuld. Daarnaast worden, in het tempo dat door de afschrijvingspercentages wordt bepaald, de op den Indischen buitengewonen dienst uitgetrokken bedragen door Nederland vergoed.

Een andere vorm van financiering ware uiteraard ook denkbaar geweest, door b.v. de te verrichten uitgaven rechtstreeks ten laste van de Nederlandsche begrooting te brengen, maar blijkbaar is om redenen van technischen aard het alternatief gekozen. Ik vertrouw echter dat het geachte lid na deze toelichting met mij van meening zal zijn dat men, om den gekozen vorm, toch bezwaarlijk van een domper kan spreken.

Wat betreft het verschil tusschen bekostigen en financieren moge ik het geachte lid erop wijzen, dat in de stukken deze beide uitdrukkingen door elkaar zijn gebezigd, omdat, althans voorloopig in essentieelen zin de uitbreidingen door Nederland zullen worden gedragen.

De heer Kruyne blijkt van meening dat Nederland van deze uitbreidingen, voor zoover op de zeemacht betrekking hebbende, 50% zal betalen, maar Mijnheer de Voorzitter deze meening steunt toch niet op de feiten, zooals ik die hierboven heb weergegeven. Wanneer het geachte lid de stukken nog eens doorleest, zal hij ongetwijfeld tot de conclusie komen, dat de volle 100% der bedoelde uitbreidingen, zoowel wat de zee- als wat de landmacht betreft, onder de getroffen regeling vallen.

Hierop aansluitend kom ik tot de opvatting van den heer Kruyne, die ook door den heer Wirjopranoto wordt gedeeld, dat de bedoeling van Nederland zou zijn de betrokken uitbreidingen geheel op de Indische begrooting te laten drukken, zoodra deze tot het dragen van dien extra-last in staat zou zijn. Een en ander in verband met de in de ministerieele Memorie van Toelichting voorkomende passage:

„althans zoolang de financieele toestand van Ned.-Indië dit noodig maakt".

Reeds in de Memorie van Antwoord is erop gewezen, dat deze zinsnede volkomen rekening houdt met de bestaande financieele verhoudingen en daarop komt het toch in de eerste plaats aan. Er bestaat inderdaad geen voldoende reden om de mogelijkheid, dat in de toekomst in deze verhoudingen wellicht groote veranderingen ten gunste van Nederlandsch-Indië zouden kunnen intreden, reeds thans in de beschouwingen te betrekken.

(De heer W i r j o p r a n o t o: Maar U kunt geen garantie geven).

Temeer niet omdat, gelijk eveneens in de Memorie van Toelichting werd opgemerkt, deze financieringsregeling voor

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Kesteren, Wirjopranoto.)
de kapitaalsuitgaven in afwachting van een nieuwe regeling zal komen naast de regeling 1935 voor de verdeeling der exploitatiekosten. Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat de afwikkeling van deze nieuwe regeling, welke immers medebrengt dat ook de aflossingen voorloopig voor rekening van het moederland komen, rustig kan worden afgewacht.

Den heer Wirjopranoto zal ik thans niet volgen in zijn min of meer speculatieve beschouwingen omtrent het verloop der financieele verhoudingen als gevolg van de depreciatie van het ruilmiddel.

Echter schijnt het mij een inconsequentie in het betoog van het geachte lid, dat hij de vooropstelling, dat Indië door de muntdepreciatie voor groote financieele bezwaren zal komen te staan, verbindt met de gedachte, dat dit land juist onder die zijns inziens te verwachten moeilijker omstandigheden de hoogere vlootkosten voor zijn rekening zou krijgen.

Met betrekking tot de vraag van den heer Roep, zij het volgende opgemerkt. Het overgaan tot de invoering van een speciale defensiebelasting heeft der Regeering, gelijk uit de voorstukken van deze aanvullende begrootingen blijkt, niet voor oogen gestaan. Met verwijzing naar de gisterochtend afgelegde Regeeringsverklaring terzake van de monetaire verwikkelingen, is het duidelijk — gelijk het geachte lid zelf trouwens reeds heeft opgemerkt — dat in het algemeen thans nog geen uitsluitsel kan worden gegeven omtrent verdere maatregelen, die eventueel genomen zouden kunnen worden. De Regeering heeft niettemin geen bezwaar toe te zeggen, dat dit speciale onderwerp der defensie ook aan de hand van de verdere ontwikkeling, aanleiding kan geven om de vraag, of te zijner tijd reden zou kunnen bestaan voor een speciale bestemmingsheffing op dit gebied, nader in overweging te nemen.

Ik moge eindigen, Mijnheer de Voorzitter, met een woord van dank voor de waardeering, welke de heeren Van Kesteren en Van Ardenne geuit hebben ten aanzien van het aandeel, dat Nederland in de kosten der onderwerpelijke defensieuitbreiding draagt.

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in tweeden termijn slechts twee punten te behandelen.

In de eerste plaats wil ik mijn dank uiten aan de Regeeringsgemachtigden voor de gegeven nadere toelichtingen en in de tweede plaats, den Regeeringsgemachtigde voor Marine vragen om de toegezegde overbrenging aan het Opperbestuur, van den drang, welke van den Volksraad uitgaat om op korten termijn te geraken tot een betere defensie, wel te willen doen geschieden.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij slechts willen bepalen tot enkele opmerkingen, voor zoover het antwoord van de Regeeringsgemachtigden mij daartoe aanleiding geeft.

Ik kom dan in de eerste plaats op de beoordeeling, welke is geponeerd van de zijde van den Regeeringsgemachtigde voor Marine, waaruit blijkt, dat de ontwikkelingsmogelijkheden ten aanzien van de Inheemsche groep, wat betreft de diensten voor de Marine niet zoo ruim — althans zeer beperkt — worden geacht in verband met de ervaring, die de Regeering heeft opgedaan gedurende de laatste jaren. Ik vermeen hiertegen te moeten opkomen, omdat het mij bekend is — en het is ook der Regeering wel bekend — dat althans voor 1933 een dergelijke beoordeeling niet tot uiting is gekomen. Integendeel, juist vóór 1933 was er een groot vertrouwen in de Inheemschen bij de Marine werkzaam, terwijl ook hun geschiktheid zeer gunstig werd beoordeeld.

De bevestiging van deze opinie zouden wij ook kunnen terugvinden in de formatie van vóór 1933, uit welke formatie is gebleken, dat de bezetting door Inheemschen veel gunstiger was dan thans.

(Wirjopranoto.)
Het komt mij voor, dat deze omwenteling in de beoordeeling min of meer is veroorzaakt door de gebeurtenissen met de „Zeven Provinciën". Ik heb sterk den indruk, dat die gebeurtenissen een dusdanige reactie hebben teweeg gebracht in de leiding van de Marine, dat daardoor het stempel van ongeschiktheid wordt gedrukt op de Inheemschen.

Hiertegen moet ik krachtig en ten stelligste protesteeren, omdat wie de gebeurtenissen met de „Zeven Provinciën" en ook daarna de rechtsprocedure heeft gevolgd, tot de conclusie moet komen — en er is geen andere conclusie mogelijk —, dat de oorzaak van deze gebeurtenissen in de eerste plaats toch niet is toe te schrijven aan de mentaliteit der Inheemschen, integendeel, het was duidelijk, dat alles te wijten is geweest aan het Europeesche personeel. Wanneer nu de Regeering — en de redevoering van den heer Van Helsdingen wijst eveneens in die richting — straks een beroep wil doen op de krachten der Inheemschen, dan moet ik verklaren dat haar handelwijze niet bevorderlijk is om daartoe te geraken.

In dit verband wijs ik ook nog op de min of meer schuchtere invitatie van den heer Kruyne om voor de verdediging van Nederlandsch-Indië een soort Inheemsche vloot te organiseeren. Weliswaar kan de heer Kruyne in dit geval niet worden geïdentificeerd met de marineleiding, maar hij zal zijn materiaal toch wel hebben ontleend aan de publicaties van de Vaderlandsche Club en op die manier heeft hij achter zich staan een groot aantal menschen, dat bij de marine zijn werkkring heeft. Zoodoende kan de invitatie van den heer Kruyne worden beschouwd als afkomstig uit marinekringen, zij het van menschen, die op het oogenblik nog niet de leiding hebben.

(De heer Kruyne: Waar U op doelt is een koffiekamer praatje; in den Volksraad is het nooit gezegd.)

Ik heb gewezen op publicaties van de zijde der V. C.

(De heer Kruyne: Noemt U die publicaties dan eens met name.)

Ik denk b.v. aan het weermachtnummer van het orgaan der V. C. en aan de eigen redevoeringen van den heer Kruyne. Een en ander heeft mij geleid tot de conclusie, dat de Regeering geen gezonde sfeer heeft geschapen in de Inheemsche gelederen. Ik wil ook nog wijzen op de algemeen gunstige beoordeeling over de capaciteiten der Inheemschen voorzoover deze in het eigenlijke gevecht tot uiting komen. Wij, Inheemschen, hebben wat dit betreft toch ook een zekere traditie, de geschiedenis toont wel aan, dat van onze voorouders niet kan worden gezegd, dat ze niet heldhaftig waren. Integendeel, uit geschiedenis en traditie kan alleen worden opgemaakt, dat bij de Inheemsche een aanzienlijke dosis gevechtswaarde aanwezig is. Trouwens, de Regeering heeft ten aanzien van die capaciteiten, voorzoover ze in den militairen dienst tot uiting komen, ook geen uitspraak gedaan en dat lijkt mij voor den Regeeringsgemachtigde voor marine een reden te meer om op zijn woorden terug te komen.

(De heer Van Kesteren: Het is tegenwoordig allemaal een kwestie van techniek.)

Inderdaad, maar het karakter blijft toch de beslissende factor. Wanneer men karakter en levensbeschouwing in onderling verband beschouwt en in het bijzonder, hoe de betrokkene over den dood denkt .....

(De heer Kerstens: Dat is dan dus meer een doodsbeschouwing dan een levensbeschouwing.)

In laatste instantie inderdaad. Wanneer de betrokkene niet de minste vrees voor den dood koestert, is van hem in militair opzicht alles te maken en alles te verwachten.

(De heer Van Kesteren: Dat zegt U nu wel).

De heer Van Kesteren zegt, dat het om de techniek gaat, maar de heer Van Kesteren maakt zelf deel uit van het leger en de techniek bij het leger en de techniek bij de marine zijn natuurlijk wel verschillend, maar groot zijn de verschillen toch niet.

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Wirjopranoto.)

(De heer Van Kesteren: U zegt het).

De heer Van Helsdingen heeft ook gewezen op verschillende landen bijv. op Japan, waarvan de bewoners toch ook zeer geschikt worden geacht om op de vloot te dienen.

(De heer Soeroso: Daar heeft men een eigen regeering, dat is het).

Het is mijns inziens niet een kwestie van techniek en ook niet, zooals de Regeering gezegd heeft, van lichaamslengte of lichaamskracht, maar in de eerste plaats van karakter.

(De heer Kruyne: Juist!)

De heer Kruyne zegt, dat het juist is, ik voel dus wel, dat mijn beschouwingen een grond van juistheid bevatten. Wanneer het juist is, dat het karakter de doorslaggevende factor moet zijn en zoolang de Regeering zich dan houdt aan haar uitspraak, dat de Inheemschen minder geschikt zijn voor marinediensten, moet ik zeggen, dat wanneer Nederland eens een beroep zal moeten doen op de medewerking van de hier te lande aanwezige Inheemschen, aan dit beroep niet met enthousiasme kan worden voldaan, zoolang een dergelijk odium op ons rust.

Als het leggen van dit odium wordt beïnvloed door een zeker gevoel, om een andere bevolkingsgroep te helpen — ik doel in het bijzonder op de groep der Indo-Europeanen — ...

(De heer De Hoog: In welk opzicht worden wij geholpen? Nu moet U met man en paard voor den dag komen.)

Als wij de formatie van de marine na de laatste wijziging nagaan, dan blijkt, dat minder Inheemschen en meer Indo-Europeanen worden aangeworven.

(De heer De Hoog: Miliciens, maar tusschen een beroepsmilitair en een milicien is toch een groot verschil. Ontgaat U dat?)

Het gaat om aan den eenen kant de Europeanen en aan den anderen kant de Inheemschen.

(De heer De Hoog: Neen, aan den eenen kant de miliciens, aan den anderen kant de beroepsmilitairen.)

De heer De Hoog zal niet kunnen ontkennen, dat er bij de laatste bezetting van de marine steeds meer Indo-Europeanen aangeworven zijn.

De **Voorzitter**: Ik verzoek U zich te bekorten, U spreekt nu reeds langer dan U in eersten termijn gedaan heeft.

De heer **Wirjopranoto**: Wanneer op ons een bepaald odium wordt gelegd .....

(De heer De Hoog: Bepaalt U zich maar daartoe, dat is beter.)

..... om de jongelui van de Indo-Europeesche groep te helpen en voor hen werk te vinden, dan vind ik dit, zooals ik van deze plaats reeds meer heb gezegd, een onjuiste methode.

(De heer De Hoog: Dan herhaal ik, wat ik gezegd heb, dat het een minderwaardigheidscomplex is.)

Ik geloof, dat dit minderwaardigheidscomplex eerder bij de Indo-Europeesche dan bij de Inheemsche groep te vinden is.

(De heer De Hoog: Dat blijkt anders niet.)

Ik kom even terug op de financieele zijde van de zaak. Het heeft mij getroffen, dat de geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën ten deze geen bepaalde beslissende garanties heeft kunnen geven omtrent de lasten, die in de toekomst op Indië zullen drukken. In het bijzonder hebben mij getroffen de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde, waarin hij verklaart, dat men de verdere financieele ontwikkeling rustig moet afwachten. Wanneer wij deze mededeeling in verband brengen met hetgeen in de stukken vermeld is — ik verwijs naar Ond. **55**, stukken 1 en 2 — waarin gezegd wordt, dat voor 1937 de tegemoetkoming door Nederland voor de militaire marine met *f* 1.5-millioen is verminderd, dan merk ik op, dat voor deze vermindering met *f* 1.5 millioen tot dusverre geen uitvoerige toelichting is gegeven, zoodat mijn optimisme, dat wij

(Kruyne.)

in de toekomst verschoond zullen blijven van verdere lastenverzwaring, daardoor tot een minimum is gereduceerd.

Zoolang dus de Regeering nog geen sterke garantie kan geven ten aanzien van de lastenverzwaring, welke gedragen zal moeten worden door Nederland, moeten wij ons verzetten tegen elke begrooting, welke de gemeenschap van Indië belast.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal misschien iets langeren tijd noodig hebben dan de door mij gevraagde vijf minuten.

De **Voorzitter**: Ik verzoek U toch in elk geval binnen den termijn van vijftien minuten te blijven welke ik nu stel. Hij lijkt mij meer dan voldoende voor dit onderwerp.

De heer **Kruyne**: Dat is inderdaad meer dan voldoende. Dat ik langeren tijd vraag, zit in de uitingen van den vorigen spreker.

Het zou inderdaad een mooi, fantastisch beeld zijn, indien wij hier in Indië konden krijgen een Nederlandsch eskader, Nederlandsch aangevoerd en Nederlandsch bemand en daarnaast een Inheemsch eskader, Inheemsch aangevoerd en Inheemsch bemand, die tezamen hier de Nederlandsche rijkseenheid zouden verdedigen tegen agressie van buiten. Als de heer De Kat Angelino in zijn mooie boek zoo ver had doorgedacht, zou hij dat zeker als het culminatiepunt van de synthese hebben beschouwd.

Maar de werkelijkheid is helaas geheel anders. De heer Wirjopranoto en zijn medestanders zijn nog steeds schuldig gebleven het positieve antwoord op de door mij gedane vraag, hoe zij zich stellen, wat de verdediging van Nederlandsch-Indië betreft tegenover buitenlandsche agressie.

Degene die hierop geen positief antwoord kan, wil of durft geven, staat hier te pleiten voor een vermeerdering van het Inheemsche vlootpersoneel, het Inheemsche vlootpersoneel, dat hij zich toch ongetwijfeld denkt, doordrenkt van den geest, dien hij hier in den Volksraad naar voren brengt. Deze menschen zijn op onze vloot niet te gebruiken, en gesteld, dat zij werkelijk zoo bruikbaar zouden zijn, practisch en militair als de heer Wirjopranoto zich voorstelt, dan zouden zij nog veel minder te gebruiken zijn.

(De heer Notosoetarso: Stelt U de zaak niet te algemeen voor?)

Hierbij zal ik het laten tegenover den heer Wirjopranoto.

(De heer Kerstens: Dat was duidelijk.)

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Marine heeft gesproken over de volgende schrede, na de beide vorige schreden, die gedaan zijn. Ik deel de hoop van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Marine, dat onze volgende schreden zullen komen en dat niet de eindtoestand is bereikt. Maar ik zou willen, dat men deze volgende schreden niet uitstelde tot na 1940 en genoegen neemt met de tot nog toe gedane, zeer aarzelende schreden — ik wil een heel zachte uitdrukking gebruiken.

De geachte Regeeringsgemachtigde spreekt dan ook van een vloot, zooals die zou zijn, wanneer deze twee schreden niet zouden zijn gedaan. Het zou mij niet mogelijk zijn om een vloot, zooals die zou zijn te vergelijken met een vloot, zooals die is en zooals zij naar ik hoop ook zal worden. Ik vrees nl. dat als ik het beeld voor mij zou zien, mij de tranen zoozeer in de oogen zouden schieten, dat het mij onmogelijk zou zijn deze vergelijking te treffen.

Ik sluit mij, wat betreft het overbrengen aan het Opperbestuur van den drang, uitgegaan van dezen Volksraad voor een betere defensie, geheel aan bij de vorige sprekers. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verschillende gestelde vragen beantwoord. Ik zal niet spreken over het al of niet bevredigende van die antwoorden. Ik zal mij eenvoudig bepalen tot de verklaring, dat deze antwoorden zijn geweest,

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Van Helsdingen.)
zooals ik ze heb verwacht, maar dat, al is het ook zoo, ik het toch geenszins betreur, dat ik deze vragen heb gesteld.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeeringsgemachtigde heeft mij dank gebracht voor den steun, dien ik aan deze voorstellen heb gegeven. Inderdaad is dat het geval, in zoover ik alle nieuwe vlootplannen heb afgewezen en aangedrongen heb op een snellere afwerking, moderniseering en vervanging van de oude door nieuwe schepen binnen de beschikbare plannen. Ik wil om alle misverstand te voorkomen, echter nadrukkelijk verklaren, dat ik uit de voorliggende stukken en de verschillende ontwerpen, die ons hebben bereikt ten aanzien van de defensie, toch wel den algemeenen indruk heb gekregen, dat het leger op het oogenblik beter en krachtiger versterkt wordt dan de vloot. Ik zou daarom bij de Regeering krachtig erop willen aandringen ook ten aanzien van de vloot een snelleren aanbouw, bijbouw en nieuwbouw in overweging te willen nemen.

Het is misschien mijn aandacht ontgaan, maar ik heb in eersten termijn aan den Regeeringsgemachtigde de vraag gesteld, hoe de Regeering staat tegenover de opleiding van vliegenier en ik heb het antwoord daarop niet gehoord. Het kan zijn, dat het mij is ontgaan, omdat ik iets later de zaal binnentrad. Mocht de Regeeringsgemachtigde daarop nog geen antwoord hebben gegeven, zoo houd ik mij alsnog voor een antwoord aanbevolen.

Onder degenen, die hebben aangedrongen op meerdere werkzaamheid, ook van de Inheemschen, voor de vloot, ben ook ik geweest. Ik geloof en hoop, dat ons geacht medelid, de heer Kruyne, mij dan wel uit de sfeer zal willen halen, waarin hij dit vraagstuk heeft gebracht. Ik bepleit dit vraagstuk eenvoudig uit hoofde van de redelijkheid, dat deze groote *millioenenmassa* ook recht heeft om behoorlijk mede te werken aan de verdediging van haar eigen land. Trouwens, wat de mentaliteit betreft, ik heb zoowel bij de algemeene beschouwingen als bij de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn, nadrukkelijk op den voorgrond gesteld, dat uiteraard ten opzichte van mentaliteit een krachtig toezicht en een krachtige selectie behoort te worden uitgeoefend. Mij dus losmakende van de besprekingen tusschen den heer Wirjopranoto en den heer Kruyne, kom ik nog even op dit onderwerp terug. De Regeeringsgemachtigde heeft in zijn antwoord gezegd, dat de Regeering ten opzichte van dit punt niet over een nacht ijs is gegaan, maar dat de geschiktheid en vaardigheid der Inheemschen voor de marine in het algemeen beperkter zou zijn dan die voor het leger en dat de Regeering in de gegeven omstandigheden en beschikkende over de ervaring, die Zij heeft, zoover is gegaan als thans mogelijk is. Hij heeft mij zelfs eenigermate verweten, dat ik te veel aandacht heb geschonken aan de lengte-eischen, want dat de Regeering bij de Algemeene Beschouwingen in eersten termijn de zaak van ruimer standpunt heeft bekeken, dat het niet in de eerste plaats ging om de lengte-eischen, maar om karaktereigenschappen en om eischen van zeevaardigheid.

Nu heb ik de betrekkelijke passages voor mij liggen en het valt mij op, dat in eersten termijn bij de Algemeene Beschouwingen over deze aangelegenheid zoo bitter weinig is gezegd. Ik ben ervan doordrongen, dat het op het oogenblik zeker niet gewenscht is deze beschouwingen in den breede uit te spinnen, maar ik wil toch wel met een enkel woord op het volgende wijzen.

De Regeeringsgemachtigde heeft op blz. 1256 der Handelingen (2e kolom) nadrukkelijk verklaard:

> „Uit het feit — reeds in de Memorie van Antwoord vermeld — dat ook in de nieuwe personeelsorganisatie voor de Koninklijke Marine een ruime plaats is opengesteld voor inheemsche schepelingen, blijkt toch wel overduidelijk, dat de Regeering voldoende vertrouwen in

(Roep.)
hen heeft en dat Zij ook hun geschiktheid voor den zeedienst geenszins uitsluit."

Hier wordt nadrukkelijk verklaard, dat hun geschiktheid voor den zeedienst niet wordt uitgesloten. Op een andere plaats echter, op blz. 1257 der Handelingen (1e kolom), lezen wij:

> „Aan elke groep van personeel zullen in de toekomst zooveel mogelijk die diensten worden opgedragen, waartoe zij heeft getoond de meeste aanleg of geschiktheid te bezitten. Krachtens de met de verschillende categorieën van het personeel opgedane ervaringen zal aldus de meest efficiënte organisatie worden benaderd.
>
> Op grond van die ervaringen, is de sterkte van het inheemsche — ik bedoel hier dus het Inlandsche — beroepspersoneel kleiner geworden dan in de bestaande organisatie het geval was."

En dan gaat de Regeering door over de percentsgewijze verhouding. Het geciteerde is het eenige, wat de Regeering heeft gezegd over de algemeene eischen, die gesteld worden en waaraan de Inheemschen niet hebben voldaan. Als ik daarnaast opsla pagina 1257 van de Handelingen, tweede kolom, waar de Regeering op de lengte-eischen veel uitvoeriger is ingegaan, dan is het begrijpelijk, dat ik zoo'n bijzonderen nadruk heb gelegd op die lengte-eischen.

Nu zou ik echter aan de Regeering willen vragen, niet om nu in dezen stand van het geding uitvoerig op deze vereischten in te gaan — dat zou zelfs zeker ongewenscht zijn — maar ik zou de Regeering willen vragen, of Zij aan den Volksraad zou kunnen overleggen een nota, waarin wat uitvoeriger is weergegeven de ervaring opgedaan met het Inheemsche personeel. Ik vraag dit, omdat er mij veel aan gelegen is — en dit punt mij zeer ter harte gaat — met welke groepen van Inheemschen deze proefnemingen zijn gedaan. Wij hebben hier een zoo groote onderscheidenheid van allerlei volksstammen en rassen, dat ik mij afvraag, of die proefnemingen wel op de juiste basis zijn geschied. Wanneer wij hooren, dat Madoereezen, Boegineezen zeevaarders bij uitnemendheid zijn, dan kan ik mij niet voorstellen, dat deze menschen wat zeevaardigheid betreft in eenigerlei opzicht te kort zouden schieten; misschien is het mogelijk, dat zij op ander gebied te kort schieten, maar dan toch zeker niet op het gebied van de zeevaart. Daarom zou ik het op zoo hoogen prijs stellen, wanneer de Regeering in een nota zou willen uiteenzetten, welke ervaringen met Inheemsch personeel zijn opgedaan.

Op de financieele aangelegenheden zal ik niet diep ingaan. Ik dank den betrokken Regeeringsgemachtigde voor de nadere toelichting, die hij zoo juist heeft gegeven. Ik kan echter niet zeggen, dat deze mij in alle opzichten heeft bevredigd. Ik wil alleen de hoop uitspreken, dat althans voor de eerste jaren Nederland de rente en aflossing van het opgenomen kapitaal voor zijn rekening zal blijven nemen. Verder zie ik met vertrouwen de eindregeling ten aanzien van de financieele verhouding tusschen Nederland en Indië betreffende de defensie en dan in het bijzonder met betrekking tot de vloot tegemoet.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in tweeden termijn ook vrij kort zijn. Ik wil hier nog gaarne aan de Regeering verzoeken om de opmerkingen, die de Volksraad heeft gemaakt in de richting van de versterking van de weermacht inderdaad ter kennis te brengen van het Opperbestuur.

De mededeeling van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Oorlog ten aanzien van de renumeratie van de leden van het corps Barisan op Bali, heeft mij bevredigd. Ik heb genoteerd, dat het plan bestaat om redelijke bedragen uit te keeren voor belanja en zakgeld en dat voor degenen, die jarenlang bij de defensie hebben gediend, een pensioenregeling zal worden getroffen, die in dezelfde richting zal gaan

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen.

(Roep.)
en op dezelfde basis zal worden gemaakt als de regeling voor het corps Barisan op Madoera.

(De heer Boerstra, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Ik heb gezegd: belanja, c.q. soldij en tractement, maar die zaak is nog geheel in beschouwing. De Regeering kan daarover nog geen vaststaand oordeel geven.)

Juist, Mijnheer de Voorzitter, ik heb van de mededeeling der Regeering de goede verwachting gekregen, dat de zaak in de gewenschte richting zal worden opgelost.

Ik heb echter met den geachten Regeeringsgemachtigde voor Marine nog een appeltje te schillen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij voorgehouden, dat ik mij moet hoeden voor het doen van voorstellen, die uitgesloten moeten worden geacht. Hij heeft mij voorgerekend, dat met het luchtdefensieapparaat, waarover ik het in eersten termijn heb gehad, *f* 80 millioen zou zijn gemoeid en dan nog een zeker bedrag aan bijkomende kosten.

Goed, Mijnheer de Voorzitter, laten wij dat bedrag aan bijkomende kosten royaal nemen, dus nog een *f* 20, *f* 30 millioen, als de Regeeringsgemachtigde wil, *f* 40 millioen er bij doen, dan is het *f* 120 millioen. Het komt mij toch voor, dat dergelijke uitlatingen van de Regeering, dat wij ons moeten hoeden voor het voorbrengen van maatregelen, die uitgesloten moeten worden geacht — wanneer die dan niet verder gaan als het bedrag, dat ik zoo juist calculeerde, van *f* 120 millioen — zich ernstig bewegen in de richting van een betuiging van onmacht. Ik moet eerlijk bekennen, dat die uitlating van de Regeering mij niet prettig heeft getroffen. Ik wil den geachten Regeeringsgemachtigde die overigens die cijfers ook wel kent, doch die ik mij toch wil veroorlooven even te memoreeren, de volgende cijfers voorhouden. Ik citeer deze cijfers uit een brochure van Mr. W. Prak, getiteld: „Voor een reëele defensiepolitiek". Nederland heeft een bevolking van 8 millioen zielen, Frankrijk van 42 millioen, Engeland van 46 millioen. Dat is een aantal zielen, dat vijf à zes maal zoo groot is als dat van het Nederlandsche volk. Nu is de Fransche vloot 11 maal zoo groot als de Nederlandsche en de Engelsche niet minder dan 26 keer. Ten aanzien van Italië en Japan zijn die cijfers wel wat anders, doch bewegen zich toch in dezelfde richting. Iedere Engelschman, — kinderen en volwassenen door elkaar beschouwd — geeft vier maal het bedrag voor zijn vloot uit dat elke Nederlander uitgeeft. Iedere Franschman geeft driemaal het bedrag uit voor zijn marine van elken Nederlander. Elke Italiaan tweemaal dat bedrag.

Mijnheer de Voorzitter! Ook wanneer men die cijfers voor oogen houdt, lijkt het mij toch niet redelijk mij een opmerking voor te houden als de geachte Regeeringsgemachtgde deed. Een bedrag van *f* 120 millioen kan door Nederland en Indië bij elkaar gerekend zeer wel extra voor de luchtdefensie worden opgebracht.

(De heer Kerstens: Het is toch alleen maar voor vliegmachines!)

In elk geval, dat bedrag kan men toch over eenige jaren verdeelen; het spreekt vanzelf, dat al het materieel niet een, twee, drie uit den grond kan worden gestampt.

Ik zou dan nog het volgende aan de Regeering willen zeggen. De Regeering hoede zich ervoor met voorstellen — en daarmede bedoel ik de voorstellen in het bijzonder, die hier thans aan ons zijn voorgelegd, — die mijns inziens niet in overeenstemming zijn met de staatkundige economische en strategische beteekenis van het Nederlandsch imperium, de defensie op een koopje te stellen, zooals op het oogenblik het geval is.

(De heer Van Ardenne: En altijd is geweest.)

Het komt mij voor, dat wil het „Je maintiendrai" meer zijn dan van platonische beteekenis, er ook meerdere offers voor de defensie moeten worden gebracht, meerdere offers

(Commandant der Zeemacht.)
waartoe, naar ik het aanvoel, het Nederlandsche volk in al zijn geledingen op het oogenblik zeer stellig wel bereid zal zijn, doch die op het oogenblik door de Nederlandsche Regeering worden tegengehouden en niet gevraagd.

(De heer Van Helsdingen: Dat is een boude bewering.)

Ik zal daarover met den heer Van Helsdingen niet redeneeren. Het geachte lid is nu eenmaal een bewonderaar van Z. E. Colijn.

(De heer Van Helsdingen: Dat heeft er niets mede te maken.)

Dat heeft daarmede wel te maken. Z. E. Colijn is op het moment de verantwoordelijke bewindsman in Nederland, niet alleen voor de defensie, doch voor het geheele Nederlandsche beleid.

Maar mijn geacht medelid kan gerust zijn. Ik deel de bewondering van den heer Van Helsdingen voor Z. E.

(De heer Van Helsdingen: Het heeft er niets mede te maken.)

Dat heeft er allemaal wel mede te maken.

(De heer Van Helsdingen: U stapelt de eene boude bewering op de andere.)

Ik geef hier mijn meening. Of dat nu boude beweringen zijn of niet, ik geef hier mijn inzichten en ik geloof, dat ik er aanspraak op kan maken, dat ik op dit spreekgestoelte blijk geef van mijn meening, malgré het geachte lid, den heer Van Helsdingen. Ik meen derhalve, dat het Ministerie-Colijn, de Minister-President en in het bijzonder de Minister van defensie, te licht aanslaan de mogelijkheden en de gevaren die voor het Nederlandsche imperium op dit oogenblik in deze wereld van agressie aanwezig zijn.

Ik wil hier eindigen met aan den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën mijn dank te betuigen voor zijn toezegging, dat de gedachte van het heffen van een defensiebelasting door de Regeering in nadere overweging zal worden genomen.

De heer **Ferwerda**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de heeren Van Kesteren, Kruyne en Roep te antwoorden, dat, zooals ik zooeven al gezegd heb, nu de wensch daartoe kenbaar is gemaakt en het verlangen daartoe bestaat, de drang, die in dit college bestaat om tot een spoediger versterking van de defensie te komen, onder de bijzondere aandacht van het Opperbestuur zal worden gebracht.

Wat de opmerkingen betreft van den heer Wirjopranoto, geloof ik, dat het standpunt waarop dit lid zich stelt en het standpunt, dat de Regeering inneemt, zoo verschillend zijn, dat tusschen beide opvattingen over defensiezaken en over wat noodig zou zijn om meer het Inheemsche element aan de maritieme defensie van Nederlandsch-Indië te doen deelnemen, zoo groot verschil van meening, zoo groote afstand bestaat, dat de discussie verder over deze zaak weinig vruchtbaar zou zijn en dat ik te veel hier den gang van zaken zou ophouden, als ik daarop al te ver zou ingaan. Maar er is één punt, dat ik toch onder de aandacht van het geachte lid wil brengen, nl. dit, dat het bepaald onjuist is om te zeggen, dat de gebeurtenissen in 1933, die culmineerden in het gebeurde op de „Zeven Provinciën", de aanleiding zouden zijn tot wijziging van het Regeeringsstandpunt aangaande het aantal Inheemschen, dat geschikt geoordeeld wordt voor dienstneming bij de Marine.

Het contingent is verminderd of zal verminderd worden, zooals ik in deze zaal al vroeger heb medegedeeld, maar die vermindering is niet gebaseerd op de mindere betrouwbaarheid, op gebeurtenissen, die verband houden met de muiterij; zij is zuiver gebaseerd op de ervaring, ook jaren daarvoor, opgedaan aan boord van het modern materieel. En dan mag de heer Wirjopranoto zeggen, dat de kwestie van de techniek toch eigenlijk van weinig beteekenis is, want bij het leger kan

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1936 (Ond. **54**) en voor 1937 (Ond. **55**), in verband met de defensievoorzieningen. — Zevende aanvullende begrooting betr. Afdeeling IX, Marine, voor 1936 (Ond. **79**).

(Götzen, Regeeringsgemachtigde.)
het wel, en de technische verschillen bij leger en vloot zijn maar gering, doch dan kan ik daaruit alleen concludeeren, dat het geachte lid de gelegenheid, die ik hem geboden heb, niet heeft benut om eens te gaan zien aan boord van Harer Majesteits schepen, die dagen gemeerd hebben gelegen in de haven van Tandjong Priok, ter bezichtiging door jong en oud van alle landaarden en waarvan een druk gebruik is gemaakt. Daar is de heer Wirjopranoto niet geweest. Ware hij daar geweest, dan zou hij zijn opmerking van hedenmorgen niet hebben durven maken.

(De heer Thamrin: Maar de officieele uitspraken van vóór 1933 luiden toch anders dan hetgeen U nu zegt.

De heer De Hoog: Het was in die dagen allemaal politiek.

De heer Thamrin: Dat begrijp ik niet.

De heer De Hoog: Denkt U er dan nog maar eens over na.

De heer Soeroso: Hoe kwam de Regeering toen aan die formatie van vóór 1933?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Helsdingen heeft in de eerste plaats gevraagd of ik enkele mededeelingen zou kunnen doen over de geschiktheid tot opleiding voor vliegenier van Inheemschen. Inderdaad is dat punt hedenmorgen niet behandeld. Maar daarna heeft het geachte lid de vraag gesteld of de Regeering bereid zou zijn, aan den Volksraad een nota over te leggen waarin de redenen, welke hebben geleid tot een inperking van het contingent, nog eens duidelijk worden neergelegd. Ik meen het beste doen, toe te zeggen, dat deze nota zal worden opgesteld en ter kennis van den Volksraad zal worden gebracht. Dat zal waarschijnlijk dan ook nog heel wat misverstanden, die hier thans nog bestaan — ik heb althans allerlei vragen hooren opkomen — uit den weg ruimen.

(De heer Van Helsdingen: Ik zeg U voor deze toezegging dank.)

Tenslotte heeft de heer Roep zich eenigszins gestooten aan het woord „hoeden", dat voorkwam aan het slot van mijn betoog in eersten termijn, toen ik het geachte lid de cijfers voorhield, die de consequenties zouden zijn van de voorstellen, door hem indertijd gedaan. Het is echter allerminst mijn bedoeling geweest, hier een verwijt te maken, doch alleen, om die consequenties even duidelijk te doen uitkomen. De heer Roep berekende in de gauwigheid een bedrag van *f* 120 millioen alleen voor de maritieme luchtmacht, maar zoo berekend komt daar toch zeker voor leger en vloot en de luchtmacht voor het leger — want daarover is nog niet gesproken — nog een 150 millioen bij.

(De heer Roep: Geen bezwaar.)

Is een bedrag van *f* 270 millioen geen bezwaar? Naar mijn meening kan dat vanaf deze plaats niet worden beaamd. Naar mijn meening is er alle aanleiding, dat de Regeering zich op het stuk van de financieele consequenties wat voorzichtiger uitspreekt.

De heer **Götzen**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn zijn de heeren Wirjopranoto en Van Helsdingen nog teruggekomen op de regeling, die met Nederland is getroffen ten aanzien van de uitbreidingen van het leger en de vloot. Het had den eersten spreker getroffen, dat nòch in de stukken, nòch in het regeeringsantwoord in eersten termijn beslissende garanties zijn te vinden op het stuk van de toekomstige lasten, die op Indië zullen drukken. Inderdaad staan die garanties daar niet in. Maar wel verre van daaruit het onaannemelijke van deze voorstellen te distilleeren, lijkt mij veel beter de opvatting van den heer Van Helsdingen dat wij de toekomst met vertrouwen moeten tegemoet gaan. De getroffen regeling zelf is het beste bewijs, dat we wat deze zaken betreft, ons met vertrouwen kunnen verlaten op de handelwijze van Nederland.

(Wirjopranoto, Notosoetarso.)
(De heer Wirjopranoto: En de vermindering van de tegemoetkoming met *f* 1½ millioen?)

Die is juist het beste bewijs voor de gegrondheid van het vertrouwen, want de heer Wirjopranoto heeft over het hoofd gezien, dat naast deze vermindering met *f* 1½ millioen, een uitgaaf van *f* 2,4 millioen door Nederland werd overgenomen, op dezelfde wijze als de andere uitbreidingen, zoodat ten slotte wel verre van dat de Indische begrooting met *f* 1,5 millioen verzwaard is, de Indische begrooting nog eens met 9 ton wordt verlicht.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Wij kunnen thans tot de stemming overgaan.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie wenscht geacht te worden tegen de verschillende ontwerpen te hebben gestemd.

De aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III A, VIII en IX der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936 (Ond. **54**) en voor het dienstjaar 1937 (Ond. **55**) in verband met defensie-voorzieningen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de heer Wirjopranoto en de andere leden van zijn fractie geacht willen worden tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de zevende aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936. (Ond. **79**.)

De heer **Notosoetarso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil naar aanleiding van dit ontwerp in de eerste plaats verklaren, dat het voorstel van de Regeering mijn volledige instemming heeft en dat ik mitsdien straks onvoorwaardelijk mijn stem aan dit ontwerp zal geven.

Indien ik niettemin bij deze gelegenheid het woord meen te moeten vragen dan geschiedt zulks om er mijn leedwezen over uit te spreken, dat de Regeering naar aanleiding van hetgeen in het Afdeelingsverslag ten aanzien van dit voorstel naar voren is gebracht op dit verslag nader meent te moeten ingaan op een wijze, die mij doet denken aan een bestraffing, die een vader zijn zoon geeft, die al te veel vraagt en te nieuwsgierig is. Niet te ontkennen valt, althans dit is mijn indruk, dat uit de Memorie van Antwoord een zekere geprikkeldheid en wrevel spreekt, die op de overige leden van den Volksraad, die in het algemeen toch met het voorstel kunnen mede gaan, even prikkelend werkt. De woorden:

> „uit het feit, dat de Regeering onder de huidige financieele omstandigheden de Marine-begrooting wenscht te belasten met de onderwerpelijke uitgaven, dat de urgentie daarvan voor haar vaststaat"

blijkt toch wel heel duidelijk de ontstemming van de Regeering over de door den Volksraad gestelde vragen en de gevraagde inlichtingen omtrent de voorgestelde verhooging van de marine-begrooting met *f* 94 000.

Ik wil thans hierop niet nader ingaan, ik herhaal alleen dat ik het ten zeerste betreur, dat deze dingen nu zijn gebeurd, juist op een moment, waarop in den Volksraad vrijwel algemeen stemmen zijn opgegaan om de Regeering krachtig te steunen in haar streven om de weermacht op een zoo hoog mogelijk peil op te voeren.

In de tweede plaats zou ik nog een vraag tot de Regeering willen stellen, in de hoop, dat deze vraag straks niet zal worden beantwoord in den zin als zulks in de Memorie van Antwoord is geschied.

(Commandant der Zeemacht.)

Uit de Memorie van Toelichting maak ik op, dat van het gevraagde crediet een bedrag van rond *f* 6 500 zal worden aangewend voor het inrichten van een pand op Pasar Besar tot een marine-cantine. Ik neem geheel aan, dat deze uitgave inderdaad urgent is. En ik zou in dit verband even de vraag aan de Regeering willen stellen aan wie dit pand eigenlijk toebehoort en welke jaarlijks terugkeerende kosten gemoeid zullen zijn met de exploitatie van deze cantine. Ik grijp nu even terug naar hetgeen zoo juist in de hoofdzitting ten aanzien van een onderdeel van de begrooting voor Marine is behandeld nl. dat uit de stukken van de marinebegrooting voor 1937 is gebleken, dat in 1934 een financieele regeling is getroffen tusschen het gouvernement en het bestuur der sociëteit Modderlust. Op de begrooting van 1937 paraisseert, als ik mij niet vergis, een bedrag van 1 ton, een bedrag, dat de Regeering verplicht is uit te betalen aan derden voor de overname van het gebouw der sociëteit Modderlust met daarbij behoorenden grond. Het bestuur van die sociëteit heeft destijds een leening aangegaan tot een bedrag van *f* 70 000. Het gouvernement heeft zich garant gesteld tot dat bedrag en ook voor de richtige betaling van rente. Maar daarnaast heeft het gouvernement een tweede verplichting aangegaan in dezen vorm, dat binnen een zekere periode het gouvernement verplicht is, het nieuwe gebouw en den daarbij behoorenden grond over te nemen voor 1 ton in verband waarmede dat bedrag voor dit jaar op de marine-begrooting is opgenomen.

De vraag, die ik nu zoo graag aan de Regeering zou willen stellen, met verzoek daarop, indien mogelijk, thans een antwoord te geven, is deze, of de accommodatie van het oude gebouw niet van dien aard is, dat bij een iets hooger bedrag dan *f* 94 000 daarmede kan worden volstaan, dan wel of er in het gebouw geen voldoende accommodatie is, om de voorzieningen te treffen waarop bij deze begrooting gerekend is.

De heer **Ferwerda**, Commandant der Zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter. Het spijt mij, dat, zooals blijkt uit de rede van het geachte lid, den heer Notosoetarso, de beantwoording van het Afdeelingsverslag over Ond. **79**, als ik het goed voel, eenige ontstemming heeft gewekt.

Het is natuurlijk niet de bedoeling geweest om die ontstemming te doen ontstaan. Het is niet de bedoeling van de Regeering geweest om door den toon van de Memorie van Antwoord uit te lokken een stemming van geprikkeldheid. Waarvoor zou de Regeering dat doen? Daartoe is niet de minste aanleiding geweest. De wijze van beantwoording is zoo geschied en daaraan ligt alleen ten grond de noodzaak, die voor de Regeering bestond, om goed tot uitdrukking te doen komen, hoe noodig de Regeering deze voorzieningen achtte.

De heer Notosoetarso heeft gevraagd of ik bereid was den eigenaar te noemen van het pand op Pasar Besar, dat bestemd is om ingericht te worden tot marine-cantine en wat de jaarlijks terugkeerende kosten van exploitatie van dat pand zouden zijn. Den naam van den eigenaar wil ik gaarne schriftelijk aan den Volksraad bekend stellen, want op het oogenblik staat die niet te mijner beschikking.

(De heer Notosoetarso: Dat is niet noodig; ik wilde slechts weten of dat pand aan derden toebehoort.)

Dat behoort inderdaad aan derden toe.

(De heer Notosoetarso: Dank U; dat is voldoende.)

Ik deel verder mede, dat de transactie, die noodig is om het pand beschikbaar te krijgen voor marine-cantine, geschiedt onder de auspiciën van den landsadvocaat te Soerabaja. De jaarlijks terugkeerende exploitatiekosten, waarmede dan in de allereerste plaats zal zijn bedoeld de kwestie van de huur van dat pand, moeten komen uit het bedrijf zelf en het is menschelijkerwijze gesproken ook gegarandeerd, dat die kosten er ruim uit zullen komen.

(Notosoetarso, Voorzitter.)

(De heer Notosoetarso: Het bedrijf zal zichzelf dus bedruipen?)

Het bedrijf zal zichzelf in deze moeten bedruipen, zooals er vele bedrijven op dit gebied zijn, die zichzelf bedruipen kunnen.

De heer Notosoetarso heeft hieraan vastgeknoopt een beschouwing over de kwestie met de marinesociëteit Modderlust. Zij komt tenslotte neer op een vraag of de oude gebouwen van die marinesociëteit, welke contractueel door de Regeering moeten worden overgenomen, misschien bruikbaar zouden zijn om te voorzien in de behoeften, waarvoor die *f* 94 000 zijn aangevraagd .....

(De heer Notosoetarso: Of een deel daarvan.)

..... of een deel daarvan. Ik heb de vraag dus goed begrepen. Het antwoord daarop is, dat deze gebouwen door het gouvernement zijn overgenomen of staan te worden overgenomen, omdat het gouvernement de beschikking over de terreinen wil houden voor uitbreiding van het marine-établissement. Een van de grootste, belangrijkste werkplaatsen van het marine-établissement sluit aan tegen de bijgebouwen van die sociëteit. Wanneer in de toekomst deze gebouwen moeten worden vernieuwd — de heer Notosoetarso kent het marine-établissement, en het zal hem dus niet verwonderen, dat te eeniger tijd vernieuwing en uitbreiding noodig zullen zijn — dan is daarvoor noodig het pand van de oude marine-sociëteit met bijbehoorende terreinen, zoodat de Regeering doodeenvoudig niet in overweging kon nemen die terreinen in gebruik te nemen voor het doel, waarvoor het bedrag van *f* 94 000 is aangevraagd.

De heer **Notosoetarso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor de nadere toelichting, die hij heeft gegeven.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

Het ontwerp zevende aanvullende begrooting betr. Afd. IX, der begrooting voor 1936 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van:

1e. de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936 (Ond. **83**);

2e. de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling III, Departement van Financiën, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1936 (Ond. **77**).

Deze ontwerpen aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik moet thans de vergadering van den Volksraad in pleno onderbreken voor een vergadering in het College van Gedelegeerden. Zooals den leden is medegedeeld, is gisterenavond plotseling een spoed-ordonnantie ontvangen met een zeer korten termijn van behandeling nl. op heden. Aangezien het ontwerp voortvloeit uit den nieuwen monetairen toestand, is het niet vermeld op den oproep ddo. 17 Sept. jl. voor deze buitengewone zitting en het moet dus, evenals het ontwerp betr. het gouduitvoerverbod door het College van Gedelegeerden worden behandeld.

Na de schorsing, die misschien aan de pauze zal moeten aansluiten, kan worden overgegaan tot de behandeling van

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Verzoek-Soeroso tot het houden van een interpellatie over maatregelen op monetair gebied (Ond. **89**).

(Voorzitter, Roep.)
onderwerp **23**, instelling van een rubberfonds en tot de afhandeling van de koelie-ordonnantie.

Het voorstel-Soeroso tot het houden van een interpellatie komt dadelijk na de pauze aan de orde. Inmiddels is de redactie van het voorstel-Soeroso gewijzigd. Deze gewijzigde redactie zal worden geroneografeerd en onmiddellijk aan de leden worden rondgedeeld.

De vergadering wordt te 10.05 uur v.m. geschorst en te 12.15 uur n.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek van den heer Soeroso tot het houden van een interpellatie naar aanleiding van maatregelen op monetair gebied. (Ond. **89**.)

Gelijk de vergadering bekend is, is een aantal vragen door den heer Soeroso op 30 September j.l. te dien aanzien ingediend. Naar aanleiding van de gisteren afgelegde Regeeringsverklaring diende de heer Soeroso een wijziging in de redactie van het voorstel in, eenigermate een aanvulling daarvan bevattende. Het komt mij voor, dat er geen bezwaar bestaat de gewijzigde vragen in de plaats te stellen van de oorspronkelijke, aangezien zij hetzelfde terrein bestrijken.

Krachtens art. 62 (7) I. S. mogen in een buitengewone zitting geen andere onderwerpen worden behandeld dan in de oproeping zijn vermeld. Op grond hiervan werd de spoedordonnantie betreffende het uitvoerverbod van goud in het College van Gedelegeerden behandeld. De interpellatie zal op grond van ditzelfde artikel in deze buitengewone zitting niet kunnen worden behandeld. Als de Volksraad het voorstel-Soeroso wil aannemen, beteekent dit, dat de Raad een buitengewone zitting daarvoor wenscht bijeen te roepen (uitstel tot de Januarizitting mag buiten beschouwing blijven), b.v. aansluitend aan de huidige buitengewone zitting, die vermoedelijk Vrijdag of Zaterdag zal kunnen eindigen.

Inmiddels heeft de Regeering gisteren een mededeeling ter zake aan den Volksraad gedaan. Daarin verklaart Zij een groote mate van reserve te moeten betrachten bij haar mededeelingen, doch dat Zij zoo ver mogelijk wilde gaan (blz. 1). Zij somt velerlei maatregelen op, die in overweging of in onderzoek zijn; verklaart, dat de consequenties voor de Landsbegrooting met voortvarendheid in beschouwing worden genomen en dat van den uitslag van dit onderzoek in sterke mate zal afhangen, welke maatregelen op algemeen financieel en economisch gebied nader voor practische doorvoering in overweging worden genomen (blz. 5), en voegt daaraan toe: „Het spreekt vanzelf dat de Regeering daaromtrent op dit oogenblik in algemeenen zin nog geene uitspraak kan doen". Tenslotte deed de Regeering de toezegging, zoodra de stand van zaken daartoe weer aanleiding geeft, den Volksraad opnieuw te zullen inlichten, voor zooveel noodig ook buiten nog aan te bieden ontwerpen van ordonnanties of aanvullende begrootingen.

Na al deze verklaringen overwege de Volksraad in het bijzonder of een interpellatie nog wel raadzaam is, èn of de kans niet zeer groot is, dat de Regeering thans over dit onderwerp niet in debat zal treden.

Natuurlijk behoeft deze laatste overweging den Volksraad persé niet te weerhouden, doch het is stellig een factor bij de overweging.

Ik verzoek den sprekers, die bij dit onderwerp het woord voeren, zich uitdrukkelijk te bepalen uitsluitend tot de vraag, of de interpellatie zal worden toegestaan of niet en niet te spreken over de interpellatie zelf.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Zoo juist is van Regeeringszijde de mededeeling gedaan, dat hoewel Zij gisteren had medegedeeld, reeds zoover als mogelijk te zijn gegaan,

(Van Baalen, Van Helsdingen, Voorzitter.)
Zij nochtans bereid is te overwegen hedenavond op verschillende vragen nog nadere inlichtingen te geven.

Ik wil dus het verzoek om interpellatie in dien zin zien, dat het mogelijk is, dat tusschen den termijn van gisteren en den dag waarop de interpellatie zal worden gehouden, de Regeering inderdaad bereid zal zijn en ook in staat om meer gemotiveerde mededeelingen te doen in de richting van deze vragen, dan Zij tot dusver heeft kunnen doen. Ik acht die verdere positieve mededeelingen in het belang van onze samenleving, opdat iedereen wete in welke richting de verhoudingen zich waarschijnlijk zullen ontwikkelen en in welke mate de Regeering maatregelen zal nemen verband daarmede houdend.

Om deze redenen zal ik mijn stem geven voor het toestaan van deze interpellatie.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Mij aansluitend bij hetgeen de heer Roep zooeven heeft opgemerkt, meen ik nog als mijn argument voor het voorstemmen voor het toestaan van deze interpellatie te mogen mededeelen, dat ik ook al in verband met de verhandeling hedenmorgen in het College van Gedelegeerden — waar de Regeering plotseling komt met mededeelingen en voorstellen, die van een bepaalden gezichtshoek uit bezien, misschien ook de leden van ons college in pleno en ook daardoor de leden van het college van gedelegeerden een ander licht op de zaak geven, dan tot dusver het geval was — van meening ben, dat de Volksraad door deze interpellatie in de gelegenheid zal zijn van zijn meening te doen blijken. De Volksraad voelt thans aan welken kant de Regeering uit wil, zonder daarbij ook maar belanghebbenden te hooren of ook maar om advies te hebben verzocht. Daarom zal ik voor deze interpellatie stemmen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Is het op het oogenblik wel het meest geëigend moment om over deze interpellatie te stemmen. Ik zie, dat verschillende van de gestelde vragen hedenmorgen bij de behandeling van het ontwerp over de prijsbewakingsordonnantie ook aan de Regeering gesteld zijn. Vermoedelijk zullen verschillende van deze vragen wel door de Regeering worden beantwoord. Is het daarom niet beter de beslissing over deze interpellatie uit te stellen tot morgenochtend?

De **Voorzitter**: Als verschillende vragen reeds beantwoord zullen zijn, dan zal dit de verdere behandeling van de interpellatie wel zeer bekorten, maar zullen er toch niettemin enkele vragen ter beantwoording overblijven. De interpellatie wordt dan doordoor beperkt tot de vragen, die nog niet beantwoord zijn. De Raad kan derhalve thans zeer wel beslissen over de vraag of de interpellatie zal worden toegestaan.

Naar aanleiding van de opmerking van den heer Roep wil ik nog even vaststellen, dat ook mij de verklaring van den Regeeringsgemachtigde opgevallen is. Ik geef daaraan dezen uitleg, dat ook hij, evenals ik persoonlijk, het moeilijk vindt de opmerkingen, die hedenmorgen zijn gemaakt en welke niet rechtstreeks op het onderwerp betrekking hebben, te onderscheiden van die, welke er wel op betrekking hebben. Als ik dat onderscheid wel had kunnen maken, dan had ik de sprekers verzocht zich tot het onderwerp alleen te bepalen. Zij raken echter het onderwerp zoo nauw, dat het moeilijk is dat onderscheid te maken en ook de Regeeringsgemachtigde zal dat bij de beantwoording ondervinden. Daarom geloof ik, dat hij een tegemoetkomende houding heeft aangenomen, om ook de onderwerpen, die zoo vlak aan de grens zijn te beantwoorden. Dat is hoopgevend voor de verdere onderwerpen, die in het College van Gedelegeerden in behandeling zullen komen. Als de Regeering datzelfde ruime standpunt blijft innemen, komen dus achtereenvolgens alle

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Verzoek-Soeroso tot het houden van een interpellatie over maatregelen op monetair gebied (Ond. **89**). — Herziening Koelie-ordonnantie 1931 (Ond. **2**).

(Van Helsdingen, Soangkoepon.)
inlichtingen tot haar recht, zoodat de interpellatie daardoor juist minder noodig wordt.
Verlangt iemand hierover nog het woord?
Verlangt niemand hierover stemming?

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne aangeteekend willen zien, dat ik tegen het houden der interpellatie stem.

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten, het verzoek van den heer Soeroso tot het houden van een interpellatie, naar aanleiding van maatregelen op monetair gebied (Ond. **89**) in te willigen, zulks onder aanteekening, dat de heer Van Helsdingen geacht wil worden tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Ik zal nog heden volgens artikel 69 lid 3 van het Reglement van Orde tot de Regeering de vraag richten, of Zij bereid is op een nader te bepalen dag in een buitengewone zitting zich bij het vragen van inlichtingen te doen vertegenwoordigen door een harer gemachtigden.

De vergadering wordt te 12.23 uur n.m. voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie, strekkende tot herziening van de koelie-ordonnantie 1931 (Staatsblad No. 94), (Ond. **2**; zittingsjaar 1935—1936 Ond. **144**), als gewijzigd bij monde van den Regeeringsgemachtigde in het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het is, zooals de Regeering in eersten termijn heeft gezegd, opvallend, hoe beknopt en hoe bezadigd de gedachtenwisseling over de nieuwe herziening van de koelie-ordonnantie thans is geweest.
Dit is m.i. verklaarbaar en logisch. De Regeering heeft reeds twee oorzaken van deze gedachtenwisseling genoemd, namelijk ten eerste het feit, dat vrijwel alles, wat men over dit probleem zou kunnen zeggen, reeds gezegd is en ten tweede, de strekking van het onderwerpelijke voorstel der Regeering. Maar bovenal, dat in de laatste perioden de slechte gevolgen van het instituut niet meer worden vernomen. De moordaanslagen, die in wezen een uitvloeisel zijn van de toepassing der poenale sanctie zijn thans verdwenen, welke feiten m.i. te danken zijn aan de goede contrôle en voorzorgsmaatregelen der arbeidsinspectie en de toegepaste juiste straffen bij het constateeren van misdrijven of overtredingen op dit gebied door den bevoegden rechter. Verder moet hierbij worden genoemd de ernstige wil van de meeste betrokken maatschappijen om het bestaande euvel op dit gebied ernstig mede te bestrijden. Waar de slechte gevolgen van de poenale sanctie derhalve tot het uiterste minimum zijn teruggebracht, bestaat er m.i. geen enkele aanleiding om deze kwestie niet met kalme en nuchtere stemming te behandelen.
„Waar een wil is, is een weg", zeide een Amerikaansche president eens, en dit geldt mijns inziens ook voor de algeheele afschaffing van de poenale sanctie. Wanneer de Regeering en de betrokken ondernemingen samenwerken, willen samenwerken, dan is ook de dadelijke afschaffing van dit instituut mogelijk, mogelijk, zonder eenige nadeelen aan de belanghebbenden te veroorzaken. Als voorbeeld hiervan noemde ik in eersten termijn het simpele amendement-Blaine, hetwelk de poenale sanctie op de tabaksondernemingen in Sumatra als bij tooverslag deed verdwijnen. Ik heb dit geval genoemd, om aan te toonen dat de argumenten voor het toen met het hand en tand verdedigde stelsel der poenale sanctie voor het bestaan van de tabakscultuur in Sumatra, niet onaantastbaar zijn ge-

(Soangkoepon.)
bleken. Dit amendement heeft de aangevoerde argumenten als een kaartenhuis doen ineenstorten. Ons geacht medelid, de heer Groenenberg, heeft in dit verband in tweeden termijn gezegd, dat voor het aanhalen van het amendement-Blaine in het onderwerpelijk geval niet op zijn plaats is, omdat de voor ons liggende ontwerp-ordonnantie niet meer geldt de principieele punten van de poenale sanctie, maar slechts gaat over de vraag over het tempo van de verdwijning van de poenale sanctie, doch dit geachte medelid vergeet, dat dit amendement het tempo van de afschaffing van de poenale sanctie voor de tabakscultuur in Sumatra zeer belangrijk heeft versneld. Ik wil met het noemen van dit amendement aantoonen, dat tegen de dadelijke afschaffing van de poenale sanctie geen enkel bezwaar bestaat, mits men daartoe zijn ernstigen wil toont.
Waar de Regeering zelf heeft verklaard, dat er reeds een aantal ondernemingen is, dat uitsluitend met vrije koelies arbeidt, vraag ik mij af, waarom dit ook niet mogelijk is voor andere ondernemingen, die thans met contract-arbeiders werken. De tegenwoordige economische toestand kan voorts nog daadwerkelijk bijdragen tot deze afschaffing.

> Indien moet worden aangenomen, dat door bijzondere omstandigheden, moeite en opofferingen, in de afgeloopen jaren slechts gering geweest zijn, mag dit geen reden zijn om thans weer den pas in te houden, omdat voor de toekomst wellicht op een zoo gunstig verloop niet meer kan worden gerekend,"

aldus de Regeering.
Ik vraag mij af, waarom de Regeering op dit gebied zoo pessimistisch is gestemd. Naar het mij voorkomt biedt juist de toekomst op het gebied van het verkrijgen van arbeidsvolk een betere gelegenheid dan te voren. De overvloed van werkkrachten, die met arbeid verlegen zitten is van groote beteekenis voor dit doel. De steeds toenemende verbetering van de communicatiemiddelen in de buitengewesten zal de kosten van de verplaatsing van werkvolk zeer verminderen. Wanneer straks de weg door Sumatra is getrokken, dan behoeft de opzending van koelies voor dit gebied niet meer per zeeboot te geschieden. Deze opzendingskosten kunnen gemakkelijk worden verminderd, wanneer de koelies straks via Telokbetong naar de Sumatraansche gebieden worden gedirigeerd. Kortom, de bestaande toestand heeft mij de overtuiging geschonken dat het juist thans de beste gelegenheid is, om zonder horten en stooten tot de algeheele afschaffing over te gaan.

Ik betreur daarom, dat de Regeering van oordeel is, dat, wat ik in overweging gaf, volkomen onaannemelijk is. Toen hadden wij Javaansche koelies, die alleen wegens noodzaak als gevolg van de armoede naar de buitengewesten wilden emigreeren. Thans hebben wij Javaansche werklieden, die volkomen genegen zijn, dus zonder eenigen dwang, naar de buitengewesten te verhuizen. Toen waren de opzendings- en wervingskosten van de koelies voor de buitengewesten hoog. Thans is van deze hooge kosten geen sprake meer. Bij dit alles werken overheid en belanghebbenden reeds samen, om tot de algeheele afschaffing te geraken. Ik begrijp daarom niet, waarom de Regeering mijn argumenten te dezen aanzien uiterst zwak noemt.

De Regeering kan mijn kwalificatie van het hier te lande nog bestaande stelsel van arbeid onder poenale sanctie uitdrukkelijk afwijzen evenals mijn door haar zonderling genoemde commentaar; dit neemt niet weg, dat dit stelsel heillooze gevolgen heeft gehad, heillooze gevolgen voor het leven van de op de ondernemingen wonende Europeanen en dit is een van de voornaamste oorzaken, waarom ik de algeheele afschaffing van de poenale sanctie ten zeerste wensch.

De Regeering kan wel hier alles goed en degelijk op papier zetten, doch de vraag, die voor mij hierbij geldt is: „Hoe is het in de practijk"?

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening Koelie-ordonnantie 1931 (Ond. **2**).

(Directeur van Justitie.)
Inderdaad erken ik, dat de ontworpen ordonnantie niet anders is dan de consequente doorvoering van de in 1931 aangenomen richtlijnen, doch het zou consequenter zijn, indien de Regeering tot de algeheele afschaffing van het stelsel overging, vooral omdat dit geen nadeelige gevolgen voor de betrokken ondernemingen medebrengt.

Het komt mij voor, dat de vrije arbeiders bij een goede behandeling door de ondernemers, veel beteren arbeid kunnen presteeren dan de arbeiders onder poenale sanctie. De overvloed van arbeiders geeft den betrokken ondernemingen de volle gelegenheid om de aan te werven koelies te selecteeren.

Hoe het ook zij, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering kan mijn voorstel onaannemelijk verklaren, doch ik blijf van oordeel, dat het dit voorstel is, dat een bevredigende oplossing kan geven tot heil van de werkgevers, de Europeesche werk*nemers* en de Inheemsche arbeiders op de ondernemingen.

De practijk heeft dit ook bevestigd, want nu op de ondernemingen meer van vrije arbeiders gebruik wordt gemaakt, hooren we van aanslagen op de ondernemingen weinig meer.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn valt van regeeringszijde nog slechts zeer weinig te zeggen.

Het geachte lid, de heer Soangkoepon, betreurt uiteraard de afwijzende houding van de Regeering tegenover zijn voorstel om tot dadelijke volledige afschaffing der poenale sanctie over te gaan. Het geachte lid geeft voor zijn standpunt *nogmaals* enkele argumenten.

Met eenige verwondering werd van regeeringszijde kennis genomen van het eerste argument, dat in de laatste jaren de slechte gevolgen, die de poenale sanctie vroeger zou hebben gehad, dank zij de goede contrôle, dank zij het goede toezicht van het Kantoor van Arbeid, dank zij de goede samenwerking tusschen ondernemingen, bestuur en werknemers praktisch hebben opgehouden te bestaan. Het is der Regeering niet duidelijk, waarom dit als argument kan worden aangevoerd voor dadelijke afschaffing van het stelsel. Indien inderdaad de poenale sanctie op het oogenblik geen slechte gevolgen heeft en ook de toestand op de ondernemingen, waar de arbeiders onder poenale sanctie werken, goed is, wat kan er dan tegen zijn om de noodige voorzichtigheid bij de afschaffing der poenale sanctie in acht te nemen en op denzelfden voet als geschied is, geleidelijk tot verdere afschaffing over te gaan? Er is toch zeker geen urgentie thans overhaast tot afschaffing over te gaan? Het geachte lid heeft erop gewezen, dat er reeds vele ondernemingen zijn, die geheel werken met vrije koelies, dat er een overvloed is van arbeidskrachten en het gemakkelijk is op het oogenblik in Sumatra arbeiders te verkrijgen door de verbetering van de communicatie. Ook dit kan niet als een argument gelden. Immers, ongetwijfeld zijn er ondernemingen, waar het gelukt is reeds nu praktisch tot volledige afschaffing te komen, maar evenzeer zijn er ondernemingen, die nog steeds van het poenale sanctie-systeem hebben moeten gebruikmaken en juist om die reden is het verkeerd, wanneer men overhaast wil komen tot een eindpunt van de poenale sanctie in haar geheel .....

(De heer Soangkoepon: Men meet met twee maten.)

Dat er een overvloed van arbeidskrachten zou zijn, weten wij allen. De heer Groenenberg heeft gewezen op een bijzondere omstandigheid, die voor de praktijk van zooveel gewicht is, nl. dat de arbeiders, die zich in grooten getale laten aanwerven voor de ondernemingen nog weleens meer zullen kunnen gaan voelen voor werken buiten de ondernemingen, dat er door den opbloei van de bevolkingsrubbercultuur een als het ware wegzuigende werking zal zijn ten opzichte van het werkvolk der ondernemingen. Het is der Regeering bekend, dat de verbetering in de bevolkingscultures een gevaar is voor de ondernemingen, wat betreft de voorziening met werkvolk. Het is een van de punten, waarom het noodig is hier geleidelijkheid en voorzichtigheid te betrachten. Men kan wel zeggen, dat de ondernemers gemakkelijk arbeiders kunnen krijgen, maar de poenale sanctie moet ervoor zorgen, dat zij die arbeiders ook houden gedurende den tijd, waarvoor deze zich verbonden hebben. Aan de zekerheid, dat contractarbeiders die zich hebben verbonden voor een bepaalden termijn, zich vrijwillig aan die verbintenis zullen houden, ontbreekt nogal veel. Men kan gemakkelijk zeggen: Er zijn zooveel arbeiders die naar de buitengewesten gaan. Maar wie betaalt dat tenslotte? De ondernemingen en daarom moet men — dat is een van de redenen voor de handhaving van de poenale sanctie — aan de ondernemingen ook eenige veiligheid en waarborgen geven, dat de groote kosten, die zij moeten maken, kosten, die altijd vrij hoog zijn, al is de communicatie verbeterd, niet worden besteed ten behoeve van anderen. Het voornaamste motief voor dadelijke afschaffing der poenale sanctie is voor den heer Soangkoepon, dat dit systeem zulke heillooze gevolgen zou hebben voor de Europeesche geëmployeerden der ondernemingen, die nog van dit arbeidssysteem gebruik maken. Waar het geachte lid zelf zegt, dat die heillooze gevolgen in den laatsten tijd practisch verdwenen zijn, kan dit argument ook niet worden aanvaard. Tenslotte zegt het geachte lid, dat het nog consequenter zou zijn dan het regeeringsvoorstel al dadelijk tot afschaffing over te gaan. De Regeering kan dit niet erkennen.

De consequentie, die het geachte lid in het regeeringsvoorstel ziet, kan niet anders beteekenen, dan dat daarmede genoegen kan worden genomen. Hoe twee dingen tegelijk consequent kunnen zijn, n.l. zoowel geleidelijke afschaffing na een reeks van jaren, gedifferentieerd naar het aantal jaren, dat de onderneming heeft bestaan en een ruwe onmiddellijke afschaffing over de geheele linie, is de Regeering niet recht duidelijk.

Het geachte lid, de heer Groenenberg heeft tenslotte nog eenige vragen gesteld, die hier thans moeten worden beantwoord. Hij vroeg of ik de suggestie zou willen overnemen om de bekorting van den duur van het immigratiecontract te compenseeren door de bepaling, dat het recht van vrijen terugtocht zou worden vastgeknoopt aan vrijen arbeid nog gedurende één jaar. Het geachte lid had nog niet geheel begrepen, of de Regeering meende, bij de herziening van Staatsblad 1911 No. 540 de oplossing te kunnen brengen, die hij zich dacht.

De Regeering heeft het geachte lid reeds geantwoord, dat dit punt bij de herziening aan de orde zal komen. Ik kan daaraan toevoegen, dat de Regeering juridisch een constructie, als het geachte lid zich denkt, aanvaardbaar acht. De Regeering kan niet inzien, waarom de regeling, zooals hij die zich dacht, door den heer Eekhout uit juridisch oogpunt onmogelijk of heel moeilijk wordt geacht. De Regeering kan positief de onmogelijkheid om deze oplossing te kiezen niet inzien; Zij meent echter met een definitieve uitspraak omtrent de mogelijkheid om zoo'n oplossing te kiezen nog te moeten wachten en zal deze kwestie bij de geëigende gelegenheid in overweging nemen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Wij kunnen thans tot stemming over de artikelen overgaan.

Artikel 1, onderdeelen I t/m XVI, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Thamrin c.s. op art. 1, sub XVIII, luidende:

> „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot herziening van de „Koelieordonnantie 1931" (zittingsjaar 1935—'36, Ond. **144**) de volgende wijzigingen aan te brengen:

(Thamrin.)

Artikel 1 sub XVII wordt gewijzigd als volgt:

a) Artikel 41 wordt gelezen:

„Op de ondernemingen zal tusschen het aantal arbeiders, dat op den voet dezer ordonnantie aldaar werkzaam is (contractanten) en het aantal arbeiders, dat op anderen voet aldaar werkzaam is (niet-contractanten) voor zoover deze laatsten krachtens bij regeeringsverordening te stellen regelen voor de toepassing van deze bepaling in aanmerking komen een zoodanige verhouding in acht zijn te nemen, dat op elke onderneming, dan wel in elke groep van aan dezelfde natuurlijke of rechtspersoon toebehoorende, binnen eenzelfde inspectie-afdeeling van den dienst der arbeidsinspectie of door het hoofd van het kantoor van arbeid aangewezen gedeelte van een zoodanige inspectie-afdeeling, op elk honderdtal arbeiders of gedeelte daarvan werkzaam zijn:

a. van 31 December 1936 af: minstens 60 niet-contractanten tegen ten hoogste 40 contractanten;

b. van 31 December 1937 af: minstens 70 niet-contractanten tegen ten hoogste 30 contractanten;

c. van 31 December 1938 af: minstens 80 niet-contractanten, tegen ten hoogste 20 contractanten;

d. van 31 December 1929 af: minstens 90 niet-contractanten, tegen ten hoogste 10 contractanten;

e. van 31 December 1940 af: 100 niet-contractanten.

b) De leden 2 t/m 5 vervallen, lid (6) wordt vernummerd in (2).''

De heer **Thamrin**: Ik heb van het woord in tweeden termijn afgezien, omdat de Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord zoowel in eersten als in tweeden termijn eigenlijk geen nieuwe argumenten heeft bijgebracht om te bewijzen, dat een minder geleidelijke afschaffing onmogelijk zou zijn. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft alleen gezegd, dat de heer Thamrin te ver gaat en dat de heer Groenenberg te veel vraagt en dat de Regeering daartusschen heeft gelaveerd, om te betoogen dat de Regeering ten aanzien van de poenale sanctie het juiste standpunt heeft ingenomen, zooals geschetst volgens het schema der Regeering.

De Regeering zegt, dat de termijn bij een minder geleidelijke afschaffing, zooals door ons wordt beoogd, n.l. om binnen 5 jaar de poenale sanctie tot het verleden te doen behooren, te kort is. Ik wil er even op wijzen, dat wanneer ons amendement wordt aangenomen, de afschaffing van de poenale sanctie toch in feite in 10 jaar plaats heeft.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Veel sneller.)

Ik bedoel, dat na de uitspraak in 1931 bij de aanneming van ons amendement de termijn van afschaffing gesteld kan worden op 10 jaar, hetgeen toch een zeer geleidelijke afschaffing beteekent van de poenale sanctie. De Regeering is er mijns inziens niet in geslaagd om aan te toonen, waarom het niet mogelijk is, een minder geleidelijke afschaffing van de poenale sanctie te doen plaats hebben, n.l. binnen den termijn van 5 jaar, gerekend vanaf 1 Januari 1936. De praktijk heeft uitgewezen, dat het mogelijk is en zelfs op veel korter termijn. Aan den overwal is het mogelijk gebleken, dat 10 jaar, voordat hier de uitspraak is gevallen ten opzichte van de poenale sanctie, de afschaffing van de poenale sanctie werd bewerkstelligd.

Er is meerdere malen, ook in vorige perioden, toen men de poenale sanctie besprak, gezegd, dat de ondernemers — dat is ook in de praktijk gebleken — de spoediger afschaffing zullen mogelijk maken, wanneer zij maar overtuigd zijn van het feit, dat de Regeering tot hen zegt, dat het nu eenmaal moet en de afschaffing ook binnen vijf jaren zal moeten plaats hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals het Regeeringsontwerp hier voor ons ligt, hebben wij geen zekerheid, dat zelfs in 1946 de poenale sanctie zal zijn afgeschaft en wel door het vierde lid van art. 41, waarin toegestaan wordt, dat per 1 Januari 1942 nog 50% van de ondernemingen zich mogen voorzien van contractarbeiders onder poenale sanctie en ook tengevolge van de bepaling, dat voor nieuwe ondernemingen ook arbeid onder poenale sanctie wordt toegestaan.

Het amendement komt dus feitelijk hierop neer, dat de voorstellers wenschen, dat tien jaren, nadat de uitspraak is gevallen tot afschaffing van de poenale sanctie, deze afschaffing ook volledig wordt en niet zooals de Regeering het voorstelt, waarbij zelfs na 15 jaren van volledige afschaffing nog geen sprake is.

(Van Helsdingen.)

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bepaling van het standpunt, dat wij dienen in te nemen tegenover het amendement, is het noodzakelijk zich nog even af te vragen welke houding men heeft aan te nemen ten aanzien van de poenale sanctie. Die vraag is toch van groot gewicht. Nu is het niet mijn bedoeling daarbij de oude debatten weder te doen herleven, maar aanknoopende aan verschillende opmerkingen, die mijn geacht medelid, de heer Thamrin in eersten termijn heeft geplaatst, zou ik nog het volgende willen opmerken. De heer Thamrin heeft allerlei kwalificaties gegeven van het stelsel: een doorgekauwd en afgekleven onderwerp, geen gunstig bekend staand artikel, een noodzakelijk kwaad, een onzedelijk en immoreel stelsel, een onmaatschappelijk verschijnsel, een geschiedenis van goud en bloed enz., maar één qualificatie heeft hij daarbij vergeten en dat is, dat het stelsel als politiek agitatiemiddel een zeldzaam uitbuitingsobject is geweest. Mijn standpunt tegenover dit stelsel is geweest, dat ik het op zichzelf genomen volstrekt niet immoreel acht en niet een onmaatschappelijk verschijnsel noem, alleen ongewenscht en alleen aanvaardbaar, in verschillende zeer bepaalde omstandigheden. Het heeft mij telkens getroffen bij de bespreking van dat stelsel, dat men het karakter van dat contract onder poenale sanctie toch wel een beetje al te veel verkeerd heeft gezien.

(De heer Thamrin: Maar wat hebben deze beschouwingen te maken met het amendement?)

De **Voorzitter**: Ik verzoek de leden niet te interrumpeeren; er is maar drie minuten spreektijd op het oogenblik.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het is tenslotte een contract en met wegvallen van de poenale sanctie, blijft de moreele gebondenheid — in en buiten den Raad is dit niet zelden over het hoofd gezien — en civielrechtelijke gebondenheid. Het is te begrijpen, dat wanneer men niet een civielrechtelijke actie in kan stellen, men de ondernemers daarin wat tegemoetkomt.

Ik wil dus verklaren, dat waar dit op zichzelf niet onzedelijk is, ik er volstrekt niet zoo op sta sneller dan de Regeering hier voorstelt een eind hieraan te maken en zeker niet, nu de Regeering door allerlei waarborgen de verkeerde kanten aan dit stelsel zooveel mogelijk heeft weggenomen.

Het merkwaardige is, dat de grondslag van het amendement, die door ons geacht medelid is aangegeven, toch eigenlijk is weggenomen door de verklaring van de Regeering. Op blz. 2911 van het Stenografisch Verslag, heeft de voorsteller van het amendement n.l. gezegd:

„Het schema per 1 Januari 1936 geeft voor velen, voor de toelaatbare contractanten een percentage van 50 aan, terwijl de bijlage van de Memorie van Antwoord weergeeft, dat de reëele toestand is, dat slechts 7½% .....

(De heer Groenenberg: 6½.)

..... 6½% zelfs, van het totaal aantal arbeiders, onder poenale sanctie werkt. Ik vraag mij af: Waarom dergelijke schema's opgesteld, die niet beantwoorden aan de realiteit en geen steun vinden in het werkelijke

(Groenenberg, Directeur van Justitie.)

aantal arbeiders onder poenale sanctie, zooals voorgesteld in het voorloopige schema, opgesteld door de permanente arbeidscommissie.''

Deze grondslag is aan het amendement ontnomen door de regeeringsverklaring op pagina 4 van de toelichting, dat ten onrechte door het lid op 6½% gewezen wordt, want dat er nog zeer veel ondernemingen zijn, die uitsluitend met vrije koelies werken en daardoor het percentage misschien gunstiger is geworden, maar dat er ook ondernemingen zijn die zelfs met 30 en 40% werken.

Het voorbeeld, dat ons geacht lid gegeven heeft van de Straits acht ik zonder meer niet volkomen een vergelijkbaar object, want dan zou men met alle omstandigheden die aldaar gelden goed op de hoogte moeten zijn.

De heer Thamrin kan verwijzen naar de rapporten, die daarover destijds zijn verschenen, maar ik geloof niet, dat wij zonder meer voor Indië een zelfden maatstaf kunnen aanleggen, als voor de Straits.

Ik zal tegen het amendement stemmen omdat ik het door de Regeering voorgelegde schema tot geleidelijke liquidatie billijk en redelijk acht.

De heer **Groenenberg**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van dit amendement zou ik slechts enkele opmerkingen willen maken. De Regeeringsgemachtigde kende bij de beantwoording van de sprekers in eersten termijn niet veel waarde toe aan mijn argumentatie inzake de door mij noodzakelijk geachte veiligheidsarmslag. De heer Thamrin slaat den Regeeringsgemachtigde in dit opzicht nog in belangrijke mate. Mijn argumentaties om te geraken tot een 25% armslag voor de oude ondernemingen in 1942, nader te bezien bij de herziening der koelie-ordonnantie in 1941, wil ik niet alle herhalen. Slechts twee ervan nopen mij er nog even, in verband met het voorliggend amendement, het licht op te laten schijnen.

Het eerste argument is de attaque die ik vreesde op den geest van onze koeliebevolking. De ondergrondsche actie. Dat ik te dien opzichte den heer Thamrin niet zal kunnen overtuigen behoeft, naar ik meen, geen apart betoog, maar dat aan den anderen kant de Regeeringsgemachtigde zoo sterk opponeerde tegen dit door mij naar voren gebrachte argument, was voor mij als een verrassing. Ik neem dan ook aan, dat dit argument, althans qua strekking ten aanzien van het voorliggend amendement, thans wel de volle aandacht van de Regeering zal hebben.

Het tweede argument, dat ik in dit verband ter sprake bracht was de zuiging welke de uitbreiding van de bevolkingsrubbertap op de landbouwondernemingen kan uitoefenen. Dit argument geldt uiteraard het sterkst voor de jonge ondernemingen, die de heer Thamrin in zijn beschouwing op één lijn stelde met de oude ondernemingen. De jonge ondernemingen dus, waar de arbeiders onvoldoende in de gelegenheid waren om zich aan de omstandigheden aan te passen. Ik zou het zeer betreuren zoo dit amendement zou worden aangenomen, doch zie, mede met een terugblik op de zoo juist gehouden sterke verdediging van de zijde van den geachten Regeeringsgemachtigde, toch met vertrouwen den uitslag van de stemming tegemoet.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het amendement valt van regeeringszijde niet zoo heel veel meer aan te voeren. De Regeering ziet het probleem van de poenale sanctie ongeveer zoo als de heer Van Helsdingen. De poenale sanctie moet verdwijnen, daar behoeven we niet lang over te praten. Men moet niet zeggen, dat dit een immoreel, onzedelijk, onsociaal stelsel is, we zijn het er over eens, dat dit arbeidssysteem om verschillende, ook politieke, redenen zal moeten verdwijnen. Maar zooals ik reeds zooeven heb gezegd, practische bezwaren ondervindt men tegenwoordig met den arbeid onder poenale sanctie niet, er is geen sprake van,

(Directeur van Justitie.)

dat er op het oogenblik misstanden bestaan, waaraan zoo snel mogelijk een eind moet worden gemaakt. Nu voerde de heer Thamrin bij de verdediging van zijn amendement aan, dat toch ook de afschaffing volgens zijn schema zeer geleidelijk is. Immers, in het geheel zal dan de poenale sanctie in een tijdsverloop van tien jaren worden geliquideerd. Inmiddels zijn er van die tien jaren vijf verstreken. Waar het thans voor den Volksraad om gaat is, of voor de toekomst die vijf jaren voldoende zullen zijn. En nu meent de Regeering, dat men met een beroep op de verloopen vijf jaren voorzichtig moet zijn. Men mag niet zeggen, dat we nu in vijf jaren al zoo ver zijn gekomen, dat het mogelijk zijn moet in weer vijf jaren tot een einde te komen.

Één ding staat vast, n.l. dat de thans verloopen vijf jaren bijzondere jaren zijn geweest, waarin de cultures onder zeer bijzondere omstandigheden hebben moeten werken. Het is juist wat de heer Groenenberg opmerkte, dat men bij de geleidelijke vermindering van de poenale sanctie den wind mee heeft gehad en er niet op mag rekenen, dat dit in de komende vijf jaren weer het geval zal zijn.

De heer Groenenberg heeft er zich eenigszins over beklaagd, dat zoo weinig aandacht is besteed aan zijn argumenten inzake den invloed van de onderaardsche actie en inzake de concurrentie van de zijde van Inheemsche landbouwondernemingen, die de koelies van de Europeesche ondernemingen weglokken. Deze en zooveel meer omstandigheden zijn de Regeering bekend. Inderdaad zullen de ondernemingen in de volgende vijf jaren bij de verdere afschaffing van de poenale sanctie met moeilijkheden hebben te kampen, maar de Regeering rekent er op, dat deze moeilijkheden zullen zijn te overwinnen en heeft daarom in haar schema voor de oudste ondernemingen, die op dit punt het sterkst staan, de afschaffing inderdaad binnen die vijf jaren geëischt.

Maar hoe korter een onderneming bestaat, hoe moeilijker het zal zijn, binnen denzelfden tijd tot een einde te komen. Daarom wordt in het regeeringsschema aan die jongere ondernemingen een iets langeren tijd toegestaan. Tenslotte duurt dit alles bijeen ook tien jaren, doch te rekenen tien jaren vanaf heden. Waarom zou de Volksraad nu voor de jonge ondernemingen, die het moeilijk zullen hebben om van het eene stelsel naar het andere over te gaan, den eisch nu zoo streng moeten stellen? Het groote verschil tusschen het schema van het amendement en dat van de Regeering is tenslotte wat er van de nieuwe ondernemingen wordt geëischt.

De heer Thamrin wenscht met zijn amendement dat ook nieuwe ondernemingen, ondernemingen, die in de eerstvolgende jaren zullen worden opgericht, ook binnen vijf jaren — en dan niet vijf jaren na de oprichting, doch van nu af — de poenale sanctie weer overboord zullen hebben geworpen. Nu is het juist ten aanzien van de nieuwe ondernemingen, dat men, zooals ik reeds zeide, zeer voorzichtig moet zijn, omdat we op dit punt in de afgeloopen jaren in het geheel geen bruikbare ervaring hebben opgedaan. Wanneer men thans een beslissing neemt ten aanzien van de nieuwe ondernemingen, die haar dwingt, practisch van den aanvang af te rekenen op een beëindiging van de poenale sanctie binnen enkele jaren, dan eischt men van de oprichters van nieuwe ondernemingen iets waarvan men niet weet, wat het voor haar zal beteekenen. De Regeering acht het in alle opzichten verantwoord, aan nieuw op te richten ondernemingen dien dwang niet op te leggen, omdat we niet kunnen overzien, wat dit voor effect zal hebben.

Om kort te gaan, de Regeering acht haar eigen schema op het oogenblik het eenig juiste en billijke, ook, en in het bijzonder, jegens de ondernemers, want toen in 1931 een aanvang werd gemaakt met de liquidatie van de poenale sanctie, zijn naar twee zijden beloften gedaan; naar de zijde van de tegenstanders der poenale sanctie, dat aan de poenale sanctie binnen afzienbaren tijd geleidelijk een einde zou wor-

(Thamrin.)

den gemaakt, maar ook naar de zijde van de belanghebbenden, de ondernemers, dat hun belangen aandachtig zouden worden bezien en dat geen eischen zouden worden gesteld waaraan zij niet zouden kunnen voldoen, of waarvan men niet precies zou weten, wat zij voor hen zouden beteekenen.

Wanneer men nu de eene belofte inlost en voortgaat met het geleidelijk afschaffen van de poenale sanctie, moet men ook de andere belofte inlossen en met de redelijke belangen van de ondernemers eveneens rekening houden.

Het amendement-Thamrin ontmoet dus, ook na de verdediging door den eersten onderteekenaar, overwegende bezwaren bij de Regeering.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Om even in te gaan op de betoogen van de heeren Van Helsdingen en Groenenberg, die het hadden over de termen, door mij in eersten termijn gebruikt, alleen deze mededeeling, dat de door mij gebruikte termen slechts een onvolledige verzameling vormden van de in 1931 gebruikte termen. Ik heb niet eens de kwaadaardigste dier termen verzameld, maar alleen die, welke in het kader van deze besprekingen meer passen dan de kwaadaardige welke in 1931 gebruikt werden.

In ieder geval staat wel vast, dat de poenale sanctie een, om het heel zacht uit te drukken, onmaatschappelijk verschijnsel is en dat uit dien hoofde de Regeering ertoe is overgegaan de poenale sanctie als stelsel af te schaffen. Het feit, dat er nu geen misstanden zijn, mag niet leiden tot het oordeel, dat het stelsel plotseling als een maatschappelijk stelsel is te beschouwen. Als men zijn gedachten concentreert op het niet bestaan van misstanden, zou men in een volgende gedachtenfase ertoe kunnen overgaan, de poenale sanctie weer in te voeren. Neen, het gaat erom, dat, ook al zijn er nu geen misstanden, de afschaffing van de poenale sanctie niet zeer geleidelijk moet geschieden. Het bestaan van de poenale sanctie alleen is op zichzelf een onmaatschappelijk verschijnsel en uit dien hoofde moet zij zoo spoedig mogelijk uit onze maatschappij worden gebannen.

De geachte Regeeringsgemachtigde poneerde de stelling, dat 5 jaren vanaf heden niet voldoende zouden zijn om het stelsel volledig af te schaffen en doet een beroep op het verleden, om te bewijzen, dat het regeeringsschema het eenige juiste is.

Met veel meer recht, zou ik een beroep op de afgeloopen 5 jaar kunnen doen, om aan te toonen, dat een vluggere afschaffing dan in 10 jaar heel wel mogelijk is, want in de afgeloopen 5 jaar zijn de maatschappijen ertoe overgegaan zichzelf dusdanige beperkingen op te leggen, dat de ten aanzien van het aantal vrije arbeiders bereikte cijfers veel hooger zijn dan het regeeringsschema aangeeft. De practijk in de afgeloopen 5 jaren heeft wel degelijk aangetoond, dat een snellere afschaffing dan volgens het regeeringsschema mogelijk is, zonder economische of andere ongewenschte nadeelige gevolgen.

Nu zegt de Regeeringsgemachtigde, dat wij niet moeten vergeten, dat men bij de afschaffing van de poenale sanctie, om de terminologie van den heer Groenenberg over te nemen, in de afgeloopen 5 jaar de wind mee had. Maar welke bijzondere omstandigheden deden zich ten aanzien van de vrijwillige afschaffing der poenale sanctie eigenlijk voor? Dit eene feit is eigenlijk de aanleiding geweest, waarom men spoediger en vlugger tot afschaffing is overgegaan, dat er een dwang is geweest tot spoediger afschaffing als gevolg van het aannemen van het amendement-Blaine in het Huis van Afgevaardigden te Washington. Ik zie niet in, welke andere bijzondere omstandigheden zich in de afgeloopen jaren hebben voorgedaan, waardoor het aantal onder poenale sanctie werkende arbeiders zooveel minder is geworden.

(De heer Weyer: Kijkt U eens naar de terugzending van koelies door de crisis!)

Men spreekt van de crisis en zegt, dat alleen daardoor de poenale sanctie spoediger afgeschaft kan worden. Ik geloof echter niet, dat in de komende vijf jaar of tien jaar een dusdanige opleving in den landbouw zal plaats hebben, dat men zou kunnen overgaan tot een productie, in denzelfden omvang als voor de crisisjaren. Geen enkele econoom in de wereld voorziet, dat een dergelijke opleving in den landbouw zal plaats hebben en gezien ook de autarkische tendenzen in alle landen, is niet aan te nemen dat wij weer op het oude peil van de productie zullen komen. Ook de komende tijden zijn dus zeer gunstig voor een spoediger afschaffing van de poenale sanctie, omdat het bijna uitgesloten is dat een dusdanige aantrekking van werkkrachten noodig zal zijn, als zich in het verleden heeft getoond.

Er is nog een argument in het geding gebracht, zoowel door den Regeeringsgemachtigde als door den heer Groenenberg, wat betreft de mogelijke wegzuiging van werkkrachten als gevolg van een opleving der bevolkingsrubbercultuur. Indien dit argument waar zou zijn, dan had het nu al tot uitdrukking moeten komen, want ook nu produceert de bevolking reeds de toelaatbare hoeveelheid, die haar bij de restrictie is opgelegd.

(De heer Groenenberg: Het gebeurt dan ook wel.)

Het gebeurt dan ook wel, maar dan toch dusdanig, dat de hoogere productie van de bevolkingsrubber in vergelijking met twee, drie jaar geleden, geen enkele gevolgen heeft gehad op de aanwerving van werkkrachten voor de ondernemingen.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: En op het behouden der werkkrachten?)

Daar heeft een en ander ook geen invloed op gehad, want de staat geeft aan, dat ondanks de opleving der Inheemsche rubbercultuur in het laatste jaar het aantal vrije arbeiders veel en veel grooter is dan het aantal contractarbeiders. Nog een argument der Regeering nl. over de nieuwe ondernemingen. Ik was van plan dat nader te bespreken als lid 4 in stemming zou komen, maar het is misschien gemakkelijker om nu er op in te gaan. De geachte Regeeringsgemachtigde zeide, dat al mocht het waar zijn, dat voor oude ondernemingen misschien geen contractarbeiders zouden noodig zijn, voor nieuwe zou althans de gelegenheid opengelaten moeten worden, dat arbeiders onder poenale sanctie aangeworven zouden kunnen worden. De ontwerp-ordonnantie laat toe, dat ondernemingen, die tot en met 1941 worden geopend, dus in de komende vijf jaren, een toelaatbaar aantal contractanten zullen mogen hebben van 50% van het aantal arbeiders. Nu vraag ik mij af, als het werkelijk ernstig gemeend is met afschaffing, of de uitspraak over geleidelijke afschaffing van de poenale sanctie geen platonische uitspraak is, als men 10 jaren, nadat de uitspraak gevallen is, nog toelaat, dat er nog 50% arbeiders onder poenale sanctie zullen mogen zijn.

Ook uit economisch oogpunt is het niet noodig, dat men arbeiders aanwerft op deze manier. Het is natuurlijk gemakkelijker voor de ondernemingen, maar noodzakelijk is het niet. Ik heb mij laten vertellen, dat op Nieuw-Guinea nog dit jaar een belangrijke uitbreiding plaats heeft van den katoenbouw op een Japansche onderneming, en dat ondanks dat de ontginning een nog jonge onderneming is, dat er een belangrijke uitbreiding van de onderneming plaats heeft en dus ook een belangrijke uitbreiding van het aantal arbeiders noodig maakt, het niet noodig is geweest gebruik te maken van de poenale sanctie; dat de onderneming werkvolk heeft kunnen krijgen in het aantal, zooals zij dat wenschte. Als men nu bedenkt, dat Nieuw-Guinea, wat betreft de mogelijkheid van het verkrijgen van arbeidskrachten veel en veel ongunstiger ligt, veel en veel onbereikbaarder ligt dan de ondernemingen ter S. O. K. of Sumatra in haar geheel, dan bewijst dit toch duidelijk, dat men niet per se behoeft over te gaan tot het stelsel van de poenale sanctie om arbeiders te krijgen. Zooals ik reeds in eersten termijn heb gezegd, is het een kwestie van betaling. Als men een redelijke betaling aanbiedt — dat bewijst het petroleumbedrijf — dan krijgt men arbeiders in

69ste VERGADERING — DINSDAG 6 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herziening Koelie-ordonnantie 1931 (Ond. **2**). — Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

(Voorzitter, Thamrin, Moh. Noor.)

de dichtste bosschen van Indonesia. Men heeft een bepaalde voorliefde voor arbeiders onder poenale sanctie, omdat men onder dat stelsel tot een betaling kan overgaan, die beneden de normale arbeidsmarkt is gelegen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Als het amendement-Thamrin c.s. wordt aangenomen, zijn automatisch de leden 2 t/m 5 vervallen. Wordt het amendement verworpen, dan kunnen de leden 1 t/m 6 desgewenscht afzonderlijk in stemming komen, maar vermoedelijk zal het verwerpen van één lid tot gevolg hebben het verwerpen van de andere leden.

De amendement-Thamrin c.s. (st. 3) wordt in stemming gebracht en verworpen met 15 stemmen vóór en 18 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soetardjo, Soeroso, Wirjopranoto, Moh. Noor, Alatas, Abdul Rasjid, Soangkoepon, Thamrin, Iskandar Dinata, Prawoto, Ratu Langie, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Boestan en Ko Kwat Tiong.

Tegen stemmen de leden: Kasimo, Groenenberg, Sosrohadikoesoemo, Roep, Weyer, Van Helsdingen, Eekhout, Van Ardenne, Kerstens, De Hoog, Leunissen, Verboom, Soeria Nataätmadja, Sandkuyl, Janssen, Notosoetarso, Kruyne en de Voorzitter.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen om ook de stemming over de leden 2—5 van art. 1 te willen beschouwen als te hebben plaats gehad met eenzelfde stemmenverhouding als bij de stemming over het amendement.

De **Voorzitter**: Hiertegen bestaat — indien geen der leden zijn standpunt wijzigt — geen bezwaar, met dien verstande, dat beschouwd zullen worden als vóór te hebben gestemd de leden, die tegen het amendement-Thamrin hebben gestemd en omgekeerd.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De ontwerp-ordonnantie in haar geheel, als gewijzigd bij monde van den Regeeringsgemachtigde in art. 1 sub XVII en in art. 2, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik kan de vergadering mededeelen, dat ingediend is een voorstel van den heer Kan om eveneens een interpellatie te mogen houden in verband met den gewijzigden toestand op monetair gebied.

Het stuk zal worden geroneografeerd en rondgedeeld en over het al dan niet houden van deze interpellatie zal morgen worden beslist.

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet tot instelling van een rubberfonds. (Ond. **23**.)

Ik deel de vergadering mede, dat hoofdelijke stemming over dit onderwerp vandaag niet zal plaats hebben.

De heer **Mohamad Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met te verklaren, dat ik de noodzakelijkheid van de voorgenomen instelling van een rubberfonds niet kan inzien. Ik wil hierbij al direct verwijzen naar de wijze van behandeling en besteding van de bekende *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg.

Als bij die *f* 25-millioen-schenking een doelmatige besteding in zoo snel mogelijk tempo mogelijk is zonder een speciaal fonds daartoe in het leven te roepen, dan moet dit, dunkt mij, ook kunnen geschieden met de rubbergelden.

(Moh. Noor.)

Er is ontegenzeggelijk een zeker parallel te trekken tusschen deze beide millioenen-bijdragen, wat de doeleinden betreft, nl. welvaartsbevordering; zoo versta ik althans de woorden „maatregelen tot bijzonderen steun aan de bevolking in de rubberproduceerende streken" zooals bedoeld in artikel 20 der Bevolkingsrubberuitvoer-ordonnantie.

Ten aanzien van welvaartsbevordering van de inheemsche bevolking zijn de rubbergelden en de Nederlandsche welvaartsbijdrage dus te beschouwen als elkaars complementen. Dat deze zienswijze ook door de bekende commissie-Van den Bussche wordt gedeeld, en dus ook door de Regeering, die zich immers met de inzichten van die commissie heeft vereenigd, moge blijken uit de tweede richtlijn, door de commissie uitgestippeld. In die tweede richtlijn worden immers de rubbergebieden van Sumatra en Borneo bij de verdeeling van de *f* 25-millioenschenking van de toekenning van eenige bijdrage uitgesloten,

> „wijl daar" — ik citeer, Mijnheer de Voorzitter — „door de besteding van de uit het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber gevloeide inkomsten gelegenheid bestond en bestaat, tal van werken voor versterking van de volkshuishouding uit te voeren."

Ik constateer hieruit, dat de rubbergelden en de welvaartsbijdrage op één lijn zijn te stellen, wat de doeleinden van de besteding betreft.

Daarom betreur ik het ten zeerste, dat deze tweelingen op verschillende wijzen worden behandeld.

Terwijl bij de welvaartsbijdrage van Nederland ten behoeve van de meest doelmatige wijze van besteding een onderzoek werd ingesteld door een commissie, voorgezeten door den Vice-President van den Raad van Indië, op één na den hoogsten in den Lande, mogen de rubbergelden zich vergenoegen met een behandeling door de gewestelijke rubbercommissies met alle nadeelen daarvan. Ik zal hierop thans niet verder ingaan en volsta met te verwijzen naar mijn redevoeringen op 5 en 22 Augustus jl.

Tusschen haakjes zou ik hierbij willen opmerken, dat in 1934 nog zoo iets als een Centrale Rubbercommissie bestond. Ik ben zoo vrij om te veronderstellen, dat die commissie thans praktisch dood is, doch nog niet officieel begraven. Hoe grootsch zou het gebaar niet geweest zijn, indien bij de voorbereiding tot de voorgenomen fondsvorming die centrale Rubber-commissie eens gehoord ware geweest. Dit even ter zijde.

Ik zou de bestedingswijze van de rubbergelden vóór de totstandkoming van de commissie-Van den Bussche thans desnoods buiten beschouwing willen laten, al kan zooals bekend die gevolgde werkwijze mijn goedkeuring niet wegdragen. Maar dan zou ik als minimum-eisch toch kunnen stellen, dat nà het in het leven roepen van de meerbedoelde commissie een betere bejegening van de rubbergelden door de Regeering mag worden verwacht. Ik neem aan, dat het plan tot instelling van het rubberfonds van ouderen datum is dan de commissie-Van den Bussche, maar niets zou de Regeering kunnen beletten om van dat voornemen tijdig af te zien. Wat zou het niet een veel beteren indruk op de belanghebbende bevolking hebben gemaakt, indien de Regeering, toen Zij gesteld was voor het feit om de meest doeltreffende wijze van besteding te vinden van de *f* 25 millioen bijdrage, tegelijk ook haar aandacht aan de rubbergelden had geschonken en beide millioenenbijdragen, welke wat hun bestemming aangaat van gelijksoortigen aard mogen worden geacht, op volkomen dezelfde en deugdelijke manier had behandeld, een werkwijze waarop mijns inziens de rubbergelden recht mogen hebben? Dit heeft helaas niet zoo mogen zijn! Het rubberfonds zal en moet gecreëerd worden. Dit fonds acht ik juist onnoodig en ongewenscht, zooals ik nader zal motiveeren.

Ik ga nu verder met het trekken van vergelijkingen tusschen de 25 millioen-bijdrage en de rubbergelden.

Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

(Moh. Noor.)

Terwijl bij de welvaartsbijdrage volgens de 3e richtlijn door bovengenoemde commissie-Van den Bussche uitgestippeld (zie onderwerp **71** — Alg. Ged. — st. 2, blz. 2) de ter beschikking komende gelden zoo volledig mogelijk in de jaren, waarin zij worden verstrekt, verwerkt moeten worden en fondsvorming uit deze gelden uit den booze worden geacht (slechts in enkele gevallen en op bescheiden schaal mag fondsvorming plaatsvinden), wordt bij de rubbergelden juist nagenoeg een complete fondsvorming gedecreteerd, zonder dat voldoende argumenten zijn aangevoerd om dit te motiveeren. Ik zal hierop straks nog nader terugkomen. Men ziet hieruit dus weer de ongelijke behandeling van in doelstelling gelijksoortige grootheden. Ik zou zoo zoetjes-aan al tot de conclusie kunnen komen, dat deze ongelijke behandeling wel een veeg teeken is. Ik zal thans echter nog geen conclusie trekken, doch ik zou, vooruitloopende op wat ik straks zal voorbrengen, de Regeering toch willen vragen, wellicht ietwat naïef: wat is de diepere ondergrond van deze fondsvorming? Ik stel deze vraag voornamelijk om mijn gemoedstoestand te typeeren. Ik vertrouw, dat de Regeering ten deze klaarheid zal willen verschaffen.

Wanneer ik thans de vergelijking, beter gezegd de tegenstelling tusschen de rubbergelden en de *f* 25 millioenbijdrage verder mag doortrekken, dan zou ik willen wijzen op het feit, dat, terwijl door de commissie-Van den Bussche algemeene richtlijnen voor de besteding der Nederlandsche bijdrage zijn uitgestippeld als basis, waarop verder zal worden voortgebouwd, men bij het onderhavige voorstel, zoowel in de Memorie van Toelichting als in de Memorie van Antwoord, te vergeefs zal zoeken naar eenige richtlijn voor de verdere besteding der rubbergelden. Met een bloote verwijzing naar artikel 20 van de Bevolkingsrubberuitvoerordonnantie kan ik niet worden bevredigd. Ik bedoel met „richtlijnen" juist een gedetailleerde uitwerking van dat artikel, opdat de beginselen voor de besteding der rubbergelden scherper worden omlijnd. Ik zal straks op deze kwestie nog nader terugkomen. Thans wil ik voorloopig volstaan met er op te wijzen, dat in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord wel eenige richtlijnen zijn te onderkennen voor het op te richten fonds en de beheerscommissie daarvan; doch voor mij zijn ze van secundair belang.

Primair is voor mij de meest doeltreffende wijze van besteding van de rubbergelden, wijl dit toch tenslotte het hoofddoel moet zijn. Fondsvorming is geen doel op zichzelf, hoogstens middel en wel een middel, hetwelk ik onnoodig en ongewenscht acht, hetgeen straks moge blijken. Voor de Regeering is blijkbaar fondsvorming doel. Zij acht het blijkens de Memorie van Antwoord zelfs niet juist om aan het onderhavige wetsontwerp beschouwingen te koppelen over de besteding van het uitvoerrecht in het algemeen. Ik maak hieruit op, dat primair voor de Regeering is de instelling van het rubberfonds, een standpunt, hetwelk ik ten zeerste moet betreuren.

Als voornaamste reden tot fondsvorming wordt in de Memorie van Toelichting genoemd het feit van regelmatig terugkeerende uitgaven ten laste van de rubbergelden. Ik vind dit om verschillende redenen een zwak argument, om althans zelfs maar de wenschelijkheid van het voorgestelde „Rubberfonds" met de daaraan op te dragen taak en toe te kennen bevoegdheden te motiveeren.

In de eerste plaats omdat bij de thans gevolgde werkwijze in de eerste en voornaamste plaats werken mochten worden geëntameerd, welke juist van afloopenden aard moesten zijn en dus geen regelmatig terugkeerende uitgaven mochten teweeg brengen. Dit is natuurlijk een gezond beginsel, met het oog op het eerlang verdwijnen van het bijzonder uitvoerrecht. Dit principe is ook door de commissie-Van den Bussche gehuldigd, ja zelfs tot eerste richtlijn verheven. Wanneer dus periodiek terugkeerende uitgaven als voornaamste reden worden genoemd tot instelling van het rubberfonds, dan zou ik daartegen willen opmerken, dat dit argument toch wel in het algemeen in strijd is met het tot dusver gehuldigde beginsel.

In de tweede plaats volgt uit het voorgaande, dat zoo er wel regelmatig wederkeerende uitgaven zullen voorkomen, deze dan toch slechts van geringe beteekenis zullen zijn in vergelijking tot het geheel. In dit laatste geval zou desnoods fondsvorming gerechtvaardigd zijn, maar dan een fonds van zeer beperkten omvang, en speciaal bestemd ter bekostiging van die bedoelde uitgaven. Doch om op grond van die betrekkelijk geringe bedragen te besluiten tot de instelling van het rubberfonds met een ruimere taakomschrijving, zooals door de Regeering voorgesteld, lijkt mij te ver.

De Memorie van Antwoord stelt naast wederkeerende uitgaven, waarvoor kapitaliseering wordt beoogd, nog het onderhoud van werken, welke uit de rubbergelden zijn bekostigd, dit laatste gedurende een zeker aantal jaren te betalen. Hieruit moet ik concludeeren, dat behalve onderhoud van werken nog andere wederkeerende uitgaven bestaan. Welke deze zijn, vindt men noch in de Memorie van Toelichting noch in de Memorie van Antwoord, doch wel in de Memorie van Toelichting op onderwerp 37, blz. 4, — ontwerpordonnantie tot uitvoering van de wet tot instelling van een rubberfonds.

Hoewel dit onderwerp nog niet aan de orde is — het zou veel beter zijn geweest, indien het gelijktijdig werd behandeld met het onderhavige wetsontwerp — zou ik hier toch even willen noemen, wat door de Regeering met die regelmatig terugkeerende uitgaven ondermeer wordt bedoeld. Dat zijn dan subsidieeringen op het gebied van ziektebestrijdingen, ziekenverzorging, volksonderwijs en dekking van tekorten op de begrootingen van zelfbesturende landschappen. Dit laatste acht ik absoluut in strijd met den geest van artikel 20 van de bevolkingsrubberordonnantie.

Ik voor mij sluit dezen bestedingsvorm zonder meer uit. Blijft dus over: subsidieering van ziektebestrijding, ziekenverzorging en volksonderwijs. Deze subsidie en het onderhoud van werken vormen tezamen, dunkt mij, slechts zoo'n betrekkelijk klein bedrag, dat het alleen gemotiveerd zou zijn om een klein fonds te vormen voor de financiering daarvan en dan gaat het mijns inziens niet aan, om dat kleine fonds onnoodig uit te dijen tot een rubberfonds, hetwelk in totaal een tien- of twintigmaal zoo groot bedrag zal bestrijken, althans naar ik mag verwachten; want dit laatste staat nog geenszins vast. Hierover zal ik straks nog even het een en ander zeggen.

Het in de Memorie van Toelichting genoemde argument, dat het bijzonder uitvoerrecht op 1 Januari 1937 hopenlijk zal ophouden te bestaan, kan mijns inziens bezwaarlijk als een ernstige reden worden beschouwd om à tors et à travers een rubberfonds in te stellen. De thans gevolgde methode van reserveering der rubbergelden kan mijns inziens even goed worden toegepast na het verdwijnen van het bijzonder uitvoerrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het vorengaande moge blijken, dat ik het voorgestelde rubberfonds niet noodzakelijk acht; meer nog, ik vind het zelfs onnoodig en ongewenscht om verschillende redenen.

Onnoodig, omdat op een meer normale wijze hetzelfde doel: d.i. besteding der gelden voor welvaartsbevordering, effectiever en sneller kan worden bereikt, waarbij ik naar de wijze van besteding van de *f* 25 millioen bijdrage moge verwijzen. Door het instellen van het rubberfonds wordt een nieuwe overbodige instantie in het leven geroepen, welke uiteraard tot een vertraging der werkzaamheden aanleiding zal geven.

Bovendien heb ik uit de Memorie van Antwoord den indruk gekregen, dat het rubberfonds slechts in langzaam tempo zal werken, hetgeen ik ongewenscht acht. Ik wil hiermede niet zeggen, dat ik de in de beginjaren der restrictie gevolgde me-

(Moh. Noor.)

thode van overhaasting prefereer, doch mijns inziens is het niet gewenscht, om zoo langzaam te werk te gaan, dat de rubbergelden te lang onbenut in 's lands kas worden gereserveerd, al zou hiervoor zelfs een matige rente worden vergoed, aangezien dit zou beteekenen het onnoodig lang onttrekken van de gelden aan hun bestemming. Door de aldus gedachte werkwijze van het fonds wordt ongemerkt gewerkt in de lijn van mijn geacht medelid, den heer Weyer, gelijk hij het vorige jaar bij de Algemeene Beschouwingen heeft gesuggereerd, waarmede ik mij in geenen deele kan vereenigen. Door de voorgestelde werkwijze van het fonds verdwijnen de rubbergelden geheel in 's lands kas, terwijl de kans zeer groot is, dat het geld jaarlijks slechts druppelsgewijze wordt uitgegeven, zonder dat wij eenig houvast hebben, binnen welken termijn de rubbergelden geheel moeten worden verwerkt, ja, het is zelfs een groot vraagteeken, of het geheele restant van de rubbergelden zal worden besteed voor doeleinden, zooals de Regeering dat aanvankelijk heeft beloofd.

Voorts acht ik het instellen van een rubberfonds ongewenscht omdat de bevoegdheid van de rubberfondscommissie om leeningen te verstrekken zal kunnen leiden tot de neiging om zooveel mogelijk rubbergelden te kapitaliseeren en zoodoende de gelden te onttrekken aan hun eigenlijke bestemming, n.l. welvaartsbevordering onder de rubbertani's.

(De heer Verboom: Dat is heelemaal niet noodig.)

Ik heb zoo'n vermoeden, dat het rubberfonds wellicht vooral in het leven wordt geroepen juist om bij dat fonds leentjebuur te kunnen spelen. Althans, wanneer men de beschouwingen, in deze zaal gehouden over de suggesties om een rubberfonds in het leven te roepen, heeft gevolgd, ontkomt men niet aan den indruk, dat op fondsvorming wordt aangedrongen juist met het oog op de mogelijkheid om uit het fonds leeningen te kunnen betrekken, b.v. voor den aankoop van particuliere landerijen, het bouwen van raadhuizen, het aanleggen van moderne zweminrichtingen enz. Als men bedenkt, dat oorspronkelijk aan periodiek wederkeerende uitgaven niet eens werd gedacht, omdat het de opzet was, die uitgaven zooveel mogelijk te vermijden, terwijl thans juist deze wederkeerende uitgaven naar den voorgrond worden geschoven om de instelling van het rubberfonds te rechtvaardigen, vrees ik met bange vreeze, dat de neiging zal ontstaan, deze z.g. wederkeerende uitgaven zooveel mogelijk uit te dijen teneinde meer bedragen te kunnen kapitaliseeren, hetgeen dan tengevolge heeft, dat er minder geld beschikbaar blijft voor welvaartsbevordering, hetgeen ik vanzelfsprekend zeer ongewenscht acht.

Uit het voorgaande moge voldoende duidelijk blijken, dat ik in principe niet kan instemmen met de voorgestelde instelling van het rubberfonds. Ik ben niet blind voor het voordeel van de werkwijze door middel van het rubberfonds, namelijk dat de Volksraad anders dan tot dusverre geschiedt, bij de aanwijzing der rubbergelden thans ook wordt gehoord, doch bij de door mij voorgestane werkwijze conform de werkwijze bij de *f* 25-millioenbijdrage, wordt de Volksraad evenzeer gehoord.

Ik zou de Regeering in overweging willen geven, van haar voornemen tot instelling van het rubberfonds af te zien en ten aanzien van de besteding van het restant der rubbergelden dezelfde werkwijze te volgen als bij de *f* 25-millioenbijdrage is gevolgd. Het gaat hier om bedragen van vermoedelijk boven de *f* 50-millioen.

Wanneer ik in dit verband een suggestie mag doen, dan zou ik willen voorstellen, om van de in te stellen commissie conform de commissie-Van den Bussche, als voorzitter te doen optreden het Indonesisch lid van den Raad van Indië, waardoor op den tijd van den vice-president van den Raad van Indië geen beslag behoeft te worden gelegd. Dan zou ik er geen bezwaar meer tegen hebben, dat de bestaande gewestelijke rubbercommissies mede de noodige voorstellen bij de centrale commissie indienen, aangezien ik dan niet meer behoef te vreezen voor overhaasting en doordrijverij van een hoofd van gewestelijk bestuur.

Als algemeene richtlijnen zouden naar analogie met die betreffende de besteding van de Nederlandsche bijdrage de volgende punten kunnen dienen:

1. Maatregelen, die tot duurzame versterking van den economischen toestand kunnen voeren, verdienen in de eerste plaats ter hand genomen te worden.
2. Hiervoor dient een vijfjarig werkplan te worden opgemaakt.
3. De besteding moet in het algemeen zoodanig worden geregeld, dat daardoor na afloop van de vijfjarige periode, waarin zij plaats vindt, geen periodiek terugkeerende lasten op het Indisch budget zullen zijn gelegd.
4. De gelden zullen behoudens het bepaalde in artikel 20 van de bevolkingsrubberuitvoerordonnantie sub *a* en *b* moeten worden besteed ten behoeve van de verbetering van den economischen toestand van de Inheemsche bevolking der rubberproduceerende streken van Sumatra en Borneo.
5. De gereserveerde rubbergelden zullen zoo volledig mogelijk in de jaren, waarin zij worden verstrekt, moeten worden verwerkt; fondsvorming uit deze gelden zal slechts in enkele gevallen en op bescheiden schaal mogen plaats vinden.
6. Bij de beoordeeling van de aan te bevelen werken verdienen arbeidsintensieve werken de voorkeur boven kapitaalsintensieve, ten einde de in het leven te roepen werkgelegenheid zooveel mogelijk ten bate van de Inheemsche bevolking te doen komen.
7. Elk rubbergewest krijgt tenslotte zooveel te verwerken, als het totale bedrag, dat in dit gewest aan bijzonder uitvoerrecht is ontvangen.
8. Het besteden van de rubbergelden ter verlichting van lasten van de Inheemsche bevolking in rubberproduceerende streken, dient zoo spoedig mogelijk te worden afgeschaft, omdat zoodanige maatregelen slechts in beperkte mate stimuleerend op de voortbrenging werken en omdat daarop na afloop van de bestedingsperiode zou moeten worden teruggekomen.

Vanzelfsprekend geef ik deze richtlijnen gaarne voor beter. Deze richtlijnen gelden voorts mutatis mutandi ook voor het rubberfonds, indien toch tot de instelling daarvan wordt overgegaan.

Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, of Zij zich met die richtlijnen kan vereenigen, zoo neen, welke richtlijnen Zij zich dan met betrekking tot het rubberfonds heeft gedacht.

Thans zou ik enkele opmerkingen willen maken naar aanleiding van enkele zinsneden in de Memorie van Toelichting, het Afdeelingsverslag en de Memorie van Antwoord.

In de eerste plaats zou ik er de aandacht op willen vestigen, dat nergens is vastgelegd, dat het geheele restant der rubbergelden, al is het op den langen duur, in het fonds moet worden gestort. Wel noemt de Memorie van Toelichting dit de uiterste begrenzing van het fonds, maar er wordt geen enkele waarborg gegeven, dat het fonds ook op den duur inderdaad over het volle restant zal kunnen beschikken. De Memorie van Antwoord spreekt zich ten deze zeer positief uit:

> „Het is niet de bedoeling om het restant in zijn geheel in het fonds te storten".

Verderop staat in de Memorie van Antwoord:

> „Voor een deel van deze maatregelen nu wordt financiering via een apart fonds gewenscht geacht".

Welk deel is dit en wat gebeurt er met het andere gedeelte van de rubbergelden? Gaarne zou ik hierover worden ingelicht.

Verder zou ik willen wijzen op de zinsnede in de Memorie van Toelichting":

> „Als instelling, bestemd, om in bepaalde streken opgebrachte gelden ook voor die streken te besteden, enz."

(Moh. Noor, Soangkoepon.)

Ik zou de Regeering gaarne willen vragen, of dit aldus mag worden opgevat, dat elk rubbergewest het hem toekomende deel ter besteding krijgt, gelijkstaande aan het door het gewest opgebracht bijzondere uitvoerrecht (vide 7e richtlijn). In dit verband acht ik het gewenscht te herhalen, dat de veel geuite bewering, dat de rubbergewesten de rubbergelden niet ten volle kunnen benutten, dat dus een zekere verzadiging is gekomen in het entameeren van werken in die rubbergebieden, niet anders dan een legende is en door ons alleen wordt beschouwd als een poging om het publiek te misleiden, ...

De **Voorzitter**: Als deze uitdrukking betrekking heeft op een betoog van de Regeering, is zij ontoelaatbaar.

De heer **Mohamad Noor**: Zij heeft geen betrekking op eenige uitlating van de Regeering, Mijnheer de Voorzitter!

..... teneinde ten slotte gedaan te kunnen krijgen, dat ons een aanzienlijk deel van het ons toekomende bedrag aan rubbergelden wordt afhandig gemaakt.

Als ik hier maar even memoreer, dat alleen voor belangrijke irrigatiewerken in de Hoeloe-Soengei, Westkust van Borneo en Palembang annex de kolonisatie van Javanen het restant der rubbergelden vermoedelijk niet eens toereikend zal zijn terwijl er dan nog maatregelen op het gebied van landbouw en veeteelt, nijverheid, wegenaanleg, assaineeringswerken, visscherij, onderwijs, middenstandsvorming, enz. enz. overblijven, welke op uitvoering wachten, dan zou ik slechts medelijden kunnen hebben met zulke lieden, vooral ook om hun bijbedoelingen.

(De heer Verboom: Op wie slaat dit?

O.m. op de pers en op uitlatingen in deze zaal.

De **Voorzitter**: Ten aanzien van uitlatingen van de leden, kan evenmin gezegd worden, dat zij de strekking hebben te misleiden.

De heer **Mohamad Noor**: Jammer genoeg heeft de Memorie van Antwoord mij ten deze geen geruststelling gebracht. Wijzende op het bijzondere verband tusschen het bijzonder uitvoerrecht en de betrokken bevolking heeft de Regeering nl. een restrictie gemaakt, welke thans opvallend naar voren is geschoven „zonder zich te dien aanzien volledig te binden", staat er in de Memorie van Antwoord te lezen. Het aanvankelijk forsche geluid, dat het de Regeering ernst is om de rubbergelden uitsluitend aan te wenden in het belang van de betrokken bevolking, wordt allengs zwakker en zwakker.

Verder staat in de Memorie van Antwoord het volgende:

> „Tot dusverre is uit de rubbergelden uitsluitend geput ten behoeve van maatregelen als bedoeld bij art. 20 der Bevolkingsrubberuitvoerordonnantie".

Ik leg den nadruk op „tot dusverre". Ligt het misschien in de bedoeling van de Regeering om binnen korten tijd van die gedragslijn af te wijken? Er valt nog zeer veel te doen in de rubbergebieden in het directe belang van de bevolking ter bevordering van haar welvaart.

Ten slotte zou ik een kleine opmerking willen maken met betrekking tot de beheerscommissie van het rubberfonds. Ik geloof, dat het geen onredelijke wensch is, wanneer ik hier als het verlangen van de rubberproduceerende bevolking naar voren breng, om in die commissie te benoemen twee Indonesische vertegenwoordigers van die bevolking, één van Sumatra en één van Borneo. Het is hier meer een kwestie van psychologie.

Ook zou gaarne worden vernomen wat het lot van de tegenwoordige gewestelijke rubbercommissies zal zijn.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik in dezen raad meermalen naar voren heb gebracht, heeft

(Soangkoepon.)

de rubberrestrictie geen enkel voordeel voor de Inheemsche rubberproducenten opgeleverd. Met deze rubberrestrictie worden groote nadeelen aan de bevolkingsrubber toegebracht en deze nadeelen worden nog vergroot door de heffing van het bijzonder uitvoerrecht op de bevolkingsrubber. In het kort heeft de bevolkingsrubber niet anders dan nadeelen ondervonden sedert het ontstaan van de rubberrestrictie. Bij deze nadeelen wordt verder een groot deel der kosten, verbonden aan de toepassing van de betrekkelijke ordonnantie, uit het geheven bijzonder uitvoerrecht bestreden, zoodat dus in wezen ook deze kosten door de Inheemsche rubberproducenten worden gedragen.

Is dit wel rechtvaardig en in het belang der Inheemsche bevolking?

Nu we zoover zijn gekomen, dat straks bij de intrede van het jaar 1937 dit bijzonder uitvoerrecht vervangen zal worden door een restrictiestelsel op individueele basis en derhalve het naar mijn inziens onrechtmatig onteigende bezit der bevolking dan vrij komt, vraag ik mij af, of het niet rechtvaardiger is bedoelde gelden aan de betrokken bevolking terug te geven. Dit voorstel heb ik gedaan, omdat ook de Regeering in de Memorie van Antwoord verklaard heeft, dat Zij van oordeel is, dat een bijzonder verband bestaat tusschen dit bijzonder uitvoerrecht en de bevolking, die deze gelden opbrengt. De Regeering heeft dus erkend, dat deze gelden door de bevolking worden opgebracht en dit ten voordeele van de in deze gewesten bestaande Europeesche rubberondernemingen.

In dit verband acht ik ook de bestrijding van de kosten genoemd onder *a* en *b* in de Memorie van Toelichting t.w. de kosten, verbonden aan de toepassing van de betrekkelijke ordonnantie en van de uit haar voortvloeiende regeling en de bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten, voortvloeiende uit den internationalen arbeid ter bevordering van de toepassing en het verbruik van rubber en latex, niet juist. Deze kosten behooren mijns inziens geheel door de betrokken rubberondernemingen te worden gedragen, omdat van de verkregen voordeelen slechts deze ondernemingen profijt trekken.

Het zal wel voor de Regeering ondoenlijk zijn om het thans overgebleven bijzonder uitvoerrecht aan de bevolking individueel uit te keeren en daarom sluit ik mij gaarne aan bij die leden, die in het Afdeelingsverslag in overweging gaven de rubbergelden niet in een centraal fonds te storten, maar deze te verdeelen over de daarvoor in aanmerking komende Inlandsche rechtsgemeenschappen, vooral nu die gemeenschappen en haar bevolking over het algemeen in financieel moeilijke omstandigheden verkeert.

De Nederlandsche Regeering heeft reeds 25 millioen gulden geschonken voor de leniging van het leed der Inheemsche bevolking op Java en de Groote Oost. Voor de andere deelen van de buitengewesten behoeft Nederland dit niet te doen, indien dit bijzonder uitvoerrecht maar teruggegeven wordt aan de betrokken Inlandsche rechtsgemeenschappen, omdat dit recht het werkelijk bezit is van haar bevolking, voor wier plaatselijke en interne belangen deze Inlandsche rechtsgemeenschappen hebben te zorgen. Het doet mij daarom leed van de Regeering te vernemen, dat deze constructie naar haar oordeel geen aanbeveling verdient, zooals Zij reeds tijdens de behandeling van de ontwerp-begrooting 1937 van Afdeeling IV heeft uiteengezet.

Het bijzonder uitvoerrecht is het bezit der Inheemsche bevolking en de Regeering wil dit besteden aan de bevordering der welvaart van de betrokken bevolking en aan de kosten verbonden aan maatregelen tot bijzonderen steun aan of tot verlichting van lasten van de bevolking in de bevolkingsrubberproduceerende streken van Nederlandsch-Indië. In dit verband zijn juist de betrokken Inlandsche rechtsgemeenschappen de aangewezen organen, die het doel van dit bijzonder uitvoerrecht tot verwezenlijking kunnen brengen.

(Soangkoepon.)

Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat terzake een behoorlijk toezicht kan worden uitgeoefend; hiervoor kunnen de Algemeene Rekenkamer en de betrokken inspecteerende ambtenaren worden ingeschakeld.

Voor de beoordeeling van de aanwending van bedoelde gelden kunnen desnoods gewestelijke commissies worden ingesteld onder voorzitterschap van het betrokken hoofd van gewestelijk bestuur. Deze gewestelijke commissies waren te doen samenstellen uit leden, die worden gekozen door en uit de volkshoofden van de betrokken gewesten.

Het komt mij voor, dat dit de eenige, rechtvaardige oplossing is in deze materie.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van Ond. **23** in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid morgen te antwoorden?

(Voorzitter.)

De heer **Drossaers**, directeur van B.B.: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal morgen de beantwoording door de Regeering en de afhandeling van Onderwerp **23** plaats hebben.

Morgen zal worden begonnen met den tweeden termijn van de overdrachtsordonnanties (Ond. **47**, **45**, **50** en **51**). Daarop volgt de behandeling van Ond. **81**, Herberekening der Indische pensioenen; vervolgens het regeeringsantwoord en de afhandeling van Ond. **23**, het ontwerp tot instelling van een rubberfonds, terwijl vlak voor de pauze zal worden beslist over het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **90**, Invoer-ordonnantie bier 1936 en over het al of niet toestaan van de interpellatie-Kan.

De vergadering wordt te 1.51 uur n.m. gesloten.

70ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 7 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**). — Invoerordonnantie bier 1936 (Ond. **90**). — Verzoek-Kan tot het houden van een interpellatie betr. de maatregelen op monetair gebied (Ond. **92**). — Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 39 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, Marinissen, Offringa, Peckema, De Waal en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:

1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den dienst der volksgezondheid (Ond. **47**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (stukken 6A, 6B, 6C en 7);

II. de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschaps- en stadsgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeeling III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, V, departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

De behandeling is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

Ik stel voor in tweeden termijn een maximumspreektijd van 15 minuten te nemen.

Hiertoe wordt besloten.

De heer **Soeria Nataätmadja**. Mijnheer de Voorzitter. De uitvoerige en overtuigende wijze, waarop de geachte Regeeringsgemachtigde voor de Bestuurshervorming de thans aanhangige overdracht van de landszorg voor het onderwijs en de volksgezondheid op de autonome gemeenschappen nader toegelicht en verdedigd heeft, heeft niet nagelaten op mij, en wellicht ook op andere van mijn geachte medeleden, indruk te maken. In mijn overtuiging van de wenschelijkheid om deze deelen van de landszorg zoo spoedig mogelijk aan de lagere gemeenschappen over te dragen ben ik door het heldere betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde nog meer gesterkt. Waar de Volksraad zich bij herhaling heeft uitgesproken ten gunste van staatkundige hervormingen in deze gewesten, en de Regeering er op gewezen heeft, dat met de overdracht in kwestie een zeer belangrijke schrede zal zijn gedaan in de richting van de vervulling van de wenschen van den Volksraad op het gebied van staatkundige hervormingen, met welke uitspraak ik volkomen accoord kan gaan, zou ik mijn geachte medeleden van harte willen aanbevelen om deze ontwerpen aan te nemen.

In eersten termijn betoogde ik reeds, dat een jarenlange ervaring in een intensieve practijk mij de overtuiging heeft geschonken, dat overdracht van de daarvoor in aanmerking komende deelen van de staatstaak aan lagere gemeenschappen, een betere verzorging van belangen, en wel als logisch gevolg van de veel betere kennis van de plaatselijke omstandigheden verzekert, althans mogelijk maakt. Het heeft mij gefrappeerd, dat ook de Regeering deze meening zonder eenig voorbehoud is toegedaan. De vraag, of deze overdracht, aldus de geachte Regeeringsgemachtigde, zal kunnen leiden tot een betere behartiging van de onderwijsvoorziening, meent de Regeering bevestigend te kunnen beantwoorden.

Zij voegde daaraan toe, dat deze overdracht niet alleen ten doel heeft een algemeenen politieken maatregel, maar ook, ja vooral, een meer aan de maatschappij in haar regionale variaties aanpassende, en daarom betere behartiging van de over te dragen belangen zelf.

Mijnheer de Voorzitter! Als overtuigd voorstander van deze overdracht gaat het mij te meer aan het hart, dat het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde met betrekking tot de overdracht van de verzorging van het H.I.S. en schakelschoolonderwijs aan de provincies en groote stadsgemeenten mij niet in alle opzichten heeft kunnen bevredigen.

In eersten termijn volgde ik den gedachtengang van de Regeering in de Memorie van Antwoord, waar Zij bij de verdediging van haar standpunt met nadruk de verinheemsching van het personeel van de H.I.S. in het geding bracht. Ik wees er in dit verband op, dat een meer vlotte personeelsvoorziening alléén toch geen voldoend motief is om de H.I.S. en schakelschool voortaan van de E.L.S. en H.C.S. af te scheiden. Door dit simpele feit zijn toch geen overwegende bedenkingen ontstaan om de H.I.S. en schakelschool bij het land te laten.

Nu verklaart de Regeering, dat deze overwegingen van personeelen aard inderdaad ook niet als motief voor de overdracht zijn aangevoerd, maar alleen als verklaring, waarom de

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Soeria Nataätmadja.)

E. L. S. en H. C. S.-en nog niet worden overgedragen. Ziet, Mijnheer de Voorzitter, door dit knap stukje van debatingkunst verzwakte de geachte Regeeringsgemachtigde onbewust zijn argumenten. Immers, deze verklaring verlegt onwillekeurig het motief van de overdracht juist naar de kwestie van het personeel. Het is dus alleen dèze overweging, waarom de E. L. S. en H. C. S.-en naar de bewoordingen van de Regeering zelf nog niet worden overgedragen. Indien dàt zoo is, Mijnheer de Voorzitter, dan ben ik nu minder dan ooit overtuigd van de noodzakelijkheid om de H. I. S. en schakelschool voortaan af te scheiden van de E. L. S. en H. C. S. Immers het geheele betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde is verder een krachtig pleidooi om, indien de Regeering er bij blijft om de H. I. S. en schakelscholen aan de provincies en groote stadsgemeenten over te dragen, zulks metéén óók te doen ten aanzien van de E. L. S. en H. C. S. Ik heb nagegaan, dat haast elk woord van de verdere argumenten van den geachten Regeeringsgemachtigde voor overdracht van de H. I. S.- en schakelschool ook volkomen van toepassing is op de andere scholen van het Westersch Lager onderwijs.

Ik herhaal het door den geachten Regeeringsgemachtigde daartegen gericht bezwaar van de personeelsvoorziening. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dit bezwaar, dat door den geachten Regeeringsgemachtigde krampachtig wordt vastgehouden en van zoo'n belang wordt geacht, dat de geheele overdracht van de verzorging van het onderwijs daarvan schijnt af te hangen, dit bezwaar begrijp ik niet, en is m.i. ook volkomen in strijd met de realiteit. Immers, indien dit inderdaad een bezwaar zou zijn, dan zou dit evenzeer moeten gelden voor de reeds aan de provincies overgedragen diensten van overheidszorg, als waterstaat, landbouwvoorlichting, veeartsenijkundigen dienst, waar de leidende posities bijna uitsluitend door het Europeesch element — en hiervan maken de importkrachten een goed deel uit — worden bekleed.

Een ervaring van tien jaren is daar, om te bewijzen, dat de Regeering zeer goed heeft gehandeld om deze diensten reeds dadelijk bij de instelling van de provincies aan deze autonome gebiedsdeelen ter verzorging over te dragen. Uit een decentralisatieoogpunt ligt het eigenlijk meer voor de hand om niet alleen de H.I.S. en schakelscholen, maar alle inrichtingen voor het Westersch lager onderwijs aan de provincies en groote stadsgemeenten over te dragen. Nu voert de geachte Regeeringsgemachtigde daartegen aan, dat het de bedoeling is, dat de provincies, gemeenten en regentschappen zoo spoedig mogelijk deze leerkrachten in eigen dienst moeten hebben. Echter levert dit, aldus de geachte Regeeringsgemachtigde, voor de Europeesche leerkrachten ernstige bezwaren op, omdat, vooral met het oog op de buitengewesten, een centrale voorziening in deze soort leerkrachten vooralsnog de eenige te verantwoorden politiek is. Mutatis mutandis had dus ditzelfde bezwaar destijds in gelijke mate kunnen gelden bij de overdracht van de zooeven door mij genoemde diensten. Toentertijd werd de personeelskwestie nauwelijks als een bezwaar aangevoeld, doch nu acht de Regeering de door haar beoogde personeelspolitiek vooralsnog — ik onderstreep deze laatste woorden van den Regeeringsgemachtigde — onvermijdelijk.

De Regeering wijst met kracht elke uiting af, waaruit eenig wantrouwen zou kunnen spreken tegen de degelijkheid van de verzorging van de H.I.S. en schakelscholen door de provincies en de groote stadsgemeenten. Zij ziet in de overdracht een vergrooting van de kans tot intensiever behartiging van belangen, „maar vooral ook omdat Zij zich niet kan voorstellen, dat één van de provincies of stadsgemeenten het odium op zich zou willen laden, dat zij in de voorziening van de H.I.S. en schakelschool te kort zou schieten". Ik zou de Regeering willen vragen of het groote voordeel, dat de geachte Regeeringsgemachtigde zelf bij herhaling genoemd heeft, het voordeel van intensiever belangenbehartiging, niet opweegt tegen het vroeger niet bekende bezwaar van de personeelsvoorziening, een bezwaar, dat de Regeering trouwens van tijdelijken aard en dus niet onoverkomenlijk acht.

Mijn standpunt komt dus in het kort hierop neer: de Regeering kieze van tweeën één, òf de H.I.S. en schakelschool blijven bij het land, òf alle scholen van het W.L.O. gaan zonder onderscheid over naar de provincies en groote stadsgemeenten.

Ik kom thans tot de verzorging van de voorziening in volksscholen. Ik heb eergisteren met aandacht geluisterd naar de redevoering van den geachten Regeeringsgemachtigde en ben tot de slotsom gekomen, dat ik ten aanzien van deze materie niet zoo ver van de Regeering af sta als haar redeneering in de Memorie van Antwoord mij aanvankelijk deed vermoeden. Bij mij gaat het voornamelijk om twee belangrijke punten en wel:

ten eerste dat de desa bij lange na niet in staat kan worden geacht om zelf te voorzien in de verzorging van het onderwijs in de eigen gemeenschap;

ten tweede dat het in verband daarmede in het belang van het volksonderwijs noodig is om het autonome regentschap in te schakelen, zij het ook noodgedwongen en bij wijze van overgangsmaatregel.

Is het eerste punt ook in de oogen van de Regeering een vaststaand feit, met betrekking tot het tweede ben ik nu door het betoog van den Regeeringsgemachtigde overtuigd, dat het niet bepaald noodig is, de eigenlijke verzorging van de volksscholen aan het regentschap op te dragen, om te maken, dat het regentschap in deze verzorging een groote medezeggenschap zal krijgen. Immers zal de regentschapsraad straks den geldelijken steun van het volksonderwijs in zijn eigen ressort telken jare moeten vaststellen. Waar zulks zal geschieden aan de hand van de overgelegde begrootingen, heeft de regentschapsraad gelegenheid te over om met betrekking tot het desaonderwijs allerlei suggesties en wenschen naar voren te brengen.

Het door mij geschetste voordeel, dat in het in eersten termijn verdedigde stelsel van overdracht aan het regentschap wel het belangrijkste is, namelijk, dat daardoor de belangstelling van het autonome regentschap zal worden geprikkeld, hetgeen een waarborg zal zijn, dat de desaschool tot volle ontplooiing zal komen, komt ook inderdaad, zonder dat een feitelijke overdracht plaats gehad behoeft te hebben, volkomen tot zijn recht. Waar het desaonderwijs zonder geldelijke ondersteuning van het autonome regentschap kortweg niet zou kunnen bestaan, heeft de regentschapsraad het dus geheel in eigen hand om dien steun te binden aan voorwaarden ten aanzien van de organisatie van de desascholen, die de raad voor haar ontwikkeling noodig acht. Sterker wil ik het nog zeggen: indien het regentschap met eenig deel van de volksonderwijsorganisatie niet accoord gaat, kan het College de door hem noodig geachte verbeteringen daarin desnoods afdwingen door den onontbeerlijken steun aan het volksonderwijs in het betrokken ressort voor een bepaald jaar te onthouden.

Één ding kan daarbij echter niet gemist worden en dat is, wat ik ook in eersten termijn heb betoogd, dat de schoolopziener ambtenaar moet zijn van het regentschap en geen deel zal uitmaken van de provinciale organisatie. In het licht bezien van de aan de regentschappen ten aanzien van de organisatie van het volksonderwijs en de verzorging van de vervolgscholen toe te kennen medezeggenschap, vind ik dit logisch en wenschelijk, waar immers de beide soorten, waarmede de regentschappen te maken zullen hebben, t.w. de desaschool en de vervolgschool, die als onder- en bovenbouw van hetzelfde onderwijs onafscheidelijk bij elkaar hooren, onder toezicht staan van den schoolopziener.

Het is mij een groote voldoening eergisteren van den geachten Regeeringsgemachtigde te hebben vernomen, dat

(Iskandar Dinata.)

wanneer een regentschap het wenscht, het zijn eigen schoolopziener kan aanstellen. Dit is een zeer belangrijke uitspraak van de Regeering, een uitspraak, die Zij reeds heeft vastgelegd in de Nota van Wijzigingen. Waar de Regeering tegen het aanstellen door het regentschap van eigen schoolopzieners geen bezwaren heeft, zou ik de mogelijkheid daartoe niet afhankelijk gesteld willen zien van het College van Gedeputeerden. Daardoor immers wordt aan dezen allerwege wenschelijk geachten toestand het karakter verleend van een uitzondering. Zonder in het minst af te dingen op het beleid van de colleges van gedeputeerden, — dat van de provincie West-Java heeft bijv. mijn volle vertrouwen — vrees ik, dat op deze wijze van de aanstelling van eigen schoolopzieners in de practijk niet veel terecht zal komen. Om deze reden moge ik de Regeering eerbiedig in overweging geven, om de redactie van artikel 15 van het ontwerp van de betrekkelijke overdrachtsordonnantie als volgt te wijzigen:

„Artikel 15.

(1) De provincie draagt zorg voor een dienstorganisatie, bestaande uit een inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden, inspecteurs en hoofdschoolopzieners.

(2) Stadsgemeenten en regentschappen benoemen en ontslaan, den inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden, gehoord, eigen schoolopzieners, die hun taak uitoefenen, onder leiding van voornoemden inspecteur.

Zooveel mogelijk wordt daartoe personeel benoemd, dat door het land of door de provincie aan de stadsgemeenten of regentschappen ter beschikking is gesteld.

(3) Het College van Gedeputeerden kan aan een stadsgemeente of een regentschap toestaan om, onder daarbij te stellen voorwaarden een eigen hoofd over haar (hun) dienst voor onderwijsaangelegenheden en eigen hoofdschoolopzieners aan te stellen, die hun taak uitoefenen onder leiding van den inspecteur, hoofd der provinciale onderwijsaangelegenheden."

Tot slot moge ik, ongetwijfeld mede namens vele van mijn collega's, de Regeering dank zeggen voor het onwankelbare vertrouwen, dat Zij ook met betrekking tot de leiding en de verzorging van het volksonderwijs in de regenten stelt. Inderdaad, als men nu vaststelt, dat het volksonderwijs thans in een dusdanigen toestand verkeert, dat het noodzakelijk moet worden geacht om dit in geen geval los te maken van den figuur van den regent, spreekt dit toch wel boekdeelen en is het teekenend, dat de Regeering nu verklaart, dat de regent eigenlijk de spil is, waarom het volksonderwijs in wezen draait.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn sprekende, wensch ik te beginnen met een kleine opmerking. In den geleidebrief van den Gouverneur-Generaal betreffende de aanhangig zijnde ontwerp-ordonnantie (Ond. **48**) staat het volgende:

„Ik tecken hierbij aan, dat ik den directeur van Onderwijs en Eeredienst en den adviseur voor de Bestuurshervorming heb gemachtigd om bij de beraadslagingen, eventueel van het College van Gedelegeerden, over bedoeld ontwerp namens de Regeering voorlichting te verschaffen."

Eergisteren is echter slechts de adviseur voor de Bestuurshervorming namens de Regeering aan het woord geweest.

De **Voorzitter**: Herkende U de woorden van den directeur niet?

De heer **Iskandar Dinata**: Ik zal er dadelijk op ingaan, Mijnheer de Voorzitter! Vanzelfsprekend zal de directeur van Onderwijs en Eeredienst meegewerkt hebben aan het opmaken van de beantwoording van de opmerkingen van de leden van den Volksraad. Maar het feit, dat de directeur van Onderwijs en Eeredienst van het woord heeft afgezien, heeft bij mij den indruk gewekt, alsof de directeur van Onderwijs en Eeredienst niet gaarne een zaak verdedigt, die hierop neerkomt, dat hij de hem toevertrouwde taak, aan een ander moet overdragen, wat hij met leede oogen moet toestaan.

(De heer Van Helsdingen: Dat is zeer lichtvaardig geoordeeld!)

Ik kan me best vergissen, doch indien het zoo was, dan zou ik slechts kunnen opmerken, dat dit voor den directeur van Onderwijs en Eeredienst pleit.

De rede van den geachten Regeeringsgemachtigde voor de Bestuurshervorming in eerste instantie, klonk een beetje ongewoon. Opmerkingen van de zijde van den Volksraad, die niet van instemming getuigen, worden te gauw bestempeld als misverstand, iets suggestiefs dan wel als wantrouwen. Als er sprake is van iets suggestiefs, dan zou ik zeggen, dat dit het geval is met het gedeelte van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde op blz. 83 (roneo), waar hij het noodig heeft gevonden, om een waarschuwing van de volgende strekking te uiten:

„In werkelijkheid zou een verwerping van dit ontwerp, dan wel een belangrijke uitholling, een zeer bijzondere beteekenis hebben, ook voor de doorvoering van de staatkundige hervorming in de buitengewesten".

Ik heb er slechts mijn verwondering over uit te spreken om het hier te doen voorkomen, alsof de doorvoering van de bestuurshervorming in de buitengewesten afhangt van de overdracht van Onderwijs en Volksgezondheid aan de lagere organen hier op Java en Madoera.

Overigens is het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde meer voorschrijvend dan aantoonend.

Terecht heeft de Regeeringsgemachtigde opgemerkt:

„De vraag is slechts, of de voordeelen een saldo overlaten boven de nadeelen".

Nu kan ik verklaren, dat de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde mij nog niet overtuigd heeft, dat de voordeelen de nadeelen overtreffen, wanneer de overdracht thans plaats vindt. De bezwaren, die ik in eerste instantie geopperd heb, vinden in de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde eerder een versterking.

De algemeene bezwaren, die ik in eerste instantie genoemd heb, zijn tweeledig. Zij betreffen met name:

a. de financieele zijde;

b. de basis.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verzekerd, dat een definitieve regeling van de financieele verhouding, tusschen het land en de provincies en lagere gemeenschappen, spoedigst en wel naar schatting binnen 1½ jaar gereed kan komen. Ik vraag me af, waarom men met de overdracht dan zoo overhaast te werk moet gaan. Waarom kan niet 1½ jaar gewacht worden? Het voordeel van de overdracht nu is volgens de Regeering dat tegen den tijd waarop overleg gepleegd kan worden over de financieele verhouding, de provinciale en lagere gemeenschappen een inzicht en overzicht van haar geheele taak en van de eischen, welke deze taak stelt, zullen hebben gekregen. Of dit inzicht en overzicht in 1½ jaar na overdracht van groote beteekenis is, te meer waar in dat anderhalve jaar, gezien de omstandigheden, nog wel geen uitbreiding van de taak plaats zal vinden, laat ik in het midden.

Doch vast staat, dat voor de provinciale en lagere gemeenschappen van meer en grooter belang is de zekerheid betreffende de financieele consequenties. Ten dien aanzien is de toestand niet gunstig te noemen. De monetaire toestand is niet meer stabiel. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zelfs toegegeven, dat de ingetreden munt-depreciatie bij de overdracht financieele risico's met zich kan brengen. Daarom wil de Regeering deze mogelijkheid verhelpen met een regeling, nl. het stelsel van afrekening.

70ste VERGADERING — WOENSDAG 7 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft over dit stelsel niet verder uitgeweid. Als ik het wel heb, dan wordt hier bedoeld hetzelfde stelsel van afrekening, als dat hetwelk op de gesubsidieerde scholen thans is toegepast, welk stelsel bij de vele schoolbesturen niet bepaald in een aangename reuk staat, omdat het een stelsel is, dat de betrokkenen sterk bindt en veel administratieven rompslomp eischt.

Wat betreft den huidigen toestand van het onderwijs, blijf ik betwijfelen, of deze een deugdelijke basis vormt voor de overdracht. Deze toestand is een product van scherp toegepaste bezuinigingsmaatregelen. In eerste instantie heb ik daaromtrent reeds mijn meening kenbaar gemaakt. Ik wilde nog slechts dit zeggen. In deze periode van bezuiniging heeft de Regeering maatregelen voor de verschillende scholen in het leven geroepen, die van vele zijden als bedenkelijk en onaanvaardbaar zijn gekwalificeerd.

Men heeft echter gevolg gegeven aan de uitnoodiging van de Regeering om de resultaten af te wachten, juist omdat de Regeering verzekerd heeft, dat de genomen maatregelen geen achteruitgang van het onderwijs zullen beteekenen. Na deze verzekering meen ik, dat de Regeering moreel verplicht is aan de gemeenschap om de leiding van het onderwijs te blijven behouden, totdat de maatregelen doorgewerkt hebben. De Regeering mag ten deze de verantwoordelijkheid niet op de lagere organen afschuiven.

Het onderwijs is jaren achtereen niet met rust gelaten. Wat het noodig heeft, is rust.

Om in den geest van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst te spreken, zou ik willen zeggen: De nog zeer jonge onderwijs-organisatie hier te lande bevindt zich in allerlei onderdeelen nog te zeer in een staat van ontwikkeling, welke organisatie daarbij zooveel bezuinigingsmaatregelen heeft te verwerken, dan dat men goed zou doen haar thans aan de provinciale en lagere gemeenschappen over te dragen.

Wat betreft de andere punten, zal ik — om niet in herhaling te vervallen — kort zijn.

In de eerste plaats heeft de geachte Regeeringsgemachtigde mij ingedeeld bij de sprekers, die van meening zijn, dat de overwegingen van personeelen aard geen voldoende motief zijn om tot overdracht van H.I.S. en schakelonderwijs te besluiten. Dit heb ik niet beweerd. In eerste instantie heb ik woordelijk het volgende gezegd:

> „Zooals in de Memorie van Toelichting is uiteengezet bestaat tegen overdracht van Eur. lagere scholen en H.C.Sen bezwaar gezien de personeelsvoorziening.
>
> Dit bezwaar geldt ook voor de overdracht van H.I.S-en en schakelscholen."

Hoofdzakelijk is mijn wensch gelijke behandeling van de drie typen scholen alle behoorende tot hetzelfde Westersch lager onderwijs.

Ten aanzien van de plannen met het volksonderwijs het volgende:

In de Memorie van Antwoord wordt gezegd, dat 25% van het aantal volksscholen zichzelf bedruipt. Dit aantal lijkt mij zeer onwaarschijnlijk. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen het juiste aantal volksscholen, dat zichzelf bedruipt, provinciegewijze op te geven en daarnaast het totaal aantal volksscholen op Java.

Deze plannen hebben uiteraard niets te maken met de decentralisatie-gedachte. Theoretisch klinkt het mooi dat de volksschool van de desa is, maar in feite heeft de desa slechts financieele verplichtingen te voldoen en overigens heeft zij niets te zeggen.

Alles is in handen van den regent gesteld.

Wat mij verder onbegrijpelijk voorkomt, is de verklaring van de Regeering, dat de regent betreffende de gelden, die hij van den regentschapsraad krijgt, aan dit lichaam geen verantwoording schuldig is. Ik vraag mij af, hoe dit geregeld zal worden, o.a. wat betreft de contrôle.

(Eekhout.)

Voorts wil de Regeering de zelfbekostigingskwestie van de volksschool niet verder bespreken. Het is zeer zeker de gemakkelijkste weg, maar niet de weg, die het gevoel van onbillijkheid uit den weg ruimt.

Mijnheer de Voorzitter! Het onderwijs is voor mij te belangrijk om zonder meer mee te kunnen gaan met de Regeeringsvoorstellen. Mijn standpunt is: hoewel ik principieel ben voor overdracht van bevoegdheden aan de lagere organen, vind ik toch de voorwaarden niet voldoende en acht ik den tijd nog niet gekomen, om met de plannen der Regeering mee te gaan.

In verband echter met de mogelijkheid, dat die plannen toch doorgevoerd zullen worden, acht ik, en met mij de heeren Kasimo en Alatas, het raadzaam, amendementen op de artikelen van de ontwerp-ordonnantie in te dienen, die ik U bereids heb aangeboden.

De heer **Beck**, Regeeringsgemachtigde voor de Bestuurshervorming: Mag ik er Uw aandacht op vestigen, dat het gedeelte van mijn rede, dat sloeg op onderwijs, door mij als regeeringsantwoord werd uitgesproken voor den Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs?

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik mij over iets te beklagen heb, dan is het zeker niet hierover, dat de Regeering aan mijn rede in eersten termijn niet voldoende aandacht heeft gewijd. Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, de geachte Regeeringsgemachtigde heeft zich de uiterste moeite gegeven om het door mij en mijn fractie bij deze gelegenheid en bij de bestuurshervorming in de buitengewesten ingenomen standpunt zoo scherp mogelijk te bestrijden, het enge, kortzichtige, onlogische van dat standpunt zoo fel mogelijk te belichten en mijn groep als ontoegankelijk voor allen vooruitgang in de richting van een wenschelijke en noodige decentralisatie in den hoek te zetten op het zondaarsbankje van de stoute kinderen, die maar niet kunnen en willen inzien, wat voor hun eigen bestwil noodig is.

Daar zitten wij nu, bestraft, maar geenszins berouwvol en wij zien met een zekere voldoening, dat wij in dit hoekje niet meer alleen zitten. Bevonden wij ons in de voorjaarszitting bij de behandeling van de bestuurshervorming „in a splendid isolation", thans is dit geheel anders. Van alle kanten, waarvan men dat het minst verwacht zou hebben, klinken verwante tonen, en dit toch zeker niet om bij de Vaderlandsche Club in het gevlei te komen; overal staat men min of meer huiverig tegenover de voorgestelde decentralisatie, ook zij, die steeds op meerdere decentralisatie hebben aangedrongen, ook zij, die naar meerdere zelfstandigheid, meerdere medezeggenschap streven. En zelfs een van de weinige overtuigde voorstanders van deze decentralisatie, als de heer Soeria Nataatmadja, gaat de voorgestelde overdracht van het onderwijs veel te ver; zelfs hij wil de H. I. S.-en en de schakelscholen voorshands bij het land laten, zooals trouwens vrijwel alle sprekers, die hierover het woord hebben gevoerd.

In tegenstelling met den geachten Regeeringsgemachtigde, die ons voortdurende inconsequentie en onlogica verwijt, ben ik van meening, dat alleen de Vaderlandsche Club consequent is gebleven en zoowel in de voorjaarszitting als thans precies hetzelfde standpunt heeft ingenomen. De overige sprekers, die in de voorjaarszitting voor verdergaande decentralisatie in de buitengewesten en inrichting van nieuwe raden pleitten en tenslotte door een aantal concessies van regeeringszijde in die richting gewonnen moesten worden, toonen zich thans huiverig, nu het erom gaat om aan de bestaande autonome ressorten op Java een grootere taak en meer medezeggenschap in het bestuur der landstaak te geven.

Ik constateer deze inconsequentie van anderen niet met een zeker leedvermaak, Mijnheer de Voorzitter, daarvoor is de zaak te ernstig en te belangrijk. Maar wel zal de Regeering het mijn fractie niet euvel kunnen duiden, dat wij in deze houding van de voorstanders van decentralisatie en van meer mede-

(Eekhout.)

zeggenschap een versterking zien van ons standpunt, een aanwijzing, dat onze bezwaren toch niet zóó onlogisch en irreëel kunnen zijn, als de Regeering het wil doen voorkomen.

Wat is nu de houding van de Vaderlandsche Club tegenover de decentralisatie? Bij de bestuurshervorming in de buitengewesten hebben wij ons uitgesproken vóór een vergaande administratieve decentralisatie, welke dan langzamerhand en zeer geleidelijk zou kunnen overgaan tot een politieke decentralisatie. Hoe meer de Regeering concessies deed aan hen, die alle heil verwachten van de politieke decentralisatie, des te moeilijker werden de voorstellen voor ons te aanvaarden; daar kwam nog bij, dat wij de outilleering der groote gouvernementen ten eenenmale ontoereikend achtten.

Bij die gelegenheid hebben wij terloops opgemerkt; waarom begint men nu weer met de buitengewesten? Laat men toch eerst de half voltooide decentralisatie op Java afwerken.

En nu de Regeering dit laatste voorstelt, zegt de Regeeringsgemachtigde verontwaardigd, is de V. C. weer niet tevreden; wat wil zij dan eigenlijk wèl, Mijnheer de Voorzitter? Naar aanleiding hiervan moge ik in herinnering brengen, dat ik destijds aan die tirade, dat voltooiïng van de half afgebouwde decentralisatie op Java moest voorafgaan, onmiddellijk toevoegde: mits men dan beginne met de financieele regeling tusschen het land en de autonome ressorten eindelijk eens afdoende vast te stellen.

Aan dezen eisch wordt naar de meening van onze fractie ook thans niet voldaan. Immers, die definitieve regeling wordt wederom uitgesteld en zal „misschien" over 1½ jaar gereed zijn; of dan de autonome ressorten voldoende landsmiddelen zullen krijgen om de overgenomen zorg voor onderwijs en D. V. G. te financieren, blijft dus nog steeds in het duister. Weliswaar krijgen de autonome ressorten in afwachting van die regeling hetzelfde bedrag, dat het land thans in elk ressort aan die onderdeelen der overheidstaak ten koste legt, en wordt toegezegd, dat „voorshands" op dit bedrag niet verder zal worden gekort, waarmede blijkbaar bedoeld is, dat hangende dezen overgangstoestand dit bedrag niet zal worden verminderd,

(De heer Beek, adviseur voor de Bestuurshervorming: Juist.)

doch dit sluit geenszins in, dat bij de uiteindelijke definitieve regeling eenzelfde bedrag aan opbrengst uit de over te dragen belastingen verzekerd zal zijn als thans voorloopig wordt toegekend. De autonome ressorten weten dus ook bij deze belangrijke nieuwe taakoverdracht weer niet, waar zij ten slotte financieel aan toe zullen zijn. Deze onzekere financieele basis voor de toekomst is ons voornaamste bezwaar tegen deze voorstellen.

Daarnaast heb ik in eersten termijn trachten aan te toonen, dat het in afwachting van de definitieve financieele regeling voorloopig aan de autonome raden uit te keeren bedrag uit de landsmiddelen niet toereikend zal zijn. En dit wel om drie redenen:

1e. omdat de uitgaven thans op een zóó laag niveau zijn gedaald, dat binnenkort een natuurlijke stijging dier uitgaven te verwachten is. Sindsdien zou dit bezwaar nog zeer aanmerkelijk versterkt zijn door de inmiddels ingetreden depreciatie van den gulden en de algemeene prijsstijging, welke daarvan het gevolg zal zijn, ware het niet, dat de Regeering verklaard heeft, deze consequentie geheel voor haar rekening te willen nemen. Dit zal ongetwijfeld voor de autonome ressorten een groote geruststelling zijn. Ook onze fractie acht hiermede dit ernstige bezwaar ondervangen.

2. omdat de over te dragen gebouwen en inventarissen vaak niet aan redelijke eischen voldoen en mede als gevolg van de crisis soms ook niet voldoende zijn onderhouden, zoodat de autonome ressorten terzake onvermijdelijk al zeer spoedig in extra uitgaven zullen vervallen. Dit bezwaar handhaaf ik ten volle, al spreekt het vanzelf, dat het natuurlijk niet voor elke over te dragen inrichting in gelijke mate geldt.

3. omdat de autonome raden nog geen ervaring hebben op dit gebied en het noodwendig — ook afgezien van het onder 1 en 2 genoemde — in den aanvang niet zoo goedkoop zullen kunnen doen als het gouvernement, doch hetzelfde of een geringer effect zullen bereiken met meer geld.

Op zichzelf zijn deze consequenties sub 2 en 3 zeer wel te aanvaarden en zeker geen reden om van centralisatie af te zien. In deze tijden van ernstige crisis en overbelasting van de burgerij hebben wij echter bedenking tegen een gewijzigd beheer van deze takken van Overheidszorg, hetwelk in den aanvang noodwendig duurder moet uitkomen en noodwendig tot het leggen van verhoogde lasten op de ingezetenen der autonome ressorten zal moeten leiden. Dit is de reden, waarom wij het tijdstip der overdracht ongelukkig gekozen achten.

Nu heeft de Regeering in de Memorie van Toelichting wel verklaard, dat Zij „in beginsel" bereid is, voor „opkomende nieuwe behoeften", waarvan de rechtmatigheid wordt erkend, en waarvoor een tegemoetkoming van de centrale Overheid mogelijk is, de toe te kennen uitkeeringen, nadat daarop bij de begrooting gerekend is, te verhoogen. In mijn rede in eersten termijn heb ik erop gewezen, dat aan deze toezegging noodwendig een beperkte strekking moet worden gegeven. De geachte Regeeringsgemachtigde toont zich tot mijn verbazing hierover verontwaardigd, instede van mij dankbaar te zijn, dat ik te rechter tijd gewaarschuwd heb tegen ongegronde verwachtingen van verhoogde uitkeeringen in normale gevallen, waarin de autonome ressorten met de anvankelijke uitkeering niet rond zouden blijken te komen. Verhoogde uitkeeringen kunnen toch alleen worden gegeven voor „nieuwe behoeften", waarvan de rechtmatigheid kan worden erkend en dan nog alleen, wanneer het landsbudget het toelaat. De Regeering zegt het zelf; waarom mag ik het dan niet herhalen? Wanneer het immers de bedoeling zou zijn, met welke hoop b.v. de heer Soeria Nataätmadja zich vleide, dat de autonome ressorten voor alles en nog wat, wanneer zij met de vaste landsuitkeering niet uitkomen, voor iedere verbetering en uitbreiding, steeds maar weder bij het land zouden kunnen aankloppen om een extra uitkeering, dan zou er van de bedoeling der Regeering om te komen tot een saneering van de financiëele verhouding tusschen het land en de autonome raden bij voorbaat niets terecht komen en zou die verhouding in de toekomst even stelselloos blijven als zij tot dusver steeds geweest is. Men begrijpe mij dus goed. Ik sta ten deze geheel op het standpunt der Regeering: extra hulp niet voor alles en nog wat, doch alleen, wanneer daarvoor een bijzondere aanleiding bestaat.

Inderdaad daar moet het heen, wanneer het ooit tot een betere financieele verhouding zal komen. Dit zal echter o.i. onvermijdelijk ertoe leiden, dat de autonome raden in den beginne telkens tekort zullen komen, ook zonder eenige uitbreiding van den dienst, derhalve, dat òf deze takken van overheidszorg regionaal nog verder zullen moeten worden ingekrompen dan centraal reeds geschied is, hetgeen mijn fractie ontoelaatbaar acht, òf de ingezetenen in de autonome ressorten het ontbrekende zullen moeten bijpassen, wat mijn fractie op dit moment ongewenscht acht.

„Zie toch niet uitsluitend naar het heden" antwoordt hierop de Regeering: „zie in de toekomst"; wanneer dan de middelen der autonome ressorten weer ruimer gaan vloeien, dan is alle leed geleden en zal men de middelen tot dekking van die hoogere uitgaven gemakkelijker regionaal dan centraal kunnen vinden. Accoord, Mijnheer de Voorzitter, wanneer wij inderdaad een tijdperk van opleving tegemoet gaan, maar als dat nu eens niet gebeurt? interrumpeerde bij deze passage de heer Leunissen terecht. Dan staat men in de periferie voor het odium

(Eekhout.)

van nog verdergaande afbraak òf nog zwaardere belasting van de burgerij. Mag het land op dit moment deze belangrijke takken van overheidszorg afwentelen op meerendeels financieel zwak staande autonome ressorten, met de wetenschap, dat de verzorging van deze diensten in den beginne per se duurder zal uitkomen en met de mogelijkheid, dat, als er geen algemeene opleving doch een nog diepere inzinking volgt, de autonome ressorten voor de hatelijke keuze zullen staan tusschen afbraak van primaire overheidsdiensten of overbelasting van de burgerij?

Deze twee financieele bezwaren: de absolute onzekerheid omtrent de definitieve financieele regeling tusschen land en locale ressorten, en het tijdstip van overdracht met alle daaraan verbonden financieele consequenties, vormen voor ons de hoofdmotieven van ons verzet. Daar komen nog verschillende andere bezwaren bij, wat alles tezamen genomen, de voorstellen voor ons nog moeilijker te aanvaarden maken; doch ik geef gaarne toe, dat deze bijkomende bezwaren op zichzelf niet voldoende grond zouden kunnen opleveren om deze voorstellen af te wijzen.

Ik noemde in de eerste plaats het bezwaar van het politiek karakter der autonome raden; de onjuiste samenstelling vooral der regentschapsraden. Een bezwaar, dat der Regeering zelf voor oogen moet hebben gestaan, toen Zij de subsidieering der particuliere scholen en ziekenhuizen buiten de overdracht hield. Dit karakter speciaal der regentschapsraden kan er toe leiden, dat men gemakkelijk hoogere lasten voor onderwijs en gezondheidszorg zal aanvaarden, omdat het leeuwendeel der belastingen toch wordt opgebracht door die kleine groepen der ingezetenen, waarvan nog iets te halen is, doch welke niet kiesgerechtigd zijn en in de regentschapsraden onvoldoende medezeggenschap hebben. Het boven ontwikkelde financieele bezwaar wordt door deze politieke constellatie nog zeer verscherpt.

Daarnaast noemde ik het politiek gevaar, dat gelegen kan zijn in de mogelijkheid van aanstelling van een eigen Inheemsch onderwijzerscorps van minder gewenschte politieke of geestelijke richting. Ik meende, dat de strafrechter hiertegen geen voldoende beveiliging bood. Daarnaast wijst de geachte Regeeringsgemachtigde mij nu op de mogelijkheid, dat de Gouverneur-Generaal in bepaalde gevallen de bevoegdheid tot het geven van onderwijs aan een onderwijzer kan ontnemen. Mijnheer de Voorzitter! Ook dit is slechts een mogelijkheid tot repressief optreden, in geval van bepaalde excessen, waarvan uiteraard slechts een zeer spaarzaam gebruik zal worden gemaakt. Veel beter is een preventief toezicht op den algemeenen geest van het onderwijzerscorps, uit te oefenen door de onderwijsinspectie. Zoodra die inspectie wordt gedecentraliseerd en in dienst komt van politieke colleges, bestaat de kans op geleidelijk binnendringen van een minder gewenschten geest in een deel van het onderwijzerscorps.

Zooals ik in eersten termijn reeds zeide, ligt dit alles op zuiver politiek terrein en mag deze geringe waardeering van onze fractie voor de politieke organisatie van Nederlandsch-Indië en inzonderheid voor de regentschapsraden in hun huidige samenstelling op zichzelf niet leiden tot afwijzing van verdergaande decentralisatie. Op staatkundig terrein zal naar opheffing of vermindering van deze bezwaren moeten worden gestreefd, zonder dat de verdere afwenteling der overheidstaak hierop zal kunnen wachten. Alleen vind ik in het wantrouwen, dat hier ook van verschillende Inheemsche zijden tegen ver-gaande overdracht van de landstaak geuit is, een versterking van ons standpunt om de voorkeur te geven aan een langzamer, meer geleidelijke overdracht. Ook al heeft het door den Regeeringsgemachtigde geleverd pleidooi voor een snellere overdracht in eens van een belangrijk complex van overheidszorgen op zichzelf veel aantrekkelijks, dan nog doet juist de door de Inheemsche voorstanders van decentralicatie en van meerdere zeggenschap ten deze aangenomen wantrouwende houding mij om practische redenen de voorkeur geven aan een langzamere meer geleidelijke overdracht.

Bij het onderwijs, dat als het ware uit verschillende min of meer los van elkaar staande onderdeelen bestaat, gaat dit gemakkelijk. De Regeering heeft zelfs geen bezwaar gezien om een deel van het lager onderwijs op westerschen grondslag voor overdracht in aanmerking te brengen en een ander deel van hetzelfde onderwijs voorshands centraal te houden. Evengoed — of misschien beter — kan men de scheiding trekken tusschen Inheemsch en Westersch onderwijs en voorloopig alleen het eerste overdragen om dan na een bepaalde periode een volgenden stap te doen. Waar de voorstanders der decentralisatie zelf de zorg voor de H. I. S. en de schakelschool blijkbaar nog niet tenvolle aan de autonome raden toevertrouwen, lijkt het mij toch geen goede politiek, deze overdracht thans niettemin te willen forceeren.

Veel minder eenvoudig is bij den D. V. G. de splitsing tusschen het curatieve en het preventieve deel der gezondheidszorg, doch hiermede dreig ik weer te komen op het terrein van mijn geachten fractiegenoot den heer Kruyne, waarvan ik mij ditmaal zal trachten te onthouden uit vrees voor een herhaling van de huisvredebreuk op zijn terrein, waaraan ik mij in eersten termijn schuldig maakte.

Waar ik echter niet over kan zwijgen, is de m.i. onbegrijpelijke houding der Regeering ten aanzien van de verschillende inspectie-organen bij het onderwijs en den D. V. G. Bij het Inlandsch onderwijs wordt de inspectie overgedragen aan de provincie en blijft er tusschen de provinciale inspectie en het centrale departement dus slechts een zeer losse of geen band bestaan. Een inspectie van landswege, hoe de provincie haar taak vervult, komt te ontbreken. Als ik het goed begrijp, heeft de provinciale inspecteur hier geen dubbele taak, zooals bij den D. V. G. Hoe het departement hier toezicht kan houden op de „inrichting" van het onderwijs, is mij niet geheel duidelijk. Geheel anders is het bij de H. I. S.-, de schakel- en de vakscholen, waar de zorg voor het onderwijs wordt gedecentraliseerd, doch de inspectie geheel centraal blijft. Hier dus de leemte, dat de provincie geen toezicht kan oefenen op de daarin gelegen kleinere ressorten. Bij de Volksgezondheid tenslotte, waar de behoefte aan een centrale medisch-technische leiding toch wel zeer sterk spreekt, komt elke centrale inspectie geheel te vervallen, hetgeen de Regeering zelf in 1931 absoluut onmogelijk verklaarde. Het hoofd van den provincialen gezondheidsdienst moet in zekeren zin zichzelf inspecteeren. Dit gemis van een centraal inspectie-apparaat is niet te vervangen door een inlichtingsplicht eenerzijds en medisch-technische aanwijzingen anderzijds; alles komt hier aan op persoonlijk contact, persoonlijke leiding. Ook na de verdediging van den geachten Regeeringsgemachtigde is het mij niet duidelijk kunnen worden, waarom hier de band — met terugkoming op de beslissing van 1931 — tot elken prijs moet worden verbroken, terwijl men bij een veel minder moeilijke materie als het H. I. O. een constructie aanvaardbaar acht, waarbij de zorg voor het onderwijs in veel verdere mate dan bij den D. V. G. wordt gedecentraliseerd, doch de inspectie niettemin volkomen centraal blijft. Mijns inziens moet in al deze gevallen de inspectie over de lagere ressorten berusten bij de provincie en de inspectie over de provincie bij het land.

Alleen op deze wijze lijkt mij een organisatorisch kloppend geheel te verkrijgen. De regeling van het toezicht lijkt mij een der zwakste punten uit het geheele plan.

Tenslotte zou ik nog gaarne nader zijn ingegaan op de kwestie van de wettelijke regeling, ware het niet, dat ik deze vraag voor zoover betreft de gezondheidszorg aan den heer Kruyne moet overlaten, terwijl ik voor wat het onderwijs betreft, met de Regeering op het standpunt sta, dat men met de overdracht niet kan wachten op de voorafgaande tot stand-

(Kruyne.)

koming van een volledige onderwijswetgeving, omdat dit veel te lang zou duren en ook niet daarop behoeft te wachten, omdat de geheele „inrichting" van het onderwijs ten slotte centraal blijft. Het verheugt mij, mijn rede in tweeden termijn te kunnen beëindigen met dit punt, waarop tusschen de Regeering en mij volledige overeenstemming bestaat.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter: Ik had eigenlijk een stille hoop, dat de vorige spreker zou zijn voortgegaan op den weg, dien hij den vorigen keer is ingeslagen, zoodat ik zou hebben kunnen melden, dat ik van het woord afzag. Integendeel heeft hij mij ditmaal een grootere taak opgedragen, dan waarop ik gerekend heb, ik zal dus helaas van mijn goede voornemen moeten afzien. Ik zal mij intusschen in hoofdzaak bepalen tot detailwerk, omdat de principes, waarom het gaat, door mijn fractiegenoot met volkomen duidelijkheid naar voren gebracht zijn. Ik zal dus aan de hand van het regeeringsantwoord in eersten termijn enkele opmerkingen maken en misschien hier en daar enkele algemeene beschouwingen daaraan vastknoopen.

Ik wensch in de eerste plaats dank te zeggen voor de toegezegde overdracht van krankzinnigengestichten aan de locale ressorten, die mij volkomen logisch voorkomt. Nu ik hoor, dat de C.B.Z. te Semarang ook een belangrijke rol speelt bij de opleiding van medisch personeel, kan ik mij geheel vereenigen met het inzicht der Regeering, dat deze C. B. Z. niet wordt overgedragen.

De Regeering heeft ook aangehaald mijn voorbeeld van de Mayokliniek in Rochester, maar in een geheel ander verband. De Regeering stelt het voor, alsof ik deze kliniek aanhaalde als stralend voorbeeld, waarnaar de Indische klinieken moeten worden ingericht; ik heb haar echter alleen aangehaald, om daaraan een bewijsgrond te ontleenen voor mijn meening, dat wel degelijk ook op medisch gebied differentiatie niet alleen mogelijk is, maar zelfs zeer gunstig kan werken. Ik blijf van meening, dat de door mij voorgestane personeelssplitsing in personeel voor de preventieve gezondheidszorg en personeel voor de individueele ziekenzorg niet met zich brengt meer personeel, maar op den duur moet leiden naast bezuiniging tot grootere efficiency.

Dat de preventieve en curatieve gezondheidszorg tenslotte voor een groot deel zullen moeten blijven in dezelfde handen, wordt ook door mij ten volle als juist erkend. De Regeering zegt, dat Zij met belangstelling heeft kennisgenomen van mijn prae-advies op het Decentralisatiecongres, maar die belangstelling blijkt tenslotte niet zoo groot te zijn, dat zij niet de gelegenheid biedt om zaken, die erin staan te negeeren of verkeerd te interpreteeren.

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuursvorming: U vergist zich, wat de mate van belangstelling betreft.)

Dan is misschien de mate groot genoeg, maar is het de kwaliteit of de intensiteit, die te wenschen overlaat. Ik heb, nadat ik op het congres heb gesproken over de in haar aard en werking totaal verschillende taak van de diensten, die de preventieve gezondheidszorg en de individueele ziekenzorg bestrijken, daaraan toegevoegd:

> „Vraagt men mij nu, of deze essentieele verschillen tot een volkomen scheiding bij de overdracht moeten en kunnen leiden, dan moet het antwoord daarop toch ontkennend luiden".

Ik meen, dat dit wel zeer duidelijk is. Dan staat en verder:

> „Hoewel de preventieve gezondheidszorg door haar bovengenoemd karakter in hoofdzaak bij het centraal orgaan zal moeten blijven berusten, is ook op dit gebied de overdracht van een deel daarvan op de locale ressorten niet alleen mogelijk, maar uit een oogpunt van efficiency noodig en dan wel van dat deel dat als 't ware een dagelijksche, blijvende en gelijkmatige taak vormt".

Ik zal niet verder citeeren, maar ik wil toch nogmaals er op wijzen, dat de taak van de preventieve gezondheidszorg — ik bedoel dan speciaal het groote werk — ieder oogenblik wisselt, niet zoozeer van omvang, maar wat betreft de plaats en de wijze, waarop die zou moeten worden toegepast en vooral in plaatselijke intensiviteit. De dienst zal nu eens hier dan weer daar moeten werken en daarom is het zoo buitengewoon gewenscht, dat hij centraal blijft en dat vooral zij, die de leiding zullen hebben bij de uitvoeringen van wat de dienst beoogt op de verschillende plaatsen in Nederlandsch-Indië, thuisbehooren in het centrale orgaan, omdat zij specialisten zijn. Alleen dit waarborgt de noodige efficiency en goedkoopte bij de uitvoering van dit werk. Ik acht de locale ressorten daarvoor ten eenenmale niet berekend, zelfs al zou men nu een opvatting hebben van de capaciteiten van de locale ressorten, welke ver uitgaat boven de opvattingen, die daaromtrent bij de Regeering aanwezig zijn. Zelfs dan zou het onmogelijk zijn de locale ressorten dit te laten uitvoeren. En zeer zeker is het onmogelijk, dat zij dit doen op goedkoope, efficiente en juiste wijze. Dat is voor mij de reden, waarom ik tenslotte de totale overdracht uit een technisch en organisatorisch oogpunt ten eenenmale moet afkeuren.

Er is iets gezegd over de gezondheidscommissies in regentschappen en de Regeering heeft aangehaald, dat deze gezondheidcommissies ten slotte in Nederland heel weinig bevredigend werken en eigenlijk volkomen overbodig zijn geworden. Ik wil dat gaarne toegeven, maar wij krijgen hier helaas weer de vergelijking met Nederland, die bij iederen opzet hier wordt aangehaald en die de basis vormt, van alles wat wij hier doen, maar die ten eenenmale fout is. In Nederland zijn deze organisaties goed. Ik herhaal, een regentschap met zijn geheele bestuur acht ik practisch volkomen incompetent op het gebied van preventieve gezondheidszorg. Wanneer er dan een gezondheidscommissie is, ook al bestaat die uit volkomen leeken, kan zij toch stimuleerend werken waardoor voor het regentschap en door de een of twee medici, die daar aanwezig zijn, ten minste iets kan worden gedaan. Hun aandacht kan worden gevestigd op punten die van belang zijn op het gebied van assaineering en ziektebestrijding.

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Welke medici bedoelt U?)

Gewoonlijk zijn in zoo'n regentschap wel een of twee medici. Zij zijn dan in de toekomst regentschapsmedici terwijl zij nu nog zijn medici in dienst van den staat, dus nog staatsmedici. Maar in ieder geval, met alle respect voor den geneeskundigen stand geloof ik toch, dat deze heeren „im Durchschnitt" niet van dien aard zullen zijn, dat een klein beetje stimuleering door een gezondheidscommissie, eventueel bestaande uit volkomen leeken, geheel overbodig zou zijn. Ik geloof niet, dat ik den geneeskundigen stand daarmede heb beleedigd.

Ik wil dus nogmaals bij de Regeering erop aandringen de mogelijkheid om deze gezondheidscommissies, in te stellen en de wijze, waarop die moeten worden ingesteld hetzij imperatief of met „printah aloes", nog eens nader in oogenschouw te nemen. De Regeering verklaart, en dat betreft dan onderwijs, dat wanneer de centrale inspectie zou worden gehandhaafd, er zou zijn een inspectie op een inspectie. Dat is misschien een heel aardige dooddoener, maar deze toestand bestaat op het oogenblik toch ook? Ik geloof, dat er op het oogenblik ook bestaat een hoofdinspecteur die de provinciale inspecteurs van tijd tot tijd eens in de kaarten gaat kijken.

De Regeering verklaart, dat de overdracht van de gezondheidszorg op de gemeente Batavia bijzonder goed werkt. Zij verklaart dat op twee plaatsen. Ik wil dit wel uit een technisch oogpunt aannemen maar de wethouder van Batavia heeft mij verzekerd, dat de financieele regeling daarvan allerminst bevredigend is en dat de gemeente juist van deze overdracht in financieel opzicht toch wel in belangrijke mate de dupe is. Geheel couleur de rose schijnt het niet te zijn.

(Leunissen.)

Ik kom thans aan het door de Regeering aangehaalde citaat uit mijn rede in eersten termijn betreffende de opvattingen over sterfte en ziekte in de Oostersche gemeenschap. Ik zal er niet diep op doorgaan al zou ik er gemakkelijk heel veel tijd aan kunnen besteden. Maar ik zou den heeren, die deze opvatting hebben tegengesproken toch wel er even opmerkzaam op willen maken, dat ik 40 jaren praktijk heb, zoowel in Nederlandsch als in Indisch milieu; en al heb ik ze dan niet alle zelf doodgemaakt, ik heb toch vele mijner patienten zien sterven. Vaak heb ik kunnen waarnemen de wijze waarop en de geest waarin de omgeving dit geestelijk verwerkt en de invloed die dat heeft en de opvattingen, die men in het algemeen heeft over dood en ziekte; ik meen dan toch, dat het oordeel hier door mij uitgesproken naast het oordeel van de heeren, die er zeer zeker minder in aanraking mee zijn geweest dan ik, zeker wel een bepaalde waarde heeft. Ik zal daar verder niet op ingaan.

Ik heb aan dat citaat en ook aan andere gronden ontleend een voorspelling, die — ik zal het geheel niet herhalen — kortweg deze is, dat de locale gemeenschappen, speciaal de regentschappen, zich zullen toeleggen op individueele ziekenzorg, maar niet op den anderen kant van de zaak. Ik zal niet de argumenten daarvoor herhalen en geen nieuwe argumentatie trachten bij te brengen. De practijk zal na eenige jaren de Regeering in de gelegenheid stellen en ook mij, om te zien wie in dit opzicht het juiste inzicht heeft gehad en ik wacht de toekomst met gerustheid af.

Er is in antwoord op mijn rede door de Regeering gezegd, dat ik een geleidelijke overdracht wenschte en een strenge scheiding tusschen preventieve en curatieve gezondheidszorg. Ik ben er zooeven reeds op gekomen, maar een dergelijke geleidelijke overdracht wensch ik niet, doch wel een radicale overdracht van het centrum naar de peripherie van wat overgedragen kan worden. Wat de overdracht aan de peripherie organen betreft, heb ik zeker een ander inzicht dan de Regeering en ik acht het noodig in veel grootere mate dan hier gebeurt de provincie in te schakelen bij die overdracht. Het is echter geenszins mijn bedoeling hier de afscheiding van het centrum minder radicaal te maken. Het gaat er alleen om de overdracht aan deze regentschappen wat te breken. Het is dus een zuivere decentralisatie van een heel groot brok, al zie ik dan ook de technische uitvoering van deze decentralisatie anders. Ik ben der Regeering zeer erkentelijk voor haar tegemoetkoming, wat betreft de assaineeringswerken. Ik behoef dit niet te motiveeren; het blijkt, uit wat ik zooeven heb gezegd, volkomen duidelijk. Als ik tot een conclusie mag komen, zijn er vele ernstige technische bezwaren, die ik tegen dit ontwerp heb. Ik heb het reeds in eersten termijn gezegd, voor mij persoonlijk zijn er des ondanks geen overwegende bezwaren om met de overdracht mede te gaan, omdat ik ten slotte de overtuiging heb, dat de locale ressorten van deze overdrachtsregeling, die naar mijn meening — ik heb het niet onder stoelen of banken gestoken — belangrijke technische gebreken heeft, wel iets zullen maken; en wanneer zij daartoe niet in staat zijn, is er het alles regelende B. B., dat in de regentschapsraden een zekere rol speelt en er voor zal zorgen den wagen in het goede spoor te houden.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan gelukkig verklaren, dat het regeeringsantwoord in eersten termijn mij meer bevredigd heeft dan de Memorie van Antwoord. Op verschillende punten heeft de Regeering haar inzicht nader verduidelijkt en toegelicht; op enkele punten heeft Zij ook een tegemoetkomende houding aangenomen en ik kan niet anders dan hierover mijn erkentelijkheid uitspreken. Natuurlijk is met dit alles nu niet gezegd, dat ik de regeeringsinzichten over de geheele linie tot de mijne kan maken. Maar dat is m.i. ook niet noodig. Noodig is slechts overeenstemming op de meest cardinale punten.

Als een van de eerste punten in het regeeringsantwoord, welke mij regardeeren, vind ik de kwestie van de toelichting op artikel 1. Hierbij bestreed ik de zinsnede, waarin het beginsel werd verkondigd, dat individueele ziekenzorg aan het particulier initiatief moest worden overgelaten en dat de centrale zoowel als de locale overheid hierbij slechts aanvullend zou moeten optreden.

Ik heb betoogd, dat de Memorie van Antwoord verwees naar de rede van het waarnemend hoofd van den Dienst voor de Volksgezondheid bij de vorige begrootingsbehandeling (blz. 855, e.v.), maar dat ik daarin van dit beginsel niets kon vinden. Nog sterker, ik kon er eerder een tegenovergesteld beginsel in vinden, een meening, die meer in overeenstemming was met de visie, welke ik op deze zaak heb. En wat zegt de Regeering nu in haar antwoord? Ik citeer, Mijnheer de Voorzitter, uit pagina 63 (roneo):

> Het geachte lid de heer Leunissen greep terug naar het in de Memorie van Antwoord ingenomen standpunt der Regeering, dat de individueele ziekenzorg slechts als aanvullende taak van centrale of locale overheid moet worden gezien. Hij zocht de uiteenzetting van dit standpunt doch kon het niet vinden in de door de Regeering aangehaalde rede van het wd. Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid. (Handelingen van den Volksraad 1935—1936 blz. 855 e.v.).

Hier is wel zeer zonderling met woorden gespeeld.

„Hij zocht", — aldus de Regeering — „de uiteenzetting van dit standpunt, doch kon het niet vinden in de door de Regeering aangehaalde rede, etc."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik heb toch gezocht ter plaatse, waarnaar de Regeering verwees in haar Memorie van Antwoord. Ik heb niet zoo maar op mijn eigen houtje gedacht: Wacht, misschien kan ik dáár de oplossing van het vraagstuk vinden. Nog merkwaardiger wordt echter dat gedeelte van het Regeeringsantwoord, dat direct op het vorenaangehaalde volgde. Hierin erkende de Regeering, dat inderdaad bovengenoemd standpunt toenmaals door de Regeeringsgemachtigde niet met zooveel woorden is tot uiting gebracht. Ik zou allereerst willen zeggen: Niet alleen dat dit standpunt niet met zoovele woorden is tot uiting gebracht, maar zelfs is een tegenovergesteld standpunt wél met zoovele woorden naar voren gebracht. En dan zou ik de Regeering verder nog willen vragen: Waar is haar standpunt dan wél met zoovele woorden naar voren gebracht? Men zou verder verwachten, dat de Regeering er nu toe zou overgaan, om mij in die rede, waarvoor Zij zelve verwees, de plaatsen aan te wijzen, waar dit standpunt, zij het dan niet met zoovele woorden, doch min of meer gesluierd, wèl tot uitdrukking is gekomen. Neen, Mijnheer de Voorzitter, dit doet de Regeering niet, maar wel wees Zij er op, dat uit die rede groote waardeering sprak voor de werkzaamheid van het particulier initiatief.

Bij interruptie gaf ik toen reeds te kennen, dat dit laatste iets geheel anders was, iets, waar het hier niet om ging. Zeer zeker sprak uit die rede groote waardeering voor het particulier initiatief, een waardeering, waarvoor ik niet onder doe en waaraan ik bij verschillende gelegenheden ook reeds uiting heb gegeven, maar nogmaals, daar ging het niet om, het ging om het beginsel. En dit beginsel moeten wij beschouwen, los van de waardeering voor dat particulier initiatief. Ook het verdere deel van haar betoog in deze heeft de Regeering volkomen gewijd aan dat particulier initiatief, dat volgens haar door de locale overheid gestimuleerd moet worden, maar nergens heeft Zij aangetoond, dat het beginsel, waarvan sprake was en waarvan in de toelichting bij art. I stond, dat het onverkort moest worden gehandhaafd, ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, nergens heeft de Regeering in haar repliek aangetoond, dat dit beginsel de afgeloopen jaren door haar was aangekondigd, noch minder, dat dit beginsel, als zoodanig door den Volksraad is aanvaard. Men kan het particulier initiatief als waardevolle aanvulling van de taak van de locale

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Leunissen.)

overheid aanvaarden en stimuleeren, zonder nochtans het beginsel aan te hangen, dat in deze het particulier initiatief primair is en de locale overheid slechts een aanvullende taak bezit. De Regeering draait, zooals Ze het nu doet, de zaak precies 180° om.

Het regeeringsantwoord op dit punt was mijns inziens zeer zwak en allerminst overtuigend. Ik moet daarom onverzwakt mijn stelling handhaven, dat individueele ziekenzorg taak is van de locale overheid en dat particuliere vereenigingen hierin een aanvullende taak kunnen vervullen. Ik voeg hieraan toe, dat de rede, waarnaar de Memorie van Antwoord verwees, mijn stelling niet alleen niet aantast, doch integendeel ondersteunt.

Ik kom nu tot de overdracht van de gezondmakingswerken. Ik heb in eersten termijn betoogd:

1o. dat voor splitsing van deze werken bij de overdracht geen aanleiding bestond,

2o. dat de grens, waarbeneden deze werken op eigen gezag konden worden ondernomen voor

a. regentschappen en kleine gemeenten moest worden gesteld op *f* 5 000,

b. provincies en groote gemeenten moest worden gesteld op *f* 25 000.

3o. dat voor werken boven de *f* 25 000 steeds het hoofd van den Dienst voor de Volksgezondheid als adviseerende instantie moest worden ingeschakeld.

De Regeering wil mij hierin tegemoet komen en stelt daarom bij nota van wijzigingen een andere redactie voor van de betreffende leden van artikel 5 van de ontwerp-ordonnantie. Allereerst is het hier de plaats om er mijn voldoening over uit te spreken, dat de Regeering aanleiding heeft gevonden om mij op dit voor mij inderdaad zeer voornaam punt tegemoet te komen.

Echter komt de door haar voorgestelde wijziging slechts voor een klein deel tegemoet aan de hiervoren door mij vastgestelde desiderata. Desiderata, waarvan ik aanneem dat de Regeering die ook geheel tot de hare heeft kunnen maken, immers Zij heeft deze desiderata in haar antwoord niet bestreden. Wat nu bereikt de Regeering met haar wijziging? Hiermede komt Zij alleen tegemoet aan mijn verzoek om de drie deelen van de gezondmakingswerken bij de overgave niet te splitsen en aan mijn desideratum, om de grens voor regentschappen en kleine gemeenten terug te brengen op *f* 5 000, terwijl voor werken boven de *f* 25 000 voor deze locale gemeenschappen de goedkeuring van gedeputeerden niet mag worden verleend, zonder vooraf advies te hebben ingewonnen van het hoofd van den D. V. G.

Ik teeken hier overigens bij aan, dat voor den aanleg van waterleidingen in de nieuwe redactie dus genoegen wordt genomen met een „advies", terwijl in de vorige redactie van een „goedkeuring" sprake was. Ik acht dit echter in geenen deele bezwaarlijk. Allereerst komt „advies" meer tegemoet aan het beginsel van decentralisatie dan „goedkeuring", maar bovendien is mijns inziens de verplichting om advies te vragen, gevoegd bij de bevoegdheid van het hoofd van den D. V. G. om bindende medisch-technische aanwijzingen te geven, volkomen afdoende om een goede voorbereiding van deze soort werken te verzekeren. Ik heb echter wat anders.

Behalve n.l. regentschappen en kleine gemeenten, kunnen ook nog provinciën en groote gemeenten dergelijke besluiten tot aanleg van gezondmakingswerken slaan. Mijn geheele betoog in eersten termijn was er dan ook op gericht, dat voor werken boven de *f* 25 000, door wie ze ook zouden worden ondernomen, steeds advies moet worden gevraagd aan het hoofd van den D. V. G. Wel is waar zullen provinciën slechts bij uitzondering dergelijke werken entameeren, doch wij hebben ook nog de groote gemeenten en die zijn in dit artikel geheel vergeten. Men heeft het hier alleen over besluiten van regentschappen en kleine gemeenten.

Ik meen dan ook, dat artikel 5 nog twee andere wijzigingen zal moeten ondergaan.

Ten eerste zal er na het nieuwe 2e lid een nieuw 3e lid moeten komen als volgt:

> „Besluiten van de besturen van de niet in lid (2) bedoelde stadsgemeenten tot aanleg van werken als bedoeld in lid 1 worden, indien daaraan kosten zijn verbonden, hooger dan *f* 25 000 eerst uitgevoerd, nadat over de projecten het advies is ingewonnen van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid".

Waar dus in het 2e lid van art. 5 de regeling is vastgesteld voor regentschappen en kleine gemeenten, bedoelt dit artikellid de gedragslijn vast te stellen voor de groote gemeenten. Aan deze groote gemeenten kunnen gevoegelijk dezelfde grenzen gesteld worden als aan de provincies. De besluiten van de provinciale besturen zijn hier niet afzonderlijk in genoemd, omdat provincies slechts bij uitzondering tot aanleg van deze werken zullen overgaan en omdat art. 5 lid 6 hierover handelt. Ook dit artikellid 6 zal dan echter moeten worden aangevuld en dit is de tweede wijziging, die m.i. in dit artikel noodig is, aldus:

> „Achter het woord: „ondernemer" wordt de volgende zin toegevoegd: „Besluiten van besturen van provincies tot aanleg van deze werken worden, indien daaraan kosten zijn verbonden, hooger dan *f* 25 000 eerst uitgevoerd, nadat over de projecten het advies is ingenomen van het Hoofd D. V. G.".

Voorts zou ik de Regeering de vraag willen stellen of onder „aanleg" moet worden verstaan „aanleg in den ruimsten zin van het woord", dus ook uitbreiding, vernieuwing en verbetering. Ik vraag dit, omdat bij het voorbereiden van uitbreiding, vernieuwing en verbetering van gezondmakingswerken zeer dikwijls lastige vraagstukken op te lossen zijn als bij den nieuwen aanleg van deze werken, zoodat dus mijns inziens ook uitbreiding, vernieuwing en verbetering van deze werken aan dezelfde grenzen gebonden moet worden als nieuwe aanleg.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, waar de Regeering mijn geheele betoog over de overdracht van de gezondmakingswerken niet heeft bestreden, moet ik aannemen, dat Zij, wat dit betreft, met mij accoord is gegaan. Doch dan volgt hieruit logischerwijze, dat ook mijn andere desiderata kunnen worden verwezenlijkt, waarvoor ik de voren aangegeven wijze aanbeveel.

Over de artikelen heb ik nog slechts een opmerking te maken bij de overgangsbepalingen in verband met de uitbetaling van de subsidies aan locale ziekeninrichtingen over 1936. De Regeering acht dit niet noodig. Niettemin kan het geen kwaad, dat thans van Regeeringswege is verklaard, dat de verrekeningen en tegemoetkomingen aan locale ziekeninrichtingen over 1936 ook in 1937 voortgang kunnen vinden, ook al ware het slechts, om hieromtrent elken twijfel uit te sluiten.

Mijnheer de Voorzitter. Ik zou nu nog een opmerking willen maken naar aanleiding van het gewijzigde art. 4. Met deze wijziging kan ik accoord gaan, maar toch zou ik de aandacht van de Regeering willen vragen voor het volgende:

In dit artikel is geregeld de klinische hulp aan landsdienaren. Ik weet het, de landsdienaren kunnen op deze klinische hulp geen aanspraak maken, maar voor hen bestaat toch op het oogenblik de tegemoetkoming, dat zij bij opname in een landsziekeninrichting per dag slechts 1% van hun salaris betalen. Bij opname in locale ziekeninrichtingen betalen zij in de meeste ervan het volle tarief welke in de C. B. Z.-en en G. B. Z.-en voor particulieren geldt, welk tarief echter veelal goedkooper is dan de particuliere tarieven van de locale ziekeninrichtingen.

Tot nu toe waren de locale ziekeninrichtingen slechts in een beperkt aantal aanwezig en konden de landsdienaren voor

(Leunissen.)

het grootste deel nog in landsziekeninrichtingen terecht, waar zij dus per dag 1% van hun salaris aan verpleegkosten betalen en niet het volle tarief. Nu echter staan alle ziekeninrichtingen op het punt om overgedragen te worden aan locale ressorten. Behalve dus in de C. B. Z.-en vindt de landsdienaar nergens meer landsziekeninrichtingen, en moet dus overal het locale tarief betalen, tenzij het hoofd van den D.V.G. met elk dezer ziekeninrichtingen overeenkomsten treft. Dan zullen de landsdienaren het particuliere C.B.Z.-tarief mogen betalen, wat altijd nog veel hooger is dan 1% van hun salaris per dag.

Ik zou de Regeering dan ook ernstig willen verzoeken eens na te gaan of er geen aanleiding bestaat, dat Zij haar ambtenaren in zooverre tegemoet kan komen, dat Zij het verschil tusschen locaal tarief en de 1% van het salaris voor haar rekening neemt. Ik meen voor dit verzoek twee klemmende argumenten te kunnen aanvoeren:

1e. het aantal landsziekeninrichtingen wordt door de overdracht zoo rigoureus beperkt, dat ook de gelegenheid om tegen 1% van hun salaris per dag verpleegd te kunnen worden, tot op het uiterste is beperkt, zoodat deze als een tegemoetkoming bedoelde maatregel voor het allergrootste deel der ambtenaren illusoir zal blijken;

2e. de salarissen van de ambtenaren zijn op een dergelijke mate aangepast en verfijnd, dat dit feit op zichzelf al een tegemoetkomende houding ten opzichte van de door ambtenaren te betalen verpleegkosten mijns inziens volkomen rechtvaardigt.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, in deze ordonnantie hoeft hiervoor niets veranderd te worden, maar het zoojuist besproken nadeel van deze overdracht voor de ambtenaren vind ik wel van zoodanig belang, dat ik hieromtrent gaarne de meening van de Regeering zou willen hooren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu op het in eersten termijn door mij besproken verband tusschen periferie en centrum, tusschen hoofden van provinciale gezondheidsdiensten en het hoofd van den D. V. G. Ik deed de suggestie hiervoor een artikellid in het leven te roepen, gelijkluidend aan artikel 12 lid 5, hetwelk hetzelfde contact behandelt, maar dan van de residentieartsen met het hoofd van den provincialen gezondheidsdienst.

Het doet mij genoegen hierbij te mogen erkennen, dat het regeeringsantwoord mij bevredigd heeft. Indien werkelijk aan de hoofden van de provinciale gezondheidsdiensten zal worden opgedragen om alle belangrijke en nader precies op te sommen voorvallen te rapporteeren en geregelde periodieke verslagen in te dienen — waarbij ik aanneem, dat men zich niet alleen zal bepalen tot jaarverslagen — dan is aan mijn bezwaar in voldoende mate tegemoet gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal thans niet verder ingaan op het lange betoog van de Regeering tegen een geleidelijke overdracht. Hoewel op enkele punten dat betoog ontegenzeggelijk verklarend heeft gewerkt, heeft het mijn twijfel of thans inderdaad de juiste weg is gekozen, niet geheel kunnen wegnemen.

Ik ben hier in eersten termijn voornamelijk op teruggekomen, omdat het verwijt van de Regeering, „dat wij daardoor steun zouden bieden aan een gdragslijn, welke geen vertrouwen stelt in de decentralisatie,' mij minder aangenaam heeft getroffen. Ik was mij niet bewust van eenig wantrouwen tegen de decentralisatie. Ik wenschte slechts mij te stellen op den bodem der realiteit, al zie ik dan ook deze realiteit ten aanzien van dit punt eenigszins anders dan de Regeering.

Tenslotte wil ik mijn erkentelijkheid erover uitspreken, dat de Regeering zich bereid heeft verklaard, alle meerdere kosten in guldens, die het gevolg zijn van de muntdepreciatie, voor rekening van het land te nemen.

Ik kom nu aan een enkele opmerking over de overdracht van het onderwijs. Allereerst nog even iets in het algemeen. De Regeering verklaart, dat Zij deze nieuwe beheersconstructie ziet in een perspectief, dat verder reikt dan het heden. Zij heeft sterk den indruk, dat eenige leden, waaronder „meine Wenigkeit", hun visie te zeer laten beïnvloeden door de algemeene ongunstige financieele omstandigheden van het heden. Zij erkent echter, dat de eerste jaren veel inspanning zullen eischen, maar is er van overtuigd, dat als de economische omstandigheden gunstiger worden, ook de mogelijkheden tot verbetering, kwalitatief zoowel als kwantitatief, onder een stelsel van decentralisatie eerder en meer tot verwezenlijking zullen komen, dan bij een zuiver centrale behartiging. Ik begrijp niet, waarom ons hier eenigszins verweten wordt, dat wij onze visie tezeer laten beïnvloeden door de algemeen ongunstige financieele omstandigheden van het heden. Dat is toch natuurlijk, vooral omdat de Regeering in dit verband herhaaldelijk spreekt van de belangstelling en de offervaardigheid van de locale gemeenschappen. Dan is het toch reëel, dat men zich, in verband juist met de tegenwoordige financieele omstandigheden gaat afvragen of belangstelling en offervaardigheid alléén wel voldoende is en of hier niet bij moet komen als der Dritte im Bunde: de mogelijkheid om te kunnen offeren.

Deze belangstelling en deze offervaardigheid zullen de slechte financieele omstandigheden moeten compenseeren? Totdat ..... de economische omstandigheden gunstiger worden.

„Wij moeten dit alles zien in een perspectief, dat verder reikt dan het heden" aldus de Regeering. Ik meen, dat ik toch heusch in een zeer ver verwijderd perspectief zal moeten zien, wil ik de economische omstandigheden gunstiger zien worden en wil ik eindelijk zien een ontwikkeling van deze nu over te dragen zorgen tot een grootte en omvang, als wij die allen zoo graag zouden zien.

Tot zoover zullen de moeiten en lasten, ook de financieele, het deel zijn van de locale ressorten. Zoo zie ik het. Dat is echter voor mij geen bezwaar om desondanks deze ontwerpen te aanvaarden. Ook ik acht het opvoedend element van deze decentralisatie zoo groot, dat ik er gaarne de moeite en lasten enzoovoorts voor over heb. Maar ik vind het minder juist, om deze decentralisatieontwerpen alleen van den zonnekant te zien; als men de Memorie van Antwoord leest, dan is er wel schaduw, maar o, zoo weinig. Ik heb deze schaduw er wel bij willen teekenen, want slechts zoo krijgen wij een natuurgetrouw beeld van het geheel en ik ben nu eenmaal gesteld op natuurgetrouwe beelden. Neem nu b.v. de overdracht van de H. I. S.en. Alle sprekers over dit onderwerp vinden om verschillende redenen deze overdracht minder juist. De Regeering alleen ziet het anders.

Als men nu in aanmerking neemt, dat men blijkbaar ook in sommige onderwijskringen voor deze overdracht niet bijzonder enthousiast is en de argumentatie van de Regeering niet wordt aanvaard, terwijl zelfs de overdracht niet in het belang van de scholen wordt geacht, dan is het toch geen wonder wanneer bij mij de indruk wordt gewekt, dat de Regeering ook hierbij weer haar schilderij met „te veel lichte kleuren" heeft bewerkt. De vergelijking b.v. met den toestand in Nederland, waar tot zelfs in het hoogere onderwijs toe het rijk en de gemeenten dezelfde soorten scholen onderhouden, kan mij in deze niet zeer overtuigen. Daarvoor verschillen de omstandigheden hier en ginds te veel van elkaar.

De Regeering vindt in de inspectie, die centraal blijft, voldoende waarborg, dat het verband met de andere deelen tenvolle zal worden bewaard. Wij willen het hopen, doch andere deskundigen beweren weer, dat de inspectie alléén daartoe niet in staat is. Het is dan ook om dit sterke verschil in inzicht hieromtrent tusschen de Regeering en haar opposanten, dat ik mij alsnog wat dit betreft, mijn standpunt voorbehoud.

(Soeroso.)

Ten slotte nog een en ander over onderwerp 45. Mijn fractiegenoot, de heer Blaauw, heeft hierop ernstige critiek uitgeoefend. Helaas is de heer Blaauw wegens ziekte niet in staat, de Regeering thans van repliek te dienen; ik zal op dit debat dan ook niet verder ingaan. Liever wil ik bekend stellen, wat na rijp beraad het standpunt van onze fractie is.

Wij willen dan tenslotte met de Regeering medegaan waar Zij meent dat het noodzakelijk is, een rouleerend landscorps ten aanzien van de verschillende betrekkingen aan te houden. Geleid door den vasten wil om de Regeering zoo ver als mogelijk is, tegemoet te treden, laten wij dus onze bezwaren tegen dit cardinale punt van deze ontwerp-ordonnantie vallen Doch dan zijn wij er nog niet, want we zijn er nog niet geheel gerust op, dat de practijk van het ter beschikking stellen van deze ambtenaren zal zijn zooals wij ons die zoo gaarne zagen, n.l. dat te dezen aanzien de status quo bestendigd blijft; deze status quo is zeer bevredigend. Hierbij wordt door het land telkens over de ter beschikking stelling van ambtenaren in overleg getreden met de dagelijksche besturen der locale ressorten. In het belang eener soepele werkwijze wenschen wij daarom dit overleg te handhaven. Nu maakt de Regeeringsgemachtigde ernstige bezwaren tegen het vastleggen van dit „overleg" in de ordonnantie; hij had hiervoor formeele en practische bezwaren. Aan den anderen kant moeten wij onze meening blijven handhaven, dat dit overleg noodzakelijk is voor een goede en soepele werkwijze. Men kome ons niet aan boord met kwesties van spoedoverplaatsingen e.d. Hiervoor bestaan bovendien nog de telegraaf en de telefoon en tenslotte zijn dit toch de uitzonderingen. De meerderheid der plaatsingen en overplaatsingen kan rustig worden voorbereid en geeft althans alle gelegenheid voor een voorafgaand overleg.

Als wij dus, in het belang van de zoo hoog noodige overeenstemming eventueel bereid zijn om onzen eisch, dit overleg wettelijk vast te leggen, te laten vallen, dan doen wij dit in de verwachting, dat de Regeering in haar antwoord in tweeden termijn zal willen verklaren, dat ook harerzijds zal worden medegewerkt om het thans bestaande overleg te handhaven en te doen handhaven.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil in tweeden termijn nog even terugkomen op de financieele regeling tusschen het land en de locale gemeenschappen. Wat de Regeeringsgemachtigde hieromtrent zeide was slechts herhaling van wat in de Memorie van Antwoord werd bekend gesteld. De Regeeringsgemachtigde zeide n.l., dat de verhouding tusschen het land en de locale gemeenschappen eerst kan worden tot stand gebracht, indien de overdracht van de onderdeelen van de overheidstaak vervolledigd zal worden.

Wanneer kan men spreken van een vervolledigde van de overdracht van de overheidstaak? Ik geloof, dat men daarvan kan spreken, wanneer alle in aanmerking komende deelen van de overheidstaak aan de lagere gemeenschappen zijn overgedragen. Men moet daarop dus wachten en eerst dan kan men aan het vaststellen van de financieele verhouding tusschen het land en de locale gemeenschappen beginnen.

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Dat is het geval, als deze overdracht heeft plaats gevonden.)

Ik geloof, dat hetgeen door den geachten Regeeringsgemachtigde is gezegd, eenigszins in strijd is met hetgeen door den geachten Regeeringsgemachtigde elders is medegedeeld. In zijn antwoord in eersten termijn zeide de Regeeringsgemachtigde namelijk op blz. 81 (roneo):

> „Ik wil hier de verzekering geven, dat een definitieve regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de provincies en lagere gemeenschappen, waaraan thans reeds wordt gearbeid, spoedigst en wel naar schatting binnen 1½ jaar gereed kan zijn."

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Dat is dus, nadat deze overdracht heeft plaatsgevonden.)

Maar deze mededeeling van den geachten Regeeringsgemachtigde is in strijd met hetgeen in de Memorie van Antwoord en in het regeeringsantwoord in eersten termijn is gezegd, toen pertinent verklaard werd, dat de financieele regeling alleen mogelijk zal zijn, indien alle onderdeelen van de overheidstaak, die voor overdracht in aanmerking komen, reeds aan de betrokken locale gemeenschappen zijn overgedragen, met andere woorden, als de overdracht vervolledigd is. Dat is thans toch niet het geval?

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: In algemeenen zin wel.)

Ik geloof het niet, want er zijn toch verschillende onderdeelen, die voor overdracht in aanmerking komen, ik noem de politie, den visscherijdienst van het departement van Economische Zaken en andere onderdeelen, die voor overdracht in aanmerking komen, maar nog niet overgedragen zijn. Ik geloof tenslotte, dat wat door den geachten Regeeringsgemachtigde is gezegd, niet geheel juist is ten aanzien van de financieele regeling tusschen het land en de lagere gemeenschappen. In dit geval moet ik mijn standpunt handhaven, hetwelk door mij in eersten termijn is uiteengezet namelijk, dat de regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de locale gemeenschappen wel mogelijk is zonder dat de overdracht vervolledigd is.

Daarom moet ik tot mijn spijt verklaren, dat ik op het oogenblik nog geen bepaald standpunt kan innemen ten aanzien van de voorliggende ontwerpen, vooral niet, omdat ik als lid van den provincialen raad en den regentschapsraad zeer onaangename ervaringen heb opgedaan. Ik geloof, dat hier het Hollandsche spreekwoord: een ezel stoot zich in het gemeen, niet tweemaal aan denzelfden steen, ten volle op zijn plaats is.

Ik moet ook mijn bezwaar handhaven tegen het feit, dat straks bij deze overdracht verschillende uitkeeringen van verschillenden aard aan de provincie zullen worden toegekend. Ik bedoel een uitkeering, zonder en een andere uitkeering met speciale bestemming. Voor welke moeilijkheden de provincies zullen komen te staan, bij dergelijke uitkeeringen, heb ik in eersten termijn reeds uiteengezet. Maar tot mijn spijt is de Regeeringsgemachtigde niet ingegaan op deze bezwaren. Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde straks nader zal willen verklaren, of mijn bezwaren ten aanzien van die verschillende uitkeeringen al dan niet juist zijn. Ik geloof, dat het ten slotte moeilijk zal blijken voor het provinciale bestuur om op de juiste plaats een goed beleid te voeren indien men ten aanzien van verschillende diensten een verschillende preferentie toekent. Zooals ik in eersten termijn reeds zeide, het is ook niet juist, dat b.v. de irrigatiedienst ondergeschikt moet worden gemaakt aan den dienst voor de gezondheidszorg.....

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Daar is toch geen sprake van?)

..... omdat met de uitkeeringen voor het onderwijs en de gezondheidszorg de provincie practisch eigenlijk niets te maken heeft. De provincie moet afblijven van deze uitkeeringen, dus gesteld, dat vandaag of morgen de provincie van meening is, dat b.v. in verband met de plaatselijke omstandigheden de uitgaven voor de gezondheidszorg verminderd kunnen worden en die vermindering dient aangewend te worden voor de uitbreiding van den landbouwvoorlichtingsdienst of den irrigatiedienst, dan zal dit toch niet mogelijk zijn, omdat de uitkeeringen voor het onderwijs- en de gezondheidszorg een speciale bestemming hebben. Juist daarom vind ik, dat — zoolang men met verschillende uitkeeringen van verschillenden aard te maken heeft — het provinciale bestuur geen goed beleid kan voeren.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Sosrohadikoesoemo.)

Wat betreft de bemoeienis van de locale gemeenschappen ten aanzien van de onderwijsinrichting, in eersten termijn heb ik reeds gezegd, dat door dezen vorm van decentralisatie de belangstelling van de betrokken gemeenschappen misschien verloren zal gaan, maar daarentegen is de Regeering van meening, dat zulks niet het geval zal zijn, omdat de betrokken locale gemeenschappen nog wel degelijk wat te zeggen hebben over de inrichting van het onderwijs. Maar als ik de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde naga, dan blijkt dat wat hier gezegd is over medezeggenschap of bemoeienis der locale gemeenschappen niet anders zijn dan suggesties, voor te brengen aan de Regeering. Of zulke suggesties, b.v. ten aanzien van wijziging van het leerplan, al dan niet door de Regeering overgenomen zullen worden, kan natuurlijk niemand weten en dat zal voor de betrokken lagere gemeenschappen niet bemoedigend zijn.

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: In ieder geval is dat van groote beteekenis voor het centraal apparaat bij het bepalen van de regeling.)

Ik wil dat gaarne erkennen, omdat men vreest, dat indien de onderwijsinrichting overgelaten wordt aan de locale gemeenschappen, men dan verschillende onderwijsstelsels zal krijgen, en dat zou bezwaarlijk zijn en ook niet in het belang van het onderwijs zelf.

Maar wanneer dat het geval is, dan is het beter, dat de bedoelde onderwijsinrichtingen niet worden overgedragen aan de locale gemeenschappen. Wanneer het in het belang van het onderwijs is, dat alles centraal wordt geregeld, moet men die onderdeelen niet overdragen aan de locale gemeenschappen. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat de centrale Regeering die onderdeelen van haar taak vasthoudt.

Tenslotte stel ik het op prijs te verklaren, dat ik straks misschien mijn stem niet zal kunnen geven aan deze voorstellen op grond van de overweging, dat de Regeering op het oogenblik geen toezegging kan geven, wat betreft de regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de locale gemeenschappen. In geval echter de Regeering de mogelijkheid daarvan kan toezeggen, zooals door mij is aanbevolen, nl. eerst de regeling der financieele verhouding en daarna de overdracht te bewerkstelligen, dan zal ik mijn stem aan deze voorstellen kunnen geven.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn sprekende, zal ik niet lang de aandacht van ons College vragen. In mijn rede in eersten termijn heb ik als bezwaar, waarom ik moeilijk mijn stem aan de voorliggende Regeeringsvoorstellen kan geven, naar voren gebracht, dat het mij juister voorkwam, dat, aleer over te gaan tot verdere overdracht van een deel der landstaak op zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera, eerst de financieele verhouding tusschen het land en genoemde autonome ressorten op afdoende wijze ware te regelen. De Regeering is blijkens de door haar gemachtigde gegeven uiteenzettingen terzake van tegengestelde meening. Ik zou ten slotte met deze zienswijze der Regeering kunnen medegaan, ware het niet, dat de geachte Regeeringsgemachtigde voor de bestuurshervorming tot mijn groot genoegen aan het slot van zijn uitvoerige rede heeft verklaard, dat de financieele verhouding tusschen het land en de lagere zelfstandige gemeenschappen naar schatting reeds binnen 1½ jaar gereed kan zijn. Binnen 1½ jaar beteekent hier dus, dat reeds in den loop van het volgend jaar de zaakbetrekkelijke voorstellen der Regeering kunnen worden tegemoetgezien, zoodat op 1 Januari 1938 of slechts een paar maanden later alles in kannen en kruiken kan zijn. In verband met deze Regeeringsmededeeling kan ik niet inzien, waarom met de onderwerpelijke overdracht niet kan worden gewacht tot de totstandkoming van bedoelde financieele verhouding. Het door de Regeering noodig geachte inzicht en overzicht terzake der provinciale en lagere gemeenschappen is, naar het mij wil voorkomen, zoo niet een algeheel overbodige, dan toch zeker een eisch, die niet bepaald urgent is. Te eer niet, waar bij overdracht van de hier ter sprake gebrachte onderdeelen van 's lands taak, de financieele regelingen, althans de vaststelling der over te hevelen bedragen centraal zullen (zal) blijven geschieden. De Regeering kan toch bij wijze van spreken op ieder uur van den dag weten, hoeveel de voor bedoelde overdracht benoodigde gelden moeten worden overgeheveld naar de kassen van de daarvoor in aanmerking komende zelfstandige gebiedsdeelen. Waar de Regeering toch reeds meermalen uitdrukkelijk heeft verklaard en verzekerd, dat niet gevreesd behoeft te worden, dat doorvoering van de thans aan de orde zijnde maatregelen tot gevolg zal hebben, dat ten aanzien van de over te dragen onderdeelen van 's lands taak achteruitgang dan wel verslechtering zal plaats vinden, wijl de Regeering naast het in het leven roepen van de noodige waarborgen terzake ook nauwlettend op de tenuitvoerlegging van de overgedragen taak door de lagere gemeenschappen zal blijven toezien, kan de Regeering bij de verdediging van haar voorstellen naar het mij wil voorkomen, bezwaarlijk als argument aanvoeren, dat opschorting van de voorliggende maatregelen voor den tijd van hoogstens 1½ jaar funest zal zijn voor de over te dragen onderdeelen van onderwijs en D. V. G. Immers heeft Zij deze zaken dan nog zelf in handen. Ik hoop, dat de Regeering mijn bezwaar zal kunnen billijken en dat Zij het mij niet euvel zal duiden, dat ik gedachtig aan het Hollandsch spreekwoord: „Haastige spoed is zelden goed", mijn stem niet aan de voorliggende voorstellen kan geven.

Voorts moet ik het betreuren, dat de Regeering ten aanzien van de overdracht van het Hollandsch-Inlandsch en het schakelschoolonderwijs haar standpunt wenscht te handhaven, alsook dat de Regeering niet genegen is de suggestie om het volksonderwijs aan de regentschappen over te dragen, in gunstige overweging te nemen. De Regeeringsgemachtigde heeft een uitlating mijnerzijds, dat de regent ten slotte de spil is waaromheen het volksonderwijs draait, uitgebuit en gebezigd als een wapen, waarmede hij de hierbedoelde suggestie trachtte weg te werken. De Regeering houde het mij ten goede, wanneer ik tegen haar zaakbetrekkelijk betoog de opmerking maak, dat Zij daarbij geen rekening heeft gehouden met de practijk, alsook met het feit, dat het bestuur van het regentschap krachtens artikel 4 der Regentschapsordonnantie niet uitsluitend bestaat uit den regentschapsraad, maar ook uit den regent. Dat bij overdracht van het volksonderwijs op de regentschappen van de bemoeienissen van den regent persoonlijk in volksonderwijszaken niet veel terecht komt, dat de regent zich hiermede niet meer intensief zal kunnen bemoeien als op dit oogenblik het geval is, moet naar het wil voorkomen, uitgesloten worden geacht. Bovendien kan ik niet aannemen, dat, waar de leden van een regentschapsraad de wetenschap bezitten, dat de raad slechts 4 of 5 maal per jaar bijeenkomt, deze leden zóó onpractisch zouden zijn om alles, het volksonderwijs betreffende aan zich te trekken en niets zullen overdragen, hetzij aan den regent, dan wel aan het college van gecommitteerden, welk college wederom den regent tot voorzitter heeft. Zonder gevaar van te kunnen worden verweten mij schuldig te maken aan overdrijving, kan ik ook hier nog volhouden, dat de regent als medebestuurder van het regentschap nog steeds blijft de spil, waaromheen alles in het regentschap draait en zal draaien.

Ten slotte Mijnheer de Voorzitter, doet het mij genoegen de verklaring der Regeering op pagina 78 (roneo) te lezen, dat de provincies, regentschappen en stadsgemeenten al jaren werken en goed werken en zelfs een heel moeilijk stadium van bezuiniging met eere zijn doorgekomen.

Ik hoop van harte, dat deze regeeringsverklaring niet is afgelegd, omdat zij bij de verdediging van de aan de orde

70ste VERGADERING — WOENSDAG 7 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Voorzitter, Prawoto.)
gestelde voorstellen der Regeering juist van pas komt, doch dat deze erkenning tevens zal inhouden de stilzwijgende belofte, dat er van regeeringswege ook naar zal worden gestreefd jegens de zelfstandige lagere organen niet al te vaak dwingend op te treden. Houdt toch de regeeringsverklaring niet ook deze belofte in, dan heeft de Regeering deze slechts afgelegd pour le besoin de la cause.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad van dit onderwerp beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, zoo eenigszins mogelijk Vrijdag a.s. te antwoorden?

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal zoo eenigszins mogelijk Vrijdag het antwoord in tweeden termijn plaats hebben en een aanvang worden gemaakt met de behandeling van de amendementen. Of de afhandeling dien dag zal plaats hebben, zal er van afhangen of nog meerdere amendementen zullen worden ingediend. Er zijn nu reeds ongeveer 10 amendementen in bewerking, die onmiddellijk zullen worden geroneografeerd en rondgedeeld.

Ik schort dus thans de verdere behandeling van dit onderwerp op tot Vrijdag a.s.

Aan de orde is de behandeling van het:

a. ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen;

b. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur tot wijziging van het Reglement voor het Weduwen- en weezenfonds der Europeesche officieren van het Nederlandsch-Indische leger, alsmede van het Reglement voor het Weduwen- en weezenfonds van Europeesche militairen beneden den rang van officier bij de koloniale troepen;

c. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur houdende wijziging van de regelen betreffende de toekenning van pensioen aan personen, die in Nederland een betrekking bekleeden ten laste van de geldmiddelen van Nederlandsch-Indië en aan hun weduwen en weezen. (Ond. **81**.)

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van het voor mij liggend ontwerp Algemeenen maatregel van Bestuur, kan ik de opmerking van de leden, die in de afdeelingen twijfel hebben uitgesproken of de onderwerpelijke voorstellen nog wel zin hebben in verband met de huidige monetaire situatie, geheel ondersehrijven. Gaan we na wat de Regeering bij monde van Haar Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken ten aanzien van de positie van onzen gulden zei, dan viel het wel duidelijk op, dat hij met klem het volgende naar voren heeft gebracht, ik citeer Mijnheer de Voorzitter,

> „De Regeering stelt hierbij voorop, dat zoowel wat het verdere verloop betreft als wat aangaat de door haar te treffen maatregelen, veel onzekerheid blijft."

Deze uitspraak is zoo duidelijk, dat men eigenlijk geen commentaar meer noodig heeft. Daarom is het zoo onbegrijpelijk, dat het regeeringsantwoord op pag. 4 (roneo) met negeering van de feiten zoo onaandoenlijk te kennen gaf, dat naar het oordeel van de Regeering in den toestand op monetair gebied geen motief gevonden kan worden, om de voorgenomen herberekening van pensioenen op te schorten. Hoe deze toestand zich zal ontwikkelen, de Regeering in geen geval de noodzakelijkheid kan vinden om de verkregen baten van de herberekening van de pensioenen los te laten.

(Prawoto.)
Als een tweede zwak argument komt dan de factor van de zooveel mogelijk gelijkmaking van in verschillende periodes toegekende pensioenen, een douceurtje dus aan de minder gunstige pensioenen, doch uit de zakken van anderen, niet uit 's landsmiddelen; hier dus de factor „het is goed riemen snijden uit andermans leer".

Mijnheer de Voorzitter! Is het niet absurd, dat in dezen tijd van onzekerheid op monetair gebied, de Regeering halsstarrig blijft vasthouden aan haar voornemen terwille van de buit de herberekening van de pensioenen te forceeren, hoe de monetaire toestand zich ook zal ontwikkelen. Ik wil niets afdoen aan de deskundigheid van den geachten Regeeringsgemachtigde betreffende de verdediging van dit wetsvoorstel, doch ik had liever den directeur van Financiën thans voor mij, omdat hij in de allereerste plaats zal weten dat de financieele problemen met de depreciatie van den gulden aan de orde van den dag zullen zijn. Maatregelen zullen worden getroffen, die door schommelingen van den koers, valuta en prijzen, noodzakelijkerwijze door anderen moeten worden vervangen. Deze opeenvolging van Regeeringsvoorzieningen zullen zich met korte poozen voltrekken. Niemand, ook niet de Indische en Nederlandsche Regeering kunnen zeggen wat de dag van morgen in dezen onzekeren toestand met zich zal brengen.

Dit feit kan onmogelijk worden ontkend door den geachten Regeeringsgemachtigde. En daarom is het voor mij ten eenenmale onbegrijpelijk dat hij een ontwerp van herberekening, liever gezegd van korting op de pensioenen kan voorstaan. Wanneer men bedenkt, dat artikel 10 van het ontwerp zegt, dat dit present kaasje, belichaamd in een ontwerp-maatregel van bestuur, 5 volle en lange jaren zijn beslag zal krijgen. Kan de geschiedenis van deze monetaire situatie ons niet tot leering strekken? Wanneer menschen als Dr. Colijn en Trip gefaald hebben, om onzen gaven gulden tegen den natuurlijken gang van zaken, gaaf te houden, terwijl beide kolossen op monetair gebied binnen één dag een schromelijke vergissing hebben kunnen begaan met hun uitspraken dan moet ik toch mijn verwondering erover uitspreken dat het Indische Gouvernement, ons een ontwerp presenteert voor den langen duur van 5 volle jaren in dezen toestand van onzekerheid.

Mijnheer de Voorzitter! In de Locomotief van Vrijdag jl. werd het bericht gelanceerd, dat de redacteur van de Telegraaf aan Aneta heeft geseind, als zoude de Nederlandsche Regeering te zijner tijd overwegen, of het voornemen voor de herberekening van Indische pensioenen moet worden herzien, juist in verband met den val van den gulden. Is dit bericht juist, dan heeft het geen zin, dat wij ons nu reeds druk maken met de bespreking van genoemd ontwerp, omdat dan straks, wanneer wij reeds breedvoerige besprekingen daarover hebben gehouden en tot resultaten zijn gekomen, deze moeite blijkt tevergeefs te zijn, omdat de Nederlandsche Regeering met een nieuw voorstel voor den dag zal komen.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de installatie van de Commissie Rutgers, zeide Minister Colijn in zijn installatierede, vervat op pag. 5 van het verslag, het volgende:

> „Tot hoever daarbij" (bedoeld wordt de vermindering van de pensioenen) „gegaan k a n en m a g worden, wordt mede bepaald door den waarborg van redelijk levensonderhoud, dat het pensioen den gewezen landsdienaar behoort te geven."

Bij de beantwoording van genoemde ministerieele rede, zeide de Voorzitter van de Commissie op pagina 8 van het verslag het volgende:

> „De waarborg van een levensonderhoud, welke het pensioen den gewezen landsdienaar bieden moet, geeft een derde aanwijzing, waarmede de Commissie heeft te rekenen. Deze waarborg, welke niet los van rang en stand beoordeeld kan worden, stelt zeer bepaalde grenzen aan

(Sosrohadikoesoemo.)

verdere kortingen, ook van de hooge en hoogste pensioenen.''

Mijnheer de Voorzitter! Met de waardevermindering van den gulden, die thans nog niet is te overzien tot welke proporties deze zich zal realiseeren, komen de posities van de gepensionneerden in het gedrang. De waarborg van een levensonderhoud, naar rang en stand wordt door den val van den gulden op losse schroeven gezet.

Mijnheer de Voorzitter. Tot hoever wil de Regeering van de pensioenen van de in gunstigste positie verkeerende gepensionneerden afnemen, wil zij volgens de Regeering niet ontaarden tot een onverantwoordelijke daad, nl. dat de waarborg van redelijk onderhoud van den gewezen landsdienaar niet meer aanwezig is.

Art. 2 lid 1 paragraaf 1 sub *a* van het ontwerp komt hierop neer, dat indien het pensioen van de bevoorrechte gepensionneerden niet meer bedraagt dan 46% van den grondslag, de totale vermindering ten hoogste 20% mag bedragen.

Mijnheer de Voorzitter. Wanneer men bedenkt, dat de val van den gulden, de Regeering voor is geweest met het verminderen van de pensioensbedragen in gedeprecieerde guldens met 20 tot 30% (het percentage van de depreciatie), dan is momenteel de grens van het redelijke, n.l. de waarborg tot redelijk levensonderhoud van den gepensionneerde, zonder korting door de Regeering, reeds overschreden.

Een verdere korting van pensioenen volgens het ontwerp met naar rato 20%, zullen de gepensionneerden niet brengen aan den rand van den afgrond van armoede, doch hen dompelen in ellende. Mijnheer de Voorzitter. In het Afdeelingsverslag werden cijfers gevraagd ten aanzien van de pensioenacten die bij de A. V. B. beleend werden. In September 1934 beliep dit over de 30 000 pensioenacten met een beleeningsom van *f* 2½ mm. Ik weet met zekerheid, dat de beleeningssom thans over de *f* 3 mm. is. De Regeering heeft in haar antwoord gezegd, dat in den toestand met betrekking tot de beleening van pensioenacten geen wijziging is gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik protesteer tegen deze minder juiste voorlichting. De Regeering kan elk oogenblik met cijfers voor den dag komen, doch Zij deed het niet, om den verslechterden toestand van de gepensionneerden te maskeeren. De waarheid is, dat het geven van cijfers hierover niet goed doet aan het voorstel tot korting van inkomsten uit de met schulden beladen gepensionneerden. Mijnheer de Voorzitter, wanneer de Regeering haar voornemen van korting op de pensioenen wil forceeren dan zal de vermindering van de pensioenen in totaal bedragen 20% volgens de wettelijke korting plus de waardevermindering van den geschonden en zwevenden gulden. Dit zal dan in totaal leiden tot een kortingspercentage van ongeveer 45%. Nog bedroevender zal de toestand van de gepensionneerden met schoolgaande kinderen te hunnen laste zijn. Zij moeten immers behalve de wettelijke korting ook inkomstenvermindering ondergaan van het wegvallen van de tegemoetkoming van de kosten voor de schoolgaande kinderen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans is er reden te meer om de in kommer levende gepensionneerden met rust te laten, wanneer men bedenkt, dat de landsmiddelen in de laatste acht maanden: Januari tot en met Augustus 1936 een mééropbrengst hebben van *f* 9 millioen, dus evenveel als het gedachte voordeeltje voor de Regeering bij invoering van de bijgeslepen pensioenen. Men leze het maandelijksch overzicht over *Augustus 1936* van de Generale Thesaurie. In verband met dit alles zou ik de Regeering beleefd doch zeer dringend willen verzoeken het ontwerp terug te nemen, omdat de behandeling daarvan op een zeer ongelegen moment valt.

In verband daarmede zal ik mij voorloopig onthouden van het in bespreking nemen der merites van het ontwerp.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! De vraag voorloopig in het midden willende laten of het in verband met de thans door de Nederlandsche Regeering gevoerde monetaire politiek al dan niet juist is om het voorliggende ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen toch in behandeling te nemen, moge het mij vergund zijn de volgende opmerkingen naar voren te brengen.

Bij het afdeelingsonderzoek heb ik naar aanleiding van een in het Bataviaasch Nieuwsblad van 23 September jl. voorkomend bericht, de Regeering de vraag gesteld of het juist is, dat de bezwaren der Indische Regeering tegen de voorstellen in Nederland nog niet in overweging waren genomen, toen de Minister van Koloniën toestemming gaf het wetsontwerp bij den Volksraad in te dienen. Op deze vraag nu heeft de Regeering in haar Memorie van Antwoord het bescheid gegeven, dat dit courantenbericht niet juist was en dat de behandeling van het wetsontwerp hier te lande en het daaromtrent met het Opperbestuur gepleegd overleg geheel op de normale wijze hebben plaats gehad.

Met het eerdergenoemd dagblad ben ik van meening, dat de tegenspraak der Regeering is gebaseerd op formuleeringen en niet op feiten. Immers, ware het anders, hoe is het dan te verklaren, dat de wijziging als is vermeld in alinea 2 tot en met 5 op pagina 3 van de Memorie van Antwoord met geen enkel woord in de Memorie van Toelichting werd gerept. Ik zal hierover verder maar het zwijgen toe doen. Voldoende is voor mij, het verschil in zienswijze ter zake tusschen de Regeering en mij even aan te stippen.

Over het wetsontwerp zelf moge ik het ondervolgende opmerken.

Het wil mij voorkomen, dat de Moederlandsche Regeering bij haar voorstel om met betrekking tot hen, wier pensioen, toegekend van 1925 tot 1934 meer dan 46% en wel tot 52½% van den grondslag bedraagt, ter bereiking van welke hoogere percentages een langere diensttijd van 1 tot 5 jaar, dus tot een maximum van 30 dienstjaren noodig was, de korting op te voeren tot 25%, de billijkheid tusschen de ambtenaarsgroepen onderling niet voldoende heeft betracht.

De toelichting op § 1 sub *b* van artikel 2 houdt geen andere argumentatie in, dan dat het geheel in de lijn van het streven naar normalitatie ligt om aan dit bijzonder voorrecht, genoten door een beperkte groep van andere gepensionneerden, een eind te maken. Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat de kwalificatie „bijzonder voorrecht'' een bijzonder ongelukkige is, daar zij in feite een verkeerde voorstelling van zaken geeft. Wat toch is het geval?

Het pensioen is een functie van de genoten bezoldiging en den diensttijd van den ambtenaar. Kan men nu eenerzijds, uit de verlaging van den levensstandaard — een verlaging die intusschen door den val van den gulden, straks geheel ongedaan zal worden gemaakt — inderdaad een op billijkheid berustend argument putten om ook het pensioen te verlagen, voor zoover dit met de in een vroegere welvaartsperiode genoten hoogere bezoldiging samenhangt, anderzijds is het allerminst met de billijkheid overeen te brengen om dat pensioen ook aan te tasten, voor zoover het de ambtsperiode tot uitdrukking brengt, welke een concreet stuk meerderen gepresteerden arbeid vertegenwoordigt. En over dit laatste heeft de Regeering zich totaal niet bekommerd. De hieronder vallende groep wordt eenvoudig voor de volle 100% op de werkelijk uitgedienden meerderen diensttijd gekort. Een dergelijke wijze van egalisatie, waarbij men alle gepensionneerden, onafhankelijk van den tijd gedurende welke zij hun werkkracht ter beschikking van den lande stelden, over één kam scheert, gaat naar mijn bescheiden meening niet op, wijl geheel onredelijk. Immers kan men toch slechts gelijk maken wat wezenlijk gelijk is. En hier is mijns inziens geen gelijkheid. De betrokken ambtenaren, hebben langer gewerkt in het volle vertrouwen, dat de meerdere dienstjaren zouden worden gehonoreerd. Dit vertrouwen was gebaseerd op de overgangsbepaling, opgenomen in de pensioensregeling van 1926. Het groote verschil met de nog in dienst zijnde ambtenaren zit juist hierin,

70ste VERGADERING — WOENSDAG 7 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Sosrohadikoesoemo.)
dat deze laatsten vooraf weten, dat een langere diensttijd dan 25 jaren niet meer van invloed is op het pensioen.

De onbillijkheid springt nog duidelijker in het oog, wanneer men zich de vraag stelt, met welk percentage het pensioen van de hier bedoelde ambtenaren wel gekort zou moeten worden, bijaldien een regeling zou hebben bestaan, waarbij deze ambtenaren het hoogere pensioenspercentage in denzelfden diensttijd hadden kunnen bereiken als anderen de 46%, d.i. na 25 jaar. Zie Mijnheer de Voorzitter! Hier zou inderdaad van bevoorrechting sprake zijn geweest. Immers bij gelijke werkprestaties, toch een hooger pensioenspercentage. Ik erken volmondig de billijkheid van de herberekening, d.i. derhalve de verhooging van de bestaande korting tot 20%, in welk geval ook het gedeelte van het pensioen, berustend op het hoogere percentage, vanzelf evenzeer door de kortingsverhooging ad 3% getroffen wordt. Opvoering van de korting tot 25% beteekent annulatie van het verdiende meerdere gedeelte van het pensioen en dat kan ik niet billijk noemen. Vooral niet billijk en niet rechtvaardig in verband met het ondervolgende. Voor hetgeen ik thans ga zeggen vraag ik wel de bijzondere aandacht van den Volksraad.

De moederlandsche Regeering heeft wetsontwerpen tot herberekening zoowel van de Nederlandsche als van de Indische pensioenen aanhangig gemaakt. De Nederlandsche pensioenen zullen in maximum met 10% worden verminderd en de Indische pensioen in maximum met 20%, en voor sommige groepen zelfs met 25%. De onaantastbaarheid van pensioenen heeft de Regeering met betrekking tot de Indische pensioenen ontkend. Als gevolg van dit standpunt heeft het Nederlandsch parlement de Indische pensioenen bij de wet tijdelijk verminderd met 17%. Vreemd doet het daarom aan, dat dezelfde moederlandsche Regeering bij haar bij de Staten-Generaal kortelings ingediend wetsontwerp tot herziening van de pensioenen van Tweede Kamerleden van het voorstel der betrokken staatscommissie heeft overgenomen de overgangsbepaling, waarbij de thans reeds genoten pensioenen van vermindering worden uitgezonderd.

Te constateeren is dus het zeer zonderlinge en onverklaarbare feit, dat, waar de Regeering ten aanzien van de oud-ambtenaren, die volgens haar in aanmerking moeten komen voor een pensioenskorting van 25% de uit de bij de pensioensregeling van 1926 opgenomen overgangsbepaling verkregen rechten eenvoudigweg algeheel intrekt, dezelfde Regeering liefst gelijktijdig ten aanzien van oudleden van de Tweede Kamer een voor deze gepensionneerden zeer voordeelige overgangsbepaling wenscht ingevoerd te hebben, met welke invoering dus rechten worden toegekend, of beter gezegd, verkregen rechten worden geëerbiedigd. Voorts moge ik in dit verband erop wijzen, dat de Regeering inzake vermindering van pensioenen ook ten aanzien van de andere dan de hierboven bedoelde oud-ambtenaren zoo in Nederland zelf als hier in Indië, met twee maten meet. Ten aanzien toch van de premievrije pensioenen van oud-Tweede Kamerleden neemt het opperbestuur een mijns inziens humaner standpunt in, daar als gezegd, een overgangsbepaling in het zaakbetrekkelijk wetsontwerp is opgenomen, waarbij de thans reeds genoten pensioenen van vermindering worden uitgezonderd, terwijl ten aanzien van de ambtenaarspensioenen, waarover wel premie wordt betaald, zulk een overgangsbepaling niet in overweging wordt genomen. Ik ben wel zeer benieuwd, wat de heeren Kamerleden straks van deze van groote inconsequentie getuigende daad van het kabinet wel zullen zeggen. Of zullen ze straks er niets van zeggen, omdat het hier betreft pensioenen van oud-collega 's?

Met de overneming van meerbedoelde overgangsbepaling van het voorstel der betrokken staatscommissie verwerpt het Opperbestuur dus in feite het door haar reeds door de wet gesanctionneerde beginsel, dat pensioenen niet onaantastbaar zijn.

(Van Ardenne.)
De zonderlinge tegenstelling, welke bestaat tusschen het Regeeringsstandpunt met betrekking tot de ambtenaarspensioenen en dat ten aanzien van de pensioenen van oud-Tweede Kamerleden doet bij mij de vraag rijzen, of ik wel juist handel met mijn stem aan het voorliggend ontwerp van wet te geven. Deze vraag nu kan, gezien de feiten daareven naar voren gebracht, uiteraard slechts ontkennend worden beantwoord. Ik zal dan ook mijn stem aan het wetsontwerp onthouden.

Tenslotte zou ik gaarne door de Regeering beantwoord zien de vraag, welk standpunt Zij voornemens is in te nemen ten aanzien van de oud-regenten, die verhoogd pensioen hebben gekregen. Want de Regeering heeft den een uit erkentelijkheid voor de door hem gedurende een reeks van jaren — 40 jaar en langer — gepresteerde diensten een pensioen toegekend van 52½% over het laatste door den functionaris genoten activiteitstractement — ik noem hier als voorbeeld ons geacht medelid, Pangeran Ario Gandasoebrata en Pangeran Ario Koesnodiningrat, oud-regent van Madioen —, terwijl een ander oud-regent wegens het opheffen van het regentschap — ik doel hier op den oud-regent van Poerwokerto, Raden Adipati Ario Tjokroadisoerjo —, door de Regeering voor een verhoogd pensioen in aanmerking werd gebracht.

Moet soms hun pensioen straks ook met 25% worden verminderd? Maar dit zou toch absoluut in strijd zijn met de bedoeling, waarmede het verhoogde pensioen werd verleend.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de begrenzing harer taak kwam de commissie-Rutgers eenstemmig o.a. tot de conclusie, dat zij zich zou hebben te onthouden van de beoordeeling der vraag of de Overheid het recht heeft, eenmaal toegekende pensioenen aan te tasten, al was het alleen, omdat op dit punt de wetgever reeds heeft beslist.

In tegenstelling daarmede doch zonder wederom de redenen te ontwikkelen, waarop ik mijne meening baseer, een meening welke trouwens door zeer vele anderen en op veel betere wijze is voorgebracht, wil ik nogmaals beginnen met de pertinente verklaring, dat m.i. de overheid het recht mist om eenmaal toegekende pensioenen aan te tasten, al heeft de wetgever hierover reeds ten nadeele der gepensionneerden beslist, en dat ik dus die handelwijze te allen tijde zal blijven beschouwen als een willekeurige, onrechtmatige daad.

Bij de installatie door minister Colijn van deze commissie werd als taak opgegeven het verkrijgen van:

1e. een besparing van ten minste hetzelfde bedrag als waarop voor 1936 is gerekend;
2e. een zoover mogelijk gaande egalisatie met waarborg van een redelijk levensonderhoud der aangeduide ongelijkheden bij de op verschillende tijdstippen toegekende pensioenen;

terwijl het der Regeering niet anders dan welkom kan zijn, indien er in geslaagd wordt een regeling te ontwerpen, welke een grootere besparing dan de huidige in het vooruitzicht stelt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan geen bewondering gevoelen voor de suggestie, welke hierbij de Minister der commissie aan de hand deed. Want een ieder, die de ambtelijke verhoudingen kent, weet, dat deze suggestie vrijwel een opdracht in zich sloot om een korting te verkrijgen, hooger dan het bestaande bedrag. Hetgeen dan ook gelukt is, al heeft, volgens de Memorie van Antwoord, de commissie hierop niet bewust aangestuurd. Maar waarvoor heeft de commissie dan aangetast den kinderaftrek? Alleen omdat deze in de voorgestelde regeling niet thuis hoort? En waarom zou die kinderaftrek nu niet passen in het aanvaarde systeem? Het doet aan het systeem niets toe of af, want waarom zou die aftrek wel recht van bestaan hebben in de bestaande kortingswet

(Van Ardenne.)

en waarom ook in de huidige salarisregeling, al noemt men het daar dan kindertoelage? Het komt toch vrijwel op hetzelfde neer.

De commissie vindt, dat zij met den kinderaftrek een geheel nieuw element in zou voeren, dat vreemd is aan elke pensioensregeling. Zij zou zich echter onthouden van het aanbrengen van wijziging in de pensioenswetgeving (blz. 16 van het rapport). Behoort die aftrek alzoo tot de pensioensregeling, dan moet zij er zich buiten houden, overeenkomstig de door haar zelf geregelde begrenzing harer taak. Vindt zij, dat die kinderaftrek inhaerent is aan de kortingswet en acht zij deze geen integreerend deel van de pensioensregeling, dan had zij den kinderaftrek ook best kunnen overnemen. Maar de vier door haar voorgebrachte punten, waarom zij den kinderaftrek niet vermag te handhaven, culmineeren mijns inziens alle in de berekening, „dat een kinderaftrek op den voet der huidige regeling, naar schatting de opbrengst der herberekening met *f* 800 000 doet verminderen."

Indien zij den kinderaftrek dus voorloopig niet besproken had, doch enkel en alleen zich had bepaald tot de normalisatie, en de resultaten hiervan door de directie der Indische Pensioenfondsen had doen nagaan, dan had zij kunnen weten, dat zij reeds 6 ton meer had bespaard. Ik wil graag aannemen, dat eerst na de regeling die directie precies heeft bepaald de resultaten, maar globaal had het der commissie reeds bekend moeten zijn, hetgeen ook blijkt uit de zinsnede „terwijl bovendien bij een lager percentage de totaalopbrengst der korting te klein zou worden." (blz. 41 verslag.)

Eenigszins bitter doet aan de erkenning, zoowel door den Minister als door de commissie, dat moet worden verkregen „een zoover mogelijk gaande egalisatie der ongelijkheden bij de op verschillende tijdstippen toegekende pensioenen", waaronder dus ook moeten vallen die, welke zijn toegekend vóór 1920. Bitter, omdat voor deze gelijkstelling steeds is gevochten, doch deze door de Regeering ook altijd weer werd verworpen als zijnde onredelijk. En nu wordt deze onbillijkheid opeens wèl erkend, nu de tijdsomstandigheden het mogelijk maken eenige gelijkheid te scheppen tusschen de verschillende pensioenbedragen, waarbij, ik wil niet zeggen „omdat", de normaliseering naar boven van de pensioenen dezer minimaal gepensionneerden zal kunnen komen ten koste eener normaliseering naar beneden der hoogere pensioenen. Hoewel al dadelijk wordt toegejuicht, de poging om deze minimale pensioenen te verhoogen.

En toch wordt deze normaliseering, ofschoon zooals boven geciteerd, aangekondigd in punt *b* van de begrenzing van haar taak, door de commissie niet voorgesteld, omdat „het doen van voorstellen tot verhooging van pensioenen buiten het kader van hare opdracht ligt."

Niettemin vindt de commissie de wanverhouding tusschen de pensioenen vóór en nà 1920 zóó schrijnend, dat zij met aandrang in overweging geeft deze pensioenen gelijk te stellen. Voor het verschil in pensioenen vóór en nà 1920 moge kortheidshalve verwezen worden naar het overzicht, behoorende bij blz. 39 van het rapport. Waar deze gelijkstelling een som vordert van *f* 700 000, zal dan nog een meerdere korting tot hetzelfde bedrag als winst overblijven indien de kinderaftrek tot een bedrag van *f* 800 000 komt te vervallen.

Maar ik vraag mij af, waarom men niet tegelijk het een kan doen en tevens het andere laten. Indien men de pensioenen van vóór 1920 gelijk maakt met de gekorte rangspensioenen van nà 1920 en tevens den kinderaftrek handhaaft, zou de opbrengst der bestaande korting slechts met *f* 100 000 verminderd worden. Zou deze vermindering van inkomsten voor de Regeering zoo onoverkomelijk zijn? Bovendien moge er op gewezen worden, dat die *f* 700 000 jaarlijks sterk vermindert. Uit het verzoekschrift van de Bonden van oud-onderofficieren van 15 Juni jl., gericht aan den Volksraad, blijkt, dat de pensioenen van de minimalen in 1929 berekend op *f* 1 976 000 nu, d. i. 7 jaar later, gedaald zijn tot het bedrag van *f* 700 000, alzoo gevende een jaarlijksche vermindering van gemiddeld 1.8 ton. Volgens deze berekening zou dit verlies van een ton slechts gedurende 7 maanden gedragen worden, terwijl er na vier jaar geen enkele minimale meer in leven zal zijn. De hemel geve hun een lang leven, maar met dat sombere vooruitzicht voor oogen, geve de Regeering hun die gelijkstelling, waarvoor zij jarenlang gevochten hebben. Een gelijkstelling, waarvan de billijkheid eindelijk wordt erkend, en welke hen, die zooveel over gehad hebben, tot zelfs hun leven toe, voor het vaderland, eenmaal de oogen zullen kunnen doen sluiten in het besef, dat tenslotte toch rechtvaardigheid werd betracht.

Ook met de waarborg van een redelijk levenspeil is mijns inziens weinig rekening gehouden, want het schijnt der commissie ontgaan te zijn, dat de gepensionneerden na 1925 over het algemeen nog veel meer in de zorgen zitten dan hun collega's van voor dien datum, doordat zij nog moeten bekostigen de studie voor schoolgaande kinderen, waardoor ook zij het meest den kinderaftrek van noode hebben. Een gepensionneerde met bv. 3 schoolgaande kinderen beneden de 19 jaar wordt thans met 11% gekort, doch volgens de voorgestelde regeling met ± 20%. Maar het begrip „redelijk levenspeil" is zeer rekbaar.

Met de nieuwe kortingsregeling op onze pensioenen heeft een nieuwe aanslag plaats gehad op reeds verkregen rechten, doch nu ontbreekt zelfs het beroep op den financieelen noodtoestand, welke de vorige kortingswet voor velen aanvaardbaar maakte. Hierbij komt nog, dat de commissie een werkingsduur van niet minder dan vijf jaren voor haar regeling vraagt. Op grond van practische administratieve overwegingen deze regeling al dadelijk op vijf jaren te bepalen, miskent voorzeker den tragischen ernst dezer rechtsaantasting; juist hierdoor moet het handhaven van den toestand minstens van jaar op jaar nader worden overwogen. De commissie acht een werkingsduur van vijf jaren noodig en voldoende, daar het niet waarschijnlijk is, dat de financieele toestand binnen dat tijdsverloop ingrijpend zal veranderen. En zie. Haar verslag kwam uit in Mei, doch in September jl. kwam de depreciatie, zoodat dus reeds na vier maanden intrad de ingrijpende verandering in den financieelen toestand, welke de commissie in nog geen vijf jaren verwachtte. Commentaar overbodig.

De toelating dezer normalisatie heeft tot onvermijdelijk gevolg, dat van een blijvende pensioenregeling met een gegarandeerd pensioensbedrag in den vervolge geen sprake meer zijn kan. Want ook in de toekomst zal men het risico blijven loopen, dat in het pensioen al naar gelang van behoefte en smaak, wijziging zal kunnen gebracht worden. Dit zou geen particulier ondernemer, noch levensverzekeringsmaatschappij zich kunnen veroorloven zonder met den strafrechter in aanraking te komen.

Had het b.v. niet in de rede gelegen, gezien de reeds ondergane aanpassingspolitiek om in verband met de plotselinge devaluatie, dit ontwerp van wet onmiddellijk in te trekken en te vervangen door een salaris- en pensioensverhooging met ongeveer hetzelfde percentage, dat onze gulden minder gewaardeerd wordt, al ware het op de nagestreefde basis? Maar neen, want hiervan zegt de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in de gegeven uiteenzetting (blz. 6 roneo):

> „Ook de vraag, welken invloed de prijsstijging zou moeten hebben op de van Landswege toegekende salarissen en pensioenen, heeft ten volle de aandacht. Uiteraard wordt rekening gehouden met de omstandigheid dat de salarissen in een geleidelijk tempo reeds in belangrijke mate nader tot het in de laatste jaren sterk veranderde levenspeil zijn gebracht. Voltooiing van dit proces is gewenscht, niet het minst ten einde maatregelen, waartoe te eeniger tijd in verband met prijsstijging zou kunnen worden besloten, zooveel mogelijk van juiste verhoudingen te doen uitgaan. Datzelfde is het geval ten aanzien van

(Van Ardenne.)

de pensioenen; ook de totstandkoming van het thans bij den Volksraad aanhangig wetsontwerp tot herberekening van de pensioenen moet mitsdien noodzakelijk worden geacht ter verkrijging van een juiste basis voor eventueele maatregelen als evenbedoeld.

Terstond is het noodige verricht voor intensieve waarneming van de verschillende fluctuaties in de kosten van levensonderhoud."

Tot zoover de Regeeringsgemachtigde.

De voltooiïng van de salarisverlaging is „gewenscht", herberekening der pensioenen is „noodzakelijk", doch tot salarisverlaging zou „te eeniger tijd kunnen worden besloten" en voor pensioenverhooging zouden „eventueele" maatregelen kunnen worden getroffen. Maar wel wordt al dadelijk de bepaling getroffen, dat de handelaars 5% op de normale prijzen mogen leggen. Het logisch verband tusschen het een en ander is mijns inziens wel geheel zoek geraakt.

Vooral de laatste zinsnede doet komisch aan en alvorens tot een bespreking der artikelen over te gaan, wil ik het toch nog even daarover hebben. De Regeering heeft nog steeds niet gepubliceerd de indexcijfers voor den levensstandaard van Batavia, hoewel die door mij werden aangevraagd, ook in verband met de toen reeds te verwachten behandeling der pensioenskorting. Ofschoon die cijfers, zijnde een opgave van het Kantoor voor de Statistiek, in 1935 door den Regeeringsgemachtigde voor algemeene ambtenaarszaken werden voorgelezen, dus reeds kant en klaar waren, en mij daarvan een gedetailleerde opgave werd toegezegd, omdat ik de juistheid daarvan betwijfelde — dit wordt hier wederom herhaald —, hadden die cijfers in 1936, dus een jaar later, den Volksraad nog niet bereikt. In de betreffende Memorie van Antwoord van dit jaar werden die cijfers over een maand toegezegd, doch na verloop daarvan werd nog niets ontvangen. Op 4 Augustus jl. werd door denzelfden Regeeringsgemachtigde verklaard, dat inderdaad de publicatie van bedoelde indexcijfers vertraagd is, doch dat het Centraal Kantoor voor de Statistiek zich bereid heeft verklaard — het moest er nog bij komen, dat dit kantoor niet bereid was geweest aan de opdracht van de Regeering te voldoen, Mijnheer de Voorzitter — aan dit verzoek ten spoedigste te voldoen.

Nu, weer ruim twee maanden later, tasten wij omtrent die gedetailleerde indexcijfers, die n.b. ruim een jaar geleden reeds kant en klaar zouden geweest zijn, nog steeds in het duister.

Op 29 Juli jl. zeide ik in eersten termijn (blz. 565 handelingen):

„Het resultaat van mijn twijfel" — nl. aan de juistheid der genoemde indexcijfers —, „welke mij nu meer dan gerechtigd begint voor te komen, is, dat ongeveer een jaar later wordt toegezegd, dat die cijfers over een maand zullen worden gepubliceerd."

Ik voeg hieraan toe, dat mijn twijfel nu eer toe- dan afgenomen is en laat aan de Regeering ter overdenking over, deze behandeling van zaken. Ik wil direct toegeven, dat bedoelde cijfers voor deze pensioenherberekening weinig nut zouden hebben, want de rechtsgrond is niet meer, dat de levensstandaard zoo gedaald is, maar dat de bestaande regeling van de korting op onze pensioenen zóó onbevredigend is, dat tegenstellingen moeten worden geëgaliseerd, welke door de korting op de pensioenen zijn geaccentueerd: De meerdere opbrengst van 1,4 millioen wordt „en passant" dankbaar aanvaard.

(De heer Van Baalen: Het schijnt, dat U bezwaar tegen die regeling hebt.)

Heelemaal niet.

En nu over eenige artikelen.

Art. 2 § 1*b*. Waarom moeten de pensioenen boven de 46% van den grondslag dubbel gekort worden? Zij worden nl. eerst teruggebracht tot 46% van den grondslag en daarna wederom verminderd met een maximum van ten hoogste 20%. De Memorie van Toelichting vindt deze methode redelijk, omdat dit percentage ook de vermindering aangeeft, die de hoogste pensioenen bij de herziening van het I.B.P. 1926 in 1934 hebben ondergaan. Bovendien omdat het in de lijn van het streven naar normalisatie ligt om aan dit bijzonder voorrecht een eind te maken. Maar, Mijnheer de Voorzitter, daarvoor hebben die bevoorrechten toen ook langeren tijd diensten gepresteerd, waarvan de Regeering de vruchten heeft geplukt. En moeten zij nu dubbel getroffen worden? Een pensioenskorting is al minder plezierig, maar een dubbele korting lijkt mij toch het streven naar egalisatie te ver gedreven. Waar als algemeene korting op het gros der pensioenen een percentage van 20 door de commissie werd aangenomen, lijkt het mij daarom redelijk dit percentage tot het maximum van 20 voor deze pensioenen te handhaven. Voor wat dit betreft moge ik tevens verwijzen naar de rede van mijn geacht medelid Sosrohadikoesoemo, waarbij ik mij gaarne geheel aansluit.

Art. 3 § II*a*. Het diensttijdpensioen der onderluitenants en adjudanten-onderofficier ingegaan vóór of op 1 April 1934 wordt verminderd met respectievelijk 9% en 6%, omdat de commissie de overtuiging heeft gekregen, dat deze vermindering redelijk is in vergelijking met de nieuwe pensioenen en met de pensioenen van de ranggenooten van het Nederlandsche leger. De commissie verwijst tevens naar het bijgevoegde overzicht, maar hierop zijn aangegeven de Indische pensioenen en daarnaast de gekorte Nederlandsche pensioenen. Indien hierin geen fout is, kan de aangegeven korting door mij niet billijk gevonden worden. Integendeel.

Art. 8 (1). De korting van 10% in 1937 en van 20% in 1938 op het over de maand December 1936 genoten pensioen, door welke beperking in den achteruitgang een geleidelijke aanpassing aan het veranderd inkomen mogelijk wordt gemaakt, lijkt mij te zwaar. Om geleidelijke aanpassing mogelijk te maken, is een korting noodzakelijk van hoogstens 5% per jaar, zoodat de gewenschte korting van 20% in 4 jaar is bereikt.

De commissie zegt in punt 11 van haar verslag, dat de gepensionneerde officieren en onderluitenants een bijdrage van 6% van hun pensioen voor het weduwen- en weezenfonds betalen, terwijl de burgerlijke en enkele groepen van militaire gepensionneerden slechts 5% voor dit doel verschuldigd zijn. Zij heeft nagelaten dit verschil van 1% te verdisconteeren, omdat zij wist, dat een wijziging der betreffende voorschriften reeds in een ver gevorderd stadium verkeerde. Mocht die wijziging bij eventueele invoering van dit wetsontwerp nog niet tot stand zijn gekomen, zoo wordt billijk geacht dit kortingspercentage tezelfder tijd met 1% te verminderen.

Mijnheer de Voorzitter. Aan het eind van mijn betoog gekomen, rest mij nog slechts in het algemeen belang, want de ambtenaren van heden zullen morgen ook gepensionneerden zijn, der Regeering met aandrang te verzoeken ter vermijding van vermeerderde onrust en onzekerheid, welke de werkkracht ondermijnt, de kortingsregeling op te heffen in verband met de depreciatie van den gulden, en bovendien deze egalisatieregeling in te trekken. „Ce n'est que le premier pas qui coûte," werd er gezegd bij de behandeling der eerste korting. En inderdaad, de tweede werd reeds dadelijk het vorige jaar gedaan. Een tweede korting van 5% werd voorgesteld, hetgeen een vermeerdering aan inkomsten zou geven van 5/17 × 7 millioen (de schatting der opbrengst bij de indiening van het wetsontwerp in 1933) = rond 2 millioen. Dat voorstel werd door den Volksraad verworpen en dit besluit door het Opperbestuur overgenomen. Maar een jaar later wordt weer een voorstel ingediend, nu berustende op een andere basis, waardoor, hoewel onbewust, 1.4 millioen meer wordt gewonnen.

Mijnheer de Voorzitter. Het gaat niet aan de gepensionneerden en dus ook de ambtenaren met permanente onzekerheid te treffen en hun rechten op losse schroeven te stellen. Het is

(Kerstens.)

in het belang van land en volk, dat recht en billijkheid tot de laatste letter blijven gewaarborgd.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het kan der Regeering niet onbekend zijn, dat volgens de katholieken, volgens hun leer over maatschappij en staat, de erkenning van de bijzondere rechten van het gezin en de daadwerkelijke bescherming daarvan, een hoogstgewichtige plicht der overheid is.

Om de zaken duidelijk te stellen en alle aanleiding tot misverstand weg te nemen, vestig ik er de aandacht op, dat onder den term „bijzondere'' rechten niet verstaan moet worden: rechten die boven het normale uitgaan; dus niet iets van bevoorrechting boven anderen.

Van bevoorrechting is niet de minste sprake. Onder den term „bijzondere'' rechten mag niets anders worden verstaan dan „specifieke'' rechten; rechten dus, welke aan het gezin als zoodanig eigen zijn; rechten, welke uit den aard en het wezen van het gezin rechtstreeks en logisch voortvloeien.

Het is misschien goed, dit even summier maar toch in voldoende mate duidelijk aan te geven, omdat tot voor kort in Indië vrijwel algemeen — en zeker bij de meeste overheidspersonen — de opvatting gold, dat bij de vaststelling van loon en salaris van arbeider en ambtenaar geen rekening diende te worden gehouden met diens gezin, nog minder met de hoegrootheid daarvan. Deze opvatting uitte zich graag in de even onmaatschappelijke als ondoordachte leus, dat wie zich de weelde van kinderen en de overdaad van véél kinderen wilde veroorloven, er zelf ook maar voor opdraaien moest.

(De heer Van Baalen: Is dat overdaad, veel kinderen?)

Waarbij de spreker dan kranig placht rond te kijken om te zien of het auditorium wel respect genoeg toonde voor deze kordate oplossing van een moeilijk vraagstuk.

Mijnheer de Voorzitter! Met waardeering erken ik, dat ook in dit opzicht in Indië een verheugende geesteskentering te bespeuren valt. In een tijdsverloop van ettelijke jaren is de kindertoelage op het loon en salaris van den ambtenaar enkele malen verhoogd, en terwille van schoolgaande kinderen werd de korting op pensioenen verminderd.

Daarmee is de facto het denkbeeld losgelaten, dat het gezin een accidenteel aanhangsel zou zijn van den arbeider of ambtenaar, een aanhangsel dus, waarmee Staat en maatschappij geenerlei rekening behoeven te houden bij de vaststelling der bestaansvoorwaarden van den arbeider en den ambtenaar.

Daarmee heeft het gezond verstand zijn terugkeer aangekondigd, het gezond verstand van den mensch, die weer inzicht begint te krijgen in zijn eigen wezen.

Tot het wezen van den mensch behoort immers — collectief bezien — de plicht tot instandhouding van het menschelijk geslacht. Met dezen plicht correspondeert het recht van den arbeidenden mensch op kinderen. Uit dit oerrecht wordt rechtstreeks afgeleid het recht, dat de mensch, behalve voor zichzelf, ook en op denzelfden titel voor zijn kinderen, in staat zij het levensonderhoud te verwerven uit zijn arbeid.

Voor den in gemeenschap en onder staatsgezag levenden mensch ontstaat vervolgens hieruit — zonder vermindering overigens van zijn eigen persoonlijke verantwoordelijkheden — het recht om van de overheid te verlangen, dat zij hem in staat stelle, dit levensonderhoud mede voor de zijnen te verdienen.

Getoetst aan deze beginselen schiet de overheid stellig nog aanzienlijk tekort in haar hooge taak van de gezinsbescherming en wij, katholieken, zijn ons van dit tekort levendig bewust. Maar wij zijn ook realisten genoeg om te weten, dat Keulen en Aken niet in één dag gebouwd zijn en dat het Alcazar van Toledo ook niet in één dag weder opgebouwd kan worden. Het zal een lang en moeilijk proces zijn om de door het liberalisme in individueele atomen uiteengeslagen maatschappij weer hecht en duurzaam op te bouwen tot een organisch geheel van familiale eenheden. Ook hiervan zijn wij ons levendig bewust en vandaar, dat er met ons te praten valt, wanneer het gaat over het tempo, waarin de gezinnen hersteld moeten worden in hun eer van te zijn de eerbiedwaardige eenheden, waaruit de staat is opgebouwd.

Dit herstel gaat ons, katholieken, ongetwijfeld te langzaam. Het is niet zoo, dat met de tot dusver geldende gezinstoelagen de overheid naar ons oordeel zou voldoen aan haar plichten ten aanzien van de gezinnen en hun rechten. Maar stuwend wat wij kunnen, berusten wij omwille van onze gouvernementeele gezindheid zoo lang mogelijk in het overheidstempo, mits er versnelling in zit.

Anders wordt het echter, wanneer de overheid weer achteruit begint te loopen en zelfs omdraait op den ingeslagen weg der verbetering. Dan stellen wij ons met alle kracht teweer en gaan wij niet, in een verkeerd begrip van gouvernementeele gezindheid, met de overheid mee. Dan plaatsen wij onze mede-verantwoordelijkheid voor goede wetten niet naast doch tegenover die der Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! In het voorgaande meen ik voldoende diep te hebben gefundeerd ons volstrekt verzet tegen het voornemen der Regeering den kindersteun op het pensioen van groote aantallen gepensionneerden in te trekken. Wij wenschen daaraan onder geen beding mede te werken. Onder „wij'' versta ik dit geval niet alleen den heer Hildebrand en mijzelf maar ook den heer Kasimo. Tegenover dit ontwerp treden wij gedrieën op als katholieke Volksraadsgroep.

Hoe weinig diep het besef van haar plichten tegenover de gezinnen bij de Regeering nog is, blijkt uit de gemakkelijkheid, waarmede Zij den kindersteun uit de voorliggende regelingen heeft gehaald. Ter motiveering hiervan verklaart de Minister zich accoord met de motieven van de commissie-Rutgers. Welke zijn deze motieven?

1. Een kinderaftrek past niet in het aanhangige herberekeningsstelsel;
2. hij zou de bereikte egalisatie weer ongedaan maken;
3. hij zou *f* 800 000 kosten;
4. hij veroorzaakt voortdurend zoo'n administratieven rompslomp.

Het zal wel geen betoog meer behoeven, dat wij het eerste motief nauwelijks ernstig kunnen nemen. Verlangt de Regeering, dat wij dit wel doen, dan nemen wij het ook zeer ernstig en spreken wij er onze ergernis over uit, dat een zaak van zoo groot gewicht voor gepensionneerden, die nog kinderopvoeding tot hun last hebben, opgeofferd wordt aan een systeem. Als de kinderaftrek niet past in dit herberekeningsstelsel, dan moet er maar een ander stelsel worden opgezet, waarin die kindertoeslag wel past. Sinds wanneer moet de voet zich aanpassen aan den schoen?

Het tweede motief is al evenmin steekhoudend. Het lijkt wel of die egalisatie de beslissende norm is voor een pensioenstelsel. Juist het omgekeerde is het geval. Zoodra het vaststaat, dat er wezenlijk verschil in behoefte is tusschen overigens gelijke pensioentrekkers, is ook egalisatie een onding.

Wanneer de Regeering dus verklaart, dat de kinderaftrek de bereikte egalisatie weer ongedaan zou maken, antwoorden wij: Maar dat is juist de bedoeling. Die egalisatie moet ook ongedaan worden gemaakt, ze had zelfs nooit mogen worden bereikt. De Regeering moet niet egaliseeren wat niet egaal is, want dan begaat Zij onrecht. Men stelle zich voor, dat een sergeant-majoor, om een gelid netjes te egaliseeren, een stuk van de voeten van een recruut met maat 50 afhakt. De recruut heeft een grooter recht op maat 50 — zelfs al acht de sergeant-majoor die maat onbehoorlijk — dan de sergeant-majoor recht heeft op een mooi egaal gelid.

Het derde motief zal den doorslag wel gegeven hebben: die kinderaftrek zou *f* 800 000 gekost hebben. Het moet toch duidelijk zijn, dat dit een onhoudbaar argument is. De vraag is immers: kunnen gepensionneerden met nog school-

70ste VERGADERING — WOENSDAG 7 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Kerstens.)
gaande kinderen tot hun last, al of niet recht op steun daarvoor laten gelden? Zoo ja, moet dit recht dan wijken voor een ander of moet desnoods een ander wijken voor dit? Maar het gaat niet aan een recht op te ruimen wegens zijn duurte. Dat kan niet. Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen. Men denke zich in, dat de sergeant-majoor van zooeven in zijn sectie een recruut heeft van 2 m, maar dat hij hem ook maar een krib geeft van 1.80 m omdat een passende krib een halve meter meer hout zou kosten! Er is geen ontkomen aan: òf men zal er een halven meter extra hout voor over moeten hebben òf men zal het beschikbare hout opnieuw en beter moeten gaan verdeelen over de benoodigde kribben. Maar in geen geval mag men — omdat hij zoo onbehoorlijk lang is — een recruut van 2 m in een krib van 1.80 m stoppen. Inderdaad komt het heele aanhangige vraagstuk in den grond hier op neer, of een mensch het recht heeft, 2 m lang te zijn.

Het vierde motief doet letterlijk de deur dicht: de kinderaftrek geeft zoo'n administratieven rompslomp. Het is werkelijk verbijsterend, dat de Regeering met zulk een argument durft aan te komen. Wij hebben in de laatste jaren de aantasting zien gebeuren van tot dusver steeds onaantastbaar verklaarde en gehouden pensioensrechten. Bij velen, waaronder van de knapste mannen waarover Nederland beschikt, was het een gewetenszaak, in deze aantasting niet met de Regeering mede te gaan, tot geen prijs. Toch zette de Regeering door, maar Zij kwam de ergst getroffenen tegemoet met een kinderaftrek. En nu wordt deze tegemoetkoming te niet gedaan met het motief, dat het zulk een administratieven rompslomp geeft. Beseft de Regeering niet, hoe diep het bij in zorgvolle omstandigheden levende gepensionneerden met schoolgaande kinderen wrokken moet, dat zij enkele tientallen guldens 's maands missen moeten, omdat het zoo'n soesah is, dien kinderaftrek te administreeren?

Mijnheer de Voorzitter! Ook de registratie en administratie van den burgerlijken stand levert van dag tot dag een geweldigen rompslomp op.

Om hieraan een einde te maken, stel ik voor, dat de menschen voortaan heelemaal geen kinderen meer krijgen en niet meer verhuizen.

In de Memorie van Antwoord raakt de Regeering nog even een belangrijk argument aan. Zij zegt op blz. 4 (roneo) dat

> „haars inziens overigens de verhouding van het land tegenover de in dienst zijnde ambtenaren eenerzijds en tegenover de gepensionneerden anderzijds, bij de beoordeeling van de individueele omstandigheden van deze beide groepen, niet zonder meer gelijk mogen worden gesteld".

Het is jammer, dat bij deze uitspraak alle motiveering ontbreekt. Gaarne zou ik gezien hebben, dat de Regeering het verschil tusschen die verhouding eens duidelijk in het licht had gesteld, om vervolgens in dat verschil te fundeeren de rechtvaardiging van de intrekking der tegemoetkoming voor schoolgaande kinderen.

Ik zal een korte beschouwing wijden aan enkele overwegingen, welke de Regeering bij deze uitspraak vermoedelijk voor oogen hebben gestaan.

Op pensioenen is bijv. in Nederland nooit een kindertoelage toegekend en wellicht, dat men daaruit de gevolgtrekking maakt, dat dan ook op pensioenen in het algemeen geen kindertoelage of -aftrek past. Maar dan moet men voor Indië al dadelijk beginnen onderscheid te maken. Wat immers is het geval? In Nederland kreeg men tot dusverre eerst pensioen op 65-jarigen leeftijd, zoodat het een hooge uitzondering moest worden geacht, dat een gepensionneerd wordend ambtenaar nog schoolgaande kinderen beneden de 19 jaar tot zijn last had.

(De heer Sosrohadikoesoemo: En het percentage gaat in Nederland tot 70.)

Dat komt er nog bij.

Wat nu Indië zelf betreft, ook hier is nooit een kindertoelage gegeven op de pensioenen, maar ook nu moet men goed gaan onderscheiden. Hoe was tot dusverre de toestand?

Ten eerste kon men, ik geloof tot 1926 52½% van zijn activiteitssalaris als pensioen verdienen. Bovendien was toen de geheele financieele en economische toestand in de wereld zoo, dat een ambtenaar, die enkele jaren op zijn maximumsalaris dienen mocht, een zeer behoorlijke gelegenheid tot sparen kreeg. Dat is onder de huidige omstandigheden ook uitgesloten. Niet alleen heeft een ambtenaar tegenwoordig geen kans meer, om zijn 10% extra-pensioen te verdienen, maar wordt hij op 45-jarigen leeftijd gedwongen afgevloeid, doch bovendien komt er bij de meesten nog bij, dat zij in de laatste jaren van hun actief dienen, een veel lager, immers een aanzienlijk gekort salaris ontvangen.

Wanneer men dat goed in het oog houdt, begint het er wat de verhouding tusschen salaris en pensioen betreft, al heel wat minder divergent uit te zien, dan het aanvankelijk leek. Ik geloof dan ook tot de stelling te mogen komen, dat precies zooals bij de salarissen, de pensioenen voldoende moeten zijn voor het redelijk levensonderhoud van den gepensionneerde en zijn gezin.

Voor deze opvatting heb ik, het is merkwaardig, steun bij dezelfde Regeering, die dit ontwerp heeft ingediend. Het is immers Minister Colijn, die in de Staten-Generaal de aantasting van de pensioenen erdoor heeft gekregen op het motief, dat een pensioen niet moet zijn een onaantastbare geldsom, los van allerlei maatschappelijke en economische overwegingen, maar dat een pensioen moet zijn een waarborg voor levensonderhoud. Vandaag drukt die waarborg zich uit in een pensioen van *f* 300, morgen wellicht in een van *f* 200, zoodat wij nu eens op de pensioenen een toeslag moeten geven, zooals wij bijv. in de oorlogsjaren gedaan hebben, terwijl wij dan weder de pensioenen kunnen verlagen, omdat zij met de stijging van de koopkracht van den gulden te ruim geworden zijn en meer doen dan voorzien in het redelijk levensonderhoud van den gepensionneerde en zijn gezin.

Wanneer ik nu dit ministerieele criterium hanteer, dan zeg ik: de vader, die gepensionneerd is en nog schoolgaande kinderen tot zijn last heeft, heeft juist vanwege het door den minister gestelde behoeftecriterium recht op een steun, een tegemoetkoming voor deze schoolgaande kinderen, op precies dezelfde gronden en motieven, als volgen uit de principieele uiteenzetting, waarmede ik daar straks begonnen ben en die bij de salarissen geldt. Dat deze kinderaftrek zoo in een „off hand way" uit het ontwerp wordt gelicht, is voor ons, om de motieven, die ik zooeven heb gegeven, en om het allergewichtigst principieel karakter, hetwelk deze zaak voor ons heeft, aanleiding om, mocht de Regeering dezen kinderaftrek niet in het ontwerp terugbrengen, zonder meer tegen het ontwerp te stemmen.

U weet, Mijnheer de Voorzitter, dat het in het geheel niet mijn gewoonte is reeds in eersten termijn te beslissen, hoe ik mijn stem over een ontwerp zal uitbrengen; dat ik integendeel tot het uiterste daarmede pleeg te wachten en vooral eerst den Regeeringsgemachtigde pleeg aan te hooren. Wij willen echter met dit optreden van nu reliëf geven aan de uiterst belangrijke zaak, die nu aan de orde is, om de Regeering ernstig te waarschuwen tegen het voortgaan op dezen weg, want bij de katholieken, zoowel hier als in Nederland, is het invoeren van een behoorlijke gezinsbescherming van overheidswege een eisch, dien wij aan het regeeringsbeleid stellen, op straffe van de Regeering in een zaak als deze niet te steunen.

Het is duidelijk gebleken, dat ik over de mérites van dit ontwerp niet gesproken heb. Ik wil wel zeggen, dat ik het in het algemeen juist acht, dat de pensioenen genormaliseerd worden. Het beginsel is zeer goed en des te meer spijt het mij, dat omwille van deze z.g. egalisatie een principe van overheidsplicht zoo gemakkelijk ter zijde wordt gesteld.

(Verboom.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou om de zaak zoo zuiver mogelijk te stellen, het ontwerp, dat nu besproken wordt, allereerst willen beschouwen los van de huidige monetaire situatie. Wanneer ik dit doe kom ik tot de conclusie, dat dit ontwerp, dat in de allereerste plaats een normalisatie en regularisatie beoogt van de pensioenen, door mij niet als onbillijk kan worden aangemerkt. Wij staan voor het feit, dat de grootst mogelijke zuinigheid moet worden betracht in de staatshuishouding en dan lijkt het mij ook redelijk, dat het bedrag, dat wij beschikbaar hebben voor de pensioenen, zoo billijk mogelijk wordt verdeeld. Ik heb den indruk gekregen, uit wat over deze zaak is geschreven — ik denk in het bijzonder aan het rapport van de commissie voor georganiseerd overleg — dat inderdaad de Regeering er in geslaagd is om in dit opzicht tot een bevredigende oplossing te geraken.

Men kan nu natuurlijk wel komen met het bezwaar, dat hier weer een aantasting van verkregen rechten plaats heeft, maar dat bezwaar weegt bij mij niet zoo bijzonder zwaar. Ik zou er op willen wijzen — wat ook de heer Kerstens met een enkel woord heeft gedaan in eenigszins ander verband — dat men deze zaak toch nooit los kan maken van de werkelijke waarde van den gulden. Het is wel heel gemakkelijk om, gelijk de Bond van gepensionneerde Indische ambtenaren doet, te zeggen: er heeft hier een aantasting van verkregen rechten plaats, maar als men dat in feite zou willen aantoonen, op basis van de waarde van het geld — ik spreek nog steeds van den toestand van vóór enkele dagen —, dan zou dat naar mijn meening wel zeer moeilijk zijn.

Wij hebben hier in deze zaal bij herhaling aangedrongen op een principieele beschouwing, zoowel van het salarisvraagstuk als van de verdere personeelsvraagstukken en ik meen, dat die principieele beschouwing hier heeft plaats gehad. In zooverre kunnen wij dus met deze regeling accoord gaan.

Maar als mijn uitgangspunt juist is, dat de Regeering hier heeft gestreefd naar een zoo billijk mogelijke verdeeling van het voor dit doel beschikbare bedrag, dan rijst bij mij onmiddellijk de vraag, waarom de Regeering hier een extravoordeel moet behalen. Zooals men toch in de stukken vindt uiteengezet, komt de nieuwe regeling neer op een bezuiniging van rond *f* 9 millioen, waartegenover een bezuiniging staat op dit oogenblik, als gevolg van de korting, van *f* 7,7 millioen; dat is dus een verschil van *f* 1,3 à *f* 1,4 millioen. Het lijkt mij niet juist, dat dit inderdaad plaats zou hebben.

Deze getallen hebben ondertusschen een verandering ondergaan, doordat de Regeering de ambtenaren op een belangrijk punt is tegemoet gekomen, op het punt nl. van het naar elkaar toebuigen van de verschillende pensioenen naar boven en niet naar beneden, gelijk het aanvankelijk voornemen was. In de Memorie van Antwoord wordt toegegeven,

> „dat wanneer eenmaal het bezoldigings- en het pensioenspeil van 1 Januari 1937 als vergelijkingsvlak voor een herberekening wordt aanvaard, tegen een aantasting van de geheel volgens de nieuwe salaris- en pensioensregelingen toegekende pensioenen principieel bedenking kan worden gemaakt."

In verband daarmede wordt dan een wijziging van deze regeling voorgesteld, welke neerkomt op een extra-uitgave van 4 tons 's jaars. Deze wijziging is naar onze meening een zeer belangrijke verbetering. Wij zijn er de Regeering dan ook zeer erkentelijk voor, dat Zij daartoe heeft willen besluiten.

Het tweede bezwaar, dat de heer Kerstens reeds uitvoerig heeft besproken en hetwelk ook in het advies van de commissie voor georganiseerd overleg is vervat, is, dat dit ontwerp breekt met het systeem van kinderaftrek, hetgeen in werkelijkheid, omdat het een aftrek van de korting beteekent, een kindertoeslag is. De Regeering handhaaft in de Memorie van Antwoord, ook na het Afdeelingsverslag dus, haar afwijzend standpunt in dit opzicht en dit doet mij, met den heer Kerstens, leed, vooral omdat ik daarin zie, dat de Regeering in botsing komt met zichzelf. In botsing nl. met datgene, wat ik het uitgangspunt van de regeling heb genoemd, dat een zoo billijk mogelijke verdeeling van het beschikbare bedrag over de verschillende groepen plaats heeft. Ik zal niet op alle argumenten ingaan; de heer Kerstens heeft hierover reeds uitvoerig gesproken. Maar wel wil ik er op wijzen, dat het argument, dat van de zijde der Regeering wordt gehanteerd, dat men anders niet uitkomt omdat men tot een geringere bezuiniging komt dan op het oogenblik het geval is, voor mij maar zeer betrekkelijke waarde heeft.

Als de Regeering dat becijfert, houdt zij immers rekening ook met het bedrag van 7 ton, wat noodig zal zijn voor een herziening van de laagste militaire pensioenen. Ik behoef niet te zeggen, dat wij met het besluit der Regeering om de minimale militaire pensioenen nu eens eindelijk op een redelijke basis te brengen, zeer ingenomen zijn. Reeds tal van jaren is door de geheele Indische samenleving het wegnemen van deze schrijnende onbillijkheid bepleit; dat dit nu eindelijk geschiedt, kan ons niet anders dan zeer verheugen. Maar iets anders is, of het juist is dit bedrag nu ook onmiddellijk te stellen tegenover de bezuinigingen, die in ander opzicht worden bereikt en te zeggen, dat ook deze 7 ton eigenlijk in mindering moeten worden gebracht van de 13 of 14 ton, die ik zooeven noemde. Ik geloof, dat dit niet juist is, maar zelfs wanneer het juist zou zijn, zou er toch nog altijd een zekere marge zijn en zouden wij nog maar komen tot 11 ton, terwijl er door de nieuwe regeling in eersten opzet ongeveer 14 ton bespaard zal worden.

Ik geloof dus, dat er alle reden is nog eens te overwegen, of men inderdaad wat den kinderaftrek betreft, wel zoover moet gaan, als in de stukken wordt voorgesteld en of er inderdaad niet alle aanleiding is om ook in dit opzicht op het aanvankelijk standpunt terug te komen. Ik geloof, dat dit inderdaad het geval is; ik wijs erop dat men daarmede voor belanghebbenden een der ernstigste bezwaren, die tegen de huidige regeling bestaan, zou wegnemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tot nu toe slechts besproken dat gedeelte van de voorstellen, dat neerkomt op normalisatie van de pensioenen en dat heb ik gehouden buiten de huidige monetaire situatie. Maar het ontwerp beoogt nog iets meer. Het beoogt ook om de kortingen, die in de afgeloopen jaren op de pensioenen hebben plaats gevonden, definitief in de pensioenen te verdisconteeren. Wanneer men dit gedeelte van de voorstellen in beschouwing neemt, kan men dit natuurlijk onmogelijk los maken van de huidige monetaire situatie. Naar mijn meening toch was de korting op de pensioenen niet ongemotiveerd in de eerste plaats omdat de toestand van 's lands schatkist benard was, maar voornamelijk door de grootere koopkracht van den gulden. Nu is het wel een merkwaardig spel van het toeval, dat juist op dit oogenblik, nu men deze korting zal gaan verwerken in een definitieve regeling, de koopkracht van den gulden plotseling een aanzienlijke wijziging heeft ondergaan. Daarom, — ik zeg het nogmaals, Mijnheer de Voorzitter — ik kan mij met het ontwerp als zoodanig vereenigen, maar vind het nog onlogischer, dan ik het te voren reeds vond, dat in het laatste artikel van deze wet is neergelegd, dat deze nieuwe regeling voor vijf jaar zal gelden. De motiveering daarvan in de toelichting is, zeker op het oogenblik, niet meer in haar vollen omvang geldig. Daarin toch wordt gezegd:

> „Met het oog op de nog steeds weinig rooskleurige vooruitzichten ten aanzien van de ontwikkeling van 's Lands financiën in de naaste toekomst is, in navolging mede van het wetsontwerp tot herberekening van de Nederlandsche pensioenen, de werkingsduur der wet op vijf jaren gesteld".

70ste VERGADERING — WOENSDAG 7 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**). — Invoerordonnantie bier 1936 (Ond. **90**). — Verzoek-Kan tot het houden van een interpellatie betr. de maatregelen op monetair gebied (Ond. **92**). — Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

(Voorzitter.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het juister zou zijn om deze wet, die toch in de allereerste plaats een regularisatie beoogt, waarmede wij, zooals ik reeds gezegd heb, kunnen instemmen, niet te binden aan een periode van vijf jaar. Immers, als deze regularisatie billijk is, is zij dat naar mijn meening ook over vijf jaar, dus los van de werkelijke bedragen, die aan pensioen zullen worden betaald.

Ik zou dus een wijziging willen bepleiten van de slotbepaling in dezen zin, dat de regeling niet meer gebonden is aan een bepaalden termijn. Ik wil daarbij nog eens herhalen, wat ik gisteren in ander verband heb betoogd in het C. v. G. nl. dat naar mijn overtuiging, zooals wij tot nu toe steeds tot verlaging van salarissen en pensioenen zijn gekomen, thans als gevolg van de ontwikkeling van den monetairen toestand een verhooging ook van de pensioenen op korten termijn noodzakelijk zal zijn. Ik bedoel dus te zeggen: Laten wij dit ontwerp aanvaarden als basis voor een nieuwe regeling, omdat het de billijkheid brengt, waarnaar wij steeds hebben verlangd en welke vooral voor den staat zoo wenschelijk is, maar laten wij daarbij voortdurend voor oogen houden, dat deze cijfers niets anders kunnen zijn, dan een basis, en dat dus naar gelang van de ontwikkeling van de monetaire situatie deze cijfers wijziging zullen moeten ondergaan.

Ik begrijp, dat de Regeering in dit opzicht op het oogenblik geen toezeggingen zou kunnen doen, aangezien Zij daarmede misschien verwachtingen zou wekken, die op een gegeven oogenblik niet vervuld kunnen worden. Doch ik geloof wel, dat wanneer de Regeering in haar antwoord blijk zou geven van het besef van de moeilijkheden, die zich te dezen aanzien voordoen, moeilijkheden, die vooral voor de lagere gepensionneerden uiteraard zeer groot zijn, Zij daarmede deze voorstellen in een geheel ander licht zou plaatsen, dan zij nu dezen ochtend b.v. door de meeste sprekers zijn geplaatst.

Ik meen, dat daarmede door die sprekers onrecht is gedaan aan deze voorstellen, aangezien die voorstellen in werkelijkheid een groote verbetering beteekenen, vergeleken bij den toestand van thans. Doch ik meen aan den anderen kant, dat het noodig is, dat daarnaast al is het nog zoo voorzichtig, een woord worde geplaatst dat getuigt van een juist besef van de huidige omstandigheden. Een woord, hiertoe strekkende dat de groote bezorgdheid, die velen op dit oogenblik stellig vervult, zal worden weggenomen en dat men ten volle vertrouwen zal kunnen hebben in het beleid, dat de Regeering ook met betrekking tot deze zaak in den komenden tijd zal voeren.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van den kant van den Volksraad geëindigd. Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid morgenochtend in het begin van den ochtend te antwoorden?

De heer **Beck**, adviseur voor de bestuurshervorming: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord morgenochtend plaats hebben.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke beperking van den invoer van bier. (Ond. **90**).

Hieromtrent is door de Regeering een zeer korte termijn, nl. vóór 12 October, van behandeling verzocht. Aangezien de behandeling hiervan door het College van Gedelegeerden meer oponthoud zou veroorzaken, naar verwacht wordt, dan een behandeling door den Volksraad in pleno, hebben de

(Voorzitter, De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Voorzitter en de beide plaatsvervangende voorzitters van den Volksraad het verzoek gedaan om het ontwerp voor te behouden aan den Volksraad.

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Aangezien de beslissing, die hieromtrent valt te nemen, thans voor de tweede maal aan den Volksraad wordt voorgelegd, meen ik, dat de behandeling nu wel rechtstreeks zal kunnen plaats hebben zonder voorbereidende behandeling in de afdeelingen.

Verlangt iemand hieromtrent het woord? Zoo neen, dan neem ik aan, dat de Volksraad zich vereenigt met een rechtstreeksche openbare behandeling van het ontwerp. Het zal worden behandeld straks na de pauze, nadat eerst is uitgesproken het regeeringsantwoord betreffende de instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

Aan de orde is het verzoek van den heer Kan krachtens art. 69 der Indische staatsregeling, tot het houden van een interpellatie omtrent den gewijzigden monetairen toestand. (Ond. **92**.)

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt dit verzoek toegestaan.

De **Voorzitter**: Het is mijn bedoeling, deze interpellatie gelijktijdig te doen plaats hebben met de interpellatie van den heer Soeroso, aangezien deze twee interpellaties hetzelfde terrein bestrijken.

Ik wil in dit verband nog mededeelen, dat aan de Regeering het verzoek zal worden gedaan zich bij de debatten te doen vertegenwoordigen.

De vergadering wordt te 11.22 uur v.m. geschorst en te 11.54 uur v.m. weder hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet tot instellling van een rubberfonds. (Ond. **23**.)

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor de beantwoording der sprekers in eersten termijn.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de beide sprekers, die het woord hebben gevoerd over het rubberfonds, moet ik beginnen met een misverstand recht te zetten. Dit is vooral van zoo groot belang, omdat een belangrijk deel van de rede van den eersten spreker, den heer Mohamad Noor, blijkbaar sterk beïnvloed is door dit misverstand.

In de eerste plaats zal ik dus nog even een korte uiteenzetting geven van het doel van de instelling van het fonds. Dat ik daarbij zal moeten verwijzen naar de Memorie van Toelichting op het Wetsontwerp en naar de Memorie van Antwoord bewijst slechts dat ook te voren aan een juiste uiteenzetting van een en ander al aandacht is geschonken.

Uit de Memorie van Toelichting blijkt, dat het fonds gelden zal bevatten en nu citeer ik „die gereserveerd moeten worden voor verschillende doeleinden, verband houdende met de bevolkingsrubberrestrictie". Deze gelden, zoo is verder verklaard, zullen afzonderlijk beheerd worden.

Hieruit blijkt duidelijk tweeërlei. In de eerste plaats dat in het fonds alleen gelden komen die al een bestemming gekregen hebben en ten tweede dat het doel van het fonds alleen is die gelden apart te beheeren.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Op de eigenlijke besteding der rubbergelden, d.w.z. op de keuze van de doeleinden, waarvoor het geld zal worden aangewend heeft het fonds dus geen invloed, behalve dan in dien zin dat de bedragen der stortingen door den begrootingswetgever zullen worden bepaald en dat de Volksraad dus thans meer dan tot dusver in de gelegenheid zal zijn om mede te oordeelen over de besteding van het uitvoerrecht. Dit laatste is echter niet alleen een uitvloeisel van de instelling van het fonds. Nu al veel gedaan is om de rubberproduceerende bevolking in de buitengewesten te helpen en eerlang door de invoering van de individueele restrictie het bijzonder uitvoerrecht zal vervallen, is de noodzaak om bij de uitvoering van steunmaatregelen zeer snel te kunnen *handelen*, hoewel die blijft bestaan, toch wel zooveel verminderd, dat toch spoedig de tijd zou zijn aangebroken om den Volksraad op normale wijze in te schakelen in de aanwending van het bijzonder rubberuitvoerrecht. Tot dusver is ten deze aan het uitvoerend gezag practisch een zeer groote macht gelaten doordat de begrootingswetgever een globaal bedrag aan steunmaatregelen toestond, waarbij de specificatie eerst achteraf werd gegeven.

Mijnheer de Voorzitter! In de Memorie van Antwoord *komt* een passage voor, waarvan de heer Mohamad Noor den eersten zin geciteerd heeft. Het verband, waarin dit plaats had en het feit dat de volgende zin, die met den vorigen een geheel vormt, niet geciteerd is, maakt het duidelijk dat aan deze opmerking niet de juiste uitleg is gegeven. De hierbedoelde passage luidt:

> „Het is derhalve niet de bedoeling om het restant in zijn geheel in het fonds te storten. Het fonds toch is bedoeld om daaruit bepaalde maatregelen te financieren, dus voor het beheer van gelden, die al een bestemming gekregen hebben".

De geachte spreker vraagt nu — en ook dit illustreert het misverstand — welk deel der gelden in het fonds komt en wat met de rest gebeurt. Als men in het oog houdt dat het fonds er alleen is voor beheer van geld dat voor een bepaald doel bestemd is of zal worden, dan is het duidelijk dat niet bij voorbaat gezegd kan worden welk deel der rubbergelden in het fonds zal komen. Het antwoord kan dus niet concreet zijn, doch moet luiden: dat gedeelte dat door den begrootingswetgever daartoe voor bepaalde doeleinden zal worden aangewezen.

(De heer Soangkoepon: Maar waarom wordt niet het geheele bedrag in het fonds gestort?)

Evenmin is thans een bepaald antwoord te geven op de vraag wat er zou gebeuren met de rubbergelden die uiteindelijk niet in het fonds mochten komen. Het kan zijn, dat uit de rubbergelden steunmaatregelen buiten het fonds om zullen worden betaald. Dit zou zich kunnen voordoen als bij de begrooting ten laste van de rubbergelden fondsen zouden worden uitgetrokken voor werken die binnen het betrokken begrootingsjaar zouden kunnen worden beëindigd. Hieruit blijkt wel, waarom niet een bepaald bedrag kan worden genoemd.

Het heeft mijns inziens dan ook weinig zin om zich thans bij voorbaat te verdiepen in al dergelijke kwesties.

Uit hetgeen ik tot nu toe heb gezegd, is gebleken, ik herhaal het nogmaals dat de instelling van het rubberfonds eigenlijk niet van invloed is op de wijze van besteding der rubbergelden. Daarom is het niet duidelijk waarom de heer Mohamad Noor, die deze besteding primair acht, zoo ernstige bezwaren heeft tegen het fonds.

Dat de Regeering de instelling van het fonds een belangrijkere zaak zou achten dan de besteding van het rubbergeld zelf is uiteraard niet juist.

Dat de Regeering bezwaar had om aan de behandeling van het wetsontwerp beschouwingen te koppelen over de

(Voorzitter.)

wijze van besteding van het uitvoerrecht, beteekent ook niet, zooals de geachte spreker meent, dat voor de Regeering een fonds doel en de bestedingswijze middel is, doch alleen dat Zij van oordeel is dat dit laatste onderwerp, een zaak van beleid, niet thuis hoort bij het in behandeling zijnde onderwerp dat louter beheer betreft.

Na deze beschouwingen zal het duidelijk zijn, dat de Regeering den gedachtengang van den geachten spreker niet volgen kan bij den parallel, dien hij trekt tusschen de behandeling van het *f* 25-millioen-plan en het rubberfonds.

De Commissie voor het *f* 25-millioen-plan had tot taak de wijze van besteding van het bedrag te bestudeeren en voor te bereiden; het rubberfonds zal er zijn voor het beheer van gelden, ten aanzien waarvan de bestedingswijze al bepaald is.

Het is der Regeering bekend, dat de heer Mohamad Noor bezwaren heeft tegen de wijze, waarop het bijzonder rubberuitvoerrecht besteed wordt, doch ik hoop erin te zijn geslaagd aan te toonen, dat deze bezwaren niets te maken hebben met het voorliggende wetsontwerp.

Op de rede van den geachten spreker zal ik na de gegeven nadere opheldering verder wel niet diep behoeven in te gaan.

Op de aan het slot gestelde vragen kan ik in de eerste plaats antwoorden dat het geen aanbeveling verdient om in de Commissie van beheer van het rubberfonds vertegenwoordigers van de rubber-produceerende bevolkingen op Sumatra en Borneo op te nemen.

Gegeven het typisch beheerend karakter van het fonds heeft de commissie alleen een beheerende taak te vervullen en de voorgenomen samenstelling der commissie geeft voldoende waarborgen, dat deze taak op behoorlijke wijze zal worden vervuld, zoodat een aanvulling niet noodig wordt geacht. Onder de groepen, die het geachte lid vertegenwoordigd zou willen zien, zou het niet gemakkelijk zijn personen met de vereischte speciale deskundigheid te vinden en voorts is het ook een overwegend bezwaar leden in de commissie te benoemen die hun woonplaats niet in de nabijheid van Batavia hebben.

Naar aanleiding van de tweede vraag kan ik, hoewel dat nu al wel duidelijk zal zijn, nog mededeelen, dat de instelling van het rubberfonds geenerlei wijziging brengt in de behoefte aan de adviezen der gewestelijke commissies.

Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen ik in het algemeen gezegd heb over het doel van het rubberfonds strekt ten deele ook ter beantwoording van den heer Soangkoepon.

Ook wat deze geachte spreker te berde heeft gebracht, richt zich eigenlijk in hoofdzaak niet tegen het fonds, zooals dit bedoeld is, doch tegen de besteding van het bijzonder uitvoerrecht en tegen de rubber-restrictie zelf. Zijn rede is ten deele te beschouwen als een vervolg op die, welke de heer Soangkoepon heeft gehouden bij de behandeling van de hoofdbegrooting voor 1937 en welke toen vanwege de Regeering is beantwoord.

Aan dit antwoord meent de Regeering zich te moeten houden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. Op verzoek van de sprekers in eersten termijn stel ik de verdere behandeling uit tot morgenochtend.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke beperking van den invoer van bier. (Ond. **90**).

Ten aanzien van dit ontwerp is zoo juist de behandeling aan den Volksraad voorbehouden en tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten.

(Voorzitter.)

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Morgen zullen achtereenvolgens aan de orde komen: het regeeringsantwoord betreffende de herberekening der Indische pensioenen (Ond. **81**), waarvan de behandeling daarna wordt opgeschort voor de afhandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een rubberfonds (Ond. **23**) en de behandeling van eenige kleine ontwerpen.

Vervolgens komen aan de orde de afhandeling van de herberekeking der Indische pensioenen en de motie-Thamrin betreffende het rubberuitvoerrecht.

In de pauze of na afloop van de vergadering van den Volksraad wordt een vergadering van het College van Gedelegeerden gehouden.

De vergadering wordt te 12.07 uur n.m. gesloten.

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

71ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 8 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**). — Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**). — Aanvullende begrootingen betr. Afdeeling VI, Economische Zaken, voor 1936 en 1937 (Ond. **84**). — Vierde aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **86**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 41 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Eekhout, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, Iskandar Dinata, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Götzen, Marinissen, De Waal en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter:** Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het:

a. ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen;

b. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur tot wijziging van het reglement voor het weduwen- en weezenfonds der Europeesche officieren van het Nederlandsch-Indische leger, alsmede van het reglement voor het weduwen- en weezenfonds van Europeesche militairen beneden den rang van officier bij de koloniale troepen;

c. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur houdende wijziging van de regelen betreffende de toekenning van pensioen aan personen, die in Nederland een betrekking bekleeden ten laste van de geldmiddelen van Nederlandsch-Indië en aan hun weduwen en weezen (Ond. **81**).

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken ter beantwoording van de sprekers in eersten termijn.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp inzake de herberekening der Indische pensioenen heeft van verschillende zijden bestrijding ontmoet. Toch bleken de meeste sprekers, die daarover het woord hebben gevoerd, al waren bij sommigen hunner ernstige bezwaren aanwezig, geen principieele tegenstanders van hetgeen met dit ontwerp beoogd wordt; de billijkheid en noodzakelijkheid van de voorgestelde herberekening werd door hen erkend.

Ik moge in de eerste plaats de meest principieele bezwaren bespreken, n.l. die van de heeren Prawoto en Van Ardenne, die van oordeel waren, dat het ontwerp beter ware in te

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

trekken. Overeenkomstig het in de Memorie van Antwoord ingenomen standpunt moeten hierbij evenwel worden gepasseerd, de door laatstgenoemd geacht lid voorgebrachte bezwaren op grond van het z.i. onaantastbaar karakter der pensioenen.

De uitdrukkelijke verklaring van de Regeering èn in de Memorie van Antwoord èn in de eenige dagen geleden gehouden rede van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, dat de depreciatie van den gulden geen reden is om van de onderwerpelijke regeling af te zien, heeft bij genoemde geachte leden tegenkanting ondervonden. De heer Prawoto heeft er op gewezen, dat financieele problemen thans aan de orde van den dag zullen zijn en niemand zal kunnen zeggen wat de dag van morgen in dezen onzekeren toestand zal brengen.

Als de geachte leden zich op het standpunt stellen dat de ontegenzeglijk bestaande moeilijkheden en onzekerheden op financieel gebied reden zouden kunnen zijn om van de onderwerpelijke regeling af te zien, dan verschilt hun standpunt zoo zeer van dat van de Regeering, dat het noodig is, dit nog eens nader uiteen te zetten. Dat er thans ongelijkheden bestaan tusschen de pensioenen, is door deze geachte sprekers niet ontkend, ook niet dat deze ongelijkheden door de onderwerpelijke regeling minder worden. Gesteld nu dat inderdaad zich zou voordoen wat in de bedoelde Regeeringsverklaring als mogelijk is aangenomen, nl. dat een prijsstijging maatregelen eischt ten opzichte van de salarissen en de pensioenen, op welke basis zouden deze dan gesteld moeten worden? Toch zeker niet op die van de huidige regeling .....

(De heer Prawoto: Waarom niet?)

..... het is uit het verslag der commissie toch wel heel duidelijk dat een over de geheele linie te treffen maatregel dan al zeer onbillijk zou werken. En evenzeer zou dit het geval zijn wanneer, zooals de hier aan het woord zijnde leden het liefst zouden zien, de bestaande kortingsregeling werd ingetrokken; een maatregel als bedoeld zou dan evenzeer op die ongelijke basis moeten rusten. Met name zou dan tusschen de nieuwe pensioenen, die zooveel lager zijn, en de oude een ondraaglijk verschil ontstaan. De Regeering acht maatregelen als bedoeld niet wel anders mogelijk, dan nadat daaraan een regeling is voorafgegaan die de bestaande groote oneffenheden zooveel mogelijk uit den weg ruimt. Zij acht het belang der gepensionneerden daarbij gebaat. Geheel kan Zij zich aansluiten bij de haars inziens juiste beschouwingen die de heer Verboom aan dit punt heeft gewijd.

Uit het vorenstaande kan duidelijk zijn, dat de vraag òf omstandigheden als bedoeld zich zullen voordoen, thans niet aan de orde is. De heer Prawoto verwijt de Regeering dat Zij blijft vasthouden aan de herberekening, hoe de monetaire toestand zich ook zal ontwikkelen. Hoe deze zich ontwikkelen zal, is uiteraard door niemand te zeggen, maar zeker is, dat deze toestand zich in geen geval zóó ontwikkelen zal dat aan de bestaande regelingen inzake de pensioenen, met of zonder korting, de voorkeur zou moeten worden gegeven boven den toestand die men krijgt als eerst de thans voorgestelde egaliseering der pensioenen v.z.v. mogelijk bereikt is.

Het egaliseeren van ongelijk werkende regelingen heeft doorgaans als min of meer vanzelfsprekend gevolg dat de een meer, de ander minder krijgt. Dit te beschouwen als „riemen snijden uit andermans leer" .....

(De heer Prawoto: En de *f* 1.9 millioen voor de Regeering?)

..... zooals de heer Prawoto het qualificeert, is wel een heel nieuw gezichtspunt, dat niet bepaald getuigt van een juiste waardeering van hetgeen de Nederlandsche en de Indische Regeering hier dus de billijkheid geboden hebben geacht.

Den heer Prawoto zal het in verband hiermede dan ook duidelijk zijn dat de juistheid van het bericht, dat hij in een dagblad heeft gelezen, als zou de Nederlandsche Regeering heb-

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)
ben overwogen, in verband met den val van den gulden het voornemen tot de herberekening der Indische pensioenen te herzien, stellig moet worden weersproken.

Dit geachte lid, zoowel als de heer Van Ardenne, hebben blijkens hun redevoeringen uitsluitend gekeken naar hen die door de nieuwe regeling in inkomsten zullen achteruitgaan.

(De heer Van Ardenne: En de minimaal gepensionneerden.)

De heer Prawoto is van oordeel, dat ten hunnen aanzien de grens van het redelijke zal worden overschreden en verloren zal gaan de waarborg van een redelijk levensonderhoud, waarover de Minister van Koloniën heeft gesproken bij zijn rede tot instelling van de Pensioenkortingscommissie. Hij grondt dit op de meening, dat de pensioensbedragen nu reeds door den val van den gulden met 20 tot 30% zouden zijn verminderd, een voorstelling van zaken, waartegen toch waarlijk geen betoog behoeft te worden gevoerd, maar alleen een protest past. Maar, ik moge nog eens herhalen wat ik zooeven deed uitkomen, aangenomen zelfs, dat een dergelijke waardevermindering zich zou voordoen, dan zou zelfs dit geen reden mogen zijn om, nu duidelijk is geworden, welke ongelijkheden er in de pensioenen thans zijn, deze niet zoo spoedig mogelijk te herstellen.

Tegenover hetgeen door de hier bedoelde leden ten deze is opgemerkt, zou de Regeering toch bepaaldelijk willen wijzen op het aantal gepensionneerden, die door deze regeling in aanzienlijk betere omstandigheden zal komen. Over deze groepen is, behalve dan de gepensionneerde militairen vóór 1920, door deze geachte leden niet gesproken. Maar het is toch ook van belang dat vrijwel alle niet-Europeesche gepensionneerden van vóór 1925 praktisch geheel van korting zullen worden vrijgesteld, zoomede ± 3/8 der Europeesche gepensionneerden vóór genoemd jaar. Ook komen ten volle buiten de herberekening te vallen de pensioenen der Europeesche militairen beneden den rang van adjudant-onderofficier. Verder zal als gevolg van de in de Memorie van Antwoord aangegeven nader nog in de ontwerp-regeling te brengen wijziging, een eind komen aan de thans bestaande bepaling, waarbij ook de nieuwe pensioenen kunnen worden aangetast.

Om de beteekenis van het vrijstellen der op basis van de nieuwe pensioen- en salarisregelingen toegekende pensioenen goed te begrijpen, moet men vooral in het oog houden de reeds in het verslag der commissie naar voren gebrachte omstandigheid, dat de in 1934 ingevoerde verhooging van het voor ieder dienstjaar toegekende percentage voor de vroegere A pensioenen van 1.2 tot 1.44 een groot deel van den achteruitgang van de pensioengrondslagen (de salarissen) neutraliseert. Daarvan is het gevolg dat voor tal van evenredige pensioenen in de meeste betrekkingen van deze groep een lagere dan de maximale korting, en meestal zelfs een lagere, dan de tegenwoordige korting zal moeten worden opgelegd. Een groot aantal niet-Europeesche landsdienaren zal dus bij de herziening beter af zijn, dan bij de tegenwoordige kortingsregeling.

Waar de heer Van Ardenne aan het slot van zijn betoog erop wees, dat de ambtenaren van heden, morgen ook gepensionneerden zullen zijn, moge nogmaals de aandacht gevestigd worden op het zooeven medegedeelde, dat — in tegenstelling met den tegenwoordigen toestand — de nieuwe pensioenen geheel onaangetast zullen blijven.

(De heer Van Ardenne: Dat wordt nu gezegd.)

Dat is in de Memorie van Antwoord reeds gezegd.

Als argument, dat voor hen die door de nieuwe regeling achteruit zullen gaan, iedere verdere vermindering van inkomsten onmogelijk te dragen zou zijn, heeft de heer Prawoto nog gewezen op het groot aantal pensioenacten die bij de Algemeene Volkscredietbank in beleening worden gegeven. In het Afdeelingsverslag is gevraagd of in den toestand, dat zooveel van die akten in beleening worden gegeven verbetering was gekomen. Inderdaad was in dien toestand geen verbetering gekomen. Niet anders heeft de Regeering bedoeld te zeggen, zij het dan dat „verbetering" hier, om straks te noemen reden, niet de juiste uitdrukking was. Nu zegt de heer Prawoto: het in beleening geven was zelfs toegenomen en dus heeft de Regeering den Volksraad minder juist voorgelicht. Mijnheer de Voorzitter. Nu het geachte lid om cijfers vraagt, kan ik hem mededeelen, dat de beleeningssommen op 1 Januari 1936 *f* 2 828 000 bedroegen en sedert vrijwel ongewijzigd zijn gebleven. Het is dunkt mij duidelijk, dat van een bedoeling om den Volksraad onvoldoende voor te lichten, hier geen sprake is. Met groote verbazing nam de Regeering dan ook kennis van de daaraan door het geachte lid nog vastgeknoopte onderstelling, dat de Regeering opzettelijk niet zou gesproken hebben van de toeneming, die had plaats gehad, om den verslechterden toestand van de gepensionneerden te maskeeren. Zulk een onderstelling kan het betoog van den heer Prawoto niet bepaald versterken. Het kan het geachte lid toch zeker niet onbekend zijn, wat van Regeeringswege verleden jaar bij de behandeling van het wetsontwerp tot verhooging der pensioenkorting hieromtrent gezegd is, nl. dat het inderdaad steeds toenemen van het in beleening geven van pensioenakten bij de Volkscredietbank uit andere redenen voortspruit dan, zooals hij onderstelt, steeds toenemende armoede der pensioentrekkenden. Bij die gelegenheid toch is medegedeeld, dat de laatste jaren door het Departement van Financiën strenge maatregelen genomen worden tegen het in beleening geven van die akten aan geldschieters, hetgeen in vroegere jaren op groote schaal geschiedde, en in de tweede plaats, dat de Volkscredietbank zelf propaganda voerde voor het sluiten van beleeningen op pensioenakten voor het bouwen of koopen van een eigen woning. Het door den heer Prawoto gesignaleerd verschijnsel heeft dus een geheel andere oorzaak, dan het geachte lid onderstelt. Wellicht handhaaft de heer Prawoto hier tegenover zijn opvatting, maar hij zal, naar de Regeering vertrouwt, toch wel inzien, dat zijn boven weergegeven onderstelling ongegrond is geweest.

Mijnheer de Voorzitter! De heeren Van Ardenne en Verboom hebben bezwaren aangevoerd tegen de verhooging van het maximum kortingspercentage. Zooals reeds in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, werd bij vaststelling daarvan door de commissie niet gestreefd naar een grootere opbrengst; uitgangspunt is geweest het bereiken van een zoover mogelijk doorgevoerde egalisatie van de in verschillende tijdvakken toegekende pensioenen. Een verlaging van dit percentage zou derhalve onvermijdelijk weer leiden tot ongunstiger verhoudingen. Ook met 20% korting zijn de meeste oude pensioenen nog gunstiger dan de nieuwe. Over de pensioenen der militairen van vóór 1920 heeft de heer Van Ardenne nog eenige opmerkingen gemaakt, waarop niet uitvoerig behoeft te worden ingegaan, aangezien de betrekkelijke gelijkstelling thans binnen zeer korten tijd verwacht kan worden.

Hetzelfde geachte lid, de vermindering van de pensioenen der onderluitenants en adjundant-onderofficieren besprekende, onderstelt, dat in het overzicht voorkomende in het verslag van de Pensioenkortingscommissie van de pensioenen der Indische onderofficieren en die van het Nederlandsche leger een fout zou zijn. Het geachte lid doelt hier vermoedelijk op de laatste rubriek van het overzicht waarin zijn vermeld de Nederlandsche pensioenen nà de korting.

(De heer Van Ardenne: Juist.)

Erkend moet worden, dat deze omschrijving inderdaad misverstand kan wekken.

Ter verduidelijking daarvan moge dienen, Mijnheer de Voorzitter, dat hier niet bedoeld worden de gekorte Nederlandsche pensioenen, maar de huidige Nederlandsche pensioenen berekend naar de op 1 Januari van dit jaar opnieuw gekorte.

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

De heer Van Ardenne bracht vervolgens nog ter sprake de voorgenomen wijzigingen van de reglementen der militaire weduwen en weezenfondsen. Mijnheer de Voorzitter! Waar de ontwerp-algemeene maatregel van bestuur tot regeling van deze aangelegenheid tegelijkertijd met het onderwerpelijk wetsontwerp aan de orde is gesteld, behoeft er geen vrees te bestaan, dat deze maatregel later tot stand zal komen.

De heer Van Ardenne heeft verder nog de wenschelijkheid bepleit, de overgangsbepaling in artikel 8, lid 1, in dier voege te verzachten, dat de daarin vervatte korting niet meer dan 5% per jaar zal bedragen, zoodat de gewenschte korting van 20% in 4 jaar tijds is bereikt. Dat om een geleidelijke aanpassing mogelijk te maken een korting van niet meer dan 5% per jaar noodzakelijk is, kan de Regeering evenwel niet toegeven. Waar de herzieningsregeling bestemd is slechts 5 jaar te werken zou naar het oordeel der Regeering een overgangsbepaling, die eerst na 4 jaar tot volledige doorvoering van het stelsel zou leiden, te ver gaan. De consequentie voor een dergelijke voorziening zou bovendien zijn dat ook de overgangsbepaling in artikel 2 van lid 8 over 4 jaar zou moeten worden uitgereikt, zoodat ook zij, die voordeel van de herziening hebben, daarvan eerst het 5de jaar volledig zouden profiteeren.

Hetzelfde geachte lid heeft geïnformeerd, wanneer nu eindelijk de toegezegde publicatie van het Centraal kantoor voor de statistiek betreffende de daling der kosten van levensonderhoud zal verschijnen. Den heer Van Ardenne is bereids bij de behandeling der begrooting voor 1937 medegedeeld, waaraan de vertraging was toe te schrijven. Het spijt de Regeering, dat opnieuw een geringe vertraging heeft plaats gehad, doch ik kan het geachte lid tot mijn genoegen verzekeren, dat de publicatie, vervat in een uitvoerig artikel, thans over enkele dagen zal verschijnen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge thans overgaan op een onderwerp, waaraan van de vijf sprekers, die over dit wetsontwerp het woord hebben gevoerd, vier min of meer uitvoerige beschouwingen hebben gewijd. Ik bedoel hier de afschaffing van den kinderaftrek, zooals de huidige kortingsregeling deze kent.

In het bijzonder de heer Kerstens heeft hieraan een groot deel van zijn rede gewijd. De uitvoerige, principieele beschouwingen van den geachten spreker inzake de Katholieke opvatting van den plicht der Overheid tot erkenning en daadwerkelijke beschouwing van de bijzondere rechten van het gezin en de daaruit voortvloeiende aanspraken van arbeider en ambtenaar op een loon en salaris, dat rekening houdt niet alleen met de aanwezigheid van een gezin, doch ook met de hoegrootheid daarvan, heeft de Regeering met zeer veel belangstelling aangehoord.

Mijnheer de Voorzitter! Het vraagstuk van de betrekkingen tusschen de hoogte van het loon en de positie van den loontrekkende als ongehuwde of gezinshoofd en in het laatste geval van den invloed van het kinderaantal op het loonbedrag, is — de heer Kerstens zal de eerste zijn om dit te beamen — een vraagstuk van meer principieelen aard, waaromtrent zeer uiteenloopende opvattingen worden gehuldigd.

De geachte spreker zal dan ook wel niet verwachten, dat de Regeering van haar zijde bij deze gelegenheid eveneens tot een principieele en uitputtende bespreking van dit onderwerp zal overgaan, doch het billijken, dat de Regeering zich bepaalt tot een nadere uiteenzetting van de kwestie der kindertoelagen in het verband van het voorliggende ontwerp.

Door de commissie-Rutgers is een viertal argumenten aangevoerd, welke tegen het verleenen van een kinderaftrek of kindertoeslag pleiten. Deze argumenten heeft de heer Kerstens één voor één onder de loupe genomen en één voor één onaanvaardbaar verklaard. Nu meen ik hier dadelijk te moeten opmerken, dat het geheel iets anders is of men een samenstel van argumenten in beschouwing neemt, dan wel die argumenten stuk voor stuk op hun waarde toetst. Argumenten, welke wellicht ieder voor zich en op zichzelf bekeken niet van zóó doorslaggevenden aard zijn, kunnen in onderling verband wel degelijk van beteekenis worden. Ik doel hierbij speciaal op het vierde argument, nl. dat van den administratieven rompslomp, waartegen de heer Kerstens in het bijzonder zijn meening meende te moeten laten hooren.

(De heer Kerstens: Niet in het bijzonder.)

Dat vond de heer Kerstens toch wel het allerergste, Mijnheer de Voorzitter!

(De heer Kerstens: Neen, dat doet de deur dicht.)

Het spreekt wel vanzelf, dat dit een argument is van bijkomende beteekenis, dat men niet los van de overige argumenten mag beschouwen en dat uiteraard, wanneer het geheel op zichzelf komt, zeker geen motief zou kunnen zijn om van een kindertoeslag af te zien. Dat het argument niettemin naast de overige en dan als laatste werd aangevoerd, heeft intusschen zeer goede gronden, want het betreft hier inderdaad telkens terugkeerende administratieve bezwaren van ernstigen aard en daaraan gepaard gaande kosten.

Ik kom dan, Mijnheer de Voorzitter, tot de meer belangrijke motieven. Ook voor de beoordeeling van deze motieven moet men zich goed voor oogen stellen, wat met de herberekening zal worden bereikt.

Het wetsontwerp brengt voorzooveel mogelijk en bereikbaar is, een egalisatie van de onder verschillende regelingen tot stand gekomen, uiteenloopende pensioenen, waarbij het huidige peil als vergelijkingsvlak dient. Die egalisatie wordt niet ten volle bereikt, de meeste oude pensioenen blijven uitgaan boven hetgeen voor de thans dienende ambtenaren bereikbaar is; in elk geval blijven zij daaraan echter minstens gelijk.

Het geven van een kindertoelage op de oude pensioenen zou dus wel een groote ongelijkheid brengen ten opzichte van de nieuwe pensioenen. Voor de nieuwe gepensionneerden, die toch zeker voor even zware lasten in verband met schoolgaande kinderen zullen staan, is de noodzaak van het geven van een kindertoelage tot dusverre niet erkend. Men zou dus de categorie der vroegere gepensionneerden, die in het algemeen toch ook reeds een hooger pensioen hebben, door het geven van een kindertoelage wel zeer bevoorrechten.

Het feit, dat de huidige pensioenregeling geen rekening houdt met het hebben van schoolgaande kinderen, verklaart tevens de uitspraak, dat een kinderaftrek een vreemd element zou brengen in de Indische pensioenwetgeving.

Nu zal men wellicht hiertegen aanvoeren, dat de thans geldende pensioenkortingsregeling dit element wel kent.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de geldende kortingsregeling, welke een uniforme korting oplegt, drukt ongelijk en houdt geen rekening met het behoeftecriterium. Bij dezen min of meer willekeurigen en in uitwerking onzekeren opzet was er alleszins aanleiding om een correctief aan te brengen in den vorm van een kinderaftrek, teneinde te voorkomen, dat bepaalde personen te zeer zouden worden getroffen. Deze noodzaak is, nu de oude pensioenen naar een reëel geachten maatstaf zullen worden herzien, komen te vervallen.

De heer Kerstens is ook nog nader ingegaan op hetgeen in de Memorie van Antwoord is gezegd over de verhouding van het land tegenover de in dienst zijnde ambtenaren eenerzijds en tegenover de gepensionneerden anderzijds, dat n.l. deze beide groepen niet zonder meer gelijk mogen worden gesteld.

Dat dit verschil in verhouding hier even werd aangevoerd, vindt hierin zijn oorzaak, dat de Regeering meende, stelling te moeten nemen tegen eene opvatting, dat, waar men nu eenmaal in de salarisregeling een kindertoelagestelsel is ingevoerd, dit zou impliceeren de billijkheid en noodzakelijkheid van kindertoelagen ook in de pensioensregelingen.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, blijkt uit het feit, dat de H. B. B. L. kindertoelagen kent, — en ook uit andere regelingen kan zulks blijken —, wel, dat de Regeering zeker

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

geen principieele tegenstandster is van het in bepaalde mate rekening houden met de gezinsomstandigheden der landsdienaren.

(De heer Kerstens: Ik wilde, dat ik maar eens gehoord had, waar het verschil zat. Dat weet ik nu nog niet.)

In dit verband moet dan ook worden weersproken, dat het niet opnemen van kindertoelagen in dit wetsontwerp een gedeeltelijk terugkomen zou beteekenen op de opvattingen der Regeering op dit stuk. Daarbij toch verliest men uit het oog de groote verschillen tusschen de voorliggende regeling en de huidige kortingsregeling, welke ik zooeven uiteenzette, en daarmede in het eene geval de noodzaak van een tegemoetkoming voor schoolgaande kinderen en in het andere geval de afwezigheid van die noodzaak.

Aangezien dit het eenige bezwaar van den heer Kerstens tegen het onderwerpelijke wetsontwerp is en het beginsel, dat aan de herberekening ten grondslag ligt, door hem zeer goed wordt geoordeeld, rijst de vraag, of het geachte lid aan zijn afwijkende meening ten deze niet op andere wijze uiting zou kunnen geven dan door te stemmen tegen het wetsontwerp, dat in het algemeen tot een zooveel billijker regeling zal leiden.

Thans kom ik aan den heer Sosrohadikoesoemo, die verschillende bezwaren tegen de onderwerpelijke voorstellen heeft aangevoerd. Afgescheiden daarvan heeft het geachte lid nog twijfel doen hooren aan de juistheid van de mededeeling van de Regeering, dat het overleg met het Opperbestuur geheel op de normale wijze heeft plaats gehad. Van het geachte lid verwondert dit eenigszins, waar de Regeering zich hierover positief en zonder voorbehoud heeft uitgesproken. Nogmaals moge hier herhaald worden, dat volstrekt onjuist is, dat het advies der Indische Regeering nopens de voorstellen in Nederland nog niet in beschouwing zou zijn genomen toen de Minister van Koloniën toestemming gaf, het wetsontwerp bij den Volksraad in te dienen. Wel is nopens een enkel punt nog nadien overleg gepleegd en dit — en niets anders — is de reden, dat in de Memorie van Antwoord pas mededeeling kon worden gedaan van het herziene standpunt inzake de aantasting der nieuwe pensioenen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: In ieder geval was het overleg toen nog niet afgeloopen.)

Omtrent dit punt nog niet. Het geachte lid heeft nog vergelijkingen getrokken met de in Nederland in overweging zijnde maatregelen op dit gebied, maar de Regeering meent deze maatregelen, die hier te lande uiterst moeilijk kunnen worden beoordeeld, niet in de debatten te moeten betrekken. Als in Nederland de gelijkmaking der pensioenen bereikt kan worden door deze voor zoover noodig met een maximum van 10% te verminderen, dan wijst dit er slechts op, dat de verhoudingen daar niet zoo uiteenloopen als hier te lande.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Daar heb ik het ook niet over gehad, ik haalde het alleen maar even aan.)

Op zichzelf kan dit dus geen argument opleveren ten betooge, dat de Nederlandsche pensioenen meer gespaard worden. De Regeering meent dus ook niet verder te moeten ingaan op hetgeen door het geachte lid is opgemerkt over de tegenstelling, die zou bestaan tusschen hetgeen voor Indië wordt voorgesteld en de in Nederland bestaande plannen ten aanzien de pensioenen van oud-Kamerleden grondwettelijke pensioenen, die, gelijk bekend, een zeer uitzonderlijk karakter dragen.

Dezelfde geachte spreker heeft in dit verband nog de vraag gesteld of de om politieke of andere gewichtige redenen o.m. aan oud-regenten toegekende, verhoogde pensioenen, welke boven de 46% uitgaan, eveneens onder de verhoogde korting zullen vallen.

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, zooals de tekst van het wetsontwerp luidt, zou dit het geval moeten zijn. Zulks is echter niet de bedoeling van de Regeering en dit punt is dan ook aan de aandacht ontsnapt. De Regeering zegt dan ook gaarne toe het Opperbestuur in overweging te zullen geven, dat het wetsontwerp nog wordt aangevuld met een bepaling, welke de met toepassing van artikel 22, lid 2 van het Indisch Burgerlijk Pensioenreglement aan niet-Europeesche landsdienaren toegekende verhoogde pensioenen van een hoogere korting dan maximum 20% uitsluit.

De heer Sosrohadikoesoemo — en de heer Van Ardenne heeft zich daarbij aangesloten — heeft ernstige bezwaren ingebracht tegen de hoogere korting, te leggen op de pensioenen van boven de 46%. Speciaal is daarbij bedenking gemaakt tegen de motiveering van dit onderdeel der voorstellen, n.l. dat het in de lijn ligt van het streven naar normalisatie om aan dit bijzonder voorrecht, genoten door een beperkte groep van oudere gepensionneerden een einde te maken. Hiertegenover is aangevoerd, dat het hier toch een categorie personen betreft, die het land zooveel langer hebben gediend.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, hier gaat het juist om. Een betrekkelijk kleine categorie van ambtenaren werd destijds voor hun langer doordienen beloond met een hooger pensioen. Voordien en nadien was dit niet het geval. Hoe lang men thans ook dient, nimmer zal men een hooger percentage kunnen bereiken dan 46% met een maximum van *f* 750.— per maand. Is het nu werkelijk zóó onbillijk, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men in het algemeen de oude pensioenen egaliseert naar het huidig niveau, dat men ook aan deze uitzonderingspositie, welke gedurende een korten tijd heeft bestaan, een einde maakt? Dat betrokkenen dit als een extrabenadeeling voelen, is te begrijpen, maar, objectief beschouwd, is er toch veel voor te zeggen, dat men niet een bepaalde categorie, zij het dan ook gedeeltelijk van de normalisatie zou uitsluiten.

Na de nader gegeven toelichting meent de Regeering den heer Sosrohadikoesoemo, die overigens volmondig de billijkheid erkent van de herberekening — wat in dezen wel de hoofdzaak is — ernstig in overweging te moeten geven, zijn besluit te herzien om aan het wetsontwerp zijn stem te onthouden.

Over den termijn, waarvoor de onderwerpelijke regeling zal gelden, is het woord gevoerd door de heeren Prawoto, die den termijn te lang vindt, Van Ardenne, die van oordeel is, dat op zijn minst jaar voor jaar zou moeten worden overwogen, in hoeverre de regeling gehandhaafd zou kunnen blijven, en Verboom, die het integendeel beter zou achten, deze regeling, die een regularisatie beoogt, in het geheel niet aan een termijn te binden.

Hoewel voor het standpunt van het laatstgenoemd geacht lid veel te zeggen is, meent de Regeering, om de daarvoor aangegeven redenen in de Memorie van Toelichting en het verslag der commissie, dat een termijn van 5 jaar verkieslijk is. De kwestie van den monetairen toestand staat hier uiteraard buiten, daar voor eventueel uit dien hoofde te treffen maatregelen geen herziening der regeling noodig is. Doch wel kan zulk een herziening noodig zijn over eenige jaren, aangezien dan veranderingen kunnen hebben plaatsgehad, die wel een herziening noodig maken. Er bestaat evenwel geen reden, dezen termijn te kort te nemen, en daardoor onnoodig onrust bij de betrokkenen te wekken.

Tenslotte betuigt de Regeering haar erkentelijkheid aan den heer Verboom, voor den door hem aan het ontwerp gegeven steun. De bezwaren van het geachte lid hebben in het voorgaande reeds bespreking gevonden. Aan het slot heeft de heer Verboom nog de wenschelijkheid uitgesproken van een geruststellend woord van de Regeering. Dat de onderwerpelijke regeling geen andere strekking heeft, dan om billijker verhoudingen ten opzichte van de pensioenen te verkrijgen, meen ik te hebben aangetoond, ook, dat dit wetsontwerp, al zou men sommige punten anders geregeld willen zien, in geen enkel opzicht de conclusie kan wettigen, dat de Regeering te

(Mohamad Noor.)
licht zou denken over moeilijkheden als gevolg van den monetairen toestand, integendeel, de regeling geeft naar haar vaste overtuiging de eenig juiste basis voor eventueel uit dien hoofde te treffen maatregelen. Vertrouwen mag bestaan, dat de Regeering, wanneer de toestand dit mocht eischen, de noodige maatregelen zal weten te treffen; voor bezorgdheid dienaangaande op grond van het feit, dat van de indiening van dit wetsontwerp niet is afgezien, is zeer bepaald geen goede grond aanwezig.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit ontwerp, in eersten termijn ook van de zijde van de Regeering beëindigd.

De verdere *behandeling* wordt opgeschort tot na de afhandeling van Ond. **23**, instelling van een rubberfonds.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet tot instelling van een rubberfonds. (Ond. **23**.)

De behandeling is gevorderd tot aan den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Mohamad Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen zij het mij vergund U mijn dank te betuigen voor Uw bereidwilligheid om den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad betreffende het onderhavige wetsontwerp heden te doen plaats hebben.

Wat het Regeeringsantwoord zelf betreft, het spijt me te moeten zeggen, dat dit antwoord mij zeer heeft teleurgesteld. Niet alleen, dat het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde geheel langs mijn rede heengaat, maar ook heeft de geachte Regeeringsgemachtigde aan een belangrijk deel van mijn rede niet voldoende aandacht geschonken. Deze summiere beantwoording door den Regeeringsgemachtigde accepteer ik niet. Als vertolker van de gevoelens en verlangens van de Inheemsche bevolking in de rubbergebieden van de buitengewesten mag ik toch eenige aanspraak hebben op een weinigje belangstelling van de zijde der Regeering voor mijn betoog in eersten termijn.

Al zou een belangrijk deel van mijn rede in eersten termijn sterk beïnvloed zijn door een misverstand, zooals de Regeering het doet voorkomen, dan nog zou er zeer veel overblijven dat beantwoording verdient niet alleen, maar ook vereischt. De geachte Regeeringsgemachtigde is echter over dit alles heengestapt, alsof er geen vuiltje aan de lucht was.

Het gaat hier om een zaak, welke voor de betrokken bevolking van zoo'n groot belang is en haar zoo ter harte gaat, dat een meer belangstellende houding van de Regeering zeker van wijs beleid zou hebben getuigd.

Nu ter zake. De Regeering heeft het doen voorkomen, alsof een aanzienlijk deel van mijn rede in eersten termijn op een misverstand zou berusten. Waar dus, volgens de Regeering, de basis van mijn betoog foutief zou zijn, moest het dus wel als een kaartenhuis in elkaar storten, zoodat de Regeering meende met een summiere beantwoording te kunnen volstaan.

Waarin zou, volgens de Regeering, dat misverstand bestaan? Dat ik feitelijk niet precies zou weten, wat de eigenlijke doelstelling van het rubberfonds is, terwijl toch, aldus de Regeering verwijtend, zoowel in de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp als in de Memorie van Antwoord reeds een juiste uiteenzetting van een en ander is gegeven. Ik kon mijn ooren waarlijk niet gelooven, toen ik dit moest aanhooren. Ik kan U echter mededeelen, Mijnheer de Voorzitter, dat de gegeven uiteenzetting in het begin van het regeeringsantwoord voor mij volstrekt overbodig is. Eerder zou er misverstand zijn te vinden, juist bij den geachten Regeeringsgemachtigde. Dit moge uit het volgende blijken. Op blz. 3028 van het Stenografisch Verslag lees ik:

„Na deze beschouwingen zal het duidelijk zijn, dat de Regeering den gedachtengang van den geachten spreker niet volgen kan bij den parallel, dien hij trekt tusschen de behandeling van het *f* 25 millioen-plan en het rubberfonds''.

Tot zoover het citaat. Waar het op aan komt, is dit, dat ik geen parallel heb getrokken tusschen het *f* 25 millioenplan en het rubberfonds, maar tusschen die *f* 25 millioenbijdrage en de rubbergelden. Ik heb hier volstrekt niet gesproken van „rubberfonds''. Dit is toch een hemelsbreed verschil! Ik heb in dit verband niet gesproken van rubberfonds, maar van rubbergelden, juist omdat ik weet, wat het doel is van het rubberfonds. Het zou al te absurd zijn om een parallel te trekken tusschen de *f* 25 millioen schenking en het rubberfonds. Wanneer ik vergelijkingen maak tusschen de *f* 25 millioen-bijdrage en de rubbergelden, dan heb ik natuurlijk op het oog, de bestedingswijze hiervan. En omdat ik de besteding van de rubbergelden primair acht, heb ik deze beschouwingen dan ook in het begin van mijn rede geplaatst. De Regeering heeft gezegd, dat beschouwingen over de bestedingswijze der rubbergelden eigenlijk niet thuisbehooren bij het in behandeling zijnde onderwerp, dat louter beheer betreft. Ik ben echter een andere meening toegedaan; daarom heb ik eenige algemeene beschouwingen daaraan gewijd, waar de Regeering, helaas uit misverstand, niet op is ingegaan. Ik hoop, dat de Regeering dit alsnog in tweeden termijn zou willen doen.

Ik zal in het kort toelichten, waarom ik juist bij dit wetsontwerp en niet eerder, b.v. bij de behandeling van de IVe begrootingsafdeeling, zulke beschouwingen heb geplaatst.

Voor de betrokken Inheemsche rubberproduceerende bevolking beteekent de voorgestelde instelling van het rubberfonds een belangrijke mijlpaal in de besteding van de rubbergelden. Wij zien daarin het inluiden van een nieuwe phase in de besteding der rubbergelden, welke niet in ons belang zal kunnen zijn en die wij dus zeer ongewenscht achten. Daarom voelen wij het als onze plicht om van onze wenschen en verlangens ten aanzien van die besteding juist thans op onmiskenbare wijze blijk te geven. Wij zien in het rubberfonds niet enkel een zaak van louter beheer, wij zien daarin ook een eersten stap tot een principieele wijziging van het regeeringsbeleid inzake de besteding der rubbergelden.

De Regeeringsgemachtigde heeft het fonds voorgesteld als een doodonschuldige zaak van louter beheer, welke op de besteding van rubbergelden geen invloed heeft. Wij zijn van meening, dat het rubberfonds niet zoo onschuldig is als het wel schijnt. Dat het fonds, gelijk de Regeering in haar antwoord naar voren bracht, alleen een beheerstaak heeft, moet ik kwalificeeren als een onvolledige voorstelling van zaken, want naast beheerstaak heeft de rubberfondscommissie ook de bevoegdheid om leeningen uit het fonds te verstrekken en tevens de taak om de Regeering van advies te dienen betreffende de opstelling van aanvullende begrootingen, waarbij hetzij nieuwe doeleinden zullen worden aangewezen, of voor de reeds aangewezen doeleinden nieuwe credieten zullen worden aangevraagd.

Wij zien dus in de instelling van het rubberfonds een belangrijke en een weinig bemoedigende mijlpaal in de besteding van de rubbergelden.

(De heer Van Helsdingen: Maar die begrootingen komen toch bij den Volksraad; dan hebt U toch gelegenheid daarover te spreken.)

Vandaar — dit tevens als antwoord op de interruptie van den heer Van Helsdingen — dat ik aangedrongen heb op de instelling van een commissie, conform de commissie-Van den Bussche voor de *f* 25 millioen-bijdrage, met de bedoeling een betere besteding van de rubbergelden te kunnen verkrijgen. Met eenige andere geachte medeleden heb ik ten aanzien hiervan een motie ingediend, die ik U, Mijnheer de Voorzitter, reeds ter hand heb gesteld.

Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

(Mohamad Noor.)

Waar de geachte Regeeringsgemachtigde veel van hetgeen ik in eersten termijn heb voorgebracht, niet heeft beantwoord, valt het mij moeilijk om in tweeden termijn kortheid te betrachten, omdat ik feitelijk verplicht zou zijn mijn rede in eersten termijn te herhalen. Ik zal dit echter niet doen en zal trachten binnen den termijn te blijven.

Ik heb in eersten termijn betoogd, dat ik de instelling van het rubberfonds niet noodzakelijk acht. Ik heb daarbij gewezen op de 3e richtlijn door de commissie-Van den Bussche uitgestippeld, waarin o.a. wordt gezegd, dat fondsvorming uit de *f* 25 millioen-bijdrage niet mag plaats vinden. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft met geen woord gezegd, waarom de Regeering nu bij de rubbergelden juist wel tot fondsvorming wil overgaan. Voorts heb ik betoogd, dat ik de motiveeringen in de Memorie van Toelichting genoemd om de wenschelijkheid van het rubberfonds te bepleiten, zeer zwak vond. Het motief van de zgn. wederkeerende uitgaven, het voornaamste argument voor de instelling van het fonds acht ik zwak, omdat die uitgaven in totaal slechts een heel kleine fractie van het geheel zullen vormen, zoodat alleen een fonds voor het beheer van deze gelden, die, naar ik meen, op *f* 3 à *f* 4 millioen werden geraamd, gemotiveerd zal zijn, maar geen rubberfonds, hetwelk een veel meer uitgebreide taak heeft. Ik hoop, dat de Regeering in tweeden termijn alsnog klaar en duidelijk wil uiteenzetten, waarom de Regeering nu zonder het rubberfonds niet kan werken. Ik blijf van meening, dat het fonds niet zoo noodzakelijk is voor het beheer van de toegestane gelden m.a.w. dat het best gemist kan worden.

Ik heb in dit gedeelte van mijn betoog de vraag gesteld: wat is de diepere ondergrond van deze fondsvorming? Door deze vraag niet te beantwoorden, wordt de schijn gewekt, dat de Regeering het antwoord op die vraag niet gaarne geeft. Een kloek „neen'' zou moedgevender zijn.

De Regeering heeft ook niet mijn argumenten bestreden, waarmede ik het rubberfonds niet alleen onnoodig, maar zelfs ongewenscht vind. Onnoodig, omdat het een overbodige nieuwe instantie is; zonder het rubberfonds is beheer van de gelden op de tegenwoordige wijze toch ook mogelijk.

Ik acht het rubberfonds verder ongewenscht, omdat via het fonds de rubbergelden kunnen worden uitgeleend. Ik heb daarbij de vrees geuit, dat de neiging zou kunnen ontstaan om de zgn. wederkeerende uitgaven zooveel mogelijk uit te dijen, teneinde meer bedragen te kunnen kapitaliseeren, welke dan kunnen worden uitgeleend, hetgeen dan tengevolge heeft, dat er minder geld beschikbaar blijft voor welvaartsbevordering. Dit is wel mijn ernstigste bezwaar tegen het fonds.

Ook over de door mij gesuggereerde richtlijnen heeft de Regeering met geen woord gerept, waarschijnlijk omdat Zij meende, dat ze niet bij het ontwerp thuisbehooren. Ik heb zooeven betoogd, waarom ik juist bij het onderhavige ontwerp richtlijnen omtrent de besteding scherper omlijnd vastgelegd wil zien. Ik hoop, dat de Regeering in tweeden termijn haar inzichten daaromtrent alsnog zal bekend stellen.

Weinig bemoedigend zijn de volgende woorden in het regeeringsantwoord (pag. 3027 van het Stenografisch Verslag):

> „Nu al veel gedaan is om de rubberproduceerende bevolking in de buitengewesten te helpen en eerlang door de invoering van de individueele restrictie het bijzonder uitvoerrecht zal vervallen, is de noodzaak om bij de uitvoering van steunmaatregelen zeer snel te kunnen handelen, hoewel die blijft bestaan, toch wel zooveel verminderd, dat toch spoedig de tijd zou zijn aangebroken om den Volksraad op normale wijze in te schakelen in de aanwending van het bijzonder rubberuitvoerrecht''.

Ik wil niet gelooven, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering met deze uitlating thans wil te kennen geven, dat er reeds een zekere verzadiging is ingetreden in de uitvoering van welvaartswerken in de betrokken rubbergebieden der buitengewesten. Maar ik zou de Regeering toch willen vragen om ten deze meer klaarheid te geven.

(Voorzitter.)

(De heer D e W a a l, Regeeringsgemachtigde voor B.B.: Er is gezegd, dat noodzaak om snel te kunnen handelen nog wel aanwezig was, maar niet meer in die mate om buiten den Volksraad om te handelen. Er moet dus nog wel snel gehandeld worden, maar niet meer in die mate, om globale credieten aan te vragen.)

Ik dank de Regeering voor haar nadere uiteenzetting.

Ik heb in eersten termijn gezegd, dat het vermoedelijk restant der rubbergelden *f* 30 000 000 bedroeg. Dit bedrag dient gecorrigeerd te worden, het moet nl. ± *f* 60 000 000 zijn. In verband hiermede zou ik in plaats van een vijfjaarsplan, een tienjaarplan opgemaakt willen zien (vide de 2e richtlijn).

Het is van groot belang, dat principieel wordt vastgelegd, dat al dat geld, zoonoodig verminderd met hetgeen noodig is om het onderhoud te financieren, ten slotte wordt aangewend voor welvaartswerken in het belang van de rubberproduceerende bevolking. Het is met het oog hierop, dat ik de vraag heb gesteld, welk deel der gelden uiteindelijk in het fonds komt en wat er met de rest gebeurt. Het heeft hier met een misverstand niets te maken. Het diplomatieke Regeeringsantwoord hierop heeft mij uiteraard niet bevredigd. Dat antwoord is feitelijk een aanhaling van art. 1 lid 1 van het onderhavige wetsontwerp.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een motie, voorgesteld door de heeren Moh. Noor, Soangkoepon en Prawoto (Ond. **23**, stuk 6), luidende:

> „De Volksraad,
>
> gehoord de debatten,
>
> spreekt als zijn oordeel uit, dat het gewenscht is, dat in de beheerscommissie van het in te stellen rubberfonds minstens twee vertegenwoordigers van de inheemsche rubberproduceerende bevolking, n.l. een voor Sumatra en een voor Borneo zitting nemen.
>
> T o e l i c h t i n g.
>
> Het is een zaak van wijs beleid, dat in commissies in het algemeen welke met de belangen van de inheemsche bevolking in nauw verband staan, zooveel mogelijk Indonesiërs als leden worden opgenomen. In het bijzonder geldt dit voor de commissie van het rubberfonds, waarin gelden zullen worden gestort, welke de betrokken inheemsche rubberproduceerende bevolking van de buitengewesten nu eenmaal als haar eigen geld beschouwt. Het is dan ook niet meer dan redelijk, dat die bevolking prijs stelt op een vertegenwoordiging in genoemde commissie, temeer, waar die commissie naast haar eigenlijke beheerstaak ook nog de bevoegdheid zal hebben
>
> 1e. om leeningen te verstrekken uit de gelden van het fonds en
>
> 2e. de taak zal hebben om de Regeering van advies te dienen nopens de opstelling van de aanvullende begrootingen, waarbij hetzij nieuwe doeleinden zullen worden aangewezen of voor de reeds aangewezen doeleinden nieuwe credieten zullen worden aangevraagd.''

Deze motie is reeds geroneografeerd, zal dadelijk worden rondgedeeld en aan de orde worden gesteld.

Voorts hebben de heeren Moh. Noor, Soangkoepon en Prawoto nog een motie aan mij voorgelegd, de wenschelijkheid uitsprekend van de opstelling van een afgerond welvaartsplan, te bekostigen uit de rubbergelden, en de instelling van een commissie daartoe.

Deze motie kan echter — dit in overleg met de voorstellers — beter aan de orde worden gesteld bij Onderwerp **87**, dat binnen zeer korten tijd in het College van Gedelegeerden aan de orde zal komen.

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**).

(Soangkoepon.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn heeft de Regeering verklaard, dat het doel van het ontwerp van wet tot instelling van een rubberfonds tweeërlei is. In de eerste plaats, dat in het fonds alleen gelden komen, die al een bestemming gekregen hebben en ten tweede om die gelden apart te beheeren.

Dit beteekent dus, dat een gedeelte van de rubbergelden apart wordt besteed door dit fonds en een ander gedeelte door het Land. Het is mij onbegrijpelijk, waarom alleen voor het beheeren van die rubbergelden splitsing van deze bedragen noodzakelijk is. Waarom kunnen die gelden niet door het land zelf worden beheerd? Is de bewaking van die gelden veel beter toe te vertrouwen aan dit fonds dan aan het land zelf?

Alleen voor het beheeren van die gelden acht ik de noodzakelijkheid van een instelling van een fonds niet aanwezig; dit kan evengoed — ik zou zeggen — veel beter door het land geschieden.

Wanneer een fonds voor dit doel urgent wordt geacht dan lijkt het mij veel beter, al die gelden onder het beheer van een lichaam of orgaan te stellen, doch niet een gedeelte bij het land en een ander gedeelte bij dit in te stellen fonds.

De Regeering heeft verklaard, dat mijn beschouwingen omtrent deze kwestie niet gaat over het fonds, doch tegen de besteding van het bijzonder uitvoerrecht en tegen de rubberrestrictie zelf.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, het komt mij voor, dat de Regeering te dezen opzichte een verkeerde conclusie heeft getrokken. Ik heb wel als uitgangspunt voor mijn beschouwingen het karakter van het bijzonder uitvoerrecht en de rubberrestrictie genomen, om tot een eindoordeel over het in te stellen rubberfonds te komen.

De Regeering wil een gedeelte van de rubbergelden in het fonds storten en een ander gedeelte in handen van het land doen blijven. Ik daarentegen wil de rubbergelden in hun geheel doen storten in de kassen van de betrokken Inlandsche rechtsgemeenschappen in de buitengewesten.

De Regeering verklaarde verder, dat het onderhavige ontwerp louter beheer betreft en niets te maken heeft met de bestedingswijze, doch, Mijnheer de Voorzitter, hoe is het dan te verklaren, dat in artikel 2 lid 1 van deze ontwerp-ordonnantie gesproken wordt van: „het beheer van het fonds en de aanwending van gelden daaruit".

Wanneer dit fonds louter beheer betreft, dan lijkt het mij veel beter, om de woorden: „en de aanwending van gelden daaruit" te schrappen, terwijl het woord „geschieden" ware te veranderen in „geschiedt" dan wel het woord „aanwending" te vervangen door de woorden „tot uitgaafstelling".

Deze ontwerp-ordonnantie wil een rubberfonds hebben, dat feitelijk in wezen genoemd kan worden een fonds van een gedeelte, of, onbepaald gedeelte van de rubbergelden der Inheemsche bevolking.

Ik heb tot de Regeering gezegd: Vormt geen rubberfonds uit het bijzonder uitvoerrecht der Inheemsche rubberproducenten, doch geeft die gelden aan de betrokken Inlandsche rechtsgemeenschappen, omdat die gelden volgens de Regeering zelf toch der betrokken Inheemsche bevolking toebehooren.

Het spijt mij daarom ten zeerste, dat de Regeering mij blijkbaar niet heeft begrepen, omdat uit mijn beschouwingen mijns inziens duidelijk blijkt, dat instede van de instelling van een rubberfonds ik de voorkeur er aan geef om de rubbergelden aan de rechtmatige eigenaren terug te geven middels hun vertegenwoordigende lichamen en dat zijn de Inlandsche rechtsgemeenschappen in de buitengewesten.

Wanneer de Regeering zegt, dat mijn beschouwingen niets te maken hebben met de instelling van het rubberfonds, denk ik onwillekeurig aan de geschiedenis van het water, dat in een pot door het vuur onder dezen pot wordt kokend gemaakt.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Dit water dan beschuldigt het vuur, dat dit vuur het water zoo warm heeft gemaakt. Het vuur antwoordt daarop: Hoe is het mogelijk, dat ik daarvan beticht word, ik heb U niet eens aangeraakt; ik heb den pot wel verwarmd, doch niet U. Ik heb met U niets te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik voel niets voor dit halfslachtige rubberfonds en daarom wil ik er tegen stemmen.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Daar ik geen tijd heb gehad dit antwoord voor te bereiden, zal ik tot mijn spijt iets korter moeten zijn en mij meer tot enkele hoofdzaken moeten bepalen dan anders het geval zou zijn geweest. Het spijt de Regeering, dat de heer Moh. Noor haar rede in eersten termijn zoo heeft opgevat, dat daaruit gebrek aan belangstelling zou moeten worden afgeleid voor de werking van de rubberrestrictie op de bevolking in het algemeen. Dat de Regeering niet ingegaan is op verschillende beschouwingen, die betrekking hadden op de bestedingswijze wijst in het geheel niet in de richting, dat er minder belangstelling zou zijn voor die kwestie, doch beschouwingen daaromtrent werden achterwege gelaten, omdat gemeend werd, dat die bij de behandeling van het rubberfonds niet zoo goed op haar plaats waren.

De **Voorzitter**: Wellicht kan de Regeering daarop nog terugkomen, wanneer de betrekkelijke motie wordt in behandeling genomen bij onderwerp **87** in het College van Gedelegeerden.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Dat komt mij inderdaad een zeer goede oplossing voor.

De Regeering moet het standpunt, dat het rubberfonds uitsluitend bestemd is voor beheer, ten volle handhaven. Het doet mij genoegen te hooren, dat de heer Moh. Noor dit inderdaad wel begrepen heeft en dat dus van een misverstand van zijn kant geen sprake is. Doch wanneer dat zoo is, moet ik concludeeren, dat het vervolg van zijn rede eigenlijk dus ook iets is, dat volgens Uw voorstel, Mijnheer de Voorzitter, beter in beschouwing kan worden genomen bij de behandeling van de ontwerp-ordonnantie, die hierover verder zal handelen.

De heer Soangkoepon heeft bestreden, dat de bedoeling van het rubberfonds uitsluitend zou zijn het regelen van het beheer der gelden. Hij heeft in dit verband gewezen op de woorden in het eerste lid van artikel 2:

> „Het beheer van het fonds en de aanwending van gelden daaruit geschieden volgens bij of krachtens ordonnantie vast te stellen regelen."

Hier heeft de geachte spreker aan het woord „aanwending" een andere beteekenis toegekend, dan bedoeld was. Het komt mij voor, dat wij over deze taalkundige kwestie niet in debat behoeven te treden. De bedoeling is inderdaad met „aanwending" het in uitgaaf stellen; dus niet het kiezen van objecten van besteding.

Ik moet nog even terugkomen op hetgeen de heer Mohamad Noor gezegd heeft over een passage in het geroneografeerde stenografisch verslag van het regeeringsantwoord in eersten termijn. Er is geen sprake van, dat de Regeering gezegd zou hebben, dat de noodzaak om snel te handelen bij de besteding van het rubberuitvoerrecht zou komen te vervallen. Er is alleen gezegd, dat die noodzaak nu minder spreekt dan tevoren en niet meer in die mate om bij de besteding van het rubberuitvoerrecht praktisch den Volksraad uit te schakelen, door globaal groote bedragen aan te vragen.

Na deze nadere uiteenzetting geloof ik, dat er eigenlijk over deze zaak niet veel meer te zeggen is. Het is inderdaad een kwestie van beheer.

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**). — Aanvullende begrootingen betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1936 en 1937 (Ond. **84**). — Vierde aanvullende begrooting, betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **86**).

(Voorzitter.)

De heer Mohamad Noor heeft gevraagd, waarom men dan dit fonds wenscht. Ik zou daarop kunnen antwoorden: het is in de Memorie van Toelichting gezegd. Een diepere grond daarvoor, naar welke dit geachte lid vraagt, is niet aanwezig. De bedoeling is geen andere, dan in de Memorie van Toelichting is medegedeeld. Dat fondsvorming hier gewenscht wordt geacht in tegenstelling met wat is medegedeeld bij het *f* 25 mm plan heeft natuurlijk zijn reden.

Bij het *f* 25 mm plan ging het er om een bedrag te besteden voor geheel Nederlandsch-Indië, voor algemeene doeleinden en sommige streken. Hier is de bestedingswijze een andere. Daarbij staat op den voorgrond, het besteden van gelden ten behoeve van de rubberproduceerende bevolking in de buitengewesten. Een groot bedrag is al besteed; aan meer dan *f* 30 mm is een bestemming gegeven. Dat men nu bij het verder overwegen van steunmaatregelen behoefte gevoelt aan een fonds, omdat nu maatregelen aan de orde komen, die niet op zeer korten termijn kunnen worden verwezenlijkt, behoeft naar het voorkomt geen nader betoog.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermede aan de zaak voldoende toelichting te hebben gegeven. Het standpunt der Regeering is, dat hier alleen sprake is van een zaak van beheer.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie, die bij dit onderwerp in behandeling zal komen, nog niet is geroneografeerd en rondgedeeld, ondanks het feit dat daarmede zeer veel spoed wordt gemaakt, zoo moet ik de beraadslaging even opschorten.

Aan de orde is de behandeling van:

1. De elfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936 en de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **84**);
2. De vierde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **86**).

Deze ontwerpen aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Op verzoek van de desbetreffende commissie die in de verslagen misschien nog eenige kleine wijzigingen heeft aan te brengen, wordt de behandeling van de onderwerpen 10 en 10A, de verslagen der Rekenkamers in Nederlandsch-Indië en in Nederland over 1935, voor heden op den rooster van werkzaamheden voorkwam, aangehouden tot morgen.

Hetzelfde geschiedt met de behandeling van de motie-Thamrin (Ond. **31**, stuk 6), aangezien de betrokken Regeeringsgemachtigde door een dringende conferentie verhinderd is, heden aanwezig te zijn.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet tot instelling van een rubberfonds (Ond. **23**), met inbegrip van de motie, voorgesteld door de heeren Mohamad Noor, Soangkoepon en Prawoto (stuk 6), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt als zijn oordeel uit, dat het gewenscht is, dat in de beheerscommissie van het in te stellen rubberfonds minstens twee vertegenwoordigers van de inheemsche rubberproduceerende bevolking, n.l. een voor Sumatra en een voor Borneo zitting nemen.

Toelichting.

Het is een zaak van wijs beleid, dat in commissies in het algemeen welke met de belangen van de inheemsche bevolking in nauw verband staan, zooveel mogelijk Indonesiërs als leden worden opgenomen. In het bijzonder geldt dit voor de commissie van het rubberfonds, waarin gelden zullen worden gestort, welke de betrokken inheemsche rubberproduceerende bevolking van de buitengewesten nu eenmaal als haar eigen geld beschouwt. Het is dan ook niet meer dan redelijk, dat die bevolking prijs stelt op een vertegenwoordiging in genoemde commissie, temeer, waar die commissie naast haar eigenlijke beheerstaak ook nog de bevoegdheid zal hebben

1e. om leeningen te verstrekken uit de gelden van het fonds en

2e. de taak zal hebben om de Regeering van advies te dienen nopens de opstelling van de aanvullende begrootingen, waarbij hetzij nieuwe doeleinden zullen worden aangewezen of voor de reeds aangewezen doeleinden nieuwe credieten zullen worden aangevraagd."

(Thamrin, Voorzitter, Verboom.)

Deze motie zou gevoeglijk ook in behandeling kunnen komen bij de behandeling van onderwerp **87**, de uitvoeringsordonnantie, waarin de instelling en de samenstelling der commissie aan de orde wordt gesteld. Aangezien verschillende leden echter hun stem over het wetsontwerp afhankelijk stellen van het inzicht van den Volksraad ten aanzien van de samenstelling der commissie, heb ik er in dit geval geen bezwaar tegen, de motie bij onderwerp **23** in behandeling te doen nemen en zelfs vóórdat tot stemming over het wetsontwerp wordt overgegaan.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den voorstellers gaarne eenige inlichtingen willen vragen, omdat het mij niet duidelijk is, of, wat gevraagd wordt, wel beantwoordt aan de gedachte, die bij de voorstellers voorzit. Als ik mij niet vergis, is de commissie, die bij de ordonnantie genoemd wordt, bedoeld als uitsluitend een technische commissie, die administratief nagaat, of het beheer in orde is, dan wel gelden op aanvraag beschikbaar stelt. Als ik de ondershands gegeven inlichtingen van de voorstellers goed begrepen heb, is het hun bedoeling om vertegenwoordiging te vragen bij het bepalen door den directeur van B.B. welke werken al dan niet uitgevoerd zullen worden, hetgeen ook thans voortgezet wordt. Als dat de bedoeling is van de voorstellers, dus om medezeggenschap te krijgen in de bepaling van de werken, lijkt het mij, dat een vertegenwoordiger bij de thans bedoelde commissie van weinig beteekenis is, omdat het een zuivere technische commissie is en lijkt het mij beter de aanvulling van de vertegenwoordiging te vragen bij onderwerp **87**.

De **Voorzitter**: De vraag van den heer Thamrin berust op een misverstand. Er is een tweede motie ingediend bij Ond. **87**, die bedoelt invloed te verkrijgen op de besteding der gelden. Thans gaat het inderdaad om een beheerscommissie, waarin men eveneens het Inheemsche element vertegenwoordigd wenscht te zien.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij op zichzelf een billijk verlangen, hetgeen in de motie tot uitdrukking wordt gebracht. Wanneer ik dan ook het woord heb gevraagd, is het alleen, om mede te deelen, dat ik niet kan medegaan met de volgende passage in de toelichting:

„Het is een zaak van wijs beleid, dat in commissies in het algemeen welke met de belangen van de Inheemsche

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Instelling van een rubberfonds (Ond. **23**). — Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Van Helsdingen, De Waal, R. G., Mohamad Noor.)

bevolking in nauw verband staan, zooveel mogelijk Indonesiërs als leden worden opgenomen.''

Wanneer men zegt, dat in commissies, welke met de belangen van de Inheemsche bevolking in nauw verband staan, ook vertegenwoordigers van deze bevolking worden opgenomen — misschien kan men het zelfs nog iets sterker zeggen — zou ik er geen bezwaar tegen hebben, maar hier wordt het accent teveel gelegd op „zooveel mogelijk Indonesiërs''.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tegen den inhoud van de motie op zichzelf geen bezwaar, alleen zou ik een practische vraag aan de voorstellers willen stellen.

De motie vraagt in de zuivere beheerscommissie:

„twee vertegenwoordigers van de Inheemsche rubberproduceerende bevolking, n.l. een voor Sumatra en een voor Borneo''.

Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde niet eens, maar herhaaldelijk uiteengezet, dat de commissie een zuivere beheerscommissie is. Ik meen, dat er in eersten termijn ook de aandacht op gevestigd is, dat de leden, om het beheer doelmatig te kunnen uitoefenen, te Batavia gevestigd moeten zijn. Is het nu de bedoeling van de voorstellers, dat voor de vergaderingen van de commissie de vertegenwoordiger van Sumatra en die van Borneo geregeld reizen naar Batavia maken, of, dat iemand, die te Batavia woonachtig is, wordt aangewezen als vertegenwoordiger van Sumatra, resp. van Borneo, om de adviezen sub 1e en sub 2e te geven. Als het iemand in Batavia is, die daarvoor wordt aangewezen, vraag ik mij af, of zulk een persoon wel de meest aangewezene is om zulke adviezen te geven als waarvan hier sprake is. Ik vind het in het geheel geen „zaak van wijs beleid'', als zulke vertegenwoordigers in de commissie worden opgenomen.

Als ik vóór de motie stem, is het dan ook alleen, omdat ik aan het sentiment wil tegemoetkomen maar volstrekt niet, omdat ik de gevraagde vertegenwoordiging noodzakelijk acht.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Daar de commissie zuiver is een commissie van beheer en over de besteding van het geld in het vervolg steeds geoordeeld kan worden door den Volksraad, acht de Regeering een vertegenwoordiging van de rubberproduceerende bevolking in deze commissie, niet noodzakelijk.

De practische bezwaren daartegen heb ik al genoemd. Een zeer belangrijk practisch bezwaar is ook, — waarop zooeven reeds door den heer Van Helsdingen is gewezen — dat de menschen, die vertegenwoordigers zouden moeten zijn, niet te Batavia of in de omgeving van Batavia gevestigd zijn.

Verder leg ik nogmaals den nadruk op het technische karakter van de commissie en op het feit dat over de besteding van het geld de Volksraad zal kunnen oordeelen. Daarom wordt deze motie door de Regeering ontraden.

De heer **Mohamad Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb eigenlijk ten aanzien van deze motie niet veel meer te zeggen.

Naar aanleiding van het betoog van mijn geacht medelid, den heer Verboom, wil ik alleen zeggen, dat ik hem dank voor zijn steun in principe door toe te zeggen voor de motie te zullen stemmen, desnoods onafhankelijk van de toelichting.

Mijn geacht medelid, de heer Van Helsdingen, heeft als practisch bezwaar aangevoerd, dat moeilijk personen hier in Batavia kunnen worden aangewezen, die beschouwd kunnen worden als vertegenwoordigers van de Inheemsche rubberproduceerende bevolking. Ik geloof, dat dit practisch bezwaar niet zoo groot is.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Kunt U U zelf niet aanbevelen?)

Het bezwaar zal niet zoo groot zijn, dat het aanleiding zou moeten geven om aan dit verlangen geen gevolg te geven. Ik ben er zeker van, dat er genoeg menschen in en in de buurt van Batavia zijn, die voldoende vertrouwen genieten van de Inheemsche rubberproduceerende bevolking in de buitengewesten, om als haar vertegenwoordigers aangewezen te worden.

(Soangkoepon, Voorzitter.)

(De heer Van Helsdingen: Maar de besteding der gelden komt toch in den Volksraad zelf ter sprake?)

De **Voorzitter**: Het gaat om het beheer.

De heer **Mohamad Noor**: Hetzelfde kan gezegd worden ten aanzien van hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde heeft voorgebracht.

Ik geloof dat ik verder niets meer ter toelichting van de motie behoef voor te brengen.

De **Voorzitter**: Wij kunnen nu tot stemming overgaan. Vooraf geef ik nog gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De aanwendig der rubbergelden wordt eigenlijk geheel aan het B. B. overgedragen. Wanneer nu straks een bepaald bedrag daarvan wordt afgenomen en aan het rubberfonds in beheer wordt gegeven, dan is dat eigenlijk alleen een formeele kwestie. Wordt b.v. *f* 1 millioen op die wijze uitgegeven en in het fonds gestort, dan wordt het vervolgens besteed overeenkomstig de beslissing van den directeur van B. B.

Ons doel is nu om, waar de Regeering gezegd heeft, dat dit geld bestemd is voor de betrokken rubberproduceerende bevolking, in de beheerscommissie vertrouwensmenschen te krijgen uit de betrokken gebieden, die ook, wat noodzakelijk is, kunnen nagaan of het geld op de juiste wijze is besteed. Zij kunnen dat dagelijks controleeren en in den Volksraad kunnen er dan eventueel van hen verdere inlichtingen over gevraagd worden.

Ik zal in verband daarmede vóór de motie stemmen.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat de eerste onderteekenaar van de motie mij heeft medegedeeld, dat in de toelichting de woorden „zooveel mogelijk Indonesiërs'' worden vervangen door de woorden: „vertegenwoordigers van deze bevolking'', dat is dus de Inheemsche bevolking.

Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De motie met gewijzigde toelichting (stuk 6) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten tot vaststelling van het onderwerp van wet (Ond. **23**) te adviseeren.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het:

a. ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen;

b. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur tot wijziging van het Reglement voor het Weduwen- en Weezenfonds der Europeesche officieren van het Nederlandsch-Indische leger, alsmede van het Reglement voor het Weduwen- en Weezenfonds van Europeesche militairen beneden den rang van officier bij de Koloniale troepen;

c. ontwerp algemeenen-maatregel-van-bestuur houdende wijziging van de regelen betreffende de toekenning van pensioen aan personen, die in Nederland een betrekking bekleeden ten laste van de geldmiddelen van Nederlandsch-Indië en aan hun weduwen en weezen (Ond. **81**).

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Prawoto.)

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! De redevoering van den geachten Regeeringsgemachtigde en de opmerkingen van den heer Verboom geven mij aanleiding iets uitvoeriger op de zaak in te gaan. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft uitdrukkelijk naar voren gebracht, dat deze ontwerpen gebaseerd zijn op een gevoel van billijkheid en rechtvaardigheid, met name op het stellen der pensioenen op gelijke basis, teneinde de ondragelijke verschillen tuschen de pensioenen, welke zijn verleend op verschillende tijdstippen, weg te nemen.

Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde en mede den heer Verboom gaarne op de volgende feiten attent willen maken.

De gepensionneerde landsdienaren, uiteraard spreek ik over de Inheemsche gepensionneerden, van vóór 1925 behoefden om hun pensioen te verdienen, geen maandelijksche bijdrage te doen aan het pensioenfonds of welk ander fonds ook. Dat pensioen is hun dus eenvoudig gegeven, zonder eenigerlei bijdrage van hun kant. Men zou haast kunnen zeggen, dat ze van het gouvernement pensioen cadeau hebben gekregen.

Na 1925 kregen wij de invoering van het Inlandsch pensioenreglement. De Inheemsche landsdienaren moesten vanaf het jaar 1925 maandelijksche bijdrage betalen aan het pensioenfonds ook voor hun weduwen. Worden zij later gepensionneerd, dan hebben ze het recht — ik leg hier den nadruk op het woord recht Mijnheer de Voorzitter — pensioen te ontvangen naar den maatstaf van het salaris, dat ze vroeger verdiend hadden toen ze nog bijdrage betaalden in het pensioenfonds.

Resumeerende kunnen wij zeggen, dat het niet meer dan billijk is, dat het bedrag van het pensioen beoordeeld wordt naar den maatstaf van de betaalde bijdrage volgens het te verdienen salaris. Laat ik mij met een voorbeeld duidelijker maken. Landsdienaren, die in 1925 gepensionneerd worden, moeten pensioen krijgen naar den wettelijken maatstaf der pensioensbijdrage van dat jaar, en zij die in 1936 worden gepensionneerd moeten ook pensioen ontvangen naar de pensioenbijdrage van het jaar 1936. Deze stelling wordt ook door de Regeering gehuldigd.

Immers als een ambtenaar in salaris wordt verlaagd, men denke aan de groep schrijvers of nog liever, om een voorbeeld dicht bij honk te nemen, aan het salaris van de gedelegeerden, bv. den heer Soangkoepon. De heer Soangkoepon kon doorgaan met het betalen van pensioenbijdrage naar den maatstaf van zijn hooger salaris *f* 1 000, hoewel hij toen als Gedelegeerde *f* 700 verdiende. Toen hij gepensionneerd werd, werd hem pensioen toegekend naar den maatstaf van het salaris, waarover hij pensioenbijdrage had betaald, dat was over de *f* 1 000 en niet over zijn laatst genoten salaris van *f* 700. Hier dus een bewijs, dat de Regeering erkent, dat de landsdienaar recht heeft op een pensioen naar den maatstaf van de betaalde contributie. Nu wil de Regeering ineens dat recht aantasten, eigenlijk uitsluitend en alleen omdat de landsfinanciën er slecht voorstaan. Mijnheer de Voorzitter! Dit kunnen we lezen in het verslag van de Commissie-Rutgers op pag. 48 onder no. 125. Duidelijkheidshalve zal ik U even die openhartige verklaring voorlezen, omdat zij toch heel iets anders zegt dan in de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde uitdrukkelijk is neergelegd.

> „125: Daartegenover staat, dat de eigenlijke grond voor de aantasting der loopende pensioenen n i e t l i g t i n d e n w e n s c h n a a r e g a l i s a t i e, maar i n d e n g r o o t e n n o o d v a n d e I n d i s c h e f i n a n c i ë n. Mocht daarin een zoodanige verbetering intreden dat het peil van salarissen en pensioenen zou worden verhoogd, dan zou ook de herberekening der pensioenen wellicht niet in den thans voorgestelden vorm kunnen blijven gehandhaafd. Anderzijds moet ook rekening worden gehouden met hetgeen hiervoren over de onvastheid van het huidige salarispeil werd opgemerkt."

(Sosrohadikoesoemo.)

Mijnheer de Voorzitter! Om dit voornemen den schijn te geven van het dienen van het algemeen belang, het ongedaan maken van een sociaal onrecht, heeft de Regeering de gepensionneerden van vóór 1925, een douceurtje gegeven, doch niet uit de landsmiddelen, doch uit de zakken van de gepensionneerden van na 1925 t/m 1934. Gaan wij, dit nu los van de franjes na, dan komt de herordening van de pensioenen hierop neer:

Op pag. 43, onderwerpen **114**, **115** en **116** van het verslag-Rutgers staat o.a.:

I.	dat de Inheemsche gepensionneerden van voor 1925 een douceurtje krijgen van	*f*	100 000
II.	de Europeesche gepensionneerden voor 1925	„	500 000
III.	de gepensionneerden beneden den rang van adjudant onderofficier	„	800 000
	Totaal	*f*	1 400 000

Het leeuwenaandeel, bij wijze van honorarium voor het ongedaan maken van dit sociaal onrecht, krijgt het gouvernement *f* 9,1 millioen of 7 × het bedrag dat uitgekeerd zal worden aan de zoo misdeelde gepensionneerden.

Één ding vergeet de geachte Regeeringsgemachtigde, Mijnheer de Voorzitter, dat nu de gepensionneerden al zoo lang op hun pensioen leven, zij hun levenswijze reeds daarnaar hebben ingericht. De betere gesitueerden nemen meer verplichtingen op zich dan de misdeelden. Doch allen hebben in dezen tijd moeilijkheden, naar gelang van hun draagkracht. Het zou zeer interessant zijn, Mijnheer de Voorzitter, wanneer de Regeering er toe kon overgaan mijn beweringen aan de praktijk te toetsen en mij niet op theoretische gronden gaat bestrijden. Zij neme als maatstaf de beleende pensioenacten bij de algemeene volkscredietbank; wanneer zij deze sorteert naar de tijdvakken, zooals aangegeven door de Commissie-Rutgers nl. van vóór 1925, ná 1925 t/m 1934 en na 1934 dan zal Zij zien, dat allen zonder onderscheid van tijdvakken even slecht er aan toe zijn. Een afneming van het pensioen van de groep gepensionneerden van het tijdvak 1925—1934 met een bedrag ad *f* 1.4 + *f* 9.1 of 10½ millioen is onverantwoordelijk en nooit goed te praten.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, dit.

Het zou strooken met de waardigheid van de Regeering, wanneer Zij, zooals verleden jaar, ronduit zegt: „gepensionneerden, helpt mij met het bijspijkeren van het tekort op de begrooting." U zoudt zien, Mijnheer de Voorzitter, dat de gepensionneerden als loyale onderdanen allen gehoor zouden geven aan dien oproep. Of, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering kome met een egalisatievoorstel, wanneer Zij dat billijk vindt, doch zonder daaraan te koppelen ..... en ook iets en dat is heel veel voor mij! Dat doet niet goed aan de waardigheid van de Regeering. Met dit ontwerp laadt Zij den schijn op zich, alsof Zij betaling voor haar diensten eischt.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik dus tegen dit ontwerp stem, dan wil ik daardoor o.a. mededoen aan de bewaking van de hoogheid van de Regeering.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge al dadelijk aanvangen met den geachten Regeeringsgemachtigde voor algemeene ambtenaarszaken dank te zeggen voor de tegemoetkoming ten aanzien van de pensioenen voor verdienstelijke regenten. Van harte hoop ik, dat het Opperbestuur straks gunstig zal beschikken op het zaakbetrekkelijk advies der Indische Regeering.

Wat aangaat de opvoering van de korting op pensioenen van de z.g. bevoorrechte ambtenaren, dat zijn dus zij, die een pensioen hebben van meer dan 46%, tot 25%, moge ik opmerken, dat ik mijn standpunt ten deze handhaaf. Ik blijf van meening, dat de Regeering twee grootheden met elkaar heeft vergeleken, die niet vergelijkbaar zijn. Het standpunt der Regeering zou te billijken zijn, wanneer bedoelde oud-ambtenaren na 25 jaar dienst een pensioen had-

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Sosrohadikoesomo.)

den gekregen gelijk staande met 52½% van hun activiteitstractement. Waar dit niet het geval is acht ik opvoering der pensioenkorting tot 25% niet billijk. Ik ben daarom zoo vrij om ten aanzien van deze kwestie een motie in te dienen, welke motie in behandeling komt ingeval de meerderheid van den Volksraad zich voor het wetsontwerp mocht verklaren.

Wat ten slotte betreft de door mij naar voren gebrachte inconsequentie van het Nederlandsche kabinet met betrekking tot het voorstel tot herziening van de pensioenen van de leden der Tweede Kamer, zij opgemerkt, dat ik zeer wel begrijp, dat de Indische Regeering ten aanzien van deze materie niet in debat kan treden. Het lag trouwens ook niet in mijn bedoeling om de Indische Regeering hierover tot een debat uit te lokken. Doel van mijn betoog was slechts den Volksraad te wijzen op een door mij vermeende inconsequentie van het Opperbestuur ten deze.

Mijnheer de Voorzitter, met betrekking tot deze aangelegenheid moge ik in het kort nog het volgende opmerken.

Als goed staatsburger heb ik uiteraard de wetten des lands te eerbiedigen. Hoewel ik de wijze, waarop de Nederlandsche Regeering den oud-landsdienaren den weg naar den rechter heeft afgesneden, nl. door de korting op pensioenen bij de wet te regelen, weinig elegant vind, heb ik de daad van de Nederlandsche wetgevende macht, die het groote goed van de onaantastbaarheid van verkregen rechten heeft geëbandonneerd, te respecteeren. Als lid van dit college meen ik echter bescheidenlijk het recht te hebben mij een oordeel aan te matigen over handelingen van een kabinet, dat de Staten-Generaal tot bedoelde daad heeft aangespoord en thans doende is om de Staten-Generaal in overweging te geven ten aanzien van de pensioenen van oud-Tweede Kamerleden een ander standpunt in te nemen.

Met de indiening van het voorliggende ontwerp van wet handhaaft het kabinet zijn door de wet van 29 December 1933 gesanctionneerd standpunt, dat het pensioen niet onaantastbaar is, maar gelijktijdig wenscht het kabinet, dat de Staten-Generaal straks mede zal werken aan de handhaving van de onaantastbaarheid van het pensioen van oud-Tweede Kamerleden. Ik kan dit meten met twee maten niet anders uitleggen, dan dat het kabinet beide pensioenen niet op één lijn wenscht te stellen. Maar aannemende, dat inderdaad het pensioen van een Tweede Kamerlid niet gelijkgesteld mag worden met dat van een landsdienaar, dan zou ik toch zeggen, dat het ambtenaarspensioen den pensioentrekker meer rechten geeft dan het Kamerlidpensioen, wijl over het eerste premie wordt betaald en over het laatste niet. Ik zou dan toch zeggen, dat het premievrij pensioen eerder in aanmerking komt voor aantasting dan het niet-premievrij pensioen.

Maar anders is blijkbaar de zienswijze terzake van het Nederlandsche kabinet, een zienswijze, die het rechtsgevoel van wel niemand zal kunnen bevredigen.

Op grond van deze overweging kan ik dan ook onmogelijk medewerken aan de totstandkoming van een wet, die tot strekking heeft, het naar mijn bescheiden meening aan de gepensionneerde ambtenaren gepleegd onrecht te handhaven, althans voor nog gedurende vijf jaar te doen voortduren.

De eerlijkheid gebiedt te erkennen, dat, waar het Opperbestuur de normalisatie der pensioenen voor slechts vijf jaar van kracht wenscht te verklaren, ik daaruit de conclusie mag trekken, dat diep in de harten der Nederlandsche Ministers ten aanzien van de oud-landsdienaren toch nog een plaats is voor medevoelen en medeleven met hen, ja, wellicht voor een nog niet tot uiting gekomen erkenning, dat het in feite toch niet in den haak is, de door de gepensionneerden verkregen rechten, zij het ook bij de wet, aan te tasten.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het voorgaande blijkt, dat ik mijn in mijn rede in eersten termijn naar voren gebracht standpunt handhaaf en tegen het ontwerp van wet zal stemmen.

(Van Ardenne.)

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik gisteren reeds gezegd heb in mijn rede in eersten termijn, ga ik uit van het standpunt, dat de pensioenkorting door mij onbillijk wordt genoemd en zal blijven worden genoemd. De Regeering gaat uit van het tegengestelde. Ik wil daarop dus niet verder ingaan. De Regeering gaat van een geheel andere basis uit dan ik. Wel wil ik nog even ingaan op het betoog van den heer Verboom van gisteren, waar het geachte lid onder meer heeft gezegd:

> „Men kan nu natuurlijk wel komen met het bezwaar, dat hier weer een aantasting van verkregen rechten plaats heeft, maar dat bezwaar weegt bij mij niet zoo bijzonder zwaar.
>
> Ik zou er al op willen wijzen, — wat ook de heer Kerstens met een enkel woord heeft gedaan in eenigszins ander verband —, dat men deze zaak toch nooit los kan maken van de werkelijke waarde van den gulden en dat het dus wel heel gemakkelijk is om, gelijk de bond van gepensionneerde Indische ambtenaren doet, te zeggen: er heeft hier een aantasting van verkregen rechten plaats, maar als men dat in feite zou willen aantoonen, op basis van de waarde van het geld — ik spreek nog steeds van den toestand van vóór enkele dagen —, dan zou dat naar mijn meening wel zeer moeilijk zijn".

Hierdoor zou ik weer terug moeten komen op hetgeen ik in eersten termijn heb gezegd en zoonet nog aan het adres der Regeering inzake de aantasting van de pensioenen. Dat zal ik niet doen, maar ik zou toch den heer Verboom wel willen vragen of de heer Verboom dit dus laat samenhangen met de waarde van den gulden. Maar dan moet ik opmerken, dat de heer Verboom nooit een voorstel heeft ingediend, althans bij mijn weten niet, om te komen tot een verlaging van de rente der hypotheken of een verlaging van de rente der obligaties. Mijns inziens is dat toch precies hetzelfde. Het gaat er dan om, dat men het geld noodig heeft en niet omdat men de aantasting daarvan billijk vindt.

(De heer Verboom: Voor renteverlaging is door ons wel degelijk gepleit.)

In dit geval is de heer Verboom, m.i. van een verkeerde premise uitgegaan, want het is geen korting op de pensioenen, welke hier wordt voorgesteld, maar een korting op de pensioenen van den een ten behoeve van den ander. En dit heeft niets te maken met de waarde van den gulden.

(De heer Verboom: Daarvan heb ik juist de redelijkheid uitvoerig betoogd.)

In tegenstelling daarmede zou ik hier willen voorlezen hetgeen medegedeeld werd door den heer Sandkuyl, die bij de behandeling van afdeeling III o.a. heeft gezegd — het ging toen over de belastingheffing op de Indische pensioenen in Holland door Indië:

> „Het land dient de premiën voor pensioen te storten tijdens den duur der dienstbetrekking van de ambtenaren. Dit heeft Indië nagelaten, maar als dit land den juisten weg bewandeld had, zouden de pensioenen geheel uitbetaald worden door een fonds, dat zelfstandig bestaat, zoodat er van die verdere verplichting van Indië geen sprake zou zijn."

Hieruit concludeer ik, dat de staat dus ook niet het recht bezit op de pensioenen te korten, indien hij vroeger juist gehandeld had.

Als vervolg hierop wil ik nog iets aanhalen uit de Telegraaf van Zaterdag 23 Mei 1936. U vergunne mij dit even te citeeren, Mijnheer de Voorzitter! Het luidt als volgt:

> „Waar is de grens tusschen liefdadigheid en plicht! Toen de filiaalchef van een sigarenfabriek 33 jaar lang trouw zijn plicht had gedaan, werd hij door de directie ontslagen. De man beweerde, dat hij nooit iets had kunnen sparen en de fabriek kende hem een maandelijksche uitkeering van *f* 100 toe."

(Van Ardenne.)

En verder:

„Dat gebeurde in 1927. En als zooveel andere zaken ging ook deze sigarenfabriek steeds slechter. Het pensioen werd met onderling goedvinden eerst op *f* 85, dan op *f* 70 teruggebracht. Maar in 1934 werd er niets meer betaald."

Verder staat er vermeld:

„Op 31 December 1933 was het verlies tot *f* 250 000 aangegroeid, zelfs de rente op de obligaties werd niet betaald om van de aandeelen maar niet eens te spreken."

De chef deed toen de fabriek een proces aan en de fabriek zei, dat zij niet betalen kon, maar — en nu citeer ik verder:

„Noch de Utrechtsche rechtbank noch het gerechtshof van Amsterdam heeft dit verweer als juist erkend .... Laat het zoo zijn, betoogde de fabriek „ik heb het nu niet meer. Waar moet ik het geld van daan halen".

De Rechtbank antwoordt streng: het had op uw weg gelegen om tijdig de noodige maatregelen te nemen, om de uitbetaling van het pensioen onafhankelijk te maken van de bedrijfsuitkomsten."

Toen de fabriek het daarop gooide, dat b. v. bij echtscheiding de toelage aan de gewezen echtgenoot verlaagd kan worden, zeide het Hof, dat het volstrekt niet vanzelf spreekt, dat bij een pensioenovereenkomst het bedrag telkens zou moeten worden verminderd, wanneer de financieele omstandigheden van den vroegeren werkgever dat noodig maken. En de rechtbank zeide het nog veel scherper — aldus nog steeds de Telegraaf —: het beginsel van voorbehoud van veranderde omstandigheden is in ieder geval ten aanzien van pensioenen volstrekt onaanvaardbaar.

En dan vraagt de Telegraaf:

„Tuiten ditmaal niet de ooren van alle ministers, van al onze regeeringslichamen, die wetten en verordeningen scheppen, die de te voren overeengekomen pensioenen steeds verder omlaag drukken, omdat 's lands kas daartoe noopt?

Wie heeft nu gelijk? De rechter, die desnoods den particulier aan overeengekomen pensioenen te gronde laat gaan, om het recht hoog te houden of de staat, die zelfs te voren vastgestelde pensioenen van de latere omstandigheden laat afhankelijk zijn? Hier is een principieele strijd van opvattingen."

(De heer Van Helsdingen: Het betreft hier twee volkomen onvergelijkbare grootheden.)

Om nu op wat de Regeeringsgemachtigde aanvoerde terug te komen, zeg ik de Regeering in de eerste plaats dank voor den naderen uitleg en toelichting en vooral ook voor de toezegging, dat de pensioenen der z.g. minimalen van vóór 1920 gelijk zullen komen aan de rangspensioenen van na dat jaar. Echter zeide de Regeeringsgemachtigde dat de nieuwe pensioenen onaangetast zullen blijven. Ik vraag mij af, hoe de Regeering dit zeggen kan. Dat is vroeger toch ook altijd gedaan en er is nooit sprake van geweest, dat de vroegere pensioenen aangetast zouden worden. De Regeeringsgemachtigde kan dus hoogstens zeggen, dat er nu, en desnoods ook dat er binnen 5 jaar geen aantasting zal plaats hebben, maar om te zeggen dat dit nooit zal geschieden, dat is onmogelijk en ik blijf daarom bij mijn bewering, dat de hier toegepaste methode de zekerheid van de ambtenaren in verband met hun pensioen zal aantasten.

Voor haar toezegging tot verstrekking van de indexcijfers zeg ik de Regeering eveneens dank, maar men zal begrijpen, dat door de devaluatie die indexcijfers nu geen nut meer hebben.

(De heer Van Baalen: Maar U hebt er gisteren nog om gevraagd.)

(Kerstens.)

Maar er toen reeds bijgevoegd, dat het nu niet meer noodig zou zijn. De Regeering acht het zelf eveneens onbillijk, de egalisatie geheel door te voeren en bindt die daarom aan een maximum van 20%. Maar dan acht ik het onbegrijpelijk dat een korting van 25% voor de kleine groep, die in dit opzicht nog recht kan doen gelden, wèl billijk geacht wordt.

Verder zegt de Regeering, met een verwijzing naar de Memorie van Antwoord, dat deze regeling, als ze wordt aangenomen, de eenig juiste basis zal vormen om eventueel tot een verhooging te kunnen overgaan, hetzelfde, waarop ik gisteren reeds zinspeelde en dat Zij de korting gewenscht en noodzakelijk acht. Maar daardoor worden de verhoogingen naar de toekomst verschoven in plaats van ze nu toe te kennen terwijl de devaluatie toch een voldongen feit is geworden. Als de voorgestelde basis juist is, waarom dan niet tegelijk op die basis de verhoogingen aangebracht? De Regeering zegt daartegenover wèl, dat de werkgevers zullen zorgen, dat de loonen als het noodig is, onmiddellijk zullen worden aangepast.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is wel zeer spijtig, dat de haastige werkwijze mij geen gelegenheid geeft, met den Regeeringsgemachtigde over de annuleering van den kinderaftrek verder van gedachte te wisselen op de wijze, die ik zou prefereeren. Daar ik den tekst van het regeeringsantwoord niet voor mij heb gehad en ik dus op mijn geheugen moet vertrouwen, zal ik mij tot enkele opmerkingen moeten bepalen.

De Regeeringsgemachtigde verklaarde zooeven, met groote belangstelling te hebben geluisterd naar mijn principieele uiteenzetting over de katholieke leer inzake gezinsbescherming door den staat.

Het is natuurlijk altijd zeer aantrekkelijk, wanneer een Regeeringsgemachtigde verklaart met bijzondere belangstelling te hebben geluisterd, maar ik ben zakenman genoeg, om de voorkeur te geven aan zakelijke resultaten van zulk een belangstelling en daaraan heeft het in het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde helaas geschort. Ik heb van deze principieele uiteenzetting, met andere woorden gezegd, geen ander profijt getrokken dan de mededeeling van de bijzondere belangstelling van de Regeering. Zonder dat ik daarmede onaangenaam wil zijn natuurlijk, verklaar ik toch, dat ik die betuiging van bijzondere belangstelling gaarne cadeau zou hebben gegeven voor een toezegging van dezen aard: wij zullen met het Opperbestuur alsnog in overleg treden of ten aanzien van den kinderaftrek aan den Volksraad nog iets kan worden toegezegd. Ik herhaal, dan zou voor mij de zaak er geheel anders zijn gaan uitzien dan nu het geval is.

(De heer Thamrin: Dan mag de Regeering U desnoods principieel ongelijk geven.)

Inderdaad, hoewel dat voor mij toch ook iets zeer ernstigs zou zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verder gezegd: de heer Kerstens weet wel, dat er omtrent de kwestie van de gezinsbescherming in salaris- en loonregelingen door de overheid heel veel verschil van opinie bestaat en dat het dus niet heel gemakkelijk is, om hieromtrent tot een positief compromis te komen. Ik zal dat zeker niet bestrijden, maar ik geloof, dat alle parlementaire werkzaamheden er toch toe leiden, dat men ten aanzien van belangrijke principieele kwesties tot een compromis komt. Om een voorbeeld te noemen, dat men dit in andere zaken wel degelijk doet: er waren in de Tweede Kamer zeer veel tegenstanders tegen de principieele opvatting die Minister Colijn had over pensioenen en de aantastbaarheid daarvan, maar dit heeft niet verhinderd, dat er hieromtrent een positief resultaat is bereikt, waarbij ook een meerderheid zich tenslotte heeft neergelegd.

Ik wil dus slechts dit zeggen, dat een groote principieele uitwijking tusschen verschillende groepen in het parlement

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Kerstens.)
een onvoldoende verontschuldiging is voor het niets doen, hetzij voor het zwevende laten van de zaak of voor het nietnemen van een beslissing.

Waar dus de Regeering ten aanzien van de aantastbaarheid der pensioenen tenslotte tot een positief standpunt is gekomen, zeg ik: datzelfde moet mogelijk zijn en is ook inderdaad mogelijk ten aanzien van de beslissing omtrent de plaats van den kinderaftrek in een pensioensregeling. Maar in dit opzicht heb ik van den geachten Regeeringsgemachtigde volstrekt niets vernomen. Daarom kan ik mij met het regeeringsantwoord van zooeven niet tevreden verklaren.

Vervolgens heeft de Regeeringsgemachtigde mij een zacht verwijt ervan gemaakt, dat ik de vier argumenten voor het intrekken van den kinderaftrek stuk voor stuk en niet in onderling verband had beschouwd en toch, aldus de geachte Regeeringsgemachtigde, kan een argument op zichzelf waardeloos — of als dit te sterk wordt gevonden, vrijwel waardeloos — zijnde, in verband met de andere wel degelijk van beteekenis worden. Dit lijkt mij van den geachten Regeeringsgemachtigde toch een zeer hachelijke argumentatie.

(De heer Westerouen van Meeteren, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarsaangelegenheden: Ik heb het ook zoo niet gezegd.)

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft het waarschijnlijk niet precies zoo gezegd, ik heb het reeds betreurd, dat ik den tekst van zijn redevoering niet voor mij heb, anders zou ik hem precies aan zijn woorden kunnen houden, maar de geachte Regeeringsgemachtigde zal toch niet ontkennen, dat hij het ongeveer zoo gezegd heeft, dat de strekking van zijn woorden toch zoo was, dat een argument .....

(De heer Westerouen van Meeteren: Van op zich zelf geen voldoende reden.)

..... van op zich zelf geen voldoende reden, in onderling verband nog heel wat te beteekenen kan hebben. Ik wijs er echter op, dat ik alle vier argumenten als volkomen waardeloos heb gebrandmerkt niet alleen, maar dat ik dit ook op principieele gronden heb aangetoond.

(De heer Thamrin: Maar ging het bezwaar niet tegen het afhakken van voetjes van miliciëns?)

Ik weet het niet, maar ik heb het niet zoo bloederig gezegd, als de geachte interruptor. Ik heb gezegd, dat de vier argumenten stuk voor stuk beschouwd vanuit mijn principieelen gedachtengang, niet bruikbaar waren voor het om hals brengen van het principe van den kinderaftrek. Ik heb gezegd: zij zijn volstrekt onbruikbaar. Wanneer ik ze nu in onderling verband ga beschouwen, dan krijg ik de formule: $0 + 0 + 0 + = 0$. Of als men wil: $0 \times 0 \times 0 \times 0 = 0$. Dat heb ik willen betoogen en ik meen, dat ik het ook inderdaad betoogd heb. Ik heb het recht mijn standpunt te handhaven, waar de Regeeringsgemachtigde mijn argumentaties niet heeft aangetast. Er is tegenover mijn betoog, mijn bewijsvoering, geen andere bewijsvoering geplaatst. De Regeeringsgemachtigde heeft alleen enkele bespiegelingen gehouden, die echter niet ter zake deden.

(De heer Van Baalen: Maar $0 : 0 = 1$!)

Inderdaad.

Voor mij, ik herhaal het, is de zaak niet bevredigend en wanneer nu de Regeeringsgemachtigde zegt: kijk eens, in de nieuwe, de geldende pensioensregelingen, kennen wij het element kinderaftrek niet en indien wij het nu in de oude regeling behouden, dan zou het doel van de normalisatie niet alleen niet bereikt zijn, maar dan zou ook dat doel geweld aangedaan worden door een sprekende bevoorrechting van de oudere pensioenen, dan moet het duidelijk zijn, voor wie gisteren naar mijn rede goed geluisterd heeft, dat deze argumentatie op mijn betoog geen invloed heeft.

Ik heb immers evenzeer bezwaar gemaakt tegen het feit, — en wel krachtens hetzelfde principe betreffende de beteekennis van den kinderaftrek —, dat in de nieuwe, de geldende pensioensregelingen een kinderaftrek ontbreekt. Ik heb gezegd: precies op dezelfde gronden als voor de salarisregeling behoort in een pensioensregeling een kinderbescherming thuis; wel te verstaan: in Indië, waar het pensioen niet, zooals in Nederland, is ouderdomsverzorging van een gepensionneerd persoon, die alleen al uit hoofde van het feit dat hij eerst op zijn 65ste jaar gepensionneerd wordt, geen schoolgaande kinderen meer tot zijn last heeft. Daarom, heb ik gezegd, is een vergelijking met de Nederlandsche pensioenen, voor wat Indië betreft, waardeloos. In Indië kan een ambtenaar op zijn 45ste jaar worden gepensionneerd en daarom geldt ten aanzien van zijn pensioen precies hetzelfde als voor zijn salaris, nl. dat het voldoende moet zijn om daaruit zijn taak als gezinshoofd te kunnen vervullen. Waar ik van dit betoog ben uit gegaan, hoop ik dat het nu voor ieder duidelijk is, dat er geen sprake van mag zijn, dat in Indië een kinderbescherming uit een pensioenregeling wordt weggelaten.

Ik kom ten aanzien van dit punt tot een conclusie. Tenzij de geachte Regeeringsgemachtigde mij zou kunnen toezeggen, dat de behandeling van dit ontwerp opgeschort zal worden tot tijd en wijle de Indische Regeering gelegenheid zal hebben gehad om zich met het Opperbestuur te verstaan over de vraag of er alsnog eenige toezegging kan worden gedaan wat betreft den kinderaftrek, blijf ik bij het gisteren aangekondigde standpunt van te zullen tegenstemmen.

Waar deze zaak nu afgedaan is, heb ik nog iets voor te brengen, dat ik gisteren verzuimde aan de orde te stellen, omdat ik heelemaal uit het hoofd sprekende, dit vergat. Het is een kleinigheid en ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde in staat en bereid zal zijn om alsnog in tweeden termijn antwoord daarop te geven. De zaak is deze. In het Indisch Burgerlijk Pensioenreglement van 1926 (Staatsblad 1926 No. 550) werd, met terugwerkende kracht tot 1 Februari 1925, in art. 14 bepaald, dat het pensioen, toegekend ingevolge art. 6 lid 1, of lid 2 onder *c* van dat reglement, „eindigt met het einde van de maand, volgende op die van overlijden".

Dat kwam dus hierop neer, dat bij het overlijden van den gepensionneerde een extra maand pensioen uitgekeerd werd aan zijn nabestaanden.

Blijkens een rondschrijven van den 1en gouvernementssecretaris van 9 Juli 1935, te vinden onder No. 13499 van het Bijblad op het Indisch Staatsblad geldt deze bepaling alleen ten aanzien van de op den voet van het zooeven genoemde Pensioenreglement van 1926 (Staatsblad 550) toegekende burgerlijke pensioenen, dus niet voor de pensioenen toegekend krachtens regelingen, dateerende van vóór de inwerkingtreding van het Pensioenreglement van 1926.

Nu geloof ik, dat hier een egalisatie had moeten plaats vinden, welke ik echter in het voorliggende ontwerp gemist heb.

Waar volgens het zooeven aangehaalde rondschrijven van den 1en gouvernements-secretaris die extra-uitkeering van 1 maand bij het overlijden van den pensioentrekker uitsluitend bedoeld is als een tegemoetkoming voor de achtergelaten betrekkingen, de nabestaanden, in de eerste moeilijke periode, welke op het overlijden van het gezinshoofd (den gepensionneerde) volgt, wekt het verwondering, dat precies dezelfde overweging niet werd toegepast op gepensionneerden van vóór 1 Februari 1925.

Aangenomen moet mijns inziens worden, dat destijds onopzettelijk verzuimd werd, bij algemeenen maatregel van bestuur een desbetreffende aanvulling af te kondigen ten profijte van pensioenen, toegekend op den voet der oude reglementen.

Nu is mijn vraag deze: of in het thans aanhangige egalisatie-ontwerp alsnog deze aanvulling kan worden opgenomen, zoodat die extra-maand voortaan ook uitgekeerd wordt aan de nabestaanden van voor 1 Februari 1925 gepensionneerden.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

Hiervoor pleit naar mijn gevoelen ook nog het feit, dat de voor 1 Februari 1925 gepensionneerden aan precies dezelfde kortingen onderworpen waren en blijven als de nà dien datum gepensionneerden.

Eveneens pleit voor deze egalisatie het feit, dat ten aanzien van gepensionneerde militairen geen verschil wordt gemaakt tusschen de oude en de nieuwe gepensionneerden, — gelijk mij door deskundigen werd verzekerd — in dier voege, dat beide groepen van militaire gepensionneerden profiteeren van die extra-maand.

Ik hoop, dat deze egalisatie zal plaats hebben in dier voege, dat de eene groep aan de andere wordt opgetrokken en niet, dat de eene groep naar de andere wordt omlaag gebracht; om het duidelijker te zeggen: dat degenen, die een extra-uitkeering van 1 maand moeten ontvangen, die voortaan ook niet missen, maar dat zij, die deze extra-uitkeering hebben gemist, haar voortaan ook zullen ontvangen. Waar de Regeering alle wenschen van uit het college heeft moeten afwimpelen, hoop ik, dat dit nu een suggestie zal zijn — zij kost immers niet zooveel — welke door de Regeering zal worden overgenomen en dat de slachtoffers van allerlei kortingen uit de laatste jaren op dit eene punt, ten aanzien van een maand extra-uitkeering bij hun dood, zullen worden tegemoet gekomen. Mocht dit het geval zijn, dan zal dit tenslotte toch een zekere voldoening geven voor het feit, dat ik mij bij de behandeling van dit ontwerp bijzondere moeite heb gegeven.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor zijn antwoord in tweeden termijn.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop niet, dat het aan gebrek aan deferentie tegenover den Volksraad zal worden toegeschreven wanneer ik in mijn antwoord in tweeden termijn kort ben. In mijn antwoord in eersten termijn ben ik vrij uitvoerig geweest en een uitvoerig antwoord in tweeden termijn zou hoogstens tot herhalingen kunnen leiden. Gaarne maak ik echter van deze gelegenheid gebruik om nog eenige opmerkingen door de geachte sprekers in tweeden termijn gemaakt, te beantwoorden.

De heer Prawoto heeft bepaaldelijk gesproken over het verschil tusschen de niet-Europeesche ambtenaren, die vóór 1925 zijn gepensionneerd en die, welke daarna zijn gepensionneerd. In het bijzonder heeft het geachte lid erop gewezen, dat de categorie van de vóór 1925 gepensionneerden geen bijdrage betaalden aan de pensioenfondsen.

Naar zijn oordeel is het dus alleszins billijk, dat het verschil, dat de tweede categorie wel heeft bijgedragen en de eerste categorie niet, nu in de pensioenbedragen tot uiting komt.

Ik zou erop willen wijzen, dat het verschil in pensioen tusschen de ambtenaren, die vóór 1925 en hen die daarna gepensionneerd zijn, zóó groot is, dat daartegenover het verschil, dat de vroeger gepensionneerden geen bijdragen hadden te betalen aan de pensioenfondsen, toch zeker niet opweegt.

Verder heeft het geachte lid volgehouden, dat de eigenlijke grond voor dit wetsontwerp niet lag in de behoefte om de pensioenen te egaliseeren, doch meer in den slechten financieelen toestand, waarvoor hij een passage uit het rapport van de pensioenskortingscommissie heeft aangehaald, maar ik zou hier toch met nadruk aan het geachte lid willen vragen, mijn rede in eersten termijn nog eens aandachtig over te lezen en ik hoop, dat hem dan daaruit duidelijk zal blijken, dat daarvan toch werkelijk geen sprake is.

In dit verband heeft het geachte lid nog gezegd, dat de Regeering den schijn op zich laadt, of Zij betaling voor haar diensten eischt. Ik geloof echter, dat het allen leden duidelijk zal zijn, dat er toch niets in de onderwerpelijke ontwerp-regeling is of in hetgeen ter verdediging hiervan is gezegd, dat hierop zou kunnen wijzen.

De heeren Sosrohadikoesoemo en Van Ardenne hebben nader te kennen gegeven, dat zij hun standpunt handhaven omtrent de verhooging van de korting tot 25% van de zoogenaamde bevoorrechte groep van gepensionneerden, die een pensioen van meer dan 46% van den pensioengrondslag genieten.

Andere argumenten dan de Regeering in eersten termijn heeft aangevoerd, zijn hier niet tegenover te stellen. Ik moge dus ten aanzien hiervan naar mijn antwoord in eersten termijn verwijzen.

Het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo, heeft het nog gehad over de door hem ook in eersten termijn besproken in Holland in overweging zijnde regeling inzake de pensionneering van leden der Tweede Kamer en heeft te kennen gegeven, dat hij op grond van de daaruit z.i. blijkende ongelijkheid in behandeling tusschen de Kamerleden en de Indische ambtenaren zijn stem niet zou kunnen geven aan het voorliggend wetsontwerp.

Mijnheer de Voorzitter. Ik heb reeds in eersten termijn gezegd, dat het uitermate moeilijk te beoordeelen is, wat precies de redenen zijn, die ten grondslag liggen aan het ontwerpen van bepaalde regelingen in Holland en dat het hier betreft een regeling voor de Kamerleden, die een uitermate exceptioneel karakter draagt. Ik zou het toch werkelijk betreuren, Mijnheer de Voorzitter, als dit op zichzelf reden zou zijn om tegen dit wetsontwerp te stemmen.

Ik kom thans tot den heer Van Ardenne. Dit geachte lid is teruggekomen op de mededeeling der Regeering, dat in de nieuwe regeling de nieuwe pensioenen niet aangetast zullen worden. Hij heeft gevraagd, of de Regeering inderdaad de verklaring kan afgeven, dat die pensioenen nooit zullen worden aangetast.

Ik geloof, dat de heer Van Ardenne wel het antwoord op die vraag zal kunnen geven, want de heer Van Ardenne weet zeer wel in welk verband ik de door hem aangehaalde opmerking heb geplaatst, n.l. dat niet anders is bedoeld dan te wijzen op een verschil met de tegenwoordige regeling, waarbij de mogelijkheid wel bestaat om nieuwe pensioenen te korten terwijl zij in de thans voorliggende regeling onaangetast blijven.

Of de heer Van Ardenne zijn standpunt zal kunnen handhaven, dat de indexcijfers met de daaraan verbonden beschouwingen, die eerstdaags zullen worden gepubliceerd, niets meer waard zijn in verband met de verandering in den monetairen toestand, ik onderstel, dat dit geachte lid wel wat anders zal denken, wanneer hij van de betrekkelijke publicatie kennis heeft genomen.

(De heer Van Ardenne: Ik mag het hopen.)

Tenslotte heeft de heer Kerstens nader zijn standpunt verdedigd inzake den kinderaftrek. Het betreft hier een zoo positieve overtuiging van het geachte lid, dat de Regeering zich geen illusie heeft gemaakt hem te overtuigen. Wat betreft zijn bespreking van de argumenten van de betrokken commissie, zou ik toch even willen opmerken, dat de Regeering geenszins heeft gezegd, dat die argumenten waardeloos of vrijwel waardeloos waren, doch dat in combinatie genomen ze toch wel van beteekenis kunnen zijn. De Regeering heeft alleen gezegd, dat het kan voorkomen dat een argument op zichzelf geen reden is om een regeling te treffen of van een regeling af te zien, doch in combinatie met elkaar verschillende van die argumenten toch wel degelijk een doorslaande beteekenis kunnen hebben.

Wat betreft de vraag omtrent het verschil tusschen de salarisregelingen en de pensioenregelingen t.o.v. den kindertoeslag, zou de heer Kerstens wenschen, dat aan iedere pensioenregeling een bepaling omtrent kindertoeslag zou worden verbonden.

(De heer Kerstens: Ten aanzien van de Indische pensioenen!)

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken, Voorzitter.)

Ik zou er echter toch op willen wijzen, dat het dan toch zeker niet de aangewezen gelegenheid is bij een wetsontwerp tot herberekening van de pensioenen, ook een kwestie van zoodanig principieel karakter aan de orde te stellen.

(De heer Kerstens: Natuurlijk wel, want gedurende 5 jaren zullen de gepensionneerden op den voet van het normalisatie-ontwerp betaald worden. Gedurende die 5 jaren hebben de gepensionneerden ook voor hun kinderen kosten, dus waarom zouden de gevraagde voorzieningen ook niet in dit ontwerp ondergebracht kunnen worden?)

Wel kan ik het geachte lid mededeelen, dat een voorstel om een dergelijke regeling te treffen als hij zou wenschen, bij de Regeering is ingediend door de commissie van georganisseerd overleg en thans bij haar nog in behandeling is.

Wat tenslotte de opmerking van het geachte lid betreft omtrent de uitkeering van een maand tractement aan de nabestaanden van de overleden landsdienaren, waaromtrent het geachte lid heeft opgemerkt, dat hij het wenschelijk zou achten en door de billijkheid geboden om die bepaling ook te treffen, voor de nabestaanden van de vóór 1 Januari 1925 gepensionneerden, zou ik het geachte lid erop willen wijzen, dat een dergelijke regeling kan worden getroffen, zonder dat daarvoor een wet noodig is en dat dit hier thans toch niet de gelegenheid is om opeens een dergelijke regeling te treffen.

(De heer Kerstens: Kan het niet bij dit ontwerp meteen worden ingevoegd, nu toch de normalisatie aan de orde is? Het kan ook misschien wel anders, doch wellicht ook op deze door mij gevraagde wijze.)

Het is wel zeer moeilijk om dergelijke wijzigingen, als het geachte lid zou willen treffen, alsnog in de betreffende regeling aan te brengen. Nu kom ik meteen op de aan het slot door het geachte lid gemaakte opmerking, dat hij aan de Regeering zou willen vragen, om alsnog het aanhangige ontwerp op te schorten en met den Minister van Koloniën in overleg te treden, nopens een aanvulling, strekkende om een kindertoeslag of kinderaftrek alsnog in te voeren.

Ik moet hierop antwoorden, dat voor een dergelijk overleg geen tijd meer zou zijn. De regeling waarom het hier gaat, zal c.q. voor 1 Januari 1937 moeten worden vastgesteld in verband met het afloopen van de thans bestaande regeling. Deze regeling zal eventueel de beide Kamers der Staten-Generaal nog moeten passeeren, zoodat de tijd daarvoor werkelijk te kort schiet.

De **Voorzitter**: Het zal ook niet de bedoeling van den heer Kerstens zijn, dat de behandeling van het ontwerp in den Volksraad zal worden opgeschort, maar dat vóór het ontwerp in de Kamers wordt ingediend, alsnog eventueel een aanvulling in den door den heer Kerstens beoogden zin zal worden aangebracht.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Daartoe kan de Regeering op het oogenblik geen initiatief nemen. De behandeling in de Kamers zal daarvoor moeten worden afgewacht.

De heer **Kerstens**: Maar wij moeten er hier toch ook over stemmen.

De **Voorzitter**: Thans zijn de beraadslagingen in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Aan de orde is de stemming over het ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**, stuk 2A).

Alvorens tot stemming over het ontwerp wordt overgegaan, geef ik gelegenheid tot stemmotiveering.

(Verboom, Van Helsdingen e.a.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie zal voor het ontwerp stemmen, op de gronden gisteren door mij aangegeven. Hetgeen hedenmorgen tegen ons standpunt is aangevoerd heeft ons niet overtuigd van de onjuistheid ervan. Men negeert daarbij naar onze meening teveel het feit, dat dit land in buitengewone moeilijkheden verkeert en daarvoor offers dienen te worden gebracht, ook door gepensionneerden.

Die offers zijn voor ons te eer aanvaardbaar, omdat zich groote wijzigingen hebben voorgedaan wat betreft de waarde van het geld. Het lijkt ons in dit licht bezien billijk, dat de verschillen, die er bestaan tusschen de verschilende gepensionneerden zoo goed mogelijk worden weggenomen. Dit brengt naar onze meening het ontwerp.

Wij betreuren het, dat de Regeering geen aanleiding heeft gevonden in dit ontwerp te verwerken een kindertoeslag, welke, naar ik in eersten termijn heb uiteengezet, naar onze meening past in dit stelsel, dat de redelijkheid op den voorgrond plaatst. Wanneer hierover een motie mocht worden ingediend, zal onze fractie die motie steunen.

Ik wensch tenslotte nogmaals den nadruk te leggen op het feit, dat om dezelfde redenen, dat in de afgeloopen jaren een verlaging van de pensioenen gemotiveerd was, zeer spoedig een verhooging van de pensioenen noodzakelijk kan zijn.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Erkennende in zekeren zin de betrekkelijke redelijkheid van het ontwerp, dat de bestaande verschillen tusschen de genoten pensioenen tracht weg te nemen, zullen wij toch tegen dit ontwerp stemmen om de redenen, die door den heer Kerstens met zooveel klem zijn naar voren gebracht. Wij gelooven, dat ook de commissie zelf te veel uit het oog heeft verloren het zeer groote verschil, dat bestaat tusschen de pensionneering in Holland, waar men tot op zijn 70ste of althans 65ste jaar dienen kan en dan redelijkerwijs niet meer verwacht mag worden minderjarige kinderen tot zijn last te hebben en de gepensionneerden hier te lande, die vaak gedwongen worden in de kracht van hun leven, terwijl zij nog veel kinderen te hunnen laste hebben, plotseling pensioen te vragen.

Wij vinden deze niet-oplossing van dit zeer belangrijke probleem van zoo groote beteekenis, dat wij tegen het ontwerp zullen stemmen.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Deze egalisatie, hoezeer bedoeld om de kleinere pensioenen omhoog te schroeven, is voornamelijk te wijten, gelijk de Regeering in de Memorie van Antwoord mededeelt, aan de korting op de pensioenen, waardoor de verschillen meer zijn geaccentueerd. Het is dus billijk dat de Regeering, waar Zij dit noodig verklaart, de korting op de pensioenen vermindert. Doch dit mag niet geschieden door het leggen van een hoogere korting op de hoogere pensioenen, om hierdoor het verlies aan inkomsten te compenseeren. Want voor die hoogere pensioenen is ook betaald in evenredigheid van de genoten salarissen en de gepresteerde diensten. Waar wij in principe zijn tegen elke vermindering van verkregen rechten, wanneer niet de noodzaak voor 's lands middelen of 's lands belangen hiertoe dringen, en ook de basis van de H. B. B. L. door ons niet juist wordt geacht, zullen wij tegen dit wetsontwerp stemmen.

De **Voorzitter**: Ik sluit mij aan bij het betoog van den heer Verboom en zal derhalve mijn stem uitbrengen vóór het wetsontwerp, zij het met zeer weinig enthousiasme.

Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Met 10 stemmen vóór en 30 stemmen tegen het ontwerp van wet wordt besloten te adviseeren, het ontwerp van wet tot herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**, st. 2A) niet vast te stellen.

Vóór stemmen de leden: Van Baalen, Weyer, Janssen, Van Kesteren, Eekhout, Verboom, Kruyne, Groenenberg, Kan en de Voorzitter.

71ste VERGADERING — DONDERDAG 8 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Herberekening van de Indische pensioenen (Ond. **81**).

(Voorzitter.)

Tegen stemmen de leden: Yo Heng Kam, Soetardjo, Wirjopranoto, Datoe' Toemenggoeng, Iskandar Dinata, Ratu Langie, Van Lonkhuyzen, Hildebrand, Alatas, Soeroso, Boestan, Wiwoho, Hoedojo, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Van Helsdingen, Ko Kwat Tiong, Soangkoepon, Moh. Noor, Kartowisastro, Van Ardenne, Leunissen, Prawoto, Koesoemo Oetoyo, Kerstens, Mapoedji, White, Wermuth, Abdul Rasjid en Thamrin.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het ontwerp algemeenen maatregel van bestuur, neergelegd in Ond. **81**, st. 2B.

Wordt stemmotiveering of hoofdelijke stemming over het ontwerp in zijn geheel gevraagd?

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Kan niet dezelfde uitslag als van de stemming over het ontwerp 2A worden aangenomen.

De **Voorzitter**: Als niemand te kennen geeft zijn stem over ontwerp 2B anders te willen uitbrengen dan over het ontwerp 2A, dan wordt met dezelfde stemverhouding besloten ook ten aanzien van dit ontwerp tot niet-vaststelling te adviseeren.

Dienovereenkomstig wordt zonder hoofdelijke stemming besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het ontwerp algemeenen maatregel van bestuur, neergelegd in Ond. **81**, st. 2C.

Wordt stemmotiveering of hoofdelijke stemming over het ontwerp in zijn geheel gevraagd?

Enkele leden: Ook over dit ontwerp zal de uitslag dezelfde zijn.

De **Voorzitter**: Dit ontwerp staat geheel los van het ontwerp 2A; indien echter niemand te kennen geeft, zijn stem over ontwerp 2C anders te willen uitbrengen dan over het ontwerp 2A, dan wordt met dezelfde stemmen vóór en tegen besloten ook ten aanzien van dit ontwerp tot niet-vaststelling te adviseeren.

Dienovereenkomstig wordt zonder hoofdelijke stemming besloten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de rooster voor heden afgehandeld.

Behoudens tegenbericht zal morgen een vergadering worden gehouden, waarin de Regeering zal antwoorden op de beschouwingen over het ontwerp betreffende de overdracht van landszorg inzake volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

Mocht dit antwoord morgen niet gegeven worden, dan zullen ook de beide andere onderwerpen, die voor morgen op den rooster staan, worden aangehouden tot de vergadering, waarin het genoemde regeeringsantwoord wel gegeven kan worden.

De vergadering wordt te 11.02 uur v.m. gesloten.

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.
Herdenkingswoord van den Voorzitter in verband met het overlijden van het lid van den Volksraad, den heer L. H. W. van Sandick. — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

72ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 9 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Herdenkingswoord van den Voorzitter in verband met het overlijden van het lid van den Volksraad, den heer L. H. W. van Sandick. — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Verslag Algemeene Rekenkamer in Nederland over 1935 en idem in Ned.-Indië over 1935 (Ond. **10** en **10** A). — Jaarstukken N. I. A. M. over 1935 (Ond. **33**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 38 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Beets, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Eekhout, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, Iskandar Dinata, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, mevr. Razoux Schultz, de heeren Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, De Kat Angelino en Offringa.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Gisterenavond bereikte ons het bericht van het plotseling overlijden van ons medelid den heer L. H. W. van Sandick. Wie hem nog eenige dagen geleden hier in de vergadering zag, zou hem gezond geoordeeld hebben, maar hij voelde zich niet gezond.

Dat de heer van Sandick na een lange eervolle loopbaan, waarin hij, dank zij bekwaamheid en groote toewijding, tot een van de hoogste betrekkingen opklom, zich niet een welverdiende rust gunde, doch zich beschikbaar stelde voor het Volksraadlidmaatschap als vertegenwoordiger van het corps, dat hem lief was, vond — gezien de zoo vlottende Europeesche samenleving hier te lande — volle waardeering. Hij heeft het land in dit ambt helaas slechts kort mogen dienen. Hij deed het op de hem eigen bescheiden wijze: met vaste overtuiging, *wanneer hij zich* die overtuiging uit zijn rijke ervaring had verworven. Hij genoot onze achting, vooral om zijn persoon. Van een goed mensch gaat steeds een stille weldadige invloed uit. De heer van Sandick trachtte een goed mensch te zijn. Zijn nagedachtenis zal lang bij ons in eere blijven.

De heer **De Kat Angelino**, directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wenscht zich geheel aan te sluiten bij de woorden door U gewijd aan de nagedachtenis van den heer van Sandick en in het bijzonder bij Uw woorden van hulde voor de groote toewijding door hem gedurende zijn geheele leven tot het einde toe getoond voor de zaak van het land.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:

1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**),

als gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, (stukken 6A, 6B, 6C en 7);

II. de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschap- en stadsgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid, en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

Inmiddels zijn verschillende amendementen ingediend, t.w.:

1e. Amendementen, voorgesteld door de heeren Leunissen, Soetardjo, Soeria Nataätmadja en Kruyne, (Ond. **47**, stuk 8), luidende:

> „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen (zitt. 1936—'37, Ond. **47**) zooals gewijzigd bij nota's van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:
>
> *a.* In artikel 5 wordt een nieuw derde lid ingevoegd, luidende als volgt:
> „(3) Besluiten van besturen van de niet in lid (2) bedoelde stadsgemeenten tot aanleg van werken als bedoeld in lid (1) worden, indien daaraan kosten zijn verbonden hooger dan *f* 25 000, eerst uitgevoerd nadat over de projecten het advies is ingewonnen van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid".
>
> *b.* aan lid (5) achter het woord „ondernemen" de volgende zin toegevoegd:
> „Besluiten van besturen van provinciën tot aanleg van deze werken worden, indien daaraan kosten zijn verbonden hooger dan *f* 25 000, eerst uitgevoerd nadat over de projecten het advies is ingewonnen van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid"."

2. Amendementen, voorgesteld door de heeren Iskandar Dinata, Kasimo en Alatas (Ond. **48**, stuk 9), luidende:

> „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-„Overdrachts-ordonnantie onderwijs Java en Madoera", zooals gewijzigd bij Nota van Wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen.

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Voorzitter.)

I. Artikel 3 wordt gelezen als volgt:

„Behoudens het bepaalde bij artikel 5 dragen de regentschappen zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen''.

II. Artikel 4 wordt gelezen als volgt:

„De provincies dragen zorg voor de oprichting en instandhouding van vervolgscholen''.

III. Artikel 5 wordt gelezen als volgt:

„In het gebied van stadsgemeenten dragen deze zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen''.

IV. De artikelen 6 en 7 benevens het opschrift „§ 3. Van de Hollandsch-Inlandsche en Schakelscholen'' vervallen.

V. Artikel 10, vernummerd in 8, wordt gelezen als volgt:

„De provincies dragen zorg voor de opleiding van een voldoend aantal volksonderwijzers''.

VI. Artikel 11 vervalt.

VII. Artikel 13 vervalt.

VIII. Artikel 14, vernummerd in 10, wordt gelezen als volgt:

„(1) Het toezicht op de volksscholen en vervolgscholen, zoomede op de opleidingen van volksonderwijzers en op de inrichtingen van het Inlandsch lager vakonderwijs blijft berusten bij het Land.

(2) De besturen van gemeenschappen, die scholen en inrichtingen, als in het vorig lid bedoeld, onderhouden, worden van de bevindingen der toezichthoudende ambtenaren in kennis gesteld''.

IX. De artikelen 8, 9, 12, 15, 16, 17, 18 en 19 worden vernummerd in 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 en 15, en de §§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10 in 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 9.

Toelichting.

De zorg voor de oprichting en instandhouding van Hollandsch-Inlandsche en schakelscholen, zoomede voor de opleiding van hulponderwijzers ten behoeve van de vervolgscholen en Hollandsch-Inlandsche en schakelscholen behoort naar het oordeel van onderteekenaars voorshands bij het land te blijven.

Ook is het gewenscht, dat het toezicht op de volksscholen en vervolgscholen, zoomede op de opleidingen van leerkrachten door het land wordt uitgeoefend.''

3. Amendement, voorgesteld door de heeren Soetardjo, Leunissen en Ko Kwat Tiong (Ond. **48**, stuk 8), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-overdrachtsordonnantie onderwijs van Java en Madoera'', zooals gewijzigd bij nota van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. Artikel 3 wordt gelezen als volgt:

„(1) Behoudens het bepaalde in lid (2) en in artikel 5 dragen de Inlandsche gemeenten zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.

(2) Voor zoover de Inlandsche gemeenten niet in staat zijn daarin zelf te voorzien wordt de in lid (1) bedoelde zorg opgedragen aan de regentschappen in samenwerking met de betrokken Inlandsche gemeenten.

(3) De in lid (2) bedoelde Inlandsche gemeenten dragen bij in de kosten van de volksscholen binnen haar ressort.

(4) Aard en omvang dier bijdragen worden telken jare door den regent in overeenstemming met het college van gecommitteerden van den regentschapsraad en de betrokken Inlandsche gemeenten voor ieder dezer rechtsgemeenschappen bepaald. Bij verschil van inzicht in de bepaling dier bijdragen, hetzij tusschen den regent en het college van gecommitteerden, hetzij tusschen deze organen eenerzijds en de betrokken Inlandsche gemeente anderzijds, beslist het college van gedeputeerden.

(5) De regelen betreffende het beheer, de benoeming der onderwijzers en de bepaling van het schoolgeldtarief der in dit artikel bedoelde volksscholen worden vastgesteld door den betrokken regentschapsraad.''

II. Artikel 5 wordt gelezen als volgt:

„(1) Voor zoover binnen het gebied van stadsgemeenten naar het oordeel van den Gouverneur-Generaal geen Inlandsch gemeenteverband bestaat of dit verband te zwak is geworden, dragen de stadsgemeenten zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.

(2) In het overige gebied van stadsgemeenten wordt voor zoover de Inlandsche gemeenten niet in staat zijn zelf te voorzien in de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen aan deze stadsgemeenten deze zorg opgedragen in samenwerking met de betrokken Inlandsche gemeenten.

(3) De in lid (2) bedoelde Inlandsche gemeenten dragen bij in de kosten van de volksscholen binnen haar ressort.

(4) Aard en omvang dier bijdragen worden telken jare door het dagelijksch bestuur dier stadsgemeente en de betrokken Inlandsche gemeenten voor ieder dezer rechtsgemeenschappen bepaald. Bij verschil van inzicht in de bepaling dier bijdragen tusschen het dagelijksch bestuur dier stadsgemeenten en de betrokken Inlandsche gemeenten beslist het college van gedeputeerden.

(5) De regelen betreffende het beheer, de benoeming der onderwijzers en de bepaling van het schoolgeldtarief der in dit artikel bedoelde volksscholen worden vastgesteld door den betrokken stadsgemeenteraad.''

Toelichting.

De voorgestelde amendementen beoogen, met handhaving zoowel van het door de Regeering gehuldigd beginsel dat het volksonderwijs onderwerp is van desazorg — waardoor dus geen afbreuk wordt gedaan aan de desa-autonomie — als van het zelfbekostigingsbeginsel, de zorg voor de oprichting en instandhouding der volksscholen in de gevallen, dat de Inlandsche gemeenten daartoe financieel niet in staat zijn, op te dragen aan het regentschap in samenwerking met de desa. Deze toestand dient te worden beschouwd als een overgangstoestand. Zoodra de desa in bepaalde gevallen financieel voldoende krachtig is dan wel de betrokken scholen zich zelf bekostigen, dient de zorg voor de oprichting en de instandhouding te worden overgedragen aan de betrokken Inlandsche gemeente.''

4. Amendement, voorgesteld door de heeren Iskandar Dinata, Kasimo en Alatas (Ond. **48**, stuk 10), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 15 der ontwerp-Overdrachtsordonnantie onderwijs Java en Madoera, zooals gewijzigd bij Nota van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. Lid 1 wordt gelezen als volgt:

(1) „De provincie draagt zorg voor een onderwijsdienstorganisatie''.

b. De slotzinsnede van lid 3 wordt gelezen als volgt:

'', die hun taak uitoefenen onder leiding van een door het College aan te wijzen provinciaal ambtenaar''.

Toelichting.

Naar de meening van voorstellers moet het juister worden geacht de formatie van de dienstorganisatie voor de aan haar zorg toevertrouwde onderwijsaangelegenheden aan de provincie over te laten.''

5. Amendement, voorgesteld door de heeren Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo en Soetardjo (Ond. **48**, stuk 7), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Voorzitter.)

de Landszorg voor het onderwijs op Java en Madoera (zitt. 1936—'37, Ond. **48**) de volgende wijzigingen aan te brengen:

Artikel 15 wordt gelezen als volgt:

Artikel 15.

(1) De provincie draagt zorg voor een dienstorganisatie, bestaande uit een Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden, inspecteurs en hoofdschoolopzieners.

(2) Stadsgemeenten en regentschappen benoemen en ontslaan den Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden gehoord, eigen schoolopzieners, die hun taak uitoefenen onder leiding van voornoemden Inspecteur. Zooveel mogelijk wordt daartoe personeel benoemd, dat door het land of door de provincie aan de stadsgemeenten of regentschappen ter beschikking is gesteld.

(3) Het College van Gedeputeerden kan aan een stadsgemeente of een regentschap toestaan om onder daarbij te stellen voorwaarden een eigen hoofd over haar (zijn) dienst voor onderwijsaangelegenheden en eigen hoofdschoolopzieners aan te stellen, die hun taak uitoefenen onder leiding van den Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden.

Toelichting.

De bedoeling van dit amendement is om het benoemingsrecht van de schoolopzieners in handen te leggen van de regentschappen. Hiertegen heeft de Regeering blijkens haar uitspraak in eersten termijn geen bezwaar, terwijl Zij dit ook in de Nota van Wijzigingen heeft verwerkt. Doch een en ander zal moeten uitgaan van het College van Gedeputeerden, zoodat het dus een uitzondering zal zijn, dat regentschappen eigen schoolopzieners zullen kunnen benoemen. Door een wijziging van de redactie, als door onderteekenaars voorgesteld, van het betrekkelijke artikel zal dit benoemingsrecht wettelijk worden vastgelegd."

De op deze ontwerpen ingediende amendementen zullen achtereenvolgens bij de desbetreffende artikelen in behandeling komen. Het is mijn bedoeling om, zooals in de gisteren aan de leden toegezonden brief is medegedeeld, in de vergadering van heden een groot deel der ingediende amendementen te behandelen, terwijl de overige Maandag a.s. behandeld zullen worden en dan ook de stemming over alle amendementen zal plaats vinden.

Over enkele amendementen heb ik vooraf echter nog een opmerking te maken en wel in de eerste plaats over het amendement-Iskandar Dinata, c.s. Onderwerp **48**, stuk 9 I. Dit amendement stelt voor artikel 3 van de ontwerp-overdrachtsordonnantie onderwijs Java en Madoera te lezen als volgt:

„Behoudens het bepaalde bij artikel 5 dragen de regentschappen zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen".

Nu is dit naar mijn meening een amendement, waarover weer de vraag rijst, of het niet de grenzen van het amendementrecht overschrijdt. Deze vraag wordt door mij bevestigend beantwoord en ik zal haar straks dan ook aan den Volksraad ter beslissing voorleggen.

M.i. worden in dit geval de grenzen van het amendementrecht overschreden, omdat de strekking van het ontwerp der Regeering duidelijk in den considerans tot uiting komt, n.l. de overdracht van de landszorg op lagere organen, dus van boven naar beneden; terwijl het bij amendement voorgestelde artikel bedoelt om de zorg voor dit onderwijs van de desa af te nemen en hooger op te brengen bij het regentschap. Dat is dus, dunkt mij, een geheel andere richting dan de strekking van het ontwerp. Het is m.i. niet eens een moeilijk te onderscheiden geval, maar men kan in deze toch van meening verschillen.

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

Moeilijker is hetzelfde vraagstuk bij het amendement op hetzelfde artikel (Ond. **48**, st. 8), het amendement van de heeren Soetardjo, Leunissen en Ko Kwat Tiong. Daar wordt in art. 3 — en hetzelfde geldt straks voor art. 5 — het principe, dat is neergelegd in het Regeeringsontwerp, n.l. dat de zorg voor de volksscholen bij de desa's berust, in het eerste lid gehandhaafd. Daarna volgt echter een nieuw principe. Er wordt n.l. bepleit, dat, wanneer een desa de financieele zorgen van dat onderwijs niet zelf kan dragen en daarin wordt geholpen door het regentschap, (dit conform het regeeringsvoorstel) de verantwoordelijkheid gedeeld wordt tusschen desa en regentschap. Ten aanzien van dat gedeelte gaat de heer Soetardjo dus een eind mede met het amendement van den heer Kasimo, op den m.i. verkeerden weg, buiten het recht van amendement en voor dat gedeelte dunkt mij, zullen wij ook dezelfde vraag moeten stellen, of het amendement dus wel hierbij in behandeling kan komen.

Hetzelfde geldt, zooals ik zeide, voor het amendement-Soetardjo op art. 5 (Ond. **48**, st. 8), waarin hetzelfde beginsel tot uiting komt.

Op de onderwerpen 45, 50 en 51 zijn geen amendementen ingediend, doch het is zeer waarschijnlijk, dat ten aanzien van de aanvullende begrootingen No's. 50 en 51, tengevolge van de aanneming van eventueele amendementen, wijzigingen noodig zullen zijn.

Thans is het woord aan den Regeeringsgemachtigde tot beantwoording van de sprekers in tweeden termijn.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering constateert met voldoening dat de eerste termijn van de mondelinge beraadslaging over de onderwerpen die thans in behandeling zijn, in belangrijke mate over en weer verhelderend is geweest, en dat zoodoende deze gedachtenwisseling op het punt is gekomen van rijp te zijn voor een beslissing.

In dit stadium schijnt er weinig reden meer te wezen voor omstandige beschouwingen omtrent de onderhavige voorstellen. Er is nog minder reden voor herhaling van hetgeen reeds in eersten termijn is gezegd. Daarom moge ik mij ertoe bepalen om alleen op die punten nadere toelichting van regeeringswege te verstrekken, waarop blijkens de redevoeringen van de zijde van den Volksraad in tweeden termijn nog misverstand heerscht of ten aanzien waarvan door de verschillende sprekers nog bepaalde vragen om inlichting zijn gesteld.

Er is te meer reden om het antwoord van de Regeering in tweeden termijn op deze wijze te beperken, omdat de Regeering, afgaande op de redevoeringen in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad, met voldoening kan constateeren een zekere toenadering tot haar voorstellen, zulks nadat Zij harerzijds tegemoetkoming heeft getoond jegens in dit college geopperde bezwaren. Bovendien zal de behandeling van amendementen, zoo straks, nadat ik mijn antwoord in tweeden termijn zal hebben uitgesproken, nog gelegenheid bieden op diverse punten van regeeringswege toelichting te verstrekken. Ook hierom mag ik mij dus in mijn tweeden termijn bekorten.

Bij dit antwoord behandel ik dan eerst het voorstel over de overdracht van de volksgezondheid, bij welk onderwerp tegelijk algemeene punten zijn ingedeeld, daarna behandel ik het voorstel omtrent de personeelsvoorziening en tenslotte zal ik komen te spreken over de overdracht van onderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! De bezwaren door het geachte lid, den heer Leunissen, in tweeden termijn opnieuw aangevoerd tegen de toelichting op artikel 1 van het ontwerp op overdracht van volksgezondheidszorg, geven aanleiding om dit punt nog eens terdege in onderzoek te nemen. De vraag of individueele ziekenzorg al dan niet in beginsel overheids-

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

zorg is, staat weliswaar buiten het aanhangige ontwerp, dat immers de grondslagen van de bestaande gezondheidszorg niet regelt, maar alleen de bestaande landsgezondheidszorg herdistribueert zonder die grondslagen aan te tasten. Toch is deze vraag van zoo groot belang, dat, als zij, zooals in dit geval, zijdelings of indirect aan de orde komt, er aanleiding is, de Regeering geeft dit den heer Leunissen gaarne toe, om deze vraag niettemin met de noodige precisie te beantwoorden.

Ik stel dan voorop, dat sedert 1917 het standpunt is ingenomen, dat ziekenzorg slechts voor zeer bepaalde uitzonderingsobjecten als rechtstreeksche taak van de centrale overheid moet worden gezien en dat deze centrale overheid zich derhalve met bewustheid van de rechtstreeksche bemoeienissen met deze overigens belangrijke taak terugtrekt.

Hiermede werd ziekenzorg van huis uit taak voor het locaal en het particulier initiatief. Aldus, Mijnheer de Voorzitter, is de beginselmatige taakverdeeling tusschen de daarbij betrokken maatschappelijke krachten thans nog: het locaal en het particulier initiatief beide op dit gebied werkzaam.

De vraag of men hierbij de individueele ziekenzorg in beginsel bij de locale overheid, en het particuliere initiatief als aanvulling op deze locale zorg moet zien, is zoover bekend nimmer uitdrukkelijk beantwoord. Wel zeide de Regeering in de Memorie van Antwoord op afdeeling V A van de begrooting voor 1932 zich af te vragen of ziekenzorg niet in dien zin in de allereerste plaats taak is van het particulier initiatief, dat op den duur ook de lagere autonome overheidslichamen zich zullen moeten beperken tot het doen ontwaken, aanmoedigen en steunen van dit particulier initiatief en alleen dan op het gebied van de ziekenzorg een rechtstreeksche taak aanvaarden, wanneer het particuliere initiatief tekort schiet. Bij overweging van deze vraag, Mijnheer de Voorzitter, is het ook in den boezem van de Regeering gebleven, zoodat deze aangelegenheid principieel zich nog bevindt in het stadium waarin zij in 1917 verkeerde.

Op dezen zelfden grondslag nu, stelt zich het onderhavige overdrachtsontwerp. Het draagt de individueele ziekenzorg als een zelfstandige taak op aan stadsgemeenten en regentschappen en het tornt niet aan de bevoegdheid van deze gemeenschappen om het particuliere initiatief op dit gebied te steunen. Het dringt noch in de eene noch in de andere richting. Het laat de lagere gemeenschappen terzake vrij.

In dezen zin, Mijnheer de Voorzitter, moet ook de Memorie van Toelichting op artikel 1 van het ontwerp „overdracht volksgezondheidszorg'' worden verstaan.

Op deze wijze kan de niet beantwoorde vraag, welke zorg als beginsel geldt en welke als aanvulling, de locale of de particuliere, als van academische beteekenis, althans als niet betrokken bij deze regeling, terzijde gelaten worden. In de praktijk zullen beiderlei zorg niet worden vergeten, de locale overheidszorg niet, en ook lijdt het voor de Regeering geen twijfel, dat de bestuurscolleges van de lagere gemeenschappen, voortgekomen uit de maatschappij, oog zullen hebben voor aanwakkering van het vrije maatschappelijke initiatief op het gebied van de ziekenzorg.

Het geachte lid, de heer Leunissen, heeft er terecht op gewezen, dat als gevolg van deze overdracht het aantal ziekeninrichtingen, hetwelk ter beschikking staat van bepaalde categorieën van ambtenaren ter erlanging van klinische hulp tot een 1% tarief, zal verminderen. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, thans bestaan er 3 C. B. Z.en 32 G. B. Z.en en 17 locale ziekenhuizen, zoomede 63 gesubsidieerde — en 68 niet gesubsidieerde-particuliere ziekeninrichtingen, dus in totaal 35 inrichtingen, waarin voor de ambtenaren het één procents tarief geldt, en 148, waarin dat niet het geval is. Na de overdracht zullen er nog 3 C. B. Z.en in landsbeheer overblijven, die in de hoofdplaatsen gevestigd, uiteraard het grootste deel der zieke ambtenaren zullen blijven herbergen, en zal het aantal ziekeninrichtingen, waarin het 1% tarief voor de ambtenaren niet geldt, dus met 32 of nog geen 22% toenemen, die echter tezamen ongetwijfeld veel minder ambtenaren onder haar patiënten zullen tellen dan de drie overblijvende C. B. Z.en.

Hoewel dus kan worden toegegeven, dat na de overdracht een zeker percentage ambtenaren voor hun verpleging iets meer zal moeten gaan betalen, zal verhoudingsgewijs dat aantal ten opzichte van hen, die ook na de overdracht nog op de C. B. Z.en blijven aangewezen eenerzijds, en ten opzichte van hen, die ook nu reeds in locale of particuliere ziekeninrichtingen verpleging moeten zoeken anderzijds, lang niet zoo groot zijn als oppervlakkig wel lijkt.

Ook blijkt uit het vorengaande, dat een gunstige regeling in den trant als de bestaande, geldende voor verpleging in landsziekeninrichtingen straks na de overdracht niet alleen zal moeten gelden voor hen, die verpleging vinden in de thans over te dragen ziekeninrichtingen, maar ook voor hen, die verpleging vinden in de bestaande locale en particuliere ziekeninrichtingen. Een en ander brengt financieele consequenties mede, welke men thans nog niet overziet. Niettemin stemt de Regeering volmondig met het geachte lid, den heer Leunissen, in, dat er, en zeker in dezen tijd, aanleiding is om niet bij voorbaat voor deze financieele consequenties terug te treden. De Regeering zegt daarom gaarne toe om spoedigst na te doen gaan wat in dit opzicht kan worden gedaan.

De Regeering geeft aan het geachte lid den heer Leunissen toe, dat na de door haar aangebrachte wijziging in het ontwerp omtrent overdracht van volksgezondheid, aangebracht met het oog op het toezicht op assaineeringswerken, drinkwatervoorziening- en afvalverwijderingswerken, het logisch is om ook in geval dergelijke werken geëntameerd worden door groote stadsgemeenten en provincies, te bepalen, dat tot uitvoering niet mag worden overgegaan dan nadat het advies van het hoofd van den dienst der Volksgezondheid omtrent de ontwerpen is gevraagd. Om zeker te stellen dat hierbij, overeenkomstig een suggestie van hetzelfde genoemde lid, onder aanleg van werken ook verbetering en uitbreiding valt — vernieuwing wordt begrepen onder verbetering — is het gewenscht om zulks uitdrukkelijk in de betrokken artikeldeelen te zeggen. Met het laatste houdt het amendement van het geachte lid, den heer Leunissen geen rekening. De Regeering heeft daarom bij Nota van Wijziging, die inmiddels aan den Volksraad is aangeboden, evenbedoelde aanvulling in het amendement van het geachte lid den heer Leunissen verwerkt in een aanvulling en wijziging van de betrokken artikeldeelen. Indien de heer Leunissen met het vorengezegde instemt, zou hij wellicht aanleiding kunnen vinden om zijn amendement in te trekken.

(De heer L e u n i s s e n: Zeer zeker.)

Dank U.

Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn is namens de Regeering breedvoerig uiteengezet, waarom Zij de voorkeur geeft aan een stelsel van omvangrijke overdracht boven een stelsel van aanvankelijk zeer beperkte doch geleidelijk meerderende overdrachten. De Regeering zou bepaald in herhalingen treden, wanneer Zij tegenover het geachte lid, den heer Eekhout, die hierop in tweeden termijn terug kwam, nog eens haar standpunt breedvoerig uiteenzette. Er is naar het voorkomt te minder aanleiding om dit te doen nu het geachte lid voor zijn standpunt geen nieuwe argumenten aanbracht en zelfs erkende dat

> „het door den Regeeringsgemachtigde geleverde pleidooi'', ik citeer hierbij het geachte lid, „voor een snellere overdracht ineens van een belangrijk complex van overheidszorg op zich zelf veel aantrekkelijks''

heeft. Bovendien verwijst het geachte lid de heer Eekhout voor wat betreft het standpunt van zijn partij inzake beperkte overdracht naar zijn partijgenoot, den heer Kruyne, die in tweeden termijn mededeelde ondanks de z.i. ernstige technische

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)
bezwaren die hij tegen dit ontwerp tot overdracht van volksgezondheidszorg aanvoerde, geen overwegende bezwaren te hebben om met de door de Regeering voorgestelde overdracht mede te gaan. „Het is geenszins mijn bedoeling", zoo zegt het geachte lid, „de afscheiding van het centrum minder radicaal te maken".

De Regeering vernam met voldoening dat ook het geachte lid, de heer Kruyne, het onvermijdelijk acht, dat de preventieve en de curatieve overheidszorg voor een groot deel zullen moeten blijven in dezelfde handen.

Met het geachte lid den heer Kruyne wacht de Regeering met gerustheid de toekomst af omtrent de ontwikkeling van de gezondheidszorg van de regentschappen. Anders dan dit geachte lid, verwacht de Regeering dat de toekomst zal uitwijzen dat de regentschappen wel degelijk een toenemende belangstelling zullen vertoonen in de preventieve gezondheidszorg.

Voor het tegenwoordige is het niet mogelijk om deze regentschappen volledig toe te rusten voor een beteekenende taak op het gebied van deze preventieve gezondheidszorg. Vandaar dan ook, en het komt mij voor dat het geachte lid, de heer Kruyne, dit uit het oog heeft verloren, dat de Regeering de preventieve gezondheidszorg in hoofdzaak weggelegd heeft voor de provincies, d.z. gemeenschappen die wèl behoorlijk toegerust kunnen worden met het oog op de vervulling van deze taak.

Dat hierbij een behoorlijke samenwerking moet blijven verzekerd tusschen de wetenschappelijke en specialistische instellingen in het centrum, die men om financieele en personeele redenen bezwaarlijk kan decentraliseeren, en de provinciale gezondheidsorganen, spreekt vanzelf. Verschillende artikelen in de onderhavige overdrachtsregeling, en verschillende passages in de daarbij behoorende Memorie van Toelichting zorgen dan ook voor deze samenwerking.

Wat betreft de gezondheidscommissies blijft de Regeering tegenover het geachte lid van inzicht dat deze ook als nieuw te volgen werkwijze niet imperatief in de wetgeving dienen vastgelegd. Zij laat de mogelijkheid van het in het leven roepen dezer commissies, waaraan Zij — het zij bij herhaling gezegd — niet elke nuttige werkzaamheid bij voorbaat wil ontzeggen, gaarne en met vertrouwen over aan het inzicht der locale gemeenschappen.

Inspecties, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering constateert met voldoening, dat het geachte lid, de heer Leunissen, zich bevredigd heeft betoond met de door de Regeering uiteengezette verhouding tusschen het hoofd van den dienst der Volksgezondheid en de provinciale gezondheidsdiensten.

Het geachte lid, de heer Eekhout, ziet nog steeds verschil op dit punt tusschen de overdracht van onderwijs en de overdracht van volksgezondheidszorg. De Regeering daarentegen ziet geen verschil, met dien verstande dan, dat op het gebied van de onderwijszorg de inrichting werd voorbehouden aan het centrum, terwijl op het gebied van de volksgezondheidszorg de bevoegdheid tot technische aanwijzingen werd voorbehouden aan het centrum. Het geachte lid, de heer Eekhout, verkeert hierbij bepaald onder een misverstand.

Het geachte lid de heer Kruyne staat zijn partijgenoot in diens pleidooi voor het behoud van een centrale inspectie voor de volksgezondheid bij, door te zeggen, dat men hierbij niet mag gewagen, gelijk de Regeering deed, van een inspectie op een inspectie, omdat z.i. deze toestand op het oogenblik ook zou bestaan, aangezien er thans een hoofdinspecteur is, die de provinciale inspecteurs van tijd tot tijd in de kaarten komt kijken.

Deze voorstelling Mijnheer de Voorzitter, is niet overeenkomstig de werkelijkheid. De taak van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid is volstrekt niet te vergelijken met dien van een hoofdinspecteur over de inspecteurs. Bovendien merk ik hierbij op, dat er na de overdracht van de volksgezondheidszorg tegen bezoeken van het hoofd van den dienst en zelfs tegen bezoeken van hem toegevoegde adviseurs aan de provinciale diensten, die immers tevens met landstaak zijn belast, geen bezwaar bestaat. Integendeel, zulke bezoeken zijn nuttig, even goed als vergaderingen van het hoofd van den dienst met de hoofden van de provinciale gezondheidsdiensten het zoo nuttige verband tusschen het centrum en de peripherie levendig kunnen houden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Als zij zich tegelijkertijd ook maar melden bij den gouverneur; dat gebeurt niet altijd.

De heer Kruyne: Dat hangt van de goede verhoudingen af.)

Over geen enkel onderdeel van de onderhavige voorstellen is in eersten termijn zooveel en tot in details van gedachten gewisseld als over de financieele regeling, te verbinden aan de onderhavige overdrachten van onderwijszorg en volksgezondheidszorg totdat de definitieve regeling kan worden tot stand gebracht. Ook in tweeden termijn hebben verschillende geachte leden, ik noem de heeren Iskandar Dinata, Eekhout, Leunissen, Soeroso en Sosrohadikoesoemo hierover opmerkingen gemaakt. Ik moge mij in mijn antwoord ook hierbij bepalen tot die opmerkingen welke getuigen van misverstand en tot de vragen om nadere inlichtingen.

Ik kan dan aan het geachte lid, den heer Iskandar Dinata mededeelen, dat voor de afrekening met de provincies en lagere gemeenschappen, welke de Regeering toezegde met het oog op de muntdepreciatie, een zoo soepel en vlot mogelijke werkwijze zal worden toegepast. Vergeleken met het stelsel van afrekening toegepast ten aanzien van subsidies aan particuliere scholen, zal er een groot verschil zijn. Bij deze afrekening gaat het nl. om voorkoming van overhouden op de subsidies, terwijl het bij de afrekening die toegepast zal worden op de onderhavige uitkeeringen aan provincies en lagere gemeenschappen gaat om voorkoming van tekorten als gevolg van wegens muntdepreciatie oploopende prijzen en salarissen.

Verhooging van de uitkeeringen, welke de Regeering in uitzicht stelde in geval van nieuwe of vermeerderde behoeften op het gebied van onderwijs en volksgezondheidszorg, en welke de Regeering daarbij van zelf sprekend moest afhankelijk stellen van den toestand van 's Lands financiën, zal niet alleen, gelijk het geachte lid, de heer Eekhout, in eersten termijn veronderstelde, toegekend worden voor assaineeringswerken en werken ter bestrijding van een zware epidemie. Tegen dezen beperkenden uitleg van den heer Eekhout kwam de Regeering in eersten termijn op. Even onjuist is het om thans te veronderstellen dat de autonome ressorten — ook nu citeer ik het geachte lid, den heer Eekhout — „voor alles en nog wat, wanneer zij met de vaste landsuit-„keering niet uitkomen, voor iedere verbetering en uitbrei-„ding maar weer bij het Land zouden kunnen aankloppen „om een extra uitkeering." Reeds in eersten termijn, Mijnheer de Voorzitter, verzocht ik aan het geachte lid, om de regeeringstoezegging op dit punt te nemen naar de daarbij door de Regeering gebezigde bewoordingen.

De heer Eekhout merkte op, dat de Regeering de overdracht van volksgezondheidszorg en onderwijszorg o.m. verdedigt met er op te wijzen dat wij ons bevinden op het diepste punt van de crisis en dat men redelijkerwijs gesproken nu dus voor zich heeft in economisch en financieel opzicht een gelijkblijvende of een licht stijgende lijn. Accoord, Mijnheer de Voorzitter, zoo zegt het geachte lid, wanneer wij inderdaad een tijd van opleving tegemoet gaan, maar als dat nu eens niet gebeurt? Is dit nu, Mijnheer de Voorzitter, redelijk, om zulk een veronderstelling te uiten? In allerlei opzichten zijn er inderdaad lichte teekenen van opleving. In ieder geval bestaat algemeen de overtuiging, dat wij het diepste punt van de crisis en daarmede dat van de financieele bezuiniging voorbij zijn.

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

Tegenover de geachte leden, de heeren Sosrohadikoesoemo en Soeroso, moet de Regeering bepaaldelijk volhouden dat het tot stand brengen van een definitieve financieele regeling om de daarvoor in eersten termijn aangehaalde redenen practisch alleen mogelijk is nadat de overdrachten zijn vervolledigd. Dit nu zal na totstandkoming van de onderhavige overdrachten in hoofdzaak het geval wezen. En zulks zal volledig het geval zijn zoodra de overdracht van de zorg voor krankzinnigen zal zijn tot stand gekomen, en een beslissing zal zijn genomen voor wat betreft de C. B. Z.-en. Aan deze twee laatstgenoemde onderwerpen wordt spoedigst gearbeid.

Ik geef aan het geachte lid, den heer Soeroso toe, dat uitkeeringen met een speciale bestemming, zooals thans voorgesteld wordt, met het oog op deze overdrachten van onderwijs en volksgezondheidszorg, in het algemeen geen aanbeveling verdienen. De Regeering stelt dergelijke uitkeeringen ook alleen in dit geval voor, en wel als waarborg voor de betrokken gemeenschappen, dat deze uitkeeringen niet behandeld zullen worden op den zelfden voet als vroegere uitkeeringen. Zelfs in dezen zin acht Zij deze uitkeeringen met een speciale bestemming alleen mogelijk, omdat daaraan slechts een leven is toegedacht van beperkten duur n.l. totdat binnen beperkten tijd een definitieve financieele regeling is tot stand gekomen. Nu deze uitkeeringen met een speciale bestemming de strekking om te waarborgen, dat de zorg voor volksgezondheid en voor onderwijs waarop zij betrekking hebben, door de betrokken ressorten niet behoeft te worden ingekrompen, is er uiteraard aanleiding om te vorderen, dat deze betrokken ressorten aan deze uitkeeringen geen andere besteming geven dan waarvoor zij ingesteld zijn. Het gewone begrootingstoezicht is toereikend om ervoor te zorgen dat hieraan wordt voldaan. De Regeering vertrouwt bovendien, dat geen enkel van de betrokken ressorten aan deze uitkeeringen, ook al werd daaraan niet uitdrukkelijk deze speciale financieele bestemming gegeven, ook zelfs maar ten deele een ander doel zal geven.

Bij de Regeering zit geenszins voor om van de overdrachtszaken, welke thans aan de orde zijn, alleen de lichte zijden te toonen en de schaduwzijden te verbergen. Integendeel, en ik moge daarop in het bijzonder de aandacht vestigen van het geachte lid, den heer Leunissen, heeft de Regeering in eersten termijn erkend, dat het hierbij gaat om zeer gecompliceerde zaken, die als altijd naast voordeelen ook nadeelen vertoonen. Maar indien van de zijde van verschillende sprekers onwillekeurig vooral schaduwzijden naar voren worden gebracht, dan is het de plicht van de Regeering om ook op de lichtzijden te wijzen. En dan is het vooral haar plicht om er op te wijzen dat, als men de rekening opmaakt tusschen de voordeelen en de nadeelen verbonden aan deze overdrachten en als men daarbij niet alleen let op het heden maar ook op de toekomst, en vooral als men op de verschillende kanten van deze zaak ziet, naar haar oordeel een belangrijk saldo voordeel aanwezig is, terwijl wezenlijke ernstige nadeelen op verschillende wijzen in deze regeeringsvoorstellen zijn ondervangen. Niet alleen is naar het oordeel van de Regeering het moment voor deze overdrachten gunstig, maar ook is met name de financieele regeling thans zóó, dat ernstige risico's zijn weggenomen, terwijl een definitieve finantieele regeling door deze overdracht belangrijk binnen het bereik wordt gebracht.

Personeelsvoorziening. Met voldoening heeft de Regeering van het geachte lid, den heer Leunissen, vernomen, dat zijn fractie wil meegaan met het voorstel van de Regeering omtrent de personeelsvoorziening. De Regeering geeft het geachte lid gaarne toe, dat de meerderheid der plaatsingen en overplaatsingen van ter beschikking te stellen landsdienaren rustig kan worden voorbereid en gelegenheid biedt voor een voorafgaand overleg met de betrokken dagelijksche besturen. De Regeering neemt daarom gaarne aan om zoodanig overleg ook voortaan als regel te doen plaats vinden.

Dat het antwoord der Regeering de verschillende geachte sprekers ten aanzien van de geprojecteerde overdracht van de zorg voor de onderwijsvoorziening niet altijd heeft kunnen bevredigen betreurt Zij uiteraard, vooral omdat enkele sprekers blijkbaar het gevoelen niet van zich kunnen afzetten, dat de Regeering bij haar plannen niet voldoende aandacht zou hebben besteed aan de belangen van het onderwijs. Daartegenover wil de Regeering terstond verklaren, dat de overdracht in haar belangstelling voor het onderwijs geen verandering zal brengen en dat Zij haar plicht ten aanzien van het onderwijspeil ten volle blijft erkennen.

Ondanks het voortbestaan van een aantal meeningsverschillen, heeft de Regeering toch den indruk, dat de mogelijkheid van overeenstemming tusschen haar en den Volksraad door deze gedachtenwisseling nader is gebracht. Zij is den heer Soeria Nataätmadja dankbaar voor den steun, welken dit geachte lid in algemeenen zin in tweeden termijn aan de overdrachtsplannen heeft geboden. Met voldoening heeft Zij gehoord, dat de heer Soeria Nataätmadja de visie der Regeering op de waarde van de overdracht in het algemeen volkomen deelt en dat hij ook op enkele onderdeelen de opvatting der Regeering heeft kunnen aanvaarden. Op de rede van dit geachte lid kom ik nog in het vervolg terug.

De heer Iskandar Dinata twijfelt nog steeds of thans wel een deugdelijke basis aanwezig is voor de overdracht van het onderwijsapparaat. Dit geachte lid voert aan, dat in de bezuinigingsperiode een aantal maatregelen in het leven zijn geroepen, die van vele zijden als bedenkelijk en onaanvaardbaar zijn gekwalificeerd en hij acht het onjuist, dat de Regeering, die de tegenstanders van deze maatregelen heeft uitgenoodigd het resultaat daarvan af te wachten, niet meer de leiding van het onderwijs aan zich zou houden, doch de verantwoordelijkheid zou overdragen op de lagere organen. Deze geachte spreker herhaalt dan een uitspraak, welke ook meer dan eens van Regeeringszijde is gedaan nl. dat het onderwijs thans in de eerste plaats rust noodig heeft.

Hoewel de Regeering zich niet mag vleien met de hoop, dat Zij den heer Iskandar Dinata op dit punt tot haar inzicht zal kunnen overhalen .....

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is goed aangevoeld.)

..... acht Zij diens opmerkingen van zooveel belang, dat Zij daarop nog eens zal ingaan, al was het alleen al om dezen geachten spreker althans aannemelijk te maken, dat de Regeering noch de verantwoordelijkheid van zich afschuift, noch veranderd is van inzicht ten aanzien van de noodzakelijkheid van rust voor het onderwijs.

Wat toch gebeurt er in werkelijkheid, Mijnheer de Voorzitter? Toch niet anders dan dat, met behoud van het bestaande apparaat, vooralsnog op dezelfde financieele basis als tot dusver het land, de locale ressorten gaan zorgen voor de verzorging van de scholen. Het onderwijs als zoodanig ondergaat van de overdracht geen invloed: wanneer de overdracht een feit zal zijn, dan zullen dezelfde onderwijzers op dezelfde scholen een zelfde onderwijs geven. Door dezen maatregel wordt dus de rust van het onderwijs in geen enkel opzicht verstoord.

Ik zeide zooeven, Mijnheer de Voorzitter, dat de lagere gemeenschappen vooralsnog op dezelfde financieele basis als tot dusver het land deed, de onderwijsvoorziening zullen verzorgen. Hoewel ten overvloede wil ik hierbij, ter voorkoming van ieder misverstand, opmerken dat dit ,,vooralsnog'' alleen de beteekenis heeft van een mogelijkheid dat de lagere gemeenschappen in de toekomst op een ruimere basis deze taak zullen kunnen verzorgen. Aan een meer beperkte basis denkt de Regeering niet.

Ook wil de Regeering geen oogenblik de verantwoordelijkheid van zich schuiven voor de handhaving van de deugdelijkheid van het onderwijspeil. Indien inderdaad mocht blij-

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

ken, Mijnheer de Voorzitter, dat de toegepaste bezuinigingsmaatregelen tegen de verwachting der Regeering in, de handhaving van het gewenschte peil onmogelijk maken, dan is de Regeering bereid aan de locale gemeenschappen alsnog dien hoogeren financieelen steun te verleenen, welke in het belang van het onderwijs noodig zou blijken.

Nu zal wellicht de vraag rijzen — en deze vraag is in feite ook door den heer Eekhout gesteld — of de Regeering na de overdracht nog voldoende contact met den dagelijkschen gang van het onderwijs zal behouden, dat een eventueel tijdig ingrijpen voor haar mogelijk is. Ik verwijs ook hierbij, evenals bij de overdracht van de gezondheidszorg naar den inlichtingsplicht van de provinciale en lagere besturen, terwijl ook persoonlijke aanrakingen tusschen de hoofdambtenaar op het departement van Onderwijs, in het bijzonder belast met de departementale taak ten aanzien van het Inlandsch onderwijs, en de provinciale onderwijsdiensten in de rede liggen.

De Regeering schuift dus geen verantwoordelijkheid van zich af; Zij wil en kan dit niet, omdat het behoud van een sluitend onderwijsstelsel voor haar een zaak van eminent en algemeen belang is. En het is juist in het bewustzijn van deze verantwoordelijkheid, dat de Regeering haar uitspraak handhaaft, dat een basis voor de overdracht op dit oogenblik aanwezig is.

Ik kom thans tot een ander punt, Mijnheer de Voorzitter, waarin de Regeering en de Volksraad het blijkbaar moeilijk eens kunnen worden nl. de overdracht van de zorg voor de H. I. S.-en en Schakelscholen. In dit opzicht is de Regeering er niet in geslaagd één der sprekers in eersten termijn tot haar inzicht te brengen. Zij heeft deze geachte leden uitgenoodigd om nieuwe argumenten naar voren te brengen, daar Zij meende dat de in eersten termijn voorgebrachte bezwaren den toets der werkelijkheid niet konden doorstaan. De geachte sprekers in tweeden termijn bepaalden zich echter ertoe te verklaren, dat zij het onjuist vinden H. I. S.-en en Schakelscholen anders te behandelen dan de Europeesche lagere scholen en de Hollandsch-Chineesche scholen.

Dit maakt het voor de Regeering wel moeilijk, Mijnheer de Voorzitter, om haar standpunt nog eens op een andere wijze te belichten en aannemelijk te maken. Toch wil Zij den Volksraad nog eens uitnoodigen zich met haar te realiseeren, wat er in werkelijkheid zou gebeuren. Zoo als ik in een ander verband reeds opmerkte, zal de dagelijksche gang van het onderwijs in geen enkel opzicht worden verstoord. Dezelfde scholen blijven er met dezelfde onderwijzers, hetzelfde leerplan met dezelfde leermiddelen; minstens hetzelfde geld om deze onderwijsinrichtingen in stand te houden. Voorts dezelfde inspectie om het onderwijspeil te controleeren en ten slotte het departement van Onderwijs en Eeredienst, dat de regels vaststelt, welke de inrichting van onderwijs op deze scholen doet aanpassen aan het kader van het onderwijsstelsel als geheel. Verandering komt alleen in het beheer, zoomede — en dit beschouwt de Regeering juist als een voordeel — in de beslissing over de oprichting van nieuwe scholen of verplaatsing van bestaande inrichtingen. En verder ook, Mijnheer de Voorzitter, in betere tijden, de beslissing daarover of in het betrokken ressort de outillage der scholen, personeel zoowel als materieel, iets zal kunnen worden verbeterd boven de door de centrale Overheid voorgeschreven minima.

Ik kan het ook anders uitdrukken, ik kan ook zeggen, dat de overdracht, dank zij het feit dat de regeling van de inrichting — welke voor een deel ook de outillage bevat b.v. ten aanzien van de leerkrachtenformatie en de leermiddelen — en dank zij het centraal Inspectie-apparaat, wel de mogelijkheid opent tot een betere behandeling, doch niet tot een minder goede behandeling van deze onderwijsinrichtingen.

Ik wil van dit onderwerp niet afstappen, zonder nog met een enkel woord in te gaan op de opmerking van den heer Soeria Nataätmadja, dat de argumenten, welke pleiten voor de overdracht van de Hollandsch-Inlandsche scholen en schakelscholen, evenzeer gelden voor een overdracht van de Europeesche lagere scholen en Hollandsch-Chineesche scholen en zeker opwegen tegen het bezwaar dat, wat betreft deze laatste scholen, gelegen zou zijn in de voorziening in Europeesch onderwijspersoneel.

Deze geachte spreker wijst er op, dat soortgelijke bezwaren ook niet hebben gegolden voor den waterstaat, landbouwvoorlichting en Veeartsenijkundigen Dienst, waarbij de leidende posities bijna uitsluitend door het Europeesch element worden bekleed. De Regeering is het met dezen geachten spreker eens, dat dezelfde argumenten, welke zijn aangevoerd voor de overdracht van de Hollandsch-Inlandsche scholen en schakelscholen, eveneens gelden voor de overdracht van Europeesche lagere scholen en Hollandsch-Chineesche scholen.

Het bezwaar, dat, naar het oordeel der Regeering gelegen is in de voorziening in Europeesche leerkrachten, is een practisch bezwaar, niet een principieel; en over de waarde van dergelijke practische bezwaren kan men natuurlijk van gevoelen verschillen. De Regeering kan evenwel een vergelijking met de door den heer Soeria Nataätmadja genoemde diensten niet aanvaarden. Bij die diensten gaat het om een betrekkelijk klein aantal importkrachten, een aantal, dat in ieder geval niet te vergelijken is met dat der importkrachten, dat werkzaam is bij het Westersch lager onderwijs; en het is dit aantal, dat aan deze practische bedenking nog zeer geruimen tijd, naar de Regeering meent, zulk een bijzondere beteekenis zal verleenen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dit geldt niet voor het H. C. O.).

In elk geval in belangrijk meerdere mate dan voor het H. I. O.

Uit het voorafgaande zal het den Volksraad duidelijk zijn, dat de Regeering in de op dit stuk voorgebrachte argumenten geen zakelijke motiveering vermag te zien ten gunste van uitstel van overdracht van het H. I. S.-onderwijs, doch wel gevoelt Zij in die bezwaren een onmiskenbare bezorgdheid, welke, allen argumenten der Regeering ten spijt, zich niet vermag neer te leggen bij haar inzicht en zelfs meent de Regeering, dat het vooral aan het voornemen om ook dit stuk over te dragen is toe te schrijven, dat verschillende geachte leden zich met meer twijfelzucht en met minder enthousiasme tegenover deze wetgeving hebben gesteld, dan anders het geval zou zijn geweest.

Ten einde nu harerzijds al het mogelijke te doen om de sfeer geheel te klaren, en haar bedoelingen zoo duidelijk mogelijk en als voor geen anderen uitleg vatbaar voor oogen te stellen en aldus deze decentralisatie in een zoo groot mogelijke harmonie tusschen Regeering en Volksraad haar begin te doen vinden, verklaart de Regeering zich bereid om zich bij een uitspraak van den Volksraad tegen de overdracht van H. I. S.-en en schakelscholen neer te leggen. Doch Zij vertrouwt dan ook, dat zijnerzijds de Volksraad zich in deze verhelderde atmosfeer op andere punten gunstiger zal willen instellen ten opzichte van de voorgestelde regeling en deze zal willen aanvaarden, daar alleen onder vigueur daarvan de Regeering bereid en in staat is den goeden gang van zaken bij het onderwijs, ook na de overdracht, te waarborgen.

Ik kom thans tot de kwestie van het volksonderwijs. Het verheugt der Regeering oprecht, dat de heer Soeria Nataatmadja uit het antwoord der Regeering in eersten termijn heeft kunnen afleiden, dat het regentschap ten aanzien van het volksonderwijs bij een constructie als voorgesteld, waarbij het regentschap zich bepaalt tot ondersteuning, indirect zekeren invloed op de volksonderwijsvoorziening kan uitoefenen. De geachte spreker acht intusschen de constructie van de overdracht onvoldoende wat betreft de organen, waarover z.i. het regentschap zal moeten beschikken om zijn

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

onderwijstaak bevredigend te kunnen vervullen. Dit betreft speciaal de verhouding van de schoolopzieners in het regentschap tot het regentschap zelf.

Ik kom op dit punt zoo aanstonds terug, nadat ik nog eenige algemeene opmerkingen betreffende het volksonderwijs zal hebben beantwoord.

De heer Iskandar Dinata zeide, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord had medegedeeld, dat 25% van het aantal volksscholen, zich zelf bedruipt; in verband hiermede verzoekt hij een opgave van deze volksscholen.

Mijnheer de Voorzitter, de Regeering heeft zich afgevraagd, waar dit geachte lid deze mededeeling zou hebben kunnen lezen, daar Zij zich zelf bewust was, dat Zij den Volksraad niet op deze minder juiste wijze had voorgelicht. Nu is haar gebleken, dat een opmerking van deze strekking voorkomt op blz. 4 van het Afdeelingsverslag. Dat de Regeering deze opmerking in haar Memorie van Antwoord niet heeft weersproken, is o.m. hieraan toe te schrijven, dat Zij haar heeft geïnterpreteerd in dezen zin, dat ongeveer 25% van de kosten van het volksonderwijs wordt bestreden uit bijdragen der bevolking zelf, hetgeen wèl ongeveer in overeenstemming is met de werkelijkheid. Dit is dus geheel wat anders dan het geachte lid daaruit heeft begrepen, zoodat ook de daaraan vastgeknoopte beschouwing geen nadere bespreking behoeft.

(De heer Iskandar Dinata: Maar hoofdzaak is het aantal scholen, dat zichzelf kan bedruipen. Die inlichting zou ik gaarne van den Regeeringsgemachtigde verkrijgen.

De heer Kasimo: 25%.)

Ik denk, dat het veel minder is.

(De heer Iskandar Dinata: Of geen enkele!)

Daarmede is de werkelijkheid beter benaderd.

Dezelfde geachte spreker stond sceptisch tegenover het gehalte van de decentralisatie, wat betreft het volksonderwijs, omdat z.i. de desa slechts financieele verplichtingen heeft te voldoen en overigens niets heeft te zeggen, wijl alles in handen van den regent is gesteld.

Reeds in eersten termijn zette ik uiteen, dat men den regent als volkshoofd niet mag afscheiden van de desa. Ik moge dezen geachten spreker daarnaar nog eens verwijzen onder toevoeging, dat niemand zich meer zal verheugen dan de Regeering, wanneer in dit opzicht het initiatief van den regent door de desa zelf wordt overgenomen.

Dat de regent niet rekenplichtig zal worden tegenover den regentschapsraad is niet zoo onbegrijpelijk als de heer Iskandar Dinata meent, wanneer men bedenkt, dat deze raad de functies zal overnemen, welke tot dusver het Departement van Onderwijs en Eeredienst verrichtte, zonder dat de regent in een verhouding van rekenplichtigheid stond tegenover het departement. De contrôle op het geldelijk beheer van het schoolfonds blijft, als tot dusver, een zaak van het Bestuur.

De heer Sosrohadikoesoemo betreurt het, dat de Regeering zijn suggestie om het volksonderwijs aan de regentschappen over te dragen, niet heeft overgenomen en dat Zij bovendien deze suggestie bestreden heeft met een uitspraak van hem zelf nl., dat de regent ten slotte de spil is waarom het volksonderwijs draait. Deze geachte spreker toont dan verder aan, dat dit laatste evenzeer het geval is, wanneer het regentschap het volksonderwijs zou verzorgen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil dit laatste niet ontkennen, maar Zij wil er het geachte lid toch op wijzen, dat hiermede de zaak voor haar niet is opgelost, omdat — en dit heeft Zij in eersten termijn toch duidelijk doen uitkomen — Zij zoo groote waarde hecht aan een behoud van de constructie dat de volksschool zij een school van de desa.

(De heer Kasimo: Kunstmatige constructie.)

Het is daarom noodzakelijk, Mijnheer de Voorzitter, om er de aandacht voor te vragen, dat om deze reden van den aanvang af de strekking van de onderhavige ordonnantie blijkens considerans en inhoud, beperkt is tot overdracht van landszorg voor onderwijs aan provinciën, regentschappen en stadsgemeenten. Overdracht van desazorg voor onderwijs is hierbij niet aan de orde, gelijk U, Mijnheer de Voorzitter, zelf zooeven reeds naar voren bracht.

Ik kom dan ten slotte op het pleidooi, dat de heer Soeria Nataätmadja heeft gehouden voor de bevoegdheid van stadsgemeenten en regentschappen om eigen schoolopzieners aan te stellen, zonder voorafgaande goedkeuring van het College van Gedeputeerden.

De heer Soeria Nataätmadja heeft met de heeren Sosrohadikoesoemo en Soetardjo een amendement op art. 15 voorgesteld, waarin aan deze figuur een wettelijken grondslag wordt toegekend; en, waar deze zaak in tweeden termijn ter sprake is gebracht, is het misschien nuttig daarop in het Regeeringsantwoord reeds dadelijk in te gaan.

Ik merk dan op, dat de voorstellers van het amendement daarmede veel verder gaan, dan de Regeering zich bij den opzet van dit artikel en de bij nota van wijziging daarin reeds ten gunste van de regentschappen aangebrachte verandering heeft gedacht. Terwijl de Regeering wel een mogelijkheid wilde openlaten voor stadsgemeenten en regentschappen, die een intensiever beheer of toezicht wenschen en kunnen betalen, om voor dat doel eigen personeel aan te stellen, doch geenszins het standpunt innam, dat zulk extra-personeel al dadelijk over de geheele linie noodig zou zijn, bepleiten de voorstellers niet alleen die wenschelijkheid maar zouden zij bovendien bedoeld eigen personeel de plaats van het provinciaal toezichthoudend personeel willen zien innemen, m.a.w. in plaats van provinciale schoolopzieners zouden er komen stedelijke- en regentschapsopzieners, zij het al onder leiding van den provincialen inspecteur.

Wordt hierbij in aanmerking genomen, dat er op Java (buiten de Vorstenlanden) 70 regentschappen en 18 stadsgemeenten zijn, totaal 88 gemeenschappen, terwijl het aantal schoolopzieners 184 bedraagt, dan blijkt dadelijk, hoe ongewenscht een verdeeling van dit betrekkelijk kleine aantal opzieners over de vele regentschappen en stadsgemeenten moet wezen.

Bovendien, leiding van een provinciaal inspecteur aan regentschaps- en stadsgemeenteschoolopzieners staat niet gelijk met de verhouding van ondergeschiktheid, die ontstaat bijaldien de schoolopzieners conform de regeeringsvoorstellen bij de provinciën komen. Aan een organisatie der schoolopzieners gelijk de heer Soeria Nataätmadja voor oogen staat, kleven daarom ernstige risico's ten aanzien van de eenheid en de kwaliteit van het toezicht. Ik teeken hierbij nog aan dat, waar ook de voorstellers de meening zijn toegedaan, dat het toezicht een provinciale taak behoort te blijven, hunnerzijds dan toch ook het beschikken door de provincie over eigen toeziend personeel aanvaardbaar moet worden geacht.

Het is waar, dat aan de door de Regeering gedachte constructie het bezwaar is verbonden, dat speciaal de schoolopzieners voor de regentschappen en stadsgemeenten ook leidende beheersfuncties zullen moeten verrichten. Deze constructie is gekozen, om de kosten van de decentralisatie zoo laag mogelijk te houden: dezelfde organen, welke thans beheersfuncties verrichten voor het land zullen dit voortaan doen voor de lagere gemeenschappen. Uiteraard zou het uit decentralisatieoogpunt fraaier zijn, wanneer het toezicht-apparaat geheel gescheiden zou kunnen worden van het beheer, maar om financieele redenen is dit in algemeenen zin nu nog niet mogelijk. De overdracht zou daardoor te duur worden. Wat evenwel nu nog niet dadelijk mogelijk is, behoeft dit in de naaste toekomst niet te blijven. Daarom heeft de Regeering de mogelijkheid opengelaten, dat gemeenschappen, welke dit t.z.t. kunnen betalen, door aanstelling van eigen personeel meer overeenkomstig hun bijzondere wenschen en behoeften

*Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).*

(Voorzitter.)
in de leiding van hun beheerstaak voorzien. Op deze wijze meent de Regeering de noodzaak van het heden en de belangen van de toekomst beide te hebben gediend.

Ik heb hiermede uiteengezet, Mijnheer de Voorzitter, welke motieven ten grondslag lagen aan de opstelling van artikel 15, zooals dit luidt in het regeerings-ontwerp. De Regeering hoopt, dat de onderteekenaars van het bedoelde amendement hun voorstel nog eens willen toetsen aan deze uiteenzetting en daarbij willen overwegen dat hun wenschen, speciaal wat betreft eigen beheerspersoneel, op geëigende wijze ten volle kunnen worden bevredigd, zoodra de omstandigheden daarvoor gunstig zijn. Verdergaande voorstellen, waarvan de Regeering een minder effectvolle werking der inspectie als een mogelijk gevolg moet vreezen, moet Zij met ernst ontraden, inzonderheid met een beroep op het unaniem door alle sprekers gehouden pleidooi voor de handhaving — ook na de overdracht — van het peil van het onderwijs. Voor dat peil kan de Regeering onder de door haar gedachte regeling van het toezicht instaan en Zij hoopt daarom, dat, bij nadere overweging, ook de onderteekenaars zich met de door haar bepleite gedragslijn zullen kunnen vereenigen, daar deze eenerzijds het ook door hen gewenschte onderwijspeil waarborgt, anderzijds wel degelijk, ingeval van gerechtvaardigde wenschen naar een mogelijkheid van eigen personeel, bevrediging kan schenken.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp ook van de zijde der Regeering in tweeden termijn beëindigd.

Aan de orde is de artikelsgewijze behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **47**, st. 2A), als gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen (st. 6A en 7).

Hierop is zoo juist nog een derde Nota van Wijzigingen ingediend (st. 9), betrekking hebbende op artikel 5.

De artt. 1 t/m 4 geven geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling van deze artikelen wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Leunissen c.s. (stuk 8) op artikel 5, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen (zitt. 1936—1937, Ond. **47**) zooals gewijzigd bij nota's van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. In artikel 5 wordt een nieuw derde lid ingevoegd, luidende als volgt:

„(3) Besluiten van besturen van de niet in lid (2) bedoelde stadsgemeenten tot aanleg van werken als bedoeld in lid (1) worden, indien daaraan kosten zijn verbonden hooger dan *f* 25 000, eerst uitgevoerd nadat over de projecten het advies is ingewonnen van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid'';

b. aan lid (5) achter het woord „ondernemen'' de volgende zin toegevoegd:

„Besluiten van besturen van provincieën tot aanleg van deze werken worden, indien daaraan kosten zijn verbonden hooger dan *f* 25 000, eerst uitgevoerd nadat over de projecten het advies is ingewonnen van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid''.''

(Leunissen, Voorzitter, Iskandar Dinata.)
Geeft de zoo juist ingediende derde Nota van Wijzigingen den voorstellers wellicht aanleiding het amendement in te trekken?

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad trekken wij naar aanleiding van de derde Nota van Wijzigingen ons amendement in.

De **Voorzitter**: Het amendement-Leunissen c.s. (stuk 8) is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De artt. 5 t/m 21 geven verder geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling van deze artikelen wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de artikelsgewijze behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 6).

Bij dit ontwerp is een reeks amendementen ingediend, die ik zooeven reeds heb vermeld en die bij de artikelen, waarop zij betrekking hebben, aan de orde komen.

Tevens is nog ingediend een amendement, voorgesteld door de heeren Iskandar Dinata, Kasimo en Alatas (Stuk 11) op artikel 8, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-„Overdrachtsordonnantie onderwijs van Java en Madoera'' zooals gewijzigd bij Nota van Wijziging, de volgende wijzigingen aan te brengen:

Artikel 8 wordt gelezen als volgt:

„De provinciën dragen zorg voor de oprichting en instandhouding van inrichtingen van Inlandsch lager vakonderwijs.'' ''

Dit amendement komt straks bij de behandeling van artikel 8 aan de orde.

De artt. 1 en 2 geven geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling van deze artikelen wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van artikel 3.

Op dit artikel zijn twee amendementen ingediend, t.w. een amendement-Iskandar Dinata (stuk 9, I) en een amendement-Soetardjo c.s. (stuk 8, I).

Aan de orde is de prealabele vraag, of het amendement-Iskandar Dinata c. s. (stuk 9, I) als toelaatbaar moet worden beschouwd.

Zooeven heb ik reeds aangekondigd, dat ik ten aanzien van het amendement-Iskandar Dinata c.s. (Stuk 9 I) den Volksraad de vraag zal voorleggen, of de Volksraad het met mij eens is, dat dit amendement de grenzen van het amendementsrecht overschrijdt, op grond van de overweging, dat hier niet, zooals het regeeeringsontwerp bedoelt, een landszorg wordt overgedragen op een lager ressort, maar omgekeerd, van een lager orgaan, de desa, een zorg wordt overgebracht naar een hooger orgaan, het regentschap.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! U veroorlove mij, er te dezen opzichte een andere meening op na te houden dan U. Door de speciale vermelding van de desaschool in een artikel meen ik, dat de Volksraad gerechtigd is dit te amendeeren. Zelfs is zoowel uit de Memorie van

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)

Antwoord als uit het mondelinge antwoord der Regeering niet gebleken, dat amendeering van het onderhavige artikel uitgesloten is te achten.

Bovendien is op dit oogenblik het karakter van de desaschool dubieus, is zij van het land of van de desa. Er zijn genoeg aanwijzingen, zooals de bezoldiging van de leerkrachten, de toepassing van bezuinigingsmaatregelen, enz. — hierop kom ik aanstonds terug — die wettigen te zeggen, dat de volksschool van het land is, maar de volksschool wordt inderdaad genoemd — ik leg den nadruk op genoemd — het instituut van de desa, maar in wezen handhaaf ik mijn meening, dat daaraan te twijfelen valt.

Om nu een einde te maken aan den dubieuzen toestand, waarin de volksschool verkeert, en het hier het artikel is, dat speciaal op de desaschool betrekking heeft, meenen onderteekenaars, dat hun amendement niet in strijd is met den considerans van het ontwerp.

Om precies na te gaan, wat het karakter der volksschool is, diene het volgende.

Het is hier voorgesteld, alsof de volksschool van de desa is, en van die opvatting gaat ook U, Mijnheer de Voorzitter, uit.

Deze voorstelling is in wezen niet juist. Om een denkbeeld te kunnen vormen of de volksschool van de desa is, moeten we eens nagaan, wie het personeel van de school benoemt, ontslaat, overplaatst en hoe de school in stand wordt gehouden. Het benoemen, het ontslaan en het overplaatsen gebeurt uitsluitend door den regent, terwijl de desa er heelemaal geen bemoeienis mee heeft. Om nu te zeggen, dat de volksonderwijzers werkkrachten zijn van de desa, vind ik niet juist, aangezien ze van de eene desa naar een andere overplaatsbaar zijn en hierbij heeft de betrokken desa geen zeggenschap. De salarissen worden, gelijk ik gezegd heb, door het land betaald.

Hoe worden nu de volksscholen in stand gehouden? Hierbij speelt het z.g. schoolfonds een voorname rol, ja zelfs de hoofdrol. Wat is toch eigenlijk dat schoolfonds? In West-Java is dat schoolfonds tot stand gekomen door de opbrengst aan schoolgeld op de volksscholen. In Bantam en in Cheribon heeft men in verschillende regentschappen geprobeerd een schoolfonds op te richten uit andere middelen, dus niet door de opbrengst aan schoolgeld, maar dat ging niet.

Elke maand haalt het hoofd van de volksschool het schoolgeld op en stort het bedrag op het regentschapskantoor of eigenlijk bij den regent. Indien het schoolgeld van alle volksscholen in het regentschap binnen is, worden de gezamenlijke bedragen bewaard op de afdeelingsbank in deposito en giro.

Uit het schoolfonds worden de volgende uitgaven bestreden:

1. Het onderhouden van de schoolgebouwen en indien noodzakelijk het vernieuwen er van.
2. Het aankoopen van schoolmeubilair en gedrukten.
3. Declaratiekosten van overgeplaatste onderwijzers, een en ander ter beoordeeling van het betrokken districtshoofd.
4. Het aankoopen van schoolbenoodigdheden, zooals boeken, schriften, krijt enz.

Slechts een zeer gering gedeelte van deze kosten wordt bestreden door bijdragen van de desa en niet eens alle desa's zijn daartoe in staat.

Er zijn desa's, die de helft van de kosten van de reparaties van bestaande scholen dragen, terwijl de andere helft betaald wordt door het schoolfonds. Niet alle desa's beschikken over geld. Indien het schoolfonds dus niet bestond, zou er in de arme desa's geen volksschool kunnen zijn. Door het schoolfonds wordt dus het systeem „elkaar helpen" toegepast. De rijke desa's helpen de arme. Zoo is de situatie t.a.v de volksscholen in het regentschap, hetzij in de arme, hetzij in de rijke desa's, door het bestaan van het schoolfonds eenigszins gelijk.

(Thamrin.)

Het is dus voornamelijk het schoolfonds, dat de volksschool in stand houdt. De desa geeft slechts een bijdrage.

Is het schoolfonds van de desa? Neen, Mijnheer de Voorzitter, het is van verschillende desascholen in een regentschap en is niet gevormd door bijdragen van de desa's, maar door schoolgelden van de volksscholen.

Ten slotte nog dit motief om Uw bezwaren, Mijnheer de Voorzitter, op te heffen.

Ik mag er verder wel op wijzen, dat na de splitsing van de volledige 2e klasse scholen, de volksscholen, de onderbouw van het land is, zoodat hier zeer zeker sprake is van overdracht van het land op lagere organen. Mijnheer de Voorzitter. Hiermede zijn mijns inziens Uw bezwaren opgeheven.

De **Voorzitter**: Ik moet erop wijzen, dat de heer Iskandar Dinata wel een beetje ver is gegaan met de bespreking van de prealabele vraag. Ik verzoek den volgenden sprekers zich uitsluitend hiertoe te bepalen.

De heer **Iskandar Dinata**: Wij moeten hierbij toch het karakter van de desascholen even in het licht stellen?

De **Voorzitter**: Daarmede komt U op het terrein van het amendement, maar dat is nog niet aan de orde.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik het wel heb, betwijfelt U of het amendement-Iskandar Dinata c.s. wel recht van bestaan heeft uit hoofde van de stelling, dat met deze ordonnantie bedoeld wordt de overdracht van het onderwijs op lagere organen. U motiveerde Uw standpunt, dat, waar hier in den considerans sprake is van overdracht van een hooger orgaan naar een lager orgaan, het amendement-Soetardjo c.s. en het amendement-Iskandar Dinata c.s. op art. 3, welke verzoeken om het desaonderwijs van de desa aan het regentschap over te dragen, in wezen in strijd zouden zijn met de strekking van den considerans van de ordonnantie. Nu is het voor mij nog de vraag of het zwaartepunt van den considerans gelegd moet worden op de overdracht in het algemeen dan wel op de overdracht van hoogere naar lagere organen.

Als men den considerans ruim opvat, dan zou men kunnen zeggen, dat de quintesse van den considerans gezocht moet worden in de overdracht en niet in de overdracht van hoogere naar lagere organen, of van lagere naar hoogere organen.

Wanneer mijn interpretatie juist is, zou er dus geen sprake van zijn, dat de beide amendementen tegen de strekking van den considerans zouden zijn.

Mocht Uw stelling juist zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat dus het zwaartepunt gezocht moet worden in de overdracht van hoogere naar lagere organen, dan nog is hier de vraag gewettigd, of er inderdaad bij de amendementen sprake is van een overdracht van lagere naar hoogere organen.

De heer Iskandar Dinata heeft zooeven het karakter geschetst van het desa-onderwijs, waarbij kwam vast te staan, dat het nog zeer dubieus is, of het desa-onderwijs in feite wel een aangelegenheid is, waarvoor de desa moet zorg dragen. De praktijk is immers dusdanig — en dat is ook erkend bij interruptie door den geachten Regeeringsgemachtigde — dat slechts heel weinig desascholen door de desa's worden verzorgd, dat dus in feite de desascholen worden opgericht en in stand gehouden door het gouvernement, zoowel wat de kosten van oprichting betreft, welke voor een groot deel afkomstig zijn van landsgelden, als wat betreft het verstrekken van gratis leermiddelen, zij het dan in den vorm van subsidie. Maar ik kan volstaan met te zeggen, dat practisch het grootste deel van de kosten van het desa-onderwijs door het land en niet door de desa worden gedragen. Ook de opleiding van de desa-onderwijzers, alsmede de inspectie van die scholen worden als landszorg beschouwd.

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Van Helsdingen.)

De vraag is dus gewettigd of het juist is, dat hoewel het desa-onderwijs beschouwd wordt als te zijn desazorg, de praktijk van den toestand niet dusdanig is, dat ook het desa-onderwijs eigenlijk te rekenen valt onder de landszorg.

En nu wil ik de lijn doortrekken van deze redeneering. Als dit zoo is, dan dient dus de verzorging van het desaonderwijs te worden beschouwd als landstaak en dan is er in de amendementen geen sprake van overdracht van lagere naar hoogere autoriteiten, nl. van de desa naar de regentschappen, maar dan zou, onderschrijvende de juistheid van Uw stelling de toestand beter dusdanig kunnen worden gezien, dat er in feite sprake is van een overdracht van een hoogere naar een lagere autoriteit, met name van het gouvernement naar het regentschap.

Uit hoofde van deze overwegingen ben ik er niet van overtuigd, in de eerste plaats dat Uw stelling juist is, Mijnheer de Voorzitter, omdat mijns inziens het zwaartepunt verkeerd gezocht wordt. Mocht zij wel juist zijn, dan bewijst de feitelijke toestand, dat bij de amendementen geen sprake is van overdracht van een lagere naar een hoogere autoriteit en dan blijven de beide amendementen ook in het kader van den considerans, zooals deze door U wordt gelezen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met beide vorige sprekers, schaar ik mij geheel aan Uw zijde. Ook ik meen, dat de prealabele vraag moet worden beantwoord in dezen zin, dat deze amendementen den omvang van het amendementrecht te buiten gaan. Ons geacht medelid, de heer Iskandar Dinata, heeft zich op allerlei feitelijke zaken beroepen om aan te toonen, dat in wezen, in de praktijk toch eigenlijk de volksscholen onder de landszorg vallen.

(De heer Iskandar Dinata: Denkt U dan eens aan den onderbouw ten deze, de volksschool, na de afsplitsing van de standaardscholen.)

Wij hebben een goed onderscheid te maken tusschen het principe en de praktijk en wie de geschiedenis van de totstandkoming van de volksscholen nagaat, kan niet ontkennen, dat het principe steeds op den voorgrond is gesteld, dat de zorg voor het desaonderwijs zou zijn bij de desa's; Zij hadden de scholen op te richten, zij hadden zooveel mogelijk te voorzien in de benoeming van onderwijzers en dergelijke. In de praktijk echter is daarvan niet veel terecht gekomen, zoodat tenslotte het gouvernement in velerlei opzicht heeft moeten bijspringen. Ons geacht medelid heeft genoemd de benoeming van goeroe's, de kwestie van de traktementen, verder de subsidie voor leermiddelen en dergelijke. Dat mag allemaal juist zijn, ...

(De heer Iskandar Dinata: Dat is juist.)

..... doch daarmede vervalt het wezen van het onderwijs niet. Om een voorbeeld te noemen. Is nu, omdat het gouvernement zooveel bijdraagt in de kosten van het bijzonder onderwijs, het bijzonder onderwijs een landszorg geworden? Neen, het bijzonder onderwijs neemt zijn eigen plaats in, al mag geconstateerd worden, dat vrijwel alle salarissen en voor het overgroote gedeelte de kosten van het bijzonder onderwijs .....

(De heer Iskandar Dinata: Dat is juist het zeer groot verschil tusschen gesubsidieerd en volksonderwijs.)

Neen. Bij het volksonderwijs hebben wij niet te maken met landszorg dan voor zoover het land dat onderwijs subsidieert; en het land heeft inderdaad in groote mate steun verleend aan de in principe aan de desa overgelaten desascholen.

(De heer Thamrin: Maar het bijzonder onderwijs dient ter bevrediging aan speciale behoeften en verlangens.)

Dat heeft er niets mede te maken. De steun, dien de Regeering heeft gegeven, is inderdaad zeer vergaand. Dat was landszorg, die steunverleening en volkomen terecht heeft dan ook

(Sosrohadikoesoemo, Beets, e.a.)

de Regeering in dit ontwerp, in den considerans aangenomen ten deze landszorg en als gevolg daarvan dan ook den steun aan de desascholen nu afgewenteld op de regentschapsraden.

Men kan dan zeggen, dat deze toestand, die in principe zoo zuiver is gesteld, in de praktijk nog onvolkomen is. Doch het beginsel is steeds zooveel mogelijk nagestreefd en vandaar dan ook, dat men getracht heeft dit beginsel nu ook in de praktijk te benaderen door het oprichten van schoolfondsen, niet door overdracht aan de regentschapsraden, doch door den vollen invloed nog bij de ontwikkeling van het desaonderwijs te laten aan den regent, in de hoop, dat langzamerhand de desa's hoe langer hoe meer rijp zullen worden om dit brok van autonomie, dat van den aanvang af hun gelaten was, ook volkomen tot uiting te brengen.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van dit punt zou ik mij willen scharen aan de zijde van den heer Thamrin. Ik wil dit standpunt in zooverre versterken, door te verklaren, dat nergens in dit ontwerp wordt gesproken van desaschool, doch van volksschool. Ik meen, dat wanneer later de desa financiëel sterk genoeg is geworden om het onderwijs weder terug te nemen, dan de tijd gekomen is om deze volksschool te noemen desaschool. Daarom geloof ik, dat wij dit amendement wel mogen behandelen.

(De heer Van Helsdingen: Dat is toch wel een zeer zwak argument.)

De heer **Beets**: Mijnheer de Voorzitter! Ook wij zouden het amendement wel in behandeling willen nemen, aangezien wij met den heer Sosrohadikoesoemo ons niet op een te formalistisch standpunt willen stellen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou er zeer prijs op stellen, wanneer de Regeering omtrent dit punt zich zou willen uitspreken.

De **Voorzitter**: Dat heeft de Regeering al gedaan.

Het is bovendien geen gebruik, dat bij de kwestie van de begrenzing van het amendementrecht, de Regeering in het debat wordt betrokken.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne nog even de Regeering hooren naar aanleiding van de nadere uiteenzetting van de heeren Iskandar Dinata en Thamrin.

De **Voorzitter**: Voor een bepaalde vraag kan een antwoord aan de Regeering worden gevraagd, doch zooals gezegd, is een debat over de begrenzing van het amendementrecht een kwestie, die de Volksraad zelf moet beslissen.

Verder zou ik thans even willen terugkomen op de gehouden debatten en in de eerste plaats op het gesprokene door den heer Thamrin, die meende te mogen constateeren, dat de considerans ook ruim kan worden opgevat en men daaruit zou kunnen lezen, dat niet alleen overdracht van landszorg op lagere organen, doch in het algemeen overdracht aan de orde is, maar dan moet ik hem toch zeggen, dat ik gaarne medega wel eens tusschen de regels door te lezen, doch toch bezwaar heb om alleen te lezen wat tusschen de regels staat en niet wat er staat. Want woordelijk staat er in den considerans:

> „Dat Hij, de landszorg voor het onderwijs gedeeltelijk willende overdragen aan de provinciën, stadsgemeenten en regentschappen op Java en Madoera en te dien aanzien regelen willende stellen";

Daaruit toch kan niets anders worden gelezen, dat de landszorg, die overgedragen wordt op de genoemde lagere ressorten.

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Voorzitter.)
Het tweede punt waartoe wij komen, is, dat de heer Thamrin betoogt, dat al staat in principe steeds voorop, dat het volksonderwijs aan de desa behoort, feitelijk het volksonderwijs is landszorg.

Voor dit standpunt is natuurlijk meer te zeggen, dat voor het eerste argument, maar ik houd mij aan de weerlegging zoo juist door den heer Van Helsdingen gegeven, welke aansluit op mijn eerste betoog, dat zulks in principe altijd voorop is gesteld en dat de eenige bedoeling was waarom in het eerste lid van artikel 3 dat nog weer is neergelegd. Ik geloof, dat thans tot stemming kan worden overgegaan.

Ik moet daartoe wel overgaan, omdat het mij toelijkt, dat het van belang is, dat de Volksraad zelf zijn grenzen vaststelt over het recht van amendement, welk recht het college moet hanteeren.

Aan de orde is de stemming over mijn voorstel om het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9, I) te beschouwen als niet te behooren bij het in behandeling zijnde ontwerp.

De leden, die dus met mijn standpunt mede gaan, stemmen voor, zij die het standpunt deelen van de heeren Iskandar Dinata en Thamrin stemmen tegen.

Het voorstel van den Voorzitter wordt aan een stemming onderworpen, waarbij 12 stemmen vóór en 16 stemmen tegen worden uitgebracht.

Vóór stemmen de leden: Kartowisastro, Verboom, Yo Heng Kam, Eekhout, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Janssen, Loa Sek Hie, Van Helsdingen, Kruyne, Hoedojo en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Iskandar Dinata, Sosrohadikoesoemo, Van Ardenne, Leunissen, Koesoemo Oetoyo, Datoe' Toemenggoeng, Thamrin, Kerstens, White, Alatas, Soeroso, Boestan, Kasimo, Beets, Mapoedji en Soetardjo.

De **Voorzitter:** Ik moet naar aanleiding van deze stemming tot mijn spijt constateeren, dat het vereischte quorum niet aanwezig is. Ik schors nu de vergadering tot het quorum aanwezig is.

De vergadering wordt te 10.19 uur v.m. geschorst en te 10.49 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter:** Ik heropen de vergadering in de veronderstelling, dat het quorum thans aanwezig is. De verontschuldiging voor het niet meer aanwezig zijn van het quorum is, dat was medegedeeld, dat er heden geen stemmingen zouden plaats hebben en daardoor verschillende leden andere werkzaamheden hadden laten voorgaan.

Inmiddels zijn de voorstellers der amendementen in kwestie tot een combinatie gekomen, van de amendementen stukken 8, I en 9, I, welke combinatie luidt (st. 12, I):

„I. Artikel 3 wordt gelezen als volgt:

„(1) Behoudens het bepaalde in artikel 5 dragen de regentschappen zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.

(2) Voor zoover de Inlandsche gemeenten binnen het gebied van een regentschap naar het oordeel van den regentschapsraad in staat zijn daarin zelf te voorzien wordt de in lid (1) bedoelde zorg opgedragen aan de betrokken Inlandsche gemeenten.''''

Dit amendement treedt dus in de plaats van de beide andere genoemde amendementen, welke zijn ingetrokken en de prealabele vraag betreffende die beide amendementen heeft

(Iskandar Dinata.)
dus thans betrekking op dit eene amendement, dat dezelfde waarde heeft. Het nieuwe amendement is niet onderteekend door den heer Leunissen.

Om het in het kort weer te geven, is het voorstel door mij gedaan, het amendement, als te liggen buiten de grenzen van het amendementsrecht te beschouwen, omdat het, in strijd met de bedoeling en den considerans van het ontwerp, niet een landszorg wenscht over te dragen aan een lager ressort, maar integendeel de strekking heeft, een zorg van de desa over te brengen naar een hooger ressort, het regentschap.

Aan de orde is de stemming over mijn voorstel om het gecombineerde amendement-Iskandar Dinata c.s. en -Soetardjo c.s. (st. 12, I) niet te beschouwen als te behooren bij het in behandeling zijnde ontwerp.

Het voorstel van den Voorzitter wordt aan een stemming onderworpen, waarbij 18 stemmen vóór en 18 stemmen tegen worden uitgebracht.

Vóór stemmen de leden: Verboom, Yo Heng Kam, Kerstens, Eekhout, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Janssen, Loa Sek Hie, Mevr. Razoux Schultz, Van Helsdingen, Kruyne, Hoedojo, Van Lonkhuyzen, Hildebrand, Kartowisastro, Weyer, Kan en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Thamrin, White, Alatas, Ratu Langie, Wirjopranoto, Soeroso, Boestan, Kasimo, Beets, Mapoedji, Soetardjo, Iskandar Dinata, Sosrohadikoesoemo, Ko Kwat Tiong, Van Ardenne, Leunissen, Koesoemo Oetoyo en Datoe' Toemenggoeng.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de stemmen hebben gestaakt, zoodat op Maandag a.s. opnieuw zal moeten worden gestemd.

De behandeling van het amendement, eventueel, en van artikel 3 komt daarna aan de orde.

Aan de orde is de behandeling van artikel 4 en het daarop betrekking hebbende amendement-Iskandar Dinata c.s. (met toelichting; stuk 9, II), luidende:

„Artikel 4 wordt gelezen als volgt:

„De provincies dragen zorg voor de oprichting en instandhouding van vervolgscholen.'' ''

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Vooraf verzoek ik u namens de onderteekenaars, een kleine toevoeging in het amendement te mogen aanbrengen. Achter het woord „vervolgscholen'', dienen n.l. de volgende woorden toegevoegd te worden:

„en volledige Inheemsche scholen der tweede klasse.''

Van dit type scholen bestaan er hoewel er niet veel meer zijn toch nog wel enkele om een voorbeeld te noemen, in geheel West-Java zijn er nog 21, te weten in Buitenzorg 7, in Tjimahi 1 en in Bandoeng 13.

De onderteekenaars zijn van meening, dat tot een gelijkmatige onderwijsvoorziening de provincie beter in staat is, omdat dit lichaam boven de regentschappen staat en er belang bij heeft, dat het onderwijs over de geheele provincie gelijkmatig wordt verdeeld, onafhankelijk van de vraag of een bepaalde streek financieel krachtig genoeg is om het te bekostigen of niet.

Bovendien zal, vooral in crisistijden, als nu, waar zooveel bezuinigd moet worden, een grootere dienstorganisatie beter in staat zijn om zich te handhaven, dan een versnipperde.

Ten aanzien van de personeelsvoorziening zal de regentschapsgewijze leiding moeilijkheden met zich brengen.

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Van Helsdingen, Voorzitter, Soetardjo.)

Volgens art. 2 berust de bepaling van de inrichting van het onderwijs bij het land. Dus de formatie van het onderwijzend personeel wordt van boven vastgesteld. En dit is afhankelijk gesteld van het aantal leerlingen. Nu is dit aantal leerlingen niet altijd en niet voor alle scholen constant. Het is dus geen denkbeeldige mogelijkheid, dat op bepaalde scholen, door verloop van leerlingen, een overcompleet ontstaat. Als de vervolg- en de standaardscholen in handen worden gesteld van de regentschappen, dan zal het wegwerken van dit overcompleet moeilijk gaan, in elk geval moeilijker dan voor een lichaam met een uitgestrekter gebied en grootere organisatie.

Denkt men daarbij aan ziektegevallen, waarbij overplaatsingen naar een bepaald klimaat noodig zijn, dan zijn de moeilijkheden nog grooter. Ik heb hier niet eens de belangen van het onderwijzend personeel naar voren gebracht.

Resumeerende acht ik vooral in verband met de overdracht van de volksscholen aan de regentschappen, als in ons eerste amendement voorgesteld de provincie het aangewezen lichaam teneinde te worden belast met de oprichting en de instandhouding der vervolgscholen en niet het regentschap.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het wil mij voorkomen, dat de bespreking van dit amendement ietwat bemoeilijkt wordt, doordat art. 3 nog niet behandeld is. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat ik mijn stem aan dit amendement zou geven, indien de regentschappen waren belast met het volksonderwijs, terwijl ik het op het oogenblik, uitgaande van de gedachte der Regeering, volkomen redelijk acht, dat de regentschapsraden zorgen voor de oprichting en instandhouding der vervolgscholen. Ik vind, dat er zulk een nauwen samenhang bestaat tusschen de artt. 4 en 3, dat ik de behandeling van dit amendement op het oogenblik min of meer praematuur acht.

De **Voorzitter**: De behandeling ervan is niet praematuur, maar de stemming erover zou wel praematuur zijn. De stemming wordt dan ook thans niet gehouden, maar eerst Maandag a.s., nadat over art. 3 zal zijn beslist. Ik geloof juist, dat door deze voorwaardelijke bespreking de zaak voldoende tot uiting zal kunnen komen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met den vorigen spreker, den heer Van Helsdingen, ben ik van meening, dat voor het geval de Volksraad zich zou kunnen vereenigen met het amendement betreffende de volksscholen, het juist op onzen weg zou liggen om de vervolgscholen in handen te geven van de regentschapsraden. De vervolgschool is in haar allernieuwsten vorm een onderdeel van de voormalige 2e klasse Inlandsche school, de standaardschool dus. Ik geloof, dat het alleszins in het belang van het Inlandsch onderwijs zou zijn, wanneer beide deelen van dit onderwijs in handen komen van een autonoom lichaam, in casu het regentschap en de stadsgemeente. Overdracht van deze onderwijszorg aan het regentschap en de stadsgemeente acht ik een voornaam punt in de richting van bevordering van de ontwikkeling dezer autonome gemeenschappen. Ik kan mij niet vereenigen met de opvatting, dat de provincie beter zou kunnen zorgdragen voor de behartiging der belangen van dit deel van de onderwijszorg.

Naar mijn meening zijn het regentschap en de stadsgemeente meer geëigende autoriteiten daartoe.

Meer speciaal wat betreft de regentschapsraden moet ik erop wijzen, dat juist hier het Inheemsche element zeer overwegend is, zoodat hier de belangstelling vanzelf grooter zal zijn dan wanneer deze vervolgscholen onder beheer van de provincie worden gesteld. Ik geef toe, dat er bezwaren zijn aan te voeren tegen de overdracht van dit deel van het Inlandsch onderwijs aan de regentschappen, bezwaren als daar zijn ten opzichte van het personeel en met betrekking tot de taalkwestie, doch ik stel mij voor, dat wanneer provinciegewijs vanuit het centraal orgaan, de provincie en eventueel het dagelijksch bestuur hiervan, regelingen treft tot het mogelijk maken van wisselingen in het personeel, zoodat deze kunnen plaats vinden tusschen het eene en het andere regentschap in de provincie, dan het bezwaar van de personeelskwestie wel tot een minimum zal kunnen worden teruggebracht.

(Eekhout, Leunissen, Adv. voor de Bestuurshervorming.)

Op grond van al deze overwegingen kunnen wij dan ook aan dit amendement onzen steun niet geven.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter. Wanneer ik het standpunt van onze fractie tegenover dit amendement wil bepalen dan moet ik daarbij in de eerste plaats afwijzen het verband, dat door ons geacht medelid, den heer Van Helsdingen, is gelegd tusschen de beslissing te nemen over artikel 3 en de beslissing te nemen omtrent artikel 4.

Naar ik meen, is het desa-onderwijs een geheel op zichzelf staande vorm van onderwijs, het eenige onderwijs dat men tracht tot ontwikkeling te brengen van onderop, door het initiatief der bevolking zelve. Nu is daarvan tot dusver wel weinig terecht gekomen, maar daarom moeten wij dit streven toch niet loslaten. Ik zou dus het desa-onderwijs geheel op zichzelf willen beschouwen. Alle andere inrichtingen van onderwijs waren bij het gouvernement en worden nu geleidelijk gedecentraliseerd, van boven naar beneden. Volgens het standpunt, dat wij hier innemen, zijn wij voorstanders van een geleidelijke decentralisatie en verder hebben wij verschillende politieke bezwaren ingebracht speciaal tegen de regentschappen in hun tegenwoordige samenstelling. Om deze beide redenen, de geleidelijkheid en de bezwaren welke wij tegen de samenstelling der regentschappen hebben zijn wij vóór dit amendement.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Onze gedachtengang over dit amendement komt straks ook bij andere amendementen tot uiting.

In het algemeen kan ik zeggen, dat onze voornaamste bezwaren gingen tegen de overdracht van het H. I onderwijs, ten opzichte waarvan de Regeering nu een tegemoetkomende houding heeft toegezegd. Wat de overdracht van andere deelen van onderwijs betreft, kunnen wij ons geheel bij de Regeering aansluiten.

Het amendement, ingediend door de heer Soetardjo c.s. (Ond. **48**, stuk 8) heb ik mede onderteekend, maar ik heb uitdrukkelijk daarbij gestipuleerd, dat het beginsel der overdracht waarvan de Regeering uitgaat, niet zou worden aangetast. Nu de amendementen-Soetardjo c.s. stuk 8 I en Iskandar Dinata c.s. stuk 9 I zijn samengetrokken heb ik dan ook mijn handteekening van het amendement teruggenomen. Ik voel mij in dat opzicht dan ook volkomen vrij.

Ik wensch dit uitdrukkelijk naar voren te brengen, aangezien mijn houding tegenover de volksscholen natuurlijk ook samenhangt met mijn houding tegenover andere amendementen.

Ik kan mij dan ook niet met dit amendement vereenigen en onze fractie zal tegen het amendement stemmen.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De reeks van amendementen door de heeren Iskandar Dinata, Kasimo en Alatas ingediend, zijn onderling zoo met elkaar verweven en houden onderling zoo nauw met elkaar verband, dat U mij wel zult vergunnen deze kwesties van het standpunt van de Regeering in algemeenen zin te beschouwen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers van de amendementen, die thans aan de orde zijn beoogen drieërlei:

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

Ten eerste willen zij de onderhavige overdrachtsregeling uitstrekken tot overdracht van desa-zorg aan de regentschappen en stadsgemeenten;

Ten tweede willen de geachte voorstellers de door het land aan provincies en lagere gemeenschappen over te dragen landszorg zeer belangrijk beperken;

Ten derde is de strekking van deze amendementen om de zeer beperkte deelen van de landsonderwijszorg, welke de voorstellers wel in aanmerking willen brengen voor overdracht, over te dragen op andere en wel op hoogere gemeenschappen dan de Regeering voor diezelfde deelen van landsonderwijszorg geschikt acht. Zoo willen de geachte voorstellers de vervolgscholen niet bij de regentschappen, maar bij de provincies brengen. Ook de zorg voor de opleiding van volksonderwijzers wenschen zij bij de provincies te zien.

Mijnheer de Voorzitter! In feite willen de voorstellers van deze amendementen dus een geheel nieuw overdrachtsontwerp, gegrond op geheel andere grondslagen dan de Regeering voorstelde.

Uitvoerige bestrijding van deze amendementen zou puntsgewijze behandeling opleveren van hetgeen reeds omstandig van regeeringswege in eersten en tweeden termijn is uiteengezet. De Regeering acht dergelijke herhaling overbodig. Onder verwijzing naar hetgeen Zij bij het afgeloopen deel van de mondelinge beraadslagingen aanvoerde, blijft Zij derhalve bij haar oordeel, dat tot een aanzienlijke beperking van de over te dragen landsonderwijszorg geen aanleiding is, integendeel, er zeer gewichtige motieven zijn aan te voeren om de onderhavige overdracht niet te beperken en om de onderdeelen van deze overdracht niet te verschikken van het regentschap en de stadsgemeente naar de provincie Tot uitbreiding van de onderhavige overdracht, met name door overdracht van desazorg aan regentschappen en stadsgemeenten, is, naar het oordeel van de Regeering, evenmin aanleiding.

Zij ontraadt derhalve aanneming van de onderhavige amendementen ten zeerste, op één punt na. Ik doel hier op de overdracht van de Hollandsch-Inlandsche scholen en de schakelscholen. Reeds in tweeden termijn gaf ik namens de Regeering te kennen, dat Zij zich zal kunnen neerleggen bij het votum terzake van den Volksraad, ook indien het mocht uitvallen in dien zin, dat tot de overdracht van deze Hollandsch-Inlandsche scholen en schakelscholen niet zal zijn over te gaan. De Regeering ziet geen zakelijke bezwaren tegen deze overdracht, maar Zij ziet wel de kennelijke bezorgdheid van de verschillende sprekers op dit punt. Niet alle partijen in dezen Raad hebben over dit punt gesproken. De Regeering verkeert dus in het onzekere hoe de Volksraad als geheel over deze overdracht denkt en Zij wacht dus terzake het oordeel van den Raad af.

De Regeering hoopt echter zeer, dat haar aldus blijkende drang naar gemeen overleg den Volksraad ertoe zal mogen voeren, dat op andere punten, waar Zij ernstige en principiëele bezwaren moet aanhalen tegen voorgestelde amendementen, de Raad met het regeeringsoordeel zal kunnen medegaan.

Ik moet ernstig waarschuwen tegen dergelijke uitholling van de regeeringsvoorstellen. Ook de belangen van het onderwijs zijn hiermede niet gediend en de belangen van de decentralisatie evenmin.

Mijnheer de Voorzitter! U vergunne mij nu nog even in het kort iets te zeggen over het thans in behandeling zijnde amendement betreffende de vervolgscholen.

Reeds in de toelichting, in de Memorie van Antwoord en in het antwoord in 1sten termijn had de Regeering gelegenheid uiteen te zetten, waarom naar haar meening de zorg voor de vervolgscholen bij het regentschap behoort te blijven en voorts dat geen reden behoort te bestaan om te vreezen dat het regentschap daarvoor onvoldoende zal zijn geoutilleerd.

(Iskandar Dinata.)

Ik moge deze overwegingen nog eens in het kort herhalen.

De vervolgscholen behooren organisch bij de volksschool: zij behooren dáár te ontstaan, waar de plaatselijke omstandigheden van de bevolking een verdergaand lager onderwijs dan het volksonderwijs mogelijk maken. Ook wat betreft de verhouding van het aantal vervolgscholen tot het aantal volksscholen in een bepaalde streek gelden vooral plaatselijke motieven. Zoo zal in grootere bevolkingscentra over het algemeen deze verhouding ongeveer moeten zijn **1 : 2.**

Buiten de bevolkingscentra zijn in dit opzicht alle mogelijke variaties denkbaar, al naar gelang van de plaatselijke omstandigheden, waarbij niet alleen de ontwikkeling der bevolking, maar ook de bevolkingsdichtheid, de afstanden tusschen de desa's, de toestand van de wegen enz. een rol zullen spelen. Men denke hierbij ook aan 4-jarige volksscholen, welke hier en daar den overgang vormen naar een volledige vervolgschool.

Al de factoren, die ik hier noemde, wijzen er wel op, dat de voorziening in vervolgscholen wel bij uitstek een zaak is van plaatselijk karakter. Alleen bij overdracht aan het regentschap en de stadsgemeenten levert de decentralisatie van deze overheidszorg het nut op, dat van een gedecentraliseerde voorziening kan worden verwacht.

Zou men deze zorg overdragen aan de provincie, dan gaat dit nut vrijwel geheel verloren; de toestand verschilt dan werkelijk niet veel van de huidige gecentraliseerde verzorging en het doel van de overdracht zou dan niet veel anders zijn dan om de provincie aan een zekere *onderwijstaak* te helpen.

Een voorziening in dezen zin heeft voor de Regeering wel heel weinig aantrekkelijkheid.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats zou ik willen ingaan op het betoog van den heer Soetardjo, die feitelijk mijn motieven van persoonlijken aard heeft erkend maar eenige andere motieven naar voren heeft gebracht, alsof de regentschapsraden beter in staat zouden zijn de zorg voor de scholen op zich te nemen dan de provincies.

De heer Soetardjo heeft dit gemotiveerd met de mededeeling, dat in de samenstelling van de regentschapsraden het Inheemsch element nogal overwegend is, en inderdaad, vergeleken bij de provinciale raden is dit zoo, maar daar staat toch tegenover, dat de samenstelling van de provincialeraden zoodanig is, dat het Inheemsch element in de provincialeraden behoorlijk tot uiting komt.

De motieven, die ik in eersten termijn naar voren bracht heeft de heer Soetardjo niet bestreden, maar feitelijk wel erkend. Daarom handhaaf ik dan ook mijn standpunt in deze.

De heer Eekhout heeft mij steun toegezegd ten aanzien van mijn amendement, zij het ook om andere redenen.

Ik zal op het algemeen gedeelte van de regeeringsverklaring inzake het afraden van de aanneming van mijn amendement niet ingaan. Ook zal ik hetgeen gezegd is door de Regeering met betrekking tot de desascholen voorloopig buiten beschouwing laten. Maar de geachte Regeeringsgemachtigde heeft m.i. punten opgenoemd, die naar de verklaring van den Regeeringsgemachtigde, uitsluitend liggen op het terrein van de regentschapsraden, zooals het bepalen van het aantal scholen, dat benoodigd zou zijn in overeenstemming met de behoefte aan die scholen en welk onderwijs bepaald in een streek noodig is.

Ik geloof, dat deze motieven evengoed gelden voor de provincies. Ik ben er van overtuigd, dat de provincies, goed geoutilleerd als zij zijn wel degelijk in staat zijn een juist oordeel te vellen over de verhouding van het aantal vervolg- en volksscholen, dat in bepaalde districten of onderdistricten noodig is.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Voorzitter.)
Overigens heeft ook de geachte Regeeringsgemachtigde mijn bezwaren ten aanzien van de overdracht van de onderwijszorg aan de regentschappen, wat betreft de personeelsvoorziening, niet bestreden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van het amendement op artikel 4 beëindigd. Ik wijs er nog even op, dat dit amendement is aangevuld met de woorden: „en volledige Inheemsche scholen der tweede klasse."

Aan de orde is de behandeling van artikel 5 met de twee daarop ingediende amendementen, t.w.:

1. Het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9, III), luidende:
„Artikel 5 wordt gelezen als volgt:
„In het gebied van stadsgemeenten dragen deze zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen."

2. Het amendement-Soetardjo c.s. (st. 8, II), luidende:
„Artikel 5 wordt gelezen als volgt:
„(1) Voor zoover binnen het gebied van stadsgemeenten naar het oordeel van den Gouverneur-Generaal geen Inlandsch gemeenteverband bestaat of dit verband te zwak is geworden, dragen de stadsgemeenten zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.
(2) In het overige gebied van stadsgemeenten wordt voor zoover de Inlandsche gemeenten niet in staat zijn zelf te voorzien in de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen aan deze stadsgemeenten deze zorg opgedragen in samenwerking met de betrokken Inlandsche gemeenten.
(3) De in lid (2) bedoelde Inlandsche gemeenten dragen bij in de kosten van de volksscholen binnen haar ressort.
(4) Aard en omvang dier bijdragen worden telken jare door het dagelijksch bestuur dier stadsgemeente en de betrokken Inlandsche gemeenten voor ieder dezer rechtsgemeenschappen bepaald. Bij verschil van inzicht in de bepaling dier bijdragen tusschen het dagelijksch bestuur dier stadsgemeenten en de betrokken Inlandsche gemeenten beslist het college van gedeputeerden.
(5) De regelen betreffende het beheer, de benoeming der onderwijzers en de bepaling van het schoolgeldtarief der in dit artikel bedoelde volksscholen worden vastgesteld door den betrokken stadsgemeenteraad.""
Ook deze beide amendementen zijn door de voorstellers gecombineerd, waardoor het volgende, nieuwe amendement (st. 12, II) is ontstaan:
„Artikel 5 wordt gelezen als volgt:
„(1) In het gebied van stadsgemeenten dragen deze zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.
(2) Voor zoover de Inlandsche gemeenten naar het oordeel van den betrokken gemeenteraad in staat zijn zelf te voorzien in de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen, wordt deze zorg opgedragen aan de betrokken Inlandsche gemeenten."
Dit nieuwe amendement treedt derhalve in de plaats van de beide amendementen st. 9 III en st. 8 II, welke zijn ingetrokken. Het nieuwe amendement draagt niet de handteekening van den heer Leunissen. Aangezien ook voor het aldus samengevatte amendement de prealabele vraag geldt, waarover bij art. 3 de stemmen hebben gestaakt, wordt ook de behandeling van dit amendement tot Maandag a.s. aangehouden.

(Iskandar Dinata, Adviseur voor de Bestuurshervorming.)
Aan de orde is de behandeling van de artikelen 6 en 7, met het amendement Iskandar Dinata c.s. (st. 9, IV), luidende:
„De artikelen 6 en 7 benevens het opschrift „§ 3. Van de Hollandsch-Inlandsche en Schakelscholen" vervallen."
De strekking van dit amendement is eigenlijk, dat de voorstellers stemming vragen over de artikelen 6 en 7; het amendement zal dan ook bij de stemming aldus aan de orde worden gesteld.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het amendement reeds voldoende toegelicht en zal afwachten wat er over zal worden gezegd. Ook voor wat meer speciaal art. 7 aangaat, zal ik na de tegemoetkomende houding van de Regeering de uitspraak van den Volksraad afwachten.

De **Voorzitter**: Dan is de behandeling van de artikelen 6 en 7 gesloten.

Aan de orde is de behandeling van artikel 8, met het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 11), luidende:
„Artikel 8 wordt gelezen als volgt:
„De provinciën dragen zorg voor de oprichting en instandhouding van inrichtingen van Inlandsch lager vakonderwijs"."

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De toelichting op dit amendement is gelijkluidend aan die op artikel 4.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! Het standpunt der Regeering ten aanzien van dit amendement is precies conform aan hetgeen ik zooeven opmerkte ten aanzien van het amendement betreffende het vervolgonderwijs. Ik wil er alleen nog eens nadrukkelijk de aandacht op vestigen, dat het ook hier een soort onderwijs betreft, dat een strikt locaal karakter draagt. In de practijk is dan ook reeds gebleken, dat de lagere gemeenschappen zich met het Inlandsch lager vakonderwijs bemoeien; de provincies bemoeien er zich niet mede.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van art. 8 en het daarop ingediende amendement gesloten.

Art. 9 geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling van dit artikel wordt gesloten.

Aan de orde is de behandeling van artikel 10, met het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9, V), luidende:
„Artikel 10, vernummerd in 8, wordt gelezen als volgt:
„De provincies dragen zorg voor de opleiding van een voldoend aantal volksonderwijzers"."

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De volksonderwijzers, die les moeten geven in een bepaalde streek, dienen toch zeer zeker op de hoogte te zijn van de z.g. standaardtaal. Voor het onderwijs in de landstaal wordt voorgeschreven, dat op de scholen de standaardtaal wordt geleerd. Dit is b.v. voor de provincie Pasoendan de bahasa Soenda-Bandoeng en voor Midden-Java het Solosche Javaansch. Dit is ook noodig om het onderricht op de scholen niet te doen uiteenloopen, hetgeen noodzakelijk is met het oog op de examens.
Als de opleiding wordt overgelaten aan de regentschappen met haar zoo verscheidene dialecten, is dit niet in het belang van het onderwijs in de landstaal; de provincie is voor deze opleiding meer geëigend.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de Bestuurshervorming, Iskandar Dinata.)

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De opleiding van volksonderwijzers is bij uitstek een zaak van beperkt plaatselijk karakter en daarom een zaak, bij uitstek geëigend voor verzorging door het regentschap. Reeds thans is de toestand zóó, dat cursussen voor volksonderwijzers telkens opgericht worden daar, waar in een bepaald regentschap of een iets grooter gebied daaraan behoefte bestaat. Deze opleiding draagt dan ook geen permanent karakter. Daar komt bij, dat de huidige inrichting van het volksonderwijs, waarbij de levende volkstaal bij voorkeur wordt gebezigd en een zoo nauw mogelijke aansluiting van dit onderwijs bij de plaatselijke bevolking wordt gezocht, het wel zeer gewenscht maakt de volksonderwijzers te betrekken uit de streek, waar zij later zullen moeten arbeiden. Verder pleit voor de verzorging van deze materie door het regentschap ook de omstandigheid, dat de volksonderwijzersopleiding nauw aansluit bij de vervolgschool en ook aan deze scholen wordt gegeven. Verzorging door de provincie van deze taak zou, evenals bij een overdracht van de voorziening in vervolgscholen, aan de decentralisatie juist het typische voordeel ontnemen.

Voor een overneming van deze taak van het land door groote lichamen als de provincie bestaat uit het oogpunt van decentralisatie geen gegronde aanleiding.

Aanneming van dit amendement, ontraadt de Regeering daarom zeer, mede om aldus de omvang van de overdracht niet te zeer te beperken.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde noemt de opleiding van de volksonderwijzers een plaatselijke aangelegenheid. Ik geloof echter, dat de geachte Regeeringsgemachtigde hiermede het karakter van deze opleiding miskent. Zooals ik zooeven in eersten termijn reeds heb betoogd is voor het onderwijsgeven, bijv. in de Provincie West-Java, kennis van een standaardtaal noodig. Nu beoogt de geachte Regeeringsgemachtigde, dat de opleiding een plaatselijk karakter draagt. Wil de geachte Regeeringsgemachtigde hiermede zeggen, dat in de geheele provincie het onderwijs in de dialecten van de regentschappen wordt toegelaten? Ik geloof niet, dat dit de bedoeling is, omdat, juist zooals ik zooeven gezegd heb, voor de provincie West-Java b.v. de Soendasche standaardtaal moet gelden voor de geheele Provincie, voorzoover daar Soendasch gesproken wordt.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van artikel 10 en het daarop betrekking hebbende amendement beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van artikel 11 en het daarop ingediende amendement-Iskandar Dinata c.s., (st. 9, VI), luidende:

„Artikel 11 vervalt."

Dit amendement heeft dus de strekking stemming te vragen over artikel 11. Het is als een gevolg te beschouwen van het amendement stuk 9 IV, waarbij stemming wordt gevraagd over de artikelen 6 en 7, want als het Inlandsche en schakelonderwijs aan het land blijft, is het begrijpelijk, dat ook de opleiding van het personeel voor dit onderwijs aan het land blijft.

De heer **Beck**, adviseur voor de bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! Artikel 11 past geheel in het kader van de door de Regeering geprojecteerde overdracht van de landszorg voor het onderwijs. Wanneer de regentschappen de vervolgscholen onderhouden, ligt er voor de provincie een aangewezen taak, wat betreft de voorziening in leerkrachten voor deze scholen. De regentschappen geven dan aan de provincie op, hoeveel nieuwe Inlandsche hulponderwijzers zij binnenkort noodig zullen hebben.

(Iskandar Dinata.)

Over het algemeen mag worden aangenomen, dat de vraag naar hulponderwijzers binnen afzienbaren tijd weer zoodanig zal zijn, dat in dit opzicht voor iedere provincie regelmatig een eigen taak aanwezig zal zijn.

Bij de behandeling van de onderhavige ontwerpen in eersten termijn zette de Regeering reeds uiteen, dat de kwaliteit van de onderwijzers-opleiding uiteraard met deze overdracht niets heeft uit te staan, omdat deze wordt gewaarborgd door het feit, dat de inrichting een zaak blijft van het land. Voorts wees Zij erop, dat de normaalscholen onder toezicht staan van de Inlandsche onderwijsinspectie, welke wordt verzorgd door de provincies. Uit dezen hoofde zou Zij het betreuren, wanneer de opleiding van Inlandsche hulponderwijzers buiten de overdracht bleef. De provincie zou daarmee een geëigende en nuttige taak verliezen.

De Regeering ontraadt daarom aanneming van dit amendement zeer.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter. De opleiding van Inlandsche hulponderwijzers — om een school te noemen, hier wordt zeker de normaalschool bedoeld — moet bij het land berusten. Dit is noodig voor den uitbouw van het Inheemsche onderwijsstelsel, zooals door ons geacht medelid, den heer Moelia, in eerste instantie reeds is bepleit, vooral waar de Regeering van plan is aan dit Inheemsche onderwijsstelsel een Inheemsche mulo te verbinden. Bovendien is de financieele zijde van het vraagstuk nog geheel onzeker. Immers, wat betreft de uitkeering voor de overdracht der scholen aan lagere organen, deze zal zooveel bedragen als voor die scholen nu op de landsbegrooting is uitgetrokken. Nu is voor de opleiding der Inlandsche hulponderwijzers, of liever voor de normaalscholen, zoo goed als niets uitgetrokken, omdat de normaalscholen zijn opgeheven. Daarom wilde ik de opleiding der Inlandsche hulponderwijzers aan het land laten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van art. 11 beëindigd.

Art. 12 geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling van dit artikel wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de artt. 13 en 14 met de daarop ingediende amendementen-Iskandar Dinata c.s. (St. 9, VII en st. 9, VIII), luidende:

„VII. Artikel 13 vervalt.

VIII. Artikel 14, vernummerd in 10, wordt gelezen als volgt:

„(1) Het toezicht op de volksscholen en vervolgscholen, zoomede op de opleidingen van volksonderwijzers en op de inrichtingen van het Inlandsch lager vakonderwijs blijft berusten bij het Land.

(2) De besturen van gemeenschappen, die scholen en inrichtingen, als in het vorig lid bedoeld, onderhouden, worden van de bevindingen der toezichthoudende ambtenaren in kennis gesteld".''

Waar het in het amendement voorgestelde art. 14 eigenlijk is een combinatie van hetgeen op het oogenblik in het ontwerp in de artt. 13 en 14 staat, lijkt het mij om misverstand te voorkomen beter, dat het amendement stuk 9 VIII wordt beschouwd als een amendement op art. 13, waardoor, wanneer het zou worden aangenomen, eventueel art. 14 automatisch komt te vervallen.

Deelen de onderteekenaars dit inzicht?

72ste VERGADERING — VRIJDAG 9 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Verslag Algemeene Rekenkamer in Nederland over 1935 en idem in Ned.-Indië over 1935 (Ond. **10** en **10** A). — Jaarstukken N. I. A. M. over 1935 (Ond. **33**).

(Iskandar Dinata, Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

De heer **Iskandar Dinata**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: In verband hiermede stelde ik de twee artikelen met het daarop ingediende amendement tegelijkertijd aan de orde.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Het is vooral in het begin van de overdracht een noodzakelijke factor, dat het land niet alleen een overzicht, maar ook een inzicht blijft hebben van het aan de bevolking verstrekte onderwijs.

In eerste instantie heb ik naar voren gebracht, dat zelfs in Nederland, waar de decentralisatie tot volle ontwikkeling is gekomen, men het noodig acht, naast de gemeentelijke onderwijsinspectie de rijksinspectie in stand te houden.

Daarom beoogt dit amendement het inspectie-apparaat voor het land te behouden, afgezien van de mogelijkheid, dat de provincies ook een eigen onderwijsdienstorganisatie kunnen hebben. Maar hierover straks bij art. 15.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is van oordeel, dat er geenerlei bezwaren zijn het toezicht op het Inlandsch onderwijs aan de provincie op te dragen, indien de provincie tot dit toezicht toegerust wordt op dezelfde wijze als waarop het Land thans tot dit toezicht is toegerust, en indien de inrichting van dit toezicht landszaak blijft, evengoed als de inrichting van het onderwijs Landszaak blijft. Er is dan alles voor te zeggen om de provincie met de uitoefening van dit toezicht te belasten.

Men moet hierbij ook wel in acht nemen, dat tusschen toezicht en beheer een zekere verwantschap is. Althans practisch is er zulke verwantschap, omdat toezicht en beheer thans aan dezelfde organen zijn opgedragen, en deze twee functies ook straks na de overdracht voor dezelfde organen zijn weggelegd.

De toestand is thans aldus, dat de inspecteur van het Inlandsch onderwijs eigenlijk meer een beheersorgaan is dan een toezichtsorgaan. Hij voert nl. zoowel beheer uit als het toezicht op de hoofdschoolopzieners en schoolopzieners. Het toezicht op het onderwijs zelve in den zin van schoolinspectie wordt slechts zelden door den inspecteur uitgeoefend. Dit is het werk van de hoofdschoolopzieners en schoolopzieners.

Ook in de taak van de hoofdschoolopzieners zitten beheerselementen.

Het is mede om deze redenen gewenscht om de ambtenaren, die deze beide functies uitoefenen, bij de overdracht van de onderwijstaak niet bij het land te houden, maar mèt deze taak over te doen gaan in provinciaal verband.

Het komt ook zeer ongewenscht voor om de taak van de provincie op onderwijsgebied zoo zeer te beperken als het geval zou zijn, indien haar dit toezicht zou worden onthouden.

Een onderwijsoverdracht, die niet gepaard zou gaan met overdracht van de organisatie bestemd tot het beheer van de over te dragen zorg, acht de Regeering uiterst bezwaarlijk.

De Regeering ontraadt derhalve zeer om dit amendement aan te nemen.

De **Voorzitter**: Verlangt de eerste onderteekenaar van dit amendement nog het woord, naar aanleiding van de verklaring van den geachten Regeeringsgemachtigde?

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen de Regeering heeft medegedeeld, is er voor ons geen aanleiding verdere opmerkingen hierover te maken.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van de artikelen 13 en 14 met de daarop betrekking hebbende amendementen beëindigd.

(Voorzitter.)

De behandeling van artikel 15 met de twee daarop betrekking hebbende amendementen wordt met het oog op den tijd aangehouden tot Maandag.

Aan de orde is de behandeling van de artikelen 16 t/m 20.

De artikelen 16 t/m 20 geven geen aanleiding tot het maken van opmerkingen; de behandeling daarvan wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Maandag zal dan in de eerste plaats aan de orde komen de tweede stemming over de prealabele vraag, of het gecombineerde amendement op art. 3 (st. 12, I) binnen de grenzen van het amendementrecht valt, en als deze vraag bevestigend beantwoord wordt, de behandeling van het amendement.

Daarna komt de prealabele vraag aan de orde of het amendement op art. 5 (st. 12, II) binnen de grenzen van het amendementrecht valt en wanneer die vraag bevestigend wordt beantwoord, de behandeling van dit amendement.

Voorts komt dan aan de orde de behandeling van art. 15 met de beide daarop ingediende amendementen en vervolgens de stemming over alle artikelen en amendementen en over alle ontwerpen in hun geheel.

Ik schort thans de beraadslaging over dit onderwerp op en ga over tot de andere punten van de agenda.

Aan de orde is de behandeling van het commissie-verslag betreffende het verslag der Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië, over het dienstjaar 1935 (Ond. **10**) en het commissie-verslag betreffende het door de Algemeene Rekenkamer in Nederland uitgebracht verslag over het jaar 1935, als bedoeld in artikel 71 der Indische comptabiliteitswet (Ond. **10** A).

Ik stel voor, dat de Volksraad zich vereenigt met de conclusies van de beide verslagen der commissie.

Zonder hoofdelijke stemming wordt dienovereenkomstig besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verslag der commissie van voorbereiding inzake het jaarverslag, de balans en winst- en verliesrekening van de Nederlandsch-Indische aardolie maatschappij over 1935. (Ond. **33**.)

Ik deel de vergadering mede, dat uit het verslag de laatste alinea van paragraaf 3, bladzijde 4 (roneo), is komen te vervallen, luidende:

> „Zij hoopt, dat de Volksraad zich met dit standpunt kan vereenigen en de Regeering aan dit verlangen gevolg zal willen geven."

Het is niet de bedoeling, dat de Volksraad zich over de verschillende opmerkingen van de commissie uitspreekt, doch dat men zich bepaalt tot de eind-conclusie, die luidt:

> „De commissie stelt voor:
>
> 1e. het jaarverslag, de balans en de verlies en winst rekening van de Nederlandsch Indische Aardolie Maatschappij over 1935 voor kennisgeving aan te nemen.
>
> 2e. van haar bovenstaande opmerkingen en vragen mededeeling te doen aan den Minister van Koloniën, den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië en den Raad van Beheer der N. I. A. M. met verzoek om spoedige beantwoording."

(Thamrin, Hildebrand, Van Helsdingen.)
Verlangt een van de leden hieromtrent het woord?

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Is het geoorloofd, zij het dat mijn vraag de conclusie der Commissie niet aantast, alsnog een vraag aan de commissie te stellen? De vraag is n.l. deze. Er wordt in het verslag van de commissie de suggestie gegeven om maximaal 20% van de winst in den gewonen dienst te storten en het overige eventueel op den buitengewonen dienst te brengen, dan wel in een ander fonds. Nu zou ik willen vragen, of deze gedragslijn in overeenstemming is met de gedragslijn, die te dien aanzien bij andere landsbedrijven wordt toegepast en zoo neen, waarom speciaal bij dit bedrijf deze wijze van handelen wordt voorgesteld en zoo ja, of de percentages, hiergenoemd, gelijk zijn aan de percentages bij de andere landsbedrijven in dat geval aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik heb er geen bezwaar tegen, dat de commissie die vraag beantwoordt. Overigens zal wellicht in het Regeeringsantwoord deze vraag tot zijn recht komen.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had naar aanleiding van dit verslag ook het een en ander willen zeggen, doch nu U hebt medegedeeld, dat de commissie bereid is bevonden om dien eenen zin waarin feitelijk een uitspraak van den Volksraad wordt gevraagd te schrappen, komt het mij toch op dit oogenblik niet wenschelijk voor die vraag van de financiering aan de orde te stellen. Het komt mij dus niet noodig voor, dat de vraag van den heer Thamrin eventueel aan dit verslag wordt toegevoegd.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan met de beantwoording van beide sprekers heel kort zijn. De commissie heeft juist willen voorkomen, dat in deze Volksraadszitting, waar toch al de meeste leden zeer vermoeid zijn door den velen arbeid, over dit zeer belangrijke punt nog een bespreking zou worden gehouden en een beslissing genomen. Vandaar, dat de commissie heeft voorgesteld de reeds aangeduide laatste alinea van paragraaf 3 van het verslag te laten vervallen. Ik ga dus geheel accoord met hetgeen de heer Hildebrand heeft gezegd, dat eigenlijk dit punt verder buiten bespreking kan blijven.

Maar ik wil toch nog een heel kort antwoord geven op hetgeen de heer Thamrin naar voren heeft gebracht. Dit geachte lid heeft n.l. gevraagd, of het standpunt, dat hier de commissie ten aanzien van de N.I.A.M. heeft ingenomen in overeenstemming is met het standpunt ten deze met betrekking tot andere landsbedrijven. Ik wil er op wijzen, dat

(Van Helsdingen, Voorzitter.)
de N.I.A.M. een geheel verschillend karakter heeft dan de overige landsbedrijven. De overige landsbedrijven zijn volkomen bedrijven van het land en hier hebben wij te maken met een gemengd bedrijf; het staat tusschen dat van het landbedrijf en particulier bedrijf in. Er kan ten deze dus geen vergelijking worden getroffen. Ik wil hier verder thans niet meer op ingaan, al is er zeker nog meer over te zeggen.

(De heer Thamrin: Dat is geen antwoord op hetgeen ik gevraagd heb.)

U hebt gevraagd, of de gedragslijn, die hier ten aanzien van de N.I.A.M. wordt voorgesteld in overeenstemming is met die gevolgd wordt ten aanzien van andere landsbedrijven. Er is echter, zooals gezegd, ten deze geen vergelijking te treffen.

(De heer Thamrin: Maar daarom kunnen de richtlijnen voor de financiering toch wel dezelfde zijn.)

Dit is een zelfstandig bedrijf.

(De heer Thamrin: Men kan ten deze toch financieele richtlijnen stellen, al zijn de bedrijven verschillend.)

Men kan in zooverre wel een vergelijking maken met het tinbedrijf, dat een volledig landsbedrijf is, waar door de Regeering de winst die ten dienste komt aan den gewonen dienst ook beperkt is tot een zeker maximaal bedrag, n.l. *f* 15 millioen en het overige wordt besteed ter saneering van het tinbedrijf.

(De heer Thamrin: Dat is echter een andere doelstelling. Overigens bedank ik de commissie voor haar antwoord.)

De **Voorzitter**: Deze debatten komen vanzelf onder oogen van de Regeering. Wellicht, dat de Regeering hierin aanleiding vindt de vraag van den heer Thamrin nog in beschouwing te nemen.

De conclusie der commissie wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Ik mag zoowel de commissie voor de verslagen van de Rekenkamer als de commissie voor de Niam onzen dank betuigen voor den gepresteerden arbeid.

Het laatste punt van de agenda van heden, de motie-Thamrin c.s. (Ond. **31**) is in overleg met den eersten ondertekenaar aangehouden tot nader datum, in verband met de bijzondere omstandigheden, waarin de Indische financiën op het oogenblik verkeeren.

De vergadering wordt te 11.40 uur v.m. gesloten.

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stukken. — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

73ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 12 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Sluiting der Tweede buitengewone zitting.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 45 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Beets, Blaauw, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Weyer, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Beck, De Kat Angelino en Offringa.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en beschikkingen:

1. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 7 October 1936 No. 2047/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad voor Afdeeling II der begrooting voor 1936 een aanvullende begrooting is vastgesteld (Ond. **59**) en dat ter tegemoetkoming aan den in de Motie-Wirjopranoto c.s. vervatten wensch om een speciale kracht voor de bestrijding van de werkloosheid onder de Inheemschen aan te stellen, de ex-patih voor de arbeiders kolonisatie is werkzaam gesteld bij de Centrale Arbeidsbeurs.

2. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 7 en 8 October 1936 No 's 2049/B en 2059/B houdende mededeeling dat in overeenstemming met den Volksraad aanvullende begrootingen zijn vastgesteld voor de Afdeelingen IV en VIII der begrootingen voor 1936 en 1937 (Ond. **69** en **70**).

3. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 2, 6 en 8 October 1936 No 's 1 houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld:

a. de ordonnantie tot tijdelijke regeling van den invoer van autobanden (Ond. **80**);
b. de ordonnantie ter voorkoming van prijsopdrijving van goederen, diensten of huren (Ond. **91**);
c. de ordonnantie tot regeling van den afzet van kinabast en tot beperking van den kina-aanplant in de periode 1937-1047 (Ond. **68**).

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 3 October 1936 No. 2027/B ter aanbieding van eenige exemplaren van het jaarverslag van de directie der N. V. Nederlandsch Indische Waterkracht Exploitatie Maatschappij over 1935.

5. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 30 September 1936 No. 4 tot nadere wijziging en aanvulling van het reglement voor den Telegraafdienst in Nederlandsch-Indië.

6. Als voren van 8 October 1936 No. 14 houdende machtiging, krachtens art. 105 I. S., aan den Directeur van Verkeer en Waterstaat om te beschikken over het bij een aanvullende begrooting uitgetrokken crediet voor den bouw van een radio-peiler te Koepang.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende boekwerken:

1. „De Economische Betrekkingen van Nederlandsch-Indië met de Landen om het Oostelijk Bekken van de Middellandsche Zee", aangeboden door het Kantoor voor den Handel van het Dept. van Economische Zaken.

2. „Nederlandsch en Nederlandsch Indisch Informatie Bureau", Eerste Jaarverslag van het Uitvoerend Comité, aangeboden door de Britsche Kamer van Koophandel voor Nederlandsch Oost-Indië.

Worden opgenomen in de Boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

I. drie ontwerp-ordonnanties te weten:
1. tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen;
2. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie;
3. tot wijziging van het reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**);
als gewijzigd bij Nota's van Wijzigingen, (stukken 6A, 6B, 6C, 7 en 9);

II. de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 6);

III. de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale, regentschap- en stadgemeente-betrekkingen (Ond. **45**);

IV. de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, VA, Dienst der Volksgezondheid, en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **50**);

V. de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, en VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937, in verband met de overdracht van onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera (Ond. **51**).

Teneinde misverstand te voorkomen wil ik de volgorde der werkzaamheden voor heden, zooals deze is vastgelegd op blz. 3092 van het stenografische verslag, nog even herhalen.

In de eerste plaats komt aan de orde de tweede stemming over de prealabele vraag, of het amendement-Iskandar Dinata c.s. (Ond. **48**, st. 12 — sub I) op artikel 3 wordt geacht te vallen binnen de grenzen van het recht van amen-

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)

dement; over deze vraag hebben Vrijdag j.l. de stemmen gestaakt. De uitslag van die stemming is tevens geldend voor dezelfde prealabele vraag met betrekking tot het amendement stuk 12 sub II op artikel 5. Wanneer de vraag bevestigend wordt beantwoord, zullen bedoelde amendementen alsnog in behandeling worden genomen.

Aangezien de daarop volgende amendementen reeds zijn behandeld, blijven daarna alleen nog over de amendementen van de heeren Iskandar Dinata c.s. en Soeria Nataätmadja c.s. op artikel 15 (resp. stukken 10 en 7 van Ond. **48**).

Wanneer deze amendementen zijn afgehandeld kan worden begonnen met de stemmingen over de artikelen der diverse ontwerpen en daarna over de ontwerpen in hun geheel.

Daarmede is dan de rooster van werkzaamheden voor heden, en tevens het program van de tweede buitengewone zitting, afgehandeld en zal de tweede buitengewone zitting worden gesloten.

Dinsdag is er geen vergadering, aangezien die dag een Inheemsche feestdag is. Woensdag volgt dan de opening van de derde buitengewone zitting, waarin de interpellaties van de heeren Soeroso en Kan in behandeling zullen worden genomen.

Aan de orde is de voortzetting der artikelsgewijze behandeling van de ontwerpordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschappen (Ond. **48**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6); tweede stemming over mijn voorstel om het amendement van de heeren Iskandar Dinata, Soetardjo, Alatas, Kasimo en Ko Kwat Tiong (st. 12, I), luidende:

„Artikel 3 wordt gelezen als volgt:

„(1) Behoudens het bepaalde in artikel 5 dragen de regentschappen zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.

(2) Voor zoover de Inlandsche gemeenten binnen het gebied van een regentschap naar het oordeel van den regentschapsraad in staat zijn daarin zelf te voorzien wordt de in lid (1) bedoelde zorg opgedragen aan de betrokken Inlandsche gemeenten.""

niet te beschouwen als te behooren bij het in behandeling zijnde ontwerp.

Het voorstel van den Voorzitter wordt in stemming gebracht en verworpen met 17 stemmen vóór en 23 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Van Kesteren, Van Helsdingen, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Roep, Eekhout, Kerstens, Loa Sek Hie, Weyer, Janssen, Kan, Soeria Nataätmadja, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Verboom, Groenenberg en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Leunissen, Koesoemo Oetoyo, Prawoto, White, Wermuth, Datoe Toemenggoeng, Doeve, Boestan, Wirjopranoto, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Ratu Langie, Van Ardenne, Iskandar Dinata, Beets, Kasimo, Soeroso, Soetardjo, Thamrin, Mapoedji, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho en De Hoog.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 12, I) op artikel 3.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van het amendement is om in dezen tijd niet de desa maar het regentschap te belasten met de oprichting en

(Van Helsdingen.)

instandhouding van volksscholen en wel eenvoudig om deze reden, dat de desa in het algemeen gesproken op grond van bezwaren, zoowel van financieelen als personeelen aard, nog niet in staat is, dit onderwijs naar behooren te verzorgen. Het is mij bekend, dat het op het oogenblik voorkomt, dat twee of drie desa's tezamen op één volksschool aangewezen zijn, zooals bijv. in Madjalengka, Indramajoe en Koeningan.

Hoe kan men in dit geval zeggen, dat de volksschool van een desa is? Van belang is ook de meening ten deze van den heer Wiranata Koesoema, die èn als regent èn als decentralisatieman ervaring op dit gebied heeft.

De heer Wiranata Koesoema zeide in deze zaal op 17 Juni 1926 bij de behandeling der IVe begrootingsafdeeling het volgende:

„Er rest mij thans nog een kleine toelichting te geven omtrent andere overheidszorg, die aan het regentschap behoort te worden overgedragen nl., het onderwijs. Ook deze zorg kan zonder bezwaar aan het regentschap worden ter hand gesteld, omdat die ook thans zoo goed als geheel in handen van den regent berust.

De materieele verzorging der desascholen b.v. is thans geheel onder toezicht van den regent. De benoeming, het ontslag en de overplaatsing der onderwijzers geschiedt thans door den regent. De Regeering heeft alleen te zorgen voor de inspectie en het verleenen van subsidie ten behoeve van de bezoldiging van de onderwijzers.

Waar deze contrôle-werkzaamheden op dit oogenblik zoo goed als geheel verricht worden door den regent, bestaat er mijns inziens geen bezwaar om deze in het vervolg aan den regentschapsraad over te dragen. De Regeering verleene slechts subsidie voor de bezoldiging van de onderwijzers en schoolopzieners en gedeeltelijk voor den bouw van nieuwe scholen en voor de schoolbehoeften."

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U reeds naar voren hebt gebracht, is in dit amendement opgenomen het lid voorkomende in het nu ingetrokken amendement-Soetardjo c.s. (st. 8). Dit lid houdt het principe in, dat indien de desa financieel sterk is, het volksonderwijs aan de desa dient toevertrouwd te worden.

Ik meen dat het amendement, zooals het thans luidt, op grond van den huidigen toestand en ook uit financieel oogpunt, den juisten middenweg aangeeft.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Er is over den aard van het amendement reeds een en ander op de laatste vergadering gezegd. Ik heb toen gewezen op de aantasting van de desa-autonomie. De desa-autonomie moge dan ook nog zoo onvolkomen zijn, zij bestaat toch in principe en de zeer groote omvang van de landszorg, die inderdaad zeer ver gaat, neemt het karakter van steunverleening door het land niet weg. Dat beginsel is van den aanvang af steeds voor oogen gehouden; dat blijkt ook uit het feit, dat de volksscholen ten departemente ressorteeren onder het zgn. gesubsidieerd onderwijs. De vergelijking van het gesubsidieerd onderwijs, zooals op de laatste vergadering door mij gemaakt, was dus volkomen juist. Daarom is de overdracht van de geheele zorg van het desaonderwijs aan den regentschapsraad mijns inziens beslist onjuist; alleen dat deel van de landszorg bestaande uit subsidieering behoort door de regentschapsraden te geschieden. Dat geschiedt ook krachtens art. 3 lid 2. Het desaonderwijs is in 1909 geplant, na heel veel zorg en moeite. Eindelijk heeft het eenigermate wortel geschoten, maar het is nog steeds een zeer teer plantje. Naar mij werd medegedeeld, komt in de desa voor dit onderwijs hoe langer hoe meer belangstelling en op de desavergaderingen worden de onderwijsaangelegenheden reeds eenigermate besproken. Ik vrees, dat bij de overdracht van dit desaonderwijs aan de regentschapsraden veel van die belangstelling zal verminderen. Bovendien worden door deze regeling de goeroes allen regentschapsambtenaren; de

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Eekhout.)
regentschapsraden zullen dus voortaan alle moeite krijgen met de regeling van hun positie, die wij ook in den Volksraad hebben gehad, in verband met het feit, dat de goeroes op een onbewaakt oogenblik op de schalen der B. B. L. zijn voorgekomen.

Tenslotte wordt geen enkele voorziening getroffen voor den steun die de desa aan dit onderwijs heeft te geven, want in het artikel, zooals het thans volgens het amendement wordt geredigeerd — en ik wil dadelijk toegeven, dat het veel aantrekkelijker is geredigeerd dan in de oude redactie van het amendement-Soetardjo c.s. (stuk 8) — wordt aan de desa's niet de minste verplichting opgelegd om dit onderwijs te steunen. Dit acht ik op zichzelf ook een zeer principieele fout.

(De heer Wirjopranoto: Dat kan in de praktijk gehandhaafd worden!)

Neen, Mijnheer de Voorzitter! Er staat uitdrukkelijk, dat de zorg voor dit onderwijs geheel aan de regentschapsraden wordt overgelaten. M.a.w. de desa's behoeven niets meer bij te dragen; zij kunnen iedere vordering van het regentschap dienaangaande afwijzen en zeggen: de Regeering draagt de zorg voor dit onderwijs aan U op, zorg daar dan ook nu voor.

(De heer Wirjopranoto: Dat is een kwestie van beleid!)

Mijnheer de Voorzitter! Dat is een ernstige leemte in deze regeling. Dit alles brengt mij ertoe te waarschuwen, dat wij met deze amendementen zeer beslist den verkeerden weg opgaan. Daar komt nog bij, dat in het tweede lid het recht aan de regentschapsraden wordt toegekend om te beoordeelen of de desa's in staat zullen zijn zelf daarin te voorzien. Hoe stelt men zich dat voor? Zal de regentschapsraad telkens de financieele positie van iedere desa op zichzelf voor oogen houden en telkens tot de conclusie komen, dat nu aan deze of die desa de zorg voor het desa-onderwijs kan worden toevertrouwd of zal men moeten wachten totdat alle desa's in het regentschap voldoende financieele draagkracht zullen hebben om zelf voor dit onderwijs te zorgen?

(De heer Thamrin: De draagkracht van de desa is toch al bekend?)

Mijnheer de Voorzitter! Op grond van de door mij aangegeven overwegingen, zal ik tegen dit amendement stemmen.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals uit de debatten reeds zal zijn gebleken, staat mijn fractie op dit punt geheel aan de zijde van de Regeering. Het is van den aanvang af de bedoeling geweest, dat het desa-onderwijs zal uitgaan van de desa, zooveel mogelijk bekostigd zal worden door de desa, en ook zooveel mogelijk geregeld zal worden door de desa.

Er zit een groot paedagogisch element in het feit, dat men hier het initiatief bij de bevolking zelf wil brengen. Het doel moet zijn, dat iedere desa geleidelijk komt tot de oprichting van haar eigen scholen. Inderdaad is hiervan voorloopig nog niet veel terecht gekomen en moeten deze scholen door het land nog voor een groot deel gesteund worden.

(De heer Wirjopranoto: Voorloopig nog wel 25 jaar.)

Maar daarmee is nog niet gezegd, dat het principe fout is, integendeel, het principe is het eenig juiste, willen wij hier in de toekomst kunnen komen tot een initiatief op groote schaal van de bevolking zelf, wil het mogelijk zijn om dit heele land te overdekken met een groot net van desascholen. Wanneer alles moet komen van-bovenaf, dan zou dit volkomen uitgesloten zijn. De eenige mogelijkheid om te komen tot een volledig ontwikkeld desa-onderwijs, hetgeen voor ieder van ons het toekomstideaal moet zijn, is alleen mogelijk door het initiatief en de medewerking van de bevolking zelve. Wanneer wij nu, omdat dit ideaal voorloopig nog ver van de verwezenlijking af is, dit ideaal loslaten, zal dit een zeer groote stap in de verkeerde richting zijn en een belangrijke mogelijkheid om de bevolking tot initiatief te prikkelen zou hiermede te loor gaan.

Mijn fractie zou dan ook het aannemen van dit amendement ten sterkste willen ontraden.

(De heer Wirjopranoto: Het een sluit het ander niet uit.)

De heer **Datoe' Toemenggoeng**: Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening tast dit amendement de desa-autonomie aan. Daarom wil ik een korte vraag aan de voorstellers van dit amendement stellen.

Ligt het ook in de bedoeling van de voorstellers, dat de zorg voor het onderwijs op de desascholen vanzelfsprekend aan de desa zal worden overgedragen, wanneer eenmaal de desaraden ingesteld zullen zijn?

(De heer Wirjopranoto: Wij kunnen later daarover spreken.

De heer Van Helsdingen: Dat staat geheel ter beoordeeling van den regentschapsraad.)

Ik vraag thans het oordeel van de voorstellers. Van hun repliek zal ik mijn stem laten afhangen.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord willen vragen teneinde alle misverstand uit den weg te ruimen. Want, zooals het amendement er thans uitziet, heb ik reeds Vrijdag al verklaard, dat ik daaraan mijn handteekening niet kan geven. Dat steunt n.l. op twee argumenten.

Ten eerste, dat de beginselen, die de Regeering hierbij in het oog heeft gehouden en die wij absoluut ondersteunen, bij dit amendement ten eenenmale zijn losgelaten en in de tweede plaats meenen wij, hetgeen ook door de vorige sprekers naar voren is gebracht, dat door dit amendement het initiatief van de desa's ten deze ten doode is gedoemd, een initiatief, dat wij juist moeten prikkelen om aldus eens te komen tot werkelijke desascholen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij bij den vorigen spreker aan.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! De amendementen van de geachte leden, de heeren Iskandar Dinata c.s., zooals neergelegd in stuk 12 van onderwerp **48**, beoogen het volksonderwijs, dat in beginsel behoort bij de desa, op te dragen aan de regentschappen en de stadsgemeenten.

Allereerst voer ik hiertegen aan het formeel en wettelijk bezwaar, hetwelk bij de bespreking over de begrenzing van het amendementrecht reeds aan de orde kwam. Ik doel hierbij op de omstandigheid, welke ik reeds in tweeden termijn releveerde, dat de strekking van de onderhavige overdrachtsregeling, blijkende zoowel uit de considerans van de voorgestelde ontwerpordonnantie als uit den inhoud van dit ontwerp, zich beperkt tot overdracht van landszorg voor het onderwijs aan provincies, stadsgemeenten en regentschappen. De nadruk valt hier op landszorg. De beteekenis van de amendementen van de heeren Iskandar Dinata c.s. nu is om deze beperkte strekking van de onderhavige ontwerpordonnantie uit te breiden tot een nieuw ontwerp en wel tot overdracht van desazorg aan de regentschappen en stadsgemeenten. Tegen deze amendementen bestaan bij de Regeering verder belangrijke materieele bezwaren, welke ik in het kort moge aanhalen.

Ik vestig er dan de aandacht op hoe uiterst bezwaarlijk het is om een dergelijk gewichtig onderwerp aan de orde te stellen, zonder dat dit apart en in algemeen verband met onze Inlandsche gemeentepolitiek is bezien. Onttrekking van de desaschoolzorg aan de desa zal zeker niet voeren tot versterking van de desa-inrichting. Deze onttrekking zal ook zeker niet ten gevolge hebben, dat men deze zorg dichter brengt bij de be-

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)

volking, voor welke zij dient. Onttrekking van deze desazorg aan de desa, aan de Inheemsche dorpssfeer, om deze te brengen bij gemeenschappen, welke gericht zijn op het behartigen van veel wat in wezen westersche overheidszorg is, zal instede van verinniging eerder verwijdering brengen. Er bestaat een afstand tusschen de Inheemsche gemeenschappen, de desa's en de daarbovenstaande raden. Hun sfeer is niet dezelfde. Men moet bij onderwerpen van politiek als het onderhavige niet uitsluitend naar het heden of zelfs naar de naaste toekomst zien, maar men moet daarbij ook naar verdere toekomst zien; en met het oog op die verdere toekomst moet niet worden uitgesloten, dat wat thans voor de desa wordt bewaard, t.z.t. wezenlijke desa-zaak kan worden. Dit zou niet het geval zijn indien men thans, hetgeen formeel desa-zaak is, aan de desa onttrok.

Men verlieze daarbij niet uit het oog, dat ook thans de desabesturen reeds in meerdere of mindere mate en in meer of minder opzichten wezenlijk deel nemen in deze schoolbelangen. Dat de regent daarbij een groote rol speelt, is niet in strijd met het wezen van de verhoudingen. De regent is in het wezen van de Inheemsche samenleving een hooggeplaatst volkshoofd en het past in die samenleving, dat de regent invloed uitoefent op en bemoeienis heeft met de huishouding in de desa's.

(De heer Soeroso: Maar voor de Regeering gaat het alleen om het geld.)

Dan moet de Regeering wijzen op het financieele bezwaar tegen een overdracht van deze desazorg aan de regentschappen en stadsgemeenten. Naar de vaste overtuiging van de Regeering, zal de uitbreiding van het volksonderwijs te belangrijker wezen, naarmate het zelfbekostigingsbeginsel hierbij meer tot werkelijkheid wordt. Men neme toch vooral de realiteit voor oogen. Alleen een onderwijs, aangepast aan het desamilieu en zoo mogelijk bekostigd door de desa's is in staat het analphabetisme op degelijke wijze te bestrijden. Nu reeds — het werd gezegd in het regeeringsantwoord in tweeden termijn — dragen de desa's ongeveer 25% bij in de kosten van het volksonderwijs.

(De heer Soeria Nataätmadja: En de schoolgelden.)

Niet alleen met de schoolgelden, maar ook bijdragen uit de desa.

(De heer Soeria Nataätmadja: Maar in hoofdzaak de schoolgelden.)

Niet overal. In Midden- en Oost-Java in belangrijke mate ook uit bijdragen door de desagenooten.

(De heer Soeroso: In welken vorm?)

Wijst dit er niet op, dat er ook nu reeds zelfwerkzaamheid is van de desa's? Leidt dit niet tot de gevolgtrekking, dat op den ingeslagen weg zonder koersverandering dient te worden voortgegaan?

Ik zou graag, Mijnheer de Voorzitter, in dit verband een concreet voorbeeld aanhalen. In het stadje Pekalongan, een typisch Inheemsch stadje, is een sterk en levend desaverband aanwezig. Toen er sprake was van splitsing der standaardscholen in volksscholen en vervolgscholen en toen er overgegaan werd om de volksscholen, welke voortkwamen uit deze gesplitste standaardscholen, over te dragen aan de stadsgemeenten, toen is er, om dit levend desaverband, in Pekalongan niet toe overgegaan om deze volksscholen over te dragen aan de stadsgemeente Pekalongan. Zou het nu raadzaam zijn om daartoe thans toch te besluiten?

(De heer Wirjopranoto: Kent de Regeeringsgemachtigde de verhouding in den stadsgemeenteraad van Pekalongan? De bevolking is niet tevreden met die verhouding daar in den stadsgemeenteraad.)

Ik zou eveneens, Mijnheer de Voorzitter, in dit verband de aandacht willen vestigen op vele streken in de buitengewesten. Ook daar zijn Inlandsche gemeenten, hier minder daar meer ontwikkeld.

(Iskandar Dinata.)

(De heer Iskandar Dinata: Daarmede hebben wij niets te maken. Het betreft hier de overdracht voor Java en Madoera.)

Verschillende leden van dezen raad zullen met mij kunnen getuigen, hoe in sommige gebieden van de buitengewesten de Inlandsche gemeenten voor een groot deel op eigen kracht en trotsch op hun bezit, zelf voorzien in volksonderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! De beslissing, welke de voorstellers van de amendementen nu genomen willen zien, kan werkelijk zoo maar niet met een amendement in de aanhangige overdrachtsregeling van landszorg worden afgedaan. Er zijn zaken van groote beteekenis, van verre strekking, van weidsche gevolgen aan verbonden en het is bij de afhandeling van de thans aan de orde zijnde ontwerpen zeker niet de tijd, noch de gelegenheid, om daarbij vèrgaande koersveranderingen op het gebied van de Inlandsche gemeente-politiek te betrekken.

De Regeering moet dan ook de aanneming van deze amendementen ten sterkste ontraden. Zij herhaalt, dat de aanvullende steunverleening, welke krachtens het ontwerp over zal gaan van het land naar de regentschappen en stadsgemeenten, welke overdracht wèl past in de begrenzing van het ontwerp, overdracht van landszorg, een beteekenenden indirecten invloed geeft aan stadsgemeenten en regentschappen met betrekking tot de voorziening in desaonderwijs.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in tweede instantie kort zijn. Van vele zijden is hier naar voren gebracht, het principieel karakter van de zorg van het onderwijs, zooals dit op het oogenblik bestaat. Dit principieel karakter is wel, dat de desa's belast zijn met de zorg voor en de instandhouding van het desaonderwijs. De waarde van dit principieel karakter is in de praktijk zeer miniem, omdat zooals ik al eerder meerdere malen heb aangetoond, in de praktijk niets blijkt van de bemoeienis welke de desa heeft met dat desaonderwijs.

De heeren Van Helsdingen en Eekhout hebben dit erkend en zooeven is door hen medegedeeld, dat in de praktijk dit principe niet tot uiting komt. Als zij dus tegen dit amendement stemmen is het om het principe zelf. Het principe is evenwel niet losgelaten in dit amendement, want daarvoor geldt het tweede lid. Op de bezwaren van den heer Van Helsdingen tegen het amendement, omdat het zal voorzien in een billijker regeling voor de goeroes, die deze goeroes thans nog ontberen, zal ik niet ingaan.

Rest mij nog de vraag gesteld door den heer Datoe' Toemenggoeng te beantwoorden, de vraag nl. of dit onderwijs, wanneer de desaraden ingesteld worden, dan overgelaten zal zijn aan de desa's.

(De heer Wirjopranoto: Die vraag is praematuur.)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, ik kan daarop dan ook alleen dit antwoord geven, dat de bedoeling van dit amendement is om een overgangsbepaling te verkrijgen en als het van mij zou afhangen, dan zou ik die vraag zeker bevestigend beantwoorden.

(De heer Van Helsdingen: U bent nog geen dictator van de regentschapsraden, het hangt niet van U af.)

Dat zeide ik zooeven reeds.

(De heer Wirjopranoto: Zoo is ook de bedoeling van de onderteekenaars.)

Over de al of niet wettigheid van dit amendement behoef ik na de zooeven gevallen beslissing niet meer het woord te voeren.

De Regeeringsgemachtigde heeft het voorgesteld, alsof met dit amendement de zorg voor het desa-onderwijs zou worden onttrokken aan de desa. Ook nu spreek ik er nog twijfel over uit, of in de practijk dit onderwijs eigenlijk door de desa wordt verzorgd. Ik zette j.l. Vrijdag reeds uiteen, dat voor die verzorging in hoofdzaak het z.g. schoolfonds werd ingesteld en dat fonds is niet van de desa, maar bestrijkt

(Voorzitter.)

diverse desascholen in eenzelfde regentschap. Wanneer in de ordonnantie nu wordt gezegd, dat de desa belast is met de zorg voor de desascholen wordt er iets bepaald, dat met de practijk niet in overeenstemming is. De zienswijze van de Regeering, dat de desabesturen ook nu nog een behoorlijk aandeel hebben in de verzorging van het desa-onderwijs, moet ik derhalve tot mijn leedwezen bestrijden. Wanneer er geen zitting van den Volksraad is, ga ik schier iederen dag desa in — desa uit en ik meen, wat den werkelijken toestand betreft beter op de hoogte te zijn dan de Regeeringsgemachtigde. Zooals de toestand thans is, heeft de desa in het geheel niets te maken met de verzorging van het desa-onderwijs; dat is iets, dat uitsluitend afhankelijk is van het inzicht van den regent.

Op wat de Regeeringsgemachtigde zeide met betrekking tot de mogelijkheden in de buitengewesten bracht ik bij interruptie reeds naar voren, dat dit met de aanhangige ordonnantie niets te maken heeft, omdat deze uitsluitend is bedoeld voor Java en Madoera en in de buitengewesten de toestanden op het stuk van de volksgemeenschappen geheel verschillen met die op Java.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit amendement beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van het amendement van de heeren Iskandar Dinata, Soetardjo, Alatas, Kasimo en Ko Kwat Tiong (st. 12, II) op artikel 5, luidende:

„Artikel 5 wordt gelezen als volgt:

„(1) In het gebied van stadsgemeenten dragen deze zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen.

(2) Voor zoover de Inlandsche gemeenten naar het oordeel van den betrokken Gemeenteraad in staat zijn zelf te voorzien in de zorg voor de oprichting en instandhouding van volksscholen, wordt deze zorg opgedragen aan de betrokken Inlandsche gemeenten.''''

Ten aanzien van dit amendement is de gestelde prealabele vraag in denzelfden zin beantwoord als dezelfde vraag met betrekking tot artikel 3.

Aangezien over dit amendement niemand het woord verlangt, is de behandeling van dit amendement hiermede beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van artikel 15 met:

1. Het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 10), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 15 der ontwerp-Overdrachtsordonnantie onderwijs Java en Madoera, zooals gewijzigd bij Nota van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. Lid 1 wordt gelezen als volgt:

(1) „De provincie draagt zorg voor een onderwijsdienstorganisatie''.

b. De slotzinsnede van lid 3 wordt gelezen als volgt:

„die hun taak uitoefenen onder leiding van een door het College aan te wijzen provinciaal ambtenaar.''''

2. Het amendement-Soeria Nataätmadja c.s. (st. 7) luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de Landszorg voor het onderwijs op Java en Madoera (zitt. 1936—'37, Ond. **48**) de volgende wijzigingen aan te brengen:

Artikel 15 wordt gelezen als volgt:

(Soeria Nataätmadja.)

Artikel 15.

(1) De provincie draagt zorg voor een dienstorganisatie, bestaande uit een Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden, inspecteurs en hoofdschoolopzieners.

(2) Stadsgemeenten en regentschappen benoemen en ontslaan, den Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden gehoord, eigen schoolopzieners, die hun taak uitoefenen onder leiding van voornoemden Inspecteur. Zooveel mogelijk wordt daartoe personeel benoemd, dat door het Land of door de provincie aan de stadsgemeenten of regentschappen ter beschikking is gesteld.

(3) Het College van Gedeputeerden kan aan een stadsgemeente of een regentschap toestaan om onder daarbij te stellen voorwaarden een eigen hoofd over haar (zijn) dienst voor onderwijsaangelegenheden en eigen hoofdschoolopzieners aan te stellen, die hun taak uitoefenen onder leiding van den Inspecteur, hoofd van den dienst der provinciale onderwijsaangelegenheden.''

De behandeling van beide amendementen zal gelijktijdig geschieden. Bij de stemming erover heeft dat van de heeren Iskandar Dinata c.s. voorrang, aangezien het van de verste strekking is; het wil het geheele artikel n.l. beperkt zien tot de eerste zes woorden.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik over de bedoeling van het amendement stuk 7 niet uitvoerig behoef te zijn. Het gaat hier over een kwestie, die door de Regeering eigenlijk reeds is toegegeven. Zij verklaarde immers, er geen bezwaar tegen te hebben dat, indien eenig regentschap erom mocht vragen, de raad zijn eigen schoolopzieners zal mogen benoemen.

(De heer Kasimo: Maar U gaat veel verder dan de Regeering.)

Wat de heer Kasimo opmerkt, is zeer juist. De mogelijkheid, die door de Regeering wordt opengesteld, gaat mijns inziens niet ver genoeg, want in de practijk zal het een uitzondering worden, waar een regentschap niet veel aan heeft, omdat de zaak te veel afhankelijk is van hoogere instanties, met name van het College van Gedeputeerden.

Nu is de tendenz van het amendement, ik moge het herhalen, alleen om van den toestand meer een regel te maken en het te gieten in den vorm, waarin ik het naar voren heb gebracht.

Ik moge van deze gelegenheid tevens gebruik maken, om in het kort in te gaan op hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde gepasseerden Vrijdag te dezen aanzien naar voren heeft gebracht. Ik geloof, dat hier eenig misverstand opgehelderd dient te worden. In mijn amendement staat uitdrukkelijk, dat de opzieners, die straks door het regentschap worden benoemd, uitdrukkelijk gerecruteerd zullen moeten worden uit het personeel, dat aan het regentschap ter beschikking zal worden gesteld, hetzij door het land, hetzij door de provincie. Het gaat in hoofdzaak hierom, dat het regentschap in deze meer zeggenschap zal hebben, want het is mij uit de practijk bekend, dat op het oogenblik de inspectie practisch het heft in handen heeft niet alleen, maar dat het regentschap ook veel te weinig zeggenschap heeft over het onderwijs zelf.

(De heer Notosoetarso: Dan moet U niet spreken van ter beschikking stellen.)

De bedoeling van de interruptie ontgaat mij, Mijnheer de Voorzitter! Dan staat in het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, dat straks over de geheele linie extra-personeel zal worden aangesteld. In mijn betoog was

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Beets.)
echter in het geheel geen sprake van extra-personeel, ik beoogde slechts die personen te benoemen, die aan het regentschap ter beschikking worden gesteld.

Nu wordt hier een scheiding gemaakt tusschen de beheersfunctie en het uitoefenen van het toezicht. Mijn bedoeling is alleen, om het regentschap de beschikking te doen hebben over eigen krachten, maar daarnaast blijft de mogelijkheid nog open — en dat heb ik uitdrukkelijk doen uitkomen in het laatste lid van mijn amendement — dat het regentschap eigen functionarissen aanstelt, die met beheersfuncties belast worden.

Van de beheersfuncties heb ik niet eens gerept, omdat, nogmaals, ik wil het zoo scherp en kort mogelijk stellen, het bij mij erom gaat, dat de schoolopzieners ter beschikking worden gesteld aan en benoemd worden door het regentschap, en dat dus het regentschap volledige zeggenschap over de opzieners zal hebben.

Nu wordt er door den geachten Regeeringsgemachtigde ook tegen aangevoerd, dat de constructie ,die ik voor oogen heb, te duur zou werken. Nogmaals, ik heb daarmede allerminst bedoeld het creëeren van nieuwe functies.

Trouwens de geachte Regeeringsgemachtigde heeft erkend, dat deze toestand uiteindelijk dan toch de toestand is, waar wij heen moeten. Ik zou willen zeggen, dat ik door dit amendement heb bedoeld een versnelling van het tempo te verkrijgen.

(De heer Soangkoepon: Maar dat zou toch inbreuk maken op de continuïteit van het toezicht.)

De heer Soangkoepon brengt de kwestie van het toezicht naar voren. Ik wilde het er juist over hebben. Wat betreft dit toezicht — ik heb het reeds naar voren gebracht — bestaat de bepaling, dat de schoolopzieners zullen blijven onder het toezicht der provinciale inspectie. Dat heb ik echter gemist in den oorspronkelijken tekst. Er staat nl. in art. 15 dat de schoolopzieners hun taak uitoefenen, onder leiding van den in het 1ste lid genoemden Inspecteur.

Als de geachte Regeeringsgemachtigde mij nu kan verklaren, dat die ondergeschiktheid alleen het technisch toezicht betreft, ...

(De heer Beck, adviseur voor de Bestuurshervorming: Dat kan ik gaarne verklaren.)

..... zou een goed gedeelte van mijn bezwaren kunnen vervallen.

Ik zal thans met belangstelling vernemen, wat de geachte Regeeringsgemachtigde hierover zal zeggen.

De heer **Beets**: Over het amendement van den heer Iskandar Dinata c.s. zal ik mij op het oogenblik niet uitspreken, want ik wil daarover gaarne eerst het standpunt van de Regeering vernemen.

Daarentegen kan ik over het amendement-Soeria Nataatmadja c.s. mededeelen, dat ik volkomen de bezwaren der Regeering deel tegen het amendement. Deze zijn bezwaren van financieelen aard en ook bezwaren in verband met de doelmatigheid. Ik kan mij b.v. zeer goed voorstellen deze figuur, dat er is een middelgroote stadsgemeente, of een kleinere stadsgemeente, waar weinig volksscholen aanwezig zijn, terwijl daaromheen een regentschap is gelegen met meerdere volksscholen, zoodat de omstandigheid zich voordoet, dat het doelmatig is en ook uit een financieel oogpunt zeer bevredigend zou zijn, dat gezamenlijk door de stadsgemeente en het regentschap één dienst werd onderhouden en betaald. Bij het amendement-Soeria Nataatmadja c.s. zal echter het regentschap beslissen over het ontslag en de benoeming van de schoolopzieners, terwijl de stadsgemeente, die hoewel zij dan ook minder belangen daarbij heeft, harerzijds toch ook belangen in deze heeft, daarbuiten zou staan. Om financieele redenen en om redenen van doelmatigheid zou het dus gewenscht zijn, dat wanneer deze omstandigheid zich voordeed, dan de voorkeur werd gegeven aan het stand-

(Adviseur voor de Bestuurshervorming.)
punt der Regeering. Ik wil daarom ook den voorstellers vragen, hoe zij zich de oplossing hebben gedacht, wanneer straks een stadsgemeente en een regentschap gezamenlijk zulk een dienst zouden bekostigen, waarbij eigenlijk het zwaartepunt zou liggen buiten het regentschap, dat alleen zou moeten beslissen over de benoeming en het ontslag, hetwelk mij geen juiste figuur zou lijken.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement, voorgesteld door de heeren Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo en Soetardjo heb ik reeds uitvoerig behandeld in het regeeringsantwoord in tweeden termijn. Ik zou dus kunnen volstaan met naar dit antwoord te verwijzen, maar aangezien het hier een gewichtige zaak geldt en de voorstellers zoojuist eenige vragen hebben gesteld, stel ik het toch op prijs om de voornaamste argumenten, die de Regeering tegen aanneming van dit amendement heeft aangevoerd, hier te herhalen.

Aan de provincie dan wordt bij de voorgestelde overdrachtsregeling het toezicht op het Inlandsch onderwijs overgedragen. Dit toezicht wordt in hoofdzaak uitgeoefend met behulp van de schoolopzieners, die daarbij ondergeschikt zijn aan de hoofd-schoolopzieners en de inspecteurs. Het ligt dus in de rede om al deze ambtenaren met inbegrip van de schoolopzieners te doen overgaan naar de provincie.

Dit aan de provincie opgedragen toezicht is van groot belang voor de handhaving van het peil van het Inlandsch onderwijs. Het is dus van groot belang, dat de organisatie, aan welke dit toezicht is opgedragen, berekend is op haar moeilijke taak. Daartoe moet tusschen de verschillende ambtenaren, aan wie dit toezicht is opgedragen, een zuiver hiërarchische verhouding bestaan. Dit sluit in, dat zij allen in hetzelfde verband en dus in het provinciaal verband worden gebracht. Zouden de schoolopzieners in regentschapsverband worden gebracht, dan zou zelfs een bepaling, dat zij hun functies uitoefenen onder leiding van een inspecteur, vanzelfsprekend niet medebrengen, dat tusschen hen als regentschapsambtenaren en de inspecteurs als provinciale ambtenaren, dezelfde hiërarchische verhouding ontstaat als met het oog op de kwaliteit en de eenheid van het toezicht zoo gewenscht is.

Er zijn in totaal in de Gouvernementslanden op Java en Madoera 184 opzieners. Zou het onderhavige amendement overgenomen worden, dan zou dit medebrengen, dat deze 184 ambtenaren verdeeld worden over 70 regentschappen plus 18 stadsgemeenten. Mijnheer de Voorzitter, het is duidelijk, dat dit voor schoolopzieners een te gering aantal is om zonder bezwaren verdeeld te worden over een zoo groot aantal regentschappen en stadsgemeenten. Ik vrees ernstig, dat de toezichtsfunctie daaronder zal leiden.

Deze schoolopzieners zijn belast met een dubbele taak. Voor de provincie oefenen zij toezicht uit; de regentschapsbesturen staan zij bij op het punt van het schoolbeheer, dat bij deze overdrachtsregeling op de regentschappen wordt overgedragen. Eerstbedoelde toezichtsfunctie is belangrijker dan de in de tweede plaats bedoelde beheersfunctie. Het ligt daarom in de rede om de schoolopzieners over te doen gaan naar de gemeenschappen, die eerstbedoelde toezichtsfunctie verzorgen, dat zijn de provincies.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, sluit de onderhavige overdrachtsregeling heelemaal niet uit, dat de regentschappen en stadsgemeenten t. z. t. eigen schoolopzieners in dienst nemen, teneinde hun beheersfuncties door eigen personeel, en niet als nevenfunctie door provinciaal personeel te laten waarnemen. Artikel 15 alinea 3 opent de gelegenheid voor dergelijke in dienstneming. De regentschappen en stadsgemeenten, die hiervoor over de noodige middelen beschikken, kunnen daartoe dadelijk overgaan. De anderen zullen hierbij moeten wachten totdat betere tijden meer middelen schenken. Wat met het oog op de omstandigheden nu dus nog niet moge-

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata.)
lijk is, wordt voor de toekomst wel degelijk mogelijk. De Regeering geeft den voorstellers van het amendement daarom in overweging om met haar voorstellen op dit punt genoegen te nemen. Iedereen moet nu eenmaal heden ten dage zijn wenschen en verlangens intoomen.

(De heer Kerstens: Behalve de Volksraad.)

Ik wil hier gaarne aan toevoegen, dat de redactie van artikel 15, zooals zooeven door den geachten voorsteller, den heer Soeria Nataätmadja voorgelezen, inderdaad aldus moet worden gelezen en opgevat — en dat is ook in de Memorie van Toelichting duidelijk aangegeven — dat de schoolopzieners, alleen wat betreft het toezicht staan onder leiding van den in het eerste lid genoemden inspecteur. Er is geen bezwaar tegen om alinea 3 van artikel 15 in dien zin aan te vullen, waardoor deze alinea komt te luiden:

„Het College van Gedeputeerden kan aan een stadsgemeente of aan een regentschap toestaan om onder daarbij te stellen voorwaarden een eigen hoofd over haar(zijn) dienst voor onderwijsaangelegenheden en eigen hoofdschoolopzieners en schoolopzieners aan te stellen, die voor wat het toezicht betreft, hun taak uitoefenen onder leiding van den in het 1ste lid genoemden Inspecteur."

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop daarmede de geachte voorstellers tegemoet te zijn gekomen.

De **Voorzitter**: Ik vestig er de aandacht op, dat het slot van het derde lid van art. 15 zoojuist door de Regeering is gewijzigd als door den Regeeringsgemachtigde aangegeven.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De bezwaren door het geachte lid, den heer Beets ten aanzien van het amendement-Soeria Nataätmadja c.s. naar voren gebracht, kan ik ten volle onderschrijven. Inderdaad is het niet wenschelijk, en wel in verband met de kosten, zoomede met de doelmatigheid, hetgeen ook reeds door den heer Beets naar voren is gebracht .....

(De heer Soeria Nataätmadja: U hebt toch ook schoolopzieners, die dit zijn voor de gemeenten?)

..... om zooals de heer Soeria Nataätmadja wenscht eigen schoolopziener te laten aanstellen door de gemeenteraden. Om een voorbeeld te noemen, dat in de practijk reeds heeft gewerkt, noem ik den gemeenteraad van Batavia. Deze gemeente heeft reeds ervaring in dit opzicht. Zij heeft veel Inheemsche scholen onderhouden en ook in standgehouden. Maar de gemeente Batavia heeft geen eigen inspectielichaam. De inspectie voor die scholen van de gemeenten wordt verzorgd door het land en dat gaat ook heel goed.

(De heer Beck, adviseur voor de bestuurshervorming: De heer Iskandar Dinata wilt toch de sterke stadsgemeente Batavia op dit punt niet gelijkstellen met tal van vele andere zwakkere stadsgemeenten.)

Daarom bepleit ik dan ook, dat de inspectie bij het land blijft. Deze interruptie van den geachten Regeeringsgemachtigde versterkt derhalve de wenschelijkheid van aanneming van ons amendement, dat beoogt om de inspectie juist bij het land te laten. Trouwens het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde tegen het amendement van de heeren Soeria Nataätmadja c.s. versterkt eigenlijk ook in het algemeen de bedoeling van mijn amendement om de inspectie bij het land te laten blijven.

(De heer Beck, adviseur voor de bestuurshervorming: Mijn laatste interruptie sloeg alleen op de beheersfunctie.)

Ons amendement betreffende art. 15 beteekent, dat mocht de provincie er toch toe willen overgaan — wat wel in de praktijk noodig zal zijn voor een en ander in verband met de onderwijsgelegenheid — om een onderwijsdienstorganisatie vast te stellen, de provincie daarin dan vrij is. Doch dan dient ook niet voorgeschreven te worden de formatie, zooals het geval is met lid 1 van art. 15 van het ontwerp. Dus

(Soeria Nataätmadja, Adv. voor de Bestuurshervorming.)
in het kort gezegd, wat betreft de formatie van de onderwijsdienstorganisatie, wilden de onderteekenaars van dit amendement die geheel en al overlaten aan de betrokken provincie.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde heeft mij niet in allen deele kunnen overtuigen. O.m. waar de geachte Regeeringsgemachtigde aanvoerde, dat straks de hiërarchieke verhoudingen dan in de war zullen komen, ontgaat mij ten eenenmale daarvan de logica, omdat de schoolopzieners, die eventueel door de regentschappen worden benoemd, toch, volgens den tekst van het ontwerp, ondergeschikt zullen zijn aan de hoofdschoolopzieners. Dus aan het wezen van de zaak zal daardoor niets veranderen.

Intusschen ben ik wel onder den indruk gekomen van de verklaring van de Regeering, dat Zij wel genegen is de redactie van lid 3 van art. 15 te wijzigen. Mag ik in dit verband de vraag stellen, of daaruit door ons de conclusie kan worden getrokken, dat de schoolopzieners, wat betreft het beheer, dan ondergeschikt zijn aan het dagelijksch bestuur van de regentschappen? Kan ik daaruit deze conclusie trekken, dan zijn wij genegen het amendement in te trekken.

(De heer Beck, adviseur voor de bestuurshervorming: Die conclusie mag daaruit worden getrokken.)

Mijnheer de Voorzitter! Na deze verklaring van de Regeering trekken wij het betreffende amendement in.

De **Voorzitter**: Derhalve is het amendement-Soeria Nataätmadja c.s. (Ond. **48**, st. 7) ingetrokken en maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Wenscht thans de Regeeringsgemachtigde nog het woord over het amendement van de heeren Iskander Dinata c.s. (st. 10)?

De heer **Beck**, adviseur voor de bestuurshervorming: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers van het thans aan de orde zijnde amendement wenschen de formatie van de dienstorganisatie voor de aan de provincie toevertrouwde onderwijsaangelegenheden aan de provincie zelve over te laten. Hiertegen moet ik het volgende aanvoeren.

In de Memorie van Toelichting op het onderhavige ontwerp is tot uitdrukking gebracht, dat het noodzakelijk is om in artikel 15 lid (1) te gewagen van de inspecteurs, omdat deze ambtenaren een dubbele taak vervullen, nl. een taak voor de provincie en een taak voor het land, en het daarom een vraagpunt is geweest of men deze inspecteurs in landsverband zou houden om ze daarnaast als nevenfunctie te belasten met de landstaak. Om redenen die in de afgeloopen gedachtenwisseling duidelijk naar voren zijn gekomen, is tot laatstbedoelde oplossing besloten en deswege is het gewenscht om in dit artikel uitdrukkelijk melding te maken van de inspecteurs, opdat vast zal staan, dat deze overgaan in provinciaal verband.

Belangrijker nog dan dit argument is het volgende. De regeling van de inrichting van het onderwijs en dus ook de regeling van de inrichting van het toezichtapparaat blijven aan het land. Het is daarom gewenscht, om in dit artikeldeel, dat over de dienstorganisatie van de provincie handelt, de verschillende geledingen van dit toezichtapparaat uitdrukkelijk te noemen, opdat ook op deze wijze vaststaat dat de provincie aan de inrichting van dit toezichtapparaat niet kan tornen. Zij kan meer doen dan wat de regeling van het land op dit punt vergt. Zij mag niet minder doen. De provincie moet dus inspecteurs, hoofdschoolopzieners en schoolopzieners in haar dienst hebben en houden. Welke beheersorganen de provincie bovendien, en behalve deze toezichtapparaten, wil instellen is natuurlijk aan de provincie overgelaten.

Practisch ligt het evenwel in de rede, dat een provincie zich in dit opzicht althans in den aanvang beperkt, teneinde

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata, Eekhout, Soeroso.)
niet in hoogere personeelsuitgaven te vervallen dan strikt noodzakelijk worden vereischt.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dacht, dat de bespreking van mijn amendement al beëindigd was, maar nu merk ik, dat de geachte Regeeringsgemachtigde de bestrijding van het amendement-Soeria Nataätmadja en die van mijn amendement gescheiden heeft. Dit is begrijpelijk, Mijnheer de Voorzitter, maar ik wil hierbij dan toch nog even opmerken, dat de bestrijding door den geachten Regeeringsgemachtigde van het amendement-Soeria Nataätmadja beteekent een versterking van de argumenten, die pleiten voor de aanneming van mijn amendement.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling ook van dit amendement op artikel 15 beëindigd en tevens de behandeling van alle ingediende amendementen. Thans kan tot de stemmingen worden overgegaan.

Aan de orde is de stemming over de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor de volksgezondheid op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **47**, st. 2A), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 6A, 7 en 9).

Alvorens tot de stemming wordt overgegaan, wil ik gelegenheid geven tot stemmotiveering.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Door de laatste nota van wijzigingen betreffende de afdeeling assaineering is een van onze bezwaren tegen dit ontwerp weggenomen. Een tweede zeer belangrijk bezwaar blijft bestaan, dat namelijk de inspectie geheel wordt gedesorganiseerd. Er komt een inspectie van de provincies over de binnen de provincie gelegen lagere gemeenschappen, maar de inspectie van het hoofdkantoor over de provincie komt geheel te vervallen. Hier blijft alleen een inlichtingsplicht over aan den eenen kant en de bevoegdheid van het geven van medisch-technische aanwijzingen aan den anderen kant, maar van het daadwerkelijk toezicht van het land over de provincies komt niets terecht.

Naast de bezwaren van meer algemeenen aard, die ik in eersten en tweeden termijn heb aangevoerd tegen deze overdracht op onvoldoende financieele basis en tegen het ongunstige tijdstip van de overdracht is dit gemis van centrale inspectie een van de voornaamste redenen, waarom mijn fractie zich genoodzaakt ziet tegen het ontwerp te stemmen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik in eersten en tweeden termijn gezegd heb kan ik mijn stem niet aan dit ontwerp geven, omdat ik van meening ben, dat zoolang de financieele verhouding tusschen het land en de locale gemeenschappen nog niet geregeld is, een dergelijke overdracht niet op haar plaats is.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie stuk 2A, als gewijzigd bij nota's van wijzigingen, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 33 stemmen vóór en 11 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Blaauw, Kerstens, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Kasimo, Soetardjo, Mapoedji, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Van Helsdingen, Prawoto, Soangkoepon, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Abdul Rasjid, Roep, Boestan, Ko Kwat Tiong en de Voorzitter.

(Voorzitter.)
Tegen stemmen de leden: Loa Sek Hie, Iskandar Dinata, Janssen, Soeroso, Thamrin, Kan, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho, Verboom, Wirjopranoto en Eekhout.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de ontwerp-ordonnanties:
1. tot wijziging van de epidemie-ordonnantie (Ond. **47**, st. 2B), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6B);
2. tot wijziging van het Reglement op den Dienst der Volksgezondheid (Ond. **47**, st. 2C), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6C).

Deze ontwerp-ordonnanties worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de stemmingen over de ontwerp-ordonnantie tot gedeeltelijke overdracht van de landszorg voor het onderwijs op de zelfstandige gemeenschapppen (Ond. **48**), als gewijzigd bij Nota van wijzigingen (st. 6).

Ik vestig er de aandacht op, dat de behandeling uiteraard betrekking heeft op het ontwerp, zooals het er na de verwerking daarin van de Nota van Wijzigingen uitziet; dit zal derhalve niet telkens bij het vallen van beslissingen over de artikelen worden herhaald.

De artikelen 1 en 2 worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Iskandar Dinata c.s. op art. 3 (st. 12, I).

Het amendement-Iskandar Dinata (st. 12, I) op artikel 3 wordt in stemming gebracht en verworpen met 14 stemmen vóór en 29 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Kasimo, Soeroso, Soetardjo, Thamrin, Mapoedji, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho, Koesoemo Oetoyo, Prawoto, Boestan, Wirjopranoto, Ko Kwat Tiong, Ratu Langie en Iskandar Dinata.

Tegen stemmen de leden: Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Kan, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Verboom, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Abdul Rasjid, Roep, Eekhout, Blaauw, Kerstens, Loa Sek Hie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Janssen, Notosoetarso en de Voorzitter.

Artikel 3 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het aangevulde amendement-Iskandar Dinata op art. 4 (st. 9, II).

Het aangevulde amendement-Iskandar Dinata (stuk 9, II) op artikel 4 wordt in stemming gebracht en verworpen met 12 stemmen vóór en 31 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Koesoemo Oetoyo, Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Iskandar Dinata, Janssen, Kasimo, Soeroso, Thamrin, Mapoedji, Wiwoho en Verboom.

Tegen stemmen de leden: Van Helsdingen, Prawoto, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Abdul Rasjid, Roep, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Loa Sek

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Voorzitter.)
Hie, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Soetardjo, Kan, Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren en de Voorzitter.

Art. 4 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 12, II) op art. 5.

Ik stel voor te beslissen, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemmen voor en tegen als het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 12, I) op art. 3.

Dienovereenkomstig wordt besloten.
Art. 5 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Wij zouden thans moeten overgaan tot de stemming over het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9 IV), doch aangezien dit amendement eigenlijk het verzoek inhoudt om de artt. 6 en 7 afzonderlijk in stemming te brengen, zal ik in plaats van het amendement deze artikelen achtereenvolgens in stemming brengen.
Om misverstand te voorkomen, wijs ik erop, dat art. 6 ingevolge de nota van wijzigingen (stuk 6) luidt:

„In het gebied van stadsgemeenten dragen deze zorg voor de oprichting en instandhouding van vervolgscholen."

In het oorspronkelijke ontwerp scheen het, alsof deze zin de laatste alinea van art. 5 was, omdat de aanduiding „Artikel 6" was uitgevallen.

Aan de orde is de stemming over artikel 6.

Artikel 6 wordt in stemming gebracht en aangenomen met 29 stemmen vóór en 15 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Mapoedji, Kan, Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, Soangkoepon, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Abdul Rasjid, Roep en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Wirjopranoto, Eekhout, Loa Sek Hie, Ratu Langie, Iskandar Dinata, Janssen, Kasimo, Soeroso, Soetardjo, Thamrin, Wiwoho, Verboom, Koesoemo Oetoyo, Prawoto en Boestan.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over artikel 7.

Art. 7 wordt in stemming gebracht en verworpen met 11 stemmen vóór en 33 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Roep, Ko Kwat Tiong, Weyer, Notosoetarso, Sandkuyl, Mapoedji, Van Lonkhuyzen, Groenenberg, Van Kesteren, Van Helsdingen en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Blaauw, Kerstens, Loa Sek Hie, Ratu Langie, Van Ardenne, Iskandar Dinata, Beets, Janssen, Yo Heng Kam, Hoedojo, Kasimo, Soeroso, Soetardjo, Thamrin, Kan, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Kartowisastro, Verboom, Leunissen, Koesoemo Oetoyo, Prawoto, Soangkoepon, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve en Abdul Rasjid.

De **Voorzitter**: Wij komen thans tot de stemming over het amendement op art. 8, welk artikel, evenals de daarop volgende artikelen, door de verwerping van art. 7 vernummerd zal worden. Ik houd mij bij de stemmingen echter aan de oorspronkelijke nummering.

Aan de orde is de stemming over het amendement Iskandar Dinata c.s. (st. 11) op art. 8.

Het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 11) wordt in stemming gebracht en verworpen met 13 stemmen voor en 31 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Koesoemo Oetoyo, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Iskandar Dinata, Janssen, Kasimo, Thamrin, Wiwoho, Kartowisastro en Verboom.

Tegen stemmen de leden: Van Kesteren, Van Helsdingen, Prawoto, White, Wermuth Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Roep, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Loa Sek Hie, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Soeroso, Soetardjo, Mapoedji, Kan, Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Groenenberg, Leunissen en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: De heer Soeroso deelt mij zoo juist mede, dat hij zich bij deze stemming heeft vergist bij het uitbrengen van zijn stem. Dat heeft echter op den uitslag van de stemming geen invloed.

De artikelen 8 en 9 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9, V) op art. 10.

Het amendement-Iskandar Dinata (st. 9, V) wordt in stemming gebracht en verworpen met 13 stemmen vóór en 31 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soeroso, Thamrin, Wiwoho, Verboom, Koesoemo Oetoyo, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Iskandar Dinata, Janssen en Kasimo.

Tegen stemmen de leden: Soetardjo, Mapoedji, Kan, Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, Prawoto, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Roep, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Loa Sek Hie, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl en de Voorzitter.

Artikel 10 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over artikel 11, overeenkomstig de strekking van het amendement-Iskandar Dinata c.s. (st. 9, VI).

Ik vestig er de aandacht op, dat dit amendement nauw samenhangt met de artikelen 6 en 7, welk laatste artikel geen meerderheid in den Raad heeft verkregen. Wenschen de voorstellers dit amendement nu nog te handhaven?

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

(Iskandar Dinata, Voorzitter.)
De heer **Iskandar Dinata**: Ja, zeker, Mijnheer de Voorzitter, het betreft hier de instandhouding van de opleiding van de hulponderwijzers aan de normaalscholen.

De **Voorzitter**: Dan wordt thans artikel 11 in stemming gebracht. Zij, die daarmede accoord gaan, stemmen voor en de leden, die instemmen met de gedachte van den heer Iskandar Dinata, stemmen tegen.

Artikel 11 wordt in stemming gebracht en aangenomen met 28 stemmen voor en 14 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Van Kesteren, Van Helsdingen, Prawoto, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Roep, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Soetardjo, Mapoedji, Kan, Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Groenenberg, Leunissen en de Voorzitter.

T e g e n stemmen de leden: Koesoemo Oetoyo, Soangkoepon, Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Kerstens, Loa Sek Hie, Iskandar Dinata, Janssen, Kasimo, Soeroso, Thamrin, Wiwoho en Verboom.

Artikel 12 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e s t e m m i n g o v e r h e t a m e n d e m e n t - I s k a n d a r D i n a t a c.s. (s t. 9, VIII).

Ik vestig er de aandacht óp, dat eenige dagen geleden besloten is dit amendement te beschouwen als een amendement op artikel 13, m. a. w., dat in den aanhef de woorden „artikel 14'' komen te luiden: „artikel 13''. Na de stemming kan eventueel nog stemming worden aangevraagd over artikel 14. Hierdoor komt het amendement-Iskandar Dinata c.s., vervat in st. 9, VII, te vervallen. Het amendement op art. 13 betreft het toezicht op de volks- en vervolgscholen, zoomede op de opleiding van volksonderwijzers en op de inrichtingen van Inlandsch lager vakonderwijs. Dit toezicht wil de heer Iskandar Dinata doen blijven berusten bij het land.

Het gewijzigd amendement (st. 9, VIII) wordt in stemming gebracht en verworpen met 13 stemmen vóór en 31 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Wiwoho, Verboom, Koesoemo Oetoyo, Soangkoepon, Boestan, Wirjopranoto, Eekhout, Iskandar Dinata, Janssen, Alatas, Kasimo, Soeroso en Thamrin.

T e g e n stemmen de leden: Sosrohadikoesoemo, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, Prawoto, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Roep, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Loa Sek Hie, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Soetardjo, Mapoedji, Kan en de Voorzitter.

Artikel 13 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Over artikel 14 is door den heer Iskandar Dinata stemming aangevraagd. Nu hangt dit artikel 14 zeer nauw samen met de artikelen 7 en 8. Het heeft n.l. betrekking op het toezicht op de Hollandsch-Inlandsche en schakelscholen — waarover artikel 7 handelt, dat inmiddels is komen te vervallen — en op de inrichtingen van het Inlandsch lager vakonderwijs, waarover artikel 8 handelt, dat wèl is gehandhaafd. De zorg voor de H. I. en de schakelscholen blijft derhalve bij

(Voorzitter, Adviseur voor de Bestuurshervorming, e.a.)
het land, doch die voor het Inlandsch lager vakonderwijs wordt wèl gedecentraliseerd. De vraag is nu of het de bedoeling van den heer Iskandar Dinata is, om het toezicht ook van het Inlandsch lager vakonderwijs toch bij het land te doen blijven.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik handhaaf mijn verzoek om stemming.

De **Voorzitter**: Indien er leden zijn die, gezien het feit, dat artikel 7 niet en artikel 8 wèl gehandhaafd is, een tusschenvorm wenschen, stel ik alsnog de gelegenheid open tot het indienen van een amendement.

De heer **Beck**, adviseur voor de Bestuurshervorming: Mijnheer de Voorzitter! In verband met den uitslag van de stemmingen betreffende het H.I.O. en het schakelschool-onderwijs, brengt de Regeering in artikel 14, lid 1, een zoodanige wijziging aan, dat dit artikellid thans komt te luiden:

„Het toezicht op de inrichtingen van het Inlandsch lager vakonderwijs blijft berusten bij het land.''

De **Voorzitter**: Uit deze mededeeling meen ik te moeten opmaken, dat het de bedoeling van de Regeering is, de wijziging in het ontwerp door de verwerping van artikel 7 te aanvaarden. Dus nu luidt de tekst van artikel 14, lid 1 waarin dus geen gewag meer wordt gemaakt van de H. I. en de schakelscholen, als volgt:

„Het toezicht op de inrichtingen van het Inlandsch lager vakonderwijs blijft berusten bij het land.''

De heer **Iskandar Dinata**: Dan trek ik mijn verzoek tot stemming over art. 14 in, Mijnheer de Voorzitter.

Artikel 14, als gewijzigd tijdens de mondelinge beraadslagingen, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e s t e m m i n g o v e r a r t i k e l 15, a l s g e w i j z i g d t i j d e n s d e m o n d e l i n g e b e h a n d e l i n g, a l s m e d e o v e r d e d a a r o p i n g e d i e n d e a m e n d e m e n t e n - I s k a n d a r D i n a t a c.s. (st. 10).

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Wij trekken onze amendementen, vervat in st. 10, in.

De **Voorzitter**: De amendementen-Iskandar Dinata, vervat in st. 10, zijn door de voorstellers ingetrokken en maken derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Artikel 15, als bij monde van den Regeeringsgemachtigde gewijzigd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e s t e m m i n g o v e r d e a r t i k e l e n 16 t/m 20.

De artikelen 16 t/m 20 worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel er tijdens de beraadslagingen van heden in de ontwerp-ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Vóór wij tot de eindstemming overgaan, geef ik gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik gezegd, dat het van de mate, waarin aan mijn

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**).

Kasimo, Van Helsdingen, e.a.)
bezwaren wordt tegemoetgekomen, zal afhangen, of ik mijn stem aan het ontwerp zal geven.

Nu het ontwerp inmiddels gewijzigd en geamendeerd is, moeten wij dus nagaan, in hoeverre het ontwerp in zijn huidigen vorm aan mijn bezwaren tegemoetkomt.

Maar ook nu is aan mijn bezwaren nog lang niet in voldoende mate tegemoetgekomen, daarom zal ik tegen het ontwerp stemmen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Door het verwerpen van artikel 7 is het karakter van deze voorstellen niet onbelangrijk gewijzigd. Ligt in het feit, dat men zelfs het beheer der H. I. S.-en niet aan de centrale regeering ontnomen wil zien — waar de Regeering zich reeds de inrichting van het geheele onderwijs had voorbehouden — een vermoedelijk ongewilde hulde en waardeering voor die veeltijds becritiseerde Regeering en haar onderwijsbeleid — een blijk van vertrouwen als haar weinig te beurt viel — anderzijds is de onthouding van de beheersbevoegdheid enz. van dezen onderwijstak, aan het door de Regeering daartoe geëigend geoordeelde orgaan: een sterk blijk van wantrouwen — mirabile dictu door hen, die nog kort geleden met zooveel klem de rijpheid voor zelfstandigheid van Indië bepleitten — in het toekomstig beleid van de reeds ingestelde autonome ressorten; een sterke ontwrichting van de voorstellen tot doorvoering van de bestuurshervorming — die immers reeds heet te zijn geconsolideerd —, dat zij goeddeels haar aantrekkelijkheid hebben verloren. Waar de Regeering echter zelf verklaard heeft, desnoods een afstemming van artikel 7 te aanvaarden, hoezeer Zij deze afstemming ook zou betreuren, zullen wij, in de verwachting, dat die rijpheid voor zelfs deze nog niet diep ingrijpende en verstrekkende beheersbevoegdheid binnen afzienbaren tijd — ik spreek maar niet eens over een termijn van 10 jaren — geacht zal worden te zijn verkregen — vóór dit ontwerp stemmen.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! In den loop van de debatten is in het ontwerp zooveel gewijzigd, dat wij niet meer het bezwaar kunnen maken, dat hier te snel wordt overgedragen. Er wordt thans een zoodanig geleidelijk tempo in acht genomen, dat uit dien hoofde tegen de overdracht geen bezwaar meer kan bestaan.

Wanneer wij niettemin tegen dit ontwerp zullen stemmen, is dit dus alleen op grond van het principieel bezwaar, dat een behoorlijke financieele basis ontbreekt.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mij aansluiten bij de stemmotiveering van den heer Eekhout en zal dus ook tegen dit ontwerp stemmen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil verklaren, dat ik mij gaarne aansluit bij den heer Eekhout, maar ook naar aanleiding van hetgeen de heer Van Helsdingen heeft gezegd, tegen het ontwerp zal stemmen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Met klimmende verbazing heb ik de stemmotiveering van den heer Van Helsdingen aangehoord.

De **Voorzitter**: Er is op het oogenblik geen ruimte voor debat over hetgeen de verschillende leden in hun stemmotiveeringen hebben naar voren gebracht. Motiveert U dus alleen Uw eigen stem.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Op grond van Uw interruptie wil ik verklaren, dat de aanhangige voorstellen hoegenaamd niets te maken hebben met mijn petitievoorstel. Wij beschouwen de onderhavige voorstellen als een verdergaande stap in de richting van de ontwikkeling der

(Voorzitter, De Hoog.)
decentralisatie, welke kan worden beschouwd als een voorbereiding voor de zelfstandigheid van Indonesië. Daarom zullen wij vóór het ontwerp stemmen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie (Ond. **48**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen, bij amendement en bij monde van den Regeeringsgemachtigde tijdens de behandeling, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 32 stemmen vóór en 13 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soetardjo, Mapoedji, Soeria Nataätmadja, De Hoog, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, Prawoto, Soangkoepon, White, Wermuth, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Abdul Rasjid, Roep, Boestan, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Kerstens, Ratu Langie, Van Ardenne, Beets, Weyer, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Hoedojo, Sandkuyl, Alatas en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Thamrin, Kan, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho, Verboom, Koesoemo Oetoyo, Wirjopranoto, Eekhout, Loa Sek Hie, Iskandar Dinata, Janssen, Kasimo en Soeroso.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de ontwerp-ordonnantie betreffende de werkzaamstelling van ter beschikking gestelde landsdienaren in provinciale-, regentschaps- en stadsgemeentebetrekkingen. (Ond. **45**.)

Ik geef gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Dit ontwerp is voor ons van bijzonder groot belang, meer speciaal met het oog op het volgende. De toestand is op het oogenblik zoo, dat een gedeelte van het personeel door de Regeering wordt aangewezen, terwijl daarnaast de provincie haar eigen personeel kan aanstellen. Bij verschil van meening kan men zich beroepen op den Gouverneur-Generaal. Met de nieuwe voorstellen wordt de toestand heel anders. Hier zal nu alleen een aanwijzing komen van de zijde van den departementschef en de verschillende diensten van de provincie zullen zich daarbij hebben neer te leggen. Wij hebben geprobeerd in dezen toestand een verandering te brengen — dit is door den heer Blaauw in eerste instantie gedaan, doch door ziekte was hij verhinderd dit in tweede instantie uit te werken — en van de Regeering een tusschenvorm gedaan te krijgen. De Regeering heeft echter alleen mondelinge toezeggingen gedaan, die voor een deel voor onze fractie wel, voor een ander deel daarvan niet ver genoeg gaan.

Op grond daarvan zal de I.E.V. fractie een vrije stemming te dezen aanzien aanvaarden.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie (Ond. **45**) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 27 stemmen vóór en 17 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Boestan, Eekhout, Kerstens, Loa Sek Hie, Weyer, Janssen, Notosoetarso, Yo Heng Kam, Sandkuyl, Kasimo, Mapoedji, Kan, Soeria Nataätmadja, Van Lonkhuyzen, Kartowisastro, Verboom, Groenenberg, Leunissen, Van Kesteren, Van Helsdingen, Soangkoepon, White, Wermuth, Doeve, Abdul Rasjid, Roep en de Voorzitter.

73ste VERGADERING — MAANDAG 12 OCTOBER 1936.
TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

Overdracht van landszorg inz. volksgezondheid en onderwijs op zelfstandige gemeenschappen (Ond. **45**, **47**, **48**, **50** en **51**). — Sluiting der Tweede buitengewone zitting.

(Voorzitter.)

Tegen stemmen de leden: Wirjopranoto, Ko Kwat Tiong, Blaauw, Ratu Langie, Van Ardenne, Iskandar Dinata, Hoedojo, Alatas, Soeroso, Soetardjo, Thamrin, Sosrohadikoesoemo, Wiwoho, De Hoog, Koesoemo Oetoyo, Prawoto en Datoe' Toemenggoeng.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III, IV, VA en VII der begrooting voor 1937, in verband met de overdracht van de gezondheidszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera. (Ond. **50**.)

De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, IV, VA en VII worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III, IV, V en VII der begrooting voor 1937, in verband met de overdracht van de onderwijszorg aan zelfstandige gemeenschappen op Java en Madoera. (Ond. **51**.)

Tengevolge van de verwerping van artikel 7 der ontwerpordonnantie stuk 2 van Ond. **48**, waardoor de zorg voor het H. I. onderwijs en de schakelscholen aan het land blijft, moeten de ramingen van verschillende posten dezer aanvullende begrootingen worden gewijzigd. Ik heb daarover een gewijzigde opgave van den Regeeringsgemachtigde gekregen, in den vorm van een Nota van Wijzigingen betreffende deze vier aanvullende begrootingen. Ik mag wel aannemen, zonder dat ik alle cijfers opnoem, dat de vergadering ermede accoord zal gaan, wanneer ik volsta met de algemeene mededeeling dat deze nota van wijzigingen uitsluitend betrekking heeft op de posten betreffende het H. I. O. en de schakelscholen, waarvan de verzorging aan het land blijft.

De aanvullende begrootingen voor de Afdeelingen III, IV, V en VII der begrooting voor 1937, zooals ze bij Nota van Wijzigingen zijn gewijzigd, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden. Op het program van deze buitengewone zitting stond nog vermeld de motie-Thamrin c.s. (Ond. **31**, st. 6) betreffende het rubberuitvoerrecht. De heer Thamrin heeft echter verzocht deze motie aan te houden in verband met het antwoord der Regeering op de interpellaties. De hoop uitsprekende, dat de heer Thamrin dan gelegenheid zal vinden die motie in te trekken, wordt deze motie dus aangehouden en in verband met het door 20 leden gedaan daartoe strekkend verzoek overgebracht op het programma voor de derde buitengewone zitting, die Woensdag a.s. zal worden geopend.

Ik sluit hierbij de vergadering en daarmede deze Tweede buitengewone zitting (11 uur v.m.).

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Opening van de Derde buitengewone zitting. — Ingekomen stukken. — Verzoeken-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) tot het houden van interpellaties n.a.v. de maatregelen op monetair gebied. — Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

74ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag, 14 October 1936.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Opening van de Derde buitengewone zitting. — Ingekomen stukken. — Verzoeken-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) tot het houden van interpellaties n.a.v. de maatregelen op monetair gebied. — Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied. — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de Derde buitengewone zitting.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 44 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Beets, Blaauw, Boestan, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, Iskandar Dinata, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Ratu Langie, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Weyer, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops en Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering en daarmede de Derde buitengewone zitting.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en beschikkingen:
1. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 8 en 9 October 1936 No's 2067*a*/B en 2083*a*/B houdende mededeeling dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen voor de afdeelingen VI der begrooting voor 1937 (Ond. **67**) en IV, VI en IX der begrooting voor 1936 (Ond. **72**).
2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 7 October 1936 No. 24 houdende interneering van Rasiman.
3. Als voren van 7 October 1936 No. 26 houdende onder anderen nadere wijziging van de voorwaarden, waarop aan de N. I. R. O. M. concessie is verleend voor het aanleggen, hebben en voor het uitoefenen van een omroepbedrijf gebruiken van één of meer radiostations.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Voorloopig overzicht van de Landsmiddelen over Augustus 1936, aangeboden door de Generale Thesaurie.
2. Besluiten van den directeur van Binnenlandsch Bestuur betrekking hebbende op de bevolkingsrubberrestrictie.
3. Mededeelingen betreffende beschikkingen van dienshoofden van den P. T. T.-dienst.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de verzoeken van de heeren Soeroso (Ond. **89**) en Kan (Ond. **92**) krachtens artikel 69 der Indische Staatsregeling tot het houden van een interpellatie naar aanleiding van maatregelen op monetair gebied.

(Voorzitter, Soeroso.)
(Ond. **92**) krachtens artikel 69 der Indische Staatsregeling tot het houden van een interpellatie naar aanleiding van maatregelen op monetair gebied.

Zooals U reeds bij mijn schrijven van 12 dezer is medegedeeld, is van de Regeering bericht ontvangen, dat Zij bereid is zich te doen vertegenwoordigen bij het houden der interpellaties als voorgesteld door de heeren Soeroso en Kan, indien de verzoeken tot het houden dier interpellaties thans nogmaals aan het oordeel van den Raad onderworpen worden. Het betreft hier een verschil van opvatting over de interpretatie van artikel 62, lid 7 I. S. en ik stel U voor aan dit verzoek te voldoen, omdat het niet gewenscht is het houden der interpellatie in het onzekere te brengen voor een kwestie, welke in het onderhavige geval slechts formeele beteekenis heeft. De Regeering is nl. de opvatting toegedaan, dat niet alleen een interpellatie zelf, maar ook het verzoek tot het houden van een interpellatie geacht moet worden te behooren tot de „onderwerpen" in artikel 62, lid 7 der Indische Staatsregeling bedoeld, welke te voren in de oproeping tot een buitengewone zitting vermeld moeten worden. De thans nogmaals gevraagde uitspraak heeft uiteraard niet de beteekenis dat het college daarmede een principieele uitspraak doet, n.l. van wijder strekking, dan om het houden der beide interpellaties thans mogelijk te maken.

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten de verzoeken van de heeren Soeroso en Kan tot het houden eener interpellatie in te willigen.

De **Voorzitter**: Ik zal de vergadering thans enkele oogenblikken moeten schorsen, teneinde de Regeering uit te noodigen zich door haar gemachtigden te doen vertegenwoordigen tot het geven van inlichtingen op de door de heeren Soeroso en Kan te stellen vragen.

De vergadering wordt te 8.54 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de interpellaties van de heeren Soeroso (Ond. **89**) en Kan (Ond. **92**) inzake maatregelen op monetair gebied.

Gelijk reeds in mijn schrijven dd. 12 October jl. (No. 2294) werd medegedeeld komen beide interpellaties gelijktijdig in behandeling. In de eerste plaats zullen beide interpellanten — eerst de heer Soeroso, vervolgens de heer Kan — het woord voeren ter toelichting van hun vragen. Daarna zullen de Regeeringsgemachtigden desgewenscht antwoorden en vervolgens zijn de overige leden in de gelegenheid, aan het debat deel te nemen, echter met een beperking van den spreektijd tot 10 minuten. Vervolgens kunnen de interpellanten in tweeden termijn het woord voeren en zal eventueel door de Regeering nog worden geantwoord. Indien er eventueel moties mochten worden ingediend n.a.v. de besprekingen, zullen deze moties terstond in behandeling worden genomen, zonder dat er debat over plaats heeft; er kan dan dadelijk tot stemming worden overgegaan.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne betuig ik de Regeering mijn erkentelijkheid voor het feit, dat Zij bereid is, zich voor het beantwoorden mijner vragen beschikbaar te stellen. Ik wil nog even de vragen, door mij gesteld, herhalen. Zij luiden:

„1. Op welke gronden achtte de Regeering het noodzakelijk den Indischen gulden mede te betrekken in de maatregelen op monetair gebied, welke in Nederland zijn getroffen?

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Soeroso.)

2. Indien definitief wordt overgegaan tot depreciatie van den Indischen gulden, zal dan een egalisatiefonds worden gevormd? Zoo ja, hoe denkt de Regeering aan middelen te komen voor de vorming van het bedoelde fonds en tot welk bedrag? Hoe denkt de Regeering, indien niet tot de instelling van een egalisatiefonds wordt overgegaan, een eventueele verdere daling van den gulden te voorkomen?

3. Is de Regeering niet van meening, dat de stijging van de prijzen van importartikelen door de monetaire maatregelen noodzakelijk tot gevolg zal hebben stijging van de prijzen der binnenslands geproduceerde goederen?

4. Is de Regeering niet van meening, dat de verlaging van de salarissen en pensioenen van de landsdienaren in de laatste jaren alleen te rechtvaardigen was door den door de Regeering met kracht gehandhaafden gouden standaard? Zoo ja, is de Regeering dan niet van meening, dat de genoemde salarissen en pensioenen nu moeten worden aangepast aan het verhoogde levenspeil als gevolg van het loslaten van den gouden standaard?

5. Welke waarborgen kan de Regeering geven, dat de particuliere werkgevers bij stijging der prijzen vrijwillig de loonen zullen verhoogen?

6. Welke procentueele stijging der prijzen acht de Regeering matig?

7. Acht de Regeering het niet billijk, dat de gemeenschap i.c. het Land een deel opvordert van de meerdere opbrengst der export-producten, voorzoover dit meerdere een gevolg is van de getroffen monetaire maatregelen.

8. Is het juist, dat een conferentie ter bespreking van een internationale monetaire overeenkomst aanstaande is? Zoo ja, acht de Regeering het niet wenschelijk eigen vertegenwoordigers naar de bedoelde conferentie te zenden om de belangen van dit Land te behartigen?''.

Deze vragen berusten op de volgende overwegingen.

In haar jaarverslag over 1934 heeft de directie van de N. V. Handelsvereeniging „Amsterdam'' haar meening kenbaar gemaakt ten aanzien van de positie van de Javasuiker ten gevolge van de valutasituatie. Deze directie meende, dat de toen heerschende valutasituatie zeer nadeelig was voor de Javasuiker. De genoemde directie van de H. V. A. zag gaarne, dat de gouden standaard door de Regeering verlaten zou worden en ergens in een der Europeesche periodieken las ik toevallig een artikel van het oud-Volksraadslid, den heer Ligthart, waarin hij opkwam tegen de door mij zooeven aangehaalde meening van de directie der H. V. A. De heer Ligthart zeide, dat het verlaten van den gouden standaard den export van ons land niet zou kunnen bevorderen, aangezien door de strengere toepassing van autarkische regelingen in andere landen de export beperkt zou blijven. Het verlaten van den gouden standaard zou dus voor ons land volgens den heer Ligthart geen nut hebben.

Ik ben toen onmiddellijk gaan onderzoeken, of de heer Ligthart ter zake een juiste meening is toegedaan. Ik nam de exportproducten van Indië een voor een in beschouwing, om na te gaan, of vergrooting van export van deze producten naar de betrokken landen van afzet aanleiding zou kunnen geven om beperkende bepalingen tegen de toename van invoer in het leven te roepen.

Allereerst nam ik in beschouwing de olieproducten. De ligging van ons land is voor den export van deze olieproducten zeer gunstig; de afzetgebieden zijn als het ware voor het betrekken van olieproducten aangewezen op ons land. Wordt dus de prijs lager, dan zal het verbruik in deze afzetgebieden grooter worden, de afname zal dus toenemen. Wat onze suiker betreft, sommige landen koopen suiker van ons ter aanvulling van de in die landen geproduceerde suiker, doch andere landen zijn min of meer aangewezen op ons land. Het verlagen van den suikerprijs kan dus den export bevorderen, zelfs voor de genoemde landen, die Javasuiker als aanvulling invoeren, daar de mogelijkheid bestaat, dat door de goedkoopere suiker het verbruik in de genoemde landen grooter zal worden. De export van sisal en palmolie zal door de devaluatie of depreciatie van den gulden eveneens bevorderd worden. Was de gouden standaard reeds lang verlaten, dan zouden restrictieovereenkomsten voor bepaalde exportartikelen, zooals thee, rubber e.t.q. voor ons land niet noodig geweest zijn, aangezien door het goedkooper worden van de genoemde artikelen, de concurrentie tegen andere landen, die dezelfde artikelen exporteeren, ons land niet zwaar zou zijn gevallen.

De meening van den heer Ligthart omtrent den mogelijken invloed van devaluatie of depreciatie van onzen gulden op den export van ons land is dus niet juist geweest. Integendeel, het verlaten van den gouden standaard zou naar zijn meening een gunstigen invloed hebben op den export van ons land.

Het spreekt vanzelf, dat de keerzijde van de medaille niet gunstig is, ik bedoel, dat de importgoederen duurder worden, dat de levensstandaard daardoor naar boven gedreven wordt. Over het geheel genomen is het verlaten van den gouden standaard voordeeliger voor ons dan het handhaven van dien standaard.

Nu wil ik deze vraag stellen: waarom wilde het Opperbestuur den gouden standaard tot het uiterste handhaven? Is zulks in het belang van Nederland en ons land of alleen in het belang van Nederland?

Iedereen weet degelijk, dat Nederland uit een economisch standpunt bezien, een heel andere positie heeft dan ons land. Een monetaire politiek te voeren om de belangen van Nederland en ons land tegelijk te behartigen is niet mogelijk. Trouwens het is reeds gebleken, dat de monetaire politiek van het Opperbestuur, waarvan het gevolg was het tot het laatste oogenblik handhaven van den gouden standaard, ons land eerder heeft benadeeld dan bevoordeeld. De landen van afzet voor onze exportproducten hebben reeds gedevalueerde dan wel gedepreciëerde munten. Het is toch logisch dat wij, willen wij normale economische betrekkingen met deze landen aanknoopen, den gouden standaard moeten verlaten. Wil men mijn bewering niet gelooven, dan moet men maar nalezen de redevoering van den heer Weyer, gehouden tijdens de debatten over de ontwerp-ordonnantie tot regeling der prijzen in de vergadering van het College van Gedelegeerden van 6 October jl., waaruit blijkt, dat ook de heer Weyer van meening was, dat de monetaire politiek van het Opperbestuur niet in het belang is van ons land. In dit geval kan ik niet anders zeggen, dan dat het belang van ons land bij de monetaire politiek van het Opperbestuur ondergeschikt wordt aan dat van Nederland. Moet men dezen ongezonden toestand dan nog handhaven? Acht de Indische Regeering het ten slotte niet noodzakelijk, dat wij hier een eigen monetaire politiek volgen? Zou dit niet mogelijk zijn? Zoo niet, zou de Regeering dan welwillend zijn ons in te lichten, waarom zulks niet mogelijk is?

In Nederland zou reeds een egalisatiefonds gevormd worden met een bedrag van *f* 300 millioen met de bedoeling om den guldenkoers in het buitenland te kunnen stabiliseeren. Nu wordt gezegd, dat de guldenkoers daardoor niet verder dan 20% zou dalen. Nu de monetaire politiek van het Opperbestuur ons land bestrijkt, is de invloed van het bedoelde fonds ook voor ons land gelijk aan dien in Nederland. De guldenkoers voor ons land daalt dus ook niet verder dan met 20%. Is deze daling nu in overeenstemming met de belangen van ons land? Zou een daling van 30 of 40% voor ons land niet voordeeliger zijn? Zulk een daling zou een voordeel zijn voor ons land, maar zeker niet voor Nederland. Hieruit blijkt dus, hoe noodzakelijk het is om een eigen monetaire politiek te voeren.

Ik heb de vraag gesteld, of hier een eigen egalisatiefonds zal worden opgericht. Ik meen, dat deze vraag eerst beant-

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Soeroso.)

woord kan worden, indien de Regeering kan verklaren, dat hier een eigen monetaire politiek zal worden gevoerd.

Zoo ik goed ben ingelicht, voert Britsch-Indië een eigen monetaire politiek. Indien dit bericht juist is, dan vraag ik, waarom ons land door het Opperbestuur niet vergund zal worden een eigen monetaire politiek te voeren.

Zooeven heb ik reeds gezegd, dat door de devaluatie of depreciatie van onzen gulden de levensstandaard onvermijdelijk naar boven gaat. Bij de verdediging van de ontwerpbewakingsordonnantie in de vergadering van 6 October j.l. moest de geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken tegenover den heer Weyer erkennen, dat er natuurlijke prijsverhoogingen in de toekomst verwacht worden. Verder heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd, dat het verhoogen der prijzen in snel tempo voor de massa-consumenten, zeer schadelijk is en dat de Regeering daarom er op uit is, om dit tempo te matigen, waardoor vele moeilijkheden worden voorkomen. Ik geloof dus, dat de Regeering en de Volksraad het eens zijn wat betreft de verwachting van de prijsverhoogingen. Wanneer zal de verhoogde levensstandaard bij alle geledingen der bevolking zich voordoen. Lang zal dit niet op zich laten wachten, want indien de stock der geïmporteerde artikelen opraakt en men daardoor nieuwe importartikelen aan de markt moet brengen, dan treedt de verhoogde levensstandaard in.

De bevolking, die haar katoentjes, gezouten visch, dakijzer, kunstmeststof, enz., duurder moet betalen, is vanzelfsprekend genoodzaakt haar producten, al zijn ze alleen bestemd voor de binnenlandsche markt, ook duurder te verkoopen. Met den heer Prawoto, moet ik dus waarschuwen tegen de eenzijdige uitvoering van de bewakingsordonnantie, waardoor de Inheemsche producenten gedupeerd worden. Inmiddels ben ik gerustgesteld door het feit, dat de geldigheidsduur van de bewakingsordonnantie slechts 4 maanden zal zijn. Ik hoop, dat daarna deze ordonnantie voor goed buiten werking zal worden gesteld. Ik verwacht, dat de natuurlijke prijsverhoogingen, zooals door de geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zijn bedoeld, dan haar intrede reeds zullen doen. Het verlangen van den heer Kan moge reeds daardoor vervuld worden.

Intusschen moet men niet blind zijn voor de belangen van de consumenten, die als loontrekkers dienen. Ik meen, dat niet alleen de loonen der landsdienaren gedurende de gouden standaard-periode aangepast moeten worden aan de heerschende omstandigheden, maar ook de loonen van de particuliere werknemers werden sterk verlaagd. Moeten ze dan gedwongen worden met hun tegenwoordige loonen te leven beneden den verhoogden levensstandaard? Ik ben ervan overtuigd, dat de Regeering ten deze redelijk genoeg zal zijn. De Regeering zal zeker overgaan tot herziening der salarissen en loonen in overeenstemming met den nieuwen levensstandaard. Ik vrees alleen, dat de Regeering deze aanpassing niet tijdig zal bewerkstelligen, zoodat de landsdienaren er dupe van zullen worden. Immers bij de mededeeling der Regeering omtrent de gevolgen der gewijzigde monetaire politiek van het Opperbestuur op de vergadering van den Volksraad van 5 October jl. heeft de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken het volgende gezegd:

> „Ook de vraag, welken invloed de prijsstijging zou moeten hebben op de van Landswege toegekende salarissen en pensioenen, heeft ten volle de aandacht. Uiteraard wordt rekening gehouden met de omstandigheid dat de salarissen in een geleidelijk tempo reeds in belangrijke mate nader tot het in de laatste jaren sterk veranderde levenspeil zijn gebracht. Voltooiïng van dit proces is gewenscht, niet het minst ten einde maatregelen, waartoe te eeniger tijd in verband met prijsstijging zou kunnen worden besloten, zooveel mogelijk van juiste verhoudingen te doen uitgaan. Datzelfde is het geval ten aanzien van de pensioenen; ook de totstandkoming van het thans bij den Volksraad aanhangig wetsontwerp tot herberekening van de pensioenen moet mitsdien noodzakelijk worden geacht ter verkrijging van een juiste basis voor eventueele maatregelen als evenbedoeld."

Het is begrijpelijk, dat de landsdienaren door deze vage mededeeling niet zijn gerustgesteld. De Regeering erkent, dat prijsverhoogingen van algemeenen aard verwacht worden. Maar deze prijsstijgingen zullen matig zijn, aldus de Regeeringsgemachtigde. Wil de Regeering daarmede zeggen, dat de salarissen der landsdienaren niet behoeven te worden herzien? Integendeel, er moet worden voortgegaan met de voltooiïng van het nader brengen van salarissen tot het in de laatste jaren sterk veranderde levenspeil, terwijl alleen de laagst betaalde arbeiders in de particuliere bedrijven met deze „matige" prijsstijging in aanmerking komen voor loonsverhooging. Men moet tenslotte ook weten wat onder „een matige prijsstijging" moet worden verstaan. Is stijging van prijzen in evenredigheid met de koersdaling van den gulden bv. van 15% of 20% matig? Het is toch te verwachten, dat de prijsstijgingen der goederen in het algemeen in evenredigheid met de koersdaling van den gulden zullen plaats vinden.

Herhaaldelijk heeft de Regeering gezegd, dat erop gerekend mag worden, dat de particuliere werkgevers bereid zullen zijn de loonen der arbeiders te verhoogen. Ik hoop, dat dit vertrouwen der Regeering niet beschaamd zal worden. Naar aanleiding van uitlatingen van een paar leidende figuren in het particuliere bedrijfsleven vrees ik echter, dat de Regeering ten onrechte optimistische verwachtingen koestert.

Een Amsterdamsche medewerker van de Java Bode heeft het oordeel gevraagd van eenige vooraanstaande personen uit cultuurkringen in verband met de monetaire situatie. Ik zal maar voorlezen, wat deze personen over de loonsverhoogingen hebben gezegd. (Java Bode van 9 October jl. 3e blad):

> „De heer A. Kloppenburg, de vroegere voorzitter van de Nivas, die thans directeur is o.m. van de Klattensche Cultuur Maatschappij, de Japarasche Cultuur Mij. e.a. ondernemingen, gaf als zijn meening te kennen, dat een depreciatie van den gulden voor alle Indische cultures een voordeel lijkt te zijn, juist omdat het grootste deel van den kostprijs uit werkloonen bestaat, waarvan niet aanstonds een verhooging wordt verwacht door de devaluatie. Aan den eenen kant dus stijging van de opbrengst, aan den anderen kant geen of weinig kostprijsverhooging."

En verder:

> „De heer J. S. C. Kastelein, directeur van verschillende rubberondernemingen, verklaarde, dat de devaluatie voor de Indische producten van gunstigen invloed zal zijn. De rubber zal een hoogere opbrengst verkrijgen. In het begin zal de kostprijs weinig of niet stijgen: of die later verhoogd wordt, valt niet direct te zeggen."

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze uitlatingen kan ik opmaken, dat de particuliere werkgevers een zeer geringe neiging hebben om de loonen tijdig te verhoogen. Ik kan mij nog herinneren, hetgeen in de wereldoorlogsjaren is gebeurd. Ondanks de goede prijzen der exportproducten, wilden de werkgevers niet overgaan tot loonsverhooging, zoodat de werknemers genoodzaakt waren organisatorisch op te treden om den werkgevers te kunnen dwingen de loonen te verhoogen.

De heer De Waard heeft in de Februari-aflevering van „Koloniale Studiën" van het jaar 1933 in zijn artikel getiteld: „Aanteekeningen over het conjunctuurvraagstuk" met een kleine schets getoond, dat de loonen gedurende de hausse-jaren niet tijdig zijn aangepast aan de heerschende omstandigheden. Zij bleven laag tot het toppunt van de hoogconjunctuur was bereikt.

Indien de Regeering in verband met de tegenwoordige monetaire situatie geen toezeggingen heeft willen doen ten aanzien van salarisverhoogingen, is er een reden te meer

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Kan.)
voor de particuliere werkgevers om niet aan loonsverhoogingen te denken. De Regeering dient daarom een goed voorbeeld te geven. Willen de particuliere werkgevers dit voorbeeld niet volgen, dan neme de Regeering de noodige maatregelen om de particuliere werknemers te beschermen. In verband met artikel 161 bis van het strafwetboek is een groote staking thans uitgesloten. Dwingend optreden in organisatorisch verband ter verkrijging van loonsverhoogingen kunnen de werknemers thans niet meer. De Regeering is daarom moreel verplicht voor de belangen van de particuliere werknemers op te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven reeds gezegd, dat stijging der prijzen van de geproduceerde binnenlandsche goederen onvermijdelijk is, doch ik vrees, dat deze stijging in het bijzonder voor de landbouwproducten, bestemd voor de binnenlandsche consumptie, niet zoo groot zal zijn als de stijging der prijzen van de importartikelen. In dit geval kunnen onze tani's in moeilijkheden komen te verkeeren.

Het is naar mijn bescheiden meening daarom zeer gewenscht, dat zoo gauw mogelijk maatregelen worden getroffen om te voorkomen, dat de importartikelen al te duur worden voor de bevolking. Verlaging van de invoerrechten is daarom zeer gewenscht. Ook zou ik het billijk vinden, indien de vaste lasten voor de bevolking, zooals de slachtbelasting, de landrentebelasting, de loonbelasting, zouden worden verlicht. Tenslotte is ook de opheffing van contingenteeringsmaatregelen zeer gewenscht. Deze contingenteeringen, die de importartikelen duurder maken, mogen niet meer gehandhaafd blijven. De Nederlandsche industrie zal zeker met den gedeprecieerden gulden tegen de buitenlandsche kunnen concurreeren.

U ziet, Mijnheer de Voorzitter, dat ik allerlei suggesties naar voren heb gebracht, zooals toekenning van salarisverhooging, verlaging van de belastingen e.a., die voor het land verhooging van uitgaven zullen beteekenen. De verhooging van inkomsten voor het land moet dus noodzakelijk worden geacht.

Bij mijn zevende vraag heb ik reeds de suggestie gedaan om een extra-belasting te heffen op de meerdere opbrengst der exportproducten, voorzoover dit meerdere een gevolg is van de getroffen monetaire maatregelen. Andere middelen, die meerdere inkomsten aan het land zullen kunnen verzekeren, zullen zeker gevonden worden, middelen echter, die de lasten voor de bevolking niet zullen mogen verzwaren. Het land moet ook kunnen medeprofiteeren van de stijging der waarde van de effecten, van de stijging der waarde van den goudvoorraad van de Javasche Bank.

Tot slot van mijn betoog heb ik nog het volgende te zeggen. Ik heb de vraag gesteld, of het niet wenschelijk is, dat de Regeering, indien een conferentie ter bespreking van een internationale monetaire overeenkomst plaats zal hebben, hiervoor eigen vertegenwoordigers zal zenden. Ik vind dit wenschelijk, omdat onze eigen vertegenwoordigers, naar kan worden verwacht, beter onze belangen zullen kunnen behartigen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund in de eerste plaats den Volksraad dank te zeggen voor het toestaan van de door mij aangevraagde interpellatie en de Regeering, dat Zij het de moeite waard heeft geacht, om haar gemachtigden in de personen van den directeur van Financiën en den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bij deze interpellatie tegenwoordig te doen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts twee vragen gesteld, veel minder dan ons geacht medelid, de heer Soeroso. Het heeft geen zin om het te hebben over het verleden en ik volg de suggestie van den Minister van Koloniën, die heeft gevraagd, een streep te halen tusschen het verleden en het heden en zich te gedragen naar het heden.

Wanneer ik terzake eenige retrospectieve beschouwingen voorbreng, dan geschiedt zulks alleen, omdat ik enkele vergelijkingen noodig heb voor mijn betoog ter toelichting van mijn vragen, in deze interpellatie opgenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ned.-Indië verkeert in een geheel anderen toestand dan het moederland. Het moederland heeft zich niet kunnen aanpassen en gelijk Dr. Colijn mij verteld heeft, is dat, omdat het moederland nog kon interen, nog kon leven op zijn vermogen, terwijl het in Indië te dien aanzien anders is gesteld, waar men is aangewezen op zijn inkomsten, zoodat de aanpassing hier sneller en effectiever moest geschieden dan in het moederland, waar men nog rijk genoeg was om den toestand wat aan te zien, totdat andere tijden zouden komen.

Het is gebleken, dat men ten langen leste heeft ingezien te moeten wijken voor hetgeen de wereld als juist, als noodig heeft aangenomen. Ik zal mij nu niet bezig houden met de vraag, of de heeren machthebbers in het moederland thans niet overtuigd zijn van het feit, dat het beter ware geweest indertijd mede te gaan met het Britsche rijk, toen het pond devalueerde. Ik heb in het College van Gedelegeerden gezegd, dat tengevolge daarvan volgens mededeelingen de werkloosheid in Nederland tot een hoogte is gekomen procentsgewijze als weinig andere landen in Europa hebben te zien gegeven en ook, dat veel van het nationaal vermogen daardoor is ingeteerd. Doch de gevolgen van deze politiek heeft Indië echter terdege moeten voelen, aangezien daardoor hier het normale uit het verband is gerukt en door den hoogen gulden salarisverlagingen hebben moeten plaats hebben en meerdere andere ingrijpende maatregelen zijn moeten worden getroffen. Een ieder zal het wel met mij eens zijn, die de gebeurtenissen ten deze met aandacht heeft gevolgd en ook met klemmende angst heeft aangezien de Regeeringsmaatregelen, die genomen zijn, die tot strekking hadden zich steeds meer te bemoeien met handel en bedrijf, — het zal een ieder wel als met mij zijn gegaan, dat men zich de vraag heeft gesteld, waar wij op die manier toch heengaan. Het behoeft geen nader betoog, dat door de depressie, die overal in de wereld heerscht, de Regeering hier genoodzaakt was maatregelen te nemen ten doel hebbende bepaalde belangen in Ned.-Indië te beschermen. Maar men zal moeten toegeven, dat door den hoogen gulden die maatregelen zijn geaccentueerd moeten worden, dat daardoor het aanzien moest worden gegeven aan een beleid, dat strijdt tegen een gezond begrip van regeeren, van zaken doen en van zorgen voor het volkswelzijn.

Hoe het ook zij, de gulden is thans gedeprecieerd. Ik zal hier nu niet mijn stem laten hooren om de Regeering te verzoeken er bij het moederland op aan te dringen mede te werken tot een fixeeren van den gulden, gelijk de bank voor internationale betalingen unaniem als wenschelijk heeft geponeerd, doch ik zal thans bespreken, hetgeen naar het voorkomt de depreciatie van den gulden met zich dient mede te brengen.

Gelijk zooeven gezegd, heeft de aanpassing in Indië op een dergelijke wijze plaats gehad, dat eigenlijk, wil men de zaken slechts gaande houden, dus geen economische opleving bewerkstelligen, de gulden gerust op het oude peil gehandhaafd had kunnen blijven, waarvan Nederland dan de gevolgen had kunnen ondervinden. Nu echter is de gulden gevallen, met weemoed en niet vrijwillig en de Regeering heeft zich rekenschap gegeven van de gevolgen, welke die val voor Indië noodzakelijk zal medebrengen.

Wij hebben van de Regeering vernomen, dat de gulden desniettemin op een peil moet worden gehandhaafd en dat de koopkracht zoo hoog mogelijk moet worden gehouden. Dit hebben wij vernomen bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in zijn tweede instantie bij de behandeling van de maatregelen, waarvoor de Regeering machtiging verzocht van dit college. Wij hebben daarentegen ook gehoord, dat de Regeering begrijpt, dat het niet doenlijk

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Kan.)

zal zijn de importartikelen op de hoogte te houden, die Zij gaarne zou wenschen. Het is te prijzen in de Regeering, dat Zij onmiddellijk maatregelen heeft getroffen om te voorkomen, dat een onmatige prijsopdrijving, als gevolg van hamsteren, laat ik dit er bij vertellen, zou plaats grijpen, toen bekend werd, dat de gulden was gedevalueerd. Maar wanneer de Regeering vermeent, dat de stijging van de prijzen der importartikelen in verhouding tot het peil van de devaluatie van den gulden, tegen te houden is, dan geloof ik, dat de Regeering zich in dezen vlijt met een hoop, die zeker niet verwezenlijkt zal worden. Men mag dit hopen, maar wanneer men zich ten onrechte illusies maakt, dan zal men ook aangewezen zijn op de risico's, die die hoop medebrengt, nl. dat de Regeering — wanneer Zij erop rekent, dat de prijzen der importartikelen niet naar rato zullen stijgen —, ook verkeerde maatregelen zal kunnen nemen.

Ons bereiken van verschillende kanten bezwaren, welke aangeven, dat het inderdaad een tegen den stroom oproeien zou beteekenen, wanneer men zou willen eischen, dat de stijging van de importartikelen geen gelijken tred zou houden met de depreciatie van den gulden. Hiervoor is maar één uitleg mogelijk, nl., dat de importeurs in den afgeloopen tijd ontzettende winsten zouden hebben gemaakt. Ik geloof niet, dat dit als juist kan worden aangenomen.

Aannemende mijn visie, dat onvermijdelijk gewerkt zal moeten worden met hooger prijzen van de importartikelen, naar gelang de gulden stijgt of daalt, dan vraagt men zich af hoe het zal zijn, wanneer de salarissen en loonen niet zouden stijgen.

Ik geloof, dat nogmaals niet genoeg op den voorgrond kan worden gebracht, of te memoreeren, tot welk laag peil de bevolking is gekomen door de maatregelen, welke genomen zijn moeten worden tengevolge van de depressie welke alom heerscht en door het vasthouden aan den gouden standaard.

Men merkte daarvóór niets van gestegen loonen, van belastingen die te zwaar zijn geweest en van landrente, die boven de draagkracht ging, doch men kan het alleen nagaan wanneer men eens hoort, hoeveel van het nationale vermogen van den tani het land is uitgegaan in den vorm van goud en zilver.

„Hoe nu?" zou ik der Regeering willen vragen. Als de verbruiksartikelen in prijs stijgen, moeten dan de loonen niet stijgen en het salarispeil niet omhoog worden gebracht? De ondervinding, in andere landen opgedaan, zegt ons, dat het salarispeil niet noodzakelijk dermate moet worden opgevoerd als de devaluatie dat zal aangeven. Ik voor mij geloof dat, waar hier de aanpassing tot het uiterste is doorgevoerd, een salarisverhooging nog ruimte geeft voor een voldoende marge, waardoor economische opleving mogelijk wordt gemaakt. Wanneer men zich daarbij voorstelt, dat de tani slechts een gedeelte van zijn budget noodig heeft voor de importartikelen en dat men de productenprijzen op een laag peil kan houden, vooral wanneer het grootste deel daarvan in het land zelf wordt geconsumeerd, dan is men toch niet nuchter genoeg om zich voldoende rekenschap te geven van de juiste feiten.

In het College van Gedelegeerden heeft de heer Weyer verleden week daaromtrent reeds zijn opinie kenbaar gemaakt, toen n.l. de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken had gezegd, dat er verschil bestaat tusschen producten, die voor 95% worden uitgevoerd of voor 95% in het land zelf worden verbruikt. Wanneer de loonen bij de andere exportproducten zouden stijgen en men zou de verdiensten op de producten, die in het land zelf worden geconsumeerd, willen drukken, dan is daarvan het gevolg, dat de arbeiders liever dat andere werk doen, dan zich bezig te houden met werk dat slechts minder kan opleveren. De Regeering zal zien, dat dit op den duur niet is vol te houden.

Wanneer ik wat ik hier over den te verwachten toestand zeide, nog eens overzie, dan vraag ik mij af, of het voor de Regeering niet zaak is, nu reeds te overwegen, in welke richting Zij haar beleid thans moet voeren. Was voorheen het op een hoog peil houden van den gulden mogelijk onder het motto van aanpassen en nog eens aanpassen, thans is, naar het mij voorkomt, de tijd aangebroken om zich af te vragen of er geen geste in andere richting moet plaats vinden.

(De heer Roep: Dat heet toch ook aanpassen.

De heer Wirjopranoto: En oppassen!)

Dat heet ook aanpassen, zeer zeker, maar het is, zooals ik zeide, een aanpassing in een andere richting dan tot dusver door de Regeering werd betracht. En onder die aanpassing wil ik dan rekenen de maatregelen, die de Regeering heeft genomen ten tijde van de aanpassing in omgekeerde richting.

Ik zeide zooeven, dat bij velen de vraag is opgekomen, wanneer zij de regeeringsbemoeienis observeerden: Waarheen moet het, en, Mijnheer de Voorzitter, het is niet alleen het publiek dat zoo dacht, maar ook uit de kringen van degenen, die het aanpassingsproces hadden te effectueeren, rees dikwijls de vraag, wanneer de regeeringsbemoeienis zou eindigen.

Wanneer zal vrijheid worden gegeven aan handel en bedrijf om zichzelf te ontwikkelen, het eenige middel om Indië op een normale wijze vooruit te helpen?

Het komt er nu op aan, dat der Regeering verzocht moet worden, om hetgeen Zij als abnormaal heeft beschouwd, eigenlijk als een begin naar het normale te gaan beschouwen. Men zou kunnen zeggen, dat de Regeering over voldoende adviseurs beschikt, dat Zij een drang van andere zijde niet noodig heeft. Dit moge juist zijn, maar ik geloof niet, dat het publiek, dat hiermede gemoeid is, de handelaren en de bedrijfsleiders, dezelfde meening zijn toegedaan. Nu er meer evenwicht op internationaal gebied gekomen is, nu de prijzen van de Japansche producten bijv. naar rato gestegen zijn voor dit land en gedaald voor het land van herkomst, is, naar het mij voorkomt, de tijd aangebroken, om te bezien, of de contingenteeringsmaatregelen niet opgeheven kunnen worden. De maatregelen, welke de Regeering genomen heeft, hebben hun effect gesorteerd, maar wanneer de Regeering nu van het standpunt uitgaat, dat elke poging om tot het normale — het althans volgens mij normale — te geraken de kop moet worden ingedrukt door nieuwe maatregelen en wij alzoo gelukkig worden gemaakt met steeds meer regeeringsmaatregelen, ben ik ervan overtuigd, dat er in Nederlandsch-Indië nooit de economische opleving komt, waarnaar wij allen verlangen. De Regeering moet in de eerste plaats bedenken, dat Zij niet, gelijk sommigen suggereeren, in de eerste plaats moet streven naar een zoo spoedig mogelijk kloppend maken van het budget door ten volle te profiteeren van de geboden gelegenheid door de devaluatie. Dit is een foutieve politiek. De Regeering moet terzake breed denken en zeggen: wij nemen de feiten, zooals zij zijn, dus wij gaan over tot salarisverhooging; wij zullen bewerken, dat de bedrijfsleiders het noodige doen, om de koelieloonen te verhoogen en dan voorzie ik, dat langs normalen weg, zij het langzaam, de economische opheffing van Nederlandsch-Indië komt, waardoor aan den kleinen man de gelegenheid wordt gegeven, om de geleden verliezen wat bij te spijkeren, en een meer menschelijk leven te leiden.

Straks zullen andere sprekers wel de bezwaren naar voren brengen, welke de tusschenhandel ondervindt van den maatregel, dat de prijzen slechts met 5% mogen worden verhoogd. Ik moge slechts memoreeren wat in de couranten heeft gestaan en dat ik een schrijven heb ontvangen van de Chineesche Handelsvereeniging te Soerabaja, waarin een beeld wordt opgehangen van de moeilijkheden, die men ondervindt zonder medewerking van de importeurs. En de importeurs kunnen niet geheel medewerken aan de regeeringsmaatregelen op poene, dat zij in plaats van devaluatiewinst — waarvoor gevreesd wordt — devaluatieverlies zullen hebben. De brief is gezonden aan het departement van

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Kan.)
Economische Zaken, ik houd mij er dus van overtuigd, dat er aandacht aan wordt geschonken.

Ik zeide zooeven, dat men moet voorzien in de behoeften van den kleinen man, die in de toekomst meer zal hebben te betalen voor zijn kleeding en voor zijn voeding, al hoewel de Regeering getracht heeft de prijzen voor voedingsmiddelen op een laag peil te houden.

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft in de laatst gehouden vergadering van het College van Gedelegeerden gesproken over gerechtvaardigde verhooging van prijzen, waarmede de Regeering rekening zou willen houden.

Ik zou terzake — omdat ik zelf daarbij geinteresseerd ben — de aandacht van de Regeering willen vragen voor de prijszetting van de padi, waarover de geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken ook heeft gesproken. Ik zou ter zake niets gezegd hebben, wanneer de Regeering in haar verklaring uitgesproken bij monde van Mr. Peekema niet had gezegd, dat Zij een prijsverhooging van padi niet gemotiveerd had geacht, omdat het grootste deel van de padi in handen is van de pellers. Ik heb mij afgevraagd, waarom de Regeering deze uitspraak heeft gedaan. De Regeering toch heeft in de eerste plaats zich te herinneren, dat in deze zaal haar Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat de pellers in den loop van enkele jaren een bedrag van *f* 30 millioen hebben verloren. De Regeering moet niet vergeten, dat Zij zoo dikwijls de hulp van de pellers heeft ingeroepen, om den tani een bedrag voor zijn padi te geven, hetwelk nauwelijks toereikend was om de sawahs te bewerken. De Regeering moet er zich rekenschap geven, dat het tegenwoordige peil van de padi in vergelijking met het peil van het vorige jaar, is veroorzaakt door een minder juiste politiek van het departement van Economische Zaken.

En wanneer de Regeering zegt, dat het grootste deel van de padi in handen der pellers berust, dan is dat ook minder juist. Naar mijn calculatie is daar slechts 1/10 van in handen van de pellers, zoodat 9/10 van de 20 millioen picol padi hetzij nog loopend, hetzij nog in handen van de producenten is. Ik gebruik dat woord „loopend", ik wil daarmede te kennen geven, dat men nog overal kan zien het rijpen van de padi, die geoogst staat te worden en dat vele tani's nog in het bezit zijn van padi, welke zij nu tot een beteren prijs kunnen verkoopen.

Wat de padi betreft, zou ik aan de Regeering willen vragen, dat de Gouverneur-Generaal zich een exposé laat geven van hetgeen ter zake is gesproken, om zich daarover persoonlijk een oordeel te vormen over de te volgen gedragslijn ter zake.

Behalve ten aanzien van de voedselvoorziening, zou ik er bij de Regeering ook op willen aandringen, dat Zij voldoende aandacht schenkt, niet alleen aan haar eigen middelen, maar ook aan de middelen van de verschillende locale ressorten, die thans nog altijd gebukt gaan onder een hooge rente. Het is bekend, dat door de devaluatie van België de gemeenten niet geslaagd zijn in het converteeren van haar schulden. Naar de uitspraak van financiers op dit gebied, zoowel in Engeland als in Amerika, zien wij thans een lageren rentevoet tegemoet op dit gebied. Ik geloof, dat de Regeering daar gebruik van moet maken, niet in de eerste plaats voor eigen zaken, maar ook ten behoeve van de gemeenteleeningen, opdat die leeningen op een schappelijke voorwaarde geconverteerd zullen kunnen worden.

(De heer Beets: In Nederland schijnt men het converteeren van staatspapieren reeds voor te bereiden. Het zou aanbeveling verdienen, wanneer de Regeering dat hier ook deed.)

Dat vertrouwen zullen wij in de Regeering hebben.

Men zal zich afvragen, hoe de Regeering, wanneer Zij ertoe geleid wordt om de salarissen te verhoogen en de loonen ook naar rato te doen stijgen, het dan zal moeten stellen met haar budget. De Regeering zal, naar het mij wil voorkomen, het voorbeeld van andere landen moeten volgen, d.i. haar invoerrechten verlagen om tegemoet te komen aan den nood van de bevolking, die tegenover mindere inkomsten hoogere uitgaven heeft te doen. Wat het budget betreft, ik heb vol vertrouwen, dat wanneer de Regeering thans een ruim standpunt inneemt en niet slechts kijkt op het onmiddellijk bereiken van een kloppend budget, de algemeene opleving er het hare toe zal bijdragen om het budget vanzelf kloppend te maken. Er is reeds sprake van een rijzing der tinprijzen van *f* 130 tot *f* 180; en zoo zijn er meer factoren om het der Regeering in het bereiken van een kloppend budget te vergemakkelijken. Men moet er echter niet toe komen om door de depreciatie van den gulden een extra-schulddelging te bewerkstelligen. Iets van dien aard heb ik hooren zeggen.

Door den heer Soeroso is bepleit om een uitvoerrecht te heffen op de producten, welke een devaluatiewinst hebben gemaakt. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen aanraden terzake voorzichtig te zijn, aangezien het daardoor het bedrijfsleven onmogelijk wordt gemaakt om mede te gaan met den tijd en in de eerste plaats om de loonen te verhoogen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is alles, wat ik in eersten termijn heb te zeggen.

De **Voorzitter**: Nu door beide interpellanten een toelichting op hun vragen is gegeven, is het woord aan den Regeeringsgemachtigde voor Financiën.

(Directeur van Financiën.)
De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal gaarne gevolg geven aan de uitnoodiging vervat in de voorliggende interpellaties om ten aanzien van de daarin gestelde vragen eenige inlichtingen te geven. De Regeering moet hierbij in de eerste plaats verwijzen naar hetgeen Zij reeds bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft medegedeeld bij de verklaring van 5 dezer en verder bij de behandeling van de prijszettingsordonnantie op 7 dezer. Ook bij die twee gelegenheden heeft de Regeering nadrukkelijk op den voorgrond moeten stellen, dat de omstandigheden niet medebrachten om zeer vele concrete voornemens al dadelijk te kunnen mededeelen. Inderdaad is sindsdien eenige tijd verloopen en zal op enkele punten verder eenig nader uitsluitsel kunnen worden gegeven, maar ook thans nog moet de Regeering het voorbehoud maken, dat Zij daarin niet bepaald zeer ver kan gaan. Er zijn verschillende zeer belangrijke zaken intern nog niet geheel tot oplossing kunnen komen, ook in verband met het op verschillende punten noodzakelijke overleg met het Opperbestuur. Met dit voorbehoud zal de Regeering thans overgaan tot het beantwoorden van de vragen en wel zooveel mogelijk als weerklank op hetgeen in die vragen concreet is gesteld.

Intusschen heeft de Regeering met belangstelling de nadere toelichting gehoord in de eerste plaats van het geachte lid, den heer Soeroso, op zijn interpellatie.

De heer Soeroso is aangevangen met een aanhaling uit het jaarverslag 1934 van de Handelsvereeniging „Amsterdam" en van een artikel van den heer Ligthart met betrekking tot de mogelijkheid van depreciatie van den gulden. De Handelsvereeniging „Amsterdam" — in het kort — was van meening, dat de depreciatie van den gulden ook voor Indië, namelijk voor den export een groot belang zou beteekenen, daarentegen was de heer Ligthart van meening, dat de Indische exportproducten die depreciatie après tout niet noodig hadden en dat daartegenover wel zeer groote nadeelen zouden komen te staan voor andere belangen dan de export. De geachte interpellant heeft te dien aanzien niet met stelligheid gezegd, wat zijn persoonlijke visie daaromtrent is en het betoog komt dus bij de toelichting eigenlijk hierop

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Directeur van Financiën.)
neer, dat de interpellant gaarne zou weten of er bepaalde groote bezwaren tegen zouden bestaan om den Indischen gulden los te maken van den Hollandschen gulden, hetgeen onder anderen ook tijdelijk tengevolge zou hebben een eigen egalisatiefonds.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht zich op dit moment niet geroepen om zich te gaan begeven in een voorafgeganen theoretischen strijd tusschen de verschillende de wetenschap beoefende mannen ten aanzien van het vraagstuk der al of niet-wenschelijkheid van de devaluatie van den gulden. Daar is het thans zeer zeker het moment niet voor. Maar de Regeering moet toch wel vooropstellen, dat de geachte interpellant sub 1 bepaaldelijk de vraag gesteld heeft, waarom de Regeering het „noodzakelijk" heeft geacht „den Indischen gulden mede te betrekken in de maatregelen op monetair gebied". Dit betrekken van Indië in die monetaire maatregelen beteekent, dat de Indische gulden mede gedeprecieerd is. Wanneer de Indische gulden niet gedeprecieerd zou zijn, dus niet zou zijn medegegaan met den Nederlandsche gulden, zou de Indische gulden op dit moment nog op de oude goudwaarde moeten zijn gebaseerd. In die vraag ligt dus opgesloten in de eerste plaats het verzoek, de redenen te mogen vernemen, waarom de Indische gulden is moeten meegaan met de depreciatie van den Nederlandschen gulden.

(De heer Soangkoepon: Kan voor Indië de gouden standaard niet gehandhaafd worden in tegenstelling met Nederland?)

Dat ziet precies op hetzelfde punt. Het is noodig bevonden den Indischen gulden in dezelfde mate als den Hollandschen te doen deelen in de depreciatie beneden de oude waarde in goud uitgedrukt.

Daarmede is in wezen de gouden standaard nog niet verlaten, doch tijdelijk is de waarborg, dat de gulden een zekere waarde zal vertegenwoordigen tegenover andere valuta, losgemaakt van het goud. En het medebetrekken van den Indischen gulden in het loslaten van de goudwaarde, betreft dus precies hetzelfde als de heer Soangkoepon heeft opgemerkt.

De redenen, welke ertoe leiden den Indischen gulden mede te betrekken in de door Nederland op monetair gebied getroffen maatregelen, liggen zoowel op het meer technische gebied van het muntwezen zelf, als op het ruimere terrein van de financieele en economische verhoudingen in het algemeen.

Gelijk reeds in de regeeringsverklaring van 5 October jl. door den Regeeringsgemachtigde van Algemeene Zaken werd medegedeeld, bestaat een groote mate van gelijkheid tusschen het Nederlandsche en het Indische monetaire stelsel. In beide deelen van het rijk is de rekeningseenheid van het muntstelsel de goudgulden, d.w.z. 1/10 van het gouden tientje, dat blijkens art. 6 van de Nederlandsche Muntwet 1901 een gewicht van 6,72 gram en een gehalte van 900/00 bezit.

Artikel 5 der Indische Muntwet 1912 bepaalt dat het tienguldenstuk, het vijfguldenstuk, de rijksdaalder, de gulden en de halve gulden zijn: „de muntstukken van dien naam, zooals zij zijn verordend bij de Muntwet 1901".

Vrije aanmunting van de (gouden) standpenningen waarborgt in normale tijden een vaste verhouding ten opzichte van de goudmarkt, zoowel voor Nederland als voor Indië. Hierdoor wordt de spanning tusschen den goudgulden in Nederland en dien in Indië normaliter begrensd door de goudpunten van uitvoer en van invoer, als gevolg waarvan de wisselkoersen van Batavia op Amsterdam slechts geringe schommelingen om de 100 maken. De uitslag van deze deviaties wordt nog meer beperkt door de wisselpolitiek van de Javasche Bank, welke er op gericht is den aankoopkoers van telegrafische overmakingen op Nederland te Batavia zooveel mogelijk te houden op *f* 99.50 per *f* 100 Ned. Crt.

Naast de standpenningen zijn zoowel in Nederland als in Indië wettig betaalmiddel tot ieder bedrag de zg. teekenmunten, dat zijn de rijksdaalder, de gulden en de halve gulden, die voor beide deelen van het rijk dezelfde zijn en die, gelijk bekend, in het geldverkeer een zeer belangrijke plaats innemen. Een voorname functie van deze grove zilveren munten is ook, dat zij over en weer als remise-materiaal dienst kunnen doen, gelijk o.m. in de laatste 3 jaren is gebleken, gedurende welke ruim *f* 50 millioen aan teekenmunt uit Indië naar Nederland is verzonden ter afdekking van een deel der schuld van Indië aan de Nederlandsche schatkist.

De hierboven geschetste groote mate van eenheid tusschen beide muntstelsels vindt haar oorsprong reeds in de eerste muntwet voor Nederlandsch-Indië van 1 Mei 1854, welke de thans als teekenmunt bekende grove zilveren munt als standpenningen invoerde. Bij de wet van 28 Maart 1877 werd daarop voor Indië het goud als standaardmetaal aanvaard en het gouden tientje tot standpenning verheven, terwijl de rijksdaalder, gulden en halve gulden tot teekenmunt werden verlaagd. Hiermede werd de toestand ingeluid, die ook thans nog bestaat en die boven reeds werd uiteengezet.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt dus hierop neer, dat men, wat het muntstelsel betreft, eenheid heeft van gouden standpenningen, rijksdaalders, guldens en halve guldens en scheiding heeft terzake van het bankpapier en van de pasmunt.

(De heer Thamrin: Maar dat verklaart toch nog niet de noodzaak tot gelijktijdige depreciatie ten aanzien van beide deelen van het rijk.)

Deze inleiding was noodig, om het algemeen verband ten deze te kunnen uiteenzetten.

De hechte band tusschen het Nederlandsche en het Indische muntstelsel heeft voor Indië zegenrijk gewerkt. Niet slechts dat deze gewesten daardoor in het einde der vorige eeuw gespaard zijn gebleven voor de zeer ernstige gevolgen der zilverontwaarding, die vooral de Aziatische landen heeft getroffen, maar zij werden ook op doeltreffende wijze aangesloten op een der reservoirs van het wereldgeldverkeer, waardoor de financiering zoowel van het zich sterk uitbreidende particuliere bedrijfsleven als van de gestadig groeiende landshuishouding zonder stoornissen kon geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! De afhankelijkheid van het moederland voor de financiering der vlottende en vaste schuld van het land en van de autonome ressorten, zoomede voor die van een aanzienlijk deel van het bedrijfsleven, welke daardoor in den loop der tijden ontstaan en steeds grooter geworden is, bestaat ook thans nog in zeer sterke mate. Zonder steun van de Nederlandsche schatkist zou het niet mogelijk zijn aan alle eischen der landsbegrooting te voldoen; zonder het handhaven van den bestaanden financieelen band zou een aanzienlijk deel van het bedrijfsleven hier te lande in groote moeilijkheden geraken. Tot op groote hoogte toch is dit bedrijfsleven ingesteld op de pariteit tusschen den Nederlandschen en den Indischen gulden; dat geldt niet slechts voor zeer vele contracten van koop en verkoop, maar ook voor de kapitalisatie van vele ondernemingen, voor de fourneering van het benoodigde bedrijfskapitaal en voor de belegging hunner reserves. Het opheffen van deze pariteit — in dien zin dat Indië de oude goudwaarde houdt terwijl de Nederlandsche gulden deprecieert — zou een belangrijk deel van de bezittingen en vorderingen in Nederlandsch courant belangrijk in waarde doen dalen, ten detrimente van dit bedrijfsleven. Daartegenover zouden de schulden in dat geval niet worden verlicht, aangezien de voldoening daarvan uiteraard in Ind. courant gevorderd zou blijven.

Om de gedachten te bepalen stelle men zich bv. eenerzijds voor een cultuurondernemng, met een in Nederland gesloten obligatieleening, die een vordering heeft loopen in Ned. Crt. wegens verkoop van een deel van haar producten en voor de vernieuwing van een deel van haar machinerieën aldaar bestellingen heeft loopen, anderzijds een scheepvaartonderneming, die een groot deel harer afschrijvingen en be-

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Directeur van Financiën.)
drijfsreserves in obligaties en depositogelden in Nederland belegd heeft.

Dat bovendien de positie van de Javasche Bank, hoewel niets te wenschen overlatende, niet zou toelaten te voldoen aan alle aanvragen tot financiering, welke zich tot haar zouden richten bij het loslaten van de bestaande pariteit, behoeft wel geen uitvoerig betoog.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de Indische gulden, in tegenstelling tot den Nederlandschen, niet van zijn goudbasis zou zijn losgemaakt door het uitvaardigen van een gouduitvoerverbod, dan zou het vertrouwen in de mogelijkheid om de Indische valuta op het oude peil te handhaven zeker niet algemeen blijven bestaan. Dit zou onvermijdelijk tot een verzwakking van het devies leiden, hetgeen het instellen van een goudembargo na eenigen tijd toch — maar dan onder veel ongunstiger omstandigheden — noodig zou maken.

Een zeer belangrijke factor in de monetaire vraagstukken is ook deze, dat bij niet medegaan van Indië de grove zilveren munt in groote hoeveelheden van Nederland naar Indië zou vloeien, aangelokt door het belangrijke agio. Niet slechts rechtstreeksche remises uit Nederland, doch ook betaling met deze munt door het buitenland van Indische producten zouden daarbij verwacht kunnen worden. Om de daardoor ongetwijfeld voor het Indische muntwezen ontstaande verwarring te voorkomen, zou zoowel een invoerverbod in Indië als een uitvoerverbod in Nederland noodzakelijk zijn, gepaard gaande met een intensieve, dus kostbare bewaking.

Vervolgens dient erop te worden gewezen, dat de beleggingen der Indische Pensioen- en Weduwen- en Weezenfondsen voor *f* 245 millioen uit Nederlandsche guldenswaarden bestaan. Een depreciatie van den Nederlandschen ten opzichte van den Indischen gulden van bv. 20%, zou de waarde van deze beleggingen derhalve verminderen met *f* 49 millioen. Daartegenover zouden de verplichtingen, d.w.z. de uit te betalen pensioenen, niet afnemen, zoodat de geheele fondsconstructie op losse schroeven zou worden gezet.

De betaling van rente en aflossing der door Nederland gegarandeerde Indische leeningen tenslotte zou uiteraard practisch geheel in Indië, dus in Indisch courant worden gevorderd. Immers, blijkens artt. 3 (5) en 5 (7) van de voorwaarden voor de uitgifte der Indische leeningen geschiedt de betaling van rente en aflossing a pari, in Nederland in Ned. courant en in Ned.-Indië in Ned. Ind. courant. Men zal derhalve, daar het een ieder vrij staat de betaling te vorderen, waar hem dat goeddunkt, op groote schaal verzending van coupons en uitgelote obligaties naar Indië krijgen, teneinde te profiteeren van het agio van den Indischen ten opzichte van den Nederlandschen gulden. Zou dus de bedoelde garantie in werking treden, dan zouden bij bovengenoemde depreciatie door Nederland 1¼ × zooveel guldens moeten worden betaald als bij handhaving der pariteit.

Deze gewichtige redenen tezamen hebben voor Indië de onafwendbare noodzaak geschapen om de door Nederland getroffen maatregelen ten spoedigste te volgen.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het betoog van den geachten interpellant volgt, dat hij ook onder de oogen zou willen zien de mogelijkheid, dat de Indische gulden nog verder deprecieert dan de Hollandsche gulden. Dat zou dan gaan nog verder dan de richting van diegenen, die het standpunt innemen van het zooeven aangehaald verslag van de Handelsvereeniging „Amsterdam". Wanneer verdere depreciatie zou plaats hebben in Indië dan in Nederland, dan zou — om daar voorloopig bij te blijven — de schok van het algemeen binnenlandsch levensniveau, naar het de Regeering voorkomt, dusdanig zijn, dat daaruit wel zeer onberekenbare consequenties ten nadeele van deze maatschappij zouden kunnen optreden.

De Regeering acht het momenteel niet bepaald noodzakelijk, op deze mogelijkheden verder in theoretische beschouwingen te vervallen, vermits uit het voorgaande betoog wel moge zijn gebleken, dat elk belangrijk verschil tusschen de waarde van den Indischen en den Nederlandschen gulden tot moeilijkheden zou voeren, die langs practisch houdbaren weg onder de thans geldende omstandigheden niet kunnen worden ondervangen. Men zal zich, naar het oordeel der Regeering, beter ten volle rekenschap moeten geven van de wenschelijkheid om groote schokken, zoowel in de eene als in de andere richting, zooveel mogelijk te vermijden en het is stellig de meest veilige weg, juist voor Nederlandsch-Indië, om de pariteit tusschen den Nederlandschen en den Indischen gulden te handhaven.

Maar in geen geval kan ook maar voor een fractie worden medegegaan met de zienswijze van den interpellant, dat men zou kunnen denken aan een opzet, waarbij de Indische belangen in monetair opzicht zouden worden achtergesteld aan de moederlandsche.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de tweede vraag moge het volgende worden opgemerkt. Met het voorgaande is reeds uiteengezet dat het de bedoeling is, de bestaande pariteit tusschen den Nederlandschen en den Indischen gulden zooveel mogelijk te handhaven, m.a.w., zooals de geachte interpellant ook zelf reeds heeft begrepen en nader uiteenzette, de Indische valuta volgt de Nederlandsche op de internationale wisselmarkt. Er is in dit verband geen behoefte aan een eigen Indisch egalisatiefonds en het ligt ook niet in het voornemen, een zoodanig fonds in te stellen.

(De heer Thamrin: Dus practisch dient het fonds ad *f* 300 millioen ook ter handhaving van den Indischen gulden?)

Dat is volkomen juist. De Indische gulden is sedert zeer lange tijden, practisch sedert 1854, met een zeer korte onderbreking van 1875 tot 1877, volkomen vastgehaakt aan het Nederlandsch muntregiem. Daarin komt thans geen verandering. De Indische gulden volgt derhalve den koers van den Nederlandschen gulden, d.w.z. voorzoover dat practisch doenlijk zal blijken. In elk geval is het streven daarop met den meesten ernst gericht en met de volle medewerking van de directie der Javasche Bank zal gestreefd blijven worden, zooals ik reeds zeide, naar een volledige handhaving van de huidige pariteit tusschen den Indischen en den Nederlandschen gulden. Naar de Regeering overtuigd is, zal de Indische gemeenschap zich veilig en gelukkig kunnen gevoelen, wanneer deze voornemens werkelijkheid kunnen worden en er door een samenwerking tusschen de Regeering en de Javasche Bank ten volle zal worden bereikt, dat niet tegen den opzet in een grootere divergentie zal kunnen ontstaan en zich b.v. niet de toestand zal herhalen zooals die zich in den oorlogstijd heeft kunnen voordoen.

Wat de derde vraag betreft, de Regeering houdt, zooals uit haar uiteenzettingen op 5 en 7 October blijkt, inderdaad rekening met de waarschijnlijkheid, dat ook de prijzen van verschillende binnenslands geproduceerde artikelen zullen stijgen. Met welke artikelen dit het geval zal zijn en in welke mate evengenoemd verschijnsel zal intreden is bij voorbaat niet aan te geven.

Ten aanzien van de vierde vraag diene, dat de Regeering de verlaging van de salarissen enz. nimmer onmiddellijk heeft gebonden aan de handhaving van den gouden standaard. De rechtvaardiging waren de budgetaire toestand en de daling der kosten van levensonderhoud. Mocht de ontwikkeling der omstandigheden er naar zijn, dan zal de Regeering niet nalaten, maatregelen tot tegemoetkoming aan salaris- en pensioengerechtigden te treffen.

Zooals reeds meer uitvoerig is medegedeeld — dit in antwoord op vraag 5 — is de Regeering voornemens Zich nauwkeurig op de hoogte te houden van den loop der laagste in

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.) het particuliere (groot-) bedrijf betaalde loonen, en Zij zal waar noodig haar invloed tot verhooging aanwenden. Een waarborg, dat haar inzichten in dezen zullen worden gevolgd in den zin van een wettelijk dwangmiddel bezit de Regeering vooralsnog alleen ten aanzien van de suikercultuur. Indien de noodzaak zich doet gevoelen over verdere wettelijke dwangmiddelen te beschikken, zal de Regeering het noodige doen om zich deze te verschaffen.

Het is de Regeering niet mogelijk a priori in percenten aan te geven, welke prijsstijging matig kan worden genoemd. Dit hangt af van de omstandigheden waaronder prijsvorming plaats heeft. Deze omstandigheden zijn uit den aard der zaak verschillend voor diverse soorten van goederen. Het is het streven der Regeering daar waar dit mogelijk is prijsstijging zooveel doenlijk tegen te gaan, in het bijzonder waar het eerste levensbehoeften betreft. Zij beseft dit doel niet uitsluitend door haar ten dienste staande dwangmiddelen te kunnen bereiken en is bedacht op andersoortige maatregelen welke tot het gestelde doel nuttig kunnen zijn.

Maatregelen als in vraag 7 bedoeld zijn bij de Regeering in overweging.

Van een conferentie als in vraag 8 bedoeld is der Regeering *niets* bekend. De in de tweede plaats onder dit punt gestelde vraag behoeft derhalve geen beantwoording.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede heeft de Regeering de concrete vragen, die gesteld zijn, beantwoord. Een enkel onderwerp is nog door den geachten interpellant ter sprake gebracht, namelijk de materie van eventueele verlichting van de vaste lasten. Hierover zou ik namens de Regeering nog wel een enkel woord willen zeggen, namelijk, dat het onderwerp, de lastenverlichting, zeker niet door de nieuw ingetreden omstandigheden op den achtergrond zal komen. Wat de vaste lasten — meer begrijpelijk is misschien de uitdrukking „specifieke lasten" — aangaat, moet men intusschen niet uit het oog verliezen, dat bij het ongewijzigd laten van deze lasten in de ongewijzigde hoogte op zichzelf reeds een kern van verlichting schuilt. Maar de algemeene belangen, die bij het vaste lastenvraagstuk betrokken zijn, zullen ook na de depreciatie van den gulden zoo redelijk mogelijk tegen elkaar moeten worden afgewogen. Daarbij moet echter ook onder de nieuwe omstandigheden, welke ongetwijfeld de noodzaak tot bijzondere maatregelen, ook op fiscaal gebied, in tweeërlei opzicht zal kunnen medebrengen, het aan een bevredigende budgetaire positie verbonden belang van de gemeenschap als geheel beschouwd, in het oog wordt gehouden. Met andere woorden, men moet zich er rekenschap van geven, dat ook de budgetaire positie zeker niet minder van belang is geworden in het verband van de nieuw ingetreden monetaire omstandigheden. Doch wel is de Regeering bij zichzelve te rade gegaan en tot de conclusie gekomen, dat er op sociaal-economisch gebied maatregelen moeten worden getroffen, die op zichzelf een zoo gewichtig belang dienen, dat men de situatie als geheel genomen, opnieuw zal moeten overzien. Ook dit eischt met betrekking tot verschillende te nemen maatregelen eenigen tijd van voorbereiding en beraad, maar dat neemt niet weg, dat de Regeering zal kunnen toezeggen, dat de maatregelen, die dan naar haar meening genomen moeten worden op zoo kort mogelijken termijn nader aan de orde zullen worden gesteld.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting op de mededeelingen, zooeven door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën gedaan, moge ik thans, wat het economische gedeelte betreft waarop de beide interpellaties betrekking hebben, nog het volgende mededeelen, alvorens over te gaan tot de beantwoording van de interpellatie van den heer Kan alleen, welke *mij* is opgedragen. In de redevoeringen, die door de beide interpellanten zijn gehouden tot toelichting van de door hen naar voren gebrachte vragen, is een Leitmotiv te onderkennen en dat is de te verwachten prijsverhooging en haar gevolgen.

Ondanks hetgeen daarover voorkomt in de regeeringsverklaring van 5 October en onlangs bij de discussie in de zaal hiernaast, die heeft plaats gevonden naar aanleiding van het prijszettingsontwerp is herhaald, blijkt hier en daar toch nog misverstand te bestaan over deze regeling.

De Regeering mocht wel verwachten, dat dit misverstand was verminderd, nadat Zij blijmoedig het amendement van den heer Weyer op dit ontwerp had overgenomen, waarbij de werkingsduur werd beperkt tot 1 Maart en mitsdien het temporair karakter van deze regeling zoo duidelijk in het licht was gesteld. Des ondanks verneemt men bij monde van den heer Kan wederom een waarschuwing tegen een hanteering van deze regeling, die zou neerkomen op het geforceerd tegenhouden ook van volkomen natuurlijke en onvermijdelijke prijsverhooging, in het bijzonder dan welke betrekking hebben op de importartikelen. Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, de verzekering van de Regeering, dat een zoo kunstmatige en op zichzelf reeds doellooze hanteering van deze ordonnantie geenszins in de bedoeling ligt en nogmaals de verklaring, dat deze ordonnantie alleen beoogt in den overgangstijd vooral ongemotiveerde prijsstijgingen zooveel mogelijk tegen te gaan of te matigen. Wanneer ik even op dit onderwerp doorga en daarbij als uitgangspunt neem de prijsverhooging van geïmporteerde artikelen, dan kan daarin al dadelijk worden gezien een tendenz naar verhooging van het niveau van de kosten van het levensonderhoud. Voor de laagste inkomensgroepen in dit land is deze stijging uit hoofde van de prijsverhooging van geïmporteerde artikelen alleen van minder belang. Procentueel wordt, hoe hooger men komt, ook dat percentage hooger. Hieraan zit vast de prijsverhooging van de grondstoffen, die uit het buitenland moeten worden betrokken met hare gevolgen voor artikelen, die hier binnenlandsch worden vervaardigd. En via deze tusschenschakel komt men natuurlijk ook tot een tendens naar prijsverhooging van a l l e in het binnenland geproduceerde artikelen.

De Regeering staat nu voor het volgende probleem. Wij hebben met groote moeite, offers en inspanning in de afgeloopen jaren een vrijwel volledige aanpassing bereikt — door den heer Kan is daar zeer terecht op gewezen — en ik mag wel daarom toevoegen de opmerking, dat dit een factor is die de depreciatie voor Nederlandsch-Indië een eigen karakter geeft. De reeds vrijwel volkomen aanpassing, die plaats had, geeft de depreciatie ten aanzien van Indië een zeer bijzonder aspect, dat in geen enkel ander land, waar deze maatregel is doorgevoerd, te zien is geweest. Nu brengt de depreciatie economisch voor het land als geheel een aantal voordeelen, waarop door beide interpellanten is gewezen. De heer Soeroso heeft daaromtrent zelfs zeer optimistische klanken doen hooren, waarop ik op het oogenblik niet diep zal ingaan. Ook de heer Kan heeft erop gewezen, dat de depreciatie voordeelen medebrengt. Nu is het aangewezen in het algemeen belang deze voordeelen zoo lang mogelijk te behouden. Dat impliceert de taak om de evenbedoelde stijgingstendenzen zooveel mogelijk tegen te houden of te vertragen en tegelijkertijd — het derde punt — het zoo goed mogelijk tegengaan van eventueele sociale onrechtvaardigheden, die uit deze verschuiving van inkomens voor sommige groepen der bevolking kunnen voortkomen.

Wanneer ik even nader mag uiteenzetten, wat de grondslag is van dit streven om dit kostenniveau laag te houden, moet in de eerste plaats worden gewezen op de belangen van den export. In de tweede plaats valt rekening te houden met de belangen van de nationale industrie, die ook gebaat is met het laaghouden van het niveau. In de derde plaats met de salarispolitiek der Regeering en andere, locale overheden. Ik vat aldus samen drie grondslagen, waarop het streven

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
der Regeering naar een laaghouden van het kostenniveau berust. Dit streven is niet primair gebaseerd op het belang der desabevolking, die is meer gebaat bij stabiliteit, onverschillig of die op hoog of op laag niveau ligt.

Ik kom dan terug op de prijsstijging der importartikelen, die, zooals de Regeering menigmaal heeft gezegd, op den duur niet tegen te houden is, en op de andere stijgingstendenzen, die daarmede zijn verbonden. Dan rijst allereerst de vraag, die ook door den heer Soeroso uitvoerig in beschouwing is genomen, welke gevolgen daarvan zullen worden ondervonden door ons aller vriend, den tani. De heer Soeroso heeft de verwachting uitgesproken, dat de tani in moeilijkheden zou kunnen komen; de Regeering wil thans uiteenzetten, wat Zij daaraan denkt te doen. Zooeven zijn reeds door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën bepaalde overheidsmaatregelen genoemd, die in overweging zijn om deze tendenz naar prijsstijging, waarvan de tani de gevolgen zou ondervinden, zooveel mogelijk te matigen. Hij heeft daarbij o.m. gewezen op het verlagen van de invoerrechten op de eerste levensbehoeften en op grondstoffen voor de inheemsche industrie.

Er is ook door den Regeeringsgemachtigde een enkel woord gewijd aan de verlaging van bepaalde lasten, een politiek, waardoor een zekere hoeveelheid koopkracht wordt vrijgemaakt.

Als laatste punt is zoowel door den heer Soeroso als door den heer Kan gewezen op de noodzakelijkheid van het afschaffen zooveel mogelijk van de contingenteeringen in verband met hare prijsverhoogingstendenz. Voordat ik tot de beantwoording dezer vragen betreffende de contingenteeringen overga — en daarmede kom ik op het terrein van de interpellatie van den heer Kan — nog even een enkel woord over de gevolgen van deze tendenz tot prijsstijging in het binnenland van Java en vooral dan voor den tani. De tani is zooals men weet voor het grootste gedeelte van zijn onderhoud selfsupporting, maar hij is tegelijkertijd genoopt om een zeker gedeelte van zijn producten te verkoopen, teneinde hiervoor diverse waren te kunnen koopen, die hij niet zelf kan vervaardigen, en teneinde zijn landrente e.d. in geld te kunnen betalen. Nu worden een aantal van deze waren, zooals zooeven uiteengezet, duurder, de importartikelen worden duurder, en ook de binnenlandsch geproduceerde artikelen hebben de neiging duurder te worden. De tani moet dus voor een zekere hoeveelheid waren een hoogeren prijs betalen, en dus meer vragen voor het product, dat hij zelf verkoopt. Wanneer dit gebeurt krijgen wij een verhooging van den padiprijs, een verhooging van den rijstprijs en dit impliceert een aandrang naar verhooging van het loon in geld voor de koeliebevolking. Die verhooging van het geldloon voor de koeliebevolking zal in algemeenen zin op zichzelf weer een prijsstimuleerende werking hebben en hieruit blijkt wel, dat wanneer de Regeering op dit gebied niet ingrijpt, wij zouden komen in een vicieusen cirkel, die telkens weer wordt vernieuwd, maar ook telkens weer volkomen gesloten is.

Dit ter toelichting van het standpunt der Regeering. Van belang is dus het z o o v e e l m o g e l i j k — ik leg hierop den nadruk, Mijnheer de Voorzitter — in tact houden van het niveau, waarop de kosten van het levensonderhoud op het oogenblik staan.

(De heer S o e r o s o: Dat zou toch niet mogelijk zijn?)

Wanneer de heer Soeroso zich de moeite geeft om nog eens na te gaan, wat de Regeering hierover heeft gezegd, en wat in verschillende voorafgaande verklaringen door de Regeering is gezegd, dan zal het geachte lid daarover een anderen indruk krijgen.

Thans kom ik via de zooeven aangevoerde onderwerpen, de contingenteering en de rijst, op de interpellatie-Kan.

Deze geachte interpellant neemt in algemeenen zin het standpunt in, dat het de voorkeur verdient, dat op het oogenblik de gang van zaken meer wordt losgelaten door de Regeering, dat door natuurlijke factoren een zeker evenwicht wordt verkregen, opdat, zooals de heer Kan meent, aldus de voordeelen, welke de tegenwoordige situatie het land in den schoot kon werpen, ten volle zullen worden benut.

Wanneer wij nu nagaan, wat de oorsprong is geweest van alle maatregelen, die de Regeering in de afgeloopen jaren heeft genomen tot ordening van het productie- en distributieproces, en welke de heer Kan thans in aanmerking zou willen zien gebracht voor geleidelijke afschaffing, dan merk ik het volgende op. De Regeering zelve heeft eveneens altijd het streven naar nomale economische verhoudingen voor oogen gehouden en de Regeering heeft nimmer nagelaten te doen uitkomen, dat ook Zij een terugkeer daarheen, waar mogelijk, ten zeerste zou toejuichen. Hieruit blijkt, dat wat de strekking van het betoog van den heer Kan betreft, tusschen het geachte lid en de Regeering feitelijk geen verschil van inzicht bestaat.

Anders staat het met de beoordeeling van de vraag, die ik zooeven heb aangeduid in de woorden „waar mogelijk". Vooropstellende dat maatregelen tot overheidsbemoeienis met handel en bedrijf hier te lande alleen zijn genomen als gevolg van internationale economische verhoudingen, waardoor een meer actieve handelspolitiek en een politiek van bescherming van het eigenbedrijfsleven aan Ned.-Indië werd opgedrongen, kan worden vastgesteld, dat deze maatregelen nooit zonder volstrekte noodzaak werden getroffen en dat geen daarvan tot de handhaving van den gouden standaard in rechtstreeksch verband staat.

De Regeering kan nogmaals verzekeren, dat geen van deze maatregelen langer dan noodzakelijk gehandhaafd zal blijven. Ook bij het treffen van nieuwe maatregelen, welke de bemoeienis met handel en bedrijf verder zouden uitbreiden en waarvan de schaduwzijde de Regeering duidelijk voor oogen staat, zal Zij het criterium van dringende noodzakelijkheid aanleggen. Of dit criterium aanwezig is, zal van geval tot geval en van tijd tot tijd moeten worden beoordeeld. Het loslaten van den gouden standaard is op zichzelf beschouwd ten deze van geen doorslaggevende beteekenis.

Een enkel woord thans tot slot van de beschouwing der Regeering in eersten termijn over het onderwerp, dat de heer Kan, niet geheel onverwachts, heeft aangeroerd, n.l. de rijstpolitiek.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Kan is daarbij uitgegaan van praemissen, welker juistheid de Regeering bepaaldelijk in twijfel moet trekken. Het geachte lid is ingegaan tegen de passage, voorkomende in de Regeeringsverklaring van 5 October j.l. waarin staat, dat verreweg het grootste gedeelte van den oogst op het oogenblik in handen is van de pellers en het geachte lid heeft eenige cijfers daartegenover gesteld. Wanneer deze cijfers van den heer Kan en deze percentages, die hij heeft genoemd, betrekking hebben op den geheelen padioogst van dit jaar, dan moet ik het geachte lid er op opmerkzaam maken, dat aldus berekend, deze cijfers weinig waarde hebben. Immers, wij zijn op het oogenblik al halverwege het seizoen en een zeer groot gedeelte van den totalen padioogst is natuurlijk al binnenslands geconsumeerd. Wanneer de Regeering dan in de Regeeringsverklaring ervan spreekt, dat een groot gedeelte van de beschikbare padi in handen van de pellers is, dan bedoelt zij daarmede uiteraard de voor den handel en de distributie beschikbare hoeveelheid, dus daarbij uitgeschakeld dat gedeelte, dat voor de consumptie is bestemd en ook bereids grootendeels geconsumeerd is.

(De heer L o a S e k H i e: Kan de Regeering ten deze globale cijfers geven?)

Ik kan die op het oogenblik niet uit het hoofd geven, doch wij zullen zien, wat wij daaraan later kunnen doen.

In het algemeen moet omtrent deze rijstpolitiek van de Regeering nog worden opgemerkt, dat deze politiek, die trouwens in de laatste jaren in dit college reeds zoo menigmaal en zoo grondig en uitvoerig is besproken, ten doel

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Prawoto.)
heeft de handhaving van een redelijk prijsniveau, waarbij de belangen van alle bevolkingsgroepen zoo goed mogelijk zijn gewaarborgd. Dus niet alleen de belangen van de producenten en de consumenten, doch ook van den tusschenhandel, handelaren, rijstpellers, bankiers en vervoerders. De prijzen moeten in het algemeen zoodanig zijn, dat er voor den producent, den landbouwer, een belangrijke prikkel overblijft om ten eerste zooveel mogelijk te produceeren en ten tweede om het surplus boven de eigen behoeften en de behoeften van hun omgeving aan de markt te brengen, met andere woorden de mobiliteit van de voorraden moet zijn gewaarborgd. Ook in dit opzicht is hetgeen heeft plaats gehad met de pariteit van de munt op zichzelf beschouwd van geen doorslaggevende beteekenis.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot nog een enkel woord over de door den geachten interpellant ter sprake gebrachte contingenteeringen. Te dien aanzien geldt mutatis mutandis hetzelfde. Ook de contingenteeringen — en ik noem volledigheidshalve ook daarbij de licentieeringen — hebben geen rechtstreeksch verband met de valuta-politiek. Voor zoover deze maatregelen zuiver het karakter dragen van bescherming van de locale, nationale industrieën, zal van geval tot geval en dan vooral in de toekomst, wanneer meer zekerheid is verkregen, moeten worden nagegaan of de positie van deze industrieën als gevolg van de gewijzigde monetaire verhoudingen veranderingen heeft ondergaan. Maar voor het overgroote deel hebben deze maatregelen een handelspolitieke beteekenis in dezen zin, dat zij zijn ingesteld om te kunnen beschikken over ruilobjecten in het handelspolitiek verkeer met het buitenland, speciaal met de landen, die groote koopers zijn van onze exportproducten en wien een zekere afzet van hun producten op onze markt moet worden gewaarborgd.

Ook daarvan is in algemeenen zin niet te zeggen, dat de gewijzigde monetaire verhoudingen in dit opzicht op zichzelf beschouwd van doorslaggevende beteekenis zijn.

En wat tenslotte de licentieeringen betreft, deze zijn, zooals het College bekend is, ter bevordering van de rustige ontwikkeling in den importhandel ingesteld. De oorzaken, die voor het ontstaan van deze regelingen zijn aangevoerd bestaan op het oogenblik nog onverminderd en hebben als zoodanig ook geen rechtstreeksch verband met den gouden standaard.

De **Voorzitter**: Na de verkregen inlichtingen van de Regeering bestaat gelegenheid aan het debat deel te nemen.

Ik heb een maximum termijn gesteld van tien minuten, maar mag wel aandringen op groote kortheid, omdat niet alleen ik, maar vele leden hoop hebben, dat de afhandeling heden kan plaats hebben.

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! De tijdsduur, die wij van U hebben gekregen om deze interpellatievoorstellen in bespreking te nemen, is zoo kort, dat ik alleen tijd heb om te spreken over de interpellatie-Kan en wel in verband met de tweede vraag, nl. het streven naar een natuurlijk economisch leven in de Indische maatschappij.

Mijnheer de Voorzitter! Ook na de verklaring van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken ten aanzien van de tijdelijke werking van de prijszettingsordonnantie kan ik toch niet nalaten mijn gezichtspunt hierover naar voren te brengen.

Ik heb dit gedaan, omdat uit de redevoering van den geachten Regeeringsgemachtigde niet blijkt, dat hij in het proces een conjunctuurproces ziet.

Mijnheer de Voorzitter! U zult uit mijn rede ter gelegenheid van de behandeling van de zg. bewakingsordonnantie in de andere zaal, wel bemerkt hebben, dat ik de depreciatie van den gulden beschouw, als den noodigen stoot, om de hausse-jaren van den conjunctuur-cyclus in gang te brengen. In dit licht beschouwd, vormt de depreciatie van den gulden den ontbrekenden factor, die den slinger van den conjunctuur-cyclus in beweging moet brengen. Uit dien hoofde is dit verschijnsel dus een natuurlijk en zal op het economisch leven niet meer schade doen, dan andere factoren die noodwendig moeten komen om de natuurlijke conjunctuurschommelingen in gang te brengen. En daarom ben ik de meening van den heer Weyer toegedaan nl. dat wij slechts toeschouwer moeten zijn van de kunsten uitgevoerd door de devaluatie van den gulden. Omdat dit verschijnsel ingeweven is aan een natuurlijk conjunctuur-verloop, — ik bedoel de devaluatie van den gulden — zoo bevindt n. m. b. m. de Regeering zich op een glibberig terrein, wanneer Zij hierin regelend wil te werk gaan, omdat men met het willen regelen van de gevolgen van de depreciatie van den gulden ook treft het conjunctuurproces.

(Notosoetarso.)
Immers wat is het kenmerk van het betreden van de haussepériode van een conjunctuurproces? Dit is het opgebruiken van de uit een vroeger haussetijdperk opgehoopte voorraden, naast een saneeringsproces een reinigingsproces van de belangrijkste industrie, zooals hier te lande o.a. de suikerindustrie. Dit reinigingsproces heeft er toe geleid, dat de kwetsbare deelen van de industrie uit het bedrijf zijn afgestooten en alleen de sterkere zijn overgebleven. De huidige toestand, in dit licht beschouwd, is dus rijp voor een nieuw opgaande beweging en deze wordt in gang gebracht door de depreciatie van den gulden die de vraag naar grondstoffen en eindproducten doet toenemen. De omvang der prijsstijging, die hiervan het gevolg is, zal o.a. dus ook afhangen van de intensiteit der omstandigheden die de depreciatie van den gulden hebben teweeg gebracht.

Het is mijn stellige overtuiging, dat de Regeering zich moet wachten voor een prijsordening, die het natuurlijk beloop, ook van het conjunctuurproces, obstakels in den weg kan leggen, omdat niet natuurlijke handelingen immer schade berokkenen aan hen, die bij het economische leven zijn betrokken.

De prijsbewakingsordonnantie van elk product, zooals de Regeering zich die denkt, is terug te brengen tot den prijs van de grondstof en tot de voor de productie noodzakelijke kapitaalsgoederen en handelswinst in het binnenland. Zoo gezien is de prijs van een product wel te begrenzen, omdat het verschijnsel in zijn uiting niet zoo gecompliceerd is. Dit is wèl zoo bij een gesloten huishouding, bij een statische bevolking met constante behoeften. Maar Indië is nu eenmaal geen gesloten eenheid, het is betrokken in de internationale economische- en handelsbetrekkingen, zoodat de handelsprijs van het eindproduct zich kruist en vereenigt met tal van andere prijsverhoudingen, buitenlandsche koersen valuta e.d. Bij de behandeling van de prijsbewakingsordonnantie heb ik onder andere als voorbeeld genomen het batikgoed inzake de batikverf.

Verder wordt de prijsvorming van een goed niet uitsluitend gevormd door de factoren van vraag en aanbod en den stand van den gulden, doch steeds door de som van het heden en de verwachtingen in de toekomst, dus een gezonde speculatie. Daarom meen ik, dat de prijsbewakingsordonnantie zoo gevaarlijk kan zijn en daarom ook accepteeren wij haar alleen bij wijze van overgangsmaatregel die al te harde schokken van de conjunctuursomschakeling eenigszins moet breken. En daarom ondersteun ik ook ten volle het idee van den heer Kan, zooals wij dat hebben kunnen lezen in zijn interpellatievoorstel. Aan dit loslaten van de prijsbewakingsordonnantie als gevolg van de depreciatie van den gulden, moeten, om de woorden van den interpellant te bezigen, zoodanige maatregelen worden verbonden, dat men komt tot het vrijlaten van den economische invloeden en daartoe moeten alle contingenteeringsmaatregelen geleidelijk worden afgeschaft, zooals reeds aangegeven in een door den heer Soeroso ingediend en door mij mede onderteekende motie.

De heer **Notosoetarso**: Mijnheer de Voorzitter! In verband met den korten tijd, die ons ter beschikking staat, zal ik mij

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Notosoetarso.)
bij deze gelegenheid slechts bepalen tot het bespreken van enkele punten.

Ik wil dan beginnen met de Regeering dank te zeggen voor de door haar afgelegde verklaring van 6 October j.l. en de nadere verklaringen met betrekking tot de interpellatie van onze geachte medeleden, de heeren Soeroso en Kan gegeven. Door de verklaringen der Regeering is veel, dat tot voor kort in verband met de depreciatie van den gulden duister was, klaar geworden en de onomwonden verklaring der Regeering, dat Zij paraat zal blijven, heeft veel onzekerheid op dit gebied uit den weg geruimd.

Niettemin laat de regeeringsverklaring nog voldoende open voor het stellen van verschillende vragen, hetgeen — gezien de omstandigheden, waarin deze regeeringsverklaring is afgelegd, — begrijpelijk en daardoor te rechtvaardigen is.

Dit heeft ons geacht medelid, den heer Soeroso, aanleiding gegeven om zijn reeds tevoren — kort na de depreciatie van den gulden — aangekondigde verzoek om interpellatie te handhaven niet alleen, doch ook ons geacht medelid, de heer Kan, voelt zich gedrongen een dienovereenkomstig verzoek tot de Regeering te richten. De vragen, die door den heer Kan zijn gesteld hebben evenwel een zoo algemeen karakter, dat wij daarin moeilijk aangrijpingspunten aantreffen voor een nadere gedachtenwisseling daaromtrent, afgezien nog van de omstandigheid, dat een deel dezer vragen reeds beantwoording heeft gevonden bij de mondelinge beraadslagingen in het College van Gedelegeerden toen het ontwerp ter voorkoming van prijsopdrijving aan de orde werd gesteld. Ik begrijp ditmaal de overwegingen van den heer Kan niet, die hier toch vrijwel algemeen bekend staat als een goed politicus om niettemin vragen te stellen, die reeds tevoren beantwoording hebben gevonden. Ligt het wellicht in de bedoeling van den heer Kan om ons, die geen deel uitmaken van het College van Gedelegeerden alsnog in de gelegenheid te stellen onze meening omtrent het regeeringsantwoord te formuleeren en indien dit zoo was, dan kan de heer Kan op dit punt zeker op mijn erkentelijkheid rekenen.

Het spijt mij evenwel, dat de heer Kan op zijn voorstel geen nadere schriftelijke toelichting heeft gegeven; ook in de rede, die hij hedenochtend heeft gehouden en wanneer ik met groote belangstelling heb geluisterd, mis ik elke toelichting, wat hij onder „normale economische toestanden" verstaat. Is het een normalisatie ten opzichte van de overige landen, die van hun goudbasis zijn afgegaan, of is het een normalisatie — ik zou in dit verband liever willen spreken van een beperkte normalisatie — ten opzichte van de tegenwoordige waarde van den Nederlandschen en Indischen gulden. In het eerste geval moet de waarde van den gulden worden afgestemd op de waarde van de diverse vreemde munteenheden en dan moet er ook nog een keus uit deze munteenheden worden gedaan. De vraag is dan: moeten wij onze kansen op den Amerikaanschen dollar of het Engelsch pond sterling wagen? Dit zijn alle vragen, die ik aan ons geacht medelid voorleg en ik hoop, dat hij mij in tweeden termijn een bevredigend antwoord hierop kan geven.

Wat de tweede vraag van ons geacht medelid de heer Kan betreft, of onder de gegeven omstandigheden het niet beter kan worden geacht, dat een en ander wordt overgelaten aan de natuurlijke economische invloeden om evenwicht te scheppen in de gevolgen van de depreciatie van den gulden en dat slechts gewaakt zal worden tegen excessen ten nadeele van de gemeenschap, wij gelooven, dat de regeeringsverklaring ten opzichte hiervan vrij duidelijk is, hoewel de Regeering zelf van oordeel is, dat aan prijsstijging tenslotte niet te ontkomen is.

De verklaring van de Regeering ten aanzien van dit punt heeft mij ook geen bevrediging geschonken. Wat toch verstaan wij hier onder het begrip „evenwicht scheppen", zooals dit door ons geacht medelid den heer Kan werd geformuleerd. Onder andere, dat eventueele prijsstijgingen ook zullen moeten worden gecompenseerd en opgevangen door loonsverhoogingen —, zie in dit verband de vraag van ons geacht medelid den heer Soeroso, sub 4.

Ten aanzien van de salarissen der ambtenaren heeft de Regeering verklaard, dat voltooiïng van het proces gewenscht is en hier heb ik in het bijzonder het oog op de verdere verfijning van het regionale stelsel. Verdere verfijning en voltooiïng van dit proces, beteekent voor de regionaal bezoldigden een vermeerdering van het kortingspercentage tot 10; aan den anderen kant acht de Regeering het billijk, dat binnenkort zich een stijgende levensstandaard voltrekt. Nog onbillijker lijkt ons de argumentatie van de Regeering, dat Zij van particulieren verwacht, dat deze de loonen van hun werknemers in verband met den tendenz van de stijging van den levensstandaard verhoogt. Van anderen verwacht Zij dus wel verhooging van loonen, doch voor de eigen ambtenaren doet de Regeering dat niet.

En daarvoor zijn wij de Regeering dankbaar, die vanochtend bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Financiën heeft verklaard, dat indien de omstandigheden dit zullen noodig maken, ook maatregelen op het gebied der salarissen genomen zullen worden. In dit verband moet ik iets aanhalen uit de regeeringsverklaring, nl. toen Zij erop wees, dat tenslotte een juiste basis moet worden gelegd voor het nemen van eventueele maatregelen. Tevoren heeft de Regeering bekend gesteld, dat aan salarisverhooging voorloopig niet kan worden gedacht, omdat daarmede de met groote offers in de laatste jaren verkregen aanpassing aan een laag kosten- en prijzenniveau wederom ongedaan zou worden gemaakt. Dit achtte de Regeering in strijd met het algemeen belang.

Indien ik hier thans opmerk, dat deze aanpassing, welke zich de laatste jaren heeft voltrokken is afgestemd op onzen, toen nog zeer gaven gulden, dan zou ik met de Regeering accoord kunnen gaan. Toen was er een basis, een vaste basis, waarop men zijn maatregelen kon voortbouwen en nu deze basis is afgebrokkeld en de gave gulden niet meer gaaf blijkt te zijn, nu gelooven wij, dat de Regeering hier een anderen koers moet inslaan. Aan prijsstijging valt in de naaste toekomst niet te ontkomen en het zou onjuist zijn, indien de maatregelen der Regeering zich in hoofdzaak zullen richten tegen onredelijke prijsopdrijving, terwijl geen compensatie in uitzicht werd gesteld voor een natuurlijke prijszetting als gevolg van de depreciatie van den gulden. Onze fractiegenoot, de heer Van Helsdingen, heeft bij de behandeling van de door mij meermalen aangehaalde ontwerp-ordonnantie tegen prijsopdrijving een en ander omtrent het verloop der wisselkoersen gezegd, ik kan in het kort daarnaar verwijzen, doch ter verduidelijking moge ik U verzoeken, het verloop dezer wisselkoersen als noot van de handelingen te willen doen opnemen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Notosoetarso**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter! Hieruit blijkt, dat er een tendenz van de stijging van den levensstandaard met gemiddeld 24 à 25% valt waar te nemen en als wij de regeeringsverklaring goed hebben begrepen, zal deze stijging worden toegelaten, omdat deze een gevolg is

[1])

	Koers op 26/9	Koers op 13/10	Verhooging
E£	7.46	9.21	± 23%
A£	5.97	7.37	„ 25%
Am.$	1.48¼	1.88	„ 27%
B. Frc.	9 ¾	8 ⅞	„ 25%
Marken	59 ¾	76 ½	„ 28%
Yen	43 ⅝	53 ⅞	„ 23%
Rupees	56 ⅜	69 ⅝	„ 24%
Sing.$	87 ⅝	108	„ 23%

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Van Baalen.)

van de natuurlijke veranderde waarde van den Indischen gulden ten opzichte van de verschillende valuta. Alleen tegen opzettelijke buitengewone prijsopdrijving zal de Regeering waken. Doch hoe is het standpunt der Regeering ten opzichte van de vrachttarieven, die na de depreciatie van den gulden weer werden verhoogd? Hoe stelt de Regeering zich voor te handelen ten opzichte van de tarieven der verschillende stoomvaartmaatschappijen, die te voren werden gereduceerd met 7½%, welk kortingspercentage wederom ongedaan is gemaakt.

Wij gelooven, dat de Regeering niet in staat zal zijn de door haar tot dusverre gevolgde monetaire politiek tot al haar consequenties door te voeren, doch dat naast de maatregelen, die nu reeds zijn getroffen, de Regeering uiteindelijk tot verlaging van de vaste lasten zal moeten overgaan.

Wij denken hier b.v. aan verlaging van de invoerrechten voor de toekomst en aan de verlaging van den zoutprijs voor de bevolking, welke de Regeering volgens haar eigen verklaring zoo na aan het hart ligt.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben dankbaar gestemd, dat de Volksraad den beiden interpellanten heeft toegestaan deze interpellaties te houden, niet om het feit alleen, om den inhoud van de interpellaties, maar ook omdat wij naar aanleiding daarvan onze meening terzake mogen kenbaar maken. Wij hebben een uiteenzetting gehoord van de maatregelen, die op monetair gebied zijn genomen, wij hebben ook gehoord, wat de heer Soeroso daaromtrent heeft opgemerkt; en het zal wel uitdraaien op een mededeeling van den heer Soeroso, dat hij het betreurt, dat de monetaire politiek van Nederlandsch-Indië niet los is te maken van de monetaire politiek van Nederland en dat hij voor Indië een aparten muntstandaard zou willen hebben enz. Maar dit zijn alle vragen, die ons op het oogenblik niet zooveel interesseeren. Het meest belangrijke in deze acht ik wel de maatregelen, die worden genomen om den gang van zaken op dit oogenblik te blijven beheerschen. Het is natuurlijk te lastig en te veel omvattend om zulks in deze 10 minuten te bespreken; het spijt mij daarom, dat ik daarvoor niet meer tijd heb, maar ik zal toch voor een oogenblik de maatregelen, die de Regeering thans heeft genomen, nader bekijken.

Als ik dan zie de ordonnantie tegen de prijsopdrijving, die in het College van Gedelegeerden is aangenomen, waar ik tot mijn spijt niet van mijn meening kon getuigen, dan moet mij toch van het hart de vraag waaraan de détailhandel dergelijke maatregelen heeft verdiend. Ik roep bij de Regeering in herinnering terug, hetgeen jaren geleden is gebeurd, toen er geen sprake was van prijsstijging maar van prijsdaling. Is toen de Regeering ook een dag daarna gekomen met maatregelen, wetten, ordonnanties enz., welke die prijsdaling zouden tegengaan? Neen, de Regeering heeft toen alles op haar beloop gelaten, heeft zaken verloren laten gaan en heeft niets gedaan voor den middenstand, die een onnoemelijke schade heeft geleden. De Regeering heeft er toen geen oogenblik aan gedacht maatregelen te nemen b.v. om kapitalen ter beschikking te stellen die den middenstand zouden kunnen steunen. Nu gaat het om denzelfden middenstand, die een dag na de bekendmaking van het verlaten van den gouden standaard, onmiddellijk heeft gezegd — hij is de eerste geweest en ik wil hem de eer daarvoor laten houden — ik zal met de Regeering medegaan; middenstanders, houdt U kalm en doet alles zooveel mogelijk in den zin, zooals de Regeering dat wenscht. En wat is daarvan het gevolg geweest? Den dag daarop kwam de Regeering met den bedoelden maatregel omdat er excessen waren voorgekomen. In welk land ter wereld hebben geen excessen plaats gehad? Wat doet het er toe of een enkeling te veel vraagt, omdat het publiek dat stimuleert?

Niemand kan het een zakenman kwalijk nemen, dat, als er 25 menschen om een bepaald artikel vragen, hij zegt het gaat vandaag goed, ik zet de prijzen op. Dat is reëele zakenpolitiek. Het is de schuld van het publiek geweest, dat er prijsverhoogingen hebben plaats gehad. Als het publiek kalm was gebleven, mondjesmaat had gekocht wat het noodig had, dan zou er niets zijn gebeurd. Het is echter het publiek geweest, dat de Chineesche détailhandelaren en misschien ook een Europeeschen détailhandelaar heeft opgestookt zal ik maar zeggen, om de prijzen op te zetten. De Regeering kondigt echter direct een ordonnantie af, die haar alle macht geeft, ik zou bijna zeggen zonder profaan te willen zijn, in den hemel en op aarde. Ik moge de Regeering van deze plaats ernstig waarschuwen en vragen of Zij zich wel realiseert de geweldige verantwoording, die Zij door deze bevoegdheden, op zich nam. Ik vraag mij af of de Regeering wel in staat is die bevoegdheden op reëele wijze uit te werken. Ik geloof niet, dat de Regeering over een dergelijk apparaat beschikt. Ik zeg niet, dat wij niet over voldoende knappe koppen beschikken, die daaraan leiding kunnen geven, maar het gaat er juist om of in de lagere regionen in de naaste toekomst geen ongelukken kunnen gebeuren. De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft gezegd, dat na de gegeven uiteenzetting het wel duidelijk zal zijn, — de heer Notosoetarso vertelde ons zoo juist, dat hem veel duidelijk was geworden na de uiteenzetting der Regeering, maar mij is het nog duisterder geworden en ik neem aan dat dit aan mij ligt — dat de bevolking het meest gebaat is bij een lagen levensstandaard. Dat zegt de Regeering zoo maar even. Tevoren zeide de Regeeringsgemachtigde echter, dat de Inheemsche voor de opbrengst van zijn padi minder baadjes zal kunnen koopen.

Toch houdt de Regeering maar vol, dat de bevolking gebaat zal zijn bij een lageren levensstandaard. Ik kom hierop straks nog terug; ik had het nu maar over de onbillijkheid, die van de zijde der Regeering tot uiting komt.

In dit verband wil ik ook nog een enkel woord opmerken over de invoerrechten. Ik heb hier voor mij liggen een wissel uit Amerika ten bedrage van $ 245,79, betaald op 16 September. Bij het binnenkomen der goederen was gebleken, dat uit de kisten goederen waren ontvreemd tot een totaal bedrag van $ 57; tengevolge van den daarop gebaseerden claim konden de goederen niet stadwaarts worden gebracht, want de stoomvaartmaatschappij hield ze voorloopig vast. Toen de stoomvaartmaatschappij de goederen tenslotte losliet, was het juist twee dagen na de Regeeringsverklaring en de invoerrechten werden toen bepaald op 40% van de factuurwaarde!

Hoe wil de Regeering nu aan den handel voorschrijven, dat het geen ongerechtvaardigde prijsverhoogingen mag toepassen, terwijl Zij zelf 40% aan invoerrechten rekent! Ik weet wel, dat een dergelijke toepassing van maatregelen nooit van de Regeering emaneert, maar voor mij ligt hierin dan ook het bewijs, dat de Regeering niet over de organen beschikt, in staat om de bedoelingen der Regeering volledig en reëel te verwerkelijken.

Zoo zou ik op vele voorbeelden kunnen wijzen. Heeft de Regeering zich wel gerealiseerd, dat, wanneer een winkelier X guldens verdient en die X guldens voor hem het minimum beteekenen, waarvan hij kan leven, hij, indien hij dat minimumbestaan wil blijven vinden, zijn geïnvesteerde kapitaal straks met 25% zal moeten gaan verhoogen? En wil de Regeering mij nu eens mededeelen, waar de betrokkenen dit kapitaal ineens vandaan moeten halen? Houdt de Regeering met dergelijke zaken rekening?

De Regeering heeft straks verklaard: Gij kunt rustig zijn; bij het bepalen van mijn oordeel omtrent het aanleggen van te hooge prijzen en het maken van te groote winsten zal ik met alle mogelijke factoren rekening houden. Ik vraag hier weer: Wie zal dit uitmaken? Zal dit zijn overgelaten aan het controleurtje in de binnenlanden, dat straks daar een toko

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Van Baalen.)

binnenstapt en zegt: „Deze artikelen zijn te duur"? De Regeering moge zeggen, dat Zij dat weer in orde maakt, maar zoolang bedoeld controleurtje bezig is, is de winkelier de dupe en zoolang een en ander niet in de hoogere regionen is uitgezocht, heeft hij de schade en wordt hij aan den schandpaal genageld, wijl hij volgens de opvatting van een of andere juffrouw of meneer te hooge prijzen heeft gerekend. Dit is de practijk van het leven, Mijnheer de Voorzitter; ik heb deze dingen in de jaren 1916 en 1918 precies zoo meegemaakt.

Men heeft tevens na te gaan, of onder de bestaande condities de handelspraktijken zoodanig werken, dat zij nadeelige gevolgen voor de efficiënte en economische bediening van het publiek met zich brengen. Dit houdt in, Mijnheer de Voorzitter, dat niet alleen aandacht moet worden geschonken aan de vraag, of de goederen zoo goedkoop en zoo overvloedig mogelijk aan het publiek worden geleverd, maar ook aan de vraag, of het gevolg van die praktijken voor de fabrikanten en détaillisten dier goederen zoodanig is, dat zij met produceeren en leveren der goederen met onverminderde en zoo mogelijk verhoogde efficiency kunnen doorgaan.

Ik wil nog niet eens de vraag naar voren brengen of misschien niet het oogenblik zou kunnen komen, wanneer de Regeering zoo met haar bemoeienissen zou doorgaan, dat de betrokken zakenmenschen er eenvoudig mede uit zouden scheiden. Al dergelijke zaken worden bij het beoordeelen ervan uit een oogpunt van algemeen belang nog al eens uit het oog verloren.

(De heer Thamrin: Wat is de conclusie van Uw betoog?)

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben vernomen wat de Regeering heeft gedaan en hoe ver Zij met haar maatregelen is gegaan. In verband met den geringen beschikbaren tijd heb ik niet voldoende mijn opinie uiteen kunnen zetten over wat gedaan is en over wat nog gebeuren gaat.

Het antwoord op deze vraag is natuurlijk van het allergrootste belang, en voor een beschouwing daarvan bestaat dus alle reden. Ik ga daarbij om redenen van tijd maar stilzwijgend voorbij aan de meestal van weinig inzicht in het geldprobleem getuigende adviezen, links en rechts ten beste gegeven en wij oriënteeren ons op wat van regeeringszijde wordt verklaard en gedaan. Hoopvol stemt dit niet.

Laten wij ons vooraf goed rekenschap geven van den toestand, die thans ontstaan is. Wij hebben nu dus plotseling een gulden gekregen van lagere waarde, van een waarde, welke die van een 10-tal jaren geleden weer nabij komt.

Dit beteekent ten eerste, dat zij, die vroeger geldovereenkomsten gesloten hebben, in een billijker verhouding tegenover elkaar komen te staan — althans voorzoover die overeenkomsten nog bestaan. Maar het beteekent ook, dat zij, die kort geleden, dergelijke overeenkomsten aangingen thans een geringere waarde te vereffenen krijgen, dan waarop gerekend werd. Verder beteekent het een andere waardeverhouding tusschen geld en andere goederen, wat tot uitdrukking moet komen in een evenredige prijsstijging der laatste — behoudens te overwinnen weerstanden. Op zijn beloop gelaten zal het eenig herstel geven van de verhouding tusschen bezit en schulden voor degenen, die hun oude bezittingen en schulden nog niet vereffend hebben. Voorts beteekent dit een vermindering van allerlei verplichtingen, die vroeger door de waardestijging van het geld verhoogd werden, omdat de prijzen daarbij door allerlei monopolistische posities verstoord werden en aanpassing toen dus uitbleef — indien tenminste thans dezelfde verstarring blijft bestaan en geen prijsverhooging intreedt. Het zal voorts beteekenen een prijsstijging van al die goederen, (en diensten, let wel!) waarbij dergelijke verstarring niet zal optreden — wat vooral billijk zal zijn voor de aanbieders van die goederen (en diensten), indien de prijzen daarvan zich in de achter liggende jaren „zoo goed hebben aangepast", aan de toen verhoogde waarde van het geld. En het zal nog meer beteekenen, doch ik meen mij tot deze opsomming te moeten beperken.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben de regeeringsverklaring gehoord over de maatregelen, die men voornemens is te nemen in verband met den gewijzigden monetaire toestand. Veel nieuws bracht deze niet. Men zal de koers volgen, die in Holland is aangegeven (waar de toestand lang niet in alle opzichten gelijk is aan die in Indië — vooral wat het stadium van „aanpassing" betreft), en die ook reeds van andere zijde werd aangewezen.

Inderdaad blijkt nog weinig geleerd en het inzicht in het wezen en de functie van het geld ook thans nog weinig helder te zijn. Het is als in de eerste oorlogsjaren.

Weer zal men niet eenvoudig volstaan met de aanvaarding van de waardeherstelling van het eene goed „geld" op een vroegere basis, maar zal men gaan trachten honderden andere goederen eveneens een dergelijke waardeverandering te doen ondergaan, teneinde prijsstijging (de uitdrukking van de waarde vermindering van het geld tegenover de andere goederen) tegen te gaan. Met geen tien ordonnanties zooals wij die hebben aangenomen, kan de Regeering m.i. dat doel bereiken.

Hoe dan ook, helaas niet, dan nadat opnieuw veel schade zal zijn aangericht, en tallooze onbillijkheden zullen zijn begaan. Want de voorgenomen prijszetting — die men zelfs van een groot aantal goederen al dadelijk voor onmogelijk houdt! — beteekent nog iets meer dan een politieagent voor de deur van elke toko. Het beteekent een poging tot het forceeren van een andere waardeverhouding tusschen de verschillende goederen. Het forceeren van de productie in een richting, die afwijkt van de behoeften. En nog zooveel meer.

En dat alles onder het, van absoluut verkeerd inzicht getuigende motief, dat door prijsstijging de vroeger verkregen aanpassing te niet zou worden gedaan! Indien alle goederenprijzen zich volkomen aan de waardevermindering van het geld zouden aansluiten, zou er juist niets te niet gaan! Er zou heelemaal niets veranderen, dan het geld-cijfer waarmede wij de waarde der goederen trachten aan te duiden. En bij betaling, het aantal geldeenheden waarmede wij onze vorderingen en schulden vereffenen zouden, in evenredigheid met de mindere waarde van die geldeenheden. Verder niets!

Maar nu, nu zal juist de Regeering die aanpassing voor een deel te niet gaan doen. Want — en dit is al dadelijk teekenend voor den ingeslagen koers! — de goederen waarvan nu de prijzen gedrukt zullen worden, zijn niet dezelfde goederen, waarvan de prijzen vroeger niet voldoende gedaald zijn, maar dit zijn juist die goederen, waarvan de prijzen het meest bij de hoogere geldwaarde waren aangepast — de goederen waarvan de prijzen de laatste jaren het sterkst gedaald zijn: prijzen van levensmiddelen, kleeren, huishuren, transportdiensten, de (lagere) loonen en salarissen!

Indien men van deze verandering van monetairen toestand gebruik wilde maken voor een verdere aanpassing, moest men de prijsstijging juist van deze goederen vrijlaten en die van allerlei „vaste lasten" en monopolieprijzen, welke nog steeds niet waren aangepast, tegengaan.

En dan de inconsequentie, dat men geen salaris-verhooging over de geheele linie wenscht, omdat daardoor de aanpassing verloren zou gaan: dus uitbetaling van het zelfde aantal guldens — die echter van geringere waarde geworden zijn — dus een reële salarisverlaging. Doch daarnaast weer het pogen om de waardevermindering van die guldens tegen te gaan door prijszetting, omdat men het gevolg van wat men zelf opzettelijk veroorzaakt toch ook weer ongewenscht acht!

Ten aanzien van de „met groote offers in de laatste jaren verkregen aanpassing aan een laag kostenniveau" bestaat al hetzelfde verkeerde inzicht.

De „kosten" (in de productie) zijn niet het aantal guldens, dat uitgegeven moet worden, doch de waarde van die guldens. De kosten in de productie zijn de som der waarden die

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Van Baalen.)

opgeofferd (verbruikt) moeten worden om het product te verkrijgen. En als dan de waarde van de guldens, waarmede deze kosten betaald moeten worden, daalt van x op 3/4 x, dan blijven die kosten gelijk, als men daarvoor in den vervolge een 4/3 maal zoo groot aantal guldens moet betalen.

Eenvoudige waarheden? Betrekkelijk ja, maar die toch zeer gemakkelijk over het hoofd gezien worden, blijkbaar ook hedenmorgen in haar uiteenzetting door de Regeering.

En dan de onbillijkheden, die hierbij begaan worden.

Iemand, die een voorraad heeft van bepaalde geïmporteerde goederen, zal deze tegen verhoogden prijs mogen verkoopen. Wat ons inziens volkomen rechtvaardig en billijk, ja *economisch noodzakelijk* is. Wanneer hij zijn voorraad opnieuw zal aanvullen, zal hij ook een hoogeren prijs moeten betalen, en zal dus duidelijk blijken, dat hij in het geheel geen extra winst gemaakt heeft! Hij ontving wel wat meer guldens, doch van mindere waarde! En van „devaluatiewinst'' was alleen maar de schijn aanwezig!

Aan bezitters van andere importartikelen, eerste levensbehoeften en goederen van nationalen bodem zal dit „voorrecht'' echter onthouden worden. Zij zullen verplicht worden hun goederen tegen de oude prijzen te verkoopen of verhuren, dat wil zeggen, zij zullen er genoegen mee moeten nemen, dat zij een geringere waarde zullen terugontvangen, dan welke zij afgeven — anders zullen hun goederen worden onteigend! En zullen zij aan den schandpaal gesteld worden!

En dat spook van de „devaluatie-winsten'', dat telkens opgeroepen wordt, wat is dat eigenlijk? Voor de meesten inderdaad een spook, omdat het iets is wat men niet weet en iets anders dan men vermoedt en waarvoor men bang is.

Wat het laatste betreft, voorzoover devaluatie-winsten gemaakt zullen worden, en voorzoover dit een onbillijk voordeel is voor den een en nadeel voor den ander, zij hier vooropgesteld, dat dit toch altijd een factor zal blijven van geringere beteekenis, tegenover de groote gevolgen, die de devaluatie — eigenlijk nog „depreciatie'' — van den gulden zelf heeft.

Welke „winst'' zal devaluatie nu kunnen brengen? In het voorgaande heb ik dit reeds ten deele aangegeven. Het is geen voordeel voor hen, die alleen maar een grooter aantal guldens voor hun goederen ontvangen, doch voor de eventueele her-aanschaffing een evenredig aantal meer moeten uitgeven. Voordeel is het in de eerste plaats voor degenen, die geldschulden hebben en deze dus met een geringere „waarde'' kunnen vereffenen. Voor degenen, die geldvorderingen hebben is er dan een gelijk nadeel — bij dezelfde personen of lichamen zal het een dikwijls door het ander gecompenseerd worden.

Hierbij kunnen dus onbillijkheden ontstaan en zou de Regeering corrigeerend kunnen ingrijpen. Alleen, men heeft dit ook vroeger niet gedaan, het is ook zeer moeilijk, en voor oude schuldverplichtingen is het voordeel van thans nog slechts een gedeeltelijke compensatie voor het nadeel vroeger door de waardestijging van het geld veroorzaakt.

Voorts is er „winst'' voor allen, wier kosten van levensonderhoud of productie zullen dalen tegenover hun inkomen, of met andere woorden: voor wien de geldprijzen van die kosten minder sterk zullen stijgen, als hun inkomen, in den vorm van loon, salaris of productenprijzen. Anderen, voor wien het omgekeerde het geval is, zullen schade lijden. Omdat de wisselkoersen zich het snelst wijzigen is het grootste voordeel uit dezen hoofde over het algemeen voor de producenten van exportgoederen — en voor de landen met een export-surplus.

Hierin is het groote voordeel gelegen, dat landen als Nederlandsch-Indië van devaluatie hebben. Landen, met een buitenlandsche schuld in een aantal geldeenheden, dat na devaluatie nominaal gelijk blijft, en waarvan rente en aflossing betaald worden met het export-surplus, dat in omvang en reële waarde gelijk blijft, doch waarvan de

(Van Ardenne.)

geldprijs grooter wordt. Zoodat men met een zelfde hoeveelheid goederen een grootere schuld kan aflossen.

Ook hierbij worden dan voordeelen behaald aan den eenen kant en nadeelen geleden aan den anderen. En zou de Regeering corrigeerend kunnen ingrijpen. Maar in de eerste plaats doet men dit „natuurlijk'' niet met betrekking tot het voordeel, dat men ten koste van het buitenland behaalt.

In de tweede plaats, is hier nu juist het voordeel gelegen, dat men van devaluatie mag verwachten. Op de tweeërlei reeds aangestipte wijzen, namelijk: door het herstel van door de vroegere waardestijging van het geld aangericht nadeel, en door de automatische aanpassing van de prijzen van die goederen en diensten welke vanwege hun verstarring op andere wijze niet te verkrijgen was. Van de goederenprijzen dus, welke vroeger, ondanks de waardevermeerdering van het geld, niet daalden. Welke dus thans ook niet stijgen mogen, of althans in mindere mate dan die, waarvan de prijzen wel of meer waren gedaald.

Omdat in Holland het prijspeil zich veel minder aangepast had aan de hoogere geldwaarde dan in Indië, is het laatste voordeel voor Holland ook grooter. Doch ook voor Indië is het van beteekenis, indien het niet door verkeerde maatregelen wordt weggenomen. De Regeering moge zich dan ook wel het gesprokene in deze zaal zeer ter harte nemen en in de toekomst nauwlettend toezien, dat door haar goed bedoelde maatregelen niet door verkeerde toepassing van minder bevoegden de zaak hopeloos in wanorde wordt gebracht, maar door een juiste toepassing in orde wordt gehouden.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In punt 4 van het voorstel-Soeroso wordt gevraagd, of de Regeering niet van meening is, dat de verlaging van de salarissen en pensioenen nu moet worden aangepast aan het verhoogde levenspeil, veroorzaakt door het loslaten van den gouden standaard. Hetzelfde werd door mij naar voren gebracht bij de behandeling van de herberekening der pensioenen, waarbij tevens werd gezegd, dat indien de Regeering de zoogenaamde normalisatie urgent achtte, Zij deze dan maar moest doorvoeren, al werd zulks onbillijk geacht, doch dat zij in elk geval al dadelijk de salarissen en pensioenen moest verhoogen met een even hoog percentage als de waardevermindering van den gulden bedraagt. Tot nu toe is dit echter nog niet gebeurd, hoewel de Regeering wel al dadelijk toestemming heeft gegeven de prijzen der levensbehoeften met 5% te verhoogen. En dat dit niet bij 5% zal blijven, behoeft wel geen betoog. En ook heeft Zij direct aan prijszetting gedacht, doch de salarissen en pensioenen kunnen wachten.

Mijnheer de Voorzitter! Uit een artikel in de Avondpost van 4 dezer wil ik het een en ander aanhalen. Waar de groothandel, de groote maatschappijen en het bankwezen, enz. in het algemeen van den gedeprecieerden gulden zullen profiteeren, terwijl ook de schatkist er wel bij zal varen, zooals ook zoonet nog door den heer Van Baalen werd betoogd, is het hoofdzakelijk de kleine man, benevens de ambtenaren en de gepensionneerden, die in eerste instantie het gelag zullen moeten betalen, zoodat het uit een oogpunt van billijkheid al dadelijk noodig zal zijn, hen te helpen. Bovendien heeft de Regeering deze belofte reeds min of meer gedaan, want bij de behandeling der Herziene bezoldigingsregeling in 1933—1934 werd in het Afdeelingsverslag o.a. de vraag gesteld of de Regeering bijzondere maatregelen zou treffen ten behoeve van de ambtenaren en gepensionneerden in geval de gulden zou devalueeren. Dit werd toen echter zoo onwaarschijnlijk geacht, dat de Regeering hierop antwoordde, dat deze vraag buiten het kader van de Memorie van Antwoord viel door haar theoretisch karakter. Het toenmalige lid van den Volksraad, de heer W.K.H. Feuilletau de Bruyn wees er in de vergadering van 12 Februari 1934

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Van Helsdingen.)

op, dat deze vraag niet enkel van theoretische waarde was, dat de deflatiepolitiek fout zou gaan en dat er zich omstandigheden konden voordoen, buiten den wil van Nederland, die de handhaving van den gouden standaard onmogelijk zouden kunnen maken. Genoemd lid heeft dus toen reeds wel zeer juist gezien. Den 16en d.a.v. antwoordde de Regeering hierop als volgt:

„Het geachte lid, de heer Feuilletau de Bruyn, zal mij wel ten goede willen houden, dat hier op deze plaats op zijn betoog over de handhaving van den gouden standaard niet wordt ingegaan. De Regeering noemde in de Memorie van Antwoord dit een kwestie van theoretischen aard. Niet was haar bedoeling om de gevolgen van een eventueel loslaten van den gouden standaard ook voor de ambtenaren als van theoretischen aard te beschouwen. Maakt men de kwestie van een intrinsieke wijziging in het prijzenbeloop los van die van den gouden standaard en gaat het er dus om of bij sterke wijziging in het prijzenniveau een voorziening ten aanzien van de ambtenaarssalarissen noodzakelijk wordt, dan kan de Regeering mededeelen, dat Zij uiteraard de moeilijke positie, welke in een dergelijk geval voor de ambtenaren ontstaat nauwgezet onder oogen zal zien en dat Zij zoo spoedig mogelijk zoodanige voorzieningen zal treffen, als door den toestand geëischt worden".

Deze toezegging was positief genoeg en wij hopen dan ook, dat zij zal worden gehonoreerd. Het is in elk geval wel opvallend, dat hetgeen zich thans heeft voorgedaan, reeds in 1934 is voorzien en wij wachten dan ook de eerstkomende daad van de Regeering ten opzichte van de ambtenaren en gepensionneerden af, wier salarissen en pensioenen reeds zoozeer zijn teruggebracht.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Na de rede van mijn fractiegenoot, den heer Notosoetarso had ik mij alleen willen bepalen en beperken tot het stellen van enkele vragen, doch ik zal iets langer tijd moeten nemen, daar de heer Notosoetarso mij heeft verzocht, nog enkele zaken naar voren te brengen, die hij ter wille van den tijd achterwege heeft gelaten.

Na het feit van de depreciatie van den gulden was er uiteraard in dezen Raad eenig gedrang om nadere inlichtingen van de Regeering te verkrijgen. Twee interpellaties werden aangekondigd, terwijl ik zelf ook verzocht eenige vragen aan de Regeering te mogen stellen. In verband met het feit, dat de twee interpellaties werden toegestaan, heb ik gemeend de vragen vooralsnog niet te moeten stellen, ik wil ze echter nu doen.

De vragen luiden:

„Is de Regeering met steller dezes van oordeel:

dat het van het grootste belang is, dat het sociale evenwicht in Nederlandsch-Indië, dat na 5 jaar van deflatie (aanpassing) met moeite bereikt scheen, niet worde verstoord door een ernstige stijging van de kosten van levensonderhoud?

2. Is de Regeering bereid in verband met het bovenstaande mede te deelen:

a. hoe groot de invloed is van belastingen, retributies en accijnsen op bedrijfsleven en kosten van levensonderhoud;

b. in hoeverre de te verwachten prijsstijging wellicht gecompenseerd kan worden door verlichting der vaste lasten;

c. welke financieele opofferingen er voor het land verbonden zijn aan de verlichting van ieder der vaste lasten?

3. In hoeverre is de Regeering bereid om de sociale onrust, die een onvermijdelijk gevolg zou zijn van de noodzaak om loonen en salarissen aan te passen aan de stijgende kosten van levensonderhoud, tijdig te voorkomen door zich financieele offers te getroosten als gevolg van verlaging van bovenbedoelde lasten?"

Op deze vragen, die ik nu stel, verwacht ik uiteraard niet dadelijk een antwoord, de beantwoording van enkele dier vragen zal meer voorbereiding vorderen, maar ik vraag de Regeering wel, of Zij bereid is, te goeder tijd vooral op vraag 2 antwoord te geven.

Ik meende, dat, nadat de interpellaties waren aangekondigd, door de verklaring van de Regeering en de behandeling in het College van Gedelegeerden van de prijsbewakingsordonnantie, waarbij de Regeering nog verder is gegaan dan in haar eerste verklaring, er geen aanleiding was voor het houden van interpellaties, vandaar, dat ik tegen het toestaan ervan heb gestemd. Vooral na de verklaring van de Regeering, dat na de overneming door haar van het amendement-Weyer, de prijsbewakingsordonnantie een temporair karakter zou dragen en de verder daarbij gegeven toelichting zijn reeds verschillende vragen, die in de interpellaties worden gesteld, beantwoord.

Naar aanleiding van de eerste vraag van ons geacht medelid, den heer Soeroso, zou ik namens den heer Notosoetarso nog het volgende naar voren willen brengen.

De Regeering heeft zooeven reeds een afdoend antwoord gegeven op de vraag, maar ik zou toch nog het volgende willen opmerken.

De noodzaak, om den Indischen gulden mede te betrekken in de maatregelen, op monetair gebied, welke in Nederland zijn getroffen, wordt aangetoond uit het feit, dat er hier in Indië een overeenkomst bestaat tusschen het Land en de Javasche Bank en in Nederland tusschen de Nederlandsche Regeering eenerzijds en de Nederlandsche Bank anderzijds, de zoogenaamde pari-overeenkomst of de z.g. wettelijke pariteit, die de Regeering in haar verklaring genoemd heeft. Deze overeenkomst houdt o.m. in, dat de betrokkenen over en weer voor rekening van het land gelden moeten overmaken tegen den parikoers. De Regeering heeft dit naar mijn meening reeds duidelijk in haar verklaringen uiteengezet, toen zij den volksraad mededeelde, dat bij de Regeering van den aanvang af de handhaving der bestaande pariteit voorop heeft gestaan. Doch daar komt nog dit bij, dat de Nederlandsche Regeering zich garant heeft gesteld voor vrijwel alle Indische leeningen. Een groot deel der obligatiehouders van staatsleeningen bevindt zich niet in Indië. Wordt de Indische gulden niet mede gedevalueerd, dan zullen obligatiehouders geen genoegen nemen met uitbetaling van uitgelote obligaties tegen parikoers in Nederlandsche guldens. Zij zullen — om de gedachte te bepalen — voor elke Indische uitgelote obligatie I*f* 1000.— = N*f* 1250.— vragen en wordt de bestaande pari-overeenkomst tusschen de banken en de betrokken Regeeringen gehandhaafd dan zal de Nederlandsche Regeering via de Nederlandsche en Javasche Bank Indië belasten voor een bedrag van I*f* 1250.—, instede van I*f* 1000.—. Hieruit blijkt, dat Indië niet gebaat is wanneer het niet mede tot depreciatie van den Indischen gulden overgaat.

Doch behalve de garanties, die het Opperbestuur ten aanzien van de Indische leeningen heeft gegeven is er ook nog een ander punt, waaruit de noodzaak tot depreciatie van den Indischen gulden blijkt. In de voorwaarden bij de emissie van de Indische leeningen werd o.m. ook genoemd — hetgeen trouwens ook vermeld staat op de obligaties zelf — dat de uitgelote obligaties en coupons in Nederland betaalbaar zijn tegen den parikoers. Het spreekt van zelf, dat indien Nederland wel devalueert en Indië niet, obligatiehouders niet geneigd zijn hun uitgelote obligaties of coupons in Nederland betaalbaar te stellen, immers de *f* 1 000 Ind. Courant, die zij destijds voor een obligatie hebben uitgegeven, zou dan in Nederland niet meer *f* 1 000 Ned. Courant waard zijn, en dan heeft men de situatie, die ik zoo net heb geschetst, òf men stuurt al zijn obligaties en coupons naar Indië, waarvan de gulden nog niet is gedevalueerd, ter verzilvering in verband met het agio. Indië beschikt thans niet over voldoende middelen om deze „run" op te vangen.

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Sosrohadikoesoemo.)
De vraag is dan hoe de kaspositie van Indië er dan wel zou uitzien en of de Javasche Bank voldoende middelen ter beschikking heeft om de betalingen uit dezen en anderen hoofde te voldoen. Dit argument geldt niet alleen voor de staatsfondsen, doch ook voor alle andere fondsen, fourneering van kapitalen enz.

Op grond van bovenstaande overwegingen zijn wij van oordeel, dat Indië mede moet devalueeren, zij het ook — om met den heer Kan te spreken — dat dit is geschied op aanwijzing van de Nederlandsche Regeering.

Ik acht de laatst gebezigde terminologie in zoeverre onjuist, omdat het om een volkomen noodzakelijkheid gaat. Van een aanwijzing in den door den heer Kan bedoelden zin is daarom geen sprake. Het kon niet anders.

Ten slotte zou ik over de interpellatie van den heer Soeroso slechts willen zeggen, dat uiteraard te verwachten was, dat het stabilisatiefonds ook voor Indië zou gelden. Heb ik mijn geacht medelid wel verstaan, dan heeft hij in zijn toelichting gezegd, dat zelfs nog verder zou moeten worden gedeprecieerd en niet tot 25% maar eventueel tot 40% gegaan zou moeten worden. Indien ik hem niet misverstaan heb, dan zou ik ons geacht medelid wel onder het oog willen brengen, dat hij bij al deze aangelegenheden niet moet vergeten, dat aan de zaak ook een moreele zijde zit en dat wij dan ook niet alleen rekening moeten houden met de belangen van de debiteuren maar ook met die van de crediteuren.

Ik heb in vele opzichten met genoegen de rede van ons geacht medelid, den heer Van Baalen, gehoord. Met hem ben ik van oordeel, dat de Regeering inderdaad niet over de machtsmiddelen beschikt om prijsschommelingen en dergelijke in de hand te houden.

Ik wil nu nog één opmerking maken. De Regeering heeft toegezegd, dat Zij nauwlettend zou nagaan prijsstijgingen en eventueel verhoogingen van salarissen en bevordering van verhooging van loonen in het particuliere zou bewerkstelligen. Ik wil nu vragen of het duurteonderzoek, dat door het Centraal Kantoor voor de Statistiek wordt ingesteld, zal worden voortgezet, zoodat de verkregen resultaten mede dienstbaar kunnen worden gemaakt aan eventueele aanpassing der salarissen aan het verhoogde levenspeil. De Regeering acht het laag houden van het levenspeil gewenscht ten behoeve van den export, ten behoeve van de Indische producten en in verband met de salarispolitiek der Regeering. Ten deele kan ik de juistheid van deze opmerkingen erkennen, maar het consumentenbelang en dan vooral het belang van de loontrekkers, zoowel in het particuliere als in landsdienst is even belangrijk. Ik verwacht dan ook, dat de Regeering nauwlettend het oog zal houden op het prijsverloop en zoo noodig ook zal toepassen een verlaging van lasten, hetzij een verhooging van salarissen en eventueel vaststelling van loonminima.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van Onderwerp **91**, d.i. het z.g. prijsbewakingsontwerp, heb ik in de vergadering van het College van Gedelegeerden reeds naar voren gebracht, dat èn handhaving van de prijzen voor de douaneprijscourant van het 4de kwartaal van dit jaar èn de bij onderwerp **91** voorgestelde regeeringsmaatregelen, voor de Indische Regeering beteekenen het zich getroosten van financieele offers en wel ter voorkoming van te groote prijsverhoogingen. Deze regeeringsmaatregelen zijn dus genomen ten behoeve van de groote massa, die door den val van den gulden zonder bedoelde maatregelen er zeer door zullen worden gedupeerd. Heb ik op bedoelde gedelegeerdenvergadering de Regeeringsvoorstellen toegejuicht, aan den anderen kant heb ik het betreurd, dat de Regeering niet tegelijkertijd maatregelen heeft genomen om zich een deel van de als gevolg der gewijzigde monetaire politiek meerdere opbrengst van de exportproducten te verzekeren. Dat de Regeering bij de mondelinge beantwoording op deze mijn opmerking niet is ingegaan, kan ik begrijpen. Immers betreft het hier een kwestie, die de Indische Regeering zonder ruggespraak met de moederlandsche Regeering, niet zelfstandig zou kunnen behandelen. Een uitvoerige gedachtenwisseling tusschen Indië en Nederland is uit den aard der zaak noodig, ja, gewenscht. Ik ben de meening toegedaan, dat Indië een billijk aandeel behoort te krijgen van de meerdere opbrengst der exportproducten, en wel van die producten, die als gevolg van het verlaten van den gouden standaard thans meer opbrengen, dan vóór den val van den gulden. Ik kan het niet juist achten, dat deze meerdere opbrengsten straks uitsluitend aan het moederland moeten toevallen. Heeft de Regeering op meerbedoelde vergadering van het College van Gedelegeerden zich ten aanzien van deze kwestie niet uitgesproken, mijn geacht medelid de heer Kan en, naar ik meen ook de heer Verboom, hebben zich tegen de heffing van uitvoerrechten verklaard. De heer Kan uitte de vrees — en hedenochtend heeft hij aan het slot van zijn rede wederom deze vrees geuit — dat heffing van uitvoerrecht tot gevolg zal hebben, dat de loonen der arbeiders niet zullen kunnen worden verhoogd.

Ik zou dan den heer Kan willen vragen, of bij het niet heffen van uitvoerrecht als door mij bedoeld, de arbeiders wèl verhoogde loonen zullen krijgen. Die zekerheid zal hij ons niet kunnen geven. Vooral niet, als men hierbij redeneert, dat de ondernemingen reeds jaren lang met groote verliezen hebben gewerkt, en dat daarom nu nog niet de tijd is aangebroken om de arbeidersloonen te verhoogen. Eerst moeten de verloren bedragen weer worden terugverdiend en daarna pas kan men denken aan het verhoogen der loonen. Is deze gedachtengang, beschouwd uit een werkgeversstandpunt, alleszins begrijpelijk; mij komt het voor, dat de Regeering dezen gedachtengang niet kan en niet mag volgen, laat staan onderschrijven.

Men bedenke toch, dat, waar de huidige monetaire politiek geen ander gevolg kan hebben dan dat de levensstandaard een stijgende lijn zal vertoonen — een verschijnsel dat de Regeering met al haar ten dienste staande machtsmiddelen onmogelijk kan elimineeren, — handhaving van de loonen der werknemers zoo in het particuliere als bij het land beteekent practisch nieuwe verlaging dezer loonen, welke naar bekend reeds een zeer laag punt hebben bereikt. Nu reeds, nu de Regeering heeft toegestaan, dat de prijzen van de goederen met 5% mogen worden verhoogd, beteekent dit een automatische verlaging der salarissen met 5%.

En om nu terug te komen op de suggestie uitvoerrechtenheffing op exportgoederen, die als gevolg van het loslaten van den gouden standaard, thans meer opbrengen dan vóór den val van den gulden, wil ik opmerken, dat uit den aard der zaak het niet in mijn bedoeling ligt, om deze heffing zóó hoog op te voeren, dat alle winsten aan het land moeten toevallen. Bovendien geloof ik ook niet, dat de Regeering, mocht zij daartoe willen overgaan, zoo onverstandig zal zijn om daarbij geen rekening te houden met de belangen der betrokken ondernemingen en dat deze een aandeel der te maken winsten behooren te krijgen.

Teneinde te groote prijsverhooging tegen te gaan is het mijns inziens ook noodig, dat tegelijkertijd het invoerrecht van daarvoor in aanmerking komende importartikelen, wordt verlaagd. Het zullen dan in de allereerste plaats zijn de artikelen, die niet kunnen worden aangemerkt als luxe-artikelen. Het is op grond van deze overwegingen, dat ik de op deze kwesties betrekking hebbende motie-Soeroso heb mede-onderteekend.

Ik ben de Regeering zeer erkentelijk voor de mededeeling, dat de maatregel als bedoeld in vraag 7 van den heer Soeroso in overweging is. Wil dit nu zeggen, dat de motie-Soeroso betrekking hebbende op deze kwestie overbodig is geworden? Ik ben van meening, dat dit niet het geval is. Ik acht het noodig, ja zelfs urgent, dat de Volksraad ten deze achter de Indische Regeering staat, opdat deze sterker

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Verboom.)

tegenover het moederland komt te staan. Want ik vrees met grooten vreeze, dat het moederland groote bezwaren zal maken tegen de heffing van uitvoerrechten op de exportproducten, als door den heer Soeroso bedoeld.

Ten slotte moge ik van deze gelegenheid gebruik maken om de Regeering te verzoeken wel antwoord te willen geven op de door mij in het College van Gedelegeerden gestelde vraag, nl. of de Regeering niet met mij van oordeel is, dat de meerdere opbrengst van het extra-uitvoerrecht op de bevolkingsrubber welke meerdere opbrengst het gevolg is van den val van den gulden, niet behoort te worden aangewend voor andere gebieden dan die van de rubberstreken in de buitengewesten.

De **Voorzitter**: Binnengekomen zijn drie moties, die na afloop van de besprekingen in verband met de interpellaties in stemming komen, t.w.:

1. Motie, voorgesteld door de heeren Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Kasimo en Blaauw (Ond. **89**, st. 2) luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten over de gewijzigde monetaire situatie,

spreekt zich uit voor een extra-heffing van de meerdere opbrengst van export-producten voorzoover deze meerdere opbrengst een gevolg is van de getroffen monetaire maatregelen."

2. Motie, voorgesteld door de heeren Soeroso, Prawoto en Kan (Ond. **89**, st. 3), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten over de gewijzigde situatie ten gevolge van de depreciatie van den gulden,

verzoekt de Regeering de opheffing van de bestaande contingenteeringsmaatregelen te overwegen en ten spoedigste den Volksraad mededeeling te doen van haar bevindingen ter zake."

3. Motie, voorgesteld door de heeren Soeroso, Soetardjo, Wirjopranoto, Kasimo en Blaauw (Ond. **89**, st. 4) luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten over de monetaire situatie,

overwegende, dat de salarissen en loonen in het algemeen, maar de lagere in het bijzonder zelfs een geringe prijsstijging niet meer kunnen dragen,

dringt er bij de Regeering op aan, maatregelen te nemen en te doen nemen, dat alle daarvoor in aanmerking komende salarissen, loonen en pensioenen tijdig verhoogd worden met een percentage evenredig aan de gemiddelde prijsstijging."

De vergadering wordt te 11.35 uur v.m. geschorst en te 11.59 uur v.m. hervat.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben dezen ochtend opnieuw van de zijde der Regeering vernomen, dat onder de huidige omstandigheden haar doel is handhaving van een redelijk prijsniveau, waarbij met de belangen van de verschillende groepen in deze samenleving zoo goed mogelijk rekening zal worden gehouden. Dit doel wil de Regeering bereiken voornamelijk door het tegengaan van excessen, zooals wij al bij een vorige gelegenheid hebben gehoord, maar ik vraag mij af, of de Regeering zich daartoe op het oogenblik inderdaad beperkt. Men houdt vast — althans men hield tot voor kort vast, als mijn berichten juist zijn — aan een begrenzing van 5% wat betreft de prijsstijging, en dat niet alleen voor de eerste levensbehoeften, zooals wij steeds gedacht hebben, maar practisch voor alle materialen en alle goederen.

En dit op hetzelfde oogenblik, dat de invoerrechten over de hoogere waarden worden geheven, welke thans het pond en de dollar hebben, zooals ook al door den heer Van Baalen is betoogd. Zelfs wanneer ingekocht is op een moment, en ook betaald is op een moment, dat de dollar nog niet deze waarde had, dan nog wordt de nieuwe waarde van den dollar en het pond in rekening gebracht. De Regeering, die bezwaar heeft tegen het maken van te groote crisiswinst of devaluatiewinst, wanneer ik dat zoo mag aanduiden, maakt dus zelf wel degelijk deze winst.

Ook in andere opzichten geschiedt dat en treft men dezelfde tegenstrijdigheid aan. Zoo heb ik vernomen, dat van bestuurszijde de bevolking er op is geattendeerd, dat zij niet meer de oude prijzen moet vragen voor de copra, doch dat zij die prijzen 25% of meer hooger moet stellen. Daartegenover staat, dat de oliefabrieken, die deze copra verwerken in hun bedrijf, wel gehouden zijn aan de marge van 5%, waarover ik het zooeven had en dus op het oogenblik ernstig in het nadeel zijn. Ik heb dan ook gehoord, dat in den Oosthoek reeds een tweetal oliefabrieken haar bedrijf zouden hebben stopgezet, omdat zij op het oogenblik geen kans zien nog eenigszins loonende winst te maken. De Regeering berekent voor de tin, die hier op de binnenlandsche markt wordt afgezet, aan de binnenlandsche industrie dus, den prijs, dien Zij op het oogenblik op de buitenlandsche markt maakt, terwijl het blik zelf al weder gelimiteerd is wat den prijs betreft, zoodat men bij de blikindustrie voor soortgelijke moeilijkheden staat als bij de olieindustrie.

Men is dus naar mijn meening in de eerste plaats niet consequent; in de tweede plaats gaat men in verschillende opzichten veel te ver. Ik ben het volkomen eens met hetgeen de heer Van Baalen in dit opzicht heeft gezegd.

Vooral het laatste: dat men veel te ver gaat en dus op het oogenblik den handel en het bedrijfsleven allerlei remmen aanlegt, die naar onze meening niet noodzakelijk zijn, is o.i. een zeer ernstig feit, omdat velen immers van de depreciatie verwachten een belangrijke verbetering van de situatie. Men verwacht ervan, dat er een zekere opleving zal komen, dat het zoowel den export als den import beter zal gaan. Door de maatregelen van de Regeering wordt deze opleving echter weer geremd en zelfs voor een deel te niet gedaan. Ik vraag mij af, of dit de juiste methode is en of het niet veel beter zou zijn hier het spel van de vrije krachten zijn gang te laten gaan, zoolang althans geen werkelijk groote belangen daarbij in gevaar komen. Ik kan op het oogenblik nog niet inzien, dat dit werkelijk het geval zou zijn in alle gevallen, waarin op het moment de Regeering regelend optreedt. Men zal naar mijn vaste overtuiging hebben te aanvaarden, dat ondanks alle maatregelen, die men treft, er een zekere stijging zal komen van de kosten van levensonderhoud, van materiaal en dergelijke meer. Daarnaast ben ik het met de Regeering eens, dat het de plicht van de Regeering is om die prijsstijging te remmen en te zorgen, dat deze niet tot excessen leidt. Doch ik geloof, dat daarvoor — ik heb dat in het College van Gedelegeerden verleden week al in het kort gezegd — andere middelen zullen moeten worden gehanteerd dan de middelen, die op het oogenblik worden toegepast en die juist het bezwaar hebben, dat zij leiden tot remming en tot verstarring en wat dies meer zij en waartegen daarom niet genoeg kan worden gewaarschuwd.

Ik noem als maatregel, welke overweging verdient en welke zeer belangrijk wordt geacht door verschillende groepen der samenleving: een vermindering van de invoerrechten, waartoe stellig alle aanleiding is, omdat tijdens de crisisjaren die invoerrechten op allerlei wijzen zijn opgedreven. Men heft thans over de geheele linie 50 opcenten, terwijl verder de luxe-artikelen nog door speciale verhoo-

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Verboom.)
gingen zijn getroffen. Ik geloof dus, dat er alleen reeds op dien grond alle aanleiding is een vermindering van het invoerrecht te overwegen, nu de situatie zoozeer gewijzigd is.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de accijnzen, ten aanzien van den zoutprijs, en ten aanzien van verschillende andere vaste lasten, speciaal die vaste lasten, die hier drukken op de eigenlijke samenleving en die dus niet gebaat zijn, zooals dat voor den export het geval is, bij de vermindering van de waarde van den gulden.

Ik noem verder nog de maatregelen van contingenteering en licentieering en ook de restrictiemaatregelen. Ik geloof, dat al die maatregelen, zooals ik al in het College van Gedelegeerden heb uiteengezet, gebruikt zouden kunnen worden voor het brengen van verlichting, daar waar het noodig is.

Een deel dezer maatregelen zullen geld kosten, maar ik geloof, dat dat alleszins gemotiveerd is, omdat de budgetaire positie in verschillend opzicht zal verbeteren door de huidige situatie. Bovendien, wanneer men aldus weet te bereiken het laagblijven der prijzen van productie en levensonderhoud, dan, doch ook alleen dan — en dus niet zooals de voorstellers van een der moties doen, die stellen dat zulks in de allereerste plaats moet gebeuren — lijkt het mij gemotiveerd aan den anderen kant, dat men komt tot een verhooging van het uitvoerrecht, om aldus ontstane verliezen te compenseeren.

Verder is daar de kwestie van de salarissen en de pensioenen. Wat de Regeering daarover thans opnieuw heeft gezegd, is vaag; ik kan het tot mijn spijt dan ook niet met den heer Notosoetarso eens zijn, dat die verklaringen zoo geruststellend zijn geweest. De Regeering heeft niets anders gezegd, dan dat Zij, àls het eenmaal zoo ver kwam, maatregelen tot tegemoetkoming zou treffen. Maar, zooals de heer Van Ardenne al heeft gezegd, heeft de Regeering zich in 1934 veel sterker geuit, toen ditzelfde punt ter sprake kwam en dat op een oogenblik, dat het nog alleen van theoretische waarde was.

De Regeering heeft toen gezegd:

> „dat Zij uiteraard de moeilijke positie, welke in een dergelijk geval voor de ambtenaren ontstaat nauwgezet onder de oogen zal zien en zoo spoedig mogelijk zoodanige voorzieningen zal treffen, als door den toestand geëischt worden."

(De heer Kerstens: Dat is toch precies hetzelfde.)

Dat is mijns inziens niet hetzelfde als op het oogenblik wordt gezegd. Ik weet, dat bij de ambtenaren deze zaken tot groote ongerustheid aanleiding geven, — men vindt hetgeen de Regeering zegt zoo weinig zeggend. Ik heb zelf gezegd te begrijpen, dat de Regeering thans geen geweldige toezeggingen kan doen, maar aan den anderen kant is het noodzakelijk, dat de Regeering duidelijk te kennen geeft, dat Zij deze verklaring van 1934 nog steeds onderschrijft, en dat Zij dan ook spoedig tot het treffen van maatregelen zal overgaan. Het eenige wat op het oogenblik vaststaat, voor zoover het de salarismaatregelen betreft is dat de regionale schalen, waartegen zooveel bezwaren bestaan, zullen worden doorgevoerd: de verdere zaken zullen te zijner tijd in beschouwing worden genomen. Men verliest hierbij echter uit het oog, dat de toestand voor groote groepen ambtenaren op het oogenblik zeer nijpt. Dit geldt voor bepaalde groepen der Inheemsche ambtenaren en der kleine Europeesche ambtenaren, maar evengoed voor groepen academici. Door allerlei maatregelen is speciaal voor de menschen, die aan het begin van hun carrière staan, het salaris zoodanig gekort, dat zij aan de grens leven van wat een redelijk bestaan kan worden geacht, terwijl er bij wijze van spreken geen cent meer af kan. Die cent is echter op het oogenblik reeds er af door den door de Regeering gesanctionneerden maatregel van een prijsverhooging van 5%. Het is dus zeker noodig, dat op het oogenblik voor bepaalde groepen ambtenaren reeds maatregelen worden getroffen.

(Kartowisastro.)
Ik acht dit werkelijk zeer noodig, want wat mij in deze dagen zeer sterk heeft getroffen is, dat bij groote groepen in deze samenleving geen vertrouwen bestaat in het beleid van de Regeering op dit punt. Dat geldt zoowel voor de ambtenaren, waarvan ik er vele heb gesproken, als voor het particuliere bedrijfsleven, waarvan de heer Van Baalen zooeven nog duidelijk heeft te kennen gegeven, hoe hij tegenover de dingen staat. Ik ben in het geheel niet vol onverdeelde bewondering voor wat in dictatoriaal bestuurde landen gebeurt, maar ik geloof toch wel, dat het goed zou zijn, indien de Regeering hier snel tot daden en snel tot maatregelen kwam en niet voortging, zooals zij thans doet, om in alle mogelijke toonaarden en in alle mogelijke schakeeringen te zeggen: Wij doen ons best, en vertrouw daar nu op. Ons inziens is thans de toestand zoo, dat er iets meer dient te worden gezegd.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Onder punt 4 heeft de heer Soeroso een vraag gesteld ten aanzien van de te volgen salarispolitiek door de Regeering in verband met de devaluatie. Met belangstelling heb ik naar het antwoord van de Regeering daarop geluisterd, maar ben daarbij terdege teleurgesteld. Want wij zijn niet verder gekomen dan na de verklaring van de Regeering op 5 October jl.

(De heer Verboom: Inderdaad!)

Wat zien wij n.l. in deze verklaring en wat weer in het antwoord van den Regeeringsgemachtigde voor Financiën van hedenmorgen?

Eenerzijds zal de Regeering de z.g. verfijning en verbetering van de regionale bezoldigingsregeling doorvoeren, hetgeen dus wil zeggen, voortzetting van de salarisverlaging van de betrokken ambtenaren en aanpassing aan een lager levenspeil. Anderzijds zegt de Regeering, dat zij de ambtenaren zal tegemoetkomen, indien daartoe de noodzakelijkheid blijkt. Deze beide verklaringen zijn m.i. met elkaar in strijd en verhoogen dan ook niet weinig de onzekerheid onder de ambtenaren omtrent de toekomst.

Ten aanzien van de doorvoering van de regionale bezoldigingsregeling heeft de Regeering verklaard, dat zulks noodzakelijk is om een goede basis te krijgen, een goed uitgangspunt voor de verder te volgen salarispolitiek. Ik vraag me echter af, of na de devaluatie nog dezelfde basis, nog hetzelfde uitgangspunt kan worden gebruikt. Immers, door de devaluatie zijn, zooals de Regeering zelf zegt, verschuivingen opgetreden in de maatschappelijke verhoudingen; de maatschappij is niet dezelfde gebleven als voorheen.

Op grond hiervan meen ik dan ook de bruikbaarheid van de basis der oude salarispolitiek te moeten ontkennen. De Regeering zal genoodzaakt zijn een andere salarispolitiek te volgen.

Maar afgezien hiervan schijnt de Regeering nog niet geheel overtuigd te zijn van de a.s. stijging van den levensstandaard in Indië. Zij zegt immers, de ambtenaren tegemoet te zullen komen, indien zulks noodzakelijk wordt geacht. Maar voor mij staat die noodzakelijkheid vast. Kijkt men naar den toestand in andere landen, die den gouden standaard reeds eerder verlieten, dan zal men ontwaren, dat ginds overal een verhooging van het prijspeil heeft plaats gehad.

Ik wil hierbij wijzen op de uitmuntende uiteenzettingen in een serie artikelen in De Locomotief van Augustus j.l. van de hand van Ir. Everts, waarvan ik de lezing aan mijn geachte medeleden ten zeerste kan aanbevelen. Daarin staat, dat overal, waar het geld gedevalueerd is, de prijzen niet alleen de neiging vertoonen om te stijgen, maar dat de stijging ook werkelijk plaats heeft. Dit proces zal men ook hier te lande kunnen waarnemen, al verzet de Regeering zich er ook tegen en al worden ook bewakingsordonnanties vastgesteld, zooals de vorige week er een in het College van Gedelegeerden is vastgesteld. Deze ordonnantie heeft de Regeering dan

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Soeroso.)
ook niet zoo zeer bedoeld tot tegengang van de prijsstijging, maar, zooals Zij ook hedenmorgen gezegd heeft, om de stijging te vertragen. Een tweede motief was een psychologisch motief, namelijk om te voorkomen, dat er een paniek onder het publiek ontstaat, waarvan voor de gemeenschap groote nadeelige gevolgen worden gevreesd. Hoe het ook zij, door de vertraging wordt de prijsstijging niet verhinderd en zij zal er uiteindelijk ook komen, al zal de stijging, zooals de ervaring elders geleerd heeft, niet in dezelfde mate optreden als de devaluatie zelve.

Maar dan is het ook billijk, dat de salarissen der ambtenaren verhoogd worden. Inzake de salarispolitiek moeten de ambtenaren toch steeds het gelag betalen. Wat hebben wij bij de salarispolitiek tot dusverre gezien? De ambtenaren hebben het voorbeeld moeten geven bij de deflatiepolitiek, zij hebben moeten voorgaan in de salariskortingen. Bij de devaluatie zullen zij weder achteraan komen hinken. Dat hebben wij ook gezien in de hausseperiode. Toen kwamen de ambtenaren achteraan hinken, bij de toekenning van salarisverhoogingen en toeslagen om de schade, die de ambtenaren geleden hebben, eenigszins te compenseeren. Als ik hier dan ook pleit voor een verandering in de salarispolitiek, is het niet, om den ambtenaren een voordeel te bezorgen, dat laten wij aan anderen over. De ervaring in andere landen heeft trouwens ook geleerd, dat de ambtenaren, bij de devaluatie nooit voordeel zullen hebben, wat ik hier dan ook bepleit, is slechts om de schade, die de ambtenaren door de devaluatie ondervinden, zooveel mogelijk te compenseeren.

Naar aanleiding hiervan zou ik de Regeering gaarne een tweetal rechtstreeksche vragen willen stellen, die ik gaarne rechtstreeks beantwoord zag.

Deze vragen luiden:

Is de Regeering momenteel nog voornemens per 1 Januari 1937 de 5% korting van de regionale bezoldigden te eischen?

2. Is de Regeering voornemens de regionale bezoldigingregeling zich ook te doen uitstrekken over ambtenaren, die daaronder momenteel nog niet vallen?

Het antwoorden op deze vragen zal de Regeering niet moeilijk vallen, daar de vragen eenvoudig met ja of neen beantwoording kunnen vinden.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne toegeven, dat in verband met de overeenkomst inzake de pariteit tusschen den Nederlandschen en den Indischen gulden de gevolgen van het niet-verlaten van den gouden standaard door ons land van zeer nadeeligen aard zouden kunnen zijn. Het gaat tenslotte voor mij niet om de vraag, of het verlaten van den gouden standaard al dan niet wenschelijk is, want ik ben ervan overtuigd, dat de monetaire politiek van het Opperbestuur, zooals zij tot dusverre is gevoerd, nooit in het belang kan zijn van beide landen, of deze politiek nu een voordeel zal zijn voor Nederland dan wel een nadeel voor dit land. Juist daarom ben ik nog steeds van meening dat een eigen monetaire politiek voor dit land voordeelig zal zijn. Ik heb zooeven al gevraagd of een dergelijke politiek al dan niet mogelijk zal zijn voor dit land. Ik heb reeds op het feit gewezen, dat Britsch-Indië op het oogenblik een eigen monetaire politiek kan voeren en daarom zou ik straks van den Regeeringsgemachtigde ook gaarne willen vernemen of het ten slotte niet wenschelijk is, dat ook hier een eigen monetaire politiek wordt gevoerd.

Wat betreft de salarissen van de ambtenaren, ik geloof, dat ik in verband met hetgeen door de heeren Verboom en Kartowisastro is gezegd, niets meer behoef te zeggen over de noodzakelijkheid van salarisverhooging voor de landsdienaren.

Wat betreft de loonen bij de particuliere industrie, als ik de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën goed heb begrepen nl., dat de Regeering regelend

(Kan.)
kan optreden ten aanzien van de loonen bij de suikerindustrie, maar ten aanzien van de andere industrieën zulks niet kan doen, dan geloof ik, dat het, tenminste als de Regeering er voor voelt, en Zij de noodzakelijkheid daartoe gevoelt, in verband met het bestaan van art. 161 bis Wetboek van Strafrecht — waarop ik zooeven reeds gewezen heb — goed zal zijn om de werkgevers indirect te dwingen de loonen als het noodzakelijk is, in verband met de prijsstijgingen, te verhoogen. Het is noodig daarvoor een regeling in het leven te roepen, een sanctieregeling, waarbij de mogelijkheid van heffing van uitvoerrecht op producten van bedrijven, waarvan de werkgevers niet genegen zijn om de loonen te verhoogen, wordt geschapen. Ik geloof, dat indien deze sanctie wordt toegepast, de werknemers eenige zekerheid zullen kunnen krijgen omdat door de heffing van dat uitvoerrecht de opbrengst daarvan als bijslag op de loonen aan de werknemers kan worden toegekend. Ik zou gaarne van den Regeeringsgemachtigde willen vernemen, hoe de Regeering over deze suggestie denkt.

Wat betreft de lastenverlaging, ik zal afwachten, wat de Regeering daarin zal doen, in het bijzonder ten aanzien van de verlaging van de invoerrechten zooals door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën is toegezegd.

Over de heffing van uitvoerrechten, zooals onze motie vraagt, heb ik zoojuist van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën vernomen, dat deze kwestie momenteel nog in overweging is bij de Regeering. Juist omdat deze kwestie nog bij de Regeering in overweging is, geloof ik, dat het beter zal zijn, indien de Volksraad zich daarover zal uitspreken. Ik vind de meening van den heer Sosrohadikoesoemo hierover de juiste. Daarom wil ik deze motie bij mijn geachte medeleden ten zeerste aanbevelen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge den geachten Regeeringsgemachtigde bedanken voor het bekomen antwoord.

Alvorens in te gaan op dat antwoord, zou ik even willen ingaan op hetgeen door onze geachte medeleden, de heeren Notosoetarso en Sosrohadikoesoemo, is gevraagd.

Mijnheer de Voorzitter. Ik heb U reeds gezegd, dat het doel van mijn interpellatie zoo ruim is gesteld om de leden van dit College gelegenheid te geven zich te uiten, omdat ik vind, dat de Regeering behalve haar adviseurs ook de stem moet hooren van de particulieren, van de betrokkenen, die met het praktisch leven vertrouwd zijn. Wij hebben zoojuist de reden van den heer Van Baalen gehoord. Ik ondersteun het verzoek van den heer Verboom, die zooeven heeft gezegd, dat deze rede door de Regeering niet zoo maar terzijde mag worden gelegd. Behalve met dit oogmerk heb ik ook mede geinterpelleerd, omdat de verklaringen der Regeering niet alleen niet voldoende zijn, maar omdat juist de regeeringsverklaring aanleiding geeft verder op de zaak in te gaan en bij mij de vrees heeft doen geboren worden, dat de Regeering op een weg is, die zeker nader belicht moet worden. Hoe is psychologisch de zaak te verklaren? De Regeering heeft er lang naar gestreefd om het budget kloppend te maken en heeft lang gewerkt aan de salarisverlagingen.

Men kan zich indenken in de plaats van de heeren adviseurs der Regeering, wanneer nu al dat werk in duigen zou moeten vallen door de verhooging van den levensstandaard; tengevolge daarvan — dat is juist de te betreuren premisse — gaat de Regeering werken op verlaging, op de prijszetting van de artikelen, hoewel Zij overtuigd is van de onmogelijkheid daarvan. Wij hebben hedenmorgen de getuigenissen gehoord van verschillende onzer geachte medeleden, dat, wat dat betreft, de Regeering prijsstijging niet tegen kan houden. Tegen den stroom op te werken geeft altijd decepties en heeft tot gevolg, dat het fiasco te laat wordt erkend. De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zeide zooeven, dat de depreciatie van den gulden eigenlijk niets te

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Kan.)
maken heeft met de contingenteering. Ik geloof, dat bij nader inzien de Regeering zal willen erkennen, dat net dictum met een beetje zout moet worden gesavoureerd. Immers, de contingenteering van Japansche goederen zou in mindere mate plaats vinden, wanneer de yen niet tot 1/3 zou zijn gedepreciëerd. De depreciatie van de Japansche munteenheid, ten opzichte van onzen gaven gulden was aanleiding, dat Indië werd overstroomd met Japansche goederen. Zeer terecht heeft de Regeering naar aanleiding daarvan zich genoodzaakt gezien de contingenteeringen in het leven te roepen. Om te beweren, dat de devaluatie in het geheel niet in verband zou staan met de contingenteering en casu quo de contingenteeringen niet tot het verleden zouden moeten behooren, is naar mijn meening een beetje boud gezegd.

(De heer Peekema, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Uw uitgangspunt is volkomen onjuist.)

Ik ben dadelijk bereid toe te geven, dat dit onjuist is als de Regeering zulks zegt, maar er zijn andere factoren, die verklaren, dat mijn uitgangspunt juist is.

(De heer Peekema, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: U citeert verkeerd.)

Er gaat mij nu een licht op. Er wordt gezegd, dat ik verkeerd zou hebben geciteerd. Ik zou in tweeden termijn gaarne van den Regeeringsgemachtigde willen vernemen of inderdaad de contingenteering in verband staat met het hoog houden van den gulden. Als dat waar is, heb ik niets gezegd. Maar de Regeering heeft ook gezegd — en ik hoop, dat dit eveneens onjuist is — dat de goudgulden geen relaties heeft met de prijszetting van de in het binnenland geconsumeerde producten en wel ten opzichte van de padi.

(De heer Van Baalen: De gouden gulden.)

Dit is een kwestie van zeer groote importantie. Ik behoef aan den raad niet mede te deelen, dat de inkomsten van den tani, waarvan hij leeft, is de opbrengst van zijn padi en daarmee samenhangende in opgaande en neerdalende lijn de opbrengst der bijproducten, welke op de sawah's worden geteeld. De geachte Regeeringsgemachtigde zeide zooeven, dat mijn cijfers minder juist waren. Als men voor oogen houdt, dat op welk punt men ook komt, in welk stadium het werk van de pellers ook is, dit relatie heeft met het geheel en wel om deze reden, dat als wij aannemen, dat de pellers een tiende gedeelte van den geheelen oogst in hun bezit hebben, dat dan gerekend moet worden, dat dit een tiende is en blijft van het geheel van den oogst, die elk jaar zal worden binnengehaald. Iedereen weet voorts, dat de helft van den oogst door de bevolking zelve wordt geconsumeerd en de andere helft door de pellers wordt verwerkt. Het prijspeil van het bezit van de pellers is leiddraad voor den prijs der te velde staande en binnengehaalde oogsten.

Het geheele jaar door worden de Javaoogsten binnengehaald, en de prijs wordt dus berekend naar hetgeen in handen der pellers is. De prijzen, die hiervoor worden vastgesteld, gelden in de toekomst voor den geheelen oogst.

Mijnheer de Voorzitter. Ik zie thans den heer Notosoetarso de zaal binnentreden, doch ik ben nu bijna gereed met mijn rede. De heer Notosoetarso vond het niet noodig, dat ik over deze kwestie een interpellatie wilde houden. Ik kan hem hier nog gedeeltelijk op antwoorden. Hij heeft mij een compliment gemaakt als politicus, maar ik zou den heer Notosoetarso erop willen wijzen, dat hij het aan de feeling van den politicus moet overlaten, of hij het noodig of niet noodig oordeelt om een interpellatie te houden in verband met de vrees, dat de Regeering zich op paden zal begeven, waarvan de gemeenschap nadeel zal ondervinden.

De heer Notosoetarso heeft voorts een vraag gesteld. Het was voor hem niet te begrijpen, wat ik eigenlijk met het woord „normaal" heb bedoeld. De heer Notosoetarso heeft zich echter te veel laten leiden door zijn wetenschappelijken aanleg en elke simpele kwestie overwogen vanuit het wetenschappelijk standpunt.

(Directeur van Financiën.)
Een simpele quaestie voortkomende uit mijn simpele brein, wordt door hem als een probleemstelling beschouwd. Ik laat de verhouding der internationale deviezen gaarne aan zijn kennis van bankman over. Ik heb het gehad over hetgeen al dan niet normaal is en dat is de vrijheid om te handelen zonder regeeringsinmenging enz.

(De heer Notosoetarso: Ik heb het nut van Uw interpellatie geenszins betwijfeld.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog een kort oogenblik terugkomen op de padiprijzen. De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken neemt niet voldoende in aanmerking, dat er soorten padi zijn, n.l. padi, die voor een behoorlijken prijs aan de beter gesitueerden wordt verkocht en de padi, die voor de bevolking bestemd is. Wanneer men die verschillen niet voldoende in het oog wil houden, dan vervalt men tot de conclusie van het niet blijk geven van een practischen kijk op de zaken.

De **Voorzitter**: Verlangt de Regeeringsgemachtigde de sprekers nog te beantwoorden?

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal gaarne in het kort terugkomen op hetgeen verschillende van de geachte sprekers terzake van de twee voorgebrachte interpellaties nader als hun meening hebben te kennen gegeven. Om te beginnen, mag ik als een opzichzelf staand punt al dadelijk wel bespreken de nadere vraag van den eersten interpellant, den heer Soeroso. Die geachte spreker heeft thans toegegeven, dat het van belang was voor de inwoners van deze gewesten, dat nu de Nederlandsche gulden is gedepreciëerd, ook de Indische gulden niet op de oude waarde is gehandhaafd geworden. Doch ik moet toch nog opmerken, dat de eerste vraag in dit opzicht wel zeer onduidelijk gesteld was. Want het al of niet medebetrekken van den Indischen gulden bij het verloop van den Hollandschen gulden kon niet anders beteekenen dan deprecieeren of niet deprecieeren. Dus het betoog van den heer Soeroso komt per slot van rekening neer — en ook in mijn eerste rede had ik dat wel begrepen — op de vraag, of voor Indië een eigen monetaire politiek mogelijk zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Die vraag kan in abstracten zin volmondig bevestigend worden beantwoord. Want de situatie is zoodanig, dat volgens art. 1 van de Indische Comptabiliteitswet, Indië is een rechtspersoon; de eigendommen, baten en lasten van Nederlandsch-Indië zijn gescheiden van die van Nederland. Het beheer en de verantwoording van de geldmiddelen geschieden conform die comptabiliteitswet, dus volgens een eigen wettelijke regeling. Nederlandsch-Indië heeft een eigen circulatiebank; Nederlandsch-Indië vormt dus een eigen economisch geheel tegenover het moederland, gedeeltelijk in denzelfden zin als tegenover andere landen met betrekking tot het algemeen economisch verkeer. Wat staat daartusschen in? Het feit, van de bepalingen van de Nederlandsche muntwet 1901 juncto de bepalingen van de Indische muntwet 1912, waarbij bevestigd is geworden de vaste band, die van vroeger heeft bestaan tusschen het Indische muntwezen en het Hollandsche muntwezen. Men kan derhalve in abstracto vooropstellen, dat, wanneer men die band doorsnijdt, Indië ook een eigen monetaire politiek zou kunnen volgen. Doch dat is dan ook geheel in theorie want wanneer men de vraag stelt: zou het in de praktijk daarop uit mogen loopen, dan is de Regeering van meening, dat het voor Indië bepaald zeer bezwarend zou zijn en praktisch onuitvoerbaar. Daarvoor moge ik verwijzen naar hetgeen ik in mijn eerste rede heb bekend gesteld ten opzichte van de moeilijkheden, die zouden ontstaan bij min of meer belangrijke divergentie

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Directeur van Financiën.)
tusschen den Hollandschen en Indischen gulden. Daarbij kan men zich nog praktisch indenken de moeilijkheden, welke zouden ontstaan, wanneer men inderdaad een eigen geldstelsel zou voeren, dus geheel eigen munten zou willen gaan creëeren, hetgeen dan gepaard zou moeten gaan met de intrekking van de eerst kortelings omgemunte in omloop zijnde teekenmunten, die thans hier evenals in Nederland geldigheid hebben.

Want als men dat niet zou doen, zou de grootste verwarring ontstaan door het heen en weer zenden van diezelfde muntstukken. Men kan zich dus, bij hetgeen in mijn eerste rede al is gezegd, voor oogen stellen de enorme bezwaren, die er op technisch gebied zullen ontstaan en die onmogelijk en zeker niet op een redelijken termijn zouden zijn te overwinnen. Daarnaast vergete men vooral niet de daarmede onvermijdelijk gepaard gaande zeer hooge kosten. Maar daarbij komt nog bovenal, dat het naar het oordeel der Regeering praktisch ondoenlijk zou zijn om met de middelen, die Nederlandsch-Indië als economische eenheid ten dienste zouden staan, in voldoende mate de waarde, die men op een gegeven moment zou willen stabiliseeren terzake van een eigen Indische munt, te handhaven en te verdedigen tegenover de geheele verdere wereld.

Hier worden geen nieuwe waarheden verteld, maar ieder in deze zaal, die jaren lang heeft meegemaakt de verhandelingen, die hebben plaats gehad terzake van de budgetaire positie, terzake van de zwakke plekken in die budgetaire positie en terzake van zooveel, dat nog ingehaald moet worden, zal overtuigd zijn, dat dit zeker niet het geëigende moment is om nog verder te spreken over het op eigen wieken drijven om een Indischen gulden op zijn gefixeerde pariteit te houden, hoezeer het stellen van de vraag begrijpelijk is.

Ik meen toch dat ik voldoende heb uiteengezet, zoowel principieel, theoretisch en praktisch, dat het op het oogenblik onvruchtbaar is om een debat te gaan vervolgen of het werkelijk raadzaam en mogelijk zou zijn een Indische eigen monetaire politiek te verkiezen.

Ik moet daarbij nog stipuleeren, dat de politiek, die sedert een zeer lange periode gevolgd is tot zegen en tot voordeel heeft gestrekt zoowel van Nederland als van Indië; Nederlandsch-Indië heeft zich in den loop der jaren in geen enkel opzicht te beklagen gehad over de werking van het gemeenschappelijk muntstelsel. Het gaat dus naar het oordeel der Regeering niet aan, om thans te poneeren, dat dat monetaire stelsel niet in het belang kan strekken van beide landen.

Daaraan moet nog worden toegevoegd, dat een vergelijking met andere landen, bv. met Engeland en het Engelsch imperium naar het oordeel der Regeering te ver zou voeren. Men kan niet in een kort bestek alle groote verschillen, niet alleen voor het heden, maar in den loop van de geheele vorige eeuw en wat van deze eeuw reeds is voorbij gegaan, in het debat brengen, om te gaan uiteen zetten, dat die posities toch in realiteit op dit moment niet op een basis van vergelijking kunnen worden gebracht.

Thans kan ik van dit punt afstappen en dan blijkt, dat enkele bepaalde onderwerpen zeer speciaal nog de ernstige aandacht hebben gehad van de geachte sprekers. In de eerste plaats de materie van de salarissen en de pensioenen en in de tweede plaats de materie van de lasten.

Over de salarissen en pensioenen is speciaal gesproken door de heeren Van Ardenne, Verboom en Kartowisastro waarbij zich heeft aangesloten de eerste interpellant. In dit opzicht moet de Regeering herinneren aan hetgeen Zij in haar eerste rede heeft bekend gesteld. De Regeering kan niet inzien, dat in hetgeen toen gezegd is, iets minder in de richting van toezegging zou zijn begrepen, dan in hetgeen van Regeeringswege is medegedeeld in 1934, welke uitlatingen de heeren Van Ardenne en Verboom hebben aangehaald. Naar voren is gebracht, dat er op het oogenblik nog geen positieve maatregelen kunnen worden genoemd, doch dat de Regeering paraat is om de situatie nauwkeurig na te gaan en te vervolgen zoodat, wanneer het naar haar oordeel noodzakelijk is om in te grijpen, dat dan ook ter tegemoetkoming aan bepaalde bedreigde belangen van ambtenaren en gepensionneerden zal geschieden.

De heer Kartowisastro stelde in dit opzicht een stellige vraag waarop hij een rechtstreeksch antwoord verzocht n.l. of op het oogenblik nog het plan bestaat om de verdere korting van 5% voor regionaal bezoldigden met 1 Januari a.s. te blijven eischen en verder, of nog andere categorieën ambtenaren bij het regionale systeem zullen worden betrokken. Uit wat ik hiervoren zeide volgt wel reeds, dat de Regeering op het oogenblik op deze vragen geen antwoord kan geven. De geheele materie der salarissen moet, naar het oordeel der Regeering, van verdere toezeggingen harerzijds op dit oogenblik uitgesloten worden geacht. Zij hoopt, dat de Volksraad in dit verband in haar beleid ook verder vertrouwen zal stellen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Maar de toegestane verhooging van de prijzen met 5% beteekent toch ook al reeds een verlaging van de salarissen met 5%?)

Het doet de Regeering genoegen, dat de heer Sosrohadikoesoemo deze interruptie plaatst, want het geeft haar gelegenheid op te merken dat een verhooging van den prijs van bepaalde levensmiddelen met 5% toch zeker nog niet medebrengt een verlaging van salaris met 5%, het maakt er in elk geval slechts een veel kleinere fractie van uit. Maar op het oogenblik is dit onderwerp bovendien in totaal in onderzoek en de Regeering kan niet verder gaan dan Zij in haar rede in eersten termijn reeds deed.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Maar een verlaging beteekent het toch in elk geval.)

Een enkele toelichting zou nog kunnen worden gegeven inzake het gezichtspunt van de Regeering, waarvan Zij ook reeds deed blijken in haar verklaring van 5 October, n.l. dat het rationeel kan worden geacht, de voltooiïng van het streven naar redelijke verhoudingen tusschen de verschillende categorieën ambtenaren onderling, te vervolgen. Dat beteekent dus het streven naar redelijke verhoudingen in de posities en dat heeft op zichzelf nog niet de rechtstreeksche beteekenis, dat de daaraan in eersten opzet verbonden salarisgrenzen ook in alle uitersten zouden worden doorgevoerd. De Regeering wil er dus op het oogenblik alleen een korte toelichting op geven, in zooverre, dat daarin voorloopig alleen het streven naar een vervolmaking van de verdere verhoudingen is beoogd, maar verder zal ook de Volksraad nog moeten afwachten, met welke mededeelingen de Regeering op dit gebied uiteindelijk bij het College zal komen.

(De heer Kartowisastro: Houdt de Regeering er ook rekening mede, dat de verhoudingen verstoord zijn?)

In hoeverre de devaluatie hierin een ommekeer teweeg zou moeten brengen is natuurlijk een punt, dat eveneens in overweging is, maar voorloopig kan de Regeering niet inzien, dat wat dit betreft nu dadelijk zou moeten worden vooropgesteld, dat men van de vroeger nagestreefde verhoudingen zal moeten afzien.

Terzake van de lasten is het woord gevoerd door de heeren Notosoetarso, Van Baalen, Van Helsdingen, Sosrohadikoesoemo en Verboom.

Wat de rede van den heer Van Baalen betreft, zou de Regeering in het kort willen opmerken, dat wellicht het geachte lid een weinig uit het oog verliest, dat het streven gericht is op een zoo geleidelijk mogelijke aanpassing.

(De heer Van Baalen: Op de geleidelijke aanpassing hebben wij in Indië tegenwoordig patent.

De heer Sosrohadikoesoemo: Inderdaad!)

De Regeering zal zeker niet ontkennen, dat uiteindelijk een verhooging van het kosten niveau ook in deze gewesten

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Directeur van Financiën.)
na de depreciatie van de munt moet intreden, maar het gaat erom, dat er bij de komende aanpassing aan dit niveau geen dusdanige schokken plaats hebben, dat groote categorieën daarvan onnoodig en te zeer te lijden hebben. Ik moet op het oogenblik met deze algemeene verklaring volstaan.

Ik zou ten aanzien van de douanerechten nog willen verklaren, dat het bepaald een misverstand is, dat aan de douane hier te lande het verwijt zou kunnen worden gemaakt, dat zij bij den invoer van goederen, waarvan de facturen in buitenlandsche valuta uitgedrukt zijn, te stroef zou zijn tewerk gegaan, door niet toe te staan, dat de reeds voor de depreciatie aangebrachte goederen tegen de oude koersen kunnen worden aangegeven voor de betaling van invoerrechten. Dit hangt samen — ik zal er niet al te diep op ingaan, — met de beteekenis van de entrepôtwaarde, die ten grondslag ligt aan de belasting op die goederen volgens het waarderecht, dat daarvoor bepaald is. Omtrent de bepaling van de entrepôtwaarde heeft in beginsel steeds overeenstemming bestaan met den handel. Men heeft het bestaande systeem nader bevestigd naar aanleiding van de feiten, die zich destijds voordeden bij de devaluatie van verschillende buitenlandsche valuta in 1931 e.v.

(De heer Van Baalen: Dat is geen analoog voorbeeld, toen leefden wij onder geheel andere omstandigheden.)

Bij de devaluatie van het pondsterling heeft men als gezegd de kwestie nog eens nader onder oogen gezien en toen is men tot de decisie gekomen, dat het voor alle partijen het beste was, een vaste lijn te behouden, te weten, dat alle betrekkelijke goederen — ook die, welke reeds aanwezig zijn, maar nog niet zijn vrijgegeven voor het verkeer, die de douane dus nog moeten passeeren — worden behandeld naar reden van de laatstbekende dagkoersen.

Destijds is dat uitgevallen in het voordeel van de importeurs, die goederen hadden in te klaren uit landen, waarvan de valuta was gedaald, thans is het in het nadeel van dezulken, maar de Regeering heeft met voordacht beoogd deze lijn niet te verbreken, want het zou bepaald onjuist zijn, dit incidenteel te doen. Het zou alleen gaan om toevallig aanwezige goederen, of die, welke binnen enkele dagen zouden worden ingevoerd; het zou bovendien ondoenlijk zijn hierbij een scheiding te willen trekken. Noodig is bij een dergelijk belangrijk en moeilijk onderwerp een principieel juiste lijn te vervolgen. Verder is naar het vaste gevoelen van overheid en betrokkenen deze lijn indertijd uitgemaakt als de eenige methode om deze moeilijke materie te hanteeren. De Regeering kan niet toegeven, dat hierbij door de douane een houding is aangenomen, die niet zou strooken met het algemeen belang.

(De heer Van Baalen: Men moet mijn uitspraak zien in het licht van den wensch der Regeering de prijzen der artikelen zoo laag mogelijk te houden, dat is een heel ander geval dan de Regeering heeft aangehaald.)

Het betrof hier niet een kwestie van permanent belang. Het zou slechts een incidenteele tegemoetkoming aan bepaalde importeurs zijn.

(De heer Van Baalen: Pardon, aan de verbruikers.)

Goed, aan de verbruikers, maar het zou gaan om een zeer beperkt aantal goederen, waartegenover een incidenteele beslissing zou worden genomen, waardoor de algemeene lijn verzwakt zou worden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Wat is bij het invoeren van goederen het beslissende moment?)

Het vrijgeven van de goederen om in het vrije verkeer te worden gebracht, niet het moment van aanbrengst of van aangifte bij het ontvangerskantoor en ook niet het moment van behandeling der goederen. Eerst wanneer de goederen zijn afgehandeld, wanneer zij worden vrijgegeven, is het beslissend moment daar, en de laatst bekende dagkoers op dit moment wordt berekend.

Overigens moet de Regeering ook ten aanzien van het lastenvraagstuk verwijzen naar hetgeen Zij in vorige instanties en ook in haar eerste rede heeft bekend gemaakt. De Regeering kan hier inderdaad moeilijk verder gaan. Ter zake van de lasten, kan de Regeering wel zeggen, dat bij de overwegingen uiteraard ook worden betrokken de door sommigen der geachte leden genoemde heffing van invoerrechten en de zoutprijs. De Regeering kan thans niet overgaan tot het doen van stellige concessies. In dit verband kan Zij zich geheel aansluiten bij de woorden van den eerste der geachte interpellanten, dat men nu eerst moet afwachten, welke maatregelen de Regeering binnenkort zal voorstellen.

Hetzelfde moet de Regeering betoogen ten aanzien van eventueele maatregelen, welke, zooals Zij gezegd heeft, reeds in overweging zijn, ter zake van de uitvoerrechten.

De Regeering meent voor dit gedeelte thans voldoende te zijn ingegaan op de redevoeringen van de geachte leden.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen zooeven is opgemerkt bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Financiën, zal de Regeering zich, wat het economische gedeelte betreft, in haar verder antwoord zeer moeten beperken.

Ik wil dit even nader toelichten, aan de hand van een algemeene opmerking omtrent den aard van de discussie, die hedenmorgen heeft plaats gehad.

Wanneer de Regeering op sommige punten, die hier van de zijde van het geachte college naar voren zijn gebracht, niet al te diep is ingegaan, dan is dat geenszins omdat de Regeering niet bereid is om met den Volksraad van gedachten te wisselen omtrent de uitvoering van de taak, die haar in deze omstandigheden ten deel valt. Maar de beperking welke de Regeering zich oplegt, wordt geboden door de onzekerheid, die de verschillende vraagstukken in menig opzicht nog beheerscht. Deze onzekerheid wordt in de eerste plaats geboren uit het onbekend verloop in de toekomst van den gulden. Wij weten nog niet, waar wij naar toe gaan, waar een einde zal zijn en op welk moment een zekere stabilisatie zal intreden, ook in de prijsvorming.

In de tweede plaats wordt die onzekerheid veroorzaakt doordat tal van maatregelen, die hedenmorgen van de zijde van dit college besproken zijn, uit den aard der zaak vooral de lastenverlagingen van diversen aard, natuurlijk hun terugslag hebben op het budget, en als zoodanig van te voren behoorlijk op hun consequenties moeten worden onderzocht, en ten slotte ook een onderwerp van overleg met het Opperbestuur moeten uitmaken. Dit zijn altegader factoren, die de Regeering noodzaken te volstaan met hetgeen hier hedenmorgen in eersten termijn is medegedeeld. Ik zal dus den tweeden termijn slechts benutten tot rechtzetting van een enkel misverstand, dat nog aan de zijde van het college blijkt te bestaan.

Ik kom dan in de allereerste plaats tot den heer Van Baalen, die eenigszins buiten het kader van de onderwerpelijke discussie is getreden, door eene herhaling van de beschouwingen, die zijn gehouden naar aanleiding van het prijszettingsontwerp op 7 October j.l.

(De heer Van Baalen: Dat ontwerp hebt U in eersten termijn zelf naar voren gebracht.)

De Regeering heeft deze regeling slechts naar voren gebracht, voor zoover dat noodig was naar aanleiding van de positieve vragen, die de heer Soeroso over prijsverhooging en de directe gevolgen daarvan heeft gesteld in zijn interpellatie.

(De heer Van Baalen: Naar aanleiding van het regeeringsantwoord moet ik dat bepaald tegenspreken.)

De heer Van Baalen heeft over de bedoelde ordonnantie een filippica gehouden, waarin elementen zijn, die ongetwijfeld de aandacht verdienen, maar waarvan het direct effect eenigszins verkleind is door de snelheid en de verheffing van stem, waarmede de spreker zich heeft uitgelaten en die het wel zeer moeilijk maken om hem geheel en al te volgen. De

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
heer Van Baalen is begonnen met de vraag te stellen: Waaraan heeft de middenstand in Indië het verdiend, dat zoo'n ontwerp is behandeld en in het Staatsblad is opgenomen? Mijnheer de Voorzitter! Zulke vragen kunnen even goed worden gesteld ten aanzien van de meeste artikelen in het wetboek van strafrecht: Waaraan heeft de samenleving die artikelen verdiend? Het antwoord op de vraag van den heer Van Baalen ligt in deze vergelijking opgesloten; de overheid, die de taak heeft excessen te voorkomen en de zaken niet op haar beloop te laten, moet in bepaalde ernstige gevallen de bevoegdheid hebben om in te grijpen. Maar wanneer de heer Van Baalen nu meent, dat tengevolge van de bedoelde ordonnantie alle controleurs, assistent-residenten, residenten en gouverneurs hun normaal werk in den steek zullen laten, ten einde overal voorraden van den middenstand in beslag te gaan nemen en maximumprijzen vast te stellen, al of niet daartoe aangespoord door de door den heer Van Baalen ten tooneele gebrachte dames, dan denkt hij verkeerd.

(De heer Van Baalen: De praktijk is anders.)

Die praktijk is op het oogenblik zoo, dat de met de uitvoering belaste autoriteiten centraal geïnstrueerd worden omtrent de prijzen van bepaalde importartikelen en omtrent wat daarvoor als een toelaatbare prijsverhooging kan worden aangemerkt. Natuurlijk worden die cijfers niet opzettelijk bekend gemaakt, omdat het in deze wereld nu eenmaal zoo is, dat alsdan vrijwel iedere verkooper direct tegen dat plafond aan gaat zitten, en dat is niet noodig. Alleen dus in die gevallen, waarin het dezen autoriteiten blijkt, dat de gestelde normen zijn overschreden, is het noodig bepaalde maatregelen te nemen. Dit wat betreft de toepassing van de ordonnantie in de praktijk.

De heer Van Baalen ging trouwens nog gebukt onder een ander misverstand: daar waar het betrof de mededeeling der Regeering, die hij meende te hebben gehoord, als zou het haar inzicht zijn, dat de bevolking gebaat is met een lagen levensstandaard. Dit is wel een zeer verkeerde weergave van het inzicht der Regeering. Dit inzicht is geen ander, dan dat het geheele land, Nederlandsch-Indië, gebaat is met een laag niveau van de productiekosten. Dat is het wat de Regeering gezegd heeft en niet wat de heer Van Baalen ervan gemaakt heeft. Hetzelfde misverstand is, hoewel minder geprononceerd aanwezig bij den heer Van Helsdingen, die gesproken heeft over het laag houden van het levenspeil. Dit is in het geheel niet de bedoeling, welke deze of andere maatregelen beheerscht. Zooals reeds is gezegd, het levenspeil hangt niet af van het laag houden van de kosten van levensonderhoud, uitgedrukt in geldswaarde, maar het komt erop aan wat het betrokken individu voor dat geld kan koopen. Wanneer het geldloon wordt laag gehouden, zegt dat op zichzelf niets ten aanzien van het levenspeil.

Daarop zijn geheel andere factoren van invloed, die de Regeering in haar verklaring op 5 dezer en ook hedenmorgen weer heeft aangestipt, zooals verlaging van invoerrechten, vaste lasten, e.d.

(De heer Van Baalen: Het wordt hoe langer hoe moeilijker.)

Misschien voor den heer Van Baalen. Voor de Regeering is de weg volkomen duidelijk.

Ik kom thans aan de beantwoording van het geachte lid, den heer Kan, dien ik er zoo even bij interruptie reeds op heb gewezen, dat het geachte lid in dwaling verkeert ten aanzien van de uitspraak der Regeering, wat betreft het verband tusschen de monetaire verschuivingen en de maatregelen tot ordening van het productie- en distributieproces.

De heer Kan heeft zich uitgedrukt, als zou de Regeering gezegd hebben, dat contingenteeringsmaatregelen, e.d. niets met deze zaak te maken zouden hebben. Zoo heeft de Regeering dit echter niet gezegd. Ter verduidelijking van haar standpunt en ter voorkoming van verder misverstand zal ik

(Sandkuyl.
nog even herhalen, wat de Regeering te dezen opzichte heeft gezegd:

> „Het loslaten van den gouden standaard op zichzelf beschouwd is in dezen niet van doorslaggevende beteekenis".

Dit is een uitspaak, die de Regeering vanmorgen heeft gegeven, en zij komt verder in de verklaringen der Regeering in soortgelijke bewoordingen terug. Wanneer ik dit dus nu verder als bekend mag veronderstellen, rest mij alleen nog een enkele opmerking te maken betreffende de motie Soeroso, c.s., stuk 3, waarin mede is belichaamd het pleidooi van den heer Kan tot opheffing van de bestaande contingenteeringsmaatregelen, enz.

Zooals uit de uiteenzetting der Regeering in eersten termijn is gebleken, zijn deze contingenteeringsmaatregelen niet ingesteld rechtstreeks in verband met den gouden standaard, maar om verschillende andere redenen, waarvan ik genoemd heb bescherming van de eigen industrie, en handelspolitieke overwegingen in verband met de belangen van buitenlandsche afnemers van ons product. Deze motie discrimineert in de eerste plaats niet ten aanzien van de doelstelling van de contingenteering; zij is dus te algemeen gesteld. Bovendien is zij in zeker opzicht voorbarig. Het verlaten van den gouden standaard kan uiteraard tot op zekere hoogte tengevolge hebben, dat de argumenten voor deze contingenteeringen opnieuw worden gerangschikt en overwogen. Dit zal te goeder tijd ongetwijfeld geschieden. Zooals de Regeering echter heeft uiteengezet, is de loslating van het goud op zichzelf niet van doorslaande beteekenis in dezen. Het verband, dat hier wordt gelegd in de bewoording van de motie, is onjuist, een gebrek dat door generaliseeren nog wordt verergerd.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot de stemmingen over de moties overgaan. Ik geef daarbij de gelegenheid tot een zeer korte stemmotiveering.

Aan de orde is de stemming over de motie-Soeroso c.s. (Ond. **89**, st. 2).

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben voorloopig tegen de voorgestelde motie twee bedenkingen.

In de eerste plaats lees ik, dat de ratio van de gevraagde extraheffing is de meerdere opbrengst, die een gevolg is van de getroffen monetaire maatregelen. Maar nu rijst dadelijk de vraag, waarom zou de meerdere opbrengst alleen getroffen worden bij de exportbedrijven? Waren de voorstellers der motie logisch en consequent te werk gegaan, dan hadden zij moeten vragen een extra-heffing van allen, van wie redelijkerwijs aannemelijk gemaakt kan worden, dat zij extra-winsten hebben gemaakt.

Wat zij nu doen is dus weder aandringen op maatregelen, die beteekenen discriminatie, met alle bedenkingen daaraan verbonden. Overigens moge ik den Volksraad met den meesten nadruk op het hart binden de realiteit niet uit het oog te verliezen. Wat is nu in vredesnaam zoo'n devaluatiewinst? Ik sluit mij hierbij volkomen aan bij den heer Van Baalen, die zeer duidelijk in het licht stelde, dat men hier heel zelden met reëele winsten te doen heeft.

Heeft men zich wel rekenschap gegeven hoe men het paard achter de wagen spant, wanneer men thans de exportbedrijven extra wil gaan treffen? Bedrijven die jarenlang geworsteld hebben om hun bestaan en millioenen verliezen geleden hebben, maar toch het hoofd boven water hebben gehouden, kunnen nu eindelijk op de wereldmarkt mee concurreeren. En nu zou men hun dit plomp verloren onmogelijk willen maken, in plaats van goed voor oogen te houden, dat het welzijn van de exportbedrijven beteekent het welzijn van deze gewesten en dat men derhalve deze bedrijven kans moet geven weder op adem te komen.

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Van Baalen, Van Helsdingen, Kan.)

Tenslotte hebben de voorstellers verzuimd de budgetaire noodzaak aan te geven en aan te toonen van de door hen bepleite maatregelen. Eigenlijk is dat heel begrijpelijk, want die budgetaire noodzakelijkheid bestaat niet en zal gelukkig niet bestaan, aangezien het land juist ten aanzien van de exportbedrijven, wanneer die weder betere winsten maken van die hoogere winsten een aanzienlijk gedeelte — 20% — door middel van de vennootschapsbelasting als aandeel zal opstrijken. Men doet het voorkomen alsof in eens de wereld op zijn kop staat.

De **Voorzitter**: Kunt U zich niet wat bekorten?

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal thans het slot formuleeren in aansluiting aan de bedenkingen, die ik tegen de motie heb. Men laat zich verblinden door het sterk oploopen van de koersen van de exportbedrijven. Wij hebben echter in de afgeloopen tien jaren immers herhaaldelijk gezien, dat van reëele winst hier geen sprake is geweest. Laat men dan goed voor oogen houden, wat Dr. Colijn in zijn radiorede heeft gezegd:

„Laten wij het hoofd koelhouden en doen, alsof er niets is gebeurd. Dan zal in werkelijkheid blijken, dat er betrekkelijk weinig is veranderd."

De **Voorzitter**: Ik verzoek de volgende sprekers zich te beperken en zich ook aan een werkelijke stemmotiveering te houden.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben tegen deze motie uit overwegingen, die nog verder gaan dan de overwegingen van den heer Sandkuyl. Ik ben er n.l. nog lang niet van overtuigd, dat deze exportproducten tengevolge van den gewijzigden toestand in zooveel grooter mate zullen worden geëxporteerd. Men krijgt alleen als gevolg van de veranderde monetaire situatie een hooger aantal guldens binnen voor zijn producten, doch zooals ik reeds in eersten termijn heb gezegd, beteekent dat nog lang geen extrawinst. De verschillende ondernemingen zullen straks ook onderscheidene aanschaffingen moeten doen en weder in gedevalueerde guldens moeten gaan betalen, zoodat er van winst dan niets overblijft. Wanneer men in deze richting iets zou willen doen, zou men eerst rustig het boekjaar 1936 moeten afwachten om te zien of ook inderdaad extrawinst is behaald. En wanneer men dan van die extrawinst wat nemen zou, zou ik daarvoor iets kunnen voelen, doch op het oogenblik voel ik daarvoor nog niets, aangezien ik integendeel ervan overtuigd ben, dat van een extrawinst geen sprake is.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de materieele bezwaren zoo juist door de beide vorige sprekers voorgebracht, zou ik alsnog twee zeer ernstige bezwaren naar voren willen brengen, ten eerste, dat hier te algemeen gesproken wordt van exportproducten zonder onderscheiding, welke exportproducten het kunnen dragen en in de tweede plaats, dat de behandeling van dit toch zeer belangrijke onderwerp zoo weinig diepgaand is geweest, de vóór- en nadeelen zoo weinig tegenover elkaar zijn gesteld, dat het naar mijn oordeel niet mogelijk is, dat de Volksraad een gefundeerd oordeel over dit punt kan uitspreken.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mijn stem niet geven aan deze motie. Ik zal ten deze eens een concreet geval noemen. Laten wij eens beschouwen de suiker, ook een exportproduct. Men weet algemeen hoe de toestand van de suiker is. Zou men nu zonder meer in gedeprecieerde guldens willen rekenen en zeggen: ge betaalt zooveel van het verschil tusschen den prijs van vroeger en thans? De onderteekenaars van de motie zullen wel zelf moeten erkennen, dat dit absurd is.

(Kerstens, Verboom, Van Helsdingen.)

De **Voorzitter**: Ik verzoek U thans Uw stemmotiveering te eindigen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nog even het volgende willen zeggen. Ik heb van den heer Sosrohadikoesoemo vernomen, dat hij niet wenscht, dat de geheele winst wordt afgenomen van de exporteurs. Dat zou er nog moeten bijkomen. Laat men in de eerste plaats maar denken aan de koelies.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Op grond van hetgeen de beide vorige sprekers hebben medegedeeld, verklaar ik, dat wij alleen voor deze motie zouden kunnen stemmen, wanneer de tekst als volgt zou luiden:

„spreekt zich uit voor een extra-heffing van de meerdere opbrengst van daarvoor in aanmerking komende exportprodueten." enz.

Weliswaar ben ik ervan overtuigd, dat de motie dan eigenlijk niets meer bevat, dan wat de Regeering zelf wel voornemens zal zijn te doen, maar door deze toevoeging voor te stellen, hebben wij in ieder geval onzen goeden wil getoond.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Een uitvoerrecht op uitvoerproducten is voor ons onaanvaardbaar, wanneer het wordt gemotiveerd op de wijze als in de motie geschiedt. Ik zie in een dergelijken maatregel een groote onbillijkheid, omdat op deze wijze de winst zou worden getroffen van bedrijven, die zich in de afgeloopen jaren groote offers en groote inspanning hebben getroost, terwijl zeer groote winsten, die gemaakt zijn en gemaakt worden door speculaties, waarvoor verder geen vinger is uitgestoken, onbelast blijven. Zooals ik zooeven al gezegd heb zou een dergelijk uitvoerrecht voor ons alleen aanvaardbaar zijn, als het zou dienen als compensatie voor andere in onze oogen zeer belangrijke maatregelen, die daartegenover zouden worden getroffen.

De **Voorzitter**: De eerste onderteekenaar der motie heeft mij medegedeeld, dat aan de suggestie van den heer Kerstens gevolg wordt gegeven, zoodat de woorden: „van exportproducten" zullen komen te luiden: van daarvoor in aanmerking komende export-producten. Deze gewijzigde motie zal dus thans in stemming komen.

De motie-Soeroso (Ond. **89**, st. 2) als gewijzigd tijdens de bespreking, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen voor en 12 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Koesoemo Oetoyo, Abdul Rasjid, Soangkoepon, Moelia, Thamrin, Ratu Langie, Iskandar Dinata, Hildebrand, Blaauw, Yo Heng Kam, Soeroso, Boestan, Hoedojo, Kasimo, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Mapoedji, Ko Kwat Tiong, Wirjopranoto, Doeve, Roep, Datoe' Toemenggoeng, Kerstens, Leunissen en Kartowisastro.

Tegen stemmen de leden: Van Kesteren, Van Helsdingen, Verboom, Loa Sek Hie, Janssen, Weyer, Notosoetarso, Van Baalen, Kan, Sandkuyl, Groenenberg en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de motie-Soeroso c.s. (Ond. **89**, st. 3).

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik deze motie overbodig acht, daar ik veronderstel, dat de Regeering van zelf overwegen zal wanneer contingenteeringsmaatregelen moeten worden opgeheven, acht ik haar zoo onschuldig omdat zij niets anders inhoudt, dan den raad aan

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied.

(Verboom, Voorzitter e.a.)
de Regeering om te overwegen de opheffing van de bestaande contingenteeringsmaatregelen en ten spoedigste aan den Volksraad mededeeling te doen van haar bevindingen ter zake, dat ik mij tegen deze motie niet zal verzetten.

De heer **Verboom**: Mijn bezwaren tegen deze motie zijn van denzelfden aard als ik had tegen de vorige motie, nl. dat zij te vlug in elkaar is gezet en daardoor niet voldoende weergeeft, waar het ten deze om gaat. Hier wordt op den voorgrond gesteld de opheffing van de bestaande contingenteeringsmaatregelen; ik geloof evenwel, dat het juister zou zijn te zeggen: de verschillende contingenteeringsmaatregelen nader in beschouwing te nemen en te zien in hoeverre deze kunnen worden gewijzigd.

(De heer Kan: Dat komt toch op hetzelfde neer.)

Misschien, maar het wordt hier wel zeer onvolledig gezegd.

De **Voorzitter**: Als men opheffing overweegt, kan men ook tot het resultaat komen, dat gedeeltelijke opheffing gewenscht is.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening wordt wat in deze motie wordt gevraagd, door de Regeering reeds zoo regelmatig overwogen, dat ik de motie overbodig acht en er tegen zal stemmen.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, of de voorstellers der motie de consequenties ervan wel hebben doorzien. Hier wordt de Regeering opheffing gevraagd van de bestaande contingenteeringsmaatregelen. Maar het betreft hier tijdelijke maatregelen en de Regeering heeft bereids toegezegd, dat Zij bij gewijzigde omstandigheden telkens zal overwegen, of deze maatregelen moeten worden ingetrokken. Wat hier wordt gevraagd heeft de Regeering dus reeds toegezegd. Bovendien acht ik geen enkele aanleiding aanwezig, er bij de Regeering extra op aan te dringen, omdat in verband met de in gang zijnde mechaniseering — om het zoo te noemen — van de bedrijven in Nederlandsch-Indië, er op het oogenblik een toestand is ontstaan, dat de contingenteeringsmaatregelen nog wel eens goede vruchten kunnen afwerpen, ook ten bate van de Indische industrie. Daarom zie ik geen enkele aanleiding er bij de Regeering nog eens extra op aan te dringen, de contingenteeringsmaatregelen op te heffen.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij de woorden van de heeren Kerstens en Van Baalen.

De motie-Soeroso c.s. (Ond. **89**, st. 3) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 24 stemmen voor en 12 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Sosrohadikoesoemo, Wirjopranoto, Notosoetarso, Doeve, Kan, Prawoto, Datoe' Toemenggoeng, Leunissen, Kartowisastro, Koesoemo Oetoyo, Abdul Rasjid, Van Helsdingen, Soangkoepon, Moelia, Loa Sek Hie Thamrin, Ratu Langie, Iskandar Dinata, Blaauw, Soeroso, Boestan, Hoedojo, Kasimo en Soetardjo.

Tegen stemmen de leden: Weyer, Van Baalen, Roep, Sandkuyl, Kerstens, Groenenberg, Van Kesteren, Verboom, Janssen, Hildebrand, Yo Heng Kam en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de motie-Soeroso c.s. (Ond. **89**, st. 4).

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de strekking dezer motie niet alleen gaat in de richting van het betoog, dat ik indertijd in het College van Gedelegeerden, doch ook in de richting van dat, hetwelk ik hedenmorgen heb gehouden, zal ik tegen de motie stemmen, omdat ze mijns inziens geheel verkeerd is geredigeerd. Er wordt in gezegd:

> „dringt er bij de Regeering op aan, maatregelen te nemen en te doen nemen, dat alle daarvoor in aanmerking komende salarissen, loonen en pensioenen tijdig verhoogd worden met een percentage evenredig aan de gemiddelde prijsstijging".

Wil er sprake zijn van een gemiddelde prijsstijging, dan zal toch gedurende eenige maanden moeten worden nagegaan hoe die prijsstijging verloopt in die periode. Na hetgeen de Regeering reeds heeft toegezegd nu nog eens speciaal de toezegging te vragen, om tijdig maatregelen te nemen — en wat wil hier „tijdig" zeggen, dat is ook alweer vaag en weinig zeggend — acht ik de motie overbodig en ik zal er dan ook tegen stemmen.

De heer **Van Baalen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal vóór de motie stemmen, los van de woorden, die de voorstellers op papier hebben gezet, want ik ben ervan overtuigd, dat een prijsverhooging met zich zal brengen, dat de koopkracht van het groote publiek ook aanzienlijk zal verminderen en zij, die thans een salaris genieten, waardoor zij op de grens van hun inkomen leven, in de gelegenheid moeten worden gesteld in hun levensbehoeften te blijven voorzien. Dat de salarissen over het algemeen een prijsstijging niet meer kunnen dragen, kan ik niet onderschrijven, maar ik zal vóór de motie stemmen, omdat ik rotsvast vertrouw in het psychologisch effect, dat als de Regeering de salarissen met bijv. 10% verhoogt, ook thans rustende kapitalen met die 10% in omloop zullen worden gebracht.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen tegen de motie stemmen. In de eerste plaats, omdat een wenschelijkheid wordt uitgesproken ten aanzien van de salarissen van landsdienaren ten aanzien waarvan de Regeering zeer duidelijk heeft verklaard, dat Zij bij voortduring diligent zal zijn.

Wat de pensioenen betreft, die in de motie ook worden genoemd en ten aanzien waarvan gevraagd wordt, dat de Regeering maatregelen zal nemen, dat ook de particuliere pensioenen worden verhoogd, schijnen de voorstellers zich geen rekenschap gegeven te hebben van de daaraan verbonden moeilijkheden. Ik denk hierbij aan de middelen, die aan de pensioenfondsen ter beschikking staan om de pensioenen te betalen. Het is onmogelijk te verlangen, dat de Regeering maatregelen doet nemen de pensioenen te verhoogen met het oog op de middelen dier pensioenfondsen, die zulk een verhooging niet toelaten.

(De heer Blaauw: Maar de Regeering kan zeer veel.)

Maar Zij kan niet van *f* 4 bijv. *f* 10 maken.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal vóór de motie stemmen al rijst bij mij de vraag, hoe men deze motie wenscht te rijmen met de aangenomen motie stuk 2, waarbij de winsten, die verschillende bedrijven maken, worden afgeroomd. Hoe kan men in redelijkheid verlangen, dat als de winsten van de bedrijven worden afgeroomd, deze bedrijven hoogere loonen uitkeeren?

Ik zal desondanks vóór de motie stemmen vooral, waar ik tegen de motie stuk 2 heb gestemd.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen vóór de motie stemmen om de strekking, die de motie heeft en die overeenkomt met hetgeen ik reeds bij herhaling te dezen aanzien heb betoogd. Wij stemmen dus vóór de motie los van de woorden, waarin zij is gegoten, want ook wij vinden, dat de motie de fouten heeft, waarop de heer Van Helsdingen heeft gewezen, en die de motie dus eigenlijk in de oogen van den heer Thamrin veroordeelen.

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Interpellaties-Soeroso (Ond. **89**) en -Kan (Ond. **92**) n.a.v. de maatregelen op monetair gebied. — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de Derde buitengewone zitting.

(Voorzitter.)

De motie-Soeroso c.s. (Ond. **89**, st. 4) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 34 stemmen vóór en 4 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Ko Kwat Tiong, Wirjopranoto, Notosoetarso, Van Baalen, Doeve, Kan, Prawoto, Roep, Datoe' Toemenggoeng, Kerstens, Leunissen, Kartowisastro, Koesoemo Oetoyo, Van Kesteren, Abdul Rasjid, Soangkoepon, Moelia, Verboom, Loa Sek Hie, Thamrin, Janssen, Ratu Langie, Iskandar Dinata, Hildebrand, Blaauw, Yo Heng Kam, Soeroso, Boestan, Hoedojo, Kasimo, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Mapoedji en de Voorzitter.

T e g e n stemmen de heeren: Sandkuyl, Groenenberg, Van Helsdingen en Weyer.

De **Voorzitter**: Namens den Volksraad breng ik dank aan de Regeering voor de gegeven inlichtingen op de gestelde vragen.

Hiermede zijn de beide interpellaties afgedaan.

Ik deel mede, dat de motie-Thamrin c.s. (Ond. **31**, st. 6), welke ook op den oproep voor deze buitengewone zitting voorkomt en welke handelt over het rubberuitvoerrecht, op verzoek van den eersten onderteekenaar der motie, tot naderen datum wordt aangehouden.

Den leden van het College van Gedelegeerden raad ik aan ervoor zorg te dragen, dat zij in den loop van de volgende weken telefonisch of telegrafisch bereikbaar zijn.

Geachte medeleden. Wij zijn thans gekomen aan het eind van de 3e buitengewone zitting, de laatste van een seriezittingen aangevangen juist 4 maanden geleden op 15 Juni. Ons bijeenzijn kenmerkte zich door vele records: maximum records van de langste serie, van den tijdsduur, van het aantal lange ochtendvergaderingen, van de dikte der Handelingen, van het aantal afgedane onderwerpen (waaronder liefst 48 aanvullende begrootingen — waarlijk niet bevorderlijk voor de overzichtelijkheid van de begrootingen), van hanteering der uitzonderlijke bevoegdheden (3 petities en 2 interpellaties), van het aantal gestelde termijnen bij de ontwerpen; minimum records van het aantal avondvergaderingen, van het aantal amendementen en vooral moties bij de begrooting. Ik noem geen cijfers; zij zullen in de Handelingen worden opgenomen. [1])

Het witte doek van de film, de trainingplaats voor den modernen mensch voor het maken van gedachtesprongen, is niets vergeleken met onze werkroosters, waarop alle vormen van hersengymnastiek rijkelijk hun beurt kregen. Dit is niets nieuws, maar het overschreed ditmaal alle grenzen. Nog nooit in de 18 jaar van zijn bestaan — voorzoover ik weet ook niet in de jaren van mijn afwezigheid — heeft de Volksraad aan één stuk door een zóó omvangrijk en zóó diepgaand program afgewerkt. Er zijn wel belangrijker onderwerpen aan de orde geweest, er zijn wel tijden van nog meer geforceerd tempo geweest, maar de nadeelen van de langdurige zeer steile helling deden zich nooit zoo voelbaar voor als nu. Ik wijs op het ernstig nadeel, dat de beslissingen in de laatste weken werden genomen, door een steeds kleiner wordend aantal leden, omdat verscheidenen zich niet zoolang aan hun werkzaamheden konden onttrekken. De normale partijverhoudingen werden mitsdien door onberekenbare factoren doorbroken.

De oorzaken van den langen duur van den zittingstijd? Het zijn er vele en toevallige. Wat gedaan kan worden om den samenloop dier oorzaken in de toekomst te voorkomen zal mijnerzijds gedaan worden. Er zijn echter oorzaken, die ik niet in de hand heb. De curven der debat-lengten vertoonen toppen, die elkaar verrassend kunnen versterken. Ik noem een achttal:

1. uitbundige uitingsdrang in elk 2de jaar van een Volksraadsperiode;
2. het onbedwingbaar verlangen om de balans op te maken van een vertrekkenden Gouverneur-Generaal;
3. de nieuwe mode van wetgeving voor een bepaalden termijn, hetgeen — ofschoon niet bedoeld als werkverschaffing — periodieke herbehandeling meebrengt (koelie-ordonnantie, pensioensherberekening, alle restrictie en contingenteeringsmaatregelen);
4. de befaamde petitionitis, die — het is niet eens een contradictie — om eigen zin te krijgen en ter bereiking van meerdere zelfstandigheid telkens hooger beroep op het moederland bepleit;
5. voeg daarbij de internationale spanningen, die het vraagstuk van versterking der weermacht op den voorgrond brachten (met defensievoorzieningen en dienstplichtregeling);
6. de economische problemen, die culmineeren in de verhouding Indië—Nederland (met de richtlijnen, den koffiesteun en *f* 25 millioen), en in den onvermoeid volgehouden aandrang tot lastenverlaging;
7. de opluchting, dat eindelijk na jaren een begrooting is verkregen, die — naar het heet — geen schuldvermeerdering meebrengt; de man aan het stuur, houde den voet aan de rem!
8. en tot slot — of wellicht als inleiding van een nieuwe reeks — de monetaire maatregelen met de interpellaties daarover; de man aan het stuur houde ook de hand aan de handrem!

Als dan toevallig ook het buitenlandsch verlofreglement aan de beurt is, de verdere overdracht van landszorg, de plantersregeling, de Vrije dagenregeling en het Waterregle-

---

[1])

1ste gew. zitt. 1935—1936.	*1ste gew. en 1ste, 2de en 3de buitengewone zitting 1936—1937.*
Aantal openbare vergaderingen 52, waarvan er 6 's avonds werden voortgezet.	Aantal openbare vergaderingen (met inbegrip van de bestuursoverdracht) 44, waarvan er 5 's avonds werden voortgezet.
Aantal dagen, waarop alleen in de afdeelingen werd vergaderd: 8	Aantal dagen, waarop alleen in de afdeelingen werd vergaderd: 9 (en 1 vergadering van de Commissie van voorbereiding).

Behandelde stof.

a. Ontwerp-begrooting 1936, waarbij 14 amendementen en 34 moties.	*a.* Ontwerp-begrooting 1937, waarbij 10 amendementen en 15 moties.
b. 17 Ontwerp-aanvullingsbegrootingen met 1 amendement.	*b.* 48 Ontwerp-aanvullende begrootingen met 1 amendement en 3 moties.
c. 11 Wetsontwerpen met 2 moties.	*c.* 5 Wetsontwerpen (met 2 moties).
d. 2 Ontwerpen van algemeenen maatregel van bestuur.	*d.* 4 Ontwerpen van algemeenen maatregel van bestuur (waarvan 1 van het vorige zittingsjaar).
e. 18 Ontwerp-ordonnanties (met inbegrip van 8 in deze zitting afgehandelde ontwerpen van de vorige zitting), met 7 amendementen en 1 motie.	*e.* 20 Ontwerp-ordonnanties (met inbegrip van 4 ontwerpen van de vorige zitting) met 31 amendementen en 1 motie.
f. De verslagen van de Algemeene Rekenkamers in Nederland en Nederlandsch-Indië over 1934 en het jaarverslag van de N.I.A.M. over 1934.	*f.* De verslagen van de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië over 1935 en het verslag van de N.I.A.M. over 1935.
g. Ontwerpen van besluit tot goedkeuring van de gezamenlijke begrooting van de Landsbedrijven 1932 en tot vaststelling van het slot van rekening 1932.	*g.* Ontwerp van besluit tot goedkeuring van de gezamenlijke begrooting van de Landsbedrijven 1933.
	h. 2 Ontwerp-adressen.
	i. 2 interpellaties (met 3 moties).

74ste VERGADERING — WOENSDAG 14 OCTOBER 1936.
DERDE BUITENGEWONE ZITTING.

Rede van den Voorzitter tot sluiting van de Derde buitengewone zitting.

(Voorzitter.)

ment — de laatste vier onderwerpen werkelijk niet te vroeg — dan is de omvang der besprekingen voldoende verklaard. De late ontvangst van ontwerpen en de gestelde termijnen voor de behandeling hadden bovendien als gevolg een grilligheid van de verdeeling der stof, die het opmaken van een rooster voor eenige dagen vooruit soms niet toeliet; en als nog ernstiger gevolg, dat de Volksraad verscheidene ontwerpen, die zeer goed door het College van Gedelegeerden hadden kunnen worden afgedaan, wel moest voorbehouden (waartoe dan ook meerendeels door de voorzitters het voorstel werd gedaan). De Regeering op haar beurt was meermalen wel gedwongen korte termijnen te stellen, omdat uitstel tot de volgende Volksraadszitting niet mogelijk was en het College van Gedelegeerden geen bevoegdheid heeft ten aanzien van ontwerpen van wet, algemeene maatregelen van bestuur en aanvullende begrootingen. Het verloop van zaken in deze zittingenreeks moge den Nederlandschen wetgever nu eindelijk overtuigen van de noodzaak spoedig gevolg te geven aan ons reeds van September 1930 dateerend petitievoorstel om deze bevoegdheid ook aan het College van Gedelegeerden toe te kennen. *) Het veelvuldig stellen van zeer korte termijnen kan den schijn wekken, dat de behandeling in den Volksraad slechts als een formeele instantie wordt beschouwd. De Regeering zal goed doen zelfs dien schijn te vermijden. Hernieuwde aandrang harerzijds om althans op dit punt de I. S. spoedig te wijzigen, zal door den Volksraad ongetwijfeld op prijs gesteld worden.

Wij hebben aldus samen 4 maanden doorleefd. Er waren dagen van voortkabbelenden woordenstroom over 1001-zaken,

momenten van gespannen aandacht,

momenten van levendige interrupties, waarbij de humor gelukkig niet ontbrak,

momenten van het tastend aanvoelen van stemming en kansberekening van stemmingen.

Alles doortrokken van een diepen ernst, van een tot het uiterste opgevoerde werklust, gedragen door de begeerte het algemeen belang ieder op zijn wijze te dienen. Deze verdiensten, moeite en inspanning worden door den buitenstaander al te vaak onderschat.

Zeker, er waren enkele schrille wanklanken,

niet altijd werd wat klein is, klein gezien,

er was weleens schadelijke overdrijving,

er was weleens hinderlijk gemis aan zelfbeperking, met name in het gebruik van tweeden termijn en stemmotiveering.

Slechts een dwaas ontkent zijn tekortkomingen.

Maar ik twijfel niet of ieder onzer, die gevoelde tekort geschoten te zijn, nam het besluit zichzelf te herzien. Voelbare reacties zijn even zoovele correcties. De Volksraad is een uitnemende leerschool des levens. Wie dit zelf nog niet mocht ontdekt hebben, ondervindt dit als anderen meepraten over den Volksraad zonder er verstand van te hebben.

Juist die zelfcorrectie — noodzakelijk voor den Volksraad als geheel èn noodzakelijk voor ieder onzer — wàs voorwaarde voor het verwerven, is voorwaarde voor het handhaven van de invloedrijke plaats, die de Volksraad in de Indische samenleving inneemt. En een invloedrijke plaats neemt de Volksraad in, trots de beweringen van het tegendeel door personen, die stelselmatig het werk van den raad willen kleineeren. De Regeering erkent dien invloed. Zij sprak herhaaldelijk haar waardeering uit o.m. bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, naar aanleiding van de gehouden algemeene beschouwingen bij de begrooting voor 1937 (H 497):

„De Regeering heeft namelijk den indruk, dat het geachte college zich op duidelijke wijze tot tolk heeft gemaakt van groote gedachten, die uit de volheid van dezen tijd ook bij de inwoners van deze landen zijn geboren, en evenzeer is de Regeering ervan overtuigd, dat de Volksraad zich bij deze beraadslagingen op een hoog niveau heeft bewogen. De Regeering waardeert dit en Zij stelt er een eer in zulks tot uitdrukking te brengen, door ook van haar kant de volledigste openhartigheid te betrachten en ook harerzijds zoo diep op de zaken in te gaan als in haar vermogen ligt."

Zij toonde het ook in deze zittingen door tientallen malen tegemoet te komen aan in den Volksraad geuite verlangens, door wijzigingen in ontwerpen aan te brengen, door wijzigingen van Volksraadszijde tenslotte te aanvaarden, ook al had de Volksraad mijns inziens wel spaarzamer met amendementen op wetgevend gebied kunnen zijn. De Regeering zal zelfs mijns inziens een juist inzicht in de beteekenis van den Volksraad toonen als Zij in verschillende gevallen, bij gebleken gemis aan overeenstemming, haar meening niet zonder meer prijs geeft. Er zijn nu eenmaal onderwerpen, waarbij het aanvaarden van de beslissingen van een politiek samengesteld vertegenwoordigend lichaam, tot ongewenschte consequenties zou leiden. Gemeenschappen met overwicht van het vertegenwoordigend lichaam hebben dit met schade ondervonden. Er zou voor mij geen aanleiding zijn dit punt aan te roeren, als niet ten aanzien van de behandeling van het buitenlandsch verlofreglement op den raad critiek was uitgeoefend, die met het bovenstaande mijns inziens onvoldoende rekening hield. De behandeling van dit ontwerp was juist zeer leerzaam en hield een stilzwijgende hulde in aan de ontwerpers van de figuur van den Volksraad in het staatkundig beeld van Nederlandsch-Indië.

Geachte medeleden. Ik eindig met eenige dankbetuigingen: een dankbetuiging aan de Regeeringsgemachtigden, die in het algemeen met groote tegemoetkomendheid den Volksraad hebben te woord gestaan, die in deze juist voor hen moeilijke tijdsomstandigheden veel werk voor den Volksraad hebben verzet, die mede door hun deskundige inlichtingen de Handelingen maken tot een — zooal niet aantrekkelijke — dan toch gezochte bron van kennis en studie;

een dankbetuiging aan de secretarie en stenografische dienst, wier prestaties trots ziekten in een tot het minimale gereduceerd corps, op dezelfde voortreffelijke hoogte bleven,

een dankbetuiging aan de landsdrukkerij voor de vlotte medewerking;

een dankbetuiging aan de pers voor de groote bekendheid, welke zij aan het Volksraadswerk geeft; in het bijzonder aan den verslaggever van Aneta, die — het is niet als verwijt aan de leden bedoeld — het meest getrouw met mij alle uren heeft uitgezeten,

een dankbetuiging aan U allen voor de prettige samenwerking, voor de wijze waarop gij mijn taak hebt verlicht èn veraangenaamd. (Teekenen van instemming.)

Ik sluit hiermede deze vergadering en daarmede de Derde buitengewone zitting (1.32 uur n.m.).

*) Zitt. '30—'31, Ond. **30**; H 1656.

75ste VERGADERING — MAANDAG 11 JANUARI 1937.
TWEEDE GEWONE ZITTING.

Opening van de zitting. — Telegrammen aan H. K. H. Prinses Juliana en Z. D. H. Prins Bernhard en H. M. de Koningin. — Overhandiging aan den heer Yo Heng Kam van de bescheiden i.v.m. de benoeming van genoemd lid tot officier in de orde van Oranje-Nassau. — Ingekomen stukken.

TWEEDE GEWONE ZITTING.

75ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 11 Januari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Opening van de zitting. — Telegrammen aan H. K. H. Prinses Juliana en Z. D. H. Prins Bernhard en aan H. M. de Koningin. — Overhandiging aan den heer Yo Heng Kam van de bescheiden i.v.m. de benoeming van genoemd lid tot officier in de orde van Oranje-Nassau. — Ingekomen stukken. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 44 leden, te weten:

de heeren Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, *Boestan*, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gondosoebroto, Groenenberg, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom. Wermuth, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze eerste vergadering van de Tweede Gewone Zitting.

Nog allen onder den indruk van de plechtigheid en de vreugdevolle gebeurtenis, die in Nederland en hier te lande gevierd is in een eenstemmigheid, welke zelfs hooggestemde verwachtingen overtreft, mag het overbodig heeten, thans opnieuw daarvoor Uw aandacht te vragen. Ik moge volstaan met de mededeeling, dat ik, overtuigd van Uw instemming, op den huwelijksdag de volgende telegrammen namens den Volksraad heb verzonden:

„Aan Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana en Zijne Doorluchtige Hoogheid Prins Bernhard.

De Volksraad van Nederlandsch-Indië veroorlooft zich Uwer Koninklijke Hoogheid en Uwer Doorluchtige Hoogheid eerbiedig zijne gelukwenschen aan te bieden bij Haar huwelijk.

Het College deelt in de alom in het Koninkrijk der Nederlanden heerschende vreugde over deze echtverbintenis en herhaalt de bede, dat deze met Godes wil moge leiden tot verhooging zoo van het geluk van Uwe Hoogheden als van het welzijn van het Volk.

Van Helsdingen, Voorzitter van den Volksraad."

„Aan Hare Majesteit de Koningin — Den Haag.

Het moge Uwer Majesteit behagen de eerbiedige gelukwenschen te aanvaarden van den Volksraad van Nederlandsch-Indië bij het huwelijk van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana met Zijne Doorluchtige Hoogheid Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld.

Het College, overtuigd te handelen in overeenstemming met de gevoelens van trouw en aanhankelijkheid jegens Uwe Majesteit en Haar Huis, welke alom de bevolking hier te lande vervullen, verklaart zich innig te verheugen in de echtverbintenis van de geliefde Prinses en spreekt nogmaals den wensch uit, dat op dit huwelijk Godes zegen moge rusten, opdat het moge strekken tot heil en geluk van Vorstenhuis en Volk.

Van Helsdingen, Voorzitter van den Volksraad."

(Voorzitter.)

Verder is het mij een aangename taak, te voldoen aan het verzoek van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal om de bescheiden, betrekking hebbend op de benoeming van den heer Yo Heng Kam tot Officier in de Orde van Oranje Nassau, welke onderscheiding hem werd verleend bij Koninklijk Besluit van 22 Augustus 1936, aan hem ter hand te stellen, hetgeen ik hierbij doe.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Berichten van verhindering van de heeren Sosrodiprodjo, Soeria Nataätmadja en Danoesoegondo.

Worden voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en-beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 30 December 1936 No. 25 en van 2, 4, 4, 4 en 5 Januari 1937 Nos. 8, 9, 11, 12 en 27 ter aanbieding van

a. een ontwerp-reis- en verblijftoezichtordonnantie 1937 (Ond. **121**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van de rentepercentages, welke door de landsbedrijven verschuldigd zijn over het in artikel 4, onder 1e *a* der Indische Bedrijvenwet bedoelde kapitaal (Ond. **123**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot opheffing van het verschil in rechtstoestand tusschen Inlandsche burgers en negorijlieden in de Molukken (Ond. **124**);

d. een ontwerp-ordonnantie strekkende tot nadere wijziging van de ordonnantie van 4 December 1903 en 10 Januari 1921 betreffende de geleidelijke invoering van de pandhuisregie onderscheidenlijk op Java en Madoera en in de buitengewesten (Ond. **125**);

e. een ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de verpondingsordonnantie 1928 en de ordonnantie op de personeele belasting (Ond. **126**);

f. een ontwerp-ordonnantie tot nadere verlenging van den werkingstermijn der ordonnantie o.m. nopens de terugzending van arbeiders buiten Nederlandsch-Indië in dienst genomen of aangeworven (Ond. **127**);

De stukken worden gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 29 December 1936 Nos. 34 en 35 houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld:

a. de ordonnanties tot nadere regeling van de overdracht van de veeartsenijkundige overheidsbemoeienis en tot wijziging van het Reglement op de veeartsenijkundige overheidsbemoeienis en de veeartsenijkundige politie (Ond. **95**);

b. de ordonnantie tot herziening van de regeling van de overdracht van de landszorg van landbouw, tuinbouw en binnenvisscherij (Ond. **94**).

3. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 30 December 1936 No. 2620/B betreffende de voortzetting van de contingenteering van kunstmeststoffen.

4. Als voren van 4 Januari 1937 No. 5/A ter aanbieding van een gedrukte copie van de in het jaar 1935 gesloten overeenkomsten met Zelfbestuurders.

5. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 December 1936 No. 27 tot nadere wijziging en aanvulling van de „R. B. R. J. 1936".

6. Als voren van 21 December 1936 No. 28 tot nadere wijziging en aanvulling van de „R. B. R. B. 1936".

7. Als voren van 24 December 1936 No. 11 houdende benoeming van Dr. H. J. Levelt en R. T. A. Hasan Soema-

dipradja onderscheidenlijk tot lid tevens voorzitter en tot lid van het Volksraadstemkantoor.

8. Als voren van 28 December 1936 No. 7 houdende machtiging krachtens art. 105 Indische Staatsregeling, aan den directeur van Onderwijs en Eeredienst om te beschikken over de bij de begrooting voor 1937 uitgetrokken gelden ten behoeve van de wederinstelling van de betrekking van inspectrice van het onderwijs in huishoudelijke vakken.

9. Als voren van 29 December 1936 No. 23 houdende wederaanstelling van Mr. G. Vonk tot Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof.

10. Als voren van 29 December 1936 No. 29 houdende vaststelling van een nieuwe Regeeringsverordening ter uitvoering van art. 3 van de ordonnantie tot instelling van een registratiekamer te Medan.

11. Als voren van 31 December 1936 No. 48 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den directieur van Economische Zaken om te beschikken over de bij de begrooting voor 1937 opgebrachte fondsen voor de verdere reorganisatie van de afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken.

12. Als voren van 2 Januari 1937 No. 6 houdende machtiging krachtens art. 105 I.S., aan den Commandant der Zeemacht om te beschikken over de bij de begrooting voor 1937 beschikbaar gestelde gelden voor de indienststelling van twee gewestelijke vaartuigen.

De sub 2 t/m 12 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter Secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid van 28 December 1936 No. 39162/C tot intrekking van het besluit betreffende aanschaffing van een röntgenapparaat.

2. Als voren van 29 December 1936 No. 39312/C houdende machtiging aan den Inspecteur van den Dienst der Volksgezondheid voor Zuid-Sumatra om gelden aan te vragen voor de aanschaffing van een röntgenapparaat.

3. Motie van de afdeeling Sragen van de Parindra waarbij de wenschelijkheid wordt betoogd van plaatsing van een arts te Sragen.

4. Afschrift-rekest van R. Echten aan den Gouverneur-Generaal inzake het optreden van het Hoofd van het Centraalkantoor voor de Comptabiliteit van West-Java.

5. Afschrift-verzoekschriften van Hadji Abdoelhannan en Hadji Ramli c.s. aan den Gouverneur-Generaal betreffende de prijzen van de door het Land af te koopen bevolkingszoutpannen.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het trekken der afdeelingen (R. v. O. art. 21).

Binnengekomen is een achttal lijsten van groepen van leden, die verzocht hebben over de verschillende afdeelingen te worden verdeeld.

Met inachtneming van deze lijsten worden de secties als volgt door trekking samengesteld:

1ste Sectie: de leden: Voorzitter, Alatas Sajid Abdullah bin Salim, Th. van Ardenne, Mr. J. J. W. Eekhout, Jahja gelar Datoek Kajo, C. O. van Kesteren, Mr. Ko Kwat Tiong, G. J. van Lonkhuyzen, P. A. Mandagie, R. Prawoto Soemodilogo, B. Roep, Tj. Gde Rake Soekawati, R. P. Soeroso, M. Soetardjo, E. Straatemeier en Dr. Ir. J. Th. White.

2de Sectie: de leden: R. M. A. A. Koesoemo Oetoyo, Mr. P. A. Blaauw, R. A. A. Danoesoegondo, R. Ng. Djojo Achmad Hoedojo, Mr. C. C. van Helsdingen, Drs. M. Hermen Kartowisastro, P. A. Kerstens, Loa Sek Hie, Ir. Goesti Moh. Noor, Mevr. C. H. Razoux Schultz, L. L. Rehatta, Mr. A. C. Sandkuyl, R. A. A. Sosrodiprodjo, J. Verboom en R. Soekardjo Wirjopranoto.

3de Sectie: de leden: F. H. de Hoog, N. Beets, P. A. Gondosoebroto, Mr. P. H. M. Hildebrand, R. Oto Iskandar Dinata, Mr. P. N. Janssen, V. Ph. Leunissen, Toeankoe Mahmoed, Mapoedji Abdullah Daeng, Mr. Dr. T. G. S. Moelia, R. T. Abas Soeria Nataätmadja, R. Ng. Sosrohadikoesoemo, M. H. Thamrin, G. A. Ph. Weyer en Yo Heng Kam.

4de Sectie: de leden: H. H. Kan, Abdul Rasjid, W. van Baalen, Boestan Depati Soeka Diradja, L. Datoe' Toemenggoeng, Dr. W. Ch. A. Doeve, J. C. Groenenberg, I. J. Kasimo, H. Kruyne, R. M. Notosoetarso, Dr. G. S. S. J. Ratu Langie, A. F. G. M. Soangkoepon, vacature Burger, Ir. E. D. Wermuth en R. Wiwoho Poerbohadidjojo.

Hiermede is het programma van hedenmorgen beëindigd; de volgende vergadering zal plaats hebben de volgende week Maandag te 9 uur v.m. Ik kan niet garandeeren, dat ook in de laatste weken van deze zitting volstaan zal kunnen worden met een vergadering van nog geen uur per week.

Ik noodig de leden van de commissie van overleg uit, na sluiting der vergadering bijeen te komen.

De vergadering wordt te 9.03 uur v.m. gesloten.

76ste VERGADERING — MAANDAG 18 JANUARI 1937.

Verwelkoming van den heer Mandagie, van ziekte hersteld, door den Voorzitter. — Telegrafische dankbetuiging van Koninklijk Bruidspaar voor gelukwenschen Volksraad. — Verder ingekomen stukken. — Intrekking motie-Thamrin betr. de afschaffing van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber (Ond. **31**, st. 6). — Beëediging van het nieuw gekozen lid Dr. W. Ph. Coolhaas.

76ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 18 Januari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Verwelkoming van den heer Mandagie, van ziekte hersteld, door den Voorzitter. — Telegrafische dankbetuiging van Koninklijk Bruidspaar voor gelukwenschen Volksraad. — Verder ingekomen stukken. — Intrekking motie-Thamrin betr. de afschaffing van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber (Ond. **31**, st. 6).— Beëediging van het nieuw gekozen lid Dr. W. Ph. Coolhaas.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 50 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Danoesoegondo, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gondosoebroto, Groenenberg, Hildebrand, De Hoog, Iskandar Dinata,, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open de vergadering en wil beginnen met den heer Mandagie, die na langdurige ziekte voor het eerst weer in ons midden is teruggekeerd, van harte welkom te heeten.

Ik deel de vergadering mede, dat eenige dagen geleden een telegram is ontvangen, luidende als volgt:

„Koninklijk Bruidspaar betuigt Volksraad van Ned.-Indië oprechten dank zeer gewaardeerde gelukwenschen. Baud, Kamerheer."

De **Secretaris** deelt mede, dat verder zijn ingekomen:

De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 6 Januari 1936 No. 32 ter aanbieding van 3 ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, IV en VI der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **120**).

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 6, 9 en 11 Januari 1937 Nos. 41, 1 en 10 ter aanbieding van

a. een ordonnantie tot nadere wijziging van de bepalingen betreffende een gewijzigde toepassing, in bijzondere gevallen, van het Indische burgerlijk pensioenreglement op eervol uit 's Lands dienst ontslagen departementshoofden (Ond. **129**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging en aanvulling van de Indische Tariefwet en van het tarief van invoerrechten, alsmede tot buitenwerkingstelling van artikel 16 van de Indische Comptabiliteitswet (Ond. **128**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van de kiesordonnantie-gemeenteraden (Ond. **130**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

3. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 11 Januari 1937 No. 14 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot intrekking van bepalingen in het belang van de veiligheid bij het opstijgen en landen van watervliegtuigen in de nabijheid van het vliegkamp „Morokrembangan" (Ond. **110**).

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 6 Januari 1937 No. 23/B betreffende de voortzetting der contingenteeringen van gebleekte en ongebleekte katoenen manufacturen.

5. Als voren van 6 Januari 1937 No. 24/B, houdende nadere beantwoording van de vraag van den heer Eekhout betreffende de mogelijkheid tot bevordering van de immigratie door oprichting van scholen of cursussen voor Inheemsche adspirant-kolonisten.

6. Als voren van 14 Januari 1937 No. 63*a*/B betreffende de voortzetting der contingenteering van electrische gloeilampen.

7. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 December 1936 No. 20 houdende o.a. ontslag van H. J. van Mook als lid tevens voorzitter van het bestuur der Kapok Centrale en benoeming in zijn plaats van D. F. Blokhuis.

8. Als voren van 30 December 1936 No. 1 houdende ontslag van Ir. D. J. van Aalst als lid van de Commissie van Bijstand voor de Zoutwinning.

9. Als voren van 5 Januari 1937 No. 21 houdende o.a. machtiging, krachtens artikel 105 I.S., aan den Commandant der Zeemacht om te beschikken over de bij de begrooting voor 1937 uitgetrokken fondsen voor aanschaffing van materieel ten behoeve van den marineluchtvaartdienst.

10. Als voren van 6 Januari 1937 No. 39 tot aanvulling van het besluit van 8 December 1936 No. 17 houdende buitenwerkingstelling van het bepaalde in artikel 32, lid 1, onder 2e, 3e en 4e van de wegverkeersordonnantie voor eenige streken der buitengewesten.

11. Als voren van 12 Januari 1937 No. 23 tot instelling van een Kolonisatieraad.

12. Als voren van 13 Januari 1937 No. 9 bepalende o.a. dat het aantal leden der Commissie van Bijstand en Advies inzake het Boschwezen ten hoogste negen zal bedragen.

De sub 3 t/m 12 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Ik deel de vergadering mede, dat door den heer Thamrin is ingetrokken zijn motie (Ond. **31**, stuk 6), betreffende de afschaffing van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber.

Deze motie maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de beëediging van het nieuw gekozen lid Dr. W. Ph. Coolhaas.

Mag ik den heer Blaauw als voorzitter der commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven van den heer Coolhaas verzoeken, rapport daaromtrent uit te brengen?

De heer **Blaauw**, Voorzitter van de commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven: Mijnheer de Voorzitter! Namens de commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven van den heer Coolhaas kan ik mededeelen, dat dit onderzoek alleen heeft geleid tot de opmerking, dat de handteekeningen, voorkomende op het overgelegde uittreksel van de geboorteregisters, door gebrek aan legalisatie hier te lande niet op haar echtheid kunnen worden onderzocht.

De commissie meent echter niet te moeten twijfelen aan de echtheid van dit stuk, noch hieraan dat de heer Coolhaas den door de wet gevorderden leeftijd heeft, zoodat zij den Raad meent te moeten adviseeren tot toelating van den heer Coolhaas als lid.

76ste VERGADERING — MAANDAG 18 JANUARI 1937.

Beëediging van het nieuw gekozen lid Dr. W. Ph. Coolhaas.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Kan de Raad zich vereenigen met het advies van de commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven? Zoo ja, dan is tot toelating van den heer Coolhaas als lid besloten en kan worden overgegaan tot de beëediging van het nieuw gekozen lid.

Het nieuw gekozen lid, de heer Coolhaas, wordt door den adjunct-secretaris binnengeleid en legt vervolgens den voorgeschreven eed af.

De **Voorzitter**: Mijnheer Coolhaas. Ik heet U namens den Volksraad van harte welkom, al zijn de omstandigheden, waaronder de vacature is ontstaan, van zeer droevigen aard.

Ik noodig U uit Uw zetel in te nemen en deel U mede, dat U is ingedeeld in de vierde sectie.

De vergadering wordt te 9.10 uur v.m. gesloten.

77ste VERGADERING — DINSDAG 26 JANUARI 1937.

Ingekomen stukken. — Slot der rekening van uitgaven en ontvangsten van Nederlandsch-Indië over het dienstjaar 1933 (Ond. **76**). — Ned.-Indische conversieleeningswet 1937 (Ond. **131**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III, Financiën, IV, Binnenlandsch Bestuur, en VI, Economische Zaken, voor 1937 i.v.m. de overdracht landbouwvoorlichting aan de provincies (Ond. **120**).

77ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 26 Januari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Slot der rekening van uitgaven en ontvangsten van Nederlandsch-Indië over het dienstjaar 1933 (Ond. **76**). — Ned.-Indische conversieleeningswet 1937 (Ond. **131**). — Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III, Financiën, IV, Binnenlandsch Bestuur, en VI, Economische Zaken, voor 1937, i.v.m. de overdracht landbouwvoorlichting aan de provincies (Ond. **120**). — Wijziging van het Reglement van Orde (Ond. **56**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 47 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Doeve, Gandasoebrata, Groenenberg, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto, Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigde: de heer De Bruyn Kops.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 19, 21, 21 en 22 Januari 1937 Nos. 11, 2, 1 en 1 ter aanbieding van aanvullende begrootingen der begrooting voor 1937 betreffende de afdeelingen V A (Ond. **134**), IX (Ond. **122**), III (Ond. **135**), III A, VII A en VII I (Ond. **136**).

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 16 Januari 1937 Nos. 38 en 39 ter aanbieding van

a. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van het Koninklijk besluit houdende bepalingen betreffende het credietverband en tot intrekking van de ordonnantie houdende aanwijzing van de gewesten, waar geen credietverband mag worden gevestigd (Ond. **132**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging en aanvulling van de Postspaarbank-ordonnantie (Ond. **133**).

De stukken zijn gedrukt.

3. Brief van den 1sten Gouvernementssecretaris van 14 Januari 1937 No. 63f/B betreffende de voortzetting van de licentieering van den invoer van tandenborstels, messen, scharen, messenmakerswerk en petroleumlampen.

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 Januari 1937 No. 10 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den Directeur van Economische Zaken om te beschikken over de bij de hoofdbegrooting 1937 uitgetrokken fondsen voor de verdere reorganisatie van het kantoor voor den handel.

5. Als voren van 11 Januari 1937 No. 14 houdende vaststelling van een regeeringsverordening ter uitvoering van art. 15 van de „Territoriale Zee- en Maritieme kringen-ordonnantie".

(Voorzitter.)

6. Als voren van 18 Januari 1937 No. 10 bepalende, dat de regeeringsverordening van 13 Januari 1937 ter uitvoering van de ordonnantie van 4 Mei 1936 betreffende werving van Inlanders voor het verrichten van arbeid in het buitenland in werking treedt met ingang van 19 Januari 1937.

7. Als voren van 20 Januari 1937 No. 31 houdende ontheffing van Ir. A. M. Harthoorn van het lidmaatschap der Wegverkeersordonnantie en aanwijzing van Mr. Dr. F. J. W. H. Sandberg tot lid tevens voorzitter van genoemde commissie.

De sub 3 t/m 7 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van den Directeur van Justitie van 22 Januari 1937 No. Toa 87/1/22 houdende een opgave van de in 1936 toegestane geldloterijen.

2. Besluit van den Directeur van Financiën van 6 Januari 1937 No. D 1/2/6 houdende ontslag van Mr. H. de Groot als secretaris van de „Commissie ter bestudeering van het vraagstuk van de bestrijding van belastingontduiking met betrekking tot de waarde en de opbrengst van roerend kapitaal" en aanwijzing in zijn plaats van Mr. H. Merckens.

3. Rondschrijven van het Hoofdkantoor van den Dienst der Volksgezondheid van 13 Januari 1937 No. 754/C betreffende verrekening van de verpleegkosten van landsdienaren en hunne gezinsleden in de met ingang van 1 Januari 1937 aan provincies, stadsgemeenten en regentschappen op Java en Madoera overgedragen landsziekeninrichtingen.

4. Eenige Post- en Telegraaforders.

5. Brief van den Hoofdinspecteur, Hoofd der Staatsspoorwegen, van 13 Januari 1937 No. 965/37 ter aanbieding van een staat van de op vervoersgebied genomen tariefsmaatregelen in het vierde kwartaal 1936.

De stukken worden ter secretarie van den Volksraad ter inzage gelegd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het ontwerp-besluit tot vaststelling van het slot der rekening van uitgaven en ontvangsten van Nederlandsch-Indië over het dienstjaar 1933. (Ond. **76**; zitt. jaar 1935—1936, Ond. **140**.)

Het ontwerp-besluit wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet inzake conversie van Indische Schuld. (Ond. **131**.)

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt besloten tot vaststelling van dit ontwerp van wet te adviseeren.

De **Voorzitter**: Aan de orde isde behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, departement van Financiën, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur en VI, departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937, in verband met de overdracht van de landbouwvoorlichting aan de provincies op Java en Madoera. (Ond. **120**.)

Deze aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het voorstel van de heeren W. H. Van Helsdingen, Koesoemo Oetoyo, De Hoog, Kan, Roep en Soetardjo, tot wijziging van het Reglement van Orde. (Ond. **56**.)

Het voorstel wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de vergadering mede, dat een rooster van werkzaamheden, zoodra deze zal kunnen worden samengesteld, aan de leden zal worden toegezonden, dat wil zeggen zoodra wij de stukken ter behandeling ontvangen.

Ik kan verder mededeelen, dat men er goed aan zal doen erop te rekenen, dat het afdeelingsonderzoek van een of meer onderwerpen, die nog ontvangen zullen worden, waarschijnlijk zal plaats hebben op Vrijdag of Zaterdag aanstaande.

De vergadering wordt te 9.08 uur v.m. gesloten.

78ste VERGADERING — WOENSDAG 3 FEBRUARI 1937.

Ingekomen stukken. — Verzoek om voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van het ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

78ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag, 3 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Verzoek om voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van het ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 36 leden, te weten:

de heeren Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Hoedojo, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Rehatta, Roep, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Straatemeier, Thamrin, Wermuth, White en Yo Heng Kam.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 28 en 30 Januari 1937 Nos. 8 en 1 ter aanbieding van

a. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII der begrooting voor 1937 (Ond. **142**);

b. ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, III, IV, VA, VI, VII en IX der begrooting voor 1937 (Ond. **143**).

2. Als voren van 26 en 27 Januari 1937 Nos. 1 en 32 ter aanbieding van

a. een ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten (Ond. **139**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van het Koninklijk besluit betreffende vervreemding van het agrarisch eigendomsrecht door Inlanders aan niet-Inlanders (Ond. **144**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

3. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 25, 26, 27 en 28 Januari 1937 Nos. 43, 3, 24 en 1 houdende mededeeling dat zijn vastgesteld

a. de ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van de Zegelverordening 1921 (Ond. **108**);

b. de ordonnantie tot wijziging van de Kiesordonnantie-gemeenteraden (Ond. **130**);

c. de ordonnantie tot verklaring dat het algemeen nut onteigening vordert ten name van Nederlandsch-Indië van de rechten op het land Tjandikoesoema (Ond. **105**);

d. de ordonnantie tot wijziging en aanvulling van ordonnantie op de motorvoertuigenbelasting (Ond. **117**).

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 29 Januari 1937 No. 212/B houdende mededeeling, dat voor afdeelingen III, IV en VI der begrooting voor 1937 aanvullende begrootingen in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld (Ond. **120**).

5. Als voren van 25 Januari 1937 No. 181*a*/B houdende mededeeling van de vaststelling van de „Invoerverordening zwavelzure ammoniak 1937".

6. Als voren van 25 Januari 1937 No. 181*b*/B houdende mededeeling van de vaststelling van de „Invoerverordening mierenzuur 1937 (Staatsblad No. 31)".

7. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Januari 1937 No. 19 houdende eervol ontslag van Dr. A. D. A. de Kat Angelino uit 's Lands dienst.

8. Als voren van 25 Januari 1937 No. 46 houdende nadere aanvulling van de H. B. B. L. 1934.

9. Als voren van 25 Januari 1937 No. 47 waarbij Mr. J. F. A. van Bruggen tijdelijk wordt belast met de waarneming van de betrekking van burgemeester van Semarang.

10. Als voren van 28 Januari 1937 No. 14 houdende ter beschikking stelling van Dr. W. J. Beck van het Lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, belast met het toezicht op de voorbereiding van de bestuurshervorming.

De sub 3 t/m 10 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Mededeeling van den Griffier van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dat de Tweede Kamer zich vereenigd heeft met de conclusies van de commissie voor de verzoekschriften uit de Kamer betreffende de adressen van den Volksraad, waarin verzocht wordt om intrekking van de regionale bezoldigingsregelingen en om bijeenroeping van een conferentie ter opstelling van een plan, teneinde Nederlandsch-Indië den staat van zelfstandigheid binnen de grenzen van artikel 1 der Grondwet te geven, welke conclusies luiden als volgt:

De commissie, overwegende, dat kennisneming van dit adres voor de Kamer van belang is, ten einde deze aangelegenheid bij de a.s. behandeling van de Indische begrooting ter sprake te kunnen brengen, heeft de eer voor te stellen, dit adres neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden.

2. Alfabetische lijst van verdoovende middelen, aangeboden door het Hoofd der Opium- en Zoutregie.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van het ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten. (Ond. **139**.)

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De vergadering wordt te 9.05 uur v.m. gesloten.

79ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 4 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Dankbetuiging H. M. de Koningin i.v.m. gelukwenschen v/d Volksraad bij het huwelijk van het Prinselijk paar. — Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 51 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Prawoto Soemodilogo, Rehatta, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Haeften.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Ik deel U mede, dat een telegram is binnengekomen van den Eersten Gouvernementssecretaris, luidende:

„Landvoogd verzoekt U noodige verrichten verband Ministers verzoek dank Koningin overbrengen voor door Volksraad aangeboden telegrafische gelukwenschen Prinselijk paar".

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch Indische Tinbedrijven (Venit)" welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen, met uitzondering van die genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen.

(Ond. **119**.)

(Van Ardenne.)

In de eerste plaats heet ik van harte welkom den heer Van Haeften, fungeerend directeur van Verkeer en Waterstaat, die heden voor het eerst in deze vergadering als regeeringsgemachtigde optreedt.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Het is er dan eindelijk van gekomen en het voorstel om tot fusie over te gaan is ter beoordeeling gegeven aan den Volksraad. Al dadelijk dringt de vraag zich hierbij op den voorgrond, of het Opperbestuur zich aan de beslissing van ons College zal houden. Want volgens courantenberichten waren de Indische regeeringsadviseurs tegen het plan en in gelijken geest wordt gesproken in de Memorie van Toelichting blz. 14 roneo. Ondanks dit advies, want nergens in de Memorie van Toelichting heb ik kunnen vinden, dat onze adviseurs na omwerking, hun oorspronkelijke inzichten, behoudens enkele bezwaren tegen de taxaties, hebben prijs gegeven, kwam dit ontwerp van wet tot stand.

In de Memorie van Antwoord staat, dat inderdaad de voorgestelde regeling in Holland is ontworpen, doch dat de Regeering geen aanleiding kan vinden hierover met den Volksraad in discussie te treden. Zij neemt dus reeds bij voorbaat aan, dat er discussie komen zal. Maar kan de Regeering ons ook niet een verklaring geven van deze ongewone handelwijze?

Wij kunnen slechts hopen, dat de Staten-Generaal alvorens zich een oordeel te vormen, het vraagstuk in aandachtige beschouwing zullen nemen en zullen overdenken, dat een der zeer weinige staatsbedrijven in Indië, welke een behoorlijk rendement verzekeren, nl. het Bangka tinbedrijf, op het gemengde bedrijf zal worden overgeschakeld.

Voor Indië moet als hoofdzaak gelden, dat dit Indische bedrijf in Indië blijft en niet naar Holland wordt overgebracht, ook al zou door de fusie eenige meerdere winst verkregen worden. Maar bovendien zal deze fusie komen ten nadeele van de Indische Regeering, zooals ik nader hoop te zullen aantoonen, niet alleen wat het financieele betreft, maar ook wat de z.g. overwegende zeggenschap aangaat.

Volgens beweringen werd ons Bangkabedrijf tot voor eenige jaren niet goed beheerd en heeft het o.a. niet voldoende geprofiteerd van de prijsverhooging. Hiertegen zal wel het een en ander in te brengen zijn, doch ik zal voorloopig volstaan met te verwijzen naar het verslag over het jaar 1921 van beide bedrijven. De Billiton Mij. leed toen een verlies van ruim *f* 3-millioen gulden, waarvan het verslag van deze maatschappij o.a. zegt, dat de uitkomsten van het bedrijf der Billiton Maatschappij gedurende deze periode geleden hebben onder een samenloop van omstandigheden, welke in geenen deele waren te voorzien en ook in dat jaar niet afdoende te bestrijden waren. Ik herhaal, en ook in dat jaar niet afdoende te bestrijden waren. Waar blijft nu de zoo hoog geroemde soepelheid? De val in den marktprijs van het tin op de Londenmarkt bedroeg in een tijdruimte van één jaar niet minder dan 270 pound per ton.

Maar toch, Mijnheer de Voorzitter, maakte het Bangkabedrijf, waarvan het beheer volgens beweren ten achter staat, nog een winst in datzelfde jaar tot hetzelfde bedrag van het verlies van zijn concurrent.

Zet men de winsten van de laatste vier jaren der Billiton Maatschappij tegenover die van het Bangkabedrijf, dan ziet men:

	Winst.		
	Bangka	Billiton	
1920	ruim *f* 17 mill.	ruim *f* 4 mill.	
1921	„ 3 „	„ — 3 „	(alzoo verlies)
1922	„ 11.5 „	„ 2 „	
1923	„ 27 „	„ 5.5 „	

En ook nà 1923 onder de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij „Billiton" heeft Bangka steeds meer winst gemaakt dan Billiton, ook berekend in verhouding tot de productie.

(Van Ardenne.)

Nemen wij b.v. het jaar 1925. Toen maakte Bangka bij een productie van rond 196 000 quintalen een winst van ruim *f* 39 millioen, terwijl Billiton een productie had van rond 110 000 quintalen en slechts een winst van rond *f* 17.5 millioen kon boeken, dus nog niet de helft van die van Bangka, terwijl de productie ruim de helft bedroeg.

In de jaren '31 en '32 leed Billiton een verlies van respectievelijk ruim *f* 5 en 2 millioen bij een productie van rond 108 000 en 78 000 quintalen.

Bangka produceerde in deze jaren rond 174 000 en 114 000 quintalen, doch boekte in '31 een winst van ongeveer *f* 4 millioen en leed in '32 een verlies van slechts rond *f* 88 000.

Het is toch niet juist om met deze cijfers voor oogen te spreken van een slecht beheer, zooals in de dagbladen wel eens wordt gelanceerd. En is het daarom te verwonderen, dat de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton, naar mij werd medegedeeld, alles op haren en snaren zette om tot een restrictie te komen? Neen, maar wel baart het verwondering, dat Bangka mede moet gaan, ofschoon dit bedrijf in verband met den zeer lagen kostprijs de concurrentie met gunstig gevolg tegen een ieder zou kunnen volhouden.

En het treft wel heel erg, dat waar zooals algemeen gezegd wordt, het bedrijf op Bangka nu zeer goed geregeld is, tot aansluiting moet worden overgegaan. Dit is een miskenning van de capaciteiten van den directeur van het betrokken departement, en de betrokken ondergeschikten die gezorgd hebben voor betere organisatie, al zegt de Memorie van Toelichting op blz. 10 roneo, dat geen critiek op hun beleid bedoeld is, wanneer gewezen wordt tot welke schade voor het land het gebrek aan soepelheid voert, dat aan den huidigen bedrijfsvorm inhaerent is. Aan dezen bedrijfsvorm, welke inderdaad verbeterd kan worden en tot welke verbetering de leiding ook zeer goed in staat is, wordt geweten, volgens de Memorie van Toelichting, dat zij de productie niet heeft opgevoerd tijdens de prijsstijging en de productie niet heeft verminderd bij prijsval.

Mijnheer de Voorzitter! Zonder die bespottelijke opvoering der productie zou geen restrictie noodig zijn geweest en zonder restrictie zou Bangka naar mijn volle overtuiging, gelet op de lage kostprijzen, de concurrentie met glans het hoofd geboden hebben. Naar men zegt, is de toenmalige departementchef juist daarom niet overgegaan tot verlaging der productie, omdat hij ervan overtuigd was, dat het Opperbestuur zijn advies volgen zou. Hij hield personeel en materieel aan, om bij beëindiging der restrictieconferentie met volle kracht te kunnen doorgaan, overtuigd als hij ervan was, dat Bangka niet met de restrictie zou meedoen. Het gaat niet aan, indien het bovenstaande juist is, hem hierover hard te vallen, waar omstandigheden, welke hij niet kon voorzien, zijn beleid een knak gaven.

En wat ziet men nu weer? Nu kunnen wij weer niet voldoen aan het quotum van 105%. Hoeveel ten achter zouden wij nu niet gekomen zijn, indien het Bangkabedrijf de geboden omzwenking volgens de Memorie van Toelichting niet eerst veel later had volbracht? Integendeel zouden wij zonder deze omzwenking momenteel geen achterstand in productie meer in te halen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Om de organisatie soepeler te maken is het niet noodig haar te binden aan een particuliere maatschappij. Ook voor Bangka moet een geëigende organisatie gevonden kunnen worden en het Indische tinbedrijf Bangka moet in Indië blijven en niet gedwongen worden zijn zetel naar Holland te verplaatsen. Wat in de Memorie van Toelichting wordt aangevoerd geldt hoogstens tegen de organisatie maar niet vóór de fusie. Alvorens verder te gaan met de bespreking van het ontwerp wil ik even een korte beschouwing wijden aan de geschiedenis der Billiton Maatschappij. Om Billiton te ontginnen werd bij gouvernements contract d.d. 23—3—'52 No. 56 een concessie uitgegeven voor den tijd van 40 jaren. Het land zou als aandeel ontvangen 10% van de zuivere opbrengst. Eenige jaren later werd dit aandeel bepaald op 3% van de bruto opbrengst, hetgeen voor het land voordeeliger uit kwam en nog later werd dit percentage op 4 gesteld, naar ik meen, toen de concessionarissen overgingen tot het stichten van de N. V. Billiton Maatschappij in 1860.

In 1892 werd na een stormachtig verloop in de Staten-Generaal de concessie met 35 jaren verlengd, waarbij onder anderen bepaald werd, dat het land 5/8 van de netto winst zou ontvangen (wet van 18 Juni). Tevens zegt art. 5 van die wet, dat de maatschappij verplicht is na het eindigen der concessie, om welke reden ook, ten spoedigste, doch uiterlijk binnen drie jaren, te liquideeren. In 1917 werd alvast door de N. V. een aanvraag ingediend voor verlenging der concessie nà 1927, doch dit verzoek werd door de Tweede Kamer verworpen, terwijl door de aangenomen motie-Boissevain als oordeel der Kamer werd uitgesproken een anderen vorm te kiezen, wilde men de exploitatie doen doorgaan en daartoe met de Billiton Maatschappij overleg te plegen. Het jaarverslag over 1917 van de Billiton Maatschappij zegt hiervan:

> „Tot zoodanig overleg zijn van de zijde der Regeering echter tot nu toe geen stappen gedaan, zoodat alsnog twijfel bestaat of de Billiton Maatschappij na 1927 zal kunnen doorwerken. Met het oog hierop stelt het Bestuur zich voor, om in het algemeen de ontginning te leiden in den zin van het rapport van professor Dr. G. A. F. Molengraaff, waarvan de eindconclusie luidde:" enz. enz.

Mijnheer de Voorzitter! Behalve de eindconclusie zal ik zoo vrij zijn nog een paar andere aanhalingen uit het rapport te doen. Zij luiden:

> 1. „Een belangrijke factor voor de gedragslijn der Billiton Maatschappij in de naaste toekomst is de al- of niet-verlenging der tegenwoordige concessie na haar expiratie op 30 April 1927.
>
> 2. Wordt geen verlenging gekregen en zal dus de Billiton Maatschappij slechts tot 30 April 1927 haar werk kunnen voortzetten, dan is het haar belang het aanwezige en bereikbare erts tot op datum der expiratie zooveel mogelijk te ontginnen, maar steeds slechts dat deel, wat met het grootst mogelijke voordeel kan worden gewonnen."

De laatste conclusie uit het verslag luidt:

> „Het aanleggen van kostbare werken tot exploratie en exploitatie der ertsgangen door mijnbouw op groote diepte schijnt alleen gerechtvaardigd, zoo de levensduur der Maatschappij door concessieverlenging voor geruimen tijd zal verzekerd zijn."

Alzoo je reinste afroom politiek werd aangeraden ten voordeele der maatschappij, maar ten nadeele der bronnen van het land.

Tot medio Mei 1921 heeft het nog geduurd, voordat de onderhandelingen ingevolge de motie Boissevain werden aangevangen. Deze besprekingen leidden tot de oprichting van de N. V. Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton met als eenige aandeelhouders de Staat en de Billiton maatschappij. De vennootschap eindigde op 31 December 1928. Het kapitaal bestaat uit 10 000 aandeelen van den Staat en 6 000 van de Maatschappij elk van *f* 1 000. De Staat behoudt zijn 5/8 aandeel in het bedrijf, terwijl 3 van de vijf leden van den Raad van Beheer door haar worden benoemd. De Billiton Maatschappij treedt echter op als directie der vennootschap voor de eerste vijf jaar.

Mijnheer de Voorzitter! De geschiedenis der Billiton Maatschappij werd door mij in het kort opgehaald enkel en alleen om aan te toonen, dat wij bij elke zich daartoe voordoende gelegenheid, betere voorwaarden hebben weten te bedingen. Nu echter, terwijl de Bangkatinwinning zoo gunstig staat,

(Van Ardenne.)

en in haar geheel wordt ingebracht is het omgekeerde het geval, hetgeen ik hieronder hoop aan te toonen.

Mijnheer de Voorzitter! Volgens de Memorie van Toelichting is de Bangkatinwinning een zuiver winstbedrijf, zonder politieke beteekenis, zoodat voor intensieve bemoeienis van de Regeering geen dwingende noodzaak is, noch uit sociaal noch uit economisch oogpunt. Aannemende, dat zulks geheel juist zou zijn, is dit dan een rede om tot fusie over te gaan? Zou het integendeel niet juister zijn, ook uit dat oogpunt bekeken, de feitelijke zeggenschap niet in handen van particulieren te leggen maar dat prachtige winstbedrijf dat een bron van inkomsten voor de schatkist kan blijven, in eigen hand te houden? Dadelijk wordt toegegeven, dat tin uit politiek oogpunt niet dezelfde beteekenis heeft als b.v. petroleum, maar toch moet gereleveerd worden, dat tin gebruikt wordt bij alle wit metalen deelen van auto's dus ook pantserauto's, tanks, vliegtuigen, schepen, enz. zoodat het land, dat geen tin heeft en dit ook niet krijgen kan, in oorlogstijd gehandicapt is. Ook geen economische beteekenis, zegt de Memorie van Toelichting. Het kan zijn, momenteel, maar waar wij bezig zijn Indië te industrialiseeren, hoop ik de toekomst niet meer ver af te zijn, dat wij een groot deel onzer tinproductie voor eigen gebruik noodig zullen hebben. En is dit het geval, dan zal de sociale bemoeienis van zelf uitbreiding behoeven. Dit moet ook nu gebeuren en het gaat mijns inziens niet aan om de belangen van het personeel met zoo weinig zorg te behartigen als aangegeven wordt op bldz. 22 roneo. Hierbij wordt nl. op den voorgrond gesteld, dat de directie de volle vrijheid zal hebben om zelfstandig te beslissen, welke leden van dat personeel op den duur in haar dienst zullen worden overgenomen en op welke voorwaarden. Waar blijft nu de overwegende zeggenschap van de Regeering?

Verder staat er:

> „Nadat de Venit zich zal hebben uitgesproken over de aan ieder individueel aan te bieden voorwaarden van overgang in haar dienst, zal verder van Regeeringswege eenzijdig de positie zijn te regelen van hen, die om welke reden dan ook, buiten zoodanigen overgang blijven."

Neen Mijnheer de Voorzitter! Hier dient wel al dadelijk uitdrukkelijk gestipuleerd te worden, welke die voorwaarden van overgang zullen zijn, en de Regeering dient hieraan vooraf haar goedkeuring te hechten en ook aan te geven, hoe gehandeld zal worden met hen die buiten den overgang blijven. Want al staat als eerste regel op blz. 23 roneo „dat ander zijds de belanghebbenden, die zich daarvoor niet beschikbaar stellen, niet in hunne belangen worden geschaad" — de laatste regel van de volgende alinea zegt:

> „Te hunnen aanzien zullen de regelen toepassing moeten vinden, welke in het algemeen gelden voor personeel van landsbedrijven, dat vrij komt uit niet langer te vervullen betrekkingen".

Dit wordt dus voor betrokkenen op wachtgeldstelling gedurende eenigen tijd en dan ontslag en voor de overcomplete maand- en daggelders direct ontslag.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet dwepen met deze opvatting der sociale taak van het Opperbestuur. In de Memorie van Antwoord staat bijna het tegengestelde van hetgeen in de Memorie van Toelichting is vermeld. Wat is nu de juiste lezing? Is de Indische Regeering hierover in overleg getreden met het Opperbestuur?

Volgens de Memorie van Toelichting hebben de leiders van de Bangka-tinwinning meermalen verbetering der organisatie bepleit — hetzelfde moet het geval zijn geweest voor de bedrijven der S. S. en der steenkolenmijnen —, zoodat de vraag zich al dadelijk naar voren dringt waarom niet tot die verbetering is overgegaan. Het bedrijf bestaat reeds langer dan een eeuw en in al dien tijd konden of mochten geen doorslaande verbeteringen aangebracht worden en nu in eens wordt een fusie met de Billiton Mij. voorgesteld als de eenige juiste oplossing. In de Memorie van Toelichting wordt de leiding van het Bangkabedrijf op rigoureuse manier en défaut gesteld, al zegt dezelfde Memorie van Toelichting „dat geen kritiek op het beleid van de leiders bedoeld is".

Er staat o.a.:

> „Het Bangkabedrijf heeft die stijgende lijn (nl. in de periode van hooge marktprijzen, welke haar einde vond in 1927) niet met zijn productie kunnen volgen en derhalve van de hooge tinprijzen niet in die mate kunnen profiteeren als bij een snelle aanpassing zou zijn geschied".

En verder wordt vermeld dat het Bangkabedrijf eerst veel later heeft gereageerd op de scherpe daling der tinprijzen, die geleid hebben tot de tinrestrictie in 1931. Waar in het afdeelingsverslag hetzelfde gezegd wordt van de G.M.B. zegt de Memorie van Antwoord hiervan „dat deze politiek met voordacht is gevoerd". (blz. 2 roneo). Wat alzoo bij Bangka als fout wordt gerekend is een „bonne marque" voor Billiton.

Mijnheer de Voorzitter! Deze scherpe kritiek op het Bangkabedrijf heeft weinig houvast aan de cijfers. De cijfers van 1924 t/m '27 geven aan van het Staatsbedrijf, de Bangkatinwinning, een gemaakte winst van respectievelijk ruim 28,1 millioen, 39 millioen, 44 millioen en 57 millioen, dus na een voortdurende stijging, in het laatste jaar nog ruim 2 × zooveel als in 1924. Hoe kan men dan nog zeggen, dat er geen voldoende profijt getrokken is van de stijging. En hoe kan men het particuliere bedrijf (al is het in theorie gemengd) de Gemeenschappelijke Maatschappij Billiton, loven als in dezelfde jaren de gemaakte winsten respectievelijk zijn ruim *f* 15 millioen, *f* 17.4 millioen, *f* 12.6 millioen en *f* 20.8 millioen. Deze cijfers geven dus geen voortdurende stijging aan en zelfs in 1926 een winst, lager dan in 1924 doch het laatste jaar slechts rond 1⅓ × de winst van 1924. Dat „zéér hooge rendement" behalve voor '31 en '32 is dus ook maar zóó zóó, in vergelijking met de zeer aanzienlijke winsten van Bangka. En nu de scherpe daling. De cijfers van het Staatsbedrijf, de Bangka-tinwinning, geven van '28 t/m '31 aan, een winst van ruim *f* 50 millioen, *f* 37.7 millioen, *f* 22.4 millioen en *f* 11.6 millioen. Terwijl de winsten in dezelfde jaren voor het particuliere bedrijf de G.M.B. zijn geweest respectievelijk ruim *f* 16.5 millioen, *f* 12.5 millioen, *f* 7.1 millioen en min *f* 5.2 millioen. Dus een verlies, in het laatstgenoemde jaar van ruim *f* 5.2 millioen, waar Bangka nog een winst maakte van ruim *f* 11.6 millioen. Hoe kan men nu met bovenstaande cijfers voor oogen nog zeggen, dat het Staatsbedrijf geen voldoende rekening heeft gehouden of kunnen houden met de prijsdaling en aannemen dat een particulier bedrijf dit wèl kan. En dan zouden wij moeten samengaan met een bedrijf, dat ondanks haar z.g. soepelheid in organisatie, het bestaan heeft in het eene jaar een winst te maken van *f* 7 millioen en het volgende jaar een verlies te lijden van *f* 5 millioen.

Maar het summum Mijnheer de Voorzitter vind ik, dat na de boven door mij geciteerde kritiek op het staatsbedrijf al dadelijk in de volgende alinea (blz. 11 roneo) weer gezegd wordt, „dat de bedrijfsleiding zelve meermalen voorgesteld heeft het bedrijf de zoo dringend noodige soepelheid te verzekeren". En weer wordt de vraag gesteld, waarom daar dan niet op werd ingegaan, maar dat eerst nu, waar het bedrijf eindelijk gesaneerd is, op die soepelheid na, tot reorganisatie moet worden gekomen. Het moet wel een domper zetten op de activiteit van de leiders en hun ondergeschikten.

Een fusie is niet noodig. Men kan, evenals bij een particulier bedrijf eigen leiders en personeel aanstellen, met meerdere zelfstandigheid die bij het bedrijf blijven en desnoods in een aparte salaris-schaal komen. Het zou toch bar zijn, dat al die gewezen bedrijfsleiders en diensthoofden zelfs met meer dan tien jaren dienst bij de tin niet geschikt zouden zijn op te treden als leiders van het Bangkabedrijf indien dit op zelfstandiger grondslag zou zijn geschoeid.

(Van Ardenne.)

Er moet continuïteit zijn en blijven in de eerste plaats. Het mag niet zijn, dat deze fusie wordt voorgesteld o.a. door gebrek aan personeel, zooals het Bataviaasch Nieuwsblad dezer dagen vermeldde. Indien dit waar is, dan heeft de Regeering geen rekening gehouden met wat in den Volksraad in algemeenen zin gezegd werd, dat ontslagen zóó luk raak plaats vonden, dat men soms gepensionneerd personeel, in tijdelijken dienst moest nemen, enkel en alleen om den dienst weer behoorlijk te kunnen doen functionneeren. Ik hoop van harte, dat het courantenbericht onjuist is, want het zou geen „bonne marque'' zijn voor de Regeering.

Verder zegt de Memorie van Toelichting, dat het verloop der internationale onderhandelingen betreffende de tinrestrictie op geheel ongezochte wijze heeft aangetoond in welke richting de oplossing wèl kan worden gevonden. Die onderhandelingen n.l. maakten het noodig om ten behoeve van Nederlandsch-Indië een beroep te doen op in Nederland verblijvende deskundigen, die gevonden konden worden in de leidende personen van de G. M. B. Afgescheiden daarvan, dat die leidende deskundigen voor wat hun eigen bedrijf betreft, geen achteruitgang in één jaar tijd van 12 millioen gulden hebben kunnen tegengaan, mag toch de vraag worden gesteld, waarom het noodig was „een beroep te doen'' op deskundigen, die voor 5/8 in staatsdienst zijn?

En of werkelijk buiten de G. M. B. geen tindeskundigen bestaan, althans voor wat de commercieele belangen aangaat.

De Memorie van Antwoord is het eens met die leden, die het met verlies werken van Billiton in het jaar — men kan wel zeggen twee jaren — dat Bangka nog winst maakt, niet toegeschreven moet worden aan mindere bedrijfservaring, maar aan gunstige ontginningsomstandigheden voor Bangka. Accoord, Mijnheer de Voorzitter, maar ook hiermede is nog niet verklaard, waarom er een fusie moet komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet meer citeeren uit de inleiding der Memorie van Toelichting. Voldoen kan die mij niet, en overtuigend voor de noodzakelijkheid der fusie is zij allerminst.

Overgaande tot de „materieele basis voor samensmelting'' treffen mij op blz. 14 roneo de zinsneden:

> „Nadien kwam als gevolg van in Indië van Regeeringszijde met een vertegenwoordiger der Billiton Mij gevoerde besprekingen vrijwel vast te staan, dat genoemde vennootschap niet tot een fusie zou kunnen medewerken indien zij niet tenminste 10% aandeel in het gefusionneerd bedrijf zou hebben''.
>
> „Onder deze omstandigheden heeft de eerste ondergeteekende (nl. de Minister van Koloniën) het voormeld accountantskantoor (n.l. de Firma Th. en L. Limperg te Amsterdam) nader verzocht zijn advies te beperken tot beantwoording van de vraag, in hoeverre uit de voorhanden zakelijke gegevens eene conclusie ware op te stellen, die bij de beoordeeling der aannemelijkheid van de verhouding 90 : 10 een zoo gering mogelijke speelruimte zou overlaten, waarbinnen op grond van min of meer speculatieve verwachtingen omtrent de tinsituatie in de toekomst ten slotte over die aannemelijkheid definitief een beslissing zou kunnen worden genomen.''

Niet dus de vraag, hoe of de verhouding moet zijn, maar gegeven de verhouding 90 : 10 en gevraagd onder welke omstandigheden deze juist kan zijn. Wel wordt gesproken van zakelijke gegevens, maar enkel en alleen van die, welke voorhanden zijn. Hoe kan men nu weten hoe de kostprijs zal zijn na bv. 20 jaar, waar de mechanisatie nu ook in Bangka met volle kracht wordt aangepakt?

Hoe kan men becijferen hoe de tinprijs zal wezen over 40 jaar, waar bv. deze in 1926 per quintaal bedroeg *f* 346,97 en in 1932, dus slechts 6 jaar later, *f* 117,96 of meer dan *f* 225 lager? Alvorens het rapport-Limperg te behandelen, moet ik er mijn leedwezen over uitspreken, dat dit rapport en dat van de tinfusie-commissie vertrouwelijk moet worden behandeld.

Ik kan mij voorstellen, dat er onderwerpen bestaan, welke door openbaring daarvan, gevaar of schade voor het Rijk zouden opleveren, zoodat geheimhouding verplicht is. Maar ik kan niet begrijpen, dat de tinfusie daartoe behoort. Integendeel, desnoods moet elk onderdaan van Indië hierover zijn oordeel kunnen uitspreken en daartoe gerechtigd zijn inzage te nemen van alles wat hierop betrekking heeft of kan hebben.

Het staatsbedrijf is openbaar, dus de weigering van publiciteit kan slechts het particuliere bedrijf aangaan. Dit al zou m.i. een beletsel zijn voor het samengaan. Men krijgt dan later weer dezelfde geheimzinnige sfeer als die welke de N.I.A.M. voor een deel omgeeft.

Het rapport-Limperg is onvolledig, omdat gerekend wordt op een levensduur van de G.M.B. (erts rijkdom) van 34 jaar terwijl de vennootschap nog slechts 12 jaar tijd van leven heeft.

Hoe zou de verhouding zijn, indien slechts tot 1948 op de bijdrage van de G.M.B. ware gerekend? Waarom wordt het niet redelijk geacht hiermede rekening te houden, waar de Billiton Maatschappij feitelijk reeds in 1930 gelikwideerd had moeten zijn?

Reeds eenmaal is de concessie langs een omweg verlengd, doordat het land in de N. V. werd opgenomen, terwijl het verzoek om verlenging daarvan in 1917 door de Tweede Kamer was verworpen. Wie zegt ons, dat in 1948 de concessie wederom zal worden gecontinueerd. En mag de behandeling daarvan weer voorkomen worden door een samenvoeging met ons Bangkabedrijf, n.b. één der kurken waar ons Indië op drijft?

Indien het gemengde bedrijf werkelijk zoo goed is, waarom zorgt de Regeering dan niet voor een samenvoeging van b.v. ons steenkolenbedrijf met dat van de K.P.M. Ik ben er echter van overtuigd, dat de K.P.M. bedanken zal omdat zij in het nadeel zou komen, waaruit volgt, dat een particulier bedrijf, dat met een staatsbedrijf samen wil gaan, daarin voordeelen ziet, zóó groot, dat opoffering van een gedeelte zijner zelfstandigheid niet meer mede mag tellen. Trouwens, van opoffering van zelfstandigheid voor het particuliere bedrijf is in dit voorstel geen sprake. Integendeel!

Voor verder in te gaan op het rapport-Limperg zou ik graag het volgende willen weten.

1e. Hoe komt de commissie aan den kostprijs, welke door Limperg als basis werd aangenomen?

2e. Hoe zal de verhouding zijn, indien gerekend wordt op een levensduur van de G. M. B. van 12 jaar?

3e. Idem wanneer voor het tempo, 50 jaar, den voorgestelden duur van het samengaan, wordt genomen? De ertsreserve van Bangka moet dan instede van in 64 jaar reeds na 50 jaar verbruikt zijn, en die van de G. M. B. instede van na 34 jaar eerst na 50 jaar.

4e. Idem wanneer beide reserves na 34 jaar zullen zijn verbruikt? Vanzelfsprekend moeten de andere factoren zooals kostprijs en tinprijs bij deze berekeningen dezelfde blijven als voor dit ontwerp werd aangenomen.

Berekeningen van het accountantskantoor op de aangenomen basis zullen natuurlijk wel volkomen in orde zijn. Het doet echter wel eigenaardig aan, dat waar de verhouding eerst berekend werd als 90 : 10 enkel op grond van de beschikbare hoeveelheid tin, deze verhouding tenslotte gunstiger werd voor de Billiton Maatschappij nl. 86.65 : 13.35 indien het tempo in rekening wordt gebracht, terwijl n.b. de kostprijs per quintaal bij het Bangkabedrijf *f* 34.78 lager is. Daarom de vragen 2, 3 en 4, welke ik hiervóór stelde.

Ook moge het volgende worden gereleveerd. De B. M. brengt 3/8 aandeel G. M. B. gedurende 34 jaar, anders niets. De staat brengt in 5/8 aandeel G. M. B. gedurende 34 jaar en Bangka

(Van Ardenne.)

gedurende 50 jaar. Indien men rekent tot de beëindiging der concessie dan brengt de B. M. $^3/_8$ aandeel G. M. B. gedurende 12 jaar, anders niets, terwijl de staat inbrengt $^5/_8$ aandeel G. M. B. gedurende 12 jaar $^8/_8$ aandeel ertsreserve Billiton gedurende 28 jaar en het staatsbedrijf Bangka gedurende 50 jaar. Dit beschouwende, zou men zeggen, vooral waar de kostprijs Bangka zoo beduidend lager is, — de ertsrijkdom zooveel hooger en de tin alhier zooveel eenvoudiger te ontginnen, dat men bij fusie tot een winstverhouding zou moeten komen, die voor den staat voordeeliger is dan voor Billiton in verhouding tot hetgeen deze maatschappij momenteel ontvangt.

Niets is echter minder waar. Om dit aan te toonen heb ik berekeningen gemaakt over de laatste twee jaren, waarvan de winsten reeds bekend zijn n.l. over 1934 en 1935. Over 1935 is het aandeel in de winst van de B. M. $^3/_8 \times f$ 3 766 570 $= f$ 1 412 464. Bij fusie zou zij ontvangen hebben $^1/_{10} \times (f$ 3 766 570 $+ f$ 14 443 240) $= f$ 1 820 981 of rond f 400 000 meer. Over 1934 op dezelfde wijze berekend zou de B. M. fusie rond f 300 000 meer ontvangen. De geachte Regeeringsgemachtigde zal mij misschien tegenwerpen, dat mijn berekening voor het jaar 1936 niet zou opgaan. Ik handhaaf echter voorloopig de juistheid mijner berekening en voeg hieraan toe, dat de in de Memorie van Antwoord gegeven cijfers als winst voor de Billiton over de jaren 1935 en 1936 mijns inziens niet juist zijn, omdat hiervan de vennootschapsbelasting nog niet is afgetrokken en die cijfers dus geen netto winst aangeven. Slechts wanneer de netto winst voor de G. M. B. ongeveer $^2/_5$ (dan wel meer) bedraagt van die van het Bangkabedrijf, zal de voorgestelde verhouding voor Billiton nadeeliger zijn.

Bovendien zou bij deze bedragen nog komen 3% van de overwinst der samengesmolten bedrijven als salaris voor de directie der G. M. die tevens directie zal worden der Venit welk salaris gerekend mag worden op f 200 000.

Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde zal willen aangeven hoe groot de winstverhouding zal zijn op basis van de aangenomen gegevens.

Het rapport-Limperg zegt nl. onder anderen, dat de door de commissie verstrekte gegevens en beschouwingen omtrent toekomstige productiekosten en tinprijzen geen enkele aanwijzing geven, zoodat daarmede geen rekening is gehouden. Aan het slot ongeveer zegt het rapport:

> „Uit onze beschouwingen blijkt voorts, dat het niet mogelijk is om eene vaste verhouding voor de wederzijdsche belangen te berekenen en evenmin om daarvoor grenzen aan te geven, zoodat een rechtstreeksch antwoord op de ons door Uwe Excellentie voorgelegde vraag niet mogelijk is".

Uit het rapport-Limperg wil ik nog even eenige punten op den keper beschouwen en er nogmaals den nadruk op leggen, dat daarbij gebruik werd gemaakt van „de aan het rapport der informeele commissie ontleende gegevens" en dat „deze berekeningen verder gebaseerd zijn op de volgende veronderstellingen".

Het rapport zegt:

1e. „Elk der bedrijven exploiteert de eigen erts-reserve tot deze volledig zijn uitgeput".

Hiervoren werd reeds door mij aangegeven dat de berekening op dezen grond onvolledig is, omdat de concessie reeds over 12 jaar expireert, terwijl een nadere berekening op dezen grondslag werd verzocht.

2e. „De bestaande onderlinge productie-verhouding blijft gehandhaafd".

Natuurlijk zal dit niet gedaan worden, indien de tinprijzen lager komen, want in dit geval zal het terrein met den laagsten kostprijs, dus Bangka, het meest ontgonnen worden, opdat de winsten zoo groot mogelijk zullen blijven. Het zou dus zelfs kunnen gebeuren, dat bij tot standkoming der fusie het aan erts zoo rijke Bangka eerder uitgeput zal zijn dan het erts-arme Billiton, waarvan zelfs 54% der alluviale terreinen een tinrijkdom heeft van minder dan 0.37 kg per m³.

3e. „Jaarlijks wordt door ieder een hoeveelheid gelijk aan 60% der z.g. standaardproductie geproduceerd en verkocht".

Deze basis van 60% heeft nooit vasten grond gehad gezien, dat in korten tijd het percentage zoovele groote wijzigingen heeft kunnen ondergaan (zie het verslag. De Jongh, Afdeelings-verslag blz. 9) terwijl dat nu weer op 105% is gebracht.

4e. „De afhankelijke en onafhankelijke productiekosten blijven gedurende den geheelen ontginningstijd gelijk aan die, welke de commissie heeft becijferd".

Hoe is de informeele commissie gekomen aan de productiekosten nl. f 60.49 per quintaal voor Bangka en f 93.41 voor welke zij aan Limperg heeft verstrekt?

Gaan wij nl. deze kosten der beide bedrijven van de laatste jaren na, dan zien wij dat de kostprijzen van Bangka en Billiton in 1934 — dus toen de commissie werd geïnstalleerd — respectievelijk bedroegen f 73.53 en f 139.86 en het volgende jaar respectievelijk f 72.49 en f 100. Hierbij dient in het oog gehouden te worden, dat bij het berekenen van den Billiton-kostprijs van f 100.— in tegenstelling met vorige jaren niet in rekening werden gebracht de vervoerskosten naar de smelterij te Arnhem en naar de plaatsen van levering. Evenmin zijn de kosten van verkoop hierin gecalculeerd — zie noot op blz. 18 van het jaarverslag van de G. M. B. over 1935. Dit laatste in tegenstelling met de Memorie van Antwoord welke voor de kosten vermeld in de bijlage zegt „inclusief verkoopkosten". Deze kosten kunnen gevoegelijk op f 10 per quintaal gesteld worden. Telt men dit bedrag bij de aangegeven kosten, dan zijn deze niet f 100 doch f 110.

Ten slotte werden ter bepaling van den kostprijs bij het landsbedrijf de usantieele afschrijvingen ook op de in verband met de restrictie, buiten bedrijf gestelde objecten gehandhaafd, terwijl deze afschrijvingen bij het Billiton bedrijf tot op $^1/_4$ van de gebruikelijke werden teruggebracht. Indien deze methode van Billiton ook door het Bangkabedrijf wordt gevolgd, zou de kostprijs bij het laatste bedrijf nog lager geworden zijn, zoodat in 1935 deze zou bedragen hebben $\pm$ f 70. Men krijgt dan voor 1935 een kostprijs van f 70 voor Bangka en f 110 voor Billiton. Past men hierop dezelfde berekening toe als Limperg, dan krijgt men als eind kostprijs respectievelijk f 77.94 en f 119.80 per quintaal.

De verhouding is alzoo voor Bangka gunstiger dan die van de opgave der informeele commissie, zoodat de Billitonmaatschappij meer terug te betalen zal hebben dan de berekende ruim 13.7 millioen. Echter zal de verhouding nóg gunstiger worden voor Bangka, omdat nu de mechanisatie van het bedrijf met kracht zal worden aangepakt, terwijl die van Billiton reeds in vollen gang is. Volgens de leiders van het bedrijf, de ingenieurs van Haeften en Holleman — zie interview Bat. Nieuwsblad van Donderdag 17 Dec. j.l. — zullen na voltooiïng der mechanisatie de netto kosten van het bedrijf bij gelijke grondsoort, met inbegrip van afschrijving op de nieuwe molens terugloopen met 50% per m³.

Wanneer deze voltooiïng geschiedt nà de fusie, moet men dus niet zeggen, dat de verlaging van den kostprijs aan de fusie te danken is.

De berekening op basis van den opgegeven kostprijs door meergenoemde commissie wordt dus geheel uit haar voegen gerukt.

Wat moet het niet een deceptie zijn voor de leiders van het Bangkabedrijf, dat waar het zoo prachtig gaat, nu een fusie met de dure Billiton Maatschappij wordt voorgesteld.

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Van Ardenne.)

6e. De basis op winstverhouding van 90 : 10 voor Staat en Billiton Maatschappij is gelijk aannemelijk zegt het rapport-Limperg indien:

a. gerekend kan worden op een opbrengst van rond *f* 170 per quintaal gedurende den geheelen duur der exploitatie.

b. de kostprijzen, waarop bovenstaande becijferingen gebaseerd zijn, eveneens gedurende dien tijd onveranderd blijven.

c. op de aangenomen jaarproducties voor den geheelen duur der exploitatie kan worden gerekend.

Het rapport voegt er direct aan toe:

„Het mag wel als zeker worden beschouwd, dat de toekomst aan deze drievoudige veronderstelling niet zal beantwoorden''.

Inderdaad, want reeds nu, dus nog vóórdat tot een eventueele fusie is besloten, zijn alle drie grondzuilen van de becijfering door de tijdsomstandigheden in gruzels gegooid.

De punten *b* en *c* werden hierboven reeds door mij besproken in de punten 4e en 3e. Rest nu nog te bewijzen, dat ook het gestelde in *a* weinig kans van verwezenlijking heeft.

Hiervoor is het voldoende de tinprijzen der laatste jaren na te gaan, want een gemiddelde te nemen over 25 jaren terwijl de wereldconjunctuur juist in den laatsten tijd zoo van aspect is veranderd kan niet juist zijn. Ik wil echter toch nog even verwijzen naar den tinprijs in 1921, welke een val in één jaar tijd van 270 pound aangeeft, waarvan de commissie van het jaarverslag van de Billiton Maatschappij zelf zegt, dat deze niet was te voorzien. Verder op de prijzen in het hausse tijdperk '24 t/m '27 en de daarop zóó plotseling gevolgde daling, dat de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij „Billiton'' in twee opvolgende jaren verliezen heeft geleden van ruim *f* 5 en *f* 2 millioen en welke val zóó snel is gegaan, dat deze maatschappij van een winst in 1930 van ruim *f* 7 millioen terugsprong op een verlies van ruim *f* 5 millioen het volgende jaar.

Vanaf het jaar 1922 gestegen van rond *f* 184 tot *f* 345 in 1927, viel de prijs weer terug tot rond *f* 118 in 1932. Prijsverschillen dus van *f* 161 en *f* 227 in zes en vijf jaren tijd, terwijl in het ontwerp geen rekening moet gehouden worden met vijf en zes jaren, maar zelfs met 50 jaren. En toch heeft de wetsontwerper dit aangedurfd. En men zegge niet, dat deze groote verschillen niet mogelijk meer zijn geworden nà de restrictie-overeenkomst, want even goed als de toegewezen quota zulke groote verschillen toonen als boven door mij werd vermeld, zoo zijn deze schommelingen ook mogelijk in den tinprijs nà de restrictie. Had men in het begin der restrictie nl. in 1931 (zie Memorie van Toelichting blz. 16) een prijs van 118.6 pound per long ton, slechts drie jaren later nl. in 1934 steeg deze tot 230.4 pound, terwijl slechts 1½ jaar daarna nl. in Juni 1936 deze prijs weer was teruggebracht tot 183.3 pound. Inderdaad, ook deze derde grondzuil is op zand gebouwd.

Mijnheer de Voorzitter. In dit verband wilde ik nog even wijzen op het gestelde op blz. 15 in de Memorie van Toelichting.

Hier staat, nadat op blz. 14 de drie grondzuilen voor de berekening genoemd zijn, onder anderen:

„Een quintaalprijs van *f* 170 komt bij eene koers van *f* 9 overeen met bijna 192 pound per long ton (1016 kg) Het verloop van den prijs op de wereldmarkt gedurende de laatste tien jaren is na te gaan uit de hieronder volgende opgave, enz.''

Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij te moeten zeggen, dat die opgave tot misverstand aanleiding geeft, want een ieder die de prijzen ziet, zal zeggen, dat inderdaad deze om en bij de 192 pound liggen en zelfs meerdere keeren dit bedrag overtreffen, zoodat de prijs van 192 pound als basis niet te optimistisch is gesteld, hoewel het oploopen der prijzen en het toestaan van hoogere quota denkelijk te danken (of moet ik misschien zeggen „te wijten'') is aan oorlogsvrees, waardoor de verschillende staten zich ook in dit opzicht willen indekken.

Maar het tot misverstand aanleiding gevende in die opgave, Mijnheer de Voorzitter, is hierin gelegen, dat de koers van het pound nergens werd vermeld. Welnu, direct na de depreciatie van het pound in 1931 was de koers 9.32 en direct na den val van den gulden, in het laatste kwartaal van 1936 was de koers 9.05. Doch in den tusschenliggenden tijd heeft die koers geen enkele maal de negen gulden gehaald. Zelfs in de maand Januari van dit jaar was die *f* 8.96. De hoogste koers in de tusschengelegen jaren, dus van af 1932 (alzoo na de invoering der restrictie) tot aan het 4e kwartaal 1936 was *f* 8.81 in 1932 en de laagste koers was *f* 7.26 in het eerste kwartaal van 1936. Dus slechts bij een prijs van 230 pound per long ton werd tegen dezen koers de *f* 170 per quintaal gehaald, hetgeen in dat heele tijdperk slechts ééns heeft plaats gehad.

De tinprijs over Januari, Februari en Maart 1936 zijn aangegeven in het bedoelde staatje van de Memorie van Toelichting blz. 16 als te zijn geweest respectievelijk rond 210, 207 en 213 pound. Waar de koers over die maanden slechts 7.26 bedroeg zouden die sommen in guldens uitgedrukt slechts bedragen rond *f* 152 en *f* 150 en *f* 153, hetgeen gemiddeld een verschil van *f* 18 per quintaal verschilt van de aangenomen basis van *f* 170. Bovendien moet men in het oog houden, dat ondanks het stabilisatiefonds de gulden neiging heeft zich terug te bewegen naar den koers vóór de devaluatie en dat zonder dit fonds deze beweging vrij krachtig geschieden zou, hetgeen ook hieruit reeds blijkt, dat de vorige maand de koers van het pound reeds gedaald was van 9.05 tot 8.96.

Dit beteekent, dat de koers van het pound denkelijk nog lager zal worden en dat wij daarom bij het beoordeelen der tinprijzen ons moeten oriënteeren naar de waarde in guldens uitgedrukt en niet in ponden, tenzij hierbij tegelijkertijd de koers vermeld wordt.

Mijnheer de Voorzitter! In het voorgaande hoop ik aangetoond te hebben dat een fusie voor het Bangkabedrijf niet zoo voordeelig is als bij de indiening van het voorstel werd betoogd. Integendeel. Waar de kostprijs van Bangka reeds rond *f* 35 lager ligt dan die van Billiton en deze kostprijs zelfs met nog 50% zal verminderen, mag aangenomen worden, dat de winst enkel en alleen aan den kant van Billiton zal zijn. Het accountantskantoor Limperg verklaarde, dat zijn berekeningen slechts juist konden zijn bij een constante waarde van de door dat kantoor aangegeven drie grondzuilen, aan welker stabiliteit dat kantoor zelf niet geloofde en dit uitdrukte door te zeggen: (ik herhaal Mijnheer de Voorzitter)

„Het mag wel als zeker worden beschouwd, dat de toekomst aan deze drievoudige veronderstelling niet zal beantwoorden''.

En dat de veronderstelling van het accountantskantoor juist is gebleken, zelfs reeds binnen zeer korten tijd, meen ik hierboven met cijfers volledig te hebben aangetoond. Laten wij ons daarom niet meer aan voorspellingen wagen hoe de basisgegevens er over 50 jaar uit zullen zien.

Mijnheer de Voorzitter! Overgaande tot de behandeling der artikelen, hoop ik straks aan te toonen dat een eventueele fusie, ook al moge die voor het Bangkabedrijf aannemelijk zijn, hetgeen slechts mogelijk is volgens Limperg bij stabiel blijven der gegevens, dit voorstel voor 's lands financiën, voor 's lands begrooting, in elk geval een schadepost zal blijken te zijn en tevens groot nadeel zal doen aan de „overwegende zeggenschap'' waarover in de considerans van het ontwerp gesproken wordt. Integendeel zal deze zeggenschap juist zijn voor de Billiton Maatschappij

Art. 4. In stede van „31en December 1987'', de datum van beëindiging der concessie van de G.M.B. te stellen,

Art. 5 (1) te doen luiden:

(Van Ardenne.)

„De Venit heeft haar zetel in Indië''

en in punt (2) de woorden „Nederlandsch-Indië'' wijzigen in „Nederland'' en het verdere gedeelte van den zin in verband met deze verandering zoo noodig hiermede in overeenstemming brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Door de firma Limperg werd slechts beoordeeld de aannemelijkheid der fusie door beide bedrijven, terwijl buiten haar bestek viel een bespreking van de financieele schade voor Indië, wanneer de Venit tot Nederlandsche Maatschappij zal worden verheven.

In dit geval zal de Venit aan Nederland moeten voldoen 5% dividendbelasting plus 33 lands- en 48 gemeentelijke opcenten, overeenkomende alzoo met 2.4% over 1/3 gedeelte van de gemaakte winst na aftrek van de vennootschapsbelasting.

De belasting door het land geheven, wordt aan Indië teruggegeven, zoodat slechts in beschouwing worden genomen de opcenten welke de gemeente ontvangt. Deze kunnen bedragen volgens de Memorie van Antwoord rond *f* 160 000, over welk bedrag door den Minister van Koloniën met zijn ambtgenoot, den Minister van Financiën in overleg zal worden getreden. En dit geld zouden wij cadeau doen als het overleg niet gelukt, terwijl wij tot voor korten tijd op de meest futiele bedragen moesten bezuinigen om aan geld te komen.

Volgens Limperg moest de verhouding feitelijk zijn 86.65 : 13.35 terwijl de Billiton Maatschappij aan den staat zou moeten terugbetalen *f* 13.8 millioen. Deze bedragen worden dan met gesloten beurzen verrekend.

Maar, zegt Limperg, als de prijs per quintaal met *f* 10 boven de *f* 170 stijgt, maakt de Regeering een extra winst van *f* 76 000 per jaar. Om met de door de gemeente opgelegde opcenten quitte te spelen moet dus de prijs per quintaal stijgen met *f* 160 000 gedeeld door *f* 76 000 = rond *f* 20 boven de *f* 170. De Memorie van Antwoord zegt, dat dit bedrag ook inverdiend kan zijn, indien de kostprijs met *f* 1 terug gaat. Deze redeneering in dit verband begrijp ik niet, want de kostprijs van Bangka zal eerder lager worden zonder fusie, dan de gemiddelde prijs van Bangka en Billiton na de fusie.

Art. 9. De raad van beheer bestaat uit 5 leden, waarvan drie worden benoemd door den staat en de overige twee door de houders van aandeelen B. Nu wordt in de considerans gesproken over overwegende zeggenschap, en dan is het toch onbegrijpelijk, waar in de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton de verhouding tusschen Staat en maatschappij is als 5 : 3 nu, bij een aandeelenverhouding van 9 : 1 dezelfde reden te nemen als de vorige. Neen, Mijnheer de Voorzitter, billijkheidshalve moet de verhouding tusschen de 2 soorten leden van den raad van beheer ook zijn: 9 : 1 en vindt men dit aantal te groot dan make men de verhouding b.v. 5 : 2, maar nooit 3 : 2. Dit zou al te veel ten gunste zijn van de Billiton maatschappij, waar ook in ander opzicht dit artikel voordeeliger is gemaakt voor die maatschappij.

Voorheen nl. werden de voordrachten voor elke vacature gemaakt door de rest der leden van den raad van beheer. Nu geschiedt dit slechts wanneer er een plaats vacant is voor de leden benoemd door den Staat, want als er een vacature onder de andere partij is, dan wordt die voordracht opgemaakt enkel en alleen door de aandeelhouders B. terwijl de leden van den raad van beheer benoemd door den staat er niets mede te maken hebben.

Hoe is het mogelijk, dat men deze bepaling in dezen voor den staat onvoordeeligen zin heeft kunnen veranderen, al vindt de Regeering dit geen bezwaar?

In verband met reeds genoemde en nog te noemen wijzigingen ten voordeele der B. M. moet men haast aannemen, dat dit met voordacht is gedaan.

Als b.v. een lid benoemd door den staat in den raad van beheer, vervangen moet worden, dan wordt de voordracht opgemaakt door een gelijk aantal A. en B. leden n.l. van elke partij twee. De Memorie van Antwoord verwijst naar de toelichting op artikel 9 en zegt dat dit niet steeds twee twee moet zijn. Wat bewijst nu dit goed praten? Feit blijft toch dat er een onzekere toestand wordt geschapen welke onder de G. M. B. niet bestond. Waar blijft nu die overwegende zeggenschap? Deze is momenteel zelfs zoo, dat ofschoon wij voor 5/8 zeggenschap hebben in de G. M. B. of in reden van het aantal leden in den raad van beheer van 3/5, wij toch met de G. M. B. moeten onderhandelen. De staat onderhandelt nu dus feitelijk met zich zelf.

Dat, niettegenstaande dit alles, de staat toch voldoende toezicht kan uitoefenen omdat de eindbeslissing der benoeming bij haar berust is slechts theorie evenals de z.g. overwegende zeggenschap.

Mijns inziens moet alzoo voor benoemingen bij vacatures dezelfde redactie gevolgd worden als bij het gelijksoortige artikel bij de oprichting van de G. M. B.

Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag werd voorgesteld den raad van beheer te doen bestaan uit 4 leden benoemd door den staat en 1 lid benoemd door de aandeelhouders B. Hiervan zegt de Memorie van Antwoord (blz. 15 roneo) dat tegen deze verhouding bezwaar bestaat, omdat daardoor het commercieele element in den raad van beheer niet voldoende tot zijn recht zou komen. Laat ons aannemen, dat deze toelichting „a slip of the pen'' is want zelfs te veronderstellen dat buiten de Billiton Mij. geen voldoende commercieele talenten gevonden worden is toch wel heel erg zwak.

Evenals in verscheidene andere artikelen wordt de beslissing soms in handen gelegd van de Minister van Koloniën, dan weer in die van den Gouverneur-Generaal. Het lijkt mij beter steeds den Gouverneur-Generaal te doen beslissen.

Artikel 10. De vaste bezoldiging plus reis- en verblijfkosten van de leden van den raad van beheer zullen worden bepaald door den Gouverneur-Generaal. Hoe groot dit bedrag zal zijn is nog onbekend. De G. M. B. echter met een winst in 1935 van rond *f* 3.7 millioen, besteedt aan den post-kosten hoofdkantoor de som van rond *f* 200 000. Of hier de salarissen van de leden van den raad van beheer zijn inbegrepen, is mij onbekend.

Het is mijns inziens dus niet te veel berekend als met een winst van rond *f* 14.4 millioen in dat jaar of 4 × zooveel, het Bangka bedrijf voor dezen post zal bij te dragen hebben 2 × *f* 200 000 = *f* 400 000.

Ook dit bedrag is voor Indië verloren.

Artikel 11. De directie moet bestaan uit één of meer leden! De bedoeling zit echter voor om enkel de B. M. tot directie te benoemen. Echter bestaat hierbij behalve het reeds genoemde, ook nog het zeer groote bezwaar hetgeen ook steeds bij de N. I. A. M. werd aangehaald, zij het zonder resultaat, dat onze leden in den raad van beheer zullen moeten zien en hooren door de oogen en ooren van de directie en dat hierdoor alweer van de overwegende zeggenschap niet veel zal overblijven. Het zou natuurlijk niet zoo erg zijn als de Billiton Mij. geen andere soortgelijke belangen had, maar dit is wèl het geval zooals reeds in het Afdeelingsverslag blz. 13 bovenste alinea werd uitgelegd. Echter moge de vraag gesteld worden waarom bedoelde verhouding van de Billiton Mij. met die buitenlandsche maatschappijen en daardoor mogelijkheid van internationale verwikkelingen niet in de Memorie van Toelichting werd vermeld, want het kan niet aangenomen worden, dat deze der Regeering onbekend zullen zijn geweest. In verband hiermede zou gaarne gezien worden dat aan punt 2 worden toegevoegd de woorden

„tenzij zij buiten de Venit om, een gelijksoortig doel als deze beoogen''.

(Van Ardenne.)

De juiste redactie hiervan laat ik gaarne aan de Regeering over. De Memorie van Antwoord zegt, dat deze wijziging niet aanvaardbaar is, omdat de Billiton Maatschappij daardoor direct van de directie van de Venit zou zijn uitgesloten. Maar Mijnheer de Voorzitter dan heeft die Maatschappij te kiezen of te deelen, zij behoeft niet van twee wallen te eten, terwijl buitenlandsche complicaties tot elken prijs moeten worden vermeden.

Punt (3) zou ik willen doen luiden:

„Geen anderen kunnen tot directeur of leden der directie benoemd worden dan Nederlandsche onderdanen of naamlooze vennootschappen waarvan de bestuurder(s) of commissaris(sen) Nederlander zijn".

Wij hebben in dit bedrijf geen vreemdelingen noodig; ook dit zou aanleiding kunnen geven tot complicaties.

Punt (5) zou ik willen doen luiden:

„De eerste en elke volgende benoeming van een directie geschiedt voor den tijd van vijf jaren".

De tijd van tien jaren wordt vooral in deze tijdsomstandigheden, te lang geacht; de wereld-conjunctuur verandert met den dag.

Dat de directie in Indië moet zijn gevestigd, blijkt mijns inziens reeds voldoende uit de voorgestelde wijziging van art. 5.

Opnieuw een volledig betoog te leveren voor de wenschelijkheid hiervan lijkt mij momenteel onnoodig, daar de Regeering reeds precies de inzichten onzer fractie hierover kent.

Verder wordt voorgesteld om in artikel 12 (2) de laatste zinsnede te doen vervallen. De bevoegdheid, toe te kennen aan elk afzonderlijk, even groot te doen zijn als aan die van de totale directie lijkt mij de zelfstandigheid dier leden te ver gedreven.

Artikel 13. Dit artikel luidt:

„Besluiten door eenige vergadering van aandeelhouders genomen met de vereischte meerderheid, enz. enz.".

Nu zou men zoo zeggen, dat waar de verhouding 9 : 1 is ten gunste van den staat, deze steeds de vereischte meerderheid zal vormen, waardoor dan ook voldaan wordt aan de „overwegende zeggenschap" waarover in de considerans gesproken wordt.

Niets is echter minder waar, want in art. 29 (*b*) van het concept-statuten van de Venit staat, dat besluiten tot wijziging der acte van oprichting, enz. slechts geldig zijn, indien meer dan negen tienden der uitgebrachte stemmen zich daarvoor hebben verklaard. Dus ondanks dat de staat 9 × zooveel aandeelen heeft, zal elke wijziging, ook door haar voorgesteld, niet aangenomen worden, indien aandeelhouders van de B. M. zich daartegen verklaren, zoodat practisch de B. M. het heft in handen heeft. En alweer vraag ik mij af waar die „overwegende zeggenschap" blijft.

En ook vraag ik mij af, waarom de ontwerpers van dit wetsvoorstel zooveel zeggenschap van den staat gaan overhevelen naar de B. M.?

Mijnheer de Voorzitter! Dikwijls werd verzocht bij elke ordonnantie, welke zich daartoe leent, ook de verdere uitwerking daarvan ter inzage te brengen van de leden van den Volksraad juist omdat men wel oordeelen moet over de ordonnantie, maar geen „ahnung" heeft van de verdere uitwerking. Hier ziet men mijns inziens een bewijs voor de redelijkheid van het verzoek. Beziet men in art. 13 de woorden „de vereischte meerderheid", dan zullen slechts insiders er aan kunnen denken, dat deze zelfs meer zal moeten bedragen dan 9/10 en dat één enkele stem van de B. M. in staat zal zijn de balans te doen overslaan. Daarom wordt verzocht in art. 13 op te nemen, achter het woord „meerderheid", de woorden: „d.i. minstens 9/10 van het aantal uitgebrachte stemmen", dan wel dit artikel in dezen geest te wijzigen. Ook artikel 29 van de Statuten moet dan gelijkerwijze worden veranderd.

Art. 14 (2) Gaarne zou worden vernomen wie bedoeld wordt met „hen, wien uit anderen hoofde, enz."

Art. 16 (2) „Van de overwinst ontvangt de directie drie procent enz." Nu zegt de Memorie van Toelichting op dit artikel, dat bij de G. M. B. dit percentage 5% bedraagt. Wat bedoelt deze toelichting? Alleen te constateeren, dat het percentage verlaagd is?

Nemen wij nl. 5% van de winst van de G. M. B. over 1935 dan is deze rond *f* 188 000 terwijl 3% van de winst over hetzelfde jaar van G.M.B. plus Bangkabedrijf te zamen zou geven een bedrag van rond *f* 546 000 of drie maal zooveel. Inderdaad zal de directie na de fusie meer werk moeten doen, maar een drie maal zoo groot salaris lijkt mij toch wel een weinig erg veel.

In werkelijkheid moet het percentage genomen worden van de overwinst, doch aangezien mij onbekend is, hoe deze voor het Bangkabedrijf op het oogenblik berekend moet worden, werd door mij het percentage over de netto winst genomen. Door het berekenen over de overwinst zal aan de verhouding 1 : 3 denkelijk niet veel veranderen. Waar de directie van de G.M.B over 1935 ontvangen heeft ruim *f* 114 000, zoo zal dit voor de directie der Venit het bedrag van rond *f* 300 000 niet veel ontloopen. Het verschil hiervan, nl. rond *f* 200 000 als aandeel van Bangka is voor Indië verloren. Wat de B.M. dus z.g. verliest door afgifte van 3.35% van de contante waarde der eventueele stijging in de Venit winst, wordt meer dan ruimschoots vergoed door het aandeel, dat de directie, dus de B.M. krijgt.

Art. 17. Deze bepaling is zeer onbillijk ten opzichte van andere maatschappijen welke delfstoffen winnen.

Als b.v. de Regeering, door geldgebrek gedwongen, een nieuwe belasting op de winning hiervan legt, moet deze door alle maatschappijen worden voldaan en behoeft de B.M. hiervan niet vrijgesteld te worden. Indien deze bepaling gesteld is, juist om te voorkomen, dat de Regeering enkel en alleen op de tin een nieuwe belasting zal leggen, dan spreekt hieruit wel een duidelijk blijk van wantrouwen tegen de Regeering. Men kan het ook zakelijkheid noemen. In elk geval lijkt mij deze uitzonderlijke bepaling welke inderdaad ook reeds gemaakt werd bij de oprichting van de G.M.B. tenzeerste ongewenscht en wanneer het de bedoeling is een eenzijdige belasting te voorkomen, als in den vorigen zin vermeld, dan dient de redactie gewijzigd te worden.

Art. 18. Bij dit artikel een nieuw punt op te nemen ter vaststelling van het vormen van een fonds tot het uitkeeren van pensioen en onderstanden aan al het vaste personeel in den geest van het bestaande Uitkeerings- of Voorzieningsfonds b.v. tot een zeker percentage van de winst.

Art. 20. „Indien de Venit is ontbonden of eindigt, zal de liquidatie harer zaken geschieden door den raad van beheer en de directie, enz.". De raad van beheer bestaat uit 3 leden van den staat en 2 van de B.M. Hierbij komt dan nog de heele directie van de B.M. En alweer vraag ik mij af, waar de overwegende zeggenschap blijft.

Art. 22 (1) „vast te stellen door eene commissie van taxatie bestaande uit drie personen, waarvan een wordt aangewezen door den Minister van Koloniën, één door de vergadering van de houders van aandeelen B. en de derde door de beide aldus benoemden, enz.". Alzoo fifty-fifty en wederom wordt gevraagd naar de overwegende zeggenschap. En ook waarom toch het aantal stemgerechtigden bij het ontwerp van de kina-restrictie wèl gesteld kon worden in reden van de grootte van de productie der partijen en waarom het hier nu niet mogelijk schijnt te wezen om zulks te doen in reden van de grootte van het kapitaal.

(2) Verzocht wordt om inlichting of de resteerende ertsreserve dus die, welke zich nog in natuurlijken staat in den grond bevindt ook tegen taxatie door de Regeering moet worden

(Janssen.)

overgenomen. Deze vraag werd reeds in ontkennenden zin in de Memorie van Antwoord beantwoord, maar het lijkt mij toch urgent de redactie zoodanig te wijzigen, dat geen misverstand ooit mogelijk zal zijn.

Als men weet, dat de Billiton Maatschappij in 1930 geliquideerd moest zijn, volgens een der bepalingen der concessie, dan is het bepaalde in art. 22 toch wel zeer voordeelig voor de B. M. en vraagt men zich af waaraan deze Maatschappij al die gunstige bepalingen te danken heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Afgescheiden van alle andere overwegingen en financieele nadeelen bij doorgaan der fusie, moge gememoreerd worden, dat door oprichting der Venit, aan Indië zullen onttrokken worden, ruw berekend:

Opeenten dividend belasting volgens M. v. A.	*f* 160 000.—
Meerdere salarieering directieleden	„ 200 000.—
Meerdere kosten hoofdkantoor	„ 400 000.—
	f 760 000.—

Voegen wij hierbij nog de salarissen enz. der leden van den raad van beheer, enz. dan is denkelijk niet te veel berekend indien men het totaal dezer aan Indië onttrokken gelden stelt op rond *f* 800 000. Bij meerdere winsten waar de tegenwoordige oorlogsprijzen op wijzen — volgens de Memorie van Antwoord is 's lands aandeel in de Venit te ramen op *f* 25 millioen in stede van *f* 16,5 millioen zooals in 1935 — zal dit bedrag wellicht wel tot één millioen opklimmen. De herberekening der pensioenen zou *f* 700 000 opbrengen, de 5% korting op de regionale bezoldiging over 1936 heeft *f* 1.8 millioen meer in het laatje gebracht alles ten koste van gepensionneerden en lagere ambtenaren en toch moet door Indië met grootsch gebaar 8 ton en meer aan Holland worden cadeau gedaan hetgeen overeenkomt met het bedrag waarmede Holland onze suiker helpt.

Volgens de Memorie van Antwoord heeft de Minister van Koloniën zich bereid verklaard, over het bedrag van *f* 160 000 met zijn ambtgenoot van financiën in overleg te treden. Zooals men echter gemerkt zal hebben, gaat het niet slechts om dat bedrag, maar kan het verlies van Indië ten bate van Nederland bij het doorgaan van de fusie wel tot een millioen en meer gulden oploopen. Zal ook dit bedrag aan Indië teruggestort worden?

Nòch de Memorie van Toelichting nòch die van Antwoord hebben mij kunnen voldoen. De aangegeven oplossing brengt, nog afgescheiden van de noodelooze risico's welke het gevolg daarvan kunnen zijn, in elk geval onnoodig een deel der winsten in handen van een particuliere maatschappij en van Nederland terwijl arm Indië die gelden zoo goed zelf gebruiken kan. De bezwaren betreffende stroefheid, weinige continuïteit, enz. welke aan den huidigen bedrijfsvorm mochten kleven kunnen op andere wijze uit den weg worden geruimd. Ik wacht met verlangen het antwoord van de Regeering af, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik namens mijn fractie verklaren, dat het ons onaangenaam getroffen heeft, dat bij de toezending van de stukken, die op het thans in behandeling zijnde onderwerp betrekking hebben, de voor de beoordeeling van de voorgenomen fusie belangrijkste stukken, n.l. het Algemeen Rapport der Tinfusie-Commissie met bijbehoorende bijlagen en het Accountantsrapport Limperg, ontbraken, en dat deze rapporten den leden van den Volksraad eerst vertrouwelijk werden toegezonden, nadat daarop met klem door eenige Leden bij de Secretarie van den Volksraad was aangedrongen.

Wanneer de Regeering prijs stelt op een degelijke en ernstige behandeling van de zijde van den Volksraad dan heeft Zij er o.i. voor zorg te dragen, dat gegevens, die van het allergrootste belang zijn, zonder welke zelfs een behoorlijk oordeel niet mogelijk is, niet worden achtergehouden, vooral wanneer deze gegevens betrekking hebben op een onderwerp van zoo groot belang voor Nederlandsch-Indië als het onderhavige.

Mijn fractie, Mijnheer de Voorzitter, kan in het algemeen instemmen met de, zoowel in de Memorie van Toelichting, als in de Memorie van Antwoord door de Regeering opgesomde voordeelen, die als regel aan particuliere bedrijfsvoering, in vergelijking met die van landsbedrijven, verbonden zijn. De landsbedrijven zijn nu eenmaal gebonden aan de landsbegrooting en landsadministratie, waardoor een zich snel aanpassen aan gewijzigde omstandigheden, het snel nemen van belangrijke beslissingen, waarvan uitstel veelal nadeel beteekent, in den regel niet mogelijk zal zijn. Wanneer het dan ook in casu niet zou gaan om de fusie van een bestaand landsbedrijf met een gemengd bedrijf, maar over de oprichting van een nieuw bedrijf, zou mijn fractie ongetwijfeld de voorkeur geven aan den thans voorgestelden bedrijfsvorm. Wij prefereeren in het algemeen particuliere of gemengde bedrijfsvoering verre boven landsbedrijven.

Wanneer wij echter, zooals in casu, met een bestaand landsbedrijf te maken hebben en dan nog wel met het best beheerde en best rendeerende landsbedrijf dat wij hebben, een bedrijf dat zich de laatste jaren op bewonderenswaardige wijze heeft weten aan te passen, dan is het onze plicht de zaak aan alle kanten nog eens terdege te bekijken, dan dienen de voordeelen en de nadeelen verbonden aan een samengaan als thans voorgesteld, aan de hand van den bestaanden toestand en toekomstige mogelijkheden, aan de hand van beschikbare cijfers, rekeninghoudende met de ons bekende gegevens en omstandigheden, nog eens terdege tegen elkaar afgewogen te worden.

Allereerst dienen wij ons dan ook de vraag te stellen, of de voorgenomen fusie, die theoretisch de in de regeeringsstukken genoemde voordeelen ongetwijfeld met zich zal brengen, ook practisch voordeel zal brengen en wel door grootere inkomsten voor 's lands schatkist, waarbij ook rekening is te houden met het feit, dat indien men zich op het standpunt stelt van een gezonde financieele politiek, regelmatige inkomsten over een langere periode voor den lande te prefereeren zijn boven grootere afloopende inkomsten over een kortere periode. Op deze stelling kom ik overigens straks nog terug.

Op deze practische, tastbare voordeelen komt het aan. Was de Regeering door deskundigen in staat geweest ons die voordeelen op onaantastbare wijze aan te toonen, ze in cijfers voor ons te leggen, dan geloof ik dat niet een van de leden van dezen raad tegen het ontwerp zou stemmen, tenzij het om politieke redenen zou zijn, die ik echter geheel wil uitschakelen.

Het gaat hier immers om het onttrekken van schatten aan den Nederlandsch-Indischen bodem, het verkoopen van een deel van ons bezit en het spreekt vanzelf, dat wij wenschen bij dien verkoop den besten prijs te bedingen in belang van land en volk.

Bezien wij dan de gevolgen, die de voorgenomen fusie zal hebben, dan wil ik mij voornamelijk bepalen tot de financieele en economische zijde van dit vraagstuk. Bij de beoordeeling van deze aangelegenheid toch is de technische zijde van minder belang, aangezien tusschen de technische deskundigen van Bangka en Billiton, blijkens de uitgebrachte rapporten, geen of weinig verschil van inzicht schijnt te bestaan, zoodat de cijfers betreffende ertsreserves, tinrijkdom, exploitatieduur en exploitatiemogelijkheden der twee bedrijven in het algemeen door mij kunnen worden aanvaard.

Wanneer ik dan de financieele gevolgen van de voorgenomen fusie in beschouwing neem, waarbij ik, evenals de Regeering, van het standpunt uitga dat die fusie, wil zij voor mij aanvaardbaar zijn, voor den lande finantieel voordeel moet brengen, dan stuit ik op ernstige bezwaren.

Allereerst valt te constateeren dat noch het algemeen

(Janssen.)

rapport van de Tinfusie-Commissie, noch het accountants-rapport-Limperg stukken zijn die mij overtuigd hebben van de wenschelijkheid der fusie. Houden wij rekening met het feit, dat eerstgenoemd rapport niet de persoonlijke meening van de regeeringsdeskundigen te zien geeft, maar min of meer een samenvatting is van de wederzijdsche inzichten, neergelegd in één rapport, waarbij die inzichten zooveel mogelijk met elkaar in overeenstemming zijn gebracht, dan kunnen wij vrijwel met zekerheid aannemen, dat die deskundigen meenen, dat bij fusie op de voorgestelde basis van 90 : 10, de belangen van het land onvoldoende tot hun recht komen, om het zwak te zeggen.

Ook het rapport-Limperg is moeilijk als een ondersteuning van het regeeringsstandpunt te beschouwen. Hoewel ik voor den opzet en de heldere uitwerking van dat rapport groote waardeering heb, is het m.i. moeilijk na lezing tot een andere conclusie te komen dan deze: dat de voorgestelde verhouding 90: 10 door prof. Limperg voor den lande niet nadeelig wordt geacht, indien verscheidene onderstellingen als juist worden aanvaard, waarvan een van de voornaamste is, dat gerekend kan worden op een verkoopsprijs van *f* 170,11 per quintaal. Een rechtstreeksch antwoord op de door den Minister gestelde vraag of een fusie op de voorgenomen basis aannemelijk was, achtte rapporteur dan ook niet mogelijk.

Indien een deskundige als prof. Limperg zoo voorzichtig is in zijn oordeel over de aanvaardbaarheid der voorgenomen fusie, dan is het toch voor ons Volksraadsleden wel heel moeilijk de groote stap verder te gaan, welke de Regeering van ons vraagt, door aan te nemen, dat de voorgenomen fusie het land belangrijke voordeelen zal brengen.

Het gaat immers niet om de vraag, of de voorgestelde fusie „aannemelijk" is, maar om de vraag of er van de fusie voor den lande aanmerkelijk financieel voordeel kan worden verwacht, aangezien zoo dat niet het geval is, er m.i. weinig reden aanwezig kan zijn, om tot fusie over te gaan.

Het zal wel onnoodig zijn om de Regeering te wijzen op het afwijzend standpunt, dat het lid van de Rekenkamer, de accountant D. J. Gerritsen ten opzichte van de fusie inneemt, in zijn artikel in: „Koloniale Studiën" No. 3, 19en jaargang. Het oordeel van een dergelijk deskundige, die sinds jaren repressief toezicht op de landsbedrijven uitoefent, moet toch wel tot haar spreken. Wanneer ik in beide bovengenoemde rapporten zie op welke wijze men tot de verhouding 90 : 10 gekomen is, dan heb ik niet alleen bezwaar tegen de verschillende veronderstellingen, waarvan men is uitgegaan en die de geheele berekening een volkomen speculatief karakter geven, maar eveneens tegen het feit, dat verschillende factoren geheel buiten beschouwing zijn gebleven, een omissie, die geheel ten voordeele van Billiton komt.

Allereerst is op geen enkele wijze in aanmerking genomen de omstandigheid dat in 1948 de concessie der Gemeenschappelijke Mijnbouw Mij. Billiton eindigt. De Regeering is blijkens de Memorie van Antwoord de meening toegedaan, dat het niet redelijk is om, bij de berekening van het aandeel van de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton in de Venit, aan te nemen dat de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton ultimo 1948 zonder meer een einde neemt.

Ook wanneer ik dit zou onderschrijven, valt daartegenover direct op te merken, dat het onaannemelijk is om te veronderstellen dat de Regeering zonder meer op dezelfde voorwaarden de concessie van de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton verlengd zou hebben. Integendeel het verleden doet ons zien, dat telkens bij de verlenging van de concessie de eischen van het gouvernement zwaarder werden, zoodat de bedongen voordeelen voor den lande dan ook steeds grooter werden.

Er is dan ook geen enkele reden om aan te nemen, dat in 1948 bij een nieuwe verlenging de Regeering niet opnieuw betere voorwaarden zou hebben bedongen, of de geheele exploitatie, gezien de goede resultaten van Bangka, aan zich zou hebben getrokken. Deze mogelijkheid had zeker bij de berekening op eenigerlei wijze gewaardeerd moeten worden. Het nalaten daarvan brengt Billiton een onnoodig en ongemotiveerd voordeel.

Eveneens komt het mij onjuist voor, dat de productie van het jaar 1929 als feitelijke basis voor de waardeverhouding bij de fusie aanvaard is. Ook dit beteekent zooals trouwens Limperg in zijn rapport met zooveel woorden te kennen geeft, een aanmerkelijke bevoordeeling van Billiton. Immers in 1927 voerden alle producenten hun productie belangrijk op en waren daardoor zelf oorzaak, van de catastrophale prijsdaling van den tinprijs eenige jaren later. Slechts Bangka deed aan dit prijsbederf niet mede. Is het al erg genoeg, dat de Regeering zich niettemin genoodzaakt zag, bij de Internationale Tinrestrictie de productiecijfers van 1929 als basis te aanvaarden, waardoor juist het bedrijf, dat geen schuld had aan het prijsbederf, in eene ongunstiger positie kwam te staan dan de rest der producenten, volkomen onaanvaarbaar is dat bij de berekening voor deze fusie, die cijfers wederom als basis zijn genomen, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat de leiding van het Billiton bedrijf van de onjuiste verhouding van deze cijfers volkomen overtuigd moet zijn, gezien het feit, dat zij zelf getracht heeft bij de internationale onderhandelingen voor Bangka een grooter aandeel te verkrijgen. Het spreekt toch wel vanzelf dat Bangka op den duur zich bij dien toestand niet zal kunnen neerleggen en een grooter, billijker quotum voor zich zal moeten opeischen, waarbij nog valt op te merken, dat de Regeering het bovendien in haar macht had en nog steeds heeft, door een interne nationale restrictie, het totale aan Nederlandsch-Indië toegestane quotum op billijker basis te verdeelen.

Dat grootere, billijkere quotum, waarop Bangka m.i. recht heeft, had bij de berekening van het aandeel van het gouvernement in de Venit, zeer zeker in aanmerking moeten zijn genomen.

Een verder punt, dat nadere beschouwing verdient, is de toekomstige tinprijs. Zoowel uit de Memorie van Toelichting als uit de Memorie van Antwoord blijkt, dat de Regeering ten opzichte van dezen prijs een optimistische verwachting heeft. Deze verwachting is blijkens hetgeen voorkomt op pag. 14 van de Memorie van Toelichting gebaseerd op den invloed van de restrictie-overeenkomst op dien prijs, terwijl uit een opgenomen staatje, betrekking hebbende op den tinprijs, zou blijken, dat die prijs uitgedrukt in ponden, zich in opwaartsche lijn zou bewegen. Wat dit laatste betreft, wijs ik er nadrukkelijk op, dat de genoemde cijfers geen juist beeld geven, omdat geen rekening is gehouden met de reëele waarde van het pond in de onderscheidene jaren. Immers in 1923 en in 1932 is het pond gedevalueerd, waardoor de door de Regeering vermelde reeks van cijfers een onjuist beeld geven.

Evenmin geeft een van de zijde van de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton overgelegde grafiek, betrekking hebbende op het verloop van de tinprijzen over perioden van twintig jaren vanaf 1880 tot 1936 in pondensterling, een juist beeld van den tinprijs, omdat ook hier niet is uitgegaan van goud-ponden en dus de waardeveranderingen van het pond ook hier niet tot uitdrukking komen, waardoor een geflatteerd beeld van het verloop der prijzen verkregen wordt, terwijl bovendien de gemiddelden over perioden van 20 jaar tot een algemeene vervlakking leiden.

Ik heb een andere grafiek laten maken, die een beeld geeft van de gemiddelde jaarlijksche tinprijzen, idem van die prijzen vereffend naar 5-jarige en 9-jarige gemiddelden, over perioden dus, die wat meer zeggen dan een zoo ruim tijdperk als 20 jaar. In die grafiek is de bovengenoemde onjuistheid vermeden door van goud-ponden uit te gaan.

Uit die grafiek, Mijnheer de Voorzitter, die ik gaarne in de Handelingen zag opgenomen, ...

(Janssen.)

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Janssen**: ..... en waarvan ik enkele exemplaren voor belangstellende leden ter beschikking heb, blijkt, dat de gemiddelde tinprijs — zulks ondanks de restrictie —, zich in 1935 en 1936 nog eenigszins benedenwaarts heeft bewogen, evenals de lijn, die den gemiddelden tinprijs aangeeft, vereffend naar 9-jarige gemiddelden, terwijl slechts de lijn, die betrekking heeft op een gemiddelden prijs vereffend naar 5-jarige gemiddelden, een zeer geringe stijging te zien geeft.

Dit beeld geeft geen aanleiding tot optimistische verwachtingen; het geeft ons een ietwat anderen kijk op de tinprijzen dan eerstgenoemde grafiek.

Evenmin geeft de tinrestrictie daartoe aanleiding: al is voorloopig van die restrictie, behoudens bijzondere gebeurtenissen, wel een invloed ten goede te verwachten, niet vergeten mag worden dat het tinverbruik momenteel onnatuurlijk gestimuleerd wordt door de algemeene bewapeningswedloop en uitbreiding der oorlogs-industrieën, terwijl bovendien, wat belangrijker is, tijdens de onderhandelingen over de Internationale Tinrestrictie wel duidelijk gebleken is, wat zal gebeuren, indien aan die restrictie een einde komt. Alleen al de vrees daarvoor, deed de prijs beneden het bedrag ad *f* 170 dalen, een prijs derhalve, waarop de fusie volgens deskundigen in ieder geval voor den lande nadeelig wordt. Men behoeft er dan ook niet aan te twijfelen, wat met de prijzen zal gebeuren, wanneer in de toekomst de restrictie zal eindigen. Aangezien algemeen wordt aangenomen, dat dit zal geschieden, althans de kans daarop zeer groot is, had men met de gevolgen daarvan zeker rekening moeten houden.

Het is interessant omtrent dit punt de beschouwingen van den heer Gerritsen te lezen, beschouwingen, die ons een duidelijk beeld geven van de moeilijkheden, die in de toekomst bij onderhandelingen over verlenging der restrictie ongetwijfeld zullen ontstaan, eenerzijds door de machtspositie van de outsiders, dat zijn de niet aan de restrictie deelnemende tinproducenten, en anderzijds door den grooteren invloed van de tengevolge van de restrictie financieel krachtiger geworden concurrenten. Bovendien valt nog op te merken, dat uit de beschikbare gegevens duidelijk blijkt, dat niettegenstaande de belangrijke restrictie-steun, de tinprijzen zeer belangrijk bij die van vroegere jaren zijn achtergebleven.

Samenvattende kom ik dan ook tot de conclusie, dat verschillende voor het land belangrijke factoren bij de berekening van het aandeel van het land niet in aanmerking zijn genomen, terwijl de optimistische verwachtingen ten aanzien van den tinprijs door mij niet gedeeld worden en deze prijs in ieder geval een zeer onzekere speculatieve factor vormt bij de berekening van het aandeel van het land.

Kan ik wat de toekomst betreft slechts van mogelijkheden spreken en bepaalde verwachtingen koesteren, het is mogelijk één ding met zekerheid na te gaan, n.l. wat het gouvernement en de Billiton Mij. zouden hebben verkregen indien de Venit reeds het vorig jaar zou hebben bestaan, hetgeen kan geschieden door de resultaten van het boekjaar 1935 te verdeelen naar de thans voorgestelde verhouding 9 : 1. De cijfers 1936 zijn tot mijn spijt nog niet bekend.

Passen wij die verdeeling toe, dan zien wij de volgende resultaten, waarbij valt op te merken, dat het winstcijfer van Banka verhoogd is met de rente, die het Bankabedrijf aan het Gouvernement over het opgenomen kapitaal betaalt, welke rente eveneens als winst is te beschouwen.

De uitkeering van de G.M.B. volgens de jaarstukken heeft bedragen:	*f*	3 200 000
Reserve voor Vennootschapsbelasting	„	800 000
Winst Banka inclusief rente	„	14 400 000

[1])

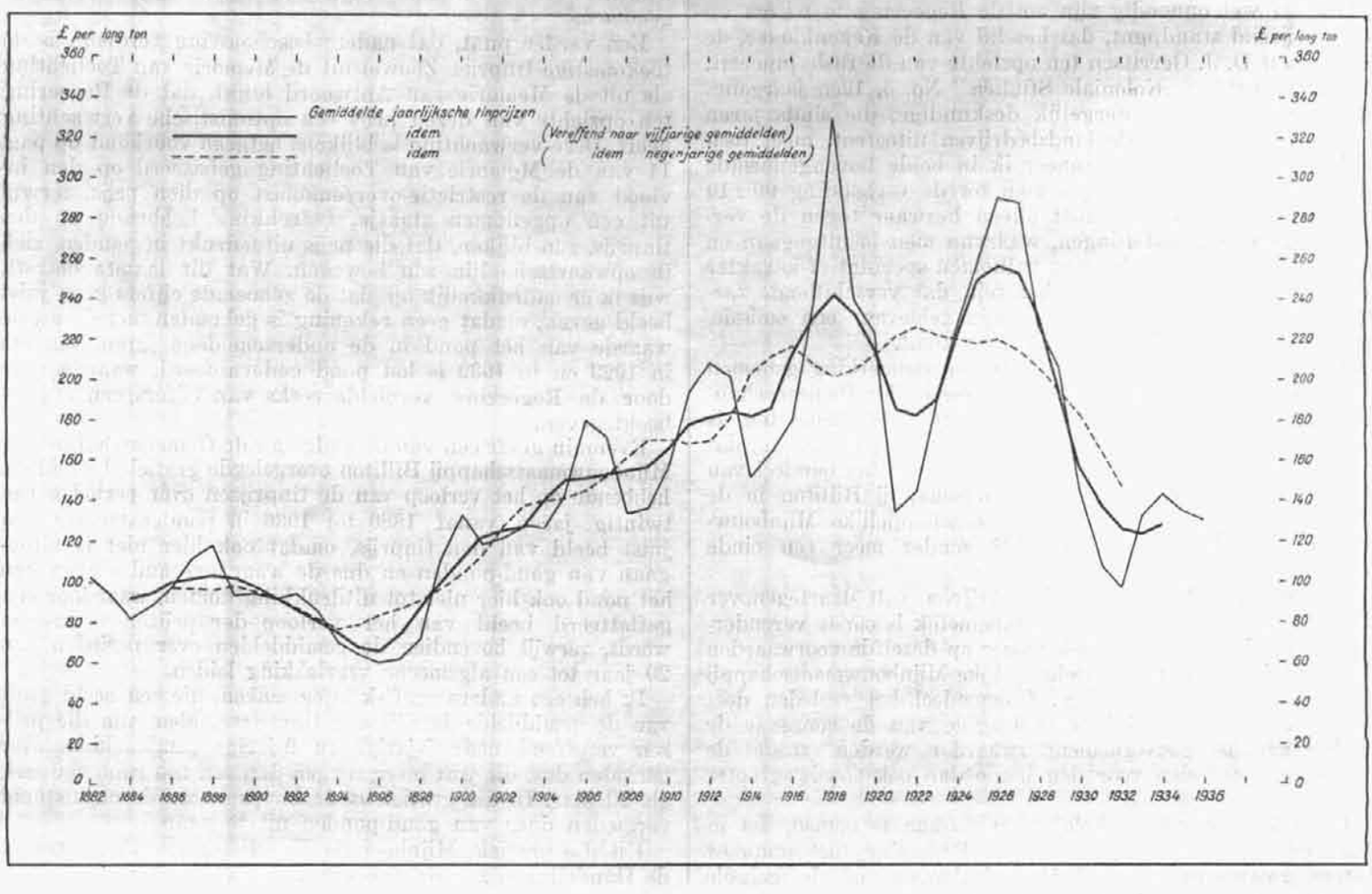

(Janssen.)

De gezamenlijke winst van de „Venit" zou hebben bedragen	*f*	18 400 000
Hierover is verschuldigd 20% vennootschapbelasting	„	3 680 000
De te verdeelen winst van de „Venit" zou dus hebben bedragen	*f*	14 720 000
Hiervan zou toekomen aan de B. M. 10%	*f*	1 472 000
Het Gouvernement zou ontvangen:		
90% v/d winst van de „Venit"	*f*	13 248 000
Vennootschapsbelasting	„	3 680 000
Totaal	*f*	16 928 000

Zonder fusie is het aandeel van het land

Winst Bangka	*f*	14 400 000
aandeel in G.M.B. 5/8 × *f* 3 200 000	„	2 000 000
Vennootschapsbelasting	„	800 000
Totaal	*f*	17 200 000

Derhalve zou indien de fusie reeds van kracht was geweest het land *f* 272 000 minder hebben ontvangen en Billiton eenzelfde bedrag meer. Uit deze cijfers blijkt mijns inziens duidelijk dat de voorgestelde verhouding bepaald nadeelig voor den lande zou zijn, en dat alles nog wel onder gunstige omstandigheden. De uitkomsten over vorige jaren leiden tot soortgelijke resultaten.

De voordeelen, die de Regeering van de voorgenomen fusie verwacht, kunnen dan ook slechts werkelijkheid worden, indien tengevolge van de fusie de gezamenlijke winst aanmerkelijk grooter zou worden, terwijl de door mij vermelde cijfers en feiten voldoende aantoonen, dat het grootste gedeelte van die meerdere winst aan de Billiton Mij. zou komen.

Op grond waarvan de Regeering echter verwacht, dat een belangrijk grootere winst zal worden gemaakt, is mij echter nog steeds niet erg duidelijk. Dit zal toch slechts kunnen geschieden door een geringeren kostprijs, aangezien opvoering der productie niet mogelijk is tengevolge van de restrictie.

Nu zijn mijn verwachtingen ten aanzien van verlaging van den kostprijs niet hoog gespannen en wel op de volgende gronden:

1. de onkosten-rekening zal belangrijk stijgen doordat de belooning zoowel van het hooger als lager personeel op Billiton op een aanzienlijk hooger peil ligt en het personeel van de „Venit" op Billiton-basis zal worden aangenomen of overgenomen.
2. de personeelsbezetting op Bangka is zoo krap, dat op het aantal menschen zeer zeker niet bezuinigd zal kunnen worden.
3. de eenige mogelijkheid tot vergelijking van den kostprijs op eenigszins zuivere basis kan verkregen worden door allerlei factoren, die op beide bedrijven verschillend inwerken, als tinrijkdom, ertsreserve etc. uit te schakelen. Doen wij dit, dan geven slechts de cijfers over de kosten per m³ grondverzet een goede gelegenheid tot vergelijking.

   Uit de jaarstukken blijkt dat die kosten in 1935 voor Bangka belangrijk lager zijn (Bangka had n.l. een kostprijs — per m³ grondverzet — van *f* 0.1916 en Billiton van *f* 0.21). Ook uit deze cijfers valt niet anders te concludeeren dan dat Bangka nog zoo oneconomisch niet werkt, zoodat het de vraag is of ook op dit terrein het voordeel der fusie niet eerder bij Billiton dan bij Bangka zal liggen.

In verband met dit alles kan ik dan ook de op blz. 10 roneo van de Memorie van Antwoord uitgesproken verwachtingen ten aanzien van de verlaging van de algemeene en bijzondere kosten na de samenvoeging der bedrijven niet zonder meer deelen.

Een aanmerkelijke verlaging van den kostprijs kan mijns inziens alleen worden gevonden door overbrenging van een gedeelte of van de geheele productie voor een reeks van jaren van Billiton naar Bangka. Eerst dan zal het totale aan Nederlandsch-Indië toegekende quotum op de goedkoopste wijze kunnen worden verkregen en zullen inderdaad de gedurende de komende jaren te behalen winsten aanzienlijk hooger worden. Tegenover de meening van de Regeering, dat voor een dergelijke overbrenging van de productie niet behoeft te worden gevreesd, aangezien het land over de noodige zeggingsschap in de op te richten vennootschap zal beschikken om elke ongewenschte exploitatie tegen te gaan, zou ik willen opmerken, dat de „Venit", ook naar de opvatting van de Regeering, een zuiver winstbedrijf zou worden, zoodat het maken van een zoo groot mogelijke winst vooropstaat, en derhalve de mogelijkheid groot is, dat ook de regeeringscommissarissen het geheel of gedeeltelijk overbrengen van de Billiton-exploitatie naar Bangka de meest juiste en meest gewenschte exploitatie zullen vinden. Mijnheer de Voorzitter! Het zal wel geen betoog behoeven, dat ik een dergelijke exploitatie volkomen zou veroordeelen.

In de eerste plaats zou dit neerkomen op het „afroomen" der ertsreserve, hetgeen gelijk staat met roofbouw. De winsten zouden gedurende jaren achtereen belangrijk toenemen, om daarna steeds geringer te worden, terwijl het de vraag is, of tenslotte, nadat slechts zeer arme ertslagen zouden overblijven, de exploitatie nog loonend zou zijn; bij geleidelijke exploitatie zal men tot ontginning ook der armste lagen kunnen overgaan, zoo dikwijls de marktprijs zulks toelaat.

Zooals ik reeds eerder zeide, is een dergelijke wijze van exploitatie voor het land uit financieel oogpunt zeker te veroordeelen. Men moge het al door becijfering van de contante waarde van de op deze wijze verkregen winsten kunnen doen voorkomen alsof dit voor het land voordeeliger is, daar tegenover staat o.m. dat het voor het land van het grootste belang is regelmatig voor een lange reeks van jaren op ongeveer gelijke bedragen op de begrooting te kunnen rekenen. Grootere opbrengst gedurende de eerste jaren zou slechts toe te juichen zijn, wanneer die bedragen gebruikt zouden worden voor schuldaflossing, maar zeer waarschijnlijk zal dit niet gebeuren. De kans is groot, dat de uitgaven door zulk een schijnbaar beter begrootingsaspect zouden worden opgevoerd, hetgeen, indien in latere jaren bovendien de opbrengsten uit tin langzaam maar zeker door een mijns inziens onjuiste exploitaite-wijze zouden verminderen, de begrootingsmoeilijkheden zou verdubbelen.

Ongetwijfeld zijn dan ook langdurige, gelijkmatige tininkomsten te prefereeren; deze worden door bovengenoemde exploitatie zeker niet verkregen.

Hierbij komt nog dat een dergelijke voor het land nadeelige wijze van exploitatie aanzienlijk voordeel aan Billiton zou brengen.

Onderstaande cijfers toonen zulks duidelijk aan. Stel, dat slechts 10% van het totale aan Nederlandsch-Indië thans toegestane quotum van 360 000 = 36 000 quintaal van Billiton naar Bangka zou worden overgebracht, dan zou dit bij het thans bestaande voordeelige kostprijsverschil van ca. *f* 40 per quintaal, een meerdere winst geven van 36 000 × *f* 40 is *f* 1 440 000, waarvan dan Billiton 10% of *f* 144 000 zou toekomen. Dit zou alweer een gift aan Billiton beteekenen ten koste van Bangka. Het eenige voordeel voor het gouvernement zou slechts rentebesparing zijn, en dan nog slechts — wat ik overigens fictief acht — wanneer de meerdere opbrengst voor schuldaflossingen zou worden gebruikt.

Aan de eenige mogelijkheid die ik kan ontdekken om eenige meerdere winst van beteekenis te maken, zijn derhalve belangrijke nadeelen verbonden, om nog niet eens te spreken over de nadeelige economische gevolgen voor de bevolking aan een dergelijke overbrenging der productie verbonden.

(Roep.)

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik op één ding nog bijzonder de aandacht willen vestigen en dat is op de omstandigheid, dat, indien op een bepaald moment de restrictie zou eindigen, zonder eenigen twijfel een concurrentie op leven en dood tusschen de verschillende producenten zou ontstaan, met als zeker gevolg enorme prijsdaling. De Regeering zinspeelt trouwens zelf in de stukken op een dergelijke mogelijkheid, die zooals ik al eerder zeide, algemeen schijnt te worden verwacht.

In dergelijke omstandigheden zal een niet meer loonende exploitatie van Billiton zeker niet tot de onmogelijkheden behooren, terwijl een loonende exploitaite van Bangka, met zijn laagsten kostprijs van alle tinproducten, onder alle omstandigheden verzekerd is. Een dergelijke mogelijkheid, ik geef dit gaarne toe, is moeilijk in geld uit te drukken, hetgeen echter geen reden mag zijn, haar bij de waardeering der bedrijven buiten beschouwing te laten.

Uit het voorgaande zal wel overduidelijk gebleken zijn dat onze bezwaren tegen de voorgenomen fusie op de voorgestelde basis zoo talrijk en zoo belangrijk zijn, dat het voor ons moeilijk zal zijn onze stem aan dit ontwerp van wet te geven.

Uit hetgeen mij over de voorgeschiedenis van dit ontwerp bekend is, heb ik den indruk gekregen, dat tegen het oordeel van de Indische adviseurs der Regeering in, maar al te gemakkelijk eenige procenten op het voor het land te bedingen aandeel is prijs gegeven. Wanneer men echter in aanmerking neemt, dat de Regeering blijkens de memorie van antwoord meent dat de jaarlijksche winst van de Venit veilig op *f* 25 millioen per jaar geschat kan worden, dan beteekent een enkel procent het vooral in de huidige omstandigheden voor de schatkist zeker niet geringe bedrag van *f* 250 000.

Wij zijn van meening dat het zelfstandigmaken van het Bangka-bedrijf, zoodat het los van de landsbegrooting en lands-administratie zal komen te staan, zeker niet tot de onmogelijkheden behoort en zijn overtuigd, dat zoowel voor de deskundige leiding als voor de vertegenwoordiging in Nederland geschikte personen kunnen worden gevonden. De beginjaren voor zulk een verandering zullen misschien eenige moeilijkheden opleveren, maar zijn deze eenmaal overwonnen, dan kan ook op meer continuïteit en deskundigheid in de bedrijfsvoering gerekend worden. Wij bevelen een dergelijke oplossing vooralsnog bij de Regeering aan.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie ziet met belangstelling het antwoord der Regeering tegemoet. Wij vertrouwen er echter op dat, zoo Zij de hoofdpunten van dit betoog niet zal weten te weerleggen en de Volksraad ons standpunt zal blijken te deelen door zijn goedkeuring aan dit ontwerp van wet te onthouden, de Regeering in Nederland naar de stem van Indië zal luisteren, door het voorstel terug te nemen en niet bij den Staten-Generaal in te dienen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dit wetsvoorstel van de Regeering gaarne zoo zakelijk mogelijk bezien en derhalve vrij van nationale gevoeligheden en vrij van eenige vooringenomenheid tegenover den door de Regeering voorgestelden bedrijfsvorm.

Ik zou dan willen beginnen met te zeggen, dat men zoo dikwijls de opmerking hoort, dat delfstoffen — men hoort dat ten aanzien van de olie en vele andere delfstoffen — het eigendom zijn van het land waar ze zich bevinden. Ik stel daarnaast, dat het mij lijkt, dat de delfstoffen het eigendom zijn van de menschen, die ze uit den grond halen. De olie in Amerika behoort aan menschen, die zich in alle werelddeelen en in alle landen bevinden, met de Roemeensche olie is het evenzoo, alsmede het goud en zilver van Zuid-Afrika, het is voorzoover deze olieën en mineralen uit den grond worden gehaald, van de aandeelhouders der maatschappijen, die daar werken. Met de steenkolen is het al niet anders.

Waarop het land, waar de delfstoffen voorkomen, wel recht heeft, is een redelijke cijns, een redelijke retributie en onder bepaalde bedrijfsvormen een redelijk winstaandeel. Ik heb dus in principe tegen den voorgestelden bedrijfsvorm, het brengen dus van het staatsbedrijf Bangka in een gemengd bedrijf geen enkele bedenking.

Er is bezwaar tegen gemaakt — ook de heer Van Ardenne releveerde het hedenmorgen — dat de regeling, die voor ons ligt, in Nederland is ontworpen en mijn geacht medelid, de heer Van Ardenne heeft daaromtrent nadere inlichtingen gevraagd. Ik zou willen vragen, wat doet het er eigenlijk toe, waar de regeling wordt ontworpen, indien het maar geschiedt daar ter plaatse, waar de meest deskundigen aanwezig zijn en zij tenslotte een vorm en inhoud krijgt, die aan de verschillende belangen, die ermede gemoeid zijn ten volle recht doet wedervaren.

(De heer Van Ardenne: Ook wanneer de regeling in strijd is met het advies der Indische Regeering, wanneer tenminste juist is, wat de kranten zeggen?)

De heer Van Ardenne gaat van de veronderstelling uit, alsof de Indische Regeering ertegen zou zijn. In het algemeen kunnen de onderhandelingen over en de voorbereiding van een wetsontwerp buiten beschouwing blijven, maar nu de heer Van Ardenne het punt aanroert, wil ik mijnerzijds wel zeggen, dat ik meen te weten, dat de Indische Regeering niet tegen het voorliggende wetsontwerp is.

(De heer Van Ardenne: Ik heb mij verkeerd uitgedrukt, ik bedoelde, dat de adviseurs van de Indische Regeering tegen het ontwerp zijn.)

Ik meen te weten, dat de Indische Regeering niet tegen de voorgestelde samenvoeging is.

(De heer Verboom: Maar haar adviseurs wel.)

Wat de adviseurs betreft, die van verschillende zijden worden genoemd, er zijn adviseurs, die vóór en adviseurs, die tegen het ontwerp zijn, men kan niet generaliseeren en zeggen, dat dè adviseurs der Regeering tegen het ontwerp zijn.

(De heer Van Ardenne: Daarom heb ik inlichtingen gevraagd.)

Maar hoe het zij, het interesseert mij niet zoo buitengewoon, of de regeeringsadviseurs vóór of tegen het ontwerp zijn.

(De heer Blaauw: Mij wel'

De heer Van Baalen: Per slot van rekening is ook de heer Roep adviseur van de Regeering.)

In ieder geval staat het vast, dat het wets-ontwerp het resultaat is van het overleg tusschen mannen met groote kennis van de zaken, waarom het gaat en met een warm hart voor de belangen van Nederlandsch-Indië en men mag niet veronderstellen, dat de Indische Regeering en het Nederlandsche Opperbestuur het voorstel aan ons zouden hebben voorgelegd, indien Zij ook maar eenigszins zouden vermoeden, dat het belang van Indië ermede in het gedrang zou komen.

(De heer Van Ardenne: De bestuurshervorming!)

Ik zal op alle interrupties niet ingaan, want anders zou ik te veel spreektijd noodig hebben, ik ga dus maar verder.

Verschillende punten van het wetsontwerp komen bij de bespreking als het ware vanzelf naar voren. In de eerste plaats zou ik dan eenige woorden willen wijden aan de reeds zoo dikwijls gememoreerde verhouding 90 : 10. En als ik dan goed geluisterd heb en de strekking van de betoogen van mijn geachte medeleden, de heeren Van Ardenne en Janssen goed heb begrepen, dan is zij deze, dat de verhouding 90 : 10 aan den voordeeligen kant voor de Billiton Maatschappij zou zijn.

(De heer Verboom: Aan den nadeeligen kant voor het land, dat is van meer belang.)

Inderdaad, aan den nadeelingen kant voor het land.

Het komt mij voor, dat wij hieromtrent geen van allen een zoo positief oordeel kunnen uitspreken.

(De heer Van Ardenne: En de cijfers?)

Inderdaad en dan zou ik voor mij me willen baseeren op het rapport-Limperg.

(De heer Janssen: Dan verliest U het!)

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Roep.)

Ik wil mij baseeren op het rapport-Limperg, dat weer gebaseerd is op het rapport en de gegevens van de informeele commissie en in deze informeele commissie waren beide partijen vertegenwoordigd.

De waarde der bedrijven — volgens het rapport-Limperg — is gebaseerd op de berekening van de contante waarde van de in de toekomst te verwachten winsten.

Nu kan men dat allemaal wel aanvallen en misschien zijn de van andere zijde voorgebrachte cijfers wel juist, maar ik zou over dat alles toch nog wel eerst even gaarne het oordeel van de Regeering willen hooren alvorens ik mij geheel op de waardevolle, maar toch ook eenzijdige uiteenzetting van den heer Janssen zou willen oriënteeren.

(De heer Verboom: Zelfs wij hebben dat oordeel van de Regeering gevraagd!

De heer Thamrin: Maar van welke Regeering wilt U het oordeel hooren?)

Men hoort van andere zijde de verhoudingscijfers 15:1, van weer andere 92:8 en ook vindt men de verhouding 88:12 genoemd. Wat van dat alles juist is, ik geloof dat noch de heer Janssen, noch zijn adviseurs, noch de Regeering, noch de regeeringsadviseurs ons dat allemaal positief en volkomen concreet kunnen mededeelen. Het blijft bij deze zaak altijd tot op zekere hoogte een zich oriënteeren op waarschijnlijkheden, die uit den aard der zaak in hooge mate verband houden met de onbekendheid van de aanwezige ertsreserves.

(De heer Verboom: Daarom is misschien de beste verhouding: nul, ik houd er één!)

Ik geloof, dat de heer Verboom de richting uit wil van een verhouding 100:0.

Met het verschil in levensduur tusschen Bangka en Billiton is in het rapport-Limperg volkomen rekening gehouden. Maar ik wil wel erkennen, dat het betoog van mijn geacht medelid, den heer Janssen, en vooral de door hem naar voren gebrachte cijfers, indruk op mij hebben gemaakt. Ik behoud mij dus mijn eindoordeel nog ten volle voor en wil gaarne afwachten, wat de Regeering naar aanleiding van de oogenschijnlijk klemmende argumenten van den heer Janssen zal opmerken.

Er is in de stukken gevraagd of het niet beter zou zijn, de verhouding 90 : 10 niet aan te gaan voor langen tijdsduur, maar periodiek te herzien. De Regeering oppert daartegen in de Memorie van Antwoord verschillende bezwaren, die ik niet alle zal releveeren, maar die mij wel juist lijken. Het is inderdaad waar, dat het moeilijk aangaat, om de zooveel jaren onderhandelingen te openen — moeilijke onderhandelingen — waarbij men lastig tot een resultaat komt. Wanneer dat periodiek zou gebeuren, zou de geheele wet en de geheele bedrijfsvorm op losse schroeven komen te staan.

(De heer Verboom: Inderdaad!)

Ik wil nog even terugkomen op het rapport-Limperg en memoreeren, dat dit rapport als conclusie geeft:

> „Het bovenstaande leidt tot de conclusie, dat het aanhangige plan om de twee bedrijven te vereenigen op basis van een winstverhouding van 90 : 10 voor Staat en Billiton Maatschappij gelijkelijk aannemelijk is ....."

en dan komen eenige omstandigheden, waaraan dan bij deze conclusie zou moeten worden voldaan.

In de eerste plaats zou dan gerekend moeten worden op een opbrengst van rond *f* 170 per quintaal gedurende den geheelen duur der exploitatie. Het lijkt mij niet twijfelachtig toe, dat aan deze voorwaarde in de toekomst hoogstwaarschijnlijk zal worden voldaan. Kijkt men in het verleden, dan ziet men dat over elken termijn van 20 jaar, genomen over een tijdvak van 31 jaar, de gemiddelde tinprijs per ton niet beneden de *f* 200 is geweest. Als men nu in aanmerking neemt, dat een prijs van *f* 170 per quintaal gelijk staat met *f* 197 per ton, dan lijkt het mij vrij zeker, gezien den langen tijd, dat deze prijzen zich gemiddeld hebben kunnen handhaven, dat de tinprijs niet zal dalen beneden de *f* 170 per quintaal.

(De heer Van Ardenne: Er komen nog steeds meer tinproduceerende landen bij.)

Indien er meer tin komt, te moeilijker zal het zijn om de zaak internationaal te organiseeren. Maar de internationale organisatie is toch beslissend voor den tinprijs, omdat zij uit den aard der zaak de totale productiehoeveelheid in de hand zal houden.

De tweede voorwaarde, waaraan zal moeten worden voldaan, zegt het rapport-Limperg, is, dat de kostprijzen, eveneens gedurende dien tijd onveranderd blijven. Ik zou te dien aanzien willen opmerken, dat de kostprijs, gezien den geweldigen vooruitgang van de techniek, in de toekomst eerder zal dalen dan stijgen. Hetzelfde heeft zich ook in de laatste jaren van het verleden voorgedaan. Het is dus met zeer groote waarschijnlijkheid aan te nemen, dat aan deze tweede voorwaarde zal worden voldaan.

De derde voorwaarde van het rapport-Limperg is, dat op de aangenomen jaarproducties voor den geheelen duur der exploitatie kan worden gerekend.

Als men nu weet, dat de aangenomen jaarproductie getaxeerd is op 60%, dan is het, gezien de toeneming van het tinverbruik, tengevolge van de toename van het aantal menschen, dat hier op aarde leeft, gezien de nieuwe vindingen, waarvoor men tin noodig heeft, zeer waarschijnlijk, dat op zijn allerminst de aangenomen jaarproductie van 60% zich zal kunnen handhaven.

Als men dit constateert, constateert men tevens, dat aan de drie voorwaarden, die het rapport-Limperg stelt, met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zal kunnen worden voldaan.

(De heer Van Ardenne: En de heer Limperg zelf betwijfelt het.)

Ik zou mijn geachte medelid, den heer Van Ardenne, willen uitnoodigen om mij dat aan de hand van de stukken aan te toonen. Het rapport-Limperg betwijfelt dat niet; er staat alleen in het rapport-Limperg, dat allerlei afwijkingen mogelijk zullen zijn, dat deze cijfers en gegevens wisselend zullen zijn, maar dat zij tenslotte in de uiterste conclusie niet zullen leiden tot het door den heer Limperg gestelde, n.l., dat deze verhouding voor staat en Billiton Maatschappij gelijkelijk aannemelijk is, dat — en daarop alleen komt het aan — betwijfelt het rapport-Limperg niet.

(De heer Thamrin: Hoe verklaart U dan dat quotum van 105%?)

De heer Van Ardenne merkte nog op — en ook de heer Janssen vlocht dit in zijn betoog —, dat het rapport-Limperg onvolledig zou zijn, terwijl het geachte lid, de heer Van Ardenne, daarbij releveerde, dat het gemengde bedrijf Billiton nog twaalf jaren te leven zou hebben.

Het rapport-Limperg houdt rekening met een ertsreserve van 34 jaar voor het G. M. B. en ik zou mijn geacht medelid Van Ardenne nu willen vragen, waarom het rapport-Limperg niet zou mogen rekenen met een ertsreserve van 34 jaar. De overeenkomst loopt af in 1948 .....

(De heer Van Ardenne: Nu juist!)

„Nu juist", zegt mijn geacht medelid, de heer Van Ardenne, maar het feit, dat de overeenkomst in 1948 afloopt, wil toch nog niet zeggen, dat de exploitatie op Billiton in dit jaar afloopt of m.a.w., dat het Gemeenschappelijke Tinbedrijf Billiton in 1948 zal ophouden te bestaan? De heer Van Ardenne moet toch rekening houden met de bevoegdheid van den Minister om de overeenkomst te verlengen. En dan zou ik aan dit geachte lid willen vragen, of die verlenging in het jaar 1948 dan niet voor de hand ligt? Er zijn toch aan dat gemeenschappelijke mijnbedrijf geen ernstige tekortkomingen te wijten?

(De heer Janssen: Waarom op dezelfde voorwaarden, waarom verwacht U geen zwaardere voorwaarden?)

Men kan hoogstens opmerken, dat het rapport-Limperg van deze omstandigheid had behooren gewag te maken.

(Roep.)

(De heer Janssen: Dat staat er ook in, maar precies in omgekeerden zin als U bedoelt.)

Men heeft het alleen in dezen zin gedaan, dat men vooropgesteld heeft, dat de 12 jaren resteerende formeele exploitatietermijn van het G. M. B. geen motief mag zijn om de waarde van Billiton te taxeeren naar den nog bestaanden duur, waarop de maatschappij Billiton haar bedrijf aldaar zou mogen uitoefenen en daar komt het alleen maar op aan. Deze onvolledigheid van het rapport-Limperg, althans in het aan den Volksraad overgelegde gedeelte van het rapport, doet in het minst geen afbreuk aan de rechtmatigheid en juistheid van de beeijferingen, die gebaseerd zijn op een ertsreserve van 34 jaar.

Een enkel woord zou ik voorts willen wijden aan het vestigen van den zetel van het bedrijf. Er is in het Afdeelingsverslag bezwaar gemaakt tegen de vestiging van dien zetel in Europa. Terecht antwoordt de Regeering daar m.i. op, dat de zetel van een directie van een tinbedrijf, wel het allerbeste gevestigd is dáár, waar het centrum van den handel in dat artikel bestaat. Dat centrum van de wereldmarkt is en blijft nu eenmaal Londen. Het komt mij voor, dat dit standpunt volkomen juist is, dat men de zetel van het bedrijf in Europa vestigt, aangezien dan alleen verzekerd is een direct handelen, verkoopen en optreden van de directie. Op dit alles zijn allerlei wisselende factoren van invloed en het is toch wel duidelijk, dat die wisselende factoren alleen goed kunnen worden waargenomen, dat alleen dan daarmede voordeel kan worden behaald, wanneer de directie van een dergelijk bedrijf vlak bij de wereldmarkt zit. Ik zou het zoo willen zeggen: het is goed, dat de directie van een dergelijk tinbedrijf op het vinketouw zit. Zou die directie in Indië zijn gevestigd, dan zou dat niet het geval zijn. Men moet dit geval niet vergelijken met den zetel van b.v. de directie van een tramwegmaatschappij, b.v. de directie van de Semarang stoomtrammaatschappij.

(De heer Doeve: De Bataviasche Verkeersmaatschappij.)

Een dergelijke vergelijking gaat in geen enkel opzicht op. Er zijn vele Indische maatschappijen met uitsluitend Indische belangen, die niettemin haar zetel in Europa hebben gevestigd. Dat is prachtig voor de directies en voor de commissarissen, die dan zeer genoegelijk en behagelijk kunnen leven, doch voor dergelijke maatschappijen, wier belangen en bedrijfsvoering enkel en alleen in Indië liggen, is de vestiging van een directie in Europa onnoodig en wat erger is, voor Indië schadelijk. Doch bij den tinverkoop staat, zooals gezegd, deze kwestie toch wel geheel anders. En, Mijnheer de Voorzitter, al zou van deze fusie niets terechtkomen, al zou dus dit wetsontwerp geen wet worden, dan nog zou het in het belang van het Bangkatinbedrijf zijn, indien de volledig gevolmachtigde leiding van dit bedrijf, de directie, in Europa haar zetel had. Het komt mij voor, dat het begrijpelijke nationale gevoel, dat ik deel, om de directies van maatschappijen hier in Indië te zien gevestigd, er niet toe mag leiden, dat daardoor groote schade voor het land ontstaat. Ik ben dus voor de vestiging van den zetel van het bedrijf in Europa.

(De heer Thamrin: In Londen.)

In Londen, wat mij betreft. Ik wil thans een enkel woord wijden aan de voordeelen, die naar mijn meening vastzitten aan deze fusie.

Een van die voordeelen — het is al herhaaldelijk gezegd, maar het mag nog wel eens gezegd worden — van die zelfstandigmaking en van de fusie is wel de onafhankelijkheid van de landsbegrooting, de landsadministratie en van de comptabiliteitswet. Alleen al doordat het bedrijf bevrijd is van al die meer of minder belemmerende bepalingen zal de directie van het bedrijf kunnen handelen op de momenten, waarop dit noodig is. Dit betreft zoowel de exploitatie als de verkooppolitiek. Door het tot stand brengen van deze fusie zal men krijgen een directie met één taak en met één doel. Thans moet alles over ettelijke schijven loopen. Er kan geen enkele belangrijke beslissing worden genomen of zij moet noodwendigerwijs dagen, soms weken traineeren, voordat de machtiging kan worden verleend.

De exploitatiechef in Bangka of het hoofd van het verkoopkantoor in Europa moeten zich wenden tot den directeur van Verkeer en Waterstaat, die er ook al weer niet in zit, omdat hij allerlei andere zaken aan het hoofd heeft en die zich dus ook weer moet wenden tot zijn adviseurs. Op die manier verloopt ondertusschen de goede tijd om tot handelen te komen.

Inzake de eigenlijke exploitatie van Bangka zelf komt het mij voor, dat in de dagelijksche bedrijfsvoering de noodige continuïteit aanwezig is. Dit blijkt al uit de mededeeling in de Memorie van Antwoord, dat in de achterliggende vijfen twintig jaar vijf bedrijfsleiders zijn werkzaam geweest. Dit betreft alleen de technische bedrijfsvoering. Belangrijker is de commercieele leiding. Vooral ook de plaats, die de commercieele leiding in handels en maatschappelijke kringen inneemt.

Verder is een van de voordeelen van deze fusie, dat het gansche tinbedrijf in één hand komt, waardoor bij den internationalen concurrentiestrijd het vereenigd Indisch tinbedrijf als één geheel optreedt en als één geheel het financieel belang, zoowel van de maatschappij als van het land zal behartigen.

Een derde voordeel is de verlaging van den kostprijs. Wij zullen krijgen een toegewijd, goed bezoldigd personeel, met vele goede, sociale regelingen. Ik geloof, dat in dit verband een woord van waardeering wel op zijn plaats is ten aanzien van de Billiton Maatschappij voor de goede verzorging van haar personeels- en bevolkingsbelangen.

Ik zou ten aanzien van die personeelsbelangen nog wel het volgende willen opmerken. Men twijfelt wel of in dien nieuwen bedrijfsvorm de personeelsbelangen dezelfde behartiging zullen vinden als thans bijvoorbeeld op Bangka het geval is. Maar het schijnt mij toch toe, dat de overwegende zeggenschap, die het land in de Venit zal krijgen minstens dezelfde goede belangenverzorging verzekert, als thans aanwezig is.

Een enkel woord zou ik willen zeggen over den geuiten wensch, om bij het bedrijf vooral Indische werkkrachten aan te stellen. De Regeering schijnt er bezwaar tegen te hebben om vast te leggen, dat 90% van het personeel moet bestaan uit Indische werkkrachten, en Zij motiveert dit vooral hiermede dat het niet zeker is, dat de Indische arbeidsmarkt altijd voldoende personeel zal aanbieden. Ik zou er op willen wijzen, dat dit op zichzelf toch zeker geen bezwaar is om de bepaling van 90% in het ontwerp op te nemen. Immers, indien hiervan onder bepaalde omstandigheden zou moeten worden afgeweken, zal men hiervan toch zeker zeer gemakkelijk dispensatie kunnen verzoeken aan de Regeering. Ik voor mij wil verklaren er prijs op te stellen, dat 90% van het bij het gemengde bedrijf werkzame personeel zou bestaan uit Indische werkkrachten.

Ik kom thans tot een ander onderdeel, n.l. tot een bespreking van de mogelijkheid van een eigen zelfstandig tinbedrijf. De vraag doet zich mijns inziens terecht voor of de voordeelen, die ik zooeven noemde, niet evengoed zijn te verkrijgen wanneer men Bangka gaat organiseeren als een volkomen zelfstandig bedrijf, derhalve zonder fusie met het Billitonbedrijf. Blijkens de Memorie van Antwoord is de Regeering van oordeel, dat de bezwaren tegen de zelfstandigmaking niet kunnen worden geëlimineerd. Ik heb mij afgevraagd, of dit wel juist is. Een der naar voren gebrachte argumenten is, dat de vestiging in Europa van een contact-orgaan niet afdoende zou zijn, omdat dit contact-orgaan wat betreft zijn bevoegdheid te zeer zou zijn gebonden. Maar waarom zou dat zoo moeten zijn? Het lijkt mij, dat ook een zelfstandig Bangkatinbedrijf in elk geval een directie of algemeene leiding, of een algemeen vertegenwoordiger of hoe men het wil noemen in Europa zou kunnen vestigen.

De Regeering wijst ook op de groote concurrentievaardigheid van Billiton; het komt mij voor, dat dit compliment ten volle verdiend is. In de Memorie van Antwoord wijst zij er

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Roep.)

ook nog op, dat op Billiton een belangrijke uitbreiding van het productie-apparaat heeft plaats gevonden, dat er nieuwe emmer- en superbaggermolens zijn aangeschaft en dat de kostprijs van het Billiton product tengevolge hiervan is gedaald. Maar daarvoor is toch geen fusie noodig, een zelfstandig bedrijf op Bangka kan toch evengoed nieuwe emmer- en superbaggers aanschaffen en tengevolge daarvan zal de kostprijs op Bangka toch ook wel meer dalen dan nu het geval is? Dat alles kan mijns inziens evengoed bij een zelfstandigen particulieren bedrijfsvorm van het tegenwoordige staatsbedrijf op Bangka. Dan zegt de Regeering, dat de concentratie een veel hechteren grondslag zal geven dan de thans bestaande samenwerking. Ik heb dit argument nog eens overwogen en dan komt het mij voor, dat dit in elk geval juist is; ik meen inderdaad, dat een algeheele samensmelting van de beide bedrijven inderdaad een hechteren grondslag zal geven dan de thans bestaande min of meer incidenteele samenwerking.

Ik zou, hierbij aansluitende, een woord van erkentelijkheid willen uiten voor de wijze, waarop de directie der Billiton Maatschappij de Bangkatinbelangen heeft behartigd in het internationale tincomité en in dit verband in het bijzonder aan de heeren Houwert en Van den Broek.

Ik heb dus in enkele punten naar voren gebracht, dat het mij voorkomt, dat verschillende voordeelen van deze fusie evengoed kunnen worden bereikt bij een zelfstandigmaking van het Bangkatinbedrijf, door het Bangkatinbedrijf los te maken van de landsbegrooting en de landsadministratie. Als ik het nog eens mag recapituleeren: een losmaken dus van het Bangkabedrijf van de landsbegrooting, de landsadministratie, de comptabiliteitswet en het scheppen van één bedrijfsleiding, die één taak, één levensdoel slechts kent. Verschillende voordeelen kan men dus evengoed bereiken bij de schepping van een geheel zelfstandig, privaatrechtelijk, particulier Bangkatinbedrijf met alle aandeelen in handen der Regeering.

Toch zijn er, dunkt mij, nog wel voordeelen aan de fusie verbonden, voordeelen, welke niet zullen gelden, indien men het Bangkabedrijf enkel zou maken tot een zelfstandig bedrijf als zoodanig, voordeelen, die dus meer in het bijzonder aan de fusie verbonden zijn.

Als laatstbedoelde voordeelen wil ik dan noemen, ten eerste het samenbrengen van alle Indische tinbelangen in één lichaam. Dit zal uiteraard niet het geval zijn, als het gemengd bedrijf Billiton zelfstandig blijft bestaan en Bangka tot een zelfstandig bedrijf wordt gereorganiseerd.

Een tweede voordeel is, dat de prijs van de geproduceerde tin zal dalen, omdat alles in één hand zal zijn, omdat het één groot Indisch tinbedrijf zal worden en dan spreek ik niet meer over Bangka en Billiton-tin, maar van de Indische tin.

Een derde voordeel is ongetwijfeld — en dat is een vrij groot voordeel — dat de onderlinge concurrentie tusschen Bangka en Billiton op de internationale tinmarkt uitgesloten zal zijn. Ook deze uitsluiting van de onderlinge concurrentie zal niet bereikt worden, indien men het gemeenschappelijk bedrijf Billiton zelfstandig laat bestaan en daarnaast het Bangkabedrijf.

Tenslotte — en dat lijkt mij een voordeel van de allerhoogste waarde — zal het gefusioneerde tinbelang ook ten bate van het Bangkabedrijf kunnen beschikken over de Billitondirectie, die volkomen op de hoogte is van alle details en alle knepen van het bedrijf, die aanhoudend georiënteerd is op de wereldmarkt, die deskundig en vaardig is in alle zaken van koopmanschap. Ik zou willen vragen: ligt in het laatste voordeel, de beschikking over de directie van het Billitonbedrijf met alle daaraan verbonden voordeelen niet de kern van de zaak? Het schijnt mij toe, ik kan aan dien indruk niet ontkomen, dat de Indische en de Nederlandsche Regeering in het bijzonder gebruik willen maken van de leiding van het Billitonbedrijf ten bate van de Indische tin en dus ten bate van de Indische middelen. Al het andere, alle andere argumenten, hoe belangrijk soms ook, schijnen mij een nevenzaak toe en soms niet meer dan een omlijsting.

Ik zou thans op een andere aangelegenheid de aandacht willen vestigen, nl. op de andere tinbelangen die, indien het gefusionneerde bedrijf tot stand zou komen, nog inhaerent blijven, nog in het bezit zullen blijven of de aandacht zullen moeten hebben van de Billitonmaatschappij.

Als zoodanig zou ik eerst willen noemen, al betreft het dan geen kwestie van productie, de tinsmelterij „Arnhem". In het bestaande plan blijft deze los voortbestaan en buiten de fusie. Wel krijgt de Venit een optie op de aandeelen voor drie jaar à pari. Verder zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat dit niet behoeft te leiden tot het stilleggen van smelterijen en houtskoolbranderijen op Bangka, gunstig gelegen ten opzichte van Australië, Zuid-Afrika enz.

Maar ik zou toch wel een klein beetje stelliger antwoord willen hebben. Het zou mij zeer aangenaam zijn indien de Regeering positief zou willen toezeggen, dat de industrie op Bangka op haar volle productie zal blijven.

Ik vraag deze toezegging in verband met het Indisch belang en de belangen van de werkkrachten en leveranciers, die er aldaar een bestaan uit trekken.

Dan is de Billitonmaatschappij geïnteresseerd bij de mijnbouwmaatschappij Stannum en daardoor in buitenlandsche tinbelangen. Voordat ik daarop inga wil ik echter nog even terugkomen op de tinsmelterij „Arnhem".

Ik zou willen vragen: waarom wordt de tinsmelterij „Arnhem" ook niet in het gefusionneerde bedrijf gebracht? Ik meen te weten, dat het een rendabel bedrijf is en dat de inbreng van de tinsmelterij „Arnhem" een financieel voordeel voor Indië zou zijn. Er zijn mij zelfs bedragen genoemd, die een rechtstreeksch voordeel voor Indië van niet minder dan eenige tonnen zouden beteekenen. Dit zou het gevolg zijn van de inbreng van de tinsmelterij „Arnhem" in het gefusionneerde bedrijf. Ik zou de Regeering dus in overweging willen geven, af te zien van haar oorspronkelijk voornemen om de tinsmelterij „Arnhem" niet in de fusie op te nemen en alsnog daarover overleg te plegen.

Ik zei reeds, dat de Billitonmaatschappij geïnteresseerd is in de mijnbouwmaatschappij Stannum en daardoor buitenlandsche tinbelangen heeft.

De Memorie van Antwoord begint met daarvan te zeggen, dat dit geen kwaad kan en dat in elk geval het voordeel daarvan is een betere oriëntatie. Misschien, Mijnheer de Voorzitter, maar het kan toch ook zeker bezwaren medebrengen, want uit de stukken blijkt wel, dat de Billiton-maatschappij niet alleen mede geïnteresseerd is in genoemde buitenlandsche tinbelangen, doch 99% van de aandeelen der Stannum-maatschappij bezit, terwijl de Stannum-maatschappij weer 61⅔% van het aandeelenkapitaal van het Uganda-syndicaat heeft. En dan zijn er nog eenige andere belangen waarbij het geinteresseerd is. En dan zou ik willen zeggen: inderdaad, er is eenig voordeel door de meerdere oriëntatie welke op die wijze mogelijk is. Maar, is een conflict tusschen de buitenlandsche belangen en de Ned.-Indische tinbelangen, beide onder directie van de Billitonmaatschappij, dan volstrekt uitgesloten? Het schijnt mij toe, dat dit niet het geval is. Er zijn wel degelijk omstandigheden denkbaar, dat de buitenlandsche tinbelangen van Billiton, die Billiton toch ook moet en zal behartigen, in conflict zullen komen met de Ned.-Indische tinbelangen.

Zoo'n situatie is te meer denkbaar, indien wij ons realiseeren, dat zelfs de Bangkatinbelangen en de Billitontinbelangen wel eens met elkaar in conflict komen en dat zijn beide Nederlandsch-Indische tinbelangen. Doch ook daar is een conflict op de internationale markt bij de belangenbehartiging mogelijk. En wanneer die verschillende belangen van Bangka en Billiton bestaan, hoeveel te meer is het dan niet mogelijk, dat er een conflict van belangen zal ontstaan tusschen de Nederlandsch-Indische tinbelangen en de buiten-

(Roep.)

landsche tinbelangen, waarin de Billiton Maatschappij is geïnteresseerd, terwijl — het conflict op zichzelf is niet zoo erg — de Billiton Maatschappij bij beide belangen in hooge mate geïnteresseerd is. Aan wie moet de Billiton Maatschappij dan in een dergelijk geval haar liefde geven? Beide kinderen, zoowel het Indisch gemengd bedrijf als de bedoelde buitenlandsche belangen moeten haar uit den aard van de zaak even na aan het hart liggen, want in beide bedrijven vertegenwoordigt zij aandeelhouders, de menschen dus, die belang hebben bij de bedrijfsvoering.

In dit verband is mijns inziens terecht in het Afdeelingsverslag aangedrongen op een nieuw lid 5 in artikel 11, hetgeen dan zou komen te luiden:

> „(5) Geen naamlooze vennootschap, welke een gelijksoortig doel beoogt als de „Venit", kan tot directrice of tot lid der Directie worden benoemd."

Daarop antwoordt de Regeering in de Memorie van Antwoord als volgt:

> „De door deze leden voorgestelde wijziging van artikel 11 lid 5 acht de Regeering niet aanvaardbaar, omdat daardoor een bij uitstek deskundig te achten organisatie van benoeming tot directie der Venit bij voorbaat zou worden uitgesloten."

Die conclusie ligt echter in het geheel niet voor de hand. Er is toch ook nog een ander middel, nl. om de Billiton Maatschappij vrij te maken van de behartiging van die buitenlandsche tinbelangen. Ik zou zeggen, de Billiton Maatschappij zou ook afstand kunnen doen van haar buitenlandsche tinbelangen en hoeveel gemakkelijker zou dit zijn, omdat uit de gewisselde stukken wel overduidelijk blijkt, dat die buitenlandsche tinbelangen, wat belangrijkheid betreft, niet in de schaduw kunnen staan, vrijwel geheel in het niet verdwijnen, bij het eventueel gefusionneerd Indisch tinbedrijf.

Ik zou dus de Regeering willen voorhouden, dat het gevolg, dat Zij ons in de Memorie van Antwoord mededeelt, dat de Billiton Maatschappij geen directie van het gefusionneerd bedrijf zou kunen worden, een mogelijkheid is, maar dat er ook nog een andere mogelijkheid is, een mogelijkheid, die de Billiton Maatschappij doet behouden als directie van het gefusionneerd bedrijf en wel wanneer de directie haar buitenlandsche tinbelangen zou liquideeren.

Het voordeel van die betere oriëntatie zegt mij eigenlijk niet zoo heel veel, maar over dat voordeel dat voor Indië zou bestaan in de omstandigheid, dat de Billiton Maatschappij geïnteresseerd zou zijn in enkele zeer kleine buitenlandsche tinbelangen, zou ik wel gaarne iets naders van de Regeering willen vernemen. Ik voor mij zie de nadeelen hoofdzakelijk hierin culmineerend, dat een conflict kan ontstaan voor de Billiton-directie tusschen twee plichten. Wat het voordeel van die oriëntatie betreft, ik vertrouw dat wij dat heusch wel aan de Billiton Maatschappij kunnen overlaten die zich wel steeds op de hoogte zal houden ook zonder dat zij geïnteresseerd is in buitenlandsche tinbelangen.

Thans zou ik enkele woorden willen wijden aan de samenstelling van den raad van beheer. Het wetsontwerp stelt voor dien raad van beheer te doen bestaan uit drie vertegenwoordigers van Ned.-Indië en 2 vertegenwoordigers van de Billitonmaatschappij. Neemt men in aanmerking, dat Ned.-Indië voor 90% in het gemengde bedrijf zal deelnemen en Billiton voor tien procent, dan komt het mij wel voor, dat deze verhouding van drie en 2 vertegenwoordigers minder juist is. Vasthoudende evenwel aan dit aantal van 5 leden van den raad van beheer, maakt de Regeering bezwaar tegen een wijziging in dezen zin, dat vier vertegenwoordigers van de Regeering er in zouden zitten en één van de Billiton Maatschappij, in verband met de aanwezigheid van het commercieele element in den raad van beheer. Nu is het duidelijk, dat het commercieele element in den raad van beheer zeer goed vertegenwoordigd moet zijn. Doch, indien men dan niet te veel leden in dien raad van beheer wil nemen, b.v. geen tien en indien men aan de andere zijde meent, dat er twee vertegenwoordigers van Billiton in den raad moeten zitten, zou de oplossing dan niet voor de hand liggen, dat men, zooals in zoovele zaken van het leven, ook hier den middenweg zoekt en dien raad van beheer zal doen bestaan uit 7 leden? Indien men dien raad laat bestaan uit 7 leden, is hij wel wat grooter dan thans is voorgesteld en ik erken met vele leden, dat dit soms bezwaarlijk is, doch — de heer Sandkuyl schudt met het hoofd — dat doet mijn zienswijze toch niet te niet, dat een vertegenwoordiging in den raad van beheer van drie vertegenwoordigers van het gouvernement en twee van de Billiton Maatschappij niet voldoende recht doet aan de 90% aandeelen van het N.-I. gouvernement, dat het heeft in het gefusionneerde bedrijf.

(De heer Van Baalen: Juist.)

Ik zou dus willen handhaven de twee vertegenwoordigers van Billiton, doch zou, om een klein beetje meer de werkelijkheid te benaderen, de realiteit van het in de vennootschap gestoken kapitaal, toch van den kant van de Regeering daar wel vijf vertegenwoordigers gaarne in zien opgenomen en zou derhalve den raad van beheer dus gaarne zien bestaan uit 7 vertegenwoordigers. Ik meen, dat dan alle verschillende belangen daarmede in voldoende mate zijn vertegenwoordigd. Dus vijf vertegenwoordigers van den kant van de Regeering en twee van de zijde van Billiton.

(De heer Verboom: Dat moet allemaal betaald worden.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag mij wel veroorlooven op dit onderdeel, dat — het geheele ontwerp ligt mij natuurlijk na aan het hart — mij meer dan andere zaken aan het hart ligt, eenigszins in het bijzonder den nadruk te leggen.

(De heer Verboom: Heeft U aspiraties in die richting?)

Ik kan wel de toezegging doen, dat ik ernstig zou overwegen mij daartoe bereid te verklaren, indien de Regeering natuurlijk een beroep op mij zou doen, doch ik denk wel, dat de Regeering daarvoor wel geschiktere en knappere mannen dan meine wenigkeit zal hebben.

(De heer Verboom: U moet niet zoo bescheiden zijn!

De heer Janssen: De deskundigheid is er zeker!)

Ik dank den heer Janssen voor dit bijzondere compliment; ik reciproceer het gaarne.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts nog enkele woorden over de vier ton, die in debat zijn gekomen. Blijkens het Afdeelingsverslag zou Indië vier ton derven, indien de zetel van het bedrijf in Nederland zou worden gevestigd. Dat zou vier ton zijn, die op voor mij niet geheel duidelijke wijze in de Haagsche gemeentekas zouden vloeien in den vorm van opcenten op de dividendbelasting, welke gelden in de Indische middelen zouden vloeien, indien de zetel in Indië zou worden gevestigd. Ik zou willen zeggen tot hen, die deze stelling geponeerd hebben, dat blijkens de Memorie van Antwoord dit bedrag geen vier ton uitmaakt, doch ruim *f* 105 000, hetwelk ten nadeele van de Indische middelen zou komen bij een winst van *f* 16½ millioen. De Regeering is echter zoo optimistisch om de winstmogelijkheden op *f* 25 millioen te taxeeren en bij een winstaandeel van Nederlandsch-Indië van 25 millioen zou de schade dan bedragen *f* 160 000. Ik heb met genoegen uit de Memorie van Antwoord ontwaard, dat de Regeering bereid is maatregelen te nemen om dit verlies te ontgaan. Er heeft momenteel overleg plaats tusschen den minister van kolonien en dien van financien, een overleg, hetwelk erop gericht is om deze gelden te behouden voor de Indische middelen. Ik zou de Regeering willen verzoeken om — als het mogelijk is — ons in kennis te stellen met de eindbeslissing, in Nederland ten aanzien van deze *f* 106 of *f* 160 mille of welk bedrag het dan ook moge zijn,

(Roep.)
nog voordat de eindstemming over het ontwerp zal plaats hebben.

Thans nog een enkel woord over het bezit en den invloed van dit gefusionneerd bedrijf. Bij de behandeling en bespreking van dit ontwerp hoort men wel termen als deze: dat er sprake zou zijn van het overgeven van het Bangkabedrijf aan het particulier bedrijf en het loslaten van dat bedrijf en het overlaten in handen van het particulier kapitaal, terwijl het gouvernement alle zeggenschap zou verliezen, enz. enz. Ik wil deze argumenten gaarne nog nader bezien, maar het schijnt mij toch toe, dat welke bezwaren men ook tegen dit ontwerp moge hebben, deze argumenten volkomen er naast en onjuist zijn.

Indien het Nederlandsch-Indisch gouvernement in het fusiebedrijf 90% der aandeelen bezit, dan kan men zeggen, dat dat gefusionneerd bedrijf voor verreweg het grootste deel het reëele bezit blijft van het N. I. gouvernement. In handen van anderen is daarbij niets gebracht. Het was bezit van het gouvernement en het blijft bezit van het gouvernement. In het eene geval in den vorm van de ertsreserve en van het bedrijf, in het andere geval in den vorm van de aandeelen.

Het gaat in dit geval alleen om de wijze van de bedrijfsvoering, maar aan het bezit van het gouvernement met 90% van de aandeelen, wordt in geen enkel opzicht afbreuk gedaan. Ik hoop, dat dat voor iedereen duidelijk is zoowel in als buiten deze zaal en dat het fabeltje van het in handen spelen aan anderen geheel zal verdwijnen.

Nu de raad van beheer, in zijn veranderde samenstelling: 7 leden, waarvan 5 van het Nederlandsch-Indische gouvernement en 2 van de Billiton maatschappij. Het is duidelijk, men behoeft daarvoor werkelijk niet zoo'n reuzen rekenmeester te zijn, dat daardoor de invloed van het gouvernement meer dan voldoende verzekerd is. Wel is juist, dat bij een samenstelling van 5 leden — als er een ziek, of op reis is, of er is een vacature — bv. wegens sterfgeval —, welke niet direct is aangevuld, — een verhouding kan ontstaan van 2 : 2, waardoor dus de invloed van het gouvernement niet onder alle denkbare theoretische gevallen vaststaat, — en ik leg hier den nadruk op: „theoretische gevallen, want in de praktijk zal het wel losloopen, maar ik kan mij begrijpen, dat dit een bezwaar zal kunnen opleveren. Doch ik geloof, dat bij een verhouding van 5 : 2 niemand kan ontkennen, dat de directe invloed van het gouvernement in het gefusionneerd bedrijf zoowel wat betreft de exploitatieleiding, de commercieele leiding als de personeelsaangelegenheden, voldoende vaststaat.

Verder is opgemerkt, dat door deze fusie de Volksraad en de Staten-Generaal geen beoordeeling meer zouden erlangen van de faits et gestes van het Bangkabedrijf.

Ook dit lijkt mij een argument zonder waarde. Het jaarverslag van het gefusionneerde bedrijf zal volgens het tweede lid van artikel 19 aan de Staten-Generaal en aan dit college worden overgelegd en dit stelt ons in staat tot een volledige beoordeeling en geeft ons eventueel het recht tot een volledige bespreking van alles wat verband houdt met het gefusionneerde bedrijf. Dit is geen theorie; ook over de Ned.-Indische Aardolie Maatschappij krijgen we elk jaar zeer interessante beschouwingen — soms meer interessant dan juist, maar dat mag ik hier misschien eigenlijk niet zeggen — en wanneer de tin in een gefusionneerd bedrijf wordt geëxploiteerd en het verslag jaarlijks aan den Volksraad wordt overgelegd, is daarmede het bedrijf volkomen gebracht binnen de beoordeeling van Staten-Generaal en Volksraad. In de stukken kwam de vrees van een ongewenschte wijze van exploitatie naar voren, doch die zou van den aanvang af kunnen worden tegengegaan, èn door de samenstelling van den raad van beheer, die immers 3 of 5 leden van het gouvernement en 2 van de Billitonmaatschappij telt, èn door de openbare bespreking der jaarverslagen en derhalve van alles wat met het

(Kan.)
gemengde bedrijf verband houdt, in de Staten-Generaal en den Volksraad.

Ik kom thans tot het eind van mijn betoog. Overwegend is tenslotte de vraag of de fusie, ontdaan van alle bijkomstigheden, in het belang van het land zal zijn of niet. Ik zou willen beginnen met te zeggen dat, indien deze fusie ook in het belang is van de Billitonmaatschappij, dit tegen de fusie toch geen enkel bezwaar oplevert. Ik moet bij mijn oordeel afgaan op de cijfers van de informeele commissie en op die van het rapport-Limperg. Zijn die inderdaad fout en dus de opmerkingen vooral van den heer Janssen te dien opzichte gemaakt, juist, moet er aan de juistheid van den geheelen opzet ernstig getwijfeld worden, is het inderdaad juist, dat de Billitonmaatschappij op verschillende manieren extra wordt bevoordeeld, dan zal ik mijn vertrouwen in het rapport-Limperg ten deële moeten verliezen. Ik kan dat allemaal echter niet narekenen en naar het mij voorkomt kan niemand dit. Ik wil dus vooralsnog afgaan op het rapport-Limperg en op het oogenblik allerlei andere berekeningen buiten discussie laten.

Mijn conclusie is dan, dat de strekking van dit wetsvoorstel mij sympathiek is. Ik geloof inderdaad, dat deze oplossing voordeel zal brengen voor de landsmiddelen; dat het wetsontwerp, gezien vanuit het Indische belang, wellicht voor verbetering vatbaar is — vooral nader getoetst aan de gegevens van den heer Janssen — acht ik mogelijk, maar dat is thans nog geen zekerheid. Mijn houding tegenover moties, die bepaalde wenschen te kennen geven, zal ik nader bepalen, voornamelijk aan de hand van de thans door mij ontwikkelde inzichten.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Voor hen, die verklaarde tegenstanders zijn van gouvernementsexploitatie in het algemeen, is het goed de argumenten van de Regeering vóór de thans voorgestelde fusie te lezen. Ik wil hopen, dat deze argumenten niet naar voren zijn gebracht pour besoin de la cause, maar wil daarin liever zien een erkenning ten langen leste van de zijde der Regeering, dat exploitatie vanwege het gouvernement nadeelen met zich brengt, welke ten laste van de gemeenschap komen.

Het doet wel eenigszins vreemd aan, dat de bezwaren, die de Regeering tegen eigen exploitatie aanvoert, thans tot uiting komen, nu wij de beschikking hebben over een directeur van Verkeer en Waterstaat, van wien toch gezegd kan worden, dat de Regeering gelukkig te prijzen is, dat Zij de beschikking over zulk een bekwaam departementsleider heeft.

Maar, ik zeide zooeven, het is aangenaam nu van de Regeering te vernemen, welke nadeelen aan gouvernementsexploitatie kleven, zoodat men van mij wel kan verwachten, dat ik vóór de fusie ben.

Het is echter iets anders, wanneer het aankomt op de voorwaarden, welke aan de fusie van Bangka en Billiton verbonden worden. Wij hebben van verschillende sprekers de bezwaren d.w.z. de financieele bezwaren gehoord en dat in verband met de verhouding, die door partijen thans is aangelegd.

Wij hebben gezien, dat de regeeringsdeskundige, prof. Limperg, zelf in zijn advies aan den Minister zegt, dat het hem moeilijk valt, een vaste verhouding voor de wederzijdsche belangen aan te geven. Wij hebben van ons geacht medelid, den heer Janssen, vernomen, dat de grafiek, waarop de verhouding gebaseerd is, eigenlijk min of meer onjuist valt te noemen. Ook heeft mijn geacht medelid, de heer Janssen, zooeven gezegd, dat van een bezuiniging op de bedrijfsrekening niet valt te rekenen, maar dat integendeel door de meerdere loonen de overheadexpenses op de begrooting grooter zullen worden. In dit verband zou ik het wel op prijs stellen, wanneer de Regeering een berekening zou willen

(Kan.)
geven van hetgeen door den heer Janssen is aangeduid, met andere woorden ons zal mededeelen, hoeveel meer aan loonen, in den vorm van tantièmes e.d. zal worden betaald.

Naar mijn meening is echter nog niet voldoende naar voren gebracht de goodwill, die men kan verkrijgen door fusie met de Billitonmaatschappij, een maatschappij, die geleid is op een wijze, die zeker navolging verdient. Ook daarvoor valt wel een zeker bedrag te reserveeren, zoodat men niet geheel op de cijfers kan afgaan. In den handel is het immers usance, dat bij den inbreng ook een zeker bedrag voor den goodwill wordt betaald?

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de verhouding, die gebaseerd is op onzekere factoren als quota en tinprijs, is van dien aard, dat het evengoed mee kan loopen als mis kan gaan voor de Regeering, in den vorm van voor- of nadeelen.

Wanneer prof. Limperg spreekt van een tinprijs van *f* 170 en op die basis het groote bedrag van *f* 13,8 millioen gelijk valt te stellen met een zeker percentage, dan vraagt men zich af, wat er wel gebeuren moet, wanneer de prijs onder de *f* 170 valt. En ik vraag de Regeering: is terzake wel voldoende rekening gehouden met het feit van de depreciatie van den gulden, die wij gevoegelijk op 20% kunnen stellen, zoodat de huidige prijs van 200, die ver boven de *f* 170 uitkomt, door de devaluatie van 20% eigenlijk op *f* 160 gesteld kan worden, zoodat dus het verhoudingscijfer van prof. Limperg so wie so zou moeten vervallen of veranderd moet worden. Wanneer de devaluatie niet had plaats gehad dan zou de tinprijs *f* 200 zijn — wat hoog is — maar met de devaluatie zou hij *f* 160.— zijn, en dan zou volgens de berekening van prof. Limperg, deze 3¾ veel te weinig zijn.

Mijnheer de Voorrzitter. Ik zou aan de Regeering deze vraag willen stellen: waar de verhouding is gebaseerd op bepaalde factoren, zooals quota, tinprijs en zelfkosten, zou het niet mogelijk zijn om de fusie aan te gaan op basis van een zeker bedrag, bv. een tinprijs van *f* 200 met een slidingscale? Dus om de zooveel jaar, terwijl de fusie van kracht blijft, om, naar gelang de tinprijs daalt of stijgt, de verhouding te veranderen. Zooals zooeven gezegd, men kan ook een anderen factor in aanmerking nemen, die de winst realiseert en daarmede ook de waarde van Bangka n.l., dat de restrictie zal worden toegepast.

Voorgaande sprekers hebben reeds naar voren gebracht, dat het optimisme der Regeering, waarop eigenlijk de berekening is gebaseerd en waarop de Regeering aanneming van deze fusie bepleit, niet alleszins gerechtvaardigd is.

Ik zou daaraan nog dit willen toevoegen, gelijk ook door anderen is gedaan, dat men rekening moet houden met het vinden van andere tinrijke ertsen in de wereld. Ik noem b.v. de onderzoekingen op het eiland Hainan, dat staat geëxploiteerd te worden. Wanneer daar goede ertsreserves gevonden worden, welke zeker op even goedkoope wijze zullen kunnen worden gewonnen, dan spreekt het vanzelf, dat zulks een ommekeer zou geven in de wereld-tinsituatie.

Wij hebben van ons geacht medelid, den heer Janssen, zooeven gehoord — ik heb het reeds gememoreerd — dat de grafiek, waarop de berekening berust, eigenlijk minder juist is en dat men gemakshalve gerekend heeft met ponden zonder zich af te vragen, of het pond van waarde verandert ten opzichte van het goud.

Ik vraag mij af, hoe dat mogelijk is, aannemende dat prof. Limperg na volledig onderzoek tot die conclusie is gekomen.

Daarnaast zou ik de vraag willen stellen: hoe kan de Regeering er zeker van zijn, dat de zwevende gulden op de tegenwoordige waarde wordt gehouden.

(De heer Van Baalen: Acht U een lacune in de redeneering van den heer Janssen niet mogelijk?)

De heer Van Baalen zou die vraag moeten stellen tot ons geacht medelid, den heer Janssen; ik zeil geheel op het kompas van den heer Janssen.

Ik had het zooeven over den zwevenden gulden. Wanneer

(Sandkuyl.)
de heer Trip b.v. van de dwalingen zijns weegs zou terugkeeren en den gulden weer zou toe staan op goudpariteit te komen, dan zou dat veroorzaken, een depreciatie van de vreemde munt en dan zou so wie so de tinprijs weer komen beneden *f* 170.—, welke prijs gebaseerd is op de huidige noteering. En eveneens, wanneer zou blijken, dat de nivelleeringsfondsen, die tegen elkaar moeten werken, het Engelsche en het Hollandsche, zouden moeten ondervinden, dat het Engelsche fonds krachtiger is, dan zou ook buiten de medewerking en den wil van de moederlandsche Regeering de gulden op een hooger peil komen en zou c.q. de tinprijs naar verhouding dalen.

Dit zijn allemaal factoren, die ons in het algemeen gesproken een feeling geven, dat wij beter doen het zekere voor het onzekere te nemen. Zooals de zaken nu staan, zegt ons gevoel ons, dat het voordeel meer ligt aan den kant van de Billiton Maatschappij dan aan dien der Regeering, met de verhoudingscijfers voor oogen van 90 : 10. Om meer te eischen zonder meer, zou ook a leap in the dark zijn en daarom lijkt het mij toe, dat het beter zou zijn, wanneer het contract werd aangegaan met een sliding scale als zooeven door mij aangegeven. De Billiton Maatschappij kan dan zeker zijn van een blijvend bestaan, alleen de winstmarge zal naar verhouding van de omstandigheden niet in het nadeel van het land behoeven uit te vallen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hiermede mijn korte rede willen besluiten en willen afwachten, wat de Regeering te zeggen heeft tegen de argumenten, welke door onze geachte medeleden naar voren zijn gebracht, opdat ik aan de hand daarvan mij een vaste meening zal kunnen vormen omtrent het voorstel, dat den Volksraad thans ter adviseering is gegeven.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans overgaan tot de pauze. Er moet op gerekend worden, dat vanavond een avondvergadering moet worden gehouden tot afdoening van den eersten termijn van dit ontwerp.

De vergadering wordt te 11.20 uur v.m. geschorst en te 11.50 uur. v.m. hervat.

De heer **Sandkuyl**: Zelden werd aan den Volksraad een onderwerp ter bestudeering en advies aangeboden met een zoo uitgesproken zakelijk karakter als het plan tot het aangaan van een fusie tusschen het tinwinningsbedrijf op Bangka en dat van de Billiton Maatschappij. Dit is een zakelijke transactie bij uitnemendheid en ik verheug er mij over in de gelegenheid te zijn dit onderwerp hier in den Volksraad te mogen behandelen.

Wanneer ik het zakelijke karakter van het Regeeringsvoorstel op den voorgrond plaats, dan ben ik mij er volkomen van bewust, dat een deel van mijn geachte medeleden hetgeen ik hier ga zeggen, zal beschouwen in verband met de door de Regeering in haar Memorie van Toelichting naar voren gebrachte zienswijze, dat de Bangka Tinwinning een zuiver winstbedrijf is.

Nu wil ik gaarne erkennen, dat zulk een uitspraak in den huidigen tijd licht tot misverstand aanleiding kan geven, omdat zij gedachten doet opwekken aan een bedrijf dat er uitsluitend, en met voorbijzien van alle mogelijke ideëele desiderata, op gericht is, een zoo groot mogelijke winst te behalen. Ik ben er echter van overtuigd, dat de Regeering allerminst zal onderschrijven dat de bedrijfsvoering van de Bangka Tinwinning op deze wijze dient te geschieden. Dit kan het standpunt der Regeering niet zijn, en dat is ook niet het mijne.

Ten aanzien van elk bedrijf en dus ook wat betreft het bedrijf der Bangka Tinwinning, moet de eisch worden gesteld, dat de bedrijfsvoering plaats heeft met inachtneming van de plichten, welke tegenover de gemeenschap bestaan en

(Sandkuyl.)

de sociale verplichtingen ten opzichte van het personeel. Wordt met deze factoren behoorlijk rekening gehouden, dan blijft echter voor een bedrijf als de Bangka Tinwinning als doel slechts over het behalen van winst voor het land. Zoo en niet anders kan de Regeering haar zooeven genoemde uitspraak bedoeld hebben en met deze restrictie kan ook ik slechts met haar opvatting volkomen accoord gaan.

Wij hebben hier dus te doen met een voorstel dat voor het allergrootste gedeelte op het terrein van den koopman ligt. Nu heeft het bij het doorlezen van het afdeelingsverslag mijn aandacht getrokken, dat daarin ondanks de vele critische vragen betrekkelijk weinig is voorgekomen dat als positieve bestrijding van het fusieplan is aan te merken. Weliswaar heeft men o.a. gewezen op de mogelijkheid, dat het land door de fusie nadeel zal ondervinden en op de onzekere factoren welke een rol hebben gespeeld bij het bepalen van den grondslag waarop de fusie gebaseerd is, maar ik heb geen enkel argument aangetroffen dat doorslaggevend zou kunnen zijn voor de opvatting, dat de verwachting aannemelijk is, dat de fusie een nadeel voor het land zal opleveren.

Ik geloof niet, dat het noodig is op alle punten waarop critiek is uitgeoefend uitvoerig in te gaan. Er zijn er verschillende bij, welke op zichzelf beschouwd een bespreking wel waard zouden zijn, maar toch nimmer van zoo groote beteekenis kunnen worden beschouwd, dat de vraag of al dan niet tot de fusie moet worden besloten, daardoor zou worden beheerscht. Ik wil het onderwerp daarom voornamelijk van den kant van den zakenman bekijken en met het oog daarop alleen die bezwaren onder de loupe nemen, welke de vraagstukken, waardoor het fusieplan beheerscht wordt, aanroeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mijn beschouwing willen beginnen met de verklaring, dat het fusieplan door zijn breedheid van opzet en den degelijken zakelijken ondergrond van het voorstel, voor mij een zeer groote attractie heeft. Ik kan mij zoo goed voorstellen hoe de Minister van Koloniën, toen hij het werk van de Nederlandsch-Indische delegatie in de internationale tincommissie gadesloeg, hoe langer hoe meer onder den indruk is gekomen van de belangrijke voordeelen, verbonden aan de leiding van een bedrijf zooals dat van de Billiton Maatschappij. Volgens het afdeelingsverslag is bij een gedeelte mijner geachte medeleden de vraag gerezen of de voordeelen van het particulier bedrijf niet te hoog worden aangeslagen en de beoordeeling van het landsbedrijf, zooals dit in de Memorie van Toelichting tot uitdrukking is gebracht, wel geheel billijk is.

Natuurlijk zal niemand, die eenigszins op de hoogte van de feiten is, de technische kundigheid van de ambtenaren van het Bangka-Tinwinning-bedrijf in twijfel trekken. Daar gaat het hier dus niet om; en dat heeft de Regeering ook zeker niet bedoeld. Als vaststaand feit kan echter worden aangenomen, dat het Bangkabedrijf in zijn bedrijfsvoering zeer gebonden is, en het behoeft wel geen betoog meer van hoe groote beteekenis dit is met betrekking tot de noodzakelijkheid tot het voeren van een productie- en verkooppolitiek, waarbij steeds ten volle van de snel wisselende aspecten der wereldmarkt profijt moet worden getrokken, en van de beslissingen welke in verband hiermede ten aanzien van nieuwe kapitaalsinvestatie moeten worden genomen.

Om de beste resultaten te verkrijgen is het niet voldoende, dat men over een technisch goed geoutilleerd bedrijf beschikt, maar men moet vooral de noodige armslagruimte hebben om in staat te zijn te allen tijde elke mogelijkheid van het afzetten van een grootere productie tegen betere prijzen te benutten, en te dien aanzien speelt de mogelijkheid van snelle beslissingen een overheerschende rol.

Dat dergelijke desiderata niet te vervullen zijn bij staatsbedrijven zooals de Bangka Tinwinning, wordt — dit mag ik wel constateeren — in breeden kring erkend. Ik zou wat dit betreft er als voorbeeld de aandacht op willen vestigen, dat iemand als de heer Stokvis, die zooals bekend is een voorstander van staatsexploitatie is, tevens een groot voorstander was van zelfstandigmaking van landsbedrijven, onder anderen op grond van de overweging, dat het beheer door den staat op tè ambtelijke leest is geschoeid en de staat tevens geen zuivere handelsgeest kan ontwikkelen.

Wanneer ik dus voorstander ben van een wijziging in de bedrijfsvoering van het Bangka Tinwinning Bedrijf, dan voel ik mij, ondanks den in het Afdeelingsverslag geuiten twijfel aan de voordeelen verbonden aan de leiding van een particulier bedrijf, in goed gezelschap. Nu wil ik allerminst in alle toonaarden den lof zingen van het particulier bedrijf. Daarin worden ook fouten gemaakt; niemand is daarvan meer overtuigd dan ik.

De Regeering legt ons hier echter een plan voor waarin de leiding van de vereenigde tinbedrijven op Bangka en Billiton gelegd wordt in de handen van een maatschappij waarin het land weliswaar een 5/8 aandeel bezit, maar die niettemin volkomen het karakter draagt van een onafhankelijke particuliere onderneming.

De directie van deze maatschappij heeft in een zeer moeilijken tijd getoond volkomen voor haar taak berekend te zijn; zij is steeds snel en doortastend opgetreden, is in staat geweest in een zware periode het bedrijf op een gezonde basis te handhaven en heeft bij de vele internationale verwikkelingen de positie van de betrokkenen bij de Nederlandsch-Indische tinbedrijven op lofwaardige wijze behartigd en ten zeerste versterkt. De leiding heeft dus haar proeve van bekwaamheid reeds lang afgelegd en daarom getuigt het denkbeeld der Regeering om zich van deze leiding ook voor het landsbedrijf te verzekeren van een daad van groote koopmanschap. Nu spreekt het van zelf, dat het opdragen van de directie van het landsbedrijf aan de Billiton maatschappij niet mogelijk is, zoolang deze maatschappij in een concurreerende verhouding tot het Bangka-bedrijf staat. Wil men nu de voordeelen van deze leiding aanvaarden, dan is daarmede ook de noodzaak van de fusie geboren om concurrentie tusschen de beide groote Nederlandsch-Indische tinbedrijven uit te schakelen.

Nu is het wel teekenend dat er door een deel mijner medeleden kritiek is uitgeoefend op het denkbeeld de Billiton Maatschappij samen te smelten met het Bangka Tinwinning Bedrijf en de directie van het gemengde bedrijf op te dragen aan de Billiton Maatschappij, maar dat men tevens erkent, dat de toestand zooals deze op het oogenblik is niet ideaal is en er alles voor valt te zeggen het landsbedrijf grootere vrijheid te geven. Er wordt in dit verband wel eens gewezen op de grootere winstcijfers van Bangka, hetgeen dan een argument zou opleveren voor de voortreffelijkheid van de leiding daar en het goede beheer. Maar daarbij moet men niet over het hoofd zien, dat die hoogere winsten rechtstreeks verband houden met de hoogere productie en de betere prijzen op zichzelf leveren dus voor die stelling allerminst een bewijs.

Ik zeide dus, dat de toestand door iedereen wordt erkend als niet te zijn ideaal en dat er naar een grootere vrijheid moet worden gestreefd. Dit is ook begrijpelijk. Het valt niet te ontkennen, dat Bangka achter de feiten aan heeft geloopen en zich niet snel genoeg heeft kunnen aanpassen aan de wisselende omstandigheden. Behalve het feit, dat het Bangka-bedrijf feitelijk een deel uitmaakt van het departement van Verkeer en Waterstaat en daardoor de noodige soepelheid mist, is van groote beteekenis dat alle uitgaven en in het bijzonder de kapitaalsuitgaven door de begrooting moeten loopen en de grootte daarvan niet door de bedrijfsomstandigheden maar door het begrootingsbeeld wordt beheerscht. Het behoeft wel geen betoog welk een handicap dit voor een commercieel beheer beteekent. Ik kan dat niet beter aantoonen dan

(Sandkuyl.)

door te wijzen op de N.I.A.M., die gedurende de crisisjaren in een heel andere positie heeft verkeerd. Het is niet voor betwisting vatbaar dat, wanneer de N.I.A.M. geen gemengd bedrijf was geweest, de mogelijkheid ontbroken had het benoodigde geld te vinden voor het leggen van de pijpleiding van Djambi naar Pladjoe, juist in den tijd van de zwaarste depressie. Dat hiervoor op de begrooting van 1935 een bedrag van *f* 3.5-millioen had kunnen worden uitgetrokken was natuurlijk ten eenenmale uitgesloten.

Wat nu betreft de leiding van het Bangkatinwinnings-bedrijf, zelfs wanneer dit geheel zelfstandig zou zijn, b.v. wanneer het ingebracht zou zijn in een naamlooze vennootschap waarvan alle aandeelen in het bezit van het land zouden zijn, dan zou de band van de leiders van dit bedrijf met het gouvernement nog altijd zoo eng blijven, dat allerlei controleerende instanties moesten blijven ingeschakeld en haar remmenden invloed zouden uitoefenen. Dat is niet anders dan een logisch uitvloeisel van ons staatsbestel: wanneer het tinbedrijf voor 100% aan het land zou blijven en de leiding zou bestaan uit van landswege aangewezen personen, dan zou de goede gang van zaken bij zulk een bedrijf altijd onder de verantwoording van den leider van het departement van Verkeer en Waterstaat blijven.

De oplossing van deze moeilijkheid, zooals in het onderhavige belichaamd, is afdoend en aantrekkelijk door haar eenvoud.

Door de leiding toe te vertrouwen aan een maatschappij, waarvan de directie bestaat uit personen, die als erkende deskundigen in tinzaken hun reputatie hebben gevestigd en over een groote ervaring en uitgebreide connecties beschikken, en welke maatschappij door haar aandeel in de nieuwe combinatie rechtstreeks betrokken zal zijn bij een efficiënt en doeltreffend beheer, wordt de verzekering verkregen, dat het nieuwe bedrijf op uitstekende commercieele basis zal komen te staan en even soepel zal worden geleid als dit met een particulier bedrijf mogelijk is.

Sommige mijner medeleden hebben de opmerking gemaakt, dat de Billiton maatschappij op deze wijze wel haast een overwegende positie zou innemen. Ik geloof niet, dat hierdoor een nadeel voor het land ontstaat; er bestaat immers voor de Billiton maatschappij geen mogelijkheid zich zelf te bevoordeelen: zij deelt volgens een vaste verhouding in de winsten van de Venit, terwijl de Raad van Beheer de volle bevoegdheid heeft in te grijpen, wanneer de een of andere daad niet in het belang van de Venit zou worden geacht. Hierover moet men vooral niet gering denken. Ongetwijfeld zal de Regeering tot leden van den Raad van Beheer volkomen competente mannen benoemen en deze zullen — de practijk is daar, om het te bewijzen — een formidabele kracht kunnen uitoefenen, wanneer de directie te eeniger tijd een richting zou willen inslaan, welke niet in 's lands belang wordt geacht.

Men schijnt dit te betwijfelen, onder andere omdat de verhouding tusschen het aantal leden dat door de Regeering benoemd wordt en het aantal door de Billiton maatschappij aan te wijzen leden als 3 : 2 zal zijn.

Ik kan echter deze opinie niet deelen. Uit den aard der zaak zal het drietal door de Regeering te benoemen leden een aaneengesloten blok vormen, omdat zij zullen handelen in opdracht en als vertrouwensmannen der Regeering. Het moet volkomen uitgesloten worden geacht, dat deze 3 leden in belangrijke zaken niet één lijn zouden trekken, zoodat zij door hun meerderheid in staat zijn de belangen van den Staat afdoende te behartigen.

De verhouding 3:2 lijkt mij juist heel gelukkig. Werkcolleges, zooals de Raad van Beheer van de Venit zal zijn, moeten klein blijven; ieder die in zijn leven wel eens deel heeft uitgemaakt van een commissie of van een bestuur, zal moeten erkennen, dat men gemakkelijker werkt naar mate het aantal leden kleiner wordt gehouden. Uit den aard der zaak moet de mogelijkheid van gedachtenwisseling aanwezig blijven en daarom is een aantal van 5 leden wel het minimum, waarin beide partijen, die bij de maatschappij belang hebben, gelegenheid moeten hebben hun medewerking op zoo ruim mogelijke schaal te verleenen.

Daarom lijkt het mij ook goed gezien, dat aan de minderheid der aandeelhouders twee plaatsen zijn ingeruimd en niet slechts één. Nu heeft men er wel bezwaar tegen gemaakt, dat de verhouding, waarin de zetels in den Raad van Beheer verdeeld zijn, lang niet in overeenstemming is met de verhouding van het aandeelenbezit van beide partijen, maar dat is toch werkelijk geen bezwaar. Ik ken uit mijn practijk tal van gevallen, waarin de samenstelling van den Raad van Beheer van maatschappijen niet precies de verdeeling van het aandeelenbezit volgt, doch aan de minderheidsbelangen een veel grooter deel van het aantal zetels is ingeruimd dan hun op grond van een proportioneele verdeeling zou toekomen. Dit is in al die gevallen dan gedaan om de minderheid in staat te stellen haar volle medewerking aan het beheer der ondernemingen te schenken en hiervan heb ik nog nimmer nadeel maar wel veel voordeel gezien.

(De heer Thamrin: Bij welke maatschappijen was dat?)

Bij verschillende petroleummaatschappijen.

(De heer Thamrin: Daar zullen dan wel andere redenen geweest zijn, waarom het zoo was.)

Het valt niet te ontkennen en er is trouwens ook geen reden toe, dat Bangka in de laatste jaren heel wat meer efficiënt beheerd wordt dan in vroegeren tijd. Dit neemt echter niet weg, dat de Regeering en de tot oordeel bevoegde autoriteiten toegeven, dat de toestand nog beter kan worden, mits men maar kan ontsnappen aan het keurslijf van allerlei belemmerende bepalingen, waaraan een Landsbedrijf zich heeft te houden. Dit laatste is een wensch, die elke bedrijfsman op Bangka zal onderschrijven, omdat hij in de practijk de moeilijkheden van nabij heeft medegemaakt.

Het gaat hier dan ook niet om de vraag, of het Bangkabedrijf op het oogenblik al dan niet goed beheerd wordt, maar wel om deze vraag, of de uitkomsten nog niet aanmerkelijk verbeterd kunnen worden en zoo ja, op welke wijze. En wanneer het antwoord hierop, zooals de Regeering duidelijk heeft uiteengezet, bevestigend moet luiden, dan moet ook niet geaarzeld worden de consequenties daarvan ten volle te aanvaarden en moeten de noodige arrangementen en wel met bekwamen spoed worden getroffen. Dat de tijd voor de fusie nog niet rijp zou zijn, omdat er nog zooveel onzekerheid bestaat omtrent vele factoren, die de basis van een amalgamatie beheerschen, is een uitspraak waaraan voldoende klem ontbreekt, omdat de gewenschte zekerheid, die deze leden wenschen, nooit zal worden verkregen, alvorens een van beide bedrijven het werk zal moeten staken wegens gebrek aan grondstof!

Een van de andere bezwaren van sommige leden is dat de fusie tusschen het Bangka Tinwinning Bedrijf en de Billitonmaatschappij voordeel zal opleveren voor laatstgenoemde maatschappij. Blijkbaar heeft dit een zeker gevoel van wantrouwen wakker geroepen, omdat men zich waarschijnlijk heeft afgevraagd of de voordeelen welke de Billitonmaatschappij ten deel zullen vallen niet ten koste van het staatsbedrijf zullen gaan. Zoo staat de zaak echter niet: het samengaan van twee lichamen, welke zich op het zelfde terrein bewegen en het door een amalgamatie tot een eenvoudige constructie en eenheid van opvatting in de productiemethode en de verkooppolitiek kunnen brengen, zal voor beide partijen voordeel opleveren. Een verlaging van den kostprijs en de voordeelen voortvloeiende uit het wegvallen van de concurrentie tusschen beide bedrijven komen immers elke ton gewonnen product ten goede. Dit is een waarheid die ik hier in het bijzonder aan mijn geachte medeleden wil voorhouden. Wanneer de zaak niet zoo lag zou immers nooit het onderzoek dat door het accountantskantoor Limperg werd ingesteld tot de conclusie hebben kunnen leiden, dat de

(Sandkuyl.)

voorgestelde transactie voor het Land voordeelig zal zijn wanneer aan een drietal voorwaarden zal zijn voldaan.

In dit verband wil ik enkele woorden wijden aan de in het Afdeelingsverslag gestelde vraag, of de Regeering rekening heeft gehouden met de mogelijkheid, dat na de fusie de Venit de productie op Billiton zal stopzetten en zich voorloopig zou beperken tot exploitatie van Bangka in verband met den aanmerkelijk lageren kostprijs. De Regeering heeft hierop geantwoord, dat dit geen punt van overweging heeft uitgemaakt, aangezien het Land over de noodige zeggenschap in de op te richten vennootschap zal beschikken om elke ongewenschte wijze van exploitatie tegen te gaan.

Dit is het juiste antwoord, want inderdaad zou alleen tegen een „ongewenschte" wijze van exploitatie bezwaar kunnen bestaan. Voelt men nu niet, dat de mogelijkheid de gewraakte arbeidsmethode toe te passen in beginsel juist een van de allergrootste attracties van het fusieplan vormt?

Men stelt het wel voor, alsof de Regeering op het punt staat de belangen van het land te verwaarloozen door een overeenkomst te overwegen, waarbij het er duimen dik op ligt, dat ten koste van den Staat een vette kluif in den schoot eener particuliere onderneming wordt geworpen. In dit verband wordt er onder anderen de aandacht op gevestigd, dat een verdeeling van het quotum voor Bangka en Billiton in verhouding van 60 : 40 voor Bangka ongunstig is. Een feit is het echter dat Bangka dit geheel aan het beleid van haar vroegere leiders te danken heeft.

Nu spreekt het toch wel van zelf, zou ik zeggen, dat zulk een verhouding niet in een handomdraai te veranderen is. De Billiton Maatschappij, die zich de huidige gunstige positie ten aanzien van haar aandeel in het Indische quotum verworven heeft, zal daarvan zeker niet goedschiks afstand doen. Wil men tòch een verandering, dan beteekent dit concurrentie; dan zal het Bangkabedrijf op de buitenlandsche markt de Billiton maatschappij ontmoeten en moeten trachten zich een beteren afzet te verschaffen met al de nadeelige gevolgen van dien.

Gaat de fusie door, dan is deze moeilijkheid opgelost en dan ontstaat tevens automatisch de mogelijkheid de productie der zich in geheel Indië bevindende ertsreserves op een zoodanige wijze te regelen, dat het meest economische rendement kan worden verkregen. Dat is het eenige richtsnoer.

Of vindt men het geen voordeel voor het Land, dat het in deze jaren, waarin meerdere inkomsten zoo van pas zullen komen om de broodnoodige versterking der financieele positie te verkrijgen, mogelijk zal zijn dezelfde hoeveelheid tin, welke thans in het buitenland door Bangka en Billiton tezamen, maar dan in de tegenwoordige verhouding, verkocht wordt, voor een grooter deel te produceeren uit goedkoopere ertslagen? Men moet toch goed bedenken, dat de tinertsen van Billiton niet verloren gaan door de exploitatie daarvan uit te stellen.

Veronderstellen wij nu eens dat Bangka en Billiton op dit oogenblik reeds een gecombineerd bedrijf vormden, zou dan niet om zuiver economische redenen de productie zooveel mogelijk van de goedkooper te winnen terreinen gewonnen worden. Dan zou men dit een staaltje van goede koopmanschap noemen; maar ligt de zaak werkelijk anders, nu de beide eilanden tot dusver afzonderlijk werden geëxploiteerd? Uit het oogpunt van een economische exploitatie beschouwd moet het immers, de tinindustrie van Nederlandsch-Indië in haar geheel genomen, worden betreurd dat niet reeds lang de economisch meest juiste ontginning kon worden toegepast!

Wanneer Billiton hiervan mede profiteert, wie misgunt het haar eigenlijk, wanneer het Land tevens groote voordeelen geniet doordat het verschil tusschen opbrengst en kostprijs, dat voor zijn rekening komt, thans zoozeer zal kunnen stijgen.

Tegenwoordige goederen zijn meer waard dan toekomstige. Laat men daarom de tegenwoordige zoo goedkoop mogelijk winnen en de duurdere voor de toekomst bewaren!

Veel aandacht is door den Volksraad ook besteed aan de belangen van het tegenwoordige personeel der Bangka Tinwinning en volkomen terecht, want dit is een punt van de eerste orde.

Behoeft echter werkelijk de vrees te worden gekoesterd, dat dit personeel bij overgang naar de Venit daarvan nadeel zou ondervinden? Ik geloof van niet. Uit hetgeen de bladen hieromtrent melden is trouwens op te maken, dat het personeel der Bangka tinwinning een overgang naar het gemengde bedrijf als een verbetering hunner postie beschouwt. En dit kan haast ook niet anders, want de Billiton Maatschappij heeft als werkgeefster naar algemeen bekend is een zeer goeden naam.

Dit blijkt ook uit het vergelijkende staatje betreffende verschillende op Bangka en Billiton betaalde loonen, waaruit te lezen valt dat deze op Billiton over het algemeen aanmerkelijk hooger zijn dan op Bangka. Ook de personeelsbelangen kunnen daarom m.i. geen reden zijn, dat men zich tegen het sluiten van een fusie-overeenkomst verzet.

Ik kom thans tot het bezwaar dat de Venit straks aan de Gemeente 's-Gravenhage opcenten op de dividend- en tantièmebelasting verschuldigd zal zijn over de winst, welke thans van het Bangka-bedrijf in 's Lands schatkist vloeit.

De Regeering heeft er terecht de aandacht op gevestigd, dat de becijfering van het bedrag, dat hiermede gemoeid zal zijn, niet juist is. Zij heeft de cijfers ook gecorrigeerd, maar daarbij is één factor nog niet in aanmerking genomen nl. deze, dat het Land reeds thans een gedeelte van bedoelde opcenten voor zijn rekening moet nemen in den vorm van een 5/8 aandeel in de opcenten, welke de G.M.B. verschuldigd is.

Op basis van de door de Regeering over 1936 genoemde winst-cijfers bedraagt dit bedrag ± *f* 32 000, zoodat het door de Regeering becijferde bedrag van *f* 160 000, verlaagd zal moeten worden tot *f* 130 000. Met dit al blijft dit nog een aanmerkelijke som en hoewel zij nog geen ½% van de totale winst der Venit zal uitmaken, moet dit punt m.i. toch wel als een bezwaar verbonden aan het Regeeringsvoorstel worden beschouwd.

Uit de Memorie van Antwoord blijkt, dat naar het oordeel van de Regeering deze consequentie van de vestiging van den zetel der Venit in Nederland zoo mogelijk dient te worden ontgaan en dat daaromtrent overleg met den Minister van Financiën zal worden gepleegd. Het wil mij voorkomen dat er geen steekhoudende reden kan zijn waarom aan de gemeente 's-Gravenhage voordeelen zouden toevallen uit een fusie, waarbij men zich uitsluitend door het belang van Nederlandsch-Indië heeft laten leiden en het lijkt mij daarom zeer wenschelijk, dat op dit punt door het opperbestuur wordt ingegrepen en de noodige wettelijke maatregelen worden genomen om te voorkomen, dat een deel van de winst van het Bangka-bedrijf aan de gemeente 's-Gravenhage wordt uitgekeerd.

Wat betreft het vestigen van den zetel der nieuwe Maatschappij in Nederland, hiertegen is bezwaar gemaakt, omdat men den zetel liever in Indië heeft en van oordeel is, dat de leiding van de Venit even goed van hier uit kan geschieden als vanuit Europa.

Ik kan mij voorstellen, dat met zich de vraag stelt of het nu wel noodig is de directie in Nederland te voeren. Het zijn ook hier echter weer zuiver zakelijke overwegingen, die den doorslag moeten geven. Het bestuur van een maatschappij als de Venit moet gevestigd zijn in het land en in het wereldeel, waar het hart klopt van den handel, waarmede het bedrijf te doen heeft.

(De heer Van Helsdingen: Dus te Londen?)

Deze plaats wordt niet bepaald door de plaats van vestiging van het productiebedrijf, maar door het gebied waar het product van de hand wordt gedaan.

Ik mag er wel aan herinneren, dat nog niet zoo heel lang geleden het verkoopkantoor van Indië naar Nederland is

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Sandkuyl.)

overgebracht. Dit is zeker niet voor niets gebeurd en de beslissing hieromtrent is alleen genomen omdat men deze overbrenging als een noodzakelijkheid heeft gevoeld. De zelfde redenen, die hierbij den doorslag heben gegeven, gelden ook voor de vestiging van het bestuur der Venit; het is een kwestie van ervaring en hierover beschikt de Regeering sinds geruimen tijd. Wanneer zij op grond hiervan tot de conclusie is gekomen dat het vestigen van een zetel in Nederland een gebiedende eisch van het bedrijf is, dan bestaat er daarom alle reden voor, zich bij deze beslissing neer te leggen.

Bij het in beschouwing nemen van het voor en tegen van de fusie, is gewezen op het aantal onzekere factoren waarmede men moet werken om tot de conclusie te geraken omtrent de verhouding waarin het land en de Billiton Maatschappij in de nieuwe maatschappij kunnen deelnemen, zonder dat de belangen van een van beide partijen in het gedrang komen.

In beginsel gaat het om vier voorname punten, n.l. de grootte der ertsreserves, de afzet-mogelijkheid, de kostprijs en de opbrengstprijs.

Uit de door de Regeering overgelegde stukken en de door haar verstrekte mededeelingen blijkt, dat een deskundige commissie, bestaande uit leden aangewezen zoowel door het gouvernement als door de Billiton Maatschappij, een uitgebreide studie heeft gemaakt van de ertsreserves, zoowel van Bangka als van Billiton en van de kostprijzen. Een schat van gegevens is verzameld en verwerkt, daarna samengevat in een uitgebreid rapport en dat is weer ter bestudeering verstrekt aan een te goeder naam en faam bekend staande accountantsfirma met de speciale opdracht na te gaan of de verhouding van de deelname van 90 : 10 redelijk kan worden geacht.

Terloops nog een opmerking naar aanleiding van het risico — zooals dat genoemd wordt — dat het land in het fusieschema zal loopen. Men dient zich hier goed rekenschap te geven van de nuchtere feiten; men kan nu wel tal van cijfers aanvoeren, maar daarbij speelt l'art de grouper les chiffres dikwijls zoo'n voorname rol; doch het nuchtere feit is, dat het land voor 90% zal participeeren in Bangka, maar ook in Billiton en Singkep. Tegenover de 10% die de Billiton Maatschappij krijgt in Bangka, staat dat het land bij de fusie niet meer voor ⅝ d.i. 62½% zal participeeren in Billiton, Singkep en de nevenindustrieën, ik denk dan aan het bauxietbedrijf, doch voor 90%, zoodat een vermeerdering van 27½% valt te constateeren.

Nu zou ik in verband hiermede er speciaal op willen wijzen, dat een groot gedeelte van het verwerkte materiaal en de daaruit getrokken conclusies vraagstukken behandelen, waarvan de oplossing slechts mogelijk is door deskundigen. Hieraan kan noch de Regeering, noch de Volksraad iets veranderen, want over technische problemen moeten leeken, zooals het meerendeel van ons toch is, zich een oordeel onthouden. Het rapport der technische commissie is uit den aard der zaak met de uiterste zorg samengesteld en daarin zijn alle gegevens door beide partijen verstrekt en toegelicht, verwerkt en daarom zou ik zeggen, dat dit rapport in ieder geval als grondslag van onze beschouwingen als onaantastbaar moet worden aangemerkt en niet in onze discussies kan worden betrokken.

Het belangrijkste document waarover wij beschikken om ons een oordeel te vormen over de redelijkheid van het regeeringsvoorstel is dus het rapport Limperg, waarvan het laatste gedeelte gepubliceerd werd. Wat is nu de conclusie waartoe dit rapport leidt; m.i. geen andere, dan dat de fusie op de gekozen basis voor het land voordeelig moet worden geacht.

Het rapport Limperg zegt dat de fusie voordeel voor het land zal opleveren, wanneer de gemiddelde tinprijs boven *f* 170 per ton zal blijven, de kostprijs niet hooger zal worden en de productie-afzet niet zal dalen beneden een quotum van 60% der standaardproductie van 1929.

Wat de opbrengstprijs betreft, zijn door de Regeering cijfers overgelegd, waaruit blijkt dat over een reeks van jaren de prijs een bedrag van *f* 170 per ton aanmerkelijk heeft overschreden, en nu vraag ik mij en mijn geachte medeleden in gemoede af: valt uit de beschikbare statistieken en uit de verwachtingen die men omtrent het verbruik van tin mag koesteren, niet af te leiden dat er geen redelijke aanleiding bestaat aan te nemen, dat ook in de toekomst de gemiddelde prijs niet beneden de *f* 170 per ton zal dalen.

Deze verwachting is stellig niet ongegrond en daarom ligt in de prijsfactor de redelijke mogelijkheid opgesloten dat deze in het voordeel van het land zal zijn.

Vervolgens de productie. Thans kan deze 100% van de standaardproductie bedragen, terwijl het rapport Limperg tot de conclusie komt dat bij een quotum van meer dan 60% reeds voordeel voor het land kan worden verwacht.

In dit verband nog een enkel woord naar aanleiding van de vrees die uitgesproken werd dat door een stijgende ongetemperde productie de prijzen aanmerkelijk zouden dalen. Voor die vrees bestaat geen deugdelijke grond; er mag een enkel jaar, er mogen misschien een paar jaren zijn, waarin een oorlog tusschen produceerenden heerscht, hun eigen belang brengt hen natuurlijk tot een overleg en dus tot restrictie. Maar juist voor zulk een tijd van een tinoorlog zal het sterke tinfront van zoo ontzaglijk groote beteekenis zijn voor het land, omdat dan juist een grootere waarborg aanwezig is, dat een grooter aandeel in de wereldproductie voor Indië zal worden afgestaan.

Wij leven thans in een periode onmiddellijk volgend op een tijd, waarin een scherpe daling van het verbruik van verschillende artikelen werd geconstateerd zoodat door internationale regelingen bereikt moest worden, dat allereerst de aanwezige voorraden zouden worden verminderd. Volgens de gegevens vervat in de Memorie van Toelichting heeft de productie over 1934 zich gesteld op ca. 45% van de standaardproductie, en gedurende dat jaar zou dus, ingeval de Venit toen reeds zou hebben bestaan, een verliesgevende factor zijn opgetreden. Dit lage percentage kon echter slechts een tijdelijk karakter dragen omdat, zooals ik reeds heb opgemerkt, het laag houden der productie ten doel had de gelegenheid te scheppen, dat de bestaande voorraden werden opgeruimd.

Bij het in beschouwing nemen van de mogelijkheden, welke de fusie voor het land opent, mag men zich echter billijkheidshalve niet anders dan op perioden van een reeks van jaren baseeren en dan kan, wanneer wij de simpele cijfers laten spreken, geen andere conclusie worden getrokken dan dat de noodzakelijkheid om de productie beneden 60% van de standaardproductie te houden, slechts gedurende een korte periode kan bestaan en het gemiddelde aanmerkelijk, waarschijnlijk zeer aanmerkelijk boven het in het rapport-Limperg genoemde percentage van 60 moet liggen.

Ook de tweede factor, waarmede in het rapport-Limperg werd gewerkt, sluit dus een zeer redelijke kans op voordeel voor het gouvernement in.

Ten slotte de kostprijs. De Regeering heeft reeds te kennen gegeven, dat deze door de muntdepreciatie een stijgenden invloed zal ondergaan, maar daartegenover moet ook direct worden gesteld, dat van de fusie een nivelleerende werking zal uitgaan, omdat alle deskundigen van oordeel zijn, dat het gemengde bedrijf goedkooper zal kunnen werken dan de ondernemingen afzonderlijk.

Bij de beoordeeling van al deze overwegingen rijst de vraag of er een kans bestaat, dat de amalgamatie ten slotte zal blijken nadeelig te zijn voor het land. Zooals ik reeds heb aangegeven geloof ik niet, dat deze kans inderdaad als in belangrijke mate aanwezig moet worden geacht. Een beschouwing van plannen, zooals dit fusie-ontwerp er een is, kan nimmer geschieden zonder een vaste basis te aanvaarden. Deze is aanwezig in de rapporten van de technische com-

(Soangkoepon.)

missie en de accountants-firma Limperg. Wanneer men geen vertrouwen zou kunnen hebben in de kundigheid van de samenstellers van dergelijke rapporten, dan zou inderdaad de kwestie zijn afgedaan, maar zoover zal wel niemand gaan; ik heb ten minste tot dusver nog niets gehoord, waaruit zou zijn af te leiden, dat de Volksraad redenen meent te hebben geen vertrouwen in de deskundigheid van de verschillende experts te mogen stellen. Maar als dit zoo is, dan bestaat ook geen andere mogelijkheid dan de consequenties hiervan ten volle te aanvaarden en zich neer te leggen bij de conclusie welke uit de rapporten is te trekken, nl. deze dat de fusie in het belang van het land is.

Trouwens, Mijnheer de Voorzitter, zooals gezegd, geen enkel redelijk en steekhoudend bezwaar is ingebracht tegen de voorgestelde leiding van het nieuwe bedrijf door de Billiton maatschappij. Ik zou willen vragen hoe kan het anders; in de afgeloopen twaalf jaar is een ieder die van goeden wil is, overduidelijk gebleken, dat we hier te doen hebben met een leiding, waarop nog nimmer eenige aanmerking viel te maken, noch van den technischen kant, noch van den kant van de verkoopspolitiek, noch wat betreft de verzorging van de belangen van het personeel.

Ten slotte zou ik nog het volgende willen opmerken. Het fusieplan is een groot project. Een objectieve beschouwing van de overwegingen waardoor de Regeering zich heeft laten leiden voert tot de slotsom, dat de Regeering het vraagstuk hoe het Bangka tinwinning bedrijf in 's lands belang zoo goed mogelijk kan worden geëxploiteerd in groot verband heeft bezien.

Dit onderwerp is door de Regeering werkelijk in groote stijl behandeld en men kan het trouwens ook alleen maar overzien, wanneer men zich op een top plaatst. Ik moge daarom mijn geachte medeleden aansporen het plan op dezelfde wijze in beschouwing te nemen en dan twijfel ik er niet aan of het grootsche karakter en de degelijke ondergrond van het voorstel tot fusie moet iedereen pakken en de aantrekkelijkheid van de nieuwe onderneming, waarin het Land zich gaat steken in een duidelijk licht stellen. Wanneer de Volksraad aan dit groote werk zijn volle medewerking en toestemming geeft, dan ben ik ervan overtuigd dat de geschiedenis later zal leeren, dat zulk een beslissing een daad van wijs en vèrziend beleid is geweest.

De **Voorzitter**: Op de sprekerslijst komen nog twee sprekers voor hedenmorgen voor, die slechts korten tijd noodig zullen hebben en drie sprekers voor hedenavond. Ik wil vragen of hedenavond nog een der andere leden, die zich nu nog niet heeft opgegeven, het woord wenscht te voeren.

Zoo niet, dan wordt het aanvangsuur der vergadering voor hedenavond gesteld op 6.30 uur.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In de Memorie van Antwoord heeft de Regeering verklaard, dat het Landsbedrijf der Bangkatinwinning een zuiver winstbedrijf is, d.w.z., het heeft ten doel, het verkrijgen van zoo groot mogelijke baten voor s'Landskas. In de praktijk is dit standpunt ook steeds toegepast, want de belangen van de Inheemsche bevolking van het eiland Bangka en onderhoorigheden worden steeds ondergeschikt gemaakt aan die van het Bangkatinbedrijf. De bestuursambtenaren, die overeenkomstig artikel 45 der Indische Staatsregeling voor de belangen der Inheemsche bevolking op Bangka moeten optreden, zijn voor deze gebieden in wezen niet anders meer dan de organen voor de behartiging der belangen van het Bangkatinbedrijf. Het is verder gemakkelijk te verklaren, dat deze ambtenaren de belangen van de Bangkatinwinning in de allereerste plaats moeten behartigen, daar dit bedrijf als eenig doel heeft het verkrijgen van zoo groot mogelijke baten voor 's landskas.

Deze bestuursambtenaren kiezen in tegenstelling met die van andere gebieden meestal partij voor de Bangkatinwinning tegenover de Inheemsche bevolking. Het behoeft daarom geen nader betoog, dat de belangen der Inheemsche bevolking op die wijze van zelf in het gedrang raken, of moeten komen, hetgeen ook de praktijk bevestigd heeft. Volgens door mij uit die streken ontvangen inlichtingen, moeten de bevolkingsbelangen steeds wijken voor die van het Bangkatinbedrijf. De bevolking van Bangka en Onderhoorigheden is door het bestaan van het Bangkatinbedrijf successievelijk aan lager wal geraakt en dit zoowel intellectueel, economisch als stoffelijk. De voormalige Sultanstelgen van Palembang, die op het eiland Bangka heer en meester zijn geweest, zijn bijna geheel verdwenen. Men moet verder niet vergeten, dat het tin op Bangka oorspronkelijk in het bezit was van de bevolking, in dier voege, dat deze het winningsrecht daarop uitoefende, waarvoor deze bevolking bij het ontstaan van de Bangkatinwinning hoegenaamd geen schadeloosstelling heeft verkregen. De werkelijke rechten der Inheemsche bevolking op de gronden en op de bosschen gaan geheel verloren, zoodat het bestaan van dit bedrijf feitelijk geen enkel voordeel voor de autochtone bevolking heeft opgeleverd. De bevolking heeft niet alleen geen voordeel van het Bangkatinbedrijf, doch dit heeft vele moeilijkheden voor de bevolking veroorzaakt o.a. bij de onteigening van hun gronden en tuinen ten behoeve van het Bangkatinbedrijf. Het moge dan waar zijn, dat het Bangkatinbedrijf veel baten voor het land heeft afgeworpen, voor de Inheemsche bevolking is het meer een last dan lust.

Het overgaan van het Bangkatinbedrijf in een particulier bedrijf beteekent in de praktijk, dat de behartiging der belangen der bevolking door de betrokken bestuursambtenaren beter tot haar recht zal komen. Van het standpunt der bevolking bezien, is de verandering van het gouvernementstinbedrijf in een particulier bedrijf zeker aan te bevelen.

Bezien we verder de plannen der Regeering uit een oogpunt van doelmatigheid, dan zien we, dat de Regeering zelf erkent, dat een sedert vele jaren gevoelde en dan ook herhaaldelijk in beschouwing genomen belemmering van het bedrijf gelegen is in zijn afhankelijkheid van landsbegrooting en van de landsadministratie, en dat deze belemmering dringend behoort te worden weggenomen. Het Bangkatinbedrijf is log en werkt traag, zoodat het niet in staat blijkt te zijn, de aanhoudend stijgende prijzen met de opvoering van de productie te volgen, en derhalve van die hooge of verhoogde prijzen niet in de juiste mate kan profiteeren en dit als gevolg van een trage aanpassing van dit bedrijf. Ook de praktijk heeft bewezen, dat het Land niet in staat is een bedrijf rendabel te maken, zonder de eene of andere belangen van de bevolking op te offeren. De Regeering heeft min of meer erkend dat Zij niet in staat is, om dit gouvernementsbedrijf naar behooren te leiden en in dit verband komt het mij niet juist voor, dat Zij niettegenstaande deze bewering, nog belast wordt en blijft met het voeren van dit bedrijf.

Ook de samenwerking tusschen de hier te lande werkzame tinbedrijven zal een grooten kracht ontwikkelen voor de positie van deze gewesten, als tingebied. Wanneer deze bedrijven gezamenlijk of ineen worden samengesmolten beteekent dit, dat concurrentie tusschen deze bedrijven uitgesloten zal zijn. Elke samenwerking tusschen beide bedrijven versterkt vanzelf de positie van deze landen als tingebied tegenover de andere produceerende landen. Wel is waar is de mogelijkheid tot concurreeren praktisch minimaal, omdat 5/8 van de aandeelen van de N. V. Billiton Maatschappij aan het land toebehooren, doch de mogelijkheid daartoe is zeker niet geheel uitgesloten. In elk geval is het beter met vereende- dan met gescheiden kracht te werken. Ook bij de aanschaffing van materialen kan een grootere maatschappij veel gemakkelijker goedkoopere prijzen bekomen dan een kleinere. Het moge dan waar zijn, dat, gelijk in het Afdeelingsverslag wordt beweerd, indien na een eventueele opheffing der internationale tinrestrictie een zware concurrentiestrijd tusschen tinproducenten zou ontstaan, een af-

(Soangkoepon.)
zonderlijk Bangkabedrijf in verband met zijn groote ertsrijkdom en lageren kostprijs bij belangrijk terugloopende marktprijzen veel sterker zou staan, dan wanneer het gekoppeld is aan het minder concurrentievaardige Billitonbedrijf; dit neemt niet weg, dat elk verlies van de Billiton Mij. ook beteekent verlies voor het Land, want dit verlies zal zich straks wreken op het 5/8 gedeelte van de aanwezige Landsaandeelen in de N. V. Billiton. Maar ik vraag mij af, of dit wel zoo is. Hangt een concurrentiestrijd niet veel meer af, van de gevoerde handelstaktiek dan van het bestaan van een grooteren ertsrijkdom? Zouden samenwerkende bedrijven zwakker staan tegenover afzonderlijk gescheiden soortgelijke lichamen? Ik betwijfel dit, om nog niet te spreken van de kennis en ervaring van de bij de Billiton Mij. aanwezige deskundigen. Bovendien moet men niet vergeten, dat elke concurrentie tusschen de tinbedrijven hier te lande een groot voordeel zal afwerpen voor de consumeerende landen, terwijl elk verlies van de hier te lande aanwezige tinbedrijven in wezen nadeelen brengt voor deze gewesten. Ook uit het oogpunt van doelmatigheid is dus samenwerking van deze beide tinbedrijven geboden. Het gevaar dat hieraan verbonden is, is evenwel de omstandigheid, dat straks voor deze bedrijven te veel buitenlandsche krachten zullen worden aangeworven, zoodat de werkgelegenheid voor de hier te lande aanwezige krachten daardoor kan worden beperkt. In dit verband zou ik der Regeering gaarne in overweging willen geven om in het contract vast te leggen, dat geen vreemde werkkrachten voor deze bedrijven worden aangenomen, zoolang die in deze gewesten zijn te verkrijgen. Dit beteekent niet alleen een sociale, economische en politieke voorziening van deze gewesten, doch ook, vermindering van uitgaven dan wel van de bedrijfskosten dezer bedrijven, omdat men zich geen of weinig uitgaven voor Europeesche verloven zal hebben te getroosten, terwijl men op die wijze de hier aanwezige werkkrachten ook opvoedt tot het exploiteeren van eigen bodem. Juist in dit verband voel ik de wenschelijkheid van de vestiging van de Venit, niet te 's-Gravenhage, doch te Batavia. Voor het houden van het noodige contact van dit bedrijf met het buitenland ware een vertegenwoordiger in Nederland aan te stellen, dus ten opzichte van bestuur en directie wensch ik het tegengestelde van het Regeeringsvoorstel, n.l. de Venit in Nederlandsch-Indië te doen zetelen, met een vertegenwoordiger in Nederland. In lid 1 van artikel 5 zou ik dus het woord Nederland in dat van Nederlandsch-Indië en in lid 2 van datzelfde artikel het woord Nederlandsch-Indië in dat van Nederland willen zien veranderd. De vertegenwoordiger in Nederland heeft zich dus in de allereerste plaats te bemoeien met den verkoop van het tin en het zoeken naar de beste wereldmarkt voor dit product. Ook voor den Raad van beheer zou ik een plaats voor de inheemschen, die daartoe straks geschikt zijn, wenschen te zien ingeruimd, want slechts op deze wijze zal eenig beduidend voordeel van het bestaan van de tinbedrijven in deze gewesten voor de inheemsche bevolking worden weggelegd. Ik kan daarom de meening der Regeering niet deelen, wanneer Zij van oordeel is, dat de vestiging der Venit in Nederland moet zijn. Bovendien beteekent deze vestiging in Nederland een financieel verlies voor het Land in den vorm van verscheidene dervingen der belastingen van de gedraineerde kapitalen. De Regeering heeft verklaard, dat bij de oprichting van de Venit de rechten van de bevolking geenerlei wijziging ondergaan, maar Zij vergeet, dat de bevolking verplichtingen heeft tegenover het gouvernement van Nederlandsch-Indië en niet tegenover de Venit en zij vergeet, dat de tin van Bangka het bezit van het sultanaat van Palembang en de betrokken bevolking is geweest en dat de bevolking op den bodem het winnigsrecht heeft.

Ik erken met de Regeering, dat bij de benoeming van de leden van dien Raad uitsluitend deskundigheid den doorslag moet geven, doch wanneer deze deskundigheid gepaard kan gaan met den Inheemschen landaard, bestaat daartegen mijns inziens toch geen bezwaar en het is zelfs aanbevelenswaardig, indien men de eigen bevolking mede van de voordeelen der Indische Mijnbedrijven wenscht te laten profiteeren. Dit ligt ook geheel in de lijn van de artikelen 45 en 51 der Indische Staatsregeling. Zooals ik zooeven reeds uiteenzette, maakt het bestaan der Bangkatinwinning inderdaad zeker inbreuk op de rechten der Inheemsche bevolking. Als compensatie tegen het verlies der Inheemsche bevolking zou zeker het benoemen van een Inheemsch lid of Inheemsche leden in den Raad van Beheer op haar plaats zijn. Met het door de Regeering te dezen opzichte ingenomen standpunt, gevoel ik wel de groote nadeelen van de koloniale verhouding tusschen Nederland en deze gewesten. Indien de Regeering inderdaad ernstig meent, dat deze gewesten tot de overzeesche gebieden van Nederland behooren, en niet meer als „koloniën" fungeeren, dan moet Zij mijns inziens het door Haar te deze zake ingenomen standpunt geheel wijzigen. Ik handhaaf dus mijn meening dat het benoemen van een Inheemsch lid in den Raad van Beheer wenschelijk en geboden is voor de behartiging der belangen der Inheemsche bevolking van het eiland Bangka en Onderhoorigheden, welke bevolking het meest getroffen wordt door het bestaan van het Bangkatinbedrijf.

Ten aanzien van de verhouding der winstaandeelen van 90 : 10 moet ik mij bij de beslissing van de Regeering neerleggen, omdat Zij feitelijk de eenige is, die uit de betrekkelijke stukken, getoetst aan de practijk, de rentabiliteit van het bedrijf volkomen kan beoordeelen. Waar verder het onderzoek van het daartoe aangewezen accountantskantoor van de firma Th. en L. Limperg in de richting van het Regeeringsvoorstel, heeft geleid, meen in de vastgestelde verhouding als juist te moeten aanvaarden. In elk geval is uit de betrekkelijke stukken gebleken, dat de Regeering al het mogelijke heeft gedaan, om deze verhouding voor beide partijen aanvaardbaar te maken. Zij heeft dus volkomen rekening gehouden zoowel met de belangen van het Bangkatinbedrijf als die van de Billiton Maatschappij, waarin het Land de grootste aandeelhouder is. Het is mogelijk, dat er hier en daar nog fouten of leemten aanwezig zijn, doch ik meen niet te mogen twijfelen aan de goede bedoelingen der Regeering.

Wat aangaat het personeel der Bangka-tinwinning, moge ik der Regeering in overweging geven, om te streven naar de omstandigheid, dat de belangen van de betrokken landsdienaren niet zullen worden geschaad bij de te bewerkstelligen fusie.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Met groote belangstelling heb ik de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord gelezen en herlezen. Het is mij echter niet mogelijk, tot de conclusie te komen, dat de voorgestelde fusie inderdaad van zulk een vitaal belang voor Indië zal zijn, dat ik zonder aarzelen mijn stem aan het voorliggend wetsontwerp kan geven.

De verklaring moet mij wel van het hart, dat de Memorie van Antwoord op mij den indruk heeft gemaakt, alsof daar niet de Regeering, doch de vertegenwoordiger van de Billiton Maatschappij aan het woord is geweest, waarin men tracht de uitmuntende bedrijfspolitiek dezer maatschappij dermate op den voorgrond te plaatsen, dat de Volksraadleden een misstap zouden doen, wanneer zij niet met de Regeering zouden willen meegaan.

In verband hiermede moet ik het daarom ten zeerste betreuren, dat, waar de Regeering met een stroom van woorden tracht ons college te overtuigen van de voordeelen, voortspruitend uit de voorgestelde fusie, Zij tegelijkertijd niet genegen is om de rapporten terzake van den directeur van Verkeer en Waterstaat, alsmede de oorspronkelijke adviezen der Indische Regeering op deze kwestie betrekking hebbende, aan ons college over te leggen. Als bezwaar wordt dan slechts aangevoerd het specifiek ambtelijk karakter van deze stukken. Het niet willen overleggen van de hier bedoelde bescheiden beteekent voor mij het onthou-

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Sosrohadikoesoemo.)

den aan den Volksraad van meerdere gegevens, waardoor het college niet in staat wordt gesteld de zaak, waar het hier om gaat, van meerdere zijden in beschouwing te nemen.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

Ook kan het verschuilen achter het z.g. „specifiek ambtelijk karakter der rapporten en adviezen" nog een andere beteekenis hebben, n.l. dat de Regeering daarmede erkent, dat er in de Haar door het opperbestuur opgelegde overname en verdediging van het aan de orde gestelde voorstel inderdaad vele zwakke punten zijn aan te wijzen, welke door overlegging der rapporten en adviezen zullen worden openbaar gemaakt, waardoor de Volksraad reden te over zal hebben om met groote meerderheid van stemmen een afwijzend advies uit te brengen.

Ik voor mij ben ervan overtuigd, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat, het landsbelang latende prevaleeren, de Regeering onder aanvoering van steekhoudende argumenten moet hebben geadviseerd niet tot fusie over te gaan. Alleen toch in het geval, dat het land in de plaats van de Billiton Maatschappij verkeerde en deze maatschappij was in het bezit van het rijke Bangkabedrijf, zou ik mij kunnen indenken, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat een gunstig advies heeft uitgebracht. Het staat dus voor mij als een paal boven water, dat het ons onthouden advies van meergenoemden departementschef afwijzend moet zijn geweest.

Daarom moet ik het ten zeerste betreuren, dat de Regeering ons de overlegging der gevraagde rapporten en adviezen heeft geweigerd.

De door verschillende sprekers naar voren gebrachte bezwaren, kan ik volkomen deelen. Het wil er bij mij niet in, dat het niet mogelijk zou wezen om het Bangkabedrijf dusdanig te reorganiseeren, dat het een particulier bedrijf min of meer nabij komt en dat aan dit bedrijf niet ook kan worden gegeven een continu orgaan, bestaande uit deskundigen, die, om de woorden der Regeering te bezigen „zich volledig aan een bepaalde taak kunnen wijden en voortdurend intensief contact onderhouden met de internationale tinmarkt, waardoor een zoo economisch mogelijke productie en verkoop wordt verzekerd." Vooral ten aanzien van de productie moet dat toch zeer wel mogelijk zijn. Reeds thans toch hebben wij het frappant geval, dat de productiekosten van het Bangkabedrijf veel en veel lager zijn dan die van de Billiton Maatschappij. En wat aangaat de verkooporganisatie, het wil mij voorkomen, dat de straks als gevolg van de fusie aan de gemeente Den Haag te betalen belasting meer dan voldoende zal zijn om een verkooporganisatie in het leven te roepen en om daarmede deskundigen in dienst te nemen en de uitgaven als honoraria en gratificaties dezer deskundigen, hun reis- en verblijfkosten en andere uitgaven — ik denk hier b.v. aan de kosten voor correspondentie, verzenden van telegrammen en het voeren van interlocale telefoongesprekken — te bestrijden.

De Regeering heeft er in haar Memorie van Antwoord op gewezen, dat de Volksraad de concurrentievaardigheid van Billiton niet mag onderschatten. Niemand van ons zal dit ook doen, Mijnheer de Voorzitter! Maar mij wil het toch wel voorkomen, dat, zoo men het Bangkabedrijf zelfstandig maakt, het wel mogelijk zal zijn, dat dit bedrijf ook haar concurrentievaardigheid zal kunnen ontplooien en ontwikkelen. Het wil er bij mij niet in, dat het Bangkabedrijf als zelfstandig bedrijf niet een dusdanige bedrijfspolitiek zou kunnen voeren, dat het zeer goed kan concurreeren met een particulier bedrijf.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Regeering straks hier in deze zaal openlijk kan verklaren, dat er inderdaad aanwijzingen zijn, dat het Bangkabedrijf binnen korten tijd met verlies zal werken en de Regeering ook genegen is deze aanwijzingen nader te stipuleeren, zal ik misschien tot andere gedachten kunnen worden gebracht. Maar zoolang de Regeering de vrij algemeen onderschreven meening, dat Bangka onder alle omstandigheden met winst kan produceeren, niet kan tegenspreken, zal de Regeering van mij niet mogen verwachten, dat ik Haar voorstel om het landsbedrijf mir nichts, dir nichts te vervreemden, zal steunen. Waar het Bangkabedrijf er nu eenmaal is, welk bedrijf voor deze landen een beteekenisvolle welvaartsbron is, die nog tientallen van jaren groote sommen kan opleveren, daar behoeft het niemand te bevreemden, wanneer ik aan het voorliggend wetsontwerp mijn stem onthoud. Tenzij dan de Regeering met bewijzen kan aantoonen, dat tegen het handhaven van den huidigen toestand zich werkelijk groote belangen verzetten. Hadden wij hier een heel nieuw bedrijf, ik zoude mij aan de zijde der Regeering kunnen scharen. Maar gelijk gezegd, bestaat het Bangkabedrijf reeds lang en heeft dit bedrijf het land reeds tientallen millioenen winst gegeven. Zulk een landsbedrijf nu door particulieren te doen exploiteeren, daarvoor bestaat mijns inziens op dit oogenblik bepaald geen noodzaak. En bovendien is het nog een open vraag of niet reeds in de naaste toekomst zal blijken, dat de voorgestelde schikking voor het land niet onvoordeelig is.

Vast staat echter, dat de G.M.B. door de fusie zijde zal spinnen. In dit verband zou ik willen verwijzen naar het hoofdartikel van het Bataviaasch Nieuwsblad van 3 Februari jl., waarin door den hoofdredacteur duidelijk is uiteengezet dat de te sluiten transactie voor het land niet anders dan nadeelig zal zijn. De in bedoeld artikel gegeven uiteenzettingen kan ik zeer wel onderschrijven. Zeer naïef vind ik het standpunt der Regeering, waar Zij op pagina 12 alinea 4 van de memorie van antwoord bekend maakt, dat de geopperde mogelijkheid, dat na de fusie de „Venit" de productie op Billiton zou stopzetten en zich voorloopig beperken tot exploitatie van Bangka, geen punt van overweging heeft uitgemaakt, aangezien het land over de noodige zeggenschap in de op te richten vennootschap zal beschikken om elke ongewenschte wijze van exploitatie tegen te gaan. Ik wil gaarne aannemen, dat men niet tot algeheele stopzetting van de productie van Billiton zal overgaan, maar dat een deel van de Billitonproductie zal worden overgeheveld naar Bangka is zoo goed als zeker, om de eenvoudige reden, dat een economische bedrijfspolitiek nu eenmaal eischt, dat de productie van tin tegen lageren kostprijs — de Bangka-tin — moet worden opgevoerd met gelijktijdige verlaging van de productie van tin tegen hoogen kostprijs — de Billiton-tin. Dit zal dan voor de Billitonmaatschappij een extra-winst beteekenen welke winst in feite het Bangkabedrijf toekomt; vooral ingeval de tinprijs zoo laag wordt dat de exploitatie van Billiton geen cent winst opbrengt, zelfs ja met verlies werken zal, zal als gevolg van de fusie de Billitonmaatschappij nog winst boeken ten koste van het landsbedrijf. Met al deze feiten voor oogen is het voor mij dan ook onbegrijpelijk, dat het Opperbestuur er toch toe heeft kunnen besluiten samen met Billiton in zee te gaan. Het wil mij voorkomen, dat Indië er wel bij zal varen, indien men gescheiden samen gaat. De meerdere opbrengst, die men door het binnenhalen van de concurrentievaardigheid van de Billitonmaatschappij in de eerste jaren zal krijgen weegt mijns inziens niet op tegen de groote nadeelen, die de fusie bij daling der tinprijzen in de toekomst tot gevolg zal hebben. Wie toch kan ons nu de zekerheid geven, dat de tinprijzen in de toekomst niet zullen dalen? Wie verzekert ons, dat de tinrestrictie tot in lengte van jaren zal worden gehandhaafd? Alleen aan deze restrictie toch is het voornamelijk te danken, dat de tinprijzen nog zoo hoog zijn. En waar het Billiton bedrijf zoo goed als geheel afhangt van deze restrictie, waartegenover staat, dat Bangka ook zonder restrictie kan voortbestaan en nog winsten kan afwerpen, zouden wij als leden van dit college bepaald een misstap doen, wanneer wij onze stem aan het voorliggend wetsontwerp gaven.

Ten slotte heeft de Regeering in de Memorie van Antwoord

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Voorzitter.)
op pag. 13 bekend gesteld, dat de consequentie van de vestiging van den zetel van de „Venit" in Nederland zooveel mogelijk dient te worden ontgaan, zoodat het niet voor restitutie vatbare bedrag der belasting tot rond *f* 160 000 zal moeten worden terugbetaald. Ik voor mij sta vrij sceptisch tegenover deze tegemoetkomende houding van den Minister van Koloniën. Ik geloof, dat de gemeente Den Haag zich straks met succes zal verzetten tegen het onthouden van deze belastingopbrengst, die haar toch wettelijk toekomt. Tegenover de opmerking in het afdeelingsverslag, dat bovenbedoeld financieel nadeel van de fusie voor het land eerst zal zijn opgeheven, indien een prijs van rond *f* 60 (ten rechte *f* 25) boven den aangenomen basisprijs van *f* 170 kan worden bedongen, zegt de Regeering, dat men uit het oog heeft verloren, dat de voordeelen van de fusie niet alleen bestaan uit het bedingen van betere prijzen, doch ook uit het verkrijgen van een lageren kostprijs. Dit laatste nu kan ik niet goed begrijpen. Waar de lage kostprijs thans wordt verkregen door het Bangkabedrijf en juist de Billitonmaatschappij hooge productiekosten moet betalen zal een combinatie van het landsbedrijf en het Billitonbedrijf toch zeker nooit een kostprijs kunnen aanleggen, die nog lager is dan die van het Bangkabedrijf, vooral niet, als straks na de fusie de vrij hooge loonen, die het Billitonbedrijf thans betaalt, in hun consequentie worden gehandhaafd. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen wat zij hier met lageren kostprijs wel heeft bedoeld.

Het streven naar een lageren kostprijs, een prijs alzoo die lager zal moeten zijn, dan die van het landsbedrijf thans, moet noodwendig leiden tot een algeheel stopzetten van het Billitonbedrijf en algeheele overheveling van de Billitonproductie naar de Bangkaproductie. Alleen in dat geval toch zal een lagere kostprijs kunnen worden verkregen. En waar de Regeering stopzetting van het Billitonbedrijf uitgesloten acht — volgens de Memorie van Antwoord zou zulks een ongewenschte wijze van exploitatie zijn — kan ik niet begrijpen hoe men nà de totstandkoming der fusie een kostprijs zal kunnen verkrijgen, welke lager is dan die door het Bangkabedrijf reeds is bereikt.

De Regeering zal toch niet kunnen ontkennen, dat de huidige toestand een grootere zekerheid kan geven, dat door de voortschrijding van de techniek en moderniseering van het Bangkabedrijf en door zelfstandigmaking van dit laatste bedrijf, de door haar zoo gewenschte lagere kostprijs zal kunnen worden verkregen, dan bij samengaan met het als gevolg van allerlei factoren duur werkende Billitonbedrijf.

De **Voorzitter**: De behandeling van dit onderwerp wordt thans geschorst tot hedenavond 6.30 uur.

Morgenochtend en Zaterdag — zoo noodig ook morgenavond — zal plaats hebben de mondelinge beantwoording van de zijde der Regeering van de schriftelijk door den Volksraad ingediende vragen, in de volgorde van de nummering der vragen, behoudens inschuiving van de laatste nummers bij de betrokken Regeeringsgemachtigden.

De vergadering wordt te 12.53 uur n.m. geschorst tot 6.30 uur n.m.

Avondvergadering van Donderdag 4 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 6.30 n.m.)

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Regeeringsgemachtigde: De heer Van Haeften.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik heropen de vergadering.

(Van Helsdingen.)
Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische tinbedrijven (Venit)" welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen met uitzondering van die, genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen. (Ond. **119**.)

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De C. S. P. is over het algemeen geen voorstander van Staatsexploitatie en zeker niet van mijnbedrijven, waarin over het algemeen groote risico's aanvaard moeten worden, welke de Overheid niet nemen màg, omdat zij werkt met belastingpenningen of geleende gelden, waarvan rente en aflossing ten slotte toch weer komen ten laste der belastingplichtigen.

Er komen nog andere bezwaren bij, die ik thans kortheidshalve niet noem, die in het algemeen ons standpunt hebben bepaald, dat dergelijke bedrijven zooveel mogelijk aan het particulier initiatief moeten worden overgelaten.

Dit geldt voor nieuw op te richten mijnbedrijven. Iets anders wordt het ten aanzien van bedrijven, die reeds jaren in functie zijn en winsten afwerpen, zoodat de risicofactor is uitgeschakeld. Ons algemeen program van staatkundige beginselen bepaalt in art. 41, dat landsexploitatie kan geschieden:

„*a.* Als middel tot sterking van 's lands kas, doch slechts dan als de risico voor den lande gering is".

Uit het sub *a* genoemde blijkt dus, dat wij geheel in den lijn van ons program handelen, wanneer we den bestaanden toestand handhaven, al zijn wij in het algemeen niet voor staatsexploitatie. Immers bij het Bangkabedrijf bestaat er thans en bestond er reeds sinds tientallen jaren om zoo te zeggen in het geheel geen risico, omdat de kostprijzen zóó laag zijn, dat heel wat andere tinbedrijven bij een sterke, onverwachte en ongedacht-groote voor hen zelfs calamiteuze daling der prijzen de exploitatie moeten stop zetten, terwijl het Bangkatinbedrijf nog kan voortgaan, zij het met mindere winsten; en iedere concurrent, die afvalt, de winstkansen van het Bangkatinbedrijf onmiddellijk doet stijgen, omdat vooralsnog tin een zeer gewild product is en er nog steeds — gelukkig ook — geen Ersatz is en de vraag ernaar — telkens na een inzinking van de consumptie — weer vanzelf den prijs doet stijgen.

Waar de zaak zoo staat, moeten er wel zeer zwaarwichtige redenen zijn om een goed rendeerend en vooral in de laatste jaren goed functioneerend bedrijf — niettegenstaande het een overheidsbedrijf is en dus met allerlei moeilijkheden te kampen heeft, welke het particuliere bedrijf niet bezwaren — in een

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Van Helsdingen.)

gemengd bedrijf om te zetten en dus in zekeren zin de winsten te gaan deelen met particulieren. De Regeering voorziet zulke groote voordeelen voor het gemengde bedrijf — meerdere winstkansen, soepeler bedrijfsvoering dan het in een keurslijf van administratieve bepalingen en begrootingscijfers geperste landsbedrijf, betere aanpassing aan de tijdsomstandigheden, welke een snel ingrijpen vorderen, grootere afzetmogelijkheden, gebruikmaking van grooter deskundigheid, enz. — dat Zij meent tot fusie van Bangka en Billiton (G.M.B.) te moeten overgaan.

Bij het lezen der Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord zijn bij onze fractie allerlei vragen en bezwaren gerezen, welke ik hier aan de Regeering wensch voor te leggen, en welker beantwoording toch wel zèèr afdoende en bevredigend zou moeten zijn, wil de zèèr sterke neiging om het voorstel te verwerpen, worden overwonnen.

1. Als eerste punt noem ik hetgeen op blz. 13 (roneo) staat. Daar zegt de Regeering, dat de gemengde bedrijfsvorm op dit gebied „haar doeltreffendheid ten volle heeft bewezen". Steunt deze uitspraak alleen op de ervaring, opgedaan met *het gemengd* bedrijf Billiton, of ook op de ervaring opgedaan met andere bedrijven? Is de Regeering bekend met de stelling van en de verdediging door prof. mr. A. C. Josephus Jitta, hoogleeraar aan de technische hoogeschool te Delft op den tienden accountantsdag der Vereeniging van Gemeenteaccountants uitgesproken, luidende:

> „7. Een in soepelen vorm georganiseerd overheidsbedrijf verdient in het algemeen de voorkeur boven een zoogenaamd gemengd bedrijf"?

Dat een man van deze kwaliteit zoo iets poneért, heeft toch wel iets te zeggen. Ik ken slechts de stelling, de verdediging daarvan kwam nog niet in mijn bezit. De stelling is te vinden in Financieel Overheidsbeheer, 11e Jaargang No. 19 van 1 October 1936.

2. Bij een gemengd bedrijf is de basis van deelname meestal 50 : 50. Bij de G. M. B. werd daarvan reeds in zooverre afgeweken, dat de verhouding tusschen het land en de Billitonmaatschappij reeds werd gesteld op 5 : 3.

Is een gemengd bedrijf echter uit dien hoofde gerechtvaardigd als we een verhouding krijgen zooals hier wordt voorgesteld: 90 : 10? Is dan niet alle ratio voor een gemengd bedrijf komen te vervallen en ligt het dan niet meer voor de hand om — als men dan in het ambtelijke karakter verandering brengen wil — het Bangkabedrijf geheel te organiseeren als een zelfstandige naamlooze vennootschap, commercieel opgezet, staande buiten de algemeene begrooting?

3. Is de samenwerking, door de Regeering beoogd, niet te duur gekocht met volkomen opheffing van het Bangkatinbedrijf en kan die samenwerking niet op andere wijze worden gevonden, bv. door een overkappende verkooporganisatie, waartoe de drie tinbedrijven toetreden? Wat hier voorgesteld wordt is in zekeren zin trustvorming, terwijl wellicht met evenveel succes kan worden volstaan met een kartelvorming, die zich alleen ten doel stelt de gewonnen tin zoo voordeelig mogelijk van de hand te doen.

Ook zóó kan men — indien noodig — een krachtig tinfront vormen ter bescherming van de tinbelangen van Nederlandsch-Indië.

4. Als zeer krachtig argument voor de fusie wordt genoemd de belemmering van het Bangkabedrijf, gelegen in zijn afhankelijkheid van de Landsbegrooting en de landsadministratie, welke euvelen niet voldoende zijn te verhelpen door commercieele boekhouding en toepassing der Bedrijvenwet. Wegneming van die afhankelijkheid werd „in 's lands geldelijk belang dringend gewenscht geacht" — aldus de Regeering — hetgeen door de leiders van het bedrijf meermalen zou zijn bepleit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Regeering willen vragen of Zij kan mededeelen, door wie en door welke leiders zulk een pleidooi voor de zelfstandigmaking is gevoerd en waarom aan een dergelijken aandrang door de Regeering nooit gevolg is gegeven.

Voorop dient gesteld dat vrijwel nooit de Volksraad voor het tinbedrijf een belemmerende factor is geweest, omdat de Volksraad door de gelijktijdige indiening van de begrootingen der landsbedrijven met de algemeene begrooting nooit de gelegenheid heeft gehad om alle commercieel-opgezette landsbedrijven eens rustig op den korrel te nemen. Belemmering van het bedrijf moet dus van andere instanties zijn uitgegaan dan den Volksraad.

Toegegeven echter, dat het keurslijf van begrootings- en administratieve voorschriften voor een gezonde ontwikkeling van het bedrijf een geweldige handicap vormen, waarom dan niet de oplossing gezocht in een — reeds eerder genoemde — zelfstandigmaking van het bedrijf? Het betoog der Regeering in de Memorie van Antwoord heeft onze fractie niet kunnen overtuigen. Ook een zelfstandig Bangkabedrijf kan een continu orgaan erlangen

> „bestaande uitsluitend uit deskundigen, die zich volledig aan een bepaalde taak kunnen wijden en voortdurend intensief contact onderhouden met de internationale tinmarkt, waardoor een zoo economisch mogelijke productie en verkoop wordt verzekerd" (blz. 1 Memorie van Antwoord).

Door zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf in een naamlooze vennootschap is, door het te schoeien op geheel commercieelen leest

„de rendabiliteit van genoemd bedrijf nog belangrijk op te voeren". (blz. 2 Memorie van Antwoord).

De deskundige leiding kan men — zooals bij alle naamlooze vennootschappen — ook hier koopen, als men maar geld ervoor over heeft. Daarvoor is het voorgestelde gemengd bedrijf o.i. niet noodig.

5. Neen, zegt de Regeering, al heeft men de deskundige leiders kunnen vinden, dan wordt daarmede de „voortdurende internationale samenwerking niet bereikt, aangezien het brandpunt der bij de tinindustrie betrokken vraagstukken in Europa ligt". Zelfs de aanstelling van een vertegenwoordiger in Europa kan dit bezwaar niet ondervangen, aangezien deze, wat zijn bevoegdheden betreft" te zeer zou zijn gebonden".

O.i. is dit een weinig krachtige argumentatie, alsof de zeer verbeterde verkeersmiddelen den vertegenwoordiger en directeur middels telefoon, telegraaf en luchtpost niet zóó snel en zóó afdoende kunnen helpen, dat dit bezwaar zijn beteekenis goeddeels verliest. Ik zou willen vragen: hoe doen Bolivia, Siam, de Straits en welke andere buiten Europa liggende en werkende maatschappijen het dan? Hebben die ook haar directies in Nederland of Londen? Is voor al deze maatschapijen niet evenzeer „het werkplan in belangrijke mate afhankelijk van de verhoudingen op de internationale tinmarkt, waarmede de bedrijfsleiders in Bolivia, de Straits en Siam geen persoonlijk contact kunnen hebben?

Men versta mij niet verkeerd. Ik wil de waarde van dit internationale argument niet verkleinen: ik wil erkennen, dat een leiding in Nederland ontegenzeggelijk haar voordeelen heeft, maar er staan zulke groote nadeelen tegenover, dat ik de voordeelen slechts als betrekkelijk kan erkennen.

6. Dit internationale argument wordt vooral in het geding gebracht, als het geldt den zetel van de Venit in Nederland te plaatsen. Dan wordt breed uitgemeten, dat pogingen om voor een dergelijk in Indië zetelend, leiding gevend en controleerend orgaan een bruikbare samenstelling te ontwerpen, zijn mislukt. Wanneer dan toch, Mijnheer de Voorzitter? Wij hebben daar nooit iets van gehoord. Vooraanstaande personen hebben een overdrukken werkkring — ambtelijk of particulier — die hun zeker geen tijd laat om doorloopend aan de bedrijfsbelangen hun tijd en aandacht te geven enz. enz.

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Van Helsdingen.)

Mutaties, gebrek aan continuïteit maar ..... dat is toch wel te verkrijgen zoodra het Bangkabedrijf commercieel zelfstandig bedrijf wordt, zoodra het uit de landsadministratie wordt uitgeheven? Als maar voor die leiders betaald wordt; even zoo goed als het G.M.B. zulke leiders heeft kunnen krijgen, of het Billitonbedrijf alleen.

Neen — zegt weer de Regeering „het brandpunt der bij de tinindustrie betrokken vraagstukken ligt in West-Europa''; daarom is de centrale leiding het beste van uit Nederland te ontvangen, „die doorloopend voeling moet houden'' — stel je eens voor dat het niet zoo was! — met de Indische Regeering en haar adviseurs en met de plaatselijke bedrijfsleiders.''

De Memorie van Antwoord (7) noemt Londen het centrum van het internationaal tinleven. Waarom zouden we dan niet radicaal de zetel van de Venit daar plaatsen? Dan is het internationaal contact nog beter gewaarborgd. Maar scherts ter zijde. Kan dat voeling houden niet ook geschieden door een directeur hier met een vertegenwoordiger ginds, zij het dan misschien iets minder goed? Hoe doen Bolivia, de Straits en Siam dan? Hebben hun tinexploitatiemaatschappijen ook hun zetel en directies in Nederland of Engeland? En als zij wèl kunnen werken met vertegenwoordigers, desnoods met groote bevoegdheden, waarom kan dat niet de directeur van een in Indië zetelend zelfstandig Bangkabedrijf terwijl de telefonische en vliegpostverbinding tusschen die landen verre achter staat bij die tusschen Nederland en Indië? Speelt hier de koloniale verhouding niet een zeer ongewenschte rol?

Maar — zegt weer de Regeering — „hier te lande kan niet geput worden uit de kennis en ervaring van velen, die in Indië op ambtelijk of particulier terrein hun sporen verdiend hebben.'' Moet deze ongustige toestand dan maar tot in lengte van dagen worden gehandhaafd? Moet er niet eindelijk eens een einde komen aan dat bevorderen van het plaatsen van economische centra buiten Ned.-Indië? Zullen dergelijke personen niet ook in ernstige overweging gaan nemen om hun zetel in Indië te vestigen, wanneer ze zekerheid hebben, dat van hun kennis en ervaring — natuurlijk tegen behoorlijke honoraria — profijt wordt getrokken? Voor onze fractie is de overbrenging van den zetel naar Nederland een bijna onoverkomelijk bezwaar.

Herhaaldelijk heeft de Volksraad reeds erop aangedrongen, dat bij gemengde en andere bedrijven, die hier te lande in hoofdzaak of uitsluitend werken, de zetel hier te lande behoort te zijn. Denk aan de Niam, Nirom, petroleumbedrijf Nieuw-Guinea. En telkens worden wij in een hoekje geduwd en wordt met onze wenschen geen rekening gehouden om allerlei motieven. Thans geldt het internationale deskundigheidsmotief. Vroeger gold het motief, dat het toch te rechtvaardigen is, dat zij die voor zulk een bedrijf het geld fourneeren, eischen, dat dan de zetel in het land van hun inwoning zou zijn. Dit motief kan echter ten aanzien van de Venit zeker niet gelden. Want 90% van haar gemeenschappelijk kapitaal wordt geacht (berekend naar de verdeeling der winsten) door het Bangkabedrijf of althans door het land te zijn gefourneerd.

Had Indië vroeger over het Bangkabedrijf vrijwel volledige zeggingschap, door de verlegging van den zetel naar Den Haag, wordt met een enkele pennestreek aan die zeggingschap goeddeels een einde gemaakt. De hier aan den Gouverneur-Generaal toegekende bevoegdheden veranderen aan deze waarheid niet veel.

Zoo wordt de bedrijfs-ontwikkeling van Indië geremd, ja teruggedrukt.

De Regeering make zich niet te gemakkelijk van dit bezwaar van onze zijde af, want een meer-winst zou ik nòg te duur gekocht achten met het prijsgeven van deze zeggingschap, wier bestaansmogelijkheid, óók ten aanzien van de internationale verhoudingen, eer moet worden versterkt, dan — als thans de Regeering doet —, opnieuw verzwakt.

Op dezen weg voortgaande zal de bedrijfsontwikkeling van Indië steeds meer geremd blijven. En als Bolivia, Siam — zonder een dergelijk koloniale verhouding — hun zeggenschap in hun land kunnen handhaven, dan willen wij dat óók voor Indië. Wij wenschen op dit punt geen blijvend lamgeslagen Indië. Het is jammer genoeg dat de Nirom, de Knilm enz. enz. geheel en bijna uitsluitend in Indië werken — zélfs als gemengde of geconcessioneerde maatschappijen geconstitueerd — den zetel hunner directies in Nederland hebben. Ik denk aan spoorwegmaatschappijen, die hun verplichtingen niet eens kunnen betalen, hun rente niet betalen en surseance van betaling vragen en intusschen met een directie in Nederland zitten, die zwaar wordt betaald, terwijl hier ook een zwaar bezoldigd hoofdvertegenwoordiger aanwezig is.

Wat zouden wij h.t.l. kunnen beschikken over een schat van ondernemerskennis en voortvarendheid van initiatief, ook voor andere bedrijven, als we al de directies h.t.l. hadden. Dan is er mogelijkheid van bedrijfsgroei met alle andere economische gevolgen daarvan.

Het is daarom ook onze uitdrukkelijke wensch — de Regeering doet goed er meer mede rekening te houden dan tot nog toe geschiedt — dat voortaan dergelijke maatschappijen — speciaal nieuw opgerichte —, die met de Indische Regeering of met het Land eenige soortgelijke relatie hebben, h.t.l. hun zetel moeten hebben!

Deze verklaring is ook van beteekenis voor toekomstige verleeningen van concessies.

Wij achten den tijd gekomen om een begin te maken aan de beëindiging van dit soort economische voogdij over Indië, omdat zij een ernstige belemmering vormt voor een normalen economischen en intellectueelen uitgroei van Indië. Dit is voor ons het groote bezwaar, dat wij hebben tegen de ook door ons erkende voordeelen van dit internationale argument.

7. De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord, dat de kostprijs van Billiton nog op aanzienlijk lager peil komt voor de toepassing van nieuwe mechanisatie hulpmiddelen:

> „Door deze hoog opgevoerde mechanisatie zal men zich snel en met weinig extra kosten kunnen aanpassen aan alle eventualiteiten''.

Ook bij verlaagde tinprijzen?

Ik meen, dat dan een sterk gemechaniseerd bedrijf altijd groote moeilijkheden biedt, omdat stilleggen — geheel of gedeeltelijk — toch met zich brengt de betaling van rente en aflossingen der in het bedrijf vastgelegde kapitalen. Terwijl een bedrijf, dat met veel menschenmateriaal werkt, gemakkelijker „gesaneerd'' wordt, zich beter en minder kostbaar „aanpast'', omdat men zoo „gemakkelijk'' kan toepassen — alleen sociale wetgeving kan zulks tegengaan, maar daaraan zijn wij lang niet voldoende toe — versnelde afvloeiïng van personeel door massa ontslag enz. Bij hoogere tinprijzen gaat de opmerking der Regeering wèl op, bij lagere echter mijns inziens niet.

8. Niet aangenaam heeft ons getroffen de mededeeling in de Memorie van Toelichting, zoowel in de Memorie van Antwoord, dat de Billiton Maatschappij — *bedoeld is hier* toch de G. M. B.? — niet wilde medewerken, tenzij minstens 10% van de winst haar zou toekomen. De Regeering acht zulks redelijk. Wij zien daarin een ongemotiveerde pressie op de Regeering uitgeoefend, notabene door een maatschappij, waarin de Regeering in het bestuur zelf de meerderheid heeft.

Heeft de minderheid een zóó overwegende positie in de leiding van de G. M. B., dan is stellig een verhouding van 3:2 in de nieuwe maatschappij aan het gouvernement toegekend, niet de minste waarborg, dat te allen tijde ten volle met de belangen van het Land zal worden rekening gehouden.

(Van Helsdingen.)

Gevolg van deze verklaring van de leiding van de G.M.B. — mèt notabene een Regeeringsmeerderheid! — is geweest de inperking van het onderzoek-Limperg tot de vraag of een verhouding 90 : 10

> „een zoo gering mogelijke speelruimte zou overlaten, waarbinnen op grond van een of meer speculatieve verwachtingen omtrent de tinfusie in de toekomst tenslotte over die aannemelijkheid definitief een beslissing zou kunnen worden gegeven".

dus: of zulk een verdeeling „aanvaardbaar" was te achten.

Dat is nog niet hetzelfde als een onderzoek naar een voor het land „meest voordeelige verdeeling, rekening houdende met redelijke eischen van de andere partij". Zou het onderzoek dan wellicht andere resultaten hebben opgeleverd? Voor wantrouwen tegen wie of wien ook is bij ons geen plaats. Wij stellen de vraag objectief: een onderzoek naar de aanvaardbaarheid van een bepaalde verdeeling is niet hetzelfde als het zoeken naar de meest gunstige redelijke verdeeling.

Ik zal mij niet begeven in de beoordeeling van de zakelijke basis, maar constateer slechts, dat er — zooals de Regeering zelf toegeeft — allerlei speculatieve elementen zijn, die zoowel ten voor- als ten nadeele van het gouvernement kunnen uitvallen, niet alleen gelegen in het al dan niet behoud van den prijs van *f* 170 per quintaal en een productie van 60% van het quotum, maar ook in allerlei andere factoren, welke dit percentage mede hebben helpen bepalen — ertsreserve, kostprijzen, enz. enz.

Wel kunnen wij verklaren, dat wij een volkomen zelfstandig accountantsrapport, een volledig naar de „best-redelijke verdeeling" zoekend rapport, méér vertrouwd zouden hebben dan nu van te voren aan het kantoor de voornoemde beperking is opgelegd, hoewel uiteraard óók dan allerlei speculatieve factoren hun invloed zullen hebben blijven doen gelden.

Wèl krijgen wij den indruk, dat de G.M.B. er wol bij spint; dat zéér belangrijke voordeelen, zoowel materieele als geestelijke, worden gegeven, welke niet voldoende gerechtvaardigd zijn in verband met het feit, dat de concessie nog slechts tien jaar duurt en tenslotte zijn inbreng in het gemengde bedrijf in wezen is een inbreng van het Land, al is dat landsaandeel dan belast met een verbruiksrecht van de G.M.B. Deze bevoorrechting komt o.a. tot uiting in art. 22 van het wetsontwerp, terwijl ook de B. M. er eer op voordan achteruit gaat. Voor het land moet het voordeel in hoofdzaak gezocht worden in een door soepeler en continuer bedrijfsvorm verhoogde opbrengst van de winst die echter evenzeer zal kunnen worden verkregen, indien het Bangkabedrijf geheel zelfstandig, commercieel als N. V., los van de begrootings- en administratieve voorschriften wordt gemaakt. Aan een dergelijke poging verleenen wij gaarne onzen steun.

9. In de Memorie van Toelichting zegt de Regeering op blz. 17, dat er nog „groote voordeelen zijn die ook voor wat dit aangaat door de fusie omgelijk worden gemaakt". Welke zijn — kort samengevat — de voordeelen, waarop de Regeering in dit verband doelt? Op blz. 18 spreekt de Regeering over „indirecte" voordeelen, welke van een fusie zoowel voor het land als voor de B. M. (G. M. B.) te verwachten zijn. Is daaronder voor de G. M. B. o.a. te rangschikken het groote voordeel, dat de fusie voor haar in zekeren zin beteekent een stilzwijgende concessieverlenging met 40 jaar? Welke indirecte voordeelen zijn er nog meer?

10. In de Memorie van Toelichting maakt de Regeering het Bangkabedrijf het verwijt, dat het de stijgende lijn der consumptie:

> „niet met zijn productie heeft kunnen volgen en derhalve van de hooge tinprijzen niet in die mate (heeft) kunnen profiteeren als bij een snelle aanpassing zou zijn geschied".

Is deze mededeeling wel juist, gezien de volgende cijfers in de productie:

1924	174 837	quintalen
1925	195 918	„
1926	257 709	„
1927	251 297	„
1928	218 346	„

Op aandrang van de particuliere ondernemers verplichtte de Indische Regeering zich om de productie niet op te voeren en te beperken tot 22.000 ton. Reeds in 1927 voorzagen Indische adviseurs, dat de tinprijzen door te hooge voorraden en productie zouden dalen. Geheel bewust werd toen besloten, de productie niet op te voeren, maar op dezelfde hoogte te houden uit de overweging dat de baten, voortvloeiende uit en verhooging der productie, niet zouden opwegen tegen den versterkten prijsval, door die productieverhooging veroorzaakt (Vgl. artikel ir. De Iongh in „De Ingenieur van 1933, blz. 163/8). Heeft deze bewuste politiek niet ten nadeele van van Indië gewerkt voor de vaststelling van de basis der restrictie-quota, omdat de vertegenwoordigers te weinig de deelnemende landen hebben kunnen overtuigen dat de productiemogelijkheid veel grooter was dan de laatste jaren? Is het bedekte verwijt tegen het Bangkabedrijf billijk indien de niet-verhooging is te wijten aan een dergelijke toezegging, wellicht om het particuliere bedrijf, dat in een ongunstiger positie verkeerde dan het landsbedrijf, te steunen?

Verder heeft de Regeering het Bangkabedrijf min of meer verweten dat het zich door allerlei omstandigheden niet snel genoeg heeft kunnen aanpassen aan de veranderde omstandigheden toen de tinprijzen belangrijk dáálden. Ligt die vertraagde aanpassing ten deele niet daaraan, dat de toenmalige directeur van Gouvernementsbedrijven in de internationale tinrestrictie zóó weinig vertrouwen had, daar zelfs een verklaard tegenstander van was, dat hij met voordacht een afbraak van het productie-apparaat tegenheid om — indien zijn verwachtingen omtrent de weinige levensvatbaarheid van die overeenkomst zouden worden verwezenlijkt — dadelijk klaar te staan om voor Bangka een snelle opvoering der productie te kunnen bewerkstelligen en het Bangkabedrijf zoo sterk mogelijk te doen staan in verband met zijn geringe productiekosten?

Dat is dan zijnerzijds een misrekening geweest, maar zulke misrekeningen worden ook door particuliere ondernemers — de afgeloopen crisisperiode levert er bewijs genoeg voor — meermalen gemaakt en in ieder geval kan deze minder snelle aanpassing niet aan het staatsbedrijf als zoodanig worden geweten. Dit blijkt wel uit het vervolg der aanpassingpolitiek. Zoodra zijn opvolger optrad, die wel voorstander van de restrictie was, is op vrij korten termijn de aanpassing bewerkstelligd. Trouwens voor aanpassing naar beneden leveren de ambtelijke voorschriften over het algemeen minder bezwaar op dan voor aanpassing naar boven, maar in beide gevallen kan een zelfstandig tinbedrijf even efficiënt werken als dit gemengd bedrijf.

11. De herhaalde nadrukkelijke verklaring der Regeering, dat het Bangkabedrijf zuiver een winstbedrijf is en niets te maken heeft met sociale economische en politieke overwegingen, doet pijnlijk aan, als men ziet, hoe dat winstprincipe zóó sterk in het Bangkabedrijf heeft gegolden, dat de positie van de Bangkabevolking over het algemeen minder mooi wordt genoemd dan die van de Billitonbevolking, omdat de gouvernementsondernemer zijn aandacht te veel op winst heeft ingesteld. Het is toch wel beschamend te moeten lezen, dat voor de bevolking door het particuliere bedrijf méér gedaan is dan door het overheidsbedrijf.

12. Weinig bevredigend is hetgeen de Regeering verklaart over de Bangkatinsmelterij. Zij neemt als vaststaand aan, dat die te Arnhem zal blijven bestaan en verklaart op blz. 8 (roneo) der Memorie van Antwoord — slapper kan het al niet gezegd worden — dat

(Van Helsdingen.)

„dit echter niet behoeft'' — op dit woord leg ik den nadruk — „te leiden tot het stilleggen van de smelterijen en de daaraan nauwverbonden houtskoolbranderijen op Bangka, te minder daar laatstgenoemde smelterijen gunstig zijn gelegen ten opzichte van de afzetgebieden in Australië, Zuid-Afrika, China en Japan.''

Ik begrijp de beperking tot de hiergenoemde landen niet best. Mijns inziens zal bij dit bedrijf toch zeker wel voor de volle 100% gelden, dat het het best kan worden uitgeoefend ter plaatse, waar het te bewerken grondmateriaal te vinden is, te meer, waar ook hier te lande de personeelskosten, althans voor het lagere personeel, beduidend lager zullen zijn dan die in Nederland met zijn sterk doorgeverde sociale wetgeving, enz., terwijl bovendien de vracht van het erts — zij moge dan nominaal gelijk zijn aan die van gesmolten tin — toch ook een niet onbeduidende factor is en dit te meer van beteekenis wordt, indien onverhoopt de Venit-directie zou besluiten het Bangka-versmeltingsbedrijf op te heffen ten bate van Arnhem.

Moet ook hier weer een bewijs gezien worden, dat de meerderheid in de leiding van de G.M.B. — ik zeg niet de belangen van het bedrijf — maar de belangen van Nederlandsch-Indië zelf te weinig heeft behartigd? Hadden zij niet van den aanvang af den eisch moeten stellen, dat destijds het versmeltingsbedrijf niet te Arnhem, maar hier te lande moest worden geëxploiteerd? Zij hadden moeten trachten om, desnoods met losmaking van de smelterijen van het Bangkabedrijf een aparte naamlooze vennootschap hier te lande te vestigen en zoo de werkgelegenheid voor Indië door deze industrie te vergrooten. Waarom eischt de Regeering niet, dat het bedrijf uit Arnhem wordt overgebracht naar Nederlandsch-Indië, zoodat vast komt te staan, dat ook dit Bangkabedrijf niet te kwader ure uit Indië naar Nederland wordt overgebracht? Dat is mogelijk, als Indië maar op zijn stuk blijft staan, de G.M.B. kan daartoe bovendien worden verplicht mede te werken, indien de gouvernementeele meerderheid zich in dezen laat gelden. Kan de Regeering ook opgeven, welke maatschappijen verder bij het versmeltingsbedrijf in Arnhem als aandeelhouder betrokken zijn?

13. Met genoegen kan worden geconstateerd, dat tengevolge van de wet 1935 — die een gevolg is van de door den Volksraad aanvaarde motie-Van Helsdingen — de dividendbelasting in Nederland over het dividend van de Venit geheven — ten bedrage van ongeveer *f* 4.4 millioen — ten goede komt van Nederlandsch-Indië en dat de Regeering van oordeel is, dat ook de gemeentelijke opcenten — al zijn die dan lager dan geraamd is in het afdeelingsverslag — ten bate van Indië moeten komen. Het is te hopen, dat het overleg tusschen den Minister van Koloniën en zijn ambtgenoot van Financiën tot goede resultaten moge leiden.

14. Ook wij achten een raad van beheer, bestaande uit 3 door het gouvernement te benoemen en twee door de B.M. te benoemen leden niet in verhouding staan tot de in de Venit geïnvesteerde kapitalen en uitgesproken winstverdeeling. Een verhouding 4 : 1 zou o.i. juister zijn. De Regeering merkt op, dat dan het commercieele element niet voldoende tot zijn recht zal komen. Waarom? Is de Regeering bij haar benoemingsrecht gehouden aan het ambtelijke element? Zij kan toch evenzeer niet-ambtenaren in den raad benoemen? De door de Regeering aangewezen leden van den raad van beheer worden daardoor toch niet tot ambtenaren gemaakt? Alleen mag worden verwacht, dat deze personen bij de overweging en beslissing over de belangen van de G.M.B. in zeer nauwgezette overweging zullen nemen de belangen van het land. Wil de Regeering een dergelijke verhouding niet aanvaarden, waarom dan niet een verhouding 4 : 2 ? Een even aantal behoeft toch meestal geen bezwaar te zijn.

De Regeering meent ons gerust te moeten stellen wat betreft de verzekering van de meerderheidsverhouding van het land door te wijzen op den raad van beroep van de G.M.B., waar de verhouding 3 : 2 is en nog nimmer „eenige moeilijkheid daaruit is voortgekomen''. Het bezwaar heeft slechts „theoretische'' beteekenis. Maar de uitdrukkelijke — ook door ons aangevochten — verklaring dan, dat slechts een winstdeeling van 90 : 10 door de G.M.B. kan worden geaccepteerd?

15. Nu de personeelsaangelegenheden.

Voor het personeel zijn aan deze tinfusie belangrijke consequenties verbonden.

Uit de Memorie van Antwoord blijkt reeds dat de loonschalen te Bangka en Billiton lang niet met elkaar in overeenstemming zijn. Er zal dus vermoedelijk wanneer deze bedrijven samensmelten op den duur naar een compromis worden gezocht. In dit opzicht kan deze fusie voor het Billiton-personeel, zoo niet direct dan toch later, schadelijk worden. Ingrijpender zijn nog de consequenties voor het personeel op Bangka, voorzoover dit in ambtelijk verband is opgenomen en thans in een particuliere functie zal overgaan. Doch het meest vèrstrekkend zijn de gevolgen voor dàt deel van het personeel, dat door deze fusie overcompleet wordt of op het behoud waarvan de nieuwe dienstleiding, met het oog op factoren, die van zeer verschillenden aard kunnen zijn, geen prijs stelt.

Bij de reorganisatie van het volkscredietwezen hebben wij in dit opzicht krasse staaltjes gezien en de mededeeling in de Memorie van Antwoord: „dat de toezegging, dat van het personeel niemand op wachtgeld zal worden gesteld of ontslagen niet kan worden gegeven'', is allerminst geruststellend, hoewel op zich zelf en absoluut genomen, natuurlijk begrijpelijk.

De Regeering vindt het niet noodig, dat het betrokken personeel medezeggenschap krijgt bij de vaststelling der overgangsregelingen. Zij volstaat met de mededeeling, welke in gevallen van dezen aard altijd wordt gedaan: dat verkregen rechten zullen worden gehonoreerd. Zoo'n mededeeling op zich zelf zegt weinig.

De strijdvraag die bij het overwegen van overgangsregelingen of van afvloeiing ontbrandt is niet of de rechten zullen worden gehonoreerd maar welke de „verkregen'' rechten zijn en wat een billijk honoreering is.

Wanneer dat eenzijdig door de dienstleiding van een winstbedrijf wordt uitgemaakt, mist het personeel die waarborgen waarop het o.i. recht heeft.

De Regeering zal natuurlijk op een en ander wel toezicht houden en dit is goed ook, maar op zich zelf niet voldoende, wanneer Zij zich zelf geen waarborgen schept voor een onbevangen voorlichting. Deze voorlichting is pas volledig indien ze geschiedt door een commissie waarin alle betrokken belangengroepen op redelijke wijze zijn vertegenwoordigd.

Wij betreuren het ernstig, dat de steller van de Memorie van Antwoord dit niet inziet. Terwijl de particuliere maatschappij nog niet eens tot stand is gekomen is men al bang voor een redelijk onderling overleg.

De Regeering zou beter doen dit onderling overleg van den aanvang af te stimuleeren en er doelbewust naar te streven dat dit overgangsoverleg uitgroeit tot een permanent georganiseerd overleg.

Dit zou de bedrijfsorganisatie en den bedrijfsvrede in alle opzichten ten goede komen.

Wil de Regeering dit denkbeeld in nadere overweging nemen?

Ten slotte zou ik ten aanzien van de artikelen het volgende willen opmerken.

Art. 1 lid 1 sub *c*: beteekent dit gelijksoortig doel dat het ook beperkt is tot Nederlandsch-Indië of kunnen de objecten ook in andere landen liggen?

Art. 8. Kunnen dus wèl leden van den Volksraad en den Raad van Indië deel uitmaken van den raad van beheer? Of hangt de niet-opsomming van dezen in het artikel samen met de vestiging in Nederland, zoodat men

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Van Helsdingen.)
verwacht dat nooit een van deze leden tot lid benoemd zal worden?

Art. 9. Niettegenstaande de verklaring van de Regeering in de Memorie van Antwoord kan ik het niet billijk vinden dat alle leden van den raad van beroep over de „voordracht'' tot benoeming van de landsleden wèl zeggenschap hebben — dus ook de door de Billitonmaatschappij benoemde leden, terwijl de „voordracht'' van de Billiton-leden geheel en al geschiedt door de vergadering van de Billiton-aandeelhouders. Redelijker zou zijn dat de drie landsleden alleen de „voordracht'' opmaken.

Tegen het gebruik van de terminologie „niet-bindende voordracht'' heb ik bezwaar. Waarom niet gebezigd het kortere en staatkundig vaststaande woord „aanbeveling''?

Verder vindt hier een ongemerkte dooreenmenging van bevoegdheden tusschen Minister van Koloniën en Gouverneur-Generaal plaats. Wij zouden prefereeren, alle bevoegdheden te leggen in handen van den Gouverneur-Generaal.

Bezwaar geeft ook de bepaling, dat bij verzuim van bericht door den minister binnen een maand de vergadering van aandeelhouders B gerechtigd is, tot de benoeming over te gaan. Door een verzuim van een der ambtenaren van het departement van Koloniën — een minister kan niet op alles het oog houden — kan dus de Gouverneur-Generaal een bevoegdheid verliezen.

Art. 11. Niet het minst om de bevoegdheid van lid 1 is het gewenscht, de verhouding in den raad van beroep te stellen op 1 : 1.

Art. 11, lid 3. Moet hier voor Nederlanders'' niet gelezen worden „Nederlandsche onderdanen''? Hier ontbreekt verder de zeer belangrijke bepaling, dat de directeur direct noch indirecte interesse mag hebben in andere tin- en aanverwante zaken.

Art. 16. Komt deze tantième ten bate van de Billiton Maatschappij of van de directieleden? Dat zou dan beteekenen een niet onbelangrijke cumulatie van inkomsten. Bij de G. M. B. werd het tantième-aandeel beperkte tot 5%. Hier is het teruggebracht tot 3%. Terugbrenging tot een zoodanig percentage, als waartoe de participatie van de Billiton Maatschappij is teruggebracht, n.l. van 37½ — 10%, zou beteekenen een tantième van hoogstens 1⅓%. De 3% is dus meer dan het dubbele en dus rijkelijk hoog. Zelfs in magere jaren kan de winst van de Venit op meer dan *f* 10 millioen gesteld worden en een winst van *f* 20 tot 30 millioen zou heelemaal niet zoo bijzonder zijn.

Art. 16, lid 4. Wat beteekent „voor aandeelen gereserveerd blijven'', als het ook door den raad van beheer kan worden besteed „voor andere doeleinden''? De nadere verklaring der Regeering geeft hierin niet voldoende licht.

Art. 17. Dit artikel geeft den indruk, dat aan de belangen van de Billiton Maatschappij op geen enkele wijze nadeel mag worden toegebracht; dat aandeel wordt hier geheel safe gesteld. Is deze bevoordeeling gerechtvaardigd? Als de Billiton Maatschappij zelfstandig bleef bestaan, zou zij toch evenzeer onderworpen zijn aan nieuwe belastingen? Dit artikel is vrijwel onaanvaardbaar.

Art. 19. Vóór „toegezonden'' zou ik willen lezen „onverwijld''. Waarom zijn hier weggelaten de woorden: „Openbaar gemaakt worden'', welke wel zijn opgenomen in de Niamwet? Wellicht omdat de Volksraad, zoodra het ontvangen is, zelf voor de publicatie zorgt, dus dat niet te verwachten is, dat dit zal worden nagelaten? Inlassching van „onverwijld'' is echter wel gewenscht, omdat gebleken is o.m. met de Niam, dat de toezending vooral in de eerste jaren inderdaad te laat plaats vond.

Art. 20. De redactie van lid 2 geeft, nu onder „overwinst'' ook valt de 3% voor de directie, een onevenredige belooning voor degenen, die bij de liquidatie toevalligerwijze deel van de directie uitmaken.

(Thamrin.)
Tenslotte art. 22. Is deze redactie wel aanvaardbaar? Door de wijze van ontbinding zal de maatschappij voor 1/10 participant worden op elk korreltje tin, dat er nog meer te vinden is en als ertsreserve kan worden aangemerkt. Het ware zeker voldoende, als de Billiton Maatschappij na de ontbinding of liquidatie het bedrag van haar aandeelen terugkreeg en de rest bij het land bleef. Waarom moet het land zich binden om te zijner tijd alle goederen — roerende en onroerende — zoomede de erstreserve tegen betaling te koopen, de erstreserve, die na 1948 ook voor wat het eiland Billiton betreft, automatisch geheel aan haar toevalt? De Regeering spreekt zich klaar en duidelijk uit — nog beter: legge het in de wet vast — dat de ertsreserve niet in de taxatie valt.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben niet voornemens om uitgebreide beschouwingen te houden, ofschoon de materie daartoe voldoende aanleiding geeft. Eerstens is deze materie vrij uitvoerig behandeld in de Memorie van Toelichting, het Afdeelingsverslag en de Memorie van Antwoord en ook door de voorgaande sprekers. In de tweede plaats zal ik dit niet doen, omdat ik mij niet vrij kan maken van het gevoel, dat het zoo weinig geeft, omdat de zaak toch doorgedreven zal worden, wat ook de uitslag van de stemming in dezen Volksraad zal zijn. Beletten, dat dit voorstel straks wet wordt, kan de Volksraad niet en de hoop is dus gevestigd op het nuchtere inzicht van de Staten-Generaal, die straks een beslissende stem in deze materie zullen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet ingaan op de beschouwingen van mijn geachte medeleden, ofschoon de beschouwingen van den heer Sandkuyl daartoe voor mij voldoende aanleiding geven, doch wellicht zal ik in tweeden termijn daarop nog terugkomen. Wat opvalt bij de behandeling van deze materie is, dat er een geheimzinnige atmosfeer over de geheele historie ligt. De heele zaak schijnt in kannen en kruiken te zijn gezet, niet langs normale banen. Toen in Indië de eerste geruchten doorkwamen van een voorgenomen fusie, werd de grootste geheimzinnigheid daarmede betracht. Geen enkele mededeeling werd van Regeeringszijde losgelaten. De buitenwacht, die zich ongerust maakte over den gang van zaken uitte vele veronderstellingen. Ondanks het feit, dat het ging om gemeenschapsbezit, werd de behoefte niet gevoeld tot tegenspraak of bevestiging van de loopende geruchten, sedert meer dan twee jaar lang. Zoowel de Indische als de Nederlandsche Regeering reageerden op geen enkele wijze op zin- of toespeling op de voorgenomen fusie; hardop werd gefluisterd over het aandeel of de werkzaamheid van bepaalde Regeeringsfiguren. Ook waar een opheldering veel kwaad vermoeden den kop had kunnen indrukken ten nadeele, zooals gezegd, van vooraanstaande Regeeringspersonen, werd nagelaten de noodige opheldering te geven. In duisternis en langdurige geheimzinnigheid werd dus het voorliggend ontwerp ontworpen.

Mijnheer de Voorzitter! Plotseling komt op 31 December 1936 — wellicht als Oudejaarsverrassing — het ontwerp in het licht der openbaarheid en thans schijnt het plotseling zeer groote haast te hebben.

Nauwelijks twee maanden mag het duren voor het uitbrengen van adviezen hierover. Twee maanden voor het bestudeeren van een zeldzaam moeilijke en ingewikkelde materie! Bovendien een aangelegenheid van milliarden waarde en voor een toekomstperiode van een menschengeneratie.

Het gaat hier in feite om vervreemding van gemeenschapsbezit aan particulier initiatief en prijsgeving van directe zeggingschap over een zeer rendabel bedrijf met een schitterenden financiëelen staat van dienst en een even schitterend, althans overzienbaar perspectief, in de komende tijden. Desondanks wordt de tijd van bestudeering zoo kort

(Thamrin.)

toegemeten, dat de gelegenheid tot uiting van de spaarzame deskundigen over deze materie zich niet kan voordoen.

Omtrent de klacht in het Afdeelingsverslag over de groote haast, die er met dit ontwerp wordt betracht, brengt de Regeering in de Memorie van Antwoord den Volksraad een compliment over de wijze van behandeling en betwijfelt min of meer, of het argument van haastige behandeling wel ernstig gemeend is. Ik acht dit compliment van bedenkelijken aard, omdat het de aandacht afleidt van de hoofdzaken.

(De heer Van Helsdingen: De klacht van overhaasting bevat maar twee regels in het Afdeelingsverslag.)

En toch betreft het een belangrijke hoofdzaak. De klacht van overhaasting sproot niet alleen voort uit plotseling overhaaste behandeling na een twee of drie jarige voorbereiding, doch houdt verband met een onuitgesproken veronderstelling. Waarom deze haast en geheimzinnigheid van behandeling? Diezelfde buitenwacht, waarover ik het zooeven had, spreekt van een veiligstelling en een tijdig binnenhalen van den buit, vóórdat de kansen zouden kunnen keeren met de te verwachten nieuwe samenstelling van de Staten-Generaal en het waarschijnlijke en ook van vele zijden wenschelijk geachte heengaan van den huidigen minister van Koloniën. De Memorie van Antwoord geeft grond aan deze associatie van gedachten, waar erkend wordt, dat het vaderschap van dit ontwerp in Nederland gezocht moet worden en wel bepaaldelijk in het kabinet van den minister. De koppeling van den naam van den minister van Koloniën aan het vaderschap van dit ontwerp is dus niet zoo vreemd, gezien de uitlating in de Memorie van Toelichting, waarin minister Colijn zelf erkent, dat hij bekoord is door de werkwijze van de leiding van de Billitonmaatschappij. En ook gezien de antecedenten van dezen bewindsman en zijn bekende sympathieën voor het ondernemerschap in Indië.

In de literatuur van het Indische ondernemersschap heeft de naam Colijn een vertrouwde klank; ook in de literatuur over Billiton komt hij bekend voor.

De huidige minister van Koloniën heeft een schitterende en gevarieerde loopbaan gehad, zoowel in het ambtelijke als in het particuliere en is een veelzijdig begaafd man. Behalve ministerieele portefeuilles heeft hij op het gebied van land- en mijnbouw in Indië een werkzaam aandeel gehad, heeft nauwe aanraking gehad met de bedrijfswereld en is geen vreemde in het Jerusalem van den Indischen ondernemer. Dit verklaart voor mij zijn bekende sympathie voor ondernemersexploitatie van Indië's rijkdommen.

Het bewind van minister Colijn over Indië is voor de ondernemers derhalve een gulden tijdperk. Die vinden in dezen bewindsman een gereede aanklank van hun neigingen tot explotatie waar het bekend is, dat dr. Colijn geen voorstander is van overheidsexploitatie.

Bij de algemeene beschouwingen van verleden jaar heb ik voor de zooveelste maal herhaald, dat ik vermoedde, dat de ministerieele periode van doctor Colijn voor Indië weer schatten zal kosten en dat hij zal beteekenen een forsche inluiding van de particuliere exploitatie van Indië's rijkdommen. Ik herinner mij, dat wij in een korte periode hebben moeten behandelen de exploitatie op zeer groote schaal van Nieuw-Guinea, van water- en krachtwerken in Midden-Java en nu van de tinfusie.

De Indische gemeenschap zucht onder een netwerk van servituten en concessies welke over haar geheele gebied omspannen wordt. Concessies voor alle mogelijke mijnbedrijven overdekken Indië's grondgebied tot zelfs in de binnenlanden van de meest afgelegen streken, zoodat de gemeenschap verstoken blijft van eenige kans op profijt door eigen exploitatie.

Petroleum, goud, zilver, bauxiet, kolen en andere mineralen worden particulier bezit. Nu weer de tin. Wat aan het land overblijft tot exploitatie zijn de onrendabele objecten zooals enkele steenkolenmijnen en houtexploitaties, welke laatste enorme kapitalen behoeven en slechte of langzame rendementen opleveren.

De Indische gemeenschap vertoont derhalve het beeld van een samenleving, die zijn meest waardevolle bezttingen uitlevert aan lichamen, in welker natuurlijke geaardheid uitbuitingstendenzen een domineerende rol spelen. Derhalve een zich overgeven tot aderlating van zijn meest levensrijke sappen. Doodbloeden of een bloedarm bestaan zal het gevolg van deze politiek zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Wij gaan ons nu associeeren met de Billitonmij. Het is altijd goed te weten wie men als compagnon neemt. Ik bespaar U een verhandeling uit de twee dikke gedenkboeken over de Billitonmij tijdens haar 75 jarig bestaan en de litteratuur hierover te halen uit de Kamerstukken, gedenkstukken, brochures enz. Kalm is die periode niet geweest, hetgeen op zichzelf nog niets zegt. Er zijn menschen en maatschappijen die ouder zijn geworden en een stormachige jeugd hebben gehad, doch desondanks een goede reputatie hebben. Zoo was de geschiedenis van de Billiton maatschappij echter niet. Ondanks koninklijke en adellijke minnen was het wicht in de eerste jaren van zijn groei niet voorspoedig. Ik zal geen namen noemen, iedereen weet ongeveer wel, welke groepen van personen de nieuwe wereldburger tot peetvader en peetoom gekregen heeft. Deze kring van verwanten was zóó voornaam en exclusief dat in latere kamerdebatten en persorganen zelfs werd gesproken van een „adellijke'' die zich om de nieuwe wereldburger had verzameld.

De jongeling was echter vele keeren ondeugend en blameerde zijn hooge familie meerdere malen. Zooals het doorgaans gaat trokken de hooge oomes zich het lot van den ondeugenden jongen sterk aan en protectie en binnenkamersche invloeden deden het noodige, zelfs zóó erg, dat ministers van hun zetel zijn getuimeld door, laten wij zeggen: de kwajongensstreken van den jongeling en de aangestelde openbare ordebewaarders zijn er aan te pas gekomen om het jongemensch binnen de grenzen der welvoeglijkheid terug te brengen. De ondeugendheid zat den jongeling echter in het bloed en ingrijpen had slechts een tijdelijke tempering tengevolge.

In 1882 ging het van kwaad tot erger. Door een overeenkomst van dat jaar werd door den G.G. s'Jacob met passeering van de bevoegde instanties aan de Billitonmaatschappij een concessieverlenging verleend hetgeen in de Staten-Generaal een storm van verontwaardiging veroorzaakte en waarbij openlijk werd gesproken van wetsschennis en benadeeling van 's lands belangen. De Staten-Generaal eischten een herroeping van het gesloten contract.

Er werd een speciale commissie van onderzoek door de Kamer ingesteld, welke commissie tot de conclusie kwam dat de gesloten overeenkomst gesloten werd,

„met terzijdestelling van de wettelijke bepalingen vervat in het Koninklijk Besluit van 1873'',

welke conclusie door de Kamer met overweldigende meerderheid is aanvaard en onderschreven.

Deze korte en onvolledige voorgeschiedenis is dan ook de aanleiding tot het veranderen van de concessiebepalingen ten voordeele van het land, terwijl bij een latere verlenging van de concessie de deelname van het land zich heeft uitgedrukt in den huidigen vorm van deelname in de G. M. B. bij wetsvoorstel van 14 Mei 1923. De Billiton Maatschappij is dus herhaalde malen over de tong geweest zoowel in de Kamer als daarbuiten en heusch niet in het voordeel van die maatschappij.

Onze a.s. compagnon heeft dus in het verleden getoond, streken op zijn kompas te hebben en het is goed om dergelijke aangeboren eigenschappen niet uit het oog te verliezen.

Dit was dan ook de reden tot nauwkeurige observatie van de zijde van het land en de aanleiding tot directe deelname eensdeels om die aanvechtingen te bedwingen en

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Thamrin.)
tweedens om uitbuiting van het concessiegebied te voorkomen.

Thans gaan wij op voorstel van dr. Colijn (dat staat in de Memorie van Antwoord) met de G. M. B. een associatie aan, terwijl wij er reeds voor 5/8 eigenaar van zijn. Het is wel merkwaardig, dat de naam van dr. Colijn meermalen is verbonden met de Billiton maatschappij — natuurlijk niet in den slechten zin, Mijnheer de Voorzitter! Ik zal geen aanhalingen doen van kwaadsprekers als Van Kol en anderen en over die relaties zwijgen, alsook over de aantijgingen die aan het adres van dr. Colijn gericht zijn. In het gedenkboek van de Billitonmaatschappij vinden wij de beschrijving van een oude relatie van dr. Colijn, die in 1908 als adjunct regeeringscommissaris voor de decentralisatie een bezoek bracht aan Billiton, waar aan dr. Colijn groote lof werd toegezwaaid.

Ik heb hier een citaat, dat daarop betrekking heeft en dat ik kortheidshalve, met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, gaarne als noot in de Handelingen zag opgenomen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Thamrin**: Het ging om een onderzoek op last der Regeering naar de koelietoestanden op Billiton en door het rapport van den heer Colijn — tenminste zoo lees ik het uit het door mij bedoelde citaat — is voorkomen dat de koelieordonnantie, die toen reeds voor Bangka gold, werd ingevoerd voor Billiton. Ik citeer uit het hoofd, maar ik meen, dat de aanleiding tot het onderzoek gelegen was in koeliereletjes op Billiton, die de aandacht der centrale Regeering getrokken hadden. Uit het citaat blijkt verder de bewondering van den heer Colijn over de organisatie van de Billitonmaatschappij en ook den buitengewonen lof, die van de zijde der Billitonmaatschappij aan dr. Colijn wordt gebracht.

Wij vinden den naam van dr. Colijn verder terug in 1924 bij de oprichting van de N. V. gemengd bedrijf Billiton. De heer Colijn was toen niet Minister van Koloniën, maar Minister van Financiën. Ik vermeld dit volledigheidshalve, om de reeks feiten te completeeren. Minister van Koloniën was toen de heer S. de Graaff, welbekend in de Indische politieke wereld, de man o.a. van de bestuurshervorming op Java.

Thans fungeert dr. Colijn als initiatiefnemer van de voorgestelde fusie, zoodat uit deze feiten reeds de indruk verkregen kan worden, dat de neiging tot bescherming en bewondering van hetgeen door de Billitonmaatschappij tot stand is gebracht van de zijde van dr. Colijn van vrij ouden datum is.

Ik beëindig hiermede het algemeene gedeelte van mijn beschouwingen en ga over tot het beschouwen van het concrete gedeelte van het voorstel.

De Memorie van Toelichting noemt verschillende argumenten, die zouden pleiten voor de fusie. Ik zal de voornaamste releveeren.

1. De Bangkatinwinning is een zuiver winstbedrijf.
2. De bedrijfsvoering op Bangka is niet efficiënt door:
a. ingewikkelde en niet-soepele landsadministratie;
b. te veel schakels als departementschefs e.d.;
c. gebrek aan contact met de tinmarkt in Londen.
3. De groote bekwaamheid van de Billitonbedrijfsleiding, blijkende uit de internationale tinfusie in 1931, waarvoor een speciaal woord van lof in de Memorie van Toelichting is gebracht. Ik kom hierop aanstonds aan de hand van de cijfers nog terug.
4. De noodzakelijkheid van een aaneengesloten tinfront.

Dit zijn de voornaamste argumenten voor de fusie behalve de andere ons als aantrekkelijk voorgestelde mogelijkheden, zooals de materieele basis, de betere personeelsbehandeling en andere voordeelen in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord opgesomd, welke meening ik echter niet deel.

Bezien wij nu nader het argument als zou de Bangkatinwinning een zuiver winstbedrijf zijn en uit dien hoofde voor een gemeenschappelijke exploitatie in aanmerking komen.

De wijze, waarop deze formuleering is vooropgesteld, doet het voorkomen, alsof andere belangen bij overheidsexploitatie geen rol mogen spelen. Ik ben geen bewonderaar van staatsexploitatie voor alle bedrijven en onder alle omstandigheden, zelfs niet voor het behoud als landsbedrijf van alle thans als zoodanig geëxploiteerde bedrijven. Ik zou alle bedrijven kwijt willen, die in landsexploitatie noodlijdend zijn en bij particuliere exploitatie winstgevend zouden kunnen worden, vooral als er geen publiek belang bij betrokken is. Bedrijven met een monopolistisch karakter daarentegen zou ik als staatsbedrijf willen behouden, uit velerlei overwegingen.

Hoe is de situatie echter op Bangka? Daar heeft men een goed en bloeiend staatsbedrijf, dat gedurende meer dan een eeuw regelmatig belangrijke millioenen winsten aan 's Lands kas afdraagt. In de periode 1921—1930 werd er bv. regelmatig *f* 36 millioen per jaar aan directe winst aan 's lands kas afgedragen (Zie: Economisch Statistische Berichten blz. 734). Het bedrijf geeft geen bovenmatige kopzorgen aan het land. Bovendien is het een bedrijf met schitterende perspectieven en groote concurrentiekracht.

Grootere winsten worden ons nu wel in uitzicht gesteld, maar alles gebaseerd op veronderstellingen, die voor een groot deel haar basis vinden in de slechte tijdsomstandigheden, speciaal voor het Bangkabedrijf. Alle deskundigen zijn het eens over de meerwaarde van Bangka tegenover Billiton, van alle mogelijke kanten bekeken. Waarom een bezit prijsgeven dat iedere particulier alleen zou afstaan onder zware schadeloosstelling en dan nog alleen bij dwang?

Stel dat de grootere winstmogelijkheden werkelijkheid worden, dan nog is zulks geen motief tot prijsgave van het Bangkabedrijf.

De heer Limperg, om advies gevraagd, was zeer gereserveerd in zijn antwoord.

De voorgelegde verhouding van 90 : 10 wordt aannemelijk verklaard als — zooals de heer Limperg zegt —

1e. voor den duur der beoogde fusie gerekend kan worden op een gemiddelden tinprijs van *f* 170 per quintaal. Wij weten dat de huidige prijs zich daarboven beweegt, dus deze voorwaarde komt te vervallen.

2e. als de kostprijs blijft als in het commissieverslag vermeld, wat m.i. vrijwel uitgesloten is, omdat op Bangka zoowel de personeelssterkte als het financieel gedeelte thans in dezen tijd, als gevolg van het crisisbeleid, op minimumbasis zijn;

3e. als uitgegaan wordt van 60% productie van de internationale tinovereenkomst (de werkelijkheid is dat dit percentage nooit benaderd is, omdat het vanaf 1934 varieerde van 40 tot 105%, thans 105%);

[1]) „In 1908 ontving de Adjunct-Regeeringscommissaris voor de decentralisatie H. Colijn van den Gouverneur-Generaal de opdracht om een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar de arbeidstoestanden op Billiton. In een buitengewoon helder rapport worden daarin de samengestelde verhoudingen uitvoerig blootgelegd. Met grooten nadruk worden de bedrijfsbelangen der Billiton Maatschappij op den voorgrond gesteld en er tegen gewaarschuwd deze toch niet te verstoren, ten einde een ondoelmatige, voor geheel andere toestanden in het leven geroepen koelie-ordonnantie te handhaven. Voor het eerst wordt er nu eens van regeeringszijde op gewezen, dat het Gouvernement, dat 5/8 der zuivere winst dier maatschappij aan zich trekt, in hooge mate belang heeft bij een bevordering van haar bloei. Vroegere gewestelijke bestuurders hadden bij hun optreden tegenover de tinexploitatie niet zelden den indruk gewekt, alsof hun eenige taak de handhaving der wettelijke bepalingen was, zonder dat er op behoefde gelet te worden, of deze nadeelige gevolgen voor het bedrijf hadden."

(Thamrin.)

4e. als de jaarproductie berekend wordt van het in 1929 berekende quotum, wat voor Bangka in de praktijk nooit het geval is geweest. Hierover zal ik straks, aan de hand van Economisch Statistische Berichten nog een nadere uiteenzetting geven.

Elke wijziging in de pijlers van het betoog van prof. Limperg brengt verandering.

De situatie is thans dusdanig, dat voor de toekomst waarschijnlijk is:

1. lagere tinprijzen door verruiming der productie en omdat de bedoeling voorzit tegengang van de prikkeling van slapende producenten;
2. verhooging van de zelfkosten door natuurlijke oorzaken omdat Bangka thans zoowel wat personeelssterkte als wat betaling betreft op minimumbasis leeft.

Deze omstandigheden zullen bij fusie verlies en nadeel brengen en zijn dus verwerpelijk.

Door de groote reserve, die prof. Limperg in acht neemt, wordt de waarde van diens adviezen zeer betrekkelijk. De opdracht was bovendien zeer beperkt. Zij had moeten luiden: adviseer mij welke verhouding voordeelig is, en niet: adviseer of een verhouding van 90 : 10 aannemelijk is.

Voor Bangka had het parool moeten luiden, dat een fusie bepaald voordeelig is en niet dat zij aannemelijk is, zelfs niet onvoorwaardelijk aannemelijk, wat niet eens het geval is.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, nog iets over den term „winstbedrijf". Bangka is niet het eenige winstbedrijf. Het Afdeelingsverslag vermeldt verschillende cultuurbedrijven o.a. palmolie, thee, kina, die onder deze nieuwe formuleering zouden kunnen vallen.

De cultuurbedrijven, welke het land thans bezit, zouden onder particuliere leiding waarschijnlijk ook wel grootere resultaten kunnen krijgen, gezien de uitkomsten van vele handelmaatschappijen zooals de H. V. A. en andere handelslichamen, met bijna dezelfde cultuurbelangen als de gouvernementsbedrijven, maar desondanks is de Memorie van Antwoord niet geneigd, ze prijs te geven, al zijn deze ook in meerderen zin winstbedrijven dan het Bangkatinbedrijf.

De Memorie van Antwoord erkent het karakter dezer winstbedrijven, maar acht geen termen aanwezig tot overgave aan het particulier bedrijf, omdat er geen directe aanleiding aanwezig is. Direct is hier onderstreept, Mijnheer de Voorzitter! Maar welke directe aanleiding is er bij de tinfusie? De tinrestrictie overeenkomst dateert van 1930 of zes jaar geleden. De concessie der Billiton Maatschappij eindigt eerst in 1948, dus eerst over 12 jaar. Het Bangkabedrijf is nog steeds winstgevend en behoorlijk ook. De kostprijzen zijn dalende en de verkoopsprijs is stijgende. Welke directe aanleiding is er dan wel om tot fusie over te gaan op dit tijdstip? Een aanleiding kan gemaakt of geschapen worden. Er is veel meer directe aanleiding tot overgave van de gouvernementscultuurbedrijven aan de particulieren, al ware het alleen, omdat de rubber- en de theerestrictie van jongere data zijn dan de tinrestrictie. Het argument van winstbedrijf en directe aanleiding tot fusie, zegt voor mij dus niemandal. Bij een overheidsbedrijf spreken en moeten andere belangen spreken behalve de doelstelling van winstmaken. Behalve de directe zeggenschap en grootere waarborgen, dat het profijt van het landsbedrijf ook werkelijk ten bate van Indië komt, hetgeen speciaal van belang is in een kolonie, mag het sociaal belang ook wel een woordje meespreken. Het staatsbedrijf, indien zelfs minder winstgevend dan de particuliere exploitatie, heeft zijn stimuleerenden invloed op soortgelijke particuliere bedrijven inzake loonen, zorg voor gezondheid, zorg voor de werknemers, kortom, al die zorgen voor personeel en gemeenschap, welke bij een een particulier bedrijf eerst spreken na veiligstelling van de winstmarge.

De uitdrukking „winstbedrijf" zegt ons daarom weinig en in dit geval niets, waar de te verwachten grootere winsten nog slechts visioneel zijn, stel, dat ze bewaarheid worden.

Ten besluite van dit deel van mijn betoog zou ik nog willen wijzen op een artikelenreeks van de hand van den heer Ritman in het Bataviaasch Nieuwsblad en ik zou daarbij speciaal de aandacht willen vestigen op een artikel van 3 Februari j.l. onder het hoofd: „Onvoordeelige transactie".

Bekijken wij thans het tweede argument, Mijnheer de Voorzitter. De bedrijfsvoering op Bangka zou niet efficiënt zijn uit verschillende oogmerken. In de eerste plaats spreekt uit dit argument weinig dankbaarheid tot de gewezen leiders, die steeds groote bijdragen aan 's Lands kas hebben afgedragen, zonder de ruime betaling van het personeel van de Billiton maatschappij. In de tweede plaats spreekt uit dit argument weinig vertrouwen in eigen kunnen en in de derde plaats een overmatige verheerlijking van de particuliere bedrijfsvoering.

Ik zal kort zijn, Mijnheer de Voorzitter! Van elke organisatie kan men maken, wat men wil, indien daartoe de omstandigheden geschapen worden en de betaling van het personeel daarmede verband houdt.

Bij de particuliere bedrijfsleiding zijn het gewone menschen en heusch geen halve goden, die het bedrijf voeren. Zij falen ook en dikwijls grondig. Afschrijving van het bezit tot 75 en meer procent is geen vreemd verschijnsel bij particulieren maar dan maakt men daarover geen kabaal.

Maak de landsorganisatie soepeler, richt de administratie niet zoo in, alsof iedere landsdienaar een dief of oplichter is, zoodat hij voor elke cent, die hij moet uitgeven, twee getuigen moet hebben, of vier quitanties moet opmaken. Geef hem bewegingsvrijheid en vertrouwen met normale contrôle en bevoegdheden. Maak de bedrijfsorganisatie los van de gewone administratie en de landsdienaar wordt weder een normaal mensch als ieder ander. De argumentatie, die dus zou moeten bewijzen de incompetentie van de bedrijfsvoering in Bangka, zoowel in het verleden als in de toekomst, zegt voor mij ook zeer weinig en feitelijk vind ik deze uitlating een bedenkelijk verschijnsel, vooral waar zij door een bewindsman als de Minister van Koloniën is geuit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot het derde argument van de Memorie van Toelichting. Dat is de verheerlijking van de prestaties van het internationale tincomité. Laten wij zien, wat anderen er van zeggen.

De commissie is samengesteld uit drie personen, waarvan twee vertegenwoordigers zijn van de Billitonmaatschappij. Dus de meerderheid was bij de Billiton Maatschappij. Heeft nu deze delegatie den uitgesproken lof verdiend? Ir. Leger, ex-chef van Bangka, schreef daarover twee artikelen in de Statistische Berichten resp. van 5 en 12 September 1934. In die artikelen wijst de heer Leger erop, dat Nederlandsch-Indië in vergelijking met de andere tinproduceerende landen Malakka, Bolivia en Nigeria belangrijk is ten achter gesteld, doordat Nederlandsch-Indië den eisch van Malakka heeft moeten aanvaarden, dat men zou uitgaan van het productie-quotum van 1929, terwijl de eisch van Nederlandsch-Indië was het gemiddelde van 1921 tot en met 1929. Uit de statistieken is te lezen, dat eerst na 1926 de productie belangrijk is vermeerderd; in welke mate dat is geschied moge blijken uit de volgende percentages. Na 1926 vond een productie vermeerdering plaats:

in Malakka van 45,35%
„ Bolivia „ 54,14%
„ Nigeria „ 44,17%
„ Ned.-Indië „ 8,24%

Het is begrijpelijk, dat Malakka vasthoudt aan de productie van 1929, het hoogste productiejaar.

Bezien wij de productieverhoudingen voor tin binnen

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Thamrin.)
Nederlandsch-Indië, dan zien wij dat er meer is geproduceerd vanaf 1926:

door	Bangka	0,54%
„	Billiton	15,49%
„	Singkep	97,70%

Wij zien, dat ook in dit opzicht andere maatschappijen belangrijk hebben bijgedragen tot prijsbederving. Van gouvernementszijde werkte men hieraan welbewust niet mede, omdat — zooals Ir. de Iongh het formuleerde — Nederlandsch-Indië meer gebaat is bij stabilisatie dan bij overproductie.

Daar de conferentie dreigde te mislukken door het halsstarrig vasthouden, voornamelijk door Ir. de Iongh, aan den eisch van een productie-gemiddelde, besloot men aan Nederlandsch-Indië concessies te doen.

Ieder land stond een deel van zijn quotum aan Bangka af, ook Billiton deed dit, teneinde in godsnaam tot een overeenkomst te komen.

Maar bij de tweede restrictieperiode werd de verhouding al aanmerkelijk slechter en werd berekend, dat Indië er veel slechter aan toe zou zijn dan bij de eerste overeenkomst, en ook, dat Billiton de vrijwillig gedane concessie heeft ingetrokken. Men was al gewend aan restrictie en kon er bijna niet meer uit. Procentueel zou volgens Ir. Leger Bangka bij de tweede restrictie overeenkomst achteruit gegaan zijn met 4,47% en Billiton slechts met 1.53%. Andere landen gingen vooruit van 0.21 tot 3.06%. Dus tegenover den achteruitgang van Nederlandsch Indië staat nog een vooruitgang van andere landen.

Leger komt tot de conclusie, dat de zoo toegejuichte restrictie voor Indië heusch niet zoo waardevol is, gezien de verkregen productie-quota en dat zij niet evenredig is aan de rijke ertsreserves en den lageren kostprijs en Leger spreekt dan ook de meening uit, dat Indië en zeker het Bangka bedrijf er meer mede gebaat zouden zijn, indien men afzag van de tinrestrictie en ertoe zou overgaan om te concurreeren. De concurreerende krachten zouden voor Bangka met andere landen ongeëvenaard zijn. Ik heb geen aanleiding om het zeer objectief gestelde artikel van Leger, als zoodanig niet als juist te aanvaarden en als men deze cijfers beziet dan rijst twijfel of de met zooveel verve geuite lofwoorden aan het adres van het Billiton bedrijf voor hun prestaties tijdens de restrictie, op hun plaats zijn.

Ook deze uiting van de zijde van een zoo hoog bewindsman als dr. Colijn kan ik niet bewonderen.

Thans het laatste argument, de noodzaak van een aaneengesloten tinfront. Maar is daarvoor deze fusie noodig? M.i. niet. Het gouvernement is toch nog altijd eigenaar voor 5/8 in de Billiton maatschappij, dus voor de meerderheid. Het kan elk noodig geacht beleid aan Billiton desnoods opleggen, ook zonder fusie en zonder eenige verandering in den vorm van de exploitatie, zoowel voor Bangka als voor Billiton.

De andere argumenten voor de fusie als de mechanisatie mogelijkheden en de personeelsbelangen ga ik voorbij, als zijnde van bijkomstigen aard. Hoofdzaak is de fusie zelf. En als wij het daarover eens zijn komen de bijzaken wel voor elkaar. Over de technische bijzonderheden van de materieele basis wil ik mij overigens niet uitlaten, alleen al uit ondeskundigheid en ten tweede omdat de berekeningen te veel op veronderstellingen zijn gebaseerd, uitgaande van de huidige abnormale situatie, welke in het voordeel van Billiton is en in het nadeel van de Bangkatinwinning.

Onwedersprekelijk staat daar de grootere ertsrijkdom en de gemakkelijke winning op Bangka tegenover Billiton.

Onwedersprekelijk staan daar ook de aanzienlijk lagere winningskosten tegenover.

De hoofdargumenten heb ik zooeven ontzenuwd. Summa summarum kom ik tot de conclusie, dat het voorstel in zijn oorsprong duister is, dat het in zijn aard speculatief en onaantrekkelijk is en voor het land dubieuze voordeelen inhoudt, zoodat mijn conclusie geen andere kan zijn dan dat het voorstel voor mij onaanvaardbaar is.

(De Hoog.)

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik zal mij bij de behandeling van dit onderwerp zooveel mogelijk beperking opleggen, vooral waar mijn fractiegenoot de heer Van Ardenne op heel wat détailpunten is ingegaan, zoodat ik mij van de behandeling daarvan ontslagen kan achten. Ook zal ik mij zoo min mogelijk begeven in critiek op geachte medeleden, doch zal voor enkelen een uitzondering moeten maken, in de eerste plaats ten aanzien van den heer Thamrin, die zooeven de geschiedenis der Billitonmaatschappij naar voren heeft gebracht.

Die geschiedenis vind ik slechts voor een deel verband houden met het voor ons liggende ontwerp. Ik wil alleen de geboorte-geschiedenis aanhalen en er den heer Thamrin op wijzen, dat deze geboorte toch met heel wat meer moeilijkheden gepaard is gegaan dan hij het hier deed voorkomen en dat ook het vaderschap van de hooggesitueerde kringen niet heeft belet, dat zich bij de tot standkoming van de Billiton maatschappij zeer groote moeilijkheden hebben voorgedaan. Voor mij is hierbij het aardige, dat een Indische jongen, door hetgeen hij heeft weten te vinden, voor een goed deel de Billitonmaatschappij heeft helpen tot stand brengen.

De heer Thamrin bracht ook de concessieverleening door den Gouverneur-Generaal 's Jacob ter sprake, maar hij weet toch ook wel, dat deze niet zoo schuldig was als men wel heeft aangenomen.

(De heer Thamrin: Ik sprak niet van schuld, ik memoreerde alleen het feit.)

Ik laat de geschiedenis der maatschappij, die men hier alleen heeft aangehaald om te betoogen, dat „het kind streken op zijn kompas had", nu verder rusten.

Met iets anders, dat de heer Thamrin zeide, ben ik het geheel eens. Ik zal dadelijk mijn betoog natuurlijk richten aan het adres van den Regeeringsgemachtigde, ofschoon ook ik van meening ben, dat deze geachte Regeeringsgemachtigde nu ja, eigenlijk de slagen moet incasseeren en onze opmerkingen moet aanvaarden, doch er verder goeddeels niets aan kan doen. Ook ik kan niet de meening van mij afzetten, dat ook wij er misschien nog wel iets aan zouden kunnen doen, maar dat voor een goed deel het pleit reeds is beslecht.

Ik wil er dan de Regeering in de eerste plaats op wijzen, dat haar houding in deze al zeer vreemd is. Het was ongeveer 6 maanden geleden, bij de behandeling van de concessieverleening voor de electriciteitswerken in Midden-Java, dat ik den toenmaligen Regeeringsgemachtigde pertinent afvroeg, welk standpunt de Regeering nu eigenlijk inneemt ten aanzien van concessieverleening en het samenwerken met particulieren. Ik vroeg, wat nu haar bedoeling was: staatsexploitatie of gemengd bedrijf of overdracht aan particulieren. In wat de Regeering in dit opzicht tot nu toe heeft gedaan, hebben we nog nooit een vaste lijn kunnen onderkennen en ik vroeg, wat in al deze dingen nu eigenlijk het idee van de Regeering is. De Regeeringsgemachtigde antwoordde — ik zal maar deze woorden gebruiken, al zeide hij het niet zoo, doch anders — Wij volgen eigenlijk een incidenteele politiek; bij elk object zien wij, wat eigenlijk ons standpunt moet zijn. Men heeft bijv. bij concessies altijd als vaste gedragslijn aangehouden, dat als de exploitatie een groot risico met zich zou brengen, men het object zoo snel mogelijk overdroeg en onderbracht bijv. in een 5*a* contract e.d. Stond men er beter voor, meende men een behoorlijke winst te kunnen maken, dan was men niet ongeneigd tot een gemengd bedrijf tezamen met particulieren te komen.

Wat hebben wij echter hier? Wij hebben hier een ander geval, wij dragen niet iets over, waarvan wij niets weten,

(De Hoog.)

maar wij hebben een Bangkatinbedrijf, dat misschien niet voor 100% efficiënt is, dat misschien niet voor de volle 100% het profijt opbrengt, dat het zou kunnen opbrengen, maar dat ons toch een behoorlijke opbrengst geeft. En als men dan ziet, dat men anders steeds het standpunt inneemt, als er risico is, erbuiten blijven en anders het gemengd bedrijf, gaat men hier de baten van een bedrijf, dat winsten voor het Gouvernement opbrengt, deelen met een particulier lichaam, in dit geval de Billitonmaatschappij.

De I.E.V.-fractie is altijd vóór staatsexploitatie geweest; bij verschillende gelegenheden hebben wij ons vóór staatsexploitatie uitgesproken, maar wij zijn nooit blind geweest voor de mogelijkheid van wijziging van ons standpunt. En met behoud van ons principe zou ik ook tegenover het aanhangige voorstel onbevoordeeld willen staan en de zaak zoo willen stellen.

Noodzaak tot fusie is er zeer zeker niet. Ik heb in deze zaal hedenmorgen noch hedenavond deze noodzakelijkheid hooren bepleiten en dan vraag ik — en dat is mijn uitgangspunt — is er dan misschien een groote wenschelijkheid om tot fusie over te gaan? Dit wil ik dan even bezien.

In de eerste plaats wil ik het dan even hebben — niet over het hoofdpunt, daarop kom ik straks — maar over de financiën, ik bedoel meer speciaal de kwestie van de verdeeling. Ach, wat komt het er tenslotte op aan, het neemt bij dit ontwerp slechts een secundaire plaats in, hoe de verdeeling zal zijn. Wij kunnen erover spreken, wenschelijkheden en moties erover naar voren brengen, maar ik vind, dat, zooals ik reeds zeide, dit op de tweede plaats komt. In de eerste plaats — straks kom ik er nog nader op terug — komt de wenschelijkheid van de fusie.

Ten aanzien van de financieele verdeeling stel ik mij echter op het standpunt, wanneer men de door de Regeering voorgestelde verdeeling 90 : 10 neemt of de verhouding, die van andere zijde werd genoemd, van 91, 92% of hooger, dan is, als men de cijfers beziet het verschil van 1% of 2% wel belangrijk, maar dat is tenslotte de groote hoop niet, deze kwestie is niet van zooveel invloed als men wellicht uit de debatten over de verdeeling zou opmaken. Ik stel mij niet op het standpunt — en ik meen, dat ik dat tot op zekere hoogte ook heb kunnen beluisteren in verschillende redevoeringen in deze zaal — dat ik wel voordeel van een zaak wil hebben, maar het niet kan aanzien dat mijn compagnon daarvan ook voordeel heeft. Voor mij is het voornaamste dat ik voordeel heb bij een zaak en dat ik niet een ander voordeel geef te mijnen nadeele. Maar het is hier toch eigenlijk een soort rekensommetje, dat men hier zichzelf moet voorleggen.

Tegenover het verlies van 1/10 in de inkomsten der Bangkatinwinning — de heer Sandkuyl wees er vanmorgen reeds op — staat het opvoeren van het staatsaandeel in de G.M.B., d.w.z. in Billiton, Singkep en wat er bijkomt door het opvoeren van de verhouding 5/8 tot 9/10. Men moet dus tegen elkaar afwegen wat men erbij krijgt en aan den anderen kant wat men verliest. Maar, zooals ik zei, dat is iets dat in de tweede plaats komt. Men kan erover praten, maar doorslaggevend is het bij mij niet. Maar wat ik wel zou willen weten is het volgende en alweer moet ik dan aanhalen hetgeen de heer Sandkuyl vanmorgen in zijn redevoering zei, tenminste als ik hem goed begrepen heb.

Het is bekend, dat een van de argumenten, die hier uitgespeeld zijn, dit is, dat men vreest, dat het uitgeputte Billiton — laat ik het maar eens erg overdrijven — straks zal gaan parasiteeren op het rijke Bangka en dat men zal komen tot het uitputten van de rijke ertsen van Bangka en verder zal verlaten de armere ertsen van Billiton. Nu kunnen wij echter vooruit weten, dat de Billitonmaatschappij een dergelijke taktiek niet zonder meer zal kunnen doorvoeren. Wij hebben in de eerste plaats de regeeringscommissarissen, maar in de tweede plaats het eigenbelang der Billitonmaatschappij zelf, die niet haar geheele installatie op Billiton zonder meer zal laten vergaan en verwaarloozen. Want tenslotte wil ik even opmerken, dat de Billitonconcessies per slot van rekening bij dit voorstel ook in handen komen van den staat.

Hetgeen de heer Sandkuyl in zijn redevoering van hedenmorgen echter gezegd heeft is zoo'n belangrijk punt, dat het mij aanleiding geeft een pertinente vraag aan de Regeering te stellen. De heer Sandkuyl vroeg: is het niet goed koopmansbeleid, dat men eerst de rijke ertsen verder gaat ontginnen? Wat er dan verder met de andere ertsen zal gebeuren zal de toekomst wel leeren. Ik wil deze opmerking van den heer Sandkuyl even onder de loupe nemen: wat zal de toekomst brengen? De prijzen blijven goed of ze worden slechter. Blijven ze goed dan gaat men door met de ontginning van rijke ertsen en laat de ontginning van de arme ertsen aan de toekomst over, in den geest van wat de heer Sandkuyl betoogde. Maar bij daling van de prijzen gaat men nog veel eerder door met de ontginning van de rijke ertsen. Wanneer men bij de Bangkatinwinning een dergelijke politiek zou voeren, zou dit fnuikend zijn voor de groote ertsreserves van Bangka. Ik zei al, dat ik niet geloof, dat dit zal gebeuren, maar het voert mij toch tot een pertinente vraag aan de Regeering. Ik neem dus aan, dat een gedragslijn wordt gevolgd, waarbij en rijke en arme ertsen worden verwerkt, juist in dezen tijd van hoogconjunctuur. Ik ben daar echter zoo weinig zeker van, dat al geloof ik wel, dat het gebeuren zal, ik toch aan de Regeering wil vragen, of Zij genegen is, aan de regeeringscommissarissen een gedragslijn voor te schrijven ten aanzien van de ontginning van rijke en arme ertsen bij de totstandkoming van de fusie. Dit lijkt mij van zooveel belang, dat daaromtrent niet de minste twijfel mag bestaan en de Regeering ten deze de volle toezegging in mijn geest zal moeten geven.

Ik zou verder iets willen opmerken over de kwestie van de directie. Men is van verschillende zijden gevallen over de verhouding 3 : 2. Ik sta er zóó tegenover. Wanneer men de meerderheid heeft, dan is het tenslotte zoo erg niet, of de meerderheid 1 is, de kleinste meerderheid, of dat zij iets grooter is. Maar er moet wel gezorgd worden voor het volgende. Ik voor mij geloof — en dit is tenslotte een kwestie, die bestreden kan worden — dat de vertegenwoordigers der Billiton Maatschappij steeds een aaneengesloten blok zullen vormen tegenover de rest. Wanneer dus de regeeringscommissarissen niet een vaste lijn trekken, dan voert het uiteenvallen van het regeeringsblok juist bij een meerderheid van 1 tot de overwinning van de Billitonmaatschappij. Dit is voor mij het groote bezwaar en ik zeg dat hierom, omdat in mijn fractie juist stemmen zijn opgegaan hiertegen op grond van de praktijk. Men heeft in een heel ander lichaam telkens aan den lijve ondervonden, dat de regeeringscommissarissen niet altijd een lijn trokken en als een hunner zich dan schaarde aan de zijde van de andere partij, stond het overheidslichaam tenslotte machteloos daartegenover.

Ik zou daarom de Regeering willen vragen: is ten deze een gedragslijn voorgeschreven aan de regeeringscommissarissen? Zijn deze de vertegenwoordiging der Regeering, die in opdracht der Regeering ten aanzien van groote vraagstukken handelen, of zijn zij geheel vrij om te doen, wat zij willen?

In het laatste geval vrees ik, dat hetzelfde zal gebeuren bij de commissarissen der Venit en dat men daar dus practisch altijd zal zien, dat het regeeringsinzicht in de tweede plaats komt tegenover het inzicht der Billiton Maatschappij. Dit zijn vragen, die ik aan de Regeering wel zou willen voorleggen.

Thans zou ik nog even willen terugkomen op hetgeen de heer Van Helsdingen heeft gezegd. Hij heeft gesproken over de tinrestrictie en het slechte aandeel, dat Bangka daarin heeft gekregen.

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(De Hoog.)

Ik zie deze zaak aldus, Mijnheer de Voorzitter. Wij hebben hier van ons geacht medelid, den heer Thamrin, een uiteenzetting gekregen naar aanleiding van het artikel van den heer Leger, dat naar ik meen is bestreden. Maar in elk geval hij heeft de geschiedenis van de tinrestrictie voor Indië aangehaald en daarin aangegeven, dat de Billiton Maatschappij bij de restrictie zijde heeft gesponnen tegenover de Bangka Tinwinning niet. Mijnheer de Voorzitter. Is dat niet een kwestie van de Regeering? De tinrestrictiecommissie heeft toch met Indië als geheel onderhandeld, niet met Bangka en Billiton, maar met de Indische tinproductie in haar geheel. Was het dan niet een kwestie der Regeering geweest om ten deze betere voorwaarden te bedingen en is het niet onjuist om dit tenslotte tegenover de Billiton Maatschappij uit te spelen? Ik kan mij voorstellen, dat men het zeer onaangenaam vindt, maar billijkheidshalve lijkt het mij toe, dat men rekening moet houden met het, als ik het zoo noemen kan, falen van de Indische Regeering ten deze.

Dan kom ik tot de kwestie van de tinsmelterij, waaraan de heer Roep hedenmorgen zijn aandacht heeft gewijd en waarop zooeven de heer Van Helsdingen nog met klem is teruggekomen. Ik geloof, dat hier eenig misverstand in het spel is, bij mij of bij den heer Van Helsdingen. Ik geloof, dat men zich ten aanzien van de tinsmelterij op Bangka een veel te groote voorstelling maakt. Ben ik goed ingelicht, dan heeft men vroeger zelfs Bangka aangeboden aan het metallurgisch bedrijf deel te nemen, wat men juist hier in Indië heeft geweigerd. Nu begrijpt men, dat, wanneer een bedrijf als de tinsmelterij in Arnhem, die in het geheel niet afhankelijk is van de Indische tinertsen — natuurlijk wel voor een deel, zelfs een groot deel, maar die overigens ook krijgt tinertsen van andere landen — tegenover zich een krachtig bedrijf krijgt .....

(De heer Van Helsdingen: Is dat zoo?)

Mijnheer de Voorzitter. De heer Van Helsdingen kan straks van den Regeeringsgemachtigde bevestiging krijgen. Ik heb mij laten vertellen, dat te Arnhem ook tinerts van Zuid Bolivia b.v. wordt versmolten. Dan krijgt men een sterk en krachtig bedrijf, dat op een gegeven oogenblik juist door de nieuwste methoden, die het toepast tot voordeeliger smelting kan komen, tot minder verlies van tin in slakken.

Wat Bangka betreft zou ik het volgende willen opmerken. Men stelle zich niet voor — misschien zouden enkele Inheemsche medeleden zulks denken — dat daar een bevolkingsbelang in het spel is. Laat ik hierover het volgende zeggen. De Regeeringsgemachtigde zal mij dan eventueel wel kunnen tegenspreken. Deze smelterij op Bangka wordt voornamelijk gedreven door Chineezen. De zaak is zoo gesteld, dat deze smelterij plus — laat ik zeggen — de levering van houtskool voor de smelterij — hier kom ik op hetgeen de heer Roep zeide, die sprak van gevaar voor oorlog of wat ook — in zeer korten tijd, onmiddellijk gereed staan om weder te functionneeren. Wanneer men verder b.v. weet, dat men in den Congo kleine keteltjes heeft, heel goedkoop eenvoudig en efficiënt, waardoor men door een droge distillatie kan komen tot houtskool en dat ook de tinsmelterij op zich zelf, zooals op het oogenblik het geval is, vrij primitief op Bangka plaats heeft, zoodat dit ook werkelijk in minder dan geen tijd voor elkaar komt, vraag ik mijzelf af, of dit nu een punt is, waarover wij nog veel moeten praten; is het eigenlijk niet een bijkomstige omstandigheid, die wij op zijde kunnen zetten, zonder meer? De Regeering heeft hieromtrent een toezegging gedaan. De heer Van Helsdingen is echter niet tevreden met die toezegging, ondanks het feit, dat de Regeering zegt, dat de Bangkatinsmelterij zoo prachtig is gelegen vlak bij Japan of Australië enz. Doch de Regeering heeft die toezegging gedaan en ik voor mij geloof wel, dat Zij die toezegging zal nakomen, ofschoon Zij mijns inziens eigenlijk van zeer weinig belang is. Dit zijn echter alle bijkomstige omstandigheden.

Thans kom ik tot het groote punt, de kwestie van de fusie. Is deze fusie gewenscht? Ik wil dan eerst de voordeelen van deze fusie aanhalen en die zijn als volgt. Inderdaad is het particuliere bedrijf veel en veel vrijer in zijn bewegingen. De beheerder van een particulier bedrijf heeft meer armslag dan die van een staatsbedrijf als de Bangkatinwinning. Ik heb b.v. menschen gesproken, van wie het Bangkabedrijf baggermachines en het bijbehoorende personeel had overgenomen, zoodat dit personeel plotseling in het ambtelijk keurslijf werd gedwongen. Zoo kwam het voor, dat een opzichter — ook overgenomen — des avonds nog eens wilde gaan zien of alles goed werkte en vroeg: „Mag ik daarvoor een auto hebben?" Waarop hem werd geantwoord: „Neen, dat gaat niet en ik mag ook geen dienstauto beschikbaar stellen". Uiteraard kwam de betrokkene toen tot de conclusie, dat hij dan de zaak maar moest laten loopen, aangezien hij begrijpelijkerwijs geen lust had een auto te betalen, welke hij in het belang van het werk moet gebruiken. Aldus ontstaat door verambtelijking automatisch een vermindering van werkprestatie, zoodat in dit opzicht het particuliere bedrijf zeer veel vóór heeft.

Ik wil nu echter even de organisatie van de Bangkatinwinning nader bezien en splits deze daartoe in twee deelen: de inwendige organisatie, dus die van het Bangkatinbedrijf in Indië, en de uitwendige organisatie, waaronder ik onder meer zou willen verstaan de internationale bedrijfsvoering.

Wat de inwendige organisatie aangaat, zeide ik reeds, dat wij te maken hebben met de prestatiemoeilijkheden. Aan den anderen kant bestaat het bezwaar, dat alles over de landsbegrooting moet loopen, zoodat men telkens en telkens bezwaren naar voren kan brengen ten aanzien van de uitgaven.

Ik wil er hierbij uitdrukkelijk op wijzen, dat ofschoon wij voorstanders zijn van staatsexploitatie, wij er niet over zouden denken om ten aanzien van een lichaam, dat groote economische en sociale belangen voor den Staat heeft, de overdracht in gemengd bedrijf of hoe ook, aan particulieren voor te staan. Alleen, hier gaat het om een bedrijf, waarbij de sociale functie zeer op den achtergrond treedt en waarbij veel meer naar voren komt de economische functie, het maken van winst. Het is nu eigenlijk de leiding bij de Bangka-tinwinning?

De Regeering heeft in de Memorie van Antwoord een staatje overgelegd, van de leiders, van de hoofdingenieurs en dergelijke, maar als een roode draad loopt door dat alles heen, het niet continue van de leiding van het bedrijf. Als de eene hoofdingenieur heengaat, dan komt er weer een promotie, die los van kennis van het tinbedrijf wordt aangevuld, en zoo wordt de eene hoofdingenieurs-plaats weer bezet na de andere. Nooit is er sprake van continuïteit in de leidende functies, zooals men dat in de particuliere maatschappij, in casu bij het Billiton-bedrijf kent.

Ik wil verder gaan en even aantoonen hoe het bij den geheelen dienst gegaan is. Eerst heeft het Bangkabedrijf geressorteerd onder G.B., met een directeur, die men heeft geprezen en afgebroken, en daarna is het geheele bedrijf gekomen onder Economische Zaken, waarna het tenslotte weer is teruggedreven naar Verkeer en Waterstaat. Kan men hier nu werkelijk spreken van een grootsch uitgezette lijn en van eenige continuïteit in de leiding en van een groot opgezet plan? Of is men hier telkens afhankelijk van de wisselende inzichten van de leiders van het oogenblik van de bedrijven?

Nu de internationale kwestie. Daartegenover sta ik als volgt. Ik begrijp zeer goed, dat men met een fusie heel wat verder komen kan en beter komt tot een prijszetting en niet telkens voor de moeilijkheid staat, dat de Indische Regeering zegt: verkoopen, want ik heb geld noodig. Een particuliere maatschappij zal een veel betere politiek kunnen voeren. Ik begrijp, dat men dan een eenheidsfront kan vormen tegenover de buitenwereld en daardoor beter kan komen tot gunstige resultaten. Alleen aan den anderen kant vraag ik: is daarvoor een fusie noodig?

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(De Hoog.)

De heer Van Helsdingen heeft zooeven reeds gesproken van Bolivia. Ik wil een object nemen vlak bij huis nl. de Malakka tinproducenten. Daarvan weet ik, dat zij bestaan uit groote en kleine eenheden, die een gemeenschappelijke vertegenwoordiging hebben, maar die niet in een fusie zijn opgenomen. Natuurlijk drijft men daarheen, maar in het algemeen is de toestand zooals ik die schetste. Misschien wordt het in de toekomst anders. Maar men is toch gekomen zonder fusie tot een vertegenwoordiging voor de buitenwereld, die ten aanzien van de internationale toestanden behoorlijk efficiënt kan werken.

Nu zou ik de Regeering een pertinente vraag willen stellen. Ik heb zooeven de organisatie verdeeld in een inwendige organisatie en een internationale, de uitwendige.

Is nu de inwendige organisatie niet te verbeteren, al ware het alleen maar door de toepassing op de Bangkatinwinning van het plan-Staargaard, voor de S.S. Dan komt er een zekere vrijheid, een armslag voor het bedrijf. Waarom is dat niet mogelijk? Men zou dan voor de uitwendige, de internationale, organisatie komen tot een overkapping, die naar buiten optreedt en dus eigenlijk dezelfde is als die van nu, (maar op veel kleiner schaal, want daarom gaat het, n.l. van twee lichamen,) bij de Malaka-tinproducenten.

Ik vraag dus de Regeering welke groote bezwaren er bestaan om t.a.v. de inwendige organisatie over te gaan tot een stelsel als dat van het plan-Staargaard met betrekking tot de S.S., dus meer vrijheid voor het bedrijf, meer uitschakeling van de bemoeienis van Volksraad en andere instanties en anderzijds een overkapping voor het optreden van Bangka en Billiton tegenover de buitenwereld. Ik stel in dit opzicht mijn vragen pertinent aan de Regeering.

Ik kom thans tot twee groote bezwaren, die voor ons van groot belang zijn. In de eerste plaats de zetel der directie. Wanneer men de Billiton Maatschappij als directrice neemt — en dat is bij dit ontwerp, als het wordt aangenomen zooals het nu luidt, eigenlijk onvermijdelijk — dan moet men den zetel in Nederland hebben. Ik acht het begrijpelijk, dat men voor de tin wil trachten, de directie in Nederland gevestigd te zien. Maar anderzijds wil ik wijzen — en blijf daarbij dan in de lijn van wat wij altijd gedaan hebben — op het groote voordeel van een directie in Indië. Bij de behandeling van de goudconcessies in Nieuw-Guinea heeft onze fractie doen uitkomen, dat zij zeer en zeer veel verwacht van het eischen van de vestiging van directies in Indië. Dat is vooral van belang in verband met het tweede punt, dat ik hier aanroer: het personeelsvraagstuk. Op het verzoek in het afdeelingsverslag aan de Regeering, er voor te zorgen, dat bij de overname van het bedrijf, het personeel van Bangka niet, althans niet aanmerkelijk, zal achteruitgaan, bracht de Regeering naar voren de kwestie van de menschen, die in vasten dienst zullen komen, die welke op wachtgeld zullen worden gesteld en het tijdelijke personeel. Hiermede toont de Regeering aan, hoe voor het personeel op Bangka de fusie kan voeren tot een achteruitgang, d.w.z. op wachtgeldstelling en ontslag, hetgeen niet zal voorkomen, wanneer de Bangkatinwinning als onafhankelijk bedrijf wordt voortgezet. De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord:

> „Een bepaalde toezegging, dat niemand van het personeel op wachtgeld zal worden gesteld of ontslagen, zooals eenige leden vroegen, kan niet worden gegeven, aangezien de bedrijfsleiding vrij moet blijven in haar oordeel omtrent de formatie en de geschiktheid van haar bedrijfspersoneel."

Naar mijn meening stelt de Regeering de zaak hier niet juist. Er wordt niet gevraagd aan het lichaam, dat na de fusie zal ontstaan, of het dit of dat wil doen, de vraag is: Wat doet de Regeering? Dat de menschen die straks overcompleet zullen zijn, vanwege het bedrijf zouden worden ontslagen en vanuit het gezichtspunt van het bedrijf ook terecht, wil ik aannemen, maar voor de Regeering blijven het toch ambtenaren van de Regeering en die kunnen niet worden overgelaten aan de inzichten van het nieuwe lichaam. Het zijn gouvernementsambtenaren en de Regeering heeft, vooral waar Zij zelf zegt, dat de formatie krap is en er niets zal gebeuren, in dit geval het groote gebaar te maken en te zeggen dat er niemand op wachtgeld zal worden gesteld en ik wil aannemen dat men tegenover de tijdelijke krachten een behoorlijke vergoeding zal toepassen. Ik vraag de Regeering pertinent, hoe Zij een dergelijk verzoek kan afwijzen, waar de billijkheid toch met zich brengt, dat de Regeering de moeilijkheden ten aanzien van het personeel zooveel mogelijk zal opvangen en dat kan Zij zeker niet doen met een verwijzing naar het nieuwe lichaam, doch met een verwijzing naar haar plichten te dezen aanzien.

Met betrekking tot de vestiging van den zetel heeft de Regeering bepaalde mededeelingen gedaan omtrent de personeelspolitiek van de Billitonmaatschappij en Zij heeft b.v. met betrekking tot de ingenieurs bekend gesteld, dat men hiervoor niet bevreesd behoeft te zijn, want dat de Billitonmaatschappij bepaalde beloften heeft gedaan, die zullen worden nagekomen.

Ik wil even uiteenzetten, waarop mijn vrees gegrond is. Ik wil aannemen — en zelfs absoluut aannemen — dat men ook bij de Billitonmaatschappij de mededeelingen, die door de Regeering gedaan zijn, voor de volle 100% wil nakomen, maar wij hebben te dien aanzien leergeld moeten betalen. En dan wil ik de Regeering het volgende mededeelen.

Dezer dagen hebben wij ons tot een groote spoormaatschappij, hier in Indië, maar waarvan de Directie in Nederland gevestigd is, gewend en hebben gezegd: wij hebben in de Nederlandsche couranten een oproep gezien voor Delftsche ingenieurs om voor Uw maatschappij te worden opgeleid, is het niet mogelijk, dat Bandoengsche ingenieurs daarvoor in aanmerking komen, want algemeen wordt toch — althans in Indië — erkend, dat de Bandoengsche ingenieurs werkelijk niet bij de Delftsche ten achter staan. Waarom gaat nu Uw groote maatschappij zich alleen wenden tot de Delftsche ingenieurs en geeft zij de Bandoengsche ingenieurs geen kans?

Daarop is geantwoord: wij vinden beide groepen ingenieurs even goed, maar ziet U, wanneer wij Delftsche ingenieurs nemen, hebben wij in Nederland zooveel relaties bij spoorwegmaatschappijen e.d., waar deze ingenieurs verder opgeleid kunnen worden. Och, Mijnheer de Voorzitter, het ware zulk een kleinigheid goede krachten uit de Bandoengsche ingenieurs in Nederland te detacheeren, wanneer men aan de Indische hoogescholen dezelfde kans wilde geven als men op het oogenblik aan de Nederlandsche hoogescholen geeft.

En dan val ik terug op wat ik zooeven zeide, men zegt, dat men alles zal doen, wat men kan, maar de Regeering zegt, tenzij men hier in Indië de juiste menschen niet kan vinden. En wat is er dan gemakkelijker dan dat men op een gegeven moment met de mededeeling komt, dat men iets bijzonders wil hebben — in het door mij zooeven genoemde geval het contact met de spoor- en tramwegen in Europa — opdat de candidaten zich telkens op de hoogte kunnen houden van de verkeerspolitiek, die de maatschappij wil volgen? Met het door mij genoemde voorbeeld voor oogen vraag ik mij af: wat geeft eigenlijk een dergelijke toezegging, als zij niet veel definitiever wordt uitgedrukt, als niet werkelijk vaststaat, dat de krachten uit Indië zullen worden betrokken en dat men er niet zonder meer toe overgaat te verklaren, dat men in Indië de menschen niet kan vinden.

In zooverre is het voorstel van den heer Roep, dat het percentage van 90% pertinent wordt vastgelegd met een mogelijkheid van dispensatie, mij zeer sympathiek, want dan krijgt men zekerheid, dat den abituriënten van de Indische hooge scholen en van de Indische scholen in het algemeen dezelfde kansen worden gegeven als aan de abituriënten van de Nederlandsche scholen.

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Kerstens.)

Nu begrijpt men, dat wanneer de zetel van de directie in Nederland is — en dat kan bij dit ontwerp niet anders — zoo licht de thans zeker goed bedoelde opvattingen niet geheel tot haar recht zullen komen. Ik wil daarom gaarne vernemen, wat de Regeering op de argumenten van den heer Roep antwoordt.

Resumeerende zeg ik dus, dat ik tegenover de fusieplannen der Regeering niet geheel afwijzend sta, maar aan den anderen kant vraag ik om een pertinente mededeeling der Regeering ten aanzien van de andere richting, die ik mogelijk acht.

Ik zal het regeeringsantwoord afwachten en aan de hand daarvan mijn standpunt nader bepalen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is bij de beschouwing van dit ontwerp wel een heel bijzondere toer, om alle sentiment er buiten te houden en slechts het oog te richten op de enorme zakelijke belangen, welke hier op het spel staan.

Ik wil trachten de gedachten kort samen te vatten, waartoe de overweging van de voorstellen, zoomede de schriftelijke en mondelinge behandeling mij tot dusver hebben geleid.

Ten eerste is het voor mij nog niet komen vast te staan, dat de belangen van het bij dit fusie-ontwerp betrokken grootkapitaal inderdaad parallel loopen met de belangen van de Indische belastingbetalers.

Ten tweede is het mij, door de opvallende actie van de zijde der Billiton-Mij., duidelijk geworden, hoe vurig de directeuren dezer maatschappij hopen, door deze fusie hun mooie salarissen voor een veel langere periode verzekerd te zien, evenals flinke dividenden voor hun aandeelhouders.

(De heer Janssen: Dat is heelemaal geen sentiment!)

Ten derde hebben deze fusieplannen mij zeer duidelijk gemaakt, dat de Gouvernements-Tinbedrijven van nog grooter belang voor onze schatkist zijn dan we dachten. Er blijkt nog meer aan onze tin te verdienen dan tot dusver reeds gebeurde.

Ten vierde ben ik er mij zeer levendig van bewust geworden, dat wij dus bijzonder op onze hoede moeten zijn, opdat de Indische schatkist en de Indische belastingbetaler van deze nog niet geëffectueerde mogelijkheden ten volle profiteere. Als wij in de stukken lezen, dat de Billiton-Mij. zulke knappe handelskoppen bezit, dat deze meer van ons tin kunnen maken dan tot dusver gebeurde, dan zijn wij gewaarschuwd, dat wij dubbel op onze tellen moeten passen.

Ten zesde wordt ons in de stukken en door de Billitonbelanghebbenden zóóveel bewezen, dat ik mij afvraag of men ons niet te veel wil bewijzen, om de fusie er door te sleepen.

Dit gevaar is des te grooter, omdat voor de meeste zoo niet voor alle Volksraadsleden de mijnbouw weinig meer is dan een gat in den grond met een groot vraagteeken erbij.

Heeft men hiervan willen profiteeren, Mijnheer de Voorzitter, toen men besloot, ons in eenige weken tijd dit moeilijke voorstel te laten afdoen, onvoldoende voorbereid en onvolvoldoende en eenzijdig voorgelicht? — Het is onmogelijk, op deze wantrouwige vraag een beslist antwoord te geven, maar wat ik wel weet is dit: dat ik met een onbehaaglijk gevoel door deze tinstukken en — cijfers zwerf en de meeste mijner collega's met mij.

Aan den Volksraad is in deze voor het land en zijn schatkist zoo gewichtige kwestie een belangrijke rol toebedeeld. Maar dan moet de Volksraad zich ook door neutrale en onpartijdige deskundigen ruim en rustig kunnen laten voorlichten. Van die voorlichting en het daarop berustend Volksraadsadvies kan dan straks meteen het Nederlandsche parlement profiteeren.

Ik ben dan ook voornemens een motie in te dienen, die opschorting vraagt van dit voorstel tot aan de komende hoofdzitting en die de instelling verzoekt van een tweetal commissies, welke uiterlijk op 1 Juni a.s. haar rapporten indienen.De eerste commissie zal moeten zijn een technische commissie, een commissie van mijnbouwkundigen, bestaande uit twee leden, te weten: een ingenieur van de mijninspectie van den mijnbouw, die meerdere jaren Bangkatin-ervaring moet hebben; en een mijningenieur van een particuliere mijnbouwmaatschappij, welke geen tin-concessies heeft noch eenigerlei belangengemeenschap met de Billiton-maatschappij. Laatstgenoemde ingenieur moet meerdere jaren practische ervaring hebben bij een ertsmijnbouwonderneming in Indië en ook geheel vrij staan van beïnvloeiding door den Dienst van den Mijnbouw.

De opdracht aan deze commissie van mijnbouwkundigen moet het volgende omvatten: Vóór 1 Juni a.s. door steekproeven de resultaten van het booronderzoek der Billiton-maatschappij controleeren. Het is duidelijk, dat dit alleen door steekproeven gebeuren kan. Voor een werkelijk grondig algemeen onderzoek is een periode van veel meer dan drie maanden noodig, maar in ieder geval kan in die drie maanden door steekproeven een behoorlijke contrôle plaats hebben op de resultaten van het vooronderzoek der Billiton maatschappij. Deze commissie krijgt ook van de Billiton maatschappij volledige medewerking, inclusief inzage van alle gegevens, die tot de vaststelling van de ertsreserve op Billiton hebben geleid.

De commissie moet voorts niet alleen door steekproeven de ertsberekening op Billiton zoo goed mogelijk controleeren, maar ook bij het Bangka-tinbedrijf alle informaties inwinnen en alle kantoren en werkplaatsen, die voor haar rapport van belang zijn, kunnen bezoeken, opdat zij na overleg met den leider van het Bangkatinbedrijf een advies aan den Volksraad kan uitbrengen. In dit rapport dient mede de vraag beantwoord te worden of misschien met een technische en organisatorische verbetering van het Bangkatinbedrijf zou kunnen worden volstaan, want, verschillende sprekers voor mij hebben er reeds op gewezen; deze mogelijkheid is in het regeeringsvoorstel a priori uitgeschakeld, maar voor mij is dit geenszins het geval.

De tweede commissie zal moeten zijn een economische commissie, bestaande uit 3 leden:

a) een deskundige, aan te wijzen door den Directeur van Economische Zaken of van Verkeer en Waterstaat, die kennis heeft van den verkoop van tin;

b) een deskundige, aan te wijzen door de Directie der Javasche Bank, een financieel deskundige dus;

c) een deskundige, aan te wijzen door een der groote handelmaatschappijen met ervaring op het gebied van den verkoop van ertsen en/of metalen, zooals bijv. Internatio of de H. V. A.

De opdracht aan deze commissie zou moeten luiden: Vóór 1 Juni a.s. advies uit te brengen aan den Volksraad over de verkooporganisatie van het Bangka-Tinbedrijf en de vraag te beantwoorden, wat beter is óf fusie of verbetering der bestaande verkooporganisatie.

Het komt mij voor, dat door dit korte uitstel, m.a.w. door het vermijden van een overhaaste Volksraadsbeslissing, het belang van Ned. Indië meer in het bijzonder van de Indische belastingbetalers in geen geval geschaad, doch mogelijk wel ten zeerste gediend wordt.

Mijn meening, dat men op mijnbouwgebied in het algemeen niet voorzichtig genoeg kan zijn én dat er op dit gebied ontstellend gegokt wordt, welke meening ten grondslag ligt aan het voorstel, dat ik zooeven heb gedaan, wil ik met een enkel voorbeeld verduidelijken.

In het maandblad „De Ingenieur in Ned.-Indië'' kan men

79ste VERGADERING — DONDERDAG 4 FEBRUARI 1937.
Avondvergadering.

Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

(Kerstens.)
lezen, dat in het Mijnbouwrapport No. 1962 ddo. 21 December 1936 van de Mijnbouw Maatschappij Redjang Lebong staat:
„dat het laatste erts van Lebong Donok vermalen is en dat de stampmolen op 14 December te 6 uur v.m. werd stilgezet".[1])
Zoo positief mogelijk dus.
Ik lees hieruit, dat het erts van Redjang Lebong op is en toch zie ik in de beursoverzichten, dat de aandeelen staan op 200 en soms nog hooger. Mijnheer de Voorziter, dat is voor den buitenstaander een gat in den grond met een vraagteeken ernaast.
De firma Erdmann en Sielcken, die de bekende goudmijnen Simau, Redjang Lebong, Mocara Sipongi en straks het zilver van Zuid-Bantam exploiteert, is een concern met een wereldreputatie, en toch lezen we in het rapport van 10 November 1936 van den mijningenieur-adviseur van dat concern:
„Het meeningsverschil met den heer A. Miedl, den vertegenwoordiger van een groep aandeelhouders van de Mijnbouw Mij Redjang Lebong, zoomede de door genoemden heer geuite wensch, een onderzoek te doen instellen naar de eventueele mogelijkheden welke de mijn te Lebong Donok verder nog zou kunnen bieden, gaven U" (dat is de Directie van Erdmann en Sielcken) „aanleiding aan eenige terzake kundige experts opdracht te verleenen, naar deze mogelijkheden een nader onderzoek in te stellen.
Daar het ging om een algemeen belang van de Maatschappij en niet om een bijzonder belang van een bepaalde groep der aandeelhouders, stelde U (de Directie van Erdmann en Sielcken) zich zeer terecht op het standpunt, dat een dergelijk onderzoek alleen zou kunnen geschieden in opdracht en op kosten van de Maatschappij".[1])
De drie experts waarvan hier sprake is, zijn geweest: twee particuliere experts en één expert in gouvernementsdienst. De mijningenieur-adviseur en de bedrijfsleiding van Lebong Donok antwoordden hierop in een rapport, waaruit duidelijk blijkt, hoe ernstig men dit meeningsverschil over de mogelijkheid van verdere exploitatie genomen heeft.
Mijnheer de Voorzitter. Nu stellen wij ons niet op één lijn met den heer Miedl. Een lid van den Volksraad behoeft nog minder verstand van de waarde van een mijnbouwmaatschappij. Maar de belasting-betalers van Ned.-Indië zijn in zekeren zin aandeelhouders in het Bangkatinbedrijf. En als er verschil van meening is of dit bedrijf, waarin wij allen belangen hebben, wel op de meest economische wijze beheerd wordt, dan moeten ook wij door neutrale experts worden ingelicht.
Wij hebben er niets op tegen, integendeel, dat de Billiton Mij. daarna op de rapporten der twee Commissies antwoordt met een derde rapport aan den Volksraad, maar in ieder geval eischt het landsbelang, dat wij een beslissing nemen na rijp beraad en na onpartijdige en dus zoo betrouwbaar mogelijke voorlichting. De belastingbetalers kunnen dit niet van de Regeering eischen, zooals aandeelhouders dat op een algemeene vergadering kunnen doen, maar wij, leden van den Volksraad,

[1]) Spatieering van den spreker.

(Soetardjo.)
zijn de vertegenwoordigers der belastingbetalers, d.i. van de aandeelhouders der Bangka-tinbedrijven. Het door mij gevraagde uitstel van drie maanden en de door mij gevraagde neutrale deskundige voorlichting, welke vragen naar ik hoop de geheele Volksraad ondersteunen zal, zijn daarom mijns inzien alleszins redelijk en billijk. Ik zou tot slot en tot bekorting van mijn rede, nog aan twee goede spreekwoorden willen herinneren.
„Met groote heeren is het kwaad kersen eten" en
„De Nederlander gaat niet over ijs van één nacht".

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om het standpunt van onze groep tegenover dit ontwerp bekend te stellen.
De geschiedenis van het Indische mijnwezen in het algemeen en die van de tinwinning op Bangka en Billiton in het bijzonder vertoont een aaneenschakeling van tragiek. Ik zal geen oude koeien uit de sloot halen. Het was mijn bedoeling slechts om te getuigen, dat onze groep ernstige bezwaren heeft tegen dit wetsontwerp.
Vanaf het begin, toen in 1852 aan een adellijk persoon Billiton als apanage werd afgedragen — dat was bij Koninklijk besluit van 15 Maart 1852, No. 1 — heeft een stroom van voorrechten de Billiton-tinwinning verrijkt. Zoo erg zelfs, dat de Staten Generaal moesten ingrijpen, hetgeen geschiedde in zulke ernstige bewoordingen, dat zij leidden tot het aftreden van den toenmaligen Gouverneur-Generaal en den Minister van Koloniën en last but not least tot het besluit, dat voortaan het mijnwezen in Indië moest worden geregeld bij de wet.
Met den besten wil kunnen wij er niet toe medewerken, de bevoorrechting van de Billitonmaatschappij te continueeren.
Ik erken met de Regeering, dat aan een op commercieele leest geschoeid mijnbedrijf vele voordeelen vastzitten. Doch dit behoeft niet te leiden tot de fusie van het Bangka tinbedrijf met een particulier bedrijf.
In het Afdeelingsverslag zijn verschillende suggesties gedaan, die naar mijn meening de juiste richting aangeven, waarin deze zaak zou kunnen worden opgelost.
Vorige sprekers hebben die suggesties nog eens duidelijk belicht. Ik zal nu niet in herhaling treden. Ik wil slechts de Regeering in Indië en het Opperbestuur de rustige en ernstige overweging van deze suggesties aanbevelen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid Woensdag a.s. te antwoorden?

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan is het regeeringsantwoord in eersten termijn voor dit onderwerp bepaald op Woensdag a.s.

De vergadering wordt te 8.52 uur n.m. gesloten.

80ste VERGADERING — VRIJDAG 5 FEBRUARI 1937.

Mondelinge beantwoording van een schriftelijke vraag door den directeur van Economische Zaken.

80ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 5 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Economische Zaken, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, den directeur van Justitie, den Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden, den directeur van Financiën, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken, den directeur van Binnenlandsch Bestuur en den fd. adviseur voor de Decentralisatie.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 49 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops, Drossaers, Enthoven, Hart, Levelt, Marcella, Peekema en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de mondelinge beantwoording van verschillende schriftelijk ingediende vragen der leden.

Gelijk reeds bij brief ddo. gisteren werd medegedeeld, zal de volgorde der nummering van de vragen worden gevolgd, onder inlassching der nagekomen vragen telkens bij de beantwoording door den betrokken Regeeringsgemachtigde.

Omdat door den directeur van Economische Zaken slechts één vraag, n.l. vraag 58, ingediend door den heer Van Lonkhuyzen, behoeft te worden beantwoord, zal met die vraag worden begonnen.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Lonkhuyzen.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake beschikbaarstelling gegevens C.K.S. inzake prijspeil.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter!

De bij het Centraal Kantoor voor de Statistiek beschikbare gegevens zijn in de eerste plaats voor den dienst bestemd. Voor zoover de Regeering die gegevens daarvoor geschikt oordeelt en publicatie nuttig voorkomt plegen zij te worden openbaar gemaakt. Dit geschiedt in Nederlandsch-Indië op ruime schaal ook wat betreft gegevens nopens het prijspeil. Het zal intusschen meermalen voorkomen, dat bepaalde gegevens niet aanstonds nadat zij zijn verkregen, ter beschikking van het publiek worden gesteld. Dit geschiedt niet, om voor zoover mogelijk, onrust te voorkomen, — zoowel publicatie als niet-publicatie kunnen immers onrust veroorzaken —, doch om te vermijden, dat uit zoodanige gegevens door het niet-deskundige publiek hetzij voorbarige conclusies zouden kunnen worden getrokken, omdat zij op een te kort en te wisselend tijdsverloop betrekking hebben, dan wel een onjuist inzicht zou kunnen worden gevormd, omdat zij zonder toelichting niet voldoende kunnen worden begrepen.

Precies dezelfde gedragslijn wordt uiteraard gevolgd ten aanzien van gegevens betreffende den groothandel.

De Regeering publiceert telkens de bij het Centraal Kantoor voor de Statistiek beschikbare cijfers ten aanzien van het prijspeil, zoodra zij over een voldoende tijdsruimte loopen en er genoegzaam inzicht is verkregen om de publicatie voor zoover noodig, van een toelichting te voorzien. Verwezen wordt o.m. naar de nota, die als bijlage van de memorie van antwoord op het gedelegeerdenverslag in zake de invoerordonnantie confectie-goederen 1936 op 5 December j.l. aan den Volksraad werd aangeboden. Enkele dagen geleden is hiertoe opnieuw overgegaan in den vorm van publicatie van een aantal grafieken betreffende het prijsverloop over het laatste kwartaal van 1936.

De heer **Van Lonkhuyzen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met genoegen geconstateerd, dat nadat ik mijn vraag stelde, er weder een publicatie van het Centraal Kantoor voor de Statistiek is verschenen. Mijn vraag was, of de gegevens van dat kantoor onbevangen ter beschikking van belanghebbenden kunnen worden gesteld. Dit is nog iets anders dan wanneer men die gegevens maar gaat publiceeren zonder eenige nadere toelichting. Dan worden ze niet begrepen door het groote publiek en ik noem dat dan ook niet het onbevangen ter beschikking stellen van de belanghebbenden. Ik wil mijn vraag daarom nader preciseeren.

Ik wil daarbij niet verzwijgen, dat onze uitkomsten — ik doel hier op het instituut, dat door de vakvereenigingen in Indië is opgezet — betreffende de prijzen over Januari in het geheel niet kloppen met de gegevens van het Centraal Kantoor voor de Statistiek. Het verschil is zoo opmerkelijk, dat hier niet meer gedacht kan worden aan onnauwkeurigheid in de opgaven van de prijscontroleurs op de verschillende plaatsen, maar dat het verschil gezocht moet worden in het systeem van bewerking der gegevens. Daarom zou ik willen vragen, of het ons, belanghebbenden, geoorloofd is op het Centraal Kantoor voor de Statistiek de bewerkingsmethode te bezien, om deze bewerkingsmethode vrijelijk te kunnen toetsen aan de bewerkingsmethode, die op het oogenblik door ons wordt toegepast.

Wanneer dit kan geschieden geloof ik, dat wij gezamenlijk — het Centraal Kantoor voor de Statistiek en de prijsbewakingsorganisatie van de vakbeweging — kunnen werken ten bate van de prijsbewaking in Indië.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De nadere vragen en opmerkingen van het geachte lid zouden eigenlijk aanleiding moeten geven tot een vrij uitvoerige beantwoording en dan zou het karakter van dezen vragendag misschien in het gedrang kunnen komen. Ik zal daarom volstaan met een kort antwoord, dat wel in het kader van dezen vragendag past. Ik ben dan gaarne bereid het geachte lid, hetzij bij de behandeling van de hoofdbegrooting, hetzij ondershands nadere inlichtingen te geven.

Het geachte lid heeft gesproken van een „niet onbevangen" publicatie van gegevens. Ik zal over het woord niet vallen, omdat deze term in de Nederlandsche taal als tegenstelling van openhartig een niet zoo aangenamen klank heeft en ik neem aan, dat het geachte lid het niet zoo heeft bedoeld.

De gegevens komen thans, na een telkens opnieuw opgezet onderzoek op ongeveer de volgende wijze tot stand. Het waarnemen zelfs van een groot aantal gezinsbudgetten geeft niet een betrouwbaren index, omdat een gezin een dynamisch iets is, niet alleen wat aangaat het aantal gezinsleden, maar

80ste VERGADERING — VRIJDAG 5 FEBRUARI 1937.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van E. Z. en den R. G. voor A. Z.

(Voorzitter, R. G. voor A. Z.)
ook wat betreft het karakter van de gezinsuitgaven. Nadat men echter de budgetten van een groot aantal gezinnen gedurende geruimen tijd heeft nagegaan, heeft men vastgesteld, welke posten normaal op het budget van een bepaald soort gezin voorkomen. Dit aantal posten bleek 2000 te zijn. Daarna heeft men gemaakt een geheel op de feiten gebaseerd constructief budget en de samenstellende deelen daarvan nu worden geregeld nagegaan. Daardoor krijgt men een geobjectiveerd en aan de practijk getoetst budget, waarvan ik meen te mogen zeggen, dat het betrouwbaar — zij het natuurlijk niet volkomen voor de volle 100% — is.

Nu zegt het geachte lid: de gegevens over Januari, die door het door ons opgezette instituut verzameld zijn, kloppen in het geheel niet met de gepubliceerde gegevens van het Centraal Kantoor voor de Statistiek. In de eerste plaats merk ik op, dat de gegevens van Statistiek maar tot het begin van Januari loopen; wil men dergelijke gegevens betrouwbaar hebben, dan kan men niet binnen 10 dagen de gegevens hebben bewerkt en voor publicatie geschikt hebben gemaakt. Ik wil de mogelijkheid dus niet uitsluiten, dat als de gegevens over Januari over eenigen tijd volledig beschikbaar zijn, de divergentie tusschen de beide genoemde groepen van gegevens geringer zal blijken te zijn.

In de tweede plaats wil ik opmerken — en ik verzoek het geachte lid daarin niets denigreerends te zien ten aanzien van het instituut der vakbeweging — dat het door hem bedoelde instituut jong en uiteraard van beperkten opzet is. Het Centraal Kantoor van de Statistiek heeft daarentegen reeds een jarenlang bestaan, het kan op allerlei wijzen teruggrijpen op ambtelijk en ander contact, zoodat ik voorshands, met alle waardeering voor het werk, dat gedaan wordt, het geachte lid wil vragen het systeem, dat door het Centraal Kantoor voor de Statistiek wordt aangelegd, als wel bijzonder betrouwbaar te willen beschouwen.

Nu het slot, Mijnheer de Voorzitter en dan ben ik gereed. Het geachte lid heeft gevraagd, in de keuken van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te mogen komen kijken. Wij zullen die keuken laten aanschrobben en dan zal ik het bijzonder op prijs stellen indien niet alleen het geachte lid, maar een aantal leden van den Volksraad daar eens willen komen kijken op een door U, Mijnheer de Voorzitter, te bepalen dag. Het zal mij dan bepaald een genoegen zijn, den leden van den Volksraad te laten zien, op welke wijze deze statistieken worden verzameld en verwerkt, zoodat wij in de eerste plaats, naar ik hoop, een nog grooter vertrouwen in de methode zullen krijgen en aan den anderen kant wellicht nuttige suggesties zullen ontvangen voor het verdere verloop.

De **Voorzitter**: De directeur van Economische Zaken zegt meer toe dan hem gevraagd is; zijn uitnoodiging zal gaarne in overweging genomen worden.

Hiermede is de vraag betreffende het departement van Economische Zaken afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soetardjo, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag wordt verzocht, op de departementen en andere centrale landskantoren meer plaatsen in te ruimen aan het Inheemsche element.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter. De Regeering is bereid — gelijk Zij reeds eerder verklaarde — op departementen en andere centrale landskantoren bij voorkomende vacatures, alsmede bij eventueele versterking van formaties, eveneens geschikte krachten van Inheemschen landaard aan te stellen, aan wie — naar met nadruk kan worden verzekerd — de promotiekansen zullen gegeven worden, die bij hun bekwaamheid en dienstprestaties passen.

(Soetardjo, R. G. voor A. Z.)
De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regeering zeer erkentelijk voor het duidelijk en gunstig antwoord, dat Zij gegeven heeft op mijn vraag.

Het laat, geloof ik, als men den geachten Regeeringsgemachtigde aandachtig heeft beluisterd geen twijfel, dat de Regeering zich thans doelbewust zal zetten aan inruiming, zooals door mij gevraagd, van plaatsen ten behoeve van Inheemsche elementen bij de departementen en andere centrale kantoren.

Ik heb dus overigens na dit antwoord geen reden, verder op de zaak door te gaan. Ik hoop, dat ik gelegenheid zal kunnen vinden om buiten dezen raad de noodige stappen te doen in het belang van de bewerkstelliging van de door de Regeering gedane toezegging.

Toch zou ik, als aanvulling op wat ik bij vorige gelegenheden in dezen raad heb voorgebracht, nog het een en ander willen voorbrengen en dit in de bijzondere aandacht van de Regeering willen aanbevelen.

Het is den geachten Regeeringsgemachtigde bekend, dat van de departementen en andere centrale kantoren te dezen aanzien slechts twee departementen een gunstige uitzondering vormen. In de eerste plaats is dat het departement van Economische Zaken en in de tweede plaats het departement van Onderwijs.

Van het departement van Economische Zaken kan ik met erkentelijkheid getuigen dat daar, als een zeer gunstige uitzondering, wordt gestreefd naar meerdere bezetting van belangrijke betrekkingen door het Inheemsche element. Ik kan zelfs zeggen, dat de heer Hart als directeur van dat departement persoonlijk letterlijk heeft gestreden om ir. Teko uit den practischen dienst van Oost-Java op het departement geplaatst te krijgen.

Dan heeft men nog het departement van Onderwijs, waar verschillende Inheemsche krachten werkzaam zijn, doch ik moet ten aanzien hiervan onder de aandacht van de Regeering brengen, dat, naar mij is medegedeeld, de toekomst van de academici, die daar werkzaam zijn, nogal twijfelachtig schijnt.

Ik zou naar aanleiding van de toezegging der Regeering daarom het verzoek willen doen tot de Regeering, hieraan eens haar aandacht te willen schenken en ik wil daaraan de hoop vastknoopen, dat ook op het departement van Onderwijs voor deze academici een betere toekomst zal worden gewaarborgd.

Verder zou ik onder de aandacht der Regeering willen brengen, hetgeen door den Regeeringsgemachtigde voor B. B. in het vorige jaar is toegezegd, n.l. dat eenige Indonesische academici tot het departement zullen worden toegelaten.

Het was naar aanleiding van deze toezegging, dat ik mijn amendement, waarin werd verzocht op dat departement een zetel voor een regent en een voor een patih in te ruimen, heb ingetrokken, doch, nadat ik eenige maanden heb gewacht, mocht ik zelfs tot op dit oogenblik nog geen beslissing erlangen van het departement van B. B., hoe ver het met deze kwestie staat. Tot op dit oogenblik wachten eenige sollicitanten-academici nog steeds vergeefs op een beslissing der Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne van de Regeering de toezegging ontvangen, dat Zij tot de bespoediging dezer beslissing zal willen medewerken.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van deze vraag heeft de Regeering al getwijfeld, of zij zich fei-

80ste VERGADERING — VRIJDAG 5 FEBRUARI 1937.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den R. G. voor A. Z.

(R. G. voor A. Z., Van Helsdingen.)
telijk wel voor een behandeling op dezen vragendag leende en in aansluiting op hetgeen de Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken zooeven ter zake heeft opgemerkt, zou ik er de aandacht op willen vestigen, dat het instituut van den vragendag beoogt een korte, zakelijke behandeling van enkele concrete vragen.

Met het oog hierop, zou de Regeering den heer Soetardjo willen verzoeken haar ten goede te houden, indien Zij hem op het moment niet in verdere beschouwingen over deze aangelegenheid kan volgen. Intusschen kan ik den heer Soetardjo uiteraard de verzekering geven, dat hetgeen hij naar aanleiding hiervan heeft opgemerkt, de aandacht der Regeering niet zal ontgaan.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent de nieuwe spelling in overheidsstukken.

De heer **Peekema**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De vraag van het geachte lid, den heer Van Helsdingen, gaat uit van geruchten, als zou de Nederlandsche Regeering in ernstige overweging nemen te bepalen, dat overheidsstukken voortaan in de nieuwe spelling zullen worden gepubliceerd. Deze geruchten hebben tot nu toe geen officieele bevestiging kunnen vinden, maar de Regeering kan verklaren bereid te zijn om de vraag, die de heer Van Helsdingen heeft gesteld, onder de aandacht van het Opperbestuur te brengen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik veronderstel, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zelf wel begrijpen zal, dat de beantwoording van mijn vraag niet erg bevredigend kan worden genoemd. Ik besef intusschen, dat inderdaad de Indische Regeering voor een eenigszins moeilijke kwestie staat, omdat Zij zich waarschijnlijk zal stellen achter de Nederlandsche Regeering en zorgvuldig zal afwachten welk standpunt de Nederlandsche Regeering in deze aangelegenheid inneemt. Maar ik wil toch even hier in het openbaar bekend stellen, welk een buitengewoon belangrijke zaak deze spellingskwestie zoo langzamerhand geworden is en dat de toestand, waarin wij op het oogenblik verkeeren dan toch wel langzamerhand een zeer chaotische wordt, aangezien de Regeering voortdurend afzijdig blijft — dus in hoofdzaak de Nederlandsche Regeering — om een positieve keuze te doen. De Regeering heeft tot nog toe het standpunt ingenomen, dat de nieuwe spelling pas ingevoerd kan worden in overheidsstukken, wanneer de maatschappij heeft getoond die spelling te aanvaarden. Het gevolg daarvan is geweest, dat de eene partij wacht op de andere, want de maatschappij wacht rustig af wat de Regeering nu verder zal doen en zoo kunnen wij voortdurend blijven wachten, terwijl geslachten van abituriënten van scholen worden afgeleverd, die de nieuwe spelling op school hebben beoefend. Zoodra zij een gouvernementskantoor binnentreden of dikwijls particuliere kantoren, is het eerste wat zij moeten doen die nieuwe spelling weer vergeten. In het Dec.-nummer (3) van „Vereenvoudiging", orgaan van de vereeniging van onze spelling, lees ik o.a. het volgende:

1e. „dat een jongere generatie van Nederlanders — tot de achttienjarigen naar schatting ongeveer twee millioen — sinds 1934 de nieuwe spelling toepast, en dat daarmede het lot van de oude spelling onherroepelijk beslist is.
2e. dat een regering die met overgrote meerderheid besloot, de nieuwe spelling bij het gehele onderwijs in te voeren, niet ontkomen kan aan de verantwoordelijkheid voor die daad, en de plicht heeft, zo spoedig mogelijk maatregelen te nemen om op de eenmaal aangewezen grondslag de algemeen gewenste spellingeenheid tot stand te brengen. Onderwijsorganisaties, gemeentebesturen, schoolbesturen, uitgevers van schoolboeken hebben er op vertrouwd, dat de Regering deze consequentie van het K. B. van 1934 zou aanvaarden."

(Van Helsdingen.)
Het is dan ook volkomen begrijpelijk, dat in Holland verschillende genootschappen van leeraren-vereenigingen enz. zich tot de Tweede Kamer hebben gewend met een adres, waarin wij het volgende lezen:

„Met teleurstelling namen zij echter kennis van het feit, dat de regering alsnog de tijd niet gekomen achtte, zelf deze voorschriften in practijk te doen brengen. Hierdoor blijft de maatschappij en vooral de pers wachten met invoering van de nieuwe schrijfwijze, wat voor de nauwkeurigheid, waarmee de leerlingen hun taal zullen schrijven, de noodlottigste gevolgen hebben moet. Dit is in strijd met de eisen ener goede paedagogiek.

Als de regering het voorbeeld geeft, zullen pers en maatschappij volgen. In het belang van het onderwijs en van de toekomst onzer taal, dringen adressanten er dus met de meeste klem bij de regering op aan, zo spoedig mogelijk over te gaan tot invoering van de nieuwe spelling bij eigen publicaties.

Voor het overige wekte de „spelling-Slotemaker" bij de leraren-organisatie grote teleurstelling. De huidige toestand moet bij de leerlingen tot „heilloze weifeling" leiden. Adressanten verzoeken de regering dan ook, de voorschriften van 1934 opnieuw bindende kracht te geven.

Dán alleen kan gehoopt worden, dat binnen afzienbare tijd de eenheid en de rust, die het onderwijs sinds twee jaar kende, een feit zal worden bij ieder schriftelijk taalgebruik."

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal de gegevens, die mij dienaangaande welwillend zijn verstrekt, zonder dat ik erom gevraagd heb, door den vertegenwoordiger hier van de vereeniging tot vereenvoudiging van onze spelling niet geheel voorlezen, doch wil wel constateeren, dat in verschillende opzichten de maatschappij op dit punt inderdaad al bijzonder ver is gegaan. Onder de Nederlandsche professoren zijn er velen, die de vereenvoudigde spelling volgen, n.l. te Leiden, Utrecht, Groningen, Amsterdam, Nijmegen, Rotterdam en Wageningen. Ik zal hun namen thans niet voorlezen, doch voor belangstellenden, stel ik ze gaarne beschikbaar. Er zijn nog veel meer lectoren, privaatdocenten en doctoren die de nieuwe spelling reeds toepassen. Verder heb ik hier een lijst van uitgaven en gedrukten die dan toch werkelijk een respectabele lijst mag heeten, die niet minder dan — van blz. 33 tot 48 van het orgaan van genoemde vereeniging — 15 pagina's beslaat, waarin al deze cultuur-uitingen in de nieuwe spelling zijn gememoreerd. De samenstellers getuigen, dat nog maar een gedeelte van de verschillende uitgevers gegevens hebben verstrekt.

Dat deze kwestie voor Indië van uitzonderlijk belang is, moge onder anderen blijken uit de mededeeling van den oud-zendeling Dr. Alb. C. Kruyt, een man, al op jaren, die een otium cum dignitate in Holland geniet. Deze oudzendeling zegt het volgende:

„Ik behoor tot de grote groep, die de vereenvoudigde spelling toejuicht, èn omdat ik de bezwaren der oude spelling zelf heb gevoeld, èn om het grote voordeel, dat zij heeft bij het aanleren van onze taal door Indonesiërs. Daarom wil ik de vereenvoudigde spelling voortaan volgen".

Deze oudere medestander geeft inderdaad aan menig jongere een navolgenswaardig voorbeeld. En nu ben ik blijde met de toezegging van de Regeering, dat Zij mijn vragen aan de Nederlandsche Regeering wil doorgeven, doch ik hoop, dat de Regeering dan nog verder kan gaan en Zij ook het

(R. G. voor A. Z., Directeur van Justitie, De Hoog.)
standpunt kan innemen, om een zekere suggestie te doen aan de Nederlandsche Regeering, dat het ook haars inziens juist speciaal voor de Indische samenleving van groot nut is, wanneer de Nederlandsche Regeering kleur bekent en vaststelt, dat voortaan in overheidskantoren ook de vereenvoudigde spelling wordt gebruikt. Wanneer de Indische Regeering die suggestie zal willen doen aan de Nederlandsche Regeering, zal ik blij zijn, dat ik deze vraag heb gesteld.

De heer **Peekema,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de door den heer Van Helsdingen gestelde vraag kan ik het geachte lid mededeelen, dat hoewel ik persoonlijk niet bijzonder geverseerd ben in het vraagstuk, ik mij toch kan voorstellen, dat het geachte lid door het gegeven antwoord van de Regeering op het oogenblik niet geheel tevreden is gesteld.

De Regeering meent echter een nadere gedachtenwisseling omtrent dit punt beter te kunnen entameeren, wanneer omtrent de bedoelingen in Nederland ten aanzien van de nieuwe spelling meer zekerheid zal zijn verkregen.

De **Voorzitter:** Hiermede zijn de vragen omtrent algemeene zaken afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den directeur van Justitie.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer De Hoog, ingezonden op 21 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake naturalisatie van Nederlandsche onderdanen, afstammelingen van Europeesche vreemdelingen.

De heer **Enthoven,** directeur Van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De door den heer De Hoog gestelde vraag om tusschenkomst der Regeering teneinde te geraken tot verlaging van de kosten van naturalisatie tot Nederlander van Nederlandsche onderdanen, afstammelingen van Europeesche vreemdelingen is, zij het in eenigszins anderen vorm, reeds eerder aan de orde geweest en wel bij de behandeling van de begrooting voor het jaar 1934. Bij die gelegenheid is op een desbetreffende vraag van het toenmalig lid, den heer Zuijderhoff door de Regeering geantwoord [1]), dat waar het tarief voor naturalisatie niet zoo lang te voren bij de wet opnieuw was vastgesteld — i.c. kwam de wijziging van artikel 3 van de wet op het Nederlander- en Ingezetenschap neer op een verhooging daarvan — er wel zeer klemmende redenen moesten bestaan om deze wet wederom te herzien.

De toenmaals aangevoerde redenen werden geacht niet van zoodanig gewicht te zijn, dat zij het doen van stappen in de richting van een wetswijziging konden wettigen.

De Regeering is evenwel bereid nader in overweging te nemen of er onder de huidige omstandigheden thans wellicht aanleiding bestaat voorstellen van deze strekking bij het Opperbestuur voor te brengen.

De heer **De Hoog:** Mijnheer de Voorzitter! Ik betuig in de eerste plaats de Regeering mijn hartelijken dank voor de toezegging door haar zoo pas gedaan. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verwezen naar de begrooting voor het jaar 1934. Ik zou hem eraan willen herinneren, dat anderhalf jaar geleden deze kwestie in den Volksraad door mijzelf is voorgebracht en wel naar aanleiding van de arische wetgeving, waarbij een rekest was ingezonden door een ingezetene van Nederlandsch-Indië, die in een toestand verkeerde van eigenlijk in het geheel geen nationaliteit te hebben.

Ik noem dit voorbeeld. Het betrof een man, die geboren was in Oostenrijk, toen dit land nog onder de Oostenrijksche

[1]) Volksraadstukken 1933—1934 Hand. blz. 641 rechter kolom.

(Directeur van Justitie.)
regeering stond, hetgeen nu anders geworden is, want nu is het Tjecho Slovakije. Daarop heb ik destijds de aandacht van de Regeering gevestigd. Ik zou afwachten wat de Regeering in dezen deed, ware het niet, dat ik haar iets anders zou willen mededeelen, waarop ik gaarne antwoord zou willen hebben, hetzij schriftelijk, dan wel mondeling, maar niet nu direct, omdat ik begrijp, dat dat niet wel mogelijk is. Ik hoop echter, dat de Regeering aan hetgeen ik nu ga mededeelen haar aandacht wel zal willen wijden, temeer omdat ik eigenlijk niet weet hoe ik deze vraag heb moeten onderbrengen. De kwestie is deze.

Aan de naturalisatie zit vast de kwestie van den dienstplicht. Nu heeft zich het eigenaardige geval voorgedaan, dat een Nederlandsch onderdaan opgeroepen werd voor een betrekking en daarbij de voorkeur had voor een benoeming, omdat hij niet militieplichtig was, terwijl een Nederlander van geboorte en afstamming uitgesloten werd, omdat hij nog zijn militieplicht moest vervullen. Deze materie is van zooveel belang, dat ik de Regeering zou willen vragen of hieraan niets te doen is, aan die kwestie van Nederlandsch onderdaan, niet Nederlander en Nederlandsch onderdaan wèl Nederlander, waarbij de Nederlanders de dupe zijn, om het zoo eens te zeggen, van hun militieplicht, en in het nadeel zijn althans bij het vervullen van een betrekking. Wat kan hiervoor gedaan worden?

Ik verlang hierop nu geen antwoord, zooals gezegd, daarvoor is mijn vraag ook niet concreet genoeg gesteld, maar ik wilde er toch gaarne de aandacht van de Regeering op vestigen en hoop, van haar zij het wellicht bij de hoofdbegrooting hierop eenig antwoord te mogen ontvangen.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De woorden van den heer De Hoog geven mij aanleiding tot de volgende aanvulling van mijn antwoord. Inderdaad is de verwijzing van den heer De Hoog naar een vraag van zijn zijde gedaan in verband met de arische wetgeving, juist. Ook bij die gelegenheid kwam dit punt, zij het dan indirect, al onder de aandacht van de Regeering. Intusschen, dit zal dan bij de overweging van de vraag van den heer De Hoog mede in beschouwing moeten worden genomen.

Bijna hetzelfde geldt voor hetgeen de heer De Hoog heeft medegedeeld omtrent de drawback, die het Nederlanderschap kan opleveren in verband met den militieplicht. Inderdaad, de heer De Hoog toont hierbij aan, dat de vraag omtrent de vergemakkelijking van de naturalisatie nog een serie andere vragen met zich brengt.

De Regeering zal gaarne bij haar beschouwing ook dit punt in behandeling nemen en dan zoodra omtrent die zaak mededeeling kan worden gedaan, ook hieromtrent het geachte lid en den Volksraad mededeeling doen.

De **Voorzitter:** Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de leugencampagne in het buitenland ten aanzien van Deli.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De door den heer Van Helsdingen gestelde vragen geven aanleiding tot de volgende mededeelingen.

Het artikel van den heer Ladislao Szekely voorkomende in „Harpers Magazine", dat besproken is in een hoofdartikel in het Bat. Nieuwsblad getiteld „Leugens" is der Regeering bekend.

Hoewel moet worden toegegeven, dat door lasterlijk geschrijf in buitenlandsche periodieken een slechte indruk kan worden gevestigd, die t.a.v. de handelsbetrekkingen met die landen een nadeeligen invloed zouden kunnen hebben, mag ander-

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Justitie.

(Van Helsdingen.)
zijds aan het onderhavige, blijkbaar geheel op zich zelf staande artikel niet te groote beteekenis worden toegekend.

Hier kan nog niet gesproken worden van een lastercampagne waartegen de Regeering zou moeten optreden. Van een wettelijke regeling zooals de heer van Helsdingen die zich denkt, door aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, zoowel in het Moederland als hier te lande, met een titel, overeenkomende met de bepalingen gericht tegen misdrijven tegen de waardigheid van de Staat of zijn onderdeelen, valt weinig effect te verwachten.

Immers zal daardoor de delinquent, die zich meestal in het buitenland zal bevinden toch niet te treffen zijn. Overigens bevat het Strafwetboek reeds thans bepalingen, die voor het geval men tot vervolging zou kunnen overgaan, in vele gevallen toepassing kunnen vinden t.w. de artikelen 154 en 156 van het Wetboek van Strafrecht, de zg. haatzaaiartikelen, die straf bedreigen tegen dengeen die in het openbaar uiting geeft aan gevoelens van haat of minachting tegen de Regeering van Nederland of Ned.-Indië, dan wel één of meer groepen der bevolking van Ned.-Indië.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het artikel zelf in Harpers' Magazine, waarvan hier sprake is, was mij niet bekend. Het zal den Regeeringsgemachtigden wel bekend zijn hoe moeilijk het is, dit blad in handen te krijgen omdat het hier te lande vrij zeldzaam wordt gelezen. Het verheugt mij dan ook, dat de Regeering wel in staat geweest is, zich in het bezit te stellen van het bewuste artikel en heeft kunnen verklaren, dat dit artikel een op zichzelf staand geval is, dat er geen al te groote beteekenis aan moet worden gehecht en er hier geen sprake is van een bepaalde „lastercampagne".

Met genoegen ook heb ik de erkenning van de Regeering vernomen, dat bepaalde „lastercampagnes" onze handelsbetrekkingen met andere landen in gevaar kunnen brengen. En niet alleen de handelsbetrekkingen kunnen gevaar loopen, maar zulk een „lastercampagne" kan nog andere ernstige gevolgen hebben voor Nederland en Indië. Ik herinner b.v. aan de campagne, indertijd gevoerd in Engeland tegen misstanden, die in Transvaal zouden bestaan, en waardoor het geheele Engelsche volk zoozeer tegen Transvaal werd gepraedisponeerd, dat de z.g. boerenoorlog werd gerechtvaardigd door wat men aan misstanden in de Transvaal dacht aanwezig te zijn. In den huidigen toestand, waarin in verschillende landen een honger naar koloniale gebieden bestaat lijkt het mij voor de Regeering van groote beteekenis, angstvallig het oog gericht te houden op de vraag, of ergens in het buitenland tegen Nederland of Indië een bepaalde lastercampagne wordt gevoerd.

Daarom heeft het antwoord van de Regeering mij niet geheel voldaan. In het derde gedeelte van de vraag had ik de Regeering nog iets anders gevraagd, n.l.:

> „Welke middelen staan de Regeering ten dienste en zullen door haar worden benut om deze lastercampagne te doen beëindigen of althans haar invloed te neutraliseeren?"

Nu erken ik, dat de vraag speciaal gericht is tegen de vermeende lastercampagne uitgeoefend door den heer Ladislao Szekely, maar ik zou de vraag in meer algemeenen zin willen stellen: wat denkt de Regeering te doen, als inderdaad een wezenlijke lastercampagne tegen Nederlandsch-Indië wordt gevoerd?

Ik heb in het 4e punt de vraag gesteld:

> 4. Is er geen aanleiding om in het strafwetboek hier te lande en in Nederland, een titel op te nemen houdende regelingen ten aanzien van misdrijven tegen de waardigheid van de Staat of zijn onderdeelen, zooals reeds bestaat ten aanzien van de misdrijven tegen de Koninklijke waardigheid en de waardigheid van den Gouverneur-Generaal?

De Regeering verwijst mij naar de artt. 154 en 156 van het

(Directeur van Justitie.)
Indische strafwetboek. Deze artikelen kunnen inderdaad dienen, voorzoover de menschen zich hier te lande bevinden, maar als ik mij niet vergis, bevindt de heer Szekely zich in Nederland en daar bestaan zulke bepalingen in het wetboek van strafrecht niet; en dan rijst bij mij de vraag, of er geen aanleiding bestaat, gezien het groote belang van de zaak, dat in cenig land niet een lastercampagne tegen Indië wordt gevoerd, dat allerlei gefingeerde misstanden in Indië worden gepubliceerd, te zorgen, dat maatregelen tegen zulke personen kunnen worden genomen, voorzoover de dader zich in Nederland bevindt. Voorzoover de dader zich noch in Indië noch in Nederland bevindt, dienen andere maatregelen genomen te worden en dan meen ik op het volgende te moeten wijzen. Indertijd bestond een persbureau, dat erop uit was, allerlei leugenachtige berichten over Indië te achterhalen. Ik weet niet, of dat bureau nog bestaat, maar verneem gaarne van de Regeering, of Zij ten deze diligent zal blijven.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Door het geachte lid is er in de eerste plaats op gewezen, dat een lastercampagne niet alleen economische gevolgen kan hebben. De Regeering is het daarmede volkomen eens. Inderdaad, er zijn zekere gevallen te noemen, ook wel recente, waarin het niet ging om economische nadeelen.

Wanneer het geachte lid dan daarna vraagt, of het dan niet zaak is, dat van regeeringswege erop wordt gelet, of er ergens ter wereld een lastercampagne tegen Nederlandsch-Indië wordt gevoerd, dan vraag ik mij toch af, of het geachte lid zich daarbij wel goed realiseert, welk een ontzaggelijke taak dit zou zijn.

(De heer Van Helsdingen: De Regeering beschikt toch overal over consulaten en gezantschappen?)

Als zelfs een artikel als het onderhavige, dat vrij onschuldig is, aanleiding kan zijn tot veronderstellingen, ook al weer gewekt door de bespreking van het artikel in een dagblad, dat men te doen heeft met een gevaarlijke lastercampagne, kan men zich voorstellen, wat het beteekent, als men moet toezien op de pers van de geheele wereld.

Dit neemt niet weg, dat de Regeering steeds aandacht heeft voor de gevallen, die onder haar aandacht worden gebracht en daarom is Zij het geachte lid dan ook dankbaar, dat hij de aandacht op het artikel gevestigd heeft, al bleek achteraf, dat er geen gevaar aanwezig was.

Intusschen is de vraag van het geachte lid aan het slot van zijn beschouwingen geweest, of de Regeering niet met een persbureau of een dergelijke organisatie de materie in de hand wil houden.

Het komt mij voor, dat een aanvulling van de beantwoording, waarin dit vraagstuk — een zeer moeilijk vraagstuk — zou worden behandeld, al weder zou te buiten gaan een antwoord, zooals op dezen vragendag van de Regeering mag worden verwacht. Ik kan mij dus wel ontslagen achten van een dieper ingaan op dit vraagstuk.

Wanneer het geachte lid overigens vraagt, welke middelen nu door de Regeering zullen worden gebruikt wanneer zich een geval voordoet, dat wel ernstig en gevaarlijk is, wil ik erop antwoorden, dat dit niet in het algemeen valt aan te geven. Het zal geheel afhangen van het geval zelf, het eene geval zal noodzakelijkerwijs met andere middelen moeten of kunnen worden bestreden dan het andere. De Regeering zal dus inderdaad wanneer zich gevallen voordoen, zich moeten afvragen, wat gedaan dient te worden, maar als men vraagt, is niet in het algemeen wat te doen, is dat niet aan te geven.

Ik kom thans tot de suggestie van het geachte lid tot aanvulling van het strafwetboek.

Maar het geachte lid heeft de Regeering niet overtuigd, dat men in deze iets bereikt, juist in algemeenen zin, door een aanvulling in den geest zooals hij zich die gedacht heeft.

(Directeur van Justitie.)

(De heer Van Helsdingen: Niet voor hen die in het buitenland zijn, maar voor Nederlanders, die een dergelijke praktijk uitoefenen, is dat inderdaad mogelijk!)

Inderdaad, maar als het geachte lid er op wijst, dat de strafbepalingen, waarvan de Regeering gesproken heeft, ook niet altijd helpen, is de Regeering dat met hem eens. Dat is dan ook de reden dat hier niet in het algemeen kan worden vastgesteld: tegen lastercampagnes wordt op die of die wijze opgetreden. Het is beter, af te wachten wat in een bepaald geval kan worden gedaan. Een aanvulling van het Strafwetboek in den geest zooals de heer Van Helsdingen zich denkt, komt de Regeering voor een niet juiste bestrijdingswijze te zijn.

(De heer Van Helsdingen: Is de Regeering bereid, ook de beantwoording van deze vraag aan het Opperbestuur over te leggen?)

Het Opperbestuur neemt uiteraard kennis van de beantwoording van de vragen in den Volksraad gesteld.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Abdul Rasjid, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag wordt op antwoord aangedrongen op verleden jaar ingediende vragen betreffende de rapat-adat loehat in Tapanoeli.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het met den vorigen Resident van Tapanoeli gepleegde overleg nopens de op 14 Januari 1936 door den heer Abdul Rasjid tot de Regeering gerichte vragen heeft geleid tot een uitvoerig ambtsbericht van genoemd hoofd van gewestelijk bestuur. Aangezien dit bestudeering behoefde, werd nog niet schriftelijk op deze aangelegenheid teruggekomen.

Thans kan op de gestelde vragen het volgende worden geantwoord:

ad vraag 1 en 2. Ten aanzien van de beteekenis van de rapat adat loehat in Tapanoeli moet worden onderscheiden tusschen het gebied met Inheemsche rechtspraak en dat met gouvernementsrechtspraak. In eerstbedoeld gebied is de rapat adat loehat de wettelijk ingestelde en wettig bestaande rechter van de Inheemsche rechtsgemeenschappen in Padang Lawas met een competentie als in de Rapatverordening Tapanoeli (thans Rapatverordening Tapanoeli 1936 Javasche Courant 10 November 1936 No. 90 Extra-bijvoegsel No. 56) omschreven, in het gebied met gouvernementsrechtspraak heeft de rapat adat loehat geen wettelijk erkende, dus geen wettige rechtsmacht, aangezien een college van dien naam noch is genoemd in artikel 1 van het Rechtsreglement Buitengewesten, noch is dorpsrechter in den zin van artikel 3a van het reglement op de rechterlijke organisatie, dit laatste niet, omdat blijkens de uitdrukkelijk uitgesproken bedoeling bij de totstandkoming van gemeld wetsvoorschrift (Bijlagen Volksraad 1934—1935 Ond. **106**, stuk 3, pag. 5 en 6) dit artikel niet mede omvat de boven de rechters van kleine rechtsgemeenschappen hier en daar (onder anderen in Tapanoeli) bestaande hoogere Inheemsche rechtbanken. Andere dan bij ordonnantie ingestelde of erkende rechters hebben in gebied met gouvernementsrechtspraak geen rechterlijke bevoegdheid. Het gewestelijk bestuur is dus niet bevoegd aan de rapat adat loehat in Zuid-Tapanoeli eenige rechtsmacht toe te kennen.

Zooals uit het zooeven aangevoerde blijkt is er geen rechtens erkende verhouding tusschen de rapat adat koeria (dorpsrechter) en de rapat adat loehat in Zuid-Tapanoeli. Indien justitiabelen in civielrechterlijke geschillen een uitspraak van de rapat adat loehat vragen heeft zulk een uitspraak bij vrijwillige naleving de kracht van een minnelijke schikking, doch executie van de beslissingen is niet mogelijk. Publiekrechtelijke bevoegdheden of competentie in administratieve geschillen heeft de rapat adat loehat evenmin.

Het gewestelijk bestuur in Tapanoeli heeft herhaaldelijk in adat rechtelijke geschillen een uitspraak van de rapat-adat loehat uitgelokt. Het oordeel van dat college kan dan worden geformuleerd na verhoor van belanghebbenden, getuigen en deskundigen. Aan die „uitspraken" wordt — terecht — de beteekenis gehecht van een advies. Bindende kracht kan daaraan echter niet worden toegekend, zooals uit de antwoorden op de vragen 1 en 2 reeds blijkt.

ad vraag 5. De als rapat adat loehat samenkomende raad van volkshoofden is in de onderafdeeling Angkola-Sipirok als regel samengesteld zoowel uit koeriahoofden, als uit lagere volkshoofden, in Mandailing als regel alleen uit koeriahoofden. In twijfel wordt getrokken, of de rapat loehat ooit een oorpronkelijke adatrechter is geweest. Op grond daarvan kan omtrent de samenstelling geen aanknooping in het aloud adatrecht worden gevonden, doch berust deze op in latere jaren gegroeide gewoonte.

ad vraag 6. Van bestuurswege kan het oordeel van een vergadering van koeria- en/of andere hoofden worden gevraagd nopens daartoe geëigende aangelegenheden. Verdere waarde dan aan een advies kan aan zulk een uitspraak eveneens niet worden toegekend.

ad vraag 7. Van een hooger of lager staan van een advies als sub 6 bedoeld tegenover een „uitspraak" van een rapat adat loehat kan niet worden gesproken. In elk geval kan het bestuur afzonderlijk naar bevind van zaken beslissen, welke waarde aan de te zijner kennis gebrachte oordeelvellingen moet worden toegekend.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Abdul Rasjid nog het woord? Zoo, neen, dan kunnen wij tot de volgende vragen overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vragen van den heer Soeria Nataätmadja.

Bij deze vragen worden inlichtingen verzocht inzake armenzorg, enz. taak der openbare gemeenschappen.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Op deze vragen zou ik het volgende willen antwoorden.

In verband met de armenzorgordonnantie in Staatsblad 1934 No. 26 en het Gouvernements-Besluit van 24 December 1934 No. 23 (Staatsblad No. 705), handelende over de verdeeling van de pro mille gelden naar behoefte over gemeenten en regentschappen, door den Directeur van Justitie, zijn vanaf 1 Januari 1933 tot nu toe geregeld uitkeeringen uit deze gelden gedaan aan al die zelfstandige gemeenschappen, welke een regeling voor de armenzorg in het leven geroepen hebben en aan het Departement van Justitie de vereischte opgaven nopens den staat van het armwezen in haar ressort hebben verstrekt. Alleen gemeenschappen, die tot dusverre niet tot regeling van de armenzorg zijn overgegaan dan wel indiening van de vereischte opgaven achterwege laten, ontvangen geen uitkeeringen.

Een zeer gering aantal armlastigen, welke tot 1 Januari 1935 steun ontvingen van de toen opgeheven commissies tot ondersteuning van behoeftige Christenen, wordt nog bij wijze van overgangsmaatregel uit door het Departement van Justitie te verstrekken gelden gesteund door gemeenschappen die — omdat de behoefte daaraan nog niet voldoende gebleken is — niet tot regeling van de armenzorg zijn overgegaan, doch zich bereid verklaard hebben uit te verstrekken gelden deze uitkeeringen te doen. Hun aantal neemt nog steeds af.

(Soeria Nataätmadja, Directeur van Justitie.)
Eenzelfde gedragslijn wordt gevolgd ten aanzien van zich in een ressort als vorenbedoeld bevindende, naar armenzorg overgehevelde werkloozen.

Zoodra een zoodanig ressort een regeling voor de armenzorg in het leven roept, kan deze overgangsmaatregel een einde nemen.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge hier even opmerken, dat de redactie van mijn vragen dusdanig is gewijzigd, dat daardoor min of meer aan de vragen zelf geen recht is gedaan. Ik heb het toch in mijn vragen uitsluitend gehad over de uitkeering van de pro mille gelden, maar in de vragen, zooals die hier voor mij liggen, spreekt men van de overheveling van kapitalen van de te Batavia, Semarang en Soerabaia gevestigde commissies tot ondersteuning van behoeftige Christenen. Ik heb het in eerste instantie echter juist gehad over de verdeeling van de pro mille gelden.

Het stemt wel tot dank, dat de Regeering dus in beginsel niet alleen afzijdig staat ten deze, doch van plan is langzamerhand te breken met de hier en daar nog bestaande regeling, dat een zeker categorie rechtstreeks door het departement van Justitie wordt ondersteund.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Niet rechtstreeks.)

In dien zin dan, dat wel is waar de regentschapskas de gelden voorschiet, met de bedoeling, dat het departement die gelden later terugstort, doch daardoor wordt het regentschap toch in deze gepasseerd.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Nooit gepasseerd!)

Ik kan gevallen noemen, waarin regentschapsraden van oordeel waren, dat bepaalde armlastigen niet meer voor ondersteuning in aanmerking kwamen, terwijl de ondersteuning toch, ondanks dit afwijzend standpunt van den regentschapsraad door het departement van Justitie werd gecontinueerd.

Nu is bij de correspondentie dienaangaande naar voren gebracht, dat de uitkeering van pro mille gelden steeds een aanvullend karakter moet dragen. Doch wij hebben hier met het geval te doen, dat de regentschappen, die zich belast hebben met de armenzorg op een gegeven oogenblik kwamen te staan voor een gebrek aan middelen. Zij wendden zich dan tot het departement van Justitie en nu was het juist een groote deceptie, dat het departement antwoordde, de betrokken regentschappen voor een ondersteuning uit de pro mille gelden niet in aanmerking konden komen, terwijl intusschen de ondersteuning van de door mij zooeven genoemde categorie van armlastigen n.l. de Christelijke behoeftigen, toch werd voortgezet. Ik zou gaarne van de Regeering de pertinente verklaring willen vernemen in de eerste plaats of hieraan eindelijk een einde zal kunnen komen, m.a.w. dat de ondersteuning van die Christelijke behoeftigen en andere armlastigen nu zal worden overgeheveld naar de regentschappen en in de tweede plaats of, wanneer het regentschap daardoor voor zwaardere lasten zou komen te staan, het zou kunnen rekenen op de ondersteuning uit de pro mille gelden.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het is jammer, dat de formuleering van de vraag van het geachte lid, zooals de Regeering haar heeft ontvangen, blijkbaar geen recht doet aan de bedoeling van den vrager. Intusschen, wat het eerste punt door het geachte lid naar voren gebracht betreft, is de Regeering blijkbaar dan toch in staat geweest de bedoeling daarvan te verstaan. Wat nu echter de andere vragen en opmerkingen van het geachte lid betreft heb ik mij misschien al te veel laten gaan in den vorm van interrupties, doch de gelegenheid mag ik ook thans niet laten voorbijgaan om recht te zetten, hetgeen uit de

(Directeur van Justitie.)
vraag van het geachte lid zou kunnen worden begrepen en wat naar de meening van de Regeering niet juist is.

In de eerste plaats dan, dat er nog steeds zouden zijn armlastigen, die rechtstreeks door het departement van Justitie worden geholpen. In de tweede plaats, dat daarbij de betrokken regentschapsraden zouden worden gepasseerd en in de derde plaats, dat een ondersteuning, die in een dergelijk geval nog min of meer rechtstreeks vanuit Batavia gecontinueerd wordt, wordt voortgezet, ook wanneer de betrokken regentschapsraden zich daartegen verzetten en tenslotte, dat wanneer een regentschapsraad, die dan in zulke gevallen min of meer contre coeur helpt, geld vraagt voor de armenzorg, die het regentschap zelf ter hand wil nemen, daarvoor dan geen geld beschikbaar wordt gesteld. Op al die punten moet de Regeering toch met het geachte lid van meening verschillen.

In de eerste plaats heeft een rechtstreeksche uitkeering toch zeker niet plaats in die gevallen, waarin het regentschap de ondersteuning geeft en de rekening indient bij het departement van Justitie, want daar gaat het om, zooals het geachte lid zelf zegt. Het regentschap betaalt hier de uitkeering uit en vraagt dan aan het departement om het geld dat betaald wordt, te restitueeren. Van een rechtstreeksche uitbetaling is dus geen sprake. Dit is niet alleen een kwestie van vorm, maar deze kwestie is ook in wezen zoo, want er is geen sprake van, dat het departement van Justitie of de leiding daarvan de bevoegde instanties in het regentschap, aangewezen voor armenzorg zou willen passeeren. Steeds in de gevallen, die het geachte lid van nabij heeft gezien, is het van den kant van het departement en zijn leiding de bedoeling geweest geheel in overeenstemming met de betrokken instanties in het regentschap te handelen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het geachte lid dan zegt, dat men dan toch vanwege Justitie sommige ondersteuningen continueert tegen de wenschen van het regentschap in, dan kan de Regeeringsgemachtigde misschien in zijn kwaliteit van directeur van Justitie gissen op welk geval dit slaat. Nu zou het minder juist zijn dit geval als zoodanig hier te behandelen, maar ik moet toch verklaren, dat ik mij niet bewust ben, dat hier iets gecontinueerd is tegen de uitgesproken bedoeling en beslissing van het regentschap in. Wanneer in zoo'n geval het regentschap verklaart, dit is een geval, waarin geen ondersteuning te pas komt, dan zal — dat kan ik stellig verklaren — de leiding van het departement van Justitie zich daarbij ongetwijfeld neerleggen.

(De heer Soeria Nataätmadja: Ik zal hiervan gaarne gebruik maken.)

Wat betreft het slot van de vragen van het geachte lid, hoe het staat met de verstrekking van middelen, wanneer een regentschap daarom vraagt, in het antwoord is reeds duidelijk gemaakt waarom het gaat. Het gaat erom, dat er een regeling is en dat men aantoont welke behoeften bestaan, dat men dus een opgaaf verstrekt van den staat van den armenzorg en de benoodigde gelden. Ook hier is mij misschien bekend welk concreet geval aan het geachte lid voor oogen heeft gestaan en dit lid zal wel weten, dat in die zaak de correspondentie nog niet is geëindigd. De laatste brief van het betrokken regentschap is van half Januari en zal nog beantwoord worden. Ik meen, dat bij de beantwoording van dezen brief tenslotte ook dit geval geheel zal worden gelikwideerd, ook ten genoegen van het betrokken regentschap.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de vragen omtrent Justitie afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den R. G. voor Politioneele Aangelegenheden.

(R. G. voor Pol. Aangel., Eekhout.)
Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Eekhout, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de misstanden op het particulier land Tjipinang-Proempoeng.

De heer **Marcella,** Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden: Mijnheer de Voorzitter! De vraag van den heer Eekhout is inmiddels schriftelijk beantwoord bij brief van den 1sten gouvernements secretaris van 29 Januari jl. No. 207*b*. Naar het voorkomt kan thans met een eenvoudige referte naar die schriftelijke beantwoording worden volstaan.

De heer **Eekhout:** Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats moet ik de Regeering mijn dank betuigen, dat Zij de op 1 Februari 1936 door mij gestelde vragen, nu, nu ik alle hoop bijna reeds opgegeven had, toch nog wel een antwoord heeft willen waardig keuren. In zekeren zin zijn daarmede inderdaad de nader door mij gestelde vragen komen te vervallen, maar gelukkig biedt deze gelegenheid mij toch nog de mogelijkheid om naar aanleiding van het ontvangen antwoord enkele opmerkingen te maken en een nadere vraag te stellen.

Zooals de geachte Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van deze zaak in de vergadering van 19 Augustus 1936 heeft medegedeeld, zijn de moeilijkheden op het land Tjipinang-Proempoeng niet van vandaag of gisteren, maar is reeds in 1925 een schrijven van den procureur-generaal uitgegaan, waaruit blijkt, dat toen reeds groote moeilijkheden bestonden tusschen opgezetenen en landheer. In 1933 is deze zaak uitvoerig behandeld in den Volksraad. Dit heeft geleid in Augustus 1934 tot de samenstelling van de bekende commissie door den P. G. en nu heb ik op 1 Februari 1936 gevraagd hoe het stond met het werk van die commissie. Vervolgens werd van andere zijde deze zaak in de zitting in Augustus 1936 aan de orde gesteld en daarbij is toen gebleken, dat de commissie dan eindelijk toch tot zekere conclusies was gekomen en bepaalde wetswijzigingen urgent achtte om tot verbetering van de toestanden op dat land te kunnen geraken. Uit het dezer dagen ontvangen antwoord nu blijkt, dat de commissie nog steeds tot diezelfde conclusies is gekomen en dezelfde wetswijzigingen bepleit, die een half jaar geleden urgent werden geacht, doch nog steeds niet heeft kunnen komen tot het opstellen van een rapport. Ik zou willen vragen of, wanneer de commissie met het opstellen van haar rapport gereed zal zijn, de Regeering bereid is, het ter kennis van den Volksraad te brengen en of Zij, indien daartegen bezwaar bestaat, althans bereid is, den Volksraad mededeeling te doen, dat het rapport is verschenen.

Het is thans een jaar geleden, dat mijn vraag naar aanleiding van intertijd in de pers verschenen artikelen gesteld werd. De eerste vraag was of de voorstelling van zaken, die in de pers van deze aangelegenheid was gegeven, juist was of niet juist. Mij dunkt, dat die vraag toen dadelijk had kunnen worden beantwoord met een hartgrondig „ja", want ook uit het thans ontvangen antwoord blijkt, dat inderdaad die wijze van voorstelling, althans in hoofdzaak, juist is geweest.

De voornaamste echter van mijn vragen was: Wat is er, afgescheiden van de werkzaamheden der commissie, door B. B., Justitie en politie gedaan om aan de misstanden op dat land een eind te maken?

(De heer Kerstens: Dat zou ik ook wel eens willen weten, maar dan misstanden in verschillende richting.)

Daarop kreeg ik ten antwoord: De commissie, door het parket ingesteld, heeft niet den indruk gekregen, dat bestuurs- en politie-ambtenaren zich in de uitoefening van hun bediening aan laakbare handelingen hebben schuldig gemaakt.

(R. G. voor Pol. Aangel.)
Ik zou bijna zeggen: Dat moest er nog bij komen! Ik vroeg, wat er door de autoriteiten was gedaan om de bevolking tegen willekeur te beschermen en daarop is geantwoord dat men den indruk had, dat de autoriteiten niet bepaald laakbare handelingen hebben verricht. Is dan de conclusie niet gewettigd, dat de autoriteiten niets gedaan hebben om de bevolking te beschermen? Mij komt het voor, dat dit niets-doen in vele gevallen als een laakbare handeling dient te worden beschouwd.

(De heer Kerstens: Er zijn door de autoriteiten nog heel andere laakbare handelingen gepleegd.)

Wat heeft het B.B. gedaan? Het bestuur heeft er zich toe bepaald, den opgezetenen den raad te geven, zich niet door den landheer te laten intimideeren. Ik vrees, dat de bevolking dien raad niet voldoende heeft opgevolgd en zich toch heeft laten intimideeren.

(De heer Soangkoepon: Die menschen zijn te zwak om zich te verdedigen.

De heer Kerstens: Ik zou het eerst maar eens onderzoeken!)

Mijn nadere vraag aan de Regeering ten deze luidt of zij bereid is, den Volksraad van nu af aan geregeld op de hoogte te houden van elke handeling, die in deze zaak nu verder van de zijde der autoriteiten, welke dat ook mogen zijn, zal worden verricht.

(De heer Kerstens: En nagelaten!)

Van dat laatste kunnen we moeilijk mededeeling verwachten; wanneer ons geen mededeelingen worden verstrekt mag worden aangenomen dat er nog steeds niets wordt gedaan om de bevolking van een land hier vlak in de buurt van de hoofdstad van Nederlandsch-Indië te beschermen.

(De heer Kerstens: En den landheer te beschermen tegen verkeerde practijken van autoriteiten!)

Ik vraag dus nader: Is de Regeering bereid, het rapport der commissie aan den Volksraad over te leggen en den Volksraad verder geregeld óp de hoogte te houden van alles wat in deze zaak zal worden verricht opdat ons College in de aanstaande zitting gelegenheid heeft, zijn standpunt met betrekking tot deze zaak nader te bepalen.

De heer **Marcella,** regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden: Mijnheer de Voorzitter! De eerste nadere vraag van den heer Eekhout, namelijk, of de Regeering bereid is, het rapport van de commissie t.z.t. aan den Volksraad over te leggen, zal de Regeering gaarne in overweging nemen, doch een bepaalde toezegging kan thans, nu de inhoud van het rapport aan de Regeering nog niet bekend is, niet worden gedaan.

De heer Eekhout heeft opgemerkt, dat in het schriftelijke antwoord de passage, dat de commissie niet den indruk heeft gekregen, dat de politie- en bestuursambtenaren, die in de verwikkelingen met den landheer betrokken zijn geweest, laakbare handelingen hebben gepleegd, zou slaan op een vraag, die door den heer Eekhout is gesteld. Ik moet het geachte lid echter mededeelen, dat deze opvatting onjuist is. Die beantwoording is een vervulling van de toezegging gedaan naar aanleiding van een vraag in de vergadering van den Volksraad van 19 Augustus van het vorige jaar gesteld door het geachte lid, den heer Kerstens.

De vraag, wat bestuur, politie en justitie gedaan hebben, vindt beantwoording in de op twee na laatste alinea van het schriftelijk antwoord, waar gezegd wordt, dat strafrechtelijk ingrijpen tegen den landheer uiterst moeilijk is gebleken, zoodat het bestuur tot dusverre slechts den raad kon geven aan de opgezetenen om zich niet te laten intimideeren en door verscherpt politietoezicht getracht heeft eventueele onregelmatigheden aan het licht te brengen.

In de vorige zitting van den Volksraad heb ik reeds gezegd, dat twee naar het oordeel van de commissie meest urgente wijzigingen thans nog in behandeling zijn bij de verschillende

(R. G. voor Pol. Aangel.)

instanties. Ik wil hierbij gaarne de toezegging doen, dat de Regeering de betrokken instanties zal uitnoodigen om de afdoening van deze aangelegenheid te bespoedigen teneinde een middel te hebben om een beter en geregelder toestand op het land te krijgen.

Wat tenslotte betreft de vraag, om geregeld aan den Volksraad mededeeling te doen van hetgeen gebeurt met betrekking tot het land Tjipinang Proempoeng, ik zou niet weten, in welken vorm dit anders gedaan zou moeten worden dan in antwoord op een vraag van den Volksraad. Ik zou den heer Eekhout daarom in overweging willen geven t.z.t., bijv. bij de algemeene beschouwingen over de begrooting 1938, nog nadere vragen in dit verband te stellen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Datoe' Toemenggoeng, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake ontzegging van verblijf en verbod tot het geven van godsdienstonderricht in de buitengewesten.

De heer **Marcella**, Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden:

Het geachte lid, de heer Datoe' Toemenggoeng, wenscht naar aanleiding van in rechtstreeks bestuurd gebied in de Buitengewesten voorgekomen gevallen, waarvan het in het dagblad „Perbintjangan" van 29 December j.l. opgenomen artikel „Moehammadijah dan Adat" een voorbeeld bevat en welke daarin bestaan, dat de adatgemeenschappen of de hoofden daarvan, met of zonder voorkennis van het bestuur, aan sommige lieden het verblijf in hun gebied hebben ontzegd of het geven van godsdienstonderricht hebben verboden, gaarne te vernemen, of de Regeering niet met steller van oordeel is, dat die maatregelen op geen enkele wettelijke regeling steunen en als zoodanig met de bestaande in de wet gewaarborgde rechten der burgers en met het recht om godsdienstonderwijs te geven in strijd zijn.

Het door de „Perbintjangan" besproken geval heeft zich afgespeeld in Korintji, een gebied, dat rechtstreeks wordt bestuurd, doch waar de inheemsche bevolking is gelaten in het genot van haar eigen rechtspleging.

Aangezien de goeroe-ordonnantie voor het gewest Sumatra's Westkust niet van toepassing is, geldt dus wat de bevoegdheid tot het geven van godsdienstonderricht betreft in Korintji het aldaar heerschende adatrecht.

Wanneer nu de adat in die streek de bevoegdheid om zulk onderwijs te geven verbindt aan een voorafgaande vergunning, zooals ook in Benkoelen het geval is, dan kan de Regeering daarin niets onwettigs zien, omdat op de aan de inheemsche rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied onderworpen bevolking het adatrecht toepasselijk is, voor zoover dit niet in strijd is met de op haar toepasselijk verklaarde algemeene of lagere verordeningen, en bij deze verordeningen het recht om godsdienstonderwijs te geven niet is voorbehouden.

Wat betreft de vraag, of en in hoever de adatgemeenschappen of -hoofden in Korintji de bevoegdheid hebben om aan sommige lieden het verblijf in hun gebied te ontzeggen, deze vraag is zonder nader overleg met den betrokken resident niet aanstonds concreet te beantwoorden. In theorie kan worden opgemerkt, dat in sommige deelen der Buitengewesten een dergelijke bevoegdheid van adatgemeenschappen of -hoofden niet in strijd met wettelijke regelingen is te achten. Op deze kwestie zal intusschen t.z.t. schriftelijk worden teruggekomen.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Datoe' Toemenggoeng nog het woord? Zoo neen, dan kunnen wij tot de volgende vraag overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Wiwoho, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent de door de Regeering gevolgde gedragslijn ten opzichte van de Islamietisch godsdienstige vereeniging Moehammadijah.

De heer **Marcella**, Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een in het orgaan der vereeniging „Moehammadijah" van 3 December 1936 opgenomen bericht, dat het hoofd van plaatselijk bestuur van Takengeun (Atjeh) aan den voorzitter van de Moehammadijah-afdeeling aldaar zou hebben medegedeeld, dat voor vergaderingen van die vereeniging in een bedehuis dan wel op de Balai Atoe vooraf onder opgave van de agenda een schriftelijke vergunning moest worden aangevraagd en dat na afloop der vergadering een verslag bij het Binnenlandsch Bestuur moest worden ingediend, zou het geachte lid, de heer Wiwoho, gaarne vernemen, om welke redenen zulk een gedragslijn ten opzichte van de Islamietisch godsdienstige vereeniging Moehammadijah wordt aangenomen en of de Regeering niet met steller van meening is, dat bedoelde gedragslijn ten spoedigste dient te worden verlaten.

De beantwoording van deze vragen kan thans nog niet geschieden, aangezien de inlichtingen, welke terzake aan het Bestuur zijn verzocht, nog niet zijn ontvangen. Na ontvangst daarvan zal de vraag schriftelijk worden beantwoord.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Wiwoho nog het woord? Zoo neen, dan kunnen wij tot de volgende vraag overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Abdul Rasjid, ingezonden 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent het standpunt der Regeering ten aanzien van de afdeelingen Sipirok en Padang Sidempoean van de vereeniging Moehammadijah.

De heer **Marcella**, Regeeringsgemachtigde voor Politioneele Aangelegenheden: Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Abdul Rasjid, zou gaarne willen vernemen, of het bericht, dat de vereeniging Moehammadijah in Tapanoeli — in het bijzonder voor wat betreft hare afdeelingen in Sipirok en Padang Sidempoean — wordt aangemerkt als een politieke organisatie, juist is en, zoo ja, of de Regeering het niet noodzakelijk acht het hoofdbestuur van de vereeniging Moehammadijah met deze opvatting in kennis te stellen, opdat de afdeelingen, die zich in strijd met de statuten op politiek terrein bewegen en zoodoende een onjuist beeld geven van het doel der organisatie, door het hoofdbestuur kunnen worden opgeheven.

Ook deze vraag kan thans nog niet worden beantwoord, aangezien de terzake aan den Resident van Tapanoeli verzochte gegevens nog niet zijn ontvangen, zoodat de beantwoording t.z.t. eveneens schriftelijk zal geschieden.

De **Voorzitter.** Verlangt de heer Abdul Rasjid nog het woord? Zoo neen, dan zijn hiermede de vragen betreffende de politioneele aangelegenheden afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den directeur van Financiën.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Mapoedji, ingezonden op 14 Januari 1937.

(Directeur van Financiën, Van Helsdingen.)
Bij deze vraag wordt de Regeering redresseering verzocht van dubbelen belastingaanslag in Zuid-Celebes.

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ter beantwoording van de door den heer Mapoedji gestelde vraag betreffende de kwestie van den aanslag in Zuid-Celebes van dezelfde inkomsten, zoowel in de landrente als in de inkomstenbelasting, kan ik het volgende mededeelen.

Inderdaad is in enkele onderafdeelingen de geleidelijke invoering van de landrente niet steeds gepaard gegaan met afschaffing van de inkomstenbelasting op de grondenopbrengst.

Deze kwestie heeft echter de volle aandacht van het bestuur. Een intensief onderzoek naar de gevallen van dubbelen aanslag wordt ingesteld. Over de resultaten daarvan zijn nog geen volledige gegevens bekend, doch het spreekt vanzelf, dat redres en restitutie zal plaats hebben in de gevallen, waarin de bevindingen van het onderzoek daartoe aanleiding geven.

Overigens kan worden gezegd, dat thans bij het opleggen van de aanslagen in de inkomstenbelasting met de landrente scherp wordt rekening gehouden.

De **Voorzitter:** Verlangt de heer Mapoedji nog het woord? Zoo neen, dan kunnen wij tot de volgende vraag overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden der Regeering eenige suggesties inzake de landrente-regeling in overweging gegeven.

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de vraag van den heer Van Helsdingen inzake eventueele wijzigingen in de landrenteregelingen kan het volgende worden bekend gesteld.

ad 1. Het wordt inderdaad gewenscht geacht dat een voorziening tot stand komt waardoor met behoud in het algemeen van de bestaande regeling, onder sommige omstandigheden een betaling van de landrente in termijnen mogelijk zal worden.

ad 2 en 3. Een regeling van het voorrecht van 's Lands kas ter zake van verschuldigde landrente is, met andere wijzigingen, in de verschillende landrente-ordonnanties, waaronder ook die betreffende termijnbetaling bij den dienst der landelijke inkomsten in bewerking.

Een definitieve mededeeling, wanneer de indiening der betrekkelijke ontwerpen kan worden tegemoetgezien, kan thans nog niet worden gedaan. Den geachten steller van de vraag kan echter de verzekering worden gegeven, dat daarmede zooveel mogelijk spoed zal worden betracht.

De heer **Van Helsdingen:** Mijnheer de Voorzitter! Ik wil naar aanleiding hiervan alleen deze vraag stellen: kan de Regeering niet eenige toezegging doen van een benaderenden termijn?

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter. Persoonlijk ben ik van meening, dat de betrekkelijke voorstellen binnen eenige maanden het departement van Financiën zullen kunnen verlaten.

De **Voorzitter:** Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent executie bij niet-betaling van verpondingsbelasting, enz.

(Directeur van Financiën.)
De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Helsdingen heeft inlichtingen gevraagd omtrent een hem gedane mededeeling, luidens welke de executie van onroerende goederen wegens belastingschulden, o.m. wegens verponding in den regel zou afstuiten op de daaraan verbonden kosten, wijl gebruik moet worden gemaakt van den landsadvocaat, die voor executie van één onroerend goed minstens *f* 400 commissieloon zou eischen.

Indien de mededeeling juist zou blijken, zou het geachte lid voorts gaarne vernemen of voor de Regeering geen aanleiding zou bestaan om met de betrokken Landsadvocaten in overleg te treden om tot verlaging der honoraria te geraken, maar vooral ook om de voorschriften op de invordering van belastingen middels dwangschriften zoo spoedig mogelijk te wijzigen in dier voege, dat de executies van belastingvorderingen, in den vervolge aan landsdienaren kunnen worden opgedragen, evenals zulks elders reeds het geval is.

Overeenkomstig de bestaande praktijk is bij de executies van onroerende goederen op den voet van het tweede boek van het Reglement op de rechtsvordering, anders dan bij die volgens de voorschriften van het Inlandsch Reglement, de bijstand van een procureur noodzakelijk. Voor het land treedt in voorkomende gevallen binnen de ressorten der raden van justitie te Batavia, Semarang en Soerabaja de landsadvocaat van het betrokken ressort op.

Voor den aldus verleenden bijstand is de landsadvocaat gerechtigd te declareeren volgens de bestaande tarieven. Commissieloon, waarvan de steller der vraag spreekt, is deswege niet verschuldigd. De declaratie voor de executie van een onroerend goed, waarbij zich geen bijzondere incidenten of moeilijkheden voordoen, beweegt zich in den regel tusschen *f* 500 en *f* 600.

Ongeveer de helft van dit bedrag bestaat uit verschotten, welke ten deele als betaling van zegels, leges, venduloon, enz. weer in 's Lands kas terugvloeien. Het overblijvende is het honorarium voor den rechtsgeleerde, dat, zooals gezegd, wordt berekend volgens het tarief van justitiekosten, enz. in burgerlijke zaken voor de Europeesche rechtbanken in Ned.-Indië, welk tarief dateert van 1851 en sindsdien niet is verhoogd.

Ik moet daaraan evenwel dadelijk toevoegen, dat met enkele landsadvocaten overeenstemming werd bereikt omtrent een belangrijke moderatie van het honorarium, wanneer de opbrengst der veiling daartoe aanleiding geeft.

De kosten van de executie kunnen slechts dan een belemmering voor de gerechtelijke tenuitvoerlegging op onroerende goederen opleveren, in die relatief zeldzame gevallen, waarin moet worden aangenomen, dat de opbrengst van de veiling niet voldoende zal zijn om deze kosten te dekken.

Zooals reeds gezegd, zijn voor dergelijke gevallen enkele speciale regelingen getroffen, terwijl het tot stand brengen van een algemeene regeling nog een punt van overleg uitmaakt tusschen de administratie en de landsadvocaten.

Het opdragen van de door het geachte lid bedoelde executies aan landsdienaren levert moeilijkheden op.

Ambtenaren, ook juristen, die in dit gedeelte der rechtspractijk geen ervaring hebben opgedaan, kunnen niet zonder meer in staat worden geacht zonder aanzienlijk risico executies te leiden en ten einde te brengen. Het is aan ieder, die in deze ervaring heeft, bekend, dat zich bij executies van onroerend goed allerlei, soms zeer ingewikkelde, vragen van practisch- juridischen aard kunnen voordoen, en voorts dat ter veiling zelve allerlei incidenten kunnen rijzen, waarin een onmiddellijke beslissing moet worden genomen, en waarvoor de beheersching van dit deel der rechtspractijk zeer gewenscht is.

Nu moet ik evenwel opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat sommige executies van onroerende goederen ook thans reeds zonder den bijstand der landsadvocaten plaats vinden; ik be-

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Financiën.

(Van Helsdingen, Directeur van Financiën.)

doel de executie van dwangschriften tegen Inlanders. Deze geschiedt op den voet van het Inlandsch Reglement, derhalve in het algemeen onder leiding van den landraadvoorzitter.

Voor vorderingen tot een bedrag van ten hoogste *f* 150 is de tenuitvoerlegging van het dwangschrift gelegd in handen van den invorderingsambtenaar. Krachtens artikel 6 der dwangschriftenregeling in Staatsblad 1927 No. 171, te vinden bij Engelbrecht II, uitgave 1932 op blz. 639 wordt n.l. voor deze gevallen de last tot inbeslagneming en verkoop ook van onroerende goederen gegeven door den ambtenaar, bevoegd tot de uitgifte van het dwangschrift.

Deze regeling sluit aan bij het algemeene voorschrift van artikel 206 van het Inlandsch Reglement, waarbij in de daar bedoelde gevallen de executie aan de onmiddellijke leiding van den landraadvoorzitter is onttrokken.

Ik vermoed, dat de heer van Helsdingen in het laatste gedeelte van zijn vraag deze regeling in gedachten had. Uitbreiding van deze bijzondere bevoegdheid tot de executies van onroerende goederen op den voet van het tweede boek van het Reglement op de rechtsvordering zou ongetwijfeld een vreemde figuur in ons executierecht vormen, terwijl daartegen overigens, zij het in mindere mate dezelfde bezwaren bestaan, die ik zoo juist uiteengezet heb, bezwaren die niet zoo gemakkelijk zullen zijn te overwinnen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen den geachten Regeeringsgemachtigde dank te zeggen voor de zeer uitvoerige beantwoording van mijn vraag. Gedeeltelijk is hetgeen ik vermeldde door hem bevestigd geworden. Inderdaad wordt dus *f* 500 à *f* 600 gedeclareerd door de betrokken landsadvocaten. Met genoegen vernam ik echter, dat daarvan *ongeveer* de helft in 's landskas terugvloeit, doch desniettegenstaande blijft het overblijvende bedrag nog vrij hoog; *f* 250 voor een executie is ongeacht de opbrengst daarvan zelfs zeer hoog te noemen. Ik neem daarom met genoegen kennis van de mededeeling van de Regeering, dat met verschillende landsadvocaten overeenkomsten zijn gesloten om een moderatie ten deze aan te brengen, wanneer de opbrengst van de executie lager zou zijn. De Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat er moeilijkheden zouden bestaan om de uitvoering van de executies van deze dwangschriften op te dragen aan landsdienaren, aangezien allerlei juridische moeilijkheden bij dergelijke executies plaats kunnen vinden, zoodat het risico niet mag worden geloopen, dat ingewikkelde vragen, die zich voordoen, niet op behoorlijke wijze worden opgelost. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ook gezegd, dat ten aanzien van de Inlanders al een oplossing is gevonden volgens het Inlandsch reglement, waarbij onder leiding van den landraadsvoorzitter die executies plaatsvinden. Nu zou ik nog willen vragen, of niet de mogelijkheid te vinden is, dat de executie zal kunnen worden opgedragen aan den voorzitter van den landraad, die dan toch tevens is residentierechter. Mij dunkt, dat een oplossing in dien zin het gouvernement heel wat minder zal kosten en dat daaruit belangrijke voordeelen voor het gouvernement zullen voortvloeien.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik reeds mocht mededeelen, acht de Regeering het bepaald zeer bezwaarlijk om executies van onroerende goederen in het hier ter sprake gebrachte verband in het algemeen in handen te leggen van anderen dan de landsadvocaten.

Ook de aanbeveling van het geachte lid, den heer Van Helsdingen om die executies in het algemeen over te laten aan de residentierechters kan de Regeering op dit moment zeer zeker niet overnemen, noch is de Regeering van meening, dat daarmede de moeilijkheden, die zij daarin voorziet zouden zijn ondervangen.

(Directeur van Financiën.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Prawoto, overgenomen door den heer Soetardjo, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de reistoelagen Inheemsche bestuursambtenaren.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de vraag van den heer Prawoto betreffende een herziening van de reistoelagen voor inheemsche bestuursambtenaren, moge het volgende dienen.

Dat een beslissing om de reistoelagen van de inheemsche bestuursambtenaren op Java te herzien, niet, zooals oorspronkelijk mocht worden verwacht, in het vorig jaar is kunnen worden genomen, is het gevolg van de omstandigheid, dat met het verzamelen van de daarvoor benoodigde gegevens en het voeren van verschillende besprekingen, meer tijd gemoeid bleek dan destijds werd gedacht.

Intusschen is echter al het vereischte materiaal verzameld en zoo zullen de betrekkelijke voorstellen binnen enkele dagen de Regeering bereiken.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Soetardjo nog het woord? Zoo neen, dan kunnen wij tot de volgende vraag overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de waarborgsom, te betalen door afschepers in interinsulair en kustverkeer.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de door den heer Van Helsdingen gestelde vraag inzake borgstellingen bij het vervoer van aan extra-uitvoerrecht onderworpen goederen van de eene plaats in het tolgebied naar de andere moet in de eerste plaats worden opgemerkt, dat afschepers, die niet als insoliede bij de douane bekend staan, volledige ontheffing kunnen krijgen van de algemeene verplichting tot zekerheidstelling bij vervoer van goederen in interinsulair en kustvaartverkeer Van deze ontheffingsmogelijkheid wordt door de geregelde afschepers steeds gebruik gemaakt.

(De heer Van Helsdingen: Sedert wanneer bestaat die bepaling?)

Die bepaling bestaat sedert vele jaren. Bij de invoering op korten termijn van het tijdelijk extra-uitvoerrecht hebben verschillende afschepers uit onbekendheid met de bepalingen niet tijdig maatregelen genomen om van de verplichting tot zekerheidstelling te worden ontheven. Intusschen werd door de meesten hunner reeds hierin voorzien. Sedert werd bovendien een algemeene regeling ter tegemoetkoming aan de betrokken handelaren getroffen.

Medio December vorig jaar is nl. bepaald, dat voor aan extra-uitvoerrecht onderworpen goederen, aangegeven met bestemming naar een binnen het tolgebied gelegen haven, ook dan geen zekerheid meer behoeft te worden geëischt, geheel afgescheiden dus van de mogelijkheid van volledige ontheffing, wanneer uit hoofde van de voor de invoering van het extra-uitvoerrecht reeds bestaande bepalingen, terzake van andere heffingen — te weten gewoon uitvoerrecht, statistiekrecht en goederengeld — geen zekerheid behoefde te worden gesteld.

Deze regeling houdt dus in, dat voor afschepers in het kustvaartverkeer bedoelde verplichting tot zekerheidstelling

(Van Helsdingen, Directeur van Financiën.)
niet meer bestaat, tenzij verplichting tot zekerheidstelling reeds bestond voor de invoering van het extra-uitvoerrecht en van de mogelijkheid tot het verkrijgen van ontheffing geen gebruik is gemaakt.

Ook door deze regeling is sedert medio December dus tegemoet gekomen aan de door den heer Van Helsdingen bedoelde bezwaren.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den Regeeringsgemachtigde voor zijn antwoord, waaruit wel blijkt, dat onbekendheid met de bepalingen vaak aanleiding is, dat moeilijkheden in het leven worden geroepen. Ik zou daarom den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen of dergelijke bepalingen niet op ruimer schaal gepubliceerd kunnen worden, zoodat de wijziging in het optreden van de douane-ambtenaren op die wijze ter kennis van de betrokken maatschappijen wordt gebracht.

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de omstandigheden in de toekomst daartoe nogmaals aanleiding mochten geven, dan wil de Regeering de aanbeveling van het geachte lid gaarne in gedachte houden, en in overweging geven die op te volgen bij de betrekkelijke dienstleiding.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake het sluitingsuur der douanekantoren.

De heer **De Bruyn Kops,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Helsdingen verzoekt te mogen vernemen of er voor de Regeering, mede in verband met het toenemend scheepvaartverkeer hier te lande, geen aanleiding bestaat de betrekkelijke bepalingen in dien zin te wijzigen, dat de werkzaamheid der douane meer aangepast wordt aan de belangen van handel en scheepvaart.

Met betrekking tot deze aangelegenheid moet worden onderscheiden tusschen de groote en de kleine tolkantoren. Bij de kleine tolkantoren is de situatie practisch deze, dat de werkzaamheden der douane zooveel doenlijk worden aangepast aan de scheepvaartbeweging, welke op haar beurt veelal afhankelijk is van het getij, van de noodzaak om vóór een bepaald uur de volgende aanloophaven te bereiken e.d.

Blijkbaar betreft de vraag van het geachte lid dan ook de inklaringswerkzaamheden bij de groote tolkantoren.

Ingevolge artikel 5 van de Rechtenordonnantie zijn de kantoren der ontvangers, waar de rechtenbetalingen moeten plaats vinden, geopend op werkdagen van 8 tot 3 uur.

Naast deze algemeene regeling voorziet het artikel in de mogelijkheid van afwijking, wanneer dit in het belang van den handel noodig is. Behoefte aan verruiming van de betalingsgelegenheid door wijziging van de kantooruren der ontvangers is in de practijk niet gebleken.

Wat nu betreft de werkuren van de douaneambtenaren die elders dan bij de ontvangerskantoren werkzaam zijn, de zoogenaamde ambtenaren van den actieven dienst, is in de douanewetgeving geen regeling getroffen. De werkzaamheden dezer ambtenaren zijn onder te verdeelen in twee categorieën, n.l. het behandelen van ten in- of uitvoer aangegeven goederen en het waken tegen clandestienen in- en uitvoer.

Laatstbedoelde werkzaamheden kunnen uiteraard niet aan bepaalde uren worden gebonden.

Wat de in de eerste plaats bedoelde werkzaamheden betreft, geldt voor de importgoederen als regel dat in aansluiting aan de regeling voor de kantooruren van de ontvangers, in normale

(Directeur van Financiën, Van Helsdingen.)
gevallen slechts van 8—3 gelegenheid tot inklaring wordt gegeven, van welken regel in urgente gevallen echter door den betrokken eerstaanwezenden ambtenaar kan worden — en ook wordt — afgeweken.

In het algemeen voldoet deze regeling aan de eischen van handel en scheepvaart, zooals bij te dien aanzien vroeger ingestelde onderzoekingen is gebleken. Destijds is nl. bij een der groote tolkantoren een proef genomen met een werkdag tot 4 uur, welke dus meer zou aansluiten bij de werkuren van den handel. Na afloop van den proeftijd is, geheel in overeenstemming met den betrokken handel ter plaatse, geconstateerd, dat aan de oude indeeling, met werkuren van 8 tot 3 derhalve, de voorkeur moest worden gegeven.

In welke gevallen van de normale werkuren bij de inklaring van goederen dient te worden afgeweken is een kwestie van beleid, waarover uiteraard verschil van meening kan bestaan.

Wat in het bijzonder betreft gevallen van aanbrengst van goederen, op een moment, waarop, in verband met de contingenteerings- en licentieeringsbepalingen, de termijn binnen welken de invoer moet zijn geschied op het punt staat te verstrijken, — het geval bedoeld in het tijdschrift A.b.a.n.i., waarnaar de heer Van Helsdingen verwijst — kan ik mededeelen dat de douane in die gevallen algemeen in zooverre aan den handel tegemoet komt, dat aan de behandeling van zoodanige goederen de voorrang wordt gegeven.

Inklaring buiten de gewone uren behoeft voor zoodanige goederen in het algemeen niet te worden toegestaan, aangezien door het departement van Economische Zaken voor de goederen die niet tijdig behandeld konden worden en waarvan de invoervergunningen in verband daarmede zijn komen te vervallen, extra-toewijzingen kunnen worden verleend zooals ook uit bedoeld artikel blijkt. Deze regeling biedt daarenboven het voordeel, dat van de zijde van het met contingenteerings- en licentieeringswerkzaamheden belaste departement wordt beslist of, zonder schending van de door zoodanige maatregelen te beschermen belangen, tot toelating der goederen op extra-toewijzing kan worden overgegaan.

Overigens moet nog worden opgemerkt, dat bij de zoo talrijke nieuwe maatregelen, zoowel op rechtengebied als op het terrein van licentieering en contingenteering, gelijk de practijk heeft uitgewezen, een tegemoetkoming door verlenging van den werktijd der douaneambtenaren, mede in verband met de krappe personeelsbezetting niet doorvoerbaar is. Een relatief korte verlenging zou slechts voor een aantal importeurs tegemoetkoming brengen en het behoeft wel geen betoog, dat het niet mogelijk zou zijn om op de talrijke speciale dagen, dat den volgenden dag nieuwe maatregelen in werking treden, iedereen tijdig te helpen hetgeen bij een verlenging van den werkdag tot middernacht nog niet eens bereikt zou kunnen worden. Aan handhaving van de bestaande regeling met, wanneer daartoe aanleiding is, verleening van faciliteiten door het daarvoor aangewezen departement van Economische Zaken, moet dus de voorkeur worden gegeven.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor haar uitvoerig antwoord, maar zou toch nog een nadere toelichting willen vragen over hetgeen gezegd is, dat onderscheiden moeten worden tusschen groote en kleine tolkantoren en dat de kleine tolkantoren in het algemeen aan de behoefte van den handel aangepast zijn.

Nu vraag ik de Regeering, of bijv. Oosthaven ook onder de kleine kantoren moet worden gerangschikt, want daar schijnt het toch eenige malen te zijn voorgekomen dat van de bevoegdheid om na 3 uur uit te slaan geen gebruik kon worden gemaakt, om welke redenen dan ook. Ik zie hier als reden opgegeven, dat er te weinig Inheemsch personeel was.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Financiën.

(Directeur van Financiën.)

Nu hangt het ervan af, of de behoefte om na 3 uur uit te slaan groot genoeg is. Zoo ja, dan dient mijns inziens de Regeering aan de behoefte tegemoet te komen, omdat anders de betrokkenen te veel moeite en kosten hebben, omdat zij de goederen, wanneer zij niet bijtijds kunnen worden uitgeslagen, moeten opslaan en daarvoor kosten moeten betalen. Het gevolg is, dat de vervoerders liever den overlandweg kiezen — al komt die 25% duurder uit — dan het zeetransport met zijn vele beslommeringen.

Verder zou ik willen vragen, hoe de enquête, waarover de geachte Regeeringsgemachtigde sprak, is opgezet, waarbij gebleken zou zijn, dat geen behoefte bestaat aan verlenging van de douane-uren tot 4 uur. Het lijkt mij zeer moeilijk uit te maken, dat zulk een behoefte niet bestaat.

Ik kan accoord gaan met de opvatting, dat het oordeel of van de bepalingen kan worden afgeweken, een kwestie van beleid is en dat daarover verschil van meening kan bestaan, maar ik vraag mij af, of niet per circulaire aan de verschillende tolkantoren kan worden medegedeeld, dat zij een soepele houding hebben aan te nemen en zoo eenigszins mogelijk de menschen moeten helpen, wanneer daarvoor aanleiding bestaat.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer er sprake is van kleine kantoren, heeft men daarbij in het algemeen het oog op de kleine tolkantoren in de buitengewesten, waar het personeel zeer dicht bij de hand is en gemakkelijk de indeeling van de werkuren kan regelen naar de momenteele behoefte. In Oosthaven is het eenigszins anders, daar woont het personeel op een bepaalden afstand van het kantoor zoodat daar de hand moet worden gehouden aan regelmatige kantooruren omdat anders ten aanzien van het personeel onmogelijk een regeling te treffen zou zijn.

Wat de vraag van den heer Van Helsdingen betreft, hoe men indertijd bij de genomen proef tot de conclusie is gekomen, dat verlenging van de kantooruren van de douane tot na 3 uur niet wenschelijk wordt geacht, daarop kan het antwoord luiden, dat de handel in den regel zeer tevreden en blij is, wanneer de werkzaamheden op het tolkantoor om 3 uur zijn afgeloopen. Als regel is dat voor den eigen magazijnsdienst en het eigen verdere transport, dat de handel heeft met de goederen, die vrij zijn gegeven, gemakkelijker en geeft het een betere verdeeling van werkzaamheden. Uit dien hoofde is men bepaaldelijk tot de uniforme conclusie gekomen, dat het geen aanbeveling verdient om tot de voor de douane meer eischende en zorgen gevende verlenging van werkuren over te gaan, waar daartegenover voor den handel maar zeer bescheiden, in het algemeen gesproken zou men zelfs kunnen zeggen problematieke, voordeelen tegenoverstaan.

Natuurlijk is het ook hier weer geen 100% tegen nul, maar alles bij elkaar genomen komt men tot de conclusie, dat de bestaande regeling bevredigend is.

Wat betreft het maken van uitzonderingen in zeer bijzondere gevallen, dat doet men gewoonlijk alleen voor bijzondere zaken, zooals vrieskamerartikelen en andere goederen, die spoedig aan bederf onderhevig zijn, die gevaar kunnen opleveren e.d., maar anders, als er zich geen bijzondere omstandigheden van zuiver sterk sprekenden incidenteelen aard voordoen, is men van meening, dat het beter is, iedereen te bedienen op de vastgestelde uren, zooals dat tot dusverre gebruikelijk is geweest. Het is beter dat handel en bedrijf weten, waaraan zij toe zijn — men kan toch ook van 8 uur 's morgens tot 3 uur 's middags bij de douane terecht — dan dat er eenigszins met de losse hand gewerkt wordt met voorschriften van zgn. soepel beleid voor de verschillende leiders bij de tolkantoren, waarvan in de praktijk toch zeer weinig terecht zal komen.

Ik geloof dat, wanneer de heer Van Helsdingen zijn oor nog eens te luisteren zal willen leggen bij terzake bevoegde personen, bij de leiders van handelsvereenigingen en andere groote bedrijven hier te lande, het geachte lid tot de conclusie zal komen, dat op dit oogenblik de bediening door de douane heusch zoo kwaad niet is.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Thamrin, ingezonden 21 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen gevraagd over de aanstelling van adspirant-douane-ambtenaren.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Thamrin heeft inlichtingen gevraagd omtrent de in December 1936 plaats gehad hebbende aanneming van een twintig-tal jongelieden voor opleiding voor de betrekking van ambtenaar 4e klasse bij den dienst der In- en Uitvoerrechten en Accijnzen. Zijn eerste vraag met betrekking tot het aantal sollicitanten, gesplitst naar den landaard, kan ik als volgt beantwoorden:

In totaal hebben zich 1044 sollicitanten schriftelijk aangemeld en wel 555 te Batavia en 489 te Soerabaja.

Onder hen bevonden zich:

479 van Europeeschen
462 van Inheemschen
86 van Chineeschen en
17 van Arabischen landaard.

Hiervan zijn na een eerste schifting volgens diploma's — voor deze opleiding wordt vereischt het bezit van het einddiploma eener M. U. L. O.-school of van een H. B. S. met 5-jarigen cursus, dan wel daarmede gelijk gestelde opleidingen — en andere gegevens 238 sollicitanten voor persoonlijke verschijning opgeroepen, deels te Batavia, deels te Soerabaja.

Van deze opgeroepenen waren

155 van Europeeschen
63 van Inheemschen
14 van Chineeschen en
6 van Arabischen landaard.

Naar aanleiding van het laatste gedeelte der vraag, nl. waarom uitsluitend Europeesche sollicitanten zijn aangenomen, wil ik er op wijzen, dat bij de definitieve selectie, evenmin als trouwens bij de eerste selectie, de landaard van de gegadigden een rol heeft gespeeld, wijl de opleidingsmogelijkheid bij den douanedienst open staat voor alle landaarden. Bij vorige aanwervingen in de jaren 1935 en 1936 zijn dan ook wel plaatsen aan candidaten van niet-Europeeschen landaard toegewezen.

Dat dit bij de laatstelijk gehouden aanwerving niet is gebeurd, is het uitsluitend gevolg van de resultaten van de selectie.

(De heer Soangkoepon: Inheemschen schijnen voor den douanedienst niet geschikt te zijn!)

Het komt dus hierop neer, dat de allerbesten van die 1044 solicitanten zijn uitgekozen en dat daarbij ditmaal toevallig geen Inheemschen waren.

Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt wel van zelf dat in het algemeen bij het aannemen van personeel de besten van de gegadigden, die zich op een bepaald moment aanbieden, in aanmerking komen.

Houdt men nu verder in het oog, dat zich ongeveer 1050 sollicitanten hadden opgegeven voor slechts 20 vacatures, dan zal het duidelijk zijn dat zelfs goede krachten niet in aanmerking konden komen, omdat slechts de allerbesten een kans konden krijgen.

Dat bij de onderwerpelijke aanwerving slechts jongelui van Europeeschen landaard zijn aangenomen is dan ook niet meer dan een toevallige omstandigheid, doch zooals de geschiedenis uitwijst, doet een dergelijk resultaat zich slechts sporadisch voor.

(Thamrin.)

Wat ten slotte het verzoek om overlegging van een opgave van de diploma's en cijferlijsten betreft, waarom de heer Thamrin in het tweede gedeelte van zijn vraag verzocht, wil ik opmerken, dat de diplomacijfers, zooals hiervoren reeds gezegd, slechts bij de eerste uitsplitsing een rol hebben gespeeld. Dit cijfermateriaal is dus geenszins de uitsluitende maatstaf bij de schifting geweest.

Overigens is het zeer bezwaarlijk — zoo niet onmogelijk — deze opgave samen te stellen, wijl het meerendeel der daarvoor benoodigde stukken intusschen reeds aan de sollicitanten is teruggestuurd.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik den geachten Regeeringsgemachtigde goed heb begrepen, dan hebben naar aanleiding van den oproep zich ongeveer een gelijk aantal Indonesiërs als Europeanen aangemeld voor deze opleiding en wel 462 Indonesiërs en 479 Europeanen. Van deze ongeveer gelijke aantallen zijn na de eerste schifting, op de diploma's, 155 Europeesche jongelieden en 63 Indonesische overgebleven. Nu deelt de geachte Regeeringsgemachtigde mede, dat de selectie niet uitsluitend gebaseerd wordt op cijfermateriaal, dat men overlegt. Waarschijnlijk dus ook op een klein mondeling examen, of op een andere wijze, die de geschiktheid van den candidaat zal bepalen.

Nu bevreemdt het mij ten zeerste, dat onder die 63 Indonesische jongelieden, geen enkele geschikte is gevonden, die in aanmerking zou kunnen komen voor het toch betrekkelijk zeer eenvoudig baantje van volontair bij de douane. Ik heb hier cijfermateriaal voor mij, waarbij men, als men daarop afgaat, zich met verwondering zal afvragen, waarom deze jongens tot deze baantjes niet worden toegelaten waar zij hadden reeksen achten en negens. Zij zijn toch na dit korte examen afgevallen.

Afgescheiden nog van de betrekkelijke waarde van zoo 'n kort examen, wil het er bij mij niet in, dat van die 63 Inheemsche jongelieden er geen enkel geschikt werd bevonden voor deze eenvoudige betrekkingen, terwijl van de 155 Europeesche jongelieden er 20 geschikt werden bevonden.

Ik zou de Regeering daarom willen vragen, welke criteria zijn toegepast bij dat mondeling examen, want als ik afga op het cijfermateriaal en de personen zelf die mij bekend zijn, dan geloof ik van mijn kant te kunnen verklaren, dat ik geen enkele reden zie, waarom zij niet geschikt bevonden zijn. Wat betreft hun optreden, hun uiterlijke verschijning, hun lichaamsbouw, als die ook in aanmerking zou worden genomen, meen ik, dat er zeker candidaten bij zijn, die naar alle waarschijnlijkheid aan de gestelde eischen zouden hebben voldaan.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is niet de eerste keer, dat er ten aanzien van het departement van Financiën geklaagd wordt over achteruitstelling van Indonesiërs bij vacatures. Bij een vorige gelegenheid, ik meen, dat het bij de aanstelling van controleurs bij de belastingen was, is ook na den eersten groep geen enkelen Indonesiër aangenomen, maar na een schriftelijke vraag van den heer Soetardjo zijn er toen 3 van de 8 plaatsen voor Indonesiërs ingeruimd.

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: U vergist U, die candidaten waren bereids aangenomen.)

Als ik mij dan niet vergis, werd er eerst 1 aangenomen, doch nadat de schriftelijke vraag door den heer Soetardjo was gesteld, de terzake door hem ingediende motie was aangenomen en de Regeeringsgemachtigde een toezegging had gedaan, zijn er nog twee plaatsen ingeruimd, zoodat er ten slotte voor de acht plaatsen drie Indonesiërs zijn aangenomen.

Het zal misschien aan mij liggen, doch ik acht deze aanneming van personen onbegrijpelijk, wanneer tenminste het rascriterium hierbij geen rol heeft gespeeld.

(Directeur van Financiën.)

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou er in de eerste plaats op willen wijzen, dat het hier nu niet zoozeer gaat om een hoogst ondergeschikt baantje, zooals de heer Thamrin het wil doen voorkomen, hetgeen hij heeft geaccentueerd door te spreken van volontair bij de douane, doch dat het hier bepaaldelijk betreft een selectie van abituriënten, die op een cursus moeten worden geplaatst en te zijner tijd zullen worden opgenomen in de rijen van de ambtenaren der douane. Dat is dan in een rang, die uitgaat boven de z.g. douanekommiezenrang. Deze ambtenaren moeten niet alleen aan zekere intellectueele eischen voldoen, doch ook alleszins geschikt zijn om binnen korten tijd zoo noodig zelfstandig te kunnen optreden. Zij krijgen een vrij verantwoordelijke functie te vervullen, zoowel op de kleine kantoren, waar zij eventueel reeds spoedig de leiding zullen moeten geven, als op de grootere kantoren, waarbij ook al spoedig aan de ambtenaren van dezen rang vrij verantwoordelijke controleerende functies moeten kunnen worden opgedragen.

(De heer Soetardjo: Zijn Inheemschen daartoe niet in staat?)

Mijnheer de Voorzitter. Deze rang brengt zeer speciale eischen met zich mede. Men kan het eenigszins vergelijken — natuurlijk niet over het geheel genomen — met enkele rangen van de algemeene politie. Men moet hier hebben jongelieden, waarvan men de verwachting kan hebben van een zeer voldoend flink en desnoods krachtig persoonlijk optreden. Dit is niet precies onder woorden te brengen. Doch naast de eischen, die men zal kunnen toetsen aan het cijfermateriaal van de school heeft men noodig te toetsen de persoonlijkheid van de gegadigden volgens den indruk, die zij, die met die toetsing zijn belast van die jongelieden krijgen tijdens het mondeling onderhoud.

Mijnheer de Voorzitter. Nu is het achteraf wel heel moeilijk te zeggen, waarom er van de Inheemsche sollicitanten per slot van rekening geen zijn uitverkoren bij de eindselectie, terwijl er wel van de Europeesche 20 als de allerbesten zijn uitgezocht. Doch ik heb er al de aandacht op gevestigd, dat het bepaaldelijk een uitzondering is, dat een selectie op dit gebied een dergelijke uitkomst heeft gegeven en ik ben er persoonlijk ook van overtuigd, dat dergelijke ook wat mij betreft onbevredigende uitkomsten zich in de toekomst hoogstens zeer sporadisch zullen kunnen voordoen.

De **Voorzitter**: Ik deel allereerst mede, dat door de heeren Thamrin, Wirjopranoto en Iskandar Dinata te dezer zake een motie is ingediend, die te gelegenertijd in behandeling zal komen.

Tusschen de 16e en 17e vraag wordt ingeschoven vraag No. 52, die ook ligt op het gebied van financiën, gesteld door den heer Van Lonkhuyzen.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Lonkhuyzen.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de inkomstenbelasting enz. van ongehuwde schepelingen.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Lonkhuyzen heeft aan de orde gesteld de opvatting der belastingadministratie met betrekking tot de fiscale woonplaats van ongehuwde schepelingen aan boord van hier te lande thuis hoorende schepen, welke in buitenlandsche havens zijn gestationneerd en knoopt daaraan een vraag vast met betrekking tot de interpretatie en de toepassing van wettelijke regelingen door met de uitvoering daarvan belaste ambtenaren.

Het wil mij doelmatig voorkomen om, naar aanleiding van de gestelde vraag zeer beknopt, een uiteenzetting te geven

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Financiën en den R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.

(Van Lonkhuyzen.)
van de positie, welke de heer Van Lonkhuyzen kennelijk op het oog heeft.

In den loop van het jaar 1936 bleek, dat een incidenteele beslissing met betrekking tot de fiscale woonplaats van schepelingen, tegen de bedoeling van de dienstleiding, in dien zin werd toegepast, dat ook schepelingen aan boord van hier te lande thuis behoorende schepen, welke een verbinding met een buitenlandsche haven onderhouden, niet werden aangemerkt als hier te lande te wonen en mitsdien niet in de loon- en inkomstenbelasting werden betrokken.

In een aanschrijving van 11 November 1936 werd toen aan de ambtenaren medegedeeld, dat de zooeven bedoelde schepelingen in zoodanige omstandigheden verkeeren, dat van inwoning hier te lande kan worden gesproken, ook al hebben deze schepelingen niet een woning aan den wal ter beschikking.

Deze regel moet, zoo gaat de aangehaalde aanschrijving verder, zoowel voor gehuwden als voor ongehuwden gelden. Alleen wanneer de betrokkene buiten Ned.-Indië voor zijn gezin een woning aanhoudt, waarvan hij zelf ook min of meer geregeld gebruik maakt, kan worden aangenomen, dat de schepeling niet hier te lande woont.

Uit het vorenstaande blijkt reeds, dat hier niet de bedoeling voorzat een vroeger geldende regeling terzijde te stellen, of dat hier sprake zou zijn van een geheel nieuwe wetsinterpretatie, maar dat eenvoudig bedoeld werd een onjuiste toepassing van een administratieve beslissing recht te zetten.

Het is overigens duidelijk, dat het hier gaat om de toepassing van de bepaling der verschillende belastingregelingen omtrent de vraag wie als inwonenden voor de heffing der loon-, inkomsten- en vermogensbelasting moeten worden aangemerkt. Volgens die regelingen nu wordt de vraag, of iemand binnen Ned.-Indië woont, in het algemeen naar de omstandigheden beoordeeld. Het is derhalve een bij uitstek feitelijke vraag, die voor elk individu met inachtneming van alle feitelijke omstandigheden zal moeten worden beantwoord.

Het beleid der administratie is eenerzijds daarop gericht om voor zooveel het van haar afhangt, te verzekeren, dat opvarenden van schepen niet geheel van inkomstenbelasting e.a. vrij loopen, maar althans ergens worden aangeslagen, terwijl zij anderzijds heeft te voorkomen, dat belanghebbenden het slachtoffer van dubbele belastingheffing worden.

De gestelde vraag of de Regeering bereid is haar ambtenaren op te dragen om zich van de duidelijk gebleken bedoeling van den wetgever te overtuigen alvorens een nieuwe wetsinterpretatie te lanceeren en, mocht deze bedoeling met de nieuwe interpretatie in strijd zijn, den Volksraad in de gelegenheid te stellen zich omtrent de nieuwe inzichten uit te spreken, mist feitelijken grondslag en is overigens onbegrijpelijk voor zoover de bedoeling der wet daarbij wordt te pas gebracht.

Er ligt hier in de eerste plaats toevallig niet een nieuwe wetsinterpretatie voor.

Het is vanzelf sprekend, dat de ambtenaren de wettelijke voorschriften interpreteeren met toepassing van alle daartoe ten dienste staande hulpmiddelen; dat het resultaat uiteraard niet kan ingaan tegen de duidelijke bedoeling van den wetgever, en dat uiteindelijk slechts het resultaat van die interpretatie als wettelijk voorschrift kan worden ten uitvoer gelegd.

Zou dat resultaat tot een onbevredigende toepassing leiden, dan dient uit den aard der zaak op wijziging van het voorschrift te worden aangestuurd,

(De heer Van Lonkhuyzen: Juist.)

waartoe eventueel de medewerking van den Volksraad zal zijn in te roepen.

De heer **Van Lonkhuyzen**: Mijnheer de Voorzitter! Volgens den geachten Regeeringsgemachtigde is hier van een nieuwe wetsinterpretatie geen sprake. Maar waarom is de wet dan sedert het tot stand komen van de belastinordonnantie-

(Dir. v. Financiën, R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)
tie 1932 op een andere wijze toegepast? Thans krijgen we een volkomen andere toepassing en dat noem ik een nieuwe wetsinterpretatie. Ik acht het plicht van de Regeering om, wanneer Zij een dergelijke gedragslijn wil volgen, bij den Volksraad een wijzigings-voorstel in te dienen opdat deze zich daarover kan uitspreken.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, in alle bescheidenheid, zooeven duidelijk te hebben gemaakt, dat het hier niet betreft een nieuwe wetsinterpretatie .....

(De heer Van Lonkhuyzen: Was de vorige interpretatie onjuist?)

.....integendeel, het is het uitvoerende gezag, den belastingdienst, in den loop van het vorige jaar gebleken dat de interpretatie, zooals die had moeten gelden door verschillende inspectiekantoren gedeeltelijk niet werd toegepast.

(De heer Van Lonkhuyzen: Door geen enkel inspectiekantoor!)

Daarop is toen een redres gevolgd, met den opzet om de bedoeling, die van oudsher bestond, bij het hoofdkantoor van den belastingdienst volledig tot haar recht te doen komen.

(De heer Van Lonkhuyzen: Overtuigt U zich eens bij den heer Van den Bussche!)

Maar er is nog iets anders. Al ware het een andere interpretatie, die de belastingdienst op een gegeven moment zou willen voorbrengen, dan nòg is dat een zaak van het uitvoerende gezag. Wanneer het betreft de interpretatie van een zoo belangrijk geval, dat de directeur van Financiën of zelfs de Regeering er in dienen te worden gekend, zal dat zeker niet worden nagelaten. Maar in ieder geval is de toepassing der wet overgelaten aan de diensten, die daarvoor zijn aangewezen. Als die diensten zich hebben te verantwoorden, geschiedt dat tegenover het departementshoofd en in laatste instantie tegenover de Regeering. Of er dan nog aanleiding kan zijn, in een misschien zeer buitengewoon geval van een nieuwe interpretatie die, laten wij zeggen de Regeering wenscht toegepast te zien, den Volksraad daarvan vooraf kennis te geven, zou dan toch altijd nog moeten worden overgelaten aan het oordeel van de Regeering.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de vragen omtrent Financiën afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.

De beantwoording der vragen 17, 18 en 19 wordt tot nader order uitgesteld.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soeria Nataätmadja, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake toepassing van de straffen- en beroepsordonnantie.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De vraag van den heer Soeria Nataätmadja, of de Regeering niet met hem van oordeel is, dat de bepalingen der Straffen- en Beroepordonnantie ook op gevallen van eervol ontslag toepasselijk zijn, moet ontkennend worden beantwoord.

Het ontslag, uit de betrekking dan wel uit 's lands dienst, in die regeling onder de straffen opgenomen, is bedoeld als niet-eervol. Alvorens een landsdienaar bij wijze van straf wegens plichtsverzuim niet-eervol uit zijn betrekking dan wel uit 's lands dienst wordt ontslagen, zullen dus de bepalingen der bedoelde ordonnantie toepassing moeten vinden. Een ongevraagd eervol ontslag, als bij gebleken ongeschiktheid

80ste VERGADERING — VRIJDAG 5 FEBRUARI 1937.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.

(Soeria Nataätmadja, R. G. v. Alg. Ambtenaarszaken.) wordt gegeven, is echter iets anders; hier is geen sprake van toepassing van een straf in den zin der Straffen- en Beroepordonnantie. Voor uitvoeriger mededeelingen omtrent dit punt moge ik verwijzen naar hetgeen door mij verleden jaar aan den Volksraad is medegedeeld bij de behandeling van afdeeling III der begrooting voor 1937 (Handelingen blz. 1158 en 1159).

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het zal wel duidelijk zijn, dat mijn vraag doelt op eervol ontslag uit 's Lands dienst of uit de betrekking, waarom door betrokkene zelf niet is verzocht.

Ik heb mijn vraag gesteld, omdat men bij ongevraagd eervol ontslag uit de betrekking of uit 's lands dienst te maken kan hebben met oorzaken, die om zoo te zeggen het licht schuwen. In de practijk komt het namelijk nogal eens voor, dat menschen niet kunnen werken in den geest van hun superieuren en wat is er dan gemakkelijker dan zoo iemand, een recalcitrant mensch soms, te bussen en te ontslaan, eervol, uit de betrekking of uit 's lands dienst, wegens ongeschiktheid, zooals het gewoonlijk heet.

Het is daarom, dat ik het noodzakelijk acht, dat ambtenaren, die op zulk een wijze, dus zonder meer, hun congé hebben gekregen een beroep kunnen doen op een hoogere instantie, om te voorkomen, dat aan de rechtzekerheid van de ambtenaren niet voldoende recht wordt gedaan.

In de Straffen- en Beroepordonnantie zelf zijn 7 gevallen genoemd. Vijf daarvan, hebben, als ik mij niet vergis, betrekking op gevallen, die van minder ernstigen aard zijn dan eervol ontslag uit de betrekking of uit 's lands dienst. Zelfs tegen het onthouden van een tractementsverhooging, zelfs tegen een eenvoudige ontevredenheidsbetuiging, kan men in beroep gaan en dan is tevens in de wet bepaald, dat de redenen, die tot de straf hebben geleid, vermeld moeten worden, hetzij in een afzonderlijk schrijven, hetzij in den considerans van het besluit.

Nu heeft de Regeering mij geantwoord, dat eervol ontslag uit de betrekking of uit 's lands dienst niet een straf is, maar in werkelijkheid is het wel een straf.

(De heer Soangkoepon: Zoo wordt het gevoeld ook.)

Inderdaad, het wordt ook zoo gevoeld en waar een ambtenaar, aan wien een der in de Straffen- en Beroepordonnantie genoemde straffen opgelegd wordt, het recht heeft, een verweerschrift in te dienen, zou ik ook in de door mij bedoelde gevallen hooger beroep mogelijk gemaakt wenschen te zien. Het niet-verstrekken van eenige inlichtingen betreffende de aanleiding tot het eervol ontslag is mijns inziens niet comme il faut, en is onbevredigend, niet alleen voor het rechtsgevoel van den betrokkene maar voor het geheele publiek, dat als buitenstaander weet waaraan het ontslag te wijten is.

Ik zou er daarom nog eens op willen aandringen, dat voortaan onder ontslag wordt verstaan niet alleen ontslag uit den dienst maar ook uit de betrekking. Want tenslotte moet er iets voorafgaan om in hooger beroep te komen, men moet iets misdaan hebben waardoor men in aanraking komt met den strafrechter, waarna ontslag uit de betrekking volgt. Eerst daarna komt men in aanmerking voor beroep op een hoogere instantie.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter. Men moet in deze dingen tweeërlei wel uiteenhouden; in de eerste plaats plichtsverzuim, gepleegd door een ambtenaar, ter zake waarvan een straf kan worden opgelegd, waartoe onder anderen behoort het niet-eervol ontslag uit de betrekking of uit 's landsdienst. Daarvoor zijn verschillende waarborgen gegeven, onder anderen het instellen van een commissie, waarin ook buitenstaanders zitting kunnen hebben, wat hier

(Regeeringsgemachtigde v. Alg. Ambtenaarszaken.) mogelijk is, omdat het hier een plichtsverzuim betreft, dus een objectief waarneembaar feit.

Iets geheel anders is een eervol ontslag wegens ongeschiktheid. Hier is geen kwestie van plichtsverzuim. Hier is de ambtenaar niet geschikt gebleken te zijn voor zijn functie en kan uit dien hoofde niet gehandhaafd blijven.

(De heer Soeangkoepon: Maar als de beoordeeling van de geschiktheid niet juist blijkt te zijn, wat dan?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de vraag van den heer Soangkoepon gaarne beantwoorden, omdat ik dan meteen kom op een vraag, die de heer Soeria Nataätmadja heeft voorgebracht. Ik wilde dan opmerken, dat deze de zaak niet zoo moet stellen alsof bij een ontslag wegens ongeschiktheid geen gelegenheid zou bestaan, daartegen op te komen en de betrokken ambtenaar geheel rechteloos zou zijn. Dit is in geenendeele het geval. De straffen- en beroepordonnantie is hier niet toepasselijk, maar er zijn tal van andere wegen open om te waken tegen een onrechtvaardige beoordeeling. Ik noem in de eerste plaats de conduite. Een ongeschiktverklaring zal als regel berusten op de conduite. Het zal den geachten leden bekend zijn, dat daarvan hooger beroep mogelijk is. Verder bestaat beroep op hoogere autoriteiten, tot zelfs den Gouverneur-Generaal toe.

(De heer Soeria Nataätmadja: Maar niet bij een onpartijdige commissie.)

Het gaat uiteraard om een geheel andere wijze van beroep dan bij het opleggen van een straf. Ik heb dat verleden jaar uitvoerig hier uiteengezet.

Nu heeft de geachte steller van de vraag de veronderstelling geuit, dat hiervan misbruik zou kunnen worden gemaakt door iemand, die wegens plichtsverzuim zou moeten worden ontslagen, wegens ongeschiktheid te ontslaan, ter voorkoming van de toepassing van de straffen- en beroepordonnantie. Ik behoef het geachte lid wel niet te zeggen, dat dit iets volkomen ongeoorloofds zou zijn, waartegen de Regeering ten strengste zal waken.

(De heer Soeria Nataätmadja: Dat heb ik ook niet bedoeld!)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soetardjo, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag wordt de Regeering verzocht, mede te deelen, wanneer de regeling betreffende de verzorging der nagelaten betrekkingen van niet-Europeesche landaarden en de weezenverzorging kan worden tegemoet gezien.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de vraag van den heer Soetardjo kan worden medegedeeld, dat van Regeeringswege inderdaad in de vergadering van het College van Gedelegeerden van 24 November 1931 is verklaard, dat ongetwijfeld ten volle rekening zou worden gehouden met den wensch, uitgedrukt in de motie-Soejono betreffende de verzorging van door niet-Europeesche ambtenaren achtergelaten weezen, doch daaraan is toen al dadelijk toegevoegd, dat geen toezegging kon worden gedaan dat zulk een regeling binnen een termijn van 5 jaar tot stand zou komen.

Sedert heeft, gelijk bekend, 's lands financieele toestand zulk een ongunstige wijziging ondergaan, dat de gewenschte regeling niet in overweging is kunnen worden genomen.

Ook thans acht de Regeering 's lands financieele omstandigheden nog niet van dien aard, dat tot een maatregel als de hierbedoelde, welke voor het land een belangrijke verzwaring van uitgaven zou medebrengen, reeds zou kunnen worden overgegaan.

(Soetardjo, R. G. v. Alg. Ambtenaarszaken.)
Intusschen blijft Zij voortdurend haar aandacht op dit vraagstuk gevestigd houden.

De heer **Soetardjo:** Mijnheer de Voorzitter! Het behoeft wel niet gezegd te worden, dat het regeeringsantwoord op deze vraag voor mij hoogst onbevredigend is. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde erop willen wijzen — en dit in herhaling van wat destijds in het C.v.G. is gezegd — dat de regeling voor de niet-Europeesche landsdienaren afwijkt van de gewone regeling, die geldt voor andere groepen van landsdienaren, en volgens welke de contributie van 5% van het salaris geldt voor het vormen niet alleen van een weduwenfonds, maar ook van een weezenfonds. Nu kan de geachte Regeeringsgemachtigde toch zeker niet tegenspreken, dat een betaling van contributie van 5% door de niet-Europeesche landsdienaren ten behoeve van de vorming van een weduwenfonds alleen, niet billijk kan worden beschouwd, niet billijk als men bedenkt, dat voor andere groepen van landsdienaren zulks niet het geval is.

Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde eraan willen *herinneren*, dat destijds bij de behandeling van de onderwerpelijke aangelegenheid, ik bedoel bij de bespreking van het ontwerp-reglement op het weduwenpensioen voor de niet-Europeesche landsdienaren, als motief werd aangevoerd voor het nog niet tot stand komen van het weezenfonds, dat daarvoor nog verschillende gegevens moesten worden verzameld. Toen gold niet het financieele bezwaar. Dit argument, dat *nog geheel* nieuw is en nu door den geachten Regeeringsgemachtigde is aangevoerd, bestond destijds niet.

Nu deze zaak, voor mij althans, zulk een eigenaardige wending heeft genomen, moet ik er met stelligheid op blijven aandringen, dat de Regeering zoo spoedig mogelijk deze zaak zal entameeren. Indien de geachte Regeeringsgemachtigde mij dit zou kunnen toezeggen, zal ik afzien van mijn voornemen om hierover een motie in te dienen. In het ontkennend geval ben ik verplicht hierover inderdaad een motie in te dienen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter. Het geachte lid heeft gesproken van een eigenaardige wending, die deze zaak heeft genomen, maar ik kan het toch weinig eigenaardig vinden, dat in een zaak als deze, waarin de Regeering geen toezegging heeft gedaan, de belangrijke financieele achteruitgang van 's lands inkomsten, reden is geweest om hiervan af te zien.

Het geachte lid kan worden toegegeven, dat er inderdaad gewichtige billijkheidsargumenten zijn aan te voeren voor de invoering van een weezenverzorging als hij bedoelt, doch het geachte lid kan toch niet blind zijn voor de belangrijke financieele consequenties, die dat ten gevolge zou hebben. Zooals ik zooeven heb gezegd, acht de Regeering den toestand van 's landsfinanciën op het oogenblik nog niet van dien aard, dat een regeling als door hem gewenscht gegeven zou kunnen worden, zoodat tot het leedwezen der Regeering de toezegging, die het geachte lid heeft gevraagd, hem niet kan worden gegeven.

De **Voorzitter:** Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Sosrohadikoesoemo, ingezonden op 21 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake uitkeering van een maand pensioen of onderstand aan nagelaten betrekkingen bij overlijden van ambtenaarsweduwen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De regelingen betreffende de uitkeering van één maand

(Sosrohadikoesoemo, R.G. v. Alg. Ambtenaarszaken.)
extra salaris c.q. pensioen bij overlijden bedoelen om de nagelaten betrekkingen wier kostwinner de overledene was, tegemoet te komen in de extra kosten, welke het overlijden en het zich aanpassen aan de verminderde inkomsten voor het gezin medebrengen. Voor het treffen van een dergelijke regeling in het algemeen ook voor de weduwenpensioenen en weezenonderstanden ziet de Regeering geen voldoende aanleiding. Zeker niet in de gevallen, dat een weduwe komt te overlijden zonder minderjarige kinderen achter te laten. Wel is er aanleiding voor eenige extra tegemoetkoming wanneer een pensioengenietende weduwe overlijdt met achterlating van minderjarige kinderen die recht op onderstand hebben. Deze is gevonden door de verhoogde uitkeeringen, waarop volle weezen aanspraak hebben (vgl. o.m. art. 19 (2) jo. 21 (1) en (3) Civielfondsreglement, Staatsblad 1935 No. 600), reeds over de maand van overlijden der moeder toe te kennen, wat neerkomt op een extra-uitkeering ten bedrage van 15 tot 60% van het weduwenpensioen, afhankelijk van het aantal achtergelaten kinderen. Mocht een regeling voor de verzorging van weezen van niet-Europeesche ambtenaren tot stand komen, dan zal daarin een overeenkomstige voorziening kunnen worden opgenomen.

De heer **Sosrohadikoesoemo:** Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor het gegeven antwoord. Uiteraard heeft dit antwoord mij niet geheel bevredigd. Vooral, waar de Regeering heeft gemeend te moeten naar voren brengen, dat Zij geen aanleiding heeft gevonden een gelijke regeling te treffen, zooals bij overleden ambtenaren en overleden gepensionneerde ambtenaren het geval is. Immers in bijblad 13499 is de Regeering toch ten aanzien van de overleden ambtenaren zoover gegaan, met wel een uitkeering te doen plaatshebben, wanneer deze ambtenaren zelfs geen gezinshoofden zijn. Waar de Regeering deze regeling heeft willen treffen ten aanzien van de ambtenaren en gepensionneerde ambtenaren meen ik wel redenen te kunnen hebben om bij haar er op aan te dringen ook ten aanzien van de onderstand-trekkende weduwen een soortgelijke regeling te treffen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik aan mijn antwoord in eersten termijn gegeven niets meer behoef toe te voegen.

De **Voorzitter.** Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake pensioenfonds van niet-Europeesche locale ambtenaren en hun weduwen.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Voor de beantwoording van deze vraag en van de volgende vraag van de lijst, eveneens van den heer Iskandar Dinata, ben ik niet als Regeeringsgemachtigde aangewezen.

De **Voorzitter:** Dan zijn hiermede de vragen omtrent algemeene ambtenaarszaken afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den directeur van Binnenlandsch Bestuur.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Datoe' Toemenggoeng, ingezonden op 20 Januari 1937.

(Dir. v. Binnenlandsch Bestuur, Soangkoepon.)

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake Inlandsche gemeenteordonnanties.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag van den heer Datoe' Toemenggoeng of de indiening van de ontwerpen Inlandsche gemeente-ordonnanties in de aanstaande hoofdzitting kan worden tegemoetgezien, kan ik antwoorden, dat daarnaar ernstig zal worden gestreefd.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Datoe' Toemenggoeng nog het woord? Zoo neen, dan kunnen wij tot de volgende vraag overgaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soangkoepon, ingezonden op 17 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake erfopvolging volkshoofden in de Karolanden.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De door den heer Soangkoepon gestelde vragen betreffende de opvolging in het landschapsbestuur in de Karolanden, kunnen in de volgorde, waarin zij gesteld zijn, als volgt worden beantwoord:

a. de besluiten, welke de erfopvolging regelen, berusten niet op een referendum onder de bevolking, doch zijn geheel overeenkomstig de te dien tijde vigeerende zelfbestuursregelen 1919 (Staatsblad 1919 No. 822) vastgesteld;

b. van een medezeggenschap van het eene zelfbestuur in de interne aangelegenheid van een ander landschap is geen sprake, aangezien het gezag van het zelfbestuur zich niet uitstrekt buiten de grenzen van het landschap; de gezamenlijke regeling kan niet anders worden beschouwd dan als een verzameling van een aantal geheel gelijkluidende beslissingen, welke elk zijn genomen door het betrokken zelfbestuur voor zijn eigen gebied;

c. de bedoelde regeling van de erfopvolging is niet in strijd met de bestaande politieke contracten, aangezien die contracten korte verklaringen zijn en derhalve de rechten, bevoegdheden en verplichtingen van het land eenerzijds en die van de zelfbesturen anderzijds, te dien tijde werden beheerscht door de zelfbestuursregelen 1919;

d. de bevoegdheid van de zelfbesturen in de Karolanden tot wijziging van de opvolging in het landschapsbestuur berustte op een beslissing van den Gouverneur-Generaal.

e. er bestaat geen „keuze van geschikte candidaten", als waarvan de heer Soangkoepon spreekt, omdat volgens den adat de oudste zoon van den laatsten radja de meest rechthebbende is op de waardigheid. Mocht bedoeld zijn, dat door de getroffen regeling een beperking tot stand is gekomen van het aantal personen, dat bij eventueele ongeschiktheid van een meer-rechthebbende voor de waardigheid in aanmerking kan komen, dan dient opgemerkt te worden dat geen beperking van dat aantal rechthebbenden heeft plaats gevonden, omdat bij ontstentenis of ongeschiktheid van de leden van het geslacht van den laatsten radja de tot het andere geslacht behoorenden in aanmerking komen voor het bestuurderschap;

f. aangezien deze vraag uitgaat van een onjuiste veronderstelling kan zij verder onbeantwoord blijven;

g. aan de door de zelfbesturen der Karolanden afgelegde korte verklaringen zijn geen beloften verbonden.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Vóór de vestiging van het Nederlandsch gezag in de Karolanden bestonden deze gebieden uit verschillende zelfstandige staten en staatjes, waarvan elk een eigen huishouding had.

(Soangkoepon.)

Aan het hoofd van elken staat of staatje stond een twee-, drie- en vierhoofdig bestuur. Elk staatje had een eigen bestuursorgaan en had slechts bemoeienis met zijn bestuur en huishouding.

In dezen toestand kwam het Nederlandsch gezag toen in die streken zich vestigen, welke vestiging geleid heeft tot het sluiten van de politieke-contracten onder den titel van de zg. „Korte Verklaring", met de in de Karolanden bestaande regeerende Bataksche vorsten (Sibajaks). Het sluiten van deze politieke contracten geschiedde voor elk landschap afzonderlijk. Zoo zijn dan ontstaan de vijf afzonderlijke zelfbesturende landschappen Lingga en Onderhoorigheden, Baroesdjahe en Onderhoorigheden, Sarinembah en Onderhoorigheden, Soeka en Onderhoorigheden en Koetaboeloeh en Onderhoorigheden in de onderafdeeling Karolanden. Voor elk dezer landschappen bestaat dus een afzonderlijk gesloten politiek contract. Het bestaan van deze politieke contracten impliceert dus de eerbiediging van de zelfstandigheid van elk dezer landschappen, hetgeen onafwijsbaar ten gevolge heeft, dat de regeling van de interne aangelegenheden van elk landschap tot de bevoegdheid der betrokken organen behooren te worden gerekend, hetgeen ook door de Regeering is bevestigd. Ook de regeling in de voorziening van het zelfbestuurdersschap in elk landschap behoort tot de taak van de betrokken overheidsorganen, zoodat andere landschappen in die gevallen hoegenaamd geen zeggenschap mogen hebben. Wil men dus een wijziging brengen in de wijze van voorziening in het zelfbestuurderschap, dan zijn de betrokken Adatwaardigheidsbekleeders de daartoe aangewezen bevoegde macht.

Volgens den geldenden adat in deze gebieden moeten in normale gevallen de actiefzijnde zelfbestuurders bij hun defungeeren opgevolgd worden door hun oudsten zoon — zooals de Regeeringsgemachtigde terecht opmerkte — en bij diens afwezigheid een der jongere broeders, terwijl bij eventueele ontstentenis van de mannelijke afstammelingen van den defungeerenden zelfbestuurder, andere nakomelingen van de naasthoogere linie naar rangorde volgens den adat daartoe in aanmerking kunnen worden gebracht. Deze wijze van erfopvolging is in de betrokken landschappen sedert hun bestaan reeds als beginsel aangenomen. Er bestaat natuurlijk een mogelijkheid tot afwijking van de bestaande regels, doch zulk een afwijking is alleen dàn geoorloofd en gemotiveerd, wanneer de daartoe bestemde candidaten niet aan de normen en voorwaarden verbonden aan het zelfbestuurdersschap voldoen.

In zulke afwijkingen wordt dan een referendum van de daartoe bevoegde bevolking in het betrokken landschap vereischt en het is uitgesloten, dat andere organen van de naburige landschappen zoowel gezamenlijk als afzonderlijk zich in die interne aangelegenheden van dat landschap kunnen of mogen bemoeien of inmengen.

Het door de Inlandsche zelfbesturen in de Karolanden te hunner eigen voordeele genomen besluit van 23 Juli 1926 No. 20, hetwelk op 17 Augustus 1926 door den gouverneur der Oostkust van Sumatra is goedgekeurd, gaat mijns inziens lijnrecht in tegen de beginselen van de adatregelingen omtrent de erfopvolging in de waardigheid van Sibajaks in de Karolanden, hetgeen de Regeeringsgemachtigde zooeven heeft bevestigd.

Dit besluit is niet alleen in strijd met de beginselen van de erfopvolging volgens den adat, maar het miskent tevens de waarde van de door het gouvernement met de betrokken zelfbesturen gesloten politieke contracten in de Karolanden.

Op den elfden September 1907 werd b.v. het politieke contract tusschen het gouvernement met het landschap Lingga en Onderhoorigheden gesloten. Bij het sluiten van dit verdrag stond dit landschap onder een tweehoofdig bestuur, hetwelk uitgeoefend werd door Pa' Terang en Pa' Sendi, welke beide personen als gelijkwaardige zelfbestuurders van Lingga c.a. door het gouvernement werden erkend

(Soangkoepon, Voorzitter, Dir. v. Binnenlandsch Bestuur.) en dit contract hebben onderteekend. Het tot stand gekomen contract impliceert mijns inziens normaliter de eerbiediging en bescherming van de rechten der beide zelfbestuurders en hun nakomelingen. Waar Pa' Terang zich tot zijn dood toe als een getrouw Nederlandsch onderdaan heeft gedragen, na zijn vrijwillige onderwerping aan het Nederlandsch gezag, lijkt het mij niet juist, om zijn rechten en die van zijn nakomelingen te niet te doen, alleen, omdat deze zelfbestuurder reeds eerder overleden is.

De **Voorzitter**: U hebt nog 1 minuut spreektijd.

De heer **Soangkoepon**: Ik erken het loffelijke streven der Regeering, om het veelhoofdige bestuur in de Karolanden tot een eenhoofdig bestuur te metamorfoseeren, doch dit behoeft toch niet te leiden tot de algeheele miskenning van de bestaande *rechtmatige* aanspraken of rechten van de afstammelingen der reeds overleden betrokken zelfstuurders. Zulk een miskenning komt ook voor in de voorziening van de waardigheid der lagere volkshoofden. Het streven der Regeering zou b.v. kunnen plaats hebben door kapitaliseering van de rechten der rechtmatige erfopvolgers dan wel door toelating van de rechtmatige candidaten tot mededinging naar de vacante waardigheid van zelfbestuurders en dit geldt natuurlijk ook voor de lagere volkshoofden in de zelfbesturende landschappen; maar de algeheele miskenning van de rechten der nakomelingen van den voormaligen Sibajak van Lingga c.a. b.v. Pa' Terang is zeker in strijd met den adat en in strijd met de aan de politieke contracten verbonden beloften.

Bovendien, wanneer men in deze kwestie een voorrang moest geven, dan zou dit moeten zijn ten voordeele van de nakomelingen van den Sibajak Pa' Terang, en niet die van Pa' Sendi, omdat Pa' Terang de oudste is in rang van deze beide Sibajaks.

Daarbij komt nog, dat het zooeven genoemde besluit der zelfbesturen in de Karolanden van 23 Juli 1926 No. 20, nog genomen is ten eigen voordeele d.i. ten voordeele van hun eigen erfgenamen, zonder rekening te houden met de reeds bestaande rechten van de afstammelingen van hun reeds overleden gelijkwaardige ambtgenooten. Waaraan hebben deze zelfbestuurders hun bevoegdheid ontleend, om de bestaande rechten van hun gelijke ranggenooten in het adatstaatsbestel te vernietigen?

Voor dat doel wordt immers slechts een referendum der betrokken mondige bevolking vereischt.

De **Voorzitter**: Ik geef den spreker in overweging, zijn vraag aan de Regeering te formuleeren, aangezien hij zijn spreektijd bijna heeft gebruikt.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne nog eenigen tijd hebben om de kwestie verder uiteen te zetten.

De **Voorzitter**: Dat is onmogelijk, er zijn ongeveer 50 vragen te beantwoorden en als iedereen deed als U zouden we niet tot een eind komen. Formuleert U nu Uw vraag.

De heer **Soangkoepon**: Dan is het debat niet vruchtbaar en stel ik liever geen vraag.

De **Voorzitter**: Wenscht de Regeeringsgemachtigde te antwoorden?

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Neen, Mijnheer de Voorzitter. Ik behoef dat niet te doen omdat er geen nadere vraag gesteld is.

(Soangkoepon, Voorzitter, Dir. v. Binnenlandsch Bestuur.) De heer **Soangkoepon**: Dan zal ik het als volgt formuleeren, Mijnheer de Voorzitter: Ik zou de Regeering gaarne in overweging willen geven, terzake alsnog een nader onderzoek in te stellen en de bestaande fouten en leemten zoo noodig te herstellen. Waarschijnlijk zou de instelling van een daartoe geëigende, onpartijdige en deskundige commissie zijn aan te bevelen.

De **Voorzitter**: Als U den inhoud van Uw rede ondershands aan den Regeeringsgemachtigde overlegt, zal de Regeering die zeker bij haar overwegingen willen betrekken.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vragen van den heer Abdul Rasjid, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vragen worden inlichtingen verzocht inzake:

a. vacatures onder volkshoofden in Tapanoeli;
b. strafbedreiging in gewestelijke keuren tegen niet nakoming van adat-rechtelijke verplichtingen;
c. afscheiding en vestiging elders van een deel eener kampongbevolking in Tapanoeli;
d. besteding opbrengst geneeskundige bron Tobameer;
e. aanhouding rubberlicentiebewijzen ter verrekening met achterstallige belasting.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot beantwoording van de vragen van den heer Abdul Rasjid. Enkele daarvan zijn echter niet voor een directe beantwoording vatbaar, omdat zij hetzij te weinig gepreciseerd, hetzij op inlichtingen gebaseerd zijn, welke der Regeering niet bekend zijn, zoodat daaromtrent eerst gegevens van het betrokken hoofd van gewestelijk bestuur gevraagd zouden moeten worden.

Ik doel hier op de vraag inzake het van bestuurswege aanhouden van uit te reiken (rubber-) oogstvergunningen — het geachte lid gebruikte het woord „rubberlicentiebewijzen", doch hij zal vermoedelijk „oogstvergunningen" bedoeld hebben — hetgeen dan geschied zou zijn ter verrekening met door betrokkenen verschuldigde achterstallige belastingen, voorts op de klacht, als zou het in Tapanoeli herhaaldelijk voorkomen, dat in vacatures van volkshoofden gedurende jaren niet wordt voorzien hetgeen, indien zulks juist zou zijn, stellig ongewenscht zou moeten worden geacht. Evenmin beschikt de Regeering over gegevens omtrent het voorgevallene met de tien huisgezinnen van de kampong Batoe Horpak welke zich van hun kampong wilden afscheiden, zoodat ik alleen kan toezeggen, dat omtrent deze kwestie inlichtingen aan den Resident van Tapanoeli zullen worden gevraagd.

De kwestie, dat tegen niet-nakoming van adatrechtelijke verplichtingen bij gewestelijke keur straf is bedreigd, zit anders dan de heer Abdul Rasjid meent. Hij ziet daarin een misbruik maken van het adatrecht voor bestuursdoeleinden en meent, dat zulks tot een dubbele bestraffing leidt. In feite betreft het hier echter een maatregel om te voorkomen, dat in gebieden met gouvernementsrechtspraak, in tegenstelling met dat gedeelte van Tapanoeli, alwaar Inheemsche rechtspraak bestaat, vergrijpen tegen de adat straffeloos kunnen worden gepleegd, omdat door den gouvernementsrechter daartegen niet kan worden opgetreden.

Dit zou niet alleen ernstig afbreuk doen aan de rechtsopvattingen der bevolking, maar zou ook voeren tot rechtsongelijkheid, daar het van de soort rechtspraak afhankelijk zou zijn, of het adatgezag zich al dan niet zou kunnen doen gelden.

Tenslotte rest mij de beantwoording van de vraag van den heer Abdul Rasjid omtrent de heffing van *f* 0.10 per bad voor het gebruik maken van de geneeskrachtige bron aan den rand van het Toba-meer, welke in 1931 ontdekt werd. Ik moge beginnen met mijn verwondering te uiten, dat de steller van deze vraag zich in den loop der jaren niet zelf ter zake op de

(Abdul Rasjid.)
hoogte heeft gesteld, waar hij voor deze locale kwestie zoo groote belangstelling heeft.

De feiten zijn als volgt.

In begin Augustus 1931 ontstond in de buurt van bedoelde bron te Binanga Bibir Bakara in slechts enkele dagen een samenwoning in hutjes en krotjes van eenige duizenden Bataks, hetgeen als begrijpelijk tot ernstige wantoestanden aanleiding gaf. Om deze tegen te gaan en om te voorkomen, dat dit samenkomen van duizenden gezonden en zieken op een daarvoor niet geëigende plaats noodlottige gevolgen zou hebben, moest zonder dralen worden opgetreden. Een straatverlichting werd aangebracht, cementen goten werden gemaakt, openbare privaten met waterspoeling gebouwd, een landingssteiger aangelegd, wegen verbreed en verhard, enz. Voorts moest er voor kosteloos, goed drinkwater gezorgd worden, terwijl de badplaats geheel ompaggerd werd.

Om deze uitgaven, welke om te beginnen ten laste van de onderdistrictskas van Moeara werden gebracht, te bestrijden, werd in overleg met alle negerihoofden en het Inlandsch bestuur bepaald, dat gedurende eenigen tijd voor het baden een bijdrage van *f* 0.10 per persoon zou worden gevorderd.

Op 23 September 1931, derhalve ± 1 maand, nadat deze heffing was ingevoerd, beliepen de inkomsten uit deze contributie reeds ruim *f* 7 000.—.

Waar de uitgaven toen volkomen gedekt waren, werd vanaf genoemden datum van verdere heffing afgezien, zoodat de bevolking sindsdien werd toegestaan kosteloos te baden. Het betrof hier derhalve een interne aangelegenheid van de betrokken negeri's, waarmede de Regeering geenerlei bemoeienis heeft gehad. En hiermee hoop ik den heer Rasjid volledig te hebben ingelicht.

De heer **Abdul Rasjid:** Mijnheer de Voorzitter Ik heb bij deze gelegenheid enkele vragen aan de Regeering gesteld, die gedistribueerd zijn bij verschillende departementen ter beantwoording. Wie zich wel eens verdiept heeft in het gevoels- en rechtsleven der bevolking zal opgemerkt hebben, dat tusschen die vragen verbindingslijnen bestaan. Ik zal slechts één vraag daarvan verder behandelen, nl. die betreffende de Kampong Batoe Horpak.

De Regeering huldigt het standpunt van behoud van het Inheemsche bestel der Inheemsche rechtsgemeenschappen, zoo noodig en noodzakelijk zelfs versterking en zoo mogelijk ook ontwikkeling der bestaande Inheemsche instellingen. Ook ten aanzien van het adatrecht geldt dus hetzelfde uitgangspunt. Dit practisch bestuursbeleid spiegelt zich af o.a. in het beginselplan van de bestuurshervorming in de buitengewesten. Ook de ordonnantie op de Inheemsche rechtspraak in de buitengewesten is daarvan de onmiskenbare uiting.

Als uitgangspunt van een practisch bestuursbeleid acht ik dit een gelukkig en juist standpunt, mits beschouwd in het licht van doelbewuste ontwikkeling, dus niet een onveranderd behoud. De vraag is echter: door wie en op welke wijze dient het Inheemsche bestel practisch te worden omgebouwd? En volgens welke methode en doelstelling?

Wil het Inheemsche bestel werkelijk vruchtdragend zijn, dwz. het volksbelang dienen, dan moet het regeeringsstandpunt een uiteindelijke uitkomst zijn van diepere studie en diepere ervaring. De tijd van loutere voldoening aan persoonlijke verzamelzucht mag nu zeker als geëindigd worden beschouwd. Van Vollenhoven spreekt in dit verband van diepere ontdekking van het adatrecht als gevolg van Westersche bewustwording.

In adatvaste omgeving, o.a. in Tapanoeli moet wel streng onderscheid worden gemaakt tusschen adat in engeren zin en adatrecht. Ik zeg adat in engeren zin, omdat de collectieve benaming van adat en adatrecht ook met het woord „adat" wordt aangeduid. Vandaar dan ook de dikwijls waargenomen begripsverwarring op dit gebied.

Het woord „adat" in engeren zin, dus niet de collectieve

(Voorzitter.)
beteekenis, als tegenstelling van het adatrecht vertegenwoordigt twee verschillende begrippen. De adat in engeren zin heeft als eigenschap: mildheid, vergevensgezindheid, het bij elkander binden wat bij elkaar behoort, het uit elkander houden wat afgescheiden moet worden gehouden.

Het adatrecht daarentegen is streng en rechtvaardig. De daarop toepasselijke adatregel is: oehoem diochoemken, adat panjaloekan, het recht moet zijn beloop hebben, maar de adat doet het leven wederkeeren.

Als tegenhanger van dezen adatregel heeft men: „Padjolo gogo pado oehoem", dwz. dat de macht voorafgaat aan het recht. Maar dat is omkeering van den bestaanden adatregel. In de praktijk zien wij veel van dergelijke omkeeringen van adatrechtsregels, wat niet in het belang van de bevolking kan worden genoemd.

De bestuurder of adatrechter dient dan ook in de eerste plaats kennis te nemen van de op de zaak betrekking hebbende adatregels, wil zijn beslissing in het kader vallen ten gunste van de volksovertuiging en alzoo dus een rechtvaardige beslissing zijn.

De adatrechtregels, die betrekking hebben op afscheiding en vestiging elders van een deel eener kampongbevolking, Tapanoeli b.v., zijn de volgende:

1. Ieder is volkomen vrij zich af te scheiden van zijn kampong, mits hij maar andermans recht eerbiedigt en daarbij aan de vast te stellen adatverplichtingen voldoet.
2. Nada antahan tandoek manindjang: Verboden is het te beletten de horens te doen uitgroeien.
3. Nada antahan pinggol mabidang: Verboden is het te beletten, het oor te doen uitzetten.
4. Oehoem di oehoemkon, adat pangoloehon: Het recht moet zijn beloop hebben, maar de adat doet het leven wederkeeren.
5. Sala di somba, oetang di garar: Een fout moet worden hersteld en verootmoedigd; schuld moet worden betaald.
6. Nada antahan anak mendjaë: Verboden is het zijn getrouwden zoon tegen zijn wil bij zich in huis te willen houden.
7. Oendoek[2] di toroe ni hoeloe, moeda natoendoek oelang di boenoe: Hij die zich onderwerpt, mag niet worden gedood.

U ziet, Mijnheer de Voorzitter, al deze regels wijzen op het streven naar rechtsherstel en leggen dus niet den nadruk op rechtsstrijd.

Nu zijn er vier oorzaken, die aanleiding geven tot afsplitsing en dus naar adatrecht toelaatbaar.

Vooropgesteld het voldoen van adatverplichtingen:
1e. Tona ni begoe (wegens ziekte)
2e. hoerang pambaenan (gebrek aan bouwgrond)
3e. haradjaon (het zoeken naar hoofdschap)
4e. parbadaën (niet meer in der minne te schikken veeten).

Het wil mij voorkomen, dat alleen de derde oorzaak dus het zoeken naar hoofdschap van bestuurszijde dient te worden geremd.

Is het adatrecht dus goed gehanteerd, dan kan het niet anders, of het moet bevrediging schenken, omdat het een uitvloeisel is van het rechtsbewustzijn der bevolking. Is dat niet het geval, dan kan men in negen van de 10 gevallen ervan verzekerd zijn, dat de fout is gelegen bij den bestuurder of den adatrechter.

Een dikwijls door mij geconstateerde dwaling op dit gebied is de meening, dat de volkshoofden alleen de rechtsvormers zijn, omdat zij de adathandhavers en adatkenners zijn. Dit is alleen in zooverre waar, wanneer men met volkshoofd bedoelt, wat de volksovertuiging er ook mee bedoelt. Dat is dus de collegiale bestuursvorm en niet in de beteekenis van een eenhoofdig gezag.

De **Voorzitter**: Uw spreektijd is om, tenzij de Regeeringsgemachtigde zooeven in zijn antwoord al Uw vijf vragen reeds geheel heeft beantwoord.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Binnenlandsch Bestuur.

(Abdul Rasjid, Directeur van B. B., Voorzitter.)

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Dat heb ik inderdaad gedaan, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan kan de heer Abdul Rasjid zijn rede vervolgen.

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter!

Een andere dwaling, die in B. B. kringen ook dikwijls heerscht, is de gedachte, dat het adatrecht alleen tot het domein behoort der volkshoofden. In waarheid is dit een zaak der geheele bevolking en deze dient daarop dus ook invloed uit te oefenen. De uitoefening geschiedt natuurlijk volgens bepaalde adatvoorschriften. Werkelijke adatkenners vindt men meestal niet bij de hoofden, maar ernaast; niet zelden zelfs bij den gewonen man, alleen heeft deze natuurlijk niet de daarop betrekking hebbende hanteerings-bevoegdheid.

Nu is de constateering van een bepaalden adatrechtregel niet een kwestie van meerderheid. Deze kan evengoed door ieder ander worden bepaald, mits hij maar eerlijk en rechtschapen is en een goed verstand heeft. Ik zou zeggen, dat kan wetenschappelijk worden bepaald. De adat daarentegen ziet meer op de uitvoering en die uitvoering heeft natuurlijk de medewerking van anderen noodig en dus is het beginsel daarbij overeenstemming of meerderheid.

Veel zal ik er op het oogenblik niet van zeggen. Ik ben zelf op de plaats des onheils geweest en heb daar een kiekje van de afgebroken huisjes doen maken. Ik ben zoo vrij die straks aan den geachten Regeeringsgemachtigde ter hand te stellen. Ik heb gegronde hoop, dat het tegenwoordige gewestelijke hoofd dit wel in het reine zal kunnen brengen, gezien zijn reputatie op adatrechtelijk gebied.

Aan den anderen kant mogen wij niet vergeten, dat eigendom en overeenkomsten de dagelijks aangebeden Goden van het Westen zijn. De almachtige Allah en zijn medemenschen vormen den hoofdschotel der belangstelling van den Oosterling. Een zekere teleurstelling kan dus daarbij niet uitblijven. Maar ik vraag mij af, is dit beletten van de afscheiding van bestuurszijde een uitvloeisel van het plaatselijk adatrecht of van de onontkoombare macht van de Westersche zegening? In dit laatste geval dient naar de inwerking te worden gezocht van de beschaving en mede ook naar haar genezing. Maar mogelijk is het ook in harmonische samenwerking van het adat- en westersch gezag. In dit geval heeft de bevolking er niet veel aan.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan thans kort zijn. Ik heb met belangstelling geluisterd naar de beschouwingen van het geachte lid, den heer Abdul Rasjid. Die beschouwingen kunnen wel is waar in verband worden gebracht met de door hem gestelde vragen, doch ik kan daarin niet constateeren een directe reactie op mijn beantwoording van zijn vraag. Het eenige punt, dat ten deze aangeroerd is betreft de kwestie van de door den geachten spreker aangehaalde residentskeur, waarin straf wordt bedreigd tegen overtredingen van de adat in gebieden met gouvernements rechtspraak. Doch mijn antwoord heeft blijkbaar den heer Abdul Rasjid op dit punt volkomen bevredigd. Verder is dit geachte lid niet teruggekomen op de kwestie van die bron. Van de andere vragen heb ik gezegd, dat ik daaromtrent eerst inlichtingen bij de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur wil inwinnen. Ik kan het hierbij dus laten.

De **Voorzitter**: Ingekomen zijn twee moties:

1e. motie, ingediend door de heeren Soetardjo, Koesoemo Getoyo en Soekawati (Ond. **149**, st. 1) luidende als volgt:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

dringt er bij de Regeering ten sterkste op aan om zoo spoedig mogelijk over te gaan tot de instelling van een weezenfonds voor de weezen van niet-Europeesche landsdienaren.''

(Voorzitter, Directeur van B. B., Soangkoepon.)

2e. motie, ingediend door de heeren Thamrin, Wirjopranoto en Iskandar Dinata (Ond. **150**, st. 1) luidende als volgt:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

betreurt de aanneming van uitsluitend Europeesche candidaten bij den laatsten oproep voor de opleiding van ambtenaren voor de douane niettegenstaande den grooten toeloop van candidaten van andere landaarden.''

Deze moties zullen te gelegener tijd in behandeling worden genomen.

De vergadering wordt te 11.46 uur v.m. geschorst en te 12.09 uur n.m. weder hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soangkoepon, ingezonden op 17 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake personeel bij de rubberrestrictie.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Aan den heer Soangkoepon, die eenige vragen heeft gesteld over de uitzending naar de buitengewesten, van lager personeel voor werk in het belang van de bevolkingsrubberrestrictie, kan ik het volgende antwoorden.

Bij de opheffing van het kantoor voor de bevolkingsrubberregistratie moest naar de gewestelijke restrictiekantoren een aantal op machinebedieningsgebied geroutineerde lagere krachten worden uitgezonden. Hierbij is, zonder onderscheid van landaard, het geschiktheidscriterium maatstaf van beoordeeling geweest. Omdat het grootste deel van het lager personeel, werkzaam op de gewestelijke restrictiekantoren, plaatselijk kon worden aangenomen, werd door ieder betrokken hoofd van gewestelijk bestuur slechts verzocht om uitzending van een kleine kern geroutineerd personeel.

In totaal werden van het lagere personeel, 10 Inheemschen, 1 Chinees en 13 Europeanen naar de diverse kantoren in de buitengewesten gezonden.

Alle lagere werkkrachten, die van het registratiekantoor naar de buitengewesten zijn gezonden, zijn op denzelfden voet bezoldigd; aan allen is een maandgeld van *f* 60.— toegekend, met uitzondering van het personeel dat naar Sumatra's Westkust is gegaan, waar in verband met de lagere kosten van het levensonderhoud met *f* 55.— per maand kon worden volstaan.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Naar mij bekend is, is aan verschillende beambten, werkzaam op het kantoor voor de bevolkingsrubberrestrictie, de belofte gedaan, dat ze t.z.t. naar buiten zouden worden gezonden. Dat is echter nooit geschied en later zijn deze menschen eenvoudig afgedankt. In het vooruitzicht van hun uitzending hadden ze inmiddels andere betrekkingen, die ze konden krijgen niet aanvaard, zoodat zij zijn gedupeerd. De onbillijkheid klemt hier te meer, waar het voor een groot deel Sumatranen betrof en de rubbergelden dus uit de gewesten, waarvan zij afkomstig waren, werden verdiend. De namen van verschillende betrokkenen zal ik desgewenscht aanstonds aan den Regeeringsgemachtigde overhandigen.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan volstaan met te zeggen dat, gelijk ik reeds opmerkte, door de hoofden van gewestelijk bestuur is gevraagd om een kleine kern geroutineerd machinebedieningspersoneel naar de gewestelijke kantoren te diri-

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur, Eekhout.)
geeren. Aan dat verzoek is voldaan en de geschiktste krachten werden uitgezonden. Dat aan de werkkrachten van het registratiekantoor te Batavia de belofte zou zijn gedaan, naar de buitengewesten te zullen worden uitgezonden, kan ik moeilijk aannemen. Het zijn misschien mededeelingen van betrokkenen aan den heer Soangkoepon, maar ik kan moeilijk aannemen, dat het zoo is. De besten zijn uitgezocht en die zijn ook naar de buitengewesten gegaan, men heeft, zooals ik gezegd heb, daarbij geen rekening gehouden met den landaard, de geschiktheidsfactor heeft den doorslag gegeven.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Eekhout, ingezonden op 20 Januari 1937 en van de schriftelijke vraag van den heer Mohamad Noor.

Bij deze vragen worden inlichtingen verzocht inzake besteding der rubbergelden.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de vraag van den heer Mohamad Noor over de besteding der rubbergelden, zou ik in de eerste plaats willen opmerken, dat waar die besteding steeds is gehouden binnen de grenzen, gesteld bij artikel 20 der Bevolkingsrubberuitvoerordonnantie, terwijl na de instelling van het zg. rubberfonds in de verdere besteding van de rubbergelden de Volksraad gekend zal worden, de tot uiting gekomen vrees, dat een aanzienlijk deel van het in 1936 opgebrachte bijzonder rubberuitvoerrecht niet meer in het belang van de rubberproduceerende streken der Buitengewesten zou worden aangewend, misplaatst is.

Overigens kan ik het geachte lid nog mededeelen, dat de Regeering thans in beginsel heeft besloten tot instelling van een commissie, die over deze zaak zal adviseeren en dat in deze commissie enkele Inheemsche leden, die als vertegenwoordigers van de rubberproduceerende bevolking kunnen worden beschouwd, zullen worden opgenomen.

Hetgeen ik hier gezegd heb strekt mede ter beantwoording van de vraag van den heer Eekhout over de besteding der rubbergelden.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg den geachten Regeeringsgemachtigde dank voor het ontvangen antwoord, waaruit blijkt, dat dit vraagstuk nog eens opnieuw in studie zal worden genomen en dat een commissie zal worden benoemd, die over de verdere besteding van de rubbergelden zal adviseeren.

Ik zou echter nog gaarne nadrukkelijk willen vragen, of daarbij vooropgesteld wordt, dat aan het beginsel, dat is vastgelegd in artikel 20 der Bevolkingsrubberuitvoerordonnantie tot elken prijs moet worden vastgehouden, ook wanneer zou blijken, dat men inderdaad in sommige van de rubberstreken met de ontzaggelijk groote geldsommen, die uit den bevolkingsrubberuitvoer zijn ontvangen, nauwelijks raad weet, en niet meer weet, hoe die in korten tijd en op werkelijk economische wijze besteed kunnen worden.

Grooten kringen onzer samenleving is het reeds lang opgevallen, dat de rubbergewesten wel op buitengewone wijze door bijzondere omstandigheden bevoorrecht zijn boven Java en andere niet-rubberstreken. Het totaalbedrag dat aan uitvoerrecht over bevolkingsrubber ontvangen zal worden, wordt ruwweg geschat op *f* 80-millioen.

Als men nu weet, dat de rubberstreken eerst hebben gekend den grooten boomtijd van de rubber, waarin de eigenaren van rubbertuinen tot zeer grooten rijkdom en welvaart kwamen; dat vervolgens, toen die rijkdom en groote welvaart uit de rubbercultuur door de crisis dreigden te niet te gaan, de Regeering door de restrictie ingegrepen heeft en de bevolkingsrubbercultuur van den ondergang heeft

(Mohamad Noor.)
gered, dan was dat alleen mogelijk door het heffen van het uitvoerrecht, waardoor de winsten aan de eigenaren werden ontnomen, terwijl de toezegging daarbij werd gedaan, dat de opbrengst van het uitvoerrecht speciaal ten goede zou komen van de rubberproduceerende gewesten.

Inmiddels is gebleken, dat de opbrengst van dat uitvoerrecht alle verwachtingen overtrof en wanneer men ziet welke werken in die gewesten zijn uitgevoerd en hoe het cijfer van de beschikbaar gestelde gelden ver en ver achter gebleven is bij het bedrag dat ontvangen is, dan vraagt men zich af of het nu gemotiveerd is om in deze tijden waarin voor Java en ook voor niet rubberproduceerende deelen der buitengewesten tal van noodzakelijke uitgaven achterwege zijn moeten blijven, deze rubbergewesten steeds maar door te verrijken met een stroom van goede gaven, terwijl in andere deelen van Indië zeer veel te wenschen overblijft en op vele plaatsen door de crisis groote achterstand is ontstaan.

Daar komt bij, dat nu door het loslaten van het bevolkingsuitvoerrecht en het invoeren van de individueele rubberrestrictie opnieuw een groote goudstroom naar die streken zal vloeien, die weer rechtstreeks aan de eigenaren van bevolkingsrubbertuinen ten goede zal komen.

De Regeering is tot nu toe terecht huiverig gebleken om de eenmaal afgelegde belofte te breken en ik kan mij dat zeer goed begrijpen. Aan den eenen kant wordt er steeds op aangedrongen, de toegevloeide millioenen in het algemeen belang van Indië aan te wenden, aan den anderen kant voelt de Regeering zich begrijpelijkerwijze gebonden door de eenmaal gedane toezegging.

Nu is door een Binnenlandsch Bestuur-ambtenaar uit de rubbergewesten het denkbeeld geopperd, met de bevolking in die gewesten in overleg te treden over een andere aanwending van die fondsen meer in het algemeen belang. Ik zou nog wel gaarne de nadere vraag aan de Regeering willen stellen, of het ook de taak zal zijn van de nieuw in te stellen commissie, te overwegen of, met toestemming van de bevolking van de rubbergewesten, niet kan worden afgeweken van de eenmaal gedane toezegging, opdat de bedoelde fondsen dus mede zullen kunnen worden besteed voor zaken, die in het algemeen voor geheel Indië van belang worden geacht en die indirect ook aan de rubbergewesten ten goede komen.

De heer **Mohamad Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de Regeering mijn dank te betuigen voor haar antwoord, dat mij volkomen heeft bevredigd. Ik zou hier dan ook niet gesproken hebben, als niet de heer Eekhout aan de Regeering enkele suggesties had gedaan, die niet mijn goedkeuring kunnen wegdragen.

In de eerste plaats wil ik wijzen op het volgende. De bevolking beschouwt de rubbergelden als haar eigendom, tijdelijk ter bewaring gegeven aan het gouvernement. Hieruit volgt, dat de bevolking van de Regeering verwacht, dat die gelden worden aangewend ter bevordering van haar welvaart. Een andere wijze van besteding zal haar een gevoel van „pijn" veroorzaken.

Voorts ontken ik ten eenenmale, dat aan welvaartsverzorging in de rubbergewesten niets meer te doen valt. Ik zal maar één voorbeeld noemen en bedoel dan het geschikt maken van de Negara-vlakte in de Hoeloe Soengei voor landbouw. Dit plan zal *f* 10— à *f* 15 millioen kosten, waarmede een gebied van ± 250.000 ha voor landbouw geschikt kan worden gemaakt. Voeg hieraan toe kolonisatie van Javanen naar die vlakte, dan ziet men, dat er van het overschot al een aanzienlijk deel een goede bestemming heeft.

Waarom kunnen dergelijke irrigatieplannen ook niet in de andere rubbergewesten worden ontworpen en uitgevoerd? En waarom wordt bijv. nooit gedacht aan uitbreiding van onderwijs in de rubbergebieden? Dat is toch ook welvaartsbevordering?

(Voorzitter, Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

Ik kan mij ook niet begrijpen, dat gemeend wordt, dat er een zekere verzadigdheid is ingetreden in het ontwerpen van welvaartswerken voor de rubbergewesten. Er valt heusch nog reusachtig veel te doen in die gebieden. Niet vergeten moet worden, dat deze gebieden voordien steeds stiefmoederlijk bedeeld zijn geweest. Mijn geacht medelid, de heer Eekhout heeft gesproken van bevoorrechting in dezen tijd, maar hij heeft daarbij vergeten, dat tientallen decennia deze gewesten steeds stiefmoederlijk bedeeld zijn geweest.

In de derde plaats is nog een argument om de rubbergelden definitief in 's lands kas te storten, en wel het volgende:

De doorvoering van de individueele restrictie zal volgens de voorstanders van die storting een stroom van goud over de bevolking der rubbergewesten uitstorten, zoodat zij die millioenen van rubbergelden niet meer noodig hebben. Het is diep treurig, dat zulk een argument wordt geponeerd. Ik wil hier even aanhalen, wat een B. B.-ambtenaar uit de rubbergewesten heeft geschreven in de Java-Bode van 1 December 1936. Deze is dezelfde B. B.-ambtenaar, dien de heer Eekhout heeft aangehaald. Toen ging het echter om een eerder artikel. Deze ambtenaar schrijft in het door mij bedoelde artikel onder anderen het volgende:

> „Die menschen hebben eten genoeg, zullen eten genoeg krijgen en daarom stelen wij hun kapitaal maar voor zoover dat bij de staatskas is belegd! Want weet goed, „bevoegde'' kringen, gij staat een politiek van welberaamden diefstal voor.''

Mijnheer de Voorzitter! Als deze de woorden zijn van een Europeeschen bestuursambtenaar .....

(De heer Soangkoepon: Zulke bestuursambtenaren worden straks wel ongeschikt verklaard!)

..... dan kunt U zich voorstellen, wat de bevolking ervan zal denken, wanneer het bedoelde argument als doorslaggevend wordt beschouwd om de rubbergelden definitief in 's lands kas te storten.

(De heer Eekhout: Diezelfde ambtenaar heeft later mijn suggestie geponeerd!)

Misschien omdat hij een hint heeft gekregen; maar dat heeft met het feit zelf niets te maken. De suggestie om de bevolking te hooren, het z.g. moefakat, inzake de besteding der rubbergelden door middel van de gewestelijke rubbercommissies, is een werkwijze, die ik minder juist acht. In de hoofdzitting heb ik meermalen naar voren gebracht, dat de gewestelijke rubbercommissies niet kunnen worden beschouwd als te zijn de vertegenwoordigsters der bevolking. Wanneer dus overleg wordt gepleegd met de gewestelijke rubbercommissies, dan beteekent dat nog geen overleg met de bevolking zelve. Daarom is het voor mij van belang, dat de Regeering overwogen heeft om een blijkbaar centrale commissie in te stellen, die de zaken in haar geheel zal beschouwen en waaraan ik mijn volle vertrouwen kan geven.

De **Voorzitter**: Het is niet de bedoeling, dat wanneer twee vragen tegelijk aan de orde worden gesteld, de stellers der vragen met elkaar in debat treden. Debat kan plaats hebben bij de begrootingsbehandeling. Ik begrijp echter uit het betoog van den laatsten spreker, dat hij bedoelde de nadere vraag aan de Regeering te stellen, om niet op de suggestie van den heer Eekhout in te gaan.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De heer Eekhout heeft nog een tweetal vragen gesteld, n.l. of de in te stellen commissie bij haar adviseerenden arbeid volkomen gebonden zou zijn aan de beginselen, neergelegd in artikel 20 van de bevolkingsrubberordonnantie, ook wanneer men niet meer zou weten, hoe de groote sommen uit het uitvoerrecht op een goede wijze te besteden binnen het gebied der z.g. rubbergewesten.

Verder heeft de heer Eekhout gevraagd of de commissie

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

overwegen mag, met afwijking van tot dusverre gevolgde bestedingspolitiek rubbergelden ook te besteden voor gebieden buiten de z.g. rubberstreken.

(De heer Eekhout: Alleen in overleg met de bevolking.)

In overleg met de bevolking.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft die in te stellen commissie, heeft zooals ik heb gezegd, de Regeering reeds in beginsel besloten haar in te stellen, waarin dan ook Inheemsche leden, die als vertegenwoordigers van de rubberproduceerende bevolking kunnen worden beschouwd, zullen zitten. Die in te stellen commissie zal bij haar adviseerenden arbeid ontegenzeggelijk gebonden zijn aan de beginselen, neergelegd in art. 20 van de bevolkingsrubberuitvoerordonnantie. Het is vroeger al reeds door de Regeering aan den Volksraad medegedeeld, dat het bijzonder uitvoerrecht zooveel mogelijk besteed zou worden in het belang van de bevolking van de rubberproduceerende gewesten. Daarvan zal ook niet worden afgeweken. Wanneer nu naar het oordeel van de commissie er op een gegeven oogenblik geen gelden meer op een doelmatige en nuttige wijze besteed zouden kunnen worden in het belang van de rubberproduceerende bevolking, dan kan ik mij best indenken, dat die commissie wel te dezen aanzien met een advies bij de Regeering zal komen, doch dan hangt het nog geheel van de Regeering af, of, wanneer dat advies zou gaan in de richting als door den heer Eekhout bedoeld, het advies dan gevolgd zou worden. De Regeering wenscht zich te houden aan de bestedingspolitiek, zooals die totdusverre is gevolgd, dus in het belang van de rubberproduceerende streken.

De heer Moh. Noor heeft, zooals U zeide, Mijnheer de Voorzitter alleen het betoog van den heer Eekhout bestreden, of ontraden om zijn suggestie over te nemen. Verder heeft hij gezegd, dat er nog veel valt te doen in de rubbergewesten in het belang van de bevolking. Dat is inderdaad juist. De besteding van die rubbergelden heeft natuurlijk geen gelijken tred kunnen houden met de toestrooming van het bijzonder uitvoerrecht. Er zijn echter nog tal van plannen in overweging. Wanneer ik daarvoor een bepaald bedrag zou noemen, zou het moeten zijn, naar ik weet plus minus *f* 20 millioen, voor plannen die nog in overweging zijn, plannen die nog onderzocht moeten worden en die te gelegenertijd ook in handen zullen worden gesteld van die in te stellen commissie.

De vraag dus om nu van de Regeering te vernemen, of die gelden ook buiten de rubbergewesten besteed zouden kunnen worden, moet althans nu zeer bepaaldelijk ontkennend worden beantwoord.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer De Hoog, ingezonden op 21 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake vrijstelling van huur, canon enz. van kleinlandbouwers bij misoogst.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de door het geachte lid, den heer De Hoog, gestelde vraag, of de Regeering bereid is bij welbewezen misoogst den klein-landbouwerfpachters vrijstelling dan wel vermindering te verleenen van huur, canon e.d., zou ik voorop willen stellen, dat de betaling, die van den klein-landbouwer wordt gevorderd voor het gebruik van den grond minimaal is.

Verhuur van grond aan klein-landbouwers komt slechts hoogst zelden voor.

De normale situatie is dus deze, dat de klein-landbouwer op den grond het erfpachtsrecht uitoefent, waarvoor, zooals

(De Hoog, Directeur van Binnenlandsch Bestuur.) bekend is, de canon maximaal *f* 1 per bouw en per jaar bedraagt.

Aan de vaststelling van het bedrag van dien canon is iedere neiging tot fiscaliteit vreemd en deze vaste last staat dan ook — in tegenstelling tot belastingen zooals landrente voor de Inheemsche bevolking en inkomstenbelasting en verponding voor den klein-landbouwer — in geen enkel verband tot de opbrengst van den grond.

In zoovere bestaat er dus geen directe aanleiding om ingeval van misoogst dat verband wèl te leggen.

Dit neemt echter niet weg, dat de Regeering, ook ten opzichte van klein-landbouwers, die als gevolg van bijzondere omstandigheden in financieele moeilijkheden verkeeren, steeds bereid was en is om in den vorm van uitstel van betaling dan wel vergunning tot betaling in payementen, de noodige faciliteiten te verleenen en in werkelijk zeer bijzondere gevallen incidenteel ook kwijtschelding van bepaalde vorderingen in gunstige overweging te nemen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg de Regeering dank voor haar toezegging, maar wil tegelijk daaraan toevoegen mijn vrees, dat de Regeering toch niet geheel op de hoogte is, van de gevallen hier bedoeld. Ik zou terzake staaltjes naar voren kunnen brengen van huurders van gronden, die voor groote moeilijkheden zijn gesteld. Waar de Regeering verklaard heeft bereid te zijn op te treden waar dit noodig is, stel ik mij voor deze gevallen ter kennis te brengen van den directeur van Binnenlandsch Bestuur, in de hoop, dat aan de door de Regeering gedane toezegging ten volle kan worden voldaan.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik als directeur van Binnenlandsch Bestuur van den heer De Hoog die gevallen voor mij krijg, zal ik niet nalaten daarnaar een onderzoek in te stellen om te kunnen overwegen wat ter zake kan worden gedaan.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soeria Nataätmadja, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de betrekking van adjunct-regentschapssecretaris.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeria Nataätmadja heeft gevraagd of het in het voornemen der Regeering ligt om op korten termijn over te gaan tot herstel van de betrekking van adjunct-regentschapssecretaris bij de regentschapskantoren, waar genoemd ambt bestaan heeft doch opgeheven is.

Het geachte lid heeft in dit verband gewezen op de toename van werkzaamheden op de regentschapskantoren als gevolg van de plaats gehad hebbende overdracht van de zorg voor het onderwijs en de volksgezondheid op Java en Madoera.

De Regeering heeft over deze kwestie nog geen voorstellen ontvangen, doch is bereid hieraan aandacht te schenken en ter zake het advies te vragen van de gouverneurs.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Soeria Nataätmadja nog het woord? Zoo neen, dan kan tot de volgende vraag worden overgegaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Prawoto, ingezonden op 20 Januari 1937, welke vraag is overgenomen door den heer Soetardjo.

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur, Soetardjo.) Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake hoofdschrijvers bij den bestuursdienst.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Den heer Prawoto zou ik in antwoord op zijn vraag of de Regeering bereid is mede te deelen of de instelling van het ambt van hoofdschrijver bij den bestuursdienst spoedig kan worden tegemoet gezien, er op willen wijzen, dat het door hem bedoelde amendement niet door de Regeering is overgenomen.

Ik kan den geachten vrager echter mededeelen, dat deze kwestie door de Regeering opnieuw in beschouwing is genomen in verband met terzake nader aan haar ingediende adviezen.

Voorshands kan ik hieromtrent geen nadere mededeelingen doen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de door de Regeering gedane mededeeling, zou ik deze vraag willen stellen.

Is de Regeering bereid binnen redelijken tijd mededeeling te doen aan den Volksraad van de vorderingen van het onderzoek naar de wenschelijkheid en de mate waarin tegemoet gekomen kan worden aan de in dezen raad geuite wenschen.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gezegd, dat de Regeering eenige adviezen bereikt hebben, die haar ertoe geleid hebben om deze zaak opnieuw in beschouwing te nemen. Zoodra Zij haar oordeel daaromtrent gevormd heeft, zal Zij ontegenzeggelijk dat zoo spoedig mogelijk ter kennis van den Volksraad brengen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Datoe' Toemenggoeng, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake benoemingsreglement Inlandsch Binnenlandsch Bestuur.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De heer Datoe' Toemenggoeng heeft verzocht om mededeeling wanneer de totstandkoming van een nieuw benoemingsreglement kan worden tegemoet gezien.

Op het departement van Binnenlandsch Bestuur is juist een voorloopig ontwerp voor een nieuw benoemingsreglement gereed gekomen, hetwelk om advies aan de gouverneurs op Java en Madoera is toegezonden. Bij de behandeling van deze aangelegenheid is gebleken, dat aan de opstelling van een geheel nieuw reglement de voorkeur moest worden gegeven boven een gedeeltelijke herziening.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Datoe' Toemenggoeng nog het woord? Zoo neen, dan kan worden overgegaan tot de volgende vraag.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Mapoedji, ingezonden op 14 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake registratiekeur Zuid-Celebes.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De heer Mapoedji heeft in herinnering gebracht, dat hij in de eerste gewone zitting van den Volksraad van het zittingsjaar 1936—1937 de wenschelijkheid naar voren heeft gebracht tot algeheele afschaffing van de registratiekeur in Zuid-Celebes, waaraan hij de vraag verbonden heeft of de Regeering wil bevorderen, dat die

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
afschaffing binnen redelijken termijn, b.v. één jaar, zal plaats vinden.

In het Algemeen Gedeelte van de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag betreffende de ontwerp-begrooting voor 1937 werd reeds kenbaar gemaakt, dat de Regeering bereid was te doen onderzoeken of die en dergelijke voorschriften tot verzekering van de orde en rust hier en daar kunnen worden ingetrokken of verzocht. Dat onderzoek is inmiddels aangevangen en de resultaten daarvan zullen moeten worden afgewacht.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Mapoedji nog het woord? Zoo neen, dan kan worden overgegaan tot de volgende vraag.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Loa Sek Hie, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake ontheffing der Chineesche wijkmeesters van bemoeienis met de inning enz. van de groote aanslagen in de inkomstenbelasting.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: In antwoord op de vraag van de heer Loa Sek Hie betreffende de inkomsten van de Chineesche wijkmeesters te Batavia en buiten deze gemeente, zoowel op Java en Madoera als in de buitengewesten, zou ik in de eerste plaats willen opmerken, dat het der Regeering bekend is, dat de inkomsten welke de Chineesche wijkmeesters genieten voor hun bemoeienis met de inning van landsbelastingen hier en daar niet onbelangrijk geslonken zijn, tengevolge van wijzigingen in het belastingstelsel, welke medegebracht hebben, dat van de hulp dezer wijkmeesters in dit opzicht minder dan vroeger gebruik wordt gemaakt.

Om tegemoet te komen aan de bezwaren die deze inkomstenachteruitgang voor de wijkmeesters met zich brengt, is in overleg met de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur een voorloopig stelsel ontworpen ter gedeeltelijke compensatie van de onderwerpelijke inkomstenderving. Voorzoover deze laatste het gevolg is van de invoering der loonbelasting zijn de maatregelen in werking getreden gerekend van 1 Januari 1936.

Voor de compensatie, welke verband houdt met de uitschakeling van de Chineesche wijkmeesters bij de inning van den z.g. „grooten aanslag" in de inkomstenbelasting, welke op Java en Madoera en Bali en Lombok vanaf 1 Januari 1937 is doorgevoerd, zal bij den Volksraad een aanvullingsbegrooting worden ingediend.

Het ligt in de bedoeling om dadelijk na de vaststelling daarvan, met gebruikmaking van artikel 105 der I. S., aan dit onderdeel der begrooting uitvoering te geven.

De Regeering is overigens van meening dat, indien de inkomsten die de betrokkenen van landswege genieten dusdanig achteruitloopen, dat tegenover de in dienst der gemeenschap verrichte werkzaamheden niet zooveel inkomsten staan, dat alles samengenomen redelijke bestaansmiddelen voor deze wijkmeesters gewaarborgd blijven, een tegemoetkoming op haar plaats is.

Zooals gezegd dragen de thans genomen maatregelen een voorloopig karakter. Het ligt in de bedoeling de hoofden van gewestelijk bestuur uit te noodigen te rapporteeren over de practische werking van de getroffen voorzieningen, c.q. voorstellen te doen om tot een definitieve regeling te geraken.

De hierbedoelde maatregelen betreffen niet slechts de wijkmeesters te Batavia, doch, voorzoover de inkomstenderving een gevolg is van de invoering der loonbelasting, de functionarissen in geheel Nederlandsch-Indië en voorzoover zij verband houdt met de veranderde inningswijze van den „grooten" aanslag, hen die werkzaam zijn in de gebieden waar

(Loa Sek Hie, Directeur van B. B., Yo Heng Kam.)
deze verandering tot stand is gekomen, t.w. Java en Madoera zoomede Bali en Lombok.

Een overzicht van de vermindering der inkomsten van de Chineesche wijkhoofden buiten Batavia is thans bezwaarlijk te geven, omdat deze vermindering pas met juistheid kan worden vastgesteld nadat de diverse aanslagen zijn opgelegd.

Intusschen zou de steller der vraag zich, voor het verkrijgen van meer gedetailleerde gegevens betreffende de getroffen voorloopige regeling, tot het departement van Binnenlandsch Bestuur kunnen wenden.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! De behandeling der aanvullingsbegrooting, waarvan in het antwoord der Regeering gewag wordt gemaakt en die inmiddels reeds bij ons college werd ingediend, zal naar het mij voorkomt de meest geëigende gelegenheid zijn voor het stellen van vragen en het uiten van wenschen inzake dit onderwerp.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Yo Heng Kam.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake inkomsten van Chineesche wijkmeesters.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ter beantwoording van de door den heer Yo Heng Kam gestelde vragen inzake de financieele positie der Chineesche wijkmeesters, kan aan de uiteenzetting welke zoo juist is gegeven naar aanleiding van de aanverwante vragen van den heer Loa Sek Hie, het volgende worden toegevoegd.

Wat de eerste vraag betreft, de Regeering is inderdaad van meening, dat het instituut der Chineesche wijkmeesters in de bestuursvoering hier te lande niet gemist kan worden.

Wat aangaat de tweede vraag is de Regeering eveneens van oordeel dat tusschen de diensten, welke deze wijkmeesters aan de gemeenschap bewijzen en de vergoeding welke zij daarvoor ontvangen een billijke verhouding dient te bestaan.

De derde vraag zou de Regeering bevestigend moeten beantwoorden, indien niet de noodige maatregelen genomen waren om betrokkenen financieel tegemoet te komen.

Als antwoord op de vierde vraag kan aan het antwoord op de vorige vraag worden toegevoegd, dat het in het voornemen ligt om, in overleg met de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur, te komen tot een meer definitieve regeling van de financieele positie der wijkhoofden.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals mijn geacht medelid, de heer Loa Sek Hie, meen ook ik, dat vragen en opmerkingen betreffende deze materie het best gesteld kunnen worden bij de behandeling van de desbetreffende aanvullingsbegrooting.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Iskandar Dinata, ingediend op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake het pensioenfonds voor niet-Europeesche landsdienaren.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ten opzichte van deze kwestie moet ik volstaan met de mededeling dat de Regeering deze vraag, welke den werkkring van twee departementen betreft, liever schriftelijk zal beantwoorden.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Binnenlandsch Bestuur en den fd. Adviseur voor de Decentralisatie.

(Dir. van B. B., fd. Adviseur voor de Decentralisatie.) heer Prawoto, overgenomen door den heer Soetardjo.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake ambtstoelagen Inheemsche B. B.-ambtenaren.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Den heer Prawoto kan ik op zijn vraag omtrent de toekenning van ambtstoelagen aan Inheemsche bestuursambtenaren mededeelen, dat bij de Regeering thans voorstellen daaromtrent in overweging zijn. Het is voor het oogenblik niet mogelijk om terzake verdere concrete mededeelingen te doen.

De heer **Soetardjo:** Mijnheer de Voorzitter! Ik zou slechts het verzoek tot de Regeering willen richten, om de afdoening dezer aangelegenheid zooveel mogelijk te bespoedigen, aangezien een dringende behoefte aan de regeling bestaat in verband met de moeilijkheden, waarin de prijajis thans verkeeren.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Voorzoover ik in mijn functie van directeur van Binnenlandsch Bestuur het noodige daartoe kan verrichten, zal ik dat zeker niet nalaten.

De **Voorzitter:** Hiermede zijn de vragen omtrent het Binnenlandsch Bestuur afgehandeld.

Thans kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den fd. adviseur voor de Decentralisatie.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Wirjopranoto, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake vertraging in de benoeming van leden van den provincialen raad van Oost-Java.

De heer **Levelt,** fd. adviseur voor de Decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens tot de beantwoording van de gestelde vraag over te gaan, moge ik U nog dank zeggen voor de vriendelijke woorden van welkom, tot mij gericht bij mijn eerste optreden als Regeeringsgemachtigde in het College van Gedelegeerden.

De heer Wirjopranoto heeft een vraag gesteld naar aanleiding van het feit, dat de benoemingen van leden van den provincialen raad van Oost-Java nog niet zijn afgekomen. Het geachte lid zou gaarne vernemen, welke oorzaken tot de vertraging van bedoelde benoemingen hebben geleid en of deze spoedig kunnen worden tegemoet gezien.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal den steller van de vraag bekend zijn, dat de benoemingen van leden van den provincialen raad een aanvulling geven op de middels verkiezingen tot stand gebrachte vertegenwoordiging. Alvorens tot benoeming van leden kan worden overgegaan, moet derhalve eerst het resultaat van de verkiezingen worden afgewacht. Voor elken door benoeming te vervullen zetel wordt door den Gouverneur een voordracht van twee personen ingediend, terwijl omtrent de voordracht het advies wordt ingewonnen van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur en van den Raad van Nederlandsch-Indië.

Het behoeft geen betoog, dat met een zorgvuldige voorbereiding en overweging van deze benoemingen vrij veel tijd gemoeid is. Immers hierbij dient nauwgezet te worden nagegaan, in de eerste plaats welke politieke stroomingen, economische groepeeringen en sociale belangen nog tot vertegenwoordiging zijn te brengen, en voorts, aan welke personen als de geschiktste en bekwaamste representanten daarvan een zetel in den provincialen raad is toe te kennen.

De Regeering betreurt het, dat het nog niet mogelijk is gebleken de benoemingen van leden van den provincialen raad van Oost-Java tot stand te brengen en Zij zal er naar streven een en ander zooveel mogelijk te bespoedigen.

De heer Wirjopranoto moge zich ervan overtuigd houden dat de vertraging in de benoemingen goeddeels is toe te schrijven aan de zorgvuldige wijze, waarop deze worden voorbereid.

(Wirjopranoto, fd. Adviseur voor de Decentralisatie.)

De heer **Wirjopranoto:** Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor het gegeven antwoord. Niettemin zou ik daaraan nog eenige opmerkingen willen vastknoopen en wel deze, dat het mij voorkomt, dat in deze kwesties te veel instanties zijn ingeschakeld. Mij lijkt bv. de inschakeling van het Binnenlandsch Bestuur onnoodig. Volstaan zou kunnen worden met de instantie, uitgeoefend door den Raad van Indië.

Het tweede punt, dat een opmerking verdient is dat, waarbij de Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat aan deze a.s. benoemingen veel zorg wordt besteed, mijns inziens eigenlijk te veel zorg.

Allereerst de opmerking, dat het nooit is voorgekomen, dat de benoemingen van leden van provinciale of regentschapsraden te laat zijn gekomen. Het is naar mijn meening de eerste keer dat dit heeft plaats gehad. In dit verband zou ik de Regeering willen verzoeken, niet te veel zorg te besteden aan de verschillende groepeeringen ten aanzien van politieke of economische stroomingen bij de keuze van de personen, want ik vrees dat aan deze keuze van personen al te veel zorg wordt besteed. Men heeft daarbij toch altijd een zekere willekeur of preferentie, die gevoegelijk verminderd kan worden in het belang van de zaak.

Ik zeg: in het belang van de zaak, omdat per slot van rekening de provinciale raad van Oost-Java niet heeft kunnen vergaderen, terwijl, naar het mij bekend is, belangrijke materies gereed liggen en op behandeling wachten.

Ik hoop, dat de behandeling van deze kwestie in den Volksraad er aanleiding toe zal geven, dat bij de Regeering op spoed ten deze wordt aangedrongen.

De heer **Levelt,** fd. adviseur voor de decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! De heer Wirjopranoto heeft in de eerste plaats opgemerkt, dat het aanbeveling zou verdienen, minder adviesinstanties in te schakelen. Nu is het departement van Binnenlandsch Bestuur in het algemeen de instantie, welke is aangewezen de Regeering te adviseeren in alle zaken die op de locale gemeenschappen betrekking hebben, zoodat het niet gewenscht is, het advies van dat departement uit te schakelen ten aanzien van de benoemingen, welke voor de bestuursvoering der provincie van zoo groot belang zijn.

Ik kan slechts herhalen, dat de Regeering het betreurt, dat de benoemingen nog niet zijn afgekomen, doch er hebben zich speciale omstandigheden voorgedaan, waardoor het niet mogelijk was, de benoemingen eerder te doen plaats hebben. De Regeering zal ernaar streven, de benoemingen zoo spoedig mogelijk te doen afkomen en er is ook aanleiding te verwachten, dat zulks spoedig gebeurt.

Het is te betreuren, dat de provinciale raad nog niet heeft kunnen vergaderen, al kan daarnaast worden opgemerkt, dat het college van gedeputeerden aangebleven is, zoodat de dagelijksche gang van zaken door dat college kan worden verzorgd en geen stagnatie behoeft te ondervinden.

(De heer Wirjopranoto: Maar de nieuwe verordeningen dan?)

Inderdaad, het vaststellen van nieuwe verordeningen is thans niet mogelijk, maar het zal toch geen overwegend bezwaar opleveren, wanneer die vaststelling eenige weken later plaats vindt.

Ik kan echter toezeggen dat de Regeering ernaar zal streven, voortaan deze benoemingen zooveel mogelijk uiterlijk 1 Januari te doen geschieden.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den fd. Adviseur voor de Decentralisatie.

(fd. Adviseur voor de Decentralisatie, De Hoog.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer De Hoog, ingezonden 21 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent het onderzoek te Padang naar aanleiding van met den gemeenteraad aldaar gerezen verschillen.

De heer **Levelt**, fd. adviseur voor de Decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! De heer De Hoog heeft een vraag gesteld naar aanleiding van de met den gemeenteraad van Padang gerezen geschillen. Het geachte lid zou gaarne vernemen of het juist is, dat de fd. adviseur voor de decentralisatie daarnaar een onderzoek heeft ingesteld dan wel of dit onderzoek spoedig zal plaats hebben en zoo ja, of de Regeering bereid is den uitslag van dat onderzoek ter kennis van den Volksraad te brengen.

Het in enkele dagbladen verschenen bericht, dat de fd. adviseur voor de decentralisatie voornemens zou zijn zich naar Padang te begeven, teneinde aldaar een onderzoek in te stellen naar de oorzaken van de minder goede verstandhouding tusschen burgemeester en gemeenteraad, is minder juist.

Wel is ter kennis van dezen regeeringsadviseur gekomen, dat er in den laatsten tijd eenige conflicten tusschen den gemeenteraad en den burgemeester waren gerezen en dat in het algemeen het verloop der gemeenteraadsvergaderingen van een zekere gespannen verhouding blijk gaf. Hierin is aanleiding gevonden om inlichtingen in te winnen omtrent de feiten, die zich hebben voorgedaan en de oorzaken, waaraan een en ander moet worden toegeschreven.

Inmiddels is gebleken, dat de verhoudingen zijn verbeterd en dat zoowel bij de leden van den gemeenteraad als bij den burgemeester de wil voorzit om tot een betere verstandhouding en samenwerking te komen.

In verband hiermede bestaat er voor het treffen van maatregelen voorshands geen aanleiding.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Een van de feiten, dat toch zeker ter kennis van de Regeering is gekomen, is de bekende kwestie van het verlaten der vergadering door den burgemeester naar aanleiding van een inzicht, dat hij had omtrent verschillende fracties. Maar het is toch ook aan de Regeering bekend — ik meen dat vrij zeker te weten — dat er brieven en rekesten zijn binnengekomen van leden van den gemeenteraad om aan te dringen op een onderzoek, in elk geval om te wijzen op de slechte verstandhouding. Het is zelfs zoover gekomen, dat op een gegeven oogenblik in een dagblad, — welk bericht later als een loopend vuur door de geheele pers is gegaan — een beschuldiging aan het adres van de I. E. V.-fractie is gedaan, dat deze misbruik zou maken van haar positie om verschillende I. E. V.-ers in allerlei betrekkingen benoemd te krijgen. Hierbij wordt uitdrukkelijk gezegd, dat het bericht emaneerde van den burgemeester van Padang. Ik weet, dat in de vergadering van 14 Januari, toen de fractie daarover den burgemeester interpelleerde, hij geantwoord heeft, dat deze geruchten geheel uit de lucht gegrepen zijn. Ik heb echter reden om aan te nemen — ik weet wat meer van deze zaak — dat deze geruchten niet zoo uit de lucht gegrepen zijn. Intusschen geef ik toe, dat de toestand wat verbeterd is in Padang en ik wil aannemen, dat deze verbetering zal voortgaan en zelfs tot een heel goede verstandhouding tusschen burgemeester en gemeenteraad zal leiden.

Maar aan den anderen kant moet ik het toch betreuren, dat de Regeering het zoover heeft laten komen, dat Zij niet onmiddellijk een onderzoek heeft laten instellen, waaruit tenslotte duidelijk zou zijn gebleken, aan wie de schuld lag en of dergelijke geruchten als in de couranten verschenen, grond van waarheid bevatten, ja, dan neen. Intusschen ben ik het met de Regeering eens, ik hoop, dat de toestand blijvend verbeterd zal zijn, maar ik zou de Regeering toch werkelijk in overweging willen geven, dat, wanneer haar wederom dergelijke klachten bereiken, zij dan direct ingrijpt en naar zoo'n geval onmiddellijk een onderzoek instelt, zonder hierover eenigen tijd heen te laten gaan en intusschen de verhoudingen in den gemeenteraad zich te laten toespitsen.

(fd. Adviseur voor de Decentralisatie, Voorzitter.)

Het moet den Regeeringsgemachtigde toch o.a. bekend zijn, dat er klachten zijn gerezen over het niet houden van vergaderingen en ik meen, dat dit ook een punt is, dat de volle aandacht der Regeering verdient.

De heer **Levelt**, fd. adviseur voor de decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad heeft een der leden van den gemeenteraad van Padang onder de aandacht van het decentralisatiekantoor gebracht, dat er zich in den raad dier gemeente eenige ongewenschte feiten zouden hebben voorgedaan.

Ik kan den heer De Hoog verzekeren, dat de voorgebrachte klachten de volle aandacht hebben gehad en daarnaar ook aanstonds een onderzoek is ingesteld. Het resultaat daarvan is echter niet zoodanig, dat er aanleiding bestaat om terstond maatregelen te treffen.

Ik kan den heer De Hoog verzekeren, dat de Regeering met nauwgezetheid den toestand in Padang zal blijven volgen en wanneer er zich inderdaad ernstige conflicten in den gemeenteraad zouden voordoen, waardoor de bestuursvoering ernstige schade zou lijden, zal de Regeering inderdaad de noodige maatregelen treffen. Waar nu echter op het oogenblik blijkt, dat de verhouding in de gemeente belangrijk verbeterd is, dat van beide zijden, zoowel van den kant van den raad als van den kant van den burgemeester de ernstige wil voorzit om tot een betere verstandhouding te komen, acht de Regeering het thans zeker niet gewenscht in te grijpen.

De **Voorzitter**: Mag ik den Regeeringsgemachtigde vragen of aan hem ook ter beantwoording is opgedragen de schriftelijke vraag, ingediend door den heer Iskandar Dinata, omtrent de pensioenregeling voor volksonderwijzers?

De heer **Levelt**, fd. adviseur voor de Decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! Waar verschillende departementen bemoeienis hebben met de beantwoording van de vraag, welke door den heer Iskandar Dinata is ingediend, wil de Regeering die vraag liever op een nader tijdstip schriftelijk beantwoorden.

De **Voorzitter**: Dan zal deze vraag te zijner tijd dus schriftelijk worden beantwoord en behoeft hierop thans niet verder te worden ingegaan.

Wij zijn thans door de behandeling der schriftelijke vragen heen, met dien verstande dat nog slechts resteeren enkele vragen, welke onder anderen zullen worden beantwoord door den legercommandant en den wd. directeur van Verkeer en Waterstaat, die in den loop van de volgende week voor verschillende onderwerpen hier aanwezig zullen zijn. De beantwoording der vragen kan dan tegelijkertijd plaats hebben. Enkele vragen, die beantwoord zullen moeten worden door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken zijn tot nader datum uitgesteld en de paar vragen betreffende onderwijs zullen kunnen worden beantwoord op Woensdag a.s.

Dientengevolge is het nu mogelijk, morgen en Maandag niet te vergaderen. De rooster voor de volgende week zal nog heden uitgaan. Ik kan reeds mededeelen, dat Dinsdagochtend half negen een korte afdeelingsvergadering zal plaats hebben ter behandeling van de alsnog ontvangen aanvullende begrootingen, terwijl daarna, vermoedelijk dus om 9 uur, de behandeling in het openbaar zal kunnen aanvangen van het voorstel-Roep c.s. betreffende het Indische burgerschap. Woensdag heeft plaats het Regeeringsantwoord betreffende de tinfusie.

De vergadering wordt te 1.02 uur n.m. gesloten.

81ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 9 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.45 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**). — Vierde en vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. III, Financiën, voor 1937 (Ond. **135** en **140**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 47 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, Rehatta, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigde: de heer Peekema.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 1 en 2 Februari 1937 Nos. 7 en 4 ter aanbieding van:

a. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1937 (Ond. **145**);

b. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling II der begrooting voor 1937 (Ond. **146**).

2. Als voren van 2, 2 en 6 Februari 1937 Nos. 5, 14 en 1 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot intrekking van de ordonnantie, houdende verbodsbepalingen betreffende het plaatsen van sero's in de vaarwaters leidende naar de reede van Soerabaja (Ond. **147**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot handhaving van de regelen betreffende de berekening van het bedrag der afschrijvingen op de bezittingen van de Boekit-Asamsteenkolenontginning, de Oembilinsteenkolenontginning en de Landswaterkrachtbedrijven (Ond. **148**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het in de bijlage B, gehecht aan de Indische Tariefwet, geregeld uitvoerrecht op rubber, alsmede tot buitenwerkingstelling van artikel 16 der Indische Comptabiliteitswet ten opzichte van die verlaging (Ond. **151**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

3. Brief van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 5 Februari 1937 No. 250/A houdende mededeeling, dat de Gouverneur-Generaal den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft aangewezen om de openbare debatten over het petitie-voorstel van de heeren Roep c.s. bij te wonen.

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 Januari 1937 No. 13 tot nadere wijziging en aanvulling van de H. B. B. L. 1934.

5. Als voren van 2 Februari 1937 No. 9 houdende machtiging, krachtens artikel 105 der Indische Staatsregeling, aan den Directeur van Economische Zaken om te beschikken over een bedrag van *f* 2250 voor de aanschaffing van een dienstauto voor den dienst van het IJkwezen.

6. Als voren van 2 Februari 1937 No. 12 houdende benoeming van N. Beets tot Burgermeester van Bandoeng.

De sub 3 t/m 6 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 30 Januari 1937 No. BR 6/3/5 houdende machtiging aan den Resident van Bangka en Onderhoorigheden tot het doen van uitgaven in verband met de registratie en classificatie van bevolkingsrubberaanplantingen.

2. Afschrift van een telegram van de Chineesche handelsvereeniging te Langsa aan den Gouverneur-Generaal houdende verzoek om de haven van Langsa tot zeehaven te verklaren.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het voorstel-Roep c.s., dat de Volksraad met gebruikmaking van de bevoegdheid, den Raad toegekend bij artikel 68 der Indische Staatsregeling, zich wende zoowel tot het Opperbestuur als tot de Staten-Generaal en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek tot instelling van een Nederlandsche staatscommissie ter voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap". (Ond. **36**.)

Het ligt in mijn bedoeling om als het eenigszins mogelijk is, hedenmorgen dit onderwerp af te handelen althans in eersten termijn, dan wel uiterlijk hedenavond.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Als medeonderteekenaar van het thans in behandeling zijnde petitievoorstel wil ik in eerste instantie slechts enkele woorden van aanbeveling spreken, aangezien wij in de Memorie van Antwoord reeds hebben getracht zoowel op de critiek en vragen, als op de suggesties en wenken van onze geachte medeleden zoo volledig mogelijk antwoord te geven. Wanneer ik U thans het woord vraag, dan geschiedt dit in hoofdzaak, om er mij van te verzekeren dat ik straks in tweeden termijn eventueel het woord zal kunnen voeren, voor eventueele aanvullende antwoorden op de door onze medeleden gestelde vragen. Ik zeg „aanvullende antwoorden", omdat uit den aard der zaak de eerste onderteekenaar der petitie als de eigenlijke verdediger zal optreden en hij dus de geachte medeleden in hoofdzaak van eventueele repliek moet dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Met de indiening van dit petitievoorstel, hebben wij ontegenzeggelijk een staatkundig onderwerp van de eerste orde op het tapijt gebracht.

Van de eerste orde, omdat het hier geldt een voorstel, hetwelk beoogt het principieel wegnemen van het rascriterium, zoowel uit het privaat- als uit het publiekrecht uit onze Indische wetgeving.

Dit rascriterium, het onderscheid naar ras dus, is naar onze overtuiging in den tegenwoordigen tijd, vooral voor het ontwikkelde deel der gemengde Indische samenleving onnoodig en zeer ongewenscht. Het is een dagelijksche bron van onbehagen, wrijving en naijver tusschen de rassen. Dit is geen overdreven voorstelling van zaken, zooals in het Afdee-

(Soekawati.)

lingsverslag is gezegd, doch een reëel feit. Als men zijn ooren te luisteren wil leggen en zijn oogen goed den kost wil geven, dan zal men dit gauw genoeg wel bemerken. Terecht is dan ook in de Memorie van Toelichting gezegd, dat dit rassenonderscheid de samengroeiïng tot een homogeen Indisch Volk, met dezelfde ideëele en materieele belangen en dus een zich één voelend Indisch volk belet.

Dat deze samengroeiïng door den huidigen toestand verhinderd wordt, is nogal logisch. Want hoe kan iemand zich homogeen gevoelen met een ander, als hij er telkens aan herinnerd wordt, dat die ander voor de wet een geheel verschillend individu is? Dit onderscheid is vooral in strijd met de Westersche opvattingen van allerlei aard, die door de Westersche leiding zelf sinds meer dan een kwart eeuw opzettelijk en nadrukkelijk tot het geestelijk bezit van een groot deel van de Indische volkeren zijn gemaakt.

De heer Bloys van Treslong Prins, één van de toenmalige vooraanstaande mannen van de V. C. heeft in het orgaan van genoemde vereeniging van 16 Juli 1931, de bestaande onhoudbare verhoudingen duidelijk geschetst. De wettelijke verdeeling in Europeanen, Inlanders en vreemde Oosterlingen, dan wel in onderdanen-Nederlanders, Inheemsche onderdanen-niet-Nederlanders en uitheemsche onderdanen-niet-Nederlanders, heeft een zeer vreemde consequentie ten gevolge, zooals de heer Prins met duidelijke voorbeelden heeft aangetoond.

Mijnheer de Voorzitter! Dit rascriterium was verklaarbaar in de oude tijden toen het grootste gedeelte van het Europeesche en Inlandsche volk door een breede kloof van rechtsopvattingen en rechtsbehoeften was gescheiden. Deze rassenonderscheiding was ook te begrijpen, toen art. 1 van de grondwet nog luidde: „Het Koninkrijk der Nederlanden omvat het rijk in Europa en de Koloniën en Bezittingen in andere werelddeelen". Maar sinds de wijziging van dit artikel in 1922, luidt het: „Het Koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied van Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao". En sindsdien behoort dat rassenonderscheid stellig uit de Indische wetgeving te verdwijnen.

De Commissie tot Herziening van de Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië sprak zich in 1920 ook uit vóór opheffing van het rascriterium op den duur in vollen omvang. Jammer dat deze uitspraak tot heden nog geen voldongen feit is geworden.

Dit rassenonderscheid is weliswaar in den loop der jaren in vele opzichten minder scherp geworden of voor verschillende rechtsbegrippen geheel vervallen; toch speelt het thans in onzen tijd van nieuwe rechtsopvattingen in de Indische wetgeving nog een zeer belangrijken rol. Wij hebben enkele voorbeelden genoemd, zooals het verschil in rechten en plichten, dat bij het onderwijs bestaat, de onschendbaarheid van de woning, de voorloopige aanhouding, de inhechtenisneming, de rechtspraak, de militieplicht, de staatkundige rechten enz. Dit rassencriterium veroorzaakt dus rechtsongelijkheid, welke in wezen beteekent achterstelling van het eene ras bij het andere. Het doet mij daarom groot genoegen, in het Afdeelingsverslag te lezen, dat vele leden instemden met het uitgangspunt van ons voorstel, met name het streven naar het principieel doen verdwijnen, niet alleen uit het publiekrecht, doch ook uit het privaatrecht van het verouderd en veelal onbillijk rascriterium.

Want inderdaad Mijnheer de Voorzitter, uit hetgeen tevoren is gezegd blijkt wel dat de bezwaren verbonden aan het thans in de wet gemaakte onderscheid naar ras zeer groot zijn. Slechts door de bevolking volgens andere maatstaven in te deelen, kan naar onze meening de Indische maatschappij ontkomen aan de funeste werking van het rassenonderscheid.

De ideeën, die wij hebben aangegeven zijn ongetwijfeld niet de eenige. Wij hebben zoowel in de Memorie van Toelichting als in de Memorie van Antwoord reeds bijvoor-

(Van Helsdingen.)

baat erkend, dat wellicht op andere wijze dan de door ons ontwikkelde ideeën een afdoende oplossing zal kunnen worden verkregen van dit moeilijke probleem. Het zou onjuist zijn, reeds van ons petitie-voorstel te verwachten, dat het een definitieve oplossing zoude geven om aan een scheve verhouding, die sedert zeer langen tijd bestaat thans in eens een einde te maken. Wij voorstellers van deze petitie zien naar het groote doel. Wij probeeren een begin te doen maken met een werk van grooten omvang, welke ons inziens naar een betere maatschappij kan leiden. Wij verklaren ons dan ook al bijvoorbaat bereid concrete aanwijzingen en aanbevelingen omtrent vorm en inhoud van de petitie nauwlettend te zullen overwegen. Wel zijn wij van meening, dat de angst om fouten te maken er ons niet van mag weerhouden, om dit moeilijke probleem, hetwelk dringend om oplossing vraagt, voor te brengen en er zoo diep mogelijk op in te gaan. Het gaat immers hier om zeer belangrijke dingen, om de verhoudingen van medemenschen onder elkaar in de Indische maatschappij.

Zooeven zeide ik, dat wij met onze petitie een begin willen maken met een zwaren arbeid, welke ons insziens naar een betere maatschappij kan leiden.

Vandaar bij ons de gedachte van het creëeren van twee soorten burgerschap nl. het Indische en Inheemsche burgerschap, deze laatste als een overgangsvorm tot één algemeen burgerschap. Het onderscheid zit daar niet in het rasverschil, doch in intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling en economisch peil en daarmede gepaard gaand verschil in rechtsbehoeften. Maar zoodra de Inheemsche burger voldoet aan de gestelde eischen, gaat hij over tot den Indischen burger. Deze oplossing is weliswaar niet volmaakt, omdat er nog onderscheid wordt gemaakt, doch ze is in ieder geval beter dan het onderscheid naar ras.

Doch, zooals wij in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord hebben gezegd, wij zelf vinden deze oplossing minder aanlokkelijk. Het verdient inderdaad aanbeveling de formeele instelling van twee burgerschappen zoo eenigszins mogelijk te vermijden.

Daarom zullen wij volle aandacht schenken aan duidelijke wenschen van onze geachte medeleden tot wijziging van vorm en inhoud van de petitie, tengevolge waarvan de instelling van twee burgerschappen wordt vermeden en nochtans het doel der petitie niet wordt geschaad.

Ik beveel ons petitievoorstel in de welwillende overweging aan van allen, die met goeden wil bezield zijn, om de volkeren van Nederlandsch-Indië recht te doen wedervaren en dit deel van het rijk vooruit te brengen. Verwijdering van het rascriterium uit de Indische wetgeving is daartoe een gebiedende eisch. Bij deze weinige woorden zal ik het thans laten.

De heer **Van Helsdingen:** Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Soekawati, heeft een beroep gedaan op onzen goeden wil om mede te werken aan de wegneming van het rascriterium uit onze Indische wetgeving. Aan dien goeden wil ontbreekt het mij zeker niet, al zal ik mij tegen het petitievoorstel moeten verklaren op grond van allerlei bezwaren, die ik in den breede zal ontwikkelen, omdat ik geloof, dat het middel, dat hier aan de hand wordt gedaan om het rascriterium uit de wetgeving weg te nemen, een niet deugdelijk middel is. Het petitievoorstel-Roep brengt mij in de verleiding tot breedvoerige beschouwingen, omdat het, hoe sympathiek in strekking ook, in de practijk de bestaande verwarring in den rechtstoestand gedurende nog langen tijd zou blijken te vergrooten.

Ik zal aan de verleiding zooveel mogelijk weerstand bieden en slechts enkele opmerkingen maken om het principieele standpunt onzer fractie uiteen te zetten, met terzijdestelling van allerlei overigens op zichzelf belangrijke punten, welke in het Afdeelingsverslag en de Memorie van Antwoord zijn genoemd.

(Van Helsdingen.)

Wij voelen weinig voor dit petitie-voorstel en wel op de volgende gronden:

1. een formeel bezwaar.

De taakomschrijving onder 1e gaat uit van de mogelijkheid van de instelling van een Indisch en een Inheemsch burgerschap — vrij van rascriterium en alleen gebaseerd op verschil in intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling en economische beteekenis en daarmede gepaard gaand verschil in rechtsbehoeften. Met aanneming van 1e. stellen we dus vast, dat deze burgerschappen er moeten komen, waarvan dan de commissie de invoering moet voorbereiden.

Eigenaardig doet dan aan dat 2e en 3e aan de commissie opdragen: de practische uitwerking, de aanduiding van de voorwaarden, bestudeering van de rechten en plichten, aan die instanties verbonden.

Dit is m.i. de zaak op haar kop zetten. De Memorie van Antwoord laat zelfs de mogelijkheid open, dat de commissie tot de conclusie komt, dat de opgedragen taak niet uitvoerbaar is en zij daarom ontheffing van de opdracht zal vragen.

Is het dan niet vreemd, dat wij alvast beginnen met vast te stellen dat die beide instanties er komen moeten? Wat is dan de waarde van onze beslissing over iets, dat zóó weinig concreet is, dat eigenlijk niet meer is dan een sympathieke, zelfs zeer sympathieke gezindheid, uitgedrukt in een onvoldragen gedachte?

Deze voorbarige beslissing, zonder dat we weten of de instelling mogelijk is, kan de Volksraad mijns inziens thans niet nemen. En dat behoeft ook niet. Immers, herhaaldelijk betoogen de voorstellers dat de bedoeling is:

> „opheffing van het rascriterium in de Indische wetgeving, voorzoover die gebaseerd is op het rassenonderscheid, te doen verdwijnen",

een ernstige poging te doen, een ernstig onderzoek te verrichten naar de mogelijkheid om tot bruikbare criteria te komen.

Dàt is, naar het mij wil voorkomen, de primaire gedachte. De vraag, of daartoe de beide hier genoemde burgerschappen doeltreffend zijn, staat zèlfs voor de voorstellers nog niet vast. Waarom dan daarover reeds thans een uitspraak van den Volksraad gevraagd?

2. Het herhaalde gebruik van het woord „rascriterium", elders zelfs genoemd „funest rascriterium" zou den indruk kunnen vestigen alsof onze wetgeving gebaseerd zou zijn op rassenwaan. Dit misverstand moet volstrekt worden afgesneden. Ik neem aan, dat de geachte medeleden hiervan niet zijn uitgegaan. Maar ook uit de rede van den eersten spreker van hedenochtend blijkt mij, dat aan het woord „rascriterium" een hatelijker karakter gegeven is dan het in onze wetgeving in wezen heeft. Zulk een afwijzende houding ten opzichte van andere rassen heeft de Nederlandsche leiding nooit aangenomen, geen afgesloten rechtsgroep met een eigen recht, waartoe andere bevolkingsgroepen niet zouden zijn toe te laten. Veeleer het tegendeel: zij heeft op allerlei wijzen getracht — vaak met minder juiste middelen — de bestaande verschillen in den rechtstoestand weg te nemen. De velerlei pogingen tot unificatie van wetgeving (zoowel burgerlijk als strafrechtelijk, formeel en materieel) getuigen daarvan, de mogelijkheid van gelijkstellingen, de vrijwillige onderwerping (geheel, gedeeltelijk en voor een bepaalde rechtshandeling), de toepasselijkverklaring van geheele gedeelten van Europeesch recht of op Europeesche grondslagen opgebouwd recht op de Inlanders, zijn er bewijzen voor.

Niet zoozeer het ras is criterium geweest voor de verschillen van den rechtstoestand, als wel de rechtsbehoefte, verband houdende met ontwikkeling, maatschappelijke omstandigheden, de mentaliteit en historische rechten, maar deze rechtsbehoeften werden het best gekend en gemarkeerd langs de lijn der rasverschillen. Een criterium, dat destijds volkomen gerechtvaardigd was, ook uit een oogpunt van rechtsbehoefte-onderscheidingen, maar dat inderdaad in den loop van den tijd voor bepaalde groepen der inheemsche bevolking hoe langer hoe meer zijn beteekenis heeft verloren en daarom uit onze wetgeving zooveel mogelijk moet verdwijnen. Men gebruikte vroeger dit rascriterium zonder dat ooit de bedoeling voorgezeten heeft om de wetgeving voor Europeanen alleen open te stellen voor Europeanen en alle niet-Europeanen — Japanners daargelaten — daarvan uit te sluiten.

Voor alle zekerheid zal ik daarom dit criterium verder noemen „quasi-rascriterium".

Ons geacht medelid, de heer Soekawati, heeft in zijn betoog verband gelegd tusschen artikel 1 der grondwet en het quasi-rascriterium. Ik meen, dat dit verband niet màg worden gelegd en ook nóóit gelegd is geworden. Het heeft er niets mede te maken. Niet het aanleggen van het rascriterium veroorzaakte rechtsverschillen, maar de bestaande rechtsverschillen hebben hun uiting gevonden in het aannemen van het rascriterium.

3. Het voorstel is weinig reëel. Hoe sympathiek het is, de vele tegenstellingen, die nòg steeds bestaan te willen doen verdwijnen, de voorstellers hebben noodgedwongen reeds hun toevlucht moeten nemen tot een dubbel burgerschap, op grond van de bestaande verschillen in rechtsbehoeften en zèlfs wordt het quasi-rascriterium gehandhaafd, omdat gesproken wordt van inheemsch burgerschap, waartoe uiteraard in hoofdzaak zullen behooren, de massa van hen, die thans Inlanders worden genoemd. De bezwaren tegen dit dubbel burgerschap in het Afdeelingsverslag aangevoerd, zijn mijns inziens reëel. Ook deze grens zal opnieuw felle tegenstellingen in het leven roepen; heterogene groepen zullen blijven bestaan met gedifferentieerde behoeften en aspiraties. De groote problemen van agraria, strafvordering, burgerlijk recht, militie, onderwijs, enz., worden niet opgelost door een min of meer kunstmatige herschikking van volksgroepen. Al die kwesties zullen op zichzelf moeten worden beschouwd en bij ieder vraagstuk zullen de criteria weer anders moeten worden gesteld dan bij de andere, zèlfs anders dan die voor het burgerschap worden aangenomen.

De grieven van bevoorrechting eenerzijds en achterstelling anderzijds zullen blijven bestaan en een niet minder hatelijk karakter dragen; alleen zal bij het quasi-rascriterium nog komen de klassetegenstelling, die in eigen groep ontwrichtend zal werken.

Ik kan mij in deze geheel vereenigen met de critiek op het Indisch burgerschap uitgeoefend in de slotbeschouwingen van het verslag-Spit over de grondrechten. Ook de instelling van het Inheemsch burgerschap ondervangt slechts oogenschijnlijk enkele der genoemde bezwaren, maar accentueert andere. Groote groepen zullen voor zichzelve de overtuiging hebben, dat hun intellectueele, maatschappelijke ontwikkeling en economische beteekenis overgang naar het Indisch burgerschap motiveeren, waarover andere — nu ook menschen van de eigen groep — weer anders zullen denken. Het criterium is veel vager en dus aanvechtbaarder en aanstootelijker dan het bestaande. Allerminst zal verkregen worden een grondslag van een „homogeen Indisch volk", „met dezelfde ideëele en materieele belangen", zooals de Memorie van Toelichting op den voorgrond stelt. Wat verkregen wordt, zal vrees ik, bij doorvoering in de praktijk, — hoe goed ook bedoeld, — worden aangevoeld als camouflage en daarom nog pijnlijker zijn.

De verwachtingen van een dergelijk Indisch burgerschap zullen hoog gespannen zijn en de uitwerking en doorvoering — indien zulks al mogelijk bleek — zullen mijns inziens diepe teleurstelling wekken; de beide instituten zullen een zeer langen tijd van overgang vorderen — tientallen van jaren voor een behoorlijke aanpassing aan de nieuw ontworpen toestanden — en intusschen zal het toch reeds chaotisch beeld,

(Van Helsdingen.)

dat onze bestaande rechtstoestand biedt, nog wat meer ingewikkeld geworden. De voorstellers mogen nog zoo sympathiek betoogen, dat minderwaardigheid met rechtsbedeeling niets te maken heeft, dat de instelling van een Inheemsch burgerschap geen stempel van minderwaardigheid drukt op de daartoe behoorenden, ik vrees, dat de betrokkenen zelf dit geheel anders en nog veel pijnlijker zullen aan voelen.

4. Mijns inziens ten onrechte, gaan de voorstellers uit van de gedachte, dat voor het wegnemen van het quasi-rascriterium uit onze wetgeving de instelling van de beide burgerschappen noodig zou zijn.

Dit is ten eerste een miskennen van de geschiedenis van onze wetgeving, welke aantoont, dat in dien geest — ook zonder dergelijk instituut — reeds veel verbeteringen zijn aangebracht en de Regeering ook nu nog voortgaat op bezonnen maar vastberaden wijze den weg te betreden, dien Zij reeds zoo lang is gegaan.

De grondfout is — zie ik wel — dat de voorstellers in de artikelen 163 en 131 van de Indische Staatsregeling met hun „funest rascriterium," zooals het Afdeelingsverslag en de Memorie van Antwoord het noemden, ernstige belemmemering zien voor het wegnemen van bestaande verschillen in den bestaanden rechtstoestand. Dit is meen ik, onjuist.

Artikel 163 geeft alleen een aanwijzing, wie aan de verschillende daar genoemde rechtsbepalingen zijn onderworpen,

> „wanneer bepalingen van deze wet van algemeene en andere verordeningen, reglementen, keuren van politie en administratieve voorschriften onderscheiden tussehen, Europeanen, Inlanders en vreemde Oosterlingen" (alinea 1).

Het staat dus aan deze wetgevers vrij om deze onderscheiding niet te maken en dan vervallen vanzelf voor de betrekkelijke afwijkingen de geldigheid van de overige leden van *artikel 163* I.S.

En art. 131 I. S. is voor de wetgeving zóó soepel, dat de ordonnantie-wetgever hier de vrije hand heeft om allerlei verschillen in verband met veranderde rechts- of maatschappelijke behoeften weg te nemen.

Om juist een meer gelijk recht te krijgen is ten aanzien van de Europeanen betreffende het burgerlijk recht — in tegenstelling met de oudere redactie, die uitdrukkelijk concordantie eischte, behoudens afwijking indien bijzondere toestanden zulks noodzakelijk maakten — de mogelijkheid van afwijking van den concordantie-eisch verruimd, indien de ordonnantie-wetgever

> „hen met een of meer der overige bevolkingsgroepen of onderdeelen daarvan aan dezelfde voorschriften (wil) onderwerpen".

Hier is dus aan den ordonnantie-wetgever een ruime hand gelaten om eenheid van recht te krijgen.

De Europeanen zullen in dat geval moeten gedoogen, dat die éénheidswetgeving — geldende voor alle bevolkingsgroepen — op méér punten mag afwijken van de in Nederland geldende wetten, dan alleen voor zoover „bijzondere toestanden in N. I." dat wenschelijk maken.

Ook ten aanzien van de Inlanders is dit artikel soepel. Wel wordt als bescherming van de Inlandsche bevolking, dus volstrekt niet als een achteruitzetting, maar als een waarborg, dat aan de massa niet te lichtvaardig een geunificeerd, op Europeesche leest geschoeid burgerlijk recht zal worden opgelegd — de ordonnantiewetgever gebonden aan de „onder hen geldende, met hunne godsdiensten en gewoonten samenhangende rechten regelen" — kortheidshalve te noemen „adatrecht" — welke moeten worden geëerbiedigd, maar óók van dezen regel kan worden afgeweken:

1e. voor zoover de bij hen gebleken maatschappelijke behoeften zulks eischen, waarbij dan de ordonnantiewetgever twee wegen kan inslaan, òf:

a. door ze aan de voor Europeanen geldende bepalingen te onderwerpen, voor zooveel noodig gewijzigd; òf

b. door de Inlanders en Vreemde Oosterlingen met de Europeanen aan gemeenschappelijke voorschriften te onderwerpen,

terwijl tenslotte van dat adatrecht nog kan worden afgeweken wanneer het algemeen belang of de bij hen gebleken maatschappelijke behoeften zulks vorderen. Ook hier weer heeft de ordonnantiewetgever de ruime hand om zooveel mogelijk met de maatschappelijke behoeften rekening te houden en is het quasi-rascriterium in principe overwonnen, behoudens de noodzakelijke — ook door de voorstellers erkende — bescherming van de groote massa, bestaande uit eerbiediging van het adatrecht, in het bijzonder het familierecht.

Ten aanzien van strafrecht, burgerlijke rechtsvordering en strafvordering is artikel 131 lid 3 nog veel soepeler. Ook dáár heeft de ordonnantiewetgever de bevoegdheid op de verschillende groepen hetzelfde recht toepasselijk te verklaren of wel alle bevolkingsgroepen of gedeelten daarvan te onderwerpen aan „gemeenschappelijke voorschriften", waarbij dan voor Europeanen nog de bepaling wordt gegeven, dat zij in het laatste geval zelfs geen aanspraak meer hebben op volledige of aangepaste concordantie, maar zij vèrdergaande afwijkingen van de in Nederland geldende wetten moeten dulden, aangezien de Nederlandsche wetten „slechts in zooverre zullen worden gevolgd als met deze omstandigheid — d.i. de onderwerping aan gemeenschappelijke voorschriften — vereenigbaar is". Het is dus onmogelijk, de artikelen 131 en 163 I. S. te beschouwen als belemmeringen voor het verkrijgen van meerdere eenheid van recht. Integendeel, in plaats dat men zegt, dat in die artikelen het rassencriterium wordt gehandhaafd, moet men erkennen, dat dit quasi-rascriterium in principe in die artikelen is prijs gegeven en dat de ordonnantiewetgever volle vrijheid heeft om met de rechtsbehoeften rekening te houden.

De in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord genoemde bezwaren en punten van wrijving: verschillen van onschendbaarheid van woning, voorloopige aanhouding, in hechtenisneming, strafrechtspraak (bedoeld is waarschijnlijk het formeele deel) kunnen àlle worden weggenomen of belangrijk verzacht zonder eenige wijziging van de I. S. En bekend is, dat ten aanzien van alle problemen, de strafvordering betreffende, vergeleken met vroeger reeds zéér belangrijke verbeteringen zijn aangebracht en dat diepgaande wijzigingen — men denke aan het rapport-Spit betreffende het vooronderzoek — in voorbereiding zijn, waarvan de verdere afwerking en vaststelling alleen zijn vertraagd geworden door de crisis, die de Regeering de noodige middelen onthield om ook de door haar gewenschte verbeteringen op al deze punten aan te brengen.

Hiervoor is dus niet noodig de instelling van de geheele nieuwe, vage, weinig-belijnde, en nieuwe tegenstellingen-in-het-leven-roepende instituten van het burgerschap. Het door de voorstellers met zooveel klem en meer dan eens voorgebrachte — zeer sympathieke — doel hunner voorstellen: „opheffing van het rascriterium in de Nederlandsche wetgeving", kan dus vrijwel over de geheele linie worden bereikt door de werkzaamheid van den ordonnantie-wetgever. Maar ..... hoe voorzichtig men daarbij te werk moet gaan bewijzen wel de vele — en steeds weer mislukte — pogingen om te komen tot unificatie of gemeenschappelijke voorschriften. De archiefkasten van het Departement van Justitie kraken onder de resultaten van de verschillende commissies, voor deze arbeid ingesteld.

5. De voorstellers, meenen, dat een Nederlandsche staatscommissie noodig is

> „omdat de beoogde verwijdering van het rascriterium uit de wetgeving en de vervanging van dit criterium door andere criteria in de eerste plaats belangrijke wijzigingen van de Indische Staatsregeling tengevolge zal hebben".

Ten aanzien van de artikelen 131 en 163 I. S. werd dit

(Van Helsdingen.)

hier voren reeds betwist. En betwijfeld moet worden of er ook ten aanzien van de overige artikelen, waarin tusschen de bevolkingsgroepen onderscheid wordt gemaakt, een wijziging noodig is of door een zeer belangrijk deel van dezen raad noodzakelijk of zelfs wenschelijk zal worden geacht.

Over de staatkundige indeeling bij de samenstelling van den Volksraad — artikel 55 Indische Staatsregeling — spreek ik niet. Teekenend is echter wel, dat de kiesrechtcommissie in overgroote meerderheid het in dat artikel gemaakte onderscheid althans voorloopig wenscht te handhaven.

Ik zou aan onze Inheemsche medeleden willen vragen, of zij wijziging der volgende artikelen van de Indische Staatsregeling wenschen:

1. artikel 45, waarin de bescherming der Inheemsche bevolking speciaal als taak den Gouverneur-Generaal op het hart wordt gebonden;
2. artikel 51, waarin de bescherming van de Inheemsche rechten op den grond wordt gewaarborgd;
3. artikel 118, waarin de leiding over de Inheemsche bevolking gelaten wordt aan haar eigen hoofden; moet hier mogelijk gemaakt worden, dat ook andere Indische burgers die functie bekleeden?;
4. artikel 126, dat bepaalt, dat de regent zal worden gekozen uit de Inlandsche bevolking;
5. artikel 127, dat voorschrijft, dat de districtshoofden zullen zijn Inlandsche hoofden;
6. artikel 128, waarin de Inheemsche gemeentebesturen en de desa-autonomie gehandhaafd worden;
7. artikel 130, dat mogelijk maakt handhaving van de Inheemsche rechtspleging;
8. artikel 178, dat het oppertoezicht op priesters der Inlander-niet-Christenen toekent aan de Inlandsche vorsten en hoofden?

De vraag stellen, is haar beantwoorden. Geen dezer artikelen van de I. S. zal door hen voor wijziging in aanmerking worden gebracht. Misschien alleen de artikelen 180, 181 en 182, handelende over het onderwijs, maar óók hier zijn de voorschriften in géén enkel opzicht een rem voor wegneming van ongewenschte verschillen; alléén maar ..... met de instelling van de beide soorten van burgerschap is over den aard van het onderwijs nog niets beslist, omdat de aard van het onderwijs niet door de criteria van dit instituut, maar door de onderwijsbehoeften zelf moet worden bepaald en derhalve naar eigen criteria daarvoor moet worden gezocht.

Voor de wijziging van alle andere algemeene verordeningen — andere wetten en koninklijke besluiten nog even buiten beschouwing gelaten — en andere voorschriften is wijziging der I. S. evenmin noodzakelijk.

6. Indien de toestand der wetgeving over de geheele linie zóó is — en ik kan niet anders inzien dan dàt het zóó is — is een Nederlandsche staatscommissie met al de rompslomp daarvan, van Nederlandsche en Indische secties, met de onvermijdelijk zéér hooge kosten, die de instelling dier commissie met zich zal brengen, geheel overbodig. Maar dan vervalt ook de noodzaak van de petitie aan Kroon en Staten-Generaal; beide kunnen worden ingetrokken. Ook dat, gericht aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, want om aandrang op deze autoriteit uit te oefenen om vlugger voortgang op den reeds sinds jaren betreden weg, vooral nu te verwachten is, dat 's lands inkomsten ruimer gaan vloeien, is een petitievoorstel niet noodig; wij kunnen telkens, jaar op jaar, aandrang uitoefenen, dat van de ruime wijzigingsbevoegdheid der wetgeving in verband met persoonlijke of maatschappelijke en rechtsbehoeften, gegeven in artikel 131, gebruik worde gemaakt en om de vele adviezen, die over verschillende onderwerpen van burgerlijk en strafrecht, zoowel formeel als materieel reeds zijn uitgebracht, om te zetten in tastbare resultaten.

7. Daarnaast blijven nog allerlei kleinere ordonnanties,

(Soetardjo.)

waarin het onderscheid volgens het quasi-raseriterium nog gehandhaafd wordt en waar ten aanzien van verschillende personen of groepen van personen de juistheid der gelding moet worden betwist. Ik noem bijv. de regeling der getuigengelden. Daar zou bijv. een salariscriterium kunnen worden aangenomen en daardoor zal een telkens weer door bepaalde groepen gevoelde achteruitstelling kunnen worden weggenomen.

En zoo zullen er wel meer zijn. Daarom zou het gewenscht zijn, een commissie te benoemen, die — lòs van de burgerlijke en strafwetgeving, formeel en materieel, voorzoover reeds voorontwerpen gereed liggen — tot taak zal hebben de geheele wetgeving na te gaan en dergelijke hinderlijke bepalingen weg te nemen, die niet meer passen in dezen tijd, nu de Inlandsche bevolking — zelfs de groote massa — min of meer sterk beïnvloed is geworden door Westersche tendenzen.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe sympathiek dit voorstel op zichzelf ook is, ik geloof niet dat dit voorstel ons uit de moeilijkheden helpt en dat het voornaamste doel, dat de voorstellers zich voor oogen hebben gesteld, op een andere en gemakkelijker wijze kan worden verkregen door den Indischen wetgever zèlf. Wat verlangd wordt: een homogeen volk, kan eerst verkregen worden na een lang groeiproces en dit kan wel gestimuleerd worden maar niet geforceerd.

Ik voor mij vind een van de eerste dingen, die op het oogenblik op den weg der Regeering liggen, de aandacht te schenken aan het steeds duidelijker wordende verlangen, ja zelfs den eisch van de inheemsche bevolking, in het bijzonder van de intellectueelen dat meer dan tot nu toe van de beschikbare inheemsche krachten voor autonome- en overheidsdiensten wordt gebruik gemaakt.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Er is in de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag betreffende dit onderwerp op blz. 8 gezegd, dat de aanneming van de petitie, die wij hebben ingediend betreffende de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Nederlandsch-Indië bezwaar noch belemmering behoeft te zijn voor de indiening van deze petitie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet als mijn meening bekend stellen, dat de opvatting van de voorstellers als neergelegd in de Memorie van Antwoord mij niet juist lijkt. Bestudeering van het voorstel inzake de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Nederlandsch-Indië toch omvat vanzelfsprekend de behandeling van de kwestie betreffende het burgerschap.

Omgekeerd lijkt mij dit bezwaarlijk, zelfs geforceerd, want het burgerschap van een staat die nog niet bestaat is, naar het mij wil voorkomen, onbestaanbaar. Wel past in een gekoloniseerd land als het onze het instituut van onderdaanschap in onze wetgeving.

De Memorie van Antwoord zegt op blz. 8 hieromtrent het volgende:

> „Ook al wordt aan de petitie-Soetardjo gevolg gegeven en al wordt aan Nederlandsch-Indië meerdere zelfstandigheid geschonken, dan nog impliceert zulks niet de verwijdering van het raseriterium uit de wetgeving."

Dit is voorwaar een verrassing voor mij.

De Memorie van Antwoord vervolgt dan:

> „Het doel van de petitie-Soetardjo is een ander dan dat van de onderwerpelijke petitie. Deze doeleinden k u n n e n tezamen en in onderling verband worden bezien, maar zij kunnen even goed, w e l l i c h t z e l f s b e t e r, g e h e e l a f z o n d e r l i j k w o r d e n n a g e s t r e e f d."

Ik geloof, dat de voorstellers de draagkracht van hun petitie niet kennen en evenmin die van onze petitie betreffende de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Nederlandsch-Indië. Ik wil als mijn meening bekend stellen

(Soetardjo.)

— en ik geloof, dat velen deze meening zullen onderschrijven — dat de instelling van een in het groote rijksverband zelfstandig Indonesië en een ten aanzien van binnenlandsche aangelegenheden, ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter ten aanzien van binnenlandsche aangelegenheden tegenover het medelid Nederland onafhankelijk Indonesia, o.m. tot noodzakelijk gevolg zal hebben de instelling van een eigen Indonesisch burgerschap, hetgeen automatisch zal leiden tot eliminatie van rasdiscriminatie o.m. uit de wetgeving.

Het komt mij voor — en ik ben het in dit opzicht geheel met den vorigen spreker, ons geacht medelid, den heer Van Helsdingen eens —, dat voor verwijdering van het rascriterium uit het privaat- en publiek recht alleen de instelling van een Indisch burgerschap niet bepaald noodzakelijk is. Verwijdering van het rascriterium uit het privaat- en publiek recht kan worden bewerkstelligd door geleidelijke unificatie van het publiek- en privaat recht, gelijk thans reeds is geschied, zij het ook in zeer geleidelijk tempo. De instelling van een burgerschap daarentegen, heeft een veel wijdere staatkundige strekking dan de unificatie van het publiek- en privaat recht in een gekoloniseerd land als Indië. Het instituut van het burgerschap van een land rijkt naar mijn meening veel hooger. Het beoogt de eenheid in dat land tot stand te brengen, maar daartoe is het ingediende voorstel, naar bescheiden meening, ondoelmatig.

Niettemin wil ik mijn best doen de sympathieke poging van de onderteekenaars van dit voorstel te ondersteunen, maar dan wensch ik dit voorstel te beschouwen als een gedeeltelijke, ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter als een gedeeltelijke uitwerking van de petitie betreffende de toekenning van den staat van zelfstandigheid aan Ned.-Indië. Doch wanneer ik zeg, dat ik al mijn best wil doen om dit voorstel te ondersteunen, dan wil ik, misschien ten overvloede, een beroep doen op de onderteekenaars van het voorstel. Voor dezen steun is noodig, dat het voorstel worde gewijzigd in den geest als in het Afdeelingsverslag is aangegeven, n.l. door de instelling van een tweede klasse burgerschap te laten vervallen.

De meening is wel eens verkondigd, dat door bezwaar te maken tegen de instelling van het instituut van Inheemsch burgerschap, men meteen tegen het voorstel zou zijn.

Niets is minder waar. Ja, ik kan zelfs de verzekering geven, dat ik, wanneer ik dit doe, dichter bij de onderteekenaars sta, dan de voorstellen zelf.

Wat toch is het doel der onderteekenaars. Dit doel is, door de instelling van het burgerschap het rascriterium uit het publiek- en privaatrecht te verwijderen. Doch de onderteekenaars vergeten, dat juist door het instituut van het Inheemsch burgerschap, dat rascriterium niet alleen gehandhaafd blijft, doch zelfs wordt geaccentueerd, gelijk ook mijn geacht medelid, de heer Van Helsdingen zoo straks heeft betoogd. Immers voor het Inheemsch burgerschap komt slechts in aanmerking, en wellicht wel voor 90%, de Indonesische bevolking.

In de Memorie van Toelichting op blz. 5 lees ik:

> „Tot de Inheemsche burgers zullen alle onderdanen behooren, die niet den staat van „Indisch burger" hebben: de groote massa der nog onontwikkelde of weinig ontwikkelde inheemsche bevolking alsmede diegenen, die zich daarin hebben „opgelost"."

Dit wil dus zeggen, dat practisch het Inheemsch burgerschap alleen zal worden uitgeoefend door de Indonesiërs. De Nederlanders, hoezeer zij ook niet aan de gestelde intellectueele of maatschappelijke ontwikkeling beantwoorden, komen nimmer in aanmerking voor het Inheemsch burgerschap, terwijl anderen, die zich niet bij de onontwikkelde massa der Indonesische bevolking hebben opgelost, evenmin in aanmerking komen voor het Inheemsch burgerschap. Het is dus wel duidelijk, dat practisch het Inheemsch burgerschap uitsluitend bestemd is voor het leeuwendeel der Indonesische bevolking.

(De heer Kan: Onze groep ook?)

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat ook de groep van den heer Kan daaronder niet zal vallen. Het zal althans zeer sporadisch voorkomen, dat menschen van de Indo-Chineesche bevolkingsgroep zich zullen oplossen in de onontwikkelde massa der bevolking.

(De heer Kan: Het is geen kwestie van oplossing, men komt er onder te ressorteeren.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, de voorstellers stellen als voorwaarde, dat men zich in de onontwikkelde massa oplost, dat staat duidelijk in de Memorie van Toelichting.

Ik zeide zooeven, dat de rasdiscriminatie niet alleen gehandhaafd, maar zelfs geaccentueerd wordt. Ik verkondig deze meening op grond van het volgende.

Zooals de toestand op het oogenblik is, vallen alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië, niet-vreemdeling zijnde, onder het begrip: Nederlandsch onderdaan. Wij zijn allen onderdanen van Nederland. Doch wat gaat er straks gebeuren, wanneer het tweeledige burgerschap zal zijn ingevoerd? Dan zal wel 90% van de Indonesiërs worden gedegradeerd tot burgers tweede klasse terwijl de overige Nederlandsche onderdanen in het eerste klasse burgerschap terecht komen. In de Memorie van Antwoord betreuren de voorstellers:

> „dat de gedachte naar voren is gekomen als zoude op de tweede groep, de groep der Inheemsche Burgers, een stempel van minderwaardigheid drukken. Zij meenen, dat minderwaardigheid met rechtsbehoeften niets te maken heeft. Men kan krachtens zijn intellectueelen en maatschappelijken staat hooge rechtsbehoeften hebben en niettemin een minderwaardig individu zijn en men kan eenvoudige rechtsbehoeften hebben en een rechtschapen mensch zijn. Minderwaardigheid en rechtschapenheid zijn aan het individu gebonden en nimmer aan een groep".

Deze zinsnede is mij uit het hart gegrepen, doch hiermede is het tot dusverre gevoerde Nederlandsche koloniale beleid in dit land veroordeeld en niet alleen het Nederlandsche koloniale beleid, doch ook — en dat zegt veel — het voorstel zelf. Ik zeg: het voorstel zelf, omdat naar ik zooeven bereids aantoonde, het instituut van het Inheemsche burgerschap de rassendiscriminatie juist zal accentueeren.

Naar ik meen zal het den voorstellers thans duidelijk zijn, dat ik dichter bij hen sta dan het voorstel zelf dat doet.

De vraag rijst bij mij, hoe zich deze tegenstrijdigheden, zoowel in de voorstellen als in de Memorie van Antwoord, laten verklaren. Naar ik meen vinden deze tegenstrijdigheden haar oorsprong in een weinig duidelijk beeld, dat de voorstellers zich voor oogen stelden van het begrip „burgerschap". Ze schijnen van meening — tenminste, dien indruk heb ik uit de stukken, zoowel de Memorie van Toelichting als de Memorie van Antwoord gekregen — dat gelijke rechtsbedeeling noodzakelijk is en voor het burgerschap eenig criterium moet zijn. Het is duidelijk, dat dit in het geheel niet juist is. Immers, burgers van één staat hebben veel meer belangen dan die, welke betrekking hebben op de rechtsbedeeling, van de staatkundige belangen noem ik slechts de uitoefening van den dienstplicht, het kiesrecht, het bekleeden van staatsambten, verder het grondbezit enz. enz.; het zijn alle belangen, die wel degelijk aan het burgerschap inhaerent zijn.

Het is naar mijn meening niet zoo vreemd, dat burgers van een en denzelfden staat op grond van verschil in maatschappelijke en intellectueele ontwikkeling ten aanzien van rechten en plichten verschillend worden behandeld. Dit is in elken staat zoo, ook in Nederland. Op blz. 6 (roneo) der Memorie van Antwoord lees ik:

(Soeria Nataätmadja.)

„De voorstellers waardeeren zeer in het bijzonder het inzicht van die leden, die één algemeen burgerschap voor alle in Nederlandsch-Indië gevestigde onderdanen bepleiten en daarbij te kennen geven, dat verschil in rechten en plichten tusschen de burgers onderling op grond van uiteenloopende intellectueele of maatschappelijke ontwikkeling of economische positie niet uitgesloten zal behoeven te zijn.

Het zal dezen leden duidelijk zijn, dat dit doel ook door de voorstellers wordt beoogd".

Ik geloof, dat er toch wel een hemelsbreed verschil bestaat tusschen de meening van de voorstellers, die verschil in behartiging der belangen van onderscheidene bevolkingsgroepen willen tot standbrengen door de instelling van meerdere burgerschappen en die onder andere van mij, die één burgerschap wensch en het verschil in behandeling van de onderscheiden groepen in den staat wil laten afhangen van de maatschappelijke en intellectueele ontwikkeling.

Als ik het kort mag typeeren, willen de voorstellers eliminatie van de rasdiscriminatie via de instelling van het tweeledige burgerschap bereiken, terwijl anderen de instelling van het burgerschap onafhankelijk wenschen te zien van het verschil in behandeling van de verschillende groepen burgers. Naar mijn meening is uit het voorgaande betoog wel duidelijk, dat de criteria voor het burgerschap van een staat veel dieper reiken dan de maatschappelijke en intellectueele ontwikkeling kan geven.

Bij de algemeene beschouwingen over de begrooting 1937 schetste ik de criteria voor het Indisch burgerschap als volgt: 1. de geboorte, 2. de afstamming en 3, de toekomstoriëntatie. Het is wel duidelijk, dat deze criteria iets geheel anders beteekenen dan het criterium van maatschappelijke en intellectueele ontwikkeling. Het is op grond van het zooeven door mij betoogde wel duidelijk, dat de instelling van één burgerschap voor Nederlandsch-Indië derhalve niet alleen zonder bezwaar kan plaats hebben doch uit staatskundig en politiek oogpunt zelfs gewenscht en noodzakelijk is. Dit punt is voor mij van groote beteekenis bij de ondersteuning van dit voorstel.

(De heer Roep: Het zal wel in orde komen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik stel zeer op prijs en waardeer ten zeerste de interruptie van den eersten onderteekenaar van de petitie, dat in de voorstellen nog de noodige wijzigingen zullen worden aangebracht.

Mijnerzijds zou ik dan de volgende suggestie willen doen. Zoowel in den aanbiedingsbrief als in de ontwerp-adressen zou ik 1e aldus gelezen willen zien:

„de voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch Staatsrecht van een Indisch burgerschap"

en onder 2e de woorden:

„en voor het Inheemsch burgerschap"

willen schrappen. Eveneens zou ik onder 3e geschrapt willen zien de woorden:

„en dien van Inheemsch burger"

en tenslotte onder 4e de woorden:

„en het Inheemsch".

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de onderteekenaars van de petitie deze suggesties zullen willen overnemen, waarvoor ik hun bij voorbaat dank zeg, ...

(De heer De Hoog: Dat is optimistisch!)

..... met de verzekering, dat ik alsdan zonder eenige restrictie mijn steun aan het voorstel zal geven.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wensch ik van de gelegenheid, dat U mij thans het woord geeft, gebruik te maken om heel in het kort mijn standpunt ten aanzien van dit onderwerp bekend te stellen.

Ik acht het noodig, dat deze zeer belangrijke materie van uit dit spreekgestoelte op zakelijke wijze in beschouwing wordt genomen door één van de regenten, die deel uitmaken van ons College.

Geenszins is het uit een onweerstaanbare behoefte, dat ik U, Mijnheer de Voorzitter, hiervoor het woord heb gevraagd, maar meer uit de schuchtere veronderstelling, dat wellicht de Regeering, ons college zelf, en niet onmogelijk ook een bepaald deel van het publiek het wel op prijs zullen stellen te weten, hoe een lid van het regentencorps tegenover dit belangrijke probleem staat.

Ik meen mij daarbij met het vertrouwen te kunnen vleien, dat ik dan metéén de gevoelens kan vertolken van een deel van de regenten op Java en Madoera.

Ik sprak zooeven van een probleem! In den grond van de zaak kan mijns inziens, de thans aan de orde gestelde kwestie, n.l. het verzoek om instelling van een Nederlandsche staatscommissie ter voorbereiding van de invoering in het Ned.-Indisch staatsrecht van een Indisch burgerschap en een Inheemsch burgerschap, nauwelijks een vraagstuk genoemd worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zie de zaak aldus. Het gaat erom dat een bepaald deel, dat wij kunnen noemen het vooraanstaand deel van de autochtone bevolking, straks gelijkgesteld zal worden met de Europeesche groep, iets dat nu ook bereikt kan worden, maar alleen nadat daartoe door den betrokkene het verzoek is gedaan. Dit verzoek kan ook alleen gedaan worden door een bepaalde categorie van de Inheemsche bevolking, aangezien bv. iemand uit de Inheemsche maatschappij, die krachtens zijn maatschappelijk inkomen in aanmerking zou komen voor gelijkstelling met de Europeesche groep, thans volgens de bestaande wetgeving die gelijkstelling niet bereiken kan, omdat hij niet voldoet aan den eisch van maatschappelijke ontwikkeling en schoolsche opleiding.

Terecht merken de voorstellers op, dat alleen voor twee groepen in dit college dit petitie-voorstel onaanvaardbaar kan zijn, en wel in de eerste plaats voor hen, die het rascriterium in de Indische wetgeving tot in lengte van dagen willen behouden, en tweedens voor de groep, die reeds bij voorbaat de onmogelijkheid vaststelt om de op het rassenonderscheid gebaseerde discriminatie uit de wet te verwijderen.

Houdt men dan verder voor oogen, dat voorstellers over tal van bezwaren, in de afdeelingen geuit, met een breed gebaar willen heenstappen, en alleen naar het groote doel staren, dat zij wenschen te bereiken, n.l. het doel om het rascriterium uit de Indische wetgeving te verwijderen, dan kan ik ook hier de bij een andere gelegenheid door mij afgelegde verklaring herhalen, dat het hier een kwestie geldt, waarmede wel een ieder onder mijn landgenooten, die zich zelf respecteert, het in beginsel volmaakt eens zal zijn.

De heer Van Helsdingen zeide zooeven, dat het toch niet noodig is om hiervoor speciaal een staatscommissie in het leven te roepen. Ook de voorstellers zijn tot de conlusie gekomen, dat wellicht ook een staatscommissie straks zal bevinden, dat dit vraagstuk ten eenenmale onuitvoerbaar zou zijn. Maar wat zou ertegen zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat deze materie, dit punt van zooveel belang zoo uitgebreid mogelijk in studie wordt genomen?

(De heer Roep: Juist.)

Immers, het kan niet het beleid zijn van een koloniale mogendheid, als Nederland, die een roem, een historie, een traditie en een eer heeft op te houden, om tot in eeuwigheid onderscheid te blijven maken tusschen de rechten en plichten van blank en bruin.

Zonder aarzeling wensch ik daarom mijn stem aan het vóórliggend voorstel te geven. Het feit, dat voorstellers op tal van punten aan tegenstanders concessies wenschen te doen, mits aan het vooropgesteld doel niet getornd wordt, spreekt bovendien voor zich zelf.

De materie in dit groot verband in beschouwing nemende, acht ik het zelfs niet eens noodig om de vraag onder de

(Soeria Nataätmadja.)

oogen te zien, of er in werkelijkheid onder de bevolking een dusdanige behoefte bestaat aan een rechtsbedeeling, die niet op het rassenonderscheid is gebaseerd, dat thans de Volksraad zich geroepen acht om daarover een petitie aan de orde te stellen, en dit nog wel in een periode, waarin zoowel Nederland, als Indië al hun energie noodig hebben om het hoofd te kunnen bieden aan zoovele moeilijkheden op economisch, sociaal en politiek gebied.

Toch acht ik het noodig, dat de Volksraad zijn licht over dit belangrijke onderwerp laat schijnen.

Zooeven deed ik reeds uitkomen, dat de Regeering zelf in beginsel het „funeste rasonderscheid" — om een uitdrukking van de voorstanders te bezigen — veroordeelt. Dit blijkt uit tal van daden en beslissingen, waardoor in den loop der jaren onderscheidingen, die van ouds in deze gewesten bestonden, en gebaseerd waren op het rascriterium, opgeruimd zijn, of nog bezig zijn te verdwijnen.

Wèl is het te betreuren, dat door gebrek aan enthousiasme bij sommige machthebbende instanties om deze gedachte in de practijk door te voeren, dit mooie streven van de Regeering niet altijd ten volle tot zijn recht kan komen.

Het is daarom wel goed, dat de Volksraad dit onderwerp thans in behandeling neemt.

Reeds hierom acht ik het een verdienste van de voorstellers, dat bij de openbare behandeling van dit onderwerp de houding van eenige organen en uitvoerders van de Regeering om tegen haar uitdrukkelijken wil nog steeds onderscheid te maken tusschen overheerscher en overscheerschte in het licht kan worden gesteld.

Van de bij mij tegen dit petitie-voorstel gerezen bezwaren, bezwaren die uitsluitend betrekking hebben op de uitvoerbaarheid van de gestelde criteria, wil ik er slechts een enkele noemen. Het lijkt mij tamelijk onvruchtbaar om mijn bedenkingen tegen de door voorstellers gedachte burgerschappen op deze plaats in den breede uit te meten, waar voorstellers er van uitgaan geen pretentie te hebben, dat alleen naar hun denkbeelden een oplossing mogelijk zou zijn. Zelfs wenschen zij de criteria, welke zullen gelden voor de beide burgenschappen, niet te omlijnen, en dit liever over te laten aan de in te stellen staatscommissie. Ook achten zij het niet ondenkbaar, dat straks die staatscommissie de opheffing van het rascriterium uit de wetgeving kortweg onmogelijk zal vinden. Intusschen stellen zij voorop, dat hoe ook de oplossing moge zijn, eenmaal verkregen rechten zullen moeten worden geëerbiedigd. En zoo kom ik nu van zelf, Mijnheer de Voorzitter, op de kwestie van de agrarische politiek van Nederland, den hoeksteen van het Regeeringsbeleid over deze gewesten. In de Memorie van Antwoord wijzen de voorstellers bij hun betoog tegen het bestaande rassenonderscheid in de wetgeving óók op de verschillen in rechten en plichten, welke thans bestaan ten aanzien van de grondrechten. Gaarne zou ik thans van de geachte voorstellers willen vernemen, of zij daarmede beoogen de wettelijke bescherming van het Inlandsch grondbezit, dezen sieraad van Nederland's koloniale politiek, prijs te geven. Indien dit óóit in de bedoeling zou hebben gelegen van de voorstellers bij de indiening van het petitievoorstel, dan zou dit alleen voor mij reeds voldoende reden zijn om mijn stem aan dit voorstel te onthouden. Ik houd mij er van overtuigd, dat op dit punt wel alle landgenooten met mij één lijn zullen trekken: immers tot elken prijs dient de bescherming van het Inlandsch grondbezit te worden gehandhaafd! Mocht zulks niet in de gedachte van de voorstellers besloten liggen, dan dient onmiddellijk de vraag aan de orde te worden gesteld, of deze bescherming straks alleen aan het Inheemsche burgerschap zal toevallen, en het deel van de Inheemsche bevolking, dat dan ondergebracht zal worden in de groep van de Indische burgers, dus het vooraanstaand deel van de autochtone bevolking, daarvan voor goed uitgesloten zal zijn. Immers is het een eisch van de voorstellers, dat er geen verschil meer màg bestaan tusschen de rechten en plichten van de onderscheidene groepen van onderdanen.

(Thamrin.)

De meeste van de door voorstellers zelf aangehaalde verschillen in rechten en plichten, welke thans in de wetgeving bestaan, zijn zooeven reeds aangeduid door den heer Van Helsdingen. Die heeft zooeven verklaard, dat vele van die verschillen zich bevinden op het terrein van het strafprocesrecht. Met name worden in de Memorie van Antwoord genoemd: de onschendbaarheid van de woning, de inhechtenisneming, de strafrechtspraak.

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, wanneer de bestaande wetgeving op dit punt op korten termijn herzien zou kunnen worden, dan zou, om een uitdrukking van de voorstellers aan te halen, „een dagelijksche bron van onbehagen, van wrijving en naijver" tusschen de rassen voor een goed deel tot het verleden gaan behooren.

Wanneer men echter nu nagaat, dat de bekende commissie voor de herziening van het strafprocesrecht haar arbeid na een bestaan van negen jaren nog steeds niet in tastbare resultaten heeft zien omzetten, dan bestaat er waarlijk geen reden tot optimisme ten aanzien van de verwezenlijking van de door voorstellers voorgestane denkbeelden, die immers zoo veel verder gaan dan een herziening van het strafprocesrecht.

Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers besluiten met eenig aplomb hun Memorie van Antwoord met den volgenden uitroep:

> „Wie het rascriterium in de wetgeving wil doen verdwijnen, moet ten tenminste een begin hiermede willen en durven maken".

Dit klinkt bijna naïef, in het licht bezien van het nuchtere feit, dat zelfs een zoo veel minder moeilijk vraagstuk als de herziening van het bestaande strafprocesrecht in een tijdsgewricht van bijna tien jaar nog steeds vèr af schijnt te staan van een aanvaardbare oplossing.

„Ende dispereert niet" zei eens een groot Hollander. En daarom schep ik ondanks zulk een ontmoedigend verschijnsel toch nieuwen burgermoed, en wil nu gaarne mijn schouders zetten onder de groote gedachte van ons geacht medelid, den heer Roep.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Aan de orde is het petitievoorstel, ingediend door onze geachte medeleden, de heeren Roep, Soekawati, Yo Heng Kam en Mapoedji, vrijwel alle leden van de eenige associatie partij in dezen raad.

Ik wil voorop stellen, dat ik het petitievoorstel, in opzet en strekking een belangrijk voorstel vind. Belangrijk, omdat het voorstel van staatkundigen aard is, althans belangrijke gevolgen met zich brengt op staatkundig terrein.

Alvorens ik overga tot verdere beschouwingen omtrent dit petitievoorstel, wil ik even memoreeren, wat de strekking is en den opzet van dit petitievoorstel-Roep.

De voorstellers formuleeren het in sub 1 van hun voorstel:

> 1e. „de voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch Indisch Staatsrecht van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" welke onderscheiding, aan welke criteria ook gebonden, vrij zal zijn van het rascriterium en alleen gebaseerd op verschil in intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling en economische beteekenis."

Onder ten 2de valt dan, zooals de voorstellers het uitdrukken: de wettechnische uitwerking om tot het doel te geraken, nl. het verzoek tot nadere uitwerking van het Inheemsch en Indisch burgerschap.

Ten 3de, 4de en 5de geven verder de normen als gevolg van het gestelde in sub 1 en 2.

Primair wordt aldus gesteld de opheffing van het rascriterium in onze wetgeving. Voor zoover er twijfel is aan de

(Thamrin.)

strekking van het voorstel hebben de voorstellers het nog eens verder geaccentueerd in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord. Ik zal mij veroorlooven enkele citaten te plaatsen, omdat ik het wel van belang acht te accentueeren, wat de voorstellers eigenlijk primair voor oogen heeft gestaan.

In de Memorie van Toelichting staat op blz. 4: Het rascriterium is:

> ‚een dagelijksche bron van onbehagen, van wrijving en naijver tusschen de rassen. Zij beletten de samengroeiing tot een homogeen Indisch volk".

Verder nog op blz. 5:

> „De tegenwoordige rasverhoudingen zijn verstard. Zij openen geen enkel perspectief naar een zich één voelend Indisch volk".

In de Memorie van Antwoord (roneo) lees ik het volgende:

> „het onderscheid in de wetgeving voorzoover dit gebaseerd is op het rassenonderscheid, te doen verdwijnen".

Op blz. 2 (roneo) Memorie van Antwoord:

> „de groote moeilijkheid is, dat het rascriterium in de wetgeving bepaalde hervormingen onmogelijk maakt".

op blz 3 (roneo).

> „Niet het rascriterium toch is maatgevend voor de rechtsbehoeften van den individu, doch wel de intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling, anders gezegd, de levenssfeer van den individu."

Tenslotte lees ik nog, dat het de vooropgezette bedoeling van het voorstel is het verwijderen uit het publiek en privaat recht van het rascriterium.

Het zal wel geen betoog en bewijs meer behoeven dat hetgeen de voorstellers voor oogen heeft gestaan, is het opheffen van het inderdaad in de Indische wetgeving voorkomende rascriterium. Dit voorstel beoogt dus in grondslag de wettelijke gelijkstelling van alle in Nederlandsch-Indië levende rassen en rasgroepeeringen. De voorstellers willen daarmede tevens een einde maken aan de bevoorrechting, uitsluitend gebaseerd op het rascriterium, feitelijk rassenwaan, voortspruitende uit rassuperioriteitswaan.

Het voorstel wil voorts een einde maken aan het malle inzicht, dat in een samenleving van menschen een ander criterium zou zijn aan te nemen dan dat van het intellect en als gevolg van dit criterium maatschappelijke, economische en financieele standing. Het voorstel wil tenslotte een eind maken aan de bespottelijke, tot dusver als wijsheid aanvaarde theorie, als zoude er inderdaad wijsheid zitten in het voeren van een rassenpolitiek.

Vooral in een kolonie is die rassenpolitiek en bijgevolg de rassenwaan een staatkundig gevaar. Elk ras heeft de tendenz tot afscheiding van het andere en samenscholing tot het eigene. Wil men een homogene bevolking kweeken dan is het duidelijk, dat deze neiging tot afscheiding niet bevorderd moet worden. Rasconflicten moeten uit politiek besef bij de heerschers, ontweken en voorkomen worden. Wells noemt de rassenpolitiek een bastaardwetenschap, gegrond op de algemeene verwaandheid der menschen waar het henzelve en hun landgenooten betreft, op hun dom neerzien op een ieder, die anders is dan zij zelf. Willekeurige en ongegronde ras-vooroordeelen, die elken dag scherper worden in plaats van in scherpte af te nemen. Zij beheersehen regeeringstheorieën en wetgevingen en zullen ongetwijfeld oorzaak zijn van vele oorlogen, onrecht en wreedheid.

De voorstellers, die beoogen, het rascriterium uit de Indische wetgeving te bannen, bevinden zich dus in goed gezelschap in hun veroordeeling van een op rascriterium gebaseerde wetgeving. Uit den aard der zaak zal geen enkele Indonesiër zich tegen het wegnemen van het rascriterium verzetten, omdat het rascriterium de bron is voor overheersching en heerschen, dat is regeeren, alleen mogelijk is indien men begint met wegneming van elke bevoorrechting van het eene ras boven het andere.

Laten wij thans zien langs welke wegen voorstellers hun doel trachten te bereiken .

Wij vinden als gevolg van het geformuleerde in sub 1, en sub 2: de indeeling in twee burgerschappen, het Indische en het Inheemsche burgerschap. Bij deze formule begint de logica zoek te raken en als voortzetting van deze onlogische gedachte vinden wij dezelfde verkeerde formule terug in de volgende formuleeringen onder sub 3 en 4. Niet alleen dat als gevolg van het instellen van een Indisch en een Inheemsch burgerschap de logica in de gedachtengang zoek is geraakt maar de voorstellers halen zich daardoor moeilijkheden op den hals waar zij zelf niet uit kunnen komen.

Ik zal dit nader uiteenzetten en toelichten. Ik poneer en herhaal: primair willen voorstellers opheffing van het rascriterium. Om tot dit doel te geraken worden echter wegen bewandeld en is een oplossing aanbevolen, welke met het rascriterium als zoodanig geen verband houden, n.l. de door voorstellers aanbevolen oplossing voor het instellen van twee, liefst twéé burgerschappen n.l. een Indisch- en een Inheemsch burgerschap.

Waarom deze oplossing, is mijn eerste vraag? Burgerschap heeft als zoodanig met rascriterium niets te maken. Men is burger van eenig land als gevolg van territoriale- of natieeenheid. Om burger van eenig land of van eenigen staat te kunnen zijn, moet voorafgaan het bestaan van een zoodanig land of staat. Burgerschap is een gevolg en niet oorzaak. Om Indisch burger te kunnen zijn moet dus eerst een Indische staat of een Indische natie aanwezig zijn. Indië als staatkundige eenheid bestaat volgens de geldende wetten niet en bijgevolg kan er dus geen Indisch burgerschap ontstaan. Indië is staatsrechtelijk een deel van het Koninkrijk der Nederlanden en de inwoners van Indië daardoor burgers van den Nederlandschen staat. Wij zijn dus niet burgerschapsloos, want wij zijn staatsrechtelijk Nederlandsche onderdanen. Ik zeg niet, dat deze status voor de Indonesiërs het summum optimum van staatsburgerschap is, doch willen de voorstellers een Indisch burgerschap instellen, dan dienen zij eerst den Indischen staat te grondvesten; dit is toch logisch. Een Indisch burgerschap instellen omdat men het rascriterium wil laten vervallen, is niet logisch.

Een burgerschap impliceert voorts normaliter een natie-eenheid, gebaseerd op de rassen of deelen der natie. Een eenvormig burgerschap met gedifferentieerde wetgeving is niet normaal, dus abnormaal. Om tot het normale terug te keeren moet de differentiatie eruit gelicht worden. Een veelsoortig burgerschap instellen onder een eenvormigen staat, zooals de voorstellers wenschen, namelijk het Nederlanderschap, het Indisch en het Inheemsch burgerschap is een staatsrechtelijk monstrum.

Evenmin als in Nederland staatsrechtelijk Friezen, Groningers, Brabanders en Zeeuwen zijn, evenmin is in het Nederlandsche rijk staatsrechtelijk bestaanbaar een Indiër of Inheemer — logische afleidingen van de uitdrukkingen Indisch en Inheemsch burgerschap. De door de voorstellers aanbevolen oplossing is dus niet alleen niet logisch, maar staatsrechtelijk onbestaanbaar.

(De heer B l a a u w: In Duitschland heeft men ook allerlei groepen van staatsburgers.)

Dat weet ik niet, maar dat doet toch geen afbreuk aan mijn betoog zelf?

(De heer D e H o o g: Neen, maar U drukt zich te sterk uit.)

De petitie vraagt in strekking en opzet de regeling van één aangelegenheid, namelijk het wegvallen van het rascriterium uit het Indische publiekrecht. De oplossing doet echter een tweede petitie geboren worden, want zij vraagt de instelling van burgerschappen naast het elimineeren van het rascriterium. In plaats, dat een koe een kalf moet werpen, vragen de voorstellers een biologische onmogelijkheid,

(Thamrin.)

namelijk, dat de koe een veulen werpt, zoodat zij zoowel koe als paard krijgen.

(De heer Soangkoepon: Dat kan natuurlijk niet.)

Dit nu is volgens de huidige wetenschap, hoe verreikend deze ook is, nog niet mogelijk.

Door de oplossing te zoeken in een richting, welke afwijkt van den logischen gedachtengang, vervallen de voorstellers in vele moeilijkheden. Zij begeven zich in een warnet van redeneeringen, waaruit zij zelve niet kunnen komen. Ten bewijze hiervan citeer ik verschillende passages uit de Memorie van Antwoord. Op blz. 3 van de Memorie van Antwoord wordt in antwoord op een terzake gemaakte opmerking gezegd:

„Ook zij hebben van den aanvang af deze onderscheiding in twee soorten burgers weinig aanlokkelijk gevonden".

(De heer Soekawati: Het is een overgangsvorm.)

Op blz. 6 (roneo) der Memorie van Antwoord lees ik verder:

„Dat deze schepping van twee soorten burgerschap ernstige bezwaren heeft, erkennen de voorstellers".

De eerste consequentie van de onlogische uitwerking is, dat voorstellers erkennen, dat de oplossing weinig aanlokkelijk is en bovendien ernstige bezwaren bevat. Normaal gedeneerd zou dus naar een andere oplossing gezocht moeten worden, maar de oplossing geeft juist de weinig aanlokkelijke en met ernstige bezwaren belaste burgerschappen. De voorstellers beginnen met deze erkenningen feitelijk den grond onder hun voeten te verliezen

Het gevoel van onzekerheid was er echter reeds eerder. Reeds in de Memorie van Toelichting blz. 5 zeggen de voorstellers:

„Deze Memorie van Toelichting geeft niet meer dan enkele gedachten, welke tot het petitie-voorstel hebben geleid. Zij stelt de zaak zonder de pretentie te hebben, dat alleen naar de daarin ontvouwde denkbeelden een oplossing mogelijk zal zijn. Het is zeer wel denkbaar, dat de Staatscommissie, welke de instelling van beiderlei burgerschap in de Indische wetgving zal hebben voor te bereiden, tot van deze Memorie afwijkende inzichten zal komen".

Als voorstellers een gedachte, een idee naar voren brengen, moet hun klaar voor oogen staan, langs welke banen zij hun gedachten wenschen uit te werken; dan moet het niet kunnen voorkomen, dat zij anderen de grondlijnen van hun gedachten laten uiteenzetten.

De commissie mag wel uitwerken, maar moet gebonden zijn aan den opzet, het doel van het voorstel en aan de richtlijnen, door de voorstellers van het ontwerp aan de hand van hun eigen doelstelling aan te geven.

(De heer Roep: Inderdaad!)

Door de onvastheid van gedachte van de voorstellers glijden zij hoe langer hoe meer van hun oorspronkelijke basis weg. Zij worden ook hoe langer hoe onzekerder in hun uitlatingen, want op blz. 7 (roneo) der Memorie van Antwoord staat slechts:

„De wenschelijkheid toch om te komen tot de opheffing van het rascriterium in het privaatrecht en in het publiekrecht staat voor de voorstellers, en, blijkens het Afdeelingsverslag ook voor vele leden vast."

Omtrent de verdere uitwerking wordt op dezelfde bladzijde gezegd:

„De mogelijkheid of onmogelijkheid zal eerst kunnen blijken, nadat de staatscommissie zich geheel in het vraagstuk zal hebben ingewerkt."

Dus de voorstellers weten nu al niet meer of hun ideeën al of niet voor verwezenlijking vatbaar zijn. Zij zijn bereid om andere oplossingen te aanvaarden niet alleen, maar accepteeren bij voorbaat een faillure van hun ideeën.

Tenslotte wordt op dezelfde bladzijde nog gezegd, dat, indien de staatscommissie niet tot een oplossing zou komen, de commissie uiteraard zelf ontheffing van de opdracht zal vragen en kan de staatscommissie die oplossingen wèl geven, dan zal de commissie zelf wel zoo vriendelijk zijn, andere richtlijnen te geven. Simple comme bonjour!

Maar dan rijst de vraag: wat blijft er dan van de idee, en van de gedachte van de voorstellers over?

Het zoo luchthartig heenstappen over de bezwaren, in het Afdeelingsverslag gemaakt, maakt het standpunt van de voorstellers niet sterker.

Een ander gevolg van de afwijking van den opzet van het voorstel is het volgende. De voorstellers zoeken de oplossing van hun probleem in twee burgerschappen, het Indische en het Inheemsche burgerschap. De criteria zoeken zij niet in het ras, maar in de intellectueele ontwikkeling. Welke die criteria zijn wordt vaag en onduidelijk weergegeven, want niet alleen schoolsche, ook maatschappelijke criteria, welstand, ontwikkeling en alle mogelijke andere criteria zijn mogelijk.

Deze vage formuleeringen leenen zich niet tot duidelijke criteria en zijn voor de wetgeving alzoo ongeschikt.

De eerste eisch voor wetgeving is: duidelijkheid. Om die duidelijkheid mogelijk te maken moeten de criteria der te regelen onderwerpen zoo duidelijk mogelijk zijn, teneinde de te regelen materie in zoo duidelijk mogelijke wetteksten te kunnen formuleeren.

De uitgangspunten, welke voorstellers zelf aangeven leenen zich niet voor duidelijke criteria, want niemand kan scherp afgebakende grenzen aangeven voor schoolsche en maatschappelijke ontwikkeling, standing, welstand enz.

De voorstellers erkennen zelf, dat zij niet in staat zijn om scherp gedefinieerde criteria aan te geven. Zij staan dan ook welwillend open voor elke suggestie, van wie dan ook, die tot het bereiken van het gestelde doel kan leiden, nl. de afschaffing van het rascriterium uit de wetgeving.

Zij stellen echter, met alle mogelijke welwillendheid tegenover komende suggesties, één adagium, nl. dat niemand in rechten achteruit mag gaan. Op zichzelf beschouwd is dit adagium niet onbillijk, maar in onze samenleving met haar gedifferentieerde rechten beteekent zulks een handhaving van bestaande bevoorrechting en het gecompliceerder maken van bestaande regelingen en verhoudingen.

Het handhaven van bovengenoemd adagium beteekent in onze samenleving de handhaving van de bestaande rechten der Europeanen en eventueele uitbreiding van die rechten met die, welke zij nog niet hebben, bijv. met de grondrechten. Welke voordeelen staan voor de Indonesiërs daartegenover? Voor de enkele duizenden Indonesiërs, die straks het voorrecht deelachtig zullen worden ingedeeld te worden in de groep Indisch burger, zijn als voordeelen te noteeren, — ik citeer de Memorie van Antwoord op pagina 1, Mijnheer de Voorzitter —, die ten aanzien van „de onschendbaarheid van de woning, de voorloopige aanhouding, de inhechtenisneming, de strafrechtspraak, de grondrechten, het militierecht." M.i. problematieke voordeelen, omdat deze rechten slechts incidendeel kunnen gelden, n.l. in die gevallen, waarin zij van toepassing kunnen zijn.

(De heer Blaauw: Welke voordeelen zijn de niet problematieke voordeelen?)

Staatkundige voordeelen.

(De heer Blaauw: Noemt U die dan op.)

Gelijk kiesrecht en beslissingsbevoegdheid, zooals in een normalen staat het geval is.

(De heer Blaauw: Dus ook meer, dan ons op het oogenblik toekomt?)

Ja, maar dan voor allen gelijk.

Voor de overgroote groep der Indonesiërs beteekent de nieuwe toestand geen vooruitgang; zij blijven in den zelfden status als waarin zij tevoren verkeeren; zij zullen echter onder den nieuwen vigueur geen „Inlanders" meer heeten, maar Inheemsch burger. In feite wordt dus op die paar

(Thamrin.)
duizend Indonesiërs na dezelfde indeeling gehandhaafd, als welke thans bestaat, maar de huidige regeling heeft het voordeel, dat zij gebaseerd is op een meer natuurlijke en duidelijk merkbare indeeling van de rassen. Geen vooruitgang, maar achteruitgang zal het deel der Indonesiërs in meerderheid zijn, doordat straks, behalve dat er een indeeling in twee burgerschappen zal bestaan, er nog andere indeelingen zullen bestaan op grond van ontwikkeling, maatschappelijke standing enz.

Het is begrijpelijk, dat de indeelingen zich vermeerderen naar gelang de toepassing van de criteria willekeuriger is. Ook op grond hiervan verdient het voorstel derhalve geen steun.

Maar is er dan niets goeds aan het voorstel, zoo zal men mij vragen?

(De heer De Hoog: Als men U hoort, niet.)

In den beginne zeide ik reeds, dat het voorstel zeer belangrijk is. Het is zelfs een voorstel, dat in de koloniale verhoudingen een eerste rang bekleedt, doordat het een der grievendste peilers van de koloniale samenleving aantast en den weg opent voor een homogenen bevolkingsgroei.

Het voorstel beoogt in opzet — ik herhaal het voor de zooveelste maal, Mijnheer de Voorzitter — het wegnemen van het rascriterium. Daarom alleen reeds verdient het alle toejuiching. Het voorstel getuigt voorts van een goed inzicht in hetgeen in de koloniale sfeer afbreuk doet aan de bevordering van een goede verhouding tusschen de rassen onderling, doordat het aanvoelt hetgeen als grief voortleeft in de harten en in de gevoelens der overheerschten, d.w.z. de staatkundig minderwaardigen, of volgens de huidige terminologie de z.g. „Inlanders".

Ik apprecieer daarom de goede bedoeling van de voorstellers en wil van harte meewerken om het door hen voorgestelde doel te bereiken, n.l. de verdwijning van de rassendifferentiatie uit onze wetgeving.

Dat dit doel primair is bij de voorstellers heb ik aangetoond aan de hand van verschillende citaten in den aanvang van mijn betoog, zoowel uit de Memorie van Toelichting van het voorstel zelf, als uit verschillende passages uit de Memorie van Antwoord.

Ik zou willen aanbevelen: laat het voorstel zich daartoe bepalen, n.l. hetgeen primair voor de voorstellers is. De door de voorstellers gegeven oplossing is geen oplossing van het door de voorstellers gestelde probleem en sticht daarom verwarring. Teneinde het voorstel formeel in overeenstemming te doen zijn met den opzet, dus de opheffing van het rascriterium, ware de petitie bij voorbeeld aldus te wijzigen:

Onder ten eerste: te doen vervallen het rascriterium in de publieke wetgeving van Ned.-Indië en het alleen te handhaven daar, waar verschil in privaatrechtelijke rechtsbehoeften dit noodzakelijk maakt.

Onder ten tweede hetgeen nu onder ten vijfde staat op te nemen, dus: „al datgene in beschouwing te nemen, dat door de commissie in het belang van haar taak nuttig en noodig wordt geoordeeld."

Dan zullen voorts moeten vervallen sub 2, 3 en 4 van het voorstel.

Mijnheer de Voorzitter! Willen de voorstellers daarnaast een burgerschap vragen, dan moeten zij te dezen aanzien een ander voorstel indienen en aanhangen, naar analogie van hun denkbeelden, van één burgerschap. Eén burgerschap met de voor de hand liggende oplossing, dat de minderheid zich moet oplossen in de meerderheid en niet het omgekeerde, zooals voorstellers beoogen, n.l. dat de meerderheid zich moet oplossen in de minderheid, hetgeen behalve onlogisch, ook onpraktisch is.

Tot slot de volgende opmerking. Dit petitievoorstel is door zijn aard al belangrijk, belangrijker nog doordat het komt

(Kan.)
van een zijde, die min of meer tot een der regeeringspartijen behoort.

(De heer Roep: Min of meer?)

Heelemaal dan. Ik wilde den heer Roep niet in discrediet brengen.

(De heer Roep: In discrediet?)

Doch wanneer hij er prijs op stelt, wil ik hem volmondig nazeggen, dat zijn partij honderd procent regeeringspartij is.

Mijnheer de Voorzitter! Voor mij is de indiening van dit petitievoorstel een getuigenis, dat de staatkundige verhoudingen, waaronder wij leven, niet meer deugen en dat naar nieuwe normen moet worden gezocht. Het is een van de vele symptonen, dat Nederland en de Nederlanders met de bestaande staatkundige overheersching en wetgeving van Indië een anderen weg moeten inslaan, teneinde het regeeringsstelsel te doen aanpassen aan de veranderde normen van recht en redelijkheid. Het eerste legale bewijs, dat het regeeringsstelsel hier te lande verouderd en dus gewijzigd dient te worden, is uitgedrukt in het petitievoorstel Soetardjo, dat tot strekking heeft een einde te maken aan de groote afhankelijkheid van Indië ten opzichte van Nederland .....

(De heer De Hoog: Waartegen U gestemd heeft.)

..... en dat voor de uitwerking van deze materie een staatscommissie vraagt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met opzet over de interruptie van den heer De Hoog heen gesproken om hem gelegenheid te geven zelf zijn fout te corrigeeren. Hetgeen de heer De Hoog naar voren bracht in een interruptie was apert onjuist. De nationale fractie heeft het voorstel-Soetardjo gesteund, aangezien zij zoowel de belangrijkheid van het voorstel inziet alsmede den weg wil helpen openen, welke kan voeren tot een betere verhouding tusschen Nederland en Indië.

Het voorstel-Roep bevat in zijn strekking de oplossing van een staatkundig probleem van even groote importantie als het voorstel-Soetardjo omvat. Wij moeten er echter voor zorgen, dat het voorstel-Roep in zijn uitwerking niet geschaad wordt, doordat het in zijn richtlijnen lijdt aan gebrek aan logica. Vandaar dan ook mijn verzoek aan voorstellers om zich te bepalen tot hetgeen hun als richtsnoer bij hun voorstel heeft gegolden, n.l. de opheffing van het rascriterium. Het koppelen van de wegneming van het rascriterium aan het instellen van een burgerschap is onlogisch en onnoodig niet alleen, doch ook schadelijk aan het oorspronkelijke idee.

Waar de voorstellers als echte parlementariërs openstaan voor goede suggesties en zich bereid verklaren elk voorstel in overweging te nemen, dat hun grondgedachte bevordert, hoop ik, dat mijn suggestie in welwillende overweging zal worden genomen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Gesteld voor het feit om een oordeel te geven omtrent het verzoek, dat is ingediend door onze geachte medeleden, teneinde een staatscommissie ingesteld te zien, vraagt men zich af wat voor kwaad er in zit een dergelijk verzoek te steunen.

Wanneer het verzoek luidde: om een staatscommissie in te stellen, teneinde de nog bestaande rassendiscriminatie uit den weg te ruimen, dan zou men kunnen volstaan met zijn adhaesie daaraan te betuigen.

Is het voorstel echter zoo geredigeerd, dat het bepaalde suggesties aan de hand doet, dan zou men door te zwijgen verklaren, dat men daarmede accoord zou gaan. En het is daaraan te wijten, dat zoovele medeleden van dit podium het woord hebben gevoerd en hun gedachten omtrent het voorstel kenbaar hebben gemaakt.

Ik zou in herhalingen vervallen, wanneer ik hier zou uiteenzetten het eigenaardig idee, dat is opgesloten in het voorstel, d.w.z. dat het zoo velen reeds voorkwam, dat de voorstellers niet voldoende aandacht gewijd hebben aan den

(Kan.)
inhoud van het voorstel in verband met de consequente doorvoering daarvan.

Juist is het toch, dat van het burgerschap gesproken kan worden, als men niet een ander verband had gelegd. Door de huidige constellatie bestaan er nog drie soorten van Nederlandsche onderdaanschappen. Het lijkt mij toe, dat het daarnaast al minder juist past om te spreken van een Indisch burgerschaprecht.

Vormen wij hier een onafhankelijke staat en is het Nederlandsch onderdaanschap verdwenen als zoodanig, dan is er pas gelegenheid en tijd om een burgerschap te creëeren. Wanneer wij zouden willen hebben een soort recht, dan kan men gevoegelijk beginnen met die drie soorten onderdanen te schrappen uit de I.S. Dan moeten wij gaan streven naar een autonomie en daarna pas, zou ik zeggen, komt het burgerschaprecht aan de orde. Dat is nog een zeer lange weg.

De heer Van Helsdingen heeft zooeven van deze plaats gezegd, dat de I. S. ruimte toelaat voor den ordonnantiewetgever om de nog bestaande geschillen zooveel mogelijk uit den weg te ruimen. Wat dat betreft, kan zeker opgemerkt worden, dat in bepaalde richtlijnen de ordonnantiewetgever weinig diligent is geweest. Men kan aanvoeren, dat financieele omstandigheden ertoe geleid hebben, dat de ordonnantiewetgever nog niet ertoe is kunnen komen om het strafprocesrecht b.v. voor mijn groep gelijk te stellen aan dat van de Europeanen, maar in zaken als deze, mogen naar het mij voorkomt de financieele redenen niet zoozeer worden gebezigd om de mindere diligentie goed te praten. Het is een kwestie van jaren en jaren her.

En zoo zullen er nog meer zaken zijn, waar weliswaar de ordonnantiewetgever het volkomen in zijn macht heeft om de verschillen uit den weg te ruimen, te doen verdwijnen, maar wat doet men daar tegen, wanneer de ordonnantiewetgever door welke oorzaken dan ook, bewijst terzake niet diligent te zijn?

De voorstellers hebben gemeend, twee soorten Indisch burgerschap te moeten doen ontstaan. Ik zou daarover niet spreken, wanneer ik de meening aanhing, die in deze zaal wel heeft post gevat, dat de onderteekenaars het tweede burgerschap wel zouden willen intrekken en slechts komen tot één soort burgerschap. Wanneer ik er toch over spreek is het om te doen uitkomen, dat ook de voorstellers de moeilijkheid hebben aangevoeld, waarvoor ze worden geplaatst en die ze, zooals de heer Thamrin zeide, niet hebben weten op te lossen. Ik zou willen vragen, of de onderteekenaars zich goed voor oogen hebben gehouden, wat zij daarmede willen bereiken en wat daardoor wordt gecreëerd. Men moet wel in aanmerking nemen, dat Indië een jaarlijksch bevolkingsaccres heeft van 800.000 zielen en wordt dan een inheemsch burgerschap gebaseerd op intellectueele ontwikkeling en maatschappelijke positie, dan is dat een aanklacht tegen den staat, die er nog niet in is geslaagd om het volk, welks welzijn hem is opgedragen, tot intellectueele ontwikkeling te brengen en telken jare zal dat accres eer groeien dan afnemen. Tenminste, ik stel mij niet voor, dat in afzienbaren tijd niet alleen den achterstand zal worden ingehaald, doch dat men het accres ook niet het hoofd zal kunnen bieden.

Ik zeide reeds, dat men alle stadia zal hebben te doorloopen alvorens men zal kunnen spreken van een Indisch burgerschap en de daaraan verbonden Indische burgerschapsrechten. De onderteekenaars van het voorstel zullen wel het rapport hebben gelezen van de commissie-Spit, waar op blz. 102 wordt gesproken van het burgerschapsrecht als van een schoonen schijn zonder inhoud, hetwelk de bezwaren en grieven van die groepen, die zich in hun verwachtingen niet tevreden zien gesteld, zal accentueeren. Ik ben het volkomen met deze uitspraak van de commissie eens.

Zooeven hebben wij van den heer Soetardjo vernomen, dat hij vóór het voorstel zou zijn indien de onderteekenaars

(Sandkuyl.)
er toe zouden kunnen besluiten, slechts één soort burgerschap te poneeren met de daaraan verbonden rechten. Ondershands heb ik van den heer Soetardjo vernomen, dat hij bereid is, daarvan de volle consequenties te aanvaarden. Ik voor mij durf het niet aan in verband met het grondbezit. Het grondbezit, dat hier den Inlanders wordt gewaarborgd, is een der hoeksteenen van het Nederlandsche bestuur.

Het heeft gemaakt, dat wij hier nooit toestanden hebben beleefd als in Britsch-Indië. Als men mij persoonlijk het zou vragen, zou ik zeggen, dit kostbare goed, dat de vooroude rs der huidige Nederlanders in een goed politiek inzicht hebben ingesteld, dient te worden gehandhaafd, natuurlijk met modificaties, welke door de omstandigheden noodzakelijk zullen blijken. Wanneer echter alle bevolkingsgroepen vrij en algeheel vrij zouden kunnen grazen op het agrarische veld, voorzie ik, tegen de meening van den heer Soetardjo, die het beter zou moeten weten dan mijn persoon, groote moeilijkheden ten detrimente van de Inlandsche bevolking.

(De heer Soetardjo: Ik zal daarop in tweeden termijn antwoorden.)

Met dit vraagstuk staat en valt het Indische burgerschapsrecht, zooals men het moet opvatten en ten uitvoer brengen.

Ik wil niet achterstaan bij vorige sprekers, die hun sympathie hebben betuigd met het ideëele in het voorstel van den heer Roep. De heer Roep is een waardig opvolger van den heer Engelenberg, die steeds gepleit heeft voor eenheid van recht zonder rasdiscriminatie, maar hoe mooi het doel ook moge zijn, wij kunnen de oogen niet sluiten voor de practijk en de practijk zegt, dat er voorshands nog niet aan te denken valt.

Als men mij vraagt, of mijn groep dan tevreden is met den huidigen toestand, zeg ik ja en neen. Ik geloof te mogen zeggen, dat het grootste deel van mijn groep loyale onderdanen van onze Koningin zijn. Loyaal, niet alleen, omdat zij ondervonden hebben de goedheid, billijkheid en rechtvaardigheid van het Nederlandsche bestuur, maar ook, omdat zij weten, dat zij hier geboren en getogen zijn en hier hun graf zullen vinden.

Het spreekt, zooals meermalen van dit podium gezegd is, vanzelf, dat zij, die hier sinds generaties gevestigd zijn, vermeenen rechten te mogen laten gelden niet alleen als onderdanen, maar ook als ingezetenen, die hebben medegeholpen aan de ontwikkeling van Nederlandsch-Indië. Zoolang het Nederlandsche gezag ons billijk behandelt, zoolang zal de huidige toestand wel gehandhaafd blijven, maar wat onze grief is, is, zooals zooeven werd gememoreerd, dat het Nederlandsche bestuur hier te lande zooveel tijd noodig heeft, om tot een gelijke berechting te komen, welk gemis nog altijd een doorn in het oog van onze groep is.

Resumeerende zou ik dus willen zeggen: wanneer de voorstellers zich zouden willen beperken tot het richten van een petitie, teneinde een commissie in staat te stellen om zoo spoedig mogelijk en zooveel als doenlijk is, het rasceriterium waar het nog aanwezig wordt geacht, te doen verdwijnen, zou ik mijn stem aan dit voorstel zeker geven.

Maar wanneer de voorstellers blijven bij hun voorstel om twee soorten burgerschap te creëeren en vooruit te loopen op den normalen gang van zaken door reeds nu een staatscommissie in het leven te roepen, welke tot taak zal hebben de vervulling van hetgeen de onderteekenaars zich hebben gedacht, zou ik medewerken aan een schijn zonder inhoud, zooals de commissie-Spit het heeft uitgedrukt.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij met betrekking tot dit petitie-voorstel voor een goed deel aansluiten bij de argumentatie van mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen en zal dus alleen een paar kantteekeningen maken ter nadere adstructie van mijn standpunt.

De voorstellers wenschen het rasceriterium te vervangen door, laten we het maar noemen een ontwikkelingsceriterium

(Sandkuyl.)

en zij wenschen daartoe de voorbereiding en de invoering van een Indisch en een Inheemsch burgerschap.

Maar wanneer zij nu, naar aanleiding van de bedenkingen, welke tegen deze onderscheiding — scheiding zou ik het liever willen noemen — zijn geformuleerd — de voorstellers spreken zelf van ernstige bezwaren, welke zij erkennen — in de Memorie van Antwoord mededeelen, dat zij zich aanbevolen houden voor suggesties ten aanzien van wijziging van vorm en inhoud van de petitie, dan krijg ik toch sterk den indruk, dat de denkbeelden van de voorstellers op dit punt nog niet voldoende bezonken zijn.

Ik sluit mij, wat dit betreft — het komt niet vaak voor — van ganscher harte aan bij den heer Thamrin. Afgezien van de gevaren die ik ducht van de discriminatie die de voorstellers willen, zijn mijn zeer ernstige bezwaren dat niet alles, wat hieraan vastzit, weldoordacht en goed overwogen is.

Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers maken voortdurend gewag van de dagelijksche bron van onbehagen, wrijving en naijver, welke het rascriterium in het leven zou hebben geroepen. Ik kan U de verzekering geven, dat ik het oor goed te luisteren heb gelegd, maar ik blijf zeer beslist bij mijn opvatting, dat deze voorstelling van zaken schromelijk overdreven is. De geschiedenis leert ons dat men, wat betreft de opheffing van rechtsgevolgen, verbonden aan het rascriterium, niet stilgezeten heeft. De belastingregelingen kennen nagenoeg geen onderscheiding in landaard meer. Wat betreft de burgerschapsrechten, ook hier bestaat het onderscheid niet meer: alle ambten staan open voor alle Nederlandsche onderdanen; de eisch van Nederlanderschap geldt alleen nog voor den Gouverneur-Generaal en den luitenant Gouverneur-Generaal.

Er bestaat differentiatie in de onderwijsvoorschriften, maar ik geloof dat, in verband met de zeer bijzondere differentiatie in behoeften, unificatie op dit punt voorloopig althans, practisch nog niet uitvoerbaar is.

Trouwens, men moet zich, wat betreft die rechtsongelijkheid, goed rekenschap geven van — en nu haal ik aan hetgeen wijlen prof. Van Vollenhoven zeide in een vergadering van het Indisch Genootschap in 1921 — het groote verschil tusschen een „afschuwelijke" en een „doodnatuurlijke" rechtsongelijkheid. De heer Van Helsdingen heeft zooeven uiteengezet, dat het allerminst in de lijn van de Nederlandsche leiding ligt, een bewuste achterstelling van het eene ras bij het andere te bevorderen, maar er is nog een ander onderscheid en dat is een doodnatuurlijke rechtsongelijkheid, die zoowel op het gebied van het publiek- als van het privaatrecht verband houdt — aldus prof. Van Vollenhoven — met uiteenloopende rechtsbehoeften.

Ik heb sterk den indruk, dat het criterium, dat de voorstellers in de plaats willen stellen van het zoogenaamde rascriterium ertoe zal leiden, dat dit zoogenaamde rascriterium zal blijven voortbestaan, doch dat het alleen niet meer als zoodanig zal worden aangeduid; dan zou ontstaan, wat oud-Minister Idenburg indertijd noemde een voorgevelpolitiek.

> „De goede richting" — ik citeer pag. 137 uit „De Indische Politiek" van prof. Schrieke — „is reeds gewezen in de verschillende kiesrechtregelingen, die geen Europeanen, Inlanders en Vreemde Oosterlingen meer kennen, doch voorschriften bevatten voor naar nationaliteitskenmerk onderscheiden groepen: de onderdanen-Nederlanders (bedoeld in de wet op het Nederlanderschap van 1892, N. S. 268) alsmede de inheemsche en uitheemsche onderdanen-niet Nederlanders (bedoeld in de wet op het Nederlandsch onderdaanschap van 1910, I. S. 296).
>
> Met een dergelijke onderscheiding is ook het onderwijsbelang gediend. Want de overheid bouwt geen scholen voor willekeurige Europeanen, Inlanders en Vreemde Oosterlingen, doch voor Nederlanders en haar andere Nederlandsche, inheemsche of uitheemschen onderdanen, al behoeven leergierige vreemdelingen er, bij voldoende plaatsruimte, niet te worden geweerd.
>
> Zoo staat het in den grond ook met de rechtsbedeeling. Zij wordt in de eerste plaats geordend voor eigen onderdanen; en voor het familierecht van vreemdelingen heeft alleen hun eigen overheid te zorgen.
>
> De wet geve regels betreffende het burgerlijk- en handelsrecht zoomede de rechtsverordening voor Nederlanders en uitheemsche onderdanen-niet Nederlanders. Hier is, de facto, reeds bijna rechtseenheid bereikt, al zou men het uit de ingewikkelde bepalingen nauwelijks lezen. Zij late ruimte voor gedeeltelijke afwijkingen voor onderdeelen van deze groote groep, die op de meest praktische wijze mogen worden aangeduid.
>
> De wet handele desgelijks met het adatrecht der inheemsche onderdanen en de voor hen geldende rechtsvordering.
>
> Het strafrecht is reeds geunificeerd. Dit kan zoo blijven, al wil zulks niet zeggen, dat het niet beter bij de maatschappelijke toestanden en verhoudingen zou kunnen worden aangepast. Tot rasdifferentiatie behoeft dit laatste niet te leiden."

Mijnheer de Voorzitter! Met uw goedvinden zou ik tot slot willen citeeren, wat prof. Schrieke in dit verband ook aanhaalt uit een antwoord indertijd gegeven door Minister De Waal Malefijt.

> „Op een vraag naar zijn keus tusschen assimilatie (unificatie) en dualisme heeft Minister De Waal Malefijt eens geantwoord, dat hij het aldus gestelde alternatief niet kon aanvaarden; z.i. zou „ten aanzien van ieder onderwerp van staatszorg op zich zelf aan de hand van de resultaten van nauwkeurige waarneming en onderzoek zijn uit te maken, hoe telkens het best aan de behoeften der Inlandsche bevolking op den weg van geleidelijke ontwikkeling tegemoet te komen. Van de hoedanigheden, die de Inlandsche bevolking op dien weg aan den dag legt, zal de oriënteering der politiek ... afhankelijk zijn, terwijl daaruit tevens zal zijn af te leiden hoe snel en hoe ver die bevolking zich in de richting van eene noodwendige hoogere cultuur zal kunnen voortbewegen. In dezen gedachtengang is voor vooropgestelde assimilatie of voor principieele handhaving van dualisme geen plaats."

Dit is m.i. ook nu nog het eenig juiste standpunt, Mijnheer de Voorzitter. Uit alles, wat ik hier heb uiteengezet, Mijnheer de Voorzitter, zal het U duidelijk zijn, dat ik tot mijn leedwezen mijn stem aan dit voorstel niet zal kunnen geven.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Wat dit voorstel betreft, kan ik in groote lijn meegaan met het betoog van onze geachte medeleden, de heeren Van Helsdingen en Soeria Nataätmadja. Om herhaling te voorkomen, zal ik in deze zeer kort zijn. Laat mij direct verklaren, dat de bedoeling van de onderteekenaars van deze petitie mij zeer sympathiek is. De onderteekenaars toch willen met deze petitie bereiken een opheffing van het rascriterium in de huidige Indische wetgeving. Zij zeggen in de Memorie van Antwoord op pag. 1:

> „Dit doel toch is en moet blijven: het onderscheid in de wetgeving voorzoover dit gebaseerd is op het rassenonderscheid, te doen verdwijnen".

Dit idee is aantrekkelijk vanwege de groote ideëele waarde, welke daarin ligt opgesloten. Het rascriterium is voor velen, behoorende tot de intellectueele Inheemsche groep, vaak hinderlijk en grievend. Het geeft den indruk — ik gebruik hier het woord „indruk", Mijnheer de Voorzitter —, dat er een bevoordeeling plaats heeft van de eene groep boven de andere en daarom willen de onderteekenaren thans een invoering van een criterium naar rechtsbehoeften. Zij leggen dus het

Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**). — Vierde en vijfde aanvullende begrooting betr. afd. III, Financiën, voor 1937 (Ond. **135** en **140**).

(Kartowisastro.)

zwaartepunt op de rechtsbehoeften. Ik zal te dezen aanzien een paar aanhalingen doen uit de Memorie van Antwoord, waar de voorstellers op pag. 2 (roneo) het volgende zeggen.

„Het rascriterium voor de rechtsbedeeling, bruikbaar in een in oude tijden door een breede klove gescheiden Europeesch en Inlandsch volksdeel, met toen geheel verschillende rechtsopvattingen en rechtsbehoeften, is onbruikbaar in een maatschappij, waarin de Westersche opvattingen van allerlei aard door de Westersche leiding opzettelijk en nadrukkelijk tot het geestelijk bezit van een belangrijk gedeelte van de Indische volkeren zijn gemaakt."

Op pag. 3 zeggen de voorstellers:

„dat discriminatie naar intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling altijd beter zal zijn dan discriminatie naar het ras. Niet het ras toch is maatgevend voor de rechtsbehoeften van den individu, doch wel de intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling, anders gezegd de levenssfeer van den individu."

Maar, Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik het goed heb, meen ik toch, dat dit criterium ook reeds te vinden is in de huidige wetgeving. Er zijn n.l. twee gevallen, waar de Inheemsche bevolkingsgroep over kan gaan tot de Europeesche groep. Ik noem in dit verband dan in de eerste plaats art. 163 I. S. lid 5 en verder de vrijwillige onderwerping aan het Europeesche privaatrecht (Stbl. 1917).

Lid 5 van art. 163 I. S. zegt toch het volgende:

„De Gouverneur-Generaal is bevoegd om in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indië de bepalingen voor Europeanen toepasselijk te verklaren op personen, daaraan niet onderworpen, De toepasselijkverklaring geldt van rechtswege mede voor de daarna geboren wettige of wettelijk erkende kinderen en verdere afstammelingen van den betrokkene."

Hierdoor wordt de deur opengezet voor die groepen, niet-behoorende tot de Europeesche bevolkingsgroep om toegelaten te worden tot deze laatstgenoemde groep. Hierdoor wordt ook het Europeesche recht op hen van toepassing verklaard. De burger heeft het derhalve volkomen in de hand welk recht op hem toepasselijk zal zijn. Hij behoeft enkel zich de vraag te stellen: voldoet het recht, waaraan ik op dit moment onderworpen ben, aan mijn huidige rechtsbehoeften? Is dat niet het geval, dan heeft hij slechts een adres in te dienen aan den Gouverneur-Generaal om de bepalingen voor de Europeanen op hem toepasselijk te verklaren. Maar dan vraag ik mij af, waarom van deze gelegenheid zoo weinig is gebruik gemaakt. Zijn de betrekkelijke voorwaarden waarschijnlijk te zwaar gesteld? De praktijk echter heeft die grenzen mijns inziens wel voldoende ruim genoeg gesteld.

In het werk van prof. Kleintjes vinden wij in deel I, pag. 102 hoe de praktijk in deze heeft gegolden. Wij lezen daar n.l. het volgende:

„In de praktijk gaat men met deze gelijkstellingen zeer ver. De vereischten, waaraan zij, die met Europeanen wenschen te worden gelijkgesteld, hebben te voldoen, hangen af van de politieke gedragslijn, die het gouvernement te dien aanzien volgt. Sedert 1894 (bijblad 4998) gaf de regeering het vereischte van het belijden van den christelijken godsdienst prijs, doch hield toen nog vast aan den eisch van geschiktheid voor de Europeesche maatschappij. Maar sinds 1913 (bijblad 7962) heeft zij ook dezen eisch losgelaten en zoekt zij het voornaamste criterium in de rechtsbehoeften van den belanghebbende."

Ook hier richt de Gouverneur-Generaal zich naar de rechtsbehoeften van betrokkenen. Daarom vraag ik nogmaals:

(Voorzitter.)

Waarom wordt er in de praktijk zoo weinig gebruik gemaakt van deze bepaling, toch nog altijd te weinig naar verhouding van het aantal intellectueelen onder de Inheemsche bevolking? Deze kan desnoods nog meer verruimd worden en de voorwaarden nog minder worden. Maar zou hiermede dan het doel bereikt worden? Ik geloof van niet, hoewel gelijkstelling met Europeanen veel aantrekkelijks heeft. Ik noemde de voordeelen die daaraan verbonden zijn, voordeelen, die ook door de voorstellers terecht reeds in de Memorie van Antwoord zijn genoemd. Ik noem daarbij ook nog het buitenlandsch verlofreglement en andere, voor vele Inheemschen behoorende tot de intellectueele groep.

Toch zijn er nog altijd bezwaren tegen deze gelijkstelling en ik meen, dat deze bezwaren dan in het bijzonder meer liggen in de uitoefening der grondrechten.

Ik meen daarom, dat het zwaartepunt te zeer ligt in de uitoefening der grondrechten en dat ook hierin de kern van het vraagstuk ligt.

Nu mijn conclusie. Ofschoon ik sceptisch sta tegenover deze petitie, zal ik dit voorstel niettemin steunen en wel om aan de commissie gelegenheid te geven dit vraagstuk grondig te bestudeeren, welke studie zich dan ook zal moeten uitstrekken tot het vraagstuk der zoogenaamde gelijkstelling en in het bijzonder tot de vraag waarom van dit instituut van gelijkstelling naar verhouding van het aantal intellectueelen zoo weinig gebruik wordt gemaakt.

De **Voorzitter**: De beraadslaging over dit onderwerp wordt thans geschorst tot na de pauze.

Aan de orde is de behandeling van de vierde en vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling III, Departement van Financiën, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **135** en **140**.)

Deze beide aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat zoo juist is binnengekomen een verzoek om de behandeling van Ond. **151**, ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het uitvoerrecht op rubber, aan den Volksraad voor te behouden. Dit verzoek is ingediend door de heeren Groenenberg, Eekhout en Roep. Aangezien de leden zich voor het voor morgen op het programma staande niet behoeven voor te bereiden, is het mogelijk, dezen avond te besteden aan de bestudeering van het bedoelde onderwerp, zoodat morgen over het ingediende verzoek kan worden beslist. Dit zal derhalve morgen klokslag half negen plaats vinden, waarna verder het programma zal worden afgewerkt zooals het reeds op den rooster van werkzaamheden is medegedeeld.

De vergadering wordt te 11.12 uur v.m. geschorst en te 11.42 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het voorstel-Roep c.s., dat de Volksraad met gebruikmaking van de bevoegdheid, den Raad toegekend bij artikel 68 der Indische Staatsregeling, zich wende zoowel tot het Opperbestuur als tot de Staten-Generaal en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek tot instelling van een Nederlandsche staatscommissie tot voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht van een „Indisch bur-

(De Hoog.)
gerschap" en een „Inheemsch burgerschap", (Ond. **36**.)

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen, mij aan te sluiten bij hen, die den voorstellers lof hebben gebracht voor het indienen van dit voorstel. Straks zal nog weer blijken, dat toch wel een zekere mate van noodzaak de voorstellers heeft gedwongen tot dit voorstel en dan zal tegelijkertijd wel naar voren komen dat de moeilijkheden, die reeds door verschillende sprekers naar voren zijn gebracht, straks bij de mondelinge beantwoording in dit College zich zullen accentueeren.

De eerste voorsteller stelt als primaire eisch — om het woord van den heer Thamrin te gebruiken — de kwestie van het wegnemen van het rascriterium. Mijn fractie staat tegenover het rascriterium zoo, dat wij zeer zeker zullen medewerken aan het wegnemen ervan. Maar ik meen, dat men de zaak wat dit betreft een weinig overdrijft, althans een weinig overschat. De heer Thamrin bezigde het woord „superioriteitsgevoel". Ik meen echter dat deze superioriteit, zoo zij al bestaat, zich bepaalt tot enkele gevallen en in vrij geringe mate. Men hoede zich daartegenover wèl voor een inferioriteitswaan, want dat is even funest.

Wij willen dus zeker medewerken aan het wegwerken van het rascriterium, maar wij wenschen te dezen aanzien toch eerst eenige opmerkingen te maken. Ik acht mij daarbij ontslagen van het aanhalen van verschillende passages, die in de stukken in de richting van het rascriterium wijzen; de heer Thamrin deed dit reeds. Wanneer de voorstellers in de Memorie van Toelichting als eindtoestand noemen een homogeen Indisch volk en als men ziet, dat ze telkens spreken van „het Indische volk" en dergelijke uitdrukkingen, dan vraagt men zich af, of de voorstellers de zaak niet stellen in een te verre toekomst en of zij niet beter deden met zich te bepalen tot het Indische (c.q. inheemsche) burgerschap als zijnde het eerst bereikbare punt om later tot de uitwerking te komen; in welke richting en met welk alternatief, zal ik zoo aanstonds bespreken.

In de Memorie van Antwoord en Memorie van Toelichting treft mij één ding en wel, dat in deze stukken in het geheel geen sprake is van de rijkseenheid en toch zou ik dit idee, althans wat het Indisch en het Inheemsch burgerschap betreft, wel degelijk wenschen zien toegepast. Het voorstel zie ik als een aanvulling van de petitie-Soetardjo, die in een andere richting het vrijmaken en het bij elkaar komen in Rijksverband beoogt. De heer Soetardjo heeft bij de behandeling van zijn petitievoorstel zelf gezegd, dat ik het goed had aangevoeld, dat de petitie bedoelde het meer tot elkaar brengen van de bevolkingsgroepen en ook hier had op den voorgrond moeten treden de rijkseenheid, want komen eindelijk het Indisch en het Inheemsch burgerschap, dan kan men in twee richtingen voortgaan. De voorstellers stellen zich op het standpunt, dat men eindigt bij een homogeen Indisch volk. Ik kan mij voorstellen, dat als men het Indisch en het Inheemsch burgerschap heeft, men komt tot een algeheel Indisch burgerschap, maar ik zou de mogelijkheid toch ook willen stellen, dat wij aandringen op een rijksburgerschap voor Nederland en al zijn onderdeelen in andere werelddeelen en zoo komt tot een groot geheel. Dat is mijns inziens een kwestie van uitwerking, die in de toekomst is gelegen, maar in elk geval zou ik uitdrukkelijk gesteld willen zien — en dat heb ik nergens gevonden — de rijkseenheidsgedachte, die in dit voorstel ontbreekt. Telkens hebben de voorstellers het over het Indische volk en dan culmineert dit hierin, dat de voorstellers op een gegeven moment zeggen, dat de tegenwoordige rasverhoudingen zoo zijn, dat zij geen enkel perspectief naar een Indisch volk openen.

Ik zou dit nog even aan een beschouwing willen onderwerpen. Is dit inderdaad zoo? Hoe was de toestand in het nog vlak achter ons gelegen verleden? Wij hebben, laat ik teruggaan tot den tijd, dat ik in den Volksraad kwam, in 1924, den tijd gekend, dat, afgescheiden van het staatkundig bestel, men den staat van Europeaan, dus het onderworpen zijn aan het Europeesch recht, kon verkrijgen door de gelijkstelling. Van dit instituut der gelijkstelling is, naar ik meen, een betrekkelijk gering gebruik gemaakt. Hoewel men door de z.g. gelijkstelling de gelijkberechtigdheid met Europeanen wel degelijk kon bereiken en dus in die richting gaande, kan komen tot het wegnemen van het rascriterium, waarop men nu het oog heeft, maakte men er weinig gebruik van. Nu geef ik dadelijk toe — ik meen, dat ons geacht medelid, de heer Hermen Kartowisastro, erop gewezen heeft — dat er aan de gelijkstelling groote moeilijkheden verbonden waren. Men is aan die moeilijkheden wel tegemoetgekomen, maar de gelijkstelling is niet zoo gemakkelijk als men zich wellicht heeft voorgesteld; in ieder geval is zij niet gemakkelijk.

Ik wil aannemen, dat het instituut der gelijkstelling niet al te zeer heeft opgenomen, maar men ziet wat anders en wel, dat door de regeeringsmaatregelen in het geheele staatsbestel in Indië alle rasverschillen in min of meer snel tempo worden weggenomen en dat is de reden, dat men het Europeaanschap eigenlijk niet meer noodig heeft. Als men komt tot het onderbrengen in alle bepalingen van veel soepeler voorschriften en het Nederlandsche onderdaanschap eigenlijk een rol gaat spelen, die ver en ver uitgaat boven hetgeen het te voren was, krijgt men aan den anderen kant niet langer de groote noodzakelijkheid van het zijn van Europeaan, van Nederlander, omdat men daardoor groote voordeelen verkrijgt. Maar aan den anderen kant constateert men ook dat er in de Inheemsche bevolkingsgroep langzamerhand meer en meer een ontwikkeling komt en op een gegeven oogenblik heeft men zelfs niet meer dien drang, dien hang naar de gelijkstelling met Europeanen. Men voelt zich als Inlandsch intellectueel in een zekeren status, dien men nog niet zoo slecht vindt en dien men langzamerhand op den voorgrond stelt, terwijl men het Europeaanschap op het tweede plan stelt.

En als wij nagaan hoe het staat met de kwestie van de staatkundige verhouding zien we het volgende.

Toen ik in 1924 in den Volksraad kwam, was de groote fractie in den Volksraad de P. E. B., de associatie-partij. We zien dan dat de associatiepartij werkelijk wilde komen tot een elkaar begrijpen, tot het wegnemen van verschillen.

Zoo gaat het langen tijd door tot de verandering komt, tot in deze zaal de strijd komt tusschen de verschillende bevolkingsgroepen en deze strijd, die ook zijn goede zijde heeft, voert langzamerhand daarheen „dat men komt tot een met elkaar meegaan". Ik wil er nl. op wijzen, dat er op het oogenblik veel meer Indische politiek wordt bedreven dan tien jaar geleden.

Inderdaad gaat dit proces met horten en stooten. Ik kan daarvan eenige voorbeelden aanhalen, die nogal interessant zijn en die ik hier even wil noemen.

Ik wil dan wijzen op een artikel in het periodiek „Weekeinde" van 6 Mei 1933 van de hand van Rn. Ms. Noto Soeroto, waarin deze over het Indonesisch burgerschap spreekt. Hij geeft daarin eenige aanwijzigingen, hoe hij zich dat burgerschap denkt en zegt dan dat het in de eerste plaats is voor de Indonesiërs, terwijl de Europeanen en Chineezen nebenbei, als zij aan zekere voorwaarden voldoen, ook daaronder kunnen vallen.

En verder zien wij ongeveer tegelijkertijd bv. de Indisch-Chineesche partij, de partij Tionghoa Indonesia te Soerabaja, die probeert te komen tot een sterk samengaan met de nationalisten. Daarna krijgen we, naar hetgeen wij lezen in de Inheemsche politieke revue, het gevoel: wij willen wel eens zien hoe het in de praktijk tot uitdrukking komt en gaan niet te veel op dit samengaan in.

Vervolgens lezen we weer dr. Soetomo, die spreekt van

(De Hoog.)

het samengaan van Indo-Europeanen en Inheemschen. En zoo, met allerlei passages, komen we langzamerhand in een zekere richting. Als we dan terugzien op den afgelegden weg, zien we dat de groepen langzamerhand naar elkaar toe komen, met strijd, weliswaar; en hoe zou het anders kunnen, is het niet waar, dat men eerst strijd moet hebben om tot elkaar te komen? Langzamerhand komt men, niet tot een in elkaar oplossen, maar tot associatie, tot een elkaar begrijpen, desnoods met strijd in eigen boezem, maar naar buiten als een geheel.

Dat is het proces dat zich langzaam afspeelt en straks waarschijnlijk tot oplossing zal komen.

En nu, in dezen geleidelijk zich afspelenden toestand, komt ineens het voorstel van den heer Roep c.s.

Kijk, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Roep en de zijnen dit voorstel hebben ingediend — zij geven het trouwens zelf aan — zie ik als een poging om tot een oplossing te komen. Zij spreken van het wegnemen van het rascriterium, van het bij elkaar brengen van alle groepen en dit schijnen zij dan te vinden in het Indisch burgerschap. Zij nemen aan, als overgang naar een algemeen burgerschapsrecht, dat zal gelden voor de geheele bevolking van Ned.-Indië, voor — dat is de eindconclusie — het homogene Indische volk.

Ik wil er even op wijzen, dat men bijv. in België heeft Walen en Vlamingen en in Zwitserland eveneens drie bevolkingsgroepen, dus dat het woord „homogeen" ook daar niet wel opgaat, waar men daar toch ook heeft een aaneengesloten massa, al kunnen zich ook daar verschillen in afkomst, misschien ook in godsdienst en cultuur e.d. voordoen. Men moet dus niet spreken van een homogeen Indisch volk en daarbij denken aan hetgeen ons geacht medelid, de heer Thamrin naar voren heeft gebracht, dat de minderheid zich moet oplossen in de meerderheid. Dat is heelemaal niet noodig.

Wat wij in dit voorstel zien, is, dat de heer Roep en de zijnen de noodzaak gevoelen van dit proces, waarbij men al strijdende en daarna zich aaneensluitend, drijft naar een zekere eenheid, dit proces meenen te kunnen bespoedigen. Als eerste *stap* komt daarbij dan het Indisch burgerschap. Waarom moeten wij een Indisch burgerschap beschouwen los van het inheemsch burgerschap? Het is een overgangsstap naar het algemeen burgerschapsrecht voor de geheele bevolking van Indië. Als zoodanig is die stap onontbeerlijk. Ik kan mij daarom eigenlijk niet voorstellen, dat men zich daartegenover zoo scherp instelt en spreekt van bevoorrechting, van het onderscheiden in tweeërlei soort burgers en het drukken van een stempel van minderwaardigheid op de groote massa inwoners van Indië, wanneer men dit beschouwt in het licht der historie.

Men heeft dus inplaats van drie groepen, die uit elkaar vallen, die geheel los van elkaar staan, een bevolking, die verdeeld is in twee groepen, die gebaseerd zijn niet meer op het rassenonderscheid, maar op het onderscheid in intellect.

In dit opzicht wil ik even iets aanhalen, wat mij heeft getroffen in de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag.

Ik heb dit punt tot nu toe even naar voren zien brengen, tot mijn groote spijt door ons geacht medelid, den heer Soetardjo. Wat heeft hij gezegd, Mijnheer de Voorzitter? Dat 90% van de Inheemsche bevolking zou behooren tot die tweede klasse burgers. Dat is op zichzelf natuurlijk juist, maar hij stelde daartegenover, dat Europeanen, die door hun ontwikkeling, e.d. niet aan de normen zouden kunnen voldoen, gesteld voor het Indisch burgerschap en eigenlijk niet eens daarom in aanmerking zouden komen, Indische burgers zouden worden vanwege het feit, dat zij afstammelingen van Europeanen zijn. Ik wil dit even aan de realiteit toetsen en kan daarbij tegelijkertijd beantwoorden ons geacht medelid, den heer Thamrin. Waar de heer Thamrin spreekt van „eenige duizenden Inlanders", die tot Indische burgers zouden worden, vraag ik mij af, hoe het mogelijk is, dat de heer Thamrin zoo iets kan zeggen, tenzij hij dit opzettelijk doet om de zaak te kleineeren of te verdoezelen. Het zal hier niet gaan om eenige duizenden, maar om honderdduizenden Inheemsche abituriënten van scholen. Want in het Afdeelingsverslag ziet men, dat men daar als grens stelt het doorloopen hebben van een tweede klas Inlandsche school of daarmee gelijkgestelde ontwikkeling. Op die wijze stijgt het aantal zeker aanzienlijk. Ik zou daartegenover verder dit willen stellen: wanneer men als criterium voor het Indisch burgerschap stelt het doorloopen hebben van een Inlandsche school tweede klasse, zou ik den heer Soetardjo willen vragen, hoeveel van de Europeesche groep hij denkt, dat niet aan dat criterium zouden kunnen voldoen. Dat zullen er misschien twee duizend zijn op een groep van twee honderd duizend. Beschouwt men nu die groep van twee duizend tegenover de groote groep van 90%, waarover de heer Soetardjo sprak, dan begrijpt men wel, dat wanneer hij een verwijt haalt uit het feit dat van die eerste groep misschien 2000 daar buiten zou moeten vallen, dit toch zeer overdreven is. Dat is dan het groote bezwaar, dat hij heeft tegen het brengen ook van de hierbedoelde Indische burgers onder die groep, maar zelfs daarin zou ik met den heer Soetardjo willen medegaan. Wanneer de commissie werkelijk tot eenige criteria zou komen, dan zou ik er in het geheel geen bezwaar tegen hebben, dat ook die afstammelingen van Europeanen, die daaraan niet zouden voldoen, zouden vallen onder de 90%, waartoe de heer Soetardjo komt. Zou hij daarmede tevreden zijn; ik betwijfel het. Ik heb het gevoel, dat men dit argument een plaats geeft, naar voren haalt, geheel buiten verhouding, omdat men daarmede meent een argument te vinden tegen het voorstel.

Nu is het vreemde van het geval, dat wij een dergelijk voorstel altijd prematuur hebben genoemd. Dat heb ik echter al in de vorige hoofdzitting verklaard. Ik acht het nog prematuur. Ik voel veel meer voor het zich geleidelijk laten verloopen, den tijd te laten brengen, wat zal moeten gebeuren in dit opzicht. Ik geloof, dat wij in die richting wat zullen bereiken. Daar staat tegenover, dat ik zeker niet zal ingaan tegen een goed bedoelde poging van den heeren Roep c.s. om dit proces wat te versnellen. Er is natuurlijk iets vreemds hierin, dat wij, die dit eigenlijk prematuur achten, die eigenlijk slechts schoorvoetend tot steun aan een dergelijk voorstel overgaan, het eenigszins bezig zijn te verdedigen.

Vóórdat ik echter tot de kwestie van de commissie kom, wil ik even de volgende aangelegenheid nog behandelen. In het Afdeelingsverslag is gezegd, dat men hier toch werkelijk ook moest komen tot wijziging van het Nederlandsch onderdaanschap. Ik acht dit een zeer belangrijke kwestie. Wij moeten in die richting, al is het ook niet bij deze kwestie, van het Indische burgerschap, zeer zeker komen tot een wijziging van de bepalingen omtrent het Nederlandsch onderdaanschap, al was het alleen maar om te gaan in de richting van een oplossing van het vraagstuk omtrent de naturalisatie, hetwelk ik al bij den vragendag naar voren bracht. De voorstellers meenen, dat de commissie reeds meer dan genoeg zal hebben met de haar opgedragen taak. Ik voor mij geloof echter, dat een uitwerking van de regelen voor het Indisch burgerschap vanzelf zou moeten leiden tot een herziening van de bepalingen omtrent het Nederlandsch onderdaanschap en als zoodanig kan ik niet medegaan met de voorstellers, waar zij beweren, dat de commissie dit niet behoeft te doen en dat het zelfs onjuist zou zijn, wanneer men dit punt ook hierbij onder de loupe nam.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog eens even — dat ben ik aan mijn geacht medelid, den heer Thamrin, verschuldigd — terugkomen op het petitie-voorstel-Soetardjo, in verband waarmede ik bij interruptie zeide, dat de heer Thamrin tegen had gestemd. Deze heeft toen met een groot woord gezegd, dat dit „apert" onjuist was. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, heeft de heer Thamrin niet tegen maar vóór gestemd.

(Verboom.)

(De heer Thamrin: Zet U er hier nu maar een punt achter.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, ik wensch er vervolgens op te wijzen, dat twee leden van de fractie van den heer Thamrin, t.w. de heeren Soeroso en Wirjopranoto, zich met groote felheid tegen het voorstel hebben verzet en dat tenslotte de heer Thamrin er voor heeft gestemd „los van elke toelichting". Hiermede is het antwoord van den heer Thamrin, als zou mijn interruptie „apert" onjuist zijn, tot zijn juiste beteekenis teruggebracht.

Wat nu de gevraagde commissie aangaat, deze kwestie zal zeer zeker groote moeilijkheden met zich brengen. In de besprekingen is dit telkens naar voren gekomen en ik ben het ermede eens, dat men zeker tot de conclusie zou kunnen komen, dat deze commissie jaren zal kunnen blijven werken.

Zonder over het burgerschap te spreken, wil ik mij te deze aanzien toch een kleine uitwijding veroorloven. Wanneer men het oog richt op Nederland en daar de vraag stelt, wie eigenlijk burger is en wat het burgerschap inhoudt, staat men voor de grootste moeilijkheden. Men kan in Nederland tot op dit oogenblik eigenlijk niet constateeren — laat staan in Indië —, wat men onder het burgerschap verstaat.

In Buys, deel I, blz. 35 en volgende, vindt men dit punt behandeld en wij zien dan, dat in 1848 bij de bespreking van de grondwetswijziging ook deze vraag wordt gesteld: wat kan het burgerschap eigenlijk beteekenen, waarop de Regeering antwoordt, dat naar haar oordeel, dat burgerschap omvat al wat men daar staatkundig en politiek onder kan verstaan, insluitende zoowel het recht om in de steden en de provinciën zoowel als in het rijk, gemeente —, provinciale — of staatsrechten uit te oefenen. En dan leest men onmiddellijk hoe Thorbecke en de zijnen op deze omschrijving aanvallen, waardoor een heele gedachtenwisseling ontstaat, zoodat men op het oogenblik nog niet precies weet, wat burgerschapsrechten eigenlijk beteekenen, al hebben wij dan ook op de scholen al leerboeken over burgerschapskunde.

Hoe het zij, wanneer die commissie tot stand zal komen, en zelfs wanneer zij zal komen tot een non-possumus, dan wil ik toch nog opmerken, dat het voorstel-Roep de volle aandacht gevestigd heeft op dit zoo belangrijke punt, dat ik zie als een noodzakelijke eerste stap tot een dichter bij elkaar brengen van alle bevolkingsgroepen in Indië, nl. het Indisch burgerschap.

Dit is de groote verdienste van dit voorstel, dat men hierop de volle aandacht gevestigd heeft en dat men dit nu gaat uitwerken en zijn gedachten erover laat gaan. Dit alles beteekent winst, zelfs, wanneer niets wordt bereikt.

Ik zeide zooeven, dat wij het voorstel prematuur vonden, maar onze fractie zal het idee van de instelling van een commissie tot onderzoek steunen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Voorzoover aan het voorstel, dat wij thans bespreken, ten grondslag ligt het besef, dat wij bezig zijn aan den opbouw van een nieuwe gemeenschap en dat daarbij bijzondere maatregelen, van misschien zeer verre strekking, noodig zullen zijn, kunnen wij voor dit voorstel waardeering hebben. Maar die waardeering voor de strekking van het voorstel houdt in dit geval tot mijn spijt niet in een waardeering voor het voorstel zèlf. In dit opzicht kan ik mij voor een belangrijk gedeelte aansluiten bij hetgeen hedenmorgen door de heeren Van Helsdingen en Sandkuyl is betoogd.

Het voorstel beteekent een veroordeeling van het huidige stelsel van rechtsbedeeling, zal ik maar zeggen, waarvan het kenmerkende is, volgens de voorstellers: het raseriterium. Dit woord wordt in de Memorie van Antwoord voortdurend herhaald: de heer Thamrin heeft daarvan in zijn rede van hedenmorgen nog een opsomming gegeven, zoodat ik volstaan kan met daarnaar te verwijzen. Het is als het ware het aambeeld, waarop voortdurend gehamerd wordt.

Op deze wijze kan men echter tenslotte van elk stelsel betoogen, dat het verwerpelijk is. De methode, hier door de voorstellers gevolgd, is dezelfde methode, die in dezen tijd door zeer velen wordt gehanteerd, in het bijzonder in de landen met dictaturen; zij heeft het mogelijk gemaakt om waarheden, die tot nu toe als eeuwig gegolden hadden, eigenlijk in haar wortel aan te tasten.

Aan het huidige stelsel — dat wil ik gaarne erkennen — zijn natuurlijk bezwaren verbonden, ernstige bezwaren, als men wil, maar is daarmede het stelsel veroordeeld? Naar mijn meening geenszins. Het brengt een onderscheiding, die gebaseerd is op natuurlijke verschillen en die als zoodanig volkomen logisch is, een onderscheiding — zooals de heer Sandkuyl hedenmorgen nog gezegd heeft — eigenlijk niet naar het ras, maar naar verschillende nationaliteiten en die uit dien hoofde voor ons, die de groote beteekenis van een nationaliteit voortdurend erkennen en voor oogen houden, ook volkomen aanvaardbaar is.

Het brengt voordeelen — en dit is het tweede belangrijke punt — niet alleen aan de deelhebbers van een bepaalde groep, maar aan die van elke groep; in dit opzicht wijs ik in het bijzonder op het agrarische recht en alles, wat daarmede verband houdt. De voordeelen, aan ons agrarisch stelsel voor de Inheemsche bevolking verbonden, zijn zóó groot en zóó apert, dat de heer Soeria Nataätmadja, die zich hedenochtend een voorstander van het voorstel betoonde en zich over het huidige stelsel uitliet met een scherpte, die we van dezen spreker niet gewoon zijn, met nadruk verklaarde te zullen tegen stemmen, wanneer men deze rechten niet afdoende veilig zou stellen.

Ik zie dan ook geen enkele aanleiding om op het oogenblik — over wat de toekomst ons zal brengen kunnen we natuurlijk thans niet spreken: er kan een moment komen, dat we er wellicht heel anders tegenover staan — het huidige stelsel, dat ik dus als volkomen natuurlijk en reëel beschouw, te vervangen door een gekunsteld systeem zooals de voorstellers dat wenschen.

Het huidige stelsel geeft aanleiding tot tegenstellingen, betoogen de voorstellers. Men kan verschillen over de vraag, wat er tenslotte eerder was, de tegenstellingen dan wel het onderscheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Maar de vraag welke onmiddellijk rijst is, of de tegenstellingen, die thans bestaan, inderdaad zullen worden opgeheven door aanneming van dit voorstel, zooals het hier voor ons ligt. En of, als dit al het geval zou zijn, geen nieuwe tegenstellingen in het leven zullen worden geroepen, die wellicht nog veel ernstiger zijn dan de tegenstellingen van het oogenblik? Ik had op dit punt gaarne verder willen ingaan doch verschillende sprekers hebben dit dezen morgen reeds gedaan; ik zal daar dus kortheidshalve van afzien.

Bovendien sta ik voor de moeilijkheid, dat ik eigenlijk niet meer weet, wat de voorstellers precies willen. Ik had gaarne willen ingaan op het tweeslachtige van het voorstel, dat een scherp onderscheid maakt in twee standen, een onderscheid, dat het huidige stelsel in dezen vorm zeer zeker niet kent, n.l. dat de eene klasse minderwaardig is ten opzichte van de andere. Blijkens de Memorie van Antwoord zijn de voorstellers echter bereid — ook dit hebben verschillende der sprekers geciteerd — het voorstel op verschillende punten te wijzigen en blijkens een interruptie van den heer Roep is daartoe zelfs al definitief besloten. Ik sta hierdoor thans voor de moeilijkheid dat ik niet weet, waarover ik eigenlijk zou moeten spreken. Vandaar dat ik mij er voor het oogenblik liever toe bepaal te verwijzen naar wat vorige sprekers te dien aanzien in het midden hebben gebracht.

De conclusie, waartoe wij ten slotte als fractie zijn gekomen, is deze — en wij vinden haar door de debatten van

(Soangkoepon.)
hedenmorgen bevestigd — dat het voorstel geen oplossing brengt van de huidige moeilijkheden, dat deze er eer grooter dan kleiner door zullen worden. En dat, terwijl een maatregel, zóó omvangrijk en van zóó verre strekking, dat we de gevolgen ervan op het oogenblik in geen enkel opzicht kunnen overzien; óók niet — en dat is voor ons een zeer belangrijk punt — die welke het, naar de heer De Hoog reeds terloops opmerkte, zal hebben ten aanzien van de rijkseenheid.

Het voorstel, zooals het hier ter tafel ligt, is daarom voor ons onaanvaardbaar. Wij zouden er onze stem alleen aan kunnen geven, indien zou worden volstaan met het vaststellen, dat aan het huidige stelsel groote bezwaren kleven en dat men zich moet zetten aan een zoo spoedig mogelijk wegnemen van die bezwaren. Wanneer de voorstellers hun voorstel in deze richting zouden wijzigen, dan, maar ook dàn alleen zouden wij er onzen steun aan kunnen geven.

(De heer Van Helsdingen: Maar daarvoor hebben wij Nederland toch niet noodig?)

Inderdaad, maar dat heeft de heer Van Helsdingen reeds gezegd.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik evenals de voorstellers gaarne wensch, dat het rascriterium op het gebied van het privaatrecht, zoowel als op dat van het publiekrecht zou verdwijnen, rijst bij mij toch de vraag, of deze gedachte, gezien de constellatie van de heterogene bevolkingsgroepen in deze gewesten, voor verwezenlijking vatbaar is.

Zooals de voorstellers betoogd hebben, zijn op het gebied van het publiek recht drie onderscheidingen te constateeren te weten: onderdanen-Nederlanders, Inheemsche onderdanen-niet-Nederlanders en uitheemsche-onderdanen-niet-Nederlanders. Dit is inderdaad een getrouwe projectie van de practijk van het maatschappelijk leven hier te lande.

Wil men hier een eenheid scheppen dan zou bijv. het actief en passief kiesrecht uitgeoefend moeten worden door de meer dan 60 millioen inwoners dezer gewesten. Voor het verleenen van het kiesrecht aan de massa der bevolking zou censuskiesrecht aan te bevelen zijn, doch gezien het groote aantal analphabeten in de Inheemsche bevolking zou de practische toepassing ervan vele moeilijkheden met zich brengen.

(De heer Blaauw: Als zij maar belasting betalen is het goed.)

Alleen zal de practijk zeer moeilijk zijn. Er doen zich nu bij de verkiezingen bijv. voor de plaatselijke raden ter S. W. K. reeds groote moeilijkheden voor, waaraan oorzaak is het analphabeet zijn van vele kiezers.

(De heer Blaauw: En betaalt men daar trouw belasting?)

Ik doel op de moeilijkheden, die aan de practische uitvoering van het kiesrecht verbonden zijn. Wanneer de bij gouvernementsbesluit van 19 Mei 1934 No. 19 ingestelde kiesrechtcommissie niet in staat is bijv. het kiesrecht voor de buitengewesten te ontwerpen zal het scheppen van eenheid op dit gebied voor de uitgestrekte gebieden in dezen archipel nog veel moeilijker zijn. Hoe hebben de voorstellers zich gedacht de eenheid op het gebied van kiesrecht en rechtspraak in rechtstreeks- en niet-rechtstreeks bestuurde gebieden te bereiken? Zou een meer ontwikkeld man in rechtstreeks bestuurd gebied meer te zeggen hebben dan een gewoon burger, die een niet onbelangrijk kapitaal bezit? En wat het scheppen van verschillen betreft, in welke mate denkt men zich dat die verschillen zullen bestaan? Hoe zou eenheid van rechtspraak kunnen worden tot standgebracht uit de verscheidenheid van zeden, gewoonten en levenswijzen der verschillende bevolkingsgroepen?

(De heer Verboom: Om van het adatrecht nog niet te spreken.)

Inderdaad. Eenheid is alleen bereikbaar voor de Inheemsche intellectueelen, doch niet voor andere rasgenooten, hetgeen een scheiding kan brengen in tot hetzelfde ras behoorende bevolkingsgroepen.

Intusschen is door de wet aan de bezwaren tegemoetgekomen door de gelijkstelling voor degenen, die zich in hun groep niet meer thuis gevoelen, doch het gaat mijns inzien niet aan, de bevolkingsgroepen een westersch recht op te dringen, dat zij niet verstaan. Wil men hierin een belangrijke verandering brengen dan moet men in de allereerste plaats eenheid op het gebied van het onderwijs brengen; er moeten scholen gesticht worden, die voor ieder toegankelijk zijn. Voordat men met het aanhangig voorstel komt, dient in de eerste plaats een eenvormige school gesticht te worden, voor wier abituriënten alle burgerlijke en militaire betrekkingen in deze gewesten opengesteld dienen te worden. Ieder weet, dat sedert tientallen jaren unificatie voor den burgerlijken dienst is ingevoerd, doch wanneer wij ons daarbij de eenige dagen geleden door ons geacht medelid, den heer Thamrin gestelde vraag betreffende de keuze van adspirant-douaneambtenaren realiseeren, zien wij, dat de unificatie slechts een gedachte is, die in de practijk niet wordt toegepast.

Trouwens, gedachten en gevoelens gaan dikwijls in verschillende richtingen.

Hoe zou eenvormigheid kunnen worden betracht tusschen het Westersche- en het Inheemsch recht op agrarisch gebied? Hiertegen heeft ons geacht medelid, de heer Soeria Nataätmadja zijn bezwaren aangevoerd. Moet het Inheemsch bestuur plaats maken voor het Europeesch bestuur of omgekeerd, dan wel moet er een nieuwe instelling komen?

Ook betwijfel ik, of de in te stellen commissie straks in staat is goede en bevredigende normen te vinden voor het bepalen van de voorwaarden tot het verkrijgen van het Indisch burgerschap dan wel Inheemsche burgerschap, afgescheiden nog van de vraag, of de onderscheiding in Indisch burgerschap en Inheemsch burgerschap niet meer ongewenschte gevolgen kan hebben dan het thans bestaande. Ik zou voor mij zelf niet kunnen weten, tot welke groep ik mij straks zal kunnen rangschikken, tot den Indischen- of Inheemschen burger?

Zou ik mij straks rangschikken tot den Indischen burger dan beteekent dit, dat ik mij van mijn eigen groep afscheid, omdat de meeste leden van deze groep niet in aanmerking kunnen komen voor het Indische burgerschap. Wat mij betreft, Mijnheer de Voorzitter, ik kan geen enkele voorwaarde aanvaarden, die mij van mijn eigen groep zal moeten scheiden. Alleen de keuze hiervan vormt voor mij zelf reeds een groot probleem.

Ik doe hierbij slechts enkele grepen uit de vele onnoemlijke moeilijkheden uit ons maatschappelijk leven, die het beoogde plan zeker zullen doen stranden.

Kortom, ik zie niet zooveel heil in het streven tot het doen verdwijnen van onderscheid in de wetgeving voor zoover dit gebaseerd is op rassenonderscheid met handhaving van den bestaanden toestand hier te lande.

Wel zie ik een groot heil in de omstandigheid, dat het rassenonderscheid uit het gevoel en gedachte van ons maatschappelijk leven verdwijnt, doch dit kan niet plaats hebben, door het veranderen van wetten, doch meer door verandering van de mentaliteit van de hier te lande wonende bevolkingsgroepen. Om dit te bereiken is slechts een godsdienstige opvoeding de eenige weg en in het bijzonder de Islamietische godsdienst.

Indien de voorstellers van de voorliggende ontwerp-adressen bij de Regeering willen aandringen, om allereerst propaganda te maken voor de Islamietische leer, dan kan ik zeker met de voorstellers medegaan.

Maar, om dadelijk aan het verzoek van de voorstellers te beginnen, lijkt mij „het vullen van het vat der Danaïden".

(Voorzitter).

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van dit onderwerp van de zijde van den Volksraad beëindigd. Ik zal het antwoord van de voorstellers op een nader vast te stellen dag bepalen.

Morgen om half negen zal eerst een openbare vergadering plaats hebben om te beslissen over het verzoek om voorbehoud aan den Volksraad van Ond. **151**, verlaging van het uitvoerrecht op rubber. Dadelijk daarna zal, indien daartoe besloten wordt, het afdeelingsonderzoek van genoemd onderwerp plaats hebben en vervolgens een openbare vergadering, waarin het regeeringsantwoord inzake de tinfusie zal worden gegeven. Vervolgens zal plaats hebben de mondelinge beantwoording van de schriftelijke vragen betr. afdeeling VII, Verkeer en Waterstaat en afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

De vergadering wordt te 12.28 uur n.m. gesloten.

Voorbehoud der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het uitvoerrecht op rubber aan den Volksraad (Ond. **151**). — Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

82ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 10 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Voorbehoud der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het uitvoerrecht op rubber aan den Volksraad (Ond. **151**). — Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**). — Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den fd. directeur van Verkeer en Waterstaat en den directeur van Onderwijs en Eeredienst.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 46 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Boestan, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, *Gandasoebrata*, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Notosoetarso, mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Van Haeften en De Kat Angelino.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het in de Bijlage B, gehecht aan de Indische tariefwet, geregeld uitvoerrecht op rubber, alsmede tot buitenwerkingstelling van artikel 16 der Indische comptabiliteitswet ten opzichte van die verlaging. (Ond. **151**.)

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Ik verzoek den leden na schorsing der openbare vergadering in de secties bijeen te komen. Na afloop van het afdeelingsonderzoek zal heropening van de openbare vergadering plaats hebben.

De vergadering wordt te 8.35 uur v.m. geschorst en te 9.07 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)", welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen, met uitzondering van die, genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen.

(Ond. **119**.)

De behandeling is gevorderd tot het antwoord in eersten termijn van de zijde der Regeering.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge ermede beginnen U dank te zeggen voor Uw vriendelijke woorden van welkom bij mijn eerste optreden in deze zaal als regeeringsgemachtigde voor Verkeer en Waterstaat.

Bij dit eerste samentreffen met den Volksraad zie ik mij tot taak gesteld de inzichten der Regeering te verdedigen met betrekking tot een onderwerp, dat niet alleen in dit College, maar ook daarbuiten meer dan gewone belangstelling geniet.

Alvorens over te gaan tot de beantwoording van hetgeen in eersten termijn door verschillende leden is opgemerkt over het ontwerp van wet tot oprichting van de N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven, zou ik nog eens in het kort willen stipuleeren wèlke overwegingen in hoofdzaak hebben geleid, tot het voorstel tot samenvoeging van het landsbedrijf der Bangkatinwinning en de „Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton", waarin het land voor 5/8 gedeelte deelnemer is.

De tinmijnbouw heeft zich in de laatste 25 jaren van een zeer primitieve industrie ontwikkeld tot een sterk gespecialiseerd bedrijf. Behalve de winning is ook de verwerking van erts een gecompliceerd bedrijf geworden, terwijl voor den verkoop een apparaat noodig is, volkomen op de hoogte van de bijzonderheden van de metaalmarkt. Het is dus niet alleen noodig te beschikken over ervaren, in het vak doorknede technische deskundigen, doch bovendien moet een continue, streng commercieele leiding verzekerd zijn.

Om de Indische tinbedrijven zoo goed mogelijk aan deze hooge eischen te doen beantwoorden en deze aldus een zoo sterk mogelijke positie op de internationale tinmarkt te doen innemen, acht de Regeering concentratie van die bedrijven en centralisatie van het beheer noodzakelijk.

Indien dan ook thans wordt voorgesteld om van staatsexploitatie, met de reeds in de memorie van toelichting opgesomde daaraan klevende bezwaren, door fusie der beide Indische tinbedrijven, over te gaan tot de stichting van een gemengd bedrijf, daarbij, althans voor de eerste reeks van jaren, gebruik makend van een organisatie, welke haar sporen in de tinindustrie heeft verdiend, dan liggen daaraan uitsluitend ten grondslag overwegingen van zakelijken aard, n.l. de tinindustrie hier te lande op zoodanige basis te stellen dat het daarbij betrokken landsbelang op de beste wijze zal zijn gediend.

Mijnheer de Voorzitter! Met waardeering heeft de Regeering ervan kennisgenomen, dat door het geachte lid den heer Sandkuyl dit zakelijk karakter van het wetsvoorstel op den voorgrond is geplaatst, zulks in tegenstelling met het geachte lid, den heer Soetardjo, die in dit voorstel slechts een streven naar bevoorrechting van de Billiton Maatschappij ziet.

Door de geachte leden de heeren Roep, Kan en Soangkoepon

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

wordt de gekozen bedrijfsvorm als de juiste erkend, zij het dat bij deze leden tegen sommige onderdeelen van het ontwerp nog wel enkele bedenkingen bestaan, waarop ik straks zal terugkomen.

Staat voorts het geachte lid, de heer De Hoog, niet geheel afwijzend tegen den voorgestelden bedrijfsvorm, bij de overige leden, die over dit ontwerp het woord hebben gevoerd, zijn op grond van verschillende overwegingen bezwaren naar voren gebracht tegen de fusionneering van het Bangka- en Billitonbedrijf.

Voor de Regeering zijn daarbij wel in het bijzonder van belang de argumenten welke tegen het voorstel zijn aangevoerd door de geachte leden de heeren Janssen en Van Helsdingen, daar deze leden de verzekering hebben gegeven, dat zij in het algemeen geen voorstanders zijn van staatsexploitatie, doch aan particuliere bedrijfsvoering de voorkeur geven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans overgaan tot een zoo volledig mogelijke beantwoording van de vele naar voren gebrachte bedenkingen tegen dit wetsontwerp en ik zal bij de indeeling van mijn rede de verschillende opmerkingen zooveel mogelijk onderwerpsgewijze rangschikken.

Naar aanleiding van het door de heeren Van Ardenne en Janssen naar voren gebrachte, inzake de vertrouwelijk ter beschikking van den Volksraad gestelde rapporten, meent de Regeering niet te kunnen terugkomen op haar in de Memorie van Antwoord ingenomen standpunt, dat deze stukken zich niet leenen tot een openbare gedachtenwisseling. Den heer Janssen, die de aandacht erop vestigde, dat deze rapporten eerst later aan den Volksraad werden toegezonden, nadat erop door het college was aangedrongen, kan worden medegedeeld, dat — zooals uit de memorie van toelichting valt af te leiden, — het van den aanvang af in de bedoeling heeft gelegen deze bescheiden ter kennisneming over te leggen. Door een verzuim heeft de toezending aan den Volksraad niet tegelijk met het wetsontwerp plaats gehad, welke fout ook door de Regeering wordt betreurd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik stel er verder prijs op de door den heer Sosrohadikoesoemo uitgesproken meening, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat zou hebben geadviseerd niet tot fusie over te gaan, tegen te spreken.

Dat de regeeringsadviseurs tegen fusie zouden zijn, zooals ook door den heer Van Ardenne wordt ondersteld, is niet juist. Wel bestonden ten aanzien van de voorwaarden welke bij de fusie gesteld zouden moeten worden, bij deze adviseurs verschillende opvattingen, doch zij stelden zich daarbij niet op een principieel afwijzend standpunt ten opzichte van het fusie-denkbeeld. Uit de door den heer Van Ardenne bedoelde passage van de memorie van toelichting is ook geen andere conclusie te trekken.

De opmerking van dit geachte lid, dat het opmaken van het ontwerp van wet in Nederland een ongewone handelwijze zou zijn, berust op een misvatting.

Door verschillende leden is de wenschelijkheid van de fusie in twijfel getrokken. Zoo is door het geachte lid, den heer Thamrin, de vraag gesteld, welke directe aanleiding aanwezig is om tot de tinfusie over te gaan, aangezien het Bangkabedrijf nog zeer winstgevend is, de kostprijs dalende en de verkoopsprijs stijgende is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hierop willen aanvoeren, dat een periode van opbloei van een bedrijf toch als het meest gunstige tijdstip moet worden aangemerkt, om een belangengemeenschap aan te gaan; dan immers zullen voor dit bedrijf in deze gemeenschap de beste voorwaarden kunnen worden bedongen.

Ook door het geachte lid, den heer Van Ardenne, wordt de wenschelijkheid van de fusie niet erkend. Ter adstructie hiervan stelt hij de bedrijfsresultaten van Bangka over de jaren 1920 tot en met 1923 tegenover die van Billiton. De door hem genoemde winstcijfers geven echter niet een geheel juist beeld, aangezien geen rekening is gehouden met de volgende punten:

1e. de afschrijvingspercentages bij Bangka zijn belangrijk lager dan die bij Billiton, n.l. ca. 6%, respectievelijk 10—15% van de boekwaarde;
2e. de bij het Billitonbedrijf extra gereserveerde bedragen, welke in 1920 *f* 2 600 000 beliepen;
3e. de door Billiton betaalde inkomstenbelasting;
4e. de groote extra-afschrijvingen bij het Billitonbedrijf.

In verband hiermede dienen de vergelijkende cijfers over gemelde jaren voor Billiton gelezen te worden respectievelijk *f* 9 280 000 winst, *f* 2 600 000 verlies, *f* 2 400 000 winst en *f* 7 200 000 winst.

Dat Bangka steeds meer winst heeft gemaakt dan Billiton, is een natuurlijk gevolg van den grooteren ertsrijkdom van Bangka, en den daaruit voortvloeienden lageren kostprijs, waarmede bij de vaststelling der winstverhouding 90 : 10 uiteraard rekening is gehouden.

Ook de door dit geachte lid genoemde winstcijfers voor het Bangka- en Billitonbedrijf over de jaren 1924 t/m 1927 zijn niet juist, vermoedelijk doordat abusievelijk de cijfers voor Bangka een jaar zijn verschoven. Zoo bedroegen voor de Bangkatinwinning de winsten (incl. de kapitaalrente) over genoemde jaren resp. 39.—, 44.—, 57,1 en 50,2 millioen gulden, zoodat de maximum winst over 1926 nog niet 1½ maal zoo groot was als die over 1924. Voor de G. M. B. waren de winstcijfers over de boekjaren 1923/24 t/m 1926/27 resp. 15,3, 17,5, 15,8 en 23,7 millioen gulden, welk laatste winstbedrag ruim 1½ maal zoo groot is als dat over 1923/24.

(De heer Van Ardenne: Welken invloed heeft dat op het gemiddelde van die jaren?)

Mijnheer de Voorzitter! Daarop kan ik den heer Van Ardenne niet direct antwoorden. Dat kan later bekeken worden.

Ook het verloop van de dalende winstbedragen in de jaren 1928 t/m 1931 is anders geweest dan uit de cijfers van den heer Van Ardenne zou moeten worden opgemaakt.

Over genoemde jaren bedroegen de winsten van het Staatsbedrijf resp. 37,7, 22,4, 11,6 en 3,8 en van de G. M. B. 18,7, 14,4, 8,1 en minus 5 millioen gulden. In de eerste drie genoemde jaren is de daling der winsten bij Bangka veel sterker geweest dan bij Billiton, terwijl men bij het verlies van de G. M. B. over het boekjaar 1930/1931 ten bedrage van 5 millioen gulden in aanmerking moet nemen, dat daarin ruim 2,2 millioen extra-afschrijvingen begrepen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Verder is door eenige leden, die de wenschelijkheid van de fusie in twijfel trokken, de suggestie gedaan, om aan het Bangkabedrijf een grootere bewegingsvrijheid te verzekeren door zelfstandigmaking van dit landsbedrijf.

Door den heer De Hoog is in dit verband het op de staatsspoorwegen betrekking hebbende plan-Staargaard genoemd en voorts om inlichtingen verzocht of de Bangkatinwinning niet in overeenkomstigen geest zou kunnen worden gereorganiseerd. Afgescheiden van het aan een dergelijke proefneming verbonden risico bestaan daartegen andere bedenkingen. Toepassing van het plan-Staargaard zou slechts leiden tot een verzwakken van den band met de landsorganen, doch niet tot de zelfstandigheid van het tinbedrijf, welke noodig is om een doelmatige bedrijfsvoering te verzekeren. De mindere bruikbaarheid van dit plan voor het onderhavige doel komt tot uitdrukking in verschillende voorschriften der door den heer Staargaard ontworpen ordonnantie. Zoo wordt b.v. in artikel 15 voor de hervormingen van technische inrichtingen, staking van exploitatie van een spoorlijn, en de te volgen tariefspolitiek, goedkeuring van den Gouverneur-Generaal gevorderd. Verder dienen ingevolge de artikelen 27, 28 en 29 voor aanstelling en ontslag van personeel, toekenning van pensioen en onderstand, enz. zooveel mogelijk de voor landsdienaren geldende voorschriften gevolgd te worden. Het be-

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

hoeft wel geen betoog, dat een reorganisatie op dezen voet minder doelmatig is dan de thans voorgestelde oplossing.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Er kunnen toch nog andere artikelen worden ontworpen!)

Door den heer De Hoog is alleen gesproken over het plan-Staargaard.

Andere leden, die boven de voorgestelde fusie de voorkeur geven aan zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf willen hierbij verder gaan dan bij het plan-Staargaard is beoogd.

De geachte leden de heeren Janssen en Van Helsdingen, bij wier opvattingen terzake de inzichten van de heeren Van Ardenne, Sosrohadikoesoemo en Thamrin zich aansluiten, zijn overtuigd, dat zoowel voor de deskundige leiding als voor de vertegenwoordiging in Nederland geschikte personen kunnen worden gevonden, daar — ik citeer hier den heer Van Helsdingen — men de deskundige leiding ook hier kan „koopen", als men er maar geld voor over heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de vraag willen stellen of bij dezen koop het land voordeeliger uit zou zijn dan indien, zooals door de Regeering is voorgesteld, gebruik wordt gemaakt van de reeds beschikbare zeer ervaren directie van de G. M. B., in de kosten waarvan door het Land reeds voor 5/8 wordt gedeeld.

Het antwoord op deze vraag, Mijnheer de Voorzitter, laat mijns inzien geen twijfel over.

Bovendien zou bij de door deze leden voorgestane oplossing niet bereikt worden het voordeel, dat alleen bij totstandkoming van de fusie wordt verkregen en waarop door den heer Roep terecht de aandacht is gevestigd, n.l. het samenbrengen van alle Indische tinbelangen in één lichaam, waardoor de onderlinge concurrentie tusschen Bangka en Billiton op de internationale tinmarkt uitgesloten zal zijn. Voorts zullen dan ook de door den heer Janssen verwachte moeilijkheden gedurende de beginjaren en de daaruit voor het land voortvloeiende geldelijke nadeelen vermeden worden.

De door den heer Van Helsdingen gestelde vraag, of de uitspraak, dat de gemengde bedrijfsvorm op dit gebied zijn doeltreffendheid heeft bewezen, uitsluitend steunt op de ervaring, opgedaan met de G. M. B., wordt bevestigend beantwoord. Zonder over de door dezen spreker aangehaalde stelling van Professor Josephus Jitta een oordeel uit te spreken, merk ik op, dat de verdediging van deze stelling mij niet bekend is, doch dat ik voorshands meen te mogen aannemen, dat bedoelde stelling betrekking heeft op bedrijven, welke bepaaldelijk behooren tot de overheidstaak, waartoe een zuiver winstbedrijf als de Bangkatinwinning niet mag worden gerekend.

Voorts merk ik op, dat de meening van den heer Van Helsdingen, dat de ratio voor een gemengd bedrijf zou komen te vervallen, indien de basis van deelname niet 50 : 50 zou zijn, niet kan worden gedeeld. Behalve voor de G.M.B. is ook voor het G.E.B.E.O. deze basis niet aangehouden.

(De heer Van Helsdingen: Hoe staat het met het G.E.B.E.O.?)

Het gouvernement heeft een betrekkelijk klein aandeel in het G.E.B.E.O. Daar staat tegenover een zekere reductie op den stroomprijs, die van het land wordt afgenomen.

In antwoord op het door het geachte lid, de heer Van Helsdingen terzake gedaan verzoek kan ik mede, naar aanleiding van een overeenkomstige vraag van den heer Van Ardenne, mededeelen, dat Ir. D. de Iongh en wijlen Ir. E. Wellenstein zich hebben beijverd voor de zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf.

Dat dit niet heeft geleid tot reorganisatie van de Bangkatinwinning is voornamelijk een gevolg van de omstandigheid, dat voor een landsbedrijf zelfstandigmaking en vrijheid van beweging voor den bedrijfsleider, onvermijdelijk gepaard moet gaan met een tegenwicht van deskundige contrôle. Een afdoende waarborging van de groote geldelijke belangen stuitte af, zooals in de Memorie van Toelichting uitvoerig is uiteengezet, op practische bezwaren.

Een onderwerp van omstandige beschouwingen heeft uitgemaakt de materieele basis van het fusieontwerp en de factoren, welke de aangenomen waardeverhouding hebben bepaald. Met de opmerking van de heeren Janssen en Thamrin, dat het niet gaat om de vraag, of de voorgestelde fusie op basis van de verhouding 90 : 10 aannemelijk is, maar of van deze fusie voor den lande aanmerkelijk financieel voordeel kan worden verwacht, wordt door de Regeering ingestemd. Zooals in de Memorie van Antwoord is vermeld, worden deze voordeelen van de fusie inderdaad verwacht, indien de winstverdeeling plaats heeft op de voor beide partijen aannemelijke verhouding van 90 : 10.

Bij de behandeling van de door verschillende leden nader opgeworpen vraag of deze verhouding wel juist is, en van de in verband daarmede gevoerde betoogen omtrent kostprijs, marktprijs, ertsreserve en quotum, welke punten alle een nauwen samenhang vertoonen, moge ik aanvangen met het terzake door den heer Van Ardenne aangevoerde, om vervolgens de argumenten van de andere sprekers in beschouwing te nemen.

Ter beantwoording van de door den heer Van Ardenne gestelde vraag ten aanzien van den kostprijs, welke in het rapport-Limperg als basis werd aangenomen, kan ik mededeelen, dat de informeele commissie bij de berekening daarvan is uitgegaan van in de toekomst normaal te verwachten loonen en materiaalprijzen, waarbij een veilige marge is aangehouden.

(De heer Van Ardenne: Men is dus van een veronderstelling uitgegaan?)

De genoemde cijfers betreffen ramingen.

(De heer Thamrin: Veronderstelde ramingen.)

De kostprijzen voor Bangka en Billiton in 1934 bedroegen resp. *f* 63,5 en *f* 132,39 exclusief vervoerskosten, welke prijzen, rekening houdend met het voor dat jaar geldende gemiddelde quotum, niet in belangrijke mate afwijken van de door de commissie op basis van een quotum van 60% berekende normaalprijzen.

Met betrekking tot de vragen onder 2 t/m 4, handelende over de aandeelverhouding in de winsten als gevolg van andere productieverdeelingen dan die, welke in het fusieplan als grondslag voor de berekening heeft gediend, deel ik mede, dat die verhouding voor het geval dat de levensduur van de G. M. B. op 12 jaar wordt gesteld en de resteerende G. M. B. ertsreserve geheel aan het land toevalt, 95,4 : 4,6 bedraagt. Voor de veronderstellingen, waarbij wordt aangenomen, dat de beide reserves in hetzelfde aantal jaren n.l. resp. 50 en 34 jaren geheel zullen zijn verbruikt, is deze verhouding 92,7 : 7,3. Echter moge hierbij worden opgemerkt, dat naar het oordeel van de Regeering de door den heer Van Ardenne opgegeven productie-verdeelingen geen basis voor de bepaling der waardeverhouding mogen vormen, zooals straks bij de behandeling van de vragen van het geachte lid, den heer Janssen nog nader zal worden uiteengezet.

Op basis van de bovenbedoelde veronderstellingen van den heer Van Ardenne, betreffende den tijdsduur, waarin de ertsreserves van Bangka en Billiton zijn verwerkt — ik meen te mogen aannemen, dat het deze gegevens zijn, waarop de geachte spreker in zijn vraag betreffende de winstverhouding doelt — zou in het geval de levensduur van de G. M. B. op 12 jaar wordt gesteld, de Billiton Maatschappij na fusionneering rond *f* 600 000 en in de gevallen, dat de beide ertsreserves in een gelijk aantal jaren uitgeput zouden zijn, rond *f* 300 000 minder ontvangen dan bij de aangenomen verhouding 90 : 10.

Voorts moet, indien men er van uitgaat, dat de G. M. B. over 12 jaar eindigt, niet uit het oog worden verloren, dat de Billiton Maatschappij als deelhebster in de G. M. B. ook voor 3/8 participeert in de concessie voor 50 jaar voor het eiland

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Singkep en voor $^{11}/_{16}$ in de concessie voor nog ruim 60 jaar in de Riouw Archipel — de N. I. T. E. M. — en dat de invloed ten gunste van Billiton hiervan bij bovenstaande berekeningen buiten beschouwing is gelaten.

De heer Van Ardenne komt voorts tot de conclusie, dat, afgescheiden van alle andere overwegingen en financieele nadeelen, bij doorgaan der fusie aan Indië zullen worden onttrokken:

Opcenten dividend belasting volgens M. v. A....	*f* 160 000
Meerdere tantièmes voor de directie	„ 200 000
Meerdere kosten hoofdkantoor	„ 400 000
tezamen	*f* 760 000

Ten aanzien van de dividendbelasting is in de Memorie van Antwoord reeds medegedeeld, dat door den Minister van Koloniën is toegezegd, dat met zijn ambtgenoot van Financiën in overleg zal worden getreden, teneinde te voorkomen, dat dit bedrag voor Indië verloren gaat.

(De heer Janssen: En als dat niet gelukt?)

Naar aanleiding van het terzake door het geachte lid den heer Roep gedaan verzoek, moet ik mededeelen dat de uitslag van dit overleg nog niet bekend is.

Wat betreft de kosten van het hoofdkantoor kan ik den heer Van Ardenne geruststellen; deze zullen na de fusie ten hoogste 10% meer bedragen dan de huidige kantoorkosten van de G. M. B., waarin de salarissen van de leden van den raad van beheer zijn begrepen.

Bij het aangenomen bedrag voor meerdere tantièmes is door dit geachte lid geen rekening gehouden met de in de ontwerp statuten opgenomen bepaling — artikel 26 lid 2 — dat de tantièmes door den raad van beheer aan een maximumbedrag worden gebonden. Het opgegeven bedrag van *f* 200 000 zou slechts juist zijn, indien de volle 3% van de overwinst zou worden uitgekeerd.

Ik ga thans over tot het betoog van den heer Janssen betreffende de materieele basis der fusie.

Naar de meening van het geachte lid is de fusie op basis 90 : 10 niet aanvaardbaar.

Hiervoor wordt door hem, evenals door den heer Van Ardenne aangevoerd, dat het niet aannemelijk is, dat bij verlenging van de overeenkomst na 1948, de Regeering niet opnieuw betere voorwaarden zou bedingen. Ik kan deze meening niet deelen; in aanmerking dient toch te worden genomen, dat met het voortschrijden der ontginning de waarde van het mijnbedrijf vermindert, zoodat het zeer te betwijfelen valt, of er in 1948 een redelijke aanleiding zal bestaan, het thans reeds zeer hooge landsaandeel in de opbrengst nog verder op te voeren.

Indien bij de vaststelling van de winstverhouding van de Venit daarop zou zijn gerekend, zou dit een depreciatie van de aanspraken van de G. M. B. inhouden; in aanmerking dient toch ook te worden genomen, dat deze maatschappij ten volle heeft beantwoord aan de gestelde verwachtingen. Ik moge hier bijv. wijzen op de voor het Land zeer voordeelige transactie van die maatschappij door den aankoop op een gunstig tijdstip van de N. V. Singkep Tin Maatschappij, welke vóórdien geen of zeer geringe, en thans jaarlijks aan het land ruime baten oplevert.

Betreffende de bezwaren, welke door den heer Janssen en ook door het geachte lid den heer Thamrin naar voren zijn gebracht tegen de toepassing van de productie-verdeeling van het jaar 1929 als feitelijke basis voor de waardeverhouding, wil ik het volgende opmerken.

In de jaren vóór 1929 hebben de verschillende tinproducenten, waaronder ook Bangka, hun producties geleidelijk opgevoerd. Na 1928 echter, in welk jaar een daling der prijzen intrad, is de Bangka-productie eenigszins ingekrompen — n.l. in 1929 ten opzichte van 1928 met ± 10% —, terwijl de andere producenten er voordeel inzagen voort te gaan met de vermeerdering hunner producties. Dit voordeel kwam o.m tot uiting bij de vaststelling der quota der in 1931 ingevoerde restrictie. Teneinde Bangka tegemoet te komen in het nadeel, hetwelk het zou ondervinden van de gevoerde commercieel minder juist gebleken productiepolitiek, werd overeengekomen, dat het quotum van dit bedrijf zou worden vastgesteld op het gemiddelde der producties over de laatste 8 jaren. Dat de voor Bangka vastgestelde standaardproductie niet onredelijk laag was, blijkt wel hieruit, dat in de restrictiejaren, Bangka slechts met inspanning erin is geslaagd het toegewezen quotum te behalen, terwijl in 1936 dit zelfs niet kon worden bereikt.

Ik wijs er hier nog op, dat de hoogtste productie, welke ooit door Bangka is gemaakt rond 222.000 quintalen bedraagt, terwijl de toegewezen standaardproductie voor Bangka 218.256 quintalen bedraagt, waaruit wel blijkt dat van ernstige benadeeling zeker geen sprake is.

(De heer Jansen: De Regeering is van 60%, niet van 105% uitgegaan.)

Het gaat om standaardproducties.

Ten aanzien van in dit verband door het geachte lid, den heer Thamrin aangehaalde artikelen van de hand van Ir. Leger, waarin deze tot de conclusie komt dat de restrictie voor Nederlandsch-Indië niet zoo waardevol is en dat Indië en zeker het Bangkabedrijf er meer baat bij zouden hebben gevonden, indien van de tinrestrictie was afgezien en tot een concurrentiestrijd was overgegaan, moge ik volstaan met te verklaren, dat ik mij geenszins kan vereenigen met het door den heer Leger gevoerde pleit voor concurrentiestrijd. De ervaring heeft wel geleerd, dat de restrictie voor het land zeer bevredigende resultaten heeft opgeleverd.

Dat ook door andere landen, zelfs die met een nog beteekenend lageren productieprijs dan Bangka, in de restrictie voordeel wordt gezien, blijkt wel hieruit, dat bij de laatst tot stand gekomen restrictieovereenkomst, ook de Congo is toegetreden.

(De heer Thamrin: Welke zijn de andere landen?)

De raming van den in de toekomst te verwachten tinprijs wordt door den heer Janssen te optimistisch geoordeeld, doch daarbij is niet duidelijk aangegeven, welken prijs hij daarvoor in de plaats zou willen stellen.

Naar het mij voorkomt is de door de Regeering geraamde prijs van *f* 170 overeenkomende met ca. 118 goudponden, in tegenstelling met de daaromtrent ook door den heer Van Ardenne uitgesproken meening, zeker niet onaannemelijk, hetgeen onder andere kan blijken bij vergelijking met de door den heer Janssen overgelegde grafiek, welke overeenkomt met die, opgenomen in het rapport van de informeele commissie en welke mede is geraadpleegd bij de raming van den in de toekomst te verwachten verkoopsprijs.

Men kan daarbij aan de prijzen vóór 1900 niet de volle waarde toekennen, daar in de vorige eeuw het tinverbruik nog gering was in verband met de destijds nog weinig ontwikkelde blikindustrie en het ontbreken der automobielindustrie. Na 1900 echter blijven met uitzondering van een kortstondige, kleine inzinking in 1932, en in 1936, de prijzen beteekenend boven den geraamden verkoopprijs.

De prijsval in de maanden Juni t/m Augustus 1936 moet meer worden toegeschreven aan speculaties dan aan een gerechtvaardigde vrees voor een niet voortzetting der restrictie, daar de consumptie oploopend was en de voorraden gering waren.

Dat voor een prijsval bij het loslaten der productiebeperking niet steeds behoeft te worden gevreesd, blijkt wel uit het feit, dat thans het quotum op 100% is vastgesteld — dus practisch geen restrictie —, waarbij een wereldproductie kan worden gemaakt van ca. 217 000 ton, welke belangrijk hooger is dan de topproductie in het jaar 1929 — 187 000 ton — en ook beduidend meer bedraagt dan de in de naaste toekomst te verwachten consumptie.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Desniettegenstaande blijft de prijs gehandhaafd op ca. 230 pond sterling — ± 140 goudponden — welke ten opzichte van den geraamden prijs nog een veilige marge biedt.

Bij de op 5 Januari van dit jaar gesloten nieuwe restrictieovereenkomst, hebben zich twee nieuwe groote tinproducenten bij deze overeenkomst aangesloten, waardoor thans bijna de geheele wereldproductie wordt gecontroleerd (slechts circa 8% daarvan is niet aangesloten), zoodat de machtspositie van deze outsiders, in tegenstelling met de opvatting van den heer Janssen, niet zoo erg beteekenend is.

Juist is het, dat de verschillende onderteekenaars van de overeenkomst zich zullen wapenen tegen mogelijk in de toekomst te verwachten onderlinge concurrentie, en daarom heeft ook juist de Regeering het noodig geoordeeld de tinindustrie in Nederlandsch-Indië, waarin het land zulke groote belangen heeft, op zoo hecht mogelijke basis te stellen, namelijk door samenvoeging van de beide bestaande bedrijven. Dat de tinprijs in vergelijking met vroegere jaren op een lager niveau is aangeland, is juist; zulks is echter geheel in overeenstemming met het verloop van alle prijzen en kosten in de wereld, zooals uit de bekende indexcijfers kan blijken.

In aanmerking moet hierbij worden genomen, dat de restrictieovereenkomst paal en perk zal kunnen stellen aan een te vèrgaande prijsdaling; de thans nog bestaande ruime marge is bovendien in dit opzicht geruststellend.

Voorts nog het volgende betreffende de opmerking van dit geachte lid dat momenteel het tinverbruik onnatuurlijk gestimuleerd zou worden door de algemeene bewapeningswedloop en de uitbreiding der oorlogsindustrieën.

Indien het geachte lid zich op de hoogte zou stellen, in hoeverre tin wordt gebruikt in de oorlogsindustrie dan zou hem blijken, dat het tinverbruik in deze industrie minimaal is.

De doeleinden, waarvoor tin wordt gebruikt in Amerika — bij verre de grootste tinconsument — mogen blijken uit de volgende recente gegevens:

voor blikfabricage	35.000 tons	of +	50%
in babbit	3.610 „	„	5%
„ soldeer	11.470 „	„	16%
„ brons tuben en zilverpapier	11.570 „	„	16.5%
„ andere doeleinden	8.900 „	„	12.5%
	70.550 tons		

In de automobielindustrie wordt 900—1000 tons per maand verbruikt, d.i. voor een hoeveelheid van ± 335.000 wagens per maand of per wagen ± 3 kg.

Mijnheer de Voorzitter! Door de heeren Janssen en Van Ardenne is een vergelijking gemaakt tusschen hetgeen door het gouvernement in 1935 als winst uit de beide tinbedrijven is ontvangen en hetgeen over dat jaar zou zijn ontvangen indien de Venit reeds zou hebben bestaan, en de voorgestelde winstverdeeling van 9 : 1 zou zijn toegepast. Daarbij komen beide sprekers tot de slotsom, dat de verhouding 9 : 1 nadeelig voor het land zou zijn.

Door den heer Van Ardenne wordt de schade voor het land berekend op ± *f* 400 000 en door den heer Janssen op *f* 272 000.

Ten aanzien van deze berekeningen merk ik echter op, dat door den heer Van Ardenne er geen rekening mede is gehouden, dat na fusioneering der bedrijven ook van de winst van het Bangkabedrijf vennootschapsbelasting zal worden geheven.

(De heer Van Ardenne: Deze komt toch weer terug?)

Voorts is in beide berekeningen geen rekening gehouden met reserveeringen en dividend- en tantièmebelasting.

Een meer nauwkeurige berekening, uitgaande van de resultaten over het jaar 1935, wijst dan ook uit dat het land slechts rond *f* 100 000.— minder zou hebben ontvangen dan thans het geval is geweest, indien althans aangenomen wordt, dat de in Nederland geheven dividend- en tantièmebelasting ten volle aan Indië gerestitueerd zal worden.

Voorts mag niet uit het oog worden verloren, dat in het bedrijfsjaar waarvoor de berekening is opgezet het productiequotum voor Billiton ca. 50 % bedroeg, d.i. dus 10% lager dan het quotum waarvan bij het fusievoorstel is uitgegaan, in welk geval zooals ook in de nota-Limperg met een voorbeeld is aangetoond, het land in het nadeel moet komen. Zou het quotum in bedoeld jaar 60% hebben bedragen, dan zou dit nadeel van *f* 100 000 voor het land ongeveer zijn opgeheven.

Een overeenkomstige berekening betreffende de resultaten over het jaar 1936 geeft als uitkomst, dat het land in geval van fusie rond *f* 250 000 méér zou hebben ontvangen.

(De heer Janssen: Zijn de cijfers over 1936 al bekend?)

Deze berusten op een voorloopige opgave. De juiste cijfers over 1936 zijn nog niet bekend.

(De heer Janssen: Daarom heb ik ze ook weggelaten.)

In dit jaar bedroeg het quotum voor Billiton ruim 70%.

Bij deze berekeningen dient bovendien niet uit het oog te worden verloren, dat naar verwacht mag worden, door de fusie betere resultaten zullen worden verkregen, zoodat het land, ondanks een niet onmogelijke kleine winstverschuiving, uiteindelijk toch in een voordeeliger positie zal komen te verkeeren.

Bij de door den heer Janssen gemaakte opmerking, dat winstverhooging alleen mogelijk zal zijn door verlaging van den kostprijs, is over het hoofd gezien, dat meerdere winst ook kan voortspruiten uit een hoogeren verkoopprijs.

De ervaring heeft toch geleerd, dat de Billiton-verkooporganisatie voor het tin veelal hoogere prijzen maakt, dan het land. Hierbij merk ik op, dat een betere verkoopprijs van slechts een gulden per quintaal bij het aangenomen quotum van 60% een meerdere opbrengst oplevert van rond 2 ton.

Wat betreft de opmerkingen ten aanzien van de verlaging van den kostprijs moge erop gewezen worden, dat, hoewel het bezoldigingspeil van de G. M. B. hooger is dan dat van Bangka, door de fusie de gelegenheid wordt geschapen om in de toekomst op de personeelskosten te besparen. Toegegeven wordt echter, dat hieruit vermoedelijk geen of geen belangrijke vermindering van den huidigen personeelspost zal worden verkregen, waarbij echter wordt opgemerkt, dat deze post nog geen 10% bedraagt van de totale exploitatieuitgaven.

Ten aanzien van de vergelijking van kostprijzen per m³ grondverzet der beide bedrijven, vestig ik er de aandacht op, dat deze kostprijzen over 1935 slechts betrekking hebben op baggermolenontginningen. Nu is het wel juist om gelijksoortige ontginningsmiddelen der beide bedrijven in beschouwing te nemen, doch het is niet juist om de vergelijking te treffen over verschillende tijdsperioden. De betreffende periode van Billiton loopt van 1 Juni 1934 tot ultimo Mei 1935, die van Bangka van 1 Januari 1935 tot ultimo December 1935. Er is dus een verschil van 7 maanden. Bij nauwkeurige beschouwing van de cijfers kan een scherpe daling in den kostprijs van het grondverzet op Billiton worden geconstateerd, welke aan het einde van de genoemde periode van 7 maanden resulteerde in een grondverzetprijs van 17 cent.

Men neme in aanmerking dat in 1935 3 emmerbaggers weder in bedrijf werden genomen, die niet het geheele boekjaar aan de productie deelnamen. Verder dat in 1934 en 1935 op Billiton aan de baggers wijzigingen zijn aangebracht in de apparatuur der waschinrichtingen op de molens. De grondverzetskosten zullen door deze verbeteringen in de komende jaren nog gunstiger cijfers vertoonen.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

De kostprijzen op Bangka daarentegen voor verschillende tijdperken en over de verschillende bedrijfsonderdeelen, vertoonen niet steeds zoo'n gunstig beeld. Zoo bedroegen de gemiddelde kostprijzen per m^3 niet door molen verricht grondverzet over het jaar 1935 voor de Bangkatinwinning 26½ cent, die voor de G. M. B. 21 cent en waren voorts de grondverzetkosten over de periode Juni tot November 1936. op Bangka voor de mijnen 22 cts/m^3, voor de molens 13 cts/m^3, op Billiton voor de mijnen 22 cts/m^3, voor de molens 10 cts/m^3.

Uit deze gegevens valt af te leiden, dat verlaging van den Bangka-kostprijs in elk geval voor de molens, zeker nog wel mogelijk is.

(De heer Van Ardenne: Inclusief verkoopprijzen en vervoerskosten?)

Voor de door de heeren Janssen, Sosrohadikoesoemo en De Hoog geuite vrees voor een ongewenschte overbrenging der productie van Bangka naar Billiton bestaat geen grond. Een goed beheerde mijnbouwmaatschappij zal haar productiepolitiek regelen naar de marktprijzen. Het is onaannemelijk, dat de Billiton Maatschappij deze politiek niet zou voeren, daar — mede met het oog op den langen duur van de overeenkomst — het in haar belang is het ertsvoorkomen zoo volledig mogelijk te ontginnen. Een overbrenging der geheele productie zou bovendien door den aard der tegenwoordige ontginningen op Billiton zeer bezwaarlijk zijn.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat heb ik ook niet beweerd. Ik heb alleen ervan gesproken, dat een gedeeltelijke overheveling zou plaats vinden.)

Men zal er bijv. toch zeker niet aan denken de diepmijn Klappa-Kampit, een zeer waardevol object, hetwelk één vijfde van de Billitonproductie levert, prijs te geven. Ook de emmerbaggers die, zooals ik zooeven reeds meedeelde, een zeer lagen kostprijs hebben, zullen zeker niet worden overgebracht, mede omdat daaraan zeer groote kosten verbonden zouden zijn en de molen ongeveer een jaar buiten bedrijf zou moeten worden gesteld.

Afgescheiden van deze overwegingen zal, zooals in de Memorie van Antwoord reeds is gezegd, tegen een ongewenschte productiepolitiek gewaakt worden door de regeeringsvertegenwoordigers in den raad van beheer.

Het geachte lid, de heer Van Helsdingen, heeft zich afgevraagd of een weinig gemechaniseerd bedrijf zich niet beter en minder kostbaar aanpast dan een bedrijf waarbij de mechanisatie hoog is opgevoerd.

Ik kan het geachte lid te dien aanzien mededeelen, dat de ervaring heeft geleerd, dat het ontslag van arbeiders, hetwelk noodig is bij inkrimping van het bedrijf belangrijk meer kosten met zich brengt dan het renteverlies door het gedeeltelijk opleggen van het grootmaterieel.

Daar in hoofdzaak met Chineesche contractanten wordt gewerkt vordert voortijdige verbreking van het verband van dit personeel hooge kosten, terwijl indien de productie, mogelijk reeds na korten tijd, weer verhoogd moet worden, men opnieuw vervalt in hooge wervingskosten. Het is mede deze ervaring die een sterke stimulans is geweest voor de doorvoering van een intensieve mechanisatie; een hoog opgevoerde mechanisatie geeft het bedrijf de noodige elasticiteit.

Blijkens punt 8 van zijn rede verkeert dit geachte lid ten onrechte in de meening, dat het hier zou gaan over een te sluiten overeenkomst tusschen het land en de G. M. B.

Dit is toch geenszins het geval; de contracteerende partijen zijn het land en de Billiton maatschappij, welke maatschappij zooals ook reeds in de Memorie van Antwoord is opgemerkt, de volle vrijheid heeft voorwaarden te bedingen, welke zij in haar belang noodig acht.

De voorts door den heer Van Helsdingen opgegeven cijfers voor de Bangkaproductie over de jaren '24 t/m '28 zijn niet geheel juist. Ten rechte zijn geproduceerd:

in 1924	196 325	quintalen
„ 1925	207 981	„
„ 1926	201 700	„
„ 1927	218 802	„
„ 1928	218 283	„

Uit deze cijfers blijkt, dat de productie-toename gering is geweest nl. slechts 10% over een tijdsverloop van 4 jaren.

Door den heer Van Helsdingen is verder gepleit voor de handhaving der smelterijen op Bangka, daar dit bedrijf het best zou kunnen worden uitgeoefend ter plaatse waar het te bewerken grondmateriaal (tinerts) te vinden is, te meer indien aldaar een lage loonstandaard heerscht. Deze stelling gaat in de praktijk niet geheel op; zoo worden de ertsen van Nigeria en de Congo — landen met zeer lagen loonstandaard — in Europa versmolten.

Zooals door het geachte lid den heer De Hoog reeds terecht is opgemerkt, worden ook de ertsen uit Bolivia ten deele in Arnhem versmolten. Plaatsing van het bedrijf niet te Arnhem, doch in Indië zou niet juist zijn geweest. In deze smelterij wordt toch ook erts gesmolten uit andere landen, waardoor de rendabiliteit daarvan wordt verhoogd, terwijl bij grooten omvang van het smeltbedrijf de smeltkosten laag gesteld kunnen worden.

Voorts is voor het te Arnhem toegepaste procédé, waarbij de verliezen belangrijk kleiner zijn dan die in de Bangkasmelterijen, anthraciet noodig, welke grondstof hier te lande niet voorkomt.

Hier mag ik den heer Roep, die toezegging verzocht, om de industrie op Bangka op haar volle productie te doen handhaven, er op wijzen dat, zooals ook duidelijk door den heer de Hoog is uiteengezet, het hier niet gaat om een bevolkingsbelang van eenige importantie. De plaats van smelting dient dan ook geheel op bedrijfseconomische overwegingen te worden vastgesteld. In verband hiermede kan zeker worden aangenomen, dat het smeltbedrijf op Bangka niet geheel zal komen te vervallen, daar voor den afzet in naburige landen de tinsmelting hier te lande voordeelig zal blijven.

Wat betreft de vraag van den heer Roep waarom de tinsmelterij „Arnhem" ook niet in het gefusioneerde bedrijf is ingebracht, verwijs ik naar pagina 17 van de Memorie van Toelichting, waar is medegedeeld, dat ten aanzien van de aandeelen der N. V. Hollandsche Metallurgische Bedrijven bij de onderhandelingen met de Billiton Maatschappij verschil van gevoelen bestond omtrent de juiste waardeering, in verband waarmede de in dezelfde passage van de Memorie van Toelichting aangegeven oplossing is gevonden.

Ter inlichting van den heer Van Helsdingen, die opgave verzocht van de maatschappijen, welke in het smeltbedrijf te Arnhem als aandeelhouder geinteresseerd zijn, kan ik mededeelen, dat de G. M. B. met 3492 en de Billiton Maatschappij met 1008 aandeelen daarin deelnemen.

(De heer Van Helsdingen: Geen andere?)

Geen andere maatschappijen.

Thans, Mijnheer de Voorzitter de kwestie van de vestiging van den zetel van de op te richten N. V.

Door de heeren Van Ardenne, Soangkoepon, Van Helsdingen en de Hoog zijn bedenkingen geopperd tegen vestiging van den zetel in Nederland.

Aan hetgeen op dit punt op bladzijde 5 der Memorie van Antwoord is aangevoerd is naar het mij voorkomt weinig meer toe te voegen. Met de heeren Sandkuyl en Roep is de Regeering van oordeel, dat de zetel van het vereenigde tinbedrijf in Nederland dient te worden gevestigd, aangezien een onverbrekelijk verband moet worden gelegd tusschen het productiebedrijf en de verkooporganisatie, welke in innigen samenhang functionneeren, ten aanzien van welke laatste organisatie de onafwijsbare eisch geldt van vestiging in het centrum der wereldtinhandel.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

De heer Van Helsdingen heeft hierbij de vraag gesteld waar andere niet Europeesche producenten hun zetel gevestigd hebben. Mijnheer de Voorzitter, ik kan te dien aanzien mededeelen, dat het voornaamste concern in Bolivia, dat ruim 60% der productie van dat land controleert, n.l. de Patino Mines and Enterprises Consolidated, kantoor houdt te Parijs.

Voorts is „The Bolivian and General Tin Trust Ltd." gevestigd te Londen en hebben ook verschillende belangrijke maatschappijen, die tinontginningen in Malakka exploiteeren haar zetel in genoemde stad. Verder is ook een deel van de in Siam werkzame tinmaatschappijen in Londen gevestigd, terwijl de directie der tinwinning in de Congo in Brussel zetelt. Van de zes belangrijkste ondernemingen, die in Nigeria tinertsafzettingen exploiteeren of mijnbouwmaatschappijen controleeren, zijn er 5 in Londen gevestigd.

Uit een en ander blijkt wel, dat ook door het meerendeel der buitenlandsche tinproducenten, het belang van de vestiging in het centrum van den tinhandel is onderkend.

Mijnheer de Voorzitter! Door vele leden is voorts critiek uitgeoefend op de voorgestelde samenstelling van den raad van beheer. Uitgaande van het beginsel, dat de aandeelenverhouding in de N. V. zooveel mogelijk tot uitdrukking dient te komen in de verhouding der door partijen te benoemen leden in den raad van beheer, wordt door den heer Van Ardenne bepleit dezen raad uit 10 leden te doen bestaan, waarvan 9 te benoemen door den Gouverneur-Generaal. Zou dit aantal te groot worden geacht dan zou dit geachte lid, evenals de heer Roep, genoegen willen nemen met een bezetting van 7 leden, waarvan 5 regeeringsvertegenwoordigers. Ten slotte beveelt de heer Van Helsdingen een verhouding van 4 : 2 aan, terwijl de heer Soangkoepon een zetel zou willen zien ingeruimd voor een Inheemsch lid.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de aldus naar voren gebrachte wenschen, is door de Regeering inzake de zetelverhouding in overleg getreden met het Opperbestuur. Als resultaat van dit overleg kan ik mededeelen, dat er geen bezwaar tegen bestaat, om in overeenstemming met het voorstel van den heer Van Helsdingen den raad van beheer uit zes leden samen te stellen, waarvan 4 te benoemen door den Gouverneur-Generaal.

Den heer Soangkoepon kan ik hierbij mededeelen, dat er bij de Regeering geen bezwaar tegen bestaat om ook Inheemsche deskundigen voor benoeming in den raad van beheer in aanmerking te doen komen.

Ten slotte wordt in verband met de terzake door den heer De Hoog gestelde vraag medegedeeld, dat de leden van den raad van beheer van een instructie zullen worden voorzien, terwijl voorts, indien door deze leden niet overeenkomstig het regeeringsinzicht wordt gehandeld, zij ten allen tijde door den Gouverneur-Generaal kunnen worden ontslagen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de suggestie van het geachte lid, den heer Kan, om de verhouding der winstaandeelen vast te stellen volgens een glijdende schaal op basis van de marktnoteeringen. Naar aanleiding van de daarbij gestelde vraag of door de Regeering wel voldoende rekening is gehouden met de depreciatie van de gulden, merk ik op, dat indien geen devaluatie zou hebben plaats gehad, de thans aangenomen kritische prijs van *f* 170 vermoedelijk niet aanvaardbaar zou zijn geweest. Hierbij dient er echter rekening mede te worden gehouden, dat zonder de devaluatie, de kostprijzen lager gesteld hadden moeten worden, dan die welke thans zijn aangenomen, in verband waarmede de door Limperg opgezette berekening dan ook zou hebben geresulteerd in een lageren kritischen verkoopprijs.

Het toepassen van een glijdende schaal, welke door den heer Kan wordt aanbevolen, ten einde den invloed van mogelijke schommelingen in de goudwaarde van den gulden te kunnen neutraliseeren, stuit af op het bezwaar, dat de winstverdeeling niet uitsluitend afhankelijk gesteld kan worden van de marktnoteeringen, doch ook in belangrijke mate beïnvloed wordt door den kostprijs, welke samenhangt met het productiequotum.

Mijnheer de Voorzitter! Aan de behandeling van de personeelsaangelegenheden wil ik nog vooraf laten gaan de besprekingen van het door den heer Kerstens kenbaar gemaakte voornemen, om een motie in te dienen, die opschorting vraagt van de behandeling van het aanhangige voorstel tot de komende hoofdzitting met gelijktijdige instelling van een tweetal commissies ter nadere voorlichting van den Volksraad. Ik wil te dien aanzien uitdrukkelijk verklaren, dat naar het oordeel van de Regeering het voorliggende wetsontwerp een dermate grondige voorbereiding heeft ondergaan, waarbij gebruik gemaakt is van de deskundigheid en ervaring van vooraanstaande personen op het gebied zoowel van tintechniek als van accountancy, dat Zij een hernieuwd commissoriaal onderzoek als door den heer Kerstens wordt gewenscht, geheel onnoodig acht, daar hiervan geen nut is te verwachten.

Het indienen van bedoelde motie wordt door de Regeering dan ook ontraden.

Mijnheer de Voorzitter, thans kom ik tot de bespreking van de verschillende personeelsaangelegenheden, welke in verband met deze fusie naar voren zijn gebracht. In de eerste plaats betreffen deze de positieregeling van het thans bij de Bangkatinwinning in dienst zijnd personeel, en in de tweede plaats de vraag op welke wijze de Venit in haar personeelsbehoefte zal voorzien.

Omtrent het eerste punt is het woord gevoerd door den heer Van Ardenne, die een tegenstelling meent te zien tusschen hetgeen in de Memorie van Toelichting en dat wat in de Memorie van Antwoord hieromtrent is gezegd. Dit is niet het geval. De Memorie van Toelichting bepaalt er zich toe aan te geven hoe de algemeene regelen zijn, die bij den overgang zullen moeten gelden, terwijl de Memorie van Antwoord nader aangeeft hoe de toepassing daarvan zal zijn. Naar verwacht wordt zal deze overgang op weinig moeilijkheden stuiten. Verschillende leden blijken hieromtrent echter nog niet geheel gerust en achten het daarom gewenscht van te voren zeker te stellen, dat het Bangkapersoneel niet zal worden gedupeerd.

De heer Van Helsdingen geeft daartoe in overweging een commissie van voorlichting in te stellen, waarin alle betrokken belangengroepen zijn vertegenwoordigd. De heer de Hoog gaat verder en zou de verzekering wenschen, dat als gevolg van de fusie geen personeel op wachtgeld zal worden gesteld. In aansluiting bij hetgeen in de Memorie van Antwoord is medegedeeld, kan ik hier herhalen, dat, gezien ook de goede reputatie, welke de Billiton Maatschappij op personeelsgebied heeft, voor deze ongerustheid weinig aanleiding bestaat. Ten einde echter deze ongerustheid zooveel mogelijk weg te nemen is nog nagegaan, welke bepaalde toezeggingen hiervoor kunnen worden gedaan. De Regeering kan thans na gepleegd overleg met de Billiton Mij. garandeeren, dat al het thans bij de Bangkatinwinning in vasten dienst zijnde personeel, dat door de Bangkadirectie geschikt wordt geoordeeld, indien zulks door betrokkenen wordt gewenscht in vasten dienst van de Venit zal worden overgenomen, waardoor het dadelijk deelgerechtigd wordt in het uitkeeringsfonds.

Mocht in den loop der volgende jaren blijken, dat enkele personen, b.v. door inkrimping van het bedrijf, toch ontslagen moeten worden, dan zal hun worden uitbetaald hun reeds verdiende aandeel in het uitkeeringsfonds en het pensioen of de pensioensuitkeering, dan wel het wachtgeld, voortvloeiende uit het dienstverband met het gouvernement op het tijdstip van overgang. Landsdienaren in vasten dienst, die niet in dienst van de Venit wenschen over te gaan, zullen zoo mogelijk elders in gouvernementsdienst worden geplaatst. Blijkt dit niet dadelijk mogelijk, dan is het onvermijdelijk, dat zij in afwachting daarvan eenigen tijd op wachtgeld worden gesteld.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Ten aanzien van het tijdelijk personeel kan worden toegezegd, dat omtrent hen die al twee jaar of langer bij de Bangkatinwinning werkzaam zijn, binnen één jaar na den overgang zal worden beslist of zij in vasten dienst van de Venit kunnen worden opgenomen, waardoor zij deelgerechtigd worden in het uitkeeringsfonds. Dit zal voor het personeel, dat nog geen twee jaar op Bangka werkzaam is, binnen twee jaar na den overgang worden beslist.

Aan den heer De Hoog kan worden toegezegd, dat ten aanzien van de tijdelijke krachten, die niet mochten kunnen worden overgenomen of in dienst gehouden, een behoorlijke vergoeding zal worden toegekend. Het is de bedoeling vóór de totstandkoming van de fusie hiervoor de regels aan te geven.

Ik vertrouw, Mijnheer de Voorzitter, dat door deze regeling aan den wensch van den heer De Hoog volledig is tegemoetgekomen en dat ook de heeren Van Helsdingen en Soangkoepon daardoor geheel bevredigd zijn.

Ik kom nu tot het tweede punt n.l. de toekomstige personeelspolitiek van de Venit, met name de sterk bepleite wenschelijkheid, dat de Venit zooveel mogelijk Indische werkkrachten zal aannemen. Vooral de geachte leden, de heeren Roep en De Hoog, zijn op dit punt niet gerust en pleiten voor een dwingend voorschrift.

De heer Roep zou willen voorschrijven — en de heer De Hoog stemt hiermede in —, dat 90% van het personeel uit Indische werkkrachten zal moeten bestaan en dat van dit voorschrift alleen met dispensatie zou mogen worden afgeweken.

Ook ten aanzien van dit punt heeft de Regeering overwogen in hoeverre daaraan gevolg zou kunnen worden gegeven, maar tot mijn spijt moet ik verklaren, dat dit niet mogelijk is gebleken. In het bijzonder voor dit mijnbedrijf is een dwingend voorschrift van die strekking niet goed mogelijk en daarvoor bestaat ook geen bepaalde noodzaak. Het hooger technisch personeel op Bangka toch bestaat bijna uitsluitend uit krachten, waarvoor in Indië geen opleiding bestaat, nl. mijnbouwkundige, werktuigkundige, electrotechnische en scheikundige ingenieurs. Van de in totaal 16 op Bangka werkzame ingenieurs is slechts één civiel ingenieur.

Het gaat hier dus voornamelijk om de middelbare krachten. Aangenomen mag wel worden, dat in verband met de daaraan verbonden kosten een goed geleid bedrijf alleen dan tot uitzending van dergelijke krachten zal overgaan, indien dit onvermijdelijk noodig is. Verwacht mag worden, dat zoo noodig de opleiding in Indië ter hand zal worden genomen of zal worden gestimuleerd, zooals de Billiton Maatschappij ook thans reeds doet. Zoo moeten nu nog, zoowel op Billiton als op Bangka, molenbazen voor een belangrijk deel in Nederland worden aangenomen, maar op beide eilanden bestaat reeds een opleiding daarvoor. Ik meen dat we er op mogen vertrouwen, dat de leiding van het nieuwe bedrijf een zooveel mogelijk op Indië georiënteerde personeelspolitiek zal volgen. Mocht dit intusschen niet het geval blijken te zijn, dan zal de Regeering door den raad van beheer in die richting voldoende invloed kunnen uitoefenen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans overgaande tot de artikelsgewijze behandeling door de leden, die daarover het woord hebben gevoerd, moge ik het volgende opmerken.

Artikel 1 lid (1) sub *c*.

De vraag van den heer Van Helsdingen betreffende artikel 1 lid (1) sub c, of door de „Venit" ook deelgenomen kan worden in vennootschappen, die een gelijksoortig doel beoogen ten aanzien van objecten buiten Nederlandsch-Indië, moet bevestigend beantwoord worden; het wordt niet noodig geacht de „Venit' ten deze aan banden te leggen. Echter wijs ik erop, dat ingevolge het bepaalde in artikel 12 lid (1) besluiten tot deelneming in andere ondernemingen de voorafgaande goedkeuring van den Gouverneur-Generaal behoeven.

Artikel 4.

Met het voorstel van den heer Van Ardenne om als datum van beëindiging der vennootschap instede van 31 December 1987 den datum van beëindiging van de G. M. B., den 31en December 1948 te stellen, kan de Regeering niet meegaan. Zooals reeds in de Memorie van Antwoord op pagina 9, naar aanleiding van het door eenige leden gedane voorstel, om de fusie voor slechts tien jaren aan te gaan, naar voren is gebracht, is het juist een van de groote voordeelen van de fusie, dat voor een lange periode een doelmatige en kundige bedrijfsleiding wordt verzekerd.

Artikel 5(1).

De beschouwingen van den heer Van Ardenne omtrent de vestiging van den zetel van de „Venit" in Indië, hebben in het voorgaande gedeelte van mijn rede reeds behandeling gevonden; om niet in herhalingen te vervallen moge ik te dezer plaatse daarnaar verwijzen.

Artikel 8.

Wat de vraag van den heer Van Helsdingen betreffende dit artikel aangaat, de niet vermelding van leden van den Volksraad en leden van den Raad van Nederlandsch-Indië in het tweede lid van dit artikel hangt inderdaad samen met de vestiging van de „Venit" in Nederland; gelijktijdige uitoefening van de functie van lid van den raad van beheer, die in Nederland zijn werkzaamheden zal hebben, en die van lid van één der beide genoemde Colleges, is niet wel denkbaar.

Artikel 9.

De kwestie van de samenstelling van den raad van beheer is zooeven reeds behandeld, dit punt moge ik dus thans laten rusten.

De bezwaren, welke door de heeren Van Ardenne en Van Helsdingen zijn geopperd tegen de regeling van het opmaken der voordrachten voor de benoemingen van de leden van genoemden raad, kunnen door de Regeering niet van groot gewicht worden geacht.

Het zwaartepunt van de aanwijzing der leden van dezen raad is toch niet zoozeer gelegen in het opmaken en indienen der voordrachten, waaromtrent in artikel 9 uitdrukkelijk is bepaald, dat zij een niet-bindend karakter dragen, als wel in de benoeming, welke ten aanzien van de — de meerderheid van den raad vormende — leden, die geacht kunnen worden de Regeering te vertegenwoordigen waaronder de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter geschiedt door den Gouverneur-Generaal.

Hierbij komt nog de bepaling, dat alle voordrachten, dus ook die betreffende de door de vergadering van de aandeelhouders B te benoemen leden, vooraf den Minister van Koloniën en den Gouverneur-Generaal moeten worden aangeboden en dat een benoeming, waarbij afgeweken wordt van een voordracht, als zooeven bedoeld, de goedkeuring behoeft van den Gouverneur-Generaal.

De Regeering acht in dit samenstel van bepalingen voldoende waarborg aanwezig, dat 's lands belangen ten deze behoorlijk tot hun recht zullen komen.

De heeren Van Ardenne en Van Helsdingen hebben beiden bezwaar ingebracht tegen het feit, dat in de regeling van deze materie zoowel de Minister van Koloniën als de Gouverneur-Generaal betrokken is. Waar er van uit is gegaan, dat de zetel van de Venit in Nederland zal worden gevestigd, is zulks echter onvermijdelijk.

De heer Van Helsdingen zou voorts liever in plaats van de uitdrukking „niet-bindende voordracht" den term „aanbeveling" gebezigd zien. Ik geloof inderdaad, dat ook met laatstbedoelden term de bedoeling juist wordt weergegeven.

(De heer Van Helsdingen: Wordt die term dan ook door de Regeering overgenomen?)

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering staat sympathiek tegenover dit voorstel.

Tenslotte wijst de heer Van Helsdingen op de mogelijkheid, dat het nalaten van het geven van bericht door den Minister

BIBLIOTHEEK VOOR BESTUURSVOERING IN HET NIET-WESTERSE GEBIED VAN HET VM. MINISTERIE VAN ZAKEN OVERZEE

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

van Koloniën aan de houders van aandeelen B, als bedoeld in artikel 9 lid (2), binnen den aldaar genoemden termijn van een maand, een gevolg zou kunnen zijn van een verzuim van één der ambtenaren van het departement van Koloniën, waardoor een bevoegdheid van de Regeering verloren zou kunnen gaan. Ik meen echter, dat deze mogelijkheid niet zoozeer een aanleiding behoort te zijn tot het wijzigen van de betrokken bepaling als wel tot het treffen van de noodige voorzorgen op genoemd departement.

Artikel 10.

Bij zijn opmerkingen omtrent de vaste bezoldiging plus reis- en verblijfkosten van de leden van den raad van beheer stelt de heer Van Ardenne de vraag of in den post „Kosten hoofdkantoor der G. M. B." ad *f* 200 000.— begrepen zijn de salarissen der leden van den raad van beheer dier maatschappij. Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. Overigens moge het geachte lid voor wat betreft de overige opmerkingen ten aanzien van dit artikel worden verwezen naar de tevoren gegeven beschouwingen nopens de door hem gecalculeerde financieele nadeelen, welke uit de fusie zouden voortvloeien.

Artikel 11 lid (1) en (2).

In antwoord op de door den heer Van Ardenne met betrekking tot artikel 11 gestelde vraag, waarom van de verhouding van de Billiton Maatschappij met buitenlandsche ondernemingen in de Memorie van Toelichting geen melding is gemaakt, wordt opgemerkt, dat daarvoor niet aanstonds aanleiding bestond. Gelijk uit de Memorie van Antwoord reeds is gebleken, wordt het n.l. practisch uitgesloten geacht, dat de Nederlandsch-Indische belangen door de beperkte buitenlandsche relaties van de Billiton Maatschappij in het gedrang zouden kunnen komen of dat uit deze relaties internationale verwikkelingen zouden voortvloeien.

Ter illustratie van deze relaties diene, dat de Billiton Maatschappij via Stannum slechts een zeer beperkt belang heeft bij buitenlandsche maatschappijen, in welker bestuur zij vertegenwoordigd is (Uganda Syndicaat *f* 343 000.— en Anglo Siamese Tin Syndicate *f* 274 000.—).

Mocht een conflict tusschen de buitenlandsche belangen en de Nederlandsch-Indische belangen dreigen te ontstaan, dan brengt het eigen belang der Billiton Maatschappij mede, dat zij de Nederlandsch-Indische belangen voor 100% op den voorgrond zal stellen, waarvoor, naar van zelf spreekt, ook de raad van beheer zal waken.

Voor opvolging van het voorstel van het geachte lid om aan lid 2 van het onderwerpelijk artikel toe te voegen de woorden „tenzij zij buiten de Venit om een gelijksoortig doel als deze beoogen" (of woorden van gelijke strekking) bestaat naar het oordeel van de Regeering op de hier uiteengezette gronden geen voldoende aanleiding.

Ook de heer Roep, die een voorstel van overeenkomstige strekking heeft gedaan, moge in hetgeen ik zoo juist te berde heb gebracht, de beantwoording van zijn desbetreffende opmerkingen vinden. Lid (3). Voor opvolging van het voorstel van den heer Van Ardenne om artikel 11 lid (3) in dien zin te wijzigen, dat alle bestuurders of commissarissen van tot directie of lid der directie te benoemen naamlooze vennootschappen Nederlander moeten zijn, acht de Regeering geen termen aanwezig. Een dergelijke uitbreiding van het nationaliteitsvereischte komt onnoodig voor; met het stellen van het vereischte van Nederlanderschap voor de meerderheid van bestuurders of commissarissen wordt in deze voldoende waarborg voor het behoud van het nationale karakter der onderneming verkregen. Bovendien geeft het vierde lid van dit artikel ten deze nog verdere waarborgen.

De suggestie van den heer Van Helsdingen om in artikel 11 lid (3) voor „Nederlanders" te lezen „Nederlandsche onderdanen" zal gaarne onder de aandacht van het Opperbestuur worden gebracht. Hetzelfde geldt dan voor artikel 12 lid (3) der statuten.

Met betrekking tot de opmerking van den heer Van Helsdingen, dat in het derde lid van artikel 11 de bepaling ontbreekt, dat de directeur direct noch indirect interesse mag hebben in andere tin- en aanverwante zaken, moge ik verwijzen naar hetgeen ik zoo juist opmerkte met betrekking tot de bezwaren van den heer Van Ardenne tegen dit artikel.

Omtrent den termijn van eerste benoeming der directie, waarvoor de heer Van Ardenne vijf jaren aanbeveelt, werd reeds op blz. 16 der Memorie van Antwoord uiteengezet, dat en waarom de eerste periode op tien jaren ware te stellen, welk standpunt de Regeering meent te moeten handhaven.

Artikel 12 lid (2).

Ten aanzien van het voorstel van den heer Van Ardenne om in artikel 12 lid (2) de laatste zinsnede, betreffende de afzonderlijke handelingsbevoegdheid van elk lid der directie te doen vervallen, meent de Regeering bij haar in de Memorie van Antwoord ad artikel 12 kenbaar gemaakte opvatting te moeten blijven. Ik kan daar nog aan toevoegen ,dat onder bepaalde omstandigheden de handelingsbevoegdheid ten opzichte van daden van beheer en eigendom van elk directielid afzonderlijk haar nut kan hebben; wezenlijk bezwaar tegen die bevoegdheid wordt in elk geval niet aanwezig geacht.

Artikel 13.

De bezwaren, welke door den heer Van Ardenne naar aanleiding van dit artikel naar voren zijn gebracht, kan de Regeering niet deelen. Regel is, dat de aandeelenverhouding 9 : 1 maatgevend is voor de stemmenverhouding in de algemeene vergadering van aandeelhouders (vide artikel 14 lid 1) en dus voor de mate van zeggenschap van het land. Op dezen regel is echter een uitzondering gemaakt met betrekking tot de gevallen, bedoeld in artikel 29 der statuten, omdat het in die gevallen gaat om kwesties — n.l. wijziging der akte van oprichting, vóórtijdige ontbinding der vennootschap of voortzetting daarvan na den gestelden termijn — waarbij uit den aard der zaak de samenwerking van beide participanten onontbeerlijk is. Tot wijziging van artikel 13 in den door den heer Van Ardenne aangegeven zin kan dan ook geen aanleiding gevonden worden.

Artikel 14.

Het geachte lid vraagt nog, wie in artikel 14 lid (2) bedoeld worden met „hen, wien uit anderen hoofde dan als aandeelhouders der naamlooze vennootschap door het te nemen besluit eenig recht jegens de vennootschap zoude worden toegekend, of die enz.". Deze bepaling houdt verband met artikel 44c van het Nederlandsche Wetboek van Koophandel en is van belang, wanneer het besluiten geldt, waarbij aandeelhouders persoonlijk geïnteresseerd zijn, bijv. indien het schuldvorderingen op de vennootschap betreft, waarbij zij betrokken zijn.

Artikel 16 (2).

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot hetgeen door den heer Van Ardenne ten aanzien van het bepaalde bij artikel 16 lid (2) wordt opgemerkt, moge het volgende worden aangevoerd. Naar aanleiding van dit artikellid, waarin bepaald is, dat de directie van de overwinst drie procent ontvangt, zegt de Memorie van Toelichting, dat dit percentage bij de G. M. B. 5% bedroeg, daarmede tot uitdrukking brengend, dat nu van het gefusionneerde bedrijf grootere winsten dan van de G. M. G. te verwachten zijn, daarmede rekening is gehouden door een verlaging van het percentage. Voorts is daarmede in hetzelfde artikellid nog rekening gehouden door de bepaling, dat door den Raad van Beheer een maximum bedrag voor de aan de directie uit te keeren belooning wordt vastgesteld.

Naar aanleiding van hetgeen door den heer Van Helsdingen is opgemerkt bij artikel 16 lid (2) kan worden medegedeeld, dat de belooning ten bate van de Billiton Maatschappij komt.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)
Dat voorts, nu het percentage waartoe de Billiton Maatschappij in het aandeelenkapitaal van het nieuwe gemengde bedrijf participeert daalt, ook het percentage voor belooning voor het voeren van de directie daarmede evenredig zou moeten dalen, vermag de Regeering niet in te zien.

Wat betreft de beteekenis van de in het vierde lid van dit artikel bedoelde reserve kan aan de toelichting, welke in de Memorie van Antwoord werd gegeven, nog worden toegevoegd, dat deze reserve, behalve voor nivelleering der dividenduitkeeringen, onder anderen ook kan worden bestemd voor vorming van speciale fondsen.

Artikel 17.

Ten aanzien van de bezwaren, welke door de leden Van Ardenne en Van Helsdingen inzake de bij artikel 17 getroffen regeling worden naar voren gebracht, moge, ter verduidelijking van hetgeen daaromtrent in de Memorie van Antwoord is medegedeeld, er nog de aandacht op gevestigd worden, dat wanneer een speciale belasting zou worden opgelegd voor delfstoffen, door de nieuwe vennootschap gewonnen, de verhouding wat aangaat onderlinge verdeeling der behaalde voordeelen tusschen de twee participanten, niet eenzijdig door het land, dat als belastingheffer tegen de mede-participant in een bijzondere positie verkeert, te zijnen gunste gewijzigd mag kunnen worden.

Artikel 18.

Ook bij de Venit zal een uitkeerings- en voorzieningsfonds worden opgericht in den geest zooals thans bij de G. M. B. aanwezig is. Hoewel voor laatstbedoeld fonds geen wettelijke verplichting bestaat is de Regeering gaarne bereid het Opperbestuur in overweging te geven de verplichting tot het in het leven roepen van een zoodanig fonds overeenkomstig de suggestie van den heer Van Ardenne in de wet op te nemen.

Artikel 19.

Tegen invoeging van het woord „onverwijld" in artikel 19 lid (2) tusschen de woorden „Volksraad" en „toegezonden", als door het lid Van Helsdingen voorgesteld, bestaat naar het mij voorkomt geen bezwaar.

Openbaarheid van balans en winst- en verliesrekening kan inderdaad geacht worden voldoende verzekerd te zijn door de in het laatste lid van dit artikel voorgeschreven toezending der stukken aan de Staten-Generaal en den Volksraad.

Artikel 20.

De liquidatie van de Venit geschiedt inderdaad, zooals de heer Van Ardenne opmerkt, ingevolge artikel 20, 1e lid, door den raad van beheer en de directie, echter met inachtneming van de bepalingen in de acte van oprichting omtrent beider bevoegdheid, een en ander, tenzij de vergadering van aandeelhouders op voorstel van den raad van beheer anders beslist. Van belang is hierbij, dat het land in de algemeene vergadering van aandeelhouders overwegenden invloed kan doen gelden.

In dit verband kan ten aanzien van de bevoegdheden van de directie nog worden gewezen op artikel 13 lid (4) der statuten, krachtens hetwelk zij voor de daar genoemde handelingen goedkeuring of machtiging van den raad van beheer behoeft.

De heer Van Helsdingen heeft bezwaar tegen de uitkeering aan de directie van 3% van de overwinst bij de liquidatie der vennootschap. Deze regeling is echter geheel in overeenstemming te achten met de regeling van artikel 16 omtrent de winstverdeeling in het algemeen en is te beschouwen als een laatste remuneratie aan de directie overeenkomstig den in artikel 16 aangenomen maatstaf.

Artikel 22.

De heer Van Ardenne noemt bij zijn opmerkingen omtrent artikel 22 als een bezwaar tegen de samenstelling van de commissie van taxatie, dat daarin niet tot uitdrukking is gebracht de kapitaalsverhouding van de beide groepen van aandeelhouders van de Venit. Het is echter wel duidelijk, dat waar het hier gaat om het verkrijgen van een objectieve waardeering

(Voorzitter, fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)
van de activa der vennootschap, met een samenstelling van de taxatiecommissie, zooals die normaal in dergelijke gevallen plaats vindt, dient te worden volstaan.

Voorts hebben zoowel het zooeven genoemde lid als de heer Van Helsdingen bezwaar tegen de voorgestelde redactie van dat artikel, omdat deze aanleiding zou kunnen geven tot de opvatting als zou de Regeering bij de ontbinding der vennootschap ook de nog in den bodem aanwezige ertsreserve tegen taxatiewaarde moeten overnemen. Ik geloof echter niet, dat de redactie in dit opzicht onduidelijk is; daarbij toch wordt bepaald, dat alle aan de vennootschap toebehoorende roerende en onroerende goederen, zoowel boven als onder den grond, door het land zullen worden overgenomen en dat bij de taxatie van de waarde daarvan rekening zal worden gehouden met de waarde, die deze activa alsdan mede in verband met de resteerende ertsreserve voor het bedrijf hebben en met de handelswaarde der producten. Zooals bij artikel 22 in de Memorie van Antwoord reeds is opgemerkt, is van een in rekening brengen aan het land van de waarde van de resteerende ertsreserve geen sprake en zulks kan ook niet het geval zijn, omdat vanaf het oogenblik, dat het ontginningsrecht van de Venit komt te eindigen, het land automatisch weder de beschikking krijgt over alle zich nog in den grond bevindende delfstoffen. Wijziging van dit artikel, teneinde dit met zooveel woorden daarin neer te leggen, acht de Regeering daarom niet noodig.

(De heer Van Helsdingen: Maar kan de tusschenzin „in verband met de ertsreserve" geen misverstand verwekken?)

Een misverstand is hier naar de meening der Regeering niet mogelijk, aangezien de ertsreserven nooit als activa zullen zijn aan te merken; dit is in het mijnbouwbedrijf nimmer het geval en hier zou het dan wel een unicum zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede ben ik gekomen aan het eind van de beantwoording der sprekers.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. De tweede termijn van de zijde van den Volksraad wordt gesteld op Maandag a.s. Ik stel dezen termijn zoo ruim in de hoop, dat de leden dien tijd zullen gebruiken, om hun gedachten zoo kort en zakelijk mogelijk te formuleeren en met name niet in herhaling zullen treden van wat zij of andere leden in eersten termijn reeds naar voren brachten. Het is de bedoeling, dat de tweede termijn op Maandagmorgen zal worden beëindigd.

Ik verzoek den leden, die moties mochten wenschen in te dienen — amendementen zijn op een wetsontwerp niet mogelijk —, dit reeds bij die gelegenheid te doen.

Aan de orde is de voortzetting der mondelinge beantwoording van verschillende schriftelijk ingediende vragen der leden; beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake aanstelling personeel bij de S. S.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het door den heer Iskandar Dinata ter sprake gebrachte bericht in de Sinar Pasoendan van 5 Januari jl. kan ik mededeelen, dat door den S.S.-dienst geenszins het standpunt wordt ingenomen, dat in den vervolge slechts zonen van S.S.-ambtenaren en -beambten voor plaatsing bij genoemden dienst in aanmerking zouden komen.

Bij aanneming van nieuw personeel geldt als algemeene regel, dat de meest geschikte candidaten voor een plaatsing

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den fd. directeur van Verkeer en Waterstaat en den directeur van Onderwijs en Eeredienst.

(fd. Dir. v. V. en W., Iskandar Dinata, Mevr. Razoux Schultz.)

in aanmerking worden gebracht. Bij gelijke geschiktheid wordt echter inderdaad de voorkeur gegeven aan de kinderen van S.S.-ambtenaren en -beambten, omdat het uit een oogpunt van dienstbelang als een voordeel moet worden beschouwd, dat deze jongelui, die van jongs af aan vertrouwd zijn met de stiptheid en discipline, welke het bedrijf eischt, bij het bedrijf in dienst komen.

De onjuistheid van het ingezonden stuk in de Sinar Pasoendan moge overigens blijken uit het feit, dat van de 57 bij de S.S. werkzaam gestelde volontairs, die in opleiding zijn genomen voor een organieke functie, 32 personen geen kinderen van S.S.-ambtenaren zijn.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor het geruststellend antwoord, maar ik wil toch opmerken, dat in het antwoord de juistheid van het door mij in mijn vraag aangehaalde persbericht wordt toegegeven, waar de geachte Regeeringsgemachtigde verklaart, dat bij gelijke geschiktheid aan kinderen van S.S.-ambtenaren den voorrang gegeven wordt. Dit noem ik nog altijd een bevoorrechting en ik hoop dan ook, dat van deze gedragslijn afgeweken zal worden.

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! De S.S. is een bedrijf, dat hooge eischen aan stiptheid en organisatie stelt. Indien dus de mogelijkheid bestaat in dit opzicht eenige zekerheid te krijgen ten aanzien van het aan te stellen personeel wordt daarvan uiteraard een dankbaar gebruik gemaakt. Daarin mag, zooals ik in mijn antwoord in eersten termijn reeds opmerkte, geen bevoorrechting gezien worden.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van mevrouw Razoux Schultz, ingezonden op 19 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake afzonderlijke slaapvertrekken voor mannen en vrouwen in de 3e klasse van de nachttreinen.

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Door mevrouw Razoux Schultz is de wensch te kennen gegeven tot het doen aanbrengen van afzonderlijke slaapvertrekken in de 3e klasse van de nachttreinen.

Het beschikbare 3e klasse-materieel leent zich echter niet tot het inrichten van afzonderlijke vertrekken. Teneinde niettemin zooveel mogelijk aan het verzoek van het geachte lid tegemoet te komen, zal in de 3e klaswagens, welke in de nachttreinen meeloopen, een bepaalde ruimte worden afgeschoten, welke ruimte, omvattende vier dubbele zitplaatsen, alsmede twee ligplaatsen, dan kan worden gereserveerd voor alleenreizende vrouwen.

Aan de einden zal deze ruimte worden afgesloten door vaste schotten en langs het middenpad door een gordijn.

Mevr. **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor de tegemoetkomende houding ten opzichte van dit standpunt. Ik zou haast willen zeggen, dat iedere aanvulling hiervan de zaak zou verzwakken.

Ik zou daarom alleen nog willen vragen om wanneer de Regeering straks wel beschikbare ruimte zou krijgen, of wanneer zou blijken, dat er veel gebruik gemaakt wordt van de nachttreinen, te overwegen aparte slaapcoupé's in te richten — zoodat het nu om een zeer tijdelijken hoewel bruikbaren overgangstoestand gaat. Voorts wil ik vragen of de Regeering daarbij dan ook rekening wil houden met den mijns inziens

(fd. Dir. van V. en W., Dir. van O. en E.)

zeer goeden toestand die ten aanzien daarvan in Japan heerscht wat betreft ligging, indeeling en gerieflijkheden.

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne toezeggen, dat daarnaar een onderzoek zal worden ingesteld als de nachttrein wat langer geloopen heeft.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Verboom, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent de onderhandelingen tusschen de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische postadministratie betreffende een algemeene aanzienlijke verlaging van het zg. luchtrecht in het postverkeer tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië v.v.

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Op de door den heer Verboom gestelde vragen, betreffende een verlaging van het luchtrecht in het postverkeer tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië, kan ik antwoorden, dat tusschen de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische postadministraties inderdaad onderhandelingen zijn gevoerd om de tarieven voor de verzending van brieven, postbladen en briefkaarten per K.L.M. in het wederzijdsch verkeer een belangrijke verlaging te doen ondergaan.

Voor zooveel Nederlandsch-Indië betreft, hebben deze onderhandelingen geleid tot de opstelling van een nieuw tariefsschema voor het vervoer van evengenoemde poststukken per K.L.M. naar Nederland.

Dit schema is thans nog bij de verschillende adviesinstanties in beschouwing; na ontvangst dezer adviezen zal de Regeering haar standpunt terzake bepalen, hetgeen spoedig tegemoet kan worden gezien.

Ik kan hier nog aan toevoegen, dat tegelijk met deze tariefsherziening het binnenlandsche luchtrecht in nadere beschouwing wordt genomen.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Verboom nog het woord? Zoo neen, dan zijn hiermede de vragen omtrent Verkeer en Waterstaat afgehandeld en kan worden overgegaan tot de beantwoording van de vragen door den directeur van Onderwijs en Eeredienst.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Wiwoho, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht betreffende de splitsing van verschillende volledige IIe klasse Inlandsche scholen in volksscholen en vervolgscholen.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan den heer Wiwoho mededeelen, dat van de tot vóór de overdracht gehandhaafde volledige IIde klasse scholen geen enkele na de overdracht gesplitst is geworden door de betrokken locale overheden, ook niet in Buitenzorg.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg de Regeering dank voor de gegeven inlichtingen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Boestan, ingezonden op 20 Januari 1937.

(Directeur van Onderwijs en Eeredienst).
Bij deze vraag worden eenige inlichtingen verzocht over de toelating van candidaten tot den hoofdactecursus.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de eerste vraag van het geachte lid, den heer Boestan, kan worden medegedeeld, dat de voorbereidende afdeelingen van den hoofdactecursus waren bestemd voor die abituriënten der H. K. S., die in de praktijk goed voldaan hadden en wier beheersching van het Nederlandsch met minstens „ruim voldoende" kon worden gewaardeerd.

In de praktijk was n.l. gebleken, dat de meeste H. K. S.-ers in twee jaar zeer moeilijk de studie voor de hoofdacte tot een goed einde konden brengen. De meest geschikte H. K. S.-ers hebben thans hun kans voor deze studie reeds gehad; in 1935 kostte het reeds groote moeite nog 2 kleine voorbereidende afdeelingen van den hoofdactecursus te vormen, zoodat in 1936 geen behoorlijke voorbereidende afdeeling meer gevormd kon worden.

Nieuwe H. K. S.-ers zijn er niet bijgekomen, zoodat ook in 1937 en volgende jaren geen nieuwe voorbereidende afdeeling gevormd zal kunnen worden. Het ligt echter niet in de bedoeling om goede H. K. S.-ers, die nog geen kans gehad hebben, in de toekomst van de hoofdacteopleiding uit te sluiten.

Wat betreft de tweede vraag inzake rechtstreeksche toelating van leerlingen tot den cursus moge worden medegedeeld, dat zulks dit jaar niet het geval zal zijn, omdat het in de bedoeling ligt de opleiding voor de (Ind.) hoofdacte te reorganiseeren.

Op de derde vraag kan worden geantwoord, dat in de toekomst leerlingen voor den cursus gerecruteerd zullen worden uit abituriënten der H. K. S., H. C. K. en H. I. K.

In antwoord op de vierde vraag omtrent de selectie der candidaten, moge dienen, dat het in de bedoeling ligt in de toekomst alleen die candidaten tot den hoofdactecursus toe te laten, die in de praktijk goed voldaan hebben en wier beheersching van het Nederlandsch en intellectueele aanleg van dien aard zijn, dat redelijkerwijze verwacht mag worden, dat zij met kans op succes de studie van den hoofdactecursus kunnen volgen.

Wat betreft de rechtstreeksche toelating der geschiktste H. K. S.-ers tot den hoofdactecursus, moge worden opgemerkt, dat het voor een H. K. S.-er alleen ingeval van een bijzonder goeden studieaanleg mogelijk zal zijn met voorbijgang van de voorbereidende afdeeling de studie aan den hoofdactecursus met succes te volgen, doch dat waar dit geval zich voordoet, er uiteraard ook geen bezwaar bestaat tegen zulk een rechtstreeksche toelating.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Boestan nog het woord? Zoo neen, dan kan tot de volgende vraag worden overgegaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht betreffende de examen-acte Inlandsche talen voor Inheemsche onderwijzers.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad is de veronderstelling van den heer Iskandar Dinata juist, dat onderwijzers van Inheemschen landaard in het bezit van een Europeesche onderwijsbevoegdheid uit hoofde van hun landaard beschouwd worden reeds in het bezit van de acte voor hun landstaal te zijn.

(Iskandar Dinata, Directeur van Onderwijs en Eeredienst).
De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou alleen willen vragen, of zij dus in aanmerking kunnen komen voor verdere bevordering.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Natuurlijk!

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent de invoering van een pensioenregeling voor bijzondere niet-Europeesche leerkrachten bij gesubsidieerde scholen.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Op deze vraag van den heer Iskandar Dinata kan worden medegedeeld, dat de gegevens over deze aangelegenheid thans ontvangen zijn en dat deze nu in behandeling is bij de pensioen-technische instanties ter berekening van de financieele consequenties.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer, dat het altijd hetzelfde antwoord is, dat ik hierop van den geachten Regeeringsgemachtigde ontvang. Ik zou gaarne van de Regeering vernemen, wanneer ongeveer de regeling tot stand zal komen.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij daarover als Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs natuurlijk niet uitspreken; ik kan alleen mededeelen, dat het departement van Onderwijs deze zaak behandeld heeft.

Ik wil er hierbij echter wel tevens op wijzen, dat toen het departement van Onderwijs deze zaak in behandeling had, het herhaalde malen belanghebbenden heeft moeten aanschrijven om de noodige gegevens op te zenden.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van mevrouw Razoux Schultz.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht betreffende de waardeering der hoofdacte bij vrouwelijke en mannelijke leerkrachten W.L.O.

De heer **De Kat Angelino,** directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats vraagt mevrouw Razoux Schultz een uiteenzetting van de gronden, waarop het verschil in behandeling van de vrouwelijke en van de mannelijke leerkrachten bij het Westersch lager onderwijs berust. Dit verschil bestaat inderdaad, doch het houdt geen verband, direct noch indirect, met een mindere waardeering van de prestaties van eerstgenoemde krachten. Het is het gevolg van het streven, hetwelk destijds ook in den Volksraad is bekend gesteld, om bij de invoering der zoogenaamde gesloten personeelsformatie en het ontstaan van een overcompleet van H. A.-bezitters en -bezitsters, zoo min mogelijk die leerkrachten te treffen, die als gezinshoofden voor zwaardere lasten staan, of zouden komen te staan. Het was dus niet onredelijk bij de maatregelen tot vermindering van het overcompleet, de niet-gezinshoofden i.c. de ongehuwde hoofdaktebezitters te laten voorgaan.

Gaarne wil ik verder het geachte lid als antwoord op zijn tweede vraag de verzekering geven, dat zoodra daartoe weer gelegenheid is, bevordering c.q. herstel in den ouden rang van de hoofdaktebezitsters aan de orde zal worden gesteld.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den directeur van Onderwijs en Eeredienst.

(Mevr. Razoux Schultz).

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van de Regeering heeft mij, zooals begrijpelijk zal zijn, niet kunnen bevredigen. Ik ben mede van meening, dat gezinshoofden hier in de eerste plaats geholpen moeten worden en de vrouwelijke leerkrachten hebben zich daar ook al bij neergelegd. Het gaat hier echter om een zeer groote eigenaardigheid, die in den vorm van een antwoord op een vraag en een nieuwe vraag niet is te beantwoorden en die ik dan ook gaarne bij de behandeling van de hoofdbegrooting in het nieuwe zittingsjaar meer uitgebreid naar voren wil brengen.

Het is toch vreemd, dat bij alle andere takken van dienst de mannelijke en vrouwelijke ambtenaren wèl gelijk gewaardeerd worden, in het algemeen takken van dienst, waar het toch lang niet zeker is, dat de vrouwelijke krachten direct noodig zijn en waarbij het werk zeker niet minder goed zou worden verricht, wanneer daar geen vrouwelijke krachten waren. Bij het onderwijs staat juist deze zaak anders en er is toch ook van de zijde der Regeering wel zeer duidelijk tot uiting gekomen, dat men daarbij zeer speciaal vrouwelijke krachten noodig heeft. Doet het dan niet vreemd aan, waar dus deze vrouwelijke krachten noodig zijn om het onderwijs op een goed peil te houden, dat juist daar de vrouwelijke krachten anders worden gewaardeerd dan de mannelijke?

Naar mijn meening zal de Regeering ook niet kunnen volhouden, dat, doordat er een overbezetting is aan krachten, de vrouwelijke leerkrachten niet in aanmerking kunnen komen voor herbenoeming of voor waardeering van de hoofdacte, want in de jaren 1935 en 1938 zijn er zelfs — wanneer ik goed ben ingelicht — jonge onderwijzers weder tot hoofdonderwijzer benoemd. Er valt hier dus wel degelijk een streven te onderkennen om de vrouwelijke krachten minder te waardeeren, althans wijst dit er in de oogen van de vrouwelijke leerkrachten op.

(De heer De Kat Angelino, directeur van Onderwijs en Eeredienst: Dat is niet het geval.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop op deze aangelegenheid in de a.s. hoofdzitting nader terug te komen, waarbij ik dan concrete gevallen naar voren zal brengen en de stemmen van de onderwijzeressen zal laten hooren.

Ik zou thans echter nog — aangezien ik op dit oogenblik voor de behandeling van dit onderwerp weinig tijd heb — de nieuwe vraag aan de Regeering willen stellen, of het niet mogelijk is, in ieder geval te overwegen om althans die onderwijzeressen, die herbenoemd zijn, dus die onderwijzeressen, die 10, 15 of misschien meer jaren dienst hebben, en daarvan een zeker aantal jaren zelfs hoofdonderwijzeres zijn geweest, wier hoofdacte derhalve vroeger gewaardeerd is en die b.v. bij ommekomst van hun verlof of in dienst zijnde de mededeeling hebben gekregen, dat zij werden herbenoemd tot onderwijzeres, waardoor zij van een, laten wij eens aannemen, salaris van plus minus *f* 400 zijn gekomen op een salaris van *f* 250 — zelfs wanneer zij twee derde leerkracht waren, tot *f* 175 — leerkrachten die vroeger nooit zouden hebben kunnen veronderstellen, toen zij voor de hoofdacte studeerden, dat zij eens een dergelijke mededeeling zouden ontvangen, althans weder te benoemen tot hoofdonderwijzeres.

(De heer Kerstens: Hetzelfde komt bij de mannelijke leerkrachten-gezinshoofden voor.)

Dat komt onder die categorie leerkrachten zeer weinig voor, doch daarover kunnen wij misschien in de a.s. hoofdzitting aan de hand van gedetailleerde cijfers spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mijn verzoek zelfs nog wat willen uitbreiden en de Regeering redelijkheidshalve willen vragen om niet alleen de onderwijzeressen, die herbenoemd zijn, die al hoofdonderwijzeres zijn geweest met de daaraan verbonden salariëering, doch ook die onderwijzeressen, die vóór het jaar 1934 hebben gestudeerd voor de hoofdacte en in 1934 die studie voleindigd hebben en plotseling de mededeeling kregen: gij zijt wel afgestudeerd, doch zult niet worden gesalariëerd op basis van de hoofdacte, ook nog te laten vallen onder de schaal van hoofdonderwijzeressen. Dat zou niet alleen billijk zijn ten opzichte van de onderwijzeressen — waarvoor ik speciaal ben opgekomen — doch volgens hetgeen de heer Kerstens zegt, ook voor de onderwijzers. Ik zou echter allen ten deze over één kam willen scheren.

(Directeur van Onderwijs en Eeredienst).

De heer **De Kat Angelino**, directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het geheel eens met het geachte lid, mevrouw Razoux Schultz, dat over deze aangelegenheid veel uitvoeriger in de a.s. hoofdzitting van den Volksraad kan worden gesproken en zal daarom thans niet diep op deze kwestie ingaan. Het geachte lid heeft als principieel punt aan de orde gesteld een verschil in behandeling tusschen de mannelijke en vrouwelijke leerkrachten en — daarop heb ik in mijn eerste antwoord reeds gewezen — dat is absoluut geen beginsel voor de Regeering. Dat is alleen geschied — dat is destijds ook aan den Volksraad medegedeeld en heeft, meen ik, bij het geachte college instemming gevonden — in den gedachtengang, dat de Regeering destijds gedwongen was voor haar leerkrachten eenige zeer zware maatregelen te treffen, aangezien in bepaalde rangen een overcompleet bestond, maar dat dan in ieder geval geprobeerd moest worden diegenen daarmede het minst te treffen, die dat het slechtst konden dragen.

Vandaar ook, dat het hier dus alleen een voorbijgaanden maatregel betreft, zooals ik reeds heb opgemerkt. Zoodra zulks weer mogelijk is, zullen de vrouwelijke en de mannelijke leerkrachten gelijk worden behandeld.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Boestan.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake de berekening van den diensttijd van Inheemsche schoolhoofden.

De heer **De Kat Angelino**, directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De heer Boestan kan er zich niet mede vereenigen, dat voor Inheemsche onderwijzers, die na 1 April 1934 de hoofdacte hebben behaald of zullen behalen, bij bevordering tot hoofdonderwijzer-schoolhoofd van hun diensttijd doorgebracht vóór het behalen van die akte slechts de helft tot een maximum van 5 jaren wordt medegeteld voor de berekening van hun salaris in hun nieuwen rang, en zulks in het bijzonder voor hen, die reeds een langen diensttijd hadden, voordat zij de hoofdakte behaalden of behalen.

Op dit punt zou ik het geachte lid er op willen wijzen, dat deze regeling is vastgesteld in de H. B. B. L. 1934 (noot bij schaal 138) en niet alleen geldt voor inheemsche onderwijzers, maar ook voor hun Europeesche collega's (noot bij schaal 226 van evengenoemde bezoldigingsregeling).

De begrenzing van den diensttijd, zonder de vereischte bevoegdheid doorgebracht, stimuleert juist tot studie voor die akte op betrekkelijk jeugdigen leeftijd, hetgeen voor een vruchtdragende studie van reëel belang is te achten.

Het is daarom, afgezien van de hierbij in het geding komende beginselen der H. B. B. L., niet aan te bevelen die begrenzing te verruimen of geheel te doen vervallen, terwille van enkele uitzonderingsgevallen, leerkrachten betreffende, die eerst op lateren leeftijd zich aan deze studie wijden.

Verder heeft de heer Boestan inlichting gevraagd omtrent het geval van enkele schoolhoofden, die door een vergissing van de administratie in het genot van een hooger salaris dan het organieke waren gesteld en van wie het te veel genotene wordt teruggevorderd. Inderdaad is, toen de vergissing door de administratie was opgemerkt, overgegaan tot terugvor-

(Directeur van Onderwijs en Eeredienst).
dering, doch er kan naar het voorkomt niets onredelijks worden gezien in het teruggeven van datgene, waarop men geen aanspraak heeft, terwijl bovendien, om de betrokkenen tegemoet te komen, al het mogelijke is gedaan. Zelfs zijn de voor gevallen als deze gebruikelijke voorschriften terzijde gesteld, om de terugvordering zoo soepel mogelijk te doen plaats hebben.

De Regeering kan daarom niet inzien, dat op deze punten uit een oogpunt van redelijkheid herziening gemotiveerd zou zijn.

De **Voorzitter**: Verlangt de heer Boestan nog het woord? Zoo neen, dan is hiermede de mondelinge beantwoording der schriftelijk gestelde vragen afgedaan, uitgezonderd een tweetal vragen betreffende het departement van Oorlog, die beantwoording zullen vinden als de daarop betrekking hebbende aanvullingsbegrooting aan de orde is.

Morgenochtend zal plaats hebben de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad van de aanvullende begrootingen betreffende de besteding van de *f* 25 millioen-

(Voorzitter.)
bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**). Het is de bedoeling, dat ieder lid, dat zulks wenscht, daarover éénmaal het woord zal kunnen voeren over alle begrootingsafdeelingen. Ik doe hierbij het verzoek tot de leden om daarbij de volgorde van de begrootingsafdeelingen in acht te nemen; eerst dus eventueel algemeene opmerkingen en daarna de volgorde der begrootingsafdeelingen.

Men moet erop rekenen, dat morgen in ieder geval de eerste termijn van de zijde van den Volksraad van dit onderwerp zal moeten eindigen, zoonoodig met een avondvergadering.

Vrijdag komt volgens den rooster van werkzaamheden aan de orde de eerste termijn van de zijde van den Volksraad betreffende de Groepsgemeenschapsordonnantie (Ond. **139**).

Zaterdag zal plaats hebben de voortzetting der behandeling van het petitie-voorstel-Roep c.s. (Ond. **36**), en wel eerst het antwoord van den eersten onderteekenaar en vervolgens na een korte pauze de behandeling in tweeden termijn van dit onderwerp van de zijde van de leden.

De vergadering wordt te 10.59 uur v.m. gesloten.

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

83ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 11 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 42 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Moelia, Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops, Drossaers, Van Haeften, Hart, Langeler en Offringa.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de *afdeelingen I*, Regeering en Hooge Colleges, III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur (als gewijzigd bij nota van wijzigingen st. 5), V A, Dienst der Volksgezondheid, VI, Departement van Economische Zaken (als gewijzigd bij nota van wijzigingen st. 5), VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en IX, Departement der Marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937, in verband met de besteding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **143**).

Ik breng mijn gisteren aan de sprekers gedaan verzoek in herinnering, zich te houden aan deze volgorde, dat zij eerst eventueele algemeene opmerkingen maken en daarna opmerkingen over de betrokken afdeelingen in de volgorde harer nummering.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen kan ik mij, de mogelijkheden van het oogenblik in aanmerking genomen, met de grove verdeeling van de 25-millioen Nederlandsche welvaartsbijdrage wel vereenigen. Er zijn echter een tweetal punten, waarover ik met de Regeering ernstig van meening blijf verschillen.

Ik acht de dotatie aan het Boschwezen van *f* 1 600 000 niet in overeenstemming met het directe nut, dat van de Nederlandsche bijdrage liefst wordt verwacht. Dat geld lijkt mij beter in overeenstemming met het doel van de 25-millioengift te gebruiken, door ruimer maatregelen mogelijk te maken tot versteviging van den door de crisis getroffen landbouwersstand. Afgezien van den aanleg van irrigatiewerken en van wegenaanleg, is thans voor dit belangrijke doel direct nog geen *f* 1 millioen beschikbaar gesteld, en blijkbaar is de

(White.)

eenige groote maatregel, waar de Regeering dadelijk effect van verwacht, de verspreiding van beter plantmateriaal!

Men begrijpe mij goed. Het gaat hier niet om de vraag, of het Boschwezen, na de achter ons liggende crisisjaren, dat geld thans al dan niet hard noodig heeft; een vraag, die bij de normale begrooting thuis hoort. Ik maak hier alleen bezwaar tegen de besteding van een dergelijk groot bedrag uit een — ook in werkingsduur — beperkt welvaartsfonds met een specifiek doel voor maatregelen, die niet rechtstreeks en dadelijk, integendeel, in het algemeen gesproken pas op den heelen langen duur, vruchten zullen „kunnen" afwerpen; behoudens dan de nevengaande en weer voorbijgaande geldinjecties bij werkverschaffing, waarvan echter de noodzakelijkheid op dit oogenblik, ja zelfs de wenschelijkheid in dit geval, zeer aanvechtbaar is; terwijl die maatregelen andere, wel direct vruchtbare maatregelen in den weg staan. Ik kom bij de VIe afdeeling hier nog op terug. Ik zou de Regeering willen verzoeken zich nog eens over dit punt te beraden.

Mijn tweede bezwaar bij de verdeeling van de 25-millioen is, dat bij die verdeeling en bij de onderverdeeling der fondsen onvoldoende is gerealiseerd, dat de plotselinge uitzetting van verschillende diensten met veel jong personeel noodig maakt eenige versterking van de centrale leiding, van het toezicht, van het beheer en van de contrôle. Een opvallende en zeer te appreciëeren uitzondering hierop maakt de afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken.

Ten slotte acht ik de taak van de commissie-van den Bussche geenszins afgeloopen met het ontwerpen der plannen; m.i. dient die commissie verder als centrale overkapping en bewaking in stand te blijven. Onder haar hooge leiding kan zij bij den noodzakelijken interdepartementalen arbeid ten bate van de thans aan de orde zijnde welvaartsbevordering van dit land m.i. niet worden gemist.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat is toch voor andere zaken van gelijken aard ook niet noodig.)

Hier ligt toch de kwestie eenigszins anders, Mijnheer de Voorzitter, aangezien over drie jaar een centrale afrekening zal moeten plaats hebben van wat er aan resultaten is bereikt.

In de Memorie van Antwoord wordt wel zeer positief à priori gezegd, dat een dergelijke injectie van *f* 8 millioen per jaar geen speciale maatregelen ten deze vereischt, andere dan die, welke reeds genomen zijn, en dat het geval bij Nijverheid een bijzonderheid is. Ik meen ook ten deze echter een nader beraad te moeten bepleiten.

Dit wat het algemeene deel van de voorliggende aanvullende begrooting betreft. Te dezer plaatse moge ik tenslotte nog de hoop uitspreken, dat na deze 3-jarige periode van Nederlandsche welvaartsbijdrage de tijden zoo zullen zijn, dat met eigen kracht op den weg naar interne welvaart kan worden voortgegaan, tot heil van deze landen; eventueel met misschien desnoods als hulp een welvaartsbijdrage van den kant der rubbergewesten, die wij dan Nederland ten voorbeeld kunnen stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Het belangrijkste punt in het voor ons liggende welvaartsplan is voor mij, dat eindelijk het groote vraagstuk van de overzetting van het groote en toenemende overschot aan Javanen naar de dun bevolkte gebieden van onzen archipel en in de eerste plaats naar Sumatra breed kan worden bezien en behoorlijk kan worden voorbereid, vooral ook technisch.

Dat dit laatste niet afhankelijk van een momenteele mate van emigratiewilligheid zal geschieden, heb ik met geruststelling uit de uitstekende nadere toelichting in de Memorie van Antwoord vernomen. Het is inderdaad hard noodig, dat het ten deze afgeloopen is, dat kolonisten staan te wachten op terreinen, die nog gezocht of gekeurd moeten worden. Ook het langer wachten op bevloeiïng dan beloofd is, moet worden ontgaan. Aldus moeten terreinen in reserve worden gehouden, klaar in alle opzichten; vooral nu de opzet met

(White.)

kernen zulks in het bijzonder noodzakelijk maakt, daar een dergelijke opzet het beginnen op meer punten tegelijk mogelijk en noodig maakt en vanuit die kernen een propagandistische waarde moet uitgaan, waartoe men het die kernen „senang" moet maken.

Daartoe is het, in tegenstelling tot wat in het Afdeelingsverslag ergens staat, goed en noodig, de kolonies met een zekere speciale zorg te omringen. Op dit punt heeft men de zaak in het verleden overdreven, maar ik heb de overtuiging, dat dit op het oogenblik niet meer het geval is; zelfs lijkt het mij nu, te moeten waken voor overdrijving naar den anderen kant, waartoe de beschikbare middelen kunnen doen overhellen.

Nergens ter wereld bestaat het, dat men emigranten niet behoeft te lokken. Dat het lokmiddel niet overdreven is, blijkt wel afdoende uit de concurrentie van Deli, welke bestaat, en welk land immers wel eens wordt afgespiegeld als een strafkolonie.

In dit verband moet ik als het belangrijkste lokmiddel blijven beschouwen de sawah. Het is goed naar de mogelijkheden van droge kolonisatie een onderzoek te doen; dat onderzoek moet ook goed verzorgd worden. Maar men vergete niet, dat met technische mogelijkheden daartoe alleen men er niet komt. Ook de mentaliteit van den goeden Javaanschen tani, — en die dient het materiaal par excellence te zijn, — spreekt mede en voor dien tani uit de dichtst bevolkte streken van Java, waar dan meestal sawahbouw de kern vormt, is — en zal voorloopig ook blijven — het bezit van een eigen sawah, het ideaal, waarvoor hij wellicht zijn geboortegrond zal verlaten.

Inderdaad is sawahcultuur in aanleg duur; maar bij behoorlijk overleg en onderzoek zijn rente en aflossing zeker verzekerd, terwijl uit een bestuursoogpunt en uit een oogpunt van de structuur der buitengewesten en niet het minst van grondgebruik ontzettend belangrijke voordeelen aan die traditioneele, weinig grond per gezin en per gemeenschap eischende, en tevens vruchtbaarheid sparende cultuur zijn verbonden.

Uit de Memorie van Antwoord heb ik begrepen, dat met het zoeken van terreinen wordt begonnen. In de couranten lees ik, dat de gewestelijke bestuurshoofden daartoe per circulaire zijn opgewekt.

Ik heb persoonlijk vanaf 1919 in de opeenvolgende exploraties op Sumatra, eerst ten behoeve van den spoorwegaanleg, daarna ten behoeve van de openlegging en ontwikkeling van Zuid-Sumatra, van Celebes en van Borneo, een werkzaam aandeel gehad, daar uiteraard het kernpunt, de vruchtbaarheid der gebieden, mij ter beoordeeling werd voorgelegd. In dit verband wil ik ook nog wijzen op de naar aanleiding van het in 1926 door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal Fock gegeven sein tot het systematish geven van aandacht aan de voor de ontwikkeling van Sumatra ingestelde agrogeologische kaarteering van dat eiland, hetwelk als crisismaatregel werd gestaakt. Verder hebben groote cultuurlichamen de buitengewesten afgezocht op bruikbare terreinen, van welke exploraties de resultaten over het algemeen ter inzage worden gegeven. Ten slotte heeft ook de irrigatiedienst de groote eilanden naar bevloeiïngsmogelijkheden verkend, waarbij kan worden gewezen op de uitstekende rapporten en publicaties over de bevloeiïngsmogelijkheden o.a. van Celebes en Sumatra.

De resultaten van deze en van tallooze kleinere incidenteele verkenningen liggen verspreid over de verschillende departementen en departementsonderdeelen en dienen geïnventariseerd. Van belang zijn ook nog de gewestelijke memories van overgave. Zeker zullen dan aanvullende verkenningen noodig blijken, nu vergemakkelijkt door het intusschen zoo verbeterde wegennet; maar ik zie voor het oogenblik de hoofdzaak te liggen in de inventarisatie, waartoe een outilleering dient geschapen, en in het daarop aan te sluiten onderzoek van het reeds verkende, om beslissingen te kunnen treffen. De mogelijkheid tot een dergelijk eindomonderzoek heeft bij de vroeger verkenningen vaak ontbroken, zeer ten nadeele van de ontwikkeling van bepaalde bij name te noemen streken. Zij dient thans in de eerste plaats gewaarborgd.

Bij de organisatie der aanvullende verkenningen moet een beroep worden gedaan op de met dat werk vertrouwde diensten, welke zijn de landbouwkundige en irrigatieafdeelingen in de buitengewesten, met als kader de traditioneele centrale organen te Buitenzorg en te Bandoeng; geleidelijk zal mede bij die exploraties moeten worden betrokken het Boschwezen, ten einde het boschbouwkundig deel bij de openlegging van den aanvang af goed in het oog te kunnen houden.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Zelfs in de eerste plaats!)

Het Boschwezen, dat ten deze uit het verleden geen kennis en ervaring bezit!

Het is jammer, dat bij het departement van Economische Zaken de onderafdeeling Landbouwexploratie is ondergegaan. Dat onderdeel heeft destijds, in volle samenwerking met alle rimboediensten, met weinig personeel (twee man) in enkele jaren tijds ontzettend veel van de buitengewesten landbouwkundig geëxploreerd. De vruchten, neergelegd in tal van rapporten, kunnen thans worden geplukt. Die afdeeling zou anders nu het aangewezen apparaat zijn voor voorlichting en nadere verkenningen.

Ik moge hiermede van het groote en naar alle kanten zoo uiterst belangrijk uitwerkende onderwerp betreffende de kolonisatie van Javanen in de buitengewesten afstappen, doch niet dan na mijn erkentelijkheid te hebben betuigd voor de instelling van een centrale commissie van hoog gezag ten behoeve van het werk, dat in de toekomst van toenemende economische en staatkundige, ja zelfs strategische importantie zal zijn. Wel hebben wij nog niet het bijbehoorende centrale kantoor als door mij bepleit, of de dienst voor kolonisatie als door den heer Roep voorgesteld, maar ik geef toe, dat een commissie als is ingesteld als eerste maatregel nuttig kan zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De mededeelingen in de Memorie van Antwoord over de zorg ten laste der 25-millioen bijdrage aan de uiteraard veel kleiner van omvang zijnde, maar, althans meer individueel, even goed aandacht vereischende Europeesche landbouwkolonies te besteden getuigt nu van een zeer geappreciëerde welwillendheid; zij zijn uiterst voorzichtig gesteld, wellicht, omdat de Kolonisatieraad geen tijd heeft gehad, zich over de suggesties, welke in het afdeelingsverslag zijn gedaan, ernstig te beraden. Ik zou daarom van deze plaats nog eens er op willen aandringen, de bijdrage van 3 ton in de eerste plaats te besteden aan welvaartsbevorderende maatregelen ten aanzien van de bestaande of uit bestaande elementen te vormen kolonies, voor zoover die aan het hoofddoel blijken te beantwoorden, den Europeaan in Indië een bestaan te openen als boer of als heereboer. Ook voor den klein-landbouw in zijn meer individualistischen vorm als geheel beschouwende is een welvaartsinjectie niet overbodig. Om de noodige maatregelen te kunnen treffen moet de kolonisatieraad natuurlijk praten met de organisaties, die de zorg op zich hebben genomen van de kolonies op Java en Sumatra, zooals Brassan, Kesilir, Giesting, en met die van Nieuw-Guinea. Ik weet niet, hoe het met de Poeloe Laoet-kolonisatie staat. Verder dienen de organisaties der klein-landbouwers, die zich sedert hebben gevormd, gehoord te worden. Maar daarnaast dient de raad te beschikken — ik zeg dat hier met nadruk — over een eigen orgaan, hoe klein ook, voor eigen systematisch plaatselijk onderzoek. De raad dient beslag te leggen op een ervaren landbouwconsulent met ambitie voor onderzoek juist van dezen tak van landbouw. Deze deskundige dient, geholpen door een goede berichtgeving — waartoe onder andere in de maandrapporten der landbouwvoorlichtings-

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(White.)

diensten dwingend waren voor te schrijven mededeelingen over den klein-landbouw, zooals enkele dagen geleden door Onze Courant zeer ten rechte gesuggereerd — en verder in overleg met belanghebbenden en belangstellenden, te komen tot aanwijzing van markante punten, die verbetering behoeven.

Allicht vinden ook maatregelen van nijverheid in de kolonies en in de organisaties van kleinlandbouwers aangrijpingspunten tot bevordering van dien tak binnen het bestek van het hoofddoel, b.v. te beginnen met ambachtscursussen, waartoe de afdeeling nijverheid ware in te schakelen. In ieder geval lijkt bij den Europeeschen kleinlandbouw het eigen initiatief noodgedrongen reeds dusdanig de regeeringszorg vooruit te zijn, dat men bij een juist ingrijpen op diverse punten met de volle hulp der Regeering thans welhaast verzekerd is van goede resultaten.

Met de Regeering ben ik het eens, dat een bijdrage van 3 ton ten deze voorloopig het bereikbare aangeeft, afgezien natuurlijk van wegenaanleg, irrigatie en assaineering, specifieke landbouwtechnische maatregelen; dus uitsluitend bestemd voor economische versteviging van het bedrijf en van de gemeenschap.

Maar die 3 ton ware dan ook op de juiste, tevoren goed onderzochte en doordachte punten in te zetten. Opnieuw moet met teleurstelling worden geconstateerd, dat bij de VIe begrootingsafdeeling ten aanzien van den landbouw-technischen kant niets voor den Europeeschen kleinlandbouw is uitgetrokken. Verbetering van plantmateriaal e.a. schijnt slechts regeeringszorg, als het den tani betreft.

Verder zou ik ook nog onder de aandacht der Regeering willen brengen, dat afwikkeling van onder onereuze voorwaarden aangegane schulden ook bij den landbouw, welke ik hier op het oog heb, mogelijkheden vindt.

Hoewel ik mij dus bij het gevoteerde totale bedrag kan neerleggen — en dit geldt ook ten aanzien van de voor 1937 uitgetrokken 7 ton voor de Javaansche kolonisatie — meen ik toch, dat er in ieder geval op gerekend moet worden — en dit zeg ik er met nadruk bij —, dat de twee onderwerpen blijvend een vooraanstaande regeeringszorg zullen vereischen en dat men met de genoemde bedragen, gelet op de ontwikkeling dezer landen, mede ten aanzien van het internationale bestel, er, laten wij hopen al spoedig, niet komt. Zij zullen, willen de nu beraamde maatregelen werkelijk doel blijken te treffen, over een paar jaar zeker naar evenredigheid belangrijk moeten worden verhoogd.

Omtrent wat bij de VIe begrootingsafdeeling is voorgebracht *aan welvaartsplannen*, moet ik in de eerste plaats mijn respect betuigen voor de wijze, waarbij de afdeeling Nijverheid daarbij naar voren komt.

Hierbij zijn vele richtingen aangegeven, die den indruk vestigen op een goede basis van ernstig vooronderzoek te zijn uitgestippeld en daardoor het vertrouwen wekken van doeltreffend te zullen blijken.

Voor de toezegging, dat bij de maatregelen ook van mijn groep notitie zal worden genomen, betuig ik mijn dank. Dat deze groep echter zal moeten meeloopen binnen het kader van maatregelen, waarbij uiteraard andere groepen in de eerste plaats voor oogen hebben gestaan, is principieel onjuist. Iedere bevolkingsgroep, dus ook de mijne, heeft ten deze speciale behoeften en ik moge de Regeering verzoeken daarmede rekening te doen houden.

Bij de IVe begrootingsafdeeling heb ik het gehad over nijverheidsinjecties in het verband der Europeesche landbouwkolonisaties. Direct noodig lijken mij daar ambachtscursussen en bijbehooren, ongeveer als ad k genoemd.

Men heeft de nijverheidsbevordering zeer terecht ruim van geldmiddelen voorzien.

Dat met een flinken uitloop, hier bovendien in verschillende richting, gepaard moet gaan een versterking van de centrale leiding, is hier bij uitzondering begrepen.

In de Memorie van Antwoord wordt wel gezegd, dat deze uitzondering reden vindt in het feit, dat de afdeeling organisatorisch nog niet klaar is; maar hoeveel afdeelingen, die het voor de crisis wel waren, zijn dat op het oogenblik nog? Is de toporganisatie van het departement al niet reeds uiterst sober, onjuist klein naar mijn meening? Voorts zijn immers bij dit departement juist de in de crisis opgezette diensten over het algemeen aan den top veel beter, althans veel moderner geoutilleerd — het waren daartoe dan toch ook crisisdiensten.

Overigens wil ik hier ten deze niet detailleeren en wil ik mij bepalen tot mijn vaste overtuiging, dat de veel te geringe aandacht in het algemeen besteed aan de extra kosten voor beheer, toezicht en contrôle, welke de 25-millioen verwerking met zich behooren te brengen, ook bij deze begrootingsafdeeling ten nadeele van de resultaten zal blijken uit te vallen.

Als men leiders van ingenieursdiensten en hun technici aan administratief werk vastlegt meer dan dat strikt noodig is, dan is een organisatie onjuist en onvruchtbaar, en moeten er maatregelen worden getroffen tot mobiliseering van het intellect en met behoud van een goed administratief beheer.

Deze waarschuwing moge vooral ook gelden voor de VIIe begrootingsafdeeling, waarbij — als men de posten nagaat — de uitzetting niet zoo klein is, als de Memorie van Antwoord met het noemen van een bedrag van 8-millioen per jaar — 8-millioen in dezen tijd! — doet voorkomen, alsof het geheel eigenlijk niet zoo groot is.

Kort wil ik bij de VIe afdeelingsbegrooting nog ingaan op de nadere motiveering van de plannen van het Boschwezen ten laste van de 25-millioen bijdrage.

Mijnheer de Voorzitter! Het m.i. zwakke punt daarbij is de voornaamste doelstelling der plannen, nl. de werkverschaffing. Deze noodzaak van werkverschaffing is bijv. op een der daartoe in dat verband genoemde plaatsen weerlegd, o.a. ten aanzien van de Moeriahstreek. In dat geval wordt in de Memorie van Antwoord die doelstelling verlaten en thans het irrigatiebelang vooral op den voorgrond gebracht. Ik voor mij zou voor dat thans dus indirect blijkende geval, dat bovendien werk is van zeer langen adem, zeker geen tientallen duizenden guldens aan de welvaartsbijdrage onttrekken, dat ontegenzeggelijk rechtstreeks en direct nut kan brengen bij andere aanwending. Ten slotte is de welvaartsbijdrage toch zeker bedoeld voor directe hulp.

Dat voorts de cultuuraanleg in Zuid-Indramajoe noodzakelijk zou zijn als werkverschaffing, lijkt mij evenmin een sterk argument. Voor deze zeer bevolkingsarme streek zijn irrigatiewerken in aanleg of in ontwerp, waaraan de bevolking zal moeten deelnemen met zeker nog aanvulling van elders, zoodat die werken de bevolking genoeg werkgelegenheid zullen verschaffen, met bovendien een blijvend voordeel, dat ver uitgaat boven de mogelijkheid van tusschenlandbouw bij nieuwen cultuuraanleg. Ten slotte moet men in deze streek met de uiterst spaarzame goede gronden zuinig zijn en die zeker niet nog weer bestemmen voor djaticultuur.

Het is mij niet mogelijk, stuk voor stuk hier de plannen van het Boschwezen te bekijken. Mijn totaalindruk is echter, ik moet het tot mijn spijt zeggen, dat die plannen bij mij den indruk hebben gewekt, niet alle even zorgvuldig te zijn afgewogen binnen het kader van de specifieke economische bevorderingsmogelijkheden van de diverse streken op dit oogenblik, nu de toestanden veelal zoo gewijzigd zijn.

Gelden als te besteden aan het „stervende land" in Cheribon en aan het Penggarongebied zullen hoogstens op den zeer langen duur goed benut kunnen blijken; maar zijn daarvoor welvaartsfondsen aangewezen?

Proeven als met de stichting van een papierhoutcomplex behooren m.i. zeker ook niet te drukken op het afgegrensde totaalbedrag van 25-millioen. Op die manier zouden uit de 25-millioen bijdrage ook fondsen kunnen worden uitgetrokken

(Kartowisastro.)

bijv. voor een derriscultuur, bij welke product de vraag vele malen het aanbod overteft.

Hoeveel meer en direct nuttiger, herzeg ik, zou een groot deel der gelden, die thans aan het Boschwezen worden verstrekt, niet zijn te gebruiken tot versteviging van den in de crisis eveneens verzwakten landbouwersstand op Java, waarvoor voor directe hulp op landbouwgebied, irrigatie daargelaten, thans zelfs meer dan een half millioen minder is uitgetrokken dan voor het Boschwezen, voor welk half millioen bijv. de landbouwvoorlichtingsdiensten toch zeker dadelijk rendabel emplooi zullen weten te vinden.

Ik geef de Regeering dan ook ernstig in overweging om voor het Boschwezen slechts zooveel aan de afgegrensde 25-millioen te onttrekken als direct nuttig kan worden geacht binnen het raam van de rechtstreeks voor de betrokken streken te nemen economische maatregelen. Ik denk hierbij aan een verbetering, die op vele plaatsen noodig is, van de locale houtvoorziening in de eerste plaats.

Alle andere maatregelen behooren m.i. thuis op de gewone begrooting. Men moet het welvaartsplan werkelijk straks na 3 jaar als een goed doordrachte, effectieve economische injectie kunnen waarmerken.

Over de VIIe afdeelingsbegrooting kan ik kort zijn. Ik juich de hierbij te nemen maatregelen in het algemeen toe. Wegenaanleg (bijv. ook in Indramajoe), assaineering, irrigatie zijn maatregelen, die in korten tijd een streek economisch openleggen en opheffen. Met deze maatregelen wordt vooral ook de transmigratie, die oogenblikkelijk verlichting brengt, sterk en zelfs automatisch bevorderd, bijv. die naar Indramajoe — Krawang—Tangerang, naar Zuid Banjoewangi, naar Tjilatjap—Bandjar.

Ik ben het niet ermede eens, dat men met het tegenwoordige landbouwkundige vooronderzoek bij het ontwerpen van groote irrigatiewerken of andere openleggingen van streken vrede moet nemen. Bij de ontwikkeling van het irrigatiewezen ten laste der welvaartsbijdrage zal ongetwijfeld de onvoldoende landbouwkundige outilleering blijken. Waar de Regeering blijk geeft in dit geval te willen bijspringen, kan ik echter hier dit punt verder laten rusten.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het algemeen gedeelte wensch ik het volgende op te merken.

Over de wijze van verdeeling van de Nederlandsche bijdrage kan ik in hoofdzaak met de Regeering medegaan. Dat men het hieromtrent nooit eens zal zijn is begrijpelijk. Men kan daarover lang en breed delibereeren, maar of dit nuttig is moet ik ten zeerste betwijfelen. De verdeeling toch hangt hoofdzakelijk af van individueele en subjectieve inzichten, zoodat men wel nooit tot volkomen overeenstemming zal kunnen komen. Iemand die veel met de politie te maken heeft, zou zoo graag een groot deel van het bedrag ten behoeve van de politie besteed zien; een medicus voelt meer voor den bouw van ziekenhuizen en sanatoria, een landbouwkundige meer voor intensiveering van den landbouw, een ingenieur meer voor irrigatie en andere bouwwerken. En zoo kan men doorgaan tot in het oneindige. Zooveel hoofden, zooveel zinnen, en ook zooveel meeningen en inzichten.

Het is daarom, dat de Regeering bij deze verdeeling van de *f* 25 mm. zich laat leiden door het allereerste doel: n.l. de welvaarts-bevordering. — En waar deze zorg in de eerste plaats gericht moet zijn op die groepen van bevolking en op die streken, welke door de crisis het zwaarst zijn getroffen, daar is het niet meer dan billijk, dat de meeste aandacht wordt geschonken aan de plattelandsbevolking op Java en Madoera, daarna komen de werkloosheid in de groote centra en ten slotte de rest.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: De rest beteekent dan zeker: de buitengewesten?)

Dat laat ik in het midden.

Ik heb bij de behandeling van de begrooting van dit jaar reeds opgemerkt, dat de plattelandsbevolking op Java en Madoera in grooten nood verkeerde. Door het stilleggen van industrieën, door het sluiten van cultuurondernemingen in en buiten Java, is een leger van werkloozen teruggevallen op de desa.

(De heer White: Is dat nog zoo?)

Hoe groot het aanpassingsvermogen en het absorptievermogen van de desa ook is, ten slotte is hieraan ook een grens. Men kreeg een overbevolking, welke onrustbarende afmetingen begonnen aan te nemen. De armoede in de desa was spreekwoordelijk, en de stijging van de sterfte gaf in deze een duidelijke aanwijzing.

Als remedie hiertegen heb ik toen gepleit voor drie dingen:

1o. kolonisatie, teneinde de desa te ontlasten van den druk der overbevolking en verruiming van het grondbezit,

2o. meerdere industrialisatie, teneinde aan landloozen werkgelegenheid te verschaffen zonder nochtans deze industrialisatie zoo ver te voeren, dat men miskent het karakter van Indië als exportland van landbouwproducten bij uitnemendheid,

3o. verhooging der productie van den grond, door verbetering van de irrigatie en van het plantmateriaal.

Ik zie daarom met genoegen, Mijnheer de Voorzitter, dat bij de verdeeling van de bijdragen, irrigatie met kolonisatie geheel bovenaan staan.

Ofschoon ik — zooals eerder reeds opgemerkt — derhalve in hoofdtrekken geheel kon meegaan met de door de Regeering gedachte verdeeling, toch moet ik opmerken, dat Zij hier en daar wat te ver is gegaan met het leggen van het verband tusschen verschillende posten en de welvaartszorg. Ik doel dan o.a. op den bouw en ombouw van bepaalde soorten vaartuigen, ten behoeve van de algemeene scheepvaart en van den bestuursdienst. Zij zegt daarbij, dat deze bouw en ombouw indirect als welvaartszorg kan worden beschouwd.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men op deze wijze voort gaat redeneeren, dan kan men tenslotte alles als indirecte welvaartszorg aanmerken en dan had men misschien het geheele bedrag van *f* 25 m.m. beter kunnen besteden voor de bewapening of voor de politie, immers deze beide diensten zorgen in de eerste plaats voor rust, orde en veiligheid en zonder rust, orde of veiligheid kan in het land geen welvaart heerschen! Ik ben dan ook de meening toegedaan dat de Regeering hier te ver is gegaan.

Naar mijn meening moet de besteding van deze Nederlandsche bijdrage voortdurend beheerscht worden door de vraag: stimuleert het uit te geven bedrag direct de volkswelvaart? Men zal dit moeilijk betwijfelen ten aanzien van irrigatie, kolonisatie, schuldbevrijding van grondbezit, van bevordering van landbouw, veeteelt en nijverheid. Dit zijn dan maatregelen welke als directe welvaartszorg te beschouwen zijn.

Heeft men deze maatregelen genomen, dan komen de indirecte aan de beurt. En aan deze indirecte welvaartszorg zou ik dan deze voorwaarde willen stellen, dat het bedrag in zijn geheel wordt uitgegeven in het land zelf en derhalve in zijn geheel ten goede komt aan de bevolking hier te lande. Dit kan men van de posten in afd. IX niet zeggen, omdat een groot bedrag naar het buitenland zal gaan voor aankoop van machines, of ander materiaal, dat hier te lande niet te krijgen is.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, acht ik niet juist het door de Regeering aangenomen beginsel, dat de te entameeren werken de landsbegrooting niet voortdurend mogen belasten. Dit beginsel blijkt thans niet langer te handhaven te zijn. Gebleken is toch, dat bouwwerken, welke een permanent karakter dragen jaarlijks steeds onderhoudskosten behoeven. Irrigatiewerken, bouwwerken, bruggen, wegen, assaineeringswerken, dienen jaarlijks onderhouden te worden, willen zij hun waarde behouden. Aanders is dit bij kolonisatie, schuldbevrijding van grondbezit, bevordering van landbouw en veeteelt enz. Dit zijn

(Kartowisastro.)

inderdaad dingen die de landsbegrooting niet voortdurend zullen belasten. Ik hoop dan ook, dat de Regeering het hierbedoelde beginsel zal loslaten.

Den maatregel tot schuldbevrijding van grondbezit juich ik ten zeerste toe. Gebleken is toch, dat het kwaad der schulden grootere afmetingen heeft aangenomen dan men oorspronkelijk dacht. Er zijn m.i. wel twee hoofdfactoren aan te wijzen, welke dit kwaad bepalen. In de eerste plaats de armoede in de desa, welke op zich zelf weder een gevolg is van overbevolking en in verband daarmede versnippering van grondbezit, waardoor de landbouwer niet voldoende verdienste meer heeft uit de opbrengst van den grond. En daarnaast de andere hoofdfactor: de mentaliteit der bevolking. Ik weet niet of deze mentaliteit een gevolg is van de mindere ontwikkeling van de bevolking dan wel van haar plotselinge en voortdurende aanraking met de meer ontwikkelde en moderne maatschappij met haar ver doorgevoerde geldhuishouding. In elk geval valt dit de constateeren, dat het tegenwoordig goed door haar overwaardeerd wordt boven het toekomstige goed. Vandaar dit roekelooze leenen van geld, vaak tot bedragen, die men nooit zal kunnen terugbetalen.

Als er een maatregel is, welke direct de welvaart stimuleert, dan is deze schuldbevrijding van grondbezit er een. Maar kunnen wij wel met schuldbevrijding enkel volstaan? Ik meen van niet. Ik kan deze schuldbevrijding — om een beeldspraak te gebruiken in de medische wereld — beschouwen als een operatie.

De operatie is zelf schitterend gelukt, maar is de patiënt daarmede dadelijk hersteld? Neen, Mijnheer de Voorzitter, er is noodig een nabehandeling. En deze nabehandeling mis ik in dit voorstel van de Regeering. Met deze nabehandeling bedoel ik dan de bescherming — zij het ook tijdelijk, dus gedurende langeren of korteren tijd, een en ander afhankelijk van plaatselijke omstandigheden — van de vrijgemaakte bevolking tegen het maken van nieuwe schulden. Want ik zeide reeds, dat een der oorzaken van deze enorme schulden te vinden is in de mentaliteit der bevolking. En een omschakeling van mentaliteit gaat niet zoo maar een twee drie. Er moeten jaren verloopen, voordat de bevolking volkomen beseft hoe funest de gevolgen zijn van deze schulden en dat het toch altijd nog beter en ten slotte voordeeliger is haar eigen, onbezwaarden grond te bewerken en te beplanten, hoe moeilijk en zwaar dit ook is en hoe gemakkelijk in den regel het nemen van voorschotten of andere credieten. Vergeten mag vooral niet worden, dat overal in de steden en ook te plattelande nog altijd individuen te vinden zijn, die gretig gebruik — of misbruik — maken van de armoede der bevolking en van dit soort mentaliteit.

Nu zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat zij niet veel voelt voor het nog verder onder curateele houden van de bevolking door op haar een soort contrôle uit te oefenen. Maar ik zie in deze contrôle geen curateele. Ik zie daarin — ik zeide het reeds — een nabehandeling, welke elke ernstige patiënt noodig heeft om weder geheel gezond te worden. Hoe deze contrôle te bewerkstelligen? Ik heb geen tijd gehad om hierover na te denken. Er wordt in het Afdeelingsverslag reeds een coöperatieve contrôle gesuggereerd. Maar er is nog een andere contrôle, die meer past in de structuur en de adat der desa. En dat is de contrôle door het desahoofd zelf. Ik zou de Regeering deze suggestie willen doen, n.l. om de bevolking te verbieden leeningen aan te gaan buiten het desahoofd om op poene van nietigheid der overeenkomst. Hoe deze suggestie verder uitgewerkt moet worden, laat ik aan de Regeering over. Maar noodzakelijk vind ik in ieder geval dat de bevolking gedurende korteren of langeren tijd onder zekere contrôle blijft.

De Regeering heeft verder gezegd, dat met deze schuldbevrijding o.m. zullen worden belast Europeesche en Inlandsche ambtenaren van den bestuursdienst. Uit de bewoordingen „speciaal met de uitvoering der schuldbevrijdingsmaatregelen belaste" maak ik op, dat er B. B.-ambtenaren zullen worden aangewezen, die speciaal met dit soort werk zullen worden belast. Ik zou gaarne zien dat de Regeering mijn meening bevestigde.

Is mijn lezing juist, dan juich ik deze werkwijze toe. In elk geval zou ik niet gaarne zien, dat dit omvangrijke en minitieuze werk opgedragen wordt aan B. B. ambtenaren naast hun eigen werkkring. Ik vrees dat hierdoor èn hun eigen werk èn de schuldbevrijding zelf er onder zullen lijden. De inkrimping en bezuiniging in den bestuursdienst toch vergen thans reeds het uiterste van deze ambtenaren.

En dan Mijnheer de Voorzitter zou ik de Regeering willen vragen of het in haar bedoeling ligt, om verder en systematisch in alle residenties op Java en Madoera een onderzoek naar deze en dergelijke toestanden te doen instellen. Tot dusver is dit pas hier en daar in enkele residenties gedaan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Men moet toch ergens beginnen?)

Inderdaad, daarom juich ik het ook toe, en vraag ik, of het in het voornemen ligt, het werk voort te zetten.

Er is door de Economische afdeeling van de A.V.B. uitstekend werk verricht. Ik zou het ten zeerste betreuren, wanneer dit werk niet geheel voltooid werd.

Thans iets over de kolonisatie naar de buitengewesten. In het algemeen gedeelte zeide ik reeds, welke waarde ik toeken aan de kolonisatie als een maatregel tot directe bevordering van de volkswelvaart. Het bedrag van *f* 3 377 000 dat hiervoor in totaal is uitgetrokken is m.i. dan ook volkomen verantwoord, ja zelfs een grooter bedrag dan het hier genoemde zou niet onredelijk zijn.

Er is in het Afdeelingsverslag gevraagd, of deze kolonisatie niet in een kalmer tempo kan geschieden, nu er zooveel vraag is naar koelies voor de cultures. Ik wil de beteekenis van de cultures voor de welvaart geenszins ontkennen, maar wel wil ik toch wijzen op het verschillend karakter van deze cultures en van de kolonisatie, op de beteekenis van beide voor de welvaart der bevolking op Java en Madoera. Ik wil wijzen op het permanente karakter van de kolonisatie en daartegenover het niet-permanente van de cultures, hetwelk voor de bevolking van zoo groote beteekenis is. Ik bedoel dit, kolonisatie heeft ten doel de overbevolking van Java op te heffen — en zoo mogelijk voor goed op te heffen — opdat men hier een ruim althans voldoend middel van bestaan kan vinden. De cultures daarentegen zijn in hooge mate afhankelijk van de buitenlandsche markt. Wat heeft de crisis ons in deze niet geleerd? In stede, dat de cultures den nood der bevolking helpen verminderen, hebben zij zich zoo spoedig mogelijk van een heel groot gedeelte der koeliebevolking ontdaan. De koeliebevolking is teruggevallen op de desa, waar de nood vanzelfsprekend nijpender werd. Dit is geen verwijt. Het is van den kant der cultures begrijpelijk, ik constateer enkel een feit.

Waar de kolonisatie bedoeld is als een permanente oplossing van de overbevolking op Java, meen ik, dat de trek naar Deli geen invloed mag hebben op den voortgang der kolonisatie. Deze moet minstens met hetzelfde tempo worden aangepakt, zoo niet in sneller tempo en met meer intensiteit.

Dat intensiever gewerkt moet worden is nu reeds noodzakelijk gebleken. De trek naar Deli toch is zoo groot geworden, dat een doelmatiger propaganda voor de kolonisatie moet worden ondernomen wil men het noodige contingent kolonisten voor de Lampongs krijgen. Krantenberichten melden reeds moeilijkheden uit Banjoemas om kolonisten te vinden. Ook gesprekken met bestuursambtenaren elders bevestigen zulks. Hoe deze moeilijkheden te ondervangen? Men kan niet dezelfde methoden toepassen als de Veda. De Veda werkt met veel geld en geld heeft voor de bevolking nog altijd een betooverende kracht. Met geld werken zou

(Kartowisastro.)

de kolonisatie schatten kosten. hetgeen nooit te verantwoorden is.

De Regeering probeert het met uitzending van bestuursambtenaren, desahoofden, ook tani's die, teruggekomen, propaganda moeten voeren onder de bevolking. Het valt te bezien of dit succes zal hebben. Bestuursambtenaren en desahoofden toch kunnen niet lang gemist worden uit hun werkkring. Zij kunnen hoogsten een dag of zes, zeven, weg. In dien tijd moeten zij zooveel mogelijk zien. Uiteraard kunnen zij dus slechts vluchtig kennis maken met de kolonisaties, met het gevolg, dat zij zich vaak geen volledig beeld kunnen vormen van dezen arbeid met zijn vele vormen en facetten.

Dat zulks niet bevorderlijk is voor de propaganda is licht te begrijpen. Bovendien worden zij door een gids rondgeleid en voor bezichtiging komen slechts die streken in aanmerking welke gemakkelijk met het een of andere vervoermiddel te bereiken zijn.

Daar komt nog iets bij, Mijnheer de Voorzitter! Ik ben zelf een bestuursambtenaar, uit hoofde van mijn functie en werkzaamheden en vooral mijn aanraking met de bevolking weet ik ook bij ervaring, dat deze ambtenaren niet de meest geschikte personen zijn voor propaganda onder de bevolking. Een bestuursambtenaar is in de oogen der bevolking meer en meer geworden een belastinggaarder, een deurwaarder en politieman. Reeds om deze redenen sorteert propaganda, gevoerd door bestuursambtenaren, minder effect.

Men kan beter deze propaganda laten verrichten door desahoofden, onderwijzers en door de tani's zelf. Uit de Memorie van Antwoord blijkt, dat de Regeering reeds hiertoe is overgegaan, terwijl propaganda op school ernstig wordt overwogen. Dit juich ik toe. Maar dan zou ik deze voorwaarde willen stellen: Stuur deze menschen uit naar de Lampongs gedurende een langeren tijd. Laten zij daar op eigen houtje rondneuzen en rondsnuffelen. Eerst op deze wijze zullen zij vertrouwelijk met de kolonisten kunnen praten en te weten komen, wat de voordeelen zijn van kolonisatie en wat de bezwaren ervan zijn. Ook omgekeerd zou de propaganda verricht kunnen worden. Stuur desahoofden, tani's en andere invloedrijke personen uit de Lampongs naar Java terug en laten zij hier vrijelijk propaganda voeren. Veel stel ik van de propaganda door onderwijzers voor. Deze onderwijzers komen niet enkel op school via de leerlingen in aanraking met de bevolking maar ook hun levenswijze onder deze bevolking maakt hen tot de beste propagandisten. Veel meer succes zal hiermede bereikt worden, meer dan op desakoempoelans.

De Regeering spreekt in haar Memorie van Antwoord ook van groote sprekende films. Neen, Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat dit een vergissing is. Groote sprekende films hebben wij hier toch niet noodig. Voor zoo'n sprekende film is een scenario noodig en verder regie. En als dit niet goed is, dan is het effect toch zoo goed als nihil. En bovendien, Mijnheer de Voorzitter, met scenario en regie krijgt de bevolking den indruk alsof alles gemaakt is, het is niet natuurlijk. Daarom zou ik de voorkeur willen geven aan eenvoudige kleine films, zooals ze gebruikt worden bij de medische propaganda. Er is voor het maken van zulke films wel oefening noodig, maar onoverkomelijk is dit bezwaar mijns inziens niet.

Dan dit, Mijnheer de Voorzitter! Er is in het Afdeelingsverslag nog gesproken over te zware eischen voor de kolonisten, hetgeen door de Regeering is ontkend. Nu wij hier een concurrentie hebben met den vrijen trek naar de Oostkust zou het niet wenschelijk zijn om deze eischen minder streng te stellen? Als ik juist ben ingelicht dan ondergaan de adspirant-kolonisten minstens twee schiftingen. Eerst een voorloopige medische, waarbij er in den regel ook tegelijkertijd op gelet wordt of zij — wat hun gezinssterkte betreft — aan de gestelde voorwaarden voldoen. Daarna worden zij nogmaals en thans nauwkeuriger geschift. En nu komt het voor, dat velen de eerste keuring doorstaan en dat zij bij de tweede keuring moeten afvallen. Dit heeft vaak een ongunstigen invloed op de willigheid der bevolking tot kolonisatie. Want wat gebeurt gewoonlijk na de eerste keuring? Aangezien de tweede keuring vlak voor hun vertrek plaats heeft, hebben de adspirant-kolonisten in den regel geen voldoenden tijd meer om de noodige voorbereidingen te treffen; zij hebben geen gelegenheid om hun huis of huisraad, soms ook wel een stukje erf te verkoopen, althans zij hebben niet voldoende tijd om daarvoor een redelijken prijs te maken. Vandaar dat zij dan dadelijk na hun eerste keuring reeds beginnen met hun hebben en houden te verkoopen. Dit is zeer begrijpelijk, Mijnheer de Voorzitter, hoewel niet verstandig misschien. Des te grooter zal hun deceptie zijn, wanneer zij bij de tweede keuring moeten afvallen.

Een tijdje geleden heb ik hierover een sterk staaltje gelezen — ik meen in de Locomotief — waarin een regent vertelde van een adspirant-kolonist, die uit wanhoop zich van kant heeft gemaakt toen hij hoorde dat hij bij de tweede keuring afgekeurd moest worden.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, zie ik er veel heil in, wanneer zooveel mogelijk voorkomen wordt dat aan de adspirant-kolonisten schade berokkend wordt.

Een laatste punt waarop ik nog wijzen moet is de behandeling op de reis naar de Lampongs. Ik heb vernomen, Mijnheer de Voorzitter, dat de menschen aan boord afgesnauwd en hard worden aangesproken. Nu ben ik er niet voor om deze menschen in watten te wikkelen en hen te behandelen als glaswerk, maar rekening moet toch worden gehouden met den gemoedstoestand waarin deze kolonisten verkeeren. Zij verkeeren nog in een labiel evenwicht. Het verlaten van de desa kost hun heel veel moeite en de onzekerheid van de toekomst, alles draagt er toe bij. Daarom moeten deze menschen zooveel mogelijk gerust worden gesteld.

Wat de transmigratie uit Midden-Java betreft, Mijnheer de Voorzitter, gewaakt dient ervoor te worden dat men ook hier op den duur geen overbevolking krijgt. Minstens moet een gezin toch een bouw sawahgrond hebben naast ¼ bouw erf om voldoende middelen van bestaan te vinden. Het is een geruststelling, Mijnheer de Voorzitter, dat hier nog 3 000 bouws zijn te verdeelen onder 500 gezinnen. Doch streng dient toch erop gelet te worden, dat aan deze voorwaarden wordt voldaan. En dan is mijns inziens geen beter middel daarvoor dan het verbod tot verdeeling van den grond onder de erfgenamen. Door vererving toch heeft versnippering van grond plaats en als gevolg daarvan overbevolking en armoede. Dit geldt uiteraard ook de kolonisaties in de buitengewesten. Ook daar dient dus voorkomen te worden: versnippering van den grond.

Ten aanzien van de afdeeling V A kan ik het voorstel der Regeering toejuichen om eenvoudige sanatoria te bouwen voor tuberculoselijders, die niet uitgaan boven de sociaal-economische sfeer van de desa. Hier wordt inderdaad begonnen met een practische werkwijze. Geen perfectionisme, wat vroeger veel gebeurde met den bouw van desascholen, desaklinieken en ziekenhuizen, enz., enz. Eenvoudig en goedkoop van opzet, wordt daarmede veel bereikt. Ik hoop, dat de D. V. G. op dezen weg zal voortgaan. De tuberculose is algemeen verbreid en bleek veel erger dan oorspronkelijk werd vermoed. En ook wanneer er geen bijdrage van Nederland meer zal zijn, hoop ik, dat de D. V. G. voortdurend aandrang zal willen uitoefenen op de locale overheden tot uitbreiding van deze soort sanatoria en ook, dat de centrale Regeering niet zal nalaten aan deze organen de noodige subsidie te verstrekken uit de algemeene middelen.

Bij Afdeeling VII zijn in het Afdeelingsverslag opmerkingen gemaakt over de voortdurende bandjirs in het regentschap Poerwodadi. Daarbij is tevens opgemerkt, dat met de ophooging van den weg, zooals bij de aanvullende begrooting wordt voorgesteld bij subartikel 7.5A.1.2 men verschuiving van het kwaad naar de toekomst krijgt en tevens, dat

(Kartowisastro.)

door deze doorloopende verhooging van den weg men opstuwing van water krijgt, waardoor de slib neerslaat, wat den bodem ook hooger maakt. Daarom vraag ik mij af, of deze wegverhooging wel de juiste oplossing is.

De Regeering zegt, dat gelijktijdig met het bandjirvrij maken dezer wegen de rivieren plaatselijk verruimd, brugopeningen wijder gemaakt en enkele coupures gegraven zullen worden, waardoor verhooging van den waterstand wordt voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik goed ben ingelicht, ligt de oorzaak niet in deze gebreken, maar als ik het juist zie, hebben wij hier een samenkomst van twee rivieren, n.l. de Loesi en de Serang. Nu komt het voor, dat bij gelijktijdige bandjir van beide rivieren in de Loesi een opstuwing plaats vindt, welke tot gevolg heeft, dat de geheele stad Poerwodadi en ook de hier bedoelde weg volkomen onder water staat. Naar ik meen, is reeds een paar malen door ophooging van den weg getracht dit vraagstuk op te lossen, doch tenslotte blijkt deze ophooging niet altijd voldoende te zijn.

Ik meen dan ook, dat daarvoor een andere oplossing moet worden gevonden, n.l. dat in de eerste plaats een bedijking van beide rivieren moet plaatsvinden en verder een betere afvoer van het bandjirwater, speciaal uit de Loesi. Nu is de Serangrivier aan de linkerzijde reeds bedijkt, doch de rechterzijde, waaraan Poerwodadi ligt, ligt volkomen bloot. Ik zal zoo vrij zijn bij de behandeling van de begrooting voor het volgend jaar daarop nader terug te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Regeering thans alleen vragen, of Zij er niet voor voelt om te overwegen desnoods een commissie in te stellen ter bestudeering van dit vraagstuk, aangezien dit kwaad toch niet langer kan worden gedoogd, waar elk jaar groote stukken land daardoor onder water komen, en dit niet alleen ten nadeele is van de plattelandsbevolking, doch ook van de bevolking van Poerwodadi.

Omtrent de woningen voor de assistent-wedana's het volgende. Er is in het Afdeelingsverslag de suggestie gedaan om deze woningen niet al te luxueus te maken en een kleiner bedrag voor den bouw daarvan uit te trekken. Gemeend werd, dat volstaan kan worden met den bouw van een woning van *f* 3000 of iets meer, doch de Regeering voelt daar niets voor. Uit de jongste berekeningen — zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord — kan een woning voor een assistent-wedana niet voor minder worden gebouwd dan voor *f* 5000.

(De heer Soeria Nataätmadja: Wel, als het uitbesteed wordt.)

Zeker! In de groote steden, waar toch de loonen hooger zijn dan ten plattelande kan men echter met een veel lager bedrag reeds woningen bouwen, die geschikt zijn voor onderdistrictshoofden. Daarom zou ik de Regeering willen vragen, of Zij er niet toe kan overgaan dit bedrag te verlagen, opdat met het uitgetrokken totaalbedrag meer woningen zullen kunnen worden gebouwd. Ik voel er veel voor om te dien aanzien een amendement in te dienen. Ik wil echter eerst nog het antwoord van de Regeering ten deze afwachten.

Ten aanzien van de assaineering van Semarang wil ik enkele vragen stellen. Ik kan dit niet dadelijk uit de stukken halen, doch zou de vraag willen stellen, of het de bedoeling van de Regeering is dit bedrag geheel aan de gemeente cadeau te geven, dat wil dus zeggen, dat de gemeente dit bedrag niet behoeft terug te betalen en ook niet gekort zal worden ten aanzien van de landsuitkeering, die aan de gemeente jaarlijks wordt uitgekeerd. Verder zou ik ten deze nog een vraag willen stellen, n.l. door wie de uitvoering hiervan zal geschieden; logisch zou het natuurlijk zijn door den dienst der gemeentelijke werken, doch dan zou ik zeggen, dat deze post toch niet moet voorkomen in deze afdeeling, doch meer thuis behoort bij afdeeling IV.

Wat de laatste afdeeling betreft, afdeeling IX, heb ik bij het algemeen gedeelte reeds een en ander daaromtrent gezegd. Ik kan het verband tusschen den bouw c.q. den ombouw van deze vaartuigen met de volkswelvaart niet vinden. Ik zou daarom gaarne zien dat de Regeering meer argumenten ten deze naar voren brengt dan Zij nu gedaan heeft in haar Memorie van Antwoord.

(Voorzitter, Soeria Nataätmadja.)

De **Voorzitter**: Het wil mij voorkomen, dat de geachte spreker bij de behandeling van het kolonisatievraagstuk wel eenigermate de grenzen van dit onderwerp heeft overschreden.

Het is thans de bedoeling te overwegen, of de voorgestelde objecten in aanmerking komen voor een bedrag uit de *f* 25 millioen bijdragen. Een bespreking over de tekortkomingen en verdere wenschen ten aanzien van de kolonisatie is meer geëigend voor de hoofdbegrooting.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de Regeering mijn eerbiedigen dank te betuigen, dat Zij er toe heeft kunnen besluiten om uit de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg twee plannen te financieren, die voor het regentschap, dat ik thans bestuur en voor dat, waarover ik vóór mijn benoeming tot regent van Tjiandjoer het bestuur voerde, van het grootste belang zijn.

Het eerste plan omvat de voortzetting van de assaineering van de vlakte van Tjiandjoer, het tweede de verbetering van de zoutwatervijvers in het district Pontang van het regentschap Serang. Beide werken hebben ten doel de bestrijding van de in genoemde gebiedsdeelen heftig heerschende malaria.

Zoowel de assaineering van de zoo vruchtbare Tjiandjoervlakte, als de verbetering van de vijvers in het Pontongsche, die thans vooral in den westmoesson te veel zoet water ontvangen, zijn noodzakelijk om aan den bestaanden toestand voor goed een einde te maken, een toestand, die ontstaat door de ondeugdelijke afwatering van de tallooze vijvers aldaar, waardoor deze laatsten, alsook de aan-, en afvoerleidingen ware broedplaatsen vormen van de malariagevaarlijke muskieten.

Het is der Regeering bekend, Mijnheer de Voorzitter, hoe heftig deze streken door de malaria worden geteisterd. Er zijn zelfs plaatsen, waar de nooit falende milt-index-cijfers aantoonen, dat daar vrijwel de geheele bevolking ziek is, althans chronisch lijdende is aan malaria.

Mag dit in een zoo uitstekend bestuurd land als Nederlandsch-Indië is ten eenenmale niet voorkomen, in een gebied, dat wijd en zijd bekend is om zijn groote welvaart, in een streek als de vlakte van Tjiandjoer, waar de rijst gedijt als nergens op Java, dient aan zoo'n toestand zoo spoedig mogelijk een eind te worden gemaakt.

Het autonome regentschap Tjiandjoer stelt alle machten en middelen, waarover het beschikt in het werk om met alle kracht, die in hem is, tegen dezen geesel der tropen, — zooals een Amerikaan deze volksziekte noemde — deze door de bevolking zoo gehate ziekte, den strijd aan te binden. Doch de middelen van het regentschap zijn ten slotte maar beperkt en zonder den onmisbaren steun van de centrale overheid zou het in zijn strijd tegen dien verdelger van het kostbaarste goed van den mensch, zijn gezondheid, het onderspit delven.

Gelukkig daagt nu echter het land op met zijn machtig wapen, het geld, en nog is het niet te laat om den belager van het volk neer te slaan.

De Volksraad ontsluit nu zijn sluizen van welsprekendheid over een welvaartsbijdrage van het moederland, over welvaartsbevordering van een groot deel der volkeren van Nederlandsch-Indië, maar, nu pathos en scherts ter zijde, wat praten wij over de welvaart van het volk, als het volk zelf door en door ziek is, kreunt en chronisch lijdt? Laat ons dan toch in 's Hemelsnaam beginnen met den kleinen man van zijn ziekte te genezen, voor en aleer te gaan praten over de bevordering van zijn welvaart, letwel; het zou dus zijn de wel-

(Soeria Nataätmadja.)

vaart van een zieke bevolking, een bevolking, die genezing vraagt en in haar ziekte niet aan welvaartsbevordering kan denken.

Is het wonder, dat door deze mooie geste het besluit om de malaria finaal om hals te brengen, de Regeering den dank oogst van honderdduizenden, van de tallooze zieken onder hen en niet in de laatste plaats van hen, die geroepen zijn om over die honderdduizenden het bestuur te voeren.

Nu kom ik op de voorgestelde uitgaven in het belang van de schuldbevrijding van het Inlandsch grondbezit. Tot op zekere hoogte kan ik in dezen meegaan met den heer Kartowisastro. De verstrekking van een bedrag van *f* 238 000 voor dit doel juich ik van harte toe.

Ook hier geldt tot zekere hoogte hetgeen ik zooeven zeide: wat baat de bevordering van de welvaart van een volk als dat volk zoodanig in schulden zit, dat het bijna een slavenbestaan leidt, en in dien gekluisterden staat onmogelijk vooruit te brengen is? Het getuigt van wijs beleid, dat de Regeering thans wil beginnen, met de bevolking uit deze schulden te bevrijden, haar uit de handen van den woekeraar te verlossen.

Als regent van Serang heb ik de wantoestanden, die er op dit gebied bestaan, in de klapperstreken aldaar van nabij gadegeslagen, met de tanden op elkaar, machteloos als ik was om met dit helsche euvel eens en vooral af te rekenen, een euvel, dat alleen met zijn eigen wapen, het geld, kan worden verslagen. Ik zeg de Regeering dank, dat Zij ons dit wapen thans geeft en ik zou haar dan meteen willen vragen om maatregelen te nemen teneinde te verzekeren, dat de vrijgemaakte gronden om na aflossing der schulden in handen van de inheemsche bevolking zullen blijven. Ik vraag dit omdat ik ervan overtuigd ben, dat anders een groot gedeelte der vrijgemaakte gronden spoedig weer in handen van geldschieters zal komen.

Bepaald teleurstellend is het antwoord der Regeering te dien aanzien:

> „De Regeering kan geen termen vinden om, nadat de met schuldbevrijdingsmaatregelen in verband staande voorschotten afgelost zijn, de economische vrijheid der bevolking te beperken en haar onder curateele te blijven stellen door haar te verplichten, zich blijvend in dwangcoöperaties te organiseeren".

In de afdeelingen werd als middel ter voorkoming van her-vervreemding gepleit voor het organiseeren van de betrokkenen in een coöperatief verband.

Het is mijns inziens te betreuren, dat de Regeering in stede van het gevaar nader onder de oogen te zien, zich er toe bepaalt om de mooie theorie te verkondigen, dat „de economische vrijheid van de bevolking niet mag worden beperkt". Want als een paal boven water staat het bij mij als insider vast, dat het gevaar, waarvoor ik de Regeering nu waarschuw, zoo zeker zal komen, als de nacht volgt op den dag. Heeft dan bij een gedeelte van de door dit crediet geholpen bevolking hervervreemding van haar grond aan woekeraars eenmaal plaats, dan zal zij nog verder dan ooit van honk zijn, doordat zij zich in een dubbele schuld op hetzelfde pand steekt en tot overmaat van ramp aan anderen het sein geeft om hetzelfde te doen.

Aan de beurt komt nu mijn beschouwing over Afdeeling VII. Hierbij moge ik een lans breken voor den aanleg van een rechtstreeksche verbinding tusschen de belangrijke hoofdplaatsen Tjiandjoer en Poerwakarta. Deze kota's staan met elkaar alleen in communicatie via Bandoeng of het Buitenzorgsche (Tjibaroesa) over een afstand van respectievelijk meer dan 200 en meer dan 100 km, terwijl bij aanleg van bedoelden weg deze hoofdplaatsen nog geen 60 km van elkaar zullen komen te liggen. Het betreft hier in feite niet den aanleg van een nieuwen weg, doch restauratie van een zeer oude verbinding, die in den loop der jaren, vermoedelijk sedert de wijziging van de grens tusschen de oude gewesten Preanger regentschappen en Batavia in het midden der vorige eeuw, verwaarloosd is geworden. Deze grenswijziging had tengevolge, dat de streek aan de andere zijde van de grensrivier, den Tjitaroem, die toen onder Tjiandjoer ressorteerde en door den weg in kwestie werd doorsneden, sindsdien tot het regentschap Krawang behoort. Aan beide zijden van de rivier is deze weg tot enkele kilometers vóór den oever volkomen in tact gebleven, zoodat het geheele plan dus terug te brengen is tot de herstelling van de ontstane lacune en den bouw van een kabelbrug over den Tjitaroem. Op initiatief van de regentschapsraden van Krawang en Tjiandjoer zijn intusschen door den dienst van Mijnbouw het noodige geologische onderzoek van het terrein aan beide zijden van de rivier verricht. Aan het uitzetten van het tracé en het in kaart brengen van de dwarsprofielen wordt thans gewerkt, zoodat binnen zeer korten tijd een definitieve begrooting van kosten kan worden opgemaakt, terwijl het niet genoeg valt te loven, dat het hoofd van de afdeeling Bruggen en Wegen met toestemming van den directeur van Verkeer en Waterstaat zich bereid heeft verklaard genoemde kabelbrug te ontwerpen.

In opdracht van de regenten van Krawang en Tjiandjoer gehouden verkeerstellingen hebben uitgewezen, hoe intensief de communicatie tusschen de aan weerszijden van den Tjitaroem gelegen streken is. Trouwens de bevolking van deze plaatsen is geheel op elkaar aangewezen, zooals een gehouden enquête naar de pasarbezoeken en den verkoop van producten van grond en huisvlijt aangetoond heeft. Ook de vele cultuurondernemingen die in deze streek gelegen zijn, zullen er ten zeerste mede gebaat zijn, indien zij straks hun producten niet meer via Tjiandjoer, doch via het zooveel dichterbij gelegen Plered kunnen afvoeren.

Ook uit een oogpunt van defensie schijnt deze communicatie niet van belang ontbloot te zijn. Althans was het blijkbaar voor een onderzoek naar dit defensiebelang, dat behalve de legerautoriteiten eens zelfs de Gouverneur-Generaal in hoogst eigen persoon deze streek bezocht.

Afgescheiden van al deze overwegingen is het toch wel een beschamend feit, dat tusschen twee groote en dicht bij de hoofdstad van Nederlandsch-Indië gelegen hoofdplaatsen geen communicatie bestaat, terwijl dit in vorige eeuwen wel het geval was.

De kosten van den ontbrekenden schakel in dezen verbindingsweg en van den bouw van de brug behoeven niet in haar geheel ten laste van de Nederlandsche welvaartsbijdrage te komen, aangezien zoowel de betrokken regentschappen als de belanghebbende cultuurondernemingen en naar ik stellig verwacht, ook de provincie West-Java, bereid zullen zijn daarin bij te dragen.

Men zal zich afvragen, waarom tot dusverre is nagelaten om dit zoo belangrijke werk ter hand te nemen, waarop ik moge antwoorden: dit is een sprekend voorbeeld van een werk, dat door den jarenlangen zorgelijken toestand van 's lands financiën achterwege moest blijven. Ziedaar, bijna woordelijk een zin, die in de Memorie van Antwoord voorkomt in de passage, handelende over de bij de besteding van de Nederlandsche welvaartsbijdrage te volgen richtlijnen.

Het stemt mij tot dankbaarheid, dat de Regeering blijkens de Memorie van Antwoord bereid is, om zich omtrent een onderzoek naar de urgentie van dezen weg in verbinding te stellen met het bestuur van de provincie West-Java.

Een ander voorstel, dat ik bij Afd. VII gaarne onder de aandacht van de Regeering zou willen brengen, is dat, betreffende de bevloeiïng van de kustvlakte van Tjidaoen beoosten Sindangbarang, op de uitvoering van welk plan door mij in de jongste hoofdzitting van den Volksraad met klem is aangedrongen. Ik ben de Regeering erkentelijk, dat thans gewerkt wordt aan de opnemingen en landbouwkundige en geologische onderzoekingen — [Memorie van Antwoord Afd. VII, blz. 5 (roneo)]. Dat ik dit oude plan, dat reeds lang op uitvoering wacht, gefinancierd zou willen zien uit

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Soeria Nataätmadja.)

de Nederlandsche welvaartsbijdrage, is hieraan toe te schrijven, dat, in afwijking van de bij de besteding in 1936 gegeven richtlijnen, thans ook crediet zal worden verstrekt voor transmigratie van de bevolking van het eene deel van Java naar het andere, i.c. van Midden-Java naar West Tjilatjap — post 4.14.A.3. Door de bevloeiïng van de dunbevolkte, maar vruchtbare en door tal van rivieren doorsneden vlakte van Tjidaoen, gelegen bezuiden het overbevolkte regentschap Bandoeng, zal transmigratie daarheen worden gestimuleerd. Ten aanzien van de urgentie van het irrigatieplan moge ik ten overvloede verwijzen naar mijn rede in de hoofdzitting 1936.

Voorts zou ik, nu de financiering voor den bouw van woningen voor assistent-wedana's uit de welvaartsbijdrage zal plaats hebben, terug willen komen op mijn rede in de 27e vergadering van het zittingsjaar 1936/'37, waarin ik de urgentie van den bouw van een dienstwoning voor den wedana van Patjet betoogde. Het antwoord van de Regeering heeft mij wel zeer verrast. De bouw wordt niet urgent geacht om de volgende redenen:

1e. Omdat de wedana een goed particulier huis bewoont. Dit zou dus beteekenen, dat in alle steden en andere drukke plaatsen het niet noodig zou zijn om een dienstwoning voor den wedana te bouwen. De waarheid is dat op vrijwel alle hoofdplaatsen de wedana juist wel een dienstwoning heeft;

2e. Omdat er aan dat particuliere huis een kantoorgebouw verbonden is, dat voldoende ruimte biedt voor het personeel van den wedana. Ik merk wel, dat de geachte Regeeringsgemachtigde dat „kantoorgebouw" nooit gezien heeft. Dit zou dus beteekenen, dat wanneer een wedana aan een particulier huis op eigen kosten iets laat bouwen, dat zijn kantoor moet verbeelden, het niet meer noodig zou zijn om op die plaats een dienstwoning te bouwen;

3e. Omdat de maandelijksche districtsconferentie zonder bezwaar in de balè-desa gehouden zou kunnen worden, welke zich dicht bij bedoelde woning bevindt. In trouwe, Mijnheer de Voorzitter, als ik dit werkelijk als een argument tegen mijn voorstel zou moeten opvatten, dan zou er op geen enkele plaats op Java en Madoera een dienstwoning voor een wedana noodig zijn. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen uitnoodigen, zich plaatselijk te overtuigen van het ongerief voor den wedana en zijn ondergeschikten om voor zijn bijeenkomsten steeds maar gebruik te moeten maken van een balè-desa, die zich niet dicht bij zijn huis bevindt.

Afgescheiden van deze argumenten heb ik in de hoofdzitting van 1936 dit verzoek voorgebracht, omdat ik het niet comme il faut vond, dat het districtshoofd van Patjet, op een plaats met een belangrijke en steeds toenemende Europeesche bevolking wonende, op een plaats waar Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal met gevolg meerdere maanden van het jaar geregeld vertoeft en dan bijna buurman is van dien wedana, in een particulier huis woont, terwijl op de meest afgelegen oorden in de diepste binnenlanden van Java de wedana wèl een dienstwoning heeft.

Niet alleen voor het behoud van zijn gezag, doch ook en niet in de laatste plaats uit deferentie, uit eerbied voor den persoon van Zijne Excellentie, den Gouverneur-Generaal deed en doe ik nog dat verzoek, en ik betreur het, Mijnheer de Voorzitter, dat de Memorie van Antwoord daartegenover afzijdig staat. Moge deze ontboezeming ertoe leiden, dat thans de geachte Regeeringsgemachtigde ten deze met mij mee kan gaan.

Mijnheer de Voorzitter! De vraag is gesteld, hoe het nu eigenlijk staat met den bouw van scholen, die na de overdracht geëntameerd moeten worden. In de hoofdzitting heeft de Regeering op een desbetreffende vraag geantwoord, dat de regentschappen zich voor nieuwopkomende behoeften niet bezorgd behoeven te maken, omdat het land voor de financiering van

(Eekhout.)

die nieuwopkomende behoeften zal zorgen. Maar nu heeft het geval zich voorgedaan, dat de regentschappen met plannen voor de oprichting van scholen kwamen, waarvan de urgentie vaststond en door alle instanties erkend werd.

De Regeering neemt nu het standpunt in, dat het regentschap natuurlijk wel voorstellen kan voorbrengen, mits de autonome gebiedsdeelen zelf maar zorgen voor de middelen.

Ik heb naar aanleiding van een post in de Nederlandsche welvaartsbijdrage de vraag gesteld, of het niet mogelijk zou zijn, dat wanneer de landsmiddelen het toelaten en de urgentie van de oprichting van scholen vaststaat, zij uit de welvaartsbijdrage kunnen worden gefinancierd. Een antwoord op deze vraag mis ik ten eenenmale. Ik hoop hierop alsnog antwoord te ontvangen, hetzij van den Regeeringsgemachtigde voor Verkeer en Waterstaat, hetzij van den Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals in het begin van deze eeuw het vermaarde rapport van de Mindere Welvaarts Commissie na vele jaren van moeizamen arbeid eerst verscheen, nadat de door die commissie bestudeerde mindere welvaart inmiddels voor meerdere welvaart had plaats gemaakt, zoo ook komt nu de verdeeling van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland, bedoeld als verlichting van het in Indië door de crisis geleden leed, eerst aan de orde, nu de crisis inmiddels voorbij is en bijna overal een belangrijke opleving valt te constateeren. In tegenstelling met het bedoelde oude rapport van de commissie-Steinmetz, dat volkomen als mosterd na den maaltijd kwam, is echter thans de helpende hand van Nederland, hoewel wat laat uitgestoken, ook nu nog voor Indië uiterst welkom. Door de hoogst ernstige depressie, welke Indië in de thans achter ons liggende periode heeft moeten doormaken, is op bijkans elk gebied de normale overheidszorg voor de welvaart van deze landen noodgedwongen min of meer in gebreke moeten blijven; als gevolg van de uiterste bezuiniging op het budget, is op velerlei gebied een ernstige achterstand ontstaan. Dat de bijdrage van Nederland ons in staat stelt, op verschillende punten dezen achterstand in te halen en nieuwe welvaartsbronnen voor de naaste toekomst aan te boren, stemt tot groote dankbaarheid en voldoening.

Zeer terecht m.i. heeft de Regeering voor de besteding van deze *f* 25 millioen niet gestreefd naar een breed opgezet welvaartsplan, met de samenstelling waarvan — indien al practisch uitvoerbaar — vele jaren van voorbereiding gemoeid zouden zijn, doch heeft Zij gestreefd naar een eenvoudig, practisch, dadelijk uitvoerbaar plan, waarbij — zij het dan ook min of meer incidenteel — gelden worden beschikbaar gesteld voor die deelen van Indië en die groepen der bevolking, welke het meest door de crisis geleden hebben en het meest behoefte hebben aan spoedige hulp, en voor die maatregelen tot stimuleering van de welvaart, welke het meest noodzakelijk voorkomen en spoedig tot daadwerkelijke verbetering van den toestand kunnen leiden. Terecht heeft de Regeering daarbij — zooals Zij in de Memorie van Antwoord opmerkt — niet gestreefd naar budgetverlichting, noch naar maatregelen liggende buiten de normale taak der overheid. Terecht heeft Zij deze gelegenheid aangegrepen om tal van oude plannen, geheel liggende binnen de gewone overheidstaak, doch door de crisis van jaar tot jaar uitgesteld, thans eindelijk tot verwezenlijking te kunnen brengen. Een inhalen dus van achterstand, hetwelk zonder de bijdrage van Nederland ook thans nog in de eerste jaren niet mogelijk zou zijn geweest.

Ook ben ik het geheel eens met de Regeering, dat deze welvaartsbijdrage niet moet worden besteed voor verbetering en onderhoud van reeds tot stand gekomen werken en dat ook het gewone onderhoud van de thans voorgestelde nieuwe werken en de verdere daaruit voortvloeiende blijvende vermeerdering van uitgaven zullen moeten komen ten laste van de gewone begrooting.

(Eekhout.)

Met voldoening vernam ik uit de Memorie van Antwoord dat het vrij talrijke, voor de uitvoering der thans voorgestelde bijzondere welvaartswerken aan te stellen extrapersoneel, zooveel mogelijk uit wachtgelders zal bestaan en overigens slechts een tijdelijke aanstelling zal ontvangen. Regeering en Volksraad zullen er echter wel zeer nauwlettend op moeten toezien, dat dit verstandige voornemen over enkele jaren niet in het vergeetboek zal raken. Bij een financieele en economische opleving zal men wel zeer voorzichtig moeten zijn, dat de thans zoo sterk ingekrompen ambtenarencorpsen zich niet aanstonds weer als een olievlek gaan uitbreiden; de kans is groot, dat de thans voor deze extrawerken aangenomen tijdelijke krachten over drie jaren als onmisbaar zullen gelden en dat dan zoowel door hun chefs als van uit den Volksraad op hun definitieve aanstelling zal worden aangedrongen, ook al zijn de extra-werkzaamheden, waarvoor zij tijdelijk werden aangenomen, dan voltooid. Mijns inziens is het Gouvernement beter gebaat met een klein, behoorlijk betaald, scherp geselecteerd ambtenarencorps dan met een steeds toenemend, onderbetaald en dus ontevreden, en onvoldoende geselecteerd korps.

Wat betreft de verdeeling der gelden van de welvaartsbijdrage, is de Regeering eerst bij de aanvullende begrooting voor 1936 gekomen met voorloopige voorstellen, ten einde in de resteerende maanden van het afgeloopen jaar nog zooveel mogelijk met de uitvoering van verschillende maatregelen een begin te kunnen maken. Algemeen is er toen op aangedrongen, om bij de voorstellen voor 1937 niet zoo fragmentarisch te werk te gaan, doch naast geformuleerde voorstellen voor dit jaar tevens een duidelijk inzicht te geven in de wijze waarop de Regeering Zich de verdeeling van het geheele bedrag, te verwerken in 3 jaren, in groote lijnen heeft gedacht. Mijns inziens voldoet het thans voorgelegde plan geheel aan dit desideratum. Terecht heeft de Regeering Zich daarbij de vrijheid van latere onderlinge verschuivingen voorbehouden, wanneer nadere onderzoekingen of gewijzigde omstandigheden daartoe aanleiding geven.

Bij deze verdeeling der gelden valt te onderscheiden een territoriale of geografische verdeeling, naar gelang van de landstreek, waaraan de voorgestelde werken ten goede zullen komen, en een verdeeling naar den aard der te ondernemen welvaartswerken.

Met betrekking tot de geografische verdeeling is terecht het meeste aandacht geschonken aan Java, dat ook vóór de crisis als gevolg van overbevolking en andere oorzaken economisch reeds minder krachtig was dan vele streken der buitengewesten en dat tijdens de crisis, mede als gevolg van de débacle der suikerindustrie, wel extra zwaar getroffen is. Wat betreft de buitengewesten zijn terecht de bevolkingsrubberstreken van deze bijzondere welvaartsmaatregelen uitgesloten.

Daarentegen vraag ik mij af, of de plannen, aan de samenstelling waarvan immers reeds geruimen tijd gewerkt is, ook voldoende rekening hebben gehouden met het eerst kort geleden gebleken feit, dat ook buiten de rubberstreken, zoowel de depreciatie van den gulden als de daarop gevolgde phenomenale prijsstijging van sommige bevolkingsproducten, een plotselingen ommekeer in den economischen toestand hebben teweeggebracht, waarvan sommige streken enorm hebben geprofiteerd — men denke slechts aan de copra en de kapok —, terwijl dit profijt in andere gewesten geheel of nagenoeg geheel is uitgebleven. Ik herinner in dit verband aan de dezer dagen ontvangen globale ramingen van het centraal kantoor voor de statistiek betreffende de in 1937 verwachte vermeerdering van het volksinkomen, zoo op Java en Madoera als in de buitengewesten. Hieruit blijkt, dat ook niet-rubberproduceerende gewesten buiten Java, die er tijdens de crisis zeer slecht aan toe waren, door de enorme prijsstijging van producten als copra, koffie, peper, plotseling een periode van groote welvaart zijn ingetreden, zooals b.v. Menado, de Molukken, de Lampongs, terwijl andere gewesten zooals b.v. Bali, Celebes, Timor, zeer weinig van deze opleving zullen kunnen profiteeren. Gelijke verschillen zullen zich ook voordoen op Java; ik denk b.v. aan de groote winsten, welke thans de kapok in sommige streken oplevert en aan het groote verschil tusschen die streken, waar de suikerindustrie herleeft, en die andere streken, waar vele suikerfabrieken gesloten blijven.

Ik kan mij begrijpen, dat bij dit plan met deze nieuwe feiten nog niet in voldoende mate rekening kon worden gehouden, doch zou toch te zijner tijd, wanneer deze feiten nadere bevestiging vinden en de globale ramingen door meer definitieve vervangen kunnen worden, de bijzondere aandacht der Regeering voor deze verschijnselen willen vragen. Hoogstwaarschijnlijk zal dit er toe leiden dat welvaartsmaatregelen voor streken, die tijdens de crisis zwaar hebben geleden, doch daarna een enorme opleving vertoonen, minder noodig zullen blijken te zijn, terwijl voor andere streken, die weinig of niet van de algemeene wederopleving zullen kunnen profiteeren, meer zal moeten worden gedaan dan aanvankelijk in het voornemen lag.

Vooral wat betreft de geografische verdeeling der gelden zou ik de Regeering derhalve willen vragen van haar vrijheid tot latere verschuivingen een ruim gebruik te willen maken ten behoeve van die gewesten en streken, welke niet voldoende blijken te kunnen deelen in de voordeelen van de opleving na de crisis.

Thans de verdeeling naar den aard der te nemen maatregelen. Hier blijft uiteraard een onbegrensde mogelijkheid open voor afwijkende meeningen en verlangens. Waarom — om slechts één voorbeeld te noemen — weinig of niets uitgetrokken voor tuinbouw, tegenover vrij belangrijke bedragen voor boschwezen en visscherij? Zoo kan men doorgaan. Een debat in deze richting lijkt mij echter weinig vruchtbaar. Ik meen mij dan ook te moeten bepalen tot de verklaring, dat ik mij over het algemeen met de voorgestelde verdeeling zeer wel kan vereenigen, ook daar, waar de voorgenomen maatregelen niet direct doch indirect zullen bijdragen tot vermeerdering van de welvaart der bevolking. In het bijzonder zou ik mij ook, in tegenstelling met de van andere zijde daartegen gevoerde oppositie, achter de Regeering willen scharen, daar, waar Zij gelden uittrekt voor bouwwerken in de groote steden, welke beoogen het dubbele doel van werkverschaffing aan de arbeiders in de bouwvakken eenerzijds, het tot standbrengen van voor de Inheemsche bevolking hoogst nuttige, doch door de crisis al te lang uitgestelde gebouwen anderzijds. Ook stem ik in met den steun aan de metaalarbeiders in Soerabaja. Waarom dergelijke maatregelen niet in een welvaartsplan thuis zouden behooren, is mij niet duidelijk.

Wat betreft de emigratie en kolonisatie van inheemschen kan ik mij geheel vereenigen met de gedane voorstellen en de door de Regeering in de Memorie van Antwoord daarover geleverde nadere beschouwingen. Voor de kolonisatie van Europeanen daarentegen acht ik het in totaal hiervoor uitgetrokken bedrag van *f* 300 000 te gering, wanneer men van het welslagen dezer kolonisatie reeds overtuigd zou zijn, te hoog, wanneer men deze kolonisatie nog zou beschouwen als verkeerende in een stadium van studie en proefneming. Acht de Regeering de mogelijkheid van Europeanenkolonisatie op groote schaal, vooral op Nieuw-Guinea, reeds voldoende vaststaande, dan zou ik voor dit doel het dubbele van het uitgetrokken bedrag nog niet te veel achten, eenerzijds in verband met het groote politieke belang, dat er in gelegen is om deze schaarsch bevolkte uithoek van onzen archipel te bevolken en in cultuur te brengen, anderzijds om hier een débouché te vinden voor die groepen der Europeesche en Indo-Europeesche samenleving, die zeer zwaar door de crisis getroffen zijn en voor wie waarlijk in dit plan en bij andere gelegenheden niet te veel is gedaan. Staat de Regeering daarentegen met mij op het standpunt, dat Euro-

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Eekhout.)

peesche kolonisatie, vooral van Nieuw-Guinea, weliswaar zeer wenschelijk zou zijn, maar dat het nog heelemaal niet zeker is, of dit land geschikt is voor Europeesche kolonisatie, of het menschenmateriaal, dat zich beschikbaar stelt voor dit doel geschikt is, en of de kolonisten in zoo'n uithoek een voldoenden afzet voor hun producten kunnen vinden, dan acht ik deze *f* 300 000 als „steun voor de Europeanen-kolonisatie" praematuur en zou ik veel liever een kleiner bedrag ter beschikking van den kolonisatieraad gesteld willen zien, niet zoozeer als steun aan bestaande kolonisatie, dus met andere woorden om deze min of meer kunstmatig op de been te houden, doch voor nadere bestudeering van de vraag òf een zichzelf bedruipende, economisch verantwoorde kolonisatie inderdaad mogelijk is. Derhalve òf een kleiner bedrag voor studie, onderzoek en proefneming òf, als de Regeering meent, dat dit stadium voorbij en het succes verzekerd is, een veel grooter bedrag voor de openlegging van Nieuw-Guinea door middel van Europeesche kolonisten. Gaarne zou ik hierover nader het inzicht van de Regeering vernemen.

Kan ik met de op de VIe begrootingsafdeeling voorgestelde maatregelen mij over het algemeeen zeer wel vereenigen, een uitzondering moet ik maken voor het op blz. 9 en 10 van de Memorie van Toelichting ontwikkelde plan om van overheidswege een fabriekje van rubberschoenen op te richten, dat dan later eventueel aan een coöperatie ware over te dragen.

Tegen dit plan heb ik overwegend bezwaar. De overheid kan net zooveel bestudeeren, stimuleeren, zijdelings steun verleenen, desnoods voorschot of crediet verstrekken, als Zij maar wil, maar rechtstreeks zelf een dergelijk bedrijf te entameeren, is toch zeker wel het laatste waartoe het gouvernement moet overgaan. Wanneer er, ondanks allen steun van het gouvernement, geen particuliere gegadigden te vinden zijn, die in een dergelijk bedrijf hun voordeel zien, dan kan men deze zaak beter laten rusten, dan dat het land zelf als schoenfabrikant optreedt, op een terrein waar de overheid niet thuis hoort en waarvan zij geen verstand heeft. Dit plan is voor mij bepaald onaanvaardbaar.

Ten slotte zie ik mij tot mijn leedwezen genoodzaakt, terug te komen op de in het Afdeelingsverslag gemaakte opmerking, dat de uitgaven voor assaineeringswerken ten onrechte zijn opgebracht op de VIIe begrootingsafdeeling, terwijl zij ten rechte thuis behooren bij afdeeling V A òf — deze mogelijkheid werd in het afdeelingsverslag voorbijgezien — op afdeeling IV. Ik zeg: tot mijn leedwezen, omdat dit geen twistpunt meer behoorde te zijn sedert bij koninklijk besluit van 13 October 1924 No. 48 (Staatsblad No. 576) al wat de gezondmakingswerken betreft van het toenmalige departement der B. O. W. werd overgebracht naar den D. V. G. Dit koninklijk besluit vond nadere uitwerking in Staatsblad 1925 No. 258, strekkende tot wijziging van artikel 1 (2) van het Reglement op den D. V. G. in dien zin, dat al hetgeen de bodemassaineering, de drinkwatervoorziening, de afvalverwijdering en de verbetering der volkshuisvesting betreft, uitdrukkelijk werd aangewezen als behoorende tot de taak van het staatstoezicht op de volksgezondheid.

Weliswaar geschiedde ook na 1925 de uitvoering van verschillende groote assaineeringswerken door de B. O. W., doch veelal op dezelfde wijze, waarop dit departement *ziekenhuizen*, scholen en gevangenissen bouwt voor andere diensten en departementen, dus zuiver als uitvoerder. Alleen, wanneer groote irrigatiebelangen gepaard gaan met hygiënische maatregelen, kreeg de B. O. W. een grooter aandeel in de voorbereiding en beadviseering dier werken. Was dit niet het geval, dan bepaalde zich de taak van de B. O. W. tot een zuiver uitvoerende. Daarnaast werden enkele grootere assaineeringswerken rechtstreeks door den D. V. G. uitgevoerd, zooals b.v. de vischvijver-assaineering bij Batavia.

Naarmate echter de decentralisatie zich ontwikkelde, werd de uitvoering van assaineeringswerken meer en meer overgelaten aan de autonome ressorten: provincie, stadsgemeente, regentschap, zoomede de locale ressorten in de buitengewesten. De D. V. G. trok zich vrijwel geheel van het zelf uitvoeren der assaineeringswerken terug, terwijl deze uitvoerende taak zich voor B. O. W. (V. en W.) meer en meer beperkte tot het niet gedecentraliseerde gebied in de buitengewesten. De gang van zaken werd nu deze, dat de uitvoering van kleinere assaineeringswerken als rioleering en kampongverbetering meestal geschiedde door de gemeenten, kleinere malaria-assaineering door de regentschappen, groote werken door de provincies, alles v. z. n. met subsidie van het land. Deze subsidies paraisseeren op de IVe begrootingsafdeeling, waarvan artikel 4.9.6, betrekking hebbend op tegemoetkoming aan zelfstandige gemeenschappen, is gesplitst in twee onderafdeelingen: 4.9.6.3, tegemoetkomingen voor gezondmakingswerken, en 4.9.6.4, tegemoetkomingen in de kosten van werken ter verbetering van toestanden in kampongs.

Naast deze subsidieposten op de B. B.-begrooting komen ook op afdeeling V A, dus op de D. V. G.-begrooting, drie posten voor assaineeringswerken voor en wel 5A.8.3 voor onderhoud en herstelling van werken in het belang van de volksgezondheid, 5A.8.5 voor aanleg, verbetering en uitbreiding van drinkwaterleidingen, 5A.8.7 voor idem van riolen, goten en andere werken. Hoewel eigenlijk bestemd voor de uitvoering van deze werken van landswege, zijn den laatsten tijd ook wel kleinere subsidies ten laste van deze posten uitgekeerd aan autonome ressorten bij de uitvoering door deze van de betrokken werken.

Waar ik echter speciaal de aandacht op wil vestigen is het feit, dat al deze drie posten onderscheiden aanleg der werken door den D. V. G. en aanleg door het departement van V. en W. Zelfs in het laatste geval, dat de uitvoering geschiedt door V. en W., worden dus de uitgaven voor deze assaineeringswerken op de begrooting van den D. V. G. gebracht.

Geheel in overeenstemming hiermede heeft de Regeering ook het toezicht op de uitvoering van werken door openbare gemeenschappen, waarvoor van landswege subsidie is verleend, welk toezicht anders blijkens de regeeringsverordening in Stbl. 1936 No. 654, steeds bij den directeur van Verkeer en Waterstaat berust, voor wat betreft werken in het belang van de volksgezondheid opgedragen aan den directeur van Onderwijs en Eeredienst, d.i. feitelijk aan het hoofd van den D. V. G.

Van de thans ten laste van het welvaartsplan voorgestelde assaineeringswerken, is alleen punt 10: het slaan van artesische putten, uitgevoerd door het grondpeilwezen van het departement van Verkeer en Waterstaat, ten rechte op de VIIe begrootingsafdeeling gebracht. Alle overige 9 werken zijn zuivere assaineeringswerken, waarmede Verkeer en Waterstaat als regel geen bemoeienis heeft, wanneer de werken door autonome ressorten worden uitgevoerd. De wijze van voorstelling op blz. 4 (roneo) der Memorie van Antwoord als zou het hier in hoofdzaak gaan om irrigatiewerken met hygiënisch voordeel als nevendoel, acht ik bepaald niet juist; er is geen enkel bevloeiïngswerk bij met uitzondering van punt 9 — assaineering Tjiandjoervlakte — en zelfs van dit groote assaineeringswerk is indertijd het eerste deel tot standgebracht door de provincie West-Java met den D.V.G. De overige werken zijn uitsluitend malaria-assaineeringswerken, kampongverbeteringen, rioleeringen en oppervlakteassaineering, waarmede sinds 1925 de B. O. W. — later Verkeer en Waterstaat — geen bemoeienis meer heeft. Zoo heeft te voren Verkeer en Waterstaat nimmer advies uitgebracht over de verbetering van vischvijvers, kampongverbetering en assaineering van Soerabaja (kali Pagirian), assaineering van Djokjakarta en Solo, Pekalongan, Tegal. Dat is alles uitsluitend door den D. V. G. behandeld met de autonome ressorten.

Onder deze omstandigheden is er geen enkele goede reden voor om deze posten te brengen op de VIIe begrootingsafdeeling. Deze uitgaven behooren te komen ten laste van

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Groenenberg.)

de aangehaalde posten van Afdeeling V A, dan wel op de subsidieposten van de B. B.-begrooting.

De heer **Groenenberg**: Mijnheer de Voorzitter! Het is slechts tot het maken van enkele opmerkingen in verband met de werkvolkvoorziening der buitengewesten en de momenteel aan den gang zijnde kolonisatieproeven, dat ik het woord heb gevraagd.

Naar het oordeel der Regeering — blz. 4 (roneo) der Memorie van Antwoord — bestaat er geen grond voor de vrees, zooals die op blz. 4 (roneo) van het Afdeelingsverslag werd geuit, dat een te sterke aanmoediging van de kolonisatie de werkvolkvoorziening van de rubberstreken in de buitengewesten in gevaar zal brengen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat zou nog geen reden zijn om het los te laten.)

Ik kom hierop ongetwijfeld. Ik kan de zienswijze der Regeering niet deelen, want er is wel degelijk grond voor de vrees, dat aan de aanvragen om werkvolk, voor S. O. K. bijv., niet binnen den daartoe staanden tijd, zal kunnen worden voldaan.

De plotselinge ommekeer in de conjunctuur — om maar den meest voor de hand liggenden factor te noemen — maakte, dat de vraag naar rubber in die mate steeg, dat het restrictiepercentage in het loopende jaar — tusschen Januari en September 1937 — van 25% tot 15% zal dalen. En wanneer ik nu bekend stel, dat elk percent dezer daling neerkomt op de noodzaak voor S. O. K. om 2 000 tappers te werven, moet alleen reeds uit dezen hoofde een 20 000-tal arbeiders worden gerecruteerd.

Hierbij komt nog, dat de achterstand per 1 Januari 1937 ongeveer 16 000 arbeiders beliep, zoodat in de eerste acht maanden van dit jaar minstens 40 à 45 000 arbeiders moeten worden gezocht. En mochten er straks aanwijzingen zijn, dat het restrictiepercentage per 1 Januari 1938 nog verder moet worden ingekrompen, dan ligt het voor de hand, dat de werforganisaties, de Veda en de Eigen Werving, voor een uiterst zware taak gesteld worden.

(De heer White: De arbeiders zijn geen tanis!)

De geachte Regeeringsgemachtigde, dan wel de centrale commissie voor emigratie en kolonisatie, zullen het wel met mij eens zijn, dat het met het oog op de internationale regeling der rubberproductie voor Nederlandsch-Indië van het grootste belang is, dat ons quotum — onze standaardproductie tegenover de andere gebieden — niet in gevaar wordt gebracht door tijdelijk gebrek aan arbeidskrachten. En dit klemt te meer indien het, naar het voorkomt, in de macht der Regeering ligt de behulpzame hand te dezen opzichte te bieden.

Ik ben nl. van meening, — de rapporten der wervingsvertegenwoordigers bevestigen dit — dat de aanmoediging tot kolonisatie in de desa eenige deinzing doet ontstaan bij de loerahs, die thans niet goed weten hoe te handelen, eenerzijds ten gerieve der van gouvernementswege voorgestane kolonisatie en anderzijds ten behoeve van de oude relatie, de Veda.

Gezien het groote belang dat Ned.-Indië als rubberproduceerend land bij een vlotten aanvoer van arbeiders in de buitengewesten heeft, geef ik een drietal suggesties, welke, hetzij gezamenlijk, hetzij alternatief er wellicht toe kunnen bijdragen, hier een oplossing te vinden.

In de eerste plaats dan zou ik willen aandringen op het plegen van voortdurend overleg met de Veda en de Eigen Werving, teneinde te voorkomen, dat ongewenschte concurrentie zou kunnen ontstaan, dan wel voortgang hebben.

Vervolgens zou te overwegen zijn, in hoeverre een rayonneering — desnoods van tijdelijken aard — der wervingsgebieden tot het beoogde doel zou kunnen bijdragen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Kan Deli dan ook zorgen, dat die menschen daar een vaste plaats krijgen; dat ze dus niet teruggezonden behoeven te worden?)

(Leunissen.)

Ik ben ervan overtuigd, dat dit punt in Deli de volle aandacht zal hebben.

(De heer Verboom: Het lijkt wel of met die laatste opmerking de Regeeringsgemachtigde aan het woord is.)

En eindelijk, als derde suggestie, zou het tempo der kolonisatie eenigermate kunnen worden vertraagd tot tijd en wijle de Nederlandsch-Indische rubberpositie zal zijn veilig gesteld. M.i. zullen hiermede de kolonisatieproefnemingen — en de uitbouw daarvan — in geenen deele worden geschaad, aangezien we hier immers slechts te maken hebben met een tijdelijk uitstel.

Het is in verband met Uw opmerking, Mijnheer de Voorzitter, aan het adres van ons geacht medelid, den heer Kartowisastro, in acht te willen nemen dat hier slechts de besteding der *f* 25 millioen aan de orde is, dat ik besluit met de Regeering te verzoeken, tijdelijk minder ruime middelen ten behoeve der kolonisatie ter beschikking te willen stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Met interesse zal ik het antwoord der Regeering op deze voor de buitengewesten zoo hoogst belangrijke kwestie tegemoetzien.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot, de heer White is zooeven al omstandig op deze voorstellen ingegaan. Ik wil mij in deze beperken tot een paar opmerkingen. Allereerst een opmerking over de aanvullingsbegrooting van afdeeling V A.

In het Afdeelingsverslag over deze aanvullingsbegrooting is gevraagd, of Indië genoeg gelegenheid biedt voor verpleging van t.b.c. lijders van de middenklasse der bevolking. Ik versta onder een „middenklasse" heusch niet alleen de min- of onvermogenden, waarover de Regeering in de Memorie van Antwoord sprak, indien tenminste het begrip „minvermogenden" in een streng beperkten zin wordt opgevat.

Neen, ik had de aandacht willen vragen, voor die klasse van de bevolking, die juist niet direct aansluit aan de onvermogenden, de klasse van middelbare ambtenaren en menschen in particuliere betrekking, welke op hetzelfde welvaartspeil leven.

Het maakt op mij den indruk, dat men gedacht heeft: Nu, die menschen moeten maar voor zichzelf zorgen. Dit Mijnheer de Voorzitter, zou ik zoo gaarne anders zien. Ik heb herhaaldelijk gevallen ontmoet van patiënten van deze klasse, die te weinig bemiddeld zijn, om in een particuliere inrichting verpleegd te worden, die anderszijds ook thuis moeilijk en ten koste van veel opofferingen verpleegd kunnen worden. Voor deze menschen had ik de aandacht van de Regeering willen vragen. Misschien kan, in samenwerking met de S. C. V. T. ook in dit opzicht wat bereikt worden met deze welvaartsbijdragen. Men bepale zich wat dit betreft, ook niet tot Java alleen. Ook in andere gebieden, ik noem b.v. Noord-Sumatra, ligt dit arbeidsveld nog braak.

In de afdeelingen is eveneens gevraagd, of met betrekking tot de besteding van deze welvaartsbijdrage ook suggesties zijn gevraagd van het hoofd D. V. G. Deze vraag is in het Afdeelingsverslag eenigszins anders opgenomen, waardoor het antwoord der Regeering dan ook langs de vraag gaat.

Deze vraag is n.l. gesteld, omdat is opgevallen, dat van die welvaartsbijdrage maar zoo weinig zal worden besteed voor rechtstreeksche behartiging van de volksgezondheid. Waar nu mijns inziens geen goede welvaart kan worden verkregen, zonder een gezonde bevolking, waar, bovendien, met betrekking tot de volksgezondheid nog zoo veel te wenschen overblijft — ik noem onder anderen krankzinnigenverpleging, verpleging van zenuwzieken, geen krankzinnigen, leproserieën etc. etc. — daar viel het op, dat voor deze uiterst belangrijke onderwerpen van gezondheidszorg geen fondsen zullen worden besteed. Dit deed de suppositie geboren worden, dat

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Leunissen.)

waarschijnlijk het hoofd van den D. V. G. niet in eerste instantie mede is geraadpleegd over de besteding van deze welvaartsbijdrage. Indien dit zoo is — wat ik alsnog gaarne zou willen vernemen — kan dit ook niet anders dan door mij betreurd worden.

Naar aanleiding van de ingediende aanvullingsbegrooting voor afdeeling VII, wil ik het een en ander opmerken met betrekking tot post 7.9A, irrigatie en assaineering. In het Afdeelingsverslag werd er de aandacht op gevestigd, dat op deze aanvullingsbegrooting posten, n.l. de volgnummers 1 t/m 9 van sub-artikel 7.9A.1.6, zijn gebracht, welke ten rechte thuis behooren bij afdeeling V A, daar sedert 1925 de D. V. G. de aangewezen adviseur is voor dergelijke werken.

De Memorie van Antwoord reageert hierop met het volgende:

„Inderdaad zijn op de aanvullende begrooting voor afdeeling VII mede assaineeringswerken gebracht. Deze werken zijn niet op de begrootingsafdeeling V A gebracht, omdat de kosten der in overweging zijnde assaineeringsmaatregelen voor een groot gedeelte betrekking hebben op den aanleg van bevloeiïngs- en afwateringswerken, waarbij, met inachtneming van de daaraan te stellen eischen in het belang van de hygiëne, hoofdzakelijk vraagstukken van waterstaatkundigen aard moeten worden opgelost. Alle assaineerings-ontwerpen zullen eerst beoordeeld worden door het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid".

Mijnheer de Voorzitter! Dit antwoord is mij eenerzijds minder duidelijk, anderzijds kan ik niet met de daarin vervatte meening accoord gaan. Minder duidelijk is zij daar, waar gesproken wordt over „de kosten der in overweging zijnde assaineeringsplannen.". Ik onderstreep de woorden: „in overweging zijnde", Mijnheer de Voorzitter. Is het de bedoeling der Regeering, dat dit antwoord alleen betrekking heeft op „in overweging zijnde assaineeringswerken"? Zoo ja, dan zou ik hiertegen toch willen opmerken, dat dan de passage in het Afdeelingsverslag niet juist is verstaan, althans beantwoord. Men heeft het daarin niet over „de in overweging zijnde assaineeringswerken", maar over „assaineeringswerken in het algemeen". Men heeft aldus geredeneerd: Er moet een post opgebracht worden voor assaineeringswerken. Het assaineeringsbureau, het officieele regeeringsbureau voor assaineeringswerken is ondergebracht bij den D. V. G., dus ook deze bedragen moeten komen op de aanvullende begrooting voor den D. V. G. Ik vraag: waarom is hier niet aldus gehandeld? De Regeering antwoordde nu niet met een argument, slaande op „assaineeringswerken in het algemeen", maar spreekt in haar antwoord speciaal over „de in overweging zijnde assaineeringswerken".

Dit geeft mij aanleiding tot een verdere vraag en wel de volgende: Maakt de Regeering een bepaald onderscheid tusschen verschillende assaineeringswerken? Onderscheidt Zij assaineeringswerken, vallende onder het departement van Verkeer en Waterstaat en gelijksoortige werken, vallende onder den D. V. G. Zoo ja, op grond van welke kenmerken maakt Zij deze onderscheiding?

Dit is de onduidelijkheid, waarover ik sprak en waarover ik gaarne nadere toelichting zou willen ontvangen.

Nu het tweede deel van het antwoord, waarmede ik niet accoord kan gaan; dit betreft n.l. die zinsnede, waarin wordt geconstateerd, dat bij de in overweging zijnde assaineeringswerken hoofdzakelijk vraagstukken van waterstaatkundigen aard moeten worden opgelost.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de posten 7.9A.1.6 sub 1 tot en met 9 punt voor punt overwogen en bij geen enkel punt kan ik de meening van de Regeering onderschrijven. De uitgetrokken gelden hebben òf ten doel verbetering van de bewoonbaarheid van bepaalde streken, die thans wegens malaria niet bewoonbaar zijn, òf het aanleggen van rioleeringswerken en assaineering van stadskampongs. De Regeering zal voor haar standpunt met argumenten moeten komen. Vooralsnog kan ik niet inzien, waarom bij dergelijke werken hoofdzakelijk vraagstukken van waterstaatkundigen aard moeten worden opgelost. Minstens in even groote mate als vraagstukken van waterstaatkundigen aard moeten hier vraagstukken van algemeen hygiënischen, ja zelfs in vele gevallen van speciaal hygiënischen aard (malaria en assaineering) worden opgelost.

Ik heb mij in het voorgaande uitsluitend bepaald tot het Regeeringsantwoord. Ik wil thans echter een paar andere argumenten naar voren brengen ter nadere adstructie van mijn overtuiging, dat gelden, gevoteerd voor assaineeringswerken, thuis behooren bij afd. V A, althans niet bij afd. VII. Ik zou dan even het volgende willen zeggen. Al deze werken zijn ten bate van stadsgemeenten en regentschappen, van locale ressorten dus. Zij worden uitgevoerd door die locale ressorten zelf, nadat de begrootingen dier werken gunstig zijn beadviseerd door het hoofd van den D. V. G. Immers die werken mogen door Gedeputeerden niet worden goedgekeurd, dan nadat zij voor advies zijn gezonden aan het hoofd van den D. V. G. (zie overdrachtsordonnantie D.V.G.). Vrage: waar blijft het departement van Verkeer en Waterstaat nu? Noch bij de beoordeeling der werken, noch bij de uitvoering is dit departement ingeschakeld. Alles gaat buiten Verkeer en Waterstaat om. Waarom dan de gelden opgebracht op de begrooting van Verkeer en Waterstaat?

Tenslotte dit vraagstuk principieel beschouwend, zou ik den Regeeringsgemachtigde willen verwijzen naar de debatten tijdens de behandeling van de overdrachtsordonnantie D. V. G. Reeds in het Afdeelingsverslag omtrent de ontwerpordonnantie werd gevraagd, het assaineeringsbureau, dus het hoofd D. V. G. dwingend in te schakelen bij de beoordeeling van grootere assaineeringsprojecten. Tijdens de openbare behandeling ben ik uitvoerig hierop teruggekomen.

(Zie blz. 1648 en 1649 van de Handelingen).

Ik heb in mijn betoog doen uitkomen, dat nòch waterstaatkundigen, nòch medici en hygiënisten deze dingen goed kunnen beoordeelen, doch dat slechts een innige samenwerking tusschen deze ambtsdragers onder de verantwoordelijkheid van den hoogsten geneeskundigen gezaghebbende tot een goede uitslag kan voeren.

Mijnheer de Voorzitter, het Regeeringsantwoord lezende, zou ik mij wanen te leven, niet in 1937, maar in een tijd vóór 1925, toen dus nog geen goede oplossing was gevonden voor de organisatie van een assaineeringsbureau. Thans echter is dit anders. De ervaring heeft ten slotte de beste oplossing aangegeven. En wil men nu toch weer bij het entameeren van assaineeringswerken dit assaineeringsbureau op den achtergrond schuiven? Zeker, Mijnheer de Voorzitter, het is niet aan mijn aandacht ontsnapt, dat het advies van het Hoofd D. V. G. wel degelijk zal worden ingewonnen, zoodat hiermede het assaineeringsbureau de haar toegedachte functie ook te vervullen krijgt.

Maar dan blijft toch altijd de vraag: Waarom dan ook de gelden niet gevoteerd op de begrooting van voornoemd assaineeringskantoor? Dit kantoor toch zal ten slotte het best de plannen kunnen beoordeelen. Dit is haar taak en die taak is een geheel andere dan die van het departement van Verkeer en Waterstaat.

Ik blijf het dan ook onjuist vinden, om gelden voor assaineeringswerken op te brengen op de begrooting van Verkeer en Waterstaat. Sinds het onderbrengen van het assaineeringskantoor bij D. V. G. behooren gelden voor assaineeringswerken thuis op de begrooting van het assaineeringskantoor, dus op Afd. V A. Ik moet bekennen, dat ik niet begrijp, dat dit nu tóch anders is gebeurd. Na de uitvoerige debatten hierover tijdens de behandeling van de overdrachtsordonnantie D. V. G. was toch alle twijfel hieromtrent uitgesloten. Nòch bij het ontwerpen, nòch bij de uitvoering van deze werken is het noodig dat departement van Verkeer en Waterstaat in te schakelen.

(Kan.)

Ik blijf er dus met klem bij de Regeering op aandringen, om alsnog aan het verzoek in het Afdeelingsverslag gevolg te geven. Voor een andere gedragslijn bestaat m.i. geen enkele reden. Mocht de Regeering geen aanleiding vinden aan het verzoek te voldoen, dan zou ik haar nog de garantie willen vragen, dat eerstens de adviezen van het hoofd D. V. G. zullen worden opgevolgd en tweedens, dat de projecten die door het Hoofd D. V. G. zijn vastgesteld, niet veranderd zullen worden door het departement van Verkeer en Waterstaat.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om enkele vragen te stellen en eenige inlichtingen van de Regeering te bekomen terzake van de zoogenaamde hulp, welke Nederland in den vorm van een schenking van *f* 25-millioen aan Indië heeft verleend.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Het woordje „zoogenaamde" is niet erg vriendelijk.)

Ik sprak van „heeft verleend". Ik acht het n.l. onmogelijk, dat van een terugneming van een eens gegeven belofte sprake zou kunnen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Cramer heeft gisteren in de Tweede Kamer gezegd, dat hij het bedrag van *f* 25 millioen wel heel weinig vindt.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Hij behoeft het niet te betalen.)

Het is natuurlijk waar, dat het gemakkelijk is om riemen te snijden van andermans leer, maar ik geloof, dat de heer Cramer, sprekende als afgevaardigde in de Kamer en zoodoende namens zijn partij, zoogenaamd een deel vertegenwoordigt van de Nederlandsche gemeenschap, dat ook meebetaalt aan die *f* 25-millioen, die aan Indië geschonken worden.

Ik zeg „zoogenaamd" en wel om deze redenen. Ik heb bij een vorige gelegenheid de vraag gesteld of het de Regeering niet mogelijk is te berekenen, hoeveel, in geld uitgedrukt, de hulp bedraagt, welke Indië aan het moederland verleent in den vorm van maatregelen ten faveure van de Nederlandsche industrie. Ik heb toen ook gezegd, dat het mogelijk blijkt om het bedrag van *f* 800 000 — den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken wel bekend — te becijferen. Ben ik goed ingelicht, dan was Indië besloten om dat bedrag uit eigen kas te fourneeren en dat het moederland dit vernemende, toen dit toch niet over zich kon verkrijgen en toen met een breed gebaar gezegd heeft: dat uit de moederlandsche kas die *f* 800 000 zouden worden gefourneerd. Ik noodig thans den geachten Regeeringsgemachtigde uit in eersten termijn mij ten volle in te lichten of mijn mededeeling juist is of niet.

(De heer Van Baalen: Misschien bent U beter geïnformeerd dan de Regeeringsgemachtigde.)

Ik hoop, dat als ik te zijner tijd, wanneer de heer Van Baalen daartoe bv. medewerkt, en ik Regeeringsgemachtigde mocht zijn, beter geïnformeerd te zijn.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar licht U dan ook den Volksraad beter in?)

Wanneer men zou kunnen berekenen, wat Indië heeft moeten derven voor een geboden maatregel, dan vraag ik mij af: is het niet doenlijk om met de equipage van de verschillende departementen te kunnen calculeeren welke offers Indië brengt aan Nederland?

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat hebben we toch al besproken.)

Ik geloof niet, dat dit reeds is gedaan in den zin als ik het althans bedoel.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Het onderwerp is hier wel besproken.)

Ik voor mij geloof, dat wanneer men die calculatie zou maken, zou blijken, dat de heer Cramer en met hem zeker alle leden van den Volksraad, het bij het rechte einde hebben, wanneer zij zeggen, dat de *f* 25-millioen eigenlijk nog weinig is gesteld tegenover de hulp, die het arme Indië aan het rijke moederland heeft verleend door hier maatregelen te nemen, welke de bevolking voor het grootste deel heeft betaald.

Dit wil niet zeggen, dat men niet heel dankbaar moet zijn voor de *f* 25-millioen, maar men moet in de eerste plaats de voorzienigheid danken, dat men in Holland overtuigd was, dat men den gouden standaard niet verlaten zou, want was men dat niet, dan was men misschien niet zoo gemakkelijk ertoe gekomen om ons die *f* 25-millioen als hulp te verleenen.

Dan wil ik hier nog terloops, het is al zoo dikwijls gezegd, mijn indruk mededeelen, dat men in het algemeen in Holland— althans, zoo heb ik vernomen van degenen, met wien ik gesproken heb — van opinie is, dat Indië geen beter afgezant had kunnen sturen naar het moederland om daar de belangen van Indië te bepleiten en het moederland voor oogen te houden, dat het Koninkrijk der Nederlanden geen ijdele klank moet zijn .....

(De heer Verboom: Wie is die afgezant geweest?)

Mijnheer de Voorzitter! Men vraagt zoo dikwijls naar den bekenden weg. Als men het graag wil weten, dan wil ik het wel zeggen: het was de directeur van Economische Zaken.

(De heer De Hoog: Maar U is toch ook in Nederland geweest?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoor daar een hatelijke opmerking.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Ach, die opmerking is niet zoo hatelijk bedoeld.)

Dat weet ik wel. Maar in elk geval heeft niet een ieder de capaciteiten en verkeert niet een ieder in de conditie om in het moederland bij de heeren, die er het heft in handen hebben, gevoel op te wekken voor de belangen van Indië in zijn geheel. Ook de heer De Hoog is in Nederland geweest en ik geloof niet, dat hij er voor de gemeenschap Indië iets heeft kunnen doen.

Mijnheer de Voorzitter! Zijn wij dankbaar, dat men er toe is kunnen komen om ons *f* 25 millioen te geven tot leniging van den nood hier te lande — een geringe compensatie voor de intering welke Indië zich heeft moeten getroosten door zijn spaarpenningen voor een groot deel op te gebruiken voor het betalen der belastingen — men moet dit nu ook niet beschouwen alsof Indië daardoor de hulp zou vergeten, die het aan het moederland verleent. Ik heb de cijfers niet voor mij, doch ik ben er van overtuigd dat, als puntje bij paaltje komt — d.w.z. wanneer men eens goed zou gaan calculeeren, — dat dit bedrag van *f* 25 millioen vergeleken bij de maatregelen van de Indische Regeering, door haar genomen op aandrang van Nederland, zeer gering te noemen is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide in den aanvang van mijn rede, dat ik eenige vragen heb te stellen. In de eerste plaats dit. Tengevolge van de depreciatie van den gulden zijn de prijzen gestegen en mag men het bericht in de pers gelooven, dan heeft de Regeering de prijsbewaking laten schieten.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Volkomen onjuist!)

Het doet mij genoegen, dit te vernemen en dan is mijn verzoek om inlichtingen ten deze minder klemmend. Ik zou van den Regeeringsgemachtigde b.v. dit willen vernemen. Tengevolge van de depreciatie en het op niveau houden van het levenspeil in Nederland zouden de daar gefabriceerde artikelen eigenlijk tot een lageren prijs kunnen worden verkocht. Ik geloof echter niet, dat dit inderdaad ook het geval is en daarom zou ik gaarne van den directeur van Economische Zaken vernemen of mijn gissing onjuist is. Is zij juist dan zou daardoor de fabrikanten eigenlijk een grootere winst in de schoot worden geworpen door de depreciatie, zulks ten detrimente van de verbruikers in Nederlandsch-Indië.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men niet deskundig is,

(Soetardjo.)

maar in het milieu van dit college verkeert, dan voelt men zich toch safe, omdat onder de vogels van diverse pluimage, die wij hier bijeen zien, op elk gebied zooveel deskundigen zijn. Het is aan de deskundigen overgelaten critiek uit te oefenen op de regeeringsmaatregelen ter besteding van de tweede tranche van de *f* 25-millioen; ik voor mij geloof, dat de Regeering, die een beter en ruimer overzicht heeft over alles en nog wat, daarover het best kan oordeelen en daarom bepaal ik mij als niet-deskundige tot deze vraag om inlichtingen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het bepaald, dat de Regeering er niet ten volle in geslaagd is, om aan de *f* 25-millioenbijdrage van Nederland een bestemming te geven, die in het belang van de verbetering van den economischen toestand der bevolking van meer blijvende waarde is. Eenerzijds heeft de Regeering te weinig gelden uitgetrokken voor maatregelen, die een steviger basis zouden kunnen vormen voor de verdere economische ontwikkeling der bevolking in haar breede lagen — ik denk bijv. aan maatregelen betreffende de kolonisatie, emigratie, schuldbevrijding, landbouw, etc. — anderzijds heeft de Regeering bedragen uitgetrokken, die besteed zullen worden aan werken, die met het oog op den slechten economischen toestand, waarin de Indonesische bevolking vooral op Java, in haar geheel beschouwd, verkeert, van betrekkelijke waarde zijn.

Niemand ontkent, dat al deze werken nuttig zijn, doch ik moet toch als mijn meening bekend stellen, dat de hulpverleening, die besloten ligt in het tot stand brengen van de laatstelijk door mij bedoelde werken, als van een tijdelijk karakter moet worden beschouwd en bovendien een hulpverleening is, die alleen kleine groepen der bevolking betreft, ik bedoel de besteding van gelden voor het opzetten van gebouwen, de werkverschaffing aan de metaalindustrie, het aanleggen van wegen en het bouwen van bruggen, die niet de beteekenis hebben van het openleggen van groote gebieden en voor het boschwezen.

Ik herhaal, dat al deze werken nuttig zijn, doch ik ben van meening, dat zij niet ten volle beantwoorden aan het door Nederland ten aanzien van deze hulpverleening gestelde doel.

Ik betreur het, dat de Regeering weinig aandacht blijkt te schenken aan de ten vorige jare in dezen Raad geopperde bezwaren tegen de besteding van een deel der *f* 25 millioen. Er zijn in dezen Raad suggesties naar voren gebracht, die, naar het mij voorkomt, de volle aandacht der Regeering verdienen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Zij zijn ook in belangrijke mate overgenomen; o.a. van den heer Soetardjo is zeer veel overgenomen, de groote Krojawerken b.v.)

Ik geloof, dat deze suggesties ten aanzien van gebouwen, wegen e.d. niet zijn overgenomen, getuige het feit, dat in de begrootingsvoorstellen thans nog belangrijke bedragen voor deze doeleinden voorkomen.

Ik stel mij de vraag, of deze gang van zaken althans voor een klein deel niet te wijten is aan het volgende. Het is bekend, dat de adviescommissie, voorgezeten door den heer Van den Bussche, uitsluitend samengesteld is uit niet-Inheemschen, terwijl toch bij de besteding van de *f* 25 millioen de bedoeling voorzit, belangen te behartigen die, zoo niet uitsluitend dan toch voor het allergrootste gedeelte, de Inheemsche bevolking raken.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Wat heeft het er nu mee te maken of er Inheemschen in die commissie zitten of niet?)

Ik geloof, dat, wanneer de stem van een Indonesiër in die commissie zou worden gehoord, dit een preventieve werking zou hebben.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Vrijwel alles is door de gouverneurs met de regenten besproken, dus ook dat komt niet uit!)

Het valt niet te ontkennen, dat het Indonesisch bestuur en de regenten in het bijzonder een stem in het kapittel hebben gehad. Toch geloof ik, dat de stem van ons corps slechts heel zwakjes tot de hoogere regionen, i.c. de adviescommissie, is doorgedrongen.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: U kunt er toch niet aan twijfelen, dat de gouverneurs de belangen der Inheemsche bevolking naar beste weten trachten te behartigen?)

Ik twijfel er geen oogenblik aan, maar, zooals ik zei, wanneer de stem van een Indonesiër in die commissie was gehoord, van iemand die de gedachten en gevoelens van de Inheemsche bevolking kent — niemand kan die beter vertolken dan een Indonesiër, het gaat dus niet om belangenbehartiging maar om het vertolken van de gedachten en gevoelens der Inheemsche bevolking — dan zou dit zeer zeker van invloed kunnen zijn geweest op de beslissingen van de commissie.

In die richting doorgaande, zou ik de Regeering dan ook de suggestie willen doen om ook in de centrale commissie voor de emigratie en de kolonisatie, een commissie aan wie een taak wordt opgedragen die een vitaal belang van de bevolking betreft, een vertegenwoordiger van het Indonesisch element op te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga thans over tot de bespreking van enkele onderwerpen, die in deze begrootingsvoorstellen voorkomen en dan kom ik in de eerste plaats aan het vraagstuk van de schuldbevrijding. Ik wijs er de Regeering op, dat de omschrijving van schuldbevrijding van Inlandsch grondbezit, als genoemd in Afd. IV stuk 2, mij niet ruim genoeg lijkt. Het is den geachten Regeeringsgemachtigde bekend, dat verpanding niet alleen plaats heeft van gronden, doch ook van boomen. Ik denk onder anderen aan de verpanding van klapperboomen in verschillende streken aan de Noordkust, van mangga-boomen, van kapokboomen djeroek enz., zonder dat de rechten op den grond ook maar eenigszins daarbij betrokken worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de suggestie willen doen om deze omschrijving meer soepel te doen luiden en wel zoo, dat ook verpanding van boomen in aanmerking komt voor hulpverleening. Ik ben het volkomen met de Regeering eens, dat, zooals in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord wordt gezegd, credieten voor schuldaflossing alleen kunnen worden verstrekt, nadat een zorgvuldig onderzoek naar de toestanden en personen is ingesteld. Ik zou echter onder de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde willen brengen, dat anders dan het onderzoek naar de toestanden, het onderzoek naar personen buitengewoon moeilijk en tijdroovend is, omdat dit onderzoek individueel moet plaats hebben. De schuldaflossing behoeft naar bescheiden meening niet te wachten op den afloop van dit onderzoek naar personen, aangezien anders urgente, snelle hulp onmogelijk wordt gemaakt.

Dit behoeft geen bezwaar te zijn, indien men de aflossing gepaard doet gaan met de oprichting van een coöperatieve vereeniging van grond- of vruchtboomen-bezitters, welke coöperatie in de plaats moet treden van de vroegere schuldeischers. De grond- of vruchtboomenbezitters krijgen na de schuldaflossing dus niet de vrije beschikking over den grond, doch kunnen daartegenover dadelijk in het volle genot worden gesteld van de gebruiksrechten daarop, behoudens de verplichting om uit de opbrengst een deel te storten ten behoeve van de aflossing en de noodige bijdrage aan de coöperatieve vereeniging. Binnen eenigen tijd komt hun bezit vrij van schuld in hun handen terug.

Het komt mij noodzakelijk voor om in dezen post ook een bedrag uit te trekken ter bestrijding van het idjonkwaad, welk kwaad, vooral in gebieden met veel rijstpellerijen zeer verbreid voorkomt en fnuikend werkt op de bevolking. In bedoelde streken plegen sommige rijstpellerijen of haar hand-

(Soetardjo.)

langers dan wel andere bij de pellerijen betrokken personen voorschotten op den oogst te verstrekken, onder de voorwaarde dat iedere *f* 0.50 à *f* 0.70 terugbetaald moet worden met 1 picol padi die na de oogst tot *f* 1.50 of meer kan opbrengen en het gebeurt maar al te vaak, dat dergelijke idjonovereenkomsten leiden tot depossedeering van het grondbezit der bevolking. Immers valt de oogst als gevolg van ziekten of plagen onder den aanplant tegen, dan is de tani niet in staat om de bedongen hoeveelheid padi te storten. Het onafbetaald gedeelte van de leening wordt dan vaak opgelost in een grondverpandingsovereenkomst.

Wel is waar kunnen de credietinstellingen veel doen ter beperking van het idjonkwaad, nochtans kan deze woeker het best bestreden worden door de zelfwerkzaamheid der bevolking.

Hier en daar valt reeds waar te nemen, dat grondbezitters schuchtere pogingen doen om zich aaneen te sluiten en te weer te stellen tegen dat idjonwoekerkwaad, hetzij door padi op te zamelen ter reserveering voor de patjeklikmaanden, hetzij door credieten te verstrekken. Pogingen van grondbezitters tot oprichting van een verkooporganisatie, zelfs tot de oprichting van eigen rijstpellerijen zijn zelfs gehoord. Ik vraag thans aan de Regeering, of de overheid geen aanleiding kan vinden aan die pogingen de noodige leiding te geven. De overheid werke haar op tot goed gefundeerde organisaties. Waar noodig helpe men die organisaties aan werkkapitaal en aan de noodige kosten voor eerste inrichting. Wat laatstbedoelde kosten betreft, eventueele leeningen voor dat doel worden renteloos verleend en toegestaan om terugbetaald te worden uit een bepaald percentage van de winst.

Dergelijke op coöperatieve leest geschoeide organisaties zijn naar bescheiden meening van onschatbare economische, tevens opvoedende beteekenis voor de bevolking. De voorschotten, welke zij op den oogst pleegt te nemen, zullen zij dan van de eigen organisatie kunnen ontvangen. Zij zal daardoor den vollen prijs voor haar product kunnen ontvangen. De verkoop hiervan door de coöperatie zal op een zoodanig tijdstip gesteld kunnen worden, dat de hoogste prijs bedongen kan worden.

Gaarne zou ik thans van de Regeering willen vernemen, indien met het zooeven betoogde wordt ingestemd, of Zij bereid is voor bovengenoemd doel het voor personeelsuitgaven uitgetrokken bedrag van *f* 20 000 te verhoogen. De bedoeling is dat een speciaal ambtenaar van den landbouwkundigen dienst wordt aangewezen om leiding te geven aan de bevolking bij de oprichting en consolidatie van bedoelde organisaties.

Mijnheer de Voorzitter! Een ander punt betreft de kolonisatie van de Javanen op de buitengewesten. Ik ga volkomen accoord met de opvatting der Regeering, dat overijling en onvoldoend voorbereide versnelling van het tempo voor kolonisatie fataal kunnen zijn. Doch in het vorige jaar heb ik ook gevraagd, dat de versnelling door een belangrijke uitbreiding der voorbereidende maatregelen worde bevorderd, n.l. ten eerste door maatregelen, die betreffen het gereedmaken van terreinen, ten tweede door intensieve propaganda onder de bevolking, op grooter schaal dan tot dusverre is geschied en ten derde door daartoe meer bestuursambtenaren, desahoofden en vooral invloedrijke desaingezetenen naar de meest geslaagde kolonisatiegebieden te zenden.

In de Memorie van Antwoord op pag. 3 zegt de Regeering het volgende:

> „ook de Regeering acht het noodig, dat aan het onderzoek en de inrichting van nieuwe kolonisatiecomplexen wordt voortgewerkt".

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niet gevraagd, dat hieraan voortgewerkt wordt. Ik heb gevraagd, of die werkzaamheden op veel grooter schaal kunnen geschieden dan tot op het oogenblik het geval is.

Mijnheer de Voorzitter! Sprekende over het vraagstuk betreffende de kolonisatie *moet ik zeer tot mijn spijt als mijn* meening bekendstellen, dat hetgeen mijn geacht medelid, de heer Groenenberg zooeven in het midden heeft gebracht niet mijn instemming kan hebben.

Ik zou ter bekorting gaarne deze verzekering van de Regeering willen ontvangen, dat de werving van Javanen om dienst te nemen in de cultures in de buitengewesten hoegenaamd en in het minst niet belemmerend zal werken op de emigratie van Javanen naar de buitengewesten. Aan den anderen kant heb ik er geen bezwaar tegen, dat op Java werkvolk wordt aangeworven ten behoeve van de cultures in de buitengewesten, indien tevens gezorgd wordt, voor een blijvend bestaan ten behoeve van deze werklieden. Indien de heer Groenenberg deze verzekering kan geven, dan zal ik verder geen bezwaar maken tegen zijn suggesties.

Een ander punt betreffende afdeeling IV, dat ik in behandeling zou willen nemen is de transmigratie in Midden-Java. Ik zou betreffende dit punt gaarne nadere uitvoerige inlichtingen willen ontvangen van de Regeering, meer speciaal wat betreft de transmigratie naar West-Tjilatjap. Ik heb op de begrooting gezien, dat hiervoor is uitgetrokken een bedrag van *f* 4 000, welk bedrag ik voor dit doel wel zeer minimaal vind, omdat ik weet, dat destijds aan de transmigratie van Javanen naar het Labbok- gebied in het regentschap Tasikmalaja heel wat meer kosten zijn verbonden geweest, dan het hier genoemde bedrag. Ik vraag deze uitvoerige inlichtingen, omdat ik gaarne de verzekering van de Regeering wensch te ontvangen, dat een herhaling van hetgeen in Tasikmalaja is gebeurd, niet zal plaats vinden.

Wat toch heeft zich toen voorgedaan? De regent van Tasikmalaja heeft als hoofd van het Indonesisch bestuur in zijn regentschap en belast met de behartiging van de belangen der bevolking, al zijn krachten daar aangewend om de transmigratie in zijn regentschap te doen slagen. Doch ik moet tot mijn spijt constateeren, dat noch van het centraal noch van het provinciaal bestuur tot voor kort althans eenige steun werd ondervonden. Ik hoop van harte, dat een geval als dit zich niet zal herhalen voor West-Tjilatjap.

Ik kom nu tot afdeeling VII, stuk 2 en wil daarbij speciaal den aanleg van wegen in bespreking nemen.

Onder post 7.5A.1.4 tref ik een bedrag aan, bestemd voor den wegaanleg in Noord- en Zuid-Indramajoe.

De aanleg van wegen in het wegenloos Zuiden en Noordwesten van het regentschap Indramajoe verdient ten zeerste toejuiching en ik ben dan ook zeer erkentelijk, dat de Regeering voor dit doel een vrij belangrijk bedrag heeft uitgetrokken.

Onduidelijk is echter de bedoeling van den aanleg van den weg Lempoejang—Toelangkatjang voor de noodzakelijke ontsluiting van een sawahgebied, hetwelk thans geen transportgelegenheid heeft. Indien die weg aangelegd is, zou zij n.l. in Toelangkatjang eindigen in een ± 20 000 bouw uitgestrekt technisch bevloeid, vruchtbaar sawahgebied, waar evenwel gelegenheid tot verder transport, in welke richting ook, onmogelijk is, omdat er geen andere verbindingswegen loopen. Die weg is inderdaad urgent voor de openlegging van bedoeld belangrijk sawahgebied, hetwelk het grootste deel uitmaakt van het Tjipoenegara-bevloeiïngsgebied. Doch hij heeft alleen beteekenis, indien hij ongeveer 5 km verder doorgetrokken wordt in noordelijke richting tot aan den noordelijken provincialen hoofdweg, terwijl in Oostelijke richting ook een ongeveer 10 km lange verbinding worde tot stand gebracht tot den provincialen weg Gaboeswetan. Waar het gebied zich niet in onbelangrijke mate naar het noorden oriënteert, in verband met het paditransport naar de Indramajoesche rijstpellerijen, is voor de intsluiting van meerbedoeld ongeveer 20 000 bouw groot sawahgebied het doortrekken van den weg in noorde-

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Soetardjo.)

lijke richting van Toelangkatjang over Plawangan naar Legok, gelegen aan den provincialen noordelijken hoofdweg (lang ongeveer 5 km) in ieder geval noodzakelijk. De verbinding in oostelijke richting kan worden begonnen van Toelangkatjang in oostelijke richting over de desa's Bongas en Droenten naar den provincialen weg, waaraan de onderdistrictshoofdplaats Gaboeswetan ligt (lang ongeveer 10 km).

De voorgestelde wegen zijn niet alleen urgent voor de ontsluiting van het grootste gedeelte van het Tjipoenegara-bevloeiïngsgebied, doch bovendien urgent ook voor het toegankelijk maken voor bestuur en politie van de desa's Bongas en Droenten, welke door haar ontoegankelijkheid tot de meest onveilige streken van Indramajoe behooren.

Nu ik het toch heb over het regentschap Indramajoe, zou ik ook de irrigatie in dat regentschap willen aanroeren.

Het valt op, dat voor het regentschap Indramajoe, dat in de laatste jaren door hongersnooden werd bedreigd, niets op het gebied van irrigatie is uitgetrokken. Toch hebben de irrigatietoestanden in dit uitgestrekte, arme ressort, *hoewel in* den laatsten tijd verbeterd, nog dringend verdere verbetering noodig. De urgentie hiervan springt in het oog, wanneer men in aanmerking neemt, dat de uiterst waterarme streek van zeer eenzijdig economische structuur, vrijwel geheel verstoken van werkgelegenheid buiten den Inlandschen landbouw, aangewezen is op natten rijstverbouw. Vooral het zuidwestelijke en midden gedeelte van het regentschap heeft nog aaneengesloten uitgestrekte gebieden (ongeveer 20 000 bouw) met bandjirbevloeiïng, waar de irrigatie afhankelijk is van de beschikbaarheid van bandjirwater, zoodat men aanvang en verloop der bevloeiïng niet in de hand kan hebben, met alle nadeelen daarvan.

Het Zuid-Westen heeft bovendien nog ± 10 000 bouw van regen afhankelijke, aan eerstbedoelde gebieden aansluitende, sawahs, waar de bevolking in de laatste 2 jaren door watergebrek zoo goed als geen oogst, heeft binnengehaald en deswege algeheele vrijstelling van landrente heeft moeten hebben.

Het zijn juist bedoelde gebieden, waar in tijden van voedselschaarschte de nood het nijpendst is, en waar de bevolking in tijden van patjeklik, zonder overheidswerkverschaffing, ook zelfs in normale jaren vaak genoodzaakt is zich op abnormale wijze te voeden.

Gaarne wordt vernomen, waarom voor de uitvoering van het bekende Tjipanaswadoekplan, waar 80 à 100 000 m³ water opgegaard kan worden, en waarvan de dam zoo hoog kan worden gebouwd, dat het water practisch in elk deel van het regentschap kan worden geleid, geen bedrag is uitgetrokken.

Vooral, waar uit deze wadoek bepaalde boschgebieden van Zuid-Indramajoe van bevloeiïngswater kunnen worden voorzien en geschikt kunnen worden gemaakt voor transmigratie, is de spoedige uitvoering van het Tjipanaswadoekplan naar mijn bescheiden meening urgent. Het meest arme zuid en zuid-Westelijk deel van het arme regentschap Indramajoe kan alleen uit de Tjipanaswadoek van bevloeiïngswater worden voorzien.

Waar dit een welvaartswerk van groote importantie betreft, een werk, dat althans van grooter beteekenis is dan de bouw van een C.B.Z., H.B.S. e.d., behoort naar mijn bescheiden meening daaraan meer aandacht te worden besteed en behoeven aan het werk zelfs geen hooge eischen wat de rentabiliteit ervan betreft, gesteld te worden.

Tenslotte wil ik het hebben over de gebouwen. In de Memorie van Antwoord is nogmaals de bouw van assistentwedanawoningen ter sprake gebracht. Ik juich het toe, dat de Regeering zooveel belangstelling voor dit vraagstuk toont, maar ik zou toch een belangrijker vraagstuk ten aanzien van de dienstwoningen onder haar aandacht willen brengen, namelijk de dienstwoningen van districtshoofden.

Wellicht is het der Regeering niet bekend, dat er verschillende districten zijn, waar de wedana niet kan beschikken over een behoorlijke dienstwoning, zelfs niet over een behoorlijk huurhuis. Als voorbeeld noem ik het district Tambakredjo (Zuid-Bodjonegoro). De wedana daar is verplicht zich te vestigen in een huis, waarbij vergeleken de dienstwoning van een mantri van het boschwezen een paleis kan worden genoemd. Als ik zeg, dat de pendopo van deze kewedanan vroeger een gardoe-desa was, is daarmede alles getypeerd. Ik zou voor dit en soortgelijke gevallen de aandacht der Regeering willen vragen.

(Iskandar Dinata.)

De vergadering wordt te 11.28 uur v.m. geschorst en te 11.57 uur v.m. hervat.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de voorgestelde maatregelen voor welvaartszorg wil ik mij gaarne scharen onder de leden, die er hun instemming mee betuigen.

Voor mij is vooral van belang, dat er behoorlijke aandacht is besteed aan den economischen toestand van de bevolking op het platteland. Ik heb hier onder anderen het oog op post 4.11.A van Afd. IV: Uitgaven in het belang van de schuldbevrijding van het Inlandsch grondbezit.

Het stemt tot voldoening te constateeren, dat de Regeering eindelijk heeft besloten voor de verbetering van den economischen toestand van den tani het juiste begin aan te pakken: de positie van den grond.

In streken, waar het grondbezit niet vrij is, kan moeilijk gesproken worden van welvaart. Integendeel, er heerscht armoede en bezwaard grondbezit werkt verlammend op de menschen. Het rapport van het onderzoek van Mr. Soekasno, ambtenaar van het Volkscredietwezen, te Cheribon, gedrukt in „Volkscredietwezen" van September 1935, toont dit schril en duidelijk aan; op blz. 376 zegt het rapport van Mr. Soekasno:

> „Al deze verschijnselen — d.z. gevolgen van het bezwaard grondbezit, het z.g. gangsoerstelsel, Mijnheer de Voorzitter, — „toonen wel duidelijk aan, in welken toestand de tani, die toch van huis uit gehecht is aan zijn grond, verkeert. Uit gesprekken viel op te merken, dat er zich een economische en sociale moedeloosheid van deze menschen meester heeft gemaakt".

Ergens anders zeide Mr. Soekasno, na de berekening van het daginkomen van den tani met bezwaard grondbezit, te weten 6 cent:

> „De landbouwer is in naam slechts sikep doch in werkelijkheid niets meer, economisch zelfs minder dan een loonarbeider geworden. Immers alle lasten van het sikepschap — betaling der landrente en verrichten van pantjen — en andere diensten blijven op hen rusten."

Mijnheer de Voorzitter! Deze aanhalingen uit het uitgebreid rapport van Mr. Soekasno zijn noodig, om het hart van de leden, die volgens het Afdeelingsverslag verklaarden weinig van den voorgestelden maatregel te verwachten, eenigszins murw te maken.

Het behoeft geen betoog, dat voor de verbetering van den economischen toestand in deze landen de gezondmaking van den toestand van den tani, die den onderbouw vormt van de maatschappij, noodzakelijk is.

Maar dan moet de Regeering zich niet alleen bezig houden in de in het ontwerp genoemde streken, zooals Cheribon en andere, maar dan moet het onderzoek over geheel Indië worden ingesteld. Temeer, waar het bekend is, dat dit kwaad van bezwaring van grondbezit, zij het in verschillende vormen, overal heerscht. En om dit doelmatig te bestrijden is een garantiesom van *f* 238 000 moeilijk toereikend te noemen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Waarom?)

Als garantie is die som moeilijk toereikend te noemen. Ik geef toe, dat dit onderzoek over het geheele land omvangrijk is en door geschoolde krachten gedaan moet worden en dat het dus niet zoo gauw klaar kan komen. Mijn

(Iskandar Dinata.)

bedoeling is ook slechts om systematisch en geregeld in die richting te werken, al zij het langzaam. Ik vrees alleen, dat deze nuttige en noodzakelijke maatregel slechts genomen wordt bij dit meevallertje en dat deze aangelegenheid verder met rust wordt gelaten, zoodra de 25 millioen bijdrage opgebruikt is.

Een andere vraag rijst nu, welke maatregelen getroffen zullen worden na de schuldbevrijding om er voor te zorgen, dat de sawahs niet meer in handen komen van geldschieters.

Ik ben met de Regeering eens, dat Zij de economische vrijheid van de bevolking niet mag beperken en haar niet onder curateele mag stellen. Inderdaad is dwang hier uit den booze. Toch zou ik totale passiviteit niet juist achten.

Het zou in de lijn van de Regeering zijn om haar ambtenaren te instrueeren om er voor te zorgen hun medewerking te verleenen, zoodat haar maatregelen doel treffen en van blijvenden aard zijn.

Ik ben er vast van overtuigd, dat het zijn doel niet zal missen, indien de B. B. ambtenaren in de betrokken streken aan de bevolking de noodige voorlichting en waarschuwing geven. Vooral, als van regeeringszijde die ambtenaren in overweging wordt gegeven het initiatief te nemen tot vorming van coöperaties van grondbezitters, dan geloof ik, dat die woorden van de Regeering niet zullen zijn als de stem van een roepende in de woestijn.

(De heer Soeria Nataätmadja: Zou het zonder dwang van het bestuur lukken?)

Dat hangt af van de persoonlijkheid van den Binnenlandsch Bestuur-ambtenaar en ik geloof wel, dat met wat goeden wil van de Binnenlandsch Bestuur-ambtenaren hierbij het doel wordt bereikt.

Ik zou de Regeering ook willen verzoeken die gronden, die aan de A V B zelf als borg zijn gegeven, van de bevrijdingsmaatregelen te laten profiteeren. Van deze als borg gestelde gronden heeft de tani inderdaad nog het vruchtgebruik. Maar vanwege de vrees voor inbeslagname doet de tani zulke gronden voor een prikje van de hand, hetgeen economisch minder wenschelijk is. In den laatsten tijd komen nu in de couranten veel klachten voor over het feit, dat de A V B te vlug overgaat tot inbeslag name van de als borg gestelde panden. In hoeverre deze berichten juist zijn, kan ik op het oogenblik nog niet controleeren. Doch mochten deze waarheid bevatten, dan is zulk een houding van starheid moeilijk te combineeren met het sociaal karakter van de A V B.

Als voorbeeld zou ik in het Tasikmalajasche een geval willen noemen, dat mij bekend is.

Een zekere Soerawikarta nam van voor 1920 geregeld geld bij de afdeelingsbank, nu geheeten algemeene Volkscredietbank op en betaalde geregeld daarop terug. In 1922 heeft hij *f* 8 000 opgenomen. In 1930 *f* 9 000 en in 1932 *f* 3 000. Deze schulden heeft hij op normale wijze voldaan. Doch van zijn leening van 1934 ad *f* 3 400 heeft hij door onvoorziene moeilijkheden in November 1936 voor *f* 2 200 nog niet betaald. Voor dergelijke gevallen dient de A V B als sociaal ingerichte instelling wat tegemoetkomend te handelen, temeer, waar in dit geval de voorzitter van den landraad bij welke rechtbank de A V B de zaak aanhangig heeft gemaakt, op den 23en November 1936, bedoelden persoon aangeraden heeft aan den administrateur van de A V B een verzoek te richten tot minnelijke schikking.

Dit is geschied, doch de administrateur wilde van deze minnelijke schikking niets weten, wat tot gevolg heeft, dat de bedoelde persoon alles wat hij bezit, zijn sawah, zijn gronden, zijn serehfabriek voor een prikje van de hand wil doen om maar al zijn schuld aan de A V B te kunnen betalen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vertrouw er op, dat de directie van de A V B deze stroeve handelwijze van den administrateur van de A V B niet zal goedkeuren en maatregelen zal treffen om de belangen van de leeners te beschermen, vooral van hen, die van vroeger getoond hebben, trouwe betalers te zijn. Maar afgezien hiervan, zou ik nog eens willen verzoeken om de als borg gestelde gronden aan de A V B in aanmerking te laten nemen voor bevrijdingsmaatregelen en wel op de zooeven genoemde gronden.

Mijnheer de Voorzitter! Nu ga ik over naar afdeeling VI, waar ik enkele punten wensch aan te roeren. In het Afdeelingsverslag werd bepleit Inheemsche kleinere wevers uit de handen der geldschieters te houden, zoodat ze niet langer bij den afzet van hun product zijn gebonden. Als antwoord hierop mag ik tot mijn groot genoegen constateeren, dat er op dit moment bereids een uitvoerig onderzoek is ingesteld naar de toestanden bij de weefnijverheid te Madjalaja. Bovendien werd er toegezegd, dat moehten daarbij misstanden aan den dag komen, er dan ingegrepen zal worden. Daarvoor betuig ik bij voorbaat aan de Regeering mijn hartelijken dank. In verband daarmede zou ik echter een en ander naar voren willen brengen, volgens inlichtingen door insiders verstrekt, die naar ik hoop het onderzoek zullen vergemakkelijken. De weverijen te Madjalaja kunnen in twee groepen verdeeld worden, n.l. de groote en kleine bedrijven. Onder de groote bedrijven moeten worden verstaan de bedrijven, die in het bezit zijn van een vergunning en van meer dan 14 toestellen, plus nog machinetoestellen. De kleine bedrijven zijn van Inheemschen, die zelfstandig werken of van hen, wier bestaan afhankelijk is van de groote bedrijven.

Hoewel de groote bedrijven, waar noodig, ook gesteund dienen te worden, zou ik in dit geval vooral onder de aandacht van de Regeering willen brengen de positie van de kleine weverijen. Deze toch kunnen onmogelijk concurreeren tegen de groote, aangezien zij hun benoodigdheden bekomen van de groote, terwijl deze de prijzen van garen en andere kunnen opvoeren. Bovendien kunnen de kleine zelfstandige bedrijven alleen hun waren verkoopen in de kampongs of ze verkoopen die op crediet. Dit is fnuikend, daar het risico van het op crediet verkoopen groot is, zoodat die kleine bedrijven in het geheel geen levensvatbaarheid hebben. Door den nood gedwongen moeten zij een contract sluiten met de groote bedrijven. Alles wat zij noodig hebben nemen zij op bij de groote bedrijven en zij zijn ook verplicht hun waren aan dezen te verkoopen.

Bovendien loopen zij gevaar, dat hun sarongs afgekeurd worden, zoodat zij tenslotte voor al hun moeite totaal niets krijgen en ten lange laatste het bedrijf moeten opheffen.

Een andere wijze is het zoogenaamde model maakloon, dat nogal veel voorkomt. De kleine bedrijven krijgen van de groote garen, gemiddeld per kodi 7½ kg. Daarvoor krijgen zij als maakloon ± *f* 7. Hiervan moeten zij uitgeven: voor de wevers 20 × 20 = *f* 4. Voor de andere werkers *f* 1.85, totaal dus *f* 5.85, zoodat er *f* 1.15 overblijft voor henzelf, voor hun werk, uitgevoerd gedurende een tijd van 20 dagen. Ziet hier het bestaan van de kleine bedrijven. Bovendien moeten zij vaak 4 à 5 dagen op de uitbetaling van hun kleine loon wachten. Het is werkelijk zielig en beklagenswaardig.

Na deze opsomming van den toestand in de kleine bedrijven zou ik gaarne eenige suggesties naar voren willen brengen ter steunverleening aan die menschen.

Het zou aan te bevelen zijn, indien de Regeering zich ook wil bemoeien met het in stand houden van de kleine bedrijven door een zoogenaamde crediet- en productie coöperatie te stichten, waarbij dan het volgende als leidraad zou kunnen dienen.

De eigenaars van de kleine bedrijven moeten lid worden en betalen een kleine contributie. Ook zijn zij verplicht wat te sparen voor de coöperatie.

De leden moeten hun productie verkoopen aan de coöperatie volgens de van te voren door de coöperatie vastgestelde prijzen, terwijl daarvan dan contributie en spaargeld wordt afgelost.

(Iskandar Dinata.)

De coöperatie verleent crediet in den vorm van garen, enz. aan de leden terwijl als borg gesteld kan worden de toestellen of andere bezittingen.

De coöperatie moet contracten kunnen sluiten met de groote firma's door bemiddeling van het departement van Economische zaken of zijn ambtenaren, teneinde hun productie te kunnen verkoopen.

Teneinde overproductie te voorkomen, moeten de leden der coöperatie een vastgestelde hoeveelheid produceeren en niet meer.

De coöperatie moet in het leven worden geroepen en onderhouden door de Regeering, hetzij ten opzichte van personeel of bedrijfsleider, met de daarbij behoorende tractementen en het toezicht, terwijl het bestuur der coöperatie moet gevormd worden door betrouwbare menschen, die ook wat bemiddeld zijn en bovendien verstand hebben van administratie en handelszaken.

De Regeering verleene aan de coöperatie een renteloos voorschot of crediet op langen termijn. Naar ik mij heb laten voorlichten is een bedrag van *f* 20 000 genoeg hiervoor.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de Regeering aan deze suggestie haar aandacht zal schenken.

Naar aanleiding van het opgemerkte in het Afdeelingsverslag omtrent het verbeterde zaaizaad van het algemeen proefstation en het Regeerings antwoord daarop, als zou dat zaaizaad aan de tanis tegen een speciaal tarief geleverd zijn, dat in verhouding tot de veel betere kwaliteit slechts zeer weinig hooger is dan de prijs van het plantmateriaal, dat de tani zich toch anders moet aanschaffen, zou ik de Regeering gaarne willen verwijzen naar een artikel van het Soendaneesche blad „Sipatoehan" van 2 November 1936.

Uit dit artikel blijkt, dat de practijk anders is dan men uit vorengenoemde uiteenzetting zou verwachten. Het artikel geeft verslag van het wedervaren van een tani, die bijwijze van vruchtwisseling, na bekomen adviezen van deskundigen, ambtenaren van den landbouwvoorlichtingsdienst als tweede gewas koos de soeoek of arachis. Bovendien had hij uit den Volksalmanak, een uitgave van Volkslectuur, gelezen, dat daarvoor als bibit noodig is de soeoek Landbouw of Schwarz No. 21. Volgens dezen Volksalmanak is dat een ideale bibit en bestand tegen hama (ziekten en plagen). Geloof hechtend aan de klinkende woorden in den Volksalmanak en de adviezen van den landbouwvoorlichtingsdienst, leende hij tegen vrij hooge rente een bedrag van *f* 60 om te Buitenzorg de soeoek Schwarz No. 21 te bestellen. Hij verwachtte niet anders, dan dat hij hiermede de kip met de gouden eieren zou krijgen en een groote winst zou behalen. De prijs bedraagt volgens den Volksalmanak *f* 2 per pikol.

Toen kwamen de tegenvallers. Ten eerste klopte de prijs van de bestelde soeoek niet met dien in den Volksalmanak, hij komt enorm veel hooger uit. Hij kreeg per rembours een hoeveelheid van 200 kg toegezonden en moest daarvoor *f* 29.75 betalen. De 200 kg bibit werd geplant op een sawah van ongeveer 4 bouws onder toezicht van een landbouwopzichter en diens mantri. Aan patjollen en wieden moest in totaal worden uitgegeven *f* 36, zoodat voor deze liefhebberij, met inbegrip van kleine onkosten, een bedrag van *f* 66 was gemoeid. Wat is nu het resultaat van de moeite en de droomen? De oogst kwam. In blijde verwachting ging de man aan den arbeid, maar keek teleurgesteld naar de uit den grond te voorschijn gebrachte beroemde soeoek-Landbouw, voortgesproten uit de soort-echte bibit van Buitenzorg. De katjangs zien er zeer treurig uit. Ze zijn licht en klein (in het Soendasch hapa of kentjes). De goede katjangs, ongeveer tot een hoeveelheid van 175 kg werden verkocht tot een bedrag van *f* 4.40, zegge vier gulden en veertig centen. De onverkoopbare knollen werden opgezonden naar den landbouwopzichter en het landbouw-instituut te Buitenzorg met de bedoeling eenige verklaring te verkrijgen van het slechte resultaat, met de beroemde bibit op-

(Soekawati.)

gedaan. Maar het antwoord schonk den tani in het geheel geen bevrediging, het resultaat werd geweten aan voor den tani onbegrijpelijke kwaliteit van den grond, die te stijfselhoudend en te stikstofhoudend zijn zou. Dit alles is voor dien tani een heele slag geweest en zijn vertrouwen in de officieele voorlichting is er voorgoed door geschokt.

Ik hoop dus, dat wat dit betreft, kwaliteit en prijs inderdaad zoodanig zullen zijn, dat de eenvoudige landbouwer er inderdaad mede gediend is.

Tenslotte zou ik nog een enkele opmerking willen maken betreffende Afd. VII.

Door het geachte lid, den heer Soeria Nataätmadja, is bepleit den aanleg van een rechtstreeksche verbinding tusschen de regentschappen Tjiandjoer en Poerwakarta. Ik zou dit betoog gaarne willen onderschrijven, omdat ik ervan overtuigd ben, dat het onderhavige werk de volkswelvaart inderdaad zal bevorderen. De Regeering heeft nog geen vaste toezegging kunnen doen, maar ik neem genoegen met haar mededeeling, dat Zij zich terzake in verbinding wil stellen met het provinciaal bestuur.

Verder wil ik het verzoek van mijn geacht medelid, den heer Soeria Nataätmadja, versterken, om fondsen beschikbaar te stellen voor den bouw van de aan de locale ressorten overgedragen scholen, te meer, waar de Regeering bij de behandeling van de overdrachtsregeling de toezegging gedaan heeft om den localen ressorten ten volle tegemoet te komen.

De heer **Soekawati:** Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de voorliggende ontwerp-aanvullende begrootingen zou ik gaarne enkele opmerkingen willen maken. In het Afdeelingsverslag is door sommige leden gewezen op het groote verschil bij de verdeeling der gelden tusschen Java en de buitengewesten. Hoewel in de buitengewesten uitgestrekte gebieden zijn, die hulp zeer dringend noodig hebben, is door de Regeering voor de welvaartszorg aldaar een in verhouding veel geringer bedrag bestemd dan voor Java en Madoera. De Regeering antwoordt, dat deze verdeeling gebaseerd is op het feit, dat het welvaartspeil op Java onder de crisis — in het bijzonder door het gedeeltelijk wegvallen van de suikercultuur — veel sterker is aangetast dan dat in de Buitengewesten. Verder is die verdeeling ook gebaseerd op de verhoudingen van het zielental.

Wat betreft den invloed van de crisis, die geldt evengoed voor de buitengewesten. Daar werden indertijd de producten van landbouw en veeteelt zooals copra, koffie, vee, varkens enz. zoo goed als waardeloos. Vandaar de geldarmoede. De goudreserve van de bevolking is geheel verdwenen. Na de devaluatie van den gulden is eerst een weinig opleving te bespeuren.

Wat de verhouding tusschen het zielental van Java en dat van de buitengewesten aangaat, deze verhouding is ongeveer 2.2 : 1. Als gevolg hiervan zou de verhouding van de gelden ook 2.2 : 1 moeten zijn. De buitengewesten zouden alsdan van de *f* 25 millioen iets minder dan ⅓ van het geheele bedrag, dus pl. m. *f* 8-millioen moeten ontvangen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar trekt U van de buitengewesten eerst eens de rijke copra- en rubberstreken af.)

Als de Regeering het geheele zielental van Java en Madoera neemt mag ik voor de verdeeling van de *f* 25 ook wel het zielental van Java vergelijken met dat van de buitengewesten in zijn geheel.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar dan trek ik er eerst af de rijke streken uit de buitengewesten en dat doet U ook.)

Volgens de door de Regeering gedachte verdeeling zullen de buitengewesten slechts *f* 3 020 000 ontvangen en dat is veel te weinig.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken:

(De Hoog.)

Sommige streken in de buitengewesten zouden best nog wat in de welvaartsbijdrage kunnen bijdragen.)

Dat is misschien de gedachte van den geachten Regeeringsgemachtigde, maar niet die van ons, menschen uit de practijk.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Daarom gebeurt het ook niet.)

Ik kom thans tot de afdeelingen.

In het Afdeelingsverslag is door eenige leden de wenschelijkheid bepleit van een wegverbinding door Bali van oost naar west, loopende door het midden van de onderafdeelingen Gianjar Badang en Tabanan, om te komen in het westelijk deel van de onderafdeeling Djembrana. Deze weg zou van groot economisch belang zijn voor de in deze onderafdeelingen wonende bevolking, aangezien de afvoer van landbouwproducten aanzienlijk vergemakkelijkt en versneld zou worden.

De Regeering antwoordt, dat de bepleite verbinding voorloopig niet urgent wordt geacht.

Mijnheer de Voorzitter! De menschen, die dagelijks langs kronkelende voetpaden en door ravijnen met hun producten moeten sjouwen, om van het Oosten naar het Westen of omgekeerd te gaan, achten het, in tegenstelling met de Regeering, wel urgent, ik mag zelfs zeggen zeer urgent. Hoe moeilijk dit transport geschiedt kan men zich voorstellen.

Momenteel bestaat tusschen Gianjar, Badang, Tabanan en Djembrana geen andere rechtstreeksche verbinding dan de uiterste zuidelijke en noordelijke wegen. Juist de menschen die in de streek, tusschen deze wegen gelegen, wonen, hebben den grootsten last om hun producten te transporteeren.

Deze rechtstreeksche verbinding zou 50 à 60 km korter zijn dan de bestaande verbindingen. Ik verzoek de Regeering dan ook eerbiedig, het daarheen te leiden, dat de door mij bepleite verbinding zoo spoedig als mogelijk is tot stand zal komen.

Voorts is in het Afdeelingsverslag de verbetering van de haven van Boeleleng bepleit, opdat het embarkeeren en debarkeeren in den Westmoesson mogelijk is.

De Memorie van Antwoord zegt, dat schepen, welke in de Westmoesson niet te Boeleleng voor anker kunnen liggen, een ligplaats in de nabijgelegen Tjeloekangbawangbaai kunnen vinden. Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad kunnen de schepen in de Westmoesson in de baai van Tjeloekangbawang voor anker gaan, maar ook vaak, ja zelfs heel vaak moeten de schepen doorvaren, omdat ze ook daar niet kunnen liggen, als gevolg van de onstuimige zee.

Ik meen 3 Januari j.l. is dit ook weer het geval geweest, zoodat al de touristen, die anders met de K. P. M. boot naar Soerabaja zouden gaan, via Gilimanoek met de motorboot naar Banjoewangi moesten worden vervoerd om verder per trein naar Soerabaja te reizen. Ware op Gilimanoek een kade of een permanente steiger of pier, dan zou het bezwaar van Boeleleng alsnog opgevangen kunnen worden door de verbinding Gilimanoek—Banjoewangi. Maar ook in Gilimanoek is geen behoorlijke ankerplaats. Daarom dring ik er bij de Regeering op aan, van de *f* 25 millioen een bedrag te willen uittrekken voor dit doel. Behalve dat wij dan een betere verbinding krijgen, beteekent dit voor de geldarme bevolking van Bali een werkverschaffing.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne nog enkele woorden willen wijden aan dit ontwerp, dat ons voorgelegd is en mij dan grootendeels willen aansluiten bij hetgeen mijn fractiegenoot, de heer White, heeft gezegd. Ik zou dit alleen nog wat willen aanvullen en anderzijds accentueeren.

Wij hebben hier dus een bedrag van *f* 25 millioen, dat verstrekt wordt voor de bestendige verbetering van werken van welvaart, om een stimuleering van het ontstaan van nieuwe bedrijven te bereiken.

En nu wil ik daaraan een algemeene beschouwing wijden.

Wanneer vermeerdering van welvaart moet plaats hebben, wanneer men moet komen tot een opbouw van de industrie hier in Indië, wil ik toch even de aandacht der Regeering vestigen op de groep blijvers hier in Indië, die op dit oogenblik toch, al zou men dit misschien niet tenvolle willen erkennen van zekere zijde, in een eenigszins moeilijke situatie is gebracht.

Als ik deze voorstellen beschouw, dan moet ik in het algemeen zeggen, dat er betrekkelijk weinig aandacht is besteed aan de blijversgroep. Wij hebben als voornaamste, zoo al niet eenig punt een bedrag van *f* 300 000 voor kolonisatie gekregen en ik wil hieraan nog eenige woorden wijden, in aansluiting op hetgeen mijn fractiegenoot, de heer White, hierover hedenmorgen heeft gezegd.

Ik zou de Regeering, doch meer speciaal den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken, erop willen wijzen, dat alles, wat kolonisatie betreft — en vooral wanneer het gaat om kolonisatie hier op Java — voor een goed deel moet aansluiten aan het Boschwezen, aan de plannen van dien dienst bij afdeeling VI. Ik wil er hier de Regeering voorts dan op wijzen, dat juist de politiek van het Boschwezen dikwijls een groote remmende, om niet te spreken van een afbrekende rol speelt in het proces van het verdeelen van grond voor den kleinen landbouw. Ik zou er dan ook werkelijk bij de Regeering op willen aandringen, dat men ten deze een niet al te zelfzuchtige politiek volgt, dat men niet telkens en telkens maar spreekt van reserveeren van gronden voor het boschwezen, voor reboisatie, terwijl men bezig is met reboisatie op een dergelijke schaal, dat de gereserveerde gronden eerst na tientallen van jaren een beurt krijgen.

(De heer Wirjopranoto: Ik onderschrijf Uw meening te dien aanzien ten volle.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben blij van deze onverwachte zijde bijval te hooren, maar ik wil thans van dit *onderwerp* afstappen, na nogmaals de Regeering er ernstig op te hebben gewezen, dat het Boschwezen in deze een andere rol moet spelen, dan het tot nu toe heeft gedaan.

Nu wij bij het departement van Economische Zaken zijn aangeland, wil ik op dit gebied verder doorgaan. Ik heb van mijn kant hier in deze zaal naast andere van mijn fractie-genooten aangedrongen op steun bij industrialisatie bij mijn groep. Wij hebben om steun gevraagd ten aanzien van de ceramiek en andere richtingen; wij hebben om steun gevraagd ten aanzien van bedrijven en wij hebben vooral aangedrongen — ik heb dat bij interruptie in de vorige zitting nog eens gedaan — op de kwestie van den afzet van het product, dat hier in Indië kan worden gemaakt. Het is juist over den afzet, dat ik niet voldoende kan terugvinden in de stukken. De afzet der producten is het voornaamste; produceeren is natuurlijk een belangrijke factor, maar wat heeft men aan een product, dat men niet kan afzetten? Dat de Regeering in die richting alles doet, wat Zij kan om den afzet te stimuleeren, lijkt mij een zeer groote factor, doch daarnaast wil ik er toch op wijzen, dat wij erop aangedrongen hebben, onderhands en in het openbaar, om ook onzen menschen steun in dit opzicht te verleenen ten aanzien van aanwijzingen en uitwerking van ideeën enz. Men heeft ons een belofte gedaan; men heeft ons gezegd, dat personen zouden worden aangewezen om adviezen te krijgen voor het stimuleeren van het ontstaan van bedrijven in deze richting, doch het is nog steeds bij die belofte gebleven.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat is niet juist!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben genegen den geachten Regeeringsgemachtigde straks mede te deelen op welke gevallen ik hier speciaal het oog heb.

Ik zou er voorts nogmaals op willen aandringen, dat men toch ook begrijpen moet, dat ook onze bevolkingsgroep de noodzaak voor zich ziet om ook de richting van industria-

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Sosrohadikoesoemo.)
lisatie, van kleinindustrie voorloopig, op te gaan en daarin te trachten wat te bereiken.

In de Memorie van Antwoord heeft naar aanleiding van een opmerking in het Afdeelingsverslag de Regeering gezegd, dat bij alle maatregelen, die door de Regeering zijn uiteengezet, de blijversgroep evenzoo zal kunnen mede profiteeren als de rest der bevolking. Ik heb deze woorden met zeer veel voldoening gelezen en ik neem aan, dat men dus ook ten aanzien van schuldbevrijding en dergelijke een open oog zal hebben voor mijn groep.

Hiernaast — en hiermede kom ik eenigszins op een ander gebied — wil ik speciaal de aandacht van de Regeering vragen voor den Bond van klein-landbouwers en voor de moeilijkheden, welke zich voor de klein-landbouwers telkens en telkens voordoen in verband met de restrictie-maatregelen. Deze klein-landbouwers hebben zich noodgedrongen aaneengesloten en verschillende bonden opgericht. Ik wil er op aandringen, dat de Regeering deze bonden met sympathie tegemoet zal treden en dat de directeur van Economische Zaken met hun vertegenwoordigers zal willen beraadslagen.

In dit verband wil ik nog op iets anders wijzen. Uit den aard der zaak, zullen de verschillende bedrijven hier voor moeilijkheden komen te staan en het is vooral voor onze groep op het oogenblik zoo verbazend lastig, op dit terrein financieelen steun te verkrijgen. Ook ten aanzien van dit punt zou ik bij de Regeering willen aandringen op een meer tegemoetkomende houding.

Er is vervolgens nog een punt, waarvoor ik aandacht wensch te vragen. Indien er in verband met de vestiging van bedrijven voorstellen worden gedaan, is het zeer gewenscht, dat daaraan van regeeringswege alle aandacht wordt gegeven. Ik moge hierbij wijzen op een verzoekschrift aan de Regeering, ingediend door de heeren Van den Berg en Altmann over de bereiding van caustic soda, zwavelzuur e.d. De betrokkenen hebben zich ook tot het I. E. V. gewend om advies, maar natuurlijk zijn wij niet zoo geëquipeerd als de Regeering, die inderdaad zal kunnen nagaan of de plannen van verzoekers levensvatbaar zijn. Als het eenigszins kan, is het wenschelijk, dat de Regeering deze menschen steunt in hun doeleinden, welke tenslotte aan geheel Indië ten goede zullen komen.

Mijn geacht medelid, de heer Soeria Nataàtmadja, heeft een oogenblik gesproken over het gebrek aan scholen. Naar aanleiding daarvan wil ik den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken een vraag stellen. Het zal een jaar geleden zijn, dat er bij de behandeling van de regeeringsplannen betreffende de suiker ook gesproken werd over de wenschelijkheid van opening van een suikerschool, waar chemisten in Indië zouden kunnen worden opgeleid. Tot mijn groote verbazing heb ik eenige maanden geleden van wege het departement van Onderwijs gehoord, dat men daarmede bezig was. Toen ik echter aandrong bij de behandeling der genoemde suiker „behandeling" op de oprichting van een suikerschool, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde mij, naar ik meen, toch toegezegd, dat de Regeering zou trachten, in de bedoelde richting iets te bereiken en daaromrent nadere mededeelingen zou doen. Die nadere mededeelingen zijn uitgebleven, zijn althans in elk geval niet aan mij gedaan en ik zou nu willen vragen: Wanneer er plannen bestaan voor het opzetten van een dergelijke school, bestemd om in Indië te kunnen voorzien in bepaalde hier noodige opleidingen, dient daarvan dan niet ruimschoots kennis te worden gegeven aan alle betrokken groepen? In verband daarmede verwondert het mij, dienaangaande niets te hebben vernomen.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Met betrekking tot afd. VII, sub-art. 9A.1.6.6. zou ik gaarne van de Regeering antwoord willen bekomen op de vraag of aan de stadsgemeente Semarang de eisch wordt gesteld, om vóór de indiening van de assaineeringsplannen overleg te plegen met den Dienst van

(Thamrin.)
den Provincialen Waterstaat van Midden-Java. Ik stel de Regeering deze vraag om de volgende redenen.

Het zal der Regeering en in het bijzonder den geachten Regeeringsgemachtigde van Verkeer en Waterstaat wel bekend zijn, dat sedert verscheidene jaren het Ooster-Bandjirkanaal door den provincialen waterstaatsdienst er op is ingericht om het bandjirwater van de Oost-Semarangvlakte, dat is dus Demak af te voeren. Waar nu de gemeente Semarang ook dit Oost-Bandjirkanaal zal bezigen voor den afvoer van bandjirwater van de kota, daar komt het mij rationeel voor, dat de gemeente zich in dezen ook heeft te verstaan met den provincialen waterstaatsdienst.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mijn voldoening uit te spreken over het voteeren van een post voor de restauratie van de Prambanan tempels.

(De heer Verboom: U weet, dat mij dat zeer na aan het hart ligt.)

Ik hoop alleen, dat met het uitgetrokken bedrag van *f* 100 000 de volkomen restauratie bekostigd zal kunnen worden.

(De heer Verboom: Ik sluit mij daarbij geheel aan.)

Ik dank den heer Verboom voor zijn instemming met deze aangelegenheid.

(De heer Kerstens: Dan is dus de Onderwijsbegrooting ook safe.)

In de tweede plaats zou ik de vraag willen stellen, of de verschillende uitgaven, die bij deze suppletoire begrootingen zijn ingediend wel voldoen aan de doelstelling, die voorop gestaan heeft bij de besteding van deze *f* 25-millioen? Ik heb hierbij inzonderheid het oog op de uitgaven, die eigenlijk uit een oogpunt van rentabiliteit en naar den aard der uitgaven zeer eigenaardig thuis behooren bij den kapitaalsdienst en niet bij deze uitgaven, welke toch min of meer beoogen de stimuleering van welvaartsmaatregelen. Ik bedoel hier meer in het bijzonder de uitgaven voor gebouwen, voor den bouw van schepen en de ontginning van nieuwe bosschen ten behoeve van het Boschwezen. Ik zou willen vragen, wat er tegen is om die posten, die speciale kapitaalsuitgaven betreffen ook daaronder te brengen en dus niet te bekostigen uit deze *f* 25-millioen, die ter stimuleering van welvaartswerken dienen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Leenen dus.)

Desnoods leenen, Mijnheer de Voorzitter! Ik noem b.v. de uitgaven voor den bouw van assistent-wedanawoningen. Van die woningen wordt toch huur genoten, die tegenover die kapitaalsuitgave staat, zij het dan, dat wellicht de opbrengst van die huur niet geheel de rente en afschrijving zal dekken. Maar uiteraard betreft het hier toch zuiver een kapitaalsuitgave. Daarom ligt het mijns inziens minder op den weg om die bedragen te doen komen ten laste van de *f* 25 mm.

Voorts zou ik bij de verdere beschouwing over deze begrooting mij willen beperken tot een bepaald onderwerp en een pleidooi willen leveren voor de oprichting van een kunstnijverheidsschool, ter opleiding van wat men in Cambodja noemt kunsthandwerkers, opdat de oude handvaardigheid in het aanmaken van kunstvoorwerpen niet verloren gaat.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar daarvoor wordt tot op heden toch al zeer veel gedaan.)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, maar dit geldt alleen den aanmaak van kunstvoorwerpen en den verkoop daarvan, wat ik op het oog heb is meer de opleiding van krachten opdat de waarborg wordt geschapen, dat ook in de toekomst de vaardigheid in het aanmaken — die nu nog aanwezig is bij bepaalde vaklieden — niet verloren gaat.

Over het algemeen is het bekend, dat bij de voortschrijding van de westersche ontwikkeling en den westerschen import van machinaal vervaardigde verbruiksartikelen de handwerkkunst te lijden heeft en de kunstnijverheid achteruit gaat, doordat de machinale importartikelen in het dagelijksche

(Wiwoho.)

gebruik handzamer zijn en ook goedkooper kunnen worden vervaardigd omdat het massa producten zijn.

Ter staving van mijn betoog, hoe noodzakelijk het is om tijdig maatregelen te treffen dat de kunstnijverheid niet te loor gaat, wil ik wijzen op hetgeen in Achter Indië is geschied, waar in 1917 de résident supérieur constateerde, dat op een bevolking van 1½ millioen zielen nog slechts 130 nijverheidslieden aanwezig waren. Het zou de moeite loonen eens na te gaan, welk aantal kunstnijveren op onze groote bevolking thans nog worden gevonden, waar de kunstnijverheid in het verleden zulk een grooten bloei heeft gekend.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: De heer De Hoog wees zooeven op de noodzakelijkheid van een afzetgebied.)

Ik heb niet alleen het oog op de opleiding, deze moet gepaard gaan met een betere organisatie van verkoop en afzet. Dat is ook gebeurd in Cambodja, waar men zich niet heeft bepaald tot het opleiden van ambachtslieden, maar de krachten ook heeft gericht op organisatie van den afzet en de uitkomsten hebben aangetoond, dat men niet zonder vrucht ook in die richting werkzaam is geweest. De Regeering van Cambodja heeft het belang van tijdig ingrijpen ingezien en is overgegaan tot het oprichten van de door mij bedoelde school met de bedoeling, de leerlingen vaardig te maken in den aanmaak van kunstvoorwerpen en volgens een beschrijving die ik daarover in „Djawa" van December 1935 heb gelezen zijn de resultaten niet alleen zeer bevredigend, maar er is een goede kans, dat in de toekomst de school zich zelf zal kunnen bedruipen.

Ook in Indië heeft men in de afgeloopen decennia de noodzaak gevoeld om op dit gebied werkzaam te zijn. In een verslag van 1919 lees ik, dat in bepaalde kringen aandrang werd uitgeoefend op dit gebied werkzaam te zijn en wilde men een stichting tot bevordering van de kunstnijverheid in Ned.-Indië oprichten, waarvoor een stamkapitaal van 5 ton noodig werd geacht. Of het nu komt doordat dit plan te groot werd opgezet of dat het noodig geachte stamkapitaal te aanzienlijk werd geacht, een feit is het, dat er van dit plan nooit iets is gekomen.

Ik zou dan ook niet op een grootsche wijze willen beginnen, maar op grond van het vorenstaande zou ik schooltjes willen zien opgericht om dan naar gelang van het resultaat verder te gaan door ook in andere deelen van Indonesia dergelijke schooltjes op te richten wanneer ze een goede toekomst hebben. Het is mij bekend, dat het bestuur van het Java Instituut jarenlang groote moeite heeft gedaan. Het is op zeer bescheiden wijze bezig met het kweeken en in stand houden van ambachtslieden. Maar door gebrek aan fondsen is men niet op een behoorlijke wijze aan den slag kunnen komen. Ik zou het bestuur van het Java Instituut alsnog een kans willen zien geven en het de noodige gelden te verschaffen om zulke kunstnijverheidsscholen op te richten en pogingen in het werk te stellen tot een betere organisatie van den verkoop van het door de leerlingen dier scholen vervaardigde product. Naar ik vernam zou voor het op- en inrichten van deze scholen en de voorloopige instandhouding ervan ter bestrijding van het exploitatieverlies in de eerste jaren een bedrag van ongeveer *f* 50 000 noodig zijn, waarvan ik de besteding zoodanig verdeeld zou willen zien, dat voor *f* 30 000 gronden aangekocht en schoolgebouwen worden op- en ingericht, en *f* 20 000 werd besteed bijv. ter bestrijding van de eventueele exploitatietekorten in de eerste 5 jaar. Wij kunnen dan nagaan, in hoeverre de school dan nog ondersteund moet worden, dan wel, of zij zich na dien tijd zal kunnen bedruipen.

Ik hoop, dat mijn suggestie in goede aarde zal vallen en den steun van den geachten Regeeringsgemachtigde zal weten te verwerven.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de aanvullende begrootingen in verband met de besteding van de *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg, past zeker wel nogmaals dank te betuigen voor hetgeen gegeven wordt. Zeker is dit bij lange na niet voldoende, wanneer wij de zaak bezien van het standpunt uit, dat er in den loop der jaren zooveel is nagelaten, zooveel moest worden gestopt, ja zelfs zooveel ongedaan gemaakt moest worden, wat moeizaam verkregen werd. Toch is elke bijdrage voor dit doel in den zoo gewijzigden structuur van het economisch en sociaal leven van harte welkom.

Nu zijn wij dan gekomen tot de verdeeling van de *f* 25-millioen, in deze eerste étappe dan tot de verdeeling van de eerste *f* 8-millioen. Uit de gewisselde stukken blijkt, dat aangaande de verdeeling, ik zal haar nu maar noemen, deze besteding, vrij veel verschil van meening bestaat. Waar de bedoeling der Regeering is, dat het meest noodzakelijke het eerst aan de orde wordt gesteld, vraag ik mij af, welk effectief nut het heeft bouwwerken op te richten en schepen te bouwen, welke naar mijn meening niet direct urgent zijn.

Behoudens enkele uitzonderingen als bijv. het bouwen van sanatoria, e.d., lijkt mij het oprichten van gebouwen uit de welvaartsbijdrage niet geheel juist.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: En de werkverschaffing, die er het gevolg van is?)

Ofschoon bij den bouw inderdaad vele werkkrachten noodig zullen zijn, en daardoor de geldcirculatie onder de massa in bepaalde centra waarneembaar zal zijn, houdt zulks direct op, nadat de gebouwen gereed zijn. En wat heeft de bevolking zelve dan aan deze bouwwerken. Mij lijkt het beter deze gelden te besteden aan werken, welke voor de massa steeds van direct nut zullen zijn. Ik noem dan, gelijk in de gewisselde stukken reeds is geschied, irrigatie voor expansie van den landbouw, kolonisatie, reboisatie, zaaizaadverspreiding, aanleg van wegen, assaineering, nijverheidsbevordering, enz., alle zaken, waarvan de bevolking direct en ook voortdurend in de toekomst profijt zal kunnen trekken. Wat geeft het, wanneer wij mooie gebouwen hebben, als er voor de bevolking eigenlijk veel meer kon worden gedaan en dezelfde bevolking straks slechts naar de gebouwen heeft te zien of beter op te zien, terwijl haar ter wille van die bouwwerken eigenlijk zooveel werd onthouden. Stille concurrenten alzoo van elkaar, maar ook valsche concurrentie, wijl bij den een de maag spreekt en bij den ander niet. Er is in deze concurrentie een zekere tragiek, omdat de bevolking zelve zich totaal niet bewust is, dat er zulk een concurrentie straks zal heerschen.

Het bedelaarsgilde is in den loop der jaren aanmerkelijk in omvang toegenomen. Er is in dit opzicht door sociale en particuliere lichamen reeds veel verricht, welk werk echter door gebrek aan het noodige geen voortgang kon hebben dan wel ongedaan moest worden gemaakt. De hoop, dat oprichting van bedelaarskolonies mogelijk zou zijn, was blijkbaar gericht op de *f* 25-millioen, maar ook dit past niet in het kader van het welvaartsplan. Ik herhaal de vraag, wat hebben wij aan de schitterende bouwwerken, wanneer nog zooveel bedelaars van genadebrood moeten leven of moeten sterven?

Ik wil thans overgaan tot het maken van enkele kantteekeningen bij de diverse begrootingsafdeelingen.

Ten aanzien van de kolonisatie zal ik gaarne van de Regeering vernemen, of voldoende gedaan is voor de geestelijke verzorging der kolonisten. Zijn van Regeeringswege — zoo vraag ik — moskeebeambten medegezonden of is het de gewoonte, dat uit de kolonisten zelf een godsdienstige voorman wordt gekozen? In de nieuw te vormen samenleving, welke door de kolonisten wordt gesticht, is het naar mijn meening noodig, dat ook ten deze hun de helpende hand wordt toegestoken. Ik zou dan ook gaarne de suggestie doen, bij het uitzenden van de duizenden kolonisten voor het doel geschikte moskeebeambten mede te zenden, wat dan te bekostigen ware uit de kolonisatiemiddelen, hoewel betrokkenen eigenlijk geen kolonist zijn. Ik zal het op prijs stellen

(Koesoemo Oetoyo.)

op deze vraag een duidelijk antwoord van de Regeering te ontvangen.

Mijnheer de Voorzitter! De zooveel stof opwaaiende leprabestrijding heeft in de afgeloopen jaren de tuberculosebestrijding, welke naar deskundige meening in de allereerste plaats aandacht verdient, min of meer op den achtergrond gesteld. Het doet daarom weldadig aan, dat bij de besteding van deze *f* 25 millioen aan de tuberculosebestrijding is gedacht. Er kan naar mijn meening in dit opzicht nooit te veel worden gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik thans de verschillende begrootingsposten afloop, dan ontmoet ik een zeer belangrijken post van *f* 100 000 voor de retauratie van de Prambanan tempels.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Daar kijkt de bevolking ook tegen op!)

In gedachte zie ik dan de meedoogenlooze bandjirs van de kali Simping, die haar bedding niet ver van deze Hindoe oudheden heeft en die onze vermaarde Java Nachtexpres het verder rijden onmogelijk heeft gemaakt en bevolkingsaanplantingen, die in haar radius liggen, totaal heeft vernietigd. In stilte, daarbij als Islamiet ook waardeerend hetgeen door onze voorvaderen werd nagelaten, vraag ik mij dan af, of het niet beter voor de bevolking ware, indien men, gezien deze periodiek komende bandjirs, de kali Simping eens bandjirvrij maakt in plaats van die eigenlijk slechts theoretische voordeelen voor de bevolking bij verdere in sneller tempo te verrichten restauratie van de Prambanan. In beide gevallen zal de bevolking ruimschoots werkgelegenheid hebben, — naar mijn meening bij het bandjirvrij maken van de kali Simping zelfs nog meer werkgelegenheid — doch stellen wij dan tegenover elkaar de resultaten van de beide werken dan zien we het volgende. Eenerzijds wordt de zaak uit een cultuur historisch oogpunt verdedigd, hetgeen voor mij slechts theoretische beteekenis heeft en anderzijds zien wij de directe tastbare voordeelen voor de bevolking, wanneer straks de aanplantingen niet door de telkens terugkeerende bandjirs worden vernield.

Vroeg ik mij zelve zooeven in stilte af of het bandjirvrij maken van de kali Simping niet beter ware dan het in sneller tempo restaureeren van de Prambanan, thans zal ik dezelfde vraag luide doen tot de Regeering. Natuurlijk heb ik niet het minste idee hoeveel zulk een werk aan de kali Simping zal kosten en mocht het te besteden geld mogelijk niet toereikend zijn, dan wel dat bandjirvrij maken onmogelijk zijn, er zijn nog andere plaatsen in het Solosche, die er eveneens om vragen bandjirvrij te worden gemaakt. Laten wij dan na de kali Simping nog verder oostelijker gaan. Mocht ook daar niets goeds voor de bevolking zijn te maken, dan ware het bedrag te besteden aan kolonisatie voor intellectueele Inheemschen, waarvoor geen bedrag werd uitgetrokken.

(De heer Thamrin: Alternatiefstelling is verkeerd. Niet het een of het ander, maar het een en het ander moet worden gedaan!)

Ik heb een meening en daarvan kan niemand mij afbrengen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Zal ik dan nog wel antwoorden?)

De volgende post, Mijnheer de Voorzitter, is eigenlijk van gelijksoortigen aard, doch aangezien ik de overtuiging heb, dat er waarlijk van de zijde der bevolking interesse bestaat en deze bovendien vele mogelijkheden biedt voor kunstnijverheid, wil ik dezen post ad *f* 50 000 voor Sono Boedojo gaarne toejuichen.

De heer **Koesoemo Oetoyo**: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij zeer, mijn betoog te moeten aanvangen met het uitspreken van mijn teleurstelling dat, behoudens enkele gunstige uitzonderingen waarop ik straks terugkom, het ons voorgelegd welvaartsplan naar mijn gevoel meer overeenkomst heeft met een schema van werkverschaffing dan met een doelbewust plan om de welvaart in de daarvoor in aanmerking komende gewesten — de richtlijnen in het vorige plan, Ond. **71**, noemden Java, Celebes en de Groote Oost — een hechtere basis te geven.

De Regeering begrijpe mij niet verkeerd en meene niet, dat ik thans, in tegenstelling met vroeger, bij de behandeling van het vorige schema, meer geporteerd ben voor een groots opgezet algemeen welvaartsplan met een tevoren breed opgezet vooronderzoek. Neen, Mijnheer de Voorzitter, nog altijd ben ik de meening toegedaan, dat met dit langjarige onderzoek wel moet worden aangevangen en daarvoor uiteraard een flink bedrag moet worden uitgetrokken, maar dat niet op de uitkomsten daarvan behoeft te worden gewacht alvorens met welvaartsbevordering te beginnen.

De daartoe geëigende maatregelen, van welker gunstige uitkomsten zoo goed als een ieder overtuigd is, zijn bekend genoeg en enkele daarvan zijn ook — dit moge ik met voldoening constateeren — in het voorliggend plan opgenomen. Alvorens deze echter met name te noemen, zou ik eerst mijn algemeenen indruk van dit welvaartsplan willen bekend stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Punt 6 van de richtlijnen van het vorige schema (Ond. **71**, zittingsjaar 1936—1937, Alg. gedeelte) zegt:

> „Maatregelen, die tot duurzame versterking'' — duurzame versterking, Mijnheer de Voorzitter! — „van den economischen toestand kunnen voeren, verdienen in de eerste plaats'' — in de eerste plaats, Mijnheer de Voorzitter! — genomen te worden, doch daarnaast is plaats voor werken, waarvan het zwaartepunt bij de daardoor geschapen vermeerdering van werkgelegenheid ligt''.

Volgens deze richtlijn wordt dus het m.i. alleszins juiste standpunt ingenomen, dat maatregelen, die tot duurzame versterking van den economischen toestand kunnen leiden, den voorrang hebben; eerst als daarvoor geen fondsen meer behoeven te worden uitgetrokken, komen die werken in aanmerking, die meer als werkloosheidsbestrijding zijn bedoeld.

En wat krijgen wij in het thans in behandeling zijnde ontwerp te zien? Precies — althans op mij heeft het dezen indruk gemaakt — het omgekeerde: werkverschaffing voorop en duurzame welvaartsversterking op het tweede plan.

Het meest openhartig in de gewisselde stukken — een openhartigheid, die waardeering verdient — is wel de dienst van het Boschwezen. In de Memorie van Toelichting op Onderwerp **143**, Afdeeling VI toch lees ik in artikel 6.6A.1.2.3 en 4 het volgende:

> „Voor deze arme streken — bedoeld worden de Moeriareserves en het Pengaran-stroomgebied — vormt zij bovendien .....

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: „Bovendien'', daar legt U zelf nadruk op!)

Ik kom daar nog op terug. Dus:

> ..... vormt zij bovendien een zeer welkome werkverruiming. Verder wordt als werkverschaffing voor de zeer arme bevolking de cultuuraanleg in de houtvesterij „Indramajoe'' urgent geacht, waarmede een bedrag van *f* 40 000 gemoeid zal zijn. Deze deels als werkverschaffing bedoelde uitgaven zullen over een groote uitgestrektheid van de armste streken van Java worden verdeeld.''

Het spreekt vanzelf, dat de werkverschaffing hier dient om andere werken aannemelijker te maken .....,

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: waarom spreekt dit vanzelf?)

Dat is de gewone gang van zaken.

(De heer Hart, directeur van Economisch Zaken: Toch niet.)

Oh neen?

> ..... met name schermboschverpleging, productieboschaanplant, wegenaanleg en den bouw van railbanen in de boscharealen.

(Koesoemo Oetoyo.)

Ook hier wensch ik niet verkeerd te worden begrepen. Ik ben geen tegenstander van werkverschaffing, integendeel! Hoe meer werkgelegenheid er voor de Inheemsche bevolking is, hoe beter! Maar dan moet men de daartoe noodige maatregelen bestrijden uit andere fondsen en niet uit het welvaartsfonds, dat ons door Nederland ter beschikking is gesteld voornamelijk om de welvaart van dit land te bevorderen.

Wel zou men werkverschaffing als een indirecte welvaartszorg kunnen beschouwen — en als de fondsen veel ruimer waren dan *f* 25 millioen in drie jaren, zou ik ook hiertegen geen bezwaar hebben — maar als wij beginnen met er zoo'n ruime beteekenis aan te geven, dan is meen ik het eind niet te overzien. Dit zien wij in de Memorie van Toelichting op het voorliggend ontwerp, Afdeeling IX.

Daarin wordt als indirecte welvaartzorg o.m. aangediend de bouw van twee motorvaartuigen voor den hydrografischen opnamedienst, aangezien, zoo staat er letterlijk:

> „veilige en betrouwbaar in kaart gebrachte scheepvaartwegen er toe bijdragen de scheepvaart in deze gewesten te doen opleven, waarvan de Nederlandsch-Indische havens met derzelve bevolking profiteeren".

Mijnheer de Voorzitter! Het ligt waarschijnlijk aan mij, maar het nauwe verband tusschen den hydrografischen opnamedienst ter zee en welvaartszorg kan ik niet zoo „direct" zien.

Voorts dient deze Memorie van Toelichting ook den ombouw van Gouvernements stoomschepen tot sneller loopende vaartuigen aan als indirecte welvaartszorg, aangezien, zoo staat er letterlijk:

> „door verbetering van het politioneel toezicht ter zee de Inheemsche visscherij in meerdere mate wordt beschermd en de bevolking van kustplaatsen en strandkampoengs minder schade zal ondervinden van onrechtmatige handelingen door buitenlandsche visschers begaan".

Zelfs de bouw van een nieuw, modern ingericht bebakeningsvaartuig wordt aanbevolen als indirecte welvaartszorg aangezien, ik citeer weer Mijnheer de Voorzitter!:

> „dit vaartuig ertoe zal bijdragen, dat de scheepvaartwegen in dezen archipel goed en veilig worden bevuurd".

(De heer Thamrin: Welvaartszorg blijkt wel een zeer rekbaar begrip te zijn!)

Inderdaad.

Als dit alles nu kleine bedragen betrof, zou ik over mijn bezwaar kunnen heenstappen; maar in totaal zal het uitloopen op een uitgaaf van ruim *f* 1 millioen, waarvan de helft, dus ruim *f* ½ millioen op de begrooting van dit jaar wordt gebracht. Volledigheidshalve zij gememoreerd dat ik over de verdediging van deze uitgaaf als „werkverschaffing aan de metaalindustrie", als hoedanig de post ook thans wordt omschreven, reeds bij de behandeling van het meer aangehaalde vorige welvaartsplan onderwerp **71** het mijne heb gezegd, zoodat het mij onnoodig voorkomt er thans in den breede op terug te komen. Volstaan moge worden met de verklaring dat ik ook na het toenmaals gegeven Regeerinsantwoord nog niet kan inzien, dat met de training van toekangs en arbeiders bij de metaalindustrie zulke groote sommen gemoeid kunnen gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik de zaak goed zie, dan is deze versnippering, ik zou bijna zeggen verwatering, van de Nederl. bijdrage tot bevordering der welvaart voornamelijk gevolg daarvan dat aan de ten vorige jare bekend gestelde richtlijnen blijkbaar een nieuw element is toegevoegd dat mogelijk maakt om voor urgent geachte werken, die zonder de welvaartsbijdrage in de eerste jaren òf in het geheel niet òf slechts in een belangrijk beknopteren vorm voor uitvoering in aanmerking zouden kunnen worden gebracht, een beroep op deze bijdrage te doen. Staan die werken niet in direct verband met welvaartszorg, dan is werkverschaffing of werkverruiming daar om dit verband te leggen. En waar het maar eenigszins mogelijk is worden daaraan pakkende termen toegevoegd als „training van vakarbeiders" (metaalindustrie) „cultureel belang" (Prambanan-tempels en museum Sono Boedojo), „bevordering van de volksgezondheid" (bouw van een nieuwe C.B.Z. te Soerabaja), „groote onderwijsbelangen" (H.B.S. — A.M.S. te Semarang) enz. enz. Alleen als men geen pakkende term kan vinden om de werkverschaffing wat op te sieren, wordt een ongedacht argument naar voren gebracht zooals bij den voorgestelden bouw van een aantal assistent-wedonowoningen, met name het argument, dat daarop „in den Volksraad herhaaldelijk is aangedrongen".

Nu meene men niet, dat ik al die werken niet urgent acht. Het tegendeel is waar, vooral de bouw van woningen voor assistent-wedono's. Als onderdistrictshoofd heb ik indertijd drie en een half jaar gewoond in een huis dat ik had gekocht — niet gehuurd, maar gekocht met erf en al — voor de kapitale som van *f* 130.—. Dat het geen pleziertje is om in een huis te wonen met àtappen dak, bamboebewanding en aarden vloer, daarvan kan ik dus meepraten.

Wat ik echter betreur is, dat de benoodigde uitgaven in mindering moeten worden gebracht van de *f* 25 mm. Nederlandsche welvaartsbijdrage, een bedrag, dat wij naar mijn gevoelen in zijn geheel noodig hebben — eigenlijk zelfs nog te weinig — wil men de algemeene welvaart dezer gewesten een stap — niet eens een flinke — vooruit brengen. Maatregelen, die niet direct met welvaartsbevordering verband houden, kunnen in mijn oog wel eenige jaren wachten totdat 's lands financiën een meer normaal beeld vertoonen.

Mijnheer de Voorzitter! Een andere reden tot versnippering der fondsen is geloof ik nog gelegen in het verzoek aan alle plaatselijke ambtenaren om hun wenschen bij de bevoegde instanties naar voren te brengen. Daardoor toch wordt de aandacht te veel gevestigd op plaatselijke belangen en belangetjes, waardoor de hoofdzaken der welvaartsbevordering of min of meer over het hoofd worden gezien of niet geheel tot haar recht kunnen komen.

Dien ambtenaren is het uiteraard moeilijk kwalijk te nemen, dat zij deze belangen en belangetjes voorbrengen. Zij zijn er nu eenmaal voor om voor de belangen van hun ressort op te komen; de meer algemeene zijde van het vraagstuk kunnen zij gevoegelijk aan hoogere instanties overlaten.

Als voorbeelden daarvan zou ik, om bij enkele te blijven, willen noemen de voorgenomen pogingen om den rijststroohalm tot strookoord en zakken te verwerken, om van biezen Japansche matten te maken, om de agelnetten voor de vischvangst te verbeteren, om de pajoengindustrie op hooger peil te brengen en wellicht ook om sommige wegen van niet meer dan plaatselijk belang te verbeteren of nieuwe aan te leggen.

Zooals gezegd, hadden wij over een veel grooter welvaartsbijdrage dan *f* 25 mm. te beschikken, dan zou ik daar minder bezwaar tegen hebben. Nu echter vrees ik, dat aan welvaartsbevordering in groot formaat te weinig ten koste kan worden gelegd. Ik zal enkele voorbeelden noemen om tegelijkertijd aan mijn toezegging, in den aanvang van mijn betoog gegeven, te voldoen door ook op de goede zijden van het voorliggend ontwerp te wijzen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals algemeen bekend is een van de meest geëigende methoden om de productie van den landbouw op te voeren: beschikbaarstelling van geselecteerd zaaizaad. In landen met op hoog niveau staanden landbouw heeft de verspreiding plaats door particuliere organisaties. Hier echter is dit voorshands nog niet mogelijk en is men op den staat aangewezen om die ter hand te nemen. Nu zie ik met groote voldoening, dat op deze aanvullende begrooting een post 6.4A.1.1, „verspreiding van verbeterd zaaizaad" paraisseert, echter slechts tot een bedrag van niet eens 2 ton voor Java en de buitengewesten samen. Java alleen heeft reeds ruim 3¼ millioen ha sawah en 4¼ millioen ha droge gronden of totaal circa 7½ millioen ha bouwgrond. Deelt men dat cijfer op vorengenoemd bedrag van

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Koesoemo Oetoyo.)

f 200 000, dan komt het hierop neer, dat door den staat aan verspreiding van verbeterd zaaizaad wordt besteed de somma van niet eens 3 cent per hectare per jaar. Had men niet de beschikking over meerwaardig zaaizaad, dan zou deze al te voorzichtige gedragslijn — om maar geen andere, wellicht juistere termen, te gebruiken — te verdedigen zijn. Naar wordt vernomen zijn evenwel die betere varieteiten nu reeds aanwezig, ofschoon men uiteraard steeds doende is, ze te verbeteren. Doch de fondsen ontbreken om ze op grooter schaal te vermenigvuldigen en onder de inheemsche bevolking te verspreiden. Wat die verspreiding betreft, kan men de bibit slechts op enkele ver van elkaar liggende stations koopen en wel à contant. Vermeerdering van het aantal dezer stations tot b.v. één per district, liefst zelfs per onderdistrict, en verstrekking van het meerwaardige zaad of bibit — rijst, kedelé, cassave, maïs enz. — op crediet, onder teruggave desgewenscht met vermeerdering van de kosten van opslag en distributie na den oogst, is naar mijn gevoel de aangewezen weg om spoedig tot goede resultaten te komen. Voor wanbetaling op eenigszins grootere schaal behoeft niet te worden gevreesd, daar de tani bekend staat als een goed betaler van zijn schulden.

Maar daarvoor is geld noodig, veel geld zelfs. Verhooging van den post „Verspreiding van verbeterd zaaizaad" tot *f* 2½ millioen, neerkomend op een jaarlijksche uitgaaf van 33 cent per ha, zou wellicht nog nauwelijks voldoende zijn om het beoogde doel, verhooging van de productie van den inheemschen landbouw, te bereiken.

Ik kom thans aan een ander voorbeeld van een door een ieder — wellicht alleen niet door de werfagenten van contractkoelies — toegejuichte wijze van welvaartsbevordering, n.l. aan de kolonisatie der buitengewesten met Javanen. De tot dusver gevolgde methode van kolonisatie komt in het kort op het volgende neer. Nieuwe kolonisten worden slechts daar toegelaten, waar reeds een kern bestaat van een oude kolonie van Javanen. De bedoeling hiervan is, dat de nieuwelingen bij aankomst de reeds gevestigde kolonisten bij den oogst van hun product — veelal rijst — helpen teneinde de beschikking te krijgen over oogstloon dat hun den tijd van de ontginning der hun toegewezen nieuwe vestigingen moet helpen doorkomen. Het gevolg van deze methode is, dat de nieuwelingen bij aankomst geheel aan hun lot kunnen worden overgelaten, wat het land goedkooper uitkomt. Een ander gevolg daarvan is echter — en dat kan ik minder appreciëeren — dat er geen nieuwe kolonisten kunnen worden toegelaten als de bestaande kernen reeds voldoende van helpers bij den oogst zijn voorzien.

Ik kan het daarom niet appreciëeren, omdat het zeer remmend werkt op de verbreiding der kolonies. Wel kan ik met genoegen constateeren, dat op de voorliggende aanvullingsbegrootingen posten zijn uitgetrokken voor vermeerdering van het aantal kernkolonies, doch voordat de nieuwe kolonisten helpers bij den oogst noodig hebben, zal heel wat tijd verloopen.

Een ander bezwaar tegen deze methode — die in den tijd van depressie wegens haar goedkoopte te verdedigen was — is m.i. daarin gelegen, dat de nieuwe kolonisten eigenlijk in dienstbaarheid beginnen moeten, zij kunnen immers gaan inwonen bij een anderen kolonist om deze met den oogst te helpen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat is voor ieder mensch goed; dat hebben wij allen gedaan, ik ook en U ook.)

Het moge vreemdelingen misschien wat vreemd in de ooren klinken, maar ik voor mij vind het niet zoo onnatuurlijk dat lieden, die hier op Java gewend waren, eigen baas te zijn, — en onder deze worden de goede kolonisten gevonden — ertegen opzien om in het verre land boerenknecht te spelen. Misschien heeft deze weerzin ertoe bijgedragen de emigratiewilligheid,

(Wirjopranoto.)

nu in de desa wat meer bewegingsvrijheid is ontstaan, te verminderen, waarvoor ook in de Memorie van Antwoord wordt gevreesd.

Een middel tegen al deze bezwaren is wellicht, daarin te vinden, dat het land den nieuwen kolonisten de kosten van levensonderhoud tot den eersten oogst voorschiet. Dit voorschot ware te bepalen op dezelfde grootte als bij de huidige wijze van werken aan oogstloon verdiend wordt en te bekostigen uit de *f* 25-millioen Nederlandsche welvaartsbijdrage. Nogmaals zij erop gewezen, dat er tweeërlei voordeel mee kan worden behaald met name, geen noodzaak voor de kolonisten om te beginnen met in dienstbaarheid te trekken eenerzijds en anderzijds geen noodzaak om eerst kolonisatiekernen te vormen en deze eerst goed te doen functionneeren alvorens tot uitbreiding van de kolonisatie over te gaan.

Gaarne zou ik van de Regeering vernemen, hoeveel waarde bovengenoemd oogstloon in totaal per kolonist bedraagt, zoomede welk bedrag op de voorliggende suppletoire begrooting zou moeten worden gebracht om geen al te kleine proef met de door mij voorgestane wijze van koloniseeren te nemen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter; Ik moet eerst mijn excuses maken, dat ik niet bepaald voorbereid ben op de behandeling van dit onderwerp, omdat ik wegens werkzaamheden elders de Volksraadsvergaderingen van Maandag tot heden niet heb kunnen bijwonen. Ik heb eerst hedenochtend de Memorie van Antwoord kunnen doorlezen en wat mij het meest aantrok was al dadelijk, dat verschillende posten worden gecreëerd dan wel worden verhoogd. Het is mij echter opgevallen, dat geen post is uitgetrokken voor de kolonisatie van intellectueele Inheemschen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Is dat dan iets anders dan de gewone kolonisatie?)

Er is inderdaad een scherpe scheiding tusschen de gewone tanikolonisatie en de kolonisatie van intellectueele Inheemschen. Wij hebben jarenlang voor deze zaak gevochten en wij meenen, dat, waar er van de zijde der Regeering zooveel belangstelling wordt getoond niet alleen, maar zelfs duizenden worden gevoteerd voor Europeanenkolonisatie, wij met hetzelfde recht mogen opkomen voor de kolonisatie van intellectueele Inheemschen.

Dat de Europeanen gedreven zijn tot koloniseeren vindt zijn oorzaak in de weinige arbeidsgelegenheid, die het gouvernement in haar verschillende geledingen hier beschikbaar stelt. Diezelfde moeilijkheden ondervinden de intellectueele Inheemschen. Ik wil het geval van de toelating van volontairs als frappant voorbeeld noemen. Ik heb reeds meermalen gezegd, dat in den steun, dien de Regeering aan de Europeanen eenerzijds en aan de intellectueele Inheemschen anderzijds verleent, naar het mij voorkomt, meer aandacht wordt besteed aan de Europeanen dan aan de intellectueele Inheemschen.

Ik wijs hier op een geval, dat zich in 1936 te Bandoeng heeft afgespeeld, nl. dat bij de aanwijzing van volontairs voor den S.S.-dienst 36 jongelui zijn aangenomen; daarvan zijn maar 4 Indonesiërs.

Wij hebben hier kort geleden een debat gehouden ten aanzien van de aanname van verschillende krachten en daarbij werd van onze zijde sterke ontevredenheid geuit over het feit, dat de Inheemsche intellectueelen in het gedrang zijn gekomen. Van de zijde der Regeering is toen gezegd, dat de Inheemsche intellectueelen te weinig durf en karakter toonen ten aanzien van de werkzaamheden misschien omdat zij timide en Oosterlingen zijn. Maar het geval te Bandoeng, waarbij toch niet die buitengewoon zware eischen ten opzichte van karakter en durf zijn gesteld, heeft alweer het bewijs geleverd, dat de Inheemsche intellectueelen in dit opzicht achter gesteld worden bij de Europeanen en het zwaar te verduren hebben.

(De heer Doeve: Laten ze dan Indisch burger worden! Laten de Indo-Europeanen Indonesiërs worden!

(Wirjopranoto.)

Daarom hebben wij gemeend aan dit vraagstuk een andere richting te moeten geven en wel door pogingen aan te wenden, deze Inheemsche intellectueelen ook te laten emigreeren.

Ik wil hier niet in den breede uiteenzetten, welke ervaringen de verschillende kolonisatiepogingen onder de Europeanen hebben opgeleverd. Ik heb getracht, van verschillende zijden gegevens daarover te krijgen. Het is mij echter tot dusver niet gelukt de zwart op wit gedrukte verslagen van die Europeesche kolonisatievereenigingen te krijgen. Ik heb echter wel sterk den indruk, dat het met die Europeanenkolonisaties niet bepaald goed gaat.

Ik heb hier op Java een bezoek gebracht aan een Europeanenkolonisatie in het Djembersche. Het is mij opgevallen, dat de geest onder die kolonisten niet bepaald rustig of zelfs ordelijk is te noemen, doch min of meer vijandig, zoodat onderling verwijdering was te constateeren, waardoor de geheele kolonisatie onder de Europeanen, zooals die tot dusver heeft plaats gehad, voor zeer groote moeilijkheden zal komen te staan. Dit is de Regeering bekend.

Als bewijs hoe het gaat met Europeanenkolonisatie noem ik verder de Giesting. In het Afdeelingsverslag en in de Memorie van Antwoord wordt van gedachten gewisseld over de leening, die het I. E. V. van de Regeering heeft gekregen ten bedrage van *f* 100 000, doch de kolonisten, die de gelden hebben verbruikt, zijn practisch niet in staat dit terug te betalen.

(De heer Doeve: Dat vindt zijn oorzaak in de slechte koffieprijzen!)

Ik zal op de oorzaken maar niet verder ingaan want de heer Doeve of een zijner fractiegenooten kan dat nog voorbrengen, maar ik wil er alleen op wijzen, dat de leening, die de Regeering aan het I. E. V. verstrekt heeft van *f* 100 000, thans niet kan worden terugbetaald en dat ten aanzien van de rente betaling zoodanige faciliteiten zijn toegekend, dat de Regeering verklaard heeft, niet meer verder te kunnen gaan.

(De heer Doeve: Hoeveel heeft de Regeering niet besteed aan Inheemsche kolonisatie?

De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Inderdaad!)

Die is nooit mislukt!

(De heer Doeve: Wat heeft de Regeering tot nog toe gedaan voor de Europeesche kolonisatie vergeleken bij hetgeen Zij reeds heeft gedaan voor de Inheemsche kolonisatie?)

Dit is voor de Europeesche kolonisatie zonder effect gebleven.

(De heer Doeve: Dat komt door de slechte tijdsomstandigheden.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik verzoek den heer Doeve, die blijkbaar belangstelling heeft voor deze aangelegenheid, mij straks tegen te spreken.

De **Voorzitter**: Dat verzoek wordt door mij niet gesteund.

De heer **Wirjopranoto**: Dat zijn bewijzen, die voor de hand liggen, waarvan de Regeering zelf op de hoogte is. Maar niettemin heeft de Regeering toch den moed getoond hier een post op te brengen voor de Europeesche kolonisatie ten bedrage van 3 ton. Ik gun dit bedrag per slot van rekening wel aan de Europeanen, maar wat ik uitdrukkelijk onder de aandacht der Regeering wil brengen is, dat de intellectueele werkloozen onder de Inheemschen m.i. stiefmoederlijk worden behandeld. Het is weer hetzelfde liedje, dat hier zoo dikwijls is gezongen. Ik vind dat de verzorging van de intellectueele Inheemsche werkloozen door de Regeering of door de I.M.I.W veel te wenschen overlaat. Ik heb hier een geval, dat ook de Regeering mag weten, waaruit blijkt, dat onze pogingen om te komen tot een behoorlijke organisatie voor de intellectueele werkloozen onder de Inheemschen niet van jongen datum zijn, maar reeds oud. Ik wil hier in herinnering brengen de pogingen van ons geacht medelid, den heer Koesoemo Oetoyo, om een vereeniging op te richten voor de kolonisatie. Die vereeniging is opgericht min of meer naar aanleiding van een toezegging van den toenmaligen directeur van B. B., n.l. toen hier in deze zaal aan de orde werd gesteld de financieele steun, die de Regeering verleent aan de Europeesche kolonisatie door verstrekking van gelden uit loterijen. De vereeniging van den heer Koesoemo Oetoyo is opgericht, doch gelden uit loterijen voor de Inheemschen zijn uitgebleven. Die vereeniging heeft niet kunnen werken enkel en alleen omdat zij niet over de noodige gelden beschikte, welke loterijgelden wel waren verstrekt aan de Europeesche kolonisatievereenigingen.

Daarna hebben anderen geprobeerd langs andere wegen een kolonisatievereeniging op te richten en wel in Malang, waar dank zij den steun ondervonden van de zijde van de I.M.I.W. deze vereeniging toch zoover is gekomen, dat zij in staat is om jongelui naar de Lampongs te zenden. Deze jongelui hebben een behoorlijke opleiding gehad in werkkampen; zij worden zwaar geselecteerd, maar ik vraag mij nu af, welke maatregel van de zijde der Regeering zal worden getroffen om deze vereeniging te helpen?

Wij hebben reeds gezegd, dat het niet in onze bedoeling ligt, dat de Regeering de volle verantwoordelijkheid draagt voor het slagen dezer kolonisatie. Dat is niet als zoodanig gevraagd, maar wel wordt gevraagd, waardeering van de zijde der Regeering en op zijn minst erkenning van het bestaan dezer Inheemsche organisatie.

Wanneer wij dus nagaan, in verband met hetgeen ik hier heb gezegd, dat op de voorliggende begrooting geen enkele post wordt uitgetrokken voor de Inheemsche intellectueele werkloozen, dan stemt dit toch wel tot droefenis.

(De heer Doeve: Onze kolonisten zijn ook niet allemaal intellectueelen.)

Ik wil er den heer Doeve op attendeeren, dat de steun, dien de verschillende Europeesche kolonisten, zijnde geen intellectueele werkloozen, van de Regeering en van de zijde van de I.M.I.W., als zijnde de officieele instantie, werkende met gouvernementssteun, ontvangen, toch zeer belangrijk is.

(De heer Doeve: Maar die niet-intellectueele Europeanen kunt U vergelijken met de niet-intellectueele Inheemschen en als U dan nagaat wat aan deze laatsten wordt besteed, dan is wat wij krijgen inderdaad weinig.)

De heer Doeve is blijkbaar niet tevreden met wat zijn groep krijgt, hoewel die groep naar mijn meening tot dusverre door de Regeering op groote schaal wordt gesteund: ik zou zeggen dat hij niet bepaald dankbaar is voor de maatregelen van de zijde der Regeering. Ik wil even een voorbeeld noemen. Een Europeesche kolonist krijgt voor eten van het werkloozencomité of de I.M.I.W. 50 cent per dag.

(De heer Doeve: Lang niet allen.)

Gemiddeld. Ik ontleen dit aan een rondschrijven van het kantoor van de I.M.I.W. van 12 Juni 1935 No. 71. Als men eens wist, hoe de intellectueele Inheemschen moeten werken voor het voedingsgeld van hun jongelui, een voedingsgeld van zegge 6 cent per dag; en aan den anderen kant wordt 50 cent uitgekeerd! Wij hebben pogingen gedaan om het bedrag van 6 cent verhoogd te krijgen en hebben gevraagd om 10 cent. Bij wijze van compromis is ons min of meer in uitzicht gesteld, dat het op 9 cent gebracht zal worden. Hiermede wil ik demonstreeren, met welke moeilijkheden wij te kampen hebben.

(De heer Doeve: Ik heb in het geheel geen bezwaar tegen die verhooging, wanneer dit maar niet van ons wordt afgenomen.)

Ik heb gezegd, dat ik die *f* 300 000 aan de Europeesche kolonisten gun.

(De heer Doeve: Dus wij mogen ze houden?)

Als het effect van die *f* 300 000 evenredig is aan de verwachting, welke wij ten aanzien van de Europeesche kolonisatie koesteren. Wanneer de heer Doeve of zijn partij be-

(Wirjopranoto.)

wijzen kan, dat het inderdaad goed gesteld is met de Europeesche kolonisatie, ben ik daarover natuurlijk verheugd, gezien het feit, dat ik bezig ben die te imiteeren. Ik betreur echter zeer, dat ik de verslagen van die verschillende kolonisaties niet in handen heb kunnen krijgen, opdat ik de verschillende goede eigenschappen daarvan ten volle kan beoordeelen.

(De heer Doeve: Wij hebben leergeld betaald.)

De **Voorziter**: Ik verzoek, den spreker thans niet meer te interrumpeeren, aangezien wij anders zijn betoog niet kunnen volgen.

De heer **Wirjopranoto**: Ik heb alleen willen aanhalen, dat wij inderdaad, niet slechts ten aanzien van de verzorging van de Inheemsche jongelui maar ook ten aanzien van andere punten, straks voor groote moeilijkheden zullen komen te staan. Ik wil er nog de aandacht op vestigen, dat kolonisatie niet zal kunnen plaats hebben, zoolang wij geen gronden te onzer beschikking kunnen krijgen. De vereeniging, waarvoor ik pleit, heeft — het is der Regeering bekend — met haar plannen zich gewend tot den resident van de Lampongs en verzocht, haar behulpzaam te zijn in de aanwijzing van gronden. Tot dusverre is van hem een antwoord ontvangen, dat niet bepaald bemoedigend is; hij heeft n.l. gezegd, dat in de Lampongs geen voor het beoogde doel geschikte stukken landsdomein aanwezig zijn, maar dat de heeren zelve naar de Lampongs kunnen gaan om daar gronden te zoeken.

Als wij met betrekking tot de verschillende kolonisatievereenigingen nagaan, welke hulp zij van de autoriteiten hebben gehad, dan moet ik alweer verklaren, dat dit voor ons een tegenvaller is. Desniettegenstaande zullen de pogingen, aangewend van de zijde der kolonisatievereenigingen, niet worden opgegeven en zullen verschillende menschen naar de Lampongs gaan en trachten aldaar gronden te krijgen.

Dit is het echter niet hoofdzakelijk wat mij bezig houdt. Ik maak mij sterk, dat er genoeg geschikte gronden voor de kolonisatie der intellectueelen zullen zijn te krijgen. Wat mij bezorgder maakt is, dat er nog geen organisatie is, welke ons te allen tijde van advies en bijstand kan dienen. Mij werd gezegd, dat wij ons ten deze kunnen wenden tot den kortelings ingestelden Kolonisatieraad, staande onder leiding van het lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, den heer Kuneman. In het Afdeelingsverslag wordt verklaard, dat in dien raad slechts één lid is benoemd, dat min of meer kan worden beschouwd als vertegenwoordiger van de Inheemsche bevolking. Ik wil over de werkzaamheden van dezen Kolonisatieraad op het oogenblik nog niet spreken, omdat deze raad zeer waarschijnlijk tot dusverre nog niet eens bijeen is gekomen en zelfs nog geen richtlijnen heeft uitgestippeld. Wel is mij intusschen bekend, dat enkele punten toch reeds door den kolonisatieraad zijn gepubliceerd, nl. dat deze raad hulp en advies zal verleenen aan kolonisatievereenigingen. Er wordt echter uitdrukkelijk gestipuleerd — en ik haal dit hier letterlijk aan —:

> „De taak der kolonisatieraad omvat niet de bemoeienissen ten aanzien van de kolonisatie van Inheemsche tani's."

Ik breng deze opmerking enkel en alleen naar voren, om de aandacht der Regeering te vestigen op de tegenstrijdigheid, die ik hierin meen te ontdekken, omdat hier wordt medegedeeld, dat de Kolonisatieraad de algemeene leiding van de Inheemsche kolonisten op zich zal nemen.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: U verwart twee commissies met elkaar: de kolonisatieraad voor Europeanen ingesteld en de kolonisatiecommissie onder presidium van den heer Kuneman, lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, welke leiding zal geven aan de kolonisatie van Inheemschen. Dat zijn twee verschillende commissies.)

Het doet mij genoegen, dat deze interruptie tijdig wordt geplaatst, omdat dit misverstand daardoor direct opgeheven wordt, maar tevens is uit die interruptie gebleken, dat de Kolonisatieraad in hoofdzaak toch als is het misschien niet zoo bedoeld, werkt voor de kolonisatie van Europeanen.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Uitsluitend.)

Dan is mij eigenlijk nog niet alles duidelijk. Dit is alweer een bewijs, dat wij eigenlijk niet weten waar wij aan toe zijn. Mij wordt verweten, dat ik dit zelfs op het oogenblik nog niet weet, maar ik heb enkele dagen geleden een bespreking gevoerd met den heer Den Hamer en hem voorgelegd, dat wij steun noodig hadden voor de voorbereidingen in de Lampongs ter oprichting van een werkkamp. De heer Den Hamer heeft mij toen verwezen naar den Kolonisatieraad en nu zeggen de Regeeringsgemachtigden van B. B. en van Economische zaken, dat ik bij dien raad niet terecht ben, terwijl de heer Den Hamer als hoofd van het kantoor van Arbeid mij gezegd heeft, dat hij mijn verzoek zou voorbrengen bij den heer Kuneman om de vereeniging bij het treffen van de voorbereidingen in de Lampongs eenigszins financieel tegemoet te komen. Ik maak daaruit op, dat de Kolonisatieraad bemoeienis heeft met de kolonisatie in ieder geval van de intellectueele Inheemschen, dus niet uitsluitend voor de Europeanen.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Heeft de heer Den Hamer U verwezen naar de commissie, die voorgezeten wordt door den heer Kuneman?

De heer Kunemann is ook voorzitter van de Centrale Commissie voor Kolonisatie van Inheemschen.)

Ik ben nog niet uitgesproken.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: U bent nog bezig met de voorbereiding?)

In den Kolonisatieraad is benoemd een Inheemsch lid, de heer Margono. Uit deze benoeming moet ik opmaken, dat die raad wel bemoeienis zal hebben met de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen.

Ik heb ook nog een mededeeling gehad, dat de heer Margono de belangen van de intellectueele Inheemschen in dien Kolonisatieraad min of meer zal behartigen, speciaal de belangen van die Inheemschen, die in aanmerking wenschen te komen voor kolonisatie. Thans wordt een en ander zoowel door den directeur van Binnenlandsch Bestuur als door dien van Economische Zaken tegengesproken. Maar wat is dan de beteekenis van de door Buitenzorg gegeven mededeeling? Er is toch een Kolonisatieraad ingesteld, die heeft toch verschillende richtlijnen gekregen en daarin is toch de heer Margono aangewezen als vertegenwoordiger van de intellectueele Inheemschen?

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Dat staat er niet bij!)

Uiteraard niet. Ik krijg echter den indruk, dat de heeren het zelf er nog niet over eens zijn.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: En of!)

Een en ander is alweer een bewijs, met welke moeilijkheden wij, Inheemschen, hebben te kampen. Men denke eens aan, wat er allemaal gebeurt om de Europeesche kolonisten het voeren van besprekingen te vergemakkelijken, dat zij hun vertegenwoordigers in de diverse organisaties hebben, dan moet de Regeering toch zeker iets doen ter waardeering van de ernstige pogingen, niet alleen in deze zaal, maar ook daarbuiten om de Inheemsche intellecteelen een nieuw bestaan te bezorgen.

Dit brengt er mij toe te wijzen, op de leemte die er in het algemeen bestaat ten aanzien van de pogingen zoowel van de zijde der Europeanen als van ons om de kolonisatie op een behoorlijke wijze te entameeren. Naar mijn meening is het zeer urgent, dat er een school wordt gesticht speciaal voor de opleiding van kolonisten. Niet elkeen is geschikt voor kolonist

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Wirjopranoto.)
en iedereen, die zich wil voorbereiden op het moeilijke bestaan in de bosschen, verdient eenigermate te worden opgeleid. Naast een opleiding met betrekking tot cultuurgewassen en grondbewerking moeten zij inzicht krijgen in de bestrijding van de verschillende ziekten die in de eerste tijden stellig zullen voorkomen, zooals malaria en huidziekten; dit dient preventief te worden geregeld. Aan den physieken toestand van de a.s. kolonisten behoort de meeste zorg te worden besteed, niet alleen op het stuk van de voeding, maar ook in verschillende andere opzichten.

Ik wil thans nog een kort woord spreken over de nijverheidsbevordering. De heer De Hoog verzocht de Regeering, meer aandacht te schenken aan de organisatie van verkoop en den afzet in het algemeen. De productie acht ook hij wel belangrijk, maar toch niet zoo belangrijk als den afzet.

Ik geloof, dat beide zaken, zoowel verkoop als productie gelijke waarde hebben. Wat de productie betreft is het mij opgevallen, dat vele kleine en middenindustrieën hier te kampen hebben met gebrek aan geschoolde werkkrachten. Dit is een leemte, waarvan ik de schuld niet direct wil werpen op het departement van Onderwijs, dat het niet tijdig erin heeft voorzien, maar ik constateer, dat verschillende leiders van middenbedrijven klagen over gebrek aan behoorlijk geschoolde krachten. Vele van deze industrieën hebben echter de selfsupporting van Indië op het oog, zij wenschen den import van goederen door aanmaak hier te lande te voorkomen of te verminderen. Als de materialen hier te lande aanwezig zijn, is voor zulke industrieën een goede toekomst weggelegd, maar wij hebben niet alleen de materialen noodig, maar ook behoorlijke vakmenschen en hier moet direct worden ingegrepen. Ik noem als voorbeeld de ceramiek- en textielindustrie. Deze industrieën vereischen vakkundig personeel.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Ook de metaalnijverheid.)

Inderdaad, in het kort komt het hierop neer, de krachten kunnen wij niet uit den grond stampen, er is een ontwikkelingsproces noodig.

De geachte Regeeringsgemachtigde is in Japan geweest, hij zal daar de verschillende middenindustrieën ongetwijfeld gezien hebben en hij zal het met mij eens zijn, dat daarvan veel te leeren valt. De studie in Japan is goedkoop en daarom zou ik onze jongelui — ik maak geen onderscheid naar ras, dit voorkomt misschien een opmerking van den heer Doeve —

(De heer Doeve: Ik zeg niets.)

..... die gaarne naar Japan willen, naar Japan willen zenden.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Om Japan te leeren beconcurreeren.)

De studie kan goedkoop en ook kort zijn, omdat wij van de intellectueele capaciteiten van onze jongelui overtuigd zijn. Onze Inheemsche en Indo-Europeesche jongelui hebben immers geen gebrek aan intelligentie, met minimale kosten kunnen wij dus over eenigen tijd voldoende jongelui opgeleid hebben en zoodoende beschikken over menschen, die in de door mij genoemde industrieën — en ik voeg hier de conservenindustrie aan toe — aan het gewone werkvolk leiding kunnen geven.

Het is niet voldoende, dat de industrieën worden gesubsidieerd, hetzij in den vorm van verlaging of vrijstelling van invoerrechten dan wel op andere wijze, maar daarnaast moet een kern van vakmenschen geschapen worden.

(De heer Doeve: De Japanners zullen ons zien aankomen.)

Ik begrijp deze interruptie niet.

De **Voorzitter**: Dan kunt U haar passeeren.

De heer **Wirjopranoto**: Ik wil de kwestie alleen uitdrukkelijk onder de aandacht van den directeur van Economische Zaken brengen, omdat zij hem regardeert, dat bij de bevordering van de ceramiek-industrie de Inheemsche jongelui niet worden behandeld, zooals het behoort.

(Wirjopranoto, Voorzitter.)

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Zij mogen anders een potje breken.)

Ik breng in herinnering de toelating tot den cursus voor de ceramiek te Bandoeng. In de advertentie werd de opleiding voor 20 of 25 jongelieden opengesteld, maar er werd uitdrukkelijk bij vermeld, dat aan Indo-Europeesche of Europeesche jongelieden de voorkeur werd gegeven. Later werd dit eenigszins hersteld, maar practisch beteekende het weinig, omdat er van de 25 jongelieden maar 2 of 3 tot de Inheemschen behoorden. Maar ik wil alleen demonstreeren, dat de Inheemsche jongelui voor de ceramiekindustrie toch geschikt zullen blijken te zijn. Dit is een specifieke industrie, die zich leent om door Inheemschen geëntameerd te worden. Wanneer wij de verschillende industrieën, die op het oogenblik nog zeer gebrekkig zijn, nagaan, moet ik constateeren, dat de tanis, de gewone desamenschen, die aan deze industrie medewerken, leiding behoeven en die leiding zal naar mijn meening moeten uitgaan van menschen, die met de desamenschen kunnen omgaan en daarnaast een behoorlijke vakopleiding hebben genoten. De opleiding, die tot dusverre is geschied, is practisch aan Europeesche jongelui toegewezen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat is niet juist. Dat betreft de laatste lichting misschien!)

Het betreft de eerste lichting. Ik hoop, dat ook aan de Inheemschen de noodige aandacht zal worden besteed voor de opleiding tot deze industrie.

De **Voorzitter**: De geachte spreker sprak zooeven van een misverstand ten aanzien van de taak van den Kolonisatieraad. Het zou kunnen zijn dat de oplossing de volgende is.

Het geachte lid had in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord kunnen lezen, dat de Kolonisatieraad meer in het bijzonder bemoeienis heeft met de Europeesche kolonisatie. Dat is echter volstrekt niet in strijd met hetgeen het geachte lid vernomen heeft van een van de betrokken ambtenaren, dat hij het verzoek om bemoeienis met de inheemsche intellectueelen bij den Kolonisatieraad zou voorbrengen. Dit zou dan een uitbreiding van den opzet, zijn, waarover de Regeering wellicht nog geen beslissing genomen heeft.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vrees, dat het misverstand nog grooter wordt, want U hebt iets weergegeven, dat nooit in de bedoeling van den heer Den Hamer heeft gelegen.

De **Voorzitter**: U heeft gesproken van „zullen voorbrengen".

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Het gaat om den steun, dien ik zou willen vragen voor de voorbereiding van de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen in de Lampongs, dus niet om de organisatie van den Kolonisatieraad. Ik ben tot dat verzoek gekomen omdat, wanneer de richtlijnen duidelijk zijn, de Kolonisatieraad geen bemoeienis heeft met de kolonisatie van Inheemsche tanis, dus wel met die van Inheemsche intellectueelen.

De **Voorzitter**: Leest U dan de Memorie van Toelichting nog maar eens na en laten wij verder op het antwoord wachten.

Hiermede is de behandeling in eersten termijn van dit onderwerp beëindigd. Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid, Maandagmorgen a.s. te antwoorden?

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Mijn ambtgenooten zijn daartoe bereid, ik dus ook.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord Maandag a.s. plaats hebben.

Ik kan de vergadering mededeelen, dat morgenochtend geen vergadering zal worden gehouden, doch dat de vergadering morgenavond om 6 uur begint. De bedoeling daarvan is, den leden, die onderling nog overleg willen plegen voor zij over de groepsgemeenschapsordonnantie spreken, daarvoor voldoenden tijd te geven.

Ik verzoek dengenen, die kunnen spreken zonder voorafgaand overleg, in ieder geval te zorgen, morgenavond met hun redevoering klaar te zijn opdat we dan voldoende sprekers hebben en eventueel Zaterdagmorgen den eersten termijn kunnen beëindigen.

Zaterdagmorgen zal ook plaats hebben de beantwoording der sprekers in eersten termijn over de petitie van den heer Roep c.s. Of daarvan ook de afhandeling op Zaterdag zal kunnen plaats hebben, zal nog nader moeten blijken.

De vergadering wordt te 1.53 uur n.m. gesloten.

84ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 12 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 6 namiddag.)

Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**). — Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 34 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Moelia, Notosoetarso, Rehatta, Roep, Soangkoepon, Soetardjo, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Verboom, Wirjopranoto en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigde: de heer De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het voorstel-Roep c.s., dat de Volksraad met gebruikmaking van de bevoegdheid, den Raad toegekend bij artikel 68 der Indische Staatsregeling, zich wende zoowel tot het Opperbestuur als tot de Staten-Generaal en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek tot instelling van een Nederlandsche staatscommissie ter voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap". (Ond. **36**.)

In afwijking van het oorspronkelijk plan is dit onderwerp in den aanvang van deze vergadering aan de orde gesteld om meer zekerheid te hebben, dat de groepsgemeenschapsordonnantie vanavond en morgen in eersten termijn zal kunnen worden afgehandeld. Deze plotselinge verandering heeft echter tot gevolg gehad, dat de Regeeringsgemachtigde verhinderd is bij dit deel van de uiteenzettingen aanwezig te zijn.

De behandeling van het aan de orde zijnde voorstel is gevorderd tot aan het antwoord der voorstellers in eersten termijn.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter. Het antwoord in korten termijn op de eerste beschouwingen te geven, zal wellicht in sommige opzichten niet volledig kunnen zijn en het zal wellicht ook onvolmaakt van bouw zijn. In aanmerking nemend den langen termijn, die door verschillende sprekers is gesproken zullen wellicht ook niet alle gemaakte opmerkingen kunnen worden beantwoord. Ik mag dan wel beginnen om in den aanvang van mijn rede hiervoor verschooning te verzoeken. Een antwoord, waarin ten volle alle gemaakte opmerkingen en aangevoerde argumenten zouden zijn verwerkt, zou uit den aard der zaak meer tijd van voorbereiding kosten dan de gang van werkzaamheden in dezen raad, zooals U, Mijnheer de Voorzitter, bekend is, nu eenmaal toelaat.

(Roep.)

Ik wil dan beginnen met dank te betuigen voor de sympathie-betuigingen voor wat betreft de strekking van ons ontwerp, welke wij mochten ontvangen van onze tegenstanders, de heeren Van Helsdingen en Verboom. Voor den positieven steun in verschillende opzichten, die wij mochten ontvangen van de heeren Soetardjo, Soeria Nataätmadja, Thamrin, Kartowisastro en De Hoog, betuigen wij onzen hartelijken dank.

Voorts moge ik nog in den aanvang een enkel woord van dank wijden aan den heer Kan, een woord van dank in het bijzonder voor de woorden van herinnering aan mijn grooten leermeester, wijlen den heer Engelenberg.

Ik zal mij bij mijn beantwoording richten op de hoofdzaken en hoofdargumenten door de verschillende sprekers naar voren gebracht en wij hopen daarmede wellicht eenig misverstand te kunnen wegnemen.

Eén ding is wel zeer in het bijzonder tot ons gekomen en dat is, dat de gehouden redevoeringen ons nogmaals sterk hebben bevestigd de belangrijkheid van het vraagstuk door ons aan de orde gesteld.

Ook zouden wij gaarne volmondig willen erkennen, dat onze eigen inzichten door de door de sprekers gehouden redevoeringen in hooge mate zijn verruimd. Sommige punten waren bij de schriftelijke stukken nog niet voldoende tot hun recht gekomen. Ik mag daarbij dan wel noemen b.v. het groote belang van het Indische burgerschap. Het waren de heeren De Hoog en Soetardjo en in zekeren zin ook de heer Thamrin, die dit belangrijke onderdeel van onze petitie scherper en zelfs helderer hebben belicht dan wij dat in ons voorstel hadden gedaan. Men duide ons dat niet al te euvel. Men schiet nu eenmaal wel eens te kort bij het goed en zuiver weergeven van zijn bedoelingen. Het ligt dan natuurlijk aan den spreker, of aan den schrijver. De heer Soeria Nataätmadja bracht de „schuchtere" veronderstelling naar voren, dat de Regeering, de Volksraad en niet onmogelijk ook een bepaald gedeelte van het publiek het wel op prijs zullen stellen te weten, hoe een lid van het regentencorps tegenover dit belangrijke probleem staat. Het zal ongetwijfeld, zoowel door de voorstanders van onze petitie als door de tegenstanders op zeer hoogen prijs worden gesteld, dat de heer Soeria Nataätmadja zich de moeite heeft gegeven van zijn inzicht hier te getuigen. Dit was te meer belangrijk, aangezien hij zich daarbij vleide met het vertrouwen, de gevoelens te vertolken van een deel der regenten op Java en Madoera. De heer Soeria Nataätmadja roerde in zijn betoog de agrarische politiek aan en hij vroeg dan of de voorstellers beoogen de wettelijke bescherming van het Inlandsche grondbezit, dat de spreker terecht noemde een sieraad van de Nederlandsche koloniale politiek, prijs te geven. In dit verband mag ik wel even releveeren het gesprokene door den heer Kan, die, — zooals hij het uitdrukte — wanneer alle bevolkingsgroepen algeheel vrij zouden kunnen grazen op het agrarisch veld, daarvan groote moeilijkheden voorziet ten detrimente van de Inlandsche bevolking. De voorstellers van deze petitie gelooven niet, dat iemand er aan denkt, om zooals de heer Kan dat uitdrukte iedereen algeheel vrij te laten grazen op dat veld, doch wel zal uit den aard der zaak een bevredigende oplossing ten aanzien van dit wel zeer belangrijk onderdeel moeten worden gevonden. Wij zouden dan wellicht mogen volstaan met te verwijzen naar de Memorie van Toelichting, waarin reeds door ons werd gesteld, dat voor de nadere ordening van dit agrarisch recht onder de nieuwe verhoudingen en de nieuwe benaming van het Inlandsch burgerschap een diepgaande studie ongetwijfeld noodzakelijk zal zijn, doch wij willen op het oogenblik nog wel wat hieraan toevoegen,

(Roep.)

n.l. dat ook o.i. in geen geval de wettelijke agrarische bescherming voor de massa zal kunnen vervallen. Wellicht, dat die wettelijke bescherming wel zal kunnen vervallen — en hier geloof ik naar het hart van ons geacht medelid den heer Koesoemo Oetoyo te spreken, al heeft hij dan ook niet bij dit onderwerp zijn licht doen schijnen — voor dat deel van de bevolking, dat aan bepaalde criteria van ontwikkeling, van intellectueele ontwikkeling, maatschappelijken welstand en economische ontwikkeling voldoet.

Dan zou toch naar voren komen het zoo dikwijls door ons geacht medelid bepleite denkbeeld om toch wat meer afstand te doen van het heerschende baboeisme. Maar ook andere mogelijkheden zijn uit den aard der zaak denkbaar. Denkbaar is ook om elke vervreemding van grond, van Inlandsch bezitrecht dus, te onderwerpen aan de goedkeuring van de overheid.

Ook kan er aan gedacht worden om het wettelijk maximum van grondbezit vast te leggen. Indien men uitgaat van de idee, dat groot-grondbezit een maatschappelijk en sociaal kwaad is, dan is dat evengoed een kwaad als dat grootgrondbezit in handen is van Indonesiërs als van niet-Indonesiërs. De heer Kan wees er in zijn betoog reeds op, dat te dien aanzien veel modificaties denkbaar zijn.

Hoe dit alles ook zij, in ieder geval staat vast dat over deze nieuwe inrichting van het agrarisch recht bij de uitspraak over dit petitievoorstel geen beslissing wordt genomen en het is uiteraard de taak van de gevraagde commissie om dit alles nauwlettend te bezien en te overwegen.

De heer Soetardjo roerde nog aan de merites en de draagwijdte van zijn petitie, die wij enkele maanden geleden het voorrecht hadden hier te behandelen. De voorstellers van deze petitie kunnen zijn inzicht voor een groot gedeelte deelen. Wij zouden willen zeggen, het kan inderdaad gaan zooals de heer Soetardjo het zich gedacht heeft ten aanzien van den verderen gang van zaken van zijn petitie, maar het *schijnt mij toe, dat het ook anders kan loopen.* De heer Soetardjo zal evenwel met ons willen instemmen, dat het althans nu niet het geschikte oogenblik is over de verdere ontwikkeling van het petitievoorstel-Soetardjo na te praten.

Ik kom nu tot den heer Kartowisastro, die terecht gewezen heeft op de ons allen bekende mogelijkheid van gelijkstelling met Europeanen en de vrijwillige onderwerping aan het Europeesch privaatrecht, de bekende artikelen van onze I. S.

De heer Kartowisastro meent, dat de bezwaren tegen die gelijkstelling en tegen die vrijwillige onderwerping aan het Europeesch privaatrecht — geheel of gedeeltelijk zou ik er bij willen voegen — in het bijzonder meer liggen bij de uitoefening van de grondrechten. Hoe dat zij, met den heer Kartowisastro zijn de voorstellers het eens, dat vanzelf bij den arbeid van de door ons gedachte staatscommissie de belangrijke vraag naar voren zal komen, waarom van dat instituut van gelijkstelling naar verhouding van het aantal intellectuelen zoo weinig gebruik wordt gemaakt. De uitslag van dat onderzoek zal uit den aard der zaak weer goede gegevens brengen, die van belang zijn bij de behandeling door de staatscommissie van de in de petitie neergelegde wenschen.

De heer Soankoepon wil een eenheid scheppen, waarbij dan het actief en het passief kiesrecht zal worden uitgeoefend door 60 mm inwoners. Dat lijkt mij wat al te fantastisch. Maar als ik dan zie wat de heer Soangkoepon verder wenscht, dan merk ik toch op, dat wij in zeker opzicht niet zoo heel ver van elkaar staan, en wel op het oogenblik, dat de heer Soangkoepon zegt, dat die eenheid alleen bereikbaar is voor de Inheemsche intellectueelen. De heer Soangkoepon wijst er verder op, dat onze petitie scheiding kan teweeg brengen *bij de tot hetzelfde ras behoorende bevolking.*

Ik zou daarop willen antwoorden, dat wij geen scheiding teweeg willen brengen in de tot hetzelfde ras behoorende bevolking, doch alleen scheiding willen brengen in de mate van rechten en plichten en dan zou ik er mijn geacht medelid toch wel op willen wijzen, dat dit in verschillende gevallen ook thans reeds bestaat. Ook in het ras zelf bestaan op het oogenblik verschillen van rechten en plichten. Ik releveer wat dit betreft aan den Inheemschen burgerlijken stand op Java en Madoera. Er bestaat een scheiding tusschen den Europeeschen en den Inheemschen burgerlijken stand, maar de Inheemsche burgerlijke stand is er weer niet voor alle Inlanders op Java en Madoera, daarin bestaat weer een scheiding naar behoeften, daar de burgerlijke stand voor Inlanders op Java en Madoera is gebonden aan stand- en inkomencriteria. Alleen de adel vanaf een bepaalden graad en ambtenaren boven een bepaald inkomen zijn onderworpen aan de bepalingen van den Inlandschen burgerlijken stand op Java en Madoera.

(De heer Wirjopranoto: Het heeft niet zoozeer te maken met de behoeften als wel met de practische uitvoering.)

Dan wijs ik den heer Soangkoepon nog op het forum privilegiatum waar het weliswaar slechts op kleine schaal voorkomt, maar hetwelk toch een goed voorbeeld is, hoe in één ras een scheiding in de rechtsbedeeling wordt gemaakt op grond van een bestaande behoefte. Naar ik meen zal de heer Wirjopranoto dit argument niet kunnen aantasten.

De heer Soangkoepon stelt voorts allerlei vragen, die elk voor zich en op zichzelf een uitvoerige studie zouden vereischen. Het zal wel duidelijk zijn, dat die vragen thans niet zijn te beantwoorden. Onder anderen zegt hij, het meeste heil te zien in scholen, voor ieder toegankelijk, een eenvormige school. In zooverre kan ik met hem medegaan dat ook wij meenen, dat we één Indische school zullen moeten krijgen, doch uit den aard der zaak niet voor de 60 millioen zielen van den heer Soangkoepon. Ook hier zal de behoefte, en niet het ras den doorslag moeten geven. Met den heer Soangkoepon ben ik het eens, dat wetten stellig het rassenonderscheid niet zullen kunnen uitbannen uit gevoelens en gedachten. Maar wetten kunnen het rassenonderscheid wel doen verdwijnen in de verhouding tusschen staat en burger en daar gaat het bij de intenties van deze petitie om.

Maar hoe dit alles zij, de heer Soangkoepon is van deze petitie blijkbaar een zeer bepaald tegenstander; wil hij niet probeeren, mede te werken aan de opheffing van het rascriterium in de wetgeving en wil hij niet de staatsrechtelijke figuur van den Indischen burger in het Indische staatsrecht brengen, wel, dan moet hij dit zelf weten. Wij van onzen kant kunnen alleen verklaren, dat het ons leed doet, maar hij moet het dan maar met zichzelf en met de groep waartoe hij behoort, uitmaken of hij, zoo handelend, de belangen van die groep wel ten volle tot hun recht doet komen.

Met den heer Van Helsdingen heb ik hedenavond een speciaal woordje te wisselen. Ten aanzien van dit geachte medelid moet ik er wel mijn bijzonder leedwezen over betuigen, hem thans niet in de zaal te zien , omdat ik, wanneer ik iemand aanval of critiseer gaarne het genoegen wil smaken, hem in de oogen te zien. De heer Van Helsdingen zal echter wel de moeite willen nemen, na te lezen, wat ik ten aanzien van zijn betoog heb op te merken. Hij zegt dan, dat ons voorstel de in de praetijk bestaande verwarring in den rechtstoestand gedurende langen tijd zal blijken te vergrooten.

Later zegt de heer Van Helsdingen:

> „De beide instituten zullen een zeer langen tijd van overgang vorderen — tientallen van jaren voor een behoorlijke aanpassing aan de nieuw-ontworpen toestanden — en intusschen zal het toch reeds chaotisch beeld, dat onze bestaande rechtstoestand biedt, nog wat meer ingewikkeld geworden zijn."

Het oordeel van ons geacht medelid over den bestaanden toestand is dus zeer weinig gunstig. Immers de bestaande rechtstoestand biedt een chaotisch beeld en nog later spreekt

(Roep.)
de heer Van Helsdingen van het hatelijk karakter van den bestaanden rechtstoestand.

Er zijn weinige leden in deze zaal — ook onder de voorstellers — die zich bij de beoordeeling en veroordeeling van den bestaanden toestand in zulke scherpe termen hebben geuit als ons geacht medelid, de heer Van Helsdingen, en toch constateeren wij het verwonderlijke feit, dat, als wij een eind willen maken aan het hatelijk karakter van den rechtstoestand als wij verbetering willen brengen in het chaotisch beeld, de heer Van Helsdingen tot een van onze felste bestrijders behoort. Wij zouden zoo zeggen, dat aan het chaotisch beeld, aan het hatelijk karakter van den bestaanden rechtstoestand door onze petitie toch wel heel weinig zal kunnen worden bedorven; het eenige wat het geval kan zijn is, dat er verbetering komt.

Maar, ik meen daarbij, dat de heer Van Helsdingen den bestaanden toestand niet geheel juist typeert. De bestaande rechtstoestand is niet zoozeer chaotisch dan wel ingewikkeld en doorvoering van onze denkbeelden zal deze ingewikkeldheid toch zeker niet verhoogen?

Waar de heer Van Helsdingen zoo scherp den bestaanden toestand afkeurt, staat hij intusschen dichter bij ons dan hij zelf blijkbaar meent.

De heer Van Helsdingen constateert dan voorts, dat

> „het voorstel uitgaat van de mogelijkheid van de instelling van een Indisch en een Inheemsch burgerschap, vrij van rascriterium en alleen gebaseerd op verschil in intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling en economische beteekenis."

Dan vindt de heer Van Helsdingen het vreemd, dat de Memorie van Antwoord vermeldt, dat de staatscommissie uiteraard ontheffing van haar taak zal verzoeken, indien haar blijkt, dat de opgedragen taak niet uitvoerbaar is. Dáárom — omdat de mogelijkheid bestaat, dat de staatscommissie tot het inzicht komt, de opgedragen taak niet te kunnen volvoeren —, zegt de heer Van Helsdingen:

> „Het voorstel is weinig reëel. Hoe sympathiek het is, de vele tegenstellingen, die nog steeds bestaan te willen doen verdwijnen, de voorstellers hebben noodgedwongen reeds hun toevlucht moeten nemen tot een dubbel burgerschap."

Het is een onvoldragen gedachte, zegt de heer Van Helsdingen verder.

Het is mij een raadsel, dat het vermelden in de Memorie van Antwoord, dat de staatscommissie eventueel ontheffing van haar taak zal vragen, indien haar blijkt, dat zij onuitvoerbaar is, door den heer Van Helsdingen wordt aangegrepen om het voorstel voor weinig reëel te verklaren. Ik zou willen zeggen: de heer Van Helsdingen heeft toch ook het Afdeelingsverslag wel gelezen en dan heeft hij daarin kunnen lezen, dat de idee geopperd is, dat de staatscommissie allereerst de mogelijkheid van verwezenlijking zal hebben na te gaan. Daarop hebben de voorstellers geantwoord: ja, natuurlijk zal de staatscommissie de mogelijkheid hebben na te gaan, maar de mogelijkheid of onmogelijkheid zal in elk geval eerst kunnen blijken nadat de staatscommissie zich geheel in het vraagstuk zal hebben ingewerkt en dan is het duidelijk, dat, als na gedegen studie de staatscommissie tot de conclusie komt, dat de taak niet uitvoerbaar is, zij ontheffing van haar taak vraagt. Dat spreek eigenlijk zoo vanzelf, dat het eigenlijk zoude van den tijd is, er hier nog over te spreken.

Ik zou den heer Van Helsdingen dit willen zeggen dat hij tegen het voorstel is, is zijn goed en nadrukkelijk erkend recht, maar hij moet er geen futiliteiten bij halen, die met het wezen van de zaak niets, maar dan ook niets te maken hebben.

Dan zegt de heer Van Helsdingen, dat ook zonder de instelling van burgerschappen reeds veel verbeteringen aangebracht zijn ten aanzien van het wegnemen van het „quasi-rascriterium" in de wetgeving.

De typeering „quasi-rascriterium", zooals mijn geacht medelid zich veroorlooft, schijnt mij apert onjuist. Ik geloof, dat de heer Van Helsdingen hier verkeerde zaken goed wil praten, door te spreken van „quasi-rascriterium" en zuiver wil stellen door te spreken van „quasi-rascriterium" maar dat hij daarmede het wezen van een belangrijk element van onze Indische wetgeving verdoezelt. Er is in een belangrijk deel onzer Indische wetgeving geen „quasi-rascriterium" maar wel degelijk een rascriterium en of dit nu goed is of niet, men moet het niet verdoezelen of typeeren met kwalificaties, die onzuiver zijn.

Verder zegt mijn geacht medelid:

> „De Regeering gaat ook nu nog voort op bezonnen en vastberaden wijze" — ik zie de Regeering al gaan — den weg te betreden dien Zij reeds zoo lang is gegaan."

De heer Sandkuyl memoreert, dat het allerminst in de lijn van het Nederlandsch beleid ligt een bewuste achterstelling van het eene ras bij het andere te bevorderen. Ja, Mijnheer de Voorzitter, ik zou zeggen: dat moest er ook nog bij komen, dat de Regeering wèl een bewuste achterstelling van het eene ras bij het andere bevorderde. Wat zijn dat nu voor argumenten? De voorstellers hebben dat heelemaal niet beweerd en het zou ook te dwaas zijn om los te loopen. Het zou volkomen in strijd zijn met de aanvaarde ethiek ten aanzien van de behandeling van het Indische land en het Indische volk.

Overigens, de heer Kan denkt blijkbaar anders over de vastberaden wijze waarop de Regeering dien weg betreedt. De heer Kan zegt, dat in bepaalde gevallen — de heer Kan noemde het strafprocesrecht — de ordonnantiewetgever weinig diligent is geweest en zegt, dat het de grief van zijn groep is — en wie hier langer in deze zaal is heeft hem die grief al meer hooren verkondigen — dat de Regeering zooveel tijd noodig heeft om tot een gelijke berechting te komen.

De heer Van Helsdingen gaf in zijn betoog ook nog een opsomming van de gevallen waarin het rascriterium uit de wetgeving verdwenen is en de heer Sandkuyl memoreert dat eveneens en waardeert dit met den heer Van Helsdingen.

De heer Sandkuyl wijst in het bijzonder op belastingregelingen, die nagenoeg geen onderscheid in landaard meer kennen en op het openstaan van alle ambten voor alle Nederlandsche onderdanen. Ja, Mijnheer de Voorzitter, het is natuurlijk wel nuttig, dat de heeren Sandkuyl en Van Helsdingen dat memoreeren, maar het is vrij overbodig, want de voorstellers hebben dit in hun Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord reeds nadrukkelijk zelf vooropgesteld. De voorstellers zeggen op blz. 3 van de Memorie van Toelichting:

> „Tal van wetgevende en bestuursmaatregelen zijn vastgesteld, welke voor de geheele bevolking van Indië zonder onderscheid van ras gelden. Te denken valt aan het wetboek van strafrecht en een groot aantal andere algemeene verordeningen (vuurwapenordonnantie, ijkordonnantie e.d.). Voorts is voor een groot deel van het belastingwezen het verschil in ras van geen beteekenis meer. Hetzelfde geldt voor de benoembaarheid voor ambten."

Mijnheer de Voorzitter! Dat alles hebben de voorstellers in hun Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord dus reeds naar voren gebracht en het was vrij overbodig, die verdiensten van den wetgever nog eens voor de zooveelste maal vast te leggen.

Wat de voorstellers wenschen en noodig achten is een geheel ander systeem.

(Roep.)

Zelfs de heeren Van Helsdingen en Sandkuyl zullen moeten toegeven, dat de hervormingen thans hokken. Waarom — de heer Kan releveerde het nog — vindt de hervorming van het strafprocesrecht geen voortgang? Vooral omdat het de bedoeling der Regeering is de hervorming voor allen te laten gelden, ook dus voor hen, die hieraan nog niet in de eerste plaats een dringende rechtsbehoefte hebben. Voor allen is het nu niet mogelijk, omdat dit te veel geld en te veel personeel zou kosten.

Het strafprocesrecht is weer één van de voorbeelden, niet zooals de heer Van Helsdingen zeide van het „quasi" rascriterium, maar het zit geheel vast aan het rascriterium. De tegenwoordige toestand is, dat door aan het rascriterium vast te houden nu wijzigingen, ook voor hen, die daaraan behoefte hebben, niet worden doorgevoerd, eenvoudig omdat zij nu eenmaal niet aan allen kunnen worden gegeven.

Mijn geacht medelid, de heer Van Helsdingen — ik heb hem reeds eenige malen mogen noemen en zie hem nu binnenkomen — zal wel zoo goed willen zijn na te lezen wat ik tot dusver heb gezegd.

Om dan nu met den heer Van Helsdingen voort te gaan .....

(De heer Van Helsdingen: Ik ben een en al oor!)

..... dit geachte lid is wel zeer somber geweest. Hij meende, dat bij doorvoering van de wenschen in onze petitie neergelegd, de grievende bevoorrechting eenerzijds en achterstelling anderzijds blijven bestaan en een niet minder hatelijk karakter dragen. Alleen zal er de rastegenstelling nog bijkomen. Mijnheer de Voorzitter. Het lijkt mij wel zeer sterk uitgedrukt, dat als men het rascriterium uit de wetgeving wegneemt en men stelt in de plaats ervan een behoefteeriterium, dat dit dan een niet minder hatelijk karakter zou dragen. Ik constateer intusschen, dat de heer Van Helsdingen hier zelf gewag maakt van het hatelijk karakter van den huidigen toestand. Maar overigens blijven wij van oordeel, dat discriminatie naar intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling, dus discriminatie naar verschil in rechtsbehoefte, altijd beter is dan discriminatie naar het ras. De opvatting, dat deze discriminatie een niet minder hatelijk karakter zal dragen dan de tegenwoordige, is een bewering van den heer Van Helsdingen, waarbij deze 's menschen intuïtief rechtvaardigheidsgevoel onderschat. Wij zijn ervan overtuigd, dat het intuïtief rechtvaardigheidsgevoel zich gemakkelijk zal aansluiten bij meer aanvaardbare criteria, enkel en alleen gebaseerd op de rechtsbehoefte — of dit mogelijk zal zijn zal de staatscommissie moeten uitmaken — criteria, die beter zijn dan het rascriterium.

De heer Van Helsdingen zegt verder, dat art. 131 I. S. zoo soepel is, dat er geen ernstige belemmeringen bestaan voor het wegnemen van bestaande verschillen in den bestaanden rechtstoestand en dat artikel 163 alleen regelt de onderwerping aan rechtsbepalingen, wanneer de bepaling der wetgeving onderscheid maakt tusschen Europeanen, Inlanders en Vreemde Oosterlingen. En dan zegt het geachte lid verder, dat alle in de Memorie van Antwoord — tusschen twee haakjes, het geachte lid had ook de Memorie van Toelichting kunnen aanhalen — genoemde bezwaren en punten van wijziging kunnen worden weggenomen of belangrijk verzacht zonder eenige wijziging van de I. S.

Mijnheer de Voorzitter. Dit is volkomen juist; het is formeel juist.

(De heer Koesoemo Oetoyo: Dat is toch iets goeds.)

Het is zeker goed; ik ontken die kwalificatie niet. Doch hierop komt het aan; het is niet voldoende. Het is wel formeel juist, doch die bepalingen zijn niet voldoende. Ik zou mijn geacht medelid en hun, die toch ook dat rascriterium uit de wetgeving willen verwijderen zooveel mogelijk en waar dit kan, de vraag willen stellen: zouden wij niet veel verder zijn met de verwijdering uit de wetgeving van het rascriteruim, indien in de Indische Staatsregeling een artikel stond, hetwelk deze verwijdering aan den Gouverneur-Generaal tot taak stelde? Ik zou naar analogie ten deze willen verwijzen naar de artikelen van de I. S. 45, 48, 49 en 50, of om een andere groep te noemen 175, 179 en 182. Om even op art. 179 terug te komen — het is het geachte lid natuurlijk meer dan bekend — dit artikel zegt, dat het openbaar onderwijs een voorwerp is van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal. Dat is dus een imperatieve opdracht aan den Gouverneur-Generaal. Wanneer men nu eens in de I. S. een artikel had van ongeveer dezen inhoud: „de verwijdering van het rascriterium uit de Indische wetgeving is een voorwerp van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal". Hoeveel stimuleerender op den heelen gang van zaken zou zoo'n imperatief voorschrift niet werken!

Ik zou mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen er nog op willen wijzen, dat een zoodanig artikel in de I. S. geen andere criteria zou uitsluiten, n.l. criteria van adat, godsdienst, van intellectueele, economische, maatschappelijke ontwikkeling enz. enz. Er zou echter reeds een krachtige stimulans uitgaan van de aanwezigheid in het Indische staatsrecht van een artikel in den geest, zooals ik het zoo juist formuleerde. Het is belangrijk genoeg, dat ik dat nog eens mag herhalen, een artikel dus, dat zou luiden: de verwijdering van het rascriterium uit de Indische wetgeving is een voorwerp van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal. Ik zou den heer Van Helsdingen willen vragen, of hij ook niet gelooft, dat hiervan een geheel andere stimuleerende werking zal uitgaan dan alleen van het overigens breede — ik erken dat gaarne met hem — artikel 131.

(De heer Van Helsdingen: Maar dit staat toch buiten het Indisch burgerschap.)

Natuurlijk. Doch de petitie gaat niet alleen over het Indisch burgerschap. Ik heb zooeven in den aanvang van mijn rede, toen het geachte lid nog niet aanwezig was, reeds mijn leedwezen erover betuigd, dat inderdaad de belichting van de waarde van het Indisch burgerschap onvoldoende tot uiting is gekomen in de gewisselde stukken. Doch uit de gewisselde stukken bleek toch wel reeds, dat wij wenschen een Indisch burgerschap en een wetgeving zonder criteria van rassenonderscheid.

Doch om weder met mijn redevoering voort te gaan, herhaal ik mijn vraag, of de heer Van Helsdingen niet gelooft, dat van een dergelijk imperatief voorschrift in de I. S. een heel andere stimuleerende werking zal uitgaan dan alleen van het overigens breede artikel 131 I. S. In de Indische Staatsregeling zit te dezen opzichte een leemte; daarin zit geen drijvende kracht ten aanzien van deze kwestie. Daarin zit geen positief element om deze taak te volvoeren. Over begeestering of enthousiasme zal ik hier maar niet spreken, de wet kent uiteraard geen formules, die begeestering en enthousiasme bevatten.

Mijnheer de Voorzitter. De heer Van Helsdingen — om nog even op zijn betoog wat verder voort te gaan — ziet toch zelf ook wel in, dat alles niet naar wensch gaat. Dat blijkt al, wanneer hij den bestaanden toestand chaotisch noemt, een hatelijk karakter toeschrijft en andere kwalificaties bezigt en verder wanneer hij er op aandringt een commissie te benoemen, die tot taak zal hebben de geheele wetgeving na te gaan en dergelijke hinderlijke bepalingen weg te nemen, die niet meer passen in dezen tijd, nu de Inlandsche bevolking, zelfs de groote massa, min of meer sterk beïnvloed is geworden door westersche tendenzen.

Ook de heer Kan sloot zich daarbij aan en dit geachte lid zal zijn stem kunnen geven aan een petitie, om een commissie in te stellen, teneinde voor zoover dat mogelijk is, het rascri-

(Roep.)

terium te doen verdwijnen. Ik zou den heer Kan en den heer Van Helsdingen willen opmerken, dat zij heusch niet zoo heel ver van de voorstellers afstaan, althans wat dat onderdeel der petitie betreft. Het verschil tusschen de heeren Van Helsdingen en Kan en de voorstellers komt hierop neer, dat de voorstellers het vraagstuk fundamenteel zien en dynamischer willen aanpakken. Zij willen de verwijdering van het rascriterium uit de wetgeving verklaren tot een aangelegenheid van doelbewust regeeringsbeleid.

(De heer Van Helsdingen: Over het doel zijn wij het eens. Het middel achten wij evenwel ondeugdelijk.)

Ik zou den heer Van Helsdingen de volgende vraag willen stellen. Zou hij geen waarde hechten aan een bepaling in de I. S. gelijk aan de woorden, of althans van de strekking zooals ik die zooeven formuleerde?

(De heer Van Helsdingen: Dat is heel iets anders, dan een Indisch burgerschap.)

Nu komt de heer Van Helsdingen alweer met een Indisch burgerschap. Ik heb toch gezegd, dat de petitie twee elementen bevat: het Indisch burgerschap en opheffing van het rascriterium. Ik zou den heer Van Helsdingen willen verzoeken, als ik zoo aanstonds weer met klemmende argumenten kom en een vraag stel, die dan niet te ontloopen, door weer te spreken over het Indisch burgerschap, want dat laat ik op dit moment buiten beschouwing. Ik spreek nu over het rassenonderscheid in de wetgeving. Ik herhaal nu mijn vraag aan den heer Van Helsdingen, zou er geen krachtige stimulans uitgaan voor de Regeering, indien de wet op Indische staatsregeling een imperatief voorschrift voor den Gouverneur-Generaal bevatten zou, waarin deze aangelegenheid vermeld stond?

(De heer Van Helsdingen: Daarop kom ik in tweeden termijn terug.)

Gaarne.

Door verschillende leden is opgemerkt, dat ons voorstel primair stelt de opheffing van het rascriterium, in de Indische wetgeving.

De heer De Hoog roerde dat aan en ook de heeren Kartowisastro, Thamrin en Van Helsdingen.

Ik heb reeds gezegd, dat wij in ons voorstel inderdaad primair stellen het wegnemen van het rascriterium in de Indische wetgeving. Dit is zoo juist, dat de andere noodzakelijkheid namelijk de instelling van het Indisch burgerschap, er eigenlijk wat door in de gewisselde stukken op den achtergrond is geraakt. Ik kom daarop nog terug.

Over het rascriterium wil ik nog een enkele merkwaardige uitspraak van den heer De Hoog, den leider van het I. E. V., aanhalen.

De heer De Hoog zeide, dat het een primaire eisch is, dat wegnemen van het rascriterium en hij voegde daaraan toe, deze min of meer belangrijke woorden: mijn fractie zal zeer zeker gaarne medewerken aan het wegnemen daarvan. Verder zeide de heer De Hoog — ik meen aan het adres van den heer Soetardjo — dat indien afstammelingen van Europeanen aan te stellen criteria niet zouden voldoen, hij er in het geheel geen bezwaar tegen zou hebben, indien die vallen onder de 90% van den heer Soetardjo.

Mijnheer de Voorzitter! Het is wel goed, deze woorden van den leider van het I. E. V. nog weer eens naar voren te brengen en goed te laten uitkomen, dat de leider van het I. E. V. zelf heeft opgemerkt, dat zijn groep geen prijs stelt op een uitzonderlijke bevoorrechting gebaseerd op het ras. Dit geeft moed voor de toekomst voor een goede samenwerking van de Indische burgers al behooren die dan ook tot verschillend ras.

De heer Van Helsdingen meent, dat door een herhaald gebruik van het woord „rascriterium" de indruk zou kunnen worden gevestigd, dat de wetgeving op rassenwaan is gebaseerd en, zegt hij, „dit misverstand moet volstrekt worden afgesneden". Ik rilde toen ik dat hoorde. Ik zou willen zeggen: welk een afschuwelijk misverstand.

(De heer Van Helsdingen: Er was gesproken van „funest".)

Dat stond in het Afdeelingsverslag.

(De heer Van Helsdingen: Maar de voorstellers hebben het overgenomen!)

En met graagte, Mijnheer de Voorzitter! Als de heer Van Helsdingen zelf spreekt van het hatelijke karakter van den huidigen toestand, dan zou ook hij die kwalificatie moeten overnemen. Alleen de „funeste" criteria in de wetsbepalingen kunnen leiden tot een hatelijk karakter.

De heer De Hoog wees er terecht op, dat superioriteitswaan zich bepaalt tot slechts enkele gevallen. Uit de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord zou ik aanhalingen kunnen doen — de heer Van Helsdingen wees er in andere bewoordingen reeds op — waaruit blijkt dat de voorstellers zelfs reeds stellen, dat het rassenonderscheid in de wetgeving historisch volkomen verklaarbaar is, om de eenvoudige reden, dat in den ouden tijd de rechtsbehoeften inderdaad door het rassenonderscheid werden beheerscht. De rechtsbedeeling moet voldoen aan de rechtsbehoefte; vroeger liep die langs de rassenlijn en tegenwoordig niet meer, daarover zijn we het vrijwel allen met elkaar eens en daarom moeten er andere criteria worden gesteld. Wij voegen daar nog nadrukkelijk bij, dat het rascriterium thans geen juist behoeftecriterium meer biedt, ook hierover zijn we het vrijwel alle eens.

Ik releveerde reeds, dat ook de heer Van Helsdingen een commissie wil om de geheele wetgeving na te gaan en de hinderlijke bepalingen er uit weg te nemen en dat ook de heer Kan voorstander van zulk een commissie is. Ik was eerst eenigzins verwonderd, dat de heer Van Helsdingen een commissie wil en daarna toch ook weer niet verwonderd. Als ik zie naar den chaotischen toestand die thans volgens dezen spreker bestaat en in aanmerking neem de typeering, door denzelfden spreker van het „hatelijke karakter", dan begrijp ik, dat hij een commissie wil. Maar dat begrijp ik weer niet in verband met zijn uitlating, dat hij meent, dat de Regeering ook nu nog voortgaat op bezonnen maar vastberaden wijze den weg te betreden dien Zij reeds zoo lang is gegaan.

Tegen de instelling van twee burgerschappen zijn in eersten termijn vele bezwaren ingebracht. De heer Kan had er vooral bezwaar tegen in verband met het feit, dat zeer velen onder de tweede groep zouden vallen, welk aantal door aceres eer zou toe- dan afnemen, de heer Thamrin acht het in strijd met de logica, de heer Van Helsdingen constateert, dat wij volstrekt noodgedwongen reeds onze toevlucht hebben moeten nemen tot het dubbele burgerschap en dat de bezwaren daartegen in het Afdeelingsverslag reëel zijn. De heer Soetardjo moet eveneens van twee burgerschappen al heel weinig hebben.

Dit althans willen de voorstellers bij den aanvang der behandeling van dit onderdeel van de petitie reeds gaarne op den voorgrond stellen dat zij gaarne toegeven, dat voor de verwijdering van het rascriterium uit het privaat- en het publiekrecht en de administratieve bepalingen, de instelling van een Indisch burgerschap niet noodzakelijk is. Maar, ik zeide zooeven reeds, de sprekers in eersten termijn hebben duidelijker het licht laten vallen op de waarden en de beteekenis van het Indisch burgerschap dan de voorstellers in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord deden. De heer Soetardjo zeide, dat instelling van het Indisch burgerschap een veel wijdere staatkundige strekking heeft dan unificatie van het publiek en privaatrecht. Zoo zeide hij:

> „burgers van één staat hebben veel meer belangen dan die, welke betrekking hebben op de rechtsbedeeling, zoo-

(Roep.)

als staatkundige belangen als uitoefening van den dienstplicht, het kiesrecht, het bekleeden van staatsambten, grondbezit, enz. enz.; het zijn alle belangen, die wel degelijk aan het burgerschap inhaerent zijn".

Van onzen kant willen wij eraan toevoegen, dat het Indisch burgerschap ook van belang is in verband met de positie van Nederlandsche onderdanen in het internationaal verkeer. De visie op het burgerschap van den heer Soetardjo sluit volkomen aan bij die van wijlen prof. Thorbecke, welke de heer De Hoog even passend in herinnering bracht. De heer De Hoog ziet het Indisch burgerschap als een eerste noodzakelijke stap. Ik zou dat nog wel eens onder de aandacht van ons geacht medelid, den heer Van Helsdingen, willen brengen.

Ik kom nu tot een argument van groote beteekenis van den heer De Hoog en wel, dat de instelling van het burgerschap van groote ideëele waarde is voor het dichter bij elkaar brengen van alle bevolkingsgroepen in Indië. Zoo zien ook de voorstellers vooral de ideëele waarde van de instelling van het Indisch burgerschap.

De heer Soetardjo geeft dan in overweging het voorstel in dezen zin te wijzigen, dat de instelling van een tweede klasse burgerschap vervalt en zijn meening culmineert hierin, dat door dit tweede klasse burgerschap de rassenregenstelling juist wordt geaccentueerd. Ik geloof, dat mijn geacht medelid dat goed gezien heeft.

(De heer Van Helsdingen: Ik heb het ook gezegd.)

Dan gaat mijn waardeering en het vastleggen van verdienste ook uit naar den heer Van Helsdingen.

(De heer Van Helsdingen: Bravo!)

Wat beide leden dan naar voren hebben gebracht, is een juist en waar argument, het heeft de voorstellers dan ook bekeerd van hun oorspronkelijk voornemen om de instelling van twee burgerschappen te bepleiten. Zij zijn door het juiste en op de psyché ingestelde argument van onze geachte medeleden overtuigd van het onjuiste van hun eerste inzicht.

De heer Soetardjo wil twee zaken: de instelling van één Indisch burgerschap en het verwijderen van het rascriterium uit de wetten. Dat willen wij ook en dat wil de heer Thamrin eveneens. Gaan wij dan echter samen verder voortwandelen? Neen, het is er verre van. De heeren Soetardjo en Thamrin willen niet hetzelfde. De heer Soetardjo en zijn groep aanvaarden het verschil in behandeling van de Indische burgers naar criteria van maatschappelijke en intellectueele ontwikkeling en andere criteria bijv. den godsdienst. De heer Thamrin wil echter oplossing van de minderheden in de meerderheid.

(De heer Thamrin: Dat is toch logisch?)

Ik hecht zeer veel waarde aan het inzicht van mijn geacht, medelid, maar als de heer Thamrin zegt, dat het logisch is, zou ik toch willen zeggen, dat hij op den verkeerden weg is. Is dat een groeien naar boven of een trekken naar beneden, zou ik mijn geacht medelid willen vragen.

Maar wat erger is, wij zouden niet tot het doel geraken dat wij met de petitie hebben gesteld. Want bij de petitie hebben wij gesteld, de wetgeving te doen aansluiten bij de rechtsbehoeften en indien wij nu een belangrijke groep, die wezenlijk andere rechtsbehoeften heeft, zouden trekken bij de massa, die deze zelfde rechtsbehoeften niet heeft, dan kan ook de heer Thamrin dit toch wel zeer bezwaarlijk vooruitgang noemen en kan hij dit zeer bezwaarlijk voorstaan.

De heer De Hoog had geen bezwaar tegen twee burgerschappen. Hij noemde het een overgangstoestand naar het algemeene burgerschap van de geheele bevolking en verder adviseert mijn geacht medelid, de heer De Hoog, ons, niet naar een al te verre toekomst te zien en ons voorloopig te bepalen tot het Indisch burgerschap als een eerst bereikbaar punt.

Voor de opbouwende critiek van onze geachte medeleden, de heeren Soetardjo en De Hoog en ten deele ook van den heer Thamrin, zijn de voorstellers zeer erkentelijk. Zij zijn evenzoo erkentelijk voor de door de heeren Soetardjo en Thamrin aangegeven nieuwe ontwerp-formuleeringen.

Het is duidelijk door wat ik gezgd heb, dat de opvattingen van de voorstellers en van de heeren De Hoog en Soetardjo praktisch tot elkaar zijn gekomen. De heer Thamrin wil ook één burgerschap en ook opheffing van het rascriterium. Ik zou zeggen: mijn geacht medelid, de heer Thamrin, maakt dit trio, dat ik zoo juist noemde, bijna tot een kwartet.

De nieuwe overwegingen ten aanzien van onze ontwerppetitie en van de gedachten van de heeren Soetardjo, Thamrin en De Hoog hebben ons er dan ook toe geleid, in ons voorstel, de ontwerp-adressen en volledigheidshalve ook in de Memorie van Toelichting tot wijziging over te gaan. Wij zijn tot deze daad die een belangrijk punt van het voorgestelde ontwerp raakt, overgegaan, omdat wij meenen, dat wij hier in deze zaal zitten om eigen inzichten te toetsen aan andere inzichten. En als onze geachte medeleden goed aanvaardbare wijzigingen bepleiten, die werkelijk verbeteringen van het ontwerp zijn, dan behooren wij hiervoor als voorstellers open te staan. Wij gaan niet van het standpunt uit, zooals hier in deze zaal wel eens gebeurd is door verdedigers van een ontwerp, dat niets aan het ontwerp veranderen mag tenzij het iets is dat van weinig beteekenis is. Dat is geen samenwerking, geen overleg. Zóó komt men nimmer tot elkaar. De voorstellers van een ontwerp en de vertegenwoordigers van de bevolking hier in deze zaal moeten beginnen met zich op het standpunt te stellen, dat men, als het eenigszins mogelijk is, naar elkaar toe moet komen.

(De heer Thamrin: Maar U wilt één burgerschap?)

Ik zal maar doorgaan, anders blijf ik te lang aan het woord.

Van dat zooeven gereleveerde standpunt zijn wij uitgegaan toen wij wijziging brachten in het ontwerp.

(De heer Wirjopranoto: Maar Uw Nota van Wijziging is nog geen verbetering!)

Dat is een kwestie van waardeering. Het is voor ons voldoende, dat de heer Soetardjo en zijn groep en de heer De Hoog en zijn groep het wèl een verbetering vinden. Het is voor ons een troost, dat wij het gevoel hebben, dat de heer Thamrin bijna „der Vierte im Bunde" is. Ik hoop, dat mijn geacht medelid niet vindt dat hij hiermede in discrediet wordt gebracht.

Eén Indisch burgerschap voor alle Nederlandsche onderdanen is inderdaad beter en voor deze burgers vragen wij in onze petitie, een rechtsbedeeling, gebaseerd op bepaalde criteria met uitsluiting van het rascriterium. Dat beteekent echter niet, dat allen dezelfde rechtsbedeeling zullen erlangen.

(De heer Thamrin: Maar wat gebeurt er met de menschen, die niet aan het rascriterium voldoen?)

De wetgeving zal bepalingen bevatten, wat de rechten en plichten van de Indische burgers zijn.

(De heer Thamrin: In feite één burgerschap met gedifferentieerde rechten voor verschillende groepen.

De heer Verboom: Dat zijn dus de paria's!)

Mijnheer de Voorzitter! De interruptie van den heer Verboom lijkt mij al een zeer ongelukkige interruptie. Ik begrijp niet, dat de heer Verboom over paria's kan spreken indien rechtsregelen worden gesteld, die, hoe dan ook, het in elk geval door iedereen en ook door den heer Verboom veroordeelde rascriterium niet meer bevatten.

(De heer Verboom: U was niet juist.

De heer Thamrin: Dan is het alleen een verschil in naam!)

Ik zal het aan de hand van zijn eigen rede den heer Verboom dan nog wel eens aantoonen.

(Roep.)

Ik zou voorts willen opmerken, dat wij meenen van den heer Thamrin en de zijnen te mogen verwachten, dat zij zullen medewerken tot het ondernemen van een poging om tot nieuwe meer bevredigende normen te komen, al zijn die dan ook niet voor 100%, zooals het geachte lid ze voorstaat.

De aangebrachte wijzigingen zijn, U, Mijnheer de Voorzitter, ter hand gesteld en U zult wel zoo vriendelijk willen zijn, die aan de leden te doen toekomen.

De **Voorzitter**: Zij zijn geroneografeerd en intusschen rondgedeeld.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den heer Thamrin te kort doen, indien ik niet nog even inging op zijn betoog over staat en burgers. Een paar kantteekeningen zou ik mij gaarne daarbij nog willen veroorloven.

De heer Thamrin zegt, de inwoners van Indië zijn burgers van den Nederlandschen staat. Ik geloof wel, dat dit zoo zal zijn, maar ik heb nog nooit de Inheemsche bevolking of de Chineesche onderdanen hier hooren aanduiden in de dagelijksche terminologie als burgers van den Nederlandschen staat. In de praktijk gebruikt men voor de aanduiding van de Nederlandsche onderdanen een heel andere benaming. Ik mag daarvoor wel verwijzen naar de Indische Staatsregeling, waar gesproken wordt van Nederlandsche onderdanen van Inheemschen oorsprong en Nederlandsche onderdanen van Uitheemschen oorsprong. Ergens anders vindt men weer vermeld Nederlanders — dat zijn dan ook Nederlandsche onderdanen — en verder in een ander artikel spreekt de Indische Staatsregeling over Inlanders, Vreemde Oosterlingen, enz. Wij meenen daarom, dat het zoo nuttig zou zijn om juist in de Indische Staatsregeling vast te leggen, dat de Nederlandsche onderdanen hier te lande allen Indisch burger zijn.

De heer Thamrin heeft verder betoogd, dat Indië als staatkundige eenheid volgens de geldende wetten niet bestaat en dus kan volgens zijn meening ook geen Indisch burgerschap ontstaan. Wij meenen echter, dat Indië staatsrechtelijk als staatkundige eenheid wel degelijk bestaat en de voorstellers meenen verder, dat men stellig, als men dat wil, aan alle Nederlandsche onderdanen alhier in de Indische Staatsregeling de staatsrechtelijke benaming van Indisch burger zou kunnen verleenen.

Mijn geacht medelid, de heer Thamrin, zegt verder, dat het uitgangspunt van de voorstellers zich niet leent voor duidelijke criteria, want niemand kan scherp afgebakende grenzen aangeven voor schoolsche en maatschappelijke ontwikkeling, welstand, enz.

Het zal inderdaad in alle gevallen, waarin het noodig zal zijn om nieuwe criteria te stellen, niet gemakkelijk zijn. Maar dat het niet gemakkelijk is, hebben de voorstellers al in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord zelf vastgesteld. Wij moeten hier streven naar het bereikbare en ons vooral hoeden voor al te groote verfijning. Er zou een enquête op breeden grondslag moeten worden ingesteld, welke criteria voor verschillende gevallen zullen moeten gelden. Ik zou er mijn geacht medelid, den heer Thamrin, wel op willen wijzen, dat criteria van welstand en stand reeds aanwezig zijn in het Reglement voor den Burgerlijken Stand van de Inheemschen op Java en Madoera.

Ik kom nu weer tot mijn geachte medelid, den heer Van Helsdingen. Thans heb ik toch iets met hem te behandelen, dat tot een voor ons beiden gelukkig resultaat leidt. De heer Van Helsdingen merkt op, dat agraria, strafvordering, burgerlijk recht, militie, onderwijs etc., dat al die kwesties op zichzelf zullen moeten worden beschouwd; bij ieder vraagstuk zullen de criteria weer anders moeten worden gesteld. De door ons in de petitie aangebrachte wijziging opent deze mogelijkheid volkomen. Zij opent de mogelijkheid van differentiatie, indien deze slechts niet op het rascriterium berust. Ik dank den heer Van Helsdingen, dat hij dezen praktischen eisch, in de wetgeving te verwezenlijken, nog weer eens naar voren heeft gebracht. Ook in het eerst door ons gedachte systeem was het echter mogelijk. Men zou immers zeer wel algemeene criteria voor het Indisch burgerschap kunnen stellen, en bijzondere voor de uitoefening van bepaalde functies en het bezit van bepaalde rechten en plichten. Dat gebeurt immers ook bij het kiesrecht. Men heeft het kiesrecht voor Europeanen, maar niet allen zijn kiezers. Men stelt bijzondere criteria, waaraan voor de practische uitoefening van het kiesrecht moet worden voldaan. Maar, hoe dit alles zij, de nieuwe redactie voldoet aan het juiste inzicht van mijn geacht medelid.

De heer Thamrin spreekt van „enkele duizenden Indonesiërs" die bij de hervorming belang zullen hebben en de heer De Hoog wees er daartegenover terecht op, dat het beter is, deze zaak niet te kleineeren; hij meende, dat de hervorming ongetwijfeld voor honderdduizenden meerdere bevrediging zal brengen. Met de zienswijze van ons geacht medelid De Hoog gaan wij gaarne accoord.

(De heer Thamrin: Dat impliceert een zoo laag mogelijk intellectueel criterium.)

Dat zal uiteraard de staatscommissie nader moeten beoordeelen.

Ik heb een weinig perplex gestaan toen de heer Thamrin, let wel, de heer Thamrin, de voordeelen der onschendbaarheid van de woning, het voordeel in verband met een betere regeling van de voorloopige aanhouding en de inhechtenisneming, dat van het militierecht, in het kort de voordeelen van de geheele gelijke behandeling zonder rasonderscheid, welke de petitie voorstelt, „problematieke voordeelen, noemde omdat deze rechten slechts incidenteel kunnen gelden". Ik stond daar even verwonderd van, want wij hebben ons geacht medelid toch meermalen wel heel anders hooren spreken, als hij in deze zaal tegen de verschillen in rechtsbedeeling fulmineerde. En als hij zoo fulmineerde tegen die ongelijkheid, die onredelijke ongelijkheid dikwijls van rechtsbedeeling, had hij het meer bij het rechte eind dan wanneer hij thans gewaagt van „problematieke voordeelen". Ik zal zoo vriendelijk zijn, den heer Thamrin deze woorden later niet in herinnering te brengen, wanneer hij alsdan juiste en redelijke verbeteringen in allerlei aangelegenheden van wetgeving bepleit. De heer Thamrin is hier uitgegleden en ik begrijp, dat hij dit straks op de een of andere wijze zal trachten recht te zetten — en dat is ook zijn goed recht —, maar onzerzijds constateeren wij de tegenstellingen, welke overduidelijk in zijn woorden liggen.

(De heer Van Helsdingen: Het is een „afschuwelijk misverstand".)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Helsdingen interrumpeert juist van pas, want ik ben net weer aan hem toe. Hij betwist, dat het voor het verdwijnen van het rascriterium in de wetgeving noodig zal zijn, de artikelen 131 en 163 Indische Staatsregeling te wijzigen en meent, dat de wijziging van de Indische Staatsregeling geheel overbodig is en daarom de petitie aan de Staten-Generaal kan worden ingetrokken.

Verder zegt de heer Van Helsdingen, dat wij ook de petitie aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal moeten intrekken, omdat wij elk jaar weer opnieuw aandrang kunnen uitoefenen. Het zal duidelijk zijn, dat het belang van de instelling van het Indisch burgerschap en van de verdwijning van het rascriterium uit de wetgeving niet voldoende tot hun recht zullen komen en niet voldoende zullen kunnen worden bepleit indien dat jaarlijks incidenteel bij de begrootingsbehandeling moet geschieden. De zaak is

(Roep.)

o.i. van te groot gewicht, dan dat wij haar incidenteel elk jaar opnieuw bij stukken en brokken aan de orde willen stellen.

De voorstellers willen een duidelijken koers zien inzake het vervallen van het rascriterium uit de Indische wetgeving,en daarvoor — en dat zal de heer Van Helsdingen in zijn hart wel met ons eens zijn — aanvulling en wijziging van de Indische Staatsregeling noodig is, niet formeel, maar wel om een krachtige stimulans te scheppen. Om tot dat doel te geraken moet er komen een imperatief voorschrift in de Indische Staatsregeling. Dan alleen is de doorzetting en doortrekking van de lijn van het verdwijnen van het rascriterium uit de wetgeving pertinent verzekerd.

Voor de instelling van het Indisch burgerschap in de Indische Staatsregeling en wat daaraan vastzit, en dat zal de heer Van Helsdingen wel willen toegeven, is eveneens stellig noodig een wijziging van de Indische Staatsregeling. Beide doelstellingen zijn zaken die principieel het Nederlandsch beleid raken.

Verschillende sprekers wezen er terecht op, dat bij de overweging van het Indisch burgerschap ook de rijkseenheid zal gelden. Ook de heer De Hoog betuigde, dat die doelstelling het Nederlandsch imperiaal beleid bestrijkt. Dat er nu eenmaal zijn, die de noodzakelijkheid van de nieuwe conceptie niet kunnen zien of wellicht beter gezegd niet kunnen aanvoelen is op zich zelf niet verwonderlijk. Dat is altijd zoo geweest in de wereld. Er zijn stuwers en er zijn remmers. Beiden zijn noodig. Bovendien zijn wellicht de stuwers van heden weer de remmers van morgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom zoo langzamerhand aan het slot . Ik wil nog opmerken, dat grooten indruk op de voorstellers gemaakt hebben de woorden van den heer Soeria Nataätmadja, dat de petitie een kwestie geldt, waarmede wel een ieder onder zijn landgenooten, die zichzelf respecteert, het in beginsel volmaakt eens zal zijn.

Onder onze bestrijders teekende zich vooral scherp af ons geacht medelid, de heer Van Helsdingen.

(De heer Van Helsdingen: U laat mij niet met rust.)

Neen, dat kan ik niet doen, want de heer Van Helsdingen heeft onze petitie zoo veel eer bewezen, dat wij hem de volle maat moeten geven. Het was een goede en beheerschte rede en uit mijn betoog van heden is dan ook wel gebleken, dat wij ook met de opmerkingen van den heer Van Helsdingen ons voordeel hebben gedaan.

Zijn uiteenzetting was duidelijk, en dat was ook het geval met zijn les in het staatsrecht, in wat de Indische Staatsregeling inhoudt en van de mogelijkheden, die zij thans reeds biedt. Voldaan was hij toen hij zeide, dat de Regeering ook nu nog voortgaat op bezonnen maar vastberaden wijze den weg te betreden, dien Zij reeds zoo lang is gegaan. Maar wij zijn met dit alles toch niet voldaan en gelijk de heer Van Helsdingen zijn er in en buiten deze zaal velen. Wij gelooven niet, dat men met deze gedegen, voldane maar toch ietwat begrensde visie de ontwikkeling van een groot rijk kan leiden.

(De heer Van Helsdingen: Ik ben dan ook in het geheel niet voldaan.)

In dit gedeelte van zijn rede was mijn geacht medelid toch wel voldaan, want hier constateert hij immers, dat de Regeering voortgaat op bezonnen maar vastberaden wijze den weg te betreden, dien Zij reeds zoo lang is gegaan. Ik herhaal, in kennis van het geldende staatsrecht en in meerdere of mindere voldaanheid alleen, zit toch geen scheppende kracht; wat er aan ontbreekt, is de dynamiek, de toekomstvisie, elke ideëele begeestering.

Mijnheer de Voorzitter. Een professor behoeft geen fantasie te hebben, maar een goed regeerder wèl, en het wàs een goed regeerder die eens heeft gezegd, dat hij vooral met zijn fantasie de werkelijkheden zag. De heer Van Helsdingen sprak namens zijn fractie; dat hij hier derhalve ook het inzicht van den heer Moelia vertolkte, en dit heeft de voorstellers toch wel zeer verwonderlijk aangedaan.

Maar toch hebben de redevoeringen in eersten termijn de voorstellers tot groote voldoening gestemd. De heer Kartowisastro noemde de idee aantrekkelijk van wege de groote ideëele waarde, die erin ligt opgesloten, de heer Kan betuigde sympathie met het ideëele in het voorstel, de heer Soeria Nataätmadja roemde de groote gedachten, die in het voorstel besloten liggen, de heer De Hoog wil zeker niet tegen het voorstel ingaan en brengt de voorstellers lof voor het indienen en de heer Thamrin zeide ervan, dat het voorstel getuigt van goed inzicht in hetgeen in de koloniale sfeer afbreuk doet aan de bevordering van een goede verhouding tusschen de rassen en dat het voorstel in zijn strekking de oplossing bevat van een staatkundig probleem van groote importantie. Met deze kwalificaties kunnen de voorstellers toch wel zeer voldaan zijn. Zelfs de heeren Kan en Van Helsdingen hebben scherp de noodzakelijkheid van wegneming van het rascriterium bepleit en van harte aangedrongen op spoed, op voortmaken. Dit alles is geen gering resultaat.

Het zal goed zijn, dat de stemmen zullen worden gehoord en verwerkt te juister plaatse. En als dan de heer Thamrin zegt, dat dit petitievoorstel — en ik voeg daarbij: ook dat van den heer Soetardjo — een getuigenis is, dat de staatkundige verhoudingen niet meer deugen en dat naar nieuwe normen dient te worden gezocht, dan onderschrijf ik dat van harte, maar of de eenstemmigheid ook zal bestaan tusschen ons geacht medelid en ons ten aanzien van de nieuwe normen is weder twijfelachtig.

Waaraan het mankeert is zoo kort en duidelijk geformuleerd door ons geacht medelid, den heer Soeria Nataätmadja, toen hij wees, op het gebrek aan enthousiasme bij sommige gezaghebbende instanties. Ik zou den heer Soeria Nataätmadja echter dit willen voorhouden: men moet van sommige machthebbende instanties ook geen enthousiasme verwachten, dat is altijd zoo, bureaucratie regeert niet, maar administreert. Regeeren eischt nu eenmaal een andere conceptie dan bureaucratie.

Wat de voorstellers willen, zal ik nog even in enkele minuten resumeeren.

Het is zoo eenvoudig en zoo duidelijk en zoo vanzelfsprekend. Wij willen één staatsrechtelijke benaming van alle onderdanen van H. M. in Nederlandsch-Indië — en dit zou ik mijn geacht medelid den heer Verboom, nog eens speciaal willen voorhouden — om ook daardoor en door de eene staatsrechtelijke benaming bij alle verschillen de eenheid van ons allen in duidelijke, dagelijksche klanken te symboliseeren. Dat de eenheid van alle onderdanen van H. M., die in dit deel van het Rijk wonen, door benamingen als Inlanders, Inheemschen, onderdanen-niet Nederlanders, enz. — men valt bijna over de klanken — gesymboliseerd wordt, zal niemand willen beweren. Wij willen de situatie scheppen, dat de onderdanen, die in Nederland wonen Nederlandsch burger en de onderdanen, die in Indië wonen Indisch burger worden en dat allen zijn Nederlandsch onderdaan en Rijksburger.

(De heer Verboom: Dat zijn wij allen reeds.)

Het ontbreekt mijn geacht medelid, den heer Verboom, aan fantasie. Wij gebruiken de benaming van Indisch burger, omdat hierin naar ons gevoelen een volwaardigheidsbegrip ligt opgesloten.

Het andere, dat wij willen is, dat men zich opzettelijk en met enthousiasme aan den arbeid zet om uit de geheele wetgeving en alles, wat daaraan annex is, het rassenonderscheid elimineeren. Ik moge hierop nog wel eens in het bijzonder de aandacht van ons geacht medelid, den heer Van Helsdingen, vestigen. Voorzoover een onderscheid in bedeeling van rechten en plichten tusschen burgers van hetzelfde land

(Voorzitter, Moelia.)
nog noodig is, zal het onderscheid gebaseerd moeten zijn op behoefteeriteria en niet op een antiquiteit uit het verleden, zooals het rascriterium is.

Wij willen ten slotte voor de bestudeering en verwerkelijking van dit alles, waarmede groote materieele en ideëele rijksbelangen gemoeid zijn, een Nederlandsche staatscommissie, omdat die arbeid de grondslagen van nieuwe verhoudingen zal scheppen, nieuwe verhoudingen, even belangrijk voor Nederland als voor Nederlandsch-Indië. Voor dezen arbeid zijn noodig de besten uit beide deelen van het Rijk.

Voorzoover er onduidelijkheden bestonden ten aanzien van onze bedoelingen, hopen wij, dat die, althans ten deele, zijn opgehelderd.

Wij eindigen met de verklaring het een voordeel in deze zaal te achten, dat voor- en tegenstellers elkander leering brengen en beëindigen hiermede ons betoog in eersten termijn.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn, ook van de zijde van de voorstellers, beëindigd.

Wanneer de behandeling in tweeden termijn aan de orde komt, kan nog niet worden medegedeeld, vermoedelijk zal dit echter Dinsdag zijn.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

Ik kan de vergadering mededeelen, dat bij schrijven van den eersten gouvernements secretaris is medegedeeld, dat nader door de Regeering de regeeringscommissaris voor de bestuurshervorming in algemeenen dienst, de heer De Waal, is aangewezen om bij de behandeling van dit ontwerp voorlichting namens haar te verschaffen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het door U aan de orde gestelde ontwerp van groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten opent de reeks van ontwerpregelingen ter uitvoering van het ten vorigen jare door ons aangenomen gewijzigd beginselenplan van de bestuurshervorming in genoemde gewesten. Naar de mededeelingen van den toenmaligen regeeringscommissaris zullen successievelijk in den loop van de volgende 2 à 3 jaren deze ontwerpen ons college bereiken.

De Memorie van Toelichting heeft het noodig geacht om de indiening van dit ontwerp, dat beoogt een begin te maken met de daadwerkelijke uitvoering van de staatkundige hervorming, nader te motiveeren. Een nadere motiveering is inderdaad wenschelijk, omdat de toezegging, die den Minister van Koloniën aan den heer Joekes heeft gedaan en de daarop gevolgde bindende aanwijzing der Kroon een verandering in de werkwijze en de rangschikking der in te dienen voorstellen heeft teweeggebracht. Het is niet overbodig om hierbij even stil te staan.

Bij meer dan één gelegenheid en tijdens de debatten van het vorige jaar heeft de Regeering de staatkundige hervorming als het einddoel beschouwd, dat door de bestuurshervormingswet wordt nagestreefd. Doch — zoo heb ik den gedachtengang der Regeering altijd begrepen — voor de staatkundige organisatie moet een grondslag worden gelegd en moeten de voorwaarden in het leven worden geroepen om te kunnen werken en te kunnen voortbestaan. Daarvoor is noodig — nog steeds de Regeering — een administratieve decentralisatie, een herschikking van bestuursmacht en een

(Moelia.)
geheel nieuwe regeling van de financieele verhouding tusschen het land en de gebiedsdeelen in de buitengewesten, culmineerende in het stelsel van regionale rekeningen. Voor de voorbereiding en de uitvoering van deze tot het complex van administratieve hervormingen behoorende maatregelen zijn gouverneurs noodig, bekleed met bestuursmacht en verantwoordelijkheid en die tusschen de hoofden der nog bestaande gewesten de noodige coördinatie kunnen tot stand brengen en onderhouden. Niet de residenten zullen deze administratieve voorbereidingen treffen, evenmin regeeringscommissarissen, maar gouverneurs der nieuw te creëeren gewesten.

Met zooveel klem is door de Indische Regeering dit stelsel voorgedragen, dat zelfs Minister Colijn, die als geen ander over vragen van bestuurshervormingen der laatste dertig jaren bevoegd is om te oordeelen, zijn oorspronkelijke conceptie heeft prijsgegeven en zich ten slotte tot het standpunt der Indische Regeering heeft laten overhalen. Gelijk bekend mag worden verondersteld, was de Minister aanvankelijk sterk geporteerd voor de benoeming van regeeringscommissarissen, die in het gebied, waarover zij later als gouverneurs zouden hebben te besturen de invoering zouden voorbereiden van de maatregelen, welke voor de vestiging van het door de wet beoogde systeem noodig waren, w.o. de opstelling van regionale rekeningen, de invoering van de groepsgemeenschappen en ten slotte de instelling der provincie. (Zie de rede van den Minister gehouden op 1 Juli 1936, Handelingen der Tweede Kamer pag. 2116).

Eveneens is bekend, dat de heer Joekes een amendement had ingediend, strekkende om uit de ter goedkeuring voorgelegde begrootingsbesluiten van den Gouverneur-Generaal dat nummer uit te lichten, dat betrekking had op de post van uitgaven voor de gouverneurs, waardoor dus deze post van de begrooting zou worden afgevoerd. De motieven, die de voorstellers daarbij hadden, waren deels ontleend aan de bezwaren, die in den Volksraad zijn gerezen tegen de aanstelling van gouverneurs, deels aan andere, eveneens in ons college tot uiting gekomen, welke zich richten naar de prioriteit van de administratieve hervorming. Voor de rede van den heer Joekes wordt verwezen naar de Handelingen der Tweede Kamer 1936 (pag. 2119 e.v.). De voorstellers wenschten geen gouverneurs, maar regeeringscommissarissen, die zoowel in de voorbereiding van het administratieve als van het staatkundige deel der hervorming zullen worden ingeschakeld. Na de toezegging van den Minister om den Gouverneur-Generaal de noodige aanwijzingen te geven, die dan in acht moesten worden genomen en de verzekering, dat over de administratieve en staatkundige hervormingen de vertegenwoordigende lichamen opnieuw zouden worden gehoord, is het amendement ingetrokken en het gevaar, dat de bestuurshervorming voor een reeks van jaren zou blijven liggen, tijdig bezworen.

Deze wijziging in de situatie vindt haar weerslag op de door het bestuurshervormingsapparaat gevolgde werkwijze. In de Memorie van Toelichting verklaart de Regeering, dat deze werkwijze tot de min of meer onverwachte indiening van dit ontwerp aanleiding heeft gegeven. Zij komt hierop neer, dat zoowel de administratieve als de staatkundige hervorming gelijktijdig zullen worden doorgevoerd. Maar deze gelijktijdigheid voorkomt intusschen niet, dat eerst gewerkt wordt aan de meest omvangrijke materie, nl. aan een ontwerp-ordonnantie voor de groepsgemeenschappen. Hier is dus min of meer aan het toeval overgelaten, wat het eerst moet gebeuren, dus niet, omdat de staatkundige hervorming onder alle omstandigheden voorop moet gaan. Ik vraag mij af of dit wel overeenkomstig de wil van de wetgevende macht is en of daarbij alleen sprake is van concessie aan de voorstanders der prioriteit van de staatkundige hervorming.

(Moelia.)

Mijnheer de Voorzitter! Door den vorigen Regeeringscommissaris voor de bestuurshervorming is de te volgen werkwijze aldus voorgesteld (Handelingen zittingsjaar 1935/1936, pag. 1744).

Ten eerste: Het liggen van de financieele basis der hervorming, m.a.w. de inrichting der regionale rekeningen. Hiermede zou het jaar 1936 en een deel van 1937 gemoeid zijn.

Ten tweede: De regeling van de overdracht der administratieve bevoegdheden en het vaststellen van instructies voor bestuursambtenaren, inspecteurs en ambtenaren van technische diensten. Dit is niet alleen een omvangrijke, maar bovendien een moeilijke materie, omdat dit nieuw werk is, waaromtrent nog geen voldoende ervaring beschikbaar is.

Ten derde: Het ontwerpen van een nieuwe of bewerken van de ingetrokken ontwerpordonnantie-groepsgemeenschappen.

Ten vierde: De definitieve vaststelling van de financieele verhouding tusschen het Land en de groepsgemeenschappen op basis van de regionale begrootingen.

Ten vijfde: De overdracht van deelen van overheidstaak op de groepsgemeenschappen.

Ten slotte, ten zesde: De indiening van de verschillende instellingsordonnanties.

Dit is inderdaad een eerbiedwaardig program, dat in de volgende jaren zal moeten worden afgewerkt en naar de Regeering hoopt nog voor het eind van deze zittingsperiode van den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! Wat is echter van deze voorgestelde werkwijze geworden? Naar inhoud ondergaat het program geen verandering, maar de volgorde van hun urgentie is echter wel belangrijk gewijzigd. Wat in de oorspronkelijk gedachte werkwijze eerst als derde stap werd beschouwd komt nu als nummer 1 voorop. Of deze gang van zaken door de Regeering is betreurd, blijkt niet met zoovele woorden; trouwens de Regeering is thans gebonden aan handen en voeten door de aanwijzing der Kroon. Toch is uit de Memorie van Toelichting op te maken, dat de Regeering liever Haar oorspronkelijke conceptie had zien doorgevoerd. Immers ook nu nog schijnt Zij van meening te zijn, dat bij een voorafgaande administratieve hervorming de beteekenis van de in te dienen ontwerpen, dus ook van het voorliggende, in het kader van het geheele hervormingsplan beter tot haar recht zou zijn gekomen dan nu het geval is (Zie Memorie van Toelichting blz. 40, roneo).

Ik zou gaarne van de Regeering willen vernemen, in welk stadium het administratieve deel der hervorming thans verkeert. Het vorige jaar is ons voor de hoofdzitting een schema toegezegd van het stelsel der regionale rekeningen. Hiervan is tenslotte niets gekomen. Thans komt de Regeering ons mededeelen, dat met dit stelsel op 1 Januari j.l. een proef is genomen. Hoe staat het verder met de benoeming van regeeringscommissarissen voor Sumatra en de Groote Oost. Zijn deze ambtenaren per se noodig voor de doorvoering der regionale rekeningen, zooals oorspronkelijk gedacht werd? Wat zal de rol van deze hoofdambtenaren zijn zonder bestuursmacht in de verdere uitwerking van de administratieve hervormingen met name de inrichting van het Europeesch en Inlandsch bestuur en de aanwijzng van de plaats van het hoofdenbestuur in het raam dier hervormingen?

Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord op dit alles is wellicht na zorgvuldige uitschifting uit de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord te halen, maar ik zou toch gaarne de Regeering willen verzoeken om nogmaals — het wordt misschien eentonig — in korte, duidelijke trekken uiteen te zetten, hoe Zij zich denkt de verdere doorvoering na het bekende votum der Staten-Generaal te zullen bereiken. Er moet ten slotte lijn en systeem komen. Het moet ondenkbaar zijn een werkwijze te volgen, hierop neerkomende, dat wat men aan wetgevend product op het kantoor van de Bestuurshervorming heeft voltooid, den Volksraad ter goedkeuring voorlegt, daarna begint aan het volgende, totdat men alle noodige ordonnanties successievelijk heeft afgewerkt en ten slotte met de daadwerkelijke vorming en toerusting der groepsgemeenschapsraden kan beginnen.

Zoo klaar als toen verleden jaar de verschillende étappen, die zouden worden afgelegd, ons voor oogen stonden, zoo onoverzichtelijk en ongeordend doen zij zich thans aan anderen en mij voor.

Hiermede wil ik niets afdingen op de prestaties van het kantoor der Bestuurshervorming, integendeel, ik doe niet onder voor de waardeering, die men heeft voor de groote werkkracht en voortvarendheid van den staf en de supervisie, die zoo kort na de overdrachtsregelingen van onderwijs en gezondheidszorg op Java met dit ontwerp voor den dag is kunnen komen.

Ik meen echter te moeten bepleiten voor een betere voorlichting van den Volksraad aangaande den tegenwoordigen gang van zaken bij de hervorming.

Ik kom nu aan het ontwerp zelf en ook thans zal ik beginnen met algemeene opmerkingen. Met dit ontwerp is beoogd om binnen de grenzen van het bestuurshervormingsplan de beschikking te krijgen over een organieke regeling, waarin de verschillende instellingsordonnanties, voorloopig 5 in aantal zullen kunnen worden ingepast. De ordonnantie geeft de algemeene richtlijnen aan. Zij is de omlijsting van alle toekomstige regelingen, die ten aanzien van de groepsgemeenschappen nog zullen worden getroffen.

Zoo straks heb ik het standpunt der Regeering gememoreerd, dat Zij tusschen het administratieve en het staatkundige deel een nauw verband legt, in dezen zin, dat het eerste de richting bepaalt, waarin zich het staatkundig groepsleven zal ontwikkelen. Het verband is bijna organisch. Ook in de Memorie van Antwoord erkent Zij volmondig, dat er verband bestaat tusschen de ontwerpen der staatkundige en die voor de administratieve hervorming (pag. 3 roneo). Na de uitspraak van de Staten-Generaal is het verband nog binnen nauwer grenzen getrokken: beide onderdeelen der bestuurshervorming zullen gelijktijdig worden doorgevoerd. Nu beroept de Memorie van Antwoord zich op de urgentie, die beslissend was over de vraag, wat de Regeering het eerst zou entameeren, een ontwerp ten behoeve van het staatkundig deel of van het administratief deel der hervorming.

Mijnheer de Voorzitter. Na de uitdrukkelijke toezegging van den Minister is er toch geen sprake meer van voorrang. Beide soorten van voorzieningen zijn even urgent en zullen gelijktijdig moeten worden ingediend. Elk ontwerp, dat een stuk staatkundige hervorming regelt, behoort naar mijn meening een ontwerp te vergezellen, dat de administratieve consequenties hiervan nader onder de oogen ziet. Eerst dan kan worden gezegd, dat staatkundige- aan administratieve hervorming gepaard gaat en dat deze twee gelijktijdig haar beslag krijgen.

Ik ga niet zoover om te eischen, dat de Volksraad eerst over alle ontwerpen moet beschikken om een overzicht te hebben van het geheele complex van maatregelen, dat aan de onmiddelijke invoering voorafgaat. Een gelijktijdige indiening van de door mij bedoelde ontwerpen is echter niet in strijd met de door de Regeering bepleite geleidelijke werkwijze.

De indiening van dit ontwerp alleen, zonder vergezeld te gaan van of te worden voorafgegaan door een regeling ten aanzien van de administratieve decentralisatie is daarom niet in overeenstemming noch met de van den aanvang af door de Regeering gehulde opvatting, noch met den geest van het votum der tweede Kamer. Het heeft geen concrete basis, dan die van de min of meer abstractie van de bestuurshervormingswet of tijdelijk dan van de decentralisatiewet in art. 123 e.v.I.S.

En omdat het geen vasten bodem heeft, draagt het de kenmerken van het streven naar perfectie, van het angstvallig regelen van alle gevallen, die zich mogelijkerwijze kunnen

(Moelia.)

voordoen. Het neemt zelf twee ordonnanties, de provincie- en de regentschapsordonnantie tegelijk in zich op om zich naar alle kanten veilig te stellen. Het wil de heele Buitengewesten bestrijken met al hun gedifferrentieerdheid en bonte verscheidenheid van cultureele, economische en staatkundige ontwikkeling. Het wil eens en voor al een regeling geven die tegelijk past voor „geavanceerde", „minder-geavanceerde" en „primitieve" streken. Deze gradaties van ontwikkeling der bevolking weerspiegelen zich in dit ontwerp. Groot moet daarom de soepelheid zijn, talrijk de facultatieve regelingen, terwijl zelfs afwijkingen van de organieke regeling kunnen worden toegelaten. Hierdoor is het ontwerp uitgedijd tot 162 artikelen. Ons Decentralisatiebesluit, een van onze beste wetgevende producten telt maar 26 artikelen.

Had het ontwerp zich beperkt tot het onderzoek naar die gebieden, waar binnen in het oog te vatten tijdperk groepsgemeenschappen mogelijk zijn en niet tot streken, waar over een halve eeuw deze instellingen nog geen zin zullen hebben, dan zou het meer reëeler en minder dogmatisch zijn dan het thans is.

Straks komen de instellingsordonnanties, die rekening moeten houden met tal van bijzondere factoren, welke in een bepaalde groepsgemeenschap afzonderlijke regeling vereischen. Te verwachten is, dat ook deze ordonnanties talrijke artikelen zullen bevatten. En het is juist met het oog op de ontwikkeling van de autonomie, de werking der raden, colleges en commissies, dat de wetgeving duldelijk en overzichtelijk moet zijn. Dan is ook niet noodig, dat een landraadvoorzitter of een ander jurist-landsdienaar gedwongen wordt om lid van een groepsgemeenschapsraad te worden ten einde eventueele juridische puzzles te helpen oplossen. Gaat men op dezen weg voort, dan voorzie ik, dat de bestuurshervorming in de buitengewesten zal verdrinken in de zee van bepalingen, waaraan wij bezig zijn het aanzijn te geven.

Het is precies gesteld als met de Inlandsche gemeenteordonnanties. Het zijn bewonderenswaardige producten van legislatief vermogen, maar zij hebben voor de ontwikkeling der Inlandsche gemeenten niet veel beteekenis. De groei van het gemeentewezen wordt er eer door geremd dan bevorderd en als er krachtige Inlandsche gemeenten zijn, dan zijn ze zoo geworden, ondanks de Inlandsche gemeente-ordonnanties.

Ik vraag mij af, kan het niet eenvoudiger? Het zijn toch in hoofdzaak eenvoudige zielen, ook in de z.g. geavanceerde gebieden, die met deze decentralisatiewetgeving moeten werken. Zou het niet mogelijk zijn om een geheel andere oorspronkelijker systematiek te volgen dan het Java-recept of zonder bijschaving van het teruggenomen ontwerp? De Memorie van Toelichting heeft een rechtvaardiging van den gevolgden opzet gegeven, maar overtuigd ben ik daardoor nog niet. Moeten deze groepsgemeenschappen Westersche instellingen zijn en moeten ze precies aan dezelfde wettelijke vereischten voldoen als de Javasche provincie- en regentschapsordonnanties? Ik zou mij liever willen aansluiten aan de visie ten deze van wijlen prof. Van Vollenhoven (Staatsrecht overzee, pag. 127—151).

Een andere algemeene vraag, waartegenover ik mij geplaatst zie, is die, betreffende de verhouding tusschen deze toekomstige ordonnantie en het Decentralisatiebesluit. Hoewel het territoir van de groepsgemeenschap een deel is van het gewest krachtens art. 119 I. S., wordt haar staatkundige en financieele grondslag beheerscht door art. 123 I. S. Over de staatsrechtelijke vinding om art. 123 I. S. e.v. te enten op het bestuurshervormingsorganisme zal ik het niet meer hebben, daarover is verleden jaar genoeg gezegd. Beide berusten op art. 123 I. S. e.v.; het tweede wettelijk product staat echter hooger dan de ordonnantie. Moet het Decentralisatiebesluit dan niet buiten werking worden gesteld ten aanzien van de groepsgemeenschappen? Ik zou hier van de Regeering gaarne eenige klaarheid willen verkrijgen.

Ik heb zoo straks reeds eenige kenmerken genoemd, die betrekking hebben op den vorm van het ontwerp, thans zou ik wat den inhoud betreft nog op het volgende willen wijzen.

Doordat er nog geen enkele zekerheid bestaat omtrent de administratieve decentralisatie is het moeilijk om de verhouding tusschen het bestuur en de organen der groepsgemeenschap na te gaan. Alles wordt overgelaten aan de toekomstige regeling van deze materie. Wanneer er dus sprake is bv. van resident, van aan te wijzen bestuursambtenaar enz. dan wordt hier al geanticipeerd op een nog onbekende bestuursorganisatie, waardoor het moeilijk is om het gewicht en de al of niet wenschelijkheid van inschakeling van deze ambtenaren te beoordeelen.

In het algemeen gesproken — en dat is weer het gevolg van het m.i. onjuiste standpunt om voor geheel Indië een éénparige regeling te treffen — wordt in deze ordonnantie aan het Europeesche bestuur een zeer gewichtige rol toebedeeld. Dit blijkt al dadelijk uit het voorzitterschap van den groepsgemeenschapsraad.

Ofschoon de Regeering in de Memorie van Antwoord overtuigd is, — dit optimisme van de Regeering doet weldadig aan — dat de groepsgemeenschappen genoeg levenskracht bezitten om de hun toegekende volledige autonomie — dus niet bij mondjesmaat, zooals op Java geschied is — uit te oefenen meent zij toch-en dit is alweer de fout van het generaliseerende en nivelleerende in het ontwerp, dat zoekt naar het gemiddelde, het standaardtype — streng toezicht en contrôle niet te kunnen ontberen, waardoor het vertrouwen, dat in de capaciteit der locale organen is gesteld, grootendeels weer te niet wordt gedaan. Zonder het B.B. zullen, zoo redeneert de Memorie van Toelichting de in te stellen raden niet veel kunnen bereiken. Vandaar, dat een bestuursambtenaar en geen ander voorzitter kan zijn. Wie dit zal zijn, wordt overgelaten aan de instellingsordonnantie; ook zijn plaatsvervanger zal eveneens een B.B. ambtenaar moeten zijn.

Het is wenschelijk en zulks met het oog op de geavanceerde streken om den voorzitter te doen benoemen door den Gouverneur-Generaal naar vrije verkiezing. De plv. voorzitter zal dan het door gecommitteerden aan te wijzen lid zijn. (Zie P.O art. 27)

Een vergelijking met het regentschap gaat niet op, waar het regentschap een historisch gegroeide administratieve eenheid is, hetgeen van de groepsgemeenschap niet kan worden gezegd. Deze is een min of meer hechte eenheid, bijeengehouden door ethnologische economische, adat-organisatorische banden, aan het hoofd waarvan dus niet een bestuursambtenaar behoeft te staan.

Overeenkomstig de tendens, waarop ik zoo net gewezen heb worden aan den raad bevoegdheden onthouden, die aan het college van dagelijksch bestuur worden toegekend, welk college deze weer delegeert aan den voorzitter. Dit geldt voor tal van gevallen bijv. de vertegenwoordiging door den voorzitter in en buiten rechten, vaststelling van de bezoldiging van elken ambtenaar van het ressort door den voorzitter enz. Er is dus aan alle kanten voor gezorgd, dat het B. B. in de nieuwe constellatie zijn groote macht behoudt. Toegegeven wordt, dat dit waarschijnlijk niet het autocratische, maar het gedecentraliseerde B. B. zal zijn, maar of dat veel verschil zal uitmaken, betwijfel ik. Het volle gewicht van het van nature autocratisch ingesteld bestuursapparaat blijft dus ook in het nieuwe bestel zijn gelding behouden.

Ditzelfde kan worden gezegd van de groepsgemeenschappen, die in de zelfbestuursgebieden zullen worden ingesteld en zie ik goed, zelfs nog in grootere mate. Men moet wel zeer verblind zijn door de theorie van de zelfordening der zelfbesturen om te ontkennen, dat ook in het zelfbestuursgebied het B. B. groote bevoegdheden bezit ook zonder dat deze uitdrukkelijk in de contracten zijn vastgelegd. Zonder mo-

(Moelia.)

derniseering van het zelfbestuur en vooral van het ambtelijk bestuur lijkt mij de waarde van een groepsgemeenschap in den zin van dit ontwerp problematiek.

Ook de Gouverneur als toezichtvoerend orgaan krijgt groote bevoegdheden. Dat het zelfs den ontwerper in sommige gevallen te ver gaat, blijkt uit de ruime gelegenheid, die opengesteld is voor beroep op den Gouverneur-Generaal. Begrijpelijk is, dat de functies van de gedeputeerden, zoolang deze er nog niet zijn uitgeoefend worden door den Gouverneur, maar dan onder zekere waarborgen. Ik kom hierop dadelijk terug.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn volgende opmerking van algemeenen aard betreft het Inlandsch gemeentewezen. Krachtige Inlandsche gemeenten komen bijna overal voor in de gebieden, die in aanmerking kunnen worden gebracht voor omvorming tot een groepsgemeenschap. Dit ontwerp zwijgt echter daarover, terwijl het zich uitput in vinden van andere punten, die organieke regeling behoeven. Of ligt misschien de reden hierin, dat de Regentschapsordonnantie en de Provinciale-ordonnantie geen analoge regeling bevatten of wordt deze materie later in de instellingsordonnantie of in de overdrachtsregeling geregeld?

Ik zou, Mijnheer de Voorzitter, er veel voor voelen om in dit ontwerp een wettelijk verband vast te leggen tusschen het Inlandsche gemeentewezen en de organen der groepsgemeenschap. Het is toch zonder meer duidelijk, dat er een organisch verband bestaat tusschen bijv. de nagari en de Minangkabausche groepsgemeenschap, of de marga's en de Palembangsche. Belangstelling en toezicht van de groepsgemeenschappen kan niet anders dan bevorderlijk zijn voor de verbreeding en versteviging van het Inlandsche gemeentewezen in de buitengewesten. Er moet natuurlijk een afgrenzing van bevoegdheden zijn in dezen zin, dat de groepsgemeenschap niet mag treden in de huishouding der Inlandsche gemeente (art. 49, 2e lid) maar het is in het geheele kader van de hervorming rationeel, dat de groepsgemeenschap in het vervolg de taak overneemt, die in laatste instantie door de bestaande Inlandsche gemeenteordonnanties aan het B.B., met name den resident wordt overgelaten. Het gemeentewezen wordt daardoor onttrokken aan de B.B. sfeer, waarin het tegenwoordig besloten ligt en binnen het kader der bestuurshervorming geplaatst waarin zij van nature past.

Een volgende en mijn laatste algemeene opmerking betreft het novum der inwendige decentralisatie, Een novum is het in de bestuurshervormingsgeschiedenis niet, want het beginselenplan-1931 wijdt er groote aandacht aan (zie het Beginselenplan 1931 de punten 56-61).

Art. 44 van het ontwerp wil nu aan de verschillende plaatselijke lichamen, federatieve adatvormen, ondergroepeeringen der bevolking en ook kleine steden in het ressort vasten wettelijken vorm geven door deze te stellen onder het beheer van plaatselijke commissiën en onder de supervisie van den groepsgemeenschapsraad. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat men hiermede toch wel voorzichtig moet zijn. Gelijk bekend zijn tal van plaatselijke fondsen, waarop de Regeering zich in de Memorie van Antwoord beroept vaak op onwettige wijze tot stand gekomen. Iedereen, die wel eens in aanraking komt met dergelijke instituten, weet, wat daaraan vastzit. Het gaat toch niet aan om dergelijke fondsen of andere tijdelijke maaksels zoo maar te wettigen. In plaats hiervan, komt het mij wenschelijker voor federaties van Inlandsche gemeenten, die een eigen zelfstandig bestaan voeren aan een aparte regeling te onderwerpen. Het komt mij voor, dat de ontwikkeling tot staatkundige organisaties (geen lichamen kunstmatig door het Bestuur in het leven geroepen en gehouden), staande tusschen de groepsgemeenschap en de Inlandsche gemeenten door art. 44 eerder belemmerd dan bevorderd wordt.

Mijnheer de Voorzitter. Deze schetsmatige aanduiding van mijn voornaamste bezwaren tegen de hoofdtrekken van het ontwerp voert tot consequenties, die tot uitdrukking moeten worden gebracht in de wijziging en aanvulling en enkele artikelen.

Ik ga daarbij niet zoo te werk, dat ik de provincie- en de regentschapsordonnanties naast dit ontwerp leg en dit zooveel mogelijk met de twee genoemde ordonnanties in overeenstemming breng. Een dergelijke werkwijze zou indruischen tegen het zelfstandig karakter van de bestuurshervorming in de Buitengewesten. Mijn uitgangspunt daarbij is om het ontwerp te verbeteren, daarin wijzigingen aan te brengen, die volkomen redelijk zijn en geheel beantwoorden aan het beginselenplan en de toezeggingen der Regeering, die zij het vorige jaar in deze zaal heeft gedaan.

Men moet ten slotte bij elke staatkundige hervorming van normen uitgaan, die beslissend zijn voor de visie, die men op de ontwikkeling van het staatkundig vermogen der gemeenschap heeft. Een uitsluitend op de feiten en op geconsolideerde verhoudingen berustende werkmethode is in dit opzicht niet in de eerste plaats de meest feillooze.

Het is waarlijk niet de tegenstelling tusschen wetgevende macht en executieve of die tusschen autocratisch of democratisch bestuur, die voor mij den doorslag geeft, maar uitsluitend het waarachtige doel der hervorming zelf.

De wensch om het voorzitterschap van den groepsgemeenschapsraad niet te doen bekleeden door een bestuursambtenaar die naar gevreesd wordt wel de assistent-resident zal zijn — men denke bijv. aan den Minahassaraad — zal moeten leiden tot wijziging van art. 21. Dit ware aldus te lezen:

> „De voorzitter van den groepsgemeenschapsraad wordt door den Gouverneur-Generaal benoemd."

Hierdoor behoeft het voorzitterschap niet altijd ambtshalve te worden bekleed door een bestuursambtenaar, maar wordt de keuze geheel aan den Gouverneur-Generaal overgelaten. Art. 23 zal van zelf daardoor een verandering ondergaan.

In de tweede plaats is het wenschelijk, dat de gouverneur naast zich een adviseerenden raad heeft. Uit de geheele behandeling van de bestuurshervorming en de door ons ingediende amendementen is gebleken, dat aan een adviseerenden raad sterke behoefte werd gevoeld, althans voor Sumatra. De Regeeringscommissaris deed zelfs in deze richting een positieve toezegging. De heer Visman zei op blz. 1644 van de Handelingen, zittingsjaar 1936:

> „Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zal de Regeering Haar uitere best doen om in deze zittingsperiode van den Volksraad" — dat is alweer voorbij — „nog de totstandkoming van een adviseerenden raad voor den gouverneur van Sumatra te bewerkstelligen."

Ik erken ten volle, Mijnheer de Voorzitter, dat de regeling van de samenstelling en bevoegdheden van een adviseerenden raad een moeilijke arbeid is, omdat ten aanzien hiervan nog geen enkel voorbereidend werk verricht is.

Maar ik heb zooveel vertrouwen in de werkkracht en voortvarendheid van het kantoor voor de Bestuurshervorming, dat het ongetwijfeld zal slagen om vóór 1 Juli 1938, als tot de instelling van de groepsgemeenschapsraden zal worden overgegaan tot een aannemelijke constructie van een adviseerenden raad te komen. Deze raad zal dan den gouverneur bijstaan in de uitoefening van zijn staatkundige functies, waardoor het autocratische element in de hoogste gewestelijke bestuursvoering, die in deze groote gebiedsdeelen ongetwijfeld de neiging vertoont om de bestuursmacht uit te breiden en te versterken, zal worden getemperd.

Tot de staatkundige functies, waarin de gouverneur wordt bijgestaan door den adviseerenden raad kan bijv. worden gerekend de beoordeeling of een college van gecommitteerden voor een groepsgemeenschap al dan niet gewenscht is, de goedkeuring der begrooting, beslissing van geschillen e.d. Wel staat de resident ter beschikking den gouverneur met

(Coolhaas.)

al zijn deskundigheid terzijde, maar deze behoort tot de staf van den gouverneur en bekleedt geen zelfstandige plaats in de bestuurshervorming.

Uitdrukkelijk zij nog in herinnering gebracht, dat een adviseerende raad geen brug behoeft te zijn naar een provincialen raad, waardoor dus het bezwaar vervalt hierop neerkomende, dat de gewesten binnen afzienbaren tijd toch nog geen provinciale raden zullen kunnen hebben.

Gaat de Regeering mee met de inschakeling van een adviseerenden raad, dan moeten eenige artikelen daarmede in overeenstemming worden gebracht.

Allereerst zal art. 18 lid 17 een aanvulling behoeven. Aan het woord „gouverneur" wordt toegevoegd: „en den adviseerenden raad".

Artikel 39 zal zoo worden gelezen, dat achter „gouverneur" komt te staan: „den adviseerenden raad gehoord". Idem in artikel 45 2de en 3de lid.

Andere artikelen, die voor wijziging in aanmerking komen — ik noem ze alleen om de gedachte te bepalen en wanneer amendementen noodig zullen zijn, dan zullen te ongetwijfeld nog nader gepreciseerd worden, zijn de artikelen 51, 53, 99 (goedkeuring der groepsgemeenschapsbegrooting) artikel 145 (vernietigingsrecht van den gouverneur, inplaats van zooals overal op Java met de besluiten der provincie en het regentschap het geval is, door den Gouverneur-Generaal), artikel 152 en wellicht nog andere.

In de derde plaats verdient het met het oog op de inpassing van het gemeentewezen m.i. aanbeveling om in Hoofdstuk IV: Van de bevoegdheden en verplichtingen der groepsgemeenschapsbesturen, een bepaling op te nemen, die het toezicht op de Inlandsche gemeenten verplaatst van het bestuur naar den groepsgemeenschapsraad van ongeveer deze strekking: „De raad is volgens door den gouverneur en den adviseerenden raad te stellen regelen belast met het toezicht op de Inlandsche gemeenten". Eventueel kan natuurlijk worden overwogen wat dit toezicht omvat, bijv. toezicht op de besluiten betreffende burgerlijke rechtshandelingen, goedkeuring der gemeentelijke begrooting, beslissing over geschillen, e.d.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, gevoel ik er veel voor om artikel 11 lid 1 waarin aan landsdienaren verplichtend wordt gesteld om een benoeming tot lid van den groepsgemeenschapsraad aan te nemen, te schrappen. Het voordeel, dat tot zekere hoogte aan de voorgestelde regeling verbonden is, weegt niet op tegen de nadeelen, die het gevolg kunnen zijn van een minder deugdelijke hanteering van het benoemingsrecht hetgeen in de practijk volstrekt geen fictie is.

De heer **Coolhaas**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik beginnen met U mijn hartelijken dank te betuigen voor de vriendelijke woorden, die U bij mijn beëediging tot mij hebt gericht en vervolgens overgaan tot het onderwerp van hedenavond. De in behandeling zijnde ontwerp-ordonnantie bedoelt te regelen het kader waarbinnen en den vorm waarin voor bepaalde gedeelten van de buitengewesten nl. de meest geavanceerde van het rechtstreeks bestuurd gebied in te stellen raden zullen worden tot stand gebracht. Men heeft hier dus te doen met gebieden buiten Java en Madoera waar een meer intensieve overheidsbemoeienis pas in de laatste 35 jaar — soms nog korter — haar intrede deed. Hoeveel is in dien korten tijd niet veranderd? Is niet in de vijf en dertig jaren daar méér tot stand gebracht in het belang van rust, orde en veiligheid, van persoonlijke vrijheid, van geestelijke en zedelijke, van technische en economische ontwikkeling, van welvaartsbevordering dan in vele eeuwen daarvoor? Is niet in die enkele tientallen jaren de algemeene toestand van die streken op vele punten geheel gewijzigd? De Regeering acht thans den tijd gekomen om, zooals de Minister van Koloniën verleden jaar zich in de Memorie van Toelichting bij de indiening van op de Bestuurshervorming betrekking hebbende voorstellen uitdrukte: „eenerzijds te bevorderen de medewerking van de bevolking aan de verzorging van binnen haar gezichtskring liggende belangen, anderzijds het afwentelen van daarvoor in aanmerking komende gedeelten der taak van de centrale Regeering op tot dat doel te vormen krachtige bestuurseenheden". (Tweede Kamer 1935—1936, bijl. 396, st. 24, blz. 26),

Thans is dus aan de orde te regelen den vorm en samenstelling van deze eenheden en de wijze waarop de medewerking van de bevolking zal worden bevorderd. In de juist bedoelde memorie van toelichting liet de Minister ten aanzien hiervan weten:

> „Overigens zal er naar gestreefd worden, den vorm van bestuursinrichting in de groepsgemeenschappen zooveel mogelijk te doen aansluiten bij de in de samenleving heerschende begrippen".

In de Memorie van Antwoord betrekking hebbend op de thans aanhangige voorstellen geeft de Regeering te kennen, dat zij de overtuiging heeft, dat zij in haar opzet gemeenschappen te stichten, welke haar inwendige aangelegenheden wezenlijk zelfstandig zullen behartigen zal slagen, daar zij verwacht, dat in groepsgemeenschappen zich groote levenskracht zal ontwikkelen.

De vraag, die ik mij stelde is nu: „zal in samenwerking van overheid en bevolking de tot dus ver van het centrum uit geleide regeeringstaak in deze gebieden beter of minstens evengoed kunnen worden volbracht, als thans het geval is; zullen de waarden in de laatste 35 jaar gewonnen niet in gevaar worden gebracht, of zelfs ten onder gaan?" Mijn antwoord daarop kan van ganscher harte zijn: „Ja, die taak kan in samenwerking van Overheid en bevolking beter worden behartigd dan thans, — mits mijnheer de Voorzitter, mits de samenwerking op de juiste wijze geordend worde".

En is dit hier het geval?

Wil men een gezonden volksinvloed, dan hoore men het volk op zijn wijze, naar zijn begrippen, naar zijn aard, in vormen, die aansluiten bij zijn gedachteleven. Hoe wil men anders tot een gezonden volksinvloed komen. Mij is dat niet duidelijk.

En is hier nu aanpassing aan dat gedachteleven? Deze groepsgemeenschapsordonnantie is een product van wetgeving van denzelfden stam als Provincie-, Regentschaps- en stadsgemeenteordonnantie en als de Locale Raden ordonnantie zelf allen weer kinderen van Thorbecke's Provinciale Wet en Gemeentewet. Thorbecke's magistrale wetgeving voor deze onderwerpen, 85 jaar oud ongeveer, was een toepassing van ideëen ontstaan in de 18e eeuw uit Fransche speculatie en Engelsche practijk, op wat in Nederland aan historisch geworden eenheden, aan provinciën, aan steden en dorpen bestond. Zou het nu niet een toevalligheid zijn, wanneer de in de bedoelde wetten voor de peripherie in Nederland geregelde wijze van samenwerking tusschen overheid en bevolking ook juist degene zou zijn, die aansloot bij begrippen, die heerschen bij de bevolking van bepaalde gedeelten der Buitengewesten? Het is mogelijk, dat deze vruchten van West Europeesch gedachteleven, tot stand gekomen voor streken van West Europa van ± 1850, inderdaad ook hier de beste samenwerking kunnen leveren. Doch dit ware dan een groote toevalligheid. Thorbecke zelf heeft aan zijn wetgeving zeker geen eeuwigheidswaarde of overal toepasselijkheid toegeschreven, sterk doordrongen als hij was van de eischen van tijd en plaats, van het „hic et nunc."

Hoe komt de Regeering dan tot haar overtuiging, dat deze laatgeboren spruit uit Thorbecke's nalatenschap werkelijk zich aansluit bij het gedachteleven van de bevolking? Want

(Coolhaas.)

daarvan is Zij blijkbaar overtuigd. Deze regentschapsordonnantie zal het kader aangeven; de Regeering meent daarbinnen ruimte genoeg te hebben om de plaatselijke omstandigheden te laten spreken; al is Zij wel bereid bij de instellingsordonnanties, hier en daar van het kader af te wijken. Doch dat zal dan zuiver incidenteel gebeuren; principieel acht zij deze de gewenschte vorm van samenwerking.

Nu wil ik geenszins pertinent beweren, dat deze ordonnantie bepaald ongeschikt is, dat zij nergens aansluit bij de begrippen van de bevolking. Voor de beantwoording van deze vraag is een diepgaand onderzoek noodig; en dit onderzoek had moeten zijn gehouden, vóór deze ontwerp-ordonnantie werd ingediend. Voor dit onderzoek waren, meen ik, de Regeeringscommissarissen de aangewezen personen geweest. Zij hadden als eerste taak dienen te krijgen het onderzoek noodig voor de beantwoording van de vraag, welke practisch mogelijke vorm of vormen van samenwerking tusschen overheid en volk het beste aansluiten bij het gedachtenleven der bevolking. De grondige bestuurskennis der bestuursambtenaren, die medewerkten aan de voorbereiding van deze ordonnantie, waarop de Regeering zich op p. 3 van de Memorie van Antwoord beroept, is voor de beantwoording van een zoo diepgaande vraag, onvoldoende. Als bestuursambtenaar, die zelf in gedeelten van de buitengewesten werkzaam was, waar groepsgemeenschappen zullen worden ingesteld, durf ik verklaren, dat men zonder opzettelijk onderzoek naar dit alles, alleen op grond van bestuurservaring geen antwoord kan geven.

Had men dit onderzoek ingesteld, dan was het resultaat, daarvan ben ik, gezien de rijke schakeering der bewuste gebieden, overtuigd, niet overal gelijk uitgevallen. Maar toch zouden de conclusies niet zóó verschillend zijn geweest, dat men niet al de wenschelijk geachte oplossingen in één ordonnantie had kunnen onderbrengen.

Het is er verre van, dat ik het zou wagen hier in het algemeen te voorspellen wat een dergelijk onderzoek zou opleveren. Maar een paar voorbeelden van wat men mogelijk zou vinden, meen ik intusschen wel te mogen geven. Het gebied is zóó rijk, dat ik mij tot een paar zeer oppervlakkig aangeduide voorbeelden moet beperken.

Het zou kunnen blijken, dat de raad beter wisselend ware samen te stellen al naar den aard der te behandelen onderwerpen. Hierbij denke men niet alleen aan onderwerpen, die de adatsfeer raken en waarbij uit den aard der zaak adathoofden en adatkenners op den voorgrond zouden moeten treden.

Het is mij overigens onverklaarbaar, waarom de Regeering deze onderwerpen naar lagere gemeenschappen wil terugdringen, waar hier toch een de bevolking interesseerend, goed punt van aanknooping en een mooi begin van samenwerking zou kunnen liggen. Maar naast deze soort van onderwerpen zijn er vele andere die eveneens een deskundige bespreking kunnen vinden, bijv. Inlandsch onderwijs, waar onderwijsspecialisten en vertegenwoordigers van ouders waren te raadplegen, landbouwbelangen, waar landbouwers, al naar omstandigheden ook leiders van ondernemingen zouden hebben te beraadslagen, technische en juridische onderwerpen, waar het aandeel van ter zake kundigen, Nederlanders vermoedelijk voor het grootste deel, weer grooter behoorde te zijn. Als een soort overkapping zou speciaal, waar financieele questies worden behandeld, de raad in vaste samenstelling, bijv. bestaande uit vertegenwoordigers van die meer speciaal deskundige onderdeelen, hebben op te treden.

Of op heel andere wijze, is er in sommige streken geen aanleiding voor de bevolking over alle of bepaalde onderwerpen te doen hooren (moefakat), om alle of bepaalde leden te binden aan den uitslag van een dergelijke bespreking.

Men bezie Mijnheer de Voorzitter, dit alles niet alleen of te veel in het, naar ik in het afdeelingsverslag las, bij enkele van mijn geachte medeleden heerschende inzicht, dat men niet te veel aan adatinstellingen moet vasthouden. Sluit mijn eerste voorbeeld niet aan bij wat men in het Westen de coöperatieve gedachte'' pleegt te noemen? Heet „moefakat'' in het Westen niet volksreferendum, dat bijv. in de zeer democratische Zwitschersche bondstaat en zijn kantons uitstekend voldoet, kent of kende men in het Westen ook niet „bindend mandaat'' en „ruggespraak''.

Dit zijn andere vormen van samenwerking tusschen overheid en bevolking, dan die Thorbecke ons gaf; en juist in de laatste jaren hebben deze sterk de aandacht, ook, mogelijk juister vooral, in het Westen. Zouden deze vormen niet vaak beter bij het inheemsche gedachteleven aansluiten — zonder dat ze tegen die van ons, Westerlingen, ingaan — dan die welke in het ontwerp worden aanbevolen. Zoo in het algemeen, ik zeide het reeds, is deze vraag niet te beantwoorden al vermoed ik, dat een onderzoek in een bevestigend antwoord zou resulteeren.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat de Regeering het gewicht van deze zaken onderschat, als zij eenerzijds vreest voor „groote practische bezwaren'' of anderzijds van meening is, dat instituten als waarop ik zinspeel, wel bij de instellingsordonnantie kunnen worden ingevoerd.

Deze kwesties dienen principieel te worden geregeld en niet incidenteel bij de invoering. Mocht door het door mij noodig geachte onderzoek de Regeering tot het inzicht komen, dat dergelijke hier bedoelde vormen de voorkeur verdienen, dan zullen zonder twijfel de „groote practische bezwaren'' zonder „groote practische moeilijkheden'' kunnen worden overwonnen en binnen het kader van de decentralisatie wet.

Thans een enkele greep uit de practijk. Hebben de locale raden met inheemsche meerderheid in de buitengewesten laten zien, dat de door de Regeering voorgestelde wijze van samenwerking de juiste is?

Ik meen te mogen aannemen, dat een ieder die met dergelijke raden heeft gewerkt, deze vraag ontkennend zal beantwoorden, behoudens misschien ten aanzien van den Minahasaraad. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ook deze laatste gunstige uitzondering mag geen maatstaf zijn, want hier had men zeer bijzondere omstandigheden, immers betreft het hier een bevolking, die reeds langen tijd intensieve aanraking had met het Westersche gedachteleven. En dat niet voldoen van deze raden moge voor een deel te wijten zijn aan een minder gelukkig gekozen taakverdeeling, in hoofdzaak ligt de oorzaak elders, namelijk in een verkeerd gekozen opzet, welke onvoldoende rekening hield met de geaardheid van de meesten dergenen, die geroepen werden in deze raden zitting te nemen.

Ik zelf was een tijdlang voorzitter van een dergelijken raad in een streek, die men thans geschikt acht om deel uit te maken van een groepsgemeenschap. Bij mijn optreden bestond die raad ruim 8 jaar, maar nog altijd voelden de leden zich er als katten in een vreemd pakhuis; men was er niet op zijn gemak, vond de sfeer onbehaaglijk; de meeste leden hielden vrijwel steeds hun mond; eenige der jongeren kwamen herhaaldelijk terug met onpractische quasi-moderne voorstellen: aanstelling van wethouders en dergelijke. Mijnheer de Voorzitter! Ik zal U bijzonderheden sparen; slechts wil ik hier, om de sfeer aan te duiden een voorbeeld geven. Eenige leden vroegen mij in vertrouwen, uit den raad te mogen wegblijven. De opzichter der Burgerlijke Openbare Werken namelijk, die ambtshalve directeur van locale werken was, was een man uit de streek en de afstammeling van een vroegeren slaaf; de bedoelde leden konden niet verdragen, dat deze man op de raadsvergaderingen dichter bij mij zat, dan zij, die afstammelingen van adellijke geslachten waren. En dergelijke ervaringen hadden mijn voor-

(Coolhaas.)

gangers en opvolgers, ook collega's die andere raden voorzaten. Ik was ook voorzitter van twee gemeenteraden, waar de inheemsche leden de minderheid van den raad uitmaakten, ook daar dergelijke verschijnselen; verschillende van de inheemsche leden gaven mij duidelijk te kennen, hoe weinig zij zich in een in dezen vorm samengesteld lichaam thuis gevoelden. Men versta mij wel, Mijnheer de Voorzitter, geenszins wil ik hiermede zeggen, dat de mannen die leden waren van de drie bedoelde raden, niet in staat waren zonder schroom, frank en vrij voor het algemeen belang op te komen. Van de meeste van hen kreeg ik, maar buiten den raad, waardevolle adviezen, zoowel van de adathoofden, als van de ambtenaren, de onderwijzers, de godsdienstbeambten, de landbouwers onder hen, ook als zij wisten, dat hun inzichten met de mijne niet overeenstemden. Maar steeds geschiedde dit in hun sfeer, op hun wijze, in aansluiting aan hun gedachteleven.

Met dit alles voor oogen is de veronderstelling toch niet gewaagd, dat de groepsgemeenschapsraden op den voet van deze ordonnantie evenmin zullen aanslaan in de inheemsche sfeer. En het is daarom, dat ik het vertrouwen, dat de Regeering in de levenskracht van deze nieuwe raden stelt, niet kan deelen.

Ik heb een tweede groot bezwaar, dat ik echter slechts kort wil aanstippen; ik bedoel de kwestie van de personeelsvoorziening.

Op pagina 6 van de Memorie van Toelichting van onderwerp **94** van verleden jaar sprak de Regeering, doelend op het werk der groepsgemeenschapsraden van „den uiterst moeilijken arbeid, die thans moet worden verricht". Veel zal van het slagen van dien arbeid bij deze ongeoefende raden, vooral waar zij op de wijze zijn ingericht als hier is voorgesteld, afhangen van de prestaties der ambtenaren, die hen ten dienste zullen staan. Vermoedelijk zal de financieele toestand dier raden den eersten tijd wel niet zoo gunstig zijn, dat zij aan bekwame ambtenaren gunstiger voorwaarden kunnen aanbieden dan deze bij het gouvernement zullen genieten; de raden zullen hebben te werken met de ambtenaren, die te hunner beschikking worden gesteld, jonge en minder ervaren ambtenaren, zegt de Regeering zelf op blz. 11 van de Memorie van Antwoord. En deze menschen zullen hebben te werken „bij uiterst moeilijken arbeid", onder moeilijke omstandigheden, ter beschikking van den raad, onder de bevelen van den voorzitter en „in contact met centrale technische landsorganen". De Regeering gaat op de personeelsvoorziening thans nog niet verder in, maar ik kan mij nu reeds kwalijk indenken, dat deze ambtenaren op deze wijze met evenveel toewijding, dus even goed, zouden werken als thans het geval is. Ook in dit opzicht zie ik in den nieuwen toestand het tegendeel van vooruitgang; het hier gemeende bezwaar zou minder gelden, als de raad zelf een succes zou blijken te zijn, maar dit juist is, naar ik meen te hebben aangetoond, zeer twijfelachtig.

In de derde plaats enkele woorden over de bemoeienis, die het Binnenlandsch Bestuur met deze groepsgemeenschappen zal hebben. Met veel waardeering constateerde ik, dat — en hoe zou het ook anders kunnen — de Regeering oog heeft voor de schatten, die door het bestuurscorps zijn verzameld aan bestuursdeskundigheid en bestuurstraditie. Met de Regeering ben ik van oordeel, dat alleen de leden van dit corps de plaatsen in de raadsorganisatie kunnen innemen, die hun in het ontwerp zijn toegedacht. Het besturen is is een vak, dat geleerd moet worden, welke waarborg bestaat er, dat een ander dan een bestuursambtenaar deze raden — naar ik wil hopen van anderen vorm dan in het ontwerp belichaamd — met succes zou voorzitten? Wat in de buitengewesten is tot stand gekomen aan waarden als straks door mij bedoeld, is toch ongetwijfeld, na de eventueele pacificatie,

(Blaauw.)

voor het grootste deel het gevolg van den arbeid van het corps der bestuursambtenaren. Het spijt mij daarom, dat de Regeering niet heeft willen ingaan op de in het afdeelingsverslag gedane suggestie om aan den gouverneur behalve de bevoegdheid toe te kennen om besluiten van den raad op te houden, te schorsen, te vernietigen of niet goed te keuren, hem daarnaast de bevoegdheid te geven om positief te werk te gaan, door bij geval tusschen den raad en zijn voorzitter geen overeenstemming mocht worden bereikt, over bepaalde besluiten of begrootingsonderdeelen, hem te machtigen die besluiten te nemen of begrootingsonderdeelen vast te stellen. Ik betwijfel of, indien later de behoefte gevoeld mocht worden aan een verleening van dergelijke bevoegdheden, daartoe tijdig kan worden overgegaan, in dat geval hebben dergelijke maatregelen van den betrokken raad een bepaald hatelijk karakter.

Noode mis ik ook een voorziening in de mogelijkheid, dat zich het geval voordoet, dat de resident-niet voorzitter van den raad, uit een oogpunt van algemeen belang bezwaren heeft tegen een door den raad in overeenstemming met zijn voorzitter genomen besluit. Daarvoor ware dien resident een suspensief vetorecht toe te kennen.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal U duidelijk zijn, dat ik bij den nieuwen staat van zaken de door mij in het begin van mijn rede genoemde waarden onvoldoende gewaarborgd acht. Ik zal dus, tot mijn spijt, mijn stem aan dit ontwerp niet kunnen geven.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, nog een enkele opmerking. De argumenten, die de Regeering gaf in de Memorie van Antwoord, waar Zij haar standpunt uiteenzette omtrent de artikelen 14 leden 2 en 3, 49 lid 2, 53, 60 lid 3, 144 lid 1, geven mij zoo goed als geen licht. Gáárne zou ik vernemen, wáárom in deze gevallen de Regeering meent te moeten vasthouden aan de redactie der andere decentralisatieordonnanties.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! In algemeene beschouwingen zal ik mij, anders dan mijn beide voorgangers op dit spreekgestoelte in hun belangwekkende en belangrijke redevoeringen, niet begeven; ik zal mij beperken tot het maken van enkele opmerkingen over het ontwerp, dat ons is voorgelegd.

Maar alvorens daartoe over te gaan, zou ik dit toch wel ter geruststelling van den geachten Regeeringsgemachtigde, voorzoover het noodzakelijk mocht zijn, willen verklaren en wel, dat ik mij in het algemeen wel met het ontwerp zooals het is geformuleerd, kan vereenigen. Ik kan zelfs verdergaan en het beroep op samenwerking, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord op den Volksraad heeft gedaan, honoreeren, het beroep, waarbij de Regeering den Volksraad vraagt, er wel mede accoord te gaan, de werkwijze te volgen, die de Regeering zich heeft gedacht, en die hierin bestaat, dat de verschillende ontwerpen naar volgorde van urgentie worden opgemaakt en bij den Volksraad ingediend, zoodat een opeenhooping van ontwerpen vermeden wordt.

Ik zou hieraan echter toch wel willen toevoegen, dat ik hetzelfde gemis heb gevoeld als mijn geacht medelid, de heer Moelia, dat wij in geen enkel opzicht inzage hebben gekregen in de gedachten, die de Regeering bij de verdere decentralisatie op dit punt beheerschen.

Bij de bestudeering van het ontwerp zelf ben ik echter meermalen getroffen door een gebrek aan staatkundig evenwicht, een legislatieve onelegantie, een innerlijke tegenstrijdigheid bij de verschillende het ontwerp beheerschende gedachten en bij de uitwerking, de formuleering dier gedachten in het ontwerp zelf.

De instelling van de groepsgemeenschappen wordt ingeluid met een groot optimisme, met een zekerheid omtrent de levensvatbaarheid, waaromtrent echter mijn geacht medelid,

(Blaauw.)

de heer Coolhaas, eenigen twijfel heeft geuit en verder met een vertrouwen in de daadkracht, die de komende gemeenschappen zullen hebben.

Dit vertrouwen, deze zekerheid en dit optimisme resulteeren dan ook in de gedachte toekenning van een volledige overdracht van bevoegdheden en daarnaast een volkomen financieele onafhankelijkheid van het gouvernement. Natuurlijk een onafhankelijkheid voorzoover dat bij de bestaande staatsorde hier te lande mogelijk is.

Een dergelijke onafhankelijkheid en de uitvoering van een zoo ver gaande taak zou slechts te bouwen zijn op een sterk levende „public spirit" in die gemeenschappen, op een sprekend verlangen naar zelfbestuur in die streken en, vooral niet te vergeten, een bijzondere capaciteit voor de uitvoering van die taak. De Regeering geeft van dit alles blijk in de geheele Memorie van Toelichting en ook in de Memorie van Antwoord. Ik zou, ter adstructie van hetgeen ik zooeven gezegd heb, slechts behoeven te verwijzen naar een paar zinsneden in de Memorie van Toelichting (blz. 39 roneo), waarin de Regeering onder anderen het volgende verklaart:

> „In deze Buitengewesten n.l. zal naar het aangenomen plan van de bestuurshervorming geen raad worden ingesteld dan met gelijktijdige volledige overdracht van taak en met gelijktijdige totstandbrenging van een financieele verhouding gelijk zooeven bedoeld werd. De raden in de buitengewezen worden derhalve van stonde af aan niet, gelijk op Java, aangewezen op 's Landskas, maar op de draagkracht van het eigen gebied gelijk dit weerspiegeld wordt in de af te stane landsmiddelen geheven in dit gebied en in de eventueele ontwikkeling van eigen regionale belastingen. De raden in de Buitengewesten zullen ook niet beginnen met jarenlang wegenraden te zijn en overigens bijna geen bemoeienis te hebben. Het gevaar dat zij zich zullen verliezen in formalisme, oeslaag en in perfectionisme, gelijk anders zoo licht kan plaats vinden, is hier derhalve minder groot."

Op dit formalisme, dien omslag en dat perfectionisme moet ik straks nog even terugkomen.

Een weinig tevoren verklaart de Regeering:

> „Zoo blijkt derhalve de doorvoering van de plannen voor de bestuurshervorming in de buitengewesten gestalte te zullen geven aan eene overdracht van bevoegdheden uit het centrum, en aan nieuwe bestuursinstellingen speciaal in het rechtstreeks bestuurd gebied van de buitengewesten, die in vele opzichten en grondig zullen verschillen van hetgeen de bestuurshervorming op Java voortbracht."

En nog eens weer in de Memorie van Antwoord verklaart de Regeering (blz. 1 roneo):

> „Uiteraard behoort hierbij ook naar het oordeel van de Regeering de bedoeling voor te zitten om gemeenschappen te stichten welke hare inwendige aangelegenheden wezenlijk zelfstandig zullen behartigen. De Regeering heeft de overtuiging dat deze opzet slagen zal omdat, naar zij verwacht, in de groepsgemeenschappen zich groote levenskracht zal ontwikkelen. In de thans nog latente aanwezigheid dezer levenskracht, en niet in wettelijke bepalingen noch in beperking van toezicht, schuilt de voornaamste voorwaarde voor het welslagen dezer gemeenschappen."

Wij stellen ons dus op de basis, dat in die groepsgemeenschappen een sterke levenskracht zal zijn en, zooals ik zooeven al zei, een bijzondere capaciteit tot uitvoering van een volslagen overgedragen landstaak.

Maar in flagrante tegenspraak hiermede is al dadelijk art. 2 van de voorliggende ontwerp-ordonnantie, regelende de instelling van de groepsgemeenschappen op den voet van art. 123 I. S.

Mijn geacht medelid, de heer Moelia, heeft er terloops op gewezen, dat die instelling zal geschieden op den voet van art. 123 I. S., maar hij is dit verder gepasseerd, omdat er, naar het schijnt, al zoo veel over gesproken is.

Op dit punt kan ik den heer Moelia niet volgen. Ik zal hierop nog nader moeten ingaan.

Art. 123 I. S. zegt het volgende:

> „Naarmate de omstandigheden het toelaten, worden voor gewesten of gedeelten van gewesten geldmiddelen afgezonderd uit die, bedoeld in art. 117" — dat zijn de algemeene landsmiddelen — „teneinde als eigen geldmiddelen van het betrokken gebied te strekken ter voorziening in bijzondere behoeften van dat gebied."

U ziet, Mijnheer de Voorzitter, dit is een en al voorzichtigheid bij de regeling van de organismen, die op den voet van dit artikel in het leven zullen worden geroepen. Derhalve naarmate de omstandigheden dit toelaten, zal men geldmiddelen afzonderen uit de algemeene middelen. M.a.w. deze organismen, voortspruitend uit artikel 123 I. S. zullen voornamelijk leven van een vaste uitkeering uit de landsmiddelen.

In klinklaren strijd hiermede is de verklaring der Regeering, dat deze vaste uitkeeringen niet de voornaamste bronnen zullen zijn, waarvan deze lichamen in den vervolge zullen leven, want dat zij zullen worden gemaakt volkomen financieel onafhankelijk, dat zij de landsmiddelen zullen krijgen, die op het oogenblik daar nog door het land worden geheven.

Verder verklaart artikel 123 I. S., dat de organismen, die op grond daarvan in het leven geroepen zullen worden, slechts zullen mogen zorgen voor bijzondere behoeften en wel bijzondere behoeften, die stuk voor stuk bij ordonnantie zullen worden aangewezen. Maar wat zegt artikel 40 van het ontwerp? Daar staat, dat de regeling en het bestuur der gewestelijke huishouding wordt opgedragen aan den raad. De regeling en het bestuur van de gewestelijke huishouding omvat alles, wat niet strikt is uitgesloten. Daaronder wordt derhalve niet alleen verstaan het zorgen voor wegen, bruggen, gooten, abattoirs, e.d., maar ook voor onderwijs, landbouwvoorlichting, als dat noodig is en zelfs het zorgen voor de eigen politie.

Dit alles kan ik niet in overeenstemming brengen met den geest van artikel 123 I. S., dat dan ook daarmede in strijd is, vooral in verband met de overdracht van de volledige regeling van het bestuur der gewestelijke huishouding. Daarvoor zou ik even een aanhaling willen doen uit de Memorie van Antwoord, die destijds door Minister Idenburg is opgesteld op de wet, destijds nog het ontwerp van wet, dat het aanschijn heeft gegeven aan de artikelen 68*a* en volgende van het toenmalig Regeeringsreglement, artikelen die overeenkomen met de artikelen 123 en volgende van de I. S. In die Memorie van Antwoord is een passage, die speciaal handelt over de regeling en het bestuur van de eigen huishouding.

Minister Idenburg heeft daarover het volgende gezegd:

> „Het denkbeeld om in het derde lid te bepalen, dat aan de raden de regeling en het bestuur worden overgelaten van de huishouding van het gebied waarvoor ze zijn ingesteld", — wat hier dan gebeurt — „is niet in overeenstemming met de in de Memorie van Toelichting uitvoerig betoogde noodzakelijkheidheid om met de toepassing der decentralisatie geleidelijk te werk te gaan. Zoolang aan een raad de locale aangelegenheden nog slechts gedeeltelijk ter regeling en behartiging zijn toevertrouwd, zoolang bovendien het centraal gezag zich moet voorbehouden de door den raad voorloopig vastgestelde begrootingen zoo noodig te wijzigen, kan bezwaarlijk worden gezegd, dat de regeling en het bestuur van de huishouding van het gebied, waarvoor hij is ingesteld, den raad zijn overgelaten. Aan de bedoeling van het denkbeeld kan worden voldaan door opneming in het ontwerp van het voorschrift, dat aan de raden

(Blaauw.)

zooveel mogelijk worden gelaten het bestuur der locale geldmiddelen en de regeling der locale uitgaven.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een beetje ruime aanhaling gedaan, maar daaruit kan men wel tot de conclusie komen, dat de wet op de Indische staatsinrichting, het vroegere Regeeringsreglement en de gedachte, welke daarbij voorzat, zich niet vereenigen, wat artikel 123 I. S. en volgende betreft, met de toekenning van de regeling en het bestuur van de gewestelijke huishouding.

Het artikel 40 van het ontwerp, dat ons is voorgelegd, is dus mijns inziens onvereenigbaar met art. 123 en volgende. Het staatkundige evenwicht, waarvan ik zooeven sprak, is hier zoek.

Mijnheer de Voorzitter! Toen wij op Java met de decentralisatie begonnen, deed die decentralisatie, wanneer ik eens een beeld mag gebruiken, zijn intrede als een zeer bescheiden knaapje was dan ook in zijn bescheidenheid getooid in de plunje van een knaapje, derhalve, laat ik zeggen, in een kort broekje. Doch dat knaapje werd langzamerhand grooter, ontwikkelde zich tot jongeling, als hoedanig ik dan zou willen beschouwen de tegenwoordige stadsgemeenten, regentschappen en provincies. Toen hij zoo opgegroeid was, kreeg hij een plunje in evenredigheid met zijn leeftijd. Hij kreeg de lange broek aan van de bestuurshervormingswet; dat zijn de artikelen 119 en 121 I. S. En hier krijgen wij thans de aankondiging, dat zijn intrede zal doen niet een bescheiden knaapje en ook niet een jongeling, doch een volwassen man met een baard en een pijp in zijn mond.

Het vreemde in dit geval is echter, dat die man aankrijgt het korte broekje van de decentralisatie van 1903. Nu zegt de Regeering wel in de Memorie van Antwoord, dat wij dit artikel 123 niet al te somber moeten opvatten, doch dat men daarnevens moet letten op art. 124 en volgende, doch de geachte Regeeringsgemachtigde zal toch niet willen tegenspreken, dat het karakter van de bestuurshervorming of van de decentralisatie, die krachtens die artikelen zijn leven heeft gekregen, wordt bepaald in art. 123 en dat daar ook de contouren zijn getrokken van de bevoegdheden van die lichamen. Die contouren behelzen dan de afzondering van een aantal geldmiddelen en de verzorging van zeer bepaalde bijzondere behoeften. Nu zegt de Regeering ook in haar Memorie van Antwoord, dat die voorschriften van de I.S. geen wettelijke bezwaren in den weg leggen aan deze ontwikkeling krachtens het ontwerp, dat ons is voorgelegd, maar ik geloof, dat ik zooeven door die aanhaling uit de Memorie van Antwoord van Minister Idenburg toch wel heb aangetoond, dat die wettelijke bezwaren wel bestaan. Dan nog dit. Gesteld, dat er inderdaad geen wettelijke bezwaren bestaan. Ik voor mij zou het dan toch niet erg prettig vinden, mijn juridische gevoelens strijden daartegen — ik zou haast zeggen, mijn juridische aesthetica — om eraan te denken, dat er in de buitengewesten mannen met baarden en een pijp in den mond rondloopen in korte broekjes. Wanneer deze mannen nog korte broekjes aan zouden hebben, die tegenwoordig modern zijn, dan zou ik er inderdaad geen bezwaar tegen hebben, doch wat zij aanhebben is een oudmodisch kleedingstuk; dat zijn kleedingstukken uit het jaar 1903, gemaakt voor bescheiden jongetjes tot 12 jaar.

Mijnheer de Voorzitter. Dat zijn dan voornamelijk mijn bezwaren tegen de staatkundige onevenwichtigheid van dit ontwerp. Maar ik heb ook nog enkele andere kleinere bezwaren, die deze onevenwichtigheid mijns inziens aantoonen. Wij hebben te dien aanzien in de eerste plaats te maken met art. 5 lid 3, waarin vastgelegd is, dat de raad zal bestaan, niet alleen uit verkozen leden, doch bovendien uit benoemde leden. Verder art. 5, lid 4,, waarin nog eens uitdrukkelijk wordt verklaard, dat de mogelijkheid openstaat om leden ambtshalve tot lid van de groepsgemeenschap aan te wijzen en tenslotte om het trio vol te maken is daar art. 11 lid 1, waarbij iedere ambtenaar, die eventueel tot lid van de groepsgemeenschap zal worden benoemd, gedwongen wordt om die benoeming te aanvaarden.

De heer Moelia heeft ook dit punt even terloops behandeld. Ik kan met zijn bezwaren ten aanzien van dit punt volkomen accoord gaan.

Verder is er de mogelijkheid tot het instellen van commissies van financiën, met uitschakeling van de colleges van gecommiteerden. Ook de heer Moelia heeft er zooeven op gewezen, dat een groot gedeelte van de macht van den raad geconcentreerd wordt op het dagelijksch bestuur en den voorzitter.

In artikel 21, waarin is vervat de regeling van het voorzitterschap, is ook de mededeeling vervat betreffende de regeling van het vervangend voorzitterschap. Ook hieromtrent heeft de heer Moelia zijn bezwaren doen hooren.

Dan artikel 22, lid 3, krachtens welke de notulen van de raadsvergaderingen worden opgemaakt op de wijze, zooals het den voorzitter behaagt en niet zooals het den raad behaagt.

In artikel 104 wordt verder bepaald, de bekendmaking van de vastgestelde begrooting, op de wijze, niet zooals de raad haar bepaalt, maar de voorzitter.

In artikel 143 wordt het noodig gevonden, dat op de groepsgemeenschappen met een buitengewoon sterk public spirit, en capaciteit tot zelfbestuur, de resident toezicht houdt.

Ik zal nog even in het kort op deze punten terugkomen. Die regelingen, waarin de benoeming van de leden van den raad wordt vastgesteld, dat zijn artikel 5 leden 3 en 4 en art. 11, lid 1, hebben bij mij de vraag doen rijzen, waar of dan toch die latent aanwezige levenskracht tot wezenlijk zelfstandige behartiging van de inwendige aangelegenheden blijft, wanneer het nog noodig is, op zijn sterkst gezegd, ambtenaren te dwingen eventueel tegen hun zin lid te zijn van die groepsgemeenschap.

Wat het ambshalve zitting nemen in de autonome raden betreft en de benoeming, alsmede het gedwongen lidmaatschap, daarover is al zeer veel geschreven. Ik zou willen volstaan met enkele aanhalingen onder anderen van den huidigen professor Mr. J. J. Schrieke, iemand die degelijke kennis van Indië hier vergaard heeft in alle mogelijke kwaliteiten en die bijvoorbeeld de volgende uitspraak heeft gedaan:

> „Maatschappelijk werk doet men uit eigen aandrift of niet; zeker niet op overheidsbestelling.''

Verder lees ik van de hand van professor Mr. J.J. Schrieke:

> „Ter wille der verplichte ambtelijke meerderheid moest de Regeering beslag leggen op ambtenaren, die dikwijls niets van de nieuwe instellingen moesten hebben, maar toch voor de eer niet bedanken mochten. Nagenoeg niet in staat zich te doen voorlichten over den lust voor en het succes in maatschappelijken arbeid, die toch ongetwijfeld ook toen aan sommige ingezetenen eigen was koos de benoemende Regeering als teeken van geschiktheid voor het raadslidmaatschap een hooge maatschappelijke positie.''

Verder:

> „Was het wonder, dat deze heeren wel eens spijbelden? Aan het stelsel van benoeming der leden door de Regeering en een ambtelijke meerderheid kleeft de beginselfout, dat de Regeering de motorische kracht blijft in plaatselijke aangelegenheden.''
>
> „Het zou er fraai gaan uitzien, wanneer de ambtenaren de hun opgedragen functiën al dan niet waarnemen naar gelang hun dit goeddunkt ..... De Regeering wordt controleur van de deelneming aan raadsvergaderingen, komt tot het uitdeelen van ontevredenheidsbetuigingen en het lidmaatschap van een gemeenteraad wordt een „tewerkstelling'' bij dien raad. Nog decentralisatie?''

(Blaauw.)

Met betrekking tot deze tewerkstelling bij de raden geeft de Regeering prompt antwoord, waar Zij in de Memorie van Antwoord de aanvaardingsdwang van genoemde ambtenaren behandelt. Zij zegt daar:

„Deze bepaling heeft alleen het oog op de wenschelijkheid, dat indien in eenig gebied slechts enkele ambtenaren doch geen particulieren met zekere speciale bijv. juridische kennis bescheiden zijn — dit zal in de Buitengewesten allicht voorkomen — het mogelijk moet wezen op te voorkomen, dat dergelijke ambtenaren de diensten, welke zij als raadslid kunnen bewijzen, aan de betrokken regionale gemeenschap onthouden."

Wat zei Schrieke ook weer?:

„De Regeering wordt controleur van de deelneming aan raadsvergaderingen, komt tot het uitdeelen van ontevredenheidsbetuigingen en het lidmaatschap van een gemeenteraad wordt een „tewerkstelling" bij dien raad."

Dat is toch niet het karakter van het raadslidmaatschap; wanneer het noodig is, ambtenaren met zeer speciale kennis bij de besturen van de groepsgemeenschappen te hebben, zal de Regeering er voor moeten zorgen, dat dergelijke ambtenaren worden aangesteld als ambtenaar van dien raad, maar zeer zeker niet als vertegenwoordigers van de bevolking in die groepsgemeenschap. Ik zou dan toch wel de Regeering willen verzoeken, om, al is het alleen maar voor den vorm, deze dwang tot aanneming van het raadslidmaatschap van ambtenaren uit het ontwerp te schrappen. Ik geloof, dat bij eenige aandrang van regeeringszijde op haar ambtenaren, voldoende invloed kan worden uitgeoefend om, wanneer dit noodig is, er deze ambtenaren toe te brengen, dat raadslidmaatschap ook werkelijk te aanvaarden en dan kan ik tenminste leven in de fictie, dat in de groepsgemeenschapsraden alleen maar leden worden gevonden, die daar inderdaad ook zitten met volle instemming van henzelf, al is de werkelijkheid soms dan ook anders.

Ik zal nog een enkele aanhaling doen met betrekking tot het kwaad, dat is gelegen in het benoemen van raadsleden, in het ambtshalve zitting nemen van leden in een groepsgemeenschapsraad en zal daartoe een aanhaling doen uit wat de heer J. C. Brinks, een goede bekende bij het Binnenlandsch Bestuur, daarover heeft gezegd in verband met de toenmalig bestaande organisatie der gewestelijke raden, in het Koloniaal Tijdschrift:

„Van de hiërarchieke verhouding van deze leden tot den leider der vergadering, die in theorie weliswaar niet als Resident doch als voorzitter aan de beraadslagingen deelneemt, kan natuurlijk niet veel goeds verwacht worden. Bovendien is het voor de overige niet-ambtelijke leden geen prettig vooruitzicht hun stem te verheffen tegen maatregelen of voorstellen van den voorzitter, nu zij een gewoonlijk goed gedisciplineerd ambtelijk centrum tegenover zich weten. Het wordt zeker meer tijd, dat het instituut van ambtelijk lidmaatschap in de gewestelijke raden tot meer redelijke verhoudingen wordt terug gebracht om tenslotte wellicht geheel te verdwijnen."

Maar dan vraag ik, waarom kan het dan niet dadelijk worden weggelaten, waar hier nieuwe groepsgemeenschappen worden ingesteld met een zeer sterk levend besef ten opzichte van de waarneming van de haar opgedragen taak?

Het citaat gaat verder:

„Want hierin is zeker een der redenen gelegen, waarom het publiek deze raden als regeeringsinstrumenten beschouwt en zij nog weinig aan populariteit gewonnen hebben."

En verder:

„Hoewel de bezwaren tegen de instelling der benoemde raadsleden mijns inziens niet zoo groot zijn als tegen die der ambtshalve leden, blijft toch altijd dit euvel bestaan, dat een gemakzuchtig voorzitter het door zijn aanbeveling (waarvan in den regel de eerst voorgedragene benoemd wordt) geheel in de hand heeft, leden te doen aanwijzen, waarvan hij de meeste meegaandheid kan verwachten of waardoor de gewestelijke belangen niet alle worden vertegenwoordigd; in elk geval ontbreekt bij deze wijze van voorziening alle contact met de bevolking zelf. Om frisch leven in de raden te brengen — en dat wil de Regeering toch met de groepsgemeenschappen — is een andere wijze van aanvulling noodig."

Het volgende punt, dat ik zooeven genoemd heb is de gedachte, die de Regeering nog altijd bezighoudt, dat bij deze volledige overgedragen taak nog mogelijk zou zijn een bestuur zonder college van gecommitteerden en derhalve alleen met een financieele commissie. Ik moet hier toch de vraag stellen, als het de Regeering ernst is met de volledige overdracht van de taak, veel meer dan op het oogenblik de gemeenten, regentschappen en provincies op Java hebben, als de taak in de buitengewesten nog veel verder gaat: kan dat alles dan uitgevoerd worden zonder college van gecommitteerden, moet dan nog gedacht worden aan de instelling van een financieele commissie, die destijds, toen de decentralisatie op Java schroomvallig haar intrede deed, werd gedacht als voorloopigen maatregel?

Dan de kwestie van den voorzitter. Ons geacht medelid, de heer Moelia, heeft dit punt zooeven reeds ruimer bezien. Ik zou wat hij daarover gezegd heeft, ook hier willen onderstrepen en dan in het bijzonder nog wel de regeling van de vervanging van den voorzitter. Kan ik tot op zekere hoogte desnoods nog meegaan met de aanwijzing van een bestuursambtenaar als voorzitter van den groepsgemeenschapsraad — als de voorzitter van den groepsgemeenschapsraad bij afwezigheid zou moeten worden vervangen door dengene, die den bestuursambtenaar als zoodanig vervangt, moet ik daartegen toch wel sterke bezwaren aanvoeren, want ik kan aannemen, dat de voorzitter van den groepsgemeenschapsraad geheel thuis is in de dagelijksche werkzaamheden; maar is de plaatsvervanger van den voorzitter dat ook? Er is geen enkele regel in het ontwerp, die er in voorziet en men moet dus aannemen, dat het normaal is, dat hij, die den voorzitter in zijn bestuurstaak vervangt, niet noodzakelijk lid van den groepsgemeenschapsraad is. En moge hij dat al zijn, het zal toch wel een buitengewoon toeval zijn, als hij ook nog lid zou zijn van het college van dagelijksch bestuur, van het college van gecommitteerden. En het is daar, waar het meeste werk van de komende groepsgemeenschappen zal worden gevergd. Degene, die logisch het meest in aanmerking komt om den voorzitter te vervangen, is een lid van het college van dagelijksch bestuur. Daarom zou ik ook hier weer de suggestie willen doen een regeling in het ontwerp op te nemen, waarbij de vervanging van den voorzitter wordt geregeld, ongeveer, zooals het gebeurt in de provincie-ordonnantie voor Java.

Dan de regeling der notuleering. In het ontwerp wordt gezegd, dat de notulen zullen worden opgemaakt op de wijze, zooals de voorzitter dat het best acht en de Regeering motiveert dit hiermede, dat alleen de voorzitter in staat is de capaciteit van de secretarie te schatten en te voorkomen, dat aan het opstellen der notulen te veel arbeid en kosten worden besteed.

Maar, voor het richtig houden van notulen is toch niet primair de capaciteit van de secretarie? Wanneer de raad een bepaalde wijze van opstellen van de notulen wenschelijk zou achten en die bepaalde wijze de capaciteit van de secretarie inderdaad overschrijdt, is de raad de eerste, die ervoor kan zorgen, dat de secretarie op krachten komt, maar om de zaak om te draaien en te zeggen: men heeft te maken met een zekere capaciteit van de secretarie en naar aanleiding daarvan zullen wij eens zien, hoe genotuleerd wordt.

(Blaauw.)

is de zaak toch wel op den kop zetten. Ook hier, Mijnheer de Voorzitter, zou ik derhalve, zooals ook op Java gebeurt, de wijze van opmaken van de notulen, die in zeer veel gevallen van zeer bijzonder belang kan zijn, over willen laten aan den raad en niet aan den voorzitter.

Hetzelfde betreft de wijze, waarop de begrooting van de groepsgemeenschappen zal worden bekendgemaakt. Ook deze bekendmaking zal geschieden op de wijze, die de voorzitter wenschelijk acht en niet op die welke de raad wenschelijk acht, zooals bijv. bij de regentschappen op Java. Dit motiveert de Regeering door te wijzen op onnoodige omslachtigheid, ten aanzien van deze aangelegenheid te vermijden.

Van „onnoodige omslachtigheid" gesproken; ik moet nu toch even teruggrijpen naar hetgeen ik zooeven gezegd heb.

In de Memorie van Toelichting (blz. 40 roneo), zegt de Regeering:

> „De raden in de Buitengewesten zullen ook niet beginnen met jarenlang wegenraden te zijn en overigens bijna geen bemoeienis te hebben. Het gevaar dat zij zich zullen verliezen in formalisme, omslag en in perfectionisme, gelijk anders zoo licht kan plaats vinden, is hier derhalve minder groot."

Waarom is de Regeering dan ineens bang, dat ten aanzien van de bekendmaking van de begrooting, de raad zich zal verliezen in onnoodige omslachtigheid? Heeft de Regeering dan een dusdanig wantrouwen in den raad, dat Zij de regeling van de aangelegenheid, die toch net zoo goed als het opmaken van de notulen, wel degelijk valt onder de regeling en het bestuur van de eigen huishouding wil ontnemen aan den raad en die aan den voorzitter wil toekennen? Ik zie dat niet in.

Dan tenslotte de kwestie van het toezicht van den resident op de komende groepsgemeenschappen. Ten opzichte van dit punt is in het Afdeelingsverslag gevraagd, of het wel noodzakelijk is, bij de komende groepsgemeenschappen ook dit toezicht, zooals het in de regentschapsordonnantie art. 124 is vervat, over te nemen. Er is op gewezen, dat de praktijk op Java ten opzichte van dit toezicht velerlei moeilijkheden heeft geschapen, zonder dat daartegenover een dadelijk aanwijsbaar nut kan worden gesteld. Is het in dat verband niet beter, dat toezicht maar te laten vervallen?

De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord (blz. 25 roneo):

> „Het onderzoek, waarvan hier sprake is" — er is een onderzoek naar de werking daarvan ingesteld — „heeft geleid tot het doen van voorstellen, welke nog bij de Regeering in behandeling zijn. Het resultaat van deze behandeling ware af te wachten. Het toezicht van den resident, waarover dit artikel handelt, kan niet worden gemist."

En dadelijk daarop:

> „Wat betreft de opmerking van eenige leden, om in dit artikel ook het toezicht van den gouverneur te omschrijven, wordt er op gewezen, dat bedoeld toezicht elders in dit ontwerp en wel bij de aangelegen punten reeds voorziening heeft gevonden."

Ik zie juist in het antwoord van de Regeering een versterking van wat ik ten aanzien van dit toezicht heb gezegd. Dat toezicht is geheel vaag, onbepaald en het gevolg daarvan is dat men niet weet, wat het inhoudt.

Nu krijgt men deze eigenaardigheid, dat aan den resident het volledige toezicht op de groepsgemeenschap wordt opgedragen, maar aan den gouverneur, die toch een sterkeren invloed heeft op het leven van deze groepsgemeenschappen, dat algemeen toezicht niet wordt toegekend, maar in bepaalde artikelen zeer bepaald omschreven bevoegdheden.

Hoe staat het nu met het evenwicht tusschen de bevoegdheden van den resident die het algemeen toezicht heeft en die van den gouverneur, die, voorzoover hij toezicht uitoefent, gebonden is aan bepaalde artikelen, die dat toezicht omschrijven?

Ik zou daarom art. 143 van de groepsgemeenschapsordonnantie willen schrappen. Ook hier is men er eerder mede gebaat dan geschaad.

Dan zou ik nog enkele opmerkingen willen maken naar aanleiding van het ontwerp, los van de algemeene bezwaren, die ik tegen de staatkundige onevenwichtigheid had.

Ik heb reeds tweemalen uit de Memorie van Toelichting aangehaald, dat men in de komende groepsgemeenschappen geen last zal hebben van formalisme, omslag en perfectionisme en voornamelijk hierdoor, omdat aan die groepsgemeenschappen een taak zal worden toebedeeld, ver uitgaande boven de taak, die aan de stadsgemeenten, provincies en regentschappen is toegekend. Ik moge hier dan toch wel vragen: wanneer de Regeering dat formalisme, dien omslag en dat perfectionisme, die haar blijkbaar hebben gehinderd bij de bestuurshervorming op Java, wil weg hebben, wat kan door toekenning van een zwaardere taak, waarom is het dan mogelijk om aan organismen, die nog geboren moeten worden in de buitengewesten een dusdanige taak op te dragen waardoor formalisme, omslag en perfectionisme niet te verwachten zijn en waarom is het niet mogelijk een gelijke taak in te ruimen aan de organismen, die men hier op Java heeft. Hindert daar dat formalisme de Regeering, dan is daartegen een goed middel: geef dan den organismen op Java een gelijke taak als de Regeering denkt aan de groepsgemeenschappen toe te kennen.

Voorts is in het Afdeelingsverslag gevraagd, waarom de Regeering geen rekening heeft gehouden met de technische herziening van de organieke ordonnanties op Java. Ik zeg het verkeerd, Mijnheer de Voorzitter, omdat de Regeering er tot op zekere hoogte wel rekening mee heeft gehouden, in zooverre enkele aanbevelingen overgenomen zijn, maar de technische herziening als geheel blijft buiten het kader dezer ordonnantie.

Ten aanzien van de technische herziening zegt de Regeering het volgende:

> „Zij die meenen dat het mogelijk zou wezen om in een kort tijdsbestek een betere redactie en een technische verbeterden inhoud van al deze bepalingen vast te stellen, welke bestand zou zijn tegen kritiek, vergissen zich."

Ik zou hier willen vragen; wat heeft de Regeering hier op het oog, sprekende van een kort tijdsbestek? Als ik het wel heb, is het rapport van de Technische Herzieningscommissie zoo ongeveer 10 jaar geleden verschenen. Is het dit tijdsbestek, dat de Regeering een kort tijdsbestek acht, *zoodat met de* voorstellen der Technische Herzieningscommissie bij deze groepsgemeenschapsordonnantie geen rekening kon worden gehouden?

De Regeering zegt verder:

> „Wie het rapport naslaat van de Technische Herzieningscommissie en constateert hoe veelomvattend de wijzigingen zijn, welke deze commissie voorstelt en hoe diep deze wijzigingen reiken, moet wel tot de conclusie komen, dat een dergelijke arbeid, niet binnen kort tijdsbestek kan worden tot stand gebracht."

Hier heeft men weer dat korte tijdsbestek, maar ik mag dan toch wel aannemen, dat in die periode van tien jaar sedert de verschijning van dat rapport, het noodige is gedaan, zoodat tegen den tijd, dat de Regeering zich zette aan het ontwerpen van deze groepsgemeenschapsordonnantie Zij toen reeds een heel lang tijdsbestek achter den rug had, zoodat, wat nog gedaan moest worden, toch zeker wel in een kort tijdsbestek kon gebeuren. Ik geloof echter, dat ik hier slechts theoretische wenschen naar voren breng.

Ik zou tenslotte de Regeering op dit punt willen vragen, of er nog wel ooit iets komt van de uitwerking der Technische Herzieningscommissie en van het rapport dat door die commissie is ingediend.

(Blaauw.)

Ik zou nu nog een enkel artikel van de ontwerp-ordonnantie willen bespreken en wel artikel 2, waarin uitdrukkelijk wordt bepaald, dat uit het gebied der komende groepsgemeenschappen niet wordt uitgezonderd het gebied der daarin gelegen gemeenten. De Memorie van Toelichting heeft mij op dit punt wel eenigszins in verwarring gebracht. Zij bevat terzake twee alinea's. In de eerste daarvan zegt de Regeering, dat deze uitschakeling der stadsgemeenten niet heeft plaats gehad

> „omdat de zooveel grootere groepsgemeenschappen in dit opzicht vergelijkbaar zijn met de provincies op Java en Madoera en dus het gebied van de binnen de grenzen van de groepsgemeenschap liggende stadsgemeenten dienen te omvatten."

Mijnheer de Voorzitter! Dat woordje „dus" begrijp ik niet. Al zijn de regentschappen op Java misschien kleiner — op gezag van de Regeering wil ik aannemen, dat ze zeer zeker kleiner zijn — dan de komende groepsgemeenschappen, dat is op zichzelf toch geen reden om te zeggen, dat de in die groepsgemeenschappen liggende gemeenten, anders dan op Java, deel moeten uitmaken van het gebied der groepsgemeenschappen.

De tweede alinea van deze toelichting herhaalt ongeveer wat in de eerste alinea is gezegd. Zij luidt:

> „Aangezien de groepsgemeenschappen wat betreft grootte, en wat betreft omvang en gewicht van op te dragen taak en bevoegdheid, tusschen de provincies op Java en Madoera en de regentschappen aldaar in staan, is er geen aanleiding om het gebied der binnen de groepsgemeenschap liggende stadsgemeenten van het gebied der groepsgemeenschap uit te sluiten."

In de tweede alinea wordt dus behalve de grootte van het gebied der groepsgemeenschap nog aangehaald de omvang en het gewicht der op te dragen taak en bevoegdheid. Hier mis ik toch wel eenig inzicht in de regeling, welke de Regeering zich denkt voor de stadsgemeenten in de buitengewesten. Ik had gedacht, dat die stadsgemeenten van een overdracht van taak en bevoegdheden op de groepsgemeenschappen toch ook wel zouden profiteeren en dat dus t.z.t. die stadsgemeenten een groot stuk van de koek zouden krijgen, zoodat het verschil in taak en bevoegdheid tusschen groepsgemeenschappen en stadsgemeenten nagenoeg zou wegvallen. Ik moet veronderstellenderwijs spreken, omdat ik niet weet, hoe de Regeering zich in dat opzicht de stadsgemeenten denkt. Indien mijn veronderstelling echter juist is, vervalt ook het tweede door de Regeering aangehaalde argument voor het niet uitsluiten van de stadsgemeenten van het gebied der groepsgemeenschappen.

In het Afdeelingsverslag zijn enkele opmerkingen gemaakt ten betooge, dat het toch wenschelijk is, het territoir van de stadsgemeenten van dat der groepsgemeenschappen uit te sluiten. De Regeering reageert daarop feitelijk niet en zegt alleen:

> „Zij ziet voor zoodanige uitsluiting geen aanleiding: op de zelfstandige positie van de stadsgemeenten maakt deze bepaling geen inbreuk."

Dat klinkt zeer geruststellend en als er verder niets bijkwam, zou men kunnen zeggen, dat men zich hierover niet druk behoeft te maken, maar de Regeering laat hierop volgen:

> „de groepsgemeenschap is daardoor in staat bij aangelegenheden, welke voorzieningen behoeven, en welke geen zuiver plaatselijk doch een ruimer regionaal karakter dragen, ook alle ingezetenen van de groepsgemeenschap, zoowel buiten als binnen de stadsgemeenten, te betrekken."

Wat is dit anders dan een aantasting van, dan een inbreuk maken op de zelfstandige positie van de stadsgemeenten? Zoodra de groepsgemeenschap het noodig oordeelt, een wetgeving in het leven te roepen, welke zich ook uitstrekt over de stadsgemeenten, zal zij dit krachtens hetgeen in deze Memorie van Antwoord is medegedeeld kunnen doen en daarmede maakt zij inbreuk op de huishouding van de gemeente.

Ik zou hier terloops ook de opmerking willen plaatsen, dat het ontwerp eigenlijk niet voorziet in eventueele conflicten van wetgeving tusschen de groepsgemeenschap en de stadsgemeenten. Ik zou dan toch nog eens een hernieuwd pleidooi willen houden om het territoir van de stadsgemeenten uit te schakelen van dat van de groepsgemeenschap en ik zou dit willen doen op de volgende gronden. Ik wil in de eerste plaats aanhalen het volkomen verschil in karakter tusschen de stadsgemeente en groepsgemeenschap. De laatste zal voornamelijk zijn een Inheemsche gemeenschap; de stadsgemeente is een gemeenschap, gebaseerd op Europeeschen leest. Er is verder verschil in samenstelling van bevolking. De bevolking van de groepsgemeenschap is voornamelijk Inheemsch; dat kan men niet zeggen, althans niet in die mate, van de bevolking der stadsgemeente. Daaruit vloeit voort een volslagen verschil in rechtsbehoeften tusschen de groepsgemeenschappen en de stadsgemeenten. Beide organen hebben een volslagen andere soort van rechtsbehoeften. Ik behoef hierop hoop ik niet diep in te gaan. De groepsgemeenschappen zullen ten aanzien van dit punt gansch andere eischen stellen aan hun huishouding dan de stadsgemeenten zullen doen.

Verder is er een verschil in rechtstoestand tusschen het gebied binnen de stadsgemeenten en het overige territoir van de groepsgemeenschappen. Dat territoir van de groepsgemeenschappen zal dus verdeeld worden in een gebied dat eerst gesteld is onder de stadsgemeenten en in een territoir, dat rechtstreeks valt binnen het beheer van de groepsgemeenschappen, waardoor ook ontstaat een volslagen verschil in het beheer. Dat zal de Regeering moeten inzien.

De gemeente wordt beheerd door gansch andere normen, dan het territoir, dat buiten de gemeente ligt.

Er zijn ook nog andere verschillen. Men krijgt in het systeem van de Regeering bovendien een verschil in rechtstoestand tusschen stadsgemeenten gelegen binnen de groepsgemeenschappen en stadsgemeenten daarbuiten gelegen. Het ligt niet in de bedoeling om de geheele buitengewesten te beleggen — zooals ik in een der stukken heb gelezen — met groepsgemeenschappen. Er komen dus heele streken rechtstreeksch bestuurd land, waar wel stadsgemeenten in gelegen zijn. Men krijgt dus stadsgemeenten binnen groepsgemeenschappen en stadsgemeenten, die daarbuiten liggen. De rechtstoestand in de stadsgemeenten zal dus ook wel verschillen. Ik zou er verder naar willen verwijzen, dat dit alles zich uit in een verschil in samenstelling van de verschillende raden.

Ten aanzien van de samenstelling van den groepsgemeenschapsraad heeft de Regeering uitdrukkelijk laten opnemen, dat die overwegend inheemsch is, terwijl tot nu toe de samenstelling van de gemeenteraden nog in overwegende mate Europeesch-Nederlandsch is.

Verder wil ik er nog op wijzen, dat in artikel 45 van het ontwerp juist gedacht is aan een gelijkheid van de stadsgemeenten en de groepsgemeenschappen, omdat daar geregeld is de mogelijkheid tot samenwerking van de groepsgemeenschappen met de stadsgemeenten. Iets dergelijks kent men op Java ook. Daar is geregeld de mogelijkheid van samenwerking tusschen stadsgemeenten en regentschappen en niet van gemeenschappen die daarboven liggen. Ik zou ter bekorting willen volstaan met den geachten Regeeringsgemachtigde te verwijzen naar artikelen 73 en 81 van de stadsgemeenteordonnantie.

Dit alles zou tot logisch gevolg moeten hebben, dat de groepsgemeenschap en de gemeente als zelfstandige deelen zouden worden opgenomen in het territoir van de later komende provincie. Wanneer de Regeering deze oplossing neemt, zou Zij voorkomen cumulatie van ordonnanties en wettelijke voorschriften op dit gebied, Zal men het systeem

(Blaauw.)

der Regeering krijgen, dan zal men immers in het territoir van de stadsgemeente in de eerste plaats krijgen gemeenteverordeningen, daarna zullen daar bovendien gelden verordeningen van de groepsgemeenschappen en dan zal niet te vermijden zijn, dat er later ook nog zullen gelden provinciale verordeningen, alsmede natuurlijk de ordonnanties en regeeringsverordeningen.

Het zou aanbeveling verdienen een instantie uit te schakelen, door te bepalen, dat uit het gebied der groepsgemeenschappen het gebied der gemeenten althans wordt uitgeschakeld.

Men krijgt dan ook nog vermijding van de hinder die door het insluiten van het territoir van de stadsgemeenten binnen dat van de groepsgemeenschap wordt veroorzaakt doordat in het algemeen alle wetgeving van de groepsgemeenschappen niet zal gelden binnen het territoir van de gemeenten omdat ze daarbij zullen raken de behandeling der huishoudelijke aangelegenheden van de gemeenten. En dan moet ik ook hier weer herhalen, artikel 143 dat het toezicht van den resident regelt. Op het oogenblik is mij niet bekend dat een dergelijk toezicht ook bestaat ten opzichte van de stadsgemeenten. Men zou dan krijgen een overheveling van het toezicht van den resident van de groepsgemeenschappen, over de groepsgemeenschapsraden heen op de stadsgemeenten. Ik geloof niet, dat de ontwikkeling van het Indische staatsrecht dit eischt.

Alles bijeen genomen, zou ik uiteindelijk op de Regeering een dringend beroep willen doen om alsnog in artikel 2 uit te schakelen het territoir van de gemeenten.

Ik zal nu afzien van de behandeling van de overige artikelen van het ontwerp, ofschoon er nog verschillende zijn, die mij aanleiding zouden geven tot het maken van opmerkingen. Ik wil echter de aandacht der Regeering dus voornamelijk vestigen op mijn bezwaren tegen artikel 2 en ik spreek hierbij de hoop uit, dat dit dan nog zal kunnen leiden tot verwezenlijking van de desiderata, door mij te dien aanzien geuit.

De **Voorzitter**: Morgen zal de behandeling van dit onderwerp worden voortgezet.

De vergadering wordt te 9.12 uur n.m. gesloten.

85ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 13 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 35 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Coolhaas, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kerstens, Van Kesteren, Koesoemo Oetoyo, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Roep, Rehatta, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wirjopranoto en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigde: de heer De Waal.

De ***Voorzitter:*** *Geachte* Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van verhindering wegens ziekte van den heer Sosrohadikoesoemo.

B. De volgende Regeeringsbrief:
Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 9 Februari 1937 No. 1z ter aanbieding van drie ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 in verband met de toepasselijkverklaring van de Indische Bedrijvenwet op de Zoutwinning (Ond. **152**).

De stukken zijn gedrukt en rondgedeeld.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Brief van den Voorzitter van de commissie voor de keuring van films van 9 Februari 1937 No. 45/37 ter aanbieding van het jaarverslag van de commissie over 1936.
2. Motie van de vereeniging van Inheemsche gepensionneerde ambtenaren in Minangkabau houdende onder anderen verzoek om restitutie van reeds ingehouden kortingen op de pensioenen.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beoordeeling van de ontwerp-ordonnantie, welke ons heden bezig houdt, kan men zich op tweeërlei standpunt stellen. Men kan — zooals de Regeering noodgedwongen doet in den aanhef van haar memorie van antwoord — de beslissing van het Moederland omtrent de doorvoering der Indische bestuurshervorming zonder meer aanvaarden en zich bepalen tot de overweging, of dit ontwerp aan die beslissing op de beste wijze uitvoering geeft, maar men kan ook zich op het

(Eekhout.)
standpunt stellen, dat het ingrijpen van Nederland aan het bestuurshervormingsplan in zijn geheel, waarvan dit ontwerp slechts één onderdeel uitmaakt, een nieuw aspect heeft gegeven, in verband waarmede dit plan in zijn geheel opnieuw in beschouwing moet worden genomen.

Terwijl de Indische Regeering geen keuze heeft en de moederlandsche beslissing eenvoudig heeft te aanvaarden en uit te voeren, „trying to make the best of it", meen ik, dat de Volksraad gerechtigd, ja zelfs verplicht is, het gewijzigde hervormingsplan in zijn geheel opnieuw onder de loupe te nemen en zich af te vragen of dit gewijzigde plan voor Indië al dan niet aanvaardbaar is. Het zij mij dus vergund, dit ontwerp allereerst in beschouwing te nemen in het kader van de geheele Bestuurshervorming voor de buitengewesten volgens de thans aangegeven richtlijnen.

Bij de behandeling in Februari 1936 van de oorspronkelijke voorstellen voor de bestuurshervorming in de buitengewesten heeft mijn fractie het volgend standpunt ingenomen. Zij was:
1e. vóór de handhaving en — waar mogelijk — herstel en verdere uitbouw van het zelfbestuursprincipe;
2e. vóór het denkbeeld der regionale rekeningen — thans genaamd regionale begrootingen —; m.a.w. vóór het zelfbekostigingsprincipe;
3e. in beginsel vóór de administratieve decentralisatie en verdeeling der buitengewesten in groote gouvernementen, doch tegen de onvoldoende outilleering van deze nieuwe administratieve centra, en vooral tegen de ongewenschte en onnoodige verbreking van den bestaanden band tusschen de technische adviseurs der nieuwe gouvernementen en de technische departementen en diensten op Java;
4e. tegen de in de toekomst in uitzicht gestelde staatkundige decentralisatie op westersch-democratische leest;
5e. tegen het tijdstip der hervorming, m.a.w. tegen de leuze: doorvoering van de hervorming òm de crisis; dus tegen de doorvoering van eene hervorming, welke onzes inziens niet tot bezuiniging zal leiden doch tot nieuwe lasten voor de ingezetenen, op een moment waarop de bevolking geen enkele nieuwe last meer kon dragen.

Lang heeft mijn fractie destijds geaarzeld, wat voor haar den doorslag moest geven: de onmiskenbare voordeelen van het plan of de daaraan verbonden — o.i. zeer ernstige — nadeelen.

Tenslotte heeft het laatste — het financieele — bezwaar, gevoegd bij de tijdens de behandeling in den Volksraad door de Regeering aan de voorstanders der staatkundige hervorming gedane concessies, den doorslag gegeven en onze fractie doen besluiten om tegen te stemmen. Wij stonden toen in deze houding geheel alleen. Behoudens onze vier stemmen stond de Volksraad unaniem achter de toenmalige voorstellen der Indische Regeering.

Nu — precies een jaar later — moet de Volksraad andermaal — voor de zooveelste maal — beslissen over de bestuurshervorming in de buitengewesten. Veel is er in dat jaar veranderd. Niet alleen het bekende votum van de Staten-Generaal is ertusschen gekomen, maar ook de financieele en economische situatie van Indië en voor de geheele wereld heeft een enorme wijziging ondergaan. Leek het een jaar geleden of het einde der ontzettende wereldddepressie nog niet was te voorzien, thans is de crisis voorbij, een algemeene opleving is ingetreden, zelfs de mogelijkheid van een nieuwe boomperiode voor Indië is geenszins uitgesloten.

Het spreekt vanzelf, dat door de ontzaglijke ommekeer op economisch gebied het financieele bezwaar, hetwelk een jaar geleden zoo grooten invloed op ons standpunt heeft gehad, thans in een geheel ander licht is gekomen. Wij zouden kunnen redeneeren: een jaar geleden werd spoedige doorvoering van de hervorming om de crisis urgent ver-

(Eekhout.)

klaard; thans is de crisis voorbij, en daarmede dus tevens de wenschelijkheid, althans de urgentie der hervorming verdwenen. Deze voor de hand liggende, maar wel eenigszins spitsvondige redeneering willen wij echter niet volgen. Wij moeten eerlijk erkennen, dat ons bezwaar omtrent het ongewenschte tijdstip der hervorming, midden in een loodzware depressie, thans is vervallen. Wij blijven meer dan ooit overtuigd, dat decentralisatie hoogstens kan leiden tot bezuiniging op het landsbudget doch voor de ingezetenen onvermijdelijk duurder uitkomt. In deze overtuiging zijn wij ten overvloede nog eens gesterkt door de recente uitspraak van een zoo ervaren Bestuursambtenaar als de oud-gouverneur Swaab, die bij het bekende interview bij aankomst in Nederland zich ook keerde tegen de illusie, dat bestuurshervorming zou beteekenen bezuiniging; alles wat bezuinigd kan worden, is tijdens de crisis reeds bezuinigd, aldus de heer Swaab; de praktijk heeft nu waarlijk wel uitgewezen, dat decentralisatie juist grootere uitgaven vraagt, dat autonome gebiedsdeelen met autonome raden steeds duurder werken. Dit is geheel onze meening. Doch nu de crisis voorbij is, kunnen wij deze consequentie desnoods aanvaarden; indien de bevolking in de „meer geavanceerde" streken der buitengewesten — zooals de Regeering dat noemt — zoo hunkert naar deze staatkundige decentralisatie, dan moet zij de financieele consequenties daarvan dan ook maar dragen. Nu de crisis voorbij is, kan zij die consequenties dragen en mag mijn fractie dus uit dezen hoofde niet langer bezwaar maken tegen deze hervorming.

Blijft het bezwaar van de onvoldoende outilleering der groote gouvernementen en het feit, dat mijn fractie zich moeilijk kan neerleggen bij de in de bestuurshervormingswet vastgestelde richtlijnen voor de staatkundige ontwikkeling van Indië op westersch-democratische wijze.

En nu de invloed van het ingrijpen der Staten-Generaal. Die invloed was tweeledig. In de eerste plaats heeft dit ingrijpen geleid tot uitstel in de aanstelling der gouverneurs; niet de nieuwe gouverneurs, maar tijdelijke regeeringscommissarissen moeten de invoering der staatkundige hervorming voorbereiden, terwijl dan inmiddels tevens moet worden voortgewerkt aan de regionale begrootingen. Hiertegen heeft mijn fractie op zichzelf geen bezwaar. Integendeel, schijnbaar ligt dit geheel in de lijn van ons betoog van Februari 1936. Ook wij willen eerst een overzicht hebben van de uitkomsten dier regionale inkomsten en uitgaven; ook wij achtten voor dezen arbeid en voor de voorbereiding der staatkundige hervorming de dadelijke instelling der gouvernementen niet urgent; ook wij wilden de verdere behandeling van deze zaak voorloopig leggen in handen van een of meer regeeringscommissarissen.

Tot zoover zou het den schijn kunnen hebben als hadden de democraten in de Tweede Kamer zich door onze argumenten in den Volksraad laten overtuigen en als zou tusschen de linkerzijde op het Binnenhof en de rechterzijde in het Hertogspark overeenstemming bestaan omtrent het te volgen procédé. Dit was echter maar schijn, het doel was tegenovergesteld. Wij wilden eerst een volledig overzicht van de regionale rekeningen om aan de hand daarvan te kunnen toetsen of inderdaad deze hervorming zou kunnen leiden tot belangrijke bezuinigingen en saneering van de landsfinanciën, zooals het Opperbestuur verwachtte.

Wij wilden eerst een omstandig onderzoek door de regeeringscommissarissen, of de toestanden in bepaalde streken inderdaad rijp kunnen worden geacht voor westersch-democratische raden, in beteekenis bijna gelijkstaande aan die van een provincie op Java. De Tweede Kamer daarentegen meende dit laatste bij voorbaat als vaststaande te mogen aannemen en wenschte de veranderde werkwijze, om na een kort uitstel te kunnen komen tot een gelijktijdige invoering van administratieve èn staatkundige hervorming.

Tegen dit ingrijpen in een zuiver interne Indische aangelegenheid past in dezen raad een woord van protest. Met klem van redenen heeft de Indische Regeering een jaar geleden de ernstige bezwaren tegen een dubbele, gelijktijdige, hervorming uiteengezet; het rustige tempo en de geleidelijkheid in de doorvoering der hervorming waren juist een van de attracties van haar voorstel 1936. Natuurlijk zijn het juist de democraten in Den Haag geweest, zij die altijd den mond vol hebben van de behoefte aan meerdere zelfstandigheid voor Indië en van de noodzakelijke vrijheid van Indië om zijn interne aangelegenheid zelf te regelen, ik zeg natuurlijk zijn het deze zoogenaamde voorstanders van de zelfstandigmaking van Indië geweest, die geen eerbied hebben gehad voor de overgroote meerderheid, waarmede de Volksraad het plan 1936 heeft goedgekeurd en die thans de Indische Regeering dwingen tot het volgen van een weg, welken Zij het vorige jaar zeer beslist heeft afgekeurd en welken Zij — zooals duidelijk blijkt uit een passage op blz. 33 van de Memorie van Toelichting — thans nog afkeurt. De heeren in Den Haag hebben met succes weer eens hun democratisch stokpaard bereden, zonder er zich om te bekommeren, of hun desiderata inderdaad in het waarachtig belang van Indië zijn of niet en zonder zich te kunnen voorstellen tot welke moeilijkheden opvolging van hun wenschen aanleiding geeft.

Welke zijn die moeilijkheden? De Indische bureaucratie is een groote, logge, vaak zeer trage machinerie, langzaam malende, maar uitermate betrouwbaar, zoolang alles op de gewone wijze doormaalt. Betrouwbaar zelfs in zeer moeilijke tijden en omstandigheden als thans achter ons liggen; betrouwbaar, door de groote routine, zelfs bij minder goede behandeling door onbekwame werkkrachten en bij een te sterke bezuiniging op het personeel. Zeer moeilijk echter is — ook in verband met het Hollandsch karakter en met de talrijke, uitsluitend op routine ingestelde lagere werkkrachten — deze machinerie om te schakelen op een andere werkwijze. Niet voor niets werkt men nu al dertig of veertig jaar aan decentralisatie en bestuurshervorming en staat men nog steeds betrekkelijk aan het begin! Ook de jongste decentralisatie op Java, waarbij het alleen ging om wat meerdere overdracht der landstaak op bestaande autonome ressorten, heeft nu in enkele maanden alweer een onnoemelijk aantal principieele en incidenteele twist- en vraagpunten opgeleverd, welke niet tot de beoogde verlichting, doch tot verzwaring van de taak der centrale bureaux leidt. Typeerend was het, dat de grootste voorstanders van decentralisatie deze voor hun troetelkind: het onderwijs, zelf niet goed aandurfden en de overdrachtsplannen der Regeering op dit punt belangrijk besnoeid hebben.

Nu, in de buitengewesten, gaat het om twee veel ingrijpender hervormingen. Vooreerst om de stichting van groote gouvernementen, die, wil de beoogde ontlasting der centrale administratie inderdaad bereikt worden, een zeer groote mate van zelfstandigheid zullen moeten krijgen en in tal van zaken zelfstandig zullen moeten beslissen. Op zichzelf zeer wenschelijk, doch alleen dan met succes te verwezenlijken — wij hebben daar uit den treure op gewezen — indien men òòf deze nieuwe centra behoorlijk outilleert (eenigszins naar het voorbeeld van de provinciale gouvernementen in Britsch-Indië), òf den technischen adviseurs der gouverneurs althans veroorlooft om het bestaande nauwe contact te blijven onderhouden met de centrale technische instanties op Java. Waar men voor een behoorlijke outilleering der gouverneurskantoren geen geld heeft en doodsbang is voor een krachtige leiding der centrale technische organen in de periferie, vormt deze administratieve hervorming op zichzelf reeds een zeer ernstig probleem en zal de ouden wagen in dit nieuwe spoor in den aanvang zeker niet zonder horten en stooten zijn weg vinden.

Daarnaast komt nu de staatkundige hervorming, waarbij men, in den regel zonder te kunnen voortbouwen op iets wat

(Eekhout.)

in de bevolking zelve leeft, deze plotseling gelukkig wil maken met autoname raden naar Westersch democratisch model, voor gebieden, grooter dan een Javaansche provincie. Ook dit lijkt mij toch waarlijk een heel experiment. Zelfs de voorstanders die hiervan het waarachtig heil van deze landen verwachten, zullen toch wel willen erkennen, dat de bevolking in de buitengewesten dit zichzelf — besturen geleidelijk zal moeten leeren en dat het in den beginne onvermijdelijk stroef zal loopen en tot tal van vragen en geschillen aanleiding zal geven.

Wanneer men het werkelijke belang van Indië op het oog heeft, lijkt het mij toch vanzelfsprekend, dat men twee zoo ingrijpende hervormingen niet tegelijk aanvat, doch eerst met de eene begint en pas, nadat de ergste moeilijkheden daarvan overwonnen zijn, met de tweede een aanvang maakt. Dat men ons nu van Holland uit dwingt om dit eenvoudig adagium tegen beter weten in los te laten en alles tegelijk overhoop te halen, kunnen wij niet anders zien dan als een ernstigen achteruitgang, vergeleken bij de plannen van het vorige jaar, welke deze zeker niet gemakkelijker aanvaardbaar voor ons maakt.

Daar komt nog bij, dat het ingrijpen van Den Haag ons ook de beoordeeling heeft ontnomen, welke streken voor deze staatkundige hervorming reeds voldoende rijp zijn en op welke wijze die hervorming het beste tot stand zal kunnen worden gebracht. Wat dit laatste betreft, verwijs ik met genoegen naar de maidenspeech hier gisterenavond gehouden door ons geacht medelid, den heer Coolhaas, waar zeer veel in voorkomt, dat ons uit het hart is gegrepen.

Achtte de Indische Regeering het vorig jaar hiervoor nog een ernstig onderzoek noodig door de nieuwe gouverneurs, thans is dit plotseling niet meer noodig en worden bepaalde streken aanstonds als voldoende rijp aangewezen. Ook dit acht ik een ernstige inbreuk op het zelfbeschikkingsrecht van Indië. Juist waar de nieuwe groepsgemeenschappen niet zullen steunen op de bestaande Inlandsche gemeenten, marga's, adatbesturen e.d., terwijl de tot dusverre in de buitengewesten genomen proeven met autonome raden op de basis van het decentralisatiebesluit op een volkomen mislukking zijn uitgeloopen, acht ik een voorafgaand onderzoek — onverschillig door gouverneurs of regeeringscommissarissen — naar de mogelijkheid en wenschelijkheid van de instelling van elke groepsgemeenschap op zichzelve en naar de wijze waarop die groepsgemeenschappen zich het beste zullen aanpassen aan de tradities van het volk, absoluut noodzakelijk, alvorens zonder eenigen goeden grond bij voorbaat die mogelijkheid en wenschelijkheid maar aan te nemen en te besluiten tot een vast procédé volgens een vaste schablone.

Wij voor ons staan nog steeds op het standpunt — en ook hierin hebben wij steun gevonden bij den oud-gouverneur Swaab, die aanvankelijk zelf bestemd was om deze plannen door te voeren — dat deze bestuurshervorming niet noodig en zeker niet urgent is voor de ontwikkeling der buitengewesten.

In de laatste decennia zijn groote deelen der buitengewesten in een wonderlijk snel tempo van een stadium van vergaande achterlijkheid opgeheven tot een enorme ontwikkeling in elk opzicht. Dank zij het autocratisch bestuur van het Binnenlandsch Bestuur, al dan niet met gebruikmaking van de macht der zelfbestuurders. Onder deze omstandigheden is er — ook naar de meening van den heer Swaab — zeker geen noodzaak om voor deze gewesten naar een anderen bestuursvorm te zoeken.

Wanneer men zich rustig den tijd hiervoor gunde, zou een geleidelijke opvoeding tot zelfbestuur in de rechtstreeks bestuurde gebieden voor de hand liggen, gebruikmakende van de bestaande in het rechtsbewustzijn der bevolking levende instellingen, op dezelfde wijze als men ook de kleine zelfbesturen geleidelijk tot onderlinge samenwerking en tot een breeder zelfbestuursverband tracht te brengen. Maar dit eischt een Oostersch geduld, en tijd.

De opgedrongen Westersche groepsgemeenschappen verscheuren dezen rustigen Oostersehen ontwikkelingsgang en zullen de merkwaardige economische ontwikkeling der buitengewesten naar onze innige overtuiging niet bevorderen, doch vertragen.

Na het vorenstaande behoeft het geen betoog dat — ook al is ons in 1936 op de crisis gebaseerd financiëel bezwaar thans van geen gewicht meer — niettemin de bestuurshervorming voor de buitengewesten in haar geheel door de ons vanuit Holland opgedrongen wijzigingen er voor mijn fractie zeker niet aantrekkelijker op is geworden.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik in den aanhef van mijn rede zeide, kan men zich echter tegenover het ontwerpgroepsgemeenschapsordonnantie ook op een ander standpunt stellen. Men kan zeggen, dat een achteraf reageeren tegen de hoofdbeginselen der bestuurshervormingswet geen nut meer heeft. Men kan zijn illusies van geleidelijken uitbouw der bestaande Inheemsche instellingen begraven. Men kan ook het recente Kamer-votum als een fait accompli aanvaarden en dit ontwerp voor een groepsgemeenschaps-ordonnantie geheel op zichzelf trachten te bezien als een onvermijdelijke consequentie van den loop, dien deze zaak nu eenmaal genomen heeft. Ik wil dit beproeven, hoe moeilijk het mij ook valt.

Om tot deze wijze van beschouwing te kunnen komen, moet men zich ook gewennen aan de gedachte, dat dit ontwerp slechts één fragment van de bestuurshervorming bestrijkt, en niets bevat omtrent de aan de nieuwe autonome ressorten over te dragen landstaak, niets omtrent de samenstelling en de verkiezing of benoeming der nieuwe raden, niets omtrent de vraag waar en op welke wijze, groepsgemeenschappen zullen worden ingesteld, niets omtrent de financieele verhouding tusschen het land en de nieuwe gemeenschappen, niets omtrent de vraag, hoe de onmisbare eenheid in technische aangelegenheden zal kunnen worden gehandhaafd. Dit ontwerp op zichzelf geeft absoluut geen inzicht in de vraag of de bestuurshervorming als geheel in het voor of het nadeel van de buitengewesten zal zijn, als geheel aanvaardbaar zal zijn of niet. Hiervoor zou noodig zijn om tegelijk te kunnen kennis nemen van het complex van wettelijke voorzieningen, dat in onderling verband deze geheele materie zal moeten regelen.

Ik geef echter de Regeering gaarne toe, dat het onpractisch zou zijn en tot ernstige vertraging zou leiden, wanneer eerst het gereedkomen van dit geheele samenstel van voorzieningen afgewacht zou moeten worden en ben daarom bereid tot een poging om dit ontwerp op zichzelf te bezien. Het zal echter duidelijk zijn, dat het eventueel aanvaarden van deze regeling niets zal afdoen aan onze vrijheid om een volgende stap in den vorm van een overdrachts —, instellings — of andere regeling eventueel te verwerpen, wanneer wij tegen den inhoud daarvan overwegende bedenkingen zouden hebben.

Bezien wij dit ontwerp geheel op zichzelf, los van de voorgeschiedenis, los van wat er nog op moet volgen, dan blijft er niet veel anders over dan een raam, een omlijsting, waarbinnen de bestuurshervorming voor de buitengewesten zich verder zal moeten ontwikkelen. In deze beperkte opvatting kunnen wij den ontwerpers den lof niet onthouden, dat zij inderdaad als practische bestuursmannen „tried to make the best of it". Dit lijkt mij juist geen schrijftafelproduct, maar een poging van mannen van de practijk om te trachten, de verdere ontwikkeling der buitengewesten, welke ook hen na aan het hart moet liggen, zoo min mogelijk te belemmeren door de praemature invoering van westerschdemocratische bestuursvormen.

Deze lof geldt vooral het streven naar practische uitvoerbaarheid. Theoretisch-staatsrechtelijk lijkt dit product van wetgeving mij minder sterk. De constructie, waarbij een

(Soangkoepon.)

autonoom ressort wordt geplaatst onder het strenge toezicht van een ambtenaar, moge practisch voorloopig de eenige bruikbare oplossing zijn, voor een decentralisatie-liefhebber moet deze constructie toch vrij moeilijk zijn te aanvaarden. Ook het betoog op blz. 4 van de Memorie van Antwoord, dat deze volledige decentralisatie, liggende geheel in de lijn van de wet op de bestuurshervorming, niettemin evengoed kan worden gebaseerd op de oude decentralisatiewet, welke een veel beperkter strekking had, lijkt mij staatsrechtelijk zeer aanvechtbaar; inderdaad maakt men hier een brokstuk moderne bestuurshervorming, zonder de daarbij behoorende overkapping en op een voetstuk, dat eigenlijk voor iets anders bestemd was.

Ook de oplossing om de decentralisatiewetgeving van Java deels ongewijzigd over te nemen met de daarin voorkomende leemten en gebreken, deels over te nemen met de door de herzieningscommissie voorgestelde verbeteringen, deels heelemaal over boord te gooien, is uit practisch en opportunistisch oogpunt zeker aanbevelenswaardig, misschien zelfs is dat de eenige mogelijkheid om ooit tot daden te komen, maar administratief-rechtelijk en wetstechnisch is het toch weinig elegant. Zoo zijn er in dit ontwerp meer dingen, welke een ervaren decentralisatieman van Java, gelijk b.v. den heer Blaauw, reeds grijze haren hebben bezorgd, althans hem gisteravond tot tal van opmerkingen en bedenkingen aanleiding gaven, die wij voor een groot deel onderschrijven.

Maar als men zich op het standpunt stelt, dat het streven moet zijn, eenerzijds het Kamervotum uit te voeren, anderzijds de veelbelovende toekomst der buitengewesten zoo min mogelijk in gevaar te brengen, dan acht ik dit ontwerp, met al zijn staatsrechtelijke fouten en gebreken, practisch wel zeer geslaagd. In die mate zelfs, dat ik mij afvraag of mijn fractie — zich alle vrijheid van handelen ten aanzien van de latere voorstellen voorbehoudende — niet verstandig zal doen, de faire bonne mine à mauvais jeu en dit ontwerp te accepteeren uit vrees voor erger en omdat dit project onder de gegeven omstandigheden inderdaad het beste — of het minst slechte — biedt, dat momenteel bereikbaar is.

Van het verdere verloop der debatten en de daarbij door de Regeering aan te nemen houding zal het uiteraard voor een groot deel afhangen, wat tenslotte bij de leden van onze fractie den doorslag zal geven: de tegenzin tegen de staatkundige hervorming in westerschen geest in een ons opgedrongen versneld tempo en dat nog wel tegelijk met een ingrijpende administratieve hervorming, dan wel de overtuiging, dat dit ontwerp valt te waardeeren als een ernstige poging om een brug te slaan tusschen de democratische hervormingswoede van het westen en de behoefte van het oosten aan een langzame ontwikkeling in de richting van een geleidelijk groeiend recht tot zelfbeschikking, gebaseerd op in het volk wortelende instellingen.

Ik zou over de détails van de zaak nog uren kunnen spreken, doch wil mij thans tot deze hoofdlijnen bepalen, mij voorbehoudend om in tweeden termijn en bij de behandeling der artikelen nader in bijzonderheden te treden.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik deze ontwerp-ordonnantie in beschouwing neem, ga ik uit van het standpunt, dat het hierbij geen zin heeft om oude koeien uit de sloot te halen. Zeker bestaan er redenen om de houding van het Opperbestuur en de Staten Generaal ten aanzien van de interne aangelegenheden van deze gewesten in onzen raad te bespreken, doch dergelijke besprekingen brengen deze oneindige bestuurshervorming niet nader tot haar doel.

Toen ik in Februari 1936 mijn stem gaf aan de bestuurshervormingsplannen, impliceerde zulks niet, dat de wijze van uitvoering dier plannen mijn volle instemming had, doch ik wilde de Regeering in de gelegenheid stellen om haar plannen tot uitvoering te brengen, opdat ze niet steeds in een stadium van overweging zouden blijven. Hoewel het ingrijpen van Nederland in deze interne aangelegenheid van Ned.-Indië, waarover de Indische Regeering en de Volksraad tot overeenstemming gekomen waren, op zichzelf dient te worden veroordeeld, toch moet ik erkennen, dat dit ingrijpen veeleer een verbetering dan een verslechtering voor deze gewesten en hun bevolking beteekent. Immers, zooals de Minister terecht opmerkt is de dubbele doelstelling van het complex wetsbepalingen, bekend onder den naam bestuurshervorming, eenerzijds het bevorderen van medewerking der bevolking aan de verzorging van binnen haar gezichtskring liggende belangen, anderzijds het afwentelen van daarvoor in aanmerking komende gedeelten der taak van de centrale regeering op tot dat doel te vormen krachtige bestuurseenheden. De gelijktijdige doorvoering van de administratieve- en de staatkundige hervorming leidt onafwijsbaar tot een snellere verwezenlijking van het doel der bestuurshervormin. Ontegenzeggelijk zijn er tegen deze gelijktijdige doorvoering der administratieve- en staatkundige hervorming bezwaren, doch deze zijn, zooals de Regeering terecht opmerkt, niet onoverkomelijk, indien de Volksraad zal willen medewerken aan de daartoe aangewezen werkwijze, welke hierin bestaat, dat de verschillende onderwerpen naar volgorde van urgentie worden opgemaakt en bij den Volksraad ingediend, zoodat vermeden wordt een opeenhooping van alle ontwerpen tot het tijdstip, waarop de voorbereiding van de gansche hervorming geheel of grootendeels gereed zou zijn. Gedachtig aan het Maleische spreekwoord: Dimana gading ta'ada retaknja, letterlijk vertaald: waar is ivoor zonder een enkele barst en vrij vertaald: waar vindt met een stelsel zonder een enkel fout, zal ik aan het beroep van de Regeering zeker gehoor willen geven. Teneinde den gewenschten voortgang in de bestuurshervorming in de buitengewesten niet voor langen tijd te doen stagneeren, zal ik zooveel mogelijk aan het streven der Regeering steun verleenen, om de doorvoering der administratieve hervorming, waarbij tegelijk de instelling van enkele groepsgemeenschappen plaatsvindt, op de beste wijze te doen geschieden, vooral, omdat de thans te volgen wijze van doorvoering der bestuurshervorming geen aanleiding kan geven tot groote verwarring, zooals door eenige leden in het Afdeelingsverslag wordt gevreesd.

Ook deel ik niet de in het Afdeelingsverslag geuite vrees, dat een verscherping van de tegenstellingen tusschen oost en west zal ontstaan, indien naast de zelfbesturen de in schijn als westersch gekwalificeerde democratische eenheden worden ingesteld. Ook zullen de gebieden, die niet onder de zelfbesturen ressorteeren en bovendien nog niet rijp zijn voor de westersche democratie, waarop een ambtelijke decentralisatie zal worden toegepast, teneinde te geraken toteen beter overzicht over de locale ontvangsten en uitgaven, geen moeilijkheden dan wel verscherping van tegenstellingen veroorzaken. Hoogstens zal uit de bonte verscheidenheid van staatkundige vormen een gepaste naijver tusschen de betrokken gebieden groeien, welke naijver zich onder goede leiding zeker tot een gezonde ontplooiïng van krachten zal ontwikkelen. Intusschen ben ik van oordeel, dat de Sumatraansche gebieden in hun geheel reeds volkomen vatbaar zijn voor de invoering der groepsgemeenschappen, zooals de Regeering zich die gedacht heeft. Er bestaat geen enkele reden om te veronderstellen, dat de tegenwoordige gewesten van Sumatra niet ontvankelijk zullen zijn voor de in te stellen groepsgemeenschappen met hun raden. Een andere opvatting dan deze moet ik toeschrijven aan onbekendheid met de plaatselijke toestanden en de bevolking van Sumatra. Men vergeet dan, dat in de Sumatraansche gebieden reeds vroeger verscheidene raden bestonden, die alleen door de westersche ideëen verdrongen zijn.

Volgens de Memorie van Toelichting zullen in het zelfbestuursgebied volgens het hervormingsplan overeenkomstig de bestaande zelfbestuurspolitiek de zelfbesturen worden

(Soangkoepon.)

gehandhaafd en gevestigd en door samenwerking van saamhoorige landschappen — dit moet feitelijk beteekenen tot saamhoorigheid gedwongen landschappen — tot grootere verbanden worden opgebouwd. Aan deze zelfbesturende landschappen blijft het recht van eigen organisatie gelaten. De Regeering heeft evenwel niet verklaard, welke richtlijnen Zij zal volgen voor de verwezenlijking van deze grootere landschapsverbanden, want het is toch straks niet uitgesloten, dat deze grootere verbanden inbreuk kunnen maken op de zoo gewenschte zelfstandigheid der zelfbesturende landschappen en dan zondigt men op die wijze tegen het beginsel, dat aan de zelfbesturende landschappen het recht van eigen organisatie blijft gelaten.

> „De ontwikkeling van hun bestuursinstellingen is derhalve in eerste instantie afhankelijk van het oordeel der zelfbestuursorganen zelve, al zal het Land natuurlijk niet nalaten, om deze ontwikkeling op geëigende wijze en in gepaste vormen te bevorderen;"

aldus de Regeering.

Het is moeilijk te realiseeren, wat men moet verstaan onder geëigende wijze en in gepaste vormen; deze begrippen zijn te rekbaar, zoo rekbaar zelfs, dat zij de ontwikkeling van zelfbesturende gebieden zullen kunnen tegengaan.

De Regeering spreekt hierbij zeer terecht van zelfbestuursorganen, doch in de praktijk bestaan deze organen niet meer. De zoogenaamde rijksgrooten van elk landschap verdwijnen successievelijk van het landschappelijk tooneel, hoewel zij in de politieke contracten nog steeds blijven gehandhaafd. Het is mij niet recht duidelijk, waarom de Regeering deze nuttige instelling van rijksgrooten op onwettige gronden heeft doen afschaffen, terwij Zij nu nog gewag heeft gemaakt van het bestaan dezer zelfbestuursorganen. Wanneer de Regeering spreekt van zelfbestuursorganen, dan bedoelt Zij daarmede mijns inziens niet anders dan de in de politieke contracten genoemde rijksgrooten. In dit verband zou ik der Regeering de vraag willen stellen, of Zij de wederaanstelling van de in de politieke contracten genoemde rijksgrooten, overeenkomstig den adat, niet wil bevorderen of stimuleeren.

Trouwens, het verdrijven van het instituut der rijksgrooten staat zeker lijnrecht tegen het beginsel van de bestaande politieke contracten.

Wil de Regeering dus de zelfbesturende landschappen tot een gezonde ontwikkeling brengen dan is het geboden, dat het instituut der rijksgrooten weder worde hersteld; thans wordt door het verdrijven van dit instituut het bestuur in de zelfbesturende landschappen tegen den adat in geheel beheerscht door oligarchische verhoudingen.

Dat zulke verhoudingen zoowel toen als nu groote nadeelen voor het voeren van een degelijk bestuur met zich medebrengen, behoeft geen nader betoog. Bovendien zijn er nog verscheidene misstappen gedaan ten opzichte van de zelfbestuursgebieden, zooals ter Oostkust van Sumatra, o.a. onwettige samenvoegingen van zelfstandige landschappen, die geheel beheerscht worden door bestaande politieke contracten.

Voor het onderzoek naar de mogelijkheid tot herstel van bestaande fouten en gebreken, zoomede aanvulling van bestaande leemten in de zelfstandige gebieden aan de hand van de gesloten politieke contracten, zou zeker een daartoe in te stellen geëigende commissie op haar plaats zijn.

Volgens lid 2 van artikel 2 van de voorliggende ontwerpordonnantie zullen de groepsgemeenschappen worden ingesteld in rechtstreeks bestuurde gebieden. In dit verband zou ik van de Regeering gaarne willen vernemen, hoe Zij haar plannen denkt uit te voeren ten opzichte van de tegenwoordige gewesten, alwaar zoowel direct-bestuurde dan wel indirect bestuurde gebieden aanwezig zijn. Haar antwoord in de Memorie van Antwoord heeft mij op dit gebied niet kunnen bevredigen.

Zooals bekend bestaat het geheele gewest Oostkust van Sumatra uit zelfbesturende gebieden, behalve de steden Medan en Pematang Siantar, zoomede het eiland Bengkalis, welke drie gebieden tot het Gouvernementsressort behooren. Worden groepsgemeenschappen slechts in rechtstreeks bestuurde gebieden ingesteld, dan zou dit beteekenen, dat voor dit gewest een groepsgemeenschap zou worden ingesteld, voor de drie zooeven genoemde ressorteenheden, zoodat deze groepsgemeenschap van een al te groote omvang is voor deze zeer kleine samen te voegen rechtstreeks bestuurde gebieden. Zondert men verder de zelfstandige steden Medan en Pematang Siantar hiervan af, dan blijft er slechts het eiland Bengkalis over, dat in aanmerking zou kunnen worden gebracht voor de instelling van een groepsgemeenschap, hetgeen zeker niet in de bedoeling der Regeering ligt, omdat die instelling zeker onnuttig en overbodig zal zijn; gezien de ontwikkeling van de bevolking van het eiland Bengkalis. Dit geldt in meer of mindere mate voor de afdeeling Groot-Atjeh en onderhoorigheden en de rechtstreeks bestuurde gebieden van het gewest Riouw en Onderhoorigheden. Zooals de Regeering in de Memorie van Antwoord heeft verklaard, zal de plaatselijke raad van het Cultuurgebied der Oostkust van Sumatra, die onder het bestel van zaken is te brengen door de bestuurshervorming, worden gehandhaafd. Aangezien deze cultuurraad een landsinstelling is, die overeenkomstig artikel 123 der I. S. in het leven is geroepen, begrijp ik nog niet in welke verhouding hij zal staan tot de zelfbesturende gebieden. In wezen heeft deze raad dus geen territoriale gebieden en indien dit zoo is, bestaat er mijns inziens geen enkele reden om dezen raad te doen bestendigen en bovendien gaat het mijns inziens niet aan, om deze gouvernements (Westersche) instelling in deze gebieden te behouden voor zelfbesturende landschappen; op deze wijze bestrijkt hij toch de zelfbesturende gebieden. Wil men zulk een instelling toch behouden, dan lijkt het mij veel beter, om een groepsgemeenschap voor het geheele gewest Oostkust van Sumatra te doen instellen, die tot taak zal hebben de gemeenschappelijke belangen van de rechtstreeks bestuurde- en zelfbesturende gebieden te behartigen, met dien verstande natuurlijk, dat in den status of de positie der zelfbesturende landschappen als zoodanig geen verandering zal worden gebracht. Bovendien lijkt het mij niet juist, dat een instelling, die krachtens de bepaling van het eerste lid van artikel 68a van het Regeeringsreglement, welk artikel thans overeenkomt met het zoo evengenoemd artikel 123 der I. S. in het leven is geroepen, voor een gebied of een gedeelte van het voormalige gouvernement Oostkust van Sumatra, uitmakende het zoogenaamde cultuurgebied, dat geheel uit zelfbesturende gebieden bestaat; immers deze cultuurraad heeft tot ressort de geheel uit zelfbesturende landschappen bestaande afdeelingen Langkat, Deli en Serdang en de onderafdeeling Simeloengoen der afdeeling Simeloengoen en de Karolanden, en dit met uitzondering van de tot gouvernements landsdoemein behoorende hoofdplaats Pematang Siantar.

Het bestaande artikel 123 der I. S. heeft immers slechts betrekking op gouvernementsgebieden, terwijl de zelfbesturende gebieden geheel beheerscht worden door het beginsel, neergelegd in de artikelen 21 en 34 der I. S. De handhaving van den cultuurraad in de Oostkust van Sumatra beteekent dus tevens bestendiging van dit op de bestaande tegenstrijdige bepalingen berustend lichaam. Ook rijst bij mij de vraag, in welke verhouding deze cultuurraad straks staat tot de andere zelfbesturende gebieden ter Oostkust van Sumatra, zooals de uit zelfbesturende gebieden bestaande onderafdeeling Karolanden en de in de afdeeling Bengkalis bestaande zelfbesturende landschappen, zooals Pelalawan, Siak Sri Indrapoera, IV Kota Rokan Kiri, Koentodaressalam, Rambah, Kepanoehan, Tamboesai, Goenoeng Sahilan en Singingi.

Zooals ik zooeven zeide, lijkt het mij veel beter om een groepsgemeenschap voor het geheele gewest Oostkust van Sumatra in te stellen voor de behartiging der gezamenlijke

(Soangkoepon.)

belangen der rechtstreeks bestuurde- en zelfbestuurde gebieden in dat gewest.

Met eerbiediging van de verkregen rechten, overeenkomstig de bestaande politieke contracten zal dit zeker de beste uitweg zijn om bedoelde streken tot volle ontplooiïng te brengen, ook op het economisch, sociaal, administratief en staatkundig gebied. Dit geldt ook voor de gewesten Atjeh en onderhoorigheden en Riouw en onderhoorigheden. In dit verband lijkt mij de in het Afdeelingsverslag door verscheidene leden gedane suggestie, om het ambt van adjunct-regeeringscommissaris in te stellen, welk ambt door inheemsche ambtenaren kan worden vervuld afkomstig uit het betrokken gewest, zeker juist. Het is zeker verstandig, indien de Regeering aan deze suggestie wil voldoen. Hoe knap en bekwaam de straks te benoemen regeeringscommissarissen ook mogen zijn, voor de inheemsche wereld zullen zij steeds vreemdelingen zijn en blijven en daarom is de hulp van zulke adjuncten zeker in het belang van een gezonde doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten. Waar de hulp van Inheemsche ambtenaren voor het doen welslagen van deze bestuurshervorming onontbeerlijk is, komt het mij voor, dat de instelling van het ambt van adjunct-regeeringscommissaris aan te bevelen is. Ik hoop, dat de Regeering deze suggestie in nadere overweging zal willen nemen, omdat dit zeker in het belang is van de goede en juiste doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten. Het werk van de Regeeringscommissarissen is te omvangrijk dan dat zij straks voldoende aandacht zullen kunnen schenken aan de inheemsche eischen en normen, die noodig zijn voor de aanpassing van de lagere organen aan het nieuw staatkundig lichaam.

Ook is het noodig, om aangrijpingspunten te zoeken en te vinden tusschen de Inlandsche gemeenten, de hoogere Inlandsche verbanden en andere Adatinstellingen en de in te stellen groepsgemeenschappen, teneinde een goed, gezond en geordend geheel van de bestaande aanwezige organen te verkrijgen en hiervoor is de kennis van een Inheemsche adjunct-regeeringscommissaris zeker onmisbaar. Het behoeft natuurlijk geen nader betoog, dat deze adjunct-regeeringscommissaris voldoende algemeene ontwikkeling moet bezitten en volkomen bekend moet zijn met de plaatselijke toestanden in zijn ressort; dit alles is zeker noodig voor de vruchtbaarheid van zijn arbeid en dien van den regeeringscommissaris.

Uit deze ontwerp-ordonnantie is verder gebleken, dat de groote macht bij deze in te stellen groepsgemeenschappen berust bij de bestuursambtenaren, in het bijzonder bij den resident-voorzitter en den gouverneur. Dit alles wordt o.a. vooral geaccentueerd door de artikelen 18, 22, 38, 42 en 75 van de voorliggende ontwerp-ordonnantie, zoodat men bij deze regeling ook feitelijk kan spreken van de versterking of consolideering der positie van de Europeesche bestuursambtenaren.

Waar de praktijk dikwijls heeft bewezen, dat bestuursambtenaren niet de geschikte organen zijn, om locale raden in juiste banen te leiden, komt het mij voor, dat het wenschelijk zou zijn, indien deze ambtenaren zooveel mogelijk van de leiding van de in te stellen groepsgemeenschappen worden afgesneden, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat deze ambtenaren belast zijn met de uitvoerende macht. De geschiedenis van de plaatselijke raden van de onderafdeelingen Angkola en Sipirok en Batipoch en X Koto en de gemeenteraden van Pematang Siantar, Bindjei en Tandjoengbalei en andere heeft dit voldoende geleerd en aangetoond. De voorzitter van den gemeenteraad van Tandjong-Balei heeft zelfs niet geaarzeld om voor te stellen, dezen gemeenteraad te doen opheffen, in verband met de bezuiniging. Ook de voormalige gouverneur der Oostkust van Sumatra heeft hetzelfde gedaan ten opzichte van den gemeenteraad van Bindjei. De gemeenteraad van Sawah Loento, die onder het voorzitterschap van een bestuursambtenaar is, ondervond hetzelfde lot. Deze voorzitters-bestuursambtenaren met hun autocratische neigingen zijn niet in staat de medezeggenschap der bevolking op een gezonde wijze in de gemeenteraden te bevorderen, dan wel tot verwezenlijking te brengen. En als deze bestuursambtenaren straks hun keuze moeten doen tusschen de Inheemschen voor het lidmaatschap van de locale raden dan valt hun keuze meestal op de allerongeschiksten en onbenulligsten uit de Inheemsche samenleving. Dit is de praktijk van locale instellingen, die onder voorzitterschap staan van bestuursambtenaren. Ik vraag mij daarom af, of deze geheele verandering van bestuur overeenkomstig de ons voorliggende ontwerp-ordonnantie niet hetzelfde beteekent als de bestaande toestand. Want, wanneer als voorzitter van den in te stellen groepsgemeenschapsraad overeenkomstig artikel 21 dezer ontwerp-ordonnantie ambtshalve een bij de instellingsordonnantie aan te wijzen bestuursambtenaar zal optreden, spreekt het vanzelf, dat in het algemeen verband van deze ontwerp-ordonnantie de bestuursambtenaren het meest te zeggen zullen hebben ten aanzien van het wel en wee der betrokken gebieden met hun bevolking en dit kan zeker in vele gevallen funest werken op den goeden gang van deze in te stellen lichamen.

Dit is ook eenigszins bevestigd door ons geacht medelid, den heer Coolhaas, toen hij gisteravond in deze zaal het volgende verklaarde:

> „Bij mijn optreden bestond die raad ruim 8 jaar, maar nog altijd voelden de leden er zich als katten in een vreemd pakhuis, men was er niet op zijn gemak, vond de sfeer onbehagelijk; de meeste leden hielden vrijwel steeds hun mond; eenige der jongeren kwamen herhaaldelijk terug met zoogenaamd moderne voorstellen''.

Dit alles is niet anders dan een gevolg van de ambtelijke verhoudingen tusschen den voorzitter-bestuursambtenaar en de leden en de wijze van voorziening in dit lidmaatschap en de wijze, waarop de betrokken bestuursambtenaren deze leden hebben geleid — beter gezegd — hebben behandeld.

Ons geacht medelid, de heer Coolhaas weet toch heel goed, dat de meeste leden van den door hem bedoelden raad, adatmenschen zijn, die zich nog krampachtig vasthouden aan den Adatregel: „Laat alles, wat disharmonie doet ontstaan, ongezegd blijven''.

Juist in dit verband moet de voorzitter aanvoelen, op welke wijze hij het moet aanleggen deze leden in westerschen geest te doen handelen, overeenkomstig de regelen van de localeraden-ordonnantie. Ons geacht medelid, de heer Coolhaas vergeet de bestuursgewoonten, dat-degenen, die zich tegen de meening van een bestuursambtenaar durven stellen- rekenen kunnen op een zuur leven.

Ik moet evenwel hierbij pertinent verklaren, dat ons geacht medelid, de heer Coolhaas in zijn hoedanigheid van voorzitter van den door hem bedoelden raad, zich aan zulke feiten niet schuldig maakte, maar ik vraag mij af, of dit altijd zoo is geweest, d.w.z. vóór en na zijn optreden als voorzitter van den door hem bedoelden raad.

Wat aangaat het door ons geacht medelid, aangehaald voorbeeld omtrent de verhouding tusschen den afstammeling van een vroegeren slaaf en dien van adellijke geslachten, is dit m.i. een kwestie van gevoel; zulke gevallen heeft men ook in het westen, omdat men ook niet gaarne wenscht te zitten op dezelfde plaats met iemand, die men veracht. Trouwens het bestaan van de ridderschap of vereeniging van den adel te Utrecht (Holland) wijst wel in deze richting. Ik heb weleens als ondergeschikt ambtenaar een assistent-resident de verschuldigde eerbiedbewijzen geweigerd. Ik weigerde zelfs om hem te groeten, doch dit was een gevolg van een gevoel, dat het mij tegen de borst stuitte, om iemand, die moreel en zedelijk veel lager staat dan ik, eerbied te bewijzen, al bekleedde deze een hoogere positie dan ik.

(De heer Verboom: Dat heeft met afkomst niets te maken.)

Doch dit alles heeft m.i. niets te maken met de voorliggende ontwerp-ordonnantie; trouwens men heeft ook in den dienst

(Soangkoepon.)

de z.g. préséance-regeling. Welnu, de normen van deze préséance-regeling zijn volgens den adat heel anders dan in het Westen en Westersche milieu. Bij openbare gelegenheden of plaatsen behoort bijvoorbeeld in een gewest, zooals Tapanoeli, de geboorte en de ouderdom te prevaleeren boven andere normen. Hierin liggen juist de bezwaren der adellijke leden van den door ons geacht medelid, den heer Coolhaas bedoelden raad.

Daarom moet m.i. het ambt. van voorzitter van den groepsgemeenschapsraad niet onafscheidelijk verbonden zijn met bestuursambtenaarschap. Ook andere categorieën van personen moeten voor dit voorzitterschap in aanmerking kunnen komen, terwijl geschikte bestuursambtenaren daarvan niet behoeven te worden uitgesloten. Daarom lijkt het mij veel beter, om artikel 21 der onderhavige ontwerp-ordonnantie als volgt te doen redigeeren:

> Als voorzitter van den raad treedt op een door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen persoon.

Ook het ambt van secretaris van de groepsgemeenschappen, behoort niet bij aanwijzing door den gouverneur te worden vermeld; doch de betrokken groepsgemeenschappen behooren hierin de noodige voorziening zelf te treffen. De secretarissen van de groepsgemeenschapsraden moeten volledig dienaren zijn voor deze groepsgemeenschapsraden.

Ten einde continuïteit van het ambt en het daaraan verbonden werk te bevorderen, behoort zulk een secretaris niet aan een overplaatsing onderhevig te zijn, vooral, omdat straks, voor zoover betreft den administratieven arbeid, deze secretaris de spil is, waaromheen alles zal draaien. Het is daarom wenschelijk, dat de secretaris van den groepsgemeenschapsraad door dezen dient te worden benoemd, geschorst en ontslagen. Ik zou in dit verband gaarne wenschen, dat artikel 76 der onderhavige ontwerp-ordonnantie in dien geest zal worden gewijzigd. Voor dit doel zou ik artikel 42 der Stadsgemeenteordonnantie als leidraad willen zien nemen.

In het Afdeelingsverslag wordt de suggestie gegeven om sub *b* van artikel 4 dezer ontwerp-ordonnantie te laten vervallen. Het komt mij voor, dat deze suggestie juist is; immers, wanneer de Regeering straks overgaat tot de instelling der groepsgemeenschapsraden, moet vanzelf kunnen worden aangenomen, dat er voldoende ingezetenen aanwezig zijn, die zonder eenig bezwaar in het college van gecommitteerden zitting kunnen nemen; de instelling van elken groepsgemeenschapsraad impliceert mijns inziens het bestaan van het college van gecommitteerden en daarom ben ik — in tegenstelling met de Regeering — van oordeel, dat sub *b* van artikel 4 van dit ontwerp geheel overbodig is en als zoodanig uit dit artikel behoort te worden geschrapt.

Mijnheer de Voorzitter! Er zullen nog zeker meer leemten en onvolkomenheden in deze ontwerp-ordonnantie voorkomen, doch ik heb mij in dit verband alleen bepaald tot de mijns inziens saillante punten van de onderhavige ontwerp-ordonnantie.

Ik hoop van ganscher harte, dat de Regeering mij tegemoettreedt in de door mij naar voren gebrachte desiderata.

De **Voorzitter**: Ik heb den heer Soangkoepon gelegenheid gegeven zijn standpunt uiteen te zetten, ook ten aanzien van den cultuurraad ter Sumatra's Oostkust. Het lijkt mij echter beter, dat de verdere gedachtenwisseling daaromtrent wordt aangehouden tot de ordonnantie aan de orde zal zijn, die in de Memorie van Toelichting is bedoeld, die de toepasselijkheid zal regelen van de groepsgemeenschapsordonnantie op het in zelfbesturend gebied gelegen cultuurgebied van Sumatra's Oostkust.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dit alleen besproken en mijn gedachten hierover kenbaar gemaakt, gedachtig aan het spreekwoord, dat het beter is te voorkomen, dan te genezen.

(Mapoedji.)

De **Voorzitter**: Om die reden heb ik U dan ook gelegenheid gegeven om het geneesmiddel toe te dienen.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! In principe kan ik mij wel vereenigen met het in het leven roepen eener groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten, te meer daar deze bepaling voor de meeste gebieden der buitengewesten de deur opent naar een ruimere toekenning van autonomie.

Verder kan ik instemmen met het inzicht der Regeering, dat alleen in die gebieden waar de graad van ontwikkeling, instelling van groepsgemeenschapsraden toelaat, deze autonomie zal worden toegekend.

Ik wil niet zeggen dat de ontwikkeling van Zuid Celebes op een lage trap staat, dat Zuid Celebes den vereischten graad van ontwikkeling nog niet heeft, integendeel voel ik, dat Zuid Celebes op het gebied van zelfbesturen reeds de goede richting heeft ingeslagen en derhalve verandering van richting nadeelige gevolgen met zich mede zal brengen.

Ik heb met het noemen van goede richting op het oog de thans gevolgde lijn der zelfbesturende landschappen met hun raden die geheel op Inheemsche leest geschoeid zijn. Verder die van de adatgemeenschappen welke gebaseerd zijn op Inheemsche beginselen. Buiten de daareven genoemde gebieden n.l. op de hoofdplaats Makassar werd sedert 1918 de decentralisatie (de gemeenteraad) ingevoerd. Vergelijkt men nu deze beide soorten instellingen, n.l. den localen raad van Makassar die op Westersche leest is geschoeid en de geëigende inheemsche bestuursinstellingen, dan ziet men dat de laatstgenoemde gebieden (zelfbesturende landschappen en adatgemeenschappen) beter zijn voor de verdere ontwikkeling van land en volk in Zuid-Celebes. In de zelfbesturende landschappen en in het ressort der adatgemeenschappen toch zag men een intensiever behartiging van de belangen der Inlandsche bevolking, hetgeen in den gemeenteraad van Makassar niet het geval is. Ik wil daarmede niet zeggen dat de gemeenteraad van Makassar in het geheel niets of weinig doet voor de behoeften der inheemsche bevolking aldaar, doch merkbaar is toch dat daar de behartiging der belangen van de Inheemschen geplaatst is op het tweede plan. Verder dat voor de bevolking in het ressort van den gemeenteraad van Makassar meerdere lasten en plichten op haar schouder werden gelegd vergeleken bij de bevolking in de landschappen en in het gebied van de adatgemeenschappen. Naar mijn meening mag de invoering van de beoogde groepsgemeenschappen niet tot gevolg hebben een vermeerdering of verhooging van bedoelde lasten en plichten.

Wat naar mijn meening voor Zuid Celebes aan te raden is is het creëeren van federaties van de zelfbesturende landschappen, deze te vereenigen tot een groote federatie, zoomede een federatieraad in het gouvernementsgebied met als onderbouw de thans bestaande adatgemeenschappen, natuurlijk met uitsluiting van den gemeenteraad van Makassar. Deze federaties zullen vanzelfsprekend gebaseerd moeten worden op inheemsche beginselen. Het nut van dergelijke federaties zal zijn onder anderen het tot een beter begrip voeren der onderlinge verhouding van de landschappen en adatgemeenschappen, het bevorderen van onderlinge hulp zoowel financieel als op economisch gebied en het vermijden van een naijver, die nadeelige gevolgen zou kunnen hebben op het gebied der ontwikkeling van landschap en adatgemeenschap.

De instelling van de daareven genoemde federaties, boven de thans bestaande landschappen en adatgemeenschappen zou verbetering brengen in de bestuursvoering in Zuid-Celebes. Een andere vorm zooals beoogd door de thans voor ons liggende ordonnantie zou voor Zuid Celebes alleen aanvaardbaar zijn indien het stelsel zooveel mogelijk in overeenstemming wordt gebracht met dat der raden van de zelfbesturende landschappen. Ik zeg zooveel mogelijk om niet uit te sluiten de

(Mahmoed.)

eventueele behoefte, ook eenige uitheemsche leden in dien raod te doen zitting nemen. Deze behoefte zooals de toestand zich thans laat aanzien wordt niet gevoeld door de Europeanen en Vreemde Oosterlingen wier aantal in de gebieden buiten de hoofdplaats Makassar zeer gering is.

Verder zou ik bij de eventueele instelling van den groepsgemeenschapsraad in Zuid-Celebes het voorzitterschap zoo mogelijk in handen willen stellen van een Inheemsche en de taak van het Europeesch Bestuur zich meer willen zien bepaald tot die van leiding geven. Deze lijn toch wordt thans door de zelfbesturende landschappen gevolgd.

Ik wil even nog terugkomen op de kwestie van de thans bestaande raden in de Zelfbesturende landschappen. Ik kan niet zeggen, dat de samenstelling of het stelsel dier raden bevredigend is voor de groote massa der bevolking. Indien men deze raden even in beschouwing neemt, ziet men, dat alleen de raad van het zelfbesturend landschap Boni voor den kleinen man aanvaardbaar is. Deze raad bestaat, behalve uit de van oudsher bestaande adat „pitoe'' de zoogenaamde zeven raadsheeren, benoemd door de Regeering of den Gouverneur, ook nog uit zes andere leden, welke betrekkingen gecreëerd werden bij het herstel van het landschap Boni in 1931. Deze zes adatsleden worden gekozen door de bevolking zelf of door de lagere hoofden en zijn dus zuivere volks- of volksgroepvertegenwoordigers in dien raad. Vermeld dient nog te worden, dat alhoewel tot dusver deze zes zetels vervuld zijn door Inlandsche hoofden de grondslagen voor de vervulling van deze ambten de deur niet sluiten voor andere groepen der bevolking als particulieren, handelaren, landbouwers, etc. De zooeven genoemde zeven hadatsleden bezetten naast hun hadatlidmaatschap een organieke functie zooals het geval is bij alle andere leden van de raden der overige landschappen in Zuid-Celebes. Ik zou in het belang van de landschappen en adatgemeenschappen willen aanbevelen het stelsel van den raad van het zelfbesturend landschap Boni.

Ten slotte uitgaande van de principieele overweging, dat het in het leven roepen eener groepsgemeenschapsordonnantie de autonomie der buitengewesten zal bevorderen, zal ik met de Regeering mede gaan.

De heer **Mahmoed**: Mijnheer de Voorzitter. Het ware mij aangenamer geweest, indien de instellingsordonnantie van de groepsgemeenschappen tegelijk met deze ontwerp-ordonnantie aan den Volksraad ware ingediend, waar dan voor mij het geheel van de in te voeren regelingen gemakkelijk had kunnen worden overzien.

Immers, de instellingsordonnantie is feitelijk de spil, waaromheen de geheele bestuurshervorming draait. Ik voor mij ben van oordeel, dat deze instellingsordonnantie tegelijk behoort te worden ingediend. Aangezien dit niet het geval is, is het voor mij moeilijk mijn oordeel over deze kwestie te geven en daarom zal ik mij beperken tot de punten, die van belang zijn voor de in te stellen groepsgemeenschapsraden.

Door de indiening van dit ontwerp het zullen de buitengewesten een nieuw tijdperk betreden, waarbij het in hooge mate van den opzet afhangt, of de verandering een verbetering met zich zal brengen. Dit geldt alleen ten aanzien van de rechtstreeks bestuurde gebieden, het zelfbestuur toch blijft door deze ordonnantie onaangetast.

Gaat men deze staatkundige decentralisatie na door daarbij enkel af te gaan op de Memorie van Toelichting, dan lijkt zij voor de toekomst een groote belofte in te houden. Daarin wordt n.l. uitgegaan van het toe te juichen standpunt, dat wil decentralisatie inhoud en beteekenis hebben, overdracht van bevoegdheden in groote mate dient te geschieden van het centrum naar de gedecentraliseerde organen.

Ik zou daarom als conditio sine qua non van de aanvaardbaarheid van het nieuwe instituut der groepsgemeenschappen willen stellen, dat bij overdracht van bevoegdheden uit handen van de centrale overheid aan deze autonome gebieden een grooter voortvarendheid zal worden betracht dan Java ons te zien heeft gegeven.

Wat het ontwerp zelf betreft, moet ik tot mijn leedwezen constateeren, dat de uitwerking van de toekenning van autonomie niet mijn algeheele bewondering kan wegdragen. Dit komt voornamelijk door de naar mijn gevoelen eigenaardige samenstelling van het bestuur dezer toekomstige autonome gebieden; volgens het ontwerp zooals ik dat zie, kan van een staatkundige decentralisatie weinig sprake zijn. Het ontwerp maakt op mij den indruk, dat de bestuursorganen meerdere bevoegdheden zullen krijgen, dan tot dusver het geval is. Het voorliggend ontwerp waarborgt mijns inziens niet de autonomie van de in te stellen groepsgemeenschappen. Immers, het voorzitterschap van den groepsgemeenschapsraad wordt in handen gelegd van een bestuursambtenaar en bovendien zal de raad practisch uit vele ambtenaren bestaan. De practijk op Java heeft immers uitgewezen, dat de door de bevolking gekozen raadsleden meerendeels ambtenaren zijn. Dit euvel geldt in meerdere mate voor de buitengewesten, waar een deel der leden van den groepsgemeenschapsraad benoemd zullen worden en de benoemde ambtenaren verplicht zijn de benoeming te aanvaarden.

Het ambtelijk element in den raad zal mijns inziens in de buitengewesten meerendeels bestaan uit bestuursambtenaren, aangezien ten aanzien van andere ambtenaren de keuze beperkt is.

Het gevolg hiervan kan zijn dat de zaken veelal bekeken worden uit bestuursoogpunt, zoodat de raadsbesluiten sterk worden beïnvloed, waardoor deze gelijk te stellen zijn met ambtelijke beslissingen. Waar het der Regeering in de bedoeling ligt, om de medewerking der bevolking aan de verzorging van binnen haar gebied liggende belangen te bevorderen, biedt het onderhavig ontwerp geen voldoende waarborg voor deze door de Regeering zelf gewenschte autonomie. De vrees ligt dan voor de hand, of de in het leven te roepen groepsgemeenschapsraad levensvatbaarheid zal hebben, indien de bevolking practisch geen medezeggenschap heeft om in den raad hun belangen volgens hun eigen inzichten te behartigen. Het ware mijns inziens aan te bevelen om zooveel mogelijk particulieren als leden aan te wijzen, ten einde het ambtelijk element in den raad te verminderen en de ambtenaren niet verplichtend te stellen, de benoeming te aanvaarden.

Met de door de Regeering voorgestelde ambtelijke decentralisatie voor gebieden, waar geen groepsgemeenschappen zullen worden ingesteld, omdat er geen hoogere Inheemsche bestuursorganisatie aanwezig is, kan ik mijn instemming betuigen. Waar aan den resident, die het bestuur over het ambtelijk gedecentraliseerd gebied voert naar regeeringsmededeeling vele aan de groepsgemeenschappen toebedachte bevoegdheden zullen worden overgedragen, ware het gewenscht om hem een adviseerenden raad toe te voegen, bestaande uit hoofden en daarvoor in aanmerking komende personen. Deze instelling lijkt mij nuttig voor de scholing en ontwikkeling van de bevolking van niet geavanceerde gebieden. Immers, hiermede wordt de ontwikkeling en het niveau, noodig voor de instelling van een groepsgemeenschap in dat gebied, eerder bereikt, hetgeen zeker wel in de bedoeling van de Regeering ligt. De inpassing in provinciaal verband zal daardoor des te gemakkelijker tot stand komen.

Ik betreur ten zeerste, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord niet duidelijk heeft uiteengezet de samenwerking tusschen zelfbesturende landschappen en groepsgemeenschappen en eventueele inpassing van zelfbesturen in het provinciale verband.

Het voorliggend ontwerp groepsgemeenschapsordonnantie voorziet alleen in de bestuursorganisatie in rechtstreeks bestuurd gebied der buitengewesten, terwijl de toestand in de andere helft dier gewesten, bestaande uit zelfbesturende

(Rehatta.)

landschappen gehandhaafd blijft zooals het thans is. Vreest de Regeering dan niet, dat op deze wijze de andere helft der buitengewesten ten achter zal raken? Immers, in dat gedeelte heeft de bevolking geen medezeggenschap in welken vorm ook, waardoor zij de scholing mist om later gelijktijdig met het andere gedeelte van Nederlandsch-Indië in groot verband te kunnen worden opgenomen. De Regeering erkent zelf de mogelijkheid van ontwikkeling van geëigende bestuursinstellingen in zelfbestuurd gebied, doch het initiatief vanwege de zelfbesturen om aan de verdere ontwikkeling mede te werken zal niet voldoende zijn om gelijken tred te houden met de ontwikkeling in het rechtstreeks bestuurd gebied. Daarom ware het aan te bevelen, dat van regeeringswege stappen worden gedaan, om de zelfbesturen de noodige aanwijzingen te geven, teneinde eenvormigheid te erlangen en tot het gewenschte doel te geraken.

In de najaarszitting van het vorig jaar werd door den Volksraad aangenomen, dat bij aanstelling van een gouverneur als hoofd van een gouvernement in de buitengewesten aan dezen bestuursambtenaar een adviseerende raad zou worden toegevoegd. Door wijziging in de Tweede Kamer van het door den Volksraad aangenomen bestuurshervormingsplan zijn de gouvernementen met ingang van Januari j.l. niet ingesteld. In verband hiermede zou ik gaarne van de Regeering vernemen, of de wenschen van den Volksraad om een adviseerenden raad naast een gouverneur in het leven te roepen alsnog bij benoeming van een gouverneur verwezenlijkt zal worden.

Overigens, Mijnheer de Voorzitter, met veel belangstelling heb ik de redevoeringen van mijn geachte medeleden, de heeren Moelia en Blaauw gevolgd en ik wil gaarne verklaren, dat ik in groote lijnen hun zienswijze ten volle kan onderschrijven.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, moet ik als mijn meening bekend stellen, dat de instelling der groepsgemeenschappen in den trant zooals de Regeering dat nu voorstelt, niet mijn geheele sympathie heeft. Aangezien aan deze voorstellen voor mij vele ernstige bezwaren kleven, behoud ik mij de vrijheid voor, mijn standpunt tegen over dit ontwerp nader te bepalen.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de voor ons liggende groepsgemeenschapsordonnantie, zal ik mij slechts bepalen tot mijn eigen gewest n.l. het gewest Molukken met de hoofdplaats Amboina.

Dit gewest behoort in verhouding met andere gewesten in Nederlandsch-Indië tot een van de moeilijkste en meest ingewikkelde gewesten in verband met de uitgestrektheid en de verspreide eilandengroep. Moeilijk, omdat dit gewest zeer zeker het grootste gewest is, om behoorlijk administratief en staatkundig te besturen. Voor de goede ontwikkeling van dit bijzondere gewest behoort in de allereerste plaats gelet te worden op de positie en de bevoegdheid van den plaatselijken raad.

De Ambonraad, ingesteld bij Staatsblad 1921 No. 158 dient derhalve in studie te worden genomen, alvorens men overgaat tot het vormen van groepsgemeenschappen. De positie en de bevoegdheid van dien raad zijn echter tot nog toe onveranderd gebleven.

De Regeering zegt wel in haar Memorie van Antwoord, dat de Ambonraad op den voet van groepsgemeenschapsraden wordt gehandhaafd, omdat deze raad tegemoet komt aan de criteria te stellen voor groepsgemeenschappen, maar ik twijfel er aan, of de Regeering bij de doorvoering van de groepsgemeenschap in dat gewest, geen moeilijkheden zal ondervinden.

De geschiedenis van den Ambonraad is bij U genoeg bekend, Mijnheer de Voorzitter.

Zooals tot nog toe het geval is, is de Ambonraad of wel de

(Jahja.)

plaatselijke raad ingesteld, omvattende de eilanden Ambon, Haroekoe, Saparoea en Noesalaoet.

De eigenlijke afdeeling Amboina, om niet te spreken van het gewest Molukken, omvat niet alleen de eilanden Ambon en de Oeliassers, doch ook de belangrijke eilanden Ceram, Boeroe en de daaromliggende eilanden, zoomede de Bandagroep.

Ik vind het een groot gevaar, dat, wanneer straks de Ambonraad omgezet wordt, althans de bevoegdheid krijgt van een groepsgemeenschapsraad, met uitsluiting van de eilanden Ceram, Boeroe en daaromliggende kleine eilanden en de Bandagroep, de beteekenis van de groepsgemeenschap niet tot haar volle recht zal komen. Immers de ontwikkeling van de bevolkingsgroepen van de eilanden Ceram, Boeroe en de Bandagroep, kan thans ongeveer vergeleken worden met de ontwikkeling van de bevolkingsgroep van Ambon en de Oeliassers.

Ik vind daarom geen reden om deze eilanden uit te sluiten van Ambon en de Oeliassers. Als men deze eilanden uitsluit, kunnen wij nooit spreken van een goede groepsgemeenschap, omdat men den schakel tusschen deze gemeenschappen mist.

Om deze reden, Mijnheer de Voorzitter, wil ik de Regeering beleefd verzoeken, alvorens Zij overgaat tot de instelling van een groepsgemeenschap in de Molukken, met de door mij naar voren gebrachte suggestie rekening te willen doen houden.

De heer **Jahja**: Toean Voorzitter! Soedah bertahoen-tahoen tjita-tjita Pemerintah akan mengadakan perobahan soesoenan pemerintahan (bestuurshervorming) pada daerah tanah Seberang; boleh djadi dalam tahoen 1938 akan sampailah maksoed Pemerintah akan mengadakan perobahan pemerintahan itoe.

Tadinja tahoen 1928 Pemerintah soedah menerima voorstel akan mengadakan soesoenan pemerintahan pada bahagian Soematera Selatan akan diadakan provincie Soematera Selatan jang terdjadi dari keresidenan Palembang, Djambi, Lampoeng, Bengkoelen, Riouw en Onderhoorigheden dan Bangka bertempat kedoedoekan di Palembang; kalau kedjadian voorstel ini tentoelah kita akan melihat soeatoe provincie di Soematera jang sebaik-baiknja dan kaja karena keresidenan jang terseboet semoeanja mengandoeng penghasilan banjak, oepamanja dalam keresidenan Lampoeng meritja, Palembang dan Djambi minjak tanah, rubber dan lain lain, di Bangka timah dan sebagainja.

Soenggoehpoen voorstel ini ada baik, tetapi kebanjakan leden dari Volksraad tidak soeka didjadikan provincie Soematera Selatan sebesar itoe, karena mengingat jang akan datang; kalau provincie Soematera Selatan kedjadian dari beberapa keresidenan jang terseboet diatas tentoelah keresidenan Soematera Barat akan terdjepit dan hidoep ketjil serta miskin. Beberapa leden memintak, biarlah provincie Soematera Selatan didjadikan, tetapi hendaklah keresidenan Djambi dan Bengkoelen tidak dimasoekkan, hanja kedoea keresidenan itoe disediakan oentoek provincie Soematera Barat. Maksoed ini tidak kedjadian; beberapa leden Volksraad meminta soepaja di Soematera, diadakan tiga provincie, jaitoe provincie Soematera Selatan, Soematera Barat dan Soematera Timoer.

Pemerintah ada poela menaroeh niatan soepaja Buitengewesten didjadikan satoe provincie, tetapi niat Pemerintah ini hampir semoeanja leden dari Volksraad membantah.

Achirnja Pemerintah memvoorstelkan, soepaja di Buitengewesten diadakan tiga provincie jaitoe:

1e provincie Soematera, 2e provincie Borneo, 3e provincie Groote Oost.

Pada zitting periode 1935 maksoed Pemerintah akan mengadakan tiga provincie di Buitengewesten itoe, diterima oleh persidangan Volksraad.

Lebih dahoeloe, toean Voorzitter, saja akan mengoelang menerangkan keadaän soesoenan pemerintahan di Soematera Barat.

(Jahja.)

Bahwa pemerintahan di Soematera Barat dikemoedian oleh toean Gouverneur atau Resident, assistent-resident dan controleur; ini semoeanja Europeesche ambtenaar; disamping itoe dari sebelah fihak Boemipoetera ialah Toeankoe Laras, Penghoeloe Kepala dan penghoeloe-penghoeloe andiko (Volkshoofden); kepala-kepala Boemipoetera itoe, boekanlah ambtenaren, melainkan kepala dari Boemipoetera jang di pilih oleh Volkshoofden (wakil dari Boemipoetera) dan disjahkan oleh Pemerintah. Sampai tahoen 1914, sebeloemnja pangkat Toeankoe Laras den Penghoeloe kepala dihapoeskan, maka sekalian peratoeran jang akan didjalankan di Minangkabau (S. W. K.) lebih dahoeloe toean-toean wakil Pemerintah bermoefakat tentang itoe dan menerangkan kepada Toeankoe Laras jang mendjadi kepala dari Boemipoetera apa maksoed peratoeran jang akan didjalankan itoe. Maka Toeankoe Laras mengadakan rapat dengan Penghoeloe-penghoeloe Kepala dan Penghoeloe andiko (Volkshoofden). Segala kepoetoesan rapat itoe disampaikan oleh Toeankoe Laras kepada controleur atau assistent-resident. Maka baharoelah peratoeran itoe didjalankan.

Dengan keterangan saja ini, toean Voorzitter, teranglah bagi kita bahwa soesoenan pemerintahan di Minangkabau dari dahoeloe soedah ada sebagaimana jang ditjita-tjita oleh Pemerintah sekarang. Orang Minangkabau berkejakinan, bahwa kata moefakat itoelah jang sebaik-baiknja dan soedah mendjadi pepatah oleh orang Minangkabau jaitoe: „elok kato dengan moefakat" „boeroek kato diloear moefakat". Pepatah ini sebenarnja, toean Voorzitter! Saja masih ingat, toean Voorzitter, tahoen 1908 waktoe Pemerintah akan merobah perdjandjian Compagnie dengan penghoeloe-penghoeloe di Minangkabau jang terseboet dalam soerat pelakat pandjang, soepaja Boemipoetera tidak lagi moesti mendjoeal koffienja kepada Pemerintah, melainkan Boemipoetera moesti membajar belasting. Peratoeran jang akan didjadikan itoe jaitoe soepaja Boemipoetera membajar belasting, tidak dimoefakatkan lebih dahoeloe dengan penghoeloe-penghoeloe jang mendjadi wakil dari Boemipoetra, sebab itoe penghoeloe-penghoeloe tidak soeka menerima; beberapa negeri melawan mati-matian mempertahankan haknja jang soedah didjandjikan. Kata orang Minangkabau: „djandjian di dapati" „ikral dimoeliakan"; inilah pendirian Boemipoetra Minangkabau sampai sekarang, toean Voorzitter.

Sesoedah tahoen 1914 diadakan negari-ordonnantie, jaitoe pangkat Toeankoe Laras dan Penghoeloe Kepala ditiadakan lagi dan negari dioeroeskan oleh Penghoeloe-penghoeloe andiko dan dikepalai oleh kepala negari jang didjadikan dari salah satoe dari penghoeloe andiko itoe. Pemerintah mengadakan ambtenaar Boemipoetera, jaitoe districts- dan onderdistrictshoofd jang akan memimpin negari-negari di Minangkabau. Pemerintah mengadakan poela onderafdeelingsraad Padang Pandjang. Pemerintah soedah mengadakan poela gemeenteraad Padang, Fort de Kock dan Sawah Loento.

Maksoed Pemerintah mengadakan raden itoe tentoelah soepaja soesoenan negari atau gemeente dioeroes oleh negari atau gemeente itoe sendiri; ini permoelaan langkah menoedjoe zelfbestuur. Sekarang Pemerintah poela akan mengadakan di Sumatra's Westkust Minangkabauraad.

Toean Voorzitter! Kalau saja perhatikan benar-benar, soenggoehpoen negari-ordonnantie soedah beroemoer hampir seperampat abad, tetapi sampai sekarang saja beloem melihat hasilnja jang menjenangkan kepada Boemipoetera; sedangkan begrooting negari tiap-tiap tahoen selaloe diboeat oleh ambtenaren menoeroet kemaoeannja dan tidaklah diperkenankan kehendak penghoeloe-penghoeloe dalam negari tentang negari-begrooting itoe; sebaliknja adanja negari-ordonnantie menambah keberatan Boemipoetera sadja. Sebeloemnja negari-ordonnantie diadakan, maka kepala negari belandjanja di bajar oleh 's landskas tetapi sesoedahnja ada negari-ordonnantie maka Boemipoetera sendiri moesti memberi belandja kepalanja.

Adanja onderafdeelingsraad Padang Pandjang, saja tidak djoega melihat hasilnja; sebaliknja Pemerintah banjak mengeloearkan wang penggadji personeel sadja.

Lebih-lebih, toean Voorzitter, kalau kita perhatikan keadaän gemeenteraad Fort de Kock dan Sawah Loento beloemlah setimpal kebaikannja dengan banjaknja wang jang dikeloearkan oleh kas negari.

Keadaän gemeenteraad Padang adalah menjenangkan; sebenarnja gemeenteraad Padang itoe bekerdja menoedjoe kebersihan dan kemadjoean kota Padang.

Saja bertanja kepada diri saja sendiri, toean Voorzitter, apakah sebabnja maka pekerdjaän gemeenteraad Padang kita lihat dari sehari kesehari ada perobahan oentoek oemoem? sedang onderafdeelingsraad Padang Pandjang atau lain-lain raden beloem kelihatan.

(De heer Soangkoepon: Disana anggotanja ada jang dipilih.)

Biarlah pertanjaän saja ini saja poela jang mendjawabnja. Boleh djadi leden dari gemeenteraad Padang ada vrij perasaännja dalam hal jang akan dibitjarakannja, sebabnja pertama kebanjakan leden itoe dipilih masing-masing oleh partijnja akan menjampaikan soeara oemoem pada persidangan; kedoea jang mengepalai raad itoe semata-mata orang jang soedah ditentoekan akan mengoeroeskan raad itoe.

Onderafdeelingsraad Padang Pandjang selamanja dikepalai oleh assistent-resident dalam daerah itoe; djadi pekerdjaän voorzitter onderafdeelingsraad itoe tersambil sadja; apa lagi assistent-resident sebentar-sebentar dipindahkan; leden dari onderafdeelingsraad Padang Pandjang, jaitoe 23 orang, diambil dari kepala-kepala negari, 1 districtshoofd, 1 onderdistrictshoofd, 1 Inlandsche ambtenaar, 1 particulier Boemipoetera, 1 orang Tiong Hoa dan 1 orang Europa. Melihat soesoenan leden dari raad ini tentoe sadja 90% dari mereka itoe akan menoeroet sadja apa jang disoekai oleh assistent-resident jang mendjadi voorzitter itoe.

Leden pada gemeenteraad Fort de Kock dan Sawah Loento tidak dipilih atau dioendi oleh pendoedoek gemeente, melainkan didjadikan sadja siapa jang rasa baik pada pikiran assistent-resident; biasanja jang didjadikan ialah ambtenaar, kadang-kadang djoega orang particulier jang sangat disajangi oleh assistent-resident (tidak dipilih oleh pendoedoek gemeente).

Segala oeraian jth. toean Moelia dan toean Blaauw dalam pidatonja tentang boeroek baiknja bestuurshervorming di buitengewesten saja setoedjoei, toean Voorzitter! Hakikinja mengadakan soesoenan pemerintah di Minangkabau tidak begitoe perloe, karena di Minangkabau dari dahoeloe soesoenan pemerintah menoeroet adat tidak obahnja sebagaimana jang ditjita-tjita oleh Pemerintah sekarang. Kalau Pemerintah mengoeatkan adat Minangkabau lebih banjak hasilnja dari mengadakan soesoenan jang baharoe. Tetapi, toean Voorzitter, kalau maksoed Pemerintah moesti didjadikan djoega soesoenan itoe, saja akan mengingatkan kepada jth. wakil Pemerintah seperti ini.

Mengingat pengalaman jang soedah kedjadian pada raden di Soematera Barat, saja choeatir, toean Voorzitter, kalau-kalau hal-hal jang demikian akan kedjadian poela kelak dengan raad Minangkabau jang akan diadakan. Oleh sebab itoe saja memvoorstelkan soepaja:

1e. Jang akan mengepalai (Voorzitter) dari Minangkabauraad ditentoekan seorang ambtenaar jang semata-mata boeat mengoeroeskan keperloean raad sadja seperti burgemeester;
2e. Leden dari Minangkabauraad sekoerang-koerangnja 80% dipilih oleh pendoedoek Minangkabau;
3e. Pemilih (kiezer) akan ditentoekan batasnja; maksoed saja, toean Voorzitter, hendaklah kiezer itoe diambil dari merika jang tjoekoep pengertiannja dan tahoe apa goenanja raad.

(Abdul Rasjid.)

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag misschien beginnen met te zeggen, dat het op het oogenblik heel moeilijk voor mij is, een gefundeerd oordeel over dit ontwerp: groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten, uit te spreken. Ik zeg dit om verschillende redenen. Ik zal mij beperken tot de behandeling van enkele grepen uit de levenszijde van dit ontwerp. Het moeilijkste gedeelte zij volkomen toevertrouwd aan mijn meer begaafde medeleden, in het bijzonder van de buitengewesten.

Allereerst wil ik er op wijzen, dat het ontwerp niet is geplaatst in het centrum van oostersche belangstelling. Het is nog altijd een product van zuiver Westersche wetgeving, beheerscht door westersche tendenzen.

Verder stelt de Regeering een werkwijze voor, om de verschillende ontwerpen, die op de bestuurshervorming in de buitengewesten betrekking hebben één voor één in te dienen en dus elk ontwerp afzonderlijk aan het oordeel van den Volksraad te zijner tijd te onderwerpen. Voor de Regeering is dit natuurlijk eenvoudiger, maar de Volksraad verliest daardoor de overzichtelijkheid en het verband tusschen de verschillende ontwerpen.

De redelijkheid van de door de Regeering voorgestane methode toegevende, zou ik toch gaarne gezien hebben, dat de indiening van dit ontwerp gepaard was gegaan met de indiening van de overdrachtsregelen. Men kan nu eenmaal het leven niet van het lichaam scheiden, zonder gevaar voor ondergang. En wat wij hier op het oogenblik hebben is de vorm, de schil. De vitale inhoud daarvan zijn de overdrachtsregelen.

Men kan dit ontwerp natuurlijk van verschillende kanten uit beschouwen en behandelen. Het standpunt van de Regeering is hier vrij duidelijk neergelegd. Het komt in het kort hierop neer: bezuiniging — afwenteling — van bepaalde centrale werkzaamheden naar de peripherie, dus een beteekenende overdracht van bevoegdheden. Maar, zegt de Regeering, in zekere analogie met het zelfbesturend gebied, d.w.z. het gebied onder korte verklaring. Deze gedachtelijn noemt de Regeering dan geen bezuiniging, maar saneering. De meening, dat in beginsel het ingrijpen van het Opperbestuur in de inwendige aangelegenheden van Indië ongewenscht is, kan ik deelen. Maar zoo ooit de noodzakelijkheid bestaat van een uitzondering op den regel, dan noem ik dit ingrijpen een gelukkige uitzondering, dus gerechtvaardigd. Het Opperbestuur bewijst daarmede de Inheemsche bevolking van de buitengewesten een grooten dienst. Deze dienst bestaat in het werkelijk vrij maken van de wegen, die leiden tot het bevorderen van actieve medewerking der bevolking aan de verzorging van binnen haar gezichtskring liggende belangen.

Als gevolg van deze richtingsverandering, of misschien is het beter te zeggen van de verandering in de volgorde, krijgen wij nu ter beoordeeling het begin van de staatkundige organisatie in de daarvoor in aanmerking komende gebieden van de buitengewesten. Nu moeten wij één ding goed in het oog vatten. Als oosterling moet ik mij natuurlijk instellen op een oostersche denkwijze. En dan zou ik het volgende willen zeggen:

Als de wensch er is om te stijgen, moet het ideaal ook hoog gesteld worden. Zooals in den Bijbel staat:

„Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn".

Stel ik dus voorop, dat dit ontwerp behoort tot een belichaming der regeeringsidealen, dan moet ik tot mijn leedwezen zeggen, dat zij wel laag bij den grond zijn.

Ik zou de Regeering dan ook de vraag willen stellen: Wat voor bezwaar is er tegen, wanneer Zij in een algemeen ontwerp zuiver democratisch te werk gaat, om bij de uitvoering zooveel mogelijk beperkingen aan te leggen, in verband met de eischen van de praktijk? Het voorgelegde ontwerp is naar mijn meening zuiver een voortbrengsel van autocratischen bestuursvorm met een democratischen inslag. De vraag of democratie wel geschikt is voor de Inheemsche bevolking moet naar mijn meening zoowel ontkennend als bevestigend worden beantwoord. Dat houdt verband met de aanwezigheid hier te lande van vele soorten van Inheemsche bestuursinstellingen en organisaties, vooral in de heterogene gebieden van de buitengewesten.

Twee hoofdkenmerken zijn daarbij duidelijk te onderkennen en die zijn de volgende:

In zelfbesturende gebieden, waar dus het vorstengezag heerscht, daar is het karakter van het bestuur: „bevel".

In rechtstreeks bestuurde gebieden, waar veelal volkshoofdenbestuur bestaat, daar is het karakter van het bestuur: „overleg", dus het beginsel van het parlementaire stelsel.

Wat is het wezen van de democratie?

Volgens de gangbare westersche opvatting is het wezen van democratie de geestesgesteldheid, die erkent, dat de menschen niet gelijk, maar wel gelijkwaardig zijn in ethisch opzicht. Maar dat is de oostersche opvatting ook. Vandaar, dat Jezus de voeten van zijn discipelen waschte. Vandaar ook, dat de profeet Moehammad zijn volgelingen leerde, dat in Gods tempel er geen verschil is tusschen koning en dienaar. De plaats van het gebed mag niet alleen voor de rijken zijn. Allen kunnen tezamen bidden — schouder aan schouder — de sulthan en de bedelaar. Dat is de ware democratie volgens de oostersche opvatting. Hoe nederig en laag geplaatst een mensch ook mag zijn in bedrijf en ontwikkeling, anderen rijk en machtig, deze zullen daarom niet minder afhankelijk van hem zijn, als hij van hen. Zij hebben zijn hulp en diensten noodig evenals hij de hunne.

Als geweld, ruwheid en grofheid gaan overheerschen in het sociale leven en minachting voor den religieuzen geest, gemis aan gevoel voor anderen — dan beteekent dit voor mij de ontaarding van de democratie.

De Regeering doet het voorkomen, alsof het moepakat bij uitstek behoort tot het kenmerk van achterlijke bevolkingsgroepen. Met deze interpretatie van moepakat kan ik met de Regeering niet meegaan. In waarheid is het moepakat een uitvloeisel van een democratische idee, die zelfs in internationale verhoudingen niet kan worden gemist.

Erkennen wij, dat moepakat in de rechtstreeks bestuurde gebieden een noodwendig gevolg is van het democratisch beginsel, dan is het redelijk om te verwachten, dat bij den opbouw en de ontwikkeling van de Inheemsche bestuursinstellingen, het zijn toporganisatie zal kunnen vinden in de in te stellen groepsgemeenschappen, krachtens de Nederlandsche leiding. De Regeering mag het dus naar mijn meening niet doen voorkomen, alsof democratie iets onbekends is in de Inheemsche samenleving. Men vergelijke slechts, wat het adatrecht zegt, omtrent openbaarheid, vertegenwoordiging en volksinvloed. Een tweede gevolgtrekking, die ik hieruit kan trekken is deze:

Gaat de Regeering dus over tot de instelling van een groepsgemeenschap in de buitengewesten, dan is dat meteen de erkenning, dat in die gemeenschap voldoende vormende elementen aanwezig zijn, om een volwaardig democratisch regiem te kunnen hanteeren binnen den haar toegekende gebiedsomvang.

Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij hier veroorloofd den bijzonderen nadruk te leggen op het woord „gebiedsomvang".

Wil men een kind leeren loopen, dan zet men het in een box. Men verwijdert alles wat het zou kunnen benadeelen. Het kan en mag gerust een beetje vallen, dan leert het het loopen des te beter. Maar binnen die box wordt het zooveel mogelijk vrijheid gelaten. De gelegenheid om fouten te durven maken, moet dus worden aanvaard en zelfs aangemoedigd, met dien verstande echter, dat men op het moment der handeling volkomen overtuigd is, dat men goed gedaan heeft.

In dit licht bezien is de facultatieve instelling van het college van gecommitteerden in de buitengewesten geheel

(Abdul Rasjid.)

overbodig. Voor mij is dat alleen gerechtvaardigd, wanneer de Regeering over zou willen gaan tot het overdekken van de rechtstreeks bestuurde gebieden met groepsgemeenschappen, net als op Java. En dat wil de Regeering juist niet. Ik beschouw de groepsgemeenschap als een soort bevordering van lagere rechtsgemeenschappen tot hoogere en wel in dien zin, dat in de groepsgemeenschap nog duidelijk de Oostersche bestanddeelen zijn te herkennen. Doet men dat niet, dan zal er moeilijk sprake zijn van een organische aansluiting. Het is dan slechts een mechanische aansluiting, maar dat is in strijd met de regeeringsuitspraak, die uitgaat van volkseenheden. Den door de Regeering bedoelden onmiskenbaar systematischen opzet, zie ik aldus: In de eerste plaats hebben wij in de buitengewesten bevolkingsgroepen, die groote en kleine eilanden bewonen. De bewoners der kleine eilandjes zijn gekenmerkt door hun isolement, hun religieus-magische gebondenheid, een conservatief karakter en geringe differentiatie van hun maatschappelijke structuur. Deze bevolkingsgroep zou ik willen noemen: de niet-geavanceerden. In de tweede plaats hebben wij bevolkingsgroepen, waarvan de magische gebondenheid reeds is verbroken door uitwendige invloeden. Deze zou ik willen noemen: de minder-geavanceerden. In de derde plaats hebben wij bevolkingsgroepen, waarvan het conservatieve karakter der sociale structuur reeds is veranderd en ingetreden zijn in een dynamische phase, als gevolg niet alleen van uitwendige invloeden, maar ook als gevolg van een inwendig groeiproces. Deze zou ik willen noemen: de meest-geavanceerden.

De groepsgemeenschappen zou ik dus ingesteld willen zien als de bekroning van een systematisch geleid ontwikkelingsproces langs de drie bovengenoemde phasen, een soort diploma dus, als bewijs van geschiktheid voor het beheer en uitvoering van op Westersche leest geschoeide instellingen. Wil de Regeering blijk geven van haar goede gezindheid ten aanzien van de staatkundige ontwikkeling dezer landen, goed, wij zullen dat met dankbaarheid aanvaarden. Wil de Regeering dat niet, dan is het ook goed, wij zullen dan stille berusting moeten beoefenen en ons verlaten op de ongeziene werking van de wetten van hoogere orde, aan welker invloed geen enkele regeering op aarde kan ontkomen. Maar op één ding dient de aandacht te worden gevestigd en dat is, om de beoefening van liefdadigheid en goede gezindheid van een gierigaard als een uiting van zedelijke roeping te willen doen gelooven, wel openlijk moet worden afgekeurd.

In het algemeen kan worden gezegd, dat dit ontwerp voornamelijk een copie is van een regentschapsordonnantie, slechts met dit verschil, dat de bevoegdheden worden verschoven een trapje hooger via den raad, langs het college van gecomitteerden naar den voorzitter, die ambtshalve een B.B.-ambtenaar moet zijn, omdat in de buitengewesten geen regenten aanwezig zijn.

Het imperatieve voorschrift, dat de voorzitter een B.B.-ambtenaar moet zijn, acht ik in strijd met de democratische gedachte. Ik kan mij voorstellen, dat bij de instellingsordonnantie toch de keuze zal moeten vallen op een B.B.-ambtenaar, in verband met de plaatselijke omstandigheden, maar om het imperatief vast te stellen, lijkt mij niet juist gezien. Een B.B.-ambtenaar toch is drager bij de gratie Gods van autocratische bestuursvormen, in tegenstelling bv. met rechtsgeleerden, die democratische bestuursvormen vertegenwoordigen. B.B.-ambtenaren zijn uitermate geschikt voor pioniersarbeid, maar in geen geval voor toestanden, die reeds westersch zijn georiënteerd. En deze westersche oriëntatie is noodzakelijk gevolg van de Nederlandsche leiding, die dus onverbiddelijk moet worden aanvaard als zijnde eveneens gegroeid op historische gronden. Ik erken volmondig, dat het corps-B. B. de ruggegraat vormt van het Nederlandsch gezag in deze landen. Ik erken ook, dat het behoort tot het primaire gezagsapparaat. Ik wil gaarne beloven, dat ik nà het leger onverbrekelijk het B. B. in één adem zal noemen, dus, zonder onderbreking mijner ademhaling.

Ik ga met de Regeering mede wanneer Zij verklaart, dat het volksbelang in handen van het B.B. volkomen is toevertrouwd. Ik ben dus bereid te constateeren, dat voor de Inheemsche bevolking het B.B. is de berg van licht, de Djebel-Noer van den Islam, zonder welker tusschenkomst geen geluk op aarde mogelijk is.

Maar wanneer het B.B. de volle 100% eischt als zijn uitsluitend recht, zijn monopolie op de verzorging van het rechtsleven der bevolking, onder alle omstandigheden, onder alle ontwikkelingsphasen, dan ben ik genoodzaakt hier een zijsprong te wagen en zoo noodig een zijweg in te slaan, waar een wegwijzer aanwezig is met het opschrift: „Naar Indonesische democratie".

Op hetzelfde moment, dat in een bepaalde bevolkingsgroep zich de kenteekenen beginnen te openbaren van rijpheid der ziel, op dat moment is ook de tijd aangebroken, om den autocratischen bestuursvorm te vervangen door een democratische. En constateert men van den aanvang af democratische beginselen in Inheemsche bestuurs-instellingen, dan is het zaak om op denzelfden voet voort te gaan, trap voor trap totdat men eindelijk krijgt een sublimeering van de Indonesische en westersche democratie, ontdaan van haar uitwassen. Ik vraag mij dus af: Welk bezwaar is ertegen, om nu in dit ontwerp reeds vast te leggen, dat tot voorzitter van de groepsgemeenschap elke landsdienaar kan worden benoemd? Om nu al den weg af te snijden aan andere academici lijkt mij toe een kortzichtige politiek te zijn, die de nabije toekomst al heel slecht kan verdragen. En zooals ik zooeven reeds zeide bij de instellingsordonnantie kan nog altijd met het voorrecht van den B. B.-ambtenaar rekening worden gehouden.

Bezien uit het oogpunt van bezuiniging is er voor dit ontwerp zeker veel te zeggen. De tendenz van saneering is eveneens onmiskenbaar te onderkennen. Of echter deze tendenz practisch in het belang der bevolking zal kunnen worden verwezenlijkt, meen ik te moeten betwijfelen. Zich aldus te vreden te stellen met tendenzen alleen, staat voor mij gelijk met het zich verblijden met een doode musch.

Mijn twijfel baseert zich voornamelijk op het constateeren van de onmiskenbare neiging, om de positie van B. B.-ambtenaren meer dan tot nog toe te versterken en te verstevigen Nu ben ik de eerste, om te erkennen, dat wie een constructieve methode volgens het paedagogisch beginsel voorstaat, ook de aanwezigheid en de onmisbaarheid van gezag dient te aanvaarden en te eerbiedigen. Ja, ik zou zelfs verder willen gaan en zeggen, dat hij ook zijn medewerking moet verleenen aan de handhaving van dat gezag. Maar één ding mogen wij niet uit het oog verliezen en dat is, dat gezag in geen geval synoniem is met macht. In wezen is gezag een uitvloeisel van een moreel overwicht; macht is daaraan slechts accidenteel. Maar in de praktijk is gezag synoniem met macht.

Niet zelden zien wij het omgekeerde, dat dus het gezag en het recht de bloote dienaren zijn van macht. En wanneer ik zeg, dat een dergelijke omkeering van feiten de mode van den dag is in de buitengewesten, niet alleen op het gebied van adatrecht, maar ook op het gebied van Westersch recht, dan is het gevaar niet denkbeeldig, dat het gezag zou kunnen ontaarden en zich zou kunnen ontplooien in een machtsuitoefening in haar volheid en in al hare verschrikkingen.

In het kort kom ik dus tot de conclusie, dat het ambt van B. B.-ambtenaar in een autonomen raad in het rechtstreeks bestuurd gebied in de buitengewesten in beginsel onvereenigbaar is met het ambt van voorzitter. Ik ga zelfs nog een stapje verder en zeg, dat alle bestuursambtenaren, zoowel Europeesche als Inlandsche geen leden mogen zijn van een groepsgemeenschap in de buitengewesten. Hun taak ten aanzien van een dergelijke instelling is dan toezicht en leiding

(Abdul Rasjid.)

gevend. Hun schooner taak ligt in de ontwikkeling van de niet-geavanceerde en minder geavanceerde gebieden en mede ook in herstel en opbouw van inheemsche instellingen in zelfbesturende gebieden. Daar kan men meteen nog carrière maken.

Maar een autonomen raad als een trap te gebruiken bij de opklimming van de ambtelijke ladder is naar mijn meening in strijd met den geest van de bestuurshervormingswet.

De autonome raad, zooals de Regeering die gedacht heeft, is een uitvloeisel van de decentralisatiewet. Practisch krijgen wij dus straks niet anders dan een luxe uitgave van de tegenwoordig bestaande locale ressorten in de buitengewesten. Voor de Regeering is dit zeker aantrekkelijk, daar zit perspectief in en wel in den vorm van een retrogradeerende evolutie. Voor mij verliest het integendeel haar aantrekkelijkheid. Ik kan deze retrogradeerende evolutie desnoods aanvaarden, mits erkend wordt het bestaan van twee naast elkander verloopende ontwikkelingslijnen, te weten: evolutie, d.w.z. op organischen samenhang berustend van de rechtstreeks bestuurde gebieden eenerzijds en de evolutie van de zelfbesturende gebieden anderzijds.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de instelling van zelfstandige gemeenschappen diene rekening te worden gehouden met drie belangrijke factoren. Aldaar zijn te noemen:

a. gebiedsbepaling
b. eigen gezag
c. eigen middelen.

Over het eigen gezag meen ik met hetgeen ik reeds gezegd heb te kunnen volstaan. Wat betreft de eigen middelen, daarover kan op het oogenblik niet worden gesproken, aangezien de overdrachtsregelen nog in den schoot der Regeering zijn verborgen.

Maar toch zou ik naar aanleiding hiervan nog enkele opmerkingen willen maken.

De Regeering spreekt van: in analogie met het zelfbestuur, zie ik goed, dan bedoelt de Regeering daarmede het zelfbestuur met de korte verklaring. De korte verklaring is indertijd tot stand gekomen na gemeen overleg van Dr. Snouck-Hurgronje en Van Heutsz. Zij heeft de bedoeling, om eenerzijds een met invoering van rechtstreeksch bestuur overeenkomenden toestand te waarborgen, doch de gevolgen van het Nederlandsch ingrijpen te matigen, anderzijds, omdat hier een ongezochte gelegenheid is geboden, om een groot deel der bestuurstaak in handen te laten van de bestaande inheemsche organisatie. Hiermede had men het middel gevonden om de zoo zeer gevreesde uitbreiding van personeele en matericele middelen, verbonden aan het rechtstreeksch bestuur, te ontgaan.

U ziet, Mijnheer de Voorzitter, met de verwijzing der Regeering naar het zelfbestuur, heeft zij niets anders op het oog, dan bezuiniging. Trouwens, men leze slechts de zelfbestuursregelen voor landschapskassen onder de z.g. korte verklaring na. Dan ziet men, wat er van de zelfstandigheid der zelfbesturen overblijft. De Regeering spreekt in de Memorie van Toelichting ten aanzien van het zelfbesturend gebied van een vrij vergaande decentralisatie. Ik zie de zaak anders. Met den heer Spit zie ik hier niet meer dan de met fluweel bekleede hand, die zacht maar zeker de zelfbesturen in hun bewegingsvrijheid beperkt. Laten wij eens nagaan, wat er te lezen valt in de overzichten van de kassen der zelfbesturende landschappen in de buitengewesten. Daar staat het volgende geschreven:

> „Bij de jaarlijksche begrooting moet de restitutie-post als uitgangspunt dienen.
>
> Uitgaven boven het budget zijn niet toelaatbaar; evenmin mogen op de landschapsbegrootingen van uitgaven memorieposten voorkomen, wijl de landschapsdienst ingericht is op een sluitende begrooting, welk stelsel vooralsnog meebrengt, dat bij het ontwerpen der begrooting eerst wordt gevraagd over welke middelen is te beschikken en daarna welke uitgaven daaruit zijn te bestrijden, zulks in tegenstelling met den Landsdienst, waarbij allereerst de vraag wordt gesteld in welke behoeften valt te voorzien en welke uitgaven daaruit voortvloeien, om daarna pas te zoeken naar de middelen ter dekking, terwijl een eventueele tekort door een leening wordt aangevuld."

De conclusie, die ik hieruit kan trekken is dus, zooals ik zooeven reeds zei deze, dat met de regeeringswijziging naar het zelfbesturend gebied niets anders bedoeld wordt dan een object van bezuiniging. De door de Regeering bedoelde saneering slaat op de mogelijkheid van verlichting, langs dezen weg, van den centralen dienst voor afwenteling van bevoegdheden naar de peripherie, maar deze afwenteling mag alleen geschieden nadat de B. B.-organen extra zijn versterkt en verstevigd.

Mijnheer de Voorzitter! Hier zit zeker een logische lijn in. Dat valt niet tegen te spreken. Voor een Westersch gehoor zit daar zelfs muziek in. Ik voor mij, zie daarin een geweldige rem voor de staatkundige ontwikkeling dezer landen.

Mijnheer de Voorzitter! Rest mij nog alleen aan een algemeene beschouwing te onderwerpen — de gebiedsbepaling of gebiedsomschrijving.

Zie ik goed, dan ligt het in de bedoeling om de gebiedsomvang of areaal van de in te stellen groepsgemeenschappen zoo veel mogelijk te doen samenvatten met de tegenwoordige gewesten. Deze uitspraak heeft haar uitdrukking gevonden in de door den heer Kerkkamp c.s. ingediende motie van het jaar 1931, welke motie door den Volksraad was aangenomen.

De naam groepsgemeenschap duidt reeds aan een verplaatsing van het uitgangspunt, in tegenstelling dus met Java, waar uitgegaan is van territoriale begrippen als regentschap en provincie.

In de buitengewesten zal dus worden uitgegaan van volkseenheden d.w.z. levende eenheden en niet van de doode stof. Hoe de verschillende eenheden van lagere orde gegroepeerd zullen worden tot eenheden van hoogere orde, is in dit ontwerp natuurlijk niet vast te leggen. Want dat houdt verband met de ontwikkelingsphase van de lagere rechtsgemeenschappen. En gedeeltelijk zal dit ook behooren tot de taak van de aan te stellen Regeeringscommissarissen. De Regeering spreekt in dit verband van verschillende maatstaven.

Deze mededeeling geeft mij aanleiding tot het opperen van enkele bedenkingen.

Wanneer de Regeering verklaart, dat met den term: verschillende maatstaven, bedoeld wordt, te willen werken b.v. in analogie met het metrieke stelsel d.w.z. met kilometers, meters, decimeters, centimeters, ja zelfs met microns als eenheid d.i. dus 1/1000 mm, dan kan ik daar vrede mede hebben.

Is met dien term echter bedoeld, een begrip, dat de resultante uitdrukt van verschillende meeningen en ervaringen van steeds wisselende ambtenaren als gevolg van niet te ondervangen mutaties, dan is het gevaar van het vrije spel der ongebondenheid niet van de lucht.

Evenals de groepsgemeenschap ingepast zal moeten worden in het kader van de geheele bestuurshervorming, zoo is de eisch niet minder gerechtvaardigd, wanneer verlangd wordt, dat de verschillend maatstaven in het kader moeten vallen van een algemeenen maatstaf. De vraag is dus: wat is deze algemeene maatstaf?

In het kort resumeerende, zou ik mijn conclusies als volgt willen formuleeren:

1. De groepsgemeenschap in de buitengewesten moet beschouwd worden als de bekroning van een ontwikkelingsproces, beginnende vanaf de niet-geavanceerden, de minder geavanceerde en de meest geavanceerden.
2. In deze meest geavanceerde gebieden wordt nagegaan

(Abdul Rasjid.)

door den Regeeringscommissaris of de ontwikkelingstrap van de daar aanwezige bevolkingsgroep van dien aard is, dat de instelling van een volwaardigen autonomen raad met Westersche beginselen volkomen is gerechtvaardigd. Dit onderzoek worde ingericht volgens algemeen erkende maatstaven. Art. 4 sub *b* kan gerust zonder gewetenswroeging verdwijnen.

3. In dit licht bezien, worde de differentiatie zoodanig toegepast, dat in een algemeen ontwerp als het onderhavige de bepaling wordt opgenomen, dat elke landsdienaar benoemd kan worden tot voorzitter van den raad behoudens afwijkingen, afhankelijk van locale omstandigheden, en nader te regelen bij de instellingsordonnantie.
4. De secretaris van den raad moet zooveel mogelijk een jurist zijn, behoudens afwijkingen nader te regelen in de instellingsordonnantie.
5. In het onderhavige ontwerp zou alsnog opgenomen kunnen worden als vervanging van art. 5 sub 5:

   „De instellingsordonnantie bepaalt het aantal leden van den raad, het aantal, dat tot elk der onderdanengroepen behoort en het aantal leden van elk der groepen, dat door verkiezing wordt aangewezen".

   Ik begrijp niet, waarom de Regeering deze bepaling heeft gelicht uit de regentschapsordonnantie.
6. De differentiatie mag niet zoover doorgevoerd worden, dat van een algemeenen maatstaf niet meer gesproken kan worden.
7. De forumregeling der leden ontbreekt in dit ontwerp.
8. De invloed der individueele leden is in dit ontwerp niet geregeld. Gewenscht is het dus alsnog een bepaling op te nemen, luidende:

   „Ieder lid van den raad heeft het recht om aan den raad voorstellen te doen en om wijzigingen voor te dragen in de bij den raad aanhangige voorstellen".
9. In de L. R. O. art. 30(1) staat, dat gemeenteraden minstens 6 malen, de overige raden minstens drie malen 's jaars moeten vergaderen. In datzelfde art. 30(3) staat voorts:

   „De vergaderingen van andere dan gemeenteraden kunnen gedurende twee of meer dagen worden voortgezet".
10. Het behoud van deze bepalingen acht ik veel beter, dan de handhaving van de verouderde bepaling, welke opgenomen is in dit ontwerp in art. 11(1), welke voorschrijft:

    „Landsdienaren, die tot raadslid worden benoemd, hebben geen vrijheid de benoeming niet te aanvaarden".
11. Erkent de Regeering de door mij aangegeven positie van de groepsgemeenschappen in de buitengewesten nl. de uiteindelijke bekroning van een organische ontwikkeling van beneden af, dan treedt de noodzakelijkheid duidelijk naar voren van een permanent lichaam van advies, waarvan de werkkring hoofdzakelijk bestaat in de bestudeering van het Inheemsch bestel, zoo noodig onder supervisie van de afdeeling „adatrecht" van het Bataviaasch Genootschap.

    Hoofdzaak echter is en blijft de practische ontwikkeling van het Inheemsche bestel op grond van de beschikbare gegevens en alzoo mede te werken aan de benaderende oplossing van het vraagstuk: wat is de beste bestuursvorm van een bepaalde volkseenheid? Hoe moet de aansluiting van het Oostersche aan het Westersche zijn? Is deze aansluiting mechanisch of organisch? Gewone overbrugging, sublimeering of synthetisch enz. enz.
12. Er is één practisch voordeel voor de bevolking aan het onderhavige ontwerp verbonden en dat is, dat er een voldoende afstand geschapen is tusschen de lagere en hoogere inheemsche bestuursvormen en de plaats, die de groepsgemeenschap in het staatsbestel inneemt.
13. Mocht onverhoopt de Regeering in haar eenmaal genomen standpunt willen blijven volharden — wat ik natuurlijk ten zeerste betreur — dan zou ik haar in overweging willen geven, om het voorzittersambt van den autonomen raad als een eind of topbetrekking te beschouwen. Dat de voorzitter dus daarin zijn levenstaak moet kunnen vinden.

(Soekawati.)

Voorts zou ik daaraan willen verbinden den eisch, dat hij ook de bijzondere geschiktheid moet kunnen toonen in de kunst van goede bestuursvoering, blijkende uit een te leveren proefstuk op het gebied van adatprivaatrecht en adat staatsrecht van de te besturen streek, op te geven door de professoren van de rechtshoogeschool. Dit proefstuk worde gedrukt en tegen kostenden prijs aan ieder, in het bijzonder de ingezetenen van de betrokken streek, ter beschikking gesteld. Waarom zou men nu geen maatstaven van beoordeeling ook voor de Binnenlandsch Bestuur ambtenaren kunnen aanleggen? Te meer wanneer de beoordeeling uitgaat van een neutraal wetenschappelijk instituut? Ook hier zou differentiatie in de toepassing van de wet der wederkeerigheid veel goeds kunnen afwerpen voor de Inheemsche samenleving.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot kan ik als mijn eindoordeel over dit ontwerp het volgende mededeelen:

Het ontwerp als geheel is een product van een intellectueelen arbeid, waaraan ik niet anders dan lof kan toezwaaien. Met het oog op bezuiniging en saneering is het een goed doordacht stelsel. In zooverre is het een gaaf en afgerond geheel. Als staatkundige organiseering vertoont het echter vele belemmeringen, die als een onontwarbaar kluwen draden het gevoels- en het rechtsleven der bevolking omstrengelen. Het is een pil, die wel wat moeilijk is, om in te slikken, ten minste voor iemand, die intuïtief aanvoelt, waar om het gaat. Het is een visch vol graten.

Van uit inheemsch standpunt bekeken is het net als een ambatjangvrucht, glad van buiten, maar vezelig van binnen.

En hier wordt de waarheid van Bergsons uitspraak bevestigd:

„Het menschelijk intellect wordt gekenmerkt door een natuurlijk onvermogen om het leven te doorgronden".

Waar voor mij de onbekende mensch meer waarde vertegenwoordigt dan de kostbare materieele vorm zoo is het niet van mij te verwachten, dat ik nu al mijn standpunt ten aanzien van dit ontwerp kan bepalen. Maar wel verwacht ik, dat van Regeeringszijde ons een reddingsplank zal worden toegestoken.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! De memories van toelichting en van antwoord betreffende de groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten geven naar het oordeel van onze fractie duidelijk aan, hoe de Regeering zich thans voorstelt de bestuurshervorming in de buitengewesten in te voeren. De gang van zaken, die de Regeering thans wil volgen, lijkt ons juist. Ik kan daarom niet nalaten om mijn oprechte waardeering te betuigen voor het ingediende ontwerp. Nochtans heb ik enkele bezwaren van ondergeschikt belang tegen het voorliggende ontwerp, welke ik straks zal formuleeren.

De bezwaren, die indertijd voorkwamen in het plan van 1936 (tweede aanvullende begrooting betreffende afd. IV der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936) zijn voor mij voor het grootste deel thans in het ingediende ontwerp verdwenen. De instelling van gouvernementen toch, zooals de Regeering toen voornemens was, zonder tegelijkertijd de groepsgemeenschappen in te stellen, acht ik niet zonder gevaar voor de spoedige instelling van deze groepsgemeenschappen en naar mijn meening tegen de bedoeling van de decentralisatie. Want van de instelling van gouvernementen

(Soekawati.)

zonder groepsgemeenschappen verwacht ik: een centraliseerende en uniformeerende werking.

Het is dus naar mijn meening gewenscht, dat die groepsgemeenschappen vóór of althans tegelijk met de instelling van de groote gewesten, straks provincies, in het leven worden geroepen, wat thans bij het ingediende ontwerp ook geschiedt; immers, de doorvoering van de administratieve hervorming zal plaats vinden gelijktijdig met de instelling van enkele regionale staatkundige gemeenschappen.

Volgens het voorgelegde ontwerp zal weliswaar vooralsnog slechts een klein deel van de buitengewesten staatkundig georganiseerd worden, doch dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat de buitengewesten nog zoo verschillend van ontwikkeling zijn. Want daar vindt men rechtstreeks bestuurde gebieden, van uiteenloopende ontwikkelingsstadia, nl. gebieden met geavanceerde, minder geavanceerde en primitieve toestanden. Daarom lijkt het mij zeer juist, dat voorshands slechts een gedeelte, nl. het meest geavanceerde gedeelte van het rechtstreeks bestuurd gebied in aanmerking komt voor een staatkundige organisatie in den vorm van autonome raden op de basis van de decentralisatiewet.

Blijkens het voorgelegde ontwerp blijft de Regeering bij dezen stap echter niet stil staan. Immers, Zij wil, dat de voordeelen van deze bestuurshervorming ook door heel Ned.-Indië worden genoten, hetzij dan op verschillende wijzen en in verschillende graden. Zij wil eenparige decentralisatie over heel Nederlandsch-Indië hebben, al is het dan ook niet een gelijksoortige.

Om nu te geraken tot deze eenparige decentralisatie in geheel Nederlandsch-Indië met zijn uiteenloopende graden van ontwikkeling, dus om zoodoende zoowel in het centrum als in de peripherie de voordeelen van een dergelijk proces te verkrijgen, heeft de Regeering mijns inziens een goede oplossing gevonden. Deze oplossing is nl. gebaseerd op den grondslag van het stelsel van regionale begrootingen, volgens welk stelsel, binnen het verband van de landsbegrooting, bepaalde middelen worden bestemd, om bepaalde uitgaven te bekostigen. Het is, geloof ik, thans niet het moment, om te bespreken hoe deze afzondering van 's lands gelden zal plaats hebben, aangezien zulks meer geëigend is bij de bevoegdheidsoverdracht en regeling van financieele verhoudingen. Wel kan ik voorloopig tevreden zijn met de verzekering van de Regeering, dat volgens het overgelegde plan door de Regeering, bij de toebedeeling der regionale middelen niet over één kam geschoren zal worden, doch terdege door haar rekening zal worden gehouden met uiteenloopende behoeften. Deze methode stemt tot tevredenheid, omdat anders opkomende of arme streken door deze maatregelen ernstig kunnen benadeeld worden. Volgens deze wijze van decentralisatie kan in de minder geavanceerde en primitieve gebieden, naar gelang van omstandigheden, de bevolking in het bestuur des lands betrokken worden, zoodat dus de bevolking in die minder geavanceerde en primitieve streken ook eenige zeggenschap heeft in het behartigen van binnen haar gezichtskring liggende belangen. En wanneer deze minder geavanceerde en primitieve streken in ontwikkelingsgraad al rijp zijn voor autonomie dan worden ze omgeschakeld op de autonome raden van de decentralisatie en bestuurshervormingswet zoodat dus de toestand op den langen duur daar precies zal worden als in de reeds staatkundig gedecentraliseerde gebieden.

Op blz. 38 (roneo) van de Memorie van Toelichting zegt de Regeering:

> „Hierbij zou bovendien de verandering in de organisatie van het bestuur der minder geavanceerde en primitieve gebiedsdeelen niet beperkt blijven. Is er nl. in het meest geavanceerde gebied aanleiding tot een volledige staatkundige decentralisatie met autonome raden, tenzij om bijzondere redenen gelijk in Bali waarover straks meer een andere bestuursvorm meer verkieslijk wordt geacht, in het minder geavanceerde en in het primitieve gebied is al naar gelang van omstandigheden eveneens aanleiding om bevolking en hoofden in het bestuur des lands te betrekken. Reeds thans geschiedt dit in den vorm van het zg. moepakat en in den vorm van de maandelijksche hoofdenvergaderingen die overal waar de afstanden dit niet beletten, in zwang zijn. Deze instituten nu kunnen in dit minder geavanceerde en primitieve gebied op verschillende wijzen worden uitgebouwd, waardoor medezeggenschap van bevolking en hoofden in het leven wordt geroepen, die overal aangepast kan worden aan de ontwikkelingsgraad van land en volk, en waarbij in een later stadium kan worden omgeschakeld op de autonome raden van de decentralisatie- en de bestuurshervormingswet."

Naar aanleiding hiervan veroorloof ik mij te vragen: Op welke verschillende wijzen? De Regeering drukt zich hier zoo vaag uit. Welke zullen de rechten van deze bevolkingsinstituten zijn? Op welke wijze zullen deze rechten worden gewaarborgd? Wat zal de draagwijdte van hun adviezen zijn? De Regeering zegt dat medezeggenschap van bevolking en hoofden in het leven wordt geroepen. Dat is prachtig. Maar wil dit iets meer beteekenen dan omong² sadja, dan zal toch een wettelijke regeling hiervan noodig zijn. Anders zal er heel weinig van terecht komen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men dus de vorengeschetste gang van zaken goed in beschouwing neemt, dan geloof ik niet dat er een staatkundige verwarring kan ontstaan, doordat in de rechtstreeks bestuurde gebieden tweeërlei staatkundige organisaties van gebied gelijktijdig naast elkaar in het leven worden geroepen. Dit is zooals uit het vorengaande blijkt, een logische consequentie van den bestaanden toestand. De eindtoestand van de geavanceerde en minder geavanceerde gebieden zal, blijkens het voorgaande, geheel gelijk zijn.

Vastgelegd moet worden, dat er nog heel wat jaren zullen verstrijken alvorens het zoover zal zijn.

Maar dit is geen bezwaar. We zijn op den goeden weg.

Met voldoening heb ik verder geconstateerd, dat, blijkens het onderhavige ontwerp-ordonnantie, de doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten anders zal geschieden dan op Java en dat als gevolg daarvan de instellingsordonnanties sterk uiteen zullen loopen.

Het verschil zit in het feit, dat de Javaraden bij hun instelling slechts een klein deel van de hun toegedachte bevoegdheden kregen, terwijl een regeling van de financieele verhouding, berustend op afstand van landsmiddelen, waarbij de betrokken organen voor de financiering van de op hun overgedragen taak worden aangewezen op de draagkracht van hun gebied, niet plaats vond. In de buitengewesten zullen de groepsgemeenschapsraden worden ingesteld met gelijktijdige volledige overdracht van taak en met gelijktijdige tot standbrenging van een financieele verhouding. Met dezen opzet zullen de groepsgemeenschapsraden niet licht gevaar loopen voor het verliezen in het formalisme, omslag en perfectionisme.

Dat de instellingsordonnanties van de verschillende groepsgemeenschappen sterk verschillend zullen zijn, ligt voor de hand. Immers de toestanden en verhoudingen der verschillende gebiedsdeelen van de buitengewesten zooals te voren zijn geschetst, zijn zeer verschillend, zoodat dus voor iedere groepsgemeenschap een afzonderlijke instellingsordonnantie noodzakelijk is. Met dezen opzet is dus mogelijk den vorm en de inhoud der bestuursinrichting in iedere groepsgemeenschap zooveel mogelijk te doen aansluiten bij de in de betrokken samenleving heerschende begrippen. Ik geloof, dat met dezen opzet een goede basis is gelegd voor de doorvoering van de bestuurshervorming in de rechtstreeks bestuurde gebieden van de buitengewesten. De zelfbesturende gebieden, waarover de Memorie van Toelichting met sterke overtuiging spreekt van hun uitnemende praktijk, welke gehandhaafd

(Datoe' Toemenggoeng.)

en gevestigd zullen worden, kunnen bij de behandeling van deze groepsgemeenschapsordonnantie gevoegelijk onbesproken worden gelaten, aangezien deze ordonnantie in het bijzonder betrekking heeft op de rechtstreeks bestuurde gebieden van de buitengewesten.

Ten slotte zou ik willen zeggen, dat deze groepsgemeenschapsordonnantie goed getypeerd kan worden door haar te noemen een basis-ordonnantie, omdat zij het frame vormt van een aantal andere ordonnanties, die binnenkort ingediend zullen worden. Deze basis is mijns inziens soepel en moet soepel zijn, aangezien zij geschikt moet zijn voor de aansluiting van instellingsordonnanties voor zeer verschillende gebieden en met zeer veel weer onderling verschillende behoeften. Deze ordonnantie moet dus hoofdzaken bevatten en aan dezen eisch voldoet zij.

Het zal U duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat wij onze steun aan de voorstellen der Regeering zullen geven.

Ten aanzien van amendementen en moties zullen wij t.z.t. onze houding nader bepalen.

De heer **Datoe' Toemenggoeng**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge vooreerst mijn groote vreugde uiten over het feit, dat met de indiening van het thans voor ons liggende ontwerp eindelijk de eerste stap gezet wordt om de bestuurhervorming in de buitengewesten door te voeren. Ik had feitelijk zoo gaarne gewenscht, dat wij zoodanige voorstellen ter behandeling zouden krijgen, welke ons een duidelijk beeld kunnen geven van den omvang, van den aard van het beoogde zelfbestuur, dat plaats zal maken voor de organen van het huidige autocratisch bestuur. De Regeering wenscht echter ter uitvoering der hervormingsvoorstellen een werkwijze te volgen, die voor haar voldoende waarborgen biedt voor den vlotten gang der werkzaamheden. Geleidelijk zullen dan de verschillende hervormingsontwerpen worden afgewerkt naar de volgorde van de plaats, die ze in het geheel der hervorming innemen.

Hoewel ik van meening ben, dat het feitelijk noodig is eerst een overzichtelijk geheel te krijgen over de in te stellen groepsgemeenschappen met betrekking tot haar taak, de samenstelling van haar besturen en de bevoegdheden, welke deze toebedeeld zullen krijgen, alsmede de aanwijzing der middelen, ten einde een duidelijk beeld te kunnen krijgen van de beteekenis van den beoogden bestuursvorm der autonome groepsgemeenschappen, ben ik gaarne bereid om de door de Regeering voorgestane werkwijze te volgen, waarbij ik de hoop mag uitspreken, dat wij dan inderdaad zullen krijgen in de geavanceerde gebieden der buitengewesten een volledige staatkundige decentralisatie met autonome raden, geheel overeenkomende met den opzet van de bestuurshervormingswet.

Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, wanneer de taakoverdracht-ordonnantie, welke de overdracht van landstaak op de groepsgemeenschappen regelt, gereed zal komen. In de Memorie van Toelichting zegt de Regeering, dat de indiening daarvan spoedig is te verwachten. Ik zou gaarne willen weten of zulks bij de a.s. hoofdzitting geschieden kan.

Verder is het wel van belang van de Regeering te hooren, wanneer de indiening van de instellingsordonnanties van de gebieden, die in de Memorie van Antwoord reeds genoemd zijn, door den Volksraad verwacht kan worden.

Ten slotte is het wel geoorloofd de vraag te stellen, wanneer de regionale rekeningen gereed zullen komen. Met spanning wachten wij de totstandkoming daarvan af. Hoe zullen ze er uit zien? Waartoe zullen ze leiden?

Mij nu bepalend tot het aanhangig gemaakte ontwerp, kan ik verklaren, dat ik mij vereenigen kan met den technischen opbouw van de groepsgemeenschappen zooals die in deze voor ons liggende ordonnantie is belichaamd, mits tegemoet wordt gekomen aan de bezwaren, welke ik gelukkig thans niet meer behoef op te sommen, aangezien ze reeds voor het grootste gedeelte op de vergadering van gisteravond door onze geachte medeleden, de heeren Moelia en Blaauw, op een voortreffelijke wijze en goed gedocumenteerd naar voren worden gebracht. Wellicht zal ik er op terug komen bij de artikelsgewijze behandeling van het ontwerp. Alvast kan ik nu verklaren, dat ik mij volkomen kan aansluiten bij hun beschouwingen over de door hen gewraakte artikelen en hun argumenten tot de mijne maak.

Gaarne wil ik het antwoord der Regeering hierop afwachten ten einde mijn standpunt ten aanzien van het ontwerp te kunnen bepalen. Ik hoop, ja, ik heb het volle vertrouwen dat de Regeering evenals bij de vorige behandeling van de hervorming ook nu tegemoet zal willen komen aan de terzake in dit college algemeen geuite bezwaren en wenschen, zoodat het niet noodig is om over te gaan tot eventueele indiening van amendementen.

Mijnheer de Voorzitter! U veroorlove mij thans enkele opmerkingen te maken over de kern van deze voor ons hoogst belangrijke aangelegenheid. Ik moge U even in de eerste plaats eraan herinneren, dat bij de behandeling van de doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten in dit college in de zitting van verleden jaar, de Volksraad vrij algemeen van oordeel was, dat bij de terzake aanhangig gemaakte voorstellen het ambtelijke karakter der decentralisatie te veel naar voren geschoven werd, terwijl de staatkundige hervorming op den achtergrond is gesteld. Dit zelfde oordeel is, zooals gisteren ook reeds gereleveerd is door het geachte lid, den heer Moelia, in de Tweede Kamer eveneens tot uiting gekomen, en wel in die mate, dat tengevolge daarvan het ons allen bekende amendement-Joekes ingediend werd, met het resultaat, dat een verandering is aangebracht in de wijze waarop de hervorming in de buitengewesten doorgevoerd dient te worden. Aan deze verandering is het te danken, dat wij thans met betrekking tot den staatkundigen opbouw van de buitengewesten, zooals het beginselenplan beoogen wil, eerst zullen beginnen met de vastlegging van den onderbouw, n.l. de vorming van autonome ressorten in de daarvoor in aanmerking komende gebiedsdeelen, bestuurd door raden. Terloops zij hierbij opgemerkt dat men nu inderdaad begint bij het begin, wat volkomen normaal, gezond en juist is. Mijn geachte medeleden, die verleden jaar met mij gepleit hebben om toch vooral eerst met den staatkundigen onderbouw te beginnen, mogen zich thans zeker verheugen over deze verandering, welke voor de zaak, die nu aan de orde is, inderdaad van groote beteekenis is.

Mijnheer de Voorzitter! De Memorie van Antwoord heb ik in den korten tijd, die ons daartoe gegund is, naar ik meen goed bestudeerd. Het ligt waarschijnlijk aan mij, Mijnheer de Voorzitter, en ik hoop, dat ik verkeerd zie, maar ik wil U wel eerlijk zeggen, dat de bestudeering der voorstellen, welke ons thans worden voorgelegd, mij niet van de vrees kan doen afbrengen, dat in dit ontwerp, gelijk in de groote voorstellen van verleden jaar, om ze zoo te mogen noemen, het ambtelijke karakter van de decentralisatie eveneens naar voren is geschoven en de staatkundige decentralisatie op den achtergrond gesteld. Nu ben ik blij te kunnen constateeren, dat ik niet alleen sta bij die meening, want de heeren Moelia en Blaauw hebben naar ik meen duidelijk aangetoond, dat in de in te stellen groepsgemeenschappen het Binnenlandsch Bestuur nog een te groote rol speelt. De Regeering onkent zulks en kan b.v. de vrees niet deelen, dat de bepaling volgens welke de voorzitter van den groepsgemeenschapsraad een bestuursambtenaar zal zijn, zoomede de aan den voorzitter toegekende bevoegdheden, een rem zouden zijn voor de ontwikkeling van autonomie. Tot mijn spijt kan ik mij met deze zienswijze van de Regeering niet vereenigen. Ik moet ze zelfs tegenspreken. Het is immers algemeen bekend, hoe groot de strijd was tusschen het Binnenlandsch Bestuur en de Decentralisatie om macht en bevoegdheden. Men kan moeilijk ontkennen, dat het een algemeen bekend feit is, dat de decentralisatie door het ambtelijke element tegengewerkt is. Heeft de Minister van Koloniën in de

(Datoe' Toemenggoeng.)

zitting van de Tweede Kamer bij de behandeling van de doorvoering der hervorming in de buitengewesten niet gezegd, dat één der oorzaken van de mislukking der decentralisatie op Java is: de vasthoudendheid aan het oude, centralisatie systeem? Inderdaad kan worden geconstateerd, dat de decentralisatiewetgeving gericht is op een afhouden van het ambtelijke bestuur, terwijl dit bestuur steeds op zijn hoede is voor de beknotting van zijn macht en bevoegdheid.

Wij hebben gisterenavond met belangstelling naar de rede van den vertegenwoordiger van het Europeesch B. B., ons geacht medelid den heer Coolhaas geluisterd. Uit zijn oprechte woorden spreekt de geest van het corps, de geest nl. voor het behoud van het Europeesch Binnenlandsch Bestuur. Ik heb zijn overtuiging te eerbiedigen, doch wil slechts er op wijzen, dat de geest van den tijd sedert anders is geworden en met betrekking tot het B. B. ook zijn eischen stelt, waarmede terdege rekening moet worden gehouden. Ik erken volgaarne — zulks heb ik in de tweede zitting van verleden jaar in dit college reeds uitdrukkelijk verklaard — dat het Europeesch bestuur in deze landen heel veel tot stand heeft gebracht tot heil van Indonesië en haar bevolking. Doch ik moet hierbij ook onmiddellijk verklaren, dat het naar het algemeen oordeel een feit is, dat het huidige bestuursstelsel niet meer deugt.

> „Niemand, die met het Indische bestuurssysteem bekend is, kan betwisten, dat het centralistische karakter, zooals dat sedert 1854 in Nederlandsch-Indië bestaat en zich zelf verder overwoekerd heeft, eenvoudig een onhoudbaren toestand in het leven heeft geroepen".

Dit zijn de woorden, die door niemand anders dan Dr. Colijn zijn uitgesproken, in de zitting van de Tweede Kamer van 1 Juli 1936 bij de verdediging van de hervormingsvoorstellen voor de buitengewesten. Deze groote staatsman liet daarbij onmiddellijk zijn conclusie volgen, dat in dien toestand dan ook verandering moet komen, anders loopt het in Indië hopeloos vast met de regeeringsmachine. Ik geloof, dat wanneer ons geacht medelid, de heer Coolhaas den ernst der zaak beseffen wil, hij stellig ook tot de overtuiging zal komen van de noodzakelijkheid om hier in dit land een anderen bestuursvorm te kiezen. De keuze is bepaald en belichaamd in het bekende beginselenplan, dat de vrucht is van een jarenlange ernstige studie door de Regeeringen van Indië en Nederland, waarbij zeer zeker ook de door den heer Coolhaas bedoelde waarden in de laatste 35 jaren gewonnen onder de oogen zijn gezien en tevens de zekerheid is verkregen, dat ze niet in gevaar worden gebracht, laat staan ten onder gaan.

(Voorzitter.)

Zooeven heb ik mijn vrees uitgesproken, dat deze voorstellen een streven vertoonen naar een groote versterking van het ambtelijk bestuur. Verder kan ik constateeren, dat bij de achtereenvolgende behandeling van de bestuurshervorming zoowel in den Volksraad als in de Tweede Kamer telkens die vrees tot uiting is gekomen. Er is maar één weg om daaraan een einde te maken, dat is, dat bij de vaststelling van al de bepalingen welke op de hervorming en haar uitwerking betrekking hebben voorop dient te worden gesteld, dat de taak van het B.B. in hoofdzaak moet worden opgevat als het geven van leiding, dus niet zelf doen, terwijl zijn streven dient te zijn gericht op zijn geleidelijke vervanging door organen van de autonome gemeenschappen. Zoo is mijn opvatting ten aanzien van de hervorming, zoo zie ik opzet en doel van de bestuurshervormingswet. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, of naar haar oordeel deze zienswijze juist is, want in het ontkennend geval, gaat het natuurlijk niet aan met betrekking tot deze aangelegenheid steeds van een verkeerd standpunt uit te gaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn van dit onderwerp van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid Dinsdagochtend a.s. te antwoorden?

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Ik verklaar mij bereid zoo mogelijk Dinsdag a.s. te antwoorden, al moet ik dit met eenig voorbehoud doen.

De **Voorzitter**: Ik stel dan het regeeringsantwoord in eersten termijn vast op Dinsdag a.s. en zal dit, alleen indien het onverhoopt niet mogelijk is, verschuiven naar Woensdag. Ik mag er echter bij den Regeeringsgemachtigde wel met klem op aandringen — gezien den grooten spoed, dien de Volksraad zijnerzijds heeft betracht — al het mogelijke te doen om op Dinsdagmorgen te antwoorden.

Ik kan voorts mededeelen, dat Maandag in het begin van den ochtend een kort afdeelingsonderzoek zal worden gehouden ten aanzien van de nagekomen aanvullingsbegrootingen. Voorts komen aan de orde het regeeringsantwoord inzake het welvaartsplan en de tweede termijn ten aanzien van het tinfusieplan.

De desbetreffende rooster zal de leden nog hedenmorgen bereiken.

De vergadering wordt te 11.02 v.m. gesloten.

86ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 15 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**). — Derde aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Dept. van Verkeer en Waterstaat, voor 1937 (Ond. **142**). — Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 50 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Danoesoegondo, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Notosoetarso, mevr. Razoux Schultz, Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Drossaers, Van Haeften, Hart, Langeler en Offringa.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, Regeering en Hooge Colleges, III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), V A, Dienst der Volksgezondheid, VI, Departement van Economische Zaken (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en IX, Departement der Marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937, in verband met de besteding van de *f* 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **143**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn. Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken, die allereerst de algemeene opmerkingen, gemaakt van de zijde van den Volksraad, zal beantwoorden en daarna die, welke betrekking hadden op zijn afdeeling.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge thans eerst antwoorden op hetgeen men zou kunnen noemen: de algemeene beschouwingen over de ontwerpen. Gevolggevend aan Uw verzoek om bij de beantwoording van dit onderwerp kortheid te betrachten, zal ik de verschillende sprekers zooveel mogelijk groepsgewijze van bescheid dienen en zal ik, waar het hier een aanvullende, zij het dan een belangrijke aanvullende begrooting betreft, niet ingaan op beschouwingen betreffende het Regeeringsbeleid op economisch gebied, voorzoover die beschouwingen niet rechtstreeks verbandhouden met de voorliggende aanvullende begrootingen.

Evenmin lijkt het mij aangewezen thans opnieuw in discussie te treden over het door het geachte lid, den heer Kan, naar voren gebrachte onderwerp, namelijk of de *f* 25 millioen welvaartsbijdrage van Nederland nu wel opweegt tegen de offers, welke Nederlandsch-Indië zich in de depressiejaren voor Nederland heeft getroost. Ik moge het geachte lid verwijzen naar de wel zeer uitvoerige gedachtenwisseling over dit onderwerp bij de algemeene beschouwingen nopens de hoofdbegrooting voor 1937. Ik herinner hem voorts eraan, dat de Regeering zich steeds op het standpunt heeft gesteld, dat Zij de materieele waarde der wederzijdsche prestaties kan, noch wil calculeeren; dat de Regeering intusschen van oordeel is, dat er reeds in het midden van het vorig jaar een behoorlijk evenwicht tusschen de wederzijdsche diensten was bereikt; dat sedertdien de druk der contingenteeringen op dit land, tengevolge van den omslag der conjunctuur voelbaar minder zwaar is geworden; en ten slotte, dat sedert de laatste besprekingen in deze zaak over dit onderwerp de belangrijke prestatie van Nederland op het gebied van den invoer daar te lande van Indische suiker is bewerkstelligd, als een welkome aanvulling op de moederlandsche prestaties. Hiermede stap ik van dit punt af.

Thans kom ik tot het eigenlijke onderwerp, Mijnheer de Voorzitter: de besteding van de Nederlandsche welvaartsbijdrage. De Regeering moge in de eerste plaats den geachten leden van het college dankzeggen voor den steun en de waardeering, welke deze begrootingsvoorstellen in het algemeen hebben gevonden.

Wanneer men de Afdeelingsverslagen op de verschillende begrootingsonderdeelen doorleest, dan zou inderdaad de eerste en oppervlakkige indruk, dien men ontvangt kunnen zijn deze, dat er wel héél veel critiek op de voorgestelde verdeeling is naar vorengebracht. Leest men die Afdeelingsverslagen echter aandachtiger — en meer nog, beluisterde men goed de verschillende redevoeringen, die jongstleden Donderdag in deze zaal zijn gehouden — dan wordt het beeld in belangrijke mate anders en dan durf ik hier wel verklaren, dat de voorstellen in het algemeen een goede ontvangst hebben gehad, een feit, waarover de Regeering zich uiteraard verheugt.

Immers, ga ik de verschillende sprekers na, dan ontmoet ik allereerst de geachte leden, de heeren White, Kartowisastro, Soeria Nataätmadja, Eekhout, Kan en Iskandar Dinata, die in algemeenen zin zich positief met de verdeeling vereenigen, zij het dan met critiek op eenige onderdeelen. Vervolgens tref ik dan aan de geachte leden de heeren Groenenberg, Leunissen, Soekawati, De Hoog, Sosrohadikoesoemo, die weliswaar geen instemmende opmerkingen over de algemeene verdeeling hebben gemaakt, doch opmerkingen en bedenkingen over onderdeelen naar voren brachten, waaruit men toch wel mag opmaken, dat zij overigens tegen den algemeenen opzet geen bezwaren hebben, terwijl tenslotte de geachte leden, de heeren Thamrin, Wiwoho en Wirjopranoto stellige critiek op een aantal punten lieten hooren, maar toch ten aanzien van verschillende andere groote en belangrijke aangelegenheden mede hun instemming betuigden. Slechts het geachte lid, de heer Koesoemo Oetoyo, is bepaaldelijk over den geheelen opzet niet tevreden.

Mijnheer de Voorzitter! Hierbij heb ik geenszins het geachte lid, den heer Soetardjo, vergeten. Het geachte lid begon zijn rede met de volgende verklaring:

> „Ik betreur het bepaald, dat de Regeering er niet ten volle in geslaagd is om aan de 25 millioen bijdrage van Nederland eene bestemming te geven, die in het belang van de verbetering van den economischen toestand der bevolking van meer blijvende waarde is."

Men zou uit dezen aanhef moeten opmaken, dat het geachte lid als tegenstander van de ontwerp-begrootingen wil worden

(Directeur van Economische Zaken.)

aangemerkt en toch kan ik nauwelijks gelooven, dat dit juist zou zijn.

Met een enthousiasme en een voortvarendheid het geachte lid eigen, een voortvarendheid, die sommigen misschien zelfs als voorbarigheid zouden willen kenmerken, stelde het geachte lid, toen over de 25 millioen nog slechts dagbladgeruchten in omloop waren, haastiglijk aan de Regeering een aantal vragen nopens de besteding van dit belangrijke bedrag.

Ik moge die vragen hier in het kort herhalen: „Is de Regeering bereid toe te zeggen, dat het te verstrekken bedrag, in aanmerking genomen den tot ongekende hoogte gestegen nood onder de Inheemsche bevolking, zal worden besteed aan: 1e kolonisatie van Javanen in de buitengewesten op groote schaal; 2e werkverschaffing aan de meest behoeftige deelen der onderscheidene bevolkingsgroepen in den vorm b.v. van aanleg van irrigatie-werken, uitvoering van het groote Krojaplan, enz., 3e versterking van het zoogenaamde klein-industriefonds ten behoeve van den opbouw van de Inlandsche industrie, 4e stichting van een industrieele bank ter financiering van Inheemsche industrieën.

Bezien wij nu de plannen, welke de Regeering tenslotte, na rijp beraad aan den Volksraad voorlegt, dan treffen wij toch wel in die plannen een zeer groot deel van de desiderata van het geachte lid aan, of laat ik liever zeggen: een uitvoering van de suggesties Soetardjo in folio-formaat, wellicht in wat meer bezonken en wat meer gedegen vorm dan het voor den heer Soetardjo in zijn eerste opwelling van dadendrang mogelijk was, maar toch, voorstellen met eenzelfden ondergrond, stoelend op eenzelfden wortel van streven naar goede behartiging van de belangen der massa, werkend in eenzelfde heilzame richting. Ik kan het niet helpen, maar ik blijf het geachte lid, den heer Soetardjo, toch als medestander beschouwen, zelfs indien ik onverhoopt niet erin mocht slagen hem zelf te overtuigen, dat hij ten deze medestander van de Regeering is. Het geachte lid ziet, naar het mij voorkomt, wel eens meer het denkbeeldige prikkeldraad van versperringen en scheidingen, als hij mét de Regeering samen op onbelemmerd terrein staat.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat een deel van de critiek, waaraan deze ontwerpen in den raad hebben blootgestaan, is terug te brengen tot een zeker misverstand, ook thans nog, ten aanzien van de strekking en het doel der Nederlandsche welvaartsbijdrage. Die strekking en dat doel zijn stellig ook bij de behandeling der vorige hoofdbegrooting uitvoerig besproken, doch er is toen zooveel en zoo velerlei aan de orde geweest, met name op het gebied der economische samenwerking, dat dit punt wellicht toch wat op den achtergrond is geraakt. En ik geloof stellig, dat wij een zuiverder oordeel kunnen vormen over de overeenstemming van de bestemming der gelden met het bij de toekenning daarmede beoogde doel, wanneer wij ons de situatie ten deze nog eens klaar willen voor oogen stellen.

De economische samenwerking tusschen Nederlandsch-Indië en het moederland, eene samenwerking, die in de latere crisisjaren zooveel aandacht van Regeering en Volksraad heeft getrokken, eischte van beide partijen belangrijke diensten en offers en verleende aan beide partijen gewichtige voordeelen en tegemoetkomingen. Natuurlijk kan het niet mijn voornemen zijn, daarop thans opnieuw in te gaan. Een enkel punt moet ik echter releveeren, omdat het in nauw verband staat met het voor ons liggend onderwerp.

De prestaties en de offers van Nederlandsch-Indië aan Nederland bestaan, naar bekend, vrijwel geheel uit de verleening van contingenten ten behoeve van de Nederlandsche industrie. Men kan, hoe men hierover nu verder ook denkt, in het algemeen zeggen, dat de waarde van die contingenteeringen voor Nederland zeker opweegt tegen de offers, die door Nederlandsch-Indië voor dit doel zijn en worden gebracht; al is die waarde eerst geleidelijk ten volle tot haar recht gekomen.

Hetzelfde kan, mutatis mutandis, worden verklaard ten aanzien van verschillende Nederlandsche prestaties ten behoeve van Nederlandsch-Indië. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de clearing-hulp, aan de handelspolitieke offers, aan de batikbijdrage, aan de faciliteiten voor verschillende Indische producten in Nederland verleend, aan den vroegtijdig ontslapen koffiesteun.

Daarnaast echter bleven er een aantal belangrijke Indische desiderata bestaan, over welke lang van gedachten is gewisseld en waarover het moeilijk was het eens te worden.

Die moeilijkheid nu kwam vooral hierop neer, dat het niet te loochenen viel, dat het nut, hetwelk Indië uit de inwilliging der desiderata zou kunnen trekken, niet in verhouding stond tot de offers, welke het verleenen van dien steun van het moederland zou vergen.

Men is toen op het denkbeeld gekomen om dergelijke, kennelijk-oneconomische steunvormen dan maar niet te forceeren, doch vanuit het moederland, als aanvulling op de andere reeds getroffen maatregelen ten behoeve van Indië, een belangrijk bedrag ter beschikking te stellen, hetwelk zou kunnen worden besteed op de meest economische wijze, dáár, waar de Indische samenleving door de lange depressiejaren het zwaarst was geslagen. Temeer scheen hiertoe aanleiding te bestaan, omdat het kapitaalkrachtiger moederland in diezelfde depressiejaren was in staat geweest door zijn politiek van landbouw- en nijverheidsteun, veel meer dan in Indië in de moeilijke aanpassingsjaren het geval is geweest, het eene deel van de gemeenschap het andere deel te doen te hulp komen. Indië heeft dat dus in veel geringere mate kunnen doen en ook dit was dus een goede reden om een bedrag ter beschikking te stellen, niet dus als in Nederland: hulp van het eene deel derzelfde samenleving aan het andere, doch thans hulp, binnen rijksverband, van het eene gebiedsdeel aan het andere.

In dit licht bezien is het wel duidelijk, dat de 25 millioenbijdrage nimmer is bedoeld voor hetgeen jaar in jaar uit en tot in den treure wordt betiteld als een „breed opgezet" welvaartsplan. Van den aanvang af is die bijdrage terecht bestemd geweest voor steun aan die streken en die bevolkingsgroepen, die door de crisis het zwaarst zijn geslagen en vooral ook voor doeleinden, die, hoewel economisch van groote beteekenis, in verband met den chronisch-zorgelijken toestand van 's lands financiën, jarenlang slechts een beperkte verzorging hebben gehad.

In dit verband stemt de Regeering gaarne in met de belangrijke opmerkingen die het geachte lid, de heer Eekhout heeft gemaakt. In tegenstelling met het verslag der „Mindere Welvaartscommissie" komt deze bijdrage van Nederland inderdaad niet als mosterd na den maaltijd. Het stemt tot verheugenis, dat een bedrag van 8½ millioen gulden op deze aanvullingsbegrooting kon worden voorgebracht. In hoofdtrekken kon het bestedingsplan reeds worden medegedeeld. Er is gestreefd naar een aan den plaatselijken toestand aangepaste verdeeling; de streken en groepen die door de crisis het zwaarst zijn getroffen, komen het eerst voor steun in aanmerking.

In de richtlijnen voor de besteding van de *f* 25 000 000 die het vorige jaar in den Volksraad zijn medegedeeld, kwam dit duidelijk tot uiting: objecten, die tot blijvende versterking van den economischen weerstand kunnen dienen, genieten de voorkeur; wanneer echter een bepaalde streek of een bepaalde bevolkingsgroep of een bepaald sociaal onderdeel der gemeenschap behoort te worden gesteund, zonder dat een belang aanwezig schijnt, waarvan de behartiging belangrijk bijdraagt tot een blijvende welvaartsverbetering, heeft men die groep toch niet willen en mogen in den steek laten. Dat dit van den aanvang af de bedoeling is geweest van de welvaartsbijdrage, kan ik met nadruk verklaren. Ik meen, dat ik dit ook met zeker gezag kan verklaren, omdat ik bij deze zaak ben betrokken geweest, ik zou haast zeggen, vóór zij in behandeling kwam: ik heb gelegenheid

(Directeur van Economische Zaken.)

gehad haar te bespreken met den Minister van Koloniën, met dien van Financiën, in den ministerraad, met de Indische Regeering en tenslotte als lid van de commissie-Van den Bussche. Elk achtereenvolgend stadium heb ik dus medegemaakt en ik durf dus vol te houden, dat de oorspronkelijk uitgezette richtlijnen geen moment zijn losgelaten en bij geen der onderdeelen zijn uit het oog verloren.

Iemand zou echter kunnen zeggen: „wij willen dit alles wel aannemen, maar wij vinden dat die, in Nederland beoogde opzet niet juist is, wij zijn van oordeel, dat, nu deze fondsen eenmaal ter beschikking van Indië zijn gesteld, men het best in Indië de richtlijnen voor de besteding kan aangeven.

Nu heeft in de eerste plaats niemand, voorzoover ik mij herinner, de juistheid van die richtlijnen aangetast en bovendien bleken die richtlijnen volkomen bruikbaar, zoowel bij de uitvoerige besprekingen van de gouverneurs met de commissie-Van den Bussche als bij het daaraan voorafgaand overleg van die gouverneurs met hun daartoe aangewezen locale raadgevers.

Er is een Fransch spreekwoord, Mijnheer de Voorzitter, dat luidt, dat het moeilijk is het der geheele wereld en haar vader naar den zin te maken. Dat blijkt ook wel bij de bespreking van deze plannen en dat had de Regeering uiteraard verwacht. Er is voor welvaartsbevordering een groot bedrag plotseling ter beschikking gekomen; dat over de besteding daarvan uiteenloopende denkbeelden bestaan, kan slechts worden beschouwd als een bewijs eenerzijds, dat die welvaartsvordering de brandende belangstelling van zeer velen heeft en anderzijds dat er heel veel te doen valt.

Toch hoop ik in staat te zijn het geachte college aannemelijk te maken, dat de regeeringsvoorstellen goed zijn: dat zij immers aan het gestelde doel ten volle beantwoorden en dat het wenschelijk is die plannen in al haar diversiteit en om haar diversiteit uit te voeren.

Wellicht doe ik het beste, nog eens den nadruk te leggen op enkele elementen uit het bestedingsplan; naar ik hoop, zal dit ten minste de overtuiging kunnen brengen, dat de commissie en vervolgens de Regeering haar bestedingsplan zorvuldig en overwogen heeft opgesteld.

In de eerste plaats was een voorwaarde om aan de bedoeling der Nederlandsche bijdrage te voldoen, dat een zoo groot mogelijk gedeelte van de 25 millioen binnen drie jaren moet zijn besteed. Alleen daardoor komt de koopkrachtverhooging, die hierdoor mede wordt nagestreefd, ten volle tot haar recht.

De loonen, die worden besteed, de materialen die worden aangekocht, zijn aanleiding tot een meermalen hernieuwde circulatie van het zelfde geld. Hebben enkele leden hieraan niet wel wat al te weinig aandacht gewijd? Zou niet het grootste gedeelte van het geld inderdaad binnen ongeveer drie jaren uitgegeven worden, dan werd dit zoozeer gewenschte gevolg niet verkregen. Om deze reden moesten bijvoorbeeld irrigatiewerken, ook zulke waarvan de wenschelijkheid vaststaat, zooals die in Zuid-Indramajoe, in dit plan worden terzijde gesteld, indien de projecten daarvan nog niet waren getoetst en uitgewerkt. Dit beteekent niet — ik voeg dit erbij om mogelijk misverstand te voorkomen — dat zulke irrigatiewerken nu voorloopig niet kunnen tot stand komen. Deze projecten worden uit fondsen van de gewone begrooting voorbereid en uitgewerkt. Versnelling van de uitvoering is bij irrigatiewerken zeker mogelijk, versnelling van het voorafgaand technisch bodemkundig en landbouwkundig onderzoek kan men nu eenmaal met een geldinjectie veelal niet bereiken. De keuze der werken werd hierdoor beperkt tot zulke, waarvan de plannen gereed waren of in een dusdanig stadium van voorbereiding verkeerden dat een spoedig begin mogelijk is. Ik mag hier wel de hoop uitspreken, dat de toestand der financiën het in de toekomst niet noodig zal maken de uitvoering van werken, die voldoende voorbereid zijn en urgent blijken, jarenlang uit te stellen. Meer dan de hoop uitspreken durf ik, in het licht van jarenlange en herhaalde teleurstellingen niet, doch men behoeft geen onverantwoordelijk optimist te zijn om te erkennen, dat zelfs voor de overheidsfinanciën het perspectief niet zoo duister is als een jaar geleden.

In de tweede plaats moest de aanwending dáár plaats hebben, waar de behoefte aan koopkrachtverhooging het grootst is. Dit beteekende intusschen in het bijzonder voor Java de wenschelijkheid van een spreiding der uitgaven. Hoewel in sommige gebieden op Java de noodzaak niet zoo sterk sprak als in andere, moest in het bijzonder in Oost-Java, de Vorstenlanden, Banjoemas en de Noordkust, een al te groote opeenhooping van nieuwe werken met zorg worden vermeden.

Ik heb ten behoeve der leden die daarin belangstellen, Mijnheer de Voorzitter, enkele kaartjes van Java laten samenstellen, waarop schetsmatig is aangegeven, waar verschillende werken voor uitvoering in aanmerking komen. Vindt U goed, Mijnheer de Voorzitter, dat ik die even laat rondgaan? Ik heb er maar vijf, maar deze geven, naar mijn meening, een heel goed idee van de verspreiding van de uitgaven. Ik geloof niet, dat ik U behoef te vragen, deze in de Handelingen op te nemen.

Die kaartjes dienen dus om aan te toonen, hoe op Java de welvaartswerken zoo ver mogelijk zijn verspreid om zooveel mogelijk lagen der bevolking daarvan te laten profiteeren. In het bijzonder bij de technische werken: irrigatie, wegen en bruggen, gebouwen, assaineering en bij het Boschwezen kan men van een plaatselijke uitwerking spreken, zoowel ten aanzien van de dadelijke geldinjectie, als ten aanzien van de meer blijvende economische, hygiënische en sociale resultaten. In een staatje, dat mede ter beschikking van belangstellende leden staat, is zelfs beproefd, de werkzaamheden regentschapsgewijs te specificeeren. Men moet dit wel als een zeer voorloopige en globale opstelling beschouwen, en de Regeering bindt zich daaraan ook in geenen deele. Met het geachte lid, den heer Eekhout, is Zij het geheel eens, dat Zij zich de noodige vrijheid moet voorbehouden om in de bestedingsplannen naar gelang de omstandigheden — mede op grond van de beraadslagingen in deze zaal — nog verandering aan te brengen. Onder dit noodzakelijke voorbehoud geven deze kaarten en dit staatje een beeld van de distributie der welvaartsbevordering over geheel Java. Ik heb die overzichtjes hier liggen. Misschien kunnen ze worden rondgedeeld. Maar ook deze zou ik U willen voorstellen, in verband met het globale karakter, niet in de Handelingen te doen opnemen doch ze louter als oriëntatie voor de leden te beschouwen. Hierdoor bereikt men inderdaad in uiteenliggende gebieden de meest behoeftige deelen der onderscheidende bevolkingsgroepen.

In de derde plaats — en ik richt mij thans in het bijzonder tot het geachte lid, den heer Koesoemo Oetoyo — verdienen zeker werken die den economischen toestand duurzaam versterken, de voorkeur. Dat deze duurzame versterking dan ook reeds binnen enkele jaren in verhoogde producties moet tot uiting komen, is echter wel wat erg veel gevergd. Als en wanneer dat kan, juicht de Regeering het van harte toe; als dat niet kan, is het voor Haar geen aanleiding om zulk een maatregel, die tot duurzame verbetering voert, achterwege te laten. In dit verband moet ik ook het geachte lid, den heer White, beantwoorden, die aan verspreiding van beter plantmateriaal de voorkeur geeft boven reboisatie, omdat de eerste dadelijk effect geeft, en de tweede eerst na meerdere jaren. De Regeering heeft — ik wil dit met nadruk verklaren en een iegelijk zal dit moeten toegeven — geen maatregelen met dadelijk voelbare en tevens blijvende werking achterwege gelaten ter wille van maatregelen, die, zooals reboisatie en ook kolonisatie, eerst na jaren hun volle, gunstige uitwerking hebben. Aan den anderen kant heeft Zij niet geschroomd, maatregelen, die

(Directeur van Economische Zaken.)

inderdaad eerst op den langen duur doorwerken, voor te stellen. De Regeering mag niet alles op de kaart van vandaag en morgen zetten, al kan Zij evenmin nu voorspellen welke maatregelen over eenige jaren zullen noodig zijn.

De commissie-Van den Bussche en daarna de Regeering behoefde overigens niet naar plannen en objecten te zoeken; zij had voornamelijk tot taak die te schiften en te toetsen. Daarbij mocht alweer niet alles aan de landbouwers en evenmin alles aan de stedelijke bevolking ten goede komen. Wat de landbouwende bevolking betreft, kon meerendeels worden volstaan met reeds vele jaren toegepaste middelen: meer irrigatie, betere wegen, versnelde kolonisatie, bescherming der bouwgronden door herbebossching, beter zaaizaad, enzoovoorts. Alleen de schuldbevrijding is in het kader der begrooting een werkelijk nieuwe post. Ernstige bezwaren tegen deze beproefde hulpmiddelen bij de welvaartsbevordering van de plattelandsbevolking zijn dan ook in deze zaal ternauwernood gerezen: integendeel, zij vonden algemeen de sympathie, welke zij zoo ten volle verdienen.

Eenigszins anders nu is het gesteld met de hulp voor de bij handel en industrie werkzame stadsbevolking. Wij staan misschien nog een beetje onwennig tegenover de vraag, hoe deze onmiskenbaar in het gedrang gekomen groepen kunnen worden geholpen. Het staat voor mij vast, dat welvaartsbevordering hier moet komen door de reeds bestaande bronnen van volksinkomen, dus door handel en industrie. Naast de bevordering van de nijverheid door onderzoek, voorlichting en credietverschaffing hebben wij de nijverheid in de crisisjaren reeds gestimuleerd door de zoogenaamde steunorders. Het gaat nu, geloof ik, principieel om de vraag, of men hulp aan deze bevolkingsgroepen noodzakelijk acht. Zij die, zooals ik, den toestand in steden als Soerabaja en Semarang uit eigen jarenlange aanschouwing kennen, zullen, naar ik meen, reeds vanzelf geneigd zijn, deze vraag toestemmend te beantwoorden. Een nadere overweging versterkt dien indruk. In de groote steden van Java wonen millioenen menschen en onze aandacht is hier te lande wel eens geneigd zich op de massa van het platte- en bergachtige land te concentreeren. In en buiten deze zaal is van allerlei zijden de noodzaak van bevordering der nijverheid op Java met klem van redenen betoogd. Het geachte lid, de heer Wirjopranoto heeft in zijn rede nog gezegd, dat wij daarvoor behoorlijke vakmenschen noodig hebben. Ik onderschrijf dat ten volle. Het eerste, wat wij in deze richting kunnen doen is dan toch wel te trachten om de behoorlijke vakmenschen, welke wij reeds hebben en welke wij zoo moeizaam in dit landbouwland hebben gekweekt, te behouden. Tezamen met een uitbouw van de suikerindustrie is gedurende de laatste 50 jaren in de metaalnijverheid een groote groep van toekangs en technici tot ontwikkeling gekomen. Tengevolge van de crisis in de suikercultuur zijn een belangrijk deel van 50 000 vakarbeiders werkloos geworden; een flink aantal is gelukkig dit jaar weer noodig, doch vele duizenden zullen door die industrie niet meer kunnen worden opgenomen. Dat had bovendien natuurlijk zijn terugslag op allerlei nevenbedrijven.

Voor de verdere ontwikkeling van de industrialisatie, op Java, en zeker ook voor de inheemsche nijverheid, kan intusschen deze groep van vakmenschen van groote, soms zelfs van beslissende beteekenis zijn. Zijn zij eenmaal verdwenen, in de massa opgegaan, dan moeten wij onzen „skilled labour" stand weer opbouwen en ik zeide reeds, Mijnheer de Voorzitter, dat is een langzaam en een moeizaam proces. Het is noodig, dat deze werklieden de eenmaal verkregen vaardigheid behouden. Hen alleen maar bezig te houden zou al zeer oneconomisch zijn. Zij moeten ook werk afleveren.

De metaalnijverheid is inderdaad kapitaalintensief, zoodat een kleiner gedeelte van de totale kosten aan arbeidsloonen wordt uitbetaald dan b.v. bij een irrigatiewerk. Ik geef dat toe. Ik geef ook toe, dat het in den aard van de metaalnijverheid ligt, dat een groot deel der grondstoffen wordt ingevoerd. Scheepsmachines zijn het product van een zeer gespecialiseerde en hoog ontwikkelde westersche industrie. Al deze overwegingen kunnen echter de overtuiging niet aan het wankelen brengen, ten eerste dat de economische toestand der metaalvakarbeiders werkverschaffing dringend gewenscht maakt en ten tweede, dat de blijvende beteekenis van deze groep van skilled labour voor Java en voor de industrialisatie op Java in het bijzonder zeer groot is. Welnu, als dan de uitvoering van eenige groote werken op het gebied der metaalnijverheid urgent was, kan daarmede het beste de zoo noodige voorziening met de thans voorgestelde vaartuigen worden verzekerd. De bouw van deze schepen geeft voor honderd en een onderdeelen, die moeten worden gemaakt, werkgelegenheid in allerlei machinefabrieken en nevenbedrijven hier te lande.

Een soortelijke gedachtengang heeft voorgezeten ten aanzien van de bouwvakken; zij is daar misschien nóg klemmender. De bouwnijverheid is wél arbeidsintensief en de grondstoffen: hout, steenen en dakpannen worden alle in het land vervaardigd. De productie daarvan, vaak ver van de stad en het transport naar de plaats van het werk, geven wederom aan zeer velen een inkomen. Daarbij komen dan de loonen, die in het bouwbedrijf zelf worden uitbetaald.

Indien men de koopkrachtverhooging, die van de geldinjectie het gevolg is louter opzichzelf beziet, is het vrijwel hetzelfde, of men een school of een C.B.Z. dan wel een kazerne of departementsgebouw oprícht. De behoefte aan laatstgenoemde categorie van openbare gebouwen valt zeker niet te ontkennen; de Regeering heeft echter vrijwel over de geheele linie gebouwen met hygiënischen, socialen en cultureelen invloed in het plan opgenomen. Het is toch wel heelemaal onjuist, dat de bevolking tegen een C.B.Z. alleen maar mag opzien; het is de bedoeling, dat zij er ook gebruik van maakt. Wie dat ontkent, is zich niet bewust van de beteekenis, in het bijzonder voor de volksgezondheid, van omvangrijke centrale ziekeninrichtingen in groote bevolkingscentra. U, Mijnheer de Voorzitter, en de geachte leden, de heeren Verboom, Doeve, Soetardjo en Wermuth, evenals ik, oud-Soerabajanen of oud-bijna-Soerabajanen zullen moeten erkennen, hoe dringend verbouwing van deze instelling is te achten. Tegenover de opvatting, dat een dergelijke zorg voor de gezondheid niet in het kader van dit welvaartsplan zou passen zou ik willen aanhalen, dat o.m. het geachte lid, de heer Soeria Nataätmadja, met klem heeft betoogd, dat gezondmakingswerken zelfs zeer bijzonder in dit welvaartsplan thuis behooren.

In de kleinere centra geeft de bouw van de eenvoudige sanatoria, het herstel van de Prambanan, een aantal scholen en dergelijke voor de vele toekangs, steen- en pannenbakkers en karrevoerders op kleinere schaal dezelfde voordeelen.

Wellicht kan hetzelfde gezegd worden ten aanzien van de bedelaarskolonies, over welke het geachte lid, de heer Wiwoho, sprak. Ik kan hierop thans geen stellig antwoord geven: het wil mij voorshands voorkomen, dat dit werk op het terrein van het A. S. I. B. ligt.

(De heer Wirjopranoto: Werkt het Asib nog?)

Ik geloof dat het zeer hard werkt, Mijnheer de Voorzitter! De tegenwerping, welke het geachte lid, de heer Thamrin heeft gemaakt, dat bepaalde uitgaven ten laste van de kapitaalrekening, den buitengewonen dienst zouden moeten worden gebracht, zou misschien juist zijn, als de desbetreffende diensten zonder de Nederlandsche bijdrage deze uitgaven toch zouden hebben gedaan. Het belasten van den kapitaalsdienst voor een bedrijf met uitgaven, die dat bedrijf uit zakelijk oogpunt niet zou doen, is toch bepaaldelijk onjuist.

Doch ook overigens zijn deze op zichzelf vrij groote uitgaven toch in het breede kader van een landsbegrooting geen zaken, die op den kapitaalsdienst behooren te worden geplaatst of plegen te worden geplaatst.

(Directeur van Economische Zaken.)

Sterker nog komt dit naar voren ten aanzien van een ander deel dezer door den heer Thamrin gewraakte uitgaven, nl. die voor den bouw der assistent-wedana-woningen; die worden steeds uit de gewone onderhoudsfondsen bekostigd. Men zou overigens, in den gedachtengang des heeren Thamrin, voortgaande bovendien consequent moeten zijn en ook andere rendabele uitgaven hier moeten schrappen. Alle irrigatiewerken b.v., die zullen worden uitgevoerd, zijn te voren op rentabiliteit getoetst; zij zouden zeker binnen de eerste 10 jaren ten laste der begrooting zijn gekomen; zij brengen later automatisch een versteviging der landrenteinkomsten. Desalniettemin wil de Regeering, en, ik constateer met voldoening ook alle leden die dit onderwerp hebben aangeroerd, deze irrigatiewerken toch niet uit de voorstellen schrappen.

Naast de verdeeling naar den aard der werken is de territoriale verdeeling aangeroerd. Het geachte lid, de heer Eekhout, heeft in dit verband gevraagd: is wel voldoende rekening gehouden met de recente prijsstijging van copra en kapok? Dit is inderdaad niet aanstonds geheel en al gebeurd, omdat die prijsstijging deels is opgetreden, nadat deze aanvullingsbegrootingen waren opgesteld. Daarmede is een aanvang gemaakt onmiddellijk na de behandeling van de aanvullingsbegroting-1936 (Ond. **71**). Dat door deze gelukkige verbetering bepaalde voor 1937 voorbereide werken zouden moeten wegvallen, is echter ook bij nadere overweging voor wat betreft het jaar 1937 niet gebleken. Het geachte lid, de heer Soekawati, voert terecht aan, dat de crisis nog doorwerkt. Instede van de welvaartsmaatregelen voor coprastreken als Bali of Manado verminderd te zien, wil dit lid voor deze gewesten nog een uitbreiding tot meerdere werkverschaffing voor de geldarme bevolking. Zóó ver wil de Regeering nu aan den anderen kant ook weer niet gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Dat de verdeeling der welvaartsbijdrage zou gebaseerd zijn of moeten zijn op de verhoudingen van het zielental is niet juist, al is er zeker wel mede rekening gehouden. In hoeverre de bepaalde wenschen voor Bali kunnen worden vervuld buiten de 25 millioenfondsen, zal straks wél door den Regeeringsgemachtigde van Verkeer en Waterstaat worden beantwoord.

Naar aanleiding van de opmerkingen van den heer Eekhout zou ik gaarne willen toezeggen, dat bij de verdere uitwerking der plannen in de komende jaren zeker zal worden rekening gehouden met de veranderingen in welvaart en in andere omstandigheden in verschillende streken en, dat, voorzoover de reeds aangevangen werken dit niet onmogelijk maken, door verschuivingen aanpassing zal worden gezocht, zoo noodig ook op korten termijn.

Het geachte lid, de heer Koesoemo Oetoyo, heeft ten aanzien der verdeeling nog een principieele bedenking geopperd. Hij meent, dat het groote bedrag te veel aan allerlei kleine objecten is versnipperd en schrijft dat toe aan het opnemen van allerlei plaatselijke wenschen en verlangens. Hij stelt zich daarbij eigenlijk bepaaldelijk tegenover het geachte lid, den heer Soetardjo, die meent, dat de voorstellen en wenschen der regenten en lagere Inheemsche ambtenaren, welke wenschen uiteraard vooral op locale belangen zijn ingesteld, in onvoldoende mate tot de commissie zouden zijn doorgedrongen. Zooals ik reeds mededeelde acht de Regeering een verspreiding der te besteden gelden over verschillende streken, over verschillende lagen der bevolking, over stad en platteland, noodig. Het opnemen, zoowel als het weglaten der van alle zijden binnengekomen voorstellen en suggesties is uit dit algemeene gezichtspunt beoordeeld. Noch de heer Koesoemo Oetoyo, noch de heer Soetardjo kunnen daarbij voor volle 100% worden bevredigd. Dat een beter resultaat zou zijn bereikt, indien een inheemsch lid in de commissie-Van den Bussche ware benoemd, ontken ik dan ook met nadruk: ik geef alleen toe, dat een geschikt Inheemsch lid het wellicht óók goed had gedaan. Het ging hier niet om het aanvoelen van psyche of religie of rechtsbewustzijn of taal of adat, op welke terreinen inderdaad Inheemschen misschien wel eens beter de behoeften des lands zullen kunnen aanvoelen, dan westerlingen, maar het ging om maatregelen ter bevordering van de bevolkingswelvaart. Evenals de centrale commissie voor kolonisatie was het een commissie alléén bestaande uit departementsleiders onder leiding van een lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, de menschen dus, die ten deze de facto de leiding hebben. De ervaring, ook ten opzichte van de bevordering der welvaart in de desa kan men aan deze commissie in samenwerking met de hoofden van gewestelijk bestuur met hun geheele hooger en lager apparaat te hunner beschikking toch zeker niet ontzeggen.

Ik kom nu tot de beantwoording van een aantal opmerkingen van algemeenen aard, die zich echter minder leenen voor een aaneengeschakeld betoog.

Het geachte lid, de heer White, vreest, dat onvoldoende is gerealiseerd, dat de plotselinge uitzetting van verschillende diensten met veel jong personeel groote moeilijkheden zal geven. In de eerste plaats kunnen nu in vele gevallen wachtgelders worden herplaatst; in de tweede plaats kan hieraan worden tegemoetgekomen door interne verschuivingen van personeel. Een ervaren kracht kan aan nieuw, moeilijk werk worden gezet en ter aanvulling op zijn huidige plaats, waar minder verantwoordelijke arbeid of meer routinewerk wordt gevraagd, komt de nieuweling, die uit de welvaartsbijdrage wordt betaald. Naar kan worden verwacht, zal door de regelmatige opschuiving en afvloeiïng van personeel in 's lands dienst, een deel van de tijdelijke nieuwe krachten, bij gebleken geschiktheid, in de formatie kunnen worden opgenomen.

Genoemd lid acht verder noodzakelijk, dat de commissie-Van den Bussche als centrale overkapping en ter bewaking der uitgaven moet in stand blijven. De Regeering acht dit bepaaldelijk onnoodig; Zij bewaakt zelve de besteding der gelden langs de normale wegen van de begrooting. Na de inwerkingtreding der begrootingen komt automatisch het voor de geheele landsbegrooting werkzame contrôle- en administratie-apparaat in werking, aan een interdepartementale commissie is daarbij geen behoefte, zeker niet bij een in verhouding tot de geheele landsbegrooting, toch altijd nog zeer bescheiden uitbreiding van uitgaven.

Waar noodig, zooals bij de kolonisatie, is of wordt een interdepartementale werkcommissie ingesteld. In hoeverre over drie jaar een commissie noodig zal zijn om een eindafrekening op te maken, zal beter aan het eind van die periode kunnen worden overwogen; voorshands zie ik daarvoor nog geen enkele aanleiding.

De vraag van het geachte lid, den heer Kartowisastro, of de Regeering wil afstappen van het beginsel, dat geenerlei blijvende lasten op het budget mogen worden gelegd, kan ik kort beantwoorden. In de regeeringsmededeeling van 5 Juni 1936 is daarover gezegd:

> „richtlijn zal voorts moeten zijn, dat de ter beschikking gekomen fondsen niet mogen leiden tot uitgaven, die blijvende consequenties voor het Indische budget meebrengen, althans niet in zooverre het onder de huidige omstandigheden niet verwachtbaar is, dat de gewone begrooting die uitgaven te zijner tijd zal kunnen overnemen."

Aan deze richtlijn is vastgehouden, zij behoeft ook geen wijziging, omdat die richtlijn zelve reeds rekening houdt met de veranderde omstandigheden. Ik geloof, eerlijk gezegd, dat het geachte lid zich ten deze niet te bezorgd behoeft te maken.

Te dezer plaatse zou ik ook de vraag van de geachte leden de heeren Soeria Nataätmadja en Iskandar Dinata ten aanzien van den bouw van een aantal scholen op het platteland willen beantwoorden. In de eerste plaats is hier gedacht aan voorziening van scholen, die qua instelling reeds bestaan, met een bruikbaar schoolgebouw. Vooral in de kleinere plaatsen is voor verschillende scholen een verbetering inderdaad dringend

(Directeur van Economische Zaken.)

noodig. In hoeverre daarnaast geheel nieuwe scholen kunnen worden opgericht hangt, volgens de zoo juist geciteerde richtlijn, af van de vraag, of de exploitatie door de gewone begrooting van het land en het regentschap kan worden gedragen en voorts natuurlijk van de meerdere of mindere urgentie der school. Het overgedragen deel van het Onderwijs staat daarbij niet achter bij dat deel, dat niet overgedragen is.

Een afzonderlijke beantwoording verdienen de opmerkingen van het geachte lid, den heer Groenenberg, inzake het verband tusschen de kolonisatie en de aanwerving van koelies voor de rubberondernemingen ter Oostkust van Sumatra. Het was mij uiteraard reeds bekend, maar het klonk ook mij toch als een belofte voor een betere toekomst in de ooren, dat men thans zelfs moeite heeft om in korten tijd voldoende werkvolk aan te werven. Na zooveel jaren van voortdurende terugzending is dat bepaaldelijk bemoedigend. Het spreekt ook wel vanzelf, dat de Regeering gaarne bevordert, dat de benoodigde 40 tot 50 000 man heel spoedig op de ondernemingen aan het werk zijn en zoodoende Nederlandsch-Indië helpen het toegestane rubberquotum op den voet te volgen. De heer Groenenberg zal het echter bij nadere overweging wel met mij eens zijn dat, nadat over 4, 5 of 6 maanden of zelfs over een jaar die koeliebevolking is aangevuld, het kolonisatievraagstuk nog nauwelijks iets van zijn scherpte en urgentie zal verloren hebben. Het verband dat het geachte lid legde tusschen de hier voorgebrachte voorstellen tot uitbouw en verbreeding der kolonisatie en de oogenblikkelijke werkvolkvoorziening, heeft mij dan ook ernstig teleurgesteld. Het slagen der rubberrestrictie is belangrijk; het uitputten door Nederlandsch-Indië van zijn uitvoerquotum is belangrijk; de welvaart der rubberondernemers ter Oostkust van Sumatra is ook belangrijk, maar vele en vele malen belangrijker is de, al is het slechts gedeeltelijke en geleidelijke oplossing van het beklemmende probleem van de absorptie van Java's bevolkingsaanwas.

(De heer W i r j o p r a n o t o: Zeer juist.

De heer S o e t a r d j o: Ik ben het hiermede volkomen eens.)

Mijnheer de Voorzitter, dat is het groote probleem, voor Nederlandsch-Indië, waarbij vergeleken de problemen der ondernemers in Deli eigenlijk in het niet verzinken.

Verschillende geachte leden, met name de heeren White, Kartowisastro, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo hebben gevraagd, de kolonisatievoorbereidingen niet afhankelijk te maken van een conjunctuur-omslag op korten termijn. Mijnheer de Voorzitter, de Regeering denkt daar inderdaad niet aan. Ik kan de verdere beantwoording van dit punt gaarne aan mijn ambtgenoot van B. B. overlaten.

Enkele vragen en opmerkingen van het geachte lid, den heer De Hoog wil ik ook graag bij het algemeene gedeelte beantwoorden. Wanneer verband gelegd wordt tusschen kolonisatie en Boschwezen, dan valt niet in de laatste plaats te denken aan het gereed maken van terreinen in de buitengewesten voor menschen die op Java op afgespoelde en uitgeboerde gronden wonen, waarbij de reserveering en reboisatie moet wachten op nieuwe levensmogelijkheden voor deze bevolking. Wanneer de heer De Hoog daarbij opmerkt dat de reserveeringen vaak eerst na vele jaren door herbebossching worden gevolgd, dan spruit dit o.a. hieruit voort dat vele gereserveerde gronden eerst na lange jaren voldoende hersteld zijn om opnieuw met boomen te kunnen worden beplant. Vele gronden hebben de bouwkruin, de verweringslaag, volkomen verloren, alvorens zij ontruimd zijn. Met voldoening meen ik hieruit te mogen opmerken dat de heer De Hoog een versnelde herbebossching zeer toejuicht. Ik kom daar nader op terug. Dat — of liever: voor zoover — het Boschwezen remmend optreedt, indien onervaren aspirant klein-landbouwers een perceel aanvragen, dat zoo gesitueerd is, dat al spoedig de grond volkomen onvruchtbaar zou worden, is zulks in het belang van die klein-landbouwers. Dat het Boschwezen echter een afbrekende rol speelt, ontken ik met klem.

Voorts heeft de heer De Hoog — zijdelings — geïnformeerd naar de suikerschool te Soerabaja. Ik heb terzake ten volle gedaan, wat ik had toegezegd; ik heb mij n.l. met mijn ambtgenoot van Onderwijs in verbinding gesteld, teneinde in deze iets waardevols te bereiken. Er is gegronde aanleiding voor de hoop, dat thans heel spoedig een tastbaar resultaat van de voorbereidingen kan worden openbaar gemaakt. Dat voorloopige p l a n n e n op ruime schaal zouden moeten worden bekendgemaakt, komt mij echter voor minder gewenscht te zijn: eerst als er zekerheid is, mag men daaraan verwachtingen-wekkende publiciteit geven. Hoofdzaak is toch zeker voor het geachte lid, evenals voor mij, dat er iets nuttigs en degelijks tot stand komt: overleg met diverse organisaties en instellingen in de suikerindustrie, mede ten aanzien van het ter beschikking erlangen van de bezittingen en inventaris van vroegere onderwijsinstituten was noodig; en dat vorderde nu eenmaal eenigen tijd.

Voorts vraagt de heer De Hoog mij — eveneens buiten het eigenlijk kader van deze aanvullingsbegrootingen — of de bonden van klein-landbouwers op mijn departement met sympathie zullen worden tegemoet getreden. Deze verzekering nu wil ik volgaarne geven, Mijnheer de Voorzitter. Niet alleen staan mijn medewerkers en ook ik persoonlijk te allen tijde open voor incidenteel contact met de klein-landbouwers, maar ik verklaar hier gaarne dat ik ook bereid ben aan zulk een contact een organisatorischen vorm te geven, m.a.w. officieel en stelselmatig voeling te houden met een kleine, doch representatieve delegatie, aangewezen door een centrale vereeniging van klein-landbouwers, of door de bestaande vereenigingen gezamenlijk. Zulk een delegatie zou dan, telkens wanneer daartoe aanleiding bestaat, de economische belangen van deze maatschappelijke groep kunnen voorbrengen en behartigen.

Het geachte lid zal mij echter moeten toegeven — ik spreek op grond van vrij ruime ervaring —, dat zulk een georganiseerd overleg op dit terrein niet gemakkelijk te verkrijgen en te behouden is: de klein-landbouwer is nu eenmaal sterk individualistisch en verwacht bovendien bij voorkeur adviezen, die hem a priori welgevallig zijn. Overigens is dit een menschelijke eigenschap, die zich niet alleen tot de klein-landbouwers beperkt.

Gaarne zal ik met den heer De Hoog samenwerken om ten deze iets tot stand te brengen; hij is zeker in een positie om daarbij te kunnen helpen.

Ten aanzien van het verkrijgen van financieelen steun hangt alles af van den aard van den steun, waarvoor reeds verschillende mogelijkheden bestaan en welke ook zijn verwezenlijkt: het is echter bekend, dat de Regeering in het algemeen heel weinig gevoelt voor directen financieelen steun aan bedrijven: dit standpunt is, naar bekend, tijdens alle crisisjaren als richtlijn met slechts enkele uitzonderingen ingenomen.

Hiermede is het algemeene gedeelte van de beschouwingen over de aanvullingsbegrootingen beantwoord en met Uw goedvinden, Mijnheer de Voorzitter ga ik aanstonds over tot een bespreking van de opmerkingen, gemaakt bij afdeeling VI. In hoofdzaak zijn deze onder te brengen bij Boschwezen, Landbouw en Nijverheid, maar ik moet beginnen met een opmerking van den heer White die de algemeene organisatie van het departement raakt.

Met dit geachte lid ben ik het volkomen eens, dat men leiders van ingenieursdiensten — en dit geldt ook voor andere specialisten — zoo min mogelijk aan administratief werk moet vastleggen. Intusschen heb ik juist bij de ontwikkeling van mijn departement dit telkens — dat kan toch ook den heer White bekend zijn — zelf aan de orde gesteld en reeds meermalen heb ik daarvoor de mijns inziens noodig geworden maatregelen getroffen. Ten deze heb ik ook stellig

(Directeur van Economische Zaken.)
nog niet het optimale bereikt en het spreekt wel vanzelf, dat deze algemeene organisatievraag ook verder mijn aandacht blijft houden. Overigens staat zij vrijwel los van deze aanvullingsbegrootingen, omdat zij met de organisatie van het geheele departement samenhangt of liever met dat van het geheele landsapparaat.

De meening van het geachte lid, den heer White, dat aan Boschwezen in het algemeene bestek dezer voorzieningen te veel geld zou worden besteed, kan de Regeering niet deelen. In de eerste plaats wordt vrijwel al hetgeen aan dit werk wordt uitgegeven, onmiddellijk onder de Inheemsche bevolking gebracht, terwijl de blijvende invloed op de volkswelvaart van niet te onderschatten beteekenis is. Werkverruiming in de bosschen is al zeer gewenscht, omdat de in de laatste jaren noodzakelijk gebleken kapbeperking nog belangrijk grooter is geweest dan de suikerrestrictie en voor de bevolking in de boschgebieden vrijwel geen andere bronnen van geldelijk inkomen aanwezig zijn.

De groote cultuuraanleg in Zuid-Indramajoe wordt door de Regeering als bron van werkgelegenheid in de eerste jaren der transmigratie naar deze gebieden beslist noodzakelijk geacht. Het nut van deze werkzaamheden voor die bevolking gaat door den tusschenbouw van voedingsgewassen ver uit boven het hieraan te besteden bedrag van *f* 40.000. Ongeveer 6.000 Inlandsche gezinnen vinden hierin nu reeds een bestaan. Ik heb zelf eenigen tijd geleden gedurende enkele dagen in die streek vertoefd en ik ben bepaaldelijk onder den indruk gekomen van de groote beteekenis van het sociaal-economische en tevens technische pionierswerk, dat daar plaats vindt en reeds is tot stand gebracht.

Deze transmigratie en de daarmee gepaard gaande uitbreiding van het bouwgrondareaal wordt door den aanleg der bosschen niet geschaad. Bij het opmaken der plannen is aan landbouw en boschbouw tezamen een rol toegedacht, waardoor deze zeer arme streken tot meerdere ontwikkeling kunnen komen. De grondgesteldheid is nu eenmaal zoodanig, dat lang niet alle gronden in dit gebied voor duurzamen voedsellandbouw geschikt zijn. Voor het houtarme Indramajoe is tenslotte ook in de toekomst het beschikbaar komen van groote hoeveelheden goedkoop dunningshout van groote beteekenis.

De stichting van een industrie- houtboschcomplex in Zuid-West-Bantam gaat gepaard met de openlegging van deze tot nu toe zeer dun bevolkte streek. Daarop komt het in de eerste plaats aan en anders zou dit ook overigens zeer nuttige plan, niet in dit bestek zijn opgenomen. Ik geef toe, dat men dit in de Memorie van Toelichting wel wat meer tot uiting had kunnen brengen, doch ik hoop, dat een en ander thans duidelijk is. In het kader van deze plannen worden in Zuid-West-Bantam ook wegen aangelegd. De werkkrachten, die moeten worden aangetrokken voor deze werkzaamheden zullen hier een blijvend bestaan kunnen vinden, omdat er nog vele gronden aanwezig zijn voor een verder gaande transmigratie. Doch bovendien is ook op zichzelf bezien een proef met houtsoorten, die voor papier en triplexkisten geschikt zijn voor het geheele land zeker van beteekenis. Men zou het gerust ook een proef met een nieuw handelsgewas kunnen noemen: dit is toch een streven, dat geheel in het groote schema past en trouwens in deze zaal reeds meermalen en van uiteenloopende zijde werd aangeprezen.

De critiek van den heer De Hoog op de areaalpolitiek van den Dienst van het Boschwezen is in zijn algemeenheid niet gegrond. Het is een primaire taak van den Dienst van het Boschwezen te waken voor de instandhouding van een doelmatig boschareaal op Java. Het tegenwoordige bebosschingspercentage van Java van 23% is voor een deels bergachtig land, waar de bevloeiïng zulk een groote plaats inneemt, veeleer laag dan hoog noemen.

Tot dusverre is Nederlandsch-Indië, eigenlijk merkwaardigerwijze, nog gespaard gebleven voor de rampen van ontbossching op groote schaal, doch de jongste reusachtige catastrophen in Amerika en in China mogen ons leeren, zoowel welke ellende ontbossching of „boschloosheid" ook voor een land als het onze zou kunnen teweegbrengen, als hetgeen met een uitgebreide, snelle en doelmatige reboisatie in het belang van de volkswelvaart, de economische veiligheid en de bruikbaarheid van bouwvelden benedenstrooms kan worden bereikt. Wij hebben hier toch zeker wel te doen met een welvaartsprobleem van de eerste orde, dat tijdens de crisis zeker niet is verwaarloosd, doch onmiskenbaar slechts in vertraagd tempo kan worden behartigd.

Ook hier spreek ik de hoop uit, dat de omstandigheden zullen toelaten een intensieve voortzetting van dezen arbeid over eenige jaren in het kader der gewone begrooting te kunnen opnemen.

Om te voorkomen, dat bij de areaal-politiek van den Dienst van het Boschwezen andere belangen onvoldoende zouden tot hun recht komen, zijn door de Regeering voor elk gewest onder voorzitterschap van het hoofd, reboisatiescommissies ingesteld, waarin alle daarbij betrokken belangen zitting hebben, die de door het Boschwezen opgestelde werkschema's hebben in beschouwing te nemen. Vervolgens worden deze werkschema's vóór hun goedkeuring nog door den gouverneur en de bebosschingscommissie beoordeeld. Men ziet hieruit toch wèl heel duidelijk, dat men de uitgestrektheid en de ligging van het voor de algemeene volkswelvaart zoo belangrijke boschareaal wel zeer veelzijdig en nauwgezet overweegt en het is dan ook uitgesloten, dat het Boschwezen hierbij een remmende of afbrekende rol zou kunnen spelen.

Bij de behandeling der werkschema's in de verschillende commissies is voor zoover bekend, nergens gebleken, dat het Boschwezen bij de reboisatie een onredelijk standpunt innam. Over het algemeen konden de commissies zich geheel met de voorstellen van het Boschwezen vereenigen, in enkele gevallen drongen zij zelfs op een verdere uitbreiding van het boschareaal aan.

Ik heb echter een vermoeden, dat het geachte lid, de heer De Hoog, iets anders op het oog heeft, dat eigenlijk niet met de reboisatie, doch wel met het boschbeheer verband houdt, al schijnt het wel eens met reboisatieplannen samen te hangen.

Ook ikzelf heb in vroegere functies nl. wel eens een enkele maal minder prettige ervaringen opgedaan met een wat àl te fanatieken houtvester.

Ik stel voorop, dat het de taak van het Boschwezen in zijn geheel en van elk der houtvesters individueel is om op te komen en krachtig op te komen voor de aan hun zorg toevertrouwde bosschen en ik stel verder voorop, dat weinig corpsen in Indië met meer toewijding, deskundigheid en liefde voor de hun opgedragen belangen zorgen.

Dan is het echter wel eens niet te vermijden, dat iemand de feilen van zijn deugden toont en, hetzij wel eens àl te zwaar op de haverkist blijft zitten, hetzij wel eens al te commercieel de belangen van dezen gewichtigen dienst behartigt, hetzij zich wel eens heel sterk vereenzelvigt met het land als eigenaar onzer wouden. Zulke kwesties komen naar mijn ervaring wel eens voor, zoowel ten aanzien van de Inheemsche bevolking, als ten aanzien van cultures en kleinlandbouwers. Daarbij kan dan ook wel eens komen gemis aan tact en soepelheid aan beide zijden: de feiten worden dan overdreven en het „conflict" krijgt proporties, die volstrekt onnoodig zijn. Ik zou echter wel ernstig bezwaar hebben zulke incidenten te generaliseeren tot een algemeene grief tegen ons voortreffelijke Boschwezen; zij hebben overigens, zooals gezegd, gemeenlijk niets te maken met de reboisatie, maar vloeien meestal voort uit het gewone beheer van de schermbosschen. Zoowel de hoofdinspecteur als ikzelf zijn uiteraard bereid ernstige en gefundeerde klachten op dit terrein te onderzoeken en indien mogelijk en noodig te doen remedieeren.

(Directeur van Economische Zaken.)

Ik ben bij de beantwoording van deze opmerking wat uitvoerig geweest, om misverstand weg te nemen, doch ook om te onderstrepen, dat de meermalen geuite meening, dat het boschareaal op Java te groot zou zijn en de ontwikkeling van den landbouw of veeteelt belemmert, onjuist is te achten. De instandhouding van een doelmatig boschareaal is nu eenmaal voor de algemeene volkswelvaart een zeer groot belang: ontwouding is, ik herhaal het, een van de ernstigste rampen, die een land kunnen overkomen en het is al erg genoeg, dat men eerst vrij laat in de geschiedenis tot het besef daarvan is gekomen: voor zulk een belang van de eerste orde moeten natuurlijk individueele belangen meermalen wijken.

De door den heer De Hoog uitgesproken wenschelijkheid, dat boschreserveering en reboisatie direct gelijken tred houden, is, zooals ik reeds zeide, technisch niet wel uitvoerbaar. Ik voeg daaraan thans toe, dat deze arbeid in het klein moet worden opgebouwd, daar de bevolking zich eerst de noodige techniek voor dit werk moet eigen maken. De ervaring heeft afdoende geleerd, dat overhaasting bij dit werk niet tot blijvend goede resultaten leidt. Ten overvloede wijs ik erop, dat uit de cultuurcijfers in de Memorie van Antwoord wel duidelijk blijkt, dat de Dienst van het Boschwezen, niettegestaande de sterke besnoeing der werkfondsen, in de crisisperiode aan de reboisatie nog uitbreiding wist te geven.

Aan de verbetering van de locale houtvoorziening wordt reeds alle aandacht besteed, vooral daar deze, mede voor de sterk ingekrompen houtproductie van beteekenis is. Bepaalde fondsen zijn hiervoor echter niet noodig, daar het vermoeden gewettigd is, dat door eene verlaging der prijzen een voldoende effect zal zijn te bereiken.

Ik kom nu tot den landbouw, waarbij de geachte leden, de heeren Iskandar Dinata en Koesoemo Oetoyo het woord gevoerd hebben over de zaaizaadverspreiding.

Het artikel uit de Sipatahoenan van 2 November 1936, waarnaar de heer Iskandar Dinata verwijst is der Regeering bekend, evenals de zaak waarom het hier gaat en die nogal anders is verloopen dan in bovengenoemd blad is voorgesteld.

De Volksalmanak van 1935 (pag. 194) zegt niet, dat de geselecteerde bibit van katjang soeoek Schwarz 21 *f* 2 per pikol kost. In het betreffende artikel staat duidelijk, dat de verkoopprijs van katjang tanah voor de consumptie, die vroeger *f* 8 per pikol deed, gedaald was tot *f* 2 per pikol, zoodat men, wilde men dit product met succes verbouwen zijn uiterste best moest doen en onder anderen ook goed zaad moest gebruiken. In de prijslijst van het Landbouwkundig Instituut is de prijs gesteld op *f* 0,16 per kg en voor den tani, volgens het speciale tarief op *f* 0,12 per kg, hetgeen voor dit superieure materiaal zeker niet te duur is.

Dat het antwoord op zijn klacht den besteller geen bevrediging schonk klinkt vreemd, omdat, na uitvoerig onderzoek, bij departementsschrijven van 18 September 1936 No. 13202/C aan den erbij betrokkene werd medegedeeld, dat van de verdere invordering zijner restantschuld werd afgezien, ofschoon het advies van den plaatselijken landbouwvoorlichtingsdienst luidde, dat vermoedelijk cultuurfouten de oorzaken der mislukking waren geweest. De bestelling was n.l. geschied door een oud-leerling der Muloschool, die op het bedrijf van zijn vader allerlei proefnemingen deed op landbouwgebied.

Het geachte lid, de heer Koesoemo Oetoyo, ziet meer voordeel in de praktijk van de verspreiding van goed plantmateriaal dan de heer Iskandar Dinata. Zoozeer zelfs, dat hij verhooging van den post „Verspreiding van verbeterd zaaizaad" van *f* 200 000 tot *f* 2½ millioen bepleit, hetgeen — aldus het geachte lid — nog slechts zou neerkomen op een uitgave van 33 cent per hectare. Men bedenke hierbij evenwel, dat het toch nooit de taak van de Regeering kan en mag zijn uiteindelijk iederen hectare bouwgrond met origineel, geselecteerd plantmateriaal te voorzien. Dit zou practisch onuitvoerbaar en door geheel uitschakelen van de zelfwerkzaamheid der bevolking ook zeer onjuist zijn: het riekt wel zeer naar de systemen van sovjets en van oudere vormen van den totalen staat.

De opzet is, dat het origineele zaaizaad van het Algemeen Proefstation op de zaadhoeven in eersten en tweeden nabouw wordt gewonnen.

Dit materiaal wordt uitgegeven, hetzij aan filialen of — en dit verdient in vele opzichten de voorkeur — aan vertrouwenslieden in de desa, aan goede tanis, die het in derden nabouw vermenigvuldigen. Van hieruit wordt het aan den tani, dus in het groot, uitgegeven. De bevolking zelve kan hiermede nog ettelijke malen voorttelen, vóórdat het noodig wordt door verwisseling van zaaizaad het bedrijf weder op peil te brengen. Een eenvoudige berekening leert, dat op deze wijze een quintaal origineel en superieur zaaidzaad van rijst, in derden nabouw zeker meer dan duizendvoudig is vermenigvuldigd. Bij de andere gewassen zooals cassave, kedelee enz. gaat de vermenigvuldiging minder snel, maar ook hier doet de accumulatie zich al spoedig gevoelen. De Regeering verwacht dan ook bepaaldelijk van den voorgestelden maatregel binnen enkele jaren een tastbaar voordeel. Besteding van 2½ millioen aan dit onderdeel is dus daarvoor beslist niet noodig: ik zou, eerlijk gezegd, niet weten, hoe wij een dergelijk bedrag in een luttel aantal jaren voor dit doel nuttig zouden kunnen besteden.

Ik kom na hetgeen ik in het algemeen gedeelte terzake zeide, nog even terug op een ander punt van het betoog van het geachte lid, den heer De Hoog.

Het vraagstuk van financieelen steun voor klein-landbouwers is moeilijk en dateert niet van vandaag of gisteren. Het is wel gebleken, dat ruime credieten op zichzelf zelden in het belang van de erbij betrokkenen zijn. Spreekt men van schuldbevrijding, dan valt te bedenken, dat ook bij het Inlandsche grondbezit rente en aflossing integraal door den landbouwer moeten worden afbetaald. Intusschen hoop ik, dat de organisaties der kleinlandbouwers reeële en concrete oplossingen kunnen voorstellen; die zullen zeker mijn aandacht hebben.

Tenslotte hebben verschillende leden gesproken over de nijverheidsbevordering. Voor den lof, dien het geachte lid, de heer White, aan de plannen der afdeeling Nijverheid heeft toegezwaaid, ben ik erkentelijk. Op een enkel punt bestaat nog meeningsverschil tusschen de Regeering en het geachte lid. Dat bij het voorbereiden van de maatregelen op nijverheidsgebied de belangen van bepaalde bevolkingsgroepen der Regeering voor oogen zouden staan, is volkomen onjuist; het zou ook principieel onjuist en onaanvaardbaar zijn. Van een „meeloopen der Indo-Europeesche groep" is geen sprake; waarom moest dit nu gezegd worden? Wederom de heer White kan toch zeker weten, hoezeer mij deze blijversbelangen persoonlijk ter harte gaan en hoezeer ik overtuigd ben van hun bijzondere moeilijkheden. Wij helpen altijd — en ook den heer De Hoog is dat bekend — waar wij kunnen, doch wij kúnnen niet steeds helpen op de wijze, waarop de gegadigde nu eenmaal hulp verlangt en verwacht, omdat het eindoordeel over het stelsel en over de mogelijkheden aan de erbij betrokken deskundigen moet blijven. In ieder geval is in de richting, waarin deze hulp wordt en verder zal worden gestimuleerd, een ruime gelegenheid te vinden voor krachten uit de Indo-Europeesche bevolkingsgroep om een positie te veroveren, ook een eigen positie. Naar de wenschelijkheid van ambachtsvoorlichting verbonden aan de Europeesche landbouwkoloniën zal ik een nader onderzoek doen instellen, bij voorkeur in overleg en samenwerking met de reeds door mij gesuggereerde centrale vertegenwoordigers dier klein-landbouwers.

Het geachte lid, de heer Eekhout, meent bezwaar te moeten maken tegen den opzet van een rubberschoenennijverheid door de overheid, waarbij hij direct vermeldt, dat hij geen bezwaren heeft tegen het bestudeeren, stimuleeren, crediet verleenen,

(Directeur van Economische Zaken.)

enz. De Regeering heeft ook zulke bezwaren, zooals trouwens uit de Memorie van Toelichting wel blijkt. Ik wil hieraan toevoegen, dat ik persoonlijk — en ik kan zeggen, dat ik in den loop den jaren gelegenheid heb gehad de zaak intensief van twee kanten te bekijken, uit den particulieren zoowel als uit den ambtelijken gezichtshoek — overtuigd ben, dat de ook door mij vroeger gehuldigde opinie, dat de overheid niet in staat zou zijn winstbedrijven te beheeren, geheel en al onjuist is.

(De heer De Hoog: Zegt U dat aan uw collega van afdeeling VII ten aanzien van de tinfusie.)

Indien voldoende losgemaakt van administratieve en bureaucratische kluisters kan bv. een rubber- of theeonderneming zeker evengoed door een landsorgaan worden beheerd als door particuliere directies. Ik acht het alleen principieel ongewenscht en blijf het principieel zeker ongewenscht achten, dat het land zonder noodzaak ondernemer wordt.

De nieuwe vorm van een centrale fabriek, waaraan een groot aantal Inheemsche werkplaatsen economisch wordt verbonden, en het groote belang van het tot stand komen van dit bedrijf deden het in dit geval echter wenschelijk zijn desnoodig over de bezwaren heen te stappen, terwijl ook het streekbelang een industrieele injectie wenschelijk maakte. Mocht bruikbaar particulier initiatief voor deze industrie zich manifesteeren, dan wordt het plan uiteraard niet doorgezet.

Het geachte lid, den heer Iskandar Dinata, kan ik mededeelen, dat naar versteviging der kleinste bedrijven in de weefindustrie in Madjalaja wordt gestreefd; met de bedrijven daar staat de afdeeling Nijverheid in volledig contact: zijn mededeelingen hebben de volle aandacht, zooals hierin zal blijken, indien hij nader voeling wil zoeken met het hoofd der afdeeling Nijverheid van mijn Departement.

Ten vervolge op hetgeen ik reeds in het algemeen heb gezegd, kan ik den heer De Hoog mededeelen, dat elk industrieel plan — van welke zijde ook voorgebracht — grondig zal worden onderzocht op deugdelijkheid en levensvatbaarheid en tevens zal worden getoetst aan de geldende nijverheidspolitieke richtlijnen; daaruit kan dan geconcludeerd worden, of eene daadwerkelijke uitvoering het aldus onderzochte plan in het economisch belang van Nederlandsch-Indië al of niet gewenscht is te achten. Ook het plan Van den Berg-Altman zal op deze wijze worden behandeld.

Het geachte lid, den heer Thamrin, kan ik mededeelen, dat ook naar mijn inzicht de oprichting van een kunstnijverheidsschool verbonden aan het museum van het Java-Instituut zeker de volle belangstelling verdient. Het opbouwen van een dergelijke school, het vormen van leerkrachten, enz. vereischt echter een deugdelijke en tijdroovende voorbereiding. Indien goede en gefundeerde voorstellen te dien aanzien de Regeering bereiken en deze voorstellen de noodzakelijkheid of groote wenschelijkheid van een dergelijke school nader aantoonen, zal de Regeering gaarne overwegen, of uit de gewone middelen steun kan worden verleend.

(De heer Thamrin: Uit de gewone middelen?)

Eventueel.

(De heer Thamrin: Dus niet uit deze middelen.)

Er is in dit stadium geen aanleiding dit te doen uit de welvaartsbijdrage.

Ik kom nu tot een beantwoording van het geachte lid, den heer Wirjopranoto. In het algemeen en bepaaldelijk ook ten aanzien van de keramische industrie ligt het in de bedoeling van de Regeering te zorgen voor een goede opleidingsmogelijkheid voor vakkundigen, waaronder dan wordt verstaan de opleiding van meergeschoolde, zoowel technisch als administratief onderlegde krachten, die zelf weder onderricht en leiding aan den Inheemschen arbeider kunnen geven. Van deze mogelijkheid tot vakonderricht zullen natuurlijk alle

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

bevolkingsgroepen gelijkelijk kunnen gebruik maken. Bij deze opleiding moet ervoor worden gezorgd, dat het aantal opgeleide vakkundigen gelijken tred houdt met de ontwikkeling der industrie. De afdeeling Nijverheid heeft cursussen ingesteld voor karamiek-bedrijfsleider, weefbaas, verfbaas en getouwenbaas. De abituriënten zullen in staat zijn — examens zijn mede hiertoe ingesteld, dat schijnt nu eenmaal noodig te zijn — om een klein bedrijf zelfstandig te leiden, dan wel om de positie van afdeelingsbaas in grootere fabrieken in te nemen. Momenteel zijn op deze wijze in opleiding 17 Inheemsche, 1 Chineesche en 14 Indo-Europeesche jongelui. Het is dan ook nòch noodig, nòch wenschelijk, jongelui voor een vakopleiding naar Japan te zenden, waar het meer tijd kost alleen al om de taal te leeren dan om hier te lande geheel opgeleid te worden. Met de verschillende ernstige teleurstellingen op dit gebied is het geachte lid toch zeker bekend.

Hiermede, Mijnheer de Voorzitter, ben ik aan het einde gekomen van de beantwoording in eersten termijn van de algemeene opmerkingen over deze veelomvattende aanvullingsbegrootingen en tevens aan het einde van de beantwoording van de opmerkingen over afdeeling VI.

Moge ik tot besluit weder een oogenblik op het algemeene terrein van het economisch beleid der Regeering verwijlen.

Reeds vroeger had ik gelegenheid erop te wijzen, hoezeer de omstandigheden in de afgeloopen jaren de Regeering hebben genoopt op economisch gebied vooral defensief, zij het terdege actief-defensief werkzaam te blijven.

Die dwingende omstandigheden waren, naar bekend, de alle initiatief verlammende depressie; de verhoudingen in het buitenland, waarvan Nederlandsch-Indië zoozeer afhankelijk is, de druk, dien maatregelen elders op ons economisch leven uitoefenden en, zeker niet het minst, de chronisch-zorgelijke toestand van 's Lands financiën.

Ik hoop en ik geloof, dat men later zal kunnen zeggen, dat ons defensief zoo goed is geweest, als een defensief zijn kan. Ook geloof ik, dat de Regeering in de afgeloopen jaren tot het economisch offensief is overgegaan, waar en wanneer dat maar mogelijk was.

Sedert ongeveer een jaar — men kan zulke zaken merkwaardigerwijze vaak eerst achteraf met eenige zekerheid vaststellen — is Nederlandsch-Indië economisch weer in den aanval; niemand weet overigens, of dat blijvend is en hoever wij zullen kunnen vooruitrukken.

De vooruitgang is hier en daar nog speurend en tastend; hij wordt in vele opzichten nog geremd door afdeelingen, die nog niet met dezelfde snelheid medekunnen.

Het is stellig de taak der Regeering — om nu ook verder maar in taetisch-militaire termen te spreken — te zorgen, dat „de drang naar voren levendig blijft".

Deze aanvullende begrootingen mogen een bewijs zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering zich van deze taak ten volle bewust is.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Aan een groepsgewijze beantwoording van de belangwekkende beschouwingen, welke door onderscheidene sprekers zijn gewijd aan de onderwerpen Europeanenkolonisatie, kolonisatie van Inheemsche intellectueelen, Javanenkolonisatie en transmigratie, zou ik gaarne vooraf doen gaan een rechtzetting van een misverstand, dat tijdens de beraadslaging van de zijde van den Volksraad in eersten termijn, is ontstaan nopens de taakafbakening voor de beide organen, welke onlangs door de Regeering in het leven zijn geroepen, namelijk die van den „Kolonisatieraad" en die van de „Centrale Commissie voor emigratie en kolonisatie van Inheemschen".

Dat deze misvatting is kunnen ontstaan, moet wel voornamelijk worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat met deze taakomschrijving in verband werd gebracht de

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

eventueele steunverleening aan inheemsche intellectueelen, zoomede aan het feit, dat het lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, de heer Kuneman, zal optreden als voorzitter van beide zoo juist genoemde organen.

De kwestie, geheel zuiver gesteld, is in het kort samengevat deze, dat door de Regeering is ingesteld een Kolonisatieraad, die tot taak zal hebben:

1. der Regeering van advies te dienen in kolonisatie-aangelegenheden;
2. hulp, leiding en voorlichting te geven aan vereenigingen en organisaties, welke kolonisatiearbeid verrichten;
3. de bestemming te regelen of voor te stellen van de fondsen, welke van overheidswege voor kolonisatiedoeleinden worden beschikbaargesteld;
4. maatregelen in het belang van den kolonisatiearbied te treffen of voor te bereiden;

alles met dien verstande, dat deze taak van den Kolonisatieraad niet omvat de bemoeienis ten aanzien van de kolonisatie van inheemsche tani's, maar wel die met de Europeanenkolonisatie en de kolonisatie van inheemsche intellectueelen.

(De heer Wirjopranoto: Dank U zeer.)

Het overeenkomstig het voorliggende begrootingsvoorstel ter beschikking van den Kolonisatieraad te stellen bedrag van *f* 300 000 is echter uitsluitend bestemd voor de Europeanenkolonisatie, terwijl steun voor het nemen van kolonisatieproeven met intellectueele Inlanders eventueel zal kunnen worden bekostigd uit de fondsen, welke zijn uitgetrokken voor de emigratie van Inheemschen.

Naast den Kolonisatieraad staat dan de zgn. „Centrale Commissie voor emigratie en kolonisatie van inheemschen'', wier taak uitsluitend ligt op het terrein van de massale emigratie van inheemsche tani's.

Uit deze nadere uiteenzetting, Mijnheer de Voorzitter, moge tevens blijken, dat de door mij bij interruptie geplaatste opmerking als zou de kolonisatieraad uitsluitend bemoeienis hebben met de Europeanenkolonisatie op een vergissing berustte.

Mijnheer de Voorzitter! Voor een systematische beantwoording van de door de onderscheidene sprekers geleverde beschouwingen zou ik dan nu den voorrang willen verleenen aan de rede van het geachte lid, den heer Wirjopranoto, tijdens het uitspreken waarvan evenbedoelde vergissing door mij is begaan.

In de eerste plaats zou ik dan willen opmerken, dat de heer Wirjopranoto der Regeering geheel ten onrechte verwijt, dat Zij een onvoldoende waardeering zou hebben voor ernstige pogingen om de inheemsche intellectueelen, die ongetwijfeld evenzeer als Europeesche werkloozen in het huidige tijdsbestek groote moeilijkheden ondervinden, een nieuw bestaan te bezorgen.

Het geachte lid heeft trouwens zelf reeds melding gemaakt van den steun, welke van de zijde van de I. M. I. W. en dus indirect van de landsoverheid, is ondervonden bij de pogingen, welke in Malang zijn ingezet.

Het betreft hier echter — zooals ook bij vorige gelegenheden reeds is opgemerkt — een vorm van kolonisatie die, in tegenstelling tot de Europeanenkolonisatie, nog geheel nieuw is en waarin het particuliere initiatief moet voorgaan. De Regeering kan daartegenover toezeggen belangstelling voor- en steun in het algemeen aan de proefnemingen op dit gebied.

Uit die proefnemingen in den vorm van een vooropleiding in werkkampen, zooals dat te Lawang, waarvoor dadelijk steun is verleend, zal echter moeten blijken, of daarbij uit inheemsche intellectueelen inderdaad geschikte aspirant-kolonisten kunnen worden gevormd.

Dit moge verklaren, dat de Regeering zich in het huidige stadium nog geen concrete voorstelling kan maken van den steun, welke voor de eigenlijke kolonisatie van inheemsche intellectueelen zou moeten worden uitgetrokken en dat daarvoor dus ook op de voorliggende aanvullende begrooting geen bepaald bedrag is opgebracht.

Dit neemt echter niet weg, dat — zooals ik zoo juist nog zeide en ook reeds in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld — steun voor het nemen van kolonisatieproeven met Inheemsche intellectueelen eventueel zal kunnen worden bekostigd uit de onder artikel 4.14A.1 opgebrachte gelden.

De Regeering acht dan ook de door den heer Wirjopranoto geponeerde stelling, dat de werklooze inheemsche intellectueelen stiefmoederlijk zouden worden behandeld, ongemotiveerd.

Ook bij het zoeken naar voor kolonisatie geschikte gronden zal op medewerking der Regeering kunnen worden gerekend.

Tenslotte moge den heer Wirjopranoto uit de zoo even gememoreerde taakomschrijving van den Kolonisatieraad zijn gebleken, dat er wel degelijk een organisatie is, die ook de vereenigingen, die zich de bevordering van dezen vorm van kolonisatie ten doel stellen, van hulp en voorlichting zal dienen.

Wanneer ik thans kom tot de beantwoording van de onderscheidene andere sprekers, dan meen ik mij ervan ontslagen te kunnen achten om min of meer diep in te gaan op detailpunten, omdat — zooals door U, Mijnheer de Voorzitter, reeds is opgemerkt — een bespreking van eventueele bezwaren of wenschen ten aanzien van de kolonisatie een meer geëigende plaats vindt bij de behandeling van de hoofdbegrooting.

Over de Europeanenkolonisatie is het woord gevoerd door de heeren White, Eekhout en De Hoog.

De opmerkingen van laatstgenoemden spreker lagen meer op het terrein van het Departement van Economische Zaken, waarop ik mij uiteraard niet zal begeven.

Wat de door den heer White met betrekking tot de Europeanenkolonisatie gemaakte opmerkingen betreft, meen ik, dat zoowel voor wat aangaat de bestemming van de steungelden, als wat betreft het contact met belanghebbende organisaties — onder welke de geachte spreker ook noemde de organisaties van klein-landbouwers — thans met vertrouwen de werkzaamheden van den Kolonisatieraad zullen kunnen worden afgewacht. De vraag in hoeverre het noodig is, dat door dezen raad nog wordt beschikt over een eigen organisatie dient uiteraard in de eerste plaats door dat college onder oogen te worden gezien.

De heer Eekhout acht het voor Europeanenkolonisatie uitgetrokken bedrag van *f* 300 000 te gering, wanneer men van het welslagen dezer kolonisatie reeds overtuigd zou zijn, en te hoog, wanneer men deze kolonisatie nog zou beschouwen als verkeerende in een stadium van studie en proefneming.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is van meening, dat de uitgetrokken drie ton voldoende zijn om de vereenigingen, welke ernstig streven naar het welslagen van haar bestaande kolonisaties, verder te helpen en om eventueele nieuwe proefnemingen te steunen.

Aan de beantwoording van de verschillende over de Javanenkolonisatie gemaakte opmerkingen, zou ik nu even vooraf willen doen gaan eene korte bespreking van de transmigratie.

Over die transmigratie in Midden-Java zijn nog eenige nadere inlichtingen gevraagd door den heer Soetardjo, die namelijk het daarvoor uitgetrokken bedrag ad *f* 4 000 wel zeer gering vindt.

Ik kan hierop antwoorden, dat ook bij deze transmigratie — zooals dat behoort — de uitgaven tot het strikt noodzakelijke worden beperkt en dat naar het oordeel van de betrokken bestuursambtenaren het voor dit doel uitgetrokken bedrag van *f* 4 000 alleszins toereikend kan worden geacht.

Hoewel ik voorts gaarne de juistheid beäam van de in het verband met deze transmigratie door den heer Kartowisastro gemaakte opmerking, dat versnippering van den grond ongewenscht moet worden geacht, bestaat er bij den gegeven opzet,

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
in transmigratie- en kolonisatiegebieden vooralsnog geen aanleiding om zich daarover bezorgd te maken of daartegen maatregelen te beramen van een zóó verre strekking als door het geachte lid wordt voorgestaan.

Mijnheer de Voorzitter! Over de Javanenkolonisatie is achtereenvolgens het woord gevoerd door de heeren White, Kartowisastro, Groenenberg, Soetardjo, Wiwoho en Koesoemo Oetoyo, terwijl de heer Eckhout verklaarde zich voor wat dit onderwerp betreft geheel met de Regeeringsvoorstellen te kunnen vereenigen.

Over de door den heer White geleverde beschouwingen, die ik met groote belangstelling heb gevolgd, kan ik kort zijn, daar zij voornamelijk inhielden een betuiging van instemming met hetgeen — voortwerkende op het sinds 1932 gevolgde kolonisatiesysteem — ten behoeve van de Javanenkolonisatie reeds is gedaan en straks onder leiding van de Centrale Commissie voor emigratie en kolonisatie nog verder zal worden voorbereid. Deze commissie zal ongetwijfeld mede gezette aandacht wijden aan eventueel over verschillende departementen nog verspreid liggende resultaten van uit anderen hoofde reeds vroeger ingestelde onderzoekingen, daar zij juist onder meer tot taak zal hebben zorg te dragen voor eene doelmatige coördinatie van de door verschillende departementen en diensten in verband met deze kolonisatie te verrichten werkzaamheden.

De samenstelling van deze commissie, die — naar bekend is — bestaat uit een lid van den Raad van N.I., als lid tevens voorzitter en twee departementshoofden als leden, is — zooals zooeven reeds door mijn collega van Economische Zaken is betoogd — van dien aard, dat er geen enkele aanleiding bestaat om — zooals door den heer Soetardjo is bepleit — daarin nog eens middels een specialen vertegenwoordiger de gevoelens van de Inheemsche bevolking te doen vertolken. Evenmin bestaat er aanleiding voor de blijkbaar bij den heer Soetardjo nog bestaande vrees, dat het zoeken naar nieuwe kolonisatieterreinen niet met voldoende voortvarendheid zou worden ter hand genomen. Ook aan de door den heer Kartowisastro ter sprake gebrachte propaganda wordt bijzondere aandacht gewijd.

Omtrent de resultaten, die bereikt kunnen worden door bestuursambtenaren, desahoofden en tani's in de gelegenheid te stellen om in de Lampongsche Districten eens een kijkje te gaan nemen, is de Regeering optimistischer gestemd dan het geachte lid. Weliswaar zijn de omstandigheden nu eenmaal van dien aard, dat het verblijf in de Lampongs niet van langen duur kan zijn, doch de wijze waarop deze excursies van bestuurswege in de Lampongsche Districten worden georganiseerd is van dien aard, dat men daarbij ruimschoots een inzicht kan verkrijgen en zich een duidelijk oordeel kan vormen eenerzijds omtrent de groote moeilijkheden, die in een nieuw kolonisatiegebied ook door de kolonisten moeten worden overwonnen en anderzijds van de met de kolonisatie te bereiken resultaten.

De Regeering kan geenszins onderschrijven, dat de bestuursambtenaren niet de geschikte personen zouden zijn voor het voeren van de vereischte propaganda, hetgeen niet wegneemt, dat — zooals de ervaring trouwens al uitwees — het bestuur daarbij veel profijt kan trekken van de aanwezigheid in een ressort van tijdelijk — met het oog op het voeren van propaganda — uit de Lampongsche Districten naar Java gedirigeerde Javanen-kolonisten en van hen, die in de gelegenheid werden gesteld om zich door een bezoek aan de Lampongsche Districten persoonlijk van den toestand op de kolonisatieterreinen een beeld te vormen.

De suggestie van den heer Kartowisastro om ook de desaonderwijzers in de propaganda in te schakelen, zal de Regeering gaarne in overweging nemen, terwijl Zij mede rekening zal houden met de opmerkingen van den geachten spreker met betrekking tot de propagandistische waarde van een sprekende film.

Tenslotte kan ik het geachte lid dan nog de verzekering geven, dat inderdaad zooveel mogelijk voorkomen wordt, dat aan de aspirant-kolonisten op de door hem geschetste wijze schade wordt berokkend en dat de behandeling der kolonisten aan boord der K. P. M. schepen geen enkele reden tot klagen geeft.

Op de vraag van den heer Wiwoho of voldoende wordt gedaan voor de geestelijke verzorging van de kolonisten kan ik antwoorden, dat daarin in de Lampongsche Districten zelf op alleszins voldoende wijze kan worden voorzien, zoodat er geen reden bestaat om moskeebeambten van Java met de kolonistentransporten naar den overwal over te brengen.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, rest mij nog de beantwoording van de door de heeren Koesoemo Oetoyo en Groenenberg over de Javanen-kolonisatie gemaakte opmerkingen.

Alhoewel ook de heer Koesoemo Oetoyo zich heeft begeven in een beschouwing over de gevolgde kolonisatiemethode en ik mij zoo juist al aansloot bij de door U, Mijnheer de Voorzitter, gehuldigde opvatting, dat het thans niet het juiste oogenblik is om over die methode te discussieeren, zoo meen ik dit geachte lid eene kleine uiteenzetting toch niet te mogen onthouden.

Ten onrechte veronderstelt de heer Koesoemo Oetoyo, dat nieuwe kolonisten slechts daar worden toegelaten, waar reeds een oude kolonisatiekern bestaat. Op de nieuwe terreinen bij Loeboek Linggau en Belitang in Palembang ontbreekt zulk een kern en toch zullen naar deze beide complexen vermoedelijk nog in den loop van dit jaar nieuwe kolonisten worden overgebracht, die daar op de wijze zooals door den heer Koesoemo Oetoyo bepleit — dat wil dus zeggen met overheidssteun — in staat gesteld zullen worden om den eersten tijd door te komen. Maar zoodra zich op deze terreinen min of meer welvarende kolonisatiekernen gevormd zullen hebben, zal ook daar gebruik worden gemaakt van het gebrek aan hulpkrachten, dat in de reeds gevestigde nederzettingen op natuurlijke wijze ontstaat, en dat leidt tot de bereidwilligheid onder de oudere kolonisten om gedurende eenigen tijd in het onderhoud van de nieuwelingen van Java te voorzien.

De heer Koesoemo Oetoyo informeerde naar de waarde van het oogstloon, dat door deze nieuwelingen kan worden verdiend. In de Lampongsche Districten bedraagt dit oogstloon per gezin ongeveer 5 picol padi, maar het zou onjuist zijn, om de waarde van hetgeen de nieuweling als tegenprestatie voor zijn hulp bij den oogst van den ouderen kolonist ontvangt, te stellen op de waarde van deze 5 picols padi, op een bedrag van bijvoorbeeld *f* 5 à *f* 7,50. Want de nieuweling ontvangt nog veel meer dan deze 5 picols padi. De reeds gevestigde kolonist verschaft hem ook onderdak en hij krijgt daardoor gelegenheid om op zijn gemak een eigen huisje te bouwen. Hij vindt bovendien in de bestaande nederzettingen een zekere gezelligheid, die hem in staat stelt om zich meer geleidelijk aan de nieuwe omgeving aan te passen.

Dit zijn allemaal factoren, waarvan de waarde niet in geld is uit te drukken, maar die daarom toch niet minder reëel zijn en die niet alleen voor den nieuweling zelf, maar ook als stimulans voor de emigratiewilligheid op Java van buitengewoon belang zijn. Het komt de Regeering bovendien voor, dat de omstandigheden, welke door den heer Koesoemo Oetoyo als nadeelige gevolgen van de geschetste kolonisatiemethode worden aangemerkt, wel heel erg breed werden uitgemeten.

Als eerste dier gevolgen noemde het geachte lid het feit, dat er geen nieuwe kolonisten kunnen worden toegelaten als de bestaande kernen reeds voldoende van helpers bij den oogst zijn voorzien. Maar zoodra een kolonie geen behoefte meer heeft aan nieuwe hulpkrachten, zullen naar die kolonie ook geen nieuwe kolonisten — op welke wijze dan ook — kunnen worden aangevoerd, omdat er alsdan geen grond voor nieuwelingen meer beschikbaar zal zijn. Zoolang er

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

immers nog onontgonnen gronden aanwezig zijn, zoolang zullen ook de kolonisten geneigd zijn om gebruik te maken van de gelegenheid om zooveel mogelijk gronden open te leggen en zoolang zij die neiging kunnen botvieren, zullen zij ook behoefte hebben aan hulpkrachten, omdat zij alsdan een aanplant in den grond brengen, die met de beschikbare hulp niet op tijd kan worden geoogst.

Een tweede bezwaar zag de heer Koesoemo Oetoyo in het feit, dat de nieuwe kolonisten eigenlijk in dienstbaarheid beginnen. Dit is dan een dienstbaarheid van dezelfde soort als die welke bestaat tusschen den sawahbezitter op Java en de desagenooten die hem tegen betaling in padi komen helpen bij den oogst. Dit wederkeerig hulpbetoon is een der schoonste verschijnselen in het Javaansche volksleven en de Regeering ziet er geen enkel bezwaar in om daarvan gebruik te maken bij het banen van den weg, die een groot deel van de bevolking van Java naar een betere toekomst kan leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Terwijl alle andere sprekers, die het onderwerp der Javanenkolonisatie aanroerden, aandrongen op de bevordering van de kolonisatie in een sneller tempo, bepleitte de heer Groenenberg een vertraging van dat tempo, omdat hij meent, dat de belangen der rubberplanters in de buitengewesten door de uitzending van Javaansche kolonisten nadeelig zullen worden beïnvloed.

In aansluiting op het antwoord, dat mijn collega van Economische Zaken den heer Groenenberg reeds heeft gegeven, moge ik voorop stellen, dat ik mij naar aanleiding van enkele klachten, welke mij van de zijde van de Veda bereikten, tot de betrokken gouverneurs heb gewend met het verzoek om toe te zien, dat de werving van koelies voor de ondernemingen niet door desahoofden of lagere bestuursambtenaren wordt tegengewerkt. Voor het overige is het voor een juist begrip van de door den heer Groenenberg gedane suggestie noodig, dat men zich het groote verschil in doelstelling, dat tusschen deze beide vormen van emigratie bestaat, duidelijk voor oogen stelle.

Men kan veilig aannemen, dat zoowel de adspirant-landbouwkolonist als de aanstaande ondernemingskoelie door een gevoel van welvaartstekort tot emigratiewilligheid worden gebracht. Maar terwijl de kolonist dit tekort hoopt te kunnen aanvullen door op een eigen stuk grond een eigen landbouwbedrijf te vestigen, ziet de contractant meer heil in een dienstverband met de onderneming.

Het land, Mijnheer de Voorzitter, beschikt nu over den grond en de andere factoren, welke noodig zijn om de wenschen van den kolonist te bevredigen. Zou het land hem die factoren nu mogen ontzeggen, uitsluitend met het doel, hem te nopen, den weg van den contractant op te gaan? Zou het land hem de voordeelen van het zelfstandig tanischap mogen onthouden teneinde de belangen van een andere groep van onderdanen veilig te stellen?

(De heer Wirjopranoto: Neen!)

Indien de heer Groenenberg zich dan bovendien nog rekenschap zou willen geven van het feit, dat de uitzending van landbouwkolonisten met kracht werd aangevat in 1932, in een van de jaren dus, waarin de gewezen contractanten bij tienduizenden practisch zonder middelen van bestaan, uit Deli terugkeerden, dan zal dit geachte lid ongetwijfeld ook zelf wel moeten toegeven, dat de door hem geopperde denkbeelden van rayonneering en vertraging van het tempo voor opvolging niet vatbaar zijn en dan zal het den heeren Kartowisastro en Soetardjo duidelijk zijn, dat voor de door hen in dit verband geuite vrees geen grond bestaat.

Met betrekking tot de opmerkingen van de heeren Kartowisastro en Soeria Nataätmadja omtrent de tot schuldbevrijding van het grondbezit der Inlandsche bevolking in overweging zijnde maatregelen, kan het volgende medegedeeld worden.

Zooals uit het antwoord der Regeering duidelijk blijkt, slaat haar afwijzende houding tegenover een vóórtdurende curateele der bevolking uitsluitend op de organisatie in dwangcoöperaties. Inderdaad is ook de Regeering van meening, dat maatregelen noodig zijn om te voorkomen dat iemand, die pas van zijn schulden werd bevrijd, zich lichtvaardig opnieuw in schulden zou steken. Dit vormt een van de belangrijkste problemen van het schuldbevrijdingsvraagstuk en de verschillende mogelijkheden, die tot de oplossing daarvan zouden kunnen bijdragen, worden onder oogen gezien.

Gebleken is reeds, dat daarbij de hulp van de desa en van het desabestuur niet kan worden ontbeerd. Vooral in streken met communaal bezit kan de desa door haar zeggenschap over de communale gronden er in belangrijke mate toe bijdragen, dat deze niet opnieuw met onereuze schulden worden bezwaard.

De suggestie van den heer Kartowisastro om de bevolking te verbieden, leeningen aan te gaan buiten het desahoofd om op straffe van nietigheid der overeenkomst, gaat naar het oordeel der Regeering echter te ver o.a. ook nadat daarmede de deur voor ongerechtigheden zou worden opengezet. Wat betreft het onderbrengen der van schuld bevrijde desalieden in coöperaties, deze methode heeft reeds toepassing gevonden in Indramajoe en Garoet, resp. voor manggaboomen djeroekboom-bezitters, en zal voorts toegepast worden in Bantam voor klapperboombezitters. Uitvloeisel van deze coöperatieve organisatie is, dat het boombezit aan de coöperatie verpand wordt, zoodat verpanding aan derden niet meer mogelijk is. Zoolang de schuld bij de Algemeene Volkscredietbank loopt, bestaat er dus redelijke zekerheid, dat het aangaan van nieuwe schulden tot groote bedragen niet kan voorkomen, aangezien het voornaamste bezit van betrokkenen verbonden is.

Zoodra de schuld aan de Algemeene Volkscredietbank afgelost is, wordt het beperken van de vrijheid tot het opnemen van credieten bij particuliere geldschieters moeilijker, doch ook dan zijn maatregelen mogelijk, welke op die vrijheid een sterk remmende werking uitoefenen. Terzake moge kortheidshalve verwezen worden naar „Volkscredietwezen" jaargang 1936 blz. 348 en jaargang 1937 blz. 124/125, waarin diverse maatregelen aanbevolen worden. Voorts is de verwachting niet ongewettigd, dat de dwangcoöperaties, welke opgericht zijn of zullen worden, te zijner tijd, nadat de schuldbevrijding een voldongen feit geacht mag worden, zullen blijven voortbestaan als vrijwillige coöperaties. Aan de coöperatieve idee wordt daarmede dus tevens een goede kans gegeven.

Inderdaad zullen er B.B.-ambtenaren aangewezen worden, die speciaal met de uitvoering der schuldbevrijdingsmaatregelen, en zulks in de meest geteisterde streken, zullen worden belast. In die gebieden, waar ten aanzien van de schuldverhoudingen niet van een algemeen maatschappelijk euvel gesproken kan worden, kan het schuldbevrijdingswerk door de Algemeene Volkscredietbank in samenwerking met de plaatselijke bestuursambtenaren afgedaan worden.

Het ligt in de bedoeling, geleidelijk en systematisch over geheel Java en Madoera dergelijke onderzoekingen, als reeds hebben plaats gehad, te doen instellen. Uiteraard zullen die gebieden, waar zulks het meest noodig is, daarbij het eerste aan de beurt komen.

Den heer Soetardjo kan de Regeering de verzekering geven dat — zooals reeds uit de memorie van toelichting duidelijk blijkt — het voor de schuldbevrijding uitgetrokken bedrag mede zal dienen voor de vrijmaking van schuld van zich op den grond bevindende overjarige gewassen. Voorbereidende onderzoekingen in gebieden, waar verpanding van boomen in belangrijke mate voorkomt, hebben reeds plaats gevonden; verwezen moge worden naar de desbetreffende rapporten in „Volkscredietwezen" jaargang 1936 blz. 393 e.v. en 623 e.v., alsmede naar het door het departement van Economische Zaken uitgebrachte rapport over de manggaboomverpandingen in Indramajoe.

(Hoofd van den dienst der Volksgezondheid.)

De meening, dat de schuldaflossing niet behoeft te wachten op het individueele onderzoek, kan de Regeering niet deelen. Uit de onderzoekingen welke reeds hebben plaats gevonden blijkt op afdoende wijze, dat grondig individueel onderzoek volstrekt noodzakelijk is.

Wat de bestrijding van het idjon-kwaad betreft, daarmede zal een proef genomen worden in West-Indramajoe. Zoodra het experimenteele stadium daarbij achter den rug is, zal tot uitbreiding der maatregelen worden overgegaan. Dit is een der vele gelegenheden om te komen tot organisatie der bevolking bij den verkoop van haar product.

De voor personeelsuitgaven uit de 25 millioen-bijdrage uitgetrokken som bedraagt niet *f* 20 000 doch *f* 50 000 welk bedrag dient ter bestrijding van de kosten voor enkele ambtenaren van het B. B., den Coöperatiedienst en de Algemeene Volkscredietbank.

De heer Iskandar Dinata moge, wat een deel zijner opmerkingen betreft, verwezen worden naar het antwoord der Regeering naar aanleiding van de opmerkingen van de heeren Kartowisastro en Soeria Nataätmadja.

Ten aanzien van het al dan niet toereikend zijn van de som van *f* 238 000, kan medegedeeld worden, dat dit bedrag slechts omvat den eersten termijn van de totale garantie. In totaal is ten behoeve van schuldbevrijdingsmaatregelen ten laste van de *f* 25-millioen-bijdrage gerekend op een bedrag van *f* 750 000. Voorts dient opgemerkt te worden, dat evengenoemde gelden, voorzoover niet bestemd voor personeele uitgaven, slechts dienen als garantie voor de door de Algemeene Volkscredietbank uit te geven voorschotten. Naarmate die voorschotten door de bevolking afgelost worden, is op grond van die garantie, welke slechts verbruikt wordt voorzoover de verstrekte voorschotten niet terugbetaald worden, opnieuw crediet voor schuldbevrijding beschikbaar. Aangezien nu jaarlijks ten hoogste *f* 1 000 000 aan schuldbevrijdingsvoorschotten verwerkt zal kunnen worden, moet de betreffende som van *f* 200 000 alleszins toereikend geacht worden.

Het geven van voorlichting op het gebied van coöperatie ligt niet zoozeer op den weg der B. B.-ambtenaren, doch op dien van de ambtenaren van den coöperatiedienst.

Het door het geachte lid aangehaalde geval van een executie in Tasikmalaja zal door de directie der Algemeene Volkscredietbank nader onderzocht worden. Intusschen moge opgemerkt worden, dat het vervangen van een leening bij de Algemeene Volkscredietbank door een schuldbevrijdingsvoorschot, eveneens door genoemde instelling te verstrekken, een transactie is, waarvan het nut niet kan worden ingezien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hiermede aan het einde gekomen van mijn beantwoording van de onderscheidene sprekers, die de op de IVde begrootingsafdeeling voorkomende posten in beschouwing hebben genomen.

De heer **Offringa**, hoofd van den Dienst der Volksgezondheid: Mijnheer de Voorzitter! De eenige spreker bij deze aanvullingsbegrooting van afdeeling VA, die mijnerzijds om beantwoording vraagt, is de heer Leunissen.

Ik stel er prijs op, hem te verzekeren, dat het begrip minvermogenden niet in een streng beperkten zin wordt verstaan. Natuurlijk zijn dat al diegenen, die te weinig bemiddeld zijn, om zelf de volle onkosten van verpleging en verzorging te dragen. Met ieders draagkracht wordt zoowel in de overheidsziekeninrichtingen als in de door overheidszorg gesubsidieerde inrichtingen rekening gehouden. Ook de nieuw op te richten gezondheidsoorden voor de verzorging van t.b.c.-lijders zullen op deze wijze voor patiënten van allen landaard, rang en stand openstaan. Een betaling naar draagkracht zal ook daar worden gevraagd.

Ook omtrent een tweede kwestie kan ik den geachten spreker gerust stellen. Naast het hoofd van den D. V. G. zijn ook andere instanties van dezen dienst geraadpleegd over de besteding van de welvaartsbijdrage en zoo komt met elkaar een bedrag van tegen de *f* 4-millioen direct of indirect aan de volksgezondheid ten goede. Bijna *f* 2-millioen wordt aan assaineeringswerken, die bestrijding van malaria en andere volksziekten ten doel hebben, ten koste gelegd.

Bij het vele wat op het gebied der volksgezondheid nog braak ligt diende eene keuze gedaan te worden en het wil voorkomen dat een uitbreiding van de zorgen op het gebied der t.b.c.-bestrijding een eersterangsbelang is, al kan ook niet worden ontkend, dat er veel gelijkwaardige belangen op dit gebied aanwezig zijn. Tegen versnippering van kracht dient echter tevens te worden gewaakt.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de geachte leden, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd over onderwerpen betreffende de VIIe begrootingsafdeeling, ontmoet ik in de eerste plaats den heer White, van wiens waardeerende woorden met erkentelijkheid is kennisgenomen. Zooals in de Memorie van Antwoord reeds is opgemerkt, wordt ook door de Regeering aan het voor irrigatiewerken benoodigde vooronderzoek zeer groote waarde toegekend en zullen zeker de noodige maatregelen worden getroffen, opdat ook bij de uitvoering van irrigatiewerken uit de welvaartsbijdrage het landbouwkundig onderzoek op bevredigende wijze zal plaats hebben.

Het geachte lid den heer Soeria Nataätmadja, die opnieuw een lans gebroken heeft voor de totstandbrenging der bevloeiïng van de kustvlakte van Tjidaoem beoosten Sindangbarang, kan ik mededeelen, dat het provinciaal bestuur van West-Java verzocht is, met de opnemingen en onderzoekingen ten behoeve van die bevloeiïng zooveel mogelijk spoed te doen betrachten, opdat zoo spoedig mogelijk een volledig inzicht kan worden verkregen in het te verwachten nut en de kosten der voorgestelde irrigatiewerken.

(De heer Soeria Nataätmadja: Dank U!)

Voorts is door den heer Soetardjo krachtig gepleit voor den aanleg van de wadoek in het dal van de Tjipanas nabij de grens van de regentschappen Soemedang en Indramajoe. De meening van dit geachte lid, dat de bevloeiïngsverbetering, welke door deze wadoek in het armste deel van het regentschap Indramajoe zal kunnen worden bereikt, in belangrijke mate zal strekken tot verhooging van de welvaart in deze streek, wordt geheel gedeeld. Dat nog niet definitief tot dien wadoekaanleg ten laste der welvaartsbijdrage besloten is, moet daaraan worden toegeschreven, dat de omvangrijke voorbereidende arbeid voor dit werk nog niet beëindigd is en een juiste raming van kosten nog niet kon worden opgemaakt.

Den heer Soetardjo kan ik toezeggen, dat de totstandkoming van dit werk zooveel mogelijk zal worden bevorderd.

Het geachte lid, den heer Wiwoho, die de wenschelijkheid bepleit heeft van beteugeling der bandjirs van de kali Simping, moge ik er op wijzen, dat voor die beteugeling niet volstaan zal kunnen worden met den aanleg van een bedijking van deze rivier aangezien door sterke zandafzetting de bodem voortdurend opgehoogd wordt, zoodat steeds opnieuw verhooging der dijken noodig zou zijn. De normaliseering van deze rivier vormt met het oog op dezen grooten zandafvoer een ingewikkeld vraagstuk, waarvoor nog geen doelmatige oplossing gevonden is.

De geachte leden de heeren Eekhout en Leunissen zijn teruggekomen op de in het afdeelingsverslag gemaakte opmerking, dat de uitgaven voor assaineeringswerken ten onrechte gebracht zouden zijn op de VIIe begrootingsafdeeling.

Zooals door den heer Eekhout terecht is opgemerkt, geschiedt op Java de uitvoering van kleinere assaineeringswerken, als rioleering en kampongverbetering, in den regel door de stadsgemeenten, kleinere malaria-assaineeringswerken door de regentschappen en grootere door de provincies, alles voor zoover noodig met subsidie van het Land.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Het is niet de bedoeling van de Regeering, dezen gang van zaken voor de welvaartswerken te wijzigen.

De juistheid der opmerking in de Memorie van Antwoord, dat „deze werken niet op de begrootingsafdeeling V A zijn gebracht, omdat de kosten der in overweging zijnde assaineeringsmaatregelen voor een groot deel betrekking hebben op den aanleg van bevloeiings- en afwateringswerken, waarbij met inachtneming van de daaraan te stellen eischen in het belang der hygiëne, hoofdzakelijk vraagstukken van waterstaatkundigen aard moeten worden opgelost" werd zoowel door den heer Eekhout als door den heer Leunissen bestreden.

Beziet men echter het werkplan, dan blijkt toch wel, dat bij den aanleg van het grootste deel der voorgebrachte assaineeringswerken vraagstukken van specifiek waterstaatkundigen aard aan de orde komen, zoodat uit dien hoofde de ontwerpen niet alleen uit een hygiënisch, doch zeker ook uit een waterstaatkundig oogpunt beoordeeld dienen te worden. Het betreft hier o.m. toch: verbeteringen van verschillende riviermonden in Oost-Java, het verbeteren van de Kali Pegirian, welk werk een onderdeel uitmaakt van de werken tot verbetering van den waterafvoer langs de Soerabajarivier, verbetering van de afwatering te Semarang, bij de uitvoering waarvan, zooals terecht door den heer Sosrohadikoesoemo is opgemerkt, rekening dient te worden gehouden met den afvoer van het bandjirwater van de Oost-Semarang-vlakte, de verbetering van de detailbevloeiing en afwatering van het bestaande irrigatiegebied in de vlakte van Tjiandjoer, enz.

Dit zijn alle groote werken van specifiek waterstaatkundigen aard, al hebben zij ten doel, den gezondheidstoestand in de betrokken streek te verbeteren.

(De heer Leunissen: Het laatste is primair.)

Dat deze werken aangeduid zijn met den naam van assaineeringswerken is daarom juist, omdat hiermede is vastgelegd, dat bij de uitvoering daarvan de D. V. G. dient te worden ingeschakeld en ten aanzien van de te stellen hygiënische eischen de aanwijzingen van het Hoofd van den D. V. G. dienen te worden opgevolgd. Dit neemt echter niet weg dat, evenals voor soortgelijke werken, welke uit anderen hoofde worden aangelegd, (bijv. tot wering van bandjirbezwaar of bevloeiing) de eind-beoordeeling der projecten uit een waterbouwkundig oogpunt door de daarvoor meest bevoegde instantie noodzakelijk is. Terecht is door den heer Leunissen opgemerkt, dat de taak van het assaineeringskantoor een geheel andere is dan die van het departement van Verkeer en Waterstaat; de taak van dat kantoor is hier uitsluitend ervoor te waken, dat de werken zullen voldoen aan de te stellen eischen op het gebied der hygiëne; wordt het daartoe voor 100% in de gelegenheid gesteld, dan is er zeker geen sprake van het op den achtergrond schuiven van dit kantoor.

Betroffen de voorgestelde assaineeringswerken uitsluitend kampongverbeteringen, rioleeringen e.d. dan zou het inderdaad juister zijn geweest, de daarvoor bestemde credieten ten laste van de begrootingsafdeeling V A te brengen. Overbrenging van een gedeelte wordt, ter wille van de overzichtelijkheid niet gewenscht geacht. Den heer Leunissen kan ik toezeggen, dat in assaineeringsontwerpen, waarbij zich geen of slechts onbelangrijke waterstaatkundige vraagstukken voordoen, na de beoordeeling door het Hoofd van den D. V. G. op het departement van Verkeer en Waterstaat geen wijzigingen zullen worden aangebracht.

Ten slotte zou ik hier nog op één punt van het betoog van den heer Eekhout willen ingaan, n.l. op de opmerking, dat, indien assaineeringswerken door het departement van Verkeer en Waterstaat worden uitgevoerd, de uitgaven voor deze werken op de begrooting van den D. V. G. worden gebracht.

Deze opmerking geeft geen geheel juisten indruk van den gang van zaken. De betrokken bedragen betreffen slechts verrekenposten voor werken, waarvan de kosten in eerste instantie ten laste van de VIIe begrootingsafdeeling worden verantwoord. Deze werken worden geautoriseerd door het departement van Verkeer en Waterstaat, nadat terzake advies is uitgebracht door het hoofd van den D. V. G. Deze bedragen hebben betrekking op werken in de niet gedecentraliseerde gebieden in de buitengewesten. De bestaande vruchtbare samenwerking op dit gebied tusschen den D. V. G. en het departement van Verkeer en Waterstaat wettigt ten volle de verwachting, dat bij uitvoering van het welvaartsplan volgens de door de Regeering gedachte werkwijze zich geen bezwaren zullen voordoen.

(De heer Leunissen: Zullen voortaan assaineeringswerken op Afd. VII gebracht worden?)

Zooals ik gezegd heb, is er geen bezwaar tegen zuivere assaineeringswerken op Afd. V A te brengen. Indien er echter belangrijke waterstaatkundige punten bij te beoordeelen zijn, behooren de werken op de VIIe begrootingsafdeeling te worden opgebracht.

(De heer Leunissen: Dan onderscheidt men dus toch twee soorten assaineeringswerken?)

Inderdaad.

(De heer Leunissen: Dat blijkt niet uit het besluit van den Gouverneur-Generaal van 1925.)

Hierop kan in tweeden termijn worden teruggekomen.

Het geachte lid de heer Kartowisastro heeft gevraagd, of het voor de assaineering van Semarang uitgetrokken bedrag volledig als subsidie aan de gemeente uitgekeerd zal worden. Dit, mijnheer de Voorzitter, ligt inderdaad in de bedoeling. Het werk zal door de gemeente Semarang worden uitgevoerd; aan de gemeente is echter verzocht, zulks in overeenstemming met den door het geachte lid den heer Sosrohadikoesoemo uitgesproken wensch, om zoowel betreffende de ontwerpen als betreffende de uitvoering overleg te plegen met den Provincialen Waterstaat van Midden-Java.

Mijnheer de Voorzitter! Thans komende tot de landsgebouwen welke uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage zullen worden bekostigd, ontmoet ik in de eerste plaats het geachte lid, den heer Kartowisastro, die de meening heeft uitgesproken, dat voor den bouw van assistent-wedana's woningen kan worden volstaan met een bedrag van *f* 3 000.— of iets meer.

Naar aanleiding hiervan zou ik in de eerste plaats erop willen wijzen, dat het bij den bouw van deze woningen niet alleen gaat om het voorzien i nwoonruimte, maar dat tevens noodig zijn een voldoend groote ruimte voor bijeenkomsten, een afzonderlijk kantoor voor bedoelden bestuursambtenaar en diens personeel, benevens een wagenkamer en een paardenstal.

In 1933 zijn de bouwkosten van een aan redelijke eischen van deugdelijkheid beantwoordende woning van permanente constructie minutieus nagegaan, waarbij tevens overleg werd gepleegd met ter zake over ervaring in huizenbouw beschikkende goede aannemers. Toen is overtuigend gebleken, zooals ook aan den Volksraad werd medegedeeld — ik verwijs hierbij naar de mondelinge behandeling van de begrooting 1934 (31ste vergadering blz. 905), — dat de kosten van zoo'n woning gemiddeld op niet lager dan *f* 5 000 gesteld konden worden. Recente berekeningen hebben uitgewezen, dat dit bedrag thans zeker niet kan worden verminderd.

(De heer Soeria Nataätmadja: In eigen beheer!)

Dergelijke woningen zouden wel goedkooper kunnen worden gebouwd, indien er mede genoegen genomen zou worden dat die woningen in tijdelijken bouwtrant zouden worden opgetrokken. In dit geval echter zouden zij zeer hooge onderhoudskosten eischen, waardoor het voordeel van de geringe bouwkosten zou worden teniet gedaan.

Voorts zou ik willen opmerken, dat het bouwen op het platteland niet altijd goedkooper uitkomt dan in de steden. Het tegendeel is bijvoorbeeld het geval, als de bouw op afgelegen plaatsen geschiedt; het transport van materialen en werkvolk vordert dan extra uitgaven.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Ten slotte wil ik nog mededeelen, dat de uitvoering van deze woningen zal geschieden in openbare aanbesteding.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid de heer Soeria Nataätmadja heeft wederom op den bouw van een wedana's woning te Patjet aangedrongen. Omtrent de huidige woning van dezen wedana heb ik van den gouverneur van West-Java vernomen hetgeen in de Memorie van Antwoord is vermeld, namelijk dat de wedana van Patjet een goed particulier huis bewoont waaraan een behoorlijk kantoorgebouw is verbonden, dat voldoende ruimte heeft voor zijn personeel, terwijl de maandelijksche bestuursconferenties zonder bezwaar in de baleh-dessa in de nabijheid van bedoelde woning, gehouden kunnen worden.

(De heer Soeria Nataätmadja: Zijn dat voortaan criteria?)

Door den gouverneur wordt de bouw van een wedana's woning te Patjet wel gewenscht geacht, doch niet bepaald urgent.

(De heer Soeria Nataätmadja: Er wordt dus wel gebouwd?)

Op grond hiervan bestaat er geen aanleiding tot den bouw van deze woning uit de welvaartsbijdrage over te gaan, doch zal zoodra de landsbegrooting dit toelaat de bouw van een nieuwe woning overwogen worden.

(De heer Soeria Nataätmadja: Gaarne!)

Vervolgens kom ik tot de beantwoording van den heer Soetardjo, die zijn ingenomenheid heeft betoond met den bouw van assistent-wedana's woningen, doch die daarnaast den bouw van dienstwoningen voor districtshoofden ter sprake heeft gebracht. Den geachten spreker kan ik toezeggen, dat zal worden overwogen in hoeverre deze post behalve voor de woningen van assistent-wedana's, in bepaalde gevallen mede zal worden benut voor de oprichting van woningen voor wedana's.

Mijnheer de Voorzitter! Met voldoening is kennisgenomen van de instemming, welke door den heer Thamrin is betuigd met den uitgetrokken post voor de restauratie van de Prambanan-tempels. Ik wil hieraan nog toevoegen, dat beschikbaarstelling van een bedrag van *f* 100 000 ertoe zal leiden, dat de hoofdtempel van het Lara Djongreng-complex volkomen zal gerestaureerd worden. Ten slotte ben ik erkentelijk voor de woorden van den heer Wiwoho, die den post van *f* 50 000 voor het museum Sono Boedojo toejuicht.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de wegen kom ik allereerst tot de opmerkingen van het geachte lid, den heer Kartowisastro, omtrent het bandjirvrijmaken van den weg in het regentschap Poerwodadi.

De opmerking, dat de overstrooming van den weg en van de stad Poerwodadi een gevolg is van het gelijktijdig optreden van bandjirs in de rivieren Serang en Loesi is juist.

Als oplossing van dit vraagstuk wordt door het geachte lid voorgesteld een bedijking van beide rivieren in plaats van wegophoogingen.

Echter is het doel van de voorgestelde wegophoogingen niet het bandjirvrijmaken van de Loesi-streek, doch alleen het verkrijgen van een wegverbinding tusschen de Loesi-streek en de Noordkust welke te allen tijde te gebruiken is.

Indien slechts wordt gezorgd, dat door ophooging van den weg deze boven hoogste bandjirpeil komt te liggen en de afwateringstoestand niet verslechtert, is het gestelde doel bereikt.

Bij de ophooging van den weg zal door verruiming van brugopeningen ervoor worden zorggedragen dat voldoende afstroomingsmogelijkheid aanwezig is, zoodat geen opstuwing van water behoeft te worden gevreesd.

De verder door het geachte lid naar voren gebrachte noodzakelijke verbetering van den afvoer van het bandjirwater, speciaal uit de Loesi, is ook naar de meening van de Regeering zeker van belang voor de betrokken streek. Deze verbetering zal kunnen worden bereikt door het graven van

(Hoofd van den Dienst van Scheepvaart.)

enkele coupures in de kali's Serang en Loesi, waarop in de Memorie van Antwoord reeds werd gewezen. Door deze coupures wordt de rivierloop bekort en de waterspiegel verlaagd.

Het instellen van een commissie ter bestudeering van het onderwerpelijk vraagstuk, is niet noodig daar deze aangelegenheid reeds in behandeling is bij den Provincialen Waterstaatsdienst.

Den geachten leden, den heeren Soeria Nataätmadja en Iskandar Dinata kan de verzekering worden gegeven, dat aan den aanleg van een rechtstreeksche verbinding tusschen de regentschappen Tjiandjoer en Poerwakarta de noodige aandacht zal worden geschonken.

(De heer Soeria Nataätmadja: Kan dit niet uit de welvaartsbijdrage bekostigd worden?)

Een bestrijding hiervan uit de welvaartsbijdrage is een zaak die nog nader overwogen zal worden. In elk geval niet vóór 1938.

(De heer Soeria Nataätmadja: Gaarne.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de beantwoording van den heer Soetardjo, die er zijn erkentelijkheid over heeft uitgesproken, dat voor den aanleg van wegen in Noord- en Zuid-Indramajoe een vrij belangrijk bedrag werd uitgetrokken doch betreffende den aanleg van den weg Lempoejang—Toelangkatjang heeft opgemerkt, dat deze alleen beteekenis heeft wanneer deze van laatstgenoemde plaats in Noordelijke richting wordt doorgetrokken tot den Noordelijken hoofdweg en in Oostelijke richting de verbinding met den provincialen weg waaraan Gaboeswetan ligt, wordt tot stand gebracht.

Ten aanzien van de verbinding in Noordelijke richting kan ik mededeelen, dat het in de bedoeling ligt om den weg aan te leggen tot Plawangan instede van tot Toelangkatjang.

Daar door het regentschap Indramajoe uit eigen middelen tot aanleg van een weg van eerstgenoemde plaats naar den Noordelijken hoofdweg zal worden overgegaan, zal daardoor een rechtstreeksche afvoer van de producten van de betrokken streek in de richting van Indramajoe mogelijk worden.

Het ten behoeve van het welvaartsplan beschikbare crediet, laat de uitgave voor het aanleggen van een Oostelijke verbinding naar Gaboeswetan niet meer toe.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Soekawati heeft in de eerste plaats de wenschelijkheid betoogd van een wegverbinding door Bali van Oost naar West, loopende door het midden van de onderafdeelingen Gianjar, Bandoeng en Tabanan, om te komen in het Westelijk deel van de afdeeling Djembrana. Voorstellen om deze wegverbinding tot stand te brengen zijn tot heden nog niet ontvangen; de Regeering is echter bereid om inzake de urgentie van dezen wegaanleg een onderzoek te doen instellen.

Voorts heeft deze geachte spreker nog de haven van Boeleleng ter sprake gebracht.

Ten aanzien van de mededeeling, dat in de Tjiloekang-bawangbaai tijdens onstuimige zee heel vaak geen mogelijkheid bestaat tot ankeren van schepen merk ik op, dat volgens verkregen inlichtingen dergelijke gevallen tot de hooge uitzonderingen behooren, waartoe het gesignaleerde geval in begin Januari jl. moet worden gerekend.

Daar er in verband hiermede geen dringende behoefte bestaat aan verbetering van de ontschepingsgelegenheid bij Boeleleng en deze aangelegenheid bovendien geen direct bevolkingsbelang betreft, kunnen uit de welvaartsbijdrage hiervoor geen gelden worden afgezonderd.

Betreffende de eventueel noodige verbetering van den steiger te Gilimanoek uit de gewone middelen zal een onderzoek worden ingesteld.

De heer **Langeler**, hoofdinspecteur, hoofd van den Dienst van Scheepvaart: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord door de Regeering gegeven op de opmerkingen in het Afdeelingsverslag over post 9.5A gemaakt, heeft sommige

(Voorzitter.)

leden nog niet geheel kunnen bevredigen. In het bijzonder waren het de geachte leden de heeren Kartowisastro, Thamrin, Soetardjo, Wiwoho en Koesoemo Oetoyo, die zich nog niet overtuigd hebben betoond. Daarentegen mocht van het geachte lid, den heer Eekhout, worden vernomen dat deze zijn vollen steun aan den voorgestelden maatregel kan geven.

In aanvulling aan hetgeen met betrekking tot post 9.5A reeds is medegedeeld in de bijbehoorende Memorie van Toelichting en daarna in de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag en zoo juist door den Directeur van Economische Zaken, zij daarom nog eens gewezen op twee belangrijke omstandigheden.

De eerste is dat het sinds een jaar of 15, 20 in toenemende mate is mogen gelukken om dank zij de energie en de bekwaamheid van de bedrijfsleiders en de vaardigheid der betreffende bevolkingsgroepen, stalen schepen, die voordien van elders werden besteld, in het eigen land te bouwen; grootere bouwwerven bezit Java, kleinere komen voor in de buitenbezittingen. Zijn bedoelde werven thans in staat schepen van middelbare grootte te bouwen, tevens zijn zij in staat aan de grootste schepen de in het scheepsbedrijf voorkomende noodzakelijke reparaties te verrichten.

Dat dit alles in ruime mate bepaalden bevolkingsgroepen ten goede is gekomen, behoeft wel geen nader betoog en indien in een tijdsbestek als het huidige waarin een groote inzinking van de scheepsbouwindustrie nog lang niet overwonnen is, zich de gelegenheid voordoet hier de helpende hand te reiken door het verstrekken van eenige noodzakelijke bouworders, acht de Regeering dit een welvaartsbelang van de eerste orde. In dit verband zij er nogmaals op gewezen, dat het bij het onderwerpelijk scheepsbouwplan niet gaat om plaatselijke werkverschaffing of eenzijdige welvaartsbevordering, doch wel degelijk om een op ruime schaal opgezet project tot verdeeling van de, uit de geprojecteerde nieuwe scheepsbouw-activiteit voortvloeiende voordeelen over de verschillende daarvoor in aanmerking komende bevolkingscentra, zulks met behulp van een in overleg met het Departement van Economische Zaken te ontwerpen regeling voor werkoverdracht.

Doch er is meer, Mijnheer de Voorzitter. Scheepsbouw ware er niet in deze gewesten als er geen scheepvaart was en in feite is de scheepvaart voor den uit honderden grootere en kleinere eilanden gevormden Nederlandsch-Indischen Archipel een levensbelang van primaire beteekenis. Wat dus direct of indirect ten bate van de scheepvaart wordt verricht, dat wordt ten bate van de welvaart van Nederlandsch-Indië verricht; en wat ten bate van den scheepsbouw geschiedt, trekt de scheepvaart aan, komt de scheepvaart ten goede. En nu is nog een gunstig gevolg, Mijnheer de Voorzitter, van de onder post 9.5A beraamde maatregelen dat niet alleen bij de uitvoering daarvan, zooals reeds in de Memorie van Antwoord is gezegd, belangrijke loonsommen ten goede zullen komen aan bevolkingsdeelen die sterk door de malaise geleden hebben en deswegen steun behoeven; maar ook, en dit is in de Memorie van Toelichting op den post naar voren gebracht, komen de voorgenomen bouw en verbouw en wat daarbij tot stand wordt gebracht, de veiligheid van de scheepvaart, waarbij in dit verband ook wel de bevolkings-visscherij genoemd mag worden, evenzeer ten goede. Dit alle zijn groote belangen van welvaart.

Met het voorgaande, Mijnheer de Voorzitter, hoopt de Regeering de leden die nog twijfelden aan de noodzakelijkheid van post 9.5A te hebben overtuigd.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn betreffende dit onderwerp van de zijde der Regeering beëindigd. Met den tweeden termijn zal Woensdagochtend a.s. om half negen begonnen worden, omdat het overige gedeelte van hedenochtend wordt gevuld met den tweeden termijn betreffende het ontwerp tinfusie.

(Van Ardenne.)

Ik verzoek den leden, die eventueel amendementen over het welvaartsplan willen indienen, dit zoo spoedig mogelijk te doen, met het oog op den samenhang, die er tusschen iederen uitgaafpost en het bedrag in zijn geheel bestaat.

Een gelijksoortig verzoek richt ik tot de leden ten aanzien van eventueele amendementen en moties betreffende de groepsgemeenschapsordonnantie. Ik verzoek den leden deze thans reeds te formuleeren, om ze morgen dadelijk na het regeeringsantwoord te kunnen indienen, zoodat geen vertraging in de verdere behandeling ontstaat.

Aan de orde is de behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **142**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)", welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen, met uitzondering van die, genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen. (Ond **119**.)

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats een woord van hartelijken dank aan de Regeering voor het feit, dat Zij zooveel tijd en arbeid heeft gewijd aan het beantwoorden, wat niet beteekent wegcijferen, van mijn bezwaren. Ook nog mijn dank, dat Zij met mijn suggestie, om een deel der winsten te reserveeren tot vorming van een voorzieningsfonds voor het personeel, rekening zal houden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik beëindigde mijn rede in eersten termijn met de woorden: „ik wacht met verlangen af het antwoord van de Regeering". Helaas is dat verlangen tot mijn spijt vrijwel onbevredigd gebleven.

Het is geloof ik, nog „nie dagewesen" dat een staatsbedrijf zoo gunstig beoordeeld werd door zoo vele Volksraadleden en dat daarentegen van Regeeringswege zelf het eigen bedrijf zoo werd gekleineerd en een particulier bedrijf concurrent zoo werd opgehemeld. Daar was nu letterlijk niets verkeerds in de organisatie van het laatste, terwijl daarentegen zeer weinig goeds verteld kon worden van het eigen

(Van Ardenne.)

bedrijf, dat door den Staat reeds gedurende meer dan een eeuw wordt geëntameerd.

Haast alle o.i. verkeerde handelingen der Billiton maatschappij, waarop door de Volksraadsleden de aandacht der Regeering werd gevestigd, werden vergoelijkt, de waarde der vergelijkende cijfers genoemd ten nadeele dier Maatschappij verkleind of geheel over het hoofd gezien. Wanneer door mij bv. aan de hand van de jaarverslagen de winstcijfers genoemd werden, welke als zoodanig onder het hoofd „winst" vermeld staan, dan wordt gezegd dat de afschrijvingspercentages bij Bangka geringer zijn, dat bij Billiton extra bedragen zijn gereserveerd, (dit zal toch niet voor niets gedaan zijn) enz. enz. en dan worden mijn winstcijfers betreffende Billiton met deze cijfers gecorrigeerd en bv. gezegd, dat de winst over 1923 niet is, zooals door mij werd aangegeven, *f* 5.5 millioen maar de afschrijvingen enz. daarbij gevoegd, een bedrag aangeeft van *f* 7.2 millioen. Maar niet worden dan tegelijkertijd ook de winstbedragen van Bangka gecorrigeerd met de reserveeringen en afschrijvingen, want dan moest tevens gezegd zijn geworden, dat ook de winsten van Bangka door mij te weinig zijn berekend, want dat deze winst over hetzelfde jaar 1923 niet moet zijn ruim *f* 27 millioen maar ruim *f* 28.7 millioen.

Deze manier van weerleggen kan toch niet juist zijn, Mijnheer de Voorzitter! Door mij werden de Bangka-cijfers genoemd van 1924 t/m 1927; inderdaad werden door mij abusievelijk deze cijfers een jaar verschoven, zoodat deze ten rechte moeten zijn die van 1923 t/m 1926. Het deed echter weinig af aan mijn betoog, dat die winsten zeer mooi zijn geweest.

In het Regeeringsantwoord worden voor Billiton voor dezelfde periode de cijfers genoemd van respectievelijk 15.3, 17.5, 15.8 en 23.7 millioen gulden, terwijl in de verslagen over die jaren als netto winst staat geboekt resp. *f* 15.03, 17.49, 12.6 en 20.8 of in totaal *f* 6.4 millioen minder. Dit verschil is ontstaan omdat door de Regeering de in die jaren betaalde belastingen bij de netto winst werd gevoegd. Ik begrijp dit niet goed, want waarom wordt dan de extra-afschrijving voor Bangka van 1924 van ruim *f* 9 millioen niet vermeld? Waarom slechts eene correctie ten voordeele van Billiton gegeven en die voor Bangka verzwegen?

Waar ik betoogde over de scherpe daling, hierbij de winsten noemde van Bangka en daartegenover stelde die van Billiton, wordt door de Regeering gezegd, dat in de eerste 3 jaren de daling der winsten bij Bangka grooter was en dat het verlies in het laatste jaar van Billiton van *f* 5.2 millioen, terwijl Bangka nota bene nog *f* 2.6 millioen winst maakte, ten rechte moest zijn *f* 3 millioen, aangezien in dat bedrag *f* 2.2 millioen extra-afschrijvingsposten waren. Maar dat Bangka in datzelfde jaar 1.7 millioen gulden besteedde aan uitbreidingswerken en aan rente en afschrijving een bedrag van *f* 3.3 millioen besteedde, wordt nergens vermeld, hetgeen dan billijkheidshalve toch ook moest zijn geschied.

Inderdaad is de daling bij de Bangkawinning van '28 op '29 geweest 40%, het volgende jaar 48% en toen 67%, doch bij de Billiton was deze respectievelijk 23%, 44% en 137% zegge een honderd zeven en dertig percent. De totale daling van Bangka van '28 tot '31 is geweest 33.9 millioen = 90% terwijl die van Billiton bedroeg 21.7 millioen = 116%, waarbij nog aangeteekend wordt dat bij deze berekening ten voordeele van Billiton wel de extra-afschrijving van 2.2 millioen over '31 in rekening is gebracht en die van Bangka tot een totaal bedrag van 3.3. millioen als boven uitgerekend werd, niet. En toch nog dat reuzenverschil van 26%. Het verloop der dalende winstbedragen in de jaren '28 t/m '31 is dus niet anders geweest als uit mijne cijfers zou moeten worden opgemaakt, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde verklaarde. Integendeel en alweer vraag ik mij af waarvoor toch dat voorspreken van Billiton en het afbreken van het eigen bedrijf dient? Het is toch juist wat ik zeide, dat de depressie jaren v/m '28 t/m '31 voor Billiton in totaal tot grooter verlies hebben geleid, al is het waar, dat in de eerste jaren Bangka harder achteruitging. Waarom dit laatste gereleveerd en het eerste niet aangehaald, en waarom niet desnoods deze passage stilzwijgend voorbij gegaan?

En het is toch ook juist, dat v/m 1924 t/m 1935 Bangka gemiddeld een grooter winst heeft gemaakt dan Billiton. Neemt men als kapitaal aan, respectievelijk *f* 25.7 millioen en *f* 21.8 millioen, zooals door de informeele commissie werd aangenomen, dan werd door Bangka over die jaren een gemiddelde winst gemaakt van rond 110% en door Billiton slechts van ongeveer 40%. Of deze meerdere winst nu gekomen is door grooter en gemakkelijker te verkrijgen ertsrijkdom doet niet ter sprake.

Het feit blijft.

Over kostprijzen wordt gezegd dat deze loopen bij Bangka over deze periode en bij Billiton over die periode. Verder dat die prijzen per m³ grondverzet slechts betrekking hebben op baggermolen-ontginningen en dat deze voor Billiton gunstiger zijn dan voor Bangka, ofschoon zooals ook is gezegd, de kostprijs voor Bangka voor de molens nog wel voor verlaging vatbaar is. Maar niet wordt gereleveerd de komst in Bangka naar ik meen in Juni e.k. van de twee reuzen-baggermolens, waardoor de kostprijs alhier nòg meer naar beneden zal gaan. Hiertegen zal Billiton nooit op kunnen al moge de leiding en organisatie nog zoo goed zijn, hetgeen ik gaarne wil toegeven, al heeft deze den achteruitgang niet altijd kunnen voorkomen. Maar waarom wordt ook niet gesproken over den totalen kostprijs, welke voor Bangka steeds, althans vanaf 1924 (voor de andere jaren heb ik dit niet nagezien) veel lager is geweest dan voor Billiton, (de informeele commissie gaf voor dit verschil een bedrag van ruim *f* 34), zelfs al voegde Billiton de laatste twee jaren de vervoerkosten naar Arnhem en naar de plaats van verkoop, en evenmin de verkoopkosten bij de berekening van den kostprijs, waardoor deze ten onrechte een mooier beeld te zien geeft. Die kostprijsberekening alleen voor de baggermolens geeft voor outsiders verwarring.

En zoo gaat de Regeering door met het voorspreken van Billiton en het niet op de rechte waarde schatten van Bangka. Zoo wordt bv. gezegd, dat door aankoop van het Singkep Tinbedrijf de vóórdien geen of zeer geringe baten, in ruime afdrachten aan het land veranderde.

Zou dit niet gekomen zijn door de hausse-periode van de laatste jaren na de restrictie, want voor zoover bekend, heeft deze aankoop eerst 2 à 3 jaren geleden plaats gehad. Waar door mijn geacht medelid den heer Janssen gezegd werd, dat b.v. bij fusie de schade voor het land over 1935 *f* 272 000 zou geweest zijn, terwijl dit bedrag door mij op *f* 400 000 werd geraamd, wordt gezegd dat deze getallen niet juist zijn, maar ten rechte het bedrag moet zijn *f* 100 000, indien de dividend- en tantièmebelasting ten volle aan Indië gerestitueerd worden. Dus als dit niet zou geschieden, zal men meer komen tot de andere genoemde bedragen. Wat kan het ten slotte schelen, hoe groot dit bedrag is? Feit blijft dan toch, dat Billiton meer voordeel heeft bij de fusie en dat de verhouding 9 tot 1 te gunstig is, ten nadeele van Bangka, ondanks den grooteren erstsrijkdom van Bangka en ondanks den veel lageren kostprijs alhier. En daar gaat het precies om. Om dit voordeelige verschil voor Billiton van *f* 100 000 te verklaren, wordt er door de Regeering dadelijk bij gezegd, dat het quotum over dat jaar slechts 50% was instede van 60%. En dan wordt er een berekening gemaakt voor 1936, waarbij het Land zelfs *f* 250 000 in het voordeel zou zijn. Maar hierbij wordt niet gezegd, dat het toegestane quotum naar ik meen ruim 90% bedroeg, instede van 60%. En al weer moet mij van het hart, dat deze manier van weer-

(Van Ardenne.)

leggen door de Regeering, of moet ik wellicht zeggen van het Opperbestuur, niet de juiste kan zijn.

Op mijn vraag, hoe groot deze winstverhouding zal zijn op basis van de door Limperg aangenomen gegevens (blz. 3192 stenografisch verslag) heb ik door een misvatting tot mijn spijt geen antwoord gekregen. Mijn berekening is n.l. gemaakt in verband met de definitieve cijfers van 1935. Mijn bedoeling was, te weten te komen hoeveel het land minder of meer zou ontvangen van de Venit, in verhouding van haar aandeel momenteel van de Bangka-tinwinning plus haar aandeel in de G. M. B., indien deze winst berekend wordt volgens de gegevens, waarop Limperg gewerkt heeft, n.l. een tinprijs van *f* 170 per quintaal, 60% quotum standaardproductie en kostprijs als door de commissie werd aangegeven.

Mijnheer de Voorzitter! Door mij werd een berekening gemaakt, dat door opcenten, dividend belasting, enz. een bedrag van ± *f* 760 000 aan Indië onttrokken zal worden, welk bedrag denkelijk wel tot *f* 1 millioen zal kunnen oploopen, gezien de winsten over 1936, welke ruim anderhalf maal zoo hoog zijn als die over 1935. Mijn berekening van meerdere kosten voor het hoofdkantoor werd door de Regeering gereduceerd tot 10%. Dat de fusie tot stand komt, schijnt dus reeds geheel in kannen en kruiken te zijn, dat men zelfs de details reeds geheel heeft uitgewerkt. Ik hoop, dat de Regeering mij hierin gerust kan stellen.

Wat de 3% overwinst betreft, zal inderdaad deze zoo groot zijn als door mij berekend, indien de volle overwinst aan de directie wordt uitbetaald. Doch dit bedrag van *f* 200 000 méér, zal wel *f* 300 000 worden, indien deze genomen wordt over de winst van 1936. En nu zegt de Regeering wel, dat de tantièmes door den Raad van Beheer aan een maximum bedrag zijn gebonden, maar dat maximum is juist de bedoelde 3%. En wie zegt, dat deze dan niet zal worden uitgekeerd? Het lijkt mij daarom beter al direct vast te stellen, dat dit maximum zal zijn bv. 1½%.

De Regeering zegt, dat nog nader zal worden beslist over de al dan niet restitutie van het bedrag van *f* 160 000, verschuldigd aan opcenten. Is hier reeds een beslissing op gekomen? Doch in elk geval zullen de meerdere tantièmes aan de directie, en de meerdere kosten van het hoofdkantoor tot het bedrag van een paar ton, voor Indië verloren zijn.

De vestiging van den zetel der Venit in den Haag schijnt toch wel zeer gunstig te zijn voor Nederland, waar er zelfs over geconfereerd wordt door den Minister van Koloniën, met dien van Financiën, om ook dit bedrag aan Indië te restitueeren, of met andere woorden, dit uit de Nederlandsche schatkist cadeau te doen aan de gemeente Den Haag.

Voorts wordt door de Regeering gezegd, dat Bangka geen reden van klagen heeft, omdat haar als standaardproductie toegewezen werd 218 256 quintaal, terwijl haar hoogste productie is geweest 222 000 quintaal. Deze conclusie is mijns inziens aanvechtbaar, want als Bangka op volle kracht had gewerkt, had zij zeker veel meer kunnen halen dan het bovengenoemde maximum, juist omdat de erts als het ware voor het grijpen ligt in tegenstelling met die van Billiton. Maar zooals reeds in eersten termijn gezegd, Bangka heeft geen rekening gehouden, zelfs willen houden, als mijn inlichtingen juist zijn met de restrictie, waaraan het ten slotte gedwongen werd mede te doen. En dit had de zoo luid toegejuichte delegatie kunnen weten en dan had zij rekening moeten houden met ons verzoek om de standaardproductie voor alle landen te doen bepalen naar die van de laatste acht jaren, instede slechts die van het meer dan opgeschroefde jaar 1929 als basis aan te nemen. Dat Billiton ten slotte een deel van zijn quotum aan Bangka heeft afgestaan, doet ter zake niets af. Het bewijst ten hoogste slechts, dat de restrictie voor Billiton allernoodzakelijkst was.

Maar het summum van alles vind ik, waar de Regeering zegt:

> „In de jaren vóór 1929 hebben de verschillende tinproducenten, waaronder ook Bangka, hun producties geleidelijk opgevoerd. Na 1928 echter, in welk jaar een daling der prijzen intrad, is de Bangka-productie eenigszins ingekrompen — n.l. in 1929 ten opzichte van 1928 met ± 10% —, terwijl de andere producenten er voordeel inzagen voort te gaan met de vermeerdering hunner producties. Dit voordeel kwam o.m. tot uiting bij de vaststelling der quota der in 1931 ingevoerde restrictie. Teneinde Bangka tegemoet te komen in het nadeel, hetwelk het zou ondervinden van de gevoerde commercieel minder juist gebleken productiepolitiek, werd overeengekomen, dat het quotum van dit bedrijf zou worden vastgesteld op het gemiddelde der producties over de laatste 8 jaren."

Want het is mijns inziens zeer juist geweest van Bangka, dat de productie verminderd werd, waar de daling der prijzen intrad. En de gevoerde productiepolitiek verdient alleszins waardeering, behalve wanneer reeds bekend was of kon zijn, dat er tot een restrictie-overeenkomst zou worden overgegaan en dat de productie-cijfers van 1929 de standaardproductie zouden bepalen. Integendeel is de productiepolitiek van Billiton en andere landen foutief geweest, zoodat de Regeeringen ten slotte de helpende hand moesten bieden door invoering der restrictie. Zonder deze zou een débacle voor die maatschappijen niet uitgebleven zijn, terwijl Bangka daarentegen door die restrictie belet wordt zijn natuurlijke voordeelen zoo krachtig mogelijk te benutten.

En zoo kan men doorgaan. De door de commissie geraamde prijs van *f* 170 lijkt der Regeering niet onaannemelijk, hoewel door mij aan de hand der cijfers in de Memorie van Toelichting verstrekt, bewezen werd, dat in het heele tijdperk van af 1932 tot aan het 4e kwartaal 1936 deze prijs slechts eens werd behaald. De prijsval in de maanden Juni t/m Augustus 1936 moet volgens de Regeering meer worden toegeschreven aan speculaties dan aan een gerechtvaardigde vrees voor een niet voortzetting der restrictie, maar toch zegt de Minister in de Memorie van Toelichting blz. 13 roneo:

> „Voor het oogenblik worden die (nl. de verhoudingen op de tinmarkt) voor een groot deel beheerscht door de internationale regeling der productie. Dat deze ook op den duur bestendigd zal blijven zooals de *moeizame* [1]) onderhandelingen over de verlenging der overeenkomst ten overvloede hebben aangetoond, is allerminst zeker."

Waar moet men zich nu aan houden? Aan de meening van den Minister of aan die van den Regeeringsgemachtigde?

Dat de verhooging der prijzen geweten moet worden aan oorlogsvrees wordt door de Regeering betwijfeld, omdat het tinverbruik in de oorlogsindustrie minimaal is. Maar dan wordt in eene besomming over het tinverbruik in Amerika o.a. gezegd, dat 35 000 ton of 50% gebezigd wordt voor blikfabricage. Maar het kan toch niet onbekend zijn, dat het maken van blik voor blikverpakking van levensvoorraden, oorlogsmunitie enz. enz. behoort tot een der voornaamste voorbereidingen in geval van komenden oorlog.

Dan nog zegt de Regeering, dat de Billitonverkooporganisatie voor het tin veelal hoogere prijzen maakt dan het land, en dat een betere verkoopprijs van slechts een gulden per quintaal bij het aangenomen quotum van 60% een meerdere opbrengst oplevert van rond 2 ton. Accoord, maar ditzelfde geldt voor verlaging van den kostprijs en deze zal eerder door het Bangkabedrijf verkregen worden dan door de Venit want het land zal van deze vermindering eerst dan profijt kunnen trekken, als het bestaande verschil in kostprijs door de verlaging geheel teniet is gedaan.

Dit neerdrukken van het eigen bedrijf, zooals door mij ook in eersten termijn reeds werd gezegd, zet een domper op den ijver en de werklust van het personeel, en kweekt

[1]) Cursiveering van den spreker.

(Van Ardenne.)

een minderwaardigheidscomplex. Twijfel aan eigen kracht is zeker wel de grootste fout, welke een Regeering maken kan. Als dit mooie staatsbedrijf, al wordt dadelijk toegegeven, dat het nog zeer wel voor verbetering vatbaar is, zelfs door de eigen Regeering en mijns inziens nog wel verkeerdelijk, op zulk een laag standpunt wordt geplaatst al wordt in de Memorie van Toelichting verklaard, dat alles wat ten nadeele is gezegd, geen critiek insluit, hoe moet het dan gaan met het moreel van het personeel der andere diensten, welke niet op zulke mooie resultaten kunnen bogen. Dit moreel zal hierdoor dan wel op het nulpunt komen te staan tot groote schade voor onze bedrijven, welke er over het geheel toch al niet erg florissant voor staan. 't Is jammer, Mijnheer de Voorzitter! Het ware beter geweest, instede van deze afbraak, b.v. in het topjaar 1926 toen een winst van ruim 57 millioen werd gemaakt, alzoo denkelijk ± 250%, het personeel een maand extra salaris te geven. Is hier zelfs wel aan gedacht? En zal dit gedaan worden voor het jaar 1936, waarin een winst gemaakt is van ± 100%?

Mijnheer de Voorzitter! Den Regeeringsgemachtigde in zijn betoog volgende, zie ik op blz. 3329 van het stenografisch verslag staan, dat door het samenbrengen van alle Indische tinbelangen in één lichaam onderlinge concurrentie tusschen Bangka en Billiton op de internationale markt uitgesloten zal zijn. Meent de Regeering nu werkelijk, dat deze concurrentie mogelijk zal wezen, dat wij hiervoor zoo bevreesd moeten zijn, dat deze eventueele concurrentie zelfs als een der redenen vóór de fusie wordt genoemd? Wat kan toch het minimale Billiton doen, waar de G. M. B. van zelf van deze deelname aan de concurrentie is uitgeschakeld, aangezien wij hierin overwegende zeggenschap hebben, door de verhouding der leden in den Raad van beheer van 3 : 2. Of is dit slechts theorie?

Mijn dank ook aan de Regeering voor de beantwoording mijner vragen, hoe de verhouding moet zijn, indien gerekend wordt op het bestaan der Billitonmaatschappij tot 1948 enz. enz. Deze verhouding blijkt dan te moeten zijn 95.4 : 4.6 terwijl bij verbruik in gelijk aantal jaren men een verhouding zal krijgen van 92.7 : 7.3. Aardige cijfers, vooral als men nagaat, dat elk punt een verschil van ± *f* 250 000 beteekent. Als men al niet aan de eerste mogelijkheid gelooft n.l. het niet verlengen der concessie na 12 jaar, waarom dan niet de tweede verhouding genomen, alzoo op basis, dat de ertsreserves in gelijken tijd zullen zijn verbruikt. Of wellicht nog billijker nl. op den grondslag, dat de ertsreserves van Bangka eerder zullen zijn uitgeput. Want zooals in eersten termijn reeds door mij gezegd, zal practisch de ertsreserve van Bangka meer worden aangeboord dan die van Billiton en zulks, omdat de eerste gemakkelijker is te winnen, waardoor de kostprijs zooveel lager wordt en dus de winst zooveel hooger. Het is immers een zuiver winstbedrijf, zooals de minister zegt.

Om even op het personeel terug te komen. De Regeering kan thans, na gepleegd overleg met de Billitonmaatschappij garandeeren de overname van al het personeel, dat door de Bangkadirectie geschikt wordt geacht. Dit is dus het geheele personeel van het Bangkabedrijf, want anders had het ongeschikte deel reeds eerder ontslagen moeten zijn. Maar waarom heeft de Regeering niet al dadelijk de belangen van het personeel behartigd en heeft eerst de Volksraad hierover moeten spreken? Over het algemeen wordt het personeel overeenkomstig den overgelegden staat lager gesalarieerd dan dat van de Billitonmaatschappij. Gaarne wordt nog vernomen, of ook de pensioenen bij de Billitonmaatschappij hooger en minstens even goed gewaarborgd als die van het land zijn.

De Indische Regeering zegt in eersten termijn dat tegen een ongewenschte productiepolitiek gewaakt zal worden door de regeeringsvertegenwoordigers in den raad van beheer, maar ik vrees, dat deze meening slechts theorie zal zijn. Waar is beslist aangegeven, dat tegen een ongewenschte productiepolitiek, ongewenscht n.l. in den zin als door mij en mijn medestanders bedoeld werd, zal worden opgetreden?

Het zou bovendien tegen de winstpolitiek van den minister zijn. Neen, dan heeft mijn geacht medelid, de heer Sandkuyl het veel beter aangevoeld, waar hij op blz. 3223 e.v. van het Stenografisch Verslag zegt:

„In dit verband wil ik enkele woorden wijden aan de in het Afdeelingsverslag gestelde vraag, of de Regeering rekening heeft gehouden met de mogelijkheid, dat na de fusie de Venit de productie op Billiton zal stop zetten en zich voorloopig zou beperken tot exploitatie van Bangka in verband met den aanmerkelijken lageren kostprijs. De Regeering heeft hierop geantwoord, dat dit geen punt van overweging heeft uitgemaakt, aangezien het Land over de noodige zeggenschap in de op te richten vennootschap zal beschikken om elke ongewenschte wijze van exploitatie tegen te gaan.

Dit is het juiste antwoord, want inderdaad zou alleen tegen een „ongewenschte" wijze van exploitatie bezwaar kunnen bestaan. Voelt men nu niet, dat de mogelijkheid de gewraakte arbeidsmethode toe te passen in beginsel juist een van de allergrootste attracties van het fusieplan vormt". **(Ik voeg hieraan toe: inderdaad, nl. voor Billiton).**

„Gaat de fusie door, dan is deze moeilijkheid" — n.l. die van eventueele concurrentie — „opgelost en dan ontstaat tevens automatisch de mogelijkheid de productie der zich in geheel Indië bevindende ertsreserves"**(— n.l. ruim 90% op Bangka)** „op een zoodanige wijze te regelen, dat het meest economische rendement kan worden verkregen. Dat is het eenige richtsnoer. Of vindt men het geen voordeel voor het Land, dat het in deze jaren, waarin meerdere inkomsten zoo van pas zullen komen om de broodnoodige versterking der financieele positie te verkrijgen, mogelijk zal zijn dezelfde hoeveelheid tin, welke thans in het buitenland door Bangka en Billiton tezamen, maar dan in de tegenwoordige verhouding, verkocht wordt, voor een grooter deel te produceeren uit goedkoopere ertslagen?

Men moet toch goed bedenken, dat de tinertsen van Billiton niet verloren gaan" — **neen,** niet voor Billiton als de concessie verlengd wordt ook — „door de exploitatie daarvan uit te stellen.

Veronderstellen wij nu eens, dat Bangka en Billiton op dit oogenblik reeds een gecombineerd bedrijf vormden, zou dan niet om zuiver economische redenen de productie zooveel mogelijk van de goedkooper te winnen terreinen gewonnen worden. Dan zou men dit een staaltje van goede koopmanschap noemen. Maar ligt de zaak werkelijk anders, nu de beide eilanden tot dusver afzonderlijk werden geexploiteerd? Uit het oogpunt van een economische exploitatie beschouwd moet het immers, de tinindustrie van Nederlandsch-Indië in haar geheel genomen, worden betreurd dat niet reeds lang de economisch meest juiste ontginning kon worden toegepast!

Wanneer Billiton hiervan mede profiteert, wie misgunt het haar eigenlijk, wanneer het land tevens groote voordeelen geniet doordat het verschil tusschen opbrengst en kostprijs, dat voor zijn rekening komt, thans zoozeer zal kunnen stijgen.

Tegenwoordige goederen zijn meer waard dan toekomstige. Laat men daarom de tegenwoordige zoo goedkoop mogelijk winnen en de duurdere voor de toekomst bewaren!"

Tot zoover de heer Sandkuyl.

Het spijt mij, Mijnheer de Voorzitter, dat ik zooveel heb moeten citeeren, doch de belangrijkheid der rede, waarin verklaard wordt wat onder goed koopsmanschap wordt verstaan, eischte dit.

De woordvoerder van de economische groep heeft hier zeer

(Van Ardenne.)

duidelijke taal gesproken, denkelijk recht tegen de meening in van den Regeeringsgemachtigde en absoluut in dezelfde richting gaande als die van den minister, die Bangka slechts wil beschouwd zien als winstobject en hiervan zegt in de Memorie van Toelichting (blz. 12 roneo):

„Wanneer het — als in casu — uitsluitend er om gaat een winstbedrijf zoo hoog mogelijke baten te doen opleveren voor 's Lands kas, moet men vooral een open oog hebben voor de realiteit."

Mijn vrees en die van eenige andere leden dat hoofdzakelijk Bangka zal worden geëxploiteerd zal dus geheel bewaarheid worden, indien het tot een fusie komt, en daarom is mijn suggestie hierboven voorgebracht, om de fusie te baseeren op den grondslag, dat de ertsreserves op Bangka eerder zullen zijn uitgeput, niet zoo vreemd als die op het eerste gezicht wel lijkt.

Bovendien is mijn suggestie niet zoo vreemd waar de Regeering de woorden van den heer Sandkuyl niet tegenspreekt maar zelfs, „met waardeering heeft kennis genomen, dat door het geachte lid den heer Sandkuyl het zakelijk karakter van het wetsvoorstel op den voorgrond is geplaatst". Inderdaad zakelijk, „après nous le déluge". Deze zakelijke beschouwing uit het oogpunt van goede koopmanschap moge tevens een waarschuwing inhouden voor mijn geacht medelid, den heer Soangkoepon, die meent dat de fusie ten goede van de bevolking van het kleine Bangka zal komen zonder zich naar het schijnt, rekenschap te geven van de belangen welke voor geheel Indië met die fusie gemoeid zijn,

(De heer Soangkoepon: Ik ben vertegenwoordiger voor Sumatra!)

„omdat het overgaan van het Bangka tinbedrijf in een particulier bedrijf in de praktijk beteekent, dat de behartiging der belangen van de bevolking door de betrokken bestuursambtenaren beter tot haar recht zal komen."

Tegen de kleineering van het korps B. B. in deze door mij geciteerde zinsnede besloten, Mijnheer de Voorzitter, wil ik met klem protest aanteekenen.

En ook in verband met die op den voorgrond gestelde zakelijke bewegredenen nl. „make money", is de fusie veroordeeld. Het is mijns inziens niet juist, dat winstmaken voor het land het eenige richtsnoer mag zijn, een motief waartegen door mij ook reeds in eersten termijn een waarschuwend woord werd gezegd. Wij moeten niet enkel of voornamelijk alle rijke ertslagen exploiteeren en de armere aan het nageslacht overlaten, tenzij zulks in verband met de financieelen noodtoestand van het land dadelijk noodzakelijk is. Dit kan goede koopmanschap zijn doch is mijns inziens verkeerd staatsmansbeleid.

En waar de heer Sandkuyl vraagt, wie het Billiton misgunt, wanneer deze maatschappij mede profiteert indien het land groote voordeelen geniet, antwoord ik, dat niemand dit zal doen, tenzij zulks gaat ten koste van het land. En dit zou hier het geval zijn, waar de kostprijs van Bangka ruim *f* 34 lager is dan die van Billiton. Maar ik vraag mij af waarom dan de economische groep het den staat wèl misgunt mede te profiteeren wanneer het de particuliere maatschappijen goed en zelfs zeer goed gaat gezien de afwijzende houding en het stemmen tegen de ordonnantie betreffende de heffing van een tijdelijk extra uitvoerrecht. Waar de heer Sandkuyl aanhaalt, dat het rapport-Limperg zegt, dat de fusie voordeel voor het land zal opleveren, indien, enz. moet ik dit tegenspreken. Het rapport zegt slechts, dat bij de drie bekende voorwaarden de fusie in reden 9 : 1 voor staat en Billiton gelijkelijk aannemelijk is. En het voegt hier zelfs bij, hetgeen ik reeds tijdens de rede van het geachte lid den heer Roep bij interruptie uitsprak, dat het zelf niet gelooft aan een bestendiging dier voorwaarden. Gesommeerd door dezen spreker om aan de hand van de stukken deze interruptie waar te maken, doe ik het bij deze door uit het rapport-Limperg de volgende zinsneden te citeeren.

1e. „Het mag wel als zeker worden beschouwd, dat de toekomst aan deze drievoudige veronderstelling niet zal beantwoorden."

2e. „Uit onze beschouwingen blijkt voorts, dat het niet mogelijk is om een vaste verhouding voor de wederzijdsche belangen te berekenen en evenmin om daarvoor grenzen aan te geven, zoodat een rechtstreeksch antwoord op de ons door Uwe Excellentie voorgelegde vraag niet mogelijk is."

En toch, Mijnheer de Voorzitter, niettegenstaande dit bij uitstek kundig geacht kantoor, met zoovele woorden zegt, zich niet vóór noch tegen eene fusie te kunnen uitspreken, wordt aan de hand van dat rapport besloten tot een fusie te komen. Alsof er niet reeds genoeg wisselvallige grootheden aan het bedrijf verbonden zijn, moeten hier nu nog meerdere aan toegevoegd worden.

De Regeering zegt, dat een reorganisatie van de tinwinning gepaard moet gaan met een tegenwicht van deskundige contrôle en dat een afdoende waarborg van de groote geldelijke belangen afstuit op practische bezwaren.

Arm Indië, dat ondanks een ruim honderdjarige tinpractijk niet deskundig genoeg wordt geacht voor de contrôle en dat geen afdoende waarborgen kan leveren voor de groote geldelijke belangen. Zelfs Nederland bezit deze deskundigen niet, behalve in de leiders van de Billiton Maatschappij.

Mijnheer de Voorzitter! Over den zetel der vennootschap, over den raad van beheer en over andere artikelen zal ik het eventueel hebben bij die artikelen zelf, waarvoor ik van plan ben een motie in te dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil eindigen met een gedeeltelijk citaat uit een artikel van Z onder den titel S. O. S. uit de Java-Bode, aangehaald in het Bataviaasch Nieuwsblad van 28 Juli 1936, luidende:

„dat onder geen omstandigheden eene fusie tot stand mag komen onder voorwaarden welke het belang van Bangka—Indië niet geheel, maar dan ook absoluut, verzekeren.

Dit beginsel wordt ernstig bedreigd vanuit Holland, dat in den laatsten tijd eene oplossing en dan in voor het Billiton-bedrijf gunstigen, en voor Indië zeer ongunstigen zin, schijnt te willen forceeren.

Er ligt in dat streven voor Indië en zijn belangen een ernstig gevaar, en wij wijzen tijdig hier op. Men kent de machtige invloeden, welke in Holland aan den gang kunnen worden gezet, men onderschatte die niet.

Indië dient, met groote duidelijkheid, te doen blijken: dat het onder geen voorwaarde wil accepteeren een overdracht van de Bangkatinwinning onder condities, welke voor Indië nadeelig zijn en dus aan die transactie het karakter eener uitlevering zouden geven.

Hiervoor geven wij het S. O. S.-sein."

Als naschrift op het bovenstaande zegt het Bataviaasch Nieuwsblad van opgemelden datum:

„Wij hebben hier niet veel aan toe te voegen. Inderdaad doet men het best deze vraagstukken opportuun te bezien: wij zijn zeker geen principieele voorstanders van staatsexploitatie van mijnbedrijven en zouden nooit adviseeren thans Bangka in eigen hand te nemen, wanneer de ontginning nog ter hand genomen moest worden. Laat ons deze dingen eenvoudig zien: wij weten wat wij hebben (een schitterend winstbedrijf) en wij weten niet wat wij krijgen. Het is de Billiton zeker niet te doen om Indië te redden, doch zij wenscht uit eigenbelang een vinger in de pap. En zoo mogelijk natuurlijk méér dan een vinger. Zij heeft die al in de restrictiepolitiek, waar haar invloed vaak zeer hinderlijk merkbaar was. Deze annexatie-politiek die wij

(Janssen.)

volkomen logisch vinden vanuit het gezichtspunt van den particulieren ondernemer, schijnt in Nederland succes te hebben. In Indië zeker n i e t ..... getuige dit verzet van een principeelen v o o r s t a n d e r van de fusie. Wij hopen, dat dit forsche protest den indruk zal maken dien het verdient.

R."

Ook ik heb hier niets meer aan toe te voegen.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Zoowel de heer Roep als de heer Sandkuyl zijn bij het in verdediging nemen van dit voorstel uitgegaan van de gedachte, dat het rapport van de informeele tinfusiecommissie en dat van het kantoor-Limperg de voorgenomen fusie voor den lande voordeelig achten.

Op pag. 3217 van het Stenografisch Verslag zegt de heer Roep:

„Ik moet bij mijn oordeel afgaan op de cijfers van de informeele commissie en op die van het rapport-Limperg", waarna hij voorloopig tot de conclusie komt, dat hij op grond van die rapporten het voorstel moet steunen.

De heer Sandkuyl gaat nog verder en beweert op pag. 3223 van het Stenografisch Verslag:

„Wanneer de zaak niet zoo lag zou immers nooit het onderzoek dat door het accountantskantoor-Limperg werd ingesteld tot de conclusie hebben kunnen leiden, dat de voorgestelde transactie voor het land voordeelig zal zijn wanneer aan een drietal voorwaarden zal zijn voldaan."

En op pag. 3226 van het Stenografisch Verslag zegt dit geachte lid:

„Het belangrijkste document waarover wij beschikken om ons een oordeel te vormen over de redelijkheid van het regeeringsvoorstel is dus het rapport-Limperg, waarvan het laatste gedeelte gepubliceerd werd. Wat is nu de conclusie waartoe dit rapport leidt; mijns inziens geen andere, dan dat de fusie op de gekozen basis voor het land voordeelig moet worden geacht."

Deze conclusie van den heer Sandkuyl is echter mijns inziens onjuist, zooals een ieder, die het rapport nog eens rustig doorleest, duidelijk zal kunnen blijken. Ik wil er met nadruk op wijzen, dat het rapport-Limperg slechts een berekening geeft, waaruit blijkt dat de fusie noch voordeel, noch nadeel voor het land zal brengen, indien o.m. van de volgende veronderstellingen wordt uitgegaan.

1. Elk der bedrijven exploiteert de eigen ertsreserve tot deze volledig zal zijn uitgeput.
2. De bestaande onderlinge productie blijft gehandhaafd.
3. Jaarlijks zal door ieder een hoeveelheid, gelijk aan 60% der zoogenaamde standaardproductie geproduceerd en verkocht worden.
4. De afhankelijke en onafhankelijke productiekosten gedurende den geheelen ontginningstijd blijven gelijk aan die welke de commissie heeft becijferd.
5. Op een verkoopprijs van *f* 170.11 per quintaal kan worden gerekend.

De onzekerheid over het al dan niet in vervulling gaan van al deze voorwaarden, brengt vanzelf mede, dat het kantoor-Limperg een rechtstreeksch antwoord op de door hem door den Minister voorgelegde vraag niet mogelijk acht. En die vraag, Mijnheer de Voorzitter, luidt niet of de fusie voordeelig is voor den lande, maar of de voorgestelde basis 90 : 10 voor het gouvernement aannemelijk is.

Kan een accountantskantoor zich nog minder positief, nog voorzichtiger uitdrukken?

Mijnheer de Voorzitter! De andere argumenten van beide heeren, die om dit principieele punt zijn gegroepeerd, zijn slechts van secundair belang, waarom ik ze kortheidshalve buiten bespreking laat. Zij hebben deels betrekking op zaken, die ongetwijfeld ook zonder fusie kunnen worden geregeld, zooals een krachtig Ned.-Indisch tinfront, deskundigheid en het losmaken van Bangka van de landsadministratie en landsbegrooting en deels op beweringen, welke niet door argumenten worden gestaafd.

Komende tot de bespreking van het regeeringsantwoord, wil ik beginnen met te constateeren, dat de Regeering het slechts op één punt geheel met mij eens schijnt te zijn, n.l. daar waar Zij op pag. 3330 zegt:

„met de opmerking van de heeren Janssen en Thamrin, dat het niet gaat om de vraag, of de voorgestelde fusie op basis van de verhouding 90 tot 10 aannemelijk is, maar of van de fusie voor den lande aanmerkelijk financieel voordeel kan worden verwacht, wordt door de Regeering ingestemd."

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede is mijn taak in zooverre vereenvoudigd, dat de vraag, of de fusie voor de Regeering en ons aannemelijk is, is teruggebracht tot het aannemelijk maken van het financieel voordeel, dat van die fusie door de Regeering verwacht wordt. Ik kan na bestudeering van de stukken echter tot geen andere conclusie komen, dan dat de Regeering tot nu toe er niet in geslaagd is ons eenig inzicht, eenige zekerheid te geven omtrent dit aanmerkelijke financieele voordeel. Wel spreekt Zij daaromtrent verwachtingen uit, neemt Zij aan, dat alle onzekere factoren voor de toekomst gunstig zullen uitvallen, maar cijfers en een duidelijke zakelijke uiteenzetting omtrent dat te verwachten voordeel ontbreekt.

In eersten termijn heb ik betoogd, dat dit voorstel een gokje is en dat de kans groot is, dat dat gokje verkeerd zal uitvallen.

Al heeft de Regeering nagelaten de positieve voordeelen der fusie aan te toonen, met zooveel te meer energie heeft Zij getracht mijn meening, dat de kans groot is, dat de voorgenomen fusie den lande nadeel zal brengen, te weerleggen.

Ik wil daarop thans ingaan. Allereerst wil ik constateeren, dat de Regeering op mijn hoofdbezwaar, nl. dat de fusie in verband met de vele onzekere factoren, die zich bij de berekening van het aandeel van het land voordeden, een zuiver speculatief karakter krijgt, met geen enkel woord is ingegaan. Dat speculatief karakter valt ook moeilijk te ontkennen en daarmede blijft ons voornaamste bezwaar bestaan.

De Regeering kan mijn meening, dat het onaannemelijk is, dat bij eventueele verlenging van de concessie van de G.M.B. na 1948, de Regeering niet opnieuw betere voorwaarden zou kunnen bedingen, niet deelen en voert daarvoor als eerste reden aan, dat in aanmerking dient te worden genomen, dat met het voortschrijden der ontginning de waarde van het mijnbedrijf vermindert, zoodat het zeer te betwijfelen valt of er in 1948 een redelijke aanleiding zal bestaan, het thans reeds zeer hooge landsaandeel in de opbrengst nog verder op te voeren. Ik wil er echter op wijzen, dat deze redenatie volkomen in strijd is met hetgeen bij de laatste verlenging in 1923 is geschied. Men ging toen van het standpunt uit, dat de ertsreserve op Billiton nog voor 25 jaar toereikend zou zijn, een algeheele uitputting derhalve in 1948. Niettegenstaande dat, wist de Regeering bij die verlenging der concessie $^5/_8$ deel van alle activa te verkrijgen, een toch waarlijk niet gering voordeel wanneer men behalve de waarde van dat $^5/_8$ aandeel, het feit in aanmerking neemt, dat de Regeering hierdoor ook de zeggenschap in de G.M.B. verkreeg.

Nu neemt Limperg in zijn rapport aan, dat de ertsreserve van Billiton in 1934 nog voldoende was voor de productie van 34 jaar, zoodat in 1948 nog een reserve voor 20 jaar aanwezig zal zijn. Nu we dus de verlenging der concessie in 1948 onder niet veel slechter omstandigheden in beschouwing moeten nemen dan in 1923 het geval was, is de Regeering reeds nu van meening, dat die verlenging niet afhankelijk gesteld kan worden van eenig voor het land te bedingen voordeel. Dit standpunt der Regeering, dat geheel in tegen-

(Janssen.)

stelling is met dat in 1923 ingenomen, kan ik dan ook niet deelen.

Als tweede argument, waarom met de mogelijkheid van het niet verlengen der concessie na 1948 geen rekening mag worden gehouden, voert de Regeering aan, dat indien bij de vaststelling van de winstverhouding daarop zou zijn gerekend, dit depreciatie van de aanspraken van de G. M. B. zou inhouden; in aanmerking dient toch te worden genomen, naar de meening der Regeering, dat deze maatschappij ten volle heeft beantwoord aan de gestelde verwachtingen.

Ik meen te kunnen volstaan met hierop te antwoorden, dat het wel een geheel nieuw rechtsbeginsel is om aan te nemen, dat rechten, die men slechts tot een bepaald tijdstip heeft, onverzwakt blijven bestaan na dat tijdstip, alleen op grond van het feit, dat men gedaan heeft, wat men behoorde te doen, in casu het voeren van een goed beheer.

Ik blijf het dan ook een groote fout achten, een niet voldoende rekening houden met de belangen van het land, dat bij de berekening van het landsaandeel met den afloop der concessie in 1948 in geen enkel opzicht rekening is gehouden, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen, dat volgens mededeeling van de Regeering, het landsaandeel van 90% tot 95,4 zal stijgen, indien men aanneemt, dat de concessie in 1948 niet verlengd zal worden en de dan resteerende tinreserve op Billiton aan het land zou toevallen. Berekening van hetgeen de N. V. Billiton Maatschappij van 1949 tot 1962 cadeau zou krijgen, valt gemakkelijk na te gaan, indien men weet, dat de inkomsten van Billiton gedurende die jaren, indien de concessievoorwaarden niet verzwaard zullen worden, berekend kunnen worden op *f* 1 800 000 per jaar, van welk bedrag de contante waarde op 1 Januari 1937 bij een rentepercentage van 4% ongeveer *f* 12 mm. bedraagt.

Met betrekking tot het recht, dat naar mijn meening het land heeft op een grooter aandeel in het quotum, merkt de Regeering op dat

> „teneinde Bangka tegemoet te komen in het nadeel hetwelk het zou ondervinden van de gevoerde commercieel minder juist gebleken productie-politiek, werd overeengekomen, dat het quotum van dit bedrijf zou worden vastgesteld op het gemiddelde der productie over de laatste 8 jaren".

Het bewijs, dat de voor Bangka vastgestelde standaardproductie niet onredelijk laag was, meent de Regeering te kunnen leveren door er op te wijzen, dat in de restrictiejaren Bangka slechts met inspanning er in geslaagd is, het toegewezen quotum te behalen, terwijl in 1936 het toegestane quotum zelfs niet kon worden bereikt.

Ik wil allereerst wijzen op het feit dat het regeeringsantwoord, voorzoover het betrekking heeft op het quotum van Bangka den indruk vestigt, alsof dat quotum steeds het gemiddelde heeft bedragen van de producties over de laatste acht jaren. Ik meen, dat dit niet geheel juist is. Ook voor Bangka werd het quotum bepaald naar de productie van 1929, die voor beide tinproducenten als standaardproductie werd genomen en slechts in 1931 en 1932 is als tegemoetkoming aan Bangka het quotum bepaald op het gemiddelde der productie over de laatste acht jaar. Deze tegemoetkoming had de Regeering dan ook buiten beschouwing moeten laten, omdat zij ook bij de berekeningen der commissies niet in aanmerking is genomen.

Verder komt de redeneering der Regeering hierop neer, dat er geen aanleiding bestaat, het aandeel van Bangka in verband met zijn lage productie in 1929 te verhoogen, aangezien die geringe productie aan eigen schuld is te wijten en wel aan een commercieel minder juiste productie-politiek. Hoe was echter de situatie in 1928? In dat jaar bewogen zich de tinprijzen in dalende lijn. Voor Bangka met zijn zeer lage kostprijzen was er meer aanleiding, de productie te verminderen dan op te voeren. De prijs was slecht en het zou niet bepaald van wijs beleid hebben getuigd, zooveel mogelijk tin te verkoopen tegen lagen prijs. Van commercieel standpunt bezien was het niet-opvoeren der productie de eenig juiste productie-politiek en het is mij dan ook volkomen onbegrijpelijk, dat de geachte Regeeringsgemachtigde, vanuit landsstandpunt bezien, die politiek minder juist kan noemen.

Geheel anders was de situatie voor Billiton. Billiton met zijn hoogen kostprijs, was genoodzaakt, terwille van een winstmarge tusschen kost- en verkoopprijs, de productie zoo hoog mogelijk op te voeren. Was de opvoering der productie dus voor Billiton noodzakelijk en een bewijs van goed beleid, hetzelfde kan gezegd worden van het niet opvoeren der productie door Bangka.

Ook de bewering van den Regeeringsgemachtigde dat Bangka er niet zoo slecht is afgekomen, omdat Bangka het toegewezen quotum met moeite en in 1936 zelfs niet heeft kunnen behalen, is weinig steekhoudend. Men dwingt een bedrijf eerst in te krimpen door, in verband met de restrictie, de productiecapaciteit tot slechts ⅓ deel van die van 1929 terug te brengen en wanneer dat bedrijf zich dan geheel heeft aangepast, duizenden koelies heeft teruggezonden, haar materiaal heeft ingesteld op mindere productie, dan verwondert de Regeering er zich over, dat het telkens verhoogde quotum nauwelijks of niet kon worden bereikt.

Wanneer men in aanmerking neemt, dat naar het oordeel van ingewijden Bangka in het aan Nederlandsch-Indië toegestane quotum een aandeel van 70% in plaats van zooals thans 59.19% behoort te hebben, dan is de contante waarde op 1 Januari 1937 van het renteverlies ten gevolge van het verschuiven der productie, in casu van 10.81% van het quotum, naar latere jaren te berekenen op *f* 45-millioen.

Een volgend punt van bespreking is de verkoopprijs van tin geweest. De Regeeringsgemachtigde merkt ten aanzien hiervan allereerst op, dat de raming van den toekomstigen tinprijs op *f* 170 per quintaal, door mij te optimistisch wordt geacht, doch dat ik nagelaten heb duidelijk aan te geven, welken prijs ik daarvoor in de plaats zou willen stellen. Ook de waarde van deze opmerking ontgaat mij. Immers volgens de Regeering is de tinfusie op de voorgestelde basis aannemelijk, o.m., omdat naar haar meening op een verkoopprijs van *f* 170.11 kan worden gerekend. Komt de verkoopprijs onder dit bedrag dan zal uit de fusie voor het land nadeel ontstaan. Aangezien het er mij slechts om te doen is, duidelijk te maken, dat dit nadeel inderdaad verwacht kan worden, kon ik volstaan met uiteen te zetten op grond waarvan door mij verwacht wordt, dat die prijs van *f* 170.11 niet gehaald zal worden; het noemen van een ander bedrag heeft dan ook geen zin en kan met redelijkheid niet van mij verlangd worden.

Ik wil de argumenten op grond waarvan ik meen, dat een verkoopprijs van *f* 170.11 lang niet zeker is, niet herhalen; ik noemde ze reeds in eersten termijn. Wel komt het mij gewenscht voor, de Regeering te verwijzen naar bijlagen 5 en 6 bij het algemeen rapport der informeele tinfusiecommissie, blz. 22 e.v. alwaar haar financieele deskundige in die commissie duidelijk uiteenzet, waarom naar zijn meening een gemiddelde prijs van *f* 170.11 voor hem niet aannemelijk is en waarbij hij tot de conclusie komt, dat de eerstvolgende jaren de tinprijzen zich zullen bewegen tusschen 100 en 150 goudponden, derhalve tusschen *f* 120 en *f* 180 goudguldens per quintaal, hierin gesteund door dr. Hart blijkens de aan die bijlage toegevoegde correspondentie.

Ook wil ik nogmaals verwijzen naar de heldere uiteenzetting terzake van den heer Gerritsen in zijn eerder genoemd artikel in Koloniale Studiën pag. 146 e.v.

Ook hier is het van groot belang den Regeeringsgemachtigde op een onjuistheid te wijzen, een onjuistheid met verstrekkende gevolgen, omdat daardoor het geheele betoog van den Regeeringsgemachtigde op losse schroeven komt te staan.

(Janssen.)

De Regeeringsgemachtigde heeft namelijk, blijkens blz. 3332 van het Stenografisch Verslag, verklaard, dat het hem voorkomt, dat een tinprijs van *f* 170, overeenkomende met ca. 118 goudponden, zeker niet onaannemelijk is. Maar wanneer wij in aanmerking nemen, dat de heer Limperg slechts uitgegaan kan zijn van een prijs van *f* 170 in goudguldens, omdat Limpergs berekeningen gebaseerd zijn op de cijfers van het rapport der informeele tinfusiecommissie, welke commissie alle cijfers op goudbasis herrekend heeft, terwijl bovendien tijdens het uitbrengen van het rapport de gulden nog aan het goud gebonden was, dan moet dat bedrag van 118 goudponden verhoogd worden tot ± 142 goudponden. Wanneer ik dan evenals de Regeering een beroep doe op de door mij overgelegde grafiek, zal men zien, dat de prijs van 142 goudponden sinds 1930 niet meer gehaald is en dat ook de huidige tinprijs daaronder ligt. Hieruit valt te concludeeren, dat een van de voornaamste veronderstellingen, aangenomen bij de berekening van de basis waarop de fusie tot stand zou komen, reeds thans niet in overeenstemming met de werkelijkheid is, waardoor de fusie, ook naar het oordeel der Regeering, nadeel voor het land zou brengen en dus voor haar onaanvaardbaar is.

De prijsval in de maanden Juni t/m Augustus 1936 moet naar de meening der Regeering meer worden toegeschreven aan speculatie dan aan gerechtvaardigde vrees voor de niet-voortzetting der restrictie, daar de consumptie oploopend was en de voorraden gering waren.

Die speculatie kan i.c. toch alleen hebben bestaan in het niet-koopen van tin en daarvoor kan als motief toch slechts gegolden hebben, de verwachting van lagere tinprijzen. Ik kan dan mijns inziens ook met meer recht van spreken de meening verkondigen, dat de val der tinprijzen een gevolgd was van het feit, dat insiders niet kochten, omdat zij de kans groot achtten, dat de restrictie geen verderen voortgang zou vinden en daarvan een grooten prijsval verwachten, aangezien de voorraden door de opvoering der productie zeer spoedig zouden toenemen.

Ook de opvatting van den Regeeringsgemachtigde, dat het quotum thans zoodanig is, dat practisch geen restrictie bestaat en dat desniettegenstaande de prijs op ca. 140 goudguldens, een prijs die een veilige marge zou bieden, blijft gehandhaafd, kan ik niet deelen.

Dat er wat den prijs betreft geen veilige marge bestaat besprak in zooeven reeds. Mij resteert dan nog op te merken dat, hoewel er momenteel praktisch geen restrictie mag bestaan, de prijs mijns inziens hoog blijft doordat de zekerheid bestaat dat, indien de marktpositie zich voor de tinproducenten in ongunstigen zin mocht wijzigen, de zekerheid bestaat dat onmiddellijk de restrictie weer zal worden toegepast.

Dan is, naar de meening der Regeering, de machtspositie der outsiders niet groot, aangezien slechts ± 8% der productie niet is aangesloten. Vergeten wordt echter dat iedere vermindering van het quotum der aangesloten producenten, noodzakelijk door uitbreiding der productie door de outsiders, steeds tot onderlinge moeilijkheden aanleiding zal geven, hetgeen tijdens de laatste onderhandelingen wel gebleken is toen aan Siam en de Kongo belangrijke concessies moesten worden gedaan.

Bovendien vervalt de geheele restrictie indien, naar ik meen, de aangeslotenen niet meer de contrôle hebben over minstens 85% der productie en het productiepercentage der outsiders derhalve tot boven de 15% is opgeloopen. Van dezen kant beschouwd is de machtspositie der outsiders toch werkelijk niet zonder beteekenis.

Naar aanleiding van mijn meening, dat het tinverbruik momenteel onnatuurlijk gestimuleerd wordt door den algemeenen bewapeningswedloop en de uitbreiding der oorlogsindustrieën, meent de geachte Regeeringsgemachtigde te moeten opmerken, dat, zoo ik mij omtrent het tinverbruik op de hoogte gesteld had, mij gebleken zou zijn dat het tinverbruik in deze industrie minimaal is.

Ik wil hiertegenover opmerken, dat ik niet gezegd heb, dat het tinverbruik i n de oorlogsindustrieën zoozeer is toegenomen, in welk geval de gemaakte opmerking juist zou zijn geweest, maar d o o r den algemeenen bewapeningswedloop en uitbreiding der oorlogsindustrieën.

De Regeering zal toch niet willen ontkennen, dat tengevolge daarvan een tijdelijke schijnwelvaart is ontstaan, die de vraag naar auto's, blik enz. in belangrijke mate heeft doen toenemen. Bovendien verliest de geachte Regeeringsgemachtigde mijns inziens uit het oog, dat de automobielindustrie eveneens voor een groot deel tot de oorlogsindustrieën gerekend kan worden door de toenemende mechanisatie van alle legers, terwijl eveneens de oorlogen in Ethiopië en Spanje ongetwijfeld het gebruik van tin belangrijk zullen hebben doen toenemen, al was het slechts door de groote behoefte aan levensmiddelen in blik.

Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik het nadeel voor het land, wanneer de fusie reeds in 1935 van kracht zou zijn geweest, op *f* 275 000 berekend, maar naar de meening van den Regeeringsgemachtigde is die berekening onjuist, omdat door mij geen rekening is gehouden met reserveeringen en dividend- en tantièmebelasting.

Volgens een nauwkeurige berekening zou dat verlies slechts *f* 100 000 hebben bedragen, indien althans aangenomen wordt dat de in Nederland geheven dividend- en tantièmebelasting ten volle aan Indië zou worden gerestitueerd, terwijl, indien het quotum in het betrokken bedrijfsjaar instede van 50%, 60% zou hebben bedragen, dit nadeel van *f* 100 000 voor het land ongeveer zou zijn opgeheven.

Naar aanleiding hiervan wil ik allereerst opmerken, dat ik gaarne tegenover de cijfers, door mij in eersten termijn genoemd, van den Regeeringsgemachtigde eveneens cijfers van zijn berekeningen zou hebben gezien.

Niettemin meen ik de onjuistheid van die berekening ook zonder die cijfers te kunnen aantoonen. Allereerst is het onjuist, de reserveeringen van de G.M.B. bij de winst van de Venit, welke gemaakt zou zijn zoo zij in 1935 zou hebben bestaan, in aanmerking te nemen. Deze reserves zijn niet bestemd voor latere uitkeeringen, maar zijn voor dit bedrijf, in tegenstelling met Bangka, noodzakelijk om daarop eventueele toekomstige verliezen te kunnen afschrijven.

De noodzakelijkheid daarvan is reeds in 1931 en 1932 gebleken, terwijl het voor Bangka, bij goed beheer, praktisch uitgesloten is dat met verlies zal worden gewerkt, zoodat reserveeringen daar dan ook niet noodig zijn en terecht achterwege zijn gebleven.

Evenmin heb ik bij mijn berekening rekening gehouden met de dividend- en tantièmebelasting, aangezien ik mij aan de werkelijkheid gehouden heb en niet met de lang niet zekere mogelijkheid rekening heb gehouden, dat de in Nederland geheven dividend- en tantièmebelasting ten volle aan Indië zal worden gerestitueerd.

Waarom de Regeering het door mij berekende nadeel voor den lande op grond van het tijdens het betrokken boekjaar geldende quotum van 50% met een bedrag van *f* 100 000 wil verlagen is mij niet goed duidelijk.

Ik heb mij gehouden aan de realiteit en berekend, wat het aandeel van het land zou zijn geweest, indien de Venit in 1935 zou hebben bestaan, zoodat ik slechts te maken had met het quotum, dat gedurende het betrokken boekjaar heeft gegolden. De redeneering van den geachten Regeeringsgemachtigde zou slechts juist geweest zijn, wanneer ik de theoretische winst van de Venit zou hebben berekend, met inachtneming van de vele veronderstellingen waarvan Limperg is uitgegaan, welke berekening echter geheel doelloos en zonder nut zou zijn geweest.

De Regeering had hoogstens kunnen constateeren, dat uit

(Janssen.)

het feit dat in 1935 een quotum van 50% heeft gegolden, blijkt, dat men met de veronderstellingen, waar Limperg van uit is gegaan, voorzichtig moet zijn. Ik blijf dan ook van meening, dat de door mij gegeven berekening juist is.

Het heeft geen zin in te gaan op de mededeeling, dat een overeenkomstige berekening betreffende de resultaten over het jaar 1936, als uitkomst een voordeel voor het land van *f* 250 000 zou hebben gegeven, aangezien de cijfers van 1936 slechts voorloopig zijn en deze door de Regeering nog niet in nauwkeurige beschouwing kunnen zijn genomen, terwijl ik zoo juist aangetoond heb, dat de berekeningswijze van de Regeering m.i. minder juist is.

Hoewel ik mijn berekening dus handhaaf, heb ik een nieuwe becijfering gemaakt in verband met de resultaten over de jaren 1926 t/m 1935. Daarbij heb ik nagegaan, wat het land onder het bestaande regiem heeft ontvangen en wat het zou hebben ontvangen, indien de Venit reeds vanaf 1926 zou hebben bestaan. Ik kom dan tot een nadeel voor het land van *f* 3 248 650 of per jaar gemiddeld *f* 324 865. De berekening wil ik gaarne aan de Regeering overhandigen, indien Zij dat wenscht.

Ik wil daarbij opmerken, dat zoowel de reserveeringen van Billiton als de geleden verliezen zijn uitgeschakeld.

Op mijn vraag, op welken grond de Regeering dan toch een aanmerkelijk grootere winst verwacht, omdat toch de personeelskosten eerder hooger dan lager worden en niet verwacht mag worden, dat de fusie kostprijsverlaging zal brengen in verband met den reeds zeer lagen kostprijs van Bangka, die o.m. kan blijken uit een vergelijking der kosten van 1 m³ grondverzet van beide bedrijven, wijst de Regeering er slechts op, dat meerdere winst ook kan voortvloeien uit een hoogeren verkoopprijs, welke mogelijkheid Zij blijkbaar groot acht, omdat de ervaring zou hebben geleerd, dat de Billiton Verkooporganisatie voor tin veelal hoogere prijzen maakt.

Mijnheer de Voorzitter! Om voor Bangka ook die hoogere prijzen te verkrijgen, zou de Regeering moeten afstappen van het tot nu toe door haar gevolgde verkoopsysteem, n.l. om de geproduceerde tin zoo spoedig mogelijk te verkoopen en moeten overgaan tot het meer speculatieve Billitonsysteem, dat zelfs overgaat tot opkoop van tin, indien verwacht wordt, dat zulks voordeel kan brengen.

(De heer Kan: Is dat niet gevaarlijk voor den staat?)

Tot nu toe heeft mijns inziens terecht Bangka deze methode niet toegepast. Hoewel de mogelijkheid aanwezig is, dat het systeem-Billiton veelal hoogere opbrengst geeft, mag niet vergeten worden, dat die speculatieve verkoopmethode ook verkeerd kan uitkomen en dat elke speculatie groote verliezen kan brengen.

Wat de kostprijzen per m³ grondverzet betreft, wil ik allereerst opmerken, dat vanzelfsprekend door mij alleen de kostprijzen van baggermolenontginningen zijn genomen, omdat, zooals ik in eersten termijn reeds zeide, dit de eenige mogelijkheid geeft voor een zuivere vergelijking, aangezien daarbij alle ongelijk werkende factoren zijn uitgeschakeld. De door den Regeeringsgemachtigde genoemde kostprijzen van een m³, niet door molens verricht, grondverzet zeggen mij niets omdat het niet-machinale grondverzet van den veel zwaarderen Bangkagrond een juiste vergelijking met Billiton niet mogelijk maakt.

Wat dan het door molens verrichte grondverzet betreft, heeft de Regering mij erop gewezen, dat bij de door mij genoemde cijfers van een m³ grondverzet van Bangka en Billiton van respectievelijk 19 en 21 cent, er geen rekening mede is gehouden, dat het boekjaar van Billiton slechts tot ultimo Mei loopt en van Bangka tot eind van het jaar. Dit zou in het nadeel van Billiton zijn uitgevallen, omdat Billiton in December eindigde met een grondverzetprijs van 17 cent.

Neem ik dat alles aan, dan kom ik, rekening houdende met een geleidelijke daling van den kostprijs van 21 tot 17 cent, toch zeker niet tot een lageren gemiddelden kostprijs dan 19 cent, dus dezelfde als Bangka heeft.

Ik wil echter nog opmerken, dat blijkens de jaarverslagen Billiton op 8 molens *f* 312 198 heeft afgeschreven en Bangka op 5 molens *f* 461 157. Een berekening wijst uit, dat in den prijs van een kubieke meter molen grondverzet op Billiton slechts 3 cent per kubieke meter voor afschrijving is begrepen en in dien van Bangka 6 cent, waardoor komt vast te staan, dat inderdaad deze eenige vergelijkingsmogelijkheid aanzienlijk in het nadeel van Billiton uitvalt.

Over de overeenkomst zelve meen ik nog enkele kleine opmerkingen te moeten maken. In de eerste plaats geldt dit de winstuitkeering aan de directie. Bij de voorgestelde regeling worden de tantièmes van de directie direct van de z.g. overwinst berekend.

In lid 4 van artikel 16 wordt echter de mogelijkheid van extra-reserveeringen geopend. Het komt mij juister voor, Mijnheer de Voorzitter, de tantièmes te regelen, zooals in het handelsverkeer dikwerf voorkomt, n.l. naar de aan aandeelhouders uitgekeerde bedragen. De directie geniet toch ook van deze extrareserveeringen.

Als 2e opmerking geef ik in overweging de redactie van art. 17 zoodanig te wijzigen dat in de toekomst hierover geen moeilijkheden kunnen ontstaan.

Art. 17 geeft n.l. aan de groep aandeelhouders B een waarborg, dat geen speciale belastingen op delfstoffen zullen worden ingesteld. Met de strekking van dit artikel kan ik mij volkomen vereenigen. Het is echter mogelijk dat later, wanneer een algemeene belasting op delfstoffen, welke belasting op zichzelf wederom als een speciale belasting gezien kan worden, uit budgetair oogpunt noodzakelijk zou zijn, de aandeelhouders B op grond van art. 17 een claim zullen kunnen uitoefenen. Het lijkt mij daarom juister scherper tot uitdrukking te laten komen dat onder „speciale belasting" bedoeld wordt: „ een speciale tinbelasting".

Tenslotte geef ik de Regeering als laatste punt in overweging om in de overeenkomst op te nemen een verbodsbepaling voor de directie en leden van den Raad van Beheer om noch direct noch indirect belangen te hebben in andere tinproduceerende maatschappijen of tinverkooporganisaties.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn betoog in eersten en tweeden termijn in verband met het Regeeringsantwoord in eersten termijn samenvattende, kom ik tot de volgende gevolgtrekkingen:

1. De Regeering is het met mij eens, dat de voorgenomen fusie slechts voortgang mag vinden, wanneer daarvan aanzienlijk finantieel voordeel is te verwachten.

2. Het kantoor-Limperg meent in zijn advies geen rechtstreeks antwoord te kunnen geven op de vraag of de fusie op de basis 90 tot 10 aanvaardbaar is.

3. Dit kantoor geeft in zijn rapport een berekening waaruit blijkt, dat indien verschillende onderstellingen juist zullen blijken te zijn, de fusie op de voorgenomen basis geen voor of nadeel voor den lande zal brengen, indien op een verkoopprijs van *f* 170.11 per quintaal kan worden gerekend.

4. Die veronderstellingen, waarvan niemand met zekerheid kan zeggen, dat zij voor de toekomst juist zijn, geven aan de voorgenomen fusie een zuiver speculatief karakter.

5. Berekeningen over de laatste tien jaren toonen aan dat indien de Venit vanaf 1926 zou hebben bestaan, dat een verlies van *f* 324 000 per jaar zou hebben gegeven.

6. Omtrent den verkoopprijs van tin valt slechts met zekerheid te zeggen, dat hij vanaf 1931 niet den fatalen prijs van 170 goudguldens bereikt heeft, terwijl de toekomstige mogelijkheid van het ophouden der restrictie een ernstige bedreiging van den tinprijs vormt.

7. Bij de berekende verhouding tusschen het aandeel van het land en de Billiton Maatschappij is ten onrechte geen

(Janssen.)

rekening gehouden met het feit, dat in 1948 de concessie der G. M. B. afloopt.

8. Ten onrechte is de productie van 1929 als basis der berekeningen genomen, hetgeen een ongemotiveerde bevoordeeling van Billiton beteekent, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen, dat de Regeering in staat is een billijke verdeeling van het aan Ned. Indië toegewezen quotum te verkrijgen door toepassing van een nationale restrictie. Deze vrijgevigheid vertegenwoordigt een contante waarde van *f* 45 m.

9. Slechts door het overbrengen van een deel der Billitonproductie naar Bangka is tengevolge van de fusie een grootere winst te verkrijgen, aangezien de personeelskosten na de fusie zullen stijgen en een kostprijsverlaging op andere wijze niet mogelijk zal zijn door de zeer lage kostprijzen van Bangka, hetgeen uit een vergelijking van de kosten verbonden aan een m³ molen grondverzet kan blijken.

10. Een dergelijke productie-overbrenging, die blijkens het regeeringsantwoord verwacht kan worden — immers slechts een ongewenschte overbrenging zal niet plaats hebben — is in strijd met één van de veronderstellingen bij de berekening van het landsaandeel aangenomen en brengt Billiton een zeer groot voordeel.

Al deze gevolgtrekkingen moeten toch wel tot de conclusie leiden, dat voor een ieder, die de zaken wil zien zooals zij werkelijk zijn en daarbij slechts met het zakelijk belang van het land rekening wil houden, deze fusie op de voorgestelde basis volkomen onaannemelijk is.

Aangezien wij echter tegenover een fusie als zoodanig niet afwijzend staan, mits de belangen van het land voldoende veilig zijn gesteld, zullen wij de volgende motie indienen (Ond. **119**, st. 6), welke behalve door mijzelf is onderteekend door de heeren Van Kesteren, Kerstens en Coolhaas:

„De Volksraad,

gelezen het voorstel van de Regeering,

gehoord de debatten inzake de fusie van het landsbedrijf Bangka en het gemengd bedrijf Billiton,

van oordeel,

dat in de aan den Volksraad overgelegde becijferingen ten nadeele van den lande g e e n of o n v o l d o e n d e rekening is gehouden met alle van invloed zijnde factoren,

noodigt de Regeering uit een nieuw voorstel in te dienen, waarin met alle factoren ten volle rekening is gehouden, opdat een meer bruikbare, voor den lande juistere basis verkregen zal worden, waarop een fusie tusschen beide genoemde bedrijven tot stand zal kunnen komen.

T o e l i c h t i n g.

Als factoren, waarmede in het voorstel der Regeering niet of in onvoldoende mate rekening is gehouden, dienen o.m. de volgende te worden genoemd:

1o. de concessie van „Billiton" expireert in 1948; bij een nieuwe concessie-verleening kunnen de voorwaarden voor den Lande voordeeliger gesteld worden dan de bestaande voorwaarden luiden.

De delvingswaarde in 1948 van „Billiton" is nu — dus contant — op ± *f* 12 millioen te schatten. Bij verlenging van de concessie zal een bepaald gedeelte van dat bedrag — door wijziging der voorwaarden — aan het gouvernement komen.

2o. bij de verdeeling tusschen „Bangka" en „Billiton" van het aan Nederlandsch-Indië, uit hoofde van de internationale restrictieovereenkomst, toegewezen deel is ten onrechte de door bijzondere omstandigheden lage productie van „Bangka" in 1929, als basis genomen.

De quota zijn gebaseerd op de productie 1929, dus op 51 : 49. Ten rechte dient deze verhouding o.i. te zijn 70 : 30, waarbij 70% voor „Bangka", 30% voor „Billiton". Dit verschil is contant op *f* 45 millioen te taxeeren.

3o. beide bedrijven zijn, ongeacht het volkomen verschillend risico, tegen een gelijk percentage gekapitaliseerd.

Dit punt behoeft niet verder toegelicht te worden. Daar het risico bij „Billiton" belangrijk grooter is, zal — gezien den lagen kostprijs — „Bangka" tegen belangrijk lager % gekapitaliseerd dienen te worden dan Billiton.

4o. de kapitaliseering van de toekomstige resultaten tegen een te hoog percentage doet de beteekenis van „Bangka", waar dit bedrijf geschat wordt op een 30 jaren langeren levensduur dan „Billiton" onjuist uitkomen.

Bij kapitalisatie op basis van een rentevoet van 4% bedraagt de contante waarde van 64 jaarlijksche termijnen van *f* a : 22,9 a gld; op basis van 3% ± 28,3 a gld; de contante waarde van 34 termijnen bedraagt respectievelijk ± 18,41 a gld en ± 21,13 a gld. Bij aanname van een rentevoet van 4% worden de laatste 34 jaren van de 64 termijnen dus een contante waarde toegekend van 4½ a; bij een rentevoet van 3% wordt dit 7,2 a."

(Voorzitter, Kan.)

De **Voorzitter**: Deze zoo juist voorgelezen motie (Ond. **119** — st. 6), onderteekend door de heeren Janssen, Van Kesteren, Kerstens en Coolhaas, zal worden gedrukt en rondgedeeld en bij dit onderwerp worden behandeld.

Ik deel de vergadering mede, dat het niet noodig zal zijn hedenavond een avondvergadering te houden. Wel zal de vergadering van hedenmorgen lang duren.

Den leden van het College van Gedelegeerden breng ik in herinnering, dat morgen in de pauze een korte vergadering van dit college zal worden gehouden.

De vergadering wordt te 11.53 uur v.m. geschorst en te 12.33 uur n.m. hervat.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Voor mijn rede in tweeden termijn vraag ik slechts zeer weinig tijd. Met groote belangstelling heb ik de redevoering van den heer Janssen van zooeven aangehoord. Men zal niet anders kunnen dan onderschrijven hetgeen dit geachte lid heeft gezegd over het feit, dat het kantoor-Limperg inderdaad niet heeft vermogen te geven een direct antwoord op de vraag, door den Minister aan het kantoor gesteld. Ik wil hiermede hen gelijk geven die zeggen, dat de concept-overeenkomst zeker niet op dat rapport mag worden gebaseerd. Na het gedegen betoog van genoemd lid kan ik slechts te sterker de neiging gevoelen om de door hem ingediende motie te steunen. Natuurlijk is het juister om af te wachten, wat de Regeering als antwoord op die motie naar voren zal brengen en ook, wat wellicht door andere leden als tusschenvoorstel naar voren zal worden gebracht.

Ik blijf erbij, dat ik vóór de fusie ben, het gaat alleen om de voorwaarden, waarop men de fusie zal aangaan; deze mogen zeer zeker niet in te groote mate in het nadeel van het land zijn. Het spijt mij daarom, dat de Regeering niet voor het plan te vinden is, om de verhouding volgens een glijdende schaal te regelen. Ik geloof, dat het toch wel mogelijk is, waar een wil is, is ook een weg te vinden om een formule te ontwerpen, waarbij na een vooraf overeengekomen aantal jaren de verhoudingen zullen worden veranderd, wat noch ten voordeele, noch ten nadeele van welke der partijen ook kan uitvallen. Men heeft dan een vaste basis, terwijl als men nu met andere verhoudingen voor den dag komt, het een loven en bieden is, maar het met bepaalde cijfers aantoonen, waarop de verhouding die men vraagt, steunt, komt mij zeer moeilijk voor.

Ook wat de heer Janssen zooeven heeft gezegd, dat hij

(Sandkuyl.)

een zekere periode heeft genomen en daaruit kan concludeeren, dat het land, wanneer de fusie toen was doorgegaan, een schade had geleden en een opbrengt van *f* 3 millioen had moeten derven, is even lang als breed. De heer Janssen zegt, dat hij de verliezen buiten beschouwing heeft gelaten, maar het spreekt vanzelf, dat wanneer de fusie op het door hem bedoelde tijdstip had plaats gehad, wij niet het koopje hadden moeten loopen van den aannemer, tot een in den Volksraad welbekende kwestie, die enkele millioenen heeft gekost.

Ik heb ook het woord gevraagd, om een kwestie ter sprake te brengen, welke zooeven ook door den heer Van Ardenne is gememoreerd en door andere leden tevoren besproken werd, dat is, dat men meer aandacht moet wijden aan de belangen van de bevolking van het eiland Bangka. Eenigen tijd geleden heb ik de vraag gesteld, hoe het zal gaan met de bevolking van het einland Bangka, die ten gevolge van de lage peperprijzen eigenlijk zonder middel van bestaan was. Het regardeert misschien niet den directeur van Verkeer en Waterstaat, maar toch is het wel juist van deze plaats de kwestie aan te roeren, want men richt zich tot de Regeering. Evenals de rubbergelden werden besteed om economische verlichting te brengen op de plaatsn, waar de bevolking voor de rubberrestrictie offers had gebracht, is het, naar het *mij voorkomt*, billijk, dat van de Bangkatinwinning een zeker bedrag wordt afgezonderd ten voordeele van de bevolking en dat is tot nu toe niet geschied.

(De heer De Hoog: En voor Billiton?)

Er zijn natuurlijk de gemeenschapsgelden, waaruit voor het algemeen belang gezorgd wordt in den uitersten zin van het woord, maar waar Bangka een arm land is en daaraan de gemeenschap toch de millioenen te danken heeft, welke het land van Bangka verkregen heeft, en nog verkrijgen zal, lijkt het mij toch juist, dat een zeker fonds gecreëerd wordt, om Bangka hoe dan ook te helpen. Zoodat de bevolking niet voor het feit komt te staan, dat men — d.i. de Regeering — niet wist, hoe men moest handelen, dat het gevaar voor de deur stond, dat men de bevolking moest doen evacueeren. Te zorgen, dat het zoover niet komt, is plicht van den staat en het is nu in het bijzonder de tijd, hierop de aandacht te vestigen, opdat de Regeering bij de fusie de noodige maatregelen kan nemen.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! De debatten in den Volksraad over het tinfusie-ontwerp hebben, dunkt mij, wel zeer duidelijk gemaakt, hoe uiterst moeilijk het is, de kwestie op haar volle mérites te kunnen beoordeelen. Wij hebben allen ernaar gestreefd, ons een zelfstandige opinie te vormen om een inzicht te krijgen in de bedrijfsresultaten van de Venit nadat de amalgamatie zal hebben plaats gehad en daarbij is dan ernstige twijfel uitgesproken ten aanzien van de vraag, of de voordeelen wel aan de zijde van het land zullen zijn.

In het algemeen gesproken kunnen wij wel zeggen, dat in het middelpunt van de belangstelling stond de vraag, of aan de hand van de beschikbare gegevens kan worden vastgesteld of de fusie met eenige redelijke kans op zekerheid voor het land voordeel zal afwerpen. Er zijn ook verschillende nevenvraagstukken aangesneden, maar voor de meeste mijner geachte medeleden spelen deze, als ik het tenminste goed begrepen heb, geen overwegende rol bij het bepalen van hun standpunt, omdat zij zich blijkbaar wel bij eenige punten zouden willen neerleggen, wanneer zij in gemoede overtuigd zouden zijn dat de transactie financieel in 's lands belang is.

Na het aanhooren van het regeeringantwoord geloof ik te mogen concludeeren, dat de debatten wel verhelderend hebben gewerkt, zelfs al moet daaraan worden toegevoegd, dat verschillende tegenstanders van het ontwerp blijkbaar nog niet, zelfs nog allesbehalve, door de Regeering zijn overtuigd.

Na de heftige bestrijding welke de voorstellen hebben ondervonden was dit trouwens ook nauwelijks te verwachten.

Eén punt zou ik echter bijzonder willen onderstrepen en wel dit, dat uit de door de Regeering verstrekte cijfers naar aanleiding van eenige gemaakte becijferingen kan worden vastgesteld, dat men daarmede bijzonder voorzichtig moet zijn .....

(De heer Janssen: Inderdaad!)

..... en vooral dat het zeer gevaarlijk is van den uitslag van dergelijke berekeningen zijn eindoordeel te laten afhangen.

(De heer Janssen: Die cijfers zijn herberekend; U kunt erop terugkomen.)

Dat zal ik ook doen. Ik had in den korten tijd welke verliep tusschen mijn redevoeringen van de heeren Van Ardenne en Janssen en mijn spreekbeurt in eersten termijn uit den aard der zaak geen gelegenheid hun cijfers te beoordeelen en ik ben daartoe dus eerst in staat geweest toen ik hun calculaties rustig uit de Handelingen heb kunnen bestudeeren. Daarbij heeft het mijn bijzondere aandacht getrokken, dat mijn geachte medeleden bij lange na geen rekening hebben gehouden met alle factoren, welke daarbij in aanmerking moeten worden genomen. Dit bleek trouwens ook duidelijk uit het antwoord van den Regeeringsgemachtigde, die op enkele factoren wees welke men buiten beschouwing had gelaten.

Vóór ik daartoe overga zou ik, naar aanleiding van wat de heer Janssen vanochtend heeft gesteld naar aanleiding van mijn rede in eersten termijn, nl. dat ik iets gelegd zou hebben in het rapport-Limperg dat er in het geheel niet in staat en wel dat de accountant Limperg als conclusie gesteld heeft dat de tinfusie voordeelig voor het land zou zijn, willen opmerken, dat ik dit niet gezegd heb.

(De heer Janssen: Ja, zeker.)

Toch niet, men leze mijn rede maar na. Ik heb mijn beschouwingen gegeven over het rapport-Limperg en heb toen gezegd tot welke conclusie, mijns inziens het rapport-Limperg leidt. Dat wil dus niet zeggen, dat wat ik als conclusie noemde ook in het rapport staat.

Volgens mijn waarachtige overtuiging, moet echter, alles in aanmerking genomen, en rekening houdende met alle ponderabilia en imponderabilia die ik in eersten termijn heb ontwikkeld, de conclusie gerechtvaardigd worden geacht, dat de tinfusie voordeelig voor het land is.

(De heer Janssen: Als U maar niet tot de conclusie komt, dat dit ook de conclusie van het rapport-Limperg is.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal met Uw goedvinden nu eenige citaten uit het rapport geven, die bewijzen, dat het prijsverloop hier een factor van bijzonder groot belang is. Wat zegt het rapport ter zake?

Het volgende:

> „Wanneer wij er weer van uitgaan, dat de productiekosten als constant worden beschouwd, is deze vraag in verband met ons bovenstaande betoog teruggebracht tot de vraag, of voor de toekomst op een dalen der tinprijzen moet worden gerekend. De door de commissie verstrekte gegevens en beschouwingen geven in deze richting geen enkele aanwijzing. Het verleden vertoont schommelingen, waaruit wat dit aangaat geen conclusie valt te trekken, terwijl in de beschouwingen zoowel argumenten voor hoogere als voor lagere prijzen in de toekomst worden gegeven zonder dat blijkt, dat als resultante daarvan lagere prijzen zouden moeten worden verwacht."

En nu komt het, Mijnheer de Voorzitter:

> „Wij hebben derhalve geen aanleiding gevonden om voor de toekomst op lagere verkoopprijzen en dus op lagere winsten te rekenen."

Dat is duidelijke taal, Mijnheer de Voorzitter.

(De heer Janssen: Gaat U nog even door!)

Met betrekking tot de vaststelling van de contante waarde zegt het rapport:

(Sandkuyl.)

„de vraag of de contante waarde van 3.35% van de toekomstige winsten gelijk is aan *f* 13.800.000 kan bevestigend worden beantwoord, indien op een verkoopprijs van *f* 170,11 per quintaal kan worden gerekend."

En nu de conclusie van het rapport, Mijnheer de Voorzitter, t.w.:

„Uit ons rapport blijkt, dat wij ingevolge de methode, welke wij bij de behandeling van het onderhavige vraagstuk hebben toegepast, den meest onberekenbaren en in zijn gevolgen voor de uiteindelijke resultaten der bedrijven meest belangrijken factor, namelijk den toekomstigen prijs van het product, grootendeels hebben kunnen uitsluiten. Op het punt waar tenslotte deze factor moest worden ingeschakeld was de invloed daarvan voor de gevolgde redeneering tot een naar verhouding niet zeer grooten omvang teruggebracht."

Mijnheer de Voorzitter! Deze beschouwingen en alle imponderabilia en ponderabilia, die ik in eersten termijn heb ontwikkeld waren voor mij aanleiding te zeggen, dat uit dit rapport mijns inziens valt af te leiden, dat de fusie in 's lands belang is.

De heer Janssen heeft zooeven van dit spreekgestoelte nog de aandacht gevestigd op het speculatief karakter van de voorgenomen fusie. Hij heeft daarbij gezegd: wij weten eigenlijk niet of die fusie in 's lands belang is. Ja Mijnheer de Voorzitter, wanneer het als een paal boven water stond dat de fusie in 's lands belang is als dit luxe clarius was, dan zouden wij er hier niet meer over behoeven te praten, doch het spreekt toch vanzelf, dat aan een dergelijk project van grooten en grootschen omvang verschillende kanten zitten, die naar beide richtingen kunnen uitslaan.

De heer Janssen heeft er verder ook op gewezen, dat in het rapport-Limperg de aandacht erop wordt gevestigd, dat de omstandigheden voortdurend kunnen wisselen. Natuurlijk, Mijnheer de Voorzitter! Iederen dag kan de marktsituatie bij wijze van spreken een ander beeld geven. Nu is voor mij echter van groot belang, dat een bedrijf als Billiton met zijn uitstekende organisatie zich veel sneller op die gewijzigde omstandigheden zal kunnen instellen en daarop reageeren dan een bedrijf als dat van Bangka. En nu ten aanzien van het speculatieve karakter nog een andere opmerking, die ik reeds in eersten termijn in het geding heb gebracht, maar die van ontzaglijk groote beteekenis is; daarom wil ik haar nog even aanhalen. In verband met de verhouding 90 : 10 moet men niet vergeten, dat het land ten opzichte van Billiton, Singkep, Riouw en de nevenbedrijven, wat zijn participatie betreft van een aandeel van 62½% klimt tot 90%.

(De heer Janssen: Daarmede is reeds in onze beeijfering rekening gehouden. Daarop behoeft dus niet nogmaals de aandacht te worden gevestigd.)

Ik kom thans tot de berekening van den heer Janssen betreffende zijn gedachte, dat indien de fusie in 1935 een fait accompli zou zijn geweest, deze dan voor het land nadeel zou hebben opgeleverd. De geachte Regeeringsgemachtige heeft in zijn rede aangetoond, dat het verlies van *f* 275 000 zooals de heer Janssen het voorstelde, teruggebracht moet worden tot *f* 100 000. Maar jammer genoeg legde de Regeeringsgemachtigde zijn beeijfering niet over. Uit hetgeen hij medegedeeld heeft weten wij tenminste echter, dat hij ook rekening gehouden heeft met de gemaakte reserveeringen en met het feit, dat de in Nederland door de Billiton Mij. betaalde dividend- en tantièmebelasting geheel aan Ned. Indië ten goede komt.

Ik ben echter van oordeel, dat daardoor nog niet met alle factoren is gewerkt, waarmede men hier te doen heeft en het is daarom wel de moeite waard hierbij nog even stil te staan.

(De heer Janssen: Vindt U het juist, dat met een en ander rekening is gehouden?)

Daar zal ik den heer Janssen straks op antwoorden.

Daarbij zou ik in de eerste plaats willen onderstrepen, dat volgens den Regeeringsgemachtigde en ook mijn eigen beeijferingen, een berekening voor het jaar 1936, opgesteld geheel overeenkomstig de door den heer Janssen voor 1935 toegepaste methode, tot uitkomst geeft, dat het land in geval van fusie een belangrijk bedrag meer winst zou hebben getoucheerd dan thans.

(De heer Janssen: Dat zijn voorloopige cijfers, die niets zeggen.)

Voorloopige cijfers ten aanzien van Bangka, definitieve cijfers ten aanzien van Billiton. Nu zegt de heer Janssen wel, dat hij een berekening over 1936 achterwege heeft gelaten, omdat over dat jaar nog slechts voorloopige cijfers bekend zijn, maar dit neemt toch niet weg, dat het door den Regeeringsgemachtigde gesignaleerde feit niet zonder beteekenis is. Het blijkt immers wel dat, wanneer de verhouding tusschen de winsten van het Bangka Tinwinningsbedrijf en de Billiton Maatschappij zou zijn, zooals uit de voorloopige cijfers over 1936 blijkt, de fusie een voordeel voor het land zou hebben opgeleverd, dat ongeveer even groot is als het door den heer Janssen over 1935 berekende nadeel, althans wanneer men die berekening op analoge wijze opzet.

(De heer Van Ardenne: En het quotum?)

Dat laat ik buiten beschouwing.

(De heer Van Ardenne: Dat mag niet.)

Uiteraard had de heer Janssen met reserveeringen en dividend- en tantième-belasting rekening moeten houden.

Ten aanzien van de dividend- en tantième-belasting is dit duidelijk, maar wat betreft de reserves zou ik er op willen wijzen, dat deze even goed winst zijn als het bedrag, dat tot uitkeering is gekomen, en de reserveeringen volledig voor aandeelhouders beschikbaar blijven.

Behalve de zoo juist genoemde factoren zijn er echter nog enkele andere, welke bij een vergelijkende beeijfering tot uitdrukking moeten worden gebracht.

De heer Janssen is uitgegaan van het door de Billiton Mij. gereserveerde bedrag voor vennootschapsbelasting, maar hierdoor wordt bij een vergelijking met de winst welke de Venit na de fusie zal maken, rekening gehouden met het verschil tusschen de fiscale- en de bedrijfs verlies- en winstrekening en dat is niet juist. Men dient voor vennootschapsbelasting in aanmerking te nemen een bedrag gelijkstaande met 20% van de bedrijfswinst, zooals deze uit de verlies- en winstrekening blijkt.

Verder dient men behalve met de vennootschapsbelasting en de dividend- en tantième-belasting welke door de Billiton Mij. verschuldigd is, tevens rekening te houden met de bedragen, welke door de Sitem voor deze belastingen moeten worden voldaan, terwijl uit den aard der zaak de uitkeering van de Sitem aan de Billiton Mij., begrepen in het winstcijfer van de Billiton Mij. moet worden vervangen door de bedrijfswinst der Sitem, omdat deze maatschappij na de fusie zal liquideeren en de winst daarna geheel in de winst der Venit zal zijn begrepen.

Vervolgens dient men ook in aanmerking te nemen dat de Billiton Mij. en het Bangka Tinwinning Bedrijf een geheel verschillende afschrijvingspolitiek volgen. De afschrijvingen zullen na de fusie uit den aard der zaak veel meer op gelijke basis plaats hebben, zoodat men bij het maken van winstvergelijkingen dit element eveneens in de berekening moet verdisconteeren.

Wat de vennootschapsbelasting betreft, is het al herhaaldelijk betoogd, dat een vennootschapsbelasting van 20 % onhoudbaar is; dat een handhaving van een belasting van een vijfde deel van de winst op den duur niet wel mogelijk is.

Stelt men nu echter een calculatie op, waarbij met al het voorgaande rekening is gehouden en de afschrijving globaal op 5% is gesteld, terwijl de vennootschapsbelasting nog op 20% is aangenomen — hetgeen op den duur noodwendig moet dalen —, dan is de uitkomst hiervan, dat de fusie op basis van de winstcijfers over 1935 voor het land een voordeel van *f* 96 000 oplevert, waarbij dus nog heelemaal niet

(Sandkuyl.)
in aanmerking is genomen, dat het land tengevolge van de fusie nog extra voordeelen zullen toevloeien, waarover ik in eersten termijn al uitvoerig heb gesproken.

(De heer Janssen: Er kan met cijfers veel gedaan worden.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier cijfers en berekeningen voor mij; daarvoor sta ik in. Ik zou het op prijs stellen, wanneer die als noot in de handelingen zouden kunnen worden opgenomen.

De **Voorzitter**: Wanneer ze niet te omvangrijk zijn, heb ik daartegen geen bezwaar. [1])

[1]) **Vergelijkende winstcijfers vóór en na de fusie op basis van de winstcijfers over 1935.**

A. Winst G. M. B. volgens V. & W. rekening		ƒ 3 766 000
Waarvan dividend Sitem		„ 380 000
Winst G. M. B. zonder Sitem		ƒ 3 386 000
Bij: Reserve voor vennootschapsbelasting		„ 800 000
		ƒ 4 186 000
Winst Sitem volgens V. & W. rekening	ƒ 464 000	
Bij: Reserve voor vennootschapsbelasting	„ 80 000	
		„ 544 000
Gerectificeerde winst der G. M. B.		ƒ 4 730 000
Winst Bangka inclusief rente		„ 14 417 000
		ƒ 19 147 000
Afschrijving Bangka	ƒ 602 000	
„ G. M. B.	„ 1 472 000	
„ Sitem	„ 106 000	
		„ 2 180 000
Winst Bangka en Billiton vóór afschrijving		ƒ 21 327 000
Af: Afschrijving 5% v/h inbrengkapitaal (deze afwijking van de kapitaalbedragen, waarover in werkelijkheid over 1935 is afgeschreven, doet in beginsel niet aan de waarde der berekening af. Het inbrengkapitaal is het eenige officieele gegeven omtrent de waardeverhoudingen van de bezittingen der ondernemingen)		„ 1 405 000
		ƒ 19 922 000
Hiervan 20% vennootschapsbelasting		„ 3 984 000
		ƒ 15 938 000
Div.- en Tant. belasting incl. landsopcenten		„ 406 000
		ƒ 15 532 000
Hiervan Billiton Maatschappij 10%		„ 1 553 000
Resteert voor den Staat		ƒ 13 979 000
Vermeerderd met V. B.	ƒ 3 984 000	
plus aandeel voor Ned.-Indië in D. T. B. (90%)	„ 365 000	
		„ 4 349 000
		ƒ 18 328 000
B. Winst Bangka vóór afschrijving:		
ƒ 14 417 000 + ƒ 602 000		ƒ 15 019 000
Afschrijving ad 5% v/h inbrengkapitaal		„ 731 000
		ƒ 14 288 000
Gerectificeerde winst G. M. B. vóór afschrijving	ƒ 4 730 000	
Afschrijving (incl. Sitem)	„ 1 578 000	
	ƒ 6 308 000	
Afschrijving 5% v/h inbrengkapitaal	„ 674 000	
	ƒ 5 634 000	
Vennootschapsbelasting	„ 1 127 000	
	ƒ 4 507 000	
Div.- en Tant. Belasting incl. landsopcenten	„ 115 000	
	ƒ 4 392 000	
Hiervan aan den Staat 5/8		ƒ 2 745 000
vermeerderd met V. B.	ƒ 1 127 000	
plus aandeel Ned.-Indië in D. T.B. (62½%)	„ 72 000	
		„ 1 199 000
		ƒ 3 944 000
		ƒ 18 232 000
Bij fusie had de opbrengst voor den Staat dus meer bedragen		ƒ 96 000

De heer **Sandkuyl**: Ze zijn niet omvangrijk, Mijnheer de Voorzitter!

Nu wil ik met het voorgaande niet zeggen, dat aan mijn berekening heelemaal niet meer zou kunnen worden getornd; als men nog dieper op de zaak ingaat, kunnen er wellicht nog verschillende punten naar voren worden gebracht, waardoor de calculatie nog weer een kleine wijziging zal ondergaan, maar ik meen in ieder geval hiermede te hebben aangetoond, dat die berekening uit zal komen op een winst van ƒ 94 000 voor het land meer dan wanneer er geen fusie was geweest.

Zooals ik zooeven opmerkte, is bij het opstellen van de vergelijking van de winsten voor en na de fusie op basis van de cijfers over 1935 nog heelemaal geen rekening gehouden met de extra-voordeelen, welke uit de samensmelting der twee bedrijven zullen voortvloeien. De heer Janssen heeft als zijn oordeel te kennen gegeven, dat de winstvermeerdering alleen mogelijk zal zijn door kostprijsverlaging, maar de Regeeringsgemachtigde heeft er zeer terecht de aandacht op gevestigd, dat dit te eng is gezien; immers, een belangrijk terrein voor grootere winstmogelijkheden is gelegen op het gebied van de verkooporganisatie en dit is een punt, dat ik wel zeer bijzonder aan mijn geachte medeleden voor oogen wil houden.

(De heer Janssen: Het kan ook zonder fusie.)

De Billiton Verkooporganisatie is immers in staat geweest voor de productie van de Billiton Maatschappij een hoogeren prijs te bedingen dan het land voor de zijne en dit wijst erop, dat dit verkoopbedrijf veel meer efficiënt werkt dan dat van den staat, ...

(De heer Van Ardenne: Is dat altijd zoo geweest?)

..... zoodat na de fusie het land zal kunnen profiteeren van de grootere koopmanschap, welke de Billiton Maatschappij heeft getoond te bezitten.

Dit geeft mij tevens aanleiding er op te wijzen, dat men dit bij het in beschouwing nemen van den tinprijs te London evenmin uit het oog mag verliezen. Het is blijkbaar mogelijk met de Londen-prijzen tot basis meer of minder voordeelige condities te bedingen en deze gelegenheid is, naar wij van den Regeeringsgemachtigde hebben vernomen, beter door de Billiton Maatschappij benut dan door het land. Door de mogelijkheid te scheppen, dat het land in het vervolg van de hoogere prijzen profiteert, zal dus eerder nog dan te verwachten is, voldaan kunnen worden aan de voorwaarde, dat de prijs boven 170 gulden blijft.

In dit verband wil ik er ook nog eens de aandacht op vestigen dat in het rapport-Limperg de mogelijkheid, dat door fusie, dat wil zeggen als rechtstreeks gevolg daarvan, de kostprijs een verlaging zal ondergaan en de opbrengst een vermeerdering zal vertoonen, niet tot uitdrukking komt. Het rapport kon zich daarover moeilijk uitspreken, omdat dit niet begrepen was in de verstrekte opdracht en trouwens ook verder ging dan van een accountant mag worden verwacht, maar dit neemt niet weg, dat bij de beoordeeling van het voor en tegen van het ontwerp deze mogelijkheden een overheerschende rol spelen. Ik twijfel er geen oogenblik aan, dat door de fusie, meer gepreciseerd door de bedrijfsvoering van de Billiton Maatschappij het Bangka-bedrijf nog goedkooper zal kunnen werken dan

(Sandkuyl.)

mogelijk zal zijn, wanneer het zelfstandig zal blijven en de opbrengstprijzen gunstig zullen worden beïnvloed.

Men heeft zich afgevraagd of hetzelfde ook niet zou zijn, te bereiken langs den weg van de zelfstandigmaking van het landsbedrijf, maar ik ben het volkomen met de Regeering eens, dat men op die wijze lang niet voldoende en afdoende kan ingrijpen. Hier staat de Volksraad echter voor een heel moeilijke positie — dat is ook uit de beschouwingen wel duidelijk gebleken — omdat de merites van het fusievoorstel boven een zelfstandigheid als sommige van mijn medeleden voor oogen staat alleen op de juiste waarde kan worden geschat door een handelsman, die in de praktijk herhaaldelijk de voordeelen van de ongebondenheid van het particuliere bedrijf aan hoogere en controleerende instanties van nabij heeft leeren kennen.

Het fusieontwerp, maar alleen dat, voldoet aan alle voorwaarden om te geraken tot een onvoorwaardelijke samenwerking tusschen Bangka en Billiton op zoodanige wijze, dat 's lands belang in geen enkel opzicht geschaad wordt en aanmerkelijke voordeelen worden verkregen.

Men zal mij tegenwerpen, dat ten aanzien van de productiepolitiek overeenstemming tusschen Bangka en Billiton bereikbaar is. Misschien is dat zoo, maar in ieder geval: onderhandelingen kosten tijd en vaak heel veel tijd en dat tijdverlies kost geld, wat dus neerkomt op een nadeel voor het land.

Bovendien zou langs dien weg toch nooit meer dan een compromis te bereiken zijn.

Wat de verkoopspolitiek betreft, de Regeering heeft reeds verklaard, dat de omstandigheid, dat de verkoop van de Nederlandsch-Indische productie tot nu toe niet in één hand vereenigd was, het land reeds groot en zeer groot nadeel bezorgd heeft; men had ook hier wel weer streven naar samenwerking, maar het is volstrekt onvermijdelijk, dat de beste bedrijven elkaar op de markt en bij consumenten als concurrenten ontmoeten.

Voortzetting van de bestaande concurrentie zal noodwendig nadeel voor het land beduiden: fusie zal de tegenstelling wegnemen.

In eersten termijn heb ik reeds gezegd, dat men het fusieontwerp slechts van uit de hoogte kan overzien. Doet men dit, dan zullen er veel bezwaren wegvallen, die op zichzelf gesproken de beschouwing waard zijn. Dit geldt o.a. voor het bezwaar van den heer Van Helsdingen betreffende de zetelkwestie. Ongetwijfeld is dit belangrijk, maar men moet voorzichtig zijn er geen dogma van te maken, want met alle differentie voor mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen, geloof ik, dat hij dit punt heel moeilijk kan beoordeelen. Daarvoor moet men over meer ervaring op dit gebied beschikken en zelf in staat zijn geweest de voordeelen te ondervinden van de aanwezigheid van de leiding van een bedrijf, welke zijn handelsbelangen in Europa heeft, in dat wereldeel.

Ik vrees echter, dat ik hierover niet met den heer Van Helsdingen tot overeenstemming zal kunnen komen, want hij heeft zich wel heel positief uitgelaten. Het is jammer genoeg ook niet mogelijk dit onderwerp hier in den breede te behandelen. Toch wil ik niet nalaten hier als stem uit de praktijk naar voren te brengen, dat in het geval van de op te richten Venit de handelsbelangen, welke in Europa liggen, zoo nauw verbonden zijn aan de geheele bedrijfsvoering, dat voor mij de keus tusschen vestiging der directie in Indië of in Europa geen moeilijke is, en zonder eenigen twijfel aan Europa de voorkeur moet worden gegeven.

Met betrekking tot het bezwaar, dat geen rekening is gehouden met het beëindigen van de G. M. B. in 1948, heeft de Regeeringsgemachtigde gezegd, dat dit niet in aanmerking is genomen, omdat de G. M. B. er redelijkerwijs aanspraak op kan maken dat zij t.z.t. in de gelegenheid wordt gesteld de ontginning van de tinvoorraden op Billiton voort te zetten.

Het is van belang, in dit verband even dieper in te gaan op deze kwestie.

Blijkens de considerans van de wet van 24 April 1924 is de bedoeling van de oprichting der G. M. B. geweest „de verdere exploitatie van de tinlagen op Billiton enz.". Om dit te bereiken is bij art. 2 dier wet, zonder eenige beperking in den tijdsduur, aan de G. M. B. het uitsluitend recht tot opsporing en ontginning verleend. Aangezien de Nederlandsche wet in 1924 het instituut van naamlooze vennootschappen met onbeperkten duur niet kende, is de duur der G.M.B. in art. 3 der statuten, waarvoor in het eerste van regeeringszijde opgemaakte ontwerp 35 jaar was aangenomen, bepaald op 25 jaar. Het „Historisch Overzicht van het ontstaan der G. M. B.", geheel opgemaakt aan de hand van de officieele regeeringsstukken, vermeldt hieromtrent:

> „Mocht later in de praktijk blijken, dat de aangenomen tijdsduur te kort was geweest, dan zou door statutenwijziging daarin op eenvoudige wijze worden voorzien, omdat bij een geslaagd gemengd bedrijf geen politieke bezwaren tegen de verlenging verwacht zouden kunnen worden."

Onder deze omstandigheden kan bezwaarlijk verwacht worden, dat de Billiton Maatschappij bereid zal zijn mede te werken tot een fusie met Bangka, indien daarbij in rekening zou worden gebracht een vermindering van haar winstaandeel in de G. M. B. na 1948.

Maar het zou bovendien ongetwijfeld in het belang van den staat zijn, wanneer de exploitatie op denzelfden voet en onder dezelfde voorwaarden werd voortgezet. Vooreerst omdat daarmede alle mogelijkheid van oneconomische exploitatie in de laatste jaren vóór het einde der overeenkomst zal worden voorkomen en verder omdat bij het niet voortzetten der ontginning op de huidige basis liquidatie der vennootschap zou moeten plaats hebben met alle daarmee gepaard gaande moeilijkheden en uitkeeringen.

Maar bovendien zou het hoogst onbillijk en onverstandig zijn de Billiton Maatschappij de duimschroeven aan te draaien. Onbillijk, omdat op die manier door een goed beheer en daardoor verkregen flinke winsten de Billiton Maatschappij zichzelf de strop van zwaardere condities om den hals zou hebben gelegd. Onverstandig, omdat de prikkel om ook in de laatste jaren van het bestaan van de G. M. B. alle krachten in te spannen niet meer tenvolle aanwezig zou zijn. Ik geloof niet, dat de Billiton Maatschappij zich hiertoe zou willen laten verleiden, maar juist daarom zou het hoogst onbillijk zijn eenerzijds op het begrip van zakenfatsoen te vertrouwen en anderzijds dit te beloonen met het opleggen van zwaardere lasten. Naar mijn meening zou dit een gedragslijn zijn, waaraan het gouvernement niet zijn medewerking zou mogen verleenen. Om dezelfde reden echter zou het onbillijk zijn tegenover de Billiton Maatschappij bij het fusievoorstel en de daarbij bedongen voorwaarden met den levensduur der G. M. B. rekening te houden.

Een ander argument, dat door de tegenstanders der fusie naar voren is gebracht, is de bestaande productieverhouding, ontstaan doordat het Bangkabedrijf, in tegenstelling met andere ondernemingen in binnen- en buitenland, zijn productie in de tijden van hooge tinprijzen niet heeft opgevoerd. Men zegt nu, dat Bangka niet heeft meegedaan aan het prijsbederf en meent dat dit bedrijf daarom aanspraak heeft op een grooter aandeel in de wereldproductie.

De waarheid is echter, dat Bangka indertijd een fout heeft gemaakt door zich de kans te laten ontnemen een zoo stevig mogelijke positie op de wereldmarkt te veroveren. Zulke fouten wreken zich uiteraard het meest in tijden van groote concurrentie; wanneer men om welke reden ook ruimte geeft aan zijn concurrenten, dan zal men later voor het verkrijgen van een grooter aandeel in de markt moeten vechten! Billiton heeft zich een goede positie weten te verwerven. Dit is Indië ten goede gekomen toen het er om ging het quotum voor Nederlandsch-

(Sandkuyl.)

Indië vast te stellen. Het staat immers vast, dat de positie der Indische tinbedrijven in hun geheel beschouwd er slechter voor zouden hebben gestaan, wanneer de Billitonmaatschappij eens hetzelfde had gedaan als Bangka. Het is daarom onbillijk het aandeel van Bangka in de wereldproductie tegen de Billitonmaatschappij uit te spelen.

Hoe dit ook zij, een groot voordeel van de fusie is — zooals ik ook reeds in eersten termijn heb opgemerkt — dat aan alle desiderata betreffende de verdeeling van het aan Indië toegewezen quotum tusschen Bangka en Billiton door de fusie automatisch wordt voldaan.

Dit brengt mij tot een volgend punt, want terwijl men aan den eenen kant niet ongaarne zou zien, dat Bangka een grooter aandeel in de wereldproductie zou mogen leveren, waardoor met de andere producenten ook de Billitonmaatschappij minder zou mogen produceeren, verzet men zich aan den anderen kant tegen de gedachte, dat het na de fusie eventueel mogelijk zou zijn de productie van Billiton te verminderen en die van Bangka op te voeren. Hier ontbreekt de gewenschte consequentie, want het is een onjuiste veronderstelling dat door het overhevelen van een deel van de productie van Billiton naar Bangka, indien dit gewenscht zou worden geacht, de Billitonmaatschappij bijzonder zou worden bevoordeeld.

Deze veronderstelling is door den heer Janssen in eersten termijn gemaakt. Hij vroeg zich namelijk af, of bij overbrenging van b.v. 10% van de productie de Billitonmaatschappij niet eenzelfde percentage van het kostprijsverschil van ongeveer *f* 40 als extra voordeel zou genieten. De Regeeringsgemachtigde is hierop niet ingegaan, maar het lijkt mij toch wel van belang dit punt nog eens onder de oogen te zien.

Wat toch is het geval! Na de fusie zal de Billitonmaatschappij een aandeel van 10% hebben in alle winsten door de Venit in haar bestaan te maken. Wordt het om een of andere reden wenschelijk geoordeeld meer van Bangka en minder van Billiton te produceeren, dan deelt de Billitonmaatschappij dus alleen eerder in de winst, welke met de Bangka-tin is te maken, maar zij maakt geen extra winst. Tegelijk moet daarbij in aanmerking worden genomen, dat de op deze wijze eerder te verkrijgen winst voor het land altijd 9 maal zoo groot zal zijn.

Wat nu betreft het eventueel overhevelen van een gedeelte der productie van Billiton naar Bangka, op zichzelf beschouwd; naar aanleiding van hetgeen ik hieromtrent in eersten termijn heb gezegd heeft de heer de Hoog om een verduidelijking gevraagd. Het gaat hier om de vraag of het verstandige politiek is de goedkoope productie eerder te winnen dan de duurdere.

Ik geloof dat het goed is, hierop nog met een enkel woord terug te komen. Ik heb er stelling tegen genomen, dat men een eventueele vermindering der productie van Billiton met een daarmede gepaard gaande toename van die van Bangka a priori als een voordeel voor de Billitonmaatschappij en een nadeel voor den staat beschouwt. Ik heb daarbij gezegd, dat tegenwoordige zaken meer waard zijn dan toekomstige en dat het dus van belang is de tegenwoordige goederen zoo goedkoop mogelijk te produceeren.

Uit den aard der zaak moet daarbij in het oog worden gehouden, dat een economische exploitatie van de ertsreserves onder alle omstandigheden op den voorgrond moet staan. Roofbouw is nimmer goed te praten en wanneer men er ooit toe zou willen besluiten de exploitatie te beperken tot die ertsen, die met de minst mogelijke kosten kunnen worden gewonnen en de duurdere alle voor de toekomst te bewaren, dan zou ik, verondersteld dat zulk een beslissing mogelijk ware, mij daar stellig tegen verzetten.

Wat ik echter in het bijzonder heb willen belichten is de door de fusie geschapen mogelijkheid de ertsreserves van Billiton en Bangka als één geheel te beschouwen en een plan te ontwerpen, waarbij de productie, welke aan den man kan worden gebracht, met in achtneming van de daaraan te stellen eischen van een economische exploitatie zoo goedkoop mogelijk kan worden gewonnen, waardoor de verdeeling der productie over rijke en minder rijke ertsen niet meer bepaald wordt door den vorm van de onderneming welke de exploitatie verricht.

Ik heb dus niet bedoeld, dat men naar willekeur Bangka en Billiton kan exploiteeren, maar dit: de Venit zal straks, natuurlijk onder contrôle en met goedkeuring van den raad van beheer vrij zijn in haar productie-politiek. Dit zal bijv. medebrengen, dat de plaats van de winning zal worden bepaald door economische factoren, waaronder natuurlijk de marktprijs een bijzonder groote plaats inneemt. Bij een behoorlijke winstmarge zal dit weer leiden tot exploitatie van rijkere, maar ook van een deel der minder rijke ertsafzettingen.

Ten aanzien van het aantal leden van den raad van beheer heeft de Regeering verklaard, dat Zij er geen bezwaar tegen heeft de verhouding te wijzigen van 3:2 in 4:2. In eersten termijn heb ik mij er over uitgesproken, dat mij de eerst gekozen verhouding gelukkig voorkwam. Het spreekt intusschen vanzelf, dat ik mij, nu het voordeel van een klein college behouden blijft, eveneens kan vereenigen met de thans gedachte samenstelling.

Ik hoop, dat ik mijn bedoeling in eersten termijn thans heb verduidelijkt.

(De heer De Hoog: Ik zal u daarop straks antwoorden.)

Een enkel woord zou ik nu nog willen spreken naar aanleiding van de mededeeling van den Regeeringsgemachtigde, dat hij nog niet kon zeggen waartoe het overleg tusschen de Minister van Koloniën en zijn ambtgenoot voor Financiën heeft geleid met betrekking tot de wenschelijk geachte maatregelen om te voorkomen, dat de gemeente 's-Gravenhage door opcenten in de dividend- en tantièmebelasting een deel van de winst der Venit zal ontvangen. Het interesseert mij op het oogenblik zeer sterk wat het standpunt van deze beide bewindslieden is en ik zou het derhalve op prijs stellen een toezegging van de Regeering te verkrijgen, dat al deze maatregelen zullen worden genomen, opdat niet dit deel van de winst der Venit naar Den Haag zal gaan maar Indië ten goede zal komen.

Mijnheer de Voorzitter! Aan het einde gekomen van mijn beschouwingen in tweeden termijn zou ik tenslotte deze vraag willen stellen: Heeft het debat in dezen raad een positief resultaat opgeleverd?

Ik geloof, dat ik deze vraag met een gerust hart bevestigend kan beantwoorden! Voor- en tegenstanders van het ontwerp zijn aan het woord geweest. Men heeft de kostprijzen besproken, het toekomstig prijsverloop, de productieverhoudingen en verschillende andere onderwerpen die in verband met het regeeringsvoorstel een beschouwing waard zijn, alles met het oog daarop om er zich van te vergewissen of de fusie voor- of nadeelig voor het land zal zijn.

Uit den aard der zaak is het niet wel mogelijk aan de hand van de beschikbare gegevens aan te toonen, dat de fusie zonder eenigen twijfel een winst voor het land zal afwerpen; dat zal ook wel niemand vergen. Maar daar staat tegenover, dat ook niemand er, ondanks de daartoe aangewende pogingen in geslaagd is met stelligheid te bewijzen dat de fusie nadeelig zal uitwerken. De overgelegde cijfers en de gehouden beschouwingen zijn zeker niet overtuigend genoeg en kunnen te zeer worden becritiseerd, dan dat zij aanleiding zouden kunnen zijn met een gerust geweten te concludeeren, dat de Regeering de zaak niet juist heeft ingezien en een fout heeft gemaakt met het indienen van het fusievoorstel.

Dit vind ik een positief resultaat van onze discussies, Mijnheer de Voorzitter, want daarmede is dunkt mij het pleit ten gunste van het regeeringsvoorstel beslist!

De Regeering is er op grond van de verkregen inzichten, steunende op haar ervaring, van overtuigd, dat de samen-

(Soangkoepon.)

smelting van alle tinbedrijven in Nederlandsch-Indië in één onderneming tot betere resultaten zal leiden, dan in den huidigen vorm van exploitatie mogelijk is. Het staat wel vast, dat de directie van de Billitonmaatschappij in staat zal zijn, de nieuwe combinatie met zeer groote deskundigheid en met juist koopmanschap te leiden.

De gronden welke voor de fusie sterk pleiten zijn — om deze nog eens te resumeeren — de machtige beteekenis van het verdrijven der tegenstellingen bij productie- en verkooppolitiek, de hooge efficiency bij de leiding en de groote continuïteit in het beheer.

Ik zou daarbij mijn geachten medeleden nog eens de groote verantwoordelijkheid te binnen willen brengen en hun op het hart willen binden, vertrouwen te stellen in de grondigheid, waarmede de Regeering te werk is gegaan en in de uitstekende argumenten, welke Zij met overtuiging in het vuur heeft gebracht teneinde de fusieplannen te verdedigen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Over mijn suggesties heeft het regeeringsantwoord mij ten opzichte van den zetel der „Venit" niet bevredigd. De vestiging van den zetel dezer in te stellen „Venit" zou zeker ten goede komen voor de opvoeding van de hier te lande aanwezige krachten, hetgeen kan leiden tot een gezonde behartiging van eigen belangen dezer gewesten; dit maakt dezen gewesten van lieverlede tot het centrum van handesbeweging. Ook zal dit ten goede komen op het gebied van personeelsvoorziening uit de hier te lande aanwezige krachten. De onafhankelijkheid van deze gewesten op commercieel gebied wordt successievelijk op een gezonde wijze bevorderd en vergroot. De motieven van onze geachte medeleden betreffende de vestiging van dit te stichten gemengd bedrijf kan ik volkomen onderschrijven, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat de vestiging van dit gemend bedrijf synoniem is aan meerdere versterking van 's lands middelen in den vorm van verschillende belastingen. Ik blijf dus nog van oordeel, dat — ondanks de regeeringsverklaringen — met het aanstellen van een deskundigen vertegenwoordiger in Nederland, aan de door de Regeering daartegen aangevoerde bezwaren zeker het best is tegemoet gekomen.

Wat aangaat de tinfusie zelf zou ik nog het volgende willen zeggen:

Uit de gehouden redevoeringen van onze geachte medeleden is toch algemeen erkend, dat op den tegenwoordigen toestand van de bedrijfsvoering van het Bangkatinbedrijf niet meer behoorlijk kan worden voortgebouwd of voortgewerkt. Ieder erkent feitelijk de logheid of mindere soepelheid van dit bedrijf als gevolg van de omstandigheid, dat het te zeer gebonden is aan de bestaande landsbegrooting en landsadministratie, enz. Lezen wij verder een artikel in „de Ochtendpost" van 6 dezer No. 221, onder het opschrift: "Ambtenaren als Tinproducenten" dan bevestigt dit artikel tevens deze meening volkomen. Men wenscht liever het Bangkatinbedrijf als zelfstandig bedrijf om te zetten; doch het pogen in deze richting beteekent toch nog een daad van proefnemingen, waaraan zeker nog groote onzekerheden en risico's zijn verbonden.

Ook op de terzake gehouden betoogen van onze geachte medeleden, de heeren Van Ardenne en Janssen valt nog zeker wat af te dingen, want door den heer Van Ardenne wordt de schade voor het land op ± *f* 400 000 berekend, doch de heer Janssen daarentegen heeft deze schade slechts op *f* 272 000 getaxeerd. Aan welke twee bedragen mogen wij nu de juiste waarde hechten? Deze bedragen heeft men zeker te danken aan onvolledige gegevens. Zoo even kwam ons geacht medelid, de heer Janssen weder tot andere berekening.

Eenige leden hebben bezwaar tegen de zg. bevoordeeling van de Billiton-Maatschappij, welke bevoordeeling in dezen ook beteekent bevoordeeling van het land, doch wanneer de Regeering heeft verklaard en erkend, dat haar uit de praktijk gebleken is, dat deze maatschappij de beste voorwaarden bezit om de belangen van het land op behoorlijke wijze te kunnen behartigen en — zooals ons geacht medelid, de heer Roep heeft gezegd, dat de Regeering wijst, op de concurrentievaardigheid van Billiton, vraag ik mij af, of de door de Billiton-maatschappij te presteeren z.g. goodwill niet behoorlijk behoort te worden gehonoreerd.

Wanneer ons geacht medelid, de heer Sosrohadikoesoemo de volgende woorden zegt:

> „Ook kan het verschuilen achter het zg. specifiek ambtelijk karakter der rapporten en adviezen nog andere beteekenis hebben, nl. dat de Regeering daarmede erkent, dat er in de haar door het Opperbestuur opgelegde overname en verdediging van het aan de orde gestelde voorstel inderdaad vele zwakke punten zijn aan te wijzen, welke door overlegging der rapporten en adviezen zullen worden openbaar gemaakt, waardoor de Volksraad reden te over zal hebben om met groote meerderheid van stemmen een afwijzend advies uit te brengen."

dan vraag ik mij af, waarom dit geacht medelid zoo'n groot wantrouwen heeft gesteld in het beleid der Regeering te dezen opzichte. Ik heb deze vraag gesteld, omdat ons geacht medelid steeds tot degenen behoort, die onvoorwaardelijk een groot vertrouwen stellen in het doen en laten van de Regeering. Bestaat er daartoe aanleiding? Voorzoover mij bekend, Neen, Mijnheer de Voorzitter.

Mijn fractiegenoot, ons geacht medelid, de heer Thamrin heeft het volgende gezegd:

> „Behalve de directe zeggenschap en grootere waarborgen, dat het profijt van het Landsbedrijf ook werkelijk ten bate van Indië komt, hetgeen speciaal van belang is in een kolonie, mag het sociaal belang ook wel een woordje meespreken. Het staatsbedrijf, indien zelfs minder winstgevend dan de particuliere exploitatie, heeft zijn stimuleerenden invloed op soortgelijke particuliere bedrijven inzake loonen, zorg voor gezondheid, zorg voor de werknemers, kortom, al die zorgen voor personeel en gemeenschap, welke bij een particulier bedrijf eerst spreken na veiligheidsstelling van de winstmarge."

Deze woorden zijn mij als uit het hart gegrepen. Juist in dit verband, heb ik mij voor de tinfusie verklaard. Immers de praktijk heeft juist bewezen, dat de Billiton Maatschappij te dezen opzichte geheel de plaats inneemt van het Bankatinbedrijf (staatsbedrijf). Wat men van het staatsbedrijf Bangkatinbedrijf moet verwachten, krijgt men onverplicht, dus uit eigen beweging van de Billiton-maatschappij.

Waar met de bewerkstelligde fusie in werkelijkheid m.i. niets te kort wordt gedaan aan de door ons geacht medelid, den heer Thamrin genoemde directe zeggenschap en grootere waarborgen treedt juist de Billiton-maatschappij te deze aanzien te weten ten aanzien van loonen, zorg voor gezondheid, zorg voor werknemers ons beter tegemoet, dan het Bangkatinbedrijf. Uit de ons toegezonden opgave van de uitbetaalde loonen door het Bangkatinbedrijf en Billiton maatschappij is dit duidelijk geaccentueerd. Wat aangaat de zorg voor de gezondheid en andere sociale zorgen ten aanzien van het personeel en de bevolking moge ik den Volksraad een vertaling voorlezen van een mij ter hand gesteld stuk, dat tot vertolking van het algemeen gevoelen der Bangkasche bevolking kan dienen.

De **Voorzitter**: Kan het niet als noot aan de Handelingen worden toegevoegd?

De heer **Soangkoepon**: Zeker, Mijnheer de Voorzitter. [1])

---

[1]) Uit het land van peper en tin.

Het gewest Bangka wordt tot dusverre beschouwd als een verbanningsoord. Echter geheel ten onrechte, immers de millioenen, welke uit de

(Soangkoepon.)

In dit stuk is, naar ik meen, de in deze noot naar voren gebrachte uiteenzettingen aangetoond op welke overwegingen het bezwaar van de bevolking steunt tegen staatsexploitatie. De vraag rijst thans of diezelfde bevolking het beter zal hebben bij particuliere exploitatie. Ten einde dit te kunnen beoordeelen heeft men vergelijkingen te trekken, natuurlijk tuschen gelijksoortige eenheden. Daartoe richt de bevolking het oog op het naburig eiland Billiton met gelijke klimatologische, geologische en economische gesteldheid als Bangka, welk eiland geëxploiteerd wordt door de Billiton-Maatschappij, die de tinwinning beoefent.

Deze vergelijking valt naar het inzien van den Bankanees niet in het voordeel van staatsexploitatie. Niet alleen, dat de bevolking voor de door de Maatschappij benoodigde gronden volledig wordt schadeloos gesteld en dat niet meer produceerende mijnen geëgaliseerd worden althans niet tot waterplassen geschapen, doch ook op sociaal gebied worden ten behoeve van de bevolking aanzienlijke bedragen beschikbaar gesteld. Ten bewijze hiervan moge ik verwijzen naar het Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië afl. 11 Deel 70, 1930, waarin onder het hoofd „De medische verzorging van het eiland Billiton" door Dr. E. R. A. Luyke Roshott, een uitvoerige beschrijving voorkomt aangaande deze materie.

Tot dat doel wordt door gemelde maatschappij een bedrag van *f* 750 000 in uitgave gesteld en bij de bank belegd, ten einde uit de rente daarvan de kosten van de medische hulp aan de bevolking te kunnen bestrijden. In welk schril licht staat hiertegenover de weigering van de Bangkatinwinning voor het verstrekken van electrische stroom aan de missigit en voor de uitbreiding van het lichtnet ten behoeve van de eenigste (Particuliere) H.I.S. van het heele eiland Bangka.

Het ligt niet in hun bedoeling hiermede te zeggen, dat door de Bangkatin absoluut niets wordt gedaan op medisch gebied ten behoeve der bevolking van Bangka. Verre daarvan.

---

opbrengst van de tin worden verkregen, komen geheel als directe bate in 's Lands kas.

De peper, in den handel meer bekend als Muntok-peper, beslaat 80% van de wereldconsumptie. Dat ook deze vrij aanzienlijke bedragen aan uitvoerrecht en andere belastingen de schatkist ten goede komen, behoeft geen nader betoog.

Thans is het eiland gekomen in het middelpunt der publieke belangstelling en wel als gevolg van de plannen der Regeering om de exploitatie van de tin samen te smelten met die van de Billiton-Maatschappij. Alsdan zal het tinbedrijf ophouden Staatsbedrijf te zijn. Door de linksche partij, zoowel in den Volksraad als in de Staten-Generaal, zijn hiertegen bezwaren ingebracht. Uiteraard moeten ook wij erkennen, dat Staatsbedrijf in het belang van 's lands financiën verre de voorkeur verdient boven particulier bedrijf. Doch de bevolking zelve, die met haar beide beenen in het bedrijf staat, is van een geheel andere meening.

Wij zullen laten rusten de kwestie van de verhoogingen van de zoutprijzen en die van de post- en zegelwaarden, welke zeker niet tot aanmoediging dienen voor verdere steun in de richting van Staatsbedrijf, zij toch voelen dagelijks aan den lijve het nadeel van Staatsexploitatie. Hoofdzakelijk berust het bezwaar in de verkorting om niet te spreken van algeheele afwezigheid hunner rechten op de gronden (Agrarische). Om niet te spreken van de vele soesahs, die de relaties van elken landbouwer met de ambtenaren van den Dienst der Bangkatinwinning, na zich slepen; zoo huiverig als ze zijn voor aanrakingen met Gezagsapparaten als zoodanig zij het personeel van dien dienst aanmerken.

De Agrarische rechten van den Bankanees is geregeld bij Stbl. 1923 No. 508 juncto Stbl. 1927 No. 194, welke practisch hierop neerkomt, dat de bevolking den bodem kan exploiteeren, zoolang als het tinbedrijf daarover nog niet wenscht te beschikken. Zoodra zulks plaats heeft is hij verplicht den grond die hij occupeert, aan dien dienst af te staan. Er werd alsdan een commissie aangewezen voor de taxatie van al hetgeen zich op dien grond bevindt. Van de resultaten dezer bevinding hangt het af, welk bedrag aan den occupant als schadeloosstelling moet worden uitgekeerd. Met andere woorden, bevinden zich toevalligerwijze geen aanplantingen, bijv. na afloop eener oogst, dan wel heeft het perceel gediend tot weide- of bleekveld, dan wordt geen schadeloosstelling uitbetaald. Deze onbillijkheid valt te meer in het oog daar als leden van het comité worden aangewezen personen, die op landbouwkundig gebied geen expert zijn, d.z. de Mijnbouwkundig opzichter, de Chineesche werkmeester, en de Gegading of de Depati (kamponghoofden), die in den regel het belang van den Lande voorstaan, welk belang pal staat tegenover het volksbelang. Het ware o.i. aan te bevelen de leden van dit Comité te requireeren uit personeel van de Landbouwvoorlichtingsdienst.

Kortom de bevolking heeft nimmer profijt gehad van het Staatsbedrijf. Hoewel jaarlijks in de begrooting van dezen dienst een vrij aanzienlijk bedrag ten bate van „sociale doeleinden" wordt opgebracht, heeft de Inheemsche bevolking daarvan nooit profijt gehad. Deze post wordt voor een groot gedeelte benut voor subsidies aan sociëteiten, tennis- en zwemclubs en leesgezelschappen, ten behoeve der Europeanen.

Terwijl die sociëteiten gratis, over electrische stroom mogen beschikken ten behoeve van verlichting en frigidaires, mogen de missigits niet eens voor een klein gedeelte over dit voorrecht beschikken. Zelfs niet toen uit de Inlandsche bevolking het verzoek daartoe werd gedaan, waarbij werd aangetoond, dat de waarde van het maandgebruik dier missigit nog niet het weekverbruik van de sociëteiten evenaart. Ook toen door het bestuur der Inheemsche vereeniging Setia Oetama in het belang van de door haar opgerichte H. I. S. het verzoek werd gedaan het lichtnet ook tot aan den weg, waaraan het schoolgebouw gelegen is uit te breiden werd door den Dienst der Bangkatin geantwoord, dat in verband met de hooge kosten daaraan niet kon worden voldaan. Deze kosten n.b. bedroegen niet meer dan *f* 300. Een uitgave ineens, welke toch ook zou rendeeren, daar ongetwijfeld alle aan dien weg wonende ingezetenen van dat lichtnet zouden gebruik maken.

Ter illustratie van bovenstaande bewering, dat de Bangkatin niets over heeft voor de bevolking, moge het volgende strekken.

Te Muntok heeft deze dienst een eigen waterleiding, echter hebben alleen de Europeesche ingezetenen het recht op aansluiting, terwijl bij wijze van gunst aan niet-Europeanen wordt toegestaan daarvan te profiteeren voorzoover hunne woningen gelegen zijn aan de wegen, waarlangs de hoofdleidingen gelegen zijn. Op het door de bevolking daartoe gedane verzoek werd afwijzend beschikt. Men vindt dat de rivieren en waterwegen voor de bevolking voldoende water oplevert. Welke waarde op hygiënisch gebied deze watervoorziening voor de bevolking heeft, moge blijken uit de bij herhaling uitbrekende typhusexplosie in Muntok, welke vele menschenlevens hebben gekost. Aan de zuidkust van Bangka ligt het visschersplaatsje Bakam, dat met andere plaatsen van dit eiland alleen over zee communicatie heeft. Ten einde beter afzet van hun vischoogst te kunnen verzekeren, werd door deze visschers vergunning verzocht tot den aanleg op eigen kosten van een voetpad van genoemde plaats tot aan den grooten weg, welke Toboali en Koba verbindt. En zulks om hun in de gelegenheid te stellen de visch per handkarretjes (éénwielige handkarretjes) naar de groote weg te vervoeren en aldaar over te laden op de vele vrachtauto's, die de bovengenoemde twee hoofdplaatsen met elkaar verbinden en alwaar de visch een afzetgebied zou kunnen vinden. Ook op dit verzoek werd ongunstig beschikt, en wel uitsluitend, omdat de weg alsdan de houtskoolbranderij van de Bangkatin zou moeten passeeren. Ergo het belang van den dienst staat boven dat van het volk. Eerst nadat als gevolg van de inkrimping van den dienst de branderij gesloten werd, werd de vergunning tot den wegaanleg verleend. De door de Bangkatin verlaten mijnen worden geheel aan hun lot overgelaten, waardoor het eiland Bangka bezaaid is met diverse meertjes en waterplassen, die even zoovele broeihaarden vormen voor anopheles muskieten en krokodillen.

Doch om terug te komen op algeheele afwezigheid van agrarische rechten wordt het navolgende aangehaald. Hoewel het agrarische reglement voor Bangka althans ten aanzien van de beperkingen voor occupatie alleen spreekt van gronden gelegen buiten de Inlandsche gemeentekampongs wordt deze regeling ook met volle kracht toegepast op de gronden binnen de kampongs, ja zelfs binnen de hoofdplaats der afdeeling, hoewel die gronden niet ten nutte komen van de Bangkatin. Als voorbeeld uit velen mogen strekken:

a. aan den ..... weg, gelegen in het centrum der stad, tegenover de Residentswoning, aangrenzende aan het perceel van de volkscredietbank ligt een stuk grond, geoccupeerd door Djenal, Hanafi Asbat en nog twee andere personen. Het geviel nu, dat een der vele vermogende Chineezen te Pangkalpinang zin kreeg in bedoeld stuk grond, ten einde daarop een modern hotelgebouw op te richten. Den eigenaren werd zonder meer aangezegd, dat zij die gronden hebben af te staan tegen de getaxeerde prijzen van de daarop staande aanplantingen en bebouwingen. Dat deze taxatie niet bijzonder hoog is geweest moge blijken uit het feit, dat de grond van Djenal in pand was bij de volkscredietbank en na de afgifte aan dien Chinees de ontvangen schadeloosstellingen niet toereikend bleken om bedoelde pandschuld te voldoen. Men verlieze niet uit het oog, dat de taxaties der afdeelingsbanken steeds aan den lagen kant zijn. Verder ligt achter 's Lands kas, dus in het centrum der stad Pangkalpinang een stuk grond toebehoorende aan den Maleier Aroep.

Deze had het daarop staand plankenhuis afgebroken om dat te vervangen door een nieuw halfsteenen gebouw. Daartoe werd reeds door hem aangevangen met het leggen van het fundament. Aroep heeft evenwel buiten den waard, i.c. den Gewestelijk Secretaris gerekend. Deze oordeelde dat bedoelde grond wel eens noodig zou kunnen zijn voor eventueele uitbreiding van 's Lands kas en als gevolg daarvan werd Aroep verplicht zijn grond af te staan tegen een schadeloosstelling overeenkomende met de door hem gedane uitgaven ten behoeve van het fundament. En dat terwijl naast 's Lands kas, grenzende aan het Residentiekantoor een uitgestrektheid onbebouwde Gouvernementsgrond gelegen is, voldoende voor een groot kantoorgebouw.

(Sosrohadikoesoemo.)

De verschillende geneeshkeeren van dit landsbedrijf zijn tevens belast met den Burgerlijken geneeskundigen dienst. De instructies dezer geneesheeren zijn evenwel zoodanig, dat zij eerst dan bijstand aan particulieren kunnen verleenen, indien na de behandeling van het personeel van de Bangkatin, nog tijd voor particuliere praktijk overschiet. Voor het overige is de verstrekking van hulp aan medicijnen dermate bureaucratisch, dat practisch de deur tot die geneesheeren voor de bevolking slechts op een nauwe kier staat.

Frappant nu is de omstandigheid, toen naar aanleiding van den noodkreet der Bangkaneezen een der vrij gekomen Indisch artsen daar wenschte te practiseeren hem door de politie te Muntok op haar last verboden werd aan den wal te stappen, zoodat genoemd Indisch arts via Palembang de terugreis naar Batavia aanvaardde. De politie werd daartoe in staat gesteld door de toen juist ingevoerde beperkende reisregeling in dat gewest.

Eerst na ingediend protest hiertegen door het hoofd van den D. V. G. en een der bezwaren van dien arts bij den procureur-generaal werd het hem vergund zich te Pangkalpinang te vestigen.

Mijnheer de Voorzitter! De in dit ontwerpwet tot stand te brengen Naamlooze Vennootschap geeft mijns inziens de volgende voordeelen:

a. praktisch met behoud van dezelfde zeggenschap en waarborgen voor het land en 's lands belang wordt het Bangkatinbedrijf van de begrootings- en administratieve rompslomp bevrijd, waardoor hierin soepelheid op commercieele basis wordt verkregen;

b. door de samensmelting van de hier te lande bestaande tinmaatschappijen zal de tinpositie van deze landen onafwijsbaar sterker worden, omdat ze beheerscht wordt door het spreekwoord: „Eendracht maakt macht";

c. van de verkregen kennis en efficiency van de directie van de Billiton wordt ruim gebruik gemaakt ten voordeele van beide partijen;

d. tegen een eventueele concurrentie met de tinproducenten in het buitenland kan Nederlandsch-Indië door deze samengesmolten kracht beter het hoofd bieden;

e. waar de praktijk heeft bewezen, dat de Billiton maatschappij haar personeel beter bezoldigd en de bevolking beter tegemoetkomt dan het Bangkatinbedrijf, zal dit standpunt of beginsel zeker ten goede komen aan werknemers en bevolking;

f. het belang van de Billiton maatschappij is ook het landsbelang, omdat het land voor 5/8 daarin geinteresseerd is; zoodat dit versterking van kracht voor het land moet beteekenen;

g. de bevolkingsbelangen van Bangka en Billiton worden beter gediend en beschermd.

Mijnheer de Voorzitter! Er is geen stelsel in de wereld, waaraan geen gebreken kleven; dit zijn trouwens de kenmerken van menschelijken arbeid, doch wanneer dit gemengde bedrijf op de voorgestelde wijze op eerlijke basis wordt voortgezet, dan vertrouw ik wel, dat dit groote voordeelen, zoowel economisch als financieel voor het land zal brengen. Ook de Billitonmaatschappij zal onafwijsbaar mede voordeelen genieten, doch daartegen zijn mijns inziens redelijke bezwaren in te brengen; het doel van deze maatschappij is immers ook om winsten te behalen en wat verder van eminent belang is, de belangen van de betrokken Inheemsche bevolking zijn daarmede volkomen gebaat.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Aan mijn rede in tweeden termijn moge allereerst voorafgaan de verklaring mijnerzijds, dat ik het principe huldig, over een onderwerp zoo min mogelijk ten tweeden male het woord te voeren. Tot mijn leedwezen moet ik ditmaal van dat principe afwijken, niet alleen omdat de Regeering mij in haar antwoord in tweeden termijn niet heeft kunnen overtuigen van de juistheid harer inzichten om ten voordeele van het land het Bangkatinbedrijf in den vervolge te doen exploiteeren door particulieren, maar ook omdat de wijze, waarop de Regeering heeft gemeend de verschillende sprekers te moeten beantwoorden, mij heeft gedwongen om in tweeden termijn mede het woord te voeren. Ook aan Uw verzoek, Mijnheer de Voorzitter, om niet in herhalingen te vervallen, zal heel moeilijk kunnen worden voldaan, wijl het door de Regeering gegeven mondelinge antwoord het enkele sprekers bepaald onmogelijk gemaakt heeft, aan Uw overigens zeer billijk verlangen tegemoet te komen.

Thans overgaande tot het wederom in beschouwing nemen van het voorliggende ontwerp van wet wil ik allereerst ingaan op de door den geachten Regeeringsgemachtigde afgelegde verklaring n.l. dat mijn bewering niet juist is geweest, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat een afwijzend advies heeft uitgebracht. Ik wil van deze verklaring gaarne goede nota nemen, doch de geachte Regeeringsgemachtigde duide het mij niet euvel wanneer ik hier pretendeer, dat de oorspronkelijke adviezen van genoemden departementschef zeer beslist afwijzend moeten hebben geluid. Was toch dit advies van den beginne of gunstig geweest, de Regeering had dit fusievoorstel reeds lang bij den Volksraad aanhangig gemaakt. De kwestie dateert immers niet van vandaag of gisteren, doch reeds van eenige jaren her. De Regeering zal toch niet kunnen ontkennen, dat er van den beginne af tot ongeveer begin September 1936 een diepgaand meeningsverschil inzake de onderwerpelijke kwestie heeft bestaan tusschen Nederland en Indië. Dat ondanks de afwijzende adviezen van den gouvernements accountantsdienst — ik bezig hier met opzet den meervoudsvorm, Mijnheer de Voorzitter, — uiteindelijk de directeur van Verkeer en Waterstaat en ten slotte ook de Raad van Indië op een in begin September 1936 daartoe speciaal belegde vergadering hebben besloten, zich neder te leggen bij den vanuit het Plein uitgeoefenden drang om coûte que coûte de tinfusie tot stand te brengen, behoeft voor ons, leden van het door U, Mijnheer de Voorzitter, voorgezeten college, nog geen reden te zijn om aan bedoelden drang gevolg te geven. Wanneer ik dan mijn in eersten termijn bekend gesteld standpunt handhaaf, zoo stel ik er prijs op, dat nota worde genomen van hetgeen ik hier ga zeggen.

De reden, waarom ik blijf weigeren aan het voorliggend wetsontwerp mijn stem te geven, mag niet gezocht worden in de overweging, dat ik het opperbestuur ervan verdenk de Billitonmaatschappij opzettelijk te willen bevoordeelen, doch uitsluitend in de consideratie, neen, de overtuiging, dat, gelijk ik in eersten termijn reeds naar voren heb gebracht, het zich laat aanzien, dat de meerdere opbrengsten, die men door het binnenhalen van de concurrentievaardigheid van de Billitonmaatschappij in de eerste jaren zal krijgen, niet zullen opwegen tegen de groote nadeelen, die de fusie bij daling van de tinprijzen in de toekomst zal hebben. Het heeft mij wel bijzonder gefrappeerd, dat de Regeering tot nu toe heeft nagelaten, ons een beeld voor te hangen, hoe bij dalende tinprijzen de situatie voor het land zal zijn, eenerzijds, wanneer tot fusie wordt overgegaan, anderzijds, wanneer beide bedrijven gescheiden blijven. Ook is de Regeering in gebreke gebleven hier bekend te stellen, wie in feite met betrekking tot het fusievoorstel het initiatief wel heeft genomen. Ik wil aannemen, dat de Minister van Koloniën in deze de initiatiefnemer is geweest en dat de drijfveeren van Zijne Excellentie om de fusieplannen à travers door te voeren, ondanks de groote tegenkanting, die Zij tot voor kort uit Indië heeft ondervonden, uitsluitend moeten worden gezocht in de overweging, dat er ten spoedigste een middel moet worden gevonden, om niet alleen het moederland te ontheffen van de moreele verplichting Indië nog verder financieel bij te springen, maar ook om een versnelde aflossing der Indische schuld reeds in de naaste toe-

(Sosrohadikoesoemo.)
komst mogelijk te maken. Maar, indien deze mijn veronderstelling juist mocht zijn, is het voor mij bepaald onbegrijpelijk, waarom de Minister in het extra-uitvoerrecht slechts een overbruggingsmaatregel heeft willen zien en niet tevens een middel om Indië in staat te stellen om ook zonder verderen financieelen steun van het moederland een doelmatige welvaartspolitiek te voeren. Ik blijf het daarom betreuren, dat het voor het extra uitvoerrecht vastgestelde percentage alleen op de begrootingscijfers moet worden gebaseerd. Een verhoogd uitvoerrecht tot 4% en voor langeren duur dan 15 maanden, gelijk door het College van Gedelegeerden is aangenomen, zou, zonder dat daarbij groote uitgaven behoeven te worden gedaan, de Indische schatkist ook kunnen stijven, terwijl bij doorvoering van de fusieplannen tegenover meerdere ontvangsten bij stabiliseering en bij oploopen van de tinprijzen meerdere winstaandeelen aan het G. M. B. moeten worden afgedragen. Moge dit door den Minister gevolgde financieel beleid voor het moederland zeer aan te bevelen zijn, voor Indië, dat reeds een aanpassingspolitiek à outrance heeft toegepast — wat zeker niet van Nederland kan worden gezegd — kan ik het niet juist achten.

Bij den aanvang van mijn rede in tweeden termijn heb ik gezegd, dat het regeeringsantwoord ons hier en daar heeft genoopt in herhaling te vervallen. Ter adstructie daarvan het volgende.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft bij de bestrijding van de door enkele leden van dit college geopperde mogelijkheid, dat het Billitonbedrijf algeheel zal worden stopgezet en overgeheveld naar het Bangkabedrijf, ook mijn naam in één adem genoemd met die van mijn geachte medeleden, de heeren Janssen en De Hoog. Bij interruptie ben ik hiertegen reeds opgekomen. Ik heb in eersten termijn juist gezegd — stenografisch verslag vlz. 3233 —, dat ik volgaarne wil aannemen, dat men niet tot algeheele stopzetting van het Billitonbedrijf zal overgaan, maar dat het toch zoo goed als zeker is, dat een deel van de Billitonproductie zal worden overgeheveld naar Bangka om reden een economische bedrijfspolitiek nu eenmaal eischt, dat de productie van tin tegen lagen kostprijs zal moeten worden opgevoerd tegen gelijktijdige vermindering van de productie van tin tegen hoogen kostprijs. Wanneer nu de Regeering tegen mijn zienswijze vermeende te moeten opkomen, dan is het wel zeer bevreemdend, dat de Regeering zich ook niet te weer heeft gesteld tegen den verdediger van het regeeringsvoorstel, den heer Sandkuyl. Want ook de heer Sandkuyl, het geachte lid, dat de fusieplannen op de hem eigen wijze in bescherming heeft genomen, heeft de door mij naar voren gebrachte exploitatiepolitiek aangemerkt als de meest aanbevelenswaardige. Men leze in dit verband maar de blz. 3220 t/m 3224 van het Stenografisch Verslag.

Heeft niet juist de heer Sandkuyl, die de kwestie van den kant van den zakenman heeft bekeken, hier gepretendeerd, dat de mogelijkheid, de gewraakte arbeidsmethode toe te passen — nl. het winnen zooveel mogelijk van tin uit de goedkoopere ertslagen — in beginsel juist een van de allergrootste attracties van het fusieplan vormt?

Is de Regeering dan soms van meening, dat de hier door haar medestander geponeerde stelling niet juist kan zijn, wijl zulks noodwendig zal moeten leiden tot een volgens haar ongewenschte wijze van exploitatie? De Regeering heeft echter gemeend, terzake niet in het krijt te moeten treden met den heer Sandkuyl. Maar dan is de vraag gewettigd, waarom zij mijn door den heer Sandkuyl absoluut gedeelde zienswijze wel heeft bestreden. Ook de raad van beheer, zelfs in zijn gewijzigde samenstelling, zal de door mij bedoelde exploitatiepolitiek als de meest juiste aanmerken en ook aanvaarden.

Ook de door mij gestelde vraag, wat de Regeering wel heeft bedoeld met het verkrijgen van lagere kostprijzen nà de totstandkoming der fusie heeft de Regeering kalmweg onbeant-

(Van Helsdingen.)
woord gelaten. Ik moge de Regeering ten deze nogmaals beleefd verwijzen naar het zaakbetrekkelijk deel mijner rede in eersten termijn, voorkomend op pag. 3234 van het Stenografisch Verslag.

En wat aangaat de bestrijding van de idee om van het Bangkatinbedrijf een zelfstandig bedrijf te maken, zij opgemerkt, dat ik deze bestrijding niet gelukkig nòch overtuigend vind. Niet gelukkig, omdat het vanzelfsprekend moet worden geacht, dat het niet in de bedoeling van den heer De Hoog kan hebben gelegen om de door den heer Staargaard ten aanzien van het S.S.-bedrijf ontworpen artikelen straks ook toe te passen op het Bangkabedrijf. Het spreekt toch wel vanzelf, dat de heer De Hoog slechts heeft gesuggereerd om aan het Bangkabedrijf een zelfstandigheid te schenken in den geest van het plan-Staargaard. En wanneer der Regeering geen enkel staatsbedrijf, dat op commercieelen voet geschoeid en dus daardoor op efficiënte wijze kan werken, bekend is, zoo moge ik haar verwijzen naar de landsaoutchoucbedrijven.

Het doet mij genoegen, hedenochtend uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde van Economische Zaken te hebben vernomen, dat ook hij, dat is dus de Regeering, de meening is toegedaan, dat het land in staat is thee- en caoutchoucondernemingen naar behooren te exploiteeren en tot ontwikkeling te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil deze gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder de Regeering dank te zeggen voor haar tegemoetkomende houding ten aanzien van de samenstelling van den raad van beheer.

Voor de verklaring, dat de Regeering geen bezwaar heeft tegen het benoemen van een Inheemsch deskundige in den raad van beheer is het moment om der Regeering mijn erkentelijkheid te betuigen, nog lang niet aangebroken. Voor het geacht medelid, den heer Soangkoepon, zou deze regeeringsverklaring wellicht een reden te meer zijn, zich ten aanzien der fusieplannen met grooter enthousiasme aan de zijde der Regeering te scharen. Voor mij heeft de verklaring nog geen praktische beteekenis, omdat ik weet, dat de bereidverklaring vooralsnog niet kan resulteeren in een realiseering daarvan. De eerste Inheemsche tindeskundige moet nog in opleiding worden genomen, althans wanneer de bedrijfsleiding straks genegen is een Inheemsche in den staf op te nemen.

De Regeering kan dus, zonder gevaar reeds spoedig te worden herinnerd aan de inlossing der gedane belofte, den heer Soangkoepon tegemoettreden.

Wat tenslotte aangaat de suggestie van ons geacht medelid, den heer Kerstens, om de behandeling van het aanhangige voorstel tot de hoofdzitting op te schorten en een tweetal commissies ter nadere voorlichting van den Volsraad te benoemen, zij medegedeeld, dat ik met de Regeering van meening ben, dat van een hernieuwd commissoriaal onderzoek geen nut kan worden verwacht, zoodat ik een eventueel door den heer Kerstens in te dienen motie bezwaarlijk kan steunen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn rede in tweeden termijn aanvangen met een woord van dank aan den geachten Regeeringsgemachtigde voor de breedvoerige beantwoording van de door mij gestelde vragen en gemaakte opmerkingen.

Ik begrijp heel goed de moeilijke positie, waarin de Regeering verkeert, waar Zij gebonden is aan de aanwijzingen der Kroon. Een typisch voorbeeld van die gebondenheid is, dat mijn suggestie, om in art. 9 in plaats van de woorden „niet-bindende voordracht" te lezen den term „aanbeveling" door de Regeering sympathiek wordt gevonden, doch dat door de Indische Regeering zelfs over een zoo onnoozele wijziging geen beslissing kan worden genomen, maar de Nederlandsche regeering hierin moet worden gekend.

Het zelfde geldt ten aanzien van het Nederlandsch onderdaanschap in art. 11. De Regeering heeft daaromtrent mede-

(Van Helsdingen.)

gedeeld, dat een en ander onder de aandacht van de Nederlandsche Regeering zal worden gebracht.

Dat een wijziging in de samenstelling van den raad van beheer — waarvoor ik overigens gaarne de Regeering dank zeg — uit den aard der zaak een nadere bespreking met het Opperbestuur vorderde, is te begrijpen. Maar alles tezamen genomen is het overigens niet te verwonderen, dat het antwoord van de Regeering op de verschillende vragen niet altijd bevredigend kon zijn. Zoo is het ook met de verschillende bezwaren, die ik naar voren heb gebracht; deze zijn door de Indische regeering niet ondervangen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in tweeden termijn volstaan met het regeeringsantwoord op den voet te volgen en mij in hoofdzaak bepalen tot hetgeen de Regeering over mijn opmerkingen te berde heeft gebracht.

Over hetgeen mijn geachte medeleden, die in eersten termijn na mij hebben gesproken, ter sprake hebben gebracht, zal ik niet het woord voeren. Het spijt mij, dat ik heb moeten constateeren, dat in de rede van den heer Thamrin een buitengewoon sterk element van wantrouwen aan den dag is getreden, alsof het opperbestuur de opzettelijke bevoordeeling van Billiton zich hierbij voor oogen stelde. In dit opzicht stel ik mij geheel op het standpunt van den heer Sosrohadikoesomo, waar hij dat wantrouwen ten eenenmale uitschakelde.

Als wij een klemmend betoog houden en aandrang op de Regeering uitoefenen tot zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf, dan spreekt de Regeering daar in eersten termijn bijna niet over, maar koppelt haar opmerkingen vast aan een gedachte door den heer De Hoog naar voren gebracht, n.l. over het plan-Staargaard. De Regeering zegt dan, dat het plan-Staargaard voor de zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf minder geëigend is. Maar de voorstanders van een losmaking van het bestaande bedrijf van de staatsbemoeienis en de administratie en begrootingsvoorschriften richten zich heelemaal niet op het plan-Staargaard, aan dat plan zijn we toch niet getrouwd? Dit mag misschien wenschelijk zijn geweest voor een min of meer sociaal bedrijf als de S. S., omdat daarbij ook andere belangen in aanmerking moeten worden genomen, maar voor een zuiver winstbedrijf als de Bangkatinwinning zou mijns inziens het volkomen losmaken van het bedrijf van de belemmerende staatsbemoeienis op haar plaats zijn geweest. Daarom hebben wij ook bepleit, dat men het Bangkabedrijf in een aparate naamlooze vennootschap zou onderbrengen. In dit opzicht heb ik ook gesproken over het „koopen" van een deskundige leiding. Nu zegt de Regeering, dat het op die wijze niet goedkooper zal uitkomen. Wanneer echter de fusie er komt, zal het bedrag voor de directie te betalen stellig goedkooper uitkomen zoo meent Zij. Men kan hieromtrent natuurlijk van opinie verschillen en ik betwijfel de juistheid van deze uitspraak der Regeering. Wij zouden bij mijn oplossing in elk geval het voordeel krijgen, dat ten aanzien van dit bedrijf bij de particuliere inkomens van de directieleden geen cumulatie zou plaats hebben. Bovendien staan tegenover het eventueel duurder worden andere financieele voordeelen voor Indië.

De Regeering zegt voorts, dat de heeren De Iongh en Wellenstein zich beijverd hebben om te komen tot de zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf. Ik geloof echter niet, dat deze pogingen hebben geresulteerd in het voorbrengen van bepaalde voorstellen in die richting.

De Regeering zegt, dat bij het brengen van het bedrijf in een naamlooze vennootschap niet zal worden bereikt het samenbrengen van alle Indische tinbelangen in één lichaam. Ik moet evenwel opmerken, dat de Regeering hierbij volkomen onbeantwoord heeft gelaten mijn suggestie of het niet mogelijk zou zijn geweest, om nadat het Bangkabedrijf was gemaakt tot een naamlooze vennootschap, te komen tot één verkooporganisatie voor de beide afzonderlijke bedrijven, zoodat wij gekregen zouden hebben een kartelvorming, een bepaalde belangengemeenschap terwijl wij nu te maken hebben met een trust.

Ik heb verder gevraagd, of inderdaad het voordeel van het tinfront en de daarmede verband houdende tin-restrictie vaststond. Door andere sprekers is n.l. zeer uitdrukkelijk op den voorgrond gesteld, dat door dit tinfront de prijzen worden hoog gehouden, waardoor de drang om tot een „Ersatz" te komen veel sterker zal zijn en dat Bangka bijna den laagsten kostprijs heeft, zoodat inderdaad de concurrentievaardigheid van het bedrijf boven elken twijfel verheven is. Door verschillende sprekers is verder gewezen op het artikel van Ir. Leger. Dit zijn allemaal factoren, die mij nog niet zoo zeker doen zijn, dat inderdaad de restrictie van het tinbedrijf zoo verbazend veel voordeel brengt.

Op mijn opmerkingen ten aanzien van het gemengd bedrijf en de verhouding van 50 : 50 als zijnde de meest normale, wordt door de Regeering geantwoord, dat dit principe ook ten aanzien van het Gebeo niet is gehandhaafd. Ik meen, dat dit voorbeeld minder juist moet worden genoemd, wijl er bij het Gebeo niet alleen was een centrale Regeering, welke deel uitmaakt van het gemengd bedrijf, maar daarbij voor een niet gering deel ook andere overheidsorganen — West-Java, Bandoeng — betrokken zijn.

De Regeering heeft evenmin geantwoord op mijn opmerking naar aanleiding van de beperking, gelegen in de opdracht voor het onderzoek-Limperg, n.l. dat dit kantoor moest onderzoeken of een kapitaalverdeeling van 90 : 10 „aanvaardbaar" was. Ik heb opgemerkt, dat dit niet hetzelfde was, als wanneer aan het oordeel van dit kantoor de vraag ware onderworpen, welke oplossing in redelijkheid als de beste zou kunnen worden beschouwd.

De Regeering heeft in dit verband van het rapport-Limperg ook medegedeeld.

> „dat de informeele commissie bij de berekening daarvan is uitgegaan van in de toekomst normaal te verwachten loonen en materiaalprijzen waarbij een veilige marge is aangehouden."

Ik mag hier opmerken, dat de berekening van deze informeele commissie dateert van 1934 en gebaseerd was op den goudgulden en den te verwachten opbrengst van *f* 170. Thans echter zijn de cijfers gebaseerd op het pond van *f* 9, dus op de waarde van het papierengeld na de devaluatie.

Het doet mij leed, dat er geheimhouding ten aanzien van het eerste gedeelte van het rapport-Limperg is opgelegd, waardoor ik gedwongen ben, eenige zeer belangrijke reserves, welke in dat rapport aan de orde werden gesteld in openbare behandeling buiten beschouwing te laten; deze reserves zouden wel degelijk eenig licht op de zaak hebben geworpen.

Ten aanzien van de berekening der verhouding heeft de Regeering echter volgens blz. 3331 van het Stenografisch Verslag een opmerking van groote beteekenis gemaakt; de Regeering zegt daar:

> „Met betrekking tot de vragen onder 2 t/m 4, handelende over de aandeelverhouding in de winsten als gevolg van andere productieverdeelingen dan die, welke in het fusieplan als grondslag voor de berekening heeft gediend, deel ik mede, dat die verhouding voor het geval dat de levensduur van de G. M. B. op 12 jaar wordt gesteld en de resteerende G. M. B. ertsreserve geheel aan het land toevalt, 95,4 : 4,6 bedraagt. Voor de veronderstellingen, waarbij wordt aangenomen, dat de beide reserves in hetzelfde aantal jaren nl. resp. 50 en 34 jaren geheel zullen zijn verbruikt, is deze verhouding 92,7 : 7,3."

En dan gaat de Regeering verder en betoogt, dat naar haar oordeel „de door den heer Van Ardenne opgegeven productieverdeelingen geen basis voor de bepaling der waardeverhouding mogen vormen". De verhoudingen echter, die hier aangegeven worden, zijn toch van dien aard, dat ik moet

(Van Helsdingen.)

betwijfelen — zulks op grond van aan mij van particuliere zijde verstrekte gegevens — of deze cijfers geheel juist zijn. Bovendien moet opgemerkt worden, dat weer is uitgegaan van de verhouding 5 : 3 bij het G. M. B., doch strikt genomen was die te gunstig als gevolg van het feit, dat de Regeering zich in 1923 een offer gegroostte om te voorkomen, dat de Billiton Mij. haar afroom-exploitatie-politiek ongehinderd zou voortzetten. Door de meerderheid van Regeeringszijde in den raad van beheer is dit nu onmogelijk geworden en er bestaat geen reden meer, om uit dien hoofde na afloop van de concessie die verhouding te handhaven.

De Regeering heeft ook verklaard, dat het bij expiratie van de concessie volstrekt „te betwijfelen valt, of er in 1948 een redelijke aanleiding zal bestaan, het thans reeds zeer hooge landsaandeel in de opbrengst nog verder op te voeren. Mijnheer de Voorzitter! Het is mij niet recht duidelijk, waarom het land bij een expiratie van de concessie geen grootere voordeelen zou kunnen bedingen. Het G. M. B. heeft na 1948 formeel geenerlei aanspraak meer en zeker niet aanspraak op voordeelen op den ouden voet, ook al heeft zij, zooals de Regeering zegt, „tenvolle aan de gestelde verwachtingen beantwoord". Het bedrijf heeft zeker geen aanspraak op voordeelen, welke het in een vroegere periode uit gunstbetoon van een anderen participant in den schoot zijn geworpen om redenen, welke ik straks reeds noemde.

De gunstige verdeeling is ook een gevolg geweest van de voor de G. M. B., gunstige verdeeling van het Indische quotum, welke ook voor de geheele periode wordt bestendigd.

De Regeering zegt, (blz. 3332 Stenografisch verslag):

> „dat in de restrictiejaren Bangka slechts met inspanning erin geslaagd is het toegewezen quotum te behalen, terwijl in 1936 dit zelfs niet kon worden bereikt."

Ik vraag mij af of dit geheel juist is. In dien tijd zijn toch de voorraden wel degelijk opgeloopen. Alleen voor 1936 is dit juist te achten, maar is dit niet een gevolg van de uiterst doorgevoerde bezuiniging, die toen in dat jaar heeft plaats gevonden? Bangka heeft tijdig de productie ingekrompen om verder prijsbederf tegen te gaan. De andere producenten zijn met de verhoogde productie doorgegaan en zij plukken de goede vruchten, terwijl Bangka, de meest concurrentie-krachtige de wrange gevolgen daarvan trekt. Bovendien gaat men bij deze redeneering altijd nog uit van den bestaanden toestand in het Bangka bedrijf, als landsbedrijf, terwijl in het geheel geen rekening wordt gehouden met de mogelijkheid, dat het Bangkabedrijf niet langer een landsbedrijf zal zijn, maar een N. V., waardoor de productiemogelijkheid door een commercieel beheer sterk zal kunnen worden vergroot. De toestand wordt dan natuurlijk geheel anders.

De Regeering heeft medegedeeld, dat zelfs landen met nog beteekenend lager productieprijs dan Bangka heeft in de restrictie voordeel zien en dat o.a. de Congo is toegetreden.

In het verband kan ik niet goed zien, of de Congo behoort tot de landen, die een lager productieprijs hebben, dan Bangka. Maar wanneer de later tot de tinrestrictie toegetreden maatschappijen een duurder exploitatie hebben, dan is dat uiteraard niet het minste bewijs, van de deugdelijkheid van die restrictie, want de maatschappijen, die duur exploiteeren, zullen nog zeer blij zijn, dat door de tinrestrictie de prijzen van het tin zoo hoog gehouden worden, dat zij met winst kunnen blijven exploiteeren.

Met eenige verwondering heb ik bemerkt, dat de Regeering mededeelt, dat de ervaring geleerd heeft, dat de Billiton verkooporganisatie voor de tin veelal hooger prijzen maakt dan het land.

De Regeering zegt hierbij:

> „Hierbij merk ik op, dat een betere verkoopprijs van slechts een gulden per quintaal bij het aangenomen quotum van 60% een meerdere opbrengst oplevert van rond 2 ton."

De Regeering verschaft ons hierover geen verdere gegevens. Het zou opzichzelf interessant zijn te weten, wat de oorzaak geweest is, dat die particuliere maatschappijen een hooger prijs hebben weten te behalen. Maar ook zonder dat, is dit pleidooi zeer krachtig voor een gemeenschappelijke verkooporganisatie. Dit behoeft daarom nog niet te zijn een pleidooi voor een fusie.

De Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat bij inkrimping van het bedrijf het ontslaan van koelies belangrijk meer kosten met zich brengt, dan het renteverlies door het gedeeltelijk opleggen van het grootmatriaal, en wel op dezen grond:

> „Daar in hoofdzaak met Chineesche contractanten wordt gewerkt, vordert voortijdige verbreking van het verband van dit personeel hooge kosten, terwijl indien de productie, mogelijk reeds na korten tijd, weer verhoogd moet worden, men opnieuw vervalt in hooge wervingskosten."

Wat dit laatste aangaat, treft mij deze opmerking als juist, maar het eerste gedeelte is mij niet duidelijk. Naar mijn meening toch expireeren maandelijks verschillende contracten, die niet zouden behoeven te worden verlengd en dan zou er dus geen sprake zijn van hooge kosten door voortijdige verbreking van die contracten.

De Regeering heeft bij de door mij aangehaalde cijfers van de productie van Bangka van de jaren 1924 tot en met 1928 eenige verbeteringen aangebracht, die ik als juist moet erkennen. De bedragen in mijn rede genoemd voor 1925 en 1926 zijn foutief overgenomen. Een 0 werd bij den betrokken dienst voor een 5 aangezien, maar niettegenstaande die wijziging, die ik hierbij aanbrengt, blijven er toch nog eenige verschillen bestaan tusschen hetgeen de Regeering aanvoert en wat ik gezegd heb.

Naar aanleiding van wat de Regeeringsgemachtigde over de smelterijen heeft aangevoerd wil ik opmerken, dat — naar mij werd verzekerd — de smeltkosten op Bangka niet hooger zijn dan te Arnhem, hetgeen redelijk is omdat de arbeidskosten daar lager zijn en in de tweede plaats, dat de verliezen op Bangka zeer klein zijn, zoodat dus die in Arnhem niet „nog belangrijk kleiner" kunnen zijn. Juist is, dat er moeilijkheden kunnen zijn met het procédé dat daar wordt toegepast — in verband met het niet-aanwezig zijn hier te lande van anthraciet — maar dat het smeltbedrijf op Bangka dat toch goed werkt, zou worden ingekrompen, is toch niet toe te juichen. Ik betreur dit, omdat het zeer wenschelijk zou zijn, wanneer deze vorm van industrie, al is het niet direct een bevolkingsindustrie, maar ze is toch in Indië gevestigd, eerder zou worden aangemoedigd dan het omgekeerde.

Ten aanzien van de vestiging in Indië moet ik verklaren, dat de bewering van de Regeering als zoude er een onverbrekelijk verband bestaan tusschen productie bedrijf en de verkoopsorganisatie, door mij niet in die mate wordt ingezien als door de Regeering, althans dat de directie niet vanzelfsprekend eveneens in Europa behoeft te zijn gevestigd en dat wel degelijk zal kunnen worden volstaan met een behoorlijke, van goede instructies en nieuwe bevoegdheid voorziene vertegenwoordiging. Op mijn vraag ten aanzien van Bolivia en andere tinproduceerende landen heeft de Regeering een antwoord gegeven waaruit is komen vast te staan, dat een maatschappij, die 60% van haar productie uit Bolivia haalt, „kantoor houdt" te Parijs. Dat wil dus niet zeggen, dat daar de „directie", is gevestigd. Wanneer een vertegenwoordiging van het N. V. tinbedrijf Bangka in Den Haag of Londen is gevestigd, houdt zij daar ook kantoor. De naam „directie" zegt weinig en men zou moeten nagaan, wat bij die anderen onder het begrip „directie" wordt verstaan. Bij ons echter heeft „directie" een zeer bepaalde beteekenis, n.l. dat de geheele leiding van het bedrijf bij de directie berust en dat er dus een zeer uitvoerige correspondentie zal moeten

(Van Helsdingen.)

plaats hebben tusschen het exploitatie-bedrijf hier te lande en de directie ginds en de beslissing over het geheele bedrijf in haar handen is gelegd.

In het Bataviaasch Nieuwsblad van 6 dezer heeft een lezenswaardig artikel gestaan over de directie in Indië. Ik zal niet het citaat aanhalen, dat in dat artikel wordt gegeven uit een artikel dat in de Javabode verscheen, hoewel ook in dat citaat veel waarheid schuilt. Maar ik wil wel wijzen op de uitspraak in het Bataviaasch Nieuwsblad, dat in vele gevallen een noodelooze last wordt gelegd op het bedrijf, dat men zich bij de directies maar al te vaak vastklemt aan de financieele resultaten der ondernemingen en dat bij moeilijkheden de meest dwaze instructies vanuit Nederland kunnen worden gegeven, dat het toenemende gebruik van radiotelefonie de bedilzucht in Nederland recht evenredig doet toenemen en dat daardoor onnoodige en zelf schadelijke inmenging van vele directies plaats heeft, dat er een neiging bestaat om de dagelijksche leiding als het ware uit handen te nemen van den vertegenwoordiger ter plaatse. Verder wordt er gezegd:

> „In een land, dat zich geleidelijkaan tot zekere zelfstandigheid ontwikkelt als gevolg van de toename van zijn hulpbronnen en van zijn internationale beteekenis, kan men niet straffeloos het bedrijfsleven vanuit directiekamers in Den Haag „leiden",

een conclusie, waarmede ik volkomen accoord ga. Ik moge in dit verband herinneren — al past hetgeen ik zeggen ga, niet direct op de „huidige" directie der Billitonmaatschappij — aan wat eenige jaren geleden ons vroeger medelid, de heer Schmutzer, zoo met klem naar voren bracht, dat juist door de plaatsing van de directie in Nederland dikwijls zoo ongewenschte arbeidstoestanden in Indië zijn ontstaan.

Met genoegen heb ik van de Regeering vernomen, dat de leden van den raad van beheer van een instructie zullen worden voorzien, terwijl voorts, wanneer door deze leden niet overeenkomstig het regeeringsinzicht wordt gehandeld, zij te allen tijde door den Gouverneur-Generaal kunnen worden ontslagen. Deze opmerking roept vanzelf de vraag bij mij op, hoe de Regeering kan weten, of niet overeenkomstig de instructie gehandeld is. Is daarvoor niet noodig, een extern accountantsonderzoek, is het niet gewenscht, daarvoor bijvoorbeeld de Rekenkamer in te schakelen door toezending van de jaarstukken, zooals bij de landsdiensten geschiedt. Het is wel gewenscht een extern toezicht mogelijk te maken, waar anders de afwijking van de instructie niet aan den dag treedt.

Wat de personeelspolitiek betreft, kan ik de Regeering dankzeggen voor de inderdaad belangrijke toezeggingen, die Zij mij heeft gedaan. Vooral is van belang, dat de Bangkadirectie beslist — althans aanvankelijk — over de geschiktheid van het overgaande personeel. Toch zou ik bij de Regeering met klem willen aandringen op het instellen van een commissie, waarin betrokkenen in evenredige mate vertegenwoordigd zijn, zoodat men krijgt een poging tot ordening van het bedrijf.

Thans nog enkele opmerkingen over eenige artikelen.

De Regeering zegt met betrekking tot art. 9, dat bij de aanwijzing van de leden niet zoozeer het opmaken van de voordracht, als wel de benoeming van beteekenis is, maar daartegenover stel ik, dat in de practijk gewoonlijk de aanbevolene ook benoemd wordt. Wat de opmaking van de aanwijzing betreft, blijf ik van oordeel, dat de leden van de Billitonmaatschappij niet hebben mede te spreken bij de aanbeveling van gouvernementscommissarissen.

Verder acht ik het gewenscht, dat het aanleggen van nieuwe buitenlandsche relaties gebonden wordt aan de goedkeuring van den raad van beheer, daartoe ware artikel 12 aan te vullen. Dat de buitenlandsche relaties thans beperkt zijn, waarborgt niet, dat in de komende 50-jarige periode zij niet grooter in aantal zullen worden en dan zou een

(Thamrin.)

ernstig conflict van belangen wel eens kunnen ontstaan tusschen de belangen der directie en die van de Venit. Voorkomen is ook hier beter dan genezen.

Artikel 17 lijkt mij ook na de verklaring van den geachten Regeeringsgemachtigde onsympathiek; er ligt toch in zekeren zin in verondersteld een kwade trouw bij de Regeering. Bovendien wordt het de Regeering onmogelijk gemaakt een speciale belasting uit andere beweegredenen te heffen. Ik zal dan ook over dit artikel stemming vragen.

Dan wat de publicatie betreft. Ik erken, dat met toezending aan den Volksraad publicatie reeds verzekerd is, maar het kan toch wel gewenscht zijn, dat daarnaast in een handig formaat het jaarverslag wordt gepubliceerd, opdat ook andere belangstellenden daarvan gemakkelijk kennis kunnen nemen.

In verband met artikel 16 wensch ik op te merken, dat de gebezigde terminologie het strikt genomen niet mogelijk maakt, dat interimdividenden worden uitgekeerd. Waar het hier over millioenen gaat, zou het uitkeeren van interimdividenden het land een belangrijke rentebesparing kunnen brengen. Ik zou dus willen vragen, of de Regeering het niet gewenscht acht, dat de redactie zoo gewijzigd wordt, dat de uitkeering van interimdividenden mogelijk wordt.

Ten aanzien van art. 20, Mijnheer de Voorzitter, merk ik op, dat ook na de toelichting van de Regeering de 3% door mij niet redelijk wordt geacht bij liquidatie. Hier is cumulatie van vroeger gereserveerde winsten, waartoe wellicht de liquideerende directie niet heeft medegewerkt. Het lijkt mij, dat hier verlaging tot b.v. 2% zeer gewenscht moet worden geacht.

Ten aanzien van artikel 22 tenslotte dank ik de Regeering voor de nadere toelichting, die hierop gegeven is en dan meen ik, dat nu een voldoende waarborg aanwezig is, dat niet een andere interpretatie gegeven zal worden welke indruischt tegen de belangen van het land. Alle misverstand is daardoor uitgesloten.

Ik eindig mijn opmerkingen met de mededeeling, dat ik ten aanzien van de artikelen 5, 8, 9, 11 en 12 amendementen in den vorm van moties overweeg en dat ik stemming zal vragen over artikel 17.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord is wel heel beknopt geweest. Beknoptheid is overigens wel een deugd, maar zij mag uiteraard geen afbreuk doen aan de zaak waarover het gaat. Aan deze leemte — dat ze dus wèl afbreuk doet aan het geleverde betoog — lijdt het regeeringsantwoord. Het is vluchtig gegleden over tallooze punten en doet afbreuk aan de geleverde argumentatie, althans daar waar geargumenteerd werd. Op vele punten heeft de Regeering gewerkt met uitspraken, niet gevolgd of voorafgegaan door argumentatie. Ik zal hierop nog nader wijzen.

Ik heb uiteraard niet verwacht, dat van regeeringszijde ingegaan zou worden op mijn beschouwing over de rol, die bepaalde regeeringspersonen hebben gespeeld bij het tot stand komen van deze fusieplannen. Het feit is er echter niet te minder om en daarom is het goed, dat het naar voren is gebracht. Waar geen tegenspraak of bevestiging is gekomen op mijn desbetreffende beschouwingen zal ik dit punt thans laten rusten.

Laten wij nu overgaan tot de zakelijke weerlegging van de Regeering, speciaal ten aanzien van de door mij naar voren gebrachte punten. Ik kom dan tot het eerste punt, de bewering van de Regeering, dat er directe aanleiding is voor de fusie.

In de Memorie van Antwoord werd volstaan met het poneeren van de stelling, dat er directe aanleiding aanwezig is, echter zonder eenige argumentatie. Toen ik in eersten termijn vroeg, welke die directe aanleiding zou zijn, aangezien er naar mijn meening geen directe aanleiding aanwezig was

(Thamrin.)

— de restrictie is al zes jaar oud en de concessie van de G. M. B. is pas over twaalf jaar verloopen, terwijl de kostprijs dalende en de verkoopsprijs stijgende is — kreeg ik in eersten termijn ten antwoord, dat het vanzelf spreekt, dat een periode van opbloei van een bedrijf voor een fusie het meest gunstige tijdstip is.

Ik heb mij over dit antwoord verbaasd, niet alleen om zijn nietszeggendheid maar ook om zijn oppervlakkigheid.

Indien men de juistheid aanvaardt, dat een periode van opbloei van een bedrijf het meest gunstige tijdstip voor een fusie is — i.c. het Bangkatinbedrijf — dan geldt dit toch even goed voor het gelijke bedrijf van den andere, i.c. het Billitontinbedrijf, want de opbloei geldt minder het bedrijf als wel het artikel, dat geproduceerd wordt, nl. het tin.

Het bedrijf als zoodanig verkeert, wat Bangka betreft, niet in een periode van opbloei, omdat intern het Bangkabedrijf jarenlang object van bezuiniging is geweest als gevolg van het crisisbeleid over de geheele linie en extern als gevolg van een onvoordeelige toekenning van het standaardquotum, gezien de productiekracht van Bangka. Het eerste argument van den geachten Regeeringsgemachtigde kan dus niet als juist worden aangemerkt.

Het antwoord op het tweede argument betrof de onmogelijkheid om het Bangkabedrijf tot zelfstandig landsbedrijf te maken. Door mij, evenals door den heer De Hoog en anderen werd bepleit de zelfstandigmaking van Bangka, teneinde de bestaande belemmeringen tot een efficient beheer zooveel mogelijk te elimineeren. De geachte Regeeringsgemachtigde is van meening, dat een dergelijk streven een gevaarlijke proefneming zou zijn, omdat het plan-Staargaard, hetwelk als voorbeeld door den heer De Hoog was genoemd, verschillende artikelen bevatte, welke een groote binding met de gouvernementsvoorschriften ten gevolge zouden hebben.

Zelfs de heer Sosrohadikoesoemo wees in een interruptie op de mogelijkheid, dat het plan-Staargaard toch niet tot in alle details gevolgd zal moeten worden en dat vrijheid bestaat om andere meer aan het doel passende artikelen te ontwerpen.

Het antwoord van den Regeeringsgemachtigde in dit opzicht was typeerend. Deze zeide n.l.:

„Door den heer De Hoog is alleen gesproken over het plan — Staargaard."

m.a.w. omdat het plan-Staargaard is genoemd zou daaraan de onvermijdelijke consequentie verbonden zijn, dat ook alle ontworpen artikelen slaafs zouden worden nagevolgd, ook al gold het plan — Staargaard de zelfstandmaking van een S.S. bedrijf en geen tinbedrijf en ook al werden verschillende regelingen ontworpen in verband met den specialen aard van een treinbedrijf.

Het krampachtig vasthouden aan de letter van de gesproken woorden en het niet willen onderkennen van het doel van het gesprokene, kenschetst de zwakte van het argument van den Regeeringsgemachtigde.

Het spreekt vanzelf, dat de heer De Hoog met het ten voorbeeld stellen van het plan-Staargaard bedoelde, dat men langs dien weg tot zelfstandigmaking van een landsbedrijf kan komen en niet bedoeld heeft, dat men het plan — Staargaard tot in alle onderdeelen zou moeten volgen.

Dan, Mijnheer de Voorzitter, komt een vreemdsoortig argument van den Regeeringsgemachtigde.

De Heer Janssen en ik betwijfelden of de voorgenomen fusie op basis van 90 : 10 voor het land wel voordeelig is. Wat antwoord de Regeering hierop? Dat de Regeering zulks wel verwacht, immers op de door ons gestelde vraag antwoordt zij op pagina 3330 van het Stenografisch Verslag:

„of van deze fusie aanmerkelijk financieel voordeel kan worden verwacht, wordt door de Regeering ingestemd."

Allicht zou men de vraag willen stellen, om welke reden die verwachting gekoesterd werd, dan wel een aantasting van door ons naar vorengebrachte stellingen en beeijferingen. Dat was echter geenszins het geval. Het antwoord op de gestelde vraag was van komischen aard en wel dit, dat de Regeering inderdaad aanmerkelijke financieele voordeelen van de fusie verwacht op basis van 90 : 10, omdat — en nu komt het vreemdsoortige argument — de winstverdeeling ook op 90 : 10 is gesteld!

Dus niet een argument waarom de verhouding 90 : 10 voor deelig is, maar een mededeeling, dat die verhouding zoo voordeelig is, omdat de winstverhouding ook 90 : 10 is!

Men kan de redeneering ook omkeeren, om het nietszeggende daarvan aan te toonen en zeggen:

omdat de winstverhouding 90 : 10 is, is dus de fusieverhouding van 90 : 10 voordeelig.

A propos de vraag is of de Regeering het niet logisch vindt, dat men bij een verhouding van 90 : 10 van een bezit ook rechtmatig een winstverdeeling kan claimen van dezelfde verhouding? Het lijkt alsof het niet zoo is, gezien het antwoord op de gestelde vraag.

Mijnheer de Voorzitter. Ten aanzien van de verhouding van 90 : 10 bij de voorgenomen fusie wensch ik een andere berekening te volgen en mij los te maken van den door Limperg opgemaakte opstelling van cijfers welke van vele veronderstellingen is uitgegaan en waarvan de praktijk heeft aangetoond, dat zij thans reeds afwijken van de gestelde normen.

Mijnheer de Voorzitter. Ik heb mij gezet aan een proeve van berekening ter vaststelling van de waardeverhoudingen van beide bedrijven en heb als uitgangspunt genomen de opbrengsten van beide bedrijven in het verleden en de waarde daarvan aan de hand van de getaxeerde ertsreserves. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne de desbetreffende cijfers als noot aan de Handelingen willen zien toegevoegd.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar [1]) en [2]).

[1]) BANGKA.

Periode of jaar	Productie		Globale winst na aftrek van afschrijving en kapitaalrente	
1717 — 1820	± 92.500	ton		
1821 — 1910	± 489.000	„	± *f* 400.000.000	
1911 — 1930	± 332.600	„	± „ 525.000.000	
1931	17.394	„	„ 2.628.476	
1932	11.442	„	„ (—) 1.790.082	Verlies
1933	8.059	„	„ 5.995.853	
1934	11.606	„	„ 7.411.549	
1935	9.919	„	„ 13.209.016	
Totaal	± 972.500	ton	± *f* 950.000.000	
Maximaal per jaar	(1930) 21.941	ton	(1926) *f* 56.242.864	

[2]) BILLITON.

Periode of jaar	Productie		Winst na aftrek afschrijving		
1852 — 1924	± 299.400	ton	± *f* 200.000.000	getaxeerd uit de in deze periode uitgekeerde dividenden (± *f* 85.000.000)	
1925 — 1930	± 71.090	„	„ 87.234.712		
1931	10.786	„	(-) „ 5.239.640	Verlies	
1932	8.404	„	(-) „ 2.298.183	idem	
1933	4.819	„	„ 2.297.701		
1934	4.553	„	„ 2.061.701		
1935	7.649	„	„ 3.766.570		
Totaaal	± 406.700	ton	*f* 290.000.000		
Maximaal per jaar (1930)	± 13.269	ton	(1927) *f* 20.801.838		

(Thamrin.)

De heer **Thamrin**: De Bangkatinwinning heeft vanaf 1821 tot en met 1935 een winst opgeleverd van ± *f* 950 000 00 hegeen per jaar op ongeveer *f* 56 000 000 is te stellen.

Op 1 Januari 1936 bedroegen de reeds aangetoonde ertsreserves 429.158 ton tin met een huidige waarde van rond *f* 850 000 000, waarop een winst van minstens *f* 500 000 000 kan worden getaxeerd. De totale ertsvoorraden van Bangka kunnen zeker op het dubbele der huidige ertsreserves worden gesteld.

Bij de Billiton maatschappij zijn de becijferingen als volgt:

Over de periode van 1852 tot en met 1935 is de winst te stellen op *f* 290 000 000 of op gemiddeld per jaar *f* 20 000 000.

Op 1 Juni 1935 bedroegen de reeds aangetoonde ertsreserves 118.596 ton tin met een huidige waarde van ± *f* 240.000.000, waarop, in verband met de belangrijk lagere rijkdom der terreinen ten opzichte van die van Bangka een winst van *f* 80 000 000 kan worden aangenomen. Aangezien Billiton veel intensiever geexploreerd is dan Bangka is de verhouding tusschen de nog aan te boren ertsreserves en de huidige veel ongunstiger dan bij het staatsbedrijf.

Tot welke verhoudingen leiden nu de door mij overgelegde berekeningen? Het staatsbezit kan als volgt worden gewaardeerd (hierbij wordt eenvoudigheidshalve het Singkepbedrijf buiten beschouwing gelaten; dat is in vergelijking tot de beide andere onbelangrijk. Het weglaten is trouwens voordeelig voor de B.M.):

a. Winstbelang van den Staat:

1.	Winst op de Bankaertsafzettingen, getaxeerd op 2 × de winst van de huidige ertsreserves	*f* 1 000 000 000
2.	Aandeel in de winst op de Billitonerstafzettingen, getaxeerd op 1½ × winst op de huidige erstreserves: ⅝ × *f* 120 000 000	*f* 75 000 000
	Dus totaal	*f* 1 075 000 000

b. Winstbelang der B.M.:

⅜ van de winst op de Billitonertsafzettingen: ⅜ × *f* 120 000 000 *f* 45 000 000

Dat is een verhouding van 24 tot 1, inplaats van 9 tot 1. Bij een gelijk aandeelkapitaal als is voorgesteld zou de Staat dus redelijkerwijze een aandeel van *f* 52 800 000 en de B.M. een aandeel van *f* 2 200 000 toekomen, dus minder dan de helft van wat haar nu wordt toegedacht. Dit wat de financieele basis betreft.

Ik geef toe, dat er ook op deze berekeningen aanmerkingen kunnen worden gemaakt, evenals trouwens op elke berekening, vooral wanneer zij moet gelden voor een lange periode van 60 jaar.

In elk geval is toch wel gebleken, dat een andere berekening dan die door de Regeering is overgelegd ook mogelijk is en dat geenszins vaststaat, dat een verhouding van 90 tot 10 juist is, laat staan dat zij voordeelig is voor den staat.

In mijn slotbeschouwing in eersten termijn haalde ik uit de Economische Statistische Berichten aan een artikel van de hand van Ir. Leger, die aan de hand van cijfermaterieel tot de conclusie kwam, dat Bangka meer gebaat zou zijn door niet deel te nemen aan de tinrestrictie, doch moest overgaan tot concurrentie. De Regeering deelt deze meening niet en in een enkel zinnetje wordt bijna mijn geheel betoog afgemaakt. De Regeeringsgemachtigde zegt immers op blz. 3332 van het Stenografisch Verslag:

> „Ik kan mij geenzins vereeningen met het door den heer Leger gevoerde pleit voor concurrentiestrijd."

Wij zien hier dus geen aantasting van het aangevoerde cijfermateriaal, doch het constateeren slechts van een opinie van tegengesteld karakter; tegenover het neen van den heer Leger staat het ja van den geachten Regeeringsgemachtigde. Op die manier blijft er van gedachtenwisseling dus weinig over. De Regeeringsgemachtigde voelde echter wel, dat hij niet zonder een enkel argument zijn stelling kon poneeren en daarom werd er bij gezegd:

> „De ervaring heeft wel geleerd, dat de restrictie voor het land zeer bevredigende resultaten heeft opgeleverd."

Ik maak bezwaar tegen een dergelijke wijze van argumentatie. Het gegeven betoog is geen argument tegen de door mij gestelde beschouwing. Het gaat er niet om, of de tinrestrictie voor het land al dan niet bevredigende resultaten heeft opgeleverd, doch of het land niet meer gebaat zou zijn, wanneer het tot concurrentie zou zijn overgegaan.

Indien de Regeering een andere meening dan de heer Leger is toegedaan, had Zij het cijfermateriaal van den heer Leger moeten aantasten en ander cijfermateriaal daartegenover moeten stellen. Dat heeft Zij niet gedaan en mist daardoor het recht om het geleverde betoog aan te tasten. Het gegeven antwoord moest dusdanig zijn, dat Zij tot een andere conclusie is gekomen aan de hand van cijfers, desnoods berekende cijfers en opbrengsten ingeval van concurrentie. Nu de Regeering dit nagelaten heeft en een antwoord gaf, dat de debaters op een zijspoor brengt, mist Zij het recht een gedegen betoog, versterkt met cijfers, met een enkelen volzin aan te tasten en te negeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Er is een punt waarop nog even speciaal de aandacht moet worden gevestigd. Tijdens de behandeling in den Volksraad van het wetsontwerp dat tot de overeenkomst heeft geleid, werd voorgesteld te bepalen, dat de zetel van de G.M.B. in Nederlandsch-Indië moest worden gevestigd. Daartegen nam de Billitonmaatschappij een absoluut afwijzende houding aan en wel in dezen zin, dat: indien deze voorwaarde in de wet zou worden opgenomen, de overeenkomst voor haar onaanvaardbaar zou zijn. Waar de overeenkomst zelf zulke belangrijke voordeelen voor de B.M. bevat, blijkt uit dit non possumus wel heel duidelijk welke buitengewone waarde er door deze maatschappij werd gehecht aan het feit, dat door de keuze van den zetel van het gemengde bedrijf in Nederland, dit zou worden onttrokken aan de contrôle van de voornaamste belanghebbende, het Indische gouvernement en de deskundige instantie, den Dienst van den Mijnbouw, die bij die contrôle van voorlichting zou kunnen dienen. Inderdaad het is voor den particulieren deelhebber in een gemengd bedrijf die de directie voert wel zoo aangenaam, dat het toezicht op haar gesties wordt uitgeoefend door een ver van het bedrijf zetelend lichaam, dat zijn kantoor houdt in het gebouw van dezen deelhebber, en van wien het tevens de gegevens krijgt noodig voor de uitoefening van zijn taak. Met de verbeterde technische verbindingen is het tegenwoordig geen bezwaar om de hoofdzetel van een maatschappij in Indië te vestigen, ook al is de verkoopmarkt te Londen gevestigd. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat te London een vertegenwoordiger gevestigd moet zijn.

In dit verband zou ik willen vragen of de verschillende maatschappijen, die ook tin produceeren, hun hoofdzetel hebben buiten het land van productie. Het Regeeringsantwoord vermeld slechts — de heer Van Helsdingen heeft daarop ook gewezen — dat zij hun „zetel" hebben te Parijs, London en Brussel. Maar het gaat er om of zijn hun „hoofdzetel" hebben buiten het land van productie. Is de directie ook in het buitenland gevestigd?

Ik kom nu terug op de rede van den heer Sandkuyl. Bij het aanhooren van die rede leek het mij alsof die nieuwe gezichtspunten zou opleveren. De nalezing gaf mij echter een teleurstelling, omdat die rede feitelijk een herhaling bevat van het betoog van de Regeering, in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord, doch niet met die sterke zeggingschap van de regeeringsformuleering.

Zoo wordt de fusie toegejuicht, omdat volgens den heer Sandkuyl hij geen doorslaggevende argumenten in de rede-

(Thamrin.)

voeringen van de tegenstanders heeft aangetroffen, dat de fusie een nadeel voor het land zou opleveren.

Afgezien van het feit, dat niemand in een toekomstperiode kan zien en uberhaupt niet kan voorspellen, dat de fusie ook voor de toekomst steeds nadeelig zal zijn voor het land, vergeet de heer Sandkuyl, dat de voorstanders hetzelfde verwijt treft niet alleen maar in gebreke is gebleven het bewijsmateriaal daartoe bij te brengen, hetgeen hun plicht is, daar zij de voorstanders tot fusie zijn.

Ook de verhouding in den raad van beheer van 3 : 2 lijkt den heer Sandkuyl heel gelukkig en niet voor wijziging mogelijk zonder benadeeling van een der partijen. Intusschen heeft de Regeering het aantal door de Regeering te benoemen leden van 3 op 4 gebracht. Ook deze nieuwe verhouding zal uiteraard door den heer Sandkuyl gelukkig worden genoemd.

Tot slot het volgende. In het begin van zijn rede zeide de heer Sandkuyl, dat het begrip winstbedrijf dusdanig opgevat moet worden dat de bedrijfsvoering moet plaats hebben met inachtneming van de plichten, welke tegenover de gemeenschap bestaan. In aansluiting aan dit betoog verzekert de heer Sandkuyl in navolging van de Regeering, dat een gedeeltelijke overbrenging van het Billitonbedrijf naar Bangka niet mogelijk zal zijn, gezien den invloed van de regeeringscommissarissen in den raad van beheer. Maar reeds dadelijk bepleit hij dan een gedeeltelijke overbrenging van het Billitonbedrijf naar Bangka: „omdat het immers „uit economisch oogpunt vanzelfsprekend is om de productie „op een zoodanige wijze te regelen, dat het meest economisch „rendement kan worden verkregen. Dit is het eenige richt-„snoer."

Ergens anders heet het, dat het ook in 's lands voordeel moet geacht worden, indien de tinerts: „voor een grooter deel (zal zijn) te produceeren uit goedkoopers ertslagen".

Dan wordt voorts onder de leuze van: „Tegenwoordige goederen zijn meer waard dan toekomstige", in feite een pleidooi geleverd voor roofbouw op groote schaal op Bangka met verlaten van de productie op Billiton, op groote of kleine schaal, aangezien: „uit een oogpunt van economische exploitatie beschouwd moet het immers de tinindustrie van Nederlandsch-Indië in haar geheel genomen, worden betreurd dat niet reeds lang de economisch meest juiste ontginning kan worden toegepast".

Met andere woorden, wanneer beide bedrijven een zijn geworden, zal zoowel uit een oogpunt van grootere en gemakkelijk winbare ertsreserve in Bangka, de tinwinning hierheen verlegd moeten worden, omdat een dergelijke winning economisch beschouwd als de eenig juiste wijze van exploitatie moet worden beschouwd.

De beschouwingen van den heer Sandkuyl gaan dus veel verder dan wat de Regeering beoogt met de fusie. Men kan er van op aan, dat de visie van den heer Sandkuyl het inzicht weergeeft van de leidende kringen der Billiton grootheden en dan zal straks na de fusie bewaarheid worden, hetgeen door vele leden gevreesd wordt, namelijk een gedeeltelijke stopzetting van het Billiton bedrijf ten nadeele van de bevolking en van het werkvolk aldaar.

Thans het Regeeringsvoorstel. Men brengt een fusie tot stand omdat zulks voor het bedrijf voordeelig kan zijn, zoowel voor de productie als voor den afzet. Ten aanzien van de productie heeft Bangka van Billiton niets meer te leeren, wel omgekeerd. De cijfers voor grondverzet en exploitatie zijn voor het Bangka bedrijf over de geheele linie lager.

Blijft dus alleen over de afzet. Op de prijsvorming kan de fusie geen invloed oefenen aangezien deze wordt beheerscht door afzet, internationaal verbruik, kortom, in Londen op de markt. De prijsvorming kan echter worden beinvloed door regeling van den aanvoer van het tin op de

(De Hoog.)

markt. Hiervoor echter is geen fusie noodig. De tin van Bangka wordt verkocht door het gouvernementsverkoopkantoor te 's Gravenhage, die van het G. M. B. de Sitem en de Hollandsche metallurgische Bedrijven door de Nederlandsche Tinhandel maatschappij, welker bezit in aandeelen bestaat uit *f* 80 000 van de G. M. B en *f* 20 000 van de Billiton Maatschappij. In feite zijn er dus slechts twee verkoopkantoren, waarvan er een den staat toebehoort en het andere kantoor voor ⅝ eigendom van den staat is. Wat belet nu den staat, een bepaalde gedragslijn voor te schrijven, zoodanig, dat concurrentie tusschen het gouvernement en de Billitonmaatschappij uitgesloten is? Samenwerking zou hiervoor noodig zijn. Deze is te verkrijgen, desnoods met dwang middels het aandeelenbezit van den staat. Het ontwerp beoogt echter een samensmelting en dat is voor het beoogde doel noodig noch wenschelijk.

Uit hoofde hiervan en ook uit hoofde van andere overwegingen, die ik reeds in eerste termijn aanvoerde, blijft voor ons het fusie-ontwerp onaanvaardbaar.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeërlei opzicht is het regeeringsantwoord voor mij in sommige punten eenigszins teleurstellend geweest. Het eerste punt is dat van de wenschelijkheid der fusie. In eersten termijn heb ik met eenigszins andere woorden naar voren gebracht hetgeen zooeven de heer Thamrin heeft gezegd. De vraag is gesteld, wat het er eigenlijk toe doet, of een partner ook winst maakt, wanneer het gouvernement maar meer winst behaalt dan op het oogenblik. Maar de heer Thamrin wees er terecht op, dat verschillende argumenten, die hier in de zaal naar voren zijn gebracht, eigenlijk door de Regeering, althans op dit punt, niet afdoende zijn weerlegd. Met name heeft Zij mijns inziens niet afdoende aangetoond, dat hier inderdaad kan worden gesproken van een voordeel voor het land, zelfs al bestond er daarnaast een voordeel voor het Billitonbedrijf.

Tegelijk wil ik nog even enkele andere uitspraken van den heer Thamrin onder de loupe nemen. Op het stuk van de vestiging van den zetel der directie neem ik een eenigszins ander standpunt in dan mijn geacht medelid. Wanneer de fusie tot stand komt, zal men hebben de Billitonmaatschappij als directie en zal de zetel vanzelfsprekend in Nederland komen. Maar nu heeft de heer Thamrin, eigenlijk in aansluiting op hetgeen de heer Van Helsdingen gezegd heeft, uitdrukkelijk gevraagd, wat verstaan moet worden onder directie. Inderdaad, voor een goede beantwoording van de vraag zal de Regeering duidelijk moeten weten, wat onder „directie" verstaan wordt. Bij het Bangkabedrijf bijv., hebben wij de directie hier te lande en het verkoopkantoor in Nederland. Nu is het een kwestie van accent, wat men eronder verstaat. Ik neem aan, dat waar de Regeering gesproken heeft over de Congo, men wel degelijk heeft een directie, zooals wij bij de Bangkatinwinning kennen, in de Congo en een directie, zooals de Billitonmaatschappij haar kent, in Brussel. Als de Regeering de vragen van de heeren Van Helsdingen en Thamrin beantwoordt, zal Zij dit duidelijk naar voren moeten laten komen en dan kan daaruit blijken, in hoeverre het een unicum zou zijn, dat men in Indië een directie heeft, die eigenlijk van den tweeden rang is en in Nederland de eigenlijke directie, zooals bij de fusie het geval zal zijn.

Waar ik het antwoord van de Regeering niet bevredigend vond en zeer zeker in sterkere mate dan bij het eerste punt, is het volgende.

In eersten termijn ben ik begonnen met te verklaren, dat mijn actie in principe altijd voor staatsexploitatie is geweest, maar dat wij niet geschroomd hebben, daarvan af te wijken, hetgeen wij het vorige jaar bijv. bij de werken in Midden-Java hebben gedaan.

(De Hoog.)

Bij de fusie moet ik echter allereerst constateeren, dat het zeker allen voorstanders van staatsexploitatie bij dit onderwerp ontzettend lastig is gemaakt, om aan hun voorkeur voor staatsexploitatie gevolg te geven. De geheele Memorie van Toelichting en het geheele regeeringsantwoord in eersten termijn zijn eigenlijk geweest een erkenning van de minderwaardigheid van het Bangkabedrijf tegenover dat van de Billitonmaatschappij en wanneer ik bijv. in herinnering roep, hetgeen de laatste dagen in de bladen verschenen is, omtrent het afschrijven van *f* 2-millioen van overtollige voorraden op Bangka, krijgt men toch werkelijk het idee, dat er bij de Bangkatinwinning heel veel is, dat veranderd kan worden.

Wij hebben bij de behandeling van dit onderwerp telkens aangedrongen op verbetering, want dit is iets, waarmede allen in deze zaal — hetzij men vóór of contra de fusie is — het eens zullen zijn, bij het Bangkatinbedrijf valt nog zeer veel te verbeteren. Is dit ook mogelijk bij de Bangkatinwinning los van de fusie? Moet men de Regeering gelooven, dan is het absoluut onmogelijk. De Regeering wijst alles af. Bespreek ik in dit verband de zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf en breng ik dan, om de gedachten te bepalen, het plan-Staargaard ten aanzien van de S. S. ter sprake, dan is het antwoord zoodanig, dat ik mij door hetgeen mijn geachte medeleden, de heeren Sosrohadikoesoemo en Thamrin, gezegd hebben, eigenlijk ervan ontslagen kan achten, er nog verder op in te gaan. Al zijn wij — om een spreekwijze van den heer Van Helsdingen te volgen — niet aan het plan-Staargaard getrouwd, anderen vinden toch wel dat er heel wat voor te zeggen is, dat een dergelijke organisatie, als door den heer Staargaard bepleit voor het S. S. bedrijf, pasklaar voor het Bangkabedrijf wordt gemaakt.

De Regeering wijst dat alles echter af en zegt, dat het niet mogelijk is en dan staan wij voor een keuze. Als de Regeering zegt, dat Zij niet in staat is, in den toestand der Bangkatinwinning verbetering aan te brengen, dan zal ons, als wij dit als juist aannemen, maar één ding overblijven n.l.: neem dan maar de fusie met de groote voordeelen van meerdere efficiency en een degelijker organisatie dan er schijnt mogelijk te zijn bij de Bangka-tinwinning.

(De heer Thamrin: Of verkoop het bedrijf aan den meestgegadigde!)

De kwestie van den verkoop, waarover de heer Thamrin spreekt, is in strijd met het idee staatsexploitatie, maar zij zou het alternatief zijn ten aanzien van de fusie.

Maar is het wel absoluut waar, dat er geen verbetering kan worden aangebracht, zooals de Regeering verklaart? Wanneer Zij zegt: inderdaad, ik zie geen kans eenige verbetering aan te brengen en om te gaan in de richting, die van verschillende zijden is aangegeven, als Zij zich zulk een brevet van zwakheid geeft, zou ik onmiddellijk voor de fusie stemmen.

Ik ben daarvan echter in het geheel niet zoo overtuigd en ik zou de Regeering nu, aan de hand van hetgeen telkens in deze zaal is gevraagd, willen vragen eerst eens onder de oogen te zien of er werkelijk geen andere mogelijkheid zich voordoet dan wat de Regeering ons voorhoudt.

Ik wil naar aanleiding daarvan nog eens terugkomen op een mededeeling van de Regeering als antwoord op mijn vraag, maar voor ik daartoe overga, zal ik eerst even het antwoord geven, dat ik zooeven den heer Sandkuyl heb beloofd.

De heer Sandkuyl heeft zooeven een uiteenzetting gegeven van wat zijn bedoeling was in eersten termijn en ik zou zeggen, dat hij dan zelf de eenige is geweest die zijn bedoeling in eersten termijn begrepen heeft. Immers verschillende van mijn geachte medeleden hebben een geheel andere conclusie getrokken uit zijn woorden dan hij bedoelde. De heer Sandkuyl heeft gezegd: het is natuurlijk niet mijn bedoeling geweest te adviseeren een soort roofbouwpolitiek te voeren. Ik heb alleen gezegd, dat wij eigenlijk alle tinertsen bijeen krijgen en dat nu een goede regeling voor de exploitatie moet worden getroffen waarvoor de regeeringscommissaris kan zorgen. Nu heeft de Regeering ten aanzien van mijn vraag omtrent het voorschrijven van maatregelen ten aanzien van de exploitatie het volgende geantwoord:

> „Afgescheiden van deze overwegingen" — overwegingen, die ik zelf ook heb aangehaald, nl. dat de Billitonmaatschappij wel haar voordeel erin zou zien, niet haar bedrijf op Billiton stop te zetten — „zal, zooals in de Memorie van Antwoord reeds is gezegd, tegen een ongewenschte productiepolitiek gewaakt worden door de regeeringsvertegenwoordigers in den raad van beheer".

Mijnheer de Voorzitter! Ik — en anderen met mij — hebben hierin eigenlijk een pertinente toezegging van de Regeering gezien ten aanzien van de te volgen politiek, temeer waar de Regeering mij volgens blz. 3337 van het Stenografisch Verslag als volgt antwoordt:

> „Ten slotte wordt in verband met de terzake door den heer De Hoog gestelde vraag medegedeeld, dat de leden van den raad van beheer van een instructie zullen worden voorzien, terwijl voorts, indien door deze leden niet overeenkomstig het regeeringsinzicht wordt gehandeld, zij ten allen tijde door den Gouverneur-Generaal kunnen worden ontslagen."

Met deze toezegging, Mijnheer de Voorzitter, en aan den anderen kant de toezegging, dat gewaakt zal worden tegen een ongewenschte productiepolitiek, dachten wij ons geheel gewaarborgd tegen een uitbuitingspolitiek.

Ik heb in eersten termijn, omdat ik meen, dat dit voor Nederlandsch-Indië zeer zeker de beste politiek is, naarvoren gebracht, dat wanneer men hooge tinprijzen heeft, men toch niet de minder rijke ertsen moet laten loopen en niet moet probeeren zooveel mogelijk winst te halen door alleen de rijke ertsen, in dit geval de Bangka-ertsen te exploiteeren. Ik heb toen voorts gezegd: men neme de ertsen juist door elkaar en neme in dezen haussetijd ook de armere ertsen in exploitatie, waardoor het bedrijf nog voor lange jaren rendeerend kan blijven.

Dit gesteld naast de zooeven aangehaalde toezegging zou dus mijns inziens eigenlijk reeds voldoende zijn. Maar wat blijkt nu uit alle debatten? Dat hier toch een zekere vrees bestaat. Ik wijs hiervoor op hetgeen de heer Van Ardenne heeft gezegd en ook op het laatste punt, dat de heer Janssen naarvoren heeft gebracht. Er schijnt hier toch absoluut niet de noodige zekerheid te bestaan. Hier bestaat integendeel inderdaad de vrees, dat niet gevolgd zal worden een politiek welke in het belang van Nederlandsch-Indië is en dat dit voor lange jaren, ook straks, wanneer het gemengde bedrijf er zou zijn, aannemende, dat het tot stand zal komen, voor Nederlandsch-Indië van belang zal zijn. Nu wil ik komen op de woorden „ongewenschte productiepolitiek". Wat bedoelt de Regeering hiermede? En omgekeerd, als men een gewenschte productiepolitiek wil voeren, moet men in tijden van hoogconjunctuur zooveel mogelijk komen tot het vooral exploiteeren van de rijke ertsen maar dit zou geheel in strijd zijn met hetgeen wij onder het begrip „gewenschte productiepolitiek" verstaan.

Ik zou daarom gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde de pertinente toezegging willen hebben, dat inderdaad onder „gewenschte productiepolitiek" te begrijpen is: een rekening houden met rijkere en armere ertsen, waardoor tot in lange jaren een rendeerend bedrijf kan worden behouden en dat men daar onder niet moet verstaan het in de eerste plaats exploiteeren van rijke ertsen, omdat deze de meeste winst opleveren en de grootste dividenden. Ik zou hierop gaarne — ik zeg het nogmaals, Mijnheer de Voorzitter — een pertinent antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde willen hebben.

(Kerstens.)

Dit punt afgehandeld zijnde, wil ik komen tot een ander punt. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft het in zijn antwoord nog eens herhaald, maar voornamelijk in de Memorie van Antwoord heeft de Regeering pertinent verklaard, dat de Billiton maatschappij een goede en absoluut aanvaardbare personeelspolitiek zal voeren. Ten aanzien van de toezegging, die de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord heeft gedaan, wil ik hier mijn oprechten dank betuigen. Doch hieraan wil ik nog iets toevoegen. Wanneer de Regeering zegt, dat de Billiton maatschappij een behoorlijke personeelspolitiek zal voeren, dan zijn wij daarvan overtuigd en behoeven daaraan geen verdere woorden te besteden. Maar wanneer ik daartegenover stel, dat de Regeeringsgemachtigde dit naar voren bracht als een soort verbetering van den toestand voor het personeel dan zou ik den Regeeringsgemachtigde willen vragen: hoe staat het eigenlijk met de personeelstoestanden op Bangka? Ik zou gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde willen weten, juist in verband met de cijfers, die hij ons heeft gegeven en de politiek, die hij ons heeft uitgelegd als bezielend de Billiton Maatschappij, hoe op het oogenblik deze toestanden in Bangka zijn. Kan de Regeering ons verder mededeelen, wat de cijfers zijn ten aanzien van het administratieve personeel van de Bangkatinwinning? Ik zou het zeer op prijs stellen, wanneer de Regeering in haar antwoord zou willen weergeven, hoe op het oogenblik de bezetting van de administratieve betrekkingen op Bangka is. Dan kunnen wij eerst goed begrijpen, hetgeen de Regeering ons voorstelt als de veel betere personeelspolitiek van de Billiton maatschappij, welke Zij ons thans trouwens reeds in cijfers heeft voorgelegd. Ik zal het dus zeer op prijs stellen een en ander te vernemen want het is voor ons van zeer veel belang te weten, hoe veel beter de personeelpolitiek op Billiton is tegenover die op Bangka, dus tegenover die van een gouvernementsbedrijf, waarop wij eenig toezicht hebben en waarin wij ook nog eenige medezeggenschap hebben.

De heer **Kerstens**: Toen ik in eersten termijn mijn voornemen kenbaar maakte om moties in te dienen tot opschorting der behandeling van het fusie-ontwerp en tot instelling van twee onderzoekingscommissies, rees uit den Volksraad dadelijk het bezwaar, dat ik die moties niet als prealabele kwestie aan de orde had gesteld en dat ik er mee had dienen te komen, vóórdat reeds een geheele termijn van behandeling achter den rug was.

Ik erken de waarde van dit bezwaar, maar toch niet zoo volstrekt als zij die het opperden. Hierbij dient er op gelet te worden, dat juist die eerste termijn tezamen met de schriftelijke gedachtenwisseling mij op het denkbeeld bracht, dat het voorstel nog niet volkomen rijp was voor het Volksraadsadvies.

Vervolgens is er het bezwaar, dat de Regeering in haar eersten termijn tegen de voorgestelde moties uitbracht. Zij verklaarde:

> „de gevraagde commissies zijn overbodig, want er is reeds overvloed van deskundige rapporten."

Ook hierop zeg ik: accoord, maar al weer niet tot den vollen omvang. Bedacht dient te worden, dat de Volksraad van een gedeelte der aanwezige rapporten pas zóó laat inzage kreeg, dat een grondige studie uitgesloten was.

Ik kan tengevolge van den geheelen gang van zaken den indruk niet van mij afzetten, dat

1e. de Minister de fusie zoo snel mogelijk wil doordrijven, en
2e. dat de technische rapporteurs, inclusief de gouvernements-ingenieurs, wel zeer sterke fusie-sympathieën hadden.

Ik blijf er dan ook bij, dat tegen deze overrompelende behandeling doorslag-gevende bezwaren bestaan. Ik vat ze nog even kort samen;

(Voorzitter.)

1e. Wij kunnen kwalijk een zakelijk goed verantwoorde keuze doen, de gegeven cijfers zijn ook zoo moeilijk vergelijkbaar.
2e. Is de fusie eenmaal aangenomen, dan kan ze niet meer ongedaan worden gemaakt, terwijl overhaasting bij een beslissing inzake een millioen-winstbedrijf toch onverantwoord is.
3e. Als de fusie alleen groote voordeelen heeft, is de vraag gewettigd, waarom ze dan niet reeds veel eerder werd voorgesteld.
4e. Er is nu geen tijd en gelegenheid, de derde mogelijkheid van het vraagstuk behoorlijk onder het oog te zien: of n.l. niet door een doelmatige algeheele reorganisatie de meeste bezwaren die tegen de bestaande Bangka-exploitatie worden aangevoerd, uit den weg kunnen worden geruimd, zonder dat wij het heft goeddeels uit handen geven. De Bangkatinwinning is tenslotte geen sociaal-militair overheidsbedrijf als de staatsspoorwegen.

Door de thans voorgestelde tinfusie staat het gouvernement onnoodig al te veel bevoegdheden, al te veel invloed af aan een directie in Nederland.

Zou een grondige reorganisatie niet ineens afdoende helpen om de Bangka-voordeelen voor het land te vergrooten, dan kan over een paar jaar de reorganisatie nog altijd opnieuw bekeken en verder doorgevoerd worden aan de hand der nieuw-verworven ervaringen. En dan kan eventueel zelfs de fusie opnieuw worden voorgesteld. Intusschen kan dan beter beoordeeld worden of het prijsverloop na de groote wereldcrisis wel vergelijkbaar is met dat er vóór. Nu, op dit oogenblik, is die vergelijkbaarheid op zijn minst genomen uiterst problematisch.

Mijnheer de Voorzitter! Daar mij intusschen gebleken is, niet alleen, dat de Volksraad gehouden is, het door de Rijksregeering gevraagde advies op dit wetsontwerp vóór een bepaalden datum uit te brengen en een motie tot uitstel dus buiten de mogelijkheden valt; maar ook, dat de Volksraad niets voelt voor de door mij aangekondigde moties, zal ik deze niet indienen. Mij rest dan slechts, straks een afwijzende stem uit te brengen. Ik blijf echter bevreesd, dat dit voor Indië zoo uiterst gewichtige vraagstuk straks, tengevolge van de omstandigheid dat de minister een op haar laatste beenen loopende Kamer tegenover zich krijgt, die zoo vlak voor de verkiezingen misschien niet de kans wil loopen met den minister in een ernstig conflict te raken, niet de behandeling zal krijgen, waarop het toch aanspraak heeft. En dat ik dus liever gezien zou hebben dat de zaak aangehouden was.

De **Voorzitter**: Ingediend is een motie, door de heeren Van Ardenne, Sosrohadikoesoemo en Soangkoepon, (Ond. **119**, stuk 7) luidende:

> „De Volksraad,
> gehoord de debatten,
> spreekt den wensch uit, dat in artikel 5 van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze Vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)" (Ond. **119** — st. 2) de volgende wijzigingen worden aangebracht:
> In lid (1) wordt het woord „Nederland" vervangen door „Nederlandsch-Indië";
> In lid (2) wordt het woord „Nederlandsch-Indië" vervangen door „Nederland".
>
> Toelichting.
>
> Het komt voorstellers, onder verwijzing naar hun desbetreffende redevoeringen, wenschelijk voor, dat de zetel van dit Indische bedrijf zich in Indië bevindt."

(Voorzitter.)

Deze motie zal worden vermenigvuldigd en rondgedeeld en bij dit onderwerp worden behandeld.

Ik vestig er de aandacht op, dat geen amendementen noch stemmingen over de artikelen mogelijk zijn en verzoek om, wanneer men wenschen eventueel in moties wil neerleggen, deze zoo spoedig mogelijk in te dienen.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid Vrijdag a.s. te antwoorden?

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter:** Dan zal het antwoord op dien dag plaats hebben.

Er moet op worden gerekend, dat Woensdagavond een avondvergadering zal plaats hebben teneinde een begin te maken met den tweeden termijn van de groepsgemeenschapsordonnantie.

De vergadering wordt te 2.41 uur n.m. gesloten.

87ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 16 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur 8.30 voormiddag).

Ingekomen stuk. — Derde aanvullende begrooting betreffende Afd. VIII, Oorlog, voor 1937 (Ond. **138**). — Derde aanvullende begrooting betreffende Afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **122**). — Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**). — Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den legercommandant. — Motie-Soetardjo betreffende de instelling van een Inheemsche militie (Ond. **159** — stuk 1).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 49 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Danoesoegondo, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Prawoto Soemodilogo, Mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Boerstra, Ferwerda, Langeler en De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een bericht van verhindering tot bijwoning der vergadering van het Volksraadslid, den heer Roep.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937. (Ond. **138**.)

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Door verschillende omstandigheden en eigenlijk buiten mijn wil om, zie ik er mij toe genoopt om, telkens wanneer in deze zaal een begrooting met betrekking tot de defensie aan de orde komt, het woord te voeren. Dat is wel lastig, want als leek kan ik op het stuk van de technische problemen die aan verhoogingen als deze, die de Regeering in den vorm van aanvullende begrootingen vraagt, zijn verbonden, moeilijk een oordeel geven en wij van onze zijde kunnen er ons slechts toe bepalen, die zijde van het vraagstuk van verre in beschouwing te nemen. Ik zou willen zeggen, dat wij aan den rand van het vraagstuk zelf blijven, zonder de bevoegdheid en de bekwaamheid te hebben om ons midden in het vraagstuk te plaatsen. Het is naar mijn meening wel noodig, deze inleidende opmerkingen te maken, omdat het grootste gedeelte van mijn betoog toch zal concentreeren op het leger en omdat ik en vele menschen

(Wirjopranoto.)

in en buiten deze zaal van het leger wel niet zooveel afweten, maar niettemin het defensievraagstuk een brandend vraagstuk is, waarvoor men toch een zekere feeling heeft om in het vraagstuk medegetrokken te worden.

Ten aanzien van het defensievraagstuk kan men verder constateeren, dat verschillende bevolkingsgroepen en zelfs verscheidene volkeren ten aanzien van de gebeurtenissen een gevoel aan den dag leggen, waaruit men kan opmaken, dat men aan de hand van de cijfers of aanwijzingen wel niets kan aantoonen, maar toch het gevoel heeft, dat er iets zal komen.

Ik kom dan tot mijn eigenlijke betoog en wil dan allereerst de voorliggende ontwerp-aanvullende begrooting beschouwen in verband met het algemeene budget. Ik bespreek daarbij tegelijkertijd de marine, zoodat ik aanstonds over de aanvullende begrooting voor marine niet meer het woord behoef te vragen.

De **Voorzitter**: Het is alleen de bedoeling, wanneer het opmerkingen van algemeenen aard zijn.

De heer **Wirjopranoto**: Dat ligt inderdaad in mijn voornemen, Mijnheer de Voorzitter!

Gelijk bekend hebben wij in de laatste 4, 5 jaar begrootingen moeten behandelen, die niet wezen op opbouw, maar integendeel in de richting gingen van afbraak van hetgeen in deze landen tot stand was gebracht. Afbraak van wat is opgebouwd is op zichzelf reeds een offer en ten aanzien van het doel van de offers kan bovendien nog verschil van meening bestaan. De machthebbenden, in dit geval de Indische Regeering, geleid door de Regeering in Nederland, in feite dus door den Minister van Koloniën, hebben als primair doel voor de opofferingen niets en niets anders gesteld dan het verkrijgen van een sluitend budget. Wij zijn intusschen 4, 5 jaar verder en de moeizame pogingen ten koste van veel offers hebben niet het resultaat opgeleverd, dat verwacht werd. Tot ons leedwezen zijn wij ondanks de opofferingen niet tot een sluitende begrooting kunnen komen, zij sluit zoogenaamd op papier, maar erger is naar mijn meening, dat er slechts sprake is van een toelaatbaar tekort. Dat is dus de huidige toestand, wij hebben niet een sluitende begrooting, doch een toelaatbaar, door de Regeering aanvaard, tekort.

Uitgaande van het toelaatbaar tekort doet de Regeering nu verschillende voorstellen om uitgaven te doen, welke de Regeering noodig acht. En dan valt het ons op, dat niettegenstaande dit tekort, niettegenstaande verschillende afdeelingen van de begrooting nog niet zijn opgevoerd, de Regeering hard doende is een speciaal onderdeel van het algemeen budget te verzorgen en in het bijzonder groote uitgaven daaraan te besteden. Het is de defensie die op het oogenblik door de Regeering van primair belang wordt geacht.

Het spreekt vanzelf, dat bij de beoordeeling van wat al dan niet van primair belang kan worden aangemerkt, verschil van opinie kan bestaan. Wij van onze kant, waar wij aan den lijve hebben ondervonden hoe verschillende maatregelen, welke de Regeering heeft getroffen in den vorm van afbraak van verschillende organisaties, druk op de bevolking hebben uitgeoefend, meenen dat, wanneer er sprake mocht zijn van primair belang en er een zekere marge wordt geschapen voor de uitgaven in deze landen, de meerdere uitgaven dan in de eerste plaats behooren te worden besteed aan de economische opheffing van de bevolking.

Wanneer wij dit standpunt huldigen, wanneer wij dus tegen het betoog van de Regeering dit contra-betoog stellen, dan valt het ons op — en het is opmerkelijk dat dit contra-betoog bij andere gelegenheden op andere wijze dan gebruikt wordt van de zijde van het Nederlandsche volk — dat, wanneer wij hier het vraagstuk van de nationale politiek bespreken, van de nationale aspiraties van het Indonesische volk, daartegen

(Wirjopranoto.)

als contrabetoog wordt gesteld, dat toch in de allereerste plaats alle kracht, alle tijd, alle pogingen behooren te worden aangewend om het volk economisch en sociaal op te heffen.

In deze gedachtensituatie kan ik dus een zekere lijn waarnemen en die is deze, dat ten aanzien van het primair door de Regeering gestelde doel, nl. de defensie van deze landen, aan den anderen kant de duidelijk waarneembare aspiraties van het Indonesische volk staan.

In feite komt het dus hierop neer, dat van de zijde van de Regeering, dus in laatste instantie van het Nederlandsche volk, de stelling wordt geponeerd: wij willen hier de baas blijven. Van onzen kant poneeren wij de stelling: wij willen hier de baas worden.

Mijnheer de Voorzitter. Het is niet gemakkelijk, altijd de baas te blijven.

(De heer Van Baalen: De baas te worden is ook niet gemakkelijk!)

Dat zal ik later behandelen. Voorloopig zal ik mij beperken tot het constateeren van de omstandigheid, dat het Nederlandsche volk de baas wil blijven en dat zulks op den duur moeilijk vol te houden is.

In dit verband zou ik willen wijzen op wat andere landen ten deze hebben gedaan. Ik noem in de eerste plaats Engeland. Engeland dat, evenals Nederland, ook verschillende bezittingen en koloniën in verschillende werelddeelen heeft, heeft ook de grootste moeite om de wereldreputatie van een groote mogendheid te bewaren.

(De heer Verboom: Ik vindt dat dat nogal gaat!

De heer Van Baalen: De heer Wirjopranoto beziet de zaak van zijn kant!)

Ik noodig den heer Verboom uit, een spreektermijn aan te vragen, dan kunnen wij daarover debatteeren.

Wat zien wij bij de pogingen van Engeland om de baas te blijven? Wij zien dat Engeland in den laatsten tijd concessies en hervormingen heeft moeten invoeren, in de landen waarvan Engeland zeker hulp en steun verwacht. Ik noem in dit verband Egypte. Het is toch duidelijk, dat de hervormingen, zelfs de ingrijpende hervormingen die daar tot stand zijn gebracht, het gevolg zijn eenerzijds van de behoefte van Engeland, met Egypte samen te werken in de verdediging van het Suez-kanaal, maar daarnaast kunnen wij ook als min of meer duidelijk feit constateeren, dat het verleenen van die concessies en hervormingen nu niet bepaald vrijwillig is gegaan, maar dat zij min of meer zijn afgedwongen. Dit afdwingen is niet bepaald toe te schrijven aan de volksbeweging in Egypte zelf, maar meer aan de houding, welke andere landen ten aanzien van het Suez-kanaal innemen. Ik noem in dit geval bijv. Italië, dat op een gegeven oogenblik niet bepaald vriendschappelijk stond tegenover Engeland. Daarnaast zien wij ook verschillende pogingen, zij het ook niet bepaald duidelijk, die erop wijzen, dat ook andere landen, ik noem in dit geval Duitschland, trachten om in de gebieden nabij het Suez-kanaal, meer in het bijzonder in Klein-Azië, een bepaalde invloedssfeer te scheppen. Ik wil in dit verband wijzen op de reis van en de besprekingen in Turkije en Klein-Azië gevoerd door den financieelen expert uit Berlijn, Dr. Schacht.

Al deze symptonen wijzen erop, dat van de zijde van West Europa een zekere belangstelling — en zelfs meer dan belangstelling — uitgaat naar de volkeren in Klein- en Oost-Azië.

De Voorzitter: Ik verzoek U op Uw wereldreis wat vlugger terug te keeren tot Nederlandsch-Indië.

De heer **Wirjopranoto:** Mijnheer de Voorzitter! Ik keer weer spoedig terug tot Nederlandsch-Indië, want ik kom nu tot de Philippijnen, een land, dat ook door een Westersche mogendheid, nl. Amerika wordt bestuurd. Wij zien hier hetzelfde geval. Ook aan de Philippijnen zijn concessies verleend. Er zijn hier verschillende factoren, die dit verklaren, maar een der argumenten, die de totstandkoming van die concessies en hervormingen verklaren, is toch, dat zij aldaar ook tot stand zijn gekomen door de behoefte van Amerika aan hulp en steun van de zijde der Philippijnen.

Thans kom ik terug tot Nederlandsch-Indië en dan valt ons op, dat Nederland in de gegeven situatie toch min of meer lijdelijk is gebleven. Dit vindt ook zijn verklaring hierin dat Nederland ten deze niet bepaald positief in zijn uitingen en daden is.

Nederland verkeert in de gelukkige omstandigheid, dat het min of meer kan profiteeren van de bestaande situatie. Nederland, i.c. Ned. Indië treedt in het Westen op als profijttrekker nl. ten aanzien van de verdediging van het Suezkanaal en Singapore. Deze verdedigingen worden ter hand genomen door Engeland. Aan den noordelijken kant hebben wij in de toekomst de groote bumper van Manilla, dus de Philippijnen, zoodat ik mij kan voorstellen, dat Nederland de huidige positie gaarne wenscht te bestendigen. Ik wil echter op het oogenblik niet zoozeer spreken over de verdediging van Singapore, en meer in het bijzonder over het Inheemsche element in Singapore — dat kan misschien in de hoofdzitting gebeuren —, maar ik zou er meer speciaal op willen wijzen, dat Nederland op den duur zich in de angeduide positie niet zal kunnen handhaven en mocht Nederland deze coûte que coûte willen bestendigen, dan zal het vanzelfsprekend zware verplichtingen op zich laden, want het is toch logisch, dat wanneer andere landen, zij het ook indirect, opkomen voor de belangen van Nederland, zij toch ook een belooning daarvoor in den een of anderen vorm, door verschillende tegemoetkomingen concessies, faciliteiten, e.d. zullen willen ontvangen. Maar afgescheiden van deze materie, meen ik toch, dat de internationale verwikkelingen van dien aard zijn, dat de positie van Nederland, ook zelfs als profiteerder van de bestaande situatie, problematiek is. Wanneer wij daarbij dan in aanmerking nemen, hetgeen ik zooeven zeide ten aanzien van de politieke lijn, die wordt gevolgd door Engeland en Amerika, dan ligt naar mijn meening de logische gevolgtrekking voor de hand, dat Nederland in het belang van dit land zelf, stappen zal moeten doen om te komen tot weerbaarmaking van het Indonesische volk, aangezien, zooals ik gezegd heb, slechts op deze manier de gewenschte steun, medewerking en samenwerking kan worden verkregen.

In dit verband heb ik reeds tijdens de vorige hoofdzitting verklaard — en ik wensch dit nogmaals te stipuleeren —, dat dit alles met groot enthousiasme, met groote voldoening zal worden gedaan, indien Nederland zal komen tot groote concessies, tot groote hervormingen, daarin bestaande, dat dit land erkent en realiseert — ik leg den nadruk op deze twee laatste woorden — de nationale aspiraties van het Indonesische volk.

Thans stel ik voor mijzelf de vraag: zal Nederland deze groote politieke lijn in verband met de defensie, wel volgen, ja dan neen. De totdusverre door mij gedane waarnemingen ten aanzien van de uitingen en daden van Nederland, doen mij eenigszins te dezen opzichte twijfelen. Ik ga zelfs verder en wil er op wijzen, dat de verschillende uitingen en daden van Nederland meer gaan in de richting van, laten wij het eens populair zeggen, koopmanschap. Ik behoef in dit verband niet te verwijzen naar de politiek, die gevoerd wordt door Nederland, n.l. de z.g. opendeurpolitiek, het introduceeren van vreemd kapitaal en in het bijzonder van Engelsch en Amerikaansch kapitaal, in deze landen. Al deze methoden hebben tot gevolg, dat verschillende landen, met name Engeland, Amerika e.a. hier een zekeren invloed uitoefenen, zij het ook bij den aanvang slechts economisch, doch achter dien economischen invloed staan toch per slot van rekening de militaire invloeden.

Deze opendeurpolitiek kunnen wij dus min of meer beschouwen als het aangaan van financieele of economische

(Van Kesteren.)
bondgenootschappen, die zeer gemakkelijk kunnen worden getransformeerd tot militaire bondgenootschappen.

(De heer Verboom: Wat heeft nu een opendeurpolitiek te maken met bondgenootschappen; het geval is precies omgekeerd.)

Ik heb dat juist verklaard. Ik geloof, dat de heer Verboom niet goed heeft geluisterd.

(De heer Verboom: Ik tracht U te volgen, maar U maakt het mij moeilijk.)

Mijnheer de Voorzitter! Een andere tendenz is de j.l. door den Volkenbond aangenomen resolutie om te komen tot de verdeeling van de grondstoffen bij voorkeur aan de kolonie-arme landen; de Volkenbond heeft daartoe reeds een commissie in het leven geroepen.

Ook dit grondstoffenprobleem zal naar mijn meening er toe leiden, dat het een zekere verdeeling, niet zoozeer een territoriale verdeeling van koloniën tengevolge zal hebben. Doch niettemin zal het tot effect hebben, dat hier bepaalde invloedssferen worden geschapen in het belang van de verschillende landen, die een tekort hebben aan grondstoffen.

Dit zijn de door mij waargenomen uitingen, die er mij eenigszins aan doen twijfelen, hetgeen ik zelfs zoo zou willen qualificeeren, of de totdusverre gevolgde politiek niet meer gaat in de richting van koopmanschap.

In dit licht bezien, stel ik mij thans de vraag ten aanzien van deze begrooting, of de verhooging, die wordt aangevraagd, en die naar ik voorzie ook straks nog meer zal bedragen, dan noodig is, ja dan neen. Dan moet ik verklaren, wanneer toch straks de eindsituatie van den toestaand zal zijn, dat het land hier praktisch wordt verdeeld, niet territoriaal, doch economisch en in andere opzichten, dat elke verhooging van de defensieuitgaven mij onnoodig voorkomt.

Ik moet, indien deze verhooging noodzakelijk wordt geoordeeld, alweer aan de hand van de Memorie van Toelichting en van de Memorie van Antwoord constateeren, dat deze uitgaven voor een groot deel beteekenen werkverschaffing in Nederland, zoowel wat betreft de materieele bestellingen als de aanneming van personeel.

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! Het is met groote voldoening, dat ik kennis nam van de derde aanvullende begrooting van afdeeling VIII van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. Door deze begrooting toch zal niet alleen een aanzienlijke materieele versterking verkregen worden, die zeer noodzakelijk was en die jaren lang uit bezuinigingsoverwegingen aan ons leger werd onthouden, maar bovendien zal thans een aanvang gemaakt worden met het verbeteren van den jaren lang bestaanden ongezonden toestand, dat allerlei noodzakelijke nevendiensten ten koste van den troep werden verricht, terwijl men wist, dat in tijd van oorlog deze militairen niet in de gelederen zouden terugkeeren, omdat hun functie elders, ook in oorlogstijd, voortgang moest hebben.

Ik zie in deze zeer noodzakelijke gezondmaking niet slechts een reëele verbetering voor de gevechtswaarde der onderdeelen, doch tevens zal naar mijn meening het moreel van de troepen hierdoor ongetwijfeld stijgen, want de wetenschap, dat het allernoodigste op materieel- en personeelsgebied onthouden wordt, moet op den duur verlammend werken. Daartegenover staat, dat het gevoel, dat — zij het ook nog zoo sober — aan de noodzakelijkste eischen wordt voldaan, de animo in gunstigen zin zeer zeker zal beinvloeden. En dat ook deze legeropzet nog steeds zeer sober is, kan ik U verzekeren, Mijnheer de Voorzitter. Dat is hij altijd geweest en dat is hij thans nog en dat er nu millioenen noodig zijn om het hoogst noodige weer aan het leger toe te voegen, vindt slechts zijn oorzaak daarin, dat jarenlange bezuiniging het leger heeft onthouden, datgene wat noodig was.

Kan ik dus in algemeenen zin mij best vereenigen met wat

(Van Ardenne.)
ons hier geboden wordt, omtrent enkele punten zou ik gaarne nadere inlichtingen ontvangen. Ik ben namelijk door het gestelde betreffende den luchtbeschermingsdienst niet geheel voldaan. Het heeft wel bij mij de overtuiging gevestigd, dat van militaire zijde alle hulp geboden is en nog steeds geboden wordt, die noodig is om de civiele instanties in staat te stellen haar werk te verrichten, maar dat niettemin in groote bevolkingscentra, zooals bijvoorbeeld Batavia, nog steeds geen zichtbare resultaten van die voorlichting merkbaar zijn, stemt tot nadenken.

(De heer Van Baalen: Zeer juist.)

En al moge de verdere uitwerking en de geoefendheid der ingezetenen dan ook niet onder „oorlog" ressorteeren, zoo moge ik toch van deze gelegenheid gebruik maken er op te wijzen, hoe uiterst noodzakelijk het is, dat de burgerij in groote centra geoefend wordt in het nemen van die maatregelen, welke noodzakelijk zijn om een gasaanval te kunnen doorstaan.

(De heer Verboom: Inderdaad.)

Hetgeen in de Memorie van Toelichting is gezegd, dat de noodige organisaties in de verschillende plaatsen in wording zijn, dan wel in voorbereiding, is — gezien den reeds verstreken tijd — voor mij weinig bemoedigend.

(De heer Van Baalen: In Batavia bestaat te dien opzichte nog niets.)

Dat wist ik. Een ander punt waar ik gaarne gedurende enkele oogenblikken de aandacht op wil vestigen is, dat ons leger thans voor ongeveer 80% uit militairen van Inheemschen landaard bestaat. In den loop der jaren is de verhouding tusschen Europeanen en Inheemschen gewijzigd van 1 op 2 tot 1 op 3 en 1 op 4 en de oorzaak daarvan is in hoofdzaak gelegen in de financieele bezuiniging, welke een dergelijke grootere verhouding ons biedt.

(De heer Wirjopranoto: Is dezelfde verhouding ook te vinden bij de officieren?)

Naar ik meen, is thans bij de verhouding 1 : 4, dus 80% Inheemschen, de grens bereikt en ik zou der Regeering in overweging willen geven, daar thans niet verder mee door te gaan.

Tenslotte zou ik gaarne vernemen, of naar het inzicht der Regeering, het veldleger, d.w.z. de divisies, op voldoende wijze van arttillerie zijn voorzien of niet.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal bij deze aanvullende begrooting volstaan met enkele kleine opmerkingen.

Voor de luchtafweermiddelen is uitgetrokken een bedrag van ruim *f* 2.6 millioen. Ik wil mij wat dit betreft gaarne aansluiten bij de woorden van den heer Van Kesteren, dat er iets dient te worden gedaan ter bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen en dat hierbij het leger leiding zal moeten geven. Maar indertijd verklaarde de Regeeringsgemachtigde voor Oorlog, dat de plaatsen Tarakan, Balikpapan en, naar ik meen, ook Soerabaja afdoende met luchtafweermiddelen zijn beschermd. Nu kan ik mij voorstellen, dat de Regeering desnoods verplicht is, zoo iets te zeggen al zou het niet juist zijn. Maar waar het hierop aan komt is, of er niet te veel wordt uitgegeven voor luchtafweermiddelen in plaats het geld te besteden voor vliegtuigen. Want naar mijn meening zal men toch in de eerste plaats gebruik moeten maken van vliegtuigen om vijandelijke bommenwerpers te beletten, bij ons te komen en moeten de luchtafweermiddelen van Soerabaja, Tarakan, Balikpapan en desnoods ook voor Batavia alleen dienen voor eventueele afweer van doorgebroken vliegtuigen. Nog altijd gaat op, dat de aanval de beste verdediging is en ik zou daarom gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde hooren of juist is, dat het geld in de eerste plaats wordt besteed voor vliegtuigen en eerst dan voor verdere luchtafweermiddelen, behalve dan in de plaatsen die ik noemde.

(Mevr. Razoux Schultz.)

Als tweede punt wil ik het hebben over den post dienstplicht en reserve, die bij deze aanvullende begrooting wordt verhoogd met *f* 76 000 ten bate van een langeren oefeningstijd, een langer verblijf onder de wapenen en opleiding van reserve-officieren. Dat juich ik natuurlijk toe, maar naar ik mij heb laten vertellen, komt het in dezen tijd herhaaldelijk voor, dat uitgezonden academische en middelbare krachten, wanneer ze hier eenigen tijd in dienst zijn, voor de vervulling van hun militairen dienstplicht langen tijd aan hun werk worden onttrokken. Thans, met het tekort aan reserve-officieren, duurt zoo'n eerste oefening voor de daarvoor in aanmerking komende academische krachten zelfs 12 maanden. Wij allen juichen het natuurlijk toe, dat momenteel een behoorlijke verdediging van Indië weer de volle aandacht heeft, en dat er ook iets gedaan wordt. Dit neemt niet weg, dat — waar dit zonder bezwaar mogelijk is — de economische zijde van het vraagstuk ook in het oog dient te worden gehouden. En in dit opzicht valt naar mijn meening wel het een en ander te verbeteren. Bij het Boschwezen zijn b.v. een maand geleden twee pas uitgezonden houtvesters geplaatst. Deze heeren konden, na beëindiging hunner studie, zooals ook bij zoovele andere diensten, niet direct geplaatst worden en hebben ± 2 jaar zonder werk in Nederland moeten wachten. Beide heeren waren in Nederland door bijzondere omstandigheden (broederdienst, enz.) van militairen dienst vrijgesteld. Aangezien het hun echter bekend was, dat in Indië voor Nederlanders algemeene dienstplicht bestond, hebben zij zich in Nederland tot het Ministerie van Oorlog gewend en gevraagd, of het geen aanbeveling zou verdienen toch in Nederland hun militairen dienst te vervullen. Geantwoord werd toen dat het onnoodig was, omdat ze in verband met hun leeftijd, in Indië toch niet zouden moeten opkomen. Intusschen werd in Indië de leeftijdsgrens verhoogd en moeten beide heeren thans 12 maanden dienen (opleiding tot reserve-officier). Dit kost het land 24 maanden vol salaris; beide personen zijn gehuwd.

Zou het geen aanbeveling verdienen, aan uit te zenden krachten, bij gebleken lichamelijke geschiktheid, als eisch te stellen, dat zij vóóraf in Nederland hun eerste militaire oefening moeten volbrengen? De daaraan verbonden kosten zou Nederland met Indië kunnen verrekenen; deze kosten zullen héél wat lager zijn dan die in Indië, de betreffende personen zijn in Nederland gewoonlijk nog niet gehuwd; zij ontvangen aldaar nog geen salaris, hoogstens een kleine toelage.

Het bezwaar, dat men in Nederland niet „Indisch" geoefend wordt, kan worden ontgaan door de betreffende personen op te leiden in Nijmegen bij de Koloniale Reserve. De personen worden dan opgeleid door Indische officieren en Indisch kader en kunnen bij aankomst in Indië direct als volwaardig reserve-officier worden beschouwd.

De voordeelen van de aanbevolen regeling zijn:

1) De opleidingskosten zijn lager.
2) De tijd, dat zulke personen nog in Holland verblijven, wordt nuttig besteed.
3) Elke uitgezonden kracht is bij aankomst in Indië direct een aanwinst voor het Indische leger.

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik volkomen begrijp, dat het departement van Oorlog niet direct het terrein is, waarop vrouwen meespreken en hoewel het ook in het geheel niet in mijn bedoeling lag over deze aanvullende begrooting het woord te voeren, kan ik toch niet nalaten naar aanleiding van de hedenmorgen gevoerde debatten, een enkel woord te spreken.

Ik wil dan spreken namens de vrouwen, die, voorzoover ik kan nagaan, over het algemeen wel zullen denken als ik, als een normale moeder. Ik zou mij dan willen aansluiten bij hetgeen de heer Van Kesteren heeft gezegd, speciaal wat betreft de luchtbescherming. Ook ik kan een gevoel van

(Kruyne.)

angst niet onderdrukken, dat de luchtbescherming nog in zulk een beginstadium verkeert; ik zou mij rustig gevoelen, als wij thuis allen een gasmasker hadden en wisten hoe wij het moeten gebruiken en dergelijke meer. Ik geloof dan ook, dat de vrouwen het over het algemeen toejuichen, dat de Regeering zorgt voor de defensie en ik geloof, dat ik daarin wel betrekken kan de uitbreiding, voorzoover zij thans noodig is. De vrouwen hebben veel leuzen en vraagstukken op haar programma, vooral op sociaal gebied, zooals uitbreiding van het aantal scholen, bevordering der hygiëne, enz. Zij zullen deze echter gaarne voorloopig op zij zetten, wanneer zij weten, dat in de eerste plaats de defensie in orde komt en haar gezin beschermd wordt.

(Verschillende leden: Bravo!)

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeering bereid op een nader te bepalen tijdstip op dezen morgen te antwoorden?

De heer **Boerstra**, commandant van het leger en hoofd van het Departement van Oorlog: Gaarne. Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord worden gegeven op een nader te bepalen tijdstip op dezen morgen.

Aan de orde is de behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, departement der marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dientjaar 1937. (Ond. **122**.)

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Van belang is deze aanvullende begrooting, omdat er een post in voorkomt, die betrekking heeft op de personeelsreorganisatie. Deze post betreft namelijk de in dienststelling van Hr. Ms. Soerabaja voor de opleiding van Europeesche schepelingen, die hier te lande zijn aangeworven.

Wanneer ik daaraan een korte beschouwing wil wijden, is het niet de bedoeling in algemeene beschouwingen te vervallen omtrent het personeelsvraagstuk, maar een enkele opmerking, die misschien als inleiding kan dienen voor mijn beschouwingen later over de algemeene begrooting, lijkt mij toch van groote waarde.

De plannen der Regeering ten aanzien van de reorganisatie van het marinepersoneel, speciaal hier te lande, gaan in deze richting, dat de Regeering zich voorstelt, dat hier te lande 700 Europeesche schepelingen aangeworven kunnen worden.

Nu kan ik mij uit een sociaal oogpunt met dezen maatregel volkomen vereenigen. Er is hier door den heer De Hoog jarenlang zoo aangedrongen op een ruimere openstelling van het vrijwilligerschap bij onze Marine, ook ons leger, voor de Europeesche groep hier te lande, dat ik, nu deze deuren ruim zijn opengesteld, dat niet anders dan toejuichen kan, al mag natuurlijk dit gunstig gevolg nooit doel worden.

Maar er is bij mij ernstige twijfel gerezen, of de Europeesche groep hier te lande wel op den duur in staat zal wezen, die 700 man vrijwilligers te leveren.

(De heer Doeve: Dat zal nog moeten blijken!)

Inderdaad moet dat nog blijken en juist omdat dat nog moet blijken, moet men, wat dat betreft, afwachten wat er gebeuren zal.

Toch zijn er enkele gegevens waarop men althans een voorloopig oordeel uitspreken kan. Wij zien hier, dat de militie, waarbij de keuring zeer gemakkelijk is, uit de Europeesche groep ongeveer 10.000 man kan vormen. Nu weet ik wel,

(Van Kesteren.)

dat de buitengewesten daarbuiten vallen, maar waar de Europeesche bevolking van de buitengewesten hoogstens 1/5 gedeelte van die van Java bedraagt, kunnen wij die, ik wil niet zeggen verwaarloozen, maar er toch geen doorslaande beteekenis op dit punt aan toekennen.

Wanneer wij nu rekenen, dat de militietijd 8 à 9 jaar bedraagt — precies weet ik het niet — en dat de vrijwillige diensttijd bij de marine niet zooveel langer zal zijn, al is hij theoretisch langer, omdat de ervaring heeft geleerd dat het verloop bij de marine heel groot is, dan moeten wij tot de conclusie komen, dat, gezien dat de keuring voor vrijwilligers bij de marine oneindig veel scherper is dan voor de militie, men zal moeten putten uit een reservoir, dat ik, hoogst optimistisch getaxeerd, moet waardeeren op 5.000 man.

En als ik mij dan afvraag, of dit reservoir op den duur geschikt zal zijn om 700 vrijwilligers voor de Marine te leveren, bekruipt mij ernstigen twijfel en, daaraan vastgeknoopt, ernstige bezorgdheid of wij hierin een belangrijke factor kunnen zien voor de oplossing van het personeelsvraagstuk bij de Marine.

Nu ben ik voor één ding bang, en dat is, dat men te veel zal vasthouden aan de waarschijnlijkheid, dat de Europeesche bevolkingsgroep hier in deze landen dit contingent zal kunnen leveren. Wanneer dat het geval zou zijn krijgen wij opnieuw het gemodder met het personeel, dat wij nu al jarenlang hebben gehad.

Ik zou daarom de Regeering wel sterk op het hart willen drukken om in geval van heele of halve mislukking en ik verwacht die stellig, ook op grond van de verschillende imponderabilia, als de lust van de zijde van de Europeesche groep hier om dienst te nemen en in dienst te blijven, met deze proef vooral niet te lang door te gaan, maar zoo spoedig mogelijk, als er weer sprake is van een geheele of gedeeltelijke mislukking, overstag te gaan. Want het is toch wel zeer duidelijk — de Regeering heeft het hier bij de begrootingsbehandeling al toegegeven en Minister Colijn, in de Kamer —, dat het tempo van den uitbouw van de vloot niet bepaald wordt door de mogelijkheid van aanbouw van materieel, maar door de mogelijkheid van het in dienst nemen en opleiden van het personeel.

Ik weet niet — de werving is, naar mij gebleken is, al opengesteld — of de Regeering bereid en in staat zou zijn om reeds eenige, natuurlijk zeer voorloopige mededeelingen te doen op dit punt. Wanneer dat niet het geval zou zijn, zal ik mij daarbij natuurlijk volkomen neerleggen en deze vraag herhalen bij de a.s. begrootingsbehandeling.

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! Na het bekend worden van het standpunt van Minister Colijn, was het niet te verwachten, dat in deze 3e aanvullingsbegrooting betreffende Afd. IX der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 eenige belangrijke verbetering tot uiting zou komen. Wij zullen — zooals bekend — daarop moeten wachten tot ná de verkiezingen. En hoezeer dit uitstel ook door mij betreurd wordt heeft het toch naar mijn meenig weinig zin op dit oogenblik andermaal op de urgentie van een snellere en afdoende verbetering van onze marine te wijzen. Trouwens de dagelijksche courantenberichten uit alle deelen van de wereld bewijzen nog steeds hoe spoed ten deze noodzakelijk is. Ik moge dan ook volstaan met de hoop uit te spreken, dat ná die verkiezingen onverwijld met den meest mogelijken spoed zal worden overgegaan tot versterking van onze defensie en daarvan het onderdeel, de marine.

Echter tref ik in deze aanvullende begrooting en wel in de Memorie van Antwoord enkele zinsneden aan, die mij niet volkomen bevredigen. Zij betreffen den Marine Luchtvaartdienst, een onderdeel van de Marine, dat naar mijn meening ongetwijfeld tot de meest belangrijke behoort en waarvan de belangrijkheid met het voortschrijden der techniek steeds toeneemt, en vooral bij een relatief zwakke vloot

(Van Ardenne.)

als de onze een belangrijke rol in de toekomst zal kunnen spelen. Op een desbetreffende vraag uit het Afdeelingsverslag wordt geantwoord:

> „Het spreekt wel vanzelf, dat de Regeering Zich bij den aankoop van vliegtuigen op het standpunt stelt, dat het beste materiaal moet worden verkregen, dat voor dit doel kan worden aangebouwd. Aangenomen mag worden, dat de Nederlandsche luchtvaartindustrie de vliegtuigen vermag te leveren, welke aan de gestelde eischen voldoen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat van ganscher harte en hoe meer het mogelijk is voor onze defensie in het algemeen te putten uit de Nederlandsche industrie, hoe liever het mij zal zijn. Doch ik ben toch niet geheel gerustgesteld op dit gebied, want alleen het aller en allerbeste is goed genoeg en of nu de Nederlandsche industrie in staat zal zijn om het aller allerbeste en dan op zeer korten termijn te leveren, dat is een vraag, Mijnheer de Voorzitter, die ik gaarne nog beantwoord zag.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zouden wij misschien hiervoor bij Engeland terecht kunnen komen?

De heer Doeve: De industrie moet zich hierop instellen.)

Daarvoor hebben wij geen tijd.

Dat ik ten deze niet zoo volkomen gerust ben, vindt o.m. zijn oorzaak in berichten, welke mij bereikten betreffende de nieuwe T vliegtuigen van de Marine. Volgens die berichten zouden deze vliegtuigen, die in 1936 uitgekomen zijn, aerodynamisch nagenoeg niet verschillen van de oude T vliegtuigen, die van 1924 of 1925 dateeren, terwijl de snelheid der nieuwe toestellen ook niet noemenswaard grooter zou zijn dan die van 12 of 13 jaar geleden. Bij den snellen vooruitgang van het vliegwezen, kan men wel begrijpen, dat een dergelijk bericht voor mij alarmeerend is.

Ik zou het daarom bijzonder op prijs stellen, indien mij betreffende maximum snelheid, werkelijk behaalde kruissnelheid, actieradius en laadvermogen eenige vergelijkende cijfers gegeven zouden kunnen worden, opdat ik naar aanleiding daarvan de al of niet juistheid der bovengenoemde berichten zal kunnen beoordeelen. Tenslotte moge ik nog opmerken, dat de vraag uit het Afdeelingsverslag, of de Regeering de zienswijze deelt, dat alle andere belangen, zelfs die van de Nederlandsche luchtvaartindustrie dienen te worden achtergesteld bij den eisch om bij elke aanschaffing van vliegtuigen de beschikking te erlangen over het allerbeste naar mijn meening in de Memorie van Antwoord niet wordt beantwoord.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts een enkel woord te zeggen ten aanzien van de personeelskwestie. Zooals de heer Kruyne zooeven zeide, twijfelt hij er aan, of Indië voldoende personeel zal kunnen leveren. De kwestie is deze, dat het getal van 700 verdeeld zou worden over verscheidene jaren; zoo zullen dit jaar alleen noodig zijn, naar ik meen, 20 stokers en 20 matrozen en in September wederom 20 matrozen. Dit schijnt samen te vallen met de geringe opleidingscapaciteit in Holland. Doch ik wil dat laten, voor wat het is. Ik zou alleen willen vragen, hoe het toch komt, dat er nog steeds geen beslissing is gekomen over het corps Indische schepelingen. Wanneer ik mij niet vergis, zou de beslissing hieromtrent uitkomen in December, daarna in Januari en nu leven wij in Februari en weten nog niets. Het wordt dus werkelijk tijd, dat er een beslissing te dezen aanzien komt. Het schijt te stagneeren in Holland. Ik zou derhalve gaarne zoo mogelijk willen vernemen de redenen, waarop en waarom de beslissing stagneert.

Met den heer Kruyne ben ik het volmaakt eens, dat wij het niet moeten laten neerkomen op een proef, doch dat

De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
wij in elk geval ervoor moeten zorgen, dat de personeelsbezetting ten allen tijde gewaarborgd blijft, dus dat wij met de opleiding van het personeel een zekere marge nemen, een percentage nemen boven het benoodigde aantal.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van den Volksraad omtrent dit onderwerp beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde, gezien het feit, dat verschillende inlichtingen nog zijn gevraagd, bereid, morgenochtend te antwoorden?

De heer **Ferwerda**, commandant van de Zeemacht en hoofd van het Departement der Marine: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan wordt het antwoord gesteld op morgenochtend.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6).

De behandeling is gevorderd tot het antwoord in eersten termijn van de zijde der Regeering.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is erkentelijk voor de woorden van waardeering, welke de geachte leden, die over het thans aanhangige ontwerp het woord hebben gevoerd, daaraan hebben gewijd. Zij is dit temeer omdat die leden, over het geheel hebben blijk gegeven van inzicht in de moeilijkheden, waarvoor de Regeering bij het ontwerpen van deze organieke regeling was geplaatst.

Ik denk hier bijvoorbeeld aan de redevoering van den heer Eekhout, die namens zijn partij onder de veranderde tijdsomstandigheden, naar de Regeering met waardeering vernam, toenadering betoonde tot het denkbeeld om de hervorming in de buitengewesten door te voeren. Ook is de Regeering erkentelijk voor den steun welke in het algemeen werd toegezegd door den heer Blaauw, evenzeer als voor dien, toegezegd door de heeren Soekawati, Mapoedji en Rehatta. Gewaardeerd werd dat ook de heeren Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Jahja en Soangkoepon zoowel als Abdul Rasjid over het geheel sympathiek tegenover dit ontwerp stonden. Gewaardeerd werd tenslotte ook de critiek welke zoowel de genoemde leden als de heer Coolhaas deden hooren, zulks omdat deze critiek de Regeering in staat zal stellen haar standpunt te herzien of zoo mogelijk duidelijker te markeeren.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht het, gelijk in de Memorie van Antwoord reeds te kennen gegeven, niet vruchtbaar om nu in te gaan op de beschouwingen, welke door enkele leden gewijd zijn aan de verandering in de wijze van doorvoering der hervorming, welke bij de behandeling van het betreffende voorstel in de Staten-Generaal aangebracht is.

Er zijn ook nog andere door eenige leden aangeroerde onderwerpen, welke thans onbesproken kunnen blijven.

Daaronder reken ik hetgeen de heer Soangkoepon, naar voren heeft gebracht over den Cultuurraad ter Oostkust van Sumatra. Daarop hebt ook U, Mijnheer de Voorzitter, reeds gewezen.

Ik heb hierbij verder het oog op hetgeen onder anderen door den heer Mapoedji, is gezegd over de zelfbesturende landschappen in Zuid-Celebes. Immers heeft, zooals de heer Soekawati zeer terecht heeft opgemerkt, deze ordonnantie slechts betrekking op het rechtstreeks bestuurd gebied, niet op de zelfbesturen. Ook de beschouwingen, welke de heer Soangkoepon heeft gewijd aan het instituut der landsgrooten, alsmede dat gedeelte van de redevoering van den heer Mahmoed, hetwelk handelt over de samenwerking tusschen zelfbesturende landschappen en groepsgemeenschappen, behooren tot dit terrein. Laatstbedoelde samenwerking immers kan slechts geval voor geval worden bezien.

Mede onbesproken kan blijven hetgeen terugtreedt in beoordeeling van het aangenomen beginselenplan, aangezien de discussie daarover gesloten kan worden geacht.

Ook hetgeen de heer Rehatta heeft betoogd ten aanzien van de uitbreiding van het gebied van den Ambonraad is thans nog niet aan de orde. Uitbreiding van het gebied van den Ambonraad is een onderwerp, hetwelk behoort tot die punten, welke door de eerlang te benoemen Regeeringscommissarissen zullen worden onderzocht. Op de woorden van dit geachte lid zal daarbij worden gelet.

(De heer Soekawati: Wanneer worden de Regeeringscommissarissen benoemd?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze interruptie niet verstaan en kan er dus niet op ingaan.

Thans overgaande tot het bespreken van eenige min of meer op zichzelf staande punten, komt het gewenscht voor allereerst te wijzen op eenige kleine misverstanden bij den heer Moelia.

De bedoeling van dit ontwerp is niet een regeling te geven, welk tegelijk past voor geavanceerde, minder geavanceerde en primitieve gebieden. Dit ontwerp is alleen bestemd voor de meer geavanceerde gebieden. Daarbij mag evenwel niet worden vergeten, dan ook deze meer geavanceerde gebieden onderling sterk uiteenloopen. Ook al geldt deze ordonnantie dus alleen voor de meer geavanceerde gebieden, soepelheid om te worden aangepast aan de uiteenloopende gesteldheid van deze gebieden onderling, mag zij niet missen.

Het geachte lid heeft verder de 162 artikelen van deze ordonnantie vergeleken met de 26 artikelen van het decentralisatiebesluit.

Deze vergelijking, Mijnheer de Voorzitter, is minder juist, omdat het decentralisatiebesluit slechts de punten behandelt, welke destijds voor regeling bij algemeenen maatregel van bestuur in aanmerking werden gebracht. Een groot deel van de basis-wetgeving is neergelegd in de Locale Radenordonnantie, welke 121 artikelen telt. In totaal verschilt dus het aantal artikelen van het onderhavige ontwerp weinig van dat der decentralisatie wetgeving.

Ten slotte heeft dit geachte lid nog gesproken over groepsgemeenschappen, welke zullen worden ingesteld in zelfbesturend gebied. In zelfbesturend gebied worden evenwel — het is hiervoren reeds gezegd — geen groepsgemeenschappen ingesteld.

Ik hoop dat deze misverstanden hiermede uit den weg zijn geruimd.

De heer Moelia heeft verder gevraagd welke de verhouding is tusschen deze ordonnantie en het decentralisatiebesluit. Het decentralisatiebesluit, Mijnheer de Voorzitter, zal evenmin als de locale raden ordonnantie gelden voor de groepsgemeenschappen.

Is de groepsgemeenschapsordonnantie tot stand gekomen, is verder een stadsgemeente-ordonnantie voor de buitengewesten den wetgever gepasseerd en is ten slotte een organieke regeling getroffen voor den Cultuurraad in het gewest der Oostkust van Sumatra, dan zullen de locale raden ordonnantie zoowel als het decentralisatiebesluit bij ordonnantie worden ingetrokken. Het decentralisatiebesluit behoort tot die algemeene maatregelen van bestuur dateerend uit een vroegere periode van wetgeving, welke thans bij ordonnantie kunnen worden ingetrokken of gewijzigd.

Een belangrijk punt, eveneens door den heer Moelia besproken, is de verhouding tusschen de groepsgemeenschappen en de Inlandsche gemeenten. Voor de Regeering, Mijnheer de Voorzitter, staat geenszins vast, dat algemeen de bemoeienissen met het Inlandsch gemeentewezen en wel in den omvang als kennelijk aan het geachte lid voor oogen staat, aan de groeps-

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

gemeenschappen moeten worden opgedragen. Men zal met het oog op de uiteenloopende toestanden op het gebied van dit Inlandsch gemeentewezen deze zaken groepsgemeenschap voor groepsgemeenschap moeten bezien.

Bovendien moet tegen het denkbeeld van het geachte lid worden aangevoerd, dat deze ordonnantie zich niet bezig houdt met overdracht van taak aan de groepsgemeenschappen en zich daarmede ook niet mag bezig houden.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, indien na onderzoek blijkt, dat hier inderdaad een taak voor de groepsgemeenschappen is weggelegd, dan acht de Regeering het onmogelijk deze taak in een korte algemeene bepaling als den heer Moelia voor oogen staat, te omschrijven.

De heer Moelia, heeft verder eenige woorden gewijd aan de inwendige decentralisatie.

Dat men bij de toepassing van deze inwendige decentralisatie voorzichtig moet zijn geeft de Regeering den geachten spreker toe, maar even zeker is, dat men deze inwendige decentralisatie niet missen kan en dat zij aangepast moet kunnen worden aan plaatselijke omstandigheden. Vandaar een wettelijke basis, die ruimte laat voor verschillende vormen en waarbij toezicht is ingeschakeld. Overigens kan men, naar het oordeel van de Regeering, over dit punt pas vruchtbaar discussieeren bij de instellingsordonnanties. Men krijgt dan de uitwerking voor oogen.

De heer Moelia heeft ten slotte nog eenige woorden gewijd aan artikel 11, lid 1, waarin de verplichte aanneming van het lidmaatschap van den groepsgemeenschapsraad door benoemde landsdienaren wordt geregeld. Op dit punt hebben ook de heeren Coolhaas, Blaauw, Abdul Rasjid en Mahmoed critiek uitgeoefend.

De Regeering kan nog steeds niet inzien, dat aan dit punt zoo groot belang moet worden gehecht als deze leden meenen, maar daarom valt het haar ook te gemakkelijker op dit punt aan de wenschen van deze geachte leden gevolg te geven.

In de tweede nota van wijzigingen, welke ik U, Mijnheer de Voorzitter, straks zal overhandigen, is dit artikeldeel daarom geschrapt.

Ik kom nu aan een bespreking van de algemeene bezwaren van den heer Coolhaas. De geachte spreker had in de meest geavanceerde gebieden van de buitengewesten, waarvoor dit ontwerp dienen zal, nog eens willen laten onderzoeken op welke wijze men daar groepsgemeenschappen moet stichten. Mijnheer de Voorzitter, de toestanden in die streken zijn nu toch wel reeds voldoende bekend. Men weet dat daar geen hoogere bestuursvormen zijn waarop men aan kan sluiten. Welk uitzicht biedt dan zulk een onderzoek? Het geachte lid heeft zelf in één dier streken gediend. Hij kent ook de praktijk van de decentralisatiewetgeving. Welke suggesties heeft nu het geachte lid op dit gebied te doen? Wellicht dat men daarin een maatstaf kan zien van wat een nieuw onderzoek zou kunnen opleveren.

Het geachte lid noemt den raad, die al naar gelang het te behandelen onderwerp, van samenstelling wisselt, en het moepakat.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, is het niet even goed, dat zaken van een bepaalden aard worden voorbehandeld door een uit den raad gevormde commissie? Tot het instellen van deze commissies nu laat de ordonnantie alle vrijheid.

Met het door het geachte lid genoemde moepakat, is het evenzoo gesteld. Niets in deze ordonnantie belet het hooren van hoofden en bevolking in den vorm van „moepakat". Blijkt het voorts in eenigerlei groepsgemeenschap, ter zake van een bepaalde categorie van onderwerpen, gewenscht dat de raad geen beslissing neemt, alvorens „moepakat" heeft plaats gevonden, dan kan dit in de instellingsordonnantie worden voorgeschreven.

Ten aanzien van de suggestie van den heer Coolhaas, om den gouverneur de bevoegdheid te geven bij het toezicht op de groepsgemeenschappen, behalve negatief ook positief te werk te gaan, in het geval dat tusschen raad en voorzitter geen overeenstemming is bereikt, moet de Regeering blijven bij hetgeen daarover in de Memorie van Antwoord is gezegd. Daarnaar meen ik ook te mogen verwijzen ten aanzien van de suggestie betreffende het toekennen van een suspensief vetorecht aan den resident, die niet voorzitter is van den groepsgemeenschapsraad.

De heer Coolhaas heeft gemeend uit den gang van zaken in de thans bestaande locale ressorten conclusies te mogen trekken, welke zouden moeten gelden voor de groepsgemeenschappen. Dit geachte lid ziet hierbij evenwel over het hoofd dat de locale ressorten in geenen deele kunnen worden vergeleken met de groepsgemeenschappen, noch wat betreft omvang en beteekenis, noch wat aangaat bevoegdheden en macht, noch uit een oogpunt van saamhoorigheid. Bij de groepsgemeenschappen krijgt men te maken met volkseenheden. De gang van zaken bij de Minahassa- en Ambonraden, is dan ook geheel anders dan het geachte lid dien afschildert voor de hem bekende gevallen.

Ten slotte moet ik verklaren, dat de opmerking van den heer Coolhaas over de artikelen 14, lid 2 en 3, 49 lid 2, 53, 60, lid 3 en 144, lid 1, voor de Regeering niet duidelijk is. Deze artikelen zijn niet ontleend aan de oudere decentralisatieordonnanties, doch zijn zonder uitzondering overgenomen uit de regentschapsordonnantie.

Het geachte lid, de heer Soangkoepon, moet ik, voor wat betreft het ambt van adjunct-regeeringscommissaris, verwijzen naar de Memorie van Antwoord. Het ligt in de bedoeling de instellingsordonnantie voor te bereiden na plaatselijk onderzoek waarbij van zelf inheemsche voorlichting zal worden gezocht.

Dit geachte lid heeft verder betoogd dat de secretarissen van de groepsgemeenschap door de groepsgemeenschap behooren te worden benoemd. De Regeering kan dit niet als algemeene regel zonder uitzondering aanvaarden. Zooals mede in de Memorie van Antwoord is medegedeeld, acht de Regeering de in de ontwerp-ordonnantie vervatte mogelijkheid dat een landsdienaar wordt aangewezen om ambtshalve als secretaris van den raad op te treden, van zoodanig belang voor een economische benutting van beschikbare krachten, dat Zij meent daarvan niet te moeten afwijken.

De heeren Abdul Rasjid en Jahja, hebben gesproken over de samenstelling van de groepsgemeenschapsraden. De opmerkingen welke zij gemaakt hebben, zullen de aandacht hebben als t.z.t. de instellingsordonnanties worden voorbereid. De instellingsordonnantie-wetgever behoort vrij te zijn om deze aangelegenheid overeenkomstig de behoefte van elk gebied te regelen.

Den heer Abdul Rasjid die heeft gevraagd welke maatstaven zullen worden gebruikt bij de beantwoording van de vraag wanneer een bepaalde streek voor de instelling van een groepsgemeenschap in aanmerking komt, moet de Regeering antwoorden, dat de verschillende deelen der buitengewesten te zeer uiteen loopen om het gebruik van algemeen geldende maatstaven mogelijk te maken.

Het staat voor de Regeering niet vast dat de secretarissen van de groepsgemeenschappen bepaaldelijk juristen zullen moeten zijn, zooals de heer Abdul Rasjid stelde.

De regeling van het forum van de leden kan, evenals zulks voor de autonome gemeenschappen op Java en Madoera is geschied, beter afzonderlijk worden geregeld.

Het recht van de leden van den raad om aan den raad voorstellen te doen en om wijzigingen voor te dragen in aanhangige voorstellen, hetwelk de heer Abdul Rasjid bepaaldelijk in de ordonnantie tot uitdrukking wil zien gebracht, komt den leden zonder speciale vermelding in deze regeling toe. De uitoefening van dit recht vindt regeling in het reglement van orde.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Zooals in de Memorie van Toelichting is medegedeeld schijnt het ongewenscht, zooals de heer Abdul Rasjid wenscht, den raad aan een minimum aantal vergaderingen te binden. Dit punt moet aan de praktijk worden overgelaten.

De heer Mahmoed, verzocht om in minder geavanceerd gebied adviseerende raden naast de residenten in te stellen. De heer Soekawati had ook belangstelling voor dergelijke instelling. De Regeering wil gaarne overwegen, zulks is in het hervormingsplan begrepen, op welke wijze volksinvloed op het bestuur in minder geavanceerd gebied georganiseerd kan worden. Het hervormingsplan gewaagt hierbij van uitbouw van moepakat. Dit punt nu reeds concreter uit te werken, is niet mogelijk.

De heer Mahmoed heeft nog een onderwerp behandeld, dat wel is waar niet rechtstreeks verband houdt met het in behandeling zijnde onderwerp, maar waaromtrent ik hier toch gaarne enkele opmerkingen zou willen maken om een misverstand recht te zetten, dat middellijk toch van belang is bij de behandeling van de groepsgemeenschapsordonnantie. De geachte spreker meent nl. dat door de staatkundige hervorming de eene helft van de buitengewesten ten achter zal geraken bij de andere. Het komt mij voor dat het geachte lid over het hoofd ziet welk een onwaardeerbaar voorrecht het bezit van hoogere inheemsche bestuursvormen is. Temeer moet hierbij van een voorrecht gesproken worden omdat deze organen in nauw contact staan met de bevolking en het recht van eigen organisatie bezitten zoodat, is medezeggenschap gepast, zij ook zonder veel omslag kan worden toegekend. Het toezicht van de landsautoriteiten waarborgt, dat ook op dit punt harmonie zal bestaan tusschen de ontwikkeling van de bevolking en de ontwikkeling der bestuursinstellingen.

Het toezicht op de groepsgemeenschappen, dat in artikel 143 aan den resident is opgedragen, is besproken door den heer Blaauw die dit artikel gaarne geschrapt zou zien. Na wat in de Memorie van Antwoord over deze kwestie al gezegd is, kan ik, evenals de geachte spreker, hierover kort zijn.

Zooals blijkt, is het artikel alleen van belang voor de groepsgemeenschappen waarvan de resident niet zelf voorzitter is. Ten aanzien van deze groepsgemeenschappen oefent de resident thans bepaalde toezichtsbevoegdheden uit, men denke aan de Minahassa- en Ambonraad, die straks naar den gouverneur zullen overgaan. Ook met het oog hierop is het noodzakelijk de verhouding tusschen den resident en de groepsgemeenschap te teekenen.

Al moge het juist zijn dat aan den resident slechts een algemeen toezicht opgedragen is en dat hem geen bevoegdheden zijn toegekend om in te grijpen in de zaken der groepsgemeenschap, toch hecht de Regeering aan de uitdrukkelijke vastlegging van dit recht en dezen plicht tot het uitoefenen van toezicht, evenals zulks plaats vond in de regentschapsordonnantie, groote waarde. De weg, dien de resident zalhebben te volgen, indien z.i. een ingrijpen geboden is, is in artikel 143 eveneens aangegeven. Hij kan terzake de noodige voorstellen doen aan den gouverneur.

Het verdient zeker geen aanbeveling om deze bepaling te schrappen. Mocht het onderzoek dat voor Java is toegezegd, aantoonen dat de bepaling in eenigerlei zin moet worden gewijzigd, dan kan die wijziging worden overgenomen.

Ik ben thans, Mijnheer de Voorzitter, genaderd tot de bespreking van de door den heer Blaauw betwiste mogelijkheid om deze ordonnantie te baseeren op de artikelen 123—125 van de Indische Staatsregeling, op de decentralisatiebepalingen dus.

De heer Blaauw vestigde er allereerst de aandacht op, dat artikel 123 spreekt van het afzonderen van geldmiddelen, terwijl voor de groepsgemeenschappen bepaalde middelen ter beschikking zullen worden gesteld. De heer Blaauw interpreteert de afzonderlijke geldmiddelen als te zijn vaste uitkeeringen. De Regeering is evenwel van meening, dat deze afzondering van eigen geldmiddelen evengoed kan geschieden door middel van het afzonderen van bepaalde middelen zooals belastingen of wel door het toekennen van aandeelen in belastingen.

De heer Blaauw ziet vervolgens strijd tusschen artikel 123 I.S., waar wordt bepaald, dat de gemeenschappen, ingesteld op de basis van de decentralisatiewetgeving, zullen voorzien in bijzondere behoeften van het gebied, terwijl artikel 40 van het ontwerp aan de raden geeft de regeling en het bestuur der huishouding. Dat aan de raden bepaalde bijzondere bevoegdheden worden toegekend, geschiedt ook in het geval van de groepsgemeenschappen en wel bij de overdrachtsordonnanties. Daarin wordt aan de raden gegeven de zorg voor de wegen, bruggen, bepaalde scholen, ziekenhuizen, enzoovoort.

(De heer Blaauw: Is dat iets anders dan de eigen huishouding?)

Wanneer nu die toekenning geschiedt op ruime schaal en met toekenning van ruime bevoegdheden, is het dan niet mogelijk, ja eigenlijk vanzelfsprekend, dat het totaal van de bijzondere behoeften, welke aan den raad worden toevertrouwd, vormen de geheele huishouding en dat dus aan den raad de regeling en het bestuur van die huishouding, dat wil zeggen van het totaal der bijzondere behoeften, wordt gegeven? Daarvoor spreekt ook de door den heer Blaauw gegeven aanhaling van Minister Idenburg, waarin wordt gezegd dat met de toepassing der decentralisatie geleidelijk moet worden te werk gegaan. Dit is gezegd in 1903 voor het komende tijdvak. Sedert heeft ontwikkeling op velerlei gebied plaats gehad, al dan niet in het kader der decentralisatie.

De heer Blaauw heeft ter uitdrukking van zijn gedachten het beeld gebruikt van een zeer bescheiden knaapje in een korte broek. Als de groepsgemeenschappen werkelijk zouden zijn, zooals de heer Blaauw ze uitbeeldt, dus als een man met een baard en een pijp, doch met een korte broek, dan zouden de grootere gemeenten in de buitengewesten dit nu ook al zijn en dan zouden de gemeente Batavia en Bandoeng er tot 1 Januari 1926 zoo uit gezien hebben en Semarang en Soerabaja nog langer. Uit deze voorbeelden blijkt, dat de praktijk van de decentralisatie aldus geweest is, dat de voorziening in bijzondere behoeften inderdaad uitgroeit tot behartiging van eigen huishouding en zulks op den voet van de oude wet. De Locale Raden Ordonnantie heeft dit blijkbaar ook voorzien. In artikel 51 b.v. is bepaald dat plaatselijke ressorten met hun verordeningen niet mogen treden in de huishouding van binnen hun ressort gelegen ressorten. Tenslotte wijs ik het geachte lid hierbij nog eens op artikel 125 lid (2) dat groote wettelijke ruimte laat voor vaststelling van de bevoegdheid en taak van de betrokken gemeenschappen.

Het geachte lid heeft verder bezwaren geuit tegen het stelsel van benoemde leden. Ten aanzien hiervan is de Regeering van meening, dat de benoeming van leden noodzakelijk is in verband met de gesteldheid van de buitengewesten. De Regeering denkt hierbij o.a. aan benoeming van volkshoofden.

De bezwaren, welke de heer Blaauw heeft tegen de regeling der notuleering en de regeling van de bekendmaking der begrooting, komen der Regeering wel wat breed uitgemeten voor. Bij nota van wijziging heeft de Regeering niettemin artikel 22 lid 3 geschrapt. Zij prefereert echter om de bekendmaking der begrooting aan den voorzitter over te laten. Het gaat hierbij om een bevoegdheid die immers gerust aan den voorzitter kan worden toevertrouwd. Hij is terzake immers verantwoordelijk aan den raad, zoodat disharmonie praktisch uitgesloten is. Juist met het oog hierop

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
kan men als stelsel zulke eenvoudige bevoegdheden beter aan de uitvoerende organen opdragen.

De heer Blaauw heeft nog gevraagd om aan de zelfstandige gemeenschappen op Java gelijke taak toe te kennen als thans voor de buitengewesten in de bedoeling ligt. Mijnheer de Voorzitter, de verdere taakoverdracht op Java heeft de volle aandacht van de Regeering en door de totstandkoming van de overdrachten inzake onderwijs en volksgezondheid en de herziening van de overdrachten van landbouwvoorlichting en veeartsenijkundigen dienst, is in dat opzicht al een belangrijke stap gedaan.

De heer Moelia, heeft gesproken over de adviseerende raden bij de gouverneurs. In de ordonnantie tot instelling der nieuwe gewesten is vastgesteld dat binnen twee jaar na instelling dier gouvernementen, aan den gouverneur een adviseerende raad zal worden ter zijde gesteld. Is het nu juist, om van deze adviseerende raden te gewagen in de onderhavige groepsgemeenschapsordonnantie, gelijk de heer Moelia voorstelt?

In de eerste plaats wijs ik er op, dat de taak van den adviseerenden raad, welke volgens de I. S., bij ordonnantie moet worden geregeld, naar het oordeel van de Regeering het onderwerp moet zijn van een afzonderlijke regeling. Men zou zelfs kunnen stellen, dat artikel 120 lid 2 van de Indische Staatsregeling dit eischt.

Verder heeft men er rekening mede te houden, dat er wellicht groepsgemeenschappen zullen zijn voordat in het desbetreffende gewest een adviseerende raad kan zijn ingesteld. Stelt men de groepsgemeenschapsordonnantie nu zóó op dat zij niet volledig kan werken, vóórdat er een adviseerende raad is ingesteld, dan kan, strikt genomen, vóórdien ook geen groepsgemeenschap ingesteld worden en dan kunnen, volgens de aangenomen werkwijze, ook de nieuwe gewesten niet daadwerkelijk ingesteld worden, zonder adviseerenden raad. Het uiteindelijke gevolg van opneming van bepalingen over den adviseerenden raad in de groepsgemeenschapsordonnantie zou dus zijn een terugneming van de bij ordonnantie toegestane speling van twee jaar. Dit zou weer kunnen leiden tot vertraging in het algemeen bij de doorvoering van de bestuurshervorming.

Bovendien — en dit is ook van veel belang — heeft de Regeering principieel bezwaar tegen enkele van de door den heer Moelia aan de adviseerende raden toegedachte bevoegdheden omdat zij in feite deze raden zouden maken tot meer dan alleen adviseerende raden. Artikel 119 I. S. maakt onderscheid tusschen provinciën en andere gewesten. Wordt er een provincie ingesteld, dan ontstaat een autonoom gebiedsdeel met een provincialen raad. Andere gewesten, dus ook gouvernementen, zooals men aanvankelijk in de buitengewesten zal hebben, zijn geen autonome gebiedsdeelen en in zoodanige gewesten kan volgens de Indische Staatsregeling alleen sprake zijn van een adviseerenden raad, welke den gouverneur, een landsbestuursorgaan, terzijde is gesteld. In deze constructie blijft het landsbestuursorgaan alleen verantwoordelijk en past niet een voorschrift, als b.v. door den heer Moelia wordt voorgestaan met betrekking tot de instelling van colleges van gecommitteerden. Die instelling toch zou volgens de door den geachten spreker voorgestelde redactie van artikel 18 der voorliggende ontwerp-ordonnantie mede afhankelijk zijn van het oordeel van den adviseerenden raad.

Evenmin is het in overeenstemming te brengen met het karakter van een adviseerenden raad om te bepalen dat iets zal geschieden

„volgens door den gouverneur en adviseerenden raad te stellen regels",

zooals de heer Moelia wenschte inzake het toezicht op de Inlandsche gemeenten.

Op grond van dit alles acht de Regeering een aanvulling van het voorliggend ontwerp, met het oog op de in te stellen adviseerende raden, bepaald niet juist.

Verschillende leden hebben met belangstelling geïnformeerd naar de volgorde, welke bij de indiening van de onderscheidene hervormingsontwerpen zal worden in acht genomen.

Voor den heer Moelia, de heer Blaauw viel hem daarin bij, was deze volgorde duidelijk, toen het nog in de bedoeling lag eerst de administratieve en daarna de staatkundige hervorming door te voeren. Nu echter besloten is, om een deel van de staatkundige hervorming tegelijk door te voeren met de administratieve, en nu het thans aanhangige ontwerp de eerste stap is om daartoe te geraken, achten de genoemde leden toelichting omtrent de verdere volgorde van indiening der diverse ontwerpen gewenscht. Andere geachte leden, met name de heeren Mahmoed, Jahja en Datoe' Toemenggoeng deden vragen, die in dit zelfde verband kunnen worden beantwoord. Terzake dan kan de Regeering het volgende mededeelen.

Het ligt in de bedoeling om zoo spoedig mogelijk na de behandeling van de onderhavige groepsgemeenschapsordonnantie de ontwerpen in te dienen voor regelingen betreffende overdracht van landstaak aan de groepsgemeenschappen. Gelijk reeds in de Memorie van Toelichting te kennen werd gegeven, zullen deze regelingen op dezelfde wijze als de thans in behandeling zijnde groepsgemeenschapsordonnantie „algemeen" zijn en derhalve in beginsel gelden voor alle groepsgemeenschappen, behoudens afwijkingen in verband met bijzondere toestanden in bepaalde streken, welke afwijkingen in de instellingsordonnanties zullen worden neergelegd. In aansluiting hierop zullen de ontwerp-instellingsordonnanties worden aangeboden betreffende de groepsgemeenschappen die het eerst zullen worden ingesteld, terwijl tegelijk of kort daarop de financieele regelingen en de eerste begrootingen voor deze eerste groepsgemeenschappen zullen worden aangeboden. Tot zoover voor wat betreft de staatkundige organisatie.

Voor wat betreft de nieuwe administratieve organisatie brengt de Regeering in herinnering dat blijkens het beginselenplan voor de bestuurshervorming, hetwelk in 1931/1932 aangenomen en in 1936 nader bevestigd en aangevuld is, de bestaande organisatie van het binnenlandsch bestuur gehandhaafd blijft behoudens de groepeering van de bestaande gewesten in een drietal gewesten nieuwe stijl, waaromtrent reeds bij ordonnantie werd beslist. Ook de bevoegdheden van de bestaande organisatie van het binnenlandsch bestuur zullen zooveel mogelijk blijven gehandhaafd; de bevoegdheden van den gouverneur zullen zoo min mogelijk worden onttrokken aan de bestaande residenten en zooveel mogelijk aan het centrum worden ontleend. Een nieuwe bevoegdheidsverkaveling tusschen het centrum, den gouverneur, en den resident is thans in voorbereiding en zal zoo spoedig mogelijk worden ingediend, voorzoover zij bij ordonnantie moet worden vastgesteld.

De zooeven bedoelde in 1936 bewerkstelligde aanvullingen van het beginselenplan voor de bestuurshervorming betreffen het stelsel van regionale begrootingen voor gebiedsdeelen waar geen of nog geen groepsgemeenschappen zullen worden gesticht. De opstelling van proefbegrootingen voor alle gebiedsdeelen, die daarvoor in aanmerking zijn gebracht, is voorzoover betreft het jaar 1937 tijdig gereed gekomen om dit stelsel van regionale begrootingen bij wijze van proef in werking te brengen met ingang van 1 Januari jl. Ik zeg uitdrukkelijk, dat dit geschied is bij wijze van proef, aangezien aan deze in-werking-brenging geen bindende gevolgen zijn verbonden.

De bedoeling is hierbij slechts om ervaring op te doen terzake van de administratie verbonden aan dit stelsel, en terzake van de verhouding tusschen regionale uitgaven en regionale ontvangsten. Aan de hand van deze ervaring kunnen voorstellen worden opgemaakt omtrent de financieele verhouding tot de diverse gebiedsdeelen. De Regeering neemt

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
zich voor om deze voorstellen t.z.t. bij den Volksraad voor te brengen. Het ligt voorts, gelijk bekend, in de bedoeling om aan dit stelsel van regionale begrootingen vast te koppelen een administratieve decentralisatie van bevoegdheden, zoodat voor gebiedsdeelen die niet of nog niet in aanmerking komen voor de stichting van groepsgemeenschappen, in dit stelsel van regionale begrootingen plus administratieve decentralisatie een parallel wordt gevonden van de staatkundige decentralisatie in gebied met groepsgemeenschappen. Aan de uitwerking van voorstellen omtrent deze administratieve decentralisatie moet nog worden begonnen.

Behalve voor deze voorstellen moet er natuurlijk ook nog gezorgd worden voor nieuwe instructies, die bij besluit kunnen worden vastgesteld.

Er is natuurlijk verband tusschen deze massa van ontwerpen. Dit verband tusschen sommige ontwerpen is niet zoo nauw als de heer Moelia meent, indien hij zegt dat elk ontwerp van staatkundige hervorming gepaard moet gaan met een ontwerp van administratieve hervorming. Indien men voor oogen neemt, dat de residentspositie en de positie van het lagere Binnenlandsch Bestuur practisch niet gewijzigd worden, behoudens, dat de resident ondergeschikt wordt aan den gouverneur, dan is het, zoo dunkt het de Regeering, niet noodzakelijk om bijv. tegelijk met deze ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie over te leggen een ontwerp betreffende de gedetailleerde bevoegdheidsverkaveling tusschen den nieuwen gouverneur en den bestaanden resident en het lagere Binnenlandsch Bestuur.

Evenmin is het ter beoordeeling van de thans overgelegde ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie noodzakelijk, om tot in bijzonderheden te weten, hoe de administratieve decentralisatie in gebied zonder groepsgemeenschappen eruit zal zien.

Verder is het naar het oordeel van de Regeering niet noodzakelijk om bij de beoordeeling van deze groepsgemeenschapsordonnantie te beschikken over de ontwerpen der regeling omtrent overdracht van taak aan de groepsgemeenschappen. Hoe deze overdracht in algemeene trekken eruit zal zien, is bekend uit het tevoren genoemde beginselenplan. Zooveel mogelijk alle overheidstaak, die rechtstreeks op de bevolking inwerkt, en die niet noodzakelijk in centraal verband moet worden gehouden, zal aan de groepsgemeenschappen worden overgedragen, zoo heet het daar. Daarbij worden in het bijzonder genoemd: wegen, bruggen, irrigatie, Inlandsch onderwijs, volksgezondheid, veeartsenijkundige dienst, en landbouwvoorlichting terwijl, zoo wordt daaraan toegevoegd, andere onderwerpen daarbij in beginsel niet zijn uitgesloten.

Ik zeide, dat het niet bepaald noodzakelijk is om bij de beoordeeling van het thans in bespreking zijnde ontwerp te beschikken over al die andere ontwerpen, en zoo voeg ik daaraan toe, het zou practisch ook uiterst bezwaarlijk wezen, om wegens het verband tusschen al deze ontwerpen, alles te bewaren, totdat het geheel gereed is. De eenig mogelijke weg, die hierbij practisch bewandeld kan worden, is, dat deze ontwerpen, zooals reeds in de Memorie van Toelichting werd gezegd, ingediend en behandeld worden naar gelang van de plaats, die zij in het geheel innemen, waarbij door opvolging van het aangenomen plan van de hervorming gezorgd wordt, dat het daarin aangegeven groote verband in acht genomen blijft. Het stemt de Regeering tot voldoening dat nagenoeg alle sprekers met deze werkwijze hun instemming hebben betuigd. Zou de Regeering een andere werkwijze hebben gevolgd waarbij eerst de administratieve ontwerpen, met inbegrip van eerderbedoelde bevoegdheidsverkaveling tusschen het centrum, een gouverneur en een resident en met inbegrip van het stelsel van regionale begrootingen en daaraan sluitende administratieve decentralisatie zouden zijn voorbereid en behandeld in den Volksraad, en zou de Regeering daarop hebben laten volgen een voorbereiding en indiening van de ontwerpen van staatkundige hervorming met name de thans aanhangige ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie, de overdrachtsregelingen, de instellingsordonnanties, de eerste begrootingen van de eerste groepsgemeenschappen en de financieele verhouding tot deze groepsgemeenschappen, om eerst daarna in staat te zijn dit geheel van ontwerpen tot daadwerkelijke doorvoering te brengen, dan zou de voorbereiding onnoemelijk zwaar ja practisch onmogelijk zijn en de doorvoering der hervorming zou in ieder geval wel zeer geruimen tijd moeten worden uitgesteld. Immers, het stelsel van regionale begrootingen, dat bij deze werkwijze eerst algeheel zou moeten zijn voorbereid, alvorens zou kunnen worden aangevangen met de behandeling van de ontwerpen van staatkundige hervorming, behoeft nog geruimen tijd van proef. Indien voor de groote lijnen het beginselenplan van de hervorming gebezigd blijft en men dan de ontwerpen van administratieve en staatkundige hervorming al naar hun urgentie aanvat, vindt men intusschen gelegenheid, om het stelsel van regionale begrootingen te beproeven. Op deze wijze hoopt de Regeering in staat te zijn, zoo tijdig met de voorbereiding van het geheel gereed te zijn dat medio 1938 de administratieve hervorming, gepaard met enkele staatkundige organisaties, doorgevoerd kan worden.

Ik kom nu aan de vraag, behandeld door den heer Blaauw, of het gebied van een gemeente deel moet uitmaken van het gebied van een groepsgemeenschap, waarin de gemeente is gelegen.

Daar de geachte spreker niet overtuigd is door de motieven, welke in de Memorie van Antwoord voor een bevestigende beantwoording van deze vraag zijn aangevoerd, zal ik nu wat uitvoeriger op deze kwestie ingaan.

In de eerste plaats echter zou ik erop willen wijzen dat de heer Blaauw een kleine vergissing maakte, toen hij zeide dat artikel 2 van de ontwerp-ordonnantie een uitdrukkelijke bepaling bevat, krachtens welke het gebied van gemeenten niet wordt afgescheiden van het gebied van groepsgemeenschappen.

De bepaling, waarop de geachte spreker het oog heeft luidt:

> „Groepsgemeenschappen zijn tot het rechtstreeks bestuurd gebied in de Buitengewesten behoorende gedeelten van in artikel 119 der Indische Staatsregeling bedoelde gewesten, aangewezen tot zelfstandige gemeenschappen op den voet van artikel 123 der Indische Staatsregeling en niet beperkt tot het gebied eener stad."

In deze bepaling wordt eigenlijk in het geheel niet van gemeenten gesproken. Er wordt alleen, ter aanduiding van het begrip, gezegd, dat een groepsgemeenschap o.m. gekarakteriseerd wordt door een ruimer gebied dan dat van een stad.

De uitspraak van den ordonnantie-wetgever omtrent de zooeven bedoelde vraag is dus eigenlijk nog niet aan de orde. Zij zal moeten geschieden bij de instelling der groepsgemeenschappen en wellicht bij de behandeling der stadsgemeenteordonnantie voor de buitengewesten. Niettemin zal ik gaarne van deze gelegenheid gebruik maken, om het standpunt van de Regeering ten opzichte van dit belangrijke punt nader toe te lichten.

In de eerste plaats wil ik er dan op wijzen, dat de gemeenten in de buitengewesten in bijzondere mate de centra, het hart, zijn van de gebieden die tot groepsgemeenschappen zullen worden gemaakt. Men zie naar Palembang, Padang, Bandjermasin. Het zou onnatuurlijk zijn, zulke gemeenten uit te sluiten uit het gebied der groepsgemeenschappen. Zij vormen met dat gebied sociaal-economische eenheden. Dan ziet de Regeering de groepsgemeenschappen als lichamen, die in beteekenis staan tusschen provinciën en regentschappen. Zij zullen taken van het land moeten overnemen, die

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
niet op efficiente en economische wijze afzonderlijk kunnen worden vervuld door gebieden als die van de stadsgemeenten in de buitengewesten.

Zou men de gemeenten afzonderlijk houden, dan zou men haar taak moeten opvoeren tot een niveau, liggende tusschen dat van een provincie en een regentschap, hetgeen praktisch niet mogelijk is, of wel men zou een deel van de voorgenomen decentralisatie van overheidszorg moeten prijsgeven voor het gebied van gemeenten.

Moet de Regeering dus eenerzijds tot haar spijt een afwijzend standpunt innemen ten aanzien van de wenschen van den heer Blaauw, anderzijds kan Zij zeer goed instemmen met wat Zij beschouwt als de eigenlijke kern van zijn visie op deze zaak. De Regeering is er n.l. ten volle van doordrongen dat de zelfstandigheid van de gemeente op haar eigen terrein geheel intact moet blijven. Zij is voornemens, aan dit punt ook verder speciale aandacht te blijven schenken en Zij zal daartoe in de instructie van de gouverneurs een bepaling opnemen, die van de gewestelijke bestuurders hetzelfde eischt.

Overigens kan ik den geachten spreker mededeelen, dat het niet in de bedoeling ligt, om het toezicht op de gemeenten op te dragen aan de groepsgemeenschappen.

Ten slotte, kan ik voor wat dit punt betreft, nog wijzen op iets, dat mede kan bijdragen tot geruststelling omtrent het lot der gemeenten. De toestand, dat gemeenten deel uitmaken van haar gebied omvattende plaatselijke ressorten bestaat nl. al jarenlang ten aanzien van zeven gemeenten in de buitengewesten, zonder dat dit in de praktijk aanleiding tot moeilijkheden heeft gegeven. De vijf gemeenten in het gebied van den cultuurraad ter Oostkust van Sumatra behooren nl. tot het ressort van den genoemden raad en evenzeer omvatten de ressorten van den Minahassa-raad en den Ambonraad de gemeenten Menado en Amboina.

Verder zal er gelegenheid bestaan om in de ordonnanties, waarbij de overdracht van taak op de zelfstandige gemeenschappen in de buitengewesten zal worden geregeld, duidelijk te stipuleeren wat aan de gemeenten toekomt. Ook bij de regeling van de financieele verhouding zal dit uiteraard geschieden.

Van enkele kanten zijn stemmen opgegaan tegen de bevoegdheid, die bij deze groepsgemeenschapsordonnantie wordt toegekend aan de dagelijksche besturen. Ik kan niet nalaten om hierbij te herhalen hetgeen reeds met eenige woorden in de Memorie van Toelichting is gezegd. De groote beteekenis van de verandering van bestuursstelsel, die met deze groepsgemeenschapsordonnantie wordt ingeluid, schuilt in de openbare behandeling van regionale zaken, waardoor verzekerd wordt dat redelijke wenschen zullen worden vervuld en dat redelijke motieven de boventoon zullen voeren, terwijl hierbij de richting zal worden aangegeven door den raad.

Een dergelijk stelsel van bestuur werkt alleen goed indien de executieve, het dagelijksch bestuur niet verlamd wordt of tot een marionet verlaagd. Ik zeg dit in het bijzonder met het oog op de omstandigheid dat de onderhavige ontwerp groepsgemeenschapsordonnantie de buitengewesten betreft, waar de afstanden zooveel grooter, de verkeersmiddelen minder snel zijn dan op Java en waar het land door zijn ontwikkelingsgang niettemin dringend behoefte heeft aan een vlot dagelijksch bestuur.

De heer Blaauw heeft bepleit om in de groepsgemeenschapsordonnantie de instelling van een college van gecommitteerden verplicht te stellen.

De heeren Soangkoepon en Abdul Rasjid hebben hetzelfde betoogd, terwijl andere leden in algemeenen zin instemming hebben betuigd met de woorden van den heer Blaauw.

Ten aanzien van dit punt zou ik het volgende willen opmerken.

De instelling van colleges van dagelijksch bestuur voor de regentschappen heeft, zooals bekend, op den voet van artikel 18 der regentschapsordonnantie plaats gehad door de betrokken colleges van gedeputeerden, dus door het uitvoerend gezag. De beslissing over de mogelijkheid van instelling van een college van gecommitteerden is hier dus niet genomen door den wetgever.

De Regeering acht het noodig om bij de voorliggende ontwerp-ordonnantie zooveel mogelijk in dezelfde lijn te blijven en het lijkt aangewezen om de beslissing over de instelling van colleges van gecommitteerden te leggen in handen van den gouverneur. Ook om geheel praktische overwegingen is de Regeering sterk voor deze oplossing.

De gouverneur staat ver genoeg af van de plaatselijke gemeenschappen om niet te veel door plaatselijke omstandigheden te worden beinvloed en hij staat er dicht genoeg bij, om aan die plaatselijke omstandigheden ten volle recht te doen wedervaren. Dit laatste is van bijzonder belang. Heeft men voor Java de beslissing al niet door een centraal orgaan doen nemen, het is licht in te zien, dat een zoodanige regeling voor de buitengewesten, met hun grootere afstanden en groote verschillen in plaatselijke omstandigheden, nog veel minder op haar plaats zou zijn. Een centraal orgaan kan de al dan niet instelling van colleges van gecommitteerden niet overzien.

Bovendien heeft men hier te maken met een algemeene regeling, die streken van verschillende geavanceerdheid zal omvatten en waarbij dus met verschillende mogelijkheden moet worden rekening gehouden. Een zóó algemeen voorschrift als hier wordt voorgestaan kan de Regeering daarom niet juist achten.

Ook ditmaal bleven opmerkingen, dat bij deze hervorming te veel gezien wordt naar de administratieve organisatie, niet uit. Verschillende leden hebben deze opmerkingen gemaakt. Dergelijke opmerkingen zijn gebruikelijk bij behandeling van ontwerpen van bestuurshervorming. Doch zij zijn naar het oordeel van de Regeering niet gerechtvaardigd. Het zou te ver voeren om diep hierop in te gaan. Te vorigen jare, toen omstreeks dezen tijd de doorvoering van de hervorming in de buitengewesten hier aan de orde was, heeft de Regeering reeds diepgaande beschouwingen hierover gegeven. Zij moet thans volstaan met terzake slechts op te halen, dat het systeem van deze hervorming bepaaldelijk meebrengt, dat de staatkundige hervorming tot ontwikkeling wordt gebracht binnen het kader van de administratieve organisatie, zulks niet alleen omdat van de ervaring van deze administratieve organisatie alsdan het meest kan worden geprofiteerd en de nieuwe staatkundige lichamen alsdan de best mogelijke kansen hebben om deze ervaring over te nemen en aldus zelve tot ontwikkeling te komen, maar ook omdat de omstandigheden geen andere werkwijze gedoogen.

De Regeering moet daarom bepaaldelijk van de hand wijzen het denkbeeld om een ander dan den betrokken bestuursambtenaar aan te wijzen als voorzitter van den groepsgemeenschapsraad, en evenzeer het denkbeeld om dezen voorzitter, bij belet, afwezigheid of ontstentenis niet te doen vervangen door dengeen die hem als landsdienaar vervangt, maar door een der leden van het college van gecommitteerden. De redenen, waarom de Regeering deze denkbeelden niet kan overnemen en bepaaldelijk moet afwijzen, liggen in de eerderbedoelde omstandigheden, welke noodzaken om de staatkundige hervorming tot ontwikkeling te brengen binnen het kader van de administratieve organisatie. Deze redenen klemmen voor de buitengewesten nog meer dan voor Java. De volgende toelichting maakt een en ander duidelijk.

In de eerste plaats dan vindt men over het geheel in de buitengewesten, ook in de streken die voorshands in aanmerking zullen komen voor stichting van groepsgemeen-

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

schappen, minder ontwikkelden van middelbare en hoogere opleiding dan in overeenkomstige streken op Java het geval is. Er zijn hierbij ook uitzonderingen, daarom zeg ik dat dit over het geheel het geval is.

Naar verhouding behooren tot de ontwikkelden in de buitengewesten meer ambtenaren dan op Java het geval is. Dit zal zich ook in de colleges van gecommitteerden weerspiegelen. Indien zoodanig ambtenaar als gecommitteerde plaatsvervangend voorzitter zou wezen, wordt de ambtelijke verhouding tusschen dezen ambtenaar en den betrokken bestuursambtenaar doorkruist, hetgeen in de samenleving, waarin dergelijke verhoudingen in de buitengewesten zich meestal afspelen, niet zal nalaten moeilijkheden te geven.

Men heeft hierbij terdege in rekening te nemen dat dergelijke verhoudingen in de buitengewesten zich afspelen op een lager niveau dan de overeenkomstige verhoudingen hier op Java tusschen een plaatsvervangend voorzitter van den provincialen raad en den waarnemend gouverneur.

Men vindt in de samenleving der buitengewesten voorts thans buiten de schaarsche gemeenten, straks stadsgemeenten te noemen die in de buitengewesten zijn, en boven het niveau van deze gemeenten, straks stadsgemeenten te noemen, bij de ingezetenen geen of weinig ervaring in de algemeene behandeling van bestuurszaken, omdat men daar, anders dan op Java, geen leerschool op dit gebied achter den rug heeft. Dit bezwaar zal zich sterk doen gevoelen bij de keuze van gecommitteerden. Hoeveel te meer zal dit het geval zijn indien aan het college van gecommitteerden de eisch wordt gesteld, dat het een lid moet voortbrengen in staat om waarnemend voorzitter te wezen.

Hierbij komt, dat over het geheel de afstanden in de buitengewesten tusschen de van huis uit niet-Inheemsche en de Inheemsche bevolkingsgroepen belangrijk grooter is dan op Java. Dit houdt verband met het uiteenloopend karakter van de Inheemsche bevolkingsgroepen in verschillende gebiedsdeelen waardoor de niet-Inheemsche groepen zich niet zoo vertrouwd kunnen maken met de Inheemsche als dat op Java wel het geval kan zijn. Ook de omstandigheid dat het Nederlandsch gezag in verschillende deelen van de buitengewesten niet zoo lang is gevestigd als op Java brengt mede, dat de vertrouwdheid tusschen de bevolkingsgroepen op Java grooter is dan tusschen die in de buitengewesten. Het spreekt vanzelf dat deze omstandigheid grooten invloed heeft op de mogelijkheid om in de buitengewesten bij de organisatie van staatkundige organen de ambtelijke organisatie voorbij te gaan.

Er is nog meer. De Europeesche bestuursorganisatie neemt in dat deel van de buitengewesten, hetwelk in aanmerking komt voor de stichting van groepsgemeenschappen, d.i. dat deel van de buitengewesten waar geen hoogere Inheemsche bestuursvormen, uitgaande boven dorps- of margasfeer bestaan, een bijzonder hechte en traditioneele plaats in, omdat aldaar hoogere volkshoofden, gelijk hier op Java en gelijk in een groot deel van het zelfbesturend gebied der buitengewesten voorkomen, ontbreken. Het is tot dusverre niet gelukt, om in dit deel van de buitengewesten, hetwelk ik hier bedoel, en hetwelk in aanmerking komt voor stichting van groepsgemeenschappen, ik noem Menangkabau, de Bataklanden, Palembang, Oeloe Soengei, Minahasa, Ambon, een hooger volkshoofdenbestuur op te laten groeien. En dit heeft medegebracht dat sinds jaar en dag het Europeesch bestuur aldaar het voornaamste bindende element is op het niveau boven de lagere rechtsgemeenschappen. Op dit niveau zullen Inheemschen, en a fortiori niet-Inheemschen wel zeer bezwaarlijk een zeker natuurlijk gezag verkrijgen, hetwelk toch onmisbaar is voor de uitoefening, zelfs gedurende korten tijd, van eenig algemeen bestuur.

Eerdergenoemde omstandigheid, gepaard gaande met andere, welk ik straks zal noemen, brengen mede, dat de speciale diensten, die zich hier op Java voor de hervorming konden ontwikkelen langs het Europeesch bestuur heen, in de buitengewesten slechts kunnen werken in nauwen samenhang met en onder algemeene leiding van het Europeesch bestuur, waarbij ik niet alleen het oog heb op den resident, maar ook op den assistent-resident en op den controleur, omdat zonder bijstand van deze bestuursorganen de bevolking en haar hoofden door speciale ambtenaren practisch niet in beweging is te brengen. Dit houdt heelemaal geen verband met autocratische neigingen van het Europeesch Binnenlandsch Bestuur, ...

(De heer Soangkoepon: Is dat wel juist?)

— maar dit is een natuurlijk gevolg van het ontbreken van hoogere volkshoofden en, zoo moet ik hieraan nog toevoegen, van den aard van de bevolking die nu eenmaal in de buitengewesten niet zoo volgzaam is als op Java. Met deze omstandigheden moet natuurlijk ook rekening worden gehouden na overdracht van deze speciale diensten aan groepsgemeenschappen. Zij kunnen niet werken dan onder bijstand van de ambtelijke organisatie. Practisch en politiek zou het zeer onraadzaam wezen om dit te probeeren.

Neemt men bij het voorgaande in aanmerking, dat de groepsgemeenschapsorganen nog in jaren en jaren geen gevestigde traditioneele positie zullen innemen, terwijl toch de Inheemsche bevolking als geheel en de massa van die bevolking in het bijzonder, traditie lief heeft, dan blijkt naar het oordeel van de Regeering overduidelijk, dat er in de leiding van de groepsgemeenschappen en in de leiding van de ambtelijke organisatie binnen de groepsgemeenschappen een eenheid moet wezen in den persoon van den bestuursambtenaar-voorzitter en dat die eenheid niet mag worden doorbroken, zelfs niet gedurende de periode waarin deze bestuursambtenaar bij belet, afwezigheid of onstentenis bedoelde voorzittersfunctie niet zou kunnen vervullen. Te minder mag dit naar het oordeel van de Regeering geschieden, omdat bij de uitgestrektheid van de gebiedsdeelen in de buitengewesten, en bij de mindere dichtheid en snelheid van de communicatiemiddelen aldaar, deze bestuursambtenaar, omdat hij vaak tourneeren moet, meer afwezig zal zijn dan in overeenkomstige verhoudingen op Java het geval is.

Mijnheer de Voorzitter! De punten, die ik zooeven behandelde, zijn voor de buitengewesten zeer aangelegen. Op deze punten moet met de bijzondere gesteldheid in de buitengewesten ten nauwste rekening worden gehouden, wil er sprake kunnen zijn van stichting van groepsgemeenschappen.

Het bezwaar, aangevoerd door den heer Blaauw, tegen den bestuursambtenaar-plaatstvervangend voorzitter, nl. dat deze niet vertrouwd is met de werkzaamheden van den raad en van het college van gecommitteerden, onderschrijft de Regeering maar ten deele. In de eerste plaats toch kan daaraan tegemoet gekomen worden door dengene, die den bestuursambtenaar-voorzitter in diens functie van bestuursambtenaar pleegt te vervangen, te benoemen tot lid van den raad, terwijl de omstandigheid, dat deze vervanger in het algemeen groote ervaring bezit van de werking van speciale diensten, gelijk die aan de groepsgemeenschappen zullen worden opgedragen, mede helpt om niet al te zeer op te zien tegen de omstandigheid, dat hij niet regelmatig op de hoogte komt van de werkzaamheden van het college van gecommitteerden. Ook kunnen de leden van dit college hem immers, vervangt hij den voorzitter, voorlichten. Evenwel, Mijnheer de Voorzitter, hoe ernstig het geachte lid, de heer Blaauw, dit bezwaar ook zou willen tellen, de bezwaren van de Regeering tegen een, zij het ook kortstondige splitsing tusschen de leiding van de ambtelijke organisatie en het voorzitterschap van den raad en derhalve tegen de constructie gecommitteerde-plaatsvervangend voorzitter van den raad, zijn grooter.

Om echter tegemoet te komen aan de geopperde bezwaren

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
stelde de Regeering bij nota van wijziging voor om in de groepsgemeenschapsordonnantie vast te leggen, dat de landsdienaar, welke den als voorzitter van de groepsgemeenschappen aangewezen ambtenaar in diens functie bij belet, afwezigheid of ontstentenis vervangt, de vergadering van den raad en van het college van gecommitteerden kan bijwonen, ook indien hij geen lid is van den raad of van het genoemde college. Op deze wijze, Mijnheer de Voorzitter, wordt er op gepaste wijze voor gezorgd, dat de vervanger van den resident of assistent-resident, voorzitter van den groepsgemeenschapsraad, volledig van de werkzaamheden van de groepsgemeenschap op de hoogte blijft, zoodat hij ingeval van belet, afwezigheid of ontstentenis van den voorzitter dadelijk met kennis van zaken kan optreden als waarnemend voorzitter. Tegelijk is hiermede bereikt, dat deze vervanger een goede leerschool doormaakt in collegiaal bestuur, hetgeen hem te stade zal komen indien hij later zelf een positie bereikt, waaraan het voorzitterschap van een groepsgemeenschapsraad is verbonden.

Mijnheer de Voorzitter! Moet de Regeering zich derhalve bepaaldelijk keeren tegen vervanging van den bestuursambtenaar-voorzitter bij zijn belet, afwezigheid of ontstentenis, door een gecommitteerde, des te sterker zijn de bezwaren van de Regeering tegen een voorzitter-niet bestuursambtenaar. Ook heeft de Regeering bezwaar tegen een bepaling, die de mogelijkheid opent om een ander dan den betrokken bestuursambtenaar tot voorzitter te benoemen, zulks niet alleen omdat alsdan de vervanging van dien ambtenaar in zijn functie van voorzitter niet verzekerd zou zijn op de wijze zooals ik zooeven bedoelde, maar ook omdat de Regeering de combinatie bestuursambtenaar-voorzitter principieel zeer noodzakelijk acht. De Regeering erkent, dat Zij hierbij niet denkt aan een onafzienbare toekomst; hetgeen Zij echter met deze ordonnantie beoogt is geen toekomstmuziek, maar realiteit voor nu en de naaste toekomst, voor zoover die te overzien is.

Mijnheer de Voorzitter! Dengenen die zekere beduchtheid aan den dag legden voor de aan het Binnenlandsch Bestuur toegedachte positie vraagt de Regeering om te bedenken, welke ingrijpende veranderingen de doorvoering van deze groepsgegemeenschapsordonnantie brengt in het bestaande bestuursstelsel binnen de gebieden waar groepsgemeenschappen zullen worden gesticht. De zooeven geschetste omstandigheden, die in de samenleving binnen die gebieden heerschen, waarbij aan de ingezetenen geen of weinig medezeggenschap is geschonken, waarbij voorts die ingezetenen niet of weinig ingeleid zijn in bestuurszaken, waarbij verder niet een dergelijke onderlinge vertrouwdheid bestaat tusschen de bevolkingsgroepen als hier op Java, en waarbij tenslotte de Inheemsche samenleving niet is kunnen komen tot hoogere bestuursvormen maar vaak staatkundig verdeeld is, hebben op natuurlijke wijze medegebracht dat het Europeesch Binnenlandsch Bestuur en in sommige gewesten ook het Inlandsch bestuur, een hechte, ik mag wel zeggen traditioneele positie bekleedt. De instelling van een autonomen raad, in een dergelijke regionale samenleving beteekent een eerste stap naar hoogere binding tusschen de ingezetenen welke tot dusver zelfs onder gelijksoortige Inheemschen niet kon worden bereikt en zij komt bovendien neer op een tweede ingrijpende verandering waarbij het regionale bestuursgezag ten opzichte van een deel van zijn taak in het openbaar ter verantwoording kan worden geroepen en het uitvoerend apparaat wordt van den autonomen raad. Hoezeer dit regionale bestuursgezag daardoor inboet op zijn tot dusver bekleede eenige positie is onmiskenbaar. De Regeering ziet voor bepaalde streken tegen deze ingrijpende verandering niet op, maar Zij acht het volstrekt noodzakelijk om hierbij zekere grenzen niet te overschrijden, en om niet te vervallen in constructies, die de samenleving ginds in de betrokken gebiedsdeelen bepaald onnatuurlijk zou vinden.

(Voorzitter, Legercommandant.)
De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. Het antwoord van den Regeeringsgemachtigde zal ten spoedigste worden vermenigvuldigd en rondgedeeld, zoodat het mogelijk zal zijn, reeds morgenavond 6 uur den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad te doen aanvangen.

Ik verzoek den leden nogmaals, eventueele amendementen en moties betreffende dit onderwerp zoo spoedig mogelijk in te dienen, opdat zij op hun consequenties kunnen worden getoetst.

Een zelfde verzoek doe ik ten aanzien van de aanvullende begrootingen betreffende de *f* 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg. Het is gewenscht, dat ook eventueele amendementen en moties ten aanzien hiervan spoedig worden ingediend, teneinde het verband met andere posten te kunnen nagaan.

De mededeeling, in het begin van deze vergadering gedaan, dat de heer Roep wegens ziekte verhinderd is de vergadering bij te wonen, brengt geen verandering in het programma voor morgen. In overleg met den eersten onderteekenaar van het initiatief-voorstel-Roep zal toch de behandeling in tweeden termijn van het onderwerp morgen kunnen plaats hebben.

Ik maak den leden er tenslotte nog op attent, dat het in deze laatste dagen van de zitting steeds mogelijk is, dat stemmingen moeten plaats hebben.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **138**.)

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor het uitspreken van zijn antwoord in eersten termijn.

De heer **Boerstra**, commandant van het Leger en hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter, de heer Wirjopranoto heeft zich begeven in beschouwingen ten aanzien van deze aanvullende begrooting, welke naar mijn meening meer passen in het kader van de algemeene beschouwingen bij de hoofdbegrooting. De geachte spreker houde het mij dan ook ten goede, dat ik mijn antwoord beknopt houd. De heer Wirjopranoto geeft als zijn oordeel, dat datgene, wat de laatste jaren is afgebroken, thans in de eerste plaats dient te worden opgebouwd vóórdat men vrij groote bedragen besteedt aan defensie. Maar de Regeering heeft bij vorige gelegenheden al betoogd, dat Zij voor niemand onderdoet waar het betreft de verzorging van de sociale nooden en het streven, daarvoor te doen, wat mogelijk is en Zij behoeft hier niet te bewijzen, dat Zij in de afgeloopen tijden alle krachten heeft ingespannen om bij alle ongunst van de tijden, het sociale apparaat zoo intact mogelijk te houden. Thans redeneert Zij in dezelfde richting door. De Regeering wenscht dat apparaat, dat Zij met zooveel liefde verzorgt, ook beschermd te zien, en wel op een wijze als overeenkomt met den ernst der tijden en met den aard der internationale verhoudingen van het oogenblik. Het is daarom, dat Zij — zich voor oogen stellende, dat in de jaren, die achter ons liggen, juist aan de weermacht, met het oog op den socialen nood te weinig is besteed — thans het van overwegende beteekenis, van primair belang acht, dat de weermacht wordt versterkt.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

Zij doet dat op de wijze, waarvan Zij het meeste rendement verwacht. Dat is, wat het leger betreft, niet door daaraan een massale uitbreiding te geven, zooals de heer Wirjopranoto beoogt. Reeds vroeger zijn de motieven voor haar standpunt ten deze door de Regeering uitvoerig gemotiveerd.

(Legercommandant.)

Aan het slot vraagt de heer Wirjopranoto zich af, of in het licht van zijn beschouwingen, de thans aangevraagde credieten wel verantwoord zijn en antwoordt daarop ontkennend, omdat de voorstellen neerkomen op werkverschaffing in Nederland — door bestelling van materieel en werving van personeel. Ik volsta met te wijzen op de eenzijdigheid van deze zienswijze, omdat het gaat om vervaardiging van materieel in Ned.-Indië, in Nederland en in het buitenland en om werving van personeel op grootere schaal in Indië, dan in Nederland.

Het geachte lid, de heer Van Kesteren, heeft zich over deze aanvullende begrooting in algemeenen zin voldaan betoond, waarvoor de Regeering erkentelijk is.

De Regeering verklaarde zelf reeds, dat er nog leemten zijn, welke bij volgende begrootingen voorziening zullen vinden, zoodat wordt voortgeschreden op den weg, welken ook het geachte lid, de heer Van Kesteren, wenscht te bewandelen.

Het geachte lid vraagt inlichtingen over een drietal punten, waarvan het eerste is of met de verhouding tusschen Europeanen en Inheemschen in het leger van 1 op 4, de grens niet is bereikt. De Regeering zou hieromtrent slechts willen zeggen, dat geregeld overwogen wordt, hoe groot de sterkte aan Europeanen, met het oog op kadervorming, te bekleeden bijzondere functies enz. bepaaldelijk moet zijn en Zij komt dan tot een zekere verhouding, welke thans ongeveer 1 op 4 is en wellicht morgen zal neigen tot 1 op 5, dan wel 1 op 3; Zij kan dat niet zeggen en zou ook niet van een grens willen spreken.

Het tweede punt betreft de artillerie van het veldleger. De geachte spreker vraagt of de Regeering vindt, dat het veldleger voldoende van artillerie is voorzien. De Regeering is van oordeel, dat men hier van een uiterst minimum kan spreken. Dat punt heeft de volle aandacht. In de practijk dient dit vraagstuk mede te worden bezien in verband met zoovele andere, welke aanhangig zijn. Zijn kan bv. de aanschaffing van een bepaald strijdmiddel tot op zekere hoogte een compensatie vormen voor een behoefte elders.

Wat den luchtbeschermingsdienst betreft, de geachte spreker zeide reeds zelf, dat deze aangelegenheid niet onder oorlog ressorteert. Niettemin wil ik den heer Van Kesteren gaarne verzekeren, dat al moge naar buiten van een organisatie te Batavia nog niet gebleken zijn, het mij bekend is, dat de voorbereiding reeds geruimen tijd geleden ter hand is genomen, en ook al in een gevorderd stadium verkeert zoodat verwacht mag worden, dat de resultaten daarvan na niet te langen tijd ook naar buiten zichtbaar zullen worden.

Het geachte lid, de heer Van Ardenne is erkentelijk voor de credieten, opgebracht voor luchtafweer, maar vraagt of de gelden niet beter besteed zouden zijn voor vliegtuigen, omdat men daarmede een eventueelen vijand offensief tegemoet kan treden. Met dit principe, dat men bij voorkeur zijn gelden besteedt aan die middelen, waarmede de vijand offensief kan worden tegemoetgetreden, stemt de Regeering volmondig in. Doch bedacht moet worden in de eerste plaats, dat het tempo van de organisatie van luchtstrijdkrachten mede bepaald wordt door dat van de opleiding van personeel. De Regeering zou het niet verantwoord achten, in afwachting van de uitbreiding van de luchtstrijdkrachten, den luchtafweer niet ter hand te nemen. Men vergete niet, dat de verdedigingswerken, welke er eenmaal zijn, eerst dan hun volle rendement kunnen geven, wanneer zij ook in de lucht voldoende zijn beschermd. En voorts, dat de bescherming der bevolking in groote centra tegen aanvallen uit de lucht, door die luchtafweermaatregelen ook in hooge mate wordt gediend.

Wat de door den heer Van Ardenne besproken minder juiste werking van de dienstplichtregeling betreft, uit het door den geachten spreker aangehaalde voorbeeld blijkt, dat het hier overgangsbepalingen betrof van vrij toevalligen aard, althans wat aangaat de inlichtingen, die in Nederland verstrekt zijn. Niettemin verdient hetgeen de heer Van Ardenne daarna opperde de aandacht, te weten de mogelijkheid hen, die voornemens zijn naar Indië te gaan hun dienstplicht in Nederland te doen vervullen. Maar op het oogenblik wil ik daaromtrent slechts dit zeggen, dat deze oplossing uit militair oogpunt bezien verschillende bezwaren heeft.

(Legercommandant, Soetardjo.)

De Regeering zou het geachte lid, Mevrouw Razoux-Schultz in de eerste plaats dank willen zeggen voor den geest waarin zij heeft gesproken, niet alleen over deze aanvullende begrooting, doch ook over de defensievoorzieningen in het algemeen.

Het geachte lid ziet in die voorzieningen een bescherming niet alleen voor de volwassenen maar vooral ook voor de kinderen en dat is juist. Het beteekent een bescherming voor alle gezinnen in de bedreigde zônes.

Waar Mevrouw Razoux-Schultz nog in het bijzonder wijst op de wenschelijkheid van voortvarendheid bij de organisatie van de luchtbescherming, daar wil de Regeering gaarne verzekeren, dat Zij volkomen aan haar zijde staat.

De **Voorzitter**: Aangezien geen der sprekers het woord verlangt in tweeden termijn kan tot stemming worden overgegaan.

De derde aanvullende begrooting voor 1937 betreffende afdeeling VIII (Ond. **138**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de heer Wirjopranoto en de aanwezige leden der Nationale fractie geacht willen worden tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de mondelinge beantwoording van de schriftelijk ingediende vragen der leden, betrekking hebbende op afdeeling VIII, Departement van Oorlog; beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Soetardjo, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake het onderzoek naar de mogelijkheid van de invoering van een Inheemsche militie.

De heer **Boerstra**, commandant van het leger en hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! De vraag in hoeverre de invoering van een Inheemsche militie zou kunnen dienen ter versterking van het defensieapparaat is in den Volksraad reeds herhaaldelijk tersprake gebracht, waarbij de Regeering haar standpunt ter zake bekend stelde (zie v.w.b. de laatste jaren zittingsjaar 1935/1936, Handelingen blz. 1136, 1141, 1142; zittingsjaar 1936/1937, Handelingen blz. 32, 34, 501, 1248 en 1272).

Voor de Regeering is er geen aanleiding dit standpunt te verlaten. Zij kan derhalve evenmin aanleiding vinden deze vraag door een commissie te doen onderzoeken.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg den geachten Regeeringsgemachtigde dank voor zijn antwoord, doch merk daar meteen bij op, dat ik dit antwoord zeker had kunnen verwachten. Dat ik, in weerwil van mijn bekendheid met het ten deze tot dusver gehuldigde standpunt, het toch noodig achtte, deze vraag in te dienen, is een uitvloeisel van mijn overtuiging, dat de huidige toestand niet langer kan worden bestendigd. Deze toestand — ik kan het nadrukkelijk verklaren — vormt een rem voor een intensieve samenwerking tusschen het Nederlandsche bestuur en de autochthone bevolking en naar die intensievere samenwerking heeft onze groep in

(Voorzitter.)
dezen raad sinds jaar en dag gestreefd. De Regeering heeft — gelijk de Regeeringsgemachtigde zooeven nogmaals verklaarde — op het stuk van de defensie in principe weliswaar geen bezwaar tegen samenwerking met de niet-Europeesche bevolking van deze gewesten, maar ik moet toch constateeren, dat het realiseeren van dit principe in den zin zooals groote groepen in de Inheemsche samenleving dit wenschen, tot dusver achterwege schijnt te moeten blijven.

In de hoofdzitting van verleden jaar heeft de heer Van Helsdingen er bij de behandeling van de VIIIste begrootingsafdeeling zeer terecht op gewezen, dat er op het oogenblik reeds zulk een samenwerking bestaat. Hij wees er op, dat in het leger thans voor 80% Indonesiërs dienen, hij wees op de mogelijkheid van opneming van het Inheemsche element in alle rangen bij het leger en tenslotte herinnerde hij er aan, dat in geval van oorlog, de Indonesische bevolking in de gelegenheid zal worden gesteld om daadwerkelijk deel te nemen aan de defensie, maar dan in het achterland.

In dezelfde zitting heeft de Regeering haar bezwaren tegen een Inheemsche militie geformuleerd; dat waren dan financieele en organisatorische bezwaren. Gezien de visie, die ik zooeven met betrekking tot dit vraagstuk ontwikkelde, acht ik het van het grootste belang, dat de samenwerking tusschen het Nederlandsche bestuur en de autochthone bevolking intensief zal worden bevorderd en dat er een stap zal worden gedaan, om bedoelde bezwaren te overwinnen. Daartoe is naar mijn meening een commissie noodig, die het vraagstuk van alle kanten zal kunnen bezien. Wij wenschen, dat veel grootere groepen uit de Inheemsche samenleving in geval van oorlog, niet in het achterland, maar aan het front, hand in hand met de Nederlanders voor het behoud van onzen geboortegrond kunnen vechten.

Het is om deze reden, dat ik gemeend heb, ondanks mijn bekendheid met het tot dusverre door de Regeering ingenomen standpunt, mijn vraag te moeten stellen. Nu de Regeeringsgemachtigde namens de Regeering verklaard heeft, dat de Regeering niet van het eenmaal ingenomen standpunt kan afwijken, veroorloof ik mij de vrijheid, ten aanzien van deze materie een motie in te dienen, mede-onderteekend door de heeren Gandasoebrata en Datoe' Toemenggoeng, luidende:

„De Volksraad, enz.

noodigt de Regeering uit, een commissie in het leven te roepen, die het vraagstuk betreffende de invoering van een beperkte Inheemsche militie in studie zal nemen en de Regeering daaromtrent van advies zal dienen."

De **Voorzitter**: Ingediend is een motie, voorgesteld door de heeren Soetardjo, Gandasoebrata en Datoe' Temenggoeng, (Ond. **159** st. 1) welke zooeven door den eersten onderteekenaar is voorgelezen.

Alvorens den Regeeringsgemachtigde het woord te verleenen, wil ik even het volgende opmerken.

Men kent het instituut van het vragenrecht en den vorm, die op het oogenblik aan de orde is, de schriftelijk ingediende vraag, die mondeling beantwoord wordt. In het reglement van orde is voor de laatste werkwijze de regeling getroffen, dat de steller van de vraag nog de gelegenheid krijgt een aanvullende vraag te stellen. Daarop geeft de Regeering nog antwoord en daarmede is de behandeling van de vraag beëindigd.

Nu heeft zich bij de behandeling van de in deze zitting ingediende schriftelijke vragen ter mondelinge beantwoording reeds tweemaal het feit voorgedaan, dat de steller van de vraag door het antwoord der Regeering in zoodanige mate niet bevredigd is, dat hij er nog op meent te moeten voortgaan en een motie indient.

Bij de beide vorige gelegenheden heb ik de moties geïncasseerd — er staat mij niets anders te doen — en bepaald, dat zij op een nader te bepalen dag aan de orde komen. Ik zal

(Legercommandant.)
ook de nu ingediende motie accepteeren met dien verstande, dat ik door het feit, dat de Regeeringsgemachtigde niet hier ter stede woont, de uitzondering maak, dat de motie nog heden aan de orde zal worden gesteld.

Ik acht het overigens een zeer ongewenschte toestand, dat het vragenrecht wordt gebruikt als aanloop voor het indienen van moties. Ik aanvaard die moties alleen, omdat het reglement van orde mij niet de gelegenheid biedt moties te weigeren. Overigens vind ik het geëigende tijdstip voor de indiening van dergelijke moties de behandeling van de begrooting of een ander onderwerp, dat daartoe aanleiding geeft, doch niet de beantwoording van een vraag.

(De heer Verboom: Zeer juist!)

Het woord is thans aan den Regeeringsgemachtigde.

De heer **Boerstra**, commandant van het leger en hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Het standpunt van den heer Soetardjo, zooals het zooeven is uiteengezet, is der Regeering uiteraard niet onbekend. Den Volksraad is niet onbekend het standpunt der Regeering; dat is zoo menigmaal en in details uiteengezet, dat het mij overbodig lijkt, het nog weer eens uitvoerig weer te geven. Wel acht ik het nuttig hier te zeggen, dat de taak der Regeering is, in de eerste plaats te zorgen, dat de gelden, welke besteed worden voor de defensie van dit land, zoo efficient mogelijk worden besteed en dat de samenstelling van deze weermacht zoodanig is, dat het rendement daarvan een maximum is.

Nu de toestand is zooals wij op het oogenblik kunnen zien, voelen en tasten, aan de hand van de aanvullingsbegrootingen, welke zijn ingediend en van andere ontwerpen, die nog voor ons liggen en verschillende voorstellen bevatten, nu wij, wat betreft de samenstelling van de huidige weermacht nog verkeeren in een stadium, dat nog zeer veel noodig is op allerlei gebied alvorens een harmonisch geheel te verkrijgen en zoodoende daaruit een maximum rendement te kunnen halen, zou het, zoolang deze toestand bestaat, uiterst ongewenscht zijn om te geraken — al spreekt men van een beperkten dienstplicht — tot een zoo sterke uitdijing van het leger, dat daardoor zoodanige kosten gemaakt zouden moeten worden dat datgene wat nu in de eerste plaats noodig wordt geacht voor de weerkracht en het opvoeren van het rendement van de weermacht, niet tot uitvoering zou kunnen komen.

Om deze reden acht de Regeering — niettegenstaande de argumentatie van den heer Soetardjo — het niet gewenscht en ook nog geenszins noodig — want dit is een aangelegenheid voor de verre toekomst — thans een commissie in te stellen ter bestudeering van deze kwestie, die der Regeering zelf zoo duidelijk voor oogen staat.

De **Voorzitter**: Hiermede is de vraag afgedaan.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag wordt gevraagd, in welk stadium de overweging betreffende de weduwenverzorging van Inheemsche militairen verkeert.

De heer **Boerstra**, commandant van het leger, hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Door den heer Van Helsdingen is de vraag gesteld of de Regeering kan mededeelen in welk stadium de nadere overweging verkeert van de door den bond van Inheemsche gepensionneerde militairen, tijdens de op 11 November 1936 verleende audiëntie voorgebrachte verzoeken om:

1e. voor de vóór 1 Februari 1934 gepensionneerde militairen de gelegenheid open te stellen deelgenoot te worden in het Weduwenfonds van Inheemsche militairen;

(Van Helsdingen, Legercommandant, e.a.)

2e. onderstand te verleenen ook aan de weduwen der Inheemsche oud-strijders, van wie de echtgenooten vóór 1 Februari 1934 zijn overleden.

Hoewel deze aangelegenheid nog bij de betrokken instanties in behandeling is, zoodat daaromtrent nog geen beslissing is genomen, meent de Regeering er toch op te moeten wijzen, dat aan de inwilliging van deze verzoeken zeer belangrijke geldelijke offers verbonden zijn, vooral ook, omdat daarbij uiteraard eveneens moet worden gedacht aan de consequenties voor de in gelijke omstandigheden verkeerende gepensionneerde niet-Europeesche burgerlijke landsdienaren en hun weduwen.

Of het mogelijk zal zijn om, zoo geen onderstand kan worden toegekend, op basis van de thans geldende regeling, aan de onder de 2e genoemde weduwen een verminderden onderstand toe te kennen, zal eveneens nog nader worden overwogen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Regeering alleen willen vragen, of er al een termijn te noemen is voor de overweging, of wij wellicht binnenkort een nadere toezegging van de Regeering mogen verwachten.

De heer **Boerstra**, commandant van het leger, hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is gaarne bereid deze aangelegenheid te behandelen met zooveel voortvarendheid als eenigszins mogelijk is, maar een termijn in deze zaken te noemen is wel uiterst bezwaarlijk.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de vragen omtrent het Departement van Oorlog afgehandeld.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Soetardjo c.s. (Ond. **159**, st. 1), luidende:

„De Volksraad,

noodigt de Regeering uit, een commissie in het leven te roepen, die het vraagstuk betreffende de invoering van een beperkte Inheemsche militie in studie zal nemen en de Regeering daaromtrent van advies zal dienen."

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch mij namens mijn fractie uitdrukkelijk aan te sluiten bij de door U aangekondigde opvatting, dat het vragenrecht niet mag en moet worden uitgebreid op een dusdanige manier, dat hieraan moties worden vastgeknoopt, waarvoor elders ruimschoots gelegenheid bestaat om ze te behandelen en vooral een motie als deze, die een onderwerp betreft dat herhaaldelijk besproken is en ten aanzien waarvan nog gelegenheid zal bestaan tot verdere bespreking.

Wij zullen daarom, afgezien van de mérites van deze motie zelf, aan de bespreking ervan niet verder meedoen. Deze motie zou toch niet onze instemming hebben. Dit echter daargelaten zullen wij, juist op grond van de genoemde principieele redenen, tegen de motie stemmen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ook wij achten het niet juist, dat men van den vragendag gebruik maakt om een onderwerp van zoo vergaand belang, dat bovendien reeds in verschillende hoofd- en tweede zittingen is behandeld, op deze manier aan de orde te stellen. Wij hadden liever gewild, Mijnheer de Voorzitter, dat U aan de orde had gesteld de vraag, of deze motie in behandeling kan worden genomen, ja dan neen. Wij hadden dan daarover onze meening te kennen kunnen geven. Nu echter toch de motie zelf aan de orde is gesteld .....

(Voorzitter, De Hoog, e.a.)

De **Voorzitter**: Ik wil U even in de rede vallen om de desbetreffende zinsnede van artikel 62 (2) van het Reglement van Orde voor te lezen: Deze luidt:

„De Voorzitter beslist, tenzij de Raad anders besluit, hoe en wanneer een dergelijke motie zal worden behandeld en in stemming gebracht." [1])

De raad heeft dus nog gelegenheid een voorstel aan de orde te stellen om de behandeling der motie uit te stellen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Dan constateer ik, dat de motie een onderwerp behandelt, dat van te groot belang is om op een vragendag aan de orde gesteld te worden en daarom zullen wij tegen de motie stemmen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! De argumentatie, die de Regeeringsgemachtigde zoo juist heeft gebruikt ter bestrijding van de motie-Soetardjo, is voor mij op zichzelf geheel afdoende. Toch heb ik nog even het woord gevraagd, om in denzelfden geest als de beide vorige sprekers de vraag te stellen aan den heer Soetardjo, of hij niet met mij van meening is, dat het vragen van een commissie van dezen aard, naast de reeds door hem gevraagde ronde tafelconferentie, van het goede te veel is, m.a.w., of de heer Soetardjo niet van oordeel is, dat het beter is af te wachten of hij wellicht van het Opperbestuur inwilliging van zijn verzoek om die ronde tafelconferentie krijgt. Zoo ja, dan kan m.i. veel beter, veel juister en veel meer passend in dat kader de vraag, die zooeven in de motie werd belichaamd, daarbij behandeld worden.

Ik zou op grond hiervan den heer Soetardjo in overweging willen geven de motie thans als praematuur terug te nemen en de kwestie eventueel in te schakelen in de ronde tafelconferentie.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De redevoeringen van de beide voorgaande sprekers zouden zeker aanleiding geven daarover nog het een en ander te zeggen. Het formeele bezwaar dat U zelf, Mijnheer de Voorzitter hebt voorgebracht en ook door de vorige sprekers is aangevoerd, weegt bij mij inderdaad zwaar. Ik zou daarom aan ons geacht medelid, den heer Soetardjo, willen vragen de discussie hierover verder te staken en als zijn beslissing thans reeds bekend te stellen, dat hij de motie wenscht aan te houden tot de volgende zitting. Wij hebben dan meer gelegenheid deze zaak in den breede te bespreken. Slechts deze opmerking nog — in afwijking van wat enkele andere sprekers opmerkten, Mijnheer de Voorzitter — het antwoord van den Regeeringsgemachtigde is m.i. niet terzake dienende. Ik meen, dat over dit antwoord nog wel wat meer te zeggen zou zijn, maar ik ga daartoe thans niet over.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik verschil met U van opinie, als zou het indienen van moties als uitvloeisel van de gehouden debatten bij een vragendag, misplaatst zijn. Ik acht dit niet misplaatst en vooral niet als men het ontstaan van den vragendag in aanmerking neemt, die min of meer als een compromis is bedoeld tusschen het elimineeren van het houden van algemeene beschouwingen in de tweede gewone zitting en het voldoen aan de behoefte tot het verkrijgen van inlichtingen over bepaalde zaken, die zich tusschen de beide hoofdzittingen hebben afgespeeld. Maar dit terzijde, Mijnheer de Voorzitter.

Ik zou van deze gelegenheid gebruik willen maken om mij aan te sluiten bij de suggestie van den heer De Hoog om deze motie, of aan te houden, of indien de voorstellers prijs stellen op een stemming, over de behandeling ervan de prealabele vraag te stellen dus, of wij al dan niet zullen

[1]) Spatieering van den spreker.

(Thamrin, Voorzitter.)

overgaan tot de behandeling van deze motie. Ik vind — en ik herhaal hierbij de argumentatie van den heer De Hoog — het onderwerp te belangrijk en te veelzijdig om nu stante pede in een paar minuten dit vraagstuk, dat van zoo belangrijke strekking is af te doen, en het zal niet in het voordeel van het idee zelf zijn, wanneer de Volksraad gevraagd wordt om zich oogenblikkelijk uit te spreken over de al dan niet noodzakelijkheid van het instellen van een commissie met een zoo belangrijke opdracht.

De **Voorzitter**: De eerste onderteekenaar van de motie heeft zoo juist medegedeeld, dat hij verzoekt om de motie aan te houden tot de a.s. hoofdzitting. De motie-Soetardjo (Ond. **159**, stuk 1) is derhalve thans niet meer aan de orde en maakt geen onderwerp van beraadslaging in deze vergadering meer uit; zij zal worden aangehouden tot de volgende hoofdzitting van den Volksraad.

Hiermede is het programma voor dezen ochtend afgehandeld. Ik herinner de vergadering er nog aan, dat als aanvulling van den reeds bekend gemaakten rooster van werkzaamheden, morgenochtend zal worden begonnen met het regeeringsantwoord op de aanvullende begrooting 1937 betreffende Afd. IX (Ond. **122**), waarna de afhandeling van dat onderwerp zal plaats hebben.

(Voorzitter.)

Vervolgens zal aan de orde komen, de mondelinge beantwoording van de drie nog resteerende vragen inzake de salarissen; daarna het welvaartsplan (Ond. **143**) in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad en tenslotte de voortzetting van de behandeling der petitie-Roep c.s. (Ond. **36**).

Morgenavond om 6 uur de tweede termijn van den kant van den Volksraad inzake de Groepsgemeenschapsordonnantie (Ond. **139**).

De vergadering wordt te 11.09 uur v.m. gesloten.

88ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 17 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Derde aanvullende begrooting betreffende afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **122**). — Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken, betreffende het salarisvraagstuk. — Tweede aanvullende begrooting betr. afdeeling V A, Volksgezondheid, voor 1937 (Ond. **134**). — Zesde aanvullende begrooting betr. afdeeling VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **137**). — Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**). — Avondvergadering: Ingekomen stuk. — Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**). — Voorstel Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 52 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Danoesoegondo, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hoedojo, De Hoog, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Drossaers, Ferwerda, Hart, Langeler, Offringa, Peekema en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, Departement der Marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **122**.)

De behandeling is gevorderd tot het antwoord in eersten termijn van de zijde der Regeering.

De heer **Ferwerda**, commandant van de zeemacht en hoofd van het Departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, heeft bij de hier gisteren gehouden „algemeene beschouwingen" over het defensiebeleid, want anders kan die rede toch niet genoemd worden opgemerkt, dat hij tevens enkele punten betreffende de Marine zou bespreken. Ik heb in het stenografisch verslag naar die punten gezocht, doch deze tot mijn spijt niet kunnen vinden, zoodat ik mij ontslagen mag achten het geachte lid nog van antwoord te dienen.

Het geachte lid de heer Kruyne acht deze begrooting van belang, omdat daarin een post voorkomt, betrekking hebbende op de personeelsorganisatie der Marine n.l. de indienststelling van Hr. Ms. „Soerabaja" als opleidingsschip, niet voor hier te lande aangeworven Europeesche schepelingen, zooals de heer Kruyne meent, doch voor Inlandsche schepelingen en voor dienstplichtig personeel.

In elk geval heeft de heer Kruyne via de „Soerabaja" willen komen tot bespreking van de aanneming van 647 Europeesche schepelingen in Indië. De heer Kruyne heeft het getal 700 genoemd, doch dat moet ten rechte zijn 647.

(Commandant Zeemacht.)

Het geachte lid oppert twijfel over de mogelijkheid van verwezenlijking van dit plan en is van oordeel, dat het aantal van 647 bij lange na niet zal worden bereikt. Een oordeel, althans een voorloopig oordeel, dat uitgesproken wordt aan de hand van een kleine berekening, welke tot resultaat heeft, dat genoemde 647 man geput zullen moeten worden uit een reservoir van ten hoogste 5000 man. Aannemende, dat wij met een aantal van nul zouden moeten beginnen, dan gaat het er om eerst het getal van 647 te bereiken en indien dit eenmaal verkregen is, het verloop onder deze categorie van schepelingen bij te houden. Rekenende op een verloop van ± 70 man per jaar, dan ziet naar mijn meening de toekomst er nog niet zoo somber uit, als door den heer Kruyne voorgesteld.

Hoe snel men het totaal aantal van 647 man zal bereiken is in hoofdzaak afhankelijk van de opleidingscapaciteit in Nederland, aangezien deze in Indië aangeworven Europeesche schepelingen hun opleiding in Nederland zullen ontvangen. Alhoewel de aanneming van deze jongelieden van 16½ tot 19 jaar nog niet is opengesteld en de voorwaarden voor dienst nemenden nog niet bekend zijn gemaakt, hebben zich toch reeds alleen van het eiland Java ruim 150 candidaten aan het Departement der Marine gemeld. Ook dit stemt naar de meening der Regeering tot eenige gerustheid.

Bang is de heer Kruyne slechts voor één ding n.l. dit, dat, indien de Europeesche bevolkingsgroepen in deze gewesten het vorengenoemde contingent niet zouden kunnen leveren, opnieuw „gemodder" (het woord is van den heer Kruyne zelf) met het personeel te verwachten zou zijn. De heer Kruyne bedoelt vermoedelijk, dat men te lang langs allerlei wegen zou trachten toch nog voldoende Indische schepelingen te werven. Ik kan het geachte lid de verzekering geven, dat, indien de plannen der Regeering niet zouden slagen, het niet in haar bedoeling ligt om zich opnieuw in gemodder te begeven, doch om het roer om te gooien en andere wegen tot personeelsvoorziening te bewandelen. Ook die andere wegen zijn reeds nu onder het oog gezien. Ten aanzien van de personeelsvoorziening van de vloot in het algemeen, moge ik den heer Kruyne de verzekering geven, dat de Regeering doordrongen is van de noodzaak om de vloot zoo snel mogelijk goed te bemannen.

De heer Van Ardenne heeft ook enkele woorden gesproken over de categorie schepelingen, welke de aandacht van den heer Kruyne heeft gehad. Het geachte lid stelde de vraag, hoe het komt, dat er nog steeds geen beslissing is genomen over het korps Indische schepelingen.

Mijnheer de Voorzitter! Een ontwerp-regeling voor indiensttreding van Indische schepelingen is der Regeering voorgelegd, echter over enkele punten is nader overleg met het Opperbestuur noodzakelijk gebleken. Hierdoor is inderdaad vertraging ontstaan in de uitvoering en de Regeering kan thans nog niet aangeven wanneer de regeling in werking zal kunnen treden. Het behoeft geen betoog, dat getracht zal worden het uitstel tot een minimum te beperken. Juist omdat ook de Regeering van oordeel is, dat de personeelsbezetting op de vloot ten allen tijde gewaarborgd moet blijven, stelt Zij alles in het werk om de moeilijkheden, welke zich thans voordoen, zooveel mogelijk uit den weg te ruimen.

Aan mevrouw Razoux Schultz brengt de Regeering ook bij de behandeling van dit hoofdstuk van de aanvullende begrooting gaarne hulde voor den geest, welke uit haar korte, kernachtige rede van gisteren sprak. Ook voor Marine geldt in dit opzicht hetgeen gisteren door den Regeeringsgemachtigde van Oorlog ten aanzien van zijn departement gezegd is.

Het geachte lid, de heer Van Kesteren, heeft in de Memorie van Antwoord enkele zinsneden aangetroffen, welke zijn Hoog-

Derde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **122**). Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken betr. het salarisvraagstuk.

(Commandant Zeemacht, Kruyne.)

EdelGestrenge niet volkomen kunnen bevredigen en wel ten aanzien van den Marine-Luchtvaartdienst.

Bij den heer Van Kesteren bestaat twijfel of wel het aller- en allerbeste wordt aangeschaft voor dien Marine Luchtvaart dienst. Hij zou gaarne op dit punt gerustgesteld willen worden, daar hem berichten hebben bereikt over de nieuwe Fokkerbommenwerpers, die naar zijn meening van dien aard zijn, dat aan een juiste aanschaffingspolitiek getwijfeld moet worden. Volgens deze berichten zouden de in 1936 hier te lande aangekomen Fokker-bommenwerpers aerodynamisch nagenoeg niet verschillen van de oude vliegtuigen van 1924 of 1925, terwijl de snelheid niet noemenswaard grooter zou zijn.

De heer Van Kesteren vraagt ten slotte gegevens omtrent maximum snelheid, werkelijk behaalde kruissnelheid, actieradius en laadvermogen. Alhoewel globale gegevens hierover in het Fokkerbulletin te vinden zijn, acht de Regeering het toch niet gewenscht, om in deze vergadering bedoelde vergelijkende cijfers te geven. Het heeft geen zin deze aan de openbaarheid prijs te geven. Gaarne ben ik bereid om de gevraagde gegevens te mijnen departemente aan den heer Van Kesteren te verstrekken, of indien zulks noodzakelijk mocht worden geacht, ze als geheime gegevens ter griffie van den Volksraad te deponeeren. Wel wil ik ten aanzien van de aanschaffing van deze bom-vliegtuigen nog mededeelen, dat ze bij Fokker besteld werden om dadelijk over een serie van 6 vliegtuigen te kunnen beschikken, nadat gebleken was, dat de aanbouw van de nieuwe Dornier-vliegtuigen (groote verkenners tevens bommenwerpers) nog eenigen tijd zou vorderen, zoodat het eerste nieuwe Dornier-vliegtuig eerst begin 1938 in Indië verwacht kan worden. Het behoeft geen betoog, dat, waar de opdracht aldus gegeven werd, niet verwacht kon worden, dat de Fokkerfabrieken met een geheel nieuw type te voorschijn zouden komen; daarvoor toch had eerst een prototype gebouwd moeten worden. Wat ten slotte door Fokker geleverd is, is lang niet slecht en een grooten vooruitgang bij het oude T-4 type, zoowel wat aerodynamische eigenschappen als snelheid en laadvermogen betreft. Bij de beoordeeling van de aanschaffing van deze vliegtuigen mag het hiervoren medegedeelde niet buiten beschouwing worden gelaten. Toen de order geplaatst werd, was het de bedoeling zoo snel mogelijk verbeterde, doch ook al dadelijk bedrijfszekere vliegtuigen te verkrijgen. Dat de Regeering zich voor de naaste toekomst al niet contenteerde met dit Fokker-product blijkt uit de bij Dornier geplaatste orders voor aanschaffing van zeer moderne vliegbooten.

Ter beantwoording van de vraag uit het Afdeelingsverslag, welk antwoord volgens den heer Van Kesteren in de Memorie van Antwoord niet te vinden zou zijn, moge worden verwezen naar de zinsnede door het geachte lid zelf aangehaald nl.:

> „Het spreekt wel vanzelf, dat de Regeering bij den aankoop van vliegtuigen zich op het standpunt stelt, dat het beste materiaal moet worden verkregen, dat voor dit doel kan worden aangebouwd. Aangenomen mag worden, dat de Nederlandsche luchtvaartindustrie de vliegtuigen vermag te leveren welke aan de gestelde eischen voldoen."

Hiermede is naar de meening der Regeering haar zienswijze voldoende duidelijk weergegeven, aangezien toch niet kan worden verwacht dat de Regeering zou verklaren, dat onder alle omstandigheden de belangen van de Nederlandsche luchtvaartindustrie achter gesteld zouden worden bij andere. Zulks is niet vol te houden, indien men de Nederlandsche vliegtuigindustrie de gelegenheid wil schenken zich in te stellen op den bouw van moderne zeevliegtuigen.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge de Regeering dank zeggen voor haar uitvoerige inlichtingen op mijn vraag. Ik wil daaraan slechts één opmerking toevoegen, n.l. dat de gevolgtrekking, door de Regeering gemaakt uit de momenteele aanmelding van 150 man, ook zonder oproeping, mij een ietwat te verre strekking lijkt te hebben. Wanneer zich op het oogenblik, nog in vollen crisistijd en bij de heerschende groote werkloosheid 150 man aanmelden, waarvan bovendien vermoedelijk het grootste gedeelte nog zal worden afgekeurd, dan is toch de basis, die we hier hebben om aan te nemen dat deze werving zal slagen, mijns inziens wel zeer zwak. Maar aangezien tenslotte de toekomst zal moeten leeren waar wij zullen belanden, geloof ik niet, dat het nut heeft, hier thans dieper op in te gaan.

(Van Kesteren, R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.)

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund de Regeering te danken voor de inlichtingen, die Zij mij verstrekt heeft en om haar te verzoeken de bedoelde vergelijkende gegevens tusschen de oude T-vliegtuigen en de nieuwere, mij ten departemente te willen verstrekken.

Wat betreft de beantwoording van de vraag, die ik in de Memorie van Antwoord niet gevonden meende te hebben, spijt het mij te moeten mededeelen, dat ik het antwoord nog niet heb kunnen aantreffen. Het is waarschijnlijk een verschil van opvatting over het gestelde, maar ik kan het antwoord nog niet in de Memorie van Antwoord vinden, hoewel het onderwerp mij niet van zoodanig belang lijkt, om er thans nog verder op in te gaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van deze aanvullende begrooting in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Wenscht de Regeeringsgemachtigde op de beschouwingen in tweeden termijn nog te antwoorden?

De heer **Ferwerda**, commandant van de zeemacht en hoofd van het Departement der Marine: Dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van het onderwerp beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De derde aanvullende begrooting voor 1937 betreffende Afdeeling IX (Ond. **122**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de mondelinge beantwoording van de schriftelijk ingediende vragen der leden, betrekking hebbende op het salarisvraagstuk; vraag van den heer Kartowisastro, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen gevraagd aangaande de correctie van de H.B.B.L., welke volgens de dagbladen bij de Regeering in overweging zou zijn.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter. Gelijk bekend lag het in het voornemen der Regeering om in deze zitting een uiteenzetting te geven van den stand van zaken met betrekking tot het salarisvraagstuk. Inmiddels zijn tot de Regeering een drietal vragen gericht, één van den heer Hermen Kartowisastro en twee van den heer Verboom, welke vragen de kernpunten raken, waaromheen een uiteenzetting als zooeven bedoeld zich zoude moeten bewegen.

In verband hiermede heeft de Regeering gemeend, dat de beste vorm om aan haar hoogerbedoeld voornemen uitvoering te geven, deze is, dat Zij de mededeelingen, die Zij zich voorstelde te doen, thans doet voorafgaan aan de eigenlijke beantwoording der gestelde vragen.

Allereerst kom ik dan tot eenige mededeelingen, waartoe

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.) de vraag van den heer Hermen Kartowisastro een welkome aanleiding geeft.

De Regeering meent thans niet andermaal uitvoerig te behoeven uiteen te zetten, welke motieven haar geleid hebben tot de verschillende maatregelen, welke de laatste jaren noodig zijn geoordeeld tot vermindering van de inkomsten der landsdienaren. Voor haar blijft vaststaan, dat 's land financieele toestand en de gewijzigde sociaal-economische structuur een versobering — en zelfs een aanzienlijke versobering — der salarissen hebben geëischt en dat een eindtoestand, waarbij alle salarissen zoodanig zijn geregeld, dat dit land duurzaam aan de voor zijn bestaan en ontwikkeling gestelde eischen kan voldoen nog niet bereikt is.

Voor een nadere uiteenzetting van dit principieel standpunt bestaat weinig reden omdat, voelt de Regeering het wèl aan, de kernvraag, die telkenmale tot verschil van inzicht aanleiding gaf, niet zoo zeer is geweest die, of versobering der salarissen noodzakelijk was, als wel deze andere, of de wijze, waarop de Regeering die versobering nastreefde, wel de juiste was.

In dit verband zij vooropgesteld, dat de Regeering nooit verheeld heeft, dat hetgeen door haar op dit moeilijk gebied werd verricht, voor verbetering vatbaar is. Zij heeft dan ook te allen tijde open gestaan en staat nog steeds open voor gefundeerde critiek. Uit het hier volgende moge dit blijken, daarmede tevens wat het resultaat van haar nadere overwegingen op dit oogenblik is.

Gelijk verleden jaar reeds is medegeedeeld, werd reeds kort na de invoering van de H.B.B.L. door de Regeering de overtuiging verkregen, dat daarbij ten aanzien van meerdere ambten met de verlaging der salarieering niet zóó ver was gegaan, als met de daling van de kosten voor levensonderhoud in overeenstemming zou zijn, en verder, dat bij die regeling voor meerdere ambten een in verband met de belangrijk gewijzigde maatschappelijke verhoudingen op economisch en sociaal gebied een minder juiste uit salarisoogpunt veelal te hooge, plaats was ingeruimd.

Een verklaring hiervan was en is niet ver te zoeken. Bij het ontwerpen van de H. B. B. L. toch was een belangrijke plaats ingeruimd aan de besparing, welke met het oog op den toenmaligen toestand van 's lands geldmiddelen op dat oogenblik bepaald noodzakelijk werd geoordeeld, hetgeen ertoe geleid heeft, dat ten aanzien van groote groepen van ambten met de verlaging hunner wedden niet zoover behoefde te worden gegaan — noch gegaan is — als onder de gewijzigde maatschappelijke verhoudingen in feite gemotiveerd zou zijn geweest.

Verder is men bij de vaststelling van de H. B. B. L. ten aanzien van tal van ambten dikwijls aan den voor betrokkenen veiligen kant gebleven, omdat de tijd van voorbereiding te krap was toegestaan om alle ambten precies te kunnen afwegen.

Dat en waarom het ook na de invoering van de H. B. B. L. noodzakelijk bleek, tot verdere bezuinigingsmaatregelen op salarisgebied over te gaan, is herhaaldelijk uiteengezet.

In dit verband allereerst een kort woord over de zg. 80%-regeling, waarop ik mij voorstel straks, bij de beantwoording van de daarop betrekking hebbende vraag van den heer Verboom, wat uitvoeriger terug te komen.

Bedoelde regeling, krachtens welke de na 1 Juni 1935 aangestelde landsdienaren worden bezoldigd op 80% van de H. B. B. L.- en M. B. R.-wedde, moet men minder zien als een directen bezuinigingsmaatregel — het zal duidelijk zijn dat zij als zoodanig van weinig beteekenis was — dan wel als een maatregel in de richting van het lager bezoldigingspeil dat voor de toekomst noodzakelijk is.

Die maatregel had derhalve de beteekenis van een aanpassing, een aanpassing, die men begrijpelijkerwijs wèl terstond kan vorderen van nieuw in dienst tredenden, doch redelijkerwijs niet van reeds in dienst zijnden — hierbij nog bedacht, dat de inkomsten van laatstgenoemden reeds belangrijk waren gedaald.

Niettemin waren er onder de in dienst-zijnden — en hiermede kom ik tot het regionale stelsel — groepen, waarbij zulk een verder gaande aanpassing wèl mogelijk geacht werd. Dat daar, waar zulks het geval was, in de eerste plaats ingegrepen werd, ligt voor de hand.

Der Regeering mag zeker niet voorgehouden worden, dat hiertoe ruw-weg en te haastig werd besloten. Immers, teneinde zeker te zijn, dat inderdaad relatief te hooge betaling aanwezig was en waar deze precies school, werd, gelijk bekend, een uitgebreid plaatselijk onderzoek daarnaar ingesteld. En nu moge het waar zijn, dat, naar achteraf gebleken is, bij dit onderzoek fouten zijn begaan, nogmaals opkomen moet de Regeering tegen de wel geuite gedachte, dat dit onderzoek op lichtvaardige wijze zou hebben plaats gevonden.

Wat nu verder dit onderzoek zelf betreft, hebben de resultaten ervan geleid tot een aanzienlijke verlaging van een groot aantal salarissen.

Bepaaldelijk ten aanzien van die groepen, die, wat hun ambtelijke inkomsten betreft, in de B. B. L. meer dan anderen waren vooruitgegaan en voor wie de kosten voor levensonderhoud het meest waren gedaald. Terloops zij er hierbij de aandacht op gevestigd, dat deze verlaging slechts ten deele ten uitvoer is gelegd.

Wat nu heeft het meerbesproken onderzoek in hoofdzaak naar voren gebracht? Tweeërlei. Vooreerst dit, dat, vrijwel zonder uitzondering, de geraadpleegde plaatselijke en andere autoriteiten van oordeel waren, dat de onderwerpelijke groepen van landsdienaren een levenswijze konden voeren, welke uitging boven die in de aan de crisis voorafgaande jaren, hetgeen niet in overeenstemming was met de veranderde tijdsomstandigheden, die juist het tegenovergestelde verlangden.

In de tweede plaats werd bevestigd, dat voor groote groepen het prijspeil in de streek, waarin wordt gediend, inderdaad van wezenlijken en merkbaren invloed op hun budgetten is, in het bijzonder voor hen, die in de streek, waarin zij thuis behooren, een lange reeks van jaren dienen.

In hoofdzaak uitgaande van deze beide gegevens, beoogde nu het per 1 Januari 1936 ingevoerde regionale stelsel in eersten opzet om voor de ambten, waarvoor de mogelijkheid en redelijkheid daartoe in de eerste plaats sprak, differentiatie in de betaling aan te brengen, met ongedaanmaking tegelijkertijd van de in verhouding te hooge waardeering in de H.B.B.L.

Deze eerste opzet pretendeerde echter niet — het is van regeeringszijde dan ook herhaaldelijk met klem naar voren gebracht — een volledig afgewerkt stelsel te geven.

In het ontworpen stelsel toch werden voorshands alleen opgenomen de ambtenaren, waarvan aanstonds vaststond, dat de prijsverschillen op hun uitgaven van invloed moeten zijn, omdat zij vrijwel hun geheelen diensttijd in een beperkt gebied blijven. Voorts kon bij dezen opzet op grond van redenen, welke reeds meermalen zijn uiteengezet, alleen rekening worden gehouden met de prijsverschillen tusschen vrij groote gebiedsdeelen, i.c. de gewesten.

Van meet af aan heeft de Regeering zich echter gerealiseerd — en dit ook bij de behandeling der onderwerpelijke regeling dadelijk uitgesproken — dat een, onder de gegeven omstandigheden noodgedwongen te aanvaarden consequentie van dezen eersten opzet was, het ontstaan van ongelijkheden — doordat in andere (dan de regionaal gemaakte) gelijkstandige betrekkingen, waarin eenzelfde verlaging mogelijk zou zijn, de salarisregeling ongewijzigd bleef, wijl betrokkenen niet voldeden aan het bekende criterium der niet-verplaatsbaarheid binnen het rayon.

Blijkt uit het vorenstaande, dat de Regeering, in verband met de invoering van het regionale salarisstelsel van stonde af aan verdere herzieningen en verbeteringen noodig heeft

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)
geacht — en nog acht — ook uit anderen hoofde is haar de noodzaak gebleken om, zonder afbreuk te doen aan de beginselen, waaraan de bestaande regelingen ontsproten zijn, en die Zij in hoofdzaak juist acht, verdere verbeteringen en herzieningen aan te brengen.

Zooeven werd reeds medegedeeld dat èn waarom de in beginsel noodzakelijke 80%-regeling is getroffen. Verder heeft inmiddels de practische toepassing van de H. B. B. L. en de rechtstreeks daarmede samenhangende evengenoemde parallel-regeling aangetoond, dat vele schalen uit een technisch oogpunt verbetering behoeven. Ook is nog gebleken, dat bij het vaststellen der regionale schalen in enkele gevallen de verschillen in onderlinge waardeering der ambten in de onderscheidene gewesten een ongelijkheidscheppende rol hebben gespeeld.

Ter verduidelijking zij hierbij aangeteekend, dat onder technische feilen bijvoorbeeld worden verstaan: het te lang zijn der schalen, zoodat bij een normalen promotiegang het maximum te laat wordt bereikt, dan wel een zoodanig schaalverloop, dat bij bevordering op een bepaald tijdstip geen vooruitgang in bezoldiging plaats heeft, bij een iets vroegere of iets latere promotie daarentegen een in verhouding belangrijke sprong wordt gemaakt of ook, dat bij de vaststelling van een beginsalaris niet in voldoende mate rekening is gehouden met den gemiddelden leeftijd, waarop aanstelling plaats vindt, e.d.g.

Resumeerende zag de Regeering zich bij de invoering van het regionale stelsel reeds aanstonds voor de opgave geplaatst, allereerst om daarin alsnog rekening te houden met de mogelijke prijsverschillen tusschen kleinere streken dan de gewesten, in de tweede plaats om de — door het op regionalen voet salarieeren van bepaalde ambten onstane — scheeve verhouding in de bezoldiging ten opzichte van gelijkstandige, alsnog in de H.B.B.L. gehandhaafde, betrekkingen recht te zetten, in de derde plaats om ook de salarieering van de overige in de H.B.B.L. te handhaven betrekkingen op mogelijk relatief te hooge betaling te toetsen en ten slotte om alle salarisschalen uit een technisch oogpunt te herzien.

Eerst nadat dit alles zou hebben plaats gevonden, zou van een afgerond, aan de tijdsomstandigheden aangepast, stelsel sprake kunnen zijn, waarbij ongelijke betalingen ten opzichte van andere betrekkingen, voorzoover zulks mogelijk is, vermeden zijn en alle ambten naar hun intrinsieke waarde in het ambtelijk bestel zijn aangeslagen.

Gelijk den Volksraad in de laatste hoofdzitting is medegedeeld, lag het in het voornemen om als eerstvolgende stap in de ingeslagen richting alsnog een aantal volgens de H. B. B. L. bezoldigde ambten naar het regionale bezoldigingspeil over te brengen, hetgeen dan zoo eenigszins mogelijk per 1 Januari jl. geschied zou zijn.

Zooals het college bekend is heeft de Regeering evenwel gemeend om daartoe niet over te gaan en tevens om de uitvoering op te schorten van de overige voor 1937 voorgenomen, deels reeds vastgestelde, deels aangekondigde, salarismaatregelen.

Derhalve zijn de overgangsinkomsten van de volgens de H. B. B. L., de regionale regelingen en het Maandlooners- of welkliedenreglement gesalarieerde functionarissen per 1 Januari jl. niet aan een verdere korting onderworpen.

Zeker was bij het nemen dier beslissing in December vorig jaar, de invloed van de gulden-depreciatie op het prijspeil nog niet zoodanig, dat op grond hiervan het vóór 25 September tevoren redelijk geachte nieuwe salarisniveau niet meer voldoende en derhalve de opschorting van bedoelde maatregelen noodzakelijk zou zijn.

De Regeering heeft zich echter door andere overwegingen laten leiden.

De geschapen onzekerheid — o.m. medebrengende gevoelens van onrust onder de ambtenaren — met betrekking tot het verloop van de goederenprijzen, zoomede de mogelijkheid, dat de prijsstijging zich in bepaalde deelen van Indië anders zal manifesteeren dan in andere, met als gevolg, dat wijziging komt in de verschillen, verwerkt in de regionale schalen, maakten dat het beter geoordeeld werd, de voorgenomen partieele inkomstenverlagingen voorshands op te schorten.

Ook nog om een andere reden, waarop ik zoo straks nog terugkom: de thans, nu in wat rustiger vaarwater gekomen, meer naar voren getreden wenschelijkheid om, ter elimineering van elke gedachte onder de ambtenaren aan ongelijke behandeling de voorgenomen verbeteringen en herzieningen niet meer partieel, men zoude ook kunnen zeggen groepsgewijze, tot stand te brengen, doch, zooveel mogelijk, over de geheele linie.

Bij dit alles heeft de Regeering zich niet ontveinsd, dat de schorsing der voorgenomen maatregelen impliceert, dat de ten aanzien van tal van landsdienaren vóór 25 September 1936 geconstateerde, deels reeds vastgelegde betaling boven het toenmaals juist geachte niveau wordt bestendigd. Zij heeft echter gemeend hierover te moeten heenstappen om de hiervoorgenoemde redenen — mede nog in afwachting van de resulaten van het ingestelde duurteonderzoek — hetwelk de werkelijke prijsstijging en den invloed daarvan op de ambtenarenbudgetten zal kunnen aantoonen.

De hoogerbesproken schorsing der voorgenomen maatregelen houdt ten slotte nog verband met de eenigszins gewijzigde richtlijnen, welke de Regeering tot afwerking van het salarisstelsel denkt te volgen, tot de bespreking waarvan ik thans zou willen overgaan.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik deze lijnen nu ga aangeven dan moge daarbij, zij het ten overvloede, vooropgesteld worden, dat de Regeering daartoe gekomen is door nauwgezette toetsing van haar het vorige jaar uiteengezette plannen aan hetgeen zoowel in den Volksraad als daarbuiten daartegen is aangevoerd.

Spreekt het al vanzelf, dat de Regeering volle aandacht heeft geschonken aan hetgeen in den Volksraad en elders omtrent het salarisvraagstuk, in het bijzonder de regionale regelingen, is opgemerkt, uit hetgeen ik verder zal mededeelen kan ook blijken, dat Zij aan de aangevoerde bezwaren wil tegemoetkomen, zoover als zulks mogelijk wordt geacht, zonder te kort te doen aan hetgeen Zij zich als doel voor oogen heeft gesteld en in 's lands belang nog steeds geboden acht: een sober gehouden salarisstelsel.

Mijnheer de Voorzitter! Meermalen is der Regeering voorgehouden, dat de regionale salarisregelingen de landsdienaren drukten naar een onredelijk laag levenspeil. De Regeering moet dit blijven tegenspreken. Ook deze zijde van het vraagstuk is ernstig onderzocht, doch dit heeft de Regeering niet tot de overtuiging geleid, dat inderdaad een aantasting van het levenspeil heeft plaats gehad, die men onredelijk noemen mag.

Zij, die zoo oordeelen, verliezen voortdurend uit het oog, dat, zooals en voor zoover de toekomst zich overzien laat, ook nu nog niet alleen de gemeenschap, doch ook de individuen zich zullen moeten instellen op een lager niveau dan in de jaren van hoogconjunctuur, die van vóór 1929, bereikbaar was.

In dit licht bezien houdt de Regeering staande, dat de, overeenkomstig de adviezen van een groot aantal verantwoordelijke autoriteiten vastgestelde, nieuwe salarissen voldoende waren om de betrokken functionarissen een met hun taak en verantwoordelijkheid, zoomede hun plaats in het ambtelijk bestel overeenkomend, redelijk bestaan te waarborgen.

Dat het voor de betrokkenen, die aan een bepaalde levenswijze gewoon waren geraakt en die die levenswijze als vanzelfsprekend waren gaan beschouwen, terwijl zij bovendien na eenige jaren van prijsdaling vanzelf hun levenspeil op ruimer inkomsten hadden ingesteld moeilijk, zelfs zeer zwaar was, bij kort op elkaar volgende salarisverminderingen hun

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.) levenswijze daaraan snel aan te passen, is iets wat de Regeering zeer wel heeft gezien en beseft.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, mocht dit nu voor haar, die het belang van het geheel te dienen heeft, een reden zijn om niet door te tasten, ook al zou zij daarmede den schijn op zich laden van tegenover dit alles onwetend en ongevoelig te staan? De vraag stellen is haar beantwoorden.

Dat de Regeering overigens tegenover dit alles niet ongevoelig gestaan heeft, blijkt wel uit het feit, dat door toekenning van overgangsbezoldigingen en het in geleidelijk tempo laten inloopen daarvan zooveel mogelijk met bescherming van het levenspeil rekening gehouden is.

De opschorting der per 1 Januari jl. voorgenomen maatregelen bewijs het, naar Zij meent, andermaal.

Uitdrukkelijk en ter voorkoming van elk misverstand zou de Regeering in dit verband nog naar voren willen brengen dat, waar in het voorafgaande gesproken is over te hooge betaling en over een te hoog opgevoerd levenspeil, daarmede waarlijk niet bedoeld wordt, een beschuldiging uit te spreken aan het adres van betrokkenen, als zouden zij zich aan weelde hebben overgegeven, een weelde die zonder eenige moeite kan worden afgeschaft. De Regeering beseft zeer wel, dat ook in de betrokken gezinnen dikwijls veel zorg heerscht en herhaalde inkomstenvermindering telkens moeilijk te overbruggen valt, des te moeilijker, waar nu eenmaal het leven op wat ruimeren voet, dat in vorige jaren mogelijk werd door een steeds dalend prijspeil, zóó geleidelijk en automatisch plaats heeft, dat het nauwelijks wordt opgemerkt.

Al die moeilijkheden ten volle erkennende en medevoelende, blijft de Regeering er niettemin van doordrongen, dat de naaste toekomst een sober opgezet salarisstelsel blijft eischen.

Zij die, onder den indruk van het feit, dat weder een tijdperk van opleving schijnt te zijn aangebroken, van oordeel zijn, dat 's lands financieele vooruitzichten een veel ruimer standpunt wettigen, mogen zich nog eens herinneren, welke zwakke plekken er nog steeds in de landsbegrooting zijn, en mogen bedenken, hoe vele andere maatregelen, die vele millioenen zullen eischen zich dringend aanbevelen voor verwezenlijking op zoo kort mogelijken termijn.

Men denke slechts — om enkele grepen te doen — aan de te hooge tarieven van vele belastingen, aan den drang tot uitbreiding van sommige gouvernementsdiensten, aan het vraagstuk der werkloosheid, enz.

Ook verlieze men bij dit alles niet uit het oog, dat de tegenwoordige gunstige conjunctuur nog vele onzekerheden in zich bergt en dat er van de inwerking daarvan op de begrootingsfiguur, zoomede de bestendigheid, nog weinig positief valt te zeggen.

Om kort te gaan, soberheid moet voor de Regeering het parool blijven.

(De heer Soangkoepon: Maar niet al te sober!)

Mijnheer de Voorzitter. Een punt van bijzondere overweging heeft voor de Regeering uitgemaakt de vraag, hoe aan de bezwaren tegemoet te komen, welke zijn aangevoerd geworden tegen de praktische uitwerking van het regionale beginsel.

Ik bedoel hier de wijze, waarop bij den eersten opzet der regionale regelingen de gedachte is uitgewerkt om de salarieering van bepaalde categorieën van landsdienaren, die de in den archipel bestaande vrij belangrijke verschillen in de kosten voor levensonderhoud door hun levenswijze in bijzondere mate in hun uitgaven bemerken, aan die prijsverschillen aan te passen.

Waarom begònnen is — de nadruk valt op begònnen — met de gewesten als rayons af te palen en als regionale ambten aan te merken die, waarvan de bekleeders als regel niet naar een ander rayon worden verplaatst, is reeds meerdere malen uiteengezet, en zal dus thans niet andermaal behoeven te geschieden.

Evenmin, dat dit slechts een eerste stadium was. Als sluitsteen zag de Regeering een regeling, waarbij meer dan thans het geval is rekening kan worden gehouden met de prijsverschillen tusschen kleinere gebieden, welke verschillen uiteraard in vele gevallen méér spreken dan die tusschen de gewesten, en in welke regeling zouden zijn ondergebracht alle ambtenaren, in wier uitgaven die plaatselijke verschillen een belangrijke rol spelen.

Tegen den bestaanden toestand is o.m. als bezwaar aangevoerd, dat de bezoldigingskringen te groot waren genomen om de binnen dat rayon verplaatsbare functionarissen van gunstige plaatselijke omstandigheden te kunnen doen profiteeren. Verder, dat op de regionale ambtenaren een zeker odium van minderwaardigheid werd gedrukt, dat niet in overeenstemming was met de belangrijke positie van sommige regionale functionarissen.

Ook werd nog als een ernstige bedenking aangevoerd, dat de hoogere salarissen geen enkele vermindering ondergingen, waardoor de indruk werd gewekt, dat het regionale stelsel feitelijk viel te bezien als een verkapte salarisverlaging uitsluitend voor bepaalde lagere functionarissen.

Indien ik dan nog noem de vele bezwaren tegen den opbouw van de regionale schalen en die gegrond op het in ernstige mate verstoren door de regionale regeling van de historisch gegroeide verhoudingen in de ambtelijke wereld, meen ik een beeld te hebben gegeven van hetgeen, zoowel in den Volksraad als daarbuiten, tegen het stelsel is aangevoerd geworden.

(De heer De Hoog: Een flauw beeld!)

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is tot de conclusie gekomen, dat het mogelijk is in het regionale stelsel en in de H. B. B. L. zoodanige wijzigingen aan te brengen, dat, zonder te kort te doen aan de beginselen, welke Zij zich van den aanvang af aan heeft gesteld en zich nog stelt, in belangrijke mate aan evengenoemde bezwaren tegemoet gekomen wordt.

Zij stelt zich namelijk voor, alleen die ambtenaren in de regionale bezoldigingsregelingen te handhaven, die bij voortduring hun werkzaamheden binnen een beperkt rayon uitoefenen, personen, opgegroeid en aangeworven binnen het gewest waarin dat rayon is gelegen. Anders gezegd, regionaal worden alleen de ambten, vervuld door in een bepaald gewest thuis behoorende krachten, die uit den aard hunner betrekking niet buiten een beperkt gebied worden verplaatst.

In stede dus van een uitbreiding van het aantal regionale ambten, gelijk de Regeering aanvankelijk van zins was, zal dit aantal belangrijk worden ingekrompen.

Rekening houdende met het streven naar een volledige aanpassing aan de nieuwe structuur, zal het duidelijk zijn, dat het vorenstaande niet impliceert, dat de ambten, die ingevolge evenbedoelde richtlijnen niet in de regionale schalen thuisbehooren, daarom nu weer op het vroegere salarispeil (H. B. B. L. peil) zullen worden teruggebracht. Niettemin zal, naar het zich laat aanzien, een zekere verbetering van de vooruitzichten der betrokkenen niet zelden het resultaat dezer hergroepeering zijn.

De bewuste ambten zullen worden behandeld op dezelfde wijze als de thans in de H. B. B. L. voorkomende functiën. Zij zullen door de Bezoldigingscommissie, wier secretariaat daartoe verstrekt is met een drietal, geheel van ander werk vrijgemaakte, op dit terrein deskundige ambtenaren, nauwkeurig in beschouwing worden genomen, rekening houdende met hetgeen ten opzichte van de thans op regionalen voet gesalarieerde ambten reeds op dit gebied is geschied, in dien zin, dat waar van te hooge of te lage waardeering mocht blijken, de juist te achten verhoudingen in de betaling zullen worden aangebracht.

Een belangrijk punt hierbij is nog dit. De Regeering stelt zich voor bij die beschouwingen, welke kunnen samengaan met de door haar noodzakelijk geachte technische herziening der schalen, tevens te doen nagaan of het geheele complex

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken betr. het salarisvraagstuk.

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken, Kartowisastro.) van salarisschalen wel op het juiste niveau ligt. In het bijzonder of bij den opzet daarvan niet in te sterke mate rekening is gehouden met het prijspeil in de duurste streken van Indië, hetgeen tot gevolg heeft, dat tusschen landsdienaren, die in gelijke posities in verschillende gebiedsdeelen werkzaam zijn, een groote ongelijkheid van inkomsten bestaat.

Dat de resultaten van het ingestelde duurteonderzoek hierbij wel geen beslissende, maar dan toch een belangrijke functie zullen vervullen, ligt voor de hand.

Voor de H. B. B. L.-salarissen zal hierbij deze maatstaf moeten worden aangelegd, dat zij voldoende moeten zijn voor die streken, alwaar het prijspeil zich beweegt rondom een nader als gemiddelde te aanvaarden peil. In de gebiedsdeelen, waar het prijspeil boven dat gemiddelde ligt, zullen dan standplaatstoelagen zijn toe te kennen.

Op deze wijze kan ook in het inkomen van de niet op regionalen voet te bezoldigen ambtenaren een gemotiveerde, met het prijspeil verband houdende differentiatie worden aangebracht.

Voor de volgens den gewijzigden opzet van het desbetreffende stelsel als regionaal aan te merken krachten behooren dan geheel op denzelfden voet de voor een rayon geldende schalen te worden opgezet naar het gemiddelde prijspeil in dat ressort, waarboven zoo noodig eveneens standplaatstoelagen kunnen worden verleend bij werkzaamstelling op een uitzonderlijk dure plaats in dat gebied.

Voor deze ambten zullen dus in ieder rayon verschillende schalen moeten worden opgezet.

Als eindresultaat kan derhalve worden gezien een beperkt regionaal stelsel met regionale schalen, welke voor ieder rayon aangepast worden aan het aldaar gebleken duurtepeil, met standplaatstoelagen voor de dure plaatsen en daarnaast een salarisregeling voor de overige landsdienaren, geldende voor geheel Indië, gebaseerd op een gemiddeld peil, met een stelsel van standplaatstoelagen.

Indien ik dan nog vermeld, dat de loonschalen voor de maandlooners op dezelfde wijze als de regionale schalen zullen worden opgezet, meen ik een volledig beeld te hebben gegeven van hetgeen in de bedoeling ligt.

Ik kan hieraan nog toevoegen, dat de Regeering verwacht, dat in ieder geval vóór ultimo van dit jaar, het geheele complex van herzieningen waarover eerst nog de Commissie van Overleg in de gelegenheid zal worden gesteld, zich uit te spreken, zijn beslag zal kunnen krijgen.

Op deze uiteenzettingen, Mijnheer de Voorzitter, moge ik thans eerst laten volgen het antwoord op de vraag van den heer Hermen Kartowisastro naar de juistheid van een dagbladbericht, volgens hetwelk besloten zou zijn, de fouten der bestaande salarisregeling te corrigeeren, en zijn daaraan vastgeknoopte vraag of daarmede de salarisregeling in haar geheel, derhalve de H. B. B. L. de regionale bezoldigingsregelingen en de overige bezoldigingsregelingen, wordt bedoeld.

(De heer De Hoog: De parallelschalen blijven dus bestaan?)

Daarop kom ik straks nog. Ik moge het geachte lid mededeelen, dat beide vragen bevestigend kunnen worden beantwoord, hetgeen in het vorenstaande een, naar de Regeering vertrouwt, volledige toelichting moge hebben gevonden.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge in de eerste plaats mijn dank betuigen voor de uitvoerige toelichting, die de Regeering zooeven heeft gegeven ten aanzien van de door mij gestelde vraag. Er is op het oogenblik geen gelegenheid om daarover een debat te voeren, zooals U terecht heeft gezegd, Mijnheer de Voorzitter. Ik zal daartoe dan ook niet overgaan. Ook zal ik geen nadere vragen stellen maar ik wil toch wel te kennen geven, dat het mij verheugt, dat de Regeering tot het inzicht is gekomen, dat de huidige salarisregeling nog niet in orde is.

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.) Dat aan de verbetering van deze salarisregeling veel werk zit, moet een ieder toegeven en dat er drie nieuwe krachten zijn vrijgemaakt voor de verbetering dezer regeling, stemt een ieder tot vreugde. Vooral heeft het mij getroffen, dat de Regeering ingezien heeft dat Zij door het brengen van verschillende ambten onder de regionale bezoldiging te ver is gegaan en dat Zij de bedoeling heeft over te gaan tot een beperking van de regionale bezoldiging. Hoever deze beperking zal gaan is uit den aard der zaak op dit oogenblik niet te zeggen, doch ik heb het volle vertrouwen in de Regeering, dat dit met de meeste voorzichtigheid en nauwkeurigheid zal worden onderzocht.

De **Voorzitter**: Verlangt de Regeeringsgemachtigde hierop nog te antwoorden?

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken. Dank U, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de beantwoording van de vraag van den heer Kartowisastro beëindigd. Wat ten aanzien van de uitvoerige uiteenzetting, die de Regeering daaraan vooraf heeft laten gaan, zal geschieden, zal nog nader worden medegedeeld.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Verboom, ingezonden op 20 Januari 1937.

Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht inzake intrekking gouvernementsbesluit inzake de z.g. parallelschalen.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verzocht de behandeling van de tweede vraag van den heer Verboom betreffende de 80% regeling te moeten laten voorgaan, omdat het antwoord hierop rechtstreeks aansluit bij de zoo juist gedane mededeelingen naar aanleiding van de vraag van den heer Kartowisastro.

Het geachte lid de heer Verboom is bij bedoelde vraag klaarblijkelijk uitgegaan van de praemisse, dat de in 1935 getroffen zg. 80%-regeling als een crisismaatregel bedoeld was.

Dit is echter niet het geval. De bedoeling van het in het leven roepen der 80%-regeling is steeds geweest, dat zij zou zijn en blijven een regeling voor de (na 31 Mei 1935) nieuw in dienst getreden ambtenaren.

Uitgangsgedachte is daarbij geweest, dat de salariëering der landsdienaren waar mogelijk dient aangepast aan de nieuwe sociaal-economische structuur; dat deze aanpassing voor de in dienst zijnden slechts ten deele en in langzaam tempo geschieden kan; dat zij echter van de nieuw in dienst tredenden, die in den regel nog niet op een bepaald levensniveau gekomen zijn, waarvan af te dalen moeite en zorg geeft, terstond kan worden verlangd en verkregen.

Met het vorenstaande is echter niet gezegd, dat de Regeering niet de noodzakelijkheid erkent van een herziening der 80%-regeling.

Gelijk in mijn evenvermeld antwoord aan den heer Hermen Kartowisastro is medegedeeld, ligt het in het voornemen, de H. B. B. L.-schalen, voor zoover dat noodig blijkt, te herzien. De bestaande gebreken in verschillende schalen, die vaak storend op het salarisverloop werken, komen nog in versterkte mate tot uiting bij de toepassing der parallelschalen. Het ligt derhalve voor de hand dat de 80%-schalen al dadelijk in dit opzicht zullen moeten worden herzien. Afgezien hiervan is der Regeering gebleken — en in zoover erkent Zij gaarne de waarde van het door den heer Verboom genoemde argument, dat het algemeen belang eischt kundige

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken betr. het salarisvraagstuk.

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)

krachten voor den staatsdienst aan te trekken — dat, hoewel de 80%-regeling geen beletsel is geweest om daar, waar aanwerving van nieuw personeel noodig was, de krachten te krijgen, die men noodig had, toch voor verschillende betrekkingen in de nieuwe schalen de aanvangswedde hooger zal moeten zijn dan thans het 80%-H. B. B. L.-aanvangssalaris bedraagt. Daarnaast echter zijn er verschillende functies ten aanzien waarvan geen feiten of omstandigheden er op wijzen, dat laatstgenoemd aanvangssalaris ook in de toekomst — v.z.v. die zich thans laat aanzien — niet voldoende zou zijn.

M.a.w. de 80%-regeling zal ten deele wel, ten deele niet worden herzien.

Men kan het ook anders zeggen, en aldus: de 80%-regeling zal worden omgewerkt tot een H.B.B.L. op het juiste peil, in verband met de gewijzigde sociaal-economische structuur.

Daarmede zal de 80%-regeling als zoodanig haar reden van bestaan verloren hebben en blijft alleen de vraag, hoe de in dienst zijnde landsdienaren daar, waar de nieuwe schaal lager is dan de huidige op 100%-basis, naar die lagere schalen zullen worden overgebracht. Het ligt in de bedoeling, dit te doen plaats hebben langs den weg der geleidelijkheid.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, nog enkele woorden over de bijzondere gevallen in de vraag van den heer Verboom genoemd, waarin de meerbesproken 80%-regeling tot groote onbillijkheden zou hebben geleid.

Mijnheer de Voorzitter. Aangezien de bewuste regeling van toepassing is op die personen, die op 31 Mei 1935 nog niet in 's lands vasten of tijdelijken dienst waren aangesteld, moeten daaronder ook vallen zij, die vroeger in 's lands dienst zijn geweest, dezen sedert hebben verlaten om elders emploi te zoeken en na evengenoemden datum weder een gouvernementsbetrekking hebben geämbieerd.

Deze personen kunnen uiteraard wederom mededingen naar een functie bij het land en zullen, indien zij aan de eischen voldoen, worden geplaatst, maar dan vanzelfsprekend op de voorwaarden, die op den datum hunner in dienst treding gelden.

Onbillijkheid is hierin naar het oordeel der Regeering niet gelegen. In dit licht zal dan ook moeten worden bezien het geval van den leeraar, vermeld in het nummer van het orgaan „Nederlandsch-Indië" van 25 December jl., dat het geachte lid klaarblijkelijk op het oog heeft.

Het zal den heer Verboom bekend zijn, dat onder vigueur van de H. B. B. L. — dus ook onder die van de hierbesproken parallelregeling — voorpraktijk niet in rekening mag worden gebracht. Aanstelling in een bepaalde betrekking geschiedt steeds op het aanvangssalaris, tenzij op dat salaris geen geschikte gegadigden te krijgen zijn, in welk geval bij aanstelling dadelijk een of meer weddeverhoogingen kunnen worden toegekend. Dit beginsel acht de Regeering redelijk; welke reden zou er kunnen zijn om voor de vervulling van een betrekking, waarin geen voorpraktijk noodig is, een ouderen op een hooger salaris in dienst te nemen, terwijl tal van jongeren klaar staan?

Aan de hand van deze regels is de leeraar in kwestie op de aan het betrekkelijk ambt verbonden aanvangswedde aangesteld.

In hetzelfde licht zal moeten worden bezien het voorbeeld van den ambtenaar, die vroeger werkzaam is geweest bij een der departementen op den voet der Kort-Verband-Regeling en na 31 Mei 1935 weer bij het gouvernement in dienst is getreden, voorkomende in het nummer van 22 Januari j.l. van meergemeld orgaan.

Men moge het standpunt van de Regeering, dat iemand die 's lands dienst verlaten heeft en later weer terugkomt aan dezelfde voorschriften onderworpen wordt als andere nieuw in dienst tredenden niet juist achten, men kan ook de juistheid in twijfel trekken van het niet honoreeren van voorpraktijk, doch voor de onbillijkheid van de 80%-regeling voeren de bedoelde voorbeelden geen bewijzen aan; zij tonen slechts, dat de betrokken ambtenaren een verkeerde keuze gedaan hebben toen zij prefereerden 's lands dienst te verlaten voor emploi elders, een keuze voor de gevolgen waarvan men toch moeilijk het land verantwoordelijk kan stellen.

(Verboom, Voorzitter.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regeering zeer erkentelijk voor de uitvoerige wijze, waarop Zij mij heeft geantwoord, een wijze welke eigenlijk den omvang van de vragen, die ik gesteld heb verre te buiten gaat.

Mijnheer de Voorzitter! Juist dáárom zou ik U willen vragen, vóórdat ik nader op deze kwestie inga, of ik Uw mededeeling, die U zoo juist hebt gedaan, dat nog nader zal worden beslist, wat ten aanzien van deze Regeeringsverklaring zal geschieden, zoo moet opvatten, dat het Uw bedoeling is voor te stellen deze verklaring nog in deze zitting van den Volksraad nader in discussie te brengen.

Wanneer dat toch het geval zou zijn, heeft het weinig zin, dat ik op het oogenblik nog nader op een onderdeel van het vraagstuk, dat hier door de Regeering aan de orde is gesteld en dat naar mijn meening zeer belangrijk is, inga.

Ik kan U zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat ook in onze kringen deze zaak van het grootste belang wordt geacht en dat men hier terecht kan spreken van een der meest brandende vraagstukken, die zich thans voordoen. Ik geloof dan ook, dat het in het belang van het land zou zijn, wanneer op het oogenblik dit onderwerp nader in discussie wordt gebracht.

Ik bedoel daarmede natuurlijk niet vandaag, maar op een nader te bepalen dag in deze zitting; ik geloof, dat daarmede het belang van Nederlandsch-Indië in ieder opzicht gediend zou zijn. Ik stel deze vraag vooral ook hierom, omdat ik toevallig een paar vragen gesteld heb en een dus zeker pro heb bij de andere leden van dezen raad; ik wil deze voorkeur echter gaarne prijs geven wanneer een openbare algemeene discussie mogelijk zou zijn, omdat ik die openbare discussie, zooals ik reeds zeide, van zoo onberekenbaar belang acht voor Nederlandsch-Indië.

De **Voorzitter**: Zooals ik zoo juist bij het regeeringsantwoord op de eerste vraag heb medegedeeld, heb ik het onderscheid gevolgd, dat de Regeeringsgemachtigde gemaakt heeft. Deze heeft eerst een uiteenzetting gegeven en daarna een antwoord op de gestelde vraag, welk antwoord aanleiding heeft gegeven aan den steller van die vraag nog een aansluitende vraag te doen en daarna is die vraag afgehandeld.

Zoo ook lijkt het mij toe, dat het mogelijk is het antwoord op Uw vraag afzonderlijk te beschouwen als een geheel en daarna zal ik de gelegenheid geven om over de uiteenzetting die de Regeeringsgemachtigde vooraf heeft laten gaan nog opmerkingen te maken. Maar ik raad den heer Verboom aan zijn spreektijd betreffende de gestelde vraag nu te gebruiken door dit afgeronde geheel te bespreken.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank U voor Uw uiteenzetting en Uw toezegging. Ik kan dus nu volstaan met ook de Regeering dank te zeggen voor haar antwoord op deze vraag, waaruit dus ook blijkt, dat deze aangelegenheid de aandacht der Regeering heeft en dat ook Zij van oordeel is, dat de huidige regeling in vele gevallen onbevredigend is. Ik zal thans liever van mijn recht om nog een vraag te stellen afzien en wil deze zaak gaarne later in grooter verband beschouwen.

De **Voorzitter**: Hiermede is deze vraag dan afgehandeld.

Aan de orde is de beantwoording van de schriftelijke vraag van den heer Verboom, ingezonden op 20 Januari 1937.

Mondelinge beantwoording van schriftelijke vragen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken betr. het salarisvraagstuk.

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)
Bij deze vraag worden inlichtingen verzocht omtrent de stijging van de kosten voor levensonderhoud in de buitengewesten en tegemoetkoming aan ambtenaren.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De heer Verboom heeft eenige vragen gesteld, betrekking hebbende op een in sommige deelen van de buitengewesten ingetreden aanzienlijke prijsstijging en de noodzakelijkheid, naar aanleiding waarvan tot het verleenen van duurtetoeslagen over te gaan.

Hoewel het geachte lid hierbij bepaaldelijk het oog heeft op de zoogenaamde rubbergewesten, acht de Regeering het gewenscht zijn vragen in het ruimer verband van een duurtetoeslag in het algemeen te bezien.

Wat gedaan zou moeten worden zoodra de prijsstijging tengevolge van het zwevend worden van den gulden de draagkracht der landsdienaren te boven zou gaan, is door de Regeering uiteraard terstond in overweging genomen, teneinde paraat te zijn wanneer dat oogenblik zou zijn aangebroken.

Was dit oogenblik, naar het oordeel der Regeering in de afgeloopen maanden nog niet daar, ook thans is zulks naar Zij meent, nog niet het geval. De algemeene prijsstijging tengevolge van de depreciatie van het ruilmiddel is nog niet zoodanig, dat zij niet binnen de grenzen valt van de marge, die in elk salaris aanwezig is om een zekere prijsstijging op te vangen. De bijzondere prijsstijging, die zich in verband met speciale factoren in enkele deelen van Nederlandsch-Indië vertoont, wordt hier buiten beschouwing gelaten, daarop kom ik straks terug. Bij voortgang van bedoelde algemeene prijsstijging zal evenwel tot het geven van een duurtetoeslag worden overgegaan.

Uit hetgeen door mij in antwoord op de vraag van den heer Kartowisastro is medegedeeld over de salarisplannen, zal duidelijk zijn geworden dat de salarisregeling zooals deze thans voor ons ligt, het volgende beeld te zien geeft. Voor groote groepen, dat zijn in de eerste plaats de op regionalen voet of op de zg. 80%-basis bezoldigde ambtenaren, kan de wedderegeling worden aangemerkt als volledig te zijn aangepast aan het door de Regeering beoogde niveau; met vele andere landsdienaren is dat niet het geval.

Hiervan uitgaande heeft de Regeering dan ook ernstig overwogen of bij de toekenning van een duurtetoeslag wellicht behoort te worden uitgegaan van een onderscheiding der ambtenaren in wèl en niet-„aangepasten". Direct daarmede verband houdt de vraag of ten aanzien van hen die overgangsbezoldiging genieten, verrekening daarvan met een eventueelen duurtetoeslag zou moeten plaats hebben.

Theoretisch zou zeker voor de beantwoording van deze beide vragen in bevestigenden zin het meest te zeggen zijn.

De Regeering heeft echter gemeend dat de duurtetoeslag beter niet ware te benutten om in de minder juiste verhoudingen in de salarissen correcties aan te brengen. Eensdeels wijl het aanbrengen van deze correcties thans een punt van grondig onderzoek uitmaakt, anderdeels, wijl de noodzakelijkheid van bescherming van het levenspeil, die er toe leidde om èn bij de invoering van de H. B. B. L. èn bij die van de R. B. R. den directen achteruitgang in inkomsten zeer te beperken en zoodoende in de aanpassing een groote geleidelijkheid te betrachten, er toe leidt om ook hier alleen rekening te houden met het werkelijk inkomen, waarop betrokkenen thans hun levenswijze hebben ingesteld.

Een eventueele toeslag zal dus worden berekend over en worden toegelegd naast het volle inkomen, met inbegrip van overgangsbezoldiging. Een consequentie van dit standpunt is uiteraard dat, wanneer t.z.t. de toeslag mocht komen te vervallen en tevens het salaris van een landsdienaar op lager peil zou moeten worden gesteld dan zijn inkomen met inbegrip van overgangsbezoldiging bedraagt, hij in sterker mate dan anderen in inkomsten achteruit zal moeten gaan.

Bij haar overwegingen van de vraag hoe groot de prijsstijging moet zijn alvorens tot de toekenning van duurtetoeslag moet worden overgegaan, stond de Regeering voor de moeilijkheid, dat deze stijging voor de onderscheidene groepen van ambtenaren lang niet in gelijke mate plaats heeft. De gegevens waarover de Regeering beschikt wijzen uit, dat de laagstbezoldigde krachten tot dusver het zwaarst zijn getroffen.

Hoewel uiteraard niet te zeggen is of deze verhouding zoo zal blijven, zoo zou het naar de meening der Regeering ten aanzien van de lagere groepen van ambtenaren niet billijk zijn om met de toekenning van een duurtetoeslag te wachten, totdat de gemiddelde prijsstijging voor alle categorieën een zeker percentage heeft bereikt omdat alsdan de stijging voor hen waarschijnlijk reeds veel hooger zou zijn dan dat gemiddelde. Zooals de zaken thans staan, stelt de Regeering dus de bepaling van het tijdstip, waarop tot de toekenning van duurtetoeslag zal worden overgegaan, afhankelijk van de te constateeren prijsstijging voor bedoelde laagste categorie van landsdienaren.

Uiteraard kan de Regeering dat tijdstip momenteel nog niet aangeven.

(De heer Van Lonkhuyzen: Het percentage dan toch zeker wel?)

Wel kan Zij mededeelen dat Zij tot de toekenning van duurtetoeslag niet zal overgaan alvorens de prijsstijging ten aanzien van bedoelde laagste groep op ± 10% is gekomen.

(De heer Kerstens: Dus er zat nog 10% speling in de laagste salarissen?)

De c.q. te verleenen toeslag zal bedragen 5% boven het nominaal salaris, vermeerderd met eventueele overgangsbezoldiging, met dien verstande, dat voorshands geen toeslag zal worden gegeven, wanneer het salaris vermeerderd met dien toeslag daardoor zou stijgen boven *f* 300 's maands.

Verder ligt het in de bedoeling, de allerlaagst bezoldigden nog tegemoet te komen door het bedrag van den toeslag aan een zeker minimum te binden.

(De heer Kerstens: „Nog" is niet slecht.)

Na deze uiteenzetting van haar standpunt ten aanzien van een duurtetoeslag in het algemeen behoeft het wel geen uitvoerige toelichting, dat de Regeering zich verplicht acht — en hiermede kom ik tot de eigenlijke beantwoording van hetgeen door den heer Verboom is gevraagd — om ten aanzien van bepaalde deelen van Nederlandsch-Indië afzonderlijke voorzieningen te treffen, indien Zij uit de te harer beschikking staande gegevens de overtuiging heeft gekregen dat door bijzondere slechts voor die gebieden geldende omstandigheden een sterkere prijsstijging heeft plaats gehad dan elders en deze stijging de grens heeft bereikt, waarop het treffen van een zoodanige voorziening niet langer kan uitblijven.

Dit is thans het geval, niet alleen in de z.g. rubberstreken, maar ook in eenige deelen van Nederlandsch-Indië waar òf de conjunctuurverbetering van grooten invloed is, òf de prijzen worden genoteerd in buitenlandsche valuta (Singapore-dollar).

De drie concrete vragen van den heer Verboom kunnen derhalve aldus worden beantwoord:

1. De Regeering beschikt inderdaad over gegevens omtrent de prijzen van de eerste levensbehoeften, zoowel op Java en Madoera, als op een aantal plaatsen in de buitengewesten van vóór de depreciatie van den gulden en van 15 Januari j.l., terwijl haar ten aanzien van enkele plaatsen ook gegevens van meer recenten datum ter beschikking staan. Daaruit kan worden afgeleid, dat, hoewel de hier en daar gegeven voorstelling van zaken aan sterke overdrijving lijdt, niettemin de prijzen van de eerste levensbehoeften, in het bijzonder de rijstprijzen, in de zg. rubberstreken, doch ook

(Verboom.)
in enkele andere gebiedsdeelen, als hierboven aangeduid, meer zijn gestegen dan op Java het geval is.

2. De Regeering acht de prijsstijging in de bedoelde streken wel zoodanig dat er termen bestaan om de aldaar bescheiden lagere landsdienaren tegemoet te komen.

3. In verband hiermede zullen de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur worden gemachtigd, om met ingang van 1 Maart a.s. in die streken of op die plaatsen, waar de prijsopdrijvende factoren zich in sterke mate doen gelden, een duurtetoeslag te geven op den voet, als hierboven is aangegeven, derhalve van 5% aan hen, wier inkomsten daardoor niet tot boven *f* 300 's maands zullen stijgen, met een minimum van *f* 1. Voorzoover over positieve gegevens beschikt wordt, leiden deze tot de conclusie dat een hoogere toeslag niet noodig is; het genoemde percentage draagt in zoover een voorloopig karakter, aangezien de beschikbare gegevens nog tegenstrijdigheden vertoonen, waaromtrent de Regeering hoopt zeer binnenkort zekerheid te krijgen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met veel voldoening gehoord, dat de Regeering, wanneer Zij de overtuiging heeft, dat inderdaad de salarissen ontoereikend zijn, door een duurtetoeslag zal tegemoetkomen aan de nooden, die op deze wijze zijn ontstaan. Ik heb ook met voldoening gehoord, dat de overweging van dit vraagstuk de Regeering er reeds toe heeft geleid, in bepaalde streken voor bepaalde groepen van landsdienaren een duurtetoeslag in te voeren. Ik ben er echter niet geheel door tevreden gesteld, want ik kan de Regeering mededeelen, dat ik op grond van de berichten, die mij van allerlei zijden bereikt hebben en op grond van hetgeen te voor en te na over de buitengewesten is medegedeeld, tot een andere conclusie kom. Ik ben het met de Regeering eens, dat het niet alleen om de rubberstreken gaat — ik heb in mijn vraag dan ook duidelijk doen uitkomen, dat ik de rubberstreken alleen als voorbeeld noemde, om zoo duidelijk mogelijk te zijn. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat door allerlei omstandigheden de kosten van levensonderhoud in de bedoelde streken zoodanig gestegen zijn, dat men zeker met de salarissen van het oogenblik, die inderdaad — en daarin verschil ik tot mijn spijt al weer met de Regeering van meening — in vele gevallen op een uiterste minimum zijn ingesteld, onmogelijk kan rondkomen en dat er in verschillende streken ook onder de hoogere ambtenaren van een bepaalden nood gesproken kan worden. Daarop wijzen zooveel gegevens, dat ik inderdaad niet tot een andere conclusie kan komen. Het spijt mij, dat de Regeering, die over zooveel meer gegevens de beschikking heeft dan wij, er tot dusver niet in is geslaagd, die gegevens zoodanig te verwerken en te groepeeren, dat daaruit een conclusie getrokken kon worden, die door ieder eenvoudig persoon reeds thans te trekken is.

Ik zou dan ook de Regeering willen vragen, deze zaak opnieuw en met groote aandacht in beschouwing te nemen en er zich rekenschap van te geven, dat er inderdaad in die budgetberekeningen en de zaken, die daarmede verband houden rekening moet worden gehouden met alle factoren, welke zich gelden doen, zoodat zij een juist beeld geven van het verloop van zaken.

Ik heb den zeer stelligen indruk — en dat berust niet op één gegeven, maar op tal van gegevens en mededeelingen — dat inderdaad de gegevens op zoodanige wijze verwerkt zijn, dat ze een onjuist beeld, in bepaalde gevallen misschien zelfs een valsch beeld geven van den toestand. Waar ik weet, dat in de kringen ook van de meest toegewijde ambtenaren op dit punt een zeer groote ontevredenheid bestaat, een ontevredenheid, welke zich op een gegeven oogenblik op de een of andere wijze baan zal breken, durf ik mijn vraag aan de Regeering met zooveel klem te stellen.

(R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken, Voorzitter.)
Ik hoop, dat de Regeering inderdaad aan mijn vraag de aandacht zal schenken, die ze verdient.

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal zeker aandacht schenken aan de vraag van den heer Verboom en ik hoop, dat ook uit mijn antwoord wel zal zijn gebleken, dat het bedoelde vraagstuk de voortdurende aandacht van de Regeering heeft.

Terecht heeft de heer Verboom gezegd, dat de Regeering over veel meer gegevens beschikt dan anderen; maar het spreekt vanzelf, dat de gegevens, die de Regeering ontvangt, zeer nauwkeurig getoetst moeten worden.

Zooals ik aan het slot van mijn antwoord heb medegedeeld, is de Regeering stellig overtuigd dat, voorzoover zij kan afgaan op positieve gegevens, op het oogenblik een hoogere toeslag dan dien welke de Regeering thans wenscht toe te kennen niet noodig is. De Regeering heeft daarbij uitdrukkelijk medegedeeld, dat dit percentage een voorloopig karakter draagt, in verband met nog enkele tegenstrijdigheden in de gegevens. Zooals ik eveneens in het slot van mijn antwoord heb gezegd, hoopt de Regeering binnen zeer korten tijd zekerheid daarover te krijgen. Ik zou het geachte lid dus willen vragen nog eenig geduld te hebben totdat de Regeering de nadere gegevens volledig zal hebben verwerkt.

De **Voorzitter**: Hiermede is deze vraag afgedaan en daarmede tevens de geheele lijst van schriftelijke vragen, die mondeling door de Regeering zouden worden beantwoord.

Inmiddels heeft het geval zich voorgedaan, dat bij de mondelinge beantwoording van de vragen, die heden aan de orde waren, de Regeeringsgemachtigde een uitvoerige algemeene uiteenzetting aan de beantwoording heeft doen voorafgaan die, naar ik vermoed en gemerkt heb, de groote belangstelling heeft van vele leden. Ik neem aan, dat men het ermede eens is, dat die uiteenzetting buiten de beantwoording van de bedoelde vragen valt en daarom wil ik gelegenheid geven, over die uiteenzetting ook nog door andere leden het woord te doen voeren.

Ik dring er echter ten sterkste op aan, dat men zich daarbij uitermate beperkt. Bij een interpellatie is de spreektijd voor de andere leden gesteld op maximaal tien minuten. Het is daarom mijn bedoeling, den spreektijd ook in dit geval op hoogstens tien minuten te stellen. Ik verwacht echter, dat men de beschouwingen ook in korteren tijd zal kunnen houden.

Ik wil de gelegenheid om die opmerkingen te maken stellen op morgenochtend, zoodat men eerst van de regeeringsverklaring nog eens nader kennis heeft kunnen nemen. Men moet er dan op rekenen, dat waarschijnlijk morgenavond ook een vergadering zal noodig zijn.

Ik deel de vergadering verder mede, dat de stroom van aanvullende begrootingen nog niet beëindigd is. Wij hebben zoo juist eenige aanvullende begrootingen ontvangen, n.l. betreffende de Afdeelingen III, III A en III D, terwijl er nog een aanvullende begrooting onderweg is betreffende Afdeeling IX. Zij zijn echter van een zeer beperkte strekking en het lijkt mij mogelijk om deze in rechtstreeksche openbare behandeling te nemen. Ik zal daarom morgenochtend het voorstel daartoe doen. Gaat de vergadering daarmede accoord, dan zullen deze aanvullende begrootingen daarna dadelijk in behandeling worden genomen.

Aan de orde is de behandeling van de tweede aanvullende begrooting betreffende afdeeling VA, Dienst der Volksgezondheid, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **134**.)

Tweede aanvullende begrooting betr. afdeeling VA, Volksgezondheid, voor 1937 (Ond. **134**). — Zesde aanvullende begrooting betr. afdeeling VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **137**).

(Wirjopranoto.)

Ik stel deze aanvullende begrooting in afwijking van de volgorde eerst aan de orde terwille van het vrijmaken van den betrokken Regeeringsgemachtigde. Hierover is slechts een zeer kort Afdeelingsverslag verschenen, dat vermoedelijk geen aanleiding tot openbare bespreking geeft.

De tweede aanvullende begrooting betreffende Afd. V A wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **137**.)

Ook op deze aanvullende begrooting is slechts een zeer kort Afdeelingsverslag verschenen. Verlangt desondanks een der leden het woord?

De heer **Wirjopranoto**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts enkele vragen te stellen naar aanleiding van deze aanvullende begrooting, welke zal worden aangewend om te kunnen deelnemen aan de tentoonstelling in Nagoya.

In het Afdeelingsverslag is de vraag gesteld, of de Regeering niet van meening is, dat het wenschelijk is deskundigen op het gebied van nijverheid naar Japan te zenden, opdat de betrokken deskundigen bij gelegenheid van deze tentoonstelling, waarbij ongetwijfeld de Japansche huis- en kleinindustrie zal worden geëxposeerd, daarvan een studie zullen kunnen maken.

De Regeering heeft hierop een antwoord gegeven, dat niet bepaald kan worden beschouwd als „ja" en ook niet als „neen".

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat is een groote kunst.)

De Regeering heeft gezegd, dat het toch niet bepaald noodig is om daarvoor dergelijke deskundigen naar Japan te zenden, maar Zij voegt hieraan toe, dat onder anderen het hoofd van de onderafdeeling klein-industrie der afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken nog onlangs van de Japansche huis- en kleinindustrie een speciale studie heeft gemaakt. Uit dit antwoord kan ik dus opmaken, dat de Regeering niet bepaald gekant is tegen een dergelijke uitzending. De Regeering heeft voorts gezegd, dat deze materie eigenlijk gaat buiten het kader van den opzet der deelname aan deze tentoonstelling.

Ik ben zoo vrij, deze zienswijze aan te tasten, Mijnheer de Voorzitter, omdat de deelname aan deze tentoonstelling toch ook meer zal moeten omvatten dan alleen het exposeeren van de producten van deze landen. Aan een dergelijke uitzending van deskundigen is het groote voordeel verbonden, dat door te kunnen kennis nemen van de compacte wijze, waarop van de zijde der Japansche huis- en kleinindustrie de verschillende moderne uitvindingen en toepassingen worden gedemonstreerd, deze deskundigen zich binnen niet al te langen tijd deze methoden zullen kunnen eigen maken.

Bovendien zal het aan de hand van de gegevens, die op een dergelijke tentoonstelling worden verkregen, tevens mogelijk zijn, dat de betrokkenen verder ook in het kort de verschillende industriescholen, die in Japan als voornaamste factor op dat gebied bestaan, in beschouwing kunnen nemen. Het zal naar mijn meening niet veel behoeven te kosten. Ik geloof, wanneer wij een persoon naar Japan zenden als deskundige op dit gebied van de nijverheid, dat de extrakosten hoogstens ongeveer *f* 1000 zullen bedragen en dat dit bedrag ongetwijfeld uit den post onvoorzien, bedragende thans *f* 5000, zal kunnen worden bekostigd.

(Dir. van Economische Zaken, Wirjopranoto.)

(De heer Doeve: Schoolsche kennis is niet genoeg: practische vorming is daarbij ook noodig.)

Ik zal op deze interruptie niet meer ingaan. Ik geloof, dat waar hiermede slechts een klein bedrag is gemoeid, terwijl daartegenover ongetwijfeld groote voordeelen staan, terwijl het tot geen extra verhooging van de aanvullende begrooting behoeft te leiden, dat de Regeering tegenover mijn suggestie niet afwijzend behoeft te staan.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met belangstelling geluisterd naar het betoog van den heer Wirjopranoto, doch tot mijn leedwezen moet ik verklaren, dat ik het met hem bepaaldelijk niet eens ben. Wat is het doel n.l. van een inzending van Nederlandsch-Indië op deze tentoonstelling? Dat is in de eerste plaats om in Japan verschillende van onze producten — dat zullen in het algemeen zijn agrarische producten, — te introduceeren. Ik wilde zeker dat wij ook met producten van nijverheid in Japan zouden kunnen concurreeren op vriendschappelijke wijze. Het zijn ten deze in hoofdzaak echter nog agrarische producten, waarvan de Japanners ons zoo dikwijls hebben gezegd bij besprekingen hier te lande: laat eens wat meer zien van die producten; wij zijn niet op de hoogte van het gebruik van kapok b.v.; wij kennen jullie koffie nog niet voldoende en dat alles is voor de Regeering een belangrijk motief geweest deze inzending naar Japan te doen.

Daarnaast behoort die inzending, om ze meer interessant en representatief te maken, te bestaan uit bv. verschillende statistieken, diorama's en dergelijke op het gebied van de beteekenis in Indië van het gebied van overheidszorg. Maar dat is inderdaad vooral om een achtergrond te geven aan deze producten.

Ik wil er dan op wijzen, dat een dergelijke tentoonstelling en een dergelijk doel toch weinig in overeenstemming te brengen zijn met een studieopdracht aan nijverheidsconsulenten om daar de industrie te onderzoeken. Wij hebben dat overigens al eenige malen gedaan. Zoo staat in de Memorie van Antwoord ook, dat de heer Soerachman daar ook geweest is en het is in het geheel niet uitgesloten dat wij daarvoor in de toekomst nog eens personen zullen zenden. Deze tentoonstelling is echter een weinig geschikte gelegenheid daarvoor. Daarbij komt — misschien is dat den heer Wirjopranoto opgevallen, mij is het wel opgevallen — dat daarvoor om de verhoudingen goed te bestudeeren taalkennis noodig is, die door verschillende personen wel eens te sterk wordt onderschat. Juist in Japan is dat van heel groot belang en naarmate wij hier over meer personen beschikken, ook technici, die deze taal verstaan, zal daarvoor meer gelegenheid zijn.

Ik wil dus samenvatten dat in dit geval de Regeering in de inzending op deze tentoonstelling in Nagoya geen aanleiding vindt om nijverheidsconsulenten voor studiedoeleinden naar Japan te zenden

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Het laatste deel van de argumentatie van den geachten Regeeringsgemachtigde heeft mij bijzonder getroffen. Hij heeft als een bezwaar genoemd het gebrek aan kennis der Japansche taal, waardoor het moeilijk zal zijn om de verschillende industrievormen aldaar te bestudeeren Ik geloof, dat de Regeering, zonder dat Zij beschikt over ambtenaren, die de Japansche taal goed kennen, toch reeds is overgegaan tot de uitzending van verschillende regeeringspersonen. Ik noem bv. de studieopdracht aan Dr. Ir. Van Buuren, Ir. Van den Berg en anderen. Ik geloof, dat deze heeren toch zeer belangrijken arbeid hebben verricht ten dienste van het land, zonder dat zij een behoorlijke kennis hebben van de Japansche taal. Ik geloof, dat juist voor een deskundige die getraind is op het gebied van huis- en kleinindustrie, het niet

(Wirjopranoto.)

noodig te achten is, dat hij hier bepaald vooraf de taal moet aanleeren, teneinde de verschillende moderne uitvindingen en industrievormen te kunnen bestudeeren.

Ik wil er verder op wijzen, dat op een tentoonstelling, zooals straks in Nagoya zal worden gehouden — ik heb verleden jaar in Mei een dergelijke tentoonstelling bezocht — verschillende vormen van huis- en kleinindustrie worden gedemonstreerd op zeer compacte wijze, waarmede ik alleen maar wil aantoonen, dat de uitzending van een deskundige het land praktisch niet veel zal kosten, omdat men meestal met een heel gezelschap reist, terwijl die uitzending heel nuttig zal zijn.

(De heer Van Baalen: Maar het zal wel duur worden.)

Alle factoren in aanmerking genomen, zou ik gaarne hebben gezien, dat die uitzending zou plaats hebben. De Regeeringsgemachtigde blijft echter vasthouden aan een beperkten opzet.

(De heer Hart directeur van Economische Zaken: Een bijzondere opzet.)

Goed, Mijnheer de Voorzitter, een bijzondere opzet, van deze deelname aan de tentoonstelling. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft daar echter tegenover gesteld, dat waarschijnlijk in de toekomst het niet uitgesloten is, dat deskundigen op het gebied van de nijverheid of anderzins naar Japan gaan ter bestudeering van een en ander. Ik geloof, dat ik met deze verklaring van den geachten Regeeringsgemachtigde genoegen kan nemen en dus niet tegen het ontwerp zal stemmen.

De **Voorzitter**: Verlangt de Regeeringsgemachtigde nog het woord?

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van dit onderwerp beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De zesde aanvullende begrooting, betreffende afdeeling VI voor 1937 (Ond. **137**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, Regeering en Hooge Colleges, III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), VA, Dienst der Volksgezondheid, VI, Departement van Economische Zaken (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en IX, Departement der Marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937, in verband met de besteding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **143**.)

In afwijking van de werkwijze in eersten termijn gevolgd, zullen nu eerst aan de orde worden gesteld, die afdeelingen waarover niet gesproken is, dan wel zeer weinig en waarop geen amendement is ingediend, teneinde de betrokken Regeeringsgemachtigden vrij te maken voor hun andere werkzaamheden.

De aanvullende begrooting betreffende Afd. III (Ond. **143**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Leunissen, White.)

De **Voorzitter**: Thans kan worden overgegaan tot de afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid, waarover in verband met de tuberculosebestrijding wel een en ander is gezegd.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hierbij willen volstaan met den geachten Regeeringsgemachtigde mijn dank te brengen voor zijn nadere inlichtingen.

De aanvullende begrooting betreffende afdeeling V A (Ond. **143**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans komen tegelijkertijd in bespreking de met elkander samenhangende aanvullende begrootingen over de resteerende begrootingsafdeelingen t.w. de afdeelingen I, Regeering en Hooge Colleges, IV, departement van Binnenlandsch Bestuur, VI, departement van Economische Zaken, VII, departement van Verkeer en Waterstaat en IX, Departement der Marine.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Met groote aandacht heb ik geluisterd naar de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken in eersten termijn, waarbij op een wijze, dezen Regeeringsgemachtigde eigen, scherper omtrek, vollediger vorm en voller inhoud is gegeven aan het voor ons liggende welvaartsplan, dat hij tevens tot zijn oorsprong heeft teruggebracht. Met groot genoegen heb ik uit die rede begrepen, hoe bij de verdeeling der fondsen, de welvaartsbevordering van streken en bevolkingsgroepen en belangen, welke het meest onder de zoo ernstige crisis hebben geleden, is voorop gesteld, en hoe met de diversiteit van het bestedingsplan is getracht, op zooveel plaatsen en zoo velerlei manieren, als maar mogelijk is, te helpen, zonder de economische bevordering van het geheel als gevolg daarvan uit het oog te verliezen.

Thans komende tot de punten, door mij in eersten termijn aangeroerd, wil ik beginnen met op te merken, dat ik overtuigd ben geworden, dat een verdere handhaving der commissie-Van den Bussche overbodig is, zoodat ik bij dit punt niet langer zal blijven stilstaan. Ik wil dan nog even ingaan op eenige kwesties van organisatieven aard en de daarmede samenhangende personele gevolgen.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij beslist verkeerd begrepen, dat ik met mijn opmerking over de onvoldoende zorg, bij de besteding van de *f* 25 000 000 gewijd aan een versterking der kantoren, waardoor onttrekking van teveel technici aan hun eigenlijk werk het gevolg zal zijn, uitsluitend de organisatie van het departement van Economische Zaken, welke hij en ik uiteraard het beste kennen, op het oog zou hebben gehad. Ik gaf bij de bespreking van de VIe Afdeeling der begrooting een nadere toelichting op wat door mij in eersten termijn bij het algemeene gedeelte te dien aanzien werd opgemerkt. Dit heeft blijkbaar tot het misverstand geleid. Het is mij bekend, dat de tegenwoordige directeur van Economische Zaken niets achterwege laat, wat in het belang kan zijn tot het efficienter maken van diensten. Ik heb als voorbeeld, hoe technische diensten ook administratief goed verzorgd dienen te kunnen worden, hier aangehaald de ontwerpbegrooting van de onder het departement van Economische Zaken ressorteerende Afdeeling Nijverheid.

Maar dit neemt niet weg, dat ik in de voor ons liggende aanvullende begrooting blijf onderkennen een sterke uitzetting van allerlei technische diensten, ook bij Economische Zaken, waarbij onvoldoende aandacht is geschonken aan een evenredige uitzetting van het administratieve gedeelte.

De geachte Regeeringsgemachtigde wijst op een aanvulling met jonge krachten ter ontlasting van oudere ingenieurs, maar dat beteekent veelal op het oogenblik ontlasting van administratie, zoodat dan de oudere ingenieurs minder, maar daarvoor in de plaats de jongere ingenieurs weer achter de

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(White.)

schrijftafel plaats nemen. De eenige oplossing is dan ook, dat alsnog bij de introductie der plannen wordt bekeken, in hoeverre het bij de diverse diensten gewenscht is, ter volle beschikbaarstelling van technici aan hun eigenlijk werk, verbetering van de in vele gevallen veel te beperkte administratieve verzorging ter hand te nemen. Dit dient tijdig onderzocht.

De aangehaalde kwestie van het weer in dienst nemen van wachtgelders staat hier buiten. Overigens zal wel blijken, dat de aanvulling voor een groot deel met nieuw, jong personeel zal moeten gebeuren, doordat een aantal wachtgelders intusschen gepensionneerd is of staat te worden.

Met betrekking tot de kolonisatie van Javanen heb ik naar aanleiding van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde slechts nog dit op te merken. Het doet mij genoegen, dat de Regeering dit onderwerp thans even groot ziet als de Volksraad. De Regeering schijnt over de ter zake te nemen maatregelen — althans in ruwe trekken — de inzichten te deelen, die ik hier heb ontvouwd.

Wat de door den heer De Hoog en mij bepleite schuldbevrijding ook van Europeesche klein-landbouwbedrijven betreft, staat de Regeering blijkbaar eenigszins schuchter tegenover onze voorstellen ten deze, wat ik echter voorshands kan begrijpen.

Toch ligt ook hier een vruchtbaar terrein van staatsbemoeienis en, als men aan de cultuurbank van 15 jaar terug denkt, een in werkelijkheid toch niet zoo geheel nieuw terrein, waarop al aanstonds zeer belangrijke en zelfs een nieuwen grondslag gevende resultaten kunnen worden behaald tot interne economische versteviging van den kleinlandbouwersstand. Natuurlijk moet bij den maatregel de noodige groote voor- en omzichtigheid worden betracht en moet ook de zekerheid vaststaan van doeltreffende hulp op zakelijken grondslag. Ik heb dan ook nooit aan iets anders gedacht dan aan een wel geleidelijke, maar integrale terugbetaling van leensom en rente door den boer. Zeer goed heb ik het begrepen, dat het hier slechts gaat om weg te nemen een als gevolg van begrijpelijke omstandigheden onstanen te zwaren druk, welke de ontwikkeling blijkt in den weg te staan. Maar als dan aan de genoemde voorwaarden is voldaan, wat is er dan nog op tegen, dat de Regeering aan den klein-landbouwer, die onder onereuze voorwaarden een schuld heeft moeten aangaan, helpt? De klein-landbouwstand leeft op, wat o.a. met de spontane vorming van bonden, het uitgeven van blaadjes, het periodieke samenkomen tot bespreking van allerlei gezamenlijke kwesties duidelijk aan den dag treedt. De Regeering late het goede moment om van haar zorg ook voor deze gemeenschap te doen blijken niet voorbijgaan. Dat goede moment is aangebroken; er is nu ook wat geld voor. Zij bepale zich niet tot technische hulp, het doel moet zijn de klein-landbouwbedrijven te voeren naar een steviger economisch bestel.

Het Departement van Economische Zaken zou al dadelijk kunnen beginnen, zich op de diverse vergaderingen van kleinlandbouwers te doen vertegenwoordigen, ten einde zich alvast beter te oriënteeren, en aan den anderen kant aan de vergaderden alvast tevens eenige adviezen te verstrekken.

De ernstige wil tot samenwerking terzake is intusschen uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde van Economische Zaken duidelijk gebleken en dit stelt het I. E. V. op zeer hoogen prijs. Dat die samenwerking tot tastbare resultaten zal voeren in het belang van den Europeesche boerenstand hier te lande, daarvan ben ik ten volle overtuigd.

In dit verband moge ik nogmaals met aandrang herhalen mijn reeds meermalen gedane verzoek, om te beginnen, met één landbouwconsulent, één slechts, speciaal met de vooral ook plaatselijke bestudeering van dien zoo speciale tak van den landbouw te belasten. De maatregel is ook ter verkrijging en handhaving van een goed contact het eerst noodige.

Bij de behandeling van de maatregelen in het belang van de kleine en middel-nijverheid is tusschen den geachten Regeeringsgemachtigde en mij een afschuwelijk misverstand ontstaan, dat ik gaarne uit den weg wil ruimen, omdat ik daarop zeer grooten prijs stel. Ik heb daarbij gesproken over het „meeloopen" van mijn groep bij de maatregelen naar aanleiding van het regeeringsantwoord.

De heer De Hoog heeft deze uitdrukking herhaald en voor de geboden gelegenheid dank betuigd. Moge dit het bewijs zijn, dat wij met die uitdrukking niet bedoeld hebben, een discriminatie van de zorg van het departement van Economische Zaken ten aanzien van de blijversgroep. Wij, het I. E. V., weten, hoe de blijversgroep de groote belangstelling en aandacht juist van den huidigen directeur van Economische Zaken heeft. Daarom stel ik er des te meer prijs op, ten deze door hem niet misverstaan te worden. Ik had wellicht beter kunnen spreken van inschakelen. Maar wat ik bedoelde te zeggen was toch wel dit, dat bij de inschakeling van mijn groep bij allerlei maatregelen men met den eigen aard van den blijversstand heeft rekening te houden.

Deze waarschuwing moeten wij vaker plaatsen dan ons lief is, niet als verwijt, maar tot hulp. Moge zij in verband met het voorgaande en in het vervolg verder als zoodanig worden beschouwd.

Hoezeer de mooie rede van den geachten directeur van Economische Zaken mij ook van veel heeft overtuigd, op één punt blijf ik met de Regeering van meening verschillen d.i. ten aanzien van bepaalde maatregelen op het terrein van het Boschwezen.

Ach, indien de gelden blijken zoo ruim te zijn, dat men er geen aan het in de eerste plaats gestelde doel beantwoordende bestemming meer aan zou kunnen geven, dan zou het voor de hand liggen, ook aan het Boschwezen wat meer dan normaal te doen. Ik stel voorop, dat het oorspronkelijke ontwerp om via het Boschwezen te komen tot werkvoorziening sedert met de veranderde tijdsomstandigheden naar het tweede of derde plan moet worden verschoven. Er is immers allerwege gelegenheid tot werken en verdienen aan het ontstaan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: In Bodjonegoro bijv.?)

Ook in het Bodjonegorosche zal de normale ontwikkeling van het Boschwezen wel genoeg geld onder de bevolking blijven brengen. Er gaat, zooals ik zeide, allerwege gelegenheid tot werken en verdienen ontstaan, in Deli, met transmigratie, met kolonisatie, ook op de ondernemingen op Java natuurlijk. En die gelegenheid neemt nog toe. Men vreest zelfs al een tekort aan goedkoope Inheemsche werkkrachten, wat tot uiting kwam in de discussies tusschen mijn geacht medelid, den heer Groenenberg, en den Regeeringsgemachtigde.

Heel terecht heeft de Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken op dit moment dan ook meer op de blijvende economische werking van de maatregelen bij het Boschwezen den nadruk gelegd.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, als het hier dan verder toch een blijvende economische uitwerking der gelden betreft, dan zijn er nog wel belangrijke objecten van dien aard en met direct effect aan te wijzen, die nog niet in het welvaartsplan zijn genoemd en die aan de hoofddoelstelling beantwoorden, en behoeft de Regeering nog geen uitweg voor het geld aan te geven voor objecten, die op de heele lange baan pas uitwerken. Ik verwijs in dit verband naar de op vulling met een bevolking wachtende gebieden tusschen Tjilatjap en Bandjar, tusschen Tjimanoek en Tjipoenegara, in West-Bantam, in Zuid-Banjoewangi. De transmigratie naar die gebieden kan nog veel ruimer opengesteld door wegenaanleg en meer bevloeiïngswerken in sneller uitvoering.

Verder denk ik aan stimuleering van meststofgebruik bij den Inlandschen landbouw, waarvan in de Memorie van Ant-

(White.)

woord de groote mogelijkheden zijn erkend aan de hand van een voorbeeld uit Noord-Bantam. Diversiteit is m.i. ook ten deze noodzakelijk, zoodat niet mag worden volstaan met verspreiden van verbeterd zaaizaad. Het eene geeft m.i. evenveel reden tot entameering als het andere, al naar de streken, waarin men werkt. Ik meen te mogen verwachten, dat de Regeering ten deze nog bereid is, haar plannen te vervolledigen.

Ik stel hier deze plannen tegenover dat deel der plannen bij het Boschwezen, welke niet dadelijk en blijvend strekken tot verhooging van de welvaart. Het gaat hier, waar men aan een vast bedrag gebonden is, nu eenmaal om het een óf het ander, en daarom moet ik wel vergelijkingen treffen; ook hier begrijpe men dus niet verkeerd. Overigens is, ook op zichzelf beschouwd, m.i. de opzet van diverse plannen bij het Boschwezen niet gelukkig getroffen met het oog op het hoofddoel der besteding.

Zelfs indien men de maatregelen toch als geldinjecties tot verlevendiging van de goederencirculatie aanbeveelt, zijn daarvoor andere, o.a. genoemde maatregelen mijns inziens beter gemotiveerd.

Wel ga ik accoord met de voteering van de gelden voor betere ontsluiting van de bosschen, zoo die met zich brengt goedkooper en meer verspreide houtleverantie aan de bevolking, welke maatregel volkomen bij de welvaartsplannen aansluit en dus mijns inziens voorop dient te staan. Aan den localen houtverkoop schijnt nog veel te haperen. Locaal schijnt ook nog te weinig productiebosch aanwezig en is ten deze verbetering urgent, desnoods door aanplanting van spoediger te oogsten en toch bruikbare andere houtsoorten dan djati.

Wijders acht ik onderzoekingen met betrekking tot boschproducten een zaak, waarvan spoedig algemeen profijt kan worden getrokken. Ook kan ik mij nog vereenigen met het nemen van enkele proeven, dus geen groote aanplantingen, maar aanplantingen op proefbasis, op gronden, die ongeschikt zijn voor djati met andere houtsoorten.

Aldus hebben de subartikelen 66.A.14, 66.A.24, 66.A.25, 66.A.33, 66.A.34 en het artikel 66.A.4, dan ook mijn volle instemming; verder voor *f* 5 000 ook subartikel 66.A.13 en uit commercieele overwegingen nog subartikel 66.A.15, tezamen uitmakende een totaal bedrag — afgezien van de daartoe noodzakelijke uiteraard te wijzigen personeelsuitbreiding, genoemd onder artikelen 66.A.11, 66.A.21, 66.A.3 — van nog *f* 219 500 voor 1937 of, met de personeelsvermeerdering inbegrepen, van ongeveer de helft der oorspronkelijke toewijzing.

Daarentegen ben ik geenszins overtuigd, dat het noodzakelijk of zelfs gewenscht is, mede te werken tot voteering van de andere bedragen en deze dus te onttrekken aan de welvaartsbijdrage, integendeel.

Waar blijkens de Memorie van Antwoord en de rede van den Regeeringsgemachtigde in eersten termijn het Boschwezen nog kans heeft gezien, ondanks de geweldige bezuinigingen bij dezen dienst, zijn werkzaamheden uit te breiden, voort te zetten, Mijnheer de Voorzitter, tot zelfs boven het peil van vóór de crisis, en aan die uitbreiding, zooals ook in de Memorie van Antwoord medegedeeld, „de noodige voortgang'' te verleenen, met een, naar ik toch moet aannemen, tevens goed onderhoud van het bestaande, daar vind ik geen enkele reden aanwezig die uitbreiding op te zetten, omdat er welvaartsfondsen zijn. Van een verwaarloozing van het zoo belangrijke bebosschingswerk kan dus niet gesproken worden, aldus weer de Memorie van Antwoord. Maar, waarom dan hier al de maatregelen daartoe voorgesteld en haar niet rustig gebracht op de normale begrooting? Het bebosschingswerk, ook de achterstand ten deze, is toch niet een zaak, waarbij het op een jaar aankomt.

Zeer terecht heeft de Regeeringsgemachtigde de onvoldoende motiveering van een deel der plannen geconstateerd. Maar, hoe krachtig en op de hem eigen breede basis hij dat gebrek ook heeft trachten goed te maken, mij overtuigd van de noodzaak, de plannen nu juist ten laste van de welvaartsbijdrage te brengen, heeft hij mij — ik mag met de Memorie van Antwoord in de hand wel zeggen „uiteraard'' — niet.

Mijnheer de Voorzitter! Het moge op zichzelf aannemelijk klinken, dat een boschbezetting van Java van 23% eerder aan den lagen kant is, bij beschouwingen over de hydrologische waarde moet men zich echter tevens realiseeren, dat als hydrologisch waardevol element hier te lande mede werkt de uitgestrekte Europeesche boom- en struikcultures op hellende terreinen; ook de sawahbouw met zijn terrasseering tot op de steilste hellingen, terwijl bij verwijzing naar Amerika men niet moet voorbijzien de daar vaak catastrophale factor van ijsafsmelting, welke wij hier missen. Alles bij elkaar genomen mag Java in het algemeen heusch wel nog als een voorbeeld gelden van hydrologische bescherming, hoewel er een tweetal punten van de grootste zorg ten deze zijn aan te wijzen, nl. de Brantasopzanding en het gevaar van ladoes of zandstroomen in de Merapistreek, welke laatste het snelverkeer tusschen West- en Oost-Java telkens weer belemmeren en steeds bedreigen; deze en nog enkele andere hydrologisch zorgvolle objecten te entameeren is echter in het geheel niet de zaak van het Boschwezen alleen en zeker geen plan, dat ook maar eenigszins in het kader van deze bijdrage past.

Maar ook al zou, ondanks dus 70 jaar boschbouwwerk op Java, Mijnheer de Voorzitter, nog veel aan schermboschaanleg behooren te worden gedaan, verbeteringen blijven zeker noodig, dan nog lijkt mij, waar ten deze de noodige voortgang bestaat, en het hier een normale, gestage arbeid is, waarop bij de normale begrooting met een heel dienstvak is gerekend, de aanwending der welvaartsgelden in dit geval niet logisch en allerminst aanbevelenswaard.

Men mag zaken als deze natuurlijk niet vergelijken met irrigatiewerken, die immers dadelijk, ja onmiddellijk nut brengen, na 1, 2, 3 jaren, en dan in zeer omvangrijke mate; deze werken zijn een door de verhoudingen op Java in importantie zelfs nog niet overtroffen landbouwkundige maatregel. Dat rentabiliteitsberekeningen daarbij evenzeer worden uitgevoerd, staat nog niet gelijk met een beschouwing van de irrigatie als een bedrijf, maar heeft een heel andere bedoeling; ten slotte behoort hier immers de dadelijke verhooging der volkswelvaart den doorslag te geven.

Ten aanzien van het Indramajoeplan van het Boschwezen, dat gelukkig wellicht toevallig niet staat op de ons eergisteren verstrekte kaart, blijf ik uitstel tot de verhoudingen daar meer zijn gesettled voorstaan, mede gegrond op de ervaringen van het verleden. Ook op mij hebben de boschbouwkundige werkzaamheden in de streek grooten indruk en wellicht dezelfde soort indruk als op den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken gewekt. Maar moet er bij de reeds zoo uitgestrekte aanplantingen dan nog meer bij, vraag ik mij af. Ik zal ten deze niet detailleeren, maar er slechts op wijzen, dat, deze streek kennende, de daarvoor bestemde gelden mijns inziens beter ten volle waren te besteden aan openlegging ten behoeve van de maatregelen tot beter bevolking.

Met een proef met een papier- en kistenhoutaanplant in West-Bantam, kan ik desnoods, als de uitzichten op spoedig resultaat werkelijk zulks ten volle motiveeren, meegaan, maar krijgt de proef de allures van een bedrijf dan behoort ten rechte daarmee te worden belast de kapitaaldienst. Ook dit bedrijf ontbreekt op de ons verstrekte kaart. Is dat wellicht als een slecht teeken te beschouwen?

Voor Zuid West Bantam weet ik overigens dadelijk een bij het welvaartsplan passender en economisch safe emplooi voor de eventueel vrijkomende *f* 63 000, als die houtproeven toch niet worden doorgezet, nl. een versnelde vulling met bevolking van de Peperbaai-vlakte en omgeving door verbetering van sawahbouw en gezondheidswerken. Er valt in Zuid Bantam nog wel meer in die richting te doen. Het overschot van

(Voorzitter, Kartowisastro.)
die bevolking straks zal eerder de Soendastraat oversteken en aansluiten bij de Sumatra-kolonisatie.

Ik hoop van harte, dat de Regeeringsgemachtigde door mij overtuigd is kunnen worden van de mogelijkheid tot een juister en doeltreffender gebruik van de helft der thans voor het Boschwezen gereserveerde gelden voor andere, onder anderen de door mij aangestipte objecten, gedeeltelijk te verzorgen eveneens door het Departement van Economische Zaken, dat thans de kans krijgt, de oude traditie van het voormalige Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, d.i. leiding te geven aan de landbouwkundige ontwikkeling van dit volkt, weer te volgen.

Ik overweeg, eventueel genoegen te zullen nemen met een toezegging, dat de geachte Regeeringsgemachtigde alsnog mijn suggestie in ernstige overweging zal willen nemen, daar ik het onwankelbare vertrouwen heb, dat deze Regeeringsgemachtigde in den waren zin des woords bezield is met den wil het belang van dit land en zijn volk te dienen tot het uiterste; het verleden heeft dit aangetoond; aan hem danken wij niet in het minst de *f* 25 000 000, welke wij thans dan ook het liefst in overeenstemming met hem verdeelen.

Ik heb hiermede gezegd, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Ik wil den leden betreffende de regeling van werkzaamheden nog het volgende mededeelen. Ook al komt dezen morgen het program als aangegeven op den rooster van werkzaamheden niet tot een einde, hedenavond om 6 uur zal in ieder geval worden begonnen met den tweeden termijn der behandeling van de groepsgemeenschapsordonnantie.

De leden hebben waarschijnlijk opgemerkt dat de Regeeringsgemachtigde voor Verkeer en Waterstaat niet aanwezig is. Dit is in overleg met mij geschied, omdat hij op het oogenblik bezet is met het voorbereiden van het regeeringsantwoord betreffende het ontwerp-Tinfusie. Niettemin kan bij dit onderwerp ook Afd. VII door de leden worden besproken.

De bedoeling is om na den tweeden termijn van de zijde der leden, indien het mogelijk is, het woord te geven aan de Regeeringsgemachtigden, indien zij bereid en in staat zijn dadelijk te antwoorden. Kan dit niet geschieden, dan zal de behandeling van het Welvaartsplan morgen worden voortgezet.

Wanneer de Regeeringsgemachtigden direct kunnen antwoorden en er daarna nog tijd beschikbaar is, zal worden aangevangen met de behandeling van de amendementen, echter alleen met de beraadslaging daarover; de stemming wordt uitgesteld tot alle amendementen behandeld zullen zijn en dat kan, voor wat betreft Verkeer en Waterstaat, eerst geschieden, als de directeur van Verkeer en Waterstaat op de gehouden beschouwingen geantwoord heeft. Dit zal waarschijnlijk geschieden na afhandeling van het ontwerp-Tinfusie op Vrijdag a.s.

De volgorde der stemmingen zal nog nader schriftelijk worden medegedeeld.

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag allereerst den Regeeringsgemachtigde die mij van antwoord heeft gediend wel dank zeggen voor de uitvoerige beantwoording op mijn op- en aanmerkingen. In de tweede plaats wil ik heel in het kort een paar punten nog eens aanstippen en wel in de eerste plaats de kwestie van de versnippering van den grond bij overlijden van een kolonist. Ik zie de kwestie toch wel ernstiger in dan de Regeering. De Regeering ziet op het oogenblik nog geen reden om maatregelen te beramen van een zoo verre strekking als door mij worden voorgestaan. Het door mij bedoelde kwaad is n.l. dat door vererving, door overlijden van kolonisten, in den regel de grond wordt verdeeld onder de erfgenamen. Nu is het toch bekend, dat de kolonisten, of de Javanen over het algemeen

(Kartowisastro.)
kinderrijk zijn en dat in den regel de grond ook verdeeld wordt over een groot aantal erfgenamen. Ook de dochters deelen in den grond mede, zoodat het toch niet denkbeeldig is, dat er tenslotte een versnippering komt van den grond. Ik zou er mede genoegen nemen, wanneer de Regeering mij toezegde om nog eens uit de registers van de gronden der kolonisatieterreinen te willen nagaan, of inderdaad op het oogenblik reeds gevallen zijn voorgekomen van verdeeling van grond onder de erfgenamen en ik zou daarnaast de vraag willen stellen, of deze versnippering van grond of vererving van grond onder de erfgenamen dusdanig afmetingen heeft genomen, dat het noodzakelijk is om binnen niet al te langen tijd een regeling te treffen, teneinde deze versnippering te voorkomen.

Wat betreft de assistent-wedana-woningen het volgende. Ik heb in eersten termijn gepleit voor een vermindering van het bedrag, dat wordt uitgetrokken voor den bouw van een woning voor een assistent-wedana. De Regeering blijft echter staan op het bedrag van *f* 5 000 en zeide daarbij, dat het niet mogelijk is om een lager bedrag daarvoor uit te trekken. Ik ben kort geleden in de gelukkige omstandigheid geweest een tweetal woningen voor assistent-wedana's te bezichtigen, die door het gouvernement zijn gebouwd. Ten eerste in de hoofdplaats Pasoeroean en in de tweede plaats te Djatiroto. Nu is natuurlijk aan dezen bouw wel uitbreiding te geven, die den bouw brengt op meer dan *f* 3 000. Wanneer ik echter wel ben ingelicht, dan is de woning van den assistent-wedana kotta van Pasoeroean gebouwd in het jaar 1930, dan wel 1931, ik kan mij vergissen. Daarvoor werd een bedrag uitgetrokken van *f* 2 500. Ik heb opgemerkt, dat de woning toch niet semi-permanent is en ook, dat aan de woning een ruime pendoppo is aangebouwd en tevens, dat er een behoorlijk kantoor aan verbonden is voor het personeel en den assistent-wedana zelf. Wel is die woning z.g. gebouwd in raamwerk, d.w.z. dat zij niet geheel van steen is, dat het dak rust op houten stijlen. Doch zoo gezien, naar het uiterlijk is het toch wel voldoende. Misschien is er in de groote steden wel een betere woning voor den assistent-wedana te vinden, doch ik geloof dat er in de steden juist in het geheel geen reden bestaat om dienstwoningen te bouwen. Het betreft hier juist de kleine dessa's, waar de assistent-wedana's soms wel genoegen moeten nemen met woningen, die eigenlijk niet passen met hun standing en hun positie. Wanneer wij nagaan, dat in het jaar 1930, toen de prijzen nog heel hoog waren, volstaan kon worden met een bedrag voor dezen bouw van *f* 2 500, wil het mij voorkomen, dat een bedrag van *f* 3 000 momenteel wel ruim voldoende zal zijn.

Ik zeg nogmaals, dat voor dit bedrag niet een uitbreiding aan een woning voor een assistent-wedana gegeven kan worden. Daarvoor zal een hooger bedrag noodig zijn. Ik heb n.l. gezien, dat aan de woning van den assistent-wedono van Djatiroto een arrestantenlokaal wordt verbonden. Ik geef toe, dat zulks dikwijls noodig is, maar meen toch te moeten opmerken, dat dan volstaan kan worden met verhooging van het bouwbedrag met ongeveer *f* 500 zoodat de totale kosten op *f* 3 500 zouden komen te slaan.

Tenslotte nog de verbindingsweg van Poerwodadi naar de kust.

De Regeering zegt in haar Memorie van Antwoord, dat het eigenlijk in de bedoeling lag de verbinding bandjir vrij te maken. Maar ik ben nog niet geheel overtuigd of de oplossing die de Regeering geeft wel de juiste is, want zooals ik in eersten termijn reeds heb gezegd, deze weg is reeds eenige malen verhoogd en telkens is gebleken, dat dit niet voldoende was. In die richting zal dus uiteindelijk de oplossing niet gevonden kunnen worden.

Verder wordt in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat verschillende maatregelen worden getroffen in den vorm van verwijding van de openingen in het afvoerwater. Maar voor mij is de uiteindelijke oplossing gelegen in de bedijking

(Eekhout.)

van de Loesi en Serang. Ik zou daarom de Regeering in overweging willen geven dit vraagstuk, waar het toch reeds in behandeling is bij den provincialen waterstaatsdienst, nader te bezien en er het volgend jaar op terug te komen bij de begrooting en dan met een betere, althans afdoende oplossing, dan nu.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de verschillende Regeeringsgemachtigden die mijn rede in eersten termijn beantwoord hebben voor de aandacht, die zij wel aan de door mij gemaakte opmerkingen hebben willen geven.

Op de algemeene beschouwingen behoef ik niet terug te komen, aangezien daaromtrent tusschen de Regeering en mij volkomen overeenstemming bestaat. Ik heb alleen nog dank te zeggen voor de van de Regeering ontvangen toezegging, dat bij het verder uitwerken der plannen in de komende jaren rekening zal worden gehouden met de verandering in welvaart in verschillende gewesten en streken en dat daaraan zooveel mogelijk door verschuiving nader zal worden aangepast.

Thans overgaande tot de speciale onderwerpen, kom ik in de eerste plaats tot afdeeling IV, waarbij ik in eersten termijn een opmerking heb gemaakt omtrent de Europeanenkolonisatie.

Ik heb daarbij opgemerkt, dat een bedrag van *f* 300 000 mij te weinig voorkwam, indien de Regeering van het welslagen van die kolonisatie reeds overtuigd was en dat ik het bedrag wat te veel vond, indien men nog steeds verkeert in het stadium van studie en proefnemingen.

De directeur B. B. heeft daarop geantwoord, dat de *f* 300 000 voldoende was om de vereenigingen, welke ernstig streven naar het welslagen van haar bestaande kolonisaties, verder te helpen en om eventueele nieuwe proefnemingen te steunen.

Het zal U niet bevreemden, Mijnheer de Voorzitter, dat dit antwoord mij niet geheel heeft bevredigd. De bedoeling van mijn rede in eersten termijn was om de Regeering min of meer uit haar tent te lokken ten aanzien van de vraag, hoe Zij staat tegenover de Europeanen-kolonisatie op het oogenblik en of Zij meent, dat die kolonisatie reeds min of meer geslaagd is, dan wel nog steeds in het stadium van eerste studie en proefneming verkeert.

De Regeering heeft dit wel begrepen, maar Zij heeft zich niet uit haar tent willen laten lokken. Zoo begrijp ik het antwoord en dat is eenigszins te verklaren. Men is nu juist begonnen met het instellen van den kolonisatieraad voor de Europeesche kolonisatie en nu kan ik mij begrijpen, dat de Regeering op het oordeel van dien kolonisatieraad in dit stadium der zaak niet wil vooruitloopen.

Intusschen zou ik hierop toch nog wel even nader willen ingaan. De Regeering zal het vermoedelijk toch wel met mij eens zijn dat, wanneer Zij tot de conclusie zou komen dat deze proefnemingen zouden blijken in de naaste toekomst af te stuiten op moeilijkheden welke niet of niet voldoende zijn te overwinnen; wanneer zou blijken dat de streken waar men koloniseert niet geschikt zijn; of dat men niet het geschikte menschenmateriaal zou kunnen krijgen; dat zelfs na de tegenwoordig toegepaste vooropleiding de menschen niet voor het beoogde doel geschikt zijn; maar vooral ook wanneer de menschen, ook al zijn ze geschikt, voor hun producten een onvoldoenden afzet vinden door de groote afgelegenheid van de streek waar zij werken, dat dan een verdere uitgaaf van 3 ton voor dit doel niet zou zijn gemotiveerd.

(De heer White: Maar U vergeet den geheelen kleinlandbouwersstand.)

En omgekeerd, wanneer zou blijken, dat hier inderdaad een mogelijkheid is om afgelegen streken te bevolken en in cultuur te brengen en inderdaad de mogelijkheid bestaat om thans in moeilijkheden verkeerende groepen van de Europeesche en vooral de Indo-Europeesche bevolking aan een behoorlijk bestaan te helpen, dan komt het mij voor, dat een veel sterker steun gemotiveerd is dan hier mogelijk wordt gemaakt.

Nu wil ik op dit moment niet verder aandringen op een bepaalde uitspraak, aangezien ik begrijp, dat de Regeering in dit stadium van de zaak allereerst het oordeel zal wenschen te vernemen van den nieuwen Kolonisatieraad. Maar ik zou haar dit willen vragen: Is de Regeering bereid, deze vragen voor te leggen aan dien Kolonisatieraad, opdat die raad, naar gelang van bevinding in den loop zijner werkzaamheden, hetzij het doen van uitgaven voor dit doel kan stopzetten, hetzij grootere credieten voor dit doel kan aanvragen?

Met betrekking tot de VIe begrootingsafdeeling zie ik mij genoodzaakt nog even terug te komen op de bezwaren, die ik in eersten termijn maakte tegen het voorstel der Regeering om een rubberschoenenindustrie aan te vangen en dit dan rechtstreeks of zijdelings van het gouvernement te doen uitgaan. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij nog niet kunnen overtuigen van de noodzakelijkheid of de wenschelijkheid om hier afstand te doen van het algemeen standpunt, dat de overheid dergelijke bedrijven zoo min mogelijk moet entameeren. De Regeeringsgemachtigde deelde mede, dat hij oorspronkelijk dat standpunt eveneens innam toen hij in particulieren dienst was, doch dat hij later in 's lands dienst meer en meer den indruk had gekregen, dat ook de overheid zeer wel in staat is, dergelijke bedrijven te entameeren. Ook ik heb het voorrecht gehad, zij het in eenigszins andere mate van tijdsduur, om gedeeltelijk in ambtelijken, gedeeltelijk in particulairen dienst te werken. Nu wil ik mijn ervaringen niet gelijkstellen, ja zelfs niet vergelijken met die van den geachten Regeeringsgemachtigde, maar toch is mijn indruk anders geweest en de indruk, dien ik heb gekregen en zeer sterk heb behouden is deze, dat tal van bedrijven oneindig veel beter kunnen worden beheerd door particulieren dan door het gouvernement en dat in de meeste gevallen het gouvernement goed zal doen zich van dergelijke bedrijven te onthouden.

(De heer Hart: Er is ook wel eens een particulier bedrijf misgeloopen!)

Zeer vele zelfs. Gelukkig heeft de Regeeringsgemachtigde ook gezegd, dat hij het principieel onwenschelijk blijft achten, dat het land zonder noodzaak ondernemer wordt. Ik ben het daar natuurlijk volkomen mee eens, maar ik vraag mij af, is hier nu een geval van noodzaak aanwezig? Als hier noodzaak aanwezig is, dat het gouvernement, om een nieuw volksbedrijf te stimuleeren, zelf de centrale organisatie op zich neemt, kan het gouvernement het altijd wel doen. Gaat men eenmaal dezen weg op, dan kan men altijd wel zeggen: hier zit misschien een mogelijkheid voor een nieuwe industrie, waarom zal het land niet beginnen het te entameeren. Mijn bezwaren zijn door het voorloopig antwoord van de Regeering in eersten termijn zeker niet weggenomen.

In de eerste plaats wil het mij voorkomen, dat het land voor dergelijke bedrijven over het algemeen niet de geschikte krachten zal hebben en geen bedrijfsleiders zal kunnen vinden, die voor een ambtelijk salaris bereid zullen zijn een dergelijk bedrijf te leiden en dat men voor een dergelijk bedrijf ook zeer moeilijk de leiders zal kunnen vinden, die verstand van een dergelijk bedrijf hebben en dit op een behoorlijke wijze zullen leiden.

Maar in de tweede plaats vraag ik mij af, of een behoorlijk modern fabrieksbedrijf, economisch opgezet — ik bedoel geen filantropische inrichting — mogelijk is, steunende op een middeleeuwsche huisindustrie, want dat is toch de bedoeling en voor de Regeering juist de attractie van deze zaak. Men heeft een begin van huisindustrie. Er worden in het Djokjasche hier en daar sandalen en dergelijk soort voetbekleeding gemaakt en dat wil men nu verder gaan uitbreiden. Op die zeer

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Eekhout.)
primitieve huisindustrie, zegt de Regeering, kunnen wij een gouvernementsbedrijf baseeren.

Er zijn door de I. M. I. W. reeds verschillende pogingen in die richting gedaan en wanneer mijn inlichtingen juist zijn, zijn die pogingen in zooverre niet zeer te bewonderen, dat hier ongelooflijke lage loonen verdiend worden. Er is mij medegedeeld, dat er dergelijke industrieën zijn, indirect centraal geleid, waarbij loonen bestaan van 2½ cent per dag, en zelfs zulke, waar men volstaat met een loon van 1 cent per dag; er zijn vrouwen in dergelijke bedrijfjes werkzaam, die de kapitale som van 30 cent per maand verdienen.

Ik vraag mij af, of de bevolking bij een dergelijke industrie inderdaad gebaat is en of de bevolking niet veel meer gebaat zou zijn, wanneer men de stichting van normale, moderne bedrijven op particuliere basis zou stimuleeren en of de bevolking in dergelijke gewone fabrieken niet een veel beter loon zou kunnen verdienen, dan bij de ouderwetsche huisindustrie. Ook uit dezen hoofde vragen wij ons, zelfs wanneer de gedachte opzet mogelijk zou blijken, nog af, of het voordeel, dat de bevolking bij een normale op moderne wijze ingerichte fabriek heeft, niet grooter zal zijn dan het samenbrengen van de producten van ouderwetsche huisindustrieën in een fabriekscentrale.

De Regeering staat op het standpunt, dat men de opzet alleen als een voorloopige beschouwt en dat men hoopt binnenkort een coöperatie of een particulieren fabrikant te vinden, die de nieuwe fabriek van het gouvernement wil overnemen, maar het wil mij voorkomen, dat een moderne fabrikant niet licht bereid gevonden zal worden, en ook niet in staat zal zijn, een fabriek op touw te zetten, gebaseerd op een dergelijke Javaansche huisindustrie. Het lijkt mij dus veel beter, niet in deze richting te beginnen, maar te trachten de belangstelling van het kapitaal voor een dergelijke inrichting te trekken en dan natuurlijk zooveel mogelijk steun te verleenen, voorlichting te verstrekken aan de bevolking en aan de fabriek en om te trachten op deze wijze te komen tot het doel, dat men bereiken wil.

Wij hebben overwogen om een amendement in te dienen om dezen post met *f* 150 000 te verminderen, doch wij zullen gaarne eerst nog het antwoord van de Regeering in tweeden termijn afwachten. Mocht de Regeering ons kunnen overtuigen, dat de voorgestelde wijze van handelen weinig risico voor het gouvernement heeft en een groote kans van slagen en inderdaad aan de bevolking meer tot voordeel zal strekken dan een gewone wijze van fabrieksnijverheid op dit gebied, dan zullen wij eventueel gaarne nog nader onze houding op dit punt herzien.

Ten slotte nog een enkel woord over de VIIe begrootingsafdeeling, nl. over de kwestie waar de assaineering werkelijk thuis behoort. Uit het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde voor deze afdeeling is mij gebleken, dat tenminste op één punt overeenstemming is verkregen en dat is op het volgende. De directeur van Verkeer en Waterstaat heeft erkend, dat inderdaad assaineeringswerken, die uitsluitend betrekking hebben op kampongverbetering, rioleering e.d. inderdaad niet bij zijn afdeeling thuis behooren, maar bij afdeeling V A. Alleen wenscht hij deze bepaalde werken niet over te brengen van afdeeling VII naar afdeeling V A, omdat hij de assaineeringswerken, voor de overzichtelijkheid, liever als één geheel wil behouden. Maar op deze wijze krijgt men practisch een splitsing van assaineeringswerken in twee soorten: assaineeringswerken die uitsluitend op assaineering betrekking hebben en asaineeringswerken waarbij ook min of meer waterstaatkundige belangen betrokken zijn; deze laatste zouden dan thuisbehooren bij de VIIe afdeeling.

Het wil mij voorkomen, dat, toen in 1925 besloten werd, de assaineeringswerken van het toenmalige departement der B. O. W. over te brengen naar den D. V. G., men er niet aan

(Soeria Nataätmadja, Leunissen.)
gedacht heeft, een dergelijke splitsing te maken en men uitsluitend de bedoeling heeft gehad om werken, waarbij assaineering hoofdzaak was, te brengen onder de taak van het staatstoezicht op de volksgezondheid. Het spreekt vanzelf, dat er ook groote waterstaatkundige werken kunnen zijn, waarbij assaineering slechts nevendoel is. Ik denk hierbij b.v. aan het Kroja-plan. Wij hebben indertijd gestreden over de uitvoering van het groote of het kleine Kroja-plan. Daarbij was het verschil, dat het groote Kroja-plan mede ten goede zou komen aan de malariabestrijding en het kleine Kroja-plan niet. Het spreekt vanzelf, dat een dergelijk groot waterstaatkundig plan thuis behoort bij afdeeling VII. Maar telkens waar dit niet het geval is, waar het gaat om betrekkelijk eenvoudige assaineeringen, als hier het geval is, wil het mij voorkomen, dat het de pertinente bedoeling van den wetgever is geweest, deze zaken in laatste instantie te brengen tot de bevoegdheid en de beoordeeling van den D. V. G. Voorzoover daarbij tevens waterstaatkundige belangen betrokken zijn, spreekt het vanzelf, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat mede wordt ingeschakeld en zijn advies gevraagd moet worden, maar de eindbeoordeeling behoort toch zeker in die gevallen thuis bij den dienst voor Volksgezondheid. Mochten daarbij, naar het oordeel van Verkeer en Waterstaat, fouten begaan worden, dan staat natuurlijk nog de weg open, bezwaren hiertegen bij de Regeering voor te brengen.

Ik blijf dus van meening, dat al deze werken zonder uitzondering niet thuis behooren bij de VIIe begrootingsafdeeling maar bij afdeeling V A.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Bij nadere overweging heb ik gemeend, van het woord te moeten afzien na de gedane toezegging van den geachten Regeeringsgemachtigde, waarvoor ik hem van harte dank zeg. Ik spreek daarbij het vertrouwen en de verwachting uit, dat de door mij voorgebrachte plannen zoo ze niet uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage kunnen worden gefinancierd, toch zullen worden opgenomen in de hoofdbegrooting voor 1938.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Na het aanhooren van het regeeringsantwoord op mijn opmerkingen bij de aanvullingsbegrooting van Afd. VII, was ik oorspronkelijk van plan, in tweeden termijn van het woord af te zien. Aandachtige lezing van dit antwoord echter noopte mij, van dit mijn oorspronkelijk voornemen af te zien. Immers, mijn opmerkingen, evenals die van den heer Eekhout, betroffen niet uitsluitend een verschil van meening met de Regeering omtrent een administratieven maatregel. In den grond ging ons verschil van meening omtrent de taak van het „Kantoor van Gezondmakingswerken" van den D. V. G. en de plaats, welke dit kantoor in het landbestel inneemt. Ik sprak hiervoor van een meeningsverschil met de Regeering, misschien ware het juister te spreken van een meeningsverschil met den Regeeringsgemachtigde omtrent de interpretatie van een Kon. Besluit, n.l. het reeds door den heer Eekhout in zijn rede in eersten termijn genoemde Kon. Besluit van 13 October 1924 No. 48 (Staatsblad No. 576). Hierbij werd alles wat de gezondmakingswerken betreft, overgebracht van het vroegere departement van B. O. W. naar den D. V. G. Bovendien werd bij Staatsblad 1925 No. 258 alles, wat de bodemassaineering, drinkwatervoorziening, afvalverwijdering en verbetering van de huisvesting betrof, uitdrukkelijk aan den D. V. G. voorbehouden, als behoorende tot de taak van het staatstoezicht op de volksgezondheid.

Is het wonder, dat ik mij met verbazing afvroeg, hoe dit alles zich rijmen kon met het brengen van de gelden, noodig voor deze gezondmakingswerken, op de begrooting van Afd. VII?

Is het wonder, dat mijn verbazing nog grooter werd, toen ik, het Regeeringsantwoord lezende, tot de ontdekking kwam, dat

(Leunissen.)

hierin stellingen werden verkondigd, m.i. volkomen in strijd met den geest van bovengenoemde staatsbladen?

Immers, wat blijkt uit dit Regeeringsantwoord, aangevuld met mededeelingen, als reactie op interrupties mijnerzijds? Hier blijkt uit, dat de Regeeringsgemachtigde twee soorten assaineeringswerken onderscheidt, nl. die, waarbij zich geen dan wel slechts onbelangrijke waterstaatkundige vraagstukken voordoen en die, waarbij zulks niet het geval is. Slechts de eerste soort werken, de „zuivere assaineeringswerken" — zooals de Regeeringsgemachtigde deze werken betitelt — zouden bij den D. V. G. thuis behooren: al het andere zou voorbehouden zijn aan het departement van Verkeer en Waterstaat.

De Regeeringsgemachtigde onderstreept deze meening nog, daar waar hij op bladzijde 3433 van het voorloopig stenografisch verslag zegt:

> „De taak van dat kantoor — dit is het kantoor voor de gezondmakingswerken van den D. V. G. — is hier uitsluitend er voor te waken dat de werken zullen voldoen aan de eischen op het gebied der hygiene."

Mijnheer de Voorzitter. Ik kan niet nalaten mijn groote verwondering over dit standpunt uit te spreken. Heeft het verleden ons dan niets geleerd? Het is alsof wij nog leefden vóór 1925, toen het nog een strijdpunt was, hoe op de beste manier het assaineeringskantoor ware te organiseeren en onder te brengen. Meent men nu werkelijk, dat dit kantoor tot taak zou hebben „uitsluitend te zorgen voor het voldoen „van de projecten aan hygiënische eischen?" Verliest de geachte Regeeringsgemachtigde dan geheel uit het oog, dat dit kantoor niet alleen te letten heeft op de hygiënische eischen, maar ook op — als ik het zoo noemen mag — de „assaineerings-technische eischen", hetgeen nog wel iets anders is dan de Waterstaatkundige eischen, waarover de Regeeringsgemachtigde sprak.

Ik kom straks nog even terug op deze eischen van Waterstaatkundigen aard.

Ik wil nu voor een oogenblik aannemen, dat de Regeeringsgemachtigde juist was, toen hij deze twee soorten van assaineeringswerken onderscheidde; de eene soort z.g. „zuivere assaineeringswerken" en een andere soort „assaineeringswerken waar min of meer belangrijke vraagstukken van Waterstaatkundigen aard moeten worden opgelost".

Bij de eerste soort zou dus de laatste adviesinstantie zijn het Kantoor voor Gezondmakingswerken bij den D. V. G.; over de andere soort zou in laatste instantie het departement van Verkeer en Waterstaat advies moeten uitbrengen. Laat ons nu voor een oogenblik aannemen, dat dit juist is, dan zou ik toch den geachten Regeeringsgemachtigde de vraag willen stellen, waarom dit dan noch blijkt uit de subsidie-ordonnantie voor gezondmakingswerken, noch uit den overdrachtsordonnantie van den D. V. G. Immers, in beide ordonnanties wordt slechts gesproken van „assaineeringswerken sec." en voor deze „assaineeringswerken sec." wordt als laatste adviesinstantie aangewezen „het kantoor voor de gezondmakingswerken bij den D. V. G.".

Ik zou dan verder nog een andere vraag willen stellen aan den geachten Regeeringsgemachtigde: indien, hetgeen hij hier naar voren bracht juist is, waarom is dan tot nu toe nog nooit het departement van Verkeer en Waterstaat bij de voorbereiding van assaineeringswerken ingeschakeld geweest?

Is, zoo zou ik willen vragen, bij de voorbereiding van b.v. de Pegirian-assaineering te Soerabaja het departement van Verkeer en Waterstaat ingeschakeld geweest?

Heeft het departement van Verkeer en Waterstaat een werkzaam aandeel gehad in de voorbereiding van de assaineering van de Tjiandjoervlakte? Als ik juist ben ingelicht, is de voorbereiding van deze werken geheel buiten het departement van Verkeer en Waterstaat om geschied.

En dan vraag ik nogmaals: Hoe rijmt zich dit alles met hetgeen de Regeeringsgemachtigde mij heeft medegedeeld?

(Soetardjo.)

Ik kom nu terug op die „vraagstukken van Waterstaatkundigen aard, die ook onder oogen moeten worden gezien. Ik begrijp volkomen, dat dit noodig is. Maar Mijnheer de Voorzitter, dit gebeurt dan ook. Alleen gebeurt dit niet op het Departement van Verkeer en Waterstaat. De locale ressorten, die deze assaineeringswerken ondernemen, vragen n.l. juist voor deze waterstaatkundige vraagstukken het advies van de plaatselijke Waterstaatsorganen. Dit zijn de organen, die hierover hun licht doen schijnen. Mede daarom ook is b.v. de Voorzitter van de Waterschapsraden in de Vorstenlanden tevens de Voorziter van de assaineeringscommissie.

Resumeerende, moet ik dus constateeren, dat tot nu toe dus:

1° de voorbereiding van alle assaineeringsprojecten plaats heeft gehad buiten het departement van Verkeer en Waterstaat;

2° in geen enkele ordonnantie, welke de voorbereiding van assaineeringswerken regelt, onderscheid is gemaakt tusschen

a. werken, ressorteerende onder het assaineeringskantoor van den D. V. G.;

b. werken, ressorteerende onder het Departement van Verkeer en Waterstaat;

3° integendeel, in al deze ordonnanties steeds gesproken is van alle assaineeringswerken en voor alle assaineeringswerken als orgaan voor het brengen van een eindadvies is aangewezen het Kantoor voor Gezondmakingswerken van den D. V. G.;

Trouwens, reeds het feit, dat het Kantoor voor Gezondmakingswerken onttrokken is aan het Departement van Verkeer en Waterstaat en gesteld is onder de verantwoordelijkheid van den hoogsten geneeskundigen gezaghebbende i.c. het Hoofd van den D. V. G., wijst er op, dat dan ook de eindadviezen over deze ontwerpen behooren te worden gegeven door het Hoofd van den D.V.G. Waarmee tevens, mijns inziens, is waargemaakt, wat ik reeds bij interruptie opmerkte, dat bij al deze werken het hyiënische doel primair is.

Mijnheer de Voorzitter, het zal U duidelijk zijn, dat op grond van al hetgeen ik hier naar voren bracht, ik moet blijven volharden in mijn meening, dat de uitgaven voor assaineeringswerken, ook bij dit welvaartsplan, ten onrechte zijn gebracht op de begrooting van afd. VII.

Nu zou mij dit niet zoozeer bezwaren, indien de Regeering mij had willen toezeggen, dat in de projecten, zooals die door den D. V. G. zullen zijn vastgesteld, geen veranderingen zullen worden aangebracht. Ook dit is echter maar zeer ten deele gebeurd. Immers dit is mij alleen toegezegd voor die assaineeringsontwerpen, „waarbij zich geen of slechts onbelangrijke waterstaatkundige vraagstukken voordoen."

Waar ik zooeven reeds in het licht heb gesteld, dat deze waterstaatkundige beoordeeling reeds is geschied, vóór de plannen bij den D. V. G. aankomen, en wel door den Provincialen Waterstaat of door de Waterschapsraden, zoo is het duidelijk, dat ook deze toezegging mij niet geheel kan bevredigen. Ik dring er dan ook nogmaals bij de Regeering op aan, om dit punt nog eens grondig aan een beschouwing te willen onderwerpen.

Ik had nog een tweede verzoek aan de Regeering. Bij interruptie heb ik gevraagd, of voortaan assaineeringswerken zullen worden gebracht op de begrooting van afd. VII. De Regeeringsgemachtigde antwoordde hierop, dat assaineeringswerken met belangrijke waterstaatkundige vraagstukken thuis hooren op afd. VII. Ook deze uitspraak zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde dringend willen verzoeken nog weer eens te willen beschouwen in het licht van hetgeen ik hiervoren betoogde.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst moge ik mijn vriendelijken dank betuigen aan het adres van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Soetardjo.)

Zaken, voor zijn vriendelijke woorden, die hij tot mij heeft gericht.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft het zeker niet verkeerd ingezien, wanneer hij mij heeft ingedeeld bij de medestanders van de Regeering op dit gebied.

Ik moge den geachten Regeeringsgemachtigde eraan herinneren, dat zoowel bij de behandeling van het eerste gedeelte van deze welvaartsmaatregelen ter uitvoering van het *f* 25 millioen plan, als op deze vergadering, ik niet in het minst heb aangetast de door de Regeering uitgezette richtlijnen. Ten aanzien hiervan zijn wij het geheel met elkander eens. Ik vind het noodzakelijk den Regeeringsgemachtigde hieraan te herinneren om elk misverstand te voorkomen of uit den weg te ruimen, als zou ik ten aanzien van deze voorstellen niet aan de zijde der Regeering willen staan. Maar ik heb in mijn betoog duidelijk uiteen gezet, dat de Regeering er niet ten volle in is geslaagd — ik leg den nadruk op de woorden „ten volle" — om aan de *f* 25 millioen bijdrage van Nederland een bestemming te geven, die in het belang der verbetering van den economischen toestand der bevolking van meer blijvende waarde is. De Regeering is er dus wel in geslaagd, maar nog niet ten volle.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Gaat U voor dat restant dan mee.)

Ik heb daarbij gemotiveerd, waarom ik die meening was toegedaan. Ik heb eenerzijds geconstateerd, dat de Regeering te weinig geld wil uittrekken voor maatregelen, die een steviger basis zouden kunnen vormen voor de verdere economische ontwikkeling der bevolking in haar breede lagen, anderzijds heeft Zij bedragen uitgetrokken, die besteed zullen worden aan werken, die met het oog op den slechten economischen toestand waarin de Indonesische bevolking op Java in haar geheel beschouwd, verkeert, van betrekkelijke waarde zijn.

Volkomen duidelijk is dus wat ik met die kwalificatie bedoel, dat de Regeering niet ten volle is geslaagd in het uitzetten van haar millioenen plan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: En Uw amendementen dan?)

Die amendementen zijn bedoeld om de Regeering voor het maken van vergissingen te behoeden.

(De heer Verboom: Maakt U met die amendementen ook geen vergissingen?)

Mijnheer de Voorzitter! Het is allemaal menschenwerk en niemand beweert hier alwetend te zijn.

Aan het slot van de redevoering van den geachten Regeeringsgemachtigde heb ik de volgende woorden beluisterd:

> „Het geachte lid ziet, naar het mij voorkomt, wel eens meer het denkbeeldige prikkeldraad van versperringen en scheidingen als hij met de Regeering samen op onbelemmerd terrein staat".

Ik geloof, dat deze diagnose van den Regeeringsgemachtigde niet juist is. Integendeel, ik gevoel mij aan de zijde van de Regeering het meest veilig.

Ik moge er echter op wijzen, dat de Regeering bestaat uit menschen, die niet vrij zijn van vergissingen en als lid van dit college reken ik het mij tot een plicht om in die gevallen, waarin ik meen vergissingen van de Regeering te constateeren, te trachten, haar daarvan te weerhouden. Dat alleen is de bedoeling van het indienen van de amendementen, waarvan de Regeeringsgemachtigde bij interruptie gewag maakte.

Ik betreur het, dat de Regeering mijn suggestie om het Inheemsche element in de commissie-Van den Bussche en de centrale kolonisatiecommissie op te nemen, heeft afgewezen en ik vestig er haar aandacht op, dat maatregelen als deze, n.l. emigratie, kolonisatie, irrigatie, enz. zeer bepaaldelijk het zieleleven van den Indonesiër in het algemeen en van den Javaan in het bijzonder doorkruisen. Ik zou er daarom speciaal met betrekking tot de Centrale Kolonisatiecommissie nogmaals bij de Regeering op willen aandringen, daarin het Inheemsch element alsnog op te nemen. Ik veronderstel, dat iemand als ons geacht medelid de heer Koesoemo Oetoyo, die zich voor deze vraagstukken sedert jaar en dag zoozeer heeft geïnteresseerd, in die commissie toch zeker op zijn plaats zal zijn. Ik spreek de hoop uit, dat de Regeering deze suggestie alsnog in gunstige overweging zal willen nemen.

Met betrekking tot de transmigratie in Midden-Java had ik de Regeering om nadere uitvoerige inlichtingen verzocht. Haar antwoord was wel zeer beknopt; de directeur van B.B. beperkte zich tot de volgende woorden:

> „Over die transmigratie in Midden-Java zijn nog eenige nadere inlichtingen gevraagd door den heer Soetardjo, die namelijk het daarvoor uitgetrokken bedrag ad *f* 4 000 wel zeer gering vindt.
>
> Ik kan hierop antwoorden, dat ook bij deze transmigratie — zooals dat behoort — de uitgaven tot het strikt noodzakelijke worden beperkt en dat naar het oordeel van de betrokken bestuursambtenaren het voor dit doel uitgetrokken bedrag van *f* 4 000 alleszins toereikend kan worden geacht."

Aan mijn verzoek om uitvoerige inlichtingen heeft de Regeering dus geen gevolg gegeven. Ik neem derhalve thans de vrijheid, bij de Regeering andermaal aan te dringen op uitvoeriger inlichtingen, o.a. op het stuk van de bestemming van het bedrag van *f* 4 000, dat hiervoor is uitgetrokken. In eersten termijn gaf ik bereids eenige aanduiding in welke richting deze inlichtingen zouden kunnen worden gegeven. Ik heb toen het voorbeeld genoemd van het geval in Tasikmalaja met betrekking tot het droogleggen van de rawah Lakbok en transmigratie daarheen. Ik zou thans derhalve kunnen volstaan met er nogmals bij de Regeering op aan te dringen, de gevraagde inlichtingen alsnog te verstrekken.

Betreffende de bestrijding van het idjonkwaad ben ik den directeur van B.B. zeer erkentelijk voor de toegezegde proefneming en eventueele uitbreiding van de maatregelen. Ik zou alleen even willen terugkomen op mijn suggestie, dat voor de oprichting en consolidatie van de in de betrokken gebieden op te richten vereenigingen, ik gaarne een ambtenaar — hetzij een landbouwkundig ambtenaar, hetzij een ambtenaar van den coöperatiedienst — beschikbaar gesteld wenschte te zien, om deze eerste pogingen van de bevolking, die ontegenzeggelijk tot versterking van de positie van de bevolking tegenover de geldschieters zullen leiden, de noodige leiding te geven. Tenslotte houd ik mij zeer gaarne aanbevolen voor inlichtingen, t.z.t., wanneer de proefnemingen genomen zijn en de Regeering tot uitbreiding van den maatregel zou overgaan.

Dan een enkel woord over de door mij in eersten termijn voorgebrachte uitvoering van de Tjipanaswadoek in het regentschap Indramajoe. Het behoeft geen betoog, dat ik de Regeering zeer erkentelijk ben voor de positieve toezeggingen, die Zij betreffende dit vraagstuk gedaan heeft. Ik zou slechts willen vragen, of, aangezien dit werk, naar mij van deskundige zijde verzekerd werd, wel een *f* 2-millioen zal kosten, de Regeering in tweeden termijn wil mededeelen, uit welk fonds een eventueele tot standbrenging van dit werk bekostigd zal worden. Kunnen wij erop rekenen, dat dit werk nog in het *f* 25-millioenplan wordt opgenomen en eventueel op de aanvullende begrootingen voor het volgend jaar wordt gebracht?

Op den wegenaanleg in het regentschap Indramajoe wil ik nog iets uitvoeriger terugkomen. Het doortrekken van den weg Plawangan in noordelijke richting tot den provincialen hoofdweg en in oostelijke richting tot aan den provincialen weg Gaboeswetan is bepaald urgent voor de ontsluiting van het oostelijk grootste deel van het Tjipoenegara-bevloeiïngsgebied. Het betreft hier de openlegging van ongeveer 20 000 bouws sawahgebied, hetwelk op het oogenblik absoluut wegenloos is. De voorgestelde wegen loopen dwars door het uitgestrekte sawahgebied heen, zoodat zij in beteekenis verre uitgaan boven de door de Regeering in de aanvullings-

(De Hoog.)

begrooting voorgestelde wegen, in de begrootingsstukken aangeduid als K. K. X. westwaarts tot Wangoek en het verlengde hiervan Wangoek westwaarts tot Bogis. Deze wegen zijn inspectiewegen der irrigatie en niet opengesteld voor openbaar verkeer. Ze loopen langs irrigatiekanalen, welke de zuidgrens vormen van het Tjipoenegaragebied. Die wegen loopen door een gebied, bestaande uit de Tjipoenegarasawahs aan den noordkant daarvan, doch uit niet bevloeibare sawahs en weidevelden aan den zuidkant.

Waar deze wegen voor de ontwikkeling van het sawahgebied van Noord-Indramajoe van veel geringer beteekenis zijn dan de door mij voorgestelde wegen, ware de voorgenomen aanleg van de wegen K. K. X. — Wangdoek — Boegis — hetgeen niet anders beteekent dan de verbetering van bestaande inspectiewegen der irigatie — te doen vervallen en doen vervangen door den aanleg van de voorgestelde wegen Plawangan — Noordelijke proviciale hoofdweg en Plawangan — Gaboeswetan.

Weliswaar is het regentschap Indramajoe, gelijk de Regeering gezegd heeft, voornemens om een weg Plawangan — Noordelijke provinciale weg aan te leggen, terwijl de aanleg van den weg in oostelijke richting naar Gaboeswetan ook op het program van het regentschap staat, doch aangezien door het regentschap voor den aanleg van die wegen slechts een bedrag van *f* 2000 is uitgetrokken, zal het straks genoodzaakt zijn, daarvoor subsidie van de Regeering aan te vragen. Veel illusie in bedoelde wegenplannen van het regentschap heb ik dus niet.

Ik zou daarom een dringend beroep op de Regeering willen doen om mijn suggestie tot aanleg van de door mij gevraagde wegen onder gelijktijdige annuleering van het plan K. K. X. — Wangdoek — Boegis in gunstige overweging te nemen, waar het immers betreft de openlegging van een 20 000 bouws sawahgebied.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot zou ik mijn dank willen uitspreken voor de toezegging der Regeering, dat Zij bereid is om, waar noodig, ook districtswoningen uit deze millioenenplannen te doen bouwen.

(De heer Thamrin: Daarvoor zijn geen fondsen uitgetrokken!)

Mijnheer de Voorzitter! Deze posten kunnen, naar het mij voorkomt, best alsnog in de volgende serie van voorstellen, die wij het volgend jaar zullen ontvangen, worden opgenomen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Waar ik in eersten termijn gesproken heb meer speciaal om eenige punten die mijn geacht medelid, de heer White, naar voren had gebracht, te accentueeren, kan ik thans met een kleine uitweiding over de kolonisatie volstaan en mij hoofdzakelijk beperken tot het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, meer speciaal betreffende afdeeling VI.

In de eerste plaats zou ik willen beginnen met een kleinigheid, die buiten het plan staat en dat is de suikerschool. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat hij daarvoor alles gedaan heeft, dat geen bekendheid gegeven kon worden aan de plannen van de Regeering, maar dat die t.z.t. zouden worden medegedeeld. Ik wil den geachten Regeeringsgemachtigde geruststellen. Ik heb voor mij de Indische Courant van 10 Februari j.l., waarin een heele uiteenzetting is gegeven van de nieuwe afdeeling van de K. E. S. te Soerabaja voor de chemische techniek. Laat de Regeeringsgemachtigde zich dus overigens over deze kwestie niet meer bekommeren. Dit is klaarblijkelijk reeds in kannen en kruiken en komt op 1 Augustus aan de orde. Mij blijft dan nu alleen over, den geachten Regeeringsgemachtigde hartelijk te bedanken voor hetgeen hij in deze heeft gedaan.

Maar ik kom thans tot een ander punt en dat is van veel meer belang.

In de eerste plaats wil ik, waar ik toch aan het bedanken ben, hiermede doorgaan en nu nog een veel reëeler dank uitbrengen met betrekking tot hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken heeft gezegd ten aanzien van de vereeniging voor kleinlandbouwers en zijn sympathieke houding daartegenover. Ik kan hiervan alleen zeggen, dat ik ten zeerste apprecieer, hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde ten aanzien hiervan heeft gezegd en ik dit aan de vereeniging zal overbrengen en van mijn kant mijn uiterste best zal doen deze tegemoetkomende houding van die zijde te doen apprecieeren. Meer wil ik op dit oogenblik hiervan niet zeggen.

Ik wil alleen nog even op iets wijzen, dat misschien een misverstand zou kunnen zijn en dat is de kwestie van den financieelen steun. Den financieelen steun aan die menschen heb ik nooit gezien in de richting van het cadeau geven van gelden. Dit zou ik inderdaad onjuist achten, maar deze kwestie is door mij eigenlijk gekoppeld aan de kwestie van de schulddelging en hierbij wil ik den geachten Regeeringsgemachtigde dan op enkele dingen wijzen. Er zijn vele kleinlandbouwers, die overjarige gewassen hebben geplant en op een gegeven moment door de slechte tijden, ik noem bijv. voor het produet koffie, erg achteruit zijn gegaan en toen zijn gekomen tot een absolute verwaarloozing van hun tuinen, omdat de prijzen niet meer loonend waren. Wij krijgen nu een opleving en uit den aard der zaak probeert men nu van die opleving te profiteeren. Maar men staat voor moeilijkheden ten aanzien van het schoonmaken en onderhouden van de tuinen. Nu kan het I. E. V. hiervoor wel steun geven en dat doen wij dan ook, maar aan den anderen kant is dit toch wel degelijk ook een kwestie, die voor de Regeering een punt van overweging mag uitmaken, te meer, waar geen steun gevraagd wordt door storting à fonds perdu, maar steun, die later in anderen vorm weer kan worden terugbetaald.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans doorgaan met de kwestie van de kolonisatie en hierover het volgende opmerken. Dit is eigenlijk iets, dat ik speciaal onder de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde van Afd. IV wil brengen. Men heeft ten aanzien van de kolonisatie twee wegen, waarlangs men helpen kan. Als gevraagd wordt om gronden, kan men verwijzen naar onontgonnen terreinen, maar er is ook zoo iets als het terugbrengen van gronden tot vrij landsdomein door afkoop der op die gronden rustende rechten. Wij hebben ons eenigen tijd geleden tot het departement van B. B. gewend met de vraag om het eene gedeelte van Kesilirgronden in Zuid-Banjoewangi, dat door den D. V. G. absoluut onbewoonbaar is verklaard, vanwege het groote malariagevaar te kunnen ruilen voor andere gronden. Daarover hebben ons berichten bereikt, dat men van de zijde van het B. B. geprobeerd heeft om de aanvragers dezer gronden zooveel mogelijk van die aanvrage terug te brengen en hen daarvan te doen afzien. Ik zou echter willen vragen, kunnen niet op andere plaatsen tot het vrije landsdomein behoorende gronden worden gegeven en dan ook op de wijze, zooals ik zoo straks heb aangegeven?

Ik stap thans af van de kwestie van kolonisatie, en wil alleen nog even terugkomen op de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Afdeeling VI. Ik wil het dan speciaal hebben over hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd over de kwestie van de ceramiek industrie. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft medegedeeld, dat hij bereid is te doen wat hij kan in die richting. Toen ik klaagde dat in deze nog niets was gedaan, interrumpeerde de Regeeringsgemachtigde: „Dat is niet juist". Ik had daarom gedacht, dat ik in het regeeringsantwoord bewijzen zou hebben gezien van het niet juiste van mijn bewering. Ik heb echter alleen de verklaring der Regeering daarin gelezen, dat Zij helpen wil en ook helpen zal, waar het eenigszins mogelijk is. Deze belofte aanvaard ik ten eenenmale, maar ik wil alleen nog even wijzen op iets, dat ik eenige jaren geleden in deze zaal heb gezegd, toen ik aanhaalde een passage uit de openingsrede bij de opening van het vertegenwoordigend lichaam in

(De Hoog.)

Indo-China, uitgesproken door den toenmaligen Gouverneur-Generaal: Men waardeere een boom niet naar zijn bloesems, doch naar zijn vruchten, men waardeere de daden van de Regeering niet naar haar beloften, doch naar hare daden, dus naar de uitwerking ervan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Wij staan in vollen bloei.)

Laten wij dat afwachten.

Dan kom ik tot het laatste punt, de kwestie van het Boschwezen. Ik heb hier een passage onderstreept uit het Regeeringsantwoord, die mij werkelijk interesseert.

De Regeering zegt op pag. 3418 van het Stenografisch verslag:

> „Waar het Boschwezen remmende optreedt, indien onervaren aspirant-klein-landbouwers een perceel aanvragen dat zoo gesitueerd is, dat al spoedig de grond volkomen onvruchtbaar zou worden, is het in het belang van die klein-landbouwers. Dat het Boschwezen een afbrekende rol speelt, ontken ik met klem."

Deze toevoeging van den Regeeringsgemachtigde omtrent de klein-landbouwers in hun eigen belang bewaren voor fouten, slaat eigenlijk niet op hetgeen ik heb gezegd. Ik heb n.l. verklaard, dat telkens en telkens volgens hetgeen mij daarvan is medegedeeld — dan spreek ik over een ervaring van eenige jaren — het Boschwezen een groote remmende factor bij de uitgifte van gronden is. Nu kan de Regeeringsgemachtigde wel verklaren, dat hij met klem dit tegenspreekt, dat hier van een remmende factor sprake zou zijn, doch dan wil ik er den geachten Regeeringsgemachtigde even op wijzen, dat eenige jaren geleden er een vergadering is geweest, voorgezeten door den voorzitter van de commissie-Spit, den heer Spit, waarbij die commissie er speciaal voor was om zooveel mogelijk uit den weg te ruimen de moeilijkheden bij de aanvrage van gronden. Bij die besprekingen kwamen telkens naar voren de moeilijkheden, die het Boschwezen in den weg legde.

Mijnheer de Voorzitter. Het is immers zoo begrijpelijk, wanneer men zegt: er moet gereboiseerd worden, om datgeen naar voren te brengen hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde heeft aangehaald. Maar men begrijpe goed, dat het hierom gaat. Reboiseeren is gemakkelijk genoeg, wanneer men maar zegt: ik neem een heel terrein voor alle securiteit maar in eens in beslag en reserveer dat voor de reboisatie. Dat mag eigenlijk toch hier niet het standpunt zijn. Men moet weten, wat het minimum is, waarmede het doel kan worden bereikt. Dat doel is reboisatie in verband met bijvoorbeeld overstroomingen e.d., den algemeenen hydrologischen toestand. Maar dan is er juist het Boschwezen als deskundige in reboisatie om te constateeren, wat dat minimum is, waarbij dit doel kan worden bereikt. Als leek zou ik bij wijze van spreken een heele residentie wel kunnen reserveeren voor die reboisatie en zou dan hetzelfde resultaat bereiken. Daar gaat het om en daarom ben ik er niet van overtuigd, dat hierbij de volle maat wordt gegeven aan de moeilijkheden, die zich voordoen van onze zijde.

Ik wil den geachten Regeeringsgemachtigde even een naam noemen, die hem niets zal zeggen, doch het hoofd van het Boschwezen wel. Toen wij eenige jaren geleden gronden aanvroegen in z.g. awoe-awoe in Zuid-Banjoewangi, zagen wij, dat het Boschwezen geen millimeter wilde wijken. Die gronden konden niet worden gegeven. Geheel buiten ons om werden deze gronden eenige jaren later echter voor een deel beschikbaar gesteld.

Nu kom ik dan op hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde tegen mij zeide in zijn antwoord, n.l. dat ik het blijkbaar met hem eens was, dat men zoo spoedig mogelijk moet reboiseeren.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Zoo snel mogelijk.)

Goed. Laat ik dat woord dan van den Regeeringsgemachtigde overnemen voor de goede verstandhouding. Ik wilde echter het volgende betoogen. Wanneer men groote complexen voor reboisatie wil reserveeren, waarmede tientallen van jaren gemoeid kunnen zijn, zou ik willen vragen, of intusschen die grond niet op een andere manier rendabel is te maken. Had men dan intusschen niet grond kunnen uitgeven op korten termijn b.v. en daarmede den kleinen landbouwer tegemoetkomen?

(Koesoemo Oetoyo.)

Deze Regeeringsgemachtigde zal het inzake reboisatie met mij eens zijn, dat de opvattingen omtrent reboisatie in den loop der tijden wel eens wijziging hebben ondergaan. Wat men eerst dringend en dringend noodig vindt, daarover denkt men na eenige jaren weer geheel anders.

(De heer White: Stipt om de drie jaar)

De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Evenals bij het bodemkundig onderzoek.)

Ik wil er in hoofdzaak de aandacht op vestigen, dat men bij boschwezen een remmenden invloed uitoefent op het verstrekken van gronden en wanneer ik daarop wees, dan heb ik dat niet gedaan op losse gronden, maar alleen omdat onze ervaring in die richting wijst. Ik eindig dan ook, met er op aan te dringen bij dezen Regeeringsgemachtigde, dat hij te dezen aanzien zijn invloed zal laten gelden, Regeeringsinvloed, zoodat hij niet zal zeggen, er mogen wel eens fouten zijn gemaakt, en dan is dat tenslotte een kwade eigenschap, van de vele goede, neen, Mijnheer de Voorzitter, wanneer aan het hoofd staat een man, die een flinke man is, — en dat is hier het geval — dan heeft hij natuurlijk ook het slechte, dat is begrijpelijk, van zijn goede eigenschappen, maar dan moet men voorzichtig zijn, dat niet op een gegeven oogenblik de goede eigenschappen omslaan in kwade, bijvoorbeeld in koppigheid, zoodat niet teruggekomen wordt op een eenmaal aangenomen gedragslijn, waardoor men zou komen tot de slechtste van de slechte eigenschappen.

De heer **Koesoemo Oetoyo**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in haar antwoord in eersten termijn mij in de rij van sprekers een uitzonderlijke positie toegewezen die mij, althans in mijn oog, allerminst past. Zij zegt, na te hebben betoogd, dat alle andere leden behoudens enkele critieken, met het voor ons liggend welvaartsplan hun instemming hebben betuigd het volgende:

> „Slechts het geachte lid, de heer Koesoemo Oetoyo, is bepaaldelijk over den geheelen opzet niet tevreden."

Zelfs ons geacht medelid de heer Soetardjo, die zijn rede was begonnen met bepaaldelijk te betreuren, dat de Regeering er niet ten vollen in is geslaagd de 25 mm. Nederlandsche bijdrage te bestemmen voor een verbetering van den economischen toestand van meer blijvende waarde, tracht de Regeering een plaats in te ruimen onder de bewonderaars van het voorliggend welvaartsplan. Dit moge uit tactische overwegingen wellicht aanbeveling verdienen, doch geheel juist kan ik deze indeeling toch niet noemen, ook al beweert het geachte lid zelf, blijkens zijn zooeven gehouden rede in tweeden termijn, dat hij zich tot de voorstanders rekent. Want evenals ik, vindt het geachte lid menige uitgavenpost niet op zijn plaats. Dit blijkt ten overvloede ook uit het intusschen ingediende amendement Thamrin, St. 5, dat mede door hem — en ook door mij — is onderteekend.

Intusschen heb ik er niet het minste bezwaar tegen, dat ik — om het eens populair uit te drukken — als „de kwade pier" word aangemerkt. Dit gebeurt mij wel meer, omdat ik niet zelden een meening voorsta, die van de algemeen geldende afwijkt.

Zulks maakt mijn positie in dezen raad er niet gemakkelijker door; maar ik meen toch, dat het althans deze goede zijde heeft, dat de zaken alsdan van meer kanten worden belicht. De Regeering krijgt dan gelegenheid, de nieuw voorgebrachte facetten van het vraagstuk van haar standpunt uit te belichten.

Mijnheer de Voorzitter! Dat het mij niet enkel te doen was om op het voorliggende welvaartsplan afbrekende

(Koesoemo Oetoyo.)

critiek uit te oefenen, meen ik te hebben getoond door in mijn betoog in eersten termijn mijn volle instemming met enkel posten van de begrooting te betuigen. Voor enkele, die mij voorkomen inderdaad tot blijvende verhooging van de volkswelvaart te kunnen leiden, heb ik zelfs een flinke verhooging bepleit, o.m. voor den post „Verspreiding van verbeterd zaaizaad" van bijna 2 ton tot *f* 2½ millioen. Dit laatste bedrag heb ik genoemd eigenlijk alleen om de gedachten te bepalen, daarbij memoreerende, dat dit zou neerkomen op een gemiddelde uitgaaf van 33 ct per ha bouwgrond. De geachte Regeeringsgemachtigde dichtte mij in zijn antwoord toe de bedoeling, dat ik elk stukje sawah of tegalgrond van verbeterde bibit zou willen doen voorzien, hetgeen uiteraard niet in mijn bedoeling had gelegen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar het is er toch de consequentie van.)

Als ik zeg, dat de benzine-belasting gemiddeld zooveel bedraagt, dan wil dat toch niet zeggen dat elke Kromo door rondrijden in een auto in werkelijkheid zooveel aan benzinebelasting betaalt.

Van de door mij genoemde *f* 2½ millioen heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd, dat hij niet zou weten hoe dat bedrag aan verbeterd zaaizaad te besteden. Als gevolg van deze uitlating — wij willen het departement van Economische Zaken n.l. niet in het harnas jagen — hebben de onderteekenaars van het amendement-Thamrin, na onderling overleg, dit bedrag verminderd tot *f* 1 millioen te verwerken in 3 jaren.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Op welken grond eigenlijk?)

Ik hoop, dat de Regeering nu niet zal zeggen dat Zij ook dit bedrag niet zou kunnen verwerken. Anders zou ik geneigd kunnen zijn haar het uit mijn mond bekende verwijt naar het hoofd te slingeren dat Zij steeds een non possumus laat hooren als het om bevordering van de Inheemsche welvaart gaat, in gewone omstandigheden als motief: „geen geld" en als het geld er wèl is, dan: „moet besteed worden aan andere, meer urgente uitgaven".

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Maar U hebt het nog niet gezegd.)

En mocht Zij werkelijk van meening zijn deze *f* 1 millioen niet aan verspreiding van verbeterd zaaizaad te kunnen besteden, dan ben ik bereid met het departement van Economische Zaken over die besteding in overleg te treden. Aan gebrek aan verbeterd zaaizaad kan het non possumus niet liggen. Immers mijn verzekering in mijn betoog in eersten termijn, dat dit zaaizaad aanwezig is, heeft het Regeeringsantwoord niet tegengesproken. Rest dus de kwestie van vermenigvuldiging van dat verbeterd zaad en verspreiding.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans aan den tweeden maatregel, door het welvaartsplan voorgesteld, dien ik zonder voorbehoud toejuich, waaraan ik dus het grootst mogelijke bedrag gaarne besteed zou willen zien: de landverhuizing en vrije emigratie.

Op mijn vraag op hoeveel gemiddeld het oogstloon, verdiend door de nieuwe kolonisten gedurende hun tewerkstelling bij hun voorgangers bedraagt, luidde het Regeeringsantwoord: op *f* 5 à *f* 7.50 per gezin. Voorwaar niet zoo'n groot bedrag, dat de Regeering het den nieuweling niet zou kunnen voorschieten. Echter, voegde de geachte Regeeringsgemachtigde er aan toe, verschaft de oudere kolonist hem gedurende zijn tewerkstelling mèt loon, ook nog onderdak, terwijl een zekere gezelligheid hem in de gelegenheid stelt zich meer geleidelijk aan de nieuwe omgeving aan te passen. Dit alles is wel juist, maar hetzelfde onderdak en dezelfde gezelligheid worden evengoed verkregen wanneer men voor de nieuw aangekomenen een tijdelijke loods bouwt, verdeeld in kamertjes, één kamertje voor een gezin of een paar jonggezellen. Ik heb te Pematang Siantar zulk een loods bezocht, door het landschap ingericht voor 20 gezinnen, die

(Voorzitter.)

slechts *f* 40 had gekost, alzoo *f* 2 per kamer of *f* 0.50 per persoon, volwassenen en kinderen dooreen genomen. Het voordeel werd daarbij verkregen, dat de tijdelijke loods midden op het te ontginnen terrein kon worden neergezet, zoodat de kolonisten zich dagelijks niet ver van hun tijdelijk verblijf behoefden te begeven om zich aan de ontginning van het hun toegewezen stuk bosch te zetten en op hun gemak daarop een huisje te bouwen. Dit is, meen ik een voordeel, dat bij tewerkstelling in een kern van oude kolonisten niet wordt verkregen, aangezien het door hen te ontginnen terrein in de meeste gevallen noodwendig op grooteren afstand van dien kern moet zijn gelegen. Toen ik op die nieuwe nederzetting kwam, waren de nieuwelingen dan ook reeds druk bezig aan het ontginnen en huizen bouwen.

Het verheugt mij dan ook zeer — en ik ben er der Regeering dankbaar voor — uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde te vernemen, dat het stelsel om slechts daar nieuwe kolonisten toe te laten waar reeds een kernnederzetting van anderen bestaat, thans zal worden verlaten.

Ook verheugt het mij zeer, in de Memorie van Antwoord te lezen — dit heb ik in mijn betoog in eersten termijn vergeten te releveeren — dat de Regeering thans in het geheel niet afwijzend staat tegenover kolonisatie van Javanen op droge gronden. Dat daarbij door aanplant van overjarige vooral handelsgewassen, de lieden zoo spoedig mogelijk aan hun grondbezit moeten worden gebonden, spreekt vanzelf.

Ook spreekt het vanzelf, dat de kolonisatie het land althans tijdelijk — tijdelijk omdat de kolonisten hun kosten van levensonderhoud tot aan den eersten oogst slechts in voorschot krijgen — meer zal kosten. Maar deze meerdere kosten worden naar mijn gevoel dubbel en dwars vergoed, doordat snellere uitbreiding der kolonisatie mogelijk wordt gemaakt eenerzijds, anderzijds doordat de nieuwelingen dadelijk na aankomst aan hun eigen bezit kunnen werken, iets waarvan het psychologisch effect voor deze eenvoudige lieden niet mag worden onderschat.

Ik hoop dan ook van harte, dat de Regeering geen bezwaar zal maken tegen de door het amendement-Thamrin gevraagde verhooging van den post „landverhuizing en vrije emigratie" tot *f* 1-millioen, een bedrag dat, althans in mijn oog, eer te weinig dan te veel zal zijn, indien men de door mij voorgestane wijze van koloniseeren in toepassing brengt.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Zijn de Regeeringsgemachtigden in staat en bereid hierop direct na de pauze te antwoorden?

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in tweeden termijn na de pauze gegeven worden.

Ik deel de vergadering mede, dat er hedenmorgen geen tijd meer zal zijn om een begin te maken met de behandeling in tweeden termijn van het petitievoorstel-Roep. De raming van den door de ingeschreven sprekers benoodigden spreektijd over de groepsgemeenschappen, waarmede hedenavond te 6 uur een aanvang wordt gemaakt, bedraagt echter nog geen 1½ uur, zoodat hedenavond vermoedelijk om ongeveer half acht begonnen en nog omstreeks een uur voortgegaan kan worden met de behandeling in tweeden termijn van het petitievoorstel-Roep.

De vergadering wordt te 11.40 uur v.m. geschorst en te 12.10 uur n.m. hervat.

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Directeur van Economische Zaken.)

De heer **Hart,** directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De tijd voor de voorbereiding van den tweeden termijn der Regeering is uiteraard kort geweest, zoodat ik bij voorbaat mijn verontschuldiging aanbied als een enkel punt, dat waarschijnlijk al behandeling heeft gevonden in mijn rede in eersten termijn, wellicht niet zoo volledig tot zijn recht komt bij deze repliek als nuttig zou zijn te achten.

In de eerste plaats spreekt de Regeering gaarne haar voldoening erover uit, dat in tweeden termijn verschillende bezwaren blijken te zijn opgelost en de Regeering op verschillende punten nader is gekomen — of laten we het omkeeren, zoowel om de beleefdheid als om de juistheid te betrachten — verschillende leden nader tot de Regeering zijn gekomen in de waardeering van de voorliggende voorstellen.

Intusschen blijken op enkele gebieden toch nog wel bezwaren te bestaan. Die bezwaren blijken wat Afdeeling VI betreft hoofdzakelijk op het gebied van het Boschwezen te liggen.

Uit de ingediende amendementen blijkt intusschen, dat ook de steun voor de metaalnijverheid van enkele zijden nog ernstige bezwaren en zelfs oppositie ontmoet. Ik moet het eigenlijk betreuren, dat de voorstellers van deze amendementen niet aanstonds bij den tweeden termijn hun standpunt ten opzichte van deze zeer belangrijke amendementen nader toegelicht hebben, daar nu wellicht de discussie zich gaat concentreeren op de behandeling van de amendementen en het groote verband tusschen de gewraakte objecten en den geheelen opzet eenigszins zal verloren gaan. Waarom dit niet gebeurd is, kan ik op dit moment niet beoordeelen, alleen vrees ik, dat daardoor de discussie wel wat versnipperd zal worden.

Zoo is, als ik mij wel herinner, over den steun aan de metaalnijverheid in tweeden termijn niet, of nauwelijks gesproken, terwijl daarover een zeer verstrekkend amendement is ingediend.

Voorts wil ik hierover nog het volgende opmerken. De bezwaren ten aanzien van de reboisatie zijn het uitvoerigst en ik mag, zonder anderen leden iets te kort te doen, wel zeggen het meest eingehend uiteengezet door het geachte lid, den heer White, van wien ik tot mijn voldoening ten slotte mag constateeren, dat hij zich in het kader van het geheele plan niet tegen deze voorstellen zal verzetten: de voorstellers van de amendementen echter zwegen bijkans over boschwezen en metaalnijverheid beide.

Over de amendementen nu zou ik nog vooraf een enkel woord willen zeggen. Ik hoop nog altijd, dat ik erin zal slagen de voorstellers dier amendementen te bewegen, dezelve terug te nemen en hun stem te geven aan het integrale voorstel der Regeering, zooals het hier ligt, maar het is zelfs van deze voorstellers denkbaar, dat zij voor een redelijk en klemmend betoog een keer eens niet zullen zwichten.

(De heer Thamrin: Zelfs!)

Ja, „zelfs", Mijnheer de Voorzitter! Dat is dus een compliment. Het is dus zelfs van deze voorstellers denkbaar, dat zij voor een redelijk en klemmend betoog een enkele maal niet zullen zwichten. Het is dus denkbaar, dat deze amendementen tot vermindering of opheffing van deze uitgaven zullen worden gehandhaafd. Wanneer dit nu alleen slaat op een vermindering of opheffing van voorstellen om uitgaven te doen, dan is dit voor de Regeering niet plezierig, maar begrijpelijk. Maar tegen het feit, dat deze verminderingsamendementen aanstonds om het zoo te noemen hun spiegelbeeld vinden in andere amendementen, die een belangrijke verhooging van uitgaven beoogen — en merkwaardigerwijze nog niet eens tot hetzelfde totaalbedrag — tegen deze methode van amendeeren moet ik toch wel bezwaar naar voren brengen.

Al deze plannen immers zijn reeds veel meer dan een half jaar in voorbereiding. Zij zijn van alle kanten gewikt en gewogen, besnoeid, bijgevijld, met de locale instanties opgenomen en wanneer die uitgebalanceerde voorstellen hier nu liggen, dan is het toch wel zonderling om het zoo eens uit te drukken, dat men hier à bout portant amendementen daarop gaat indienen om *f* 1 millioen meer voor nijverheid, *f* 1 millioen in totaal meer voor zaairaad — het was eergisteren nog *f* 2½ millioen —, van *f* 1 millioen meer voor irrigatie en *f* 1.3 millioen voor kolonisatie uit te trekken . Bij dit laatste is dus blijkbaar wat nauwkeuriger gecalculeerd, omdat men zelfs met onderdeelen van millioenen is gaan werken. Voorts vraagt men een half millioen te besteden voor het idjon-euvel; ik klap echter niet uit de school, als ik vertel, dat gisteren in de centrale commissie van de Algemeene Volkscredietbank — dus in een zeer deskundige commissie — enkele leden dier commissie bezwaren hebben gemaakt tegen een al te hevigen aanvang met dit soort werk en zich ook eenigszins sceptisch hebben betoond ten aanzien van de resultaten van dit werk, hetgeen een van de onderteekenaars van het amendement zich zeker nog zal kunnen herinneren. Maar ik kom hier even op het terrein van mijn ambtgenoot van Binnenlandsch Bestuur en stap daar dan meteen van af. Dit in algemeenen zin.

Nog even wil ik, voor ik van het algemeene gedeelte afstap er echter op wijzen, om aan te toonen, dat deze amendementen wel zeer vlot, wel zeer „artistiek", zijn opgesteld en hoezeer het algemeene verband daardoor uit het oog is verloren, dat worden deze amendementen aangenomen in Oost-Java *f* 3½ millioen minder zal worden verwerkt dan volgens het oorspronkelijk plan. Ik geloof, dat dit de voorstellers volkomen is ontgaan,

(De heer Thamrin: Neen.)

terwijl zij zich waarschijnlijk niet realiseeren, dat Oost-Java toch allereerst wel voor hulp uit deze voorstellen in aanmerking komt. Ik geloof goed te doen dit even duidelijk vast te leggen.

Ik kom thans aan de individueele sprekers, die het woord hebben gevoerd bij afdeeling VI van de begrooting en ontmoet dan in de eerste plaats het geachte lid den heer White. Ik geloof, dat dit geachte lid het met mij eens zal zijn, dat wij over de organisatorische kwesties verder niet behoeven te discussieeren. Zij staan betrekkelijk buiten het verband van dit vraagstuk en tenslotte geloof ik, dat zij toch op den concreten inhoud van de voorstellen niet van invloed zullen kunnen zijn.

De vraag van een specialen landbouwconsulent ten behoeve van de belangen van de klein-landbouwers wil ik echter gaarne nader in beschouwing nemen.

Wij zijn bezig met een reorganisatie van den top van den dienst van landbouw en visscherij en het is zeer wel mogelijk, dat daarbij op de een of andere wijze — ik weet nog niet op welke wijze, — aan dit desideratum kan worden tegemoet gekomen. Wellicht is dit een goed punt voor het, naar ik hoop zeer intensieve overleg met de organisatie, die ik in eersten termijn ten deze heb toegezegd. Ik constateer dus, zooals ik reeds zeide, met voldoening, dat het geachte lid ten opzichte van een belangrijk aantal punten, wat het Boschwezen betreft, wel accoord kan gaan, of daartegen geen ernstige bezwaren heeft. Het geachte lid zal begrijpen, dat ik op zoo korten termijn niet in staat ben op zijn heele serie suggesties nader in te gaan, of daarover een oordeel te geven. De Regeering kan wel in het algemeen toezeggen, dat Zij die suggesties zeer nauwgezet zal bezien en ik wil daarbij nog eens herhalen, dat het bestedingsplan van *f* 25 millioen voldoende dynamiek, soepelheid in zich houdt om die suggesties, voorzoover ze doelmatig en nuttig zouden kunnen worden uitgevoerd, nog in de volgende jaren, misschien in dit jaar, tot uitvoering te brengen.

(De heer White: De Regeering heeft zich uitdrukkelijk voorbehouden, dat het bestedingsplan ook voor het verdere deel van dit jaar nog omzettingen toelaat.)

Daarom herhaal ik het nog eens. Ik zeg dus den heer

(Directeur van Economische Zaken.)

White gaarne toe, dat die suggesties, voorzoover zij bruikbaar en doelmatig blijken, nog in behandeling zullen kunnen worden genomen, dat de soepele opzet van dit *f* 25 millioen plan niet uitsluit, dat de Regeering een of meerdere van die suggesties zou kunnen tot uitvoering brengen. Alleen kan de Regeering daar natuurlijk op dit moment, een uur, nadat de sprekers hebben gesproken, niet nader op ingaan.

Wat de locale houtvoorziening betreft, waarover het geachte lid heeft gesproken, geloof ik, dat hij zich daarover niet bezorgd behoeft te maken. Daaraan is in de laatste jaren reeds zeer veel gedaan. Ook de kwestie van zwak dunningshout, dat voor de bevolking en den kleinen man in het algemeen zoo belangrijk is, heeft de volle aandacht gehad. Verder is dit een aangelegenheid, die vanzelf ook zal worden behartigd door de uitvoering van de voorstellen ten aanzien van het Boschwezen en in de laatste plaats is naar ik meen in de Memorie van Antwoord al toegezegd, dat wij hier veel aan doen kunnen door eventueele prijsverlaging voor dat reeds goedkoope hout.

Ik kom thans aan het belangrijkste punt van verschil tusschen het geachte lid en de Regeering, een geschilpunt, dat ook door den heer De Hoog is aangeroerd en dat ook door den heer Soetardjo bespreking vond, ook in tweeden termijn. Dat is de kwestie van de reboisatie. Ik blijf nog altijd van opinie, dat een gezonde, goed opgezette reboisatie, — natuurlijk een doelmatige reboisatie, niet zooals de heer De Hoog het min of meer schertsend te kennen gaf een reboisatie, waarbij geheele residenties zouden worden gereserveerd voor schermboschareaal, de heer De Hoog weet ook wel, dat daarvoor geen plannen bestaan — voor Ned.-Indië van zeer groot belang is te achten.

Nu heeft de heer White er wel op gewezen, dat het belang der reboisatie hier te lande wat overdreven wordt gezien op Java speciaal en dat Java, vergeleken met andere landen, over een zeer behoorlijk boschareaal beschikt; dat andere landen met een even groot boschareaal, in een ongunstiger positie zijn, die hier niet aanwezig is. Ik wil dat allemaal aannemen, maar ik blijf er bij, dat in een dergelijk algemeen plan de reboisatie een belangrijke plaats moet innemen. Als ik er op wijs, dat een kwart van het areaal van Java bosch is en dat in die bosschen een talrijke veelal arme bevolking woont, dan is het ten slotte en nu kom ik weer op het gebied der werkverschaffing, toch wel belangrijk, dat op dit gebied ook omvangrijke arbeid wordt gedaan, die in het belang der bevolking is.

Dit klemt te meer, wanneer ik er op wijs, dat de kapbeperking in de laatste crisisjaren 70% bedroeg, dus nog aanzienlijk meer, dan de beperking in de suikerindustrie thans bedraagt.

Als men dit voor oogen houdt, ziet men, dat het werk voor het boschwezen in het algemeen zeer goed past in het kader van deze plannen.

Ik moet hier nog bij noteeren, dat onder de uitgaven voor reboisatie ook zijn opgebracht, die noodzakelijk voor de uitbreiding, dan wel ruilverkaveling van het boschareaal.

Door de plaatselijke boschreboisatiecommissies wordt vooral de financiering van deze uitgaven uit de welvaartsfondsen bepleit, daar zij dan grootendeels tot stand kunnen komen, waardoor een verdere gewenschte ontwikkeling van de reboisatie, die natuurlijk een langeren tijd vordert, is verzekerd.

Een belangrijk feit is, dat juist de plaatselijke autoriteiten zooveel aandrang hebben uitgeoefend om dit probleem weer intensiever, krachtiger en sneller ter hand te nemen en dat het Boschwezen zelf hier moest remmen, zij het niet in den zin als door den heer De Hoog straks is aangegeven. De plaatselijke autoriteiten moesten dus door het boschwezen geremd worden in hun drang naar reboisatie.

Mijnheer de Voorzitter! Nu zal het geachte lid willen vragen: krijg ik dan in het geheel geen toezegging op dit gebied. Ik kan toch wel een toezegging doen op dit terrein, n.l. dat het niet uitgesloten is, — ik zou haast zeggen, zeker niet uitgesloten is — dat wanneer in verband met de omstandigheden van den laatsten tijd, de uitkomsten van het boschwezen in den loop van dit jaar aanmerkelijk gunstiger zouden zijn, dan zij zich in de laatste jaren hebben getoond, de Regeering in dat geval bereid is om na te gaan of een gedeelte van deze uitgaven niet kan worden bekostigd uit de gewone middelen. Dan kan dus verder worden nagegaan of andere zaken uit het vrij komende bedrag kunnen worden bestreden. Voorshands meent de Regeering haar voorstellen ten deze integraal te moeten handhaven.

Ik kom nu tot den heer Soetardjo, die het mij in tweeden termijn niet te moeilijk heeft gemaakt, niet omdat zijn rede geen aanknoopingspunten biedt, doch omdat hij zich op het algemeene gebied niet zoozeer heeft bewogen als in eersten termijn en speciaal dan de welwillendheid heeft getoond zijn critiek op andere afdeelingen uit te oefenen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zou U den heer Soetardjo ook niet de uitzonderlijke positie willen geven van den heer Koesoemo Oetoyo?)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, dat doe ik niet, want daarvan heb ik geen plezier gehad.

Wat het boschwezen betreft moge de heer Soetardjo beantwoording vinden in mijn uitvoerig antwoord aan den heer White. Wel constateert de Regeering met voldoening, Zij is daarvoor erkentelijk, dat het geachte lid het terecht tot zijn taak beschouwt in deze zaal de Regeering van ernstige vergissingen terug te houden.

Ik kom thans aan het geachte lid den heer Eekhout. Deze gaat ook thans nog, evenals in eersten termijn, in algemeenen zin met de plannen mede. Alleen blijft hij — ik mag niet zeggen: als oud-liberaal, maar dan toch als iemand, die wel wat voelt voor de oude laisser faire-theorie, — niet erg aangetrokken (om het zacht uit te drukken) tot het plan voor een centrale rubberschoenenfabriek.

Daar moet ik toch enkele dingen over zeggen; het debat hierover is in eersten termijn niet zoo erg tot zijn recht gekomen. Ik zal niet alles herhalen wat ik toen heb gezegd, want dat heeft meer deining veroorzaakt dan ik zelf had gewild. Ik wil alleen zeggen, dat de Regeering er niet op uit is, de rol van ondernemer te gaan spelen; dat is een zaak die niet der Regeering is. Men kan echter een beginsel aanhangen en toch bereid zijn, daarop in bepaalde gevallen uitzonderingen te maken. Het is zeer wel mogelijk — verder ga ik niet — dat die uitzondering in dit geval aanwezig zou zijn.

We hebben hier een zich snel uitbreidende inheemsche kleine nijverheid, die door de Regeering ten zeerste wordt gewaardeerd, die vrijwel spontaan is ontstaan en zich spontaan heeft ontwikkeld. Nu bestaat de vrees dat, wanneer zich op dit gebied een groote industrie zou gaan bewegen met wellicht een groote, prachtige machinaal toegeruste fabriek, er een groote vermindering van werkgelegenheid zou ontstaan en waardoor kleine bedrijven die een groote levensvatbaarheid hebben onder den voet zullen worden geloopen, althans in de eerste jaren, waardoor men een situatie zou krijgen, welke zeer zou zijn te betreuren, n.l. dat zulk een spontane industrieele ontwikkeling vernietigd zou worden.

(De heer Van Baalen: Zeer goed gezien!)

Ik dank den heer Van Baalen voor zijn bijval.

Naar mijn meening verwart de heer Eekhout verder in zekeren zin huisvlijt met kleine nijverheid. Als hij spreekt van een middeleeuwsche instelling moet de Regeering het zeer bepaald tegenspreken als hij kleine nijverheid zou beschouwen als middeleeuwsch in vergelijking met de groote industrieën. Juitst in het oosten, ook in een land als Java, bestaan voor de kleine nijverheid zeer groote ontwikkelingsmogelijkheden en in de laatste jaren heeft deze kleine nijverheid, met weinig hulp van de Regeering — dat geef ik dadelijk toe — terdege getoond waartoe zij in staat is; ik denk

(Directeur van Economische Zaken.)

hierbij aan wewerijen, de aardewerkindustrie, de strootjesindustrie enz. Om aan te toonen, dat het hier niet een middeleeuwsch denkbeeld betreft, ga ik maar weer te rade — en dat zal de heer Wirjopranoto met belangstelling hooren — bij Japan en dan kan ik den heer Eekhout mededeelen, dat in Japan 60% van de industrie kleine nijverheid is, die haar debouché vindt in centrale verwerkingsinstituten.

(De heer Wirjopranoto: Maar hier te lande ontbreekt een verkoopsorganisatie en die vindt men in Japan wèl.)

Inderdaad en ik had gaarne gezien, dat de heer Wirjopranoto daarover in tweeden termijn iets meer had gezegd. Dit is een punt, waaraan de Regeering veel aandacht besteedt, omdat juist daar de kleine nijverheid moeilijk zelf zal kunnen voorzien. Met het onderzoeken en stimuleeren van de mogelijkheden van afzet van het product zal de Regeering echter verder gaan.

Ik keer thans terug tot het onderwerp en wijs er op, dat wat hier wordt beoogd is een centrale verwerkingsinstallatie van een halfproduct, dat de bevolking maakt. Bij die centrale verwerkingsinstallatie is gelegenheid voor een centrale rubberbereiding, centrale canvasweverijen en er heeft als grondslag een uitbesteding plaats van een massa werk aan kleine werkplaatsen. Ieder die dit land kent, en dus ook de heer Eekhout, zal weten, dat juist dit bedrijf den Javaan zoo aanlokt, een bedrijf in het eigen milieu en waarvoor de Regeering nu zoo bang is, is dat wanneer de tijden weer beter worden, vele van deze kleine bedrijfjes zullen verdwijnen en dat de menschen weer naar allerlei andere dingen zullen terug willen.

Nu is voor een particulier bedrijf deze werkwijze niet bijzonder aantrekkelijk. Men heeft te maken met allerlei kleine werkplaatsjes, met kleine onafhankelijke menschjes, de Regeering vreest dus, dat particulieren voor dezen bedrijfsvorm, die overigens zeer arbeidsintensief is, niet veel zullen voelen. Daarom wil de Regeering de mogelijkheid openen hier een centrale fabriek te stichten, die voorlichting kan verschaffen en ook voor den afzet kan zorgen. Ik geloof, dat ik het geachte lid hiermede overtuigd heb, dat deze mogelijkheid niet moet worden uitgeschakeld, en dat er zeer veel voor te zeggen is.

Dat het niet alleen vergeleken met Japan niet middeleeuwsch is, kan worden aangetoond door te verwijzen naar Nederland, waar de coöperaties in de melkbedrijven — al is het geen regeeringsinstituut — er zeer veel op gelijken, dat in Duitschland deze vorm veel voorkomt en dat ook in andere landen deze vorm getoond heeft, waarde te bezitten.

(De heer Van Helsdingen: Bovendien wordt op deze wijze geen groot proletariërsleger gevormd.)

Inderdaad, ik geloof, dat dit als een extra-wenschelijk resultaat kan worden vermeld.

(De heer Thamrin: Maar wij hebben hier wel een agrarisch proletariaat.)

Dat is absoluut buiten de orde.

Ik hoop dus, dat het geachte lid, de heer Eekhout, geen aanleiding zal vinden, een amendement in te dienen.

Er is nog een argument, dat ik even moet aanstippen. Als de Regeering getoond heeft, bereid te zijn deze zaak zelf te entameeren, is haar positie tegenover particulieren, die deze zaak mochten willen entameeren, ook veel sterker, zooals gereedelijk, zonder dat ik er dieper op behoef in te gaan, begrepen zal worden.

(De heer Eekhout: Hoe staat het met de loonen in de huisindustrie?)

Het is zeer goed, dat het geachte lid hierop bij interruptie nog even terugkomt.

In tegenstelling tot wat van huisnijverheid vaak verondersteld wordt, zijn de loonen bij de onderhavige nijverheid dikwijls zeer goed. Loonen van 25 cent en 30 cent en zelfs van 35 cent per dag komen voor, juist, omdat het een coöperatieve vorm is, waarbij het volle resultaat ten behoeve van de in het bedrijf werkzame arbeiders kan komen.

Ik kom thans aan het geachte lid, den heer De Hoog. Het geachte lid, de heer De Hoog, heeft nog even gesproken over den financieelen steun — dat heeft wel eenige verheldering gebracht — aan de kleine landbouwers, die door de crisis in groote moeilijkheden zijn geraakt, bijv. de koffieplanters. Dit vraagstuk heeft reeds geruimen tijd mijn bijzondere aandacht. Het is een zeer moeilijk probleem, want deze menschen zijn vaak wel goede planters, maar niet zulke goede financiers en dan is het dikwijls zeer moeilijk deze menschen te helpen.

Het departement van Economische Zaken heeft meermalen zijn invloed aangewend bij het departement van Financiën, dat gesteund heeft door uitstel en in een enkel geval zelfs kwijtschelding van belastingen te geven.

Ik geloof, dat ik, wat het verdere gedeelte van het betoog van den heer De Hoog betreft, speciaal, wat aangaat het boschwezen, mag verwijzen naar mijn uitvoerig antwoord aan het geachte lid, den heer White.

De kwestie, die de heer De Hoog genoemd heeft uit Banjoewangi, daaraan zit meer vast, zooals ook het geachte lid bekend is, dan het boschwezen, ik ben daarom gaarne bereid het geachte lid, voor zoover noodig, buiten de vergadering in te lichten.

(De heer De Hoog: Over den koffiesteun zou ik gaarne nog wat meer hooren.)

Dat zijn incidenteele gevallen, die ik op het oogenblik niet in mijn hoofd heb, maar ik ben eventueel in staat den heer De Hoog daarover t.z.t. nader in te lichten. Naar ik meen betreft het een 8 of 9 gevallen.

(De heer De Hoog: Maar wordt in principe steun verleend?)

Er zijn verschillende mogelijkheden voor open en daarbij verleent ook de afdeeling Algemeene Economische Zaken steun, de Algemeene Volkscredietbank en als het groote zaken zijn wordt de crediet-hulpbank erin betrokken. In die richting is de Regeering volkomen bereid voort te gaan.

Wat de ceramiek betreft, het geachte lid, de heer De Hoog, zal mij toegeven, dat men daarmede nog betrekkelijk aan het begin staat. De eerste cursus, die gegeven werd, is niet zulk een geweldig succes geweest. Van de 18 jongelui, die werden opgeleid, vonden 16 den cursus te zwaar, hadden daar niet zooveel lust in en er zijn er tenslotte maar twee overgebleven. Wij hebben hoop — ik heb er in eersten termijn al het een en ander over gezegd — dat de tweede lichting meer succes zal opleveren, maar ik geloof niet, dat ik daarop op dit moment nader kan ingaan.

(De heer De Hoog: U moet onderscheid maken tusschen steun aan personeel in den vorm van betrekkingen en steun aan kleinindustrieën; daarover heb ik gesproken!)

Ik heb juist gesproken over de opleiding speciaal van bedrijfsleiders, omdat dit bedrijf hier in Indië nog in het allereerste beginstadium verkeert.

Ik kom tenslotte aan den heer Koesoemo Oetoyo, die, mijns inziens niet geheel ten rechte, zich beschouwdt als gedrukt te zijn in een uitzonderingspositie. Dit is niet mijn bedoeling geweest. Voorzoover dat overigens wel het geval is heeft het geachte lid zichzelf daarin misschien wel een weinig geplaatst.

Het geachte lid heeft, wat mijn afdeeling betreft, wederom gesproken over zaaizaad. Op dit gebied zijn de Regeeringsvoorstellen van groote beteekenis. Er is geen *f* 200 000 voor bestemd, zooals het geachte lid aanmerkt, maar in totaal *f* 400 000 en ik kan daaraan toevoegen, dat dit tweemaal het bedrag is, dat alle locale autoriteiten gezamenlijk voor dit doel noodzakelijk en wenschelijk achtten. Ik heb al gezegd, dat de Regeering er werkelijk niet aan kan denken, dezen post volkomen onnoodig op *f* 1 millioen te brengen. Indien blijkt — en nu geef ik dezelfde verklaring als ik ten aanzien van den heer White en anderen gegeven heb — in een volgend

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

jaar, dat meer geld daarvoor noodig is en dat geld kan worden vrijgemaakt, is de Regeering waarlijk niet ongenegen, daartoe t.z.t. de noodige voorstellen te doen. Voorshands ziet de Regeering aanleiding noch mogelijkheid, daarvoor een dergelijk bedrag uit te geven.

(De heer Koesoemo Oetoyo: Ik sprak over dit jaar!)

Daar is bepaald geen aanleiding voor en ik zou haast zeggen geen nuttige mogelijkheid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben thans aan het einde gekomen van mijn rede in tweeden termijn. Ik hoop, dat ik erin geslaagd zal zijn, de nog bestaande bezwaren bij een aantal leden weg te nemen en hen als voorstanders van deze voorstellen mede te krijgen.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Voor de beantwoording van de onderscheidene sprekers, die in tweeden termijn nog beschouwingen hebben gewijd aan de posten, die betrekking hebben op de IVe begrootingsafdeeling, heb ik niet veel tijd noodig.

Het geachte lid, de heer Kartowisastro, blijft zich bezorgd maken over de gevolgen, die ook in kolonisatie-gebieden zouden kunnen intreden, ingeval van vererving van grondbezit. Zooals ik in eersten termijn reeds mededeelde is de Regeering van oordeel, dat er voor een dergelijke bezorgdheid vooralsnog geen aanleiding behoeft te bestaan. Nochtans heb ik er geen enkel bezwaar tegen, om het geachte lid de toezegging te doen, dat uit de grondregisters in kolonisatiegebieden zal worden nagegaan, of zich daar reeds gevallen hebben voorgedaan van versnippering van grondbezit door vererving en of die gevallen er aanleiding toe zouden geven, daartegen bepaaldelijke maatregelen te beramen. Dat dit noodig zou blijken te zijn, acht ik, gezien de ruime mate waarin in kolonisatiegebieden nog gronden voor ontginning beschikbaar zijn, nog steeds in hooge mate onwaarschijnlijk.

De aanstaande erfgenaam die een stuk grond verlangt, behoeft immers niet te wachten tot den dood van den erflater, omdat hij dit al dadelijk door eigen ontginning kan verkrijgen. Overigens zou ik het geachte lid nog opmerkzaam erop willen maken, dat de door hem te berde gebrachte zaak in nauw verband staat met het erfrecht.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Eekhout is nader teruggekomen op het bedrag van *f* 300 000, dat ter bevordering van de Europeanen-kolonisatie ter beschikking van den pas ingestelden kolonisatieraad gesteld zal worden. Het geachte lid heeft daarbij de vraag gesteld of de Regeering bereid is om aan dien raad de vraag voor te leggen, of de Europeanen-kolonisatie al dan niet in belangrijke mate zou kunnen bijdragen tot de openlegging van nog onontgonnen streken van de buitengewesten en of in deze kolonisatie een belangrijk middel mag worden gezien om de Indo-Europeesche blijversgroep tot betere economische omstandigheden te brengen.

Het spreekt uiteraard wel vanzelf, dat de kolonisatieraad deze vragen als van primair belang zal beschouwen en het ligt ook voor de hand, dat de raad eenerzijds van het te zijner beschikking gestelde bedrag slechts dat gedeelte zal uitgeven, waarvoor hij meent een nuttige bestemming te hebben gevonden en dat — indien de Europeanen-kolonisatie in de aanstaande jaren een zeer groote vlucht mocht nemen — nog altijd wel kan worden overwogen om een met dezen opbloei meer overeenstemmend bedrag beschikbaar te stellen.

(De heer Wirjopranoto: Zullen de conclusies van den raad gepubliceerd worden?)

Dat kan ik op dit moment nog niet toezeggen. Daaromtrent zal waarschijnlijk wel mededeeling kunnen worden gedaan in deze raad.

(De heer White: Men vergete niet de reeds bestaande kolonies en den kleinen landbouw!)

Naar aanleiding van het verzoek van den heer Soetardjo om nogmaals in overweging te nemen de vraag, of er geen

(Voorzitter.)

voldoende aanleiding bestaat om in de centrale kolonisatiecommissie een Inheemsch lid op te nemen, kan ik mededeelen, dat de Regeering van oordeel blijft dat — gezien den aard en de wijze van samenstelling van deze commissie — daarvoor geen enkele gereede aanleiding bestaat. Juist de wijze, waarop deze commissie is samengesteld, biedt op zichzelf reeds alle waarborgen, dat zij, voor zoover zij daarvan nog onvoldoende op de hoogte mocht zijn, volledig in staat kan worden geacht zich nopens de bij de bevolking levende gevallen te oriënteeren.

Wat betreft de kosten der transmigratie naar West-Tjilatjap, waaromtrent de heer Soetardjo nogmaals uitvoerige inlichtingen heeft gevraagd, zou ik willen antwoorden, dat de te doene uitgaven van zóó eenvoudigen aard zijn, dat een uitgewerkte specificatie daarvan nauwelijks te geven valt. De uitgaven bepalen zich practisch gesproken, tot de kosten voor den bouw en de inrichting van een gemeenschappelijke loods ten behoeve van de tijdelijke onderbrenging der transmigranten, voor den aanleg van paden, voor aankoop van plantmateriaal, medicijnen e.d. Ten aanzien van eenige aan de transmigranten te verleenen tegemoetkomingen, o.m. in den vorm van de verstrekking van het noodzakelijke levensonderhoud gedurende de overgangsperiode, wordt met hen overeengekomen, dat de daarvoor te doene uitgaven door hen in een tijdsverloop van 5 jaren, aanvangende met het tweede jaar na de vestiging, zullen worden terugbetaald.

(De heer Wirjopranoto: De malaria vrijmaking van de betrokken streek is ook van belang.)

Inderdaad.

Mocht de heer Soetardjo eventueel nog meer gedetailleerde gegevens omtrent deze transmigratie wenschen, dan ben ik als directeur van Binnenlandsch Bestuur gaarne bereid die gegevens — voorzoover deze niet ten departemente aanwezig zijn — van het plaatselijk bestuur op te vragen.

De heer De Hoog heeft weer gesproken over de mogelijkheden welke voor klein-landbouwers open staan om aan gronden te komen en heeft daarbij ook weer de aandacht gevestigd op de Kesilirgronden. Momenteel wordt in Oost-Java druk gezocht naar gronden, welke de door malaria gevaarlijke gronden van het Kesilircomplex kunnen vervangen.

De vraag op welke wijze men de klein-landbouwers in hun behoefte aan grond tegemoet kan komen is een onderwerp, dat bij de thans nog hangende behandeling van de voorstellen der commissie-Spit nader zal worden bekeken en waarop nu derhalve beter niet ware in te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering constateert met genoegen, dat haar inzichten met betrekking tot de Javanenkolonisatie over het algemeen door den heer Koesoemo Oetoyo worden gedeeld.

Ik moge er ter voorkoming van misverstand nog even de aandacht op vestigen, dat het stelsel om bij de bevordering van de kolonisatie gebruik te maken van de bestaande kolonisatiekernen geenszins is verlaten, doch, wat ik ook in eersten termijn reeds uiteenzette, die kernen zullen worden gevestigd met gebruikmaking van methoden, zooals die zoo juist door den heer Koesoemo Oetoyo ook nog weer eens werden aangeduid.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde der Regeering over dit onderwerp beëindigd.

Thans kan worden overgegaan tot de behandeling van de amendementen, die naar ik meen van niet al te omvangrijken aard zal zijn. De bedoeling is nl. om de amendementen ingediend door de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo tegelijkertijd in behandeling te nemen.

Ntuurlijk zal de stemming later, vermoedelijk Vrijdag, apart worden gehouden in de volgorde, die nader zal worden aangegeven. Thans komt dus aan de orde de behandeling van al die amendementen. Daarna afzonderlijk nog het amendement-Thamrin Afdeeling VII, st. 5.

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Voorzitter.)

Aan de orde is de behandeling van de amendementen, ingediend door de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo, luidende:

„Algemeene toelichting (Alg. ged., st. 5):

Deze amendementen beoogen op enkele punten wijziging te brengen in de verdeeling der welvaartsbijdrage. In verband hiermede zijn verscheidene posten verhoogd, andere daarentegen verminderd, terwijl voorstellers, onder verwijzing naar hun desbetreffende redevoeringen, van plan zijn hun stem uit te brengen tegen post 6.6A in Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) van afdeeling VI en tegen de geheele aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX.

Onder vastlegging van de totaalbedragen, uit de welvaartsbijdrage voor de onderscheidene doeleinden te besteden, wenschen voorstellers de verdeeling der gelden over de jaren 1937—1939 geheel aan de Regeering over te laten.

Het volgende lijstje moge dienen om een overzicht te geven van de door voorstellers aan te brengen wijzigingen.

In totaal meer af te zonderen uit de welvaartsbijdrage		In totaal minder af te zonderen uit de welvaartsbijdrage	Voor 1937 meer op te brengen	Voor 1937 minder op te brengen
Afd. IV; st. 6. Post 4.11A	500 000		166 000	
st. 7. Post 4.14A	1 000 000		333 000	
st. 8. Post 4.14A	300 000		100 000	
Afd. VI; st. 6. Post 6.4A	805 680		138 680	
st. 7. Post 6.7A	1 000 000		333 000	
Afd. VIII; st. 6. Post 7.5A		1 000 000		333 000
st. 7. Post 7.8A		2 100 000		525 000
st. 8. Post 7.9A	1 000 000		333 000	
Voorstellers wenschen hun stem uit te brengen tegen: Post 6.6A (nieuw) Boschwezen in Hoofdstuk II van afdeeling VI.		1 630 000		471 600
Aanvullende begrooting betreffende Afd. IX.		1 045 000		515 000
Totaal . . .	f 4 605 680	f 5 775 000	f 1 403 680	f 1 844 600

Het amendement, Afd. IV, st. 6:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

4.11A (nieuw) Uitgaven in het belang van de schuldbevrijding van Inlandsch grondbezit, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), f 404 000".

Toelichting:

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verhoogd met f 166 000, beoogt in totaal f 500 000 meer beschikbaar te stellen uit de welvaartsbijdrage, welke som dient te worden aangewend tot bestrijding van het z.g. idjonkwaad. Over drie jaren verdeeld, geeft dit voor 1937 een verhooging met f 166 000. Voorts moge worden verwezen naar het terzake handelende gedeelte van de rede van den heer Soetardjo (voorloopig stenografisch verslag blz. 3381 e.v.) en naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged. — stuk 5)."

Het amendement, Afd. IV, st. 7:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerpaanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„4.14A (nieuw). Landverhuizing en vrije emigratie, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), f 1 357 000."

Toelichting.

Het amendement, waarbij het door de Regeering uitgetrokken bedrag wordt verhoogd met f 333 000, beoogt een bedrag van f 1 m.m. meer uit de welvaartsbijdrage af te zonderen voor de landverhuizing en vrije emigratie. Over drie jaren verdeeld geeft dit voor 1937 een verhooging met f 333 000. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged.: st. 5)."

Het amendement afd. IV, st. 8:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„4.14A (nieuw) Landverhuizing en vrije emigratie, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), f 1 124 000."

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verhoogd met f 100 000, beoogt in totaal f 300 000 beschikbaar te stellen voor de kolonisatie van inheemsche intellectueelen. Een afzonderlijk artikel ware voor dit doel in te ruimen. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged.: st. 5)."

Het amendement, afd. VI, st. 6:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„6.4A (nieuw) Dienst voor Landbouw en Visscherij komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), f 453 600".

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verhoogd met f 138 680, heeft tot doel in totaal een bedrag van f 1 m.m. beschikbaar te stellen uit de welvaartsbijdrage voor de verspreiding van verbeterd zaaizaad. Over drie jaren verdeeld geeft dit voor 1937 voor het subartikel 6.4A.1.1 (zaaizaad) een verhooging tot f 333 000. In aanmerking genomen, dat op dit subartikel in het begrootingsontwerp reeds f 194 320 is opgebracht, levert dit voor 1937 een verhooging met f 138 680 op. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged. — st. 5)."

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Voorzitter.)

Het amendement, afd. VI, st. 7:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„6.7A (nieuw) Afdeeling Nijverheid, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de Iste begrootingsafdeeling), *f* 804 500."

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verhoogd met *f* 333 000, heeft tot doel in totaal *f* 1 m.m. meer beschikbaar te stellen uit de welvaartsbijdrage voor de nijverheid. Over drie jaren verdeeld geeft dit voor 1937 een verhooging met *f* 333 000. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged. — st. 5)."

Het amendement, Afd. VII, st. 6:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„7.5A (nieuw) Bruggen en wegen, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de Iste begrootingsafdeeling), *f* 600 000".

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verminderd met *f* 345 000, heeft de strekking alle werken op het gebied van verbetering van wegen (niet: van aanleg) te doen vervallen. De totaalkosten van deze werken beloopen naar globale schatting, in aanmerking genomen de specificatie in Bijlage I van de Memorie van Toelichting, ± *f* 1 000 000, zoodat een evenredige vermindering op de voor dit deel voor 1937 uitgetrokken bedragen voert tot een som van ± *f* 333 000. Het op het begrootingsontwerp voor 1937 uitgetrokken bedrag van *f* 945 000 is in verband hiermede teruggebracht tot een afgeronde som van *f* 600 000. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged. — st. 5)".

Het amendement, afd. VII, st. 7:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„7.8A (nieuw). Gebouwen, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), *f* 255 000."

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post wordt verminderd met *f* 525 000, beoogt geen gelden beschikbaar te stellen voor de in Bijlage II van de Memorie van Toelichting onder volgnummers 1, 2 en 7 genoemde werken terwijl voor den onder volgnummer 4 vermelden bouw van een aantal woningen voor assistent-wedana's slechts *f* 50 000 waren te besteden. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143** — Alg. Ged.: st. 5)."

Het amendement, Afd. VII, st. 8.

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp aanvullende begrooting betreffende afdeeling

(Thamrin.)

VII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„7.9A (nieuw) Irrigatie- en assaineeringswerken, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de 1ste begrootingsafdeeling), *f* 2 969 550."

Toelichting.

Het amendement, waarbij de onderhavige post verhoogd wordt met *f* 333 000, heeft tot doel in totaal *f* 1 m.m. meer uit te trekken uit de welvaartsbijdrage voor irrigatie- en assaineeringswerken. Over drie jaren verdeeld geeft deze vermeerdering voor 1937 een verhooging met *f* 333 000. Overigens worde verwezen naar de algemeene toelichting betreffende dit en andere amendementen (Ond. **143**) — Alg. Ged.: st. 5).

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij bij dezen termijn willen bepalen tot een algemeene toelichting op de amendementen. Ook al omdat de aparte amendementen geen aparte toelichting behoeven, uithoofde van de uitvoerigheid van de besprekingen, zoowel in eersten termijn en tweeden termijn van beide zijden gevoerd.

Wanneer ik ten deze met een algemeene toelichting aanvang over de serie amendementen, zou ik willen beginnen met het verwijt van de Regeering dat de voorstellers van de amendementen niet precies weten aan te geven de bestemming van de bedragen, die door hen verminderd dan wel vermeerderd zijn.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Mijn verwijt was, dat de voorstellers die bestemming juist wèl willen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dan een klein geheim verklappen, n.l. dat het oorspronkelijk ook niet in de bedoeling van de voorstellers heeft gelegen om precies uitgerekende bedragen te brengen op de amendementen, doch te werken met amendementen van één gulden om aan te geven welke soort van posten verhoogd of verminderd zouden moeten worden. Maar uithoofde van het bezwaar dat wij ten rechte hebben gevoeld, dat de amendementen zoo precies mogelijk moeten zijn met het uittrekken van bedragen, hebben wij over ons bezwaar heengestapt en een bedrag aangegeven.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: U bedoelt er een slag naar geslagen.)

Ook de Regeering met al haar plannen en medewerkers van alle mogelijke diensten weet op dit oogenblik nog niet, of de opgebrachte bedragen al dan niet juist zijn. Men zou dus ook kunnen zeggen, dat de Regeering er maar een slag naar geslagen heeft.

Ik verwijs te dezen aanzien naar verschillende posten in de begrootingsstukken, waarbij de Regeering openlijk heeft gezegd, dat Zij ten aanzien van bepaalde posten b.v. verbetering en aanleg van regentschapswegen, nog niet weet of de uitgetrokken bedragen al dan niet voldoende zijn en of die uitgetrokken bedragen wel ten rechte opgebracht moeten worden. Dus, wanneer de Regeering zelf nog niet in staat is concrete plannen aan te geven, ondanks de lange voorbereiding en ondanks het voor zich hebben van alle plannen, dan acht ik het verwijt aan de voorstellers van de amendementen, dat zij precies of niet precies kunnen aangeven tot in centen nauwkeurig, waarvoor de bedragen moeten dienen, die zij verminderen of vermeerderen, niet op zijn plaats.

Mijnheer de Voorzitter! Wat is ons bezwaar tegen het stelsel, dat door de Regeering is gevolgd bij de verdeeling van de *f* 25 millioen? Ons hoofdbezwaar is wel, dat men uit de begrootingen den indruk niet van zich afzetten kan, dat de Regeering met die *f* 25 millioen aan het potverteren is, dat men min of meer in verlegenheid zat met objecten, die konden passen in de lijn van de beschikbaarstelling van de *f* 25 millioen.

(Thamrin.)

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dit is in tegenspraak met wat de voorstellers van het amendement hebben gezegd.)

Neen! Dat zal ik direct uiteenzetten. De basis van de *f* 25 millioenschenking was bevordering of stimuleering van de welvaart en wij zien dat de voorstellen van de Regeering eigenlijk min of meer niet aan deze criteria voldoen, aangezien de Regeering daarbij hinkt op twee gedachten en wel, dat Zij de welvaart wil bevorderen, doch daarnaast feitelijk een geldinjectie wil te weeg brengen via de werkverschaffing en dit is eigenlijk ons hoofdbezwaar tegen de plannen, die door de Regeering naar voren zijn gebracht. De voorstellers willen in groote lijnen, dat men zich min of meer houdt aan den oorspronkelijken opzet van de welvaartsbijdrage, nl., dat zooveel mogelijk geld zal worden opgebracht, dat direct dan wel indirect de welvaart zal kunnen stimuleeren.

Men heeft ook uit den aard van de amendementen — ik spreek niet over de bedragen — gezien, welke richting de voorstellers uit willen, namelijk krachtige bevordering van de nijverheid, van kolonisatie, van verstrekking van zaaizaad in het belang van den landbouw en zoo min mogelijk het aanleggen van werken, die uitsluitend als werkverschaffing bedoeld zijn, als welke ik noem, de oprichting bijv. van een nieuwe H. B. S. te Semarang en van een C.B.Z.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Prambanan.)

Die heb ik niet genoemd. Het gaat hier om twee objecten, die ik genoemd heb, de H. B. S. en C. B. Z. waarbij het niet gaat om de oprichting van nieuwe gebouwen en noodzakelijke gebouwen bv. voor een psychiatrische afdeeling Batavia, maar min of meer om een verbetering van bestaande gebouwen, die heusch nog wel drie of vier jaar kunnen staan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: En dan omvallen.)

Ik geloof niet, dat de opmerking van den geachten Regeeringsgemachtigde juist is. Als het zoo ver was, dan had de Regeering heusch niet gewacht op deze welvaartsbijdrage voor de H. B. S. of C. B. Z. Ik zal op de interruptie van de Prambanantempels niet ingaan.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Neen, dat begrijp ik.)

Dat zijn werken, die uit den aard der zaak zich zelf niet betalen en ook omdat daar een mengeling is van cultuurbevordering en werkverschaffing. Wij maken ook geen bezwaar tegen .....

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Prambanan.)

Die interruptie is alweer verkeerd ..... verbinding van welvaart en werkverschaffing, getuige, dat wij hebben willen tornen aan de uitgaven voor den aanleg van verschillende wegen, ofschoon ook daarbij de vraag mogelijk is of al die wegen qua openlegging van nieuwe streken wel beteekenis hebben.

Wel maken wij bezwaar tegen de verbetering van bestaande wegen, in de eerste plaats, omdat die verbetering in den vorm van oppervlakte asfalteering qua werkverschaffing niet zoo belangrijk is en ook omdat het grootste gedeelte van de bedragen eigenlijk besteed wordt aan den aankoop van het materiaal — asfalt — en heel weinig aan loonen.

Wij maken geen bezwaar tegen verbetering van al zulke toestanden, die minder gewenscht zijn, wij zouden die graag willen uitvoeren, maar niet uit deze fondsen, die zijn uitsluitend bedoeld, zooals meermalen gezegd, ter stimuleering van de welvaart. Laten wij dan trachten zoo goed mogelijk aan die criteria te voldoen.

Het is heusch geen heksentoer voor een zoo bijna perfecte organisatie als het departement van Economische Zaken over geheel Java of geheel Indië zelfs *f* 1 mm te verwerken voor de verbetering van het zaaizaad.

(Kasimo.)

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Het is niet noodig. Wij kunnen het toch niet maar gaan uitstrooien, bv. hier de zaal.)

Ik herinner den geachten Regeeringsgemachtigde aan de voedselvoorzieningen. Wij zijn op dit gebied nog niet selfsupporting. Denk maar aan den toestand tijdens den wereldoorlog en het is toch van belang, dat men zich in geval van oorlog op eigen voedselvoorziening kan oriënteeren, zoodat zich straks niet weer het geval zal voordoen, dat wij afhankelijk zijn van aanvoer uit het buitenland en een prijs moeten betalen, van zooals is voorgekomen, *f* 30 per pikol rijst.

Als dergelijke zaken beter aangepakt worden door de verstrekking van beter zaaizaad, waardoor een hooger productie wordt verkregen, dan zou dit tevens zijn een krachtige bevordering van den inheemschen landbouw en dan komt het de geheele gemeenschap ten goede.

Ik wil er op wijzen, dat in vergelijking met andere landen, die ons omringen, ik wel eens gelezen heb, dat de opbrengst per bouw hier minimaal is en dat bij betere grondbewerking en betere bemesting er veel meer door den tani, en niet door de landbouwproeftuinen, aan opbrengst uit den grond gehaald kan worden.

(De heer White: De moeilijkheden kunnen ook aan den anderen kant liggen.)

Daarom willen wij fondsen beschikbaar zien gesteld om de voorlichting beter te organiseeren en het materiaal ter beschikking te stellen dat de productie ten goede zal komen.

(De heer Kruyne: En de loonfactor?)

De heer Kruyne weet toch wel, dat de tani bij de bewerking van zijn velden bijna geen loon uitkeert in den vorm van geld; het geschiedt in deelbouw.

(De heer Kruyne: Maar we willen juist meer loon uitkeeren in den vorm van geld.)

In elk geval kan ik naar ik meen als algemeene toelichting volstaan met te wijzen op het karakter der amendementen, en deze is, dat beter zal worden voldaan aan de criteria die als opzet hebben gegolden bij het ter beschikking stellen van deze fondsen. Het is niet van ons te vergen, dat onze amendementen een nauwkeurige balans zullen vormen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Dat heeft de Regeering juist niet gevergd; Zij heeft het zelve al gedaan.)

Ik heb wat de Regeeringsgemachtigde in dit opzicht zeide, aangevoeld als een verwijt, alsof wij hier nu Sinterklaas willen spelen, hier een milioen er af nemen en er elders een bijvoegen.

De strekking van deze amendementen is duidelijk en ik hoop, dat de Regeering, deze begrijpend, verder zal gaan en ook de objecten zal weten aan te wijzen, waardoor in de toekomst zal kunnen worden voldaan aan de criteria, volgens welke de *f* 8 millioen 's jaars zullen worden verwerkt.

Overigens zal ik afwachten, wat over deze amendementen verder van de zijde der leden in het midden zal worden gebracht.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Met U meen ik, dat men de reeks amendementen, ingediend door de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo, in haar geheel in beschouwing dient te nemen. Doet men dit niet, beschouwt men ieder amendement op zich zelf en bepaalt men zijn stem voor elk amendement, onafhankelijk van de rest, dan loopt men het gevaar, dat men een totaal van uitgaven zal krijgen, dat grooter zal zijn dan de maximum bijdrage, dat wij van Nederland zullen krijgen nl. 25 millioen.

(De heer Verboom: Dat niet alleen maar men gooit alles door elkaar.)

Ik neem dus de geheele reeks amendementen tegelijk in beschouwing in hun onderling verband. En dan moet ik zeggen, dat ik er per slot van rekening in het algemeen afwijzend tegenover moet staan. De bedoeling van de verschillende amen-

(Van Helsdingen.)

dementen die de verhooging van posten beoogen, is mij wel sympathiek, maar de bezwaren tegen de amendementen, die de bedoeling hebben, andere posten te verlagen, wegen bij mij zwaarder. Vandaar, dat ik in het algemeen mijn stem zal onthouden aan de voorgestelde amendementen.

Echter met twee uitzonderingen en deze gelden voor het amendement stuk 6 bij afdeeling VI en stuk 8 bij afdeeling IV. Het amendement stuk 6 bij Afdeeling VI beoogt verhooging van het bedrag ten behoeve van de verspreiding van verbeterd zaaizaad tot *f* 1 millioen. Ik ben het wat dit betreft geheel eens met het standpunt van den Regeeringsgemachtigde, dat het nooit de taak van de Regeering kan en mag zijn om uiteindelijk iedere ha bouwgrond van origineel geselecteerd plantmateriaal te voorzien en dat de opzet dient te zijn, dat het origineele zaad van het algemeene proefstation op de zaadhoeven in eersten en tweeden nabouw wordt gewonnen, waarna het dan eerst in derden nabouw bij serieuze tani's moet worden vermenigvuldigd alvorens aan de groote massa der tanibevolking te worden verstrekt. Maar ook wanneer men dit standpunt inneemt, dan nog moet men mijns inziens erkennen, dat beschikbaarstelling van gemiddeld 1 ha zaadhoeve ten behoeve van elke 10.000 ha bouwgrond zeker niet te veel is.

Reeds op grond hiervan zou men dus voor Java alleen ten behoeve van de zaadhoeven een totale oppervlakte van rond 800 ha moeten occupeeren. Stelt men hetgeen voor de buitengewesten noodig is op 50% van de behoefte van Java, dan zouden dus zaadhoeven moeten worden opgericht met een oppervlakte van samen rond 1200 ha, regelmatig over geheel Nederlandsch-Indië verspreid. Ten behoeve van de oprichting van deze zaadhoeven nu is een bedrag van *f* 1-millioen d.i. gemiddeld *f* 800 per ha niet te hoog. Men moet daarbij immers in aanmerking nemen, dat om te zorgen, dat er geen blijvende uitgaven uit zullen voortvloeien, de benoodigde gronden moeten worden aangekocht of van daarop rustende rechten vrijgemaakt, dat behoorlijke gebouwen voor opschuring moeten worden opgezet, enz. Voegt men hierbij de exploitatiekosten voor het eerste jaar, dan is de beschikbaarstelling van gemiddeld *f* 800 per ha zaadhoeve zeker niet te hoog. Verder wil ik ten aanzien hiervan opmerken, dat inrichting van zaadhoeven met een totale oppervlakte van 1200 ha een werk is, dat in 3 jaren zeker beëindigd kan worden zoodat het gevraagde bedrag van 1 millioen dus binnen dezen tijd kan worden verwerkt.

Wat nu betreft het amendement stuk 8 bij Afd. IV, wil ik alleen opmerken, dat de wenschelijkheid van beschikbaarstelling van een behoorlijk bedrag voor de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen voor zichzelf spreekt.

Aan de genoemde amendementen zal ik dan ook gaarne mijn stem geven, te meer, waar de aanneming ervan geen moeilijkheden zal veroorzaken, in zooverre, dat bij handhaving van de andere voorgebrachte posten, zooals deze in het regeeringsontwerp zijn voorgebracht, zij geen overschrijding van het totaal beschikbaar gestelde bedrag van *f* 25-millioen zullen veroorzaken. Volgens het regeeringsontwerp immers zal bij doorvoering van alle thans in de gedachte liggende maatregelen een bedrag van *f* 23.7-millioen een besteding vinden, zoodat er nog ruim *f* 1.3-millioen overblijft, waarvoor een bestemming gevonden moet worden. Een groot gedeelte hiervan kan mijns inziens worden besteed om tegemoet te komen aan de in de door mij reeds meergenoemde amendementen neergelegde desiderata.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De Christelijke fractie heeft zich onthouden van het bespreken van het welvaartsplan, dat ons door de Regeering is voorgelegd. Zij heeft dit opzettelijk gedaan, omdat zij volle vertrouwen had in de Regeering, die de plannen heeft voorgesteld en voor dat vertrouwen bestaat o.i. goede reden. Immers, de Regeering heeft voor het opmaken van de plannen de medewerking gehad van de diensten en ambtenaren, die

(Eekhout.)

Zij daarvoor kon gebruiken. Adviezen zijn van geheel Nederlandsch-Indië binnengekomen. Zij heeft daardoor het geheel kunnen overzien en alle belangen van geheel Nederlandsch-Indië en de verschillende tegenstrijdige belangen tegen elkaar kunnen afwegen, ook de belangen van de verschillende streken. Zij heeft zoo kunnen voorzien in de nooden, waar zulks het eerst en het dringendst noodig was.

Wat doen de voorstellers nu? Men zou hun onrecht doen, als men zou zeggen, dat zij enkele hobbies hebben, die zij nu naar voren brengen en door den Raad trachten aangenomen te zien; het geachte lid, de heer Thamrin, is begonnen te zeggen, dat de bedoeling der amendementen is het *f* 25-millioenplan zooveel mogelijk aan de eigenlijke bestemming te doen beantwoorden, dat is dus de bevordering van de welvaartsbronnen en speciaal van de industrie, de kolonisatie en de zaadverstrekking.

De Regeeringsgemachtigde heeft zooeven reeds verklaard, dat de Regeering verschillende aanvragen tot het uiterste heeft vervuld, ja ze in sommige gevallen zelfs heeft verdubbeld. Het beschikbaargestelde bedrag is dus in vele gevallen reeds hooger dan de aanvrage en wat zal aanneming van de amendementen dan beteekenen? Dat er verschillende bedragen zijn, die gedurende eenigen tijd geblokkeerd zullen zijn, dat de Regeering er geen directe bestemming aan kan geven en dat vooral van beteekenis is, dat Oost-Java in deze welvaartsplannen niet zal deelen, dat met name Soerabaja, Kediri en Bodjonegoro van dezen millioenenstroom heelemaal vrij zullen blijven. Al mag het dan waar zijn in sommige gevallen, dat de plannen van de Regeering meer het karakter dragen van werkverschaffing dan van een stimuleeren der welvaartsbronnen, dit neemt niet weg dat hier bepaalde nooden zijn, waarin zoo spoedig mogelijk moet worden voorzien. Waar de Regeering, klaarblijkelijk dan toch ook met goedkeuring van het Opperbestuur deze gelden voor deze doeleinden beschikbaar stelt, meen ik, dat wij verstandig doen, wanneer wij de voorstellen der Regeering, zooals ze voor ons liggen, ook aanvaarden. Wij althans kunnen de ontwrichtende werking van deze amendementen niet overzien en daarom zullen wij, hoe sympathiek wij ook tegenover verschillende van deze amendementen staan, en bloc tegen deze amendementen stemmen, omdat wij de Regeering niet voor moeilijkheden wenschen te zien geplaatst bij de uitvoering van deze zoo zorgvuldig uitgezochte voorstellen.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Voor een groot deel kan ik mij aansluiten bij hetgeen door den vorigen geachten spreker in het midden is gebracht.

In eersten termijn heb ik mijn bewondering geuit voor de buitengewoon nauwkeurige wijze waarop deze voorstellen tot verdeeling van de *f* 25 millioen door de Regeering, voorgelicht door alle mogelijke technische en vooral ook plaatselijke autoriteiten, zijn opgemaakt. Ik heb erop gewezen, dat hier er naar gestreefd is, eenerzijds hulp te verleenen daar waar die het meest noodig was bij bepaalde bevolkingsgroepen, die door de crisis het meest geleden hebben en ook anderzijds om de gelden geografisch zoo goed mogelijk te verdeelen over de streken, die ze het meest noodig hebben.

Ik heb nu tegen deze amendementen in hun geheel het principieele bezwaar, dat het zorgvuldige plan, waaraan door zoovele schakels gedurende zooveel maanden is gewerkt, door de aanneming van de amendementen volkomen overhoop zal worden gegooid, met de waarschijnlijkheid, ik zou haast zeggen de zekerheid, dat deze gelden, òf minder goed zullen worden besteed, òf in elk geval de besteding van die gelden aanmerkelijke vertraging zal ondervinden.

Er zou geen bezwaar tegen bestaan, enkele posten waarvoor men niet voelt te verminderen. De Regeering kan dan overwegen, wat Zij met de vrijkomende gelden kan doen, maar overwegend bezwaar bestaat er mijns inziens tegen overheveling op onvoldoend gefundeerde gronden van den

(Eekhout.)

eenen post naar den anderen. Men gooit hiermede primo de geheele geografische verdeeling volkomen overhoop, en zou bepaalde streken onnoemelijk veel schade doen, zonder dat men dit tevoren kan overzien. Bovendien zou men dan veel grootere bedragen gaan reserveeren op bepaalde posten, waarvan men vooraf beslist niet kan zeggen of die werkelijk op korten termijn economisch verwerkt kunnen worden.

Ik ben het dus volkomen met mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen, eens dat wij veel beter doen, en veel meer handelen in het belang van de bevolking, wanneer wij deze voorstellen integraal aannemen, waardoor de vrijkomende bedragen zoo spoedig mogelijk over de meest verschillende streken en deelen der bevolking hun nuttig werk zullen kunnen doen.

Wat betreft de aangevoerde bezwaren tegen bepaalde voorstellen, zou ik op twee punten nog even willen ingaan en ik denk dan in de eerste plaats aan de bezwaren tegen de reboisatie. Het wil mij voorkomen, dat weinig voorstellen zoo in het algemeen en blijvend belang van dit land zijn als die welke ervoor zorgen, dat men hier niet komt tot een stadium van ongewenschte ontbossching. Men weet, dat de Inheemsche bevolking hiervoor in het algemeen nog niets voelt en dat reeds op zeer groote schaal ontbossching heeft plaats gehad. Men heeft in enkele streken — ik denk in dit verband bv. aan Zuid-Cheribon — hiervan de hoogst funeste gevolgen kunnen zien. Ik geloof daarom, dat dit voorstel er werkelijk een is dat het allermeest zal kunnen bijdragen tot de toekomstige economische welvaart van dit land.

Dan zou ik nog een enkel woord willen zeggen ten voordeele van den bouw van de C. B. Z. te Soerabaja, omdat ik toevallig met de absolute urgentie van dit werk bijzonder bekend ben. Het gaat er hier niet om, dat men dit gebouw wel graag beter wil hebben dan het op het oogenblik is, maar het gaat erom, dat dit gebouw al sinds jaren aan geen enkelen behoorlijken hygiënischen eisch meer voldoet en dat het eigenlijk een schandaal is, dat door de financieele moeilijkheden waardoor de Regeering hier belemmerd is, hierin niet reeds veel eerder verbetering is gebracht kunnen worden. Het gaat ook niet in de eerste plaats om een verplegingsinstituut. Dan zou men nog op het standpunt kunnen staan: het is toch niet mogelijk de geheele millioenen-bevolking een behoorlijke verpleging te geven, dus of er nu een gebouw hier of daar eens wat meer of minder goed in orde is, is zoo erg niet. Het gaat hier om een onderwijsinstituut. Het groote belang van de C.B.Z. te Soerabaja is de nauwe samenhang met de opleiding voor Indische artsen en deze wordt grootelijks geschaad door den werkelijk niet langer te dulden toestand, waarin de C.B.Z. aldaar verkeert. In meen niet al te veel uit de school te klappen, wanneer ik vertel, dat eenige jaren geleden door de gemeente Soerabaja is getracht een verordening te maken betreffende de eischen, waaraan ziekeninrichtingen moeten voldoen en dat toen het gouvernement de schrik om het hart geslagen is, omdat deze groote landsinrichting in geen enkel opzicht zelfs aan de meest primaire eischen die men aan een ziekeninrichting kan stellen, voldeed.

Ik zou toch wel zeer nadrukkelijk willen vragen, of de bouw van een nieuwe inrichting, waarvoor twintig jaar geleden reeds plannen bestonden, niet eindelijk eens verwezenlijkt moet worden en of het hier niet gaat om een zeer groot bevolkingsbelang. De uitvoering van het plan zal in Soerabaia een aanmerkelijke werkverschaffing beteekenen, omdat het een zeer omvangrijk werk is, terwijl het ook de verpleging van zieken en de opleiding van Indische artsen aldaar buitengewoon zal verbeteren.

Ik zou dus, evenals mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen, en in zekeren zin ook evenals mijn geacht medelid, de heer Kasimo, heeft gedaan, mijn overige medeleden met den meesten klem in overweging willen geven, deze voorstellen integraal te aanvaarden.

(Wirjopranoto.)

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts een amendement hier bespreken, naar aanleiding van de verschillende verklaringen, die in dit college zijn afgelegd, zoowel van de zijde van den Regeeringsgemachtigde voor B. B., als van den Volksraad. Ik zal erg kort zijn, omdat uit de gehouden besprekingen met betrekking tot de kolonisatie voor Inheemsche intellectueelen wel duidelijk aan het licht is gekomen, dat mijn stelling, dat die kolonisatie van regeeringszijde stiefmoederlijk werd bedeeld, juist is, al heeft de directeur van B. B. de juistheid dezer stelling ontkend. De Regeeringsgemachtigde zeide n.l.:

> „De Regeering acht dan ook de door den heer Wirjopranoto geponeerde stelling, dat de werklooze inheemsche intellectueelen s t i e f m o e d e r l ij k zouden worden behandeld, ongemotiveerd."

Ik zou den Regeeringsgemachtigde willen vragen, of in het ontwerp rekening is gehouden met de uitgaven, welke eventueel voor de Inheemsche intellectueelen zullen worden gedaan, wanneer deze als kolonist zullen vertrekken.

(De heer D r o s s a e r s, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Ja zeker.)

Mijnheer de Voorzitter! De Regeeringsgemachtigde zegt „ja zeker", maar uit het ontwerp blijkt dat toch niet.

(De heer D r o s s a e r s, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Ik heb al opgemerkt, dat een en ander bekostigd wordt uit post 4.14A.)

Inderdaad heeft de Regeering gezegd in de Memorie van Antwoord en later in eersten termijn, dat deze kosten — de Regeering gebruikte het woord „eventueel" — eventueel zullen worden bestreden uit den post voor de gewone tanikolonisatie.

(De heer D r o s s a e r s, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Deze kolonisatie moet nog worden begonnen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom daarop nog verder terug. Met andere woorden, hieruit is op te maken, dat de Regeering aan dit zoo gewichtige onderwerp heeft gedacht, nadat in het Afdeelingsverslag daaromtrent een vraag is gesteld.

Reeds uit dit feit alleen, kan ik opmaken, dat dit onderwerp niet die belangstelling heeft, die het eigenlijk verdient.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft zooeven bij interruptie gevraagd of wij al zoo ver zijn gekomen, dat wij voor eenigen steun in aanmerking kunnen worden gebracht, althans dit zal wel de bedoeling van die interruptie geweest zijn. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gesproken van het stadium van proefnemingen en ik vraag mij af of de Europeesche kolonisatie ook niet in dit stadium verkeert. Er zijn inderdaad in Indië enkele Europeesche kolonisaties aan te wijzen, maar de Regeering heeft zelf erkend, dat ook de Europeesche kolonisatie een stadium van proefnemingen doormaakt. Ik haal hier iets aan uit de rede van de Regeeringsgemachtigde in de vergadering van Maandag 15 Februari jl. (bz. 3426 Stenografisch verslag):

> „De Regeering is van meening, dat de uitgetrokken drie ton voldoende zijn om de vereenigingen, welke ernstig streven naar het welslagen van haar bestaande kolonisaties, verder te helpen en om eventueele nieuwe proefnemingen te steunen."

Ondanks dit stadium van proefnemingen dus heeft de Regeering het aanbevelenswaardig gevonden een bedrag uit te trekken voor de kolonisaties van Europeanen.

(De heer W h i t e: Proefnemingen, waaraan U nog lang niet toe is.)

Dat is nog erger. De Regeering heeft zooeven gezegd. dat de bedoelde bedragen eventueel verhaald zouden kunnen worden op den post voor de tani's, maar dan wensch ik in dit verband te citeeren een gedeelte uit de memorie van antwoord (bladz. 3 roneo):

> „Voor het overige valt in het stadium, waarin de kolonisatie thans verkeert", — dat slaat op de tanikoloni-

(White.)

satie — „vooral de nadruk op de noodzakelijkheid om nieuwe terreinen te zoeken en de beschikbaar gestelde fondsen zullen dan ook in de eerste plaats'' — ik leg hierop den nadruk — „voor dit doel moeten worden aangewend.''

Uit dit alles blijkt dus, dat de door mij geponeerde stelling als zou de kolonisatie van intellectueele Inheemschen stiefmoederlijk worden behandeld, juist is.

Als slotargument wil ik een aanhaling doen van in deze zaal uitgesproken woorden; zij luiden als volgt:

„Den heer Wirjopranoto kan ik uiteraard de verzekering geven, dat eventueele kolonisatieplannen van inheemsche intellectueelen, zoodra daaraan een begin van uitvoering zal zijn gegeven, evenzeer als de andere kolonisatievormen, op de belangstelling en den steun der Regeering zullen mogen rekenen.

(De heer Wirjopranoto: Ik heb gevraagd of zij op dezelfde wijze zullen worden behandeld als b.v. het I.E.V.).

De Regeering kan toezeggen, dat de plannen van dergelijke vereenigingen op dezelfde wijze'' — ik onderstreep dit — „zullen worden gesteund als die van andere vereenigingen. Ik heb dat zooeven al gezegd.''

Deze woorden zijn gesproken door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Binnenlandsch Bestuur in de vergadering van den Volksraad van 27 Augustus 1936.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik de voorstellers van de amendementen goed heb begrepen, is het hoofdzakelijk hun bedoeling een verschuiving van fondsen te bewerkstelligen, op deze aanvullende begrootingen uitgetrokken voor tijdelijke werkverruiming, naar die voor de interne blijvende versterking en, indien dit zoo is, zie ik in dit meeningsverschil tusschen een deel van den Volksraad en de Regeering een factor tijd.

Tegen werkverruiming heb ik, dat zij tijdelijk van zeer groot belang kan zijn, maar dat men op een gegeven oogenblik aan het werk vastzit en de maatregel, die men zelf mede uit een bedrijfsoogpunt heeft ingesteld, om werkverruiming te verkrijgen dus later een tekort aan dezelfde goedkoope werkkrachten kan doen veroorzaken.

Een tweede bezwaar, dat ik hier naar voren wil brengen is, dat toen medio vorig jaar de ramingen werden opgesteld, en ze ons aan het slot der najaarszitting werden voorgelegd, een zes maanden terug dus, men inzake de maatregelen vaak niet eens wist, wat men zou doen.

Ik dit verband wil ik b.v. verwijzen naar de motiveering ten aanzien van de vele plannen van het boschwezen, die destijds aldus luidde, dat men vele plannen had binnen gekregen, maar die plannen nog niet had kunnen schiften. Het resultaat, dat thans voor ons ligt, is echter, na schifting geraamd op precies een zelfde begrootingsbedrag als zes maanden geleden.

Ik geloof dan ook, dat hieruit het groote verschil van meening tusschen een deel van den Volksraad, die de voorstellers der amendementen vertegenwoordigen, en de Regeering voortvloeit. De Volksraad bekijkt hier de zaken op dit oogenblik, na de snel veranderde tijdsomstandigheden en de Regeering zit min of meer vast aan de plannen, zooals zij destijds vóór de veranderde tijdsomstandigheden werden opgemaakt. Maar ik vraag mij af, of men dan ter verbetering noodzakelijk amendementen moet indienen.

De Regeering heeft zelf in haar Memorie van Antwoord nogmaals uitdrukkelijk verklaard, dat Zij ook na deze westmoessonzitting zich alles wenscht voor te behouden om in den gang der veranderingen van dezen tijd de maatregelen nader te bezien.

Ik geloof dan ook, dat indien hier toezeggingen worden gedaan, waaraan wij ons kunnen vasthouden, en die toezeggingen eventueel in moties zouden worden omgezet, wij dan meer in overeenstemming met de hier geldende begrootingstechniek tot de gewenschte plannen zouden komen.

Amendementen acht ik daartoe op dit oogenblik niet bepaald noodig.

(Directeur van Economische Zaken.)

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De algemeene toelichting op de amendementen door den eersten voorsteller, den heer Thamrin, gegeven, heeft mij de strekking van die amendementen in verschillend opzicht verduidelijkt. Ik moet hieraan evenwel toevoegen, dat ik na die nadere verduidelijking van de zaak heelemaal niets meer begrijp.

In de bekende voortvarende vragen, hier al eenige malen geciteerd, van den heer Soetardjo, en die ik ook in eersten termijn naar voren heb gebracht, was een der meest dringende punten die het geachte lid, mede-onderteekenaar dus van deze amendementen naar voren bracht, werkverschaffing.

De geachte eerste onderteekenaar van deze amendementen heeft thans met nadruk gezegd, dat men het element werkverschaffing in de voorstellen niet wenscht.

(De heer Thamrin: Zoo min mogelijk.)

O, Mijnheer de Voorzitter, het wordt al eenigszins verzacht. De heer Soetardjo wilde het destijds wel zooveel mogelijk. Dat is dan misschien wat sterk uitgedrukt, maar dan toch als een der allereerste elementen. Ik blijf er dus bij, dat de drie voorstellers ook op een ander punt, waar ik nu niet op zal ingaan, niet in alle opzichten overeenstemmen, dat het misschien is een vereint marschieren en een getrennt schlagen.

(De heer Thamrin: Daarin vergist U zich; ik zal dat nader uiteenzetten.)

Gaarne, Mijnher de Voorzitter. Volgens den heer Thamrin richtte de Regeering tot hem het verwijt, nogal wisselvallig te zijn in de wijze van aangeven van de nieuwe besteding, terwijl volgens hem dezelfde Regeering in vele gevallen nota bene met haar geheele apparaat nog niet eens vast zeggen kan, hoe de bedragen zullen worden besteed. Ik keer dit nu echter eens om en zou willen vragen hoe, als dezelfde Regeering na zes maanden voorbereiding nog eenigszins onzeker moet zijn ten aanzien van de definitieve besteding, het dan mogelijk is, dat een aantal geachte leden in enkele dagen wèl in staat zijn met een heel plan te komen en daarom interrumpeerde ik het geachte lid ook toen hij zeide, dat de Regeering van de voorstellers vergde, met een geheel nieuw plan te komen. Ik zeide toen: de Regeering vergt niets van U, doch heeft het voorstel voor U gereed gemaakt.

(De heer Thamrin: Maar het uitgangspunt is onjuist.)

Deze interruptie is te vaag om er op in te kunnen gaan.

De heer Thamrin zeide ook, dat de Regeering blijkens deze voorstellen nu gaat potverteren. Maar dat is heelemaal niet het geval, Mijnheer de Voorzitter. Overigens zou ik mij kunnen indenken dat het voor de Regeering, die van dezelfde zijde de laatste jaren zoo vaak beticht is van groote schrielheid een compliment is, waarmee ze in haar schik kan zijn. Maar de Regeering is dat toch niet, omdat het onjuist is. Er is hier van potverteren geen sprake en het is mij kortweg onbegrijpelijk hoe deze opmerking kan worden gemaakt. Hoe durft men werken als reboisatie, werkverschaffing, Prambanan, bouw van een nieuwe ziekeninrichting te Soerabaja als potverteren te betitelen!

De Regeering — zegt de heer Thamrin — hinkt als het ware op twee gedachten: duurzame welvaartsbevordering en werkverschaffing. Die twee gedachten zijn volgens hem niet te rijmen. Maar onder bepaalde omstandigheden is de heer Thamrin niet tegen deze politiek wanneer het duurzame werken betreft. De Regeering hinkt echter niet op twee gedachten, Zij staat met beide beenen op den grond. Bij de besteding zijn verschillende gedachten tot uiting gekomen. Indien de heer Thamrin nog eens opslaat de destijds aangegeven richtlijnen dan bevatten die in de eerste plaats maat-

(Directeur van Economische Zaken.)

regelen die de welvaart duurzaam bevorderen en daarnaast voorzoover dan toch hulp moet worden verleend, maatregelen, die werkverschaffing beoogen. Men is geen oogenblik van den oorspronkelijken opzet afgeweken. Ik wil wat dit betreft een klein voorbeeld noemen dat niettemin een algemeen karakter heeft. De heer Thamrin bestrijdt het verbeteren van wegen. Maar het verbeteren van wegen is in dit land, waar overal karresporen en weggetjes tusschen sawahs liggen, in zekere mate welvaartsbevorderend of zelfs welvaartscheppend. Het maken van een karrespoor tot een landweg, van een landweg tot een geasfalteerden weg en van dien tot een asfaltbetonweg beteekent niet alleen een wegverbetering op zichzelf maar kan zijn een volkomen her-oriënteering van het verkeer. Als een vrachtauto kan komen op een weg die voordien alleen berijdbaar was voor personenauto's of deze laatste op een weg tevoren alleen berijdbaar voor sado's dan kan dat van enorme beteekenis zijn, even groot als de aanleg van een nieuwen weg en daartegen kan toch zeker geen bezwaar bestaan.

Ik zou thans nog iets willen zeggen over het zaaizaad en kom daarmede aan een beantwoording van den heer Kasimo. Ik heb in tweeden termijn niet gezegd dat er niet meer padi kan worden verbouwd, integendeel hoe meer wij wat dit betreft selfsupporting kunnen worden hoe beter het is voor onze handelsbalans en onze heele toekomst. Maar wat ik wel nog eens heb gezegd en thans weer herhaal is, dat wij dat niet noodig hebben omdat, wanneer we met de beschikbare bedragen zaadhoeven oprichten, een bevredigend resultaat te bereiken is. Ik weet het niet precies, maar laten wij eens aannemen, dat men uit een ha. 300—400 ha zaad verkrijgt en als men daarop dan — zooals ik in eersten termijn reeds zeide — den multiplicatiefactor, die voor den derden nabouw zeker op 1000 te stellen is, toepast, heeft men reeds zaad om 300 000 of 400 000 hectaren van uitstekend zaad te voorzien en dan vind ik dat voor enkele jaren een zeer aardig resultaat.

Als de heer Thamrin er dan op wijst, dat wij nog steeds met onzen rijstbouw zeer achterlijk zijn en de vergelijking met enkele andere landen niet kunnen doorstaan wijs ik het geachte lid erop, dat wij juist in de crisisjaren sinds 1930 van een sterk rijst-importeerend land — ik heb het speciaal over Java en ik meen, dat ook het geachte lid het over Java heeft — een belangrijk rijstuitvoerend land geworden zijn, dat Java thans telkenjare zeer belangrijke hoeveelheden rijst naar de buitengewesten zendt.

(De heer Thamrin: Niet zoozeer door regeeringsmaatregelen als door het wegvallen van de suikerindustrie.)

Dit is in de eerste plaats niet juist, want als de heer Thamrin het nagaat, zal hij zien, dat het wegvallen van de suikerindustrie op dit gebied niet zulk een grooten invloed heeft gehad op de geweldige toeneming van den verbouw van padi en andere voedselgewassen, maar wat doet het er verder eigenlijk toe, of de Regeering het gedaan heeft of wel andere oorzaken. De Regeering is niet zoo, dat Zij zegt: dat heb ik gedaan, maar Zij zegt: kijk naar de resultaten en daarop wil Zij ook het college wijzen.

(De heer Thamrin: Op resultaten, waaraan Zij niet debet is.)

Ik houd vol, dat de Regeering er wel aan debet is, maar herhaal bovendien mijn vraag: wat doet het ertoe? Wanneer de zon in voldoende mate schijnt, behoeft de Regeering toch geen kunstmatige zon te creëeren. Wanneer er toch voldoende resultaat geboekt wordt, behoeft de Regeering er niet meer aan te doen dan zij op het oogenblik doet. Bovendien is de kwestie thans niet aan de orde.

Ik wijs erop — om tot mijn betoog terug te komen — dat de multiplicatiefactor in deze zaak allerminst mag worden verwaarloosd en dat het nog steeds zoo is, dat de practijk leert, dat eerst na een eersten bouw en twee nabouwen voorziening met nieuw zaad weliswaar niet noodig, maar toch wenschelijk wordt.

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

Ik kom thans tot het geachte lid, den heer Van Helsdingen, dien ik evenzeer als het geachte lid, den heer Eekhout, dank voor hun steun.

De heer Van Helsdingen heeft nog eenige punten onderstreept en nader toegelicht, die ik reeds in eersten en tweeden termijn had besproken, ik geloof dus, dat ik op zijn betoog niet behoef in te gaan.

Ik ben zeer erkentelijk voor het warme betoog, dat het geachte lid, de heer Eekhout, voor de reboisatie heeft gehouden en eveneens voor zijn uiteenzetting van de beteekenis van de C. B. Z., voor Soerabaja.

Ik kom dan nog even terug op het betoog van den eersten onderteekenaar van de amendementen. Het geachte lid heeft de Regeering aan den eenen kant verweten, dat Zij een short view op deze zaken heeft, dat werkverschaffing in een paar jaar is afgeloopen maar aan den anderen kant is het opmerkelijk, dat de voorstellers van de amendementen de plannen met de allerlangste view, de werkverschaffing en den bouw van de C.B.Z. te Soerabaja, willen schrappen. Dat is een zeer frappante tegenstelling.

Tenslotte kom ik tot den heer White, want de heer Wirjopranoto heeft een ander gebied dan het mijne behandeld.

De heer White heeft de reboisatie wederom aangeroerd en dan wil ik, hoewel het vraagstuk nu reeds meermalen besproken is, nog even herhalen, wat ik hedenmorgen in mijn antwoord in tweeden termijn heb gezegd, dat wanneer de inkomsten van het boschwezen in volgende jaren of dit jaar dusdanig mochten zijn, — wat niet uitgesloten is — dat een deel van de thans voorgestelde werkzaamheden uit de gewone middelen bekostigd kan worden, de Regeering niet zal aarzelen om de besteding van de *f* 25-millioen te dien aanzien te herzien. Ik wijs er daarop op, dat ik overigens in het algemeen reeds heb gezegd, dat de voorstellen zeer dynamisch zijn en soepel, zoodat ook in het algemeen omzetting en verandering in den loop dezer jaren mogelijk is.

Tenslotte nog dit. Het geachte lid, de heer White, heeft voorgesteld of althans de suggestie gedaan, om de amendementen in moties om te zetten. Ook tegen moties in deze richting — die overigens niet zijn ingediend — moet de Regeering toch wel ernstig bezwaar maken. Of de moties brengen iets tot uiting, waaraan door de Regeering niet kan of mag worden voldaan, òf zij zijn niet anders dan een soort bezegeling van een toezegging, die de Regeering reeds heeft gedaan en in den loop der discussie zijn juist door de bewegelijkheid van de besteding reeds meermalen toezeggingen gedaan. Al eens eerder, ik meen door U zelf, Mijnheer de Voorzitter, maar ik kan mij daarin vergissen, is gezegd, dat een motie, die niet anders ten doel heeft dan het vastleggen van een reeds door de Regeering gedane toezegging, eigenlijk geen zin heeft.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Door de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo zijn drie amendementen ingediend, welke betrekking hebben op posten van de IVe begrootingsafdeeling.

Ik zou die drie amendementen gaarne achtereenvolgens even willen behandelen.

Naar aanleiding van het amendement op post 4.11A stuk 6 zou ik in de eerste plaats in herinnering willen brengen, dat in de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag reeds werd verklaard, dat het uitgetrokken bedrag van *f* 238 000 voldoende moet worden geacht, aangezien met de daarin begrepen garantie ten behoeve van de Algemeene Volkscredietbank ad *f* 200 000 door deze instelling in den loop van dit jaar schuldbevrijdingsvoorschotten tot een totaal bedrag van *f* 1 millioen verstrekt zullen kunnen worden, mede ter bestrijding van het idjonkwaad en dat een grooter bedrag zeer zeker niet verwerkt zal kunnen worden, daar aan de schuldbevrijding ressortsgewijs een minutieus en daardoor tijdroovend onderzoek

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
vooraf dient te gaan omtrent aard en omvang der onder de plattelandsbevolking heerschende schuldverhoudingen, alsmede omtrent haar credietcapaciteit.

Verder heb ik bij mijn antwoord in eersten termijn ten aanzien van de bestrijding van het idjonkwaad reeds opgemerkt, dat daarmede een proef zal worden genomen in West-Indramajoe en dat, zoodra het experimenteele stadium daarbij achter den rug is, tot uitbreiding der bestrijdingsmaatregelen zal worden overgegaan.

Voorts dient in acht te worden genomen, dat een deel van de verstrekte schuldbevrijdingsvoorschotten in den loop van dit jaar zal worden afgelost, waardoor de uitgetrokken garantiesom van twee ton voldoende zal zijn om eventueel dit jaar in totaal nog meer dan één millioen aan voorschotten uit te geven.

De Regeering acht daarom het amendement praematuur.

Laat men liever den gang van zaken rustig afwachten. Zooals gezegd, betwijfelt de Regeering zeer, dat dit jaar belangrijk meer dan *f* 1 millioen op doeltreffende wijze verwerkt zal kunnen worden. Mocht dit eventueel wel mogelijk blijken, dan zou de garantiesom alsnog verhoogd kunnen worden en deze zaak bij de beraadslaging over de ten laste van de *f* 25 millioen bijdrage te brengen uitgaven voor 1938 opnieuw onder oogen kunnen worden gezien.

De Regeering meent op grond van een en ander de aanneming van het amendement te moeten ontraden.

Wat betreft het amendement op post 4.14A, stuk 7 het volgende.

In de ontwerp-aanvullende begrooting is voor landverhuizing en vrije emigratie reeds een zeer aanzienlijk bedrag uitgetrokken. Hiervan is verreweg het grootste deel bestemd voor de kolonisatie van Inheemsche tani's. De Regeering zal er uiteraard op toezien, dat deze kolonisatie zoo krachtig mogelijk bevorderd wordt, doch niettemin zullen de voor het welslagen daarvan gestelde criteria niet uit het oog verloren mogen worden, daar — zooals reeds herhaaldelijk van haar zijde betoogd — overijling en onvoldoend voorbereide versnelling van het tempo voor de kolonisatie fataal zouden zijn.

Het staat nog te bezien of het totaalbedrag, dat voor het onderwerpelijk doel uit de welvaartsbijdrage is afgezonderd, in dit jaar en de beide volgende jaren op doelmatige en nuttige wijze besteed zal kunnen worden. Voor een verhooging van dat bedrag bestaat dan ook, naar het oordeel der Regeering, geenszins aanleiding, zoodat ik de aanneming van het amendement bepaaldelijk moet ontraden.

Over het derde amendement, dat op post 4.14A, stuk 8 is ingediend zou ik het volgende willen zeggen.

Zooals ik reeds in mijn antwoord in eersten termijn opmerkte, zal de eventueel in dit jaar van landswege te verleenen steun aan kolonisatieproeven met Inheemsche intellectueelen, zonder eenig bezwaar bekostigd kunnen worden uit de onder post 4.14A opgebrachte gelden.

(De heer Thamrin: Dit doet toch afbreuk aan de gewone kolonisatie?)

Immers, het voor de kolonisatie van Javaansche en Madoereesche tani's naar de buitengewesten uitgetrokken bedrag is — zooals ik zooeven zeide — zéér ruim geraamd. Aan den anderen kant moet met de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen nog begonnen worden.

(De heer White: Een leerschool, als het I. E. V. had, is goed!

De heer Wirjopranoto: Wij hebben al een leerschool.

De heer White: Ik bedoel „leertijd".)

In geval de in dit jaar — naar alle waarschijnlijkheid op bescheiden voet — in te zetten proefnemingen, in de jaren 1938 en 1939 op ruimere schaal worden voortgezet, dan zal de daaraan van landswege te verleenen steun toch zonder

(Thamrin.)
bezwaar ten laste van den post 4.14A gebracht kunnen worden.

Er bestaat derhalve, naar de meening der Regeering, geen gegrond motief om dezen post te verhoogen, zoodat ik ook de aanneming van dit amendement moet ontraden.

(De heer Wirjopranoto: Maar voor de kolonisatie voor Europeanen is 3 ton beschikbaar gesteld!)

Dat is de post 4.14A.

De heer White: Na een leertijd van 10 jaar!)

Mochten de voorstellers van het amendement — en met hen een meerderheid in dezen raad — er bepaaldelijk op gesteld zijn, dat voor de steunverleening aan de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen een afzonderlijk artikel onder den post 4.14A wordt ingeruimd, dan bestaat daartegen geen bezwaar. Hiermede zou dan rekening kunnen worden gehouden bij de opmaking van de ontwerp-(aanvullende-) begrooting voor 1938 en voor 1939.

Er bestaat voorts geen enkele aanleiding voor de door den heer Wirjopranoto blijkbaar gekoesterde vrees, dat de Regeering de toezegging, dat Zij vereenigingen die zich de bevordering van de Inheemsche intellectueele kolonisten wenschen aan te trekken op dezelfde wijze wenscht te ondersteunen als soortgelijke vereenigingen voor Europeesche kolonisten, niet gestand zal doen.

(De heer Wirjopranoto: Dank U.)

De heer **Thamrin**. Mijnheer de Voorzitter! Eigenlijk behoef ik niet uitgebreid in te gaan op de uiteenzettingen van mijn geachte medeleden Van Helsdingen en Eekhout, omdat het een kwestie van uitgangspunt van redeneering betreft. Wij hebben in eersten termijn het accent gelegd op de welvaartsbevordering, geheel analoog dus aan den opzet van de *f* 25 millioenbijdrage, terwijl de heeren Van Helsdingen en Eekhout het accent hebben gelegd op de spreiding welke het gevolg zou zijn van de werken welke uitgetrokken zijn in het regeeringsplan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb reeds vaak gezegd, dat wij geen bezwaar maken tegen besteding van gelden voor verschillende soorten van werken, maar het gaat om de vraag of deze werkverschaffing wel past in de lijn van de *f* 25 millioen-bijdrage. En dat ontkennen wij ten eenenmale.

(De heer Van Helsdingen: En de reboisatie dan?)

Waarom wordt de reboisatie niet bekostigd uit de gewone bedragen van het Boschwezen? Het Boschwezen is toch min of meer een apart bedrijf. Het argument, dat deze gelden niet rendabel zijn, dat kan voor elk bedrijf gelden. Elk bedrijf heeft rendabele en onrendabele uitgaven en de onderhavige post behoort dan toevallig tot de onrendabele uitgaven. Moet hij daarom uit deze bijzondere gelden bekostigd worden? Ik zou dat bedrag onder de gewone uitgaven voor het Boschwezen willen opbrengen.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: De heer Thamrin heeft groot gelijk; maar ik heb het tegendeel ook nooit beweerd!)

Dat was een antwoord op de interruptie van den heer Van Helsdingen.

Het gevaar van ontbossching waarover de heer Eekhout sprak, ontkennen wij in het geheel niet en wij hebben dan ook geen bezwaar tegen een en ander. Inderdaad is aan ontbossching gevaar verbonden. Het is hier echter mee, evenals met de kwestie van den bouw van een nieuwe C. B. Z. te Soerabaja. Ik geloof zeker, dat die bouw gewenscht is, maar wanneer men den toestand op geheel Java nagaat, zijn er zeker nog wel slechtere gebouwen aan te wijzen, dan juist het gebouw, waarin de C. B. Z. te Soerabaja is gevestigd.

Waarom juist speciaal deze C. B. Z.? Ons bezwaar, hetgeen de heer White min of meer heeft geformuleerd in zijn beschouwing, gaat tegen werkverschaffingen, die een tijde-

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Thamrin.)

lijk karakter hebben en nadien eigenlijk ophouden nuttig te zijn.

(De heer Van Helsdingen: Het resultaat is toch *niet* tijdelijk?)

Het is moeilijk ten deze een scheiding te maken tusschen welvaartsbevordering en werkverschaffing, doch er zijn toch wel kenmerkende tendenzen in de wijze van de uitvoering van het werk. Ook in de saneering en irrigatie zit een groot element van werkverschaffing. Waar een dergelijke moeilijke onderscheiding aanwezig is, hebben wij ook aanvaard de vermindering van de werkverschaffing ten behoeve van welvaartsbevordering.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: U zoudt dus liever hebben een welvaartsbevordering zonder werkverschaffing?)

Neen, daar kom ik straks nog op terug in verband met het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde.

Wij gelooven gaarne, dat deze werken als genoemd wenschelijk zelfs noodig zijn, doch het gaat er om, of zij plaatsvinden in het kader van de uitgaven van de schenking van *f* 25 millioen. Wij willen het accent hierbij nu leggen op de welvaartsbevordering, terwijl de geachte medeleden dit accent hebben gelegd op de werkverschaffing en daartegen hebben wij bezwaar.

(De heer Van Helsdingen: Men kan hier niet spreken van een accent leggen.)

Waar de beide leden, die daarover het woord hebben gevoerd, eigenlijk verschillen in uitgangspunt van de redeneering met de voorstellen, geloof ik met deze korte uiteenzetting te kunnen volstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik dank nogmaals den geachten Regeeringsgemachtigde voor zijn steun inzake het zaaizaad en de Inheemsche intellectueele kolonisatie alsmede den heer White, die min of meer geformuleerd heeft in een kort zinnetje, wat wij bedoeld hebben te zeggen.

Ik kom nu tot het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde. Wie twijfelt aan de paraatheid en de gevatheid van dezen geachten Regeeringsgemachtigde bij de beantwoording van de debaters, zal wel genezen zijn van dien twijfel bij het aanhooren van zijn verdediging van het Regeeringsstandpunt. Doch de geachte Regeeringsgemachtigde overdrijft, om een voorbeeld te noemen, waar hij bijv. zegt dat wegenverbetering de beste welvaartsbevordering is. Asphalteering van ongeasphalteerde wegen zou volgens den Regeeringsgemachtigde een ommekeer in de welvaartsituatie van een streek brengen. De Regeeringsgemachtigde zegt dan meer dan hetgeen in de Regeeringsstukken zelf staat. In de stukken n.l. is te lezen, dat de wegverbetering in den vorm van asphalteering eigenlijk min of meer was ter voorkoming van eventueele oogziekten wegens stof enz. Maar hoe rijmt zich deze uitlating met een ommekeer in een welvaartssituatie van bepaalde streken door het eenvoudig asphalteeren van de oppervlakte van een weg? Om op ons verwijt van potverteren te komen.

Zooals gezegd, gaat het hier om een afwijking van den opzet van de schenking van *f* 25 millioen. Wij ontkennen in het geheel niet, dat werkverschaffing nuttig is, dat zij een geldinjectie te weegbrengt, en dat door de door ons voorgestelde maatregelen sommige streken minder bedeeld worden, doch het gaat er niet om, zooals de heer Van Helsdingen naar voren brengt, dat wij niet van plan zijn voor Oost-Java *f* 3½ millioen beschikbaar te stellen. Neen, geef deze streek desnoods vier of *f* 4½ millioen doch niet in dezen vorm van uitgaven. Breng assaineerings- of irrigatiewerken tot stand. Van verschillende zijden zijn suggesties b.v. geplaatst om de Sitoardjovlakte onderhanden te nemen.

(De heer Van Helsdingeno Die suggesties kent de Regeering toch ook.)

Zeker, doch omdat de Regeering op twee gedachten hinkt, omdat bij haar predomineert werkverschaffing inplaats van welvaartsbevordering, kiest Zij b.v. het plan van den bouw van een C. B. Z. Er zijn echter tallooze irrigatieplannen, die op uitvoering wachten; ik heb me laten vertellen, dat het departement daarmede is overladen, dat jaren lang die plannen onder het loodje hebben gelegen, omdat er geen geld aanwezig was. Ik zou zeggen: voer die plannen uit. Er zijn zooveel plannen in den loop der jaren gemaakt, zoowel door de provincie, als door de regentschappen en het land, die allen aangehouden zijn.

(De heer Van Helsdingen: Maar dit is werk voor skilled labourers, daar heeft Soerabaja niets mee te maken.)

Iedere gelduitgave brengt geld injectie en geld circulatie met zich. Men zou — en nu overdrijf ik — geld kunnen uitdeelen, maar daarom gaat het bij mij niet, het gaat om het beginsel van welvaartstimulatie. In den vorm van het bouwen van schepen en het versnellen van motor booten zien wij deze welvaartstimulatie niet. De daarvoor benoodigde gelden behooren te komen ten laste van de gewone begrooting en dienen niet van de *f* 25 millioen afgenomen te worden.

Ik kom nu tot de zaadhoeven. Ons bezwaar is juist, dat bij den opzet der Regeering zoo weinig zaadhoeven worden opgericht. Het is juist de bedoeling, dat met de gelden, die wij der Regeering toedachten, zaadhoeven op ruime schaal worden aangelegd en dat daardoor de bevolking op gemakkelijker wijze aan haar benoodigde zaden zou kunnen komen.

Ik heb tot mijn genoegen vernomen, dat uit technisch oogpunt er geen bezwaar is eventueel *f* 1 millioen te verwerken daarvoor. Ik hoop, dat wanneer de Volksraad straks de voorstellers steunt bij deze amendementen, de Regeering dan bereid is om deze zaadhoeven op grooter en uitgebreider schaal aan te leggen, dan oorspronkelijk in het voornemen lag.

Ik kom nu tot den Regeeringsgemachtigde van B. B. Ik zou ten aanzien van zijn betoog alleen willen opmerken, dat het hier niet gaat om ontkenning van de behoefte tot bestrijding van het idjon-kwaad, maar hierom, dat de geachte Regeeringsgemachtigde meent, dat met het uitgetrokken bedrag voldoende kan worden gewerkt om het kwaad te beheerschen.

(De heer Drossaers, directeur B. B.: Om ook het idjon-kwaad te kunnen bestrijden.)

De voorstellers zijn een andere meening toegedaan. Als men op de hoogte is van het diep doorgedrongen idjon-kwaad, in de inheemsche maatschappij, dan zou men moeten toegeven, dat zelfs een bedrag van *f* 10 à *f* 20 millioen niet voldoende is om dat kwaad in zijn geheel te bestrijden.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verwezen naar zijn voornemen om in zuid-west Indramajoe te beginnen. Ik zou willen verwijzen naar een bestaande uitspraak van den regentschapsraad van Banjoewangi, welke raad openlijk heeft uitgesproken, de noodzakelijkheid van ingrijpen door de Regeering ter bestrijding van het idjonkwaad. Ik ben er van overtuigd, dat wanneer er meer geld voor dit doel beschikbaar wordt gesteld en wanneer op uitgebreide schaal een onderzoek zal worden gehouden in hoeverre dit kwaad voortgewoekerd is, het bedrag van *f* 500 000 zeker niet voldoende zal zijn ter bestrijding van dit kwaad.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Kunt U de resultaten van het ingestelde onderzoek niet eerst afwachten?)

Het betreft hier een kwestie van organisatie, van het aanstellen van meer menschen.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: U begrijpt mijn vraag niet. Kunt U de resultaten van dat ingestelde en nog in te stellen onderzoek niet eerst afwachten?)

Natuurlijk, ik wijs hierop: van de zijde van den geachten Regeeringsgemachtigde is het kwaad niet ontkend.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Zeer stellig niet.

De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is algemeen bekend.)

(Directeur van Economische Zaken, Thamrin.)

Ik geloof, dat dit kwaad veel grooter vormen aanneemt, dan velen zich denken. Het gaat dus om een onderzoek op welke wijze straks aan de hulpbehoevenden hulp zal worden verleend. Dat kan niet zoo veel tijd vergen.

Wanneer een bepaalde streek eenmaal is onderzocht dan kan men toch wel richtlijnen vaststellen langs welke wegen het kwaad valt te bestrijden. Het gaat hierom, dat met de beschikbare gelden de Regeering op veel grooter schaal in staat zal zijn de helpende hand te bieden. Wij twijfelen er geen oogenblik aan dat de Regeering niet alleen in staat zal zijn niet alleen om het kwaad te bestrijden, doch ook, dat het bestreden worden kan.

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Het eenige verschil is dus dat U denkt, dat de uitgetrokken gelden niet voldoende zijn, terwijl de Regeering zich overtuigd houdt, in een jaar tijds niet meer dan *f* 1 millioen te kunnen verwerken.)

Ik baseer mij op het feit dat, als men het idjonkwaad goed wil nagaan, zal blijken, dat vrijwel het geheele Inlandsche bezit in den een of anderen vorm is bezwaard, vooral tijdens de crisisjaren en dat zelfs een bedrag van *f* 20 of *f* 30 millioen niet voldoende zal zijn om de helpende hand te bieden. Het is hier derhalve een kwestie van inzicht, van overtuigingen; steunende op de door mij genoemde feiten herhaal ik mijn verzoek, dat de Regeering deze aangelegenheid op uitgebreide schaal zal aanvatten.

Met betrekking tot de Inheemsche kolonisatie voor intellectueelen ben ik de Regeering dankbaar dat ook Zij inziet, dat deze vorm van kolonisatie dient te worden bevorderd. Ook ben ik dankbaar voor de toezegging om voor dezen vorm van kolonisatie een afzonderlijk artikel in te voegen, waardoor de post apart wordt gehouden. Ik wijs op de noodzakelijkheid, om de gewone emigratie op ruimer schaal te entameeren en uit dien hoofde hebben de voorstellers dan ook een grooter bedrag ter beschikking willen zien gesteld. Wij zouden het onjuist achten wanneer de gewone post voor kolonisatie zou worden bezwaard met een uitgaaf die voor andere doeleinden is bestemd, met name voor kolonisatie van Inheemsche intellectueelen. Wij achten den gewonen post al niet voldoende en zouden gaarne zien, dat van de gewone kolonisatie geen bedrag meer wordt afgenomen ten behoeve van de kolonisatie van de Inheemsche intellectueelen. Ook zouden wij gaarne zien, dat de gewone emigratie op uitgebreider schaal en op betere wijze werd geëntameerd dan tot dusver het geval is.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou alleen de hoop willen uitspreken, na het betoog van het geachte lid, den heer Thamrin, dat de Prambanan zeer spoedig in zijn oude glorie zal zijn hersteld als monument, duurzamer dan brons, dat het geachte lid, de heer Thamrin, aan deze restauratie heeft medegewerkt, ondanks het feit, dat hij geen werkverschaffing in deze plannen wenscht opgenomen te zien.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De formuleering, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde haar kiest, is bepaald onjuist. Ik heb gezegd, dat onder bepaalde omstandigheden geen scheiding is te brengen tusschen welvaartsbevordering en werkverschaffing. Bij den post betreffende de Prambanan is geen sprake van welvaartsbevordering, doch van cultuurbescherming en werkverschaffing. Hier volg ik dus eenigermate de onlogische redeneering van de Regeering.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over de amendementen met uitzondering van dat betreffende de kunstnijverheidsschool, dat Vrijdag na de tinfusie aan de orde komt, beëindigd, tenzij de fd. directeur van Verkeer en Waterstaat er nog het woord over wenscht te voeren. In dit geval kan natuurlijk ook de eerste onderteekenaar nog het woord krijgen.

Hedenavond komen aan de orde de groepsgemeenschapsordonnantie en het petitievoorstel-Roep; morgenochtend enkele kleinere onderwerpen, verder het rubberuitvoerrecht en het petitievoorstel-Roep, terwijl tevens gelegenheid zal bestaan om opmerkingen over het salarisvraagstuk te maken.

De vergadering wordt te 2.10 uur n.m. geschorst tot des namiddags 6 uur.

Avondvergadering van Woensdag 17 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 6 n.m.)

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Regeeringsgemachtigde: De heer De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik heropen de vergadering.

Ik deel de vergadering mede, dat ontvangen is een Staatsblad 1937 No. 112, waarin weergegeven het Koninklijk Besluit van 10 Februari 1937, houdende regeling van de overdracht van de bevoegdheid tot benoeming enz. van ambtenaren in dienst van autonome gemeenschappen op de dagelijksche besturen dier gemeenschappen.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (stukken 6 en 7).

Ingediend is een zestal amendementen, voorgesteld door de heeren Moelia, Blaauw, Datoe' Toemenggoeng en Soekawati (stuk 8), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (zittingsjaar 1936—1937, Ond. **139**), zooals deze bij nota's van wijzigingen is gewijzigd de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. In artikel 2 wordt, met vernummering van lid (2) in lid (3), een nieuw tweede lid ingevoegd, luidende:
„(2) Tot het gebied van de groepsgemeenschap behoort niet het gebied van de binnen de grenzen van de groepsgemeenschap gelegen stadsgemeenten."

II. *a*) In artikel 4 vervallen de woorden:
„dan wel;
b. 1. den raad en
2. den voorzitter."
b) De artikelen 18 lid (1), 43, 67 en 110 lid (2) vervallen.
c) In de artikelen 111 lid (3), 112 lid (3) en 113 worden de woorden achter het woord „gecommitteerden" tot en met het woord „is" voor de komma geschrapt.
d) Artikel 159 wordt gelezen:
„Zoolang in een groepsgemeenschap nog geen verkiezing van gecommitteerden heeft plaats gehad, dan wel door aftreding of ontslag geen enkele gecommitteerde in staat is zijn functiën uit te oefenen, geldt al hetgeen voor de verrichtingen van het college van gecommitteerden is bepaald voor den voorzitter en treedt beroep op, kennisgeving aan of raadpleging van den voorzitter in de plaats van beroep op, kennisgeving aan of raadpleging van het college."

III. Artikel 18 lid (2) wordt gelezen:
„Het college van gecommitteerden bestaat uit den

(Voorzitter.)

voorzitter van den raad als lid tevens voorzitter en zooveel gecommitteerden als door den raad, onder goedkeuring van den gouverneur, wordt bepaald."

IV. Artikel 21 wordt gelezen als volgt:

(1) „Als voorzitter van den raad treedt op een door den Gouverneur-Generaal te benoemen persoon."

(2) „Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis wordt de voorzitter vervangen door een door het college van gecommitteerden aan te wijzen lid van dit college, tenzij de gouverneur op andere wijze in de vervanging voorziet."

V. Artikel 73 lid (1) wordt gelezen als volgt:

„(1) De raad benoemt, schorst en ontslaat de ambtenaren in dienst van de groepsgemeenschap, voor zooveel zulks niet aan anderen is voorbehouden of door den raad aan anderen is opgedragen."

Lid (2) vervalt; lid (3) wordt vernummerd in (2).

VI. In artikel 76 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a. Lid (1) wordt gelezen als volgt:

„(1) De secretaris van den groepsgemeenschapsraad wordt benoemd door den raad uit een voordracht van twee personen, opgemaakt door het college van gecommitteerden."

b. Aan het artikel wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

„(3) Hij wordt door den raad op voorstel van het college van gecommitteerden geschorst en ontslagen."

Toelichting.

De algemeene strekking van de amendementen ligt in de wenschelijkheid om aan de in te stellen raden een zoodanige positie te verzekeren, dat zij inderdaad zullen beantwoorden aan het wezenlijk doel der bestuurshervorming, d.i. de eigen staatkundige ordening der groepsgemeenschappen in de Buitengewesten.

De verwachting van de Regeering eenerzijds, dat de groepsgemeenschappen „groote levenskracht zullen ontwikkelen", en de verzekering anderzijds, „dat geen raden zullen worden ingesteld dan met gelijktijdige volledige overdracht van taak" zijn naar de meening van ondergeteekenden in de constructie der organen en de afbakening van hun bevoegdheden niet voldoende tot uitdrukking gebracht.

Met name achten zij in de eerste plaats de inschakeling van het ambtelijk element tot een omvang, als het ontwerp beoogt, niet in het belang van de door de Regeering verwachte *ontplooiïng* „van de nog latent aanwezige levenskracht der groepsgemeenschappen".

In de tweede plaats wenschen zij aan den raad de bevoegdheden toe te kennen, die overeenkomstig het Indische decentralisatiestelsel tot zijn wezenlijke taak behooren.

De wijzigingen zijn met voordacht beperkt gehouden tot de meest noodzakelijke.

Ad I. Voor de motiveering hiervan wordt verwezen naar de redevoeringen van den heer Blaauw in 1sten en 2den termijn betreffende dit onderwerp. Voor den tekst wordt verwezen naar art. 3 lid (2) der Regentschapsordonnantie.

Ad II. Hoewel ook de provincie- en regentschapsordonnantie een bepaling als geformuleerd in artikel 4 sub *b* van het ontwerp kennen, heeft zij practisch geen zin, aangezien zij op Java nimmer toepassing heeft gevonden en waarschijnlijk ook nooit zal vinden.

Een dergelijke bepaling komt in dit ontwerp niet noodig voor, daar de groepsgemeenschappen in de Buitengewesten tot de uitzonderingen behooren en niet tot de instelling daarvan zal worden overgegaan, alvorens alle voorwaarden — dus ook de wenschelijkheid van instelling van een college van gecommitteerden — onderzocht zijn. De mogelijkheid van de instelling van een raad in de „geavanceerde gebieden" beteekent de facto ook de mogelijkheid van de instelling van een college van gecommitteerden voor die gemeenschappen.

Als consequentie van het schrappen van de sub *a* van het amendement aangeduide woorden behooren de bepalingen, genoemd sub *b*, zoomede de sub *c* aangeduide woorden te vervallen en de sub *d* aangegeven wijziging te worden aangebracht.

Ad III. Op grond van hetgeen ondergeteekenden in de algemeene toelichting hebben opgemerkt, achten zij het juister, dat de raad en niet de gouverneur het aantal leden bepaalt, waaruit het college van gecommitteerden bestaat.

Ad IV. Ondergeteekenden wenschen het voorzitterschap niet te binden aan het ambt van resident of assistent-resident. De bewuste inschakeling van hoogere bestuursambtenaren achten zij niet in het belang van den raad, zooals de ervaring in de buitengewesten leert. Het benoemingsrecht wenschen zij in handen te leggen van den Gouverneur-Generaal, die ook eventueel een Binnenlandsch Bestuur ambtenaar tot voorzitter kan aanwijzen.

Wat de plaatsvervanging betreft, is aansluiting gezocht aan het stelsel van de provincieordonnantie. Voor de motiveering hiervan wordt verwezen naar meerbedoelde rede van den heer Blaauw in eersten termijn.

Ad V. De benoeming, schorsing en ontslag van ambtenaren in dienst van den raad behoort naar de meening van ondergeteekenden in principe tot de taak van een autonoom orgaan. Deze bevoegdheden kunnen echter tot zekere grenzen aan anderen (den voorzitter of het college van gecommitteerden) worden overgedragen.

Ad VI. In de Indische decentralisatiewetgeving wordt steeds aangenomen, dat de secretaris orgaan is van den localen raad. Zijn benoeming, schorsing en ontslag behooren dus tot de in het vorige amendement genoemde bevoegdheden."

Deze amendementen zijn geroneografeerd en rondgedeeld en komen bij dit onderwerp in bespreking. Men kan ze in den tweeden termijn reeds in bespreking nemen, maar ze komen nog, bij afhandeling van den tweeden termijn, afzonderlijk aan de orde.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met aan de Regeering, die bij monde van den Regeeringscommissaris voor de bestuurshervorming in algemeenen dienst de sprekers in eersten termijn heeft geantwoord mijn dank te brengen voor de uitvoerige beantwoording van hetgeen ik met betrekking tot de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten te berde heb gebracht. Ik neem gaarne nota van de uiteenzettingen van den Regeeringscommissaris omtrent den gang van zaken bij de bestuurshervorming en de in de komende maanden te volgen gedragslijn. Veel onzekers waarop ik in eersten termijn doelde is daarmee inderdaad opgeheven, hetgeen het inzicht in de verdere ontwikkeling van deze hervormingen niet weinig heeft verhelderd.

Mijn erkentelijkheid is er niet minder om, ook al is het grootste deel van de beantwoording van mijn opmerkingen gewijd aan een uitvoerige bestrijding van mijn standpunt. Ik ga enkele ondergeschikte punten voorbij en zou in dezen termijn nog even willen terugkomen op een drietal kwesties, n.l. die betreffende de door mij besproken adviseerende raad, de positie van de Inlandsche gemeenten tegenover de groepsgemeenschap en de meer principieele kwestie — ik meen het cardinale punt in dit ontwerp — n.l. de omvang

(Moelia.)

en de inrichting van de taak van het bestuursapparaat in de staatkundige ordening der groepsgemeenschap.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de adviseerende raad zou ik dan het volgende willen zeggen. Bij nader inzien ben ik tot de erkentenis gekomen, dat het niet wel mogelijk is om in de artikelen van het ontwerp die daarvoor in aanmerking komen, bepalingen over den adviseerenden raad in te lasschen. Evenmin biedt een algemeen voorschrift, waaraan ik oorspronkelijk heb gedacht, hierop neerkomende, dat zoo vaak aan den gouverneur krachtens de groepsgemeenschapsordonnantie zekere bevoegdheden worden toegekend van staatkundigen aard voor de hanteering hiervan een voorafgaand advies van den adviseerenden raad bindend wordt voorgeschreven, niet de gewenschte oplossing.

De interpretatie van art. 120, 2e lid I.S., luidende:

> „In die andere gewesten kan aan het hoofd van gewestelijk bestuur bij ordonnantie een adviseerende raad van daarbij bepaalde samenstelling en bevoegdheden, worden toegevoegd."

zooals die door de Regeering wordt voorgestaan, is mij bekend. Doch de Regeering kan het evenzeer bekend zijn, dat ook een andere interpretatie mogelijk is. Gaat men de geschiedenis van dit 2e lid van het artikel na — U veroorlove mij even terug te gaan tot de persoonlijk door U meegemaakte behandeling van het ontwerp bestuurshervormingswet in 1920 — dan blijkt, dat dit zijn oorsprong heeft te danken aan een door den toenmaligen Vrijzinnigenbond ingediend amendement, luidende:

> „In de gewesten kan door het hoofd van gewestelijk bestuur bij algemeene verordening een raad worden toegevoegd, welks samenstelling en bevoegdheid, naar gelang van de plaatselijke omstandigheden worden geregeld."

Deze bepaling was blijkens de toelichting ontleend aan de voorstellen der Herzieningscommissie, die aan den adviseerenden raad beslist mederegelende bevoegdheid wilde toekennen, in tegenstelling tot de Regeering, die met den door haar oorspronkelijk ingedienden tekst den adviseerenden raad slechts een raadgevende en voorlichtende taak heeft toegedacht. De tekst van het bij den Volksraad ingediende regeeringsvoorstel luidde:

> „In die andere gewesten kan aan het hoofd van gewestelijk bestuur bij algemeene verordening een adviseerende raad worden toegevoegd."

De Minister heeft echter den tekst van het evengenoemd amendement bijna geheel overgenomen en aan de Tweede Kamer het voorstel ingediend, dat thans tot wet is geworden. Het is niet aan te nemen, dat de Minister de bewoordingen van het Volksraadsamendement, inzonderheid het woord „bevoegdheden" heeft overgenomen, indien hij vast had willen houden aan de interpretatie van het oorspronkelijke artikel. In de Eerste Kamer verklaarde de Minister echter weer, dat de

> „toekenning van mederegelende bevoegdheid, in den zin van autonomie of medebestuur, niet in de bedoeling zou kunnen liggen."

Naar de meening van andere schrijvers, waarbij ik mij aansluit, ligt in het woord „bevoegdheden" in art. 120, 2e lid wel degelijk opgesloten, dat de raad ook mederegelende bevoegdheid heeft ten opzichte van de staatkundige functie van den gouverneur. Vandaar de suggesties, die ik met betrekking tot enkele artikelen in eersten termijn heb gedaan.

Ten overvloede vermeld ik, dat het beginselenplan 1931/32 uitging van het standpunt, dat de adviseerende raad een vertegenwoordigend karakter moest hebben. Ook hieruit kan een argument worden geput voor een medebesturende bevoegdheid van den adviseerenden raad. Een adviseerende raad met louter voorlichtende taak zou een onding zijn en vaak een dekmantel worden voor verstrekkende bestuursdaden van de gouverneurs.

Ik geef de Regeering toe, dat een debat over de samenstelling en de bevoegdheden van den adviseerenden raad eerst vruchtbaar zal zijn, indien de betreffende ontwerp-ordonnantie hier aan de orde komt. Derhalve zal ik mijn bezwaren op dit punt voorloopig laten rusten.

Ik heb in eersten termijn de verhouding tusschen de groepsgemeenschap en de Inlandsche gemeente besproken. Ik heb gezegd, dat de verhouding in de meeste groepsgemeenschappen zeer nauw was en dat dus aan deze organen een zekere zeggenschap moest worden gegeven ten aanzien van de in hun ressort aanwezige Inlandsche gemeenten. Trouwens de ontwerper van het beginselenplan 1931 was eveneens van dezelfde opinie, doch die wordt blijkbaar niet meer geheel onderschreven door den huidigen regeeringscommissaris. In het beginselenplan leest men onder punt 83:

> „Het overwegend inheemsch karakter van de groepsgemeenschappen alsmede de omstandigheid, dat in haar bestuur de adatgemeenschappen vertegenwoordigd zijn, maakt het mogelijk en wenschelijk aan de groepsgemeenschap een zekere toezichthoudende en organiseerende bevoegdheid ten opzichte van de adatgemeenschappen toe te kennen, evenals voor de Javasche regentschappen bestaat met betrekking tot de desa's."

De door mij voorgestelde summiere redactie is natuurlijk voor een regeling in de later in te dienen overdrachtsordonnantie niet voldoende. Zij is alleen ook bedoeld om in dit ontwerp het verband tusschen deze twee organisch bij elkaar behoorende instellingen wettelijk vast te leggen. Ik ben van meening, dat een vorm stellig te vinden zou zijn om in deze organieke regeling der groepsgemeenschappen dit verband alsnog wettelijk vast te leggen. Ik wil echter medewerken om het ontwerp dat toch reeds zoo ingewikkeld is, niet nog gecompliceerder te maken en daarom volsta ik met de hoop uit te spreken, dat in de te ontwerpen overdrachtsregeling aan deze kwestie die aandacht worde geschonken, welke zij verdient.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot het laatste punt, m.i. het cardinale punt in dit ontwerp.

De Regeeringsgemachtigde heeft in den aanvang van zijn rede gezegd, dat de Regeering niet meer wenschte terug te treden in de beoordeeling van het aangenomen beginselenplan, aangezien de discussie daarover als gesloten kan worden verklaard. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, over het beginselenplan als geheel behoeft niet meer te worden gediscussieerd, maar waar het hier gaat om de uitwerking van de beginselen, dan is het toch onvermijdelijk om meerdere malen terug te grijpen naar die grondslagen, waarop alle volgende regelingen immers in eerste instantie zijn gebaseerd.

De weg van de bestuurshervorming in de buitengewesten, en dit blijkt ook nu weer uit de behandeling van dit ontwerp is inderdaad niet met rozen bezaaid.

Controversies, zelfs onder gezaghebbende bestuursambtenaren, die straks bij de bestuurshervorming een rol zullen spelen, komen nog steeds voor. Voor sommigen gaat de bestuurshervormingswet te ver, voor anderen niet ver genoeg. Zei niet onlangs een afgetreden gouverneur, dat de bestuurshervorming voorloopig niet noodzakelijk was en dat het geluk van Indië er waarlijk niet van afhing, of de hervorming werd doorgevoerd of niet, aangezien het bestuur tegen zijn taak volkomen opgewassen was?

Deze opvatting is wel is waar op een tijdstip bekend gesteld, waarin zij geen practische waarde meer had, maar zij is algemeener dan men denkt. Men kan zonder eenige overdrijving aannemen, dat het B. B. in de buitengewesten op deze hervorming niet bijster gesteld is, maar dat het als corps natuurlijk aan de uitvoering van den wil van den wetgever volkomen loyaal zal medewerken. Samenwerking in raadsverband, rekenschap in het openbaar afleggen van

(Moelia.)

hun daden en het bekleeden van het voorzitterschap niet te vergeten liggen bestuursambtenaren in de buitengewesten van nature niet bij.

Dit zijn feiten, Mijnheer de Voorzitter, waarmee in de practijk ter dege rekening moet worden gehouden.

Wanneer dus de tegenstelling of wil men liever de verhouding tusschen het administratieve en staatkundige deel der hervorming voor velen onzer het criterium is, waaraan het ontwerp moet worden getoetst dan is dit even begrijpelijk als onvermijdelijk. Daarmee is voor mij de kern van het probleem kort en goed aangewezen. Op dit punt nu loopen de meeningen van velen onzer en die der Regeering uiteen.

Het ontbreken van een overzicht van den omvang der administratieve decentralisatie, dat het gevolg is van de thans gevolgde werkwijze, is ook weer hiervan de oorzaak. Men kan slechts een zeer oppervlakkige en globale prognose daaromtrent stellen. Maar ook hier laat het regeeringsantwoord ons in den steek, waar de Regeering op die eene plaats in haar antwoord (pag. 23) ons verzekert, dat „de bestaande organisatie van het binnenlandsch bestuur gehandhaafd blijft" en in een andere bladzijde opnieuw bevestigt, dat „de residentspositie en de positie van het lagere B. B. practisch niet gewijzigd worden, terwijl Zij aan het slot van haar antwoord spreekt van „ingrijpende wijzigingen in de bestuursvoering."

Mijnheer de Voorzitter! Het is toch bekend, dat de bestuurshervorming een belangrijke ontlasting van het centrum beoogt, gepaard gaande aan de overdracht van groote bevoegdheden op de gouverneurs, die in de gewesten buiten Java en Madoera een soort tweede centrum zullen vormen, waardoor overdracht van bevoegdheden op de residenten weer noodig zal zijn. Het staat boven twijfel bij mij vast, dat het doel der bestuurshervorming nimmer gericht is op de vermindering van de macht van het B. B. En al mogen de bewoordingen van dit ontwerp hier en daar den indruk van het tegendeel wekken, de algemeene tendenz in de ontwikkeling van zaken op Java en a fortiori in de buitengewesten wijst ontegenzeggelijk op handhaving, zoo niet versterking van deze positie.

Men zal dus den toestand hebben, dat aan het bestuur grootere administratieve bevoegdheden worden gegeven, welke haar tegenwicht moeten vinden in de in raadsvorm georganiseerde medezeggenschap der groepsgemeenschappen. Harmonie in deze verhouding wanneer men de toestanden in de buitengewesten kent is bijna uitgesloten. Van de zeer „ingrijpende wijzigingen in de bestuursvoering" waarvan de Regeeringsgemachtigde aan het slot van zijn rede gewag maakte zal in de practijk niet veel blijken, omdat deze wijzigingen voldoende compensatie vinden in de vormen van toezicht, contrôle, voorzitterschap, uitvoering, schorsing, vernietiging enz. De balans zal in den regel in het stelsel dezer ordonnantie naar den anderen kant overslaan, waardoor in de van nature bestaande spanning tusschen het autocratisch bestuur en den groepsgemeenschapsraad de beslissende factor altijd wordt gelegd in handen van het bestuur. Dat dit niet denkbeeldig is, blijkt ook uit het antwoord der Regeering. De beduchtheid voor overwicht van het bestuur in het nieuwe bestel is bij mij door dit antwoord juist eerder versterkt dan getemperd.

De Regeeringsgemachtigde heeft een uitvoerig gedeelte van zijn antwoord gewijd aan dit belangrijke probleem.

Ik vraag mij af, Mijnheer de Voorzitter, indien het inderdaad in de streken waar de aanstaande groepsgemeenschappen zullen komen, nog zoo treurig gesteld is met de basis en de voorwaarden voor een richtige staatkundige hervorming, waarvoor is het dan nog noodig om zooveel drukte van de doorvoering te maken. Dat de meest elementaire voorwaarden volgens den Regeeringsgemachtigde zelfs in de meest geavanceerde streken niet aanwezig worden geacht, blijkt uit deze zinsnede:

> „In de eerste plaats dan vindt men over het geheel in de buitengewesten, ook in de streken die voorshands in aanmerking zullen komen voor stichting van groepsgemeenschappen, minder ontwikkelden van middelbare en hoogere opleiding dan in overeenkomstige streken op Java het geval is" (pag. 28).

Dan:

> „Naar verhouding behooren tot de ontwikkelden in de buitengewesten meer ambtenaren dan op Java het geval is" (zelfde pagina).

Verder:

> „Men vindt in de samenleving der buitengewesten voorts thans buiten de schaarsche stadsgemeenten die in de buitengewesten zijn, en boven het niveau van deze stadsgemeenten, bij de ingezetenen geen of weinig ervaring in de algemeene behandeling van bestuurszaken omdat men daar, anders dan op Java, geen leerschool op dit gebied achter den rug heeft." (id.)

Ten slotte een zeer belangrijke passage uit het slot van zijn rede, waarin de Regeeringsgemachtigde zei, dat in de gebieden, waar een groepsgemeenschap zal komen, aan de bevolking soms geen of weinig medezeggenschap is geschonken, dat de bevolking niet of weinig ingeleid is in bestuurszaken, dat er geen dergelijke onderlinge vertrouwdheid bestaat tusschen de bevolkingsgroepen als op Java en dat ten slotte de Inheemsche samenleving niet is kunnen komen tot hoogere bestuursvormen, maar vaak staatkundig verdeeld is.

Mijnheer de Voorzitter! Is dit alles nu niet in tegenspraak met hetgeen in de Memorie van Toelichting op het beginselenplan van het vorige jaar en de Memorie van Toelichting op dit ontwerp door de Regeering is gezegd?

(De heer Soangkoepon: Het is ook in tegenspraak met de praktijk.)

Is dit gezegd, Mijnheer de Voorzitter, om te betoogen, dat het het bestuur en geen ander is, dat de heele bestuurshervorming draagt en schraagt en dat alles ineenstort als een kaartenhuis, wanneer het daarin niet het meest te zeggen heeft? Is dit inderdaad juist, Mijnheer de Voorzitter, dan doen wij verkeerd aan de doorvoering van de bestuurshervorming nog te werken. Dan mogen wij oud-gouverneur Swaab nazeggen: Wij kunnen er nog 10 jaar mee wachten.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkt niet hieruit onomwonden, dat de Regeering zelf niet veel vertrouwen in deze hervorming stelt? Wat blijft er nu nog over van de verzekering der Regeering, dat in de buitengewesten „geen raad zal worden ingesteld dan met gelijktijdige volledige overdracht van taak", „dat de hervorming daar dieper gaat dan op Java enz."?

Gelooft Zij nu werkelijk, dat van deze taak nog iets terechtkomt, nu Zij het eerst is, die komt ontkennen, dat de voorwaarden voor de uitoefening van een dergelijke omvangrijke taak in de buitengewesten aanwezig zijn?

Mijnheer de Voorzitter! Geheel onbegrijpelijk is deze gedachtengang intusschen niet, want overdracht van taak moet er komen, dit eischt de bestuurshervorming; staatkundige hervorming eveneens, maar dan is het onvermijdelijk, dat het bestuur daarin een overwegende rol moet vervullen. Om dit aannemelijk te maken is naar het mij voorkomt de Regeering overstag gegaan; in haar ijver om het bestuur hier geen duimbreed te doen terugtreden, wordt een vorm van autonomie gekozen, zooals wij in dit ontwerp aantreffen en waartegen wij stelling nemen. Wanneer ik te kiezen zou hebben tusschen behoud van een modern toegerust Europeeschen Inlandsch bestuur, maar hiervoor is de bestuurshervorming niet noodig of kan op de lange baan worden geschoven, en een staatkundige hervorming met een schijnraad onder voogdij, dan zou ik het eerste kiezen.

(Coolhaas.)

Mijnheer de Voorzitter! Hoe langer ik mij op dit ontwerp bezin en hoe meer inlichtingen er van de Regeering komen, hoe meer overtuigd ik ben van de gewrongenheid van deze regeling. Niets is natuurlijk volmaakt in deze wereld, maar ik moet bepaald zekeren weerstand bieden aan de impuls om de Regeering te verzoeken het ontwerp terug te nemen en een nieuwe regeling te ontwerpen, die meer bevredigend is.

Wij twijfelen niet of de Regeering zal moeten inzien, dat Zij in deze groepsgemeenschap met de inschakeling van het bestuur, zooals in het voorstel, te ver gaat. Intusschen heeft de Regeering in de nota van wijzigingen enkele verbeteringen aangebracht, in de eerste plaats die betreffende de schrapping van artikel 11, hetgeen voor ons een bevrediging beteekent en in de tweede plaats het aangeven van een oplossing voor de vervanging van het voorzitterschap, hetgeen ons echter minder bevredigend voorkomt.

Wij hebben op grond van een en ander gemeend, het ontwerp niet zoo maar zonder meer te moeten afwijzen en blijk te moeten geven van onzen goeden wil om mede te werken aan het tot stand komen van dit ontwerp. Wij hebben daarom eenige verbeteringen voorgebracht in den vorm van amendementen, waarover, wanneer zij in bespreking komen, alsnog het noodige kan worden gezegd.

De heer **Coolhaas**: Mijnheer de Voorzitter! Er is voor mij na het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, ofschoon ik hem dank voor de uitvoerigheid, waarmede hij op mijn bezwaren inging, geen aanleiding uitvoerig terug te komen op wat ik in eersten termijn over het aanhangige onderwerp meende te moeten opmerken. Mijn meening is door en na dat antwoord niet gewijzigd.

Ik blijf er van overtuigd, dat de opzet van de groepsgemeenschappen zooveel mogelijk moet aansluiten bij het gedachte leven van de bevolking, doch zoo, dat ze niet met den geest van het Westen strijdt. Dat de nu gekregen vorm van Westersche democratie — de 85 jaar oude van Thorbecke — de eenige zou zijn, die het Westen heeft aan te bieden, ontken ik evenzeer als dat hij overal het beste bij het gedachteleven van de bevolking zou aansluiten. Of en waar aansluiting bestond, had een voorafgaand onderzoek moeten uitmaken, zoo of waar deze niet bestond ware een andere vorm te kiezen geweest. De geachte Regeeringsgemachtigde acht de toestanden in die streken wel reeds voldoende bekend om te weten, dat daar geen hoogere bestuursvormen zijn waarop men aan kan sluiten. Ik wil mij geen oordeel aanmatigen over de juistheid van deze meening, maar alleen opmerken, dat dit toch iets anders is dan de beantwoording van de vraag, of de thans gekozen bestuursvormen aansluiten bij het gedachteleven van de bevolking. En de groepsgemeenschapsordonnantie had mijns inziens principieel moeten zijn opgemaakt in aansluiting aan de resultaten van dit onderzoek. Het eventueel incidenteel invoegen van enkele „Oostersche" elementen aan deze raden bij de instellingsordonnanties, zie ik slechts als lapwerk, dat aan die elementen onvoldoende recht doet. Om bij mijn enkele voorbeelden te blijven: Het doen instellen van den raad van samenstelling, al naar den aard van het onderwerp is toch heel iets anders dan het doen vóórbehandelen van zaken van bepaalden aard door een uit den raad gevormde commissie. En acht de geachte Regeeringsgemachtigde het werkelijk mogelijk, bepaalde leden bij de instellingsordonnantie te binden aan den uitslag van „moepakat"? Zoo ja, dan blijft er in dit opzicht van Thorbecke's wetgeving weinig over. Maar behoort een zoo belangrijk principe dan niet in de organieke ordonnantie eerder thuis dan in de of enkele instellingsordonnanties? In mijn vorige rede ontkende ik de mogelijkheid om zonder nader opzettelijk onderzoek te kunnen zeggen, welke vormen het beste „aansluiten bij de in de samenleving heerschende begrippen" om de woorden van den Minister van Koloniën nog eens te gebruiken. Ik acht daartoe zelfs het bureau voor de bestuurshervorming met de daar werkzame ervaren bestuursambtenaren niet in staat. Hoe kan dan de geachte Regeeringsgemachtigde meenen, dat ik, omdat ik in een der bewuste streken diende en de practijk der decentralisatiewetgeving ken, terzake meer zou kunnen doen dan enkele, onuitgewerkte suggesties geven. Tot mijn genoegen meende ik in dit opzicht bij vele van mijn geachte medeleden wel instemming te ontmoeten, al ging geen van hen misschien zoo ver, dat hij evenals ik de op dézen voet ingestelde raden bepaald onwenschelijk acht. Ook de heer Z. in de Java Bode van 12 en 13 Februari sprak zich in deze richting uit. Op mijn tweede bezwaar, de kwestie der personeelsvoorziening, die ik, vooral omdat ik den vorm der raden zoo onjuist gekozen acht, belangrijk vind, daar thans zooveel zal komen af te hangen van de kwaliteit en toewijding der ambtenaren ter beschikking van den raad gaat de geachte Regeeringsgemachtigde niet in; terwijl voor mijn derde bezwaar de mijns inziens op enkele punten te zwakke positie van het Binnenlandsch Bestuur, wordt verwezen naar de Memorie van Antwoord. Ik kan daar dus over zwijgen. Wel wil ik even ingaan op de opmerking over mijn conclusies getrokken uit den gang van zaken bij de bestaande locale ressorten. Ik heb mij daarbij wel degelijk voor oogen gehouden de groote verschillen, die er bestaan met de te stichten groepsgemeenschappen. Ik heb echter trachten weer te geven, welken indruk de bestaande locale raden door hun vorm op de Inheemsche leden maken; en juist die vorm komt zoo bedenkelijk overeen met die der tot stand te brengen raden.

Hierbij aansluitende kom ik op de conclusie, die ons geachte medelid, de heer Soangkoepon uit dit gedeelte van mijn rede meende te kunnen trekken. Hij zag hierin nl. een gevolg van de ambtelijke verhoudingen tusschen den voorzitter-bestuursambtenaar en de leden. Maar hoe verklaart de heer Soangkoepon dan, dat buiten den raad die leden wel frank en vrij hun meening durfden te zeggen, al wisten zij, dat die niet met de mijne overeenstemde?

(De heer Soangkoepon: Dat is niet in het openbaar.)

En niet alleen tegen mij, maar ook aan mijn voorganger en opvolgers. Ik protesteer tegen de vragenderwijze door den heer Soangkoepon gedane uitspraak als zouden zij hun positie als ambtenaar misbruikt hebben, om raadsleden te intimideeren.

(De heer Soangkoepon: Ik kan het bewijzen.)

Moet ik den heer Soangkoepon nu nog vertellen, dat zijn volk heusch wel bij machte en gezind is vrij voor zijn meening uit te komen juist bij bestuursambtenaren, zou hij mij dat werkelijk willen betwisten?

Mijn geacht medelid is in zijn ijver om de bestuursambtenaren toch maar uit de nieuwe raden te houden, eigenlijk veel verder gegaan, dan hij vermoedelijk zelf bedoelt. Hij zegt nl. — blz. 5 (roneo) —

> „Deze voorzitters-bestuursambtenaren met hun autocratische neigingen zijn niet in staat de medezeggenschap der bevolking op een gezonde wijze in de gemeenteraden te bevorderen, dan wel tot verwezenlijking te brengen. En als deze bestuursambtenaren straks hun keuze zullen moeten doen tusschen de Inheemschen voor het lidmaatschap van de locale raden dan valt hun keuze meestal op de ongeschiktsten en onbenulligsten uit de Inheemsche samenleving, dat is de practijk van locale instellingen, die onder voorzitterschap staan van bestuursambtenaren."

Meent de heer Soangkoepon dit werkelijk zoo?

(De heer Soangkoepon: Inderdaad.)

Dan is deze uitspraak waarschijnlijk een unicum in de wereldgeschiedenis. Ons geacht medelid is namelijk zoo vrij om zijn eigen kiezers voor de aller ongeschiktsten en onbenulligsten uit de Inheemsche samenleving uit te maken, want

(Blaauw.)
van de 21 personen, die het Inheemsche kiezerscorps van kieskring VIII vormen, zijn 16 benoemde leden van raden.

In de rede van ons geacht medelid, den heer Abdul Rasjid, meen ik, als ik hem goed begreep, veel aangetroffen te hebben, dat overeenstemt met de meeningen die ik in het eerste deel van mijn rede verklaarde voor te staan. Dit doet mij veel genoegen, zoo ook, dat hij het noodig acht dat de raadsvoorzitter geschiktheid moet hebben in de kunst van goede bestuursvoering.

Met voldoening hoorde ik zijn verklaring, dat hij met de Regeering van meening is, dat het volksbelang aan de handen van het B.B. volkomen is toevertrouwd. Een mooiere getuigenis kan mijn corps toch niet verlangen. Maar in enthousiasme over dat corps overtreft het geachte lid mij verre, waar hij bereid is te constateeren, dat voor de Inheemsche bevolking het B.B. is de berg van licht, de Djebel-Noer van den Islam, zonder wiens tusschenkomst geen geluk op aarde mogelijk is.

Maar hier houdt ons samengaan dan ook op; in zijn paradijs van democratie wil de heer Abdul Rasjid mijn corps toch niet toelaten. Als de engel met het vlammende zwaard plaatst hij zich voor den ingang om de B.B. ambtenaren als dragers, zij het ook bij de gratie Gods, van autocratische bestuursvormen daarbuiten te sluiten. Ze moeten maar een goed heenkomen in andere gebieden zoeken, waar ze meteen nog carrière kunnen maken.

En mocht de Regeering hen toch in het democratische paradijs willen laten, dan moeten ze toch eerst het door den heer Abdul Rasjid geëischte bewijs van goede bestuursvoering geven, een proefstuk op het gebied van adat privaatrecht en adat staatsrecht, op te geven en te beoordeelen door de professoren van de rechtshoogeschool. Het spijt me, Mijnheer de Voorzitter, maar hierin kan ik geen bewijs van goede bestuursvoering zien; ik zal daar maar niet verder op ingaan.

Tenslotte nog enkele woorden over de rede vas ons geacht medelid, den heer Datoe' Toemengoeng. Deze meent nl. uit mijn rede gehoord te hebben, dat bij mij de geest van het behoud, die bij het Europeesch bestuur in het algemeen zou overheerschen, zoo ver zou gaan, dat ik de noodzakelijkheid van het kiezen van een anderen bestuursvorm zou willen ontkennen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik meen toch duidelijk genoeg te hebben laten blijken, dat ik wel degelijk voor de in te voeren nieuwe richtlijn voel: samenwerking tusschen overheid en bevolking in de buitengewesten; alleen niet, wanneer dit in deze vormen geschiedt.

Wanneer ook ik het beeld van den heer Blaauw mag gebruiken: waarom moet deze volwassen man, een Oosterling, een moderne Oosterling, uitgedost worden in de afgedragen plunje van Thorbecke met hoogen hoed, vader-moorders, stropdas en bakkebaarden incluis? Geef hem toch een pak naar zijn aard en niet dit verouderde Westersche! Want ik zie hem liever niet, dan zóó toegetakeld, hoe welkom hij mij anders ook moge zijn.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Bij den dank, door den heer Moelia gebracht aan den geachten Regeeringsgemachtigde voor de uitgebreide beantwoording van de verschillende sprekers, kan ik mij volledig aansluiten. Ik wil hier bovendien mijn erkentelijkheid uitspreken voor de overneming van een tweetal suggesties, die ik gedaan heb, nl. de schrapping van den plicht tot aanneming van het lidmaatschap door een benoemden ambtenaar en de regeling van de vaststelling van de notulen, welke regeling in het nieuwe ontwerp zal geschieden door den raad.

Zelfs ben ik tot op zekere hoogte erkentelijk voor de aandacht die de geachte Regeeringsgemachtigde heeft besteed aan de bezwaren, die ik geopperd heb naar aanleiding van de vervanging van den voorzitter. Het zal den geachten Regeeringsgemachtigde vermoedelijk niet verrassen, wanneer ik hem verklaar, dat de wijze, waarop hij aan mijn bezwaren is tegemoetgekomen, niet bepaald die is welke ik gewenscht oordeelde.

Ten opzichte van enkele andere desiderata, die ik geuit heb, zal ik terloops enkele woorden spreken in de volgorde van de rede, die de geachte Regeeringsgemachtigde gehouden heeft. Ik kom dan in de eerste plaats aan de bespreking van het toezicht van den resident op de komende groepsgemeenschappen. Ik wil het debat van mijn kant hierover sluiten, omdat het toch al over verschillende jaren loopt en tot geen uitslag leidt zoolang het resultaat van het ingestelde onderzoek ons niet bekend gemaakt wordt. Maar toch zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen, waar hij zegt, dat de Regeering aan de uitdrukkelijke vastlegging van het recht en den plicht van den resident tot dat toezicht blijft hechten, welke bevoegdheden tegenover de groepsgemeenschappen dan dat recht en deze plicht den resident geeft. Welke omschrijving kan de Regeering omtrent dat toezicht van den resident verstrekken?

Het debat, dat de geachte Regeeringsgemachtigde en ik gehouden hebben omtrent de eventueele toepasselijkheid van artikel 123 van de Indische Staatsregeling voor de instelling van de groepsgemeenschappen zal ik ook laten passeeren, omdat dit debat tenslotte toch min of meer op theoretisch gebied blijft. Ik zou echter wel aan den geachten Regeeringsgemachtigde als een consequentie van zijn betoog het volgende willen voorhouden. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij verweten, dat ik alleen de mogelijkheid van een vaste uitkeering aan de groepsgemeenschappen voor oogen zou hebben, omdat die uitkeering uit de landsmiddelen krachtens artikel 123 Indische Staatsregeling wordt geëischt. Hij heeft gezegd, dat het niet noodig is, dat het een vaste uitkeering is want dat het ook een toekenning van landsmiddelen kan zijn door overdracht van de belastingheffing. Ik moet zeggen dat ik tijdens het lezen van de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord toch wel diep onder den indruk kwam, dat hier niet werden overgedragen enkele onderdeelen der landsbelastingen, maar dat de Regeering, juist om tot financieele onafhankelijkheid te komen, zou overdragen de heffing van belasting en met terugtreding van het land in het gebied van de groepsgemeenschappen. Gebeurt dit laatste niet, dan zal men steeds blijven houden — ik wijs erop dat art. 123 Indische Staatsregeling spreekt van de afzondering van geldmiddelen, bedoeld bij art. 117 van de Indische Staatsregeling., waarin zijn bedoeld de landsgeldmiddelen, die steeds blijven vallen onder toezicht van de Algemeene Rekenkamer — dat het afgezonderde bedrag en de afzondering van deze belastingen aan de komende groepsgemeenschappen, steeds weer op iedere begrooting van den lande moeten paraisseeren, opdat deze groepsgemeenschappen de financiën zullen krijgen, die haar toekomen. Ik geloof toch niet, dat dit ook in de bedoeling der Regeering heeft gelegen, waar Zij in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord heeft verklaard, dat men ook zal komen tot overdracht der heffing van deze belastingen.

Wat de bijzondere behoeften betreft, die krachtens art. 123 Indische Staatsregeling zouden moeten worden aangewezen, schijnt de Regeering er geen bezwaar tegen te hebben om die nog steeds bijzonder te noemen, wanneer zij overdraagt de totaliteit van deze bijzondere behoeften, uitgedrukt in de toekenning van de regeling en het bestuur van de gewestelijke huishouding.

Dit argument van den geachten Regeeringsgemachtigde — hij moet het mij niet kwalijk nemen, Mijnheer de Voorzitter — spreekt niet zoo sterk tot mij.

Verder heeft de geachte Regeeringsgemachtigde erop gewezen, dat als ik het beeld gebruikt heb van mannen met baarden enz. die in de buitengewesten rondloopen — zij daar op het oogenblik dan al rondloopen omdat het momenteel de groote gemeenten in de buitengewesten zijn, die reeds op dezelfde wijze zijn gekleed als de komende groepsgemeenschappen. Dit is echter niet juist althans wanneer men voor oogen houdt de bedoeling der Regeering, waaruit blijkt, dat de groepsgemeenschappen een taak zullen krijgen, ver uitgaande boven die van

(Blaauw.)

de autonome ressorten van Java, waarmede dan de stadsgemeenten of gemeenten in de buitengewesten te vergelijken zijn. Dus zulke groote mannen als de komende groepsgemeenschappen zijn deze gemeenten in de buitengewesten op het oogenblik niet.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft niet overgenomen mijn suggestie om ook de regeling van de bekendmaking van de begrooting over te laten aan den raad. Hij motiveert dit met het volgende:

„Het gaat hierbij om een bevoegdheid, die immers gerust aan den voorzitter kan worden toevertrouwd. Hij is terzake immers verantwoordelijk aan den raad, zoodat disharmonie practisch uitgesloten is".

Iedere bevoegdheid van den voorzitter, die hij als zoodanig uitoefent, is onderworpen aan een verantwoordelijkheidsaflegging aan den raad. Dit geldt b.v. ook voor de vaststelling van de notuleering. Nu heeft de Regeering mijn suggestie over de wijze, waarop de notulen zullen worden gehouden, nl. om dit aan den raad over te laten, overgenomen maar mijn suggestie inzake de wijze van bekendmaking der begrooting heeft Zij niet overgenomen, met een motief, dat precies kan staan op de wijze van notuleering. Op dit punt zal de geachte Regeeringsgemachtigde het mij ook niet kwalijk nemen, dat ik althans dit motief niet doorslaand vind, omdat dit juist ook geldt voor de wijze van notuleering, ten aanzien waarvan de Regeering mijn suggestie wel volgt.

Mijn voornaamste bezwaar betrof echter het niet uitsluiten der gemeenten in de komende groepsgemeenschappen. De geachte Regeeringsgemachtigde is begonnen met mij een verwijt te maken van een kleine vergissing, die ik heb gemaakt, omdat ik in de ontwerp-ordonnantie zou hebben gelezen een uitdrukkelijke bepaling, dat de gemeenten in de groepsgemeenschappen niet zullen worden uitgezonderd. Dit heb ik inderdaad gezegd, Mijnheer de Voorzitter, maar ik kan niet inzien, dat wat ik heb verklaard, onjuist is, juist in verband niet alleen met den tekst der ontwerp-ordonnantie, maar ook in verband met de toelichting daarbij gegeven. De tekst zegt, dat het gebied van de groepsgemeenschappen een zeker deel van de gewesten zal zijn, grooter dan een stadsgemeente. Wanneer daarbij verder niets wordt verklaard, dan is het toch logisch, dat indien de gemeenten in dat gebied zouden vallen, deze, tenzij een uitdrukkelijke bepaling van uitzondering wordt gemaakt, in dat gebied zullen vallen. Maar niet alleen de tekst, het sterkste spreekt op dit gebied nog de Memorie van Toelichting op art. 2, die ik dan eens weder zal herhalen.

Ik heb daarin dan het volgende gelezen:

„In dit artikel is niet opgenomen een lid, overeenkomende met lid 2 van artikel 3 der Regentschaps-ordonnantie, hetwelk zegt, dat tot het gebied van het regentschap niet behoort het gebied van de binnen de grenzen van het regentschap gelegen stadsgemeenten, omdat de zooveel grootere groepsgemeenschappen in dit opzicht vergelijkbaar zijn met de provincies op Java en Madoera en dus het gebied van de binnen de grenzen van de groepsgemeenschap liggende stadsgemeenten dienen te omvatten."

Mijnheer de Voorzitter! Duidelijker kan het niet gezegd zijn, dat de stadsgemeenten moeten vallen binnen het gebied van de groepsgemeenschappen. Doch behalve dit zou ik dan toch ook weder voor interpretatie van dit artikel 2 van de groepsgemeenschapsordonnantie willen verwijzen naar dat art. 3, lid 2 van de regentschapsordonnantie, dat daar aangehaald is. Wanneer in de groepsgemeenteordonnantie deze uitzondering van de stadsgemeenten niet is vervat en in de regentschapsordonnantie wel, dan moet men daaraan deze interpretatie toekennen, dat ook krachtens de groepsgemeenschapsordonnantie de uitzondering van de stadsgemeenten niet mogelijk is. Wanneer de geachte Regeeringsgemachtigde dan ook verklaart, dat de bespreking van deze kwestie, of al dan niet de stadsgemeenten zullen moeten worden uitgezonderd van de groepsgemeenschappen thans eigenlijk nog niet aan de orde is, dan moet ik mij al weder vermeten met de Regeering van meening te verschillen.

Wanneer toch deze ordonnantie zoo zal worden aangenomen, zooals zij voor ons ligt met de toelichting van de Regeering, dan zal te zijner tijd, wanneer de instellingsordonnanties aan de orde zijn, de vraag of daarbij de stadsgemeenten al dan niet zullen worden uitgezonderd, niet meer aan de orde zijn, aangezien die vraag reeds beslist is bij de aanneming van de groepsgemeenschapsordonnantie. Daarom is deze kwestie thans wel degelijk aan de orde

De Regeering geeft dan een tweetal argumenten voor haar meening, dat de stadsgemeenten niet worden uitgezonderd en het eerste is wel, dat de gemeenten in de buitengewesten in bijzondere mate de centra, het hart, zijn van de gebieden, die tot de groepsgemeenschappen zullen worden gemaakt. Men zie naar Palembang, Padang, Bandjermasin. Ten aanzien hiervan zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen verwijzen naar de regeling van de gebieden van de regentschappen op Java. Ook op Java zijn de stadsgemeenten de centra, het hart van de gebieden, die tot het gebied van de regentschappen behooren. Men zie b.v. om maar de voornaamste gevallen te noemen, naar Batavia, Semarang en Soerabaja.

Een tweede argument is, dat de groepsgemeenschappen taken van het land zullen moeten overnemen die niet op efficiente en economische wijze afzonderlijk zullen kunnen worden vervuld door gebieden als die van de stadsgemeenten in de buitengewesten. Ten aanzien van dit punt zou ik het volgende willen opmerken. Het gaat er om hoe men de kwestie wil regelen. Acht men het eene primair nl. dat de stadsgemeenten niet vallen onder het gebied van de groepsgemeenschappen, dan regelt men de verschillende taken, die overgedragen worden in verband met deze uitzondering, of wel men draait de kwestie om en dan komt men tot het bezwaar van de Regeering. Intusschen heeft het mij dan toch wel genoegen gedaan, dat ook de Regeering tenvolle doordrongen is van de noodzakelijkheid van de zelfstandigheid van de gemeenten. Zij wenscht die te waarborgen door daarover te reppen in een instructie van de gouverneurs. Ik begrijp dit echter niet zoo erg goed. Moet de zelfstandigheid van de autonome ressorten verzekerd worden door instructies te geven aan het administratieve gezag?

Tenslotte wijst de Regeering op het feit, dat de stadsgemeenten reeds onder hoogere autonome ressorten vallen, op het feit, dan in de buitengewesten reeds 7 gemeenten zijn, die vallen onder plaatselijke ressorten. Dit erken ik; dit is inderdaad juist, doch ik zou ten aanzien hiervan toch wel de vraag willen stellen, welk nut deze bepaling heeft, dat die gemeenten daar vallen onder die plaatselijke ressorten. Iets dergelijks heeft men vroeger ook gehad op Java, toen de gemeenten vielen onder het ressort van de gewestelijke raden. Ik ben zelf lid geweest van een gewestelijken raad. Ik heb echter tot het laatste toe gespeurd naar den zin, die voor deze onderbrenging van het gebied van de gemeenten onder de gewestelijke raden is opgegeven. Destijds hield die ondergeschiktheid van de gemeenten aan de gewestelijke raden alleen een bevoegdheid in ten opzichte van het goedkeuren der begrooting van de gemeenten en wanneer men een andere regeling wenscht is die ten opzichte van dit punt zeer wel te treffen.

Als laatste punt zou ik willen behandelen het feit, dat de Regeering de regeling van het voorzitterschap van de groepsgemeenschappen wil houden zooals die is voorgesteld en niet ingaat op de suggesties die in den Volksraad zijn geuit en zelfs niet op de suggesties, ten opzichte van den plaatsvervangend voorzitter.

Ik heb uit de verschillende argumenten, die de Regeering voor haar standpunt naar voren brengt een bloemlezing gemaakt, waarvan ik enkele punten graag zou willen oplezen. Die argumenten bevatten het volgende:

(Blaauw.)

„Er zijn in de buitengewesten minder ontwikkelden van middelbare en hoogere ontwikkeling, dan op Java. Daarvan zijn de meeste ambtenaren. Indien zoodanig ambtenaar als gecommitteerde plv. voorzitter zou wezen, wordt de ambtelijke verhouding tusschen dezen ambtenaar en den betrokken bestuursambtenaar doorkruist, hetgeen in de samenleving, waarin dergelijke verhoudingen in de buitengewesten zich meestal afspelen, niet zal nalaten moeilijkheden te geven."

De **Voorzitter**: Deze bloemlezing zal wel dezelfde zijn als die de heer Moelia zooeven heeft gegeven. Misschien kunt U daarnaar verwijzen.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Daarvan ben ik volkomen overtuigd. Ik wil dit dan ook wel constateeren. Ik acht het echter van zeer veel belang om ook deze bloemlezing even te geven.

De **Voorzitter**: U behoeft niet alles op te lezen. Het kan in de Handelingen worden opgenomen, ook al leest U het niet voluit voor.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het niet voluit voorlezen. Ik noem enkele zinsneden die ook door den heer Moelia zijn genoemd en andere willicht niet. U sta mij toe, dat ik met die voorlezing doorga.

Nu die oplezing evenwel toch onderbroken is, zou ik in verband met het eerste punt, dat ik heb genoemd, nl. de verhouding tusschen den betrokken bestuursambtenaar en den eventueelen ambtenaar, plaatsvervangend bestuursambtenaar, er de aandacht op willen vestigen, dat die doorkruizing moeilijkheden oplevert. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen in welke richting die moeilijkheden gaan, of die alleen zijn te vinden wanneer die plaatsvervangend voorzitter ook bestuursambtenaar is of dat die moeilijkheden ook bestaan, wanneer de plaatsvervangend voorzitter geen bestuursambtenaar maar een ander ambtenaar is, in het gebied van den voorzitter.

Verder heb ik nog de volgende punten:

2°. „men vindt bij de ingezetenen geen of weinig ervaring in de algemeene behandeling van bestuurszaken."

3°. „bij de organisatie van staatkundige organen in de buitengewesten is het practisch niet mogelijk de ambtelijke organisatie voorbij te gaan."

4°. „Inheemschen, en a fortiori niet-inheemschen zullen zeer bezwaarlijk een zeker natuurlijk gezag verkrijgen, hetwelk onmisbaar is voor de uitoefening, zelfs gedurende korten tijd, van eenig algemeen bestuur."

5°. „De speciale diensten kunnen slechts werken in nauwen samenhang met en onder algemeene leiding van het Europeesch bestuur."

6°. „De eenheid van leiding van de groepsgemeenschap en van de ambtelijke organisatie kan zelfs niet gedurende de korte perioden, waarin de voorzitter vervangen zou moeten worden, doorbroken worden."

7°. „met al dergelijke omstandigheden zal rekening gehouden moeten worden, wil er sprake kunnen zijn van de stichting van groepsgemeenschappen."

Een scherper requisitoir, niet zoozeer tegen de mogelijkheden van de vervanging van den voorzitter op een andere wijze dan zooals de Regeering zich die dacht, maar wel in het bijzonder tegen de mogelijkheid van de instelling van groepsgemeenschappen als in deze opsomming te vinden is, is nauwelijks denkbaar. Ik ben het hierin volkomen eens met den heer Moelia. Ik begrijp dit niet omdat op deze plaats door de Regeering zelf de instelling van groepsgemeenschappen volkomen veroordeeld wordt, terwijl Zij in de Memorie van Antwoord het volgende heeft verklaard.

„Uiteraard behoort hierbij ook naar het oordeel der Regeering de bedoeling voor te zitten gemeenschappen te stichten, welke haar inwendige aangelegenheden wezenlijk zelfstandig zullen behartigen."

(Eekhout.)

Ik herhaal: „wezenlijk zelfstandig zullen behartigen". Indien deze behartiging niet kan geschieden dan met een doorloopend toezicht en een doorloopende bemoeienis van de bestuursambtenaren in de groepsgemeenschappen, dan kom ik tot dezelfde conclusie als de heer Moelia: laat men er dan niet mede beginnen. Maar dan moet de Regeering ook niet zulke dingen zeggen als ik hier citeerde.

Tenslotte wil ik nog een vraag stellen in verband met het antwoord, dat de Regeeringsgemachtigde aan den heer Moelia heeft gegeven met betrekking tot de al dan niet geldigheid van het Decentralisatiebesluit en de Localeraden-ordonnantie. De Regeeringsgemachtigde zeide, dat deze voor de groepsgemeenschappen niet zullen gelden, maar een motiveering van die uitspraak heb ik nergens gevonden. Ik zou mijn vraag willen onderstrepen met een verwijzing naar het Decentralisatiebesluit, waarin ik lees:

„Vast te stellen de volgende bepalingen betreffende de voor gewesten en gedeelten van gewesten in Nederlandsch-Indië in te stellen raden en betreffende het beheer en de verantwoording der eigen geldmiddelen van gewesten en gedeelten van gewesten der eigen geldmiddelen van gewesten en gedeelten van gewesten daar te lande."

Wat we krijgen zijn raden voor gedeelten van een gewest en het Decentralisatiebesluit zal derhalve ook voor een dergelijk gewest moeten gelden. Nu kan ik ten aanzien van de Localeraden-ordonnantie desnoods nog aannemen, dat ze zal moeten wijken voor de Groepsgemeenschaps-ordonnantie, omdat in dit geval de lex specialis uitgaat boven de lex generalis. Maar het Decentralisatiebesluit zegt zoo uitdrukkelijk, dat het geldt voor alle raden voor gedeelten van gewesten, dat ik vooralsnog niet kan inzien, waarom het Decentralisatiebesluit niet zou gelden.

De **Voorzitter**: ..... tenzij het Decentralisatiebesluit is ingetrokken voordat de Groepsgemeenschaps-ordonnantie in werking treedt!

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn kan ik mij bepalen tot de aflegging van een korte verklaring. Mijn rede in eersten termijn was voor 9/10 gewijd aan de principieele bezwaren, welke mijn fractie nog altijd heeft: niet tegen het feit dat-, maar tegen de wijze waarop men de bevolking in de meer geavanceerde deelen der buitengewesten medezeggenschap wil geven in het bestuur der regionale aangelegenheden, bezwaren welke sedert de vorige behandeling van dit onderwerp eenigszins zijn verminderd door de verbeterde economische situatie, doch welke bezwaren zeer zijn vermeerderd door het onverstandige besluit om de administratieve en de staatsrechtelijke hervorming tegelijk in te voeren. Alleen aan het slot van mijn rede in eersten termijn heb ik de mogelijkheid opengelaten, dat mijn fractie ondanks dit alles ten slotte dit ontwerp misschien zal aanvaarden, uit vrees voor erger.

De Regeering antwoordt op dit alles niets anders dan met een dankbetuiging voor de betoonde toenadering, zonder verder met één woord op mijn rede in te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog geen lange parlementaire ervaring maar meen toch wel te mogen zeggen, dat een dergelijke wijze van handelen tegenover een lid van den Volksraad, die misschien deze zaak verkeerd inziet, maar toch in elk geval het waarachtige gevoelen weergeeft van duizenden loyale ingezetenen, parlementair ongebruikelijk is en een normale parlementaire gedachtenwisseling onmogelijk maakt.

Dat de Regeeringsgemachtigde dezen weg zou hebben gevolgd, omdat hij een debat met onze groep toch een hopeloos geval acht, kan niet de ware oorzaak zijn, als zijnde

(Soangkoepon.)

in strijd met de ontvangen betuiging van waardeering. Dat de Regeering heeft bedoeld te doen uitkomen, dat Zij met het oordeel van deze bevolkingsgroep bij voorbaat toch geen rekening wenscht te houden, meen ik eveneens uitgesloten te mogen achten. Rest alleen de conclusie, dat de Regeering de juistheid mijner bezwaren — althans voor een groot deel — erkent, doch zich door het ingrijpen van Nederland in een zoodanige dwangpositie bevindt, dat Zij er maar liever het zwijgen toe doet.

Wat ook de beweegredenen der Regeering mogen zijn geweest, in elk geval meen ik onder deze omstandigheden in tweeden termijn ook mijnerzijds van deelneming aan het debat te moeten afzien en mij te moeten bepalen tot een stemmotiveering na afloop der debatten, waarbij het dan, zooals ik in eersten termijn zeide, van den verderen loop der behandeling zal afhangen, of wij om principieele redenen tegenstemmen dan wel ons bij dit ontwerp zullen neerleggen, omdat het in de gegeven omstandigheden nog het beste geeft, wat onder de huidige omstandigheden mogelijk is.

Bij voorbaat moge ik al dadelijk zeggen, dat aanneming van de door mijn geacht medelid, den heer Moelia, als onafwijsbare eischen geponeerde amendementen voor mijn fractie dit ontwerp onaanvaardbaar zou maken.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat ons geacht medelid, de heer Coolhaas, niet bekend is met de omstandigheid, dat voor het lidmaatschap van den plaatselijken raad van Angkola en Sipirok ongeschikte personen zijn aangewezen. Terwijl in de geheele onderafdeeling Angkola en Sipirok tientallen geschikte personen te vinden zijn, heeft de Voorzitter van dezen raad toch een chauffeur tot lid van dien raad voorgedragen en is deze door de Regeering benoemd. Ik zou den heer Coolhaas de vraag willen stellen, of voor de 9 plaatsen in dezen plaatselijken raad, voor particuliere leden bestemd, geen betere en geschikte personen te vinden zijn dan de tegenwoordige?

(De heer Verboom: De door U bedoelde chauffeur is toch ook Indisch burger?)

Maar er moeten geschikte personen benoemd worden, die den omvang van het raadslidmaatschap kunnen beoordeelen. Welk een evenwicht kan een chauffeur nu in de groep der volkshoofden teweeg brengen?

(De heer Verboom: U is erger dan de ergste overheerscher.)

Ik zou de vraag willen herhalen, of voor de 9 plaatsen in dezen plaatselijken raad, bestemd voor particulieren, geen betere en geschikte personen te vinden zijn dan de tegenwoordige.

(De heer Coolhaas: Dat is iets anders dan U in eersten termijn opmerkte. U zeide toen, dat de alleronbenulligste en ongeschikte personen tot lid benoemd werden.)

Dat is ook zoo. Ik heb in mijn beschouwingen in eersten termijn de gebreken van de gemeenteraden van Pematang Siantar en Bindjei willen schetsen.

Ik zal een voorbeeld uit de practijk noemen. Een lid was in de vergadering steeds de antagonist van den voorzitter-bestuursambtenaar. Dit begon den voorzitter-bestuursambtenaar eindelijk te vervelen, hij kon dat niet meer verdragen. Nu was dit lid directeur van een normaalschool en hij woonde aan de grens van de gemeente, zoodat op een gegeven oogenblik op voorstel van den voorzitter-bestuursambtenaar door de Regeering de grens van de gemeente zoodanig werd ingekrompen, dat het huis van den directeur der normaalschool juist even buiten de gemeente kwam te liggen. De directeur voldeed toen niet langer aan de eischen voor het lidmaatschap van den gemeenteraad en moest als zoodanig bedanken.

Als tweede voorbeeld wil ik noemen, dat de voorzitter-bestuursambtenaar een arts tot lid van den raad wenschte. Deze arts woonde echter buiten de grens van de gemeente Pematang Siantar en toen werd op zijn voorstel door de Regeering de grens van de gemeente uitgezet, zoodat de arts binnen de gemeente kwam te wonen.

(De heer Soeria Nataätmadja: Was dat de huisarts van den voorzitter?)

Neen, maar het is een algemeen bekend feit, misschien ook aan den heer Coolhaas.

(De heer Coolhaas: Neen, dank U, ik wist het niet.)

Tot lid van den gemeenteraad van Bindjei, waar de heer Coolhaas voorzitter is geweest, werd op voorstel van den voorzitter-bestuursambtenaar — niet de heer Coolhaas — iemand aangewezen, die niet aan de vereischten voor het lidmaatschap voldeed. Die man is nu benoemd, maar kent geen Hollandsch en geëischt wordt toch, dat ieder lid van den gemeenteraad bekend moet zijn met de Nederlandsche taal. Die man kent echter geen jota van het Nederlandsch en is toch lid van den raad.

Een tweede voorbeeld betreft Bindjei, waar de heer Coolhaas ook is geweest. Er is dan een man — dit geval is den heer Coolhaas misschien bekend — lid van den gemeenteraad, die — in strijd met de bepaling in de locale radenordonnantie, dat een lid van den gemeenteraad geen ambt mag bekleeden in dienst der gemeente — gemeentediensten tegen betaling verricht. Het betrokken lid is belast met de leiding van den gemeentelijken veterinairen dienst. Deze toestand bestaat nog altijd.

(De heer Thamrin: Is dat gebeurd op voordracht van den heer Coolhaas?)

De heer Coolhaas staat erbuiten. Den heer Coolhaas is misschien bekend welke personen thans leden zijn van den plaatselijken raad van Angkola en Sipirok en daarom heb ik gevraagd, of er geen geschiktere menschen zijn, die een deel van de 9 particuliere leden kunnen vervangen.

(De heer Coolhaas: Ik kan U nog veel mooiere voorbeelden noemen!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb alleen enkele voorbeelden willen noemen en zal het hierbij wat dit betreft laten. Men kan uit de voorbeelden zien, hoe het in dergelijke raden in de buitengewesten toegaat.

Mijnheer de Voorzitter! Met de Regeering kan ik mij niet vereenigen, wanneer Zij van oordeel is, dat hetgeen ik in verband met den cultuurraad ter Oostkust van Sumatra naar voren heb gebracht, niet in een nauw verband staat met de ons voorliggende ontwerp-ordonnantie. Het al of niet bestaan van dezen cultuurraad behoort juist tot de kern der bestuurshervorming en maakt een integreerend deel uit van de instelling van de te scheppen groepsgemeenschappen. In verband met den bestaanden toestand ter Oostkust van Sumatra ben ik — in tegenstelling met de Regeering — van gevoelen, dat het beter is het tegenwoordig gewest Sumatra's Oostkust door een groepsgemeenschap te doen omvatten en dezen cultuurraad, die in strijd met de bestaande bepalingen in het leven is geroepen, te doen verdwijnen. Deze cultuurraad is immers een Landsinstelling, waarvan de regelingen van toepassing zijn op zelfbestuursgebieden. Zooals ik in eersten termijn heb gezegd, is de instelling ervan feitelijk in strijd met de locale raden ordonnantie en ook met den status van de zelfbesturende landschappen ter Oostkust van Sumatra. Ik betreur, dat de Regeering geen antwoord op mijn beschouwingen ter zake heeft gegeven, zoodat het voor mij minder begrijpelijk is, in welke richting de Regeering met de bestuurshervorming wil. Haar antwoord in eersten termijn heeft bij mij den sterken indruk gevestigd, dat deze beoogde staatkundige hervorming in wezen niets anders beteekent dan de versterking van de positie van de Europeesche bestuursambtenaren.

> „Ook de bevoegdheden van de bestaande organisatie van het Binnenlandsch Bestuur zullen zooveel mogelijk blijven gehandhaafd."

aldus de Regeering.

(Soangkoepon.)

Wanneer dit zoo is, dan is van de medezeggenschap der bevolking geen sprake meer.

De Regeering heeft in dit verband o.a. het volgende gezegd:

„Een dergelijk stelsel van bestuur werkt alleen goed, indien de executieve, het dagelijksch bestuur niet verlamd wordt of tot een marionet verlaagd."

Maar, wat mij verwonderd heeft, is de omstandigheid, dat Zij niet opgemerkt heeft, hoe de voorliggende ontwerpordonnantie de leden van de in te stellen groepsgemeenschapsraden straks tot figuranten zal dwingen.

De bestuursambtenaren missen de noodige capaciteiten juist in verband met de zooeven door mij gegeven voorbeelden, om aan lichamen, waar de medezeggenschap der Inheemsche bevolking moet worden verzekerd, leiding te geven. Voor mij is deze versterking der positie der bestuursambtenaren de doodsklok van de medezeggenschap der bevolking en de groote voorbode van een groote mislukking van de na te streven staatkundige bestuurshervorming. Het heeft mij verwonderd, dat al de wantoestanden, die door Europeesche bestuursambtenaren in de buitengewesten zijn geschapen, nooit tot de Regeering zijn doorgedrongen. Ik betreur, dat de Regeering nog steeds onbekend is met de omstandigheden, dat de voornaamste oorzaken van den opstand ter S. W. K. aan de houding der betrokken Europeesche bestuursambtenaren liggen.

Wanneer het ambt van Voorzitter van den in te stellen groepsgemeenschapsraad ambtshalve door een bestuursambtenaar moet worden vervuld; de benoeming van den Secretaris aan den Gouverneur wordt overgelaten, terwijl de in de Nota van Wijzigingen, Stuk 7, Sub II bedoelde tijdelijke voorziening weer door een bestuursambtenaar moet plaats hebben, dan doet dit alles wel inbreuk aan de verwezenlijking van de staatkundige hervormingen in de buitengewesten.

Voor de Regeering staat het nog niet vast, dat de secretarissen van de groepsgemeenschappen bepaaldelijk juristen zullen moeten zijn, doch waar aan de groepsgemeenschappen legislatieve bevoegdheden zullen worden toegekend, spreekt het mijns inziens vanzelf, dat hiervoor juristen de aangewezen organen zijn, zelfs voor de functie van de Voorzitters der groepsgemeenschapsraden zijn zeker juristen veel beter op hun plaats en dus meer aan te bevelen dan bestuursambtenaren.

Uit het geheele betoog van de Regeering in eersten termijn is mij gebleken, dat Zij vreemd is met de plaatselijke toestanden in de buitengewesten, en vervreemd is aan de inheemsche bevolking, vooral, wanneer Zij beweert, dat in de buitengewesten minder ontwikkelden van middelbare en hoogere opleiding zijn dan in overeenkomstige streken op Java het geval is. Het is bepaald onjuist, wanneer de Regeering mede heeft verklaard, dat naar verhouding tot de ontwikkelden in de buitengewesten meer ambtenaren behooren dan op Java het geval is. Het is mij niet erg duidelijk, waaruit Zij deze conclusie heeft getrokken.

De Regeering is thans eerst tot de wonderlijke ontdekking gekomen, dat in een deel van de buitengewesten geen hoogere inheemsche bestuursvormen, uitgaande boven dorps- of margasfeer bestaan, doch zij vergeet blijkbaar, dat die hoogere vormen wel bestonden, zoodat tegen het herstel van die hoogere vormen, thans zeker geen enkel bezwaar bestaat. Het verdwijnen van de hoogere vormen is te danken aan het door de bevolking en haar vorsten gestelde vertrouwen in de z.g. integriteit van de voormalige bestuursambtenaren.

Ook is het wonderlijk, waarom de Regeering met het z.g. „Inlandsch Bestuur" in de buitengewesten nog verbazend dweept, nu er door dit bestuursstelsel in de buitengewesten zooveel leed werd veroorzaakt. Men denke slechts aan den opstand te Djambi, Sumatra's Westkust, en ongewenschte toestanden in andere gewesten van Sumatra.

(Mapoedji.)

Het is mij een raadsel hoe de Regeering gekomen is tot de verklaring, dat de vijf gemeenten ter Oostkust van Sumatra tot het gebied van den cultuurraad behooren. Deze vijf gemeenten zijn immers zelfstandige en gelijkwaardige lichamen als de cultuurraad, die overeenkomstig artikel 123 der Indische Staatsregeling in het leven zijn geroepen.

Voor mij is er niet meer zooveel tijd beschikbaar om de beschouwingen van de Regeering in eersten termijn aan een volledige critiek te onderwerpen, doch ik krijg thans toch het onbevredigd gevoel, dat de Regeering momenteel geheel vervreemd is van de buitengewesten. Waaruit is dit te verklaren? Ik weet het niet, Mijnheer de Voorzitter.

Maar juist in dit verband, klemt de aanstelling van inheemsche adjunct-regeeringscommissarissen nog des te meer.

De Regeering wist 25 jaren geleden nog veel meer, dan Zij thans weet. Zij heeft wel verklaard, dat het in de bedoeling ligt de instellingsordonnantie voor te bereiden na plaatselijk onderzoek, waarbij vanzelf inheemsche voorlichting zal worden gezocht, doch de Regeering weet immers het verschil tusschen de waarde van gegeven inlichtingen door daartoe verantwoordelijke personen en die van inheemschen, die daartoe niet worden aangewezen.

Intusschen moet ik wel verklaren, dat ik de verwezenlijking van de staatkundige bestuurshervorming in de buitengewesten overeenkomstig de door de Regeering in eersten termijn gegeven uiteenzettingen zonder richtlijnen — met bezorgdheid tegemoetzie.

(De heer Janssen: Dan had U niet vóór de bestuurshervorming moeten stemmen.)

Het verheugt mij, dat de aanneming van de door onze geachte medeleden, de heeren Moelia c.s. ingediende amendementen stuk 8, deze bezorgdheid tot het minimale zal beperken.

De terzake gegeven toelichting is voldoende duidelijk, ik zou zeggen deze spreekt voor zichzelf, zoodat voor mij geen behoefte meer bestaat, om die nog nader te accentueeren.

Ik koester de innige hoop, dat onze geachte medeleden die amendementen straks met hun stem zullen willen steunen.

De heer **Mapoedji**. Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij in eersten termijn gewezen op het feit dat de groepsgemeenschapsordonnantie slechts betrekking heeft op het rechtstreeks bestuurd gebied. Ik heb over de zelfbesturende landschappen in eersten termijn gesproken ofschoon ik wist, dat de ordonnantie slechts betrekking heeft op het rechtstreeks bestuurd gebied, omdat ik dit zelfbesturend landschapsgebied als voorbeeld wilde nemen bij de bespreking dezer aangelegenheid.

Dit voorbeeld acht ik noodzakelijk voor de gelijkmatige ontwikkeling van land en volk in beide gebieden, nl. in zelfbesturend landschap en gouvernementsgebied. De gouvernementsgebieden in Zuid-Celebes toch grenzen onmiddellijk aan de zelfbestuursgebieden, zoodat verschil in de lijn van bestuursvorm in beide gebieden niet ten goede zou komen van de ontwikkeling van land en volk in Zuid-Celebes.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne eene korte beschouwing willen wijden aan de gouvernementsgebieden, die straks in aanmerking zullen komen voor de hervorming tot groepsgemeenschappen.

De gouvernementsgebieden in Zuid-Celebes liggen in de afdeelingen Makasser en Bonthain met uitzondering nu van Gowa. Dit gebied hetwelk bij Staatsblad 1910 No. 573 onder rechtstreeks gouvernementsbestuur is gebracht, werd weder met ingang van 1 Januari j.l. tot zelfbesturend landschap hersteld. Dit deel nu van het zelfbesturend landschap Gowa ligt tusschen de gouvernementsgebieden in. Waar nu de gouvernementsgebieden en zelfbesturende landschappen in Zuid-Celebes zoowel naast elkaar als tusschen elkaar in liggen, zouden ongelijksoortige richtlijnen van bestuur de gelijkmatige ontwikkeling van land en volk in beide gebieden niet bevorderen.

(Mahmoed.)

Met de ongelijksoortige richtlijnen worden door mij bedoeld het stelsel van bestuur, geschoeid op inheemschen leest en dat neergelegd in de groepsgemeenschapsordonnantie, hetwelk gebaseerd is op westersche beginselen. Ten aanzien van de landschappen zal ik deze naar den wensch van den geachten Regeeringsgemachtigde buiten beschouwing laten en mij slechts bepalen tot hetgeen betrekking heeft op de gouvernementsgebieden.

Mijnheer de Voorzitter! De gouvernementsgebieden in Zuid-Celebes vindt men thans nog in de onderafdeelingen Makasser, Maros, Pangkadjene, Takalar, Djeneponto, Bonthain, Boeloekoemba en Sindjai. In deze gouvernementsgebieden werd sedert meer dan één decennia gecreëerd de adatgemeenschappen met eigen geldbeheer. Deze adatgemeenschappen hebben dus naast de landsmiddelen ook eigen middelen en heffingen. Men ziet uit de verkregen resultaten dat deze instelling de juiste lijn volgt voor de verdere ontwikkeling van die gebieden naast de landschapsgebieden. Wil men nu in die gebieden invoeren de groepsgemeenschap, zooals de ordonnantie aangeeft, dan rijst de vraag of het bestaan van deze adatgemeenschappen nog gehandhaafd kan en zal blijven om eventueel deze adatgemeenschappen als onderbouw te doen dienen voor de groepsgemeenschap, dan wel dat deze adatgemeenschappen moeten verdwijnen om plaats te maken voor de in te stellen groepsgemeenschap. In het eerste geval zou dit n.m.m. niet kunnen plaats hebben zonder gevolg te hebben verhooging of vermindering van lasten en plichten der bevolking, waarin ik het groote bezwaar zie dat de bevolking in die gebieden te arm is om meerdere financieele lasten te kunnen verdragen. De hooge belastingachterstanden en de veelvuldige toepassing der dwangmiddelen bij de belastinginning (uitschrijven van dwangschriften, beslaglegging enz.) mogen als het beste bewijs dienen voor de door mij beweerde volksverarming.

In het tweede geval n.l. het laten verdwijnen dezer adatgemeenschappen beteekent dit het afsnijden van de thans in die gebieden gevolgde richtlijn, om een andere oriëntatie van bestuursvoering te beginnen. Het gevolg daarvan is het ontnemen van de inheemschen van het bestuur teneinde dit stuur in andermans handen te stellen, en dat de inheemsche, die reeds bijna twee decennia het schip heeft bestuurd, thans slechts moet toezien en leeren begrijpen naar welke richting het schip wordt gestuurd. In dit licht bezien ben ik er niet zeker van of de invoering van de groepsgemeenschap op de wijze als thans de ordonnantie aangeeft de ontwikkeling van Zuid-Celebes zal bevorderen.

De Regeering zal hierin niet dan na zeer diep beraad een beslissing mogen nemen.

Het is daarom dat ik in eersten termijn bepleit heb om in het belang van de bevordering van de autonomie in Zuid-Celebes de groepsgemeenschapsordonnantie zooveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de thans aldaar gevolgde wijze van bestuursvoering o.a. door het in handen van de inheemsche laten van het voorzitterschap, vermijding van vermeerdering van lasten en plichten, in verband met den zwakken financieelen toestand der bevolking etc.

Ten slotte wil ik nogmaals bij de eventueele instelling van de groepsgemeenschap in Zuid-Celebes in overweging brengen de door mij in eersten termijn naar voren gebrachte suggestie van instelling eener federatie, welke n.m.m. voor Zuid-Celebes beter zal zijn dan een groepsgemeenschap op Westersche leest, neergelegd in de thans voor ons liggende ordonnantie.

De heer **Mahmoed**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in den tweeden termijn het woord gevraagd, om een nadere beschouwing te geven over hetgeen ik in eersten termijn gezegd heb.

Bij de beantwoording in eersten termijn heeft de geachte Regeeringsgemachtigde naar voren gebracht, dat het door mij gesprokene over de samenwerking der zelfbesturende landschappen en groepsgemeenschappen onbesproken kon blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat hier eigenlijk een misverstand in het spel is. Het was niet mijn bedoeling om bij deze gelegenheid over de zelfbesturende landschappen te spreken, aangezien de Regeering reeds meermalen heeft medegedeeld, dat de groepsgemeenschappen alleen in rechtstreeks bestuurde gebieden zullen worden ingesteld.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, doordat de Regeering zelf in de Memorie van Antwoord herhaaldelijk gerept heeft over de zelfbesturende landschappen, heb ik gemeend terloops eenige vragen te moeten stellen, betrekking hebbende op de samenwerking tusschen de zelfbesturen en de groepsgemeenschappen. Immers al blijft het zelfbestuurd gebied buiten de groepsgemeenschappen, de Regeering zal toch wel moeten erkennen, dat deze beide staatkundige lichamen gemeenschappelijke belangen hebben, zooals economische en verkeersbelangen, die samenwerking eischen, welke het verband vormt.

Dat de Regeering dit punt onbesproken wil laten, betreur ik. Desniettemin ben ik de Regeering toch dankbaar voor Haar mededeelingen omtrent andere door mij gestelde vragen aangaande de zelfbesturen. In dit verband heeft de geachte Regeeringsgemachtigde verondersteld, dat ik over het hoofd heb gezien welk een onwaardeerbaar voorrecht het bezit van hoogere Inheemsche bestuursvormen is, vooral omdat deze organen in nauw contact staan met de bevolking en het recht van eigen organisatie bezitten.

Mijnheer de Voorzitter! In deze veronderstelling heeft de geachte Regeeringsgemachtigde zich vergist, aangezien ik wel degelijk daarmee rekening heb gehouden.

Immers naar aanleiding van de mededeeling van de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat de mogelijkheid van ontwikkeling van geëigende bestuursinstellingen in zelfbestuurd gebied bestaat, heb ik de vraag gesteld hoe de Regeering zich denkt de harmonie tusschen de ontwikkeling van de bevolking en de ontwikkeling van de bestuursinstellingen te verwezenlijken. De Regeering heeft hierop geen antwoord gegeven, maar wel medegedeeld, dat er toezicht van de landsautoriteiten bestaat, dat de harmonie dier ontwikkeling zal waarborgen.

Uit het vorenstaande moge blijken, dat mijn onderwerpelijke vragen betrekking hadden op de wijze waarop de Regeering de harmonische ontwikkeling denkt tot stand te brengen. Aangezien het antwoord der Regeering mij nog niet bevredigd heeft, zou ik alsnog gaarne van haar willen vernemen of en zoo ja welke richtlijnen Zij denkt te volgen bij de verwezenlijking van den opbouw en verdere ontwikkeling der zelfbesturen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in haar antwoord in eersten termijn herhaaldelijk en uitdrukkelijk medegedeeld, dat bij behandeling van dit ontwerp groepsgemeenschapsordonnantie, geen plaats is voor beschouwingen over de plaats die de zelfbesturende landschappen innemen in het nieuwe staatsbestel bij de invoering der bestuurshervorming.

Ik zou gaarne in verband hiermede van de Regeering willen vernemen of, en zoo ja wanneer, een speciale gelegenheid bestaat voor behandeling van de positie der zelfbesturen in verband met de staatkundige hervorming in de buitengewesten. Maar mijns inziens zal bij de behandeling der instellingsordonnantie en de taakoverdracht aan de groepsgemeenschappen zeer zeker geen plaats meer zijn om over de zelfbesturen te spreken. Mocht hiervoor geen bijzondere gelegenheid worden opengesteld, dan is het thans juist de gelegenheid om in algemeen verband ook de zelfbesturen in beschouwing te nemen. Immers, de Regeering erkent zelf het belang, om bij de behandeling van de ontwerp groepsgemeenschapsordonnantie de zelfbesturen te betrekken, in verband met het feit, dat de helft der buitengewesten uit zelfbesturende landschappen bestaat.

In de veronderstelling — gedachtig aan de mededeeling

(Abdul Rasjid.)

der Regeering dat het zelfbestuur onbesproken kon blijven — dat de Volksraad t.g.t. gelegenheid zal krijgen om zich uit te spreken over de plaats die de zelfbesturen in het nieuwe staatsbestel zullen innemen, rest mij niets anders dan geduldig af te wachten.

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! In den tweeden termijn kan ik kort zijn. Ik moet erkennen, dat in het betoog van mijn geacht medelid, den heer Coolhaas vele gedachten zijn gegeven, die met de mijne vele aanrakingspunten vertoonen, wat betreft de aansluiting van het oostersche aan het westersche. Wat ik echter dikwijls heb kunnen constateeren is het onwaarachtige, dat zich afspeelt op het gebied waar het oostersche en het westersche te samen komen. Ik ben het met den heer Coolhaas ook eens, dat kennis van adat, staatsrecht en adatprivaatrecht niet een bewijs behoefde te zijn van goede bestuursvoering, maar voor actieven opbouw van het inheemsch bestel zijn ze toch naar mijn meening noodzakelijk d.w.z. voor Inheemsche gemeenschappen, die in een dynamische phase verkeeren.

De Regeering zegt, dat het onderhavige ontwerp alleen bestemd is voor geavanceerde gebieden. Verder, zegt de Regeering, dat, ook al geldt deze ordonnantie voor de meer geavanceerde gebieden, soepelheid om te worden aangepast aan de uiteenloopende gesteldheid van deze gebieden onderling, niet mag worden gemist. Juist, Mijnheer de Voorzitter, aan de noodzaak van onmisbaarheid van de soepelheid kan ik niet twijfelen, maar juist daarom heb ik gepleit, om de werkingssfeer van die soepelheid ook wat ruimer op te vatten en dus het imperatieve voorschrift, dat de voorzitter per sé ambtshalve een Binnenlandsch Bestuur ambtenaar moet zijn, achterwege te laten. Waar gaat het tenslotte om? Gebieden, waar groepsgemeenschappen zullen komen, kan men practisch nu al voelen en ruiken en dus ook bepalen. Van Sumatra bijv. kan het volgende worden gezegd.

In het gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden zullen geen groepsgemeenschappen komen; want dat zijn zelfbestuursgebieden, uitgezonderd afdeeling Koeta-Radja en enkele andere afdeelings- en onderafdeelingshoofdplaatsen. Sumatra's Oostkust is zelfbesturend gebied, behalve het eiland Bengkalis, Medan en Pematang Siantar. Riouw en Onderhoorigheden is deels zelfbestuursgebied d.i. het gedeelte van het vaste land Indragiri, de eilandengroepen zijn rechtstreeks bestuurde gebieden. Bovendien zijn daar geen volkseenheden in den zin van gemeenschappelijke Inheemsche organisatie. De eilanden bewesten Sumatra komen natuurlijk nog niet in aanmerking voor groepsgemeenschappen want dat zijn primitieve gebieden volgens westerschen maatstaf.

Rest dus alleen nog: Minangkabau, Tapanoeli en Zuid-Sumatra. In het gewest Sumatra komen dus slechts drie gedeelten in aanmerking.

Borneo bestaat voor een groot gedeelte uit zelfbesturende gebieden, uitgezonderd Hoeloe Soengei en de Doesoenlanden. Het meest geavanceerde is slechts Hoeloe Soengei, als zijnde het meest ontwikkeld, speciaal in economisch opzicht.

In de Groote Oost komen alleen in aanmerking: de Minahassa en Ambon. De rest is grootendeels zelfbesturend gebied.

De kleine Soenda eilanden komen ook niet in aanmerking, want Bali zal worden hersteld in zelfsbesturend gebied.

Uit dit alles kunnen wij dus nu al concludeeren, dat slechts zes gebieden in de buitengewesten voor de instelling van groepsgemeenschappen in aanmerking komen. Voor de rest kan, in rechtstreeks bestuurd gebied, worden volstaan met administratieve hervorming en het opstellen van regionale begrootingen. In de eerste tientallen jaren zal deze toestand wel zoo blijven, d.w.z. het ambtelijk conservatief karakter van het bestuur wordt gehandhaafd, alleen met dit verschil, dat meer bewegingsvrijheid aan het bestuur is gelaten door afwenteling van centrale diensten.

De staatkundige organisatie van die gebieden zal dus het beste geschieden in het kader van het Indonesisch regiem, d.w.z. bewuste opbouw van het bestaande inheemsch bestel, voor zoover dat noodig en mogelijk is, in verband met de eischen van den modernen tijd. De staatkundige organisatie van de zes gebieden in de onderlaag geschiedt naar mijn meening het beste op dezelfde wijze als in de minder en meer geavanceerde gebieden d.w.z. bewuste opbouw van het bestaande inheemsch bestel.

Maar nu komt iets anders: de instelling van groepsgemeenschappen in de meer geavanceerde gebieden in de buitengewesten d.i. dus de mogelijkheid om de instelling daarvan te overwegen in de zes door mij genoemde gebieden berust zuiver op westersche beginselen. Deze ordonnantie houdt hiermede verband. Voor de verwerkelijking van de in deze ordonnantie vervatte denkbeelden wordt de medewerking gevraagd van de bevolking, als eerste stap van medezeggenschap. Maar dan vraag ik: Aan welke gedeelte van de bevolking zal de medezeggenschap worden verleend? Ik vraag dit, omdat de Regeering verklaart, dat Zij bij deze staatkundige organisatie wil uitgaan van volkseenheden.

Het woord „volkseenheden" is geen afgerond en zuiver bepaald begrip. Voor mij is het aantrekkelijke hierbij alleen, dat men bij de staatkundige organisatie uitgaat van den levenden mensch en dus niet van zijn bezit. Nu is het woord één, ook een eenheid, maar tien, honderd en duizend enz. zijn ook eenheden. En in analoog daaraan kan men ook spreken van een geslacht, stam of stambonden als eenheid.

De vraag is dus: Wat bedoelt de Regeering in dit verband met volkseenheden? Wat zijn de criteria daarvan? Hier spreekt duidelijk de noodzakelijkheid van de gelijktijdige indiening van overdrachtregelen. Deze overdracht houdt naar mijn meening nauw verband met den omvang der eenheden.

Zou hier in den autonomen raad de Regeering een ruime plaats willen inruimen voor het traditioneel gezag, d.w.z. de volkshoofden, dan moge ik er wel op wijzen, dat wij hier te maken hebben met een instelling, die niet meer, als liggende in hun belangensfeer kan worden beschouwd. Hun belangstelling ligt meer op lagere gebieden, dat zijn Inlandsche gemeenten en eventueel de op te bouwen hoogere vormen van adatverbanden, liggende tusschen de door de Regeering bedoelde dorps- of margasfeer eenerzijds en de groepsgemeenschappen anderzijds. Het wil mij dus voorkomen, dat de medezeggenschap van deze groepsgemeenschappen aan het intellectueele gedeelte der betrokken bevolking zal moeten worden verleend. Hier is de taak afgebakend voor de zonen van het land, die krachtens Nederlandsche leiding ontgroeid zijn aan hun Inheemsche sfeer volgens westersche ziens-wijze. Dat hier enkele plaatsen zullen moeten worden ingeruimd voor volkshoofden van hoogere orde kan ik natuurlijk toegeven. Maar hoofdzaak is, dat wij niet mogen vergeten dat wij hier te doen hebben met een westersche instelling die dus hoofdzakelijk door westersch georiënteerde inheemschen moet worden behartigd. De vraag is nu: zijn er in de door mij genoemde zes gebieden voldoende vormende krachten aanwezig, die geschikt zouden zijn voor de behartiging van de westersche instelling volgens westersche maatstaf? Het antwoord daarop luidt naar mijn meening: ja, in zooverre, dat de aanwezige krachten natuurlijk practisch moeten worden opgeleid.

Geeft men aan deze krachten geen gelegenheid tot practische vorming, dan is het uitgesloten dat zij het ooit zullen leeren.

Gaan wij eens na de verhouding van het aantal intellectueelen d.z. dus personen, die een westersche opleiding hebben genoten en nog genieten aan de middelbare en hoogere onderwijsinrichtingen hier te lande en het aantal inwoners der

(Abdul Rasjid.)
betrokken gebieden, waar deze groepsgemeenschappen zullen komen, dan is het naar mijn meening niet onmogelijk, dat wij dan een gunstiger verhoudingscijfer krijgen dan hier op Java.

En wat nog meer de aandacht verdient is het feit, dat de meeste intellectueelen van die zes gebieden reeds op de een of andere wijze in adatverband zijn ingeschakeld.

Krachtens hun westersche ontwikkeling en mede ook krachtens hun adatverband in de meeste gevallen zijn ze dus de aangewezen personen, om de westersche instelling, die boven de belangensfeer der volkshoofden is gelegen, te behartigen.

Trouwens, wat zou de taak zijn die de Regeering gedacht heeft ten aanzien van de intellectueelen in de buitengewesten bij de ontwikkeling van hun geboorteland volgens westersche beginselen?

Juist met het oog op deze overwegingen heb ik de overtuiging gekregen, dat ten aanzien van die zes gebieden een ruim regeeringsstandpunt mogelijk is en voor het ambt van voorzitter niet ambtshalve een B. B.-ambtenaar behoeft te worden aangewezen.

Hier is juist een ruim veld van soepelheid in de toepassing mogelijk en mede ook een ruim veld van experiment, een experiment, waarvoor geen vrees voor ontwrichting van de maatschappelijke orde behoeft te worden gekoesterd, aangezien het hier gebieden betreft van kleinen omvang. Varieert men dus de keuze van het voorzittersambt in deze zes gebieden, afhankelijk natuurlijk van het plaatselijk onderzoek van den aan te stellen regeeringscommissaris uit academici — jurist, B. B.-ambtenaar, ingenieur — dan kan men meteen zien, onder wiens leiding zoo'n ressort het best kan gedijen. Het een en ander ook in verband met de uiteenloopende gesteldheid van de gebieden.

Zooals ik reeds in eersten termijn zei ten aanzien van de facultatieve aanwijzing van voorzitter van den raad uit landsdienaren blijf ik mijn standpunt handhaven.

De door mijn geachte medeleden de heeren Moelia, c.s. ingediende amendementen geven naar mijn meening de mogelijkheid van een juiste oplossing mijner bezwaren.

Ik beveel ze dus der Regeering aan.

Denkt men de door mij genoemde gebieden weg, dan blijven er nog uitgestrekte gebieden van de buitengewesten over, waar het Binnenlandsch Bestuur zich verdienstelijk en zelfs zich onsterfelijk kan maken volgens het gemitigeerd autocratisch regiem.

Wanneer de Regeering mededeelt, dat het volk niet in beweging is te brengen dan alleen door middel van den B. B.-ambtenaar en het Inlandsch bestuur als zijnde het traditioneel gezag vertegenwoordigende, dan ga ik in zooverre met de Regeering mee, dat dan de beweging gericht is op regeeringsdoeleinden, die in strijd zijn met het volksbewustzijn of m.a.w. door middel van dwang.

Een beweging echter, die gericht is op economische opheffing en andere welvaartsmaatregelen en liggende in de belangensfeer van de bevolking zelve, kan heel goed met succes door een ieder worden aangevat, onder voorbehoud echter, dat van B. B.-zijde geen belemmeringen, hetzij direct, hetzij indirect in den weg worden gelegd.

Wat noodig is van het traditioneel gezag is de gezindheid alleen, niet de directe inwerking. Bij nader onderzoek zal dan ook blijken, dat volgens de volksopvatting aan het traditioneele gezag slechts de stimuleerende werking toekomt, een soort katalysator. Dus modern opgevat: leiding en toezicht.

Ik wil graag gelooven, dat de Regeering beschikt over een schat van gegevens betreffende de bevolking in de buitengewesten. Zij dreigt zelfs te bezwijken onder de last dier gegevens. Maar aan den anderen kant kan ik den indruk niet van mij wegzetten, dat wat de Regeering aan materiaal wint, zij ook inboet aan de juiste waardeering daarvan. Daar

(Datoe' Toemenggoeng.)
is om te bewijzen het Inlandsch gemeentewezen in de buitengewesten.

Zelfs met de oplossing van het vraagstuk omtrent de volkseenheden van lager orde is de Regeering na jaren lange voorbereiding tot nog toe niet gereed, terwijl Zij ervan overtuigd is, dat hier geldt een levensbelang voor de bevolking.

Wij moeten ons vergenoegen met de toezegging: er wordt met de noodige voortvarendheid aan gewerkt. En zie zoo, de bevolking is nu geholpen. Wat er later terecht komt van de politiek van het Inlandsch gemeentewezen in de buitengewesten mag de Voorzienigheid weten. Mijnheer de Voorzitter het reëelste van alle realiteiten is, dat het B.B. in de buitengewesten thans practisch niets anders doet dan belastinginnen en politiediensten. Wanneer ik zeg, dat daarmede meer dan driekwart van hun tijd gemoeid is en de rest besteed moet worden aan het administreeren ervan, dan vraag ik mij wel eens af: is dit nu besturen in den waren zin des woords?

Wat ik dus van dit ontwerp zeggen kan, is dit: het belooft wel een financieel succes voor de Regeering maar het is gedoemd tot mislukking, wat aangaat de staatkundige zijde van dit vraagstuk en alzoo een tekort aan inzicht in de zedelijke roeping van de Nederlandsche leiding ten aanzien van de Indische bevolking.

De heer **Datoe' Toemenggoeng**: Mijnheer de Voorzitter! Ik was van plan mijn rede voor te lezen, doch nadat ik de heeren Moelia en Blaauw heb aangehoord, behoef ik dit tot mijn genoegen niet meer te doen. Het zijn precies dezelfde opmerkingen, die ik naar voren had willen brengen. Ik wil alleen nog dit verklaren. Wanneer het juist is, dat de toestanden in de buitengewesten en ook in de geavanceerde streken zijn, zooals de Regeeringsgemachtigde ze hier in deze zaal heeft geschetst, dan zou ik, evenals de heer Moelia, gaarne de Regeering in ernstige overweging willen geven om de bestuurshervorming voorloopig niet in de buitengewesten door te voeren en eerst af te wachten, totdat wij betere voorwaarden krijgen.

In eersten termijn heb ik al mijn vrees geuit, over de macht van het Europeesch B.B. die wij ook in de toekomst, na de instelling van de groepsgemeenschappen, zullen behouden. Ik heb daartegen zeer vele bezwaren. Het Europeesch B.B. moet blijven, maar zooals ik reeds heb gezegd, is de taak van het Europeesch bestuur een geheel andere; dit heb ik in het kort ook reeds in eersten termijn geschetst. Wij hebben gezien, hoe de macht van het Europeesche B. B. heeft gewerkt in onze streken, met name ten aanzien van het negariwezen. Ik heb ten aanzien van den toestand in het negariwezen verleden jaar ook reeds een uitvoerige uiteenzetting gegeven en wel hoe deze is geworden door de bemoeienis en de macht van het Europeesch B.B. In het kort, de negari is bij ons geworden een willoos werktuig in handen van het bestuur om zijn wil bij de bevolking erdoor te krijgen. Dit is ook de meening van bijna alle bestuursambtenaren, die in de buitengewesten hebben gewerkt, speciaal in de streken van Menangkabau.

Wanneer de toestanden zijn, zooals door de Regeering geschetst, dan vind ik het zelfs gevaarlijk om de bestuurshervorming in de buitengewesten door te voeren.

Thans een enkel woord tot het geachte lid, den heer Coolhaas. Na het uitspreken van zijn rede, is de heer Coolhaas zoo vriendelijk geweest, mij over zijn standpunt te spreken, zoodat ik hem nu beter begrijp. De heer Coolhaas is n.l. niet tegen een reorganisatie van het bestuur, maar wel tegen de voorstellen, zooals zij belichaamd zijn in het voor ons liggend ontwerp.

(De heer Coolhaas: Inderdaad.

De heer Verboom: Precies ons standpunt.

De heer Thamrin: Maar welke reorganisatie van het bestuur wil de heer Coolhaas?)

De heer Coolhaas wil een bestuursreorganisatie hebben, die ten volle rekening moet houden met de adat. Als volkshoofd

(Van Helsdingen.)
moet ik dat wel toejuichen. Doch wij moeten ook nuchter zijn. Een bestuursreorganisatie moet naar mijn meening ten volle rekening houden met de adat, met de behoeften van de nieuwere generatie en met de eischen der moderne bestuursvoering.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van dit onderwerp van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid, Vrijdagavond a.s. te antwoorden?

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in tweeden termijn Vrijdagavond a.s. plaats hebben.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het voorstel-Roep c.s., dat de Volksraad met gebruikmaking van de bevoegdheid, den Raad toegekend bij art. 68 der Indische Staatsregeling, zich wende zoowel tot het Opperbestuur als tot de Staten-Generaal en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek tot instelling van een Nederlandsche staatscommissie ter voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 6).

De behandeling is gevorderd tot aan den tweeden termijn.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat ons geacht medelid, de heer Roep, niet aanwezig is.

De **Voorzitter**: De heer Roep is wegens ziekte afwezig; hij moet de avondlucht nog vermijden.

De heer **Van Helsdingen**: Ik heb dat vernomen Mijnheer de Voorzitter en druk er mijn spijt over uit, dat de heer Roep om die reden niet aanwezig kan zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Over gebrek aan belangstelling voor mijn rede in eersten termijn van de zijde van den eersten voorsteller heb ik zeker niet te klagen gehad en ik betreur het, dat ik het eerste gedeelte van zijn rede niet heb aangehoord en dientengevolge heb moeten missen den aanblik van zijn toorn — door ons geacht medelid, den heer Verboom minder vriendelijk: „voorgewende toorn" genoemd —, toen hij zich boos maakte over de door mij voorgebrachte „futiliteiten" of althans wat hij als „futiliteiten" aanduidde, want ik ware dan misschien méér onder den indruk gekomen van zijn rede, van zijn manuaal en zijn mimiek, dan ik door het aanhooren van het overige deel der rede gekomen ben, zelfs al heeft hij toen de volle gelegenheid gehad, mij oog in oog te zien.

(De heer Verboom: Ik vrees, dat het op een deceptie zou zijn uitgeloopen.)

Een deceptie voor mij of voor den heer Roep?

(De heer Verboom: Voor U beiden!)

Maar scherts ter zijde. In mijn antwoord zal ik mij houden aan de bestrijding van mijn geacht medelid en zal ik ter zijde laten hetgeen andere leden in eersten termijn vóór of tegen het voorstel of tegen mijn rede mochten hebben aangevoerd.

Met erkentelijkheid constateer ik overigens, dat vele mijner bezwaren door de mij opvolgende sprekers als juist werden aangevoeld en dat meermalen naar mijn rede werd verwezen. Met nog grooter erkentelijkheid, dat ook de eerste voorsteller in verschillende opzichten voordeel heeft geput uit die rede en dat zij mede aanleiding is geweest om het voorstel niet onbelangrijk te wijzigen. Misschien heeft de voorsteller hoop gehad, dat ik daardoor wat welwillender tegenover zijn voorstel zou komen te staan en dat mijn bezwaren door de nieuwe formuleering zouden zijn ondervangen, doch dan zou ik hem moeten teleurstellen, omdat in wezen de zaak precies dezelfde gebleven is en mijn kritiek — zij het op sommige punten gewijzigd — blijft bestaan.

Een bepaalde verbetering — ik erken het gaarne — is het laten wegvallen van het „Inheemsche" burgerschap, waardoor een steen des aanstoots voor velen is weggenomen. Het onderscheid in wetgeving naar rechtsbehoeften voor de verschillende bevolkingsgroepen of nog erger: gedeelten van dezelfde bevolkingsgroepen, blijft natuurlijk even wezenlijk bestaan en daarmede alle moeilijkheden, welke daarmede verbonden zijn.

Mijn eerste bezwaar was een formeel bezwaar. Het is eigenlijk geen ernstig werk voor den Volksraad om vast te stellen, dat een instituut, het Indische burgerschap er komen moet — want zóó luidde het voorstel —, terwijl nog niet eens vaststaat, óók niet voor de voorstellers, dat het er komen kàn. Immers, als iets vanzelfsprekend blijft ons geacht medelid handhaven, dat de te benoemen commissie verzoeken kan, van haar opdracht te worden ontheven, wanneer zij tot de conclusie mocht komen, dat zij haar opdracht niet kàn vervullen, omdat dit vooralsnog onmogelijk zou zijn. Dit is geen „futiliteit", zooals de spreker het noemde, maar een zeer wezenlijk bezwaar, dat echter ondervangen zou worden, wanneer de formuleering zou luiden: „1o. de bestudeering van de al dan niet mogelijkheid van de invoering in het Nederlandsch-Indische staatsrecht enz."

Ik kan onmogelijk medewerken — en ik denk dat velen dat evenzoo zullen aanvoelen — aan een in het leven roepen van een commissie, aan wie ik een taak opleg — de invoering van een instituut — waarvan de mogelijkheid niet eens ernstig is onderzocht.

Ik blijf voorts als bezwaar voelen, dat een dure en topzware staatscommissie uit Nederland en Indië deze taak moet vervullen, wat alleen tot stagnatie en groote kosten zal leiden. Zoo geformuleerd als ik boven aangaf, zou ik desnoods voor een Indische commissie wat kunnen voelen, al ben ik persoonlijk voor het resultaat niet optimistisch gestemd. Heeft een Indische commissie dit vraagstuk van alle kanten bekeken, als speciale taak en zijn we gekomen tot aanvaardbare resultaten, dan eerst is de tijd gekomen om Nederland in te schakelen.

Ik zou nog tegen dit door mij geopperde voorstel kunnen opwerpen, dat dan toch reeds de commissie-Spit het vraagstuk heeft bekeken en tot een afwijzend standpunt is gekomen. Ik heb in mijn eersten termijn reeds verwezen naar genoemde slotbeschouwingen in het verslag-Spit. Maar voor die commissie was tenslotte dit vraagstuk een nevenvraagstuk, werd niet àlle aandacht dáárop geconcentreerd.

Als studie-object voor een Indische commissie kan ik een voorstel — zooeven door mij geformuleerd — aanvaarden niet echter als voorbereiding voor de invoering van een instituut, waarvan voor mij de mogelijkheid nog lang niet vast staat. Trouwens ik constateer, dat de voorstellers eigenlijk hetzelfde willen voor de Nederlandsche commissie. Immers, zelfs in de gewijzigde redactie van de Memorie van Toelichting lees ik:

> „Juist om het vraagstuk van het Burgerschap in zijn geheel te bezien en te onderzoeken, de practische uitwerking van de invoering te overwegen en voorts de wetgeving in haar geheelen omvang vrij te maken van het rascriterium is de instelling van de gevraagde Staatscommissie noodig."

Het blijkt dus, dat heelemaal niet vaststaat, dat de instelling van een Indisch burgerschap uitvoerbaar is. Maar waarom dan niet het vraagstuk ook met zooveel woorden in het petitievoorstel genoemd, in plaats van reeds te spreken over de uitwerking van de oplossing, die wellicht geen oplossing is of kan zijn?

Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**).

(Van Helsdingen.)

Het argument, dat daarop volgt, luidt:

„Een Nederlandsche Staatscommissie is noodzakelijk, teneinde het vraagstuk van den aanvang af voor te bereiden en te plaatsen in de staatkundige sfeer, welke eveneens over de invoering zal hebben te beslissen. Om deze reden zullen in deze Staatscommissie deskundige Nederlandsche leden van de Staten-Generaal niet mogen ontbreken."

Ook deze argumentatie spreekt voor mij niet. Laten wij eerst hier te lande tot een voorloopige oplossing komen.

Al onze besprekingen in dezen Raad hebben tot niets anders geleid, dan tot de erkenning door enkelen — misschien velen — van de wenschelijkheid. Zij hebben zich daarbij in hoofdzaak laten leiden door sentimentsoverwegingen. Ook de eerste voorsteller is daarvan niet vrijgebleven. In de nieuwe Memorie van Toelichting wordt dit eigenlijk toegegeven: daar wordt gesproken van de „bestaande ideëele verlangens", aankweeking van wederzijdsch vertrouwen in geval van verantwoordelijkheid, saamhoorigheid onder de verschillende bevolkingsgroepen, over te openen perspectieven naar een zich één voelend Indisch volk."

De heer Roep maakt het nog fraaier: hij wil „scheppende kracht", „dynamiek", „toekomstvisie", „ideëele begeestering". Hij wil „de werkelijkheid met zijn fantasie" bezien. Helaas onthoudt hij ons den naam van den „goeden regeerder", die dit zeide.

Ik ben daarvoor te huiverig. Ik sta liever met beide beenen op den grond. Natuurlijk wil ik ook voorwaarts, krachtig voorwaarts, maar niet met de oogen voortdurend naar luchtkasteelen kijken en de stronken en steenen op den weg niet ziende, waardoor ik struikel en met den neus in de modder val. Ik wensch te letten op het oordeel van de commissie-Spit die de zaak — hoe onvolledig nog wellicht —, dan toch nog wat méér veelzijdig heeft bekeken, dan wij het hier hebben gedaan in dezen Raad, waarin wij ons meer door ons sentiment laten leiden dan door realiteitszin.

Ik ga verder af op het oordeel van een man van wetenschap, met wien ik deze aangelegenheid besprak, die de instelling van een Indisch burgerschap vooralsnog irreëel noemde, een volstrekt ondeugdelijk middel voor het bereiken van de opheffing van het quasi-rascriterium, van de mannen van de practijk, van wie een mij uitdrukkelijk schreef, dat invoering thans slechts kan leiden tot nog grooter verwarring dan er thans reeds is.

Een te groote stap ineens voorwaarts kan maken, dat we weer op onze schreden moeten terugkeeren. Wij hebben het bij de opheffing van het quasi-rascriterium zoo dikwijls gezien. Men heeft de unificatie van de wetgeving willen doorvoeren en daarop al zijn gedachten en arbeid geconcentreerd, tientallen jaren lang, met het resultaat, dat men nog weinige jaren geleden het unificatiestreven moest vaarwel zeggen en, die unificatie als ideaal in het oog houdend, zich eerst heeft bezig gehouden met meer voor de hand liggende problemen, die tenslotte ook zullen leiden — zij het langs veiliger wegen, die een langeren tijd vorderen — tot hetzelfde doel. Men heeft zich lange jaren door een „fantasie" laten leiden met het gevolg, dat men voor jaren de normale, geleidelijke ontwikkeling heeft gestagneerd. Juist de langere weg leidt dikwijls tot sneller vooruitgang dan de verleidelijke kortere.

Door het onderzoek naar de mogelijkheid tot instelling van het Indische burgerschap bestaat er groote kans, dat de verdere geleidelijke opheffing van het quasi-rascriterium wordt gestagneerd, omdat men eerst zal afwachten, of de commissie wellicht tot tastbare resultaten komt, of zij vaste richtlijnen zal geven, waarlangs ook de verdere ontwikkeling van de opheffing van het quasi-rascriterium moet gaan. Ons geacht medelid heeft ten deele gelijk: deze ontwikkeling is geremd, doordat men de opheffing voor allen wilde, terwijl wat hij wenscht, alleen ten goede komt aan enkele honderdduizenden, zij het, dat dit aantal jaarlijks toeneemt. Maar in wezen beteekent dit toch, dat principieel het quasi-rascriterium is overwonnen.

De voorsteller heeft reeds toegegeven, dat voor alle groote vraagstukken, door mij genoemd, het Indische burgerschap niet de oplossing biedt, doch dat daarvoor naar eigen criteria, samenhangend met den aard van het onderwerp, moet worden gezocht. Ik noemde agraria, onderwijs, militie, strafvordering, burgerlijk recht enz. en daarvoor is het Indische burgerschap niet noodig.

Ik constateer echter een inconsequentie in het betoog van den spreker. Immers, niettegenstaande hij erkent, dat al deze vraagstukken eigen criteria vereischen, los van het Indische burgerschap, haalt hij met welgevallen aan een passage uit de rede van den heer Soetardjo, die het Indische burgerschap niet alleen wilde beperken tot unificatie van publiek- en privaatrecht, maar het ook uitstrekt tot de uitoefening van dienstplicht, kiesrecht, het bekleeden van staatsambten, grondbezit enz. Alsof voor eerstgenoemde onderwerpen niet het onderdaanschap reeds een genoegzame oplossing biedt.

Al even onvoldoende is het argument betreffende de positie van den Indischen burger in het internationale verkeer. In het internationale verkeer biedt het Nederlandsch onderdaanschap toch de meest volledige positie. Of acht men den staat van Indisch burger van grooter beteekenis dan het Nederlandsch onderdaanschap? Ook dit ware irreëel.

Het Nederlandsch onderdaanschap is in 1910 ingesteld om aan te vullen de leemte, ontstaan door de invoering van de invoering van de wet op het Nederlanderschap in 1892, waardoor de positie der Inlanders aanvankelijk volgens het burgerlijk wetboek Nederlanders in burgerrechtelijken zin, ook in het internationale verkeer op losse schroeven werd gebracht.

Ik vind de regeling van het Nederlandsche onderdaanschap verre van ideaal, vooral, omdat daardoor mogelijk wordt, dat „vreemdelingen" volgens de wet van 1892 toch alle voordeelen van het Nederlandsche onderdaanschap ontvangen, wat m.i. veel te ver gaat, en allerlei moeilijkheden in het leven roept. Maar dit neemt niet weg, dat de internationale positie van den z.g. Indisch burger door dat instituut van Nederlandsch onderdaanschap volkomen is verzekerd, — voorzoover ik het zien kan — en in ieder geval meer dan door het instituut van Indisch burger, zooals de voorstanders zich die denken. In dit opzicht heeft de heer Thamrin volkomen gelijk.

Ik kom thans tot de kwestie van quasi-rascriterium, dat ik — niettegenstaande de bestrijding van ons geacht medelid — toch zoo blijf noemen. Wij verstaan dan klaarblijkelijk onder rascriterium iets anders. Ik zie dat criterium geheel verwerkelijkt in de huidige Duitsche wetgeving, waar men een scherp onderscheid maakt tusschen de Ariërs — Germanen — en de niet-Ariërs, die geen burger, maar slechts gast zijn. Rasverheerlijking, rasafzondering, raszuivering, zijn de kenmerken van rascriterium en dat hebben wij hier in geen enkel opzicht, integendeel, nooit heeft de Nederlandsche leiding in die richting gewerkt, veeleer is het tegendeel het geval. Daarom sprak en spreek ik nog van een quasi-rascriterium, dat meer als merkteeken bedoeld is voor bestaande rechtsbehoeften dan voor afzondering van ras en wijs dus volstrekt af de beschuldiging, dat ik „een bestaand rascriterium" zou verdoezelen en onzuiver stellen — de oorzaak van de voorgewende boosheid van ons geacht medelid.

Wanneer ik toch spreek van het „hatelijk karakter", dan is dat juist, omdat men dat „rascriterium" hanteerende, zooals de voorstellers het doen, daaraan een hatelijk karakter toekent, dat het op zichzelf niet heeft.

Het is „apert onjuist", om nu eens een uitdrukking van de voorstellers te gebruiken, dat ik zou behooren tot de felste bestrijders

„als wij een eind willen maken aan het hatelijk karakter van den rechtstoestand, als wij verbetering willen brengen in het chaotisch beeld."

Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**).

(Van Helsdingen.)

Het is een bepaalde miskenning van die gezindheid, als men mij als bestrijder aanmerkt, omdat ik het door de voorstellers, althans in eersten termijn voor dit doel aangewende middel, ondeugdelijk acht.

Ik blijf daarbij geheel in de lijn van Algemeen Staatkundig Program der Christelijk Staatkundige Partij, dat in § 5 Rechtswezen, artikel 21, nadrukkelijk verklaart:

„De C.S.P. verlangt

A, ten aanzien van de wetgeving:

Dat gestreefd worde naar geleidelijke wegneming van die verschillen in het privaat- en publiekrecht tusschen de onderscheiden volksgroepen, die een onnoodig onderscheid handhaven of de sociale opheffing belemmeren."

Het doet mij genoegen, dat hier van rascriterium zelfs niet gesproken wordt.

Terloops wijs ik op het misverstand, dat klaarblijkelijk bij ons geacht medelid, den heer Thamrin, bestaat, dat de P.E.B. als de eenige associatiepartij karakteriseerde. Ook wij stellen ons op associatiebasis; ik verwijs hiervoor naar artikel 3 van ons Algemeen Staatkundig Program.

Ook wij stellen ons op associatie-basis (vergelijk art. 3) en hebben in de tijden dat men, ook in den raad, het associatie-beginsel verloochende, met klem de juistheid daarvan betoogd.

Men kan van meening verschillen over de vraag of de Regeering bezonnen en vastberaden naar de wegneming heeft gestreefd. Inderdaad zijn de resultaten lang niet altijd bevredigend en schijnt het een slakkengang te gaan, maar dat bewijst de waarheid van mijn bewering, dat met groote voorzichtigheid moet worden voortgegaan, omdat een te veel willen grijpen — zooals zoo vaak in het verleden — op een mislukking uitloopt.

Maar al te vaak wilde men in zijn drift tot vooruitgang streven naar een assimilatie der bevolkingsgroepen, dat echter altijd groote teleurstellingen bracht en veel arbeid en kosten ongedaan maakte.

Terecht is daarom de Regeering teruggekomen van een geforceerd unificatiestreven, dat haar houding vroeger kenmerkte. Die drang tot unificatie ging niet het minste uit van de rechterlijke macht. Tot voor weinige jaren stond bij de overgroote meerderheid als een axioma vast, dat naar unificatie moest worden gestreefd, zelfs in het privaatrecht, zoo eenigszins mogelijk. En er is in zekeren zin reden toe. Immers, het adatrecht als gewoonterecht is een levend recht, maakt in allerlei streken weer afwijking mogelijk van zekere algemeene richtlijnen, die aan het adatrecht in het algemeen eigen zijn. Met een adatwetboekje, als destijds prof. Van Vollenhoven heeft ontworpen, kan de rechter niet volstaan; de rechter moet streek voor streek het onderzoek naar het in die streek geldende adatrecht entameeren en dat beteekende een zoo geweldige taak voor den rechter, dat er in de praktijk weinig van terecht kwam. Bij vele rechters bestond bovendien de zeer sterke neiging om allerlei Nederlandsche rechtsbegrippen in het adatrecht hinein te interpretieren.

Prof. Van Vollenhoven heeft de groote verdienste gehad, de leidende persoonlijkheden te doordringen van het besef, dat zulk opzettelijk streven naar unificatie voor de millioenenmassa beteekende onrecht, omdat men haar en haar volkeren onbegrepen recht zou opleggen.

Men moet zelf rechterlijk ambtenaar zijn geweest om duidelijk inzicht te krijgen in de buitengewone ingewikkeldheid en het verwarrende beeld van den bestaanden rechtstoestand.

Er was dus een streven bij de centrale Regeering en een aandrang van de zijde van de rechterlijke macht om voort te gaan op den weg van geleidelijke opheffing van het quasi-rascriterium. Maar dat vindt de voorsteller nog niet voldoende. Hij zou wenschen een artikel in de Indische Staatsregeling van den volgenden inhoud:

(Soeria Nataätmadja.)

„De vermijding van het rascriterium uit de Indische wetgeving is een voorwerp van aanhoudende zorg voor den Gouverneur-Geueraal."

Het is duidelijk, dat ik deze formuleering, die inhoudt de wettelijke erkenning van het bestaan van een „rascriterium" niet kan aanvaarden. Maar overigens zou ik tegen zulk een bepaling geen bezwaar maken en een petitievoorstel om de Indische Staatsregeling in dien geest aan te vullen, willen ondersteunen.

Alleen, Mijnheer de Voorzitter ..... men zij ook hier weer nuchter en make zich niet te groote illusies. Vanaf 1854 heeft in zeer stringenten vorm in art. 75 R.R. bestaan, later overgenomen in art. 131 der Indische Staatsregeling, het positieve voorschrift van concordantie der voor Europeanen geldende wetgeving aan die in Nederland. Wat is er in de praktijk van terechtgekomen? Het Strafwetboek, in 1886 in Nederland vastgesteld, werd eerst in 1915 hier vastgesteld en in 1918 ingevoerd. Dus meer dan 30 jaren zijn noodig geweest om aan den concordantieeisch te voldoen. Daartusschen lagen ook enkele mislukte pogingen, waarop ik thans echter niet inga. En dit geschiedde evenzoo met de kinderwetgeving, de arbeidswetgeving, de voorwaardelijke veroordeeling, enz.

Thans een enkele opmerking ten aanzien van een mededeeling van den heer Thamrin.

De voorstellers maken er den heer Thamrin een verwijt van, dat deze gesproken heeft van „problematische voordeelen", omdat deze rechten slechts incidenteel kunnen gelden. Het gold hier de onschendbaarheid van de woning, voorloopige aanhouding en inhechtenisneming en militie. M.i. heeft de heer Thamrin inderdaad gelijk. De eerstgenoemde rechten betreffen slechts hen die met den strafrechter in aanraking komen. En het is, goed gezien, toch nog maar een klein percentage van de millioenen massa, die van deze bepalingen niet of zeer weinig last hebben. Dat moge men toch niet vergeten.

Samenvattende Mijnheer de Voorzitter:

de voorstellers hebben de redactie van hun petitievoorstel niet onbelangrijk gewijzigd.

Over ten eerste sprak ik reeds. Onze fractie blijft hiertegen gekant, omdat het zonder de mogelijkheid van het instituut te onderzoeken aan de commissie opdraagt — volkomen in strijd met de toelichting — de voorbereiding van de invoering van dat instituut; voorts omdat — indien zulk een onderzoek wordt aangevangen —, dit o.i. eerst hier te lande moet geschieden en een Nederlandsche commissie overbodig is te achten.

In het eerste punt wordt verder de wegneming van het quasi-rascriterium zóó nauw aan het Indisch Burgerschap vastgekoppeld, dat er kans bestaat, dat de geleidelijke ontwikkeling in deze richting zal worden vertraagd.

Op die instelling behoeft niet te worden gewacht. Voor vele leden in dezen raad zal hetgeen ik over de mogelijkheden, die art. 131 I.S. in zijn huidige redactie biedt, een openbaring zijn geweest. Aandringen bij de Regeering om met grooter voortvarendheid — zonder tekort te doen aan de zoozeer gewenschte bezonnendheid — in deze richting werkzaam te zijn, heeft mijn volle sympathie, niet echter de hier gegeven samenkoppeling.

Het tweede punt vertoont hetzelfde gebrek; met weglating van den tusschenzin „welk een gevolg zal zijn van de instelling in het N.I. Staatsrecht van een Indisch burgerschap, zou ik kunnen volstaan, maar omdat dit doel te bereiken is achten wij de instelling van een commissie als hier bedoeld volkomen overbodig.

Wij blijven dus tegen het voorstel.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van den eersten voorsteller op de beschouwingen van de sprekers in eersten termijn over het petitievoorstel-Roep heeft deze groote verdienste, dat het op die inzichten

(Soeria Nataätmadja.)

van een deel van ons college verhelderend heeft gewerkt, hetgeen gezien de omstandigheid, dat de voorstellers noch in de Memorie van Toelichting noch in de Memorie van Antwoord eenige essentieele punten van het vraagstuk klaar of diepgaand genoeg hebben behandeld, toegejuicht dient te worden.

Zooals U uit mijn rede in eersten termijn hebt kunnen opmaken, is het mij, Mijnheer de Voorzitter, er in de allereerste plaats om te doen om ertoe mede te werken, dat door de Regeering stelselmatig en doelbewust er naar gestreefd wordt om, zooveel als de omstandigheden dit toelaten, het rascriterium uit de wetgeving te verwijderen.

Ik gaf mij daarbij er terdege rekenschap van, dat het bij mijn weten er verre van is, dat Nederland in zijn beproefd koloniaal program een politiek zou voeren om ten eeuwigen dage onderscheid te blijven maken tusschen de rechten en de plichten van de onderscheidene rassen.

Trouwens, alle sprekers zijn het in den grond van de zaak er volmaakt over eens, dat het rassenonderscheid in de wetgeving uit den tijd is, en daaruit zoo spoedig mogelijk verwijderd dient te worden.

Zelfs de tegenstanders gaan bij de bestrijding van het idee van ons geacht medelid, den heer Roep, van deze grondgedachte uit. Dit zegt boekdeelen, zoodat ik mij nu van de taak ontslagen acht om de groote gedachte, die voor den heer Roep en zijn fractiegenooten de drijfveer was bij de indiening van hun voorstel, de gedachte n.l. om een eind te maken aan het rascriterium, verder in beschouwing te nemen.

De tegenstanders en zelfs een gedeelte van de geestverwanten van de voorstellers richten hun aanvallen dan ook op het als gevolg van hun veroordeeling van het rascriterium bij den heer Roep c.s. ontstane denkbeeld van de invoering van het „Indische" en het „Inheemsche burgerschap".

Reeds in mijn rede in eersten termijn deed ik duidelijk uitkomen, dat ik tegen dit petitievoorstel zeer ernstige bezwaren had, bezwaren die uitsluitend betrekking hebben op de uitvoerbaarheid van de door voorstellers bij de invoering van deze nieuwe burgerschappen gedachte criteria. Deze bezwaren heb ik, op een enkele na, toen niet ontvouwd, omdat de voorstellers zelf deze niet wenschen te omlijnen, en dit liever over willen laten aan de in te stellen staatscommissie.

In zijn antwoord heeft de eerste voorsteller zijn belofte om aan tegenstanders op tal van punten concessies te doen, in ruime mate gehonoreerd.

Om al de bezwaren, die aan de door hen voorgestane burgerschappen blijken aan te kleven, te ondervangen, komt de heer Roep nu tot de conclusie, dat het beter is om maar één Indische burgerschap in te voeren voor alle Nederlandsche onderdanen. In de sedert door voorstellers ingediende nota van wijzigingen vragen zij om aan dit „Indisch burgerschap" een rechtsbedeeling te verbinden, die gebaseerd moet zijn op bepaalde criteria van intellectueele en maatschappelijke ontwikkeling en economische beteekenis, dan wel op andere voor het doel geschikte criteria, evenwel met uitsluiting van het rascriterium.

Mijnheer de Voorzitter, de ideëele waarde voor een burgerschap voor alle Nederlandsche onderdanen wil ik geenszins onderschatten, integendeel vind ik dezen ommezwaai van den heer Roep en de zijnen voor de bestrijders van het rascriterium een stap in de goede richting. Maar ik vraag mij af, of de practische uitvoerbaarheid van dit voorstel er gemakkelijker op is geworden? Het tegendeel is, geloof ik, waar. Zoo zal straks het vraagstuk van de grondrechten, voor de bescherming van het Inlandsch grondbezit, om mij tot het door mij in eersten termijn aangehaald voorbeeld te beperken, in een warnet terecht komen, van waaruit het niet of niet heelhuids meer te voorschijn kan worden gehaald.

„Niemand zal in rechten achteruitgaan", aldus wordt door de voorstellers aangekondigd. Maar zij zien, vrees ik, over het hoofd, dat dit adagium niet los is te maken van een tweede, dat luidt: „En niemand zal nieuwe plichten mogen krijgen", wat immers voor een deel van het nieuwe burgerschap een achteruitgang, een nadeel, een offer zou beteekenen.

En dit mag in geen geval een gevolg, nog minder een voorwaarde zijn van het aanvaarden van het nieuwe burgerschap. Weer moet ik mij bepalen tot een enkel voorbeeld om aan te toonen, tot welke onvoorziene consequenties het door voorstellers hoog opgegeven adagium moet leiden, een adagium, dat toch onmogelijk overeen te brengen is met het door hen vooropgesteld beginsel, dat er geen differentie meer mag bestaan tusschen de rechten en plichten van alle Nederlandsche onderdanen, van alle a.s. Indische burgers. Houdt men vast aan dit beginsel, dan doen zich weer andere consequenties voor. B.v. de militieplicht gaat tot dusverre uit van het beginsel van het gehate rascriterium. Wanneer dus straks volgens het idee van de voorstellers dit rassenonderscheid in de wetgeving voor goed zal zijn verdwenen, zal dus ook de geheele inheemsche bevolking voor zoover deze volgens de nu voor de Europeesche groep geldende bepalingen daarvoor in aanmerking zou komen, onder den militieplicht vallen. Ik zou de geachte voorstellers willen vragen, Mijnheer de Voorzitter, of dit hun bedoeling is.

Ten slotte gaat het toch niet aan om alle criteria, die bij de invoering van het Indische burgerschap zullen gelden, maar op de schouders te schuiven van de gedachte commissie, en zelfs die, waarvan de voorstellers zelf nu bij voorbaat al weten, dat zij — ik noemde en passant die betreffende de grondrechten en de militie — niet tot een oplossing te brengen zijn dan wel consequenties met zich brengen, die ook voor de voorstellers kortweg onaanvaardbaar zullen zijn.

In den opzet van dit Indische burgerschap zitten m.i. zooveel voetangels en klemmen, dat de kwestie van het burgerschap nu voor mij slechts een secundaire beteekenis heeft gekregen. Primair wil ik stellen de opheffing van het rascriterium in de Indische wetgeving, althans daar, waar de omstandigheden het breken met dit verouderd beginsel toelaten.

Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, wat ik ter adstructie van mijn standpunt eerder aangevoerd heb, nl. dat het Nederlandsch beleid naar mijn overtuiging er niet aan denkt om de rasdiscriminatie in de wetgeving ook daar te handhaven, waar zij hoe langer hoe meer afbreuk blijkt te doen aan de hooge beginselen van Nederland's zoo geroemde koloniale politiek.

In het midden latend, of de bestaande wetgeving voorzoover deze op het rascriterium is gebaseerd, inderdaad een toestand heeft geschapen van onbehagen, van wrijving en van naijver tusschen de rassen, zelfs de vraag, of er werkelijkheid onder de bevolking een uitgesproken behoefte bestaat naar een wetgeving, die geen rassenonderscheid kent, buiten beschouwing latende, neem ik als vaststaand aan, dat de wil van de Nederlandsche leiding en de daarop volgende daad om, voor zoover de omstandigheden dat mogelijk maken, in de rechtsbedeeling geen onderscheid meer te maken tusschen de rechten en plichten van haar onderdanen, bevorderlijk zullen zijn voor de sfeer in deze gewesten, voor de goede verhoudingen tusschen blank en bruin en ten slotte een eind zullen maken aan veel argwaan, aan het verwijt van ongelijke, en dus onbillijke behandeling. Enkel en alleen om aan deze mijne overtuiging uiting te geven, meen ik aan de aanneming van het onderhavige voorstel te moeten medewerken, al heeft dit nu door de complicaties, die de voorstellers daaraan gegeven hebben, voor mij veel van zijn charme verloren.

(De heer Van Helsdingen: Maar om dit doel te bereiken is de commissie toch niet noodig?)

Als de heer Van Helsdingen wellicht wil luisteren, zal hij bemerken waarom ik meen, dat ik het voorstel-Roep toch moet ondersteunen.

Ik zou zoo van harte wenschen, dat de aanneming van dit voorstel door den Volksraad de instelling van een staatscommissie ten gevolge zou hebben, die tot taak zal krijgen de geheele Indische wetgeving onder de loupe te nemen, ten einde

(Thamrin.)

daaruit al datgene voor verwijdering, wijziging of aanvulling bij den wetgever voor te stellen, dat als zijnde gebaseerd op het rascriterium en dus hinderlijk en onnoodig grievend voor mijn landgenooten en de met hen gelijkgestelde rassen, uit den tijd is te achten. Mocht dan daarbij de instelling van het door den heer Roep gedachte burgerschap noodzakelijk zijn, dan zou ik uiteraard daartegen niet het minste bezwaar hebben, mits daarbij de voorwaarden vooropgesteld worden, dat verkregen rechten moeten worden geëerbiedigd en geen nieuwe lasten, als gevolg daarvan, aan bepaalde bevolkingsgroepen mogen worden opgelegd.

In appreciatie voor de ideëele waarde van gelijkberechtigdheid, die in het bestaan van een burgerschap schuilt, wil ik voor niemand onderdoen, maar ik vrees, dat het alleen reeds door het vasthouden aan de door mij zoo juist vooropgestelde voorwaarden, die wel niemand zal kunnen betwisten, veel, heel veel van zijn concrete beteekenis zal verliezen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Evenmin als ik in eersten termijn eenige bewondering kon hebben voor de uitgewerkte gedachte door de voorstellers vervat in het voorstel, evenmin kan ik eenige bewondering hebben voor den gevolgden gang van zaken bij dit petitievoorstel, als gevolg van den gedachtensprong, die de voorstellers bij de verdere uitwerking van hun petitie hebben gemaakt.

Hoe was toch de gang van zaken? Oorspronkelijk heette het, dat dit petitievoorstel primair op den voorgrond stelde de opheffing van het rascriterium uit de Indische wetgeving. Daaraan werd min of meer gekoppeld de gedachte aan de instelling van een burgerschap. Waarom eigenlijk die samenkoppeling van het burgerschap aan het rascriterium plaats vond is mij althans tot op dit oogenblik nog niet duidelijk gemaakt. En zie, na de kritieken in eersten termijn van verschillende zijden, werd vlot door de voorstellers een nota van wijziging ingediend, inhoudende eigenlijk niet meer of minder dan een algeheele wijziging van het voorstel.

Het oorspronkelijke voorstel werd zonder meer teruggenomen en feitelijk werd een geheel nieuw voorstel, zoowel in vorm als in uitgangspunt, ingediend. Het leek wel op de bekende brochure van Mussert, waarin hij, na critiek van bepaalde zijde verklaarde, dat de uitgegeven brochure zonder meer was vervallen en werd vervangen door een nieuwe brochure, waarin de nieuwe richtlijnen der partij waren vervat.

Waarom heeft dit voorstel een ander karakter dan het oorspronkelijke? In de eerste plaats omdat, zooals gezegd, bij het oorspronkelijke voorstel primair werd gesteld de opheffing van het z.g. rascriterium, terwijl thans bij monde van den eersten voorsteller wordt gezegd, dat men twee evenwaardige dingen wil bereiken, het verwijderen van het rascriterium en het Indische burgerschap. Verder is het voorstel van karakter veranderd doordat in plaats van de twee burgerschappen als uitgangspunt thans één burgerschap wordt gevraagd. Deze wijze van verandering van het petitievoorstel wijst op een onvastheid in uitgangspunt van gedachten, waarvan ook een wisseling van de standpunten het gevolg is geweest. Het wijst op een minder doordacht zijn van de voorstellen, waardoor hier m.i. ten rechte terminologieën zijn gebezigd luidende, dat het voorstel onvoldragen is en ondoordacht. Als resultaat van deze onvastheid van gedachten en mindere doordachtheid der voorstellen zien wij de kreupele resultaten en onduidelijkheid, zoowel in doelstelling als in formuleering.

Ook de beantwoording bij monde van den eersten voorsteller in eersten termijn was verre van duidelijk en dikwijls was er strijd tusschen zijn antwoord in eersten termijn eenerzijds en Memorie van Toelichting en Memorie van Atwoord anderzijds. Zoo wordt op blz. 2 van de gewijzigde Memorie van Toelichting gezegd, dat de voorstellers tot doelstelling hebben de instelling van een eenheid van recht. En als we nu de voorstellen nagaan dan blijkt, dat er eigenlijk geen sprake is van instelling van eenheid van berechting, doch dat de feitelijke situatie zal blijven bestaan zooals zij thans is, dus een gedifferentieerde wijze van berechting; alleen de benaming is anders. Op dezelfde bladzijde zeggen de voorstellers met betrekking tot de grondrechten, dat de regeling der grondrechten een diepgaande studie vereischt om tot een bruikbare regeling te komen. Maar bij de mondelinge beantwoording van den heer Soeria Nataätmadja verklaart de eerste voorsteller zonder meer, dat

„in geen geval de wettelijke agrarische bescherming voor de massa zal kunnen vervallen."

Dit is toch in fatale tegenspraak met wat als toelichting bij de nota van wijzigingen wordt gezegd; als de voorstellers niet bedoelen een vervallen der bestaande agrarische rechten, dus geen verandering, waarom dan bestudeering van die rechten?

Als men geen wijziging beoogt, is ook geen bestudeering noodig.

Zoo bevat de mondelinge beantwoording door den eersten voorsteller op tallooze punten verschilpunten en geen overeenkomstige gedachten met wat in de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord als toelichting op de voorstellen naar voren is gebracht.

Als ik nu op de voorstellen verder inga, stuit ik dus op het nieuwe beginsel bij de Nota van Wijzigingen, dat niet meer primair is de opheffing van het rascriterium, maar, zooals de voorstellers hebben gezegd, zij willen twee evenwaardige beginselen, opheffing van het rascriterium en instelling van het burgerschap.

Het blijft om het even, welk beginsel ik het eerst behandel. Ik blijf bezwaar maken, zooals ik in eersten termijn gedaan heb, tegen het samenkoppelen van twee zaken in één petitie, vooral van twee gedachten, die niets met elkaar te maken hebben. Ik ben geen jurist, maar voel, dat het uit een oogpunt van wetselegantie minder juist is. Zooals ik in eersten termijn uitvoerig heb betoogd, het burgerschap heeft in feite niets te maken met het rascriterium en omgekeerd en zooals ook gezegd, burgerschap is een uitvloeisel van den politieken status van eenig land of staat en burgerschap is geen oorzaak, maar een gevolg. Wil men een Indisch burgerschap instellen, dan is de normale weg, dat er eerst een Indischen staat komt. Dat is normaal en niet het omgekeerde.

Ik heb in eersten termijn de stelling geponeerd, dat grondwettig een Indische staat niet bestaat.

Wat antwoorden de voorstellers daarop? Dat Indië als staatsrechtelijke eenheid wel bestaat. Ik zou de voorstellers willen vragen, waar zij die wijsheid vandaan halen. In de grondwet bestaat Indië als staatkundige eenheid niet en zooals de heer Van Helsdingen zegt, internationaal ook niet, omdat de status Nederlandsch onderdaan bestaat, zoodat ik na deze opmerkingen terugval op hetgeen ik in eersten termijn aanvoerde ten aanzien van een instelling van het Indisch burgerschap vóór instelling van den Indischen staat, ik blijf dat handhaven.

Ten aanzien van het Indisch burgerschap wacht ik rustig af de resultaten van de petitie-Soetardjo. Zij vraagt een bepaalden status voor Indië en indien door de Staten-Generaal aan deze petitie gehoor wordt gegeven, kunnen wij verwachten, dat als logisch gevolg van dien staatkundigen status ook een burgerschap wordt ingesteld.

Ik zal thans kortelijks terugkomen op de opheffing van het rascriterium uit de wetgeving. Ik heb in eersten termijn reeds gezegd, dat ik dit een prijzenswaardig initiatief vind, al moge juist zijn, wat de heer Van Helsdingen zegt, dat uit theoretisch juridisch oogpunt in de Indische wetgeving geen rascriterium bestaat. Ik constateer echter, dat — uit welke overwegingen ook — de praktijk dusdanig is, dat bij de uitvoering van de geldende wetten wel degelijk van een rascriterium sprake is.

(De heer Van Helsdingen: Rasverschil als merkteeken.)

(Thamrin.)

Het moge zoo netjes geformuleerd zijn, maar ieder constateert dat bij berechting van Indonesiërs een andere wijze van berechting gevolgd wordt dan ten aanzien van Europeanen. Ik kan mij indenken, dat voor de opheffing van het rascriterium uit de wetgeving een commissie moet worden ingesteld, ik laat daar, of het een Indische of een staatscommissie moet zijn, omdat ik mij kan indenken, dat voor omwerking van de verschillende wetten veel en moeilijk werk te verrichten valt.

Ik wil dan ook gaarne medewerken tot het instellen van een commissie, maar stuit dan weer bij de uitvoering van dit beginsel op de onverbrekelijkheid der opheffing van het rascriterium en de instelling van het burgerschap, welke door de voorstellers is tezamen gekoppeld aan het beginsel van de opheffing van het rascriterium. Zooals ik al meer heb gezegd is dat niet logisch, in de eerste plaats omdat het burgerschap met het rascriterium niets te maken heeft en in de tweede plaats omdat deze samenkoppeling verwarring van gedachten teweegbrengt, welke moeilijkheden bij de uitvoering ten gevolge zal hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ook bij de instelling van één burgerschap zal de toestand niet veranderen. In het eerste voorstel van de voorstellers heeft men tenminste nog een benaming voor de menschen, die in den huidigen status zouden blijven, terwijl in het nieuwe voorstel met de invoering van één benaming, het Indisch burgerschap in feite zoo blijft, zoodat dus eigenlijk voor de meerderheid der bevolking geen enkele verandering het gevolg ervan zal zijn en de invoering van een eenvormige benaming eigenlijk een camouflage van den huidigen toestand is.

(De heer Danoesoegondo: Zeer juist!)

Nu begrijp ik dat, indien men tot het opheffen van het rascriterium uit de Indische wetgeving zou willen overgaan, het niet mogelijk is, deze verandering met één pennestreek tot stand te brengen. Er is natuurlijk een overgangstermijn noodig, maar ook ten aanzien daarvan mis ik in het voorstel-Roep eenig uitzicht, wanneer de voltrekking van het Indisch burgerschap over de geheele bevolking zal plaats hebben. De heer Roep laat dat in het midden, zoodat ook uit dat oogpunt mijn bezwaren niet zijn weggenomen.

Bij de logische uitwerking der sympathieke gedachte der voorstellers stoot ik aan alle kanten mijn hoofd tegen de onmogelijkheid der uitvoering of onduidelijkheid, doordat de richtlijnen, welke door de voorstellers zijn uiteengezet min of meer in conflict komen met het beginsel, door henzelf gesteld. Ik blijf daarom bij mijn suggestie in eersten termijn, dat de formuleering van het voorstel en vooral de formuleering van de eerste stelling veranderd moet worden, in dusdanige mate als ik bij mijn betoog in eersten termijn heb gesuggereerd.

Stelt de heer Roep bepaaldelijk prijs erop een soort burgerschap samen te koppelen aan zijn gedachte het rascriterium uit de Indische wetgeving te elimineeren, dan ben ik bereid tot een compromisvoorstel en wel in dezen vorm dat onder 2e de stelling aldus wordt veranderd dat ze ongeveer als volgt komt te luiden:

> „Door de commissie te doen nagaan, of als gevolg van de opheffing van het rascriterium uit de Indische wetgeving de instelling van een burgerschap al of niet wenschelijk of noodzakelijk is en, zoo ja, om de richtlijnen hierover aan te geven, doch op dusdanige wijze, dat binnen een termijn van 10 jaren alle Nederlandsche onderdanen onder het nieuwe burgerschap zullen vallen."

Ik begrijp dat dit min of meer een ommekeer zou zijn in de verkondigde beginselen van het petitie-voorstel-Roep, maar ik kan tot mijn spijt geen andere houding aannemen en mochten de voorstellers niet genegen zijn, mijn suggestie te aanvaarden, dan zal mijn fractie tegen het geheele voorstel-Roep stemmen.

De **Voorzitter**: De verdere behandeling van dit onderwerp wordt opgeschort tot morgenochtend, naar ruwe schatting ongeveer 10 uur, half 11, aangezien ik verwacht, dat de behandeling der vooraf op den rooster staande punten gedeeltelijk niet van langen duur zal zijn.

De vergadering wordt te 8.30 uur n.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Eerste aanvullende begrooting betr. afd. II, Justitie, voor 1937 (Ond. **146**). — Achtste aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1937 (Ond. **145**).

89ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 18 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Eerste aanvullende begrooting betr. afd. II, Justitie, voor 1937 (Ond. **146**). — Achtste aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1937 (Ond. **145**). — Vierde aanvullende begrooting betr. afd. V A, Volksgezondheid, voor 1937 (Ond. **153**). — Aanvullende begrootingen betr. de afd. III, III A en III D voor 1937 i.v.m. de invoering van een kleine zoutbriket enz. (Ond. **156**). — Voorstel rechtstr. openb. behandeling vijfde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **158**). — Verlaging uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**). — Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**). — Bespreking mededeelingen Regeering inzake de salarismaatregelen.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 55 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Danoesoegondo, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White, Wirjopranoto, Wiwoho en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops, Drossaers, Offringa, Peekema en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en beschikkingen:

1. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 12 en 13 Februari 1937 Nos. 292/B en 307/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld twee aanvullende begrootingen betreffende afdeeling III der begrooting voor 1937 (Ond. **135** en **140**).

2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 Februari 1937 No. 8 tot afkondiging van eenige wetten houdende goedkeuring van aanvullende begrootingen der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1936.

3. Als voren van 8 Februari 1937 No. 28 houdende aanteekening van de aanvulling van artikel 10 lid 3 van het Reglement van Orde van den Volksraad en het College van Gedelegeerden.

4. Als voren van 10 Februari 1937 No. 1z tot overdracht van het dagelijksch beleid der zaken aan den Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië gedurende de reis van den Gouverneur-Generaal naar Bandoeng.

5. Als voren van 13 Februari 1937 No. 30 tot aanvulling van het besluit houdende buitenwerkingstelling van het bepaalde in artikel 32 lid (1) onder 2e, 3e en 4e van de Wegverkeersordonnantie voor eenige streken der Buitengewesten.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

(**Yo Heng Kam.**)

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Voorloopig overzicht van de landsmiddelen over December 1936, aangeboden door de Generale Thesaurie.

2. Besluiten van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur houdende machtiging tot het doen van uitgaven in verband met de bevolkingsrubberrestrictie.

Worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling II, Departement van Justitie, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **146**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de achtste aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **145**.)

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Het is niet voor de eerste maal, dat ik in deze zaal de positie der Chineesche wijkmeesters ter sprake breng. Reeds in 1929 bij de behandeling van de landsbegrooting 1930 heb ik een krachtig pleidooi gehouden voor de verbetering van de positie der Chineesche wijkmeesters. Ik wees daarbij op het feit, dat het zwaartepunt van den arbeid, welke door de Regeering van het Chineesch bestuur wordt gevorderd, zich langzamerhand heeft verplaatst van de Chineesche officieren naar de Chineesche wijkmeesters wier werkzaamheden, zoowel op fiscaal als op algemeen administratief gebied vrij omvangrijk zijn. Reeds toen werd door mij becijferd, dat de belooning welke aan deze wijkmeesters wordt toegekend hoofdzakelijk bestaande uit 8% collecteloon van de door hen geïnde belastingen, in vele gevallen niet in overeenstemming met den door hen verrichten arbeid en de daartoe gemaakte onkosten kon worden geacht.

Vijf jaar later namelijk bij de behandeling van de landsbegrooting voor 1935, achtte ik mij genoopt de Regeering er op te wijzen, dat slechts een deel der door haar in uitzicht gestelde algeheele reorganisatie van het Chineesch bestuur, te weten de opheffing van het instituut der Chineesche officieren zijn beslag had gekregen, doch dat het voornaamste desideratum, het scheppen van een corps behoorlijk bezoldigde Chineesche wijkmeesters, nog op verwezenlijking wachtte.

Wederom zijn ruim twee jaren verloopen en de eerste stap om tot betere toestanden op dit punt te geraken moet nog steeds worden gezet.

Deze gang van zaken is te meer ontmoedigend, omdat de financieele positie van de wijkmeesters door verschillende Regeeringsmaatregelen van den laatsten tijd dermate is verslechterd, dat welhaast van een noodtoestand kan worden gesproken.

Wel is waar is voor de derving der collecteloonen voor de loonbelasting en het ontnemen van den zoogenaamden grooten aanslag een schadeloosstelling in uitzicht gesteld, doch gezien de grootte van het daarvoor uitgetrokken bedrag en in aanmerking genomen het feit, dat uit hetzelfde bedrag ook volkshoofden, wijkhoofden, enz. voor hetzelfde doel zullen moeten worden schadeloos gesteld, behoeft het verder geen betoog, dat deze schadeloosstelling slechts een fractie zal hebben bedragen van het in werkelijkheid door hen geleden nadeel.

Mijnheer de Voorzitter! Dat de toegedachte steun slechts een fractie uitmaakt van hun inkomsten, dat heeft de Regee-

(Yo Heng Kam.)

ring zelf erkend, waar Zij zelf verklaart in haar antwoord op een door den heer Loa Sek Hie gestelde vraag:

„een voorloopig stelsel ontworpen ter gedeeltelijke compensatie van de onderwerpelijke inkomstenderving".

terwijl Zij in de Memorie van Antwoord constateert:

„de aldus ontstane inkomstenderving (is) voor vele functionarissen niet onaanzienlijk en vaak is hierdoor hetgeen zij nog van het Land blijven ontvangen voor de inning van de overige belastingen, een te klein bedrag geworden om het ambt voor goede krachten nog aantrekkelijk te doen zijn."

Nu weet ik wel dat het uitgetrokken bedrag ten doel heeft om voorloopig een al te grooten teruggang in inkomsten te voorkomen, doch of deze steun, ook in dit licht bezien, nog eenigszins redelijk is te noemen valt, door te weinig positieve gegevens in de Memorie van Antwoord, moeilijk te beoordeelen. Anderzijds doet het mij genoegen, dat de Regeering de financieele positie der wijkmeesters serieus ter hand zal nemen, teneinde zoo spoedig mogelijk te komen tot een definitieve regeling. Zij is blijkens de Memorie van Antwoord zelfs bereid, de opmerkingen in den Volksraad aan de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur door te zenden.

Indien ik dan mijn inzichten ten deze kenbaar zou mogen maken, dan wil ik onmiddellijk verklaren, een vaste toelage voor de wijkmeesters te prefereeren boven elke andere wijze van defroyeering. Collecteloonen of schadeloosstelling wegens gemis daarvan vormen in elk geval geen redelijke basis meer. Immers, door het invoeren van de loonbelasting en het vervallen van den z.g. grooten aanslag hebben de wijkmeesters met de belastinginning zelf weinig bemoeienis meer. Hetgeen echter niet wil zeggen, dat zij nu ook met belastingzaken niets meer te maken hebben. Het instituut der wijkmeesters blijft voor den belastingdienst in vele opzichten nog steeds een nuttig, men mag wel zeggen onmisbaar, apparaat. Ik zou de Regeering dan ook eerbiedig in overweging willen geven, bij het bepalen van die vaste toelagen niet te veel rekening te houden met de omstandigheid, dat „tengevolge van de wijzigingen in het belastingstelsel van de hulp der wijkmeesters in dit opzicht minder dan vroeger gebruik wordt gemaakt".

Want hiertegenover dient in aanmerking te worden genomen, dat de werkzaamheden der wijkmeesters door de snelle veranderingen in het staatsbestel, door nieuwe regeeringsmaatregelen, door een stroom van provinciale-, gemeentelijke en regentschapsverordeningen in velerlei opzichten zeer aanmerkelijk zijn toegenomen. Ik noem hier b.v. het verzamelen van allerlei gegevens, het verstrekken van inlichtingen aan Chineesche ingezetenen in hun ressort. Ook de ambtsbezigheden op het gebied van de weeskamers, landraden en politiezaken worden steeds omvangrijker. De Regeering heeft dan ook zeer terecht verklaard, dat het instituut der Chineesche wijkmeesters hier te lande niet kan worden gemist. Inderdaad, zij zullen een onmisbare schakel blijven vormen in 's lands bestuursorganisatie. En toch zijn de kosten, gemaakt ten behoeve van het Chineesche bestuur, van oudsher altijd laag geweest. Desondanks is er nooit of misschien maar zelden over hun honoreering geklaagd, omdat tot voor kort hun welstand nog vrij gunstig was. Doch thans, na de zwaarste crisis welke deze landen ooit geteisterd heeft, is die welstandsfactor verdwenen. Het is thans ook voor de Chineesche wijkmeesters zaak om aan hun „living" te denken, terwijl hun dagtaak juist voor het grootste deel in beslag wordt genomen door hun ambtsplichten. De tijd, dat de wijkmeesters zich de luxe konden veroorloven, bij de vervulling van hun ambt er nog geld op toe te leggen, is nu voorbij. De honoreering, die zij van de overheid genieten maakt thans het voornaamste deel uit van hun inkomstenbron.

Ik hoop dus, dat de Regeering bij de bepaling van de billijke

(Loa Sek Hie.)

verhouding (in dit geval in den vorm van vaste toelagen) tusschen de diensten welke de wijkmeesters aan de gemeenschap bewijzen en de vergoeding welke zij daarvoor ontvangen, met bovenstaande feiten rekening zal houden en naar ik vertrouw niet de lijn van den minsten weerstand zal volgen. Voor een goede bestuursorganisatie moet de Regeering nu eenmaal geld over hebben en dit geld moet in de allereerste plaats, evenals de salarissen van de Europeesche en Inlandsche bestuursambtenaren, uit de algemeene geldmiddelen kunnen worden gevonden.

In het licht van deze beschouwingen zij het mij vergund nogmaals — zij het gedeeltelijk ten overvloede — mijn verzoek van Augustus 1934 te herhalen. Ik zeide toen o.a.

„Mijnheer de Voorzitter. Mijns inziens behoort daarom een einde te worden gemaakt èn aan het ontbreken van die uniforme regeling van hun bevoegdheden èn aan de onvolkomen regeling hunner inkomsten.

Dit is alleen mogelijk, Mijnheer de Voorzitter, indien de Regeering dit ontwerp met bekwamen spoed wil ter hand nemen en hiervoor een centrale regeling wil opzetten; een instructie, waarin de bevoegdheden en verplichtingen afdoende worden geregeld eenerzijds; een regeling hunner bezoldigingen op een behoorlijke basis anderzijds.

Deze laatste regeling behoeft waarschijnlijk geen noemenswaardige hoogere kosten met zich te brengen, door nivelleering en consolideering van het variabele deel der thans genoten inkomsten, zullen de noodige middelen voor de noodzakelijke bezoldigingsverhoogingen ongetwijfeld kunnen worden gevonden."

Tenslotte zou ik de Regeering willen verzoeken, om zoo spoedig mogelijk over te gaan tot de toekenning van de bij dit ontwerp bedoelde uitkeeringen. Ofschoon reeds ten vorige jare bij aanvullende begrooting een post is uitgetrokken voor toekenning van schadeloosstellingen aan wijkmeesters wegens gemis aan inkomsten ten gevolge van de invoering der loonbelasting, zijn de bedragen, voorzoover mij bekend, tot nu toe nog niet aan de wijkmeesters uitgekeerd De berekeningen zijn, althans voor West-Java, reeds gereed. Ook de vaststelling van de uitkeering ter compensatie van het onttrekken van den grooten aanslag aan de bemoeienis van de wijkmeesters moet reeds geschied zijn; deze kwestie is immers reeds pl.m. 2 jaar in voorbereiding geweest?

Dat de Regeering zoo spoedig mogelijk overga tot wat Zijzelve zegt: „het helpen van hen, die steun noodig hebben." Ik moge hieraan toevoegen: wie snel helpt, helpt dubbel.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! In de Memorie van Antwoord vraagt de Regeering zich af, of wel voldoende motieven aanwezig zijn, om nog dien extra-arbeid van haar organen te vorderen, welke noodig is, om het in het Afdeelingsverslag verzochte cijfermateriaal te verstrekken.

Ik voel mij verplicht ten aanzien hiervan eenige opheldering te geven.

Volgens de eigen verklaring der Regeering bekleeden de wijkmeesters nu nog een functie, welke niet gemist kan worden. Liquidatie van het ambt is dus niet aan de orde.

Bekend mag worden verondersteld, dat de wijkhoofden worden gedefroyeerd met:

1. een bescheiden toelage; dit geldt echter lang niet voor allen, velen missen deze toelage geheel;
2. een collecteloon bij de inning van verschillende landsbelastingen, wat het grootste deel van hun inkomsten vormt.

Bekend mag verder worden verondersteld: dat defroyeering van de omvangrijke, zeer uiteenloopende werkzaamheden dus soms voor het grootste deel en anders geheel plaats heeft door middel van deze collecteloonen. Deze inkomsten zijn belangrijk gedaald door de invoering van de loonbelasting. Omstreeks de tweede helft van December is den wijkmeesters

(Loa Sek Hie.)

aangezegd, dat met ingang van 1 Januari 1937 hun de belangrijkste bron van inkomen zou ontvallen, doordat zij worden uitgeschakeld bij de inning van den zgn. grooten aanslag, dat is de aanslag van inkomens beneden de *f* 6 000.

Medio van deze maand komt de Regeering met deze aanvullingsbegrooting, welke ten doel heeft, betrokkenen een zeker remplaçement te geven voor hetgeen zij reeds hebben moeten missen. Is het dan niet voor de hand liggend, Mijnheer de Voorzitter, dat de Volksraad, althans ik, veronderstelt, dat bij de fixeering van deze tegemoetkoming de daartoe aangewezen instanties moeten hebben beschikt over de cijfers van den achteruitgang van inkomen? Deze cijfers nu, heeft de Volksraad gevraagd. Men heeft gevraagd, welk bedrag aan inkomen dezen functionarissen is ontvallen door de invoering van de loonbelasting, welk bedrag zij hebben moeten missen door hun uitschakeling bij de inning van den zgn. grooten aanslag.

Redelijkerwijze mag worden verondersteld, dat deze cijfers aanwezig zijn, want hoe zou de Regeering anders aan een bedrag van de schadeloosstelling zijn gekomen, als Zij de schade niet tevoren had kunnen fixeeren?

De klacht in de Memorie van Antwoord, dat het verschaffen van deze gegevens te veel tijd en onnutten arbeid vergt, doet mij daarom concludeeren, dat men dus een tegemoetkoming, een steun heeft gefixeerd voor een achteruitgang in inkomsten van deze menschen zonder dat men met de hoegrootheid van dezen achteruitgang bekend is.

Als ik nu tegenover zulk een beleid critisch sta, zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde in gemoede willen vragen, mij dit ten goede te willen houden. Deze gang van zaken doet mij vermoeden, dat de belangenbehartiging van deze wijkmeesters bij het departement wellicht niet die aandacht heeft welke zij verdient, en ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde toch willen vragen om na te gaan, of dit vermoeden van mij juist is.

Om terug te komen tot den steunmaatregel zou ik de zaak eenigszins scherp willen stellen. De Regeering verklaart, dat Zij ervoor zorgen zal, dat aan de functionarissen met dezen steun een redelijk bestaan kan worden gewaarborgd. Ik ben inderdaad van meening, dat het begrip „redelijk bestaan" een zeer rekbaar begrip is en het is daarom dat ik gevraagd heb, om naast dit criterium een ander criterium te willen instellen en wel dit, dat de steun dusdanig zal moeten zijn dat deze een compensatie vormt voor hetgeen men heeft moeten missen, vergeleken bij vorige jaren.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat het inkomen, dat dezen wijkmeesters toevalt, onderling sterk verschilt al naar mate de economische positie van de groep in het hun toebedeelde rayon. Maar stel dat een wijkmeester *f* 3 000 per jaar aan diverse inkomsten geniet, dan vraag ik mij af, of het redelijk is en een werkgeefster als de Regeering waardig dat op een termijn van veertien dagen dit inkomen eenzijdig wordt teruggebracht op *f* 600, omdat de regeeringsinstanties van oordeel zijn, dat dit laatste bedrag een redelijk bestaan waarborgt voor een wijkmeester, dus niet voor den betrokken wijkmeester.

Ik mag toch rekenen op een zekere mate van sociaal gevoel bij de Regeering en hoop hetzelfde te mogen vinden bij de met deze materie betrokken instanties, opdat dergelijke rigoureuze maatregelen, welke niet passen in de normen welke wij gewoon zijn aan te leggen, geen voortgang kunnen hebben. Ook de kleinste particuliere werkgever heeft door den nood gedwongen moeten tornen aan loonen, doch bij het vaststellen van een loonpeil beschouwt hij het in den regel als plicht om ook het bestaande loonpeil als van overwegend belang voorop te stellen en men streeft zelfs bij redres naar een geleidelijke aanpassing. Een aanpassing als nu met deze functionarissen plaats heeft, kan ik echter niet geleidelijk noemen. Het doet mij daarom genoegen, dat mij

(Jahja.)

bij het onderhoud, dat ik gisteren met den geachten Regeeringsgemachtigde ten aanzien van dit onderwerp heb gehad, in uitzicht is gesteld, dat mijn visie in nadere overweging zal worden genomen. Ik zou daarom den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen om mij te willen bevestigen — en ik dank hem daarbij bij voorbaat — om bij het bepalen van den steun, welke een tegemoetkoming vormt voor het verlies aan inkomsten, althans voor 1937, als overgangsmaatregel wel rekening te willen houden met het bedrag, dat in vorige jaren door de betrokkenen als defroyeering heeft gegolden en een sterke daling in inkomen, indien deze noodig wordt geoordeeld, slechts geleidelijk te doen plaats hebben.

Het zal mij aangenaam zijn, indien de Regeering mij in dit opzicht tegemoet wil komen.

De heer **Jahja**: Toean Voorzitter! Achirnja, toean Voorzitter, sekarang soedah waktoenja kapala desa atau wijkmeester berbesar hati menanti kedatangan bantoean jang akan diberikan oleh Pemerintah kapada merekaitoe masing-masing.

Dalam begrooting afdeeling IV tahoen 1937 soedah disediakan wang *f* 335 000, dan pada aanvullingsbegrooting tahoen ini djoega ditambah lagi *f* 115 064 djoemlah *f* 450 064; goenanja wang itoe akan dibagi-bagikan kapada kepala-kepala negari atau desa dan wijkmeester jaitoe akan pengganti keroegian kepala-kepala itoe tentang koerangnja penerimaan collecteloon dari landrente dan inkomsten belasting jang soedah didjandjikan oleh Pemerintah lebih dahoeloe.

Oentoek tahoen 1936 hanja saja lihat aanvullingsbegrooting sadja sedjoemlah *f* 39 360 dan berapa begrooting oentoek tahoen 1936 saja harep dapat keterangan dari jang terhormat wakil Pemerintah.

Disini, toean Voorzitter, saja akan menerangkan keadaän kepala-kepala negari di Minangkabau (S.W.K.).

Sampai tahoen 1914 kepala-kepala boemipoetera di Minangkabau ialah Toeankoe Laras, Penghoeloe kepala, Penghoeloe andiko (Volkshoofden) dan bebrapa Penghoeloe soekoe.

Toeankoe Laras itoe mendapat gadji atau belandja dari Pemerintah dan mendapat beberapa orang djaga dari negari dan mendapat wang precent koffie tiap-tiap satoe pikoel *f* 0.20, jaitoe menoeroet banjaknja koffie dalam kelarasannja jang dibeli oleh Pemerintah.

Penghoeloe kepala djoega mendapat gadji dari Pemerintah dan orang djaga dari negari dan mendapat wang present koffie *f* 0.20 satoe pikoel menoeroet banjak koffie jang dibeli oleh Gouvernement dalam negarinja.

Penghoeloe adiko dan penghoeloe soekoe tidak mendapat gadji dari Pemerintah, hanja Penghoeloe soekoe mendapat wang precent koffie *f* 0.40 tiap-tiap satoe pikoel menoeroet banjak koffie dalam soekoenja jang diperintahinja dan mendapat orang djaga dari negari.

Moelai tahoen 1908 peratoeran boemipoetra mendjoeal koffie kepada Pemerintah ditiadakan, ertinja boemipoetera bolehlah mendjoeal koffienja kepada siapa jang disoekainja; tetapi akan pengganti peratoeran itoe ialah dimoestikan boemipoetra membajar belasting kepada Pemerintah menoeroet kekajaannja masing-masing.

Akan pengganti wang present koffie kepada kepala-kepala di Minangkabau, maka Pemerintah memboeat peratoeran jaitoe Pemerintah mengeloearkan wang 8% dari djoemlah wang belasting, Toeankoe Laras mendapat 2%, Penghoeloe kepala djoega mendapat 2% dan Penghoeloe soekoe mendapat 4%.

Dalam tahoen 1914 pangkat Toeankoe Laras ditiadakan lagi dan pangkat Penghoeloe kepala diganti dengan pangkat Kepala negari menoeroet negari-ordonnantie.

Kepala-kepala negari ini tidak lagi mendapat gadji atau belandja dari Pemerintah, melainkan boemipoetra sendiri moesti membelandjainja; jaitoe ditentoekan tiap-tiap tahoen

(Jahja.)

boemipoetera dikenakan wang serajo, atau belasting negari sebanjak jang ditentoekan dalam begrooting negari, tetapi kepala negari ini berhak mendapat 8% wang collecteloon dari belasting pentjarian atau belasting soerat potongan; kemoedian pada beberapa negari atas soekanja kepala negari maka wang collecteloon belasting pentjarian 4% diberikannja oentoek penghoeloe andiko jang menerimakan wang belasting dari anak kemanakannja dan jang 4% oentoek kepala negari sendiri.

Diatas saja soedah menerangkan, toean Voorzitter, bahwa Pemerintah soedah berdjandji akan memberikan kepada kepala-kepala boemipoetera atau kepada wijkmeester 8% dari wang belasting, tetapi perdjandjian itoe lama kelamaan mendjadi longgar menoeroet pepatah orang Minangkabau „djandjian biasa moengkir'' „titian biasa lapoe'' roepanja pepatah ini terpakai djoega oleh Pemerintah, jaitoe wang collecteloon penaksiran belasting pentjarian dari *f* 1.200, keatas kepala negari atau wijkmeester tidak berhak lagi menerimanja melainkan wang itoe dimasoekkan sadja dalam kas Gouvernement.

Dengan peratoeran jang terseboet maka pendapatan collecteloon dari kepala-kepala negari atau desa dan wijkmeester djaoeh koerangnja.

Timboelnja peratoeran loonbelasting, menambah roeginja kepala-kepala negari, desa dan wijkmeester; kerena collecteloon dari loonbelasting dimasoekkan sadja di 's Landskas dan tidak dibagikan kepada merékaitoe.

Tadinja harga soerat potongan hewan (sapi, kerbau dan koeda) tiap-tiap seékor *f* 3. Karena itoe wang collecteloon dikelocarkan atau dibajarkan kepada jang berhak *f* 0.24, tetapi kemoedian harga soerat potongan jang terseboet Pemerintah naikkan, djadi *f* 6. Soenggoehpoen harga soerat potongan mendjadi *f* 6, tetapi wang collecteloon hanja dibajar *f* 0.24, atau 4% dari pendapatan, tidak lagi 8%, kekoerangan ini terasa benar soesalnja oleh kepala-kepala negari, desa dan wijkmeester. Merékaitoe sebagi pegawai ketjil tidak berani menjeboetkan; seperti bidal di Minangkabau „terkenal ada'' „terkatakan tidak'' ini bidal soedah mendjadi adat oleh pegawai-pegawai di ketimoeran.

Beliau-beliau itoe koerang soeka membantah apa jang soedah dikatakan oleh chefnja; ada djoega beberapa pegawai boemipoetera jang soeka berdebatan dengen chefnja menerangkan kebenaran, akan tetapi lama kelamaan ta' dapat tidak pegawai itoe mendapat conduitestaat jang koerang baik jaitoe „keras kapala, tida tahoe bergaoel dengan chef dan sebagainja; achirnja pegawai itoe ongeschikt naik pangkat; oepamanja seorang patih jang soeka sekali menerangkan kebenaran dengan koeatnja, tetapi baliau itoe soedah mendapat ongeschiktheid boeat Regent. Sebab itoe toean Voorzitter, sampai sekarang hampir semoeanja pegawai boemipoetra menoeroet sadja kemaoean chefnja; walaupoen dia mengetahoei bahwa pikiran jang seroepa itoe tidak baik, tetapi dianja mendjaga piring nasinja djangan sampai tertoempah.

Saja poedji, toean Voorzitter, kepada merékа jang soedah membisikkan kepada Pemerintah tingi nasibnja kepala-kepala negari, desa dan wijkmeester, sehingga Pemerintah sedar dari kechilafan itoe.

Dalam memorie van antwoord terseboet bahwa bahagian Molukken tidak mendapat bantoean dari wang jang terseboet; saja ingin sekali, toean Voorzitter, mendengar beritanja dari Pemerintah apakah sebabnja maka volkshoofden di Molukken tidah diberi?

Dengan perhetongan kasar saja taksir, toen Voorzitter, ditanah Indonesia diloear tanah Molukken lebih koerang ada 10 000 negari bersama desa dan wijk, perhotongan ini dasarnja saja ambil karena di S. W. K. ada 500 banjaknja negari. Kalau mengingat banjak wang jang disediakan oentoek kepala-kepala itoe dan kalau pembagian sama banjak, tentoelah merékaitoe akan menerima seseorang hanjalah 1/10 000 dari *f* 450 000, atau *f* 45 dalam satoe tahoen, atau lebih koerang *f* 4 satoe boelan.

(Rehatta.)

Toean Voorzitter, bantoean Pemerintah kepada kepala-kepala negari, desa dan wijk, tentoelah akan diterimanja dengan soeka hati; mengingat bahwa kepala-kepala itoe perloe dibantoe, apa tidak dapatkah Pemerintah membantoe merékaitoe antara *f* 10 dan *f* 15 seboelan? Saja berharep Pemerintah akan memperhatikan jang saja terangkan ini.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag werd de vraag gesteld, of de onderwerpelijke begrootingspost — met inbegrip van hetgeen reeds bij de hoofdbegrooting is uitgetrokken — ook bestemd is voor tegemoetkomingen aan volkshoofden in de buitengewesten, wier inkomsten, verband houdende met de heffing van belastingen, beneden het noodzakelijk minimum zijn gedaald.

De Regeering heeft deze vraag met het volgende beantwoord:

> „Inderdaad is de onderwerpelijke begrootingspost mede bestemd voor volkshoofden in de buitengewesten, voor zoover deze aan het gestelde criterium voldoen. Dit laatste is voor Sumatra's Westkust wel, voor de Molukken niet het geval''.

Dit antwoord heeft mij teleurgesteld, want ten opzichte van de daling van de inkomsten verband houdende met de heffing van belastingen verschillen de volkshoofden van de Molukken in wezen toch niet met andere gebieden van de buitengewesten. Wanneer de volkshoofden in andere gebieden inkomsten hebben gedorven, als gevolg van de omzetting van een deel der inkomstenbelasting in loonbelasting, spreekt het toch vanzelf, dat de volkshoofden in Ambon, in dezelfde omstandigheden verkeeren als hun ambtgenooten in andere gebieden van de buitengewesten. Het is mij daarom niet erg duidelijk, waarom de Regeering ten aanzien van dezen te verleenen steun, Ambon en de Oeliassers heeft uitgeschakeld.

Wanneer hier sprake is van een tegemoetkoming in het verlies van inkomsten als gevolg van de wijze van de belastinginning, dan komen mijns inziens Ambon en de Oeliassers het eerst voor steun in aanmerking, omdat de betrokken volkshoofden, behalve hun verlies in de belastinginning — nog andere, meerdere verliezen hebben geleden als gevolg van de afschaffing van hun adat inkomsten t.w.:

I. *a.* Kwartoediensten, dat zijn de persoonlijke diensten door mannelijke ingezetenen te verrichten ten behoeve van hun hoofden;

b. hakakildiensten, dat zijn de persoonlijke diensten door vrouwelijke ingezetenen te verrichten ten behoeve van hun hoofden.

II. Geschenk goederen, bestaande uit linnengoed;

III. Hasil en pitisgelden, geheven op den grondslag van het voormalige z.g. Tjenkih Monopolie;

IV. Premie voor de bemoeienis met het indienstnemen van militairen- en personen voor den maritiemen dienst.

Nemen we verder in aanmerking, dat de toelagen der Ambonsche en Oeliassersche volkshoofden zich slechts bewegen tusschen de bedragen van *f* 15 tot *f* 50, dan is het zonneklaar, dat de inkomsten van deze volkshoofden, in verhouding tot andere gebieden van de buitengewesten het minimaalst zijn.

Ik heb gemeend, dat de Regeering het met mij eens zal zijn, wanneer ik verklaar, dat zulke inkomsten ten eenenmale onvoldoende zullen zijn, om de volkshoofden een behoorlijk bestaan te verzekeren, om nog niet te spreken van het streven om hun positie als volkshoofden overeenkomstig hun standing te doen behouden. De Regeering erkent, dat het noodzakelijk is om het gezag der volkshoofden in de buitengewesten thans te doen schragen, en nu doet Zij juist het tegengestelde ervan, door deze volkshoofden aan hun lot over te laten.

(Soetardjo, Verboom.)

De Regeering heeft gisteren nog in deze zaal bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarsaangelegenheden geconstateerd, dat er reeds verhoogingen van levensstandaard hier te lande vallen te constateeren en juist in dit verband klemt de te verleenen steun aan de volkshoofden in Ambon en Oeliassers nog des te meer.

Herhaalde malen heb ik de financiëele moeilijkheden van de volkshoofden in den door mij vertegenwoordigden kieskring in deze zaal naar voren gebracht, doch het schijnt, dat mijn betoogen op dit gebied zijn als een stem van een roependen in de woestijn.

Mijnheer de Voorzitter! Nu de Regeering de volle aandacht aan de volkshoofden van de andere gebieden van deze gewesten heeft geschonken, moge ik op haar ook wel een beroep doen, om ook de volkshoofden van het Ambonsche gebied niet te vergeten.

De nood van deze volkshoofden is ten top gestegen!

De Regeering verleene dit onmisbaar apparaat in den Grooten Oost den noodigen financiëelen steun!

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om slechts een enkele vraag te stellen. Eenigen tijd geleden heb ik de aandacht der Regeering gevraagd voor een kwestie, die zeer de positie van de desahoofden, zoowel hier op Java als op de buitengewesten, raakt. Het betrof namelijk de uitgaven, die deze functionarissen te doen hebben in het belang van hun dienst. Ik heb daarbij onder anderen genoemd de uitgaven, die zij zich hebben te getroosten voor het aanschaffen van schrijfbehoeften en uitgaven ten behoeve van politioneel onderzoek en soortgelijke.

Ik heb daarbij bedragen genoemd tusschen welke de Regeering naar gelang van de plaatselijke behoeften kan beoordeelen welke vergoeding Zij aan de desahoofden zal kunnen toekennen.

De Regeering heeft op die vraag de toezegging gedaan, dat Zij de meening van de onderscheiden gewestelijke bestuurshoofden zou vragen en zou laten onderzoeken in hoeverre aan deze suggestie gevolg zal kunnen worden gegeven. Ik zou thans gaarne van den Regeeringsgemachtigde willen vernemen hoever de Regeering met haar onderzoek gekomen is en of toekenning van schadeloosstelling als door mij bedoeld, kan worden tegemoetgezien.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid hedenmorgen op een nader te bepalen tijdstip te antwoorden?

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal dit antwoord straks plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van de vierde aanvullende begrooting betreffende afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **153**.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik juich het ten zeerste toe, dat de Regeering dit vraagstuk ter hand heeft genomen en naar een oplossing daarvan heeft gestreefd. Ik heb in de praktijk met de volkshuisvesting en de naamlooze vennootschappen die zijn opgericht om die volkshuisvesting te bevorderen, te maken gehad, en ik weet dus, dat zij — althans op enkele plaatsen — een bron vormen van voortdurende ellende, strubbeling en ergernis. Ik geloof dus inderdaad dat wij met dit voorstel op den goeden weg zijn. Maar mijn bezwaar is, dat de Regeering hier op

(Verboom.)

zeer korten termijn een beslissing vraagt van den Volksraad, niet slechts ten aanzien van de converteering van de leeningen, waarmede wij ons natuurlijk geheel kunnen vereenigen, maar ook ten aanzien van de saneeringsplannen, die de Regeering ontworpen heeft.

Omtrent die saneeringsplannen zijn wij maar zeer summier ingelicht. Het is ons dus onmogelijk ons op grond daarvan een oordeel over deze plannen te vormen.

Bovendien zou ik het zeer op prijs stellen om ten aanzien van die plannen het oordeel in te winnen van menschen, die plaatselijk volkomen van de toestanden op de hoogte zijn. Het lijkt mij dus onjuist, dat deze moeilijke en ingewikkelde zaak thans op zoo korten termijn en zonder een behoorlijke voorbereiding van de zijde van den Volksraad ter sprake wordt gebracht en dat daarop een beslissing moet worden genomen.

Ik zou er daarom prijs op stellen, wanneer de beslissing ten aanzien van de saneeringsvoorstellen zou kunnen worden aangehouden tot de hoofdzitting en dus op het oogenblik zou kunnen worden volstaan met een beslissing over de converteering. Men zal wellicht vragen waartoe dit uitstel noodig is, aangezien een en ander door de Regeering toch wel goed zal zijn bezien, maar indien wij ons op dit standpunt zouden stellen, zou de discussie over elke zaak die ons hier wordt voorgelegd, eigenlijk overbodig zijn. Ik wijs er verder op, dat het hier gaat om een zeer aanzienlijk bedrag, niet minder dan *f* 1.3 millioen, een bedrag dat, wanneer wij denken aan den nood van 's lands schatkist, toch zeker de moeite waard is. Bovendien hebben wij juist gisteren van de Regeering gehoord, dat de sociaal-economische structuur van dit land de grootste soberheid vereischt en vooral indien men deze uitspraak voor oogen houdt, vind ik het toch wel een groot bezwaar om mijn stem aan deze aanvullende begrooting te geven.

Ik herhaal dus mijn verzoek, de stemming over deze aanvullende begrooting aan te houden tot de hoofdzitting, daar een discussie over deze saneering, als ik het goed zie, weinig zin meer heeft indien aan de saneering zelf reeds uitvoering zou worden gegeven. En uit de schriftelijke stukken kan ik niet anders lezen dan dat het aanvaarden van deze begrooting door den Volksraad zou beteekenen, dat tevens wordt besloten tot uitvoering van de saneeringsmaatregelen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid, in den loop van dezen morgen te antwoorden?

De heer **Offringa**, hoofd van den Dienst der Volksgezondheid: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord plaats hebben in den loop van dezen morgen.

Aan de orde is het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, III A, Indische schuld, en III D, Zoutwinning, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 in verband met de invoering van een kleine zoutbriket en intensiveering van de zoutdistributie. (Ond. **156**.)

Zonder hoofdelijke stemming wordt tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten, waarna hiertoe onmiddellijk wordt overgegaan.

De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, III A en III D worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Voorstel rechtstr. openb. behandeling vijfde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **158**). — Verlaging uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**).

(Voorzitter, Sandkuyl.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond **158**.)

Zonder hoofdelijke stemming wordt tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten.

De **Voorzitter**: Aangezien eerst gisteravond een volgende aanvullende begrooting betreffende dezelfde begrootingsafdeeling is ingekomen, ten aanzien waarvan pas na 24 uur over eventueele rechtstreeksche openbare behandeling mag worden beslist, wordt de openbare behandeling van onderwerp **158** uitgesteld tot morgen, tegelijk met de nieuw ingediende aanvullende begrooting.

(De heer Van Ardenne: Is dit nu de aller-allerlaatste aanvullende begrooting?)

Pas wanneer de hamer tot sluiting van een zitting valt is het zeker dat de allerlaatste aanvullende begrooting binnen is.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het in bijlage B, gehecht aan de Indische tariefwet, geregeld uitvoerrecht op rubber, alsmede tot buitenwerkingstelling van artikel 16 der Indische comptabiliteitswet ten opzichte van die verklaring (Ond. **151**.)

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorstel der Regeering tot verlaging van het uitvoerrecht op rubber moet opgevat worden als een poging van het gouvernement tot het betrachten van billijkheid tegenover de rubbercultuur, nu de prijzen door verschillende oorzaken zooveel hooger zijn gestegen dan bij het opleggen van dit recht werd verwacht. Zoo gezien, past hier een woord van erkentelijkheid jegens de Regeering hierom, dat Zij de niet voorziene en ook niet bedoelde vermeerdering van den druk van het bestaande uitvoerrecht op rubber althans tot een lager niveau heeft willen terugbrengen.

Ondanks deze tegemoetkoming, kan ik mij echter levendig indenken, dat belanghebbenden niet zijn voldaan. De Regeering blijft immers voorop stellen, dat de rubberproducenten aan de schatkist een bijdrage moeten leveren in verband met de zeer groote voordeelen genoten uit de rubberrestrictie. De billijkheid hiervan hebben de betrokkenen evenwel nooit erkend en zij zullen deze ook nimmer kunnen erkennen. Zij blijven het als een groote grief voelen dat één bepaalde groep uitgekozen wordt voor een bijzondere belasting en zij kunnen de inmenging van den staat ter doorvoering van de restrictie-overeenkomsten niet anders zien dan te behooren tot de normale taak van het land tegenover zijn inwoners en de bedrijfswereld.

Het uitvoerrecht is daarom ongemotiveerd en zijn werking blijft men als een onbillijkheid voelen, ook al wordt thans het tarief gewijzigd, omdat het bestaande tarief het recht zou opvoeren tot een peil, dat de Regeering in verband met het speciale karakter der heffing niet langer redelijk acht. Wat de Regeering op het oogenblik wel „redelijk" acht, blijkt uit het nieuwe tarief, dat als waarschijnlijk gevolg zal hebben, dat over 1938 door de rubber *f* 24,5 millioen aan uitvoerrecht moet worden opgebracht.

De Regeering noemt dit bedrag een „billijke extra-bijdrage" van de rubbercultuur. Wat dit beteekent blijkt eerst recht, wanneer men er zich rekenschap van geeft, dat deze *f* 24,5 millioen 11½% bedraagt van het totale bedrag ad *f* 213 millioen, dat men geraamd heeft over 1937 te zullen ontvangen.

(Sandkuyl.)

Eén enkel product dus zal straks in 1938, behalve hetgeen aan inkomsten- en vennootschapsbelasting en andere heffingen verschuldigd is, meer dan 11% moeten opbrengen van hetgeen in 1937 door de geheele gemeenschap van Nederlandsch-Indië aan den fiscus zal worden geofferd. Neemt men het totaal van de geraamde zuivere inkomsten over 1937, zijnde *f* 270 millioen, dan ziet men, dat in 1938 hetgeen men aan uitvoerrecht over rubber wenscht 9% van dat bedrag uitmaakt. Ongetwijfeld zullen de door mij genoemde op 1937 betrekking hebbende bedragen van *f* 213 en *f* 270 millioen voor 1938 eenigszins gewijzigd moeten worden — laten wij hopen dat zij aanmerkelijk zullen moeten worden vermeerderd — maar ik noemde zoo juist die percentages van 11½ en 9, omdat ik daarmede wilde laten uitkomen, welk abnormaal groot aandeel deze z.g. „billijke extra-bijdrage" van de totale middelen zal uitmaken.

Ik wil U, Mijnheer de Voorzitter, nog een cijfer noemen om te laten uitkomen hoe exorbitant de extra-bijdrage is, welke men in 1938 van de rubber gaat vergen. In 1928, toen men hier nog niet aan een crisis dacht, bracht het bedrijfsleven aan vennootschapsbelasting rond *f* 59 millioen op, inclusief de toenmaals geldende opcenten. Over 1937 zal in 1938, zooals in het Afdeelingsverslag wordt vermeld, ongeveer *f* 12 à *f* 15 millioen aan vennootschapsbelasting verschuldigd zijn, welke thans inclusief opcenten meer dan anderhalf maal zoo hoog is als in 1928. Het verschil in winstcapaciteit springt hieruit duidelijk naar voren en desondanks moet de rubber behalve inkomsten- en vennootschapsbelasting *f* 24,5 millioen aan uitvoerrecht opbrengen, waarvan meer dan de helft ten laste van de ondernemingsrubber komt.

(De heer Soangkoepon: De vennootschapsbelasting is een winstbelasting, dus dat heeft niets met het uitvoerrecht te maken.)

Ik doel hier op de totaal-bijdrage van de rubber aan den fiscus.

De ontstellende hoogte, welke dit recht zal bereiken, komt ook scherp uit, wanneer men alle belastingen op de ondernemingsrubber bij elkaar telt. Bedraagt de prijs 38 cent per half kg en stellen wij verder den kostprijs op ongeveer 20 cent, dan wordt de winst na betaling van 2,8 cent voor uitvoerrecht 15,2 cent, waarvan 20% vennootschapsbelasting = 3 cent verschuldigd is. De totale belastingen zijn dus 2,8 cent + 3 cent = ± 6 cent, hetgeen ± 35% der winst beteekent.

Het zal U, Mijnheer de Voorzitter, na dit alles niet bevreemden, dat onze groep verre van bevredigd is door den thans voorgestelden maatregel tot verlaging van het uitvoerrecht.

Zooals ik in den aanvang reeds zeide, zijn wij er tot op zekere hoogte erkentelijk voor, dat de Regeering haar oogen niet sloot voor de onvermijdelijkheid van de herziening van het thans geldende tarief, maar wij meenen daaraan onmiddellijk de uiting te moeten koppelen van onze teleurstelling, dat de Regeering zich meent tevreden te mogen stellen met een herziening, welke zoo weinig recht doet wedervaren aan de ook door haar erkende ernstige principieele bezwaren, welke inhaerent zijn aan het heffen van uitvoerrechten en de sedert medio 1935 gewijzigde situatie.

Vatten wij de motieven samen, waardoor de Regeering destijds werd geleid bij haar beslissing, dat een uitvoerrecht op rubber diende te worden geheven, dan meen ik dat als volgt te kunnen doen.

De Regeering was van oordeel, dat de benarde omstandigheden waarin 's lands financiën verkeerden teneinde schuldvermeerdering te voorkomen, naast de getroffen bezuinigingsmaatregelen bijzondere middelenversterking noodig maakten. Zij meende daarom offers te moeten vragen, waartoe Zij anders niet zou zijn overgegaan en één van die offers was de extra-heffing op rubber bij uitvoer.

(Sandkuyl.)

Primair was dus het doel der Regeering te voorkomen, dat de schuldenlast van Nederlandsch-Indië vergroot werd, met andere woorden beoogd werd het onvermijdelijk tekort waarmede in 1936 en, zooals viel te verwachten, in de eerstvolgende jaren de begrootingen zouden sluiten, terug te brengen tot een bedrag, dat niet grooter zou zijn dan de aflossing op de schuld, welke in dat begrootingsjaar zou moeten plaats vinden. Hiermede werd als het ware het bedrag dat deze bijzondere voorzieningen moesten opbrengen begrensd; indien er slechts zooveel werd verkregen, dat de schuld niet zou toenemen, zou het gestelde doel bereikt zijn.

(De heer Kerstens: Is dat zóó gesteld door de Regeering?)

Zóó is het door de Regeering gesteld.

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Ja, maar niet exclusief.)

Dat is de gedachtengang, die aan dezen bijzonderen maatregel ten grondslag heeft gelegen.

(De heer Kerstens: Niet zoo sterk.)

Nu zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord wel, dat de doelstelling van het uitvoerrecht geenszins gericht is geweest op het verkrijgen van een niet grooter bedrag in volgende jaren dan bij de invoering voor het jaar 1936 voor oogen heeft gestaan, maar de geheele geschiedenis van deze heffing laat m.i. toch geen twijfel of zij is zeer nauw verbonden met het begrootingstekort over 1936.

(De heer Verboom: Dat is onze meening ook.)

Dank U. Alleen met het oog op dit tekort liet de Regeering haar principiëele bedenkingen vallen; is het nu niet een groote inconsequentie dit uitvoerrecht te laten voortbestaan en zelfs een hoogere opbrengst dan vroeger te laten afwerpen, terwijl de noodzaak tot dekking van een begrootingstekort in geen enkel opzicht vaststaat of wellicht geheel verdwenen is?

Ik kom hierop nog terug, doch zou eerst de aandacht willen vragen voor het volgende punt.

Het waren, aldus de Regeering volgens de Handelingen van den Volksraad van 13 September 1935, blz. 1365,

> „de zeer ingrijpende maatregelen, welke moesten worden getroffen ter doorvoering van de restrictie ten aanzien der bevolkingsrubber, zoomede de belangrijke positieverbetering, welke uit het geheele restrictieverband voor de ondernemingen zijn voortgevloeid welke onder de financieele omstandigheden van thans" — dat was dus September 1935 — „de heffing rechtvaardigen."

De Regeering wenschte dus voor een door haar in het algemeen belang bewezen dienst aan een bepaalde groep van belastingplichtigen voor dien dienst betaling te vorderen, een maatregel waartoe Zij onder normale omstandigheden niet zou zijn overgegaan.

De gepresteerde dienst werd dus op een bepaalde waarde getaxeerd en als hulpmiddel van deze waardebepaling richtte men zich, hetgeen de Regeering ook thans in haar Memorie van Antwoord toegeeft, naar het prijspeil van de rubber

> „zooals die zich ten tijde van de totstandkoming van de nieuwe heffing in het restrictieverband liet aanzien."

Hiermede wordt vanzelf bepaald de plaats, welke het prijspeil van de rubber in het kader van deze bijzondere heffing inneemt.

Ik zou er in dit verband nog eens uitdrukkelijk de aandacht op willen vestigen, dat het doel, hetwelk bij de invoering van de restrictie werd gesteld, was de instandhouding in het algemeen belang van de Indische rubbercultuur, door de mogelijkheid te openen, dat het product tegen loonenden prijs kon worden verkocht.

Deze loonende prijs is niet voor alle ondernemingen en voor alle rubberproduceerende streken hetzelfde; de grenzen, waarbinnen deze prijs voor de totaliteit der cultuur ligt, waren en zijn globaal bepaald.

(Van Ardenne.)

De prijs van de rubber is echter gebleken niet alleen door de restrictie te zijn gestegen. De vraag naar het product is aanmerkelijk vergroot, waardoor de afnemende restrictie van den laatsten tijd ook haar natuurlijke verklaring vindt. Desondanks blijft de Regeering ook in haar voorstel tot verlaging van het uitvoerrecht het tarief uitsluitend binden aan den marktprijs, waardoor de opbrengst van het middel mede bepaald wordt door factoren, welke buiten de restrictie staan. Dit is naar mijn meening onjuist en zou de Regeering reeds aanleiding moeten geven haar voorstel te herzien.

Hiervoor pleiten mijns inziens echter ook nog andere redenen.

In 1936 boorde de Regeering door het rubberuitvoerrecht een bron van inkomsten aan, waaruit Zij *f* 6 millioen verwachtte en ook kreeg. Voor 1937 werd oorspronkelijk rond *f* 8.5 millioen gerekend, een raming, welke thans reeds, blijkens de Memorie van Toelichting op rond *f* 10.5 millioen is gebracht.

Er is echter nog meer. Zooals ik zooeven reeds releveerde is deze belasting een noodheffing ter bestrijding van het begrootingstekort.

Nu hebben wij wel de verzekering van de Regeering, dat de toestand nog lang niet rooskleurig is, ik wil dit gaarne aannemen, maar ik geloof veilig te kunnen zeggen, dat de Regeering op het oogenblik zelfs bij benadering niet weet hoe 's lands financiën zich zullen ontwikkelen en hoe de begrooting voor 1938 er uit zal zien. Toch is dit van primordiaal belang om het ontwerp te kunnen beoordeelen.

(De heer Verboom: Inderdaad.)

Feitelijk weten wij geen van allen precies, waaraan wij op het oogenblik toe zijn. De landsmiddelen hebben versterking noodig, heet het, maar niemand kan thans met eenig recht van spreken zeggen hoe de vermoedelijke verhouding tusschen de inkomsten en uitgaven in 1938 zal zijn. Men dient de kwestie feitelijk principieel te stellen en dan komt men tot de conclusie, dat dit uitvoerrecht onmiddellijk moest worden afgeschaft. Men kan haar ook, zooals de Regeering doet, opportunistisch bekijken, maar dan is het verband met de begrooting ook vrij nauw.

Zooals gezegd, thans kunnen wij er ons met geen mogelijkheid een denkbeeld van vormen, welke beteekenis de opbrengst van dit uitvoerrecht zal hebben, gezien in verband met het begrootingssaldo. Wij kunnen er nog in het geheel niets van zeggen hoe de opstelling der begrootingscijfers straks zal zijn en — wat belangrijker is — of wij ons met de ramingen kunnen vereenigen.

Om al deze redenen is het, dunkt mij, minder gewenscht op het oogenblik hals over kop een beslissing te nemen, die over eenige maanden misschien in een heel ander licht komt te staan. Ik zou de Regeering daarom ernstig in overweging willen geven het voorstel voorloopig terug te nemen en het desgewenscht ter behandeling in de aanstaande hoofdzitting weer in te dienen.

Ik beveel daarom mijn voorstel in de aandacht van de Regeering en den Volksraad aan.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! In een nota aan den Minister van Koloniën moet volgens een Aneta-telegram van ongeveer een maand geleden onder anderen hebben gestaan:

> „De minister is ten volle doordrongen van de bezwaren tegen de uitvoerrechten. De zeer bijzondere omstandigheden rechtvaardigen echter dit middel. Het uitvoerrecht is ook waarschijnlijk gemakkelijker te dragen dan werd gemeend bij de indiening van het voorstel in verband met de stijging van de exportproducten in den laatsten tijd."

(Soekawati.)

Nu weet ik wel, dat het bovenstaande slaat op het algemeen extra-uitvoerrecht maar mijns inziens is dit dus ook van toepassing op het uitvoerrecht, dat wij nu te behandelen hebben. Als wij weten, dat de rubberprijzen met ± 64% gestegen zijn, dan zeg ik eenigszins gewijzigd den uitroep na van mijn geacht medelid, den heer Sandkuyl, bij de behandelin van de tinfusie, nl. „wie zou het den staat misgunnen mede te profiteeren van de winsten der ondernemingen, wanneer het deze zoo extra goed gaat." Vooral waar deze winsten gemaakt worden voor een groot deel door de hulp van den staat nl. restrictiemaatregelen en gulden-devaluatie. Vooral ook waar extra-rechten nog zoo noodig zijn in verband met de financiën van den staat. Gisteren nog hoorden wij, dat de salarissen der ambtenaren nog niet alle verhoogd kunnen worden in tegenstelling met die van vele particulieren.

Even een zijsprong, Mijnheer de Voorzitter! Is het der Regeering bekend, of de loonen der daggelders en koelies verbeterd zijn, dan wel nog steeds op hetzelfde malaiseniveau staan? Mij gewerden nl. inlichtingen, dat dit laatste nog steeds het geval is. Moge dit onjuist zijn, want zulk een toestand zou toch werkelijk niet door den beugel kunnen, vooral niet waar de Regeering ervan overtuigd is, althans was, dat met het stijgen der productenprijzen, ook de loonen zouden verbeterd worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij voorstellen, dat de prijs waarop de heffing van dit uitvoerrecht begint, met 20 centen aanvangt nl. indien ook de loonen verbeterd zijn, omdat hierdoor de kostprijs verhoogd wordt. Ook kan ik begrijpen dat voorgesteld wordt deze rechten te verminderen omdat die te hoog zouden worden maar om deze ordonnantie reeds met begin 1938 van kracht te verklaren lijkt mij niet juist. Het hieromtrent in de Memorie van Antwoord medegedeelde schijnt mij op een misverstand te berusten. De bedoeling van het afdeelingsverslag is nl. om deze ordonnantie eerst met 1 Januari 1939 in werking te stellen. De kwestie is nl. dat voor 1938 zullen gelden de zeer hooge prijzen van 1 Juni '36 t/m 31 Mei '37. Van deze prijzen hebben de ondernemingen reeds de zeer groote winsten genoten, behalve dan van de eerstkomende drie maanden, waarvan aangenomen wordt dat die prijzen zich zullen handhaven. Het lijkt mij daarom logisch en redelijk dat ook van die prijzen de huidige uitvoerrechten worden geheven. De daarna komende rubberprijzen zijn nog onbekend en hiervoor zou de voorgestelde verlaging van toepassing kunnen zijn, althans als men niet tegen die verlaging gekant is.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! De aanleiding tot de indiening van het voorstel tot verlaging van het uitvoerrecht op rubber moet ongetwijfeld gezocht worden in de zeer veranderde positie van dit artikel op de wereldmarkt. Was het oorspronkelijke bijzonder uitvoerrecht betrekkelijk aan den lagen kant, het systeem van de heffing zou bij een prijs van *f* 0.38 per pond niet minder dan 5¾ cent bedragen, d.i. 11½ cent per kg.

Neemt men daarbij in aanmerking, dat de rubberondernemingen niet minder dan 20% van de winst in den vorm van vennootschapsbelasting aan den fiscus betalen, dan is het duidelijk, dat bij ongewijzigd laten van de bestaande regeling van de rubber een exorbitant hooge bijdrage aan de algemeene middelen zou worden gevraagd. Dit geldt zoowel voor de ondernemingsrubber, als voor de bevolkingsrubber.

Voor het jaar 1936 beloopt de opbrengst van het uitvoerrecht ruim *f* 6 millioen. Voor 1937 bij een ietwat hoogeren gemiddelden prijs van de rubber wordt een opbrengst van ruim *f* 10 millioen verwacht. Zonder wijziging van de bepalingen zou voor 1938 een bedrag van ruim *f* 39 millioen mogen worden verwacht, uitgaande van den gemiddelden prijs van de rubber van ruim 33 cent per pond.

(Verboom.)

Wij kunnen ons bij de Regeering aansluiten, indien Zij ons een verlaging van dit uitvoerrecht voorstelt. Bij dit nieuwe tarief zal in 1938 2,8 cent per pond worden geheven, d.i. 5,6 cent per kg, een en ander, Mijnheer de Voorzitter, uiteraard uitgaande van een éénheidsprijs. De raming wordt dan voor 1938 toch nog *f* 24,5 millioen. Het is duidelijk, dat al moge de heffing door de bijzondere omstandigheden gerechtvaardigd zijn, een bedrag van *f* 24,5 millioen toch in elk geval een hooge bijdrage blijft als vergoeding voor de bijzondere diensten door de Regeering bij de totstandbrenging der rubberrestrictie aan deze cultuur bewezen.

Wat ons in het voorstel der Regeering wel bijzonder bekoort, is, dat het laten vallen van *f* 15 millioen voor 1938, zoowel aan de bevolking als aan de ondernemingen, beiden ten goede komt. Zoowel de bevolking als de Europeesche ondernemingen hebben waarlijk in de laatste jaren meer dan genoeg moeilijkheden gehad. Zij blijven ook in deze nieuwe regeling een zeer gewaardeeerde belangrijke extra bijdrage in 's landsmiddelen storten.

Om de hiervoren uiteengezette redenen zal mijn fractie gaarne haar stem aan het voorstel der Regeering geven.

De heer **Verboom:** Mijnheer de Voorzitter! Destijds heeft onze fractie bij monde van den heer Kruyne al uitvoerig onze bezwaren tegen de heffing van een bijzonder uitvoerrecht op rubber uiteengezet Wij ontkenden, dat die heffing een rechtsgrond zou hebben en wij noemden die heffing uiterst onbillijk en uiterst onredelijk. Ik behoef daarop op het oogenblik niet uitvoerig in te gaan, maar wil wel zeggen, dat in dit standpunt geen wijziging gekomen is. Onze fractie ziet in meerderheid deze heffing nog steeds als onbillijk en onrechtvaardig.

Ondanks de in onze oogen klemmende bezwaren, die van verschillende zijden hier in den Volksraad tegen deze heffing werden aangevoerd, heeft de Regeering tot doorvoering, van die heffing besloten. Wij hadden daarin te berusten en er zou geen aanleiding voor ons zijn geweest op die zaak terug te komen, indien niet ondertusschen een groote wijziging was ingetreden in de economische situatie, met als gevolg een zeer aanzienlijke stijging van dit uitvoerrecht, een zoo aanzienlijke stijging, dat ook in de oogen van de Regeering van een onbillijkheid kan worden gesproken. Vandaar dit voorstel, dat beoogt een limiteering van het bedrag, dat deze uitvoerrechten zullen opbrengen.

In onze oogen echter — ik spreek hier namens de meerderheid mijner fractie — gaat de Regeering met deze limiteering niet ver genoeg. Zooals de heer Sandkuyl in zijn belangwekkend betoog terecht aanvoerde, achtte de Regeering in 1936, toen de toestand inderdaad zeer benard was en alle middelen moesten worden aangegrepen om tot een sluitend budget te komen — althans om dat ideaal zooveel mogelijk te benaderen —, een bedrag van *f* 6½ millioen toereikend. Ik vind het daarom wel zeer merkwaardig dat men thans, in een tijd dat de zaken beter floreeren, en ook de inkomsten van het land, naar we telkens weer in de kranten lezen, zich beginnen te verbeteren, plotseling een heffing van *f* 42½ millioen redelijk acht.

Ik heb mij derhalve afgevraagd, of de Regeering ten deze niet veel verder dient te gaan, zoo Zij al niet besluit tot een annuleering van dit uitvoerrecht. Ik ben het met de Regeering eens, dat het budget nog vele zwakke plekken vertoont; ik heb daarop bij de begrootingsbehandelingen reeds herhaaldelijk gewezen en dan was het juist steeds de Regeering die zeide, dat ik de zaak wel een beetje somber voorstelde.. Maar als men dan toch wil komen tot een budgetsaneering, dan neme men liever zijn toevlucht tot meer algemeene heffingen, die geheele groepen betreffen —, groepen waarvan men met recht kan betoogen, dat ze op een bepaald oogenblik extra worden

(Thamrin.)
getroffen —, dan dat men een recht bestendigt, dat een zeer bepaalde cultuur treft.

Wanneer men aanvoert, dat de Regeering er dan toch maar voor gezorgd heeft dat de toestand in de rubbercultuur zooveel is verbeterd, dan zeg ik, dat dit toch ook geldt voor tal van andere cultures en zelfs industrieën, en daar past de Regeering hetzelfde beginsel niet toe. En als men dan verder zegt dat het speciale maatregelen zijn die de Regeering heeft getroffen, dan valt daar toch nog iets anders tegenover te stellen, n.l. dat, naar de Regeering immers voortdurend in deze zaal heeft uiteengezet, dat de positie van de exportbedrijven hier te lande van zoo buitengewone beteekenis is, dat de Regeering alleen al uit zelfbehoud verplicht was die maatregelen te nemen, die tenslotte getroffen zijn. Ik zou zeggen dat de Regeering verheugd moet zijn, dat die maatregelen effect hebben gesorteerd. Der Regeering vloeien de baten daarvan op den duur vanzelf toe, doordat allerlei bronnen van inkomsten ruimer gaan vloeien. Maar dat Zij nu ook nog een extra belooning zou moeten hebben voor iets dat tenslotte niet anders dan haar plicht was, daarvan kan ik de redelijkheid en de rechtvaardigheid geen oogenblik inzien.

(De heer Wirjopranoto: Ik vind het anders heel billijk.)

Dat behoeft de heer Wirjopranoto mij niet uitdrukkelijk te verzekeren; zijn standpunt in deze kwestie is immers geheel anders.

Intusschen is het juist, wat ook de heer Sandkuyl reeds zeide, dat we op het oogenblik den toestand niet ten volle kunnen overzien en mèt hem vraag ik mij af, of het niet beter is, deze zaak nader aan de orde te stellen in de a.s. hoofdzitting, wanneer wij over de begrootingscijfers beschikken en dus met meer kennis van zaken de voorstellen kunnen beoordeelen. Ik kan daartegen geen enkel bezwaar zien, omdat de vermindering van het recht toch eerst voor 1938 is bedoeld, en men dus zeker niet kan aanvoeren dat met het oog op den tijd nu reeds een beslissing genomen moet worden.

Ik zou het dus met den heer Sandkuyl op prijs stellen, wanneer de Regeering kon goedvinden, dat de behandeling van dit voorstel wordt uitgesteld tot de groote zitting, opdat de Volksraad met meer kennis van zaken een oordeel kan vellen. Ik bedoel daarmede tevens te kennen te geven, dat het er ons niet om te doen is à outrance gelijk te krijgen, en dat wij voor de moeilijkheden, waarvoor de Regeering zich geplaatst ziet, wel degelijk oog hebben.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik bij dit voorstel kan volstaan, met in het kort ons standpunt uiteen te zetten, vooral ook, waar wij bij vorige gelegenheden het uitvoerrecht reeds uitvoerig besproken hebben. In het Afdeelingsverslag — en ook de heer Sandkuyl deed dit zooeven — doet men het voorkomen, alsof bij de invoering van het rubberuitvoerrecht der Regeering een bepaald bedrag voor oogen heeft gestaan, dat Zij wilde binnenhalen en ook, alsof de heffing een middel zou zijn om de begrooting voor 1936 te saneeren. Ik wil in herinnering brengen, dat de basis voor de invoering van de heffing is geweest de bemoeienis van de Regeering met de rubberrestrictie, waardoor de prijs van de rubber gestimuleerd werd. Het is ook onjuist, dit middel te koppelen aan de vennootschapsbelasting, omdat de vennootschapsbelasting van geheel andere criteria uitgaat.

Ik vind het rubberuitvoerrecht een der weinige middelen, die weinig voelbaar zijn en op gemakkelijke wijze geheven kunnen worden, vooral, waar de prijzen van de rubber in de laatste periode zoo scherp omhoog geloopen zijn.

Wanneer wij de heffing procentueel nagaan, komen wij tot de conclusie, dat zij bij de instelling van de heffing op 5% à 6% neerkwam. Bij de huidige prijzen zou, wanneer in het heffingspercentage geen verandering werd gebracht, p.l.m. 11% geheven worden, een stijging dus met 80—100% van de oorspronkelijke heffing.

Gaat men echter de rubberprijzen na, dan ziet men, dat deze prijzen evenredig gestegen zijn. Hoewel dus het belastingbedrag aanzienlijk is toegenomen, is het belastingpercentage gelijk gebleven.

Ik heb hier voor mij een staatje van de groothandelsprijzen van rubber in centen per halve kg van 6 maanden vóór tot 6 maanden na de devaluatie van den gulden, dat ik met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, gaarne als noot in de Handelingen zag opgenomen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Thamrin**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter!

Uit dit staatje blijkt, dat de prijs van standaard sheets van 23¾ cent in Maart 1936 tot 40¼ cent in Januari 1937 is opgeloopen, een stijging dus met 80%—90%. Wanneer men zich dus losmaakt van de bedragen en zich op de procenten baseert, ziet men, zooals ik zeide, dat hoewel de belasting in guldens gestegen is, zij procentueel gelijk bleef.

Uit dezen hoofde, Mijnheer de Voorzitter, kan ik dan ook weinig gevoelen voor een verlagen en loslaten van het huidige heffingsmiddel. Mocht de Regeering het gevoel hebben, dat Zij geld te veel heeft, dan zou ik toch willen aanbevelen, in de eerste plaats een onbillijkheid weg te nemen, die ten aanzien van het artikel rubber nog aanwezig is en wel de heffing ad valorem.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist.)

Herhaalde malen is de onbillijkheid daarvan door ons aangetoond. De Regeering maakt zich hiervan bij dit ontwerp af met een zinnetje, dat dit onderwerp niet ter sprake is daar het buiten het kader van het huidige voorstel valt. Ik zou er bij de Regeering op willen aandringen, ten aanzien van het heffingsrecht ad valorem het initiatief te nemen tot opheffing van dit middel.

Een tweede argument dat zou pleiten voor handhaving van den bestaanden toestand is, dat in de naaste toekomst nog belangrijke bedragen noodig zullen zijn om te voldoen aan normale eischen van opheffing, zoowel van de bevolkingseconomie als om tegemoet te komen aan de gerechtvaardigde eischen van werknemers.

Het is een algemeen bekend feit, dat de werknemers zich tot en met hebben moeten aanpassen en dat een salarisverhooging in dezen tijd heusch niet te veel gevergd zou zijn.

Ik wilde nog een argument ten gunste van mijn standpunt naar voren brengen en wel dit. Men moet niet vergeten, dat de Regeering bij de instelling van dit heffingsmiddel is uitgegaan van een bedrag, dat een winstmarge van de rubber impliceert. De Regeering is, bij de instelling van dit uitvoerrecht, begonnen zich op de basis te stellen van een minumum

---

[1]) CENTRAALKANTOOR VOOR DE STATISTIEK.

Groothandelsprijzen van rubber in centen per ½ kg *).

		Java standard sheet	Standard crêpe
Maart	1936	23¾	24
April	„	24¼	24½
Mei	„	23¾	24
Juni	„	24¼	24½
Juli	„	25	25½
Aug.	„	25	25¾
Sept. (1—26)	„	25	26
Oct.	„	31¼	32½
Nov.	„	34¾	35¾
Dec.	„	39¼	40¾
Jan.	1937	40¼	41¼

*) Prijzen van 1936 incl. ƒ 0,01 uitvoerrecht; die van 1937 incl. ƒ 0,01¼ uitvoerrecht.

(Kan.)
verkoopsprijs van 18 cent per half kg en uit de vorige verklaring van den Regeeringsgemachtigde kunnen wij de conclusie trekken, dat bij dit bedrag de kostprijs van de meeste ondernemingen reeds gedekt is en men, bij de fixeering van een minimum verkoopsbedrag van 18 cent per half kg dus reeds tot een winstmarge komt. M.a.w. deze heffing is gebaseerd op een dusdanige basis, dat niet kan worden gezegd, dat het belastingmiddel ten koste zou komen van den kostprijs, maar ten hoogste ten koste van de winst. En waar de prijs van dit artikel thans om en bij de 40 cent per half kg bedraagt, zou zelfs handhaving van het huidige heffingspercentage ad 5½ cent per half kg niet ten laste komen van den kostprijs maar van de winstmarge. Het heffingsmiddel zal dus alleen beteekenen dat er bij belanghebbenden door deze belasting minder in het laatje komt.

Ten slotte wil ik mij aansluiten bij de suggestie van den heer Sandkuyl, die het voorstel door de Regeering wenscht te doen terugnemen, natuurlijk echter met deze restrictie, dat ik mij niet aansluit bij den heer Sandkuyl waar hij van de Regeering verwacht, dat een ander voorstel zal worden ingediend, dat een aanzienlijk lager bedrag zal heffen. Ik zou de Regeering willen adviseeren: neem het voorstel terug en handhaaf den ouden toestand.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Verboom heeft het juist uitgedrukt, dat, wie tegen de heffing van een uitvoerrecht enkel op rubber, is, ook geneigd moet zijn de Regeering te steunen waar Zij de heffing wil reduceeren.

Gelijk bekend heb ik mij verzet tegen het voorstel om de heffing te brengen op 4% toen deze kwestie in het College van Gedelegeerden werd behandeld, maar ik zou de Regeering toch enkele vragen willen doen.

Werd, toen de kwestie aanhangig werd gemaakt door Indië of het moederland met de betrokken partijen, voorzoover die in Holland of hier vertegenwoordigd zijn, afgemaakt, dat het land, in nood verkeerende en in aanmerking nemende de hooge prijzen, goed zou lijken, van de rubber een bepaald bedrag te vragen van, laten we zeggen *f* 10 millioen? Is dit het geval, dan is er alles voor te zeggen, dat de Regeering, gestand doende haar gegeven woord, thans zegt: nu het blijkt, dat de heffing meer zal bedragen dan *f* 10 millioen, zullen wij een andere formule zien te vinden om het meerdere niet te heffen. Is dat niet het geval, dan vraag ik: was dat toen niet overeengekomen en hebben de rubberondernemers niet ongeacht den verderen loop van zaken berust in de heffing van 2% met alle consequenties daaraan verbonden? Het was wel niet te voorzien, dat de rubber een dergelijke hoogte zou halen, maar het kon toen ook dalen in plaats van stijgen.

Is dit zoo, werd toen alleen gesproken van een heffing van 2%, dan vraag ik mij af, welke redenen de Regeering ertoe hebben genoopt om thans verandering van heffing voor te stellen, waardoor het land minder dan de omstandigheden zulks toelaten, uit dien hoofde ontvangt.

De heer Thamrin heeft zooeven gezegd: heeft men dan geen geld meer noodig, is er dan in andere behoeften niet meer te voorzien? Denkt de Regeering ook zonder dat ertoe te kunnen komen om de vaste lasten te verminderen, de salarissen, waar noodig, te verhoogen? Dit zijn allemaal vragen, Mijnheer de Voorzitter, die ik gaarne door de Regeering beantwoord zou willen zien.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn van dit onderwerp van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid morgenochtend te antwoorden?

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

(Voorzitter, Kan.)
De **Voorzitter**: Dan wordt het regeeringsantwoord en de verdere afhandeling van dit onderwerp op morgen gesteld.

Ik verzoek den leden, die voornemens zijn amendementen of moties ten aanzien van dit onderwerp in te dienen, dit zoo spoedig mogelijk te doen en daarmede niet te wachten tot na het antwoord der Regeering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het voorstel-Roep c.s., dat de Volksraad met gebruikmaking van de bevoegdheid, den Raad toegekend bij art. 68 der Indische Staatsregeling, zich wende zoowel tot het Opperbestuur als tot de Staten-Generaal en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek tot instelling van een Nederlandsche staatscommissie ter voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 6).

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne voorop willen stellen, dat ik het ten zeerste apprecieer van den eersten onderteekenaar van het voorstel, dat hij op zeer concilianten toon zijn rede in eersten termijn heeft gehouden. Kon men alleen daarop afgaan voor het bepalen van zijn stem, dan zou zeker een ieder in deze zaal naar het voorkomt voor het voorstel kunnen stemmen.

Gelijk werd verwacht, hebben de onderteekenaars van het voorstel dit gewijzigd in dien zin, dat er nu nog slechts sprake is van één soort burgerschapsrecht.

Andere leden voor mij hebben reeds naar ik meen naar voren gebracht, dat deze verandering geen groot verschil brengt in het voorstel, want of nu de tweede klasse burgers gerangschikt worden en alzoo gekenmerkt worden als te hebben het burgerschapsrecht tweede klas of Inheemsch burgerschap, of dat zij heelemaal geen burgerschapsrechten krijgen, dat is naar het voorkomt lood om oud ijzer.

Ik ben ervan overtuigd — en dit heb ik reeds gezegd — dat de eerste onderteekenaar van het voorstel zich vooral heeft laten leiden door de ideëele gedachte om hier het rascriterium geheel te doen verdwijnen.

Ik zou gaarne willen vragen, of de onderteekenaars van het voorstel zich goed voor oogen hebben gesteld, of terzake niet kan worden gesproken van „le mieux est l'ennemi du bien". Men wil het rascriterium doen verdwijnen en men stelt daarvoor in de plaats een discriminatie, die naar het voorkomt moeilijker is te absorbeeren dan het huidige bestaande rascriterium.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij afgevraagd — het is jammer, dat de heer Soetardjo niet eerder heeft kunnen spreken — hoe dit geachte lid het zichzelf zou kunnen verantwoorden — niet dat ik hem daarvoor ter verantwoording roep, doch ik wil dit geachte lid even als een voorbeeld ten deze stellen — dat tusschen hem en de lagere klasse een onderscheid zou worden gemaakt. Men is nu eenmaal door ras verbonden aan zijn groep. Maar is het dan juist, aangezien de staat nog niet bij machte is de bevolking een educatie te geven, welke als criterium moet gelden, een afscheiding aan te brengen van de intellectueelen met de andere groep? Men is thans één in het ras, doch door het te creëeren burgerschapsrecht zullen de armeren, de nog niet goed bedeelden in onderwijszin, kunnen zeggen, dat wij gebruikmaken van onze ontwikkeling, onze positie om ons af te scheiden van de minder bedeelden. Ik heb reeds naar voren gebracht, hoe lang het nog zal moeten duren, vóórdat de achterstand in verband ook met het accres, te dezen opzichte, zal kunnen worden ingehaald.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij strijden voor een doel,

(Kan.)
ras voor ras dan zal zeker de drang niet verslappen om langs andere wegen tot het opheffen van het rascriterium te kunnen geraken. Doch wanneer men eenmaal bedeeld is met betere rechten, meer rechten dan andere groepen, dan kunnen de overigen het aanzien, dat wij baden in overvloed van rechten, om het zoo eens te zeggen, en zij blijven staan en dat voor het grootste deel en in een toestand, die zeker niet preferabel is.

Die vraag heb ik mij gesteld. Ik hoop van den heer Soetardjo te vernemen en wijzer te worden omtrent de vraag, hoe hij dat met zichzelf kan verantwoorden. Onze groep zal in minder mate daaraan worden onderworpen, want ik vermoed, dat procentsgewijze van mijn groep minder personen in die onvoordeelige positie zullen komen te verkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wacht nog af, hetgeen de heer Soetardjo mij zal vertellen en ook in tweeden termijn de rede van den eersten voorsteller van deze petitie.

Het is een voorrecht van de leden van dezen Raad dat zij kunnen beschikken over een forum, waar misvattingen, verband houdende met hun lidmaatschap en politieke partij kunnen worden rechtgezet. Ik prijs mij gelukkig, dat ik in die omstandigheid verkeer, en dat ik thans de aandacht van de leden kan vragen voor het volgende.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn hier bezig de laatste dagen om de kwestie van het burgerschapsrecht ter sprake te brengen. Het is nu een coïncidentie, dat ik juist eenige dagen geleden van ons geacht medelid, den heer Doeve heb mogen vernemen, dat dit geachte lid van iemand had vernomen, dat onze bond, de Chineezenbond in Ned.-Indië, Chung Hua Hui genoemd, bij elke vergadering een buiging maakt voor Chiang Kay Shek.

Ik wil naar aanleiding hiervan memoreeren hoe ik in deze zaal heb hooren noemen den naam van den zelfden generaal, toen ik mijn rede in eersten termijn hield om alleen de aandacht te vestigen op een zeker verband dat er bestaat tusschen de interruptie en deze mededeeling aan den heer Doeve.

(De heer De Hoog: Is dat geen vergelijking met den held: Chiang Kay Shek?)

Ik wil hier volstaan met te verklaren, dat hetgeen den heer Doeve verteld is, volmaakt onjuist is. Ik zal niet analyseerend en deduceerend dieper op de zaak ingaan, dus wil ik ook niet vragen wat de causa causans, de drijfveer is van dit verhaal, mede ook niet ingaan op de vraag waarom op deze wijze die kwestie aan het rollen is gebracht. Gelijk zooeven gezegd, ik verklaar, dat die voorstelling onjuist is. Bewust of onbewust, gewild of ongewild, laat ik in het midden.

Op onze laatste departementsvergadering in Bandoeng gehouden, werd uit beleefdheid voor den gastheer in het gebouw, waarin de vergadering werd gehouden, een buiging gemaakt, niet voor Chiang Kay Shek, maar voor Sun Yat Sen, wat gebruikelijk is bij de leden van Kuo Min Tang.

Een andere kwestie is, dat als voorzitter van de associatie van de Chineesche Handelsvereeniging in Nederlandsch-Indië, ik gemeend heb het gebruik niet te moeten nalaten, om op een openbare vergadering, zooals gebruikelijk, het testament van Dr. Sun Yat Sen voor te lezen en een buiging voor hem te maken.

Ik heb hier verscheidene keeren gezegd, dat mijn sympathie en die van de leden van de vereeniging zeker gaan naar het land van onze herkomst en wat wij medeleven in de ups and downs van het Chineesche rijk en nooit heb ik dat onder stoelen of banken gestoken. Men heeft mij te nemen, zooals ik ben en als men daardoor den moed heeft te veronderstellen, dat door die sympathie ik onwaarheid zou spreken, wanneer ik zeg, dat ik een loyaal onderdaan ben, dan moet men dat van deze plaats zeggen en niet op de wijze, zooals dat

(De Hoog.)
is gedaan. Dat meen ik van elk fatsoenlijk man te mogen verwachten.

De **Voorzitter**: Ik wensch wel even op te merken, dat wij alleen aandacht mogen geven aan hetgeen hier gezegd is.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met het maken van een opmerking, die eigenlijk niet op het onderwerp slaat, maar waartoe ik eigenlijk kom juist vanwege de verhandeling zoo pas gehouden in dezen raad door den heer Kan.

Ik meen, dat de bedoelde interruptie geplaatst is door een fractiegenoot van mij. En dan wil ik daarover het volgende zeggen. Ik ben het met den heer Kan volmaakt eens, dat wanneer men, zooals hij heeft uiteengezet uit beleefdheid en deferentie een gebruikelijk gebaar maakt of een buiging, tegenover iemand, van wien men vindt, dat hij is — ik wil niet zeggen een nationale held, — een der grootste persoonlijkheden in het Chineesche staatsbestel, zulks zoo vanzelf sprekend is, dat dit in het geheel geen aanleiding kan geven om daarop ook maar eenige critiek uit te oefenen.

Aan den anderen kant zou ik willen opmerken, dat de heer Kan aan die interruptie een veel grooter uitbreiding heeft gegeven dan eigenlijk noodig was, want een interruptie bevattende den naam van een bekend generaal, geeft mijns inziens toch geen aanleiding tot een uiteenzetting als hier heeft plaats gehad.

Wanneer aan den anderen kant de heer Kan verklaart, dat hij een absoluut loyaal Nederlandsch onderdaan is, dan geloof ik niet, dat daaraan in deze zaal ooit iemand heeft getwijfeld. Dit, om de interruptie van mijn fractiegenoot tot haar juiste proporties terug te brengen.

Ik kom thans tot het onderwerp zelf en wil beginnen met er nogmaals aan te herinneren dat wij, niettegenstaande wij de behandeling prematuur vonden, niettegenstaande wij eigenlijk prefereerden een natuurlijk tot stand komen van het elkaar begrijpen, van een groote associatie van de bevolkingsgroepen in deze landen, wij, toen het voorstel aan de orde werd gesteld, niet tegen de grondgedachte van het voorstel hebben willen ingaan. Wij hebben evenwel uitdrukkelijk geconstateerd, dat wij de vorming van een Indisch burgerschap tegenover een Inheemsch burgerschap noodzakelijk hebben gezien als een eerste stap in de richting van een mogelijke associatie, waaronder ik absoluut niet versta een zich oplossen van bevolkingsgroepen in elkaar. Ik heb dat toen dus uitdrukkelijk naar voren gebracht en wanneer thans de geachte voorstellers in plaats van een Indisch en een Inheemsch burgerschap, van een eerste en een tweede klasse burgerschap, nu maken een algemeen eerste klasse burgerschap met een uitzondering van een 1-A burgerschap, dan is er in principe niets in veranderd en blijft ons standpunt hetzelfde. Maar dan is het ook duidelijk, dat een voorstel als de heer Thamrin deed om er een andere definitie aan te geven, voor ons aanvaardbaar is. Voor ons is in de eerste plaats noodig een overgangsstap, het 1-A burgerschap omdat wij zeer zeker niet meenen, dat nu de bevolking van Nederlandsch-Indië op het oogenblik geschikt is voor een één en ondeelbaar Indisch burgerschap, geheel in rijksverband.

In eersten termijn heb ik niet willen ingaan op een punt, dat ik thans wel aan de orde stel, de kwestie van de grondrechten. Men heeft het doen voorkomen alsof onze geneigdheid om mede te werken, eigenlijk verband zou houden met het verkrijgen van grondrechten en van andere zijde heeft men het onaanvaardbaar geacht om de kwestie van de algeheele gelijkstelling ten aanzien van de grondrechten ook uit te strekken tot mijn groep. Ik wil ten deze in de eerste plaats constateeren, dat men zich in deze zaal toch heusch geen illusies moet maken over het niet tot stand komen van een grondrecht voor den blijver. Het is mijn volle overtuiging, dat

(De Hoog.)

dit recht er eens moet komen, omdat wij kinderen zijn van dit land en de billijkheid het eischt. Men kan er zijn stem tegen verheffen, men kan wellicht de invoering ervan vertragen, dit recht zal er onvermijdelijk komen. Het is alleen maar de vraag, of het hier zal gaan om een gradatie of direct om het geheel. Het Indische burgerschap, gelijk het in den eersten termijn werd voorgesteld, biedt het geheel van die rechten aan en dat is voor ons natuurlijk wel een zeer gewenscht iets. Maar ook zonder het Indische burgerschap, zonder onzen steun daaraan en zonder het aannemen van dit voorstel zal er voor den blijver toch een soort grondenrecht komen waarmede onze groep zich voorloopig tevreden kan achten.

(De heer Wirjopranoto: Maar dan toch alleen in Uw verwachting.)

Tenslotte bestaat er in dit land toch nog zoo iets als recht en billijkheid. De nationalisten kunnen daaraan wellicht heel veel afbreuk doen, aan recht, waarheid en billijkheid, maar op den duur zullen deze elementen op den voorgrond treden.

Ik wil daaraan nog dit toevoegen. Wij willen zeer zeker het meerdere hebben, de algeheele gelijkstelling, maar dat neemt voor ons eigenlijk een secundaire plaats in bij den steun, dien wij aan het ontwerp willen verleenen. Ik heb het alleen scherp willen stellen.

Ik kom thans tot het tweede punt en wil mijn geachte medeleden vragen: hoe stelt men zich het voor? Ik heb telkens gesproken over het minderwaardigheidscomplex, om niet een ander woord te gebruiken en vraag daarom, wat stelt men zich voor ten aanzien van de uitoefening van de grondrechten? Gelooft men nu werkelijk, dat onze geheele groep zich ineens op den landbouw zal werpen? Heeft men wel eens goed overdacht, welk een zeer klein deel van onze groep zich nu nog maar met den landbouw bezig houdt en nog gedurende lange jaren daarmede zich bezig zal houden? Natuurlijk zullen wij trachten om onze gedachten over de grondrechten tot verwezenlijking te brengen, maar zal men begrijpen, dat voor den overgangstoestand een gedeeltelijke tegemoetkoming voorloopig voldoende zou kunnen zijn, al zal men later op meer aandringen? Men resaliseere zich toch onze groep tegenover de millioenenmassa, dan zal men toch begrijpen, dat geen sprake kan zijn van een verdringen door onze groep, dat men niet bevreesd behoeft te zijn voor grondverlies, voor het verlies van eigen bestaansmogelijkheden, enz. Is dat nu geloof in eigen kracht, als men zoo iets vreest?

Ik kom nu tot mijn slotsom en die is, dat, wanneer het hier ging om het aannemen van een Indisch burgerschap, wij onmiddellijk zouden tegenstemmen, want er blijkt hier in de zaal zeer veel verdeeldheid over te bestaan en voor dit onderwerp is de vertegenwoordiging in den Volksraad van verschillende stroomingen in de maatschappij toch wel als maatgevend aan te merken, al zullen de aantallen wellicht geringer zijn, dan sommigen zich voorstellen. Ik zou het echter onjuist vinden, iemand een burgerschap op te dringen, dat hij niet verlangt en in zooverre kan ik mij eenigszins indenken het standpunt van den heer Kan, maar het gaat hier niet om het opdringen van een burgerschap, maar om de instelling van een commissie, die de mogelijkheid zal nagaan, hoe men op de beste wijze kan komen tot het wegnemen van het rascriterium in het belang van alle bevolkingsgroepen en niet speciaal in het belang van één groep.

En juist, omdat het gaat om een commissie, die zal worden ingesteld en die zal trachten te komen tot de oplossing, die het beste is voor alle bevolkingsgroepen en uiteindelijk dus voor geheel Indië, zullen wij het voorstel steunen, ook in zijn nieuwen vorm, die eigenlijk geen nieuwe vorm is.

Dit is het voornaamste — en nu zal ik mij niet laten verleiden om op allerlei interrupties in te gaan — dit is ons standpunt, omdat wij werkelijk een einde willen maken aan het rascriterium, zij het ook niet in zulk een versneld tempo, als anderen willen. Omdat wij in het voorstel als

(Verboom.)

grootste voordeel zien, dat daarin wordt aangedrongen op een commissie en wij ten volle dat willen steunen, daarom zullen wij voor het voorstel stemmen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Door de wijzigingen, die de voorstellers in het voorstel hebben gebracht is een punt van aanval tegen het voorstel weggenomen. De bezwaren echter, die wij tegen het voorstel hebben, zijn er niet door opgeheven, zij zijn er eerder grooter door geworden.

Wat de voorstellers beoogen met de instelling van een Indisch burgerschap kan naar onze meening in de huidige omstandigheden in het gunstigste geval niet anders zijn dan een papieren maatregel, zooals er in dit land reeds zoovele bestaan.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Eén keer zijn de heer Soangkoepon en ik het dus eens.

(De heer Soetardjo: Dat gebeurt toch wel meer?)

Het voorstel kan, zooals ik reeds zeide, onder de huidige omstandigheden in het gunstigste geval een papieren maatregel zijn, die de oplossing niet brengt, maar verplaatst.

De heer Roep heeft mij gebrek aan fantasie verweten.

(De heer Roep: Verweten?)

Ik beschouw zulk een opmerking als een verwijt. Ik kan dat verwijt echter niet als ernstig bedoeld beschouwen, omdat uit de beschouwingen, die ik, en die ook andere leden van mijn fractie bij herhaling in deze zaal gehouden hebben, wel voldoende het tegendeel is gebleken. Maar wel hebben ik en mijn fractie ernstig bezwaar tegen maatregelen, die wij niet anders dan als fantastisch kunnen zien, die in strijd zijn met de realiteit, die — om met den heer Van Helsdingen te spreken — volkomen irreëel zijn.

Wat verandert er eigenlijk bij het voorstel, zooals de voorstellers het gewijzigd hebben, vergeleken met den toestand van thans? Dat allerlei dingen er eigenlijk nog moeilijker door worden. De heer Van Helsdingen heeft er gisteren al op gewezen: het is in zekeren zin een verandering van naam. Wij spreken op het oogenblik van „Nederlandsch onderdaan'' en in de toekomst zullen we spreken van „Indische burgers.'' Maar de differentiatie in die groep zal blijven bestaan. Die differentiatie is trouwens, zooals ik in eersten termijn al heb gezegd, volkomen reëel en is dus niet weg te nemen met een naamsverandering en met papieren maatregelen.

Ik kan den maatregel, zooals die ons op het oogenblik wordt aangediend, niet anders zien dan als een maatregel zooals we er al meer in dit goede land hebben genomen, maatregelen, die niet gegrond zijn op realiteit, maar die alleen in schijn verandering brengen en daarom niet anders dan funest kunnen zijn.

Er mogen verschillen zijn in politiek, zelfs ernstige verschillen, maar ik geloof, dat wij nog altijd het verst komen, wanneer we de realiteit en de waarachtigheid — een woord dat gisteren gebruikt is bij de behandeling van het ontwerp in zake de bestuurshervorming — voortdurend in het oog houden.

(De heer Wirjopranoto: Maar het uitgangspunt is vaak verschillend!)

Ik herhaal wat ik in eersten termijn heb gezegd: wil men zich zetten aan een beschouwing van de moeilijkheden en bezwaren, de onbillijkheden zelfs, die aan de huidige regeling kleven, wil men met ernst naar de oplossing van die moeilijkheden streven, dan zullen wij daartoe gaarne onze medewerking verleenen. Maar niet op de wijze zooals thans wordt voorgesteld, niet door een bespreking van dit moeilijke, ingewikkelde, veelomvattende vraagstuk, waarbij de oplossing al tevoren wordt gegeven, een oplossing die ik verwerp en die — dat blijkt uit de houding van de voorstellers voldoende — ook de voorstellers zelf met een zekere aarzeling tegemoet treden: de voorstellers zelf betwijfelen — zooals blijkt uit hun

(Soetardjo.)
telkens veranderen van de zaak — of inderdaad hun voorstel een afdoende oplossing biedt.

Wat heeft het dan voor zin, zich vast te bijten aan een naam, een bepaald idee? Is het dan niet beter, de zaak breeder te bekijken op de basis, die ik daarvoor heb aangegeven?

De heer Thamrin heeft gisteren nog zeer duidelijk en zeer raak deze situatie getypeerd, zoodat ik daarover nu heel weinig heb te zeggen. Ik blijf dus bij wat ik in eersten termijn gezegd heb: wij kunnen onmogelijk aan dit voorstel onzen steun geven. Aan den anderen kant zijn wij wel bereid tot medewerking wanneer men de zaak op een breedere en o.i. juistere basis wil stellen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan het zeker in de voorstellers waardeeren, dat zij op mijn suggestie zijn ingegaan, die tot gevolg heeft gehad de wijziging van de petitie. Die wijziging bestaat hierin, dat het door ons en door vele van onze medeleden verworpen instituut van Inheemsch burgerschap thans wordt losgelaten.

(De heer Thamrin: In naam!)

Maar ook deze wijziging schenkt mij nog niet de grootste voldoening, want de geachte voorstellers hebben in sub 1e het instituut van het Indisch burgerschap aangehaakt aan een gansch ander instituut n.l. dat van het Nederlandsche onderdaanschap, maar hierop kom ik straks nog terug.

De heer Roep, de eerste onderteekenaar van het voorstel, heeft zeer terecht aandacht geschonken aan de door het geachte lid, den heer De Hoog, gelanceerde visie, dat deze voorstellen een wijd perspectief hebben en een ideëele waarde en wel deze, dat zij, wanneer zij straks zullen kunnen worden gegoten in den vorm van een wettelijke bepaling, een stimulans zullen kunnen vormen voor het verkrijgen van een eenheid tusschen de onderscheidene bevolkingsgroepen in dit land.

Ons geacht medelid, de heer De Hoog, heeft mij echter een verwijt gedaan op grond van het feit, dat ik bezwaar heb gemaakt tegen het instituut van het Inheemsch burgerschap, maar ik geloof, dat wanneer het geachte lid wist, dat ik eveneens bezwaar zou maken tegen het splitsen van zijn groep in een eerste en een tweede klasse groep, hij mij wel zou kunnen begrijpen.

(De heer De Hoog: Ik heb erop gewezen, dat enkele Nederlanders van mijn groep zouden komen in de eerste groep terwijl zij nog niet de ontwikkeling hebben van de tweede groep.)

Ik geloof, dat het uitgangspunt van het geachte lid en het mijne verschillend is. Ik heb mijn bezwaren gericht tegen de instelling van het Inheemsch burgerschap, omdat daardoor juist het ideëele, dat met deze voorstellen wordt beoogd, belemmerd wordt. De schepping van een Indische volkseenheid, de bevordering van saamhoorigheidsgevoel bij de onderscheidene groepen in dit land, zullen daardoor belemmerd kunnen worden. Mijn geacht medelid zal mij volkomen kunnen begrijpen en ook volkomen kunnen aanvoelen hoe pijnlijk het zal zijn, niet alleen voor de betrokken groep, maar ook voor het Indonesische volk in het algemeen, wanneer een gedeelte van dat volk wordt gerangschikt onder een groep van tweede klasse burgers. Datzelfde bezwaar zou ook ik aanvoelen, wanneer in de groep van den heer De Hoog eenzelfde soort splitsing te weeg zou worden gebracht.

(De heer Wirjopranoto: Dat bezwaar wordt niet opgeheven door de Nota van Wijzigingen.)

Daarop zal ik straks nader ingaan. Ik wijs er toch op, dat wij allen kinderen zijn van dit land en het niet aangaat, dat men een staatsrechtelijke scheiding tracht te maken tusschen een zeer groote groep en een kleine groep alleen op grond van het feit, dat deze groote groep minder voldoet aan zekere voorwaarden.

Dat deze burgers vanwege hun verscheidenheid in godsdienst, zeden en gewoonten, intellectueele ontwikkeling, maatschappelijken welstand, verschil in behoeften hebben — ik leg den nadruk op de woorden „verschil in behoeften'' — zoodat hun belangen naar die behoeften verschillend dienen te worden behartigd, is naar het mij voorkomt voor een ieder wel duidelijk en begrijpelijk.

Unificatie in de belangenbehartiging dient voortdurend door de Regeering te worden nagestreefd, hetgeen totdusverre dan ook — ik constateer dit met voldoening — reeds het geval is geweest. Enkel met dit verschil, dat naar het mij voorkomt, het tempo ten deze nog niet vlug genoeg gaat.

De voorstellers hebben nu ten aanzien van de behartiging van de belangen van de onderscheidene groepen, voorzoover die krachtens de bestaande behoeften nog verschillend moet geschieden, gemeend, dat het verschil in behartiging van deze belangen niet moet plaatsvinden op de basis van rasverschillen, doch op de basis van verschil in intellectueele ontwikkeling en maatschappelijken welstand. Dit is in het kort, hetgeen door de voorstellers van de petitie wordt gewenscht. Andere criteria zullen dus worden aangelegd, o.a. zooals ik zeide, intellectueele ontwikkeling en maatschappelijken welstand. Wat wil dit zeggen? Dat wil dit zeggen, dat straks, indien deze voorstellen wet zijn geworden, alle Indische burgers, ongeacht ras, afstamming, herkomst, indien zij aan deze criteria kunnen voldoen, automatisch eenzelfde belangenbehartiging zullen vinden. Voor de groote massa van de Indonesische bevolking bevat deze bepaling in zich een dynamisch element. Het verschil in belangenbehartiging toch kan in de naaste toekomst worden opgelost, althans tot het kleinst mogelijke minimum worden teruggebracht o.m. door een herziening in de onderwijspolitiek in dit land.

Van verschillende kanten is de vraag gerezen, waartoe de unificatie van belangenbehartiging toch wel zal leiden. Naar mijn meening zal dit het sterkste zich manifesteeren in de uitoefening van staatkundige rechten en plichten. Ik heb in eersten termijn verschillende van die rechten aangestipt. Het waren o.a. ten eerste die welke betrekking hebben op de rechtsbedeeling. De Regeering is op dit gebied, zoo als ik zeide, reeds op weg. Ik zou alleen gaarne wenschen, dat hiermede meer spoed zou worden betracht. Wat betreft de unificatie van deze rechtsbedeeling, ik geloof, dat deze kwestie van betrekkelijk weinig belang zal zijn voor de groote massa van de Indonesische bevolking, behoudens dat er op het oogenblik o.m. enkele bepalingen in het Inlandsch strafprocesrecht zijn, die spoedig verbeterd zullen moeten worden.

Ten aanzien van de militie zal een lijn moeten worden getrokken tusschen de groepen van Indonesischen en die van niet-Indonesischen oorsprong, met dit verschil, dat in het belang van de bevolking zelf hiertoe een grens zal moeten worden getrokken, een welstandsgrens en/of een intellectueele ontwikkelingsgrens.

Op het gebied van de vervulling van staatsambten moet worden opgemerkt, dat deze toegekend zal moeten worden aan alle Indische burgers, die de noodige schoolopleiding daarvoor genoten hebben.

(De heer Thamrin: Dat spreekt toch vanzelf. Maar het gaat hier om het beginsel.)

Ik moet er den heer Thamrin toch aan herinneren, dat bij het is geweest, die gisteren erop heeft gewezen, dat bij de praktische toepassing van de wettelijke bepalingen waar van het bestaan van een rascriterium geen sprake was, — zooals hij tegenover den heer Van Helsdingen heeft gezegd — er nog wel degelijk sprake is van rasdiscriminatie.

(De heer Thamrin: Ik maak bezwaar tegen discriminatie in beginsel, niet in uitvoering; dat is het verschil.)

Ik geloof, dat wanneer dit voorstel wet wordt en het Indisch burgerschap is ingesteld, dit instituut een sterke

(Soetardjo.)

stimulans zal zijn voor uniformiteit in het behartigen van de belangen der verschillende bevolkingsgroepen. Ik meen voldoende zelfvertrouwen te hebben om te mogen verwachten, dat straks na de instelling van het Indisch burgerschap, het Indonesisch element niet achter zal blijven.

Een gevolg van de instelling van het Indisch burgerschap zal noodwendig onder meer zijn de opheffing van het dualisme in onderscheiden staatsdiensten. Het principe, dat in verschillende staatsdiensten verschil moet worden gemaakt in een groep van Europeanen en een groep van Inheemsche ambtenaren zal straks na de invoering van dit instituut losgelaten moeten worden.

Thans kom ik op het glibberige terrein, waarover de heer Kan mij nadere inlichtingen heeft gevraagd.

(De heer Verboom: Pas dan maar op, dat U niet uitglijdt.)

Ik meen sterke beenen genoeg te hebben om niet uit te glijden, Mijnheer de Voorzitter. Het betreft hier het grondbezit, waarover ook de heer De Hoog zooeven heeft gesproken.

Aangaande dit vraagstuk zien wij in dezelfde richting als de heer De Hoog het vraagstuk ziet. Dit grondbezit is voor ons, om het zoo uit te drukken, een perkara ketjil. Zou vandaag de groep van den heer De Hoog dezen bodem erkennen als den zijne, dan zal de heer De Hoog dienzelfden bodem morgen in handen krijgen.

(De heer De Hoog: Ik heb het anders al een paar keer verklaard.)

Het moet niet blijven bij verklaringen alleen, Mijnheer de Voorzitter. Men moet veel verder gaan dan alleen met een verklaring in het openbaar af te leggen, zij het ook van dit podium.

Ik zal hier niet verder op ingaan, maar ik beveel deze gedachte in de bijzondere aandacht van den heer De Hoog en de zijnen aan in de hoop, dat wij het op dit punt spoedig eens zullen kunnen worden.

De heer Kan vroeg, hoe ik mij den gang van zaken denk, wanneer unificatie van grondrechten tot stand zal zijn gekomen. Ik heb het hierover reeds eerder gehad bij de behandeling van onze petitie en heb toen gezegd, dat tegen deze grondrechtenunificatie hoegenaamd geen bezwaren bestaan, maar dat met betrekking tot de zwaksten in het land, gelijk zulks overal ter wereld geschiedt, beschermende maatregelen in het leven moeten worden geroepen. Die beschermende maatregelen dienen dan niet alleen te gelden voor de Indonesiërs, doch voor alle bevolkingsgroepen, die zouden zijn gerangschikt onder het instituut van het Indische burgerschap. Naar mijn meening is op deze wijze het vraagstuk zeer duidelijk gesteld.

Op het kiesrecht is onze visie deze. Na instelling van een Indisch burgerschap zal voor de verkiezingen van den Volksraad en de provinciale raden individueel kiesrecht moeten worden toegekend aan alle Indische burgers, die voldoen aan bepaalde voorwaarden op het stuk van intellectueele ontwikkeling dan wel maatschappelijken welstand. Voorts is het onze wensch, dat voor alle Indische burgers één kiezerscorps in het leven zal worden geroepen in plaats van een gesplitst zooals dat op het oogenblik bestaat. Voor de massa, waaraan wij het stemrecht willen blijven zien toegekend, kunnen dezelfde regelen worden toegepast als op het oogenblik bestaan, n.l. het stelsel van de getrapte verkiezingen.

Ik ben thans gekomen aan het slot van mijn tweeden termijn. Uit mijn betoog zal wel duidelijk zijn, dat wij de criteria voor het Indische burgerschap van veel dieper gaande beteekenis achten dan die, welke kunnen worden aangelegd voor het Nederlandsche onderdaanschap. Ik betreur het dan ook ten zeerste, dat de geachte voorstellers het instituut van het Indische burgerschap hebben vereenzelvigd met dat van het onderdaanschap; tusschen beide instituten bestaat naar mijn meening een groot verschil, beide stoelen naar mijn gevoelen op verschillenden bodem. De band tusschen een Indischen burger en den staat en tusschen den staat en den Nederlandschen onderdaan is gansch anders. Naar mijn meening is bij het eerste de band veel sterker dan bij het laatste. Het is den voorstellers immers bekend, dat onder de ingezetenen die vallen onder de bepalingen van het Nederlandsche onderdaanschap er ettelijke zijn, die niet zouden voldoen aan de criteria voor het Indische burgerschap te stellen.

(Roep.)

Ik wijs slechts op de bepaling in de wet op het Nederlandsch onderdaanschap, sub 1, waarin gezegd wordt, dat voor het verkrijgen van den staat van onderdaan, het slechts noodig is, dat men in dit land geboren is, ongeacht, of men geboren is uit ouders, die Nederlandsch onderdaan zijn dan wel uit ouders, die geen Nederlandsch onderdaan zijn. Dan moet het den voorstellers toch duidelijk zijn, dat de band, die bestaat tusschen een Nederlandsch onderdaan en den staat veel losser moet zijn dan de band tusschen een Indisch burger en den staat.

Op grond van dit alles zou ik de voorstellers willen uitnoodigen eens ernstig in overweging te willen nemen, of zij de redactie van sub 1 van de petitie niet nogmaals zullen wijzigen en wel in dezen zin, dat de woorden

„waartoe zullen behooren alle in Nederlandsch-Indië gevestigde Nederlandsche onderdanen",

zullen worden geschrapt en dat de daarop volgende woorden een nieuwe alinea vormen, aanvangende met de woorden:

„De rechtsbedeeling der Indische burgers ware" enz.

Het is zeer terecht, dat ons geacht medelid, de heer Thamrin en ook ons geacht medelid, de heer Van Helsdingen, evenals ikzelf in eersten termijn, erop gewezen hebben, dat de petitie eigenlijk een ongewenschten samenhang geeft aan twee begrippen, die niets met elkaar te maken hebben, de instelling van het Indisch burgerschap en het verlaten van het rascriterium in de wettelijke bepalingen.

Ik hoop, dat de geachte voorstellers mijn suggestie nader in gunstige overweging zullen nemen en kan daarbij verklaren, dat ik zonder aarzelen mijn stem aan de voorstellen zal geven.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de eerste voorsteller bereid en in staat daarop onmiddellijk te antwoorden?

De heer **Roep**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

Wij zijn bereid op de geleverde beschouwingen in tweeden termijn onmiddellijk te antwoorden, omdat een eventueel uitstel toch slechts van zeer korten termijn zou zijn en toch niet de gelegenheid zou bieden de vraagpunten opnieuw ernstig in studie te nemen.

Voor ik tot mijn antwoord in tweeden termijn overga, wil ik even een vergissing, door mij in mijn antwoord in eersten termijn tegenover mijn geacht medelid, den heer Verboom begaan, rechtzetten. Ik zeide namelijk in mijn antwoord in eersten termijn, dat de heer Verboom den bestaanden toestand toch eigenlijk veroordeelde. De heer Verboom heeft toen onmiddellijk gezegd: neen, ik veroordeel den bestaanden toestand niet en inderdaad, de heer Verboom heeft gelijk, want hij heeft alleen gezegd, aan het huidige stelsel zijn natuurlijk bezwaren verbonden, ernstige bezwaren, als men wil, maar daarom is het bestaande stelsel daarmede nog niet veroordeeld. De heer Verboom heeft dus alleen erkend, dat er bezwaren en ernstige bezwaren tegen het bestaande stelsel bestaan.

Als ik dan nu overga tot de beantwoording van de gewaardeerde sprekers in tweeden termijn, kom ik allereerst weer tot mijn geacht medelid, den heer Van Helsdingen.

De heer Van Helsdingen achtte het een verbetering, dat thans uit het voorstel het begrip van het Inheemsch burgerschap is vervallen en dat thans de idee naar voren is gebracht

(Roep.)
om allen Nederlandschen onderdanen het Indische burgerschap zonder meer toe te kennen. Ik heb met genoegen geconstateerd, dat ons geacht medelid dit een verbetering noemt.

Verder sprekende over de kwestie, dat de mogelijkheid of niet-mogelijkheid moet worden bekeken, beveelt het geachte lid ons aan, in de petitie alsnog op te nemen de bestudeering van de al of niet mogelijkheid van de opneming van een Indisch burgerschap in het Nederlandsch-Indisch staatsrecht.

Ik heb de rede van mijn geacht medelid verder nagelezen en niet ontdekt dat, indien wij die aanvulling zouden geven, het geachte lid dan zijn stem aan de petitie zal geven. De heer Van Helsdingen schudt ontkennend het hoofd, Mijnheer de Voorzitter, dus ik vraag mij af, waarom we het dan zouden doen. Een verbetering van de petitie is het o.i. niet. De voorstellers zijn met vele anderen van de wenschelijkheid van de instelling van een Indisch burgerschap overtuigd. Zij achten de mogelijkheid daartoe aanwezig en de petitie te verzwakken door een bijvoeging, die verder geen enkel praktisch nut zou opleveren, mijn geacht mede lid zal niet van ons verwachten, dat wij daarop ingaan.

(De heer Van Helsdingen: Er is toch verschil tusschen den tekst en de toelichting?)

De heer Van Helsdingen heeft verder nogmaals aanbevolen, het vraagstuk door een Indische commissie te doen bezien. Ik kom daarop straks nog gaarne terug.

Dan zegt de heer Van Helsdingen, dat wij een Nederlandsche staatscommissie noodzakelijk achten:

> „teneinde het vraagstuk van den aanvang af voor te bereiden en te plaatsen in de staatkundige sfeer, welke eveneens over de invoering zal hebben te beslissen''.

Die woorden haalt het geachte lid aan uit de Memorie van Toelichting. Maar het geachte lid zegt dan verder:

> „Ook deze argumentatie spreekt voor mij niet''.

Maar dat is niet het eenige dat wij daarover gezegd hebben. Wij hebben dit bovendien behandeld in de Memorie van Antwoord; wij hebben daarover verder een toelichting gegeven in eersten termijn. Dit alles gaat de heer Van Helsdingen ignoreerend voorbij.

Ik zou het geacht medelid, den heer Van Helsdingen, willen voorhouden: zijn dit nu geen zaken, die aangelegenheden zijn van imperiaal regeeringsbeleid? Is dit nu een enkel Indische aangelegenheid?

(De heer Van Helsdingen: Zoodra dat mogelijk is: ja!)

Zijn de kwesties van het Indisch burgerschap, de internationale, publiekrechtelijke positie van die Indische burgers, waarmede weer verbonden het onderdaanschap en verder de verwijdering van het rascriterium uit onze wetgeving, waarbij ook de vreemdelingen belang hebben, al zou het alleen maar zijn op grond van art. 163 I.S., alléén zaken van Indisch belang of zijn het aangelegenheden van imperiaal regeeringsbeleid? Komen hier imperiale, materieele en ideëele belangen aan de orde? De vraag stellen is haar beantwoorden en ik kan mij niet begrijpen, dat de heer Van Helsdingen den raad geeft: laat een Indische commissie daaraan gaan werken. Wij zullen later dan wel weer verder zien. Neen, Mijnheer de Voorzitter, er moet direct door de besten uit beide rijksdeelen aan het onderwerp worden gearbeid. Dat standpunt hebben wij vanaf het begin ingenomen en dat standpunt handhaven wij.

Verder zegt de heer Van Helsdingen, dat de voorstellers zich in hoofdzaak hebben laten leiden door sentimentsoverwegingen. Wel, Mijnheer de Voorziter, ik geloof, dat nog nimmer belangrijke vraagstukken op politiek en staatkundig terrein opgelost zijn zonder sentimentsoverwegingen. Ik heb die opmerking zeker moeten opvatten als aanduiding van een zekere fout, maar de voorstellers achten dit heelemaal geen fout; zij meenen, dat, mede geleid door het sentiment, feiten en feilen in de wetgeving door de samenleving beter kunnen worden onderkend en aangevoeld dan alleen door de rede. Wat door den heer Van Helsdingen den voorstellers min of meer als een tekortkoming wordt aangewreven, beschouwen zij dus bepaaldelijk juist eerder als een verdienste, n.l. dat hun voorstel is geboren uit een duidelijke aanvoeling van onvolkomenheden in deze samenleving, die dringend moeten worden hersteld.

Ons geacht medelid, de heer Van Helsdingen, zegt voorts, over het Indisch burgerschap sprekende, het volgende:

> „Al even onvoldoende is het argument betreffende de positie van den Indischen burger in het internationale verkeer. In het internationale verkeer biedt het Nederlandsch onderdaanschap toch de meest volledige positie. Of acht men den staat van Indisch burger van grooter beteekenis dan het Nederlandsch onderdaanschap? Ook dit ware irreëel.''

Ons geacht medelid ziet blijkbaar in de staatsrechtelijke aanduiding van „Nederlandsch onderdaan'' het summum van heerlijkheid. Ik zou mijn geacht medelid willen vragen: heeft elke burger, elke onderdaan van welk land ook, niet het recht op een eigen staatsrechtelijke nationaliteitsbenaming, een staatsrechtelijke aanduiding van zijn nationale figuur in de internationale volkerengemeenschap?

De heer Van Helsdingen zwijgt thans en hij behoeft mij hierop ook niet te antwoorden, maar ik wil nu onmiddellijk zeggen, dat indien de heer Van Helsdingen zegt dat de menschen die in Indië geboren en getogen zijn, aan het Nederlandsch onderdaanschap volkomen genoeg hebben, hij dan volkomen onderschat zoowel de materieele, als de ideëele beteekenis van de invoering in het staatsrecht van die nationaliteits-benaming, die voldoening geeft aan de onderdanen in dit land en hun de juiste kwalificatie geeft in de internationale volkerengemeenschap.

Is de heer Van Helsdingen niet Nederlander èn Nederlandsch onderdaan! Kan hij dan niet begrijpen, dat de hier levende volkeren willen zijn Indiër èn Nederlandsch onderdaan!

(De heer Sosrohadikoesoemo: De Indische staat bestaat niet.)

De heer Sosrohadikoesoemo zegt, dat de Indische staat niet bestaat. Dat is een opmerking, Mijnheer de Voorzitter, die gisteravond ook al door den heer Thamrin is gemaakt. De heeren Sosrohadikoesoemo en Thamrin zullen straks beiden de volle maat krijgen.

Overigens, indien dit juist ware, dan wordt het méér dan tijd, dat de Indische staat wel bestaat.

De heer Van Helsdingen zegt voorts, dat dit allemaal quasi rascriterium is en, dat de kenmerken van rascriterium zijn rasverheerlijking, rasafzondering, raszuivering. Dat zijn zij geenszins. De zooeven genoemde begrippen komen voort uit rassenwaan. Wel ben ik het met het geachte lid, den heer Van Helsdingen eens, dat de Nederlanders aan rassenwaan weinig doen, enkele ongunstige uitzonderingen daargelaten. Indien echter de heer Van Helsdingen ontkent, dat hier op verschillend terrein van rechtsbedeeling een rascriterium zou bestaan, stelt hij de zaak technisch wetgevend onzuiver. Als de heer Van Helsdingen zegt, dat er geen rassenwaan moet zijn, dan zijn wij het daar allemaal over eens; behoeven wij niet over te disputeeren.

Ons geacht medelid, de heer Soeria Nataätmadja heeft gisteren opnieuw aangeraakt het vraagstuk van de grondrechten. Hij zegt hierover het volgende:

> „Zoo zal straks het vraagstuk van de grondrechten, voor de bescherming van het Inlandsch grondbezit, om mij tot het door mij in eersten termijn aangehaald voorbeeld te beperken, in een warnet terecht komen, van

(Roep.)

waaruit het niet of niet heel huids meer te voorschijn kan worden gehaald."

Ik geloof, dat de grondrechten langzamerhand reeds in een warnet zijn geraakt. Als wij de verschillende opvattingen en inzichten, welke daaromtrent bestaan van de verschillende groepen in de samenleving even op den keper bekijken, dan zien wij toch allen wel, dat in dat agrarisch recht in elk geval, hoe dan ook, eenige verandering zal moeten komen. En wanneer mijn geacht medelid mij vraagt, hoe dat precies zal moeten worden, dan kan ik dat uit den aard der zaak thans niet beantwoorden. In ieder geval is het misschien wel mogelijk, dat andere algemeene regelingen ter zake kunnen worden gesteld. Om eens wat te noemen. Men zou b.v. elken overdracht van grond van een Inlander aan een ander in de toekomst dus: van den eenen Indischen burger aan den anderen kunnen onderwerpen aan de goedkeuring van de overheid. Dat zou dan een incidenteele handeling van de overheid zijn. Elk geval zou afzonderlijk kunnen worden beoordeeld. Ik noem maar iets. Het vraagstuk is natuurlijk te uitgebreid en het gaat te diep om dat op het oogenblik te behandelen. Dat wordt natuurlijk ook niet van mij verwacht op dit moment. Alleen wil ik herhalen, hetgeen in verschillende stukken al is gezegd, dat het vraagstuk ongetwijfeld een diepgaande studie zal moeten erlangen.

Nu stelt het geachte lid mij nog een paar pertinente vragen over de militie en zegt dan b.v.:

„De militieplicht gaat tot dusverre uit van het rasbeginsel, van het gehate rascriterium."

Tot mijn genoegen merk ik op, dat mijn geacht medelid ook dat rascriterium wel zeer verwerpelijk acht. Het geachte lid vervolgt dan:

„Wanneer dus straks volgens het idee van de voorstellers dit rassenonderscheid in de wetgeving voor goed zal zijn verdwenen, zal dus ook de geheele Inheemsche bevolking voor zoover deze volgens de nu voor de Europeesche groep geldende bepalingen daarvoor in aanmerking zou komen, onder militieplicht vallen. Ik zou de geachte voorstellers willen vragen, of dit hun bedoeling is."

Wel, Mijnheer de Voorzitter, ik heb dat vroeger van deze plaats al eens betoogd. Ik acht het een cardinale dwaasheid dat aan iemand, die geboren is in dit land, bij de wet de mogelijkheid onthouden wordt om als militieplichtige zijn land te mogen verdedigen. Wij hebben hier te maken met den volgende toestand. Iemand mag wel grondbezit hebben, ruim royaal grondbezit volgens de bekende agrarische bepalingen, doch hij mag zijn grond niet verdedigen en een ander — laten wij maar even bij de groep van het geachte lid, den heer De Hoog blijven — mag geen grondbezit hebben — ik spreek nu maar in ruwe lijnen, er zijn natuurlijk allerlei modificaties op — en moet het land wèl verdedigen. Men behoeft nu toch niet zoo erg gevoelig te zijn om te meenen, dat een dergelijke toestand dan toch wel tegen de normale redelijkheid ingaat.

Ik zou dus het volgende willen zeggen. Indien het resultaat van de invoering van het Indisch burgerschap onder meer zoude zijn, dat een beperkte militieplicht zou worden ingevoerd voor bepaalde deelen van de bevolking, die men nu noemt de Inlandsche bevolking, zou ik dat een natuurlijken gang van ontwikkeling achten. Ik weet er alles van wat men daartegen in kan brengen. Ik ben gaarne bereid te gelegenertijd over dat afzonderlijk punt van dit spreekgestoelte van gedachten te wisselen.

(De heer Van Baalen: Klaren wijn te schenken.)

Inderdaad, zooals mijn geacht medelid dat zegt.

Mijnheer de Voorzitter! Dan kom ik tot mijn geacht medelid, den heer Thamrin. Dit geachte lid was ook al weder niet geheel tevreden. Nu zijn wij dat van ons geacht medelid wel heel zelden gewend, dat hij tevreden is. Hij begon gisteren met ons op te merken, dat ik bij de beantwoording in eersten termijn wel verre van duidelijk was geweest en er dikwijls strijd was tusschen de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord. Zoo zegt dit geachte lid het volgende.

„Zoo wordt op blz. 2 van de gewijzigde Memorie van Toelichting gezegd, dat de voorstellers tot doelstelling hebben de instelling van een eenheid van recht."

Doch als de heer Thamrin dan iemand onduidelijkheid verwijt en strijd tusschen de Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord, dan is het allerminste wel wat ik van het geachte lid mag verwachten, dat hij zuiver citeert en wanneer mijn geacht medelid dan blz. 2 voor zich neemt, zal hij zien, dat ik in het geheel niet gezegd heb: dat de voorstellers tot doelstelling hebben de instelling van de eenheid van recht.

De voorstellers hebben daar n.l. gezegd:

„Al behoort zoowel in het publiekrecht als in het privaatrecht zooveel mogelijk" — let wel: zooveel mogelijk — „eenheid van recht te bestaan, toch zullen uiteraard bijzondere regelingen noodig zijn, verband houdende met adat en godsdienst."

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat als men dat op den keper beziet, en de heer Thamrin zijn volle aandacht daaraan wil schenken, zijn volle mentale sfeer en kracht erop wil vestigen, ook hij tot de conclusie zal komen, dat die aanhaling — natuurlijk met de beste bedoeling overigens — op zijn minst onvolledig is geweest.

(De heer Thamrin: Onvolledig, maar daarom niet minder juist.)

Wat de heer Thamrin verder over de gedifferentieerde wijze van rechtsbedeeling zegt is volkomen juist, maar ook de voorstellers hebben van het begin af aan dit als doel voor oogen gehad. Er zal komen een differentiatie, in dit opzicht, dat er een rechtsbedeeling zal komen, die gebaseerd is op de rechtsbehoeften. Een eenvoudig man in midden Timor of een dajakker uit midden Borneo, die straks ook genoemd zullen worden Indische burgers, zullen een andere rechtsbedeeling hebben en behoeven, dan de heer Thamrin en zijn kring.

(De heer Thamrin: In Holland gelden toch voor een Drentsche boer dezelfde normen als voor andere Nederlanders.)

Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn hier niet in Holland. Tegenover die gedifferentieerde behoefte zal een gedifferentieerde rechtsbedeeling moeten staan, die deze verdienste heeft, dat zij niet langs de domme en stomme rassenlijn zal loopen.

Over hetgeen de heer Thamrin verder gezegd heeft in dit verband zal ik zwijgen.

Ik kom nu tot de interruptie van den heer Sosrohadikoesoemo. De heer Thamrin zegt, dat, wil men het Indisch burgerschap inrichten, dan de normale weg is, dat er is een Indische staat, en die moet er eerst zijn en niet het omgekeerde. De voorstellers herhalen, wat zij reeds gezegd hebben, n.l., dat Indië als staatsrechtelijke eenheid wel degelijk bestaat en dat er geen enkele reden is om de bevolking de staatsrechtelijke nationale benaming van Indisch burger te onthouden.

Juist de Nederlandsche Regeering, aan wier beleid voor een belangrijk deel de gebondenheid van de Indische landen en volken te danken is, zal de nationale benaming van Indisch burger en van Indiër voor alle hier levende onderdanen van Hare Majesteit een der schoonste resultaten van haar koloniaal beleid mogen achten.

Een inwoner van Canada is toch ook een Canadeesch burger? Canada en Australië vormen een deel van het Britsche imperium, maar toch heet een inwoner van Australië: Australiër.

(Roep.)

(De heer Thamrin: Omdat het aparte staten geldt.

De heer Van Helsdingen: Canada is in het internationaal recht als grootheid erkend.)

Ik kan mij dan ook niet begrijpen, waarom nu een inwoner van Indië geen Indisch burger zou kunnen zijn. Zulks is mij een volkomen raadsel.

(De heer Thamrin: Wij zijn Indonesiërs, waarom moeten wij dan nog een Indisch burgerschap hebben?)

Verder, Mijnheer de Voorzitter, vertrouw ik, dat tenslotte de redelijkheid, die het zoo dikwijls bij mijn geacht medelid de heer Thamrin wint, ook thans weer zal overwegen en dat blijkt ook wel hieruit, dat hij bereid is geweest om zijn zienswijze en ideeën ernstig te toetsen aan de mérites van ons voorstel. Misschien is het toch nog mogelijk, dat de heer Thamrin met ons voorstel meegaat.

De heer Thamrin wil sub 2e aldus zien gewijzigd:

> „Door de commissie te doen nagaan, of als gevolg van de opheffing van het rascriterium uit de Indische wetgeving de instelling van een burgerschap al of niet wenschelijk of noodzakelijk is enz.''.

De heer Thamrin bindt hier dus het Indische burgerschap nadrukkelijk aan de opheffing van het rascriterium in de wetgeving en dat kunnen wij tot onze groote spijt niet aanvaarden, omdat het verdwijnen van het rascriterium uit onze wetgeving voor ons een geheel aparte zaak is; de instelling van het Indische burgerschap in ons staatsrecht is een gelijkwaardige en overigens geheel onafhankelijke zaak daarnaast. Het zijn twee vraagstukken, die elk afzonderlijk, althans voor de voorstellers, hun volle waarde hebben.

Den heer Kan dank ik voor de waardeering, die hij uitte voor de wijze waarop onzerzijds het vraagstuk is behandeld. Hij vraagt, of de voorstellers zich wel goed voor oogen hebben gesteld, dat le mieux est souvent l'ennemi du bien. Wij zien dat niet in, wij zien in ons voorstel altijd nog het betere, en het goede en wij zien er datgene in, wat voor het thans bestaande in ieder geval in de plaats moet komen. De heer Kan zegt dan, dat men dan toch de discriminatie houdt en moeilijkheden, die wellicht grooter zijn dan de huidige moeilijkheden. Dat er moeilijkheden blijven bestaan, is inderdaad zoo, dat de materie moeilijker zal zijn te hanteeren is twijfelachtig. Maar we willen de rassendiscriminatie uit de wetgeving hebben en elke oplossing die daartoe redelijkerwijs zal kunnen leiden achten wij tenslotte beter dan het huidige rascriterium.

De heer Kan vroeg nog aan den heer Soetardjo hoe deze het zou verantwoorden, onderscheid te maken tusschen de leden van het eigen ras en meende, dat de armeren zich verongelijkt zullen gevoelen en dat anderen zullen blijven in een toestand, die niet preferabel is. De heer Soetardjo heeft den heer Kan op dit punt reeds van antwoord gediend en ik voeg er aan toe, dat die armeren zich niet verongelijkt zullen gevoelen. Het is hier geen kwestie van rijk of arm, doch een kwestie van rechtsbehoefte. Een Dajakker in de binnenlanden van Borneo, een eenvoudige van geest en maatschappelijk milieu, heeft nu eenmaal andere rechtsbehoeften dan die Indiërs, die leven in de door het Westen zoozeer beroerde westersch-Indische samenleving zooals we die op Java en ook elders in Indië kennen.

Dan zegt de heer Kan dat anderen zullen blijven in een toestand, die niet preferabel is. Maar op het oogenblik blijft een ieder staan, die niet tot een bepaald ras behoort. Op grond van het feit, dat hij tot een bepaald ras behoort krijgt hij de rechtsbedeeling niet waaraan hij overigens groote behoefte heeft. In onze constructie zal dat in ieder geval anders worden, wie een bepaalde rechtsbehoefte heeft zal die ook krijgen. De kinderen van een man, die een hoogere rechtsbedeeling nog niet heeft, zullen die wellicht wel verkrijgen omdat zij wel aan de criteria voldoen en een andere rechtsbehoefte hebben verkregen. In dat systeem zit elasticiteit en groei, Mijnheer de Voorzitter!

Ik kom thans tot den heer De Hoog die op zijn bekende sympathieke wijze evenals in eersten termijn over dit voorstel heeft gesproken. Hij zegt terecht dat wat wij eigenlijk wenschen is, een natuurlijke wijze van associatie, een in elkaar groeien, een elkander begrijpen en hij vindt in de voorstellen veel goeds, al acht hij ze wat praematuur. Ik heb in eersten termijn reeds gezegd en herhaal het nu: de gedachtengang van den heer De Hoog en de onze dekken elkaar in dit opzicht volkomen.

De heer De Hoog heeft verder een interessant betoog over de grondrechten gehouden en zegt daarin, dat de grondrechten voor Indo-Europeanen er zullen komen, dat het alleen een zaak van omvang en gradatie is. Dit is volkomen juist, de geschiedenis en de stroomingen van de laatste jaren in deze zaal en elders, zullen degene, die ze gevolgd heeft, wel tot de conclusie moeten brengen, dat of men het prettig of niet prettig vindt, aan de Indo-Europeanen een mate van grondrecht zal worden toegestaan, al valt nog niet te zeggen welke mate, van welke gradatie en van welken omvang.

Ik kom dan tot mijn geacht medelid, den heer Verboom.

De heer Verboom constateert, dat een punt van aanval is weggenomen, overigens zijn zijn bezwaren grooter geworden. De heer Verboom vindt het voorstel een papieren maatregel — de voorstellers natuurlijk niet — de heer Verboom vindt het voorstel fantastisch en irreëel — wij vinden het rekening houdend met de werkelijkheid en de realiteit. Nu, zegt de heer Verboom, hebben wij het Nederlandsch onderdaanschap, later zal men krijgen het Indisch burgerschap, wat maakt dat nu voor verschil? Men komt het verst met de realiteit, zegt de heer Verboom dan nog. Wij zijn dit met hem eens, maar wij zien de realiteit van de menschen en de maatschappij anders dan de heer Verboom. Het spijt den heer Verboom verder, dat hij geen medewerking kan verleenen op deze wijze. Ik reciproceer zijn spijt gaarne met de onze, dat de heer Verboom op dit punt niet met ons kan samenwerken.

De voorstellers hebben een zekere aarzeling, betoogt het geachte lid verder. Ik geloof niet, dat deze aarzeling bij de behandeling van de materie gebleken is, in elk geval zijn de voorstellers zich van de aarzeling niet bewust.

Ons geacht medelid, de heer Soetardjo waardeert het, dat wij op zijn suggestie zijn ingegaan. Het was ons een genoegen met zijn suggestie rekening te houden, waardoor een aanmerkelijke verbetering van het voorstel verkregen kon worden. De heer Soetardjo is overigens niet ten volle voldaan, maar zoo gaat het in den regel in het leven, niemand krijgt in het algemeen zijn wenschen voor 100% vervuld; ik geloof dat men zich in het algemeen met 60% van hetgeen men wenscht al zeer tevreden moet stellen.

Dan ontwikkelt de heer Soetardjo de voordeelen van het Indisch burgerschap en hij uit daarbij verschillende van zijn belangwekkende inzichten, waarmede wij voor een belangrijk deel kunnen meegaan.

Verder noemt de heer Soetardjo de kwestie van de grondrechten — en dat heeft mij persoonlijk wel even getroffen — een „perkara ketjil''. De geheele mentaliteit van den heer Soetardjo, zijn visie op de toekomstige vorming van een maatschappij, waarin men elkaar begrijpt en verstaat, zijn idee, om de verschillende volken hier in één staat als één geheel te doen leven doen mij echter begrijpen, dat hij de perkara van het grondbezit een „perkara ketjil'' noemt.

Ik kom dan tot het punt, dat den heer Soetardjo blijkbaar zwaar lag, namelijk, dat de criteria voor het burgerschap anders liggen dan die voor het onderdaanschap. Ik zou wellicht enkele jaren noodig hebben, om de werken over staatsrecht, burgerschapsrecht, onderdaanschap en wat daaraan vastzit, te

(Roep.)

bestudeeren, alvorens ik hetgeen de heer Soetardjo zeide, zou kunnen bevestigen of ontkennen. Ik geloof daarom, dat het beter is, er in dit korte tijdsbestek niet op in te gaan. Wel wil ik zeggen, dat de voorstellers in de toelichting in hun petitie duidelijk hebben doen uitkomen, dat zij niet meenen de wijscheid in pacht te hebben, en dat het zeer wel mogelijk is, dat de staatscommissie straks tot het inzicht zal komen dat een oplossing die afwijkt van de onze, beter is. Wij wenschen den menschen, die wij veel bekwamer en veel geschikter voor de studie van het vraagstuk achten, volle gelegenheid te geven dit vraagstuk, met zooveel andere, onder de oogen te zien.

Ik geloof, dat als er inderdaad een Nederlandsche staatscommissie komt met een Nederlandsche en Indische sectie, het element, dat de heer Soetardjo vertegenwoordigt, en dat men nu nog noemt de Inlandsche bevolking, in die staatscommissie voldoende vertegenwoordigd zal zijn om daar te juister plaatse van zijn inzicht te doen blijken.

De heer Soetardjo doet nog eenige suggesties om de petitie alsnog te wijzigen. Hij stelt voor om de woorden „waartoe alle Nederlandsche onderdanen zullen behooren" te schrappen. Wij hebben de petitie naar ons inzicht al aanmerkelijk gewijzigd en verbeterd na den eersten termijn. Ik geloof, dat het goed is, op het oogenblik geen andere wijzigingen daarin aan te brengen en de zaak zooals die thans voor ons ligt, met alle stukken die daarover zijn verschenen en alle discussies welke daarover gehouden zijn, onveranderd te laten. De staatscommissie zal deze zaak geheel naar haar volle waarde weten te schatten. Ik zou mijn geacht medelid daarom willen verzoeken, dit alles in aanmerking nemende, zijn groote sympathie voor de doelstelling niet te doen verkleinen.

Ik kom nu nog even terug op de benaming van „Indisch burger" en dan zou ik dit willen zeggen. Een Indiër, iemand dus die hier in Indië geboren is uit ouders, die hier al sedert eeuwen wonen, is blijkbaar alles en kan blijkbaar alles zijn behalve Indiër. Want wij kennen hem als Inlander — vide de wet op de Staatsinrichting — wij kennen hem als Nederlandsch onderdaan van Inheemschen oorsprong — eigenlijk zou het moeten zijn „van Inlandschen oorsprong" maar dat woord „Inlandsch" is alweer „Inheemsch" geworden — en dan kennen wij de benaming Indonesiër, die gedurende de laatste jaren een zeker burgerrecht heeft gekregen.

(De heer Verboom: Indisch burgerrecht!)

Hij is dus eigenlijk van alles, behalve wat hij eigenlijk moet zijn. Hij heeft allerlei benamingen, behalve de eenig juiste, gebaseerd op het land waar zijn familie sedert eeuwen woont, het land van zijn geboorte en van zijn graf, den naam Indiër.

Het is evenzoo gesteld met het begrip „Indische jongen". Is de zoon van mijn geacht medelid, den heer Soekawati b.v. een Indische jongen? Normaal gesproken zou iedereen zeggen: ja, dat is natuurlijk een Indische jongen, wat zou hij anders kunnen zijn? Maar in het spraakgebruik en ook in de wetsterminologie is hij toch geen Indische jongen.

En wien men in het spraakgebruik een Indische jongen noemt, is staatsrechtelijk een Nederlander!

Ik zou tot slot nog het volgende willen opmerken. Wat wij willen is een Nederlandsche staatscommissie. Wij zijn ervan overtuigd — en wie dit niet heeft waargenomen, heeft de uitingen in de samenleving en in den Volksraad in de laatste jaren o.i. geheel onvoldoende aangevoeld — dat de I. S. op de helling moet. Het Indisch burgerschap, de wetgeving in verband met het rascriterium, de door den heer De Hoog herhaaldelijk naar voren gebrachte kwestie van den rijksraad, enz. — het moet niet mogelijk zijn, dat de Volksraad maar bij een algemeenen maatregel van bestuur op zijde wordt geduwd, er moet een objectieve beoordeeling bij geschillen tusschen Indische Regeering en Volksraad zijn —

(Roep, Wiwoho, Kasimo.)

de kwestie van de autonomie, welke de heer Soetardjo enkele maanden geleden heeft ter sprake gebracht, dit alles zal grondig moeten worden bezien en herzien. Vooral in dit licht heeft men ook deze petitie te bezien. Het Nederlandsch onderdaanschap, een der sprekers wees hierop, is hiermede ook gemoeid, de vreemdelingenclassificatie in het Indisch recht is hierbij betrokken, er zijn kanten aan van internationaal publiekrechtelijk en internationaal privaatrechtelijk karakter. Al deze vraagstukken komen hierbij te pas en als ik dit overweeg, dan vraag ik mij voor de zooveelste maal af, hoe de heer Van Helsdingen meent, dat de vraagstukken wel door een Indische commissie kunnen worden bezien. Wanneer men dit alles hier uitwerk en naar Holland stuurt, staan de menschen daar volkomen onvoorbereid er tegenover; zij zullen het dan voorloopig deponeeren en in het gunstigste geval gaat men de zaak critisch bekijken, zoodat men wel weer tot andere gevolgtrekkingen zal komen. Dat is het paard achter den wagen spannen. De stoot tot dit alles moet dunkt ons van den Volksraad uitgaan; wij zijn hier de eerste belanghebbenden.

Ik heb reeds gezegd, dat dit alles imperiale belangen zijn, zaken van imperiaal regeeringsbeleid en juist deze tijd is hiervoor goed, deze rustige tijd is goed om met dit alles te beginnen. Wij worden op het oogenblik door niets gedreven of genoodzaakt om deze vraagstukken ter hand te nemen. De tijden kunnen echter veranderen en dan zou ik er alleen maar aan willen herinneren, dat soms in 24 uren of 24 minuten kan, wat anders in 24 jaar niet kan worden bereikt.

Ik geloof, dat de gedachtenwisseling in de stukken en in de mondelinge beraadslagingen voldoende is geweest. Wie de zaken bij het oude willen laten wie, door de onvolkomenheden heen de strekking en het wezen der petitie niet onderkennen, wel die stemmen dan maar tegen, maar de voorstellers weten, dat zij een goede Nederlandsche en een goede Indische zaak dienen door een poging te doen om al deze voor het imperium zoo belangrijke vraagstuk eens uitdrukkelijk naar voren te brengen.

Ik eindig, Mijnheer de Voorzitter, met den steun voor de petitie te verzoeken van allen, die als de voorstellers het inzicht hebben, dat de petitie een eerste stap zal zijn naar een maatschappij en een menschensamenleving, waarin de verhoudingen wel alle gebreken zullen vertoonen, die altijd aan menschenverhoudingen inhaerent zijn, maar welke toch gunstiger zullen zijn en betere aspecten zullen openen dan de tegenwoordige.

En hiermede beëindig ik dan mijn beantwoording der sprekers in tweeden termijn.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over het voorstel-Roep c.s. geëindigd en kan overgegaan worden tot stemming. Ik wil echter vooraf gelegenheid geven tot een korte stemmotiveering.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn stemmotiveering gaarne als volgt formuleeren. Waar naar het mij wil voorkomen, bij het bestaan van één burgerschap tenslotte, zij het ook in de toekomst deze toestand zal worden geschapen, dat de gansche bevolking dezelfde rechten en plichten zal moeten deelen, waardoor de thans meest te beschermen en niet te deelen rechten der Inheemsche bevolking in het gedrang zullen komen, terwijl ernstig dient te worden betwijfeld of inderdaad door de instelling van één burgerschap het rascriterium in feite uit den weg zal worden geruimd, meen ik, de goede bedoelingen der voorstellers ten zeerste waardeerend, mijn stem niet aan dit petitievoorstel te mogen geven.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! De hoofdbedoeling van de voorstellers is de rascriteria uit de wetgeving

(Kasimo, Sandkuyl, Sosrohadikoesoemo, Kerstens.)

hier te lande weg te nemen. Met deze bedoeling ben ik het volkomen eens en verder willen de voorstellers, dat het moeilijke vraagstuk bestudeerd zal worden door een zoo deskundig mogelijk samengestelde staatscommissie. Ook hiermede ben ik het eens.

Op grond hiervan en los van de toelichting en uiteenzettingen, die zijn gegeven, zal ik aan het voorstel mijn stem geven.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn al tot uitdrukking gebracht, dat ik met alle waardeering voor de goede bedoelingen van de voorstellers toch van oordeel ben, dat het voorstel niet zoodanig is voorbereid, als een aangelegenheid van zoo ingrijpende en gecompliceerde beteekenis verdient.

Ondanks de beschouwingen, die zoo juist de heer Roep hier heeft geleverd, in het bijzonder de ethnologische bijzonderheden, die hij daaraan heeft verbonden, blijf ik er bij, dat het voorstel niet voldoende voorbereid en tot „the bottom" toe bekeken is. Ik maak de voorstellers hiervan geen verwijt. De kwestie is, zooals ik zeide, ontzaggelijk gecompliceerd en ingewikkeld en heeft tal van kanten, die terdege in beschouwing moeten worden genomen. Dat die kwestie ingewikkeld is, hebben blijkbaar de voorstellers toch ook wel aangevoeld, want zij zijn op hun oorspronkelijk voorstel teruggekomen en hebben daarin een op het eerste gezicht ingrijpende wijziging gebracht. Maar dat deze wijziging toch bij nader inzien niet zoo ingrijpend is, blijkt mijns inziens hieruit, dat al hebben dan de indieners van deze voorstellen op een tweede voorstel niet meer het etiket van Indisch en Inheemsch burgerschap geplakt, daarbij toch om een hoekje het criterium weder voor den dag komt, doordat de Indische burgers toch weder zullen worden onderscheiden naar criteria, die nader in dat voorstel zijn genoemd.

(De heer Roep: Doch niet naar het ras.)

Niet naar het ras, doch wel naar ontwikkeling en beschaving, die ook in het eerste ontwerp waren genoemd.

Mijnheer de Voorzitter! Wil men een commissie in het leven roepen ter bestudeering van de vraag in hoeverre een wijziging van het Indische staatsrecht en andere organieke wetten gewenscht en noodzakelijk is, ten einde deze desiderata van den heer Roep zooveel mogelijk te bevorderen, dan zal dit mijn steun hebben, indien hij het dan behoorlijk omschrijft en terdege bestudeert alvorens het in een voorstel te gieten.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Nu de geachte voorstellers een tweede klas burgerschap hebben uitgeschakeld, komt het mij voor, dat het restant-voorstel als gevolg van de aanneming van het petitievoorstel van den heer Soetardjo overbodig is geworden. Immers de conferentie als gevraagd door den heer Soetardjo zal ook dit moeilijke vraagstuk in studie en behandeling hebben te nemen. Ik heb de hoop gekoesterd, dat de geachte voorstellers hun voorstel alsnog zouden intrekken. Waar dit niet geschied is, moet ik mijn stem bepalen en hierbij verklaren, dat ik mijn stem niet aan het voorstel zal geven, niet vanwege de overbodigheid en ook niet wegens een gemis aan idealisme, doch omdat ik meen, dat daardoor straks aan de commissie opgedragen zal worden een vraagstuk op te lossen, dat in de eerste 50 jaren onoplosbaar is.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou kunnen volstaan met mij geheel en al, mede namens den heer Hildebrand aan te sluiten bij wat de heer Sandkuyl zooeven uiteengezet heeft. Dat lijkt mij de zaak volkomen juist gesteld. Toch zou ik er nog deze opmerking aan willen toevoegen.

Er duiken hier den laatsten tijd als bij incident plotseling zeer belangrijke vraagstukken op. Dat was het petitievoorstel-Soetardjo, het petitievoorstel-Roep en dat was ook gisteren de motie-Soetardjo over de militie. Ik zou de heeren die aanvechtingen voor dergelijke moties krijgen toch nog eens in overweging willen geven, al die kwesties voor te leggen aan de commissie, die de heer Soetardjo de rondetafelconferentie heeft genoemd, om ze zoodoende grondig en in onderling verband met elkaar te kunnen doen beschouwen door een competente commissie.

(Hoedojo, Loa Sek Hie, Voorzitter.)

(De heer Verboom: Ook de motie-Kerstens over de bedrijfsraden.)

Eventueel kan die er ook bij, maar dat is dan toch maar een onderdeel van de materie.

(De heer Verboom: Volgens de woorden van den heer Kerstens betrof zij een belangrijk onderdeel.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dus met den heer Hildebrand tegen deze petitie stemmen.

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! Het streven van de voorstellers van de onderhavige petitie om te komen tot een wetgeving in Nederlandsch-Indië, waarbij het rascriterium wordt opgeheven, is wel zeer sympathiek, maar daarom mijns inziens niet minder idealistisch. Ik vrees, dat wat de voorstellers met deze petitie zullen bereiken, niet meer zal zijn dan wat het huidige stelsel van wetgeving ons biedt.

In dit licht bezien is de petitie m.i. derhalve overbodig.

Ook tegenover de resultaten van het onnoemelijk zware werk van de gevraagde staatscommissie sta ik zeer sceptisch en ik zal dan ook niet medewerken aan de tot standkoming van die commissie. Ik zal om die redenen tegen het ontwerp stemmen.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Gezien de goede bedoelingen die de voorstellers met hun petitie beoogen en gehoord het mooie pleidooi van den eersten onderteekenaar kost het mij inderdaad zeer veel moeite tegen deze petitie mijn stem te moeten uitbrengen.

Ik ben natuurlijk een voorstander van het verdwijnen van de rasdiscriminatie uit onze wetgeving. Maar ik wil er daarbij op wijzen, dat mijn bezwaar in de eerste plaats geldt de discriminatie en dat het verdwijnen van het raciaal karakter uit onze wetgeving voor mij pas in de tweede plaats komt.

Ik ben van oordeel, dat de huidige omstandigheden en verhoudingen van dusdanigen aard zijn, dat de tijd nog niet daar is om het burgerschap te stichten, waardoor ieder onderdaan als burger moet worden beschouwd, ook de groote massa in deze landen. Het gaat m.i. niet aan, dat de betrekking tusschen staat en burger moet worden bepaald door de meerdere of mindere ontwikkeling. De normen, die naar mijn meening moeten worden aangelegd zijn die van de trouw van den burger jegens den staat en niets anders.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Het gewijzigde voorstel-Roep c.a. wordt in stemming gebracht en verworpen met 22 stemmen voor en 31 stemmen tegen.

Voor stemmen de leden: Doeve, Leunissen, Van Ardenne, Mapoedji, Alatas, mevrouw Razoux Schultz, Van Baalen, Soekawati, White, Datoe' Toemenggoeng, Kasimo, Ko Kwat Tiong, De Hoog, Kartowisastro, Mandagie, Yo Heng Kam, Roep, Gandasoebrata, Blaauw, Soeria Nataätmadja, Soetardjo en Wermuth.

Tegen stemmen de leden: Van Kesteren, Moelia, Kerstens, Van Lonkhuyzen, Thamrin, Sosrohadikoesoemo, Hildebrand, Iskandar Dinata, Coolhaas, Van Helsdingen, Loa Sek

Voorstel-Roep c.s. tot invoering van een „Indisch burgerschap" en een „Inheemsch burgerschap" (Ond. **36**). — Achtste aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1937 (Ond. **145**).

(Voorzitter, Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

Hie, Kruyne, Verboom, Hoedojo, Wirjopranoto, Boestan, Mahmoed, Wiwoho, Jahja, Groenenberg, Sosrodiprodjo, Danoesoegondo, Koesoemo Octoyo, Eekhout, Soangkoepon, Straatemeier, Janssen, Abdul Rasjid, Sandkuyl, Rehatta en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Na de pauze zal worden voortgegaan met de afhandeling van de beide aanvullende begrootingen, waarvan de behandeling hedenmorgen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad heeft plaats gevonden. Daarna zal een aanvang worden gemaakt met opmerkingen van de zijde van den Volksraad over hetgeen de Regeeringsgemachtigde voor algemeene ambtenaarszaken gisteren met betrekking tot de ambtenaarssalarissen heeft medegedeeld.

Het laat zich aanzien dat, indien na 1 uur wordt doorvergaderd, dit onderwerp zal kunnen worden afgehandeld, in welk geval geen avondvergadering zal behoeven te worden gehouden.

De vergadering wordt te 11.58 uur v.m. geschorst en te 12.15 uur n.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de achtste aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **145**.)

Het woord is aan den directeur van Binnenlandsch Bestuur voor het uitspreken van het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De heer Yo Heng Kam heeft in herinnering gebracht zijn in deze zaal bij herhaling gehouden pleidooien voor verbetering van de positie der Chineesche wijkmeesters. Hij verzoekt thans met klem om zoo spoedig mogelijk over te gaan tot een definitieve regeling van die positie en om de steungelden, waarop bij de voorgestelde ontwerp-aanvullende-begrooting gerekend wordt, spoedigst uit te keeren, daar dadelijke hulp dringend noodig is. Ik kan hier verklaren, dat een en ander zooveel mogelijk bespoedigd zal worden.

De heer Loa Sek Hie begrijpt niet goed, waarom de gegevens, welke hij gevraagd heeft, niet kunnen worden overgelegd, daar de instanties, die de Regeering heeft moeten raadplegen om het bedrag te kunnen ramen, dat aan steungelden noodig is, toch over die gegevens beschikken moeten.

Er zijn door de Regeering geen zoo volledige gegevens ontvangen als door den heer Loa Sek Hie gevraagd zijn. De hoofden van gewestelijk bestuur hebben na raadpleging van de hun ondergeschikte bestuursambtenaren een raming opgemaakt van het bedrag, dat zij voorloopig noodig achten om diegenen die bepaaldelijk steun noodig hebben, zoo spoedig mogelijk te helpen. Zooals dan ook reeds duidelijk in de Memorie van Toelichting gezegd en ook in de Memorie van Antwoord herhaald, dragen de onderwerpelijke steunmaatregelen een voorloopig karakter.

Dat door het departement van Binnenlandsch Bestuur onvoldoende aandacht aan deze zaak zou zijn gewijd, moet ik bepaaldelijk tegenspreken. Voor het verzamelen der gevraagde gedetailleerde gegevens over de jaren 1933 tot en met 1936 was geen tijd meer. En wanneer de Memorie van Antwoord betwijfelt of er wel voldoende motieven aanwezig zijn, om den voor het verzamelen der gevraagde gegevens op korten termijn omvangrijken arbeid te doen verrichten, dan houdt dit, zooals ook reeds verklaard is, verband met het voorloopig karakter van de steunmaatregelen, welke nu in eerste instantie getroffen zullen worden.

(Directeur van B. B. Yo Heng Kam, Loa Sek Hie.)

Aan de hoofden van gewestelijk bestuur zal echter verzocht worden, om zoo spoedig mogelijk een definitieve regeling van de financieele positie van de wijkmeesters voor te bereiden. Gaarne zeg ik toe, dat daarbij de door de heeren Yo Heng Kam en Loa Sek Hie terzake gehouden beschouwingen onder de aandacht van die bestuurshoofden gebracht zullen worden met verzoek om daarmede bij het uitbrengen van hun adviezen rekening te houden.

Mijn ondershands aan den heer Loa Sek Hie gedane toezegging, dat ik zijn suggestie om bij wijze van overgangsmaatregel in afwachting van de tot standkoming van de definitieve regeling, de uitkeeringen aan de wijkmeesters wat ruimer te stellen en geleidelijk te verminderen tot het peil, waarop zij bij de definitieve regeling zullen komen te staan, in overweging zal nemen, wil ik gaarne nu herhalen.

(De heer Loa Sek Hie: Dank U.)

De heeren Jahja en Rehatta hebben hun teleurstelling te kennen gegeven, dat voor de volkshoofden in de Molukken niets wordt gedaan, daar ook deze hoofden volgens hun verklaring, sterk in inkomsten zijn achteruitgegaan.

Ik kan hieromtrent slechts mededeelen, dat de resident der Molukken het niet noodig heeft geacht, terzake bijzondere voorzieningen voor te stellen. Ik wil echter wel toegeven dat ik hetgeen door de sprekers omtrent den toestand, waarin die volkshoofden verkeeren is opgemerkt, onder de aandacht van dat bestuurshoofd zal brengen, met verzoek om ter zake nader te adviseeren.

Verder heeft het geachte lid, de heer Jahja nog gevraagd om den steun aan negari- en desahoofden op niet minder dan *f* 10 á *f* 15 per maand te stellen.

Ik moet, naar aanleiding van hetgeen door de heeren Jahja en Rehatta is gezegd, nogmaals opmerken, dat de defrayeering van de Inlandsche volkshoofden tot den plicht van de Inlandsche gemeenschappen behoort en dat deze gemeenschappen niet van dien plicht ontheven kunnen worden, zoodat de steun, welken het land aan die hoofden geeft, slechts van tijdelijken en beperkten aard kan zijn.

Tenslotte heeft de heer Soetardjo in herinnering gebracht, dat de Regeering vroeger heeft toegezegd om naar aanleiding van een desbetreffende vraag van hem, aan de hoofden van gewestelijk bestuur te verzoeken om na te gaan, of er aanleiding bestaat, de desahoofden te defrayeeren voor de uitgaven, welke zij in het belang van den dienst hebben te doen, zooals bv. voor reiskosten, aanschaffing van schrijfbehoeften enz. Ik kan op dit moment den heer Soetardjo slechts antwoorden, dat ik onmiddellijk zal nagaan, wat ter zake is gedaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn van de zijde van de Regeering beëindigd.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den Regeeringsgemachtigde dank willen zeggen voor de toezegging, om de noodige aandacht te zullen schenken aan de suggesties die ik gedaan heb ten aanzien van de verbetering van de positie van de wijkmeesters en dat hij zal bevorderen, dat de uitkeeringen aan de wijkmeesters zoo spoedig mogelijk zullen plaats hebben.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor zijn tegemoetkomende houding.

(Rehatta, Dir. v. B. B., Voorz., Hoofd D. V. G.)

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Dit antwoord heb ik verwacht van den geachten Regeeringsgemachtigde.

Ik wil echter aan hetgeen ik in eersten termijn over dit onderwerp heb gezegd toevoegen, dat de volkshoofden in Ambon en de Oeliassers, bij de invoering van den burgerlijken stand voor Christen-Inlanders in Ambon en de Oeliassers ambtshalve door het hoofd van dat gewest worden aangewezen als gewoon ambtenaar van den burgerlijken stand.

Van dit standpunt uit bekeken, bekleeden deze catagoriën van volkshoofden tweeslachtige betrekkingen, aangezien zij èn volkshoofden èn ambtenaren en bovendien nog voorzitters van de negorijrechtbanken zijn.

Op grond hiervan meen ik dat dit onmisbaar apparaat in de Molukken door de Regeering financieel gesteund dient te worden, evenals hun collega's op Java en Sumatra worden gesteund.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen door den heer Rehatta is opgemerkt, wil ik hem gaarne toezeggen, dat ik ook deze opmerking van hem nog eens onder de speciale aandacht van het hoofd van gewestelijk bestuur zal brengen.

(De heer Rehatta: Dank U!)

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De achtste aanvullende begrooting voor afd. IV (Ond. **145**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vierde aanvullende begrooting betreffende afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **153**.)

De behandeling is gevorderd tot aan het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Offringa**, hoofd van den Dienst der Volksgezondheid: Mijnheer de Voorzitter. Wanneer ik den heer Verboom ga beantwoorden, dan wil ik beginnen met hem gaarne toe te stemmen, dat de hier voorliggende aangelegenheid omvangrijke moeilijkheden in zich sluit. De Regeering is dan ook slechts na doorgaande studie van de omstandigheden, waarin de naamlooze vennootschappen verkeeren, tot het besluit gekomen, dat door een eenmalige daad een zoodanige verbetering van de financieele positie moet worden aangebracht, dat periodieke herhaling van de zich telkens voordoende moeilijkheden voortaan wordt voorkomen.

Bezien we dezen maatregel nader, dan kan ik ten aanzien van den omvang van het gevraagde bedrag allereerst opmerken, dat het geachte lid wellicht voorbijziet, dat reeds bij de hoofdbegrooting (afd. V A post 8.8.1) reeds machtiging is verleend tot het doen van betalingen tot maximaal *f* 1 millioen uit hoofde van de garantieverplichtingen, welke het gouvernement op zich heeft genomen.

Aan deze verplichtingen valt niet te tornen, doch aan dezen toestand, die meebrengt, dat geregeld verzoeken tot de Regeering worden gericht om bij te springen met kasvoorschotten, willen we nu gaarne een einde maken.

Daarin voorziet het voorstel.

De betalingen, welke anders toch in den vorm van voorschotten zouden moeten worden gedaan, kunnen nu terstond geboekt worden als stortingen op aandeelen, terwijl voorts een verder bedrag wordt aangevraagd om de bovenbedoelde verzoeken voortaan onnoodig te maken.

(Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid, Verboom.)

Bij voteering toch van het aangevraagde bedrag zal allereerst directe gedeeltelijke aflossing mogelijk zijn van leeningen, waardoor een verlaging van den op de N. V. drukkenden last voor aflossing en rente wordt bereikt, terwijl voorts tezamen met den invloed der voorgenomen conversie een toestand wordt bereikt, waarbij de aflossings- en renteverplichtingen ten volle uit de exploitatie-baten kunnen worden gedekt.

Dit resultaat is reeds mogelijk op het tegenwoordige lage inkomstenpeil, zoodat, zoodra de inkomsten eenige verbetering ondergaan t.z.t. ook weder eenige rentabiliteit van de geinvesteerde kapitalen mag worden verwacht.

Uitstel der saneeringsmaatregelen meent de Regeering te moeten ontraden, aangezien dan niet ten volle zou kunnen worden geprofiteerd van de tegenwoordige gunstige verhoudingen op de kapitaalsmarkt; om n.l. met de onderhandelingen ten aanzien der conversie ook van thans nog niet aflosbare leeningen eenig succes te kunnen verwachten is het noodzakelijk het complex van maatregelen in zijn geheel in het geding te kunnen brengen.

Ten slotte moge nog worden opgemerkt, dat deze saneeringsmaatregelen welke mede na plaatselijk onderzoek vanwege de Generale Thesaurie zijn ontworpen, uiteraard in overleg met plaatselijke instanties zullen worden doorgevoerd. Gaarne wil ik de toezegging doen, dat suggesties ten aanzien van te nemen maatregelen ongetwijfeld ernstig in overweging zullen worden genomen, terwijl er bij mij geen enkel bezwaar tegen bestaat, de dossiers van de hierbij betrokken N. V's, ter inzage aan belangstellende Volksraadsleden te geven.

De Regeering geeft dus op grond van het voorgaande in overweging, over de voorliggende aanvullende begrooting reeds thans een uitspraak te doen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor zijn nadere toelichting, die voor mij aanleiding is mijn verzet tegen dezen post in dit stadium te laten varen. Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde ook voor zijn toezegging om ons het materiaal ter inzage te verstrekken, dat het mogelijk zal maken ons over deze zaak een oordeel te vormen, zoodat in de groote zitting van den Volksraad bij de betreffende begrootingsafdeeling deze zaak in haar vollen omvang ter sprake zal kunnen komen. Ik hoop, dat dan ook een discussie mogelijk zal zijn en dat dan niet zal worden gezegd, dat de zaak eigenlijk niet aan de orde is en men daarom er niet op kan ingaan, want zooals ik in eersten termijn reeds heb gezegd: dit is een zeer belangrijke zaak. Het is stellig wenschelijk, dat de Volksraad deze zaak nader bekijkt en zich afvraagt, welke maatregelen zullen moeten worden genomen. Het moge dan al zijn, dat niet voor iedere naamlooze vennootschap inzake de volkshuisvesting hetzelfde geldt, voor verschillende dier naamlooze vennootschappen geldt stellig, dat zij een bodemlooze put zijn. Ik zou het daarom zeer nuttig vinden, indien deze zaak door den Volksraad nader en ingaand werd bekeken.

De heer **Offringa**, hoofd van den Dienst der Volksgezondheid: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan den heer Verboom op dit punt gerust stellen. Op de hoofdbegrooting voor 1938 zal het sub-artikel omtrent de naamlooze vennootschappen voor de volkshuisvesting ook voorkomen en bij de behandeling van die begrooting zal volle gelegenheid zijn op deze kwestie terug te komen.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

Vierde aanvullende begrooting betr. afd. V A, Volksgezondheid, voor 1937 (Ond. **153**). — Bespreking mededeelingen Regeering inzake de salarismaatregelen.

(Voorzitter, Soetardjo.)

De vierde aanvullende begrooting betreffende afd. V A (Ond. **153**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de bespreking van de mededeelingen der Regeering in de vergadering van den Volksraad van 17 Februari 1937 inzake de maatregelen met betrekking tot de salarissen der landsdienaren.

Ik mag den leden wel in herinnering brengen, dat de vragen op salarisgebied en de beantwoording daarvan reeds zijn afgedaan, zoodat het thans alleen gaat om bespreking van de door de Regeering gegeven algemeene uiteenzetting.

Ik dring er bij de leden nog eens op aan, kortheid te betrachten, zoodat wij nog heden dit onderwerp kunnen beëindigen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat ik met zeer veel interesse heb geluisterd naar de belangwekkende uiteenzettingen, die gisteren door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken betreffende de salarisregeling zijn gegeven.

De Regeeringsuiteenzettingen geven mij de overtuiging, dat al wat wij gedaan hebben, zoowel buiten den Volksraad — men denke slechts aan het het College bekende adres van de 5 federaties van vereenigingen van Overheidsdienaren op initiatief van de Fioo — als in het College van Gedelegeerden en in dezen raad — men denke aan de door mij met eenige medeleden ingediende motie, die o.m. op een algeheele herziening van de huidige salarisregeling aandrong en aan mijn petitie tot intrekking van de regionale bezoldigingsregeling en het maandloonersreglement —, dat al die stappen niet vergeefs zijn geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Ongeveer anderhalve maand na de aanneming van bedoelde petitie gewerd mij de mededeeling, hetgeen de Regeering vermoedelijk van plan was te doen, welke mededeeling in groote lijnen met de gisteren gegeven uiteenzettingen klopte. Op grond van die mededeeling en van de verzekering, dat de Regeering in de komende Januarizitting — dat is dan deze zitting — daaromtrent een uiteenzetting in den Volksraad zou geven, hebben zoowel de Fioo als de P. P. B. B. zich van verdere acties op salarisgebied onthouden. Zulks ondanks aandrang van vele zijden.

Het heeft naar mijn bescheiden meening de Regeering bepaaldelijk gesierd, dat Zij de gemaakte vergissingen op het gebied van de in de laatste jaren getroffen maatregelen op het terrein van de salarisregelingen, gisteren zoo onomwonden heeft erkend. Ik hoop slechts, dat spoedig een beter salarisstelsel voor de landsdienaren zal worden ontworpen en tot stand gebracht. Ik moge er aan herinneren, dat de federatie van Indonesische organisaties van overheidsdienaren en de P. P. B. B. sinds eenige jaren hebben aangedrongen op versobering in de betaling van de overheidsdienaren. De bedoeling was duidelijk in de destijds gehouden discussiën tot uiting gekomen, dat versobering tengevolge zou kunnen hebben een betere behartiging van de belangen van de bevolking. Want wij zijn ervan overtuigd, dat de hooge salariëeringen van overheidsdienaren in den loop der jaren een belemmering zijn geweest voor de betere behartiging van de bevolkingsbelangen op het gebied van de economie en onderwijszorg.

Indien de Regeering thans te kennen geeft, dat Zij in dezelfde richting wenscht te gaan, behoeft het geen betoog, dat wij deze nieuwe visie der Regeering ten volle kunnen onderschrijven en toejuichen. Ik moet hieraan al aanstonds toevoegen, dat versoberingen niet worden tot stand gebracht

(Soetardjo.)

op eenzijdige wijze, zooals zulks tot dusver geschied is. Ik noem ze eenzijdig, omdat over het geheel de in de laatste jaren tot stand gebrachte salarismaatregelen in het bijzonder hebben getroffen de Indonesische landsdienaren en de klein-Indo-Europeesche ambtenaarsgroepen.

(De heer Janssen: Dat lijkt mij sterk.)

En toch is dat zoo.

(De heer Janssen: Dat zegt U!)

Ik verwijs den heer Janssen naar de R. B. R. en het maandloonersreglement.

Ik wil de Regeering erop wijzen, dat wanneeer Zij een vergelijking maakt tusschen de salarissen der ambtenaren in de verschillende Aziatische landen en hetgeen dit land te dezen aanzien te zien geeft, verschillende groepen ambtenaren hier te lande mij overbetaald lijken.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dan moet Britsch-Indië toch worden uitgeschakeld.)

Verder zou het aanbeveling verdienen, indien de Regeering ertoe overgaat om het dualisme in de verschillende staatsdiensten prijs te geven.

Ik heb reeds herhaalde malen in deze zaal aangetoond, dat dit dualisme den staat millioenen kost. Het zou naar het mij voorkomt volkomen in de lijn der Regeering liggen, bij de verbetering der salarissen van de ambtenaren, aan deze suggestie ernstige aandacht te schenken.

(De heer Kruyne: Dat zou ik nog maar eens narekenen.

De heer Janssen: Heeft U daarover cijfers bij de hand?)

Op het oogenblik niet.

(De heer Janssen: Dan is Uw betoog van weinig waarde.)

De zaak is overigens eenvoudig.

Ik betreur het voorts, dat de Regeering heeft verklaard, dat ook den ambtenaren, die naar onze meening op het oogenblik een verbetering van hun financieele positie dringend noodig hebben, vooralsnog geen duurtetoeslag zal worden toegekend.

Ik wensch de Regeering te wijzen op het feit, dat de laatste jaren in stilte in breede lagen van de ambtenarenwereld veel leed wordt geleden. Het was mij dan ook geen aangename verrassing, toen ik gisteren van de Regeering moest vernemen, dat in de salarissen van de ambtenaren en wel van die der lage groepen, nog een zekere marge aanwezig moet zijn. Dit klinkt mij werkelijk als een verrassing, omdat ik weet, dat vele groepen van landsdienaren, vooral die behoorende tot de lagere groepen, onnoemelijk leed lijden als een gevolg van de crisis, maar ook en vooral als een gevolg van de door de Regeering genomen salarismaatregelen.

Ik zou er daarom bij de Regeering ten sterkste op willen aandringen, dat Zij het toekennen van duurtetoeslagen, in het bijzonder aan de groepen van lagere ambtenaren, nogmaals en zoo spoedig mogelijk in ernstige overweging zal nemen en dat Zij zoo mogelijk binnen bekwamen tijd den Volksraad mededeeling zal doen dat Zij bereid is, daartoe over te gaan.

Tenslotte zou ik de Regeering een suggestie willen doen, n.l. om, in verband met de studie, die in regeeringskringen thans wordt gemaakt van een herziening van het salarisstelsel, een kleine adviescommissie in het leven te roepen, bestaande uit vertegenwoordigers van de verschillende vereenigingen van landsdienaren. Gisteren stelde de Regeeringsgemachtigde in uitzicht, dat de commissie voor georganiseerd overleg over de voorgenomen herziening van het salarisstelsel zal worden gehoord. In die commissie is het Inheemsche element echter maar zeer zwak vertegenwoordigd. Deze adviescommissie zou dan kunnen bestaan uit twee vertegenwoordigers der Europeesche ambtenarenvereenigingen en twee van de Inheemsche vereenigingen, onder voorzitterschap van een door de Regeering

(Van Ardenne.)

aan te wijzen ambtenaar. In het belang eener juiste herziening van ons salarisstelsel acht ik het hooren van de meening der onmiddellijk belanghebbenden van het grootste gewicht. Ik hoop en vertrouw, dat de Regeering voor deze suggestie ooren zal hebben.

De heer **Van Ardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Ofschoon ik feitelijk eerst bij de hoofdzitting het een en ander wilde zeggen over de salarissen, meen ik toch in verband met de belangrijke uiteenzettingen der Regeering deze gelegenheid te moeten aangrijpen om er nu reeds over te spreken. Niet dat ik de Regeering dadelijk overtuigen zal. Waar de salarisverlagingen geen moeite hebben gekost en de Regeering hierbij o.a. kon volstaan met slechts de verlaging van den levensstandaard te Batavia in beschouwing te nemen, nu, waar het gaat om een verhooging in verband met de prijsstijgingen, moet de Regeering eerst het budgetonderzoek over den heelen archipel afwachten voor en aleer tot een beslissing gekomen kan worden. En waarvoor? Het Kantoor voor de Statistiek weet nu toch reeds met hoeveel de prijzen der meeste artikelen gestegen zijn! Waarvoor is het noodig eerst het budgetonderzoek te voltooien? Over een jaar zijn denkelijk alle prijzen reeds weer veranderd. Is het nog niet voldoende geweest, dat de brochure van Dr. Hart zooveel stof heeft doen opwaaien en ten rechte verbittering heeft gewekt in bijna alle ambtenaarsgezinnen, zoowel onder de kleintjes als onder de beter gesitueerden? Een brochure, welke bij zooveel misère nog dorst te spreken, van crisiswinst. Al dadelijk zeide ik, tijdens de hoofdzitting niet veel aan de publiceering der indexcijfers te zullen hebben, aangezien deze achter de feiten, in dit geval de gulden depreciatie en de stijging der prijzen zou aankomen. Bovendien zeide ik al direct de juistheid der statistisch vastgelegde cijfers te moeten betwijfelen; er bleken nl. zelfs fouten in die brochure aan te wijzen. En bovendien was er onvoldoende rekening gehouden met het hoofdprincipe waaraan een statistiek moet voldoen n.l. het opbouwen eener gevolgtrekking met zoo uitgebreid mogelijke gegevens, instede van die te verzamelen van slechts een viertal groepen en daaruit conclusies op te bouwen. Jammer, dat er niet tevens vermeld werd, uit hoeveel huishoudboekjes de vier z.g. standaard-budgetten werden vastgesteld. Ik moge hier aanhalen de woorden van mijn geacht medelid Weyer, uitgesproken in eersten termijn bij de behandeling der aanvullende plantersregeling in het College van Gedelegeerden. De heer Weyer sprak daar naar aanleiding van de enquête-Pastor, waarbij hij tot de slotsom kwam, dat de conclusies getrokken waren uit een steekproef slechts omvattende 10% der planters:

> „Wanneer men zich bij een enquête vergenoegt met zulk een klein percentage van de totaliteit weet een ieder, die wel eens met statistieken te maken heeft gehad, dat men dan zeer groote fouten maakt en de ontwikkelde planter weet het uit de proefstationsliteratuur beter dan ieder ander. Een dergelijke summiere statistiek toegepast op zijn eigen oogstcijfers, zou hij aanstonds, als ondeugdelijk voor verstrekkende conclusies verwerpen.
>
> Een dergelijke statistiek kan hoogstens aanwijzingen geven, dat een diepgaand onderzoek in een bepaalde richting gewenscht is. Maar het is statistisch ontoelaatbaar daaraan verstrekkende conclusies te verbinden, geldende voor de totaliteit, waarvan 90% niet werd onderzocht."

Tot zoover de heer Weyer, met wiens uitspraak volkomen accoord wordt gegaan. Nu ben ik wel benieuwd, uit welk percentage der ambtenaren te Batavia de benoodigde gegevens zijn geput. Maar ook ongeacht dit percentage voor Batavia, werd toch ook op grond daarvan besloten tot het nemen van maatregelen tot salarisverlaging voor geheel Indië. En ondanks fel protest hiertegen, werden die maatregelen toch uitgevoerd. En thans, nu het gaat om salarisverhooging, een toeslag, in elk geval om vermeerdering der inkomsten zijn dergelijke summiere gegevens niet meer voldoende.

Het zou mij te ver voeren, de brochure van Dr. Hart verder te bespreken, der Regeering zal het nu toch wel bekend zijn, hoe daarover gedacht wordt en welke fouten daarin zijn aangetoond. Zelfs één fout is voldoende, om de waarde ervan twijfelachtig te maken. Bijkans geen dagblad of tijdschrift dat in die dagen aan de beruchte brochure geen aandacht heeft gewijd. Ik moge der Regeering eventueel daarnaar verwijzen, alleen moet ook ik mijn spijt betuigen, met het in het licht doen verschijnen van die statistiek, welke helaas voor een groot deel waarde ontleent aan de(n) samensteller(s) en voor een klein deel aan den inhoud. Welk een arbeid is hierbij niet verzet moeten worden.

Het spijt mij tevens, dat de Regeering niet consequent blijft, zoodat Zij tenslotte zelve verward raakt of zal raken in een doolhof van uitspraken en maatregelen. Nu weer zegt de Regeering, dat hoewel het in de bedoeling lag om op 1 Januari j.l. alsnog een aantal volgens de H. B. B. L. bezoldigde ambten naar het regionale peil over te brengen, zij de uitvoering van de voor 1937 voorgenomen deels reeds vastgestelde of aangekondigde salarismaatregelen heeft opgeschort. Waarom? Omdat:

> „de geschapen onzekerheid o.m. medebrengende gevoelens van onrust onder de ambtenaren, met betrekking tot het verloop van de goederenprijzen, enz., enz., maakten, dat het beter geoordeeld werd, de voorgenomen partieele inkomstenverlagingen voorshands op te schorten."

Ik moge den nadruk vestigen op „partieele" en „voorshands". Ook nog om een andere reden, namelijk „om de naar voren getreden wenschelijkheid, om ter elimineering van elke gedachte onder de ambtenaren aan ongelijke behandeling, de voorgenomen verbeteringen" — let wel „verbeteringen" — „en herzieningen niet meer partieel, men zoude ook kunnen zeggen, groepsgewijze, tot stand te brengen, doch zooveel mogelijk over de geheele linie".

Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald en het is te appreciëeren, dat de Regeering ten slotte het advies van verscheidene leden van den Volksraad heeft gevolgd om de verdere verlagingen op te schorten.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering had hetzelfde kunnen doen en Zij zou consequent gebleven kunnen zijn, hetgeen nu niet het geval is.

Toen, nl., tijdens de laatste hoofdzitting, riep de Regeering uit:

> „Doch ten aanzien van haar voornemens voor 1937 moet de Regeering met nadruk verklaren, dat Zij, na zorgvuldige weging van de gehoorde bezwaren, het niet verantwoord zoude achten, daarvan af te zien."

En, zie aan, nu is toch tot opschorting besloten. En toch was deze inconsequentie niet noodig geweest. Toen nl. de Regeeringsgemachtigde zeide, dat de voorgestelde kortingen noodzakelijk waren om te kunnen komen tot een redelijke basis voor alle groepen, werd door mij ongeveer gezegd:

> „accoord, indien door de Regeering die korting noodzakelijk wordt geacht om de redelijke basis te bereiken, leg dan die korting op, ofschoon die dezerzijds niet juist wordt geoordeeld, maar ..... verhoog daarna alle salarissen zonder uitzondering met een bepaald percentage, in verband met de ingetreden prijsstijgingen."

En waar de Regeering nu slechts de kortingen „voorshands" opschort en slechts in enkele streken een toeslag geeft, komt bij velen het vervelende gevoel boven, dat dit slechts gedaan is om te ontkomen, al ware het slechts voor-

(Van Ardenne.)

loopig, aan de noodzaak tot het geven van een toeslag aan alle ambtenaren zonder uitzondering. En bovendien te zeggen, dat de Regeering niet meer partieel zal handelen doch over de geheele linie herzieningen, — het woord verbeteringen wil mij niet goed uit de pen — zal aanbrengen om de gedachte aan ongelijke behandeling te elimineeren, Mijnheer de Voorzitter, dit begrijp ik niet. De H. B. B. L. werd ingevoerd, en daarna kreeg men de partieele kortingen, juist om onbillijkheden, welke hier en daar nog bestonden, uit den weg te ruimen. En deze zg. verbeteringen waren alle aangebracht, op de aangekondigde kortingen voor 1937 na. En nu schijnt plotseling alles weer foutief te zijn, en alle werk is voor niets geweest.

„De Regeering is nl. tot de conclusie gekomen, dat het mogelijk is, in het regionale stelsel en in de H. B. B. L. zoodanige wijzigingen aan te brengen ..... enz. enz.''

Even moge nog worden gememoreerd, en wel met dankbaarheid, dat het soort ambtenaar dat, hoewel niet in een bepaald rayon thuis behoorend, zich gemakkelijk aan de toestanden aldaar weet aan te passen, plotseling uitgestorven is. Zijn assche ruste in vrede! Nu zullen slechts regionaal worden de ambten, vervuld door in een bepaald gewest thuis behoorende krachten, die uit den aard hunner betrekking niet buiten een beperkt gebied worden verplaatst.

Het stelsel der standplaatstoelagen, dat reeds verdwenen was, wordt nu weer ingevoerd.

En zoo keert de Regeering tenslotte weer naar het oude terug. Jammer alleen, dat de resultaten van het ingestelde duurteonderzoek bij de nieuwe regelingen, hoewel geen beslissende, toch een belangrijke functie zullen vervullen. Het schijnt geruimen tijd te duren voor het statistiekkwaad geheel uitgewerkt zal hebben. Nu moeten weer de H. B. B. L.-kwalen worden uitgesneden, die door de invoering der 80% schalen in versterkte mate tot uiting gekomen zijn.

Welk een schat aan tijds- en arbeidsbesparing, zoowel van de zijde der Regeering als van die van den Volksraad, zou er niet verkregen zijn, indien eertijds het advies van den Volksraad was gevolgd door nl. een meerdere korting te leggen op alle salarissen instede van in te voeren de zoo onpractische en onvolkomen gebleken H. B. B. L.

Ik eindig met de hoop uit te spreken, dat de Regeering op zeer korten termijn tot salarisverhooging zal overgaan en niet geheel het duurteonderzoek zal afwachten, dat toch nooit geheel juist en afdoende zal zijn. Vele particuliere maatschappijen hebben de inkomsten harer ondergeschikten reeds verbeterd; waarom moeten de ambtenaren weer achteraan komen? Of moet het gaan als bij het Marine-etablissement, dat men eerst tot salarisverhooging overgaat wanneer geen personeel tegen de geldende regelingen te verkrijgen is?

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zie de zesde aanvullende begrooting voor 1937 betreffende Marine, Onderwerp **160**!)

De kwaliteit zal in dat geval te wenschen kunnen overlaten.

Laat de Regeering in geen geval meer te kennen geven, dat er geen personeelsuitbreiding zal plaats vinden omdat er geen geld is en eenige weken later, dat er wel personeelsuitbreiding zal zijn en daarom geen salarisverhooging mogelijk is. Zoowel het een als het ander moet mogelijk zijn. Het orgaan van den Spoorbond van 16 dezer zegt in verband hiermede:

„Welke zijn nu eigenlijk de voornemens der Regeering?''

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, zal gaarne vernomen worden, in welke streken, behalve in die van de rubber, met ingang van 1 Maart a.s. de inkomsten met 5% zullen worden verhoogd.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Is het den Regeeringsgemachtigde gegaan als mij en heeft hij gisteravond

(Kerstens.)

ook zoo veel telefoontjes gehad, dan zal hij niet meer in twijfel verkeeren over den indruk, dien zijn uiteenzettingen over de salarisplannen bij het ambtenarencorps teweeg hebben gebracht. In sommige uitingen onderscheidde ik bepaald ontstelling. Dit bleek voornamelijk veroorzaakt door de mededeeling — ik citeer:

„dat een eindtoestand, waarbij alle salarissen zoodanig zijn geregeld, dat dit land duurzaam aan de voor zijn bestaan en ontwikkeling gestelde eischen kan voldoen, nog niet bereikt is.'' (pag. 3470 van het Stenografisch Verslag).

Deze uitspraak wordt op verschillende plaatsen in de uiteenzetting der Regeering nog herhaald en onderstreept. Zoo op blz. 3473, waar staat, dat men de 80% regeling:

„minder moet zien als een directen bezuinigingsmaatregel, dan wel als een maatregel in de richting van het lager bezoldigingspeil, dat voor de toekomst noodzakelijk is.''

Mijnheer de Voorzitter! Aan de hand van deze uitspraken, er zijn er nog veel meer, kan het niet twijfelachtig zijn, of de Regeering is voornemens, verschillende salarissen in de nabije toekomst verder te verlagen. Dit is wel een uiterst teleurstellend vooruitzicht voor al de ambtenaren, die in den loop der crisisjaren in tallooze aantastingen hunner positie hebben leeren berusten, maar die nu dan toch op alles eerder voorbereid waren dan op nieuwen achteruitgang. Ik vraag mij af, of de Regeering de psychologische uitwerking hiervan wel voldoende heeft doorschouwd.

Hoe immers is de situatie? Van alle zijden, tot in de Tweede Kamer bij monde van den voorzitter van den ministerraad toe, is de Indische ambtenaar geprezen om zijn loyale berustende houding, en heeft men gejuicht over de fenomenale aanpassing van Indië. Aan deze aanpassing heeft de ambtenaar in zeer ruime mate bijgedragen. Hij heeft aan de ontwikkelingskansen van het land zijn offers gebracht, in heden en toekomst. In het heden: door zijn salarisverlagingen. In de toekomst: door de aantastingen van zijn pensioen.

Nu is er eenige opluchting gekomen. De economische opleving in de wereld heeft de menschen een steen van het hart gewenteld, heeft een nachtmerrie verjaagd. En nu komt, op het moment, dat de ambtenaar verwacht te vernemen wat de Regeering gaat doen om hem tegemoet te komen in den nieuwen, door het goudembargo op hem gelegden druk, de Regeering hem vertellen: Maak je geen illusie, dat er eindelijk weer eens wat verbetering of toch minstens rust komt in je positie, o neen, we gaan opnieuw je salaris verlagen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Met 20%.)

Ik waarschuw de Regeering voor de verbittering, die de gisteren geopende vooruitzichten zullen veroorzaken. Nu weet ik wel, dat de Regeering beducht is om een al te groot vertrouwen te schenken in de opleving. De Regeering zegt, althans ik meen, dat Zij het denkt: er is nog zoo weinig zekerheid omtrent de stabiliteit van de economische verbeteringen in de wereldstructuur en er zit een zeer onzekere factor in door de opleving ten gevolge van de dolle bewapening. Ik erken dat, maar zou de Regeering toch nog wel eens willen waarschuwen — wij hebben het in de zaal hiernaast al eens vaker gedaan — om in deze niet al te ver te gaan in pessimisme en een beetje optimisme te toonen in den gang van zaken; omdat dat altijd een goede uitwerking heeft. Is het optimisme tenslotte ongerechtvaardigd gebleken, dan kan men later altijd nog zeggen: wij zijn te royaal geweest, maar ik vind het verkeerd om bij voorbaat te zeggen: wij durven hier geen rekening te houden met de verbeterde omstandigheden.

Nu weet ik wel, dat de gisteren geopende vooruitzichten ook goede kansen vertoonen. Daar is allereerst de herziening der regionale bezoldigingsregeling. Ik zou niet gaarne

(Kerstens.)

gerangschikt worden onder degenen, die, als een plan, een opzet van een ander mislukt, gereed staan met triomfantelijkheden als: „Zie je nu wel" en „Heb ik het niet gezegd"..... Er zou reden zijn voor deze uitroepen, als men de Regeering thans hoort toegeven, dat de R. B. R. destijds overhaast en onvoldoende doordacht werd ingevoerd; dat de rayons veel te ruim waren; dat in salaris gelijkstandig gemaakte niveau's niet gelijkstandig waren in economischen zin enz. enz. Dit waren, zooals men zich herinneren zal, allemaal zeer bekende argumenten uit den tijd van de regionale bezoldigingsregeling, die in de zaal hiernaast behandeld werd.

Maar volstaand met er mijn voldoening over uit te spreken, dat die R. B. R. nu dan toch geducht gereviseerd zal worden, wijs ik toch bij wijze van waarschuwend voorbeeld op den wrok, dien deze regeling bij de regionaalbezoldigden heeft veroorzaakt en die met de herziening ervan niet verdwijnt, te minder waar de Regeering nadrukkelijk verklaart, dat deze herziening niet beteekent, dat de uit de R. B. R. gehaalde betrekkingen nu ook van zelf weer op H. B. B. L.-peil zullen komen. De betrokken ambtenaren zullen er, geloof ik, goed aan doen, zich niet te vroeg al te blij te maken.

Direct in aansluiting hierop spreek ik er mijn teleurstelling over uit, dat pas bij 10% prijsstijging een toeslag zal worden toegekend, en voorts, dat dan deze toeslag 5% zal bedragen, met dien verstande dan nog, dat met dezen toeslag erbij, het salaris niet meer dan *f* 300 zal bedragen.

Ten eerste verbaast het mij, dat de Regeering tot in de laagste salarissen nog een marge van ± 10% aanwezig achtte. Als dat zoo was, hoe kon men dan van fenomenale aanpassing spreken? Dan kon mijns inziens alleen met recht gesproken worden destijds over een phenomenale overbetaling, want wanneer men na een phenomenale aanpassing nog 10% speling in zelfs het laagste salaris overhoudt, dan is er maar één conclusie mogelijk, n.l. dat er een phenomenale overbetaling heeft plaats gehad en dat heeft de Regeering nooit toegegeven.

Ten tweede begrijp ik niet, dat de Regeering van oordeel blijkt, dat salarissen boven *f* 300 's maands in geen geval een toeslag behoeven. Heeft de Regeering wel nagegaan, hoeveel een groot gezin in de duurtestreken (Palembang e.a.) thans meer moet betalen aan bediendenloon? Wanneer men die kwestie buiten het duurteonderzoek houdt, komt men tot zeer geflatteerde cijfers. Zou de Regeering in het algemeen de groote gezinnen niet extra tegemoet kunnen komen, die groote gezinnen, die immers juist door de stijging van de prijzen voor levensbehoeften het meest te lijden hebben, door b.v. — er zijn nog andere voorbeelden mogelijk — de loonbelasting over de kindertoelagen te laten vervallen? Er zijn tallooze gevallen, waarin deze loonbelasting meer bedraagt dan de heele inkomstenbelasting der bedoelde gezinnen.

Ik kom thans tot wat de Regeeringsgemachtigde mededeelde over de 80%-regeling.

Eerst kom ik op tegen de terloops gemaakte, maar nochtans van weinig tactisch gevoel, van weinig psychologische aanvoeling getuigende opmerkingen, dat

> „de 80%-regeling geen beletsel is geweest om daar, waar aanwerving van nieuw personeel noodig was, de krachten te krijgen die men noodig had".

Ik herhaal, dat de Regeering slechts terloops en indirect aan dit beschikbaar zijn van goede krachten, een argument ontleent voor de rechtvaardiging van deze regeling. Maar Mijnheer de Voorzitter ik zou met grooten nadruk willen uitspreken, dat de Regeering dit argument op geenerlei wijze mag hanteeren, noch terloops noch indirect, maar dat Zij dit alleen al uit kiesehheid geheel moest verzwijgen. De Regeering moest bewijzen te begrijpen, dat de beschikbaarheid van goede krachten voor 80% van het eigenlijke salaris, nog geen rechtvaardiging is van zoo'n parallelschalenregeling. Om de eenvoudige reden alleen al, dat men bij een aanbod van 40% ook stoeten van goede krachten beschikbaar gekregen had. De werkloosheid is hier de alles verklarende factor, niet de innerlijk erkende rechtvaardigheid der aangeboden bezoldiging.

(De heer Van Lonkhuyzen: En vooral het gebrek van een werkloosheidsverzekering.)

Inderdaad. Daarom had de Regeering de gewraakte opmerking zelfs niet terloops mogen maken. De Regeering had deze opmerking zelfs niet terloops mogen maken, uit gevoel, uit medegevoel met de werkloozen, die alles aannemen, of het gerechtvaardigd is of niet.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zeer juist.

(De heer van Kesteren: Volkomen juist.)

Naar mijn oordeel ziet de Regeering de 80%-regeling wel wat erg simplistisch. Zij ziet, dunkt mij, over het hoofd, dat onder de met 80% bezoldigde ambtenaren er talrijke voorkomen, voor wie in waarheid niet geldt, dat zij nog niet op een bepaald levensniveau gekomen zijn, waarvan af te dalen moeite en zorg geeft.

Ik denk hier aan menschen, die een dienstverband met het Indisch Gouvernement aangingen vóór de crisis en die destijds reeds in Nederland op een niveau leefden, dat heel wat hooger lag dan waartoe de parallelschaal hen thans in staat stelt. Mij zelf is een geval bekend, dat een man, die een leeraarsbetrekking in Nederland prijsgaf om met groote persoonlijke offers een academische studie te ondernemen met het oog op een positie in Indië, en die, eindelijk gereed en zijn positie in Indië aanvaardend, tengevolge van de 80%-regeling in Indië minder verdient dan hij in Nederland thans verdienen zou.

Aan de parallelschalen-regeling kleeft voorts nog dit bezwaar, dat betrokkenen in een milieu verkeeren en wel verkeeren moeten, het milieu van hun collega's n.l. die 20% meer inkomen hebben. Dat schept ongelijkheden, die als onbillijk worden ervaren. Juist omdat er onder die moederlandsche collega's zoo velen zijn, die op rijperen leeftijd als gehuwde ouders van gezinnen naar Indië zijn gekomen, doen die parallel-schalen zoo onbevredigend aan. In dit verband is van belang wat de Regeering zegt op blz. 3478 van het Stenografisch Verslag:

> „welke reden zou er kunnen zijn om voor de vervulling van een betrekking, waarin geen voorpraktijk noodig is, een ouderen op een hooger salaris in dienst te nemen, terwijl tal van jongeren klaar staan?"

Mijnheer de Voorzitter. Hierop antwoord ik, dat er onder die ouderen zijn, die, zij het ongevraagd, ervaring en deskundigheid meebrengen, en dat het dan ook volkomen redelijk is, dat voor hun deskundigheid ook iets wordt betaald. Want in het algemeen is de landsadministratie en de onderwijsvoorziening veel beter af met functionarissen, die ervaring in hun vak meebrengen dan met jonge pas beginnende krachten, die het vak nog moeten leeren.

De tweede gunstige kant aan het door de Regeering geopende perspectief is deze, dat de thans in bewerking zijnde nieuwe salarisregeling goed belooft te worden. Zie ik het goed, dan wordt deze regeling veel fijner, veel beweeglijker, omdat zij zeer gevoelig al de plooien van beteekenis in het terrein der levenskosten volgen zal.

Zóó heb ik gisteren de uiteenzetting van den Regeeringsgemachtigde begrepen en dat is dan tenminste het eerste en gelukkige gevolg van de onderzoekingen der diverse salaris- en duurtecommissies uit den laatsten tijd.

Maar samenvattend besluit ik toch hiermede, dat die lichte kanten — ik hoop, dat de Regeering het zal waardeeren, dat ik ze heb onderkend en hier heb aangewezen — worden verduisterd door het spook van nieuwe salarisverlagingen, het laatste, waarop de ambtenaren in de uiteenzetting van gisteren hadden gerekend.

(Kartowisastro.)

De heer **Kartowisastro**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij beperken tot eenige suggesties. Ik wil beginnen met enkele factoren aan te geven, die het peil der salarissen bepalen. Thans is toch wel gebleken, dat het niet alleen de landsfinanciën zijn, welke ten deze de eenige beslissende factor vormen. Om de redelijkheid van het salarispeil te bepalen, zijn er naar mijn meening wel enkele hoofdfactoren aan te wijzen. Dat zijn dan in de eerste plaats de landsfinanciën, ten tweede de kosten van het levensonderhoud en ten derde, wat van groot belang is, de kwestie van vraag en aanbod. In de salarisregeling zelve zullen natuurlijk verschillen moeten worden aangenomen voor de bezoldiging der verschillende ambten; hier zijn echter andere factoren die de verschillen bepalen. Ik wijs o.a. op aard en gewicht van het ambt, thans ook door de Regeering aanvaard als doorslaggevend voor het verschil in salaris.

Ik noemde vraag en aanbod een belangrijken factor voor het algemeene salarispeil. Dat dit belangrijk is blijkt wel hieruit, dat als eerste symptoom van de gebreken in de huidige salarisregeling te zien is de plotselinge overgang van ambtenaren naar het particuliere. Uit persberichten van Maandag j.l. blijkt, dat er inderdaad een uittocht van ambtenaren naar het particuliere gaande is en hierin ligt, meen ik, voor de Regeering een duidelijke aanwijzing, dat aan de salarisregeling iets hapert. Een nog duidelijker aanwijzing is gelegen in het feit, dat deze trek naar het particuliere vooral valt te constateeren onder de lagere ambtenaren; hieruit blijkt, dat bij deze groepen van ambtenaren de gebreken in de salarisregeling het ergst worden gevoeld. Bij hen wegen de aan een landsbetrekking verbonden voordeelen op het stuk van vastheid, pensioen, onderstand en anderszins niet op tegen de groote nadeelen, daaraan verbonden zoodra er een conjunctuurverandering intreedt. Ik hoop daarom, dat het symptoom van deze uittocht van lagere ambtenaren naar het particuliere voor de Regeering een aanwijzing zal zijn, in welke richting de herziening van het salarisstelsel zal moeten plaats vinden.

Een tweede suggestie is deze. In het voorloopig stenografisch verslag noemt de Regeering, na te hebben erkend, dat aan de regionale regeling verschillende gebreken kleven, als technische feilen:

> „het te lang zijn der schalen, zoodat bij een normalen promotiegang het maximum te laat wordt bereikt, dan wel een zoodanig schaalverloop, dat bij bevordering op een bepaald tijdstip geen vooruitgang in bezoldiging plaats heeft."

De Regeering spreekt hier van een normalen promotiegang, maar ik wijs er haar op, dat bij verschillende groepen van ambtenaren van een normalen promotiegang eigenlijk geen sprake meer is. Het is mij niet bekend, hoe de promotiegang in de andere ambtenarencorpsen is, ik wil alleen wijzen op de groep, waartoe ik behoor, de Inheemsche bestuursambtenaren.

Op het oogenblik wordt, naar de verklaring van de Regeering aan het nieuwe benoemingsreglement gewerkt, dat doorslaggevend zal zijn voor de bevordering, ten eerste, maar waaraan men ook een grondslag voor de bepaling van de schalen zal moeten ontleenen.

Op het oogenblik stagneert echter de bevordering tot wedana over geheel Java, zoowel West-, Oost- en Midden-Java en dan is het toch niet juist te zeggen, dat met den normalen promotiegang rekening moet worden gehouden, dan moet men rekening houden met den abnormalen promotiegang van het oogenblik. Volgens het oude benoemingsreglement wordt men na 12 jaar districtshoofd, maar op het oogenblik zijn er ambtenaren, die reeds 14, 16 of zelfs 18 jaar op promotie wachten en dan kan men van een abnormalen promotiegang spreken.

Nog erger is het gesteld bij de z.g. kantoorambtenaren. In deze beperkte groep is de promotie uiteraard gering, maar dan moeten de salarissen ook zoodanig zijn, dat deze ambten eenige aantrekkelijkheid hebben.

(Mahmoed, Verboom.)

De heer **Mahmoed**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik even willen terugkomen op hetgeen door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken gisteren is medegedeeld omtrent de mogelijkheid van toekenning van duurtetoeslag aan zekere categorieën van ambtenaren, die ten gevolge van de algemeene prijsstijgingen het zwaarst zijn getroffen. Speciaal het deel, waarin wordt toegezegd, dat voor bepaalde deelen van Nederlandsch-Indië afzonderlijke voorzieningen zullen worden getroffen, heeft mijn bijzondere aandacht. De Regeering heeft letterlijk dit gezegd:

> „Na deze uiteenzetting van haar standpunt ten aanzien van een duurtetoeslag in het algemeen behoeft het wel geen uitvoerige toelichting, dat de Regeering zich verplicht acht — en hiermede kom ik tot de eigenlijke beantwoording van hetgeen door den heer Verboom is gevraagd — om ten aanzien van bepaalde deelen van Nederlandsch-Indië afzonderlijke voorzieningen te treffen, indien Zij uit de te harer beschikking staande gegevens de overtuiging heeft gekregen, dat door bijzondere slechts voor die gebieden geldende omstandigheden een sterkere prijsstijging heeft plaats gehad dan elders en deze stijging de grens heeft bereikt, waarop het treffen van een zoodanige voorziening niet langer kan uitblijven."

Mijnheer de Voorzitter! Eergisteren heb ik een telegram — dat ik desgewenscht aan den geachten Regeeringsgemachtigde zal willen overleggen — ontvangen, van een groep van ambtenaren en beambten in Atjeh, waarin mij het verzoek werd gedaan, om verhooging van salaris eventueel een duurtetoeslag te bepleiten.

Door de stijging der prijzen van boschproducten en van copra, zijn de kosten van het levensonderhoud in genoemd gewest met sprongen omhoog gegaan. Vooral ambtenaren met kleine salarissen zijn hierdoor het zwaarst getroffen. Zij verkeeren in dezelfde omstandigheden, wat den levensstandaard betreft, als hun collega's in de eigenlijk gezegde rubberstreken. Ten overvloede zou ik willen opmerken dat ook Atjeh gerekend kan worden tot de rubberstreken aangezien uit dit gewest ook een aanzienlijke hoeveelheid rubber wordt geëxporteerd.

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken heeft verklaard, dat, indien de levensstandaard voor de laagste groep met 10% omhoog is gegaan, de Regeering eerst zal over gaan tot de toekenning van een standplaatstoeslag van 5% boven het nominaal salaris.

Gaarne zou ik de Regeering uitnoodigen, om een plaatselijk onderzoek ter bevestiging van deze prijsstijging en haar gevolgen voor den levensstandaard in Atjeh in te stellen. Ik spreek de hoop uit, dat de Regeering termen zal vinden om ook in dit gewest over te gaan tot de toekenning van duurtetoeslag aan ambtenaren, maand- en daggelders, die daarvoor in aanmerking komen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft er in de afgeloopen jaren bij voortduring op aangedrongen, dat het salarisvraagstuk in zijn vollen omvang in beschouwing zou worden genomen. Dat is blijkbaar thans de bedoeling der Regeering, al zegt Zij dit ook niet met zooveel woorden; de Regeering spreekt op blz. 3473 van het Stenografisch Verslag slechts van „afwerking van het salarisstelsel".

Destijds, bij de behandeling van de regionale schalen nl., is voorts door mij het idee geopperd van invoering van een stelsel van standplaatstoelagen, hetgeen naar mijn meening om verschillende redenen verre te verkiezen was boven het stelsel van steeds verdergaande kortingen, zooals de Regeering zich toenmaals voorstelde in te voeren. Ook dit stelsel zal thans gevolgd worden. Het beteekent mijns inziens een aanzienlijke verbetering vergeleken bij den toestand van thans, is dus op zichzelf reden tot voldoening.

Maar deze voeldoening wordt onmiddellijk getemperd door de verdere mededeelingen der Regeering. Ik geloof, dat het

(Verboom.)

stelsel, dat de Regeering voorstaat, in wezen goed is, als men het tenminste goed toepast en zich niet in te groote differentiatie verliest. Maar ik vrees twee dingen, nl. dat de Regeering het algemeene niveau te laag zal stellen en dat de toeslagen, waarmede de Regeering zal werken, te gering zullen zijn om tot bevredigende resultaten te kunnen geraken.

Mijn vrees voor het laatste wordt versterkt, als ik verschillende passages in het regeeringsantwoord lees. Ik herinner aan wat gezegd is over den duurtetoeslag, die in bepaalde streken in de buitengewesten zal worden verleend en die, blijkens de woorden der Regeering, aan alle mogelijke begrenzingen gebonden zal zijn; begrenzingen ten aanzien van het salaris, waarvoor hij zal gelden en ten aanzien van de bedragen, waarop hij zal worden vastgesteld — begrenzingen, die naar mijn meening in geen enkele opzicht een weerspiegeling zijn van de huidige omstandigheden.

Wat betreft het eerste door mij genoemde punt: dat de Regeering het algemeene niveau veel te laag zal stellen, de heer Kerstens heeft er al op gewezen, dat tal van passages in het regeeringsantwoord aanleiding geven voor die vrees.

Ik wijs op de uitlating op blz. 3476 van het Stenografisch Verslag:

> „De Regeering stelt zich voor bij die beschouwingen, welke kunnen samengaan met de door haar noodzakelijk geachte technische herziening der schalen, tevens te doen nagaan of het geheele complex van salarisschalen wel op het juiste niveau ligt."

Voorzoover dit nog eenige hoop zou kunnen geven, slaat de Regeering die hoop den bodem in door eraan toe te voegen:

> „In het bijzonder of bij den opzet daarvan niet in te sterke mate rekening is gehouden met het prijspeil in de duurste streken van Indië, hetgeen tot gevolg heeft, dat tusschen landsdienaren, die in gelijke posities in verschillende gebiedsdeelen werkzaam zijn, een groote ongelijkheid van inkomsten bestaat."

Ik wijs verder op de passage op blz. 3480 van het Stenografisch Verslag, waar gezegd wordt, naar aanleiding van schriftelijke vragen die ik gesteld heb:

> „Voor groote groepen, dat zijn in de eerste plaats de op regionalen voet of op de zg. 80%-basis bezoldigde ambtenaren, kan de wedderegeling worden aangemerkt als volledig te zijn aangepast aan het door de Regeering beoogde niveau; met vele andere landsdienaren is dat niet het geval."

Hieruit kan geen andere conclusie getrokken worden — hetzelfde vindt men trouwens op tal van andere plaatsen in de regeeringsverklaring gezegd — dan dat de Regeering voornemens is, de salarissen op een zoo laag mogelijk niveau in te stellen en dat Zij daarbij bij voortduring voor oogen heeft het 80%-niveau, dat op het oogenblik algemeen wordt veroordeeld en dat ook in de vragen, die ik aan de Regeering heb gericht, een algemeene veroordeeling vond.

Onze fractie heeft steeds gewezen op de noodzaak van een groote soberheid, gezien den bouw van deze samenleving; maar deze soberheid, die wij voorstaan en als een verplichting opleggen aan ieder, die deel uitmaakt van deze samenleving, mag niet leiden tot bezoldigingen, die niet meer redelijk zijn en als onbillijk en onrechtvaardig moeten worden aangemerkt.

Het is mogelijk, dat er bepaalde groepen zijn onder de ambtenaren, waarbij nog een zekere marge bestaat tusschen salaris en levensbehoeften, maar daartegenover staan veel talrijkere en veel grootere groepen, waar geen sprake meer is van eenige marge.

Het moet de Regeering toch bekend zijn, dat er groote groepen landsdienaren zijn — ook speciaal onder degenen, die onze fractie hier vertegenwoordigt: academici en dergelijke meer —, die aan de uiterste grens van hun bestaan leven, die over geen enkele reserve beschikken en die zich, wanneer zich ziekte of andere zwarigheden voordoen, onmiddellijk in groote financieele moeilijkheden bevinden.

Wanneer de Regeering dan ook op pag. 3474 van het Stenografisch Verslag spreekt over een leven „op ruimeren voet" en zegt, dat men dat niet zoo moet opvatten, als zouden de ambtenaren zich aan een zekere „weelde" hebben overgegeven, dan vraag ik mij af of dit als een humoristisch intermezzo moet worden aangemerkt, of dat dit door de Regeering als ernstig is bedoeld. Ik kan de Regeering hier de verzekering geven, dat deze mededeelingen der Regeering velen ambtenaren als hoon in de ooren moeten hebben geklonken!

Het kan niet juist zijn een dergelijk stelsel door te voeren, ook al wil men nog zoo groote zuinigheid betrachten. Men vraagt zich af, of zich hier niet de fout voordoet, welke typisch Hollandsch is, en welke steeds weer opnieuw door Hollanders aan den dag wordt gelegd, de fout welke aanleiding heeft gegeven tot het bekende Engelsche rijmpje:

> „The fault of the Dutch is giving too little and asking too much."

De Regeering geeft naar mijn vaste overtuiging thans te weinig aan de ambtenaren, nadat zij in de afgeloopen jaren al zeer veel van hen heeft gevraagd.

De voornemens der Regeering beteekenen in mijn oog — en ik kan gerust zeggen, dat ik hier spreek namens de geheele groep, die ik hier vertegenwoordig — allereerst een schromelijk onrecht jegens de ambtenaren, die thans in dienst zijn en aan wie, toen zij dienst namen, zekere vooruitzichten zijn geopend. Men heeft bij hen zekere verwachtingen gewekt en op het oogenblik worden zij gelukkig gemaakt met de verklaring, dat men het geheele salarisstelsel zal gaan instellen op een Indisch peil, misschien zelfs wel op een Indonesisch peil. Hoe kan men — zoo vraag ik mij af — een dergelijken maatregel verantwoorden tegenover ambtenaren, die aangenomen zijn in een tijd, toen nimmer werd gesproken over een gebrekkige economische en sociale structuur van de Indische maatschappij, waarover de Regeering het nu voortdurend in haar verklaring heeft.

Ik ben het, als gezegd, met de Regeering eens wat dit feit zelf betreft, maar de middelen, die de Regeering hanteert om de moeilijkheden tot oplossing te brengen, kunnen in geen enkel opzicht mijn goedkeuring wegdragen. Zij beteekenen in mijn oogen een aperte, een zeer groote fout. De Regeering vergeet, dat deze ambtenaren al ernstig door de crisis geleden hebben en op allerlei wijzen reeds groote offers hebben gebracht. Zij hebben die in overgroote meederheid, ondanks alles, met een zekere blijmoedigheid gebracht; dit heeft de vorige Landvoogd in zijn laatste rede hier in deze zaal nog geconstateerd. Is dit dan per slot van rekening het loon, dat deze werkers daarvoor krijgen, dat zij nog verder in hun salaris gekort zullen worden, in een tijd van een zich wijzigende conjunctuur, in een tijd van duurder wordende prijzen? Dat zij, als een gevolg van de voorgenomen maatregelen, tevens gekort zullen worden —, en dit op zeer ernstige wijze — in hun pensioenen, die zij zich immers altijd hebben voor oogen gesteld als een afdoende verzorging voor hun ouden dag? Dat voorts tengevolge van dit alles vele ambtenaren zullen worden gedupeerd ten aanzien van hun Europeesch verlof, vooral wanneer de Regeering haar voornemen doorvoert tot herziening van het verlofsreglement. Een verlaging der salarissen toch beteekent bij de voorgenomen regeling een verlegging van de grenzen van het verlof; dit zal in de praktijk voor velen neerkomen op een aantasting van het recht op verlof, dat zij steeds bezaten en waarop zij jaren lang met groote stelligheid hebben gerekend. Ik hoop niet, dat de Regeering hierop zal antwoorden met de tegenwerping: dan hebben die menschen op het verkeerde paard gewed; dat zou voor mij een verdere discussie met de Regeering op dit punt wel buitengewoon moeilijk maken.

(Verboom.)

(De heer Wirjopranoto: Wat bent U ontevreden.)

Ik kan de Regeering verzekeren dat deze maatregelen, wanneer zij zouden worden doorgevoerd, een zeer groote ontevredenheid zullen verwekken onder het geheele ambtenarencorps en onder groote groepen der bevolking, en dat zij onder de ambtenaren zouden leiden tot een „sauve qui peut" naar de particuliere bedrijven omdat zij zich eenvoudig aan dergelijke voorwaarden, die zij terecht als onrechtvaardig beschouwen, niet wenschen te onderwerpen.

Dat kan voor het land niet anders dan noodlottig zijn.

Maar het heeft nog een anderen kant, die niet minder bedenkelijk is, een kant, die ook door de Regeering al besproken is. Wanneer wij werkelijk hier deze maatschappij willen opbouwen en zorgen, dat het werk dat hier gedaan moet worden, zoo goed mogelijk wordt verricht, dan zullen wij nieuwe krachten daarvoor noodig hebben, frissche jonge krachten, zooals de Regeering zelf zegt. Hoe zullen wij deze krachten ooit krijgen met een dergelijke salarisregeling, waarin elke werfkracht ontbreekt.

Ik zeg dit ook en vooral in verband met de belangen van de groep, die ik speciaal voorsta. Het ligt in den loop van de dingen, dat het aantal uitgezonden ambtenaren en ambtenaren, dat daarmede gelijk valt te stellen, allengs geringer zal worden. Wij aanvaarden dit als natuurlijk en onvermijdelijk; dat heb ik bij de algemeene beschouwingen zeer duidelijk gezegd. Maar daartegenover staat — dit is steeds door vrijwel iedereen in deze zaal erkend — dat deze samenleving noodig heeft en nog langen tijd zal noodig hebben krachten van buiten, importkrachten, die uit Europa moeten komen. Hoe zal men deze krachten — waarbij men zich steeds de beschikking zal moeten verzekeren over de allerbesten, aangezien het moeilijk en verantwoordelijk werk is, dat men van hen zal vergen, ooit kunnen krijgen tegen voorwaarden, als thans door de Regeering geprojecteerd?

(De heer Wirjopranoto: Onder de idealisten in Nederland zijn daartoe genoeg krachten te vinden.)

Dit heeft met idealisme niets te maken.

Het belang van het land eischt, dat het beslag legt op de allerbesten en, zooals ik heb gezegd, dat is met dit stelsel niet mogelijk. De Regeering zegt wel: wij hebben ze tot nog toe nog steeds gekregen (pag. 3477 van het Stenografisch Verslag), doch ik geloof, dat dit toch slechts in betrekkelijke mate het geval is. Ik meen in de eerste plaats te weten, dat er diensten, en zelfs heele departementen zijn, die zich van deze regeling niets hebben aangetrokken en die zelfs personen, die oorspronkelijk in gouvernementsbetrekking waren, daarna in het particuliere werkzaam zijn geweest een reeks van jaren, en vervolgens weder in gouvernementsdienst zijn gekomen — de door de Regeering veroordeelde groep dus van personen, die op het verkeerde paard hebben gewed — hebben aangenomen op heel andere voorwaarden dan de Regeering ons gisteren heeft medegedeeld, op heel andere voorwaarden dus dan de Regeering feitelijk als volkomen redelijk beschouwt.

(De heer Janssen: Inderdaad, hier was de Regeering in de gelegenheid fouten goed te maken.)

Dat was misschien een gelegenheid om fouten goed te maken voor de Regeering, doch ik geloof, dat een dergelijk stelsel, waarbij men met twee maten meet voor verschillende groepen van ambtenaren, slechts tot wrijving en wrevel aanleiding kan geven.

De Regeering zegt: wij krijgen op de thans geldende voorwaarden nog altijd de benoodigde krachten. Doch zien dan de personen, die mij inlichtingen verstrekten en die mij verzekerden, dat het uitgesloten is voor verschillende diensten, dat men op de voorwaarden, die op het oogenblik gelden de krachten krijgt die men wenscht, het allemaal verkeerd? Ik heb deze klacht gehoord ten aanzien van academici, voor diensten, die ik beschouw als vitale diensten voor dit land en

(De Hoog.)

waarbij het er dus op aankomt beslag te leggen op de allerbeste personen, die men kan krijgen. Ik heb dezelfde klacht dezer dagen te Bandoeng gehoord, waar toevallig verschillende bedrijfsleiders — om ze zoo maar eens te noemen — bij elkaar waren, en die mij allen hetzelfde verzekerden ten aanzien van z.g. middelbaar technische krachten. Het is eenvoudig onmogelijk — want ook voor deze groep bestaat groote behoefte juist aan personen, die aan zeer hooge eischen voldoen — voor verschillende functies beslag te leggen op de krachten, die noodig zijn, niet omdat zij zoo ontzettend materialistisch zijn, niet omdat zij per slot van rekening niet willen uitzwermen uit hun land, doch omdat zij ook in mijn oogen groote dwazen zouden zijn, wanneer zij een betrekking, die groote zekerheid biedt in een land, waar zij geboren zijn, zouden prijs geven voor wat op het oogenblik dan toch zeker — na alle maatregelen, die de Regeering op personeelsgebied heeft genomen — een volkomen sprong in het duister is.

Voorzoover de Regeering nog mocht twijfelen aan de juistheid van mijn woorden, zou ik haar aandacht willen vestigen op de toelichting, die is gegeven bij de 5e aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX voor het dienstjaar 1937, onderwerp **158**, waar zeer uitvoerig bij deze kwestie wordt stilgestaan. Ik vestig daarop gaarne de aandacht van de Regeering; ik volsta voor het oogenblik met de volgende passages te citeeren.

> „De ervaring van de laatste jaren heeft geleerd, dat de (algemeene) burgerlijke bezoldigingsregeling geen voldoende basis oplevert om volwaardige krachten voor meergenoemde bedrijven aan te werven.
>
> Deze bedrijven toch zijn voor hun voorziening in leidinggevend en toezichthoudend personeel in hoofdzaak aangewezen op prima vaklieden eenerzijds, afkomstig uit de militaire marine, anderzijds op geselecteerde importkrachten, die bij de groote scheepswerven in Europa hun practische opleiding hebben genoten.
>
> In de praktijk is gebleken, dat onder vigueur van de H.B.B.L. 1934 officieren en onderofficieren van de Koninklijke Marine, die op grond van vakbekwaamheid en ervaring in aanmerking kwamen voor vervulling van vacatures bij de inrichtingen der Zeemacht, niet te bewegen waren om hun door de uitbreiding van het varend materieel verbeterde vooruitzichten bij de Marine prijs te geven voor een burgerlijke betrekking,".....

(De heer Van Kesteren: Dan wordt „Marine" zeker te hoog betaald.)

Dat zal vermoedelijk wel het geval zijn.

> ..... „terwijl de geldende salarisregeling evenmin voldoende aantrekkelijk bleek om bedoelde gespecialiseerde importkrachten aan te werven, noch om de reeds in dienst zijnden blijvend te binden."

Mijnheer de Voorzitter. Ik wil besluiten met een ernstige waarschuwing aan de Regeering: laat Zij niet te veel steunen in dit opzicht op raadslieden, die hoog zijn gezeten en die juist daardoor misschien den nood van de lagere ambtenaren niet kennen; ik krijg uit het regeeringsantwoord den indruk, dat de Regeering misschien wel eens te veel op de rapporten van die hoogere bestuursambtenaren e.d. afgaat. Maar laat Zij haar oor eens te luisteren leggen o.m. in dezen Raad; dan zal Zij begrijpen, wat Zij zal oogsten, wanneer Zij werkelijk voortgaat met te zaaien, wat Zij zich voorstelt te zaaien. Laat Zij rekening houden met onze opmerkingen, die ons uitsluitend zijn ingegeven door overwegingen omtrent het welzijn van het land, omtrent het welzijn van de verschillende groepen hier van de bevolking. Laat Zij zich ernstig hoeden voor salarisregelingen, die in den loop der jaren tot steeds nieuwe strubbelingen en nieuwe ergernis aanleiding zouden geven, met alle noodlottige gevolgen van dien.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het

(De Hoog.)
betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde van gisteren in drie deelen willen verdeelen: het verleden, het heden en de toekomst.

Aan het verleden wil ik eerst even enkele woorden wijden. Ons standpunt te dien aanzien is als volgt. Mijn fractie in deze zaal heeft zich steeds met kracht verzet tegen salarisverslechteringen, die de Regeering in de afgeloopen jaren telkens en telkens ons heeft voorgelegd. Wij kwamen bij dergelijke voorstellen niet steeds met leege handen, hetgeen ik zoo dadelijk wil aantoonen, wij kwamen met voorstellen aan de Regeering, die ze evenwel niet aanvaardde.

Bij dit alles stonden wij dikwijls geheel alleen. Als wij daarop ingingen en de Regeering zich niet met onze zienswijze kon vereenigen, dan werd gesproken van het sentiment, en er is ons zelfs door de Regeering verweten, dat wij niet wilden inzien, dat de salarissen naar omlaag moesten.

Toen ik in het begin van 1934 pas uit Nederland terug was en hier in deze zaal de H.B.B.L. besproken werd, heb ik reeds gewezen op verschillende dingen, die onvermijdelijk moesten komen en dan ook gekomen zijn. Ik wees er de Regeering op, dat dat salarisstelsel werd ontworpen in een tijd van dalende conjunctuur en ik achtte dit onjuist, om niet te spreken van absurd. Ik stelde de Regeering voor — en diende in dien zin een motie in, gesteund door zeer vele fractieleiders — het ontwerp terug te nemen en de H.B.B.L. voorloopig buiten beschouwing te laten en een commissie samen te stellen om een nieuw salarisstelsel te onderzoeken en eventueel te ontwerpen. Intusschen zouden dan 25% van de B.B.L. salarissen — en zoo noodig naar het inzicht der Regeering desnoods nog meer — worden gekort. Maar de Regeering was nu eenmaal met haar H.B.BL. gekomen en die zou en moest worden doorgevoerd. Zelfs het idee van een sliding scale, dat ik opperde — het vaststellen van bepaalde basissalarissen met een veranderlijke toepassing — mocht de goedkeuring van de Regeering niet verwerven. Wanneer dan de Regeering op een zeker oogenblik zegt, dat Zij altijd een open oog heeft gehad voor de feilen van het salarisstelsel en althans erkent, dat het voor verbetering vatbaar is, dan moet ik zeggen, dat Zij er vrij goed in is geslaagd te verbergen, dat Zij dat open oog ook werkelijk had en die mededeeling dus aanvaardend moet ik toch constateeren, dat mij daarvan heel weinig is gebleken.

En ziet! De tijden gaan nog meer achteruit en wat geschiedt? Men begint al vrij kort daarna met het invoeren der parallelschalen. De Regeering zegt nu, dat reeds vrij spoedig na het in werking treden van de H.B.B.L. bleek, dat er groote fouten waren. Maar dat hebben wij de Regeering telkens voorgehouden, wij hebben haar aangeraden, niet in die richting te gaan en liever à tête reposée en onder gunstiger omstandigheden een salarisstelsel te ontwerpen, dan toen à tort et à travers in een kort tijdsbestek moest worden doorgevoerd. Na mijn rede, nu ongeveer 8 maanden geleden bij de Algemeene beschouwingen, hebben wij de salarisvoorstellen min of meer losgelaten. De Regeering deed toch wat Zij wilde: vous êtes bien le maître, konden wij tegen de Regeering zeggen, Zij voert toch alles door, hoe wij er ook tegen gekant zijn.

Ik wil de voorstellen nu beschouwen in verband met wat ik zeide, dat wij voorzien hadden bij de invoering. Op een gegeven oogenblik ging de Regeering over tot invoeren van de regionale schalen en Zij zeide, dat dit toch heusch niet zoo maar lukraak was gedaan en dat men wel degelijk een grondig onderzoek had ingesteld. Gisteren zeide Zij, dat het niet lichtvaardig was geschied. Maar het was zoo weinig lichtvaardig in zijn werk gegaan dat, toen de schalen moesten worden ingevoerd, bleek, dat men over het hoofd had gezien, dat iets dergelijks bij de S.S. op Java niet kon worden ingevoerd en men andere regionale gebieden moest invoeren, de ooster- en de westerlijnen, begrippen die in het geheel niet het regionale gebied dekten, zooals dat oorspronkelijk was aangegeven.

Ik herinner ook aan de debatten in het College van Gedelegeerden, waar de Regeering zeide, dat de salarissen eigenlijk immer te hoog waren geweest en men met de regionale salarissen eindelijk tot een juiste regeling kwam. Ik haalde toen aan dat, toen ik in het jaar 1900, dat is dus 37 jaar geleden, bij de S.S. in dienst trad, de dienstvoorwaarden voor de klerken voordeeliger waren dan onder het regionale stelsel. Ik denk hier aan de door den heer Verboom zooeven gebezigde uitdrukking „komisch intermezzo", een woord, dat ik aanstonds bij een bespreking van de parallelschalen ook nog eens zal bezigen. In een tijd dus, dat men sprak van zeer lage salarissen, in 1900, waren de salarissen van het thans regionaal geworden personeel hooger dan wat de Regeering deze ambtenaren thans biedt. Toen zijn de regionale schalen ingevoerd en wij hebben ons ertegen verzet. Thans komt de Regeering met voorstellen, die, zou ik willen zeggen, verdacht veel lijken op hetgeen de heer De Hoog in het College van Gedelegeerden voorstelde. De regionale gebieden zullen veel en veel kleiner worden, men zal zich bepalen tot personen, die inderdaad geboren en getogen zijn in een bepaalde streek en daar steeds blijven en nooit erbuiten komen. Ik zou zeggen: als men dit practisch gaat beschouwen, komt men dan niet tot de grens van *f* 100, die de heer De Hoog in het College van Gedelegeerden voorstelde en waarvoor hij toen van alle kanten minder prettige aanmerkingen mocht ontvangen en waarbij men het voorstelde, dat hij werd gedreven door zelfzuchtige bedoelingen ten aanzien van zijn groep? Maar, ik laat het verleden schieten en kom tot het tegenwoordige.

Nu zijn wij zoover, dat de Regeering verschillende salarismaatregelen neemt en dan moet ik zeggen, dat wij de Regeering daarvoor dankbaar moeten zijn, te meer naar aanleiding van het motief der Regeering, dat Zij begrijpt, dat in deze tijden van onrust en fluctuaties het niet aangaat, verder te gaan, niettegenstaande wat Zij enkele malen gezegd heeft, o.a. bij de interpellatie van den heer Soeroso, en dat Zij de kortingen heeft stopgezet.

Maar nu zegt de Regeering van de regionale schalen, dat zij in een veel kleiner gebied zullen worden ingevoerd. Dat klinkt mooi, maar de uitwerking zal uitwijzen, wat het beteekent.

Maar wat zegt de Regeering indirect naast deze mededeeling? Zij zegt, dat zij, die reeds gekort zijn, die men dus eigenlijk naar de nieuwe opvattingen van de Regeering ten onrechtte in de regionale schalen heeft gebracht, niet zullen terugkeeren naar het H.B.B.L.-peil, maar zij blijven op het salaris, dat zij hebben. Men heeft dus de echte regionalen, de ex-regionalen, 5% beneden de H.B.B.L. en dan de H.B.B.L.-ambtenaren en daarboven hangt als een dreiging, wat er nog steeds kan komen, niet een verhooging, want zoo optimistisch zal wel niemand zijn, de verlaging, want zelfs als men de regionale schalen wil invoeren, zullen deze verbandhouden met de nieuwe H.B.B.L.-schalen en dat beteekent volgens de eigen mededeeling der Regeering verlaging.

Zoo staan wij tegenover hetgeen de Regeering doet en de Regeering stelt daartegenover, dat Zij een nieuwe salarisherziening zal doen plaatsvinden en dat Zij daarmede aan het eind van het jaar gereed hoopt te zijn, maar ik zou toch nog even het volgende willen opmerken en een materie willen aanroeren, die ik straks op het jaarcongres van het I. E. V. in ander verband zal bespreken.

Ik wil wijzen op de meerdere werkgelegenheid in het particuliere en de betere bezoldiging in het particuliere en dan krijgt men weder het aftappen van de betere krachten en dan blijft weer het gouvernement, de staatsdienst ten achter in zijn maatregelen en zal straks dus personeel moeten aannemen — en als de opleving grooter is — veel minder goed personeel dan

(De Hoog.)
anders mogelijk is. Ik wil de Regeering hierop uitdrukkelijk wijzen, niet, omdat ik er veel van verwacht, maar omdat ik het verplicht meen te zijn en meen de consequenties verder voor de Regeering te mogen laten.

Ik kom nu tot de vaststelling van de regionale schalen en dan zegt de Regeering, dat deze gelegen zullen zijn op een soortgelijk peil als de salarissen volgens de nieuwe H. B. B. L. Zij zegt, dat het zal moeten zijn het gemiddeld aanvaardbare peil. Ik vraag mij echter af: wie zal dit peil straks moeten vaststellen? Wij hebben gisteren in de regeeringsmededeeling een verklaring aangetroffen, die ons ten zeerste belang inboezemt en waarvan wij gaarne willen weten, hoe het er eigenlijk mee staat. Ik lees op blz. 3473 en 3474 van het Stenografisch Verslag namelijk:

> „In dit licht bezien houdt de Regeering staande, dat de, overeenkomstig de adviezen van een groot aantal verantwoordelijke autoriteiten vastgestelde, nieuwe salarissen voldoende waren om de betrokken functionarissen een met hun taak en verantwoordelijkheid, zoomede hun plaats in het ambtelijk bestel overeenkomend, redelijk bestaan te waarborgen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat de heer Verboom daar reeds op geattendeerd heeft.

Ik zou willen vragen, of het „groote aantal verantwoordelijke autoriteiten" wel genoegzaam begrip hebben en wel dicht genoeg staan bij de nooden en behoeften van de groep, waarvoor zij straks het salarispeil zullen aangeven.

Ik wil er even op wijzen, hoe in de afgeloopen jaren door inkrimping van formaties men telkens gekomen is tot het verzwaren van de lasten der ambtenaren en tot het geven aan die ambtenaren van veel grootere verantwoordelijkheid. Nu gaat men straks wellicht, wat het salarispeil betreft, oordeelen naar het salaris, dat deze ambtenaren thans hebben, hoewel deze personen door de bezuiniging gedwongen zijn, veel meer en veel zwaarder werk te doen dan vroeger het geval was.

Hierbij wil ik nu even in beschouwing nemen de kwestie van het 80% salaris, de parallelschaal. De Regeering heeft ten aanzien van de parallelschalen een mededeeling gedaan ten aanzien van den toevloed van gegadigden. Ik wil mij aansluiten bij hetgeen in eerste instantie door den heer Kerstens en verder door andere sprekers is opgemerkt over de verschillende mededeelingen der Regeering en over de, laat ik het noemen tragicomisch aandoende mededeeling, nl. dat men met de parallelschalen altijd nog voldoende menschen heeft kunnen vinden.

Ik geloof, dat de heer Verboom er reeds op heeft gewezen dat, al zou men het niveau op 40% hebben gesteld, men dan ook nog wel personen gevonden zou hebben, die een aanbod geaccepteerd zouden hebben. Ik geloof, dat er ook zelfs wel eens jongelui zijn aangenomen op een nog veel geringer salaris — men noemt het eigenlijk meer zakgeld — dat nl. niet meer was dan 20% van hetgeen men in normale tijden zou hebben betaald. Het vinden van krachten op een dergelijke basis mag echter voor de Regeering geen aanleiding zijn om te zeggen: zie, ik heb tot dusverre altijd voldoende personen tegen dat parallelschaal-salarispeil gevonden.

Het is onjuist deze redeneering te volgen, omdat toch wel bekend is, dat, wanneer men in een bijzondere machtspositie verkeert en men zeggen kan, dat men niet bereid is op de aangeboden voorwaarden in te gaan, zulke personen ook vaak een hooger salaris krijgen. In de gevallen, dat een dergelijk lage aanbieding niet werd aanvaard is de Regeering dan ook wel degelijk verschillende malen ertoe gedwongen geworden, meer inkomsten te verleenen, zoodat men niet kreeg een zuivere doorvoering van hetgeen in de bedoeling lag, maar òf het zich vrijwillig aanbieden voor een betrekking tegen het salaris der parallelschalen, òf ingeval de sollicitant een vasteren ondergrond had, het weigeren van die bezoldiging en het

(Mevr. Razoux Schultz.)
daardoor van de zijde van het Gouvernement gedwongen worden, meer dan de parallelschaalbezoldiging te betalen en zelfs wel de volle 100%.

Maar wat krijgt men nu dan? De een kan het uithouden door den aard van zijn betrekking en zijn eigen levensomstandigheden en kan daarom afwijzend staan tegenover een hem aangeboden parallelschaalbezoldiging, doch de ander kan dat niet en moet met het parallelschaalsalaris genoegen nemen. Men krijgt daarom naast elkaar de echte parallelschaalbezoldiging, en de afgedwongen niet-parallelschaalbezoldiging, waarbij de dwang uitgaat van hen, die in betrekking zullen treden.

Wat stelt de Regeering daar tegenover? Zij zegt, dat er een nieuwe wijziging in de salarisregeling komt en stelt daarbij als uitgangspunt, dat men wel degelijk kan komen tot verlaging van het salaris, dat men niet moet denken, dat wat nu parallelschaalbezoldiging is, straks de volle bezoldiging naar de bedoelde bezoldigingsschaal zal worden. Het niveau zal 80% blijven — en zoo krijgen wij dus straks weer iets wat door het groote aantal verantwoordelijke autoriteiten aangegeven zal worden, maar wat niet voor het minst ook maar eenige zekerheid geeft voor de toekomst. Zooals ik zooeven zei ten aanzien van andere groepen: men zij voorzichtig met de personeelsvoorziening wanneer men werkelijk behoorlijk personeel wil hebben en straks niet gedwongen wil worden in een tijd, dat de handel en industrie opleven, tot salarisverhooging, die dan wellicht te laat komt, of tot aanname van minder goed personeel, waardoor men in dit opzicht tot heel andere omstandigheden zal komen.

Ik zou thans nog een opmerking willen maken alvorens ik overga tot den duurtetoeslag. De Regeering zegt op pagina 3476 van het Stenografisch Verslag, dat deze voorstellen in ieder geval nog voor het eind van dit jaar klaar zullen zijn, maar dan moet nog eerst de Commissie van Overleg in de gelegenheid worden gesteld zich hierover uit te spreken; daarna zal het complex van herzieningen zijn beslag krijgen. Bedoelt de Regeering hiermede, dat de Volksraad absoluut zal worden uitgeschakeld bij deze salarisvoorstellen? Ik geef onmiddellijk toe, dat de Indische Staatsregeling het recht hiertoe geeft, maar ik wil er toch even op wijzen, dat tot nu toe steeds de Volksraad hierin is gehoord. Ik wil gaarne dienaangaande een pertinente mededeeling der Regeering hebben.

Ik kom thans op de kwestie van den duurtetoeslag. De Regeering deelt mee, dat Zij op het oogenblik bezig is door middel van een commissie in die richting wat te bereiken. De Regeering stelt commissies in, of heeft die reeds ingesteld, maar ik zou de Regeering de volgende pertinente vraag willen doen, omdat ik vind — en heusch het is niet overdreven — dat men hiermede niet kan wachten tot het eind van dit jaar. Op dit oogenblik kan de Regeering, zoo Zij die nog niet heeft, onmiddellijk beschikken over de gegevens inzake prijsstijgingen van de eerste levensbehoeften in groote plaatsen hier op Java. Er is een groep, die de Regeering onderkent, voor wie de eerste levensbehoeften een veel en veel grootere rol spelen dan bij de hooger bezoldigden. Ik wil er daarom bij de Regeering op aandringen, dat Zij op zeer korten termijn voor de salarissen tot *f* 100 onmiddellijk een duurtetoeslag instelt en hiermede niet wacht tot het eind van dit jaar.

(De heeren Soetardjo en Sosrohadikoesoemo: Ik sluit mij daar gaarne bij aan.)

Ik wil hierbij nog zeggen, om eens een aan de oude geschiedenis ontleend gezegde in gewijzigden vorm over te nemen; terwijl de salariscommissie beraadslaagt, gaan deze menschen niet ten onder, maar zij komen toch in elk geval in zeer slechte omstandigheden en daarom beveel ik de aanneming van mijn voorstel in de warme belangstelling der Regeering aan.

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik mij grootendeels zou kunnen aansluiten bij hetgeen

(Mevr. Razoux Schultz.)
de heer De Hoog zoo juist heeft gezegd, zou het aan mijn betoog afdoen, wanneer ik dit niet in eigen woorden zeg.

Ik ben de Regeering zeer erkentelijk voor het exposé, dat Zij van haar salarispolitiek heeft weergegeven bij de beantwoording van de heeren Kartowisastro en Verboom. Een enkele opmerking zou ik echter toch wel willen maken. Hoewel de Regeering toegaf, dat bij het onderzoek, dat aan de invoering van het regionale stelsel voorafging, fouten werden gemaakt, blijft Zij toch vasthouden aan de gedachte, dat de betreffende groepen van landsdienaren een levenswijze konden voeren, welke uitging boven die in de aan de crisis voorafgaande jaren. Ik blijf er echter bij, dat dit lang niet voor alle gezinnen juist is. Is de Regeering misschien niet op een dwaalspoor gekomen, doordat zij bij het taxeeren van de kosten voor het levensonderhoud van de betreffende ambtenaren zich te veel blind heeft gestaard op de kosten van voedingsmiddelen alleen? Bedoelde ambtenaren hebben toch ook tal van uitgaven, die niet lager waren geworden, om niet te spreken van nieuwe uitgaven als bijv. het steunen van werkloos geworden familieleden, waarin deze door de crisis kwamen te vervallen.

Dat in ieder salaris nog een marge aanwezig zou zijn om een zekere prijsstijging op te vangen, kan ik niet zonder meer aannemen, zeker niet voor de lagere gezinsgroepen.

Het doet mij genoegen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik naast deze minder prettige opmerkingen ook moet verklaren, dat ik in het exposé van den geachten Regeeringsgemachtigde ook enkele dingen heb aangetroffen, die mij hoopvol hebben gestemd.

Ik zal slechts bij één enkel voorbeeld blijven en alleen aanhalen de verklaring van de Regeering, dat het aantal regionale ambten instede van te worden uitgebreid, zal worden ingekrompen.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verder eenige malen gesproken van een gewijzigde sociaal economische structuur. Zoo mogelijk zou ik ten aanzien daarvan gaarne wat nader worden ingelicht.

Tenslotte nog het volgende. Mij is ter oore gekomen, dat de z.g. middenstandszaken er momenteel vrij slecht voorstaan. Het lijkt mij niet onmogelijk, dat dit, zij het ten deele, ook verband houdt met de rigoureuze vermindering van de salarissen der landsdienaren. Wel is waar zijn de middelbare en lagere ambtenaren procentsgewijze meer in inkomsten achteruitgegaan dan de hoogere ambtenaren, doch een zaak moet het in het algemeen meer van de groote massa dan van de enkelingen hebben.

Daar de ambtenaren in Indië een belangrijk deel uitmaken van het koopend publiek, lijkt het mij niet verkeerd, indien de Regeering er rekening mede zou kunnen houden, dat haar salarispolitiek ook van invloed moet zijn op de algemeene koopkracht van het publiek. Dit is vooral ook in het belang, zoals ook de heer De Hoog zoo juist opmerkte, van de industrialiseering en nijverheidsbevordering. Tenslotte waar de cijfers van het comité der bewaking van prijzen en loonpeil en van het bureau van de statistiek naar ik kan nagaan, straks wel zullen uitwijzen, dat in elk geval over het algemeen de kosten voor het levensonderhoud met meer dan 5% zijn gestegen, in de laagste gezinsgroepen soms zelfs met 10%, en in de buitengewesten, op enkele plaatsen o.a. op Bandjermasin zelfs met 20%, zou het billijk zijn, dat door de Regeering, vooral ten aanzien van de minimumsalarissen beneden de *f* 100 — hier val ik den heer De Hoog dus weder bij — dus vooral in de laagste groepen der regionaal bezoldigden, reeds dadelijk een tegemoetkoming zal worden toegekend, daar voor deze minder gesitueerden de kosten van de levensbehoeften een groot gedeelte van het budget uitmaken en deze derhalve den invloed der prijsstijging, welke zich in steeds grooter tempo voortzet, in bijzondere mate ondervinden. Het zou jammer zijn, indien deze gezinnen moesten wachten op statistische cijfers, welke inderdaad uiteraard pas na de prijsstijging verwerkt kunnen worden. De hulp zou dan misschien te laat komen.

(Van Helsdingen.)
De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met belangstelling, zij het ook eenige verwondering heb ik de vaak felle betoogen, die hier hedenochtend over het salarisstelsel en de mededeeling der Regeering zijn gehouden, aangehoord. De Regeering heeft thans ervaren de waarheid van het spreekwoord: wie veel zegt, zal ook veel hebben te verantwoorden. Het is misschien ook wel goed, dat er eens — om een gebruikelijken term te bezigen — stoom is afgeblazen en de Regeering kan daar haar voordeel mee doen. Doch ik vraag mij toch af, of de mededeelingen der Regeering inderdaad aanleiding mochten zijn voor dergelijke felle beoordeelingen als hebben plaatsgevonden. Ook ik heb in de mededeelingen der Regeering enkele toezeggingen gelezen die hoopvol waren, naast enkele mededeelingen, die een bedenkelijk karakter droegen. Onze geachte medeleden, de heeren Kerstens en Verboom hebben daar met klem van woorden reeds op gewezen. Doch ik vraag mij toch af, of zij één ding niet over het hoofd hebben gezien. De richtlijnen, die de Regeering heeft gegeven zijn toch wel zeer summier en alles, wat door haar is gezegd wordt tenslotte doorbroken door dit eene — voorzoover ik het tenminste uit de gegeven woordenstroom heb kunnen putten — groote beginsel, dat voortaan de Regeering van zins is bij haar salarisstelsel voornamelijk en principieel rekening te houden met het stelsel van toeslagen.

Mijnheer de Voorzitter! Onzerzijds is altijd aangevoerd tegen de vroeger en later geldende, salarisregelingen dat ze allemaal veel te vast, te stroef, waren en dat men uitging van verkeerde grondslagen, aangezien men als grondslag van een salarisregeling nam de dure plaatsen. Dan was het van zelfsprekend een onrecht, dat op goedkoopere plaatsen personen van dezelfde standing, die dezelfde functie bekleeden, het royaler hadden, terwijl in de duurdere plaatsen de ambtenaren nauwelijks rond kwamen. Wij hebben er op gewezen, dat juist een grootere differentiatie in het salaristelsel moest worden aangebracht en dat differentiatie alleen kon worden toegepast, wanneer de Regeering in ruime mate rekening hield met bijzondere omstandigheden; als die bijzondere omstandigheden noemden wij o.a. — ik zou het in de eerste plaats willen noemen — het feit, of men al dan niet getrouwd is, dan wel of men een groot gezin heeft.

In de tweede plaats de bijzondere omstandigheid, dat men een duurtetoeslag krijgt op een standplaats, waar in het algemeen een dure levensstandaard is en in de derde plaats, dat er moeten zijn ambtstoelagen. In de vierde en niet de minste plaats, dat wanneer door bijzondere omstandigheden in een bepaalde plaats of streek een zeer groote duurte heerscht, die duurte weer wordt ondervangen door een extra toelage.

(De heer Van Lonkhuyzen: Dan moet men met de pensioenregeling daar ook rekening mede houden.)

Dat is niet noodig, want de salarisregeling behoort zoo te zijn, dat de Regeering waarborgt een behoorlijken levensstandaard aan haar ambtenaren. Daarnaast moet er zijn een behoorlijke levensstandaard voor haar gepensionneerde ambtenaren. Het zou niet billijk zijn, wanneer men de pensioenregeling zou berekenen naar de allerduurste plaatsen.

(De heer Iskandar Dinata: Beantwoordt de salarisregeling aan Uw eersten eisch?)

Neen, dat heb ik juist gezegd. Vandaar, dat ik mij verwonder over de gehouden redevoeringen aangaande de zeer summiere richtlijnen, die de Regeering gegeven heeft, voor mij is dit alles nog vrijwel blanco. Op de verdere uitvoering komt het aan.

Het belangrijke beginsel, dat de Regeering naar voren heeft gebracht — Zij wil meer gaan werken met duurtetoeslagen — juich ik zeer toe.

(Van Helsdingen.)

(De heer Janssen: U gaat er dus mede accoord, dat alles op een lager basis wordt gezet?)

De Regeering heeft uitdrukkelijk verklaard, dat Zij wil uitgaan van een levensstandaard, van een gemiddeld groote plaats en dan komt daarop een duurtetoeslag, naar gelang van dezen levenstandaard in verschillende plaatsen en dan ga ik graag met den heer Verboom mee en waarschuw de Regeering, dat die grondslag niet te laag moet worden gesteld. Die moet behoorlijk zijn. Die wensch van ons geacht medelid wil ik gaarne ondersteunen, en dat men ook met de duurtetoeslagen niet aan den schrielen kant mag en moet zijn, ook niet aan den royalen kant, maar dat hij een behoorlijken, rechtvaardigen billijken toeslag moet zijn.

(De heer Leunissen: Dat is het juist.)

Daar weten wij niets van. Om daarover felle betoogen te houden acht ik praematuur. Alles komt aan op de nadere uitwerking.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet op alle interrupties ingaan, maar wil de Regeering erop wijzen, dat Zij ook weer terug moet keeren op den helaas te veel verlaten weg van toekenning van ambtstoeslagen. Die worden in zeer beperkte mate toegekend. Ik zou die weer in grootere en ruimere mate willen zien ingesteld, omdat het een feit is, dat verschillende ambtenaren uit hoofde van hun ambt grootere onkosten moeten maken dan anderen.

Ik vind het onjuist, dat een ambtenaar, die door zijn positie gehouden is verschillende dienstvergaderingen te houden met menschen, die daar drie, vier uren achtereen bijeenzijn, uit eigen zak moet betalen de ververschingen, die hij aanbieden moet. Dit geschiedt met bv. den Nirom-adviesraad, met de inspecteurs van onderwijs en de betrokken chefs en zoo zijn er meer. Dat vindt ik een toestand, die niet juist is.

Ik weet, dat zulks komt, omdat de rekenkamer een eng standpunt inneemt ten aanzien van kantoorkosten, maar hierin kan worden voorzien door een extra-ambtstoelage te geven.

Ik ga accoord met de mededeeling, die wij op blz. 3472 vinden, waarin de Regeering verklaart, dat voorzichtigheid geboden is. Ik erken met de Regeering, dat de financieele toestand van het land nu zeker nog niet kan worden overzien. De soberheid, die de heer Verboom aanbevolen heeft zou ik ook wenschen te zien betracht, en ik ga volkomen met hem mee, dat de Regeering haar ambtenaren een behoorlijk levensbestaan moet waarborgen.

Met belangstelling en met genoegdoening heb ik gehoord, dat de Regeering duidelijk verklaard heeft, dat speciaal voor de laagst-bezoldigde ambtenaren de levensstandaard zóó belangrijk is verhoogd, dat voor hen een duurtetoeslag reeds vrij spoedig zal moeten komen. Ik schaar mij hier gaarne aan de zijde van den heer De Hoog, dat de Regeering hiermede niet wacht, maar zoo spoedig mogelijk in dezen nood voorziet.

Ik stel hierbij de vraag of een percentage van 5, als inderdaad de duurte met 10% is opgeloopen wel billijk is. Ik bedoel nu niet een stijging met 10% van de levensmiddelen alleen, maar van den levensstandaard in zijn geheel. Is dan 5% wel geheel billijk en moet het dan niet zijn misschien 10 maar minstens 7½%?

Op bladzijde 3481 vind ik een verklaring der Regeering, die mij niet duidelijk is.

Ik lees aldaar:

> „5% aan hen, wier inkomsten daardoor niet tot boven *f* 300 's maands zullen stijgen, met een minimum van *f*1."

Dit is mij niet recht duidelijk. Ik kan mij voorstellen dat het maximale tractement plus de duurtetoeslag slechts *f* 300 zal mogen zijn, maar wanneer een ambtenaar nu heeft *f* 290 plus 5% en dus boven de *f* 300 komt, zou hij dan de *f* 10 duurtetoeslag niet ontvangen? Dat zou ik onbillijk achten. De bedoeling zal wel zijn, dat men niet

(Iskandar Dinata.)

hooger komt dan *f* 300, maar dat behoort dan beter te worden geformuleerd dan het hier staat.

Ook bij de parallelschalen acht ik de beschouwingen van verschillende leden te somber, omdat wij nog geen peil erop kunnen trekken hoe het zal worden. De Regeering zegt, dat in de nieuwe H. B. B. L. de parallelschalen zullen vervallen en zij als normale schaal in de H. B. B. L. zullen worden opgenomen, maar dat is immers nog te vaag om er beschouwingen aan vast te knoopen. Voor mij is van veel beteekenis, wáár de grens ligt. Er zullen ambtenaren zijn waarvoor de 80% zal worden gehandhaafd, al zal de benaming niet meer parallelschaal zijn. En mijns inziens is het een feit, dat er nog altijd categorieën worden gevonden, die met 80% behoorlijk betaald zijn, terwijl anderen onderbetaald zijn. Ik dring aan op een principieele en grondige wijziging, juist door de toepassing der duurtetoeslagen. Wanneer de klagers in de duurdere plaatsen die nu — blijkens de telefoontjes door den heer Kerstens ontvangen uit hun evenwicht geslagen zijn — merken, dat zij een duurtetoeslag krijgen dan is het de vraag, of hun klacht niet voorbarig is geweest en het zal kunnen blijken dat zij met de nieuwe regeling heelemaal niet achteruit zijn gegaan. Dat is het mooie in de mededeeling van de Regeering, dat wij zullen krijgen een differentiatie in het salarisstelsel, die aan de ambtenaren ten goede kan komen.

Met betrekking tot het regionale stelsel heeft de Regeering een principieele wijziging gebracht in haar opvatting ten aanzien van de regionen; deze worden nu veel erger begrensd dan voorheen. Bij de behandeling destijds in het College van Gedelegeerden heb ik een motie ingediend om uit de regionale schalen de Inlandsche B. B.-ambtenaren uit te lichten omdat ik meende, dat deze ambtenaren in een dergelijk stelsel niet thuis hooren. In tweeden termijn verklaarde de Regeering toen, dat de regionen veel ruimer zouden worden gesteld en dat men in een onderbrenging in de regionale schalen niet moest zien een bewijs van mindere waardeering, want dat nog veel meer Inlandsche en andere bestuurs- en rechtelijke ambtenaren in die schalen zouden worden geplaatst. Ik heb in die verklaring toen aanleiding gevonden om mijn motie in te trekken. Doch nu de Regeering terugkeert tot den oorspronkelijken opzet en de regionen zoo eng wil stellen, wil ik haar met klem vragen of het thans geen tijd is, de Inlandsche B. B.-ambtenaren uit de regionale schalen te lichten.

Tenslotte wil ik met den heer De Hoog vragen hoe de Regeering verder meent te doen wanneer de uitwerking van het stelsel eenigszins is gevorderd en op welke wijze de Volksraad zal worden ingeschakeld.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde voor ambtenaarszaken heeft in zijn uiteenzetting steeds naar voren gebracht, dat wat betreft de salarissen de versobering moet worden betracht. In zijn interruptie zeide de heer Soangkoepon terecht: Ja, maar niet al te sober! Inderdaad, de lagere groepen van ambtenaren zijn ten deze wel wat sober bedeeld. Zij worden net geplaatst op de uiterste grens van het peil van den minimum levensstandaard. Wat moet toch eigenlijk verstaan worden onder „levensonderhoud?" Naar het schijnt wordt daarbij slechts rekening gehouden met de uiterst noodzakelijke levensbehoeften, om de personen in leven te houden, zonder daarbij een marge toe te laten voor de andere behoeften, zooals opvoeding van de kinderen, geestelijke verzorging, gezondheidverzorging enz. Zoo zijn deze groepen van lage ambtenaren, zoodra zij voor onvoorziene uitgaven komen te staan, op geldschieters en woekeraars aangewezen. Ik denk hierbij bijv. aan de groote groep van Inheemsche onderwijzers, die meerendeels in de regionale schalen zijn opgenomen en daardoor met 50% en 60% in salaris zijn achteruitgegaan.

Gelijk andere leden reeds hebben opgemerkt, zijn de regio-

(Van Kesteren.)
nale schalen wel wat al te vlug tot stand gebracht en zijn daarbij als basis genomen gegevens, die ambtelijk verzameld werden. De Regeering zeide immers, dat vrijwel alle plaatselijke autoriteiten geraadpleegd zijn, enz. Het ware echter wenschelijk, niet alleen op ambtelijke adviezen af te gaan, maar ook rekening te houden met de gevoelens en bevindingen van de betrokken groepen ambtenaren zelf of van de vertolkers hunner gevoelens.

Over deze groep van laagstbezoldigde ambtenaren sprekende, dient de volgende uitspraak van de Regeering vastgelegd te worden:

„De gegevens, waarover de Regeering beschikt, wijzen uit, dat de laagstbezoldigde krachten tot dusverre het zwaarst getroffen zijn."

Dit tengevolge van de depreciatie van ons ruilmiddel. De Regeering is dan ook voornemens om een duurtetoeslag in het leven te roepen, als tijdstip hiervoor gaf de Regeering op blz. 3481 van het stenografisch verslag aan, dat

„Zij tot de toekenning van duurtetoeslag niet zal overgaan alvorens de prijsstijging ten aanzien van de bedoelde laagste groep op ± 10% is gekomen."

Hieruit valt af te leiden, dat de prijsstijging dus thans nog geen 10% bedraagt. Deze meening is gebaseerd op gegevens, die de Regeering ten dienste staan. Ik heb echter betreffende de prijsstijging ook enkele inlichtingen ingewonnen, niet bij de knappe koppen, die zich bezighouden met de statistiek, maar bij de eenvoudige huismoeders, die dagelijks de luttele centen voor het levensonderhoud moeten neertellen. Daarbij is mij gebleken, dat de prijs van de allernoodzakelijkste levensbehoeften zooals rijst, suiker, gezouten visch, klapperolie, koffie, enz. met meer dan 10% gestegen is. In verband hiermede onderschrijf ik dan ook ten volle de meening van mijn geacht medelid, den heer Verboom, dat de indruk aanwezig is, dat de officieele gegevens geen juist beeld van den werkelijken toestand geven. Volgens de door mij ingewonnen inlichtingen is de prijsstijging meer dan 10%, ergo is het oogenblik voor het toekennen van een duurtetoeslag gekomen.

Bepaald teleurstellend is de mededeeling der Regeering, dat de duurtetoeslag voor de salarissen beneden *f* 300.— slechts voor bepaalde streken zal worden toegekend en wel zoo, dat het aan de persoonlijke meening en bevinding van de hoofden van gewestelijk bestuur zal worden overgelaten.

Dit zou ik ten sterkste willen ontraden en ik dring er bij de Regeering dan ook op aan, om de toekenning van duurtetoeslag tot een algemeenen maatregel te maken.

De heer **Van Kesteren**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou kunnen volstaan met mij aan te sluiten bij de woorden, die gesproken zijn door mijn geachte medeleden, de heeren Verboom en Kerstens, echter heeft hetgeen ik gisteren van den geachten Regeeringsgemachtigde heb vernomen, een dergelijken diepen indruk op mij gemaakt, dat ik niet wil nalaten enkele woorden hierover te spreken.

In den langen tijd, dat ik thans in gouvernementsdienst ben, heb ik — en met mij duizenden — zonder morren alle mogelijke verlagingen ondergaan. Maar nu de toestand in het land een weinig beter wordt, heb ik — en met mij vele anderen — gehoopt, dat de salarieering stationnair zou blijven, dan wel, wat wij wellicht in de toekomst zouden mogen hopen op een kleine verbetering. Uit hetgeen ik nu gehoord heb kan ik echter afleiden, dat over het geheel een verlaging voor de deur staat, een toebuigen naar het niveau van 80%, waarop de laagste categorie thans dienst doet. Dit is buitengewoon teleurstellend en ik acht het, vooral in een tijd als deze psychologisch door de Regeering zeer onjuist gezien om een dergelijke verklaring af te leggen. Een ieder die jarenlang heeft gewerkt en loyaal, zonder morren, alle lasten heeft gedragen, verwacht thans eenige verbetering en moet daarom wel buitengewoon zijn getroffen door hetgeen wij gisteren hebben gehoord.

(Voorzitter.)
Er zijn twee kwesties, waarop ik even wil zeggen, allereerst de min of meer cynische uiting der Regeering, dat Zij thans voor 80% van het geldende salarispeil toch nog voldoende werkkrachten kan krijgen, een uitlating die al voor dezen tijd juist moge zijn, maar die in een korte toekomst onjuist zal blijken, zoodat de Regeering daar dan wel anders over zal moeten spreken, tenzij Zij genoegen neemt met een ander gehalte krachten dan Zij tot dusver had.

Ik heb in mijn onmiddellijke omgeving jonge officieren gezien, die op het nieuwe salaris dienst deden en naar mijn meening niet op behoorlijke wijze in staat waren, hun stand op te houden. Wil men daarmede verder gaan dan komt men tot een categorie, die niet twee of een bediende kan bekostigen. Wil men dus officieren of andere ambtenaren die gestudeerd hebben in dienst nemen van wie de vrouw zelf het huis schoonhoudt en de stoep schrobt, dan is men thans op den goeden weg. Ik betwijfel echter — en dat is het tweede punt waarop ik wijzen wil — of een dergelijke categorie menschen, met wie men dan te maken krijgt, in staat zal zijn even goede diensten te bewijzen als zij, die dat in de afgeloopen periode hebben gedaan.

Ik zie dan ook in de voorstellen der Regeering een buitengewone ondankbaarheid aan het adres van haar ambtenaren.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn deze besprekingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Waar het thans te laat is voor het regeeringsantwoord, wil ik den Regeeringsgemachtigde vragen of hij bereid is, morgen kort na de pauze te antwoorden.

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan wordt het Regeeringsantwoord op morgen gesteld.

Morgen zal begonnen worden met het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van de aanvullende begrooting voor afd. IX, Marine (Ond. **160**) en eventueel de openbare behandeling daarvan. Vervolgens zal plaats hebben de behandeling van de aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, Ond. **158** en het Regeeringsantwoord in tweeden termijn betr. de tinfusie. Daarna wordt overgegaan tot de afhandeling van het Welvaartsplan (Ond. **143**). Vervolgens afhandeling van het ontwerp-Tinfusie en, na enkele kleine ontwerpen, het regeeringsantwoord op de besprekingen naar aanleiding van de regeeringsverklaring betr. de salarismaatregelen. Daarna voortzetting en afhandeling van Ond. **151**, Verlaging van het uitvoerrecht op rubber.

Morgenavond te 6 uur zal plaats vinden het regeeringsantwoord in tweeden termijn betr. de Groepsgemeenschapsordonnantie, terwijl Zaterdag de afhandeling van dat ontwerp zal plaatsvinden alsmede de behandeling van eenige nagekomen onderwerpen.

De waarschijnlijkheid, dat de zitting Zaterdag a.s. gesloten zal worden, wordt dus steeds grooter.

De vergadering wordt te 2.23 uur n.m. gesloten.

90ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 19 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 8.30 voormiddag.)

Vijfde en zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1937 (Ond. **158** en **160**). — Oprichting N. V. Vereenigde Ned.-Indische Tinbedrijven (Ond. **119**). — Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**). — Aanvullende begrootingen betr. de afd. III A, Indische Schuld, VII A, P. T. T.-dienst, en VII I, Bangkatinwinning, voor 1937 (Ond. **136**). — Bespreking mededeelingen Regeering inzake de salarismaatregelen. — Aanvullende begrootingen betr. de afd. III, Financiën, en VI, Economische Zaken, voor 1937 (Ond. **154**). — Aanvullende begrootingen betr. de afd. III, Financiën, III A, Indische Schuld, en III D, Zoutwinning, voor 1937 (Ond. **152**). — Avondvergadering: Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**). — Verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**).

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 54 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Ardenne, Van Baalen, Blaauw, Boestan, Coolhaas, Danoesoegondo, Datoe' Toemenggoeng, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Groenenberg, Van Helsdingen, Hildebrand, Hoedojo, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Kerstens, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Prawoto Soemodilogo, mevr. Razoux Schultz, de heeren Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataatmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, Wermuth, White, Wirjopranoto en Wiwoho.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Van Haeften, Hart, Langeler en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937. (Ond. **160**.)

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van:

1. de vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **158**);
2. de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **160**).

(Wirjopranoto, Voorzitter.)

Verlangt iemand over deze aanvullende begrootingen het woord? Zoo neen, dan kan tot stemming worden overgegaan, waarbij ik den heer Wirjopranoto het woord geef tot stemmotiveering.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde voor Marine heeft bij de beantwoording van een der aanvullende begrootingen een paar dagen geleden hier in deze zaal verklaard, dat hij daarbij tevergeefs heeft gezocht naar een opmerking van mij omtrent de Marine, zoodat hij mij niet van bescheid heeft kunnen dienen.

Het spijt mij erg, dat ik nu niet tot een treffen met den geachten Regeeringsgemachtigde heb kunnen komen, doch ik kan al vast verklaren, dat ik de strijdlust van den geachten Regeeringsgemachtigde volkomen zal honoreeren, zoodra de hoofdbegrooting aan de orde komt.

Wat betreft de voorliggende aanvullende begrootingen, kan ik kort zijn. Het is algemeen bekend, dat onzerzijds sterk de wensch naar voren wordt gebracht om te komen tot een regeling van de kostenverdeeling. Deze regeling is tot op heden niet tot stand gekomen, zoodat het dus voor ons nog steeds moeilijk is om onze stem te geven aan elke begrooting betreffende de Marine.

Als tweede argument wensch ik naar voren te brengen, dat de verschillende uitingen, welke van de zijde van Marine emaneeren, erop wijzen, dat de waardeering van het Inheemsche element nog veel te wenschen overlaat, zoodat wij o.i. nog niet kunnen meegaan met elken vorm van uitgaven voor de defensie en in het bijzonder voor de Marine.

Op al deze gronden zullen wij ons dus verzetten tegen deze aanvullende begrootingen, zoodat wij onze stem hieraan niet kunnen geven.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat in overleg met mij, de Regeeringsgemachtigde voor de Marine thans niet aanwezig is, doch dat ik mij overtuigd had, dat de spreker, die zijn stem wilde motiveeren, van meening was, dat hij dat kon doen ook buiten aanwezigheid van den Regeeringsgemachtigde.

Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De vijfde en zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX voor 1937 (Ond. **158** en **160**) worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de leden Wirjopranoto, Boestan en Abdul Rasjid geacht willen worden tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)", welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen, met uitzondering van die, genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

(Voorzitter.)

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen. (Ond. **119**.)

De handeling is gevorderd tot aan het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

Ik deel mede, dat alsnog zijn ingekomen twee moties.

1. een motie van de heeren Van Helsdingen, De Hoog en Sosrohadikoesoemo, (st. 8), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt de Regeering, met intrekking van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)" (Ond. **119** — st. 2) over te gaan

a. tot zelfstandigmaking van het Bangkatinbedrijf door dit bedrijf te organiseeren als een geheel op commercieelen voet geschoeid zelfstandig lichaam dat in Nederlandsch-Indië gevestigd is;

b. tot het aanknoopen van onderhandelingen met de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton teneinde te komen tot een gemeenschappelijke tinverkooporganisatie."

2. een motie, onderteekend door de heeren Van Helsdingen, Van Lonkhuyzen en Rehatta, (st. 9), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt den wensch uit, dat in het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)" (Ond. **119** — st. 2) de volgende wijzigingen worden aangebracht:

I. In artikel 1 lid (1) wordt in plaats van „Minister van Koloniën gelezen „Gouverneur-Generaal";

II. Artikel 1 lid (3) vervalt;

III. Artikel 9 lid (2) wordt gelezen als volgt:

(2) Vier leden van den Raad van Beheer, waaronder de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter worden benoemd door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië. De vergadering van houders van aandeelen B benoemt de twee overige leden. Voor de benoeming van de in den eersten zin van deze alinea bedoelde leden maken de door den Gouverneur-Generaal benoemde leden voor elke vacature een aanbeveling op van 2 personen. Voor de benoeming van de andere leden wordt een zoodanige aanbeveling opgemaakt door de vergadering van houders van aandeelen B. In afwijking in zooverre van het voorgaande zal voor de eerste maal de benoeming van de leden van den Raad van Beheer plaats vinden bij de akte van oprichting.

IV. In artikel 9 lid (7) wordt inplaats van „kan, voor zoover het de door den Gouverneur-Generaal door benoeming te vervullen plaatsen betreft, de Minister van Koloniën ....."

gelezen: „kan de Gouverneur-Generaal, voorzoover het de door hem door benoeming te vervullen plaatsen betreft ....."

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

V. In artikel 11 lid (4) sub *b* wordt inplaats van „Minister van Koloniën" gelezen „Gouverneur-Generaal".

VI. Aan artikel 11 wordt een nieuw lid (10) toegevoegd luidende:

„De Directie of de leden der Directie mogen direct noch indirect, middellijk noch onmiddellijk, rechtstreeks noch zijdelings geinteresseerd zijn in ondernemingen een soortgelijk doel beoogende als in artikel 1 lid 1 omschreven tenzij met goedvinden van den Gouverneur-Generaal".

VII. Na artikel 14 wordt, onder vernummering van de artikelen 15 t/m 23 in 16 t/m 24 een nieuw artikel 15 ingevoegd, luidende:

Artikel 15.

De algemeene vergadering van aandeelhouders is bevoegd een extern accountantstoezicht in te stellen."

De heer **Van Haeften,** fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording der sprekers die in tweeden termijn het woord hebben gevoerd wil ik in de eerste plaats den heer Van Ardenne erop wijzen, dat, met alle waardeering voor de vele moeite, die dit geacht lid zich ten aanzien van de behandeling van dit wetsontwerp heeft getroost, ernstig bezwaar moet worden gemaakt tegen de wijze, waarop hij gemeend heeft de Regeering te moeten bestrijden.

Wanneer dit geachte lid niet schroomt de Regeering te verwijten, dat Zij het eigen bedrijf kleineert en de G. M. B. ophemelt, dat Zij verkeerde handelingen der Billitonmaatschappij vergoelijkt, dat Zij op aangehaalde cijfers slechts correcties toepast ten voordeele van Billiton en die voor Bangka verzwijgt, dat Zij Billiton voorspreekt en het eigen bedrijf afbreekt, dan kan ik daaruit weinig anders lezen dan dat het streven naar objectieve voorlichting van de Regeering in twijfel wordt getrokken.

Onder deze omstandigheden is van een voortgezet debat over de waarde van het door den heer Van Ardenne aangevoerde cijfermateriaal weinig nut te verwachten. De Regeering heeft zich de moeite getroost, de vele, door het geachte lid in eersten termijn genoemde cijfers op hun juiste waarde te toetsen en heeft aangetoond, dat deze cijfers in meerdere gevallen een onjuist beeld gaven. Aldus heeft de gedachtenwisseling over dit ontwerp wel duidelijk in het licht gesteld, dat men bij het trekken van vergelijkingen tusschen de uitkomsten van bedrijven van geheel verschillenden opzet, uiterst voorzichtig moet zijn; voor het verkrijgen van een eenigszins bruikbare vergelijkingsbasis moet met tal van factoren rekening worden gehouden, die op de resultaten van het eene bedrijf wèl en op die van het andere niet van invloed zijn.

In eersten termijn heb ik enkele van die factoren genoemd en erop gewezen, dat verschillende van de door het geachte lid genoemde winstcijfers over de perioden '20 t/m '23 en '23 t/m '30 correctie behoefden.

Ook het te dien aanzien door den heer Van Ardenne in tweeden termijn aangevoerde feiten- en cijfermateriaal is op verschillende punten aanvechtbaar. Zoo is het niet duidelijk, hoe het geachte lid komt aan een extra-afschrijving voor Bangka in 1924 van ± *f* 9 millioen, aangezien in dat jaar in het geheel geen extra-afschrijving heeft plaats gehad. Voorts is het onjuist om bij de berekening van het winstcijfer van het Bangkabedrijf over een bepaald jaar de uitgaven voor uitbreidingswerken in dat jaar in aanmerking te nemen. Deze uitgaven hebben op dat winstcijfer geenerlei invloed terwijl het voorts niet juist is, de normale afschrijvingen bij de winst te rekenen.

Ook de door het geachte lid genoemde percentages, waarmede de winstcijfers van beide bedrijven sinds 1928 zijn gedaald, leveren geen deugdelijke basis voor vergelijking van

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)
de bedrijfsresultaten. Een dergelijke vergelijking zou alleen dan een juist beeld van de bedrijfsuitkomsten geven, indien de verkoopsprijs gedurende de beschouwde reeks van jaren gelijk zou zijn geweest.

Ten slotte wil ik ten aanzien van de vergelijking der winstcijfers nog opmerken, dat de heer Van Ardenne bij de berekening van het gemiddelde winstpercentage van Bangka en Billiton over de jaren 1924 tot en met 1935 ten onrechte de bedragen van *f* 25,7 millioen en *f* 21,8 millioen als de kapitalen van beide bedrijven aanneemt. Het aandeelenkapitaal van de G. M. B. bedraagt *f* 16 millioen, terwijl de aanschaffingswaarde van de vaste activa van het Bangkabedrijf op 1 Januari 1935 *f* 24 millioen bedroeg. Van deze cijfers uitgaande komt men tot een winstpercentage van rond 100% voor Bangka en 60% voor Billiton. Overigens spreekt het wel vanzelf, dat wanneer men aan deze cijfers argumenten wil ontleenen, men daarbij de factor van den ertsrijkdom bepaald niet terzijde mag stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Ter motiveering van mijn uitspraak in eersten termijn, dat de G. M. B. ten volle heeft beantwoord aan de gestelde verwachtingen, werd door mij gewezen op een voor het land zeer voordeelige transactie van die maatschappij, n.l. den aankoop op een gunstig tijdstip van de N. V. Singkep Tin Maatschappij.

Ook dit wordt door den heer Van Ardenne uitgelegd als een voorspreken van de Billitonmaatschappij, waarbij de veronderstelling werd geuit, dat de ruime baten, welke het land thans uit dit bedrijf ontvangt, zouden moeten worden toegeschreven aan de hausse periode van de laatste jaren na de restrictie.

Deze veronderstelling is niet juist; over het voor de tinbedrijven zeer gunstige jaar 1927 waarin de tinprijs per ton £ 289 bedroeg, werd uit het Singkepbedrijf aan baten voor het land slechts ontvangen *f* 300 000, terwijl over 1936, dus nà de overname van het bedrijf door de G. M. B. (1933), bij een gemiddelden tinprijs van £ 202 per ton, die baten circa *f* 750 000 zullen bedragen. Over 1935 bedroegen deze inkomsten *f* 420 000.

In antwoord op de vraag van het geachte lid, hoeveel het land minder of meer zou ontvangen, ingeval de winsten der tinbedrijven berekend zouden worden op basis van de gegevens, waarvan het rapport-Limperg uitgaat, kan ik mededeelen, dat in dat geval het Land van het gefusioneerde bedrijf, indien de dividend- en tantièmebelasting ten volle wordt terugontvangen, rond *f* 127 000 meer zou ontvangen, dan onder de bestaande verhouding.

De heer Van Ardenne heeft voorts naar aanleiding van de door de Regeering gegeven correctie op de door hem berekende meerdere kosten voor het hoofdkantoor, zijn verwondering er over uitgesproken, dat de details van het fusieplan reeds geheel zijn uitgewerkt en maakt hieruit de gevolgtrekking, dat de fusie reeds in kannen en kruiken zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet gemakkelijk om het dit geachte lid naar den zin te maken; zou de Regeering hebben medegedeeld, dat Zij van de meerdere kosten van het hoofdkantoor na de gedachte fusie, nog geen gegevens kan verstrekken dan zou de heer Van Ardenne wellicht aan de Regeering hebben verweten, dat Zij de consequenties van het voorstel niet overziet. Nu de Regeering zich van deze meerdere kosten rekenschap heeft gegeven, wordt hieruit de conclusie getrokken, dat het fusieplan reeds in kannen en kruiken zou zijn. Nochtans wil ik gaarne de gevraagde geruststelling geven.

Ten aanzien van het aan de directie der Venit uit te keeren bedrag aan tantièmes schijnt een misvatting te bestaan. Deze tantièmes, welke op 3% van de overwinst zijn gesteld, zullen immers, evenals bij de G.M.B. het geval is, nimmer een door den Raad van Beheer vastgesteld maximum mogen overschrijden.

Inzake een eventueele restitutie aan Indië van het aan gemeentelijke opcenten verschuldigde bedrag der dividendbelasting, is nog geen beslissing gevallen. Bij het door den Minister van Koloniën met zijn ambtgenoot van Financiën geopend overleg bleek, dat in deze aangelegenheid ook de Minister van Binnenlandsche Zaken en de commissie voor de financieele verhouding tusschen den staat en de gemeenten geraadpleegd dienen te worden.

Met betrekking tot de aan Bangka toegewezen standaardtonnage, moge in aanvulling op hetgeen door mij in eersten termijn reeds naar voren is gebracht, er op worden gewezen, dat de Nederlandsche delegatie ten volle rekening heeft gehouden met desiderata voor Bangka gesteld, en deze bij het internationale overleg krachtig heeft verdedigd. Dat het haar niet gelukt is voor Bangka uiteindelijk een gunstiger standaardtonnage te bedingen, moet dan ook geheel geweten worden aan het niet bereid zijn der overige restrictielanden om aan de Bangka-eischen tegemoet te komen. Het argument, dat Bangka haar productie gemakkelijk tot een hooger niveau zou hebben kunnen opvoeren — een standpunt dat door den heer Van Ardenne en ook door den heer Van Helsdingen wordt ingenomen — werd door de andere restrictielanden niet erkend daar van deze mogelijkheid in de praktijk, nl. gedurende de periode van 1927 tot 1931, slechts weinig was gebleken.

Naar aanleiding van de opmerkingen van de geachte leden, de heeren Van Ardenne en Janssen, dat het tinverbruik in of door de oorlogsindustrie zou zijn toegenomen, heb ik, ter aanvulling van de door mij in eersten termijn reeds verstrekte gegevens, een overzicht doen opmaken van het tinverbruik in Frankrijk en Duitschland over de laatste zeven jaren. Uit dit overzicht, dat met Uw goedvinden, Mijnheer de Voorzitter, als noot in de handelingen kan worden opgenomen, ...

De **Voorzitter**: Tegen die opname bestaat geen bezwaar [1]).

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: ..... blijkt, dat het verbruik van tin in deze landen waar de invloed van de algemeene bewapeningswedloop wel zeer sterk op den voorgrond is getreden, sedert 1930 niet is toegenomen.

De heer Van Ardenne stelt de vraag of ter stimuleering van den ijver en den werklust van het Bangkapersoneel in tijden van ruime winsten, b.v. het topjaar 1926/1927, gedacht is aan de toekenning van een extrabelooning aan het personeel. Inderdaad heeft dit plaats gehad. In genoemd jaar werd aan het personeel een premie uitgekeerd gelijk aan twee maanden salaris.

Ten aanzien van de toekenning van een extra-belooning in 1936, staat nog niets vast.

De heeren Van Ardenne en Janssen zijn voorts van meening, dat het juister zou zijn geweest de winstverhouding te berekenen naar een productieverdeeling op basis van de grootte der ertsreserves, instede van die der producties over het jaar 1929. Dit punt zal behandeling vinden bij de bespreking van de motie-Janssen.

De heer Van Ardenne heeft nog het verwijt geuit, waarom de Regeering de belangen van het personeel bij den overgang naar den nieuwen bedrijfsvorm niet al dadelijk heeft behartigd en de Volksraad hierover eerst heeft moeten spreken.

Mijnheer de Voorzitter, ik moet dit verwijt afwijzen. Reeds in de Memorie van Toelichting werd ten aanzien van de behartiging van de belangen van het Bangkapersoneel een

---

[1])

	Frankrijk	Duitschland
1930	11.506 tonnen	13.521 tonnen
1931	10.111 „	10.685 „
1932	8.676 „	9.012 „
1933	9.935 „	10.227 „
1934	9.348 „	10.047 „
1935	8.210 „	10.419 „
1936 (raming)	9.332 „	8.918 „

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

geruststellende verklaring gegeven, terwijl in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, dat vóór de totstandkoming van de Venit omtrent de te treffen overgangsregelingen tot overeenstemming zal worden gekomen. Toen bleek, dat op dit punt nog eenige ongerustheid bestond, is bij de beantwoording in eersten termijn hieromtrent een meer positieve verklaring gegeven.

Door dit geachte lid zijn voorts nadere gegevens gevraagd over de pensioensverzekering en waarborgen bij de Billiton Maatschappij. Ik kan hieromtrent mededeelen, dat bij die maatschappij een pensioensvoorziening bestaat op andere basis dan bij het gouvernement, doch die niet minder gunstig is of minder waarborgen biedt.

De maatschappij heeft twee fondsen, n.l. het uitkeeringsfonds en het voorzieningsfonds.

Het uitkeeringsfonds, dat jaarlijks uit de gelden van de maatschappij op peil wordt gebracht, garandeert aan de beambten en het hooger personeel in vasten dienst een uitkeering van 30% over het genoten vaste traktement vanaf het tijdstip waarop zijn crediteering in het fonds is begonnen te loopen. Het fonds staat onder een controleerende en adviseerende commissie, bestaande uit een hoofdbeambte van de hoofdadministratie als voorzitter en uit drie leden, n.l. een Europeesch, een Chineesch en een Inlandsch beambte.

Bij beëindiging van het dienstverband moet het uit te keeren bedrag geheel of gedeeltelijk worden omgezet in een lijfrente, te sluiten bij een der bekende levensverzekeringsmaatschappijen. Dit geschiedt met inachtneming van de wenschen van de betrokkenen en rekening houdende met de belangen van echtgenoote en kinderen.

Naast dit uitkeeringsfonds bestaat voorts een voorzieningsfonds. Hierin moet worden gestort het grootste gedeelte van de jaarlijks aan de beambten toekomende premie, dat voor de betrokkenen met rente op rente wordt beheerd. Bij een behoorlijk exploitatiejaar en goede plichtsbetrachting kan worden gerekend op een uitkeering van enkele maanden salaris.

De landspensioenen zijn gebaseerd op een jaarlijksche bijdrage van ruim 18% der tractementen.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat ook de heer Van Ardenne zal beamen, dat de voorziening bij de Billiton Maatschappij weinig te wenschen overlaat.

Naar aanleiding van de door den heer Van Ardenne geponeerde wenschelijkheid om waarborgen vast te leggen tegen een ongewenschte productiepolitiek wordt opgemerkt, dat de Regeering overeenkomstig het door het geachte lid, den heer Sandkuyl terzake ingenomen standpunt, zooals dit door hem in tweeden termijn nader is toegelicht, van oordeel is, dat aan de leiding van het nieuwe bedrijf in haar productie-politiek een zoodanige mate van vrijheid dient te worden verleend, dat zij naar gelang van de omstandigheden, waaronder de marktprijs een bijzondere plaats inneemt, haar exploitatieplan zal kunnen bepalen. In de praktijk heeft de leiding der Billiton Maatschappij een juist inzicht in haar exploitatiepolitiek getoond, zooals blijkt uit het feit, dat zij in 1936, een jaar van behoorlijke tinprijzen, is overgegaan tot ontginning van armere afzettingen, nl. met een gemiddelde tinrijkdom van 0,35 kg per m3, terwijl in 1932, een jaar van lage tinprijzen, de gemiddelde tinrijkdom der ontgonnen terreinen 0,45 kg per m3 bedroeg.

Het stellen van bepaalde regelen komt der Regeering daarom overbodig voor, te meer daar, zooals reeds eerder werd opgemerkt, door middel van den raad van beheer aan de productiepolitiek leiding zal worden gegeven. Voor de vrees van het geachte lid, dat aan deze leiding slechts theoretische beteekenis kan worden toegekend, bestaat geen enkele grond.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Janssen is zijn rede in tweeden termijn aangevangen met eenige opmerkingen omtrent de door de heeren Roep en Sandkuyl uit het rapport-Limperg getrokken conclusie, dat de fusie voor het land voordeelig is. Terecht wordt door het geachte lid opgemerkt, dat het rapport-Limperg slechts een berekening geeft, waaruit blijkt, dat de fusie noch voordeel noch nadeel voor het land zal brengen, indien men van de daarin genoemde veronderstellingen uitgaat. Nu is het hoofdbezwaar van den heer Janssen, dat er onzekerheid bestaat, of de in het rapport-Limperg genoemde veronderstellingen wel in vervulling zullen gaan.

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, de mogelijkheid bestaat, dat deze voorwaarden niet zullen worden vervuld. De vraag echter, waarop het aankomt is deze, of deze veronderstellingen voor het land een onaanvaardbaar risico inhouden. Dit nu is, zooals in mijn rede in eersten termijn is toegelicht, niet het geval.

Ik heb er de aandacht op gevestigd, dat ook de door den heer Janssen overgelegde grafiek tot dezelfde conclusie leidt.

Het betoog van den heer Janssen, dat de critische marktprijs van *f* 170 niet overeenkomt met ca 118 goudponden, maar wel met ± 142 goudponden, wordt door de Regeering niet onderschreven. Om dit aan te toonen moet ik wat dieper op het rapport-Limperg ingaan. Uit dit rapport blijkt, dat de critische marktprijs van *f* 170 is afgeleid uit de voor Bangka en Billiton aangenomen kostprijzen, n.l. *f* 68,43 en *f* 103,21. De vraag waarop het nu aankomt is, of door de devaluatie in deze kostprijzen al dan niet wijziging is gekomen. De voor 1937 voor Bangka en voor 1936/37 voor de G.M.B. berekende kostprijzen bedragen resp. slechts ca. *f* 52 en ca. *f* 80; deze zijn dus, ondanks de devaluatie, belangrijk lager dan die welke voor het rapport-Limperg als uitgangspunt hebben gediend.

(De heer Janssen: Die kosten moet U ook op goudbasis berekenen.)

Uit deze cijfers moge blijken dat, ook indien met de devaluatie wordt rekening gehouden, de kostprijzen, welke door Limperg bij zijn berekening zijn gebruikt, nog een ruime marge laten voor een eventueele verhooging van dezen kostprijs bij eventueel doorwerken der devaluatie. Onder deze omstandigheden is het zeker gemotiveerd de berekende critische marktprijs van *f* 170 te beschouwen, als te zijn uitgedrukt in gedevalueerde guldens, overeenkomend dus met 118 goudponden.

Ten aanzien van het aangenomen quotum van 60% is in de memorie van antwoord reeds uiteengezet, dat het niet in de eerste plaats van belang is, of de productie al dan niet gedurende één jaar of enkele jaren beneden dit percentage zal dalen, doch dat het er op aankomt, of het percentage over de periode, waarover de fusie loopt, gemiddeld zal worden bereikt. Het in de memorie van toelichting opgenomen overzicht van de quota sinds 1934 geeft wel een aanwijzing, dat het aangenomen quotum van 60% niet te optimistisch is te noemen.

De heeren Janssen en Van Helsdingen achten het voorts, ook na de in eersten termijn gegeven toelichting, onaannemelijk, dat na 1948 door de Regeering bij voortzetting van de G. M. B. niet opnieuw betere voorwaarden ten gunste van het land zouden kunnen worden bedongen. Volgens den heer Janssen toch wist de Regeering bij de verlenging der concessie in 1923, behalve overwegende zeggenschap, 5/8 deel van alle activa te verkrijgen, hetgeen een waarlijk niet gering voordeel werd genoemd. Bij raadpleging van § 5 van de memorie van toelichting betreffende de oprichting van de G. M. B. zal het geachte lid blijken, dat deze voorstelling van zaken niet juist is. Immers aan het vóór de oprichting van de G. M. B. bestaande contract ontleende het land reeds het recht op 5/8 aandeel in de winst alsmede in de liquidatieopbrengst van de Billitonmaatschappij. Overigens moge ik met betrekking tot de voortzetting van de G. M. B. verwijzen naar de door den heer Sandkuyl gegeven volledige uiteenzetting omtrent de geschiedenis van de G. M. B.

(De heer Hildebrand: Dus daaraan kan niets meer worden veranderd?

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

De heer Janssen: U onderschrijft derhalve wat de heer Sandkuyl zegt?)

De geschiedenis, zooals de heer Sandkuyl die heeft uiteengezet, wordt juist geacht.

De door den heer Janssen gemaakte opmerking, dat het quotum van Bangka niet steeds het gemiddelde heeft bedragen van de productie over de laatste acht jaren, is inderdaad juist. Vanaf 1934 is het quotum gebaseerd op de productie van 1929. Dit doet echter niet af aan de juistheid van mijn mededeeling in eersten termijn, dat de hoogste productie, welke ooit door Bangka is gemaakt, 222 000 quintalen heeft bedragen, terwijl de toegewezen standaardproductie 218 256 quintalen bedraagt, gebaseerd op de productie van 1929.

Ter adstructie van de bewering dat de door het land gevoerde bedrijfspolitiek omstreeks het jaar 1928 goed geweest is, voert de heer Janssen aan, dat de tinprijs in dat jaar slecht was en het dus niet van wijs beleid zou hebben getuigd, zooveel mogelijk tin te verkoopen tegen lagen prijs. Hiertegenover merk ik op, dat de gemiddelde prijs in 1928 heeft bedragen 227 goudponden per ton of *f* 270 per quintaal, terwijl de wereldconsumptie bovendien stijgende was. Deze bedroeg in 1927 rond 142 000 ton en 165 000 in 1928, terwijl de consumptie in 1929 toenam tot 178 000 ton.

Voorts wil de heer Janssen den prijsval gedurende de periode Juni t/m Augustus 1936 toeschrijven aan de omstandigheid, dat insiders de kans groot achtten, dat de restrictie geen verderen voortgang zou vinden. Het zal het geachte lid evenwel niet onbekend zijn, dat de marktprijs zich bij herhaling in andere richting heeft bewogen dan met de statistische tinpositie was overeen te brengen.

Zoo steeg b.v. in het 4e kwartaal van 1935 de tinprijs bij verhooging van het quotum en daalde de prijs in het 2e kwartaal van 1936 toen het quotum was verlaagd. Voornamelijk oorzaken van speculatieven aard kunnen hierbij van invloed zijn geweest en het is ook zeker niet onwaarschijnlijk te achten, dat in de meergenoemde periode van Juni tot Augustus 1936 de prijsval grootendeels veroorzaakt werd door à la baisse speculeerende geïnteresseerden in den tinhandel, zonder dat werkelijke vrees voor het niet voortzetten der restrictie aan het marktverloop ten grondslag lag.

De heer Janssen is er verder niet in geslaagd de Regeering van inzicht te doen veranderen inzake het door hem veronderstelde gevaar, dat de niet-aangesloten producenten voor het voortbestaan der restrictie-overeenkomst zouden kunnen opleveren. Te dien aanzien kan toch opgemerkt worden, dat het aandeel van 8% dezer producenten in de wereldproductie eerst bij een vermindering der productie tot bijna de helft van de huidige, het grenspercentage van 15 zal naderen. Een dergelijke vermindering der productie als gevolg van een even groote afneming der consumptie is niet waarschijnlijk.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Janssen komt terug op de berekening van het nadeel voor het land, wanneer de fusie over 1935 van kracht zou zijn geweest. Dit nadeel is door den heer Janssen berekend op *f* 275 000 en door mij op rond *f* 100 000. Eenige der factoren, waaraan dit verschil is te wijten, werden door mij in eersten termijn reeds aangegeven.

Ten aanzien van het als winst mededelen van de door de G. M. B. in 1935 gedane reserveeringen is het geachte lid van oordeel, dat dit onjuist is, omdat deze reserveeringen niet bestemd zouden zijn voor latere uitkeeringen. Met den heer Sandkuyl ben ik het echter eens, dat de reserves evengoed als de uitgekeerde bedragen als winst moeten worden beschouwd, omdat deze volledig ter beschikking van aandeelhouders blijven; immers ook in het geval dat de reserves aangewend worden voor afschrijving van geleden verliezen komen deze bedragen ten bate van de aandeelhouders. In het onderhavige geval is evenwel alle twijfel uitgesloten, omdat in 1935 door de G. M. B. werd gereserveerd ingevolge artikel 26 lid 4 der statuten, welk artikel bepaalt dat dit deel der overwinst voor aandeelhouders zal blijven gereserveerd.

Ten aanzien van de dividend- en tantième-belasting merk ik op, dat deze in ieder geval voor het grootste deel aan het land wordt gerestitueerd en het daarom niet juist is deze in de berekeningen geheel buiten beschouwing te laten.

In dit verband moge tevens de door den heer Sandkuyl overgelegde berekening, welke een voordeel voor het land aanwijst van *f* 96 000.—, behandeling vinden. Over het algemeen kan ik mij met deze berekening wel vereenigen. Ik moet er evenwel op wijzen, dat geen rekening is gehouden met de tantièmes, welke aan de directie toevallen, terwijl voorts de winst van Bangka verhoogd had moeten worden met rond *f* 600 000, omdat in 1935 door Bangka een extra-reserve, opgenomen onder crediteuren, tot genoemd bedrag werd gevormd voor afschrijving op magazijnsgoederen. Brengt men deze correcties in genoemde berekening aan, dan geeft ook deze berekening als einduitkomst het door mij genoemde nadeel van rond *f* 100 000.

De meening van den heer Janssen, dat de Regeering het door hem berekende nadeel voor het land op grond van het in 1935 voor Billiton geldende quotum van 50% met een bedrag van *f* 100 000 wil verlagen, berust op een misverstand. Mijn opmerking in dit verband had uitsluitend ten doel, er de aandacht op te vestigen, dat in 1935 voor Billiton een quotum van 50% gold, zoodat het ook geheel in overeenstemming met het rapport-Limperg is, dat de becijfering op een nadeel van ± *f* 100 000 moest uitkomen.

Door den heer Janssen is een becijfering gemaakt van de uitkomsten over de jaren 1926 t/m 1935 en hij is daarbij tot het resultaat gekomen, dat indien de Venit reeds vanaf 1925 zou hebben bestaan dit voor het Land een nadeel van gemiddeld *f* 325 000 per jaar zou hebben beteekend. Afgezien van het feit, dat de berekeningswijze van den heer Janssen naar mijn oordeel minder juist moet worden geacht, moet ik er nadrukkelijk op wijzen, dat deze berekening slechts waarde zou hebben indien de factoren, welke voor de Regeering maatgevend zijn geweest om een winstverdeeling volgens de verhouding 90 : 10 aannemelijk te achten, over de geheele periode 1926—1935 reeds aanwezig zouden zijn geweest. Een van de voornaamste factoren, op grond waarvan de Regeering voor de toekomst genoemde winstverdeeling aannemelijk acht, bestaat zooals uit het rapport-Limperg moge blijken hierin, dat thans bij een quotum van 60% uitgegaan is kunnen worden van kostprijzen voor Bangka en Billiton respectievelijk van *f* 68.43 en *f* 103.21. In het jaar 1931, waarin het quotum nog boven de 60% lag, bedroegen de kostprijzen van Bangka en Billiton respectievelijk *f* 108.53 en *f* 164.20. In het jaar 1926/1927, waarin de productie nog zeer groot was, bedroegen deze cijfers respectievelijk *f* 87.85 en *f* 167.67. Het zal wel geen nader betoog behoeven, dat, uitgaande van dergelijke kostprijzen nimmer tot een winstverdeeling van de verhouding 90 : 10 zou zijn gekomen. Het is dan ook niet juist, deze winstverhouding, welke slechts voor de toekomst op goede gronden aannemelijk wordt geacht, toe te passen op het verleden, waarin de omstandigheden wat kostprijzen betreft afweken van die, waarvan thans uitgegaan is.

Door den heer Janssen is nog opgemerkt, dat de kostprijs van door molens verricht grondverzet per m³ voor Bangka en Billiton beide op 19 cent gesteld kan worden, doch dat voor Bangka en Billiton hierin respectievelijk 3 en 6 cent per m³ voor afschrijving begrepen is, zoodat deze vergelijking zijn inziens in het voordeel van Bangka uitvalt. Het geachte lid schenkt daarbij echter in het geheel geen aandacht aan het door mij gereleveerde feit, dat in deze kostprijzen sindsdien belangrijke wijziging is gekomen en dat deze over het tijdvak Juni t/m November 1936 voor Bangka en Billiton na aftrek van de afschrijvingen, welke in dat

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

jaar voor beide bedrijven op 3 cent per m³ zijn gesteld, respectievelijk 13 cent en 10 cent per m³ hebben bedragen, zoodat inmiddels Billiton in het voordeel is gekomen.

Aan het slot van zijn rede heeft de heer Janssen een door hem en de heeren Van Kesteren, Kerstens en Coolhaas ingediende motie voorgelezen, welke tot strekking heeft, dat de Regeering een nieuw voorstel zal indienen, waarin met alle factoren ten volle rekening is gehouden, opdat een meer bruikbare, voor den lande juistere basis zal worden verkregen, waarop een fusie tusschen het Bangka- en Billitonbedrijf tot stand zal kunnen komen. Aangezien de Regeering ervan overtuigd is, dat met het voorliggende wetsontwerp de belangen van het land voldoende tot hun recht komen, kan Zij aan de verlangens, neergelegd in deze motie, geen gevolg geven. Het wetsontwerp is tot stand gekomen na langdurige onderhandelingen met de Billiton Maatschappij, die gebaseerd waren op objectieve gegevens, door een gemengde commissie verzameld, nader beschouwd door één der voornaamste accountantskantoren in Nederland. Der Regeering heeft bij die onderhandelingen uiteraard steeds een zoo goed mogelijke en zakelijke behartiging der landsbelangen voor oogen gestaan. Waar bovendien de Billiton Maatschappij, zooals reeds in de Memorie van Toelichting uiteengezet, slechts bij een aandeel van 10% in de nieuwe maatschappij bereid was aan de fusie mede te werken, kan aan het in deze motie tot uitdrukking komende verlangen geen gevolg worden gegeven. Een andere basis is voor de Billiton Maatschappij niet aanvaardbaar.

De factoren, waarmede naar de meening van de voorstellers der motie niet voldoende rekening is gehouden, zijn naar de meening der Regeering niet van dien aard, dat zij tot een wijziging van de eenmaal vastgestelde verhouding aanleiding dienen te geven.

Zooals door de Regeering reeds bij een vroegere gelegenheid medegedeeld, en ook door het geachte lid Sandkuyl nog eens opgemerkt is, mag niet a priori worden aangenomen dat de Billiton maatschappij in 1948 haar rechten op verdere ontginning van het eiland Billiton zou verliezen. Bij oprichting der G. M. B. heeft bij de Regeering in geenen deele de bedoeling voorgezeten om bij expiratie de Billiton maatschappij haar aandeel in het dan nog resteerende gedeelte der ertsreserve te ontnemen. Oorspronkelijk was dan ook een levensduur aangenomen, die een gelijkmatige ontginning van alle toenmaals bekende reserves mogelijk maakte. Weliswaar werd na behandeling door den wetgever deze termijn tot 25 jaar ingeperkt, doch daarmede was geenszins te kennen gegeven, dat de Billiton Maatschappij na afloop van dien termijn al haar rechten zou verliezen.

Indien de G. M. B. in staat was om de geheele bekende ertsreserve vóór 1948 te exploiteeren, zou de Regeering zich daartegen niet kunnen verzetten. De suggestie, dat Zij van haar machtspositie in deze N. V. gebruik zou kunnen maken om dit te verhinderen acht ik niet voor discussie vatbaar, omdat een dergelijke zakenmoraal van haar niet kan worden verwacht. Al kan derhalve erkend worden, dat een verzwaring der eischen in het verleden heeft plaats gevonden, het is niet redelijk zulks ook voor de toekomst als zekerheid aan te nemen, te meer niet, omdat het land reeds over een zeer groot aandeel in deze maatschappij beschikt.

Zoowel de informeele commissie als Limperg hebben dezen factor dan ook niet in cijfers uitgedrukt, zoodat er bij de onderhandelingen geen waarde aan werd toegekend. Naar de hierboven uiteengezette meening is dit ten rechte geschied, zoodat wijziging der voorwaarden op dezen grond onaannemelijk geacht moet worden.

Dat de bij de berekeningen aangenomen verdeeling van het Nederlandsch-Indische quotum tusschen Bangka en Billiton c.s. onbillijk zou zijn voor het Land kan evenmin worden toegegeven. De in de motie weergegeven cijfers voor de huidige, op basis der productie van 1929 vastgestelde quotumverdeeling moeten op een misverstand berusten.

(De heer Janssen: Blijkens blz. 3449 van het Stenografisch Verslag, waar de juiste cijfers zijn opgenomen, is hier in de motie inderdaad van een schrijffout sprake.)

Zij zijn ten rechte ongeveer 60 tot 40, d.w.z. dat 3/5 van het Nederlandsch-Indische quotum door Bangka mag worden geproduceerd en 2/5 door de andere eilanden. De in de toelichting der motie getaxeerde schade uit dezen hoofde zal derhalve waarschijnlijk te hoog zijn opgegeven. Niettemin zou iedere schade voor het land, indien zij werkelijk bestond, het voorstel voor de Regeering onaanvaardbaar hebben gemaakt. Zij acht die echter niet aanwezig.

Ook omtrent de quotumverdeeling heeft de informeele commissie zich evenals Limperg op het standpunt gesteld, dat de eenmaal vastgestelde verhouding, grondslag voor de calculatie moet vormen, omdat een andere grondslag niet anders dan door onderling overleg zou zijn vast te stellen geweest.

Voorts dient bedacht te worden, dat de door het land gevoerde politiek tot deze productieverhoudingen geleid heeft en dat het niet billijk zou zijn zoolang de restrictie duurt aan de Billitongroep een gedeelte van het door haar verkregen quotum te ontnemen. Weliswaar zou deze voorwaarde voor een eventueele latere vrije concurrentieperiode niet meer gelden, doch het is niet waarschijnlijk te achten, dat deze spoedig zal aanbreken, omdat de restrictie bewezen heeft een dringende noodzaak te vormen voor vrijwel alle producenten. Waar bovendien de winsten in latere jaren een veel geringer gewicht hebben in de waardeverhouding dan die uit de nabije toekomst, mag aan dezen factor geen overdreven waarde worden toegekend. Niettemin is hij door de Regeering niet over het hoofd gezien, doch beschouwd als van geen gewicht tegenover de algemeene voordeelen, die aan de fusie inhaerent zijn.

Ook de kwestie van het percentage, waartegen de opbrengsten van beide bedrijven in een contante waarde werden omgezet, heeft reeds een onderwerp van discussie uitgemaakt. Dat dit voor beide bedrijven verschillend zou moeten zijn, kan niet worden erkend. Het meerdere risico, dat door het duurste bedrijf wordt geloopen, is reeds tot uitdrukking gebracht in zijn hoogeren kostprijs. Daardoor zijn de winsten lager aangenomen en derhalve ook de contante waarde dier winsten. Achtte men tengevolge daarvan een extra-risico voor het duurste bedrijf aanwezig, dan had zulks in den kostprijs tot uitdrukking moeten komen. Voor het aanleggen van verschillende percentages is door de Regeering derhalve geen aanleiding gevonden, hetgeen ook volledig strookt met het inzicht van Limperg.

Tenslotte is het blijkbaar de bedoeling van de voorstellers erop te wijzen, dat kapitalisatie tegen een lager percentage tot voordeeliger uitkomsten voor het land zou hebben geleid en dat een percentage van 3% in dit opzicht gunstiger resultaat zou hebben gegeven boven een van 4%. Waarop deze percentages gebaseerd zijn, is niet bekend gesteld, doch het zal wel duidelijk zijn, dat het toch bezwaarlijk is voor de betrokken calculaties een percentage van 3% aan te leggen, daar zelfs bij belegging in staatspapieren bij den huidigen lagen rentestand een iets hooger netto rendement verkregen wordt. Wij leven op het oogenblik in een conjunctuur-periode volgend op de depressie. De rentestand is, zooals algemeen bekend, dan bij uitstek laag en heeft de neiging bij verbetering der conjunctuur op te loopen. Het zou derhalve niet redelijk zijn den huidigen rentestand aan berekeningen voor de geheele verdere toekomst aan te leggen! Hier mag dan ook slechts rekening gehouden worden met een gemiddeld rentecijfer voor een geheelen conjunctuurcyclus, of beter nog voor meerdere. Erkend zal moeten worden, dat dit met 4% zeker niet te hoog is aangenomen. Ook dit cijfer is door Limperg bij zijn beschouwingen als redelijk aangenomen.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Ik meen met het bovenstaande voldoende te hebben aangetoond, dat de ingediende motie het inzicht der Regeering niet zal kunnen wijzigen en zij derhalve niet kan worden overgenomen.

Ik kom thans tot de opmerkingen van den heer Kan, die opnieuw aanbeveelt het denkbeeld van het toepassen van een glijdende schaal, waardoor de verhouding naar de omstandigheden zal worden gecorrigeerd. Ook bij nadere overweging kan met deze suggestie niet worden ingestemd, aangezien ook indien een formule zou worden opgesteld, welke de grondslag zou vormen voor de periodiek te herziene winstverdeeling, men telkens opnieuw zou komen te staan voor moeilijke onderhandelingen; ook bij het voorliggende ontwerp hebben de onderhandelingen plaats gehad op de basis van een formule, waarbij de ervaring zeker voldoende heeft geleerd, dat een voldoend vlotte gang van zaken op deze wijze niet wordt verzekerd.

Voorts heeft de heer Kan de belangen van de bevolking van Bangka bepleit, door voor te stellen van de opbrengst der tinwinning een zeker bedrag af te zonderen ten voordeele van die bevolking.

Naar het oordeel van de Regeering zal deze aangelegenheid aan het inzicht van het bestuur van de Venit dienen te worden overgelaten.

Overigens zal ik bij de beantwoording van den heer Soangkoepon gelegenheid hebben, op het punt van de bevolkingsbelangen nog nader terug te komen.

Ik kom thans tot een punt, hetwelk vele leden bijzonder ter harte gaat, nl. de kwestie van den zetel der op te richten Venit.

In de Memorie van Toelichting, de Memorie van Antwoord en in mijn rede in eersten termijn is reeds met nadruk erop gewezen, dat waar de wereldtinmarkt zich te Londen bevindt naar het oordeel der Regeering de directie in het centrum van het Europeesche handelsleven dient te zetelen, teneinde zich in het bedrijfsbeheer en de verkooppolitiek snel aan de internationale verhoudingen te kunnen aanpassen.

Ik geloof, dat niet voldoende gerealiseerd wordt van welk een enorm belang het voor de directie van een bedrijf als het tinbedrijf is, zelf — en dus niet door een ondergeschikten vertegenwoordiger — voortdurend voeling te kunnen houden met vooraanstaande figuren op tingebied in het buitenland.

Slechts op deze wijze kan de bedrijfsleiding zich op elk gewenscht oogenblik persoonlijk volledig oriënteeren aangaande de internationale tinsituatie en vervolgens met volledige kennis van zaken snel de vereischte beslissingen nemen.

Zou de bedrijfsleiding hier te lande gevestigd zijn, dan spreekt het van zelf, dat deze haar oordeel niet zal kunnen baseeren op rechtstreeks zelfstandig verkregen inlichtingen, doch dat zij noodgedwongen voor een zeer groot deel zal moeten zeilen op het compas van haar ondergeschikten vertegenwoordiger in Nederland.

Na nogmaals uiteengezet te hebben waarom het welbegrepen belang van het land vestiging van den zetel der Venit in Nederland eischt, moge ik thans overgaan tot de nadere beantwoording van de geachte leden Van Helsdingen, Thamrin, De Hoog en Soangkoepon, voor zoover zij omtrent dit punt in tweeden termijn het woord gevoerd hebben.

De heer Van Helsdingen en de heer De Hoog hebben naar aanleiding van de opgaven der plaatsen van vestiging der directies van vreemde tinmaatschappijen een uitleg gevraagd van wat eigenlijk onder „directie'' dient te worden verstaan. Van gelijke strekking is het verzoek van den heer Thamrin om inlichtingen of de „hoofdzetel'' van die maatschappijen buiten het land van productie gevestigd is.

Ook voor buitenlandsche maatschappijen moet onder directie verstaan worden het leiding-gevende orgaan, dat de productiepolitiek, de richtlijnen van het bedrijfsbeheer en de verkooppolitiek bepaalt.

Bij de Boliviaansche maatschappij de „Patino Mines and Enterprises'' berust deze directie bij den „president'', n.l. den heer Patino, die te Parijs is gevestigd; in New York heeft deze maatschappij een verkoopkantoor, terwijl de bedrijfsleider uiteraard in Bolivia woont.

Voor de Congo-mijnen berust de hoogste leiding bij den te Brussel zetelenden president, met naast zich een vice-president en administrateurs. Ook van de in Siam en Nigeria werkende tinmaatschappijen wordt de leiding grootendeels vanuit het buitenland, nl. Londen, gevoerd.

De heer Soangkoepon grondt zijn wensch tot vestiging der directie van de Venit in Indië op de indirecte voordeelen, welke deze voor dit land met zich zullen brengen. Ofschoon niet ontkend wordt dat aan vestiging van den zetel hier te lande zekere voordeelen verbonden zijn, bestaan daartegen zooals ik zooeven heb toegelicht in het bijzonder voor dit bedrijf overwegende bezwaren. De Regeering meent dan ook, dat aan vestiging van den zetel van het vereenigd tinbedrijf in Nederland moet worden vastgehouden.

Voor den steun, dien de heer Soangkoepon overigens aan het onderwerpelijke wetsvoorstel heeft verleend en het in zijne rede tot uiting gebrachte vertrouwen in het beleid der Regeering in deze, is Zij erkentelijk.

Hoewel met de door het geachte lid geresumeerde voordeelen, welke aan de totstandkoming van de Venit zijn verbonden, door de Regeering over het algemeen wordt ingestemd, wordt ten aanzien van het laatste punt, handelend over de behartiging van de bevolkingsbelangen op Bangka en Billiton en de daaraan verbonden beschouwingen, opgemerkt, dat door het Bangkabedrijf tegenover redelijke verlangens van de bevolking een zooveel mogelijk tegemoetkomend standpunt wordt ingenomen. Naar de door het geachte lid naar voren gebrachte grieven te dien aanzien zal een onderzoek worden ingesteld.

Wel ben ik met den heer Soangkoepon van meening, dat de totstandkoming van de Venit voor de belangen van de plaatselijke bevolking niet ongunstig zal zijn.

Thans kom ik aan de beantwoording van den heer Sosrohadikoesoemo. In de eerste plaats wil ik dit geachte lid nog eens uitdrukkelijk verklaren dat de directeur van Verkeer en Waterstaat van den beginne af aan, niet gekant was tegen een fusie der tinbedrijven; zooals ik in eersten termijn reeds opmerkte bestonden slechts ten aanzien van de voorwaarden verschillende opvattingen.

Voorts is door den heer Sosrohadikoesoemo te kennen gegeven, dat hij zijn stem aan het wetsontwerp zal onthouden, daar hij overtuigd is, dat de hoogere opbrengsten, die men door de grootere concurrentievaardigheid van de Billitonmaatschappij in de eerste jaren zal krijgen, niet zullen opwegen tegen de groote nadeelen, die de fusie bij daling van de tinprijzen in de toekomst zal opleveren.

De invloed van de daling en stijging van de marktprijzen, nadat tot fusie is overgegaan, kan duidelijk blijken uit de voorbeelden, welke in het rapport-Limperg zijn gegeven.

Voor elke *f* 10 welke de verkoopprijs boven of beneden den critischen marktprijs van *f* 170 komt te liggen, ontstaat voor het land een vóór- of nadeel van *f* 67 000 per jaar.

Bij den thans bestaanden toestand zal een daling der prijzen resulteeren in een voor het land geringere uitkeering door de G. M. B., daar alsdan op Billiton slechts geringe winsten worden gemaakt.

Het voordeel van de fusie is nu juist, dat onder dergelijke omstandigheden de Bangkaproductie zal worden opgevoerd, waardoor de inkomsten van het land, ook bij lagere prijzen, meer op peil zullen blijven.

Hier staat natuurlijk tegenover, dat bij hooge marktprijzen, de ontginningen op Billiton van grooteren omvang zullen zijn.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dus bij de opvoering van de Bangka-productie heeft zelfs nog een overheveling plaats van Billiton naar Bangka?)

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

De regeling van de productie is afhankelijk van de marktprijzen. Is de marktprijs hoog, dan zal op Billiton meer geproduceerd worden, is die laag dan zal op Bangka meer geproduceerd worden. Dat zijn de voordeelen van het gemengd bedrijf.

De veronderstelling van den heer Sosrohadikoesoemo dat het fusievoorstel met andere oogmerken zou zijn gedaan dan om tot een zoo efficient mogelijke exploitatie der Indische tinbedrijven te geraken, moet ik met beslistheid afwijzen.

Gaarne wil ik erkennen, dat ik bij mijn beantwoording van de heeren Janssen en De Hoog inzake de door hen geuite vrees voor een ongewenschte overbrenging der productie van Bangka en Billiton, ten onrechte mede den heer Sosrohadikoesoemo heb betrokken.

Teneinde niet in herhaling te treden, moge ik dit geachte lid inzake de door de Venit te voeren productiepolitiek verwijzen naar hetgeen ik daaromtrent bij de beantwoording van de heeren De Hoog en Van Ardenne heb opgemerkt.

In antwoord op de vraag van den heer Sosrohadikoesoemo, wat bedoeld wordt met het verkrijgen van lagere kostprijzen na de totstandkoming van de fusie, merk ik op, dat de Regeering hier geenszins bedoeld heeft, dat verwacht zou mogen worden, dat de kostprijs van Billiton beneden dien van Bangka zal dalen. Wel zullen de kostprijzen van elk der bedrijven door de fusie gunstig worden beïnvloed. Op den personeelspost zal geen belangrijke besparing kunnen worden verkregen; wel daarentegen door doelmatige toepassing van mechanische werkmethoden, welke o.m. zullen leiden tot vermindering der ertsverliezen.

Door den heer Sosrohadikoesoemo is, evenals door de heeren Van Helsdingen, Thamrin, De Hoog en Kerstens in tweeden termijn teruggekomen op het denkbeeld van zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf. Op dit punt kom ik straks terug bij de beantwoording van den heer De Hoog.

De door het geachte lid getrokken parallel tusschen het tinbedrijf en de landslandbouwbedrijven, is mijns inziens niet juist. Het tinbedrijf stelt toch zeer veel hoogere eischen van speciale deskundigheid dan de landbouwbedrijven, zoowel op technisch als commercieel gebied. Ik wil er slechts op wijzen, dat de exploitatie van een enkelen modernen tinbaggermolen, waarvan de aanschaffingskosten c.a. 2 millioen bedragen, reeds op zich zelf een bedrijf vormt van zeer specialen aard. Ik wil er hier bovendien nogmaals de aandacht op vestigen, dat de landslandbouwbedrijven niet uitsluitend zijn opgericht met het doel om winst te maken doch in de eerste plaats om voorlichting ten algemeene nutte te kunnen verstrekken.

Tenslotte wil ik nog opmerken dat het niet in de bedoeling heeft gelegen, om voor de benoeming van een Inheemsch lid in den raad van beheer, den eisch te stellen van speciale deskundigheid op het gebied van de tinwinning. Niet alle leden van den raad van beheer behoeven tinspecialisten te zijn; wel zal geëischt moeten worden, dat beschikt wordt over grondige kennis op economisch en commercieel gebied.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dus zal er een benoeming van een Inheemsch lid plaats hebben?)

Mijnheer de Voorzitter! Dat is niet uitgesloten.

(De heer De Hoog: Alleen omdat het een Inheemsch lid is?)

Naar aanleiding van de opmerking van den heer Van Helsdingen dat hij geen antwoord heeft ontvangen op zijne in eersten termijn gemaakte opmerking betreffende de beperking van de opdracht aan het accountantskantoor-Limperg gegeven, waarbij het geachte lid de aandacht erop heeft gevestigd, dat het onderzoek of een aandeelenverhouding van 90:10 aanvaardbaar was, niet gelijk te stellen was met een onderzoek naar de meest redelijke voorziening, moge worden verwezen naar de onder § II der Memorie van Antwoord voorkomende uiteenzetting, waaruit blijkt, dat waar de Billiton Maatschappij had te kennen gegeven, dat zij niet tot fusie zou kunnen medewerken indien haar winstaandeel niet ten minste 10% zou bedragen, het vraagstuk teruggebracht was tot de beoordeeling der aanvaardbaarheid voor het land van deze verhouding en een verdergaand onderzoek derhalve overbodig was.

Op de opmerking, dat, volgens de aan dit geachte lid van particuliere zijde verstrekte gegevens de juistheid van de door mij genoemde verhoudingscijfers van 95.4:4.6 en 92.7:7.3 moet worden betwijfeld, kan ik bezwaarlijk ingaan, daar niet is aangegeven, waarin de onjuistheid van deze cijfers zou schuilen.

De heer Van Helsdingen verklaart voorts, dat het hem niet duidelijk is waarom de aanpassing van een met vele arbeidskrachten werkend bedrijf aan wisselende omstandigheden hooge kosten medebrengt, daar men zich toch zonder bezwaar van overtollige krachten kan ontdoen, doordat maandelijks verschillende contracten expireeren. De praktijk heeft echter geleerd, dat op deze wijze, n.l. door geleidelijke afvloeiing, veelal niet voldoende snel kan worden aangepast aan het gewenschte productieniveau.

Ten aanzien van de omtrent het smeltvraagstuk door den heer Van Helsdingen gemaakte opmerking, wil ik er op wijzen, dat de smeltverliezen te Arnhem minstens ½% kleiner zijn dan die op Bangka, waardoor een besparing wordt bereikt van circa *f* 10 per ton.

Naar aanleiding van de vraag van den heer Van Helsdingen of het niet noodig is door een extern accountantsonderzoek te doen nagaan of door de directie de instructies van den raad van beheer zijn opgevolgd, kan de Regeering mededeelen, dat het inderdaad in de bedoeling ligt een dergelijk onderzoek te doen verrichten, zooals ook nu reeds bij de G. M. B. jaarlijks geschiedt, n.l. voor wat betreft haar administratie in Holland door het accountantskantoor Moret en Starke en voor haar Indische boekhouding door den Gouvernements Accountantsdienst. Inschakeling van de Rekenkamer is onnoodig, en met het oog op het particuliere karakter van het bedrijf, ook niet gewenscht.

Mijnheer de Voorzitter. Het geachte lid, de heer Thamrin, heeft zich weinig bevredigd betoond over het regeeringsantwoord in eersten termijn.

Het door de Regeering aangevoerde argument, dat een periode van opbloei in het Bangkabedrijf gunstig moet worden geacht voor het bedingen van goede voorwaarden bij een fusie, zou, als ik het goed heb begrepen, wel door het geachte lid aanvaard kunnen worden. Niet duidelijk is echter welke beteekenis moet worden toegekend aan de opmerking, dat deze opbloei eveneens geldt voor de G. M. B. Het gaat er hier toch alleen maar om of het voor de G. M. B.-directie aanlokkelijk is het Bangkabedrijf onder haar beheer te krijgen; is dit wegens de gunstige positie van Bangka het geval, dan kunnen door het land voordeelige voorwaarden worden bedongen. Dat die positie thans gunstig genoemd kan worden, is niet op zakelijke wijze weerlegd. Er kunnen in verband met voor de naaste toekomst te verwachten hooge quota — thans is het quotum 100% — flinke producties gemaakt worden tegen zeer redelijke kostprijzen terwijl de marktprijzen een ruime winstmarge laten en de conjunctuur oploopend is.

Voorts maak ik uit het voor mij niet geheel duidelijke betoog van het geachte lid op, dat door hem niet goed is begrepen, hetgeen op bldz. 3330 van het Stenografisch Verslag van het regeeringsantwoord is opgemerkt inzake het voor het land te verwachten financieel voordeel van de fusie en de aannemelijkheid van de verhouding 90 : 10. Ten onrechte verkeert de heer Thamrin blijkbaar in de meening, dat het voordeel van het land zou moeten voortvloeien uit de verhouding der winstverdeeling 90 : 10. Dit is uiteraard geenszins het geval, daar die verhouding zoodanig dient te zijn dat deze

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)
aannemelijk is voor beide partijen, dus geen bepaald voordeel kan inhouden voor één van de partijen. Het voordeel voor het land zal moeten voortvloeien uit de verwachte meer efficiente technische en commercieele bedrijfsvoering. Zou deze verwachting niet bestaan, dan zou er voor het land geen aanleiding zijn om tot fusioneering op basis 90 : 10 over te gaan.

Bij de door den heer Thamrin opgestelde proeve van berekening, valt de niet te ontkennen grooten eenvoud zeker te waardeeren, doch daarbij moet ik opmerken dat door deze proeve tevens is aangetoond dat eenvoud niet altijd het kenmerk is van het ware.

Aanleiding tot het opstellen van deze berekening is geweest, de geringe waarde welke door het geachte lid wordt toegekend aan de aannamen welke aan de berekening van Limperg ten grondslag liggen. Aldus had verwacht mogen worden dat hiervoor in de plaats zouden zijn gesteld aannamen welke op beteren grondslag berusten.

De resultaten zijn echter wel zeer teleurstellend. Zoo zijn de ertsreserves voor Billiton met inbegrip van Singkep en Koendoer — welke uiteraard niet buiten beschouwing mogen blijven, daar deze reserve ± 25% van die van Billiton bedraagt — door de commissie van deskundigen vastgesteld op ruim 300 000 ton tin, terwijl bij de opgestelde berekening slechts een reserve van ± 180 000 ton tin voor Billiton in rekening is gebracht.

Voorts berust de aanname van de kostprijzen op een zeer ruwe schatting, waarbij de prijs voor Billiton in verhouding tot dien voor Bangka aanmerkelijk te hoog is gesteld. Deze bepaald onjuiste aannamen welke resulteeren in een te laag berekende winst voor Billiton, mogen zeker niet worden voorgesteld als een correctie op de zoo zorgvuldig mogelijk vastgestelde cijfers welke bij de berekening van Limperg zijn gebruikt. Terecht is door den heer Thamrin opgemerkt, dat op elke berekening aanmerkingen kunnen worden gemaakt, doch daaruit mag niet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat aan elke berekening gelijke waarde is toe te kennen.

De op deze basis gegeven bestrijding van de aangenomen verhouding 90 : 10 kan ik dan ook niet als serieus beschouwen. Voor mij onbegrijpelijk zijn voorts de opgegeven gemiddelde winsten van Bangka en van Billiton, over de afgeloopen 114, respectievelijk 83 jaren, n.l. *f* 56 millioen en *f* 20 millioen per jaar; eenige nadere toelichting bij deze, zeer belangrijk van de werkelijkheid afwijkende bedragen — n.l. circa *f* 8 en *f* 3½ millioen — ware geen overdaad geweest.

Het is voorts niet duidelijk in welk opzicht deze opbrengsten in het verleden, als uitgangspunt hebben gediend bij de vaststelling van de waardeverhouding der bedrijven; bij de opgezette berekening voor die verhouding zijn deze opbrengsten in het verleden n.l. geheel buiten beschouwing gelaten.

Thans overgaande tot een volgend punt, merk ik op, dat de door den heer Thamrin verzochte argumenten tegen het door den heer Leger gevoerde pleit voor den concurrentiestrijd, duidelijk zijn uiteengezet in het door den schrijver genoemde en ten deele geciteerde verslag van de lezing, welke door den heer De Iongh is gehouden in 1933.

Indien door het geachte lid, naast het niet zoo heel belangrijke cijfermateriaal van den heer Leger, ook is kennis genomen van de objectieve beschouwingen van den heer De Iongh betreffende de totstandkoming van de restrictie en het belang, dat daaraan moet worden toegekend, dan zal hem toch wel gebleken zijn, dat ook voor Ned.-Indië, deze restrictie van groote waarde is.

Ik wil hierbij nog opmerken, dat, inplaats van de door den heer Leger becijferde tijdelijke winstderving door, naar zijn meening, te laag vastgestelde quota voor Nederlandsch-Indië, bij niet-aanvaarding dezer quota — met als gevolg mislukking der restrictieovereenkomst en het ontketenen van een concurrentiestrijd in een periode van dalende conjunctuur en zeer lage consumptie — een belangrijk grootere en in dit geval blijvende winstderving zou zijn getreden, daar dan tegen belangrijk lagere prijzen verkocht had moeten worden.

Dit zou voor het land een schade hebben opgeleverd, welke vooral in de betreffende zeer ongunstige jaren zeker vermeden diende te worden. Daar het verdere verloop van de restrictie heeft uitgewezen dat de quota geleidelijk konden worden opgevoerd en de prijzen weer zeer loonend zijn geworden, behoeft Indië er zeker geen spijt van te hebben aan de restrictie te hebben medegewerkt, ook al zou een iets hooger quotum ongetwijfeld welkom zijn geweest.

Tenslotte kan ik de meening van dit geachte lid, dat aan de exploitatie op Bangka in vergelijking met die op Billiton niets meer te verbeteren zou zijn, niet onderschrijven. Ik wijs er op, dat de exploitatiekosten der baggermolens op Billiton zeker niet hooger zijn dan die op Bangka, terwijl de technische uitrusting der molens, met name op het gebied van de ertsuitwassching, op Billiton reeds geheel gemoderniseerd is, terwijl op Bangka nog algemeen gebruik wordt gemaakt van de oude waschgoten, waardoor het ertsverlies op Bangka grooter is dan op Billiton.

Wat betreft de samenwerking bij den verkoop welke ook door den heer Van Helsdingen is bepleit, merk ik op, dat een volkomen goede samenwerking op dit gebied alleen dan kan worden bereikt indien de beide bedrijven onder hetzelfde beheer staan daar de productie geheel ingesteld moet worden op den verkoop. Tot het voorschrijven van een bepaalde verkooppolitiek aan de G. M. B. kan bezwaarlijk worden overgegaan, ook al heeft het land groote belangen in die maatschappij. Naar de meening van de Regeering zal slechts bij fusie der bedrijven een geheel efficiente verkooppolitiek mogelijk zijn.

Het geachte lid, de heer De Hoog, is er nog niet van overtuigd, dat de fusie werkelijk wenschelijk is; met den heer Thamrin acht hij het twijfelachtig of inderdaad zal kunnen worden gesproken van een werkelijk voordeel voor het land.

(De heer De Hoog: U hebt dat in elk geval niet bewezen.)

Het is inderdaad zeer moeilijk met getallen aan te geven, hoe groot dit voordeel zal zijn. Zooals ik reeds met andere woorden op de desbetreffende vraag van den heer Thamrin heb opgemerkt, heeft de Regeering zich er toe bepaald om aan de hand van een berekening, steunend op redelijke aannamen, vast te stellen op welke wijze de winst verdeeld zou moeten worden, opdat beide partijen bij de fusie er niet op zouden achteruitgaan. De na de fusie voor het land te bereiken voordeelen boven den thans bestaanden toestand zijn niet in een formule uit te drukken. Hoofdzaak is, dat het bedrijf gesteld wordt onder een continue, in alle opzichten deskundige leiding; het mag wel als zeker worden aangenomen, dat een aldus beheerd bedrijf de hoogst mogelijke baten zal opleveren.

Deze hoogste graad van deskundigheid is bij het landsbedrijf niet voldoende verzekerd; het is praktisch niet altijd mogelijk onder de ambtenaren een bedrijfsleider te vinden, die voor 100% aan de te stellen eischen voldoet, terwijl ook het toezicht veelal berust bij terzake niet ten volle deskundigen, die bovendien slechts een klein gedeelte van hun tijd voor dit belangrijk bedrijf beschikbaar hebben.

Deze omstandigheden maken het wenschelijk om tot fusie over te gaan, hetgeen trouwens door den heer De Hoog feitelijk wordt erkend .....

(De heer De Hoog: In eersten termijn heb ik er juist op gewezen.)

..... door de verklaring, dat het in dit geval den voorstanders van staatsexploitatie ontzettend lastig werd gemaakt om aan hun voorkeur gevolg te geven.

Niettemin blijft er twijfel bestaan bij dit geachte lid of bij behoud van het staatsbedrijf niet verbetering zou kunnen

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

worden aangebracht, door toepassing van een of anderen tusschenvorm. Het plan-Staargaard wordt hiervoor niet aanbevolen; het is wel duidelijk — ook uit de opmerkingen terzake van de geachte leden Sosrohadikoesoemo, Van Helsdingen en Thamrin, naar aanleiding van de in het regeeringsantwoord in eersten termijn aangevoerde bezwaren tegen toepassing van dit plan voor Bangka — dat hier een misverstand bestond.

Bedoeld was blijkbaar, te overwegen of het plan-Staargaard pasklaar zou kunnen worden gemaakt voor Bangka. Dan echter zou dit plan zoodanig dienen te worden omgewerkt, dat de gebondenheid aan de landsadministratie, welke bij dit plan nog was aangehouden, zou worden opgeheven. Hierdoor zou een element van contrôle, hetwelk een van de bestanddeelen van dit plan vormde komen te vervallen, en zou op andere wijze moeten worden voorzien in de noodige contrôle op de bedrijfsvoering. Een ontwerp voor een staatsbedrijf in bedoelden geest, is in 1933 opgemaakt door den directeur van Gouvernementsbedrijven, den heer De Iongh. Dit voorstel is door de verschillende regeeringsadviseurs onderzocht, waarbij als algemeen bezwaar naar voren is gekomen, dat tegenover de terecht aan de bedrijfsleiding verleende groote bewegingsvrijheid, onvoldoende garantie was gesteld voor de juiste behartiging van de landsbelangen. De gedachte samenstelling van het bestuur — verschillende personen van gezag in de Indische samenleving onder voorzitterschap van den betrokken departementschef — achtte men geen voldoende waarborg voor een goed toezicht; als regel zouden dit toch geen deskundigen zijn, terwijl bovendien herhaalde wisseling in de samenstelling, onvermijdelijk zou zijn. Als gevolg hiervan zou de Voorzitter, die overigens overladen is met ambtsbezigheden, overwegende invloed krijgen.

De Regeering heeft, hoe gewenscht een wijziging in den bedrijfsvorm op Bangka ook werd geacht, voor deze bezwaren geen oplossing kunnen vinden.

Hoe men dit vraagstuk ook wendt of keert men komt niet uit de impasse, dat de principieel gewenschte vrijheid der bedrijfsleiding tot het voeren van een streng commercieele gestie, onvermijdelijk een waarborg vordert ter uitsluiting van een leiding naar geheel persoonlijke inzichten.

Het daartoe noodige orgaan moet samengesteld zijn uit personen van gezag in vraagstukken op het gebied der bedrijfseconomie, die hun volle aandacht daaraan kunnen geven. Een dergelijk orgaan kan in Indië niet — en zeker niet met de noodige continuïteit — gevormd worden.

Daar met deze beginselen niet getransigeerd kan worden, is bij de Regeering het denkbeeld gerezen om over te gaan tot fusie met de G. M. B., waardoor alle moeilijkheden zouden worden opgelost en waaraan bovendien nog het voordeel van een versterkt Indisch tinfront is verbonden. De terzake gevoerde onderhandelingen met de Billiton Maatschappij hebben geleid tot dit voorstel.

Ook na de door de Regeering gegeven toezegging, dat gewaakt zal worden tegen een ongewenschte productiepolitiek is de heer De Hoog nog niet geheel gerustgesteld. Op de vraag wat onder een gewenschte productiepolitiek bij den mijnbouw moet worden verstaan, kan ik antwoorden, dat de ontginning zoodanig dient te geschieden, dat bij gemiddelde kost- en marktprijzen, gedurende den geheelen duur van de overeenkomst, zooveel mogelijk, op een constant rendement wordt gewerkt. Dit impliceert, dat bij hooge marktprijzen, de ontginning van het armere erts grooter zal zijn dan onder normale omstandigheden, terwijl bij lage prijzen de rijkere afzettingen in meerdere mate zullen worden aangesproken.

Ten slotte heeft de heer De Hoog de behartiging van de personeelsbelangen en de personeelspolitiek nogmaals ter sprake gebracht.

Het doet mij genoegen dat de heer De Hoog met de gedane toezeggingen tevreden is. Intusschen heeft het geachte lid uit de gegeven inlichtingen meenen te moeten afleiden, dat bij de Billiton Maatschappij een veel betere personeelspolitiek zou zijn gevolgd dan op Bangka. Dit moet op een misverstand berusten.

Mijn betoog toch had slechts de strekking om aan te toonen, dat de personeelspolitiek bij de Billiton Maatschappij niet minder gunstig of minder juist is dan op Bangka en ik geloof ook niet, dat uit mijn woorden iets anders is af te leiden. In ieder geval stel ik er prijs op den heer De Hoog de verzekering te geven, dat de personeelstoestanden op Bangka in orde zijn.

Ten aanzien van het administratieve personeel op Bangka, waaromtrent de heer De Hoog inlichtingen heeft verzocht, kan ik mededeelen, dat dit, voorzoover het de klerken en commiezen betreft, voor het overgroote deel bestaat uit personen, behoorende tot de Chineesche bevolkingsgroep. Dit personeel wordt bij voorkeur plaatselijk aangeworven en aangezien buiten de op Bangka aanwezige zeer groote Chineesche gemeenschap voor deze betrekking weinig geschikte personen beschikbaar zijn, is men in hoofdzaak op die groep aangewezen.

Voor het boekhoudkundig en middelbaar technisch personeel gelden deze factoren niet, omdat daarvoor een opleiding geëischt wordt, die niet op Bangka verkregen kan worden. Deze plaatsen worden dan ook als regel bezet door Europeesche en Inheemsche krachten van elders.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat ik den heer De Hoog hiermede volledig heb ingelicht.

Ten aanzien van de door het geachte lid, den heer Kerstens, geresumeerde bezwaren wil ik er op wijzen, dat er van een overhaasting van de behandeling der voorgestelde fusie toch bezwaarlijk kan worden gesproken indien men in aanmerking neemt, dat met het overleg en de onderzoekingen reeds is begonnen in het laatst van 1933.

(De heer Kerstens: Ik bedoel voor den Volksraad.)

De Regeering is hier zeker niet over een nacht ijs gegaan en heeft alvorens tot de formuleering van het voorstel over te gaan de adviezen van haar verschillende adviseurs nauwkeurig tegen elkaar afgewogen en ten slotte nog eens getoetst aan het oordeel van het Accountantskantoor-Limperg. De meening, dat uit de rapporten zou zijn gebleken, dat de technische rapporteurs wel zeer sterke fusiesympathieën hadden, is niet juist; door alle adviseurs is een zeer objectief standpunt ingenomen, terwijl alle verstrekte gegevens op strikt zakelijken grondslag berusten. Dat ten slotte het fusiedenkbeeld bij vele deskundigen ingang kon vinden, is uitsluitend daaraan toe te schrijven dat gezette bestudeering van het vraagstuk leidt tot het inzicht, dat bij fusie der beide bedrijven de landsbelangen bij de tinproductie hier te lande het best gewaarborgd zijn.

Het valt zeker niet te ontkennen dat bij fusie het gouvernement haar bevoegdheden op het gebied van de bedrijfsgestie overdraagt aan een particuliere deskundige organisatie. Daar echter een reorganisatie met behoud van gedeeltelijke zeggenschap van de landsadministratie in de bedrijfsvoering niet tot de meest efficiënte uitoefening van het bedrijf kan leiden, kan deze overdracht van bevoegdheid niet als een bezwaar worden aangemerkt; integendeel, deze vormt de grondslag van het fusiedenkbeeld. Zonder die overdracht wordt het gestelde doel niet ten volle bereikt.

Slechts dient een voldoend toezicht gewaarborgd te zijn en hierin is voorzien door een doelmatige samenstelling van den raad van beheer.

Aan het voorstel van dit geachte lid om het eerst eens te probeeren met een reorganisatie van het landsbedrijf, welke oplossing ook door andere leden wordt voorgestaan, is naar het inzicht van de Regeering, zooals reeds is uiteengezet bij de beantwoording van de door den heer De Hoog terzake gemaakte opmerking, een grooter risico verbonden dan aan de uitvoering van het voorgestelde fusievoorstel.

(fd. Directeur van Verkeer en Waterstaat.)

Door deze proefneming zou men zich toch op onbekend terrein begeven, waarvan de consequenties minder goed zijn te overzien, dan wanneer zooals is voorgesteld, gebruik wordt gemaakt van de ervaring van de G. M. B.

Erkend wordt, dat de toekomstmogelijkheden, in hoofdzaak wat betreft het prijsverloop, niet kunnen worden overzien; neemt men echter in aanmerking, dat het aspect in dit opzicht voorshands geheel ten gunste van het land is, terwijl de nadeelen bij een onverhoopt sterken prijsval niet van zoodanigen omvang zijn, dat deze in vergelijking met de voordeelen van de meest efficiënte bedrijfsvoering een doorslaggevend bezwaar zouden kunnen vormen — voor deze mogelijke nadeelen stelde Limperg een berekening op — dan geloof ik toch wel, dat voor een riskante proefneming door het kiezen van een anderen bedrijfsvorm geen voldoende aanleiding bestaat, en dat met vertrouwen de voorgestelde oplossing kan worden aanvaard.

Tenslotte rest mij nog de beantwoording van de opmerkingen, welke de geachte leden, de heeren Janssen en Van Helsdingen, hebben gemaakt met betrekking tot bepaalde artikelen van het wetsontwerp.

De heer Janssen heeft de wenschelijkheid betoogd om de tantièmes van de directie te regelen naar de aan de aandeelhouders uitgekeerde bedragen, daarbij aanvoerende, dat de directie toch ook geniet van de extra-reserveeringen, bedoeld in artikel 16 lid 4. Dit laatste ligt echter niet in de bedoeling; de extra-reserveeringen blijven, voor zoover deze niet overeenkomstig de slotalinea van evengenoemd artikellid mochten worden bestemd voor een speciaal doel, uitsluitend ter beschikking van aandeelhouders. De Regeering acht geen grond aanwezig om in dezen opzet wijziging te brengen.

De suggestie van den heer Janssen om artikel 17 in dien zin te wijzigen, dat daarbij tot uitdrukking zal komen, dat onder „speciale belasting" in deze is te verstaan „speciale tinbelasting", acht de Regeering daarom niet voor opvolging vatbaar, omdat artikel 1 van het wetsontwerp aan de Venit het recht toekent tot het opsporen en winnen van tinerts en alle andere delfstoffen, met uitzondering alleen van de z.g.n. b-delfstoffen.

Een beperking van de in dit artikel vervatte regeling tot de tin zou dus ten aanzien van de overige delfstoffen, welke de Venit mag winnen, hetzelfde bezwaar blijven opleveren, als waarop door mij in eersten termijn de aandacht is gevestigd. Ik moge hier nog eens herhalen, dat de strekking van het artikel juist is om te voorkomen, dat de Regeering de financieele verhouding tusschen de deelgenooten der vennootschap de facto zou wijzigen buiten de in de wet op de Venit neergelegde regeling om; dat zulks in zekeren zin kwade trouw bij de Regeering zou veronderstellen, gelijk de heer Van Helsdingen opmerkt, kan de Regeering echter geenszins inzien.

De heer Janssen heeft voorts voorgesteld een verbodsbepaling op te nemen voor de directie en leden van den raad van beheer om direct of indirect belangen te hebben in andere tinproduceerende maatschappijen of tinverkooporganisaties.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de directie betreft is een voorstel van overeenkomstige strekking reeds eerder gedaan door de heeren Van Helsdingen, Van Ardenne en Roep, waartegenover de Regeering erop gewezen heeft, dat de relaties, welke de Billiton Maatschappij thans heeft met vreemde ondernemingen, slechts van zeer beperkte beteekenis zijn en dat overigens de raad van beheer er uiteraard voor zal waken, dat zich ten deze geen ongewenschte toestanden ontwikkelen. Dit laatste argument zou ik inzonderheid nog eens naar voren willen brengen naar aanleiding van den in tweeden termijn door den heer Van Helsdingen uitgesproken wensch om artikel 12 aan te vullen in dien zin, dat het aanleggen van nieuwe buitenlandsche relaties wordt gebonden aan de goedkeuring van den raad van beheer. Op grond van het door den raad van beheer uit te oefenen toezicht op de directie (vide o.m. artikel 9 lid 6 en artikel 11 leden 4 en 7) komt het der Regeering onnoodig voor een zoodanige aanvulling van artikel 12 in het leven te roepen.

Het door den heer Janssen voorgestane verbod tot het hebben van belangen in andere tinproduceerende maatschappijen of tinverkooporganisaties zou zich naar zijn meening ook dienen uit te strekken tot de leden van den raad van beheer. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, komt het mij voor, dat een zoodanige bepaling voor de door den Gouverneur-Generaal te benoemen leden van dien raad in de voor hen op grond van artikel 9 lid 6 vast te stellen instructie op haar plaats zou zijn.

De heer Van Helsdingen is voorts nog teruggekomen op de door hem geopperde bezwaren tegen de regeling van het opmaken der aanbevelingen voor de benoeming van de leden van den raad van beheer; het geachte lid is van meening, dat in de praktijk gewoonlijk de aanbevolene ook benoemd wordt. De Regeering kan die zienswijze niet deelen; integendeel Zij is van oordeel, dat de Gouverneur-Generaal, in wiens handen de benoeming van de leden-Regeeringsvertegenwoordigers is gelegd (w.o. de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter) en die ook ten aanzien van de benoeming der overige leden een zekere zeggenschap heeft, deze bevoegdheden niet dan met de uiterste nauwgezetheid en objectiviteit zal hanteeren, gezien de gewichtige belangen, waar het hier om gaat, en dat hij zich daarbij zeker niet gebonden zal achten aan een aanbeveling, wanneer naar zijn oordeel 's lands belang zulks met zich brengt.

Voorts heeft het geachte lid twijfel geuit of de in artikel 16 gebezigde terminologie wel toelaat, dat interim-dividenden worden uitgekeerd. Ik kan den heer Van Helsdingen hierop mededeelen, dat de in genoemd artikel gebezigde terminologie gelijk is aan die van het overeenkomstige artikel van de G. M. B.-wet, terwijl de G. M. B. regelmatig interimdividend uitkeert. Een practijk in de door het geachte lid gewenschte richting heeft zich dus reeds gevormd.

(De heer Van Helsdingen: Maar eigenlijk in strijd met het artikel.)

Ik meen van niet.

De wenschelijkheid, door den heer Van Helsdingen bij artikel 19 naar voren gebracht, om het daarin bedoelde jaarverslag in een handig formaat te publiceeren zal t.z.t. in overweging kunnen worden genomen.

Het geachte lid handhaaft voorts zijn bezwaren tegen de bij artikel 20 bedoelde uitkeering aan de directie van 3% van de overwinst bij liquidatie der vennootschap, daarbij aanvoerende, dat zich hier cumulatie van vroeger gereserveerde winsten kan voordoen, waartoe wellicht de liquideerende directie niet heeft medegewerkt. Ik moge hiertegenover opmerken, dat cumulatie van de winsten, gereserveerd op den voet van artikel 16 lid 4, in dit verband in elk geval buiten beschouwing dient te blijven, omdat deze winsten, voor zoover zij niet ingevolge het slot van genoemd artikellid voor speciale doeleinden bestemd mochten zijn, ter beschikking van de aandeelhouders blijven.

Overigens komt der Regeering analoge toepassing van de in artikel 16 vervatte regeling in geval van liquidatie redelijk voor, waarbij nog in het bijzonder de aandacht erop kan worden gevestigd, dat de in het tweede lid van genoemd artikel opgenomen bevoegdheid van den raad van beheer, om de uitkeering van de directie tot een zeker maximum te begrenzen, ook in geval van liquidatie toepassing kan vinden.

Mijnheer de Voorzitter! Thans aan het slot gekomen van de beantwoording van de door de geachte sprekers gemaakte opmerkingen en gestelde vragen, wensch ik mijn rede niet te beëindigen zonder een korte terugblik op de hoofdpunten van het omtrent dit onderwerp gevoerd debat.

Ik meen te mogen constateeren, dat het uitgangspunt van de Regeering, dat het Bangkabedrijf door zijn afhankelijkheid van de landsbegrooting en van de landsadministratie teveel belemmerd wordt, door verschillende sprekers als juist wordt erkend.

(Voorzitter.)

Omtrent de wijze waarop hierin verbetering dient te worden gebracht loopen echter de meeningen uiteen. Acht de Regeering fusie als door haar voorgesteld daartoe het aangewezen middel, daartegenover is de wensch tot uiting gebracht, de Bangkatinwinning als afzonderlijk, geheel zelfstandig gemaakt bedrijf te doen voortbestaan.

Een deel van de leden, die zich overigens met het fusiedenkbeeld kunnen vereenigen, acht verwezenlijking daarvan alleen verantwoord, indien deze zou geschieden op een voor het land voordeeliger basis.

Een ander cardinaal punt is de tot uiting gekomen wensch om den zetel van het bedrijf voor Indië te behouden.

Mijnheer de Voorzitter! In mijn voorgaand betoog zijn deze desiderata stuk voor stuk onder oogen gezien. Ik meen daarbij aangetoond te hebben, dat zij eensdeels niet tot het gestelde doel zouden leiden, anderdeels niet voor verwezenlijking vatbaar zijn.

Aangezien de Regeering na rijp beraad fusie op de in het ontwerp neergelegde basis de best mogelijke oplossing acht, moge ik besluiten met den wensch dat de Raad zich er ernstig rekenschap van zal geven, dat elke andere oplossing, al moge zij op zich zelf partieële voordeelen bieden, tenslotte, alle factoren bijeengenomen, achter staat bij een volledig doorgevoerde amalgamatie der beide thans naast elkander werkende Indische tinbedrijven.

De **Voorzitter**: Alvorens volgens den rooster over te gaan tot afhandeling van het welvaartsplan (Ond. **143**), wil ik nog even mededeelen, in welke volgorde de beraadslagingen over de moties zullen plaats hebben.

In de eerste plaats komen in behandeling de moties, die verzoeken behelzen tot wijziging van den tekst van de artikelen; dat zijn de moties stuk 7 en stuk 9,I tot en met VII. Het aantal moties lijkt grooter dan het is, want de moties stuk 9,I II, IV en V zijn de consequentie van de motie stuk 7 (Van Ardenne c.s.), wanneer de zetel van de directie van Nederland naar Indië wordt overgebracht. Het is duidelijk, dat in stuk 9 ook datzelfde artikel, dat de heeren Van Ardenne c.s. willen wijzigen, zou zijn opgenomen, wanneer niet die wijziging reeds was ingediend.

Vervolgens komt aan de orde stuk 9, III. Daarbij is uitgegaan van de gedachte, dat conform de Regeeringstoezegging het eerste lid wordt gewijzigd en het aantal leden van den raad van beheer van 5 op 6 gebracht. Voorts de motie VI en VII, daarna tegelijkertijd de moties resp. betreffende het indienen van een nieuw ontwerp en betreffende een zelfstandig bedrijf.

Na de beraadslaging over al deze moties zal desgewenscht een korte pauze worden gehouden om den leden gelegenheid te geven zich te beraden, terwijl de stemming zal plaatshebben in een volgorde, die ik nog nader zal aangeven.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, Regeering en Hooge Colleges, III, Departement van Financiën, IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), V A, Dienst der Volksgezondheid, VI, Departement van Economische Zaken (als gewijzigd bij nota van wijzigingen, st. 5), VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en IX, Departement der Marine, van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937, in verband met de besteding van de *f* 25 millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg. (Ond. **143**.)

Ik herinner er aan, dat ik gisteren bij afzonderlijk schrijvan een volgorde van de beraadslaging en de stemmingen aan de leden heb doen toekomen.

De gecombineerde amendementen-Thamrin zijn reeds afgehandeld wat de beraadslaging betreft, zoodat alleen nog de stemmingen moeten plaats hebben.

De Regeeringsgemachtigde voor Verkeer en Waterstaat heeft mij te kennen gegeven aan het antwoord van den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken inzake de amendementen niets te hebben toe te voegen.

De behandeling van het amendement-Thamrin c.s. inzake de inrichting van een kunstnijverheidsschool. (Afd. VII, st. 5) moet echter nog plaats vinden; daarmede zal worden begonnen.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Thamrin, c.s. (met toelichting; Afd. VII, st. 5), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 (Ond. **143**) onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) te lezen:

„7.8A (nieuw) Gebouwen, komende ten laste van het crediet voor welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven, te verrekenen met de Iste begrootingsafdeeling), *f* 830 000."

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik behoef gelukkig geen pleidooi meer te houden voor de wenschelijkheid van de oprichting van een kunstnijverheidsschool, omdat die wenschelijkheid — zelfs de noodzakelijkheid — daarvan door den Regeeringsgemachtigde is erkend. De Regeering wil ondanks dat, echter niet overwegen die school op te richten uit de middelen die ter beschikking worden gesteld voor het welvaartsplan.

Als argument voert de Regeering aan, dat Zij alsnog den opzet van dit plan wil overwegen, en eventueel de kosten uit de gewone middelen wil betalen. Tegen dit argument der Regeering heb ik bezwaar.

De Regeering wenscht alsnog den opzet van het plan te overwegen. Wij weten allen wel wat het beteekent als de de Regeering eenmaal aan het overwegen is. Dan ontstaan er alle mogelijke variaties van overwegingen. Overweging, ernstige overweging en zeer ernstige overweging enz.

Ik geloof niet, dat wij daarmede verder komen. Men is zoowel in Regeeringskringen als in particuliere kringen eigenlijk al vanaf 1919 aan het overwegen geweest inzake de oprichting van een dergelijke school.

Een tweede argument om eventueel die school te betalen uit de gewone middelen, ontmoet ook bij mij bezwaren. In de eerste plaats omdat het in het geheel niet vaststaat, dat uit de gewone middelen gelden zullen worden uitgetrokken getuige het feit, dat de Regeeringsgemachtigde op mijn vraag geantwoord heeft, dat eventueel die gelden uit de gewone middelen zullen worden betaald en bovendien omdat wij allen wel weten, dat de onderwijsbegrooting de laatste jaren zwaar is besnoeid. De oprichting van zelfs erkend noodzakelijke scholen kon niet plaats hebben, wat dan temeer, als straks de oprichting van een nieuwe school, waarvan de noodzaak pas nu erkend is geworden.

Ik vrees, dat straks bij het voteeren van gelden voor de onderwijsbegrooting, het bedrag voor deze school in het gedrang zal komen, uit hoofde van de noodzaak van uitbreiding van de gewone inrichtingen voor onderwijs, zoodat dus de oprichting van deze school, wanneer dat uit de gewone middelen betaald moet worden, in gevaar zal komen.

De voorstellers vragen toch ook heusch geen vermogen voor het oprichten van die school.

Zij vragen een subsidie in eens van *f* 50 000, waarmede niet alleen de oprichting en inrichting betaald zal worden, maar naar mij verzekerd is, zou het bedrag ook voldoende zijn voor

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(Hoedojo.)
de eerst komende jaren om het exploitatietekort te dekken.

Men koestert de hoop, dat na die jaren men zoover zal zijn met de organisatie, dat men door verkoop der afgewerkte producten, zich zelf zal kunnen bedruipen.

Tenslotte wil ik nog wijzen op hetgeen andere landen ten behoeve van dergelijke kunstnijverheidsscholen besteden.

Ik haal hier aan uit het boek van J. E. Jasper:

„Europeesche organisaties en systemen tot ontwikkeling van nijverheid en kunstnijverheid".

Uit dat boek blijkt, dat in Engeland jaarlijks van staatswege £ 225.000 aan dergelijke schooltjes wordt besteed, terwijl aan subsidies in dat land jaarlijks een bedrag wordt uitgekeerd van ongeveer £ 1.7 millioen. In Nederland besteedt men aan subsidies van tien kunstnijverheidsscholen *f* 52.300 per jaar. Hier wordt alleen een bedrag gevraagd van *f* 50.000, waarmede niet alleen de oprichting, maar ook de exploitatietekorten in de eerste vijf jaren volledig kunnen worden gedekt. Ik hoop dat, waar er nog een aanzienlijk saldo is van de *f* 25 millioen, de Regeering geen bezwaar zal maken tegen het uittrekken van het voor dit doel gevraagde bedrag.

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! Nu de geachte Regeeringsgemachtigde, blijkens het regeeringsantwoord, voorkomende in het voorloopig stenografisch verslag op pagina 3423, niet geheel afwijzend staat tegenover de suggestie van den heer Thamrin en naar haar inzicht de oprichting van een kunstnijverheidsschool verbonden aan het museum-Sonoboedojo te Djokja de volle belangstelling verdient, moge ik ter ondersteuning van het amendement-Thamrin c.s. het volgende naar voren brengen, zulks ter adstructie van de groote wenschelijkheid van een dergelijke school.

Gelijk bekend mag worden verondersteld werd enkele jaren geleden, in 1931 ter hoofdplaats Djokjakarta op initiatief van de heeren Soerachman en Sitsen opgericht de „Pakarjan Ngajogjokarto", die zich ten doel stelt het kunstambacht te bevorderen. Reeds in haar eerste bestaansjaar heeft deze stichting haar nut bewezen. Men is er in geslaagd, voor een kleine 150 tal kunstnijveren geregelden afzet van hun producten te scheppen en daardoor regelmatig werk te geven. Was de verkoop van de kunstnijverheidsproducten bij de intrede van de malaise sterk achteruitgegaan, sedert de oprichting van de Pakarjan hebben de kunstnijveren daarover niet meer te klagen en kan men maandelijks een verkoop boeken tot een waarde varieerende van 7 à 8 duizend gulden. Voorzoover kan worden nagegaan beteekent dit een stijging van 3 à 400%.

Pakarjan werkt niet uitsluitend als een verkooporganisatie, maar zij verbetert ook de kwaliteit van het werk. Zij keurt en controleert het werk niet alleen, maar geeft ook aanwijzingen en teekeningen en leert de menschen aan tot het gebruik van andere procédé's dan tot dusverre gebruikelijk waren. Hierdoor wordt de afzet van de kunstproducten verhoogd. Was de xerkoop aanvankelijk afhankelijk van den omvang van het tourisme in Djokja, thans kan men de afzetgebieden uitbreiden tot Zuid-Afrika en Australië. De ondervinding van Pakarjan heeft geleerd, dat aan de werkzaamheden van het kunstambacht principieele tekortkomingen kleven. Wil een verdere ontplooiing mogelijk zijn, dan dienen deze gebreken zoo spoedig mogelijk te worden opgeheven.

Een globaal overzicht van het kunstambacht laat zich in het kort samenvatten in de volgende 2 punten:

1o. de decoratieve kwaliteiten van ontwerp en uitvoeringswerk staan volgens bevoegde beoordeelaars ver boven het middelmatige, terwijl een kunstzinnige verwerking van nieuwe motieven in het algemeen geen moeilijkheden oplevert;

2o. de technische kwaliteiten zijn echter minder bevredigend.

Ondanks de technische vaardigheid van de toekangs, komen die tekortkomingen vaak tot uiting in b.v. kleine afwijkingen van afmetingen en gebrek aan symmetrie, welke men bij

(Van Helsdingen, Verboom.)
de traditioneele vormen aantreft. Bij nieuwe vormen opgemaakt op verlangen van bestellers, stuit men echter nog altijd op de moeilijkheid, dat de toekangs over het algemeen een geproduceerde teekening niet begrijpen. Genoemde gebreken voorkomende bij de traditioneele vormen, worden momenteel bestreden door de Pakarjan zelf. Deze heeft namelijk bij haar in dienst een employé, die regelmatig de werkplaatsen van de kunstnijveren bezoekt om ter plaatse de werkzaamheden te controleeren en op de gebreken te wijzen. Door deze intensieve bestrijding en gestadige contrôle zijn nu de kleine technische gebreken verdwenen.

Ernstiger zijn echter de tekortkomingen bij de nieuwe vormen. Een verbetering hiervan is niet wel mogelijk zonder de oprichting van de door de indieners van het amendement bedoelde school, waar den jongen kunstzinnigen geleerd kan worden o.a. het in teekening brengen van eenvoudige voorwerpen, het kunnen lezen van teekeningen, het neerslaan van doorsneden, enz.

Door de oprichting van deze kunstambachtsscholen verbonden aan het Java-Instituut wordt den jongen ambachtslieden immers deze primaire wetenschap bijgebracht. Zoodoende kweekt men de bibit, waaruit in de toekomst de vrije en degelijke ontwerper kan opbloeien.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een kort woord om mijn standpunt ten aanzien van het amendement te motiveeren. Dit amendement draagt in wezen een geheel ander karakter, dan de bundel amendementen van een algemeene toelichting voorzien .....

(De heer Verboom: Inderdaad!)

.....die den geheelen opzet van het welvaartsplan in gevaar brengen. Dit amendement is echter een afzonderlijk amendement, dat een beperkte strekking heeft en ook slechts een beperkt bedrag vraagt.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft nadrukkelijk verklaard, dat in de cijfers voor het welvaartsplan 1937 nog eenige soepelheid zit en dat wel degelijk de mogelijkheid bestaat om eenige wijziging erin aan te brengen.

Wij voelen veel voor het doel, dat door het amendement wordt nagestreefd en zullen daarom, terwijl wij aan de combinatie van amendementen onze stem niet kunnen geven, omdat zij het welvaartsplan in gevaar brengen, vóór dit amendement stemmen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen staan de heer Thamrin en ik in deze zaal tegenover elkaar.

(De heer Soekawati: In den laatsten tijd toch niet zooveel.)

Misschien niet, wanneer het schijnmaatregelen betreft.

Dit geldt echter niet ten aanzien van deze zaak, welke een terrein betreft, waarop mijns inziens samenwerking met den heer Thamrin wel degelijk mogelijk is. Toen dan ook een beroep op samenwerking werd gedaan, heb ik dat niet afgewezen. Ik heb de kwestie trouwens reeds in de hoofdzitting, bij de behandeling van de onderwijsbegrooting, ter sprake gebracht; de heer Thamrin heeft haar nu opnieuw opgenomen en hoopt ze tot een gunstig resultaat te brengen. Ik geef daaraan van harte mijn steun, want ik geloof, dat het hier inderdaad een groot belang geldt. Daarbij is voor mij nog een zeer belangrijk punt, dat men de zaak op zeer bescheiden schaal wenscht op te zetten en daarbij zeer reëel denkt te werk te gaan. Indertijd zijn op dit gebied wel eens allerlei fantastische plannen gemaakt, die zeker mijn steun niet zouden hebben gehad, maar thans wenscht men op bescheiden voet in een belangrijk centrum van Javaansche cultuur een school op te richten, die bovendien contact zal zoeken met andere cultuurcentra in den archipel; aldus de kunstnijverheid en het kunstambacht tot nieuwen bloei te brengen. Deze plannen kunnen daarom niet anders dan den

(Soekawati, Sandkuyl, e.a.)
steun hebben van ieder, die let op de groote belangen, die hier in het spel zijn.

De heer Thamrin heeft reeds gewezen op de groote bedragen, die elders worden uitgegeven voor hetzelfde doel. Ik zou er de aandacht op willen vestigen, dat men in Nederland bv. een instituut kent als de V. A. N. K. (Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst), dat alleen reeds door de publicatie van zijn fraaie jaarboeken in dit opzicht van zeer groote beteekenis is en zeker heeft medegewerkt tot den bloei van de kunstnijverheid en het kunstambacht, die men ook op het oogenblik in Nederland nog kent.

Ik beveel dit amendement dan ook in de bijzondere aandacht van den Raad aan.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Verboom heeft zooeven gezegd, dat zijn fractie en die van den heer Thamrin niet zoo vaak tot elkaar komen, maar het schijnt mij toe, dat de fractie van den heer Thamrin met die van den heer Verboom een front populair heeft gevormd.

(De heer Eekhout: Alleen op het gebied van de kunstnijverheid.)

Het amendement is zeer sympathiek, omdat het de bevordering van de kunstnijverheid beoogt: ik zal er niet veel over zeggen, omdat er in eersten en tweeden termijn reeds veel over gezegd is en volsta met de verklaring, dat onze fractie vóór het amendement zal stemmen.

De **Voorzitter**: Het woord is thans aan den heer Sandkuyl. Ik mag intusschen wel even opmerken, dat hartelijke steun ook kan blijken uit een hartelijk stilzwijgen.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dien hartelijken steun toch nog even onder woorden willen brengen door te verklaren, dat ik het van bijzonder groot belang acht, dat deze kunstnijverheidindustrie niet met ondergang bedreigd wordt, ook in het belang van Nederlandsch-Indië en aangezien het voorstel past in het kader van het *f* 25 millioen-plan zal ik gaarne mijn stem aan dit amendement geven.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met van de idee uit te gaan dat, zelfs als wij tegen het ontwerp waren, dat wel uit onze stemming zou blijken. Ik wil echter naar aanleiding van het amendement nog even het volgende opmerken.

De heer Thamrin is bij mij geweest en heeft gevraagd, of mijn fractie voor dit amendement wil stemmen. Wij stonden sympathiek daartegenover, maar hadden nog één klein bezwaar, dat echter door den heer Thamrin nu is weggenomen. Wij vonden het onjuist, dat met gelden uit het *f* 25 millioen-plan een school werd opgericht, waarvan de exploitatiekosten, die daarvan het gevolg zouden zijn, op de begrooting van Nederlandsch-Indië zouden komen te drukken. Dit bezwaar heeft de heer Thamrin als gezegd weggenomen. Hij heeft gezegd: Inderdaad zal de school gedurende een tweetal jaren gesteund moeten worden, ...

(De heer Thamrin: Vijf jaar!)

..... maar daarna zal het instituut zichzelf kunnen bedruipen en dan vind ik het voordeel van de oprichting ervan overwegend. Wij zullen daarom vóór het amendement stemmen.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heeft de Regeering al verklaard, dat het denkbeeld van de oprichting van deze school haar sympathiek is. Daarbij heeft Zij ook te kennen gegeven, dat Zij meent, dat het nogal de vraag is, of die school in het kader van de welvaartsbijdrage past.

Nu zou de Regeering wel een hart van ijzer moeten

(Voorzitter, White.)
hebben als Zij tegenover een dergelijken phalanx van eenstemmigheid onberoerd zou blijven. Ik kan echter wel zeggen, dat de Regeering er de voorkeur aan zou hebben gegeven als dit voorstel den vorm had aangenomen van een motie, omdat het inderdaad voor de Regeering praktisch onmogelijk is, een dergelijk amendement over te nemen, al is wel — dat geef ik toe — het geld in beginsel beschikbaar. Maar zonder behoorlijk onderzoek — de heer Sandkuyl heeft daarop zooeven reeds gewezen — weet de Regeering niet precies, wat er met het geld zou gaan geschieden. Ik behoef verder weinig hierover te zeggen. Ook de Regeering acht het van groot belang, dat de kunstnijverheid, die vooral in haar hoogere vormen in de crisisjaren een flinken klap heeft gehad, onderhouden wordt. Dat de Regeering deze meening is toegedaan, blijkt wel uit hetgeen zij in den loop der laatste jaren b.v. op het proefstation voor de batikindustrie heeft gedaan, waar de oude versieringsmotieven der tempels in de batiknijverheid weer worden toegepast.

De Regeering herhaalt, dat Zij de voorkeur zou hebben gegeven aan een motie, maar verder zal Zij den uitslag der stemming afwachten, zonder echter iets toe te kunnen zeggen in dit opzicht. In elk geval zal worden nagegaan of in het kader van het onderhavige plan aan de wenschen van de voorstellers van het amendement kan worden tegemoet gekomen.

De **Voorzitter**: Wij kunnen nu tot stemming overgaan.

Het amendement Thamrin c.s. (Afd. VII, stuk 5) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Gelijk reeds is medegedeeld, lijkt het mij logisch dat, alvorens wij de posten gaan verhoogen, eerst nagegaan wordt of daarvoor geld vrijgekomen is uit de voorgestelde amendementen tot verlaging der uitgaven en het verzoek eenige posten in stemming te brengen.

De volgorde is dus, dat eerst over de amendementen tot vermindering van de posten zal worden gestemd en daarna in volgorde der begrootingsafdeelingen en der posten over de amendementen tot vermeerdering der posten.

Wij kunnen thans tot de stemmingen overgaan en ik wil hierbij vooraf gelegenheid geven tot stemmotiveering.

Aan de orde is de stemming over post 6.6A, Boschwezen, van hoofdstuk II.

Bij de stemmotiveering over dezen post kan men als men een gelijkluidend standpunt inneemt ten aanzien van alle amendementen te dien aanzien tegelijk zijn stem motiveeren.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorstel tot schrapping van den geheelen post 6.6A, miskent de plaats, welke ook aan het Boschwezen behoort te worden gegeven bij een welvaartsbevordering, als met deze aanvullende begrooting wordt beoogd. Uit mijn redevoeringen blijkt duidelijk, dat ik de inschakeling van dezen welvaartsdienst in het plan, dat hier voor ons ligt, slechts tot een bepaalde hoogte en tot een bepaald bedrag voorsta. De geachte Regeeringsgemachtigde kent mijn bezwaren terzake tot op de subartikelen. Hij zegde mij nadere overweging toe en projecteerde een mogelijken en zelfs zeer waarschijnlijken uitweg, nog in dit jaar.

In het vertrouwen, dat hieruit behoorlijk wat resulteert in de richting, die ik voorsta, zal mijn fractie vóór den post stemmen. Zij behoudt zich echter uitdrukkelijk volkomen vrijheid voor ten aanzien van de plannen voor 1938 en 1939 ten deze, voorzoover die sterk mochten afwijken van mijn inzichten ter zake.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

(Voorzitter, White.)

Post. 6.6A van hoofdstuk II wordt in stemming gebracht en aangenomen met 36 stemmen vóór en 16 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: De Hoog, Mapoedji, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, Kartowisastro, Doeve, White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Mandagie, Sosrodiprodjo, Coolhaas, Van Baalen, Hoedojo, Straatemeier, Kasimo, Danoesoegondo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Van Kesteren, Kan, Rehatta, Soeria Nataätmadja, Wermuth, Mahmoed, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Jahja, Boestan, Ganda Soebrata, Ko Kwat Tiong, Wirjopranoto, Abdul Rasjid en Soetardjo.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement Thamrin c.s. (Afd. VII — stuk 6) op post 7.5A van hoofdstuk II.

Verlangt een van de leden zijn stem te motiveeren?

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Verbetering van wegen en bruggen acht ik van groot economisch belang en geheel passend bij een welvaartsbevordering, zoodat ik tegen het amendement zal stemmen.

Het amendement wordt in stemming gebracht en verworpen met 16 stemmen vóór en 36 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Jahja, Boestan, Gandasoebrata en Ko Kwat Tiong.

Tegen stemmen de leden: Kan, Rehatta, Soeria Nataatmadja, Wermuth, Mahmoed, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog, Mapoedji, mevr. Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, Kartowisastro, Doeve White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Mandagie, Sosrodiprodjo, Coolhaas, Van Baalen, Hoedojo, Straatemeyer, Kasimo, Danoesoegondo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Van Kesteren en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Thamrin c.s. (Afd. VII — stuk 6) op post 7.8A van hoofdstuk II.

Tenzij een der leden te kennen geeft zijn stem over dit amendement anders te willen uitbrengen dan over het amendement, Afd. VII, st. 6, meen ik te mogen aannemen, dat de uitslag van de stemming over dit amendement geheel gelijk is aan den uitslag van de stemming over het vorige amendement.

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten, het amendement-Thamrin, Afd. VII, st. 7 te beschouwen als te zijn verworpen met dezelfde stemmen vóór en tegen als het amendement-Thamrin, Afd. VII, st. 6.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over post 9.5A van hoofdstuk II der aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX Departement der Marine.

Over dezen post is nl. stemming gevraagd.

Post 9.5A van hoofdstuk II wordt in stemming gebracht en aangenomen met 36 stemmen vóór en 16 stemmen tegen.

(Voorzitter, Thamrin.)

Vóór stemmen de leden: Mapoedji, mevr. Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, Kartowisastro, Doeve, White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Mandagie, Sosrodiprodjo, Coolhaas, Van Baalen, Hoedojo, Straatemeier, Kasimo, Danoesoegondo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Van Kesteren, Kan, Rehatta, Soeria Nataätmadja, Wermuth, Mahmoed, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Soangkoepon, Mohamad Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Jahja, Boestan, Gandasoebrata, Ko Kwat Tiong, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Soetardjo en Thamrin.

De **Voorzitter**: Aangezien thans de posten gehandhaafd zijn, die de voorstellers der amendementen wilden schrappen, en ook de verminderingen niet zijn aangebracht, die voorstellers wenschten, wil ik hun thans gelegenheid geven hun amendementen in te trekken dan wel de bedragen, daarin vermeld, te veranderen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! U weet wat ons oorspronkelijk plan was, dat wij om de gedachte te bepalen, zouden hebben willen werken met bedragen van *f* 1. Indien dit nog uit technisch oogpunt mogelijk is, zullen wij het ten zeerste apprecieeren als de diverse amendementen in dien zin veranderd worden, dat de daarin aangeduide posten verhoogd worden met *f* 1. Alleen om aan te geven in welke richting wij gaarne zouden zien, dat de welvaartsbedragen besteed zullen worden, het aan de Regeering overlatend naar gelang van de omstandigheden te handelen.

De **Voorzitter**: Verhooging van posten met *f* 1 is inderdaad mogelijk en dit wordt veel toegepast. In het algemeen komt het mij minder gewenscht voor en ik achtte het aanvankelijk bepaald uitgesloten, voorzoover die verhoogingen verband hielden met vermindering of zelfs schrapping van andere posten. Daar moest men precies weten hoeveel geld er vrij komt. Nu daarover inmiddels een beslissing is genomen en er geen geld is vrijgekomen, is het bezwaar tegen de éénguldensposten ten aanzien van verminderingen veel minder klemmend geworden, doch het voordeel daartegenover is zeer gering, omdat men toch moet aangeven, waar de Regeering het geld vandaan moet halen; dat zou dan moeten zijn uit hetgeen nog niet is besteed, de z.g. reserve ad *f* 1,3 millioen.

(De heer White: Of door verschikking.)

Dat niet, daarover heeft de raad zijn stem juist uitgebracht. Wenscht men een verschikking dan moet men die ook aangeven, en het geld van het eene afhalen om naar het andere over te brengen. Wil men de Regeering alleen den wensch te kennen geven om, wanneer het mogelijk is het te besteden, een bepaald bedrag te vergrooten, dan is een eenguldenspost niet onmogelijk en dan ligt daarin opgesloten dat men wenscht, dat het geld wordt genomen uit het resteerende reservebedrag.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg U dank voor de formuleering van onze bedoelingen in het laatste gedeelte van Uw betoog. Maar behalve dat het de bedoeling is om ook te beschikken over het reservefonds ad *f* 1.3 millioen, is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat verschillende werken, die voor 1937 zijn ontworpen, niet zullen kunnen worden uitgevoerd uithoofde van een technische onmogelijkheid. De fondsen die aldus ter beschikking komen zouden eventueel kunnen worden aangewend voor het met de amendementen beoogde doel.

De **Voorzitter**: Inderdaad is „reserve" een rekbaar begrip, ramingen zijn tenslotte ramingen, het kan zijn dat de reserve

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. 143).

(De Hoog, Directeur van Economische Zaken.)

grooter is, maar ook, dat ze kleiner uitvalt. Moet ik het zoo opvatten, dat de heer Thamrin de bedragen achter zijn amendementen wenscht te zien veranderd in eenguldensbedragen?

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had eigenlijk te voren begrepen, dat er technische bezwaren waren tegen het feit, dat een post wordt verhoogd met *f* 1 en dat men daarin min of meer zag een aantasting van het regeeringsbeleid. Ik kan mij voorstellen dat, wanneer men meent dat er veel meer kan worden gedaan, men een bedrag verhoogd wil zien. Het noemen van bedragen is niet juist, want dan zou men nauwkeurig moeten gaan detailleeren. Het aangeven van een bedrag van *f* 1 acht ik daarom principieel juist. Aangezien nu de heer Thamrin wijst op de mogelijkheid, dat een werk niet tot uitvoering komt en er uit dien hoofde geld over zal zijn zou ik van de Regeering de algemeene toezegging willen vragen dat, wanneer er mogelijkheden zijn, die Zij zich oorspronkelijk niet had gedacht, om meer gelden te besteden, deze meerdere gelden ook werkelijk zullen worden besteed en dat Zij zich niet zal vastklampen aan het feit, dat op de begrooting bepaalde bedragen zijn uitgetrokken waarboven men niet wil gaan. Indien de Regeering deze toezegging geeft dan zullen wij tegen de amendementen stemmen.

De heer **Hart**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het verheugt mij, dat de heer De Hoog zijn vraag heeft gesteld, want anders zou het voor mij betrekkelijk niet zoo gemakkelijk zijn geweest om na de toelichting van den heer Thamrin op deze plotselinge wijziging van de amendementen in te gaan. Ik deel Uw opinie, Mijnheer de Voorzitter, dat amendementen met de strekking om een post te verhoogen of te verlagen met *f* 1., om daarmede te kennen te geven, dat in een bepaalde richting meer of minder dient te worden gedaan, weinig gelukkig zijn te achten uit budgetair-technisch oogpunt. Wat de vraag van den heer De Hoog betreft, de Regeering heeft bij de beantwoording van de voorstellers der amendementen reeds te kennen gegeven en herhaald, dat het bestemmingsplan zeer soepel en dynamisch is; dat dus op een plan kan worden teruggekomen wanneer het bij nader onderzoek minder nuttig of minder doelmatig zou blijken te zijn en dat dan met andere voorstellen kan worden gekomen. In de tweede plaats is het zeker mogelijk, ook en vooral in verband met de beraadslagingen in deze zaal, dat suggesties, die naar voren gebracht zijn, (ik noem bijv. die van den heer White en van verschillende andere leden) zullen kunnen worden uitgevoerd en de noodige begrootingsvoorstellen ervoor kunnen worden ingediend, niet alleen voor 1938 en 1939, maar desnoods zelfs bij de eerste gelegenheid, die zich daartoe voordoet. Dat zal kunnen zijn bijv. bij een eventueele aanvullingsbegrooting in Juni of Juli van dit jaar.

Ik kan ten aanzien hiervan niets materieels toezeggen, maar wel kan ik toezeggen, zooals ik trouwens reeds deed, dat alles ernstig onder oogen zal worden gezien. Het kan bijv. mogelijk zijn, dat door het boschwezen meer uit de gewone middelen kan worden bekostigd tengevolge van betere bedrijfsresultaten en dat er daardoor gelegenheid is van de *f* 25-millioen meer over te houden dan men nu verwacht. Ik herhaal hierbij mijn reeds meer gedane toezegging, dat dan tevens zal worden nagegaan of wellicht ook meer besteed kan worden voor de hier aangegeven doeleinden.

Ik geloof, dat ik hiermede den heer De Hoog een antwoord heb gegeven op zijn vraag en besluit met den Volksraad, op grond van het door mij nu en eerder betoogde, de aanneming van de amendementen te ontraden, juist, omdat het niet gaat om de *f* 1 meer of minder, maar om het beginsel, dat de Volksraad met aanneming der amendementen zou te kennen geven, dat de Raad meent, dat de Regeering reeds nu voor de aangegeven doeleinden meer nullen had kunnen opbrengen, hetgeen ik ontken.

(Thamrin, Voorzitter, e.a.)

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De heer De Hoog heeft zooeven naar voren gebracht, dat wanneer hij een toezegging zou krijgen van de Regeering, hij tegen de amendementen zou stemmen. Waar ik prijs stel op den steun van de groep van den heer De Hoog, zou ik den heer De Hoog de vraag willen stellen, of en in hoeverre hij met de toezegging door de Regeering gedaan, bevredigd is en of dit impliceert, dat als de amendementen eventueel worden ingetrokken, voor den heer De Hoog ook vaststaat, de urgentie op gelijke, evenwaardige wijze van alle posten, waarvoor wij een amendement hebben ingediend — ik noem bijv. de schuldbevrijding, den nieuwen post voor de bestrijding van het idjonkwaad, de kolonisatie van Inheemsche intellectueelen.

De **Voorzitter**: Als de amendementen gehandhaafd worden, worden zij stuk voor stuk in stemming gebracht. Het is natuurlijk mogelijk, dat men bijv. tegen alle amendementen stemt, als men het geheel met de Regeering eens is, maar het is ook zeer wel mogelijk, dat men vóór het eene en tegen het andere amendement stemt.

Het is niet mijn bedoeling alle amendementen tegelijk in stemming te brengen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb reeds gezegd, dat ik prijs stel op den steun van den heer De Hoog. Nu had ik begrepen, dat bij eventueele intrekking van de amendementen voor hem vaststaat de urgentie op gelijkwaardige wijze van alle amendementen. In dat geval zouden de voorstellers zich over eventueele intrekking van de amendementen beraden hebben.

De **Voorzitter**: Ik zal ook gelegenheid geven tot motiveering van de stem over alle amendementen. Er is echter geen bezwaar tegen, dat de amendementen stuk voor stuk in stemming worden gebracht.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil zeker op het voorstel van den heer Thamrin ingaan en verklaren, dat wij in het algemeen tegenover de amendementen — waarvan ik de schuldbevrijding en de verstrekking van zaaizaad wil aanhalen — zeker sympathiek staan.

Wanneer de amendementen worden ingetrokken en dus geen punt van beraadslaging meer uitmaken, beteekent dit zeer zeker, dat wij de urgentie ervan aanvoelen en wij, waar de Regeering een toezegging heeft gedaan, de Regeering zeer zeker zullen steunen, wanneer de heer Thamrin t.z.t. op inlossing van de belofte bij de Regeering aandringt.

(De heer Hart, directeur van Economische Zaken: Om te onderzoeken of dit mogelijk is.)

Inderdaad. Alleen, Mijnheer de Voorzitter, — maar dat had ik eigenlijk afzonderlijk willen bespreken — bij de kwestie van de schuldbevrijding wordt speciaal gesproken van het Inheemsch grondbezit en dat zou dan worden omgezet in „grondbezit in het algemeen". De schuldbevrijding geldt trouwens ten opzichte van den grond en niet ten opzichte van den persoon.

Het komt dus eigenlijk hierop neer: Wanneer de heer Thamrin de amendementen intrekt, dan wordt er natuurlijk niet meer over gesproken, maar ik kan hem verzekeren dat, wanneer hij ze intrekt, onze fractie straks bereid zal zijn, steun te verleenen wanneer de Regeering niet gevolg geeft aan de toezegging te zullen zoeken naar meerdere mogelijkheden op het bedoelde gebied.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het toch het beste is, de amendementen maar stuk voor stuk in stemming te brengen.

De heer **Kerstens**: Er is trouwens toch verschil in urgentie wat de verschillende kwesties betreft?

(Voorzitter, Kasimo, e.a.)

De **Voorzitter**: Oorspronkelijk wilde de heer Thamrin blijkbaar het intrekken der amendementen afhankelijk stellen van hetgeen de heer De Hoog zou zeggen. Daarom liet ik den heer De Hoog hierover aan het woord. Nu de intrekking der amendementen niet doorgaat, zal de stemming over de amendementen plaats hebben in de volgorde van de verschillende begrootingsafdeelingen en posten.

In de eerste plaats is aan de orde — daar afdeeling III is afgedaan en afdeeling I, die een optelsom van alles is, wordt aangehouden — post 4.11A van afdeeling IV, waarop een amendement is ingediend door den heer Thamrin c.s. (stuk 6).

Aan de orde is de stemming over het gewijzigde amendement-Thamrin c.s. (Afd. IV, st. 6) op post 4.11A van hoofdstuk II.

Ik geef gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge van deze gelegenheid gebruik maken, mijn stem over de verschillende amendementen tegelijk te motiveeren.

Ik heb bij de bespreking van de amendementen reeds aangekondigd, dat ik slechts voor twee daarvan zou stemmen, maar nu zij een ander karakter hebben gekregen zal mijn standpunt uiteraard wijziging ondervinden. Waar nu voorgesteld wordt, de bedoelde posten met *f* 1 te verhoogen, terwijl van het bedrag van *f* 25 millioen nog een som van rond 13 ton overblijft, bestaat er dus wel mogelijkheid, aan verschillende voorgestelde posten een bedrag toe te voegen, ter tegemoetkoming aan hetgeen door de voorstellers der amendementen wordt gewenscht. Op grond hiervan zal ik mijn stem geven aan de amendementen, die nu de bedoeling hebben, de betreffende posten met *f* 1 te verhoogen.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! In twee termijnen heb ik gepleit voor dezelfde maatregelen van bevrijding van bedrijfsschuld, onder onereuze voorwaarden aangegaan ten aanzien van het grondbezit van Europeanen, bijvoorbeeld den klein-landbouw.

Bedoelen de voorstellers de maatregelen mede toepasselijk te verklaren voor den kleinen landbouw en de kolonisatiebedrijven van Europeanen, dan kunnen wij den inhoud van het aanhangige amendement ondersteunen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Om niet in herhalingen te vervallen, verzoek ik hetgeen ik hier ten opzichte van het aanhangige amendement zeg, te willen beschouwen als te gelden voor alle ingediende amendementen. Wanneer ik mijn stem aan dit amendement geef, wil dat niet zeggen, dat ik mijn oogen sluit voor eventueel meer dringende behoeften, die zich in volgende jaren kunnen voordoen, waardoor die behoeften den voorrang moeten hebben boven wat hier in deze amendementen wordt gevraagd.

Een stemmen voor deze amendementen, die eveneens door mij worden toegejuicht, wil dus niet zeggen, dat ik zonder meer de daarin genoemde desiderata zal doen voorgaan boven andere, die voor den dag zouden kunnen komen, voordat de onderhavige amendementen voor verwezenlijking vatbaar zijn.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof te kunnen verklaren, dat alle vier amendementen ons in wezen sympathiek zijn. Toch zullen wij tegen deze amendementen stemmen, omdat wij in de eerste plaats een formeel bezwaar hebben tegen amendementen die beoogen verhooging van posten met *f* 1, welke het wezenlijke karakter van een begrooting aantasten en in wezen het karakter hebben van een motie.

(Sosrohadikoesoemo, Voorzitter, e.a.)

In de tweede plaats is des te minder aanleiding om vóór deze amendementen te stemmen na de uitdrukkelijke verklaring der Regeering.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Aan de amendementen stukken 7, 8 en 9 zal ik mijn stem geven, maar ten aanzien van het amendement, stuk 6, zou ik nog even het volgende naar voren willen brengen.

Als ik den heer Soetardjo goed heb begrepen, heeft hij in eersten en tweeden termijn naar voren gebracht, dat hij zeer geporteerd is voor maatregelen van blijvende waarde. Nu heb ik mij ten aanzien van de bestrijding van het idjonkwaad de vraag gesteld, of deze maatregel hiertoe ook zal behooren. Ik meen te moeten betwijfelen, of dit wel het geval zal zijn, want ik geloof, dat de betrokkenen in de volgende jaren toch weer in hetzelfde kwaad zullen vervallen.

(De heer Danoesoegondo: Zeer juist!)

De **Voorzitter**: Ik wil er op wijzen, dat op het oogenblik geen debat wordt gevoerd, doch alleen stemmotiveering plaats heeft. De heer Sosrohadikoesoemo zal dus tegen stuk 6 stemmen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik acht de verhooging, zooals de voorstellers vragen, wel urgent, maar daar staat tegenover, dat de geachte Regeeringsgemachtigde mij geheel bevredigd heeft in zijn gedachtenwisseling ten aanzien van dit punt. Daarom zou ik den voorstellers dezer amendementen in overweging willen geven deze amendementen in te trekken, daar wij anders zullen moeten tegenstemmen.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het hiermede volkomen eens; wij staan op het standpunt, dat wij het geheel aan de Regeering moeten overlaten, waarvoor de thans nog niet in deze voorstellen verwerkte en de eventueel later op andere posten vrijkomende gelden bestemd zullen worden. Wij kunnen de voorstellen der Regeering met vertrouwen afwachten en, ofschoon wij niet tegen de bedoelde maatregelen zijn, zullen wij dus toch tegen deze amendementen stemmen.

Het gewijzigd amendement-Thamrin, c.s. (Afd. IV, stuk 6) wordt in stemming gebracht en verworpen met 26 stemmen voor en 27 stemmen tegen:

Voor stemmen de leden: Kan, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Mapoedji, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Loa Sek Hie, Wiwoho, Kartowisastro, Jahja, Boestan, Mandagie, Gandasoebrata, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo en Soekawati.

Tegen stemmen de leden: Rehatta, Wermuth, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, Doeve, White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Sosrodiprodjo, Coolhaas, Van Baalen, Straatemeier, Danoesoegondo, Sosrohadikoesoemo, Van Kesteren en de Voorzitter.

Post 4.11A van hoofdstuk II, als gewijzigd bij Nota van Wijziging, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het gewijzigde amendement-Thamrin c.s. (Afd. IV, st. 7) op art. 4.14A van hoofdstuk II.

Het amendement wordt in stemming gebracht en verworpen met 25 stemmen vóór en 26 stemmen tegen.

Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen I, III, IV, V A, VI, VII en IX voor 1937 i.v.m. de besteding der 25-millioenbijdrage van Nederland voor welvaartszorg (Ond. **143**).

(De Hoog, White, Thamrin.)

Vóór stemmen de leden: Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Kan, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oeoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Loa Sek Hie, Wiwoho, Kartowisastro, Jahja en Boestan.

Tegen stemmen de leden: Coolhaas, Van Baalen, Straatemeier, Danoesoegonde, Soekawati, Van Kesteren, Rehatta, Eekhout, Verboom, Van Ardenne, Van Helsdingen, De Hoog, Mapoedji, mevr. Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Mandagie en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is stemming over het gewijzigde amendement-Thamrin c.s. (Afd. IV, stuk 8) op art. 4.14A van hoofdst. II.

Verlangt een van de leden zijn stem te motiveeren?

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben totdusverre tegen de amendementen gestemd, hoewel wij met den inhoud ervan tot op groote hoogte kunnen medegaan. Doch tegen dit amendement moet ik toch beslist bezwaar maken, waar mijns inziens hier geld wordt gevraagd voor een kwestie, die nog slechts op papier en in fantasie bestaat. Zoodra aan de betrekkelijke kolonisatie een daadwerkelijk begin is gemaakt, zal ik ook deze kwestie gaarne steunen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! N.a.v. de toezegging van de Regeering ten aanzien van afdeeling IV om voor dezen post een aparten post in te lasschen bij de landverhuizing, willen de voorstellers dit amendement wel intrekken.

De **Voorzitter**: Het gewijzigde amendement van de heeren Thamrin c.s. op post 4.14A van afd. IV (st. 8) is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van stemming meer uit.

Post 4.14A en de aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IV in haar geheel, als gewijzigd bij Nota van Wijziging, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aan de orde zijn de stemmingen in verband met de aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, departement van Economische Zaken.

De posten 6.1 A tot en met 6.3A — post 6.1A als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen — worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het gewijzigd amendement Thamrin c.s., (Afd. VI, st. 6) op post 6.4A van hoofdstuk II.

Wenscht iemand zijn stem te motiveeren?

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil ten aanzien van dit amendement alleen opmerken, dat wij het niet urgent achten en bovendien genoegen nemen met de toezegging der Regeering te dezen aanzien gedaan. Wij zullen dus tegen het amendement stemmen.

Het amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 28 stemmen voor en 23 stemmen tegen.

(De Hoog.)

Voor stemmen de leden: Sosrohadikoesoemo, Kan, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Mohamad Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Kerstens, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Loa Sek Hie, Wiwoho, Kartowisastro, Jahja, Boestan, Hildebrand, Sosrodiprodjo, Gondosoebroto, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo en Danoesoegondo.

Tegen stemmen de leden: Soekawati, Van Kesteren, Rehatta, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog, Mapoedji, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Moelia, Janssen, Groenenberg, White, Leunissen, Kruyne, Mandagie, Coolhaas, Van Baalen, Straatemeier en de Voorzitter.

De aldus geamendeerde post 6.4A, zoomede de post 6.5A — post 6.6A is reeds aangenomen — worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het gewijzigd amendement-Thamrin c.s. (Afd. VI, st. 7) op post 6.7A van hoofdstuk II.

Wenscht een der leden zijn stem te motiveeren?

De heer **Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Wij vinden hetgeen hier wordt voorgesteld wel urgent, doch de toezegging der Regeering te dezen aanzien gedaan achten wij voldoende. Wij zullen daarom tegen dit gewijzigd amendement stemmen.

Het gewijzigd amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen vóór en 24 stemmen tegen.

Voor stemmen de leden: Jahja, Boestan, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Danoesoegondo, Sosrodiprodjo, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho en Kartowisastro.

Tegen stemmen de leden: White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Mandagie, Coolhaas, Van Baalen, Straatemeier, Soekawati, Van Kesteren, Rehatta, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog, Mapoedji, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Janssen, Groenenberg en de Voorzitter.

De aldus geamendeerde post 6.7A van hoofdstuk II wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel er tijdens de beraadslagingen van heden in het ontwerp-besluit wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, het niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De aanvullende begrooting betreffende Afd. VI, als gewijzigd bij Nota van wijziging en bij amendement, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de stemmingen in verband met de aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII, Departement van Verkeer en Waterstaat.

De posten 7.5A, 7.7A en 7.8A van hoofdstuk II worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het gewijzigde amendement-Thamrin c.s. (Afd. VII — stuk 8) op post 7.9A van hoofdstuk II.

(White, Voorzitter.)

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Na de toezegging van den geachten Regeeringsgemachtigde wil ik er mij toe bepalen, er op aan te dringen, dat naar deze zaak, gezien haar groot belang, een nader onderzoek zal worden ingesteld.

Het gewijzigde amendement-Thamrin (Afd. VII, st. 8) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 28 stemmen vóór en 23 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Rehatta, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Mapoedji, Prawoto, Iskandar Dinata, Koesoemo Oetoyo, Alatas, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Kartowisastro, Jahja, Boestan, Mandagie, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Danoesoegondo, Sosrohadikoesoemo en Soekawati.

Tegen stemmen de heeren: Wermuth, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Van Helsdingen, De Hoog, mevr. Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Moelia, Janssen, Groenenberg, Doeve, White, Leunissen, Hildebrand, Kruyne, Coolhaas, Van Baalen, Straatemeyer, Van Kesteren en de Voorzitter.

De aldus geamendeerde post 7.9A van hoofdstuk II wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel er tijdens de beraadslagingen van heden in het ontwerp-besluit wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, het niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De aanvullende begrooting betreffende Afd. VII, als gewijzigd bij amendement, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de stemmingen in verband met de aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, Departement der Marine.

Hoofdstuk IV en de aanvullende begrooting betreffende Afd. IX, departement der Marine in haar geheel, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde zijn de stemmingen in verband met de aanvullende begrooting betreffende Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges.

De leden, die de amendementen hebben voorgesteld, waardoor de uitgaven resp. met respectievelijk 3 × *f* 1 en *f* 50 000 zijn verhoogd, zijnde de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo, hebben thans amendementen ingediend, strekkende om den bij Afdeeling I uitgetrokken totaalpost met respectievelijk *f* 3 en *f* 50 000 te verhoogen; het tweede amendement is mede onderteekend door den heer Verboom. Deze amendementen luiden als volgt:

1. Amendement voorgesteld door de heeren Thamrin, Soetardjo en Koesoemo Oetoyo (Afd. I, st. 4):

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling I der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) post 1.11A (nieuw), Welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven te verrekenen ten bate van verschillende begrootingsafdeelingen), te verhoogen met *f* 3.—.

(Voorzitter.)

Toelichting.

Het amendement houdt verband met de voorgestelde verhooging ad *f* 1 van de door voorstellers ingediende amendementen bij Afd. VI (st. 6 en 7) en Afd. VII (st. 8).

2. Amendement voorgesteld door de heeren Thamrin, Verboom, Soetardjo en Kerstens (Afd. I. st. 5):

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling I der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1937 onder Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) post 1.11A (nieuw), Welvaartsuitgaven (buitengewone uitgaven te verrekenen ten bate van verschillende begrootingsafdeelingen), te verhoogen met *f* 50 000.

Toelichting.

Het amendement houdt verband met het door voorstellers bij Afd. VII ingediende amendement (st. 5)."

Aan de orde is de stemming over de amendementen-Thamrin c.s. op post 1.11A (Afd. I, st. 4 en 5) van hoofdstuk II.

Deze beide amendementen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel tijdens de beraadslagingen van heden in het ontwerp-besluit wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, het niettemin thans in stemming te brengen.

De aanvullende begrooting betreffende Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, als gewijzigd bij amendement, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 11.29 uur v.m. geschorst en te 11.58 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's-Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)", welke ten doel heeft:

a. het opsporen en het winnen binnen Nederlandsch-Indië van tinerts en andere delfstoffen, met uitzondering van die, genoemd sub *b* in het eerste lid van artikel 1 der Indische Mijnwet, zooals dit artikel luidt ingevolge de wet van 20 Juli 1918 (Nederlandsch Staatsblad No. 466, Indisch Staatsblad 1919 No. 4);

b. het verwerken van de gewonnen delfstoffen en het te gelde maken van de daaruit verkregen producten;

c. het verrichten van handelingen en het aangaan van overeenkomsten, welke tot de bereiking van het sub *a* en *b* vermelde doel bevorderlijk zijn, zoomede het deelnemen in andere vennootschappen, welke een gelijksoortig doel beoogen. (Ond. **119**.)

Gelijk ik reeds mededeelde, heeft eerst de beraadslaging plaats over alle moties, daarna zal ik desgewenscht een korten tijd laten pauzeeren om den leden gelegenheid te geven,

(Van Helsdingen, Sandkuyl.) zich te beraden en dan pas tot de stemming overgaan.

Van de moties komen in de eerste plaats aan de orde die, welke betrekking hebben op de redactie van het ontwerp.

Aan de orde is de behandeling van:

A. de motie, voorgesteld door den heer Van Ardenne c.s., (stuk 7) met toelichting, luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt den wensch uit, dat in artikel 5 van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een Naamlooze Vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tin bedrijven (Venit)" (Ond. **119** — st. 2) de volgende wijzigingen worden aangebracht:

In lid (1) wordt het woord „Nederland" vervangen door „Nederlandsch-Indië;

In lid (2) wordt het woord „Nederlandsch-Indië" vervangen door „Nederland",

B. de moties, voorgesteld door den heer Van Helsdingen c.s., (stuk 9, I, II, IV en V), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt den wensch uit, dat in het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)" (Ond. **119** — st. 2) de volgende wijzigingen worden aangebracht:

I. In artikel 1 lid (1) wordt in plaats van „Minister van Koloniën" gelezen „Gouverneur-Generaal";

II. Artikel 1 lid (3) vervalt.

IV. In artikel 9 lid (7) wordt inplaats van:

„kan, voor zoover het de door den Gouverneur-Generaal door benoeming te vervullen plaatsen betreft, de Minister van Koloniën — ....."

gelezen: „kan de Gouverneur-Generaal, voorzoover het de door hem door benoeming te vervullen plaatsen betreft — ....."

V. In artikel 11 lid (4) sub *b* wordt inplaats van „Minister van Koloniën" gelezen „Gouverneur-Generaal".

Deze moties-Van Helsdingen c.s. zijn eigenlijk te beschouwen als een consequentie van een overbrenging van den zetel der Venit van Nederland naar Indië.

Ik deel mede, dat de heer Van Ardenne wegens ziekte verhinderd is de verdediging van deze motie op zich te nemen en dit voorzoover noodig zal geschieden door den heer Leunissen, die de motie (stuk 7) alsnog mede heeft onderteekend.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen nog opmerken, dat het een beetje vreemd zal aandoen, dat ik ben gekomen met deze moties zonder art. 5, dat de grondslag dezer moties vormt, daarin te betrekken. De reden daarvan is, dat de inhoud van de motie-Van Ardenne oorspronkelijk een onderdeel van mijn motie uitmaakte. Nadat de heer Van Ardenne afzonderlijk zijn motie had ingediend, behoefde het daarin behandelde punt vanzelfsprekend niet meer in mijn moties te worden opgenomen.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot deze moties kan ik kort zijn. Bij dit voorstel hebben zoo niet uitsluitend dan toch voornamelijk sentimentsoverwegingen den doorslag gegeven, maar ik vrees, dat de voorstellers den zakelijken kant van de zaak niet voldoende in het oog hebben gehouden.

De kwestie is bij de behandeling van het fusieontwerp door voor- en tegenstanders uitvoerig in beschouwing genomen en het is dus overbodig het debat te heropenen. Kort samengevat komt de kwestie hierop neer, dat degenen die over de noodige ervaring beschikken daardoor tot de overtuiging zijn gekomen, dat de zetel van dit bedrijf in Europa moet liggen, terwijl de tegenstanders nooit meer kunnen doen dan de wenschelijkheid naar voren brengen van een vestiging hier.

Op deze tegenstelling vestig ik nu zeer in het bijzonder de aandacht. Aan den eenen kant de noodzaak, den zetel op zakelijke gronden in Europa te vestigen en aan den anderen kant de wenschelijkheid deze hier te lande te vestigen. Over deze noodzakelijkheid kunnen de voorstellers zich minder goed een oordeel vormen dan de mannen uit de praktijk. Objectief beschouwd is voor mij daarom de keus zeer gemakkelijk. Deze zal immers ongetwijfeld moeten vallen ten gunste van de zijde van diegenen, die over de noodzakelijkheid door hun ervaring en ondervinding zich een oordeel kunnen vormen. Daarom verdienen mijns inziens deze moties geen ondersteuning en moet de zetel dezer maatschappij in Europa worden gevestigd, zooals in het ontwerp wordt voorzien.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft al meermalen te kennen gegeven, dat zij overtuigd is van de wenschelijkheid, dat de zetel van hier in Indië uitgeoefende bedrijven zooveel mogelijk hier in dit land gevestigd moet zijn. Dat wil echter niet zeggen, dat wij oordeelen, dat het in alle gevallen mogelijk en wenschelijk is, dat zulk een zetel hier wordt gevestigd. Wij hebben daarbij in acht te nemen de zakelijke mogelijkheid. Wanneer wij dan ook van regeeringszijde hooren, dat het zakelijk volkomen noodzakelijk is, dat de zetel van de „Venit" niet hier in dit land gevestigd is, dan kunnen wij dit eenerzijds betreuren, maar moeten anderzijds de noodzaak daarvan erkennen.

Op grond hiervan kan ik de argumenten van den heer Sandkuyl onderschrijven. Wij kunnen dan ook onze stem niet verleenen aan een motie, welke bedoelt de vestiging van den zetel van de Vereenigde Tinbedrijven hier in dit land dwingend voor te schrijven.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige behandeling, die dit onderwerp reeds heeft gehad in eersten termijn zoowel als in tweeden termijn, heeft de Regeering daaraan slechts nog weinig toe te voegen.

Ik zou alleen willen opmerken, dat de noodzakelijkheid van direct contact met buitenlandsche producenten en de tinmarkten, zoomede de continuïteit van de bedrijfsleiding het noodzakelijk maken, dat de vestiging van de directie in Nederland zal zijn.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben eigenlijk verheugd, dat ik bij de verdediging van deze motie slechts een paar sprekers te beantwoorden heb en dat de argumenten tegen deze motie, die ik zooeven heb aangehoord, geen nieuwe gezichtspunten hebben opgeleverd inverband met de argumenten, die de vóór- en tegenstanders van deze kwestie hier jaar in en jaar uit in den Volksraad hebben geponeerd. Ik zal dan thans eerst den heer Sandkuyl beantwoorden, die ten eerste de voorstellers heeft verweten, hierbij sentimentsoverwegingen te hebben laten gelden. Ik ben verheugd, dat ik ook dit argument onbesproken kan laten, want wanneer iemand met zooveel aplomb zegt, dat er sentimentsoverwegingen hebben gegolden bij het in-

(Leunissen, Van Helsdingen.)
dienen van een motie, kan ik zoo iets gevoegelijk voor rekening van den spreker laten, zonder er verder op in te gaan.

Een tweede argument van den heer Sandkuyl was dat degenen die over ervaring op dit gebied beschikken het noodzakelijk achten den zetel van dergelijke bedrijven in Europa te vestigen. De tegenstanders, zegt de heer Sandkuyl, hebben slechts de wenschelijkheid van hun stelling naar voren gebracht. Doch die noodzakelijkheid, hebben wij juist gevraagd te beargumenteeren, zoodat wij die argumenten naar waarde zouden kunnen toetsen. Wat blijkt echter? Dat de heer Sandkuyl ook die argumenten niet naar voren heeft gebracht. Doch ik ben dan verheugd, dat de geachte Regeeringsgemachtigde wèl enkele argumenten ten deze naar voren heeft gebracht. Hoewel die argumenten hier sinds lang in den Volksraad zijn besproken, zou ik dan toch in het kort willen bespreken het argument van het contact met de buitenlandsche producenten, een argument, dat de Regeeringsgemachtigde ook nog in zijn rede in tweeden termijn heeft aangevoerd, ten tweede, het voeling houden met alles wat op tingebied uitkomt en ten derde het argument, dat de directie voor een groot gedeelte zou moeten afgaan op het compas van ondergeschikten.

Het is al meer gezegd, dat zoo'n contact met die koopers en het voeling houden met hetgeen op tingebied uitkomt, even goed kan geschieden door een vertegenwoordiger met groote bevoegdheden in Europa, in Holland of andere landen van Europa. De argumenten van de voorstanders, van het behouden van de directie in Indië behoef ik thans niet meer in den breede te bespreken. Alle personen, die er vóór zijn om de directie van naamlooze vennootschappen en van alle maatschappijen, die in Ned.-Indië werken alhier te houden, hebben naar voren gebracht, dat het niet noodig is, dat die directies in Holland of Europa zijn gevestigd, want voor dat contact kan even goed b.v. een gedelegeerde worden aangewezen met uitgebreide bevoegdheden.

Dan het derde argument, dat de Regeeringsgemachtigde naar voren bracht, n.l. dat de directie dan voor een groot gedeelte zou moeten afgaan op het compas van ondergeschikten. Ook dat argument kan ik niet zoo overtuigend achten. Want wij hebben in de laatste jaren door den voortuitgang van de techniek een breeder contact gekregen met Europa. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde wel eens willen vragen, hoe het vroeger was, toen het contact nog niet zoo innig was tusschen Indië en Europa. Toen waren de directies gevestigd in Holland en de bedrijfsleiders in Indië, terwijl dat contact toch niet zoodanig geldend was, dat zij niet over dit bezwaar konden heenstappen.

Ik zou nog even den heer Janssen willen beantwoorden met een kort zinnetje. Dit geachte lid heeft gezegd, dat zijn fractie zich uitsluitend stelt op zakelijke mogelijkheden en dat hij die zakelijke mogelijkheid in dit geval erkent. Dat is een kwestie van appreciatie natuurlijk. Doch die zakelijke mogelijkheid zien wij niet hoewel ik er zeker van ben, dat die zakelijke mogelijkheid altijd door de Regeering naar voren zal worden gebracht. Dat is destijds naar voren gebracht, toen hier sprake was van de directie van de naamlooze vennootschap die in Nieuw-Guinea zou werken. Toen gold ook dat z.g. zakelijk argument. Nu zou ook zoo'n zakelijk argument naar voren kunnen worden gebracht, doch de argumenten, die de voorstanders van den zetel der directie in Indië naar voren hebben gebracht, zijn dusdanig, dat volgens hen dat zakelijk argument hier niet van zoo'n belang is, dat het zeer overwegende belang, dat Indië bij een vestiging van den zetel hier heeft, zijn geldigheid zou verliezen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een korte aanbeveling. Met den vorigen spreker ontken ik, dat hier uitsluitend sentiment overwegend aan het woord is geweest. Ik heb van den aanvang af erkend, dat met een

(Voorzitter, Van Helsdingen, e.a.)
directie in Nederland inderdaad groote voordeelen gepaard gaan, maar wij hebben daartegenover gesteld zeer groote voordeelen voor Indië: ideëel en reëel, wanneer de directie hier te lande zal worden uitgeoefend, terwijl het directe contact — waar de Regeeringsgemachtigde op wees — met de internationale tinwereld uitgeoefend wordt door een met groote bevoegdheden voorzienen vertegenwoordiger.

Evengoed als de Bolivia maatschappij, die 60% van de tin in Bolivia voortbrengt haar directie heeft in dat land en alleen „kantoor" houdt elders, zoo meen ik ook, dat het zeer wel mogelijk is, dat hier te lande de zetel geplaatst wordt en dat het contact met het internationaal tinleven verkregen wordt door een organisatie, zooals in mijn motie verwerkt.

De **Voorzitter**: Wenscht de Regeeringsgemachtigde nog het woord?

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank U.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede de behandeling van deze motie beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van de motie voorgesteld door de heeren Van Helsdingen, Van Lonkhuyzen en Rehatta, (stuk 9, III) luidende:

„Artikel 9 lid (2) wordt gelezen als volgt:

(2) Vier leden van den Raad van Beheer, waaronder de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter worden benoemd door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië. De vergadering van houders van aandeelen B benoemt de twee overige leden. Voor de benoeming van de in den eersten zin van deze alinea bedoelde leden maken de door den Gouverneur-Generaal benoemde leden voor elke vacature een aanbeveling op van 2 personen. Voor de benoeming van de andere leden wordt een zoodanige aanbeveling opgemaakt door de vergadering van houders van aandeelen B. In afwijking in zooverre van het voorgaande zal voor de eerste maal de benoeming van de leden van den Raad van Beheer plaats vinden bij de akte van oprichting."

Zooals reeds is medegedeeld wordt hierbij uitgegaan van de gedachte, dat conform de toezegging der Regeering het eerste lid reeds gewijzigd wordt in dien zin, dat de raad van beheer zal bestaan uit 6 leden in plaats van uit 5. Wenscht de eerste onderteekenaar de motie nog nader toe te lichten?

De heer **Van Helsdingen**: Neen, Mijnheer de Voorzitter! Het is volkomen duidelijk, wat hier bedoeld wordt, dat de leden van den raad van beheer voor zoover het gouvernement betreft ook alleen worden aanbevolen door de door den Gouverneur-Generaal aangewezen leden.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik een vraag stellen? Ik meen, dat ten aanzien van dit principe ook de Regeering bereid was om inzake het aantal commissarissen gevolg te geven aan de suggestie van den heer Van Helsdingen.

De **Voorzitter**: Dat is gebeurd.

De heer **Thamrin**: Kan de Regeering deze formuleering dan ook overnemen? In dat geval is geen stemming noodig.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: In beginsel heeft het Opperbestuur eigenlijk al ingestemd met deze wijziging. De formuleering moet echter

(Van Helsdingen, Voorzitter, fd. Dir. van V. en W.) worden overgelaten aan het Opperbestuur. Daarover kan ik hier geen verdere toezegging doen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Wij gaan bij deze amendementen ervan uit, dat de raad van beheer zal bestaan uit vier leden van het gouvernement en twee aangewezen door de betrokken maatschappijen.

De **Voorzitter**: De beraadslaging over deze motie is hiermede beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Van Helsdingen c.s. (stuk 9, VI) luidende:

„VI. Aan artikel 11 wordt een nieuw lid (10) toegevoegd luidende:

„De Directie of de leden der Directie mogen direct noch indirect, middellijk noch onmiddellijk, rechtstreeks noch zijdelings geïnteresseerd zijn in ondernemingen een soortgelijk doel beoogende als in artikel 1 lid 1 omschreven tenzij met goedvinden van den Gouverneur-Generaal.''''

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb te dezen aanzien nu niets op te merken. De motie is voldoende toegelicht bij de besprekingen over deze aangelegenheid.

De **Voorzitter**: Waar noch de Regeeringsgemachtigde noch de eerste voorsteller het woord verlangt, is de behandeling hiermede geëindigd.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Van Helsdingen c.s. (stuk 9, VII), luidende:

„VII. Na artikel 14 wordt, onder vernummering van de artikelen 15 t/m 23 in 16 t/m 24 een nieuw artikel 15 ingevoegd, luidende:

Artikel 15.

De algemeene vergadering van aandeelhouders is bevoegd een extern accountantstoezicht in te stellen''.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de Regeeringsgemachtigde ons heeft toegezegd, dat een dergelijk toezicht wel in de bedoeling ligt, daar komt het den voorstellers toch wel gewenscht voor dit reeds dadelijk in het wetsontwerp vast te leggen. Vandaar deze motie.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen opmerken, dat indien niet gebeuren zou, wat hier wordt voorgesteld, de algemeene vergadering, als ik mij niet vergis, krachtens artikel 42 *a.*, altijd het recht heeft dit onderzoek te eischen, zoodat practisch hetgeen hier wordt verzocht, toch zal gebeuren.

De **Voorzitter**: De onderteekenaars hebben dan in de pauze gelegenheid, dat gedeelte der motie eventueel in te trekken.

Hiermede is de beraadslaging over deze motie beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van:

A: De motie-Janssen c.s. (met toelichting; st. 6, luidende:

„De Volksraad,

gelezen het voorstel van de Regeering en gehoord de debatten inzake de fusie van het Landsbedrijf Bangka en het gemengd bedrijf Billiton,

van oordeel,

dat in de aan den Volksraad overgelegde beeijferingen ten nadeele van den Lande geen of onvoldoende rekening is gehouden met alle van invloed zijnde factoren,

noodigt de Regeering uit een nieuw voorstel in te dienen, waarin met alle factoren ten volle rekening is gehouden,

(Voorzitter, Janssen.)

opdat een meer bruikbare, voor den Lande juistere basis verkregen zal worden, waarop een fusie tusschen beide genoemde bedrijven tot stand zal kunnen komen.''

B. De motie-Van Helsdingen c.s. (st. 8), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt de Regeering, met intrekking van het ontwerp van wet, houdende machtiging aan den Minister van Koloniën om voor en namens Nederlandsch-Indië te zamen met de te 's Gravenhage gevestigde N. V. Billiton Maatschappij een naamlooze vennootschap op te richten, genaamd „N. V. Vereenigde Nederlandsch-Indische Tinbedrijven (Venit)'' (Ond. **119** — st. 2) over te gaan

a. tot zelfstandigmaking van het Bangkatinbedrijf door dit bedrijf te organiseeren als een geheel op commercieelen voet geschoeid zelfstandig lichaam dat in Nederlandsch-Indië gevestigd is;

b. tot het aanknoopen van onderhandelingen met de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton teneinde te komen tot een gemeenschappelijke tinverkooporganisatie.''

De stemming over beide moties zal plaats hebben na de stemming over het geheele ontwerp, indien het ontwerp niet met gunstig advies wordt beoordeeld. De beraadslaging over beide moties zal gelijktijdig plaats hebben. Bij de stemmingen zal het eerst worden beslist over de motie stuk 8. Ook wanneer deze wordt aangenomen vervalt daarmede niet de motie stuk 6, welke daarna in stemming komt, omdat het mogelijk is dat er leden zijn die alternatief zoowel voor het een als voor het andere zijn.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik zoowel in eersten als in tweeden termijn namens onze fractie uitvoerig heb uiteengezet, waarom op de voorgestelde basis de fusie voor ons niet aannemelijk is, acht ik het noodig, naar aanleiding van hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde hedenmorgen over de door mij ingediende motie heeft opgemerkt, op eenige punten nader in te gaan.

Ten eerste heeft de Regeering zich aangesloten bij de meening van den heer Sandkuyl, n.l. dat het de bedoeling van de wet van 24 April 1924 is geweest, de concessie te verleenen zonder eenige tijdsbeperking. Aangezien echter de Nederlandsche wet in 1924, een N. V. voor onbeperkten duur niet kende, is de duur van de G. M. B. op 25 jaar gesteld en niet op 35 jaar zooals in het eerste van Regeeringszijde gemaakte ontwerp was aangenomen. Aldus de heer Sandkuyl.

Hiertegenover wil ik opmerken dat het in de eerste plaats onjuist is uit te gaan van de veronderstelling, dat het alleen in dat jaar niet mogelijk was een N. V. voor onbeperkten tijdsduur op te richten. Ook nu nog is de tijdsduur van een N. V. aan een bepaalden termijn gebonden en die is door den Minister van Justitie op niet langer dan 99 jaar gesteld. Indien dus een N. V. voor korter dan 100 jaar wordt opgericht zal de Regeering haar goedkeuring verleenen. Derhalve kan de meening, dat de concessieverleening om bovengemelde reden zou zijn teruggebracht tot 25 jaar, niet juist zijn. De zaak ligt mijns inziens dan ook geheel anders. In 1915 kwam op verzoek van de Billitonmaatschappij tusschen het land en die maatschappij een voorloopige overeenkomst tot stand om de concessie na 1927 met 40 jaar te verlengen. Het wetsontwerp, dat deze overeenkomst moest bekrachtigen werd echter in 1917 door de Tweede Kamer verworpen. Tegelijkertijd sprak de Kamer door verwerping van de motie-IJzerman zich uit tegen staatsexploitatie en vóór verder overleg met de Billitonmaatschappij. In 1917 wilde derhalve de Tweede Kamer noch staatsexploitatie noch het verleenen van een concessie van 40 jaar. Is het nu niet logischer om aan te nemen,

(Janssen.)

dat in 1924 de concessie slechts voor 25 jaren werd verleend omdat de Kamer 40 jaar te lang oordeelde en de meening was toegedaan, dat in 1948 de zaak wederom van alle kanten diende te worden bekeken?

Zooals ik reeds zeide: is het niet juist te veronderstellen dat de wet een verlenging der concessie voor 40 jaar in den weg stond; daarom zou het zonder meer verlengen van de concessie na 1948, van lands standpunt beschouwd, onzakelijk en in strijd met 's landsbelang zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft hedenmorgen gezegd, dat het nooit de bedoeling kan zijn geweest om zonder meer een einde aan de concessie te maken. Dat is juist en door mij dan ook niet ondersteld; ik heb slechts de aandacht erop gevestigd, dat de Regeering dat recht heeft. Ook ik ben van het standpunt uitgegaan, dat de Regeering de concessie zou verlengen, maar dat zulks op dezelfde voorwaarden zou geschieden, acht ik uitgesloten. Aan de hand van de geschiedenis, die aan de concessie verleening verbonden is, acht ik het zeker, dat de Regeering bij verlenging in 1948 bepaalde voordeelen zal weten te bedingen en dat de Kamer dat eveneens zal verlangen. Daarom acht ik het land benadeeld wanneer men aanneemt, dat bij de samenvoeging van beide bedrijven op dit punt niets te verrekenen valt.

Wat het tweede punt van de motie betreft, wil ik allereerst verklaren, dat de verhouding tusschen het voor Bangka en Billiton geldende quotum niet 51 : 49 bedraagt, maar 59.19 : 10.81, zooals door mij blijkens blz. 3449 van het stenografisch verslag werd vermeld. Deze schrijffout brengt echter geen verandering in mijn berekeningen, omdat ik daarbij ben uit gegaan van de juiste getallen.

Ik wil mijn standpunt ten aanzien van dit punt niet wederom uitvoerig in beschouwing nemen, maar nogmaals er op wijzen, dat door ingewijden de quotaverdeeling onbillijk wordt geacht. Al voelde de Regeering zich indertijd verplicht, die verhouding te accepteeren, omdat Zij de restrictie niet in gevaar wilde brengen, dan behoeft dit voor haar nog geen reden te zijn die onjuiste verhouding ook voor de fusie te aanvaarden. Dat ook de Regeering die verhouding onjuist acht blijkt uit de energieke pogingen, die door haar tijdens de onderhandelingen zijn aangewend om voor Bangka een hooger percentage te krijgen, pogingen die tot het laatst toe zijn volgehouden en slechts op bevel van den Minister werden gestaakt om de restrictie niet te doen mislukken.

Blijkens punt 3 van de motie wordt het door ons onjuist geacht, dat ongeacht het volkomen verschillend risico, beide bedrijven tegen eenzelfde percentage zijn gekapitaliseerd. Blijkens het regeeringsantwoord zou in den aangenomen kostprijs het verschillend risico zijn verdisconteerd. De Regeering beroept zich daarbij op het rapport-Limberg. Limberg neemt in zijn rapport echter aan, dat het risico reeds verdisconteerd is niet in den kost-, maar in den verkoopprijs, doch veel verschil maakt dit niet. Ik wil echter opmerken, dat bij het beoordeelen van den risicofactor het volgende in acht moet worden genomen.

Er bestaan namelijk in casu twee risico's. Het eene risico is, dat de verkoopsprijs of te kostprijs zal veranderen, welk risico naar Limpergs meening verdisconteerd is door den verkoopprijs op *f* 170.11 en de kostprijs op een ander bepaald bedrag te stellen. Wanneer men daarmede slechts rekening houdt, vergeet men echter één factor namelijk, dat er een kostprijs kan komen, waarop het Billitonbedrijf moet worden stopgezet en het Bangkabedrijf nog jarenlang groote winsten kan opleveren. Met dezen risico-factor heeft het rapport-Limperg geen rekening gehouden. Ik acht dit onjuist en het land ook daardoor benadeeld.

Wat het laatste punt betreft acht de Regeering het niet redelijk, om bij de kapitalisatie van de beide bedrijven met een rentepercentage van 3 rekening te houden, maar acht een percentage van 4 redelijk. Het komt mij echter voor, dat, nu wij naar een rentevoet van 3% gaan en de Regeering bij de pogingen, die daartoe worden gedaan, zelf leiding geeft, het niet onredelijk is, met dit rentepercentage ook bij onze berekeningen rekening te houden.

Daarbij moet in acht worden genomen dat, hoe hooger het rentepercentage is dat bij de kapitaliseering in aanmerking wordt genomen, hoe grooter het nadeel voor het land zal zijn, aangezien de waarde van de laatste 34 termijnen, termijnen dus gedurende welke het slechts voor Bangka nog mogelijk is verder te erploiteeren, dan constant steeds kleiner zal worden. Het verschil dier waarde blijkt trouwens zeer duidelijk uit de in de toelichting gegeven berekening.

Het aannemen van een lager rentepercentage bij de kapitaliseering der beide bedrijven komt dan ook meer in overeenstemming voor met den rentevoet waarheen wij thans schijnen te gaan en is in ieder geval meer in overeenstemming met de belangen van het land.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn de argumenten, die ik ten opzichte van hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde hedenmorgen gezegd heeft, wil aanvoeren.

Zooals wel blijkt uit de motie, is mijn fractie een voorstander van de fusie. Ik wil niet nog eens alle voordeelen, verbonden aan een fusie, opsommen, maar wil er slechts de aandacht op vestigen, van hoe groot belang het moet zijn voor een bedrijf als dit, om niet gebonden te zijn aan de landsbegrooting en de landsadministratie; van hoe groot belang het moet zijn, dat bij elke gewenschte uitbreiding niet eerst met vele instanties behoeft te worden beraadslaagd, maar het bedrijf zelf in staat is, zelfstandig daarin beslissingen te nemen; van hoe groot belang tenslotte continuïteit en deskundigheid in dergelijke bedrijven is, het bestaan van een tinfront — waarop ook de geachte Regeeringsgemachtigde reeds heeft gewezen — en één tinverkooporganisatie.

Nu kunnen wij toegeven, dat deze voordeelen ook gedeeltelijk op andere wijze zijn te bereiken, misschien op een wijze als de heer Van Helsdingen in zijn motie heeft voorgesteld, nl. door zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf en de instelling van één verkooporganisatie. Deze mogelijkheid wenschen wij niet uit te sluiten, maar daar staat tegenover dat wij overtuigd zijn, dat, wanneer men daatoe wil komen, het nog jaren zal duren voordat een dergelijke reorganisatie bereikt zal zijn, terwijl bovendien de mogelijkheid groot is, dat de onderhandelingen en voorbereidingen om daartoe te komen zoolang zullen duren, dat de zaak op den duur onder het loodje zal worden gelegd en er niets van terecht zal komen.

Fusie is echter in korten tijd mogelijk en daarom achten wij het juist, bij de Regeering in de allereerste plaats aan te dringen op een fusie, maar dan op een basis, waarbij alle belangen van het land in alle opzichten veilig gesteld zijn.

Ik zou mijn geachten medeleden willen vragen, wie van hen bezwaar tegen fusie heeft, wanneer het zeker is, dat het gouvernement daardoor meer geld krijgt om de belangen van land en volk te behartigen. Wanneer wij daarom op aanneming van onze motie aandringen, doen wij dat, omdat wij ervan overtuigd zijn, dat de Regeering na hernieuwde onderhandelingen met de Billiton Maatschappij tot een fusie kan komen die beter met de belangen van het land rekening houdt en dus ook meer in overeenstemming is met den wensch van den Volksraad. Als wij dat weten te bereiken zullen de voordeelen voor het land zeer groot zijn.

Wat de motie van den heer Van Helsdingen betreft wil ik opmerken, dat deze in Holland mijns inziens heel weinig kans zal hebben. Ik heb er reeds op gewezen, dat een motie, om tot staatsexploitatie op Billiton over te gaan, in 1917 door de Tweede Kamer is verworpen. Het gaat erom, iets te bereiken in het belang van het land en dat kan mijns inziens alleen wanneer wij rekening houden met hetgeen voor de Staten-Generaal aanvaardbaar is. Dit doet de Volksraad naar het mij voorkomt niet, wanneer de motie tot zelfstandig

(Van Helsdingen.)
making van het Bangkabedrijf en oprichting van een verkoopsorganisatie zou worden aangenomen.

Ik acht het daarentegen wel mogelijk, dat de Tweede Kamer, na lezing van de bezwaren die tegen de voorgestelde fusieplannen zijn aangevoerd, deze zoo ernstig acht, dat zij onze motie zal weten te aanvaarden. Ik wil dan besluiten met de opmerkingen, dat aanneming van onze motie mijns inziens in het belang van het land zal zijn en dat de mogelijkheid van oprichting van één verkoopsorganisatie en een meer zelfstandig Banka-bedrijf naar onze meening eerst in overweging mag worden genomen, als het zeker is, dat de Regeering met de Billiton Mij. niet tot overeenstemming kan komen.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn motie heeft tweeërlei doel. Zij verzoekt in de eerste plaats de Regeering om over te gaan tot zelfstandig making van het Bangkatinbedrijf door dit bedrijf te organiseeren als een geheel op commercieelen voet geschoeid zelfstandig lichaam, dat in Ned.-Indië gevestigd is, en in de tweede plaats tot het aanknoopen van onderhandelingen met de gemeenschappelijke Mijn-Louwmaatschappij Billiton, teneinde te komen tot een gemeenschappelijke tinverkooporganisatie.

Ik behoef over deze motie niet zoo heel veel meer te zeggen. De Regeering heeft zelf een krachtig pleidooi gehouden, krachtiger dan ik het zou hebben kunnen doen, voor de zelfstandigmaking van het Bangka Tinbedrijf. Zij heeft juist de minder goede resultaten van het Bangkatinbedrijf daaraan geweten, dat dit bedrijf als landsbedrijf nog volkomen vastzit aan allerlei administratieve- en begrootingsvoorschriften. Nu is onze bedoeling om het geheel los daarvan te maken. Dit kan in den vorm eener naamlooze vennootschap danwel in een zoodanigen vorm, dat niettegenstaande het een landsbedrijf blijft, het toch geheel wordt losgemaakt van de begrooting en van andere administratieve voorschriften. Hierin wenschen wij de Regeering vrijheid te geven. De bedoeling is echter, om de grootst mogelijke zelfstandigheid van het bedrijf te krijgen, teneinde de efficiency er van zoo goed mogelijk te doen zijn.

Nu heeft ons geacht medelid, de heer Janssen, ter aanbeveling van zijn motie uitdrukkelijk verklaard, dat hij en de medeonderteekenaars voorstanders zijn van de fusie. Wij hebben aanvankelijk gedacht, dat het voor ons niet onmogelijk was, om zelfs na de eventueele aanneming van onze motie, toch nog vóór de motie-Janssen te stemmen, uit deze overweging, dat wanneer onverhoopt het Opperbestuur niet mocht wenschen in te gaan op het voorstel, dat onze motie beoogt, dan niet de fusie, zooals zij hier voor ons ligt, zou worden aanvaard, maar wij ons dan volkomen zouden kunnen scharen aan den kant van de voorstellers van de motie-Janssen, waarbij wij de fusie desnoods zouden aanvaarden, maar dan onder betere voorwaarden.

Nu echter de heer Janssen nadrukkelijk op den voorgrond heeft gesteld, dat zijn motie beoogt doorvoering der fusie, maar alleen onder andere voorwaarden, dat de voorstellers bepaaldelijk voorstanders zijn van een fusie, nu is het ons daardoor onmogelijk gemaakt vóór zijn motie te stemmen.

Het argument door hem naarvoren gebracht, de noodzakelijkheid om het Bangkabedrijf zelfstandig te maken, is een argument, dat evenzeer voor onze motie pleit. Wij beoogen hetzelfde doel. Wij willen ook de grootst mogelijke zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf. In het andere argument, dat wij dan geen tinfront krijgen en geen verkooporganisatie en dan geen verkooppolitiek kan worden gevoerd, voorziet het tweede gedeelte van mijn motie. Wij wenschen een dergelijk tinfront te vormen en vragen in de motie de Regeering daartoe over te gaan.

Nu vraagt de Regeering: wie zou er tegen fusie zijn, wanneer die werkelijk grootere voordeelen in 's lands schatkist afwerpt? Maar wij hebben juist uitdrukkelijk gezegd, dat

(Thamrin.)
wij erkennen, dat aan de fusie groote voordeelen voor 's lands schatkist zitten, maar dat tegenover deze eventueele meerdere financieele baten staan, wanneer het om vestiging hier te lande gaat, zóó groote ideëele en reëele voordeelen, dat wij die louter financieele voordeelen niet wenschen te aanvaar den met prijsgeving van de reëele en ideëele voordeelen van de andere oplossing.

(De heer Blaauw: Zeer juist.)

De heer Janssen zegt, dat wij weinig kans hebben met onze motie, omdat in de Staten Generaal indertijd een groot bezwaar bestond om tot staatsexploitatie over te gaan. Dit argument is echter heelemaal niet terzake dienende, Mijnheer de Voorzitter, want het Bangkabedrijf is een staatsbedrijf; dus er is geen sprake van overgang naar een staatsbedrijf. Dit argument van den heer Janssen heeft hier dus heelemaal geen kracht. Wanneer de Tweede Kamer indertijd bezwaren heeft gemaakt tegen een staatsbedrijf, dan ging het toen er om, dat zulk een bedrijf dat voordien particulier bedrijf was, moest worden vastgekoppeld aan de begrooting en aan allerlei administratieve voorschriften, waardoor de soepelheid en bewegingsvrijheid van het bedrijf zouden worden ontnomen. Doch onze motie bedoelt dit niet. Wij wenschen juist een zoo zelfstandig mogelijk bedrijf en men kan in de Staten-Generaal dus uit dien hoofde geen bezwaar tegen de motie maken.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik de motie van de heeren Janssen c.s. ga bespreken, geloof ik, dat er een belangrijk hoofdelement ontbreekt aan de motie en dat zij daarom onvolledig is. Onvolledig, aangezien de motie de Regeering uitnoodigt alleen betere voorwaarden te bedingen met de Billitonmaatschappij en de voorstellers daarmede dus impliceeren, dat de fusie in elk geval tot stand moet komen. Mij zou het wenschelijk voorkomen, wanneer in die zelfde motie eerst een uitspraak was uitgelokt van den Volksraad, of men al dan niet tot fusie zou willen overgaan. Deze motie slaat een phase over en gaat uit van het standpunt, dat in elk geval de fusie tot stand moet komen, terwijl de Volksraad zich daaromtrent nog niet heeft uitgesproken. Het moge voor den heer Janssen vaststaan, dat de fusie noodzakelijk is. Ik geloof, dat een belangrijk deel van den Volksraad die noodzakelijkheid nog niet inziet.

Dit uitgangspunt, dat de fusie in elk geval tot stand moet komen, is echter min of meer in strijd met de toelichting van den eersten onderteekenaar bij zijn beschouwing in eersten en tweeden termijn. Immers heeft de voorsteller in eersten en tweeden termijn andere mogelijkheden aangestipt, als, het komen tot een meer efficiënt doen beheeren van het Bangkabedrijf en wel in den vorm van een apart zelfstandig gouvernementsbedrijf, dan wel van een fusie van het verkoopkantoor alleen. Ik acht het een bedenkelijke leemte, dat de toelichting van den eersten onderteekenaar in eersten en tweeden termijn niet klopt met het uitgangspunt, dat bij deze motie is aangenomen. Nu zegt de eerste onderteekenaar, bij de toelichting van deze motie, dat hij tot een ander standpunt is gekomen, aangezien een eventueele reorganisatie van het Bangkabedrijf veel te lang zou duren en veel te veel tijd zou opvorderen. Ik vraag mij echter af, of dat juist is. Ik geloof niet, dat dit argument juist kan worden geacht, dat wanneer het Bangkabedrijf gereorganiseerd zou worden, daarvoor jarenlange onderhandelingen en voorbereiding noodzakelijk zou moeten zijn. Ook dit argument pleit dus niet voor het uitgangspunt van den eersten onderteekenaar.

Een ander argument van den geachten voorsteller was, dat, omdat de Tweede Kamer in 1917 zich heeft uitgesproken tegen het staatsbedrijf, de Kamer van tegenwoordig, dus van het jaar 1937, ook tot een zelfde conclusie zou moeten komen. Mijnheer de Voorzitter! Behalve het argument, dat de heer Van Helsdingen reeds naar voren heeft gebracht,

(Kerstens, Sandkuyl.)
dat het niet ging om een bestaand landsbdrijf, doch om van Billiton, dat destijds een gemengd bedrijf was, een landsbedrijf te maken, hebben wij hier het geval, dat Bangka is een landsbedrijf en hier geen sprake is van een eventueele uitbreiding van de landsbedrijven, hetgeen wel het geval was met de eventueele verklaring tot landsbedrijf van Billiton. Ik acht dat in elk geval geen sterk argument, dat de heer Janssen meent, dat, aangezien de Kamer van 1917 tegen de staatsbedrijfverklaring van Billiton was, de Kamer in dit jaar ook tot dezelfde conclusie zou moeten komen en nog liefst ten aanzien van een ander soort bedrijf.

Ik heb in eersten termijn als beginsel uitgesproken, dat ik niet in elk geval en voor alle gevallen en omstandigheden voor het landsbedrijf ben. Doch uit de besprekingen van verschillende sprekers in beide termijnen is mij nog niet overtuigend aangetoond, dat speciaal voor dit bedrijf en onder de bestaande omstandigheden een fusie noodzakelijk is. Ik blijf er bij, dat wanneer het Bangkabedrijf meer losgemaakt wordt van de landsbegrooting en als apart landsbedrijf wordt gereorganiseerd, de resultaten dusdanig bevredigend zullen zijn, dat men niet tot fusie zou behoeven over te gaan. Ik kom dus tot de conclusie, dat waar deze motie uitgaat van het standpunt, dat fusie noodzakelijk is en de motie alleen uitnoodigt betere voorwaarden te bedingen, zij niet mijn steun kan hebben.

Tenslotte uit ik mijn verwondering over de verklaring van den heer Van Helsdingen van zooeven, dat hij eigenlijk voor de motie-Janssen zal stemmen. De motie-Van Helsdingen beoogt niet meer of minder dan de afwijzing van een eventueele tinfusie, getuige het feit, dat de heer Van Helsdingen voorstelt een reorganisatie van het Bangkabedrijf als landsbedrijf. Dan vraag ik mij toch af hoe het te rijmen is met dit positieve standpunt en deze positieve uitspraak van den heer Van Helsdingen om in geen geval tot fusie over te gaan, toch te stemmen voor de motie-Janssen, die uitgaat van de tot standkoming van een fusie.

(De heer De Hoog: Die uitspraak komt voor rekening van den heer Van Helsdingen zelf, niet voor de andere onderteekenaars.)

Ik heb mij gericht tot den heer Van Helsdingen, als de eerste onderteekenaar van de motie. En ik begrijp niet hoe hij voor de motie-Janssen kan stemmen.

(De heer Van Helsdingen: Ik heb gezegd: „zou stemmen" doch dat ik dat niet meer zal doen na de verklaring van den heer Janssen, dat de bedoeling is, dat de fusie er komen moet.)

Ik constateer met genoegen, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Van Helsdingen zich met even groote heftigheid tegen deze motie verklaart als ik.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Helsdingen verklaarde zooeven aanvankelijk te hebben gemeend zoowel voor zijn motie als voor die van den heer Janssen te kunnen stemmen. Met mij is het niet anders. Het is voor mij zelfs nog erger. Ik heb namelijk die motie mede onderteekend. Maar ik moet erbij zeggen, dat ik door de toelichting van den eersten onderteekenaar uit de lucht ben komen vallen. Voor mij staat de zaak dus nog anders dan voor den heer Van Helsdingen, want ik zie mij voor de onplezierige consequentie geplaatst — die ik echter niet aarzel te trekken —, mijn handteekening van de motie-Janssen terug te nemen.

De **Voorzitter**: Onder de motie stuk 6, is de handteekening van den heer Kerstens komen te vervallen.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Over de motie-Janssen het volgende. Het voorstel is blijkbaar gedaan in de verwachting, dat een nader onderzoek zal uitwijzen, dat de overeengekomen verhouding van 90:10 ten gunste van het land dient te worden gewijzigd. Nu is na zeer vele onderhandelingen tusschen belanghebbenden overeenstemming bereikt. Het land heeft verklaard, dat de basis die daarin is vastgelegd een voor het land aannemelijke basis is.

Nu zal in den gedachtengang van den heer Janssen opnieuw moeten worden overgegaan tot een herberekening en een nieuw onderzoek moeten plaats hebben. Mijn vaste overtuiging is, dat dan het fusieplan, waarvoor hij in beginsel toch zoo veel voelt, op de lange baan geschoven wordt.

Wat de aangevoerde gronden betreft kan het volgende worden opgemerkt:

ad 1°. De expiratie der Billiton-concessie in 1948. Hierop ben ik reeds in den tweeden termijn van de behandeling van het fusieontwerp ingegaan. Ik volsta hierom thans, onder verwijzing naar de door mij gegeven motiveering, met te zeggen, dat het onverstandig, maar vooral onbillijk zou zijn, wanneer de Regeering na 1948 de exploitatie-voorwaarden zou willen veranderen. Dit argument kan en mag derhalve geen rol spelen.

ad 2°. De productieverhouding. Deze is, zooals zij thans is, op zakelijke wijze ontstaan. Als de fusie niet doorgaat en de restrictie afloopt, zal de G.M.B. de verhouding zeker niet vrijwillig willen veranderen. Bangka zal zich dus langs den gewonen zakelijken weg van concurrentie een grooter aandeel in de wereldmarkt moeten trachten te veroveren. De Bangka-tinwinning kan op dit punt allerminst een recht of zelfs maar een aanspraak inbrengen, dat op een geldsbedrag is te waardeeren. Van zakelijk oogpunt uit beschouwd, komt de gestelde eisch niet als punt van onderhandeling in aanmerking.

ad 3°. Kapitalisatie-percentage.

De heer Janssen heeft bezwaar tegen het toepassen van een gelijk percentage bij de kapitalisatie der beide bedrijven.

Ik zou er de aandacht op willen vestigen, dat het percentage gebruikt voor de berekening van de kapitalisatie alleen gebezigd wordt om de waarde der op verschillende tijdstippen in de toekomst betrekking hebbende geldbedragen tot een vergelijkbaar contant bedrag terug te brengen.

Er zal nooit aan te ontkomen zijn een redelijk gemiddeld percentage voor de kapitalisatie te aanvaarden. Dit blijft altijd en onder alle omstandigheden een kwestie van onderling overleg. Men dient hiervoor een percentage aan te nemen dat waarschijnlijk een gemiddelde voor een reeks van jaren kan voorstellen. Er valt eenvoudig niet over te twisten of 3, 4 of 5% het juiste is. Gelet op den rentestand in het verleden lijkt het aannemen van 3% als gemiddeld rentepercentage wel te laag.

Alles bijeen genomen kan ik dus niet inzien, dat de basis waarop de fusie beraamd is op een of meer punten kennelijk onjuist is. Dat is nog niet bewezen, integendeel, het maakt van zakelijk standpunt beschouwd den indruk, dat bij het leggen van de grondslagen van redelijke beginselen is uitgegaan.

Met betrekking tot de motie-Van Helsdingen zou ik het volgende willen opmerken.

Als wij het fusievoorstel van de Regeering niet ter behandeling hadden gekregen, of anders gezegd, wanneer omtrent een fusie tusschen Bangka en Billiton geen overeenstemming was bereikt, zou het voorstel van den heer Van Helsdingen, belichaamd in zijn motie, zeer zeker aantrekkelijk moeten worden genoemd. Ik wil gaarne erkennen dat, ingeval het mogelijk zou zijn tot algeheele zelfstandigheid van het Bangkabedrijf te geraken en een gemeenschappelijke tinverkooporganisatie voor Bangka en Billiton te stichten, de toestand althans beter en voordeeliger voor het land zou worden dan deze momenteel is. Nu wij de motie hebben te vergelijken met het fusievoorstel, ligt de zaak evenwel anders. M.i. zijn de voordeelen van dit laatste n.l. grooter.

Door concentratie van de beide partijen zal de organisatie kunnen worden vereenvoudigd. Dit levert een kostenbe-

(Sandkuyl, De Hoog.)
sparing op, welke bij enkele zelfstandigmaking van het Bangkabedrijf niet kan worden verkregen.

Verder zal na de fusie een tinproductiefront ontstaan, waardoor de in Nederlandsch-Indië aanwezige tin op de meest economische wijze kan worden gewonnen. Dit is bij het voorstel-Van Helsdingen niet mogelijk, doordat de Billiton-groep en Bangka beide op zichzelf aangewezen zullen blijven en de productie-mogelijkheden dus alleen voor hun eigen bedrijf mogen en kunnen beoordeelen. Ik acht daarom het fusievoorstel te verkiezen boven het plan-Van Helsdingen c.s.

Maar er is nog iets anders. De verkoopconcentratie is door den heer Van Helsdingen blijkbaar opgevat in dien zin, dat de gewone dagelijksche manipulaties door de nieuwe organisatie (met de Billitonmaatschappij) kunnen worden verricht. Daartegen bestaat geen bezwaar, doch verkoopspolitiek is heel wat anders, dan kan de Billitonmaatschappij nooit voor Bangka afhandelen en de Billitonmaatschappij zal nooit de verantwoordelijkheid op zich kunnen nemen voor het voeren van een verkooppolitiek; dat moet worden overgelaten aan de leiders van het Bangkabedrijf.

De heer Van Helsdingen heeft blijkbaar zijn motie ontworpen in de veronderstelling, dat de zelfstandigmaking van Bangka gepaard gaande met de oprichting van een gemeenschappelijke verkooporganisatie voordeeliger voor het land zal uitkomen dan doorvoering van de fusieplannen. Behalve op grond van de reeds eerder genoemde argumenten betwijfel ik dit ook sterk om de volgende reden.

De Billiton-maatschappij zal haar verkooporganisatie, die, zooals ook de Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, betere prijzen heeft weten te bedingen dan Bangka, niet zonder belooning ten bate van het Bangkabedrijf laten werken. Bij de onderhandelingen over een gezamenlijke verkooporganisatie zal dus de kwestie rijzen, welke commissie of in het algemeen welke belooning hiervoor aan de Billiton-Maatschappij zal moeten toevallen.

En nu ben ik er heelemaal niet van overtuigd, dat het Land deze belooning in aanmerking genomen, hoogere winsten zal verkrijgen bij doorvoering van het voorstel-Van Helsdingen dan bij het fusieplan.

Mocht dit laatste eventueel, hetgeen ik hoop dat niet het geval zal zijn, niet worden uitgevoerd, dan acht ik de motie-Van Helsdingen dus toch nog niet juist geredigeerd,. Wat het gouvernement in dat geval kan doen, is na te gaan, of het mogelijk is iets te bereiken in den geest van hetgeen den heer Van Helsdingen voor oogen staat, doch vooraf er zich rekenschap van moeten geven of hierdoor een voordeeliger situatie zal worden verkregen. Dit zal dus eerst in studie moeten worden genomen.

De heer **De Hoog**: Mijnheer de Voorzitter! Toen ik in eerste instantie over dit onderwerp sprak, begon ik met te wijzen op de groote voordeelen van het particuliere bedrijf. Ik had het daarbij over verschillende punten: de continuïteit in de bedrijfsvoering, de meerdere deskundigheid van het personeel, enz. Wanneer de geachte Regeeringsgemachtigde en verschillende leden, die zooeven het woord voerden het over de voordeelen van het particuliere bedrijf hebben, wil ik erop wijzen, dat vóór zij erover spraken, ik het er reeds over heb gehad.

De zaak zit echter toch wel wat anders dan men zich voorstelt. Wanneer men — laat ik daar even op terugkomen — het heeft over de kwestie of men vóór de motie-Van Helsdingen en ook vóór de motie-Janssen kan stemmen, wil ik dit even opmerken, dat men dan het volgende vreemde zou krijgen. Eerst hebben wij de motie-Van Helsdingen die afwijzend staat tegenover de fusie en als die niet wordt aanvaard, de motie-Janssen, aanvaarding van de fusie, maar onder voordeeliger voorwaarden voor het land. En als ook die motie niet wordt aangenomen, gaat men dan de fusie nemen onder minder goede voorwaarden of zegt men dan:

(De Hoog, Kan.)
dan handhaaf ik maar liever den bestaanden toestand en houd het op den bestaanden exploitatievorm? Hebben de voorstellers van de motie-Janssen zich wel voor oogen gehouden, wat er gebeuren moet, wanneer hun motie niet wordt aanvaard? Daarom zeide ik in mijn eersten termijn reeds, de voorwaarden van de fusie komen voor mij eerst in de tweede plaats, voor mij is primair de vraag: is de fusie — dat zij niet noodzakelijk is, heb ik reeds betoogd — wenschelijk, ja of neen? Dat moet het uitgangspunt zijn — daarin ben ik het volkomen met den heer Thamrin eens — en als wij daarover ons oordeel uitgesproken hebben, moeten wij dan nog het ontwerp aanvaarden, hetzij onder de voorwaarden van de Regeering, hetzij onder de voorwaarden van den heer Janssen?

Voor ons staat de zaak eenigszins anders. Wij hebben wel degelijk het idee, dat een reorganisatie bij de Bangkatinwinning mogelijk is, los van de fusie. Ik heb in tweeden termijn verklaard, dat het inderdaad mogelijk was, dat een reorganisatie verbetering in den bestaanden toestand brengt. Ik heb toen gezegd, laten wij dat maar overdragen aan andere, meer geschikte lichamen, wanneer wij er blijkbaar niet toe in staat zijn, maar ook het regeeringsantwoord heeft mij niet overtuigd en de motie-Van Helsdingen, die ik mede heb onderteekend, is alleen in staat aan mijn wenschen tegemoet te komen.

Er zijn twee dingen, die los van elkaar staan en tegelijk kunnen plaats hebben: de inwendige reorganisatie en de besprekingen met de Billitonmaatschappij over wat ik noemde de overkapping, voor de verkooporganisatie, voor de internationale bemoeienissen. Dit kan, en juist, omdat ik ervan overtuigd ben, dat het kan, zou ik zeker niet willen stemmen vóór de motie-Janssen, nog daargelaten het argument van den heer Janssen over de weinige kans van slagen bij de Tweede Kamer.

Ik kan dit niet onderschrijven op grond van de argumenten, die de heer Janssen aanhaalde n.l. de geschiedenis van de Billitonmaatschappij. Het is mogelijk, dat de Staten-Generaal de staatsexploitatie, zooals zij opgezet is, en volgens ons gewenscht wordt, niet wenschen, naar zeker niet om de redenen, die de heer Janssen noemde.

Ik wil nog even recapituleeren, wat men toen bij het behandelen der Billitonconcessie over het particulier bedrijf heeft gezegd, als beslissing tegenover dat deel, dat aandrong op een staatsbedrijf. De Staten-Generaal hebben het particuliere bedrijf toen niet willen omzetten in een staatsbedrijf, maar hebben den tusschenvorm, het gemengde bedrijf, gekozen. Maar dat men het toen niet aandurfde van een particulier bedrijf een staatsbedrijf te maken, wil niet zeggen, dat de Staten-Generaal ons voorstel nu a priori zullen verwerpen waar het gaat om een staatsbedrijf als zoodanig te handhaven.

Wij zijn ervan overtuigd, dat de motie, met den naam van den heer Van Helsdingen als eersten onderteekenaar, wel degelijk tot uitvoering kan komen en dat brengt mede, dat wij alleen deze motie aanvaarden met verwerping van de andere.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij onvruchtbaar van deze plaats vast te stellen, dat de verhoudingen, welke door de Regeering voor de fusie zijn aangenomen, juist of minder juist zijn.

Als het kantoor-Limperg niet erin geslaagd is — en dat heeft doen uitkomen in zijn rapport — de wederzijdsche verhoudingen naar waarde, correct en juist te schatten, dan zal het geen onzer gelukken, dit alsnog te doen.

(De heer Van Helsdingen: Limperg was aan een opdracht gebonden.)

Mijnheer de Voorzitter! Wat wij hier wel kunnen doen is afgaan op onze feeling en daarnaast bepleiten, b.v., dat de zetel niet in Nederland maar in Ned.-Indië wordt gevestigd.

(Kan, fd. Directeur V. en W., Janssen.)
Juist om te ontkomen aan te groote voordeelen eenerzijds, — het komt er niet op aan aan welke zijde — heb ik voorgesteld om na ommekomst van een zeker aantal jaren de sliding scale toe te passen. Die is niet overgenomen.

Naar aanleiding van de hier gehouden redevoeringen en de geschiedenis die achter ons ligt, waaruit gebleken is dat de commissie eerst heeft gezegd, dat het juist en billijk zou zijn, wanneer men een minder voordeelige houding voor het land zou aannemen en daarna de Billitonmaatschappij bereid bleek om een minder voordeelige houding, volgens de oude taxatie toch aan te nemen, blijf ik ervoor voelen, dat de Regeering zich nogmaals beraadt en nogmaals onderhandelingen opent met de Billitonmaatschappij, teneinde betere voorwaarden te bedingen, daarbij rekening houdende met hetgeen in den Volksraad naar voren is gebracht.

(De heer Van Ardenne: Dus de zetel in Indië?)

Zeker. Om die reden zal ik de motie-Janssen c.s. steunen, afgescheiden van hetgeen de heer Janssen hier te berde gebracht heeft, hetgeen ik tot mijn spijt niet heb kunnen aanhooren. Ik ben vóór fusie en wel omdat ik van meening ben, dat een onafhankelijk bedrijf in Bangka niet de voordeelen met zich zal brengen als een fusie tusschen het Bangka- en het Billitonbedrijf waarvan ik overtuigd ben dat het goed gemanaged wordt. Waar ik verder ook de overtuiging heb, dat wanneer men in Bangka een onafhankelijk bedrijf zal krijgen hetwelk slechts als correctie inmenging van de Regeering in plaats van die der aandeelhouders heeft, dat een of het ander moet worden aangenomen: òf dat de Regeering er verstand van heeft, en dan is goed, òf dat de Regeering er geen verstand van heeft, zooals tot dusverre wordt aangenomen, en dan is de inmenging niet goed, is mijns inziens fusie tusschen Bangka en Billiton de beste oplossing voor Bangka, casu quo het land. Daarom zal ik tegen de motie-Van Helsdingen stemmen, in afwachting, dat de Regeering na terugneming van het ontwerp terug zal komen met andere voorstellen, welke dan de goedkeuring van den Volksraad zullen kunnen wegdragen.

De heer **Van Haeften**, fd. directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! In mijn rede in tweeden termijn meen ik, dat het regeeringsstandpunt betreffende de beide aanhangige moties reeds duidelijk is uiteengezet. Ik heb aan die uiteenzetting niets meer toe te voegen.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil kort zijn, maar meen naar aanleiding van hetgeen voorgaande sprekers gezegd hebben enkele dingen te moeten rechtzetten. Ik wil er allereerst op wijzen, dat er m.i. een misverstand bestaat tusschen den heer Van Helsdingen en mij, ten aanzien van hetgeen door mij gezegd is over de beslissing van de Tweede Kamer in 1917.

De heer Van Helsdingen heeft er op gewezen, dat Bangka op het oogenblik een staatsbedrijf is.

Dat is mij vanzelfsprekend bekend en daarvan ben ik dan ook uitgegaan. Wij hebben hier nu echter een ontwerp van wet, dat aan het staatsbedrijf een einde wil maken. Om de kansen die dit voorstel in de Tweede Kamer heeft te beoordeelen, hebben wij in de eerste plaats als aanwijzing het feit, dat de Tweede Kamer al eens beslist heeft in denzelfde zin en zich verklaard heeft tegen staatsexploitatie.

(De heer Kerstens: Dat is niet juist. De Kamer heeft zich verklaard tegen omzetting van een particulier bedrijf in een staatsbedrijf!)

De motie luidde indertijd zoodanig, dat de Kamer zich verklaarde tegen staatsexploitatie. Als wij dit in acht nemen, dan zien wij, dat het tinfusie-voorstel der Regeering in de Tweede Kamer een redelijke kans zal maken, omdat het een einde maakt aan de staatsexploitatie en daarvoor in de plaats stelt zelfstandige, particuliere exploitatie.

De motie-Van Helsdingen stelt zich op het standpunt van het

(Janssen, Van Helsdingen.)
blijven bestaan van het staatsbedrijf, maar wil geheel los van de landsbegrooting en landsadministratie. Het blijft echter staatsbedrijf. Daarom meen ik met mijn motie meer kans te hebben, omdat deze meer in overeenstemming is met het reeds eerder gebleken standpunt van de Tweede Kamer.

(De heer Kerstens: De Tweede Kamer van 1917!)

Ik zie hier den heer Kersten lachen, maar wil opmerken dat Minister Colijn, die de meening der Tweede Kamer toch wel beter zal kennen dan de heer Kerstens, dit voorstel niet zou hebben ingediend, wanneer hij geen redelijke kans zag, dit voorstel op het oogenblik door de Kamer aanvaard te krijgen.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, naar aanleiding van de door de heeren Van Helsdingen en Kerstens aangevoerde argumenten. Den heer Kerstens zou ik echter nog willen vragen, om voordat hij een motie onderteekent, haar eerst goed te lezen, want er staat in onze motie werkelijk niet anders dan dat wij in de eerste plaats fusie wenschen. Andere mogelijkheden zijn in deze motie niet tersprake gebracht. De heer Kerstens had dan ook de conclusie kunnen en moeten trekken, dat wij voorstanders van fusie zijn, zooals ik trouwens heel duidelijk in eersten en in tweeden termijn namens mijn fractie heb doen uitkomen.

Ik moet dan ook den heer Thamrin er nog opmerkzaam op maken, dat ik niet van meening ben veranderd. Integendeel, ik ben in eersten termijn begonnen met de voordeelen van fusie op te sommen en heb daarbij uitdrukkelijk namens mijn fractie verklaard, dat wij vóór fusie zijn, omdat wij de particuliere bedrijfsvoering prefereeren boven die van het gouvernement.

Mijn motie is dan ook in geen enkel opzicht in tegenspraak met mijn rede in eersten termijn al erken ik, dat wij ook de andere mogelijkheden onder het oog hebben gezien, nl. het oprichten van één verkooporganisatie en het meer zelfstandig maken van het Bangkabedrijf, los van de landsadministratie en los van de begrooting. Maar o.i. komen deze mogelijkheden eerst in de tweede plaats in aanmerking. In de eerste plaats wenschen wij fusie, mits de belangen van het land in alle opzichten veilig zijn gesteld.

Ik meen hierover niet verder te behoeven debatteeren. Hier bestaat een principieel verschil; verschillende sprekers hebben te kennen gegeven, dat zij in de eerste plaats een staatsbedrijf met meer zelfstandigheid wenschen. Mijn fractie wenscht het anders en wil eerst de mogelijkheid van een tinfusie op voordeeliger voorwaarden nader onder het oog zien. Eerst wanneer blijkt, dat Billiton niet weet toe te geven en de rechtmatige eischen van het gouvernement niet weet te erkennen, zal naar onze meening naar een andere oplossing gezocht moeten worden.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met nog eens scherp te stellen, waarom ik eventueel vóór de motie-Janssen zou hebben gestemd. Ik zou dit uitsluitend hebben gedaan als een pis aller. Indien het Opperbestuur onze motie eenvoudig voor verwerkelijking onaanvaardbaar zou hebben geacht, zou ik een fusie kunnen aanvaarden, maar dan onder betere voorwaarden dan de voorgestelde.

Ons geacht medelid, de heer Sandkuyl, heeft gezegd, dat indien dit fusievoorstel hier niet ter tafel lag, mijn motie aanvaardbaar zou zijn, maar dat op het oogenblik het fusievoorstel aanbeveling verdient, omdat het groote voordeelen biedt in de eerste plaats een kostenbesparing, in de tweede plaats één tinproductiefront, in de derde plaats een eenheid van verkooppolitiek. Ik vraag mij af, of deze twee laatstgenoemde voordeelen niet zouden kunnen worden verkregen door een kartelvorming in den vorm van, zooals ik zeide een verkooporganisatie. Ik spreek van een kartelvorming, want tusschen een kartel en een trust is een groot verschil. Wanneer beide bedrijven volkomen hun zelfstandigheid verliezen en overgaan in een nieuwe organisatie, is er sprake van trustvorming.

(Van Helsdingen.)
Het is echter wel degelijk mogelijk, dat die organisaties hun zelfstandigheid behouden, maar tegelijkertijd, wat den verkoop enz. betreft, komen tot een zoo innige samenwerking, dat daarbij het meest mogelijke voordeel wordt verkregen.

In de tweede plaats heeft het geachte lid gezegd, dat het inderdaad mogelijk was een verkooporganisatie tot stand te brengen, doch dat dat nog niet hetzelfde was als efficiente verkooppolitiek. Het hangt er van af, met welke bevoegdheden die verkooporganisatie is toegerust. Het geachte lid heeft ook nog naar voren gebracht, dat het veel duurder uit zou komen, aangezien de Billiton maatschappij haar verkooporganisatie toch zeker niet kosteloos ter beschikking zou stellen van het Bangkabedrijf, doch zeker commissieloon daarvoor zou berekenen. Ik meen, dat dit argument niet van zoo groote en doorslaande beteekenis is. Er is iets anders. Al deze besprekingen omtrent de fusie zijn geschied onder de meest ongunstige voorwaarden voor het Bangkatin, n.l. terwijl Bangkatinbedrijf nog is een staatsbedrijf met allen administratieven rompslomp daarvan. Wanneer wij eens nu eens een proef zouden nemen met een zelfstandig gemaakt Bangkatinbedrijf, dat volledig zich kan uitleven als zelfstandige organisatie, zouden dan de resultaten daarvan niet zoo zijn, dat bij een eventueele dan nog noodzakelijk geachte fusie, de positie van het Bangkabedrijf zoo belangrijk verbeterd zou zijn, dat de Billiton maatschappij niet meer zou kunnen komen met de vooropstelling, dat wanneer zij geen tien procent krijgt, zij niet aan samenwerking denkt. Het is van zeer groote beteekenis omdat het hier gaat om een vastlegging voor den duur van 50 jaren, dat maar eerst eens het Bangkatinbedrijf zelfstandig wordt gemaakt, waarbij het de volle kans wordt gegeven zich zoo goed mogelijk te organiseeren en de best mogelijke resultaten met het zelfstandige bedrijf te behalen. Wanneer het dan nog noodig is, dat de fusie plaats heeft, dan staat het Bangkabedrijf in een positie veel sterker, dan op het oogenblik, waar door alles heen met allerlei argumenten, telkens weder naar voren is gebracht, ook van Regeeringszijde, dat het staatsbedrijf zoo'n geweldige drawback is geweest.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over alle moties beëindigd. Alvorens tot stemming over te gaan, wil ik desgewenscht — mij persoonlijk lijkt het niet zoo noodig —, een zeer korte pauze houden, om de leden gelegenheid tot beraad te geven.

(Meerdere leden: Neen, neen!)

Aangezien ik bemerk, dat geen der leden een pauze wenscht kunnen wij dan thans overgaan tot het houden van de stemmingen over de moties in de volgorde, zooals ik die reeds heb medegedeeld, n.l. in de eerste plaats over de moties, betrekking hebbende op de wijziging van den tekst van het ontwerp, en dan in de allereerste plaats de motie stuk 7 van den heer Van Ardenne c.s. betreffende de vestiging van den zetel van het bedrijf in Ned.-Indië. Hoogstwaarschijnlijk, zullen de stemmingen over de moties-Van Helsdingen, stuk 9, sub I, II, IV en V denzelfden uitslag hebben als die over de motie-Van Ardenne.

Aan de orde is de stemming over de motie-Van Ardenne c.s. (st. 7).

De motie wordt in stemming gebracht en aangenomen met 40 stemmen vóór en 9 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mandagie, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Van Baalen, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Kan, Rehatta, Soeria Nataatmadja, Wirjopranoto, Wermuth, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Van Ardenne, Van Helsdingen, De Hoog, Thamrin, Soangkoepon, Mohamad Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Alatas, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Loa Sek Hie, Wiwoho, Kartowisastro, Doeve, White, Jahja, Leunissen, Boestan en de Voorzitter.

(Van Helsdingen, mevr. Razoux Schultz.)
Tegen stemmen de leden: Coolhaas, Straatemeier, Van Kesteren, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Janssen, Groenenberg en Kruyne.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de moties-Van Helsdingen c.s., vervat in stuk 9, sub I, II, IV en V.

Mag ik aannemen, dat deze moties met dezelfde stemmen vóór en tegen zijn aangenomen als de motie Van Ardenne, stuk 7?

Hiertoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de motie-Van Helsdingen c.s. (st. 9, III).

Deze motie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de motie-Van Helsdingen c.s. (st. 9, VI).

Deze motie wordt eveneens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de motie-Van Helsdingen cs. (st. 9, VII).

Mag ik vragen of de voorstellers het nog noodig achten, deze motie te handhaven?

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dat nog niet kunnen nagaan. Maar ook al zou deze bepaling in het wetboek van koophandel voorkomen, dan bestaat er mijns inziens nog geen bezwaar haar ook in dit wetsontwerp op te nemen.

De motie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het wetsontwerp in zijn geheel.

Ik vestig er de aandacht op, dat mocht tot aanneming worden geadviseerd, dan de resteerende moties niet meer in stemming zullen worden gebracht. Mocht worden geadviseerd het wetsontwerp niet vast te stellen, dan komen deze moties wel in stemming.

Wenscht nog iemand zijn stem te motiveeren?

Mevrouw **Razoux Schultz**: Mijnheer de Voorzitter! Met den heer Janssen en zoovele anderen prefereer ik ook in het algemeen den particulieren of den gemengden bedrijfsvorm. Ieder is daar n.l. persoonlijk bij zoo'n bedrijf geïnteresseerd. In de Afdeeling heb ik dit ook al naar voren gebracht, maar er naast gesteld, dat, waar Indië nu eenmaal een tinbedrijf heeft en dit bedrijf goed loopt, Indië dit geheel voor zich zelf moet behouden. Na de diverse redevoeringen en publicaties ten gunste van de fusie, waaruit zou moeten worden geconcludeerd dat een landsbedrijf niet zoo efficient kan werken als een particulier bedrijf, was daardoor mijn opinie ten gunste van de fusie veranderd.

Echter ben ik op mijn eerste gedachte teruggekomen en zie er alsnog voordeel en het sociale belang voor Nederlandsch-Indië in, om het Bangka tinbedrijf voor ons zelf te behouden; nu ik van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken Maandag j.l. heb mogen hooren, dat zelfs mr. Hart, die als kenner van den particulieren bedrijfsvorm onder de regeeringsadviseurs zijns gelijke niet heeft, is teruggekomen op de door hem vroeger gehuldigde opinie, dat de overheid n.l. niet in staat zou zijn winstbedrijven te beheeren. Volgens mr. Hart is die opinie geheel en al onjuist gebleken en is

(Jahja.)
deze veranderde opinie gegrond op jarenlange ervaring en op jarenlange studie. Volgens mr. Hart — die aldus sprak namens de Regeering — zouden landsondernemingen als thee en rubber, indien voldoende losgemaakt van administratieve kluisters, zeker evengoed door een landsorgaan kunnen worden beheerd. Waar dit geldt voor thee en rubber zal dit toch zeker niet minder gelden voor een tinbedrijf. Ik zal daarom tegen de tinfusie stemmen.

De heer **Jahja**: Toean Voorzitter! Menoeroet pembitjaraan tentang Tin-fusie ini saja berpendapatan, bahwa kalau didjalankan dengan keloeroesan tentoelah membaikkan kepada pekerdja peroesahaan tanah di Bangka dan mengoentoengkan kepada Gouvernement.

Peleboeran kedoea bedrijven ini tentoelah akan menambah kekoeatan kedoedoekan timah di Hindia-Nederland. Dimana Gouvernement mempoenjai 9/10 daripada aandeelen gemengd bedrijf ini dan djoega 5/8 dari Billiton Maatschappij, tentoelah samenwerking antara kedoea belah fihak akan mengoentoengkan kedoeanja.

Oemoemnja kekoeatan Gouvernement dalam kongsi baroe ini, tiada koerang, sedang pekerdjaan bedrijf dalam segala waktoe bisa dipertjepatkan.

Saja merasa jang peleboeran Bangkabedrijf dengan Billiton Maatschappij memberi keoentoengan jang lebih daripada sekarang kepada Gouvernement, sedang keadaan boemipoetra mendjadi baik, artinja tiada begitoe terganggoe lagi dari Bangkatinbedrijf atau poen anggota-anggota Pemerintah jang berhoeboeng dengan mereka itoe. Oleh sebab itoe saja menjetoedjoei persatoean ini dan saja soeka memberi soeara saja oentoek „ontwerp-wet'' ini.

Het wetsontwerp wordt in stemming gebracht en verworpen met 7 stemmen voor en 43 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soangkoepon, Groenenberg, Jahja, Van Baalen, Straatemeier, Abdul Rasjid en Sandkuyl.

Tegen stemmen de leden: Van Helsdingen, De Hoog, Thamrin, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Alatas, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Janssen, Loa Sek Hie, Wiwoho, Kartowisastro, Doeve, White, Leunissen, Boestan, Kruyne, Mandagie, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Coolhaas, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Van Kesteren, Kan, Rehatta, Soeria Nataätmadja, Wirjopranoto, Wermuth, Mahmoed, Soetardjo, Eekhout, Verboom, Van Ardenne en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Thans kunnen wij tot de stemmingen over de moties overgaan. Ongeacht of de motie-Van Helsdingen, die het eerst in stemming komt, wordt aangenomen of verworpen, wordt de motie-Janssen daarna in stemming gebracht.

Aan de orde is de stemming over de motie-Van Helsdingen c. s. (st. 8).

De motie-Van Helsdingen c.s. wordt in stemming gebracht en aangenomen met 33 stemmen vóór en 14 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Wirjopranoto, Wermuth, Mahmoed, Soetardjo, Van Ardenne, Van Helsdingen, De Hoog, Thamrin, Moh. Noor, Iskandar Dinata, mevrouw Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Alatas, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Kartowisastro, Doeve, White, Leunissen, Boestan, Mandagie, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Hoedojo, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Rehatta en de Voorzitter.

(Voorzitter.)
Tegen stemmen de leden: Abdul Rasjid, Sandkuyl, Eekhout, Verboom, Soangkoepon, Prawoto, Janssen, Loa Sek Hie, Groenenberg, Kruyne, Coolhaas, Straatemeier, Van Kesteren en Kan.

De **Voorzitter**: De heer Prawoto heeft mij medegedeeld, dat hij bij vergissing tegen inplaats van voor gestemd heeft. Dit kan echter op den uitslag van de stemming geen invloed hebben.

Aan de orde is de stemming over de motie-Janssen c.s. (st. 6).

De motie-Janssen c.s. wordt in stemming gebracht en verworpen met 9 stemmen voor en 37 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Van Kesteren, Kan, Eekhout, Verboom, Janssen, Loa Sek Hie, Kruyne, Coolhaas en Van Baalen.

Tegen stemmen de leden: Straatemeier, Ko Kwat Tiong, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Rehatta, Wirjopranoto, Abdul Rasjid, Mahmoed, Soetardjo, Sandkuyl, Van Helsdingen, De Hoog, Thamrin, Soangkoepon, Moh. Noor, Prawoto, Iskandar Dinata, mevr. Razoux Schultz, Blaauw, Van Lonkhuyzen, Kerstens, Alatas, Moelia, Datoe' Toemenggoeng, Wiwoho, Groenenberg, Kartowisastro, Doeve, White, Leunissen, Boestan, Mandagie, Sosrodiprodjo, Gandasoebrata, Hoedojo en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Hiermede is dit onderwerp afgedaan.

Aan de orde is de behandeling van:

a. de tweede aanvullende begrooting betreffende afdeeling III A, Indische Schuld, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937;

b. de eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII A, Post-, Telegraaf- en Telefoondienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937;

c. de eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Bangkatinwinning, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **136**).

Deze aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik kan de vergadering mededeelen, dat vanavond om 6 uur het regeeringsantwoord betreffende de Groepsgemeenschapsordonnantie (Ond. **139**) zal plaats hebben; daarna zal de verdere behandeling van dat ontwerp worden uitgesteld tot morgenochtend.

Vervolgens heeft vanavond plaats het regeeringsantwoord betreffende de verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**). De beraadslagingen daarover zullen hedenavond beëindigd worden maar de stemming daarover zal worden uitgesteld tot morgenochtend.

Aan de orde is de voortzetting der bespreking van de mededeelingen der Regeering in de vergadering van den Volksraad van 17 Februari 1937, inzake de maatregelen met betrekking tot de salarissen der landsdienaren.

Wij zijn gevorderd tot aan het regeeringsantwoord.

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)

De heer **Westerouen van Meeteren,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Van de gelegenheid, Mijnheer de Voorzitter, door U geopend, om nader in te gaan op de door de Regeering op 17 dezer gegeven uiteenzetting van haar plannen met betrekking tot het salarisvraagstuk is door verscheidene leden van den Volksraad in ruime mate gebruik gemaakt.

Harerzijds moge de Regeering niet even uitvoerig ingaan op alle in dit verband aangeroerde punten.

Zij heeft er prijs op gesteld, den Volksraad — daarmede tevens den ambtenaren — de meest mogelijke opening van zaken te geven met betrekking tot haar voornemens inzake genoemd vraagstuk. Daarmede een debat, het treden in uitvoerige beschouwingen over het salarisvraagstuk uit te lokken, heeft niet in haar bedoeling gelegen.

Gaarne is Zij echter bereid om voorzoover het een of ander in haar uiteenzetting nadere toelichting noodig of wenschelijk doet zijn, die nadere toelichting te geven — mede ter rechtzetting van duidelijk gebleken misvattingen — en om vragen die naar aanleiding dier uiteenzetting zijn gesteld te beantwoorden.

Een van de belangrijkste, zoo niet het belangrijkste punt, dat de aandacht heeft gehad en waarover verschillende leden, ik noem de heeren Kerstens, Verboom, De Hoog en Van Kesteren, het woord hebben gevoerd, betreft de voornemens tot verlaging van een aantal salarissen, dat, naar het zich laat aanzien, nog voor verlaging in aanmerking zal komen.

Hoezeer de Regeering er den nadruk op heeft gelegd, dat een eindtoestand op salarisgebied, als in haar uiteenzetting bedoeld, nog niet bereikt is, zoo is Zij hier toch wel zeer slecht begrepen. De verschillende opmerkingen van de sprekers over dit punt lezende krijgt men den indruk, alsof de Regeering bijna gezegd zou hebben:

1e. dat Zij ondanks alles de salarissen van de meeste ambtenaren op het 80%-peil wil brengen en overgaan tot een aan een algemeene salarisverlaging grenzende vermindering der salarissen,

2e. dat zulks, voor zoover de indienstzijnden betreft, zal geschieden door de betrokkenen te doen achteruitgaan in inkomsten.

Als men nu echter ziet wat de Regeering wèl gezegd heeft, dan is dat eenigszins anders en blijkt uit de regeerings-uiteenzetting, indien men die volledig leest, toch wel zeer duidelijk, dat het handhaven van het 80%-peil alleen voor die betrekkingen zal geschieden, ten aanzien waarvan geen feiten of omstandigheden er op wijzen, dat ook in de toekomst het lagere aanvangssalaris niet voldoende zou zijn. Betrekkingen dus, waarvan vaststaat, dat zij thans, in verhouding tot andere met de 100% H.B.B.L.-wedde bezoldigde, te hoog betaald zijn. Het behoeft wel geen betoog, dat dit geen betrekkingen zullen zijn, waarvoor men tot dusver alleen de geschikte krachten kon krijgen omdat er zulk een groot aanbod van arbeidskrachten was in verhouding tot de vraag.

Wat het tweede punt betreft — de kwestie van salarisverlaging van indienstzijnden — hoewel de Regeering begrijpen kan, dat hier aan directen achteruitgang in inkomsten gedacht is, aangezien Zij zich daartoe in vroegere jaren genoodzaakt heeft gezien zoo is thans toch haar bedoeling anders, in zoover, dat Zij, indien de omstandigheden het blijven toelaten, niet voornemens is over te gaan tot directe verminderingen van thans genoten inkomsten. Daarbij moet slechts de reserve worden gemaakt, dat van deze gedragslijn waarschijnlijk zal moeten worden afgeweken, wanneer zich gevallen zouden voordoen, waarin met het op het juiste peil brengen der bezoldigingen een te lang tijdsverloop gemoeid zou zijn.

Een punt waaraan door de hier bedoelde leden ook niet die aandacht is geschonken die het verdient, is, dat tot geen salariswijziging zal worden overgegaan alvorens de resultaten van het duurteonderzoek en de aangekondigde herziening der schalen bekend zullen zijn. Dat deze resultaten in vele gevallen van gunstigen invloed zullen kunnen zijn, behoeft wel nauwelijks gezegd.

In aansluiting hierop, Mijnheer de Voorzitter, een enkel woord naar aanleiding van de opmerkingen van eenige leden over de 80%-regeling. De Regeering heeft aan haar mededeeling, dat voor verschillende betrekkingen in de nieuwe schalen de aanvangswedde hooger zal moeten worden gesteld dan het huidige 80%-niveau de opmerking verbonden, dat die regeling geen beletsel is geweest om de krachten te krijgen, die men noodig had. Niet wel begrijpelijk is voor de Regeering de hierop uitgeoefende critiek — de heer Van Kesteren heeft gemeend in dit verband zelfs het woord „cynisch" te moeten bezigen — aangezien deze opmerking een geheel andere strekking had dan hetgeen de geachte sprekers er in gezien hebben, n.l. om te doen uitkomen, dat de Regeering de 80%-regeling beschouwt, onafhankelijk van de werking van de wet van vraag en aanbod, onder de huidige constellatie op de arbeidsmarkt.

Als argument om het salarispeil niet te laag te stellen is er nog op gewezen onder anderen door den heer Kartowisastro, dat er een uittocht van ambtenaren naar het particuliere gaande is; ook de heeren Verboom en De Hoog hebben hiertegen gewaarschuwd.

Mijnheer de Voorzitter! Vooropgesteld zij, dat dit punt uiteraard de aandacht der Regeering heeft en hebben zal en Zij er zooveel mogelijk rekening mede zal houden.

Ik zeg zooveel mogelijk omdat een overgang van tot de betere krachten behoorende landsdienaren naar particuliere betrekkingen, naar een ervaring van jaren, in tijden van hoogconjunctuur en malaise, heeft geleerd, zich niet laat tegenhouden door de salarissen steeds op te voeren, of men zou ze zoo hoog moeten maken, dat zij voor het land niet te dragen zijn.

Een andere kwestie is — en de Regeering kan Zich moeilijk voorstellen dat ondersteld zou worden dat Zij daarover anders zou denken — dat de salarissen voldoende moeten zijn om het treden in Indischen gouvernementsdienst, ook in tijden van opleving, aantrekkelijk te maken. Aan dezen eisch zullen de nieuwe salarissen zonder twijfel moeten voldoen.

De Regeering hoopt, dat hiermede tevens de door den heer De Hoog geuite vrees, dat het nieuwe peil te laag zal zijn, zal zijn verminderd.

Ik zou thans willen overgaan op een ander punt en dat is de duurtetoeslag, waarover ook door verscheidene leden opmerkingen gemaakt zijn.

In de eerste plaats heeft men er zijn verwondering over uitgesproken, dat de Regeering, waar Zij eenerzijds spreekt van volledig aangepasten, tòch nog ook in de inkomsten van die groep het bestaan van een marge aanneemt. Dit zijn echter twee afzonderlijke zaken. Met volledig aangepast bedoelt de Regeering, dat het salaris in overeenstemming is met de huidige sociaal-economische structuur. Daarmede is echter geenszins gezegd, dat in die salarissen geen enkele marge meer aanwezig zou zijn. De Regeering zou een dergelijk salaris onjuist achten, aangezien ieder salaris zoo moet zijn, dat een zekere prijsstijging daarbinnen kan worden opgevangen. Wanneer blijkt, dat in een salaris geen enkele marge aanwezig is, dan behoort dat er niet toe te leiden om terstond bij iedere geringe prijsstijging een toeslag te geven, doch wel om dat salaris te verhoogen.

Verder zijn verschillende leden van meening, dat de prijsstijgingen, speciaal in de buitengewesten, zoodanig zijn dat het de vraag is of de duurtetoeslag, waartoe de Regeering reeds besloten heeft, daarmede wel in overeenstemming is.

Hieromtrent moge het volgende worden medegedeeld.

Ook de Regeering hebben berichten bereikt van belangrijke prijsstijgingen, van 20% en meer, berichten, die uiteraard zoo spoedig mogelijk op hun juistheid zijn getoetst, ook omdat zulke berichten reeds bij onderzoek door de plaatselijke autoriteiten

(Regeeringsgemachtigde voor Alg. Ambtenaarszaken.)
in meer dan één geval overdreven waren gebleken. Zoo bleek, om een nogal voorkomend geval te noemen, één keer een artikel tegen een hoogen prijs gekocht te zijn en verspreidde zich dan dadelijk het gerucht, dat dit de normale prijs was geworden, terwijl op dezelfde en volgende dagen terzelfder plaatse het artikel goedkooper ver- en gekocht was.

Maar belangrijker is dit. Ook al beschikt men over juiste opgaven omtrent de vroegere en tegenwoordige prijzen van verschillende artikelen, dan nog is men er niet om daaruit dadelijk de juiste gevolgtrekkingen te maken ten opzichte van den invloed, die dit alles heeft op het geheele budget.

Al dadelijk is het, zonder volledige kennis van de samenstelling van de uitgaven in de budgetten van verschillende ambtenaarsgezinnen, niet mogelijk te zeggen, welken invloed de prijsstijging van een of meer artikelen heeft op het totaal budget.

En zelfs al heeft men die kennis, dan is het nog niet mogelijk dit dadelijk te zeggen. Tot de juiste conclusies kan men eerst komen door een nadere berekening.

Nu is men dikwijls geneigd alleen te kijken naar de conjunctuurgevoelige artikelen, die een deel van iemands uitgaven uitmaken, en, indien bij eenige daarvan zich een belangrijke prijsstijging voordoet, de conclusie te trekken, dat nu ook het geheele leven in diezelfde mate duurder is geworden.

Een belangrijk deel van de gezinsuitgaven wordt echter ook gevormd door de zg. „stroeve posten", die de conjunctuurschommelingen maar langzaam volgen. Het percentage van die „stroeve posten" is voor de lagere ambtenaren aanzienlijk lager dan voor de hoogere.

Wanneer nu een belangrijke prijsstijging plaats heeft bij een aantal conjunctuurgevoelige artikelen, dan komt dit in een veel lager percentage tot uiting als men de totaal uitgaven in beschouwing neemt, wanneer de zg. „stroeve uitgaven" in het budget geen noemenswaardige stijging vertoonen.

Ook al komen dus berichten binnen van prijsstijgingen van 20% en meer, dan is zonder deskundig onderzoek nog niet dadelijk te zeggen, dat de totaal uitgaven zóó gestegen zijn, dat een duurtetoeslag noodig is.

Ik hoop, dat hierin een verklaring is gegeven van het feit, dat in streken in de buitengewesten waar zich een sterke prijsstijging heeft gemanifesteerd, thans nog geen aanleiding is gevonden om een hoogeren toeslag te verleenen dan een van 5%, alleen aan de lagere landsdienaren. In dit verband moge den heer Van Ardenne nog in antwoord op zijn desbetreffende vraag worden medegedeeld, dat de bedoeling is om alle hoofden van gewestelijk bestuur in de buitengewesten te machtigen om in de deelen van hun gewest, die daarvoor in aanmerking komen, de aangekondigde duurtetoeslag toe te kennen.

Uit de vorenstaande uiteenzetting moge het geachte lid mevrouw Razoux Schultz, de verzekering putten, dat de Regeering niet naar kosten van voedingsmiddelen alleen heeft gekeken.

Ook is daarmede, naar ik meen, rechtgezet het bij den heer Van Ardenne bestaande misverstand, dat de Regeering een budgetonderzoek over den geheelen archipel zou willen afwachten, alvorens tot toekenning van een duurtetoeslag over te gaan.

Den heer Mahmoed kan voorts worden verzekerd, dat ook in de plaatsen van het gewest Atjeh en Onderhoorigheden, waar aanleiding daartoe bestaat, de toeslag zal worden toegekend.

Wat den algemeenen duurtetoeslag betreft, kan den heer De Hoog, naar aanleiding van zijn, door mevrouw Razoux Schultz en den heer Van Helsdingen ondersteund, verzoek om niet tot het eind van het jaar te wachten, maar op korten termijn voor de salarissen tot *f* 100 al dadelijk een duurtetoeslag te geven, worden medegedeeld, dat de Regeering zeker niet voornemens is, gelijk duidelijk uit haar mededeelingen terzake kan blijken, daarmede tot het eind van het jaar te wachten, maar dat Zij gelijk gezegd, er bezwaar tegen heeft, ook ten aanzien van deze laagste krachten, een toeslag te geven, alvorens Zij de overtuiging heeft, dat de prijsstijging te hunnen aanzien ± 10% bedraagt, een constellatie, die zich wellicht reeds zeer binnenkort kan voordoen.

In dit verband tenslotte nog de opmerking, dat uit het voorafgaande tevens blijkt dat niet juist is, hetgeen sommige leden denken, als zou de Regeering meenen, dat in elk salaris een marge van 10% aanwezig is, waarbinnen prijsstijgingen kunnen worden opgevangen. Dan toch zou Zij zelfs bij een prijsstijging tot genoemd percentage geen duurtetoeslag toekennen, terwijl zij thans in dat geval 5% toeslag toekent.

Thans blijven nog over ter beantwoording eenige afgescheiden van bovenbedoelde belangrijkste punten door de leden, die het woord hebben gevoerd, gestelde vragen.

De heer Soetardjo heeft aanbevolen ter bestudeering van de herziening der salarissen, een kleine adviescommissie in het leven te roepen, bestaande uit vertegenwoordigers van de verschillende vereenigingen van landsdienaren.

De Regeering zou het echter niet juist achten om naast de Commissie voor Georganiseerd Overleg, die een vertegenwoordiging is van de ambtenarenvereenigingen, een soort doublure in het leven te roepen. Nog daargelaten, dat ambtenarenvereenigingen die haar vertegenwoordiging in de Commissie voor Georganiseerd Overleg te zwak oordeelen, steeds haar wenschen afzonderlijk kenbaar kunnen maken aan de Regeering of aan de bezoldigingscommissie. Zij kunnen er zeker van zijn, dat aan haar wenschen de volle aandacht zal worden geschonken.

De heer De Hoog heeft voorts de vraag gesteld, of de Regeering bedoelt, den Volksraad t.z.t. absoluut uit te schakelen bij de herziening der salarissen. Uiteraard is dit de bedoeling niet. Het geachte lid is bekend, dat de Volksraad of het College van Gedelegeerden terzake herhaaldelijk ingeschakeld zijn geweest en het ligt niet in de bedoeling thans een anderen weg te volgen. Dit moge tevens dienen ter beantwoording van de betrekkelijke vraag van den heer Van Helsdingen.

De heer Kartowisastro heeft naar aanleiding van de voornemens tot technische herziening der schalen gewezen op den tragen promotiegang, speciaal bij de Inheemsche bestuursambtenaren. Trage promotiegang is uiteraard in eerste instantie een gevolg van andere omstandigheden dan de bouw der schalen. De schalen moeten uiteraard worden opgebouwd voor een normalen promotiegang. Aan dezen eisch voldoen zij thans in sommige gevallen niet zoodat ook bij een normalen promotiegang de hoogere salarissen te laat bereikt worden. Het ligt in de bedoeling hierin verbetering te brengen.

De heer Van Helsdingen heeft de vraag gesteld of het de bedoeling is, de Inheemsche bestuursambtenaren uit de regionale schalen te lichten. Inderdaad is dit de bedoeling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag niet besluiten zonder met erkentelijkheid gewag te maken van de waardeering, welke de kenbaar gemaakte voornemens der Regeering bij sommige leden hebben gevonden, speciaal ten aanzien van de regionale bezoldigingsregeling. Critiek had echter verre de overhand boven waardeering en heeft meermalen in scherpe bewoordingen uiting gevonden. De Regeering moge in gemoede vragen of bij gezette herlezing van hetgeen harerzijds is uiteengezet men haar niet zal willen toegeven dat zulk een sterke reactie wel wat zeer snel is geweest. De bezwaren, die gisteren vernomen zijn, betreffen niet zoozeer de richtlijnen die de Regeering heeft aangegeven dan wel de wijze van uitwerking daarvan, waarvoor gevreesd wordt. Deze uitwerking ware thans af te wachten. Dat daarbij de Volksraad zeker kan zijn dat met de vernomen opmerkingen van zakelijken aard ernstig rekening zal worden gehouden, behoef ik niet te verzekeren.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor deze nadere uiteenzetting.

Hiermede is tevens de behandeling van een en ander beëindigd.

Aan de orde is de behandeling van:
I. De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, en VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 (Ond. **154**);
II. De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III, Departement van Financiën, III A, Indische Schuld, en III D, Zoutwinning, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1937 in verband met de toepasselijkverklaring van de Indische Bedrijvenwet op de Zoutwinning (Ond. **152**).

Deze aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hedenavond zal worden voortgegaan met het regeeringsantwoord betreffende het ontwerp groepsgemeenschappen (Ond. **139**) en de verlaging van het rubberuitvoerrecht (Ond. **151**).

De vergadering wordt te 1.45 uur n.m. geschorst tot des namiddags 6 uur.

Avondvergadering van Vrijdag 19 Februari 1937.

(Bijeenroepingsuur: 6 n.m.)

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Regeeringsgemachtigde: De heer De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden! Ik heropen de vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 6 en 7).

Ingediend is een amendement, voorgesteld door de heeren Moelia, Blaauw, Datoe' Toemenggoeng en Soekawati (st. 9), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten (zittingsjaar 1936—1937, Ond. **139**), zooals deze bij nota's van wijzingen is gewijzigd de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. Lid (2) wordt gelezen als volgt:

„(2) Hij, die ophoudt lid van den raad te zijn, treedt, behoudens het geval bedoeld in het volgend lid ,af als lid of plaatsvervangend lid van het college van gecommitteerden. Een aftredend lid of plaatsvervangend lid is dadelijk weder herkiesbaar''.

b. Lid (3) wordt gelezen als volgt:

„(3) De leden en plaatsvervangende leden van het college van gecommitteerden treden af, wanneer zij na een periodieke verkiezing door den raad niet worden herkozen''.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Toelichting.

Voor de voorgestelde wijzigingen gelden dezelfde motieven, die geleid hebben tot de wijziging van art. 20 der Provincieordonnantie bij de ordonnantie in Stbl. 1929 No. 488. Voor den tekst van het amendement is gevolgd die van art. 20 leden (3) en (4) der Provincieordonnantie, behalve het laatste woord, welke verandering — die voorstellers een verbetering achten — voor zich zelf spreekt''.

Deze amendementen zijn geroneografeerd en rondgedeeld en komen bij dit onderwerp in bespreking.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor het uitspreken van het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

Het is de bedoeling, dat na het antwoord van den Regeeringsgemachtigde de verdere behandeling wordt opgeschort tot morgenochtend, zoodat men het antwoord eerst rustig kan lezen.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter. Bij de beantwoording van de geachte leden, die in tweeden termijn het woord gevoerd hebben over de groepsgemeenschapsordonnantie, wil ik beginnen met een mededeeling in het algemeen over het regeeringsantwoord in eersten termijn.

Dit is dan het volgende.

Bij de beantwoording in eersten termijn is gestreefd naar het vinden van een combinatie tusschen kortheid en een uitvoerige behandeling van die punten, welke speciaal van belang waren voor de vraag hoe de groepsgemeenschapsordonnantie er uit zal moeten zien.

Dit heeft er toe geleid, dat op algemeene beschouwingen, die op zichzelf belangrijk waren en waaraan zeker aandacht is geschonken, in het antwoord somtijds niet diep is ingegaan.

In geenen deele heeft daarbij de bedoeling voorgezeten deze beschouwingen als niet ter zake doende of als van gering belang te kenschetsen. Zoo wijs ik b.v. op de rede van den heer Eekhout, op die van den heer Abdul Rasjid en in zekeren zin ook op die van den heer Coolhaas. Het zou mij te ver voeren om voor elk deel van deze redevoeringen, waarop niet gereageerd is, aan te geven waarom dit niet is geschied.

Echter wil ik om mijn algemeene opmerking van zooeven aan de hand van een voorbeeld te verduidelijken, het hier toch nog even hebben over de rede van den heer Eekhout.

In eersten termijn heeft deze geachte spreker op klare wijze gezegd, wat hij, mede namens zijn fractie te zeggen had. Het standpunt van den heer Eekhout is niet indentiek aan dat van de Regeering, maar de verandering van de tijdsomstandighden heeft een deel van zijn bezwaren doen vervallen en thans is de vraag bij hem gerezen of hij niet om praktische redenen voor het ontwerp zal stemmen. Wat overbleef aan meeningsverschil was van principieelen aard. Van eenig misverstand of van meeningsverschil dat door verdere gedachtenwisseling zou zijn op te lossen, bleek niet. Alles bijeengenomen, werd dus gemeend dat hier noch aan verdere toelichting, noch aan verdere bespreking behoefte bestond. Een belangrijk deel van de rede van den geachten spreker is voorts gewijd aan de behandeling van de bestuurshervorming in Nederland, waarop de heer Eekhout critiek uitoefende. Dit is zijn recht, maar de Regeering kan hem niet volgen op den weg van beoordeeling van wat geschied is. Zij had slechts aan te geven welke wijzigingen de behandeling van de bestuurshervorming moest ondergaan en dit heeft Zij in algemeenen zin bekend gesteld.

Ik hoop hiermede misverstand opgehelderd te hebben, niet alleen bij den heer Eekhout, maar ook bij andere sprekers, die zich mogelijk niet geheel voldaan gevoelden over het antwoord in eersten termijn.

In aansluiting aan wat ik tot nu toe zei, moet ik nog een algemeene opmerking maken over het niet of niet uitvoerig ingaan op onderdeelen en redevoeringen.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Het betreft hier eenige kwesties, als b.v. de positie der zelfbesturen, de toemeting van taak aan groepsgemeenschappen, de ressorten van groepsgemeenschappen enz.

Het is mogelijk, dat b.v. de heeren Soangkoepon, Mapoedji en Rehatta vinden, dat uitvoeriger op hun redevoeringen in eersten termijn had kunnen zijn ingegaan. Het betreft hier inderdaad zaken, die voor de bestuurshervorming van groot belang zijn en aan wat over deze onderwerpen gezegd is, zal ongetwijfeld bij de behandeling van de bestuurshervorming volle aandacht worden geschonken. Het is echter niet noodzakelijk bespreking van deze kwesties te koppelen aan de behandeling van de groepsgemeenschapsordonnantie.

Zooals reeds uiteengezet werd, ziet de Regeering zich genoodzaakt de verdere doorvoering van de bestuurshervorming stap voor stap te doen geschieden, omdat het praktisch niet anders kan. Dit brengt echter mede, dat bij elk onderwerp discussie moet worden vermeden over allerlei kwesties, die op zichzelf belangrijk en interessant en ook voor de bestuurshervorming van gewicht zijn, doch bij de om praktische redenen aangenomen werkwijze niet hooren bij het speciale onderwerp.

Dergelijke kwesties krijgen haar beurt bij andere onderwerpen.

Ik zal nu overgaan tot een meer gedetailleerde beantwoording van de redevoeringen in tweeden termijn. Daarbij zal ik een behandeling naar onderwerpen combineeren met een puntsgewijze afzonderlijke beantwoording der gehouden redevoeringen.

De heer Moelia heeft het in de eerste plaats gehad over de adviseerende raden en over de bemoeienis van de groepsgemeenschappen met de Inlandsche gemeenten.

Het deed der Regeering genoegen te vernemen, dat er thans overeenstemming is met den geachten spreker in dien zin, dat in het voorliggende ontwerp geen bepalingen moeten worden opgenomen, betrekking hebbende op deze twee onderwerpen. Hetgeen de geachte spreker te berde heeft gebracht over de interpretatie van de bepaling in de Indische Staatsregeling, die over de adviseerende raden bij de gouverneurs handelt, zal de Regeering bij de verdere behandeling van dit onderwerp in beschouwing nemen.

Gaarne wil de Regeering verder den heer Moelia toezeggen, dat met hetgeen hij opmerkte over de verhouding van de groepsgemeenschappen tot de Inlandsche gemeenten, bij de opstelling van de daarmede verband houdende ontwerpen rekening zal worden gehouden. Het laatste punt, dat de heer Moelia heeft aangeroerd, de positie van het B. B. — het kardinale punt noemde de geachte spreker het niet ten onrechte — heeft ook de aandacht gehad van andere sprekers en leent zich door zijn aard ook beter voor algemeene behandeling. Ik zal daarop straks terugkomen.

De opmerkingen van den heer Coolhaas over den opzet der ordonnantie en zijn bezwaren daartegen zal ik in beschouwing nemen bij het meer algemeene deel van dit antwoord in tweeden termijn. Ditzelfde geldt voor de door dezen geachten spreker ter sprake gebrachte positie van het B. B., zoodat ik het nu, met betrekking tot deze rede, alleen zal hebben over de personeelsvoorziening, waarover de heer Coolhaas in zijn rede in eersten termijn spraak, doch die ik verzuimde te behandelen.

Het personeel van de groepsgemeenschappen zal uiteraard worden genomen uit de landsdienaren, die thans reeds in het gebied waarvoor de groepsgemeenschap wordt ingesteld, aanwezig zijn.

Deze toekomstige ambtenaren zijn dus bekend met de streek en met de zich aldaar voordoende kwesties.

Zoo lang als noodig of gewenscht is zal voorts in de personeelsbehoefte van de groepsgemeenschappen worden voorzien door de ter beschikkingstelling van landsambtenaren.

Evenals zulks op Java en Madoera het geval is zal er mogelijkheid bestaan, dat de groepsgemeenschappen zelf ambtenaarskorpsen vormen.

Gezien den geleidelijken gang van zaken verwacht de Regeering op dit punt geen groote moeilijkheden.

Ik kom nu toe aan de beantwoording van den heer Blaauw.

Het deed de Regeering genoegen te vernemen, dat de geachte spreker erkentelijk is voor de behandeling van mijn rede in eersten termijn en voor de overneming van eenige door hem gedane voorstellen.

In verschillende opzichten is de heer Blaauw echter niet bevredigd door het antwoord op zijn opmerkingen. Zooals dit geachte lid al reeds veronderstelde, kan ik zeer goed begrijpen, dat de wijze waarop volgens de tweede nota van wijzigingen er voor zal worden gezorgd, dat de vervanger van den voorzitter van den groepsgemeenschapsraad van de zaken op de hoogte is, niet zoo is als de heer Blaauw wenschte. Het is inderdaad duidelijk, dat de heer Blaauw een andere oplossing wenschte. Wat is echter het geval?

De Regeering heeft in beginsel bezwaar tegen een doorbreking van het stelsel, dat de betrokken besturende ambtenaar voorzitter van den raad is. Dit bezwaar acht Zij overwegend. Anderzijds echter had de heer Blaauw een bij uitstek praktisch bezwaar aangevoerd, dat de Regeering wel wat breed uitgemeten en niet overwegend achtte, maar dat toch kennelijk en duidelijk aanwezig was. De bedoeling was nu dit praktisch bezwaar geheel weg te nemen, zonder tekort te doen aan het principe, dat de Regeering noodig acht.

De heer Blaauw heeft de discussie van zijn kant gesloten over het toezicht van den resident, doch alleen nog de vraag gesteld welke omschrijving de Regeering kan geven van de bevoegdheden, die het toezicht van den resident op de groepsgemeenschap medebrengt.

Hierop moet ik antwoorden, dat de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie te dezen opzichte aan den resident geen bepaalde bevoegdheden om in te grijpen toekent. Het is echter duidelijk, dat het mogelijk is om ook zonder zulke bevoegdheid een zeker toezicht uit te oefenen op een in het openbaar werkend lichaam. De uitoefening van dit toezicht zal kunnen voeren tot voorstellen aan den gouverneur, die de bevoegdheden tot ingrijpen hanteert, wellicht somtijds ook tot mededeelingen en adviezen aan den raad, welke alsdan echter geen bindend karakter dragen.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, is de beantwoording, gegeven de feiten, waarmede men thans rekening heeft te houden.

(De heer Blaauw: Daarom is de vastlegging van dat toezicht bij de wet noodig?)

De Regeering acht het gewenscht om duidelijk te doen uitkomen, dat dit toezicht noodzakelijk geacht wordt.

Met den heer Blaauw is de Regeering van meening, dat het aanbeveling verdient om met verdere beschouwing van dit toezicht te wachten op de afdoening van de kwestie over artikel 124 van de regentschapsordonnantie.

Daar het niet de bedoeling van den heer Blaauw is geweest om nog in principe in te gaan op de vraag of artikel 123 I. S. toelaat daarop de instelling van ressorten als de groepsgemeenschappen te baseeren en de Regeering zich vereenigt met het inzicht van den geachten spreker, dat het hier over een theoretische kwestie gaat, zal ik verder dit punt niet aanroeren. Over de kwestie van de financiën zou ik den geachten spreker gaarne echter nog op één punt nader inlichten.

Wanneer gezegd is, dat de groepsgemeenschappen niet afhankelijk zijn van vaste uitkeeringen, is daarmede niet bedoeld dat afgestane belastingen bepaaldelijk ook door de gemeenschap zullen moeten worden geheven. De belastinginkomsten der gemeenschappen zullen kunnen bestaan uit zelf geheven belastingen op een terrein, waarvan het land zich terugtrekt, uit door het land geheven, maar afgestane belastingen en uit belastingaandeelen.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

De laatste twee zijn inderdaad afgezonderde geldmiddelen, maar geen vaste uitkeeringen. Zij wisselen naar de opbrengst en zijn, als de financieele verhouding eenmaal geregeld is, voor de gemeenschap inkomstbronnen die meer overeenkomst vertoonen met eigen belastingen dan met vaste uitkeeringen, uitkeeringen tot dekking van tekorten of subsidies. Dat de uit te keeren bedragen telken jare op de landsbegrooting zullen moeten worden geraamd moet den geachten spreker worden toegegeven.

(De heer Blaauw: Dat is te omslachtig!)

De heer Blaauw heeft verder eenige bezwaren geopperd tegen de motiveering van de afwijzing van het denkbeeld om de wijze van bekendmaking der begrooting te doen geschieden door den raad, instede van door den voorzitter. Bij nadere beschouwing kan ik niet ontkennen, dat deze bezwaren juist zijn. De Regeering acht dit punt niet van overwegende beteekenis, evenmin als dat van de bekendmaking der notulen.

Ten aanzien van de begrooting bestaat echter een meer geprononceerde voorkeur voor den eenvoudigsten vorm, bekendmaking door den voorzitter en daarom heeft de Regeering hier niet het initiatief genomen tot wijziging in den door den heer Blaauw gewenschten zin.

(De heer Blaauw: Zou de raad dien eenvoudigsten vorm niet gekozen hebben?)

Door het een en ander over te dragen en dus dezelfde regeling te volgen?

(De heer Blaauw: Ja, dat kan de raad ook doen.)

Het is nu opgenomen. Ten aanzien van de vraag van het geachte lid, den heer Blaauw, over de geldigheid van het Decentralisatiebesluit voor de groepsgemeenschappen kan worden medegedeeld, dat dit besluit, indien daaromtrent niets anders werd bepaald, inderdaad ook voor de groepsgemeenschappen zou gelden.

Gelijk echter reeds in de Memorie van Toelichting werd te verstaan gegeven en door U, Mijnheer de Voorzitter, met een korte opmerking werd aangeduid, ligt het in de bedoeling voor te stellen het Decentralisatiebesluit tegelijk met de locale-raden-ordonnantie in te trekken, nadat ook een stadsgemeenteordonnantie voor de buitengewesten zal zijn tot stand gekomen en een regeling zal zijn getroffen voor de inpassing van den Cultuurraad ter Oostkust van Sumatra.

(De heer Blaauw: Dus dan blijft naast de groepsgemeenschapsordonnantie het Decentralisatiebesluit gelijk gelden?)

Neen, de bedoeling is voor te stellen het Decentralisatiebesluit dan in te trekken.

(De heer Blaauw: Eerst moet dan de stadsgemeenteordonnantie worden vastgesteld.)

Ik bedoel als alles ingevoerd is. Wanneer alles begint te werken. Een en ander zal uiteraard geschieden voordat de groepsgemeenschapsordonnantie in werking treedt.

De verdere opmerkingen van den heer Blaauw, betreffen twee belangrijke punten, nl. de uitsluiting van de gemeenten van het gebied der groepsgemeenschappen en de aanwijzing van den voorzitter. Dat ik het laatste punt zal behandelen bij het algemeene gedeelte van mijn antwoord zal al wel duidelijk zijn. Ook echter de uitsluiting van de gemeenten van het gebied der groepsgemeenschap, zal ik in dat algemeene deel behandelen, niet alleen om het gewicht van dit punt, maar ook omdat de meening van den heer Blaauw te dezen in zoo ruimen kring bijval heeft gevonden blijkende uit het hierover ingediende amendement, dat immers ook door de heeren Moelia, Datoe' Toemenggoeng en Soekawati wordt voorgestaan.

De volgende spreker in tweeden termijn was de heer Eekhout. De geachte spreker heeft in de eerste plaats zijn algemeene bezwaren uiteengezet tegen het regeeringsantwoord in eersten termijn en het verder gehad over de ingediende amendementen, welke de heer Eekhout onaanvaardbaar acht. In den aanvang van mijn antwoord heb ik het eerste punt al beantwoord. Ik hoop, dat deze nadere toelichting zijn bezwaren heeft weggenomen. Op het tweede punt, de zaken behandeld in de amendementen, kom ik straks terug.

De heer Soangkoepon heeft het in de eerste plaats gehad over verschillende onjuistheden, die hij meent te hebben bespeurd in de gebieden van plaatselijke raden in Noord-Sumatra. De geachte spreker moge het mij ten goede houden, dat ik thans op deze kwesties niet inga. Als klachten behooren zij bij de groepsgemeenschapsordonnantie niet thuis en voor zoover zij moeten dienen als staaltjes van vermeende ondeugdelijke werking der decentralisatie, aangevoerd om het voorliggende ontwerp te bestrijden, zijn zij ook niet van groote beteekenis. Op de kwestie van het voorzitterschap der bestuursambtenaren kom ik straks terug.

De critiek op bestuursambtenaren en bestaande bestuursstelsels kan niet bij deze gelegenheid worden behandeld. Het wordt echter betreurd, dat de heer Soangkoepon gesproken heeft van „al de wantoestanden, die door Europeesche bestuursambtenaren in de buitengewesten zijn geschapen''. Het belangrijke werk, dat door het Binnenlandsch Bestuur, dikwijls onder moeilijke omstandigheden is en wordt verricht, geeft dit korps, naar het oordeel van de Regeering aanspraak op groote waardeering.

De heer Soangkoepon kan zich niet vereenigen met de Regeering, wanneer Zij van oordeel is, dat hetgeen dit geachte lid naar voren heeft gebracht over den cultuurraad ter Oostkust van Sumatra, niet in nauw verband staat met de bestuurshervorming.

De Regeering ontkent zeker niet, dat dit punt ten nauwste met de bestuurshervorming samenhangt, integendeel het vormt er een belangrijk onderdeel van.

Het is evenwel geen punt, dat samenhangt met het thans in bespreking zijnde ontwerp, doch dat in behandeling zal komen wanneer de inpassing van den cultuurraad zal worden aanhangig gemaakt. Dit is de reden, waarom de Regeering ditmaal nog niet dieper kan ingaan op deze aangelegenheid.

Wat betreft de mede door den heer Soangkoepon aan de orde gestelde vraag of de secretarissen der groepsgemeenschappen juristen zijn, volsta ik met er op te wijzen, dat een juridische opleiding van belang kan zijn, doch niet meer mag wezen dan een factor. Een zeer belangrijke factor daarnaast is het economisch gebruik maken van reeds beschikbare krachten.

De gemeenten ter Oostkust van Sumatra vormen inderdaad zelfstandige lichamen, die niet ondergeschikt zijn aan den Cultuurraad. Niettemin behoort het gebied dezer gemeenten tot het gebied van den Cultuurraad.

(De heer Soangkoepon: Die gemeenten zijn toch rechtstreeks bestuurde gebieden?)

Niet allemaal.

Dit zelfde lid moet de Regeering mededeelen, dat er, voorzoover thans valt te voorzien, geen aanleiding bestaat tot het aanstellen van toepasselijk Inheemsche adjunct-regeeringscommissarissen. De in tweeden termijn door den geachten spreker daarvoor aangevoerde argumenten hebben de Regeering niet van de noodzaak van zoodanige aanstelling overtuigd. Bij het plaatselijk onderzoek zal volle gelegenheid bestaan om de adviezen in te winnen van Inheemsche ambtenaren en andere ontwikkelden, zoowel als van de volkshoofden.

Op de beschouwingen van den heer Mapoedji over een eventueele groepsgemeenschap in het rechtstreeks bestuurd gebied van Zuid-Celebes, moet ik in de eerste plaats antwoorden, dat dit gebiedsdeel, voor een deel ook om de redenen, die de geachte spreker noemde, zeker niet behoort tot die streken ten aanzien waarvan instelling van een groepsgemeenschap als het ware op het programma staat.

Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Deze mededeeling moge een reden zijn om over het verder in dit verband opgemerkte kort te zijn, anderzijds meen ik toch niet te mogen nalaten er met klem op te wijzen — en zulks in algemeenen zin — dat de instelling van groepsgemeenschappen stellig nooit belemmerend mag werken op werking en groei van het Inlandsch gemeentewezen.

Zooals bekend, is het een primair beginsel van bestuurspolitiek om zoo veel mogelijk te besturen met gebruikmaking van aanwezige Inheemsche bestuursvormen. Aan wat de heer Mapoedji opmerkte over een federatie zal ongetwijfeld aandacht worden geschonken. Dat vermeerdering van lasten moet worden tegengegaan, is ook de meening van de Regeering.

Het is, het werd reeds medegedeeld, dan ook bepaaldelijk de bedoeling, dat bij de opdracht van taak aan de groepsgemeenschappen, een financieele regeling wordt getroffen, welke de gemeenschappen gelegenheid zal geven die taak uit te oefenen.

Er wordt niet op aangestuurd, dat de eigenlijke overheidstaak door de aanwezigheid van groepsgemeenschappen uitgebreid wordt en daarom behoeft in het algemeen als gevolg daarvan ook geen verzwaring van lasten te worden gevreesd.

Ik kom thans tot de beschouwingen van den heer Mahmoed, die heeft gevraagd op welke wijze de samenwerking tusschen groepsgemeenschappen en zelfbesturen zal worden geregeld, wanneer zij economische en verkeersbelangen hebben, die samenwerking eischen. In de Memorie van Antwoord heeft de Regeering reeds gezegd, dat deze samenwerking alleen geval voor geval kan worden bezien. Er is derhalve geen algemeene gedragslijn aan te geven. Het initiatief tot deze samenwerking kan uitgaan van het Zelfbestuur, zoowel als van de betrokken groepsgemeenschap, terwijl als trait d'union tusschen beide lichamen, indien het betreft belangen binnen een zelfde residentie, de resident kan optreden.

De heer Mahmoed heeft verder gevraagd of en zoo ja wanneer een speciale gelegenheid bestaat voor behandeling van de positie der zelfbesturen in verband met de staatkundige hervorming in de buitengewesten en meende, dat het thans juist de gelegenheid zou zijn om in algemeen verband hierover te spreken. Zooals reeds in eersten termijn werd te kennen gegeven heeft de thans in behandeling zijnde ontwerpordonnantie uitsluitend betrekking op staatkundige hervorming in rechtstreeks bestuurd gebied en gaat geheel buiten de zelfbesturen om.

Over de staatkunde jegens de zelfbesturen te volgen is het vorig jaar in deze zaal uitvoerig gesproken. De Regeering kan aan het toen gesprokene weinig toevoegen, omdat dit onderwerp zich zoo slecht leent voor een algemeene bespreking. Immers de toestanden in de diverse deelen van het zelfbesturend gebied in Nederlandsch-Indië loopen hemelsbreed uiteen. Er is daaronder primitief gebied. Wil men een algemeene gedragslijn uitstippelen, dan moet de Regeering zich daarom tot algemeenheden beperken. Daarbij komt, dat men in zelfbesturend gebied te maken heeft met bepaalde „rechten'' der zelfbesturen, waaronder het recht van eigen organisatie een bepaalde plaats inneemt. Dit sluit, gelijk de Regeering reeds te kennen gaf, ontwikkeling der bestuursinstellingen van zelfbesturen, die trouwens in voortdurend levend contact staan met de bevolking, volstrekt niet uit, maar het is niet aan de Regeering om bij voorbaat uit te maken, dat die ontwikkeling zus of zoo en in dit of dat tempo moet gaan. Eerbiediging van de zelfbesturen en van het volkseigen zou in het gedrang komen. Ik hoop, dat het geachte lid dit bij nader inzien zal willen erkennen.

Nu ben ik gekomen tot behandeling van eenige punten van ruimere strekking.

In de eerste plaats dan de opzet van de groepsgemeenschappen, welke naar de meening van den heer Coolhaas, zooveel mogelijk moet aansluiten bij het gedachteleven van de bevolking. Dit gedeelte van de denkbeelden van den heer Coolhaas wordt ook onderschreven door de geachte leden, de heeren Abdul Rasjid en Datoe' Toemenggoeng.

De omstandigheid, dat men hierbij een politiek denkbeeld heeft, beleden door een drietal leden van dezen raad, die in politiek opzicht „bien etonné de se trouver ensemble ' — verwonderd elkaar bij te vallen — moeten zijn, doet reeds veronderstellen, dat men hierbij te maken heeft met één van die vage politieke richtsnoeren, die iedereen kan onderschrijven, maar die in hun uitwerking tot de diepste meeningsverschillen voeren. En op die uitwerking komt het toch aan.

Bovendien, indien men zegt, dat de staatkundige organisatie in regionale sfeer moet aansluiten bij het gedachteleven van de „bevolking'' moet men allereerst wel in aanmerking nemen dat het plan van de bestuurshervorming alle Inheemsche bestuursvormen, zoowel in zelfbesturend als in rechtstreeks bestuurd gebied in stand houdt en aan die Inheemsche bestuursvormen ontwikkelingsmogelijkheid blijft waarborgen. Bovendien zullen in primitieve en minder geavanceerde gebiedsdeelen van het rechtstreeks bestuurde gebied der buitengewesten geen autonome raden — in wezen van westersche origine — worden ingevoerd, terwijl in de geavanceerde gebiedsdeelen in dit rechtstreeks bestuurde gebied herstel van zelfbestuur zal worden toegepast, waar dit practisch mogelijk is. Zoo wordt overal, waar dit mogelijk is, aangesloten op de Inheemsche bestuursvormen en wordt de ontwikkeling van deze door de bevolking voortgebrachte bestuursvormen beschermd, zonder dat zulks — ik moge dit op deze plaats den heer Mahmoed nog eens verzekeren — stilstand zal beteekenen.

In de meer geavanceerde gedeelten van de buitengewesten, voor welke deze groepsgemeenschapsordonnantie bestemd is, zijn deze Inheemsche bestuursvormen echter niet aanwezig. Hier staat wettelijk en practisch voor verdere ontwikkeling der regionale bestuursorganisatie geen andere weg open dan invoering van autonome raden, gelijk in deze groepsgemeenschapsordonnantie belichaamd. De heer Eekhout moge pleiten voor ongemengde raden, ik merk daartegen op, dat destijds beslist is, dat gemengde raden zullen worden ingevoerd, met welke beslissing de Regeering ten volle instemt. De heer Coolhaas moge nog eens wijzen op „moepakat'' als vorm die past bij het gedachteleven van de bevolking, de Regeering merkt daartegen op, dat bestuursvormen, waarover het gaat, ook dienen voor de Europeanen en de Vreemde Oosterlingen en vooral voor de Inheemsche ontwikkelden en de Inheemsche klasse van nijveren en handelaren, die in de laatste decennia zijn ontstaan.

De Regeering meent daarom de door de heeren Coolhaas, Abdul Rasjid en Datoe' Toemenggoeng bedoelde aansluiting aan het gedachtleven van de bevolking te moeten bewerkstelligen door instelling in de gebiedsdeelen, die hierbij aan de orde zijn, van autonome raden tegemoetkomend aan de behoeften van alle groepen van ingezetenen, doch daarnaast in ruime mate de mogelijkheid open te laten tot het zich vormen en ontwikkelen van instituten, waarin het gedachteleven van de massa der bevolking tot volle uiting kan worden gebracht.

Bedacht dient voorts te worden, dat wat thans gegeven wordt, slechts een raam is, waarbinnen met bijzondere toestanden rekening kan worden gehouden.

Ik had in eersten termijn reeds gelegenheid er op te wijzen, dat men terzake van deze aansluiting op het gedachteleven van de bevolking aan den praktischen en wettelijken kant moet blijven en niet te veel moet vertrouwen op het inventief vermogen van nieuwe onderzoekers. Er is al zoo lang en zooveel gezocht naar nieuwe bestuursvormen voor streken zonder eigen bestuursvormen, die boven de dorpen of marga 's enz. uitgaan. Deze kwestie is al zoo lang aan de orde. Het resultaat was vrijwel nihil. Ik zeide zooeven: men moet aan den praktischen kant blijven. Ik doelde daarbij op de suggestie van den heer Coolhaas van

Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**).

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

raden voor verschillende onderwerpen binnen hetzelfde gebied, waarbij men dan een gecombineerden raad voor financieele en algemeene zaken binnen dat gebied niet zou kunnen missen. Wat een omhaal zou dit echter niet beteekenen. Te streven naar verwezenlijking van zulke denkbeelden zal zeker voeren tot belangrijk uitstel van de instelling van raden.

Ik kom thans aan de door den heer Blaauw ter sprake gebrachte en door dat geachte lid bepleite uitsluiting van de stadsgemeenten van het gebied der groepsgemeenschappen, welke uitsluiting, blijkens het ingediende amendement, in den Volksraad medestanders heeft gevonden.

De heer Blaauw heeft er, naar aanleiding van mijn opmerking in eersten termijn, dat de gemeenten in de buitengewesten in bijzondere mate de centra, het hart, zijn van de gebieden, die tot groepsgemeenschappen zullen worden gemaakt, op gewezen, dat ook op Java de stadsgemeenten de centra, het hart, van de regentschappen zijn en niettemin van het gebied der regentschappen zijn uitgesloten.

Dit is inderdaad juist, maar er is toch wel eenig verschil tusschen de regentschappen en de groepsgemeenschappen, en dit verschil is, dat de groepsgemeenschappen worden gevormd door saamhoorige bevolkingsgroepen, terwijl de regentschappen zijn territoriale en historisch gegroeide eenheden. Wanneer nu, om een voorbeeld te noemen, de Menangkabausche en de Minahassische bevolkingsgroepen als zoodanig in groepsgemeenschappen worden georganiseerd, mogen dan de Minangkabauers en Minahassers, die te Padang en te Menado wonen, van het gebied der groepsgemeenschap worden uitgezonderd? Moeten de sociaal-economische centra van deze saamhoorige bevolkingsgroepen worden uitgezonderd?

Er is echter meer, er zijn praktische moeilijkheden van ernstigen aard, waarop in het regeeringsantwoord in eersten termijn reeds de aandacht is gevestigd. Ik doel dan op de in de overdrachtsordonnanties nader uit te werken taakverdeeling en ik zal hierop nu iets dieper ingaan.

De verschillende voor overdracht in aanmerking komende deelen van landszorg zijn op Java en Madoera toegekend eenerzijds aan de regentschappen en de stadsgemeenten, anderzijds aan de provincies. Nu is bij de behandeling van het beginselenplan voor de doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten reeds gebleken, dat de taak welke aan de groepsgemeenschappen zal worden toebedeeld, ruimer zal moeten en kunnen zijn dan voor de regentschappen op Java en Madoera het geval was. In zekere opzichten zullen de groepsgemeenschappen wat dit betreft de provincies op Java en Madoera nabij komen; de organisaties van de landsdiensten in de buitengewesten zijn voor de praktische uitoefening van overheidszorg ook reeds geordend naar de huidige gewesten, welke op Sumatra groepsgemeenschappen zullen worden. Behalve de inspecties, die grooter gebieden omvatten en waarvoor de ressorten met de aanstaande gouvernementen zullen samenvallen, kan men zeggen, dat de daadwerkelijke uitoefening van de voor overdracht in aanmerking komende overheidszorg, welke dadelijk inwerkt op de bevolking, in de buitengewesten zal komen bij de groepsgemeenschappen.

Bestrijding van besmettelijke veeziekten, de zorg voor rivieren b.v. zijn aangelegenheden, welke op Java en Madoera zijn gebracht bij de provincies, in de buitengewesten zullen die onderdeelen van overheidszorg moeten komen bij de groepsgemeenschappen. Dat kan, omdat de groespgemeenschappen op de behartiging van die zorg kunnen worden geoutilleerd. Sluit men nu de stadsgemeenten uit van het gebied der groepsgemeenschappen, wat moet men dan met de vervulling van dergelijke taak binnen het gebied der gemeenten in de buitengewesten?

Werkelijk, deze bezwaren telle men niet te licht.

(De heer Soangkoepon: Diezelfde vraag zou ik voor Java ook kunnen stellen in dit verband.)

Men denke er hierbij ook aan dat men in de buitengewesten zeer kleine gemeenten heeft. Voor Sumatra's Westkust b.v. zou aanneming van het amendement beteekenen, dat de gemeenten Padang, Fort de Kock en Sawah Loentoe buiten de groepsgemeenschap zouden vallen.

Ik moet verder opmerken, dat de uitsluiting van de stadsgemeente van het gebied der groepsgemeenschappen op de wijze als in het amendement voorgesteld, technische bezwaren ontmoet, omdat niet kan worden volstaan met een wijziging van artikel 2, zooals die door het amendement wordt voorgesteld, doch verdere wijzigingen noodzakelijk zijn. De Regeering heeft dit punt nog niet geheel overzien, doch ik zou als voorbeeld willen wijzen op artikel 7, waarin voor het lidmaatschap van den raad verblijf binnen de groepsgemeenschap als eisch wordt gesteld en op artikel 23, waarin zal moeten worden mogelijk gemaakt, dat bijvoorbeeld de Menangkabauraad vergadert te Padang.

Bij dat al houde men summa summarum goed voor oogen, dat de in dit ontwerp gevolgde constructie inderdaad in geen enkel opzicht de stadsgemeente brengt onder de groepsgemeenschap, evenmin als de tegenwoordige praktijk dit doet ten aanzien van de gemeenten in de Oostkust van Sumatra en de gemeenten Manado en Ambon.

Over dit punt ten slotte nog een enkele opmerking, ter aanvulling van het gesprokene in eersten termijn.

De heer Blaauw heeft het gehad over het voornemen der Regeering om in de instructie der gouverneurs een bepaling op te nemen die hun speciaal opdraagt te waken voor de zelfstandigheid der gemeenten. Terecht heeft de geachte spreker er op gewezen, dat dit slechts een administratief voorschrift zal zijn. De waarborgen voor de gemeenten zullen primair hierin moeten liggen, dat haar zelfstandigheid wettelijk gewaarborgd wordt, nl. in artikel 49 lid 2 van het onderhavige ontwerp en in de overdrachtsregelingen welke de taak van de groepsgemeenschap zullen omschrijven. Een bepaling in de gouverneursinstructie zal de aandacht op handhaving van deze wettelijke waarborgen spannen.

(De heer Blaauw: Maar een ieder wordt geacht de wet te kennen en zeker in de eerste plaats de gouverneur.)

Zeker, maar niettemin kunnen in een instructie bijzondere punten aan het bestuur worden aanbevolen.

(De heer Blaauw: Is dat mogelijk?)

In vele instructies voor alle mogelijke ambtenaren is het gebruikelijk.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, de belangrijkste punten, de positie van het B.B., het voorzitterschap der raden en het al of niet verplicht zijn van de instelling van een college van gecommitteerden. De mededeeling, dat de organisatie van het B.B. dezelfde zou blijven, heeft eenig misverstand doen ontstaan.

De Regeering heeft natuurlijk niet bedoeld, dat ten aanzien van taken, die overgedragen zullen worden aan de groepsgemeenschappen, de positie van het B.B. dezelfde zal blijven. Wat wel bedoeld is, dat de administratieve indeeling van het gebied, de organisatie van het besturend personeel, zoomede de bevoegdheden binnen de landssfeer geheel of in hoofdzaak dezelfde zullen blijven, zoomede, dat ook de samenwerking van het B.B. met en het werk van het B.B. voor de groepsgemeenschap een belangrijke rol zullen spelen.

Het bezwaar, dat het B.B. te veel zou zijn ingeschakeld in deze ordonnantie acht de Regeering niet gegrond. Dat de resident voorzitter is van een groepsgemeenschapsraad, dat in het algemeen een groepsgemeenschapsraad wordt voorgezeten door een B.B.-ambtenaar, die het bestuur voert over het betrokken gebied, dus ook, dat de vervanger van den betrokken B.B.-ambtenaar hem ook als voorzitter van den raad vervangt, acht de Regeering, zooals ik in eersten termijn al deed uitkomen, een principieel en zeer gewichtig punt.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
Hetzelfde geldt voor de omstandigheid, dat de instelling van een college van gecommitteerden niet dadelijk onder alle omstandigheden en in alle groepsgemeenschappen verplicht moet zijn.

Bij de behandeling der amendementen zal ik gelegenheid hebben hierop terug te komen.

Wel moet ik nu echter al dadelijk een en ander zeggen over den verkeerden uitleg, die door verscheidene leden gegeven is aan een deel van mijn rede in eersten termijn. Om de hier bedoelde door de Regeering noodzakelijk geachte bepalingen te motiveeren heb ik onder meer gewezen op verschillen in de omstandigheden in de buitengewesten, vergeleken met die op Java. Dit alles is toen in één adem vermeld, met de bedoeling om het inzicht te vergemakkelijken. Sommige leden zijn hierdoor eenigszins onaangenaam getroffen. Zij hebben het zóó opgevat, dat de Regeering in tegenspraak kwam met haar uitgangspunt, nl. dat de voor groepsgemeenschap in aanmerking komende gebieden geschikt zijn voor instelling van een raad voor eigen huishouding. Aan deze uitspraak heb ik uiteraard niet willen tornen. Noch de opsomming van den heer Moelia, noch de bloemlezing van den heer Blaauw, noch ook de opmerkingen van den heer Datoe' Toemenggoeng geven er aanleiding toe der Regeering tegenstijdigheid te verwijten.

Of is het niet mogelijk, Mijnheer de Voorzitter, om eenerzijds te constateeren, dat er een voldoende basis is voor instelling van autonome raden doch anderzijds er toch ook rekening mede te houden, dat de behartiging van eigen belangen zal moeten geschieden onder medewerking en leiding van hen, die tot dusver die taak zonder medezeggenschap der ingezetenen verzorgden? Is men in tegenspraak met zichzelf, indien men bij veranderingen, bij verschuivingen, geleidelijkheid betracht omdat er nog weinig scholing is inzake den nieuwen toestand? Mag men anderzijds de zaken werkelijk zoo stellen, dat men zegt: Als een gebied geschikt is voor de vorming van een autonomen raad, dan moet de situatie zóó zijn dat het gewenscht is om dadelijk een college van gecommitteerden te beginnen?

Mijnheer de Voorzitter, ik zou zoo kunnen doorgaan, maar ik meen, dat deze korte uiteenzetting voldoende weergeeft wat de Regeering bedoelt en heeft bedoeld.

Het uitspreken van een minder appreciëerend oordeel over de toestanden in de gebieden waarover het gaat, heeft uiteraard geen oogenblik in de bedoeling gelegen. Er is dus geen sprake van dat de Regeering terugkomt van haar oordeel over de geschiktheid van de gebieden, waarover het gaat, voor de toegedachte taak.

Ten slotte nog dit, Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft er bij de behandeling van dit ontwerp rekening mede gehouden, dat het voor een goeden gang van zaken in bijzondere mate gewenscht is, dat over de verschillende ontwerpen vlot overeenstemming verkregen wordt. Vertraging bij een onderdeel kan hier zeer licht tot vertraging van het geheel leiden.

Met dit voor oogen is bijzondere tegemoetkomendheid betracht bij het vlot overnemen van suggesties.

De voornaamste van de thans voorgestelde amendementen gaan echter zeer ver. Zij maken het ontwerp bepaald tot iets anders dan voorgesteld was.

Ten aanzien van het college van gecommitteerden kan nog deze concessie worden gedaan, dat aan den raad het recht wordt toegekend om bij een afgewezen voorstel tot instelling van een college van gecommitteerden in hooger beroep te gaan bij den Gouverneur-Generaal en dat de raad, zooals een der amendementen beoogt, onder goedkeuring van den Gouverneur, het aantal leden kan vaststellen.

De desbetreffende nota van wijzigingen heb ik U overhandigd, Mijnheer de Voorzitter!

Ik moet echter voor het overige aanneming van de amendementen ontraden. Wat ik het laatste zeide slaat niet op het heden ingediende technische amendement, waarover ik het nog nader zal hebben.

(Voorzitter, Directeur van Financiën.)

De **Voorzitter**: De verdere behandeling van dit onderwerp zal plaats hebben morgenochtend. Ik wil nog even een overzicht geven van de situatie. Gelijk de Regeeringsgemachtigde zoo juist gememoreerd heeft, heeft de Regeering vlot verschillende suggesties overgenomen, hetgeen moge blijken uit drie nota's van wijzigingen, die achtereenvolgens zijn ingediend.

Niettemin zijn er eenige amendementen ingediend.

De afstand, die ons wacht van nu tot aan de behandeling der amendementen geeft, naar ik hoop, geen aanleiding tot het indienen van nieuwe, maar wel tot het intrekken van eenige der ingediende amendementen.

Mocht eventueel een wijziging in een der amendementen worden aangebracht dan verzoek ik den onderteekenaars zulks spoedig te doen, opdat de Volksraad morgenochtend niet voor verrassingen komt te staan.

Nadere mededeeling over de volgorde der behandeling is niet noodig, want ieder amendement komt bij het betrokken artikel aan de orde.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het in bijlage B, gehecht aan de Indische tariefwet, geregeld uitvoerrecht op rubber, alsmede tot buitenwerkingstelling van artikel 16 der Indische comptabiliteitswet ten opzichte van die verlaging. (Ond. **151**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De geachte leden, de heeren Sandkuyl en Verboom, die bij deze gelegenheid nogmaals met nadruk zich principieel tegen elke speciale heffing op het product rubber hebben uitgesproken, zullen wel niet verwacht hebben, dat de Regeering wederom in uitvoerige beschouwingen zou treden terzake van de redelijkheid en billijkheid van het fiscale rubberuitvoerrecht. Deze aangelegenheid heeft in den laatsten tijd reeds meermalen een onderwerp van gedachtenwisseling in dit College uitgemaakt, waarbij de Regeering in de gelegenheid was zoowel haar standpunt ten aanzien van uitverrechten in het algemeen als wat dit uitvoerrecht in het bijzonder betreft, omstandig uiteen te zetten. Met betrekking tot het onderwerpelijk uitvoerrecht blijft de Regeering van meening, dat dit in beginsel een redelijke heffing is, steunende op de belangrijke positieverbetering, welke dank zij de restrictie is ingetreden.

Wel schijnt het aangewezen iets dieper in te gaan op hetgeen van de zijde van die geachte leden, en speciaal door den heer Sandkuyl is aangevoerd inzake een bepaald verband tusschen de hoogte van de heffing en de budgetaire positie voor 1936. De heer Sandkuyl heeft nl. onder meer gezegd, dat de geschiedenis van deze heffing z.i. geen twijfel laat of zij zou zeer nauw verbonden zijn met het begrootingstekort over 1936.

Mijnheer de Voorzitter. Reeds in de Memorie van Antwoord is tegen het leggen van een te nauw verband tusschen dit uitvoerrecht en de begrootingspositie voor 1936 met nadruk stelling genomen. Wat toch is in werkelijkheid de situatie?

Inderdaad is de maatregel tot invoering van dit recht destijds aangekondigd als een der noodzakelijke voorzieningen om te komen tot een begrooting voor het jaar 1936, welke geen verdere schuldtoeneming zou vertoonen. Echter was de maatregel geenszins bedoeld om uitsluitend voor het jaar 1936 een bepaalde extra-bijdrage te verkrijgen. Het spreekt toch

Verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**).

(Directeur van Financiën.)

vanzelf, dat, wanneer hier een voorziening voor slechts één jaar bedoeld was, dit in de wettelijke regeling tot uiting zou zijn gebracht, in dien zin, dat daarin zou zijn gestipuleerd, dat gedurende het jaar 1936 een uitvoerrecht op rubber tot een daarbij aangegeven bedrag zou worden geheven. Toont de opzet van de wet duidelijk aan, dat zulks niet de bedoeling is, evenzeer blijkt daaruit, dat het niet de bedoeling is geweest de ontvangsten uit dit nieuwe uitvoerrecht ook voor volgende jaren te limiteeren, nl. tot het bedrag, dat in 1936 zou worden verkregen.

Integendeel, het tarief is opgezet in den vorm van een sliding-scale en toen het voorstel in dit College in behandeling kwam, stond reeds vast op welk recht het voorgestelde tarief voor 1936 zou uitkomen. Zou men nu dit recht — uitkomende op 1 cent per ½ kg — ook voor volgende jaren hebben willen doen gelden, dan ware niets eenvoudiger geweest dan dit bedrag van 1 cent in de wet te noemen en dan zou een sliding-scale geenerlei zin hebben gehad. Wel zeer duidelijk heeft dus voor oogen gestaan de mogelijkheid van heffing van een hooger recht voor latere jaren dan 1936.

Bij de mondelinge behandeling van het uitvoerrecht in de hoofdzitting van 1935 is dit ook helder tot uiting gekomen. Bij de discussies nopens een door het geachte lid, den heer Van Baalen ingediend amendement is o.m. van regeeringszijde het volgende opgemerkt:

> „Het is duidelijk, dat de uitwerking, de mogelijkheden, die het gevolg zullen zijn van het voorstel der Regeering terdege zijn overwogen en dat dit uitvoerrecht nu maar niet zonder meer kan worden losgelaten, omdat men daarmede zal te kennen geven, dat men eigenlijk gezegd voor een jaar een proefplan had en voor het verdere geen plannen van belang, terwijl toch het project ziet op een zekere periode, om de gedachten te bepalen althans de restrictieperiode, met voorbehoud van bijzondere omstandigheden."

Deze uitspraak is terug te vinden op blz. 1377, 2e kolom van de Handelingen betreffende die zitting. Ik moge mij nog een tweede citaat veroorloven, waaruit een en ander nog duidelijker kan blijken. Dit citaat is te vinden op blz. 1932, 2e kolom van die Handelingen en luidt als volgt:

> „Waar men voor het Regeeringsschema een en ander zorgvuldig heeft voorbereid en ook zeer zeker gedacht heeft aan een bepaald accres van perceptie van eventueel opklimmende prijzen, althans zich uitstrekkende gedurende de restrictieperiode, meen ik de aanneming van dit amendement" — het betrof hier het gewijzigde amendement van den heer Van Baalen — "wel ernstig te moeten ontraden."

Gaat men de geschiedenis van de totstandkoming van dit uitvoerrecht na, dan moet het toch weinig reëel worden geacht om aan de hand daarvan te concludeeren, dat deze heffing vastgekoppeld was aan het begrootingstekort voor 1936, in dien zin, dat het recht eigenlijk na 1936 niet meer had moeten zijn geheven, althans niet tot een hooger bedrag dan voor dat jaar. Kennelijk stond van den aanvang af een heffing voor oogen, welke althans gedurende het restrictietijdvak zou gelden.

De heer Sandkuyl heeft in dit verband nog opgemerkt, dat het uitvoerrecht zou moeten worden gezien als een betaling voor een door de Regeering aan een bepaalde groep van belastingplichgen bewezen dienst en dat aan den gepresteerden dienst destijds een bepaalde waarde — nl. de perceptie uit het middel gedurende 1936 — zou zijn toegekend. Hierop heeft het geachte lid laten volgen, dat dus een bepaald prijspeil van de rubber in het kader van de heffing voor oogen stond en dat gebleken is, dat de prijs van de rubber niet alleen door de restrictie is gestegen.

In de eerste plaats moet hiertegenover worden gesteld, dat de heffing van het uitvoerrecht niet mag worden gezien als betaling voor een door de Regeering bewezen dienst. Terecht heeft de heer Sandkuyl er zelf op gewezen, dat de rubberrestrictie een maatregel is in het algemeen belang van Nederlandsch-Indië. Maar het gaat hierom, dat, als gevolg van de in het algemeen belang uitgevoerde restrictie, de positie van de rubbercultuur een belangrijke verbetering heeft ondergaan en daardoor een extra-bijdrage aan het land kan leveren, welke het land dringend behoeft.

Hoezeer dit dus feitelijk buiten de zaak staat, wil ik toch nog even ingaan op hetgeen de heer Sandkuyl heeft opgemerkt met betrekking tot de ontwikkeling van de rubberprijzen. Zeker zullen tal van factoren op de prijsstijging van invloed zijn geweest; welke factoren en in welke mate, daarover is natuurlijk verschil van meening mogelijk. Dit neemt echter niet weg, dat de factor „par excellence" de restrictie is geweest en ook thans nog is. Ik geloof, dat toch bezwaarlijk kan worden ontkend, dat zonder restrictie, ook al was overigens een meer algemeene conjunctuurverbetering ingetreden, de prijzen heden zeker niet vergelijkbaar zouden zijn geweest met de tegenwoordige.

Mijnheer de Voorzitter! Heeft dus bij de invoering van het rubberuitvoerrecht niet uitsluitend de budgetaire positie van een bepaald jaar voor oogen gestaan, doch in grooter verband de geheele financieele positie van het land, evenmin moet men het voorliggend voorstel tot verlaging van dat recht beoordeelen in het kader van incidenteele budgetaire verwachtingen.

Het mag als algemeen bekend worden verondersteld, dat, afgescheiden van de budgetaire positie van een bepaald jaar, de algemeene financieele positie van het land nog zoovele zwakke plekken vertoont, dat zij zeker nog lang niet als gunstig is te kwalificeeren. In het licht hiervan moet het duidelijk zijn, dat het niet verantwoord zou zijn om, gelijk de heeren Sandkuyl en Verboom dit wenschen, geheel af te zien van de inkomsten uit een, naar het oordeel der Regeering, onder de omstandigheden alleszins gerechtvaardigde heffing als het rubberuitvoerrecht.

De Regeering heeft zich de vraag gesteld of, hoezeer de handhaving ook na 1937 van dit recht redelijk en verantwoord was, nochtans geen aanleiding bestond in de opklimming van het recht eenige verzachting aan te brengen. Bij de beoordeeling van deze vraag moet men zich realiseeren, welk bedrag, bij ongewijzigde handhaving van het bestaande tariefschema, alleen langs den weg van dit uitvoerrecht, door de rubbercultuur in 1938 aan 's lands middelen zou worden bijgedragen. Zou de rubberprijs zich nog enkele maanden ongeveer op het huidig niveau handhaven, dan zou alsdan uit dit uitvoerrecht in 1938 niet minder dan bijna *f* 40 millioen worden ontvangen.

Gezien het zeer speciale karakter van deze heffing, welke haar rechtvaardiging vindt in bijzondere omstandigheden, is de Regeering van oordeel, dat met een opbrengst van bijna *f* 40 millioen de redelijkheid zou worden overschreden. Terugbrenging van dit totaal tot een peil, waarop — eveneens wanneer de huidige prijzen zich tot ultimo Mei handhaven — ongeveer *f* 24½ millioen zal worden ontvangen acht de Regeering een eisch van billijkheid.

(De heer Thamrin: Wanneer de prijzen terugvallen zal er dus minder worden ontvangen.)

Inderdaad, dan zal de Regeering wat minder ontvangen.

(De heer Thamrin: En neemt Zij daarmede genoegen?)

Ja.

(De heer Thamrin: Of komt er dan een voorstel om het recht weer te verhoogen?)

Met mathematische nauwkeurigheid afbakenen wat ten deze nog wel en wat niet langer redelijk is te achten, is vanzelfsprekend niet mogelijk; naar vermeend wordt is met het voorliggend voorstel een aannemelijke oplossing gevonden.

Hetgeen ik hiervoren heb gezegd, impliceert, dat de Regeering geen aanleiding kan vinden een verdergaande verlaging in overweging te nemen. Wat bij het nieuwe systeem van

(Directeur van Financiën.)
de rubber zal worden gevorderd, wordt redelijk geoordeeld en de Regeering blijft haar voorstel juist achten. Geenszins kan dan ook worden erkend, dat, gelijk door den heer Sandkuyl gesteld, de extrabijdrage in het nieuwe systeem exorbitant zou zijn.

De door het geachte lid in den aanvang zijner rede genoemde verhoudingscijfers kunnen in dit verband naar het oordeel der Regeering bezwaarlijk worden beschouwd als gegevens welke van veel waarde zijn voor de beoordeeling van de onderhavige materie. Voorts moge nog worden opgemerkt, dat de consequenties van een voordeeligen gang van zaken bij de rubbercultuur met betrekking tot de vennootschapsbelasting uit den aard der zaak niet uit het oog zijn verloren.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik, alvorens nader in te gaan op hetgeen door verschillende sprekers is te berde gebracht terzake van een uitstellen van de behandeling van dit ontwerp tot de a.s. hoofdzitting, thans voor zoover zulks nog niet is gebeurd de sprekers, die na den heer Sandkuyl het woord hebben gevoerd, in volgorde ga beantwoorden, ontmoet ik het eerst den heer Van Ardenne. Dit geachte lid verklaarde de voorgestelde verlaging wel te kunnen aanvaarden, doch het niet juist te achten om deze verlaging reeds begin 1938 te doen ingaan. Juist in verband met de thans genoten, zeer hooge winsten, lijkt het den heer Van Ardenne logisch en redelijk dat ook van die prijzen uitvoerrecht naar het oude systeem wordt geheven. Inderdaad, er worden thans groote winsten gemaakt, doch ook bij volledige erkenning daarvan, blijft de Regeering een perceptie als volgens het oude systeem in 1938 te verkrijgen, in absoluten zin te hoog achten. Opvolging van het voorstel van den heer Van Ardenne zou dus in strijd komen met hetgeen de Regeering billijk en redelijk acht.

Hetzelfde geachte lid heeft gevraagd of het der Regeering bekend is, of de loonen der daggelders en koelies verbeterd zijn, dan wel nog steeds op hetzelfde malaise-niveau staan. Exacte cijfers om tot een juiste conclusie te komen, staan nog niet volledig ter beschikking. Echter kan wel worden medegedeeld, dat deze zaak de volle aandacht van de Arbeidsinspectie heeft.

De heer Soekawati heeft verklaard, dat zijn fractie gaarne haar steun aan het voorstel der Regeering zal geven. Voor dezen steun betuigt de Regeering gaarne haar erkentelijkheid.

De algemeene en principieele bezwaren tegen het rubberuitvoerrecht van den heer Verboom vonden reeds bespreking. Slechts moge hier nog worden opgemerkt, dat door de onderwerpelijke belasting wordt getroffen een groep, welke in zóó uitzonderlijk gunstige positie verkeert in vergelijking met andere groepen van de gemeenschap, dat een speciale belasting van die groep in het restrictieverband toch wel gerechtvaardigd moet worden geacht.

De heer Thamrin heeft de heffing van het rubberuitvoerrecht tot het volle pond, volgens het bestaande systeem verdedigd. Hetgeen het geachte lid opmerkt met betrekking tot de belangrijke prijsstijging en de tegenwoordige groote winsten, moet uiteraard worden onderschreven. Een en ander heeft ook de Regeering duidelijk voor oogen gestaan, zij het ook, dat Zij daarbij tot een andere conclusie is gekomen dan de heer Thamrin. Vermeend wordt, dat het standpunt van de Regeering, na hetgeen reeds ter beantwoording van vorige sprekers werd gezegd, niet nogmaals uiteenzetting behoeft.

Uiteraard kan niet worden meegegaan met het geachte lid, waar hij in overweging geeft om, instede van de voorgestelde verlaging van het rubberuitvoerrecht van Staatsblad 1935 No. 466, in de eerste plaats over te gaan tot afschaffing van het 5% recht op bevolkingsrubber van de Tariefordonnantie. De Regeering zal den heer Thamrin in dit opzicht moeten teleurstellen. De redenen, welke voor haar gelden voor handhaving van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber zijn het geachte lid volledig bekend, zoodat ik te dezer zake vermeen daarvoor niet opnieuw de aandacht van het College te behoeven te vragen.

Den laatsten spreker, den heer Kan heeft de Regeering in zijn betoog niet kunnen volgen. De geachte spreker toch heeft in dit verband enkele vragen gesteld met betrekking tot het tijdelijke extra-uitvoerrecht van 2%, waaraan ook rubber is onderworpen, welke, voorzoover ik kan zien, geen verband houden met de onderwerpelijke materie.

(De heer Van Helsdingen: Dat ging over een heel ander onderwerp.)

In meende ook, dat de heer Kan het over een ander onderwerp had, maar ik verwachtte aan het eind van zijn rede eigenlijk een soort parallel.

Wel kan den heer Kan nog worden geantwoord, dat van eenige toezegging aan belanghebbenden als door het geachte lid bedoeld uiteraard geen sprake is geweest.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, rest mij nog de bespreking van een meer algemeen punt, dat door eenigen der geachte leden naar voren is gebracht.

Ik doel hier op een terugnemen van het ontwerp en een uitstellen van de behandeling daarvan tot de hoofdzitting van dit jaar.

Voorzoover aan deze suggestie ten grondslag ligt de overweging, dat men dan over meer inzicht in de budgetaire verwachtingen voor 1938 zal beschikken, moet ik, in aansluiting aan hetgeen ik reeds gezegd heb, er op wijzen, dat de uitkomst van het cijfermateriaal voor de ontwerp-begrooting voor 1938 toch niet doorslaggevend mag zijn voor de beoordeeling van dit voorstel; de algemeene financieele positie is ten deze overwegend, waarbij intusschen de billijkheid niet uit het oog mag worden verloren. De Regeering vermeent dus niet te behoeven in te gaan op door enkele leden gestelde vragen, voorzoover deze betrekking hebben op de budgetaire positie in enger verband, vragen inzake lastenverlichting of salarisverhoogingen en dergelijke.

Maar, nog afgescheiden hiervan, moet de Regeering wijzen op de overwegende bezwaren, welke tegen zoodanig uitstel bestaan.

Ik moet, ter toelichting van dit punt, teruggrijpen naar de motieven, welke voor de oorspronkelijke regeling hebben gegolden, n.l. voorzoover betreft de fixatie van het recht jaar voor jaar en op een tijdstip, dat ruim een half jaar ligt vóór den datum, waarop de nieuwe fixatie van kracht wordt.

Van de zijde van de rubberondernemers en van den rubberhandel is toenmaals met veel nadruk en met klem van redenen betoogd, dat het ten behoeve van termijnhandel en voorverkoopen — dus ten behoeve van rubberproducenten en rubberhandelaren — absoluut noodzakelijk is, dat geruimen tijd van tevoren, telkens gefixeerd voor een periode van minstens een jaar, vaststaat hoeveel recht verschuldigd zal zijn. Deze kwestie heeft zich nog kortgeleden opnieuw voorgedaan. n.l. bij het tijdelijk extra-uitvoerrecht van 2%. Daarbij is wederom op aandrang van belanghebbenden moeten worden besloten, de waarde ter berekening van het 2% recht, voor den geheelen duur van het extra-uitvoerrecht te fixeeren. En tenslotte, is bij de voorbereiding van het onderwerpelijk voorstel deze zaak nogmaals ter sprake gekomen en wederom namen belanghebbenden nadrukkelijk het standpunt in, dat bekorting van de periode, waarvoor het recht wordt gefixeerd, alsmede verschuiving naar later van het tijdstip van vaststelling van het recht, hoogst ongewenscht zouden zijn.

De Regeering kan, voor oogen houdend de ernstige vertoogen, welke hieromtrent reeds meerdere malen tot haar zijn gericht, waarvan zij de juistheid heeft erkend en welke ook door den Volksraad is aanvaard, geen aanleiding vinden van standpunt te veranderen.

Overeenkomstig de bestaande regeling zal dus de gemiddelde prijs ter berekening van het recht, dat in 1938 zal gelden, in begin Juni a.s. moeten worden vastgesteld. Dit impliceert, dat uitstel tot de a.s. hoofdzitting niet mogelijk is.

Verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**).

(Sandkuyl.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn, ook van de zijde der Regeering beëindigd, zoodat kan worden overgegaan tot de behandeling in tweeden termijn.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft andermaal een betoog geleverd ten bewijze, dat de heffing van het uitvoerrecht op rubber een alleszins billijke heffing genoemd mag worden. Ik wil op het voorbeeld van den geachten Regeeringsgemachtigde het debat niet weer gaan heropenen, maar wil hem toch in herinnering roepen, dat bij herhaling, ook van de zijde der Regeering, het standpunt is ingenomen, dat het uitvoerrecht niet past in ons belastingstelsel. Het staat gelijk met een premie op de buitenlandsche concurrentie; ik denk in dit verband aan de Malay States, waar geen rubberuitvoerrecht geheven wordt.

(De heer Thamrin: Daar heeft men geen begrootingstekort, maar een begrootingsoverschot.

De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Ook in de Malay States kent men een uitvoerrecht op rubber.)

In elk geval niet een heffing als hier te lande bestaat.

Wat nu den omvang van de heffing betreft, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde mij gevraagd, op welken grond ik het eigenlijk een exorbitant recht zou kunnen noemen. Wanneer wij ons realiseeren, dat voor 1938 op basis van het nieuwe tarief een opbrengst mag worden verwacht van ruim *f* 24-millioen, dat is bijna 2½ maal zooveel als voordien, geloof ik, dat het toch niet wel voor betwisting vatbaar is, dat wij met een uitzonderlijk zware heffing te maken hebben.

Omtrent de prijsbeweging in 1937 en 1938 is uiteraard nog niets te voorspellen, maar nemen wij aan, dat de prijzen gelijk blijven dan vermindert de winst toch, doordat de kostprijs tengevolge van de depreciatie van den gulden dienovereenkomstig zal stijgen. Wat zien wij dus? Een belasting, die de groote kans in zich bergt, dat zij zwaarder wordt bij verminderde winst.

Wat betreft den „rechtsgrond" van de heffing heeft de geachte Regeeringsgemachtigde mij gewezen op de restrictie, die voor de rubber ingevoerd werd en in de tweede plaats op de budgetaire noodzaak, maar, heeft hij gezegd, er is toch niet alleen voor 1936 op het uitvoerrecht op rubber gerekend en dat zou het geval zijn, als alleen de budgetaire noodzaak de voornaamste rechtsgrond was. Ook ik weet wel, dat niet alleen voor 1936 op het rubberuitvoerrecht gerekend is, maar ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde de vraag willen stellen, of hij het toch niet met mij eens is, dat in elk geval de gedachte op den achtergrond heeft gestaan, dat wij te doen hebben met een zeer tijdelijke heffing.

Ik zou daaraan de vraag willen vastkoppelen: hoe lang denkt de Regeering de heffing te continueeren? Zij heeft bij de mondelinge behandeling destijds den duur der restrictie genoemd. Op het oogenblik zijn wij nog meer dan 10 maanden van 1938 af en de restrictie is aanmerkelijk verminderd. Wie kan ons zeggen hoe de rubbercultuur er over een jaar voorstaat? Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde dus willen vragen: mogen wij erop rekenen, dat het rubberuitvoerrecht op korten termijn zal worden afgeschaft?

Resumeerende zou ik willen zeggen, dat wij op het standpunt blijven staan, dat een uitvoerrecht op financieele en economische gronden volkomen te veroordeelen is en dat wij ons de bevoegdheid voorbehouden om, naar gelang de omstandigheden zich ontwikkelen, andermaal met ons verzoek bij de Regeering te komen om eindelijk aan deze heffing van uitvoerrecht op rubber, welke langzamerhand een stelsel dreigt te worden, een einde te maken.

(Thamrin, Kan.)

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Enkele woorden slechts om mijn verwondering kenbaar te maken ten aanzien van de tegenstrijdigheid in de argumentatie van den geachten Regeeringsgemachtigde.

Tegenover mijn standpunt van onverkorte handhaving der heffing stelt de geachte Regeeringsgemachtigde zonder meer het standpunt der Regeering, zoodat hierover dus weinig te discussieeren valt.

Maar in den loop van zijn uiteenzetting heeft de geachte Regeeringsgemachtigde naar voren gebracht, dat er nog veel zwakke plekken zijn in den budgetairen toestand van het land en dan verwondert het mij wel, dat, waar deze erkenning uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde is gekomen, de Regeering eigenlijk min of meer onvoorzichtig is in het loslaten van bestaande inkomsten.

Ik heb bij interruptie de vraag gesteld, wat de Regeering voornemens was te doen indien bv. de hausse, die algemeen in verschillende rubberkringen als een tijdelijke hausse wordt gekenmerkt, zou terugvallen en de geraamde *f* 24 millioen niet zouden worden gehaald. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat hij daarmede genoegen zou nemen, maar ik vraag mij af, op welke wijze en in welke mate dan straks in de tekorten die dan op de begrooting zullen komen door de Regeering zal worden voorzien. Ik ben ook in dit opzicht geen bewonderaar van dit heffingsmiddel, gezien de zeer belangrijke bijdrage die van de rubber gevraagd wordt, maar, waar, zooals door mij in eersten termijn naar voren gebracht, dit heffingsmiddel, hoewel belangrijk door de hooge prijzen die de rubber thans maakt, gemakkelijk en op niet voelbare wijze wordt opgebracht, ben ik eenigszins huiverig, om dit eenmaal bestaande middel los te laten, zonder daarvoor andere middelen in de plaats te stellen. Ik blijf daarom tegen het voorstel van de Regeering.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde had het aan het rechte eind toen hij zei, dat mijn betoog niet te volgen was, omdat ik waarschijnlijk, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde het uitdrukte, een parallel trok. Nu de geachte Regeeringsgemachtigde mij daarop geattendeerd heeft, moet ik erkennen, dat ik de twee rechten eigenlijk met elkaar heb verward: het extra-uitvoerrecht, dat voor alle producten gold en het algemeen rubberuitvoerrecht, dat nu staat verlaagd te worden.

Zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zooeven in den aanvang van zijn rede gezegd heeft, heeft het in de bedoeling van de Regeering gelegen, bij de heffing van dit recht o.m. het begrootingstekort te helpen doen balanceeren. Het was toen, meen ik, op *f* 4 millioen getaxeerd en nu zou het bedrag aangroeien tot *f* 39.5 millioen. De Regeering vraagt nu *f* 24 millioen, naar ik meen, zoodat den rubberplanters een ruim bedrag nog kwijtgescholden wordt.

Misschien wil de Regeering op deze vraag wel antwoorden. De Regeering rekende op een bedrag van *f* 4 millioen?

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Dat bedrag was hooger, want daar kwam ook bij een tegoedschrijving uit een equivalent van het bijzonder uitvoerrecht, waardoor men komt tot ruim *f* 6 millioen voor het eerste jaar 1936; voor 1937 is de raming *f* 8.5 millioen en de verwachting *f* 10.5 millioen, terwijl het voorstel nu uitkomt op *f* 24½ millioen.)

Naar het mij voorkomt ontvalt thans der Regeering de grond, waarop eigenlijk het begin was gebaseerd van het heffen van een uitvoerrecht, nl. het kloppend maken van het budget en een vast bedrag, want de ontvangsten worden nu hooger. Dan is de vraag van kracht: heeft de Regeering op eenigerlei wijze een agreement gesloten, waarboven Zij niet zal mogen gaan, of is het slechts een billijkheidsmotief van de Regeering dat Zij nu niet het volle pond eischt, waartoe Zij gerechtigd is, volgens de reeds vastgestelde schaal?

Verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**).

(Directeur van Financiën.)

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Het geldt hier billijkheidsmotieven.)

Tegenover die billijkheidsmotieven van de Rgeering staan echter ander toezeggingen der Regeering o.a. die van vermindering van de vaste lasten. Ik zou daarom gaarne van de Regeering vernemen, op welke gronden Zij deze billijkheidsmotieven hooger waardeert, dan de vele toezeggingen, dat zoodra de tijden beter worden, de vaste lasten verminderd zouden worden.

De Voorzitter: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachigde bereid direct te antwoorden?

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Gaarne Mijnheer de Voorziter. Het moge mij in tweeden termijn veroorloofd zijn, mij zooveel mogelijk te bekorten. De Regeering heeft zich niet voorgesteld de principieele tegenstanders van het onderhavige uitvoerrecht te kunnen overtuigen. Reeds in eersten termijn immers, verklaarde het geachte lid de heer Sandkuyl, dat de betrokkenen de billijkheid hiervan in de eerste plaats nooit hebben erkend en deze ook nooit zullen erkennen. Daartegenover zou de Regeering het op prijs stellen, op enkele belangrijke punten de situatie nog in het kort te resumeeren.

Het feit, dat bepaalde maatregelen in het algemeen belang worden getroffen, sluit als zoodanig niet uit, dat het billijk kan zijn om degenen, die daarvan in specifieken zin in bijzondere mate profiteeren een extra bedrag als bijdrage aan de schatkist op te leggen. Met handhaving van het onderhavige speciale recht wordt geoordeeld, dat het redelijk is de mate van heffing, te beginnen met het jaar 1938, te herzien, als in het regeeringsvoorstel is aangegeven. Thans nog afzonderlijk ingaande op de opvolgende opmerkingen van den heer Sandkuyl, moet ook in tweeden termijn herhaald worden, dat de verhoudingscijfers, welke ook in deze instantie door het geachte lid, den heer Sandkuyl, zijn aangehaald nl. de verhouding van de hoogte welke de heffing zal bereiken in 1938, tegenover de hoogte van 1937, op de Regeering toch bepaald weinig indruk maakt. Verder heeft het geachte lid zich nogmaals bewogen op het terrein inzake de vraag of toch niet meer verband dient te worden gelegd tusschen de heffing als zoodanig en de begrootingspositie voor een bepaald jaar. Dit punt is ook ter sprake gebracht door den heer Kan en ik heb toen reeds mijn meening bij interruptie duidelijk kunnen maken. Ik wil echter nu nog gaarne in tweeden termijn nogmaals verwijzen naar hetgeen te dien aanzien in eersten termijn reeds is verklaard.

Dat is nl. dat het de Regeering begrijpelijk voorkomt, dat door principieele tegenstanders een aanknoopingspunt wordt gezocht voor de bestrijding in den vorm, waarin aanvankelijk deze materie is aangevat. Doch tevens moet ik dus nog met nadruk de aandacht vestigen op het feit, dat in de uitwerking en de verdere behandeling van deze materie de duidelijkste bewijzen zijn te vinden, dat het geenszins de bedoeling is geweest, dat geenszins een strekking aan dezen maatregel ten grondslag heeft gelegen, om zich te beperken tot de budgetaire positie van een bijzonder jaar, toenmaals het bijzondere jaar 1936, evenmin als het nu de bedoeling van de Regeering is om de uitkomsten van den voortgezetten maatregel te toetsen aan de speciale incidenteele uitkomsten van het nog komende jaar 1938.

De geheele opzet, het feit, dat men is begonnen met een sliding scale, het feit, dat men gewezen heeft op de daarin uitdrukkelijk vastgelegde bedoeling van opklimming volgens bepaald systeem van het te heffen recht met een stijging eventueel van de marktprijzen, duidt dit ten duidelijkste uit.

Mijnheer de Voorzitter! Aan zijn betoog heeft de heer Sandkuyl vastgeknoopt de stellige vraag aan de Regeering nopens den duur van de heffing. Reeds bij de behandeling in 1935 is van Regeeringszijde, om de gedachten te bepalen, vermeld, dat deze heffing dan toch in elk geval zal kunnen doorloopen althans gedurende de restrictieperiode. Nu is de tegenwoordige restrictie al een heel eind gevorderd. De heer Sandkuyl heeft dat niet naar voren gebracht, doch de restrictie, zooals die thans bestaat in de thans geldende overeenkomst, komt te beëindigen met ultimo 1938 en dan zal waarschijnlijk de restrictie vervolgd worden op overeenkomstige voorwaarden. Dus wat dat betreft, is er voor de Regeering op dit moment in het geheel geen aanleiding, of in het geheel geen mogelijkheid om met meerdere positiviteit dan bij de behandeling van het oorspronkelijke voorstel, een voorspelling te doen aangaande den duur van de heffing.

(De heer Kruyne: Het wordt dus een semi-permanente sluitpost van de begrooting.)

Mijnheer de Voorzitter! Ter staving van zijn vraag heeft de heer Sandkuyl gewezen op het feit, dat het restrictie-percentage thans niet meer zoo hoog is als vroeger het geval was. Dat is juist, doch dat neemt niet weg, dat — en dan speciaal in het verband van de Ned.-Indischen toestand op rubbergebied — de restrictie op zichzelf een uitermate groot belang is. Ik behoef er den heer Sandkuyl zeker niet op te wijzen, dat de percentages van de restrictie getrokken worden van een bepaalde hoeveelheid, een bepaald standaardquotum. En de bepaling van dit standaardquotum is een tweede factor, die hier van zeer groot belang is. Dus al wordt het restrictiepercentage geringer, daarmede is niet gezegd, dat de invloed van de restrictie en speciaal betrokken op de omstandigheden van Nederlandsch-Indië van minder belang zou zijn, dan voor dien.

De invloed van de restrictie als zoodanig is zoo overwegend en de invloed van de Nederlandsch-Indische productie is tevens zoo belangrijk, dat in dit verband de Regeering niet anders kan zeggen, dan dat men het maar moet aanzien en het verdere verloop van zaken zal moeten afwachten.

De volgende spreker, de heer Thamrin heeft gemeend te moeten wijzen op eenige tegenstrijdigheid in de rede in eersten termijn en wel met betrekking tot het feit, dat aangevoerd is, dat nog vele zwakke plekken in de budgetaire positie aanwezig zijn. Daaraan verbindt het geachte lid de vraag, wat de Regeering wel denkt te doen wanneer de conjunctuur wat de rubbercultuur betreft omslaat, weer teruggaat en dus belangrijk minder zal worden ontvangen in 1938, dan thans wordt geraamd.

Ik moet hier nogmaals uitdrukkelijk verwijzen naar de motiveering, — zooals reeds voorgebracht in eersten termijn — van het voorstel tot verlaging. Dat dit ook voor de Regeering een hoogst ernstige kwestie is, zal ieder in deze zaal, begrijpen. Wanneer men het huidige tarief en het huidige systeem zou laten doorloopen, zou men komen tot een heffing bij gelijk blijvende prijzen, van ongeveer *f* 15 millioen hooger, dan conform dit voorstel.

Het moge duidelijk zijn, dat de Regeering een dergelijk bedrag niet gemakkelijk prijs geeft, juist in deze onzekere omstandigheden, juist omdat, zooals gezegd, nog vele zwakke plekken in het budget zijn aan te wijzen. Maar de hoofdfactor, het overwegend motief, dat hier bij de Regeering den doorslag heeft gegeven, is het billijkheidsmotief, zooals ik zooeven al bij interruptie tegen den heer Kan aanvoerde.

Mijnheer de Voorzitter! Het billijkheidsmotief is hier van buitengewoon groot gewicht voor de Regeering. Er is geen reden voor haar om af te stappen van een bestaand recht, waarvan de rechtsgrond nog evengoed aanwezig wordt geacht als in den tijd van de invoering van dat recht.

Dat neemt niet weg, dat men hier is komen te staan voor een wel zeer bijzondere situatie van snelle opklimming der prijzen, die tengevolge zal hebben, dat wel een zeer hoog bedrag door de rubbercultuur in 1938 zal moeten worden opgebracht. En dat gaat naar het gevoelen der Regeering toch te ver.

(Directeur van Financiën.)

Er is in eersten termijn ook reeds gezegd, dat men dit natuurlijk niet met matematische zekerheid kan afwegen, maar ik zou toch ook nog met nadruk de opvatting van den heer Thamrin in dit opzicht zoo mogelijk willen beïnfluenceeren, door het geachte lid te vragen zich rekenschap te geven van de feiten, die zich straks zullen voordoen, wanneer men geen verandering brengt in het stelsel. Wanneer dan het geachte lid ook bij nadere overweging van meening is, dat aan de billijkheid tenvolle is voldaan, wanneer men in deze omstandigheden een kleine *f* 40 millioen extra van de rubber vordert, dan resten de Regeering op het oogenblik geen argument om deze zienswijze te bestrijden. Maar wel wil de Regeering nog naar voren brengen, dat die billijkheid ook moet overwegen bij de overige voorzieningen, die vermoedelijk zullen moeten worden getroffen terzake van de veelbesproken minder gunstige onderdeelen van de budgetaire positie. Deze zal men bij tegenvallende perceptie op een andere manier moeten zien op te vangen en dat zal niet alleen het geval zijn met betrekking tot de geraamde perceptie van het fiscale rubber uitvoerrecht, doch voor dezelfde moeilijkheid zal men komen te staan met betrekking tot tal van andere middelen, die in tal van omstandigheden zullen kunnen tegenvallen, want het zou wel toevallig zijn, indien de conjunctuur zou omslaan alleen ten aanzien van de rubber, althans wanneer het restrictieverband blijft bestaan.

(De heer Thamrin: Ik heb nog geen antwoord gekregen op mijn vraag wat de Regeering zal doen bij een kleinere opbrengst dan *f* 24 millioen.)

Dan zal men het met die mindere opbrengst moeten stellen.

(De heer Verboom: Maar waarom zou men het dan liever niet direct met die mindere opbrengst stellen?)

Ook deze vraag betreft een kwestie van subjectief inzicht en het inzicht der Regeering is, dat Zij den juisten middenweg gekozen heeft door het recht te handhaven doch ter tegemoetkoming aan de groote uitgaven waarvoor de betrokken producenten zullen komen te staan, een reductie toe te passen. Het gaat er nu maar om, wat het juiste punt is waar men met de verlaging moet ophouden, want voor annuleering van het recht kan de Regeering geen reden vinden.

(De heer Thamrin: Maar dat recht bedraagt thans *f* 24 millioen, doch als het nu minder wordt?)

Voor de Regeering, ik herhaal het, is het juiste criterium het schema zooals het thans wordt voorgesteld en wanneer de opbrengst eenigszins zakt, zal men het moeten stellen met een mindere perceptie, evengoed als dit het geval is ten aanzien van andere middelen, waarvoor het belastingtarief op het oogenblik, laten we zeggen, aannemelijk is. Zoo acht de Regeering het nieuwe tarief aannemelijk ten aanzien van de rubber.

De Regeering heeft hier dus de billijkheid te overwegen met betrekking tot de noodzakelijkheid om: ten eerste, tot dit tusschentarief over te gaan en ten tweede om de behandeling van dit tusschentarief niet uit te stellen en bij de Regeering overweegt deze billijkheid in zoodanige mate, dat de andere voorzieningen, die eventueel ook aan de orde zullen moeten worden gesteld als wenschelijke zaken, daarvoor desnoods zullen moeten wijken. Zoowel den heer Thamrin als den heer Kan moet de Regeering op dit punt derhalve nadrukkelijk antwoorden dat, welke situatie er ook zal ontstaan, de Regeering bepaaldelijk met het belasten van de rubbercultuur niet verder kan gaan dan tot wat naar haar subjectief inzicht, dus naar haar overtuiging, billijk is.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn beëindigd. De stemming zal plaats hebben morgen na de afhandeling van de groepsgemeenschapsordonnantie, waarmede te half negen zal worden begonnen.

Er kan op worden gerekend, dat de zitting morgen zal kunnen worden gesloten.

De vergadering wordt te 7.35 uur n.m. gesloten.

91ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 20 Febr. 1937.

(Bijeenroepingsuur: 9.30 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Groepsgemeenschapsordonnantie voor de buitengewesten (Ond. **139**). — Verlaging van het uitvoerrecht op rubber (Ond. **151**). — Motie-Soetardjo c.s. betr. instelling van een fonds voor weezen van niet-Europeesche ambtenaren (Ond. **149**, st. 1). — Motie-Thamrin c.s. betr. uitsluiting niet-Europeesche candidaten bij een oproep inz. opleiding voor de I. U. A. (Ond. **150**, st. 1). — Intrekking motie-Soetardjo (Ond. **71**, Alg. ged., st. 5), betr. de besteding van een gedeelte van de *f* 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg voor nieuwe gebouwen. — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de zitting.

Voorzitter: De heer Mr. W. H. VAN HELSDINGEN.

Tegenwoordig met den Voorzitter 43 leden, te weten:

de heeren Abdul Rasjid, Alatas, Van Baalen, Blaauw, Coolhaas, Doeve, Eekhout, Gandasoebrata, Van Helsdingen, Hildebrand, De Hoog, Iskandar Dinata, Jahja, Janssen, Kan, Kartowisastro, Kasimo, Van Kesteren, Ko Kwat Tiong, Koesoemo Oetoyo, Kruyne, Leunissen, Loa Sek Hie, Van Lonkhuyzen, Mahmoed, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Mohamad Noor, Rehatta, Sandkuyl, Soangkoepon, Soetardjo, Soekawati, Soeria Nataätmadja, Sosrodiprodjo, Sosrohadikoesoemo, Straatemeier, Thamrin, Verboom, White en Wirjopranoto.

Regeeringsgemachtigden de heeren: De Bruyn Kops, De Waal en Westerouen van Meeteren.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een bericht van verhindering van den heer Wiwoho wegens ziekte.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-groepsgemeenschapsordonnantie (Ond. **139**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 6, 7 en 10).

Aan de orde komt eerst de beraadslaging over de amendementen (stukken 8 en 9). Het is de bedoeling de amendementen stuk voor stuk in beraadslaging te nemen, daarna eventueel een korte pauze tot beraad te geven, om vervolgens de stemmingen achtereenvolgens te doen plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Moelia c. s. op artikel 2 (st. 8, I; met toelichting), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten (zittingsjaar 1936—1937, Ond. **139**), zooals deze bij nota's van wijzigingen is gewijzigd de volgende wijzigingen aan te brengen:

I. In artikel 2 wordt, met vernummering van lid (2) in lid (3), een nieuw tweede lid ingevoegd, luidende: „(2). Tot het gebied van de groepsgemeenschap behoort niet het gebied van de binnen de grenzen van de groepsgemeenschap gelegen stadsgemeenten." "

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Voordat dit amendement in bespreking komt, zou ik gaarne een nadere verklaring willen geven.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde, Blaauw.) Zoals ik al eerder heb opgemerkt, beslist het voorliggende ontwerp, naar den tekst van dat ontwerp zelf, niet over de insluiting van de stadsgemeenten in het gebied van de groepsgemeenschappen. Wel heeft de Regeering zich zeer duidelijk uitgesproken tegen de uitsluiting.

Zooals de zaken thans staan, zou echter toch, strikt juridisch geredeneerd, bij de instellingsordonnanties over de vraag moeten worden beslist. Indien nu de Regeering de gedane uitspraak dat de stadsgemeenten tot de groepsgemeenschap moeten behooren, zou wijzigen, bestaat er misschien nog mogelijkheid, over dit punt tot een vergelijk te komen.

Mijnheer de Voorzitter! De bezwaren van de Regeering tegen dit amendement zijn van tweeërlei aard. Zij acht het minder juist om de stadsgemeenten, die in menig opzicht de centra zijn van het gebied der groepsgemeenschappen, uit te sluiten van dit gebied. Ik zou dit kunnen noemen het algemeen-bestuurlijke bezwaar. Verder — en dit is het belangrijkste — heeft de Regeering technische bezwaren tegen deze uitsluiting. De taak, welke binnen het gebied der groepsgemeenschappen aan deze zou kunnen worden opgedragen, doch waartoe de stadsgemeenten niet kunnen worden uitgerust, zou, in geval van uitsluiting der stadsgemeenten van het gebied der groepsgemeenschappen, òf bij het land moeten blijven voor beiden soorten gebied, in welk geval de taak der groepsgemeenschap op belangrijk lager plan zou moeten worden gebracht dan in alle opzichten voor deze groepsgemeenschappen wenschelijk is, òf wel deze taak zou alleen binnen het gebied der gemeenten bij het land moeten blijven, in welk geval de bestaande diensten sterk verkaveld worden.

Intusschen heeft indruk op de Regeering gemaakt, dat dit amendement onderteekend is van verschillende zijden en daarom wil de Regeering de zooeven genoemde algemeen-bestuurlijke bezwaren tegen uitsluiting van de stadsgemeenten niet op den voorgrond stellen.

De Regeering heeft zich dus de vraag voorgelegd, of de zooeven genoemde technische bezwaren tegen meerbedoelde uitsluiting, die stellig overwegend zijn als het gaat om allegemeenten, ook overwegend zijn voor de grootere onder de gemeenten in de buitengewesten. Zij is daarbij tot het inzicht gekomen, dat die technische bezwaren, als het alleen gaat over de grootere onder de stadsgemeenten, wellicht niet onoverkomelijk zijn. Hoewel dit nog verder onderzocht moet worden, aangezien het hier een gecompliceerde zaak betreft en terzake dus geen bepaalde toezegging kan worden gedaan, is er toch aanleiding om de uitspraak, die in de Memorie van Toelichting bij art. 2 van de ontwerp-ordonnantie is gedaan en volgens welke de groepsgemeenschappen het gebied van de binnen haar grenzen liggende stadsgemeenten omvatten, in nadere overweging te nemen. Bij de diverse instellingsordonnanties zal dan gelegenheid bestaan om te beslissen, of, en zoo ja, welke stadsgemeentegebieden zullen zijn uit te sluiten uit het gebied der groepsgemeenschappen.

Ik moet hieraan toevoegen, dat aanneming van het amendement, waarbij het gebied van alle gemeenten, dus ook de kleinere, wordt uitgesloten, naar met zekerheid is te zeggen, ten gevolge zal hebben, dat de onderhavige ordonnantie onuitvoerbaar wordt. Ik geef den voorstellers daarom in overweging, dit amendement in te trekken en genoegen te nemen met de zooeven afgelegde verklaring.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de geachte Regeeringsgemachtigde het nieuwe standpunt van de Regeering ten aanzien van dit amendement in uiterst voorzichtige bewoordingen heeft gekleed, zoodat dit standpunt van de Regeering nog tot allerlei verrassingen zal kunnen leiden, spreken de onderteekenaren van dit amendement toch de hoop uit, dat de Regeering t.z.t. in de

(Moelia.)
richting van dit nieuwe standpunt daadwerkelijk werkzaam zal kunnen zijn.

In die hoop, dat inderdaad te zijner tijd de grootere stadsgemeenten uit het territoir van de groepsgemeenschap zullen worden uitgeschakeld, trekken de onderteekenaars dit amendement in.

De **Voorzitter**: Het amendement-Moelia c.s. (st. 8, I) is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Moelia c.s. op de artikelen 4, 18, 43, 67, 110, 111, 112, 113 en 159 (st. 8, II; met toelichting), luidende:

„II. *a*) In artikel 4 vervallen de woorden:
„dan wel;
b. 1. den raad en
2. den voorzitter.''

b) De artikelen 18 lid (1), 43, 67 en 110 lid (2) vervallen.

c) In de artikelen 111 lid (3), 112 lid (3) en 113 worden de woorden achter het woord „gecommitteerden'' tot en met het woord „is'' voor de komma geschrapt.

d) Artikel 159 wordt gelezen:
„Zoolang in een groepsgemeenschap nog geen verkiezing van gecommitteerden heeft plaats gehad, dan wel door aftreding of ontslag geen enkele gecommitteerde in staat is zijn functiën uit te oefenen, geldt al hetgeen voor de verrichtingen van het college van gecommitteerden is bepaald voor den voorzitter en treedt beroep op, kennisgeving aan of raadpleging van den voorzitter in de plaats van beroep op, kennisgeving aan of raadpleging van het college.'' ''

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! De strekking van dit amendement komt erop neer, om het college van gecommitteerden voor den groepsgemeenschapsraad imperatief voor te schrijven. Nu zullen de geachte leden zich misschien wel afvragen hoe de voorstellers van deze amendementen nu hier ertoe komen om, in afwijking van de bestaande regeling een novum in het ontwerp in te lasschen. Onze overwegingen daartoe zijn de volgende:

De groepsgemeenschappen in de buitengewesten, zijn overeenkomstig het beginselenplan zeer krachtige volkseenheden. Ze zijn dus niet louter een opsomming van onderafdeelingen en afdeelingen, het zijn geen administratieve deelen, het zijn eenheden, gebaseerd op sociaal-economische en ook ethnologische overwegingen. Het is toch niet de bedoeling van het stelsel der bestuurshervorming om de geheele buitengewesten te verdeelen in groepsgemeenschappen. Er is trouwens ook door de Regeering erkend, dat wij in de toekomst bij wijze van spreken zullen krijgen geselecteerde groepsgemeenschappen. Er zijn er waarschijnlijk maar vier, die daarvoor door de Regeering in aanmerking kunnen worden gebracht.

Ik kan het niet helpen, Mijnheer de Voorzitter, maar ik moet hier toch nog even teruggrijpen naar de algemeene beschouwingen over dit ontwerp. De Regeering heeft in de Memorie van Antwoord gezegd, dat men ten opzichte van de buitengewesten zich voorbereiden moet op het accepteeren van verschillende gedragslijnen. De Regeering heeft gezegd, dat voor de buitengewesten niet de Javaregeling met huid en haar kan worden overgenomen. Er zullen verschillen, zelfs grondige verschillen moeten worden aangebracht. Dat noopt mij tot deze overwegingen. Bij mij heeft geen oogenblik de neiging bestaan om hier uit bedilzucht enkele amendementen in te dienen. Het doel, dat wij hierbij voor oogen hebben, is alleen om zoo getrouw mogelijk, overeenkomstig de beginselen van de bestuurshervorming de groepsgemeenschappen te construeeren.

Wanneer door de Regeering inderdaad in de Memorie van Antwoord is verklaard, dat in de in te stellen groepsgemeenschappen voldoende levenskracht aanwezig is en wanneer de Regeering in eersten termijn verklaart, dat zeer zware eischen zullen worden gesteld, alvorens over te gaan tot de instelling van groepsgemeenschapsraden, dan impliceert dit, dat daarbij zeker ook in overweging moet worden genomen de mogelijkheid van instelling van het college van gecommitteerden. De mogelijkheid van instelling van een groepsgemeenschapsraad, aldus hebben wij in de toelichting nog geaccentueerd, impliceert dus de instelling van een college van gecommitteerden. Wanneer men nu vraagt waarom dit bij de provincie ook niet is gedaan, dan wil ik antwoorden, dat de facultatiefstelling die in de I. S., te vinden is, — artikel 119, lid 5, — alleen daarin is opgenomen met het oog op de buitengewesten en niet met het oog op Java.

Wat Java betreft, heeft niemand er een oogenblik aan getwijfeld, dat hier geen college van gedeputeerden zou kunnen worden ingesteld.

Bij de instelling van de regentschapsraden heeft niemand een oogenblik eraan gedacht om aan het een of andere regentschap een college van gecommitteerden te onthouden. Zij zijn alle bij de instelling van de regentschapsraden tegelijk in het leven geroepen.

Waarschijnlijk zal de Regeering zeggen, dat men daarvoor niet over voldoende krachten beschikt in de buitengewesten. Dit is natuurlijk een min of meer subjectief standpunt. De aanwezigheid van dergelijke krachten in de buitengewesten is echter grooter dan men denkt, mits men natuurlijk aan zulke personen niet den eisch stelt van hoogere academische opleiding, doch alleen van gezond verstand. Wij beleven thans in de buitengewesten een economische opleving. Er komt een welvarende bevolking. Dit zijn allemaal factoren voor een gelukkig en waarschijnlijk ook bloeiend staatkundig leven aldaar.

In de tweede plaats heeft zelf de wet het middel aan de hand gedaan om aan ongewenschte toestanden in het college van gecommitteerden een einde te maken. In de eerste plaats ligt dit in het algemeen toezicht van den resident (art. 143). Bij wijze van spreken kan de resident, wanneer de boel spaak zou loopen, ingrijpen. In de tweede plaats is de mogelijkheid geopend bij art. 19 lid 4 later ingelascht bij de eerste nota van wijzigingen, dat de raad een lid van het college van gecommitteerden kan ontslaan wegens schromelijke verwaarloozing van zijn plicht. Wanneer hier dus gevreesd wordt voor alle mogelijke politieke manipulaties, dan liggen de middelen tot bestrijding daartoe in overvloedige mate in de wet aangegeven. Vanuit dat standpunt beschouwd bestaat dus bij ons geen enkele reden om deze vrees te koesteren.

Mijnheer de Voorzitter. Wij dringen er bij de Regeering nog met klem op aan om de facultatieve instelling van het college van gecommitteerden aan te nemen.

Wat nu de gevolgen van de schrapping van het amendement betreft, nog deze opmerking. Gisterenavond bereikte ons een derde nota van wijzigingen, waaruit blijkt aan den eenen kant de goede wil van de Regeering om den Volksraad tegemoet te komen, doch aan den anderen kant toch ook wel naar mijn meening althans de zekere overhaasting, waarmede het ontwerp is tot stand gekomen. Onder *b* van het amendement II staat te lezen:

de artikelen 18 (lid 1), enz. vervallen.

Dit zal dus tengevolge van de nota van wijzigingen, die de Regeering gisterenavond heeft ingediend, moeten worden gelezen: lid 1 en 3, aangezien wij natuurlijk met de aangebrachte wijziging in het ontwerp rekening moeten houden. Het gevolg hiervan is dat het derde amendement komt te vervallen, aangezien in de nota van wijzigingen ten aanzien van art. 18 lid 2 door de Regeering een redactie is gevolgd, die

(Voorzitter, De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
precies klopt met onze redactie. Het heeft daarom geen zin meer om daarover nog in nader debat te tevreden. Ter bekorting van de discussie, trekken wij dus het derde amendement hierbij in. Dit wil echter niet zeggen, dat daarmede over het principe is beslist van het imperatieve voorschrift van de instelling van een college van gecommitteerden. Van kracht blijft dus de voorgestelde schrapping van het eerste en derde lid van art. 18, zooals dit artikel gisteren door de Regeering is gewijzigd.

De volgende wijziging onder *c* en *d* van het amendement spreken eigenlijk voor zichzelf. Zij zijn alleen bedoeld om die artikelen te schrappen, waarin sprake is van de mogelijkheid, dat niet tot de instelling van het college van gecommitteerden wordt overgegaan, hetwelk wij door de indiening van het amendement willen uitsluiten.

Artikel 159, zooals het door ons is geredigeerd geworden, is eveneens daarvan het gevolg.

De **Voorzitter**: Ik wil nog even de wijzigingen herhalen, zooals die door den eersten onderteekenaar zijn aangegeven.

In het amendement stuk 8, onder II, b, moet dus gelezen worden, achter de woorden „artikelen 18" in plaats van „lid (1)" „leden (1) en (3)", dit naar aanleiding van de gisteren door de Regeering ingediende derde Nota van Wijzigingen, welke ook medebrengt, dat het geheele amendement st. 8, III komt te vervallen, omdat de redactie, zooals nu door de Regeering gegeven, woordelijk gelijk is aan hetgeen de indieners van het amendement beoogen.

Het amendement onder III maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit, voor zoover het niet raakt het amendement sub II.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling in eersten en tweeden termijn is al uitvoerig van gedachten gewisseld over het denkbeeld om te bepalen, dat elke groepsgemeenschap per se een college van gecommitteerden moet hebben, dadelijk van den aanvang af.

Daarbij is een beroep gedaan op het voorbeeld van Java en ook op het verschil met Java. Wanneer men een beroep doet op Java, waar voor alle regentschappen een college van gecommitteerden is ingesteld, dan zou de Regeering dit beroep op Java anders willen doen luiden en er op willen wijzen, dat een onmiddellijke instelling van colleges van gecommitteerden voor de regentschappen, niet door den ordonnantiewetgever verplicht is gesteld. Dat het in de praktijk van de dagelijksche besturen der provincies op Java mogelijk is gebleken bij alle regentschappen dadelijk colleges van gecommitteerden in te stellen, bewijst naar het oordeel der Regeering niet, dat het voor de buitengewesten door den ordonnantiewetgever bepaald zou moeten worden, dat imperatief die instelling zal plaats hebben.

Door den heer Moelia is er al op gewezen, dat de voorgestelde bepaling een unicum zou zijn. Hij heeft daartegenover gesteld, dat hij dit nu ook juist zou wenschen met het oog op de bijzondere toestanden, maar het belangrijkste argument der Regeering is, dat deze zaak niet in eerste instantie centraal beoordeeld kan worden. Met het oog op de uiteenloopende en bijzondere toestanden in de buitengewesten is het noodzakelijk, dat deze kwestie beoordeeld wordt door den gouverneur. Echter is, zooals wel gebleken is, door de Regeering deze concessie gedaan, dat beroep mogelijk zal zijn op den Gouverneur-Generaal.

Het amendement, zooals het nu nog luidt, zal ten gevolge hebben, dat men alvorens een groepsgemeenschap in te stellen vooraf zekerheid zou moeten hebben verkregen, dat het college van gecommitteerden dadelijk mogelijk zal zijn. Onder bepaalde omstandigheden zou dit tot vertraging van de doorvoering der bestuurshervorming kunnen leiden. De Regeering

(Moelia.)
moet de aanneming van dit amendement dan ook ten sterkste ontraden.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil even terugkomen op het argument der Regeering, als zouden de colleges van gecommitteerden op Java zijn ingesteld door de uitvoerende macht. Dat is mij bekend.

In het ontwerp wordt de bevoegdheid overgebracht op den gouverneur. Ik geloof echter, dat het college van gedeputeerden, als uitvoerende macht der provincie, niet gelijk gesteld kan worden met den gouverneur.

(De heer De Waal, Regeeringsgemachtigde: Gelijk gesteld niet, maar wel is er een parallel.)

Mijnheer de Voorzitter! De gouverneur is geen orgaan der provincie. Er zijn hier nog geen provincies. Echter zou men er genoegen mee kunnen nemen, dat evenals de colleges van gecommitteerden op Java in de regentschappen ingesteld worden door de uitvoerende macht der provincie, dus door een orgaan van de provincie ditzelfde stelsel voor de Buitengewesten wordt aangenomen.

Nu wordt de instelling overgebracht op den gouverneur, die met de groepsgemeenschap alleen zooveel te maken heeft als voortvloeit uit zijn ambt als gouverneur, maar niet als orgaan van de provincie, daar deze nog niet is ingesteld. Ook de door de Regeering bekend gemaakte concessie brengt in ons standpunt geen wijziging en ik zou U daarom willen verzoeken, Mijnheer de Voorzitter, straks ook dit amendement in stemming te brengen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over het amendement-Moelia, st. 8, sub II beëindigd. Amendement sub III is, zooals ik reeds mededeelde, bereids ingetrokken.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Moelia c.s. op artikel 21 (st. 8, IV; met toelichting), luidende:

„Artikel 21 wordt gelezen als volgt:

(1) „Als voorzitter van den raad treedt op een door den Gouverneur-Generaal te benoemen persoon."

(2) „Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis wordt de voorzitter vervangen door een door het college van gecommitteerden aan te wijzen lid van dit college, tenzij de gouverneur op andere wijze in de vervanging voorziet."

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ook dit amendement wordt door de voorstellers gehandhaafd. Het eerste lid van dit amendement dient te worden gelezen in verband met het tweede, waarin de vervanging wordt geregeld. Dit amendement is zeer principieel. Wanneer men de bewoordingen van het eerste lid leest geloof ik niet, dat daartegen bij de Regeering overwegend bezwaar zal bestaan, aangezien door de ruime redactie de Regeering altijd in de gelegenheid blijft, een bestuursambtenaar aan te wijzen. De voorstellers hebben deze redactie vooral gekozen omdat de Regeering heeft bekend gesteld, dat tot hoofd eener groepsgemeenschap niet de resident behoeft te worden aangewezen, doch dat ook de assistent-resident als zoodanig kan optreden en in talrijke artikelen in het ontwerp is daarmede dan ook rekening gehouden, onder anderen door de zinsnede „voorzoover de resident geen voorzitter is van den groepsgemeenschapsraad". Om dit mogelijk te maken laat de redactie de noodige ruimte. Als voorzitter kunnen dus worden aangewezen de resident, de assistent-resident en — en hierin is waarschijnlijk het groote bezwaar voor de Regeering gelegen — een derde. Deze derde behoeft uiteraard niet een bestuursambtenaar te zijn; ook een ander dan een bestuursambtenaar en eventueel een particulier kan tot voorzitter van den groepsgemeenschapsraad worden benoemd.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde.)

Ik zal de uiteenzetting waarom de voorstellers dit hebben gedaan, wel niet meer behoeven te herhalen. Wij zien het karakter van een groepsgemeenschapsraad anders dan de Regeering. De Regeering toch beschouwt een groepsgemeenschapsraad min of meer — om het zoo te zeggen — als een ornament. Wij echter willen groepsgemeenschappen, die terdege uit het volk zijn voortgekomen en door het volk worden geleid en niet staan onder de leiding van een bestuursambtenaar, er moet echter wel medewerking en toezicht zijn van het bestuur. Het bestuur geschiedt in deze landen nu al 300 jaar onder de leiding van de bestuursambtenaren. Nu komt er een nieuwe constellatie krachtens de wet, waardoor raden worden gecreëerd geheel onder de leiding van het volk zelf en waarin allerlei in het volk levende gedachten veel beter tot uiting kunnen komen dan op de wijze die de Regeering hier voorstelt.

De regeling van de vervanging is de consequentie van het voorgestelde in het eerste lid. Wanneer het eerste lid het mogelijk maakt, dat een bestuursambtenaar voorzitter van den raad wordt, dan dient in het tweede lid een compensatie te worden ingeschakeld. Naar ik meen voelt ook de Regeeringsgemachtigde dit aan. Welnu, die compensatie wordt hierin gevonden, dat als plaatsvervanger niet meer wordt genoemd een bestuursambtenaar doch het lid, dat door het college van gecommitteerden als zoodanig wordt aangewezen, overeenkomstig het stelsel, dat voor de provincie geldt.

Ik ben zooeven in de gelegenheid geweest, te zeggen, dat bij mij de vrees niet bestaat, dat in de buitengewesten in een groepsgemeenschap geen 2 of 3 personen gevonden kunnen worden, die als gecommitteerden kunnen optreden. Het college van gecommitteerden zal uit hoogstens 3 of 4 leden bestaan en zouden er dan in de buitengewesten niet voldoende menschen van genoegzame standing en ontwikkeling te vinden zijn die in het college zitting kunnen nemen? Ik meen, dat in de verschillende adviesinstanties van de Regeering de ontwikkeling van de menschen in de buitengewesten wel al te veel wordt onderschat.

Nu heeft de Regeering een modus voorgesteld, hierin bestaande, dat tot plaatsvervangend voorzitter toch wordt aangesteld een bestuursambtenaar, maar onder zekere voorwaarden. De betrokken bestuursambtenaar zal namelijk, als hij geen lid van het college van gecommitteerden is, in de gelegenheid worden gesteld de vergaderingen bij te wonen, om op deze wijze ervaring op te doen. Dat is nu eindelijk eens een novum, maar ik zou de Regeering toch willen vragen, welke voordeelen zijn daaraan nu verbonden; ik zie niets dan nadeelen namelijk deze, dat de candidaat-voorzitter van den groepsgemeenschapsraad den tendenz schept, dat de resident-voorzitter zich langzamerhand terugtrekt van zijn taak ten aanzien van de groepsgemeenschappen en bij het kleinste wissewasje — een tournee, een bezoek, enz. — zijn taak overdraagt aan den plaatsvervangend voorzitter, die immers elke minuut tot zijn beschikking staat. Ik geloof, dat dit een groot nadeel is, want er moet een zekere continuïteit in de leiding zijn en die wordt alleen verkregen, wanneer er iemand zit, die met hart en ziel aan het raadsleven deelneemt.

Om deze reden achten wij ook de door de Regeering aangebrachte wijziging niet voldoende om aan onze bezwaren tegemoet te komen; wij handhaven dus ons amendement.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Zooals gebleken is, betreft het hier een principieel verschil van meening tusschen de voorstellers van het amendement en de Regeering. Door afbreuk te doen aan het stelsel, dat de groepsgemeenschapsraad wordt voorgezeten door den betrokken besturenden ambtenaar, maakt men het voorstel op een zeer belangrijk punt heel anders dan het bedoeld is. Welis-

(Moelia.)

waar laat het amendement den Gouverneur-Generaal vrij, om den betrokken bestuursambtenaar persoonlijk te benoemen, maar dat redt het stelsel niet. Er wordt dan bijv. de zonderlinge figuur geschapen, dat een raad wordt ingesteld voor een residentie op Sumatra, die niet door den resident behoeft te worden voorgezeten.

(De heer Moelia: De groepsgemeenschappen omvatten toch niet de geheele residentie?)

De groepsgemeenschappen zullen op Sumatra overeenkomen met de residenties. De trait d'union tusschen de behartiging der overheidstaak in de landssfeer en de sfeer van het locale ressort komt op deze wijze te ontbreken. Deze trait d'union is aanwezig bij de provincies, bij de regentschappen, en bij de plaatselijke ressorten in de buitengewesten. Zij was aanwezig bij de gewestelijke raden, kortom, zij is tot dusverre altijd aanwezig geweest bij elken vorm van decentralisatie, die betrekking heeft op een grooter gebied dan dat van gemeenten.

Waarom wenscht men nu speciaal met het oog op de groepsgemeenschap van dit stelsel af te wijken?

Het komt mij voor dat de daarvoor aangevoerde argumenten de afwijking stellig niet rechtvaardigen.

Wat ik gezegd heb over het stelsel, geldt behalve voor den voorzitter zelf, ook voor de vervanging.

Met betrekking tot de vervanging zou ik er nog op willen wijzen, dat het uiteraard niet de bedoeling is, dat de resident allerlei zaken op ruime schaal zal overlaten aan zijn vervanger. De bedoeling is, dat de resident zijn taak op dezelfde wijze vervult als hij ze altijd vervult en dat vervanging alleen sprake is wanneer dat bepaald noodzakelijk is.

De Regeering meent ook voor dit amendement aanneming met klem te moeten ontraden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over het amendement-Moelia c.s. (st. 8, sub IV) beëindigd.

Ik deel mede, dat ik straks bij de stemming de twee leden van dit amendement afzonderlijk in stemming zal brengen.

Aan de orde is de behandeling van de amendementen-Moelia c.s. op de artikelen 73 en 76 (st. 8, V en VI; met toelichting), luidende:

„V. Artikel 73 lid (1) wordt gelezen als volgt:

„(1) De raad benoemt, schorst en ontslaat de ambtenaren in dienst van de groepsgemeenschap, voor zooveel zulks niet aan anderen is voorbehouden of door den raad aan anderen is opgedragen.''

Lid (2) vervalt; lid (3) wordt vernummerd in (2).

VI. In artikel 76 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a. Lid (1) wordt gelezen als volgt:

„(1) De secretaris van den groepsgemeenschapsraad wordt benoemd door den raad uit een voordracht van twee personen, opgemaakt door het college van gecommitteerden.''

b. Aan het artikel wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

„(3) Hij wordt door den raad op voorstel van het college van gecommitteerden geschorst en ontslagen.'' ''

Ik breng deze amendementen tegelijk in behandeling, omdat ze met elkaar in verband staan.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het zal U waarschijnlijk genoegen doen wanneer ik mededeel dat wij deze amendementen moeten intrekken, niet vrijwillig, maar om de volgende reden.

Eenige dagen geleden is een algemeene maatregel van bestuur, die een eind maakt aan het verschil van meening tusschen

(Voorzitter, De Waal, Regeeringsgemachtigde.)
den Volksraad en de Regeering inzake de overdracht van het benoemingsrecht van ambtenaren door den raad op de dagelijksche besturen, in werking getreden. Daarmede is dus in principe beslist, dat in het vervolg de hierbedoelde ambtenaren — en zeer zeker ook de secretaris, want in hetzelfde K.B. heb ik alle bepalingen vervallen zien verklaard betrekking hebbende op afzonderlijke regeling van de benoeming van den secretaris — door het dagelijksch bestuur zullen worden benoemd, geschorst en ontslagen volgens regels door den raad vastgesteld.

Daardoor zal dus het in dit amendement voorgestelde moeten vervallen en moeten wij ons schikken naar de door de Regeering algemeen vastgestelde regeling. Dit wil dus zeggen, dat wij de aanhangige amendementen (stuk 8, V en VI) zullen moeten intrekken.

Bij intrekking van het laatste amendement zou zich echter het geval kunnen voordoen, dat wij ons accoord zouden moeten verklaren met het regeeringsontwerp ter zake en dat is toch geenszins het geval. Wanneer wij zonder meer onze amendementen intrekken, dan impliceert dit, dat wij de aanwijzing van een ambtenaar ambtshalve tot secretaris goedkeuren. Dit willen wij echter uitsluiten en vandaar dat wij — een amendement kan men het nauwelijks noemen — voorstellen, in plaats van de redactie van ons amendement stuk 8, VI, te besluiten tot schrapping van art. 76 lid 1. Ik behoef eigenlijk de noodzakelijkheid van de benoeming van den secretaris volgens door den raad te stellen regelen, zooals het pas afgekondigde Koninklijke Besluit het voorschrijft, hier niet nader te motiveeren. Ik beschouw de functie van secretaris van zoodanig gewicht en van zoodanige importantie, dat men van hem een orgaan van de groepsgemeenschap moet maken, en niet een van den gouverneur afhankelijken landsdienaar. De functie van secretaris moet niet worden waargenomen als een nevenbaantje van den een of anderen ambtenaar. Op de groepsgemeenschapsraden zullen groote bevoegdheden worden afgewenteld. Dat wil dus zeggen, dat de dagelijksche leiding van zaken veel werk moet en hierbij kan alleen een geroutineerde secretaris, die het secretariaat als een hoofdbetrekking vervult, het dagelijksch bestuur en den voorzitter met vrucht bijstaan.

Op grond van deze overwegingen wilen wij de betrekking van secretaris als hoofdbetrekking beschouwen en niet als nevenbetrekking, zooals door de Regeering wordt voorgesteld.

De **Voorzitter**: De amendementen-Moelia c.s. (stuk 8, V en VI) zijn door de voorstellers ingetrokken en maken dus als zoodanig geen onderwerp van beraadslaging meer uit. Wat de verdere opmerkingen van den heer Moelia, ten aanzien van het amendement (stuk 8, VI) betreft, deze komen dus in het kort samengevat hierop neer, dat het verzoek is gedaan om straks over het eerste lid van artikel 76 afzonderlijk te doen stemmen.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou met betrekking tot het aangeroerde punt nog even in herinnering willen brengen, dat de Regeering niet voorstaat, dat per se een ambtshalve daartoe aangewezen landsdienaar secretaris van den raad zal zijn. De Regeering wenscht alleen de mogelijkheid open te houden, dat de gouverneur een landsdienaar daarvoor aanwijst.

De reden, dat de Regeering hierop prijs stelt is, dat Zij het zeer noodzakelijk acht, dat een economisch gebruik wordt gemaakt van werkkrachten, die aanwezig zijn. Wie nu zal het best kunnen overzien, op welke wijze taken gecombineerd kunnen worden die eenerzijds liggen op het gebied van het werk voor het land en anderzijds op het gebied van het werk voor de groepsgemeenschap? Naar het oordeel der Regeering is dit de gouverneur en daarom is voorgesteld het mogelijk te maken, dat de gouverneur een ambtenaar ambtshalve belast met het secretariaat van den groepsgemeenschapsraad. Een imperatief voorschrift is dit echter niet.

(Moelia, Voorzitter, Blaauw.)

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het verschil tusschen ons standpunt en dat van de Regeering is dit, dat volgens de mededeeling der Regeering de benoeming van een landsdienaar ambtshalve tot secretaris, geen imperatief voorschrift is terwijl wij inderdaad imperatief voorgeschreven wenschen, dat voor deze betrekking iemand afzonderlijk wordt aangesteld. Ik heb zooeven reeds gezegd, dat naar onze meening met alle eerbied voor de economische aanwending van krachten, de werkkring van den secretaris van zoodanigen omvang zal zijn, dat men die betrekking niet als een nevenbetrekking kan bekleeden.

De **Voorzitter**: De beraadslaging in verband met de intusschen ingetrokken amendementen-Moelia, st. 8, V en VI, is hiermede beëindigd. De stemming over de beide leden van artikel 76, zal straks, als gevraagd, afzonderlijk plaats hebben. Wordt daarbij het eerste lid van artikel 76 verworpen, dan heeft dat tengevolge, dat in het ontwerp de keuze van den secretaris niet geregeld is, zoodat ook in dat geval van toepassing is de reeds genoemde algemeene maatregel van bestuur.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Moelia c.s. op artikel 19 (st. 9; met toelichting), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 19 der ontwerp-Groepsgemeenschapsordonnantie voor de Buitengewesten (zitt. 1936—'37, Ond. **139**), zooals deze is gewijzigd bij nota's van wijzigingen, de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. Lid (2) wordt gelezen als volgt:

„(2). Hij, die ophoudt lid van den raad te zijn, treedt, behoudens het geval bedoeld in het volgend lid, af als lid of plaatsvervangend lid van het college van gecommitteerden. Een aftredend lid of plaatsvervangend lid is dadelijk weder herkiesbaar."

b. Lid (3) wordt gelezen als volgt:

„(3). De leden en plaatsvervangende leden van het college van gecommitteerden treden af, wanneer zij na een periodieke verkiezing door den raad niet worden herkozen.""

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Waar in de groepsgemeenschapsordonnantie een andere regeling zal gelden, dan bij de decentralisatie op Java, waarbij de groepsgemeenschap alleen uit de leden van den raad een keuze kan doen voor leden van het college van gecommitteerden, hetgeen op Java niet het geval is, is het noodig om in het nieuwe tweede lid van dit artikel een kleine toevoeging in te lasschen, waarbij hiermede wordt rekening gehouden.

Er zal daarom na het laatste woord „is" in het nieuwe tweede lid tusschen gevoegd moeten worden: „indien hij lid van den raad is". De laatste zin komt dan te luiden:

„Een aftredend lid of plaatsvervangend lid is, indien hij lid van den raad is, dadelijk herkiesbaar."

De **Voorzitter**: In de redactie van het amendement is door den eersten onderteekenaar een wijziging aangebracht, volgens welke de laatste zin van het voorgestelde nieuwe lid (2) wordt gelezen als volgt:

„Een aftredend lid of plaatsvervangend lid is, indien hij lid van den raad is, dadelijk weder herkiesbaar."

Verlangt een van de leden, dan wel de Regeeringsgemachtigde over het gewijzigde amendement alsnog het woord?

(De Waal, Regeeringsgemachtigde, Voorzitter, Eekhout.)

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Zooals dit amendement thans is aangevuld, kan de Regeering het overnemen.

De **Voorzitter**: Het amendement is door de Regeering overgenomen en maakt derhalve als zoodanig geen onderwerp van beraadslaging of stemming meer uit.

Er behoeft derhalve nog slechts stemming plaats te hebben over het amendement-Moelia, st. 8, II, zooals dit is gewijzigd, het amendement-Moelia, st. 8, IV, waarbij over elk der leden van het amendement afzonderlijk stemming zal plaats hebben en vervolgens over art. 76, eerste lid, waarover stemming is gevraagd.

Ik wil thans de vergadering voor eenigen tijd schorsen om de leden in de gelegenheid te stellen zich daar nog even over te beraden, gezien de wijzigingen, die nog zijn aangebracht, zich te beraden niet alleen over de wenschelijkheid van een bepaalde redactie, maar zeer bepaaldelijk ook over het karakter van de geheele beraadslaging.

Het door de Regeering ingediende ontwerp geeft veel meer dan een jaar geleden was te verwachten als gevolg van de door den Volksraad genomen beslissing. Niettemin heeft de Raad in de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling talrijke desiderata geuit, waaraan de Regeering voor een belangrijk deel is tegemoetgekomen in de drie nota's van wijzigingen en door verschillende toezeggingen, zooals nog hedenochtend ten aanzien van de stadsgemeenten en door een amendement over te nemen.

Aangezien de bedoeling van de gedachtenwisseling in den Volksraad is om te trachten tot overeenstemming te komen, verzoek ik bepaald te overwegen of tegenover de tegemoetkomingen van de Regeering, niet kan worden gesteld tegemoetkoming onzerzijds, om te bereiken dat deze eerste ordonnantie van de reeks, beoogende den staatkundigen opbouw der buitengewesten, tot stand komt, zonder dat toepassing van de conflicten-regeling is te vreezen.

De vergadering wordt te 9.37 uur v.m. geschorst en te 9.45 uur v.m. weder hervat.

De **Voorzitter**: Alvorens tot stemming over elk amendement afzonderlijk over te gaan, en tot stemmotiveering ten aanzien van ieder amendement afzonderlijk, wil ik gelegenheid geven tot stemmotiveering over de amendementen in hun geheel.

De heer **Eekhout**: Mijnheer de Voorzitter! In mijn rede in eersten en tweeden termijn heb ik verklaard, dat dit regeeringsontwerp voor ons desnoods aanvaardbaar was, mits ongewijzigd. De aanneming van deze amendementen zou het ontwerp in zijn geheel voor ons onaanvaardbaar maken.

Wij meenen, dat de uiteenzetting door de Regeering gegeven vooral aan het slót van de Memorie van Antwoord, zeer sprekend is; daaruit blijkt duidelijk, dat de toestanden in de buitengewesten van dien aard zijn, dat het Binnenlandsch Bestuur daar voorloopig nog zijn invloedrijke positie zal moeten behouden.

Het is toch al een eenigszins gevaarlijk experiment naar onze overtuiging om daar de staatsrechtelijke met de administratieve hervorming tegelijk in te voeren. Wanneer men dat niettemin toch zou doen, achten wij om dezen ernstigen schok in den gang van zaken in de buitengewesten zoo goed mogelijk op te vangen, het bepaald noodzakelijk, dat het Binnenlandsch Bestuur voorloopig zooveel mogelijk wordt gehandhaafd in de positie, die de Regeering het in dit ontwerp toekent. Wij ontraden dus de aanneming van deze amendementen zeer beslist.

(Voorzitter, Soeria Nataätmadja.)

De **Voorzitter**: Thans wordt overgegaan tot de artikelsgewijze behandeling, waarbij dan de amendementen telkens bij het betrokken artikel aan de orde komen.

Ik vestig er de aandacht op, dat de behandeling uiteraard betrekking heeft op het ontwerp, zooals het er na de verwerking daarin van de drie nota's van wijzigingen uitziet; dit zal derhalve niet telkens bij het vallen van de beslissingen over de artikelen worden herhaald.

De artikelen 1 t/m 3 worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Moelia c.s. op artikel 4 (st. 8, II*a*).

Indien niemand hierover zijn stem wenscht te motiveeren, zal ik het volgende in het midden brengen. Ofschoon ik dit amendement niet gevaarlijk vind, acht ik, gezien de tegemoetkomende houding van de Regeering, die in de derde Nota van Wijzigingen beroep op den gouverneur mogelijk heeft gemaakt, de noodzaak van dit amendement niet zoo groot, dat ik hiervoor het regeeringsontwerp gewijzigd zou willen zien; ik zal dus tegen stemmen.

Het amendement wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen vóór en 14 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Wirjopranoto, De Hoog, Soeria Nataätmadja, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Rehatta, Thamrin, Gandasoebrata, Soetardjo, Moh. Noor, Alatas, Soekawati, Iskandar Dinata, Kasimo, Kartowisastro, White, Van Helsdingen, Doeve, Leunissen, Blaauw, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Jahja en Mahmoed.

Tegen stemmen de leden: Ko Kwat Tiong, Sandkuyl, Kruyne, Straatemeier, Van Kesteren, Eekhout, Verboom, Kan, Coolhaas, Loa Sek Hie, Sosrohadikoesoemo, Sosrodiprodjo, Van Baalen en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, dat tengevolge van dezen uitslag de in de leden *b*, *c*, en *d* voorgestelde wijzigingen c.q. schrappingen van de artt. 18, 43, 67, 110, 111, 112, 113 en 159 worden beschouwd als te zijn aangenomen met dezelfde stemmen vóór en tegen als het thans behandelde onderdeel van het amendement.

Daartoe wordt besloten.

Zonder hoofdelijke stemming worden achtereenvolgens aangenomen:

art. 4 als gewijzigd bij amendement, de artt. 5 t/m 17, art. 18, als gewijzigd bij amendement, art. 19, als gewijzigd bij monde van den Regeeringsgemachtigde door overneming van het amendement-Moelia (st. 9), en art. 20.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het amendement-Moelia c.s. op artikel 21 (stuk 8, IV).

De beide leden van dit amendement worden elk afzonderlijk in stemming gebracht.

Ik geef vooraf gelegenheid tot stemmotiveering, desgewenscht ook over het amendement-Moelia op het tweede lid van artikel 21.

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Aanvankelijk was ik zeer geporteerd voor de aanneming van het amendement, maar na de duidelijke uiteenzetting van den geachten Regeeringsgemachtigde in welke uiteenzetting

(Thamrin, Voorzitter.)
hij deed uitkomen, dat met dit amendement om het populair uit te drukken, de zaak staat of valt, heb ik mij afgevraagd, of de Volksraad wel goed doet door het amendement aan te nemen.

De toestanden in de buitengewesten ken ik niet, maar waar hier de kern van de zaak wordt aangetast, meen ik niet voor het amendement op artikel 21 (1) te mogen stemmen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat er bij mijn geacht medelid, den heer Soeria Nataätmadja, een misverstand heerscht als zou het amendement de benoeming van een bestuursambtenaar onmogelijk maken.

(De heer Soeria Nataätmadja: Geenszins, maar hier komt het principe tot uiting en daar gaat het om.)

De werkelijkheid is heel anders en daarom is mij inderdaad het principieele bezwaar van de Regeering nog niet recht duidelijk.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in den loop van zijn uiteenzetting verklaard, dat op grond van de verhoudingen in de buitengewesten in den eersten tijd een bestuursambtenaar als voorzitter van den groepsgemeenschapsraad moet optreden. Dit amendement maakt dat echter niet onmogelijk. Het eerste lid zal als het amendement wordt aangenomen luiden:

„Als voorzitter van den raad treedt op een door den Gouverneur-Generaal te benoemen persoon''

en wat belet den Gouverneur-Generaal dan om bijv. in de eerste 5 jaren uitsluitend bestuursambtenaren tot voorzitter te benoemen? Het amendement sluit de mogelijkheid daartoe in het geheel niet uit.

Ook de bezwaren tegen het amendement op het tweede lid begrijp ik niet, omdat de voorstellers ook daar de mogelijkheid openlaten, dat in den eersten tijd voor zoolang het noodig wordt geoordeeld, een bestuursambtenaar tot plaatsvervangend voorzitter wordt benoemd, er staat immers:

„tenzij de gouverneur op andere wijze in de vervanging voorziet''.

Daardoor is de gouverneur volkomen in staat een bestuursambtenaar als plaatsvervangend voorzitter aan te wijzen. Dit is dus geheel conform den gedachtengang der Regeering. Indien het artikel het een en ander zou uitsluiten, zou ik mij kunnen indenken, dat de Regeering een star standpunt tegen het amendement zou innemen, maar er wordt nu op soepele wijze in de vervanging voorzien. Dit brengt het voordeel met zich, dat zelfs voor de verre toekomst het artikel niet gewijzigd behoeft te worden, terwijl de gedachtengang van de Regeering geheel intact blijft en op de wijze als de Regeering het zich denkt in de vervanging voorzien kan worden. Ik begrijp daarom het principieele bezwaar van de Regeering niet en zal dus zoowel vóór het amendement op het eerste als vóór het amendement op het tweede lid stemmen.

De **Voorzitter**: Ik zou mijn stem tegen het amendement op het eerste lid op dezelfde wijze kunnen motiveeren als mijn stem tegen het vorige amendement. Ook dit amendement is volmaakt ongevaarlijk, daar ik het niet denkbaar acht, dat de Regeering anderen dan bestuursambtenaren tot voorzitter van den groepsgemeenschapsraad zal benoemen.

Ik acht echter toch altijd het wezen boven den schijn te prefereeren en geef dus de voorkeur aan het artikel van de Regeering.

(De heer Blaauw: Ook voor de verre toekomst?)

De verre toekomst zal zoo noodig gelegenheid tot wijziging geven.

Ik stem dus tegen het amendement op het eerste lid.

De heer **De Waal**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Nog slechts een enkel woord, waarmede ik de vergadering niet lang zal ophouden. Ik zou er alleen op willen wijzen, dat wat zooeven door den heer Thamrin opgemerkt is, door mij al behandeld is. Er is toegegeven, dat de Regeering zekere bestuursambtenaren zal kunnen benoemen. Maar er is bezwaar gemaakt tegen de figuur, die door het amendement gecreëerd wordt, nl. dat de mogelijkheid opengesteld wordt dat bij een raad, die bv. voor een residentie op Sumatra werkt, de resident voorzitter van dien raad kan zijn, maar alleen als hij daartoe persoonlijk wordt aangewezen. Dat is niet voldoende; het is de bedoeling van de Regeering, dat het voorzitterschap van zulk een raad ambtshalve verbonden is aan het ambt van bestuursambtenaar.

(De Waal, Regeeringsgemachtigde, Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Wij kunnen nu tot stemming overgaan.

Het amendement-Moelia c.s. (stuk 8, IV), eerste lid, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 24 stemmen vóór en 15 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Alatas, Soekawati, Iskandar Dinata, Hildebrand, Kasimo, Kartowisastro, White, Van Helsdingen, Doeve, Leunissen, Blaauw, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Jahja, Mahmoed, Wirjopranoto, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Rehatta, Thamrin, Gandasoebrata, Soetardjo en Moh. Noor.

Tegen stemmen de heeren: Kan, Coolhaas, Loa Sek Hie, Sosrohadikoesoemo, Sosrodiprodjo, Van Baalen, Ko Kwat Tiong, Sandkuyl, Kruyne, Soeria Nataätmadja, Straatemeier, Van Kesteren, Eekhout, Verboom en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Tenzij een der leden daartegen bezwaar zou maken, zal ik aannemen, dat het amendement-Moelia, st. 8, IV, tweede lid, met dezelfde stemmen vóór en tegen is aangenomen als het eerste lid.

Daartoe wordt besloten.

Artikel 21, als geamendeerd in zijn geheel, de artt. 22 t/m 42, 44 t/m 66, 68 t/m 75 — de artt. 43 en 67 zijn bij amendement vervallen — worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over art. 76 (1).

Over het eerste lid van dit artikel is stemming gevraagd, nadat de amendementen-Moelia c.s. (stuk 8, V en VI) zijn ingetrokken.

Ik wil nog even de situatie uiteenzetten, omdat gebleken is, dat niet iedereen die begrijpt.

De amendementen-Moelia c.s. (stuk 8, V en VI) beoogden, een regeling aan te geven betreffende de benoeming van de ambtenaren in dienst van de groepsgemeenschap en van den secretaris. In het ontwerp is ten aanzien van den secretaris een bepaalde regeling gegeven, die men bij amendement wilde veranderen. Doordat stemming is gevraagd over art. 76 (1) zal bij verwerping daarvan deze geheele regeling der benoeming van den secretaris uit het ontwerp vervallen en daardoor wordt de benoeming van den secretaris onderworpen aan de algemeene benoemingsregeling, bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

Artikel 76 (1) wordt in stemming gebracht en verworpen met 17 stemmen voor en 23 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Kan, Hildebrand, Kartowisastro, Coolhaas, Loa Sek Hie, Sosrohadikoesoemo, Sosrodipro-

(Sandkuyl.)
djo, Van Baalen, Ko Kwat Tiong, Sandkuyl, Kruyne, Soeria Nataätmadja, Straatemeier, Van Kesteren, Eekhout, Verboom en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Moh. Noor, Alatas, Soekawati, Iskandar Dinata, Van Lonkhuyzen, Kasimo, White, Van Helsdingen, Doeve, Leunissen, Blaauw, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Jahja, Mahmoed, Wirjopranoto, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Rehatta, Thamrin, Gandasoebrata en Soetardjo.

Art. 76 (2) en de artikelen 77 t/m 162 — de artikelen 110 t/m 113 en 159 als geamendeerd — worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Conform artikel 60 van het Reglement van Orde stel ik voor, niettegenstaande het feit, dat nog heden gedurende de beraadslaging wijzigingen in het ontwerp zijn aangebracht, thans de eindstemming te doen plaats hebben.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de eindstemming over de ontwerp-ordonnantie (Ond. **139**) in haar geheel, als gewijzigd bij nota's van wijzigingen en als geamendeerd.

De aldus gewijzigde ontwerp-ordonnantie in haar geheel wordt in stemming gebracht en aangenomen met 29 stemmen voor en 11 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Gandasoebrata, Soetardjo, Moh. Noor, Alatas, Kan, Soekawati, Iskandar Dinata, Hildebrand, Van Lonkhuyzen, Kasimo, Kartowisastro, White, Van Helsdingen, Loa Sek Hie, Doeve, Leunissen, Blaauw, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Jahja, Mahmoed, Wirjopranoto, Kho Kwat Tiong, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Rehatta, Thamrin en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Coolhaas, Sosrohadikoesoemo, Sosrodiprodjo, Van Baalen, Sandkuyl, Kruyne, Soeria Nataätmadja, Straatemeier, Van Kesteren, Eekhout en Verboom.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de ontwerp-ordonnantie tot verlaging van het in de bijlage B, gehecht aan de Indische tariefwet, geregeld uitvoerrecht op rubber, alsmede tot buitenwerkingstelling van art. 16 der Indische Comptabiliteitswet ten opzichte van die verlaging. (Ond. **151**.)

Verlangt een van de leden zijn stem te motiveeren?

De heer **Sandkuyl**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde van gisterenavond is het mijn vaste overtuiging, dat wanneer wij niet alle krachten inspannen dit te verhoeden, het rubberuitvoerrecht zal ontaarden in, zooals bij interruptie van mijn geacht medelid, den heer Kruyne, al werd opgemerkt, een semi-permanenten sluitpost op de begrooting. Dit geeft mij aanleiding nog eens mijn standpunt en dat van mijn groep ten deze scherp te formuleeren.
Het uitvoerrecht, zooals dat op rubber, — het is reeds bij de behandeling van het uitvoerrecht op de bevolkingsrubber zeer klaar en duidelijk gesteld door mijn geacht medelid de heer Weyer — past niet in ons belastingstelsel en is op economische gronden volstrekt te veroordeelen. Daarom dienen wij te blijven aandringen op het verdwijnen van dit economisch en financiëel te veroordeelen instituut.

(Verboom, Van Helsdingen, Soetardjo.)
Wij behouden ons de bevoegdheid voor om te allen tijde dit standpunt te accentueeren met alle middelen, welke de staatsregeling ons aan de hand doet.
Niettemin willen wij onder dit zeer nadrukkelijke voorbehoud ons bij het voorstel van de Regeering neerleggen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Namens de aanwezige leden van mijn fractie kan ik mij geheel aansluiten bij het betoog van den heer Sandkuyl. Ik wil ter voorkoming van misverstand nogmaals er op wijzen, dat wij geenszins ontkennen, dat de positie van het budget nog steeds zeer zwak is en dat dus misschien bijzondere heffingen noodig zullen zijn. Doch een bijzondere heffing, die zich bepaalt tot één cultuur of één industrie, achten wij zeer onbillijk.

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie is ten aanzien van dit ontwerp niet eenstemmig. Hoe aanlokkelijk het opzichzelf is, dat handhaving van het bestaande recht, een zoo groot bedrag aan den Indischen fiscus, die dat geld nog zoo dringend noodig heeft, zal brengen, hoe aanlokkelijk dat ook is, wij meenen aan den anderen kant, dat de billijkheidsoverwegingen, die de Regeering er toe hebben geleid dit ontwerp in te dienen en tot verlaging van de heffing over te gaan, inderdaad door ons moeten worden aanvaard.
Het gaat niet aan, dat een enkel exportproduct in zoo groote mate belast wordt, ver boven alle andere exportproducten. Onze fractie zal daarom, voor een groot deel althans, voor dit voorstel stemmen. Ik zou echter toch nog gaarne twee vragen aan den geachten Regeeringsgemachtigde willen stellen.

De **Voorzitter**: Dat kan ik niet toestaan, de tijd daarvoor is voorbij, daar de beraadslagingen over dit onderwerp zijn afgeloopen. Thans bestaat alleen gelegenheid tot stemmotiveering.
Verlangt geen der leden meer zijn stem te motiveeren? Dan wordt tot stemming overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie wordt in stemming gebracht en aangenomen met 24 stemmen vóór en 16 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Sandkuyl, Kruyne, Soeria Nataatmadja, Straatemeier, Van Kesteren, Eekhout, Verboom, Rehatta, Gandasoebrata, Kan, Soekawati, Hildebrand, Van Lonkhuyzen, Kasimo, Kartowisastro, Van Helsdingen, Coolhaas, Loa Sek Hie, Mandagie, Mapoedji, Sosrodiprodjo, Mahmoed, Van Baalen en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Soangkoepon, Abdul Rasjid, Thamrin, Soetardjo, Mohamad Noor, Alatas, Iskandar Dinata, White, Doeve, Leunissen, Blaauw, Moelia, Sosrohadikoesoemo, Jahja, Wirjopranoto en Ko Kwat Tiong.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Soetardjo c.s., (Ond. **149**, st. 1), luidende:

> „De Volksraad dringt er bij de Regeering ten sterkste op aan zoo spoedig mogelijk over te gaan tot de instelling van een fonds voor de weezen van niet-Europeesche landsdienaren."

Verlangt de eerste onderteekenaar het woord?

De heer **Soetardjo**: Ik zou gaarne omtrent deze motie, alvorens zelf het woord te voeren, nadere inlichtingen van de Regeering ontvangen, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Wenscht de Regeeringsgemachtigde nadere inlichtingen te geven?

(Regeeringsgemachtigde, voor Alg. Ambtenaarzaken.)

De heer **Westerouen van Meeteren**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De kwestie van de verzorging van door niet-Europeesche landsdienaren achtergelaten weezen, dateert niet van vandaag of gisteren. De geheele voorgescheidenis hiervan op te halen zou te veel tijd van het geacht college vergen en is trouwens ook niet noodig, voor de behandeling van het thans aan de orde zijnde onderwerp.

Meermalen heeft de Regeering zich hierover reeds uitgesproken en daaruit zal den Volksraad — om de zaak heel kort te resumeeren — tweeërlei gebleken zijn. In de eerste plaats, dat de Regeering tegenover het onderwerpelijke denkbeeld sympathiek staat en van meening is, dat op den duur tot de verwezenlijking daarvan in eenigerlei vorm zal moeten worden overgegaan. In de tweede plaats, dat aan die verwezenlijking groote, zeer groote moeilijkheden verbonden zijn.

Zooals ook bekend is, is in 1931 ook nadat tevoren groote moeilijkheden en puzzles hadden moeten worden overwonnen, een regeling tot stand gekomen tot het verleenen van pensioen aan de weduwen van niet-Europeesche landsdienaren.

Daarbij is toen, naar aanleiding van de motie-Soejono, door den betrokken Regeeringsgemachtigde medegedeeld, dat met den daarin uitgedrukten wensch betreffende de verzorging van door niet-Europeesche ambtenaren achtergelaten weezen ongetwijfeld tenvolle rekening zou worden gehouden, onder toevoeging, dat geen toezegging kon worden gedaan, dat zulk een regeling binnen een termijn van 5 jaar tot stand zou komen.

Waarom dezen termijn van 5 jaar, Mijnheer de Voorzitter? Omdat toen reeds zeker was, dat eerst nadat bedoelde regeling betreffende de weezen van niet-Europeesche ambtenaren ten minste 5 jaar zou hebben gewerkt, er voldoende gegevens beschikbaar zouden zijn om de eerste balans te kunnen opmaken betreffende de baten en de lasten, welke zouden voortvloeien uit de toepassing van niet-Europeesche weduwenpensioensreglement. Uit de verwerking dezer gegevens zouden dan de gegevens kunnen worden geput voor een op zakelijke basis opgezette weduwenverzorging.

Nu bestaat er tweeërlei mogelijkheid: in de eerste plaats een regeling opgezet op zakelijke basis, als evenbedoeld. Maar uiteraard had de Regeering ook een niet op zakelijke basis opgezette regeling kunnen treffen, indien Zij van oordeel was geweest dat het hier een maatregel betrof, die geen uitstel kon lijden. Gelijk gezegd is deze materie zoo ingewikkeld — de moeilijkheden mogen bekend worden verondersteld — dat bij den opzet van zulk een regeling geheel onzeker zou zijn geweest, wat de financieele consequenties daarvan zouden zijn geweest van het land. Een dergelijke regeling is het klaarblijkelijk geweest die de geachte leden voor oogen hebben gehad die, sedert bedoelde verklaring door de Regeering was gegeven, niettemin vrijwel elk jaar op een regeling om weezenverzorging hebben aangedrongen.

Mocht de Regeering ook al eens vroeger aan de mogelijkheid van zulk een — uiteraard sober opgezette — regeling gedacht hebben, ik behoef wel nauwelijks te zeggen, dat van dit denkbeeld geheel werd afgezien, toen in 's lands financieelen toestand zulk een ongustige wending kwam. Vandaar, dat de Regeering in de vorige jaren steeds een afwijzend standpunt heeft ingenomen tegenover verzoeken van bedoelde strekking.

Zooals uit mijn antwoord op de voor den vragendag ingediende desbetreffende vraag van den heer Soetardjo zal zijn gebleken, moet de Regeering ook thans nog dit standpunt handhaven. 's Lands financieele toestand is zeker nog niet van dien aard, dat maatregelen kunnen worden getroffen, waarvan de geldelijke consequenties ten eenen male niet kunnen worden overzien. De Regeering moet zich afwijzend hiertegenover blijven stellen.

Anders staat Zij echter tegenover de hiervoren in de eerste plaats door mij genoemde oplossing van deze kwestie,

(Soetardjo.)

het treffen van een regeling op zakelijke basis. Hiertegenover heeft de Regeering nooit beslist afwijzend gestaan en dit staat Zij ook thans niet. Gelijk gezegd, was tot dusver het treffen van zulk een regeling onmogelijk en dat is ook thans nog het geval. Eerst moeten hiervoor bekend zijn de resultaten van de werking van de weduwenpensioenregeling. Stellig wordt verwacht dat, als die resultaten bekend zijn, men voldoende gegevens zal hebben om de mogelijkheid van het treffen eener regeling ten behoeve van de weezen in overweging te kunnen nemen.

Ik kan den geachten indieners der motie mededeelen dat, nu men aan het kantoor der Pensioenfondsen beschikt over de vijfjarige gegevens, men daar direct is begonnen, deze gegevens te verwerken, om de balans, waarover ik zooeven sprak, te kunnen opstellen. Naar vernomen werd is dit een werk van ongeveer anderhalf jaar. Medio 1938 wordt verwacht, dat men hiermede gereed zal zijn en de Regeering is gaarne bereid, het resultaat der bevindingen daarvan aan den Volksraad mede te deelen.

De Regeering vertrouwt, dat het den voorstellers der motie na deze uiteenzetting duidelijk zal zijn, dat er voor het oogenblik niet meer kan worden gedaan. Gelijk ik bij de beantwoording van de vraag van den heer Soetardjo reeds heb gezegd, heeft deze zaak de voortdurende aandacht der Regeering. Ik zou mitsdien den geachten voorstellers der motie in overweging willen geven, haar in te trekken en te wachten, totdat de Regeering de noodige gegevens tot haar beschikking zal hebben om de instelling eener weezenverzorging op zakelijke basis als bedoeld, in overweging te kunnen nemen.

De **Voorzitter**: Geeft het regeeringsantwoord den onderteekenaars van de motie wellicht aanleiding haar in te trekken?

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor de uitvoerige inlichtingen, die zij over de in de motie vervatte materie heeft verstrekt. Dat de kwestie, waarover de motie loopt, van dringenden aard is voor de niet-Europeesche landsdienaren, behoeft nauwelijks betoog. Onze weezen verkeeren in een toestand, die zeker de volle aandacht der Regeering verdient en het was ook op grond daarvan, dat de meerderheid in het C. v. G. in 1931 ondanks het feit, dat de pensioensbijdragen voor het weduwenfonds van niet-Europeesche landsdienaren zooveel hooger waren dan voor dat der Europeesche landsdienaren, toch haar stem aan het ontwerp heeft gegeven. Mede was dit te danken aan de toen heerschende gunstige sfeer, door de tegemoetkomende houding der Regeering geschapen.

Wat toch is het geval? Eenige leden van het C. v. G. waaronder ik zelf, hadden een motie ingediend, om aan te dringen op de instelling van een onderstandsregeling voor de weezen van niet-Europeesche landsdienaren. Er werd een termijn van 5 jaar genoemd en uit een door de Regeering gegeven uiteenzetting bleek — of kregen wij althans den indruk — dat de Regeering haar best zou doen, de invoering van den maatregel te bespoedigen.

Weliswaar heeft, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zooeven terecht opmerkte, de Regeering niet de pertinente toezegging gedaan, dat de regeling binnen 5 jaar zou tot standkomen, maar toch kregen wij uit de toenmalige regeeringsverklaringen zeer sterk den indruk, dat de Regeering tegenover het denkbeeld van de onderteekenaars der motie niet afwijzend stond.

(De heer Soekawati: Integendeel.)

Wij kregen in sterke mate den indruk, dat de Regeering in staat zou zijn in zoo omstreeks 5 jaar een regeling te ontwerpen, die aan de wenschen, die in de motie belichaamd waren en die de meening van de meerderheid in het C.v.G. vertolkten, tegemoet te komen.

(Sosrohadikoesoemo.)

Op grond daarvan heeft de meerderheid in het C.v.G. haar stem aan het toen aanhangige ontwerp-pensioensreglement voor niet-Europeesche landsdienaren gegeven.

Hoe heeft de zaak zich echter ontwikkeld?

De Regeering heeft zooeven gezegd, dat jaar in, jaar uit, van de zijde van den Volksraad is aangedrongen op inlossing van de eenmaal gedane belofte om tot de instelling van een onderstandsregeling voor weezen van niet-Europeesche landsdienaren over te gaan. Deze aandrang had echter wel degelijk zijn reden, omdat de bezwaren, die destijds door de Regeering in het C. v. G. werden ontwikkeld, enkel en alleen gericht waren op de technische bezwaren van het vraagstuk en niet op de financieele bezwaren. Daartegenover kan ik echter volmondig met de Regeering erkennen, dat, nadat de crisis haar intrede had gedaan en tot haar hoogtepunt gekomen was, men op het departement van Financiën niet zoo bepaald enthousiast was, om het vraagstuk ter hand te nemen, omdat — ik kan mij dat zoo voorstellen — het vergeefsche arbeid zou zijn.

Maar dat standpunt moet toch worden afgekeurd, want zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zelf heeft gezegd, is het een vraagstuk, dat een zeer veel omvattende studie vereischt.

(De heer Westerouen van Meeteren, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Het departement van Financiën kon er niet aan beginnen zoolang de gegevens er niet waren. De gegevens zijn er pas na vijf jaar.)

Ik geloof, dat de gegevens wel degelijk eerder verkrijgbaar waren, nadat het weduwenpensioenreglement in werking was gesteld, althans na de eerste jaren van de inwerkingtreding daarvan. Ik geloof niet, dat de geachte Regeeringsgemachtigde zal kunnen aantoonen, dat een tijd van vijf jaar vereischt is om over de noodige gegevens te kunnen beschikken.

(De heer Westerouen van Meeteren, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: In art. 21 van het bedoelde reglement staat, dat na vijf jaar de eerste wetenschappelijke balans zal worden opgemaakt!)

Het heeft met de wetenschappelijke balans niets te maken. Het betreft hier het verkrijgen van gegevens voor het opzetten van een gansch anderen maatregel.

Nu de zaak zich zóó heeft ontwikkeld en wij haar zeker niet op den spits wenschen te drijven en bovendien de Regeering heeft verklaard, dat Zij, hoewel Zij het niet uitdrukkelijk zegt, haar nalatigheid inziet en Zij zich nu ernstig zal zetten aan de totstandkoming van dezen maatregel, ben ik bereid, de suggestie van den geachten Regeeringsgemachtigde in gunstige overweging te nemen, zoodat wij de motie niet wenschen in te trekken maar wel haar wenschen aan te houden tot het moment, waarop wij het noodzakelijk zullen achten om U, Mijnheer de Voorzitter, te verzoeken, haar opnieuw aan de orde te stellen.

De **Voorzitter**: De motie-Soetardjo c.s. (Ond. **149**) wordt derhalve aangehouden tot een nader te bepalen datum en maakt dus thans geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de motie-Thamrin c.s. (Ond. **150**, st. 1), luidende:

„De Volksraad,

betreurt de aanneming van uitsluitend Europeesche candidaten naar aanleiding van den laatsten oproep voor de opleiding voor de betrekking van ambtenaar 4e klasse bij den dienst der I. U. A., niettegenstaande ook zeer vele candidaten van andere landaarden zich hiervoor hebben aangemeld."

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik bij de behandeling van de voorliggende motie-Thamrin mede het woord vraag, dan moet de reden hiervan niet worden gezocht in sentimentsoverwegingen dan wel in den drang om uiting te geven aan een zeker gevoel van wantrouwen in het regeeringsbeleid inzake personeelsaangelegenheden, in het bijzonder de personeelsvoorzieningen, maar uitsluitend in den plicht om als lid van dit college bij de Regeering er op aan te dringen, nauwlettend te doen toezien, dat haar ambtenaren, die benoemingsbevoegdheid bezitten, deze dusdanig uitoefenen, dat de hoogheid der Regeering er niet door in het gedrang komt, en dat geen enkele bevolkingsgroep eenige aanleiding, hoe gering ook, worde gegeven om de onpartijdigheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid der Regeering, in wier dienst zij zijn, in twijfel te trekken.

(De heer Soeria Nataätmadja: Zeer juist.)

Bij het beluisteren van het Regeeringsantwoord op de desbetreffende vraag van den heer Thamrin, kon ik de gedachte niet van mij afzetten, dat het moeilijk is te gelooven, dat inderdaad geen enkel van de tientallen .....

(De heer Thamrin: Honderdtallen!)

..... Inheemsche candidaten zou kunnen voldoen aan de voor den dienst der tolrechten gestelde eischen. Kan ik mij toch zeer wel indenken, dat men een 28 jaar terug er bepaald tegen op zag om ook Inheemschen bij de In- en Uitvoerrechten en Accijnzen in dienst te nemen, en dat men uit vrees, dat Inheemsche tolambtenaren niet aan de gestelde eischen zouden kunnen voldoen b.v. ondergeteekende niet dadelijk wilde benoemen tot aspirant-verificateur, terwijl ondergeteekende's klasgenooten wel tot dit ambt werden aangesteld — een dezer klasgenooten is de tegenwoordige hoofdcontroleur der 1ste klasse op Priok — en ik eerst tot leerling-opziener werd benoemd, verwacht mag toch worden, dat de Regeering intusschen reeds voldoende ervaring omtrent Inheemsche doune-ambtenaren heeft opgedaan. Ik was dus de eerste Inheemsche bij den dienst der In- en Uitvoerrechten en Accijnzen en toen ik een 4½ jaar later overging naar den dienst der Pandhuisregie was ik wederom de eerste en gedurende een paar jaar ook de eenige Inheemsche in de leidende, d.w.z. controleerende betrekkingen bij dezen dienst. Ook bij de overgang naar den Pandhuisdienst werd het mij niet gemakkelijk gemaakt en dat wel ondanks het feit, dat ik bij de tolrechten reeds heb bewezen met Europeesche chefs, collega's en ondergeschikten zeer goed te kunnen omgaan. Zonder het persoonlijk ingrijpen van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, met name wijlen den heer Idenburg, had het hoofd van den Pandhuisdienst mij zeker niet in dienst willen nemen.

Waar ik dus zelf de minder prettige ervaringen heb opgedaan, dat sommige benoemingsbevoegdheid bezittende ambtenaren alleen door dwang van hoogerhand genegen zijn ook Inheemschen, die aan de gestelde benoembaarheidseischen voldoen, een kans te geven, zal ik mijn stem aan de voorliggende motie geven, al ware het alleen om de Regeering er op te attendeeren, dat het zelfs in dit tijdsgewricht niet heelemaal is uitgesloten, dat er nog hoofdambtenaren worden gevonden, die niet gaarne zien, dat ook Inheemschen betrekkingen bekleeden, die tot voor kort uitsluitend aan Europeanen worden vergeven.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft zich steeds op het standpunt gesteld, dat voor iedere betrekking, waarvoor geen bijzondere raseigenschappen gevraagd worden, gekozen moeten worden de daarvoor meest geschikten. Dit geldt niet alleen voor de betrekking van ambtenaar 4e klas bij den dienst van In- en Uitvoerrechten en Accijnzen, maar dit geldt ook voor betrekkingen als directeur van Onderwijs e.d. en voor alle betrekkingen bij de regentschappen.

Waar nog niet is gebleken, dat de Regeering van dit standpunt van onze groep bij de aanwijzing van candidaten voor de betrekking van ambtenaar 4e klas bij den dienst van I. U. A. is afgeweken, zal mijn groep vooralsnog tegen deze motie moeten stemmen.

(Kan, Soeria Nataätmadja, Soetardjo.)

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Met den heer Blaauw ben ik van meening, dat de gemeenschap het recht heeft om te eischen, dat slechts de meest geschikte personen worden benoemd voor de opengekomen plaatsen. Maar het voorbeeld, dat door den heer Thamrin als basis is gebruikt voor de motie, is van dien aard, dat honderden personen van een bepaald ras zijn geweigerd. Dat spreekt toch boekdeelen en dan gaat het niet aan, wat de heer Blaauw zooeven heeft gezegd, dat ook terzake waarschijnlijk sprake is van het benoemen van de meest geschikte personen. Dit is naar ik meen een ernstig geval. Waar zulks zoo klaar en duidelijk blijkt, mag aangenomen worden, dat hier sprake kan zijn geweest van rasdiscriminatie en dan spreekt het wel vanzelf, dat iedereen, die tegen de rasdiscriminatie is vóór de motie zal stemmen. Ik doe dan ook een beroep op de Regeering om hiernaar een streng onderzoek in te stellen en den Volksraad mede te deelen, op welke gronden zoo vele personen van ander ras voor de benoeming tot de bedoelde betrekking zijn uitgesloten.

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Hebt U dan de beantwoording op den vragendag niet meegemaakt?

De heer **Soeria Nataätmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Reeds bij een andere gelegenheid betreurde ik het gebrek aan souplesse, dat ik heb meenen te moeten constateeren bij eenige gezaghebbende instanties, die naar het mij wil voorkomen, steeds onderscheid blijven maken, ook bij de benoeming van krachten, met betrekking tot het ras, dus door ten deze toe te passen een rasdiscriminatie.

Wij hebben bij gelegenheid van den vragendag van den indiener van een dergelijke vraag, met name den heer Thamrin gehoord, dat er zich bijna 500 sollicitanten hebben aangemeld voor deze toch in wezen vrij eenvoudige betrekking. En het kan er bij mij niet in, dat van die bijna 500 candidaten er geen een kon voldoen aan die zoo eenvoudige eischen, die gesteld werden aan het ambt.

Ik meen daarom door de motie-Thamrin c.s. te steunen, uitdrukking te geven aan mijn overtuiging, dat zoo iets nooit in de bedoeling kan zijn van de Regeering. Het is daarom, dat ik hier van harte mijn stem wensch te geven aan de ingediende motie.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! De vorige geachte spreker heeft verondersteld, dat het nooit in de bedoeling van de Regeering kan liggen om een rasdiscriminatie ten aanzien van de benoemingen van ambtenaren toe te passen. Het antwoord van de Regeering op de desbetreffende vraag van den eersten onderteekenaar van de motie heeft mij daarom zoo pijnlijk getroffen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft n.l. bij die gelegenheid medegedeeld, dat voor de hierbedoelde betrekkingen speciale eischen moeten worden gesteld. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft daartoe vele o.m. persoonlijkheids-eigenschappen opgesomd, ...

(De heer Soeria Nataätmadja: In tweeden termijn; dat maakt verschil.)

..... eigenschappen, die naar het mij voorkomt, toch van dien aard waren, dat daaraan wel degelijk kan worden voldaan door het Indonesische element.

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Dat kan natuurlijk ook.)

De geachte Regeeringsgemachtigde zal toch niet willen beweren, dat deze betrekkingen van zooveel gewicht zijn en zulk een verantwoordelijkheid vereischen, dat zij te stellen zouden zijn boven de betrekking van b.v. den regent. Wij hebben door alle eeuwen heen het ambt van regent zien bekleeden door Inheemschen en ik mag tot mijn voldoening wel constateeren, dat het regentencorps steeds niet alleen het vertrouwen van de Regeering heeft gehad, doch dat de Regeering heeft verklaard, haar steun altijd te hebben gevonden bij het regentencorps. Wanneer dat zoo is, dan is het mij waarlijk een raadsel, dat dergelijke betrekkingen, die van betrekkelijk geringe beteekenis zijn, althans van minder beteekenis dan de betrekking van regent en dergelijke nog uitgesloten worden gehouden voor het Indonesische element.

Ik dring er tenslotte daarom op aan, dat de Regeering nu eindelijk eens de rassendiscriminatie ten aanzien van benoemingen van landsdienaren zal loslaten.

(Van Helsdingen, Kruyne.)

De heer **Van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie zal vóór deze motie stemmen. Wij hebben de verklaring van den Regeeringsgemachtigde naar aanleiding van de gestelde vragen over dit punt aangehoord. Wij willen erkennen, dat er een groote wissel op ons vertrouwen wordt getrokken, wanneer wij nu moeten gelooven, dat onder die zeer vele sollicitanten, die er geweest zijn, geen enkele Inheemsche de geschiktheid bezat om tot deze functie te worden benoemd.

(De heer Blaauw: De benoemden moeten een betere geschiktheid hebben dan de andere sollicitanten.)

Zeker, doch dat geen enkele van die Inheemsche sollicitanten zou kunnen worden in aanmerking gebracht voor het bekleeden van deze functie, lijkt ons toch wel zeer moeilijk aanvaardbaar. Ik wil erkennen, dat er ook in dezen dienst verschillende functies zijn, waarvoor meerdere Inheemschen nog niet de geschikheid hebben. Geschiktheid beteekent niet alleen de noodige kennis, doch ook het noodige poids tegenover andere bevolkingsgroepen in deze landen. Ik erken de mogelijkheid, dat er inderdaad verschillende candidaten zullen zijn geweest, die aan dezen laatsten eisch niet konden voldoen, lijkt mij toch wel wat moeilijk aanvaardbaar. Doch dit is tenslotte nog niet eens de reden, dat wij voor deze motie zullen stemmen.

Wij erkennen het feit door den heer Sosrohadikoesoemo naar voren gebracht, dat er onder de ambtenaren die het recht van benoeming hebben, nog altijd zijn, die zich wel degelijk laten leiden door een zekere vooringenomenheid tegenover bepaalde rassen. Wanneer wij onze stem geven aan deze motie, heeft dat dan ook de bedoeling, om nu eens los van dit voorgevallene, waar wij nu niet verder over spreken willen, goed duidelijk te willen uitspreken, dat men voortaan meer rekening moet houden met den wensch, dat geschikte candidaten — afgescheiden van hun ras en afgescheiden van hun kleur — voor de functies in aanmerking moeten worden gebracht.

De heer **Kruyne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil deze motie in verband brengen met de vorige, want wij hebben hier twee gevallen, waarbij het vragenrecht gebruikt wordt om moties in discussie te brengen van zeer wijde strekking. Ik mag hier wel wijzen op de vorige motie. Dit is tenslotte het insmokkelen in den Volksraad van het interpellatierecht, dat aan dezen Volksraad niet is toegekend.

Wij wenschen hier nogmaals nadrukkelijk te verklaren, dat wij deze wijze van handelen in dezen raad ten eenenmale onjuist achten.

Ook ons heeft deze getalsverhouding van aangenomen ambtenaren bij de douane wel te denken gegeven. Sterker zou ik mij niet willen uitdrukken.

Wij aanvaarden tenslotte de verklaring der Regeering, ondanks deze gedachte. Maar zooals gezegd, deze verhouding geeft ons te denken.

Wij zouden om de wijze waarop deze motie gekoppeld aan een vraag, is voorgesteld, groote neiging hebben om ook hier principieel tegen deze motie te stemmen. Maar de overwegingen die ik zooeven kort heb weergegeven, brengen ons er toe ook aan deze motie onze stem te geven.

Motie-Thamrin c.s. betr. uitsluiting niet-Europeesche candidaten bij een oproep inz. opleiding voor de I.U.A. (Ond. **150**, st. 1).

(Directeur van Financiën.)

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik namens de Regeering omtrent de voorliggende motie nog het woord voer, dan is dat speciaal met de bedoeling om uiteen te zetten, dat de motie in wezen, naar het oordeel der Regeering, eigenlijk overbodig is. Men heeft, naar de meening der Regeering den geest van het antwoord gegeven op de vraag, die, zooals de heer Kruyne heeft uiteen gezet, die tot de indiening van deze motie aanleiding heeft gegeven — de vraag ten aanzien van de benoeming van adspirant-douaneambtenaren — niet goed begrepen.

In den loop van hetgeen ik verder zal zeggen, zal men daar misschien wel anders over kunnen denken dan tot nu toe.

In de eerste plaats moet ik eenige woorden wijden aan het betoog van den heer Sosrohadikoesoemo en ik mag mij wel aansluiten bij diens woorden, dat men beginnen moet met vooral in een dergelijke kwestie elk sentiment uit te sluiten.

Het spreekt vanzelf, dat de Regeering heeft toe te zien, dat aan haar hoogheid niet tekort wordt gedaan door handelingen van het uitvoerend gezag en daartoe behoort ook de uitoefening van de bevoegdheden tot het aannemen van landspersoneel.

De heer Sosrohadikoesoemo heeft hierbij nog begrippen in het geding gebracht die zoover gaan als het vertrouwen, dat men moet hebben in de eerlijkheid en den rechtvaardigheidszin van het bestuur en dat men geen reden moet hebben om deze zeer noodzakelijke eigenschappen in twijfel te trekken. De heer Sosrohadikoesoemo heeft nog teruggegrepen in de geschiedenis en gezegd, zich te kunnen voorstellen, dat men een dertig jaar geleden niet zou overgaan tot het aanstellen van Inheemschen bij de douane en daarmede op één lijn te stellen diensten, doch dat men sedertdien toch wel de noodige ervaring zal hebben opgedaan. Voorts hebben hij en eenige andere geachte medeleden erop gezinspeeld, dat sommige tot benoeming bevoegden alleen onder een bepaalde dwang van hoogerhand ertoe zouden zijn te brengen, ook anderen dan Europeanen in de aan hen toevertrouwde diensten een benoeming te gunnen. Tegen deze voorstelling van zaken, die hier in verband wordt gebracht met den douanedienst, moet de Regeering zich toch ten stelligste verzetten. Zij meent dat de geachte leden, die zich in dezen gedachtengang begeven hebben en zich zelfs nog sterker hebben uitgedrukt inzake een grenslijn die zou zijn getrokken bij het criterium van het ras, veel te ver zijn gegaan.

Het geval, dat nu dan heeft geleid tot het indienen van deze motie, is terug te brengen tot een incidenteel practijkgeval. In de eerste plaats moet ik vooropstellen, dat de selectie bij den douanedienst zeer nauwlettend geschiedt en op geheel reëele wijze plaats heeft. Dit werd reeds uiteengezet op den vragendag. Men neemt bij de beoordeeling in beschouwing de diplomacijfers en toetst den persoon. Dit laatste is altijd een zeer subtiele kwestie, maar het dient nu eenmaal te geschieden en het gebeurt dan ook zoo goed mogelijk in een persoonlijk onderhoud, waarbij onderwerpen worden aangeroerd, die, naar dikwijls het beste blijkt uit de gepubliceerde rapportcijfers, de candidaten het meest gemakkelijk liggen. Deze gecombineerde cijfer- en persoonlijke indruk op het stuk van het zich voordoen, manier van optreden, vrijmoedigheid, het zich op eenigerlei wijze kunnen laten gelden, iets pousseeren, iets kunnen doen doordringen leiden tot het toekennen van een cijfer aan den candidaat, ongeacht natuurlijk van welke kleur of ras de gegadigde ook zijn moge. Er is geen kwestie van dat daarnaar zou worden gekeken. Er wordt systematisch een cijferlijst opgesteld. Ik heb dergelijke lijsten bij mij, doch meen niet dat het noodig is, het geachte college daarmede lastig te vallen.

(De heer Soangkoepon: Kan er geen commissie voor het onderzoek worden ingesteld?)

Dat moet de Regeering in dit verband toch bepaaldelijk onnoodig achten. Voor de vragendag is er een onderzoek ingesteld, waarmede ik mij persoonlijk heb bemoeid en de zaak is volkomen helder. Tot nu toe hebben de selecties tot resultaat gegeven, dat er altijd een of meer anderen dan Europeanen konden worden geaccepteerd.

(Thamrin.)

Bij de laatste gelegenheid deed zich echter de zeer toevallige omstandigheid voor, dat het uiteindelijk resultaat van het onderzoek aangaf, dat van de ongeveer 1 000 candidaten, die zich hadden aangemeld, boven aan de lijst kwamen te staan 20 uitgesproken allerbesten, waaraan de anderen niet konden tippen, en dat dit toevallig alle Europeanen waren.

Nu is dit een buitengewone toevalligheid, want ik kan de verzekering geven, dat de rapportcijfers en ook de persoonlijke hoedanigheden van andere dan Europeesche candidaten altijd tot een ander resultaat hebben geleid. Nu is dus de situatie ontstaan, dat men gemeend heeft om in dit geval ook alleen maar de 20 Europeanen, als uiteindelijk het meest aanspraak hebbende op de 20 plaatsen, te benoemen. Ik heb op den vragendag reeds gezegd, dat ik dit ook een teleurstellend resultaat acht en ik wil hier ook wel verklaren, dat de Regeering zich zeer wel kan indenken, dat dit resultaat van de selectie bij de voorstellers van de motie een gevoel van teleurstelling moet hebben gewekt, maar dat is heel wat anders dan dat men hier heeft geselecteerd naar maatstaven, die hier niet te pas dienen te komen.

In dit verband moet ik nog pogen een misverstand uit den weg te ruimen ten aanzien van het betoog van het geachte lid, den heer Soetardjo. De heer Soetardjo heeft zooeven gemeend de regentenpositie in het debat te moeten brengen, maar wat heeft deze nu met het onderhavige vraagstuk te maken? Uit welke verdienstelijke Inheemsche ambtenaren worden de regenten gekozen? Dit is een zaak van een zoo apart milieu, en het is zoo geheel geworteld in de noodzakelijk specifieke Inheemsche sfeer, dat men een selectie voor het ambt van regent niet kan vergelijken met de selectie voor een positie, waarvoor alle rassen in aanmerking komen.

(De heer Soetardjo: Als U niet over de persoonlijke eigenschappen gesproken had, had ik het niet aangeroerd.)

Boven heb ik bij interruptie reeds gezegd, dat natuurlijk Inheemsche jongelui even goed kunnen voldoen aan de vereischte persoonlijkheidseischen, die bij de toetsing worden aangelegd, maar het gaat om de combinatie van eischen, die men aanlegt en het eindcijfer, dat men uiteindelijk uit de combinatie kan distilleeren.

Dit is in het kort de situatie.

Ik moet mij volledig aansluiten bij hetgeen de heer Van Helsdingen tenslotte heeft gezegd, dat de meest geschikte candidaten uitverkoren moeten worden. Ik wil gaarne het debat over dit onderwerp besluiten, ook al, omdat ik het eens ben met den heer Kruyne, dat men niet een zuiver incidenteele gebeurtenis in de practijk moet gaan uitdijen tot een zeer principieel debat over het rassenvraagstuk bij de gouvernementsdiensten.

Ik besluit dan ook met er nogmaals de teleurstelling der Regeering over te uiten, dat bij wijze van uitzondering dit resultaat ten slotte uit de smeltkroes is te voorschijn gekomen. De Regeering spreekt er daarbij de verwachting uit, dat voor de toekomst een dergelijk resultaat van een selectie in dit verband, wanneer zich goede candidaten aanmelden, zooveel mogelijk zal kunnen worden vermeden.

Maar waar dat het geval is, meent de Regeering tevens, dat, daar Zij nu mag vertrouwen, dat eenige misvattingen zijn opgehelderd, de geachte leden van het college met de Regeering van oordeel kunnen zijn, dat deze motie feitelijk overbodig is.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het heeft den voorstellers weldadig aangedaan, dat er van alle zijden van den Volksraad mede ontstemming is betuigd over het verloop van zaken bij de aanneming van deze aspirant-ambtenaren bij de douane. Zelfs van partijen, die politiek toch heel sterk

91ste VERGADERING — ZATERDAG 20 FEBRUARI 1937.

Motie-Thamrin c.s. betr. uitsluiting niet-Europeesche candidaten bij een oproep inz. opleiding voor de I.U.A. (Ond. **150**, st. 1). — Intrekking motie-Soetardjo (Ond. **71**, Alg. ged., st. 5), betr. de besteding van een gedeelte van de *f* 25-millioen-bijdrage van Nederland voor welvaartszorg voor nieuwe gebouwen. — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de zitting.

(Directeur van Financiën, Sandkuyl.)

staan tegenover de voorstellers is de meest ondubbelzinnige uiting naar voren gekomen, dat men het in dit opzicht niet alleen eens is met de voorstellers, maar dat men ook ten sterkste eventueele rasdiscriminatie bij de aanneming van personeel afkeurt.

Zelfs de heer Blaauw, die min of meer als verdediger van het regeeringsstandpunt is opgetreden, was heel schuchter in zijn beweringen. De heer Blaauw zegt, dat het er bij hem om gaat, dat de candidaten geschikt moeten zijn, of het nu gaat om aspirant-ambtenaren voor de douane dan wel om de vervulling van betrekkingen waarvoor meer ontwikkeling noodig is, b.v. van gedeputeerde of gedelegeerde. Maar natuurlijk stellen wij dit ook voorop. Men moet, bij de aanstelling van deze candidaten, echter wel bedenken, dat de 500 candidaten waarover men het hier heeft, Chineezen, Arabieren en Indonesiers, ook geen personen waren die zoo maar van de straat waren opgenomen. Het waren geselecteerde menschen, doordat men als eerste eisch had gesteld dat ze in het bezit moesten zijn van een diploma-Mulo of A. M. S. Het waren dus niet de eersten de besten, maar menschen, die een bepaalde opleiding en opvoeding hadden genoten.

En nu de criteria. Wij maken geen bezwaar tegen het aanleggen van criteria bij de aanneming van candidaten, maar het gaat erom dat men b.v. als criteria ook stelt persoonlijkheid en vrijmoedigheid van optreden. Men moet zich echter indenken in de positie van den sollicitant. Men is min of meer in de positie dat men een gunst moet vragen en uiteraard brengt dit een timide optreden mede. Men moet verder bedenken, dat een zekere flinkheid van optreden bij Inheemschen al gauw als ongepast of brutaal wordt gekenmerkt. Wat ten opzichte van Europeanen „flink'' wordt genoemd, wordt als het om Inheemschen gaat al spoedig uitgelegd als brutaliteit.

Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers der motie zouden den geest van het antwoord in eersten termijn van den geachten Regeeringsgemachtigde niet begrepen hebben. Dit verwijt zou dan toch minstens tot den geheelen Volksraad uitgestrekt moeten worden, waar dezelfde stemming zich in den geheelen Volksraad heeft geopenbaard.

(De heer De Bruyn Kops, directeur van Financiën: Misschien ben ik bij mijn antwoord op den vragendag niet duidelijk genoeg geweest.)

Als de voorstellers en met hen de geheele Volksraad, het antwoord dan niet begrepen hebben, dan vraag ik mij af, of de fout heeft gelegen aan den geheelen Volksraad dan wel aan dengene, die het antwoord uitsprak.

Tenslotte geloof ik wel, dat ik mij kan bekorten. Na de krachtige instemming, die ik van de zijde van den Volksraad mocht ontvangen, is de geachte Regeeringsgemachtigde van meening, dat deze motie overbodig is. De voorstellers achten de motie echter in het geheel niet overbodig, maar zeer gewenscht als blijk van ontstemming over den gang van zaken. Ik zal niet aanhalen, hoeveel Indonesiërs tenslotte opgeroepen zijn. De vorige oproep heeft ook een minimaal resultaat opgeleverd. De voorstellers handhaven de motie als blijk van ontstemming over den gevolgden gang van zaken bij den laatsten oproep.

De heer **De Bruyn Kops**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog even opmerken, dat er tal van Inheemschen in dienst zijn bij den dienst der I. U. A.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan. Tevoren geef ik nog gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er mijn verwondering en teleurstelling over uitspreken, dat verschillende mijner geachte medeleden hun standpunt ten aanzien van deze motie reeds hebben bepaald, zonder dat zij het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde hebben afgewacht.

(Hildebrand, Voorzitter.)

(De heer Van Helsdingen: Dit antwoord wijkt heelemaal niet af van het antwoord, dat de Regeeringsgemachtigde op den vragendag heeft gegeven.)

Dit antwoord gaf een nadere toelichting en scherpere omlijning van het standpunt door de Regeering ingenomen. Ik heb het eerste antwoord beluisterd en met de nadere toelichting daarop heb ik nu de stellige overtuiging gekregen, dat de bedoelde diensthoofden bij het beoordeelen van de geschiktheid van candidaten het complex van eigenschappen, dat voor de bedoelde betrekking geëischt wordt, met groote nauwgezetheid hebben afgewogen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat dit alles in cijfers is uitgedrukt en dat hij die cijfers zelfs zou kunnen produceeren.

Aanneming van deze motie zou daarom voor mij gelijk staan met een gebrek aan vertrouwen in de duidelijke uiteenzetting, die de Regeeringsgemachtigde heeft gegeven. Al stel ik voorop — en ik herhaal het nog eens — hetgeen U bekend is, Mijnheer de Voorzitter, dat elke gedachte aan het onderscheid maken naar ras bij gelijke geschiktheid en bekwaamheid, uit den booze is en moet worden uitgebannen, zal ik toch in dit geval aan deze motie mijn stem niet kunnen geven.

De heer **Hildebrand**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij geheel bij het betoog van den heer Sandkuyl aan.

De motie-Thamrin, c.s. (Ond. **150**, st. 1) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 31 stemmen vóór en 7 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Verboom, Soangkoepon, Abdul Rasjid, Rehatta, Thamrin, Gandasoebrata, Soetardjo, Alatas, Kan, Soekawati, Iskandar Dinata, Van Lonkhuyzen, Kasimo, Kartowisastro, Van Helsdingen, Coolhaas, Loa Sek Hie, Mandagie, Mapoedji, Moelia, Sosrohadikoesoemo, Jahja, Sosrodiprodjo, Mahmoed, Wirjopranoto, Ko Kwat Tiong, Kruyne, Soeria Nataätmadja, Van Kesteren, Eckhout en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Hildebrand, Janssen, Doeve, Leunissen, Blaauw, Sandkuyl en Straatemeier.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat de motie-Soetardjo c.s. betreffende de besteding van een gedeelte der *f* 25-millioen bijdrage van Nederland voor welvaartszorg voor nieuwe gebouwen (Ond. **71**, alg. ged. st. 5) door de voorstellers is ingetrokken.

Hiermede zijn wij gekomen aan het einde van den rooster van werkzaamheden.

Geachte Medeleden,

Het is dus toch ditmaal gelukt de werkzaamheden te beëindigen binnen den door de I.S. gestelde tijdsgrens, ofschoon de ontwerpen stuk voor stuk te laat werden ontvangen. Een korte statistiek over het verloop der 6 weken: 1e week een openbare vergadering van 33 minuten, overigens bestudeering der tinfusie; 2e week openbare vergadering van 10 minuten, afdeelingsonderzoek 1 morgen, verder niets; 3e week openbare vergadering van 8 minuten, afdeelingsonderzoek 10 minuten, ontvangst Memorie van Antwoord tinfusie.

In de 2de helft behoefde de rooster niet noemenswaard van het normale af te wijken. Het jachttempo van de laatste week is helaas normaal.

De stof was voor 6 weken niet omvangrijk; van de kleine onderwerpen memoreer ik slechts de belangrijke uiteenzetting van de Regeering betreffende de salarissen (een wel-

(Voorzitter.)

kome gelegenheid voor een 10-tal leden om hun hart te luchten en een welkome gelegenheid voor de Regeering voor een verduidelijkende nadere uiteenzetting), de verlaging van het rubberuitvoerrecht, de verdeeling van de *f* 25 millioen bijdrage, waarbij de Volksraad im Grossen und Ganzen met de Regeering meeging, en het petitie-voorstel betreffende het Indisch burgerschap. De uitslag van de stemming over dit laatste voorstel wees uit, dat een groote meerderheid van den Raad van de voorgestelde samenkoppeling van verlangens en de voorgestelde commissie niet wilde weten; niet minder duidelijk bleek echter, dat evenzeer de tegenstemmers het op prijs zouden stellen, indien de Regeering zou willen doen onderzoeken òf, zoo ja op welke wijze en in welke mate de differentiatie in rechten en behandeling voorzoover deze samenhangt met rassen- of nationaliteiten onderscheid op verschillende terreinen kan worden weggenomen dan wel verzwakt. Indien de Regeering alsdan de resultaten van het onderzoek zoo spoedig de omstandigheden het toelaten tot uitvoering zou willen brengen, zal de tijd aan de petitie besteed niet vergeefs zijn besteed, zij het dat mijns inziens een andere opzet een nuttiger effect in korter bestek zou opgeleverd hebben.

De aanneming van de groepsgemeenschapsordonnantie zou één stap kunnen beteekenen, een overigens noodzakelijke stap, ter verkenning van den binnen afzienbaren tijd af te leggen weg der bestuurshervorming.

Het zou echter wel kunnen zijn, dat met de aanneming van enkele vèr strekkende amendementen wij beland zijn op een punt, dat alleen uitzicht geeft op een weg, welke de Regeering niet wenscht in te slaan. De Raad heeft voor de buitengewesten meer gevraagd dan voor Java. Het zou wel eens kunnen blijken, dat hij te hoog gegrepen heeft, dat vooruitstrevendheid vertraging veroorzaakt. Anderzijds mag worden gehoopt, dat de Regeering de tot nu toe bij de beraadslagingen getoonde tegemoetkomende houding niet zal prijsgeven na een uitspraak van den Volksraad als zoodanig. Ik zou het zeer betreuren, indien bij deze eerste van een serie ordonnanties beoogende den staatkundigen opbouw in de buitengewesten, niet door onderling overleg overeenstemming zou kunnen worden bereikt.

Haar beteekenis ontleent deze zitting aan de beslissing over het ontwerp-tinfusie. Indien het ontwerp wet mocht worden, zal de verantwoordelijkheid van den Nederlandschen wetgever te grooter zijn, omdat hij door de vaststelling in zou gaan tegen het met overgroote meerderheid genomen afwijzend advies van het Indische vertegenwoordigend lichaam.

Indien het ontwerp géén wet mocht worden — en waarom zouden wij niet optimistisch blijven — zal dit ongetwijfeld te danken zijn aan de aangevoerde krachtige argumenten, aan de rustige, zakelijke behandeling in dit college, welke niet nalaten zal een goeden indruk te vestigen. De Volksraad beperkte zich niet tot een afwijzend advies, doch gaf daarnaast aan in welke richting hij de oplossing wenscht. Alsdan is het aan de Regeering te doen nagaan of die oplossing te verwezenlijken en te aanvaarden zal zijn.

Nu ik op het punt sta voor een kort verlof te vertrekken en — over vier maanden teruggekeerd — den wd. secretaris hier niet meer zal aantreffen, wil ik tot hem persoonlijk een kort woord van afscheid richten.

Bij mijn optreden als voorzitter nam ik mij voor, mij er voor te hoeden mijn oude functie weer op te nemen. Dit voornemen heb ik volkomen kunnen volvoeren, dank zij het feit, dat het werk van secretaris aan U, Mijnheer Nolting, geheel en met volle gerustheid kon worden overgelaten. Onder de belangrijke beperking van het personeel hebben de werkzaamheden niet geleden; met groote deskundigheid en accuratesse werd onder Uw onvermoeide leiding aan hooge eischen voldaan. Ik persoonlijk ben U dankbaar voor menig advies, dat mij waardevol was, dank zij Uw groote ervaring, maar vooral Uw rijp inzicht en uw vermogen om de sfeer en de verhoudingen juist aan te voelen. (Teekenen van instemming.)

Geachte Medeleden. Ik sluit hierbij de laatste vergadering en de Tweede gewone zitting. (Teekenen van instemming.)

De vergadering, en daarmede de Tweede gewone zitting, wordt te 11.16 uur v.m. gesloten.

AANHANGSEL

VAN DE HANDELINGEN

VAN DEN

VOLKSRAAD

BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

AANHANGSEL

VAN DE HANDELINGEN

VAN DEN

VOLKSRAAD

BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

1. VRAAG van den heer **Thamrin** (ingezonden 30 Maart 1936).

Op of omstreeks 16 Februari 1936 is door de heeren G. M. Said en H. M. Said, in hun hoedanigheid van respectievelijk districtshoofd van Bandjarmasin-Marabahan en Moefti te Bandjarmasin, een uitnoodiging gezonden aan de leden van de vereeniging Moesjawaratoettalibin tot het bijwonen van een vergadering in de Eendracht Bioscope ter bespreking van de volgende agendapunten:

a. de oprichting van een afdeeling voor vrouwen;

b. de verkiezing van het afdeelingsbestuur op 5 Januari 1936.

In bedoelde uitnoodiging werden niet alleen opgeroepen van geldige lidmaatschapsbewijzen voorziene leden, doch ook als lid of bestuurder geschorste, alsmede in het bezit van niet meer geldige lidmaatschapsbewijzen zijnde personen.

Op de onder leiding van bovengenoemd districtshoofd gehouden vergadering had de verkiezing plaats van een geschorst lid tot voorzitter der afdeeling, terwijl besluiten genomen werden, welke indruischen tegen de door de vereeniging op regelmatige wijze op haar congressen genomen beslissingen.

Aangezien steller meent, dat hier sprake is van ongeoorloofde inmenging door vertegenwoordigers van het Binnenlandsch Bestuur in vereenigingsaangelegenheden, veroorlooft hij zich de vraag of de Regeering bereid is terzake een onderzoek te doen instellen en hem van de uitkomsten van dit onderzoek, alsmede van de naar aanleiding daarvan te treffen maatregelen t.g.t. mededeeling te doen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 15 Juni 1936).

Volgens van den Resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo ontvangen bericht zijn de feiten, gesteld in bovenstaande vraag, juist.

Genoemd gewestelijk bestuurshoofd heeft daarin aanleiding gevonden het Europeesch en Inlandsch Bestuur op te dragen zich van elke verdere inmenging in het geschil te onthouden en de oplossing daarvan aan de betrokkenen over te laten.

2. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 25 Februari 1936).

In het te Palembang verschijnend dagblad „Pertja Selatan" van 14 December 1935 komt een entrefilet voor, waarbij is bekend gesteld, dat op den 13den dier maand na afloop van den aldaar gehouden Mohammedaanschen Vrijdagdienst bij een groot aantal personen, die aan bedoelden dienst hebben deelgenomen onder anderen Ibin, Ansori enz. door de politie huiszoekingen werden verricht zonder voorafgaande mededeeling aan de betrokkenen omtrent doel en oorzaak van die huiszoekingen.

Indien dit bericht juist mocht zijn, zou steller gaarne van de Regeering vernemen:

a. welke de aanleiding tot het houden van bedoelde min of meer massale huiszoekingen is geweest;

b. waarom daarbij de gebruikelijke vormen niet in acht zijn genomen;

c. tot welke resultaten bedoelde huiszoekingen hebben geleid.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 30 Juni 1936).

Op 13 December 1935 is bij vijf personen, onder anderen bij Ibin en Ansori, door de politie te Palembang huiszoeking gedaan. Slechts in één geval vond de huiszoeking plaats na afloop van den Mohammedaanschen Vrijdagdienst. Daarbij zijn de betrokken personen vooraf in kennis gesteld met het doel dier huiszoekingen.

De op 9, 10, 12 en 13 December 1935 gehouden huiszoekingen zijn verricht naar aanleiding van opdrachten van den Procureur-Generaal om het Meinummer van het maandblad „Sendjata Pemoeda" (No. 27 jaargang 1935) en het boekwerkje „Berita lama menghadapi kesadaran baroe" in beslag te nemen ter voorkoming van de verdere verspreiding, zoomede ten einde daarvan als stukken van overtuiging te kunnen gebruik maken, aangezien in die beide geschriften overtreding van artikel 153 bis van het Wetboek van Strafrecht aanwijsbaar werd geacht. Tegen de betrokken schrijvers is te dier zake een strafvervolging ingesteld.

Het is niet gebleken, dat de gebruikelijke vormen bij de onderwerpelijke huiszoekingen niet zijn in acht genomen.

Vijf exemplaren van voornoemd maandblad en acht exemplaren van voormeld boekwerkje werden in beslag genomen.

3. VRAAG van den heer **Soeroso** (ingezonden 9 Januari 1936).

In een aantal artikelen in de Indische Courant o.a. van 13 en 23 December 1935 en 7 Januari jl. wordt de aandacht gevestigd op een door den Dienst van het Boschwezen aan eenige duizenden gezinnen in het Blambangansche opgedrongen grondruil, waardoor deze reeds ontgonnen en voor landbouw geschikt gemaakte gronden moesten verlaten en onontgonnen woeste gronden kregen toegewezen. Aangezien de toegewezen gronden gelegen zouden zijn in een door malaria geteisterde streek en bij den ruil geen hydrologische belangen een rol zouden hebben gespeeld zou steller gaarne vernemen of de Regeering bereid is een onderzoek te doen instellen naar de juistheid van bovenvermelde berichten en in het bevestigend geval betrokkenen wederom te vergunnen de verlaten gronden te occupeeren en of de door hen geleden schade vergoed zal worden.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 6 Juli 1936).

Van den hier bedoelden grondruil werd reeds melding gemaakt in de Memorie van Antwoord op het afdeelingsverslag van den Volksraad betreffende de VIde afdeeling der ontwerp-begrooting voor 1935 (Volksraadstukken zitting 1934—1935, Ond. **1**, afd. VI, stuk 9, artikel 6.7.1).

Zooals daaruit kan blijken heeft het in overleg met het Binnenlandsch Bestuur, den Landbouwvoorlichtingsdienst en den Irrigatiedienst opgestelde ruilverkavelingsplan ten doel de inlijving bij de boschreserve van 2000 h.a. technisch niet bevloeibare, voor den blijvenden landbouw minder geschikte bevolkingsgronden tegen afstand aan de bevolking van ongeveer 5400 h.a. betere, technisch bevloeibare boschgronden.

Deze ruil, welke in het belang is van de Inlandsche bevolking, geschiedt zonder toepassing van eenigen dwang. Van de 1089 er bij betrokken gezinshoofden hadden op 10 Maart j.l. reeds 1031 in den ruil toegestemd. Betrokkenen ontvangen vergoeding voor verhuiskosten, hout voor den bouw van een nieuwe woning en een vergoeding voor de op de te verlaten erven geplante vruchtboomen. Eenige honderden gezinnen zijn reeds naar de te hunner beschikking gestelde ruilgronden verhuisd. De gronden van hen, die er uiteindelijk de voorkeur aan mochten geven om niet te verhuizen, zullen buiten de boschreserve worden gehouden.

Met de inlijving bij de boschreserve van vorenbedoelde gronden is inderdaad niet in de eerste plaats beoogd een behartiging van hydro- en orologische belangen, doch de vorming van een productie-boschcomplex, hetwelk voor een economische voorziening van Oost-Java met goede timmerhoutsoorten, in het bijzonder djatihout, op den duur niet kan worden gemist.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Dat de der bevolking toegewezen nieuwe gronden zouden zijn gelegen in een door malaria geteisterde streek is niet juist; de voor vestiging bestemde kamponggronden werden door het plaatselijk bestuur in samenwerking met den Dienst der Volksgezondheid zoodanig gekozen, dat is voldaan aan de eischen, welke aan een gezonde huisvesting dienen te worden gesteld. Autochtone malaria is dan ook op deze terreinen nergens geconstateerd. De in de maanden November en December 1935 onder de bevolking der nieuwe nederzetting Setrobendo voorgekomen malariagevallen — waarbij 18 personen overleden — werden veroorzaakt door de gevaarlijke zgn. brakwatermuskieten, afkomstig van een buiten de vestiging gelegen, sedert onschadelijk gemaakte broedplaats. De in de nabijheid daarvan voor tijdelijke werkzaamheden door het Boschwezen tewerkgestelde arbeiders brachten de infectie naar de nieuwe nederzetting over. Door regelmatige verstrekking van kinine is deze epidemie spoedig onderdrukt.

4. VRAAG van den heer **Wirjopranoto** (ingezonden 26 Juni 1936).

Naar aanleiding van de jongste inhechtenisstelling van eenige leden van het Hoofdbestuur van „Indonesia-Moeda'' alsmede van de heeren Mr. Boediarto en Sjamsoeddin te Semarang, veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1. In welke, buiten de in de wet aangeduide gevallen, wordt door de politie preventieve hechtenis toegepast?
2. Welke concrete feiten hebben aanleiding gegeven tot bovenbedoelde arrestaties?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 6 Juli 1936).

1. In geene.

2. De arrestatie van eenige leiders van „Indonesia-Moeda'' vond plaats krachtens opdracht van den Procureur-Generaal naar aanleiding van eenige artikelen in het jongste Meinummer van het orgaan dier vereeniging.

De arrestatie van de heeren Mr. Boediarto en Sjamsoeddin geschiedde eveneens in opdracht van den Procureur-Generaal en wel naar aanleiding van een in het onder leiding van den heer Sjamsoeddin staande blad „Daja-Oepaja'' van 29 April j.l. verschenen artikel van de hand van Mr. Boediarto.

In voormelde artikelen wordt het misdrijf van artikel 153 bis van het Wetboek van Strafrecht aanwijsbaar geacht

5. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 30 November 1935, zooals gewijzigd op 2 October d.a.v.).

Volgens een bericht in de Indische Courant van Donderdag 26 September j.l. over houtdiefstallen in West-Malang zou de thans voorloopig aangehouden boschopzichter te Poenten Mas Prawiroatmodjo in 1931 reeds zijn verdacht betrokken te zijn in een houtdiefstal, waarvan de vermoedens van daderschap tevens in de richting van een Europeaan gingen.

Aangezien — volgens genoemd bericht — bedoelde opzichter bescherming genoot van hoogere instantie's, volgde uit het desbetreffend onderzoek voor den toenmaligen assistent-wedono van Batoe, die aanwijzingen had gekregen dat er een en ander gaande was, een overplaatsing naar Banjoewangi, alwaar hij in hetzelfde jaar kwam te overlijden.

Naar aanleiding van het bovenstaande veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is

1°. een minutieus onderzoek te doen instellen naar het in 1931 gebeurde, met name naar hetgeen zich rondom het in dat jaar door den assistent-wedono van Batoe gehouden onderzoek heeft afgespeeld,
2°. aan de schuldige ambtenaren administratieve straffen op te leggen en
3°. van de resultaten van het onderzoek en van de naar aanleiding daarvan te nemen maatregelen t.z.t. aan den Volksraad mededeeling te doen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 9 Juli 1936).

In verband met de door steller der vraag bedoelde in het laatst van 1929 gepleegde houtdiefstallen uit 's Lands bossehen, gelegen op de Ardjoenohellingen in het onderdistrict Batoe der residentie Malang, werd tegen den toenmaligen hoofdmantri bij het Boschwezen, Mas Prawiroatmodjo, alsmede tegen een administrateur eener aldaar gelegen theeonderneming, die verdacht werden daarbij betrokken te zijn, eene strafvervolging ingesteld.

Het desbetreffend, niet door den toenmaligen Assistent-Wedono te Batoe, doch geheel door de Veldpolitie gehouden onderzoek heeft geen resultaten opgeleverd. Evenmin zijn toen feiten aan het licht gekomen, welke aanleiding konden geven om tot administratief ingrijpen over te gaan.

Aangezien sedert in deze oude zaak geen nieuwe gezichtspunten zijn geopend bestaan geen termen om terzake een nieuw onderzoek in te stellen.

6. VRAAG van den heer **Kerstens** (ingezonden 20 Januari 1936).

Is het aan de Regeering bekend, dat een aanzienlijk deel der belastingbetalende inwoners van de stadsgemeente Soerabaja den Roomsch-Katholieken godsdienst belijdt;

dat van de subsidiën, door den Gemeenteraad van Soerabaja in 1935 aan verschillende instellingen van socialen en charitatieven aard toegekend tot een totaal van *f* 110 000 (exclusief de Groep Volksgezondheid), aan a l l e Roomsch-Katholieke sociale- en liefdadige vereenigingen t e z a m e n niet meer ten deel viel dan het luttele bedrag van *f* 200;

dat het volgens het Soerabajasche gemeenteblad van 1935 No. 183 (blz. 2) „in de bedoeling (ligt) een eventueele subsidie aan het Meisjesweeshuis St. Ursula te bestrijden uit het eerlang te stichten Gemeentelijk Armenfonds'', zoodat de aanvrage van deze instelling niet bij den algemeenen post subsidies in behandeling is genomen, terwijl daarentegen bij den algemeenen post subsidies onder Groep II: „Weezeninrichtingen en Opvoedingsgestichten'' wel soortgelijke instellingen van andere dan de Roomsch-Katholieke richting worden vermeld, te weten:

Perlindoengan Peladjar,
Pro Juventute,
De Soekaboemische Opvoedingsgestichten,
De Jongensweezeninrichting,
De Weezeninrichting Thay Tong Bong Yan,
Het Weezengesticht der Prot. Gemeente,
De P. R. A. I. Inheemsche Kindervereeniging, Weezeninrichting e.a.;

dat op haar subsidie-aanvrage de Stichting Don Bosco ddo. 28 Augustus 1935 een weigering zonder meer ontving, welke weigering later en zijdelings (in het gemeenteblad No. 183 van 10 October 1935) werd gemotiveerd met de mededeeling, dat „de Don Bosco-Stichting een aandeel in de loterij (ontvangt)'', terwijl het ontvangen van een loterij-aandeel door

de Vereeniging Pro Juventute (in 1934)
De Jongensweezeninrichting (in 1934)
De weezeninrichting van de Protestantsche Gemeente (in 1934)
Pro Juventute en de Vereeniging tot Verbetering van het lot der blinden (o o k i n 1935)

n i e t a l s motief werd gebruikt tot het onthouden van gemeentelijke subsidie aan de genoemde inrichtingen?

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Indien het antwoord op deze vragen bevestigend luidt, is de Regeering dan niet met steller van oordeel, dat met verschillende maten gemeten is ten nadeele van Katholieke instellingen, hetgeen zeer teleurstellend is voor de Katholieken van Soerabaja en elders? Is Zij dan voorts bereid, met de Haar ten dienste staande middelen den Gemeenteraad van Soerabaja ertoe te brengen, alsnog een redelijk aandeel in de gemeentelijke subsidiën toe te kennen aan Roomsch-Katholieke instellingen, en te voorkomen, dat in de toekomst dergelijke onrechtvaardige en grievende bevoordeelingen van verschillende instellingen boven Katholieke inrichtingen van gelijken aard zich zullen herhalen?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 9 Juli 1936).

Door een viertal Roomsch-Katholieke vereenigingen werd voor het jaar 1935 aan het gemeentebestuur van Soerabaja een subsidie verzocht, n.l. door St. Ursula, de Sterre der Zee, St. Melania en Don Bosco.

Van deze instellingen is eerstgenoemde een armenzorgcorporatie.

Ten aanzien van vereenigingen, welke zich bedeelende armenzorg ten doel stellen — en als zoodanig worden onderscheiden van „Weezeninrichtingen en Opvoedingsgestichten" — neemt het gemeentebestuur sedert de inwerkingtreding van de armenzorgregeling in Staatsblad 1934 No. 26 het standpunt in, dat bijdragen kunnen worden verstrekt uit het opgerichte armenfonds volgens vaste, nader vast te stellen regelen. Deze armenzorgorganisaties ontvangen dus geen bijdragen uit den door steller der vraag bedoelden algemeenen subsidiepost, doch zij kunnen, indien hiertoe termen worden gevonden, later voor een uitkeering uit het armenfonds in aanmerking komen.

De „Sterre der Zee" heeft met twee andere militaire tehuizen gelijkelijk gedeeld in het voor 1935 voor dergelijke inrichtingen beschikbare bedrag van *f* 600.

De St. Melania-stichting te Soerabaja wordt gerangschikt onder de inrichtingen voor ziekenzorg. Verdeeling van het voor deze soort instellingen uitgetrokken bedrag geschiedt aan de hand van de exploitatieuitkomsten dier vereenigingen, welke verdeeling over het vorige jaar nog niet heeft plaats gehad. Met 8 andere instellingen komt ook de St. Melania-stichting nog voor een aandeel in deze tegemoetkomingen in aanmerking.

In 1932 werd voorts aan de verschillende weeshuizen en tehuizen voor verwaarloosde jeugd, waartoe ook de Don Bosco-Stichting behoort, medegedeeld, dat voor volgende jaren slechts diè instellingen voor een subsidie in aanmerking zouden komen, die voor het betrokken jaar geen aandeel in een geldloterij zouden ontvangen. Teneinde die instellingen niet voor te groote moeilijkheden te plaatsen, werden de subsidies niet ineens ingehouden, doch werd die inhouding over eenige jaren verdeeld, terwijl deze bezuinigingsmaatregelen eerst voor 1935 in vollen omvang is toegepast. Waar „Don Bosco" in dat jaar een aandeel genoot in een loterij, kwam zij dus, evenals verschillende andere instellingen van dezen aard, niet meer voor subsidie in aanmerking.

Hoewel de Regeering meent dat vragen als de onderwerpelijke beter tot den Raad van de betrokken stadsgemeente dan tot Haar gericht kunnen worden, heeft Zij geen bezwaar op grond van het vorenstaande als Haar oordeel uit te spreken, dat van een meten met verschillende maten ten nadeele van Roomsch-Katholieke instellingen en van bevoordeeling van andere inrichtingen door het gemeentebestuur geen sprake is.

Wat overigens het in de vraag genoemde totale subsidiebedrag van *f* 110 000 betreft, wordt nog aangeteekend, dat blijkens het door steller aangehaald gemeenteblad hiervan ruim *f* 61 000 bestemd was voor doeleinden, welke niet door de onderhavige vier Katholieke vereenigingen worden nagestreefd, terwijl een bedrag van *f* 15 000 bestemd was voor het armenfonds.

7. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 18 April 1936).

Naar aanleiding van de in de „Java-bode" van 14 April jl. voorkomende mededeeling, „dat er kans bestaat op een belangrijken financieelen steun van Holland voor economische werken in Indië en dat „het zou gaan om een som van vele millioenen (waarschijnlijk 20, misschien 25) ....." veroorlooft steller zich de vraag of deze mededeeling juist is en, zoo ja, of de Regeering bereid is toe te zeggen dat het te verstrekken bedrag, in aanmerking genomen den tot ongekende hoogte gestegen nood onder de inheemsche bevolking, zal worden besteed aan: 1e/kolonisatie van Javanen in buitengewesten op groote schaal; 2e/werkverschaffing aan de meest behoeftige deelen der onderscheidene bevolkingsgroepen in den vorm bijv. van aanleg van irrigatiewerken, uitvoering van het groote Krojaplan, drooglegging van moerasachtige streken, zooals de op initiatief van den regent van Tasikmalaja geëntameerde drooglegging van de rawa Lakbok — waaraan tot dusver nog geen voldoende steun is verleend —, van dergelijke streken in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, enz.; 3e/versterking van het zoogenaamd klein-industrie-fonds ten behoeve van den opbouw van de Inlandsche industrie, waarvoor onlangs slechts een bedrag van *f* 10 000 is uitgetrokken, en 4e/stichting van een industrieele bank ter financieering van inheemsche industrieën.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 13 Juli 1936).

Bovenstaande vragen hebben, voorzoover dit in het huidig stadium mogelijk is, reeds beantwoording gevonden in de aan den Volksraad verstrekte Regeeringsmededeeling over de economische samenwerking tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië (brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 5 Juni 1936 No. 1147/B; Volksraad zitting 1936—1937, Onderwerp **11**, stuk 1).

8. VRAAG van den heer **Boestan** ingezonden 22 Januari 1936).

Naar steller vernomen heeft, zijn door de Gewestelijke Rubbercommissie van Palembang voorstellen ingediend om uit het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber bijdragen te verleenen ten behoeve van:

1. de vorming van een volksonderwijsfonds,
2. de vorming van een veeteeltfonds,
3. verbetering van het marga-tuinbouw-voorlichtingswerk,
4. uitbreiding en herstel van het landbouwareaal der bevolking,
5. de leprozenkolonie Koendoer,
6. verbetering der volkshuisvesting te Palembang,
7. medisch-hygiënische propaganda,
8. bodemkundig onderzoek voor eventueelen aanleg van irrigatiewerken.

Steller veroorlooft zich de vraag wanneer de beschikbaarstelling dier gelden zal plaats hebben en aan welke redenen de vertraging in de afdoening der voorstellen — waarvan naar verluidt sommige sedert ongeveer een jaar in behandeling zijn — is toe te schrijven.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 15 Juli 1936).

Aan de sub 3, 5 en 6 omschreven voorstellen is uitvoering gegeven.

Ten behoeve van de voorlichting inzake den marga-tuinbouw zijn in Juli en December 1935 onderscheidenlijk een tuinbouwkundig ambtenaar en een adjunct tuinbouwkundig ambtenaar in Palembang geplaatst. Het salaris van eerstgenoemde wordt voor de helft, dat van laatstgenoemde geheel verrekend met de gelden van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber. Ook de werkfondsen zijn beschikbaar gesteld ten laste voor bedoelde gelden.

Voor de instandhouding van de leprozenkolonie „Koendoer" is bij besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 14 September 1935 No. BR 6/20/25 voor het jaar 1935 een bedrag van *f* 4 000 vrijgegeven, terwijl voor de verbetering van de Volkshuisvesting te Palembang een bedrag van *f* 35 000 is beschikbaar gesteld bij het besluit van genoemd Departementshoofd van 6 April jl. No. BR 6/10/1.

Zooals gebruikelijk zijn uittreksel uit deze besluiten aan den Voorzitter van den Volksraad toegezonden.

De overige voorstellen zijn nog in behandeling. Of, en zoo ja, wanneer aan die voorstellen gevolg zal worden gegeven, kan nog niet worden medegedeeld.

Het ligt voor de hand, dat vele voorstellen tot besteding van rubbergelden een vrij langdurige voorbereiding en bestudeering behoeven; vaak dienen adviezen van technische instantie te worden ingewonnen, terwijl in vele gevallen voorstellen ook in onderling verband dienen te worden beschouwd, waardoor een spoedige beslissing niet altijd mogelijk is.

9. VRAAG van den heer **Beets** (ingezonden 3 Maart 1936).

De wet van 29 December 1934 (Indisch Staatsblad 1935 No. 4) bepaalt, dat de bij de wet van 29 December 1933 (Indisch Staatsblad 1933 No. 562) vastgestelde tijdelijke korting geen toepassing vindt ten aanzien van pensioenen, welke zijn ingegaan op of na den datum van inwerkingtreding van de herziening van het Indisch burgerlijk pensioenreglement, t.w. 1 October 1934.

Deze vrijstelling blijft echter ingevolge artikel 2 van eerstgenoemde wet achterwege, ingeval het vrijgestelde pensioen hooger is dan het bedrag, dat met toepassing van de pensioenkortingswet zou zijn toegekend, indien de herziening van de salaris- en pensioenregelingen niet had plaats gehad; alsdan wordt het pensioen teruggebracht tot laatstbedoeld bedrag.

Bedoeld artikel 2 maakt geen onderscheid ten aanzien van degenen, die na 1 October 1934 wegens overtolligheid zijn gepensionneerd volgens het nieuwe voorschrift van artikel 6*b* lid (2) van het Indisch burgerlijk pensioenreglement, welke pensionneering volgens de bepalingen van het pensioenreglement, zooals deze voordien luidden, niet mogelijk zou zijn geweest in verband met een te korten voor pensioen geldenden diensttijd en het nog niet verstreken zijn van den termijn, waarover wachtgeld was verleend.

Naar aanleiding van het bovenstaande veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1e. Is Zij niet met hem van oordeel:
   a. dat de bepaling van artikel 2 der wet van 29 December 1934 naar de bedoeling van den wetgever slechts betrekking behoort te hebben op in het pensioenreglement vóór de herziening van 1934 voorkomende figuren, zooals bijv. normaal, verhoogd en evenredig pensioen, derhalve indien verleend op grond van de voorschriften in dat reglement, zooals het vóór de herziening luidde?
   b. dat het verleenen van pensioen wegens overtolligheid — als niet in de oude bepalingen voorkomende — gerekend moet worden een nieuwe figuur te vormen, ook al is hieraan de naam van „evenredig pensioen" (art. 6 *b* lid 2 van het nieuwe pensioenreglement) verbonden of ook al zou de betrokken landsdienaar reeds recht kunnen doen gelden op „normaal pensioen" (art. 7 lid 5 id.)?
   c. dat aldus de meergenoemde wet van 29 December 1934, door geen uitzondering te maken voor de na 1 October 1934 gepensionneerden, die volgens de oude regeling nog niet voor pensionneering in aanmerking zouden zijn gekomen, een leemte bevat, die dient te worden weggenomen, wel met terugwerkende kracht tot 1 October 1934?

2e. Is de Regeering, bij bevestigende beantwoording van de sub 1 gestelde vragen, bereid een spoedige herziening of aanvulling van de wet van 29 December 1934, opgenomen in het Indisch Staatsblad van 1935 No. 4, te bevorderen?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 31 Juli 1936).

Met de opneming in het Indisch Burgerlijk Pensioenreglement van de voorziening, vervat in het tweede lid van artikel 6*b* van dat reglement, werd beoogd om ten aanzien van hen, die, na een eenigszins belangrijken diensttijd voor pensioen te hebben volbracht — in het aangehaald artikellid gesteld op ten minste tien jaren —, wegens overtolligheid uit de betrekking worden ontslagen en op wachtgeld gesteld en die onder de tevoren gegolden hebbende bepalingen na afloop van hun wachtgeld bij niet-herplaatsing van alle landsinkomsten waren uitgesloten, de toekenning van uitgesteld evenredig pensioen mogelijk te maken.

Evenmin als ten aanzien van deze categorie aanleiding werd gevonden bij de toekenning van dit pensioen af te wijken van de algemeene bepalingen omtrent de hoogte van den pensioengrondslag — zulks in tegenstelling met hen, die, na reeds recht op pensioen te hebben verkregen, door redenen bij den dienst gelegen moeten afvloeien en recht kunnen doen gelden op een gegarandeerd minimum-pensioen op den voet van artikel 7, lid 5 van meerbedoeld reglement —, acht de Regeering termen aanwezig voor eene verdere tegemoetkoming langs anderen weg, als zou zijn gelegen in eene vrijstelling van de pensioenen op den voet van artikel 6*b*, lid 2 van eventueele korting krachtens artikel 2 van de wet van 29 December 1934 (Indisch Staatsblad 1935 No. 4).

10. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 3 Juni 1936).

In het te Medan verschijnend dagblad „Pewarta Deli" van 11 Mei 1936 (eerste blad. blz. 2) komt onder den titel „Laki-laki memandikan majat orang perempoean" een bericht voor waarin wordt medegedeeld, dat in een der hospitalen ter plaatse alle ritueele wasschingen van lijken van Islamietische vrouwen worden verricht door mannelijk personeel, hetgeen naar stellers meening volkomen in strijd is met de beginselen van den Islam.

Steller veroorlooft zich de vraag, of de Regeering bereid is een onderzoek terzake te doen instellen, alsmede welke maatregelen Zij, indien de inhoud van vorenbedoeld artikel juist blijkt, denkt te nemen.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 19 September 1936).

Het door steller der vraag bedoeld kranten-artikel, hetwelk luidens bekomen inlichtingen betrekking heeft op het hospitaal der Deli Maatschappij te Medan stemt niet overeen met de werkelijkheid.

De normale gang van zaken in genoemde ziekeninrichting is, dat de ritueele wasschingen worden verricht door familieleden van de overledenen. Zijn deze niet bekend, of niet tijdig aanwezig, dan wordt voor mannen dit ceremonieel verricht door mannelijk personeel, terwijl voor vrouwen slechts vrouwelijke bedienden zich van deze verrichtingen kwijten.

Nadat het lijk geheel gekleed is, wordt door een mannelijken hadji, die eerst dan wordt toegelaten, een kort gebed uitgesproken.

11. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 9 September 1936).

Zooals bekend hebben sedert eenige maanden de luisteraars van de Solosche Radio-Vereeniging in en om de stad Batavia hinder ondervonden van de uitzending der Bataviasche Radio-Vereeniging.

Steller heeft zich terzake reeds eenige keeren zoowel mondeling als schriftelijk tot het Departement van Verkeer en Waterstaat gewend, doch steeds zonder bevredigend resultaat. Bescherming van de belangen der bovenbedoelde Oostersche Radioluisteraars wordt door hem zeer op prijs gesteld.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich de vraag, of de Regeering bereid is maatregelen te nemen, teneinde aan dezen ongewenschten toestand een einde te maken.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 October 1936).

Bij de toewijzing van golflengten aan de Solosche Radio Vereeniging en de Bataviasche Radio Vereeniging is er rekening mede gehouden, dat deze golflengten zoover van elkaar verwijderd dienen te liggen, dat storingsvrije ontvangst van beide stations mogelijk is.

Het naar aanleiding van de gestelde vraag ingesteld onderzoek heeft het inderdaad bestaan dezer mogelijkheid bevestigd. Aan den betrokken dienst is — behalve de vragensteller — slechts één persoon bekend kunnen worden, die hinder als in de vraag bedoeld, ondervond. De opvolging van eenige aan dien persoon van wege den dienst gegeven aanwijzingen, heeft het euvel voor dezen op bevredigende wijze opgeheven.

Voor de Regeering is er dan ook geen enkele aanleiding tot het treffen van maatregelen.

12. VRAAG van den heer **Beets** (ingezonden 6 Juni 1936).

Steller dezes veroorlooft zich het volgende onder de aandacht der Regeering te brengen:

I. Wanneer een bij de Pensioenfondsen loopende hypotheek de bij hypotheekacte overeengekomen rente niet meer opbrengt, wordt zij geexecuteerd. Naar steller dezes meent te weten, ligt het in de bedoeling regelmatig met deze executie voort te gaan.

Een zoodanige politiek werkt uiteraard nadeelig op de markt van vaste goederen.

Executie schijnt ook daarom overbodig, omdat de Pensioenfondsen in voorkomende gevallen toch ten allen tijde de beschikking kunnen hebben over de inkomsten van het in hypotheek gegeven goed en na de executie die inkomsten derven.

Naar aanleiding van het vorenstaande veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering niet met hem van oordeel is, dat in een tijd van depressie zoo min mogelijk moet worden overgegaan tot executie van hypotheken en dat ook over het algemeen alleen dan tot executie behoort te worden overgegaan, indien b.v. faillissement of beslaglegging zulks volstrekt noodzakelijk maakt. Bij bevestigende beantwoording van deze vraag zou steller gaarne ook vernemen of de Regeering bereid is te bevorderen, dat in het algemeen en door de Pensioenfondsen in het bijzonder slechts tot executie worde overgegaan ingeval van faillissement of beslaglegging.

II. Ongeveer 75% van het uitstaand kapitaal ad circa 350 millioen gulden is door de Directie der Pensioenfondsen belegd in staatsleeningen en leeningen van locale ressorten.

Van dit totale kapitaal is evenwel slechts circa 22 millioen in Nederlandsch-Indië belegd.

Het wil steller dan ook voorkomen, dat de Directie der Pensioenfondsen sterk afwijzend staat tegenover beleggingen in Nederlandsch-Indië. Hypothecaire leeningen onder de *f* 5 000 worden niet verstrekt en het bedrag, dat maximaal wordt verstrekt, bedraagt 45 maanden huur.

Uiteraard werkt het zich uit de Indische markt houden der Pensioenfondsen het bedingen van een hooge(re) rente door andere credietinstellingen in de hand.

Overigens werken ook de Pensioenfondsen zelf mede aan het hooghouden der rente, o.m. ten aanzien van geldleeningen aan locale ressorten.

Naar aanleiding van een en ander zou steller gaarne vernemen of de Regeering bereid is er toe mede te werken, dat het kapitaal der Pensioenfondsen zooveel mogelijk in Nederlandsch-Indië worde belegd.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 9 October 1936).

Ad I.

Deze vraag vond reeds volledige beantwoording in de memorie van antwoord betreffende Afdeeling III der begrooting van Ned.-Indië voor 1937 (zittingsjaar 1936—1937, ond. **1** — afd. III: stuk 6 § 2 bldz. 4) en bij de mondelinge behandeling van dat onderwerp (Handelingen bladz. 812 t/m 815 en 1150 t/m 1151).

Ad II.

Ook voor deze vraag en de daarbij gemaakte opmerkingen wordt verwezen naar de vorenaangehaalde Memorie van Antwoord en de door den Regeeringsgemachtigde bij de mondelinge behandeling van de derde begrootingsafdeeling voor 1937 gegeven antwoorden.

13. VRAAG van den heer **Kan** (ingezonden 3 October 1935).

Met verwijzing naar het in de „Sin Tit Po'' van 21 September 1935, 2e blad, blz. 1, voorkomende artikel „Itoe doea kedjadian jang bakal ditarik pandjang'', waarin sprake is van een onbegrijpelijke en onverantwoordelijke vrijheidsberooving van den heer Lie Sing Hian, piano-onderwijzer wonende te Pasoeroean, veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is een onderzoek terzake te doen instellen en, ingeval inderdaad politieagenten en andere boven hen staande politie-ambtenaren mochten zijn opgetreden op de wijze als in genoemd artikel is weergegeven, mededeeling te doen welke maatregelen tegen deze ambtenaren en beambten door de bevoegde autoriteiten zijn of zullen worden genomen.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 26 October 1936).

Naar de omstandigheden, welke geleid hebben tot de arrestatie van den heer Lie Sing Hian is een uitvoerig onderzoek ingesteld.

Daarbij is gebleken, dat een leerling-rechercheur van de stadspolitie te Soerabaja zich in opdracht van zijn directen chef naar Bangil heeft begeven ter opsporing en arrestatie van een zekeren Oentoeng, verdacht van een te Soerabaja gepleegden diefstal.

Omtrent voornoemden Oentoeng luidden de berichten, dat hij van Chineesche afkomst was; de bedoelde leerling-rechercheur was in het bezit van zijn signalement.

Te Bangil heeft voormelde politieambtenaar gedurende eenige dagen nasporingen verricht, waarbij hij ten slotte naar aanleiding van verklaringen van verschillende door hem gehoorde personen tot de overtuiging kwam, dat een Chinees, die later bleek Lie Sing Hian te heeten, de gezochte persoon was.

Op 27 Juli is tot arrestatie van den heer Lie Sing Hian overgegaan en denzelfden dag is hij onder geleide en geboeid per motorrijwiel naar Soerabaja overgebracht.

Toen vrijwel terstond na aankomst aldaar werd vastgesteld, dat de arrestant niet de gezochte persoon was, is de heer Lie Sing Hian nog denzelfden middag naar Bangil teruggebracht.

De onderhavige arrestatie is lichtvaardig geschied, hetgeen zijn oorzaak vindt in het optreden van voormelden leerling-rechercheur en zijn bewering volkomen zeker te zijn van de identiteit van arrestant. Ten dienste staande middelen om, naar aanleiding van de ontkenning van den heer Lie Sing Hian de gezochte persoon te zijn, zich van diens identiteit te vergewissen alvorens zijn vervoer te doen plaats vinden, zijn door de betrokken politieambtenaren ongebruikt gelaten. Zoo heeft de mantripolitie bij de Veldpolitie te Bangil, die bij de arrestatie zijn medewerking verleende, verzuimd den betrokken wijkmeester te hooren.

Weliswaar ontkent de politie de juistheid van de mededeeling in het desbetreffend courantenartikel, dat de heer Lie Sing Hian heeft verzocht om informaties te doen inwinnen bij een aantal te goeder naam en faam bekend staande personen, doch dit kan uiteraard de betrokken politieambtenaren niet disculpeeren.

De meergenoemde leerling-rechercheur is wegens de begane tekortkomingen gestraft met een berisping, terwijl aan den betrokken mantripolitie een ernstige waarschuwing is gegeven.

De Regeering heeft met ernstig misnoegen van den loop van zaken kennisgenomen.

14. VRAAG van den heer **Datoe' Toemenggoeng** (ingezonden 22 April 1936).

Volgens een bericht in het te Padang verschijnend dagblad „Sinar Sumatra" van 6 dezer (IIe blad), zou in de Minangkabau als regel gelden, dat een huwelijkscandidaat eerst zijn belastingschuld moet hebben aangezuiverd, alvorens van de autoriteiten een vergunning tot het sluiten van een huwelijk te kunnen krijgen. Onlangs zou volgens bedoeld bericht te Poelasan (Sumatra's Westkust) een huwelijk tusschen een zekere Noersiah en Oesin niet doorgegaan kunnen zijn, omdat de oom van de bruid zijn belasting- en rodigelden nog niet had voldaan.

Dergelijke gevallen zouden zich ook in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo voordoen. Naar immers in de „Soeara Kalimantan" van 6 Maart jl. (zie Overzicht van de Inlandsche en Maleisch-Chineesche pers 1936, No. 12) wordt medegedeeld, hebben de oelama's van Bandjermasin geconstateerd, dat diverse personen in die streek, die een huwelijk wilden aangaan, van het kamponghoofd geen vergunning konden krijgen, aangezien niet gebleken was dat de huwelijkscandidaten hun belasting hadden voldaan. In Hoeloe Soengei zou het regel geworden zijn, dat een voorgenomen huwelijk door het kamponghoofd als middel wordt aangegrepen om de betrokken personen of hun naaste familieleden te dwingen hun belasting te voldoen.

Naar aanleiding van een en ander zou steller gaarne van de Regeering vernemen:

a. of en in hoeverre bovenstaande berichten inzake verhindering van de totstandkoming van huwelijken in de genoemde streken in het algemeen en inzake de belemmering van het huwelijk van Noersiah en Oesin vd. in het bijzonder juist zijn;

b. ingeval de berichten mochten blijken gegrond te zijn, welke maatregelen de Regeering getroffen heeft of zal treffen, teneinde aan praktijken als hier gesignaleerd, welke ernstige ontevredenheid onder de bevolking kunnen verwekken, een eind te maken.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 27 October 1936).

Het bericht dat in de Menangkabau als regel zou gelden, dat vergunningen tot het aangaan van een huwelijk worden geweigerd op grond van achterstalligheid in de belastingbetaling, is niet juist.

Indien dergelijke gevallen zich incidenteel voordoen worden zij bij bekend worden steeds door het Bestuur tegengegaan.

Ook het in de „Sinar Sumatra" opgenomen bericht omtrent het belemmeren van een huwelijk te Poelasan is niet juist.

Voor het tot standkomen van het voorgenomen huwelijk van Noersiah uit kampong Tandjoeng Aoel (Negari Nan XX, Sumatra's Westkust) met haar in Djambi werkzamen kamponggenoot Oesin was het volgens adatvoorschrift vereischt, dat de oom (mamak) van de bruid zich persoonlijk tot den betrokken penghoeloe wendde ter verkrijging van toestemming.

Instede daarvan zond de mamak een ander naar den penghoeloe, waarop deze betrokkene terug stuurde met de boodschap, dat de mamak persoonlijk de toestemming moest komen vragen.

Toen deze echter niet verscheen heeft de betrokken penghoeloe 3 dagen na het in strijd met de adatvoorschriften door een tusschenpersoon gedaan verzoek toestemming gegeven tot voltrekking van het huwelijk, ten einde dit niet langer te verhinderen. Noersiah kon daarop naar Djambi afreizen.

De juistheid van het in de tweede plaats genoemd bericht in de „Soeara Kalimantan", volgens hetwelk in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo vergunningen voor het aangaan van huwelijken zouden zijn geweigerd wegens achterstalligheid der huwelijkscandidaten in de betaling hunner belasting, kan moeilijk worden nagegaan, aangezien geen concrete gevallen worden genoemd.

De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat zich hier of daar dergelijke ontoelaatbare handelingen van kamponghoofden voordoen, doch het is der bevolking zeer wel bekend dat zij zich in die gevallen tot het Inlandsch of Europeesche Bestuur kan wenden.

Het treffen van bijzondere maatregelen wordt in verband met een en ander niet noodig geacht.

15. VRAAG van den heer **Soeroso** (ingezonden 10 September 1936).

Bij rondschrijven van 26 Augustus jl. No. 8345/241/A is door het Hoofd van het Djatibedrijf aan het personeel in zg. particulier verband bij genoemd bedrijf medegedeeld, dat in afwachting van de invoering eener definitieve regeling be-

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

treffende den overgang van dat personeel in ambtelijk verband, per 1 September 1936 de salarissen en andere inkomsten met 15% werden verminderd; bovendien moest het personeel, tot tijd en wijle de definitieve overgang in ambtelijk dienstverband zijn beslag zou hebben gekregen, afstand doen van eventueele aanspraken op salarisverhooging. Nietaanvaarding van deze maatregelen beteekende voor de betrokkenen practisch verlies van hunne betrekking.

Naar aanleiding van het bovenstaande veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

a. Is zij niet met hem van oordeel, dat het betrokken personeel door de korting van 15% in eens in financieele moeilijkheden zal komen te verkeeren?

b. Ware het niet mogelijk het bedrag der korting bijwijze van overgangsbezoldiging uit te keeren en het verschil tusschen het nominale en gekorte salaris geleidelijk te doen inloopen bij eventueele salarisverhoogingen, welke in het ambtelijk dienstverband mochten worden toegekend?

c. Om welke redenen moet de overgang in ambtelijk verband op 1 September geschieden en kon daarmede niet worden gewacht, totdat de definitieve regeling gereed was?

d. Is de Regeering niet van oordeel, dat het personeel zich slechts tengevolge van overmacht bereid verklaarde de 15% korting te aanvaarden en van zijn aanspraken op salarisverhooging afstand te doen?

e. Meent Zij niet, dat de hier besproken, naar stellers oordeel onbillijke maatregelen, ten spoedigste ingetrokken dienen te worden?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 27 October 1936).

a. Deze vraag wordt ontkennend beantwoord.

Het salaris van het personeel in particulier verband zal na de korting van 15% in de meeste gevallen nog belangrijk hooger zijn dan dat van het onder gelijke omstandigheden dienend ambtelijk personeel; voorts is de mogelijkheid geopend om desgewenscht door vermindering of stopzetting van de verplichte eigen-storting van 10% van het salaris in het Spaarfonds de korting gedurende de overgangsperiode tot de definitieve inpassing in ambtelijk verband te beperken tot ten hoogste 5%.

b. Aangezien dit personeel niet is betrokken in de sinds eenige jaren voor de ambtenaren ingevoerde salariskortingen, staat zijn bezoldiging op een zoodanig peil, dat — zooals reeds is medegedeeld bij het Regeeringsantwoord in tweeden termijn betreffende afdeeling VI der ontwerp-begrooting voor 1937 (vgl. Handelingen Volksraad, zitting 1936—1937, bldz. 1226) — invoering van een directe salariskorting van 15% mogelijk en in 's Lands financieel belang ook noodzakelijk werd geacht.

Het dan nog overblijvende verschil met de salarissen in het ambtelijke zal vervolgens meer geleidelijk worden ingeloopen.

c. De overgang in ambtelijk verband vindt eerst plaats zoodra de desbetreffende (definitieve) regeling is vastgesteld; hieraan wordt terugwerkende kracht verleend tot 1 September 1936 ten einde in enkele gevallen, waarin de achteruitgang van het salaris bij dadelijke inpassing minder bedraagt dan 15%, het verschil aan belanghebbenden te kunnen restitueeren.

d. Uit den aard van het met dit personeel aangegaan particulier dienstverband vloeit voort, dat het, bij gebleken noodzaak om in de dienstvoorwaarden wijziging te brengen, voor de keus wordt gesteld de gewijzigde voorwaarden te accepteeren dan wel met inachtneming van de wettelijke aangegeven termijnen den dienst te verlaten.

e. Uit de beantwoording der vorige vragen zal zijn gebleken, dat intrekking der genomen maatregelen niet kan worden overwogen.

16. VRAAG van den heer **Prawoto Soemodilogo** (ingediend 10 October 1936).

In een artikel in de Java-Bode van 8 October jl. getiteld: „Oliefabrieken gesloten" wordt medegedeeld, dat het grootste deel van de in de streek tusschen Toeloengagoeng en Soerabaja liggende oliefabrieken de productie heeft gestaakt. Deze maatregel zou verband houden met de omstandigheid dat genoemde fabrieken de olie voor niet meer dan *f* 2.70 per blik mogen verkoopen, hetgeen een verhooging van den prijs beteekent van 5%, terwijl daarentegen de prijs van de grondstof voor dit artikel, de coprah, is opgeloopen van *f* 5.40 per pikol tot *f* 6 en te Soerabaja zelfs tot *f* 6.50. Aangezien de coprah een inheemsch product is en beheerscht wordt door den export, stond de overheid den inheemschen toe dit product te verkoopen voor den prijs welke zij zouden kunnen bedingen.

Naar aanleiding van dit bericht zou steller gaarne vernemen, of de Regeering niet met hem van meening is dat gestreefd moet worden naar evenwicht tusschen de prijsverhooging hier te lande van de grondstof en van het afgewerkt product, i.c. de coprah en de klapperolie en dat derhalve voor de klapperolie een hoogere prijslimiet ware te stellen dan thans het geval is en welke ook meer in overeenstemming zou zijn met de beteekenis van dit product op de buitenlandsche markt.

ANTWOORD VAN DE REGEERING (ingezonden 14 November 1936).

Met steller der vraag is de Regeering van oordeel, dat moet worden gestreefd naar evenwicht tusschen de prijsverhooging hier te lande van grondstoffen, welke hoofdzakelijk voor export zijn bestemd, en van de daaruit binnenslands vervaardigde producten. Om die reden heeft Zij de prijszetting van klapperolie vrij gelaten, behoudens de uitoefening van een algemeen toezicht, hetwelk ten doel heeft excessieve prijsverhoogingen tegen te gaan.

17. VRAAG van den heer **Van Ardenne** (ingezonden 25 Augustus 1936).

Naar aanleiding van een bericht in het „Algemeen Indisch Dagblad de Preangerbode" van 24 Augustus jl. betreffende een verschil van meening over de verdeeling der reserve-olieterreinen in Zuid-Sumatra tusschen de Nederlandsche Koloniale Petroleum Mij en de Bataafsche Petroleum Mij, vestigt steller er de aandacht op, dat ± 75% der olieproductie, welke in 1935 rond 6 mm. ton beliep, naar het buitenland wordt uitgevoerd; dat deze reusachtige, den bodem uitputtende productie in genoemd jaar het Land slechts rond *f* 1 500 000 aan eijns en *f* 220 000 aan statistiekrecht opleverde; dat slechts over ± 25% — nl. dat deel dat binnenslands blijft — der aan den bodem onttrokken olie aceijns wordt betaald; dat ten slotte de oliemaatschappijen een zeker bedrag aan vennootschapsbelasting opbrengen, de grootte waarvan slechts aan die maatschappijen en den fiscus bekend is.

Op grond van een en ander meent steller, dat de verhouding tusschen de groote productie en uitvoer van olie eenerzijds en de geringe opbrengsten aan het Land anderzijds niet in het belang zijn van de Indische gemeenschap en veroorlooft hij zich de vraag of naar de meening der Regeering het niet een daad van wijs beleid zal zijn, indien Zij de in den aanhef van deze vraag bedoelde terreinen voor uitgifte in gemengd bedrijf reserveert, b.v. voor de N. I. A. M. Dit zal het voordeel

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

hebben, dat het Land in meerdere mate dan bij exploitatie door eenige andere maatschappij in de winsten zal deelen.

Gaarne zou hij met de zienswijze der Regeering omtrent het bovenstaande in kennis worden gesteld.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 17 November 1936).

De bestemming van de reserve olieterreinen geschiedt aan de hand van de ten aanzien van de verdere uitgifte van olieterreinen aangenomen beginselen, zooals die zijn neergelegd in de memorie van antwoord op het voorloopig verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de Indische begrooting voor 1934. (Bijlagen Handelingen Tweede Kamer-Zitting 1933—1934 Ond. 4 No. 62, bldz. 234—235). Daarbij wordt ervan uitgegaan, dat de bestaande maatschappijen niet in het onzekere mogen worden gelaten omtrent de bereidwilligheid van het Gouvernement om, naarmate de bewerking der reeds aan haar uitgegeven terreinen voortschrijdt, nieuwe terreinen te harer beschikking te stellen tot zoodanige uitgestrektheden als voor een rationeele uitbreiding der industrie en een economische benutting van verwerkings-, vervoers- en distributie-inrichtingen wordt vereischt.

Dit impliceert dat aan de oliemaatschappijen tijdig reservegebied wordt toegewezen ter alimentatie van hare raffinaderijen.

Het onderwerpelijke terrein ligt binnen de belangensfeer van de B. P. M. en de N. K. P. M., die thans alimentatie behoeven voor de instandhouding harer kostbare verwerkingsinstallaties respectievelijk te Pladjoe en Soengei Gerong, met welke instandhouding mede een Landsbelang wordt gediend.

Het zal den steller der vraag na voorgaande uiteenzetting duidelijk zijn, dat aan de suggestie om bedoeld terrein in gemengd bedrijf b.v. aan de N. I. A. M. uit te geven geen gevolg kan worden gegeven, aangezien dit in strijd zou zijn met de beginselen der olie-uitgifte-politiek.

Overigens kan nog worden medegedeeld, dat de in 1935 geproduceerde aardolie het Land, behalve *f* 1 500 000 aan statistiekrecht, nog *f* 1 550 000 als aandeel in de netto-opbrengsten van 5*a*-contractsterreinen voor olie en ruim *f* 857 000 als Landsaandeel in de N. I. A. M.-winst heeft opgeleverd.

18. VRAAG van den heer **Alatas** (ingezonden den 3den Juli 1936).

In het „Nieuwsblad voor de Residentiën Palembang, Djambi en Bangka" van 19 Mei jl. komt het bericht voor, dat de vacature van Kapitein der Arabieren te Palembang, ontstaan sedert de vlucht — nu ruim een jaar geleden — van den vorigen titularis, nog steeds niet is vervuld, doch dat de bedoelde functie door den Demang wordt waargenomen.

Indien bedoeld bericht juist is, zou steller dezes gaarne van de Regeering vernemen of Zij niet met hem van oordeel is dat, daar het aantal der Arabische ingezetenen te Palembang vrij aanzienlijk kan worden genoemd, spoedig in de vacature behoort te worden voorzien.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 21 November 1936).

Bij het besluit van 21 November 1936 No. 29, is Said Ahmad bin Alwi Almenoar benoemd tot Hoofd der Arabieren te Palembang.

19. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 30 October 1935).

Volgens een bericht in de „Java Bode" van 28 October 1935 zou de politie te Tjoeroep (bovenstreken van Benkoelen) bij het onderzoek naar verschillende misdrijven, die reeds jaren geleden zouden zijn gepleegd, op zoodanige wijze zijn opgetreden, dat aan de waarde van de afgelegde verklaringen — welke tot het opleggen van vele zware straffen hebben geleid — ten sterkste moet worden getwijfeld. Bij de verhooren in de politiekazerne zouden ernstige mishandelingen hebben plaats gehad, een verdachte zou op het veld met een koffiestok zijn geslagen tot hij bewusteloos bleef liggen en het bloed hem uit mond, neus en ooren vloeide, waarna hij in een cel opgesloten en aldaar overleden zou zijn. Voorts zou het zijn voorgekomen, dat personen wegens moord werden veroordeeld, terwijl later de z.g. vermoorde nog in leven bleek te zijn. Een der mishandelden zou krankzinnig zijn geworden en amok hebben gemaakt.

Naar aanleiding van het bovenstaande zou steller gaarne vernemen of de Regeering bereid is naar de juistheid dezer berichten een streng onderzoek te doen instellen door een ambtenaar, die niet bij de locale verhoudingen ter plaatse betrokken is, en t.z.t. de resultaten van dit onderzoek aan den Volksraad mede te deelen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 24 November 1936).

Doordat het eerste onderzoek naar enkele moorden, welke op gedroste Javaansche koelies in de onderafdeeling Redjang (residentie Benkoelen) zouden zijn gepleegd, het vermoeden wettigde, dat meer dergelijke moorden hadden plaats gehad, had zich bij het voortgezette onderzoek bij de plaatselijke autoriteiten al spoedig de overtuiging vastgezet, dat meerdere als moord ter kennis gebrachte zaken op waarheid berustten.

Een vanwege het Hoofdparket naar de wijze, waarop bovenbedoelde zaken behandeld waren, ingesteld onderzoek heeft omstandigheden aan het licht gebracht die den indruk vestigen, dat bij die behandeling de vereischte objectiviteit heeft ontbroken in dien zin, dat voorbarig tot de schuld der verdachten werd geconcludeerd en vaak op niet redelijke wijze werd opgetreden tegen personen, van wie verondersteld werd, dat zij het optreden der politie tegenwerkten. De behandeling door getuigen van politiewege ondervonden liet — naar het aanvankelijk voorkomt — veel te wenschen over. Van ernstige mishandelingen in de politiekazerne te Tjoeroep is niet gebleken.

Het is juist, dat in sommige zaken gebleken is, dat de persoon, die vermoord zoude zijn geworden, nog in leven is. Uiteraard heeft dit aanleiding gegeven tot eene onmiddellijke invrijheidstelling van den betrokken verdachte, dan wel, waar reeds een veroordeeling had plaats gehad, tot eene algeheele kwijtschelding van straf.

Het in het door den steller der vraag bedoelde dagbladbericht vermelde geval van amok heeft inderdaad plaats gehad. Het onderzoek naar de wijze waarop de in een toestand van razernij geraakte arrestant is overmeesterd, is nog niet beëindigd. Het resultaat van dit onderzoek en de maatregelen welke eventueel genomen zullen worden met betrekking tot dit punt en de andere punten, die in het optreden der politie in het bijzonder de aandacht getrokken hebben, zullen den Volksraad nader worden medegedeeld.

20. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 15 April 1936).

In het te Medan verschijnend dagblad „Sinar Deli" van 30 Maart jl. No. 75 (IIe blad) komt een artikel voor, onder den titel „P e m b o e n o e h j a n g t i d a k m e m b o e n o e h, s i t e r b o e n o e h j a n g m a s i h h i d o e p" waarin wordt medegedeeld, dat de Groote Rapat te Padang Oelak Tanding, onderafdeeling Redjang, Residentie Benkoelen de gebroeders

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Isin, Saman en Adjar respectievelijk tot levenslange, zeven en zes jaren gevangenisstraf heeft veroordeeld ter zake van het misdrijf van moord op zekeren Lie Tjauw. Een broeder van de drie veroordeelden, genaamd Doel, zou aan den eersten veroordeelde Isin geschreven hebben, dat Lie Tjauw, de vermoorde, nog leeft en woonachtig is in de doesoen Mambang (Moesi Palembang), naar aanleiding van welke mededeeling bedoelde Doel in preventieve hechtenis zou zijn gesteld. Tijdens deze preventiefstelling zou Doel in de gevangenis zijn overleden. Naderhand zou volgens bedoeld dagbladartikel gebleken zijn, dat de mededeeling van Doel inderdaad juist was en dat bedoelde Lie Tjauw niet vermoord is, doch zich thans nog onder de levenden in het Palembangsche bevindt.

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is naar de juistheid van bovenstaande mededeelingen, alsmede naar de oorzaken van Doels overlijden in de gevangenis, een onderzoek te doen instellen en steller van de resultaten van dit onderzoek en van de naar aanleiding daarvan door de Regeering getroffen of te treffen maatregelen mededeeling te doen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 24 November 1936).

Inderdaad zijn de in het door steller der vraag bedoelde dagbladbericht genoemde personen van Isin, Saman en Adjar bij vonnis van den Grooten Rapat te Kepala Tjoeroep van 19 October 1935 tot de vermelde straffen veroordeeld wegens moord op den Chinees Lie Hie Tjauw.

Wegens geruchten, dat genoemde Lie Hie Tjauw nog in leven zoude zijn — welke geruchten later zijn bewaarheid — is dit vonnis door den Resident van Benkoelen op 26 Februari jl. vernietigd. Bedoelde personen zijn daarentegen op 28 Februari d.a.v. veroordeeld tot respectievelijk 8,4 en 4 maanden gevangenisstraf wegens vrijheidsberooving, waaraan zij zich jegens Lie Hie Tjauw hebben schuldig gemaakt.

De politioneele aanhouding van den in het dagbladbericht mede genoemden Doel heeft plaats gehad in verband met de omstandigheid dat zijne mededeeling, dat Lie Tjauw nog in leven was — naar de juistheid van welke opgave van bestuurswege reeds verschillende malen een onderzoek was ingesteld — lijnrecht stond tegenover de verklaringen van de door hem opgegeven getuigen, zoodat de verdenking gegrond was dat hij onder eede een valsche verklaring zoude hebben afgelegd. In het huis van bewaring te Kepahiang is hij vijf dagen na zijne arrestatie, blijkens het ambtseedig opgemaakt visum et repertum van den Gouvernements Indisch arts aldaar, aan longontsteking overleden.

De aanhouding en het overlijden van Doel geven geen aanleiding tot het treffen van maatregelen. De onjuiste veroordeeling van Isin, Saman en Adjar en het daartoe geleid hebbend politioneele onderzoek, zullen mede in beschouwing worden genomen bij de eventueel te treffen maatregelen, bedoeld in het slot van het antwoord der Regeering van heden op de vraag van den heer Soetardjo van 30 October 1935.

21. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 1 Mei 1936).

In het te Palembang verschijnend dagblad „Pertja Selatan", van 28 Maart 1936 No. 38 (2de blad), komt een artikel voor, onder den titel: „Lagi satoe rahsia Tjoeroep terbongkar. Siterboenoeh jang masih hidoep, tetapi hilang poela setjara aneh", waarin wordt medegedeeld, dat de groote rapat te Kepahiang, onderafdeeling Redjang, residentie Benkoelen, een zekeren Moer heeft veroordeeld ter zake van het misdrijf van moord op een Javaan, genaamd Ma'ie alias Ba'ie, en diens echtgenoote, welke moord ongeveer tien jaren geleden zou hebben plaats gehad, toen beide echtgenooten bij den veroordeelde inwoonden. Naderhand zou echter gebleken zijn, dat bedoelde Ma'ie thans nog leeft en tot vóór korten tijd woonachtig was in een doesoen in de marga Bermani Ilir (Kebon Agoeng, Redjang), terwijl volgens verklaringen van Ma'ie zijne echtgenoote onlangs wegens ziekte is overleden.

Dit bericht werd door den assistent-demang t/b van Kepahiang overgebracht aan den gezaghebber van Redjang, die tevens leider was van den grooten rapat, welke Moer heeft veroordeeld. Ma'ie werd voor den gezaghebber en den indertijd met het voorloopig onderzoek ter zake belast geweest zijnden ambtenaar van de veldpolitie gebracht, doch nadien zou hij spoorloos verdwenen zijn, met achterlating van zijn bezittingen in de marga Bermani Ilir.

Steller veroorlooft zich de vraag, of de Regeering bereid is naar de juistheid van bovenstaand bericht, alsmede naar de oorzaken van het plotseling verdwijnen van Ma'ie vd. een onderzoek te doen instellen en hem van de resultaten van dit onderzoek en van de naar aanleiding daarvan door de Regeering getroffen of te treffen maatregelen mededeeling te doen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 24 November 1936).

Het door steller der vraag bedoelde dagbladbericht is in hoofdzaak juist. Inderdaad is bij vonnis van den Grooten Rapat te Kepala Tjoeroep van 18 Juli 1935 de bedoelde persoon van Moer bin Raidin schuldig verklaard aan het hem tenlaste gelegde misdrijf van moord op een Javaansch echtpaar en deswege veroordeeld tot gevangenisstraf van 15 jaar, welke straf, met bekrachtiging van het vonnis, door den toenmaligen Resident van Benkoelen is verhoogd tot achttien jaar.

Toen later aan het licht kwam, dat de man, die vermoord zoude zijn, een zekere Mai, zich thans noemende Bai, nog in leven was en zijn vrouw indertijd een natuurlijken dood was gestorven, is terstond aan den veroordeelde bij wege van gratie volledige kwijtschelding van straf verleend.

Met betrekking tot de plotselinge verdwijning van Bai, na de door hem afgelegde verklaring, kan worden medegedeeld, dat betrokkene heeft opgegeven gevlucht te zijn op aanraden van een zekeren Hamin, die echter ontkent Bai tot vluchten te hebben aangespoord.

22. VRAAG van den heer **Ratu Langie** (ingezonden 28 Februari 1936).

Steller veroorlooft zich de aandacht der Regeering te vestigen op de positie der groep van gewezen landschapsbestuursassistenten, die na een volbrachten diensttijd van twintig tot dertig en meer jaren zich geplaatst zien voor het feit, dat zij geen pensioen kunnen erlangen. De meesten waren oorspronkelijke gouvernementsdienaren, die bij den aanvang der intensievere bestuursbemoeienis in het Oostelijk deel der Buitengewesten aangenomen werden als bestuursassistenten in dienst der onderscheidene landschappen.

Steller zou gaarne vernemen of de Regeering genegen is te bevorderen, dat aan deze gewezen gemeenschapsdienaren alsnog een redelijk pensioen wordt toegekend, hetzij ten laste van de algemeene Landsmiddelen, hetzij ten laste van de betrokken landschappen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 27 November 1936).

Terzake wordt verwezen naar de memorie van antwoord betreffende de IVde afdeeling van de begrooting voor 1937 (Volksraadstukken 1936—1937, Ond. **1** — afd. IV: stuk 7, blz. 25).

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

23. VRAAG van den heer **Ko Kwat Tiong** (ingezonden 15 Mei 1936).

In het te Soerabaja verschijnend Chineesch-Maleisch dagblad Sin Tit Po van den 27sten April j.l. is in het eerste blad opgenomen een verslag van een terechtzitting van den Landraad te Toeban, waarin in het bijzonder geklaagd wordt over de houding van den griffier, die als het ware zou zijn opgetreden als voorzitter, vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie en verdediger van den beklaagde.

Naar aanleiding daarvan veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is een onderzoek terzake te doen instellen en hem van de resultaten van dit onderzoek, zoomede van de eventueel naar aanleiding daarvan getroffen of te treffen maatregelen mededeeling te doen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 1 December 1936).

Uit een terzake door het Hooggerechtshof ingesteld onderzoek is gebleken dat de onderwerpelijke strafzaak goed is behandeld en onderzocht. De voorzitter van den Landraad ontkende, dat de griffier zelfstandig en uit eigen beweging vragen zou hebben gesteld en er bestaat geen aanleiding aan de juistheid van deze mededeeling te twijfelen.

De over de behandeling ter terechtzitting geuite klachten moeten dan ook ongegrond worden geacht.

24. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 3 Juni 1936).

In het te Medan verschijnend dagblad „Sinar Deli" van 19 Mei 1936 (tweede Blad) komt een artikel voor onder den titel „Sjarikat Koeboer" dioeroes sebagai „Sjarikat Djahat" waarin wordt medegedeeld dat aan verscheidene ingezetenen van Panjaboengan (onderafdeeling Mandailing, afdeeling Padang Sidempoean, reseidentie Tapanoeli) door het bestuur verboden werd toe te treden tot de aldaar opgerichte vereeniging „Sjarikat tolong menolong didalam hal kamatian" welke vereeniging zich ten doel stelt haar leden financieelen steun te verleenen ingeval van sterfte.

De wijze waarop dit verbod bekend werd gemaakt schijnt tot eenige verwarring onder de bevolking aanleiding te hebben gegeven.

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering, indien een verbod als vorenbedoeld inderdaad mocht zijn uitgevaardigd, genegen is hem mede te deelen, op welke gronden dit verbod is gebaseerd.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 December 1935).

Op 15 Februari jl. werd te Panjaboengan een bijeenkomst gehouden door een Comité, waarbij over het oprichten eener vereeniging „Tolong menolong kematian" werd gesproken.

Daar tot de promotors enkele personen behoorden, die op politiek gebied niet gunstig waren aangeschreven en voorts de vergadering voornamelijk bestond uit personen, die ten vorigen jare hadden deelgenomen aan eene actie om een anderen Imam ter plaatse te erkennen, zoodat gevreesd werd, dat dit reeds beslecht geschil van godsdienstigen aard opnieuw zou worden opgerakeld, werd van Bestuurswege gewezen op de verwachte moeilijkheden bijaldien de vereeniging zou worden opgericht en verder belanghebbenden onder het oog gebracht, dat de vereeniging niet voldeed aan een gevoelde behoefte. Zelfs in een arme familie was het nimmer voorgekomen, dat een overledene niet werd begraven op de wijze als door adat en godsdienst voorgeschreven.

Uitdrukkelijk werd echter medegedeeld, dat de totstandkoming van de vereeniging niet kan worden verboden.

Betrokkenen hebben daarop van de oprichting afgezien.

25. VRAAG van den heer **Thamrin** (ingezonden 15 October 1936).

Steller veroorlooft zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

I. Is het juist dat te Dolago (onderafdeeling Parigi, Celebes) 150 mannen, vrouwen en kinderen zijn gearresteerd, waaronder de gewezen voorzitter en vice-voorzitter van de Sarikat Islam alsmede het gewezen districtshoofd Ilass en dat deze laatste drie personen geboeid naar de gevangenis zouden zijn geleid?

II. Zoo ja, is de Regeering bereid uitvoerige inlichtingen te verstrekken omtrent de ware toedracht der gebeurtenissen, omtrent de beweegredenen van Haar optreden en omtrent de wijze waarop de arrestaties hebben plaats gevonden?

III. Is Zij voorts genegen het ter zake te houden strafonderzoek zoo veel mogelijk te bespoedigen opdat de aanhouding der betrokkenen niet langer duurt dan strikt noodzakelijk is?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 8 December 1936).

I. Inderdaad zijn te Dolago (onderafdeeling Parigi, Celebes) een 85tal mannen, vrouwen en kinderen gearresteerd waaronder het gewezen districtshoofd Pandaki, het gewezen districtshoofd Towana en een zekere Mardjoen Habi, die bestuurslid is van de P. S. I. I. Deze drie personen zijn geen van allen geboeid naar de gevangenis geleid.

II. De arrestaties hebben plaats gehad naar aanleiding van de ontdekking van een onder leiding van zekeren Mahatini staande geheime vereeniging, waarvan de leden de belofte hadden afgelegd verschillende gezagsdragers uit den weg te zullen ruimen. De leden dier vereeniging, die bij toetreding een specialen eed moesten afleggen, werden opgeleid in ilmoe's verband houdende met onkwetsbaarheid, terwijl zij zich op een afgelegen ladang in vuist- en stokgevechten oefenden. Ongeveer 4 maanden geleden zijn betrokkenen begonnen met aanmaak van kleeding en van roode en groene vlaggen.

Bij de arrestaties waarbij geen gewapend verzet plaats vond, werden de personen geleid naar de gevangenis te Parigi, terwijl het onder I genoemd districtshoofd Pandaki in Donggala is aangehouden.

III. Thans zijn nog aangehouden dertien mannen, die strafrechtelijk zullen worden vervolgd. De strafzitting zal dadelijk na de poeasa plaats vinden.

26. VRAAG van den heer **Prawoto Soemodilogo** (ingezonden 29 September 1936).

Blijkens een entrefilet getiteld „Samenvoeging politiesecties" opgenomen in de Locomotief van 17 September 1936 worden thans plannen uitgewerkt om de politioneele indeeling van Semarang om bezuinigingsredenen met ingang van 1 Januari 1937 terug te brengen van vier secties tot twee. Aangezien de thans bestaande secties normaal reeds handen vol werk hebben, zal het gevolg van bedoelden maatregel zijn, dat de politie te Semarang zoowel voor haar preventieve als voor haar repressieve taak ten eenenmale onvoldoende zal zijn.

In verband hiermede zou steller gaarne van de Regeering vernemen of bedoeld bericht juist is en zoo ja of Zij niet met hem van oordeel is, dat de beoogde inkrimping ongewenscht is met het oog op de veiligheid van het publiek ter plaatse.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 17 December 1936).

Het door steller der vraag bedoelde dagbladbericht is in zooverre juist, dat overwogen is een wijziging van de politioneele indeeling van Semarang aanhangig te maken. Het plan daartoe heeft echter nog in geen enkel opzicht vasten vorm aangenomen.

27. VRAAG van den heer **Yo Heng Kam** (ingezonden 28 Augustus 1936).

In een artikel in het dagblad „Mataram" van 24 Augustus jl. getiteld „De N. S. B. en de Chineesche bevolkingsgroep" wordt melding gemaakt van een passage uit de rede gehouden te Soerabaja van den propagandist van de N. S. B. Ds. van Duyl, welke passage o.a. het volgende bevat: „De Chineezen hebben hier feitelijk niets te maken en de Nederlanders hebben hier rechten.

Hun belangen zijn primair en die van de Chineezen komen pas in den honderdsten graad. Ook dit onderwerp heeft de volle aandacht van de leiding".

Naar aanleiding van deze uitlating, welke beroering heeft teweeggebracht onder de Indo-Chineezen, veroorlooft steller zich de volgende vragen:

1. Acht de Regeering, gelet op de eeuwenlange, goede en hechte verstandhouding tusschen de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande, het niet ten zeerste ongewenscht, dat een dergelijke meening, welke bovendien nog de opvatting blijkt te zijn van de opperste leiding van de N. S. B. in Nederlandsch-Indië wordt verkondigd?

2. Zoo ja, is de Regeering dan niet met steller van oordeel, dat propagandisten als Ds. van Duyl onverwijld Indië dienen te verlaten teneinde te voorkomen, dat door uitspraken als aangehaald de rust en orde in de bevolkingsgroepen van verschillenden landaard bestaande Indische samenleving zullen worden verstoord en in gevaar gebracht?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 18 December 1936).

Uit een ingesteld onderzoek is komen vast te staan, dat op een op 20 Augustus 1936 te Soerabaja gehouden openbare vergadering één der aanwezigen aan den propagandist van de N. S. B., Ds. van Duyl, de volgende vraag heeft gesteld:

„Wat vindt U van het feit, dat bij de verhoudingscijfers: „240 000 Europeanen in Nederlandsch-Indië en 1 250 000 „Chineezen (waarvan plus minus 400 000 binnen gekomen in „de laatste 10 jaar) strenge immigratiebeperking wordt toe„gepast op Nederlanders, terwijl dergelijke beperkingen niet „toepasselijk zijn op Chineezen, die hier nog met drommen „binnenstroomen.

„N. S. B. programma 1 en 2 verklaart zich uitdrukkelijk „tegen verdringing van Europeanen door goedkoope Aziatische „werkkrachten. Heeft het bovenstaande in voldoende mate de „aandacht van de leiders van de N. S. B.?".

Hierop heeft Ds. van Duyl ongeveer geantwoord, dat indien de gestelde cijfers juist waren, de N. S. B. zich zou moeten verzetten tegen een immigratiepolitiek, waarbij de belangen der Nederlanders worden achtergesteld bij die der Chineezen. Hij achtte — de juistheid der gestelde feiten voor rekening van zijn ondervrager latende — de door dezen gesignaleerde discriminatie op het punt der immigratie onbillijk, omdat de belangen der Nederlanders in Nederlandsch-Indië zijns inziens primair waren en de Chineezen hier niets te maken hadden, zoodat hun belangen pas in den honderdsten graad kwamen.

Uit de strekking van vraag en antwoord — die intusschen beide van geheel onjuiste praemissen uitgingen — blijkt, dat deze zich niet — zooals de in de vraag van den heer Yo Heng Kam voorkomende aanhaling zonder nadere beschouwing van het verband zou doen denken — tegen de zich hier te lande bevindende Chineesche ingezetenen richtten, doch dat gedoeld werd op immigratieverhoudingen tusschen Nederlanders en vreemdelingen in het bijzonder.

Is dus de kennelijke bedoeling van het geleverde betoog in vraag- en antwoordvorm slechts geweest, dat gewaakt diende te worden tegen een immigratie-politiek, die in het nadeel zou zijn van Nederlanders, het spreekt van zelf, dat de Regeering geen waardeering heeft voor de bewoordingen waarin Ds. van Duyl zijn oordeel heeft kenbaar gemaakt en die geschikt waren gevoelens te kwetsen, welke er aanspraak op hebben te worden ontzien.

28. VRAAG van den heer **Verboom** (ingezonden 5 November 1936).

Het heeft steller met vele anderen getroffen dat de nieuwe dienstregeling van de Knilm, welke gedeeltelijk eind October, gedeeltelijk begin November in werking is getreden, voor Java een ernstigen achteruitgang beteekent; zoo wordt Semarang bij het verkeer tusschen Batavia en Soerabaja v.v. voor 50% uitgeschakeld; zoo vervalt de dubbele verbinding Batavia—Soerabaja v.v. op respectievelijk Zaterdag en Maandag; zoo zijn de vertrekuren van den dienst Batavia—Soerabaja v.v. wisselend, hetgeen een onmiskenbaar nadeel is; zoo vervalt voor deze lijn twee maal 's weeks de aansluiting met Bandoeng.

Deze verslechteringen, door „de Locomotief" in een hoofdartikel als a f b r a a k gekarakteriseerd, zijn naar het oordeel van steller zeer bedenkelijk, gezien de groote beteekenis van een intensief en goed georganiseerd luchtverkeer in den huidigen tijd, speciaal voor een land als Nederlandsch-Indië. Steller zou het daarom zeer op prijs stellen van de Regeering te mogen vernemen:

1o. of deze verslechteringen uitsluitend moeten worden geweten aan den onvoldoenden staat, waarin verschillende vliegvelden op Java verkeeren, dan wel of hierop ook van invloed is geweest de vermindering van de gouvernementeele subsidie aan de Knilm, bij de vernieuwing van de betrekkelijke overeenkomst;

2o. of de Regeering bereid is alles in het werk te stellen om binnen den kortst mogelijken tijd te komen tot een afdoende verbetering van de vliegvelden der voornaamste luchthavens op Java, hetgeen ook met het oog op het internationale luchtverkeer en de defensie van overwegend belang is te achten;

3o. of, voor zoover de vermindering van subsidie bij de nieuwe dienstregeling een rol heeft gespeeld, de Regeering bereid is verhooging van het subsidie-bedrag in overweging te nemen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 21 December 1936).

Naar aanleiding van de opmerking, dat de nieuwe dienstregeling van de Knilm voor Java een ernstigen achteruitgang beteekent, moge er op worden gewezen, dat deze regeling, die bij wijze van proef voorloopig voor den tijd van drie maanden is ingevoerd en waarmede de Handelsvereenigingen te Batavia, Semarang en Soerabaja zich accoord hebben verklaard, verschillende voordeelen biedt:

1o. Door het meerder gebruik van Douglas-vliegtuigen is thans drie maal per week tusschen Batavia en Soerabaja en in tegengestelde richting een snelle verbinding verkregen (reistijd 2½ uur in plaats van 4½ uur).

Bij de oude regeling bestond slechts één snelverbinding per week, nl. die met het Borneo vliegtuig, hetwelk op

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Zaterdag uit Batavia en op Maandag uit Soerabaja vertrok.

2o. Door het aanbrengen van eenige wijziging in de uren van aankomst van het Holland-vliegtuig en van vertrek uit Batavia en Soerabaja van het lijn-vliegtuig wordt de Hollandsche luchtpost, welke voorheen te Semarang en Soerabaja een dag later dan te Batavia werd ontvangen, thans op denzelfden dag naar die plaatsen doorgezonden, terwijl voorts de verbetering is verkregen, dat zoowel uit Semarang als uit Soerabaja nog per keerende luchtmail kan worden geantwoord.

Omtrent de door steller der vraag opgesomde, aan de dienstregeling verbonden nadeelen kan het volgende worden opgemerkt:

1o. Het bezwaar, dat Semarang bij het verkeer tusschen Batavia en Soerabaja voor 50% wordt uitgeschakeld, is van tijdelijken aard; na de voltooiïng van het nieuwe vliegveld, waar ook de Douglas-vliegtuigen zullen kunnen landen, zal hieraan ten volle worden tegemoet gekomen. Daar vóór de invoering van de nieuwe dienstregeling het aantal betalende passagiers, die van elk der 4 trajecten Batavia—Semarang v.v. en Semarang—Soerabaja v.v. gebruik maakten, gemiddeld slechts circa 1 per traject en per dag bedroeg, terwijl ook het vervoer van binnenlandsche post over die trajecten slechts gering was, is na nauwkeurige afweging van deze tijdelijke nadeelen tegen de vorengenoemde voordeelen van de nieuwe regeling, in die nadeelen berust.

2o. Het vervallen van de dubbele verbinding op Zaterdag tusschen Batavia en Soerabaja en op Maandag tusschen Soerabaja en Batavia is niet als een ernstig bezwaar aan te merken, daar noch de omvang van het postvervoer, noch de dichtheid van het passagiersvervoer tusschen Batavia—Soerabaja v.v. (gemiddeld circa 2½ passagiers per dag in beide richtingen) een verbinding tweemaal daags op dit traject wettigt.

3o. Tegenover het nadeel van de wisselende vertrekuren uit Batavia en Soerabaja staan de voor Semarang en Soerabaja zeer sprekende voordeelen van de eerdere ontvangst van de Hollandsche luchtpost en de mogelijkheid tot beantwoording per keerende luchtmail.

4o. Het tweemaal 's weeks vervallen van de aansluiting met Bandoeng op de verbinding Batavia—Soerabaja v.v. wordt niet als een ernstige leemte gevoeld, daar het luchtverkeer tusschen Bandoeng en Soerabaja zeer weinig omvangrijk is, terwijl na de invoering van de nachttreinen dit bezwaar bovendien practisch is vervallen.

De gestelde vragen kunnen als volgt worden beantwoord:

1o. Alleen voor wat Semarang betreft, heeft de onbruikbaarheid van het vliegveld Simongan voor Douglas-vliegtuigen het overslaan van deze plaats 3 × per week in beide richtingen veroorzaakt. De vermindering van de subsidie aan de K.N.I.L.M. in de nieuwe overeenkomst is op de nieuwe dienstregeling niet van invloed geweest.

2o. De verbetering van het vliegveld Darmo te Soerabaja is reeds zoover gevorderd, dat het sinds 26 November jl. weer in gebruik is genomen. Met den aanleg van de nieuwe vliegvelden te Batavia en te Semarang zal nog dit jaar een begin worden gemaakt, terwijl maatregelen zijn getroffen deze werken in den korst mogelijken tijd te voltooien.

3o. Deze vraag vereischt in verband met het antwoord op vraag 1o geen behandeling.

29. VRAAG van den heer **Soeroso** (ingezonden 9 November 1936).

Naar aanleiding van een artikel in het Bataviaasch Nieuwsblad van 24 October 1936 (vierde blad) getiteld:

„Strijd tusschen Noord en Zuid. Kunstmatige Welvaartsbevordering op Bali", waarin melding wordt gemaakt van de opening van een nieuwen weg van Singaradja naar het Bratanmeer, veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

a. Is het juist, dat de bedoelde wegaanleg door de vorige Residenten Caron en Beeuwkes was stopgezet, omdat er naar hun meening geen belangen mee gediend waren?

b. Is het juist, dat de tegenwoordige Resident van Bali en Lombok den wegaanleg weder heeft aangevat en voltooid met de bedoeling de havenplaats Boeleleng — desnoods ten koste van de havenplaatsen van Zuid-Bali — te steunen?

c. Kan de Regeering — ingeval de sub *b* gestelde vraag bevestigend moet worden beantwoord — zich met deze bevoordeeling van Noord- ten koste van Zuid-Bali vereenigen?

d. Acht de Regeering de vóór de voltooiïng van bovenbedoelden weg reeds aanwezige hoofdwegen tusschen Noord- en Zuid-Bali — vooral in dezen tijd van depressie, waarbij het transport van handelswaren tot een minimum is gereduceerd — niet voldoende om de verbinding tusschen beide deelen van Bali te onderhouden?

e. Hoe groot zijn de kosten van den nieuwen weg en uit welke fondsen zijn die bestreden?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 21 December 1936).

a. Deze vraag wordt ontkennend beantwoord.

De onderwerpelijke wegaanleg is in 1931 door den toenmaligen Resident Beeuwkes t ij d e l ij k stopgezet uitsluitend in verband met het ongunstig aspect van 's Lands financiën.

De bevolking van Noord-Tabanan (Zuid-Bali) heeft herhaaldelijk aangedrongen op aanleg van den onderhavigen weg, evenals de elkaar opvolgende landbouwconsulenten. Zelfs heeft de bevolking aangeboden om, indien noodig, meer dagen in heerendienst uit te komen, dan waartoe zij verplicht was.

Noord-Tabanan, waar veel groenten en aardappelen worden verbouwd, is voor den afscheep van deze producten op Boeleleng aangewezen, waar een directe scheepvaartverbinding (sneldienst) is met Makassar. Afscheep naar Zuid-Balische havens heeft nimmer plaats gehad en heeft ook geen zin door de onvoldoende scheepvaartverbindingen.

Ook voor het veevervoer, dat steeds naar Boeleleng heeft plaats gevonden is de nieuwe weg van groot belang. De geleiders en dieren behoeven thans niet meer gebruik te maken van de in den regentijd bijna onbegaanbare bergpaden.

b. De tegenwoordige Resident van Bali en Lombok heeft den wegaanleg hervat met het oog op het daaraan verbonden belang.

c. Van een bevoordeeling van Noord- ten koste van Zuid-Bali kan in deze niet worden gesproken.

d. Een derde verbindingsweg tusschen Noord- en Zuid-Bali is reeds gewettigd door de groote bevolkingsdichtheid. Hierbij komt dat het rijke gebied in het Zuiden van de onderafdeeling Boeleleng en het Noorden van Tabanan, dat door den nieuwen weg wordt doorsneden, met de beide reeds bestaande verbindingen niet was gebaat, omdat de producten uit dit gebied daarlangs niet konden worden afgevoerd.

e. De kosten van den weg hebben bedragen *f* 11 352.08, waarvan zijn verwerkt in:

1934	*f*	820,34
1935	„	5 220.—
1936	*f*	5 311.74.

Deze bedragen zijn uitgegeven aan den bouw van bruggen en duikers, bezoldiging van mandoers, het verleenen van tegemoetkoming aan de heerendienstplichtigen bij overnachten op het werk en het bekostigen der extra maaltijden indien

de werkprestatie der heerendienstplichtigen en gestraften daartoe aanleiding gaf.

De kosten zijn bestreden uit het heerendienstafkoopgeld en uit de onderafdeelingskas van Boeleleng.

30. VRAGEN van den heer **Van Lonkhuyzen** (ingezonden 30 October 1936).

Steller zou gaarne vernemen of de Regeering, om het onderzoek naar de oorzaak van het vergaan van het s.s. „Van der Wijck" zoo volledig en deskundig mogelijk te doen zijn, bereid is te doen nagaan of het mogelijk is het schip te lichten en zoo ja, daartoe over te gaan, ook indien het voor het bergingswerk benoodigd materiaal uit het buitenland moet worden betrokken. Mocht het lichten van het schip onmogelijk blijken, is Zij dan bereid een duikeronderzoek te doen houden, ook al zou het hiervoor noodig deskundig personeel en de toestellen van elders betrokken moeten worden?

Voorts veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering genegen is te doen nagaan wat verricht kan worden ter verbetering van het radio-alarmsysteem ingeval van scheepsrampen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 23 December 1936).

De Regeering heeft reeds kort na de ramp van het s.s. „Van der Wijck" doen nagaan of het mogelijk is het schip te lichten. Zij heeft zich daartoe door tusschenkomst van den Inspecteur-Generaal voor de Scheepvaart in Nederland in verbinding gesteld met Nederlandsche en Engelsche bergingsmaatschappijen. Uit de verkregen adviezen, die overeenstemmen met de meening der bevoegde instanties hier te lande, is Haar gebleken dat van berging (lichten) van het s.s. „Van der Wijck" zal moeten worden afgezien, aangezien het practisch ondoenlijk wordt geacht om het op een diepte van 42 m in modderzand gezonken lichtgebouwde schip met zijn vele openingen luchtdicht af te sluiten (om het naar boven te blazen), dan wel daaronder kabels te brengen teneinde het naar boven te trekken, nog daargelaten dat verwacht wordt dat het alsdan door breken geheel vernield zou worden.

Een duikeronderzoek naar het s.s. „Van der Wijck" is bereids aangevangen. Het resultaat, dat daarbij zal worden bereikt, is nog onzeker. Het onderzoek heeft plaats door personeel en met materieel van den onderzeedienst der Koninklijke Marine, hetwelk gelijkwaardig is aan dat van het buitenland.

Een onderzoek naar een mogelijke verbetering van het radio-alarmsysteem is reeds dadelijk na de ramp door de betrokken diensten ingesteld. Aangezien hieraan gedachtenwisseling met Nederland en de noodige proefnemingen verbonden zijn, zal het eenigen tijd duren alvorens conclusiën kunnen worden getrokken. Publicatie daarvan zal t.z.t. plaats hebben.

31. VRAAG van den heer **Kan** (ingezonden 21 October 1936).

Onder verwijzing naar zijn schriftelijke vraag, ingezonden 12 Januari 1933 en de mondelinge beantwoording daarvan door den directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel (zitt. 1932—1933 H 2556), welke vraag beoogde inlichtingen te verkrijgen omtrent de verschuiving van den datum van buitenwerkingstelling van niet-metrieke maten en gewichten, zou steller gaarne vernemen of de Regeering bereid is het tijdstip waarop deze maten, gewichten, weg- en meetwerktuigen niet meer tot den herijk worden toegelaten, op grond van de nog steeds zoo ongunstige tijdsomstandigheden andermaal naar een verdere toekomst te verschuiven.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 23 December 1936).

In 1933 werd tot verlenging van den in de „IJkverordening 1928" (Staatsblad N. 256) genoemden termijn voor toelating van niet-metrieke maten en gewichten binnen het ijkgebied besloten, voornamelijk op grond van de omstandigheid, dat op 1 Januari 1934 Nederlandsch-Indië nog niet geheel bij het ijkgebied kon zijn ingelijfd. Het zou voor den handel tot moeijkheden hebben aanleiding gegeven, indien binnen het ijkgebied het alleengebruik van metrieke maten en gewichten zou zijn voorgeschreven, terwijl dat gebruik daarbuiten nog niet verplicht was gesteld. Dit argument heeft thans geen waarde meer aangezien in den loop van het jaar 1936 het laatste gedeelte van Nederlandsch-Indië, hetwelk nog niet bij het ijkgebied was ingelijfd, eveneens tot ijkgebied is verklaard (vgl. Staatsblad 1936 No. 453).

Daarnaast gold in 1933 als overweging, dat de tijdsomstandigheden het ongewenscht maakten om aan het handeldrijvende deel der bevolking de verplichting op te leggen tot de betrekkelijk kostbare aanschaffing van metrieke maten, gewichten en weegwerktuigen.

Dit argument heeft thans grootendeels zijn kracht verloren. Het aantal niet-metrieke instrumenten, dat in 1932 nog 11.7% van het totaal der tot den herijk aangeboden voorwerpen uitmaakte, is n.l. door normale slijtage en afkeuring bij den herijk sterk verminderd en zal in 1938 zeker niet meer bedragen dan 5%; aangezien deze niet-metrieke maten en gewichten niet meer worden aangemaakt, wordt, in geval vervanging noodig is, tot aanschaffing van metrieke instrumenten overgegaan.

Tenslotte moge er op worden gewezen, dat de herijkkosten voor metrieke voorwerpen van 50 tot 100% lager zijn dan voor niet-metrieke voorwerpen.

Aangezien den handelaren een zeer ruime termijn van aanpassing aan de ijkvoorschriften is gelaten en volledige doorvoering van het metriek stelsel op het daarvoor nader vastgestelde tijdstip (1 Januari 1938) om redenen van algemeen belang gewenscht is, kan in verband met het vorenstaande geen aanleiding worden gevonden opnieuw tot verschuiving van den aangegeven datum over te gaan.

32. VRAAG van den heer **Boestan** (ingezonden 3 April 1936).

Naar steller heeft vernomen, werd Pembarap Oemarhakim, een jongere broeder van den Pasirah van Tandjoeng Rambang (Ogan Oeloe), residentie Palembang, door den Waterstaatsingenieur aldaar als aannemer voor den bouw van eenige houten bruggen, gelegen aan den weg tusschen Tandjoeng Rambang en Soengiwaras, afgewezen omdat hij een bloedverwant is van genoemden Pasirah.

Eveneens zou de heer Mohamadiah Bakaroni, zoon van Pangeran Bakri van Loeboek Batang, als aannemer voor de uitvoering van grondverzet ten behoeve van herstelling van het weggedeelte Loeboek Batang-Kedaton zijn geweigerd om dezelfde reden.

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is naar de reden van deze afwijzingen een onderzoek te doen instellen en of zij — mocht de reden inderdaad gelegen zijn in de bloedverwantschap tusschen den Pasirah en de aannemers — de beslissing van den betrokken Waterstaatsingenieur goedkeurt.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 28 December 1936).

Volgens ingewonnen ambtsbericht werd van Pembarap Oemarhakim geen verzoek ontvangen om als aannemer te

mogen optreden voor den bouw van eenige houten bruggen in den weg tusschen Tandjoeng Rambang en Soengiwaras.

Het verzoek van den heer Mohamadiah Bakaroni, zoon van Pangeran Bakri van Loeboek Batang, om in aanmerking te worden gebracht voor de uitvoering van de wegomlegging in het wegvak Loeboek-Batang-Kedaton, is door den Eerstaanwezend Waterstaatsingenieur te Palembang inderdaad geweigerd en wel op grond van de sedert jaren gevolgde gedragslijn om volkshoofden en hunne naaste familieleden, die een van hen afhankelijke positie innemen en (of) een ambtelijke functie bekleeden in het margabestuur, in het algemeen uit te sluiten van het aannemen van de uitvoering van waterstaats- of margawerken, welke zijn gelegen in de door het betrokken hoofd bestuurde of een naburige marga.

Tot deze gedragslijn is indertijd besloten, omdat de ervaring had geleerd dat niet alle volkshoofden en hunne naaste familieleden bij het verrichten van aannemerswerkzaamheden zich steeds konden onttrekken aan de verleiding om hun invloed in de betrokken Inlandsche gemeenschap aan te wenden ter behartiging van hunne particuliere belangen.

Er bestaat voor de Regeering geen aanleiding in vorenbedoelde gedragslijn wijziging te brengen.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

33. VRAAG van den heer **Moehamad Noor** (ingezonden 18 November 1936).

In een entrefilet in het dagblad „Soeara Kalimantan'' van 14 November 1936 (eerste blad), getiteld „Poetra Kalimantan dikebelakangkan?'' wordt medegedeeld, dat van de 90 personen, die voor het gewest Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo bij het plaatselijk kantoor voor de individueele rubberrestrictie tewerk zullen worden gesteld, slechts een zeer klein gedeelte gerecruteerd zal worden uit de bevolking van het gewest zelf.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten of bedoeld dagbladbericht juist is en, zoo ja, of Zij niet met hem van oordeel is, dat bij de aanstelling van personeel voor bedoeld kantoor als gedragslijn moet worden aangenomen, dat de candidaten in de eerste plaats worden gezocht onder de bevolking van het rubberproduceerend gewest, tenzij aldaar gebrek aan geschikte candidaten bestaat.

Aangezien de opening van het kantoor eerst tegen 1 Januari 1937 zal plaats hebben, bestaat naar steller's oordeel nog voldoende gelegenheid eventueele, met deze gedragslijn strijdige maatregelen ongedaan te maken.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 18 Januari 1937).

De formatie van het personeel, in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo benoodigd in verband met de invoering van de individueele restrictie voor bevolkingsrubber, is voorloopig bepaald op:

voor het gewestelijk-kantoor voor de bevolkingsrubberrestrictie:

a. 1 gewestelijk leider
b. 1 adjunct-gewestelijk leider
c. 1 bureauchef
d. 1 eerste klerk
e. archivaris
f. 2 typisten
g. 1 expediteur
h. 1 expeditieschrijver
i. 8 ervaren krachten voor bediening van kantoormachines, alsmede voorlichting en groepstoezicht
j. 25 rekenaars
k. 1 kantooroppasser

voor de buitenkantoren voor distributie en inwisseling van oogstvergunningen:

l. 19 (Europeesche) restrictieambtenaren
m. 52 toegevoegde schrijvers
n. 1 ambtenaar voor de behandeling van claims

Aangesteld zullen worden ter vervulling van de functies, genoemd sub:

a. de gewestelijk leider bij de registratie,

b, 1 en *n*. de adjunct-gewestelijk leiders en brigadeleiders bij de registratie,

i. geroutineerd personeel van het kantoor voor de registratie van de bevolkingsrubber te Batavia, aangezien door den Resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo werd medegedeeld, dat in zijn gewest geen voor dit werk geschikte krachten aanwezig zijn.

Het overige personeel wordt geheel plaatselijk aangeworven.

Zooals uit het vorenstaande blijkt, wordt bij de aanstelling van het personeel voor de individueele restrictie tewerk gegaan volgens de gedragslijn, welke door steller der vraag wordt voorgestaan.

34. VRAAG van den heer **Van Helsdingen** (ingezonden 26 November 1936).

Kan de Regeering aan den Volksraad overleggen een staat van het personeel — van onderscheiden landaard — dat werkzaam is gesteld bij de verschillende Nederlandsche gezantschappen, consulaten en eventueel ook op de kantoren der handelsvertegenwoordigers en -attaché's, gevestigd in de landen rondom den Pacific?

Is Zij niet met steller van oordeel, dat het gewenscht is speciaal in bedoelde streken uit Indië afkomstige personen, òòk van inheemschen landaard, die daarvoor geschiktheid blijken te bezitten, te benoemen?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 21 Januari 1937).

De Regeering beschikt niet over een volledigen staat van het personeel der Nederlandsche gezantschappen, consulaten enz. rondom den Pacific, doch Zij verwijst naar de gegevens, voorkomende op bladz. 630 e.v. van het tweede gedeelte van den Regeeringsalmanak voor 1937.

Zij het ten overvloede wordt erop gewezen, dat de Indische Regeering in het algemeen geen bemoeienis heeft met de benoeming van het personeel bij de Nederlandsche gezantschappen en consulaten. Wat de handelswaarnemers betreft is Zij van oordeel, dat bij benoeming de persoonlijke eigenschappen en de speciale ervaring van de in aanmerking komende candidaten, beoordeeld in de omgeving waarin zij zullen werkzaam zijn, den doorslag moeten geven. Daarbij zullen stellig ook eigenschappen of ervaring, verkregen door afkomst uit of verblijf in Nederlandsch-Indië van bijzondere waarde kunnen blijken.

35. VRAAG van den heer **Kerstens** (ingezonden 23 November 1936).

Op 19 November 1936 hield de Indische Katholieke Partij te Batavia een propaganda-avond, waartoe ieder toegang had.

Een groot aantal leden der Nationaal-Socialistische Beweging had reeds een uur vóór den aanvang der vergadering de zaal bezet. Tijdens de rede van den eersten spreker riep plotseling een der aanwezige N. S. B.-leden: „Mussert wint!'', waarop al zijn partijgenooten, opstaande en den rechterarm uitstrekkend, „Hou Zee'' schreeuwden. Op de sommatie van den leider der vergadering verlieten de ordeverstoorders de zaal, joelend en nog meermalen „Hou Zee'' en „Mussert wint'' roepend. Buiten de zaal zetten zij hun demonstratie nog korten tijd voort door het uiten van allerlei kreten, het onnoodig drukken op auto-claxons e.d.

Aan de geschetste demonstratie werd o.a. deelgenomen door een Commissaris van Politie der 1ste klasse, die een leidende functie bij de Veldpolitie in de Residentie Batavia bekleedt.

Aan de hand van het bovenstaande veroorlooft steller dezer zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1. Is de Regeering niet met hem van oordeel, dat een ordeverstorend optreden van een juist tot bewaking en handhaving der openbare orde aangestelden commissaris van politie volstrekt ontoelaatbaar is en strenge correctie behoeft?

2. Zoo ja, is Zij bereid te zijner tijd mede te deelen, welke maatregelen Zij ten aanzien van betrokkene heeft genomen?

3. Is Zij bereid, waarborgen in het leven te roepen, dat ergerlijke gedragingen van politiedienaren als hier gesignaleerd voortaan uitgesloten mogen worden geacht?

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 23 Januari 1937).

Uit het gehouden onderzoek is bepaaldelijk niet gebleken, dat de bedoelde commissaris van politie der 1ste klasse aan de bewuste demonstratie heeft deelgenomen.

Aangezien een ordeverstorend optreden betrokkene niet kan worden verweten, behoefde deswege geen correctie te worden toegepast.

Nochtans is de Regeering van oordeel geweest, dat de omstandigheden, waaronder meerbedoelde ambtenaar de vergadering in kwestie heeft bijgewoond, grond opleverden voor een correctiemaatregel.

Voor verdere maatregelen ten deze ziet de Regeering geen aanleiding.

36. VRAAG van den heer **Eekhout** (ingezonden 1 Februari 1936).

Naar aanleiding van recente berichten in de pers betreffende ergerlijke misstanden op het particuliere land Tjipinang-Proempoeng, waarbij in het bijzonder moge worden verwezen naar het hoofdartikel voorkomende in nummer 3 van het nieuwe weekblad „Vrijman'' van 24 Januari jl., zou steller — in aansluiting aan de op 19 Januari 1935 door den heer Iskandar Dinata gestelde vraag, welke in de vergadering van 4 Februari d.a.v. door den Advocaat-Generaal werd beantwoord (zitt. 1934—'35, H 1428—1430) zoomede aan de mededeeling te dezer zake gedaan in de Memorie van Antwoord op Afd. IV van de begrooting 1936 (blz. 16) — gaarne vernemen:

I. of de door den Procureur-Generaal bij besluit van 13 Augustus 1934 ingestelde commissie haar onderzoek naar de toestanden op het genoemde particulier land thans welhaast heeft beëindigd en of omtrent de (voorloopige) resultaten van dit onderzoek reeds eenige mededeeling kan worden gedaan;

II. of de in genoemd hoofdartikel gegeven voorstelling van het op Tjipinang-Proempoeng gebeurde in hoofdzaak juist is, en zoo ja, wat door B. B., Justitie en politie gedaan is om — afgescheiden van het sub I bedoelde commissoriaal onderzoek — de opgezetenen van dat land tegen een dergelijk onduldbaar optreden van den landheer te beschermen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 29 Januari 1937).

De in de vraag bedoelde commissie heeft haar onderzoek beëindigd; gewacht wordt thans nog op de samenstelling van haar rapport.

In de vergadering van den Volksraad van 19 Augustus 1936 (Handelingen bl. 1108) is bereids mededeeling gedaan van hare conclusies, t.w. dat urgent worden geacht: verbetering van het register van erkende gebruiken betreffende het betrokken particuliere land en beperking van het weringsrecht van den landheer, als omschreven in de artikelen 2 en 5 van het Reglement op de particuliere landerijen. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat naar het oordeel der commissie de landheer tot toelating van de erfpachters onder strafbedreiging behoort te worden verplicht en dat opzettelijke belemmering in de uitoefening van het recht van opgezetenschap dient te worden strafbaar gesteld.

De commissie heeft niet den indruk gekregen dat bestuurs- en politieambtenaren, die in de verwikkelingen met den landheer op eenigerlei wijze ambtelijk betrokken zijn geweest, in dit opzicht in de uitoefening hunner bediening laakbare handelingen hebben gepleegd.

Inderdaad werden door den landheer, zooals in het in de vraag bedoelde hoofdartikel beschreven, min-oorbare middelen toegepast om het land vrij te maken van opgezetenen. Bestuur en politie schenken nauwlettende aandacht aan de toestanden op het land, terwijl de justitie, in verband met de verklaringen, afgelegd tijdens de behandeling van de in hetzelfde artikel bedoelde mishandelingszaak, een hernieuwd onderzoek heeft ingesteld.

Echter wordt het optreden tegen den landheer in hooge mate bemoeilijkt door de reeds in de vergadering van den Volksraad van 28 Augustus 1936 (Handelingen bl. 1323) vermelde omstandigheid, dat strafrechtelijk ingrijpen vrijwel steeds onmogelijk bleek. Het bestuur kon derhalve tot dusver slechts den raad geven aan de opgezetenen om zich niet te laten intimideeren, en door een verscherpt politietoezicht trachten eventueele onregelmatigheden aan het licht te brengen.

Hoewel bij het in de vierde alinea bedoelde onderzoek de belangrijkste Japansche getuige zijn voor den landheer bezwarende, in het aangehaalde hoofdartikel weergegeven verklaring heeft herroepen, bestaat er voldoende grond om de daarin beschreven handelingen van den landheer aan het oordeel van den rechter te onderwerpen ten einde een beslissing omtrent de strafbaarheid daarvan uit te lokken.

De beantwoording van de onderwerpelijke vraag heeft niet eerder plaats gevonden, omdat zij — gelijk ook reeds uit het in gemelde vergaderingen van den Volksraad (Handelingen bl. 1108 en 1323) gegeven Regeeringsantwoord blijkt — nauw samenhing met het in de vierde alinea bedoelde hernieuwde justitieele onderzoek en het gewenscht werd geoordeeld ook van de voorloopige resultaten daarvan mededeeling te doen.

37. VRAAG van den heer **Van Helsdingen** (ingezonden 26 November 1936).

Aan steller werd van particuliere zijde medegedeeld:

dat de straatprostitutie, vooral in de havensteden, met name Cheribon, Tegal en Semarang, hand over hand toeneemt;

dat zelfs op klaarlichten dag de prauwen en de wachthuisjes der douane door zieke prostituées worden onveilig gemaakt;

dat deze havensteden aldus haarden zijn voor allerlei infectieziekten, welke ook de kustplaatsen in de Buitengewesten, die met genoemde havenplaatsen scheepvaart onderhouden, ernstig bedreigen.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is een onderzoek te doen instellen naar de juistheid dezer mededeelingen en eventueel de noodige maatregelen te nemen om het kwaad zooveel mogelijk te keeren.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 6 Februari 1937).

Uit een ingesteld onderzoek is niet gebleken dat de straatprostitutie in de havenplaatsen Cheribon, Tegal en Semarang is toegenomen. Het onderzoek heeft evenmin bevestigd, dat op klaarlichten dag de prauwen en de wachthuisjes der douane door zieke prostituées onveilig worden gemaakt.

In verband met het vorenstaande bestaat vooralsnog geen aanleiding om naast het gewone politietoezicht bijzondere maatregelen te treffen.

38. VRAAG van den heer **Prawoto Soemodilogo** (ingezonden 3 September 1936).

In „De Ochtend-Post'' van 3 September 1936 stond het uit het dagblad „Mataram'' overgenomen bericht, dat goedkoope soorten electrische lampen in het bijzonder van 10 en 5 Watt, waaraan onder de Inheemsche bevolking dringende behoefte bestaat, thans moeilijk te verkrijgen zijn.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Voorts wist de Ochtend-Post mede te deelen, dat een deskundig onderzoek, ingesteld vanwege het departement van Verkeer en Waterstaat, heeft uitgewezen, dat de nieuwe goedkoope lamp welke de Philips-gloeilampenfabriek op de markt zou brengen, slechter en duurder was dan de goedkoope Japansche lamp van dezelfde soort.

Voor het geval een en ander juist mocht zijn — waaromtrent steller gaarne nader zou worden ingelicht — veroorlooft hij zich de vraag, of het niet op den weg van de Regeering ligt de noodige maatregelen te treffen, aangezien de gesignaleerde feiten niet in overeenstemming zouden zijn met de door den Directeur van Economische Zaken ter gelegenheid van de behandeling der ontwerp-Invoerordonnantie electrische gloeiperen afgelegde verklaring, „dat de goedkoopere lampen (van Philips) zooveel mogelijk beschikbaar moeten worden gesteld op de verkoopplaatsen, waar de armere bevolking koopt," (zitt. 1935—'36, HG 229).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 11 Februari 1937).

Naar de in de vraag gesignaleerde feiten heeft de Regeering een onderzoek doen instellen, waaruit is gebleken, dat bij de distributie van de door de Philips-fabrieken ingevoerde goedkoope gloeilampen moeilijkheden zijn ondervonden, waardoor deze distributie op verschillende plaatsen inderdaad te wenschen heeft overgelaten. Zooals in het tot den Voorzitter van den Volksraad gericht schrijven van 14 Januari j.l. No. 63a/B, betreffende de voortzetting van de contingenteering der electrische gloeiperen, reeds is medegedeeld, is thans echter hiervoor eene oplossing gevonden, zoodat de Regeering vertrouwt, dat de bedoelde moeilijkheden, voorzoover nog niet reeds beëindigd, zeer spoedig geheel zullen zijn overwonnen.

Een deskundig onderzoek van de kwaliteit der nieuwe goedkoope lampen, welke door de Philipsfabrieken hier te lande werden ingevoerd onder het merk Luxon, heeft uitgewezen, dat deze stellig niet achterstaan bij Japansche lampen van dezelfde soort.

39. VRAAG van den heer **Wiwoho** (ingezonden 28 December 1936).

Naar verluidt zou op den avond van de afgeloopen Lebaran een Europeaan vergezeld van zijn vrouw en een hond de moskee van Djadjawaj (Tasikmalaja) zijn binnengegaan en de daar aanwezige Moslims hebben uitgescholden en hun vervolgens hebben verboden op den „bedoeg" te slaan.

Steller zou gaarne van de Regeering vernemen, of naar de juistheid dezer feiten, welke als een ernstige krenking van de godsdienstige gevoelens der Islamietische bevolking zouden zijn te beschouwen, een nauwgezet onderzoek wordt ingesteld en of eventueel ten aanzien van de schuldigen de noodige maatregelen zullen worden genomen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 11 Februari 1937).

Op den avond vóór de Lebaran, den 14den December 1936, des namiddags omstreeks half 9, bevonden zich een 60-jarige tabakshandelaar en zijn broeder, zoomede een 15-tal knapen in het privé bedehuisje (tadjoeg) van eerstgenoemde, gelegen in de kampong Djadjawaj, desa Tawangsari, onderdistrict en kota Tasikmalaja, alwaar de knapen zich, zooals op de zoogenaamde „malam takbiran" te doen gebruikelijk is, bezig hielden met het slaan op den bedoeg.

Op bedoeld tijdstip liep een te Tasikmalaja woonachtige Europeesche transport-ondernemer, wiens huis op ± 17 meter van het bewuste bedehuisje is gelegen, plotseling de tadjoeg binnen, waar hij tegen de aanwezigen (de kinderen liepen bij zijn komst hard weg) begon uit te varen en te schelden, daarbij gesticuleerende met een karwats, welke hij in de hand hield, terwijl hij hun gelastte met het lawaai (het slaan op den bedoeg) op te houden. Inmiddels was de echtgenoote van betrokkene, aan een lijn een hond vasthoudende, haar man in het bedehuisje gevolgd.

Na de scheldpartij verliet de transportondernemer, gevolgd door zijn vrouw en den hond, het bedehuisje weder.

Bij het onderzoek verklaarde hij nadrukkelijk niet geweten te hebben, dat het bewuste gebouwtje een bedehuisje was, evenmin, dat er op dat moment een godsdienstige plechtigheid plaats vond.

Bovendien zou het vorige jaar — ook met de Lebaran — vrijwel precies hetzelfde zijn gebeurd en hij zou toen, eveneens van zijn hond vergezeld, dit gebouwtje zijn binnengegaan om stilte te verzoeken. Niet alleen zou er toen geen klacht zijn ingediend, doch ook zou hem van geen enkele zijde eenige waarschuwing hebben bereikt, noch kenbaar zijn gemaakt, dat hij een ongeoorloofde handeling ten aanzien van een bedehuis had gepleegd. De eigenaar van het bedehuisje verklaarde, dat inderdaad het vorige jaar ongeveer hetzelfde was gebeurd, doch dat betrokkene toen niet zoo gescholden had en vooral, dat de hond toen met zijn echtgenoote buiten was gebleven. Den opvliegenden aard van den Europeaan in kwestie kennende, had hij toen maar gezwegen.

Betrokkene, door den Assistent-Resident te Tasikmalaja zeer ernstig over zijn gedrag onderhouden, bood aan verontschuldigingen aan te bieden, het bedehuisje op zijn kosten te doen afbreken en, na een slametan, van geheel nieuw materiaal weer te doen opbouwen, van welk laatste aanbod echter geen gebruik is gemaakt.

Naar aanleiding van het gebeurde is de man door den landrechter te Tasikmalaja veroordeeld tot een geldboete van *f* 25 subsidiair 25 dagen hechtenis. Hij heeft intusschen eigener beweging Tasikmalaja verlaten.

40. VRAAG van den heer **Kan** (ingezonden 17 December 1936).

Naar verluidt bevinden zich de plannen tot sluiting van de zgn. tweede-klasse-havens — met name in Noord-Celebes — voor buitenlandsche schepen in een vergevorderd stadium. Steller, die de voor de sluiting geldende beweegredenen der Regeering volkomen kan onderschrijven, heeft echter tot zijn verwondering vernomen, dat van het verbod om de betrokken havens aan te doen dispensatie is of zal worden verleend aan een Deensche handelsonderneming, die aldus in de gelegenheid zal worden gesteld producten uit Noord-Celebes af te voeren met gecharterde schepen tegen zeer lage vrachtprijzen. Bovendien schijnt het, dat de betrokken onderneming — een commissie-huis — geen belasting betaalt, waardoor zij tegenover andere opkoopers van producten wel in een zeer voordeelige positie verkeert.

Gaarne zou steller dienaangaande door de Regeering worden ingelicht. Hij veroorlooft zich voorts de vraag of de Regeering het niet met hem billijk acht, dat g e e n e r l e i dispensatie worde verleend, opdat de handelaren, behoorende tot de groep der Nederlandsche onderdanen, geen ongerechtvaardigde concurrentie ondervinden van buitenlandsche opkoopers.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 12 Februari 1937).

De in de vraag bedoelde handelsonderneming is het inkoopkantoor van de grootste Deensche oliefabriek, dat thans reeds bijna twintig jaar lang in Celebes en op de omliggende eilanden zeer groote hoeveelheden copra heeft gekocht, welke steeds met door de Deensche maatschappij gecharterde schepen zijn vervoerd. Het ligt in de bedoeling der Regeering het bewuste concern in staat te stellen zijn bedrijf op den zelfden voet voort

te zetten. Een minutieus onderzoek terzake, dat in 1935 en 1936 werd gehouden, heeft uitgewezen, dat geen verstorting der verhoudingen is te verwachten van de te verleenen dispensatie, daar hierdoor slechts een bevestiging wordt gegeven aan een historisch gegroeiden toestand. Het bewuste geval draagt een volmaakt uitzonderlijk karakter, zoodat daarmede geen precedent wordt geschapen voor verdere ontheffingen.

Ten aanzien van belastingen is de bedoelde handelsonderneming aan dezelfde bepalingen onderworpen als elk ander hier te lande werkzaam bedrijf.

41. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 20 November 1936).

Naar verluidt zou door de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij te Bandoeng, althans door het personeel van het Bandoeng-kantoor dier instelling, bij den verkoop van loten van de onlangs ten bate van het Steunfonds te Batavia gehouden loterij, enkele dagen voor de trekking aan koopers en aspirantkoopers zijn medegedeeld, dat zgn. tiende loten slechts in hoeveelheden van niet minder dan 10 stuks tegelijk mochten worden verkocht. Tengevolge hiervan zou een grooter aantal loten onverkocht zijn gebleven, dan anders het geval zou zijn geweest.

Ingeval het bovenstaande juist mocht zijn — waaromtrent hij gaarne zou worden ingelicht — veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is maatregelen te treffen, opdat in den vervolge de verkoop van coupures van heele loten tot elk gewenscht aantal, hoe klein ook, zal zijn toegestaan en aldus benadeeling van de door de loterij begunstigde instellingen en van den fiscus zooveel mogelijk zal worden voorkomen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 17 Februari 1937).

Het door den steller der vraag vermelde feit is juist.

Daar op den trekkingsdag der loterijen het eventueel restant van onverkochte loten uit g e h e e l e coupures dient te bestaan — anders toch zou het kunnen voorkomen dat bij de trekking prijzen vallen op loten, die maar ten deele verkocht zijn — worden door de agentschappen en correspondenten van de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij om practische redenen somtijds, n.l. als het zich laat aanzien dat een loterij niet wordt uitverkocht, tegen den trekkingsdag nog slechts h e e l e loten verkocht. Hierdoor kan het uiteraard voorkomen dat eenige loten minder worden verkocht, doch dit is niet te vermijden en bovendien in verhouding tot de totale bruto opbrengst van de maandelijksche geldloterijen niet van financieele beteekenis.

Intusschen heeft de Escompto Maatschappij hare agentschappen en correspondenten verzocht om in het vorenvermelde geval de kleine loten-coupures verkrijgbaar te blijven stellen zoolang zulks eenigszins mogelijk is.

42. VRAAG van den heer **Soeroso** (ingezonden 21 Augustus 1936).

In de Locomotief van 19 Augustus 1936 (derde blad) komt een bericht voor over een ernstig jachtongeluk in Djocja, waarbij een inheemsch meisje en een klein kind de slachtoffers waren.

Dit is binnen korten tijd het derde jachtongeluk — de eerste twee hebben in Grisee plaats gehad, waarbij respectievelijk een inheemsche vrouw en een inheemsche knaap het leven lieten — dat te wijten is aan het roekeloos omgaan van jagers met vuurwapens.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is de noodige aandacht te schenken aan dit jachteuvel en t.z.t. den Volksraad mede te deelen welke maatregelen Zij daartegen heeft genomen of denkt te nemen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 18 Februari 1937).

Het veelvuldig voorkomen van jachtongevallen heeft uiteraard aanstonds de vereischte aandacht gevonden.

Teneinde een krachtige bestrijding van dit euvel te bevorderen heeft de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof zich bij rondschrijven gewend tot de Officieren van Justitie bij de Raden van Justitie, de Assistent-Residenten op Java en Madoera en de Magistraten in de Buitengewesten, met de opdracht om elk jachtongeluk zoo spoedig en nauwkeurig mogelijk te doen onderzoeken, zoo eenigszins mogelijk een strafvervolging wegens overtreding van de artikelen 359 en 360 van het Wetboek van Strafrecht uit te lokken en bij de behandeling voor den rechter straffen te eischen of te doen eischen, welke in overeenstemming zijn niet alleen met den ernst van het misdrevene, doch ook met den omvang, welke bedoeld euvel allengs heeft gekregen.

Naast deze strafrechtelijke bestrijding is voorts de vraag in overweging genomen of een verhooging van de leeftijdsgrenzen, bedoeld in de artikelen 8 en 9 der Jachtverordening 1931 (Staatsblad No. 265), zoomede het uitvaardigen van een verbod van jagen nabij plaatsen, waar de aanwezigheid van andere personen dan die van het jachtgezelschap redelijkerwijs kan worden verwacht, zonder voldoende voorzorgmaatregelen te hebben getroffen, wenschelijk moet worden geacht.

43. VRAAG van den heer **Soeroso** (ingezonden 9 September 1936).

Het is steller opgevallen, dat op verschillende passar-malams nog ruimschoots gelegenheid gegeven wordt tot hazardspel, althans tot z.g. behendigheidspelen, welke door het toevalselement onder hazardspelen moeten worden gerangschikt, zulks ondanks de verklaring van de Regeering (zitting 1935—1936 H 1589) dat bij zulke behendigheidspelen „elke vorm van hazard ten strengste wordt geweerd". Het is vooral het minder ontwikkeld deel van het publiek, dat van deze spelen slachtoffer wordt.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is maatregelen te treffen, opdat aan het euvel van hazardspelen op plaatsen, die bedoeld zijn als gelegenheid om het volk amusement en ontspanning te verschaffen, daadwerkelijk een eind worde gemaakt.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 18 Februari 1937).

Uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat inderdaad op verschillende passar malams nog gelegenheid is gegeven tot de door den steller der vraag bedoelde spelen. Teneinde hieraan paal en perk te stellen heeft de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof zich bij rondschrijven tot de Gouverneurs en Residenten gewend met het verzoek den bestuurs- en politieambtenaren op te dragen om nauwlettend toe te zien, dat spelen als de bovenbedoelde niet meer worden toegelaten en in geval van overtreding zonder verwijl politioneel in te grijpen.

44. VRAAG van den heer **Alatas** (ingezonden 3 Juni 1936).

Naar steller heeft vernomen, zijn de Indo-Arabieren te Sidenreng (Zuid-Celebes), die tevoren in de landsbelasting waren aangeslagen en vrijgesteld van heerendienst, met ingang van 1936 voor den heerendienst opgeroepen. In bedoeld jaar kregen zij hun belasting-aanslag niet meer, zooals tevoren, van den Kapitein der Arabieren, doch van den Hadat te

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

Sidenreng. Wegens het niet opkomen voor den heerendienst zouden verscheidenen hunner door de inheemsche rechtbank onder voorzitterschap van den Controleur zijn veroordeeld tot geldboete van *f* 10 of hechtenis van 20 dagen.

Indien bedoeld bericht juist is, zou steller dezes gaarne van de Regeering vernemen:

a. op welke gronden de Indo-Arabieren te Sidenreng ten aanzien van de belasting en den heerendienst met de Inheemsche bevolking zijn gelijk gesteld;

b. of de Regeering den oproep van deze ingezetenen voor den heerendienst juist acht;

c. bij ontkennende beantwoording van de vraag sub *b*, welke maatregelen de Regeering denkt te nemen om de begane fout te herstellen en herhaling te voorkomen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 19 Februari 1937).

ad. *a.* Krachtens artikel 13 lid 4 van de „Zelfbestuursregelen 1927" (Staatsblad 1927 No. 190) is door den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden beslist, dat een aantal zgn. Indo-Arabieren, o.a. gevestigd in het Zelfbesturend Landschap Sidenreng, als zelfbestuursonderhoorigen moet worden aangemerkt.

Aan deze beslissing is voorafgegaan een nauwkeurig onderzoek omtrent afstamming, levenswijze en cultureele oriënteering van betrokkenen.

Gebleken is, dat wezenlijke verschillen tusschen deze personen en de inheemsche bevolking, te midden waarvan zij leven en waarmede zij zich vrijelijk door huwelijk vermengen, niet meer zijn aan te wijzen. Onder meer wijst de omstandigheid, dat sommigen hunner Inlandsche rechten op den grond uitoefenen, er op, dat deze lieden in de Inheemsche samenleving zijn opgenomen.

Als gevolg van de beslissing van genoemd Gewestelijk Bestuurshoofd zijn bedoelde personen sedert 1 Januari 1936 onderworpen aan de bepalingen betreffende de heffing van inkomstenbelasting en vordering van heerendiensten van het betrokken zelfbesturend landschap.

Veroordeelingen van de hierbedoelde personen wegens het niet opkomen in heerendienst hebben niet plaats gevonden. Wel zijn een aantal personen, die, ook nadat hun bedenktijd was gegeven, weigerachtig bleven de hun vanwege het Zelfbestuur uitgereikte registratiekaarten te ontvangen, door de bevoegde rechtbank van Sidenreng tot geldboeten veroordeeld.

ad *b.* Aangezien de Regeering zich met de onder *a* gemelde beslissing van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden kan vereenigen, wordt deze vraag bevestigend beantwoord.

45. VRAAG van de heeren **Thamrin, Soetardjo** en **Soekawati** (ingezonden 13 Februari 1937).

Naar aanleiding van de in de dagbladen verschenen berichten over het openvallen binnenkort van de functies van Directeur en Secretaris van het departement van Onderwijs en Eeredienst en met een beroep op de door de Regeering gedane toezeggingen om, waar mogelijk, ook Indonesiërs in leidende betrekkingen aan te stellen, veroorloven stellers zich de vraag of de Regeering genegen is voor de vervulling van bedoelde vacatures een keuze te doen uit Indonesische krachten, die daarvoor in aanmerking komen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 22 Februari 1937).

De Regeering is niet genegen zich eenigerlei beperking op te leggen bij het doen van Hare keuze voor de genoemde functies.

46. VRAAG van den heer **Gondosoebroto** (ingezonden 14 Januari 1937).

In het dagblad „De Locomotief" van 27 April 1936 komt een Anetabericht voor, volgens hetwelk zaaiproeven, die de Mangkoenegoro in Wonogiri en Tawangmangoe heeft laten nemen met een uit China ingevoerd gerstsoort, Kaoliang genaamd, volkomen zouden zijn geslaagd, zoodat het zaaigoed in ruime mate ter beschikking van de bevolking zou worden gesteld.

Steller zou gaarne vernemen, of het niet op den weg van het departement van Economische Zaken ligt een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden van genoemde gerstsoort, en — mocht de verwachting gegrond zijn, dat deze een aanwinst zal zijn voor den inheemschen landbouw — of de Regeering het niet wenschelijk zou achten aan de provinciale landbouwvoorlichtingsdiensten op Java de opdracht te geven om proeven te nemen met bedoelde gerstsoort in streken, waar klimaat en bodemgesteldheid overeenkomen met of niet te zeer afwijken van die in Wonogiri en Tawangmangoe, teneinde bij gunstig resultaat het zaaigoed voor de bevolking beschikbaar te stellen.

ANTWOORD VAN DE REGEERING (ingezonden 5 Maart 1937).

Kaoliang is een reeds in Midden-Java onder den naam van tjantel bekende graansoort (Andropogom Sorghum Brot).

Het geciteerde artikel uit de Locomotief van 27 April 1936 heeft betrekking op een door Z. H. Mangkoenegoro VII in Soerakarta ingevoerde tjantelvariëteit. De landbouwvoorlichtingsdienst ontving daarvan zaaizaad en heeft daarmede oriënteerende proeven genomen. Het is nog niet zeker, dat deze variëteit, waarvan de opbrengsten tot dusver lager waren dan van de inheemsche tjantel, ruimere verspreiding verdient. Mocht dit het geval blijken te zijn, dan zal terzake door de betrokken diensten het noodige worden verricht.

47. VRAAG van de heeren **Van Lonkhuyzen** en **Straatemeier** (ingezonden 24 Augustus 1934).

Is de Regeering niet met stellers van oordeel:

a. dat het volgen van de zeevaart-technische school door stuurlieden en werktuigkundigen van de K. P. M. ten aanzien van de inkomstenbelasting op één lijn dient te worden gesteld met het onder wapenen roepen van betrokkenen;

b. dat art. 73 van de inkomstenbelasting-ordonnantie 1932 op de gevallen van het bezoeken van de zeevaart-technische school dient te worden toegepast, indien althans de inkomstenvermindering minstens 25% bedraagt;

c. dat — indien de bestaande redactie van genoemde ordonnantie zich tegen een toepassing als bedoeld sub *a* en *b* verzet — het aanbeveling verdient hiervoor een speciale voorziening te treffen, aangezien de hier bedoelde gevallen veelvuldig voorkomen, zoodat moeilijk van uitzonderingsgevallen kan worden gesproken?

Toelichting.

De wijze, waarop de belasting-administratie artikel 73 van de inkomstenbelasting-ordonnantie 1932 toepast, leidt tot groote onbillijkheden of onjuistheden in de aanslagen.

In tal van gevallen worden stuurlieden of werktuigkundigen ter koopvaardij voor het volgen van den cursus aan de zeevaart-technische school geruimen tijd aan hun eigenlijke werk onttrokken, zoodat zij dan geen inkomsten uit dien hoofde genieten. Inzonderheid is dit het geval voor de oudere werktuigkundigen, die gedurende 8 maanden achtereen den

cursus voor het C-diploma volgen. Sommigen hunner, t.w. de ongetrouwden, ontvangen gedurende die 8 maanden geen salaris, doch genieten slechts vrije kost en inwoning, terwijl anderen — de gehuwden — per maand een toelage genieten van *f* 200.

Voor de vaststelling van den aanslag gaat de belastingadministratie uit van het inkomen van betrokkene bij aanvang van den belastingplicht (dit is voor de normale gevallen, wanneer iemand over het volle jaar belasting verschuldigd is, dus 1 Januari).

Voor een werktuigkundige bedraagt dit inkomen bv. in sommige gevallen *f* 500 per maand. Gaat betrokkene echter kort na den jaaraanvang den cursus volgen, dan geniet hij als gehuwde niet meer dan een toelage van *f* 200 per maand, zoodat zijn inkomen 4 maanden *f* 500 en 8 maanden *f* 200 bedraagt, of in totaal voor het geheele jaar *f* 3 600.

Voor een ongehuwde wordt dit onder dezelfde omstandigheden en met in aanmerking neming van de vrije voeding en huisvesting ad *f* 37.50 per maand een jaarinkomen van *f* 2 300.

In beide gevallen wordt de betrokkene echter aangeslagen over *f* 6 000 inkomen.

In Nederland is gebruikelijk, dat varend personeel, dat gaat studeeren voor een hoogeren rang, tijdelijk wordt ontslagen en dus niet wordt tegemoet gekomen met vrije studie en vrije kost en inwoning of wel een toelage. De particuliere maatschappijen hier doen dus op dit punt veel meer voor hun personeel, en hiermede is het door den fiscus ingenomen standpunt in schrille tegenstelling.

Uit de gegeven voorbeelden blijkt ten duidelijkste, dat de toepassing der bepalingen tot grove onbillijkheden leidt. Het betreft hier geen uitzonderingsgevallen. Gevallen als vorenbedoeld komen regelmatig en vrij veelvuldig voor.

Deze toepassing is niet in overeenstemming met den geest en de letter van de ordonnantie.

Artikel 73 van de inkomstenbelasting-ordonnantie 1932 schrijft n.l. voor, dat ontheffing van de inkomstenbelasting mogelijk is, indien belastingplichtige in den loop van het belastingjaar een bij den aanvang daarvan bestaande bron van inkomen verliest, terwijl hierdoor tevens zijn zuiver inkomen, berekend over een jaar, daalt beneden 75% van het oorspronkelijke bedrag waarnaar de aanslag is geregeld.

Het feit, dat betrokkene weliswaar in dienst van de maatschappij blijft, kan hier niet maatgevend zijn, daar de ordonnantie niet den eisch stelt, dat de dienstbetrekking verloren moet gaan, doch dat men een bron van inkomen moet verliezen en dit laatste is, indien betrokkene een cursus gaat volgen, zeker het geval, want hij verliest de oorspronkelijk genoten inkomsten uit arbeid en krijgt slechts òf vrije voeding en huisvesting en òf een zekere toelage.

In het geval belastingplichtige voor de militie wordt opgeroepen, huldigt de belastingadministratie inderdaad laatstvermelde opvatting. In Dronkers en Lancée vindt men als toelichting No. 7 bij artikel 73 van de inkomstenbelasting-ordonnantie 1932 het volgende vermeld:

> „Indien belastingplichtige gedurende den tijd, dat hij „onder de wapenen is, zijn traktement geheel of gedeel„telijk doorbetaald krijgt, is dat een periodieke uitkee„ring als bedoeld in art. 10. Hieruit volgt, dat de „dienstbetrekking als bron van inkomen verloren is „gegaan".

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 13 Juni 1935).

Met verwijzing naar het schrijven van Uwen ambtsvoorganger van 25 Augustus 1934 No. 1862 houdende aanbieding van eene door de heeren G. J. van Lonkhuyzen en E. Straatemeier gestelde vraag betreffende toepassing van artikel 73 der ordonnantie op de inkomstenbelasting 1932 heb ik de eer, op last van den Gouverneur-Generaal, UHoogEdelGestrenge mede te deelen dat het in het voornemen ligt het vraagstuk of ten aanzien van de employé's der Koninklijke Paketvaart Maatschappij, die den zeevaart-technischen cursus gaan volgen, eene verandering van de bron van inkomen plaats vindt, aan den Raad van Beroep voor belastingzaken voor te leggen.

De Landvoogd behoudt zich voor een naar gelang van 's Raads uitspraak op deze aangelegenheid terug te komen.

NADER ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 20 Maart 1937).

Ten vervolge van den dezerzijdschen brief van 13 Juni 1935 No. 1427/B betreffende de door de leden van den Volksraad, de heeren G. J. van Lonkhuyzen en E. Straatemeier, gestelde vraag inzake toepassing van artikel 73 der ordonnantie op de inkomstenbelasting 1932 ten aanzien van employé's der K. P. M., die den zeevaart-technischen cursus volgen, heb ik de eer, op last van den Gouverneur-Generaal, UHoogEdelGestrenge mede te deelen, dat de Raad van Beroep voor belastingzaken bij uitspraak van 27 November 1936 No. I. B. 4187 (opgenomen in de „Verzameling van Beslissingen inzake Nederlandsch-Indische Belastingordonnanties onder No. 931) heeft beslist dat evengemeld artikel in de door stellers der vraag bedoelde gevallen toepassing dient te vinden.

In verband hiermede vereischt de vorenbedoelde vraag thans geen beantwoording meer.

48. VRAAG van den heer **Van Baalen** (ingezonden 23 Februari 1937).

Volgens in de dagbladen verschenen berichten wordt overwogen verkoopers van den Pandhuisdienst op reis te zenden naar de rubbergewesten, ten einde den grooten voorraad niet ingeloste panden aldaar van de hand te doen.

Steller zou gaarne vernemen of deze berichten juist zijn en, zoo ja, of de Regeering niet met hem van meening is, dat de in de crisisjaren zwaar getroffen particuliere bedrijven, die voor een goed deel hunner omzetten zijn aangewezen op verkoopen in de buitengewesten, door bovenbedoelde werkwijze ernstig zullen worden benadeeld, terwijl het toch geenszins de bedoeling kan zijn, dat de Pandhuisdienst als overheidsinstelling zich zal gaan bewegen op het terrein van den particulieren handel.

In geval de bedoelde berichten juist mochten zijn, veroorlooft steller zich voorts de vraag of de Regeering bereid is de noodige maatregelen te treffen, teneinde de betrokken dienstleiding van haar voornemen te doen afzien.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 31 Maart 1937).

De in de vraag bedoelde berichten zijn in zooverre juist, dat een tweetal ambtenaren van den Pandhuisdienst met een klein gedeelte van den nog vrij grooten voorraad niet ingeloste juweelen en edelgesteenten, welke voorraad tot dusver op Java moeilijk en slechts langzaam verkoopbaar is, naar de Westerafdeeling van Borneo is gezonden, teneinde te pogen voor die voorwerpen aldaar gegadigden te vinden.

Bedoelde verkoopers zijn intusschen teruggekeerd. Het is niet de bedoeling, dat in deze richting verdere stappen zullen worden gedaan.

49. VRAAG van den heer **Boestan** (ingezonden 11 Januari 1937).

Volgens bekomen inlichtingen zou onder vele rubbertuinbezitters in het gewest Palembang groote ontevredenheid heerschen, aangezien bij de uitdeeling der rubberlicenties ge-

bleken is dat, niettegenstaande de aangiftebilletten destijds op juiste wijze waren ingevuld en na goedkeuring van het personeel belast met werkzaamheden in verband met de rubberrestrictie ingediend, de verleende oogstvergunningen in menig geval niet in overeenstemming zijn met het bezit aan rubberboomen.

Steller zou gaarne vernemen of deze inlichtingen juist zijn en, zoo ja, of nieuwe oogstvergunningen zullen worden verstrekt.

Voorts veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is, teneinde de ontevredenheid geheel weg te nemen, de bevolking volledig te doen voorlichten omtrent de beginselen der restrictie en in het bijzonder omtrent het aantal kilogrammen droge rubber, welke van de gemiddelde productie van elk duizendtal tapbare rubberboomen mag worden uitgevoerd.

ANTWOORD VAN DE REGEERING (ingezonden 1 April 1937).

Tijdens zijne dienstreizen in Januari jl. door de rubberstreken van zijn gewest is den Resident van Palembang van een bij vele rubbertuinbezitters bestaande groote ontevredenheid niet gebleken.

Wel is genoemd Bestuurshoofd bij die gelegenheid gebleken, dat vele tuinbezitters erkend hebben onjuiste aangiften omtrent hun rubbertuinbezit te hebben ingediend, waardoor de hun verleende oogstvergunningen niet in overeenstemming zijn met hun bezit.

De schadelijke gevolgen van deze onjuiste aangiften hebben betrokkenen geheel aan zichzelf te wijten, daar zoowel vóór als tijdens de registratie van bestuurszijde alles in het werk is gesteld om de bevolking in te lichten omtrent het doel en de consequenties van de registratie en classificatie hunner rubberaanplantingen, alsmede nopens de daarbij te volgen werkwijze. Voorts werden de tuinbezitters vóór den afloop der registratie zooveel mogelijk in de gelegenheid gesteld bij de indiening der aangiften begane verzuimen en fouten te herstellen.

De tuinbezitters, die zich tekort gedaan achten, kunnen claims indienen bij het gewestelijk Bestuurshoofd.

Onjuistheden in de toewijzingen als gevolg van naamsverwisselingen, rekenfouten en andere vergissingen zullen zoo spoedig mogelijk worden hersteld; uiteraard zijn belanghebbenden in de gelegenheid ook voor deze punten de aandacht van het gewestelijk Bestuurshoofd te vragen.

De wijze, waarop bezwaren tegen verleende oogstvergunningen zullen worden behandeld, zal in een gewestelijke regeling worden vastgelegd.

Met de resultaten van het onderzoek betreffende de voorgebrachte bezwaren zal bij de uitschrijving der oogstvergunningen voor volgende licentieperiodes rekening worden gehouden.

Nopens de beginselen der individueele restrictie werd de bevolking van het gewest Palembang reeds volledig ingelicht zoowel door herhaalde besprekingen voor den aanvang van en tijdens de registratie der rubbertuinen als nadien door de verspreiding van 50 000 exemplaren van een in de Maleische taal gestelde en met Latijnsche en Arabische karakters gedrukte kennisgeving, waarvan een exemplaar hiernevens gaat. [1])

Voor de berekening van de individueele exportquota, neergelegd in de oogstvergunningen, komt een gemiddelde productie van tapbare boomen niet in aanmerking voor de wijze, waarop de individueele basisquota worden vastgesteld moge worden verwezen naar de nota van toelichting op de regeeringsverordeningen tot invoering van de individueele restrictie (Staatsblad 1936 No's 674 t/m 680), welke nota aan den Volksraad is overgelegd bij brief van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 19 December 1936 No. 2546a/B.

Een vertaling van deze Bevolkingsrubberrestrictieverordeningen, alsmede eene toelichting daarop, waaruit o.a. kan blijken op welke wijze de individueele toewijzingen worden berekend, zijn bij het Kantoor voor de Volkslectuur in bewerking en zullen na gereedkoming in de daarvoor in aanmerking komende organen van de Maleische en Chineesche pers worden gepubliceerd.

50. VRAAG van de heeren **Ratu Langie** en **Soekawati** (ingezonden 19 Juli 1935).

Aan stellers dezer werden afschriften van brieven toegezonden — waarvan de eerste 2 Januari 1935 is gedateerd — onderteekend door ingezetenen van het Landschap Todjo (onderafdeeling Poso, Residentie Menado), en gericht aan den Assistent-Resident van Poso, waarin ernstige klachten over willekeur en mishandeling werden voorgebracht, die bedreven zouden zijn door den Zelfbestuurder van Todjo.

Stellers zouden gaarne vernemen of de betrokken autoriteiten terzake reeds een onderzoek hebben ingesteld en, zoo ja, of de Regeering genegen is de resultaten van het onderzoek aan den Volksraad mede te deelen. Voor het geval nog geen onderzoek mocht zijn ingesteld, veroorlooven zij zich de vraag, of de Regeering bereid is alsnog een onderzoek te gelasten en de resultaten daarvan ter kennis van den Volksraad te brengen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 3 April 1937).

In den loop der laatste jaren bereikten het bestuur bij herhaling klachten over de gedragingen van den Zelfbestuurder te Todjo, die, evenals het door de stellers dezer vraag bedoeld schrijven van 2 Januari 1935, telkens tot een onderzoek aanleiding gaven.

Deze onderzoekingen wijzen uit dat de Zelfbestuurder in enkele opzichten ernstig is tekort geschoten, doch de Regeering heeft hem, gelet op ten aanzien van zijn gedrag aan te voeren verzachtende omstandigheden, desondanks in zijn waardigheid kunnen handhaven.

In den laatsten tijd heeft de Radja geen aanleiding meer gegeven tot klachten, weshalve er voor de Regeering geen reden bestaat thans bijzondere voorzieningen te treffen.

Ten aanzien van de in het klaagschrift van 2 Januari 1935 vermelde particuliere schulden van den Radja aan zijn onderhoorigen kan worden medegedeeld, dat een regeling is getroffen waardoor deze schulden binnen korten tijd zullen zijn vereffend.

51. VRAAG van den heer **Kan** (ingezonden 26 Augustus 1936).

Naar aanleiding van den steeds nijpender wordenden toestand der inheemsche en Chineesche bevolking op Bangka — metterdaad verslechterende bestaansvoorwaarden der bevolking met den dag door economische oorzaken als de val der peperprijzen en de inkrimping der tinwinning — veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering het niet noodig acht in dezen noodtoestand in te grijpen en, zoo ja, welke maatregelen Zij denkt te nemen om in den nood leniging te brengen.

ANTWOORD VAN DE REGEERING (ingezonden 5 April 1937).

Blijkens van den Resident van Bangka en Onderhoorigheden ontvangen inlichtingen was de economische toestand op Bangka in de laatste jaren belangrijk achteruit gegaan.

[1]) Ligt ter inzage ter Secretarie van den Volksraad.

Inmiddels is door verruiming van werkgelegenheid bij het tinbedrijf zoomede door ruimere baten voor de producenten uit de rubber- en pepercultuur een verbetering in den economischen toestand getreden.

Tot het treffen van bijzondere steunmaatregelen van Regeeringswege bestaat geen reden.

52. VRAAG van den heer **Ko Kwat Tiong** (ingezonden 26 Januari 1937).

Tengevolge van de omstandigheid, dat alle aanvragen om banderollen voor sigaren, sigaretten en andere tabaksindustrieproducten moeten worden gericht tot en worden behandeld door den betrokken dienst te Batavia, is het regel, dat de sigaren-, sigaretten- en krètèkfabrieken in Midden- en Oost-Java 10 tot 14 dagen op de banderollen moeten wachten. In dien tijd moeten alle bij die tabaksfabrieken binnengekomen orders onuitgevoerd blijven, hetgeen stagnatie geeft in het bedrijf, afgescheiden van de financieele schade die de fabrieken daardoor lijden. Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de vraag, of de Regeering bereid is de uitgifte van banderollen te decentraliseeren b.v. door deze mede verkrijgbaar te stellen in Semarang en Soerabaja, respectievelijk voor de fabrieken in Midden- en Oost-Java. Door den kleineren afstand tusschen fabriek en bedieningscentrum kan wellicht een snellere gang van zaken worden bewerkstelligd.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 6 April 1937).

Ten tijde van de totstandkoming van den tabaksaccijns heeft de Regeering Haar standpunt inzake verkrijgbaarstelling van banderolles op andere plaatsen dan te Batavia reeds uiteengezet in antwoord op een desbetreffende vraag van het Volksraadslid den heer R. Soekardjo Wirjopranoto (Handelingen Zittingsjaar 1932/1933, Aanhangsel blz. 28/29, vraag 52, ad *a*).

Wel is waar bepleitte de heer Wirjopranoto verkrijgbaarstelling op een grooter aantal plaatsen — n.l. op alle speciale accijnskantoren — terwijl zulks thans alleen voor Semarang en Soerabaja wordt verzocht — doch hiertegenover moet worden gesteld, dat, wanneer eenmaal van het bestaande stelsel van centrale verkrijgbaarstelling te Batavia zou worden afgestapt, eene beperking van de banderolleerdepôts tot Semarang en Soerabaja niet wel zou zijn vol te houden. De fabrikanten op andere centra — men denke bijv. aan Koedoes, Toeban, Magelang en dergelijke — zouden met goed recht verleening van dezelfde faciliteiten kunnen verlangen.

De destijds tegen verkrijgbaarstelling van banderolles op andere plaatsen dan Batavia aangevoerde bezwaren gelden nog onverkort. Daaraan mag onder de huidige verhoudingen te meer gewicht worden toegekend, nu het verwerken van de aanvragen door den beheerder der Tabaksaccijnszegels aanzienlijk minder tijd vordert dan in den aanvang, zoodat, practisch gesproken, de banderolles binnen een week nadat zij zijn aangevraagd, voor aflevering ten kantore van den beheerder gereed liggen.

Dat gedurende den korten tijd, voor aflevering van banderolles benoodigd, de bij fabrikanten binnengekomen orders onuitgevoerd moeten blijven, doet zich alleen voor indien de fabrikanten zich niet tijdig hebben voorzien van een voldoenden voorraad banderolles voor de loopende bestellingen.

53. VRAAG van den heer **Prawotosoemodilogo** (ingezonden 5 Februari 1937).

Volgens een bericht in de „Ochtend Post" van 4 Februari 1937 zou het voornemen bestaan binnenkort over te gaan tot het contingenteeren van den invoer van gloeidraad voor electrische gloeilampen.

Een dergelijke maatregel zou de gloeiperenfabriek te Cheribon ernstig in haar bedrijf benadeelen. Aangezien deze fabriek — die in hoofdzaak werkt met Indisch kapitaal en Indische arbeidskrachten — zich in het bijzonder toelegt op vervaardiging van de zgn. volkslamp en deze vermoedelijk zal kunnen leveren tegen lageren prijs dan de door de Nederlandsche industrie te leveren goedkoope lamp, welke ondanks herhaalde toezegging nog steeds niet in voldoende hoeveelheid hier te lande verkrijgbaar is, ligt het voor de hand, dat belemmering van het Cheribonsch bedrijf niet in het belang van de bevolking zou zijn.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich tot de Regeering een vraag te richten of het hooger aangeduid voornemen tot contingenteering van gloeidraad inderdaad bestaat, en zoo ja, of Zij niet met hem van oordeel is, dat van dat voornemen wegens strijd met de belangen der Indische industrie en het Indisch bevolkingsbelang behoort te worden afgezien.

ANTWOORD VAN DE REGEERING (ingezonden 9 April 1937).

Voor de beantwoording van deze vraag moge worden verwezen naar de toelichting bij de Invoerverordening gloeidraad 1937 (Staatsblad No. 192) vervat in het tot den Voorzitter van den Volksraad gericht schrijven van den Gouvernements Secretaris van 9 April 1937 No. 764 [1]).

54. VRAAG van den heer **Roep** (ingezonden 1 Maart 1937).

In voldoening aan de opdracht, vervat in het Gouvernementsbesluit van 21 Januari 1930 No. 22, aangevuld bij het besluit van 1 Augustus 1933 No. 1, bood de Commissie voor het Militair Straf-, Tucht- en Strafprocesrecht der Regeering bij haar brief van 8 Augustus 1935 een vijftiental ontwerpen van wet, algemeenen maatregel van bestuur, ordonnanties enz. met bijbehoorende memories van toelichting aan.

Met verwijzing naar de terzake in het bijzonder door het toenmalig lid van den Volksraad, Mr. Jonkman, in de vergadering van den Volksraad van 11 en 16 Februari 1931 gegeven beschouwingen (Zitt. 1930—1931, H 2273 en 2425—2426) betreffende de bezwaren, verbonden aan de onderwerping van het hier te lande dienend marine-personeel aan de Nederlandsche strafwetgeving en voorts naar de daarover handelende, door den Volksraad zonder hoofdelijke stemming aangenomen, motie-Jonkman c.s. (Zitt. 1930—1931, Ond. **88**: Afd. II — st. 5), veroorlooft steller zich de vraag of de door bovengenoemde Commissie voorgestelde wijzigingen in de wetgeving spoedig aan de orde zullen worden gesteld.

Mocht deze vraag nog niet met stelligheid bevestigend kunnen worden beantwoord, dan zou steller gaarne van de Regeering vernemen, welke bezwaren tegen de voorgestelde wijzigingen in de onderwerpelijke wetgeving bestaan en of die bezwaren door de Regeering van zoodanigen aard worden geacht, dat naar vrij algemeen inzicht zeer urgente wijzigingen op bedoeld terrein van wetgeving hierdoor mogen worden tegengehouden of vertraagd.

Hierbij moge worden aangeteekend, dat in 1933 het Hoog Militair Gerechtshof, de Directeur van Justitie en de Commandant der Zeemacht zich hebben uitgesproken vóór de richting, waarin de meergenoemde Regeeringscommissie de oplossing der bestaande moeilijkheden zocht.

[1]) Ter inzage gelegd ter Secretarie van den Volksraad.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 12 April 1937).

De door den steller der vraag bedoelde voorstellen van de Commissie voor het Militair Straf-, Tucht- en Strafprocesrecht worden beheerscht door beginselen, welke overleg met het Opperbestuur noodzakelijk maakten. Dit overleg, waarin mede de Regeeringen van Suriname en Curaçao dienen te worden betrokken, is nog niet beëindigd.

55. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 11 Januari 1937).

In het bij Regeeringsbrief van 24 November 1936 No. 2398/A ingezonden antwoord op de schriftelijke vraag van steller dd. 15 April 1936 is medegedeeld, dat het vonnis van den Grooten Rapat te Kepala Tjoeroep van 19 October 1935, waarbij de personen van Isin, Samar en Adjar tot langdurige gevangenisstraffen zijn veroordeeld wegens moord op den Chinees Lie Hie Tjauw, door den Resident van Benkoelen op 26 Februari 1936 is vernietigd, daar gebleken was, dat genoemde Lie Hie Tjauw niet vermoord, immers nog in leven was. Evenwel zijn eerstbedoelde drie personen blijkens het antwoord der Regeering op 28 Februari d.a.v. veroordeeld tot respectievelijk 8, 4 en 4 maanden gevangenisstraf wegens vrijheidsberooving, waaraan zij zich jegens Lie Hie Tjauw vd. hebben schuldig gemaakt.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten, of met deze tweede veroordeeling niet is gehandeld in strijd met het beginsel, neergelegd in artikel 76 van het Wetboek van Strafrecht.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 1 Mei 1937).

De veroordeeling van bovengenoemde personen is niet in strijd met den rechtsregel „non bis in idem", neergelegd in het — in casu overigens ingevolge de „Regeling van de Inheemsche rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied", Staatsblad 1932 No. 80, niet toepasselijke — artikel 76 van het Wetboek van Strafrecht, aangezien aan de tweede strafvervolging een andere materieele handeling ten grondslag heeft gelegen, dan die, waarop de eerste vervolging was gebaseerd.

Er wordt nog op gewezen, dat de tijd door beklaagden in preventieve hechtenis doorgebracht in verband met de tegen hen ingestelde vervolging wegens moord, geheel in mindering van hun straf werd gebracht, zoodat Samar en Adjar na afloop der terechtzitting dadelijk op vrije voeten werden gesteld, terwijl Isin op 24 Mei 1936 wegens strafexpiratie uit de gevangenis werd ontslagen.

56. VRAAG van den heer **Kan** (ingezonden 6 Februari 1935).

Steller zou gaarne inlichtingen ontvangen omtrent de werking van de toepasselijkverklaring van het Europeesch huwelijksrecht op de Chineezen, in het bijzonder voor wat betreft die in de Westerafdeeling van Borneo.

Naar verluidt zouden in de praktijk de betrekkelijke bepalingen door velen niet nageleefd worden, blijkbaar omdat zij niet leven in het rechtsbewustzijn van betrokkenen.

Als gevolg hiervan zouden b.v. velen alleen een ritueel huwelijk sluiten zonder tusschenkomst van den ambtenaar van den burgerlijken stand, zoodat niet van wettige huwelijken in den zin van het B.W. kan worden gesproken en een chaotische toestand dreigt te ontstaan met zeer ongewenschte consequenties o.a. wat betreft de rechten der kinderen, voortgesproten uit dergelijke huwelijken.

Mocht zulks juist zijn, dan zou steller gaarne van de Regeering vernemen of Zij bereid is terzake voorzieningen te treffen, o.m. om die huwelijken, welke volgens Chineesche ritus zijn gesloten, maar niet als wettig in den zin van het B.W. kunnen worden erkend, alsnog achteraf te wettigen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 Mei 1937).

Het ten deze gehouden onderzoek heeft uitgewezen, dat inderdaad in de Westerafdeeling van Borneo de voorschriften van het op de Chineezen toepasselijk verklaarde Europeesche huwelijksrecht onvoldoende worden nageleefd. Welke daarvan de oorzaken zijn staat nog niet vast.

Alvorens de door den steller der vraag bedoelde voorzieningen in overweging te nemen acht de Regeering het wenschelijk om, ter verkrijging van een bevredigende oplossing, te doen onderzoeken, hoe de werking van bedoelde bepalingen is in andere deelen van Nederlandsch-Indië. Aan de hand van de resultaten van dit onderzoek, waarmede spoedig een aanvang zal worden gemaakt, zal worden overwogen, in hoeverre en op welke wijze aan gegronde bezwaren van belanghebbende kan worden tegemoet gekomen en welke wettelijke voorzieningen eventueel zullen zijn te treffen.

57. VRAAG van den heer **Thamrin** (ingezonden 27 Februari 1937).

Volgens een bericht in het dagblad „Soeara Oemoem" van 11 Februari 1937 werd op 15/16 Januari 1937 door een daartoe opgericht comité van drie personen te Oelimweg K. M. 14 (Gamboet) Bandjarmasin een besloten vergadering belegd, waarbij 60 personen aanwezig waren, die allen voorzien waren van een voor deze bijeenkomst uitgeschreven uitnoodigingsbrief.

Bedoelde bijeenkomst werd bijgewoond door een vertegenwoordiger van het gezag, die hiertoe niet was uitgenoodigd en die voor of tijdens de vergadering geen bezwaar heeft gemaakt tegen het beleggen of voortgang doen vinden van de uitgeschreven vergadering, noch op andere wijze kenbaar heeft gemaakt, dat het Comité zich aan eenig strafbaar feit schuldig zou maken.

Twee dagen na afloop dezer vergadering werden de drie comitéleden verhoord inzake het beleggen van een openbare vergadering, waarvoor geen kennisgeving aan het Bestuur is gedaan en werden de voorzitter en de twee andere comitéleden op 3 Februari 1937 door het Magistraatsgerecht veroordeeld tot een geldboete van resp. *f* 25 subsidiair 1 maand gevangenisstraf en *f* 10 boete subsidiair 14 dagen gevangenisstraf.

Naar aanleiding van het voorgevallene veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten:

a. op welke gronden de uitgeschreven besloten vergadering met genoodigden als een openbare vergadering werd beschouwd;

b. welke criteria over het algemeen worden aangenomen ter beoordeeling van de vraag, of een vergadering al dan niet openbaar is;

c. waarom de ter vergadering aanwezige vertegenwoordiger van het gezag de leiding der vergadering er niet op heeft gewezen, dat met het voortzetten der vergadering een strafbaar feit wordt gepleegd.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 Mei 1937).

a. De onderwerpelijke vergadering is belegd door een comité, gevormd door leden van de Parindra. Ter vergadering waren 15 leden dier vereeniging en ongeveer 60 genoodigden aanwezig. Gesproken werd alleen door vooraanstaande leden van genoemde vereeniging en wel uitsluitend tot het maken van propaganda voor de beginselen en het doel der Parindra,

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

terwijl aan het eind der vergadering gelegenheid werd gegeven om zich als lid op te geven. Aangezien op ruime schaal uitnoodigingen waren rondgezonden aan vermoedelijk belangstellenden uit het publiek, is de vergadering als een openbare beschouwd.

b. Een vergadering verliest het karakter van een besloten vergadering en is mitsdien als een openbare te beschouwen, indien hij, die haar belegt, uitnoodigingen daartoe richt tot het publiek. Als „tot het publiek gericht" worden dan steeds mede aangemerkt: uitnoodigingen gericht tot vele personen, die beschouwd kunnen worden als tezamen te zijn een of meer groepen uit het publiek.

c. De ter vergadering aanwezige vertegenwoordiger van het gezag was een rechercheur, die geen bevoegdheid heeft in te grijpen in aangelegenheden als de onderwerpelijke. Daar van het voornemen tot het houden van de vergadering geen kennis was gegeven aan het Bestuur, is zij niet bijgewoond door een hoogeren politieambtenaar die daartoe wèl de bevoegdheid bezit.

58. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 19 Maart 1937).

Het heeft de aandacht van steller getrokken, dat in de jongste vacatures in de ambten van directeur en secretaris van het departement van Onderwijs en Eeredienst, niettegenstaande den aandrang van Indonesische zijde in den Volksraad, geen Indonesiërs benoemd zijn.

Thans weet het Bataviaasch Nieuwsblad van 17 Maart 1937 (eerste blad) mede te deelen, dat het in het voornemen ligt een der twee door de benoeming van hoogerbedoelde functionarissen ontstane vacatures in de functie van hoofdambtenaar op genoemd departement onvervuld te laten, terwijl de andere wederom zal worden vervuld door een Europeesche kracht, die tevoren geen betrekking bij het departement van Onderwijs en Eeredienst heeft bekleed.

Indien dit bericht juist mocht zijn, veroorlooft steller zich de vraag tot de Regeering te richten, of Zij niet met hem van oordeel is, dat bij dezen gang van zaken tot in een afzienbare toekomst de benoeming van Indonesiërs tot de twee hoogste ambten op bedoeld departement niet kan worden verwacht.

Is de Regeering bereid althans één der vacante zetels van hoofdambtenaar op het departement van Onderwijs en Eeredienst door een Indonesische kracht te doen bezetten?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 Mei 1937).

Juist is, dat het in het voornemen ligt in één der vacatures van hoofdambtenaar bij het departement van Onderwijs en Eeredienst te voorzien door benoeming van een Europeesche kracht, die tevoren geen betrekking bij dat departement heeft bekleed. Niet juist is, dat het voornemen zou bestaan om de andere vacature van hoofdambtenaar onvervuld te laten.

Met betrekking tot de gestelde vragen moet de Regeering volstaan met de mededeeling, dat Zij ook bij de benoeming in de daarin ter sprake gebrachte betrekkingen de keuze zal moeten doen vallen op degenen, die naar Haar oordeel de meest geschikte candidaten zijn.

59. VRAAG van den heer **De Hoog** (ingezonden 20 Maart 1937).

Het heeft steller dezes getroffen dat in den laatsten tijd bij herhaling en van verschillende zijden rechtstreeks of indirect is aangedrongen op aanstelling van inheemschen in overheidsdienst op grond van het feit dat zij inheemschen zijn.

Is de Regeering niet met steller van oordeel dat, voorzoover niet bijzondere zakelijke omstandigheden afwijking eischen, de hoedanigheid van inheemsche onder geen voorwaarde een beletsel mag zijn, maar dan ook geen voorkeur mag geven bij aanstelling van overheidspersoneel?

Zoo ja, is de Regeering bereid zulks onomwonden te verklaren?

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 5 Mei 1937).

De Regeering is van oordeel, dat in het algemeen het doorslaggevend element bij de aanstelling van overheidspersoneel dient gelegen te zijn in de persoonlijke eigenschappen der gegadigden, welke ook hun landaard zij. Het is dan ook daarom dat de Regeering in antwoord op een in den Volksraad gestelde vraag op 4 Februari j.l. kon verzekeren bereid te zijn op departementen en andere centrale landskantoren bij voorkomende vacatures, alsmede bij eventueele versterking van formaties eveneens geschikte krachten van Inheemschen landaard aan te stellen, aan wie de promotiekansen zullen gegeven worden, die bij hunne bekwaamheid en dienstprestaties passen. Dezelfde gedachte ligt besloten in Haar antwoorden van 22 Februari en heden op door leden van den Volksraad gestelde vragen nopens benoemingen op het departement van Onderwijs en Eeredienst.

60. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 19 Maart 1937).

Volgens een bericht in de Java-Bode van 18 Maart 1937 (eerste blad) is het Hoofd der afdeeling Europeesche en Inlandsche personeele zaken van het departement van Binnenlandsch Bestuur benoemd tot waarnemend onderdirecteur van dat departement.

Voor het geval bedoeld bericht juist mocht zijn, veroorlooft steller zich de vraag tot de Regeering te richten, of Zij bereid is de afdeeling Inlandsche personeele zaken weder tot zelfstandige afdeeling te verheffen en te stellen onder de leiding van een Indonesischen bestuursambtenaar met den rang en titel van administrateur.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 10 Mei 1937).

De vroegere afdeelingen Europeesche personeele zaken en Inlandsche personeele zaken van het departement van Binnenlandsch Bestuur zijn reeds in 1928, eerst bij wijze van proef en later definitief, tot één afdeeling samengevoegd, omdat door de taakvermindering, als gevolg van de doorvoering van de bestuurshervorming op Java en Madoera en van de daarmede samenhangende overbrenging van werkzaamheden op personeelsgebied naar de Gouverneurskantoren, de beide afdeelingen zonder bezwaar onder de leiding van één hoofd konden worden gesteld. Hierdoor kon bovendien met minder personeel worden volstaan.

Sedert hebben zich geen omstandigheden voorgedaan, welke herstel van den vroegeren toestand zouden wettigen.

61. VRAAG van den heer **Kerstens** inzake verdeeling van subsidiebedragen door de gemeente Soerabaja (zie vraag No. 6).

NADER ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 20 Mei 1937).

Naar aanleiding van hetgeen in de vergadering van den Volksraad van 5 Augustus 1936 (Hand. blz. 736/737) door den heer Kerstens werd opgemerkt in verband met het bij mijn schrijven van 9 Juli t.v. No. 1413/A verstrekte antwoord der Regeering op zijn schriftelijke vraag, betreffende de verdeeling van subsidiebedragen door het gemeentebestuur van Soerabaja, werd door den vorigen Regeeringsgemachtigde voor

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan en de daarop na 15 Juni 1936 ontvangen antwoorden, in chronologische volgorde van de antwoorden).

de Decentralisatie medegedeeld (Hand. blz. 1112), dat een nader onderzoek terzake was ingesteld, terwijl in tweeden termijn (Hand. blz. 1300) werd toegezegd, dat nader op deze aangelegenheid zou worden teruggekomen.

In voldoening aan deze toezegging heb ik de eer, op last van den Gouverneur-Generaal, UHoogEdelGestrenge de volgende inlichtingen te verstrekken.

Het Gemeentebestuur van Soerabaja heeft destijds afwijzend beschikt op het verzoek van de vereeniging St. Vincentius à Paulo om toekenning van een subsidie voor St. Ursula, omdat deze vereeniging werd aangemerkt als armenzorg-corporatie en het Gemeentebestuur noch uit de statuten van 1901, noch uit eenig geschrift of gegeven, door de vereeniging overgelegd, noch uit den naam der instelling had opgemaakt, dat hier van een weeshuis sprake was, zulks in tegenstelling met verschillende andere, wel gesubsidieerde instellingen, uit welker naam, statuten of andere gegevens dit duidelijk was komen vast te staan.

De door den heer Kerstens gegeven toelichting heeft er inmiddels toe geleid, dat voor het jaar 1936 bij de subsidieering van weezeninrichtingen door genoemd gemeentebestuur ook St. Ursula in beschouwing is genomen en aan deze instelling een subsidie werd toegekend.

De vraag van den heer Kerstens: „Waarom kregen Pro Juventute in 1934, de Weezeninrichting der Protestantsche gemeente eveneens in 1934, Pro Juventute ook nog in 1935, de Vereeniging tot Verbetering van het Lot der Blinden eveneens in 1935, naast hun loterij-aandeel, ook nog gemeentelijke subsidie en Don Bosco niet, juist op grond van dat loterij-aandeel?" geeft een onjuist beeld van de werkelijkheid.

Luidens terzake verkregen inlichtingen ontving Pro Juventute in het jaar 1934 45% minder aan subsidie dan in 1935, omdat een loterij-aandeel was verkregen. Om dezelfde reden werd aan de Weezeninrichting der Protestantsche gemeente en aan de Don Boscostichting in het jaar 1934 50% minder uitgekeerd dan in 1933. Pro Juventute en Don Bosco verkregen voor het jaar 1934, aan de hand van de exploitatiecijfers, nog een suppletie. In het jaar 1935 ontvingen zoowel Pro Juventute als Don Bosco geen subsidie van de gemeente, in verband met het door deze instellingen genoten loterij-aandeel. Daarentegen ontving de Vereeniging tot Verbetering van het Lot der Blinden in dat jaar een gelijk bedrag aan subsidie als in 1934 (*f* 375), aangezien het aan het gemeentebestuur niet bekend was, dat deze vereeniging eveneens een loterij-aandeel had genoten. Toen nader bleek, dat inderdaad een loterij-aandeel door deze vereeniging was ontvangen is over het jaar 1936 geen subsidie meer aan deze instelling verleend.

Naar 's Landvoogds oordeel blijkt uit het vorenstaande voldoende, dat aan de door het gemeentebestuur van Soerabaja ten aanzien van de ingediende subsidieverzoeken genomen beslissingen geenszins voorkeur voor vereenigingen van een bepaalde gezindte ten grondslag heeft gelegen en dat te dien aanzien niet van een ongelijke behandeling kan worden gesproken.

62. VRAAG van den heer **De Hoog** (ingezonden 9 Maart 1937).

In de vergadering van den Volksraad van 23 Juli 1936 bracht steller de heffing van een examengeld bij het afleggen van het eindexamen van een school voor M. O. ter sprake.

In de vergadering van 17 Augustus d.o.v. verklaarde de Directeur van Onderwijs en Eeredienst, dat „de Regeering het geachte lid gaarne de verzekering (wilde) geven, dat Zij wat de eindexamengelden betreft, gaarne aan zijn wenschen zal willen tegemoet komen, zoodra de omstandigheden dit toelaten" (H. 1001).

Waar de levensomstandigheden voor zeer vele ouders niet veranderd zijn en het examengeld, vooral bij het doen van toelatings- en eindexamen van verscheidene kinderen uit één gezin, een groote uitgave beteekent, zou steller gaarne van de Regeering vernemen of tot de afschaffing van de examengelden voor het eindexamen voor leerlingen der betrokken scholen zal worden overgegaan.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 27 Mei 1937).

Aangezien de ontwerp-begrooting voor 1938 niet een zoodanig aspect vertoont, dat deze tegemoetkoming aan de wenschen van steller der vraag niet zou toelaten, heeft de Regeering besloten de door hem bedoelde examengelden in 1938 af te schaffen.

63. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 19 October 1936).

Volgens een mededeeling in Poesara, het orgaan van de vereeniging Taman Siswa, van September 1936 heeft het Hoofd van de Taman Siswa-school te Sitoebondo van den Regent opdracht ontvangen twee leerlingen, genaamd Abdoel Latif en Abdoelsafi', van zijn inrichting te verwijderen op grond van het feit, dat in hun schoolboeken door de politie teksten waren aangetroffen van nationalistische liederen als de Marhaen-, P. B. I.-, P. G. I.- en G. N. I.-marschen. Deze liederen waren evenwel niet op deze school geleerd noch waren de teksten er van van wege de school verstrekt, zoodat — ook naar het oordeel der plaatselijke autoriteiten — de schoolleiding in deze geen blaam treft.

Voorts zou voornoemde bestuursambtenaar aan het schoolhoofd door den patih hebben doen mededeelen dat het genoemden jongelieden verboden was eenige andere onderwijsinrichting in zijn regentschap te bezoeken.

Naar aanleiding van dit bericht zou steller gaarne vernemen aan de hand van welke bepalingen de Regent deze maatregelen heeft kunnen treffen, zoomede of de Regeering bereid is de genomen beslissingen in een voor betrokkenen gunstigen zin te herzien.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 7 Juni 1937).

De bedoelde leerlingen zijn verwijderd door het hoofd der school, dat zich daartoe bereid verklaarde op aandringen van den Regent.

De bevoegdheden van den Regent met betrekking tot het particulier onderwijs steunen op de aanwijzing bij de „Toezicht-verordening particulier onderwijs" van de ambtenaren, van het Binnenlandsch Bestuur als ambtenaren, die ingevolge artikel 8 van de „Toezicht-ordonnantie particulier onderwijs" op het schoolonderwijs toezicht hebben te houden. Deze bevoegdheden omvatten niet het uitvaardigen van een verbod tot het bezoeken van eenige onderwijsinrichting.

Aan het hoofd van de betrokken school is sedert medegedeeld, dat tegen wedertoelating van de verwijderde leerlingen met ingang van 1 December 1936 geen bezwaar bestond, mits werd zorg gedragen voor uitoefening van het noodige toezicht door de leerkrachten der school.

64. VRAAG van den heer **Gondosoebroto** (ingezonden 25 Januari 1937).

In de Pemandangan van 9 dezer komt een artikel voor van een zekeren D. over misstanden in het kolonisatiegebied in de Lampongsche Districten. In het kort komt het bericht er op neer, dat in de nieuwe kampongs de menschen er slecht zouden uitzien ten gevolge van de daar heerschende malaria

en van ondervoeding, terwijl het weinige dat zij kunnen verdienen in zijn geheel moet worden afgestaan ter gedeeltelijke afbetaling van hun schuld aan het Gouvernement. In hetzelfde blad van 11 dezer maakt de hoofdredacteur melding van uit die streek ontvangen klachten, waaruit zou blijken, dat de nieuwe kolonisten in een ellendigen toestand verkeeren door gebrek aan voedsel en het streng en hardhandig optreden van lagere ambtenaren. Dientengevolge zouden velen zijn gevlucht en velen gestorven, terwijl enkelen van ellende krankzinnig zouden zijn geworden. Genoemde artikelen zijn vermoedelijk door andere Inheemsche bladen overgenomen, in elk geval is zulks geschied door Darmokondo.

Aangezien verspreiding van dergelijke berichten, zonder dat er tegenspraak op volgt, niet bevordelijk kan zijn voor de zoo noodig geachte emigratie uit overbevolkte gebieden op Java, veroorlooft steller zich de vraag of die berichten op waarheid berusten. In het bevestigende geval zou hij gaarne vernemen wat er van Bestuurswege wordt of is gedaan ter verbetering der toestanden, en in het ontkennende geval, of de Regeering het niet noodig acht op de een of andere wijze de onjuiste berichten te doen weerleggen en het publiek betere voorlichting terzake te doen geven.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 7 Juni 1937).

De van bestuurszijde ontvangen inlichtingen hebben der Regeering de overtuiging geschonken, dat de in de Pemandangan van 9 en 11 Januari 1937 voorkomende artikelen betreffende de omstandigheden waarin de nieuwe kolonisten in de Lampongsche Districten zouden verkeeren, geen juist beeld geven van den werkelijken toestand.

De nieuw aangekomen kolonisten, die — in een voor hen nog niet vertrouwde omgeving — gesteld worden voor de noodzakelijkheid van het verrichten van zwaar ontginningswerk, hetwelk naar bekend is ook in andere streken veelal gepaard gaat met het optreden van ziekteverschijnselen, hebben uiteraard vooral in den aanvang met vele moeilijkheden te kampen. Deze moeilijkheden zijn echter geenszins van dien aard, dat zij onoverkomelijk zouden zijn. Het betreft hier tenslotte slechts een betrekkelijk korte overgangsperiode, gedurende welke eenerzijds, in het belang der kolonisten zelf, een krachtige leiding niet kan worden ontbeerd, anderzijds de nieuw aangekomenen omringd worden door een voortdurende en intensieve zorg zoowel van de zijde van het Bestuur als van die van den Dienst der Volksgezondheid. Daarbij wordt er nauwlettend op toegezien, dat voedsel en werkgelegenheid steeds in voldoende mate aanwezig zijn, terwijl bij de invordering van de genoten voorschotten een zeer groote mate van soepelheid wordt betracht.

In verband met de van Overheidswege aan de bevolking op Java verstrekte periodieke voorlichting over hetgeen den adspirantkolonist op de kolonisatieterreinen te wachten staat — zoowel wat betreft de moeilijkheden, die overwonnen moeten worden, als wat de mogelijkheden aangaat, die hem aldaar geboden worden — maakt de Regeering Zich niet bezorgd, dat door een enkel minder juist persbericht de kolonisatie ongunstig zou worden beïnvloed.

65. VRAAG van den heer **Wiwoho** (ingezonden 9 October 1936).

Zooals bekend mag worden verondersteld zijn tengevolge van den vergevorderden staat van verarming waarin de inheemsche bevolking verkeert, de ingezetenen van verschillende streken, zooals Kedoe, Bagelen enz. niet in staat de kosten voor het sluiten van een huwelijk te betalen. Weliswaar bestaat de mogelijkheid om in geval van onvermogen ontheffing van die kosten te verkrijgen, doch het grootste deel der bevolking is niet bekend met het bestaan van deze mogelijkheid, terwijl de betrokken huwelijksbeambten uiteraard ongaarne het kosteloos sluiten van huwelijken willen bevorderen. Het gevolg hiervan is, dat in bedoelde streken het onwettig samenleven van man en vrouw niet zelden voorkomt.

In verband hiermede zou steller gaarne van de Regeering vernemen of Zij bereid is maatregelen te treffen ten einde aan bovenbedoelden ongewenschten toestand een einde te maken, b.v. door aan het bestaan van de mogelijkheid van het sluiten van kostelooze huwelijken, bij de bevolking een zoo groot mogelijke bekendheid te geven en de mogelijkheid van het sluiten van kostelooze huwelijken alsnog te verruimen.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 9 Juni 1937).

De Regeering heeft uit een gehouden onderzoek naar de practijk der huwelijkssluitingen in de regentschappen Keboemen, Poerworedjo en Magelang geene gegevens verkregen, welke erop zouden wijze, dat de Inheemsche bevolking aldaar tengevolge van verarming niet in staat zou zijn de kosten voor het sluiten van een huwelijk te betalen. In sommige streken is het aantal gesloten huwelijken in den laatsten tijd juist toegenomen. Het onwettig samenleven van man en vrouw, dat van oudsher slechts hier en daar voorkomt, moet aan andere oorzaken dan aan verarming worden toegeschreven. De mogelijkheid om in geval van onvermogen ontheffing van de kosten van huwelijkssluiting te verkrijgen, mag bij een groot deel der bevolking bekend worden geacht; uit de registers der huwelijksbeambten in de bovengenoemde regentschappen blijkt, dat de bevolking in de laatste jaren de gelegenheid tot het sluiten van kostelooze huwelijken heeft weten te benutten, het meest in het regentschap Magelang. De Regeering ziet daarom geene noodzaak de mogelijkheid van het sluiten van kostelooze huwelijken alsnog te verruimen. Daar de vaststelling van de tarieven der huwelijkssluitingen buiten het ressort der stadsgemeenten aan de regentschapsraden is opgedragen, (Staatsblad 1929 No. 348 jo. 1931 No. 467) ligt hier eene taak voor deze raden om door geregelde herziening van de maxima van betaling te zorgen, dat de tarieven in overeenstemming blijven met de draagkracht der bevolking.

66. VRAAG van den heer **Datoe' Toemenggoeng** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van vele in het rechtstreeksch bestuurd gebied in de Buitengewesten voorgekomen gevallen, waarop in den Volksraad reeds eenige malen de aandacht van de Regeering is gevestigd en waarvan het in het dagblad „Perbintjangan" van 29 December 1936 No. 123 opgenomen artikel getiteld „Moehammadijah dan Adat" weer een voorbeeld bevat — gevallen, dat de adatgemeenschappen of het hoofd daarvan, met of zonder voorkennis van het bestuur, aan sommige lieden het verblijf in hun gebied hebben ontzegd of het geven van godsdienstonderricht hebben verboden — veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten, of Zij niet met hem van oordeel is, dat deze maatregelen op geen enkele wettelijke regeling steunen, en als zoodanig met de bestaande, in de wet gewaarborgde rechten der burgers en met het recht om godsdienstonderwijs te geven in strijd zijn.

ANTWOORD DER REGEERING (zitt. 1936—'37, H 1989).

Het geachte lid, de heer Datoe' Toemenggoeng, wenscht naar aanleiding van in rechtstreeks bestuurd gebied in de Buitengewesten voorgekomen gevallen, waarvan het in het

dagblad „Perbintjangan'' van 29 December j.l. opgenomen artikel „Moehammadijah dan Adat'' een voorbeeld bevat en welke daarin bestaan, dat de adatgemeenschappen of de hoofden daarvan, met of zonder voorkennis van het bestuur, aan sommige lieden het verblijf in hun gebied hebben ontzegd of het geven van godsdienstonderricht hebben verboden, gaarne te vernemen, of de Regeering niet met steller van oordeel is, dat die maatregelen op geen enkele wettelijke regeling steunen en als zoodanig met de bestaande in de wet gewaarborgde rechten der burgers en met het recht om godsdienstonderwijs te geven in strijd zijn.

Het door de „Perbintjangan'' besproken geval heeft zich afgespeeld in Korintji, een gebied, dat rechtstreeks wordt bestuurd, doch waar de inheemsche bevolking is gelaten in het genot van haar eigen rechtspleging.

Aangezien de goeroe-ordonnantie voor het gewest Sumatra's Westkust niet van toepassing is, geldt dus wat de bevoegdheid tot het geven van godsdienstonderricht betreft in Korintji het aldaar heerschende adatrecht.

Wanneer nu de adat in die streek de bevoegdheid om zulk onderwijs te geven verbindt aan een voorafgaande vergunning, zooals ook in Benkoelen het geval is, dan kan de Regeering daarin niets onwettigs zien, omdat op de aan de inheemsche rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied onderworpen bevolking het adatrecht toepasselijk is, voor zoover dit niet in strijd is met de op haar toepasselijk verklaarde algemeene of lagere verordeningen, en bij deze verordeningen, het recht om godsdienstonderwijs te geven niet is voorbehouden.

Wat betreft de vraag, of en in hoever de adatgemeenschappen of -hoofden in Korintji de bevoegdheid hebben om aan sommige lieden het verblijf in hun gebied te ontzeggen, deze vraag is zonder nader overleg met den betrokken resident niet aanstonds concreet te beantwoorden. In theorie kan worden opgemerkt, dat in sommige deelen der Buitengewesten een dergelijke bevoegdheid van adatgemeenschappen of -hoofden niet in strijd met wettelijke regelingen is te achten. Op deze kwestie zal intusschen t.z.t. schriftelijk worden teruggekomen.

NADER ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 10 Juni 1937).

Blijkens van den Resident van Sumatra's Westkust verkregen inlichtingen geldt in Korintji van oudsher het adatvoorschrift dat men geen godsdienstonderwijs mag geven zonder voorafgaande vergunning van de adathoofden, die zoodanige vergunning steeds kunnen weigeren.

Aan de in de vraag bedoelde, van elders afkomstige personen is het verblijf in Korintji niet ontzegd; zij werden niet opgenomen in de adatsamenleving, waardoor hun verblijf in die adatvaste streek onmogelijk werd.

Het niet-opnemen in het adatverband is te beschouwen als een wering van ongewenschte elementen. Het geldt hier dus de uitoefening van een politioneele bevoegdheid die krachtens aloude adat toekomt aan het mendopobestuur en die bevestiging vindt in artikel 128 lid 3 van de Indische Staatsregeling.

67. VRAAG van den heer **Thamrin** (ingezonden 15 Maart 1937).

Naar aanleiding van het bericht in de dagbladen, o.a. in de „Sinar Deli'' van 4 Maart 1937, betreffende de verkiezing tot wethouder van de gemeente Medan van een Indonesiër die geen deel uitmaakte van den gemeenteraad, ten gevolge van welke verkiezing alle Indonesische leden van den raad zijn afgetreden en waarbij wederom is gebleken, dat de verkiezing van een Indonesischen wethouder geheel afhankelijk is van de houding van het niet-Indonesisch deel van den raad, veroorlooft steller zich de vraag tot de Regeering, of Zij niet van oordeel is, dat spoedig een wijziging moet worden gebracht in de verhoudingsgetallen van de Indonesische en niet-Indonesische leden van de (stads)gemeenteraden ten gunste van de eerste groep.

ANTWOORD DER REGEERING (ingezonden 10 Juni 1937).

Dat door de Nederlandsche leden van den gemeenteraad van Medan een niet-raadslid, tot de groep der inheemsche onderdanen-niet Nederlanders behoorend persoon candidaat is gesteld voor het wethouderschap, welke persoon ook inderdaad als zoodanig is verkozen, is uitsluitend een gevolg geweest van de omstandigheid, dat de inheemsche raadsfractie zelf geen candidaat voor een wethoudersbenoeming naar voren heeft gebracht.

In hetgeen zich te Medan heeft voorgedaan kan de Regeering dan ook geen aanleiding vinden, om een wijziging in de verhoudingsgetallen tusschen de inheemsche en de niet-inheemsche leden van de (stads)gemeenteraden, ten gunste van de eerste groep, in overweging te nemen.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

1. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van de terzake bij de behandeling van de begrooting voor 1937 door de Regeering in den Volksraad gedane mededeelingen veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is het zoo spoedig mogelijk daarheen te leiden, dat op de departementen en andere centrale Landskantoren meer plaatsen zullen worden ingeruimd aan het inheemsch element, zoowel bij voorkomende vacatures als door versterking der formaties, ook ter opleiding voor de leidende betrekkingen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1982—1983).

2. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich de vraag, of de Regeering kan mededeelen, hoe het thans staat met het spellingsvraagstuk. Volgens geruchten zou de Nederlandsche Regeering in ernstige overweging nemen te bepalen, dat Overheidsstukken voortaan in de nieuwe spellingswijze zullen worden gepubliceerd. Zijn deze geruchten juist? Indien niet, is de Regeering dan niet met steller van oordeel, dat er in den bestaanden spellingschaos zoo spoedig mogelijk definitief orde moet worden gebracht, omdat het onredelijk is te achten, dat afkomelingen van lagere, H.I.-, H.C.-, mulosholen, H.B.S.-en, A.M.S.-en Lycea, die alle in de nieuwe spelling zijn onderwezen, op de kantoren geplaatst, weer verplicht worden de oude, reeds afgeschafte spellingswijze te gebruiken? Is de Regeering bereid bij de Nederlandsche Regeering aan te dringen op een spoedige beslissing, omdat méér nog dan voor de Nederlandsche jeugd een rationeele en spoedige oplossing voor de Indische jeugd geboden is?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1983—1984).

3. VRAAG van den heer **De Hoog** (ingezonden 21 Januari 1937).

Steller zou gaarne vernemen of de Regeering bereid is het Opperbestuur voor te stellen, de kosten te doen verlagen voor naturalisatie tot Nederlander van Nederlandsche onderdanen, afstammelingen van Europeesche vreemdelingen.

In dit verband moge worden verwezen naar het besluit van den Duitschen Rijkskanselier tot inlijving voor den militairen dienst of bij het arbeidsleger van de in het buitenland woonachtige Duitschers, zooals dat is weergegeven in het artikel „De Duitsche Dienstplicht'' in het Bataviaasch Nieuwsblad van 18 Januari jl.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven, waarbij echter een nadere mededeeling is toegezegd (vgl. zitt. 1936—'37, H 1984).

4. VRAAG van den heer **Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

In het Bataviaasch Nieuwsblad van Vrijdag 15 Januari j.l. worden in het hoofdartikel, getiteld „Leugens'', enkele passages gepubliceerd uit een artikel van den heer Ladislao Szekely in „Harpers Magazine'', waarin genoemde heer, oud-administrateur in Deli, mededeelingen doet over z.g. Delische toestanden en over de Indische arbeidswetgeving, die in hooge mate leugenachtig en tendentieus zijn, en waardoor èn op Deli èn op de Regeering van Nederlandsch-Indië een ernstige smet wordt geworpen.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1. Is dit artikel der Regeering bekend?
2. Is Zij niet met steller van oordeel, dat zulk lasterlijk geschrijf in Amerika een slechten indruk moet geven, en zelfs nadeelige gevolgen kan hebben t.a.v. de handelsbetrekkingen met de Vereenigde Staten van Amerika, zooals o.a. indertijd het geval is geweest door de campagne betreffende de forced-labour, welke de aanneming van het amendement-Blaine tengevolge heeft gehad en waardoor de tabakscultuur in Deli scheen te zullen worden bedreigd?
3. Welke middelen staan der Regeering ten dienste en zullen door Haar worden benut, om deze lastercampagne te doen beëindigen of althans haar invloed te neutraliseeren?
4. Is er geen aanleiding om in het strafwetboek hier te lande en in Nederland, een titel op te nemen houdende regelingen t.a.v. misdrijven tegen de waardigheid van de Staat of zijn onderdeelen, zooals reeds bestaat t.a.v. de misdrijven tegen de Koninklijke waardigheid en de waardigheid van den Gouverneur-Generaal?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1984—1986).

5. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller heeft 14 Januari 1936 een vraag tot de Regeering gericht ter mondelinge beantwoording, waarbij inlichtingen werden verzocht betreffende de rapat-adat loehat in Tapanoeli [1]).

Naar aanleiding hiervan deelde de directeur van Justitie mede dat, aangezien voor de beantwoording voorafgaand overleg met den resident van Tapanoeli noodzakelijk was en de berichten van dat bestuurshoofd nog niet ontvangen waren, op deze aangelegenheid t.z.t. schriftelijk zou worden teruggekomen (zitt. 1935—1936, H 1576).

Aangezien het toegezegd schriftelijk antwoord tot heden achterwege is gebleven, veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering thans in staat is de verlangde inlichtingen te verstrekken.

---

[1]) Deze vraag luidde als volgt:

Steller veroorlooft zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1. Welke beteekenis kent het gewestelijk bestuur in Tapanoeli aan de rapat-adat loehat toe?
2. Is door het gewestelijk bestuur verschil gemaakt tusschen de rapat-adat loehat in het gebied van Gouvernementsrechtspraak en die in het gebied van inheemsche rechtspraak in het gewest Tapanoeli? Zoo ja, welk verschil?
3. Hoe is de verhouding van de rapat-adat koeria tot de rapat-adat loehat in Zuid-Tapanoeli?
4. Welke rechtskracht kent het Hoofd van gewestelijk bestuur van Tapanoeli toe aan uitspraken van de rapat-adat loehat?
5. Is de samenstelling van de rapat-adat loehat in Zuid-Tapanoeli wel volgens plaatselijk adatrecht geregeld? Zoo ja, waaruit blijkt dat?
6. Welke rechtswaarde en rechtskracht kent het Hoofd van gewestelijk bestuur van Tapanoeli toe aan adatbesprekingen van koeriahoofden?
7. Staan, naar het oordeel van bedoeld bestuurshoofd dergelijke besprekingen hooger dan een vonnis van de rapat-adat loehat? Zoo ja, op welke gronden?

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt 1936—'37, H 1986).

6. VRAAG van den heer **Eekhout** (ingezonden 20 Januari 1937).

In de vergadering van den Volksraad van 28 Augustus 1936 is een door de leden Kruyne, Iskandar Dinata en Beets ingediende motie betreffende de ongewenschte toestanden op het particulier land Tjipinang-Proempoeng (Zitt. 1936—1937, Ond. I — Afd. IV: st. 13) door de onderteekenaren ingetrokken op grond van de door de Regeering bij monde van Haren gemachtigde voor politioneele aangelegenheden gedane toezegging, dat de op 1 Februari 1936 door steller dezes ingezonden schriftelijke vragen aangaande die toestanden binnenkort beantwoord zouden worden.

Steller zou gaarne vernemen:

1e. Wanneer het antwoord op de nu bijna één jaar geleden door hem gestelde vragen mag worden tegemoet gezien;

2e. waarom de beantwoording van deze eenvoudige vragen, niet gericht op rechtsverhoudingen en eventueel noodige wetswijziging, doch enkel en alleen op bepaalde feiten, niet aanstonds heeft kunnen plaats hebben, aangezien het bestuur in de afdeeling Meester Cornelis van deze aangelegenheid volkomen op de hoogte is.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1988—1989).

Het daarin vermeld schriftelijk antwoord is opgenomen op blz. 18 van dit Aanhangsel.

7. VRAAG van den heer **Datoe' Toemenggoeng** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van vele in het rechtstreeksch bestuurd gebied in de Buitengewesten voorgekomen gevallen, waarop in den Volksraad reeds eenige malen de aandacht van de Regeering is gevestigd en waarvan het in het dagblad „Perbintjangan" van 29 December 1936 No. 123 opgenomen artikel getiteld „Moehammadijah dan Adat" weer een voorbeeld bevat — gevallen, dat de adatgemeenschappen of het hoofd daarvan, met of zonder voorkennis van het bestuur, aan sommige lieden het verblijf in hun gebied hebben ontzegd of het geven van godsdienstonderricht hebben verboden — veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten, of Zij niet met hem van oordeel is, dat deze maatregelen op geen enkele wettelijke regeling steunen, en als zoodanig met de bestaande, in de wet gewaarborgde rechten der burgers en met het recht om godsdienstonderwijs te geven in strijd zijn.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1989) en schriftelijk aangevuld.

Verwezen zij naar blz. 28 van dit aanhangsel, waar ook de vraag is opgenomen.

8. VRAAG van den heer **Wiwoho** (ingediend 20 Januari 1937).

Volgens het vereenigingsorgaan „Adil" van de Moehammadijah van 3 December 1936 zou door het Hoofd van plaatselijk bestuur van Takengon (Atjeh) bij brief van 14 November 1936 No. 1062/M.P. aan den voorzitter der plaatselijke Moehammadijah-afdeeling zijn medegedeeld, dat voor vergaderingen van bedoelde vereeniging, welke in een bedehuis dan wel op de Balai Atoe worden gehouden vooraf een schriftelijke vergunning moet worden aangevraagd met opgave van de agenda en dat na afloop eener vergadering een verslag bij het Binnenlandsch Bestuur moet worden ingediend. Een en ander zou ook gelden voor de vrouwenafdeeling der Moehammadijah „Aisjiah" en haar padvinderij „Hizboel Wathon".

Steller zou gaarne van de Regeering vernemen:

1. om welke redenen zulk een gedragslijn ten opzichte van de Islamietisch godsdienstige vereeniging Moehammadijah wordt aangenomen;
2. of zij niet met hem van meening is, dat bedoelde gedragslijn ten spoedigste dient te worden verlaten.

ANTWOORD DER REGEERING.

Bij het mondeling gegeven Regeeringsantwoord (vgl. zitt. 1936—'37 H 1989) is nadere schriftelijke verantwoording aangekondigd. Het schriftelijk antwoord (ingezonden 9 April 1937) luidt als volgt:

Inderdaad is door het Hoofd van plaatselijk bestuur te Takengon tot de plaatselijke afdeeling der vereeniging Moehammadijah een verzoek gericht met een strekking als in de vraag omschreven.

Met dit verzoek werd door bedoelden ambtenaar echter geenszins beoogd het vereenigingsleven te belemmeren; de bedoeling van het nieuw opgetreden onderafdeelingshoofd was slechts om zich aldus op de hoogte te stellen van het streven van voormelde Moehammadijah-afdeeling.

Intusschen is deze gedragslijn op last van het betrokken Hoofd van gewestelijk bestuur verlaten.

9. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Voor zoover steller bekend is, beweegt de vereeniging Moehammadijah zich op zuiver sociaal gebied. Dit uitsluitend sociaal karakter wordt ook door de Regeering erkend, zooals mag blijken uit de vele door Haar aan de maatschappelijke organisaties van deze vereeniging verleende subsidies. Naar verluidt zou echter deze vereeniging in Tapanoeli, in het bijzonder voor wat betreft de afdeelingen Sipirok en Padang Sidempoean, worden aangemerkt als een politieke organisatie.

Naar aanleiding hiervan zou steller gaarne vernemen of genoemd bericht juist is en, zoo ja, of de Regeering het niet noodzakelijk acht het hoofdbestuur van de vereeniging Moehammadijah met deze opvatting in kennis te stellen, opdat de afdeelingen, die zich in strijd met de statuten op politiek terrein bewegen en zoodoende een onjuist beeld geven van het doel der organisatie, door het hoofdbestuur zullen kunnen worden opgeheven.

ANTWOORD DER REGEERING.

Bij het mondeling gegeven Regeeringsantwoord (vgl. zitt. 1936—'37, H 1989) is nadere schriftelijke verantwoording aangekondigd; het schriftelijk antwoord (ingezonden 9 April 1937) luidt als volgt:

Het bericht, dat de vereeniging Moehammadijah in het bijzonder voor wat betreft de afdeelingen Sipirok en Padang Sidempoean, zou worden aangemerkt als een politieke organisatie, is van grond ontbloot.

Wel is voornamelijk de afdeeling Sipirok dier vereeniging enkele jaren geleden sterk politiek getint en een centrum van nationalistisch georiënteerd inheemsch vereenigingsleven

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

geweest, maar dit heeft niet geleid tot het behandelen van deze vereeniging als een politieke.

10. VRAAG van den heer **Mapoedji** (ingezonden 14 Januari 1937).

In Zuid-Celebes zouden zich vele gevallen hebben voorgedaan van dubbelen aanslag van de inkomsten van de bevolking, met dien verstande, dat de inkomsten van een en denzelfden persoon uit een stuk grond (sawah of ladang) zoowel in de landrente als in de inkomstenbelasting zouden zijn aangeslagen, hetgeen in strijd is met de belastingregeling.

Deze gevallen zijn aan het B. B. reeds bekend, terwijl in de hoofdzitting van den Volksraad 1936—1937 de aangelegenheid door steller ter kennisse van de Regeering werd gebracht (H 365).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is bedoelden dubbelen belastingaanslag te doen redresseeren en de ten onrechte geïnde belastinggelden te doen restitueeren.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1990).

11. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van de bestaande landrente-regeling, welke op verschillende punten wijziging en aanvulling behoeft — hetgeen door de Regeering reeds eenige malen is toegegeven — veroorlooft steller zich de ondervolgende vragen tot de Regeering te richten:

1. Acht de Regeering het niet met hem gewenscht dat ook bij de landrente termijnbetaling mogelijk wordt gemaakt?
2. Is het niet evenzeer noodzakelijk dat — evenals bij de inkomsten-, verpondings-, personeele-, vennootschaps- en andere belastingen — ook t.a.v. de schuld wegens landrente ten behoeve van het Land preferentie wordt verleend boven alle andere schulden van den schuldenaar, daar blijkt, dat in vele gevallen het gemis van zoodanig privilege het Land ernstige schade heeft berokkend? (Vgl. Pemimpin September 1936).
3. Wanneer mag de indiening van een wijzigingsvoorstel der Landrente-ordonnantie 1927 tegemoet worden gezien? Naar steller meent te weten, is bij de Regeering reeds meer dan 2 jaar in overweging deze ordonnantie op verschillende punten te wijzigen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1990).

12. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar steller werd medegedeeld, kan de betaling o.m. van de verpondingsbelasting in feite moeilijk worden afgedwongen, omdat bij niet-betaling weliswaar tot executie van de belastingplichtige perceelen kan worden overgegaan, maar deze maatregel in den regel afstuit op de daaraan verbonden kosten, wijl gebruik moet worden gemaakt van den Landsadvocaat, die voor executie van één onroerend goed minstens *f* 400 commissieloon eischt.

Indien deze laatste mededeeling juist is, zou steller gaarne vernemen, of er voor de Regeering geen aanleiding bestaat, om met de betrokken Landsadvocaten onderhandelingen te voeren om tot verlaging der honoraria te geraken, maar vooral om de voorschriften op de invordering van belastingen middels dwangschriften zoo spoedig mogelijk te wijzigen in dier voege, dat evenals elders reeds het geval is, de executie van belastinginvorderingen aan Landsdienaren kan worden opgedragen?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1990—1991).

13. VRAAG van den heer **Prawoto** (ingezonden 20 Januari 1937).

Met verwijzing naar de toezegging, gedaan door den Directeur van Financiën bij de beantwoording der sprekers bij de behandeling van de IIIe begrootingsafdeeling 1937 (H 821), dat een herziening van de reistoelagen voor inheemsche bestuursambtenaren voor 1 Januari 1937 haar beslag zal krijgen, veroorlooft steller zich de vraag, of reeds een herziening tot stand is gebracht.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1991).

14. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

In verband met de invoering van het (behoudens uitzonderingen) algemeen uitvoerrecht van 2% wordt ter beveiliging van 's Lands belangen door den dienst der Douane in het inter-insulair en kustvaartverkeer van afschepers een waarborgsom gevraagd ten bedrage van 2% voor waarden, hooger dan *f* 500, welke waarborgsom na het verrichten van allerlei formaliteiten op de plaats van bestemming weer aan den afscheper wordt terugbetaald. Deze bepaling, hoe begrijpelijk ook overigens en kennelijk beoogend den fiscus te vrijwaren voor smokkelhandel tijdens de vaart, is voor afschepers en vooral voor de vrachtvoerders een ernstige belemmering. Immers om aan deze moeilijkheden te ontkomen zoeken afschepers in het kustvaart-verkeer andere vervoersmogelijkheden, zoodat in het bijzonder de kustvaart door deze voorschriften ernstig wordt benadeeld.

Steller zou gaarne vernemen of het vermelde bezwaar voor de Regeering geen aanleiding is afschepers, die met b o n a f i d e en in g e r e g e l d e n d i e n s t varende vrachtvoerders hun goederen verschepen, van deze verplichting vrij te stellen, te meer daar immers bij lossing de lijst van goederen uitsluitsel geeft over het ingeladen aantal en soort der colli, zoodat gemakkelijk kan worden nagegaan of en, zoo ja, welke colli ontbreken.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1991—1992).

15. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

In A.b.a.n.i. No. 19 (van 12 December 1936), het orgaan van den Algemeenen Bond van Autobelanghebbenden in Ned.-Indië, wordt medegedeeld dat het vroege sluitingsuur der douanekantoren (3 u. n.m.) een vlotte in- en uitklaring van goederen ernstig belemmert. In een in het orgaan aangeduid geval werd zelfs de importeur in het bijzonder gedupeerd, wijl door de verlate inklaring — hier gevolg van

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

overmacht — de invoerlicentie, welke aan een bepaalden tijd gebonden was, verviel. Door verleening van een extra-licentie werd weliswaar in het onderhavige geval de benadeelde importeur geholpen, maar terecht wordt gevraagd of dit vroege sluitingsuur in het belang is van den handel.

Ook van andere zijde, o.m. van de K.P.M. en van de kustvaartondernemingen, wordt meermalen geklaagd over de te vroege sluiting.

Aangenomen wordt dat de opvatting der Douane dienaangaande geheel gedekt wordt door de geldende bepalingen.

Naar aanleiding hiervan zou steller gaarne vernemen of er voor de Regeering, mede in verband met het toenemend scheepvaartverkeer h.t.l., geen aanleiding bestaat de betrekkelijke bepalingen in dien zin te wijzigen, dat de werkzaamheid der douane meer aangepast wordt aan de belangen van handel en scheepvaart.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1992—1993).

16. VRAAG van den heer **Thamrin** (ingezonden 21 Januari 1937).

Voor de opleiding tot ambtenaar 4e klasse bij de Douane — een oproep voor twintig plaatsen verscheen in December j.l. in de pers — zijn zoowel te Batavia als te Soerabaja 10 gegadigden aangenomen, alle van Europeeschen landaard.

Waar het steller bekend is, dat ook inheemsche, Chineesche en Arabische candidaten zich hebben aangemeld, die aan de gestelde eischen voldoen, veroorlooft hij zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

a. Hoeveel sollicitanten waren er van elken landaard?

b. Is de Regeering bereid een opgave te verstrekken van de overgelegde diploma's en cijferlijsten, zoowel van de afgewezen als van de aangenomen candidaten?

c. Om welke redenen zijn uitsluitend Europeesche sollicitanten aangenomen?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1993—1994).

17. VRAAG van den heer **Kartowisastro** (ingezonden 20 Januari 1937).

Volgens een bericht in de Java Bode van 15 Januari 1937 (Eerste Blad) zou de Regeering hebben besloten de fouten der bestaande salarisregeling te corrigeeren, en aldus de H. B. B. L. meer in overeenstemming te brengen met de eischen van dezen tijd.

Steller zou gaarne van de Regeering vernemen:

1. of dit bericht juist is; en
2. zoo ja, of hiermede wordt bedoeld de salarisregeling in haar geheel, derhalve de H. B. B. L., de regionale bezoldigingsregelingen en de overige bezoldigingsregelingen.

Toelichting.

Steller is de meening toegedaan, dat — wil men de fouten der bestaande salarisregeling corrigeeren — deze regeling in haar geheel in beschouwing dient te worden genomen. Immers de regionale bezoldigingsregelingen en de overige salarisregelingen werden bedoeld als een begin van uitvoering van een herziening, welke er op gericht was het peil der ambtenaarssalarissen in overeenstemming te brengen met de kosten van het levensonderhoud. Deze herziening was nog niet geheel volbracht, toen door de genomen monetaire maatregelen verandering kwam in den levensstandaard hier te lande. De H. B. B. L. en de overige salarisregelingen vormen z.i. derhalve tezamen één onverbrekelijk geheel. Herziening van de eene brengt noodzakelijk herziening van de andere met zich mede.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2169—2173).

18. VRAAG van den heer **Verboom** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar ondergeteekende vernomen heeft, zou in verschillende deelen van de Buitengewesten (o.m. ter Oostkust van Sumatra en in de zg. rubberstreken) als gevolg van de gewijzigde omstandigheden een aanzienlijke prijsstijging zijn opgetreden, óók van de meest noodzakelijke levensmiddelen; deze stijging der prijzen zou de ambtenaren, wier salaris door de maatregelen der Regeering allengs tot een uiterst minimum is teruggebracht, niet slechts met groote bezorgdheid vervullen, doch hen in vele gevallen voor schier onoverkomelijke moeilijkheden plaatsen.

Spreker zou het op prijs stellen van de Regeering te vernemen:

1e. of Zij ten deze over nadere gegevens beschikt en of deze gegevens tot eenzelfde conclusie leiden;

2e. of Zij op grond van die gegevens niet met hem van oordeel is, dat om redenen van billijkheid en rechtvaardigheid snel aan de betrokkenen dient te worden tegemoetgekomen;

3e. of dientengevolge — afgescheiden van eventueele verdere maatregelen op salarisgebied, welke naar de overtuiging van ondergeteekende op korten termijn noodzakelijk zullen blijken — binnenkort de invoering van duurtetoeslagen kan worden verwacht voor die streken, waar een onevenredig hooge stijging der kosten van levensonderhoud heeft plaatsgevonden of plaats vindt.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2175—2176).

19. VRAAG van den heer **Verboom** (ingezonden 20 Januari 1937).

Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië van 15 Mei 1935 No. 23 (Staatsblad 1935, No. 169) is o.m. bepaald,

„dat de bezoldiging van hen, die op of na 1 Juni 1935 zullen worden werkzaam gesteld in eenig volgens bijlage A, B en C der „H. B. B. L. 1934" dan wel volgens de „M. B. R. 1934" bezoldigd ambt, doch die op 31 Mei t.v. nog niet in 's Lands vasten of tijdelijken dienst waren aangesteld, zal worden gesteld op 80% van de volgens genoemde regelingen aan dat ambt verbonden bezoldiging".

Tot welke onbillijkheden deze regeling leidt in de practijk, in het bijzonder onder de huidige omstandigheden, leeren o.m. enkele recente artikelen in „Nederlandsch-Indië".

Spreker zou het op prijs stellen van de Regeering te vernemen,

1e. of Zij niet met hem van oordeel is, dat deze maatregel — welke, zoo hij al verantwoord was, dit toch uitsluitend was in een tijd van gestadig dalende prijzen — onmogelijk bestendigd kan blijven in een periode van voortdurend oploopende prijzen, gelijk wij thans beleven;

2e. of Zij dientengevolge bereid is — op billijkheidsgronden, zoowel als uit overwegingen van algemeen belang: immers dit algemeen belang eischt de geregelde toestrooming van jonge kundige krachten naar den staatsdienst — op korten termijn over te gaan tot het intrekken en ongedaan maken van dezen maatregel.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2173—2174).

20. VRAAG van den heer **Soeria Nataätmadja** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering niet met hem van oordeel is, dat de bepalingen betreffende de Straffen- en Beroepordonnantie (Stbl. 1935 No. 441) niet alleen van toepassing zijn op gevallen van ontslag zonder het praedicaat „eervol", maar ook op gevallen van eervol ontslag.

Toelichting.

Naar steller meent te weten, plegen de bepalingen van bovengenoemde ordonnantie door de bevoegde instanties in de practijk alleen te worden toegepast, indien het ontslag uit de betrekking of uit 's Lands dienst is verleend zonder het praedicaat „eervol".

Betreft het derhalve een eervol ontslag, dan zou eenig beroep niet toegelaten zijn.

Door de interpretatie verkeert dus degene, die oneervol is ontslagen, in een gunstiger positie dan een Landsdienaar, die op eervolle wijze zijne functie heeft neergelegd. Deze gedragslijn vindt steun in de artikelen 2 en 3 van de ordonnantie, waaruit wordt opgemaakt, dat de bepalingen alleen van toepassing zijn in die gevallen, waarin een door een ambtenaar gepleegd verzuim bepaaldelijk heeft geleid tot een niet eervol ontslag. Immers art. 3 spreekt van „ontslag", en daaronder verstaat men in de Landsadministratie ontslag zónder het praedicaat „eervol". Mocht deze opvatting naar den letter van de wet niet onjuist zijn, in werkelijkheid heeft zij deze onredelijkheid tot gevolg, dat een Landsdienaar eerst iets misdaan moet hebben om op eenig beroep aanspraak te kunnen maken.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1995—1996).

21. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 20 Januari 1937).

Bij de behandeling in den Volksraad van de ontwerpordonnantie, houdende vaststelling van een Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren (Zitt. 1931—1932, Ond. **32**) heeft de Directeur van Financiën in de vergadering van het College van Gedelegeerden van 24 November 1931 naar aanleiding van een door steller mede onderteekende motie-Soejono (st. 8), waarbij de Regeering werd uitgenoodigd om zoo spoedig mogelijk, in elk geval binnen vijf jaar, in de regeling betreffende de verzorging der nagelaten betrekkingen der niet-Europeesche landsdienaren, ook de weezenverzorging te betrekken, o.a. verklaard dat de Regeering met den wensch die in de motie besloten ligt ongetwijfeld ten volle rekening zal worden gehouden (HG blz. 94).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering thans kan mededeelen wanneer de indiening eener regeling dienaangaande bij den Volksraad kan worden tegemoet gezien.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1996—1997).

22. VRAAG van den heer **Sosrohadikoesoemo** (ingezonden 21 Januari 1937).

Terwijl er reeds eene regeling in het leven is geroepen, volgens welke bij overlijden van een ambtenaar c.q. gepensionneerd ambtenaar één maand salaris c.q. pensioen aan de nagelaten betrekkingen wordt uitgekeerd (vide Staatsblad 1927 No. 373 en de Bijbladen Nos. 12084 en 13499), bestaat een dergelijke regeling ingeval van overlijden van pensioen- c.q. onderstandtrekkende weduwen van ambtenaren nog niet. Aangezien mag worden aangenomen, dat bij overlijden van de hierbedoelde weduwen de nagelaten betrekkingen in dezelfde, zoo niet in nog meer kommervolle omstandigheden verkeeren als de nagelaten betrekkingen van ambtenaren c.q. gepensionneerde ambtenaren, komt het steller alleszins billijk en gemotiveerd voor, dat ook bij overlijden van pensioen- c.q. onderstandtrekkende ambtenaarsweduwen een extra-uitkeering van één maand pensioen c.q. onderstand aan de nagelaten betrekkingen plaats vindt.

Gaarne zou steller vernemen of de Regeering bereid is zich over dit punt te beraden en den Volksraad mede te deelen of Zij al dan niet genegen is tot het treffen van den hier bepleiten maatregel over te gaan.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1997).

23. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van de omstandigheid, dat de meeste locale ressorten reeds meer dan 10 jaar bestaan, veroorlooft steller zich de vraag, of de Regeering thans niet den tijd gekomen acht voor de niet-Europeesche ambtenaren dier gemeenschappen, zoomede voor hunne weduwen, een pensioenfonds in het leven te roepen en, zoo ja, of Zij bereid is de locale ressorten daartoe den noodigen wenk te geven.

ANTWOORD DER REGEERING.

Bij een mondeling gedane Regeeringsmededeeling (vgl. zitt. 1936—'37 H 2005) is schriftelijke beantwoording in uitzicht gesteld.

24. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 20 Januari 1937).

Met verwijzing naar de verklaring van de Regeering in de memorie van antwoord betreffende Afdeeling V der begrooting 1937 (Ond. **1** — Afd. V: st. 6, blz. 16), betrekking hebbende op de invoering van een pensioenregeling voor bijzondere niet-Europeesche leerkrachten bij gesubsidieerde scholen, zou steller gaarne van de Regeering vernemen, in welk stadium het onderzoek terzake thans verkeert.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt: 1936—'37, H 2038).

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

25. VRAAG van den heer **Datoe' Toemenggoeng** (ingezonden 20 Januari 1937).

Ten aanzien van het Inlandsch gemeentewezen heeft de Regeering in 1935 in de memorie van antwoord betreffende de IVde begrootingsafdeeling verklaard (Ond. **1** — Afd. IV: st. 6, blz. 11), dat met de behandeling van de ontworpen Inlandsche gemeente-ordonnantie voor Java en Madoera spoed zou worden betracht, terwijl nopens het ontwerp-algemeene Inlandsche gemeenteordonnantie voor de buitengewesten (id. blz. 12) nog overleg gaande was met de hoofden van gewestelijk bestuur in de buitengewesten.

Met het oog op het groote belang, dat met bedoelde ordonnanties gemoeid is, zou steller gaarne van de Regeering vernemen, of de indiening daarvan bij den Volksraad nog in de aanstaande hoofdzitting kan worden verwacht.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1998).

26. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 17 Januari 1937).

Bij verschillende besluiten van de gezamenlijke Inlandsche zelfbesturen in de Karolanden (Oostkust van Sumatra) o.a. van 23 Juli 1926 No. 20, welke door den Gouverneur der Oostkust van Sumatra goedgekeurd zijn, werden erfopvolgingen in de waardigheid van sibajak en andere adatwaardigheidsbekleeders in bedoelde streken geregeld.

Gaarne zou steller van de Regeering vernemen:

a. of deze besluiten al dan niet het gevolg zijn van een krachtens den adat gehouden referendum onder de bevolking der betrokken zelfbesturende landschappen;

b. waaraan het eene zelfbestuur zijn medezeggenschap ontleent in interne aangelegenheden van een ander landschap;

c. of deze collectieve regeling van erfopvolging niet in strijd is met de bestaande politieke contracten als gevolg van de omstandigheid, dat deze contracten met elk der zelfbesturende landschappen afzonderlijk is gesloten;

d. op welke gronden een Inlandsch zelfbestuurder de bevoegdheid heeft het opvolgingsrecht van de afstammelingen van een gelijkwaardig ambtgenoot te ontkennen en dit nog wel ten voordeele van eigen nakomelingen;

e. of de keuze van geschikte candidaten voor dat zelfbestuurschap door bovenbedoelde besluiten der gezamenlijke zelfbesturen niet te beperkt is geworden;

f. welk belang de Regeering op het oog heeft, om het aantal dezer candidaten voor de erfopvolging tegen den adat in te doen inperken;

g. of de daartoe bij Gouvernementsbesluit van 10 Maart 1925 No. 28 verleende machtiging niet indruischt tegen de politieke contracten en de daaraan verbonden beloften.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1998).

27. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Op grond van de op dit gebied onder de bevolking levende overtuiging verdient het uit een oogpunt van praktisch bestuursbeleid aanbeveling, dat de aanwijzing en erkenning van volkshoofden in Tapanoeli door het bestuur niet te lang op zich laat wachten. Nu komt het herhaaldelijk voor, dat in vacatures van volkshoofd gedurende jaren niet wordt voorzien, terwijl alle noodige gegevens betreffende de genealogische en adatverhoudingen reeds geruimen tijd in het bezit zijn van de autoriteiten.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering niet met hem van meening is, dat aan dezen ongewenschten toestand, die schadelijk moet worden geacht voor de openbare rust en orde en bovendien vaak aanleiding geeft tot minder fraaie praktijken zooals b.v. omkooping enz., ten spoedigste een einde dient te worden gemaakt.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven, waarbij nadere beantwoording in uitzicht is gesteld (vgl. zitt. 1936—'37, H 1999).

28. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar de meening van steller wordt het adatrecht in Tapanoeli ten onrechte gebruikt voor bestuursdoeleinden. Het komt n.l. vaak voor, dat op niet-nakoming van adatrechtelijke verplichtingen straf wordt bedreigd in gewestelijke keuren. Overtreding van deze voorschriften heeft alsdan ten gevolge, dat naast de normale bemoeienis van het adatbestuur ook de rechter in deze kwesties wordt betrokken, hetgeen leidt tot een dubbele bestraffing. Het rechtsgevoel van de bevolking wordt door dezen toestand geweld aangedaan.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de vraag tot de Regeering te richten of Zij zich met deze gedragslijn kan vereenigen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1999).

29. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Medio 1936 hebben een tiental huisgezinnen van de kampong Batoe Horpak in de onderafdeeling Angkola en Sipirok, afdeeling Padang Sidempoean, residentie Tapanoeli, zich van genoemde kampong afgescheiden en zich gevestigd op een stuk grond ± 1½ km daarvan verwijderd. De betrokken gezinshoofden zijn wegens deze afsplitsing, die volgens het plaatselijk adatrecht geoorloofd is, reeds twee malen veroordeeld tot hechtenis van respectievelijk 20 en 30 dagen, subsidiair *f* 10 en *f* 25 boete. Overtuigd van hun goed recht, meenden zij evenwel aan de raadgevingen van de zijde van het bestuur om naar hun oorspronkelijke kampong terug te keeren geen gevolg te moeten geven. Zij verklaarden zich bereid ten volle te zullen voldoen aan de door de adat aan hun vestiging verbonden verplichtingen. Op 9 November 1936 worden vervolgens hun woningen door de politie op last van het bestuur afgebroken waardoor betrokkenen, ten getale van ± 75, dakloos zijn geworden.

Naar aanleiding van deze maatregelen veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

a. Op welke gronden is de politie overgegaan tot bovenvermelde afbraak en was zij hiertoe bevoegd?

b. Om welke redenen is er eerst ingegrepen, nadat de vestiging haar beslag had gekregen en waarom niet, toen hiermede nog een begin werd gemaakt?

c. Waarom is niet eenzelfde gedragslijn gevolgd ten aanzien van andere vestigingen, die eveneens door afscheiding zijn ontstaan en uit welke de kampongs Sangar, Sabatolang, Antoermangan, Tg. Barat, Si Giringgiring zijn gegroeid?

d. Is de Regeering niet met steller van meening, dat de

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

onderwerpelijke vestiging, mits aan de adatverplichtingen werd voldaan, had moeten worden geëerbiedigd?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven, waarbij nadere beantwoording in uitzicht is gesteld (vgl. zitt. 1936—'37, H 1999).

30. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Ongeveer medio Juni 1932 is aan den rand van het Tobameer (Aek Sibibir) een geneeskrachtige bron ontstaan, die duizenden menschen uit den omtrek en zelfs van den Overwal tot zich heeft getrokken.

Naar verluidt, heeft het bestuur van Tapanoeli, op advies van den D. V. G., een heffing ingevoerd van *f* 0.10 per bad, welke heffing een aanzienlijk bedrag — genoemd wordt *f* 30 000 — heeft opgebracht.

Gaarne zou steller vernemen welke instantie met het beheer en de administratie over deze gelden is belast, of deze gelden zijn of zullen worden aangewend ten bate van de plaatselijke bevolking, zoomede of de Regeering bereid is een overzicht van de besteding dezer sommen aan den Volksraad over te leggen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1999—2000).

31. VRAAG van den heer **Abdul Rasjid** (ingezonden 20 Januari 1937).

Volgens bekomen inlichtingen zouden er bij de bevolking in Tapanoeli bezwaren gerezen zijn tegen de handelwijze van het bestuur, dat de door zijn tusschenkomst te verdeelen rubberlicentiebewijzen heeft aangehouden ter verrekening met de door betrokkene verschuldigde achterstallige belastingen.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering niet met hem van oordeel is dat, daar de inning van achterstallige belastingen volgens de wet moet geschieden door beslaglegging op de goederen der belastingplichtigen en verkoop daarvan in het openbaar, bovenbedoeld optreden ongeoorloofd moet worden geacht.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven, waarbij nadere beantwoording in uitzicht is gesteld (vgl. zitt. 1936—'37, H 1999).

32. VRAAG van den heer **Soangkoepon** (ingezonden 17 Januari 1937).

Naar verluidt zouden bij de opheffing van het rubberrestrictiekantoor te Batavia de daaraan verbonden Sumatraansche werkkrachten, hoewel zij voor hun werk geschikt werden geacht, alle zijn ontslagen, terwijl voor de voortzetting van dezen arbeid in Sumatra slechts Europeesche krachten — sommige zelfs met minder diensttijd — in aanmerking zouden zijn gebracht.

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten:

1e. of Zij niet met hem van meening is, dat in de eerste plaats voor dezen arbeid in aanmerking dienen te worden gebracht personen, die behooren tot de door de restrictie zwaar getroffen bevolking der rubberstreken en die reeds eerder bij den betrokken dienst werkzaam zijn geweest, waarin zij ook hebben voldaan;
2e. hoeveel inheemsche werkkrachten van bovenbedoeld kantoor naar de buitengewesten zijn gedirigeerd;
3e. hoeveel Europeesche werkkrachten voor de werkzaamheden in verband met de rubberrestrictie in de buitengewesten in dienst zijn gesteld;
4e. hoe groot de uitgaven zijn voor de werkkrachten, bedoeld sub 2e en 3e ieder afzonderlijk.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2001—2002).

33. VRAAG van den heer **Eekhout** (ingezonden 20 Januari 1937).

Bij de invoering van de individueele rubberrestrictie is van het thans afgeschafte bevolkingsrubberuitvoerrecht nog een zeer groot, niet verwerkt, saldo over — genoemd is een bedrag van ± *f* 40 millioen — waarvoor in de rubbergewesten, ten behoeve waarvan ingevolge de bekende toezegging der Regeering deze gelden zouden moeten worden aangewend, in vele gevallen geen dadelijke, economisch verantwoorde, aanwending meer mogelijk is, terwijl de algemeene geldmiddelen dringend behoefte hebben aan een dergelijke versterking.

Met het oog hierop zou steller gaarne het standpunt der Regeering vernemen ten aanzien van het denkbeeld, geopperd door „Een Bestuursambtenaar in de Rubbergewesten" in een artikel „Bijzonder Rubberuitvoerrecht" in de Java-Bode van 11 Januari j.l., om in overleg met de bevolking der rubbergewesten (vertegenwoordigd door de gewestelijke commissies voor de aanwending dezer rubbergelden) een aanwending voor deze millioenen zoeken, welke meer strookt met het algemeen belang van Nederlandsch-Indië en mede aan de speciale rubbergewesten ten goede komt.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2002—2003).

34. VRAAG van den heer **De Hoog** (ingezonden 21 Januari 1937).

Zooals der Regeering bekend is, zijn er, vooral in Oost-Java, verscheidene klein-landbouwers, die voornamelijk rijst verbouwen op hun gronden.

Steller zou gaarne vernemen of de Regeering bereid is bij welbewezen misoogst dezen landbouwers vrijstelling dan wel vermindering te geven van huur, canon e.d.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2003—2004).

35. VRAAG van den heer **Soeria Nataätmadja** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van de zeer belangrijke toename van werkzaamheden op de Regentschapskantoren als gevolg van de plaats gehad hebbende overdracht van de zorg voor het onderwijs en de volksgezondheid op Java en Madoera, zou steller gaarne van de Regeering vernemen, of het in Haar voornemen ligt op korten termijn er toe over te gaan de betrekking van adjunct-regentschapssecretaris bij de regent-

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

schapskantoren, waar genoemd ambt sedert is opgeheven, te herstellen.

Toelichting.

Genoemde functie werd eenige jaren geleden wegens bezuiniging opgeheven. Toen daartegen stemmen opgingen en aangetoond werd, dat de belangen van den dienst door een dergelijke politiek bepaaldelijk in het gedrang zouden komen, heette het, dat de benarde toestand van 's Lands financiën gebood ook op de toch al zoo slecht bezette regentschapskantoren de versobering tot het uiterste door te voeren. Men troostte zich met de gedachte, dat de ernstige verslechtering slechts van tijdelijken aard zou zijn.

De intusschen ingetreden monetaire situatie moge deze verwachting verwezenlijken.

Daar komt thans nog bij, dat na 1 Januari 1937 de taak van het regentschap in zeer belangrijke mate is verzwaard door de overdracht van de zorg voor het onderwijs en de volksgezondheid.

Mocht de personeelsformatie van het regentschapskantoor niet tijdig worden versterkt, dan valt te voorzien, dat de overdracht van meergenoemde Landszorg, waarvoor de regentschappen der Regeering zeer erkentelijk zijn, aan een mislukking zal worden blootgesteld.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2004).

36. VRAAG van den heer **Prawoto** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is mede te deelen, of de instelling van het ambt van hoofdschrijver bij den bestuursdienst, zooals beoogd bij de door den Volksraad aangenomen en door de Regeering aanvaarde amendementen op de IVe begrootingsafdeeling 1937 (Ond. I — Afd. IV: st. 12), spoedig kan worden tegemoet gezien.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2004).

Een nadere beantwoording (ingezonden 2 Juni 1937) is opgenomen in de Bijlagen van het zittingsjaar 1937—'38 (Ond. I — Afd. IV: st. 4A).

37. VRAAG van den heer **Datoe' Toemenggoeng** (ingezonden 20 Januari 1937).

In de zittingen van den Volksraad der laatste jaren is herhaaldelijk de noodzakelijkheid betoogd van herziening van het benoemingsreglement voor den Inlandschen Bestuursdienst.

Bij monde van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur heeft de Regeering in de Volksraadvergadering van 19 Augustus 1935 (H 1011) verklaard bereid te zijn te doen nagaan, of reeds dadelijk tot gedeeltelijke herziening van bedoeld reglement kon worden overgegaan. Van deze herziening is voorzoover bekend tot nu toe nog niets gekomen.

Naar aanleiding hiervan zou steller gaarne vernemen, wanneer de totstandkoming van een nieuw Benoemingsreglement, waarvan de noodzakelijkheid door Haar eveneens erkend is, kan worden tegemoet gezien.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2004).

38. VRAAG van den heer **Mapoedji** (ingezonden 14 Januari 1937).

In de eerste gewone zitting van den Volksraad van het zittingsjaar 1936—1937 werd door steller voorgebracht de wenschelijkheid tot algeheele afschaffing van de registratiekeur voor het gewest Zuid-Celebes (H 89).

Aangezien deze keur voor de gezonde ontwikkeling van land en volk belemmerend werkt en naar het inzicht van steller voor de handhaving van orde en rust geheel overbodig mag worden geacht, veroorlooft hij zich der Regeering te verzoeken de algeheele afschaffing van de keur binnen redelijken termijn, b.v. één jaar, te willen bevorderen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven, waarbij nadere mededeelingen in uitzicht zijn gesteld (vgl. zitt. 1936—'37, H 2004—2005).

39. VRAAG van den heer **Loa Sek Hie** (ingezonden 20 Januari 1937).

Op 10 December j.l. werden de Chineesche wijkmeesters te Batavia in kennis gesteld met het door de bevoegde autoriteit te nemen besluit (Res. Besl. dd. 30 December 1936 No. 8275/18/D), waarbij is bepaald, dat met ingang van 1 Januari 1937 deze functionarissen geenerlei bemoeienis meer zullen hebben met de inning van de z.g. groote aanslagen in de I. B. (n.l. over inkomens tot en met *f* 6 000 's jaars), zoodat zij het daaraan verbonden collecteloon voortaan zullen moeten missen.

In 1934 moesten deze wijkhoofden reeds een belangrijk deel van hun inkomsten derven, toen hen ontnomen werd het collecteloon voor de inning van de Personeele Belasting, eerst voor aanslagen boven *f* 40 en daarna ook voor die beneden *f* 40 's jaars.

In 1935 ging hun financieele positie wederom zeer belangrijk achteruit door de invoering van de loonbelasting.

De aan deze wijkmeesters verstrekte toelagen, welke zich bewegen tusschen *f* 30 en *f* 50 's maands zijn nauwelijks voldoende om de aan het ambt verbonden kosten, zooals b.v. wegens kantoorhuur, salaris schrijver, transport, suppletietoelagen aan den 2en wijkmeester, z.g. serean enz., te bestrijden.

De inkomsten uit het collecteloon moeten dan ook niet zoozeer worden beschouwd als een vergoeding voor de bemoeienis bij de inning, maar als het hoofdbestanddeel van het inkomen dezer wijkmeesters voor hun zeer omvangrijke werkzaamheden.

Door het wegvallen van de inkomsten uit collecteloon over den z.g. grooten aanslag is practisch als eenig inkomen het collecteloon over den kleinen aanslag overgebleven.

Voor de wijken Glodok, Kongsi Besar, Pintoe Ketjil, Pasar Baroe, Patoeakan, Pinangsia, Pasar Senen, Prinsenlaan en Meester-Cornelis bestond tusschen de collecteloonen over den grooten en den kleinen aanslag over de laatste twee jaren, in percentages uitgedrukt, de volgende verhouding:

	Kleine aanslag	Groote aanslag	Totaal
1935	12.45%	87.55%	100%
1936	13.41%	86.59%	100%
Gemiddeld	12.98%	87.02%	100%.

De maatregel als in hoofde dezes vermeld beteekent dus voor betrokkenen practisch het verlies van ongeveer 87% van hun zuiver inkomen, waarbij dan nog in aanmerking dient te worden genomen, dat zij in de voorafgaande jaren door verschillende maatregelen reeds een belangrijk deel van hun inkomen hebben moeten derven.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

Naar aanleiding hiervan veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

Is de Regeering niet met hem van oordeel dat een dusdanige achteruitgang in inkomen op korten termijn (21 dagen) practisch onmogelijk door betrokkenen door aanpassing aan een lager levensniveau kan worden opgevangen?

Is Zij daarom bereid deze maatregelen in te trekken, zoo niet definitief, dan toch over te gaan tot een geleidelijke vermindering?

Zijn soortgelijke maatregelen eveneens genomen ten aanzien van de inkomsten der Chineesche wijkmeesters buiten Batavia, zoowel op Java als in de Buitengewesten en, zoo ja, is de Regeering, onder overlegging van een overzicht van de vermindering der inkomsten van deze Chineesche wijkhoofden, bereid ook dezen functionarissen tegemoet te komen?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2005).

40. VRAAG van den heer **Wirjopranoto** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar verluidt zou het besluit betreffende de benoeming van de leden van den provincialen raad van Oost-Java nog niet zijn afgekomen. Aangezien de raad per ultimo 1936 moet zijn afgetreden, veroorlooft steller zich de vraag, welke oorzaken hebben geleid tot de vertraging in bedoelde benoemingen en of deze spoedig kunnen worden tegemoet gezien.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2006).

41. VRAAG van den heer **De Hoog** (ingezonden 21 Januari 1937).

Volgens berichten in de pers zou de wd. adviseur voor de Decentralisatie te Padang een onderzoek instellen naar aanleiding van met den gemeenteraad aldaar gerezen geschillen.

Steller zou gaarne vernemen of dit onderzoek heeft plaats gehad dan wel spoedig zal plaats hebben en, zoo ja, of de Regeering bereid is den uitslag van het onderzoek ter kennis van den Volksraad te brengen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2007).

42. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is de spoedige totstandkoming van een pensioenregeling voor volksonderwijzers te bevorderen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Bij een mondeling gedane Regeeringsmededeeling (vgl. zitt. 1936—'37, H 2007) is schriftelijke beantwoording in uitzicht gesteld.

43. VRAAG van den heer **Wiwoho** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar steller vernomen heeft, zijn verschillende volledige IIde klasse Inlandsche scholen (o.a. te Buitenzorg) bij de overdracht door het betrokken locaal ressort gesplitst in volksscholen en vervolgscholen.

Indien dit bericht juist is, zou steller gaarne vernemen of bedoelde gedragslijn wel geheel in overeenstemming is met het door Haar ingenomen standpunt, dat er geen bezwaar bestaat tegen de instandhouding van de volledige Inlandsche scholen der IIde klasse.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2037).

44. VRAAG van den heer **Boestan** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich nopens den hoofdactecursus tot de Regeering de volgende vragen te richten:

1e. Zal de voorbereidende afdeeling van den cursus wederom worden opengesteld?
2e. Zullen dit jaar leerlingen rechtstreeks tot de eerste klasse van genoemden cursus worden toegelaten?
3e. Uit welke groepen denkt de Regeering in de toekomst leerlingen voor den cursus te recruteeren?
4e. Op welke wijze zal de selectie der candidaten plaats vinden?
5e. Is de Regeering bereid de geschiktsten onder de abituriënten van de H. K. S., die door den betrokken inspecteur zijn aanbevolen, rechtstreeks tot de eerste klasse van den hoofdacte-cursus toe te laten? (Gebleken is, dat H. K. S.ers met voorbijgang van de voorbereidende afdeeling den Indischen hoofdactecursus met succes konden volgen. Één hunner heeft zelfs de Europeesche hoofdacte behaald).

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2038).

45. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van het voorschrift, waarbij onderwijzers van inheemschen landaard met Europeesche bevoegdheid uitgesloten zijn van het afleggen van examens voor de acte voor Inlandsche talen, zou steller het op prijs stellen van de Regeering te vernemen, of Zij bedoeld voorschrift voor de betrokkenen niet onbillijk acht met het oog op de grootere promotiekansen, die aan het bezit van bedoelde acte verbonden is, tenzij die groep onderwijzers reeds uit hoofde van hun landaard beschouwd wordt in het bezit te zijn van de acte voor hun landstaal.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2038).

46. VRAAG van den heer **Iskandar Dinata** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar aanleiding van een bericht in de „Sinar Pasoendan" van 5 Januari 1937, zou door den S. S.-dienst het standpunt

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

zijn ingenomen, dat in den vervolge slechts zonen van S. S.-ambtenaren en -beambten in aanmerking kunnen komen voor plaatsing bij genoemden dienst. Indien dit bericht juist is, zou steller gaarne van de Regeering vernemen, of Zij niet met hem van meening is, dat deze gedragslijn onbillijk is jegens andere sollicitanten dan zonen van S. S.-personeel en derhalve zoo spoedig mogelijk dient te worden verlaten.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2036—2037).

47. VRAAG van Mevrouw **Razoux Schultz-Metzer** (ingezonden 19 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich de vraag of de Regeering bereid is in de 3e klasse van de nachttreinen afzonderlijke slaapvertrekken te doen aanbrengen voor mannen en vrouwen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2037).

48. VRAAG van den heer **Verboom** (ingezonden 20 Januari 1937).

Naar de dagbladen hebben gemeld, zijn reeds eenigen tijd onderhandelingen gaande tusschen de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische postadministratie omtrent een algemeene aanzienlijke verlaging van het zg. luchtrecht in het postverkeer tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië v.v.

Ondergeteekende zou het op prijs stellen van de Regeering te vernemen:

1e. of deze onderhandelingen inmiddels tot resultaten hebben geleid en zoo ja, tot welke;
2e. of, indien dit niet of nog niet het geval is, Zij bereid is — gezien de groote algemeene en nationale beteekenis van den overwogen maatregel — Haar invloed aan te wenden, opdat deze alsnog zoo spoedig mogelijk zijn beslag krijgt;
3e. of Zij niet met hem van meening is, dat een aanzienlijke verlaging van het luchtrecht in het verkeer tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië v.v. noodwendig moet leiden tot een aanzienlijke verlaging van dit recht in het postverkeer over Nederlandsch-Indië zelf;
4e. of Zij dientengevolge voornemens is na totstandkoming van eerstgenoemde verlaging te dezen aanzien de noodige maatregelen te treffen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2037).

49. VRAAG van den heer **Soetardjo** (ingezonden 20 Januari 1937).

Zoowel met het oog op de internationale politieke situatie als het door verschillende inheemsche groepen geuit verlangen (vide het onlangs gepubliceerde beginselprogram van de Perhimpoenan Indonesia en de verklaring van den Voorzitter van Parindra in de Maleische pers) mede te mogen werken aan het Nederlandsch bestuur over deze gewesten zou steller gaarne vernemen of de Regeering bereid is door een commissie te doen onderzoeken in hoeverre het defensieapparaat kan worden versterkt door de invoering van een inheemsche militie.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2164—2165).

50. VRAAG van den heer **C. C. Van Helsdingen** (ingezonden 20 Januari 1937).

Blijkens de „Trompet" — Orgaan van den Bond van Inheemsche gepensionneerde militairen — van *December 1936* heeft de Landvoogd tijdens een audiëntie, verleend aan het hoofdbestuur van den bond, toegezegd nogmaals in overweging te zullen nemen de verzoeken:

1e. voor de vóór 1 Februari 1934 gepensionneerde militairen de gelegenheid open te stellen deelgenoot te worden in het Weduwenfonds van inheemsche militairen;
2e. onderstand te verleenen ook aan de weduwen der Inheemsche oud-strijders, van wie de echtgenooten vóór 1 Februari 1934 zijn overleden.

Steller zou gaarne vernemen of de Regeering kan mededeelen in welk stadium deze nadere overweging verkeert, zoomede — indien aan laatstgenoemde categorie van personen geen onderstand kan worden verleend op de basis van de thans geldende regeling — of het dan mogelijk is haar een verminderden onderstand toe te kennen?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2165—2166).

51. VRAAG van den heer **Soeria Nataätmadja** (ingezonden 25 Januari 1937).

Bij Gouvernements Besluit ddo. 24 December 1934 No. 23 (Stbl. No. 705) werd bepaald, dat de kapitalen van de te Batavia, Semarang en Soerabaja gevestigde Commissies tot ondersteuning van behoeftige Christenen, bedoeld in het besluit van 25 Juni 1886 No. 3c, en alle overige door deze commissies verworven bezittingen, door tusschenkomst van den Gouverneur van onderscheidenlijk West-, Midden- en Oost-Java zullen worden overgedragen aan de stadsgemeenteraden te Batavia, Semarang en Soerabaja ten behoeve van de door deze lichamen overeenkomstig artikel 1 van de armenzorg-ordonnantie (Staatsblad 1934 No. 26) te regelen armenzorg.

Bij Stbl. 1934 No. 26 is de armenzorg aan de openbare gemeenschappen overgedragen, zoodat de centrale Overheid zich sindsdien geheel heeft teruggetrokken van het terrein der armenzorg en de regeling daarvan dientengevolge geheel behoort tot de huishouding van meergenoemde gemeenschappen.

Aangezien het derhalve vaststaat, dat een gedeelte der promillegelden t.b.v. de armenzorg aan de autonome ressorten dient te worden uitgekeerd, zou steller gaarne van de Regeering vernemen, of bedoelde uitkeering met ingang van het loopende begrootingsjaar kan plaats hebben.

Tevens zou hij gaarne inlichtingen ontvangen nopens de vraag, wanneer aan den toestand, dat nog steeds aan behoeftige Christenen en crisiswerkloozen maandelijksche ondersteuning plaats heeft vanwege het Departement van Justitie, een eind zal komen.

Na de overdracht van de armenzorg aan de autonome ressorten behoort immers de ondersteuning van deze categorie van behoeftigen eveneens tot hunne competentie, en wil het steller dezes niet juist voorkomen, dat eenerzijds de voorgenomen uitkeering van een gedeelte der promillegelden nog steeds uitblijft en anderzijds in strijd met de plaats gehad hebbende overdracht van de armenzorg ondersteuning van

armen door het Departement van Justitie rechtstreeks of zijdelings plaats heeft, zulks ten nadeele van het gezag van de betrokken stadsgemeente- en regentschapsbesturen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1986—1987).

52. VRAAG van den heer **Van Lonkhuyzen** (ingezonden 25 Januari 1937).

Ingevolge de beslissing van den Hoofdinspecteur van Financiën, bekendgesteld bij schrijven No. 536 A/2/IBE van 18 December jl. gericht aan de Directie der K. P. M. en de Vertegenwoordigers der J. C. J. L., zullen, met terzijdestelling van vroeger geldende regelingen, de ongehuwde schepelingen aan boord van de hier te lande thuis hoorende schepen, welke in buitenlandsche havens zijn gestationneerd, in de inkomsten- (vermogens-) belasting en loonbelasting worden betrokken.

Terzake moge mede worden verwezen naar het bezwaarschrift dd. 6 Januari jl. door de Directie der K. P. M. ingediend en het schrijven aan den Directeur van Financiën van de Vereenigingen van Gezagvoerders & Stuurlieden en Scheepswerktuigkundigen dd. 22 Januari jl.

Noch afgezien van de meer formeele bezwaren, zooals het op zoo korten termijn bekend stellen der geheele nieuwe wetsinterpretatie, zonder dat daaraan eenig overleg met de betrokkenen is voorafgegaan en de bepaaldelijk summiere argumentatie der nieuwe gedragslijn, acht steller door de genomen beslissing ook de rechtszekerheid geschaad.

Naar aanleiding van het bovenstaande veroorlooft hij zich aan de Regeering de vraag te stellen of Zij bereid is Haar ambtenaren op te dragen om, althans in de gevallen dat dit zoo duidelijk mogelijk is, zich van de bedoeling van den wetgever te overtuigen alvorens een nieuwe wetsinterpretatie te lanceeren en, mocht deze bedoeling met de nieuwe interpretatie in strijd zijn, den Volksraad door indiening van een wijzigingsvoorstel gelegenheid te geven zich omtrent de nieuwe inzichten uit te spreken.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1994—1995).

53. VRAAG van den heer **Yo Heng Kam** (ingezonden 25 Januari 1937).

Naar aanleiding van het door de Regeering opgevatte voornemen — o.a. blijkende uit het besluit van den Resident van Semarang dd. 22 December 1936 No. 764 — de inning van de Landsinkomstenbelasting, met uitzondering van de zgn. kleine aanslagen, aan de Chineesche wijkmeesters te ontnemen en in aansluiting op de door den heer Loa Sek Hie ter mondelinge beantwoording ingediende vraag dd. 20 Januari 1937, zoomede de door genoemd Volksraadslid verstrekte gegevens, veroorlooft steller zich de volgende vragen tot de Regeering te richten:

1e. Is Zij niet met steller van meening, dat het instituut der Chineesche wijkmeesters vooralsnog als een onmisbare schakel in de bestuursorganisatie van Nederlandsch-Indië dient te worden beschouwd?

2e. Is Zij niet tevens van oordeel, dat deze wijkmeesters, zoolang van hen, behalve de belastinginning, ook nog ten behoeve van Bestuur, Politie, Landraad, Weeskamer enz. werkzaamheden worden gevorderd, gelijk elke andere ambtenaar of werknemer daarvoor een redelijk honorarium behooren te genieten, nog afgezien van een schadeloosstelling voor de met hun werkzaamheden onvermijdelijk gepaard gaande bureau-onkosten?

3e. Meent de Regeering ook niet, dat de inkomsten der Chineesche wijkmeesters, welke door verschillende omstandigheden der laatste jaren — als: de sterke daling van de inkomens der Chineezen, de mogelijkheid van betaling van landsbelastingen bij de postkantoren, de invoering der loonbelasting — tot een fractie van die van vóór de crisis zijn gedaald, door de algemeene uitvoering van Haar in hoofde dezes omschreven voornemen, in algemeenen zin, dan wel in bepaalde individueele gevallen zullen komen te liggen beneden het minimum, hetwelk naar de algemeene normen van vergoeding voor gedane praestaties en gemaakte onkosten nog als „redelijk" kan worden beschouwd?

4e. Indien de hierboven gestelde vragen door de Regeering bevestigend worden beantwoord, is Zij dan bereid op korten termijn maatregelen te treffen, opdat aan de Chineesche wijkmeesters, evenals aan de andere dienaren der Overheid, een redelijke vergoeding voor de door hen verrichte diensten worde gewaarborgd?

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2005).

54. VRAAG van den heer **Mohamad Noor** (ingezonden 25 Januari 1937).

In het Gedelegeerden-verslag betreffende het ontwerp eener ordonnantie ter uitvoering van de wet tot instelling van een rubberfonds (zitt. 1936—'37, Ond. **87** — st. 5) komt de volgende passage voor:

„Gaarne zouden de hier aan het woord zijnde leden voorts „vernemen in hoeverre de berichten (zie Java Bode van „7 November 1936, 3e blad) juist zijn, volgens welke in „bevoegde kringen wordt overwogen de opbrengst van het „bijzonder rubberuitvoerrecht over 1936 voor een aanzienlijk „deel definitief in 's Lands kas te storten, dus niet te „bestemmen voor welvaartsbevordering in de rubberprodu„ceerende streken der Buitengewesten. Naar aanleiding „hiervan wenschten zij er juist op aan te dringen deze gelden „een bestemming te geven zooals in de motie Mohamad Noor „c.s. (Ond. **87** — st. 4) bepleit."

Aangezien naar stellers oordeel het vraagstuk van de besteding der rubbergelden actueel is, veroorlooft hij zich, vooruitloopend op de beantwoording van de hierboven geciteerde vraag in de memorie van antwoord, der Regeering te verzoeken bedoelde vraag thans te beantwoorden.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2002—2003).

55. VRAAG van den heer **Prawoto** (ingezonden 20 Januari 1937).

Steller veroorlooft zich tot de Regeering de vraag te richten of Zij bereid is de spoedige toekenning van ambtstoelagen aan inheemsche bestuursambtenaren te overwegen.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2006).

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.
(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan met verzoek om mondelinge beantwoording in de 2de gewone zitting 1936—'37).

Een nadere beantwoording (ingezonden 2 Juni 1937) is opgenomen in de Bijlagen van het zittingsjaar 1937—'38 (Ond. **1** — Afd. IV: st. 4 A).

56. VRAAG van Mevrouw **Razoux Schultz—Metzer** (ingezonden 19 Januari 1937).

Sinds 1934 wordt bij het Westersch lager onderwijs de hoofdacte van zeer vele vrouwelijke leerkrachten, anders dan bij haar mannelijke collega's, niet meer gewaardeerd, hetgeen voor betrokkenen ten opzichte van de vóórdien geldende regeling een aanmerkelijke positieverslechtering beteekent. Zoodoende komt het voor, dat een mannelijk hoofdacte-bezitter volgens schaal 226 der H. B. B. L. wordt bezoldigd en na een diensttijd van bijv. 14 jaren *f* 400.— 's maands geniet, terwijl een onderwijzeres, eveneens in het bezit der hoofdacte en met hetzelfde aantal dienstjaren, van wie de hoofdacte niet gewaardeerd wordt, ingevolge schaal 164 der H. B. B. L. slechts *f* 250.— per maand ontvangt. Meermalen is ook het salaris van onderwijzeressen-hoofdacte-bezitsters met méér dienstjaren lager dan dat van haar mannelijke collega's met minder dienstjaren.

Steller acht het een groote onbillijkheid, dat de mannelijke zoo sterk boven de vrouwelijke leerkrachten in het bezit der hoofdacte bevoordeeld worden. Men mag toch aannemen, dat deze laatste voor haar mannelijke collega's in ijver en toewijding niet onderdoen en dat vooral de meerdere ervaring van de oudere onderwijzeressen aan het onderwijs ten goede komt. Bij andere takken van dienst wordt ook, voorzoover bekend, geen onderscheid gemaakt tusschen ambtenaren en ambtenaressen.

Op grond van een en ander veroorlooft steller zich de vraag of de Regeering bereid is mede te deelen welke de redenen van het hier bedoeld verschil in behandeling zijn, voorts of Zij genegen is de onderwerpelijke aangelegenheid nader in beschouwing te nemen of te doen nemen en het daarheen te leiden, dat de vrouwelijke leerkrachten in het bezit der hoofdacte niet meer bij de mannelijke ten achter worden gesteld.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2038—2039).

57. VRAAG van den heer **Boestan** (ingezonden 20 Januari 1937).

Voor inheemsche schoolhoofden, die na 1 April 1934 de hoofdacte hebben behaald, telt de diensttijd, doorgebracht vóórdat zij in het bezit dier acte waren, tot een maximum van 5 jaren mede voor weddeverhooging. Op de salarissen van hen, die ingevolge een vergissing van de zijde van het Departement van Onderwijs en Eeredienst aanvankelijk te veel hadden genoten, is ter restitutie van het te veel ontvangene aan het Land eerst een korting van 25%, later ten bedrage van *f* 20 per maand toegepast.

Deze maatregelen moeten naar stellers oordeel als zeer onbillijk worden aangemerkt. In het bijzonder geldt dit voor hen, die vóórdat zij de hoofdacte behaalden reeds een langen diensttijd, bijvoorbeeld van 15 jaren, achter den rug hadden en die tengevolge van de bepaling, dat deze diensttijd tot ten hoogste 5 jaren medetelt, practisch nooit het aan de betrekking van schoolhoofd verbonden maximum-salaris zullen bereiken, aangezien zij daarvoor in werkelijkheid ten minste 36 jaren gediend zullen moeten hebben.

Naar aanleiding van een en ander veroorlooft steller zich tot de Regeering de vraag te richten of Zij bereid is bovenbedoelde maatregelen te herzien.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 2039—2040).

58. VRAAG van den heer **Van Lonkhuyzen** (ingezonden 25 Januari 1937).

Steller meent te hebben geconstateerd, dat de gegevens van het Centraal Kantoor voor de Statistiek inzake het prijspeil in Nederlandsch-Indië somtijds niet ter beschikking van de belanghebbenden worden gesteld.

Zulks zou naar verluidt geschieden om, voor zoover mogelijk, onrust te voorkomen.

Afgezien van de vraag of men op deze wijze inderdaad onrust voorkomt, hetgeen aan ernstigen twijfel onderhevig is, acht steller het wenschelijk, dat de gegevens van het Centraal Kantoor voor de Statistiek, die immers van zuiver wetenschappelijken en objectieven aard zijn en uit dien hoofde het juiste inzicht bij alle belangen-groepen slechts zullen bevorderen, zonder eenige belemmering ter beschikking worden gesteld, desnoods tegen vergoeding van kosten, zooals o.a. het geval is met de berichten ten dienste van den groothandel, die onbevangen worden verspreid.

Gaarne zou steller met het inzicht van de Regeering in deze zaak in kennis worden gesteld.

ANTWOORD DER REGEERING.

Het Regeeringsantwoord is mondeling gegeven (vgl. zitt. 1936—'37, H 1981—1982).

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan, waarop op 15 Juni 1937 nog geen of slechts een voorloopig antwoord was ontvangen). [1])

1. Vraag van den heer Jonkman, ingezonden 11 Mei 1929, betreffende de wetgevende bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal onder de Indische Staatsregeling (voorloopig beantwoord bij Regeeringsbrief van 20 Januari 1930 No. 169/II; vgl. ook zitt. 1930—'31, Ond. **61** — st. 13; H 2361—2362, 2393).

2. Vraag van den heer Van Mook, ingezonden 12 September 1932, betreffende de suikeruitvoer-beperking (vgl. zitt. 1932—'33, Ond. **101**).

3. Vraag van de heeren Fruin, De Hoog en Roep, ingezonden 21 Februari 1933, betreffende de muiterij op Hr. Ms. „De Zeven Provinciën" (vgl. zitt. 1933—'34, H 1109 e.v.).

4. Vragen van den heer Mochtar, ingezonden 24 Maart 1933, betreffende *a.* huiszoekingen bij P.S.I.I.-leden in de Lampongs en te Rasoean, *b.* optreden tegen een spreker op een openbare vergadering van de P.N.I. te Moeara Enim (vgl. zitt. 1933—'34, H 218).

5. Vraag van den heer Sosrohadikoesoemo, ingezonden 6 Mei 1933, betreffende overschrijving van perceelen.

6. Vraag van den heer Soetardjo, ingezonden 13 Mei 1933, betreffende de opheffing van de bestuursschool (voorloopig beantwoord bij Regeeringsbrief van 20 September 1933 No. 2671/C).

7. Vraag van den heer Fournier, ingezonden 23 Augustus 1933, betreffende omzetting van de voorklasse op een gesubsidieerde H.I.S. in een parallel eerste klasse.

8. Vraag van den heer Soangkoepon, ingezonden 19 Maart 1934, betreffende de preventiefstelling van vier adathoofden (vgl. zitt. 1934—'35, H 734, 735, 1026, 1074, 1128).

9. Vraag van den heer Hamer, ingezonden 20 April 1934, betreffende de afvloeiïng van Europeesche werknemers.

10. Vraag van den heer Hamer, ingezonden 26 April 1934, betreffende de achteruitgang in kwaliteit en in verhandelbare kwantiteit van Java-krossok (vgl. zitt. 1934—'35, H 389, 849; zitt. 1937—'38, Ond. **82**; HG 35—51).

11. Vraag van den heer Hamer, ingezonden 6 Juni 1934, betreffende uitvaardiging van een uitvoerverbod voor verkeerd behandelde Java-krossok.

12. Vraag van de heeren Soetardjo en Barre, ingezonden 17 Augustus 1934, betreffende bezuinigingen op het Inlandsch bestuur.

13. Vraag van den heer Prawoto, ingezonden 11 October 1934, betreffende omzetting van de motorvoertuigenbelasting in verhooging van den benzine-accijns (voorloopig beantwoord bij Regeeringsbrief van 23 October 1934 No. 2561/B).

14. Vraag van den heer Soetardjo, ingezonden 19 Januari 1935, betreffende de besteding van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber.

15. Vraag van den heer Soeroso, ingezonden 15 Maart 1935, betreffende een grondkwestie tusschen de onderneming Wadoeng-West en de tani's-verhuurders (vgl. zitt. 1935—'36, H 659, 1020—1021, 1075, 1158).

16. Vraag van den heer Boestan, ingezonden 22 Januari 1936, betreffende opname in margaverband van Javaansche immigranten in Zuid-Sumatra.

17. Vraag van den heer Mapoedji, ingezonden 30 Juni 1936, betreffende toepassing van dwangmiddelen door opsporingsambtenaren.

18. Vraag van den heer Wiwoho, ingezonden 12 October 1936, betreffende de subsidieering van de Oostersche radiovereenigingen door de N.I.R.O.M.

19. Vraag van den heer Verboom, ingezonden 25 November 1936, betreffende neushoornstrooperijen op Oedjoeng Koelon.

20. Vraag van den heer Roep, ingezonden 9 December 1936, betreffende de sprinkhanenplaag in de klappercultuur op de Talaud-eilanden.

21. Vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden 20 Januari 1937, betreffende het pensioenfonds voor niet-Europeesche locale ambtenaren (vgl. zitt. 1936—'37, H 2005; zitt. 1937—'38, H 978—979, 1123).

22. Vraag van den heer Iskandar Dinata, ingezonden 20 Januari 1937, betreffende de pensioenregeling voor volksonderwijzers (vgl. zitt. 1936—'37, H 2007; zitt. 1937—'38, H 979).

23. Vraag van den heer Kan, ingezonden 25 Januari 1937, betreffende renteverlaging bij credietinstellingen, waarin de Regeering zeggingschap heeft.

24. Vraag van den heer De Hoog, ingezonden 22 Februari 1937, betreffende de leeftijdsgrenzen voor candidaten voor landsbetrekkingen.

25. Vraag van den heer Soetardjo, ingezonden 25 Februari 1937, betreffende tewerkstelling van Mosvia-abituriënten.

26. Vraag van den heer Prawoto, ingezonden 16 Maart 1937, betreffende de positie van A.N.I.E.M. in Midden-Java.

27. Vraag van den heer Jahja, ingezonden 22 Maart 1937, betreffende de pasar en het pasarfonds van Boekit Tinggi.

28. Vraag van den heer Van Helsdingen, ingezonden 31 Maart 1937, betreffende verruiming van de kindertoelageregeling en toekenning van een duurtetoeslag t.b.v. grootere gezinnen.

29. Vraag van den heer Ko Kwat Tiong, ingezonden 1 April 1937, betreffende de vergoedingen voor deskundigen in strafzaken.

30. Vraag van den heer Soangkoepon, ingezonden 2 April 1937, betreffende een verbod tot sawah-bewerking.

31. Vraag van den heer Prawoto, ingezonden 5 April 1937, betreffende den stand van zaken in de batikindustrie.

32. Vraag van den heer Prawoto, ingezonden 5 April 1937, betreffende het rampokkwaad.

33. Vraag van den heer Soetardjo, ingezonden 10 April 1937, betreffende bevoorrechting van een ambtenaar.

[1]) Wellicht behoeft op de vóór 1936 ingediende vragen sub 1 t/m 15, welke deels door de feiten zijn achterhaald, deels in de aangegeven stukken beantwoording hebben gevonden, geen antwoord meer te worden gegeven.

AANHANGSEL VAN DE HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1936—1937.

(Vragen door de leden van den Volksraad gedaan, waarop op 15 Juni 1937 nog geen of slechts een voorloopig antwoord was ontvangen).

34. Vraag van den heer Soeria Nataätmadja, ingezonden 23 April 1937, betreffende de versobering van het Europeesch en Inlandsch bestuur.

35. Vraag van den heer Kartowisastro, ingezonden 27 April 1937, betreffende de benoeming van een niet-Mosvia-abituriënt tot ambtenaar bij den Inlandschen bestuursdienst.

36. Vraag van den heer Thamrin, ingezonden 29 April 1937, betreffende het loonpeil in de cultures.

37. Vraag van den heer Soetardjo, ingezonden 29 April 1937, betreffende de toekenning van ambtstoelagen aan Inlandsche bestuursambtenaren op Java en Madoera.

38. Vragen van den heer Boestan, ingezonden 7 Mei 1937, betreffende *a.* het ontslag van een agent der algemeene volkscredietbank en *b.* de aanhouding van een hadji.

39. Vragen van den heer Datoe' Toemenggoeng, ingezonden 11 Mei 1937, betreffende *a.* de pasar en het pasarfonds van Boekit-Tinggi, *b.* het beheer van pasar- en rodifondsen.

40. Vraag van den heer De Hoog, ingezonden 15 Mei 1937, betreffende medewerking van Europeesche bestuursambtenaren aan de regentschapsbesturen.

41. Vraag van den heer Boestan, ingezonden 25 Mei 1937, betreffende de oprichting van een bijkantoor der algemeene volkscredietbank in de Lampongsche districten.

42. Vraag van den heer Kan, ingezonden 25 Mei 1937, betreffende stagnatie bij de inklaring van goederen.

43. Vragen van den heer Jahja, ingezonden 25 Mei 1937, betreffende *a.* een verbod tot het geven van godsdienstonderwijs, *b.* de verdeeling van oogstvergunningen, *c.* de bejegening van een penghoeloe kerapatan.

44. Vraag van den heer Prawoto, ingezonden 1 Juni 1937, betreffende het politioneele optreden tegen auto-bestuurders in de residentie Cheribon.

45. Vraag van den heer Datoe' Toemenggoeng, ingezonden 5 Juni 1937, betreffende het door de N. I. A. M. afkoopen van rubbertuinen der bevolking in Djambi.